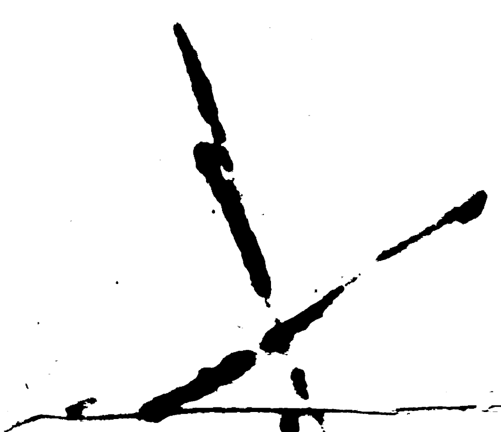

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
VIII
H
20
NAPOLI

SANCTI BONAVENTVRÆ

EX ORDINE MINORVM,

S. R. E. CARDINALIS,

EPISCOPI ALBANENSIS,

EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS,

OPERVM

TOMVS SEXTVS.

COMPLECTENS PRIMAM, ET SECVNDAM partem Opuſculorum, quorum ſeries indicat pag. 495.

NVNC PRIMVM IN GALLIA, POST CORRECTISSIMAS Romanam Vaticanam, & Germanicam editiones impreſſus.

LVGDVNI,

Sumptib. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD, ET PETRI BORDE.

M. DC. LXVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

S. BONAVENTVRÆ
EX ORDINE MINORVM, S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPVSCVLVM.
DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

OPVSCVLVM de reductione artium ad Theologiam, in duas potissimum partes distribui potest: in quarum prima Auctor quadripartitum cognitionis lumen ostendit, & singula membra ita perfecte subdiuidit, vt in enumeratione artium, atque scientiarum nihil habeat, quod aut desit, aut redundet. Hoc autem lumen desursum descendens, quamvis quadruplex sit: sex tamen eius statuit differentias, quas reduci posse ad senarium numerum formationum, siue illuminationum, in quibus factus est mundus, satis aperte docet. In secunda vero parte copiose demonstrat, quo modo ad lumen sacræ scripturæ aliquæ illuminationes cognitionum referantur, & diuinæ Theologiæ tanquam dominæ famulentur. Quare cum tota scripturæ sacræ intentio ad charitatem tendat, charitati inniti debet omnis cognitio, vt ex ea fructus vberrimus percipiatur. Is enim est scientiarum omnium fructus, Auctore in fine Opusculi attestante, vt ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, & consolationes hauriantur, quæ sunt in vnione sponsi, & sponsæ.

Iacob. 1. c

OMNE datum optimum, & omne donum perfectũ, desursum est descendens à patre luminũ, inquit Iacobus. In hoc verbo tangitur origo omnis illuminationis, & simul cũ hoc insinuatur multiplicis luminis, ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licet autem omnis illuminatio interna sit cognitione, possumus tamen rationabiliter distinguere, vt dicamus, quod est lumen exterius, scilicet lumen artis mechanicæ: lumen inferius, scilicet lumen cognitionis sensitiuæ: lumen interius, scilicet lumen cognitionis philosophicæ: lumen superius, scilicet lumen gratiæ, & sacræ scripturæ. Primum illuminat respectu formæ artificialis, secundum respectu formæ naturalis, tertium respectu veritatis intellectualis, quartum & vltimum respectu veritatis salutaris

Lumen quadruplex.

A

Primum ergo lumen quod illuminat ad figuras artificiales, quæ quasi exterius sunt, & propter supplendam corporis indigentiam repertæ, dicitur lumen artis mechanicæ: quæ quia quodam modo seruilis est, & degenerat à cognitione philosophiæ, recte ideo potest dici exterius. Et illud septuplicatur, secundum septem artes mechanicas, quas assignat Hugo de sancto victore, quæ sunt, scilicet Lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Nauigatio, Theatrica, Medicina. Quarum sufficientia sic accipitur. Quoniam omnis ars mechanica, aut est ad solatium, siue sit ad excludendam tristitiam, siue indigentiam: aut est ad commodum, siue illud prodest, aut delectat, secundum illud Horatij:

Lumen artis mechanicæ.

Hugo de S. Vict. Excerpti. prior. lib. 1. cap. & lib. 2. Di da. ca. 21.

Aut prodesse volunt, aut delectare poëtæ.

Horat. de arte poët prope finem.

Et iterum:

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci.

B

Si est ad solatium & delectationem, sic est Theatrica, quæ est ars ludorum, omnem modum ludendi continens: siue sit in cantibus, siue in organis, siue in figmentis, siue in gesticulationibus corporis. Si vero ordinatur ad commodum siue profectum, secundum exteriorem hominem, hoc potest esse, aut quantum ad operimentum, aut quantum ad alimentum, aut quantum ad vtriusque adminiculum. Si quantum ad operimentum, aut illud est de materia molli & leni, sic est lanificium: aut est de materia dura & forti, & sic est armatura siue ars fabrilis: quæ continet omnem armaturam fabricatam, siue ex ferro, siue ex quocumque metallo, siue ex lapide, siue ex ligno. Si vero iuuat quantum ad alimentum, hoc potest esse dupliciter: quia cibamur vegetabilibus, & sensibilibus. Si quantum ad vegetabilia, sic est agricultura. Si quantum ad sensibilia, sic est venatio. Vel aliter, quia iuuare quantum ad cibum, potest esse dupliciter. Aut quantum ad ciborum geniturain, & multiplicationem, & sic est agricultura: aut quantum ad ciborum multiplicatorum præparationem, & sic est venatio: quæ continet omne genus præparandi cibos, & potus, & sapores, quod pertinet ad pistores, cocos, & caupones. Denominatur autem ab vnius parte solum, propter quandam excellentiam, & comparabilitatem. Si autem ad vtriusque adminiculum, hoc est dupliciter, aut defectum supplendo, & sic est nauigatio, sub qua continetur omnis mercatio, siue pertinentium ad operimentum, siue ad alimentum: aut remouendo impe-

C

dimentum, aut nocumentum, & ſic eſt medicina, ſiue quæ conſiſtit in confectione electuariorum, ſiue potionum, ſiue vnguentorum, ſiue curatione vulnerum, ſiue deciſione membrorum, ſicut chirurgia. Theatrica autem eſt vnica. Et ſic patet ſufficientia.

Lumen cognitionis ſenſitiuæ.

Secundum lumen, quod illuminat nos ad formas naturales apprehendendas, eſt lumen cognitionis ſenſitiuæ, quod recte dicitur inferius, quia cognitio ſenſitiua ab inferiori incipit, & fit beneficio lucis corporalis. Et hoc quintuplicatur ſecundum quinq; ſenſus. Quorum ſufficientiam ſumit Auguſtinus ſecundum naturam luminis elementorum, hoc modo: Quia lumen, ſiue lux faciens ad diſtinctionem rerum corporearum, aut eſt in ſuæ proprietatis eminentia, & quadam puritate, & ſic eſt ſenſus viſus: aut commiſcetur aëri, & ſic eſt auditus: aut vapori, & ſic eſt odoratus: aut humori, & ſic eſt guſtus: aut terreæ groſſitiei, & ſic eſt tactus. Spiritus enim ſenſibilis naturam luminis habet, & in neruis viget, quorum natura eſt clara, & peruia: & in iſtis quinque ſenſibus multiplicatur, ſecundum maiorem, & minorem depurationem. Itaque cum quinque ſint corpora mundi ſimplicia, ſcilicet quatuor elementa, & quinta eſſentia, vt homo omnes formas corporeas poſſit percipere, quinque ſenſus habet illis correſpondentes: quia nulla fit apprehenſio, niſi per aliquam ſimilitudinem, & conuenientiam organi, & obiecti, pro eo, quod natura ſenſus determinata eſt. Eſt & alius modus ſufficientiam ſenſuum ſumendi, ſed hanc approbat Auguſtinus, & rationabilis videtur: quia ad hanc ſufficientiam, ſimul concurrunt correſpondentia ex parte organi, medii & obiecti.

Aug. lib. 3. de gen. ad lit. cap. 3. & 4. tom. 3.

Quinque ſenſuum exteriorum ſufficientia.

Lumen cognitionis philoſophicæ.

Tertium lumen, quod illuminat, ad veritates intelligibiles perſcrutandas, eſt lumen cognitionis philoſophicæ, quod ideo interius dicitur, quia interiores cauſas, & latentes requirit: & hoc per principia diſciplinarum, & veritatis naturalis, quæ homini naturaliter ſunt inſerta. Et hæc triplicatur, in rationalem, naturalem, & moralem. Et ſufficientia poteſt ſumi ſic: Eſt enim veritas ſermonum, veritas rerum, & veritas morum. Rationalis veritatem ſermonum conſiderat, naturalis veritatem rerum, moralis veritatem morum. Vel aliter, ſicut in ſummo Deo eſt conſiderare rationem cauſæ efficientis, formalis, & exemplaris: quia eſt cauſa ſubſiſtendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi: ſic in ipſa illuminatione philoſophiæ, quoniam aut illuminat ad cognoſcendas cauſas eſſendi, & ſic Phyſica: aut rationes intelligendi, & ſic eſt Logica: aut ordinem viuendi, & ſic eſt Moralis. Tertio modo ſic: quia lumen cognitionis philoſophicæ illuminat ipſam intelligentiam, hoc autem poteſt eſſe tripliciter: aut inquantum regit motiuam, & ſic eſt Moralis: aut inquantum regit ſeipſam, & ſic eſt Naturalis: aut inquantum regit interpretatiuam, & ſic eſt Sermocinalis: vt ſic illuminetur homo ad veritatem vitæ, ad veritatem ſcientiæ, & ad veritatem doctrinæ. Et quoniam tripliciter poteſt aliquis, per ſermonem, quem habet apud ſe, interpretari, vt ſcil. vel notum faciat mentis ſuæ cõceptum, vel vt amplius moueat ad credendum, vel vt moueat ad amorem, vel odium: ideo ſermocinalis, ſiue rationalis philoſophia triplicatur: ſcilicet in Grammaticam, Logicam, & Rhetoricam. Quarum prima eſt ad exprimendum, ſecunda ad docendum, tertia ad mouendum. Prima reſpicit rationem, vt apprehenſiuam: ſecunda, vt iudicatiuam: tertia, vt motiuam. Et quia ratio apprehendit per ſermonem congruum, iudicat per verum, mouet per ſermonem ornatum: hinc eſt, quod hęc triplex ſcientia has tres paſſiones circa ſermonem conſiderat. Rurſus quoniam intellectus noſter dirigi habet in iudicando, ſecundum rationes formales: hæ tripliciter conſiderari poſſunt, vel in comparatione ad materiam, & ſic dicuntur rationes formales: vel in comparatione ad animam & ſic dicuntur intellectuales: vel in comparatione ad diuinam ſapientiam, & ſic dicuntur ideales. Ideo naturalis philoſophia triplicatur ſcilicet in Phyſicam

Veritas triplex.

Philoſophię naturalis partitio.

A proprie dictam, in Mathematicam, & in Metaphyſicam: ita quod phyſica conſideratio eſt circa rerum generationem, & corruptionem, ſecundum virtutes naturales, & rationes ſeminales. Mathematica eſt circa conſiderationem formarum abſtractibilium, ſecundum rationes intelligibiles. Metaphyſica, circa cognitionem omnium entium, quæ reducit ad vnum primum principium, à quo exierunt ſecundum rationes ideales, ſiue ad Deum, inquantum principium, finis & exemplar. Licet inter Metaphyſicos, de huiuſmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuerſia. Poſtremo, quia regimen virtutis motiuæ tripliciter habet attendi, ſcilicet reſpectu vitæ propriæ, reſpectu familiæ, & reſpectu multitudinis ſubiectæ: ideo moralis philoſophia triplicatur, ſcilicet B in Monaſticam, Oeconomicam, & Politicam. Quæ diſtinguuntur ſecundum triplicem modum prædictum, ſicut apparet ex ipſis nominibus.

Philoſophię moralis partitio.

Lumen ſacræ ſcripturæ.

Quartum lumen, quod illuminat ad veritatem ſalutarem, eſt lumen ſacræ ſcripturæ, quod ideo dicitur ſuperius, quia ad ſuperiora ducit manifeſtando ea, quæ ſunt ſupra rationem. Et etiam quia non per inuentionem, ſed per inſpirationem, à Patre luminum deſcendit. Quod licet vnum ſit ſecundum intellectum literalem, & tamen triplex ſecundum ſenſum myſticum & ſpiritualem. In omnibus enim ſacræ ſcripturæ libris, pręter literalem ſenſum, quem exterius verba ſonant, concipitur triplex ſenſus ſpiritualis, ſcil. allegoricus, quo docetur, quid credendum de diuinitate, & humanitate ſit: moralis, quo docetur quomodo viuendum ſit: & anagogicus, quo docetur qualiter eſt Deo adhærendum. C Vnde tota ſacra ſcriptura hæc tria docet, ſcilicet Chriſti æternam generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei & animę vnionem. Primum reſpicit fidem, ſecundum mores, tertium finem vtriuſque. Circa primum inſudare debet ſtudium doctorum, circa ſecundum ſtudium prędicatorum, circa tertium ſtudium contemplatiuorum. Primum maxime docet Auguſtinus, ſecundum maxime docet Gregorius, tertium vero docet Dionyſius. Anſelmus ſequitur Auguſtinum: Bernardus ſequitur Gregorium: Richardus ſequitur Dionyſium. Quia Anſelmus in ratiocinatione, Bernardus in prædicatione, Richardus in contemplatione. Hugo verò omnia hæc, id eſt omnes ſequitur.

Iac. 1. a

Scripturæ ſenſus.

Scriptura ſacra tria præcipue docet.

Ex prædictis colligitur, quod licet ex primaria diui- D ſione, quadruplex ſit lumen deſurſum deſcendens: ſunt tamen ſex eius differentiæ: ſcilicet lumen ſacræ ſcripturæ, lumen cognitionis ſenſitiuæ, lumẽ artis mechanicæ, lumen philoſophiæ rationalis, lumen philoſophiæ naturalis, & lumen philoſophiæ moralis. Et ideo ſex illuminationes ſunt in vita iſta, & habent veſperam: quia omnis hæc ſcientia deſtruetur. Et ideo ſuccedit eis ſeptima dies requietionis, quæ veſperam non habet, ſcil. illuminatio gloriæ. Vnde valde aperte poſſunt reduci ſex iſtæ illuminationes ad ſenarium formationum, ſiue illuminationum, in quibus factus eſt mundus, vt cognitio ſacræ ſcripturæ, primę formationi, ſcilicet formationi lucis reſpondeat: & ſic deinceps per ordinem. Et ſicut omnes illæ ab vna luce habebant originem, ſic omnes iſtæ cognitiones ad cognitionem ſacræ ſcripturæ ordi- E nantur, in ea clauduntur, & in illa perficiuntur & mediante illa, ad æternam illuminationem ordinantur. Vnde omnis noſtra cognitio in cognitione ſacræ ſcripturæ debet habere ſtatum, & maxime quantum ad intellectum anagogiæ, per quem illuminatio noſtra fertur in Deum, vnde habuit ortum. Et ideo completus eſt circulus, completus eſt ſenarius, & proportio ſtatus.

Luminis deſurſum deſcendentis differentiæ ſex.

Videamus ergo qualiter aliæ illuminationes cognitionum reduci habent ad lumen ſacræ ſcripturæ. Et primo videamus de illuminatione cognitionis ſenſitiuæ, quæ tota verſatur circa cognitionem ſenſibiliũ: vbi tria eſt conſiderare, videlicet cognoſcendi medium, cognoſcendi exercitium, cognoſcendi oblectamentum. Si conſideremus medium cognoſcendi, intuebimur ibi verbum æternaliter generatũ, & ex tẽpore incarnatum.

Reductio cognitionis ſenſitiuæ ad lumen ſacræ ſcripturæ.

Arist lib. 2. de ani. tex. 121. Nullum enim sensibile mouet potentiam, nisi mediante similitudine, quæ egreditur ab obiecto, sicut proles à parente, & hoc generaliter, realiter, & exemplariter, est necesse esse in omni sensu. Illa autem similitudo non facit completionem in actu sentiendi, nisi vniatur cum organo, & virtute. Et cũ vnitur, noua fit perceptio, & per illam perceptionẽ fit reductio, mediante illa similitudine, in obiectũ. Et licet nõ semper ita obiectum sentiatur, semper tamen, quantum est de se, gignit similitudinem, cum est in sua completione. Per hunc etiam modum intelligo, quod à summa mente, quæ cognoscibilis est in interioribus sensibus mentis nostræ, æternaliter emanauit similitudo, imago, & proles: & ille postmodum, quando venit plenitudo temporis, vnitus est menti, & carni, id est homini, quem formauerat, qui nunquam fuerat prius: & per illum omnes mentes nostræ reducuntur in Deum, quæ illã similitudinem Patris per fidem in corde suscipiunt. Si vero consideremus sensuum exercitiũ, intuebimur ibi ordinem viuendi: vnusquisque enim sensus se exercet circa propriũ obiectum, refugit sibi nociuum, & non vsurpat alienũ. Per hunc modũ tunc sensus cordis ordinate viuit, dum seipsum exercet ad id, ad quod est, contra negligentiã: dum refugit sibi nociuũ, contra cõcupiscentiam: & dum non vsurpat sibi alienum, contra superbiã. Omnis enim inordinatio, aut venit ex negligentia, aut ex cõcupiscentia, aut ex superbia. Ille enim ordinate viuit, qui viuit prudenter, temperanter, & obtemperãter, vt refugiat negligentiã inoperabilibus, concupiscentiã in appetibilibus, superbiã in excellentibus, siue sublimibus. Si autẽ cõsideremus oblectamentũ, intuebimur Dei, & animę vnionẽ. Omnis enim sensus suum sensibile conueniens quærit cum desiderio; inuenit cum gaudio, repetit sine fastidio: quia non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Per hũc etiam modum, sensus cordis nostri siue pulchrum, siue consonum, siue odoriferum, siue dulce, siue mulcebre, debet desideranter quærere, gaudenter inuenire, incessanter repetere. Ecce quo modo in cognitione sensitiua continetur occulte diuina sapientia: & quam mira est contemplatio quinque sensuum spiritualium, secundum conformitatem ad sensus corporales.

Galat. 4. a

Ordinate quis viuat.

Reductio artis mechanicæ.

Per hunc modum est reperire in illuminatione artis mechanicæ, cuius tota intentio versatur, circa artificialium productionem. In qua ista tria possumus intueri, scil. verbi generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei, & animæ fœderationem. Et hoc si consideremus, scil. egressum, effectum, fructum. Vel sic: Artem operandi, qualitatem effecti artificij, & vtilitatẽ fructus eliciti. Si consideremus egressum, videbimus, quod effectus artificialis exit ab artifice, mediante similitudine existente in mente, per quam artifex excogitat, antequam producat, & inde producit, sicut disposuit. Producit autem artifex exterius, opus assimilatum exemplari interiori eatenus, quo potest melius. Et si talem effectum posset producere, qui ipsum amaret, & cognosceret, vtique faceret. Et si effectus ille cognosceret suum opificẽ, hoc esset mediante similitudine secundum quam ab artifice processit. Et si haberet obtenebratos oculos cognitionis, vt non posset supra se eleuari; necesse esset ad hoc, vt ad cognitionẽ sui opificis duceretur, quod similitudo, per quam productus esset effectus, condescenderet vsque ad illã naturam, quæ ab eo posset capi & cognosci. Per hunc modum intellige, quod à summo opifice nulla creatura processit, nisi per verbum æternum: in quo omnia disposuit, & per quod omnia produxit, non solũ creaturas habentes rationẽ vestigij, sed etiam imaginis, vt eidem assimilari possint, per cognitionẽ, & amorem. Et quoniã per peccatum rationalis creatura oculum contemplationis obnubilatũ habuit, decentissimum fuit vt æternum, & inuisibile fieret visibile, & assumeret carnem, & nos ad patrem reduceret. Et hoc est, quod dicitur: Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Et: Patrem nemo nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Et ideo dicitur: Verbum caro factum. Considerantes igitur illuminationẽ artis mechanicæ, quantũ ad operis egressum, intuebimur ibi Verbum generatum, & incarnatum, id est diuinitatem, & humanitatem, & totius fidei integritatem. Si vero cõsideremus effectum, intuebimur viuendi ordinem. Omnis enim artifex intendit producere opus pulchrum, & vtile, & stabile, & tunc est charũ, & acceptabile opus, cum habet istas tres conditiones. Iuxta hæc tria necesse est, reperiri tria in ordine viuendi, scil. sciri, velle, & impermutabiliter operari, siue perseueranter. Scientia reddit opus pulchrum, voluntas reddit vtile, perseuerantia reddit stabile. Primum est in rationali, secundum in concupiscibili, tertium in irascibili. Si consideremus fructum, inueniemus Dei, & animæ vnionem. Omnis enim artifex, qui aliquod opus facit, aut facit, vt per illud laudetur: aut, vt per illud aliquid sibi operetur vel lucretur: aut, vt in illo delectetur, secũdum tria, quæ sunt in appetibilibus, scil. bonum honestum, conferens, & delectabile. Propter hæc tria, fecit Deus animam rationalem, vt ipsa eum laudaret, & vt ipsa illi seruiret, & vt ipsa in eo delectaretur, & quiesceret. Et hoc per charitatem, in qua qui manet in Deo manet, & Deus in eo, ita quod est ibi quædam mirabilis vnio, & in vnione mirabilis delectatio. Quoniam ipse loquitur: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Ecce quo modo illuminatio artis mechanicæ, via est, ad illminationem sacræ scripturæ, & nihil est in ea, quod non prędicet veram sapientiam. Et ideo sacra scriptura, frequenter talibus similitudinibus vtitur satis recte.

Ioan. 14. a *Mat. 11. d* *Ioan. 1. d*

Tria in ordine viuendi.

1. Ioan. 4. c *Prou. 8. d*

Reductio Philosophiæ rationalis.

Iuxta hunę etiam modum, est reperire in illuminatione rationalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa sermonem. In quo est tria considerare, secundum triplicem ipsius sermonis considerationem, scil. respectu proferentis, ratione prolationis, & respectu audientis, siue ratione finis. Si sermonem consideremus in respectu, ad loquentem, sic videbimus quo modo omnis sermo significat mentis conceptum, & ille conceptus interior est verbum mentis, & eius proles, quę nota est etiam ipsi cõcipienti. Sed ad hoc quod fiat nota audienti induit formã vocis, & verbum intelligibile, mediante illo indumento, fit sensibile, & auditur exterius, & suscipitur in aure cordis audientis, & tamen non recedit à mente proferentis. Iuxta hunc modum, videmus in verbo æterno, quod Pater æternaliter ipsum concepit generãdo, secundum illud: Nondum erant abyssi, & ego iam concepta erã. Sed ad hoc quod homini sensibili fieret cognoscibile, induit formam carnis, & verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & tamen remansit in sinu patris. Si vero cõsideremus sermonem ratione sui, sic intuebimur in eo viuendi ordinem. Ad complementum enim sermonis, necessario ista tria concurrunt, scil. congruitas, veritas, & ornatus. Et iuxta hæc tria, omnis actio nostra debet habere modum, speciem, & ordinem: vt sit modificata per modestiam in exteriori opere: speciosa per munditiã in affectione: ordinata, & ornata per rectitudinem in intentione. Tunc enim recte, & ordinatę viuitur, cum intentio recta, & affectio munda, & operatio modesta. Si vero consideremus sermonem ratione finis, sic est ad exprimendum, ad erudiendum, & ac mouendũ: sed nunquam exprimit aliquis, nisi mediante specie: nunquam docet nisi mediante lumine arguente: nunquam mouet nisi mediante virtute. Et sic constat, quod hoc non fit nisi per speciem, & lumen, & virtutem intrinsecam intrinsecus animæ vnitam. Et ideo concludit Aug. quod ille solus est verus Doctor, qui potest speciem imprimere, & lumen infundere, & virtutem dare cordi audientis. Et hinc est, quod cathedrã habet in cœlo, qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscitur per sermonẽ perfecte, nisi mediãte virtute, lumine, & specie vnitatis animæ: sic ad hoc, quod anima erudiatur ad Dei cognitionem, per ipsius inter-

Prouer. 8. c *Ioan. 1. b*

De ratione sermonis tria.

nam locutionem ; necesse est, quod vniatur ei qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans om- verbo virtutis suæ. Ex quo patet, quam mira est hæc contemplatio, per quam Augustinus in multis libris manuducit ad diuinam sapientiam. *Heb.1.a*

Reductio Philosophiæ naturalis.

Secundum etiam hunc modum est reperire, in illuminatione naturalis Philosophiæ, cuius principalis intentio, versatur circa rationes formales, in materia, in anima, & in diuina sapientia. Quas tripliciter contingit considerare, scilicet secundum habitudinem proportionis, secundum effectum causalitatis, & secundum medium vnionis. Et secundum hæc tria, est reperire tria præmissa. Si consideremus eas, secundum habitudinem proportionis, videbimus in eis verbum æternũ, & verbum incarnatum. Rationes intellectuales, & abstractæ, quasi mediæ sunt inter seminales, & ideales. Sed rationes seminales, non possunt esse in materia, B quin sit in ea generatio, & productio formæ. Similiter vero in anima, non sunt rationes intellectuales, quin sit generatio verbi in mente: ergo nec idealis in Deo, quin sit productio verbi à Patre secundũ rectam proportionem: hoc enim est dignitatis, & si cõuenit creaturæ, multo fortius inferri potest de creatore. Propter quod dixit Aug. quod filius Dei est ars patris. Rursus appetitus, qui est in materia, ordinatur ad rationes intellectuales, vt nullo modo perfecta sit generatio, nisi anima rationalis, vniatur materiæ corporali. Per consimilẽ igitur rationem potest argui, quod summa perfectio, & nobilissima in vniuerso, esse non potest nisi natura, in qua sunt rationes seminales, & natura, in qua sunt rationes intellectuales, & natura, in qua sunt rationes ideales, simul concurrant in vnitatem personæ, C quod factũ est in filij Dei incarnatione. Prędicat igitur tota naturalis Philosophia, per habitudinẽ proportionis, Dei verbum natum, & incarnatũ, vt idem sit Alpha, & Omega, natum scil. in principio, & ante tempora, incarnatum vero in fine sæculorum. Si vero consideremus rationes istas, secũdum effectum causalitatis, perpendimus ordinem viuendi. Quoniam generatio non potest fieri in materia generabili, & corruptibili, secundum rationes seminales, nisi beneficio luminis corporum supercælestium, quæ elongantur à generatione, & corruptione, scilicet à sole, luna, & stellis. Per hunc etiam modum anima non potest opera vitæ facere, nisi suscipiat à sole, id est à Christo gratuiti luminis beneficium, & nisi consequatur ipsius lunæ, id est, Virginis Mariæ matris Christi patrocinium, & nisi imitetur aliorum sanctorum exempla: ex quorum concursu congregetur in ipsa opus vnum atque perfectum. Vnde ordo viuendi pendet in his tribus. Si autem consideremus istas rationes secundum vnionis medium, intelligemus per quem modum fiat vnio animæ ad Deum. Nam natura corporalis animæ, non potest vniri, nisi mediante humore, mediante spiritu, & mediante calore, quæ tria disponunt carnem, vt vitam suscipiat ab anima. Secundum hoc etiam intelligitur, quod Deus non præstat vitam animæ, nec ei etiam vnitur, nisi sit humida per gemitum compunctionis, & pietatis: & nisi sit spiritualis, per contemptum omnis terrenitatis: & nisi sit calida, per desiderium ipsius dilecti, & patriæ cælestis. Ecce qualiter in Philosophia naturaliter latet sapientia Dei.

Aug.lib.de Trin.cap.10. ante med. tom.3.

Apoc.22.c

Vnio animæ ad Deum quomodo fiat.

Reductio Philosophiæ moralis.

Penes modos prædictos, est reperire in illuminatione Philosophiæ moralis lumen sacræ Scripturæ. Quoniam intentio moralis Philosophiæ principaliter versatur circa rectitudinẽ: versatur enim circa iustitiã generalem, quæ, vt dicit Anselmus, est rectitudo voluntatis. Rectum autem habet tripliciter notificari, & secũdum hoc, tria præmissa relucent in consideratione rectitudinis. Vno modo dicitur rectum; cuius mediũ non exit ab extremis. Si ergo in Deo est summa rectitudo, & secundum se, & in quantum est principium, & inquantum est finis omnium ; necesse est in Deo ponere mediam personam secundum se ; vt vna sit tantum producens, alia tantũ producta, media vero producens A & producta. Necesse est etiam ponere mediũ in egressu, & regressu rerum: sed medium in egressu, necesse est, quod plus teneat se à parte producentis, medium vero in regressu, plus à parte redeuntis. Sicut ergo res exierunt à Deo per verbum Dei, sic ad completum reditum; necesse est mediatorem Dei & hominum, non tantũ Deum esse, sed etiam hominem, vt homines reducat ad Deum. Alio modo dicitur rectum, quod dirigenti se conformatur. Et secundum hoc in consideratione rectitudinis conspicitur ordo viuendi. Ille enim recte viuit, qui dirigitur secundum regulas iuris diuini. Et hoc est: quando voluntas hominis assentit præceptis necessariis, monitis salutiferis, cõsiliis perfectis, vt probet homo, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et tunc rectus ordo viuẽdi dicitur, in quo nulla obliquitas potest reperiri. Tertio modo dicitur rectum, cuius summitas est sursum erecta, sicut homo habet staturã rectam. Et secundũ hoc, in consideratione rectitudinis, manifestatur Dei, & animæ vnio. Cum enim Deus sit sursũ, necesse est, quod apex ipsius mentis sursum erigatur: Hoc antẽ est cum rationalis assentit primæ veritati propter se, & super omnia cum irascibilis innititur summæ largitati: & cum concupiscibilis adhæret bonitati: tunc qui hoc modo adhæret, vnus spiritus est cum Deo. Et sic patet, quo modo multiformis sapientia Dei, quæ lucide traditur in sacra Scriptura, occultatur in omni cognitione, & in omni natura. Patet etiam, quo modo omnes cognitiones famulantur Theologiæ. Et ideo ipsa assumit exempla, & vtitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quam ampla sit via illuminatiua, & quo modo in omni re, quæ sentitur, siue quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus. Et hic est fructus omnium scientiarum, vt in omnibus ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, hauriantur consolationes, quæ sunt in vnione sponsi, & sponsæ. Quæ quidem vnio fit per charitatem, ad quam terminatur tota intentio sacræ Scripturæ, & per consequens, omnis illuminatio desursum descendens, & sine qua, omnis cognitio vana est: quia nunquam peruenitur ad filium, nisi per Spiritum sanctum, qui docet nos omnem veritatem, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Ansel. Dialog.de ver. cap.13.

Rectum tripliciter dicitur.

Recte quis viuit.

1.Cor.6.d Ephes.3.b

Fructus scientiarum quis sit.

D

Finis Opusculi, de reductione artium ad Theologiam.

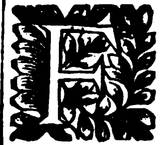
SANCTI BONAVENTVRÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris, Breuiloquium.

Breuiloquium, quod ex eo appellatur, quia summatim ac breuiter, Theologiæ instituta, ac præcepta exponit, in proœmium, & tractatum diuiditur. Proœmium, sacræ Scripturæ ortum E *progressum, statum, latitudinem, longitudinem, sublimitatem, profunditatem procedendi, eamque interpretandi modum demonstrat. Tractatus verò septem partibus continetur: prima est de Deo Trino & vno: secunda de creatura mundi: tertia de corruptela peccati: quarta de incarnatione Verbi: quinta de gratia Spiritus sancti: sexta de sacramentorum medicina: septima denique de statu finalis iudicij. Materia primæ partis tractatur à Magistro in primo libro sententiarum: secundæ, & terræ, in secundo: quar-*

tæ, in tertio: quintæ, partim in secundo, & partim in tertio: sexta vero & septimæ in quarto. Has omnes, & quidem grandes materias adeo breui profunditate, & profunda breuitate Auctor edisserit, vt meritò Ioannes Gerso par. 2. tit. lib. leg. Breuiloquium mira compendij arte diuinitus compositum ingenue fateatur.

PROOEMIVM.

Ephes. 3. c

LECTO genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem, corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Magnus doctor gentium, & prædicator veritatis diuino repletus spiritu, tanquam vas electum, & sanctificatum, in hoc verbo aperit sacræ Scripturæ, quæ Theologia dicitur, ortum, progressum, & statum. Insinuans ortum scripturæ, attendi secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: progressum autem, secundum exigentiam humanæ capacitatis: statum vero siue fructum, secundum superabundantiam superplenissimæ felicitatis.

Iac. 1. c — Ephes. 3. c

Ortus namque non est per humanam inuestigationem, sed per diuinam reuelationem, quæ fluit à Patre luminum: Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, à quo per filium eius Iesũ Christum manat in nos Spiritus sanctus: & per Spiritum sanctum diuidentem, & distribuentẽ dona singulis, sicut vult, datur fides: & per fidem habitat Christus in cordibus nostris. Hęc est notitia Iesu Christi, ex qua originaliter manat firmitas, & intelligentia totius scripturæ sacræ. Vnde & impossibile est, quod aliquis in ipsam ingrediatur agnoscendã, nisi prius Christi fidem habeat sibi infusam, tanquam ipsius totius scripturæ lucernam, ianuam, & etiam fundamentum. Est enim ipsa fides omniũ supernaturalium illuminationũ, quandiu peregrinamur à Domino, & fundamentũ stabiliens, & lucerna dirigens, & ianua introducens: secundũ cuius etiã mensuram, necesse est, mensurari sapientiam, nobis diuinitus datam: ne quis sapiat, plusquam oportet sapere sed sapiat ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Mediante igitur hac fide; datur nobis notitia sacræ Scripturæ, secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: iuxta quod expresse insinuat Apostolus in prima parte auctoritatis prius inductę.

1. Cor. 12. b — 1. Cor. 5. b — Rom. 12. a

Progressus autem sacræ Scripturæ non est coarctatus ad leges ratiocinationum, & diffinitionum, & diuisionũ iuxta morem aliarum scientiarum: & non est coarctatus ad partem vniuersitatis: sed potius cum secundum lumen supernaturale procedat, ad dandam homini viatori notitiã rerum sufficientem, secundum quod expedit ei ad salutem, partim per plana verba, partim per mystica, describit totius vniuersi continentiã, quasi in quadam summa, in quo attenditur latitudo: describit excellentiã finaliter saluandorũ, in quo attenditur sublimitas: describit & miseriam damnatorũ, in quo profunditas cõsistit non solum ipsius vniuersi, verũ etiam diuini iudicij. Et sic describit totũ vniuersum, quantum expedit de ipso habere notitiam ad salutem, secundum ipsius latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Ipsa etiam habet in suo progressu hæc quatuor, secundum quod posterius declarabitur, quia sic exigebat conditio capacitatis humanæ, quæ magna & multa nata est magnifice, & multipliciter capere, tanquam speculum quoddam nobilissimum, in quo nata est describi, non solum naturaliter, verum etiam supernaturaliter, rerum vniuersitas mundanarum: vt sic progressus sacræ Scripturæ attendatur secundum exigentiam capacitatis humanæ.

Status vero siue fructus sacræ Scripturæ, non est quicunque, sed plenitudo æternæ felicitatis: Nam hæc est scriptura, in qua verba sunt vitæ æternæ, quæ ideo scirpta est, non solum, vt credamus, verumetiam, vt vitam possideamus æternam. In qua quidem videbimus, amabimus, & vniuersaliter omnia desideria nostra implebuntur. Quibus impletis, vere tunc sciemus supereminentem scientiæ charitatẽ, & ita impleti erimus in omnem plenitudinem Dei. Ad quam quidem plenitudinem, conatur nos diuina introducere scriptura, iuxta prædictæ sententiæ Apostolicæ veritatem. Hoc igitur fine, hac etiam intentione, sacra Scriptura perscrutanda est, & docenda; & etiam audienda. Et vt ad istum fructum, & terminum recto perueniamus progressu, per viam recti itineris scripturarum, inchoandum est ab exordio. Hoc est, vt cum mera fide, ad Patrem luminum accedamus, flectendo genua cordis nostri, vt ipse per Filium suum, in Spiritu sancto, det nobis veram notitiam Iesu Christi, & cum notitia amorem ipsius, vt sic ipsum cognoscentes, & amantes, & tanquam in fide solidati, & in charitate radicati possimus, ipsius sacræ Scripturæ nosse latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem: & per hanc notitiam peruenire ad plenissimam notitiam, & excellentissimum, & excessiuum amorem beatissimæ Trinitatis, quo Sanctorum tendunt desideria, in quo est status, & complementum omnis veri, & boni.

Scriptura sacra quo fine perscrutanda.

De latitudine sacræ Scripturæ.

HVius sacræ Scripturæ fine concupito, & intento, & principio credito simul, & inuocato videndus est progressus, quantum ad ipsius latitudinem, longitudinem: sublimitatem, & profunditatem, secundum viam, & ordinem Apostolici documenti. Consistit autẽ ipsius latitudo, in multitudine suarum partium. Longitudo vero, in descriptione temporum, & ætatum. Altitudo in descriptione hierarchiarum, gradatim ordinatarum. Profunditas in multitudine mysticorũ sensuum, & intelligentiarum. Si igitur velimus latitudinem sacræ Scripturæ speculari, prima fronte occurrit nobis sacra Scriptura, secunda in duo testamenta, scil. vetus, & nouum. Vetus autem occurrit, cum multitudine librorũ. Habet enim libros legales, historiales, sapientiales, & prophetales: ita quod primi sunt quinque, secũdi decem, tertij quinque, quarti sunt sex ac per hoc in vniuerso viginti sex. Nouum similiter testamentũ, habet libros his correspondentes, secundum quadruplicem formam. Nam legalibus correspondent libri Euãgelici: historialibus, actus Apostolici: sapiẽtialibus Epistolæ Apostolorũ, & maxime Pauli: Prophetalibus correspondet liber Apocalypsis: vt si mira sit conformitas inter vetus, & nouum testamentum, non solum in continentia sensuum, verum etiam in quadriformitate partium. In cuius figuram, & consignationem vidit Ezechiel rotam quatuor facierum, & rotam in medio rotæ, quia vetus est in nouo, & econuerso. Nam in libris legalibus, & Euangelicis, est facies leonis, propter excellentiam auctoritatis. In historialibus, est facies bouis, propter exempla virtutis. In sapientialibus, est facies hominis, propter prudentiam sagacem. In libris Prophetalibus, est facies Aquilæ, propter intelligentiam perspicacem.

Ibidem. — Veteris & noui testamenti libri sibi respondentes. — Ezech. 1. d

Recte autem sacra Scriptura diuiditur, in vetus, & nouum testamẽtum, & non in theoricam, & practicã, sicut Philosophia: quia cum sacra Scriptura fundetur proprie super cognitionẽ fidei, quæ virtus est, & fundamentũ morum, & iustitiæ, & totius rectæ vitæ, non potest in ea sequestrari notitia rerum, siue credendorum à notitia morum. Secus autẽ est de Philosophia, quæ non tantum de veritate morum, verum etiã agit

Sacræ scripturæ diuisio.

de vero nuda ſpeculatione conſiderato. Quoniam igitur Scriptura ſacra eſt notitia mouens ad bonum, & reuocans à malo, & hoc eſt per timorem, & amorem: ideo diuiditur in duo Teſtamenta: quorum breuis differentia eſt timor, & amor. Et quia quadrupliciter poteſt quis moueri ad bonum, & remoueri à malo, ſcilicet per præcepta potentiſſimæ maieſtatis, vel per documenta ſapientiſſimæ veritatis, vel per exempla, & beneficia innocentiſſimæ bonitatis, vel ex his omnibus in vnum collectis: ideo tam in nouo, quam in veteri Teſtamento, ſunt quadriformiter traditi libri continentes ſacram Scripturam, ſecundum correſpondentiam ad quatuor præmiſſa. Nam libri legales mouent per præcepta maieſtatis omnipotentiſſimæ: hiſtoriales per exempla bonitatis innocentiſſimæ: ſapientiales, per documenta veritatis ſapientiſſimæ: prophetales mouent ex omnium prædictorum aggregatione, ſicut in eis manifeſtiſſime apparet. Vnde ipſi ſunt quaſi rememoratiui totius legalis, ſapientiæ, & doctrinæ. Eſt igitur Scriptura ſacra ſimilis fluuio latiſſimo, qui ex concurſu aquarum multarũ aggregatur magis, ac magis, ſecundum quod longius decurrit. Nam cum primo in Scriptura eſſent libri legales, poſtea ſuperuenit aqua ſapientiæ hiſtorialium librorum, tertio vero ſuperaduenit doctrina ſapientiſſimi Salomonis, poſt hoc etiam doctrina ſanctorum Prophetarum, & tandem doctrina Euangelica, reuelata per os carnis Chriſti prolata, per Euangeliſtas conſcripta, per ſanctos Apoſtolos diuulgata. Additis etiam documentis, quæ Spiritus ſanctus ſuper eos veniens, docuit nos per eos: vt ſic omnem veritatem, per Spiritum ſactum iuxta diuinum promiſſum edocti, omnis veritatis ſalutaris doctrinam Eccleſiæ Chriſti darent, & ſacram Scripturam conſummando veritatis notitiam dilatarent.

Quatuor modis poteſt quis moueri ad bonum, & reuocari à malo.

Scriptura ſacra fluuio ſimilis.

Ioan. 16. c

De longitudine ſacræ Scripturæ.

HAbet etiam hæc ſacra Scriptura longitudinem, quæ conſiſtit in deſcriptione, tam temporum, quam ætatum, à principio ſcilicet mundi, vſque ad diem iudicij. Deſcribit enim per tria tempora mundum decurrere, ſcilicet per tempus legis naturæ, legis ſcriptæ, & legis gratiæ, & in his tribus temporibus ſeptem diſtinguit ætates. Quarum prima eſt ab Adam vſque ad Noë, ſecunda à Noë vſque ad Abraham, tertia ad Abraham, vſque ad Dauid, quarta à Dauid, vſque ad transmigrationem Babylonis, quinta à transmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, ſexta à Chriſto vſq; ad finem mundi, ſeptima decurrit cum ſexta, quæ incipit à quiete Chriſti in ſepulchro, vſque ad reſurrectionem vniuerſalem, quando incipiet reſurrectionis octaua. Et ſic Scriptura eſt longiſſima, quia in tractando incipit à mũdi, & temporis exordio in principio Geneſis, & peruenit vſque ad finem mundi, & temporis, ſcilicet in fine Apocalypſis. Recte autẽ vniuerſum tempus, quod decurrit ſecũdum triplicem legẽ ſcil. inditam interius, datam exterius, & deſuper infuſam, decurrit per ſeptem ętates, & conſummatur in fine ſextæ, vt ſic mundi decurſus reſpondeat mundi exordio, & maioris mundi decurſus correſpondeat decurſui vitæ minoris mundi, ſcilicet hominis, propter quem etiam factus eſt. Nam prima ætas mundi, in qua facta eſt ipſius mundi formatio, caſus dæmonum, & confirmatio Angelorum, recte reſpondet primæ diei, in qua facta eſt lux, & diuiſa à tenebris. Secunda in qua per arcam, & diluuium ſaluati ſunt boni, & deleti mali, reſpondet ſecundæ diei, in qua per firmamentum facta eſt diſtinctio aquarũ ab aquis. Tertia, in qua vocatus eſt Abraham, & inchoata ſynagoga, quæ fructificare, & generare debebat prolem ad Dei cultum, correſpondet diei tertiæ, in qua apparuit terra, & protulit herbam virentem. Quarta, in qua viguit regnum, & ſacerdotium, quia Dauid Rex ampliauit cultum diuinum, correſpondet quartæ diei, in qua facta eſt formatio luminarium, & ſtellarum. Quinta in qua transmigrationes inter populos multos verſati ſunt, & tribulati, correſpondet diei, quintæ, in qua facta eſt formatio piſcium ex aquis. Sexta ætas, in qua natus eſt Chriſtus in effigie hominis, qui vere eſt imago Dei, correſpondet ſextæ diei, in qua formatus eſt homo primus. Septima in qua eſt quies animatum non habens finem, correſpondet ſeptimæ diei, in qua requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Et ſic diſtinguuntur hæ ſeptem ætates, propter inſignia facta, quæ fuerunt in earum exordiis, ratione quorum correſpondẽt diebus formationis mundi. Vocatur autem prima ætas infantia: quia ſicut infantia totà obliuione deletur, ſic illa prima ætas per diluuiũ eſt conſumpta. Secũda pueritia: ſicut enim in pueritia loqui incipimus, ſic in ſecunda ętate facta eſt diſtinctio linguarum. Tertia dicitur adoleſcentia: quia ſicut vis generatiua tunc incipit in actum ſuum exire, ſicut tunc vocatus eſt Abraham, & data eſt ei circuncirio, & facta eſt ei promiſſio de ſemine. Quarta dicitur iuuentus: quia ſicut in iuuentute floret hominis ætas, ſic in quarta ætate ſub Regibus floruit ſynagoga. Quinta dicitur ſenectus: quia ſicut in ſenectute vires minuuntur, & decidit pulchritudo, ſic & in transmigratione factum eſt de Iudæorum ſacerdotio. Sexta ætas dicitur ſenium: quia ſicut illa eſt, quæ copulatur cum morte, habens tamen magnam lucem ſapientiæ, ſicut ſexta ætas mundi terminatur cum die iudicij, & in ea viget ſapientia per doctrinã Chriſti. Sic igitur totus ille mundus ordinatiſſimo decurſu, à Scriptura ſacra deſcribitur procedere à principio vſq; ad finem, ad modum cuiuſdam pulcherrimi carminis ordinati, vbi poteſt quis ſpeculari, ſecundum decurſum temporis, varietatem, & multiplicitatẽ, & æquitatem, & ordinem, rectitudinem, & pulchritudinem multorum diuinorum iudiciorum, procedentiũ à ſapientia Dei gubernante mundum. Vnde ſicut nullus poteſt videre pulchritudinem carminis, niſi aſpectus eius feratur ſuper totum verſum: ſic nullus videt pulchritudinem ordinationis, & regiminis vniuerſi, niſi eam totum ſpeculetur. Et quia nullus homo tam longæuus eſt, quod totam poſſit videre oculis carnis ſuę, nec futura poteſt per ſe præuidere: prouidit nobis Spiritus ſanctus librum Scripturæ ſacræ, cuius longitudo commetitur ſe decurſui regiminis vniuerſi.

Ætates ſeptem.

Gen. 1. a *Gen. 7. d* *Gen. 1. a* *Ibidem. b* *Ibid.* *Ibid. c* *Col. 1. c* *Gen. 1. d* *Gen. 11. b* *Gen. 12. a & 17. a, b*

De ſublimitate ſacræ Scripturæ.

HAbet nihilominus Scriptura ſacra in ſuo proceſſu ſublimitatem, quæ conſiſtit in deſcriptione hierarchiarum gradatim ordinatarũ, quæ ſunt hierarchia Eccleſiaſtica, Angelica, & diuina: ſeu ſubcœleſtis cœleſtis, & ſupercœleſtis: ita quod primã deſcribit patenter, ſecundã aliquantulum magis occulte, & tertiam adhuc magis occultè. Ex deſcriptione Eccleſiaſticę hierarchiæ eſt alta: ex deſcriptione Angelicæ altior: ex deſcriptione diuinæ altiſſima, ita vt poſſimus dicere illud prophetæ. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: cõfortata eſt, & non potero ad eam. Et hoc quidem ſatis recte. Nam cum res habeãt eſſe in materia, vel natura, habeant etiam eſſe in anima per notitiam acquiſitam, habeãt etiam eſſe in ea per gratiam, habeant etiam in ea eſſe per gloriam, & habeant etiam eſſe in arte æterna: philoſophia quidẽ agit de rebus, vt ſunt in natura ſeu in anima, ſecundũ notitiam naturaliter inſitam, vel etiam acquiſitam: ſed Theologia, tanquam ſcientia ſuper fidem fundata, & per Spiritum ſanctum reuelata, agit & de eis, quæ ſpectant ad gratiam, & gloriam, & etiam ad ſapientiã æternã. Vnde ipſa ſubſternens ſibi philoſophicam cognitionem, & aſſumens de naturis rerum, quantum ſibi opus eſt ad fabricandũ ſpeculum, per quod fiat repræſentatio diuinorum, quaſi ſcalam erigit, quæ in ſui infimo tangit terram, & in ſuo cacumine tangit cœlum, & hoc totum per illum vnum hierarcham Ieſum Chriſtum, qui non tantum ratione naturæ humanæ aſſumptæ, eſt hierarchia in Eccleſiaſtica

Pſal. 138. a *Gen. 27. b*

hierarchia

hierarchia, verum etiam in Angelica: & est media persona in illa supercęlesti hierarchia beatissimæ Trinitatis: ita quod per ipsum à summo capite Deo descendit vnctionis gratia, non solum in barbam, verumetiam in oram vestimenti: quia non tantum in Hierusalem supernam, verumetiam vsque in Ecclesiam militantem. Est enim pulchritudo magna in machina mundana: sed longe maior in Ecclesia, pulchritudine sanctorum charismatum adornata: maxima autem in Hierusalem superna: supermaxima autem in illa Trinitate summa, & beatissima: Ideo ipsa scriptura sacra, non tantum habet altissimam materiam, per quam delectat, & per quam in altum leuat intelligentiam mentis, verumetiam ipsa est venustissima, & miro quodam modo intellectum nostrum delectat: & sic magis, ac magis delectando assuefacit ad diuinorum spectaculorum contuitus, & anagogias.

Psalm. 132. a

De profunditate sacræ Scripturæ.

Habet postremo ipsa sacra Scriptura profunditatem, quæ consistit in multiplicitate mysticarum intelligentiarum. Nam præter literalem sensum, habet in diuersis locis exponi tripliciter, scilicet allegoricè, moraliter, & anagogicè. Est autem allegoria, quando per vnum factum indicatur aliud factum, secundum quod credendum est. Tropologia siue moralitas est, quando per id, quod factum est, datur intelligi aliud, quod faciendum est. Anagogia quasi sursum ductio est, quando datur intelligi illud, quod desiderandum est, scilicet æterna felicitas beatorum.

Allegoria. *Tropologia.* *Anagogia.*

C Recte auté hic triplex sensus debet esse in sacra Scriptura præter intelligentiam literalem: quia sic competit ipsius scripturę subiecto, ipsius auditori seu discipulo, ipsius origini, ipsius etiam fini. Subiecto inquam competit: quia ipsa est doctrina, quæ est de Deo, de Christo, de operibus reparationis, & de credibili. Subiectum enim illius, quo ad substantiam Deus, quo ad veritatem Christus, quo ad operationem, reparationis opus, quo ad omnia hæc, est ipsum credibile. Deus autem est trinus, & vnus. In essentia vnus, in personis trinus: Ideo scriptura, quæ est de ipso, habet in vnitate literæ triformitatem intelligentiæ. Christus etiam, cum sit vnum verbum, omnia per ipsum facta dicũtur, & in ipso relucent, ita quod eius sapientia est multiformis, & vna. Opera reparationis cum sint multa, omnia ad Christi oblationem principaliter habent aspectũ. Credibile autem, vt credibile, diuersimodè relucet secundum diuersum statum credentium. Ideo propter conformitatem ad omnia præmissa, sacra Scriptura in vna litera, multiformem parit intelligentiam. Competit etiã hoc auditori: quia nullus conueniens est eius auditor, nisi humilis, mundus, fidelis, & studiosus. Ideo sub cortice literæ, aperte occultatur mystica, & profunda intelligentia, ad comprimendum superbiam, vt ipsius profunditate in humilitate literæ latente, & superbi comprimantur, & immundi repellantur, & fraudulenti declinentur, & negligentes excitentur ad intelligentiã mysteriorũ. Et quia auditor doctrinæ istius nõ est vnius generis, sed cuiuslibet; omnes enim saluandos oportet aliqua de doctrina hac scire: ideo ipsa multiformem habet intelligentiam, vt sic omnem intellectum capiat, & omni intellectui condescendat, omnem intellectum superexcedat, & omnem intellectum sibi diligenter intendentem, multitudine radiositatis suę illuminet pariter, & accendat. Competit etiam principio, à quo est: quia est à Deo per Christum, & Spiritum sanctum, loquentem per ora Prophetarum, & aliorum, qui hanc doctrinam scripserunt. Quoniam autem Deus non tantum loquitur per verba, verum etiam per facta, quia ipsius dicere facere est, & ipsius facere dicere, & omnia creata tanquã Dei effectus innuunt suam causam: ideo in scriptura diuinitus tradita non tantum debet significare verba, verumetiam facta. Christus etiam doctor licet esset humilis in carne, altus tamen erat in deitate: ideo decebat ipsum, & eius doctrinam habere humilitatem in sermone, cum profunditate sententiæ, vt sicut Christus fuit panniculis inuolutus, ita sapientia Dei in scriptura figuris quibusdam humilibus inuolueretur. Spiritus etiam sanctus diuersimodè illustrabat, & reuelationes faciebat in cordibus Prophetarum, ipsum etiã nullus latere potest intellectus, qui missus erat omnẽ docere veritatem: ideo competebat eius doctrinæ, vt in vno sermone multiplices laterent intelligentiæ. Cõpetit nihilominus ipsi fini: quia scriptura data est, vt per ipsam dirigatur homo in cognoscendis, & agendis, vt tandem perueniat ad optata. Et quia omnes creaturæ ad hoc factæ sunt, vt seruiant homini tendenti ad supernam patriam: ideo scriptura assumit ipsarum creaturarum species diuersas, vt sic per ipsas doceat nos sapientiã dirigentem nos ad æterna. Et quia homo non dirigitur ad æterna, nisi cognitiua agnoscat verum credendum, & operatiua faciat bonum operandum, & affectiua suscipiet ad Deum videndum, & amandum, & perfruendum hinc est, quod scriptura sacra per Spiritum sanctum data, assumit librum creaturæ, referendo in finem secundum triplicem modum intelligentiæ: vt sic per tropologiam habeamus notitiam agendorũ moraliter: per allegoriam credendorum veraciter: per anagogiam desiderandorum delectabiliter. Vt sic purgati per virtuosam operationem, illuminati per radiosam fidem, & perfecti per ardentissimam charitatem, perueniamus tandem ad brauium felicitatis æternæ.

Quatuor sensuum sacræ scripturæ congruentia. *Ioan. 1. a* *Auditor scripturæ qualis debet esse.* *Deus & verbis, & factis loqui consueuit.* *Luc. 2. a* *Homo quo modo ad æterna dirigitur.*

De modo procedendi ipsius sacræ Scripturæ.

In tanta igitur multiformitate sapientię, quę in ipsius sacræ Scripturæ continetur latitudine, longitudine, altitudine, & profundo, vnus est cõmunis modus procedendi authenticus, videlicet intra quem continetur modus narratiuus, præceptorius, prohibitiuus, exhortatiuus, prædictiuus, comminatorius, promissiuus, deprecatorius, & laudatiuus. Et omnes hi modi sub vno modo authentico reponuntur, & hoc quidem satis rectè. Quia enim hæc doctrina est, vt boni fiamus & saluemur, & hoc non fit per nudam considerationem, sed potius per inclinationem volũtatis: ideo scriptura diuina eo modo debuit tradi, quo modo magis possem⁹ inclinari. Et quia magis mouetur affectus ad exẽpla, quã ad argumenta, magis ad promissiones, quam ad ratiocinationes, magis per deuotiones, quam per diffinitiones: ideo scriptura ista non debuit habere modum diffinitiuum, diuisiuum, & collectiuum ad probandum passiones aliquas de subiecto ad modum aliarum scientiarũ; sed oportuit, quod haberet modos proprios secundũ varias inclinationes animorũ diuersimodè animos inclinantes: vt si quis non mouetur per præcepta, & prohibita, saltem moueatur per exempla narrata: si quis nõ per hæc mouetur, moueatur per beneficia sibi ostẽsa: si quis nec per hæc mouetur, moueatur per monitiones sagaces, per promissiones veraces, per comminationes terribiles: vt sic saltem excitetur ad deuotionẽ, & Dei laudem, in qua percipiat gratiam, per quã dirigatur circa opera virtuosa. Quoniã igitur hi modi narratiui non possunt fieri per viã certitudinis rationum, quia particularia gesta probari nõ possunt: ideo ne scriptura ista tanquam dubia vacillaret, ac per hoc minus moueret loco certitudinis rationis, prouidit Deus huic scripturæ certitudinem auctoritatis, quæ adeo magna est quod omnẽ perspicuitatem humani ingenij superexcellit. Et quia nõ est certa auctoritas eius, qui potest fallere, & falli, nullus autem sit, qui falli non possit, & fallere nesciat, nisi Deus, & Spiritus sanctus: hinc est, quod ad hoc, quod scriptura sacra modo sibi debito esset perfectè authẽtica, non per humanã inuestigationem est tradita, sed per reuelationem diuinam. Ideo nihil in ipsa contemnendum tanquam inutile, nihil respuendũ tanquam falsum, nihil repudiandum tanquam

Affectus quibus magis moueatur.

iniquū: pro eo quod Spiritus sanctus eius auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluū: A nihil diminutum: & propterea, cœlum, & terra transibunt, verba scripturæ sacræ non præteribunt, quin impleantur: Donec enim cælum, & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, Saluatore testante. Qui ergo soluerit ea, quæ scriptura docet, & docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cælorum, qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

Matt. 24. c

Matt. 5. e

De modo exponendi sacram scripturam.

QVemadmodum autem scriptura hæc, specialem habet modum procedendi, sic iuxta suum procedendi modum, speciali suo modo debet intelligi & exponi. Cum enim ipsa sub vna litera, multiplicem tegat intelligentiam; expositor debet abscondita producere in lucem, & illam eductam manifestare per aliam scripturam magis parentem: sicut si exponerem illud Psalmi. Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi, & velim explicare, quæ sint arma diuina, dicam, quod eius veritas, & bona voluntas: & quod ita sit, probatur per scripturam apertam. Nam & scribitur alibi: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et iterum: Scuto circundabit te veritas eius. Ad quod non potest quis de facili pertingere, nisi per assuefactionē lectionis, textum, & literam Bibliæ commendet memoriæ: alioquin in expositione scripturarum, nunquam poterit esse potens. Vnde sicut, qui dedignatur prima ediscere elementa, ex quibus dictio integratur nunquam potest cognoscere, nec dictionum significatum, nec rectam legem constructionum: sic qui literam sacræ Scripturæ spernit, ad spirituales eius intelligentias nunquam assurget. Attendat autem expositor, quod non vbique requirenda est allegoria, nec omnia sunt mysticè exponenda. Propter quod notandum est, quod scriptura sacra quatuor habet partes. Vna est, in qua secundum literam agit de mundanis naturis, & per illas significat reparationem nostram, sicut apparet in descriptione formationis mundi. Alia est, in qua agit de actibus, & processibus illius populi Israëlitici, & per illos significat reparationem generis humani. Tertia est, in qua nudis verbis significat, & exprimit ea, quæ pertinent ad nostram salutem, quantum ad fidem, vel mores. Quarta est, in qua prænuntiat nostræ salutis mysterium, partim verbis nudis, partim ænigmaticis, & obscuris. Et propterea scriptura in his locis variis, non est vniformiter exponenda.

Psalm. 34. a

Psalm. 5. c
Psalm. 90. a

Scripturæ sacræ quatuor partes.

Debet autem expositor dirigi in expositione sacræ scripturæ, secundum triplicem regulam, quæ trahi potest de verbis beati Augustini. Prima est hæc: Vbicumque in hac scriptura prima verborum significatio significat res creationis, siue singulares actus humanæ conuersationis, ibidem res significatæ per verba primo significantur, deinde nostræ reparationis mysteria. Vbi vero prima significatio verborum exponit fidem, siue charitatem, ibi nulla est allegoria quærenda.

Tres regulæ exponendi sacram scripturam ex B. Aug. verbis 2. lib. de Doct. Christ. cap. 7. deprompta.

Secunda regula est ista: Vbi verba huius scripturæ significant res creationis, aut conuersationis populi Israëlitici, ibi quærat ex alio scripturæ loco, quid quælibet res significet: & deinde significationem suam eliciat per verba nude significantia fidei veritatem, vel morum etiam honestatem: vt pote si dicatur, oues pariunt gemellos fœtus, ostendat quod oues significant ibi homines, & geminus fœtus geminam charitatem.

Cant. 4. a

Tertia regula est ista: Quando aliqua scriptura habet aliquem intellectum literalem, & spiritualem, debet discutere expositor, vtrum illa attributio cōueniat historico, an spirituali significato, si forte vtriq; non poterit conuenire: si autem vtriq; competit, tūc literaliter, & spiritualiter debet affirmari. Si vero altero modo tantum, tunc spiritualiter solum debet intelligi: sicut sabbatum legis esse perpetuum, sacerdotium æternum, possessionem terræ æternam, & pactum circuncisionis esse æternum, quæ omnia ad spirituale significatum referenda sunt.

Ad hoc autem, quod per sacrarum scripturarum siluam, quis secure incidendo, & exponendo incedat, opus est, vt prius nouerit ipsius sacræ Scripturæ veritatem per verba explicita: videlicet, vt attendat quo modo scriptura describat initium, progressum, & consummationem duplicis corporis, quasi ex opposito se respicientium bonorum: scilicet, qui hic se humiliant, vt exaltentur sempiternaliter: in futuro & malorum, qui hic se exaltant, vt æternaliter deprimantur. Vnde ipsa agit de toto vniuerso, quantum ad summum & imum, primum, & vltimum, & quantum ad decursum B inter medium sub forma cuiusdam crucis intelligibilis, in qua describi habet, & quodam modo videri lumine mentis, tota machina vniuersi, ad quam quidem intelligendam oportet nosse rerum principium, scilicet Deum, ipsarum rerum creationem, lapsum, redemptionem per sanguinem Iesu Christi, reformationem per gratiam, curationem per sacramenta, & tandem retributionem per pœnam, & gloriam sempiternam.

Quæ oporteat præcognosci ad secure exponendum scripturam sacram.

Et quia hæc doctrina tam in scriptis Sanctorū, quam etiam doctorum sic diffuse tradita est, vt ab accedentibus ad scripturam sacram audiendam, non posse per longa tempora videri, nec audiri, propter quod etiam noui Theologi frequenter ipsam Scripturam sacram exhorrent, tanquam incertam, & inordinatam, & tanquam siluam opacam, rogatus à sociis, vt paupere portiuncula scientiolæ nostræ aliquid breue in summa diC cerem de veritate Theologiæ, eorumq; precibus deuictus assensi breuiloquium quoddā facere, in quo summatim non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breuiter tangerentur, addens simul cum hoc rationem aliquam, ad intelligendum secundum quod occurrebat pro tempore. Quia vero Theologia sermo est de Deo, & de primo principio, vtpote, quia ipsa tanquam scientia, & doctrina altissima, omnia resoluit in Deum, tanquam in principium primum, & summum: ideo in assignatione rationum; in omnibus, quæ in hoc toto opusculo, vel tractatulo continentur, conatus sum rationem sumere à primo principio, vt sic ostenderem veritatem sacræ Scripturæ esse à Deo, & de Deo, & secundum Deum, & propter Deum, vt merito ista scientia appareat, vna esse, & ordinata, & Theologia, non D immerito nuncupata. Si quid igitur imperfectum, vel obscurum, vel superfluum, vel minus rectum ibi fuerit, venia occupationi, & breuitati temporis, & paupercula scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli Deo honor, & gloria referatur. Vt autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares capitulorum præmittere curaui, ad faciliorem memoriam, & lucidiorem contuitum dicendorum, quæ septem partitionibus, & septuaginta duobus capitulis distinguuntur.

Breuiloquij scribendi causa, materia, modo procedendi in eo, & eiusdem diuisio.

SANCTI BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

E

PRIMA PARS,

In qua de Trinitate Dei agitur.

CAPVT I.

De illis septem, de quibus est, Theologia, in summa.

IN principio intelligendū est, quod sacra doctrina, sc. Theologia, quæ principaliter agit de primo principio, scil. de Deo trino & vno, de septē agit in vniuerso: sc. de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de Incarnatione Verbi, de gratia Spiritus S. de medicina sacramētali, & de statu finalis

Theologia de quibus præcipuè agit.

his indicij. Ratio autem ad intelligentiam huius veritatis, hæc est: quia cum sacra Scriptura, siue Theologia, A sit scientia, dans sufficientem notitiam de primo principio; secundum statum viæ, secundum quod necessarium est ad salutem, & Deus non tantum sit rerum principium, & exemplar effectiuum in creatione, sed etiam refectiuum in redemptione, & perfectiuum in retributione: ideo non tantum agit de Deo creatore, sed etiam de creatore, & creatura. Et quia creatura rationalis, quæ est quodammodo finis omnium, non stetit, sed suo casu indiguit reparari: ideo agit de corruptela peccati, medico, sanitate, & medicina, & tandem de curatione perfecta, quæ erit in gloria impiis proiectis in pœnam: ideo ipsa sola est scientia perfecta, quoniam incipit à primo, quod est primum principium, & peruenit ad vltimum, quod est præmium æternum: incipit à summo, quod est Deus altissimus creator omnium, & B peruenit ad infimum, quod est infernale supplicium. Ipsa etiam sola est sapientia perfecta, quę incipit à causa summa, vt est principium causatorum, vbi terminatur cognitio philosophica: & transit per eam, vt est remedium peccatorum; & reducit in eam, vt est prēmium meritorum, & finis desideriorum. Et in hac cognitione est sapor perfectus, vita, & salus animarum: & ideo ad eam addiscendam inflammari debet desiderium omnium Christianorum. Ex his patet, quod licet Theologia sit de tot. & tam variis: est tamen scientia vna, cuius subiectum, vt à quo omnia est Deus, vt per quod omnia, Christus: vt ad quod omnia, opus reparationis: vt circa quod omnia, vnicum charitatis vinculum, quo cælestia, & terrestria connectuntur: vt de quo omnia in libr. Canonicis comprehensa; credibile, vt credibile: C vt de quo omnia in libris expositorum, credibile, vt intelligibile. Secundum Augustinum: Quod credimus, debemus auctoritati, quod intelligimus rationi.

Theologia sola scientia & sapientia perfecta.

Theologia est vna scientia, & quod sit eius subiectum.

Aug. lib. de vtilit. cred. c. 11. to. 6.

Capvt II.

Quid tenendum de Trinitate personarum, & vnitate essentiæ.

De Trinitate tria consideranda.

PRimo igitur de Trinitate Dei, sunt tria consideranda, scilicet, qualiter vnitas substantiæ, & naturæ simul stet cum pluralitate personarum: secundo, qualiter cum pluralitate apparitionum: tertio, qualiter cum pluralitate appropriatorum.

De pluralitate ergo personarum in vnitate naturæ, D hoc dictat recta fides esse tenendum, sc. quod in vnitate naturæ sunt tres personæ, scil. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Quarum prima à nulla est, secunda est à sola prima, per generationem, tertia verò est à prima, & secunda, per spirationem, siue processionem: ita quod Trinitas personarum nō excludit ab essentia diuina summam vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, incommutabilitatem, necessitatem, & etiam primitatem: quin potius includit summam fœcunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem, & inseparabilitatem, quæ omnia sana fides intelligit esse in beata Trinitate.

Personarum pluralitas in vnitate naturæ quomodo stet.

Ratio autem huius veritatis hæc est: quia fides, cum sit principium cultus Dei, & fundamentum eius, quæ secūdum pietatem est doctrinæ, dictat de Deo esse sentiendum altissime, & piissime. Non autem sentiret altissime, si non crederet, quod Deus posset se summe communicare; non sentiret piissime, si crederet, quod posset & nollet: & ideo, vt altissime, & piissime sentiat, dicit, Deum se summe communicare, æternaliter habendo, dilectum, & condilectum, ac per hoc Deum, vnum, & trinum. Huic autem fidei, inquantum dictat de Deo piissime sentiendum esse, attestatur tota sacra Scriptura, quæ dicitur doctrina secundum pietatem: quia Deum fatetur habere prolem, quam summe diligit, Verbum sibi coæquale, quod ab æterno genuit, in quo cuncta disposuit, per quod cuncta produxit, & gubernat, per quod etiam carnem factum pro summa E benignitate hominem redemit pretiosissimo eius sanguine, redemptumq; cibauit: per quod etiam in fine mundi summam misericordiam impartiendo, ab omni miseria liberabit: & per Christum omnes electi sunt filij summi patris, in quo erit omnis pietatis consummatio, & Dei ad nos, & è conuerso. In quantum autem fides dictat de Deo sentiendum altissime, non tantum attestatur ei sacra Scriptura, verum etiam omnis creatura, iuxta quod dicit Aug. Neque enim diuinorum librorum tātummodo autoritas prædicat esse Deum, sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, vniuersa ipsa rerum natura proclamat, habere se præstantissimum conditorem; qui nobis mentem, rationemq; naturalem dedit, qua viuentia non viuentibus, sensu prædita, non sentientibus, intelligentia nō intelligentib. immortalia mortalibus, potentia impotētibus, iusta iniustis, speciosa deformib. bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, immutabilia mutabilib. inuisibilia visibilibus, incorporalia corporalibus, beata miseris præferenda videamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorem sine dubitatione prępónimus, oportet, vt est, & summe viuere, & cuncta sentire, atque intelligere, & mori, corrumpi, mutariq; non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimumq; fateamur. Ecce in his duodecim includuntur altissimæ nobilitates essentiæ diuinæ. Sed post, vt ipse ostendit, hæc duodecim reducuntur ad tria, sc. ad æternitatem, sapientiam & beatitudinem: & hæc tria ad vnum, scil. ad Sapientiam; in qua includuntur mens generans, verbum nascens, & amor vtrumq; nectens, in quibus fides dictat beatissimam consistere Trinitatem. Et quoniam summa sapientia ponit Trinitatem, ponit etiam nihilominus omnes prius habitas nobilissimas conditiones, videlicet vnitatem, simplicitatem & cæteras sequentes: necesse est omnes prædictas nobilitates diuini esse, simul stare cum beatissima Trinitate.

Aug. lib. 15. de Trinit. c. 4. to. 3.

Fides dictat altissimè, & piissimè sentiendum de Deo.

Capvt III.

De istius fidei intelligentia sana.

AD istius autem fidei intelligentiam sanam, docet doctrina sacra, quod in diuinis sunt duæ emanationes, tres hypostases, quatuor relationes, quinq; notiones, & ex his tantum tres proprietates personales.

De iis, quæ in diuinis.

Ratio autem ad prædictorum intelligentiam hęc est quia cum primum, & summum principium, hoc ipso, quod primum, sit simplicissimum: hoc ipso, quod summum, sit perfectissimum: ideo perfectissimè communicat, quia perfectissimū: & indiuisionē omnimodam seruat hoc ipso, quod simplicissimum. Et ideo salua vnitate naturæ, sunt ibi modi emanādi perfecti. Modi autē emanandi perfecti sunt duo tantum, scil. per modum naturæ, & per modum voluntatis. Primus est generatio, secundus spiratio, siue processio, & ideo hi sunt ibi Et quia duabus emanationib substantificis, necesse est emanare duas hypostases, necesse est etiam ponere hypostasim primo producentem ab alio non emanare, ne sit infinitum abire: & ideo sunt ibi tres hypostases. Et quia cuilibet emanationi respōdet duplex habitudo relatiua: ideo sunt ibi quatuor relationes, sc. paternitas, filiatio, spiratio, & processio Et quia per has habitudines innotescunt nobis diuinæ hypostases: & præter hoc etiam hypostasis illa in qua est prima ratio principiandi innotescit nobis, quia non producitur, nam hoc est nobilitatis in ipsa: ideo quinque notiones, scil. quatuor relationes prædictæ cum innascibilitate. Et quia quælibet personarum vnam habet proprietatem, per quam principaliter innotescit: ideo tantum tres sunt proprietates personales, quæ his nominibus exprimuntur, proprie, & principaliter, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Cum enim proprium sit Patris esse innascibilem, siue ingenitum, esse principium non de principio, & esse Patrem: innascibilitas notificat

Emanationes duæ in diuinis.

Hypostases tres.

Relationes quatuor.

Notiones quinque. Proprietates personales tres.

Innascibilitas quomodo notificet patrem.

ipsum per modum negationis, licet ex consequenti per modum positionis: quia innascibilitas in Patre ponit fontalem plenitudinem, principium non de principio; per modum positionis cum negatione: esse Patrem per modum positionis, & habitudinis, proprie, complete, & determinate. Similiter cum filius sit imago

Filius, imago, verbum.

verbum & filius: imago nominat illam personam, vt similitudinem expressam: verbum, vt similitudinem expressiuam: filius, vt similitudinem hypostaticam. Rursus imago, vt similitudinem conformem: verbum, vt similitudinem intellectualem: filius vt similitudinem connaturalem. Per hunc modum cum proprium

Spiritus S. donum, nexus, charitas.

sit Spiritus sancti esse donum, esse nexum seu charitatem amborum, esse etiam Spiritum sanctum: donum nominat ipsum, vt datum voluntarium: charitas siue nexus, vt datum voluntarium, & præcipuum: Spiritus sanctus, vt datum voluntarium præcipuum, & hypostaticum. Hinc est quod per hæc tria nomina, quæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, trium personarum proprietates personales insinuantur. Hæc igitur tenenda sunt, ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

Caput IV.

De istius fidei expressione catholica.

AD istius etiam fidei expressionem catholicam tenendum est, secundum sacrorum Doctorum documenta, quod in diuinis sunt duo modi prædicandi, scil. per modum substantiæ, & relationis. Tres modi supponendi, scilicet essentiæ, personæ notionis. Quatuor modi significandi substantiam, scil. nomine essentiæ, substantię, personæ, hypostasis. Quinq; modi dicendi, scilicet quis, qui, quæ, quod, & quid. Tres modi differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, secundum differentem modum se habendi, & secundum differentem modum intelligendi.

Duo modi prædicandi in diuinis.

Ratio autem ad intelligentiam prędictorum hæc est, quia cum primum principium sit perfectissimum simul, & simplicissimum, omnia, quæ perfectionis sunt, de ipso dicuntur proprie, & vere, quæ autem imperfectionis sunt, aut non dicuntur, aut si dicuntur secundum assumptionem humanæ naturæ dicuntur, vel transumptiue. Cum igitur decem sint prædicamenta,

Prædicamēta decem quomodo Deo attribuantur.

scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, vbi, quando, situs, & habitus: quinq; vltima spectant proprie ad corporalia, seu mutabilia. Ideo non attribuuntur Deo, nisi transsumptiuo modo, & figuratiuo. Alia vero quinq; præcedentia Deo attribuuntur, secundum id quod completionem dicunt, ita tamen quod diuinam simplicitatem non impediant. Omnia ergo hæc prædicta prædicamenta sunt idipsum, quod est illud, de quo prædicantur: & ita per comparationē ad subiectum, in quo sunt omnia, dicuntur transire in substantiam, relatione tamen excepta: quæ cum duplicem habeat comparationem, scilicet ad subiectum in

Relatio in diuinis.

quo ad terminum ad quem: primo modo transit, ne faciat compositionem: sed secundo modo manet, vt faciat distinctionem. Et hinc est quod substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat Trinitatem: & ideo manent ibi hi tantum duo modi prædicandi differentes, de quibus datur regula.

Regula de modis prædicandi in diuinis.

Quæ dicuntur secundum substantiam, de omnibus dicuntur, & sigillatim, & simul, & singulariter. Quæ vero secundum relationem, aut non de omnibus dicuntur: aut si de pluribus, pluraliter, vt relati, distincti, similes, ęquales, propter relationem intrinsecam. Nomen autem Trinitatis comprehendit vtrumque.

Et quoniam plures possunt esse relationes in vna persona, sicut sunt plures personæ in vna natura; ideo distinctio in notione non infert diuersificationem personæ: nec distinctio personæ plurificationem naturæ. Et propterea non quidquid conuenit essentiæ, conuenit notioni, vel personæ, nec econuerso: & hinc est, quod sunt ibi tres modi supponendi, de quibus talis consueuit dari regula: Supposita essentia, non supponitur notio, nec persona: & supposita notione, non supponitur essentia, nec persona: & supposita persona, non supponitur essentia nec notio, sicut patet per exempla.

Regula de modis supponendi in diuinis.

Et quoniam vera distinctio est in suppositis substantiæ, manente essentia vna, ideo necesse est ibi multipliciter significari substantiam, scil. vt communicabilem, & incommunicabilem. Vt communicabilem per modum abstractionis, per nomen essentiæ; & per modum concretionis per nomen substantiæ: vt incommunicabilem vero, vel vt distinguibilem per nomen hypostasis: vel vt distinctam per nomen personæ. Et alter, scilicet vel vt distinctam qualitercunq; & sic hypostasis: vel notabiliter, & perfectè, & sic persona. Exempla horum quatuor sunt in creatura, humanitas, homo aliquis homo, Petrus. Primum essentiam, secundum substantiam, tertium hypostasim, quartum personam dicit.

Et quia in persona, quæ distinguitur, non solum est considerare eum, qui distinguitur, sed illud, quo distinguitur, & hoc est proprietas, siue notio: ideo necesse est quod in diuinis sint quinque modi dicendi, pariter & quærendi: scilicet quis, ratione personæ: qui ratione hypostasis, quia, dicit suppositum substantiæ indistinctæ: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ, quid siue quo, ratione essentiæ.

Modi dicēdi quinque.

Et quoniā omnes hi modi in vnitate essentiæ radicantur, quia quidquid est in Deo, est ipse Deus, vnus, & solus: ideo non ponunt ibi differentiam, nec secundum essentiam, nec secundum esse. Et propterea sunt ibi tantum tres modi differendi, scil. secundum modum essendi, siue emanandi, sicut differt persona à persona: secundum modos se habendi, sicut differt persona, & essentia: quia vna persona ad alteram refertur, & ideo distinguitur, essentia vero non refertur ad alteram, & ideo non distinguitur: secundum modos etiam intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab altera, vt bonitas, & sapientia. Prima differentia est perfectissima, & summa, quæ possit reperiri in diuinis. Est enim in suppositis, ita quod vnum non dicitur de altero. Secunda differentia est minor, quia est in attributis, licet enim vnum possit dici de altero, vt persona de essentia, aliquid tamen dicitur de vno, quod non de altero, vt persona distinguitur & refertur, essentia vero non. Tertia vero differentia minima est, quia est in connotatis: licet enim vnum de altero dicatur ad inuicem, & idem possit dici de vtrisq; non tamen idem connotatur vtrobique, nec per idem intelligi datur vtrumque. Ex primo modo differendi oritur pluralitas personarum: ex secundo modo, pluralitas prædicationum substantialium, & relatiuarum: ex tertio pluralitas proprietatum essentialium, & notionum, siue ab æterno, siue ex tempore: siue proprie, siue transumptiuè: siue communiter, siue appropriate. Dictorum exempla manifesta sunt. His intellectis, claret satis, & quid sentiendum, & qualiter loquendum sit de summa Trinitate diuinarum personarum.

Modi differendi in diuinis tres.

Caput V.

De vnitate diuinæ naturæ in multiformitate apparitionum.

SEcundo autem de pluralitate apparitionum docet diuina doctrina hoc esse tenendum. Cum Deus sit incircumscriptibilis, inuisibilis, & incommutabilis, nihilominus tamē habitat in sanctis viris specialiter. Apparuit Patriarchis, & Prophetis, descendit de cælis, misit etiam Filium, & Spiritum Sanctum, ad salutem humani generis. Et licet in Deo sunt indiuisa, natura, virtus & operatio Trinitatis; missio tamen, vel apparitio vnius personæ, nō est missio, vel apparitio alterius. Licet etiā sit ibi summa æqualitas, solius tamen est Patris

mittere, & non mitti: Spiritus sancti est tantummodo mitti, respectu diuinarum personarum, nisi forte dicatur mittere hominem assumptum: Filij autem est mittere, & mittit, sicut ex scripturis potest colligi.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Quia licet primum principium sit immensum, & incircumscriptibile: sit incorporeum, & inuisibile, sit æternum, & commutabile: principium tamen est rerum spiritualium, & corporalium, naturalium, & gratuitarũ, ac per hoc rerum etiam mutabilium, sensibilium, & circumscriptarum: per quas licet ipse sit immutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, seipsum reddit manifestum, & notum. Reddit autem se manifestum, & notũ, generaliter per vniuersitatem suorum effectuum ab ipso emanantium, in quibus dicitur esse per essentiam, potentiam, & præsentiam, quod se extendit ad omnia creata. Reddit etiam se specialiter notum, per aliquos effectus, qui in ipsum specialiter ducunt, ratione quorum dicitur habitare, apparere, descendere, mitti, & mittere. Habitare namque dicit effectum spiritualem, & specialem, cum acceptatione: sicut est effectus gratiæ gratum facientis, quæ est deiformis, & in Deum reducit, & Deum facit nos habere, & haberi à nobis, ac per hoc & inhabitare in nobis. Et quia gratiæ effectus communis est omnibus personis; ideo vna persona non habitat sine alia: immo simul tota Trinitas. Apparere vero, dicit effectum sensibilem, cum expressa significatione sicut: Spiritus sanctus apparuit in columba.

Deus in omnibus per essentiam, potentiam & præsentiam.

Jo. 1. e

Et quoniam sicut personæ diuinæ, distinctæ sunt, sic distincte significari possunt, & signis, & nominibus. Ideo quælibet persona potest per se apparere, & apparitio potest omnibus competere, siue insimul, siue cuilibet personæ per se. Vnde quod Spiritus sanctus dicitur in linguis igneis, & columba apparuisse, hoc non est propter nouum vinculum, vel effectum specialem: sed propter vnionem, quæ est inter signum, & signatum sibi specialiter, & modo, & origine deputatum. Descendere autem dicit vtrumlibet effectuum prædictorum, cum inchoatione. Deus enim beatissimis Angelis semper est præsens in cœlis, quia in eis semper habitat, & apparet. Peccatoribus autem in terris est modo vt absens, & quantum ad gratiam, & quantum ad notitiam: ideo cum incipit apparere, vel inhabitare, de præsente, cælis, & quasi absente nobis, fit præsens terris: & ideo licet in se non mutetur, tamẽ dicitur descendere nobis.

Quælibet persona diuina potest per se apparere.

Mitti vero dicit effectus prædictos, cum æterna productione. Tunc enim pater mittit filium, cum faciendo eum nobis præsentem, per notitiam, vel gratiam, insinuat, quod ab ipso procedit. Et quia pater à nullo procedit, ideo nusquam dicitur mitti. Quia vero filius, & producit, & producitur, ideo mittit, & mittitur. Quia vero Spiritus sanctus æternaliter producitur, sed non producit, nisi ex tempore; ideo ipsius est proprie mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ. Ex quo apparet quod hæ sunt impropriæ, & exponendæ: Spiritus sanctus mittit se: Spiritus sanctus mittit filium: Filius mittit seipsum, nisi intelligatur, inquantum est de virgine natus. Patet etiam quare mittere, & mitti non competit omnibus, quia licet dicat effectum in creatura, dicit tamen relationem intrinsecam: ita quod mittere dicit auctoritatem, mitti sub auctoritatem, ratione productionis æternæ interius importatæ.

Mitti quid dicat in diuinis, & quibus competat.

Caput VI.

De vnitate diuinæ naturæ, in multiplicitate appropriatorum.

Tertio vero de pluralitate appropriatorum hoc docet sacra Scriptura esse tenendum, quod licet omnia essentialia omnibus personis æqualiter, & indifferẽter conueniant; tamen Patri dicitur appropriari vnitas, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Et iuxta hanc sumitur secunda appropriatio Hilarii, scilicet æternitas in Patre, species in imagine, & vsus in munere. Et iuxta hanc sumitur tertia, scilicet in Patre ratio principiandi, in Filio ratio exemplandi, in Spiritu sancto ratio finiendi. Et iuxta hanc sumitur quarta, scilicet omnipotentia Patri, omniscientia Filio, voluntas seu beneuolentia Spiritui sancto. Hæc autem dicuntur appropriari, non quia fiant propria, cum semper sint communia: sed quia ducunt ad intelligentiam, & notitiam propriorum, scilicet trium personarum.

Hilar. 2. lib. de Trinit.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est. Quia enim primum principium est nobilissimũ, & perfectissimum, ideo conditiones entis nobilissimæ, & generalissimæ in eo reperiuntur in summo. Hæ autem sunt vnum, verum, bonum, quæ non contrahunt ens secundum supposita, sed secundum rationem. Nam vnum nominat ens, vt connumerabile, & hoc habet per indiuisionem sui in se. Verum, secundum quod cognoscibile, & hoc habet per indiuisionem sui è propria specie. Bonum, secundum quod communicabile, & hoc habet per indiuisionem sui à propria operatione. Et quia hæc triplex indiuisio, se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligendi, ita quod verum præsupponit vnum, & bonum præsupponit verum, & vnum: hinc est quod hæc tribuuntur primo principio in summo, quia perfecta, & generalia, & appropriantur tribus personis, quia ordinata: & ideo summe vnum Patri, qui est origo personarum: summe verum Filio, qui est à Patre, vt verbum: summe bonum Spiritui sancto, qui est ab vtroque, vt amor, & donum.

Vnum, verũ, bonum, summe reperiuntur in Deo.

Et quia summe vnum, est summe primum, quia caret omni inceptione: & quia summe verum, summe æquale, & pulchrum: & quia summe bonum, est summe vtile, & proficuum.

Hinc oritur secundo appropriatio Hilarii, quæ est æternitas in patre: quia non habet principium, sed est omnino primum: species in imagine, id est, in verbo, quia summe pulchrum: vsus in munere, id est, in Spiritu sãcto, quia summe proficuum, & communicatiuum. Quod per alia verba sic insinuat Augustinus: In patre vnitas, in filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia.

Hilar. vbi sup.

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 5. tom. 3.

Rursus, quia summe vnum, & primum, tenet rationem principiandi, & originandi: quia summe pulchrũ, & speciosum, tenet rationem exprimendi, & exemplandi: quia summe proficuum, & bonum, tenet rationem finiendi: quia bonum, & finis idem. Hinc oritur tertia ratio appropriandi efficientiam patri, exemplaritatem filio, finalitatem Spiritui sancto.

Rursus, quia à primo, & summo principio fluit omne posse, à primo, & summo exemplari fuit omne scire, & ad summum finem tendit omne velle: ideo necesse est primum, esse omnipotentissimum, omnisapientissimũ, & beneuolentissimum. Vnitas autem prima, & summa, rediens supra seipsam reditione completa, & perfecta, est omnipotentissima, sic & veritas sapientissima, & bonitas beneuolentissima: & hæc appropriantur, quia ordinem insinuant. Voluntas enim dat præintelligere cognitionem, & voluntas, & cognitio præsupponunt potentiam, & virtutem, quia posse scire, est aliquid posse. Ex his apparet, quæ sint appropriata, & quibus, & qua de causa. Hæc tamen vltima, scilicet potentia, & sapientia, & voluntas, sunt potissime illa, ex quibus in scripturis laudatur Trinitas summa. Et ideo de his aliquid dicendum est breuiter, & summatim.

Caput VII.

De omnipotentia Dei.

Igitur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram, hæc tenenda sunt: videl. quod Deus est omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles, vtpote mentiri, & male velle: nec actus pœnales, vt

Deo omnipotenti qui actus non attribuantur.

vt metuere,& dolere : nec actus corporales, siue materiales,vt dormire,& ambulare, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes,vt pote posse facere maiorem se, vel alium Deum sibi æqualem,vel infinitum actu,& consimilia:quia,vt dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, apud Deum est impossibile, licet autem,hoc non possit , est tamen omnipotens vere & proprie,& perfecte.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: quia primum principium est potens potentia, quæ est potentia simpliciter : & ideo distributio addita ei,distribuit pro his,quæ posse,est posse simpliciter.Hæc autem sunt,quæ egrediuntur à potentia completa,& ordinata.

Potentia completa quæ dicatur.

Potentiam autem completam dico,quæ non potest deficere,nec potest succumbere , nec potest indigere. Potentia autem incompleta in peccando deficit,in patiendo succumbit , in corporalibus actionibus indigentiam includit.Diuina autem potentia, quia potentia summa, & perfectissima : ideo nec est de nihilo,nec est sub aliquo,nec eget aliquo alio:ac per hoc,nec culpabilia,nec pœnalia, nec materialia potest:& hoc quia omnipotens est potentia completa.

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici , vel secundum actum : vel secundum aptitudinem ex parte creaturæ: vel secundum aptitudinem ex parte solius virtutis increatæ.Quod possibile est potentiæ primo modo dictæ , est non tantum possibile,sed etiam actuale.Quod secundo modo,& non prima,est possibile simpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modo, & non primo modo , vel secundo, est possibile Deo , sed impossibile creaturæ. Quod autem nullo prædictorum modorum est possibile,sicut illud, quod directe repugnat ordini secundum rationes, & causas primordiales,& æternas,simpliciter est impossibile : sicut quod Deus faciat aliquod actu infinitum, quod simul faciat aliquid esse,& nullo modo esse,quod faciat id,quod fuit,non fuisse,& cætera talia:quæ posse, est contra ordinem , & complementum diuinæ potentiæ.Ex his patet , respectu quorum est diuina potentia: patet etiam , quæ debent dici simpliciter possibilia, & quæ simpliciter impossibilia , & quod aliquorum impossibilitas simul stet cum vera omnipotentia.

Capvt VIII.

De Dei sapientia,prædestinatione,& præscientia.

Sapientia Dei vnde diuersa nomina sortiatur.

DE sapientia vero Dei hæc tenenda sunt , scilicet quod ipsa diuina sapientia limpidissime cognoscit omnia bona , & mala , præterita, præsentia, & futura: actualia & potentia , ac per hoc incomprehensibilia nobis,& infinita:ita tamen quod ipsa in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa nomina sortiatur. In quantum enim est cognoscitiua omnium possibilium,dicitur scientia,siue cognitio:inquantum est cognoscitiua omnium,quæ in vniuerso fiunt,dicitur visio:inquantum est cognoscitiua omnium,quæ bene fiunt,dicitur approbatio : inquantum est cognoscitiua eorum , quæ futura sunt,dicitur præscientia siue præuisio:inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio:inquantum est cognoscitiua eorum,quæ præmianda sunt , dicitur prædestinatio : inquantum vero est cognoscitiua eorum, quæ damnanda sunt , dicitur reprobatio.

Sapientia Dei,vt est ratio cognoscendi omnia,variis nominibus dicitur.

Et quia ipsa non tantum est cognoscitiua , sed est etiam ratio cognoscendi omnia : ideo in quantum est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux : inquantũ est ratio cognoscendi visa,& approbata,dicitur speculum : inquantum est ratio cognocendi præuisa & disposita , dicitur exemplar : inquantum est ratio cognoscendi prædestinata & reprobata, dicitur liber vitæ.Est igitur liber vitæ respectu rerum,vt redeuntium : exemplar , vt exeuntium : speculum , vt euntium : lux vero respectu omnium.

Ad exemplar autem spectat idea,verbum, ars, & ratio. Idea,secundum actum præuidendi : verbum,secundum actum proponendi : ars, secundum actum prosequendi:ratio,secundum actum perficiendi, quia superaddit intentionem finis. Quia vero hæc omnia vnum sunt in Deo,ideo frequenter accipitur vnum pro alio.

Cognitio diuina in se perfecta,& immutabilis.

Et licet diuina sapientia,ratione diuersitatis scitorum, & connotatorum diuersa sortiatur vocabula,non tamen diuersificatur secundum rationem intrinsecam. Cognoscit enim contingentia infallibiliter,mutabilia immutabiliter,futura præsentialiter, temporalia æternaliter, dependentia independenter,creata increate, alia à se,in se, & per se. Et cum infallibiliter contingentia cognoscat, simul stat libertas,& vertibilitas voluntatis cum prædestinatione,& præscientia.

Intelligentia autem , & ratio prædictorum hæc est: quoniam primum principium , hoc ipso quod primum est & summum,cognitionem habet simul simplicissimã, & perfectissimam.Quia perfectissimam,ideo cognoscit omnia distinctissime,sub omnibus conditionibus, quas res habent , vel habere possunt:& propterea futura scit esse futura ,& præsentia præsentia : & bona scit approbanda.mala reprobanda. Hinc est, quod diuersa sortitur vocabula , secundum quod dictum est supra. Sed quia simul stat perfectio sapientiæ cum summa simplicitate; hinc est quod omnia alia à se cognoscit in se,& per se: ex quo sequitur secundum , quod creata cognoscit increate : ex quo sequitur tertium,quod dependentia cognoscit independenter : ex quo oritur quartum , quod temporalia cognoscit æternaliter:ex quo sequitur quintum,quod futura cognoscit præsentialiter : ex quo oritur sextum,quod mutabilia cognoscit immutabiliter:ex quo sequitur septimum , quod contingentia cognoscit infallibiliter.Et ita contingentia,manentia, cõtingentia sunt diuinæ sapientiæ prorsus infallibilia,tam in contingentibus,quæ subiacent naturæ, quam libertati voluntatis humanæ.

Quo modo stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ.

Vnde qui vult hoc verum intelligere , quo modo simul stet libertas voluntatis creaturæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ , resoluendo ab hoc vltimo, procedat per illos septem gradus vsque ad primum, quod primum principium perfectissime cognoscit omnia per seipsum, quod est verum certissimum : ex quo cætera prædicta ratiocinando infallibiliter concluduntur.Sicut autem diuinæ cognitionis certitudo simul stat cum contingentia rerum cognitarũ,quia simul est simplicissima,& perfectissima diuina sapientia:sic vnitas simul stat cum multiformitate rationum , & idearum ex eadem causa.Quia enim perfectissima est , ideo distinctissime, & perfectissime cognoscit vniuersa & singula , & illa omnia distinctissime, & perfectissime repræsentat : & ideo singulorum dicitur habere rationes , & ideas , tanquam rerum similitudines perfectissime expressiuas.Quia vero simplicissima est, ideo omnes similitudines illæ sunt vnum in ipsa. Vnde sicut Deus vna virtute omnia producit ex tempore secundum omnimodam rerum integritatem,sic vna virtute omnia exprimit sempiternaliter.Et sicut vna est in Deo altissimo operatio actiua secundum rem,dicuntur tamen plures rerum productiones, ratione pluralitatis productorum:sic vna est veritas vnius actus intelligentiæ in Deo:dicuntur tamen plures similitudines,ideæ,& rationes,ratione pluralitatis ideatorum, vel existentium, vel futurorum, vel possibilium. Hæ autem rationes,vel ideæ, licet sint vna veritas,& lux in essentia,non tamẽ dicuntur esse vna ratio vel idea.Ratio enim, vel idea dicitur vt ad alterum, secundum rationem intelligendi.Nominat enim similitudinem cogniti,quæ realiter tenet se ex parte Dei,licet secundum rationem intelligendi, dicere videatur aliquid ex parte ideati.Si autẽ huius simile in creatura requiratur,dicendum,quod hoc est ipsius exemplaris proprium:quia sicut dictum est,simul est simplex,& infinitum,& perfectissimum,quo præintellecto, cætera consequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud est simplicissimum & perfectissimum ; ideo actus purus.

FRANCISCI LAMATÆ DOCTORIS THEOLOGI,

IN SANCTI BONAVENTURÆ OPUSCULA PRÆFATIO AD LECTOREM.

Doctrina.

ETSI ex multis aliis S. Bonauenturæ scriptis, eius doctrina mirabilis appareat, ex opusculis tamen, quæ multa & varia composuit, tam excellens & singularis esse cernitur, vt luculentissimum inde præbeat testimonium, quantum inter alios ætatis suæ scriptores in hoc genere is vnus excellat. Nam cum in libris suis omnibus ad eum omnino scopum collimet, vt flammantibus, non inflantibus verbis, legentis affectum in Dei amorem accendat, eiusdemque intellectum sanctissimis documentis illuminet; in opusculis, si vsquam alibi, huic potissimum curæ totus incumbit. In his enim tanquam verus doctor, qui iuxta Pauli doctrinam sapientibus & insipientibus debitor est, nihil prætermittit eorum, quibus vel eruditum Theologum imbuat, vel pro sui status ratione vnumquemque fidelem siue ad vitæ institutionem, siue ad spiritualia studia, progressionesque virtutum ita informet, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus.

Rom.1.b

Stylus & eruditio. Aug.lib.4. de doctr. Christi.c.6. tom.3. Trithem. de scriptorib. Ecclesiast. Aug. vbi sup.

Porrò qui Bonauenturæ sanctissimi opuscula dilegenti studio perlegerit, & deuota ac piæ mentis oculis perlustrarit, intelliget profectò, quàm sit amplexus eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Is verò sermo omni acceptatione dignus senilem illam redolet eloquentiam, quæ ex Augustini sententia, viros summa auctoritate dignissimos, planeque diuinos decet. Atque hinc fit, vt Auctor noster, Trithemio testante, profundus sit, non verbosus; subtilis, non curiosus; disertus, non vanus: immò quanto eius sermo videtur humilior, (vt ar Augustini verbis) tanto altius alios non ventositate, sed soliditate transcendit. Est enim sermone parcus, vbertate sensuum facundus, sententiarum pondere grauis, doctrina claritate illustris, affectu feruens, mente singularis. Denique ea pollet eruditione, vt pleraque in diuinis Scripturis difficilia, in antiquis Patribus abdita, in Philosophia & Theologia occulta, in secularium literarum magistris huc illucque dispersa, ea coniunctim omnia in breui aliquo S. Bonauenturæ opusculo liceat intueri.

Vtilitas. Rich. de S.Vict.de 4.gradib. violentæ char.cap.1.

Vtilitatem vero opusculorum eius nullus non experietur, qui in eorum assidua lectione diu multumque versatus quamcunque ex ipsis veritatem intellectu perceperit, eandem quoque affectu ruminauerit. Sapit, inquit Richardus, supra modum cordis palato, quod charitate conditur. Cuius materiam non minus vtilem, quàm iucundam atque copiosam Bonauentura sæpissimè inculcans, cor penetrat, & affectum inflammat, animamque ipsam eo medullitus transfigit, vt eius sermonibus & doctrinis, quasi quibusdam stimulis incitata, rapiatur mirificè in diuinos amores sponsi Christi. Neque est in re perspicua diutius immorandum, præsertim cum passim occurrant clarissimorum virorum illustria testimonia, quibus Auctoris nostri opusculorum adeò probatur doctrina, laudatur stylus, commendatur vtilitas, vt iis facilè quisque conuictus tantum virum admiretur, qui tanquam lucerna ardens, & lucens, luceat ardenter, ardeatque luculenter.

Cùm igitur, Lector humanissime, S. Bonauenturæ opuscula inter alios eiusdem libros ob insignem doctrinam cum summa pietate coniunctam à doctis & piis magno semper in pretio habita, nescio qua vel oscitantia vel indiligentia sine vlla ordinis ratione hactenus in vulgus emissa mendis penè innumerabilibus scaterent, & pristini sui splendoris parum aut nihil omninò retinerent: operæpretium fuit, vt cum aliis eiusdem operibus, ordine disposita, emendata, aucta & illustrata ex Typographia Vaticana prodirent. Itaque hæc mihi ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ congregationi præfectis cura commissa est, vt conquisitis vndique tam impressis, quàm manuscriptis exemplaribus, eisque diligenter collatis, ad S. Bonauenturæ opuscula restituenda & ornanda omni studio incumberem. Iussis obtemperaui, vt postulat officij ratio: sed ob tenuem facultatem meam difficilè penitus fuit iubentium animo pro dignitate satisfacere. Quare manum labori admouens perquisiui diligenter, quotquot potui, Auctoris nostri opuscula; (desunt enim iniuria temporum multa, si tercenta, vt apud quosdam legitur, ab eo scripta sunt) & cum nulla inter sese methodo colligarentur, sed veluti confusa congeries ἀταξίαν quandam præseferrent; non abs re esse existimauimus, si iis primum in classes aliquot distributis ad illorum studium te, Lector, alliceremus. Idque eo nobis facilius fuit, quò animaduertimus post plenam, quoad licuit, horum tractatuum discussionem, quatuor potissimum in eis à S. Bonauentura egregiè præstita. Nam & sanam doctrinam docuit, & de Christo, eiusque Sanctissima Matre pleraque scribens, fidelium deuotionem accendit; actionis præterea & contemplationis, multis hac de re editis tractatibus, studia promouit; ac denique religiosos, præsertim sui ordinis, non solùm ad vitæ perfectionem instituit, sed vt eosdem ab aduersariorum calumniis defenderet, stylum exacuit, & calumniatores ipsos contra humilis & pauperculi Francisci institutum superba colla erigentes prorsus confodit. Iuxta hanc igitur quadripertitam officij rationem in quatuor quoque partes

Brullifer in prolog. 1. lib. sentent. S. Bonau. Ann. veter. Franciscan.

Diuisio opusculorum.

S. Bonauenturæ opuscula omnia diuisimus: quarum prima continet illa in primis quæ magis vel ad speculatiuam, vel ad practicam doctrinam spectant. Secunda vero de iis est præcipuè, quæ de Christo redemptore nostro, eiusque beatissima Virgine matre Maria, Auctor deuotè meditatus, & soluta & ligata oratione composuit. Tertia autem ea maximè comprehendit, quæ ad exercitia spiritualia attinent, quibus actiuorum & comtemplatiuorum vita instruitur. Quarta denique varios & diuersos complectitur libros, qui religiosis viris, præsertim Ordinis Minorum vtilissimi sunt ad studium vitæ perfectioris. Quia vero de nonnullis opusculis controuertitur, Bonauenturæ sint, nec ne, ea, vt separarentur certa ab incertis, statim post quartam partem in appendicem redegimus. Ex his quatuor opusculorum partibus prima & secunda tomum sextum S. Bonauenturæ operum constituunt, tertia vero & quarta cum appendice tomum septimum & vltimum. Fuerunt autem ab hac serie tria tantum opuscula disiuncta, quæ quia alicuius libri sacri, vel partis eius expositionem continebant, aut alias ad sacram Scripturam spectabant, in alios tomos reiecimus. Etenim, Principium sacræ Scripturæ, in quo de sacræ Scripturæ præstantia abundè & copiosè Auctor sermonem instituit, initium dat tomo primo, vbi expositiones S. Bonauenturæ in libros aliquot Veteris Testamenti collocantur. Huic vero proximè ibidem succedit opusculum inscriptum, Illuminationes Ecclesiæ in Hexaemeron. Libellus præterea, cui titulus est, Expositio orationis Dominicæ, pro explicatione sexti capitis Euangelij secundum Matthæum, tertio tomo continetur, in quo libri commentariorum in Nouum Testamentum à S. Bonauentura compositi, apponuntur. Cuius rei te Lector monitum volui, ne in sexto & septimo tomo hæc opuscula desiderares. Adiunximus vero huic Vaticanæ editioni tria alia opuscula, quæ seorsum ab his opusculorum tomis vagabantur, vt suis locis cernes, videlicet in quarta parte, Legendam S. Francisci, & Biblia pauperum; in appendice autem, Compendium Theologicæ veritatis. Atque hæc in vniuersum de diuisionis ordine; quo quidem facilior posthac erit vnicuique aditus ad inueniendum ea, quæ iuxta propositas materias sibi videbuntur magis opportuna.

Verum vt sic in classes distributa Bonauenturæ opuscula suam integritatem, quantum fieri posset, retinerent, contuli ea diligenter cum antiquis exemplaribus impressis, & manuscriptis, quæcunq; reperiri potuerunt. Neque id solùm fuisset sufficiens, quo minus multa loca vel mutila, vel minus integra, aut deprauata, & quæ nullum prorsus sensum redderent, in eisdem opusculis remansissent, nisi conquisitis fontibus sanctorum Patrum, aliorumve, ex quibus Bonauentura desumpsit, huic malo aliquod attulissem remedium; qua in re pro communi vtilitate non parum laboris suscepimus. Crebro namque citat Auctor Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Hieronymum, Basilium, Chrysostomum, & alios huius & inferioris ætatis scriptores quamplurimos, nullo præfinito, aut præscripto libro; sed generatim, & vniuersim, his verbis: Ait Gregorius, ait Ambrosius, &c. *quandoque autem ex iisdem auctoribus suam orationem texit, suppressis non solùm libris, sed etiam propriis scriptorum nominibus, vbi coniecturis niti oportuit, & ex materia subiecta, stylo seu forma dicendi conücere, an à Gregorio, vel Ambrosio, Augustino, vel Hieronymo, Bernardo vel Anselmo, Hugone seu Richardo, Bonauentura mutuatus sit. In quibus euoluendis, quousque occurreret locus ad sui originis exemplar restituendus, te Lector iudicem constituo diligentiæ meæ. Hos vero scriptores, quibus frequenter noster Auctor vsus est ad rem, de qua agitur comprobandam, ferè omnes in suis propriis ac peculiaribus locis ita ad marginem citatos reperies, vt & tuum iuuetur studium, & Auctoris doctrina non mediocriter illustretur. Denique adhibitis argumentis singula opuscula nonnihil ornauimus, vt quasi præuia quadam & compendiosa institutione introduceretur legentis animus ad ipsius opusculi penitiora, & diffusiora. Interdum si quid contigit obscurum, adhibita notatione explicauimus, vt hæc omnia legendo quisque perspiciet. Duos etiam Indices adiunximus tomis sexto & septimo deseruientes; quorum alter locorum sacræ Scripturæ est, passim ab Auctore explicatorum; alter vero verborum, & rerum. Quare Lector humanissime, quod ex nostro labore ad vtilitatem tuam transferre poteris, gratanter suscipe; quod autem minus aptum tibi videbitur, ita nostræ aut inscitiæ, aut negligentiæ tribuas, vt vbi ego muneri, tu non desis animo. Vale, & benè nobis in Christo precare.*

EX IOANNE TRITHEMIO
De Ecclesiasticis Scriptoribus.

MVlti doctrinam proferunt, deuotionem prædicant multi, pauci scribendo libros, docuerunt vtramque: Bonauentura autem, & multos superauit, & paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo & doctus vis esse, & deuotus, illius opusculis esto intentus.

SANCTI

Quia vero infinitum & immensum: ideo extra omne genus. Et hinc est, quod existens vnum, potest esse similitudo expressiua multorum.

Capvt IX.

De voluntate Dei, & prouidentia.

Vo'untas Dei vna, efficax, & recta. Voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur.

De voluntate Dei hæc tenenda sunt, quod ipsa sic est recta, quod nullo modo possit obliquari: sic est efficax, vt nullo modo possit impediri: sic est vna, vt tamen multiformiter habeat significari. Significatur enim diuina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti, per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt præceptio, prohibitio, consilium, impletio, permissio: secundum quæ disponuntur à voluntate beneplaciti quæcunque in vniuerso fiunt. Est enim voluntas Dei prima & summa causa omnium specierum, & motionum. Nihil enim fit visibile aut intelligibile in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaq; republica, quod non de illa imperiali aula summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam præmiorum, atq; pœnarum, retributionum, & gratiarum.

Prouidentia diuina.

Et quia ista voluntas, ratione regulata, dicitur prouidentia: hic est quod omnia, quæ in vniuerso fiunt, aguntur & reguntur diuina prouidẽtia, quę per omnia est irreprehensibilis: quæ nihil præcipit, prohibet, vel consulit, nisi iuste; nihil agit, nisi bene: nihil permittit iniuste. Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Primum principium cum sit summe nobile, & voluntatem habet, & nobili modo habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, secundum quod in agentibus à proposito attenditur regula rectitudinis, & efficacia operationis; necesse est, quod voluntas in Deo sit rectissima, & efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idem est in Deo voluntas, & veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, & virtus, siue potestas Et quia nõ potest diuina voluntas carere veritate, ideo non tantum est recta, verum etiam regula rectitudinis. Quia vero nullo modo potest carere virtute, ideo non tantum est efficax, verum etiam fons & origo totius efficaciæ; ita vt nihil sine illa possit effici, nihil cõtra illã possit fieri, nihil etiam fit, à quo valeat impediri Et quia rectissima est, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei. Nullus autem potest ei conformari, nisi voluntas illa innotescat sibi. Oportuit ergo voluntatem diuinam, regulam rectitudinis, notificari nobis. Rectitudo autem quædam est necessitatis, & hæc est in faciendo bonum necessarium, & declinando malum: quædam autem est perfectionis, & hæc est in supererogando vltra debitum: & secundum hoc innotescit nobis per triplex signum, scilicet pręceptionem, prohibitionem, & consilium, quod quidem significat diuinum beneplacitum acceptare, tanquam iustum, quod fit secundum diuinum præceptum, quod declinatur secundum diuinam prohibitionem, & adimpletur secundum diuinum consilium. Signa vero hæc, infallibilia signa sunt diuinæ voluntatis, vt est regula rectitudinis.

Voluntas diuina regula rectitudinis.

Voluntas Dei efficacissima.

Rursus, quia efficacissima est, nullo modo potest aliquis aliquid efficere nisi ipsa cooperante, & coëfficiente: nullus deficere, vel peccare potest, nisi ipsa iuste deserente. Et secundum hoc duo sunt signa eius, scil. impletio, quod est signum voluntatis, vt efficientis: & permissio, quod est signum voluntatis iuste deserentis. Iuste autem deserit, quia iustum est, vt sic administret res quas condidit, vt nõ infringat leges, quas indidit: & sic cooperetur rebus, quas creauit, vt tamẽ eas agere proprios motus sinat: & ideo si liberum arbitrium ad vtrumq; vertibile de lege naturæ, in malum dimittat cadere, hoc non permittitur nisi iuste. Rursus, & si per gratiam præueniat, & sustentet, nulli iniuriam facit: ideo non agit iniuste, nec omnino iuste secundum exigentiam meritorum; quia merita ad hoc non sufficiunt, sed gratis, & misericorditer, & quodam modo iuste, quantum est ex condecentia bonitatis suæ. Cum ergo damnat, & reprobat, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, secundum gratiam, & misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erant, debebant damnari, ideo plures reprobantur, quam eligantur: vt ostendatur, quod saluatio est secundum gratiam specialem, sed damnatio secundum iustitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de diuina voluntate, quia omnia agit rectissime, immo in omnibus debemus gratias agere, & honorificare regimen diuinæ prouidentiæ. Si quis autem quærat, quare magis vni peccatori gratiam largiatur, quam alteri, hic oportet silentium imponere humanæ loquacitati, & exclamare cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis eius consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen:

Nota de iustitia & misericordia Dei.

Rom. 11. d

S. BONAVENTVRÆ,
Eximij Ecclesiæ Doctoris Breuiloquij,

SECVNDA PARS.

In qua de creatura mundi agitur.

Capvt I.

De productione mundi totalis.

His summatim præintellectis de Trinitate Dei, dicenda sunt aliqua de creatura mundi. Circa quam hæc tenenda sunt in summa: videlicet, quod vniuersitas machinæ mundialis, producta est in esse ex tempore, & de nihilo ab vno primo principio solo, & summo; cuius potentia licet sit immensa, disposuit tamen omnia in certo pondere, numero, & mensura. Hæc generaliter intelligenda sunt circa rerum productionem, ex quibus, & veritas colligitur, & error repudiatur. Per hoc enim, quod dicitur, ex tempore, excluditur error ponentium mundum esse æternum. Per hoc, quod dicitur, de nihilo, excluditur error ponentium æternitatem circa principium materiale. Per hoc, quod dicitur, ab vno principio, excluditur error * Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Per hoc quod dicitur, solo & summo, excluditur error ponentium, Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. Per hoc, quod additur, in certo pondere, numero, & mensura, ostenditur quod creatura est effectus Trinitatis creantis, sub triplici genere causalitatis: efficientis, à quo est in creatura vnitas, modus, & mensura: exemplaris, à quo est in creatura veritas, species, & numerus: finalis, à quo est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Quæ quidem reperiuntur in omnibus creaturis, tanquam vestigium creatoris, siue corporalibus, siue spiritualibus, siue ex vtrisque compositis.

Mundus incepit esse à Deo per creationem.

Sap. 11. d

*Aug. lib. de hæs. ad Quoduul. hær. 46. to. 6. Platonis error in Timæo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia ad hoc, quod sit ordo perfectus, & status in rebus, necesse est, quod omnia reducantur ad vnum

principium, quod quidem sit primum, vt det cæteris statum & perfectissimum, vt det cæteris omnibus cōplementum. Quoniam igitur primum principium, in quo est status, non potest esse nisi vnum solum, si mundum producit, cum non possit, ipsum producere de seipso, necesse est, quod producat ipsum ex nihilo. Et quia productio ex nihilo, ponit esse post non esse ex parte producti, & immensitatem in vnitate producente ex parte principij, cum hoc sit solius Dei: necesse est, quod creatura mundi sit producta ex tēpore ab ipsa virtute immensa, agente per se, & immediate. Rursus quoniam principium perfectissimum, à quo manat perfectio vniuersorum, necesse est agere à se, & secundum se, & propter se, & quia nullo in agendo indiget extra se: necesse est, quod habeat intentionem triplicis causæ, respectu cuiuslibet creaturæ, scilicet efficientis, exemplaris, & finalis. Necesse est etiam, omnem creaturam secundum hanc triplicem habitudinem comparari ad causam primam. Omnis enim creatura constituitur in esse ab efficiente, & conformatur ad exemplar, & ordinatur ad finem: ac per hoc est vna vera, bona, modificata, speciosa, ordinata, mensurata, discreta, & ponderata: est enim pondus inclinatio ordinatiua. Et hæc quidem generaliter dicta sunt de omni creatura, siue corporea, siue incorporea, siue ex vtrisque constituta, sicut ex natura humana.

Mundus ex nihilo productus.

Actio principij perfectissimi.

A

B

Caput II.

De natura corporali quantum ad fieri.

C

Natura vero corporea nobis consideranda est, quantum ad fieri, & quantum ad esse, & quantum ad operari. De natura vero corporea quantum ad fieri, hæc specialiter tenenda sunt, scil. quod sex diebus sit in esse producta, ita quod in principio, ante omnem diem creauit Deus cœlum & terram. Prima vero die formata est lux: secunda firmamentum factum est in medio aquarum: tertia die separatæ sunt aquæ à terra, & congregatæ in locum vnum: quarta vero die cælum ornatum est luminaribus: quinta aër, & aqua, volatilibus, & piscibus: sexta terra animalibus, & hominibus: septima vero die requieuit Deus, non à labore, nec opere, cum vsque nunc operetur: sed à nouarum specierum conditione: quia omnia fecerat, vel in simili, sicut illa quæ propagantur: vel in seminali ratione, sicut illa, quæ aliis modis introducuntur in esse.

Gen. 1. a

Gen. 2. a

D

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia enim res manant à primo principio, & perfectissimo, tale autem est omnipotentissimum, sapientissimum, & beneuolentissimum: ideo oportuit, quod sic producerentur in esse, vt in earum productione reluceret triplex nobilitas prædicta, & excellentia. Et ideo triformis fuit operatio diuina: ad mundanam machinam producendam, scil. creatio, quæ appropriate respondet omnipotentiæ; distinctio, quæ respondet sapientiæ; ornatus, qui respondet bonitati largissimæ. Et quoniam creatio est de nihilo, ideo fuit in principio ante omnem diem, tanquam omnium rerum, & temporum fundamentum.

Creatio rerum.

Rursus, quia distinctio corporum mundi attenditur secundum triplicem modum, ideo facta fuit per triduum. Est enim distinctio naturæ luminosæ à perspicua, & opaca, & hæc facta est in prima die in diuisione lucis à tenebris; & est distinctio naturæ perspicuæ, à perspicua, & hæc facta est secunda die, in diuisione aquarum ab aquis; & est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, & hæc facta est tertia die, in diuisione aquarum à terris. In his autem implicite datur intelligi distinctio cælestium, & elementarium, secundum quod post declarabitur. Sic igitur distinctio fieri debuit per triduum.

Distinctio partium mundi.

E

Et quia ornatus correspondet distinctioni, ideo similiter tribus diebus debuit consummari. Et enim ornatus naturæ luminosæ, & hic factus est quarta die, in formatione stellarum, & solis, & lunæ: & est ornatus naturæ perspicuæ, & hic factus est quinta die, in qua ex aquis facti sunt pisces, & aues ad ornatum aëris, & aquæ: & est ornatus naturæ opacæ, scil. terræ, & hic factus est sexta die, in quo factæ sunt bestiæ, facta sunt & reptilia, facta est etiam ad consummationem omnium natura humana. Hæc autem omnia, licèt potuerit Deus facere in instanti, maluit tamen per successionem temporum, tum propter distinctam, & claram repræsentationem potentiæ, sapientiæ, bonitatis: tum propter conuenientem correspondentiam dierum, siue temporum, & operationum: tum etiam, vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant seminaria operum fiendorum, sic fierent & præfigurationes temporum futurorum. Vnde in illis septem diebus, quasi seminaliter præcessit distinctio omnium temporum, quæ explicantur per decursum septem ætatum. Et hinc est, quod sex diebus operum additur septimus quietis: qui dies non scribitur habere vesperam, non quia non habuit dies illa noctem succedentem: sed ad præfigurandum animarum quietem, quæ nunquam habebit finem. Si autem diceretur alio modo, quod omnia essent simul facta, tunc omnes hi septem dies ad considerationem angelicam referrentur. Veruntamen primus modus dicendi est magis scripturæ consonus, & auctoritatibus sanctorum, & qui præcesserunt, & etiam qui secuti sunt beatum Augustinum.

Ornatus vniuersi.

Aug. epist. 119. ad Ian. circa med. to. 2.

Caput III.

De natura corporali, quantum ad esse.

De natura vero corporea quantum ad esse tenendum est, quod corporalis mundi machina tota, consistit in natura cælesti, & elementari, ita quod cælestis distincta est in tres cælos principales, scilicet empyreum, crystallinum, & firmamentum. Intra firmamentum autem, quod est cælum stellarum continentur septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Natura vero elementaris in quatuor sphæras distinguitur, scil. Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ; & sic procedendo à summo cardine cæli vsque ad centrum terræ, decem concurrunt orbes cælestes, & quatuor sphæræ elementares ex quibus, integratur, & constituitur tota machina mundi sensibilis, distincte, perfecte, & ordinate.

Mundus in natura cęlesti, & elementaria consistit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui, & expressionem sapientiæ multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sic apparet in mineralibus, plantis, & animalibus, necesse fuit, ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possunt misceri, ad introductionem formarum multiformium, & talis est natura subiecta contrarietati, & hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, & talis est natura elongata à contrarietate, cuiusmodi est natura lucis & corporis supercœlestis.

Natura elementaris necessaria.

Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, & patientia: ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, sc. quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, & frigidum, & quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, & siccum. Et quia quodlibet elementum agit, & patitur: ideo quodlibet habet duas qualitates vnam actiuam, & aliam passiuam: ita tamen, quod vnam principalem, & propriam, alteram accidentalem vel acquisitam: ac per hoc necesse est, tantū quatuor esse elementa secundū quatuor qualitates prędictas, quadrupliciter concubinatas.

Lucis necessitas. Contrarietas duplex in elementis.

Natura autem cælestis aut est vniformis & immobilis, & hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis & multiformis, & sic est firmamentum: aut mobilis & vniformis, & sic cælum medium inter empyreum &

Natura cælestis.

stellatum,

stellatum, quod est cælum crystallinum. Quartum membrum, sc. quod sit multiforme & immobile non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniformem quietem. Sunt igitur tres cæli, quorum primum per totum est luminosum, sc. empyreum: secundum per totum perspicuum, scil. crystallinum: tertium ex vtroq; coniunctum, scil. firmamentum. Cum igitur tres sint cæli incorruptibiles, & quatuor elementa variabilia, vt fiat debita connexio, concordia, & correspondentia, disposuit Deus septem orbes planetarum, qui sua varietate motuum, & incorruptibilitate formarum, quasi quoddam vinculum essent, & iunctura inferiorum elementarium orbium, & superiorum cœlestium, ad perficiendum, & decorandum vniuersum; quod secundum numerales proportiones ordinatum dicitur & connexum, denario cælestium orbium, & quaternio elementorum, reddentibus ipsum proportionaliter tam pulchrum, quam perfectum & ordinatum, vt suo modo suum repræsentet principium.

CAPVT IV.

De natura corporali, quantum ad operari, & influere.

DE natura corporali quantum ad operari, hoc tenendum est, scil. quod cælestia influunt in terrestria, & elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, scilicet dierum, mensium, & annorum. Sic enim dicit scriptura, quod sint in signa & tempora, & dies, & annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, & corruptibilium, scil. mineralium, vegetabilium, sensibilium, & corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, & regimen operationum, vt non sint certa signa futurorum contingentium, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui philosophi esse fatum. *Gen. 1. b*

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum in corporibus cælestibus propter proximitatem ad primum principium sit lux, motus, calor, & virtus. Lux ratione suæ formæ & speciei: motus respectu superioris influẽtis: calor respectu inferioris naturæ suspicientis: virtus vero omnibus modis prædictis. Cum, inquam, ita sit, cælestia corpora per lumẽ & motum sunt indistinctiones temporum, scil. diei, secundum lucem solis, & motum firmamenti: mensis, secundum motum lunæ in circulo obliquo anni, secundum motum solis in eodem circulo: temporum vero, secundum varium planetarum motum, distantiam, & concursum, ascensum, & descensum, retrogradationem & statum, ex quibus oritur diuersitas in temporibus. Per virtutem autem, & calorem, influunt ad productionem eorum, quę ele[...]entis generantur, excitando, promouendo, conciliando: ita quod secundum conciliationem contrariorum ab æqualitate remotam, influunt in mineralia; secundum conciliationem ab æqualitate minus longinquam, in vegetabilia: secundum conciliationem æqualitati proximantem, in sensibilia: secundum vero conciliationem æqualem, in corpora humana, quæ disposita sunt ad nobilissimam formam, quæ est anima rationalis: ad quam ordinatur, & terminatur appetitus omnis naturæ sensibilis & corporalis, vt per eam, quæ est forma, ens, viuens, sentiens, & intelligens, quasi ad modum circuli intelligibilis reducatur ad suum principium, in quo perficiatur, & beatificetur. Et quoniam in illud tendit per liberum arbitrium, ideo quantum ad arbitrij libertatem, præcellit omnem virtutem corporalem: ac per hoc cuncta nata sunt sibi seruire, nihil autem sibi dominari habet, nisi solus Deus non fatum, siue vis positionis siderum. Et propterea indubitanter verum est, quod sumus finis omnium eorum, quæ sunt, & omnia corporalia facta sunt ad humanum obsequium, vt ex illis omnibus accedatur homo ad laudandum, & amandum factorem vniuersorum, cuius prouidentia cuncta disponuntur. Hæc autem sensibilis corporalium machina, est tanquam quędam domus à summo opifice homini fabricata, donec ad domum veniat non manu factam in cœlis, vt sicut anima modo ratione corporis, & status meriti nunc est in terris, sic aliquando corpus ratione animæ, & status præmij sit in cælis.

Lumine & motu corpora cœlestia distinguunt tempora.

Calore & virtute quomodo in hæc inferiora influant superiora corpora.

Anima rationalis forma nobilissima.

Excellentia liberi arbitrij.

2 Cor. 5. A

CAPVT V.

De modo describendi prædicta in sacra Scriptura.

EX iam dictis colligitur, quod sicut Deus res ordinate condidit, quantum ad tempus, & ordinate disposuit, quantum ad situm; sic etiam ordinate gubernat, quantum ad influentiam, & scriptura ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sufficientiam. Licet non ita explicite describat distinctionem orbium, nec cælestium, nec elementarium, & parum aut nihil dicat de motibus, & virtutibus corporum superiorum, & de mixtionibus elementorum & elementatorum, & quod plus est, nihil explicite narrat de conditione supernorum spirituum, maxime cum describit istud vniuersum in esse productum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum primum principium reddat se nobis cognoscibile & per scripturam, & per creaturam. Per librum creaturæ se manifestat vt principium effectiuum, per librum scripturæ, vt principium reparatiuum: & principiũ reparatiuum non potest cognosci, nisi cognoscatur & effectiuum: ideo sacra scriptura, licet principaliter agat de operibus reparationis, debet nihilominus agere de opere conditionis, inquantum tamen ducit in cognitionem primi principij efficientis & reficientis: & ideo ipsa est cognitio sublimis & salutaris. Sublimis, quia de primo principio effectiuo, quod est Deus creator: salutaris, quia de primo principio reparatiuo, quod est Christus Saluator & mediator. Rursus quia sublimis est, vtpote, quia agit de primo principio & ente summo, ideo non descendit ad describendas speciales entium naturas, motus, virtutes, & differentias: sed stat in quadam generalitate, in qua implicantur specialia, describendo scilicet conditionem mundi, quantum ad dispositionem, & influentiam, quoad naturam luminosam, opacam, & peruiam in generalitate quadam Et quoniam primum principium, de quo agit, habet in se ordinem naturæ in existendo; ordinem sapientiæ in disponendo: ordinem bonitatis in influendo: ita quod ordo naturæ habet in se simultatem & æqualitatem: ordo sapientiæ considerat prioritatem & posterioritatem: ordo bonitatis superioritatem, & inferioritatem. Ideo ad insinuandum ordinem naturæ, determinat scriptura iuxta quod Deum operari decebat: quod in principio ante temporis decursum fuerit illa triplex natura de nõ esse in esse producta, cum dicit: In principio creauit Deus cælum & terram, &: Spiritus Dei ferebatur super aquas. Vbi nomine cæli insinuatur natura luminosa: nomine terræ, natura opaca nomine aquæ, natura peruia, siue perspicua, siue contrarietati subiecta, siue supra contrarietatem eleuata. Vbi etiam insinuatur Trinitas æterna, scilicet Pater in nomine Dei creantis: Filius in nomine principij: Spiritus sanctus in nomine spiritus Dei. Et sic intelligendum est illud, quod dicitur: Qui viuit in æternum creauit omnia simul: nõ quia ea creauit in chaos omnimodæ confusionis, secundum quod finxerunt Poetæ, cum produxerit hanc triplicem naturam, summam in summo; mediam in medio: & infimam in infimo, nec etiam creauit in esse omnimodæ distinctionis, cum cæcum esset perfectum, & terra incomposita, natura vero media, quasi medium tenens, nondum esset ad perfectam distinctionem deducta. Ad insinuandum autem ordinem sapientiæ in disponendo, determinat, quod hæc triplex natura non simul fuit distincta & ornata:

Sacra scriptura cognitio sublimis & salutaris.

Gen. 1. A

Eccl. 18. A

Sapientia Dei in disponendis rebus.

ornata: sed iuxta triplicis naturæ creatæ exigentiam per triduum distincta,& per triduum aliud ornata: vt sicut Deus in principio triplicem naturā simul creauit in primordio temporis,sic successione temporis in triplici mensura temporis,scil. triplicis diei, triplicem facere distinctionem naturæ triplicis creatæ. Et rursus in alio triduo, triplicem ornatum triplicis naturæ, distinctæ. Ad insinuandum vero ordinem bonitatis influendo, determinat, quod hæc triplex natura collocata est in mundo secundum sub, medium,& supra, iuxta suam dignitatem & influentiam. Et quia luminosum plurimum habet de specie: ideo sibi debetur circumferētia, quia vero opacum, minimum habet de specie: ideo sibi debetur centrum. Sed quia natura peruia tenet medium, ideo medium sortita est situm. Et quoniam natura corporis peruij & perspicui, communis est naturæ cœlesti & elementari,& rursus luminosa vtrique conuenit: ideo recte dicitur firmamentum factum in medio aquarum, non quia aquæ super cælos sint aquæ fluxibiles, frigidæ, graues, & corruptibiles, sed quia subtiles,& incorruptibiles,& perviæ & super omnem contrarietatē sublimatę: ac per hoc cœlestis naturæ,& & in cœlestibus collocandæ ratione nobilitatis formę collocantur etiam ratione virtutis, & influentiæ.

Dei bonitas in influēdo.

Quia enim omnis actio corporalis in rebus inferiobus regulam, originem, & vigorē sumit à natura cœlesti, cum duæ sint qualitates actiuæ, scil. calidum, & frigidum,& aliquod sit cœlū principaliter influens in calidum, sicut cœlum sidereum ratione luminositatis, congruum fuit, quod aliquod influeret super frigidū, & sic crystallinum. Et sicut cœlum sidereum, licet influat ad calorem, non tamen est formaliter calidum: sic etiam cœlum, quod dicitur aqueum, siue crystallinū non est essentialiter frigidum. Vnde, quod sancti dicūt quod aquæ sunt ibi constitutæ ad reprimendum calorem superiorum corporum, & cętera consimilia, non secundum formalem prædicationem, sed secundum efficientiam,& influentiam sunt intelligenda.

Competit ergo conditio creaturæ secundum ordinem prædictum,& ordini creatricis sapientiæ,& diuinę scripturæ, quæ est scientia sublimis. Rursus, quia ipsa est scientia salutaris: ideo non determinat de opera conditionis, nisi propter opus reparationis. Et quoniam angeli, sic conditi sunt, vt labentes nullatenus reparantur, sicut apparebit in sequētibus, ideo tacetur, secundum literam exteriorem angelorum lapsus & conditio, quia non debebat subsequi reparatio. Quia vero sublimitatem sacrę Scripturæ non docebat prorsus reticere de conditione sublimissimæ creaturæ: ideo sic sacra scriptura describit rerum conditiones, iuxta quod exigit scientia sublimis,& salutaris, vt tamen secundum spiritualem intelligentiā tota conditio literaliter descripta, spiritualiter referatur, ad describendam hierarchiā,& angelicam,& ecclesiasticā; ideo secundū spiritualem intellectū, describitur in illis tribus naturis primo productis, hierarchia angelica nomine cœli:& ecclesiastica nomine terræ;& gratia, per quā irrigatur vtraq; nomine aquæ. Rursus per septenariū numerū dierum, intelligitur septiformis Ecclesiæ status, secundum decursum septem ætatum. Per eundem etiam septenarium intelligitur septiformis conuersio angelorū à creatura ad Deum. Et sic ex prædictis apparet sufficentia, & veritas scripturæ in diuersis opinionibus sanctorum, scil. Augustini, & aliorum, qui sibi non contradicunt, cum veræ sint, si recte intelligantur.

Angelorum conditio & lapsus cur secundum literam exteriorem tacetur.

CAPVT VI.

De productione supernorum spirituum.

CONsequenter vero agendum est de natura spirituali & incorporea, cuiusmodi est angelica, de qua considerari oportet, quantum ad conditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam dæmonum, & quantum ad confirmationem bonorum angelorum, A Sciendum est igitur, quod angelis à primordio suæ cōditionis quatuor sunt attributa, scil. simplicitas essentiæ: personalis discretio, propter rationē insitam: memoria, intelligentia, & voluntas, & libertas arbitrij ad eligenda bona,& respuenda mala. Hæc autem quatuor attributa principalia, alia quatuor comitantur, scilicet virtuositas in operando: officiositas in ministrando: pespicacitas in cognoscendo: & immutabilitas post electionem, siue in bono, siue in malo.

Angelis à principio suæ conditionis quatuor attributa.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, omnia de nihilo produxit: ideo non tantū substantiā prope nihil, sed etiam prope se: non tantū substantiā à se longinquā scilicet naturam corpoream producere debuit, verum etiam propinquam:& hęc est substantia intellectualis & incorporea, quæ hoc ipso, quod Deo simillima est, B simplicitatem habet naturæ,& discretionem personalem, vt Deo assimiletur ex parte substantiæ siue communis, siue indiuiduæ. Habet etiam in mente imaginē Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, vt assimiletur Deo, ex parte potentiæ siue naturalis, siue electiuæ; vt sic potētia naturalis, insignita sit Dei imagine, electiua vero arbitrij libertate. Nequaquam enim perueniret meritorie ad præmium gloriosum, quod facit quenquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium: hoc autem esse non potest nisi in substātia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, & voluntas. Vbi autem est ratio, oportet, quod sit rationalis naturæ substantia indiuidua. Necesse est etiam C quod sit substātia spiritualis,& incorporea, ac per hoc simplex carens omni diuisione quantitatiua. Talis autem substantia hoc ipso, quod simplex est, virtuosa est in operando: hoc ipso, quod virtuosa est,& personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod simplex, & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso autem, quod perspicax,& simplex est habens intellectum deiformem, ideo stabilitatem habet post electionem in electo, siue in bono, siue in malo. Et hæ conditiones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

CAPVT VII.

De apostasia dæmonum.

D DE apostasia vero dæmonum hoc est tenendum, scil. quod Deus angelos omnes fecit bonos, tamen medios inter summum bonum & commutabile bonum quod est creatum: ita quod si conuerterentur ad amandum, quod est supra, ascenderent ad statū gratiæ,& gloriæ. Si vero ad bonum commutabile, quod est infra, hoc ipso ruerent in malum culpæ,& pœnę: quia non est deducus peccati sine decore iustitiæ. Primus autem Lucifer inter angelos, præsumens de priuato bono, priuatam appetiit excellentiam, volēs aliis superferri, & ideo cecidit cum cęteris consentientibus sibi. Cadens autem factus est impœnitens, obstinatus,& excæcatus,& exclusus à Dei contemplatione,& deordinatus in operatione, toto nitens conamine ad subuertendum hominem per tentationem multiplicem. E

Deus quales creauit angelos.

Lucifer primus inter angelos peccauit & cecidit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; quia cum primum principium sit summe bonum, nihil facit, nisi quod sit bonum: quia à bono non procedit nisi bonum: quod tamen sit ab ipso, hoc ipso minus est eo,& ideo non potest esse summū bonum. Fuit igitur angelus à Deo cōditus bonus quidē, sed non summus, perficiendus tamen si affectu tenderet in summum. Et quoniam per liberum arbitrium voluntatis, poterat tendere in bonum summum, vel conuerti ad bonum priuatum. Lucifer suæ pulchritudinis, & altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum, & suum

priuatum

priuatum bonum, præsumpsit de altitudine habita,& ambiuit excellentiam propriam,non tamen obtentam: ac per hoc præsumendo, constituit se sibi principium summum,in se ipso gloriando:& ambiendo constituit se sibi summum bonum, in seipso quiescendo. Cum autem ipse non esset summum principium, nec summum bonum; necesse fuit, vt inordinato ascensu appetito,descensu rueret pari ratione, & omnes in hoc consentientes. Et quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ, ideo statim cum cecidit in peccatum, cum cęteris adhærentibus sibi,perdidit locũ summum, sc.cælum empyreum, descendens ad imum, sc. caliginosum aërem,vel infernum:ita quod lapsus in culpam fuit per liberum arbitrium,lapsus vero in pœnam,per diuinum iudicium. Et quia immutabilitatem habuit post electionem:ideo statim obstinatus est in malo, & per hoc excæcatus à vero:deordinatus est in operatione,& infirmatus in virtute: ideo voluntas eius impia, & actio auersa à Deo, conuersa est ad hominis odium & inuidiam:& perspicacitas rationis à vero lumine excæcata, conuersa est ad deceptiones per diuinationes & cautelas:& officiositas in ministrando à vero ministerio amota, conuersa est ad tentamenta: & virtuositas immutata,& coarctata, quantum permittitur, conuertitur ad miracula facienda per transmutationes repentinas,quas facit circa corporeas creaturas. Et quia hæc omnia fuerunt deordinata per voluntatem deprauatam per superbiam: ideo hæc omnia conuertit ad fomentum suæ superbiæ, quærens ab hominibus coli,& honorari & adorari ad modum Dei. Hinc est,quod omnia male agit, quod tamen iusto iudicio Deus permittit ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum,sicut apparebit per finale iudicium.

Angeli lapsum quæ sint consecuta.

Caput VIII.

De confirmatione bonorum Angelorum.

Angeli boni in ipsa sua ad Deum conuersione fuerunt in bono confirmati.

DE confirmatione vero bonorum Angelorum tenendum est, quod sicut angeli à Deo auersi, statim sunt obstinati per impœnitentiam; sic angeli ad Deum conuersi, statim fuerũt confirmati per gratiam & gloriam in voluntate:perfecte illuminati in ratione secundum cognitionem,matutinam & vespertinam: perfectè fortificati in virtute,siue motiua, siue operatiua:perfectè ordinati in operatione siue contemplatiua,siue ministratiua,& hoc secundum triplicem hierarchiam,scilicet supremam, mediam,& infimam. Ad supremam autem spectant Throni,Cherubim, & Seraphim:ad mediam autem Dominationes, Virtutes, Potestates: Ad infimam vero Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium missi, & ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando,illuminando, perficiendo, secundum imperium voluntatis Dei.

Angeli in ministeriũ hominum missi quo modo eis ministrent.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est, quia cum angeli propter expressam similitudinem, & propinquitatem ad primum & summum principium, habeant intellectum deiformem, & immutabilitatem, post consensum ex libertate arbitrij, diuina superueniente gratia,ad summum bonum conuersi,cum totaliter in Deum tenderent,per gloriã fuerũt confirmati,pariter & perfecti: ideo quantum ad voluntatem, fuerunt stabiles & felices,quantum ad rationem perspicaces:ita vt non tantum cognoscerent, res in proprio genere,sed etiam in ipsa arte æterna. Ac per hoc non tantum haberent cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam,vel etiam diurnam,propter illius lucis plenitudinem,& omnimodam puritatem; respectu cuius omnis creatura merito potest dici tenebra.Quantum autem ad virtuositatem perfecte fortificati,siue in imperando,siue in exequendo, siue in contemplando: vel assumpto corpore, vel etiam non assumpto.Quantum vero ad operationẽ perfectissime ordinati, vt iam

A non possint deordinari,nec ascendendo ad contemplationem Dei,nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deum facie ad faciem contemplentur, quocunque mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim,& agunt secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum per naturam,& consummatum per gloriam, quæ stabiliendo liberi arbitrij vertibilitatem,illustrauit perspicacitatem,ordinauit officiositatem, & roborauit virtutem,secundum quatuor attributa,superius nominata. Perspicacitas autem rationis in contẽplando, aut principaliter respicit ad maiestatem diuinam venerandam,aut ad veritatem intelligendam,aut ad bonitatem desiderandam:& secundum hoc sunt tres ordines in prima hierarchia,scil. Throni,ad quos spectat reuerentia;Cherubim,ad quos sapientia: & Seraphim, ad quos spectat beneuolentia. Ad perfectam autem virtuositatem spectat virtus imperatiua, virtus executiua

Angeli agũtur,& agunt secundum ordinem hierarchicum.

Sufficientia triplicis Hierarchiæ cælestis.

B & virtus expeditiua.Prima ad Dominationes:secunda ad Virtutes:tertia vero ad Potestates spectat, quarum est arcere potestates contrarias.Ad perfectam vero officiositatem spectat regere, reuelare, & releuare. Primum est Principatuum: secundum Archangelorum: tertium Angelorum: quia custodiunt ne stantes cadant,& cadentes adiuuant, vt resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis angelis,secundum plus & minus gradatim à superioribus descendendo,vsque ad ima. Ordo autem denominari debet ab eo,quod excellentius accipit in munere.

Caput IX.

De productione hominis quantum ad spiritum.

C

POst naturam vero corpoream & incorpoream, dicenda sunt aliqua de natura ex vtrisq; composita. Primo ex parte mentis,secundo ex parte carnis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur rationali hæc in summa tenenda sunt, secundum sacram doctrinam, scil. quod ipsa est forma, ens,viuens, intelligens,& libertate vtens.Forma quidem ens, non à seipsa,nec de diuina natura, sed à Deo de nihilo per creationem inesse deducta. Forma autem viuens,non ex natura extrinseca,sed seipsa non vita mortali,sed vita perpetua.Forma vero intelligens,non tantum creatam sed etiam creatricem essentiam,ad cuius imaginem facta est per memoriam,intelligentiam, & voluntatem.

Anima rationalis.

D Forma libertate vtens,quia semper est libera à coactione. A miseria vero & coactione libera fuit in statu innocentiæ,licet non in statu naturæ lapsæ.Hæc libertas à coactione nihil aliud est quam facultas voluntatis,& rationis,quæ sunt potentiæ animæ principales.

Aug. de Spi. & ani.c.35. to.3.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia cum primum principium sit beatissimum & beneuolentissimũ:ideo sua summa beneuolentia,beatitudinem suam cõmunicat creaturæ,non tantum spirituali & proximæ,sed etiam corporali & longinquæ.Corporali tamen & longinquæ communicat mediatè:quia lex diuinitatis hæc est,vt infima per media reducantur ad summa.Et ideo non tantum spiritum angelicum & separatum fecit beatificabilem,sed etiam spiritum coniunctum,scilicet humanum. Est igitur anima rationalis forma beatificabilis. Et quia ad beatitudinis pręmiũ

Anima rationalis beatitudinis capax.

E peruenire non est gloriosum,nisi per meritũ, nec mereri contingit,nisi in eo,quod voluntariè & libere fit: ideo animæ rationali libertatem arbitrij dari oportuit, per remotionẽ omnis coactionis:quia hoc est de natura volũtatis, vt nullatenus possit cogi,licet per culpã, miseria efficiatur,& serua peccati.Rursus quia forma beatificabilis est capax Dei per memoriam,intelligentiam,& voluntatem:& hoc est esse ad imaginẽ Trinitatis,propter vnitatem in essentia,& trinitatem in potẽtiis:ideo animam hominis necesse fuit esse intelligẽtem Deũ,& omnia,ac per hoc imagine Dei insignitã. Et quia nihil beatũ potest beatitudinẽ amittere, nihil

Voluntas cogi non potest.

Anima quomodo imago Dei.

poterat esse beatificabile, nisi esset incorruptibile, & immortale: necesse igitur fuit animã rationalẽ immortali vita de sui natura esse viuentem. Postremò, quia omne, quod ab alio beatificabile est, & immortale, est mutabile secundũ bene esse, & incorruptibile secundũ esse; ideo anima nec à se est, nec de diuina natura, quia mutabilis: nec producta de aliquo, nec per naturam generata, quia est immortalis, & incorruptibilis. Et ita hæc forma non potest per generationem inesse introduci, quia omne naturaliter generabile, est naturaliter corruptibile. Ex his apparet, qualiter finis beatitudinis necessitatem imponit prædictarum conditionum ipsi animæ ad beatitudinem ordinatæ. Quoniam autem vt beatificabilis, est immortalis: ideo cum vnitur corpori mortali, potest ab eo separari: ac per hoc non tantum forma est, verum etiam hoc aliquid: & ideo non tantum vnitur corpori, vt perfectio, verum etiam vt motor, & sic perficit per essentiam, quia mouet pariter, per potentiam & quoniam ipsa non tantum dat esse, verum etiam viuere, & sentire, & intelligere: ideo potentiam habet vegetatiuam, & sensitiuam: & intellectiuam: ita quod per potentiam vegetatiuam generat, nutrit, & augmentat. Generat vt quid, nutrit vt quale, augmentat vt quantum. Per sensitiuã vero apprehendit sensibilia, retinet apprehensa, componit, & diuidit retenta. Apprehendit quidem per sensitiuam exteriorem quinquepartitam, secundum correspondentiam, ad quinq; mundi corpora principalia: retinet per memoriam; componit, & diuidit per phantasiam, quæ est prima virtus collatiua. Per intellectiuam autem discernit verum, refugit malum, & appetit bonum. Verum quidem discernit per rationalem: malum repellit per irascibilem: bonum appetit per concupiscibilem.

Anima non tantum forma sed hoc aliquid.

A

B

Rursus, quia discretio est veri cognitio, fuga & appetitus est affectio: ideo tota anima diuiditur in cognitiuam, & affectiuam. Amplius quoniam cognitio veri; est duplex; vel veri, vt veri: vel veri, vt boni: & hoc, vel æterni, quod est supra animam: vel temporalis, quod est infra: hinc est, quod potentia cognitiua, vtpote intellectus, & ratio diuiduntur: ita quod intellectus in speculatiuum, & practicum: ratio in superiorem portionem, & inferiorem: quæ potius nominant diuersa officia, quam diuersas potentias.

Cognitio, & affectio proprietates animæ.

Postremo, quoniam appetitus dupliciter potest ad aliquid ferri, sc. secundum naturalem instinctum, vel secundum deliberationem, & arbitrium: hinc est quod potentia affectiua diuiditur in voluntatem naturalem, & voluntatem electiuã, quæ proprie voluntas dicitur. Et quoniam talis electio indifferens est ad vtramque partem, ideo est à libero arbitrio. Et quoniam hæc indifferentia consurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta: hinc est, quod liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, ita quod sicut dicit August. omnes prædictas rationales potentias comprehendit, Ait enim: Cum de libero arbitrio loquimur, non de parte animæ loquimur, sed certe de tota anima. Ex concursu namq; illarum potentiarum rationis supra seipsam redeuntis, & voluntatis concomitantis, consurgit integritas libertatis, quæ est principium meriti, vel demeriti, secundum electionem boni vel mali.

Potentia affectiua alia naturalis, alia electiua.

Liberum arbitrium quid.

CAPVT X.

De productione hominis quantum ad corpus.

DE corpore autem humano in statu primæ conditionis tenenda sunt hæc secundum doctrinam fidei orthodoxæ: videlicet quod corpus primi hominis sic conditum fuit, & de limo terræ formatum, vt tamen esset animæ subiectum, & suo modo proportionabile, proportionabile, inquam, quantum ad complexionem æqualem: quantum ad originationem pulcherrimam, & multiformem: & quantum ad staturæ rectitudinem. Subiectum autem, vt esset obtemperans, sine rebellione: esset etiam propagans, & propagabile, sine libidine: esset vegetabile, sine defectione; esset immutabile, ad omnimodam incorruptionem, non interueniente morte; & secundum hoc datus est sibi locus paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Formata est mulier de latere viri, in consortium, & adiutorium ad propagationem immaculatam: datum est lignum vitæ, ad vegetationem continuam: & tandem ad immutationem perfectam per immortalitatem perpetuam.

Doctrina orthodoxa de conditione corporis humani.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit in producendo potentissimum, sapientissimum, & optimum, & in omnibus effectibus suis hoc aliquo modo manifestet, potissime debuit hoc manifestare in vltimo effectu, & nobilissimo: cuiusmodi est homo, quem inter cæteras creaturas produxit vltimo, vt in hoc potissime appareret, & reluceret diuinorum operum consummatio. Vt igitur in homine manifestaretur Dei potentia, ideo fecit eum ex naturis maxime distantibus, coniunctis in vnam personam, & naturam: cuiusmodi sunt corpus & anima, quarum vnum, sc. corpus est substantia corporea: alterum vero, sc. anima substantia spiritualis & incorporea, quæ distant maximè in genere substantię. Vt vero ibidem manifestaretur Dei sapientia, fecit tale corpus, quod proportionem suo modo haberet ad animam. Quoniam ergo corpus vnitur animæ, vt perficienti, & mouenti, & ad beatitudinem sursum tendenti, ideo vt conformaretur animæ viuificanti, habuit complexionem æqualem, non à pondere, vel mole, sed ab æqualitate naturalis iustitiæ, quæ disponit ad nobilissimum modum vitæ. Vt autem conformaretur mouenti per multiformitatem potentiarum, habuit multiformitatem organorum, cum summa venustate, & artificiositate, & ductibilitate: sicut patet in facie, & in manu, quę est organum organorum. Vt autem conformaretur animæ sursum tendenti ad cœlum, habuit rectitudinem staturæ, & sursum erectum caput: vt sic corporalis rectitudo attestaretur rectitudini mentali. Postremo, vt in homine manifestaretur Dei bonitas, & beneuolentia: ideo fecit hominem absque omni macula, & culpa, & absque omni pœna, siue miseria. Cum enim primum principium simul sit optimum, & iustissimum: quia optimum non debuit facere hominem nisi bonum, ac per hoc innocentem, & rectum: quia vero iustissimum, non debuit infligere pœnam ei, qui nullum omnino habebat peccatum: ac per hoc illi animæ rationali tale corpus constituit, quod sibi esset ita obtemperans, vt nulla esset in eo pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis: Ita etiam esset animæ conforme, vt sicut anima erat innocens, & tamen poterat cadere in culpam, sic corpus esset impassibile, & tamen posset cadere in pœnam: & ideo poterat non mori, & poterat mori: poterat habere sufficientiam, & poterat habere indigentiam: poterat obtemperare, & poterat habere rebellionem & pugnam. Et propterea in statu illo corpus erat tale, vt ab eo fieret decisio seminalis ad propagationem prolis, per adminiculum sexus muliebris, pariter & comprincipiantis. Fieret etiam humoris nutrimentalis consumptio, per actionem caloris. Fieret nihilominus restauratio per alimentum lignorum paradisi, restaurato seu præseruato per lignum vitæ humido radicali: quod quidem lignum hanc virtutem habuit, ob quam, vt dicit August. fuit non solum in cibum verum etiam in sacramentum. Incorruptio igitur & immortalitas corporis, Adæ principaliter veniebat ab anima, sicut à continente, & influente: & à corporis bona, & æquali complexione, sicut à disponente, & suscipiente à ligno autem vitæ, sicut à vegetante, & adminiculante: à regimine vero diuinæ prouidentiæ, sicut interius conseruante, & exterius protegente.

Hominis dignitas.

C

D

Corpus hominis quale in statu innocentiæ esset.

E

Aug. lib. 8. de Gen. ad lit. c. 4. & 5. to. 3.

CAPVT

CAPVT XI.

De productione hominis, quantum ad totum coniunctum.

De homine in paradiso collocato quid sentiendum.

DE toto autem homine in paradiso collocato, hæc tenenda sunt, videlicet quod datus est ei duplex sensus, scilicet interior, & exterior: scilicet mentis, & carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, & executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, & alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, & disciplinæ. Præceptum naturæ: Crescite & multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, conscientiæ, synderesis, & gratiæ, ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono, & proficere: & à malo cauere, & declinare.

Gen. 1. d
Gen. 2. e

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium fecit mundum istum sensibilem, ad declarandum seipsum, videlicet vt homo per illum, tanquã per speculum, & vestigium, reduceretur in Deum artificẽ, amandum, & laudandum. Et secundum hoc duplex est liber, vnus, scilicet scriptus intus, qui est Dei æterna ars, & sapientia: & alius scriptus foris, scil. mundus sensibilis. Cum igitur esset vna creatura, quæ sensum habebat intus ad cognitionem libri interioris, vt Angelus; & alia, quæ totum sensum habebat foris, vt quodlibet animal brutum: ad perfectionem vniuersitatis debuit fieri creatura, quæ hoc sensu duplici esset prædita, ad cognitionem libri scripti intus, & foris, id est sapientiæ, & sui operis. Et quia in Christo simul concurrit æterna sapientia, & eius opus in vna persona: ideo dicitur liber scriptus intus & foris, ad reparationem generis humani. Et quia cuilibet sensui correspondet motus, ideo duplex est homini datus motus: vnus secundum instinctum rationis in mente, alius secundum instinctum sensualitatis in carne. Primi est imperare, secundi vero est obtemperare secũdum rectum ordinem: quando autem fit econuerso, tunc rectitudo, & regimen animæ, præcipitatur de statu suo. Et quia cuilibet motui & sensui respondet appetitus ad aliquod bonum: ideo duplex bonum præparatum est homini, vnum scilicet visibile, & alterum inuisibile: vnum temporale, & aliud æternum: vnum carni, & alterum spiritui. Ex his autem bonis Deus vnum dedit, alterum promisit: vt vnum gratis possideretur, alterum vero per meritum acquireretur. Et quia frustra bonum datur, nisi custodiatur: frustra promittitur nisi ad ipsum perueniatur: ideo duplex fuit præceptum homini datum, scil. vnum naturæ ad custodiendum bonum datum: aliud disciplinæ ad promerendum bonum promissum, quod nullo modo poterat mereri melius, quam per meram obedientiam. Obedientia autem mera est, quando præceptum ex se solo obligat, non ex aliqua causa alia, & tale dicitur præceptum disciplinę, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ, quæ suo merito ducit ad cælum, suo autem demerito præcipitat in infernum. Non ergo datum est illud mandatum homini propter indigentiam aliquam, quam Deus haberet de humano obsequio; sed ad dandam viam merendi coronam, per meram, & voluntariam obedientiam.

Ezech. 2. d
Apoc. 5. a
Christus liber intus & foris scriptus.

Obedientia mera.

Et quoniam homo ratione naturæ defectiuæ ex nihilo formatæ, nec per gloriam confirmatæ, poterat cadere; benignissimus Deus quadruplex contulit ei adiutorium, scilicet duplex naturæ, & duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsæ naturæ, videlicet vnam ad recte iudicandum, & hæc est rectitudo conscientiæ: aliam ad recte volendum, & hæc est rectitudo synderesis, cuius est remurmurare contra malum, & stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddit perfectionem gratiæ, vnam gratiæ gratis datæ, quæ fuit sciẽtia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum, & Deum suum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum: aliam vero gratiæ gratum facientis, quæ fuit charitas habilitans affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuestita nihilominus gratia diuina. Ex quo manifestè colligitur, quod si cecidit, non aliunde fuit, nisi ex sua culpa, quia obedire contempsit.

Quadruplex adiutorium à Deo homini datum.

Synderesis officium.

CAPVT XII.

De completione & ordinatione totius mundi consummati.

EX prædictis colligi potest, quod creatura mundi, est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicẽ gradum expressionis, scilicet per modum vestigij, imaginis, & similitudinis. Ita quod ratio vestigij reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus, siue spiritualibus rationalibus, & ratio similitudinis in solis deiformibus ex quibus, quasi per quosdam scalares gradus, natus est intellectus humanus gradatim ascendere in summum principium, quod est Deus.

Mundi creatura comparatur libro.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum omnes creaturæ respectum habeant, & dependẽtiam ad suum creatorem, tripliciter possunt comparari ad ipsum, scilicet, aut sicut ad principium creatiuum, aut sicut ad obiectum motiuum, aut sicut ad donum inhabitatiuum. Primo modo modo comparatur ad ipsum omnis eius effectus, secundo modo omnis intellectus, tertio modo omnis spiritus iustus, & Deo acceptus. Omnis enim effectus quantumcunque parum habens de esse, habet Deum sicut principium. Omnis intellectus quantumcunque parum habens de lumine, natus est per cognitionem, & amorem Deum capere. Omnis spiritus iustus, & sanctus, habet donum Spiritus sancti infusum sibi. Et quoniam creatura habere non potest Deum sicut principium, quin configuretur ei secundum vnitatem, veritatem, & bonitatem: nec Deum sicut obiectum, quin eum capiat per memoriam, intelligentiam, & voluntatem: nec Deum sicut donum infusum, quin configuretur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per triplicem dotem: & prima conformitas est longinqua, secunda propinqua, tertia proxima: hinc est, quod prima dicitur vestigium Trinitatis, secunda imago, tertia similitudo. Est igitur spiritus rationalis medius inter primam, & vltimam: ita quod primam habet inferius, secundum interius, tertiam superius. Et ideo in statu innocentiæ cũ imago non erat vitiata, sed deiformis per gratiam effecta, sufficiebat liber creaturæ, in quo seipsum exerceret homo ad contuendum lumen diuinæ sapientiæ: vt sic sapiens esset, cum vniuersas res videret in se, videret in proprio genere, videret in arte: secundum quod tripliciter habet esse res, scilicet in materia, vel in natura propria, in intelligentia creata, & in arte æterna. Secundum quæ tria dicit scriptura: Dixit Deus: Fiat, fecit, & factum est ita. Propter quam etiam triplicem visionem accepit homo triplicem oculum, sicut dicit Hugo de sancto Victore, scilicet carnis, rationis, & contemplationis. Carnis, quo videret mundum, & ea quæ sunt in mundo: oculum rationis, quo videret animum, & ea quæ sunt in animo: oculum contemplationis, quo videret Deum, & ea quæ sunt in Deo. Et sic oculo carnis videret homo ea, quæ sunt extra se: oculo rationis ea, quæ sunt intra se: oculo contemplationis ea, quæ sunt supra se. Qui quidem oculus contemplationis actum suum non habet perfectum, nisi per gloriam, quam amisit per culpam: recuperat autem per gratiam, & fidem, & scripturarum intelligentiam, quibus mens humana purgatur, illuminatur, & perficitur ad cœlestia contemplanda: ad quæ lapsus homo peruenire non potest, nisi prius defectus, & tenebras proprias recognoscat, quod non facit, nisi ruinam humanæ naturæ diligenter consideret, & attendat.

Creaturæ ad creatorem tripliciter possunt comparari.

Gen. 1. a
Triplex hominis oculus.

SANCTI BONAVENTURÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

TERTIA PARS.

In qua de corruptela peccati agitur.

CAPVT I.

De origine mali in communi.

Aug: lib. de nat.bon. con. Manich. c.4. tom.6.

A RÆDETERMINATIS igitur breuiter aliquibus de Trinitate Dei, & creatura mundi: restat nunc aliqua breuiter tangere de corruptela peccati, De qua tenendum est in summa, quod peccatum B non est essentia aliqua, sed defectus & corruptela, qua scilicet corrumpitur modus species & ordo in voluntate creata : ac per hoc peccati corruptio est contraria ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi à bono. Quod quidem bonum est liberum arbitrium voluntatis : & ipsum nec est summe malum, cum possit velle bonum ; nec summe bonum, cum possit declinare in malum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est : quia primum principium cum sit ens à seipso, nõ ab alio, necesse est quod sit ens propter seipsum, ac per hoc summe bonum, nullum prorsus habẽs defectum. Non est igitur aliquid, nec esse potest, quod sit primũ, C & summe malum : quia principiũ primum dicit summũ complementũ, & summe malum dicit defectũ permaximum. Quoniam ergo primum principium, vt summe ens, & completum, nec in essendo, nec in operando deficere potest, nec summe malũ est, nec aliquod malum est, nec aliquo modo malũ principiare potest: quia tamen omnipotens est, potest bonum de non esse in esse deducere, etiam sine adminiculo alicuius materiæ. Quod & fecit, cum creaturam finxit, cui dedit esse, viuere, intelligere, & velle. Quæ quidem quia à summo bono fuit secundum triplicis causæ habitudinẽ; oportuit, quod haberet in suã substantia & voluntate modũ, speciem, & ordinẽ. Nata ergo fuit agere opera sua à Deo, secundũ Deum, & propter Deum: & hoc secundũ modum, speciem, & ordinẽ sibi insitum. Sed quia de D nihilo fuit & defectiua, potuit deficere ab agẽdo propter Deum, vt scil. aliquid faceret propter se, non propter Deum: ac per hoc nec à Deo, nec secundũ Deum, nec propter Deum: & hoc est peccatum, quod est modi, speciei, & ordinis corruptiuum. Quod quia defectus est, non habet causam efficientem, sed deficientem, videlicet defectum voluntatis creatæ. Quia vero corruptio est, & non nisi boni, & omnis corruptio in re corruptibili est; ideo non nisi in bono est: ac per hoc, cum voluntas libera corrumpat in seipsa modũ, speciẽ, & ordinem, deficiendo à vero bono, peccatum omne, inquantum huiusmodi, est à voluntate, sicut à prima origine: & est in voluntate sicut in proprio subiecto: quod quidem facit voluntas, quando sua defectibilitate, mutabilitate, & vertibilitate, spreto bono indeficiẽte & incommutabili, inhæret bono commutabili. Ex E quibus colligitur, quod peccatum non est appetitio malarum rerum, sed desertio meliorum, & ideo in appetitu voluntatis est modi, speciei, & ordinis corruptiuum, ac per hoc * adeo voluntarium, quod si non est voluntarium, iam non est peccatum. His autem præintellectis, manifeste cadit impietas Manichæorum, ponentium summum malum omnium malorum principium primum. Apparet etiam, quæ sit mali origo, & quid mali subiectum.

Peccati origo, & subiectum.

* Aug. de vera Relig. c.13. tom.2. Aug. lib 1. de morib. Manich. c.2. & seq. to.2.

CAPVT II.

De primorum parentum tentatione.

AD intelligentiam autem qualiter corruptela peccati intrauit in mundum, cõsiderare oportet lapsum primi parentis, traductionem culpæ originalis, & ortum siue radicem peccati actualis. Circa lapsum igitur primi parentis hæc tria nobis occurrunt consideranda, scil. tentatio diabolica, culpa commissa, & pœna inflicta. Hæc igitur de tentatione sunt tenenda, videlicet, quod cum Deus hominem condidisset in felicitate paradisi in sexu duplici, scilicet virili, & muliebri; diabolus inuidens homini, assumpta specie serpentina, aggressus est mulierẽ, primo quærendo: Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis? secũdo asserendo, dicens: Nequaquã moriemini: tertio promittendo: Eritis sicut dij, scientes bonũ & malũ: volens ista tentatione deiicere mulierem infirmiorem, & per illam postea prosternere sexum virilem: quod & fecit, Domino permittente.

Doctrina de tentatione primorum parentum.

Gen. 3.a

Ibidem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut primum principium est potentissimum in operando, siue in producendo, sic etiam est rectissimum in gubernando: & ideo sic res, quas condidit, administrat, vt eas agere proprios motus sinat. Quoniam igitur homo sic factus erat, vt per victoriam pugnæ perueniret ad præmium quietis æternæ, licet Deus sciret hominẽ tentationi succumbere, debuit tamen hominẽ permittere tẽtari ab eo, qui sciret, posset & vellet. Quoniã ergo diabolus, qui prius erat sciens, & rectus, per superinuidiã tentare volebat, & per astutiã sciebat: & ideo tẽtauit iuxta quod potuit, & Deus permisit. Quod igitur in tentando speciem serpentinã assumpsit, hoc dispensationis diuinæ fuit, vt non solum deprehendi eius versutia posset, verumetiam, vt ex illa effigie versutia diabolica in tentando cunctis filiis Adæ innotescere posset. Rursus quia tentauit de præcepto disciplinæ, hoc similiter fuit dispensationis diuinæ, vt siue vinceretur, siue vinceret, cunctis innotesceret meritũ obedientiæ siue demeritũ inobedientiæ. Quod autem incepit à muliere, hoc fuit versutiæ suæ, quia facilius est deiicere minus fortẽ. Vnde & versutia hostis ex infirmiori parte aggreditur ciuitatẽ. Similiter, modus, quo in tentatione processit, maximæ versutiæ fuit, quia experiendo, impellendo, & alliciendo processit. Experientiã enim sumpsit in interrogatione, impulit, in assecuratione, allexit autẽ in promissione. Primo enim interrogauit de causa mandati, vt rationẽ duceret in dubiũ. Secũdo autem dubitatione habita: Ne forte moriamur, assecurauit, vt irascibilẽ duceret in contemptũ. Tertio promisit, vt concupiscibilem duceret in appetitum: & sic his tribus modis libertatem arbitrij traheret ad cõsensum, quæ facultas est rationis, & voluntatis, complectens nihilominus tres prædictas vires, scil. rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: respectu quarũ diabolus allexit mulierem per triplex appetibile, scil. per scientiam, quæ est appetibilis rationali: per excellentiã ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatẽ ligni, quæ est appetibilis concupiscibili, & sic tentauit omne, quod erat in muliere tentabile, per omne illud, quod poterat in tentationem induci, quod est triplex appetibile mundi, scilicet secundum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ: secundum quæ tria, attenditur omnis tentationis origo, siue à mundo, siue à carne, siue à diabolo.

Diabolus cur mulierem prius tentauit.

Gen. 3.a

Gen. 3.

1. Ioan. 2.c

CAPVT III.

De primorum parentum transgressione.

DE culpa verò primorũ parentum sunt hæc tenenda, scilicet quod mulier assentiens tentationi diabolicæ, appetiit scientiam, & excellentiam ad modum

Dei. Appetiit nihilominus experiri suauitatem ligni vetiti, & tandem incidit in transgressionem mandati. A Nec his contenta, offerendo fructum ligni vetiti, induxit virum, qui nolens suas delicias contristare, mulierem non corripuit, sed potius consensum præbuit male suadenti, & oblatum pomum gustando, effectus est transgressor diuini præcepti.

Origo primi peccati.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum à primo principio, vt prædictum fuit, datus esset homini duplex sensus & appetitus respectu duplicis libri, & respectu duplicis boni, vt secundum libertatem arbitrij, homo posset ad vtrumque conuerti; mulier audita suggestione serpentis exteriori, non recurrit ad librum interiorem, qui legibilem se præbet recto iudicio rationis; sed potius sensum suum circa exteriorem librum tenuit, & circa exterius bonum B negotiari cœpit. Et quia sensus eius non accessit vsque ad verum infallibile, appetitus eius conuerti cœpit ad bonum commutabile. Appetiit igitur, quod diabolus promisit, & ideo consensit, vt faceret, quod suggessit. Appetendo igitur excellentem scientiam, erecta est in superbiam: hoc ipso illecta est ad gulam: ac per hoc tertio prostrata est per inobedientiam.

Primum fuit in mente: secundum in sensualitate: tertium in opere. Et sicut tentatio ab inferiori incipiens, peruenit vsque ad summum; quia ab auditu per appetitum peruenit ad consensum: sic econuerso, deordinatio à superiori incipiens, peruenit vsque ad imum, & fecit vnum peccatum consummatum, quod in humana natura est omnis peccati initium & origo malorum. Nam mulier illecta illexit virum, qui simi- C liter ad librum exteriorem conuersus, & ad bonum commutabile, nimis appretiando mulieris consortium, & suæ societatis solatium, nec mulierem voluit corripere, nec proprias delicias contristare. Et quoniam debuit eam corripere, & non corripuit, idcirco imputatur ei peccatum mulieris. Quia vero noluit suas delicias contristare à se repellendo mulierem, incepit nimium diligere seipsum, ac per hoc recedens à diuina amicitia, incidit in gulam, & inobedientiam.

Fuit ergo transgressio præcepti vtrique communis, licet ex alia, & alia causa: quia non vir, sed mulier fuit seducta: in vtroque tamen, scilicet viro, & muliere fuit deordinatio à summo vsque ad imum: quia primo in mente fuit siue in ratione, deinde in sensualitate, & postremo in opere. Ideo enim vterque prostratus fuit D per inobedientiam, & illectus per gulam, quia vterque erectus fuit in superbiam. Mulier quidem appetendo, & ambiendo quod nondum acceperat, vir autem nimis amando, & appretiando, quod iam habebat: vnde mulier manducando, credidit sublimari; Adam vero existimans se aliquid magnum, & Deo charum, minus grauiter credidit se puniendum. Nondum enim expertus fuerat rigorem diuinæ iustitiæ, & seueritatis. Et sic vterque dum inordinatè erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, à statu scilicet innocentiæ & gratiæ, ad statum culpæ & miseriæ.

Capvt IV.

De primorum parentum punitione.

De pœna vero primorum parentum hoc est tenendum, videlicet quod vir, & mulier statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & ideo ad cooperiendum verenda, fecerunt sibi perizomata. Postea vero diuino iudicio, vt incurrit pœnam laboris & angustiæ: pœnam famis & indigentiæ: pœnam mortis & resolutionis in cinerem. Iuxta qod dicitur in scriptura; Maledicta terra in opere tuo, &c. Mulieri vero duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna quoque subiectionis ad virum in conuictu: ac per hoc, secundum quod apparet, satis grauiter punitum fuit peccatum illud, scilicet ligni vetiti esus, licet fuerit faciliter perpetratum.

Gen. 3. b

Ibidem. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit prudentissimum in gubernando, & rectissimum in præsidendo, nihil prorsus inordinatum dimittit in vniuerso: & quia culpa rectè ordinatur in pœna (conuenientius enim iniustus dolet in supplicio, quam lætatus est in delicto, quoniam melius est dolere damnum salutis, quam lætari in damno æquitatis) ideo statim in primis parentibus dedecus peccati subsecutum est decus iudicij, vt quod inordinatum fuit cadendo ab ordine naturæ, caderet statim in ordinem iustitiæ. Hic enim duplex ordo sic cuncta complectitur, vt quod ab vno ceciderit, statim in alteram differentiam relabatur.

Ordo diuinæ iustitiæ in pœna inflicta primis parentibus pro peccato.

Quoniam ergo vterque parens superbiendo in mente, & gustando in carne, inobediens fuit suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius: & maximè, quantum ad partes illas, secundum quas est coniunctio vtriusque sexus, quæ sunt membra virtuti generatiuæ deseruientia. Et quia hoc inerat eis non ex natura, sed ex propria culpa: ideo erubescebant, & cooperiebant se. Rursus quia vir spreto summo delectabili, quæsiuit in carne delectari: ideo iusto Dei iudicio, inflictus est ei labor, & defectus famis & sitis.

Postremo quia propter bonum carnis, separari elegit à bono mentis; ideo iusto Dei iudicio, anima inuita separatur à carne per mortem, & incinerationem, ac per hoc sicut Deus dederat homini, secundum ordinem naturæ, corpus subiectum animæ, propagabile sine libidine, vegetabile sine defectione, immutabile sine morte interueniente; sic homine peccante, secundum ordinem iustitiæ factum est, vt subtraheret cætera prędicta, & infligeret opposita: vt sic culpa non remaneret impunita, & inordinata, quod nequaquam pati debet diuina prouidentia. Et quoniam peccatum à muliere exordium sumpsit; ideo pœna eius debuit duplicari. Quia igitur in mente superbiens fuit, subiectionem incurrit: quia lignum ad vescendum suaue vidit, & appetiit, dolorem incurrit: postremò, quia fregit iugum obedientiæ, incurrit vinculum, & pondus multiplicis ærumnæ. Et sic patet quanto ordine diuinæ prouidentiæ, inflictæ sunt viro pœnæ multiplices, & duplicatæ in muliere, vt sic dedecus peccati non remaneret, seu esset sine decore iustitiæ. Tanta est enim beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.

Capvt V.

De originalis peccati corruptione.

Post lapsum primi parentis, dicenda sunt aliqua de corruptione peccati originalis. Circa quod primo considerandus est modus corruptionis, secundo E modus traductionis, tertio modus curationis. Modus autem quo genus humanum per originale peccatum corrumpitur, hic est. Nam quilibet per concubitum generatus, nascitur natura filius iræ, quia priuatus rectitudine originalis iustitiæ: propter cuius absentiam incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quæ quatuor inflicta sunt propter originale peccatum. Quas sane pœnas spirituales, comitatur in corpore multiplex pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, & multiplex dolor. Ad has quoque pœnas, subsequitur pœna mortis, & incinerationis: pœna carentiæ visionis Dei & amissionis gloriæ cœlestis, non solum in adultis,

Modus quo genus humanum per peccatum originale corrumpitur.

Pœnæ originale peccatum subsecutæ.

verum etiam in paruulis non baptizatis: qui quidem paruuli pœna mitissima inter cæteros puniuntur, quia solam pœnam damni habent, sine pœna sensus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principiū omnia agat à se, & secundum se,& propter se:necesse est esse optimū, & rectissimum,ac per hoc piissimū, & iustissimum:& inde est, quod vniuersæ viæ eius misericordia,& veritas,siue iudiciū.Si enim Deus à principio hominem in tantis miseriis condidisset,nec pietas esset,nec iustitia,quod tāta opus suum opprimeret miseria,nulla præcedēte culpa. Similiter si tātis miseriis nos repleret,vt repleri permitteret sine culpa nec pie,nec iustè gubernaret nos diuina prouidentia.Si ergo certissimum est primum principium,& in producendo,&in prouidendo,rectissimum, & clementissimum esse:necesse est,quod genus humanū taliter fecerit,vt à principio nulla esset in eo culpa, nec miseria.Necesse est etiam,quod taliter administret, vt non permittat in nobis esse miseriam, nisi propter aliquam culpam præambulam.Quoniam igitur certissimū est,quod à nostra origine multiplicem contrahimus miseriam pœnæ,certum est,quod omnes nascimur natura filij iræ, ac per hoc priuati rectitudine originalis iustitiæ,quam priuationem vocamus originalē culpam.

Psalm.24.b

Eph.2.a

Et quia omnis culpa dicit recessum à bono incommutabili,& accessum ad bonum commutabile:& recedere à bono incommutabili est recedere à summa virtute, veritate,& bonitate; accedere autem ad bonum commutabile,est plus debito in illud per amorem tendere: hinc est, quod perdens originalem iustitiam, incurrit infirmitatem,ignorantiam,malitiam,& concupiscentiā. Rursus,quia deserens bonum incommutabile,propter bonum commutabile,efficitur indignus vtroque, hinc est, quod ratione carentiæ originalis iustitiæ perdit anima quietem temporalem in corpore, per multiplicem corruptionem, & mortem, & tandem separatur à visione lucis æternæ, amittendo felicitatem gloriæ, tam in anima, quam in corpore.

Culpa omnis dicit accessum ad bonū commutabile,& recessum ab incommutabili.

Postremo,quia carentia huius iustitiæ in nascentibus, non est per motum voluntatis propriæ, nec per actualem delectationē;hinc est quod originali peccato post hanc vitā,non debetur pœna sensus in gehenna,pro eo quod non supra cōdignum,sed citra punit diuina iustitia, quam semper comitatur superabundans misericordia.Hoc credendum est sensisse beatum Augustin.licet verba ipsius, exterius propter detestationem erroris Pelagianorum, qui aliqualem felicitatem eis concedebant,aliud sentire videantur, vt enim eos reduceret ad medium, abundantius declinauit ad extremum.

Originale peccatum cur post hanc vitam non puniatur pœna sensus. *Aug. lib. de fide ad Pet. cap.3. circa med.& cap. 27. in prin. tom.3.& de ver. Apost. ser.14.to.10.*

Caput VI.

De originalis peccati transfusione.

Modus autem traductionis culpæ originalis videtur esse talis:quia licet anima non fit ex radice, originalis,tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ,& prona effecta ad libidinem,sic caro per libidinem seminata, & secum trahens infectionem vitiosam, inficit,& vitiat animam: quæ quidem infectio vitiosa, in anima non tantum est pœna, sed etiam culpa. Et sic persona corrumpit naturam, & natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, & infundendo vniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primū principium fecerit hominem ad imaginē suam propter sui ipsius expressionem:sic eum cōdidit ex parte corporis, vt omnes homines propagarētur à primo homine,tanquā ab vno radicali principio: sic ex parte animæ,vt propter expressam similitudinem tam in essendo,& durando,quā intelligendo,& amando,immediate emanarent omnes spiritus rationales ab ipso Deo,tanquam à primo principio,& immediato.Et quoniam spiritus tanquam excellentior, magis accedit ad primum principium,sic condidit Deus hominem,vt spiritus præesset corpori,&corpus subesset spiritui creato, quandiu ille subesset spiritui increato:&,econtra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio, corpus suum inciperet sibi rebellare.Quod & factum est,cum Adam peccauit. Sicut igitur si Adam stetisset in obedientia Dei,corpus suum spiritui obediens esset,& tale ad posteros transmitteret,& Deus illi animam infunderet:ita quod vnita corpori immortali,& sibi obedienti, haberet ordinem iustitiæ, & immunitatem omnis pœnæ: sic ex quo Adam peccauit.& caro facta est rebellis spiritui,oportet quod talem ad posteros transmittat,& quod Deus secundum institutionem primariam animam infundat:anima vero cum vnitur carni rebelli, incurrit defectum ordinis naturalis iustitiæ,quo debebat omnibus inferioribus imperare.Et quia anima carni vnita est,oportet,quod ipsam trahat,& trahatur ab ipsa:&quia ipsam non potest trahere tanquam rebellē, necesse est,vt ab ipsa trahatur,& incurrat morbū concupiscentiæ:& sic incurrit simul,carentiam debitæ iustitiæ,& morbum concupiscentiæ. Ex quibus duobus tanquam ex auersione,&conuersione dicitur integrari secundum Aug. & Anselm. peccatum originale.Quoniam igitur ordinatissimum fuit,quod natura humana ita conderetur, & quod condita sic propagaretur, & quod peccans ita puniretur,sicut prædictum est prius, ita quod in conditione seruatur ordo sapientiæ:in propagatione, ordo naturæ:in punitione,ordo iustitiæ:patet,quod non est contra diuinam iustitiam,si ad posteros transmittitur culpa. Rursus quia culpa originalis peccati in animam transfundi non posset, nisi pœna rebellionis in carne præcederet;& pœna non esset,nisi culpa præcessisset;nec culpa præcessit à voluntate ordinata, sed inordinata. ac per hoc non à voluntate diuina,sed à voluntate humana:patet, quod originalis culpæ transfusio est à peccato primi hominis,non à Deo, non à natura condita,sed à vitio perpetrato. Et sic verum est,quod dicit August. quod peccatum originale, non transmittit ad posteros propagatio, sed libido.

Originale peccatum ex carentia iustitiæ,& morbo concupiscentiæ integratur.

Aug. lib. de fide ad Pet. c.2.paululū à med. to.3.

Caput VII.

De originalis peccati curatione.

Postremo diligenter attende, quod modus curationis culpæ originalis est iste, scilicet, quod sic curatur culpa originalis, quod remanet pœna temporalis, sicut patet in paruulis baptizatis.Sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum,& motum concupiscentiæ.Sic curatur in parente,quod nihilominus ab eo,qui curatus est per baptismum,transmittitur in prolem originale peccatum. Sic tollitur originalis peccati macula, quod remanet sequela, cum qua oportet pugnare, quandiu viuimus in hac vita: quia in nullo prorsus extinguitur concupiscentia per gratiam communem, quod dico propter virginem beatissimam Mariam, in qua conceptione filij Dei extincta fuit per gratiam singularem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut infectio deriuatur in omnes à principio creato à quo fit propagatio corporū,& hoc à parte inferiori,scil carnis;sic curatio fieri habet à principio increato à quo fit infusio animarum, & hoc à parte superiori, scil.mentis. Quoniam igitur ex parte mentis distinctio est in hominibus, ita quod secundum illam vnus non propagatur ab altero,sed immediatè exit à Deo, gratia curatiua menti nostræ à Deo infusa respicit vnūquemque,inquantum tenet rationem personæ singularis,& indiuiduæ, non inquantum tenet rationem productiui secundum virtutem naturæ.Quoniam igitur originale

pecca

Culpa orig. inficit personam & naturam.

peccatum est morbus inficiens personam pariter & naturam, personam in voluntate, naturam in carne, ideo sic curatur macula originalis in mente, quod remanet infectio,& sequela in carne.

A

Et quia homo generat non secundum quod curatus est in mente, sed secundum quod corruptus in carne, non secundum quod spiritualis, sed secundum quod carnalis;hinc est, quod quamvis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se,trāsmittit tamen in prolē originale. Rursus,quia reatus pœnæ æternæ respicit deformitatem mētis & personæ,actus autem siue motus respicit inclinationem carnis & naturæ: ideo transit originale per baptismum,quantum ad reatum, & remanet quantum ad actum.Postremo quia afflictio tēporalis conditionem respicit ex parte carnis, cum caro remaneat semper subiecta cuidam infectioni, remanere debet semper subiecta pœnalitati:& ideo sicut pœnalitas,& corruptio per gratiam non aufertur à carne: sic sequela illa,siue concupiscentia, & languor membrorum,simul stare potest cum gratia curatiua.Et ideo quamvis paulatim minuatur, quia tamen radix non tollitur,nunquam omnino aufertur in viatore, nisi in beata Virgine per gratiam singularem.Quia enim Virgo concepit eum,qui erat expiatio omnis culpæ, ideo data fuit sibi gratiam singularis, qua extincta fuit in ea radicitus omnis concupiscentia, ad concipiendum Dei filium, absque omnis peccati labe & corruptela. Nempe decens erat,vt eā puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi,Virgo illa niteret,cui Deus pater vnicum filium,quem de corde suo genitum sibi æqualē, tanquam seipsum diligebat,ita dare disponebat,vt naturaliter esset vnus idemque communis Dei Patris,& Virginis Filius: & quam ipse filius specialiter facere sibi matrem eligebat,& de qua Spiritus sanctus volebat,& operaturus erat,vt conciperetur, & nasceretur ille,de quo ipse procedebat.

Baptizatus cur peccatū originale transmittit.

Gratia singularis B. Virginis.

Ansel. de concep. Virg. & pec. orig. cap. 18.

B

C

CAPVT VIII.

De origine peccatorum actualium.

POstquam autem dictum est de traductione peccati originalis,dicenda sunt aliqua de origine peccati actualis.De ortu igitur peccati actualis,hæc tenēda sunt in summa,videlicet, quod peccatū actuale originem trahit à libera voluntate vniuscuiusq; per suggestionē,delectationem, consensum, & operationem. Iuxta quod dicit scriptura:Vnusquisq; tentatur à concupiscentia,sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia:cum conceperit,peccatum parit:peccatum vero,cum consummatum fuerit,generat mortē. Si autem suggestio,& delectatio sistat citra consensum,est veniale peccatū.Si vero consequatur cōsensus,& opus in his,quæ diuina lege prohibita sunt, peccatum est mortale consummatum. Quod si medio modo fit, vt consensus sine opere sit,aut quia vult in opus procedere,sed non potest:tūc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est,quam si in ipso facto deprehenderetur:aut quia non vult in opus procedere, sed vult interius voluptuari in delectatione,& tunc manducat mulier,sed non vir.Et licet non sit peccatū plene consummatū:est tamen inter mortalia computandū quia muliere manducante,totus homo dānari meretur quod maxime intelligi habet in peccatis carnalibus.

Iac.1.b

Peccatum.

D

E

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est:quia cum peccatū dicat recessum voluntatis à primo principio, inquantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso,& secundum ipsum,& propter ipsum:omne peccatum est inordinatio mentis siue voluntatis,circa quā nata sunt virtus & vitium. Peccatum igitur actuale, est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista,aut est tanta,quod ordinem iustitiæ exterminat, & hoc modo dicitur mortale peccatum: quia natum est auferre vitam separando ipsam à Deo,per quem viuificatur anima iusta.Aut est tam modica,quod ordinem illum non perimit,sed tantum in aliquo perturbat, & tunc dicitur veniale peccatum: quia de ipso adipisci possumus cito veniam,pro eo quod gratia non tollitur per ipsum,nec inimicitiam diuinam incurrit homo.Est autem ordo iustitiæ,vt bonū incommutabile præferatur commutabili:vt bonum honestum præferatur vtili: & voluntas Dei præferatur voluntati nostrę: vt iudicium rationis rectæ præsit sensualitati humanæ. Et quoniam lex Dei istum ordinem præcipit,& vetat oppositum,quando bonum commutabile præfertur æterno,& bonum vtile præfertur honesto,& voluntas nostra præfertur diuinæ voluntati, & sensualis appetitus præfertur rationi rectæ: tunc cōmittitur mortale peccatum. De quo dicit Ambrosius, quod est, prævaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum,vel mandatorum.Hæc autem committitur, siue omittatur,quod lex diuina præcepit:siue fiat id, quod prohibet. Ex quo duplex genus peccati oritur,delictū scilicet,& commissum.Quando vero bonum commutabile plus debito diligitur,sed non præfertur incommutabili:& vtilitas non præfertur honestati:& voluntas nostra plus debito amatur:ita tamē quod non prefertur diuinæ:& caro concupiscit, non tamen præfertur iudicio rationis rectæ:tunc non est mortale,sed veniale:quia licet hoc sit præter legem, non tamen directe est contra legem.Sensualis autem appetitus rationi rectæ non prefertur, nisi quando ei ratio consensit: & ideo peccatum mortale citra consensum non committitur Si tamen sensualitas inordinate moueatur, cū illa inordinatio ad malum inclinet,licet ratio non consentiat,peccatū est aliquod,quia aliquo modo lædit ordinem iustitię.Et quia in statu innocentiæ non mouebatur sensualitas, nisi secundum rationis motum:ideo stante homine,non poterat ibi esse veniale peccatum. Nunc autē quia rationi repugnat sensualitas,velimus, nolimus, ideo necesse habemus committere aliquod veniale peccatum per primos motus:qui & si particulariter & sigillatim possint declinari,omnes tamen nullo modo possunt caueri:qui sic sunt peccata,quod sunt etiam pœnæ peccati; & ideo merito dicuntur venialia,quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur,si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus,ac per hoc peccatū consummatum:quia peruenit vsq; ad virū,id est,vsque ad partem supremā rationis,ex qua pendet plenitudo consensus. Quia vero nō solum in opus,verumetiā in delectationem est cōsensus,in quo inferior portio sequitur sensualitatē:ideo si in delectatione sensuali ratio sensualitati succumbat, mulier serpenti obtemperat: ac per hoc fit subuersio recti ordinis,& ita subuersio iustitiæ,propter quod cōmittitur mortale peccatū, licet minus graue:quod non solum imputatur mulieri,verumetiam viro,à quo mulier compesci debuit,& cohiberi,ne obtemperaret serpenti.Et sic patet, quod in perpetratione omnis peccati actualis,fit aliqua imitatio primi peccati,secundum explanationem Doctoris præcipui Augustini.

Peccatum actuale quid, & quotuplex.

Ambr. lib. de Parad. c. 8. tom. 1. edit. Rom.

Peccatum mortale non committitur citra consensum.

Peccata venialia non poterāt esse in statu innocentiæ: nunc singula vitari possunt, & si non omnia.

Aug. lib. 12. de Trin. 12. tom. 3.

CAPVT IX.

De origine,& distinctione capitalium peccatorum.

COnsequenter descendendum est ad ortum peccatorum in speciali:inter quæ,quædam sunt capitalia,quædam pœnalia, quædam finalia, siue irremissibilia:quasi prima,media & postrema. Circa ortum vero peccatorum capitalium, hoc est in summa tenendum, videlicet quod peccatorum actualium,vnum est initiū, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, siue capitale peccatum. Vnum, inquam, est capitale initium, scilicet Superbia, iuxta quod dicit scriptura: Initium omnis peccati Superbia. Duplex radix, scilicet timor male humilians, & amor male accedens.

Eccl. 10. b

Triplex

Triplex fomentum, secundum tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculum, & superbia vitæ. Septiforme vero caput, scilicet superbia, inuidia, ira, acedia, auaritia, gula, & luxuria. Inter quæ quinque præcedentia sunt peccata spiritualia: duo vero vltima sunt carnalia. — 1. Ioan. 2. c

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum peccatum mortale, sit actualis à primo principio recessus; recessus autem à primo principio non potest esse nisi per contemptum ipsius, vel in seipso, vel in suo præcepto: contemptus autem primi principij cum sit superbia, necesse est, quod omnis mortalis peccati culpa, siue offensa, initium sumat à superbia. Quia vero nullus contemnit primum, & summum principiū, vel eius præceptum per se, nisi per hoc quod aliquid aliud ab ipso, vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quod necesse est, omne peccatum actuale originem trahere à duplici radice, scilicet timore, & amore: qui radices sunt malorū, licet non æque primę. Nam omnis timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: & ideo per ea habet foueri timor, per quæ fouetur & amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius, excellentia exterius, pecunia: inferius, carnalis lasciuia: hinc est quod necesse est esse tria peccatorum actualium radicalia fomenta, quæ superius sunt prætacta, ad quæ dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia oriuntur.

Deductio septem capitalium peccatorū.

Et quia hoc fit secundum septiformem modum, ideo septem sunt peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit, quod non est appetendum: aut quia refugit, quod non est refugiendum. Si quia appetit, quod non est appetendum, vt pote bonum, vt nunc, siue commutabile, siue apparens bonum: aut est interius, & sic est priuata excellentia, quam amat superbia: aut exterius, & sic est sufficientia, quam amat auaritia: aut inferius, & sic aut delectabile, quia ad conseruationem indiuidui, & sic alimentum, quod est delectabile secundum gustum, & appetitur à gula: aut quia ad conseruationē speciei, & sic coitus, qui est delectabilis secūdum tactum, & appetitur à luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum: hoc potest esse tripliciter secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum peruersum instinctum ipsius rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum irascibilis, & sic ira: aut secundum instinctum concupiscibilis, & sic est acedia. Vnde quia quatuor sunt principalia appetibilia, & tres vires, secundum quarum instinctum est fuga: ideo tantum septem sunt capitalia peccata. Rursus, quia sensus appetibilis est cum delectatione, sensus autem rei fugiendæ est cum dolore: hinc est, quod quatuor habent coniunctam lætitiam, tria vero alia habent adiunctam tristitiam, & pœnam: omnia tamen dicuntur capitalia, quia deordinationes sunt principales, & multarum aliarum deordinationum sunt principia suo modo influentia. Vnde licet quædam ex his principaliter fugam respiciant, habent tamen ex ipsa, delectabilia sua. Nam inuidia vult priuatum bonum possidere, sine socio, & ita integraliter. Ira sine contrario, & ita imperturbabiliter. Acedia sine labore aliquo, & ita infatigabiliter. Et quia hæc non de facili obtinentur, ideo magnum exercitium vitiorum secum trahunt ad huiusmodi, quæ appetunt exequenda, vel ad ea, quæ respuunt declinanda, respectu quorum dicuntur capitalia peccata, quasi capita ex quibus manant alia quamplurima.

Caput X.

De origine, & qualitate pœnalium peccatorum.

A De peccatis pœnalibus hoc tenendum est, quod licet malum culpæ, & malum pœnæ, sint diuersæ malorum differentiæ: quædam tamen sic sunt peccata, quod etiam sunt pœnæ peccati. Speciali namque modo, peccata & pœnæ peccati dicuntur illa, quæ habent adiunctum dolorem, & mœstitiam, sicut acedia, inuidia, & consimilia. Minus specialiter dicuntur illa, quæ habent adiunctam, vel meram deprauationē naturæ, vel ignominiam, vel ignorantiam, sicut sunt illa, propter quæ dicitur peccator in reprobum sensum tradi. Generaliter autem peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & vltimam gehennæ pœnam, & peccata possunt dici, & pœnæ peccati iuxta quod dicit Gregorius: Crimina criminibus vindicari. Licet autem idem dicatur peccatum, & pœna peccati, tenendum tamen est, quod omnis pœna inquantum pœna iusta est, & à Deo: nulla vero culpa iusta est, nec à Deo, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere est pœna, à Deo est inflicta: quæ vero est culpa, vel inclinans ad culpam, est contracta, vel acta. — Rom. 1. d — Greg. lib. 15. Mor. c. 9.

B Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum malum dicat recessum à primo principio, per hoc quod nocet bono: non autem nocet bono, nisi aliquid adimēdo de bono, bonum autem consistit in modo, specie, & ordine, nullum est malum, quod non sit modi, speciei, & ordinis corruptiuum. Ordo autem duplex est, scil. ordo naturæ, & ordo iustitiæ. Ordo autem naturæ est in bono naturali, ordo iustitiæ in bono morali. Et quia bonum naturale in omni natura, bonum morale in voluntate habet consistere: ideo ordo naturæ est in omni natura, ordo autē iustitiæ in voluntate electiua habet consistere. Et quia voluntas est instrumētum seipsum mouens, natura vero non: hinc est, quod ordo iustitiæ est ordo non tantum factus, sed etiā factiuus, ordo autē naturæ, est ordo factus. Quoniam ergo malū potest priuare ordinē iustitiæ, & ordinē naturæ, hinc est, quod duplex est malum, scil. culpæ & pœnæ. Rursus quia ordo iustitiæ, est ordo voluntarius, hinc est, quod malum culpæ est affectio voluntaria, malum autem pœnæ est affectio inuoluntaria. Postremo quia ordo iustitiæ, qui inest voluntati, est ordo factiuus; ideo malum culpæ, quod est eius priuatio, est malū, quod facimus, & malum pœnæ, est malum, quod patimur. Et quia non est passio, nisi naturaliter præcedat actio, nec est actio, ad quam non sequatur aliqua passio; hinc est, quod nulla est pœna sine pręcedēte merito culpæ, nulla est, & culpa, quin comitetur aliqua pœna. Et quoniā quod facimus, à nobis est: quod nos vero patimur, potest esse à nobis, & ab aliis, vt pote à causa superiori, vel inferiori: ideo licet omnis culpa sit à nobis, non tamen omnis pœna est à nobis, immo quædā est à nobis acta, quædā inflicta, quædā contracta. Et quia eum, qui facit, quod non debet, iustum est pati, quod debet; ideo omnis pœna inquantū pœna, iusta est, & à diuina prouidentia: quia est ad culpā ordinata, & ipsius culpæ ordinatiua. Quia vero passio illa potest esse per ademptionē boni naturalis, vel boni moralis cū naturali; hinc est quod quædā pœna est mere pœna, quædā vero est pœna, & culpa: quia bonum morale, quod est iustitia, non adimitur, nisi per iniustitiā, quæ est culpa. Prima igitur pœna est à Deo, & secundū quod pœna, & secundum id, quod est: à Deo, inquā, non instituente, sed vindicāte. Secunda vero cum sit culpa, secundū id, quod culpa est, à Deo non est, nisi solum quantum ad ordinem, ipsa vero, vel est acta, si sequatur ad actuale, vel est contracta, si sequatur ad originale. Si igitur proprie accipiatur malum secundum quod est priuatio boni naturalis, & affectio inuoluntaria, & malum quod patimur, sic non coincidit cum malo culpæ in idem, licet sit annexū eidem. Si vero accipiatur large, vt dicatur malum, quod — C Aug. de nat. boni, c. 4. tom. 6. — Malum duplex. — D — Omnis culpa à nobis, non omnis pœna à nobis. — E

patimur, siue à nobis, siue aliunde, siue in natura, siue in voluntate: sic coincidunt in idem, sed non ad idem, vel secundum idem: quia quod est in se culpa, dicitur respectu præcedentis culpæ pœna: vel culpa ratione actionis, pœna dicitur esse ratione passionis. Et sic patet quo modo, pro quanto, & quare aliquid simul dicatur esse peccatum, & pœna peccati.

Capvt XI.

De origine peccatorum finalium, quæ sunt peccata in Spiritum sanctum.

De peccatis autem finalibus, siue irremissibilibus, cuiusmodi sunt peccata in Spiritum sanctum, hoc est tenendum, quod licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum, & vnum: appropriate tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Hoc autem peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicitur in hoc sæculo, & in futuro: non quia in hoc sæculo non possit dimitti, sed quia raro dimittitur, aut vix in hoc sæculo, quantum ad culpam, modicum autem, & quasi nihil fiet remissio sibi in futuro quantum ad pœnam. Huius autem peccati sex sunt differentiæ, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio mentis, & impœnitentia finalis.

Quare peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile, & quot sint eius differentiæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia cum peccatum dicat recessum à primo principio trino, & vno, omne peccatum imaginem Trinitatis deformat, & ipsam animam fœdat quantum ad triplicem potentiam, scilicet irascibilem, rationalem, & concupiscibilem: & à libero arbitrio procedit, quod gerit in se insigne Trinitatis, scilicet Patris, ratione facultatis: Filij, ratione rationis: Spiritus sancti, ratione voluntatis. Licet autem hæc tria concurrunt simul ad omnem culpam, quælibet tamen harum per suum defectum, potest esse ratio deordinandi alias. Defectus autem circa facultatem est impotentia, circa rationem est ignorantia, circa voluntatem est malitia. Et hinc est, quod cum quædam sint peccata ex impotentia, quædam ex ignorantia, quædam ex malitia: & potentia attribuitur Patri, sapientia Filio, & voluntas Spiritui sancto: quod quædam dicuntur esse in Patrem, quædam in Filium, quædam in Spiritum sanctum. Et quoniam nihil magis est in voluntate, quam ipsa voluntas, & voluntas ipsa est origo peccati, nullum peccatum est adeo voluntarium, & mere, sicut est illud, quod prouenit ex corruptione existente in voluntate. Cum enim dupliciter dicatur inuoluntarium, scil. per violentiam, & per ignorantiam: primum per defectum potentiæ secundum per defectum scientiæ: quando voluntas sola corruptione sua, licet possit resistere, & sciat hoc malum esse, aliquid eligit, tunc dicitur peccare ex certa malitia: & peccatum tale mere procedit ex improbitate voluntatis liberi arbitrij: & directe impugnat gratiam Spiritus sancti, per quam fit remissio peccati. Et quia mere procedit ex libertate arbitrij, ideo nō habet colorem excusationis: & propterea modicum, & quasi nihil debet ei, qui punitur, de pœna relaxari. Quia vero directe impugnat gratiam Spiritus sancti, per quā fit remissio peccati, ideo dicitur irremissibile: non quia nullo modo possit remitti, sed quia quantumest de se, directe est impugnatiuum medicamenti, & remedij, per quod fieri habet remissio peccati: Et quoniam peccati remissio fit à Deo per gratiam pœnitentialem intra ecclesiasticam vnitatem: ideo differentiæ huius peccati accipiuntur secundum quod directe impugnant illa tria: aut enim impugnant ipsam gratiā pœnitentialem in se, aut in cōparatione ad Deū, à quo datur, aut in comparatione ad Ecclesiam, in qua suscipitur. Si in cōparatione ad vnitatem Ecclesiæ, sic quia vnitas Ecclesiæ cōsistit in fide, & charitate, siue in gratia & veritate: sic est duplex peccatum, scil. inuidia fraternæ gratiæ, & impugnatio veritatis agnitæ. Si in comparatione ad Deum dantem, quia vniuersæ viæ eius, quantum ad iustificationem maxime sunt misericordia, & veritas: sic est duplex peccatum, vnū quod impugnat misericordiam, & hoc est desperatio: aliud quod impugnat iustitiam, & hoc est impunitatis præsumptio. Si vero impugnat ipsam gratiam pœnitentialē in se, vel secundum se, sic est duplex: quia gratia pœnitentialis facit resilire à peccatis commissis, & præcauere à committendis. Contra primum est obstinatio mentis, contra secundum est impœnitentia finalis, secundum quod finalis impœnitentia, dicitur propositum non pœnitendi: sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autem quod finalis impœnitentia dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium, quę in hac vita non remittuntur, & maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit à superbia, & consummationem, siue finem habet in finali impœnitentia: in quā qui peruenerit, corruit in gehennam, à qua quidem impœnitentia finali, nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi: & ideo incarnationem ipsius desiderabat vniuersitas saluandorum, cui est honor, & gloria in sęcula sæculorum. Amen.

Peccatum omne deformat Trinitatis imaginē.

Inuoluntarium dupliciter dicitur.

Psal. 24. b

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

QVARTA PARS.

In qua de incarnatione Verbi agitur.

Capvt I.

De ratione, qua decuit Verbum Dei incarnari.

Ostqvam prędicta sunt aliqua de Trinitate Dei, de creatura mundi, & corruptela peccati: restat nunc aliqua breuiter dicere de incarnatione Verbi, per quod quidem Verbum incarnatum facta est salus, & reparatio generis humani: non quia aliter Deus humanum genus saluare, vel liberare non potuerit, sed quia nullus alius modus ita congruus, & conueniens erat ipsi reparatori, & reparabili, & reparationi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium effectiuum rerum, non poterat, nec decuit esse nisi Deum, & non minus sit, res conditas reparare, quam in esse producere, sicut non minus est bene esse, quam simpliciter esse, decentissimum fuit rerum principiū reparatiuum esse Deum Sūmum: vt sicut omnia creauerat Deus per Verbum increatum, sic omnia repararet, per Verbum incarnatum. Quoniam ergo Deus omnia fecit potenter, & sapienter, & optime siue beneuolenter, decuit, vt sic repararet reparanda, quod suam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam ostenderet. Quid autem potentius, quam coniungere extrema summe distantia in vnam personam? Quid sapientius, & congruentius, quam quod ad perfectionem totius vniuersi fieret coniunctio primi, & vltimi, Verbi, scilicet Dei, quod est omnium principium, & humanæ naturæ, quæ fuit vltima omnium creaturarum? Quid beneuolentius, quam quod Dominus propter serui salutem, accipiat serui formam? Immo hoc tantæ benignitatis est, vt nihil clementius, nihil amicabilius, nihil benignius cogitari possit. Conuenientissimus ergo erat hic modus Deo reparatori, propter commendandam diuinam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam.

Prima ratio, qua probatur decentia incarnationis Verbi.

Philip. 2. a

Secunda ratio.

Rursus, quia homo cadens in culpam, auerterat se, & recesserat à principio potentissimo, sapientissimo, & beneuolentissimo: ideo corruerat in infirmitatem, ignorantiam, & malignitatem, ac per hoc de spirituali effectus carnalis, animalis & sensualis: & ideo ineptus erat ad diuinam virtutem imitandum, ad lucem cognoscendam, ad bonitatem diligendam: ad hoc igitur quod homo ab isto statu repararetur, congruentissimum fuit, vt ei condescenderet primum principium, reddendo se illi noscibile, amabile, & imitabile. Et quia homo carnalis, animalis, & sensualis non nouerat, nec amabat, nec sequebatur, nisi sibi proportionalia, & consimilia: ideo ad eripiendum hominem de hoc statu, Verbum caro factum est, vt ab homine, qui caro erat, & cognosci posset, & amari, & imitari: ac per hoc, & homo Deum cognoscens, & amans, & imitans: remediaretur à morbo peccati. (Ioan. 1. b)

Tertia ratio.

Postremo, quia homo perfecte reparari non poterat, nisi recuperaret mentis innocentiam, Dei amicitiam, & suam excellentiam, qua soli Deo suberat, & hoc non potuit fieri nisi per Deum in forma serui: ideo congruum fuit Verbum incarnari. Excellentiam, namque recuperare non poterat, nisi reparator esset Deus: quia si mera creatura, tunc homo esset subiectus meræ creaturæ, & sic non recuperaret statum prioris excellentiæ. Amicitiam quoque Dei recuperare non poterat, nisi per mediatorem conuenientem, qui manum posset ponere in vtrumque, & vtrique parti conformis esset, & vtrique amicus: & ideo sicut similis Deo per diuinitatem, sic similis homini per humanitatem. Innocentiam vero mentis recuperare non poterat, nisi dimissa culpa, quam dimittere non decebat diuinam iustitiam, nisi per satisfactionem condignam, & quia satisfacere non poterat, nisi Deus pro toto humano genere, nec debeat nisi homo, qui peccauerat: ideo congruentissimum fuit, humanum genus reparari per Deum hominem, natum de genere Adæ. Quoniam ergo excellentia recuperari non poterat, nisi per reparatorem excellentissimum: nec amicitia reformari poterat, nisi per mediatorem amicabilissimum: nec innocentia reacquiri poterat nisi per satisfactorem sufficietissimum: excellentissimus autem reparator non est, nisi sit Deus: amicabilissimus mediator non est, nisi sit homo: sufficientissimus satisfactor non est, nisi sit Deus pariter, & homo: congruitissima fuit nostræ reparationi incarnatio Verbi, vt sicut genus humanum in esse exierat per Verbum increatum, & in culpam ceciderat per Verbum inspiratum, sic à culpa resurgeret per Verbum incarnatum.

Capvt II.

De incarnatione Verbi, quantum ad vnionem naturarum.

Circa ipsum igitur Verbum incarnatum tria nobis consideranda occurrunt, scilicet vnio naturarum, plenitudo charismatum, & perpessio passionum; propter redimendum genus humanum. Circa naturarum vnionem hæc tria consideranda sunt ad intelligendum incarnationis mysterium, scilicet opus, modus, & tempus. De opere autem incarnationis, hæc tenenda sunt secundum fidem Christianam, scilicet quod incarnatio est opus Trinitatis, per quam fit assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne: ita quod assumptio, non tantum est carnis sensibilis, sed etiam spiritus rationalis secundam potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi: ita etiam quod vnio non fit in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personę cuiuslibet, sed personæ solius Verbi, in qua tanta fit vnio, vt quidquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, & econuerso, his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio. (Opus incarnationis.)

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; A quia incarnationis opus non solum est à primo principio inquantum est effectiuum in producendo, verumetiam inquantum reparatiuum remediando, satisfaciendo, & reconciliando. Quoniam ergo incarnatio inquantum dicit aliquem effectum, est à primo principio, quod omnia facit, ratione summæ virtutis: & summa virtus, & operatio vnita est, & indiuisa omnimode in tribus personis; hinc est, quod necesse est incarnationis operationem à tota Trinitate emanare. Quia vero est à primo principio inquantum est reparatiuum remediando, & totum genus humanum lapsum fuerat, & vitiatum, non solum ratione animæ, verumetiam & carnis; hinc est, quod necesse fuit, quod totum assumeretur, vt totũ curaretur. Et quoniam nobis, magis nota est pars carnis, B & magis à Deo distat, vt expressior fiat nominatio, & maior exprimatur humiliatio, & profundior explicetur dignatio; hinc est, quod opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur. (Incarnationis opus à tota Trinitate emanauit.)

Rursus, quia cum sit à primo principio inquantum est reparatiuum satisfaciendo, & satisfactio non fit, nisi ab eo qui debet, & potest, & non debet nisi homo, nec potest nisi Deus: oportuit, quod in satisfactione simul esset concursus vtriusque naturæ, diuinæ, scilicet & humanę. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, nec quod ipsa transeat in aliam naturã, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatẽ, & immutabilitatem ipsius perfectissimam: hinc est, quod deitas, & humanitas non vniuntur, in vnitate naturæ, nec accidentis: vniuntur C igitur in vnitate personæ, & hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præter quam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principium in vna suarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ: & ita vna tantum est ibi personalitas: & vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis. (Nec debuit nisi homo, nec potuit, nisi Deus nos redimere.)

Postremo, quia est à primo principio, vt est reparatiuum reconciliando, & reconcilians est mediator, mediatio autem proprie conuenit Dei filio, ideo & incarnatio. Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, & Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, & ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quam D personam, quæ producit, & producitur, quæ est media trium personarum. Nullumque magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam Verbum, quo se pater declarat, quod est vnibile carni, sicut & verbum voci. Nullumque magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quam eum, qui est imago patris. Nullumque magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quam ipsum filium Dei. (Conuenientius fuisse filium incarnari.)

Quoniam igitur idem omnino est filius hominis, & Dei ratione incarnationis & quæcunque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quod necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in E quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram, sicut vnire, incarnari, assumere, & assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, & consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam præhabitam, propter causam prædictam. (Regula de communicatione idiomatum in Christo.)

Capvt III.

De incarnatione, quantum ad modum.

De modo incarnationis hoc tenendum est, quod Angelo nuntiante Virgini mysterium incarnationis perficiendũ in ipsa, Virgo credidit, appetiit, & consensit: (Luc. 1. e)

Spiritus

Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, & fœcundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Concepit autem non solum carnem, verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitam, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, & immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, & est dulcissima Virgo Maria.

Modus incarnationis, quam conueniens.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia incarnatio est opus manans à primo principio, inquantum est reparatiuum modo congruentissimo, modo communissimo, & modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari cōmuniter: & virtutem operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est à primo principio reparante modo congruentissimo: & congruus modus est, quod medicina ex opposito respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumento. Cum ergo genus humanum lapsum fuerit per diabolicam suggestionem, & per consensum mulieris deceptæ, & generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quod è contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum: & Virgo credens, & consentiens in bonum suasum: & charitas Spiritus sancti, sanctificans, & fœcundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrariis curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, & per virum concupiscibiliter cognita, & corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, & mortem: sic mulier per Angelum erudita, & per Spiritum sanctum sanctificata, & fœcundata, absque omni corruptione, tam mentis quam corporis, prolem generaret, quæ omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, sanitatem, & vitam.

Gen. 3.

Rursus quia incarnatio est à primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, & angelorum, vtpote cælestium, & terrestrium: & hominum lapsus reparatur secundum vtrumque sexum: vt medicamentum sit commune omnibus; decentissimum fuit, quod ad incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, & viri. Angeli, vt denuntiantis: mulieris Virginis, & concipientis: viri vero, vt conceptæ prolis. Vt sic Angelus Gabriel esset nuntius Patris æterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus trium de triplici hierarchia, scil. diuina angelica, & humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verum etiam generalitatem beneficij, & liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, & sanctificatio Virginis, in qua peracta fuit Verbi conceptio: hinc est quod licet opus illud sit à tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepisse de Spiritu sancto.

B. Virgo quomodo dicatur concepisse de Spiritu sancto.

Postremo, quoniam est à primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quod in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit & in virtute concipiente. Et quia completio debita debuit esse in prole: hinc est, quod in instanti conceptionis, non tantum fuit seminis decisio, verumetiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, & deificatio per deitatem vnitam: & sic Virgo Dei filium vere conciperet per vnionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tanquam per medium congruentiæ, caro erat idonea ad vnionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quatuor modis, tres modi producendi hominem præcessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, & viro, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: decuit ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine semine virili, per virtutem summi operatoris. Quia vero completio debita debuit esse in virtute: hinc est, quod in conceptione filij Dei, simul concurrit virtus innata, virtus infusa, & virtus increata. Virtus innata materiam præparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat à virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque viro, fœcundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritus sancti singulariter ardebat: ideo in carne eius virtus Spiritus sancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, & partim adiuuante, & partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

In primo instanti conceptionis Christi multa simul cōcurrunt.

Caput IV.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum.

De tempore vero incarnationis hoc tenendum est: quod licet Deus in principio potuerit incarnari, noluit tamen nisi in fine sæculorum, præcedente lege naturæ, & lege figuræ, post Patriarchas & Prophetas: quibus, & per quos, fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est, tanquam in fine temporum, & plenitudine, iuxta quod dicit Apostolus: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret.

Gal. 4. a

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia incarnatio est opus primi principij reparatis, iuxta quod decet, & conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, & secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia hęc attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil tradatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, vt salutem inueniret, qui vellet quærere Saluatorem: qui vero nollet quærere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem quærit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quærit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quærit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio sui lapsus, adhuc superbiebat de sciētia, & virtute: ideo præmisit Deus tempus legis naturæ, in quo conuinceretur de ignorantia. Et post, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem præceptis moralibus erudientem, & cæremonialibus aggrauantem: vt habita scientia, & cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, & gratiam postulandam, quæ data est nobis in aduentu Christi: ideo post legem naturæ, & scripturæ, subsequi debuit, incarnatio Verbi.

Ratio prima de tempore incarnationis Domini.

Rursus quoniam sublimitas, remedij requirit, vt credatur fide firmissima, & ametur charitate ardentissima, tanquam mysterium secretissimum, & saluberrimum: ideo congruentissimum fuit, vt ante Christi aduentum præirent multa testimonia Prophetarum, tam explicita in verbis, quam implicita in figuris, vt multis & firmis testimoniis, quod erat secretum, fieret certum, & indubitabile ad credendum. Præirent etiam multiplicia promissa, & ardentissima desideria: vt promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatum amplius desideraretur, & diu desideratum feruentius amaretur, & amatum gratiosius susciperetur, & susceptum sollicitius seruaretur.

Ratio secunda.

Postremo, quoniam integritas, & perfectio vniuersi requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, & quantum ad tempora, & hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, & processus debet esse ab imperfecto ad perfectum & non econuerso: hinc est, quod opus illud debuit fieri in fine temporum, vt sicut primus homo qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, vltimo fuerat conditus, scil.

Ratio tertia.

Gen. 1. a

sexto die ad totius completionem: sic secundus homo totius mundi reparati complementum, in quo primum A principium coniungitur cum vltimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine tēporum, hoc est in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitium sapientiæ, & ad eneruationē concupiscentiæ, & ad transitum à statu turbinis ad quietem: quæ omnia competunt sextæ ætati decursus mundi propter incarnationem filij Dei.

Quare in aduentu Christi dicitur esse plenitudo temporis.

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis & gratiæ, & in exhibitione misericordiæ repromissæ, & in principio ætatis sextæ, & hæc omnia dicunt plenitudinem: quia lex gratiæ implet legem scripturæ, & solutio promissi implet promissionem, & sexta ætas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudinē: hinc est, quod in aduentu filij Dei dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quod in eius aduentu tempus finiatur: B sed quia temporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus nō debuit venire in principio tēporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre vsque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem, inter tempus morbi, & tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat mediatorem quædam suorum membrorū præcedere, quædam sequi. Decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: & hoc est in fine temporum, & circa terminum, & in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulati, & per spem præmij attracti, & per perfectionem exempli animati, vigorose & perfecte sequamur ducem de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis æternæ.

Christi aduentus quam fuerit opportunus.

Psal. 83. e
Philip. 3. c

Capvt V.

De plenitudine gratiæ Christi, quantum ad charismata in affectu.

Postquam innotuit nobis Verbum incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quæ primo consideranda est plenitudo gratiæ in affectu: deinde plenitudo sapientiæ in intellectu: & postremo plenitudo meriti in opere, & effectu. De plenitudine igitur gratiæ in affectu in Christo hoc tenendum est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ quantum ad gratiam singularis personæ, D quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis. Ita quod gratiam singularis personæ, habuit omnis culpæ immunitatem, & quantum ad actum, & quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriæ, verum etiam adoratione latriæ, quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitæ. Per gratiam vero capitis influit motum, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Nam turbæ, quæ præibant, & quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio Dauid.

In Christo à sui conceptione fuit omnis plenitudo gratiæ.

Matt. 21. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: E quia reparatio, est operatio primi principij, ita quod ab ipso manat secundum liberalitatem, & ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quod fiat per gratiam, & deiformitatem. Gratia enim & manat à Deo liberaliter, & reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatiuum principium per gratiam reparat, & omnis res plenius & perfectius est in suo fonte & origine, quam alibi: necesse est, quod in principio nostro, reparatiuo, scilicet Christo Domino, fuerit omnis gratiæ plenitudo. Et quoniam reparatiuum principium in reparando non tantum tenet rationem principij, verumetiam medij, & extremi: extremi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconciliando: & principij, in superfluendo, ideo necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo gratiæ, ratione extremi satisfacientis, medij reconciliantis, & principij superinfluentis. Quoniam igitur extremum ad satisfaciendum idoneum, necesse est esse Deo placens: ac per hoc ab omni peccato perfecte immune, & hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in aliquo homine, necesse fuit ponere in Christo gratiam ipsam sanctificantem, & confirmantem, quam vocamus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam medium ad reconciliandum conueniens non est, nisi habeat in se vtramque naturam superiorem, & inferiorem, scil. adorabilem, & adorantem, & hoc nullo modo fieri potest, nisi per summe dignatiuam, & gratuitam vnionem: ideo necesse est in Christo ponere gratiam super omnem gratiam, & omnimoda reuerentia venerandam, quam vocamus gratiam vnionis, ratione cuius Christus homo, est super omnia benedictus Deus, & ideo cultu latriæ venerandus.

De triplici gratia in Christo.

Gratia vnionis est sū̄ma.
Rom. 9. b

Postremo, quia principium ad influendum efficax nō est, nisi habeat in se plenitudinem fontalem, & originalem, quæ non tantum est plenitudo sufficientiæ, sed etiā superabundantiæ: ideo necesse est Verbum incarnatum esse plenum gratiæ, & veritatis, ita quod de plenitudine eius accipere valeant vniuersi iusti, sicut vniuersa membra à capite recipiunt influentiam motus & sensus. Et propter hoc vocatur hæc gratia, gratia capitis, pro eo quod sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæterisque præsidet, ac cæteris beneficium præstat influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiam superabundantem, & nobis consimilis in natura, præ cæteris sanctus, & iustus, cæteris, qui ad ipsum accedunt, præstat C beneficium gratiæ, & spiritus, per quæ fit sensus, & motus in spiritualibus.

Ioan. 1. b

Et quoniam ad ipsum accedere est per fidem, vel per fidei sacramentum, & fides Christi eadem est in præteritis, præsentibus, & futuris: ideo ratio influendi in Christo ponitur respectu omnium tam præteritorum, quam præsentium, quam etiam futurorum in Christum credentium, & in Christo renatorum: qui per fidem copulantur Christo, & per gratiam influentem fiunt membra Christi, & templa Spiritus sancti: ac per hoc filij Dei patris, connexi ad inuicem per indissolubile vinculum charitatis. Quod sicut distantia locorum non diuiditur, sic nec diuturnitate temporum separatur: ac per hoc omnes iusti, vbicunque sint, & quandocunque fuerint, vnum efficiunt corpus Christi mysticū, sensum & motum suscipiendo ab vno capite influente, secundum fōtalem, radicalem, & originalem plenitudinem omnis gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte.

In Christo cur sit ratio influendi respectu omnium.

1. Cor. 6. d

Capvt VI.

De plenitudine sapientiæ Christi in intellectu.

De plenitudine vero sapiētiæ Christi in intellectu, hoc tenēdum est, quod in Verbo incarnato Christo scilicet Domino nostro, fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum quantum ad cognita, verum etiam quoad cognoscendi modos, & differentias. In Christo nāque fuit cognitio sempiternalis ex parte deitatis: cognitio sensibilis ex parte sensualitatis & carnis: cognitio sciētialis ex parte mentis & spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam scilicet per naturam, quædam per gratiam, & quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, & vt Deus, & vt homo: & vt comprehensor, & vt viator: & vt illuminatus per gratiam, & vt recte formatus per naturam: ita in vniuerso fuerunt in Christo quinque modi cognoscendi. Primus est secundum diuinam naturam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & potentialia, finita, & infinita, cognitione actuali, & comprehensiua. Secundus est per gloriam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & finita, cognitione actuali, & comprehensiua, infinita vero, cogni-

Plenitudo sapientiæ triplex in Christo.

Quinque modi cognoscendi in Christo.

tione habituali, vel excessiua. Tertius per gratiam, & hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem. Quartus est secundum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, & hoc modo cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi constitutionem. Quintus est secundum sensibilem experientiam, & hoc modo cognouit omnia, quæ veniūt ad organa sensuum, secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Hebr. 5. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut reparatiui principij est, nos reparare per liberalissimam gratiam; sic etiam per prouidentissimā sapiētiam. Quod enim secundum ordinem sapientiæ conditum fuerat, non potest absque luce, & ordine sapientiæ reparari; & ideo sicut Christus debuit esse immunis ab omni culpa, sic elongatus debuit esse ab omni ignorantia, ac per hoc totaliter repletus supernæ sapientiæ luce, & circumfulgentia. Qua propter cognitionem perfectā habuit secundum vtramque naturam, & potentiam cognoscitiuam, & secundum omnium rerum existentiam. Quia ergo res habent esse in æterna arte, & in humana mente, & in proprio genere: necesse fuit Christum habere hanc triformē rerum cognitionem. Quia vero res dupliciter potest cognosci in arte, scil. vel ab ipso artifice, vel ab alio contemplante artem: similiter habet dupliciter cognosci in mente, etiam præter acquisitionem, quæ Christo non competit propter imperfectionem, scilicet vel secundum habitum innatum, vel secundum habitum infusum; hinc est quod necessarium fuit ad perfectam sapientiæ plenitudinem, quinque modos prædictos reperiri in Christo Deo, & homine, vt in arte ęterna cognosceret res, & per naturam deitatis, & per gloriam comprehensionis: in mente autem sua per habitum naturalem, & innatum, sicut cognouerunt Adam & Eua, & Angeli: & per habitum gratuitum, & infusum, sicut sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati: in proprio vero genere cognosceret via sensus, & memoriæ, & experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci, in Christo vero rem cognitam secūdum vnum modum, cognosci fecit secundum alium modum. Quoniam autem diuina substantia, virtus, & operatio est immensa, hinc est, quod secundum primum modum: qui est per naturam deitatis, infinita actualiter comprehendit, quodam enim ineffabili modo summe infinito, omnis infinitas est finita. Quia vero creaturæ quātumcunque sublimatæ finita est substantia, virtus & operatio, ita tamen quod mens humana non quiescit, nisi in bono infinito, nec tamen illud proprie comprehendit, quia infinitum non comprehenditur à finito, accepta comprehensione proprie: hinc est, quod quantum ad secundum modum cognoscendi, anima Christi per gloriam comprehensionis, capit quantumcunque potest capere natura finita per bonum infinitum beatificata, cui est summe vnita: ac per hoc ad finita se extendit actualiter comprehendendo, ad infinita vero habitualiter, vel etiam excedendo. Non enim potest anima Christi æquari Verbo, nec in scientia, nec in aliquo alio. Rursus, quia gratia maxime respicit opus reparationis: hinc est, quod secundum tertium modum cognoscendi per gratiam perfectissimam, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad reparationem nostram longe excellentius & melius, quam aliquis prophetarum, vel etiam angelorum. Amplius, quia natura hominis bene instituta, nata erat omnibus creaturis præesse, & ipsas nosse tanquam eas, quæ debeant sibi seruire, sicut patuit in primi hominis conditione: hinc est, quod quantum ad quartum modum cognoscendi, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad mundanam machinam construendam, longe excellentius quam Adam. Postremo quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad obiecti præsentiam: hinc est, quod secundum cognitionem sensitiuam non simul cognoscebat omnia, sed modo hæc, modo illa, iuxta quod opportunum erat ad reparationem humani generis faciendam.

Res habent triplex esse.

CAPVT VII.

De plenitudine meriti Christi in effectu.

DE plenitudine autem meriti Christi hoc tenendum est, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio & plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur, quia non tantum fuit homo, verumetiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur, quia ab instanti cōceptionis suæ vsque ad horam mortis suæ. Tertio quantum ad id, per quod merebatur, quia per perfectissimum habitum charitatis, & perfectissimum exercitium virtutis in orando, in agendo, & in patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur, quia non tantum sibi, verūetiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad illud, quod merebatur nobis, quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, & veniam: & nō tantum gloriam spiritus sed etiam stolam carnis: & apertionem ianuæ cœlestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi, quia licet non mereretur sibi glorificationem mentis, quam iam habebat: merebatur tamen glorificationem corporis, & accelerationem resurrectionis, & clarificationem sui nominis, & dignitatem iudiciarię potestatis. Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Cum enim tripliciter dicatur aliquis mereri, vel de indebito faciendo debitū: vel de debito faciēdo magis debitum: vel de debito vno modo, faciendo debitum alio modo: omnibus his modis meruit nobis, tertio tantum modo meruit sibi, faciente hoc plenitudine gratiæ Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus, & in statu merendi: ita quod super eius meritum, omnia merita nostra habent fundari.

Septem modi merendi in Christo.

Tripliciter dicitur aliquis mereri.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum in principio reparatiuo, Christo scilicet Domino nostro necessaria fuerit plenitudo gratiæ & sapientiæ, quæ sunt nobis origo recte, & sancte viuendi: necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo, & perfectio omnis meriti, secūdum omnem modum plenitudinis. Quia enim in Christo fuit plenitudo gratiæ vnionis, per quam erat Deus ab instanti conceptionis, habēs gloriam comprehensionis, & motum liberi arbitrij: hinc est, quod necessario fuit in Christo perfectio meriti, & quantum ad excellentissimam dignitatem merentis, & quantum ad celerrimā opportunitatē temporis. Rursus quia fuit in eo plenitudo gratiæ singularis personæ, per quam habuit firmam charitatem, & omnes virtutes perfectas, quantum ad habitus, & exercitia: necesse fuit, quod in eo esset plenitudo meriti, quantum ad id, per quod contingit mereri, cuiusmodi est radix charitatis, & actus multiplicis virtutis. Amplius, quia fuit in eo plenitudo gratiæ capitis, per quam plenissimam habuit influentiam in membra sua, hinc est, quod plenitudinem habuit meriti, non tantum respectu sui, sed etiam respectu nostri, quibus sicut omnia spiritualia, quæ habemus, influit ratione deitatis, sic meruit ratione assumptæ humanitatis, siue sint bona status præsentis, siue æternæ felicitatis.

Plenitudo meriti in Christo probatur ratione triplicis gratiæ.

Postremo, quia tantorum charismatum plenitudo, necessario ponebat in Christo summam, & perfectam felicitatem, secundum sui partem superiorem, licet dispensatiue propter nos esset in statu viæ: hinc est, quod perfectionem habuit meriti, quantum ad id, quod meruit sibi, quia non gloriam & beatitudinem animæ concreatam, quæ naturaliter in ipso omne meritum antecibat, sed solum illa, cum quibus status viæ stare non poterat, sicut stolā carnis cum glorificatione suæ excellentissimæ dignitatis: hinc est, quod perfectionem habuit meriti, quantum ad modum merendi. Quia enim in ipso ab instanti conceptionis fuit perfectissima plenitudo, statim omnia meruit, quæ potuit mereri respectu sui: ac per hoc de debito vno modo, facere potuit debitum alio modo: de indebito autem debitum, vel de debito magis debitum facere non potuit sibi: quia nullo modo potuit in sanctitate proficere, cum à principio esset san-

ctissimus:fecit tamen hoc nobis,qui merito ipsius iustificamur per gratiam, & proficimus in iustitia, & per æternam gloriam coronamur. Ac per hoc, in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offensa summi boni digni sumus absolui,nec immensitatem æterni præmij,quæ Deus est,digni sumus lucrari, nisi per meritum hominis Dei,cui dicere possumus, & debemus: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.Ipse,inquam,est Dominus,cui propheta dixit: Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Omnia merita nostra radicata in merito Christi.

Isa.26.b

Psal.15.a

Capvt VIII.

De passione Christi,inquantum ad statum patientis.

POstquam circa Verbum incarnatum considerata est vnio naturarum, considerata est nihilominus plenitudo charismatum: deinde consideranda est tolerantia passionum.Circa quam considerandus est status patientis,& modus patiendi, & exitus passionis.De statu vero patientis hæc tenenda sunt, scilicet, quod Christus assumpsit non tantum humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim,& lassitudinem. Assumpsit & spirituales,vt tristitiam, gemitum & timorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum corporalium multiformium. Nec omnes, spirituales sicut sunt ignorantia,& rebelliones carnis ad spiritum.Nec qualitercunque, quia sic necessitatem patiendi suscepit,vt tamen nihil pati posset inuite,nec secundum voluntatem diuinitatis, nec secundum voluntatem rationis:licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis,sicut exprimit oratio Saluatoris,quæ dicit:Non sicut ego volo,sed sicut tu vis.

Christus humanam naturam assumpsit,& defectus aliquos circà eam non tamen omnes.

Mat.26.d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum principium reparatiuum in reconciliando,necessario habeat mediatoris officium: ideo necesse est, quod habeat conuenientiam cum vtroque extremorum, non solum quantum ad naturam,verumetiam quantum ad ea,quæ sunt circa naturam: quoniam ergo Deus est iustus,& beatus,impassibilis & immortalis: homo vero lapsus est peccator, & miser, passibilis & mortalis: necesse fuit mediatorem Dei, & hominum, vt posset hominem reducere ad Deum, cum Deo communicare in iustitia & beatitudine;cum homine vero in passibilitate, & mortalitate:vt sic habendo mortalitatem transeuntem, & beatitudinem permanentem, hominem reduceret de præsenti miseria, ad vitam beatam. Sicut econtra,angelus malus, habendo immortalitatem cum miseria & iniustitia,fuit mediator faciens cadere in culpam,& miseriam per suggestionem suam.Quoniam ergo Christus mediator debuit habere innocentiam, & beatitudinem fruitionis,cum mortalitate,& passibilitate:hinc est,quod simul debuit esse viator,& comprehensor. De omni enim statu aliquid habuit in se, secundum quod dictum, assumpsisse de statu innocentiæ peccati immunitatem: de statu naturæ lapsæ mortalitatem: de statu vero gloriæ beatitudinem fruitionis perfectæ.

Rursus quoniam pœnalitates vitiosæ, sicut sunt illa quatuor propter peccatum mortale inflicta, scil. ignorantia, infirmitas, malitia, & concupiscentia stare non possunt cum perfectissima innocentia: hinc est, quod has nec assumere debuit,nec assumpsit.Quia vero pœnæ,quæ sunt exercitatiuæ virtutis perfectæ,& testificatiuæ humanitatis veræ, non simulatæ: potissimæ illæ sunt, quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut fames & sitis in absentia alimenti, tristitia & timor in præsentia nocumenti:hinc est, quod illas debuit assumere,& assumpsit.

Postremo, quia nullus innocens debet inuitus aliquam pœnam sustinere,quia hoc esset contra ordinem diuinæ iustitiæ, nullus etiam mortalis vult mori & pati secundum appetitum naturæ, quia naturaliter refugit mortem: hinc est,quod Christus debuit habere huiusmodi pœnalitates, sic tamen, vt nihil posset pati inuite secundum rationem, non solum propter beatitudinem, & deitatem omnipotentem sibi vnitam, per quam poterat repellere omnia:sed etiam propter perfectissimam innocentiam, qua secundum ordinem naturalis iustitiæ, nihil permittitur pati inuite:sic etiam pateretur, vt etiã hoc esset contra naturalem inclinationem, & appetitum naturæ,qui est in sensualitate,& carne.Et hinc est, quod Christus orans secundum rationem, voluntatem carnis exprimebat,quæ passionem refugiebat, cum dicebat:Transeat à me calix iste: voluntatem rationis voluntati patris conformabat, & appetitui carnis præponebat,cum dicebat: Non mea voluntas,sed tua fiat. Et sic vna volũtas non erat alteri contraria:quia secundum voluntatem diuinam, quod iustum erat,voluit: secundum voluntatem rationis,iustitiæ consensit: sed secundum voluntatem carnis pœnam recusauit,sed tamen iustitiam non accusauit Et sic vnaquæque voluntas,quod suum erat,operabatur, & quod ad se pertinebat,sequebatur,voluntas scilicet diuina iustitiam, voluntas rationalis,obedientiam,voluntas carnis, naturam:ac per hoc non erat in Christo colluctatio, & pugna, sed pacata ordinatio,& tranquillitas ordinata.

Mat.26.d

Ibidem.

Capvt IX.

De passione Christi, quantum ad modum patiendi.

DE modo autem patiendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generalissima,passione acerbissima, passione ignominiosissima, passione interemptoria,sed viuificatiua. Passione inquam,generalissima,quantum ad naturam humanam, non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum diuinam naturam.Passus est etiam passione acerbissima, quia non solum dolendo, vt patiens per vulnera,sed etiam condolendo, vt compatiens propter nostra delicta.Passus est etiam passione ignominiosissima,& propter patibulum crucis, quæ erat suppliciũ pessimorum,& propter consortium iniquorum, videlicet latronum, cum quibus fuit deputatus. Passus est etiam passione interemptoria per separationem animæ à corpore, salua tamen vnione vtriusque cum deitate. Anathema enim est, qui dicit Dei filium naturam, quam semel assumpsit,aliquando reliquisse.

Isa.53.d

Ratio autem ad intelligeniam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium, sicut ordinate produxit, sic & ordinate reparare debuit genus humanum. Sic igitur reparare debet,vt salua sit libertas arbitrij, saluus sit nihilominus honor Dei,saluus sit etiam ordo regiminis vniuersi. Quia ergo reparare debuit, salua libertate arbitrij,reparauit dando exemplum efficacissimum:exẽplum autem illud efficacissimum est,quod inuitat,& informat hominem ad culmẽ virtutum.Nihil autem magis informat hominem ad virtutem, quam exemplum tolerandi mortem, propter iustitiam, & obedientiam diuinam,mortem, inquam, non quamcunque,sed pœnalissimam.Nihil vero magis incitat,quam tanta benignitas,qua pro nobis altissimus Dei filius absque nostris meritis,immo cum multis nostris demeritis,posuit animam suam:quæ benignitas tanto maior ostenditur,quãto pro nobis grauiora, & abiectiora pati voluit Deus. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum,& amatum imitandum.

Exemplũ efficacissimum dedit Christus in passione.

Rom.8.f

Rursus quia reparare debuit,saluo honore Dei,ideo reparauit offerendo obsequium satisfactiuum. Est autem satisfacere,honorem Deo debitum rependere. Honor autem Deo subtractus per superbiam,& inobedientiam,

Satisfactio Christi.

tiam, respectu rei, ad quam homo astringitur, nullo modo melius restituitur, quam per humiliationem, & obedientiam ad eam rem, ad quam nullatenus tenebatur. Quoniam ergo Christus Iesus, inquantum Deus, æqualis erat Patri in forma Dei: inquantum homo innocens nullatenus erat debitor mortis, dum semetipsum exinaniuit, & factus est obediens vsque ad mortem, exoluit Deo, quæ non rapuit per obsequium satisfactionis perfectæ, & obtulit sacrificium suauitatis summæ pro perfecta Dei placatione. Postremo quia reparare debuit, saluo ordine regiminis vniuersi, ideo per remedium conuenientissimum reparauit. Conuenientissimum autem est, vt contraria contrariis curentur.

Phil. 2. a — Psal. 68. b — Gen. 3. b

Quia ergo homo volens esse sapiens, vt Deus, peccauit in ligno vetito volens delectari, ita quod inclinatus est ad libidinē, erectus in præsumptione, ac per hoc totum genus humanum infectum est, & perdidit immortalitatem, & incurrit debitam mortem: hinc est, quod ad hoc, quod homo repararetur conuenienti remedio, Deus factus homo, voluit humiliari, & in ligno pati: & contra vniuersalem infectionem pati passione generalissima: contra libidinem passione acerbissima: contra præsumptionem passione ignominiosissima: cōtra mortem debitam & inuitam, pati voluit mortem non inuitam, sed voluntariam.

Passio Christi generalis, quia generalis fuit in nobis corruptio.

Quia ergo generalitas corruptionis in nobis infecerat, non solum corpus & animam, sed etiam omnem corporis partem, & omnem animæ potentiam: hinc est, quod Christus passus est in omni corporis parte, & in omni potētia animæ, in superiori portione rationis, quæ summe in Deo delectabatur vt ratio, & propter vnionem sui ad superius: & summe patiebatur vt natura, & propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat viator & comprehensor simul.

Rursus, quia libido vehementer infecerat in nobis animam & carnem, & quantum ad carnalia, & quantum ad spiritualia peccata: hinc est, quod Christus & acerbissima passione passus est in carne, & amarissima compassus est in anima. Et quia in carne erat maxima æqualitas complexionis, & perfecta viuacitas sensuum, in anima vero summa charitas ad Deum, & summa pietas ad proximum: hinc est, quod vterque color fuit intensissimus. Amplius quia tumor superbię aliquando consurgit interius ex præsumptione, & aliquando exterius ex ostentatione, & aliena laude: ideo ad remediandum omnem superbiam, Christus passus est vtrumque genus ignominiæ, & in se patiente, & in comitatu, quem habuit in passione. Postremo quia hæc omnia non attingebant diuinam naturam impassibilem, sed solum humanam: hinc est, quod in morte Christi sic facta est diuisio animæ à carne, vt tamen salua esset vnitas personæ, & vnio tam carnis, quam animæ cum deitate. Et quia vnio animæ cum corpore facit hominem, & facit viuum: hinc est, quod Christus non fuit homo in illo triduo, licet anima, & caro essent vnitæ cum Verbo. Vnde, quia mors in humana natura, non potuit mortem inducere in personam, quæ semper fuit viua: ideo mortua est mors in vita, & per Christi mortem absorpta est mors in victoria, & deuictus princeps mortis: ac per hoc homo à morte, & causa mortis, per meritum mortis Christi, tanquam per medium efficacissimum liberatus.

Superbiæ tumor dupliciter cōsurgit. — Christus nō fuit homo in triduo mortis. — 1. Cor. 15. g. ex Osee 13.

CAPVT X.

De passione Christi, quantum ad exitum passionis.

Fructus passionis Christi.

DE exitu autem passionis Christi, & fructu hæc indubitanter tenenda sunt, quod anima Christi post passionem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem non omnium, sed eorum, qui inter membra Christi decesserunt, per fidem viuam, vel per fidei sacramenta. Post hæc tertia die resurrexit à mortuis resumendo corpus, quod primo viuificauerat, sed non tale, quale prius fuerat: quia prius fuerat passibile & mortale, postea autem resurrexit impassibile & immortale, viuens perpetuo. Deinde post quadraginta dies ascēdit ad cœlos, vbi super omnem creaturam exaltatus, sedet ad dexteram Dei patris. Quod dictum intelligitur non quantum ad situm, qui non competit Deo patri, sed quantum ad excellentiam bonorum: quia sc. residet in potioribus bonis patris. Postremo, interiectis decem diebus, misit in Apostolos promissum Spiritum sanctum, per quem congregata est Ecclesia gentium, & ordinata secundum diuersas distributiones officiorum, & gratiarum.

Act. 1. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut Christus inquantum Verbum increatum, perfectissime omnia formauit; sic inquantum incarnatum, omnia perfectissime reformare debuit. Decet enim perfectissimum principium, opus non dimittere circa perfectum. Debuit ergo reparatorium principium redemptionis humanæ remedium producere ad perfectum. Ad hoc autem quod esset perfectissimum, oportuit quod esset sufficientissimum, & efficacissimum. Quia sufficientissimum, ideo se extendit ad cœlestia, terrestria, & infernalia. Quia ergo per Christum sunt infernalia recuperata, terrestria remediata, cœlestia redintegrata: ita quod primum horum fecit per veniam, secundum per gratiam, & tertium per gloriam; ideo post passionem anima descendit ad inferos, ad liberandum in inferno detentos: deinde resurrexit à mortuis, ad viuificandum in peccatis mortuos: ascendit ad cœlos reducendo captiuitatem, ad redintegrandum Hierusalem cœlestem; misit Spiritum sanctum, ad ædificandum Hierusalem terrestrem. Quia omnia necessario consequuntur, & exiguntur ad sufficientiam reparationis humanæ.

Rursus quia remedium illud fuit efficacissimum, tam in eos, qui Christi aduentum præcesserunt, quam in eos, qui sequuntur, qui tamen ad ipsum Christum accesserunt, accedunt, & eius membra fuerunt, & sunt, tales autem sunt qui adhærent ei per fidem, spem, & charitatem: ideo remedium illud habere debuit efficaciam, primo in eos, qui in Christum crediderunt, credendo sperauerunt, & sperando amauerunt: ac per hoc statim debuit ad inferos descendere ad ipsorum liberationem. Vnde aperta ianua cœli per Christi passionem, qui satisfaciendo amouerat romphæam, mutando sententiam diuinam, eripuit de inferno omnia membra sua. Debuit etiam habere efficaciam præcipuam in eos, qui Christi aduentum sequuntur: vt attrahendo ad fidem, spem, & charitatem, tandem ad gloriam perduceret cœlestem.

Gen. 3. d

Vt igitur ædificaret ad fidem, qua credimus Christum verum hominem, & verum Deum: qua etiam credimus eum voluisse nos redimere per mortem, & ad vitam nos reducere posse per resurrectionem; ideo voluit resurgere ad vitam immortalem, interiecto tamen spatio temporis debito, scilicet triginta sex horarum, in quo ostenditur, quod vere mortuus fuit; nec magis accelerare debuit, ne si citius resurgeret, crederetur, quod non vere mortuus fuisset, sed se mortuum finxisset; nec amplius differre, ne si semper iaceret in morte, crederetur impotens, & quod nullos posset ad vitam reuocare, ideoque resurrexit tertia die.

Christus cur tertia die resurrexerit.

Amplius vt erigeret ad spem, ad cœlestem ascendit gloriam, quam speramus. Sed quia spes non oritur, nisi ex fide immortalitatis futuræ: ideo non statim ascendit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa, & argumenta veram ostenderet resurrectionem, per quam animus solidaretur in fide, & sublearetur ad sperandum gloriam cœlestem.

Ascensio Christi nos erigit ad spē gloriæ cælestis.

Postremo, vt inflammaret ad charitatem, misit ignem Spiritus sancti in die Pentecostes. Et quia nullus hoc igne repletur, nisi qui petit, quærit, & pulsat, cum instanti, & importuno spei desiderio: ideo non statim post ascensionem misit, sed decem dierum spatio interiecto, in quo discipuli ieiunantes, orantes, &

Act. 2. a

Act.1.c Christus ficut in passione, fic in aliis mysteriis debitam horam seruauit.

gementes dispofuerunt se ad Spiritus sancti susceptionem. Ac per hoc sicut debitam seruauit horam in patiēdo, sic in resurgendo, sic in ascendendo in cœlum, sic in mittendo Spiritum sanctum, & propter fundationem trium virtutum prædictarum, & propter multa mysteria, quæ in his temporibus implicantur.

Et quoniam Spiritus sanctus, qui charitas est, & per charitatem habetur, est omnium origo charismatum: ideo cum descendit Spiritus sanctus, effusa est plenitudo charismatum ad corpus Christi mysticum consummandum. Et quia diuersa membra debent esse in corpore perfecto, & diuersorum membrorum diuersa officia, & exercitia, & diuersorum officiorum diuersa charismata: hinc est, quod vni datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituū, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: quæ omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, secundum suam liberalissimam prouidentiam, & prouidentissimam largitatem.

1.Cor.12.a

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

QVINTA PARS.

In qua de gratia Spiritus sancti agitur.

CAPVT. I

De gratia inquantum est donum diuinitus datum.

POST tractatum de incarnatione Verbi, quod est origo, & fons omnis doni gratuiti, dicēda sunt aliqua de gratia Spiritus sancti, quæ nobis quadrupliciter consideranda occurrit. Primo inquantum est donum diuinitus datum. Secundo in comparatione ad liberum arbitrium. Tertio in comparatione ad habitus virtutum. Quarto in comparatione ad exercitia meritorum. De gratia igitur, inquantum est donum diuinitus datum, hæc tenenda sunt, scilicet quod ipsa est donum, quod à Deo immediate donatur, & infunditur. Etenim cum ipsa, & in ipsa datur Spiritus sanctus, qui est donū increatum, optimum, & perfectum, quod descendit à Patre luminum per Verbum incarnatum, secundum quod Ioannes in Apocalypsi vidit fluuium splendidum ad modum crystalli procedere de sede Dei, & agni. Ipsa nihilominus est donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris æterni, & templum Spiritus sancti: quod nullo modo fit nisi ex dignatiua condescensione, & condescensiua dignatione maiestatis æternæ per donum gratiæ suæ. Ipsa denique est donum, quod animam purgat, illuminat, & perficit: viuificat, reformat, & stabilit: eleuat, assimilat, & Deo iungit, ac per hoc acceptabilem facit: propter quod donum, huiusmodi gratia gratum faciens recte dicitur, & debuit appellari.

Gratiæ Spiritus sancti quadruplex cōsideratio.

Iac.1.c *Apoc.22.a*

Gratia gratum faciens.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium productiuū pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationalem capacem beatitudinis æternæ: & reparatiuum principium capacitatem illam infirmatam per peccatum reparauit ad salutem: & beatitudo æterna consistit in habendo summum bonum, & hoc est Deus, & bonum excellens improportionabiliter omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summum bonum dignus est perueniire, cum sit omnino supra omnes limites naturæ, nisi à Deo condescendente sibi eleuetur ipse supra se. Deus autem non condescendit, per sui essentiam incommutabilem, sed per suam influentiam ab ipso manantem: nec spiritus eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformē. Necesse est igitur spiritui rationali, vt dignus fiat æternæ beatitudinis, quod particeps fiat influentiæ deiformis. Hæc autem influentia deiformis, quia est à Deo, & secundum Deum, & propter Deum, ideo reddit imaginem nostræ mentis conformem beatissimæ Trinitati, non tantum secundum ordinem originis, verum etiam secundum rectitudinem electionis, & secundum quietudinem fruitionis. Et quoniam qui hoc habet, immediate ad Deum reducitur, sicut immediate ei conformatur: ideo donum illud immediate donatur à Deo, tanquam à principio influxiuo, vt sicut immediate emanat à Deo Dei imago, sic immediate manat ab ipso Deo similitudo, quæ est diuinæ imaginis perfectio deiformis: & ideo dicitur imago recreationis.

Quo modo Deus condescendit, & nos per gratiam eleuamur.

Rursus quoniam, qui fruitur Deo, Deum habet: ideo cum gratia, quæ sua deiformitate disponit ad Dei fruitionem, datur donum increatum, quod est Spiritus sanctus, quod qui habet, habet Deum. Et quoniam nullus Deum habet, quin ab ipso specialiter habeatur: nullus habet & habetur à Deo, quin ipsum præcipue, & incōparabiliter diligat, & diligatur ab eo, sicut sponsa à spōso: nullus sic diligitur quin ad æternam beatitudinis hæreditatem adoptetur pro filio: hinc est, quod gratia gratumfaciens facit animam templum Dei, sponsam Christi, & filiam Patris æterni. Et quia hoc non potest esse nisi ex summa dignatione, & condescensione Dei: ideo illud non potest esse per habitum aliquem naturaliter insertū, sed solum per donum diuinitus gratis infusum: quod expresse apparet, si quis ponderet quantum est, esse Dei templum, Dei filium, Deo nihilominus indissolubiliter, & quasi matrimonialiter, per amoris, & gratiæ vinculum copulatum.

Mirabiles effectus gratiæ.

Postremo, quia mens nostra non efficitur conformis beatissimæ Trinitati, secundum rectitudinem electionis, nisi per vigorem virtutis, splendorem veritatis, & feruorem charitatis: & vigor virtutis animam purgat, stabilit, & eleuat: splendor veritatis animam illuminat, reformat, & Deo assimilat: feruor charitatis animam perficit, viuificat, & Deo coniungit, & ex his omnibus homo Deo placens, & acceptus existit: hinc est, quod illa influentia deiformis, dicitur habere omnes decem actus prædictos, ita tamen quod denominatur ab vltimo, sicut à completissimo. Dicitur enim gratiam gratū faciens, quia habentem facit Deo gratum, cum non solum gratis detur à Deo, verum etiam sit secundum Deum, & propter Deum: cum ad hoc sit, vt per ipsam opus manans à Deo reuertatur in Deum, in quo ad modum circuli intelligibilis, consistit omnium spirituum rationalium complementum.

Gratia gratum faciens quare sic dicta.

CAPVT II.

De gratia inquantum iuuat ad bonum meritorium.

SECVNDO de spiritus sancti gratia occurrit nobis considerandum in comparatione ad liberum arbitrium, & hoc secundum duplicem modum. Primo scilicet inquantum ipsa est adiutorium ad meritum. Secundo vero inquantum est remedium contra peccatum. De gratia ergo Dei inquantum est adiutorium ad merendū, hæc tenenda sunt, quod cum gratia dicatur generaliter, specialiter, & proprie: generaliter dicitur adiutorium diuinum creaturæ liberaliter, & gratis impensum, & indifferenter ad quemcunque actum, & sine huiusmodi adiutorio gratiæ, nec possumus aliquid efficere, nec durare in esse. Specialiter vero dicitur gratia adiutoriū diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad meriti statum;

Gratia tripliciter dicitur.

&

& talis dicitur gratia gratis data,& sine hac nullus sufficienter facit quod in se est, vt se præparet ad salutem: A propriè vero gratia dicitur adiutorium datum diuinitus ad merendum:quod quidem dicitur donum gratiæ gratum facientis,sine quo nullus potest mereri,nec in bono proficere,nec ad æternam peruenire salutem.Ipsa enim tanquam radix merendi omnia merita antecedit: propter quod dictum est,quod præuenit voluntatem,vt velit;subsequitur autem,ne frustra velit. Vnde nullus ipsam mereri potest, merito cōdigni,sed ipsa meretur augeri à Deo in via, vt aucta mereatur & perfici in patria, & gloria sempiterna ab ipso Deo, cuius est gratiam infundere,augere,& perficere, secundum cooperationem voluntatis nostræ, secundum propositum siue beneplacitum prædestinationis æternæ.

Gratia non cadit sub merito de condigno.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: B quia cum primum principium sua omnipotenti virtute,& benignissima largitate, creaturam omnem de nihilo produxit ad esse,ac per hoc creatura de se non habeat esse,totum autem esse habeat aliunde:sic facta fuit vt ipsa pro sua defectibilitate semper suo principio indigeret, & primum principium pro sua benignitate influere non cessaret.Cum ergo spiritus rationalis hoc ipso,quod de nihilo est,sit in se defectiuus:hoc ipso,quod natura limitata & egena, sit in se recuruus,amans proprium bonum : hoc ipso,quod totus à Deo,sit totaliter Deo obnoxius. Et quia defectiuus est , de se tendit in non esse : quia recuruus, per se non assurgit ad rectitudinem perfectæ iustitiæ: quia totaliter Deo obnoxius, & Deus bonis eius nō indiget,nihil potest facere de se, & propria virtute : propter quod Deum sibi constituat C debitorem,& maxime mercedis æternæ, quæ Deus est, nisi per diuinam condescensionem. Hinc est, quod ad hoc, quod saluetur in esse, cum sit defectiuus , indiget semper adiutorio diuinæ præsentiæ , manutenentiæ , & influentiæ, per quam manuteneatur in esse:quæ quanuis sit vniuersalis in creaturas omnes,nominatur tamen nomine gratiæ : quia non ex debito procedit;sed ex libertate bonitatis diuinæ. Hinc est etiam , quod ad hoc vt se præparet ad donum supernæ gratiæ,cum sit recuruus, indiget dono alterius gratiæ gratis datæ , maxime post naturam lapsam,per quam habilis efficiatur ad bona moralia,quæ sunt bona ex circunstantia,quæ nullo modo possunt dici bona , nisi procedant ex intentione recta , videlicet quod non propter nos , sed propter summum bonum fiant , ad quod non assurgit spiritus noster recuruus, nisi præueniatur à Deo per aliquam D gratiam gratis datam. Hinc nihilominus est, quod ad hoc , quod facit bona opera meritoria mercedis æternæ,cum totaliter sit Deo obnoxius,& debitor sui totius, indiget dono gratiæ gratum facientis , per quam Deus sibi condescendat, prius acceptans suam imaginem , & voluntatem, quam operationem ex eo manantem:quia cum causa nobilior sit suo effectu,nullus potest se facere meliorē,nec facere opus Deo placens,nisi prius placeat ipse , vt Deus prius ipsum respiciat , quam ad munera eius. Et ideo omnis radix merendi fundatur in gratia gratum faciente,cuius est facere hominem Deo dignū: propter quod nullus potest eam mereri merito cōdigni, sed solum merito cōgrui.Ipsa autem habita meretur sui ipsius augmentum in statu viæ per bonum eius vsum E merito condigni. Nam cum solus Deus sit ipsius gratiæ fontale principium influendi : ipse solus est principium augmentandi , per modum infundentis , & gratia per modum meriti,& dignitatis : & liberum arbitrium per modum cooperantis,& merentis, pro eo,quod liberum arbitrium cooperatur gratiæ, & quod est gratiæ, suum facit;& ideo non tantum liberum arbitrium per gratiā meretur gratiæ augmentum, in statu viæ merito digni, verum etiam complemētum in statu patriæ merito condigni : tum propter sublimitatem doni Spiritus sancti in merito cooperantis : tum propter veracitatem Dei promittentis ; tum propter vertibilitatem liberi arbitrij consentientis,& finaliter perseuerantis:tum propter difficultatem status merēdi:tum propter dignitatem Christi nostri capitis interuenientis , quod debet glorificari cum suis membris:tum etiam propter liberalitatem Dei tribuentis,quem non decet parua reddere, propter obsequium sibi fideliter obtemperantis;tum propter nobilitatem operis,quod ex charitate procedit,quod tantum ponderat in conspectu iudicis,quantum amor, ex quo procedit , qui Deum incomparabiliter præponit omnibus creaturis : & ideo non sufficienter, & competenter potest nisi in Deo,& summo bono remunerari.Ex quibus omnibus tanquam ex septem rationibus , gloriam æternam merito non tantum congrui,sed etiam condigni,mereri facit gratia septiformis.

Necessitas triplicis gratiæ.

Gen.4.a

Gratia vsu crescit. Ad augmētum gratiæ quomodo Deus,gratia,& liberum arbitrium concurrunt.

Capvt III.

De gratia inquantum est remedium peccati.

De gratia vero inquantum est remedium contra peccatum, hæc tenenda sunt , scilicet , quod liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum , potest tamen per se in peccatum corruere : sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ , quæ dicitur gratia gratum faciens.Illa autem gratia licet sit sufficiēs remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur,quod ad iustificationem impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ,expulsio culpæ, contritio,& motus liberi arbitrij.Expellitur ergo culpa à Dei dono,non à libero arbitrio , non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis datæ est liberum arbitrium reuocare à malo,& excitare ad bonum;& liberi arbitrij est consentire,vel dissentire:& consentientis est gratiam suscipere: & suscipientis cooperari eidem,vt tandem perueniat ad salutem.

Homo per se cadit,non per se surgit.

Iustificatio impij quatuor requirit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium hoc ipso,quod primum, & potentissimum,sit causatiuum omnium,quæ fiunt in vniuerso præter quam peccatorum, quæ sunt transgressiones legis diuinæ,& cœlestium inobedientiæ mandatorum,nihil habet sibi rebelle,iniuriosum,& offensiuū, nisi peccatum : quo contemnendo Dei præceptum , & auertendo nos à bono incommutabili, offendit Deum, deformat liberum arbitrium,perimit donum gratuitum, & obligat ad supplicium æternū. Cum igitur deformatio imaginis,& peremptio gratiæ sit quasi annihilatio,in esse moris,& vitæ gratuitæ,cum offensa Dei sit tantum ponderanda,quantus est ipse, cum reatus pœnæ æternæ rationem teneat infiniti:impossibile est,quod homo resurgat à culpa nisi recreetur in vita gratuita, nisi remittatur offensa,& pœna relaxetur æterna.Solus igitur,qui fuit principiū creatiuum, est & principium recreatiuū, & reparatiuum,Verbum scilicet Patris æternum, quod est Iesus Christus mediator Dei , & hominum, quod quia omnia de nihilo creat , ideo creat seipso solo sine aliquo intermedio.

Ambros.lib de paradis. cap.8.tom.1. edit.Rom.

Peccatum quam graue malum.

1.Tim.2.b

Quia vero recreat deformatum per vitium culpæ,reformando per habitum gratiæ & iustitiæ,obligatum ad pœnam ; absoluendo per satisfactionē condignam;hinc est, quod nos reparat , sustinendo pro nobis pœnam in natura assumpta,& infundendo gratiam reformatiuam, quæ quoniam cōtinuat nos suæ origini,facit nos membra Christi,ac per hoc animam peccatricem, quæ fuerat inimica Dei, prostibulum diaboli , & serua peccati, facit sponsam Christi , templum Spiritus sancti , & filiam Patris æterni;quod totum fit per gratuitam,& condescensiuam infusionem doni gratuiti. Rursus quoniam Deus sic reformat,quod leges naturæ inditas non infirmat ; ideo sic hanc gratiam tribuit libero arbitrio, vt tamen ipsum non cogat , sed eius consensus liber maneat : & ideo ad hoc,quod culpa expellatur,non solum necesse est,quod gratia introducatur, verum etiam quod liberum arbitrium in adultis(in adultis dico,quia in paruulis sufficit fides Ecclesiæ, & meritum Christi:

Iustificatio impij.

&

& excusat impotentia sui) necesse est, inquam, quod cõformet se expulsioni culpæ, per detestationem omnium peccatorum, quam vocamus contritionem. Est etiam necesse, quod conformet se introductioni gratiæ, per complacentiã, & acceptationem doni diuini, quam vocamus motum liberi arbitrij. Et sic necesse est, ita quatuor concurrere ad iustificationem impij.

Postremo quia prædispositio ad formam completiuam, debet esse ei conformis, ad hoc, quod liberum arbitrium se disponat ad gratiam gratum facientem, indiget adminiculo gratiæ gratis datæ: & quia gratiæ est liberum arbitrium non cogere, sed peruenire, & simul vtriusque est in actum prodire: hinc est, quod in nostra iustificatione concurrit actus liberi arbitrij, & gratiæ consone quidem & ordinate, ita quod gratiæ gratis datæ est excitare liberum arbitrium: liberi arbitrij autem est huiusmodi excitationi consentire, vel dissentire: & consentientis est ad gratiam gratum facientem se præparare, quia hoc est facere quod in se est: & sic disposito gratia gratum faciens habet infundi, cui liberum arbitrium potest cooperari si vult, & tunc meretur: vel contrariari per peccatum, & tunc demeretur. Si ergo cooperetur ei vsque in finem, meretur peruenire ad æternam salutem. Verum est igitur, quod dicit Augustinus, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Verum est etiam quod non est volentis, neque currentis sed Dei miserentis. Verum est etiam, quod nullus potest superbire de meritis, quia nihil in nobis Deus præter sua dona coronat. Reseruauit enim sibi Deus munera gratiæ liberaliter largienda, vt discat homo non esse ingratus: nec in se, quasi non acceperit, sed in Domino gloriari. Verum est etiam, quod licet liberum arbitrium per se legem implere non possit, nec gratiam in se efficere, inexcusabile tamen est, si non facit quod potest: quia gratia gratis data semper est præsto ad commonitionem, cuius adminiculo facere potest, quod in se est: quo facto, habet gratiam gratum facientem, qua obtenta, diuinam impleat legem, & faciat voluntatem Dei: qua facta, tandem ad beatitudinem perueniat sempiternam propter opera meritoria, quæ totaliter sunt à gratia, totaliter etiam à libero arbitrio, licet principalius à gratia. Quia vt dicit Augustinus, gratia cooperatur ad liberum arbitrium sicut sessor ad equum, qui quidem sessor liberum arbitrium dirigit, deducit, & perducit ad portum æternæ felicitatis exercendo nos in operibus perfectæ virtutis secundum donum ipsius gratiæ septiformis.

Gratia & liberum arbitrium quomodo se habeant.

Aguft. de Verb. Apost. ser. 15. tom. 3 Rom. 9. d Aug. epist. 105. ad Sixt. tom. 2.

Capvt IV.

De ramificatione gratiæ in habitus virtutum.

Tertio restat agere de gratia in comparatione ad habitus virtutum, circa quam consideranda sunt tria. Pimum est qualiter gratia vna ramificatur in habitus virtutum: secundum, qualiter ramificatur in habitus donorum: tertium, qualiter ramificatur in habitus beatitudinum. De ramificatione igitur gratiæ in habitus virtutum hæc teneda sunt, quod cum vna sit gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes gratuitæ, quibus regitur vita humana: tres quidem Theologicæ, scilicet Fides, Spes, & Charitas: quatuor Cardinales, scilicet Prudentia, Temperantia, Fortitudo, & Iustitia, quæ vno modo est virtus communis & generalis, alio modo specialis & propria. Hæ autem septem virtutes, licet sint distinctæ, & proprias excellentias habentes, sunt tamen connexæ, & æquales ad inuicem in eodem: & licet sint gratuitæ per gratiam informatæ, possunt tamen fieri informes per culpam, sola charitate excepta, & iterum reformari per pœnitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtualium origo, finis, & forma.

Virtutes septem.

Gratia virtutum origo, finis & forma.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut principium productiuum sua summa perfectione in dando vitam naturæ, non tantum dat viuere quantum ad actum primum, verum etiam quantum ad actum secundum, qui est operari: sic necesse est, quod principium reparatiuum vitam tribuat spiritui in esse gratuito, & quantum ad esse; & quantum ad operari. Et quoniam vnius viuentis secundum vnam vitam primam membrorum multæ sunt operationes vitales ad illius vitæ perfectam manifestationem, cum actus diuersificentur per obiecta, & diuersitas actuum requirat diuersitatem, siue distinctionem habituum: hinc est, quod licet vna sit gratia viuificans, ramificari tamen necessario habet in varios habitus propter varias operationes. Et quoniam quædam sunt opera moralia primaria, sicut credere: quædam media, sicut intelligere credita: quædam vero postrema, sicut videre intellecta; & in primis anima rectificatur, in secundis expeditur, in tertiis perficitur: ideo gratia gratum faciens ramificatur in habitus virtutum, quorum est animam rectificare: in habitus donorum, quorum est animam expedire: & in habitus beatitudinum, quorum est animam perficere.

Arist. 2. lib. de ani. tex. 33.

Virtutum, donorum, & beatitudinum officiũ.

Rursus quoniam rectitudo animæ perfecta requirit, quod ipsa rectificetur secundum duplicem faciem, scilicet superiorem, & inferiorem, & respectu finis, & respectu eorum, quæ sunt ad finem: ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua constit imago trinitatis æternæ, rectificari per tres Theologicas virtutes: vt sicut imago creationis consistit in trinitate potentiarum cum vnitate essentiæ, sic imago recreationis consistit in trinitate habituum cum vnitate gratiæ, per quos anima fertur recte in summam Trinitatem secundum tria appropriata tribus personis: ita quod fides dirigit in summe verum credendo, & assentiendo: spes in summe arduum, imitando, & expectando: charitas in summe bonum, desiderando, & diligendo. Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam rectificari per quatuor cardinales virtutes. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia cõcupiscibilem, iustitia vero rectificat omnes has vires in comparatione ad alterum. Et quia illud alterum determinate potest esse proximus, potest etiam idem homo comparari ad seipsum, vt ad alterum, potest etiam esse ipse Deus: hinc est, quod iustitia circumire dicitur omnes vires. Dicitur etiam non tantum virtus cardinalis, verum etiam generalis, comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Vnde ipsa non tantum comprehendit virtutes ordinantes ad proximũ, sicut est ęquitas, & libertas: verum etiam ad seipsum, sicut est pœnitentia, & innocentia: nec non ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia.

Necessitas virtutum in reformatione hominis.

Iustitia non solum cardinalis, sed generalis virtus.

Postremo quia omnis rectitudo virtutum secundum esse gratuitum manat à gratia tanquã ab origine, & radice, & secundum esse meritorium comparatur ad charitatem sicut ad originem, formam, & finem: hinc est, quod ceterę virtutes gratuitę, quod ad habitus sunt cõnexæ, & quo ad actus meritorios sunt æquales. Hinc est etiam, quod cęteri habitus virtutum possunt esse informes, sola charitate excepta, quæ est virtutum forma. Cum enim habentur sine gratia, & charitate, in quibus consistit vita virtutum, tunc sunt informes. Cum autem superinfunditur gratia, tunc formantur, & decorantur, & Deo acceptabiles fiunt: sicut, & colores absque luce sunt inuisibiles, superueniente autem lumine, fiunt lucidi, pulchri, & aspectui complacentes. Vnde quemadmodum ex luce, & coloribus fit vnum in ratione motiui, & vna lux sufficit ad multos colores illuminandos: sic ex gratia, & habitibus informibus cum formantur, fit vnum secundum rationem meritorij, & gratuiti; & vna nihilominus gratia sufficit ad informationem & gratificationem habituum diuersorum.

Virtutes omnes possunt esse informes, charitate excepta.

CAPVT V.

De ramificatione gratiæ in habitus donorum.

DE ramificatione autem gratiæ in habitus donorum hæc tenenda sunt,quod licet plurima sint dona gratiæ gratis datæ, & generaliter omnes habitus diuinitus dati,dona Dei non absurde dici possint,specialiter tamē,& appropriate septem sunt dona Spiritus sancti,quæ enumerat, & nominat Isaias, loquens de flore, qui processit de radice Iesse, id est, Christo:de quo dicit, quod requiescet super eum Spiritus Domini,Spiritus sapientiæ,& intellectus. Spiritus consilij,& fortitudinis. Spiritus scientiæ,& pietatis,& replebit eum Spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione descendendo procedit à summo, & combinando, vt simul ostendatur donorum distinctio, connexio, origo, & ordo.

Septem dona Spiritus sancti. Isa. 11. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum,hæc est: quia cum principium reparatiuum per summam liberalitatem,non tantum det gratiam ad rectificandum contra obliquitates vitiorum per habitus virtutum, verum etiam ad expediendum contra impedimenta syntomatum per habitus donorum: ideo purificari debent dona gratuita, secundum quod necessarium est ad expeditionis sufficientiam. Quoniam igitur anima nostra indiget septiformiter expediri:hinc est,quod ex septiformi causa necesse est Spiritus sancti dona esse septiformia. Indiget namque expediri contra vitiorum obliquitates, quantum ad vires naturales, quo ad superadditas virtutes,in patiendo, in agendo, in contemplando, & vtroque modo.

Septuplex indigentia hominis.

Primo igitur propter vitiorum obliquitates expeditissime repellendas,septem sunt dona Spiritus sancti,vtpote timor,contra superbiam: pietas, contra inuidiam: scientia,contra iram,quæ quasi est quædam insania: fortitudo, contra acediam, quæ mentem reddit ad bona inualidam; consilium,contra auaritiam: intellectus, contra gulam:& sapientia,contra luxuriam.

Secundo propter expediendas vires naturales,debent septem dona Spiritus sancti esse. Nam irascibilis indiget expediri ad bona tam in prosperis,quam in aduersis: in prosperis expeditur per timorem, in aduersis per fortitudinem. Concupiscibilis autem indiget expediri quantum ad affectionem respectu proximi,& hoc fit per pietatem:& quantum ad affectum respectu Dei,& hoc fit per gustum sapientiæ. Rationalis vero indiget expediri,in veritatis speculatione,electione,& executione: per donum autem intellectus expeditur ad verum speculandum, per donum consilij ad verum eligendum, per donum scientiæ, ad electum exequendum: per donum enim scientiæ recte conuersamur in medio nationis prauæ,& peruersæ.

Tertio propter expedienda septem virtutum officia, septem debent esse Spiritus sancti dona. Nam timor expedit ad temperantiam,timor enim carnes configit,vnde: Confige timore tuo carnes meas: pietas ad veram iustitiam: scientia ad prudentiam; fortitudo ad fortitudinem,seu patientiam: consilium ad spem: intellectus ad fidem: sapientia ad charitatem. Vnde sicut charitas est mater,& consummatio omnium virtutum,sic sapientia omnium donorum,ita vt vere dicat Sapiens: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa,& innumerabilis honestas per manus illius.

Psal. 118. p

Sap. 7. b

Quarto propter expeditionem in patiendo conformiter ad Christum septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiendum mouit paterna voluntas, humana necessitas,& virtutis strenuitas. Paterna quidē voluntas mouit,vt cognita per intellectū, vt amata per sapientiam, vt in reuerentia habita per timorem. Mouit etiam nostra necessitas,ad quam cognoscendam necessaria est scientia,ad quam miserandam superadditur pietas. Mouit nihilominus virtutis strenuitas,vt prouida in

Motiua passionis Christi tria.

A eligendo per consilium: vt vigorosa in perferendo per fortitudinem. Et sic dona debent esse septem.

Quinto propter expeditionem in agendo septem dona dantur à Spiritu sancto. Nam ad actionem expediēdam necesse habemus expediri, ad declinandum à malo,quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expediri, ad proficiendum in bono duplici, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expedimur per scientiam & pietatem, ita quod vnum est dirigens, & aliud exequens: circa secūdum expedimur per consilium dirigens, & fortitudinem exequentem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo,& hoc quantum ad intellectum veri,& quantum ad affectum boni: primum fit per donum intellectus,secundum per donum sapientiæ, in quo est quies.

B Sexto ad expeditionem in contemplando,dona Spiritus sancti in septenario numero sunt. Nam ad vitam hierarchicam, & contemplatiuam necessarium est animam purgari,illuminari,& perfici. Purgari autem oportet à concupiscentia,à malitia,ab ignorantia,ab infirmitate,seu impotentia. Primum facit timor,secundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparationis, & primariæ conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per accessum ad summum,quod consistit in vno,& hoc per donum sapientiæ, & sic arcanum contemplationis à lato consummatur quasi in cubito.

Ad vitam hierarchicā tres actus necessarij.

Septimo ad expeditionem in actione,& contemplatione,septem debet esse dona Spiritus sancti. Nam contemplatiua propter conuersionem ad Trinitatem, tria debet habere dona expedientia,scilicet quantum ad reuerentiam maiestatis,timorem: quantum ad intelligentiam veritatis, intellectum: quantum vero ad sapientiam,siue iustum bonitatis,sapiētiam. Actiua vero,quæ versatur in agendis, & sustinendis, debet habere quatuor,scil. pietatem ad agendum,& fortitudinem ad sustinendum:& directiua horum duorum,scilicet scientiam, & consilium. Vnde quia ad expeditionem necessaria est directio: ideo fit donorum combinatio, & plurima sunt dona ad intellectum spectantia, quia lux cognitionis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam,& pacis.

C

Luc. 1. g

D

CAPVT VI.

De ramificatione gratiæ in habitus beatitudinum,& per consequens fructuum,& sensuum.

DE ramificatione autem gratiæ in habitus beatitudinum hæc tenenda sunt, scilicet quod septem sunt beatitudines, quas Saluator enumerat in sermone de monte: scilicet paupertas spiritus,mititas, luctus,esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, & pax. Ad has vero beatitudines propter sui perfectionem,& plenitudinem duodecim fructus Spiritus,& quinque spirituales sensus consequuntur: qui non dicunt nouos habitus,sed status delectationum,& vsus spiritualium speculationum, quibus replentur, & consolentur spiritus virorum iustorum.

Matt. 5. a

E Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum reparatiuum principium sit perfectissimum, & perfectissime reparatiuum,& reformatiuum per donum gratuitum: ideo gratiæ donum ab ipso manans liberaliter, & abunde, ramificari debet vsque ad habitus perfectionum, qui cum fini approximent, recto vocabulo nuncupantur ex nomine beatitudinum: quarum sufficientia, numerus, & ordo colligitur ex integritate perfectionis, & ex modis perfectionum, & ex dispositionibus ad perfectionem. Primo igitur ad integritatem perfectionis, requiritur necessario perfectus recessus à malo, perfectus processus in bono, & perfectus status in optimo. Quoniam autem malum aut procedit ex timore superbiæ,aut ex rancore malitiæ, aut ex languore

Integritas perfectionis quibus constet.

concupiscentiæ:

Tres beatitudines contra triplex malum.

concupiscentiæ: ideo ad perfecte elongandum ab hoc triplici genere mali, tres sunt necessariæ beatitudines: A scil. paupertas spiritus elongans à malo tumoris: mititas elongans à malo rancoris: & luctus elongans à malo libidinis & languoris cócupiscentialis. Quia vero perfectus processus in bono attenditur secundum diuinam imitationem, & vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas: hinc est, quod duplex est beatitudo, secundum has duas vias, scil. esuries, siue zelus iustitiæ, & affectus misericordiæ. Quoniam autem status in optimo est vel per limpidam cognitionem, vel per tranquillam affectionem: hinc est, quod sunt duæ vltimæ beatitudines, scil. munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfecte fruendum.

Psal. 24. b

Secundo etiam si modi perfectionum attendantur, debent esse septem habitus beatitudinum. Nam est perfectio religionis, prælationis, & internæ sanctitudinis. Ad perfectionem autem religionis necessario requiritur abdicatio boni priuati, acceptatio boni fraterni, & appetitio boni æterni. Primum fit per paupertatem spiritus, secundum per mititatem affectus, tertium per amaritudinem luctus. Ad perfectionem vero prælationis duo necessario requiruntur, scil. zelus iustitiæ, & affectus misericordiæ: Misericordia enim & veritas custodiunt regem. Secundum hæc duo disponi debet regimen prælationis in Ecclesia militante. Ad perfectionem autem internæ sanctitudinis necessario requiritur puritas conscientiæ, & tranquillitas totius animæ per pacem Dei omnem humanum sensum exuperantem.

Perfectio triplex.

B

Prou. 20. d

Phil. 4. b

Tertio si attendantur dispositiones præambulæ, septem debent esse beatitudines. Timor enim facit recedere à malo, & à mali occasione: & quia radix malorum omnium est cupiditas: ideo timor disponit ad spiritus paupertatem, in qua simul iungitur humilitas cum paupertate, vt sic elongetur vir perfectus à fonte omnis culpæ, scilicet à superbia, & cupiditate. Et hinc est, quod paupertas spiritus est fundamentum totius perfectionis Euangelicæ. Vnde primo oportet hoc fundamentum sternere, qui vult ad culmen perfectionis peruenire, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes. Ecce perfecta paupertas, quæ nihil sibi prorsus retinet: Et sequere me. Ecce humilitas, quæ facit, quod homo abnegando seipsum, tollat crucem suam, & sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentum. Disponit ergo timor ad spiritus paupertatem. Pietas autem ad mititatem: nam qui pie ad aliquem afficitur, nec illum irritat, nec ab illo irritatur. Scientia vero disponit ad luctum, quoniam per scientiam cognoscimus nos à statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriæ, & lacrymarum. Fortitudo autem disponit ad esuriem iustitiæ, qui enim fortis est, tam auide se tenet cum iustitia, vt malit à vita corporali, quam à iustitia separari. Consilium vero disponit ad misericordiam: nihil enim Deus magis consulit in scriptura, quam facere misericordiam, quod super omnia reputat holocausta. Intellectus autem disponit ad cordis munditiam: nam speculatio veritatis mundat cor nostrum ab omnibus phantasiis. Sapientia vero disponit ad pacem: nam sapientia iungit nos summo vero, & bono, in quo est finis, & tranquillitas totius nostri rationalis appetitus.

C

1. Tim. 6. e

Matt. 19. c

Matt. 16. d

D

Qua pace adepta, necessario sequitur superabundans delectatio spiritualis, quæ in duodenario fructuum Spiritus continetur, ad insinuandam superabundantiam delectationum. Est enim duodenarius numerus abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, quibus fruitur & delectatur anima sancta: & tunc est homo ad cótemplationem idoneus, & ad aspectus, & amplexus sponsi, & sponsæ, & qui fieri habent secundum sensus spirituales, quibus videtur Christi sponsi summa pulchritudo, sub ratione splédoris: auditur summa harmonia, sub ratione verbi: gustatur summa dulcedo, sub ratione sapientiæ comprehendentis vtrumque, verbum, scilicet & splendorem: odoratur summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: astringitur summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati inter nos habitantis corporaliter, & reddentis se nobis palpabile, osculabile, amplexibile, per ardentissimam charitatem, quæ menté nostram per ecstasim, & raptum transire facit ex hoc mundo ad Patrem.

E

Duodecim fructus spirituales.

Ex dictis igitur manifeste colligitur, quod habitus virtutum ad exercitium principaliter disponunt actiuæ. Habitus vero donorum ad actum contemplatiuæ. Habitus autem beatitudinum ad perfectionem vtriusque. Fructus vero Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, dicunt delectationes consequentes opera perfecta. Sensus vero spirituales dicunt perceptiones mentales, circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio fuit in prophetis, per reuelationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginatiuam, & intellectualem. In aliis vero iustis reperitur per speculationem, quæ incipit à sensu, & peruenit vsque ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, de intelligentia vero ad sapientiam, siue notitiam excessiuá, quæ incipit hic in via, sed consummatur in gloria sépiterna. Ex his gradibus consistit scala Iacob; cuius cacumen attingit cœlum: & thronus Salomonis, in quo residet Rex sapientissimus, & vere pacificus, & amorosus, vt sponsus speciosissimus, & desiderabilis totus: in quem desiderant angeli prospicere, & ad quem suspirat desideriú sanctarum animarú: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Quo quidé desiderio feruentissimo ad modum ignis spiritus noster non solum efficitur agilis ad ascensum, verumetiam quadá ignorantia docta, supra se ipsum rapitur in caliginem & excessum, vt non solum cum sponsa dicat: In odorem vnguentorum tuorum curremus, sed etiam cum Propheta psallat: Et nox illuminatio mea in deliciis meis. Quam nocturnam & deliciosam illuminationem, nemo nouit nisi qui probat; nemo autem probat nisi per gratiam diuinitus datam, quæ quia nemini datur, nisi ei, qui se exercet ad illam, ideo deinceps consideranda sunt exercitia meritorum.

Gal. 5. d

Gen. 38. c
3. Reg. 10. c

1. Petr. 1. c
Psal. 41. a

Cant. 1. a
Psal. 138. b

Capvt VII.

De exercitio gratiæ respectu credendorum.

Quarto igitur restat considerare gratiam, quantum ad exercitia meritorum. Circa quod consideranda sunt quatuor. Primo de exercitatione gratię in credédis, cuiusmodi sunt articuli fidei: secundo in diligendis, cuiusmodi sunt illa, quæ spectant ad ordinem diligendi: tertio in exequendis, cuiusmodi sunt præcepta legis diuinæ: quarto in postulandis, cuiusmodi sunt petitiones orationis Dominicæ. De credendis autem, hæc tenenda sunt, quod licet per fidem astringamur credere plurima, quæ sunt supra rationem, & generaliter omnia, quę continentur, & asseruntur in canone sacræ scripturæ: specialiter tamen & proprie articuli fidei dicuntur illi, qui continentur in serie symboli Apostolici: qui quidé vno modo sunt duodecim, si habeatur respectus ad eos qui symbolum ediderunt, alio modo quatuordecim, si consideremus, quæ radicaliter sunt credenda, tanquam omnium credendorum fundamenta.

Articuli fidei quomodo duodecim, quomodo quatuordecim.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium in seipso sit summe verú & bonú, in opere veró suo sit summe iustum & misericors, & summe vero debeatur firma assensio, súmo bono frués dilectio, summe iusto vniuersalis subiectio, summe misericordi fiducialis inuocatio, & gratia sit ordinatiua mentis nostræ ad primi principij culturá debitam: hinc est, quod ipsa dirigit, & regulat ad debita, & meritoria exercitia in credendis, amandis, exequendis, & postulandis, secundum quod requirit, summa veritas,

bonitas

bonitas, iustitia, & misericordia in Trinitate beata. Quoniam igitur veritati est credendum, & maiori veritati magis est credendum, & summæ veritati per consequens summe est credendum, & veritas primi principii in infinitum maior est omni veritate creata, & luminosior omni lumine intellectus nostri: hinc est, quod ad hoc, quod intellectus noster sit recte ordinatus in credendis, necesse est quod plus credat summæ veritati, quam sibi, & quod se redigat in obsequium Christi: ac per hoc quod non solum credat, quæ sunt secundum rationem, verumetiam quæ sunt supra rationem, & cōtra sensuum experientiam: quod si recusat, non exhibet summæ veritati debitam reuerentiam, dum iudicium industriæ propriæ præfert dictamini lucis æternę, quod esse non potest absque tumore superbiæ, & elationis improbandæ.

Ad firmiter credendum duo sunt necessaria.

Rursus, quia veritas supra rationem, siue præter rationem, est veritas non visa, nec apparens, sed magis occulta, & ad credendum difficillima: ideo ad hoc quod firmiter credatur, necessaria est illustratio veritatis animam eleuans, necessaria est etiam testificatio auctoritatis animam firmans. Primum fit, per fidem infusam, secūdum per scripturam authenticam, quorum vtrumque est à veritate summa per Iesum Christum, qui est splendor & Verbum, & per Spiritum sanctum, qui veritatem ostendit, & dicit, & nihilominus credere facit. Hinc est, quod auctoritas præbet fulcimentum fidei, & fides assentit auctoritati. Et quia auctoritas principaliter residet in sacra scriptura, quæ per Spiritum sāctum est condita tota, ad dirigendam fidem catholicam; hinc est, quod vera fides à scriptura non dissonat, sed ei assentit assensione non ficta.

Postremo, quia veritas ad quam credēdam arctamur per fidem, & de qua sacra Scriptura agit principaliter, non est veritas quæcumq; sed veritas diuina, vel vt est in natura propria, vel vt est in natura assumpta, nam in huius veritatis cognitione cōsistit: & præmium patriæ, & meritum viæ: hinc est quod articuli fidei, qui sunt fidei fundamenta, aut spectant ad diuinitatem, aut ad humanitatem. Et quoniam diuinitas habet considerari in tribus personis, scil. in patre generante, Filio genito, & Spiritu sancto procedente: & quadriformi operatione, scil. creatione in esse naturæ, recreatione in esse gratiæ, resuscitatione in reparatione vitæ, & glorificatione in collatione gloriæ: hinc est, quod articuli spectantes ad deitatem sunt septem. Similiter, quia humanitas Christi habet considerari vt concepta de Spiritu sancto, vt nata de Virgine, vt patiens in cruce, vt descendens ad infernum, vt resurgens à morte, vt ascendēs in cœlum, vt veniens ad finale iudicium: hinc est, quod septem sunt articuli spectantes ad humanitatem: & sic sunt in vniuerso quatuordecim, ad modum septem stellarum, septem candelabrorum aureorum, in quorum medio Filius hominis ambulabat.

Distinctio articulorum fidei.

Apoc.1.c,d

Quoniam ergo vnus est Christus in natura diuina & humana, & vna tantum est veritas summa, quæ est ratio credendi, vna prima, summa & sola, quæ non mutatur per tempora: hinc est, quod de omnibus prædictis articulis vna tantum est fides & eadem, non mutata, tam in præsentibus, quam in præteritis, quam in futuris: licet magis clara sit & explicita in eis, qui Christum sequuntur, quam in eis, qui præcesserunt eius aduentum: sicut nouū Testamentum clarius est, quam vetus, in quibus prædicti articuli cōtinentur. Et quia Spiritus sanctus hos articulos fidei in scripturarum profunditate contentos, in vnum compegit per duodecim Apostolos, tanquam per testes firmissimos: hinc est, quod prædicti articuli in vnum symbolum Apostolorum collecti fuerunt. Et ideo secūdum Apostolos componentes, duodecim articuli dici possunt: quia quilibet Apostolus in ædificationem fidei posuit vnum articulum, quasi lapidem vnum viuum: quod Spiritus sanctus recte pręfigurauit in duodecim viris, qui duodecim lapides de Iordanis alueo extraxerunt, ad altare Dominicum construendum.

Vna & eadē est fides omnium articulorum.

Iosu.5.b

Capvt VIII.

De exercitio gratiæ respectu diligendorum.

De diligendis autem hæc tenenda sunt, quod licet omnia opera diuina sint valde bona, quatuor tamē proprie sunt ex charitate diligenda: scil. Deus æternus, quod nos sumus, proximus noster, & corpus nostrum. In quorum dilectione seruandus est ordo, & modus, vt Deus diligatur primo, & super omnia, & propter se: secundo quod nos sub Deo, & pro Deo: tertio proximus noster, sicut & nos: quarto corpus nostrum infra nos, & infra proximum, tanquam bonum minus præcipuum. Ad hoc autem exequendum datur vnus charitatis habitus, & duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas legis, & prophetarum, non solum quantum ad vetus testamentum, verumetiam quantum ad nouum.

Aug.lib.1. de Doctr. Christ.cap. 23.tom.3. ex quo Mag. 3.sen.dist. 28.§.Hic potest,& dist.29.

Mat.22.d

Quatuor esse diligenda.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum est summum; & hoc ipso quod summum, est summe bonum: & hoc ipso quod summe bonum, est summe beatum, & summe beatificatiuum: & hoc ipso quod summe beatificatiuum, est ipso summe fruendum; & hoc ipso, quod est eo summe fruendum, summe est ei inhærendum per amorem, & in eo quiescendum tanquam in fine. Quoniam ergo amor rectus, & ordinatus, qui charitas appellatur, principaliter fertur in illud bonū, quo fruitur, & in quo quiescit, & hoc ipsum est ratio diligendi: hinc est, quod illud præcipue diligit tāquam beatificatiuum, & c. per consequens, quæ per illud idonea sunt beatificari. Quoniam igitur nobiscum ad beatitudinem natus est proximus peruenire, natum est etiam peruenire & corpus nostrum, tanquam beatificabile cum spiritu: hinc est, quod quatuor tanquam ex charitate diligenda esse dicuntur, sc. Deus, & proximus, spiritus noster, & corpus nostrum.

Rursus quoniam Deus est supra nos, tanquam bonū supremum: spiritus noster intra nos tanquam bonum intrinsecum: & proximus noster iuxta nos, tanquam bonum cognatum: corpus vero nostrum infra nos, tanquam bonum subiectum: hinc est, quod hic debet seruari ordo in diligendo, vt primo Deus diligatur super omnia, & propter seipsum: secundo spiritus noster sub Deo supra omne bonū caducum: tertio proximus noster iuxta nos ad consimile bonum: quarto corpus nostrum infra nos sicut bonum infimum, & in eodem gradu contineri debet corpus proximi, quia vtrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri.

Ordo seruandus in dilectione.

Postremo, quia amor est pondus mentis, & origo omnis affectionis mētalis, qui de facili reflectitur in se, & difficulter tēdit in proximum, & difficilius eleuatur in Deum: hinc est, quod licet quatuor sint diligenda ex charitate, duplex tamen datur mandatum, vnum quod dirigit in Deum, aliud quod dirigit in proximum. Et quia omnia præcepta, vel ad Deum referuntur tanquā in finem, vel ad proximum tanquam in illud, quod est ad finem; hinc est, quod in his duobus mandatis clauditur collectio mādatorum, & comprehensio omnium scripturarum, & charitas ipsa est radix, forma, & finis virtutum, quæ iungit omnes cum vltimo fine, & ligat omnia ad inuicem simul, & ordinat: ac per hoc ipsa est pondus inclinationis ordinatę, & vinculum colligationis perfectæ; ordinem quidem seruans respectu diligendorum diuersorum, quātum ad affectum pariter, & effectum: vnitatem autem habens in habitu quantū ad vnum finem, & vnū principale dilectū, quod est ratio diligendi respectu omnium aliorū dilectorum, quæ per amoris vinculū nata sunt colligari in vnum Christum quantum ad caput & corpus, quod vnitatē continet in se saluādorum: quæ vnitas nunc inchoatur in vita, sed consummatur

Duobus mandatis mandata omnia clauduntur. Charitas radix, forma, & finis virtutum.

consummatur in æterna gloria, iuxta quod Dominus orat; vt sint vnũ, sicut & nos vnũ sumus, & ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Qua vnitate cõsummata per vinculum charitatis, erit Deus omnia in omnib⁹, æternitate certa, & pace perfecta, erũtq; omnia per amorem communia communione ordinata, & ordinatione connexa, & cõnexione indissolubiliter alligata.

Io.17.d
1.Cor.15.d

A

Capvt IX.

De exercitio gratiæ respectu agendorum, præceptorum, & consiliorum.

Præceptorum diuersitas.
Exod.13.d

DE præceptis autem legis diuinę hoc tenẽdum est, quod in lege Mosaïca sunt præcepta iudicialia figuralia, & moralia: vt pote decem præcepta decalogi in duabus tabulis conscripta digito Dei. Lex autem Euãgelica iudicialia temperat auferendo, figuralia euacuat adimplendo, moralia consummat adiiciendo. Adiicit autem documenta instruentia, promissa excitantia, & consilia perficientia; cuiusmodi sunt consilium paupertatis, consilium obedientiæ, & consilium castitatis, ad quæ implenda inuitat Dominus noster Iesvs Christus eum, qui vult esse perfectus.

B

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia primum principiũ, sicut est summe bonum in seipso, sic est summe iustum in opere suo, & vniuerso regimine disponendo. Quoniam ergo summe iusti est zelare iustitiam, non tantum in se, verumetiam in altero: iustitia autem consistit in conformando se regulis iuris: hinc est, quod diuinæ iustitiæ est regulas iustitiæ homini imprimere & exprimere, non tantum dictando, per modum veritatis erudientis, sed etiam præcipiẽdo, & obligando, per modum voluntatis imperantis. Et quoniam gratia facit voluntatem nostram voluntati diuinæ conformem, ipsius est disponere nos ad obtemperandum, & subiacendum illis regulis iustitiæ, secundum dictamen legis diuinitus datæ.

C

Præceptis diuinis dupliciter obtemperare contingit.

Rursus quoniam diuinis imperiis dupliciter obtemperare contingit, videlicet ex timore pœnę, vel ex amore iustitiæ: & primum est imperfectorum, secũdum autem perfectorum; ideo duplicem Deus homini contulit legem, vnam timoris, & alteram amoris: vnam in seruitutem generantem, & alteram in adoptionem filiorum Dei transferentem. Ac per hoc, quia timentibus & imperfectis cõpetit, vt terreantur per iudicia, & manuducantur per signa, & dirigantur nihilominus per prçcepta: hinc est, quod lex Mosaïca, quæ est lex timoris, continet iudicialia, & figuralia, & moralia. Perfectis autem & amantibus competit aperta instructio documentorum, larga promissio præmiorum, & alta perfectio consiliorum: hinc est, quod lex Euangelica continet ista tria. Et ideo dicitur lex Mosaïca differre ab Euangelica: quia illa figuræ, hæc veritatis: illa lex pœnæ, hæc gratiæ: illa literalis, & ista spiritualis: illa occidens, & ista viuificans: illa timoris, & ista amoris: illa seruitutis, & ista libertatis: illa oneris, & ista facilitatis.

D

Mosaïcæ, & Euangelicæ legis discrimen.

Inst. de Iustit. & Iu. §. penult.

Postremo quoniam regulæ spectantes ad iustitiæ necessitatem, continentur in diuinis præceptis, & iustitiæ est ius suum vnicuiq; reddere; necesse est, quod præcepta moralia quædam sint, quæ ordinent nos ad Deum quædam ad proximum secundũ duplex charitatis præceptũ, quod Spiritus sanctus voluit insinuare per duarum mysterium tabularum: & ideo digito Dei scriptæ dicuntur. Et quia Deus est trinus, Pater sc. & Filius, & Spiritus sanctus, cui competit summa maiestas adorãda, veritas profitenda, & charitas acceptãda, secundum vim irascibilem, rationalem, & concupiscibilem, per actum operis, oris, & cordis: ideo triplex est mandatum primæ tabulæ, correspondens tribus præmissis, scil. adorationis subiectiuæ, iurationis veridicæ, & sabbatizationis sacratæ. Quia vero proximus est imago Trinitatis, & ei, quantum præfert imaginem Patris, debetur pietas: inquantum imaginem Filij, debetur veracitas: inquantum imaginem Spiritus sancti, debetur benignitas: hinc est, quod septem sunt mandata, quæ ad secundam tabulam spectant. Nam penes pietatem duo sunt, vnum, quod pietatem mandat, scil. de patre honorando: alterum, quod impietatem vetat, scil. de non occidendo. Penes veracitatem vero, quæ principaliter consistit in verbo, accipitur vnum, scilicet de falso testimonio non ferendo. Penes benignitatem vero, cui opponitur cupiditas, & concupiscentia, quarum vtraqoe potest esse in opere, vel in corde accipiuntur quatuor, scilicet non mœchaberis: non concupisces vxorem: non furtum facies: & non concupisces rem alienam. Et habent hæc ordinari, secundum maiora, vel minora nocumenta, per quæ infringi potest iustitia. Et sic regulæ spectãtes ad iustitiæ necessitatem, debent contineri in decem præceptis. Quoniam autem iustitia ad perfectionẽ peruenit, dum perfecte se elongat à malo, & quãtum ad culpam, & quantum ad causam: & omne malum oritur ex triplici radice, scilicet concupiscentiæ carnis, & concupiscentiæ oculorũ, & superbiæ vitæ; hinc est, quod tria sunt consilia Euangelica, perfecte nos elongantia à triplici radice prædicta. Quæ ideo sunt consilia, quia vt perfecte faciant recedere à malo, non solum separant ab illicitis, verumetiam à licitis, & concessis, quæ possunt esse occasio mali: ac per hoc non solum iustitiam continent sufficientem, verumetiam superabundãtem, secundum quod competit perfectioni Euangelicæ legis, & exercitationi gratiæ perficientis.

E

Exod.13.d
Sufficientia præceptorum Decalogi.

1.Io.2.c

Capvt X.

De exercitio gratiæ respectu petendorum, & orandorum.

Cur Deus à nobis requirat orãdi assiduitatem.

DE petitionibus autem orationis Dominicę hoc tenendum est, quod licet Deus sit liberalissimus, & promptior ad dandum, quam nos ad accipiendũ; tamen à nobis vult orari, vt occasionem habeat largiendi dona gratiæ Spiritus sancti. Vult autem orari, non solum oratione mẽtali, quæ est ascensus intellectus in Deum, verumetiam vocali, quæ est petitio decentium à Deo, non solum per nosipsos, verumetiam per Sanctos, tanquam per adiutores nobis diuinitus datos, vt quod minus digni sumus impetrare per nos, impetrare valeamus per Sanctos. Et quia quid oremus, secundum quod oportet, nescimus, ne vagaremur incerti, formam nobis tribuit Dominus, & Deus noster Christus in oratione, quam cõposuit: in qua sub septenario petitionum numero vniuersitas cõprehenditur petendorum.

Rom.8.e

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia primum principiũ sicut est summe verum & bonum in seipso, sic misericors & iustum in opere suo. Et quia misericordissimum est, ideo libentissime condescendit humanæ miseriæ per infusionem gratiæ suæ. Quia vero simul cum hoc iustum est, ideo donum perfectum non dat, nisi desideranti: non dat gratiam, nisi regratianti, non impendit misericordiam, nisi miseriam cognoscenti, vt salua sit libertas arbitrij, & non vilescat nobilitas doni, & integer perseueret cultus honoris diuini. Quoniam ergo orantis est affectare subsidium, proprium allegare defectũ, & gratias agere propter beneficium gratis datum: hinc est, quod oratio disponit ad susceptionem diuinorum charismatum, & Deus orari vult ad hoc, vt munera largiatur. Rursus quia ad hoc, quod desiderium efficaciter sursum tẽdat ad impetrandum dona diuina, necesse est, quod affectio nostra sit feruida, & cogitatio in vnũ collecta, & expectatio nostra sit certa, & firma; & quia cor nostrum frequenter est tepidum, frequenter dispersum, frequenter etiã pauidum propter peccati remorsum, nec audens per seipsum cõparare ante Dei conspectũ; hinc est quod Dominus voluit nos nó tantũ orare mentaliter, verũetiam

Oratio mentalis,

vocaliter,

& vocalis & inuocatio Sanctorum

A vocaliter, ad nostri affectus excitationem per verba, & ad recollectionem cogitationum per sensum verborum. Voluit etiam nos orare per Sanctos, & Sanctos pro nobis, ad dandam fiduciam pauidis, & quod non audent, vel non possunt impetrare per se, per idoneos impetratores obtineant, ac per hoc in orantibus humilitas conseruetur: in Sanctis intercedentibus dignitas declaretur: in omnibus etiam Christi membris charitas, & vnitas ostendatur: qua quæ inferiora sunt ad superiora fiduciter recurrant, & superiora inferioribus liberaliter condescendant.

Postremo quia Deus iustus & misericors exaudire non debet nisi in his, quæ spectant ad suum honorem & ad nostram salutem: huiusmodi autem sunt, quæ spectant ad præmium patriæ, & ad viaticum viæ, & prima sunt tria, & sequentia quatuor: hinc est, quod B petitiones Dominicæ orationis, quæ docent, quid petere vtiliter debeamus, sunt septem. Quæ enim spectant ad diuinum honorem, & præmium patriæ, sunt tria, scil. intelligentia veritatis, reuerentia maiestatis, & concordia voluntatis. Siue per alia verba. Vel est visio summi veri, quod non videtur nisi à mundis, & à Sanctis, & hæc petitur, cum dicitur: Sanctificetur nomen tuum, id est tui nominis notitia perfectis Sanctis, & mundis donetur. Vel est tentio summi ardui, quæ reges facit & per quam regnum habetur & hæc petitur, cum dicitur: Adueniat regnum tuum. Vel est fruitio summi boni, quæ non datur, nisi his, qui voluntates suas habent diuinæ voluntati conformes, & hæc petitur cum dicitur. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Quæ autem spectant ad transitum viæ, aut C respiciunt collationem boni conferentis, aut amotionem mali nocentis. Collatio autem boni conferentis petitur in pane quotidiano, siue supersubstantiali, in quo petitur quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, siue secundum spiritum, siue secundum corpus. Amotio autem mali nocentis petitur in tribus petitionibus vltimis: quia omne malum aut tenet rationem præteriti, aut futuri, aut præsentis. Vel aliter, aut tenet rationem mali culpæ, aut pugnæ, aut pœnæ. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum in victoria tentationum: tertium, & vltimum in liberatione ab oppressione malorum. Et sic septem in vniuerso sunt petitiones, in quibus vniuersaliter petitur quidquid petendum est. Et hoc quidem satis rectũ, vt septenarius petitionum respondeat se- D ptenario diuinorum charismatum, & donorum gratiæ septiformis. Propter quod notandum est, quod septiformem septenarium proponit nobis sacra scriptura considerandum, scilicet vitiorum capitalium, sacramentorum, virtutum, donorum, beatitudinum, petitionum, & dotium gloriosarum, trium scilicet spiritualium, & quatuor corporalium, vt inferius apparebit. Proponit ergo septenarium vitiorum, tanquam primum, à quo debemus recedere: septenarium sacramentorum secundum, per quem debemus incedere: septenarium donorũ vltimum, quem debemus appetere: septenarium petitionum penultimum, quò debemus petere: septenarium autem virtutum, donorum, & beatitudinum, triplicem intermedium, per quem debemus transire: vt sic septies in die laudantes nomen domini & orantes, impetremus gratiam septiformen virtutum, E donorum & beatitudinum, qua vincamus septiformem pugnam vitiorum capitalium, & perueniamus ad septiformem coronam dotium gloriosarum, adiuuante nihilominus septiformi medicina sacramentorum diuinitus ad reparationem humani generis statutorum.

Orationis Dominicæ petitiones septem, & breuis earum summa.

Septenarius septiformis ex sacra scriptura.

Psal. 118. x

S. BONAVENTVRÆ,

Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

SEXTA PARS.

In qua de Medicina Sacramentali agitur.

CAPVT. I

De Sacramentali origine.

OSTQVAM actum est de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, & de gratia Spiritus Sancti: iam nunc sexto agendum est de medicina sacramentali. Circa quam consideranda sunt septem. Agendum est enim de sacramentorum origine, variatione, distinctione, institutione, dispensatione, iteratione, & vniuscuiusque integritate. De origine igitur sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta sunt signa sensibilia diuinitus instituta tanquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum sensibilium diuina virtus secretius operatur: ita quod ipsa ex similitudine naturali repræsentant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & ad hoc principaliter ordinantur tanquam ad finem vltimum: valent tamen ad humiliationem, eruditionem, & exercitationem, sicut ad finem, qui est sub fine.

Propositio agendorum in sexta parte Breuiloquij.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium reparatiuum, quod est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod sapientissime dispensat omnia, quia diuinum, & clementissime curat, quia diuinitus incarnatum, sic debet reparare, & saluare humanum genus ægrotum, secundum quod competit ipsi ægrotanti, ægritudini & occasioni ægrotandi, & ipsius ægritudinis curationi. Ipse autem medicus est Verbum incarnatum, Deus, scilicet inuisibilis in natura visibili. Homo ægrotans est non tantum spiritus, nec tantum caro, sed spiritus in carne mortali. Morbus autem est originalis culpa, quæ per ignorantiam inficit mentem, & per concupiscentiam inficit carnem. Origo autem huius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis; occasionem tamen sumpsit à sensibus carnis. Ad hoc ergo, quod medicina correspondens esset omnibus supradictis, oportuit, quod non tantum esset spiritualis, verumetiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut hæc sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Quoniam igitur signa sensibilia, quantum est de se, non habent efficacem ordinationem ad gratiam, licet habeant longinquam repræsentationem de sui natura; hinc est quod oportuit quod ab auctore gratiæ instituerentur ad significandum, & benedicerentur ad sanctificandum: vt sic essent ex naturali similitudine repræsentantia: ex adiuncta institutione significantia: ex superaddita benedictione sanctificantia, & ad gratiam præparantia, per quam curaretur & sanaretur anima nostra. Rursus, quoniam gratia curatiua non datur elatis, incredulis, & fastidiosis; ideo oportuit hæc signa sensibilia diuinitus dari, quæ non solum sanctificarent, & gratiam conferrent, ac per hoc sanarent, verum etiam significatione erudirent, & susceptione humiliarent, & diuersificatione exercitarent: vt sic per exercitationem

Sacramentum cur sensibile signum

exclusa acedia à concupiscibili: per eruditionem exclusa ignorantia à rationali: per humiliationem exclusa superbia ab irascibili, tota anima curabilis fieret à gratia Spiritus sancti: quæ reformat nos secundum has tres potentias, ad imaginem Trinitatis, & Christi. Postremo quoniam per huiusmodi signa sensibilia diuinitus instituta, gratia Spiritus sancti suscipitur, & in eis ab accedentibus inuenitur: hinc est, quod huiusmodi Sacramenta dicuntur gratiæ vasa, & causa, non quia gratia in eis substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & à solo Deo habeat infundi: sed quia in illis, & per illa gratiam curationis à summo medico Christo ex diuino decreto oportet hauriri, licet Deus non alligauit suam gratiam sacramentis.

Sacramenta quo modo vasa & causa gratiæ.

Ex præmissis igitur apparet non solum, quis sit sacramentorum ortus, verum etiam quis vsus, & quis fructus. Nam ortus eorum est Christus Dominus. Vsus autem est actus exercitatiuus, & eruditiuus, & humiliatiuus. Fructus autem est hominum cura, & salus. Patet etiam quę sit causa efficiens sacramentorum, quia diuina institutio, quæ materialis, quia signi sensibilis repræsentatio, quæ formalis, quia gratuita sanctificatio, quæ finalis, quia hominum medicinalis curatio. Et quia denominatio fit à forma, & fine; hinc est, quod dicuntur sacramenta, quasi medicamenta sanctificantia. Per hæc enim anima à fœditate vitiorum reducitur ad sanctificationem perfectam. Et ideo licet sint corporalia & sensibilia, sunt tamen medicinalia, & ob hoc veneranda tanquam sancta: quia sacra significant mysteria, ad sacra præparant charismata, & sacratissimo Deo data sacra institutione & benedictione diuinitus consecrata, ad cultum sacratissimum Dei in sacra Ecclesia constituta, vt merito dici debeant sacramenta.

CAPVT II.

De Sacramentorum variatione.

DE varietate autem sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta ab initio ad curationem hominis sunt instituta, & semper cum morbo hominis cucurrerunt, & vsque in finem sæculi perdurabunt: sed alia fuerunt in lege naturæ, alia sub lege scripta, alia sub lege gratiæ. Et in his omnibus illa, quæ posteriora sunt significatione, sunt euidentiora, & effectu gratiæ digniora. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circuncisio, & adiuncta est expiatio, & superaddita est oblationum, & decimationum & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & præeminentia digniora, in quibus est impletio simul, & euacuatio sacramentorum omnium prædictorum.

Sacramenta legis naturæ scriptæ & gratiæ

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia verbum incarnatum, quod est reparationis nostræ principium, & fons & origo sacramentorum, cum sit clementissimum, & sapientissimum; eo quod clementissimum est, non permisit quod curreret morbus peccati sine remedio sacramenti: eo vero quod sapientissimum, ideo iuxta dictamen suæ immutabilis sapientiæ cuncta ordinatissime gubernantis, diuersa adhibuit medicamenta, & varia secundum mutationem variam temporum diuersorum. Quoniam ergo ab initio præcurrente tempore, & aduentu Saluatoris magis ac magis appropinquante, semper magis ac magis effectus salutis creuit, & cognitio veritatis; congruum fuit, & ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia variari: vt effectus gratiæ diuinæ in salutem cresceret, simulque & ipsa significatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Et ideo primum per oblationes, postea per circuncisionem, ad vltimum per baptismalem ablutionem, expiationis, & iustificationis sacramentum formaliter institutum est: quia eiusdem mundationis forma, & similitudo in oblatione quidem occulte inuenitur, in circuncisione vero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Et hinc est quod illa primi temporis sacramenta, sicut dicit Hugo, fuerunt sicut veritatis vmbra medii temporis sicut figura, seu imago, postremi, scil. gratiæ sicut corpus, quia intra se veritatem, & gratiam curatricem continent, quam præsentant, & præsentialiter conferunt, quod promittunt.

Hugo de S. Vict. Dial. de sacram. leg. nat. & script. longissime post med.

Rursus quoniam præsentia veritatis, & gratiæ, quæ in lege gratiæ exhibetur ratione suæ excellentiæ, & multiformitatis in opere & virtute, per vnum signum exprimi non poterat, vt decebat; hinc est, quod in omni tempore, & lege plura fuerunt sacramenta data, ad illam veritatem, & gratiam exprimendam: sed præcipuè in tempore legis figuræ, cuius est figurare, multa signa & varia præcesserunt, quæ sua varietate Christi gratiam multipliciter exprimerent, & excellentius commendarent, & multipliciter commendando nutrirent paruulos, exercerent imperfectos, & duros onerando frangerent, & ad iugum gratiæ domarent: & quodam modo emollirent.

Quare in omni lege plura fuerunt sacramenta.

Postremo, quoniam superueniente veritate, cessat vmbra, & figura prænuntians sortitur finem intentum, quo habito, cessare debet eius vsus, & actus; hinc est, quod gratia superueniente, vetera sacramenta & signa impleta sunt pariter & sublata; quia signa erant prænostica futurorum, & quasi prænuntiantia de longinquo, & noua nihilominus instituta tanquam demonstratiua præsentis gratiæ, & rememoratiua quodam modo passionis Dominicæ, quæ fons est, & origo gratiæ curatiuæ, siue in omnibus, siue in his, qui præcesserunt Christi aduentum: sed in his præcesserunt, tanquam pretium promissum: in his, qui sequuntur, tanquam pretium persolutum. Et quoniam non debetur gratia promissioni pretii, nisi ratione persolutionis, & abundantior debetur persoluto pretio, quam promisso hinc est, quod passio Christi immediatius sanctificat sacramenta temporis legis nouæ, & pleniori gratia in eis redundat. Propter quod illa præparauerunt, & perduxerunt ad hæc, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum reducit & præparat ad perfectum.

Dignitas sacramentorum nouæ legis.

CAPVT III.

De Sacramentorum numero, & distinctione.

DE distinctione autem, & numero Sacramentorũ nouæ legis, hoc tenendum est, quod ipsa sunt septem, secundum correspondentiam, ad gratiam septiformem, quę per septenarium temporis nos reducit ad principium, quietem, & circulum æternitatis, sicut ad octauã Resurrectionis vniuersalis. Horum autem Sacramentorum ianua est baptismus, deinde confirmatio Eucharistia, pœnitentia, vnctio extrema, ordo, & matrimonium: quod licet vltimo collocetur propter morbum concupiscentiæ annexum ipsum tamen fuit ante omnia introductum in Paradiso, etiam ante peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia principium nostrum reparatiuum, & curatiuum nostrorum morborum Christus Dominus; Verbum incarnatum, cum sit Dei virtus, & sapientia, & misericordia nostra, sic potẽter, sic sapienter, sic clemẽter, sic decenter sua debet instituere Sacramẽta in lege gratiæ, vt nihil prorsus desit curationi nostræ quantum cõpetit statui vitæ præsentis. Ad perfectam autem curationem ægritudinis concurrunt hęc tria, scil. expulsio ęgritudinis, introductio sanitatis, & conseruatio introductę salutis. Primum igitur quoniam ad perfectam curationẽ, perfecta & vniuersalis requiritur morbi expulsio, & morbus est septiformis, triplex culpabilis, scilicet

Sufficientia septem Sacramentorum.

1. Ratio.

licet culpa originalis, mortalis, & venialis : & quadruplex pœnalis, scil. ignorantia, malitia, infirmitas, & concupiscentia, & non sanat oculum, quod sanat calcaneum, sicut dicit Hieronymus: hinc est, quod oportuit adhiberi contra hæc septenarium medimentorum ad hunc septiformem morbum plenius expellendum, scil. contra originalem, baptismum : contra mortalem, pœnitentiam: contra venialem, vnctionem extremam: contra ignorantiam, Ordinem: contra malitiam, Eucharistiam: contra infirmitatem, confirmationem : & contra concupiscentiam, matrimonium, quod eam temperat, & excusat.

2. Ratio. Rursus quia perfecta curatio non potest esse sine restitutione integræ sanitatis, & sanitas animæ integra consistit in vsu septem virtutum, trium sc. theologicarum, & quatuor Cardinalium; hinc est, quod ad harum vsum sanum restituendum, institui oportuit septiforme Sacramentum. Nam baptismus sanando disponit ad fidem, confirmatio ad spem, Eucharistia ad charitatem, pœnitentia ad iustitiam, vnctio extrema ad perseuerantiam, quæ est fortitudinis complementum, & summa, ordo ad prudentiam, matrimonium ad temperantiam conseruandam, quam maxime persequitur infirmitas carnis, sed honestas remediat nuptiarum.

3. Ratio. Postremo quoniam perfecta curatio esse nõ potest, sine conseruatione salutis introductæ, & salus introducta conseruari non potest in conflictu certaminis, nisi in acie Ecclesiæ, quæ est terribilis, vt castrorũ acies ordinata, & hoc quidem fit per septiformis gratiæ armaturam; hinc est, quod necesse est, septem esse Sacramenta. Nam vt hæc acies sit perfecte, & continue communita, cum constet ex partibus corruptibilibus, indiget Sacramentis munientibus, releuantibus & renouantibus; munientibus pugnantes, releuantibus cadentes, & renouantibus morientes. Sacramentum autem muniens, aut munit ingredientes, & sic est baptismus, aut stantes, & sic est confirmatio: aut exeuntes, & sic est extrema vnctio. Sacramentum autẽ releuans aut releuat à casu veniali, & sic est Eucharistia: aut à mortali, & sic est pœnitentia. Sacramentum autem renouans, aut renouat in esse spirituali, & sic est ordo, cuius est administrare Sacramenta: aut in esse naturali, & sic est matrimonium, quod quia renouat multitudinem in esse naturæ, quod est omnium fundamentum, ideo primo fuit ante omnia institutum, siue introductum, licet propter morbum concupiscentiæ annexum. Et quia minime est sanctificatiuum, quamvis significatione sit Sacramentum magnum, inter medicamenta spiritualia vltimo collocatur, & locum sortitur extremum. Vnde quia baptismus est ingredientium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium, pœnitentia resurgentium, extrema vnctio exeuntium, ordo nouos milites introducentium, matrimonium nouos milites præparantium, patet ex his sufficientia, & ordo medicamentorum sacramentalium, & armorum.

Cant. 6. d

Matrimonium cur ante omnia alia Sacramenta institutum.

CAPVT IV.

De Sacramentorum institutione.

DE institutione autem Sacramentorum hoc tenendum est, quod septem Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tanquam noui testamenti mediator, & præcipuus lator legis, in qua vocauit ad promissa æterna, dedit præcepta dirigentia, & instituit Sacramenta sanctificantia. Instituit vero ea in verbis, & elementis, ad euidentiam significationis, & efficaciam sanctificationis: ita quod semper habet significantiam veritatis, sed non semper efficaciam curationis, non propter defectum à parte sui, sed à parte suscipientis. Instituit autem prædicta sacramenta diuersimode. Quædam scil. ex eis confirmando, approbando, & consummando, vt matrimonium, & pœnitentiam : quædã autem insinuando, & initiando, vt confirmationem, & vnctionem extremam: quædam vero initiando, & consummando, & in semetipso suscipiendo, vt sacramentum Baptismi, Eucharistiæ, & Ordinis. Hæc enim tria & plene instituit, & etiam primus suscepit.

Institutionis Sacramentorum modus diuersus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium reparatiuum nostrum est Christus crucifixus, Verbum scil. incarnatum, quod quia Verbum est patri coęquale, & consubstantiale, est verbum summæ virtutis, summæ veritatis, & summæ bonitatis, ac per hoc, & summę auctoritatis; & ideo ipsius est proprie nouum testamentum introducere, ipsius est etiam dare legem integram, & sufficientem, secundum exigentiam summæ virtutis, & veritatis, ac bonitatis suæ. Ratione igitur summæ bonitatis, promissa proposuit beatificantia: ratione autem summæ veritatis, præcepta dedit dirigentia : ratione vero summæ virtutis, Sacramenta statuit adminiculantia: vt sic per Sacramẽta virtus repararetur, ad implẽda præcepta dirigentia; & per præcepta directiua perueniretur ad promissa æterna, faciente hoc Verbo æterno, Christo, sc. Domino in lege Euangelica, inquantũ est via, veritas, & vita. *Ioan. 14. a*

Rursus quoniam reparatiuum principium non solum est Verbum, inquantum Verbum, sed etiam inquantum incarnatum, quod hoc ipso, quod incarnatum omnibus se offert quantum ad notitiam veritatis, & omnibus digne accedentibus se exhibet ad gratiam curationis; hinc est, quod tanquam plenum gratiæ, & veritatis ad maiorem euidentiam significandi, & efficaciam sanctificandi, Sacramenta instituit in elementis simul, & verbis: vt dum elementa oculis, & verba auribus se offerrent, qui sunt duo sensus maxime cognoscitiui, euidentiam darẽt significationis expressæ: deinde etiam verba sanctificarent elemẽta, vt plenior fieret efficacia curationis humanæ, quæ quoniam nulli datur repugnanti & impugnanti fontem gratiæ interius in corde; ideo sic instituta sunt, vt significarent semper, & vniuersaliter, non autem sanctificarent, nisi accedentes dignè absque omni fictione. *Ioan. 1. b*

Postremo, quoniam & si Verbum incarnatum sit fons gratiæ sacramentalis, aliqua tamen gratia sacramentalis fuit ante incarnationem; aliqua vero non nisi post Spiritus sancti missionem, quædam autem medio modo se habens; hinc est, quod oportuit Sacramenta institui diuersimode. Nam ante incarnationem necessaria fuit compunctio pœnitentialis, generatio matrimonialis; ideo hæc duo Sacramenta non de nouo instituit, sed iam à se instituta, & naturali dictamini quodam modo impressa consummauit, & confirmauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, & nuptiis interfuit, & legem coniugij approbauit, secundum quod colligitur ex diuersis Euangelij locis. Ante vero Spiritus sancti missionem, nec fuit plena Spiritus sancti donatio ad confirmationem, & nominis Christi publicam confessionem, nec vnctio mentis plenaria ad euolationem: ideo hæc duo Sacramenta, scil. confirmationem, & extremam vnctionem Christus solum initiauit, & insinuauit: confirmationem, manum paruulis imponendo, & prædicando, discipulos baptizando Spiritu sancto: vnctionem vero extremam, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos vngebant oleo, sicut dicitur in Marco. Medio autem tempore, & fuit regeneratio, & Ecclesiæ ordinatio, & spiritualis cibatio, ideo Christus hęc tria Sacramenta, scil. Baptismi, Eucharistię, & Ordinis, & complete, & clare instituit. Primo Baptismum suscipiendo, deinde formam dando, & cęteris publicando: Ordinem vero, dando primo potestatem ligandi, & soluendi peccata humani generis, & potestatem conficiendi Sacramentum altaris : Eucharistiam vero, comparando se grano frumenti, & conficiendo, & dando discipulis, imminente passione, Sacramentum corporis, & sanguinis sui. Et ideo hęc tria Sacramenta per Christum distincte, & integrè, debuerunt institui, & in lege veteri multipliciter figurari, tanquam Sacramenta substantialia noui testamenti, & propria legislatoris, Verbi scil. incarnati.

Act. 1. a

Mar. 6. b

Capvt V.

De Sacramentorum dispensatione.

DE dispensatione vero Sacramentorum hoc tenendum est, quod potestas dispensationis Sacramentorum, regulariter spectat ad solum genus humanum. In omnibus autem Sacramentis dispensandis, necessaria est in dispensante intentio. In aliquibus etiam necessario cum intetione requiritur ordo sacerdotalis, vel pontificalis. Pontificalis, inquam, necessarius est, dispensationi confirmationis, & ordinis. Sacerdotalis vero dispensationi Eucharistiæ, pœnitentiæ, & vnctionis extremæ. Baptismus autem, & matrimonium, licet ad sacerdotes spectent, possunt tamen præter ordinem sacerdotalem dispensari de facto, maximè in articulo necessitatis. His autem existentibus, Sacramenta dispensari possunt à bonis, & malis; à fidelibus, & hæreticis: intra Ecclesiam, & extra: sed intra secundum veritatem, & ad vtilitatem; extra vero non ad vtilitatem, licet dispensentur secundum veritatem.

Ministri Sacramentorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbum scilic. incarnatum, inquantum Deus, & homo, Sacramenta instituit ad salutem hominum, ordinauit, sicut & congruum fuit, vt hominibus dispensarētur per ministeriū hominum, propter seruandam conformitatem dispensatoris ad Saluatorem Christum, & ad ipsum hominem saluandum. Quoniam ergo Saluator Christus humanum genus saluauit, secundum quod exigebat æquitas iuris, dignitas ordinis, & securitas salutis, operatus est enim salutem nostram modo recto, ordinato, & certo: hinc est quod secundum horum trium exigentiam, Sacramenta commisit hominibus dispensanda. Primo igitur, quia rectitudo iuris exigit, vt opera hominis, secundum quod homo, non fiant præcipitanter; & opera hominis, vt ministri Christi, aliquo modo referantur ad Christum; & opera hominis, vt ministri salutis, aliquo modo referantur ad salutem, vel in generali, vel in speciali; & dispensatio Sacramentorum est opus hominis, vt rationalis, vt ministri Christi, & vt ministri salutis: hinc est, quod necesse est, quod fiat ex intentione, qua quis intendat facere, quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere, quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta, quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta à Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat.

Intentio Sacramentis necessaria.

Rursus, quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, minora minoribus, & media mediis committantur: & quædam sunt Sacramenta, quæ præcipuè respiciunt excellentiam virtutis, siue dignitatis, vt Sacramentum confirmationis, & ordinis: quædam, quæ respiciunt indigentiam necessitatis, vt baptismus, & matrimoniū, quorum vnum generat, alterum regenerat ad existentiam debitam: quædam autem media, vt Eucharistia, pœnitentia, & vnctio extrema; hinc est quod prima tanquam suprema, non possunt dispensari nisi ab Episcopis, & Pontificibus, quantum est de iure communi: alia vero tanquam infima, dispensari possunt à quibuscumq; ordinibus, & personis inferioribus, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione baptismi: media vero à solis sacerdotibus, qui inter Episcopos, & inferiores personas, sunt quasi in medio constituti.

Postremo, quia securitas salutis exigit, vt res sic fiat, vt in dubiū nō cadat, & nullus est, qui certus sit de bonitate, & credulitate dispensatoris, & idem ipse nō est certus de se, vtrū odio vel amore dignus sit: ideo si Sacramenta dispensari solum possent à bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramēti, & sic oporteret sēper iterari, & sic malitia vnius, præiudicaret alienæ saluti. Nulla etiam esset stabilitas in gradibus hierarchiæ Ecclesiæ militantis, quæ maxime consistit in Sacramentis dispensandis: & ideo congruū fuit, vt Sacramentorum

Eccl.9.a Quare non à solis bonis dispensantur Sacramenta.

A dispensatio committeretur homini, non ratione sanctitatis, quæ variatur secundum voluntatem, sed ratione auctoritatis, quæ semper manet quantū est de se: ac per hoc oportuit, quod se extenderet ad bonos, & ad malos: ad eos, qui sunt intra, & ad eos qui sunt extra Ecclesiam. Verum, quia extra vnitatem fidei, & charitatis, quæ facit nos filios Ecclesiæ, & membra, nullus potest saluari; ideo si Sacramenta extra recipiantur, non ad salutem recipiuntur, quamvis vera sint Sacramenta, sed vtilia possunt fieri, si quis redeat ad sanctam matrem Ecclesiam vnicam Christi sponsam, cuius filius tantum Christus sponsus reputat dignos hæreditate æterna. Vnde Aug. contra Donatistas: Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nā B & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur, per quas terras fluant, & quod extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina perueniūt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso cōmemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi, & soluendi claues accepit. Hæc est vna, quæ tenet & possidet, omnem sponsi sui & Domini potestatem, per C quam coniugalem potestatem, etiam de ancillis parere filios potest, qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabuntur, si vero superbiant, extra remanebunt. Magis ergo, quia pro Ecclesiæ honore atque vnitate pugnamus, non tribuamus hæreticis, quidquid apud eos eius cognoscimus, sed eos arguentes doceamus, quod extra vnitatem habent, non valere ad salutem, nisi ad eandem venerint vnitatem.

Aug. de Baptism. con. Donatist. lib.4. cap.1. tom.7. Gen.2. b

Matt.16.d

Capvt VI.

De Sacramentorum iteratione.

DE iteratione autem Sacramentorum, hoc tenendum est, quod licet commune sit omnibus Sacramentis non iterari super eandem personam, & materiam, & ex eadem causa, ne fiat contumelia Sacramento; D specialiter tamen tria sunt sacramenta, quæ non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. In his namque tribus imprimitur triplex character interior, qui non deletur; inter quos, character baptismalis retinet fundamentum, nec alij possunt imprimi, nisi ille primitus imprimatur. Vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil prorsus efficitur, sed est totum de nouo faciendum: quia non intelligitur iteratum, quod constat non fuisse factum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, licet ratione suæ summæ virtutis, & sapiētiæ & bonitatis nihil agat inefficaciter, nihil ineptè, nihil infructuosè; potissimè tamen hoc obseruare debet E in nobilissimis operibus suis, cuiusmodi sunt illa, per quæ reparatur genus humanum. Quoniam ergo Sacramenta sunt de genere huiusmodi operum diuinorum; hinc est, quod contumelia quodam modo fit eis, quando super eandem materiam, & personam, & ex eadem causa iterantur: quia ex hoc ostenditur, quod prius dispensata fuerunt inefficacia, inepta, & infructuosa, contra id, quod exigebat ipsius reparatiui principij virtus, & sapientia, & bonitas summa, quæ semper assistit ad operandum in illis, & per illa Sacramēta.

Rursus quoniam inter hæc Sacramēta reparantia, in quibus est generaliter efficacia diuinę virtutis ad reparationem humani generis, quędā sunt, quę tantum introducta sunt propter remedia morborū quędam etiam

Sacramentorum cur quædam iterabilia

non solum ad hoc, sed ad statuendum, discernendum, & ordinãdum in Ecclesia hierarchicos gradus: & morbi possunt variari, expelli, & iterum introduci; gradus autem Ecclesiæ debent esse firmi, & solidi, & inconcussi: hinc est, quod Sacramenta, quæ respiciunt morbos iterabiles habent effectus transeuntes: ac per hoc, & iterabiles ratione nouæ causæ. Sacramenta vero illa, quæ respiciunt gradus hierarchicos, & status fidei determinatos, necesse est, quod præter effectus remediãtes, aliquos effectus tribuant permanentes, ad graduũ, & statuum Ecclesiæ distinctionem fixam & stabilem. Et quoniam hoc non potest fieri per data naturalia, vel dona gratuita gratũ facientia, necesse est, quod fiat per aliqua signa, substantiæ incorruptibili scil. animæ incorruptibili à principio incorruptibili, secundũ conformitatem ad incorruptibile indelebiliter, & gratis impressa, quæ characteres appellantur: qui quoniã nũquam delentur, ideo nec iterari possunt, nec illa Sacramenta, in quibus huiusmodi characteres imprimũtur.

sunt, quædam vero non.

Postremo, quoniam triplex est status fidei, secundum quem habet fieri distinctio in populo Christiano, in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ, scil. status fidei genitæ, roboratæ, & multiplicatæ. Secundũ primum fit distinctio fidelium ab incredulis: per secundũ fit distinctio fortium ab infirmis, & debilibus: secundum tertium fit distinctio clericorum à laicis. Hinc est, quod illa Sacramenta, quæ respiciunt triplicem fidei statum prædictum, characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguunt: ac per hoc nunquã iterari possunt. Quoniam ergo baptismus respicit statum fidei genitæ, in quo populus Dei distinguitur ab incredulis, vt Israelitæ ab Ægyptiis; & confirmatio respicit statum fidei roboratæ, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis, sicut pugiles ab his, qui ad pugnã non sunt idonei; & ordo respicit statum fidei multiplicatæ, in quo distinguitur clerus à laicis, sicut leuitæ ab aliis tribubus; hinc est, quod in his tantum tribus Sacramentis characteres imprimuntur. Quia vero distinctio populi à non populo prima est, & radicalis; hinc est, quod character baptismalis est fundamentum omnium aliorum characterum: & ideo illo non substrato, nihil poterit superædificari: ac per hoc oportet, de nouo fieri. Si autem ille substernatur, alij imprimi possunt, nec vnquã vlterius iterandi sunt, nec Sacramenta tria prædicta, quę hos imprimunt, ex causa aliqua iterantur, & grauis de facto iterãtibus debet pœna imponi, propter diuini contumeliã Sacraméti: licet alia quatuor ex causis diuersis possint sine sui contumelia iterari.

Triplex status fidei.

Character per quæ Sacramenta imprimitur.

Caput VII.

De integritate Baptismi.

IAm nunc septimo loco restat videre de integritate vniuscuiusque Sacramenti, quæ sint in numero septiformi, primo dicendum est de baptismi integritate, quod est ianua omnium aliorum Sacramentorum. De integritate igitur Sacramenti baptismi, hoc tenendum est, quod ad hoc, quod aliquis baptizetur vere, & plene, requiritur expressio formæ vocalis à Domino institutæ, quæ est hæc: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen: absque omissione vocabuli, & sine interpositione vocabuli: absque præposteratione ordinis supradicti, & sine commutatione nominis prænotati. Requiritur etiam mersio, vel ablutio, per elementum aquæ in toto corpore, vel saltem in digniori parte: ita quod expressio, & mersio fiat ab vno, & eodem, & in eodem tempore, quibus concurrentibus, si non sit fictio in baptizando, datur ei gratia regenerans, & rectificans, & purificans ab omni culpa. Quod vt efficacius fiat, catechismus & exorcismus tanquam præparatorij præmittuntur tam in paruulis, quam in adulteris; ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit fides aliena.

Forma baptismi.

A Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium nostrum reparatiuum, Verbum scil. incarnatum, tanquam perfectissimum, & sufficiétissimum principium reparare habeat genus humanũ per medicamenta Sacramentorum, ita quod nihil sit in eis superfluum, nihil inordinatum, nihil etiam diminutum; ita disponere debuit, quod Sacramentum baptismi, & alia integrarentur secundum quod exigebat sua virtus, nostra salus, & etiam noster morbus. Quoniam ergo virtus nos reparans, est virtus totius Trinitatis, quam sancta mater Ecclesia credit in animo, confitetur in verbo, & profitetur in signo trium personarum distinctione, & proprietate, ordine, & origine naturali: est etiam virtus passionis Christi, qui mortuus, & sepultus fuit, & die tertia resurrexit: hinc est, quod ad horum expressionem in Sacramento, quod primũ omnium Sacramentorũ est, & in quo primo, & principaliter hæc virtus operatur, debuit fieri expressio Trinitatis distincta, propria, & ordinata nominatione, quantum est de forma communi: licet in tempore primitiuæ Ecclesiæ potuerit fieri in nomine Christi, in quo intellectus clauditur totius Trinitatis. Debuit etiam fieri propria, & ordinata nominatio verbi baptizandi, cum trina mersione, ad expressionem mortis Christi, & sepulturæ & resurrectionis post triduum factæ, quantũ est de congruitate. Et quia simul operatur vtraq; virtus, & in vno Christo Saluatore, vtrumque horum debet fieri ab vno & eodem simul, & eodem tempore, propter seruandam vnitatem in Sacramento, & significandam vnitatem in nostro mediatore.

Trinitatis expressio in baptismo necessaria.

B

Baptismus in nomine Christi claudit intellectum totius Trinitatis.

C Rursus quoniam salus nostra requirebat inchoari per regenerationem, seu renouationem in esse gratiæ conferentis spirituale esse, abstergendo immunditiam, effugando tenebras, & refrigerando concupiscentiam, quæ vniuersaliter labefactat omnem hominem descédentem seminaliter ab Adam: hinc est, quod Sacraméntum primum, quod est regeneratiuum, debuit fieri in elemento: quod haberet conformitatem ex naturali repræsentatione ad triplicem effectum prædictum gratię inchoantis nostram salutem. Quoniam ergo aqua sua puritate mundat, sua peruietate seu diaphaneitate luminis est delatiua, sua frigiditate refrigerat, & maxime communis est omnibus inter omnia liquida: hinc est, quod Sacramentũ regenerationis nostræ perfici debuit in elemento aquæ indifferenter: quia omnis aqua omni aquæ est eadem specie, & etiam ne aliquis propter defectum elementi periculum salutis incurrere posset.

Cur Baptismus in aqua fiat.

D Postremo, quoniam morbus noster, contra quem principaliter est baptismus, est originale peccatũ, quod animam priuat vita gratię, & omnium virtutũ rectitudine habilitante, & pronũ quodã modo reddit ad omne genus culpæ, & traducitur aliunde, & paruulũ facit concupiscibilé, & adultum actu concupiscenté, redigit etiam in diabolicã seruituté, & in potestatem principis tenebrarũ: hinc est, quod ad hoc, quod per illud Sacramentũ per contrarium sufficiens adhibeatur remedij medicamentũ, congruit in eo dari gratiam regenerantem contra priuationem vitæ gratuitæ: gratiã rectificãtem in septiformi virtute, contra priuationem virtutis habilitatiuæ: gratiam purificanté ab omni culpa, contra pronitatem ad omnem deordinationem vitiosam.

In Baptismo triplex gratia datur.

E Et quoniam originale peccatum, trahitur aliunde, & paruulum facit concupiscibilem, & adultum actu concupiscentem, necessaria est adulto fides propria, & pœnitentia: sed paruulo sufficit aliena, quæ scilicet est in vniuersali Ecclesia. Quia vero baptismus debet eruere à seruitute Diaboli, & de potestate principis tenebrarum tam paruulos, quam adultos; hinc est, quod vtriqne exorcizari debent ad expulsionem potestatis contrariæ, vtrique etiam catechizari: adulti, vt expulsa caligine erroris, informentur ad fidem: paruuli vero, vt sciant patrini, quid eos debeant edocere, ne pro humano defectu impediatur baptismatis Sacramentum, quo minus habeat finem suum.

Quid in paruulo, & quid in adulto ad baptismum requiratur.

Capvt VIII.

De integritate Confirmationis.

Forma Sacramenti confirmationis, & materia.

DE Sacramento confirmationis hoc tenendum est, quod ad ipsius integritatem requiritur forma vocalis, quæ secundum morem magis communem hæc est, Signo te signo crucis, cõfirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen. Requiritur etiam chrisma, quod conficitur ex oleo oliuarum, & balsamo, de quo cum per manus Episcopi signum crucis fronti imprimitur sub prædicta forma, verborum, confirmationis suscipitur Sacramentum, per quod confirmatur homo vt pugil ad nomen Christi audacter & publice confitendum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium nostrum. Verbum scil. incarnatum, sicut æternaliter conceptum est in corde patris, & temporaliter in carne sensibiliter apparuit homini, sic neminem reparat, nisi ipsum & corde credendo concipiat, & creditum exterius confitendo depromat confessione debita: cuiusmodi est confessio veridica, veritate plena, quæ non tantũ est veritas speculatiua, verumetiam practica. Hæc autem est in qua, non tantum est adæquatio intellectus, sermonis, & rei; verumetiam in qua totus homo veritati conformatur secundum intelligentiam rationis, secundum complacentiam voluntatis, & secundũ adhærentiam virtutis, vt sit ex toto corde, tota anima, & tota mente: sit ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: & talis est cõfessio integra, placida, & intrepida: vt sit ex integra ratione eius, de quo est; placida ratione eius, coram quo fit: intrepida ratione eius, à quo fieri habet illa cõfessio. Quoniã ergo ad hoc homo pusillanimis non est idoneus, nisi per manum supernæ gratiæ confirmetur; ideo ad hoc Sacramentum confirmationis fuit diuinitus institutũ, tanquam immediate sequẽs baptismum.

Confessio vere Christiana. 1. Tim. 1. a

Integritas Sacramenti confirmationis.

Quia vero finis imponit necessitatem iis, quæ sunt ad finem, ideo integrari debet hoc Sacramentum secũdum exigentiam confessionis prædictæ, & suarũ conditionum, trium videlicet prædictarum. Primo ergo quoniam cõfessio hæc debet esse integra, & integritas confessionis non est, nisi quis confiteatur Christũ verum hominem pro hominibus crucifixum, eundemq; verum Dei Filium incarnatũ in Trinitate Patri, & Spiritui sancto per omnia coæqualem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus confirmandi, verumetiã ipsius signi crucis, & nominis beatissimæ Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius, corã quo fit, & fieri habet coram Deo & hominibus, & Deo non potest placere nisi adsit lumen intelligentiæ, & nitor conscientiæ, nec proximis, nisi adsit odor bonæ famę & vitæ honestæ: ideo ad horum designationẽ in elemento exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, & balsamũ, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quod cõfessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat & disponit, coniunctum debet habere nitorẽ conscientiæ & intelligentiæ, cum suaui odore tam vitæ, quam famæ, ne cõtrarietas aliqua sit inter linguam, & conscientiam, vel inter linguã, & famam, propter quã talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur à Christo. Postremo quoniam talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatem, & tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, cõfiteri publice formidat quis, & erubescit, præcipue horrens incidere in consimilẽ pœnã, & ignominiã passionis, & huiusmodi timor & pudor potissime apparet in facie, & maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, & formidinem propulsandam, & manus potestatiua imponitur, quæ cõfirmet; & crux fronti imprimitur, & non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si A opus fuerit, quantamcunque pœnam, vel ignominiam sustinere, tanquam verus pugil vnctus ad prælium, & tanquam strenuus miles ferens in fronte Regis sui signum & crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostium cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere prædicari, si crucis pœna, & ignominia formidetur, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime prædicarem.

Capvt IX.

De integritate Eucharistiæ.

Doctrina, vere Catholica de Eucharistia.

DE Sacramento Eucharistiæ hoc tenendum est, quod in hoc Sacramento verum Christi corpus, & verus sanguis non tantum significatur, verum etiã B veraciter continetur sub duplici specie, panis scil. & vini, tanquam sub vno, & non sub duplici Sacramento; hoc autẽ est post consecrationem sacerdotalem, quę fit in prolatione vocalis formæ à Domino institutæ: super panem scil. Hoc est corpus meum; Super vinũ vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi à sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiã in corpus, & sanguinem Iesv Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localiter, sed sacramentaliter totus Christus. In quibus etiam proponitur nobis, vt cibus, quem qui digne accipit, non solum sacramentaliter, verumetiam per fidem, & charitatem spiritualiter manducando, corpori Christi mystico magis incorporatur, & in seipso reficitur, & purgatur: qui vero indigne accedit, iudiciũ sibi manducat & bibit, non diiudicans sanctissimum corpus Christi. 1. Cor. 11. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scil incarnatum, & sufficientissimũ est in virtute, & sapiẽtissimũ est in sensu: ideo sic nobis cõtulit Sacramenta, secundũ quod exigit sapiẽtia, & efficientia sua. Et quia sufficientissimũ est, ideo largiendo medicamenta morborum, & charismata gratiarum, non tantum instituit Sacramẽtum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismus: & genitos augmentaret, & roboraret, vt confirmatio: verumetiã quod genitos, & augmẽtatos enutriret, vt Sacramentum Eucharistiæ, propter quod hæc D tria Sacramenta omnibus dantur, qui accedunt ad fidẽ. Quoniam ergo nutrimentum nostrum quantũ ad esse gratuitum attenditur in vnoquoq; fidelium per conseruationem deuotionis ad Deum, dilectionis ad proximũ, & delectationis intra seipsum: & deuotio ad Deũ exercetur per sacrificij oblationem: dilectio ad proximum, per vnius Sacramenti communionẽ: & delectatio intra seipsum, per viatici refectionẽ: hinc est, quod principium nostrum reparatiuum istud Sacramentum Eucharistiæ, dedit in sacrificium oblationis, & Sacramentum communionis, & viaticum refectionis.

Eucharistia est sacrificiũ Sacramentum, & viaticum.

Quia vero principium nostrum reparatiuũ non tantum est sufficientissimum, verum etiam sapientissimũ, cuius est omnia agere ordinate; ideò sic dedit, & disposuit nobis sacrificium, Sacramẽtum, & viaticum exhibere, secundum quod competit tempore gratiæ reuelatæ, statui viæ, & capacitati nostræ. Primo igitur quoniã E tempus gratiæ reuelatæ requirit, quod iam non offeratur oblatio qualiscumq; sed pura, placida, & plenaria; & nulla alia oblatio est talis, nisi illa, quæ in cruce fuit oblata, scil. Christi corpus, & sanguis; hinc est, quod necessario oportet in hoc Sacramento non tantũ figuratiue, verumetiam veraciter corpus Christi, tanquam oblationẽ huic tempori debitã contineri. Similiter quia tempori gratiæ consonat, quod Sacramentum communionis, & dilectionis, non tantum sit communionẽ, & dilectionem significans, verumetiam ad illam inflammãs, vt efficiat, quod figurat: & quod maxime nos inflammat ad dilectionem mutuã, & maxime vnit membra,

bra est vnitas capitis,à quo per vim amoris diffusiuam vnitiuam,& transformatiuam, manat in nos dilectio mutua;hinc est, quod in hoc Sacramento continetur verum Christi corpus,& caro immaculata,vt se nobis diffundens, & nos inuicem vniens, & in se transformans per ardentissimam charitatem, per quam se nobis dedit,se pro nobis obtulit,& se nobis reddidit, & nobiscum existit vsque ad finem mundi.Per hunc etiã modum refectio competens statui gratiæ est refectio spiritualis,& communis, & salutaris. Refectio autem spiritus est Verbum vitæ,ac per hoc refectio spiritualis ipsius spiritus in carne, est Verbum incarnatum, seu caro Verbi,quæ cibus est communis, & salutaris: quia licet sit vna,omnes tamen saluantur per ipsam.

Christus verè, & realiter continetur in Sacramento Eucharistiæ

Quia ergo non est dare alium cibum spiritualem communem & salutiferum, nisi ipsum verum corpus verum Christi;hinc est,quod necesse est,ipsum in hoc Sacramento veraciter esse contentum, exigente hoc perfectione sacrificij placatiui,Sacramenti vnitiui, & viatici refectiui: quæ debet esse in tempore noui Testamenti,& gratiæ reuelatæ,& veritatis Christi.

Rursus quia statui vitæ non competit Christũ aperte videre,propter velamen ænigmatis,& propter meritũ fidei,nec cõuenit Christi carnẽ dentibus attrectare,& propter horrorẽ cruditatis,& propter immortalitatẽ ipsius corporis: ideo necesse fuit,corpus & sanguinẽ Christi tradi velatũ sacratissimis symbolis,& similitudinibus congruis,& expressis.Et quoniam nihil magis idoneũ est ad refectionem,quam cibus panis,& potus vini,nihil est etiã magis idoneũ ad significationem vnitatis corporis Christi veri, & mystici, quam panis factus de mundissimis granis,& vinum expressum de purissimis acinis in vnum collectis:ideo sub his speciebus magis quam sub aliis debuit hoc Sacramentum exhiberi.Et quia Christus sub illis speciebus esse debebat.non secundũ mutationẽ factam in ipso, sed potius in eis:ideo ad prolationẽ duplicis verbi prędicti,in qua insinuatur exigentia Christi sub speciebus illis,fit conuersio substantiæ vtriusq; in corpus,& sanguinẽ :remanentibus solis accidentibus, tanquam signis ipsius corporis contentiuis, & etiam expressiuis.

Sacramentũ Eucharistiæ cur sub panis & vini speciebus magis quam sub aliis debuit exhiberi.

Quia vero corpus Christi beatum,& gloriosum non potest diuidi in partes suas,nec separari ab anima,neque à diuinitate summa: ideo sub vtraque specie est vnusChristus,& totus,& indiuisus,scil.corpus,& anima,& Deus:ac per hoc vtrobique est vnum,& simplicissimum Sacramentũ continens totum Christum. Et quoniam quælibet pars speciei significat corpus Christi;hinc est,quod totum sic est in tota specie, quod in qualibet eius parte,siue sit integra, siue diuisa: ac per hoc non est ibi,vt circumscriptũ,vt occupans locum, vel habens situm,vt perceptibile per aliquem sensum corporeum,& humanum;sed omnem latẽs sensum, vt fides habeat locum,& meritum. Propter quod etiam, vt non deprehendatur, accidentia illa habent omnem operationem, quam etiam habebant prius, licet sint præter subiectum, quandiu continent intra se Christi corpus:quod quidem est quandiu durant in suis proprietatibus naturalibus,& sunt idoneæ ad cibandum.

Christus cur sub vtraque specie est vnus totus, & indiuisus.

Postremo quoniam capacitas nostra ad Christũ efficaciter suscipiendum non est in carne, sed in spiritu: non in ventre, sed in mente : & mens Christum non attingit,nisi per cognitionem,& amorem, per fidem, & charitatem, ita quod fides illuminat ad recognitionẽ,vel recordationem,& charitas inflammat ad deuotionem:ideo ad hoc,quod aliquis digne accedat oportet,quod spiritualiter comedat, vt sic Christum per recordationem fidei masticet,& per deuotionem amoris suscipiat:per quæ non in se transformet Christum,sed ipse potius traiiciatur in eius mysticũ corpus. Propter quod manifeste colligitur,quod qui tepide, indeuote: & inconsiderate accedit, iudicium sibi manducat, & bibit:quia tanto Sacramento contumeliam facit. Et ideo consilium est his,qui se sentiunt minus mundos

Quo modo ad Eucharistiam digne accedatur.

1.Cor. 11.d

mente, vel carne, vel etiam indeuotos, vt differant quousque parati ad esum veri agni,mundi, deuoti, & circumspecti accedant.Propter quod etiam hoc Sacramentum præceptum est celebrari cum solemnitate pręcipua tam quantum ad locum quam etiam ad tempus,& quantũ ad verba,& orationes, & quantum ad vestimenta in celebratione missarum:vt tam ipsi sacerdotes conficientes, quam etiã suscipientes percipiant gratiæ donum,per quã purgentur,illuminentur, perficiantur,reficiantur, viuificentur, & in ipsum Christũ per excessiuum amorem ardentissime transferantur.

Caput X.

De integritate pœnitentiæ.

DE Sacramento pœnitentiæ hoc tenendum est, quod ipsa est secunda tabula post naufragium,ad quam naufragans per mortale peccatũ recurrere potest,quandiu est in statu præsentis vitæ, quandocumque, & quotiescumque diuinam clemẽtiam voluerit implorare.Ipsius autem partes integrales,sunt contritio in animo,cõfessio in verbo, & satisfactio in facto. Ex quibus tunc pœnitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam & facto deserit,& verbo accusat, & animo detestatur, proponens nunquam iterare peccatum. His autem debito modo concurrentibus cum absolutione facta ab eo, in quo est ordo,clauis,& iurisdictio,absoluitur homo à peccato,& reünitur Ecclesiæ:& reconciliatur Christo, mediante claue sacerdotali:per cuius etiam iudicium non tantum fieri habet absolutio, verumetiam excommunicatio,& relaxatio,quæ proprie habet fieri ab Episcopo tanquam ab Ecclesiæ sponso.

Hieron.Ep. 65.in med. tom.1.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum,hæc est: quia principium nostrum reparatiuũ, Verbum scil. incarnatũ,eo ipso quod Verbũ est fons veritatis,& sapiẽtiæ:eo ipso quod incarnatũ,fons est pietatis, & indulgẽtiæ;ideo reparare debet genus humanũ per medicamenta Sacramentorũ,& præcipue contra morbũ præcipuũ,qui sc. est mortale peccatũ:iuxta quod decet Põtificem pium medicum peritum,& iudicem æquum:vt sic in curatione nostra appareat Verbi incarnati summa clementia,& summa prudentia,& summa iustitia.

In pœnitentia ostenditur summa Christi clementia prudentia,& iustitia.

Primum igitur,quoniam in curatione nostra à mortali culpa per pœnitẽtiam,apparere debet ipsius Christi Pontificis piissimi summa clementia,& summa clementia Pontificis superexcedit omnia peccata humana,qualiacumque,& quantumcunq; sint, & quotiescumque fuerint perpetrata: hinc est, quod peccantes suscipere ad veniã, est ipsius Pontificis clementissimi, non solũ semel nec bis, sed quotiescumq; suppliciter implorauerint clementiã Dei.Et quia diuina clementia tunc vere,& suppliciter imploratur, quando interuenit pœnitentiæ lamentũ,& ad hoc potest homo se cõuertere, quandiu est in statu præsentis vitæ quia conuertibilis est in bonũ,& in malũ:hinc est, quod quantumcunq; & quandocumq; & quotiescumque peccator peccauerit, ad Sacramentũ pœnitentiæ potest habere refugiũ, per quod sibi fiat remissio peccatorum.

Rursus,quia in curatione nostra,debet apparere, & manifestari ipsius Christi medici peritissimi summa prudentia,& prudẽtia medici est in adhibendo remedia cõtraria;per quæ non tantũ morbus auferatur, verumetiã præscindatur causa; & cum peccetur in Deũ delectatione,consensu,& perpetratione scil. in corde, ore,& opere; hinc est, quod prudentissimus medicus instituit,vt contra deordinationẽ peccatoris secundum triplicem vim,scil. effectiuam,interpretatiuam,& operatiuam, quæ fit per delectationis complacentiam occultam,esset reformatio pœnitentis secundum triplicẽ vim prædictam,per dolorem pœnitentiæ conceptũ in corde per compunctionẽ:expressum in ore per confessionẽ:consummatũ in opere per satisfactionẽ. Et quia omnia peccata mortalia ab vno Deo auertunt, & vni

gratiæ

gratiæ opponuntur, & vnam principalem hominis re-ctitudinē peruertunt; hinc est quod ad hoc quod pœnitentiæ medicamentū sit sufficienter ex suis partibus integratum, necesse est, quod pœnitentia habeatur de omnibus peccatis, & quantum ad præteritum, per displicentiam de perpetratis: & quantum ad præsens, per cessationem de perpetrandis: & quantum ad futurum, per propositum nunquam recidiuandi, vel in idem, vel in aliud genus peccati. Vt sic totaliter recedendo à culpa per pœnitentiam, diuina gratia suscipiatur, per quam obtineatur venia omnium peccatorum.

Postremo quoniam in curatione nostra manifestari debet ipsius Christi iudicis recta iustitia, & ipsius in propria persona non est iudicare ante iudicium vltimum, & finale; ideo ad particularia iudicia ante finem, iudices debuit constituere: & quia iudices isti inter Deum offensum, & hominem offendentem, sunt quasi intermedij, vt proximi Christo, præpositi populo; Domino autem illi præcipue sunt proximi, & familiares ratione officij, qui sunt eius præcipue ministerio consecrati, scilicet sacerdotes: ideo omnibus in sacerdotali ordine constitutis, & solis datur potestas duplicis clauis, scilicet clauis scientiæ ad discernendum, & clauis, quæ est potestas ligandi, & soluendi, ad diiudicandum, & absolutionis beneficium impendendum.

Potestas ligandi, & soluendi quibus, & quo modo collata, & distributa in Ecclesia.

Quia vero propter confusionem vitandam non quilibet cuilibet est prælatus in Ecclesia militante, cum ipsa Ecclesiastica hierarchia debeat esse secundum potestatem iudiciariam ordinata; ideo hæc potestas ligandi, & soluendi concessa est primò vni primo, & summo sacerdoti, cui collata est tanquam summo capiti potestas vniuersalis: & deinde secundum particulares Ecclesias diuiditur in partes, ita quod primo in Episcopos, deinde in presbyteros descendit à capite vno. Ideo licet vnusquisq; sacerdos habeat ordinē, & clauem; ad eos tamen vsus clauis tantū se extendit, qui sibi ordinarie sunt subiecti, nisi sibi ab eo, qui habet iurisdictionē ordinariam committatur. Cum vero illa iurisdictio sit principaliter in capite summo, & deinde in Episcopo, & postremo in sacerdote curato; potest quidem à quolibet eorum committi alteri, sufficienter quidem ab infimo, magis à medio, & maxime à supremo. Et quia in Pontifice summo, & etiam in Episcopis est huiusmodi iurisdictio, non tantum ad iudicandum inter Deum, & hominem in occulto, verumetiā ad indicandum inter hominem, & hominem in aperto, tanquam in illis, quibus cōmissum est Ecclesiæ regimen, & custodia, sicut sponso committitur sponsa; hinc est, quod gladium habent prælati, quo possunt percutere ad iuris defensionem in excommunicatione, & potestatem largiendi de thesauris meritorum Ecclesiæ, quos habēt repositos, & commendatos tam à capite, quam à membris, & hoc in relaxatione: vt sic tanquam veri Dei iudices ligandi, & soluendi integram possideant potestatem, per quam impœnitentes feriant, & compescant rebelles, & nihilominus absoluant, & reconcilient Deo, & sanctæ matri Ecclesiæ veraciter pœnitentes.

Capvt XI.

De integritate vnctionis extremæ.

De Sacramento extremæ vnctionis hoc in summa tenendum est, quod ipsa est Sacramētum exeuntium ex hac vita præparans, & disponens ad sanitatē perfectam. Valet etiam ad delenda venialia, & ad recuperandam sanitatem præsentē, si infirmo expediat. Ad huius autem Sacramenti integritatem requiritur oleū simplex, sed consecratum: vocalis expressio orationum: innunctio infirmi in septē partibus determinatis: scilicet in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus, & lumbis. Nec debet illud Sacramentum dari, nisi adultis, & postulantibus, imminente periculo mortis, & hoc per manum, & ministerium sacerdotis. Ex quo colligitur, quod inter hoc Sacramentum, & confirmatione est differentia septiformis, sc. in efficacia, in materia, in forma, in suscipiēte, in dāte, in loco, & in tēpore.

Differentia extremæ vnctionis, & confirmationis.

A

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scil. incarnatum, nos reparat: inquantum mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesvs, & in quantum Iesvs habet saluare; in quātum autem Christus vnctus, habet vnctionis gratiam in alios deriuare: hinc est, quod ipsius est in Sacramentis suis vnctionem membris suis tribuere salutarem. Quoniam autem anima, ad hoc quod perfecte sanetur, indiget triplici genere sanitatis, scil. ad strenuitatem actionis, ad suauitatē contemplationis, & ad felicitatem comprehensionis: & prima est intrantium in aciem Ecclesiæ: secunda est præsidentium in eadem, quorum est alios erudire: & tertia est exeuntium de eadē per mortē: hinc est, quod non solum vnctionē Sacramentalem instituit Dominus in confirmatione, verumetiam mediam in ordine pontificali, & extremam imminente periculo mortis.

1. Tim. 2. b

Anima triplici genere sanitatis indiget.

B

Quoniam ergo finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finem; hinc est, quod secundum exigentiam huius finis debet hoc Sacramentum operari, debet etiā integrari, suscipi, & dispensari. Primum igitur, quia huius Sacramenti operatio debet regulari à fine, & finis est, quia introductum est ad salutem felicitatis perpetuæ facilius & expeditius consequendam, & hoc fit per deuotionem sursum leuantem, & per exonerationem à culpis venialibus, & aliis sequelis, quæ deorsum depriment; hinc est, quod Sacramentum istud efficaciā habet, & ad deuotionem excitandam, & ad venialia dimittenda, & ad peccatorum scoriam facilius abolendā. Et quia plurimis infirmis expedit adhuc viuere ad suorum cumulum meritorum; hinc est quod Sacramētum istud, & animā vigorando in bono, & exonerando à malo, frequenter etiam alleuiat à morbo. Et hinc est, quod dicit B. Iacobus, quod oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.

Efficacia extremæ vnctionis.

C

Iac. 5. c

Rursus, quia huius Sacramenti institutio debet esse secundum exigentiam finis, & hæc est acquisitio spiritualis salutis per remissionem culparum, & hæc salus respicit sanitatē, & munditiam conscientiæ interioris, secundū quā iudicat ille iudex cœlestis: hinc est, quod in isto Sacramēto debet esse oleum simplex & consecratum, quia sanctitatem, & nitorē designat in habitaculo conscientiæ. Quia vero super istam salutē mortalis homo, non habet potestatē: hinc est, quod oratio, & forma vocalis exprimitur per verbū deprecatiuum, ad impetrandum gratiæ donum. Et quoniā anima infirmitates spirituales cōtrahit, in corpore secundū quatuor virtutes ipsius corporis regitiuas, scil. sensitiuam, interpretatiuā, generatiuam, & progressiuam; hinc est, quod membra his virtutibus deseruientia, sunt inungenda. Quia igitur quinque sunt membra deseruientia quinque sensibus, scil. oculi visui, aures auditui, nares olfactui, manus tactui, & os gustui, & etiam alij virtuti, scilicet interpretatiuæ, & pedes deseruiunt progressui & lumbi generationem, quia genitalia indignum, & pudendum est contrectari, & etiam nominari; hinc est, quod inunctio debet fieri in septem locis prædictis, vt sic disponatur homo per hoc Sacramētum ad plenitudinem sanitatis per deletionem omnis venialis peccati.

Cur oleo simplici cōsecrato, & oratione deprecatiua conficiatur extrema vnctio.

D

E

Postremo, quia istius Sacramenti susceptio à fine dependet, & finis est velocior transitus ad cœlum, per depositionem omnium venialiū, & conuersionem mētis ad Deū; ideo non debet dari nisi adultis, qui venialiter peccant, nec aliquibus nisi petentibus, qui deuotione sursum eriguntur: nec aliquibus nisi in periculo constitutis, & quasi in transitu ad alium statum. Et quia hoc Sacramentum est periclitantium, & tamen habet materiam sacram, scilicet oleum consecratum; hinc est, quod propter periculum euitandum communiter cōmitti debet sacerdotibus; & propter consecrationem olei non est, nisi à consecratis manibus contrectandū. Ex variatione igitur finis in cōfirmatione, & vnctione

Quare non nisi adultis conferendū.

Minister huius Sacramenti.

extrema,

extrema, oritur diuersitas in efficacia, in materia, & in forma, in loco, & in tempore, in suscipiente, & in dispensante. In efficacia, quia illud Sacramētum disponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius euolandum. In materia, quia illud in oleo in permixto balsamo, hoc vero in oleo puro. In forma, quia illud in indicatiua, hoc vero in deprecatiua. In loco, quia illud in fronte, hoc vero in multiplici parte. In tempore, quia illud in sanitate, hoc vero in ægritudine. In suscipiente, quia illud non solum adultis, verumetiam paruulis, hoc vero tantum adultis. In dante, quia illud ab Episcopis, hoc autem à sacerdotibus quibuscumque. Et hæc omnis diuersitas à fine procedit: quia sicut claruit, diuersitas in finibus proximis diuersitatem introducit in his, quæ ad fines illos habēt finaliter ordinari.

Capvt XII.

De integritate ordinis.

Sacramenti ordinis septem gradus.

DE Sacramento ordinis, hæc in summa tenenda sunt, quod ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Licet autem ordo sit vnum de septem Sacramentis, septiformis tamen est ordinis gradus. Primus est in Ostiariis, secundus in Lectoribus, tertius in Exorcistis, quartus in Acolytis, quintus in Subdiaconis, sextus in Diaconis, septimus in Sacerdotibus. His autē quasi per modum cuiusdam præparatorij supponitur clericalis tonsura, & etiam Psalmistatus, per modum autem complementi superponitur Episcopatus, Patriarchatus, & etiam Papatus; à quibus manant ordines, & dispensari debēt sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, solemnitate debita nihilominus obseruata, quantum ad tempus, locum, officium, & personam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, quia vt Deus & homo Sacramentorū medicamenta ad salutem hominum instituit ordinate, discrete, & potestatiue, secundum exigentiam suæ bonitatis, sapiētiæ, & virtutis, hinc est, quod ipsa medicamenta Sacramentorum commisit hominibus dispensanda, non qualitercumque, sed eo modo, quo exigebat ordo, discretio, & potestas. Oportuit ergo aliquas personas ad huiusmodi officium exequendum distingui & segregari, quibus ordinario iure potestas huiusmodi committeretur.

Et quia huiusmodi discretio non debuit fieri, nisi per signa sacra, cuiusmodi sunt Sacramenta; hinc est, quod debuit esse aliquod Sacramentum, quod esset sacrum signaculum, ordinatiuum, distinctiuū, & potestatiuum ad Sacramenta cętera dispensanda modo distinctiuo, potestatiuo, & ordinatiuo. Et ideo ordo diffinitur signaculum quoddam, in quo spiritualis potestas traditur ordinato: ita quod simul in eius notificatione clauduntur tria prædicta, ex quibus colligi possunt in summa, quæ ad integritatem ordis exiguntur. Primum igitur, quoniam ordo est signaculum distinctiuum, & sequestratiuum ab omni populo, vt quis totaliter diuino sit cultui mancipatus; ideo ordines præcedit distinctio quædā in tonsura, & corona: per quā intelligitur appetituum temporalium resecatio, & mentis eleuatio ad æterna: vt totus ostendatur clericus deputatus esse ad diuinum cultum; ideo dicit in susceptione coronæ: Dominus pars hęreditatis meæ. Et quia talis debet esse instructus in diuinis laudibus quæ maxime consistunt in Psalmis: ideo Psalmistatus, tanquam præambulans cęteros ordines, antecedit, quem tamen largo modo Isidorus inter ordines numerauit. Secundo vero, quia ordo est signaculum ordinatiuum, & in seipso etiā est ordinatū, & ordo consistit in graduum disparitate, & distinctione completa, secundum quod exigit septiformis gratia, ad cuius dispensationem Sacramentum ordinis principaliter ordinatur: hinc est, quod septē sunt ordines gradatim ordinati, vsq; ad sacerdotium, in quo

Ordo quid.

Tonsura clericalis.

Psal. 15. b

Isid. lib. 2. de Eccl. offic. c. 12.

A status est ordinum: quia ipsius est consecrare Sacramētum corporis Christi, in quo est plenitudo omniū gratiarum: vnde alij sex sunt tanquam subministratiui, & quasi gradus quidam, per quos ascenditur ad thronū Salomonis. Qui, & sex sunt propter numeri perfectionem: quia senarius est primus numerus perfectus; & propter hoc, quod sic exigit perfectio, & sufficientia officij ministrandi. Nam oportet aliquos ministrare, quasi à remotiori: aliquos à propinquiori: & aliquos à proximo, vt nihil desit ministerio ordinato. Et quia quodlibet istorū ministeriorū geminatur secundū actū purgandi, & illuminandi; hinc est, quod sex sunt ordines ministeriales, & septimus omniū perfectissimus, in quo altaris conficitur sacramentū, qui cōsummatur in ordine vno, tanquam in termino vltimo & completo.

B Postremo, quia ordo est signaculum potestatiuum, non tantum respectu aliorū Sacramentorum dispensandorum, verumetiam respectu sui: & potestas super potestatem est potestas excellens: ideo sibi non tantū cōpetit potestas simplex, cuiusmodi est in ordine simplici, verumetiam eminentia potestatis, cuiusmodi est in his, quorum est ordines ordinare, & dispensare. Et quia excellentia quanto magis descendit, tanto magis dilatatur; & quanto magis ascendit, tāto magis vnitur, hinc est, quod plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarchæ, & vnus pater patrum, qui Papa merito appellatur, tanquam vnus primus, & summus Pater spiritualis omnium patrum, immo, omniū fidelium, & hierarcha præcipuus, sponsus, vnicus, caput indiuisum, Pontifex summus, Christi vicarius, fons, & origo, regula, cunctorū principatuū Ecclesiasticorū: a quo tanquā à summo deriuatur ordinata pote- C stas, vsq; ad infirma Ecclesiæ mēbra, secundum quod exigit præcellens dignitas in Ecclesiastica hierarchia.

Ordo hierarchiæ Ecclesiasticæ.

Summus Pontifex & eius primatus.

Et quia hæc dignitas præcipue manet in ordine, ideo hoc Sacramentum non debet dispensari, nisi cum magna discretione, & solemnitate: ac per hoc non à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore, sed personis literatis, honestis, & à cūctis irregularitatibus alienis, ieiuno stomacho, loco sacro, tēpore missæ. Et tēporibus ab Ecclesiastico iure statutis debent huiusmodi ordines dispensari, & hoc ab Episcopis, quibus propter eminentiā reseruatur dispensatio ordinū, confirmatio per impositionē manuum, consecratio Monialium, & Abbatum, & dedicatio Ecclesiarum, quæ propter sui celebritatem non debent dispēsari, nisi ab his, qui habent praeminentiam potestatis.

Sacramenti ordinis dispensatio.

D

Capvt XIII.

De integritate matrimonij.

DE Sacramento matrimonij hęc in summa tenenda sunt, quod matrimonium, est coniunctio legitima maris, & fęminæ, indiuiduam vitæ consuetudinē retinens. Hæc autem coniunctio non solum fuit post peccatum, verumetiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit sacramentū coniugij in officium, nunc autē non solum in officium, verumetiam in remedium contra libidinis morbū. Prius significabat coniunctionem Dei, & animæ; nunc autem præter hoc significat con- E iunctionem Christi, Ecclesiæ, & duarum naturarum in vnitate personæ. Introducitur autem hæc coniunctio in esse per liberū consensum animorū ex parte vtriusque personæ, exterius expressum in aliquo signo sensibili: consummari autem habet in copula carnali. Nam per verba de futuro dicitur matrimonium initiari, per verba de præsenti ratificari, sed per carnalem copulam habet consummari. Huius autem sacramenti tria sunt bona, scil. fides, & proles, & sacramētum: & duodecim impedimenta quæ impediunt contrahendum, & dirimunt iam contractū, quæ in his versibus, cōtinentur.

Matrimonij definitio.

Aug. l. 3. de Gen. ad lit. c. 7. & 3.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.

Si

Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant coniugia, iuncta retractant.

A

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum sc. incarnatum, eo ipso quod Verbum Dei, est fons sapientię in excelsis: eo ipso quod incarnatũ, est clementiæ fons in terris: & ideo eo ipso, quod Verbum increatum, est humani generis formatiuum ex summa sapientia: eo ipso quod incarnatũ, est ipsius reformatiuum ex summa clementia: ideo enim humanum genus reparat per clementiam, quia prius reparabile fecit ex sapientia, quæ pro suo summo ordine exigebat, quod genus humanũ faceret potens stare, potens labi, potens etiam reparari, sicut in præcedentib. ostensum fuit. Quoniam ergo Verbum Dei in sua sapientia homnem fecit, sicut & congruum fuit, potentem stare, cadere, & surgere; hinc est, quod genus humanũ eo modo propagandum ordinauit, quod ex ipso modo propagandi haberet, quod manuduceret ipsum ad standum: haberet etiam quod manuduceret ad remedium, sicut etiã in propagatione illa est aliquid per peccatum, sc. libido, quod traducit morbum. Et quia status hominis erat ex coniunctione ipsius animæ ad Deum per amorem vnitiuum modo castissimo, singulari, & indiuiduo, remedium veniebat ex coniunctione diuinæ naturæ, & humanæ in vnitatem hypostasis, & personæ, vnitatem, inquam, diuina gratia introductam, vt singularem, & indiuiduam. Hinc est, quod Deus ab initio instituit, vt propagatio fieret per coniunctionem maris, & fœminę, indiuiduam & singularem, quæ significaret ante peccatum coniunctionem Dei, & animæ, seu Dei, & subcælestis hierarchiæ: post peccatum vero coniunctionem Christi, & humanæ naturæ, seu Christi, & Ecclesiæ: & ideo vtrobique est Sacramentum, sc. ante, & post, licet alio & alio modo, quantum ad significationem, & vsum, Cum enim esset Sacramentum, antequam superueniret morbus: libido, quæ superuenit per peccatum, potius habet per matrimonium excusari, quam ipsum valeat vitiare; quia non morbus medicamentum corrumpit; sed medicamentum habet curare morbum. Ex quo manifeste apparet, quid sit matrimonium, & qualiter diuinitus sit introductum in esse.

Matrimonium cur ab initio institutum.

B

C

Rursus quia quęlibet prædictarum spiritualiũ vnionum in sacramento matrimonij significatarũ est vnio vnius sicut agẽtis, & influẽtis, alterius sicut patiẽtis, & suscipientis, & hoc faciẽte amoris vinculo, qui ex mera voluntate procedit: hinc est, quod matrimoniũ debet, esse coniunctio duplicis personæ, differentis secundum rationem agentis, & patientis scil. virilis sexus, & muliebris, & hoc ex mero consensu volũtatis. Et quia volũtas exterius non apparet, nisi per signa ipsam exprimentia; hinc est, quod necesse est, vt cõsensus, mutuus exterius exprimatur. Quia vero cõsensus vt de futuro non est propriè cõsensus, sed ipsius promissio, cõsensus vero ante cõmixtionem non facit plenariam vnionem, quia nondũ sunt vna caro; hinc est, quod per verba de futuro dicitur matrimonium esse initiatum, de pręsenti ratum, & confirmatum: sed in carnali copula consummatum, quia tunc sunt vna caro, & vnum corpus fiunt: ac per hoc plene significat vnionem illam, quæ est inter nos & Christum. Tunc enim plene traducitur corpus vnius in corpus alterius secundum sui comparis potestatem ad procreandã prolem. Et ideo ipsius matrimonij sunt tria bona, sc. sacramentum, propter vinculum insolubile: fides, propter debiti solutionem: proles vero, sicut effectus consequens ad vtrumq;.

D

Consensus coniugum mutuus exterius est exprimendus.

E

Postremo, quia dicta coniunctio, matrimonialis debet esse ex libero consensu, procedẽs ad copulationem personarũ distantium in vnam matrimonij legẽ, & hoc potest duodecim modis impediri; hinc est quod duodecim sunt impedimẽta matrimonij: quod patet sic. Ad matrimonialem namq; consensum requiritur libertas in cõsensu, & libertas in consentiente, & idoneitas ad coniunctionẽ. Sed libertas in cõsensu tollitur per duo, secundum duas partes inuoluntarij, scil. per ignorantiam, & per violentiam. Et sic sunt duo impedimenta, sc. error, & violentia. Libertas autem in consentiente. tollitur, per hoc, quod quis est alligatus alteri, & hoc, vel Deo, vel homini. Si Deo, hoc est, vel per votum expressum, vel per aliquid, quod habet votum annexum. Primum est in voto, secundum in ordine. Si autem homini, hoc est dupliciter, aut per ligamen existẽs, aut per ligamen, præcedens. Primum est in ligamine, quo quis ligatus est vxori: secundũ est in crimine, quando mœchus, vel mœcha machinatus est in mortem coniugis, vel, ipso viuente, fidẽ de contrahendo dedit. Et sic sunt quatuor impedimenta, sc. votum, ordo, ligamen, & crimen. Idoneitas autem ad vnionem est distantia personarum conueniẽs, quæ tollitur per nimiam proximitatem, vel per nimiã elongationem. Nimia autem proximitas venit siue per generationem, siue per aliquid simile generationi, vt est cognatio legalis, aut spiritualis: aut venit per cõmixtionem sexuum, aut per contractionem sponsaliũ. Et sic sunt tria impedimenta, sc. cognatio, affinitas, & publicæ iustitiæ honestas. Nimia autem distantia aut attenditur quantum ad ea, quæ sunt naturæ, vt cum non possunt commisceri carnaliter: aut quantum ad ea, quæ sunt fortunæ, quæ non sunt in nostra potestate, vt patet, cum est vnus seruus, & alter liber: aut quantũ ad ea, quæ sunt religionis Christianæ, vt cum vnus est baptizatus, alter vero minimè. Et sic sunt tria impedimenta, scil. impotentia coeundi, error conditionis, & disparitas religionis. Ac per hoc sunt in vniuerso duodecim impedimenta, quæ Spiritu sancto dictante, introducta sunt in Ecclesia Dei. Cui sc. Ecclesiæ, & si omnia Sacramẽta sunt cõmissa, potissime coniugij Sacramentũ commissum est regulandũ propter varietates, quæ circa hoc Sacramentũ incidere possunt, & propter morbũ annexũ, qui est maxime infectiuus, & minimè tenens modum: & ideo ipsius Ecclesiæ est gradus cognationum limitare, sicut pro tempore expedire videt, & personas legitimas, vel illegitimas iudicare, & diuortia facere. Sed nunquam debet, nec potest matrimonium, quod legitime introductum est annullare: quia quos Deus coniunxit, non potest homo, quantumcunq; sit magnæ potentiæ, separare, cum ipsius Dei iudicio iudicandi remaneant vniuersi.

Impedimentorum matrimonij sufficientia.

Potestas Ecclesiæ, ad moderanda matrimonij iura.

Mat. 19. a & Marc. 10. a

S. BONAVENTVRÆ,
Eximij Ecclesiæ Doct. Breuiloquij,

SEPTIMA PARS.

In qua tractatur de statu finalis iudicij.

CAPVT. I

De iudicio in communi.

POSTQVAM aliqua breuiter dicta sunt, de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, & de medicina Sacramentali: restat nunc septimo, & vltimo aliqua breuiter tangere de statu finalis iudicij: De quo in summa tenendũ est, quod sine dubio iudiciũ vniuersorum futurũ est, in quo Deus Pater per Dominum nostrum IESVM Christum iudicabit viuos, & mortuos, bonos, & malos reddendo vnicuiq; secundũ exigentiam meritorum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scil. conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum sibiipsis, & cæteris innotescent: faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi sc. incarnati, qui in forma diuinitatis non videbitur, nisi à bonis:

Apoc. 20. d

in forma vero humanitatis, in qua & sententiam promulgauit, videbitur tam à bonis, quam à malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, & blandus iustis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia primum principium cum hoc ipso, quod primum sit à seipso, secundum seipsum, & propter seipsum, hoc ipso, ipsum est efficiens, forma, & finis, vniuersa producens, regens, & perficiens: ita quod sicut producit, secundum altitudinem summæ virtutis, sic etiam regit secundum rectitudinem veritatis, & consummat secũdum plenitudinem bonitatis. Quoniam ergo altitudo summæ virtutis requirebat, vt non tãtum esset productio creaturæ ad vestigium, verum etiam ad imaginem: non solum creaturæ irrationalis, verumetiam rationalis: non solum creaturæ, quæ mouetur secundum impetum naturalem, verumetiam secundũ libertatem volũtatis: & creatura, quæ est ad imaginem, quia capax est Dei, est beatificabilis, creatura rationalis disciplinabilis, creatura habens libertatem voluntatis est secundum legem iustitiæ ordinabilis, & deordinabilis: hinc est, quod rectitudo veritatis legem homini imponere debuit, in qua ad beatitudinem inuitaret, & ad veritatem erudiret, & ad iustitiã obligaret: ita tamen quod libertatem volũtatis non cogeret, quin pro suo libito volũtatis iustitiam relinquere posset, & sequi: cum sic res, quas condidit administret, vt eas agere proprios motus sinat. Et quia plenitudo bonitatis in consummando, operatur secundũ quod exigit altitudo virtutis, & rectitudo veritatis: hinc est, quod consummatio beatitudinis non datur à bonitate summa nisi his, qui seruauerunt iustitiam à rectitudine veritatis impositam; qui susceperunt disciplinã, & amauerunt illam summam & perpetuam felicitatem plus, quam bona transitoria.

Ratio futuri vniuersalis iudicij.

Et quoniam quidam hoc agunt, quidam autem oppositum, pro suatum varietate volũtatum, quæ interius occultantur, & in statu viæ secundum suum arbitrium currunt: hinc est, quod ad manifestationem altitudinis virtutis, rectitudinis veritatis, & plenitudinis bonitatis, necesse est vniuersale iudicium sequi; in quo fiant iustæ retributiones præmiorum, apertæ declarationes meritorum, & irreuocabiles lationes sententiarum, vt in iustis retributionibus stipendiorũ, summæ bonitatis appareat plenitudo: in apertis declarationibus meritorum, veritatis appareat rectitudo: & in irreuocabilibus lationibus sententiarum, summæ virtutis, & potestatis appareat altitudo. Primũigitur, quoniam iusta retributio respicit culpam, cui debetur pœna, vel iustitiam, cui debetur gloria, & vniuersi filij Adæ habent hanc, vel illam; hinc est, quod necesse est iudicio retributionis omnes iudicari, vt boni glorificentur, & impij cõdemnentur. Rursus, quia aperta declaratio meritorum requirit, quod simul appareat quid agendum est, & quid actum est, vel omissum à libertate voluntatis humanę, secundum varietatem circumstantiarum; hinc est quod & libri conscientiarum aperientur, vt appareat merita, & liber vitæ, vt appareat ipsa iustitia, secundum quam approbanda, vel reprobanda sunt merita illa. Et quoniã ille liber vitæ est liber, in quo scripta sũt omnia simul & lucidissime, & in conscientiis scribuntur veraciter; ideo ex concursu apertionis horum librorũ fiet aperta declaratio omnium meritorum; ita quod occulta cordis cuiuslibet, & sibi, & cęteris innotescant. Vnde, vt vult August. liber ille est vis, qua fiet, vt ad memoriam cuiuslibet cuncta mirabiliter reuocentur, vt lucide appareat æquitas diuinorum iudiciorum in apertissimo lumine veritatis. Postremo, quia irreuocabilis latio sententiarum debet fieri ab eo, qui possit audiri, & videri, & à quo non possit appellari: & videri ab vniuersis nõ potest summa lux, quam tenebrosi oculi videre non possunt, pro eo quod facie ad faciem videri non potest sine deiformitate mentis, & incunditate cordis, necesse est quod iudex appareat in effigie creaturæ. Quia vero pura creatura auctoritatem non habet summam, à qua appellari non possit, hinc oportet, quod iudex noster, & Deus sit, vt iudicet per auctoritatem summã; & homo sit, vt videatur, & disceptet cũ peccatoribus in effigie humana. Et quia vna vox disceptationis terret culpabiles, & assecurat innocẽtes; hinc est, quod vna ei⁹ effigies iustos lætificabit, & ecõtrario impios deterrebit.

Ratio retributionis præmiorum in iudicio.

Apertio librorum conscientiæ.

Aug. lib. 20. de Ciu. Dei c. 14. tom. 5.

Latio sententiæ irreuocabilis.

Caput II.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi est pœna purgatoria.

Deinde in speciali circa statum finalis iudicij cõsiderãda sunt quædam, sicut præambula, quædam, sicut concomitantia: & quædam, sicut consequentia. Præambula autem sunt duo, scilicet pœna purgatorij, & suffragia Ecclesiastica. Primo igitur de pœna purgatorij hoc tenendũ est, quod ignis purgatorius est ignis corporalis, quo tantũ spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, & satisfactionem condignam, affliguntur secundũ plus, & minus, secundum quod plus, vel minus de cremabili secũ ex hac vita traxerunt. Affligũtur autem minus grauiter, quã in inferno, & grauius, quam in hoc mundo: non tamẽ ita grauiter, quin semper sperẽt, & sciãt se in inferno non esse, licet forte pro pœnarũ magnitudine, hoc aliquoties non aduertant. Hac autẽ afflictione, ab igne corporali inflicta, purgantur spiritus à reatibus, & scoriis, & etiã reliquiis peccatorũ, quibus sufficienter expurgatis, immediate euolant, & introducuntur in gloriam paradisi.

Summaria doctrina de purgatorio.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc est: quia cum primum principium eo ipso, quod primum, sit optimum, & perfectissimum: & eo ipso, quod optimum, sit summe amatiuum boni, & summe detestatiuum mali, sicut summa bonitas non patitur, quod bonum maneat irremuneratum, sic etiam non debet pati, quod malum remaneat impunitum. Quoniam ergo viri iusti aliquando decedunt, qui in hac vita non totaliter pœnitentiam impleuerunt, cum meritũ vitæ æternæ in eis non possit remanere irremuneratum, & vitium culpæ non possit remanere impunitum; ne perturbetur pulchritudo ordinis vniuersi, necesse est, quod ipsi finaliter præmientur, necesse est etiam, quod iidem temporaliter puniantur secundum suarum culparum exigentiam & reatum.

Ratio purgatoriæ pœnæ.

Et quia culpa commissiua, & offensiua fuit maiestatis diuinæ, & dãnificatiua Ecclesiæ, & deformatiua imaginis diuinæ mẽti nostræ impressæ, maxime si fuit culpa mortalis, & venialis etiã disponit ad hoc: & de offensa requiritur punitio, de dãno vero agenda est satisfactio; & de deformatione requirẽda est expurgatio; hinc est quod necesse est, quod pœna illa sit iuste punitiua, digne satisfactoria, & sufficiẽter expurgatiua. Primũ igitur quoniã pœna ista debet esse iuste punitiua, & spiritus, qui contẽpto bono æterno, & summo, se subiecit infimo, iuste debet inferiori subiici, vt ab eis suscipiat pœnã, ex quorũ occasione perpetrauit culpã, & ratione quorũ & Deum contempsit, & seipsum vilẽ fecit; hinc est, quod ordo diuinæ iustitiæ exigit, vt spiritus ab igne materiali habeat puniri, vt sicut secũdũ ordinẽ naturæ anima vnitur corpori, vt influat vitã ipsi corpori, sic vniatur igni materiali secundũ ordinem iustitiæ, vt punibile puniẽti, à quo suscipiat pœnã. Et quia viri iusti qui sũt in gratia, nõ sunt digni nisi pœna trãsitoria, & tãto maiori digni sũt pœna, quanto maiora commiserunt peccata, & minorem egerunt pœnitentiam: hinc est, quod ab igne materiali puniuntur tẽporaliter, quidam tamen diutius, quidam vero breuius, quidam acerbius, quidam leuius, secũdum quod reatus exigit offensarum. Necesse enim est, vt dicit egregius doctor August. quod tantum vrat dolor, quantum hæserat amor. Tanto enim difficilius quis purgatur, quanto medullis cordis eius intimius amor inhæserat mundanorum Amplius quoniam pœna illa debet esse satisfactoria

Culpæ grauitas.

Aug. lib. 21. de Ciu. Dei c. 26. prope fin. tom. 5.

satisfactoria, & satisfactio respicit libertatem volūtatis, & statum viæ, potissime cum ibi iam non sit status merendi, & pœnæ illæ minime teneant rationem voluntarij: necesse est, quod illud, quod defecit ex parte libertatis in voluntate sustinente, suppleatur in acerbitate ex parte pœnę. Quia vero gratiam habent, qui purgantur, quam quidem vltra perdere nō possunt: hinc est, quod nec à tristitia penitus absorberi, nec in desperationem incidere, nec in blasphemiam possunt, nec volunt aliquatenus prosilire; ac per hoc licet grauiter puniantur, longe tamē aliter, & mitius quam in inferno: & statum etiam illum indubitanter sciūt alium esse, quam istum, in quo sunt illi, qui in inferno irremediabiliter cruciātur. Postremo quia pœna illa debet esse expurgatoria, & purgatio illa spiritualis, necesse est, vel quod ignis ille spiritualem habeat virtutem diuinitus sibi datam, vel, vt magis credo, ipsa virtus gratiæ interius habitātis adiuta à pœna extrinseca, ipsam animam iam pro offensis punitam, & à reatuum onere alleuiatam purget purgatione sufficienti, vt iam illa remaneat dissimilitudo ad gloriam. Et quoniā tales spiritus dispositi sunt in summo, ad deiformitatem gloriæ suscipiendam in se, cum ianua sit aperta, & purgatio consūmata, necesse est illos spiritus euolare, in quibus charitatis ignis sursum leuans, & nihil retardans ex parte impuritatis animæ, vel reatus. Nec enim decet diuinam misericordiā, seu iustitiam, vt amplius differat gloriā, cum inueniat receptaculum idoneū, & magna sit pœna in dilatione præmiorum, nec amplius puniri debeat spiritus iam purgatus.

Quo modo ab igne materiali in purgatorio spiritus patiantur.

Animæ purgatæ statim euolant ad gloriam.

Capvt III.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi sunt suffragia Ecclesiastica.

DE suffragiis autem Ecclesiasticis hoc tenēdum est, quod suffragia Ecclesię prosunt mortuis, suffragia dico, quę pro mortuis Ecclesia facit, sicut sūt sacrificia, ieiunia, Eleemosynæ, & aliæ orationes, & pœnæ voluntarie assumptæ pro eorū culpis celerius, & facilius expiandis. Prosunt autem mortuis, non quibuscumq; sed mediocriter bonis; vt pote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis; scil. illis, qui sunt in inferno: nec valde bonis; scil. his, qui sunt in cœlo: quin potius, econuerso eorum merita, & orationes suffragantur Ecclesiæ militanti, cuius membris multa beneficia impetrant beati. Prosunt autem secundum magis, & minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, quæ magis sollicitatur pro aliquibus, quam pro aliis, & hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel celeriorem liberationem, secundum quod supernæ prouidentiæ dispensatio melius eis viderit expedire.

Ratio autem ad intelligentiam prędictorum hæc est: quoniam primum principium cum sit optimum, ac per hoc summæ seueritatis contra malum, debet pariter summæ suauitatis esse ad bonum: & ideo cum ratione seueritatis iustitiæ, iusti, in quibus est reatus culpæ debeant post hanc vitam in purgatorio tormentari; debēt etiam ratione suauitatis misericordiæ releuari; & habere auxilium, & munimen: maxime quia in miseria sunt constituti, & suis operibus, & meritis non possunt amplius se iuuare. Disponere igitur debuit regimen diuinæ prouidentiæ suffragia eis conferri ab eis, qui possunt, salua tamen rectitudine iustitiæ, à qua nec debet, nec potest dulcedo misericordiæ dissentire, nec aliquatenus separari. Quoniam igitur rectitudo iustitiæ exigit conuersationem honoris diuini, regiminis vniuersi, & qualitatis meriti humani; ideo superni, & primi principij prouidentia summa disposuit, hæc suffragia valere defunctis secundum dulcedinem misericordiæ, & rectitudinem iustitiæ, seruantis honoris diuini dignitatem, vniuersi regimen, & humani meriti qualitatem.

Ratio suffragiorum pro mortuis.

Primo igitur quoniam in huiusmodi suffragiis seruari A debet iustitia, quæ diuini præcipue est cōseruatiua honoris; & honor diuinus nihilominus exigit opera satisfactoria, & pœnalia sibi persolui pro culpis: hinc est, quod per illa opera habent suffragia fieri, per quæ potissime fit satisfactio, & honor recompensatur Deo. Quoniam igitur huiusmodi sunt tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, & Eleemosyna, & altaris sacrificium, in quo maxime redditur honor debitus propter placentiam illius, qui in sacrificio illo offertur; hinc est quod suffragia Ecclesiæ consistunt in huiusmodi operibus satisfactoriis, & maxime in missis celebrandis, secūdum quod Gregorius in dialogis insinuat aliquos, propter Missarum beneficia de pœnis magnis celerrime liberatos: & per hoc pompa exequiarum, & accuratio funeris, & huiusmodi non debent inter suffragia Ecclesiæ computari: Propter quod & S. Augustinus dicit, quod curatio funeris, conditio sepulturæ, & pompa exequiarum, magis sunt solatia viuorum, B quam subsidia mortuorum.

Satisfactionis partes.

Greg. 4 lib. Dialog. c. 55.

August. lib. de cura pro mort. agen. cap. 2. tom. 4.

Amplius, quia debet ibi seruari iustitia conseruatiua ordinis, & regiminis vniuersi, & hęc exigit, vt in communicatione influētiarum saluetur ordo, & symbolum inter ea, in quibus, & in quæ influentię illę manant, ac per hoc inferius non debeat influere in illud, quod est supra, neque in id, quod est per omnimodam distantiā elongatum: hinc est quod suffragia Ecclesiæ non possunt valere his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico penitus separati, vnde nulla spiritualis influētia capitis ad eos peruenit, nec eis prodest, sicut nec influentia capitis prodest membris à corpore amputatis. Hinc est etiā, quod non prosunt beatis, quia C sunt omnino superiores secundum statum, & iam in termino existentes non possunt ad altiora conscēdere, sed magis econuerso ipsi prosunt nobis, & eorum orationes, nam & hoc meruerunt in carne; ideo disposuit ordo diuinus, vt etiam ipsis sanctis Dei orationes offerantur, vt & ipsi suffragentur nobis ad diuina beneficia impetranda. Non posunt ergo eis Ecclesiastica suffragia, sed magis nobis prosunt sua. Restat igitur quod prosunt solis iustis, qui sunt in pœnis purgatorij. Nam ibi ratione pœnę, & impotentiæ se iuuandi, sunt viuis inferiores, ratione vero iustitię cęteris membris Ecclesiæ sunt coniuncti: ita vt merito eis Ecclesiæ sanctæ merita possint propter symbolū, & ordinem suffragari.

Suffragia Ecclesiæ quibus non prosint.

Postremo, quoniam debet in his seruari iustitia, quæ pensat exigentiam meritorum; hinc est, quod suffragia illa, quæ cōmuniter fiunt pro defunctis, licet omnibus D bonis valeant pro modulo suo, his tamen amplius valent, qui magis meruerunt, vt sibi valerent, & prodessēt dum erant in statu viæ. Illa vero, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, quia intentio faciētis est recta, & secundum Deum procedit, & Ecclesiastica institutio absque dubio non est cassa: ideo plus valent illis, pro quibus determinate fiunt, licet etiam aliis aliquo modo communicentur. Nec tamen possunt ita aliis subuenire, sicut illi principali personæ, pro eo quod licet sint spiritualia, tamen diuina iustitia pro maiori culpa maiorem exigit emendam, & pro pluribus culpis plures emendas. Vnde exemplum de lumine, quod æqualiter illuminat ad vnam mensam sedentes, non placet: quia huiusmodi suffragia potius assimilari habent pretiis redē-E ptiuis, quam huiusmodi influentiis diffusiuis. Quantum autem cuilibet determinate valeant, ille certitudinaliter diffinire habet, cuius est in reatibus, & pœnis & suffragiis attendere pondus, numerum, & mensuram.

Ecclesiæ suffragia quibus magis prosint.

Capvt IV.

De concomitantibus iudicium, sicut est conflagratio ignium.

DEinde aliquid dicendum est de concomitantibus iudicium, quæ sunt duo, scil. conflagratio ignium mundanorum, & resurrectio corporum. De conflagratione

tione igitur hoc tenendum est, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuretur, ita quod figura huius mundi mundanorum ignium, & conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione tempore diluuij. Dicitur autem transire figura huius mundi, non quantum ad destructionem totalem huius mundi sensibilis, sed quia per actionẽ illius ignis omnia elementaria inflammantis, consumentur vegetabilia, & animalia purgabuntur, & innouabuntur elementa, maxime aër & terra: purgabuntur iusti, & adurentur reprobi: quibus factis cessabit etiã motus cœli, vt sic completo numero electorum, fiat quodam modo innouatio & præmiatio corporum mundanorum.

Gen. 7. d
1. Cor. 7. f

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium rerum vniuersale, cum sit sapientissimum, & si in omnibus, quæ agit, attendit ordinem sapientiæ, potissime tamen in his debet attendere, quæ spectant ad consummationẽ: vt sic non discordet primum à medio, nec medium à postremo, sed in cunctis congruentissime ordinatis appareat illius primi principij sapiẽtia ordinans, & bonitas, & altitudo. Quoniam ergo Deus secundum sapientiam suam ordinatissimã cunctum mundum istum sensibilem, & maiorem fecit propter mundum minorem, scil. hominem, qui inter Deum, & res istas inferiores in medio collocatus est: hinc est, quod vt omnia sibi inuicẽ congruant, & habitatio cum habitatore habeat harmoniam, homine bene instituto, debuit mundus iste in bono, & quieto statu institui: homine labente debuit etiam mundus iste deteriorari: homine perturbato, debuit perturbari: homine expurgato, debuit expurgari: homine innouato, debuit innouari; & homine consũmato, debuit quietari.

Commotio totius creaturæ in fine mundi.

Primo ergo quoniam mundus ille perturbari debet, homine perturbato, sicut stetit cum stante, & quodammodo cecidit cum labente: & in futuro iudicio propter seueritatem iudicis ostendendam, necesse est omnium corda terreri, & peccatorum maxime, qui vniuersorum Dominum, cõtempserunt: vt sic omnis creatura diuinum accipiat zelum, & conformetur auctori, conformetur etiam habitatori, necesse est totius orbis cardines horribilissime commoueri. Et quia nihil intensius, & velocius, & horribilius in agendo commouet alia elementa, quam ignis hinc inde ex omni parte concurrens; hinc est, quod necesse est, quod ipsius iudicis faciem ignis præcedat, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, vt sit ibi concursus ignis elementaris, & terrestris: ignis purgatorij, & etiam infernalis: vt per infernalem, reprobi adurantur: per purgatorium, iusti purgentur: per terrestrẽ, hæc terræ nascẽtia consumantur: per elemẽtarem, elementa subtilientur, & ad innouationis faciẽ disponantur, & simul cũ hoc cętera conturbentur, vt non solum homines, & dæmones, verumetiam Angeli videntes terreantur.

Rursus quoniam mundus iste purgari debet cum homine expurgato, & homo in statu finalis temporis indiget purgari à scoria auaritiæ, & malitiæ, sicut in primo tẽpore à fæce luxuriæ, indiget etiam purgari & velociter, & intime, & perfecte: hinc est, quod sicut mundus prius delectus est, & quodã modo purgatus, per elementũ aquæ, quod est frigidum contra ardorẽ, & fœtorem luxuriæ: sic finalis mundus per ignẽ propter refrigerium charitatis, & frigus malitiæ & auaritiæ, quæ regnabunt in fine quasi in ipsius mundi senectute. Quæ quia maximæ sunt adhærentiæ, necesse est, quod purgans sit actionis intimæ, violẽtæ, & acceleratæ: quod non contingit reperiri in elemẽto alio, quã in igne. Et ideo sicut factũ est aquarũ inũdatione diluuiũ; sic per actionẽ ignis mũdi sensibilis facies exuretur.

Gen. 7

Auaritia & malitia in senectute mundi.

Mundi innouatio.

Amplius quoniam mundus ille innouari debet cum homine innouato, nec innouari potest aliquid in nouã formam, nisi perdat vetustam, & quodam modo disponatur dispositione noua superinducta: hinc est, quod cum ignis maxime habeat virtutẽ expulsiuam formę extraneæ, habet etiam vim subtiliatiuam, & cœlesti naturæ cognatam: ideo per ipsum debet fieri purgatio simul & innouatio, ita quod cum geminam habeat efficaciam, quantum ad aliquam, iudicis aduentum præcedit, quantum autem ad reliquam habet sequi. Et cum innouatio sit ad nouitatem, quæ amplius non redit ad vetustatem: ac per hoc ad nouitatem incorruptibilem, quam dare non est in potentia alicuius creaturæ: hinc est, quod licet in illa purgatione & innouatione, ignis aliquid agat per naturalem virtutem, vt inflammare, purgare, rarefacere, & subtiliare: nec necesse est, quod cum illa virtute naturali sit virtus operans supra naturam, cuius imperio fiet conflagrationis initium, & cuius etiam virtute fiet nihilominus complementum.

Postremo quoniam mundus ille debet consummari, homine consummato, & tunc est homo cõsummatus, quando in gloria completus erit numerus electorum, ad quem quidem statum omnia tendunt, sicut ad finẽ vltimum, & completũ: necesse est, facta completione illius numeri, terminari, & quietari motus naturæ cœlestis: necesse est etiã terminari trãsmutationes elemẽtares: necesse est etiam per consequens terminari generationem, quæ est in animalibus, & in plantis. Cum enim omnia ista ordinentur ad formam nobilissimam, quæ quidem est anima rationalis, posito statu in animalibus, necesse est & statum, & complementum poni in cęteris præcedentibus. Et ideo corpora cœlestia habita quiete, & luminis plenitudine, dicuntur remunerari. Elementa vero, quæ amplius non habẽt vim multiplicandi per transmutationẽ mutuã, dicuntur interire non quantũ ad substantiã, sed quantũ ad actionem, & passionẽ mutuam, & hoc maxime, quantum ad qualitates actiuas. Vegetabilia vero, & sensibilia, quia non habent potestatẽ, & vitam perpetuã, & durationẽ sempiternã, quam competit statui illius nobilitatis; necesse est in propria natura consumi: ita tamen quod saluentur in principijs, & quodã modo in simili, videlicet in homine, qui similitudinẽ habet cum omni genere creaturæ: & ideo in ipsius innouatione, & glorificatione possunt dici omnia innouari, & quodãmodo pręmiari.

Completo numero electorum omnia terminãtur.

Caput V.

De concomitantibus iudicium, sicut est resurrectio corporum.

De resurrectione autem corporum hoc tenendum est, quod omnium corpora hominum in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia quantum ad ordinationem temporis, sed magis quantũ ad ordinationem dignitatis. Nam mali resurgent cum suis deformitatibus, & pœnalitatibus, miseriis, & defectibus, quos habuerant in statu viæ. In bonis autẽ natura seruabitur, & vitia detrahentur, & omnes resurgent integro corpore, & plena ætate, & debita mensura membrorũ; vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectũ, in mensurã ętatis plenitudinis Christi. Surgẽt autẽ tam in bonis quã in malis corpora eadẽ numero, quæ prius, & ex eisdẽ partibus constituta, salua totius veritate naturæ, non solũ quantum ad membra principalia, & humiditatẽ radicalem, verumetiã saluis capillis & cęteris membris, quę faciunt ad decentiam corporis, ita quod in quascumque auras, vel sinus naturæ, puluis humani corporis cedat, ad eam animam redibit, quæ ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit.

Vniuersalis resurrectionis qualitas & ratio.

Eph. 4. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principiũ eo ipso, quod primũ & summum, est vniuersalissimũ, & sufficientissimum, ac per hoc principiũ est naturarum, gratiarum, & præmiorũ: principiũ etiam potentissimum, clementissimum, & iustissimum, & licet secundum quandam appropriationẽ sit potentissimum in constitutione naturarum, & clementissimum in collatione gratiarum, & iustissimum in retributione stipendiorum; tamen sigillatim singula sunt in singulis, quia summa potentia, clementia, & iu-

ſtitia nullatenus poſſunt ab inuicem ſeparari: & ideo A in opere retributionis neceſſe eſt, quod ipſa fiat ſecundum quod exigit rectitudo iuſtitiæ, & reformatio gratiæ, & completio naturæ. Quoniam ergo iuſtitia neceſſario requirit, vt homo qui meruit, vel demeruit non in anima ſolum, nec in corpore ſolum, ſed in anima ſimul, & corpore puniatur, vel præmietur in vtroque: reformatio autem gratiæ requirit, vt totum corpus aſſimiletur Chriſto capiti, cuius corpus mortuum neceſſarium fuit reſurgere, cum vnitum eſſet inſeparabiliter deitati: completio vero naturæ requirit, vt homo conſtet ſimul ex corpore, & anima, tanquam ex materia & forma, quæ mutuum habent appetitum, & inclinationem mutuam; neceſſe eſt, reſurrectionem eſſe futuram, exigente hac conſtitutione naturæ, infuſione gratiæ, & retributione iuſtitiæ, ſecundum quas tota B vniuerſitas habet regi. Et ideo ex his tribus, omnia clamant hominẽ ſuſcitandum, vt omnis tollatur excuſatio illis, qui contra hanc veritatem fidei obſurdeſcunt, & merito contra tales vniuerſus pugnet orbis terrarũ.

Sap. 5. d

Ratio iuſtitiæ Dei in reſurrectione.

Primo igitur, quoniam reſurrectio debet eſſe ſecundum exigentiam ordinis diuinę iuſtitiæ, & diuina iuſtitia reddit vnicuique quod ſuum eſt pro loco, & tẽpore, & omnis anima corpori ſemel, & ad punctum temporis vnita, vel habet in eo culpam, vel gratiã: neceſſe eſt quod omnes reſurgant. Et quia diſtinctus debet eſſe ſtatus retributionis à ſtatu viæ, & reſurrectio ſpectat ad ſtatũ retributionis; vt non confundatur ordo vniuerſi, & vt fides habeat meritũ, quæ credit, quod non videt, & vt certius, & clarius appareat æquitas diuinæ iuſtitiæ; & vt ſimul fiat conſummatio, & retributio finalis in Angelis, & hominibus; requirit hoc diuina iuſtitia, vt omnes reſurgant ſimul, quantũ eſt de lege cõmuni. Quod dico propter Chriſtũ, & eius beatiſſimã Matrem glorioſam virginem Mariam. Quia vero malis debetur pœna, & miſeria, & bonis gloria: ideo etſi ſimul reſurgant in tempore, valde tamen diſſimiles erunt in conditione. Nã quia malis reſurrectio non eſt ad vitã, ſed ad ſuppliciũ, neceſſe eſt, quod ipſi cũ infirmitatibus, & deformitatibus, & defectibus ſuſcitẽtur.

Ratio reſurrectionis ex conſummatione gratiæ.

Rurſus, quia reſurrectio debet eſſe ſecundum exigentiam conſummationis gratiæ, & perfecta gratia facit nos conformes Chriſto capiti noſtro, in quo nullus fuit defectus membrorum, ſed perfecta ætas, & ſtatura debita, & effigies formoſa; opportunũ eſt, quod boni ſuſcitentur in optimis conditionibus, ac per hoc D neceſſe eſt, quod in eis vitia detrahantur, & natura ſeruetur. Opportunum etiam eſt, vt ſi aliquod membrũ deerat, ſuppleatur: ſi aliqua erat ſuperfluitas, auferatur: ſi aliqua membrorum deordinatio, corrigatur: ſi paruulus erat, ad quantitatem ætatis Chriſti, quam habebat in reſurrectione, licet non in mole, diuina virtute deducatur: ſi decrepitus, ad eandem ætatem reducatur: ſi gigas, ſi nanus, ad menſuram congruam limitetur: vt ſic omnes integri, & perfecti occurrant in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Eph. 4. b

Ratio ex conditione naturæ.

Poſtremo quia reſurrectio debet eſſe ſecundum exigentiam perfectionis naturæ, & natura ſpiritus rationalis exigit, quod viuificet corpus proprium, quia proprius actus in propria materia habet fieri: neceſſe eſt, quod idem corpus numero reſurgat, & alioquin non E eſſet reſurrectio vera. Requirit etiam natura animæ rationalis, & immortalis, quod ſicut habet eſſe perpetuum, ſic corpus habeat, cui perpetuo influat vitam: ac per hoc, corpus, quod animæ vnitur, ex ipſa vnione ordinationem habet ad incorruptionem perpetuam: ita tamen quod illud, in quo conſiſtit ſubſtantia totius corporis, ſicut ſunt membra principalia, & etiam humiditas radicalis, & caro ſecundum ſpeciem habeat ordinationem neceſſariam; alia vero, ſcil. caro ſecundũ materiam, & partes, quæ ſunt de bene eſſe corporis, habeant ordinationem de congruo: & ideo primæ partes ſunt ordinatæ ad reſurrectionem, ſecundũ ordinem neceſſitatis, aliæ vero omnes ſecundũ ordinẽ congruitatis. Quem quidem ordinem, quia Deus impreſſit naturæ, & natura non poteſt perficere, quia non poteſt mortuum ſuſcitare, & ipſa diuina prouidentia nihil debuit facere fruſtra: neceſſe eſt, quod ipſius virtute reparetur corpus idem numero, & immortale, & ex omnibus partibus conſtitutũ, & ſalua tota veritate humanæ naturæ. Cum autẽ hæc natura non habeat in poteſtate, ſed ſolũ in appetitu, quia nec idẽ corpus numero deſtructum reparare poteſt, cum non poſſit in totam rei ſubſtantiam: nec corpus immortale poſſit efficere, cũ omne per naturã generabile ſit corruptibile; nec diſperſa colligere poteſt: neceſſe eſt, quod reſurrectio nõ ſeminalibus, nec naturabilibus cauſis, ſed primordialibus attribuatur, vt fiat ſecundũ curſum mirabilẽ & ſupernaturalẽ, & ſecundũ diuinæ imperium voluntatis.

Caput VI.

De conſequentibus ad iudicium, ſcilicet de igne infernali.

De pœna infernali ſummatim.

Conſequenter de conſequentibus ad iudicium eſt dicendum, quæ ſunt duo, ſcilicet pœna infernalis, & gloria cœleſtis. De pœna igitur infernali hoc tenẽdum eſt, quod pœna infernalis eſt in loco corporali deorſum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi tam homines, quam ſpiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit & affliget ſpiritus, & etiam corpora: nec tamen corpora illa conſumet; ſed ſemper affliget alios plus alios minus ſecundũ exigentiam meritorum. Huiuſmodi autem afflictioni C ignis coniuncta erit afflictio ſecundum omnes ſenſus, coniuncta erit pœna vermis, & carẽtia viſionis Dei: ita quod in his pœnis erit varietas, & cum varietate acerbitas, & cum acerbitate interminabilitas, vt ad reproborum ſupplicium, tormentorum fumus aſcendat in ſæcula ſæculorum.

Apo. 14. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hęc eſt: quia cum primum principium ſummum ſit, quidquid habet, habet in ſummo: ideo neceſſe eſt ipſum eſſe rectiſſimum. Cum ergo in retribuendo agat ſecundum rectitudinem, ſicut contra ſe facere non poteſt, nec ſe negare, nec ſuam iuſtitiam impugnare: ſic neceſſario ſua rectitudine exigente, oportet, quod peccatũ puniatur ſecundum quantitatem culpæ, in his maxime, qui legem miſericordiæ contemnentes: per impœnitẽtiam impegerunt in ſeueritatẽ iuſtitiæ. Quoniam ergo ſeueritatis iuſtitiæ eſt conſiderare culpam, non ſolum quantum ad radicem, verumetiã quantum ad circumſtantias aggrauantes: congruiſſimũ eſt, vt iudex iuſtus pœnas debitas ab impiis exigat vſque ad vltimũ quadrantem: & ſic non remaneat dedecus peccati ſine decore iuſtitiæ: & ſicut manifeſta eſt poteſtas in creando & ſapientia in gubernando, & clementia in reparãdo; ſic manifeſtetur ſumma iuſtitia in puniendo. Quoniam ergo diuina iuſtitia peccatorem impium debet punire ſecundum exigentiam culpæ; & culpa mortalis, ad quã ſuccedit finalis impœnitentia, ipſa habet rationem deordinationis perpetuę, deordinationis libidinoſæ, deordinationis multimodæ: neceſſe eſt, quod ipſa puniatur pœnarum æternitate, acerbitate, & multiformitate:

Diuinæ iuſtitiæ ſeueritas.

Deordinationis perpetuę pœna.

Primo igitur deordinationis perpetuæ pœna debet eſſe perpetua, quia peccatum, quod quis committit, & de quo nunquã pœnitet, perpetuo in animo durat, & à vita perpetua, ſcil. Deo ſeparat, & à voluntate procedit, quæ in peccato vellet perpetuo delectari. Et licet delectatio illa tranſiens ſit momentanea, quia tamen deordinatio tenet rationẽ perpetuitatis, pœna deordinationi reſpondens, debet habere carentiã finis: vt ſicut homo in ſuo perpetuo finẽ non appoſuit à peccato recedendo, ſic Deus in ſuo perpetuo non deſiſtat à puniendo: & ſicut homo contra infinitũ peccauit, ſic pœnam habeat infinitã. Et quia non poteſt habere pœnã infinitam intenſiue, habeat ſaltem duratione. Et

ſicut

sicut voluntas eius post mortem semper malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine immutatione sententiæ, requirente hoc perpetuitate deordinationis in impiis damnatis.

Libidinosæ deordinationis pœna.

Rursus quoniam deordinationis libidinosæ pœnæ debet esse afflictiua, quia delectatio punitur per tristitiam contrariã, & spiritus rationalis in peccando conuertit se ad bonum proprium, & vt nunc, & partiale libidinose amandum, & ex hoc contemnit diuinum imperium & dominiũ: hinc est, quod ad hoc, quod illa delectatio improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitionem illius contemptus & delectationis peccator, siue spiritus præcipitetur in locum infimum, & maxime à statu gloriæ longinquum, hoc est in profundissimum infernum. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus infimæ naturæ, ac per hoc non à substantia spirituali patiatur, sed à corporali, & infima, hoc est à fæcibus corporum mũdanorum, vt in fæcibus defigatur, & igne, & sulphure concremetur. Et quoniam spiritus, qui per naturã pręponitur corpori, & in corpus habet influere, & ipsum mouere, dignitatẽ naturæ per culpã peruertit, & se subiicit quodam modo vilitati & nihilitati peccati; hinc est, quod secundũ ordinem iustitiæ debet ordinari, vt tam peccator spiritus, quam homo igni corporeo alligetur: non vt in illum influat vitam, sed vt diuino decreto suscipiat pœnã. Cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immissum, & quam sentit per vim naturalis sensus, sit inseparabiliter alligatus, necesse est, quod acriter tormentetur. Et quia ille ignis non agit nisi per dispositionem peccati, & reatus, & maculæ, ex improbitate libidinis procedentis, & hæc non est æqualiter in omnibus, hinc est, quod ab eodem igne alij cremantur plus, alij vero minus; sicut ab eodem igne aliter vtitur palea, & aliter comburitur lignum. Quoniam autem illa peccati distinctio, & reatus, secundũ quam actio ignis moderatur, est in eodem vniformis, & nunquam crescit, nec decrescit, nec mutatur; hinc est, quod diuino imperio ordinante, ignis ille sic agit, quod semper vrit, & non consumit: semper affligit, & non interimit; quia non agit ad suæ formę multiplicationem, sed ad pacis animæ in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in seipso. Vnde non fit noua ademptio, sed ademptæ pacis continuatio: vt sic in eadem pœna, nec acerbitas æternitatem, nec æternitas tollat acerbitatem.

De ordinationis multimodæ pœna.

Postremo quoniam deordinationis multimodæ pœna debet esse multimoda, & in omni peccato actuali mortali est deordinata auersio à summa luce & bonitate, & inordinata conuersio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis rectæ: hinc est, quod omnes actualiter peccantes, qui erũt damnati, punientur pœna triplici; propter auersionem, carentia visionis Dei: propter conuersionẽ, pœna incẽdij materialis; propter pugnã volũtatis & rationis, pæna vermis, vt sic ex hac multiplicitate pœnarũ afflicti, & varie, & acerbe, & æternaliter crucientur, & tormẽtorum fumus ascendat in sæcula sæculorum, Amen. *Apo 14.c.*

CAPVT VII.

De consequentibus ad iudicium, scilicet gloria paradisi.

Præmium beatorum triplex.

DE gloria autem cælesti hoc in summa tenendum est, quod in ipsa est præmium substantiale, consubstantiale, & accidentale. Præmium, inquam, substantiale consistit in visione, fruitione, & tentione vnius summi boni, scilicet Dei: quem beati videbunt facie ad faciem, hoc est nude, & sine velamine fruentur auide, & delectabiliter: quem etiam tenebunt, sempiternaliter, vt sic verificetur illud Bernardi; quod Deus futurus est rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis. *1.Cor.13.d. Bernard. in Cant. serm. 11. post med.* Præmium vero consubstantiale consistit in gloria corporis, quæ secunda stola dicitur: qua resumpta, perfectius anima beata tendit in summum cœlum. Et hæc stola consistit in quadruplici dote corporis, scilicet in dote claritatis, subtilitatis, agilitatis, & impassibilitatis: quę erũt secundum plus & minus in diuersis, secundum maioritatem, & minoritatem prius habitæ charitatis. *Dotes corporis quatuor.* Præmium autem accidentale, consistit in quodam decore speciali superadiecto, qui quidem aureola nuncupatur, & secundum Doctorum sententiam, debetur triplici generi operum, sc. martyrio, prædicationi & continẽtiæ virginali. Et in omnibus prædictis seruabitur gradus, & distinctio, secundum exigentiam meritorum. *Aureola.*

Beatitudinis nostræ ratio. Rom.1.c.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hęc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, habet summam vnitatem, veritatem, & bonitatem, & hoc ipso in eo etiam est ponere summam potentiam, sapientiam, clementiam, & iustitiam. Quoniam autem hæc inuisibilia Dei manifestari decet per opera; ideo Deus mundum istum sensibilem principians, sic produxit, sic gubernat, sic reparat, sic remunerat, & consummat, quod in productione manifestetur summa potentia: in gubernatione summa sapientia: in reparatione summa clementia: & in remuneratione iustitia consummata. Vt ergo manifestaretur potentia ad suiipsius laudem, & gloriam, & honorem, omnia produxit de nihilo, faciens aliquid prope nihil, scilicet materiam corporalem: & aliquid prope se, scil. substantiam spiritualem, & simul hæc iungens in vno homine, in vnitate naturæ, & personæ, scil. rationalem animã, & materiam corporalẽ. Vt manifestaretur sapientia, ipse quidem prouidentissime omnia gubernat, & ordinate. Nã ipse supremum hominis regit per seipsum, mentẽ scil. quam illustrat: & infimum, scil. corpus per liberum arbitrium voluntatis, vt sic corpus, & corporalia quo ad regimen subiaceant spiritui, spiritus vero Deo. Vt manifestaretur clementia, lapsum hominẽ reparauit, assumendo hominis naturam, suscipiendo pœnalitates, & tãdem perferendo pœnam: vt sic summa misericordia misero misericordem faceret esse conformem ad reuelationem miseriæ, non solum in dignitate naturæ conditæ, verumetiam in defectibus naturæ in miseria constitutæ. Vt tandem manifestetur iustitia, retribuet vnicuique secundum exigentiam meritorum, non solum malis pœnam, verumetiam iustis gloriam sempiternam. Sic enim exigit retributio æqua, & reparatio gratuita, & gubernatio ordinata, & productio virtuosa. Nam omnium horum consummatio est in fine.

Ratio præmij iustorũ quoad corpus & animam.

Primum igitur quoniam omnium iustorum præmiatio fieri debet, secundum quod exigit retributio iusta, & etiam productio virtuosa, & productio Dei fecit rationalem spiritum prope Deum, capacem Dei, capacem scil. secundum vim inditæ imaginis ipsius B. Trinitatis, cui in iustis totus hominis spiritus secundũ integritatẽ imaginis deseruiuit; hinc est, quod à nullo minus Deo potest rationalis spiritus præmiari, nec impleri, nec eius capacitas terminari: ideo in præmiũ datur ei deiformitas gloriæ, per quam Deo effectus conformis & ratione ipsum videat clare, & voluntate diligat plene, & memoria retineat in æternum: vt sic anima tota viuat, tota dotetur in tribus animæ viribus, tota Deo configuretur, tota in illo requiescat: in ipso sicut in omni bono inueniens pacẽ, lucem, & sufficiẽtiam sempiternam, per quam in statu omnium bonorum congregatione perfecta constituta, & æterna vita viuens, dicatur beata, & etiam gloriosa.

Boet. lib. 3. de consol. Philos. prosa 2. circa prin.

Rursus quoniam retributio illa debet fieri secundũ quod exigit non solum retributio iusta, & productio virtuosa, verumetiam gubernatio ordinata, & Deus in productione corpus animę alligauit, & naturali, & mutuo appetitu inuicẽ copulauit: ad gubernationem vero subiecit, & in statu meriti fecit, vt spiritus cõdescenderet, & intenderet corpori gubernãdo propter exercitiũ in merẽdo; nec naturalis appetitus patitur, quod anima

sit plene beata, nisi restituatur ei corpus, ad quod resumendum habet inclinationem naturaliter insertam; A nec regiminis ordo sustinet, quod restituatur corpus spiritui beato, nisi per omnia illi conforme, & subiectũ, quantum potest corpus spiritui conformari. Quoniam ergo spiritus est visione lucis eternæ clarificatus; ideo debet, in eius corpore claritas lucis permaxime resultare. Quia vero dilectione illius summi spiritus est summe spiritualis effectus; ideo in corpore habere debet correspondẽtem subtilitatem & spiritualitatem. Quia tentione æternitatis factus est omnino impassibilis, ideo in corpore eius, debet esse impassibilitas omnimoda, tã intra, quam extra. Quia vero ex his omnibus, spiritus promptissimus est ad tendendũ in Deum; ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri. Quoniam igitur per has quatuor proprietates fit corpus spiritui B conforme, & etiam subiectũ: hinc est, quod in his quatuor præcipue dotari dicitur, ratione quorum idoneitatem habet sequi spiritum, & locari in regione cœlesti, quæ est regio beatorum. In istis enim proprietatibus, cœlestibus corporibus assimilatur, per quas quasi gradatim distat corpus cœleste à quatuor elementis, & sic dos corporũ quadruplicata & corpus in se perfectũ reddit, & conforme habitationi cœlesti, & spiritui beato: per quẽ à summo capite Deo vsq; in oram vestimenti, sc. corporis, plenitudo dulcedinis, & beatitudinis ebrietas redũdat, & quantũ est possibile deriuatur.

Postremo quoniam illa præmiatio debet fieri, secundum quod exigit retributio iusta, & productio virtuosa, & gubernatio ordinata, & etiam reparatio gloriosa, & in diuersis Christi membris diuersa sunt charismata gratiarum, non solum quantum ad interiora donã, C verum etiam quantum ad exercitia exteriora non solum quo ad habitus, verumetiam quo ad status; non solum quo ad perfectionem charitatis in mente, verumetiã quo ad perfectionis decorem & pulchritudinẽ in opere corporali: hinc est, quod aliquibus membris non solum stola animæ cũ tribus eius dotibus, & stola corporis cum quatuor, verumetiã excellentia quædam decoris & gaudij debetur, propter excellentiam perfectionis, & decoris habiti corpore virtuoso. Quoniã igitur triplex est genus operis præcellentis, perfectum, & pulchrum, & spirituali formositate formosum, secundum triplicem vim animæ: secundum rationalem, prædicatio veritatis perducens alios ad salutem: secundũ concupiscibilem, perfecta declinatio concupiscentiarum, per integritatem perpetuam continentiæ virginalis: secundum irascibilem, perpessio mortis ad honorem Christi: hinc est, quod his tribus generibus iustorum, scilicet prædicatoribus, virginibus, & martyribus debetur illa excellentia præmij accidentalis, quod aureola nuncupatur, quod ad decorem facit, non solum animæ, verumetiam corporis: quia non redditur volũtati tantum, sed operi extrinseco, substernens sibi meritum, & præmium charitatis, quod consistit in septiformi dote, triplici animæ, & quadruplici corporis, in quibus clauditur consummatio, integritas, & plenitudo omnium bonorum spectantium ad gloriæ complementum. Qualia autem & quanta sint illa non verba mea, sed B. Anselmi ponantur. Ait enim in fine Prosologij: Excitare nunc anima mea, & erige totũ intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale & quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quam delectabile illud bonũ, quod continet iucũditatem omnium bonorum: non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator à creatura. Si enim bona est vita creata, quam bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quam iucunda est salus, quę fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quam amabilis est sapientia, quæ omnia condit ex nihilo? Denique si multæ, & magnæ delectationes sunt in tribus delectabilibus, qualis, & quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia.

Aureola quibus reddenda.

Ansel. Prosolog. c. 24.

Qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi non erit? Certe quidquid volet, erit, & quod nolet esse, nõ erit. Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor homins cogitauit. Cur ergo per multa vagaris homuncio, quęrẽdo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama vnum bonũ, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desidera simplex bonum, quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas caro mea, quid desideras anima mea: Ibi est quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo: Fulgebunt iusti sicut Sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere possit: Erũt similes Angelis Dei: quia seminatur corpus animale, & resurget corpus spirituale: potestate vtique non natura. Si longa & salubris vita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas; quia iusti in perpetuum viuent, & : Salus iustorum à Domino. Si satietas: Satiabũtur cum apparuerit gloria Dei. Si ebrietas: Inebriabũtur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum Chori concinũt sine fine Deum laudantes: Si quælibet non immunda, sed munda voluptas; Torrente voluptatis tuæ potabis eos Deus. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent Deum plus, quam seipsos, & inuicem tanquã seipsos, & Deus illos, plus quam seipsos: quia illi illum, & se inuicem per illum, & ille se, & illos per seipsum, Si concordia, omnibus illis erit vna voluntas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, vt Deus suæ. Nam sicut poterit Deus, quod volet per seipsum, ita poterunt illi per illũ quod volent; quia sicut illi non aliud volent, quã quod ille, ita ille volet, quidquid illi volent: & quod ille volet, non poterit nõ esse. Si honor, & diuitiæ, Deus suos seruos bonos, & fideles supra multa constituet: immo filij Dei, & Dei vocabũtur, & erunt, & vbi erit filius Dei, ibi erunt & illi. Hęredes quidẽ Dei, cohęredes autem Christi Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquã, & nullatenus ista, vel potius istud bonũ sibi defuturũ, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorẽ Deũ illud dilectoribus suis inuitis ablaturũ; nec aliquid Deo potẽtius, inuitos Deũ, & illos separaturũ. Gaudiũ vero quale, aut quantũ est, vbi tale, ac tantũ bonum est? Corhumanũ, cor indigens, cor expertũ ærumnas, immo obrutũ ærumnis, quantũ gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possunt gaudiũ suũ de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem D omnino sicut te ipsum diligeres, eandem beatitudinẽ haberet, duplicaretur gaudiũ tuũ, quia non minus gauderes pro eo, quã pro te ipso. Si vero duo, vel tres, vel multo plures idipsum haberent: tantundẽ pro singulis quantũ pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabiliũ Angelorum, & hominum beatorum, vbi nullus minus alium, quam seipsum diligit, non aliter gaudebit quisq; pro singulis aliis, quam pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet suum gaudiũ, quo modo capax erit tot, & tantorũ gaudiorum? Et vtique quia quantum quisque diligit aliquem, tantũ de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta felicitate vnusquisq; plus amabit sine comparatione Deum, quam se, & omnes E alios secum; ita gaudebit plus absq; æstimatione felicitate Dei, quam de sua, & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totũ cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt, toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

Nondum ergo Domine dixi aut cognoui, quantum gaudebunt illi beati tui, vtiq; tantũ gaudebunt, quantũ amabunt: tantũ amabunt, quantũ cognoscent te. Quantum cognoscent te, & quantum amabunt te? certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantũ te cognoscent, & amabũt in illa vita. Oro Deus cognoscam te, amem te, vt gau-

Idem Prosolog. c. 25.
1. Cor. 2. e
Sap. 3. a
Matt. 22. c
1. Cor. 15. f
Sap. 5. c
Psal. 36. g
Psal. 16. c
Psal. 35. b
Ibidem.
Mat. 25. b
Mat. 5. a
Rom. 8. c
Ansel. Prosolog. c. 26.
1. Cor. 2. c

deam

deam de te; & si non possum ad plenum in hac vita, vt proficiam in dies, vsq; dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me notitia tui, & ibi fiat plenus; crescat hic amor tuus, & ibi fiat plena; vt hic gaudium meum sit in spe magnum, & ibi sit in re plenum. Domine per filium tuum iubes, immo cōsulis petere, & promittis accipere, vt gaudium nostrum plenum sit. Deus verax peto, accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per admirabilem consiliarium nostrum consulis; accipiam, quod promittis per veritatem tuam, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum, Amen.

Isa.16.g

Mat.53.b Rom.1.c

S. BONAVENTVRÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris, Centiloquium.

QVOD COMPENDIVM THEOLOGIÆ DICITVR.

Ingrediendum ad sacram Theologiam generalibus præceptis instruit hoc opusculo eximius Ecclesiæ Doctor: idque breuitate verborum, ac sententiarum vbertate, quibus in Breuiloquio vsus est, egregie præstat. Tractatus vero iste in partes quatuor distributus est, quæ omnes continent Sectiones centum, vnde Centiloquium sibi nomen sortitur. Prima igitur pars est de malo sub ratione culpæ: secunda de malo sub ratione pœnæ: tertia de bono sub ratione gratiæ: quarta de bono sub ratione gloriæ: Vt autem notum sit, perspicere volenti, quomodo Centiloquium, & Breuiloquium connexa sint, animaduertendum est: primam & secundam partem Centiloquij tertiæ omnino, & partim septimæ Breuiloquij respondere: tertiam primæ, secundæ, quartæ, quintæ & sextæ similiter: quartam vero septimæ pro sua ratione. Adeo verò conformis est doctrina vtriusque tractatus, vt eundem & sibi maxime constantem demonstret auctorem.

PROOEMIVM.

ECCE descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus, & scientia, vt ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis respondere ex his, illis, qui miserunt te. Informans Sapiens in his verbis eum, qui intendit ad prædicationis officiū promoueri, quatuor innuit studioso discipulo videnda, scil. in quo est studendum, quia in trina traditione, cum dicit: Ecce descripsi eam, scil. doctrinam sacram tripliciter: quia ad discretionem boni, & mali, & informaui rationalem: ad reiectionem mali, animaui irascibilem: ad dilectionem boni, excitaui concupiscibilem. Item tripliciter doctrina sacri canonis est descripta, quia prēter literalem sensum tribus modis traditur exponenda, scil. moraliter, siue tropologicè, allegoricè, & anagogicè. Tropologia siue moralitas, est quando per illud, quod factum est, datur intelligi, quod faciendum est. Allegoria est, quando per illud quod factum est, indicatur illud quod credendum est. Anagogia est, quasi sursum ductio, quando per vnum factum intelligendum est aliud, quod desiderandum est, scil. æterna felicitas beatorum. Secundo, de quo est conferendum, quia de audita lectione, cum addit: In cogitationibus, & scientia, id est, vt cogites, quæ audisti, & intellectum frequenter cogas circa ruminationem, vt scias vbi audita, & ruminata comprehendas per cognitionem. Tertio quid proponendum in prædicatione, quia præcepta moralia, quæ sub lege naturæ, scripturæ, & gratiæ, & firma & immobilia permanserunt & Euangelia præcipuè, quę ex ore altissimi prodierunt, cum dicit: Vt ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis. Quarto per quid respondendum in interrogatione, quia per ea, quæ sunt ex lectione percepta, in ratione collecta, & prædicatione concepta, cum subiungit: Respondere ex his id est examinatoribus illis, qui miserunt, id est missi sunt, quo modo examinent te.

Prou.22.c

Præfatio auctoris.

Sacra scriptura quot modis exponitur.

Eccl.24.a

In adminiculum itaq; paruulorum rudis rogatus à rudibus, rudem tractatum rudibus compilaui, in quo rudium ruditas, circa generalia theologiæ, saltem ruditer poterit erudiri, & ex lacte infantiæ ad cibum solidum præuia Dei gratia, cum sensus industria præparari. Collegi autem hoc ex dictis proborum, quæ hinc inde decerpens, in vnius opusculi angustiam coarctaui. Quod cum & centum recipiat sectiones, centiloquium poterit appellari. Cuius continentia, vt faciliųs pateat requirenti, præmittuntur centum tituli Sectionum, quæ ex quatuor partibus distinguuntur. In vniuerso enim agitur de quatuor in præsenti opusculo. Primo scilicet de malo sub ratione culpæ. Secundo de malo sub ratione pœnæ. Tertio de bono sub ratione gratiæ. Quarto de bono sub ratione gloriæ.

Intentio auctoris.

Centiloquium. Materia tractanda.

CENTILOQVII PRIMA PARS.

Sectionibus triginta tribus comprehensa.

SECTIO I.

De malo culpæ in generali.

MALVM considerare occurrit quantum ad diffinitionem, Quod diffiniens August. ait: Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis. Ad cuius intelligentiam, est notandum, quod creatura quælibet, quantumcunque modica comparari habet ad Deum secundum triplex genus, causæ sc. efficientis, formalis, & finalis: & sic habet modum, speciem, & ordinem. Creatura vero rationalis non solum habet modum, speciem & ordinem, provt est natura quædam, sicut cæteræ creaturæ; verumetiam provt est voluntate liberā. Voluntas autem nostra quando habet modum, speciem, & ordinem, tunc est bona. Tunc autem habet hæc tria, quando in operando continuatur virtuti diuinæ, vt principio mouenti: conformatur ei, vt regulæ dirigenti: vnitur ei, vt fini quietanti. In primo est modus, in secundo est species, in tertio ordo attenditur secundum triplex genus causæ. Quandocūq; vero quis peccat mortaliter; discontinuatur necessario à Deo, tanquam à principio mouente, quia Deus nunquam mouet ad peccatum: discordat à Deo, tanquam à regula dirigente: elongatur, & deordinatur à Deo, tanquam à fine quietante. ponens creaturam finem sui. Et sic malum culpæ priuat, & corrumpit hęc tria inseparabiliter & æqualiter, non tamen totaliter in rationali creatura, inquantum est agens voluntariè, & libere, vltra alias creaturas. Malum vero pœnæ corrumpit hæc tria prędicta, provt cum aliis creaturis conuenit in natura.

Sup. Breuil. 3.p.c.1. Aug. lib. de nat. boni contra Manich.c.4. to.8.

Voluntas nostra quando bona.

Peccatum mortale corrumpit modum speciem, & ordinem.

Item consideratur malum, quantum ad distinctionē Distinguitur enim malum per triplicem differentiam, scil. in malum culpæ, siue trangressionis: malum pugnæ, siue tentationis: malum pœnæ, siue punitionis. Malum culpæ idem est, quod iniustitia generalis, siue absentia debitæ honestatis, vel passio voluntaria. Malū

Malum triplex.

pœnæ est absentia debitæ delectationis, cum sensu sui contrarii, siue passio inuoluntaria. Malum pugnæ tenet medium inter ista: nam diabolo est culpa in instigando, iusto est pœna in reluctando.

Mali subdiuisio.

Quantum ad subdiuisionem. Subdiuiditur enim malum in malum culpæ, secundum se, & per se, quod nullo modo potest bene fieri, vt odire Deum, & blasphemare Deum: in malum in se, siue in genere, vt occidere, quod potest bene fieri propter iustitiam: in malum ex circumstantia, vt dare eleemosynam propter vanam gloriam.

Mali introductio.

Item consideratur quantum ad introductionem: & sic malum originatur à bono, id est à volūtate & libero arbitrio non efficiente, sed deficiente: substantificatur in bono, non enim est essentia aliqua, vel natura, sed corruptio boni, quæ non potest esse, nisi in bono, quod corrumpitur, id est in libera voluntate: contrariatur bono. Ad quod intelligendum nota, quod malum corrumpit & perimit iustitiam, id est rectitudinem voluntatis. Tria enim circa rectitudinem animæ attēduntur, scil. potentia rectificabilis, hanc non corrumpit: habitus rectificans, hunc priuat simpliciter, & corrumpit, scilicet gratiam & virtutes: habilitas media, & hanc diminuit, dum minus redditur homo habilis ad bonum per peccatum, non tamen tollit eam. Non enim opponitur malum illi habilitati, ratione naturæ, cuius est, sed ratione gratiæ, & virtutis, siue finis, ad quæ est.

SECTIO II.

De tentatione.

Malum tentationis siue pugnę, notificatur per diffinitionem Hugonis de sancto Victore. Tentare est callide experiri, & quasi quibusdam blandis conatibus probare. Augustinus: Omnis tentatio probatio est. Cassiodorus: Tentatio diaboli est assimulatio apparentis boni ad fallendum. Sic etiā aliter diffinitur: Tentatio est pulsatio ex intentione, vel proposito ad declarandū bonū hominis siue malum. Multiplicatur per diuisionem. Potest enim tentatio considerari quantum ad motiuū, & sic diuiditur tentatio in eam, quæ est ab hoste, à carne, & à mundo. Iuxta illud: Mundus, caro dæmonia diuersa mouēt prælia. Item in eam, quæ est tentatio, alia ab hoste, alia à carne: prima generaliter, secūda specialiter. Diuiditur etiam quantum ad instrumentum, & sic generaliter est illa diuisio Greg. Est quædam tētatio per vitia, quædam per flagella. Specialiter, & sic est illa super psalmo: Omnem escam abominata est anima eorum: Multiplex est tentatio, quarum prima est error, siue nescientia viæ veritatis, secunda difficultas vincendarum concupiscentiarum, tertia tædium boni, quarta tempestas sæculi. Quantum ad effectum, & sic generaliter est illa, de qua dicitur: Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Tentatio alia diabolica, alia humana. Diabolica malum habet exitum, quia terminatur in mortali. Humana non habet periculosum exitum, quia vel ibi est peccatum veniale, vel nulla est ibi culpa. Specialiter, & sic est illa de doctrina christiana: Diabolus tentat aut vexando carnem, aut vulnerando naturalia, aut expoliando gratuita. Quantum ad gradū, & sic generaliter est illa: tentatio alia exterior, alia interior. Specialiter, & sic est illa Gregorij: Tentatio tribus modis perficitur, scilicet suggestione, delectatione, & consensu. Quantum ad tentandi modum. Et sic est illa generaliter & implicite super psalmos: Qui habitat in adiutorio. Quædam tentatio est leuis & occulta; quædam grauis & occulta: quędam leuis & manifesta: quędam grauis & manifesta. Generaliter & explicite, sic est illa Richardi per septem membra. Prima est importuna, quæ pertinaciter insistit: secunda est dubia, quæ animum dubietatis nebula inuoluit: tertia est subita, quæ iudicium rationis præuenit: quarta occulta, quę deliberationis ordinem præterfugit: quinta est violenta, quæ vires nostras transcendit: sexta fraudulenta, quæ animum seducit: septima perplexa: quæ variis vitiis impetit. Si specialiter & implicite, sic est illa Augustini: Diabolus tentat vt leo, tentat vt draco. Si specialiter & explicite, sic est illa Gregorii super Iob: Diabolus premendo rapit, insidiando circumuenit, minando terret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit. Diuersificatur autem per intentionem. Nam tentat Deus vt erudiat, diabolus vt decipiat, mundus vt alliciat, homo vt coniiciat, caro vt inficiat.

Aug. enar. in psal. 55. tom. 8.

Tentationis diuisio.

Aug. enar. in psal. 106. tom. 8.

1. Cor. 10. c

Greg. homil. 16. in Euangel. Gloss. in psal. 90.

Richard. in ps. 90. p. 2.

SECTIO III.

De diffinitione peccati.

Viso de malo culpæ in generali, & de malo pugnę quod impellit ad culpam, descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria considerare debemus, sc. modum diuisiuū, modum diffinitiuum, modum punitiuum. Potest autem peccatum considerari formaliter provt dicit priuationem, & materialiter provt substernit sibi aliquā actionem. Habet ergo formales diffinitiones, provt dicit priuationem per hunc modum. Nam vt dicit recessum à bono, & sic tribus diffinitionibus quasi idem circumloquentibus diffinitur. Prima ex August. hæc est: Peccatum est absentia boni, vt debet esse. Secunda:[a] Peccatum est appetitio non naturarum malarum, sed desertio meliorum. Tertia:[b] Peccatum est corruptio speciei, modi & ordinis. Aut dicit recessum à naturæ rectitudine, & sic triplex diffinitio idē circumloquēs inuenitur. Prima est Damasceni:[c] Peccatum est ab eo, quod est secundum naturam, in id, quod est præter naturā, cōuersio. Secunda est Anselmi:[d] Peccatum est carentia debitæ iustitiæ. Tertia est August. Peccatum est defectus quidam à luce veritatis, naturā non perimens, sed obscurās. Aut dicit recessum ab omnis boni complemento, & perfectione, & sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino:[e] Peccatum est auersio à bono incommutabili. Secundo ab eodem in lib. de Christiana religione: Peccatum est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Tertio etiam ab eodem. Peccatum est tenebra intellectus. Habet quoque peccatum materiales diffinitiones provt substernit sibi actū, & secundum hoc potest tripliciter comparari. Aut ad Deum, quem offendit & sic tripliciter diffinitur. Primo ab August. contra Manichæos:[f] Peccatum est in præceptis veritatis, vel in ipsa veritate errare. Secundo ab Ambrosio:[g] Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mādatorum, vel præceptorum. Tertio ab Augustino:[h] Peccatum est dictū vel factum, vel concupitum cōtra legem Dei. Aut ad virtutē quā excludit. Et sic triplex datur diffinitio de peccato. Prima est Basilii:[i] Peccatum est dispositio animæ, contrarie se habens ad virtutem. Secunda August.[k] Peccatum est voluntas retinendi, vel assequēdi quod iustitia vetat. Tertia est Augustini:[l] Peccatum est appetere, quę Christus contempsit, vel cōtemnere quę Christus appetiit. Aut ad bonum, quod prætendit. Et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino in lib. de Ciuit. Dei: Peccatum est, male vti bono. Secūdo ab eodem:[m] Peccatum est, vti fruendis, & frui vtendis. Tertio etiam ab eodem:[n] Peccatum est, spreto bono incommutabili, rebus commutabilibus adhærere. Duæ autem inueniuntur diffinitiones peccati. Vna hæc est: Peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est hæc: Peccatum est demeritum pœnæ æternæ.

Aug. lib. 11. de ciui. Dei cap. 9. & 22. tom. 5.
a Aug. lib. de nat. bo. cap. 34. to. 6.
b Ibid. cap. 4.
c Damasc, lib. 4 fid. orth. cap. 21.
d Ansel. de concep. Virg. & pec. orig. cap. 6.
e August. lib. 1. de lib. arb. cap. 16. to. 1.
f c. de fide, cap. 8. tom. 6.
g Ambros. lib. de Parad. cap. 8. tom. 1. edit. Rom.
h Lib. 22. cont. Faust. Manic. cap. 27. tom. 6.
i Basil. orat. de vir. & vit.
k Idem lib. 1. Retr. cap. 15. tom. 1. & lib. de dua. animab. cap. 11. tom. 6.
l Idem lib. de ver. rel. c. 16. tom. 1.
m Lib. de Trin. cap. 10. tom. 3. & lib. 33. quæst. q. 30. tom. 4.
n Lib. 1. de lib. arbit. c. 16. tom. 1.

SECTIO IV.

De peccato originali.

Viso de peccati diffinitione, sequitur videre de diuisione. Diuiditur autē peccatum in originale, & actuale, veniale, & mortale, delictū, & cōmissum. Et hæ

Peccati diuisiones.

diuisiones

diuisiones sumuntur penes causam formalem. Item si peccatum cordis, oris & operis. Item in peccatum superbiæ siue inanis gloriæ, inuidiæ, iræ, acediæ, auaritiæ, gulæ, luxuriæ. In concupiscentiam carnis, in concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. In peccatum cogitationis, delectationis, consensus, operis, & consuetudinis. Et hæ sumuntur penes causam materialem. Item peccatum aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate, aliud certa malitia perpetratur. Item peccatum aliud ex timore male humiliante, aliud ex amore male accendente. Et hæ sumuntur penes conditiones peccantis. Item peccatum aliud in Deum, aliud in se, aliud in proximum. Et hę sumuntur penes circumstantias eius, in quem peccatur.

Peccatum originale.

Primam diuisionem prosequamur primo quantum ad peccatum originale. Circa quod sunt quatuor attendenda, diffinitio, corruptio, curatio, & nominatio: Diffinitur autem peccatum originale ab Ansel. sic: Peccatum originale est carentia siue nuditas debitæ iustitiæ per inobedientiam Adæ facta, quam comitatur carentia visionis Dei. Ista diffinitio est formalis, indicans huius peccati essentiam, causam, & pœnam Item aliter diffinitur sic: Peccatum originale est vitium ex qualitate seminis in humana natura natū. Ista est materialis, ostendens originalis peccati effectum, & originem. Item diffinitur tertio ab Aug. sic: Peccatum originale est concupiscentia, vel concupiscibilitas, quæ paruulum facit concupiscibilem, adultum concupiscentem.

Ans. de concep. Virg. & pec. origin. c. 26.

Ex August. colligitur 2. Mag. sent. d 30. §. Nomine autem.

Corrumpitur autem genus humanum, per originale peccatum, quia licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa transit ab anima Adæ, ad animas posterorum, mediante carne infecta, tanquam per concupiscentiam generata, & per libidinem seminata, quæ infectionem secum trahens, animam sibi vnitam inficit, & vitiat, non tantum pœna, sed & culpa. Et sic homo per concubitum generatus nascitur natura filius iræ, quia priuatus est rectitudine diuinæ iustitiæ, propter cuius absentiam incurrit quantum ad animam, infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quantum verò ad corpus pœnalitates, labores, dolores, defectus, morbos multiplices: præter hæc pœnam mortis, incinerationis, pœnam carentiæ visionis Dei, & amissionis gloriæ cælestis, tam in paruulis, quam in adultis.

Curatio originalis peccati.

Curatur autem originale peccatum per baptismum sic quantum ad culpam, quod tamen remanet quantum ad temporalem pœnam: sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum, & motum concupiscentiæ: sic curatur in parente, quod nihilominus à curato parente transmittitur in generatam prolem, sic tollitur originalis culpæ macula, quod remanet sequela, cum qua oportet nos pugnare, quandiu viuimus in hac vita.

Originale peccatum varia sortibur vocatula.

Nominatur autem originale diuersis vocabulis, tam ex parte culpæ, quā ex parte pœnæ. Cōparatum enim ad animā dicitur infirmitas, quia reddit animam impotentem resistere motibus. Dicitur fœditas, quia secundum eam anima ratione corporis coinquinatur. Dicitur pronitas, propter inclinationem appetitus ad malum. Dicitur corruptio, quia ducit ad nihilum, sc. ad peccatum. Dicitur vitium, quia diminuit naturales virtutes. Dicitur languor naturæ, propter diminutionem boni naturalis & delectabilis. Comparatum vero ad corpus dicitur lex carnis, quia est pœna à lege iustitiæ naturaliter inflicta. Dicitur lex membrorum, quia præstat aptitudinem ad faciendum opera mala. Dicitur tyrannus, propter dominationem quasi violentam in cōcupiscentiis. Dicitur fomes, quia est causa materialis cōseruandi peccatum in carne. Ambros. diffiniens fontem dicit sic: Fomes est morbidus quidam affectus, qui commouet ad illicitum desiderium, quantum ad actum generatiuæ, & nutritiuæ. Comparatū ad actus delectabiles illicitos, dicitur, concupiscentia, vel concupiscibilitas. Differunt tamen, quia concupiscibilitas, dicit potentiam, concupiscentia vero actum. Dicitur etiam libido, quia sequitur quidquid libet, sc. voluptuosas delectationes in sensu. Comparatum vero ad pœnam, ad quam obligat, dicitur peccatum originale, quia est carentia, vel nuditas debitæ, & originalis iustitiæ.

SECTIO V.

De peccato actuali.

Sequitur videre de peccato actuali. Circa quod quatuor videmus, scilicet diffinitionem essentialem, originalitatem, differentiam materialem: & maioritatem.

Peccatum actuale quid & quo modo perpetretur.

Diffinitur autem peccatum actuale sic. Peccatum actuale est carentia debitę iustitię, facta per inobedientiam propriæ voluntatis: vel est auersio ab incommutabili bono, & ad bonum commutabile conuersio. Trahit autem peccatum actuale originem à libera voluntate vniuscuiusq; per suggestionem, & delectationem, consensum, & operationem. Si autem suggestio, & delectatio sistat citra consensum, peccatum est veniale: Si autem sequatur consensus, & opus in his, quæ diuina lege prohibentur, peccatum est mortale consummatum. Si autem medio modo fiat, vt sit consensus sine opere, hoc potest esse dupliciter: quia aut homo vult in opus procedere, sed non potest, & tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Aut non vult in opus procedere, sed vult interius voluptuari in delectatione, & tunc licet non sit peccatum plenarie consummatum, est tamen inter mortalia reputandum, quod maximè de peccatis carnalibus habet intelligi.

Peccatum Angeli.

Differentiæ materiales actualis peccati sunt duæ, sc. peccatum Angeli, & hominis. Peccatum Angeli inchoatum est in præsumptione: statim enim vt vidit suā pulchritudinem præsumpsit; & consummatum est in ambitione. quia præsumens de se, appetiit quod est supra se: atq; confirmatum est in inuidiæ, & odij auersione; quia ex quo non potuit hoc obtinere quod appetiit, cœpit odio, & inuidia contraire. Et sic in peccato Luciferi, superbia pręsumptionis fuit prima generatione, superbia ambitionis fuit prima consummatione.

Peccatum hominis.

Peccatum vero hominis fuit obedientia, ad quam præcipitauit diabolus hominem per triplex appetibile naturale, sc. per bonum gloriosum, copiosum, & deliciosum. Tentauit enim de excellentia, sufficientia, experientia, siue demulcentia. Diabolus enim per mulierem volens deiicere hominem, promisit mulieri dignitatis excellentiam, dicens: Eritis sicut dij. Deinde subiunxit cognitionis abundantiam, dicens: Scientes bonum & malum. Tertio prætendit suauitatis experientiam, cum ostendit ei lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Vnde peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia: progressum habuit in auaritia, quia non in rebus solum, sed etiam in scientia inuenitur auaritia: consummatum fuit in gula. Et sic deordinatum fuit quantum ad irascibilem, appetendo alta: quantum ad rationalem, appetendo scire occulta: quantum ad concupiscibilem, volendo gustare suauia.

Gen 3. a

Ibidem

Ibidem.

Peccatum maius vnum altero duodecim modis.

Peccatum maius vnum altero dicitur duodecim modis, primo causalitate, & sic peccatum diaboli dicitur maius esse: quia eius inuidia mors intrauit in orbē terrarum. Secundo generalitate, & sic peccatum primi parētis fuit maius, quia se per totū genus humanū diffudit. Tertio enormitate, & sic peccatum Iudæ fuit maximum, quia tradidit Dominū Saluatorē. Quarto ingratitudine, & sic eius peccatū dicitur esse maius, qui plura gratiarū dona percepit. Quinto periculositate, & sic peccatum ignorantię dicitur esse grauius, quia periculosius. Sexto inseparabilitate, & sic peccatū cupiditatis dicitur esse maius, quia cum cętera vitia cum homine consenescant, solā auaritia iuuenescit. Septimo importunitate, & sic superbia dicitur esse maximum peccatum,

tum,quia etiam ex bonis operibus generatur.Octauo pronitate, & sic luxuria dicitur esse grauius,ad quam homines pronius inclinantur. Nono maioris gratiæ impugnatione,& sic peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse grauius. Decimo ratione maioris offensæ, & sic peccatum idololatriæ dicitur esse maius.Vndecimo ratione maioris facilitatis resistendi, & sic peccatum Adæ fuit grauissimum.Duodecimo ratione maioris improbitatis, & libidinis, & sic peccatum cuiuslibet generis potest fieri maius altero.

SECTIO VI.

De peccato veniali, & mortali.

SEquitur videre de diuisione peccati in veniale,& mortale.Ad cuius euidentiam tria sunt breuiter attendenda, sc. ordo diuinæ iustitiæ,qui imponitur:peccatum veniale,quod contrahitur,& peccatum mortale quod incurritur. Ordo autem diuinæ iustitiæ,ad quem Dominus hominem obligauit:est, vt bonum incommutabile præferatur bono commutabili:vt bonum honestum præferatur bono vtili:& voluntas Dei præferatur voluntati nostræ:& iudicium rationis rectæ præferatur, & præsit sensualitati humanæ. Peccatum vero actuale est inordinatio actualis voluntatis. Ista autẽ inordinatio si est tam modica, quod ordinem istum non exterminat, quamvis in aliquo perturbet, tunc peccatum est veniale.Quod habemus pertractare breuiter,quantum ad diffinitionem,distinctionem, & curationem. Diffinitur autem sic:Peccatum veniale est libido siue amor voluptatis in creatura citra Deum.

Veniale, quid & quotuplex.

Distinguitur autem veniale tripliciter. Nam quoddam est veniale ex surreptione,& ideo veniale est,quia non potest vitari tunc:& quia committitur præter rationem semper est veniale. Quoddam est veniale ex cogitatione sine consensu: & ideo veniale, quia non plene consentitur,vt in cogitatione,& delectatione de muliere,citra cõsensum in delectatione:& ideo veniale fit mortale per complacentiam &consensum.Quoddam est veniale cum delectatione,& consensu:& ideo veniale est, quia non est deordinatio contra præceptum,vt ebrietas & mendacium iocosum: & istud cum sit veniale propter delectationẽ,quę est citraDeũ, tamen potest fieri mortale propter nimiam libidinem & contemptum. Non tamen intelligendum est, quod aliquod veniale per essentiam fiat mortale, sed quia de veniali fit transitus ad mortale,per complacentiam & consensum,siue per libidinem & contemptum.

Remedia vndecim contra veniale.

Curatur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humiliatio & deuotio,qui quidem actus gratia informati repugnant veniali:& sic ad actum curationis,& deletionis venialium, gratiam gratum facientem coadiuuant,& vigorant. Huiusmodi remedia his versibus continentur.

Confiteor, tundo, respergo, conteror, oro,
Signor, edo, dono, per quæ venialia pono,
Vnctio, pœna leuis, compassio, quæ fit egenis.

Hæc enim remedia sunt. Generalis confessio, pectoris tunsio, aquæ benedictæ aspersio, cordis contritio,Dominica oratio,signatio ab Episcopo,Eucharistiæ sumptio, offensæ condonatio, extrema vnctio, leuis pœnitentia,compassio fraterna.

Peccatum mortale.

Si autem est tanta deordinatio voluntatis,quod ordinem exterminat supradictum,tunc mortale est peccatum,quod potest considerari quantum ad diffinitionem, punitionem, & remissionem. Diffinitur autem ab Ambr. sic:Peccatum mortale est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Pœna peccati mortalis est æterna damnatio.Dicitur enim mortale quia per ipsum vitæ gratia perditur in præsenti,& vita gloriæ in futuro,Et sic contrahitur mors culpæ,& infligitur mors gehennæ. Iuste autem propter mortale, in quo quis finaliter

Amb.lib. de Parad.c.8. to.1.edis. Rom.

perseuerat,sempiternaliter cruciatur.Vnde secundum Gregorium, quia peccator peccat in suo æterno,æternaliter est cruciandus. Secundum Augustinum vero, quia peccat contra bonum æternum, & infinitum, æternaliter punietur.

Greg.lib. 4.Dial.c 44. Aug.lib.21. de ciu.Dei c.12.to.1.

Remedia septem contra mortale.

Curatur autem siue remittitur mortale peccatum per septiforme remedium, sc. per baptismum,eleemosynam, martyrium,conuersionem proximorum,dimissionem iniuriæ,fletum pœnitentiæ,& per dignamEucharistiæ sumptionem. Attende tamen quod baptismus & pœnitentia, non solum valent contra pœnam peccati,verumetiam contra culpam,cætera vero valent contra pœnam tantum.Vnde versus:

Sunt septem, delere quibus mortalia possis,
Fons, eleemosyna, martyrium, conuersio fratrum.
In te peccanti dimittere, flere reatum.
Sanguinis, & carnis Christi perceptio digna.

SECTIO VII.

De ignorantia.

SEquitur videre de diuisione peccati in delictum, & commissum. Præuaricatio, præceptorum est delictum hoc est transgressio præceptorum affirmatiuorum. Præuaricatio prohibitionum est commissum,hoc est transgressio præceptorum negatiuorum. Differentiæ delicti sunt ignorantia, omissio, negligentia. Delictum dicitur quasi derelictum, id est boni desertio. Bonum est duplex, scil,sciendum, cuius desertio dicitur ignorantia; & faciendum, ad quod duo requiruntur,scil.quod fiat bonus actus, cuius desertio dicitur omissio; & quod, bene fiat, id est cum debitis circumstantiis, quarum desertio dicitur negligentia.

Delictum & commissum.

Bonum duplex.

Circa ignorantiam quadruplex diuisio est attendendo. Prima est hæc:Ignorantia alia negationis, alia priuationis,alia prauæ dispositionis:Ignorantia alia negationis,est in paruulis, quæ non est culpa neq; pœna, vsq; ad præfinitum tempus.Ignorantia priuationis est in adultis,qui tempore determinato ignorant,quę possent scire,vel obliti sunt, quæ aliquando didicerunt. Ignorantia prauæ dispositionis est, qua quis opinatur contraria fidei,quæ potest erronea dici;& est in hæreticis.Prima excusat à toto,secũda à parte nõ à toto,tertia accusat in toto,quia peruersam sequitur voluntatẽ.

Ignorantiæ prima diuisio.

Secunda diuisio est hæc:Ignorantia alia facti,alia iuris.Iuris,aut iuris naturalis, & hæc non excusat, cum sit scriptum in corde hominis:vel iuris diuini,vt legis, prophetarum, Euangelij, & doctrinæ Apostolicæ, & ista accusat,sicut de magno, & mortali delicto prælatos,maxime Episcopos,& Metropolitanos, qui tenentur de fide & spe reddere rationem. Accusat autem sicut de veniali clericos simplices, & illiteratos, qui cum potuissent discere noluerunt.Laicos vero in nullo accusat,quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnant.Si est iuris positiui,vt legum, & decretorum solos iudices accusat.Si est ignorantia iuris continentis morales constitutionesEcclesiasticas,ad discernenda peccata,accusat sacerdotes,& confessores.Si vero est ignorantia facti,aut indifferentis, sic sufficienter excusat:aut necessarii ad salutem, & sic aut non potest vitari,sicut in amente,qui à natiuite caruit iudicio rationis,& hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Iudæis,& Paganis,qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum,& hæc non excusat.

Secunda diuisio.

1.Pet.3.c

Tertia diuisio ignorantiæ est, quia alia est simplex, vt quando aliquis nescit, quæ tenetur scire,facit tamen aliquid, sed non plene:vt illa sciat, hæc excusat à tãto,sed non à toto:alia est crassa siue supina,vt quãdo quis negligit scire, quæ tenetur,& tamen non est determinatum ei,quod teneatur scire illa,hæc minus excusat,non excusat à toto,sed à tanto:alia est affectata siue affectiua,vt quando aliquis negligit scire quæ tenetur scire,cum ei sit determinatum,quod tenetur scire illa, hæc accusat potius, quam excusat.

Tertia diuisio.

Quarta diuisio.

Quarta diuisio est: ignorantia alia vincibilis, alia inuincibilis. Vincibilis alia, potest remoueri cum magna difficultate, vt in valde hebetibus, hæc excusat à tanto non à toto, si est de necessariis ad salutem. Alia potest remoueri cum facilitate, vt in ingeniosis, hæc non excusat. Inuincibilis, alia est inuincibilis per naturam, vt in puero, qui non vtitur ratione, & in decrepito, qui non discernit, & in eo, qui nascitur amens, hæc excusat à toto. Alia est inuincibilis per culpam, vt in eo, qui per culpam efficitur furiosus, & secundum quosdam non excusat à toto.

A

SECTIO VIII.

De omissione, & negligentia.

Omissio. quid.

B

VIso de ignorantia, quæ est desertio debitæ scientiæ, sequitur videre de omissione, & negligentia, quæ dicunt desertionem rei debitæ faciendæ. Omissio est desertio actus debiti in tẽpore determinato. Et dicitur actus debitus quẽ tenemur facere. Circa omissionẽ autem habemus videre quatuor actus debitos. Tentionem, distinctionem, descriptionem, absolutionem. Dicitur autem omissio, derelictio actus non circumstantiæ: actus principalis, non annexi: præcepti, affirmatiui, non negatiui. Est autem triplex tentio, quam omittere non debemus. Quædam est ratione diuinæ obligationis: & hæc est duplex, vna ad agendum, vt in præceptis affirmatiuis, vt: Honora patrem tuum: alia ad non agendum, vt in præceptis negatiuis, siue prohibitionibus, vt: Non occides. Prima obligat semper, sed non ad semper nisi pro loco, & tempore. Secunda obligat semper, & ad semper. Quædam est ratione spontaneæ consensionis, vt in contractibus, votis, iuramentis, promissis, & obligatione, quam facit conscientia. Quædam ratione culpabilis offensionis. Nam propter culpam mortalem obligatur homo, siue tenetur ad pœnam æternalem, propter venialem verò ad pœnam temporalem. Describitur autem tentio sic: Tentio est alieni præcepti, vel prohibitionis, vel propriæ, assensus, vel culpæ, ad agendũ, vel non agẽdum: vel patiendum obligatio. Ad agendum quantum ad præcepta affirmatiua: ad non agendum, quantum ad præcepta negatiua, & prohibitiones: ad patiendum quantum ad culpam. Triplex est autem absolutio prędictæ triplicis rationis, scil. impossibilitas, dispensatio, & pœnitentia.

Obligatio multiplex.

C

Negligẽtia quid.

D

Negligentia est debitæ circumstantiæ derelictio in bono opere faciendo. Circa quam breuiter sunt videnda tria, sc. eius originatio, denominatio, concomitatio. Oritur autem negligentia ex torpore, vnde dicit Greg. Duo sunt in bonis operibus timẽda, desidia sc. & fraus. Desidiam facit minor amor Dei: fraudem maior amor sui. Item desidia per torporem nascitur: fraus per priuatam dilectionem. Fraus ista sic notificatur. Fraudem in opere Dei perpetrat, qui se inordinate diligens, ad remunerationis transitoriæ bona festinat. Tripliciter autem fraus ista committitur, aut cum cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut cum qualibet res exterior desideratur. Vt enim bonum opus bene fiat, requiritur bonus finis, quem qui omittit, fraudatur. Requiruntur & aliæ circũstantiæ, vt locus, tẽpus, modus, quas qui omittit, vtiq; negligit. Nominatur autẽ duplici vocabulo, sc. negligentia, & desidia, quæ si large accipiantur, cõmunia sunt ad quamcunq; omissionem, tam actus debiti, quam circumstantiæ. Si vero accipiatur strictè per omissioneem circumstantiæ, tunc desidia magis respicit cõmunem significationem. Desidia dicitur quasi desistentia: negligentia vero magis respicit significationem propriam, sc. omissionem circumstantiæ debitæ, quasi non diligeutia: quæ diligẽtia circumstantias diligenter prosequitur. Sunt autẽ comites negligentiæ, torpor, & pigritia, quæ quamvis sint idem, tamen pigritia dicitur eo, quod pigeat difficultas laboris. Torpor vero aspicit appetitum quietis. Triplex est autem torpor, siue pigritia, sc infirmitatis naturalis, sicut in phlegmaticis, & est pœna, & non culpa. Et est torpor infirmitatis acquisitæ ex culpa præcedente, vt in ebriosis, & gulosis: & talis non excusat, secundum quosdam. Et est torpor libidinosus, & dicitur torpor captatus, & ille torpor est voluntas recusans facere bonum difficile, eo quod difficile. Et talis torpor siue pigritia cum sit peccatum, reprehenditur in scripturis.

Greg. lib. 9. Mor. c. 17.

Fraus.

E

Desidia.

Torpor.

SECTIO IX.

De commissione.

SEquitur videre de commisso. De quo est breuiter videndum, & adiungendum, quod est transgressio legis diuinæ prohibentis quantum ad præcepta negatiua. Potest autem aliquid cõmitti contra naturam. Et hoc dupliciter, sc. contra naturam communem hominibus & brutis, vt quod masculus pro fœmina sit: & hoc est peccatum sodomiticum. Aut contra naturam particularem, vt in natura angelica, aut humana: & hoc est naturale iudicatorium dictans malum esse fugiendum, & bonum faciendum. Ista natura dictat, quod debemus Deo obedire, Deum colere, & diligere. Dictat etiam quod proximo debemus facere, quod nobis volumus fieri ab eodem. Et quod nobis nolumus fieri, alij non debemus irrogare. Sic largo modo, omne peccatum, quod committitur, est contra naturam. Potest etiam aliquid contra legem committi. Et hoc dupliciter variatur, nam lex prohibet aliquid quantum ad omne tempus, & hoc est prohibitũ, quia est malum, & sic sunt prohibitiones Decalogi. Prohibet etiam aliquid non simpliciter, sed ad tempus, & sic sunt prohibitiones cęremonialium: & hoc est malum, quia prohibitum. Committi potest etiam aliquid contra consuetudinem, & hoc est, quod committitur contra mores. Proprie autem loquendo mos non sciptus dicitur consuetudo, mos vero scriptus constitutio nominatur. Nota tamen quod facere contra consuetudinem conseruatiuam honesti, est peccatum: facere contra consuetudinem destructiuam honesti, sanctum est: facere contra consuetudinem indifferentem, malum non est. Honestum autem est, quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit. Item nota, quod lex respicit honestum; consuetudo siue constitutio respicit vtile, quod est conseruatiuum honesti.

Peccatum contra naturam.

Peccatum contra legem.

Peccatum contra consuetudinẽ.

SECTIO X.

De errore, prauo iudicio, & personarum acceptione.

SEquitur de diuisione peccati, in peccatum cordis, oris, & operis. Et primo aliquid de peccato cordis, breuiter videamus, & primo de eius diffinitione, postea de differentiis. Peccatum cordis sic diffinitur: Peccatum cordis est transgressio legis diuinæ per inordinationẽ intrinseci motus mentis. Differentiæ autem eius sunt peccatũ cogitationis, delectationis, & cõsensus. De peccato delectationis visum est supra, cum de peccato actuali ageretur. Ad peccatum cogitationis pertinet error, prauum iudicium, & acceptio personarum. Ad peccatum consensus reducitur peccatum conscientiæ. Quãtum ad peccatum cogitationis primo videndum est de ipsa, deinde de prauo iudicio, postremo de personarum acceptione. Cogitationum alia speculatiua pure, & ista non est peccatum, alia practica siue affectiua. Prima est in cõspectu mentis, & est inuoluntaria, quantum est de se. Secũda in aspectu cum affectu; & est voluntaria, & ideo potest esse peccatum.

Peccatum cordis quid

Sup. Sect. 5.

Error quidam est infirmantis, qualis est in febricitãtibus, quibus dulcia videntur amara. Quidam est infirmitatis naturalis originalis, quo corrumpitur ratio in iudiciis, & frequenter deuiat. Iste error quia non est voluntarius, non est peccatum, sed pœna peccati. Quidã est error peruersę voluntatis, cuius est, habere falsa

Error.

pro

pro veris. Talis autem error aut est contra fidem, vel bonos mores, & ille semper est peccatum. Si non est contra fidem, vel bonos, tunc aut accidit in his quæ sunt supra iudicium humanum, vt iudicare de intentionibus cordium: & sic semper est peccatum: quia tunc vsurpatur, quod solius Dei est. Aut accidit in his, quæ subsunt iudicio humano, vt errare in logicis, naturalibus, & mathematicis: & tunc non est peccatum. Prauum iudicium, recipit diffinitionem, & distinctionem. Diffinitur autem sic.

Prauum iudicium,

Prauum iudicium, est ex errore proueniens temeraria sententia, vel suspicio mali de occultis aliorum. Error est habere ignota pro notis. Sententia est in asserẽtia, vel diffiniendo, quod ita est. Suspicio est in opinando cum dubitatione temeraria, etiam sentẽtiando quæ ad ipsum non pertinent. Distinguitur autem humanũ iudicium secundum hunc modum. Iudicium aliud est certitudinis, aliud temeritatis, aliud suspicionis. Primũ scilicet iudicium certitudinis non est peccatum, quia de manifestis licite iudicamus. Secundum iudicium temeritatis est triplex videlicet diffinitionis, arguitionis, assertionis. Diffinitionis, cum quis de futuris male iudicat. Nam de alicuius correctione desperare; & eum tanquam abiectum reprehendere, qui nunc apparet malus, cum nesciamus qualis futurus sit, temerarium iudicium est. Arguitionis, cum quis iudicat de his, quę ad eum non pertinẽt, de quo Paulus dicit: Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Assertionis, cum quis iudicat de occultis. Glossa super prædictum locum: De quibus incertum est quo animo fiant, sine periculo nemo iudicat. August. vel Beda super illud dictum Christi: Nolite iudicare, dicit: hoc loco, nihil aliud nobis præcipi, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Primum est perniciosum, secundum præsumptuosum, tertium superstitiosum. Tertium iudicium, scil. suspicionis est triplex, scil. suspicionis violentæ, quando omnia signa apparent mali, nulla, vel pauca boni: temerariæ, quando multa boni, pauca mali: leuis, quando multa mali, pauca boni. Primo modo non est peccatum, secundo veniale graue, tertio veniale paruum. Nota quod iudicium certitudinis, nec veniale est, nec mortale. Iudicium temeritatis mensuratur iuxta illud Saluatoris: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Glossa: Si quem iudicaueris temerarie damnatione veniali, venialiter condemnaberis, si damnatione mortali, mortaliter cõdemnaberis. Et hoc intellige sine præiudicio. Iudicium suspicionis, quandiu manet in suspicione, non est mortale, nisi veniat in assertionis iudicium.

Rom. 14. a

Matt. 7. a

Mat. 7. a

Personarum acceptio.

Circa personarum acceptionem, attendendum est quantum ad diffinitionem, & differentiam triplicem. Diffinitur autem sic: Personarum acceptio est iniustitia qua præfertur persona personæ propter causam indebitam. Differentiæ acceptionis personarum sunt tres. Vna committitur in honoris exhibitione. De qua Iacobus dicit: Fratres mei, nolite habere fidem Iesu Christi in personarum acceptione. Alia est in iudicij executione. De qua in Deuteronomio: Non accipies personam in iudicio. Alia in promotione ad dignitates quæ prohibetur in electione Dauid, cui non prætulit Dominus fratres suos, propter vultus pulchritudinem seu propter altitudinem staturæ.

Iac. 2. a

Deu. 16. d

1. Reg. 16. c

SECTIO XI.

De peccato consensus, & de peccato contra conscientiam, & de perplexitate.

Consensus quid.

SEquitur videre de peccato consensus, vbi primo videndũ est de ipso consensu, quid est. Secundo de peccato contra conscientiã. Tertio de differentiis perplexitatis. Consensus diffinitur sic: Consensus est nutus voluntatis spontaneus, vel motus animi liber sui. Et cum nihil ita sit in potestate nostra, sicut consentire, vel dissentire: hinc est, quod cõsummatur ibi omne peccatum. Initiatur enim in cogitatione, crescit in delectatione, perficitur vero in consensu.

Ad intelligentiam, quo modo peccatur, quando agitur contra conscientiam, multiplicitas conscientiæ attendenda est. Conscientia enim vno modo dicitur superior pars rationis, quam Græci synderesim vocant, & apud nos, scintilla conscĩetiæ potest dici. Hæc diffinitur à Basilio sic: Conscientia est naturale iudicatoriũ faciendi, vel non faciendi. Differunt tamen secundum rationẽ synderesis, & conscientia. Nam synderesis iudicat faciendũ, id est dignũ fieri. Conscientia vero iudicat faciendum, id est debitum fieri. Alio modo dicitur conscientia habitus naturalis dictandi bonum, vel malum, & sic diffinitur à Damasceno: Conscientia est lex intellectus nostri naturalis, apposita peccato. Et secundum hoc, conscientia nunquam errat: Tertio dicitur conscientia opinio habita de agendis, vel non agendis, id est debitis fieri, vel non fieri formata. De qua Apostolus: Quidam cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothytũ manducant. Et alibi: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Glossa, id est omne, quod est contra conscientiã. Isto tertio modo, consciẽtia est habitus acquisitus, frequenter erroneus in iudicando esse faciendũ, quod non est faciendũ, & econuerso. Potest autem dictare conscientia tertio modo dicta, aliquid secundum legem Dei, præter legem Dei, contra legem Dei. Et est hic sermo de dictamine consciẽtiæ per modum præcepti siue prohibitionis, non per modũ consilii, vel persuasionis. Primo modo conscientia ligat simpliciter, & vniuersaliter: quia legi Dei concordat, qua conscientia ostendit esse ligatum. Secundo modo conscientia ligati quandiu manet: vnde tenetur homo, vel eam deponere, vel quod dictat opere adimplere: vtpote si dictat conscientia, quod leuare festucã de terra est necessariũ ad salutẽ. Tertio modo consciẽtia non ligat ad faciendũ, vel non faciendũ, sed potius ad se deponendũ: quia cũ talis conscientia sit erronea, & error ille repugnet legi diuinæ, necessario, quandiu durat, ponit hominẽ extra statum salutis, vtpote si dicat peccatrix alicui: Moriar si non cognoscas me, & ille incipiat habere conscientiã de mortali, si nõ cognouerit peccatricẽ; nõ est in statu salutis, ipsa cõscientia perdurãte: quia si nõ cognoscit eam, peccat mortaliter cõtemnendo Deũ, cum dictet cõscientia hoc Domino displicere: si cognoscit eam, facit cõtra præceptũ Domini.

Conscientia.

Basil. hom. in princip. Prouerb.

Damasc. lib. 4. de fide orth. c. 23.

1. Cor. 8. b

Rom. 14. c

Conscientia erronea.

Perplexitas triplex.

Perplexitas nascitur ex errore conscientiæ. Est autẽ triplex perplexitas. Prima est intelligentiæ verborum sacræ scripturæ, quæ videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentia faciendorum, de qua Paulus: Quid oremus, nescimus, &c. Tertia est ineuitabilitas peccandi. Prima dissoluitur per distinctionem, & considerationẽ causarum dicendi vtrumque. Secunda dissoluitur per inspirationem Spiritus sancti, quæ est vnctio docens de omnibus per meritum orationis, de qua Iacobus dicit: Si quis indiget sapientia, postulet à Deo: &c. Et cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Tertia dissoluitur per depositionem erroneæ conscientiæ.

Rom. 8. e

Iac. 1. a

2. Paral. 20 b

SECTIO XII.

De mendacio, periurio, & contentione.

Peccatum oris.

SEquitur videre de peccato oris, quod pluribus differentiis variatur. Peccata enim oris sunt mendaciũ, in quo veritas destruitur: periurium in quo veritas contemnitur: contentio in quo veritas impugnatur. Est enim contẽtio veritatis impugnatio cũ confidẽtia clamoris. Hæc tria præcipue sunt contra veritatẽ. Ista vero contra bonitatẽ sunt, scurrilitas, quæ est contra honestatem: vaniloquium, siue multiloquiũ, quod est contra vtilitatem; adulatio, quæ est contra rectitudinẽ in laude aliena: iactantia, quæ est contra rectitu-

dinem in laude propria:blasphemia,quæ est contra rectitudinem in vituperium Dei:maledictum, quod est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad pœnam:contumelia,quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi,quantum ad culpam apertam,quæ improperatur : detractio, quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad occultam culpam.

Mendaciū. *Aug.lib.con. mendac.ad Conſen.c.12. in fi. to.4.*

De mendacio est videre quantùm ad diffinitionem, & diuisionem. Diffinitur autem ab August. sic: Mendacium est falsa significatio vocis, cum intentione fallendi. Et nota,quod cum mentiri, sit contra mentem ire, potest homo mentiri,dicendo falsitatem ex certa scientia. Item potest homo mentiri, dicendo veritatem: quamuis sit verum, quod loquitur,tamen aliud sentit in conscientia. Item potest homo dicere falsum non mentiendo, nec peccando, vt quando fallitur,adhibita tamen debita diligentia. Diuiditur autem mendacium diuisione trimembri,scilicet in mendacium officiosum, perniciosum,iocosum. Officiosum est, quod iuuat:perniciosum,quod nocet:iocosum, quod delectat. Diuiditur autem diuisione octimembri sic:Octo sunt genera mendaciorum:primum,quod fit in doctrina religionis, vt dicere Christum non esse de virgine Maria natum. Secundum, quod nulli prodest,& alicui obest,vt mendacium detractionis, & si quis est testis falsus in causa criminali. Tertium,quod alicui obest, vt prosit alii, vt quod aliquis sit testis falsus in causa pecuniaria.Quartum , quod fit solum mentiendi libidine. Quintum, quod fit cupiditate placendi, aut delectandi suaui eloquio, vt mendacium adulationis. Sextum quo quis mentitur, pro conseruanda pecunia alicuius. Septimum,quoquis mentitur,pro conseruanda vita alterius. Octauum, quo quis mentitur, pro conseruanda castitate alterius. Nullo horum mendaciorum est mentiendum. Dat autem talem regulam August. quod quanto aliquid mendacium magis accedat ad primum, tanto maius est peccatum; & quanto magis recedit à primo mendacio, tanto minus est peccatum.

Idem lib.de mendac.ad Conſent.c. 14.to.4.

Ibidem.

Post mendacium, quo veritas destruitur, sequitur periurium, quo veritas contemnitur. Sed quia periurium est violatio iuramenti, prius videndum est de iuramento quantum ad essentiam:& sic iurare,est inuocare Deum in testem suæ locutionis.Quantum ad licentiam:& sic iurare licet,propter pacem,& iustitiam conseruandam,vel amicitiam confirmandam.Propter veritatem astruendam : & sic Paulus frequenter iurabat. Propter calumniam vitandam : sicut iurant actor, & reus. Propter fidelitatem seruandam:sic iurant principes regi.Quantum ad formam:& sic est forma concessa, vt iurare per Deum.Et hæc variatur : nam in veteri Testamento dicebatur : Viuit Dominus, id est per Deum viuum. In Ecclesia primitiua dicebatur : Testis est mihi Deus, id est testem Deum inuoco.Modo vero dicitur:Per Deum. Et est forma non concessa:vt iurare per idola. Quantum ad comites:& sic dicitur, quod iuramentum tres debet comites habere, scilicet veritatem,quæ debet esse in conscientia, vt nouerit ita esse iudicium, vt discrete iuret, & cum deliberatione:iustitiam,vt quod iuratur sit licitum, &honestum. Quantum ad differentias,quæ sunt duæ, scilicet iuramentum assertorium,vt quando iuratur. vel de præsenti, vel de præterito ita esse,vel fuisse : Promissorium,vt cum iurat aliquis de futuro aliquid se facturum. Modo videri potest periurii diffinitio, quæ est talis. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Potest etiam videri distinctio, quæ est hæc:Periurium dicitur falsa iuratio. Item, peruersa iuratio: quod fit, quando est illicitum, quod iuratur. Tertio dicitur transgressio iuramenti.

Iuramentū.

Mag.in 4. diſt.39.in pr.

A

SECTIO XIII.

De adulatione, maledicto, & detractione.

Sequitur videre de adulatione, maledicto, & detractione,quæ contra rectitudinem laudis & vituperii committuntur. Adulatio autem diffinitur sic:Adulatio est sermo laudis alicui exhibitus, intentione placendi. Distinguitur autem sic.Est enim quædam adulatio,quæ bonum non habitum attribuit:quædam quæ habitum extollit,dicendo maius esse, quam sit:quædam est,quæ malum nutrit, laudando malum, & dicendo esse bonum,& licitum.Vnde in Psalmo dicitur:Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, quædam est, qua homo homini vult placere,non propter Deum,laude tamen vera; de qua Paulus:Si adhuc hominibus placerem,id est placere vellem non propter Deum,Christi seruus non essem.

Adulatio quid.

Pſal.9.c

B

Gal.1.b

Maledictum quadrupliciter variatur. Est enim maledictum surreptionis,de quo dicit August.Si enim cum omni facilitate,&temeritate maledixerimus,ad minima pertinet peccata. Laiciniæ est,cum alicui non ex animo maledicimus,de quo dicit Hieron.Qui negligit oris maledici resecare consuetudinem, & si non corde maledicat,immunditiam tamen labiorum,& oris inquinamentum incurrit.Est & maledictum odii,quod ex malo corde procedit zelo vindictæ.Quartum est maledictum iustitiæ,quod ex charitate procedit,scil. cum alicui amico nostro maledicimus ad eius correctionem. De his duobus vltimis dicit Greg. Scriptura sacra duobus modis maledictum commemorat, aliud quod approbat, aliud quod condemnat.Aliter enim profertur amore iustitiæ, aliter amore vindictæ.

Aug.ſer.41. de ſanctis, qui eſt 4.de animab.defunc.ante med.to.10.

Greg lib.4. Mor.c.6.

C

Detractio sic diffinitur:Detractio est alienæ famæ denigratio. Committitur autem sex modis, scilicet cum bonum negamus, quod nouimus esse factum:vel cum tacemus,ne fiat aliis manifestum:vel cum peruertimus dicendo illud mala intentione esse factum:item malum occultum reuelando, in casu non concesso: vel augmentando, dicendo maius esse, quam sit:vel adinueniendo mendaciter malum,quod factum non fuit. Tenetur autem detractor ad restitutionem bonæ famæ, quam abstulit. Maius enim bonum aufert detractor, quam raptor : & * non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Detractio

**Aug.Epiſ. 54 ad Macedonium to.2.*

D

SECTIO XIV.

De peccato operis.

De peccato operis breuiter est videndum, quantum ad diffinitionem.& distinctionem ab offensa voluntatis, & superadditionem ad malitiam voluntatis. Est autem peccatum operis transgressio legis diuinæ, per inordinationem extrinseci motus mentis. Ad peccatum operis reducitur peccatum consuetudinis. Peccamus enim cogitatione, delectatione, consensu,verbo,opere, & consuetudine. Peccatum autem operis comparari habet ad peccatum voluntatis interioris,provt sunt coniuncta ; & sic sunt vnum peccatum, pro eo quod est ibi vnus contemptus, & vna auersio.Vnum,inquam,sunt,loquendo formaliter; cum sit ibi vna deordinatio præuia.Loquendo tamen materialiter, plura sunt peccata:quia plura sunt deordinata, scilicet voluntas interior, & actus exterior. Si autem hæc duo adinuicem comparentur tanquam disiuncta, ita quod vnus peccet voluntate tantum,alius voluntate,& opere:tunc diuersa sunt peccata, non solum materialiter,sed etiam formaliter. Superaddit vero malitia operis, super malitiam voluntatis, quando voluntas mala non vult in opus procedere : quia tunc non est omnino plenus consensus.Nam si actus operis subsequatur conteptum, auersio,& conuersio consumman-

Peccatum operis

E

tur. Si autem voluntas mala vult in opus malum procedere, sed non potest, tunc distinguendum est. Nam vnum peccatum maius tripliciter iudicatur, sc. aut ratione maioris contemptus Dei, & sic opus non addit ad iniquitatem voluntatis: aut ratione maioris delectationis, & libidinis. & sic opus aggrauat, maxime quantum ad genus carnalis peccati, quo peccat quis in seipso: aut ratione maioris damnificationis, & sic opus addit ad malam voluntatem, maxime quantum ad genus peccati, quo quis peccat in proximum. Quantumcunq; enim velit quis fornicari, non tantum delectatur in voluntate, quantum in opere. Et quantumcunq; velit quis occidere, non tantum nocet volendo, quantum actualiter occidendo.

SECTIO XV.

De septem vitiis capitalibus in generali.

SEquitur videre de diuisione peccati in septem vitia capitalia, quæ sunt: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. De quibus primo videndum est in generali, deinde de singulis in speciali. In generali tria sunt in vitiis capitalibus attendenda, scil. diuersa nominatio, connexiua ordinatio, sufficiens assignatio. A beato Gregorio, & aliis Doctoribus sic nominantur: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. Ab Isidoro sic: Gastrimargia, fornicatio, philargiria, tristitia, accidia, cenodoxia, superbia.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

Item superbiam quidem, & cenodoxiam, siue vanam gloriam distinxit Isidorus. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, differentes tantum ratione. Superbia enim dicitur, quando aliquis sibi magnus apparet intra animum: vana gloria est, quando aliquis nititur magnus apparere per laudem in facie aliorum. Similiter Isidorus distinxit accidiam, & tristitiam. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, sed differunt ratione. Idem enim motus est in accidia, & tristitia, differens ratione terminorum. Nam secundum auersionem, & recessum ab arduo graui, dicitur tristitia, secundum vero accessum, & conuersionem ad leuia, dicitur accidia: vt quia isti est graue surgere ad matutinas, tristis auertit se: quia vero leue est ei quiescere, accidiosus conuertit se.

Vitiorum connexio.

Ordinantur autem vitia capitalia secundum connexionem, qua fit, vt vnum ex altero proferatur. Nam superbus non vult subesse maioribus, vult præferri æqualibus; vult conculcare minores. Et si non potest, inuidet maioribus, quia principantur: æqualibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit iram de facili ad maiores, mediocres, & minores. Deinde decidit in accidiam, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorem consolationem amiserit, ad exteriorem per auaritiam se conuertit, & sic factus opulentus immoderate per ingluuiem farcit ventrem, & postremo ad luxuriam resoluit carnem, à summo rationis vertice, vsque ad carnis infimum deprauatus. Sic patet quod quinque prima sunt spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Numerus vitiorum capitalium.

Accipitur autem sufficientia septem capitalium vitiorum, penes pronitatem ad apparens bonum. Hęc autem pronitas si est respectu boni, quod respicit spiritum secundum se, potest esse quadruplex, secundum quatuor conditiones boni, ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, & sic est superbia: aut sub ratione proprietatis, & sic est inuidia: aut sub ratione securitatis, & sic est ira: aut sub ratione quietis, & tranquillitatis, & sic est accidia. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem siue spiritum in carne, sic potest esse tripliciter. Nam spiritus carnalis appetit bonum sub ratione sufficientis, & sic est auaritia: aut sub ratione demulcentis, & sic est luxuria: aut sub ratione reficientis, & sic est gula. Et ex hoc patet numerus & sufficientia vitiorum capitalium.

SECTIO XVI.

De differentia inter capitale vitium, initium peccati, & radicem malorum.

ATtendenda est differentia inter capitale vitium, peccati initium, & radicem malorum. Capitale vitium dicitur, quia sicut caput est membrum principale & completum, & aliorum membrorum principium quantum ad motum, & sensum: sic vitium, quod dicitur capitale, nominat peccatum completum, à quo alia vitia oriuntur. Initium vero nominat proprie illud, in quo actus inchoatur. Radix autem illud, à quo nutrimentum trahitur, & fomentum. Vnde cum peccatum nutrimentum trahat ex parte appetibilis, & dicat recessum à Deo: hinc est, quod initium peccati attenditur ex parte auersionis, radix vero, ex parte conuersionis. Et sic auersio est ratione contemptus, conuersio vero est ratione cupiditatis, & libidinis. Et ideo superbia dicitur initium omnis peccati, cupiditas radix omnium malorum.

Caput peccati.

Dicitur autem initium peccati tripliciter, siue nominatur, aut prout dicit recessum liberi arbitrij à lege maiestatis, & sic superbia siue contemptus Dei, dicitur initium peccati: quia qui præceptum transgreditur creatoris, à superbia incipit & contemptu: aut à lege veritatis, & sic error dicitur initium peccati, quia sicut dicit Sapiens: Omnis malus, ignorans. Et vere ab ignorantia incipit & errore, quia æternа deserit pro terrenis. Aut à lege bonitatis, & sic incipientia dicitur initium peccati, vnde Chrys. super illud Psalmi: A facie insipientiæ meæ, dicit, quod omnis peccati initium insipientia est. Insipientia enim est contraria sapientiæ, in qua diuina bonitas prægustatur. Merito ergo ab insipiditate dicitur inchoare, qui potius in malitia peccati, quam in suauitate Dei elegit delectari.

Initium peccati.

Arist. 3. Eth. c. 1. à med.

Chrys. hom. 4. in cap. 5. Ioan. to. 3. Psal. 37. a

Radix etiam peccati, siue mali, quæ circa peccatum dicit libidinis pronitatem, tripliciter potest sumi, scil. generalissimè, cum dicitur: Cupiditas, siue libido est radix omnium malorum: generaliter, vt cum dicitur: Duplex est radix malorum, scil. amor male accendens, & timor male humilians, siue deiiciens: amor est respectu boni, timor respectu mali: Minus generaliter, vt cum dicitur, quod triplex est radix peccati, scil. concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ Et sic patet ex prædictis, quo modo accipiatur vitium capitale. Patet etiam, quod initium dicitur aliquando de superbia, aliquando de errore, aliquando de insipientia. Patet nihilominus, quod aliquando dicitur vna radix, aliquando tres.

Radix.

1. Ioan. 2. c

SECTIO XVII.

De superbia.

IAm de singulis vitiis capitalibus est videndum. Et primo de superbia. Circa quam tria sunt attendenda, scil. diffinitio, differentia, & gradus. Superbia diffinitur sic à Bernardo: Superbia est propriæ excellentiæ appetitus. Sic ab Augustino: Superbia est amor propriæ excellentiæ. Item ab eodem: Superbia est peruersæ celsitudinis appetitus.

Superbia secundum Gregorium habet quatuor differentias. Prima est, quando homo attribuit sibi bonum, quod habet. Secunda est, quando, & sic non sibi, tamen suis meritis. Tertia est, quando iactat se habere; quod non habet. Quarta est, quando se existimat aliis præualere. vnde Versus:

A se pro meritis, falso, plus omnibus inflat.

Secundum Ansel. quatuor sunt exaltationis species. Quædam est exaltatio in opinione, quædam in voluntate, quædam in sermone, quędam in opere. Exaltatio in opinione est, cum quis reputat se dignum Episcopatu,

Bern. ep. 42. ante med. Aug. de Gene. ad lit. lib. 11. c. 14. to 3. Idem lib. 14. de ciu. Dei c. 13. to. 5. Greg. lib. 23. Mor. c. 4.

Ansl. lib. de similitud. cap. 21.

vel aliqua dignitate, tamen nollet eam habere. Exaltatio in voluntate est, cum quis vellet habere Episcopatum, tamen non reputat se dignum, vel etiam opinatur. Exaltatio in sermone est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampullosa de aliqua scientia, vt magis appareat. Exaltatio in opere est, quando aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitur magna; tamen exaltatur in opere, vt quando vocatur ad consilia, & huiusmodi.

Ber. tract. de grad. humil. §. Primus itaq; & seq.

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim, sc. curiositas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His, quasi quibusdam passibus, superbus diligenter ad finem, quem intendit, peruenit. Curiositas est, quando superbus diligenter inquirit rumores, scil. quid de ipso dicatur. Leuitas mentis est, quando leuiter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiam propter verba vituperij. Inepta lætitia est, quando lætatur ex defectibus, & criminibus aliorum. Iactantia est, quando narrat ea, quæ habet, vt laudetur. Singularitas est, quando præter consuetudinem aliqua singulariter operatur, vt solus appareat, & laudetur. Arrogantia est, quando iactat se habere, quod non habet. Præsumptio est, quando ingerit se ad faciendum, quod ad eum non pertinet. Defensio peccati est, quando peccatum suum, & errorem defēdit, & excusat quis manifeste, & aperte. Simulata confessio est, quando peccatū suum excusat occulte. Rebellio, quando diffidet, scil. superioribus, paribus, & inferioribus: superioribus obuiat, inferiores opprimit, pares molestat, & perturbat. Tunc libertas peccandi succedit, quia nec Deum timens, nec homines reuerens, peccat libere, consuetus ad mala, in profundum decidens peccatorum.

SECTIO XVIII.

De inani gloria.

Sequitur videre de inani gloria, quæ idem est, quod superbia, secundum rem, ab eadem differens ratione. Circa quam breuiter videnda sunt quatuor, scilicet diffinitio, oppositio differentiæ, & filiæ.

Inanis gloriæ diffinitio.

Inanis gloria sic diffinitur: Inanis gloria est amor laudis propriæ, propter excellentiam apparentem. Inanis gloria ad humilitatem habet opponi. Humilitas autem quatuor habet actus, & sic habet quatuor oppositiones. Primus actus est, velle subiici, & sic opponitur superbiæ large sumptæ. Secundus est, de se parua sentire. Vnde August. dicit: Humilitas est sensus propriæ paruitatis, & sic opponitur tumori, vel elationi. Tertius est, velle subesse omnibus, scil. superioribus, paribus, & inferioribus: & sic opponitur superbiæ stricte sumptę, quæ est amor propriæ excellentiæ. Quartus est, de se velle parua dici, & sic opponitur inani gloriæ.

Habet inanis gloria duas differentias formales, scil. appetitum fauoris, & appetitum laudis. Fauor est excellentia alicuius in corde, laus in ore. Tres autem habet differentias materiales, quæ ponuntur in Hieremia, vbi dicit: Non glorietur sapiens in sapiētia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, dicit Dominus. Cū gloria sit beatissimæ Trinitatis propria, non est gloriandū in sapiētia, quæ attribuitur Filio: nec in fortitudine quæ attribuitur Patri: nec in diuitiis tā temporalibus, quā spiritualibus, quæ attribuūtur Spiritui sancto.

Hier. 9. f

Greg. lib. 31. Mor. cap. 17.

Inanis gloriæ, secundum beatum Gregorium, septem sunt filiæ, sc. inobedientia, iactantia, hypocrisis, incontinentia, pertinacia, discordia, nouitatum præsumptio. Inobedientia est voluntas fugiens minorationem potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Iactātia est voluntas, propter apparentem potestatem propriam se ostentans. Hypocrisis est voluntas, per speciē sanctitatis se simulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto, siue intentione, siue opere. Incontinentia est voluntas per conformationem sui, ab his, qui mali sunt, laudari appetens. Pertinacia est voluntas fugiens minorationem probitatis, dicta vel facta sua irreuocabiliter defendens. Discordia est volūtas fugiēs minorationem sapientiæ, ab his, quæ ab aliis dicuntur, dissentiens. Nouitatum præsumptio est voluntas excedens qualitatem sui ordinis, propter apparentem nouitatem scientię, vel sapientię ostentari cupiens. Isidorus vero distinguens inter superbiam, & inanem gloriam, propter differentiam rationis, dicit, quod de superbia oriūtur contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, & plura alia. De inani gloria vero, secundum eundem, oriuntur contentiones, hæreses, iactantia, & præsumptio nouitatum.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XIX.

De inuidia.

Sequitur videre de inuidia quantum ad quinque, sc. quantum ad diuersam nominationem, diuersam diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias.

Inuidia dicitur aliquando nomine iræ, vt dicitur in Genesi: Quare irasceris: Gloss. i. liuore torqueris. Aliquando nomine odii, vt habetur in eodem: Oderant eum fratres, id est inuidebant. Aliquando nomine ęmulationis, sicut constat ex primo Regum: Affligebat eam æmula eius. Tamen æmulatio quatuor habet significationes hoc versiculo comprehensas:

Gen. 4. a
Ibid. 37. a
1. Reg. 1. a

Æmulor, infiatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Aliquando nomine proprio: & sic Damascenus dicit, quod quatuor sunt species tristitiæ, scilicet accidia, quę est tristitia aggrauans: achos, quæ est tristitia vocem auferens: misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inuidia, quæ est tristitia de alieno bono.

Damasc. Orth. fid. lib. 1. cap. 14.

Diffinitur autem sic inuidia ab Augustino: Inuidia est odium felicitatis alienæ. A Remigio sic: Inuidia est dolor de alieno bono. A Damasceno: Inuidia est tristitia de alienis bonis. A Philosopho: Inuidia est tristitia in apparenti felicitate alicuius inimicorum. Item aliter: Inuidia est dissensio ab alieno bono, existimato diminuere proprium.

Aug. Enar. in Psal. 104. tom. 8.
Damasc. Orth fid. lib. 2. cap. 14.
Aristot. 2. Rhet. 8. & 9.

Differentiæ inuidiæ materialiter assignatæ secundum Augustinum sunt tres, scilicet inuidere superioribus, paribus, & minoribus, siue inferioribus. Inuidet enim homo superioribus, quia eis non æquatur: paribus, quia in melius prosperantur: inferioribus, ne ei æquentur.

Aug. lib. 11. in gen. cap. 13. tom. 3.

Opponitur autem timor Domini superbiæ, ratione humilitatis, quam generat: & pietas inuidiæ, ratione charitatis, ex qua generatur. Prima enim, & potissima filia charitatis est pietas, quæ ad omnia valet.

Filiæ inuidiæ secundum Beatum Gregor. sunt quinque, scilicet odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis ipsius. Odium est voluntas affectans proximo malum, vt careat contristante bono. Susurratio est voluntas loquendi seminans discordias inter fratres, vt persequatur proximum propter ipsius bonum contristans. Detractio est voluntas famam proximorum per verba denigrans, vt destruat in aliorum opinione contristans bonum. Exultatio in aduersis proximorum est voluntas procurata in proximi aduersitate delectans. Afflictio in bonis proximi est voluntas procurans malum, suo desiderio, per euentum prosperitatis contrariæ defraudata.

Greg. lib. 31. Mor. cap. 17.

SECTIO XX.

De Ira.

Sequitur videre de ira quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias & filias.

Diffinitur autē ira à Cassiodoro sic: Ira est animi motus

tus concitatus,ad pœnam prouocans inferendā. A Rabano: Ira est omnis malus motus ad nocendum. Ab Augustino: Ira est tristitia ex impotentia vlciscendi. A Damasceno: Ira est feruor eius, qui circa cor est sanguinis, ex euaporatione fellis, vel returbatione fiens. Itē ab eodē sic: Ira est id, quod est audax mentis vindex concupiscētia. Item ab eodē: Ira est desideriū repunitionis. A Philosopho: Ira est appetitus contrarii doloris, propter apparentem exanimationem: & appetitus inferendi dolorem sibi aduersanti, propter illatam iniuriam apparētem: quæ quodā modo exanimat, per hoc, quod debito ordine hominem quantum ad iudiciū animæ priuat.

Damasc. Orth. fid. lib. 2. cap. 2. Ibidem. Arist. Rhetor. lib. 2. c. 2.

Habet autem ira oppositionem ad mansuetudinem ratione sui initii, quia mansuetus etiam nunquam vult incipere irasci: ad iram per zelum, ratione materię. Sunt enim circa eandem materiam, scilicet circa personam, ira per vitium, & ira per zelum, quam vtraque vult puniri Sed ira per vitium, vult quod persona puniatur, vt sic satietur vindicta personæ. Ira vero per zelum, appetit punitionem personæ, vt destruat vitium in persona. Breuiter ira per zelum, vult punitionem personæ cum debitis circumstantiis: ira per vitium cum indebitis. Ad patientiam vero habet ira oppositionem ratione finis: quia patientia extinguit iram, ne procedat. Nam qui patiens est, iras mitigat suscitatas, vt testatur Salomon.

Prou. 15. c

Species, siue differentiæ iræ sunt tres secundum Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. Fel siue fellea passio, dicitur subitus animi motus impatiens læsionis. Et accidit ex parte corporis, & commotione fellis; & ex parte animæ, ex corruptione vis irascibilis & tunc mouetur fel ad vindictam, vt expellatur tristitia. De qua dicit Aug. Ira est commotio passionis illatæ. Hæc ira cito transit. Mania, dicitur manens ira, & memoriæ tradita. Cotus est ira obseruans tempus ad vindictam.

Damasc. Orth. fid. lib. 2. cap. 16.

Filiæ iræ, secundum beatum Gregorium, sunt sex: scilicet rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. Rixa est audax vindicandi voluntas, in iniuriam facti procedentes. Tumor mentis est voluntas vindicandi, fugiens aduersantem, propter ęstimatas inimicitias. Contumelia est voluntas vindicans per exprobrationem malorum. Clamor est voluntas se vindicans in exaltando vocem, per vituperium, ad aliorum aures perueniens. Indignatio est. voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. Blasphemia est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. Secundum Isidorum sunt tres filiæ iræ, scilicet homicidium, clamor, indignatio. Quæ sic distinguuntur: nam vindicta infertur homicidio per manum: clamore, per os: indignatione, per signum.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

Isid. lib in Deut. cap. 16.

SECTIO XXI.

De Accidia.

Sequitur videre de accidia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, & filias. Diffinitur autem sic ab Augustino: Accidia est tædium interni boni. A Richardo: Accidia est torpor animi, bonum inchoare negligentis. A Damasceno: Accidia est tristitia aggrauans. A magistris: Accidia est diffidentia de propriis viribus, & auxilio Dei implendi ardua, siue mandata.

Damasc. Orth. fid. lib. 2. cap. 14.

Opponitur autem accidia, inquantum est diffidentia implendi præcepta, virtuti spei, cuius est confidere. Inquantum est tædium interni boni, ex quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. Inquantum vero, quod est facile, reputat difficile, opponitur virtuti charitatis, quæ omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam, quæ est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Accidia, secundum beatum Gregorium, habet sex filias, quę sunt, videlicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis circa illicita. Malitia est voluntas grauedinis impatiens, machinans malum

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

A illius, quem æstimat inferentem. Rancor est voluntas ex impotentia repellendæ grauedinis amaricata, amaritudinem intus clausam per signum exterius manifestans. Pusillanimitas est voluntas immoderate metuens grauedinē in aggressu agendorum, siue de propriis viribus immoderate diffidens. Desperatio est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficienda agenda diffidens, siue de remuneratione diuina, propter sustinentiā grauedinis, quæ est in implendis præceptis diffidens. Torpor est voluntas grauedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem agendorum inchoatorum. Vagatio mentis circa illicita, est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel solationem quærens. Secundum Isidorum aliæ sunt filiæ tristitiæ, aliæ accidiæ. Ipse enim tristitiā vocat voluntatem, inquantum à graui debito se auertit

Isid. lib. in Deut. c. 15.

B Accidiam vero vocat voluntatem, inquantum se ad quietem indebitam conuertit. Dicit ergo: De tristitia exeunt rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De accidia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mentis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

SECTIO XXII.

De Auaritia.

Sequitur videre de auaritia, quantum ad quinque, scil. quantum ad diffinitionem comparationem, oppositionem, differentias, & filias. Augustinus super Genesim, ad litteram, diffinit sic auaritiam: Auaritia est appetitus non solum pecuniæ, sed etiam altitudinis, &

Aug. lib. 14. de Ciu. Dei cap. 15.

C scientiæ. Idem in lib. de Ciuit. Dei: Auaritia est libido habendi cupiditas. Item Tullius diffinit eam sic: Auaritia est amor immoderatus habendi.

Comparatur autem auaritia idololatriæ: vnde sæpe dicitur idolorum seruitus in scriptura. Hoc autem dicitur, quia cultor Dei, ad Deum tripliciter comparatur, scilicet diligendo, honorando, & in ipso confidendo; quæ tria in auaro respectu pecuniæ inueniuntur, & reperiuntur propter quod auaritia non immerito dicitur seruitus idolorum.

Ephes. 5. b

Duplex est etiam actus auaritiæ, scil. diligere pecuniam, & retinere, siue non dare. Ratione primi actus auaritia opponitur charitati, quæ bonum diligit Incommutabile. Ratione vero secundi actus, opponitur largitati, siue liberalitati, quæ dat danda, & retinet retinen-

D da. Duplex quidem est actus largitatis, scil. dare danda, & retinere retinenda. Cuius duplex est extremitas vitiosa, scilicet prodigalitas, quæ dat non danda, & auaritia, quæ retinet non retinenda. Largitas, siue parcitas, quod idem est, est virtus, tamen ratione actuum differens erit medietas. Si autem attendatur opposito, secūdum actum dandi, prodigalitas est superfluitas, quę dat non danda: auaritia est diminutio, quæ nihil dat: largitas est medietas. Si vero ordinatur secundum actum retinendi: auaritia est superfluitas, quæ retinet retinenda, & non retinenda: prodigalitas est diminutio, quæ nihil retinet: parcitas vero est medietas.

Differentiæ auaritiæ sunt quinque, scilicet beneficii subtractio, furtum, rapina, vsura, simonia. Subtractio

E beneficii est auaritia retinens beneficium, quod tenetur dare pauperibus in tempore necessitatis, vt diues indigenti. Furtum est auaritia retinens rem alienam inuito domino Rapina est auaritia per vim occupans rem alienam. Vsura est auaritia acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia est auaritia studiose appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum.

Filiæ auaritiæ, secundum Gregorium, sunt septem, sc. proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo mentis, violētia, obduratio mentis contra misericordiā. Proditio est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fraus est voluntas profectū proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Fallacia

Greg. lib. 31. Mor. cap. 17.

est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Periurium est voluntas violans Sacramentum, A & iuramentum. Inquietudo mentis est voluntas cogitare non cessans, qualiter possit diuitias congregare. Violentia est voluntas per vim aliorum bona rapiens. Obduratio mentis contra misericordiam est voluntas concitata aduersus postulationem indigentis, ex nimio ardore pecuniæ retinendæ. Secundum Isidorum, octo sunt filiæ auaritiæ, scilicet, mendacium, fraus, furtum, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, & rapacitas.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXIII.

De Gula.

Gulæ diffinitio.

SEquitur videre de gula quantum ad quatuor, scil. quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias. Diffinitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: Gula est immoderatus amor edendi. Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas, quam diffinit Seneca sic: Nihil aliud definio ebrietatem, quam insaniam voluntariam. Quantum vero ad excessum cibi & potus, sic potest diffiniri: Gula est immoderatus amor alimenti. Item sic: Gula est immoderatus amor delectationis eius, quæ est circa, vel secundum gustum.

Sene. Epist. ad Lucil. 83.

Secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, & sic opponitur ei parsimonia. Vel large potest accipi pro immoderantia in cibo & potu pariter. Et sic opponitur ei sobrietas, quæ modum seruat in vtroque.

Differentiæ siue conditiones gulæ, secundum Isidorum, sunt quatuor, scil. quid, quantum, quando, quo modo. Quid, ad ipsam rem pertinet: quando, si ante legitimum tempus appetat: quantum, ad immoderantiam refertur: quomodo, si nimis ardenter appetat. Secundum beatum Gregorium, sunt quinque differentiæ, hoc versu comprehensæ:

Isid. l. sen. l. 2. cap. 42.

Greg. lib. 30. Mor. c. 13.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere, pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: laute, pertinet ad cibi substantiam, cum scilicet ex se pretiosus, & delicatus est: nimis, ad cibi quantitatem: ardenter, attenditur ex parte affectiuæ: studiose, ex parte cognitiuæ. Duas istas vltimas differentias secundum Beatum Gregorium, sub illa, quæ est quarto modo, apprehendit Isidorus.

Idem lib. 31. Mor. c. 17.

Quinque sunt filiæ gulæ secundum Greg. sc. inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, vel sensus circa intelligentiam. Inepta lætitia est voluntas per exteriores lusus excitans libidinem in gustu, & ex ipsa postmodum excitata. Scurrilitas est voluntas per verba carnalia libidinem gustus commouens & ex ipsa postmodum commota. Immunditia est voluntas per nimiam cibi sumptionem, libidinem in gustu continuare desiderans. Multiloquium est voluntas per multiplicationem verborum, intendens in gustu conseruare libidinem. Hebetudo mentis est voluntas libidinis conseruandæ propriæ carnis absorpta, intelligere spiritualia fastidiens. Secundum Isidorum, duæ sunt filiæ gulæ, scil. commessatio, & ebrietas, quarum vna in cibo attenditur, alia in potu.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXIV.

De Luxuria.

Luxuriæ diffinitio.

SEquitur videre de luxuria quantum ad diffinitionē, oppositionem, tentationem, differentias, & filias. Diffinitur sic: Luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus. Item sic: Luxuria est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis. Item sic: Luxuria est inordinatus appetitus illius delectationis, quæ est secundum coitum.

Opponitur autem luxuria continentiæ: cuius triplex est differentia. Est enim continentia coniugalis, vidualis, & virginalis.

Tentationes.

Quintuplex autem tentatio est luxuriæ, secundum quod in hoc versu continetur:

Visus, & alloquium, contactus, & oscula, factum.

Hoc quippe ordine tentatio luxuriæ consummatur. Primo enim inchoatur in visu exteriori, siue interiori, vt in cogitatione: deinde venitur ad alloquium: postea transitur ad contactum: deinde prorumpitur ad osculum: postea consummatur per factum.

Differentiæ.

Differentiæ luxuriæ sunt sex, sc. fornicatio, adulteriū, stuprum, sacrilegium, incestus, peccatum contra naturam. Fornicatio est luxuria, qua solutus cognoscit solutam naturali vsu. Et intelligitur, & solutus, & soluta à vinculo coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, & religionis, vel voti continentiæ. Adulterium est luxuria, qua coniugalis thorus violatur. Stuprum est lu- B xuria, qua virginalis incorruptio violatur, seu defloratur. Sacrilegium hic appellatur sacræ personæ læsio per vitium luxuriæ: & melius luxuria sacrilega diceretur. Hæc est luxuria, qua votum continentiæ violatur, & hoc in se, vel quando in sacris ordinibus constitutus, vel religiosus aliquis fornicatur, cum aliqua soluta, vel soluta aliqua cum religioso, vel sacerdote. Incestus est coitus contra consanguinitatem, affinitatem, vel compaternitatem commissus. Peccatum contra naturam est luxuria, qua naturalis vsus coeundi maris, & fœminæ dissipatur.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

Filiæ luxuriæ secundum Greg. sunt octo, sc. cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, siue desperatio futuri sæculi. Cæcitas mentis est voluntas fastidiens, despiciens superiora, & spiritualia. Inconsi- C deratio est voluntas, præuidere renuens agenda inferiora. Inconstantia est voluntas libidine carnis confracta, statum suum tenere non valens. Præcipitatio est voluntas ad aggredi quælibet impetuose. Amor sui est voluntas affectione carnis imbuta, sibi propter se super omnia adhærens. Odium Dei est voluntas, Deum tanquam impedimentum propriæ voluntatis carnalis, vel voluptatis detestans. Affectus præsentis sæculi est voluntas præsens sæculum semper manere desiderans, propter fruitionem voluptatis carnis. Desperatio, siue horror futuri sæculi, est voluntas voluptate præsenti cæcata, de æterna iucunditate desperans. Secūdum Isid. quatuor sunt filiæ fornicationis, sc. turpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia. Sapientiæ in sermone opponuntur stultiloquia: bonitati in sermone opponun- D tur alia tria. Nam cum triplex sit bonitas, scil. vtilitas, delectatio licita, & honestas; sermoni vtili opponuntur ludicra: sermoni delectabili licito opponuntur scurrilia: sermoni honesto opponuntur turpiloquia.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXV.

De peccato ex infirmitate, & ignorantia, & industria.

SEquitur videre de diuisione peccati trimembri, quæ est. Peccatum aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex certa malitia siue industria perpetratur. Quod aliis verbis dicitur in Euangelio: Est peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. In Patrem, cui attribuitur potentia, peccare dici- E tur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur sapientia, qui peccat ex ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas, qui peccat ex industria, siue ex certa malitia.

Primo videndum est de peccato ex infirmitate, quod est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male accēsæ ab infirma creatura, à Deo omnipotente. Duæ sunt differentiæ huius peccati effectiuæ, timor male humiliās, & amor male accendēs. Tripliciter autem distinguitur amor, sc. amor gratuitus libidinosus, & naturalis. Gratuitus habet finem principalem summum bonum, sc. incommutabilem Deum: libidinosus habet finē voluptatem, siue delectationem in creatura: naturalis habet finem necessitatem, siue vtilitatem propriam. Primus

Amor triplex.

est laudabilis, quia virtus: secundus vituperabilis, quia peccatum: tertius nec laudabilis, nec vituperabilis, quia naturalis est. Similiter distinguitur triplex timor, sc. naturalis, gratuitus, libidinosus. Naturalis est passio, id est primus motus, & in testimonium humanitatis veræ fuit in Domino Iesu Christo: gratuitus multiplicatur in seruilem, initialem, & filialem, de quibus alibi dicetur, scil. in libro de donis: libinosus, diuiditur in humanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in corpore, & mundanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in possessione. Timore libidinoso homo male humiliatur: timore gratuito bene: timore naturali nec laudabiliter, nec vituperabiliter. Item amore libidinoso homo male accenditur: amore gratuito bene: amore naturali, indifferenter.

Timor triplex.

A

Peccatũ ex ignorantia est auersio voluptatis ignorãtis, & perpetrantis, quod malũ est, ab omni sciẽtia Dei. Nota tamen, quod aliud est peccatũ ex ignorantia, aliud peccatũ ignorantiæ. Peccatũ ignorantiæ, est omissio debitæ scientiæ: peccatũ ex ignorantia, est peccatũ, quod committitur ignoranter. Est ignorantia iuris, & ignorantia facti. Ignorantia facti duplex, aut adhibita debita diligẽtia, & hoc excusat à toto: aut nõ adhibita debita diligẽtia, & hoc excusat à tãto, & nõ à toto. Ignorãtia iuris, quædam est vincibilis, quæ est culpa: hæc autẽ aut est ex vero cõsensu, vt ignorãtia affectata; & ista sic ex vna parte excusat, & alia magis aggrauat: aut est ex negligẽtia, & ignauia, sicut ignorantia crassa, & supina, & ista, & si aliquo modo excusat, nõ tamen sic excusat, quin æterno igne ardeat, sicut dicit Aug. Sic & ignorãtia iuris inuincibilis potest esse duplex: aut enim est introducta per præambulã culpã, aut præter omnẽ culpam. Si præter omnẽ culpam, aut simpliciter priuat cognitione iuris, sicut in infantibus, & furiosis, qui omnino carẽt vsu rationis, & hæc excusat à toto: vnde dicit Bern. quod paruulis infantibus, & dormientib. nihil imputatur, quod faciũt: aut nõ tollit omnino vsum rationis, sed semiplenũ, & tunc non excusat à toto: sed à tanto, sicut in his, qui nõ plene sunt furiosi, sed habẽt aliquo modo aliqua internalla lucida, & in pueris, qui sũt aliquo modo capaces præcepti, licet nõ plene. Si autẽ ignorãtia est introducta per præambulã culpã, sicut in ebrio, & furioso, quorum vterq; præcipitauit se in hoc per culpam suam; sic nõ excusat à toto. sed vt dicit Philosoph. Ebrius habet duplices maledictiones vnam pro culpa præcedenti, aliam pro culpa sequenti. Nõ tamen proprie loquendo est dicendum, quod ebrius aliquid perpetrans nouam culpam committat, sed ex consequẽti culpa, aggrauatur prima, vt videtur magis peritis, quamvis aliqui dixerunt, quod præter culpam primã in ebrietate cõmissam, secundo committat nouam.

Ignorantia.

B

C

Arist. 3. eth. cap. 5.

D

Peccatum ex industria, siue in Spiritum sanctum, est auersio voluntatis malignantis à summo clemẽte Deo. Cuius sunt sex differentiæ, sc. desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ obstinatio mentis, finalis impœnitentia. Quarum sufficientia accipitur sic: Istud peccatum impugnat gratiam pœnitentialẽ, per quam fit remissio peccati à Deo intra Ecclesiasticam vnitatẽ. Postremo ergo impugnare pœnitentiã in se, & sic sunt duæ species, quia pœnitentia facit resilire à commissis, contra quod est obstinatio mentis: facit etiam præcauere à committendis, contra quod est finalis impœnitentia, id est propositum nunquam finaliter pœnitendi. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad Deum, à quo datur, sic est duplex species. Nam vniuersæ viæ Domini, misericordia, & veritas, siue iustitia. Misericordiam impugnat desperatio: iustitiam impugnat præsumptio. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, in qua recipitur, sic est duplex peccatum. Nam vnitas Ecclesiæ maxime consistit in duobus, sc. in fide, siue veritate, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ: & in gratia siue charitate, contra quam est inuidentia fraternæ gratiæ.

Peccati in Spiritum sanctum sex species.

E

Psal 24. b

SECTIO XXVI.

De idololatria, & hæresi.

SEquitur videre de diuisione peccati, quæ est peccatum aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in se ipsum. Peccatum in Deum, dicitur impietas: peccatum in proximum, iniquitas: peccatum in scipsum, impuritas.

Primo videndum est de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ maiestatis omnipotentia, superstitione colendi, quæ sunt idololatria, ritus Iudaïcus, ritus Saracenicus, apostasia, schisma, hæresis. Idololatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Idololatriæ duæ sunt species. Vna in rebus naturalib. alia est in rebus artificialibus; sicut ostenditur in libro Sapientiæ. Committitur autem tripliciter, scil. protestatione cordis, vt credere de creatura, quod sit omnipotens, quod est proprium creatoris: confessione oris, vt est non solum credere, sed etiam verbis exprimere: exhibitione operis, vt fit in reuerentia, sacrificiis.

Idololatria.

Sap. 13. a

Triplex est apostasia, sc. perfidiæ, cum quis recedit à fide, vt Iulianus apostata: inobedientiæ, cum quis recedit à præceptis Ecclesiæ, & sic: Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo: irregularitatis, cum quis recedit à religione claustrali, vel clericali. Apostasia sic potest describi: Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus.

Apostasia.

Eccl. 10. b

Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos vnitas esse debet, vel illicitus ab vnitate dissensus. Omnis hæresis est schisma, sed non conuertitur: hæresis est recessus à fidei veritate. Item differunt schisma, & hæresis: nam hæresis addit prauum dogma, schisma in fine confingit aliquam hæresim. Post recessum enim ab vnitate Ecclesiæ, sequitur inobedientia in mandatis Ecclesiæ, in fine vero sequitur assertio, quod non est obediendum Ecclesiæ.

Schisma.

Hæresis idem est, quod diuisio, & sic dicitur hæresis propriissime recessus à fide: proprie, falsa interpretatio scripturarum: minus proprie, excommunicatio. Secundum hoc hæreticus dicitur multipliciter: vno modo secundum Aug. hæreticus est, qui alicuius temporalis lucri, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas opiniones de fide, ac nouas gignit, aut sequitur. Gignit, vt hæresiarchæ, Sabellius, & Arrius: sequitur vt Sabelliani, & Arriani decepti per tales. Secundum Hieronymum potest hæreticus appellari, licet ab Ecclesia non decesserit, qui aliter intelligit scripturam, quam sensus Spiritus sancti expostulat. Tertia, dicitur hæreticus quicunque à Sacramentis Ecclesiæ, vel communione fidelium est diuisus, vt excommunicatus, seu subuersor Ecclesiæ, seu subrisor Sacramentorum, vnde simoniacus hæreticus reputatur.

Hæresis.

Aug. lib. de vtil. cred. ad Honor. in pr. to. 6.

Hieron. in Epist. ad Galat. c. 5. post med. to. 6.

SECTIO XXVII.

De interdicto, & duabus speciebus excommunicationis.

SEquitur de hæresi, quæ est excommunicatio, diffusius videre in speciali: & primo de interdicto, quod est excommunicationis initium. Ad quod notandum, quod nomine censuræ Ecclesiasticæ intelligitur sententia interdicti, excommunicationis, & suspensionis. Proprie autem excommunicatur persona, à communione Sacramentorum, fidelium separata. Suspenditur etiam persona quandoque ab officio, quandoque à beneficio, quandoque ab vtroque. Interdicitur locus, vtputa ciuitas, villa, vel castrum.

Censuræ Ecclesiasticæ.

In generali interdicto debent ista conferri ab Ecclesia: Baptismus paruulorum, morientibus pœnitentia, peregrinis crucem accipientibus, ob reuerentiam crucifixi, nõ est pœnitentia deneganda. Potest Episcopus baptizatos paruulos confirmare, semel in mense, vel septimana; populum interdictum causa prædicationis ad Ecclesiam conuocare. Item morientibus, si digne pœni-

teant,

teant, potest Eucharistia ministrari. Clerici decedentes, sine pulsatione campanarum, cessantibus solemnitatibus cum silentio in cœmeterio sepeliri possunt, si bene seruauerunt interdictum. In conuentualibus Ecclesiis, bini, vel tres simul horas Canonicas possunt legere, non cantare, ianuis clausis, & interdictis exclusis: & hoc ita demisse, quod exterius non possint audiri. Ex quo colligitur, quod interdicti, & multo fortius excommunicati, non debent horas extra Ecclesiam auscultare. Plerisque tamen religiosis indultum est, vt ianuis clausis, & interdictis exclusis, possint simul celebrare diuina, quod hodie ad Episcopos extenditur, nisi specialiter eis prohibeatur.

Excommunicatio.

Excommunicatio vero est animaduersio gladij spiritualis Ecclesiæ à cõmunicatione Sacramentorum, & fidelium separatio. Excommunicationis duæ sunt species: vna, quę dicitur maior, excludens à sacramentis, & legitimis actibus fidelium, hoc versiculo comprehẽsis:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Alia, quæ dicitur minor, separans à Sacramentis. Item excommunicatio, quædam infligitur à iure, & hæc est conseruatiua: quia licet videatur esse ad libertatem Ecclesiæ conseruandam, principalius tamẽ est ad culpam præcauendam: quædam infligitur à iudice, & hæc est curatiua: nam licet videatur esse propter emendam faciendam, principalius tamen est propter contumaciam confringendam. Pœna sustinẽtis excommunicationem est multiplex, quæ in hoc versu continetur.

Gratia subtrahitur, magis, ac magis obice rupto.
De vitio cadit in vitium, suffragia perdit.
Ecclesiæ satanæ vexandus traditur ille.
Quem ligat ex propriis anathematis vltio culpis.

Circumstantia vero præseruans personam participantem cum excommunicato, ne excommunicationis vinculo inuoluatur, est multiplex, vt his versibus continetur:

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.
Hæc anathema quidem faciunt, ne possit obesse.

Vtilitas communicantis, vt quando petit quod sibi debetur: excommunicati, vt quando secum tractat de correctione. Lex matrimonij, quæ ligat virum, & vxorem. Humile, vt filij non emancipati serui, ancillæ, rustici, mancipiis, & aliis obnoxiis astricti. Res ignorata, vt quando nescitur esse excommunicatus, cum quo participatur. Necesse, vt peregrini, & pauperes, ac cæteri viatores.

SECTIO XXVIII.

De duabus regulis generalibus circa excommunicationem.

Casus ab excommunicatione excepti in clerici percussione.

Circa excommunicationem nota duas regulas generales. Prima est hæc: quicunque in clericũ, vel in personam Ecclesiasticam, manus iniicit temere violẽtas, excommunicatus est. Hoc fallit in quatuordecim casibus. Primus est in apostata percusso, qui clericus ignoratur: secundus est in apostata admonito, se non corrigẽte: tertius est in eo, qui gerit procurationem, & administrationem sæculariũ personarum: quartus est in eo, qui ex loco iniicit manus in clericũ: quintus in magistro, qui causa disciplinæ verberat clericũ: sextus in eo, qui vim sibi illatam à clerico vi repellit: septimus in eo, qui clericum deprehendit cum vxore, matre, vel sorore, aut filia commisceri: octauus in eo, qui auctoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati, manus iniicit in clericum: nonus in senioribus Ecclesiæ: decimus in dominis: vndecimus in patribusfamilias: duodecimus in propinquis: tertiusdecimus in eo, qui manus in clericũ iniicit depositũ, & curiæ traditum: quartusdecimus, cum clericus transfert se ad vitã clericatui prorsus contrariam, vt quando fit miles, vel contrahit bigamiam.

Secunda regula est hæc: Quicunque est excommunicatus propter manus iniectas in clericũ violẽtas, pro absolutione ad sedem Apostolicam est mittendus. Hoc autem fallit in quindecim casibus. Primus est, quando percussor est in mortis articulo constitutus: secundus casus est in eo, qui iustã excusationem habet, vt inimicitias capitales: tertius est in ostiario, qui necessitate officij sui aliquem clericum non enormiter percusserit: quartus in infirmo: quintus in paupere: sextus in senectute depresso: septimus in claustrali, qui enormem nõ intulit læsionem: octauus in muliere: nonus in eis, qui sui iuris non sunt: decimus in his, qui sunt magnæ potentiæ, & nimium delicati, ita vt laborem in eundo ad curiam nõ possint sustinere: vndecimus in his, qui non grauem læsionem, sed leuem, vel modicam iniuriam inferunt clericis: duodecimus in impubere, siue ante pubertatem, siue post postulet se absolui: tertiusdecimus, in seruo, de cuius absentia Dominus nimium grauaretur, vel cum ipse seruus verberaret clericũ, vt materiã habeat euadendi: quartusdecimus de monialibus: quintusdecimus in omnibus communiter viuentibus.

Casus in quibus percussor sedẽ Apost. adire non tenetur.

SECTIO XXIX.

De diuinatione.

Sequitur videre de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ sapientiæ altitudo, superstitione sciendi, quæ sunt sortilegium, & diuinatio. Ad cuius mali notitiam, est videndum, quid sit diuinatio, quæ sunt eius species, vtrum omnis diuinatio sit prohibita.

Diuinatio quid, & quotuplex.

Diuinatio sic describitur: Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Cuius quinque sunt species, scilicet mantia, maleficium, sortilegium, augurium, prestigium. Mantia dicta est à Mante, quę in ea præualuit: & hæc habet quinque species, scilicet necromantiam, quæ est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum, à necron, quod est mortuus, & mantia, diuinatio: geomantiam, quæ est diuinatio facta in terra; à Gea, quod est terra, vt in circulo: hydromantiam: quæ est diuinatio facta in aqua, ab hydor, quod est aqua, vt in aqua pluuiali: aëromãtiam, quod est diuinatio facta in aëre, vt in contemplatiuis circulis: pyromantiam, quæ est diuinatio facta in igne, à pyr, quod est ignis. Istæ sunt species mantiæ. Maleficium est peritia, per quam mulieres faciunt aliquas ligaturas in damnum, vel incommodum alicuius, vt de crista galli, & de rana, & de imagine cum eis. Sortilegium est ratio diuinandi per sortes. Vsus huius diuinationis fuit in veteri Testamento. Sorte etiam vsi sunt Apostoli, ante Spiritus sancti plenitudinem. Augurium est ratio diuinandi per garritus auium, vel gestus, vt per volatum. Præstigium est, per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere, quod verũ est, sed phantastica figmenta, vt faciunt incantatores. Præter hos modos, sunt alij multi, & plures, qui quotidie per diabolum adinueniuntur. Act. 1. d

Est etiam diuinatio facta in varia inspectione psalterij, & Euangelij. Est & diuinatio, quæ futura prędicit in fatis, & constellationibus, dicta mathesis, media producta. Est & diuinatio facta per auratum, vel astrorum inspectionem, dies, & horas custodiens in agendis, & dicitur aruspicium. Est quæ extra, vel intestina pecudum inspicit. Est quæ in aris idolorum à dæmonibus responsa accipit. Dicitur autem Ariolus diuinator in aris. Est quæ somnia obseruat. Coniectu rator, dicitur obseruator in somniis. Augur in garritu auium. Maleficus immolans dæmonibus pueros, vel saltem lustrans, magnus alio nomine dictus. Incantator est præstigiosus fallens oculos intuentium: Phyto est ventiloquus per spiritum malignum loquens, à Phytone, vel Phytio, id est, Apolline dictus. Diuinus, id est, aruspex, id est, inspector astrorum. Auspex, qui volatum auium aspicit. Augur, qui voces audit auium. Estipex, qui extra, id est, intestina pecudum inspicit. Astrologus, qui in astris auguratur. Genetliacus, qui mores hominũ prædicere conatur, secundum signa sub quibus homines nascuntur: hic vulgo mathematicus vocatur, cuius

superstitio constellatio dicitur à Latinis. Horoscopus, qui per horas natiuitatem hominum speculatur diuerso, & dissimili facto; Sortileg' est, qui sub nomine fictæ religionis, diuinationis scientiam profitetur, vel ex inspectione aliquarum scripturarum prædicit futura. Saliator, qui dum quæcumq; pars membrorum ei salierit, exinde aliquid prosperum vel triste significari prædicit.

Omnis diuinatio damnabilis.

Est autem omnis diuinatio, deceptio, & delusio diabolica, ideo maledicta à Deo, & ab Ecclesia interdicta. Nec potest ea ex voluntario commercio quisquam vti sine peccato. Aut enim est ibi peccatum infidelitatis, dum aliquid diuinum diabolo attribuitur, quod Dei est, aut est peccatum idololatriæ, vtpote in oblationibus, & sacrificiis: aut est peccatum inobedientiæ, quia fit contra prohibitionem Dei, & Ecclesiæ. Talis autem prohibitio est sancta, quia talis peccat in seipsum, dum discrimini se committit: peccat in maiestatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quasi non sit omnipotens, omnisciens, benignus Deus Christianorum: peccat in Ecclesiam, cum commercium habeat cum illo, qui omnino præcisus est ab Ecclesia, & eidem aduersatur.

SECTIO XXX.

De hypocrisi, simonia, & sacrilegio.

SEquitur videre de peccatis, quibus vilipéditur sanctitas bonitatis diuinæ peruersitate vtendi: quod fit tripliciter, scil. apparentis sanctitatis simulatione, vt in hypocrisi: abusione doni gratuiti, vt in simonia: violatione loci sacri, vt in sacrilegio.

Hypocrisis quid, & quotuplex.

Primo, de hypocrisi sunt videndæ notificationes, & differentiæ. Hypocrisis sic diffinitur à Rabano: Hypocrita est, qui vult videri, quod non est, scilicet bonus, quasi alterius personæ repræsentator. Item aliter diffinitur; Hypocrita est, qui vult videri bonus, cum non sit. Item aliter: Hypocrisis est vitium clausum, simulatione virtutis palliatum. Potest etiam hoc modo diffiniri: Hypocrisis est vitium, quo quis vult videri bonus inordinate. Species hypocrisis secundum Richardum sunt quatuor, scilicet affectatio dignitatis, affectatio libertatis, affectatio auctoritatis, affectatio potestatis. Secundum Gregorium, Pardus in Daniele habens quatuor alas, hypocritas habens quatuor species. Prima est iactantia de bono manifesto: secunda, simulatio de bono occulto: tertia, excusatio de malo manifesto: quarta, dissimulatio de malo occulto.

Richard. de erudi. interi. homi. c. 13. par. 1.
Dan 7. a

Simonia.
Greg. homil. 4. in Euang. longe post med.

Simonia, est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquod spirituale, vel spirituali annexum. Hæc autem contrahitur tripliciter, secundum Gregorium, scilicet, munere à manu, quod est pecunia: munere ab obsequio quod est seruitus indebite impensa: munere à lingua, quod est fauor. Tres autem sunt differentiæ materiales simonię. Prima est, quando véditur spirituale, sicut sunt Ecclesiæ Sacramenta: secunda est, quando venditur annexum spirituali, vt est præbenda, quæ ratione consanguinitatis, siue pretij, vel fauoris datur, & obtinetur indigne: tertia est, quando venditur spirituale, & annexum spirituali, vt est prædicatio.

Sacrilegiũ.

Sacrilegium est sacrę rei violatio, vel eiusdem vsurpatio, quasi sacrilædium. Committitur autem sacrilegium aliquãdo ratione personæ, vt cum religiosus, vel clericus verberatur. Quandoq; ratione loci, vt quando Ecclesiæ, vel cœmeterij immunitas violatur. Quandoque ratione rei, vt quando res sacra, vel sacro vsui deputata, vsurpatur. Circa quod est distinguendum, quia sacrilegium committitur, aut auferendo sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro.

SECTIO XXXI.

De rapina, furto, vsura, homicidio, & scandalo.

Tripliciter in proximũ peccamus.

SEquitur videre de peccatis, quæ committuntur in proximum, quorum tria sunt genera. Quibusdam enim læditur proximus in possessione, quæ sunt rapina, furtum, vsura. Rapina est manifesta, & violenta alienæ rei contrectatio. Furtum est occulta, & ignorante Domino, & inuito alienæ rei contrectatio. Vsura est sub specie negotiationis, domino sciente, alienæ rei contrectatio. Quibusdam etiam læditur in persona, vt in homicidio, & in bello.

Est autem homicidium hominis occisio ab homine facta. Duplex est autem homicidium, scil. spirituale, & corporale. Spirituale est, quo quis occiditur spiritualiter, quod fit duobus modis, scil. odiendo: nam qui odit fratrem suum, homicida est, & detrahendo: lingua enim detractoris est gladius acutus. Corporale vero homicidium est, quo quis corporaliter occiditur, quod etiam fit duobus modis, scil. lingua, & opere. Lingua tripliciter, scilicet præcipiendo, consulendo, & non defendendo. Opere quadrupliciter, scilicet iustitia, casu, necessitate, & voluntate. Quibusdam vero læditur in mente proximus, vt sunt scandala.

1. Ioan. 3. c

Scandalum

Est autem scandalum, dictum, vel factum minus rectum, præbens aliis occasionem ruinæ. Scandalon, grece, latine obex. Sicut ad obicem in via positum læditur pes euntis: sic dictum vel factum minus rectum est obex infirmis in via morum. Scandalum aliquãdo dicitur obex, scilicet dictum, vel factum, minus rectum. Aliquando dicitur actio, siue impactio illius, qui scandalizat. Aliquando dicitur casus, & ruina illius, qui scandalizatur. Vnde versus:

Scandalum æquiuocat, obex, impactio, casus.

Est autem duplex differentia scandali. Est enim scandalum actiuum, & passiuum. Actiuum, quo quis alij dat occasionem ruinæ spiritualis: passiuum est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius, vt cum fornicatur quis exemplo alterius. Ad sciẽdum autem, quæ sunt propter scandalum omittenda, duæ regulæ sunt notandæ. Vna est Bernardi, alia Hieronymi. Regula Bernardi est hæc: Peccamus ex infirmitate, vel ignorãtia, ex certa etiam interdum malitia, cauendum est ne quid faciamus, quod sit in scandalũ alicuius. De talibus dicit Dominus Petro: Ne autem scandalizemus eos, &c. In tertio vero casu, cum scandalum procedit ex certa malitia, non propterea est omittendum opus, vel ab opere desistendum. Vnde dicit Dominus de Pharisæis, scandalizatis ex malitia: Sinite eos, cæci sunt, &c. Regula Hieronymi est talis: Omnẽ quod potest fieri, vel non fieri salua triplici veritate, omittendum est propter scandalum. Non est autem omittenda veritas vitæ, doctrinæ, iustitiæ, propter scandalum euitandum. Veritas vitæ pertinet ad omnes, comprehendẽs præcepta prohibita: & consilia. Veritas doctrinæ pertinet ad prædicatores, & Magistros. Veritas iustitiæ pertinet ad Prælatos, comprehendens duas partes iustitiæ, scilicet, seueritatem in puniendo malos, & reos, & liberalitatem, in sustinendo iustos.

Matt. 17. d
Matt. 11. d

SECTIO XXXII.

De peccato luxuriæ, & gulæ.

Dupliciter in nosipsos peccamus.

SEquitur videre de peccatis, quibus peccat quis in seipsum, quæ sunt duo, scil. peccatum luxuriæ deordinans generatiuam, & peccatum gulæ deordinans nutritiuam. Peccata, quæ accidunt ex deordinatione generatiuæ, sunt ista, scilicet pollutio nocturna, luxuria in propria vxore, fornicatio simplex, meretricium, raptus, adulterium, incestus, vitium contra naturam. Peccata ex deordinatione nutritiuę dupliciter committuntur manducando, & sic dicitur gulositas: & bibendo, & sic dicitur ebrietas. Quod fit quinque differentiis, vt supra dictum est, hoc versu comprehensis.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Sup. sect. 13.

Supposito, quod coitus coniugalis possit esse peccatum, vidẽdum est per distinctionem, quis coitus coniugalis est peccatũ, & quis non, & quis venialis, & quis mortalis.

morralis. Nota ergo, quod coïtus coniugalis alius est est licitus, alius est fragilis, alius est impetuosus. Licitus est triplex. Quidam fit causa prolis generandæ ad cultum diuinũ, & hic est theosebiæ virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum, & hic est iustitiæ. Quidam causa fornicationis vitandæ, & hic est cautelæ: de quo Apostolus: Vnusquisque habeat suam vxorem, propter fornicationem vitandam supple. Fragilis ex fragilitate proueniẽs, cum quis in vxore quęrit coniugalem delectationem, non causa prolis habẽdæ, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causa delectationis in coniuge. Et distinguitur, aut illa delectatio amatur citra Deũ, & tunc culpa est venialis: vel amatur plusquam Deus, vel æque vt Deus, & tunc peccatũ est mortale. Impetuosus est, qui ex libidine sola proueniens, metas honestatis, & rationis excedit. Et ideo mortalis est quinque modis. Primo quando fit propter satiendam libidinem, per blanditias meretricias: secundo quando fit præter naturalem modum: tertio, quando fit in tempore prohibito: quarto, cum fit in loco prohibito: quinto cum accedit vir ad prægnantem mulierem vicinam partui, aut in fluxu menstruo laborantem.

1.Cor.7.

A

B

Simplex fornicatio est luxuria, qua solutus cum soluta naturali vsu fœminæ commiscetur: ita quod solutus excludit vinculũ matrimonij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, voti, religionis: & hoc cum muliere soluta, quæ vnius, vel paucorum libidini se exponit. Meretricium est commercium nefarium cum muliere, quæ multorum paret libidini. Nam meretrix proprie dicta est mulier, quæ multorum libidini se exponit. Adulterium est alterius thori violatio. Incestus est lubricum carnis contra consanguinitatem, affinitatem, votum, commissum, de quibus supra dictum est.

Sup.sect.14.

C

SECTIO XXXIII.

De passionibus, siue proprietatibus peccatorum.

AD clariorem expeditionem prędictorum, postremo videndum est de passionibus, siue proprietatibus peccatorum. Sciendum est ergo, quod ad peccatũ quædam sunt antecedentia, quædam circumstantia, & quædam subsequentia. Antecedentia quædam sunt ex parte auersionis, quædam ex parte conuersionis. Ex parte auersionis à Deo, sunt contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio. Ex parte conuersionis ad creaturam, sunt libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio. Subsequentia sunt macula, & reatus. Circumstãtia sunt illa, quę circumstãtias nominamus. Auersionẽ à Deo comitantur contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio. Nam voluntas ad Deum conuersa, & Deo conformis, vult quod Deus vult, & non vult, quod Deus non vult, & hoc debet fieri. Tum quia voluntas Dei superior est simpliciter, voluntas rationalis creaturæ inferior: & ideo tenetur sequi superiorem: quod si non facit, dicitur cõtemnere. Tum quia dignũ est facere, quidquid Deus vult fieri: & ideo cum auertimur, dicimur omittere. Tum quia iustum est propter accepta beneficia, obsequium impendere: vnde cũ auertimur à Deo, dicimur ingrati. Tum quia ipse est Dominus, & nos serui: ideo tenemur facere quidquid nouimus, ipsum velle, quod cum non facimus, dicimur inobedientes, & præuaricatores: sed inobedientes, quia auertimur à voluntate Dei: præuaricatores, quia transgredimur legem eius. Et nota, quod in voluntate auertente se à Deo cõtemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio, idem sunt secundum rem, differunt autem secundum rationem. Nam contemptus respicit Dei potentiam: omissio sapientiam: ingratitudo beneficium: inobedientia præceptum: præuaricatio legem. Et sic secundum ista, recessus est in frequenti auersione à Deo: elongatio vero est in obduratione.

D

E

Conuersionem autem voluntatis ad creaturam comitatur libido, quæ est improbitas voluntatis, bonum creatum præeligens, & deserens increatum. Quam sequitur concupiscentia, quæ est primus motus ex fomite proueniens in sensualitatem, tendens ad delectationem illicitam. Tunc sequitur delectatio, cum inferior pars ratione condelectatur. Tertio est consensus, cum superior pars rationis non contradicit, sed assentit. Iste triplex status designatus est in prima tentatione, per serpentem, mulierem, & virum. Deinde restat operis consummatio, vel adhuc est parua intentio: nam intentio est ad opus. Et sic ex parte conuersionis, actuale peccatum antecedit libido concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio.

Quæ peccatum præueniant.

Circumstantiæ vero dicuntur, quæ peccatum circũstant, quæ nos circumstantias appellamus. Est autem circumstantia, proprietas personæ, vel negotij ex se pertinens ad laudem, vel vituperium, vel diminuendo, vel augendo, vel in aliud genus peccati trahẽdo. Proprietas personæ est, vt quia pulcher est homo, sapiens, bonus, & c. huiusmodi. Et talis proprietas respondet ad quæstionem factam, per quis. Proprietas negotij est, quæ pertinet ad opus, & est genus operis: vt quia fecit hoc, vbi fecit, quare fecit, quo tempore fecit, & quomodo fecit. Quæ in hoc versiculo continentur.

Circumstantiæ.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quæ possunt in quatuordecim differentias explicari; his versibus comprehensas:

Aggrauat, ordo, locus, persona, scientia, tempus.
Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa.
Et modus in culpa, status altus, lucta pusilla.

Ex his autem, quinque respiciunt personam, scilicet scientia, ætas, conditio, ordo, & status. Tres respiciunt crimen, scilicet copia, causa, lucta pusilla. Duæ sunt adiacentes, scilicet locus & tempus.

Ad peccatum vero sequentia sunt macula, & reatus. Anima enim, cum ad creaturam conuertitur, secundum Augustinum, obtenebratur, peioratur, & destruitur. Ista autem obtenebratio, peioratio, & destructio, idem sunt quod deformitas imaginis Dei, siue diminutio naturalis boni, siue macula, quia ex contractu spirituali inferiorum, qui est per amorem inordinatum, sordidatur imago Dei in nobis, & polluitur. Reatus vero sequitur peccatum, ratione auersionis: quia tantum bonum est Deus, sicut dicit Augustinus, vt nulli bene sit qui ab eo recedit. Sicut ergo ex conuersione ad creaturam est macula: sic ex auersione à Deo est reatus, qui est obligatio ad pœnam. Peccatum quippe pertrãsit actu, sed remanet reatu: peccatum scilicet actuale.

Quæ peccatum sequãtur.

In senten. ex Aug. decerp. sent. 289. tom. 3.

CENTILOQVII

SECVNDA PARS.

Quæ recipit septem Sectiones.

SECTIO I.

De vulneratione naturalium.

POSTQVAM visum est de malo, prout tenetrationem culpę videndũ est de malo, inquantũ tenet rationẽ pœnæ. Est ergo notandum, quod malum, siue peccatum, punitur pœna multiplici in præsenti, & etiã in futuro. In præsenti autẽ punitur, quantũ ad animã, & quantũ ad corpus. Quantũ ad animã, punitur in vulneratione naturaliũ, & expoliatione gratuitorum.

Pœna peccati.

Vulnera, quibus vulnerata est anima propter peccatum, sunt quatuor secundum Bedam, Dicit enim quod quatuor sunt nobis inflicta propter peccatum Adæ, sc. infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia ex his contracta, & conflata. Quorum sufficientia sic accipitur. Anima sicut dicit August. est media inter Deum, & creaturas. Deus autem est omnipotens, omnisciens, summe bonus, essentia indiuisus. Potentia attribui-

Beda.

tur

tur Patri: sapientia, Filio: bonitas, Spiritui Sancto. indiuisio ad Patris, & Filij, & Spiritus sancti pertinet vnitatem. Auertens ergo se à Deo anima, & ad creaturas transiens per amorem, deserendo potentiam, qua potest, quidquid potest, incurrit infirmitatem: deserendo sapientiam, qua scit, quidquid scit, incurrit ignorantiā: deserendo bonitatem, qua valet, quidquid valet, incurrit malitiam: deserendo substantiam indiuisam, incurrit concupiscentiam: qua homo diuiditur in seipso, & à seipso, in tantum, vt voluntas sensualitatis, voluntati non subiaceat rationis. Non enim quod volumus, hoc facimus bonum: cum caro aduersus spiritū concupiscat. Est autem infirmitas ex desertione omnipotentiæ, impotentia resistendi malis, vel difficultas in agēdis bonis. Ignorantia ex desertione summæ sapientiæ, est hebetudo ad cognoscendum ea, quæ sunt necessaria ad salutem. Malitia ex desertione summæ bonitatis est pronitas, vel inclinatio ad malum. Concupiscentia ex desertione indiuisæ substantiæ, est corruptio diuidēs appetitus, vt appetitus sensualitatis, ab appetitu rationis dissentiat. Peccauit siquidem per rationalē primus parens, scientiam indebitam appetendo: & ideo in rationali potentia est punitus per ignorantiā. Peccauit in concupiscibili, appetendo cibum vetitum: & ideo in concupiscibili est punitus per casum in malitiam, quæ dicitur pronitas ad malum. Peccauit in irascibili, appetendo indebitam potestatem: & ideo in irascibili est punitus, cadendo in infirmitatem. Ex tribus autem prędictis, concupiscentia est conflata. Hęc autem quadruplex pœna, vulnerans animam, per originale peccatum ad posteros est transmissa.

Nota. Rom. 7. c Gal. 5. c

SECTIO II.

De spoliatione gratuitorum.

Sequitur videre de spoliatione gratuitorum, qua punitur anima propter peccatum. Est autem spoliatio gratuitorum, subtractio gratiæ gratum facientis, mortificatio meriti præcedentis, frustratio sanguinis redimentis, iniuria angeli promouentis, inimicitia Domini præsidentis, deformatio diuinæ imaginis, honoratio dæmonis, seruitus peccati, reatus æterni supplicij, debilitatio liberi arbitrij, elongatio superni beneficij, & prouocatio omnis creaturæ Dei in vltionem inimicorum creatoris sui.

Et quia; teste August. nunquam est dedecus culpæ, sine decore iustitiæ, nec est culpa commissa, sine pœna permixta: ideo nota, quod quædam sunt sic peccata, quod etiam sunt pœna peccati. Speciali modo sunt illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam mœstitiam, & dolorem, sicut sunt, inuidia, ira, gula, & accidia. Minus specialiter dicuntur illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam meram deprauationē naturæ, vel ignominiam, sicut sunt illa peccata, propter quæ dicitur homo, tradi in reprobum sensum. Generaliter vero peccata, & pœna peccati dici possunt omnia peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & vltimā gehennæ pœnam. Dicit enim Beatus Gregorius, quod crimina criminibus vindicantur. Et peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur. Mox suo pondere ad aliud trahit. Licet autem idem dicatur peccatum, & pœna peccati, nota tamen, quod omnis pœna inquantum pœna, iusta est, & à Deo est. Nulla autem culpa iusta est, nec à Deo est, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere pœna est, à Deo est inflicta: quæ vero culpa est, vel ad culpam inclinans, est contracta, vel acta. Et sic collige breuiter, quod triplex est pœna, scil. acta, inflicta, & contracta. Acta est, quæ sequitur ad peccatum actuale: nam qui culpam mortalem committit, pœnam damni facit sibi, quia gratiam Dei perdit. Pœna inflicta est, quā Deus non statuendo, sed iudicando, vel vindicando peccatori infligi. Pœna contracta est, quæ sequitur ad peccatum originale.

Idem sup. 3. p. Breuil. cap. 10. Rom. 1. e Greg. lib. 25. Mor c. 9. Pœna triplex.

SECTIO III.

De pœnis corporalibus..

Sequitur videre de pœnis quantum ad corpus, quas homines propter peccata patiuntur. Patiuntur autē homines propter culpam pœnas naturales: de quibus dicit B. Gregorius, quod septem sunt sagittæ, naturam hominum molestantes, scil. frigus, calor, fames, sitis, labor, morbus, mors. Hæ sunt pœnæ naturales, & generales, quæ è primis parentibus ad posteros sunt transmissæ, & in ipsis progenitoribus inchoatæ. Nam primi parentes, statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & post diuino iudicio vir incurrit pœnam laboris, & angustię, pœnam famis, & indigētiæ, pœnā mortis, & incinerationis. Mulieri autem duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna subiectionis ad virum in conuictu: Patiuntur etiam pœnas personales complures: plurimi enim filiorum Adam patiuntur in membris diminutionem, quidam superfluitatem, quidam intrinsecam corruptionem, quidam extrinsecā deformitatem, quidam sunt paralytici, quidam epileptici: & alij sunt diuersis infirmitatibus, & ægritudinibus, & specialibus morbis oppressi: alij leprosi, alij à dęmonibus obsessi. Patiuntur quoque pœnas temporales; nam teste Orosio ab Adam vsque ad nos sunt sæcula transacta, nunc bellis grauia, nunc morbis corrupta, nunc fame tristia, nunc terrarum motibus terribilia, nunc inundationibus aquarum insolita, nunc eruptionibus ignium metuenda, nunc ictibus fulminum, plagisque grandinum sæua, nunc parricidiis, flagitiisque misera.

Idem sup. 3. par. Breuil. c. 4. Oros. hist. lib. 1. in præf. ad Aug.

SECTIO IV.

De locis pœnalibus.

Sequitur videre de pœna, qua punitur quis post hanc vitam. Ad cuius rei notitiam, sunt quatuor attendenda, scilicet, distinctio locorum, apertio librorum, conflagratio ignium mundanorum, & triplicatio cruciatuum inflictorum.

Triplex autem locus est, siue receptaculum, post hanc vitam ad peccata hominum punienda, secundum triplex genus peccati. Est enim locus purgatorius, & hic debetur peccato veniali: est limbus, & hic debetur peccato originali: est infernus, & hic debetur peccato mortali. Et creditur esse sub terra gradatim posita ista loca, quæ aliter distingui possunt, secundum differentiam quadrimembrem. Pœnalis enim locus dicitur alicui deputatus, aut secundum pœnam damni, & sic est limbus: aut secundum pœnam sensus, & sic est infernus. Vtrumque autem membrorum in duo diuiditur: nam qui pœna damni puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & hi sunt in inferiori parte loci illius, qui dicitur limbus: aut puniuntur non æternaliter, sed ad tempus: & hi erant in superiori parte eiusdem loci, qui dicebatur Abrahæ sinus. Similiter qui pœna puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & isti sunt in inferno proprie dicto: aut ad tempus puniuntur, & isti sunt in purgatorio.

Triplex locus, in quo puniuntur peccata post hanc vitam.

Determinatur autem locus purgatorius secundum legem communem, & sic credendum est, esse inferius, non superius, sicut creditur de limbo: Determinatur etiam secundum dispositionem diuinam, & sic diuersis diuersa concessa sunt loca: vel propter eorum celeriorem liberationem, vt possint aliis suam indigentiam reuelare: vel propter nostram instructionem, vt cogitemus post hanc vitam quam magnum restare peccantibus cruciatum: vel propter alicuius sancti impetitionem, sicut legitur, sanctus Patricius cuidam in quodam loco purgationem à Deo impetrasse.

Purgatorius locus vbi situs. Idem sup. pa. 7. Breuil. c. 6.

Locus vero infernalis absque dubio, est sub terra, de-

orsum,

orsum,in quo omnes reprobi æternaliter affligentur, tam homines,quam spiritus mali,sub eodem igne materiali,qui semper affliget damnatos,nec consumet,secundum exigentiam meritorum excrucians omnes sensus. Nec solus ignis reprobos inflammabit,sed & cętera eleměta confusa,& permixta,in reprobos conuertentur:ita quod erit ibi ignis ardens, aqua congelans, aër inquietus,& perturbatus, & terrę, fœtor. Vnde Gregorius:In inferno erit frigus importabile,ignis inextinguibilis,fœtor intolerabilis.

SECTIO V.

De apertione librorum.

Hæc sup.p.7. Breuiloq c.1.

SEquitur videre,de apertione librorum,id est , conscientiarum,quæ fiet in iudicio. De qua apertione tenendum est,quod in iudicio singulis aderit vis diuina:qua fiet,vt omnia merita,vel demerita sibi ipsis,& aliis innotescant.Sibiipsis autem innotescent propria, vt in promptu habeant singuli cogitationes accusantes,vel etiam defendentes. Reducentur etiam ad memoriam singulorum cogitationes, affectiones,& operationes,& intentiones,ad ostensionem diuinæ iustitię secundum statum illum,& ad ostensionem diuinæ misericordiæ, secundum statum transactum,vel pręteritũ. Ad ostensionem diuinæ iustitiæ retribuendo singulis, ad memoriam reducentur bona,vel mala,in quibus finaliter permanserunt:quia illa sola digna sunt retributione æterna.Ad ostensionem diuinæ misericordiæ, de præterito rememorabuntur mala bonorum , à quibus sunt misericorditer liberati : bona malorum , quæ eis Dominus misericorditer operatus est.Non solum autẽ sibiipsis,verumetiam singulis,singulorum, singula innotescent gesta,& cogitata bona , & mala, & ex tunc nota erunt,& aperta omnibus.Et hoc ad certam liberationem meritorum,quæ scitur in omnium actuũ bonorum,& malorum recognitionẽ,ita vt singuli de singulis meritis aliorum valeant iudicare. Ostensio quippe malorũ in bonis,erit ad manifestationẽ diuinæ misericordiæ,prius sibi factæ. Ostensio autem bonorũ in eisdem,erit ad manifestationẽ iustitiæ,qua digne à Deo præmiantur.Ostensio autem bonorum in malis,erit ad manifestationem diuinæ misericordiæ, in hoc sæculo sibi factæ.Ostensio vero malorum in eis,erit ad manifestationem iustitiæ, qua digne à Deo condemnantur.

Rom.2.c

Aperietur nihilominus alius liber qui est liber vitæ, Verbum scil. incarnatum , cuius virtute omnia ista fient,qui in forma Deitatis non videbitur nisi à bonis. In forma humanitatis,in qua sententiã promulgabit, videbitur tam à malis , quam à bonis , licet in eadem forma appareat terribilis reprobis,blandus iustis.

SECTIO VI.

De igne conflagrationis.

Id sup.p.7. Breuil.c.4.

DE igne conflagrationis iam modo est agendum. De hoc breuiter est tenendum , quod ignis pręcedet faciẽ iudicis,quo terræ facies exuretur:ita quod figura huius mundi ignium conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione diluuium. Sicut enim prius mundus deletus est per aquam,quæ est frigida,& purgatiua,cõtra ardorem, & fœtorem luxurię, qua illud sæculum inficiebatur:sic finalis mundus per ignem , qui calidus est, & consumptiuus finiri debet, contra teporem charitatis,& algorem,siue frigus auaritiæ:quæ maxime regnabit in sęculi senectute.E quia tunc hominis iniquitas punietur , necesse erit, terreri corda omnium peccatorum,qui vniuersorum Dominũ contempserunt.Et quia habitaculum debet conformari suo habitatori , tunc totus mundus perturbabitur, homine perturbato,sicut stetit eum ipso stãte, & quodammodo cecidit cum labente.Quia etiam tunc iudicis

Gen.7.d

A seueritas ostenditur , cum diuinum zelum accipiet omnis creatura , vt suo conformetur auctori : & ideo necesse erit totius orbis cardines commoueri. Et quia nihil est intensius,& velocius,& horribilius in agẽdo, & commouendo cætera elementa,quam ignis ex omni parte concurrens : hinc est, quod ipsius iudicis faciem præcedet ignis,non ex vtraque parte tantum,sed ex omni parte mundi:ita quod ibi erit concursus ignis elementaris,terrestris,purgatorij,& infernalis.Et tunc per infernalem reprobi adurentur : per purgatorium, iusti purgabuntur : per terrestrem,terræ nascentia cõsumentur , vt pote vegetabilia , & animalia : per elementarem omnia subtiliabuntur , & ad innouationis faciem disponentur : & etiam cum hoc non solum homines , sed etiam dæmones turbabuntur , & tanB dem homines reprobi , & spiritus mali cum infernali igne in baratrum intrudentur.

SECTIO VII.

De cruciatibus inferorum

Hæc sup.p.7. Breuil.c.6.

Damnatorũ pœna triplex.

SEquitur videre iam septimo , de tribulatione cruciatuum inferorum. Ad cuius rei notitiam est tenendum, quod omnes actualiter peccantes,& in peccatis finaliter perdurantes , pœna triplici apud inferos punientur,secundum quod multimoda deordinatio est in mortali , & actuali peccato. In omni quippe mortali peccato est deordinata auersio à summa luce, & bonitate : & huic debetur carentia visionis Dei. C Est etiam deordinata conuersio ad bonum commutabile , & huic debetur pœna materialis incendij : Est etiam tertio deordinatio voluntatis liberæ , contra dictamen rectæ rationis : & huic debetur vermis intrinsecus. Punientur etiam pœna æterna,secundum quod deordinatio in mortali peccato est perpetua. Peccatum enim,quod quis committit, & de quo nunquam pœnitet , perpetuo in anima perdurat , & à vita perpetua , scilicet Deo, perpetuò separat , & à voluntate procedit , quæ vellet in peccato perpetuo delectari : Et licet illa delectatio transiens , sit momentanea, deordinatio tamen tenet rationem perpetuitatis : ideo pœna deordinationi respondens , debet habere carentiam finis , vt sicut homo in suo perpetuo non apposuit finem à peccato recedendo : sic Deus in suo perD petuo non desistat à puniendo. Et sicut contra infinitum peccauit , sic pœnam habeat infinitam. Et quia infinitam pœnam non potest habere intensione , saltem infinitam pœnam habeat duratione. Et sicut voluntas post mortem,malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ : sic Deus semper affligat sine sententiæ mutatione. Punientur nihilominus pœna acerba , secundum quod deordinatio in peccato fuit libidinosa. Delectatio enim libidinosa puniri debet per pœnam afflictiuam. Et quia peccatores delectabiliter creaturæ adhæserunt , & creatorem contumaciter contempserunt:ideo præcipitabuntur in locum infimum, & maxime à statu gloriæ longinquum, scilicet in profundissimum infernum : vbi exponentur affligendi infimę naturæ, scilicet fęcibus corporum mundanorum, igne fumoso , & sulphureo concremandi, in illo igne E inseparabiliter alligandi , &-ab eodem, secundum exigentiam meriti æternaliter cruciandi,nunquam tamen substantialiter consumendi. Et sic patet,quod in pœnis damnatorum erit varietas : & cum varietate æternitas:& cum æternitate acerbitas.

CENTILOQVII

TERTIA PARS.

Quæ habet LVII. Sectiones.

SECTIO I.

De eo, quod est frui, & vti.

DICTO de malo culpæ, quod est fugiendum & de malo pœnæ, quod est pertimescendum, videndum est de bono, & hoc dupliciter. Primo, sub ratione meriti in viatoribus: secundo, sub ratione præmij in comprehensoribus. Ad meritum viatorum spectat, cognoscere, & discernere triplex bonum, scil. bonum increatū, quod est Deus: procreatū, quod est mundus: coniugatū, quod est Christus: Deus est creator: mūdus creatura: Christus creator, & creatura. [a] Deo est fruendū, mundo est vtendum. Christi Dei felicitate est fruendum, Christi hominis conformatione est vtendū. Sunt ergo res, quibus est fruendum, vt increatæ: sunt quibus est vtendum, vt procreatæ: sunt quæ fruuntur, & vtuntur, vt Angeli, & homines. Res, quibus est fruendum, faciunt nos beatos: res, quibus est vtendum ad beatitudinem, adiuuant viatores: res quæ fruuntur, & vtuntur, habent Christum Deum, & hominē, vt cōtemplentur delectabiliter eius diuinitatē, & imitentur exemplariter eius humanitatem. Deitas Christi maxime beatificat Angelos, & sanctos etiam comprehensores: humanitas vero eius maxime lætificat, & ędificat homines adhuc viatores. [b] Est autem frui, alicui rei amore inhærere, propter seipsā. Vti vero, est id, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendū est. [c] Item fruimur cognitis, in quibus ipsa voluntas delectata conquiescit. Vtimur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est. Item aliter accipit hęc duo Aug. dicens: [d] Vti, est assumere aliquid in facultatē voluntatis. Frui, est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Videndum est ergo per ordinē de his tribus. Et primo de Deo trino, & vno: secundo, de mūdo ex creatura triplici constituto: tertio, de Christo, & triplici eius beneficio, scil. doctrina, vel Scriptura sacra, gratia virtutum, & medicina Sacramentali.

Bonum triplex.

a *Aug. libr. 1. de doctr. Christ. cap 3. to. 3. ex quo Mag. 1. Sen. d. 1. §. Idem ergo.*

b *Idem ibi c. 4. ex quo Mag. ibid.*
c *Item libr. 10. de Trinit. c. 10. tom. 3. ex quo Mag. ibid.*
d *Ibid. c. 11. ex quo Mag. ibid. §. Notand.*

SECTIO II.

Quid de Deo trino, & vno, credendum est, & intelligendum, & exprimendum.

DE Deo trino, & vno, secundum fidem rectam, habemus credere, intelligere, & exprimere. Credere de pluralitate personarum in vnitate naturæ, hoc est, quod in diuinis est vna natura, & tres personæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quarum prima à nulla est: secunda à prima sola est per æternam generationem: tertia à prima, & secunda est, per communē spirationem: ita quod personarum Trinitas non præiudicat vnitati, nec essentiæ vnitas præiudicat Trinitati. Habemus quoque intelligere, quod in diuinis sunt duę emanationes: vna per modum naturæ, qua generatur Filius: alia per modum voluntatis, qua spiratur, & procedit Spiritus sanctus. Tres hypostases, vna Patris, vna Filij, vna Spiritus sancti. Quatuor relationes, scil. paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Quinque notiones, scil. quatuor prædictæ relationes, & innascibilitas est quinta, ita quod innascibilitas priuatiue, & paternitas positiue sunt duæ patris notiones. Filiatio est notio filij: spiratio actiua est communis notio Patris, & Filij: processio est notio Spiritus sancti. Tres sunt etiam proprietates personales, quæ his vocabulis exprimuntur, scil. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Habemus tertium mysteriū diuinitatis beatæ exprimere, secundum duos modos prædicandi, scil. per modum substantiæ, & per modū relationis. Omnia enim prædicamenta dicta de Deo, transeunt in substantiā, excepta relatione quia ratione subiecti, in quo est, transit in substantiā, ne faciat compositionē: ratione vero termini, ad quem est, manet, vt faciat distinctionē, secundū tres modos supponendi, sc. secundum modum substantiæ, notionis, & personæ, de quibus datur talis regula. Quod supposita essentia non supponitur notio, vel persona, & supposita notione, nō supponitur persona, vel essentia: & supposita persona, non supponitur notio, vel essentia, secundum quatuor modos significandi substantiam, scil. nomine essentiæ, substantiæ, hypostasis, & personæ. Horum quatuor exempla in creaturis sunt, humanitas, quæ essentiam: homo qui substantiā: aliquis homo, qui significat hypostasim, siue suppositum: Petrus qui dicit personam, secundum quinq; modos dicendi, siue quærendi, per quis, qui, quæ, quod, & quid. Quis, ratione substantiæ: qui, ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod ratione substantiæ: quid, ratione essentiæ. Secundum tres modos differendi, scil. secundum differentem modum existendi, siue emanandi, sicut differt persona, à persona. Secundum modum differentem se habendi: sicut differt persona, & essentia, quia persona vna refertur ad aliam, sed essentia non refertur. Secundum modum intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab alia, vt bonitas, & sapientia.

Sup. part. 1. Breuil. c. 2.

Vbi supr. c. 3. & 4.

Duo modi prædicandi in diuinis.

SECTIO III.

Qualiter Deus trinus, & vnus, manifestat se in effectibus creaturæ.

DE Deo trino, & vno secundum fidem catholicam est tenendum, quod licet sit incommutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, reddit tamē se per creaturas diuersas, id est, per effectus multiplices, manifestum: ita quod in creaturis omnibus dicitur Deus esse, quantum ad naturam, & hoc tripliciter, scil. per essentiam, præsentiam, & potentiam: ita quod extra immensitatem diuinæ essentiæ nihil manet: propter limpiditatem diuinæ præsentiæ nihil latet: contra infinitatē diuinæ potentiæ nihil valet: & sic esse competit beatissimæ Trinitati. Dicitur habitare in iustis, quantum ad gratiam, quæ est effectus beatissimæ Trinitatis, ad Deū reducens, & faciens nos habere Deum, & Deum haberi à nobis, ac per hoc Deus Trinitas in nobis dicitur habitare. Dicitur sedere in beatis, quantum ad gloriā, ratione cuius Deus trinus in beatorū mentibus quietatur, in quorum potestatiua sedet, vt æquitas: in cognitiua lucet, vt veritas: in affectiua ardet, vt charitas. Dicitur apparere sensibiliter cum expressa significatione. Sicut Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum: & in linguis igneis super Apostolos. Et quia personæ distinctæ sunt, distinctis possunt signari signis, ita quod tres simul personæ: sicut Abraham in tribus Angelis dicitur apparuisse Trinitas personarum: possunt etiam duæ apparere, & quęlibet sigillatim dicitur descendere de cœlis: & hoc cum effectus tam spiritualis, quā sensibilis inchoatione: qui quamuis in se immutabilis perseueret, tamen de absente, dicitur fieri nobis pręsens, quando in nobis incipit habitare per donum gratuitum, quod non videmus, sicut accidebat frequenter in Ecclesia primitiua. Dicitur mittere, siue mitti cum æterna productione. Pater siquidē mittit Filium, quando insinuat, quod procedit ab ipso per æternam generationē. Pater, & Filius mittunt Spiritum sanctum, cum insinuant, quod procedit ab ambobus per communem spirationem. Pater non mittitur, quia à nullo procedit. Spiritus sanctus non mittit personam, sed mittitur, quia non producit, sed producitur. Filius vero mittitur, & mittit: quia producitur, & producit. Dicitur incarnari, per commercium diuinæ naturæ, & humanæ in personæ vnione: quæ vnio facta est tantum in persona Filij, quam tamen est tota Trinitas operata.

Hac sup. p. 1. Breuil. c. 5.

Deus in quibus habitet sedeat, & appareat.

Matth. 3. d & Io. 1. d Act. 2. a

Gen. 18. a

Mitti & mittere quid.

De

SECTIO IV.

De appropriatis Patri.

Har sup. p. 1. Breuiloq. c. 6. DE Deo trino, & vno, secundum fidem Catholicam, est tenendum, quod licet omnia essentialia tribus personis æqualiter, & indifferenter conueniant: tamen Patri dicitur appropriari vnitas, æternitas, ratio principiandi, & omnipotentia. Hæc autem quatuor dicuntur appropriari Patri, non quia sint propria, cum omnibus personis sint communia: sed quia dicuntur in cognitione personæ patris, quæ est origo personarũ in Trinitate, non habens principium, sed principians, à qua etiam fluit omne posse. Est autem Dei potentia completa, non posse deficere, cum non sit de nihilo: non potens succumbere, cum non sit de aliquo: non potens indigere, cum nunquam careat aliquo bono. Potentia vero hominis in peccando deficit: in patiendo succumbit: in corporalibus actionibus indigentiam includit. Est igitur Deus omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles: vt posse mentiri, & malum facere: nec actus pœnales, vt posse metuere, & dolore: nec actus materiales, siue corporales, vt possit currere, & ambulare. Est etiam Dei potentia ordinata, ita quod ei non attribuuntur actus inconuenientes, vt posset facere maiorem se, vel alium Deum æqualem sibi: vel creaturam infinitam actu. Quia sicut dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, est impossibile apud Deum. (Vbi sup. c. 7.)

SECTIO V.

De appropriatis Filio.

Vbi sup. c. 6. FIlio appropriatur veritas, species, ratio exemplandi, & omnis scientia. Hæc autem quatuor, dicuntur appropriari Filio, non quia sint propria, cum tribus personis sint communia: sed quia dicunt in cognitionem Filij personæ, quæ est à Patre, vt Verbum, quod est Patri æquale, & ideo summe pulchrum, in quo omnia præuisa, & disposita exemplantur, à quo tanquam primo, & summo exemplari fluit omne scire. Cognoscit autem Dei sapientia limpide omnia bona, & mala, & præterita, præsentia, & futura, actualia, & possibilia, incomprehensibilia à nobis, & infinita. Ita tamen quod in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa vocabula sortiatur. Nam inquantum ipsa sapientia Dei est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio. Inquantum est cognoscitiua omnium, quæ fiunt in vniuerso, dicitur visio. Inquantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. Inquantum est cognoscitiua omnium, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio. Inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio. Inquantum eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio. Inquantum eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio. Possunt autem ad tria reduci vocabula ista septem, scilicet ad notitiam simplicis cognitionis, qua cognoscit Deus bona, & mala quæ sunt, fuerunt, & futura sunt, & quæ possunt esse, & nunquam erunt. Ad notitiam visionis, qua cognoscit Deus omnia bona, & mala, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt. Ad notitiam approbationi:, qua cognoscit Deus, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt tantum bona. (Vbi sup. c. 8. — Dei sapientia diuersimode appellatur.)

SECTIO VI.

De appropriatis Spiritui sancto

Vbi sup. c. 6. SPiritui sancto appropriatur bonitas, vsus, ratio finiendi, & voluntas, siue beneuolentia. Hæc autem quatuor appropriantur Spiritui sancto, non quia sint propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem personæ Spiritus sancti, quæ est à Patre, & Filio, vt amor, & donum summe proficuum & communicatiuum, omnis nostri desiderij finitiuum: ad quod bonum, tanquam ad finem summum, tendit omne velle rationabiliter ordinatum, & inclinatum. Est autem voluntas Dei sic recta quod nullo modo potest obliquari: sic efficax, quod nullo modo potest retardari: sic vnica, quod tamen quinque signis habet significari: quæ hoc versiculo continentur: (Voluntas Dei. Vbi sup. c. 9.)

Imperat, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Dicitur autem voluntas Dei ratione regulata, prouidentia: quia omnia, quæ in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur, cum nihil præcipiat, prohibeat, & consulat, nisi recte: nihil agat, nisi bene: nihil permittat fieri, nisi iuste. Cum autem voluntas Dei sit rectissima, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei: & nemo potest ei conformari, nisi sibi signis aliquibus innotescat, tanquam regula rectitudinis prosequendæ. Est autem duplex rectitudo, quædam necessitatis, quæ consistit in faciendo bonum, ad quod est præceptum: & in declinando malum, propter quod est prohibitio: quædam est perfectionis in supererogando vltra debitum, ad quod est consilium. Est etiam voluntas Dei efficacissima, ita quod nullus potest aliquid efficere nisi ipsa coefficiente, & sic est impletio in signum voluntatis efficientis. Item nullus potest deficere, vel peccare, nisi ipsa iuste, & merito deserente, & sic est permissio, vt signum voluntatis diuinæ iustitiæ deserentis. (Rectitudo duplex.)

SECTIO VII.

De quatuor simul creatis, & de mensuris durabilium.

POstquam vidimus de bono increato, quod est Deus, videndum est de bono creato, quod est mundus. Circa productionem autem mundialis machinæ, habemus primo explicare creaturæ summitatem. Et sic dicit Beda: quod quatuor fuerunt primo creata, quæ dicuntur esse coæua, vel fuisse, scilicet natura Angelica, cœlum empyreum, materia quatuor elementorum, & tempus. Quorum sufficientia sic accipitur: Primo debuerunt creari aliqua prima in quolibet genere creaturæ, scilicet respectu creaturarum spiritualium, & corporalium actiuarum, & corporalium passiuarum, & etiam respectu mensurarum. Respectu creaturarum spiritualium primo creata est natura Angelica: respectu creaturarum corporalium actiuarum, est primo creatum cœlum empyreum, de quo dicit Damascenus, quod est continentia omnium corporalium, & spiritualium creaturarum: respectu creaturarum corporalium passiuarum, primo creata est materia quatuor elementorum: respectu mensurarum primo creatum est tempus, quod generaliter accipitur, pro mensura cuiuslibet durationis habentis initium, siue finem habeat, siue non. (Damasc. lib. 2. Ortho. fid. c. 6.)

Ad cuius rei notitiam sciendum quod tres sunt mensurabilium, siue durabilium mensuræ principales, scilicet æternitas, æuiternitas, & tempus proprie dictum. Æternitas est diuinarum personarum duratio, quæ non habet principium, neque finem: de qua dicit Boëtius: quod est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio. Æuiternitas est mensura eorum, quæ habent principium, sed non finem, sicut sunt Angeli, animæ cœlestis naturæ, & materia quatuor elementorum. Hæc mensura aliquando dicitur æuum, aliquando æternitas creata. Sed quia æternitas proprie dicitur de diuinis, æuum vero aliquando pro tempore inuenitur: ideo ex his duobus æuiternitas nominatur. Tempus autem proprie dictum est mensura eorum, quæ habent principium atque finem, sicut sunt generalia, atque corruptibilia, quæ secundum motum primi mobilis variantur, vsque ad completionem numeri quatuor elementorum. Quarta vero differentia non potest esse, quæ careat principio, habens finem. (Tres durationis mensuræ. — Boët. de conso. philos. lib. 5. prosa 6.)

SECTIO VIII.

De veritate exprimenda, cum exclusione erroris, circa productionem mundi.

Hæc sup p. 2. Breuil. c. 1.

Secundo habemus errorem extinguere,& exprimere veritatem. Propter quod tenendum est, quod vniuersitas machinæ mundialis est producta in esse ex tẽpore, in quo excluditur error ponentium mundum æternum. Ex nihilo, in quo excluditur error ponentium æternitatem circa materiale principium. Ab vno principio, in quo excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Solo, & summo, in quo excluditur error ponentium Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. In certo pondere, numero,& mensura: in quo ostenditur, quod creatura est effectus Trinitatis creantis sub triplici genere causalitatis, scilicet efficientis, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura: exemplaris, ratione cuius est in creatura veritas, species, & numerus: finalis, ratione cuius in creatura est bonitas, ordo, & pondus. Omnis quippe creatura constituitur in esse, ab efficientie: formatur ad exemplar: ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, & bona: modificata speciosa,& ordinata: mensurata, discreta,& ponderata. Alijs etiam vocabulis prædictus ternarius nominatur. Ab Augustino in libro de anima, & spiritu, dicitur essentia, species, & vsus. A Dionysio: Harmonia, species, & commensuratio. Item ab eodem: Substantia, virtus, & operatio. Ex vna ergo parte cadunt vnitas, modus, essentia, substantia, mensura, & commensuratio. Ex vna, veritas, numerus, species, virtus, & harmonia. Ex vna bonitas, ordo, vsus, pondus, & operatio. De primo autem ternario nota, quod vnum nominat ens commutabile, connumerabile, & hoc propter diuisionem sui in se: verum nominat ens cognoscibile, & hoc patet per indiuisionem sui, à propria specie: bonum nominat ens communicabile, & hoc habet per indiuisionem sui à propria operatione.

Aug. libr. de hære. ad Quod vult. hær. 46. to. 6. Plato in Timæo. Sap. 11. d

SECTIO IX.

De triplici differentia creaturæ.

Creatura triplex.

Tertio circa productionem mundi habemus attendere creaturæ triformitatem. Produxit enim Deus trinus, & vnus differentiam triplicem creaturæ. Nam produxit creaturam pure corporalem, vt est mundialis machina: creaturam pure spiritualem, vt est natura Angelica: creaturam ex vtraque compositam, vt est natura humana. Sic enim decuit Deum producere varia & diuersa, vt multiplicitas creaturæ faceret perfectionem vniuersi: quæ consistit in amplitudine ambitus, in sufficientia ordinis,& influentia bonitatis: ex quibus etiam diuina potentia, sapientia, & bonitas innotescit.

Potentia, Sapientia, & bonitas Dei in creatione.

Decuit namque Deum sic res producere, vt essent ad manifestationem suæ potentiæ: quæ quidem apparuit, in productione creaturarum summe distantium, & earundem coniunctione: vt patet in natura humana, in qua corporeum,& incorporeum vniuntur. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ sapientiæ: quæ maxime ex perfectione ordinis declaratur: qui quidem ordo necessario tria requirit, scilicet infimum, medium, & supremum. Infimum fuit natura corporalis: supremum natura spiritualis: medium, natura composita ex vtraque. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ bonitatis, & beneuolentiæ: quæ maxime consistit in diffusione, & communicatione in alterum. Sic ergo diuina bonitas communicauit actum nobilissimum, qui est viuere, & intelligere, vt non tantum daret alij potentiam viuendi, & intelligendi, sed etiam potentiam se communicandi alij: quod factum est in homine, in quo spiritualis vita, & intellectiua facit corporalem.

SECTIO X.

De productione machinæ mundialis.

De his tribus differentiis videndum est per ordinẽ, & primo de natura pure corporalis, cuiusmodi est machina mundialis, quæ sex diebus fuit in esse producta: ita quod in principio ante omnem diem creauit Deus cælum, & terram. Primo vero die formata est lux: secunda, factum est firmamentum in medio aquarum: tertia die separatæ sunt aquæ à terra, & congregatæ in vnum locum: quarta die ornatum est cælum luminaribus: quinta die aër, & aqua ornati sunt piscibus, & auibus: sexta die, ornata est terra animalibus,& hominibus: septima die requieuit Deus à nouarum specierum productione: quoniam omnia fecerat: vel in simili, sicut illa, quæ propagantur: vel in ratione seminali, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

Sup. p. 2. Breuil. c. 2.

Gen. 1.

Et sic colligitur ex prædictis, quod triplex fuit operatio diuina, in mundi machina producenda, scilicet creatio, distinctio,& adornatio. Prima operatio appropriatur Patri: secunda, Filio: tertia, Spiritui sãto. Creatio fuit ex nihilo: ideo fuit in principio ante omnem diem: tanquam rerum omnium, & temporum fundamentum. Distinctio vero corporum mundanorum fuit modo triplici: ideo per triduum fuit facta. Itaque prima die, fuit facta distinctio naturæ luminosæ à perspicua, & opaca, cum lex à tenebris est distincta. Secunda die est facta distinctio naturæ perspicuæ à perspicua, cum aquæ inferiores à superioribus sunt diuisæ. Tertia die facta est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, cum diuisæ sunt aquę à terra. Ornatus autem, qui distinctioni corporũ correspondet, est etiam in triduo consummatus. Ita quod ornatus naturæ luminosæ est factus quarta die, in formatione stellarum,& solis, & lunæ. Ornatus naturę perspicuæ factus est quinta die, in qua facti sunt pisces, & aues, in aquæ,& aëris ornamentum. Sexta die est factus ornatus naturæ opacæ, quando factæ sunt bestiæ de terra, facta sunt reptilia, facta est humana natura, ad consummationem omnium prædictorum.

Operatio Dei triplex in producẽdo mundo.

SECTIO XI.

De consistentia machinæ corporalis.

Consistit autem tota natura corporea, maxime in duobus, scilicet, in natura elementari,& cœlesti. Cœlestis distinguitur in tres cœlos principales, scilicet, empyreum, cristallinum, & firmamentum. In firmamento autem, quod est cœlum, continentur septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. Natura vero Elementaris distinguitur in quatuor sphæras, scilicet Ignis, Aëris, Aquæ, & Terræ. Et sic procedendo à summo cœli cardine, vsque ad centrum terræ, occurrunt nobis decem orbes cælestes, & quatuor sphæræ elementares: ex quibus tota mundi sensibilis machina integratur. Ita quod cœlestia influunt in terrestria, & elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, dierum, mensium, & annorum, dicente Scriptura: Sint in signa, & tempora, & dies, & annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, & corruptibilium, & corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, rerum, & operationum per lucem, calorem, motum, & virtutem, vt non sint certa signa contingentium futurorum, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui fatum esse. Et sic colligitur ex prædictis, quod Deus ordinate res condidit, quantum ad tempus ordinate disposuit, quantum ad situm, ordinate gubernat, quantum ad influentiam. In scriptura sacra ordinatè narrat, quantum ad doctrinæ sacræ sufficientiam, quæ in principio sui insinuat naturã luminosam, nomine cœli: naturam opacam, nomine terræ: naturam perspicuam, nomine

Sup. ibi. c. 3.

Natura cœlestis triplex.

Natura elementaris quadruplex.

Sup. ibi. c. 4.

Gen. 1. b.

nomine aquæ. Insinuat & beatissimam Trinitatem, Patrem, in nomine Dei creantis: Filium, in nomine principij: Spiritum sanctum, in nomine spiritus Dei. Insinuat etiam nobis appropriata trium personarum scilicet omnipotentiam Patris, in producendo: omniscientiam Filij, in distinguendo: beneuolentiam Spiritus sancti, in influendo.

SECTIO XII.

De sufficientia cælorum.

Cœlorum numerus diuersimode computatur.

DE natura cælesti specialiter est videndum. Cœlum quidem secundum communem acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam. Secundum vero propriam acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam, nulli contrarietati subiectam. Secundum primam acceptionem, septem cæli à Rabano distinguætur, scilicet cælum aëreum, æthereum, olympum, igneum, sidereum, aqueum, empyreum. Quorum sufficientia sic sumitur. Cælum enim natura perspicua, & contentiua, aut est datiua luminis, aut receptiua. Si est datiua, aut est vniformis non mota, & sic est cælum empyreum: aut multiformis, & mota, & sic est sidereum: aut vniformis, & mota, & sic est crystallinum: quarta differentia non habetur, scilicet multiformis, & non mota. Si autem natura perspicua est luminis receptiua, aut est receptiua separabiliter, aut inseparabiliter. Si inseparabiliter, aut secundum superioris superficiei circulum, & sic est olympum, quod monti appropinquat olympo: si vero separabiliter, aut secundum superiorem partem, & sic est æthereum: aut secundum inferiorem, & sic est aëreum.

Si autem dicatur cælum natura perspicua contentiua nulli contraria, sic à quibusdam octo orbes distinguuntur, scilicet septem planetarũ cum octaua sphæra. A quibusdam amplius eruditis, nouem. Ab aliis vero vlterius illustratis, decem. Horum autem sufficientia sic potest accipi. Distinctio enim cælorum, aut est per primam diuersitatem formarum, aut est per dispositiones motuum, & luminarium contentorum. Si per diuersitatem formarum, sic distinguuntur tres cæli: aut enim in cælo viget natura perfectæ luminositatis, & sic est habile ad statum gloriæ, & quietum, sic est empyreum: aut viget in eo natura perfectæ perspicacitatis, & effectiuæ frigiditatis, & sic est aqueum, siue crystallinum, quod facit ad conseruationem rerum corruptibilium, ideo est habile ad motum: aut viget in eo natura perfectæ perspicuitatis simul, & luminositatis, & effectiuæ caliditatis, & sic est sidereum, quod facit transmutationem inferiorum: ideo est multiforme habile ad motum. Si vero cæli penes contenta luminaria distinguuntur, sic est orbium distinctio attendenda: aut enim orbis continet siderũ multitudinem, & sic est cælum sidereum, siue stellarum: aut continet vnitatem; & sic septem planetæ septem orbibus sunt distincti, quibus regitur vniuersitas temporum, dierum septenario dispensata.

SECTIO XIII.

De quatuor attributis Angelis, cum conditione sui.

DE natura pure spirituali cuiusmodi est angelica, sex per ordinem sunt videnda, scilicet conditio angelorum omnium, præuaricatio malignorum dæmonum, confirmatio beatorum spirituum, diffinitio aliquorum nominum communium, non omnium, diuisio hierarchiarum diuersorum statuum, custoditio commissorum hominum. De conditione supernorum spirituum est tenendum, quod angelis à primordio suæ conditionis sunt quatuor attributa, scilicet simplicitas essentiæ: distinctio personalis propter rationem naturaliter insitam: memoria, intelligentia, & voluntas: & libertas arbitrij ad eligendum bonum, & respuendum malum. Hæc autem quatuor principalia attributa, alia quatuor comitantur scilicet virtuositas in operando, officiositas in ministrando, perspicacitas in cognoscendo, & immutabilitas in eligendo. Immutabilitas inquam, post electionem, siue in bono, siue in malo. Substantia quippe spiritualis, incorporea, simplex, & omni carens diuisione quantitatis, cuiusmodi est natura angelica, hoc ipso, quod est virtuosa, & personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod est simplex, & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso, quod est perspicax, & simplex, & habens intellectum deiformem, habet post electionem stabilitatem in electo, siue bonum fuerit, siue malum. Sufficientia horum quatuor sic accipitur. Angelus potest considerari quadrupliciter, scilicet in se, & sic est essentiæ simplicitas, ad alterum angelum, & sic est distinctio personalis: ad Deum & sic est memoria intelligentia, & voluntas, in quibus consistit ratio imaginis: ad ea, quæ eius regimini sunt subiecta, & sic est libertas liberi arbitrij.

SECTIO XIV.

De præuaricatione spirituum malignorum.

DE præuaricatione damnatorum spirituum esse tenendum, quod Lucifer primus inter angelos præsumens de bono priuato, appetiit priuatam excellentiam volens aliis superferri: ideo cum omnibus adhærentibus sibi, perdidit locum summum, scil. cælum empyreum, descendens in locum imum, scilicet caliginosum aërem, vel infernum. Cecidit autem in culpam per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam per diuinum iudicium. Cadens autem factus est immutabilis per ruinam: ideo statim fuit obstinatus in malo, excæcatus à vero, deordinatus in operatione, infirmatus in virtute. Voluntas diaboli obstinata habet deformitatem, in qua est continuatio, naturæ variatio, decisio siue minoratio ratione primæ maculæ, à cuius adhæsione nullatenus separatur. Habet pronitatem, in qua est continuatio quantum ad actum peccandi: tamen interuenit variatio quantum ad genus peccati. Ratio vero in diabolo est excæcata. Prædicit aliquando futura, quod dicit Augustinus fieri quatuor modis, scilicet sensus, vel ingenij acrimonia: longa temporum experientia: dolosa cautela, quia proponit aliquando facere, quæ prædicit: aliena doctrina, cum ab Angelis aliquid didicit, iusto Dei iudicio permittente.

Status, & voluntas diaboli post casum.

Aug. lib. de diui. dæmon. c. 3. & 8. to. 3. & ex lib. de spir. & ani. c. 28. ibid.

Ministerialis diaboli operatio est hominibus interdicta, tum propter peccatum infidelitatis, ne attribuatur diabolo, quod est Dei: tum propter peccatum idololatriæ, quia desiderat diabolus aliquid sibi immolari: tum propter peccatum inobedientiæ, quia voluntarium commercium cum diabolo præciso, tam à Deo, quam ab Ecclesia prohibetur. Virtus diaboli peccati merito coarctata, quando permittitur, vertitur ad miracula facienda, propter transmutationes repentinas circa corporeas creaturas. Possunt discerni diaboli miracula à miraculis Dei veris, quatuor modis, scilicet ex parte principalis agentis: nam in miraculis Dei operatur virtus potentię infinitæ, in miraculis diaboli virtus creaturæ. Ex parte ministri, quia miracula Dei fiunt per publicam iustitiam, scilicet per fidem iustificantem, quæ publice prædicatur, vel signa publicæ iustitiæ, vt in peccatoribus, qui per fidem aliquando sunt miracula operati: miracula diaboli fiunt per priuatos contractus, & arcana quædam: quia sic inuentores artis magicæ cum dæmonibus pepigerunt. Ex parte finis, quia miracula Dei fiunt ad hominum vtilitatem & Dei gloriam: miracula dæmonum, & magorum ad deceptionẽ, & fraudem. Ex parte facti, quia miracula Dei sunt excellentia, vt suscitare mortuos, illuminare cæcos, & similia: miracula diaboli sunt vilia, vt facere muscas, bufones, & serpentes.

Cum ministerium diaboli hominibus interdictum.

Discretio miraculorũ.

SECTIO XV.

De confirmatione ſpirituum bonorum.

SEquitur videre de confirmatione ſpirituum beatorum, de quibus tenendum eſt, quod aliis apoſtatantibus, ipſi immobiliter Domino adhæſerunt: Ita quod aliis per malitiam irreuocabiliter obſtinatis, ipſi ſunt per gratiam, & gloriam in voluntate perfecte confirmati. Simul enim tempore non natura, gratiam, & gloriam cõuerſionis, & adhæſionis ad Deum merito perceperunt: ratione cuius fuerunt quantum ad voluntatem ſtabiles, & fœlices. In ratione ſunt perfecte illuminati, ſecundum cognitionem matutinam, & veſpertinam. Lux quippe diuina Angelum illuminans ad cognitionem Dei, Angelum facit lucem. Cognitio autem Dei in ſe dicitur dies: quia pure eſt lux tanquam cognitio, & ratio cognoſcendi. Lux autem Angelica diuinitus illuſtrata, habet cognoſcere creaturam: quæ reſpectu Dei tenebra reputatur: ideo eius cognitio dicitur veſpertina, provt cognoſcitur in ſeipſa: Dicitur matutina, provt ex illa cognitione conſurgit mens Angelica in laudem Dei, cognitionem illam referens ad cognitionem, quam habet in verbo, & virtute. In virtute ſunt perfecte fortificati, ſiue in operando, ſiue in exequendo: & hoc ſiue aſſumpto corpore, ſiue etiam non aſſumpto corpore. In operatione ſunt perfecte ordinati, ſiue cõtemplatiua, ſiue adminiſtratiua. Duplex eſt enim vis Angelica, contemplatiua, qua contemplantur Deum, & negotiatiua, ſiue adminiſtratiua, qua negotiantur circa ſalutem hominum. Non poſſunt autem deordinari aſcendendo ad contemplationem Dei, nec deſcendendo in adminiſtrãdo homini: quia quocumque mittuntur, ſemper currunt, & militant intra Deum.

Angelorum vis duplex.

SECTIO XVI.

De diffinitionibus Angeli, ordinis, & hierarchiæ.

SEquitur videre de diffinitionibus trium vocabulorum, quæ faciunt ad notitiam Angelorum, quæ ſunt Angelus, ordo, hierarchia. Ex multis nempe Angelis ordo conſurgit. Ex pluribus ordinibus ſaltem tribus conſtituitur Angelica hierarchia. Angelus diffinitur à Damaſceno ſic: Angelus eſt ſubſtantia intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo miniſtrans, ſecundum gratiam, non naturam immortalitatem ſuſcipiens. Ordo ſic diffinitur à Gregorio: Eſt multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium datorum munere conueniunt. Triplex autem inuenitur diffinitio hierarchiæ, ſecundum quod triplex eſt differentia hierarchiæ, ſcilicet diuina, Angelica, & Eccleſiaſtica. Diuina ſic diffinitur à Dionyſio: Hierarchia eſt diuina pulchritudo, vt ſimpla, vt optima, vt conſummatiua. Angelica ſic diffinitur ab eodem: Hierarchia eſt ordo diuinus, ſcientia, & actio, deiforme, quantum eſt poſſibile, eſt ſimilans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei ſimilitudinẽ aſcendens. Eccleſiaſtica magiſtraliter ſic diffinitur: Hierarchia eſt rerum ſacrarum, & rationabilium, ordinata poteſtas, debitum in ſubditis obtinens principatum. Hæc autem diffinitio poteſt etiam conuenire Angelicæ hierarchiæ.

Damaſ. orth. fid. lib. 2. c. 3. Eſt Mag. in 2. Diſt. 9. §. conſiderandum colligitur ex Greg. homil. 34. in Euãg.

Dion. de cœleſt. hier. c. 3.

A Damaſceno diffinitur Angelus quantum ad ſubſtantiam, cum dicit: Angelus eſt ſubſtantia incorporea: quantum ad virtutem, cum dicit: Intellectualis ſemper mobilis, arbitrio libera. Vbi tangitur triplex virtus Angelica, ſcilicet cognitiua, cum dicit: Intellectualis operatiua, cum dicit: Semper mobilis, quia infatigabiliter operatur: imperatiua, cum dicit: Arbitrio libera. Oneratio tangitur: cum dicitur, Deo ſeruiens: duratio, cum dicitur, gratia non natura immortalitatem ſuſcipiens. Ordo notificatur, quantum ad fundamentum, cum dicitur: Ordo eſt cæleſtium ſpirituum multitudo: & quantum ad complementum, cum dicitur: Qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimilantur: & quantum ad diſpoſitionem, quæ inter hæc medium tenet locum, cum dicitur: Sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Diffinitio Angelicæ hierarchiæ notificat ipſam egredientem à Deo per modum imaginis, cum dicit: Hierarchia eſt ordo diuinus, ſcientia, & actio. Vt ordo, id eſt ordinata poteſtas reſpondeat Patri: ſcientia, Filio: actio, Spiritui ſancto, ſecundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Secundo deſcribitur, vt egrediens per modum ſimilitudinis, cum dicitur: Deiforme quantum poſſibile eſt ſimilans, quantum ad habitum, & inditas Dei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei ſimilitudinem aſcendens, quantum ad actum. In diffinitione hierarchiæ increatæ, oſtenditur eſſe Vnitas in Trinitate, cum dicitur: Diuina pulchritudo. Pulchritudo enim ex pluralitate, & æqualitate conſtat. Vt autem oſtendatur, quod pluralitas non præiudicat vnitati, dicitur. Vt ſimpla quod vnitas pluralitati dicitur: Vt optima: quod vnitas ſpectat ad perfectionem pluralitatis, & è conuerſo ſubiungitur: Vt conſummatiua.

Damaſc. loco init. Sect. cit.

SECTIO XVII.

De triplici diuiſione hierarchiæ.

SEquitur videre de tribus diuiſionibus hierarchiæ. Prima hæc eſt. Hierarchiarum alia ſupercæleſtis, id eſt, diuina: alia cæleſtis, id eſt, Angelica: alia ſubcæleſtis, id eſt, Eccleſiaſtica, vel humana. Omiſſa Eccleſiaſtica, & diuina, ſubdiuiditur ſecunda diuiſione Angelica hierarchia, in ſupremam, mediam, & infimam: ſiue per alia vocabula, in epiphaniam, hyperphaniam, & hypophaniã. Epiphania eſt incaleſcentis actionis incendio, altioris intellectus faſtigio, iudiciique libera reſultatio diſtributa. Hyperphania eſt, diuina illuminatio ſui particeps interſcalari reuerentia inſigniens vſum edocens dominandi, arcenſque contrarium. Hypophania eſt diuinum participium legibus naturæ occurrens, arcana reſerans pro capacitate diſcreta. Tertia diuiſio eſt hæc. In ſuprema hierarchia, quæ dicitur Epiphania, ſunt Seraphin, Cherubin, & Throni. In media, ſiue hyperphania, ſunt Dominationes, Virtutes, & Poteſtates. In infima, ſiue hypophania, ſunt Principatus, Angeli, & Archangeli.

Aguntur quidem, & agunt Angeli: ſecundum ordinem hierarchicum in eis initiatum, per naturam: conſummatum, per gloriam, quæ in eis ſtabiliuit liberi arbitrij vertibilitatem, illuſtrauit perſpicacitatem, roborauit virtuoſitatem, & ordinauit officioſitatem. Perſpicacitas rationis in contemplando, aut reſpicit bonitatem deſiderandam, ſic ſunt Seraphin: aut veritatem intelligendam: ſic ſunt Cherubin: aut maieſtatem venerandam, ſic ſũt Throni. Ad Thronos ſpectat reuerẽtia: ad Cherubin ſapientia: ad Seraphin beneuolentia. Ad perfectam virtuoſitatẽ ſpectat virtus imperatiua, quæ eſt in Dominationibus: virtus executiua, quæ eſt in Virtutibus: virtus expeditiua, quæ eſt in Poteſtatibus, quarum eſt arcere contrarias poteſtates. Ad perfectam officioſitatem ſpectat regere, quod faciunt Principatus: dirigere, quod faciunt Archangeli, reuelare, quod faciunt Angeli.

Angelorum mutua actio.

SECTIO XVIII.

De cuſtodia hominum per Angelos.

IAm ſexto, & vltimo, circa naturam Angelicam, de cuſtodia hominum ſuo regimini commiſſorum, eſt videndum. Ad cuius notitiam eſt notandum, quod Angeli habent ab omnibus defectum quadruplicem reuelare, ſcil. pronitatem ad malum, difficultatem ad bonum, longinquitatem à Domino, & tepiditatem à mente. Ad quę quatuor deſignanda, quatuor nomina Angelorum, & non plura ſunt in Scriptura hominibus reuelata, ſci-

Huius ſect. doct. fere omnis ex Greg. hom. 34. in Euang.

licet Raphaël, qui interpretatur medicina Dei, siue sanans Dominus. Hic est missus curare Tobiam à cæcitate oculorum, & Saram ab improperio de occisione virorum. Et hoc contra duo, quæ ex originali contraximus, quæ sunt ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum: per quæ duo reddimur ad malum labiles. *Raphaël Tob.12.c*

Item Gabriël, qui interpretatur fortitudo Dei, qua fortificamur, & confortamur, ad obseruantiam præceptorum Dei, & ad impletionem consiliorum. In signum primi missus est annuntiare ortum Præcursoris de coniugatis. In signum secundi, missus est annuntiare ortum Saluatoris de virgine. Per Ioannis exemplum, reddimur fortes ad expugnandum malum: per Christi beneficium & exemplum, reddimur dispositi, & faciles ad bonum. *Gabriël. Luc.1.a Ibid. c*

Item Michaël, qui interpretatur quis vt Deus, qui dicitur animas in cælo Domino præsentare: propter quas de manu diaboli eruendas, commisit prælium cum dracone. Huius duas solemnitates solemniter celebramus, scilicet apparitionis, & dedicationis. In signum, quod ipse pro nobis est, dum viuimus in hoc sæculo, & dum educimur de exilio. *Michaël. Apoc.12.b*

Item Vriël, qui interpretatur lucens Deo, siue apparens Deo, vel ignis Dei, aut incendium Dei: quæ duplex interpretatio innuit, quod per eius ministerium illustramur in veritate, & inflammamur in charitate. Mittuntur enim Angeli, ad illuminandum nostrum intellectum, & inflammandum nostrum affectum, & si non effectiue, saltem dipositiue. De hoc nomine Vriël, legitur in tertio Esdræ, quia missus est iste Angelus ad consolationem populi Dei, qui ab alienigenis premebatur. *Vriël. 3.Esd.4.a*

Habent etiam Angeli circa hominem actum triplicem frequentare, scilicet purgare, illuminare, perficere. Primus actus ordinatur ad amotionem impedimentorum: secundus actus ad cognitionem verorum: tertius ad dilectionem bonorum. Habent tertio in hominibus effectum duplicem procreare: vnum, scilicet respectu boni, vel conseruandi, vel acquirendi, vel augmentandi: alium respectu mali, vel deserendi, vel vitandi, vel minuendi. Habent nihilominus omnes propter ministerium humani generis militare. Quidam enim mittuntur ad nos missione exteriori: quidam mittuntur ad Angelos propter nos, missione interiori, sicut illa superna agmina, quæ præeminent, quæ vsum exterioris officij nunquam habent, tamen ad nos, vel propter nos mittuntur, secundum quod dicit Apostolus: quod omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Habent quoque Angeli ad custodiam hominum deputati, ab infusione animæ vsque ad egressionem de corpore, conatum diaboli contra hominem refrenare. Vnde dicit Beatus Hieronymus: * Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Et beatus Gregorius dicit, quod vnusquisque habet vnum bonum Angelum sibi ad custodiam, & vnum malum ad exercitium deputatum. *Angelorum actus circa hominem. * Hier. comment. in Mat. c.18. tom.6. Greg. lib.2. Mor. cap.15. & 16.*

SECTIO XIX.

De diffinitionibus animæ.

Restat videre de tertia differentia creaturæ, quæ composita est ex spirituali, & corporali, cuiusmodi est humana. Et primo, quantum ad animam: secundo, quantum ad corpus: tertio, quantum ad coniunctum. De anima humana duo sunt principaliter videnda, scilicet diffinitio, & potentiarum diuisio.

Anima septem diffinitionibus diffinitur. Prima est in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationum, quæ sunt à prima, & vltima relatione perceptiua. Secunda est Remigij. Anima est substantia incorporea, regens corpus. Tertia est Aristotelis, in libro de anima. Anima est actus primus corporis organici physici, potentia vitam habentis *Aristot. de Anim. lib.2. text 5.* Quarta est Augustini. Anima est similitudo omnium. A Quinta est similiter Augustini. Anima est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Sexta sumitur ex Genesi. Anima est deiforme spiraculum vitæ. Septima est Senecæ: Anima est spiritus intellectualis, in se, & in corpore ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffinitionem notificatur anima rationalis, provt est spiritus: per secundam, & tertiam, provt est anima. Copulatur enim anima, & vnitur corpori, vt motor mobili, & sic est secunda: & vt perfectio perfectibili, & sic est tertia. Per alias vero quatuor, quæ sequuntur, diffinitur vt anima, & spiritus: ita quod quarta est per comparationem ad creaturas generaliter: quinta per comparationem ad corpus, quod perficit: sexta per comparationem ad Deum, tanquam B ad suam causam efficientem: septima, per comparationem ad Deum, vt finem vltimum: circa quem non potest rationalis anima quietari. *Aug. lib. de spir. & ani. c. 6. tom. 3. Ibi. c. 1. Genes. 1.*

SECTIO XX.

De diuisione potentiarum animæ, secundum Magistros in quinque membra.

Sequitur videre diuisionem potentiarum animæ. Ad quarum notitiam habendam, quadruplex est diuisio percurrenda. Vna diuisio secundum Magistros est in quinque membra, scilicet in sensualitatem, sensum, imaginationem, rationem, & intellectum. Sensualitas secundum Magistros est illa potentia, quæ sensificat C corpus, & mouet, & appetit ea, quæ sunt delectabilia corpori, & refugit nociua. Sensus est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporales præsentes. Imaginatio est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum, & falsum discernit infra se. Intellectus est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles, vt animam, Angelum, & Deum. *Sensualitas. Sensus. Imaginatio. Ratio. Intellectus.*

Istorum quinque membrorum sufficientia, sic potest sumi: Anima est quasi duo, sicut dicit Augustinus. Est anima, & spiritus. Anima inquantum corpus perficit, & viuificat: spiritus inquantum sine corpore consideratur & separata perdurat. Secundum vero quod est anima, comparatur ad corpus, & corpus ad animam: D & sic congruit anima corpori, & aptatur ei, vt influat ei vitam, & sensum. Et hæc potentia animæ dicitur animæ sensualitas. Congruit etiam corpus animæ & aptatur ei, vt per corpus perficiatur, quantum ad vitam inferiorem. Et hæc potentia dicitur sensus. Sensus autem est duplex: scilicet interior, qui dicitur imaginatio, & dicitur exterior, qui communiter dicitur sensus: vt visus, qui fit per oculum, & auditus per aurem, & sic de alijs. Ipsa vero anima, inquantum spiritus, dicitur duplicem habere aspectum. Vnum respectu inferiorum, & vnum respectu superiorum, secundum, quod dicit Augustinus, quod anima duas habet partes, scilicet, vnam ad superiora respicientem, & aliam ad inferiora. Inferiorem Magistri appellant rationem, E superiorem vero intellectum. *Aug. lib. de spir. & ani. c. 9. 10. 3. Ibid. c. 11.*

SECTIO XXI.

De diuisione potentiarum secundum naturales, in tria membra.

Secunda vero diuisio secundum naturales, est in tria membra. Secundum enim quod anima comparatur ad actus, tres sunt animæ potentiæ, ad actum triplicem ordinatæ. Tres quidem sunt actus animæ primi, scilicet, vegetare, sentire, & ratiocinari. Et secundum hoc distinguitur triplex animæ potentia, scilicet, vegetabilis, sensibilis, & rationalis. Nota tamen, quod vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis est anima in brutis. Rationalis est anima in hominibus. In homine autem non *In homine vna tantum anima.*

sunt tres animæ, sed tres potentiæ sunt dicendæ in anima, Vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis optime esse. Vegetabilis subdiuiditur in generatiuam, & nutritiuam. Generatiua est ad conseruationem esse vniuersalis, scilicet speciei. Nutritiua est ad conseruationem esse singularis, scilicet indiuidui. Nutritiuæ duplex est actus, scilicet nutrire, & iste actus semper est necessarius: augmentare, & iste solum est necessarius vsque ad rei completionem. Vnde nutriuntur semper animalia, non autem semper augmentantur. Vis sensibilis diuiditur in apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiua, diuiditur in sensum particularem, & sensum communem: siue in exteriorem, & interiorem. Sensus particularis, siue exterior, diuiditur in quinque sensus, scilicet, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum.

Tria in sensu requisita. Circa istos quinque sensus, tria necessario requiruntur, scilicet, bonitas organi, dispositio medij, & præsentia obiecti. Organum visus, sunt pupillæ oculorum: organum odoratus, sunt nares: organum auditus, sunt aures: organum gustus, lingua, & palatum: organum tactus, sunt nerui totius corporis. Ista organa descendunt ab interiori parte cerebri: In qua quidem est neruus, qui dicitur opticus, & descendit ad pupillas, & ramificatur in duas partes: alius descendit ad nares: alius ad aures: quidam alius ad linguam, & palatum: quidam multipliciter ramificatus est organum tactus in toto corpore. Obiecta vero sensuum sunt hæc: obiectum visus est color, & eius differentiæ: obiectum odoratus est odor, & eius differentiæ: obiectum gustus, est sapor, & eius differentiæ: obiectum auditus est sonus, & eius differentiæ: obiectum tactus sunt elementares qualitates, vt calidum, humidum, frigidum, siccum, rarum, & densum, leue, & graue, asperum, & lene. Media sensuum sunt hæc: aër, & aqua, & quodlibet corpus diaphanum, & transparens. Illuminatum est medium in visu: aër exterior, & interior est medium in auditu: auris enim concaua, in concauitate habet aërem intrinsecum sibi connaturalem. Vapor per aërem delatus, est medium in odoratu, res enim odorifera quasi fumum insensibilem euaporat, ex quo immutatur aër deferens odoratui, odoratum. Humor saliualis est medium in gustu. Caro est medium in tactu.

Sensus interior. Interior sensus diuiditur in tres partes, secundum tres partes cerebri, quæ sunt anterior, in qua est imaginatio: media in qua est æstimatiua: postrema in qua est memoria. Imaginatio aliquando dicitur sensus communis, aliquando imaginatio, aliquando phantasia. Sensus communis dicitur inquantum ibi concurrunt sensus particulares quinq; tamquam lineæ ad centrum, ibique ligantur. Imaginatio dicitur, inquantum repræsentat formas prius receptas à particularibus sensibus quamuis absentes. Phantasia inquantum potest componere formas nouas secundum similitudines eorum, quæ præcepit per sensus particulares. Æstimatiua est illa vis, secundum quam dicimur sagacitatem, vel prudentiam in brutis: vt in vulpe, siue in alijs, in appetendis delectationibus, & refugiendis nociuis. Memoria est vis illa, quæ conseruat, siue retinet formas sensibilium specierum. Vis sensibilis motiua est motiuum secundum motum mouens vniuersaliter membra corporis, vt caput, brachia, & armos. Motiua pedum dicitur gressibilis, quia secundum eam mouetur animal motu progressiuo. Vis rationis diuiditur in intellectum speculatiuum qui exercetur in contemplatione veri: & practicum, qui in operatione boni. Secundum hanc duplicem radicem intellectuum, dicuntur vita actiua, & contemplatiua.

SECTIO XXII.

De diuisione potentiarum secundum Naturales, & Theologos.

TErtia diuisio secundum Theologos, & Naturales est hæc: Potentiarum alia corporalis, id est, A corporis regitiua: alia spiritualis. Corporis regitiua distinguitur in animalem, vitalem, & naturalem. Secundum has vires anima regit corpus. Vis animalis secundum Medicos est in cerebro, vitalis in corde, naturalis in hepate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam, & motiuam. De cognitiua dictum est supra. Motiua diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem. Motus enim animalis aut est à malo nociuo, & dicitur motus fugæ, qui est ab irascibili. Aut est ad bonum delectabile, & talis motus est à concupiscibili. *Vis animalis.* Vis vitalis, est vis motiua aëris in corpore animalis, per arterias, vnde est pulsus. *Vis vitalis.* Tanti enim caloris est cor, quod nisi refrigeraretur aëre attracto per inspirationem, & emisso per respirationem, animal moreretur. Hæc eadem vis est motiua ad vocem formandam, eo modo, quo formatur vox irrationalis, B vt vox auium, & animalium. Vis naturalis comprehendit nutritiuam, & generatiuam. *Vis naturalis.* Sed nutritiua est ad conseruationem naturæ singularis: generatiua est ad conseruationem naturæ vniuersalis. Nutritiuæ virtuti aliæ quatuor deseruiunt, scilicet appetitiua, quæ appetit nutrimentum: digestiua, quæ separat conueniens, & non conueniens in alimento: retentiua, quæ transmittit ad singulas partes corporis, quod conueniens est in nutrimento, vt facta deperditio restauretur: expulsiua, quæ expellit, quod in nutrimento fuit inconueniens, & nociuum.

Vis spiritualis. Spiritualis autem, id est, spiritus regitiua, diuiditur aliquando secundum naturam intellectiuam, & affectiuam. Aliquando secundum officia, vt cum diuiditur ratio in superiorem, & inferiorem. Aliquando secundum C statum, vt cum diuiditur, in intellectum speculatiuum, & practicum: Speculatiuus intellectus, extentione fit practicus, dum coniungitur voluntati, & operi. Aliquando secundum aspectus, vt cum diuiditur cognitiua in rationem, quæ aspicit ad inferius, & intellectum, qui aspicit ad par: & intelligentiam, quæ aspicit ad superius. *Arist. lib. 3. de ani. text. 49.* Aliquando secundum actus, vt cum fit diuisio in inuentiuam, & dijudicatiuam. Inuenire enim, & iudicare, sunt actus potentiæ cognitiuæ ad inuicem ordinati. Aliquando secundum differentias, vt cum diuiditur intellectus, in agentem, & possibilem, nam prima differentia intellectus vtitur anima ad abstrahendum, secunda vero ad recipiendum. Aliquando secundum diuersos modos mouendi, & sic est diuisio voluntatis, siue appetitus in naturalem, & deliberatiuam. Prima est diuisio D principalis in intellectum, & affectum, siue cognitiuam, & affectiuam, siue in rationem, & voluntatem.

Voluntas. Ansel. Dial. de lib. arb. c. 7. Aug. lib. 21. sent. 14. to. 4. & lib. de duab. ani. c. 10. to. 6. Damas. Orthod. fid. lib. 2. c. 22. Voluntas dicitur potentia, & sic diffinitur ab Anselmo: Voluntas est instrumentum per seipsum mouens. Dicitur actus siue motus potentiæ, & sic diffinitur ab Augustino: Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum. Dicitur etiam volitum, vt cum dicit aliquis, hæc est mea voluntas. Sex sunt actus ad voluntatem liberam pertinentes secundum Damascenum, scilicet consilium, iudicium, sententia, electio, operatio, & vsus. Liberum arbitrium vult, ecce voluntas: inquirit, & scrutatur, ecce consilium: iudicat, ecce iudicium: disponit, ecce sententia: eligit, E ecce electio, quæ est duobus placentibus alterum præoptare: impetum facit, ecce operatio: agit, ecce vsus.

Ratio. Aug. lib. de spirit. & ani. c. 1. to. 3. Ibid. c. 11. Ratio autem habet quinque actus, duos, per quos dirigitur in finem veri, quorum vnus præcedit cognoscere, & dicitur ratiocinatio, quæ sic ab Augustino diffinitur: Ratiocinatio est rationis inquisitio. Huic ratiocinationi est insitum ingenium, quod diffinitur ab Augustino: Ingenium est illa vis animæ, siue intentio, quasi extendit anima, & exercet ad incognitorum cognitionem. Alius actus est ipsum cognoscere, quod est aspectus veri. Et secundum hoc diffinitur ratio ab Augustino: Ratio est animi aspectus, quo per seipsum verum intuetur. *Ibid. c. 1.* Habet etiam ratio tres actus per quos dirigitur in finem boni. *Ibid. c. 11.* Primus est boni, & mali discretio, siue boni, & melioris: secundus est, discretione facta, boni, siue

melioris electio: tertius est dilectio. De his tribus dicit Augustinus: Ratio est animæ aspectus, quo bonum & malum discernit, virtutes eligit, Deum diligit.

SECTIO XXIII.

De diuisione potentiarum, secundum Augustinum.

Ibid. c. 4.

Tres vires animæ.

QVarta diuisio potentiarum, ponitur ab Augustino in libro de Spiritu, & anima, quę facit ad maiorem euidentiam prædictorum. Distinguunt autem vires animæ, in rationalem, concupiscibilem, & irascibilem. Per rationalem, est anima habilis ad cognoscendum aliquid infra se, & supra se, in se, & iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, & quidquid cæli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilem, & irascibilem habilis est affici ad aliquid appetendum, vel fugiendum, amandum vel odiendum. De rationalitate omnis sensus animæ nascitur: de concupiscibilitate omnis affectus. Affectus quadripertitus esse dignoscitur, dum de eo, quod amamus, iam gaudemus, vel gaudendum speramus: vel cum de eo, quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metuimus. Vnde de concupiscibilitate gaudium, & spes: de irascibilitate, dolor & metus oriuntur. Qui quidem quatuor affectus animæ omnium sunt vitiorum, atque virtutum, quasi quædam principia, & communis materia. Affectus quidem omni operi nomen imponit. Notandum vero, quod sensus animæ virtutes apprehensiuæ vocantur, siue cognitiuæ, quæ à rationabilitate oriuntur. Quinque autem sunt progressus ad sapientiam: sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia. Sensus est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed præsentes. Imaginatio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas recipit formas, sed absentes. Sensus namque formas accipit in materia, imaginatio extra materiam. Et ea vis exterius formata, sensus dicitur, & eadem vsq; ad intimum traducta, vocatur imaginatio, quæ de sensu oritur. Ratio est ea vis animæ, quæ rerum corporearum formas, naturas, differentias, propria, & accidentia omnia percipit incorporea, sed non extra corpora, nisi ratione existentia. Abstrahit enim in corporibus, quę fundantur à corporibus, non actione, sed consideratione. Intellectus est ea vis animæ, quæ inuisibilia percipit, vt angelos, dæmones, animas, & omnem spiritum creatum. Intelligentia est ea vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit quidem ipsum summum verum, & vere immutabile. Sic ergo anima sensu percipit corporea: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Ad imaginationem, quæ dicitur sensus communis, & etiam phantasia, pertinent ea, quæ vident in somnis dormientes: de quibus dicit Augustinus, quod omnium, quæ sibi videntur videre dormientes quinq; sunt genera, scilicet oraculum, visio, somnium, insomnium, & phantasma. Oraculum est, cum in somnis parens, vel aliqua grauis persona, seu sacerdos, vel etiam Deus aliquid euenturum aperte, vel non euenturum, faciendum, vel vitandum denunciat. Visio est, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnium est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id, quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti: sicut est cibi cura, vel potus, vel aliqua studia, vel artes, vel infirmitates. Iuxta infirmitates enim diuersi diuersa accipiunt somnia. Alia enim vident sanguinei, alia colerici, alia melancholici, alia flegmatici. Isti enim vident rubra, & varia: & illi nigra, & alba. Phantasma, est quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruentes in se, vel passim vagātes formas discrepantes, & varias, lætas, & turbulentas. In hoc genere est ephialtes, quem opinantur vulgares inuadere dormientes, & opprimere quiescentes, quod non est nisi formositas conscendens ad cerebrum à stomacho, vel à corde, vim comprimens animalem.

Hæc habentur apud Aug. lib. modo cit. c. 11.

Ibid. c. 15.

SECTIO XXIV.

De quo est anima.

Sup. in breuil. p. 2. c. 9.

POtest colligi ex prædictis, quod anima est ens viuens, intelligens, ac libertate vtens. Forma quidem est anima, non à seipsa, nec de diuina natura, sed à Deo per creationem de nihilo in esse deducta. Forma autem viuens est non ex natura extrinseca, sed ex seipsa: non vita mortali, sed perpetua. Forma vero intelligens, non tātum creata, sed etiā per creatricem essentiam, ad cuius imaginem, & similitudinem facta est. Imago autem nominat conformitatem in quantitate: similitudo vero, conuenientiam in qualitate. Imago namque dicit quandam configurationem, & illa importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, & qualitas in quantitate. Similitudo vero, dicitur rerum differentium eadem qualitas. Ex hac primaria differentia, triplex modus distinguendi inter imaginem & similitudinem assignatur, secundum Hugonem. Imago respicit figuram, similitudo naturam: alius est modus distinguendi, quod imago est in naturalibus, similitudo in gratuitis: tertius modus secundum Augustinum est, quod imago est in potētia cognoscendi similitudo, in potentia diligendi. Hæc vltima est per approbationem, pro eo quod in imagine, quæ est per creationem, duæ sunt potentiæ ex parte cognitiuæ, scilicet memoria, & intelligentia: & vna ex parte affectiuæ, scilicet voluntas. Econtrario autem in similitudine, quæ est per recreationem siue iustificationem, duæ sunt virtutes ex parte affectiuæ, scil. spes, & charitas: & vna ex parte cognitiuæ, scilicet fides. Et propterea ponitur imago in potentia cognitiua, similitudo in potentia affectiua. Diffinitur autem imago ab Hilario in libro de synodis sic: Imago est eius rei, ad quam imaginamur, species indifferens. Est etiam anima forma libertate vtens, quia semper est libera à coactione. Hæc autem libertas à coactione, nihil aliud est, quam facultas rationis & voluntatis, quæ sunt potentiæ animæ principales. Hæc autem libertas, consurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta, & communiter liberum arbitrium appellatur.

Hugo Annotati elucidator. in Gen. c. 7. Aug. lib. de Spir. & ani. c. 18. t. 3.

Hilar. lib. de syn. definit. 1.

Liberum arbitrium quid, & quale.

De quo libero arbitrio videndum est, quantum ad diuersam diffinitionem, & quantum ad variam denominationem. Liberum arbitrium à Philosopho sic diffinitur:[a] Liberum de voluntate iudicium. A[b] Bernardo sic in libro de libero arbitrio: Liberum arbitrium est consensus ob voluntariis in amissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Ab[c] Augustino sic: Liberum arbitrium, est facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur, gratia assistente, vel malum, eadem desistente. Ab[d] Anselmo sic: Liberum arbitrium, est potestas seruandi rectitudinem propter seipsam. Potest enim liberum arbitrium considerari quantum ad actum, & sic diffinitur à Bernardo. Quantum ad actum, & obiectum, & sic ab Anselmo. Quantum ad actum, & obiectum, & finem vltimum, & sic ab Augustino. Denominatur autem ista potentia à[e] Magistro sententiarum: libertas à coactione, siue necessitate, à culpa, & à miseria:[f] A Bernardo vero, libertas arbitrij, consilij, & complaciti. A Magistro sententiarum priuatiue. A Bernardo positiue. Considerari enim potest libertas ista quantum ad esse, & sic dicitur à Magistro libertas à coactione priuatiue: à Bernardo libertas arbitrij positiue. Item quantum ad bene esse, ad quod requiritur duplex bonum, scilicet bonum rectificans, siue ordinans, & bonum delectans, siue quietans. Et excluditur duplex malum, scilicet malum deformans, & malum affligens. Respectu mali deformantis dicitur à Magistro libertas à culpa priuatiue. Respectu boni rectificantis, dicitur à Bernardo libertas consilij positiue. Respectu mali affligentis, dicitur à Magistro libertas à miseria priuatiue. Respectu boni quietantis, dicitur à Bernardo libertas complaciti positiue.

a Refertur à Magis. 2. sen. dist. 25. in prin.
b. Bern lib. de lib. arb. ante med.
c Habetur apud Mag. sent. lib. 2. de 24. c. liberū vero.
d Ansel. lib. de lib. arb. cap. 13.
e Mag. 2. sen. dist. 25.
f Bern. lib. pro. cit.

A

SECTIO XXV.

De conditione humani corporis.

SEquitur videre de natura composita, hoc est humana natura quantum ad corpus. Fuit enim corpus primi hominis de limo terræ conditum, & formatum, animæ subiectum, & proportionabile suo modo. Proportionabile, inquam, fuit, quantum ad æqualem complexionem, & quantum ad pulcherrimam & multiformem organizationem, & quantum ad staturæ rectitudinem. Quamvis enim corpus & anima multum distent, tamen infimum spiritus, & supremum corporis, sunt vnibilia miro modo. Spiritus enim animalis, siue rationalis habet potentiam viuificandi, potentiam vegetandi, & potentiam sentiendi. Corpus vero habet complexionis æqualitatem, organorum multiformitatem, & spirituum subtilitatem secundū triplicem differentiam. Habet namque spiritum vitalem, spiritum naturalem, & spiritum animalem. Comparando igitur complexionis æqualitatem, ad potentiam viuificatiuam, per medium siue vinculum spiritus vitalis optimus est nexus. Similiter comparando non solum cōplexionem æqualem, verumetiam organizationis perfectionem, ad potentiam vegetatiuam, & sensitiuam, mediante spiritu naturali, & animali, optima est proportio, & mirabilis nexus. Vnde sicut terra & ignis, quamvis multum distent, duplici tamen medio connectuntur: vno, quod magis communicat cum igne: alio, quod magis communicat cum terra: sic est in proposito intelligendum. Rursus quoniam anima, tanquam ad beatitudinem ordinata, & habilis, tendit sursum; corpus habet staturæ rectitudinem, & caput sursum erectum, vt sic rectitudini spiritus attestetur. Fuit etiam corpus animæ subiicibile & subiectum, ita quod esset obtemperans, sine rebellione: vegetabile, sine defectione: propagabile sine libidine. Vnde datus est sibi Paradisi terrestris locus, in tranquillam habitationem: datum est ei lignum vitæ, ad continuam vegetationem: formata est ei mulier de latere viri, in consortium & adiutorium, ad immaculatam propagationem.

Gen. 2. b Animæ humanæ & corporis proportio.

B

Gen. 2. c

C

Et quia homo ex homine, sicut est in cæteris, seminaliter propagatur: de ratione seminali est aliquid adiungendum. Ad quod notandum est, quod causa & causalis ratio communis est ad principium extrinsecum, & intrinsecum, quantum est de vi nominis. Semen vero & ratio seminalis respicit principium intrinsecum. Possunt tamen distingui, vt causa & ratio causalis accipiatur quantum ad principium increatum: semen & ratio seminalis quantum ad principium creatum. Differunt tamen causa, & ratio causalis: quia causa dicit principium productiuum, ratio vero causalis dicit regulam dirigentem illud principium in operatione sua. Similiter etiam differunt semen, & ratio seminalis. Regula autem agentis increati est forma exemplaris vel idealis. Regula agentis creati, est forma naturalis. Et ita rationes causales sunt formæ ideales, vel exemplares: rationes vero seminales, sunt formæ naturales. Et secundum hoc patet, quod rationes causales & primordiales, sunt idem re, differentes solum ratione: Primordiales dicuntur, per priuationem prioris: causales, per positionem posterioris. Et primordiales respiciunt Deum, & primum principium: causales respiciunt Deum, & vltimum finem, qui est causa causarum. Similiter naturales rationes, & seminales, idem sunt re, sed differunt ratione: quia semen dicit, vt ex quo: natura, vt à quo. Ratio seminalis, attenditur inquantum dicit potentiam naturæ, vt ex aliquo aliquid fiat. Vel seminalis ratio respicit inclinationem, & virtutem intrinsecam, quæ mouet, & operatur ad effectus productionem: naturalis vero ratio concernit producentis ad productum assimilationem, & modi agendi assuetudinem.

Ratio seminalis.

D

Rationes causales, & primordiales.

E

SECTIO XXVI.

De toto homine ex corpore & anima constituto.

IAm tertio est videndum de toto homine ex anima & corpore constituto. De quo doctrinaliter est tenendum, quod homini datus est duplex sensus, scilicet interior siue mentis, & exterior siue carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperans in voluntate, & exequens in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, & disciplinæ. Præceptum naturæ, Crescite & multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Datum est ei quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, & conscientiæ, synderesis, & gratiæ. Et sic potest colligi ex prædictis, quod creatura mundi est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem modum expressionis, scilicet per modum vestigii, per modum imaginis, & per modum similitudinis: Ita quod ratio vestigii inuenitur in creaturis omnibus: ratio imaginis, in solis intellectualibus, siue rationalibus: ratio similitudinis, in solis deiformibus. Omnis enim creatura Deum habens vt principium, configuratur ei per vnitatem, veritatem, & bonitatem, & hoc est vestigium: habens Deum vt obiectum, ipsum capit per memoriam, intelligentiam, & voluntatem, hæc est imago: habens Deum vt donum infusum, configuratur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per visionem, tentionem, & perfectam dilectionem, in hoc est similitudo.

Hominiā principio data.

Gen. 1. d Gen. 2. e

Et quia imago est expressa similitudo, & hæc in creatura rationali, secundum gradum triplicem, inuenitur, ampliato nomine, potest distingui triplex imago in creatura rationali, qua repræsentatur expresse trinitas fabricatrix. Est enim imago creationis, quæ consistit in tribus potentiis, & in vnitate substantiæ: ita quod memoria repræsentat Patrem: intelligentia, Filium: & voluntas Spiritum sanctum. Substantia vero animæ cum sit vna, repræsentat diuinæ essentiæ vnitatem. Est etiam imago recreationis, quæ consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ gratum facientis: ita quod fides repræsentat Filium: spes, Patrem: & charitas, Spiritum sanctum: vnitas vero gratiæ gratum facientis, repræsentat essentiæ vnitatem. Est & imago glorificationis, quæ consistit in tribus dotibus gloriosis, & vnitate gloriæ: ita quod aperta visio repræsentat Filium: secura tentio repræsentat Patrem: perfecta dilectio, Spiritum sanctum: vnitas vero gloriæ repræsentat vnitatem essentiæ. Prima imago est animarum à Deo exeuntium, per creationem: secunda est ad Deum redeuntium, per iustificationem: tertia est ad Deum peruenientium, per glorificationem. Prima dicitur proprie imago naturæ, & est angelorum omnium & omnium rationalium animarum: secunda dicitur similitudo gratiæ, & est angelorum conuersorum & animarum iustarum, non autem dæmonum, nec hominum peccatorum: tertia dicitur deiformitas gloriæ, & est angelorum sanctorum, & beatarum animarum. Hæc autem tria operatur tribus vicibus, per singulos hominum beatorum benignitas Saluatoris.

Imago triplex in homine.

SECTIO XXVII.

De vnione naturarum in Christo.

POstquam vidimus de bono increato, quod est Deus, & de bono creato, quod est mundus: videndum est aliquid de bono ex vtroque coniugato, quod est Christus. De quo breuiter tria sunt videnda, scilicet naturarum sociatio, gratiarum exuberatio, & pœnarum toleratio.

Quantum ad naturarum vnionem in Christo, tenere debe-

Gal. 4. a. debemus, quod in fine sæculorum, quando venit plenitudo temporis, post legem naturæ, & scripturæ, post Patriarchas, & Prophetas, quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa, dignatus est Filius Dei incarnari, propter homines redimendos: & tunc angelo nuntiante virgini Mariæ incarnationis mysterium perficiendum (Luc. 1. c, d) in ipsa, virgo credit, appetiit, & consensit: & descendit Spiritus sanctus super eam, ad sanctificandum, & fœcundandum: cuius virtute, virgo concepit Dei Filium, quem virgo peperit, & post partum virgo permansit. Concepit non solum carnem, verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitam, & nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam & immaculatam: ratione cuius dicitur mater Dei, & virgo Maria. Hanc autem incarnationem fuit tota Trinitas operata. Per quam quidem incarnationem, facta est assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne viuifica spiritu rationali, secundum potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi. In hac autem incarnatione non est facta vnio in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi. Hæc vero vnio tanta fuit, vt faceret Deum hominem, & hominem Deum: ita quod quidquid dicitur de filio Dei per naturam, dicitur de filio hominis per gratiam, & econtra: exceptis his, in quibus exprimitur vnio, & includitur negatio. Non enim potest dici, quod humana natura diuinam naturam assumpserit, vel sibi vnierit, sed quod assumpta fuerit, & vnita. Similiter non potest dici, quod filius Dei inceperit esse. Hoc enim negatur de assumente, sed vere dicitur de assumpto.

SECTIO XXVIII.

De perfectione gratiarum in Christo.

Sequitur videre de perfectione gratiarum, quæ fuerunt in Domino Iesu Christo: de quibus tenendum est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ, & quantum ad gratiam singularis personæ, & quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis: ita quod per gratiam singularis personæ habuit omnis peccati immunitatem, & quantum ad actum, & quantum ad posse: quia, nec peccauit, nec peccare potuit. Quantum ad gratiã vnionis dignus est non solum facilitate gloriæ, verumetiam adoratione latriæ: quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitus. Per gratiam vero capitis, influit motum, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt per fidem rectam, vel per fidei sacramenta: siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Christo enim considerato in se, quantum est singulare, siue indiuiduum, competit gratia ipsum sanctificans, & confirmans: quam vocamus gratiam singularis personæ. In comparatione ad Verbum vnitum, cõpetit ei gratia vnionis: ratione cuius habuit superiorem naturam, & inferiorem: diuinam & humanam: adorabilem, & adorantem. In comparatione vero ad corpus mysticum, competit ei gratia capitis, hac ratione: quia sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæteris membris præsidet, cæteris præstat beneficium influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiæ superabundantiam: nobis consimilis in natura, præ cæteris sanctis, & sanctus, & iustus: cæteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, & spiritus, per quem fit sensus, & motus in spiritualibus: sensus, inquam, cognitionis, & veritatis: motus dilectionis, & charitatis.

Triplex gratia in Christo.

SECTIO XXIX.

De plenitudine sapientiæ in Christo.

Vidimus de plenitudine gratiæ, quam habuit Christus in affectu: videamus subsequenter de plenitudine sapientiæ, quam habuit in intellectu. Et sic tenendum est, quod in Verbo incarnato fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum ad cognita, verumetiam quantum ad modos, & differentias cognoscendi. Fuit namq; in Christo cognitio sempiternalis, ex parte diuinitatis: cognitio sensibilis, ex parte sensualitatis & carnis: cognitio scientialis, ex parte mentis, & spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam per naturam, quædã per gratiam, quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, vt Deus & homo: vt comprehensor, & viator: vt perfecte illuminatus per gratiam: & vt recte formatus per naturam. Et ita in vniuerso, fuerunt in Christo quinque modi sciendi, siue cognoscendi. Primus, secundum diuinam naturam: & secundum hoc, cognouit omnia actualia & possibilia, finita & infinita, cognitione actuali, & comprehensiua. Secundus, per gloriam: & hoc modo cognouit omnia actualia & finita, cognitione actuali: infinita vero, cognitione habituali. Tertius, per gratiam: & hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem, longe excellentius, & melius, quam aliquis Prophetarum, & angelorum. Quartus, secundum naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, & hoc modo cognouit, quæ spectant ad mundanam machinam construendam excellentius, & melius quam ipse Adam. Quintus, secundum sensibilem experientiam: & hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum: secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Triplex cognitio in Christo.

Quinque modi sciendi in Christo.

Heb. 5. c.

Debuit quidem in Christo esse quintuplex iste modus. Nã res habent esse in æterna arte, in humana mente, & in proprio genere. In arte cognouit res per naturam diuinitatis, & per gloriã comprehensionis. In mente per habitum naturalem siue innatum, sicut cognouerunt angeli: per habitum gratuitum, & infusum, sicut cognouerunt sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati. In proprio genere cognouit via sensus, memoriæ, & experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci: in Christo autem rem cognitam secundum vnum modum, fecit per modum alium esse notam.

Cur quintuplex modus sciendi in Christo.

SECTIO XXX.

De plenitudine meriti Christi.

Sequitur videre de plenitudine meriti, quam Christus habuit in opere, & effectu. Et sic est tenendum, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio, & plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur: quia non tantum erat homo, verumetiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur: quia ab instanti conceptionis, vsque ad horam mortis. Tertio quantum ad id, quo merebatur, propter perfectissimum habitum charitatis, & perfectissimum exercitium virtutis in agendo, orando, & patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur: quia non tantum sibi, sed etiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad id, quod merebatur nobis: quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, & veniam: Non tantum gloriam spiritus, verumetiam stolam carnis, & apertionem ianuæ cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi: quia licet nõn mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, merebatur tamen accelerationem Resurrectionis, & glorificationem sui nominis, & dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cum enim dicatur tripliciter quis mereri, scilicet vel de indebito facere debitum: vel de debito facere magis debitum: vel de debito vno modo, facere debitum alio modo. Omnibus his modis meruit nobis: tertio tantummodo meruit sibi, faciente ad hoc plenitudine Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus & in statu merendi. Ita quod supra eius meritum: omnia nostra merita habent fundari. Cum in Christo siquidem fuerit plenitudo gratiæ in affectu, & plenitudo sapientiæ in intellectu, necesse fuit quod in ipso esset plenitudo, & perfectio meriti, secundum omnem modum plenitudinis.

Tribus modis meruit nobis Christus.

SECTIO XXXI.

De tolerantia passionis Domini nostri Iesu Christi.

Christus humanam naturā assumpsit, & defectus aliquos circa eam, non tamen omnes.

SEquitur videre de tolerantia passionis circa Dominum Saluatorem. Sciendum est, quod Christus assumpsit non tantum naturam humanam, sed etiam defectus circa naturam humanam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, & lassitudinem. Assumpsit & spirituales, vt tristitiam, gemitum, timorem, & dolorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum multiformium. Nec omnes spirituales, sicut sunt ignorantia, & rebellio carnis ad spiritum, & econtra. Nec eas qualitercumque assumpsit: quia sic necessitatem patiendi assumpsit, vt nihil pati posset inuite, nec secundum diuinitatis voluntatem, nec secundum voluntatem rationis, licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis.

Magnitudo passionis Christi.

In natura passibili sic assumpta, passus est passione generalissima, quantum ad naturam humanam: quia non solum secundum omnia membra corporis principalia, veruntetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum naturam diuinam. Passus est passione acerbissima, tum propter complexionis æqualitatem: tum propter sensuum viuacitatem: tum propter suspendii continuitatem: tum quia doluit propter vulnera vt patiens: tum quia doluit propter nostra delicta vt compatiens. Passus est passione ignominiosissima, propter patibulum crucis, quod erat supplicium latronum, & pessimorum: & propter consortium iniquorum latronum, scilicet cum quibus reputatus est. *Isa. 53. d* Passus est tandem passione interemptoria, per separationem animæ à corpore, salua tamen vnione vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filium Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale & impassibile assumpsit: post quadraginta dies cælos ascendit, interiectis decem diebus, Spiritum sanctum misit. *Act. 1. a, b*

SECTIO XXXII.

De sacra Scriptura, quantum ad duo Testamenta.

SEquitur videre de triplici beneficio Christi, & primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines descendisse. *Io. 1. b.* Doctrinam ergo sacram, siue scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem contentorum, & quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet & nouum. Vetus habet multitudinem librorum.

Vetus Testamentum.

Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regum quatuor, libri Paralipomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobiæ, Iudith, Esther, Iob, & libri Machabæorum duo. Sapientiales sunt quinque: Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorum, & libri duodecim Prophetarum: qui sunt Oseæ, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

Nouum.

Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quatuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet Epistolas Pauli quatuordecim, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galatas vnam, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Colossenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Titum vnam, ad Philemonem vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnam Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypsis. Nouum Testamentum, & maxime quatuor Euangelia, quatuor qualitatibus secundum Hieronymum contexuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, & exempla. *Hier. præf. in Euang. sec. Marc. to. 6.* Præcepta sunt, ad declinandum à malis: mandata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla ad imitandum, & explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimoniis, spes erigitur exemplis, charitas consummatur mandatis.

Legis Mosaicæ & Euāgelicæ differentia.

Assignatur autem differentia inter legem Mosaïcam, & Euangelicam in hunc modum: quia lex Moysi dicitur lex figuræ, lex pœnæ, lex literalis, lex occidens, lex timoris, lex seruitutis, lex oneris. Lex autem Euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratiæ, lex spiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe Euangelica quatuor conditiones nobilissimæ sunt adiectæ, scilicet documenta instruentia, promissa incitantia, sacramenta adiuuantia, & consilia perficientia: quæ sunt consilium paupertatis altissimæ, castitatis mundissimæ, & obedientiæ siue humilitatis subiectissimæ.

Res de quibus scriptura sacra agit.

Agitur enim de septem in vniuerso in sacra Scriptura tam noui, quam veteris Testamenti, scilicet de Trinitate Dei, & de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicii. Sunt specialiter in scriptura quatuor genera præceptorum; scilicet quædam cæremonialia, vt: Non arabis in boue & asino. *Deut. 22. b* Quædam sacramentalia, vt de vitula rufa, & aliis sacrificiis, & circuncisione. *Num. 19. a Gen. 17. b.* Quædam iudicialia, vt oculum pro oculo, dentem pro dente. *Exod. 21. e* Quædam moralia, vt decem præcepta Decalogi. *Exod. 20.*

SECTIO XXXIII.

De præceptis Decalogi

Salus hominis.

PRæcepta Decalogi sunt specialiter declaranda, quæ dicuntur moralia, quia cum fide sunt ad salutem hominum necessaria. In fide enim & moribus est salus hominum constituta. Fuerunt autem conscripta digito Dei in duabus tabulis lapideis, in signum geminæ charitatis, diuinæ, scilicet & humanæ. *Exod. 31. d* De quibus breuiter duo sunt videnda, scilicet ordinatio, & numeri siue sufficientiæ assignatio. Ordinantur autem à Iosepho historiographo, secundum ordinem rei gestæ quinque in prima tabula, & quinque in secunda. *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 3. c. 4.* Secundum eundem ordinem, ab Augustino tria in prima tabula, & septem in secunda. *Aug. lib. 2. quæstio. in Exod. q. 71. tom. 4.* Origenes considerans materiam eorum, quæ ordinantur, distinguit primum in duo, scilicet non habebis deos alienos præter me: & non facies tibi sculptibile. In quorum primo prohibetur adoratio statuæ nihil habentis simile in naturis: secundum prohibetur adoratio statuæ habentis similitudinem cum aliqua creatura. Duo vero vltima secundæ tabulæ non distinguit, reputans ea esse vnum, scilicet: non concupisces vxorem proximi tui: Et non desiderabis rem eius. Augustinus vero, considerans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non distinguit, quia vtrobique secundum intentionem idololatria prohibetur. Et sic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptum vero de concupiscentia vxoris, & possessionis alienæ, distinguit in duo, quia alio fine concupiscitur vxor ad vsum voluptatis, alio fine concupiscitur possessio ad vsum cupiditatis: & sic septem ponit in secunda.

Sufficientia decem præceptorum.

Augustinum ergo sequentes, qui tria ponit in prima tabula, & septem in secunda, sufficientiam numeri assignemus. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum sufficientia potest sumi penes subiectum: quod est triplex in nobis scilicet potentia irascibilis,

cibilis, quæ ordinatur per præceptum de protestatione veritatis: potentia concupiscibilis, quæ ordinatur per præceptum de sabbatizatione mentis: potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptum de ordinatione maiestatis. Potest etiam sumi penes obiectum, quod est triplex in diuinis, scilicet summa maiestas reuerenda, respectu cuius est primum: summa veritas profitenda, respectu cuius est secundum: summa bonitas diligenda, respectu cuius est tertium. Potest sumi nihilominus penes actum intermedium, qui est triplex, scilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato per actualem adorationem: actus oris, qui exercetur in secundo per sermocinalem prolationem: actus cordis, qui exercetur in tertio, per affectualem dilectionem. Non potest bene sabbatum, idest, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non studet omne peccatum mortale de- B clinare. In secunda tabula, septem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorum sufficientia sic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, scilicet per beneficentiam, & sic est primum, scilicet: Honora patrem & matrem tuam: per innocentiam, & sic possumus nocere proximo tripliciter, actu operis, actu oris, & actu cordis. Actu operis, tribus modis, scilicet in propria persona, & sic dicitur: Non occides. In persona coniuncta, & sic dicitur: Non mœchaberis. In possessione sua, & sic dicitur: Non furaberis. In actu oris, possumus nocere proximo falsum testificando, & sic dicitur: Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum. In actu cordis, possumus nocere ei dupliciter, scilicet affectu carnalitatis, & sic dicitur: Non concupisces vxorem proximi tui: & affectu cupidita- C tis, & sic dicitur: Non desiderabis rem eius. Decem præcepta per ordinem his versibus continentur.

Sperne deos, fugito periuria, sabbata serua.
Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus,
Vicinique thorum, resque caueto suas.

SECTIO XXXIV.

De præceptorum summa.

Præceptum triplex.

AD maiorem notitiam præceptorum est attendendũ, quod est præceptum naturæ, disciplinæ, & scripturæ. Præceptum naturæ est duplex, innatum, & datum. Innatum est duplex, quoddam respectu Dei, quoddam respectu proximi. Respectu Dei est illud Deuterono- D mii, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua. Respectu proximi est duplex, vnum per beneficentiam, de quo Saluator: Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Aliud est de innocentia in Tobia: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri aliquando tu facias. Datum est duplex præceptum. Vnum ad conseruationem indiuidui in Genesi. Ex omni ligno Paradisi comede. Aliud est ad conseruationẽ speciei, ibidem: Crescite, & multiplicamini. Præceptum disciplinæ est duplex: quoddam ad probationẽ obedientiæ: De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas. Quoddam ad probationem fidei: Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & offeres eum mihi.

Deut. 6. a
Matt. 7. b
Tob. 4. c
Gen. 2. c
Gen. 1. d
Gen. 2. c.
Gen. 22. a
Sup. Sec. 32. huius par.

Præcepta scripturæ sunt in quatuor generibus com- E prehensa, sicut supra dictum est. Quædam sunt cæremonialia, quædam sacramentalia, quædam iudicialia, & moralia: Hæc quatuor genera præceptorum, fuerunt in veteri Testamento, tanto multiplicato numero, vt quasi non essent plures dies in anno, nec ossa in homine, quam præcepta data Dei populo. Lex autem Euangelica superueniens, tanquã abbreuians, & consummans cæremonialia, & sacramentalia euacuauit adimplendo: iudicialia temperauit auferendo: moralia consummauit, consilia salutifera adiiciendo. Possunt autem omnia præcepta, quæ legimus in scriptura, reduci ad tres differentias, siue membra: vt dicamus, quod præceptum aliud executionis, sicut est illud quod implere tenemur ex Domini voluntate. Aliud probationis, sicut fuit præceptum Abrahæ, vt immolaret filium, in quo requirebat Deus non opus, sed promptitudinem voluntatis. Aliud instructionis, sicut quandoque curabat Dominus aliquos, & mandabat curatis, ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent: sed instruebat, vt de magnis operibus laudes non captemus.

Lex Euangelica.
Gen. 22. a

SECTIO XXXV.

De gratia in se considerata, quo ad diffinitionem, diuisionem, & operationem.

SEquitur videre de secundo beneficio Iesu Christi, quod est gratia, ratione cuius, plenus gratia dicitur aduenisse. Est autem considerare gratiam in se, & in comparatione ad habitus virtuales. In se habet considerari gratia, quantum ad diuersitatem diffinitionis, diuisionis, nominationis, & operationis.

Io. 1. b

Diffinitur autem gratia multipliciter, secundum quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad suum principium, & sic diffinitur ab Isidoro: Gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis est exitus. Ad suum subiectum, & sic est illa super Psalmos, vt exhilaret faciem in oleo. Gratia est quidã nitor animæ, ad conciliandum sanctum amorem. Ad suum oppositum, & sic est, quæ datur in Glossa super Psalmos: Gratia est iustificatio, & rescissio peccatorum. Ad suum effectum, & sic est illa Chrysostomi: Gratia est sanitas mentis, dilectio cordis. Potest quinto comparari ad suũ præmium, & sic est illa: Gratia est similitudo gloriæ. Secundum has omnes comparationes, assignatur diffinitio magistralis, quæ talis est: Gratia est forma à Deo data gratis sine meritis, gratum faciens habentem, & opus eius bonum reddens. Inuenitur, & alia notificatio, quæ competit gratiæ gratis datæ: Gratia est manifestatio spiritus ad vtilitatem spiritus, sumpta ab Apostolo.

Gratiæ definitiones.
Isidor. de Diff. lib. 1. differ. 27.
Psal. 103. b
1. Cor. 12. a

Diuiditur etiam gratia multipliciter secundum quod multipliciter cõparatur. Comparata enim ad suum principium, à quo est, diuiditur in gratiam prędestinationis, vocationis, iustificationis, & magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secundo affert, tertio confert, quarto complet. Comparata ad suum subiectum, in quo est, diuiditur in gratiam cognitionis, voluntatis, & perfectionis, secundum triplicem potentiam: scilicet intellectiuam, affectiuam, & operatiuam. Et sumitur à Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppositum, contra quod est, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis, contra quadruplex malum, scilicet pugnæ, siue tentationis: miseriæ, siue persecutionis: culpæ, siue infectionis: & sequelæ, siue damnationis. A primo protegit, à secundo liberat, à tertio extrahit, à quarto saluat. Et sumitur de Isaïa: Proteget Dominus exercituum Hierusalem, protegens, & liberans, transiens, & saluans. Comparata ad effectum, ad quem est, diuiditur in gratiam præuenientem, & subsequentem, siue operantem, & cooperantem: quæ sunt duæ differentiæ gratiæ secundum effectus, quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniens, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ab ipso Deo. Subsequens vero dicitur, vel cooperans, inquantum adiuuat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Diuisiones gratiæ.
Isa. 31. e

Exprimitur autem gratia diuersis vocabulis, secundũ diuersas intentiones nominantium. Dicit enim gratia gratis data, & gratia gratum faciens: dicitur gratia operans, & cooperans, siue gratia præueniens & gratia subsequens. Accipitur enim gratia largissime, & sic comprehendit dona naturalia, & dona gratuita. Accipitur minus communiter, & sic comprehendit gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem. Et sic dicit beatus Bernardus, quod quædam gratia seminat cogitatum, & hæc est gratia præueniens: quædam perficit bonum, & hæc est gratia sequens. Dicit enim in libro de Libero arbitrio, quod Deus operatur in nobis cogitare, velle, &

Gratiæ nomina.
Bern. tract. de lib. arb.
Ibidem.

perficere.

perficere. Primum fine nobis, fecundum nobifcum, tertium per nos: Et nota, quod gratia gratis data communiter à Theologis dicitur gratia, quæ bonis, & malis poteft effe communis, & plurificatur in homine fecundum munificentiam largitoris: Gratia vero gratum faciens folis iuftis conuenit, qui funt prædití charitate: & eft in vno homine vna fola, tum ratione vnius principij effectiui, cui affimilat: tum ratione vnius fubiecti perceptiui, quod viuificat: tum ratione vnius finis vltimi completiui, ad quem gradatim ordinat. Nam totum hominem acceptũ Deo reddit, opus à libero arbitrio egrediens meritorium facit, & ad vnum fummum bonum perducit. Accipitur tertio gratia ftricte, & fic comprehendit gratiam gratum facientem: & gloriam: & tunc gratia præueniens eft ipfa gratia, gratia fubfequens eft gloria. Et fecundum hoc dicit Auguftinus: Gratia præuenit, vt pie viuamus: fubfequitur, vt cum illo femper viuamus. Accipitur etiam magis ftricte, & fic nominat tantum gratiam gratum facientem: & tunc præueniens dicit effectum contra malum, fubfequens ad bonum, vel ad bonum tantum: ita quod præueniens dicitur, fecundum quod informat, fubfequens fecundum quod mouet, vel monet.

Aug. lib. de nat. & grat. c. 32. to. 7.

Gratiæ effectus.

Eft duplex effectus gratiæ; vnus in ingreffu, alius in profectu. Et fic exponit Auguftinus in libro de Natura, & gratia. Hæc autem gratia cum fit vna, tamen multa in anima operatur. Ipfa enim animam efficit fponfam Chrifti, filiam Patris æterni, & templum Spiritus fãcti. Ipfam animam purgat, illuminat, perficit, viuificat, reformat, & ftabilit, eleuat, affimilat Deo, coniungit, ac per hoc acceptabilem Deo facit: propter quod tale donum gratia gratum faciens non immerito debuit appellari.

SECTIO XXXVI.

De gratia in comparatione ad habitus gratuitos, vt funt virtutes in generali.

Sequitur videre de gratia in comparatione ad habitus virtuales, in quos ramificatur: qui funt in triplici differentia. Sunt enim habitus virtutum, donorum, & beatitudinum. Primi funt ad primos motus animæ, fecundi ad medios, tertii ad perfectos. Sunt enim quædã opera moralia primitiua, ficut credere: quædam media, ficut credita intelligere: quædam poftrema, ficut intellecta videre. Item primi funt refpectu incipientium: fecundi refpectu proficientium: tertii refpectu perfectorum. Item primi funt ad potentias animæ rectificandas: fecundi ad expediendas: tertii ad perficiendas.

Primo de virtutibus aliquid videamus breuiter. De quibus in generali tria funt fimpliciter referenda, fcilicet diffinitio, & diftinctio, & connexio. Multiplex virtutis diffinitio inuenitur. Nam virtus accipitur communiter, proprie, & magis proprie. Communiter accepta virtus, comprehendit virtutem moralem, & naturalem. Et fecundum hoc comparata ad actum, diffinitur à Philofopho de cælo, & mundo fic:[a] Virtus eft vltimum potentiæ de re. Comparata ad actum, & finem vltimum, diffinitur ab eodem fic: [b] Virtus eft difpofitio perfecti ad optimum. Accepta vero proprie comprehendit moralem tantum, ad Politicam & gratuitã fe extendens, & fecundum hoc comparata ad actum diffinitur à Philofopho in Ethicis fic:[c] Virtus eft habitus, qui perficit habentem, & opus eius bonum reddit. Comparata ad principium directiuum, diffinitur ab eodem ibidem fic: Virtus eft habitus voluntarius, in mente confiftens, recta ratione determinatus, prout fapiens determinauit. Secundum hoc diffinitur à Tullio: * Virtus eft habitus mentis bene compofitæ. Item [d] ab Auguftino in libro de Quantitate animæ: Virtus eft æqualitas quædam vitæ rationi vndique confentientis. Accepta magis proprie, comprehendit virtutem gratuitam. Et fecundum hoc comparata ad finem, diffinitur ab [e] Auguftino in Soliloquiis: Virtus eft habitus ratione recta, ad fuum finem perueniens. Comparata ad fuum fubiectum, quod informat, diffinitur ab eodem in libro de Ciuitate Dei: Virtus eft bona voluntas: Ad affectum proprium, fiue complementum, diffinitur in libro de Moribus Ecclefiæ: Virtus eft ordo amoris, fiue amor ordinatus. Comparata ad fuum principiũ effectiuum diffinitur ab Auguftino fic: * Virtus eft bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus nobis fine nobis operatur.

Virtutis definitiones.

a Arift. lib. 1. de cal. tex. 106.
b Idē 7. phif. tex. 17.
c Idem 2. Eth. c. 6.
** Eft apud Aug. lib. de fpir. & ani. c. 4 to. 3.*
d cap. 16. t. 1.
e Lib. 1. c. 15. tom. 1.
** Colligitur ex Auguft. lib. 1. retract. c. 9. & lib. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. to. 1. Mag. in 2. d. 27.*

Sunt autem feptem virtutes, quibus vita regitur Chriftiana, tres Theologicæ, fcil. fides, fpes, & charitas: quatuor Cardinales, fcil. prudentia, iuftitia, temperantia, & fortitudo. Quarum fufficientia fic accipitur. Duplex eft facies animæ, fcilicet fuperior, quæ eft refpectu finis: & inferior, quæ eft refpectu eorum, quæ funt ad finem. Superior habet rectificari per Theologicas, & quantum ad triplex obiectum, quod eft in diuinis, & quantum ad triplex fubiectum, quod eft in nobis. In diuinis eft fumma veritas, in quam nos dirigit fides in credendo, & affentiendo: fumma maieftas, fiue largitas, in quam erigit fpes in laudando, & expectando: fumma bonitas, cum qua vnit charitas in complectendo, & diligendo. Triplex etiam fubiectum in nobis eft, fcilicet potentia rationalis, quæ ordinatur, fiue rectificatur per fidem: irafcibilis, quæ per fpem: concupifcibilis, quæ per charitatem. Inferior vero facies animæ habet rectificari per quatuor Cardinales. Nam prudentia rectificat rationalem: fortitudo, irafcibilem: temperantia, concupifcibilem: iuftitia rectificat omnes vires, fiue virtutes, in comparatione ad alterum. In comparatione, inquam, ad proximum, rectificans omnes vires, dicitur iuftitia cardinalis. In comparatione vero ad proximum, ad ipfum, & ad Deum, non folum cardinalis dicitur, fed generalis iuftitia, totius animæ rectitudinem comprehendens. Poteft & aliter fufficientia Cardinalium affignari per fubiecta. Nam rationalis rectificari habet refpectu fui, & fic indiget prudentia: refpectu proximi, & fic indiget iuftitia. Irafcibilis habet rectificari contra aduerfa, & fic indiget fortitudine: concupifcibilis contra profpera, & fic indiget temperantia. Habent autem virtutes effe gratuitum à gratia, tanquam ab origine, & radice: & effe meritorium à charitate, tanquam à motore, forma, & fine. Et ideo omnes virtutes quo ad habitus funt connexæ, quo ad habitus meritorios funt æquales.

SECTIO XXXVII.

De fide.

Sequitur videre de fingulis virtutibus in fpeciali, & primo de fide. Et primo quantum ad eius effentiam: fecundo quantum ad fymboli continentiam. In fe poffumus confiderare fidem quantum ad diffinitionem, æquiuocationem, actus diuerfificationem, & effectus impetrationem.

Diffinitur autem fides multipliciter. Quantum ad genus proprium diffinitur ab [a] Auguftino: Fides eft virtus, qua creduntur ea, quæ non videntur. Quantum ad finem vltimum ab Apoftolo: Fides eft fubftantia rerum fperandarum argumentum non apparentium. A [b] Damafceno: Fides eft eorum, quæ feparantur hypoftafis, rerum, quæ non videntur, redargutio. Quantum ad obiectum, & primum motiuum ab Auguftino: Fides eft illuminatio mentis ad fummam veritatem. Quantum ad actum proprium à [c] Damafceno: Fides eft non inquifitus confenfus. In ordine ad fubiectum à [d] Dionyfio: Fides eft vnicum credentium fundamentum eos collocans in veritate. In comparatione ad alios habitus, & modum afferendi, ab [e] Hugone fic: Fides eft voluntaria quædam certitudo de rebus abfentibus fupra opinionem, & infra fcientiam conftituta.

a Aug. quæft. Euang. lib. 2. c. 39. to. 4. Heb. 11. a
b Damafc. lib. 3. de fid. orth. c. 11.
c. Damafc. lib. 4. de fide orth. c. 12.
d Dionyf. de diu. nom. c. 7.
e Hug. lib. 1. Mifcellan. c. 18.

Accipitur autem nomen fidei decem modis. Aliquando enim accipitur pro fponfione, vnde Apoftolus: Primã fidem irritam fecerunt. Aliquando pro fidelitate: Periit fides, & fanctus de terra. Aliquando pro cõfcientia: Omne, quod non eft ex fide, peccatum eft. Aliquando pro

1. Tim. 5. b Hiere. 7. f. Mich. 7. a Rom. 14. d

facra

a Aug. Epist. 23. ad. Bonifac. prope fin. tom. 2.

sacramento fidei. Vnde dicit a Augustinus: Paruulos habere fidem, non est aliud, quam fidei habere sacramentum. Aliquando pro acceptione conclusionis, per rationem probatæ. Et sic dicit Boetius: Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Aliquando pro cognitione comprehensionis, & sic accipitur ab Apostolo: Iustitia Dei reuelabitur ex fide in fidem. Glossa in fidem speciei, quæ fides dicitur, quia fidentissima, & certissima est. Aliquando pro habitu fidei informis à Iacobo: Fides sine operibus mortua est. Aliquando pro habitu fidei formatæ: Iustus ex fide viuit. Aliquando pro actu fidei. Et sic dicit Augustinus: Fides est credere, quod non vides. Aliquando pro obiecto fidei. Vnde dicitur in Symbolo: * Hæc est fides catholica.

Rom. 1. b

Iac. 2. d

Rom. 1. b

Aug. expos. in Io. tract. 40. 10. 9. & serm. 29. de verb. Apost. tom. 10.

* Athan. in Symb.

Diuersificatur autem actus fidei, qui est credere, per credere Deũ, credere Deo, credere in Deum. Credere Deum, & credere Deo possunt esse actus informis fidei, & formatæ. Possunt autem ad eundem actum secundum ordinem pertinere. Nam credere Deum, respicit diuinam veritatem, vt obiectum: credere Deo, vt motiuum: credere in Deum vt finem vltimum. Istum vltimum actum, multiplicat, & exponit Anselmus sic: Credere in Deum est, credendo, eum amare, credendo, in eum ire, ei adhærere, & credendo, eius membris incorporari. Ad hoc enim quod fides perfecte tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei, & sic est prima differentia: ad operationẽ boni, & sic est secunda: ad perpessionem mali, & sic est tertia: ad dilectionem proximi, & sic est quarta.

Ansel. in epist. ad Rom cap. 4.

Fidei operatio.

Fidei attribuitur operatio miraculorum. Ipsa est enim prima virtus, quæ supra se eleuat intellectum, captiuans eum in obsequiũ Domini nostri Iesu Christi: & ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare, ad quod se non extendit possibilitas admirantis. Et hoc est, quod tangitur in diffinitione miraculi. Miraculum est opus arduum, & insolitum, supra spem & facultatem admirantis consistens.

Miraculum quid dicatur.

SECTIO XXXVIII.

De continentia Symboli quantum ad articulos.

Sequitur de cõtinentia symboli, circa quod tria sunt breuiter attendenda, scil. differentia symbolorum, sufficientia credendorum, & essentia articulorum.

Tria symbola fidei.

Tria sunt symbola fidei Christianæ, scil. symbolum Apostolorũ: symblum Niceni concilij, quod CCCXVIII. Episcopi condiderunt: & symbolum Athanasij. Causa principalis conditionis primi, fuit certa fidei traditio: causa secundi, fuit certa probatio vel propalatio: causa tertij, fuit errorum pullulantium exterminatio. Primũ dicitur maius, non numerositate contentorum, sed maioritate conditorum, vel auctorum. Et dicitur submissa voce, quia fuit conditum tempore veritatis nondum propalatæ, vel prolatæ: vel quia est ad propriæ conscientiæ securitatẽ. Dicitur etiam in diei principio, & fine, scil. in Prima, & in Completorio, propter duplicẽ confessionem fidei necessariam, scil. in principio Ecclesię, & in fine: vel in principio regenerationis baptismalis, & vltimo defunctionis corporalis, in testimonium conuersationis triumphalis: vel in prosperis, & aduersis: vel in agendo, & patiendo: vel quod fides est scutum contra tentationes diurnas, & contra tentationes nocturnas. Secundum, quia editum est propter veritatem traditam propalandam, in diebus Dominicis, & festis solemnibus, propter maiorem conuentum populi, alta voce cantatur. & hoc post Euangelium: quia est eius breuius collectio: & ante communionem, quia est ad ipsam digna pręparatio. Tertiũ dicitur, nocte finita, Prima diei hora: quia fuit editum tempore veritatis concussæ per hęreticos, præualentis finaliter contra eos.

Ritus symbolorum.

Sufficientia articulorum fidei ex parte causę efficientis.

Idem sup. tom. 1. ser. 8. in Hexaëme. & infr. Opusc. die. Salut. c. 3.

Sufficientia articulorum in Symbolo Apostolico cõtentorum potest dupliciter assignari, scil. ex parte causę efficientis, scilicet Apostolorum, quia ad condendum Symbolum singuli singulas particulas posuerunt. Petrus dicit: Credo in Deum Patrem, omnipotentẽ, creatorem cæli & terræ. Andreas subiunxit: Et in Iesum Christum filium eius, Dominum nostrum. Deinde Ioannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Deinde Iacobus Maior: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Deinde Thomas: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Deinde Iacobus Minor: Ascendit ad cælos, sedet ad dexterã Dei Patris omnipotẽtis. Deinde Philippus: Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Deinde Bartholomæus: Credo in Spiritum S. Deinde Matthæus: Sanctam Ecclesiam catholicam. Et est sensus: Credo in Spiritum sanctũ sanctificantem vniuersalem Ecclesiã. Deinde Simon Chananęus: Sanctorũ communionem, remissionẽ peccatorum. Et est sensus, quod remissio peccatorum fit in communione viuorum, vel sacramentorum. Deinde Iudas Thadæus: Carnis resurrectionem. Et est sensus: Credo quod Deus resuscitabit carnem. Deinde Matthias: Vitam ęternam, Amen.

Potest etiam sufficientia assignari ex parte causæ materialis, scil. ipsorum articulorum. Omnes articuli sunt de Deo, vel secundum naturam, in qua consistit, vel secundum naturam, quam assumpsit. Et sic quidam articuli spectant ad diuinitatem, quidam ad humanitatem. Qui ad diuinitatem, aut respiciunt diuinam naturã in se, & sic est primus de singularitate, cum dicitur: Credo in Deum, & non in deos. Aut respiciunt diuinę essentiæ tres personas, & sic respectu Patris est: Credo in patrẽ omnipotentẽ: Respectu Filij est: Credo in Iesum Christũ filium eius vnicum, Dominum nostrum. Respectu Spiritus sãcti est: Credo in Spiritũ sanctum. Aut respiciunt diuinæ essentiæ operationes, quarum vna est in collatione naturæ, & hęc est creatio habens suum articulum: Credo in creatorem cæli & terrę. Alia est in collationẽ gratię, & hæc est sanctificatio habens suum articulum: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionẽ, remissionẽ peccatorũ. Et est sensus: Credo quod remissio peccatorum fiat in Ecclesia catholica, vbi est communio sanctorũ masculine, vel sanctorum naturaliter, scil. sacramentorum. Alia est in collatione gloriæ, & hæc est gloriosa resuscitatio, habens suum articulum: Carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen. Septẽ sunt ergo articuli respectu diuinitatis accepti. Accipiuntur etiam septẽ respectu humanitatis Christi, iuxta septem actus principales, quos ad reparationem nostram Dominus Deus ordinauit. Primus fuit incarnari, habens suum articulũ: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus fuit nasci, habẽs suum articulum: Natus ex Maria virgine. Tertius fuit pretiũ pro nobis soluere, habens suum articulũ: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus fuit inferos visitare, habens suum articulũm: Descẽdit ad inferna. Quintus fuit infernũ spoliare, habens suum articulum: Tertia die resurrexit à mortuis. Sextus fuit cœlestia transcendere, habẽs suum articulũ: Ascendit ad cælos, sedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis: Septimus erit venire ad iudiciũ, habens suũ articulum: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Et sic sunt septem articuli respectu humanitatis Christi. Diffinitur autem à Richardo articulus sic: Articulus est indiuisibilis veritas de Deo, arctans nos ad credendum. Ab Isidoro vero sic: Articulus est perceptio veritatis diuinæ, tendens in ipsam. Prima diffinitio non tantum conuenit articulo formato, sed etiam informi.

Sufficientia ex parte causæ materialis.

Articulus quid.

SECTIO XXXIX.

De spe.

Sequitur videre de spe. Circa quam possumus considerare quatuor, sc. diffinitionem, ęquiuocationem, actus excellentiam, & cum fide differentiam. Spes in quantum est nomen affectionis diffinitur à Philoso-

Spei diffinitiones.

Arist. lib. 2. Rhet. c. 5.

pho:Spes est suspicio futuri boni.In quantum est nomen virtutis,tribus diffinitionibus notificatur. Prima A est hæc:Spes est virtus,qua spiritualia, & æterna bona sperantur,idest,cum fiducia expectantur. Ista spiritualia bona,possunt intelligi venia peccatorum,gratia meritorum,& gloria præmiorum : vt dicatur quædam spes veniæ,quædam gratiæ, quædam gloriæ. Secunda hæc est:Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia,& meritis præcedentibus. Tertia est Augustini hæc : Spes est virtus,qua quis se illud,quod credit,peruenturum præsumit.

Mag. sent. li. 3. dist. 26. Est autem.

Accipitur autem multiformiter nomen spei. Aliquando enim nominat affectionem, secundum quod dicit Boetius:

Boët. de consola. Philos. lib. 1. met. 7.

Gaudia pelle,pelle timorem, Spemque fugato.

Nec dolor adsit.Aliquando nominat habitum virtutis,& tunc spes non habet ortum ex meritis,sed ex ea merita oriuntur.Aliquando nominat virtus actum, & B tunc spes oritur ex intuitu meritorum.Nemo enim recte se sperat ad beatitudinẽ peruenturum,nisi qui Deo seruit,vel seruire proponit.Aliquando nominat virtutis statum, & tunc spes ex meritis concomitantibus habet ortũ,iuxta illud Pauli : Probatio operatur spem id est,certitudinẽ secundũ Glossam:ad quam certitudinẽ per bona opera, & maxime per aduersorũ tolerantiã peruenitur.Aliquando nominat virtutis terminum, siue obiectũ,idest,rem speratã,scil. beatitudinẽ sempiternã,& tunc spes ex gratia,& meritis præcedentibus habet ortum.Et sic spes virtus,secundum primã acceptationem sui præcedit merita:secundum vltimam sequitur:secundũ duas intermedias,sequitur & præcedit.

Rom. 5. a

Excellentia spei in suo actu.

Habet autem spes excellentiam in actu suo. Nam habens potentiam irascibilem pro subiecto, virtutum C habitus præsupponit,quibus supereminet, vt regina. Habet enim irascibilis detestari mala culpæ, tolerare mala pœnæ,aggredi terribilia,erigi ad ardua. Ad detestationem culpæ alienæ,requirit iram per zelum. Ad detestationem culpæ propriæ, requirit pœnitentiam. Ad perpessionem malorum pœnæ,requirit patientiam. Ad aggressionem terribilium,habet fortitudinem, & tunc ad expectationem æternæ beatitudinis per spem erigitur à Deo liberaliter repromissæ.

Fidei & spei differentia. Aug. enchir. ad Laur. c. 8. tom. 3.

Assignatur autem inter fidem, & spem differentia, per hunc modum. Nam fides est bonarum rerum, & malarum:spes tantum bonarum.Est etiam fides rerum præteritarum,præsentium, & futurarum:spes tantum futurarum.Item fides est rerum propriarum, & alienarum;spes est solummodo propriarum. D

SECTIO XL.

De charitate.

Definitio. charitatis.

SEquitur videre de charitate. Circa quam debes considerare diffinitionem,distinctionẽ, perfectionẽ diligibilium sufficientiam,& ordinis exigentiam.Charitas tripliciter diffinitur.Nam comparata ad obiectum diffinitur in sententiis à Magistro : Charitas est dilectio,qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum.Comparata ad actum proprium,qui est viuere,& adhærere,diffinitur ab Augustino sic:Charitas est rectissima animi affectio,coniungens nos Deo.Vel: Charitas est virtus,qua Deum videmus, eo quod frui E desideramus.Vel:Charitas est vita, copulans amantem cum amato.Comparata ad habitum sibi iniũctum diffinitur ab Apostolo:Charitas est finis præcepti de corde puro,& conscientia bona,& fide non ficta.

Mag. sent. l. 3. dist. 27. Cũ autem. Aug. lib. 1. de mori. Eccles. c. 1. to. 1.

1. Tim. 1. a

Distinctio.

Distinguitur enim inter amorem,& dilectionem,& charitatem. Nam amor competit rationlaibus, & irrationalibus creaturis. Dilectio vero & charitas tantũ rationalibus dicitur conuenire.Item inter dilectionem, & charitatem,differentia inuenitur.Nam dilectio,quasi de diuersis electio rationalibus conuenit siue iustis, siue ininstis:charitas vero solum est iustorum.

Perfectio.

Est autem in Charitate præ cæteris virtutibus, perfectio,& dignitas specialis.Nam cum sit forma virtutum non potest esse informis triplici ratione. Vna ex parte obiecti:idem enim habet pro obiecto, & pro fine.Inseparabilis enim est à fine, ratione cuius est perfectio quantũ ad meritum in virtute.Alia ex parte subiecti:ipsa enim est regula rectificans voluntatẽ,qua rectificata, tota anima recte viuit. Tertia est ex parte causæ:habet enim similitudinem cum Spiritu sancto,à quo est,qui etiã charitas dicitur siue amor,à quo inseparabilis est:& ideo esse informis omnino non potest.

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 23. tom. 3. Sufficientia dilig biliũ.

Quatuor autem sunt ex charitate diligenda secundum Augustinum,vnum,quod est supra nos,scil. Deus: alterum,quod nos sumus:tertium,quod iuxta nos,scil. proximus:quartum,quod infra nos est,scil. humanum corpus.Horum quatuor sufficientia sic accipitur. Ex charitate diligere,est summum bonum optare dilecto. Qui ergo ex charitate diligit, aut optat summum bonum ipsi Deo,& sic est primum membrũ:aut sibi ipsi, & sic est secundum membrum : aut sibi simili, & sic est tertium : aut sibi inhærenti,& sic est quartum.Est autem Deus diligendus primo super omnia propter se: nos secundo, pro Deo, & sub Deo : proximus noster tertio,sicut nos,& ex quo nos,quia affectu,& effectu: ad quod nos,quia ad gratiam in præsenti,& ad gloriam in futuro:in quo nos,quia in bono:propter quod nos, quia propter Deum.Quarto corpus nostrum infra nos & proximum, tanquam bonum minus præcipuum. Ad hæc autem exequenda datur nobis vnius charitatis habitus,& duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas noui,& veteris Testamenti. Assignat autem Ambrosius præter supradictum, alium ordinem diligendi, vt primo Deum,secundo nosmetipsos,tertio parentes,deinde filios,& fratres,postea domesticos, demum inimicos diligamus.

Habetur apud Mag. 3. sen. d. 29. §. Quibus obuiat.

SECTIO XLI.

De prudentia.

SEquitur videre de virtutibus carnalibus, & primo, de prudentia.Crca quam tria sunt breuiter videnda, scilicet diffinitio,specierum collectio,& actuum variatio.Prudentia diffinitur,siue describitur ab Augustino: Prudentia est amor,ea, quibus adiuuatur in Deum, ab his,quibus impeditur,sagaciter discernens. A Gregorio sic:Prudentia est cognitio vitandarum rerum, & appetendarum.A Tullio in Rhetoricis sic: Prudẽtia est rerum bonarum,& malarum, & vtrarumque scientia. Ab eodem de Officiis:Prudentia est cognitio imitandarum,fugiendarumque scientia rerum. Ab eodem in libro de requie mentis sic : Prudentia est rerum bonarum,& malarum, cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione scientiarum.

Aug. de Mor. Eccl. lib. 1. c. 15. tom. 1.

Tull. 1. lib. de inuen. Idem lib. 1. offic. in fin.

Partes siue species prudentiæ secundum Tullium in Rhetoricis sunt tres,scil. memoria,intelligentia, & prouidentia.Memoria est,per quam animus aspicit ea, quæ fuerunt.Intelligentia est, per quam,perspicit ea, quæ sunt.Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit.Seneca videtur concordare Tullio in his tribus,dicens:Si prudens es, animus tuus tribus temporibus dispensatur. Præsentia ordina, futura prouide,& præterita recordare.Secundum dogma Philosophorum, Prudẽtia diuiditur in quatuor species,scilicet prouidentiam,circumspectionem, cautionem,& docilitatem. Prouidentia est præsens notio,futurorum pertractans euentum.Circumspectio est contrariorum vitiorum cautela. Cautio est discernere à virtutibus vitia,virtutum speciem præferentia. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Idem 2. lib. de inuent.

Secundum August. habet prudentia plures actus. Nam prudentia scit quid debeat facere.Prudentia est scire quid possit. Prudentia est in eligendis. Prudentia est nihil pœnitendum appetere, & nihil præter iustum velle facere. Secundum Macrobium pruden-

Actus. Aug lib. de spir. & ani. c. 10 to. 3.

Macrob. li. 1. in somn. Scip.

tia est mundum istum, & omnia, quæ in mundo sunt, diuinorum contemplatione despicere, & omnem animi cognitionem in sola diuina dirigere. Prudentia est ad rationis normam, quæ cogitat, quæq; agit, vniuersa dirigere, & nihil præter rectum velle facere, humanisq; actibus tanquam rationis arbitrio prouidere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circumspectio, prouidentia, docilitas, agnitio. Item prudentia in homine iā purgato, est diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse. Officium etiam prudentiæ est, ex præteritis, & præsentibus futura perpēdere. Vnde dicit Boetius in libro de consolatione Philosophiæ: Non quod ante oculos est sitū sufficit intueri: rerū exitus prudentia metitur. Circūspectionis officium, est per diligentē considerationē, inter contraria vitia medium tenere.

Boët. lib. 2. de consol. Philosof. pro. 1.

SECTIO XLII.

De temperantia.

Temperantiæ diffinitiones.
Tull. lib. 2. de inuent.
Idem lib. 1. de offic.
Lib. 1. c. 15. tom. 1.
Macrob. lib. 1. in som. Scipionis.
Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 13. tom. 1.
Tull. lib. 2. de inuent.

SEquitur videre de temperantia quantum ad tria, scil. quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actuum variationem. Temperantia describitur à Tullio in prima Rhetorica Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio. Item ab eodem in libro de Officiis: Temperātia est dominium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. Ab Augustino in libro de moribus Ecclesiæ: Temperātia est amor Deo sese integrum incorruptumque conseruans. A Macrobio: Temperantis est, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Ab Augustino: Temperantia est affectio coërcens, & cohibens appetitum ab his rebus, quę turpiter appetuntur.

Partes temperantiæ secundum Tullium in prima Rhetorica sunt tres, scil. continentia, clementia, & modestia. Continentia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est virtus, per quā animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Hæc secundum Tullium. Secundum Senecā vero: Clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi, vel superioris lenitas aduersus inferiorem in pœnis constituendis. Modestia secundum Tullium est, per quam pudor honestatis puram & stabilem comparat auctoritatem. Auctoritas in hac descriptione stabilis, appellatur grauitas perseuerans. Secundum dogma Philosophorum, partes temperantiæ sunt, quæ fœdis motibus dominantur: quæ sunt modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderantia, parcitas, sobrietas, pudicitia. Modestia est, quæ facit cultum, & motum, & omnem nostram occupationem, vltra defectum, & citra excessum sistere. Verecundia est in gestu, & verbo honestatem seruare. Abstinentia, & honestas, moderantia & parcitas, & sobrietas edulij, cohibent nutrimenta. Abstinentia est, statutum terminū prandendi non præuenire. Honestas est, nec lautiores cibos quærere, nec in apparatu operam dare. Moderantia est nimium ciborum appetitum rationis imperio reuocare. Parcitas est, mensuram refectionis non excedere. Sobrietas est, excessum in potu cohibere. Huius officium est, arcere mala ebrietatis. Castitas est abstinentia ab omni coïtu illicito: quæ est triplex scil. coniugalis, vidualis, & virginalis. Virginitas est secundum Augustinum in carne corruptibili, perpetuę incorruptionis meditatio. Pudicitia est, moderamine rationis petulantiam domare.

Senec. lib. 2. de clement. cap. 3.

Aug. lib. de Virgin. c. 13. tom. 6.
Idem lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3.
Macrob. lib. 1. in somn. Scip.

Actus temperantiæ secundum Augustinum sunt contra prospera non præsumere, quod non possit exerceri in vtendis, terrenas cupiditates non tantum reprimere, sed penitus obliuisci. Secundum Macrobium, temperantia est omnia relinquere, inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit.

SECTIO XLIII.

De fortitudine.

SEquitur videre de fortitudine quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actuum variationem. Fortitudo sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Item ab eodem in secunda Rhetorica: Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humiliū contemptio, & cum ratione vtilitatis laborū perpessio. Item ab eodē: Fortitudo est rationalis aggressio terribiliū, cum constanti eorū perpessione. Secundū Aristotelē: Fortitudo est virtus, difficillimorum in passionibus operatiua gratia boni. August. de moribus Ecclesiæ: Fortitudo est amor facile omnia tolerans propter id, quod amatur. Fortitudo etiam aliter describitur: Fortitudo est firmitas animi contra molestias sæculi. Et sumitur de Matthæo: Erant quatuor millia, &c.

Tull. lib. 2. de inuent.
Idem lib. 3. ad Here.
Arist. 3. eth. c. 7. & 8.
Lib. 1. c. 15. tom. 1.
Matt. 15. d

Partes fortitudinis, siue species, secundū Tulliū sunt quatuor, scil. magnificentia, fidentia, patientia, & perseuerentia. Macrobius septē ponit partes fortitudinis, scil. magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiā, patientiam, firmitatem. Secundum dogma aliquorum: Fortitudo est virtus restringens impetus aduersitatis. Huius partes sunt quæcumq, hæc efficiunt, quæ sunt magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patientia, fidētia, & perseuerantia. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationabilis aggressio. Fiducia, est certa spes animi, perducendi ad finem rem inchoatā. Securitas est habitus, secundū quem imminentes incōmoditates, & rei inchoatę affines non formidantur. Magnificentia, secundū Tullium est rerum magnarū, & excelsarū cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio atque administratio. Secundum Macrobium: Magnificentia, est difficilium, & pręclarorū consummatio. Constantia est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerans. Patientia est virtus contumeliarū, & omnis aduersitas æquanimiter mala portans. Item aliter Patientia est æquanimis malorum illatorum tolerātia: Gregorius: Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum, qui mala irrogat, nullo animi dolore moueri. Item aliter diffinitur: Patientia est omniū molestiarum aliunde illatarū, victoriosa perpessio. Fidentia est virtus, per quam magnis, & honestis in rebus, multū ipse animus se in fiducia collocauit. Perseuerantia secundū Tullium, est ratione bene considerata stabilis, & perpetua permansio. Magistraliter sic describitur: Perseuerantia est permanētia in bono, diuturna siue finalis. Nota quod constantia est permanentia in proposito. Perseuerantia est permanentia in bono, siue cōtinuatio boni. Constantia cauet leuem transitū à proposito in propositū, perseuerantia vero discōtinuationem, vel imperfectionē, respectu debiti finis.

Macrob. lib. 1. in som. Scip.

Tull. lib. 2. de inuent. Macrob. loco prox. cit.

Greg. hom. 35. in Euāg. non multum ante med.

Tull. loco prox. cit.

Secundum Augustinum: Actus fortitudinis est contra aduersa facere, quod possit, constans in tolerandis, nihil nisi turpia timere, & quidquid agimus, vel cogitamus, ad rationis normam dirigere.

Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3.

SECTIO XLIV.

De iustitia.

Iustitiæ descriptiones.
Tull. lib. 2. de inuent.
Macrob. lib. sæpe cit.
Lib. 1. c. 13. to. 1.
Matt. 5. a

SEquitur videre de iustitia, quantū ad diffinitionem, specierum assignationē, & actionum progressionem. Iustitia diffinitur sic à Tullio in prima Rhetorica: Iustitia est habitus animi communi vtilitate seruata, suam vnicuique tribuens dignitatem. Macrobius: Iustitia est vnicuiq; seruare, quod suum est. Aug. libro de libero arbit. Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? Super Matth. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, proximo, & Deo. Seneca: Quid est iustitia, nisi naturę tacita conuentio, in adiutorium multorum inuenta. Idē: Iustitia diuina lex est, & vinculū societatis humanæ: Isidorus: Iustitia est ordo, & æquitas, qua homo cū

Ansel. dial. de verit. c. 13. vnaquaque re bene ordinatur. Anselmus: Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, propter se, rectitudinē, scil. Item aliter diffinitur sic: Iustitia est virtus conseruatrix humanæ societatis, & vitæ communitatis. Aug. de Moribus Ecclesiæ: *Lib. 1. c. 15.* Iustitia est amor, soli amato seruiēs, & propterea recte dominās cæteris quæ homini subiecta sunt. A magistris sic: *Inst. de iusti. & iu. in prin.* Iustitia est constās, & perpetua volūtas, ius suū vnicuiq; tribuens.

A

Iustitia secundum quosdam diuiditur in seueritatem, & liberalitatem. Seueritas est virtus, debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas ex virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu benignitas, pro effectu beneficentia nominatur. Et consistit hæc virtus, tota in tribuendo. Benignitatem vero diuidunt in septem partes, scil. in religionem, pietatem, innocentiam, amicitiā, reuerentiam, concordiam, misericordiam. Alij diuidunt in innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Secundum Tulliū *Tull. de inuent. lib. 2.* in prima Rhetorica: Ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, & veritas: addo pro nunc disciplinam, & obedientiam.

B

Religio est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuinā vocant, curam, cæremoniamq; affert. Hęc Græce dicitur latria, quę sic describitur: *Latria.* Latria est cultus Deo debitus, & exhibitus. Vel: Latria est voluntas impendendi Deo cultum debitum. Impenditur autem cultus debitus Deo, corde per fidē, spem, & charitatē: ore per adorationem, laudationem, benedictionem, & gratiarum actionem: opere per oblationem, thurificationem, & geniculationem. Huius primum officium, est perpetrati sceleris pœnitere: secundum est, temporalium mutabilitatem paruipendere: tertium vitam nostram ex toto, Deo committere: quartum veritatē seruare. Non tamen, quod dulia aliquādo idem est, quod latria. Stricte tamen, & proprie accipitur pro reuerentia, sanctis, siue personis sublimibus exhibenda: *Dulia.* Quæ sic describitur: Dulia est seruitus, vel cultus, creaturæ debitus, & exhibitus. Et videtur idem esse cum reuerentia, posita in prima diuisione iustitię, quę sic describitur: Reuerentia est virtus personis grauibus, vel aliqua prælatione sublimatis, debitę honorificationis cultum exhibens. Deo autem debetur latria, sanctis dulia, beatæ virgini Mariæ hyperdulia.

C

Pietas. Tull. ibid. Pietas est virtus, per quam sanguine coniunctis, patriæq; beneuolis, officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia est virtus, in qua amicitiarum, & beneficiorum alterius, memoria, & remunerandi voluntas continetur. Vindicatio, est virtus per quā vis aut iniuria, & omnino omne, quod obfuturū est, defendendo, aut vlciscendo propulsatur. Obseruantia est virtus, per quā homines in aliqua dignitate, cultu quodā, & honore dignantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea, quę sunt, aut quæ ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. *Innocentia.* Innocentia est puritas animi, iniuriæ omnē illationem abhorrens. Hac virtute dii placantur. Amicitia est voluntas bona erga aliquem, causa illius, qui diligitur, cū eius pari intentione, à quo diligitur. Huius primum officiū est, idem velle, & idem nolle: alterum secreto admonere, & palam laudare. Concordia est virtus, conciues, & compatriotas, in eodem iure, & cohabitatione, & spontanee metiens. Misericordia est virtus, per quā animus super calamitate afflictorū mouetur. Hæc virtus nihil humanum à se alienum putat, aliorum damna vel commoda, sua æstimat. Disciplina, secundum Cyprianum, est morum ordinata correctio, & maiorū prędecentium patrum regularis obseruatio. Secundum Hugonē de sancto Victore: Disciplina, est conuersatio bona, & honesta, cui parum est non malum facere, sed studet in his, quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere. Idem: Disciplina est omnium membrorū motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu, & actione. *Bern. Epist. 113. ad Sophiam in fin* Bernardus: Disciplina ceruicē submittit, deponit supercilia, vultū componit, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, format incessum. *Obedientia.* Obedientia sic describitur: Obedientia est voluntas faciendi præceptum, vel mandatū superiorum. Item sic: Obedientia, est obtemperatio, secundum regulam sacræ Scripturæ maioribus quibuscumq; debita. Vel sic. Obedientia est spontaneum, & rationabile propriæ volūtatis sacrificium. Vel sic: Obedientia, est pio studio propriæ voluntatis abnegatio. Aug. Citius exauditur vna obedientis oratio, quam decem millia contemptoris. Æquitas est amor ęqualitatis in his, in quibus debet esse qualitas.

D

De iustitia dicit Prosper: Iustitia est quædam animi nobilitas, suam cuique tribuens dignitatem, superioribus reuerentiam, paribus concordiam, inferioribus disciplinā, Deo obedientiā, sibiipsi sanctimoniā, inimico patientiā, & misero compassionē. Secundū Aug. *Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. tom. 3.* Actus iustitiæ est scire quid debeat reddere: non velle plus, quam possit distribuere: omnem animi cognitionē ad solum Deum dirigere, & erigere, eumq; tanquam nihil aliud sit, sola mentis acie intueri. Secundum alios autē *Plot. lib. 2. de virtu. Enn. 1. & ex eo Macro. lib. 1. in som. Scip.* est etiam actus iustitiæ ad vnam consentire viā vniuscuiusque virtutis obsequium seruare, vnicuique quod suum est reddere. Item cum superna, & diuina mente sociari, vt seruet cum ea perpetuum fœdus imitando.

SECTIO XLV.

De septem donis Spiritus sancti.

Septem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat Isaïas: *Isa. 11. a.* scil. donum sapientiæ, & intellectus, donum consilij, & fortitudinis, donum scientiæ, & pietatis, & donum timoris Domini. Habemus autem videre de donis diuinis, quę Spiritui sancto attribuuntur, tria, sc. specialem sufficientiam, singularem consistentiam, & generalem differentiam.

Sufficientia specialis donorum. Specialis sufficientia habituum prædictorū sic accipitur. Dona Spiritus sancti specialiter sunt, vel principaliter ad expediendas potentias animæ in agēdo. Habemus autem expediri quātum ad declinationem mali, & sic est donum timoris. Item quantum ad operationem boni, & hoc dupliciter: nam aut est bonū necessitatis, ad quod expedimur per donum pietatis, cuius regimen directiuum est donum scientiæ: aut est bonū supererogationis, ad quod expedimur per donum fortitudinis, cuius regimen est donum consilij.

Singularis donorum consistentia. Ad maiorem horum donorum euidentiam, attendēda est consistentia actuum singulorum. Nota ergo primo, quod sapientia communiter accepta dicit cognitionem generalem rerum diuinarum, & humanarum secundum August. *Aug lib. 14. de Trin. c. 1. tom. 3.* & Philosophum, *Arist. lib. 1. Meta. c. 2.* qui dicit quod sapiens est, qui nouit omnia, Minus communiter dicit cognitionem rerum æternarum, vnde Apostolus. *1. Cor. 12. a* Alii datur sermo sapientiæ, id est cognitio æternorum. Proprie dicit cognitionem, qua colitur Deus fide, & spe, & charitate, vnde Iob: *Iob 28. b* Pietas ipsa est sapiētia. Magis proprie nominat cognitionem Dei experimentalem, & sic est vnum de septem donis Spiritus sancti, cuius actus consistit in degustando suauitatem Dei. Qui quidem actus partim est cognitiuus, partim affectiuus: ita quod in cognitione inchoatur, & in affectione consummatur. Item habemus quiescere in optimo, per intelligē-

E

tiam virtutis, & sic est donum intellectus: & per affectionem bonitatis, & sic est donum sapientiæ.

Scientia. Scientia etiam dicitur tribus modis. Quædam enim est scientia consistens in intellectu pure speculatiuo, fundata super principia rationis, vt est scientia acquisita, siue humana Philosophia. Quædam est consistens in intellectu inclinato ab effectu, fundata super principia iuris naturalis, ordinans ad rectam, & honestam vitā, vt est scientia prudentia virtutis. Quædā est consistens in intellectu inclinato à fide, & inclinante ad operationē bonā, fundata super principia fidei, habens ortum à donis spiritualis gratiæ, vt est donū scientiæ, cuius actus præcipuus est, dirigere in agendis secundū exigentiam regulæ fidei, & imitationem Christi.

De

Intellectus. De dono intellectus tene quod eius actus consistit in contemplatione, non solum creatricis essentiæ, verumetiam in contemplatione spiritualis creaturæ. Habetur quidem cognitio de Deo sub ratione veri tripliciter, sc. per simplicē assensum, & sic est fides faciens assentire: per rationis adminiculum, & sic intellectus donum, cuius est credita per rationem intelligere: per simplicē contuitum, & sic est munditia cordis, cuius est videre Deum. Etenim ad intelligendum credita, non adiuuatur homo per rationes sumptas à conditionibus.

Consilium. De dono consilii tene, quod consilium aliquando dicit actum consiliandi: aliquando dicit illud, ad quod terminatur ille actus: aliquando dicit habitum, qui expedit, & dirigit animam, ad eligendum prosequenda, & vitādum fugienda. Habitus autem dirigens si sit respectu eligibilium, quę sunt necessitatis, & prudentię, quę dirigit ad talia, licet minus excellenter, quam scientia, B quæ est donum. Si autem eligibilia sint arduitatis, & difficultatis, est donum consilii. Potest quippe homo dirigi in electione, vel secundum regulam iuris naturalis, & sic est prudentia, vel secundum regulam iuris diuini, & sic est donum consilii, cuius est dirigere in electionem prosequendorum, & fugam vitandorum.

Fortitudo. De dono fortitudinis est tenendum, quod eius actus consistit in sustinentia passionum, & aggressione arduorum. Aggredi autem ardua, siue perpeti passiones, potest homo dupliciter, vel propter iustitiæ, & honestatis conseruationem, & sic respicit virtutem fortitudinis: vel propter Christi perfectam imitationem, & sic respicit donum fortitudinis. Primum est de dictamine iuris naturalis: secundum de dictamine iuris diuini. Actus ergo doni fortitudinis, attenditur penes promptam, & expeditam tolerantiam passionum. C

Pietas. De dono pietatis tene, quod pietas attenditur erga Deum, & est idem, quod latria: erga parentes, & est pars iustitiæ, secundum regulam iuris naturalis, & secūdum obligationem necessitatis: attenditur etiam erga proximum Dei imagine insignitum, & sic est Spiritus sancti donum. Sed nota quod misericordiæ virtus, attendit in proximo conformitatem in natura, & necessitatem in miseria, præuio dictamine iuris naturalis, secundum regulam prudentiæ. Pietas vero attendit in proximo diuinam imaginem, præuio dictamine iuris diuini, secundum regulam doni scientiæ. Ex dono ergo pietatis est homo beneuolus cuilibet creaturæ Dei imagine insignitæ. Talis autem beneuolentia pro loco, & tempore exit aliquando in compassionis affectum, aliquando in D operis beneficium. Actus ergo pietatis præcipuus est, facere hominem beneuolum respectu cuiuslibet proximi, inquantum gerit imaginem creatoris.

Timor. De dono timoris tene, quod eius actus generalis est resilire ab arduo. Et potest diffiniri communiter omnis timor sic: Timor est resilitio ab aliquo arduo, vel excellente. Si autem illud arduum est in genere boni, tunc est resilitio cum reuerentia. Si autem in genere mali, tunc est resilitio cum fuga. Damascenus dicit timorem esse expectatorem futuri mali. Augustinus diffiniens timorem, dicit: Timor est fuga animi, ne amittat id, quod habet. Timor donum tria intuetur, scil. pœnam, vt eam fugiat, & sic est timor seruilis: offensam, vt eam caueat, & sic est timor initialis, qui vnū habet oculum ad pœnam & vnum ad offensam: maiestatem summam, vt ei reuerenter subiaceat, & sic est timor filialis, cui duplex respectus est, vnus in refugiēdo offensam, ne separetur E à Deo, alius est principalior in reuerendo Deum, & iste permanet in beatis. Distinguūtur autē sex timoris differentiæ, secundum quod à triplici principio habet ortum. Habet enim ortum à natura, & sic est timor naturalis: à libidine, siue concupiscentia, & hoc vel ex nimio amore sui, & sic est timor humanus: vel ex nimio amore suorum, & sic est timor mundanus: à gratia, & hoc vel à gratia gratis data, & sic est timor seruilis: vel à gratia gratum faciente, sc. inchoata, & sic est timor initialis: aut à gratia perfecta, & sic est timor filialis. Et iste

Ex Damasc. lib. 2. de fid. orth. c. 12. in fine.
Ex Aug. lib. 83. q. 33. tom. 4.

Timoris species.

A dicitur amicabilis, vel amicalis, quia timet voluntatum dissensionem: castus, quia timet sponsi complexus separationem: filialis, quia timet patris indignationem: sanctus, quia timet in omnibus inquinationem.

Differentia generalis donorum. De Spiritus sancti donis nota differentiam generalē. Nam quoddam donum est à Spiritu sancto, & nunquā cum Spiritu sancto, sic est timor seruilis, in quo viget voluntas peccandi, si impunitas speraretur. Quoddam à Spiritu sancto, & nunquam sine Spiritu sancto, & sic est donum charitatis, & gratiæ gratum facientis. Quoddam est à Spiritu sancto, & potest esse cum Spiritu sancto, & sine Spiritu sancto, vt est donum scientiæ, & donum Prophetiæ, cæteræ gratiæ gratis datæ.

SECTIO XLVI.

De beatitudinibus, & vita actiua, cum operibus misericordiæ: & de vita contemplatiua cum oratione, & duodecim fructibus, & quinque sensibus.

Septē sunt beatitudines, quas enumerat Saluator in monte, scil. paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, affectus misericordiæ, munditia cordis, & pax. Circa beatitudines, habemus videre numerum, sufficientiam, vitæ duplicis excellentiam, vsus duplicis consequentiam. Sunt autem beatitudines numero septem, quarum ratio, & sufficiētia sic accipitur: Beatitudines sunt ad potentias animæ perficiendas. Ad integrā autem perfectionem tria præcipua requiruntur, sc. perfectus recessus à malo, perfectus profectus in bono, & perfectus status in optimo. Malum autem procedit aut à tumore superbiæ, à quo elongamur per paupertatem spiritus: aut ex rancore malitiæ, à quo elongamur per mititatem: aut ex languore concupiscentię, à quo elongamur per luctū. Perfectus autem profectus, vel processus in bono, est secundum imitationem diuinā. Vniuersæ autem viæ Domini sunt misericordia, & veritas, quæ pro iustitia ponitur. Deum iustum per esuriem iustitiæ imitamur: Deo misericordi per effectum misericordię cōformamur. Perfectus status in optimo est, per limpidam cognitionem in vero, & sic est munditia cordis ad videndum Deum: & per tranquillam affectionē in bono, & sic est pax mentis ad fruendum Deo. Habitus virtutum disponunt ad exercitium vitæ actiuæ. Habitus donorum ad otium vitæ contemplatiuæ. Habitus beatitudinum ad perfectionem faciūt vtriusque.

Matt. 5. a

Beatitudinum enumeratio, & sufficientia.

Psal. 24. b

De duplici vita. De his duabus vitis, signatis per Liam, & Rachel, per Petrum, & Ioannem, per Martham, & Mariam, dicit Beda: Actiua panem corporalem esurienti, vel panem doctrinæ ignoranti porrigit, errantem corrigit, superbum ad humilitatem reuocat, quæ singulis expediunt dispensat. Contemplatiua charitatem Dei, & proximi retinet, sed ab exteriori operatione quiescit, soli conditoris desiderio inhęret, & calcatis omnibus curis, ad vidēdum faciem creatoris inardescit, & desiderat misceri supernis ciuibus, de æterna Domini incorruptione gaudentibus. Est autem triplex proprietas in vtraque, secundum quas mutuo se excedunt. Prima proprietas actiuæ est: diligentia vtilitatis, & necessitatis publicæ, respectu rationalis: secunda est charitas erga proximū, cum compassione respectu concupiscibilis: tertia est fœcunditas bonorum operum in agendo, cum perfectione patientiæ respectu irascibilis. In his contemplatiua exceditur ab actiua. Prima proprietas contemplatiuæ est contuitus pulchritudinis sūmę maiestatis, cum delectatione respectu rationalis: secunda est quies, cum securitate respectu irascibilis: tertia est munditia cordis, cum bonitate respectu concupiscibilis: In his contemplatiua excedit actiuam.

Opera misericordiæ corporalia. Ad actiuam pertinent opera misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia. Corporalia sunt septem, hoc versiculo comprehensa:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Quorum sufficientia sic accipitur. Homo est substan-

tia animata, per hoc tangitur vegetabilis, quæ indiget restauratione calidi, & ficci, & hoc per cibum: frigidi, & humidi, & hoc per potum. Sensibilis, & huic est necessarium duplex operimentum propter exteriora nociua, remotum, & est hospitium: propinquum, & hoc est vestimentum. Rationalis, & sic est substantia libera, nata habere libertatem à carcere, vel ab infirmitate: & sic est contra intrusionem in carcere, vel in lecto visitatio: & à seruitute, & contra hanc est redemptio. Mortalis, & sic inest ei mors: propter quam, siue post quam indiget sepultura. Spiritualia quoque sunt septem, hoc versiculo comprehensa: A

Instrue, consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Opera misericordiæ spiritualia.

Quorum sufficientia sic accipitur. Defectus spiritualis in proximo, si non potest releuari nisi per Deum, tunc adhibenda est oratio: si potest releuari per hominem, & est cognitiuæ, vt ignorantia cognoscendorum, tunc est instructio: si est ignorantia agendorum, tunc est consilium. Si vero est affectiuæ, aut est culpa commissa in te, & sic est remissio aut in alios, & sic est correctio. Si est pœna, aut est releuandus verbo, & sic est consolatio: aut facto, & sic est supportatio. B

Ad contemplatiuam pertinet oratio. Vnde de contemplatiua videndum est quantum ad diffinitionē, gradum, distinctionem, & contentam sub ea orationem. Contemplatio sic diffinitur, Contēplatio est verus certusq; intuitus de quacumque re. A Richardo sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia in sapientię spectacula cum admiratione suspensa. Vel sic: Contemplatio est perspicax, & liber animi intuitus in res perspiciendas vsquequaq; diffusus. Bernard. ponit sex gradus contemplationis, qui sunt vacatio, intuitio, admiratio, dilectio, delectatio, anhelatio. August. de quantitate animę ponit septem gradus, siue actus. Ptimus dicitur animatio: secūdus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus, tranquillitas: sextus, ingressio: septimus contemplatio. De oratione videndum est quantum ad diffinitionem in generali, quantum ad assignationem petitionum orationis Dominicæ in speciali. Oratio sic describitur ab August. Oratio est pius mentis affectus in Deum directus. A Ioanne Damasceno sic: Oratio est ascensus intellectus in Deum. Idem: Oratio est expressio desiderii directi in Deum propter bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius. Et magistraliter sic: Oratio est ostensio voluntatis nostræ ei, à quo impetrare speramus id, quod desideramus. Greg. Veraciter orare est, in cōpunctione amoris gemitus, & non cōposita verba resonare. C D

Contemplatio. Richard. li. 1. Beniamin. Maio. de contempl. c. 4 par. 1.

Aug. lib. de quant. ani. c. 33. tom. 1.

Aug. lib. de spir & ani. c. 50. tom. 3. Damasc. orth. fid. li. 3. c. 24.

Greg. lib. 33. mor. cap. 21. in fin.

Oratio Dominica.

Iam descendendum est ad orationem, quam Dominus composuit: in qua sub septenario petitionum, comprehenditur vniuersitas petendorum, & quantū ad ea, quę spectant ad prēmium patrię, & quantum ad ea, quę spectant ad meritum viæ. Quæ spectant ad præmium patrię, sunt intelligentia veritatis, siue aperta visio veri, quæ petitur ibi: Sanctificetur nomen tuum, id est notitia tui nominis personis sanctis & mūdis donetur. Reuerentia maiestatis, siue secura tentio summi ardui, quę reges facit, & per quā habetur regnū, quæ petitur ibi: Adueniat regnum tuum. Concordia voluntatis, siue perfecta fruitio summi boni, quæ petitur ibi: Fiat volūtas tua sicut in cælo, & in terra. Quæ spectant ad meritum siue transitum viæ, aut respiciunt collationē boni, aut amotionē mali. Collatio boni petitur in pane quotidiano siue supersubstantiali: in quo petitur, quidquid necessarium est ad conseruationem vitę præsentis, tam secundum spiritum, quam secundum corpus. Amotio mali petitur in tribus sequentibus. Est autem malum triplex. Quoddam tenet rationem præteriti, quoddam præsentis, & quoddam futuri. Siue quoddam est malum culpæ, siue transgressionis: quoddam est malum pugnæ, siue tentationis: quoddam est malum pœnæ, siue tribulationis. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum, in victoria tentationum: tertium, in liberatione ab oppressione aduersorum. E

Idem. sup. to ca. in exposit. c. 6. Matth.

Triplex malum.

Perfectionem beatitudinum consequitur duplex vsus, scil. quinque sensuum spiritualium, & duodecim fructuum spiritus. Sensus spirituales sunt, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus Visu videtur sponsi Christi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditu auditur Christi summa harmonia, sub ratione verbi: gustu gustatur Christi summa dulcedo, sub ratione sapiētiæ, comprehendentis Verbum, & splendorem: odoratu odoratur Christi summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: tactu astringitur, & palpatur Christi summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati, inter homines habitātis. Fructus vero spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, modestia, continentia, & castitas. Non sunt autem sensus, neque fructus, per se habitus: sed fructus dicunt affectuales delectationes, circa bonitatem sponsi degustandā: sensus autem dicunt intellectuales perceptiones, circa veritatem sponsi contemplandam. Quæ contemplatio fuit in Prophetis per reuelationem quantum ad triplicem visionem, sc. corporalem, imaginariam, siue spiritualem, & intellectualem. In aliis vero iustis reperitur, per speculationem quæ incipit à sensu, & peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationē: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad sapientiam, siue notitiam excessiuā: & sic assistitur vero Salomoni.

Quinque sensus.

Fructus spiritus. Gal. 5. d

SECTIO XLVII.

De Sacramentis in generali.

IAm videndum est de tertio beneficio Iesu Christi, quod est sacramentalis medicina. De Sacramentis ergo primo videamus in generali, postea de singulis in speciali; In generali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, ordinatione, iteratione, sufficientia, & præcellentia.

Materia huius sectionis habetur. sup 7. par. Breuil. à cap. 1. vsque ad. 7.

Institutio Sacramentorum Deum decuit, & nobis expediens fuit. Decuit quidem diuinam misericordiam nobis prouidere remedia, non solum quæ faciunt ad remissionem culpæ, sed etiam pœnæ Decuit diuinam iustitiam, quæ à nobis exigit aliquam humiliationem, quā exhibemus per signorum sensibilum obseruationem. Decuit diuinam sapientiam, quæ insensibilibus decreuit remedia inuenire, ex quibus coningit naturam hominis interire. Nobis expediens fuit. Quoniam enim eramus cæci, quo ad rationalem: ideo data sunt Sacramenta sensibilia, ad eruditionem. Quoniam eramus elati, quo ad irascibilem: ideo data sunt sacramenta corporalia, ad humiliationem. Quoniam eramus proni ad malum, quo ad concupiscibilem: ideo data sunt Sacramenta plura, ad exercitationem.

Institutio Sacramentorum.

Sacramentum sic diffinitur in sententiis: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis form, cuius similitudinem gerit, & causa existit. Hugo de sancto Victore sic diffinit: Sacramentum est material elementum subiectum oculis, similitudine repræsentans, institutione significans, significatione gratiam conferens.

Diffinitio. Mag. 4. sen. dist. 1. §. Sacramentum Hugo de sacra. fid. lib. 1 par. 9. cap. 2.

Ordinantur autem Sacramenta sic: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium. Quinque prima respiciunt personam. Ordo, & matrimonium Ecclesiam. Ordo patet sic: Nam baptismus est ad vulnerum curationem. Confirmatio, ad curationis habitæ conseruationem. Eucharistia, ad habitæ, & conseruatæ promotionem. Pœnitentia, ad curationis perditæ reparationem Extrema vnctio, ad venialium expiationem, quo ad culpam, & pœnæ debitæ partem remittendam. Ordo est respectu personarum generantium spiritualiter. Matrimonium est generantium corporaliter. Et vtraque generatio est Ecclesiæ necessaria, ne deficiat in gratia, & natura.

Ordo sacramentorum.

Quatuor autem sunt Sacramenta, quæ possunt iterari, vel potius frequentari, scil. Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, & matrimonium. Baptismus autem,

Iteratio.

&

& confirmatio, & ordo non iterantur, quia in eis tres characteres indelebiles imprimuntur, quibus secundum diuersos status fidei homines ab hominibus distinguuntur. Nam secundũ statum fidei genitæ, est character baptismalis, secundum quod fideles ab infidelibus distinguuntur. Secundum statum fidei roboratæ est character confirmationis distinctiuus fortium ab infirmis. Secundum statum fidei iam multiplicatæ, est character ordinis, quo clerici à laicis distinguuntur.

Sufficientia. Sufficientia Sacramentorum sic accipitur. Sacramenta sunt medicamenta contra morbum. Morbus autem est duplex, scil. morbus culpæ, & morbus pœnæ. Morbus culpæ est duplex, scil. originalis culpæ, contra quam est Baptismus: & actualis culpæ, quæ etiam geminatur: nam quædam est culpa actualis mortalis, cõtra quam est pœnitentia: Quædam actualis venialis, contra quam est extrema vnctio. Morbus pœnæ est quadruplex, sc. ignorantia, contra quam est ordo: malitia, contra quam est Eucharistia: infirmitas, contra quã est confirmatio: concupiscentia, contra quam est matrimonium. Sacramenta sunt etiam adiuuamenta, quia sunt in adiutorium septem virtutum. In adiutorium fidei, est baptismus. In adiutorium spei, est extrema vnctio. In adiutorium charitatis, Eucharistia. In auxilium prudentiæ, ordo. In auxilium temperantiæ matrimonium. In auxilium fortitudinis, confirmatio. In auxilium iustitiæ, pœnitentia. Sunt quoq; Sacramenta, armamenta Ecclesiæ militantis, quæ in Canticis dicitur: Terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et quidem terribilis, quia fortis, munita per Sacramentum confirmationis: Acies, quia coniuncta, & vnita per Sacramentum Eucharistiæ: ordinata per ordinem. Ex hac acie quidam subtrahuntur per mortem, ad hos restaurandos, est matrimonium: quidam prosternuntur per culpam, ad hos releuandos, est pœnitentia. Hanc aciem quidam ingrediuntur, vt prælientur, & hoc per Baptismum: quidam egrediuntur, vt coronentur, & hoc per extremam vnctionem. *Cant. 6. d*

Præcellentia. Dicitur autem vnum Sacramentum aliud præcellere quinque modis, sc. propter significationem, sic matrimonium præcellit: quia significat vnionem naturarum in Christo: propter continentiam, & sic excedit Eucharistia: propter efficaciam, & sic excedit Baptismus: propter dignitatem dispensatiuam, & sic confirmatio, quæ à solis Pontificibus dispensatur: propter maiorem, digniorem, & nobiliorem gradum, in quo ponit, & sic dicitur ordo maior. Vnde versus:

Maior in effectu Baptismus, corpus in esse.
Coniugium signo, maiori Chrisma ministro.
Nobiliore gradu præcellere dicitur ordo.

SECTIO XLVIII.

De Baptismo.

Supr. Breuil. p. 7. c. 8. NVnc de Sacramentis singulis est videndum. Et primo de Baptismo, quantum ad diffinitionem, significationem, formæ expressionem, effectus collationem, nominis distinctionem, & operis completionem. Baptismus secundum quod est nomen elementi significantis, & sanctificantis virtute verbi, diffinitur ab Hugone sic: Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Secundum vero quod est actus, vel vsus elementi, diffinitur à Magistro in sententiis: Baptismus est intinctio corporis exterior, facta sub forma verborum præscripta. Secundum autem quod accipitur pro sacramento, & re sacramenti, quæ est character, diffinitur à Damasc. Baptismus est vitæ spiritualis principium, sigillum, & custodia, & illuminatio mentis. Et tangitur hic quadruplex conditio characteris, quia enim præparat ad gratiam Dei, dicitur vitę spiritualis principium: quia distinguit gregem Domini, dicitur sigillum: & quia indelebiliter perseuerat, dicitur custodia: quia spiritualiter disponit ad fidem, dicitur illuminatio mentis. Secundum quod accipitur pro Sacramento diffinitur, à Dionysio: Baptismus est regenerationis Sacramentum, secundum quod prius subsistit in anima, animales spiritualiter formans motus, ad operationem diuinorum eloquiorum, & actionum, & cælestis quietis anagogen iter faciens. In hac diffinitione tangitur res Sacramenti, quæ est gratia viuificans animam, cum dicitur: Secundum quod prius subsistit in anima. Tangitur habilitatio potentiarum per virtutem, primo quantum ad actiuam, cum dicitur; Formans animales motus. Secundo quoad contemplatiuam, cum dicitur: Et cælestis quietis anagogen.

Hug. de sacr. fid. lib. 2. p. 6. c. 2. Magist. in 4. dist. 3 in pr. Damasc. lib. 4. de fid. orth. c. 10. in med. Character. Dionys. de Eccl. hierar. c. 15.

Significatio. Quantum ad significationem, nota, quod in Baptismo, sicut in cæteris Sacramentis, est aliquid, quod est tantum Sacramentum, siue signum significans, vt elementum visibile: aliquid est res tantum significata, vt gratia curans: aliud quod est sacramentum, & res significata, vt character.

Forma. Forma, quando puer immergitur, exprimenda est hæc: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Hæc forma debet exprimi sine omissione vocali, sine intermissione vocabuli, sine prępostheratione ordinis supradicti, & sine commutatione ordinis prænominati.

Effectus. Effectus autem, qui recipitur in Baptismo, ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, & innocentię restitutio, cæli apertio. Gratia inquam, infunditur regenerans, rectificans, & purificans ab omni culpa originali, & actuali, tam mortali, quam veniali, absoluens nihilominus à pœna æternali, & ab omni pœna satisfactoria temporali.

Distinctio. Distinguitur autem triplex Baptismus, scil. flaminis, fluminis, & sanguinis. In Baptismo flaminis, qui est per pœnitentiam, & Spiritus sancti gratiam, purificamur à culpa. In Baptismo fluminis, purificamur à culpa, & à satisfactoria pœna. In Baptismo sanguinis, purificamur ab omni miseria. Non sunt autem Baptismus flaminis, & sanguinis Sacramenta: cum in eis deficiant, quæ conueniunt Sacramento, scil. repræsentatio ex similitudine, significatio ex institutione, & sanctificatio ex verbi prolatione.

Integritas. Quantum ad integritatem Sacramenti, sufficiunt verbum, & elementum. Quantum ad solemnitatem, præmittuntur tanquam præparatoria, Catechismus, & exorcismus in paruulis, & adultis: ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit aliena. Quantum ad veritatem, requiritur baptizantis recta intentio. Et quantum ad vtilitatem baptizati, fictionis depositio.

SECTIO XLIX.

De Confirmatione.

Supr. Breuil. p. 7. c. 8. SEquitur videre de confirmatione, quantum ad formam, quantum ad materiam, quantum ad dispensationem, quantum ad gratiæ collationem, & quantum ad significationem:

Forma. Forma in confirmatione seruanda, est hæc: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. In hac forma exprimitur duplex actus, quia in hoc Sacramento datur gratia ad robur fidei, quantum ad confirmationem in corde, & quantum ad liberam confessionem in ore. Vnus actus respicit liberam Crucifixi confessionem, quasi semper ferendam in fronte: alter respicit firmam stabilitatem in corde.

Materia. Materia in hoc Sacramento est Chrisma, confectum ex oleo oliuarum, & balsamo. Oleum propter nitorem significat fidem interiorem ex bona conscientia: balsamum propter odorem significat dignam, & laudabilem confessionẽ in euidentia, & hoc secundum correspondentiam ad duplicem actum in forma expressum.

Dispensatio. Istud autem Sacramentum à solis Episcopis dispensatur, quod si alij præsumunt, nihil faciunt. Quia enim

tam in confirmatione, quam in ordine datur gratiæ plenitudo: propter hoc hæc duo Sacramenta per eos solummodo dispensantur, qui gerunt auctoritatis plenitudinem.

Gratia. Gratia, quæ confertur in confirmatione est gratia, gratum faciens. Gratia autem, gratum faciens dicitur dupliciter, aut gratum faciens de non grato, & talis est gratia baptismalis, & pœnitentialis: aut est magis gratum faciens, de iam grato, & talis gratia datur in confirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat, & confirmat.

Significatio. In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, & materia visibilis: aliud est, quod est tantum res, vt est gratia corroborans, & confirmans: aliud est, quod est res, & signum, vt est character.

SECTIO L.

De Eucharistia.

Sup. in Brev. p.7.c.9. Eucharistiæ integritas. Sequitur videre de Eucharistia, & hoc, quantum ad integritatem, significationem, repræsentationem manducationem, & operationem. De integritate, & necessitate huius sacramenti sunt quatuor, scil. ordo sacerdotalis, intentio consecrandi, materia debita, & forma verborum præscripta.

Materia. Materia huius sacramenti est panis de frumento, & vinum de vite. Ille enim cibus, inter omnes cibos, & inter omnes potus, est conuenientior, & communior, efficacior, & sanior. Ideo Dominus se comparauit grano frumenti, & ligno vitis. *Ioan.12.d Ioan.15.a* Et ideo in his duabus speciebus confecit, & conficiendum constituit, ad innuendum, quod corpus suum sub hoc sacramento contentum, vt cibus, non est cibus qualiscunque, sed cibus conueniens, cibus communis, cibus efficax, cibus sanus. Vino miscetur aqua, quæ significat populum, & per coniunctionem sui cum vino, significat membrorum cum capite vnitatem. Per vinum autem significatur vnio membrorum ad inuicem.

Forma. Forma super panem est hæc: Hoc est enim corpus meum. Super vinum vero est hæc: Hic est calix sanguinis mei. Huius autem formæ positio, est singularis. Est enim verbum operatiuum, non operatione successiua, sed instantanea, & operatiuum non alicuius rei nouæ, vel non existentis, sed terminus eius est, quod ens actu completum, & non mutatum, & ad id terminatum, vt est alterius signum, id est, corporis Christi mystici: & hoc totum fit virtute Verbi increati, adiuncto ministro circa materiam nihil agente. Quia ergo hic sermo est conuersiuus, & operatiuus, operatur circa substantiam panis: ideo pronomen demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ aspici possunt oculis, & tangitur id, quod conuertitur per subiectum sicut in id, in quod conuertitur per prædicatum. Quia vero terminus operationis est ens, actu non innouatum, debet ibi poni verbum essendi, non fiendi. Quia vero subito fit conuersio, ita quod simul est fieri, & factum esse: ideo præsens verbum instantaneum, non futurum ibi ponitur. Est, scilicet, & non erit. Quia vero operatio terminatur ad corpus verum, vt est signum corporis mystici, in quo est diuersitas operationum, dicitur corpus, & non caro: quia corpus est heterogeneum, non homogeneum, caro vero homogenea. Quia vero hæc operatio fit virtute verbi increati adiuncta, & vt coniuncta, dicitur meum, non in persona sacerdotis, sed Christi Verbi, sc. increati. Quoniam autem Minister, nihil operatur circa materiam, nec immutat: ideo nihil plus est de forma. Vnde si minister nec tangat, nec frangat, dummodo consecrare intendat, & verba dicat, confectum est.

Significatio. Quantum ad significationem tene, quod in hoc Sacramento est aliud tantum signum, vt species visibilis panis, & vini: aliud tantum res, vt corpus Christi mysticum: aliud res, & signum, vt corpus Christi verum, A quod est res signata per panem ex diuersis granis confectum, & sanguis per vinum ex diuersis racemis expressum, & signum corporis mystici. Quia enim corpus partes habet heterogeneas, diuersas operationes in Ecclesia significat.

Repræsentatio. Ritus in celebratione Missæ. In hoc Sacramento fit repræsentatio Dominicæ passionis. Vnde fiunt signationes septem vicibus, propter passionem Domini exprimendam: Prima vice fiunt tres propter trinam Christi traditionem, scilicet à Deo, Iuda, & Iudæo. In secunda vice fiunt quinque, propter quinque personas, quæ in traditione fuerunt: quæ fuerunt persona traditi: persona tradentis Iudæ: personæ ementium, quæ fuerunt tres, scil. Pontifices, Scribæ, & Pharisæi. In tertia vice duæ propter duplicem conuersionem duplicis elementi, scilicet panis, & vini. B In quarta vice fiunt quinque, propter quinque plagas. In quinta vice fiunt duæ propter vincula, quibus fuit ligatum corpus, & propter flagella, quibus vsq; ad sanguinem fuit flagellatum. In sexta vice fiunt tres, propter crucifixionem factam linguis Iudæorum, quando ter clamauerunt: Crucifige. In septima vice fiunt tres cruces de corpore super calicem, propter tres cruciatus, scil. propassionis, passionis, & compassionis: & duæ alteræ, propter aquam, & sanguinem, quæ de Christi latere profluxerunt.

Manducatio. Duo autem sunt modi manducandi illud Sacramentum, scilicet sacramentalis, & spiritualis: quorum distinctio oritur à triplici principio. Primo à dispositione sumentium: quidam enim accedunt male dispositi, C & hi manducant sacramentaliter: quidam bene, & hi spiritualiter, & sacramentaliter: Secundo à modo sumendi: quidam enim sumunt ore carnis, & hi sacramentaliter: quidam ore cordis, & hi spiritualiter. Vnde duplex os, duplex manducatio. Tertio à duplici re huius sacramenti: duę quippe sunt essentiæ huius sacramenti, sc. corpus Christi verum, & gratia in corpore mystico faciens vnionem, quarum vna sine altera sumi potest. Manducare autem sacramentaliter, & manducare Sacramentum, vt Sacramentum. Ad quod quatuor requiruntur cibi existentia, eius ad cibatum naturalis conuenientia, vt scilicet sumatur ab homine, non à mure, intentio, & illius intentionis regulatio per fidem. Spiritualis manducatio habet duo, scilicet suo modo masticationem, quæ consistit in recogitatione D cibi, scil. carnis Christi pro nobis expositæ, in pretium redemptionis, & cibum refectionis. Habet etiam incorporationem, quæ consurgit ex tali recogitatione, dum recogitans ardore afficitur charitatis: & ei, de quo recogitat, iungitur, & sic incorporatur: & dum incorporatur, reficitur, & magis assimilatur.

Operatio. Spiritualis autem operatio, siue efficacia huius sacramenti est, vnire non de nouo, sed iam vnitos per gratiam magis vnire. Digne enim accedentem reddit feruentiorem, vt carbo ignitus: & fortiorem, vt bonus cibus. Et, vt istam efficaciam habeat in sumente, primo oportet ipsum sumentem, cibum istum ab aliis discernere, per fidem: secundo hospitium præparare per sui probationem: tertio in hospitium paratum recipere, cum honore, & deuotione, Et talis dicitur digne accedere. E Nota de hostiæ fractione, versus:

Hostia diuiditur in partes, tincta beatos:
Plene sicca notat viuos, seruata sepultos.

Fractio est passio: partes fractæ, tres iustorum differentiæ. Quidam regnant in cælo, hi per tinctam. Quidam securi expectant in sepulchris, hi per eam, quæ antiquitus seruabatur. Quidam pugnant in mundo, hi per siccam partem hostiæ figurantur.

SECTIO II.

De pœnitentia.

Supr. Breuil. p. 7. c. 10.

SEquitur videre de pœnitentia, quantum ad diuerſam diffinitionem, diuerſam nominationem, integrationem, iuſtificationem, & ſignificationem. Pœnitentia, quantum ad actum principalem ſic diffinitur:

Pœnitentiæ definitio.

Pœnitentia eſt prima virtus, perimens veterem hominem.[a] Ambroſius: Pœnitentia eſt dolor, & amaritudo animæ, pro peccatis, quæ quiſque commiſit. Auguſtinus:[b] Pœnitentia eſt quædam dolētis vindicta, ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Item diffinitur, quantum ad actum annexum ſic ab Ambroſio: Pœnitentia eſt præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere.[c] Gregorius: Pœnitentia eſt ante acta mala deflere, & flenda non committere. Item ſic.[d] Pœnitentia eſt virtus, vel gratia, qua commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus, & odimus, & plangenda vlterius committere nolumus. Diffinitur etiam quantum ad effectum à Damaſceno ſic: Pœnitentia eſt ab eo, quod eſt præter naturam, in id, quod eſt ſecundum naturā, conuerſio. Item ſuper illud Matthæi:[e] Pœnitentiam agite: Pœnitentia eſt correctio malæ mentis. Auguſtinus:[f] Pœnitētia eſt quædam res optima, & perfecta, omnes defectus reuocans ad perfectum.

a Mag. ex Amb. 4. ſen. d. 14. cap. 1.
b Aug. lib. de vera & falſ. pœn. c. 8.
c Greg. hom. 34. in Euāg. poſt med.
d Magiſt. in 4. diſt. 14. c. 1.
e Matth. 4. a
f Aug. Hypogn. lib. 3. à med. tom 7.

Nominatio.

Pœnitentia diuerſis vocabulis nominatur, ſecundum quod diuerſa contra peccati maculam operatur. Expellit enim peccati actualis maculam, quæ animam deformat: potentiam ad malum inclinat, ſiue dehabilitat: naturam vulnerat: actu liberæ voluntatis committitur: cum delectatione, & libidine perpetratur. Delere autem culpam, vt deformantem, eſt gratiæ reformantis: vt dehabilitantem, eſt virtutis habilitantis: vt vulnerantem, eſt Sacramenti curantis: vt actu voluntatis commiſſam, per actum ſimiliter voluntatis: vt cum delectatione, & libidine perpetratam, cum paſſione contraria. Ideo pœnitentia recte dicitur gratia, virtus, ſacramentum actus, & paſſio.

Integritas.

Partes pœnitentiæ integrantes, ſiue integrales ſunt, cordis contritio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio.

Cordis contritio eſt dolor voluntarie pro peccatis aſſumptus. Oris confeſſio debito modo facta, debet habere ſexdecim conditiones, his verſibus comprehenſas:

Sit ſimplex, humilis confeſſio pura, fidelis.
Sitque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parere, parata.

Quando ſit iteranda confeſſio.

In quatuor caſibus ſecundum Magiſtros, eſt confeſſio iteranda. Duo ſunt ex parte ſacerdotis, quorū priorum primus eſt propter enormitatem ſceleris, ob quam eſt confitens ad ſuperiorem remittendus, ab eo, ſi voluerit, iterum audiendus. Secundus eſt, propter ignorantiam ſacerdotis: quia tunc eſt quærendus peritus, ſciens ſoluere, & ligare, cui ſunt iterum peccata detegenda. Duo vero ſunt ex parte cōfitentis: quorum primus eſt propter malitiam fictionis, vt ſi acceſſit cum voluntate peccandi, vel aliquod peccatum ſcienter in conſcientia reſeruauit. Secundus eſt propter contemptum ſatisfactionis, vt quando ſatisfacere negligit & contemnit. In duobus vltimis caſibus, ſi vadit ad alium ſacerdotem, vel eundem interiecto temporis iam oblitū, debet homo mala ſua iterum confiteri. Et ſic ex parte ſacerdotis eſt duplex defectus, ſcilicet quia non poteſt abſoluere, vel quia neſcit. Ex parte etiam confitentis eſt duplex defectus, ſcil. quia contemnit ſacerdotis abſolutionem aut ligationem. Sunt alij duo caſus, de quibus eſt controuerſia inter doctores, vnus eſt de peccati alicuius obliuione, alius de recidiuatione. Sed poteſt dici, quod in his duobus caſibus iterum omnia peccata confiteri, ſit conſilium, non præceptum. Quinque autem ſunt caſus, in quibus eſt confitens ad Epiſcopum mittendus, vel ſuper eo Epiſcopus conſulēdus. Primus eſt de pœ-
A nitētia ſolemni, quæ ab ipſo debet imponi, & per eum pœnitens reconciliari. Secundus eſt de excommunicatis, quod nō poteſt ſacerdos aliquando abſoluere. Tertius eſt, cum inuenerit ſacerdotem, irregularitate contracta, propter quam debet ad Epiſcopum mittere confitētem, qui ſi poteſt, eum abſoluat, vel cum literis ſuis ad Papam mittat. Quartus eſt de incendiariis. Quintus eſt, ſi ſit conſuetudo, in aliquo Epiſcopatu, quod certa crimina ad Epiſcopum mittantur, vt homicidium, & ſecrilegium, & iſte caſus non eſt generalis. Satisfacere, vt dicit [g] Auguſtinus: eſt peccatorum cauſa excidere, & eorum ſuggeſtionibus aditum non indulgere.[h] Anſelmus vero dicit: Satisfacere eſt, debitum Deo reddere. Partes autem ſatisfactionis tres communiter aſſignantur, ſcilicet ieiunium, eleemoſyna, & oratio. Ieiunium eſt contra carnis concupiſcentiam. Eleemoſyna,
B contra cupiditatem oculorum. Oratio eſt contra ſuperbiam vitæ. Item, ieiunium ordinat nos ad noſipſos. Eleemoſyna ad proximos. Oratio vero ad Deum. Item per orationem reconciliamur Deo, cui ſecundum [i] Auguſtinnum, per ieiunium, & eleemoſynam facimus duas alas.

Remiſſio pœnitentis ad ſuperiorem.

g Aug. lib. de Eccl. dogma. cap. 54. to. 3.
h Anſel. lib. Cur Deus homo, c. 11.
i Auguſt. enarr. in Pſ. 42. in fi. to. 8. & ſer. 49. de temp. in fin. tom. 10.

Quatuor autem ad iuſtificationem impij requiruntur: duo ex parte Dei, ſcil. gratiæ infuſio, & culpæ expulſio. Et duo ex parte impij, ſcilicet motus liberi arbitrij conſonans gratiæ aduenienti, & cordis contritio, concordans gratiæ culpam expellenti. Hæc autem quatuor præcedit attritio, ſcil. ad iuſtificationem præparatio, quæ eſt motus fidei, & doloris, quamvis longo tempore ſemiplenus. Tanguntur autem hæc quatuor ſupradicta in illo verſu: Commouiſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones eius, quia commota eſt.
C Gratia quippe adueniens in animam, commouet rationem, ſecundum quod eſt poteſtas, vel potentia liberi arbitrij: & conturbat voluntatem, per contritionem: & poſtmodum ſanat per peccati expulſionem. Et horum redditur duplex ratio, ſcilicet commotio rationis, & conturbatio mentis, quæ præceſſit: vnde ſubditur, quia commota eſt. Vnde commotio dicitur à con, quod eſt ſimul, quia tunc omnes vires ſuper ſe punguntur, & mouentur ad bonum.

Pſal. 59. a

Significatio

In ſacramento pœnitentiæ eſt aliquod, quod eſt tantum ſignum, vt exterior pœnitentia ſecundum inſtitutionem Eccleſiæ: in qua eſt Sacerdotis abſolutio, tanquam formale: & confitentis humiliatio, ſiue quantum ad actum contritionis ſiue quantum ad verbum accuſationis, ſiue quantum ad pœnam ſatisfactionis, tan-
D quam materiale: aliud, quod eſt tantum res; vt peccati remiſſio perfecta: aliud, quod eſt res, & ſignum, vt pœnitudo interior.

SECTIO III.

De vnctione extrema.

Supr Breuil. p. 7. c. 11.

SEquitur de vnctione extrema. Circa quam ſeptem breuiter ſunt videnda, ſcilicet, quæ materia, quæ forma, quis diſpenſator, quis ſuſceptor, quæ efficacia, quæ ad confirmationem differentia, & quæ ſignificationis conuenientia.

Materia. Forma. Miniſter.

Materia huius ſacramenti eſt oleum ſimplex, ſed conſecratum ab Epiſcopo. Forma vero eſt vocalis expreſ-
E ſio orationum in ordinariis contentarum. Huius ſacramenti diſpenſatio ſacerdotibus competit ex officio, & hoc cōfirmat auctoritas, & ratio. Auctoritas, dicente Iacobo: Quis infirmatur, inducat preſbyteros. Ratio etiā hoc confirmat: quia cum materia huius Sacramenti ſit oleum ab Epiſcopo conſecratū, conſecratis debet manibus contrectari Et ſic cum ſit medicina periclitantiū, non ad ſolos Epiſcopos pertinet. Oleum autem conſecratum, non ad aliquos laicos ſe extendit. Debent autē illud ſacramentū ſuſpicere ſoli infirmi ratione vtentes, quia ſcilicet potuerunt peccare venialiter, vel etiam peccauerunt, & hoc in mortis articulo exiſtētes. Et ſic patet,

Iac. vlt. e

Quibus & quando danda eſt extrema vnctio.

patet, quod nec infantibus, nec naturaliter stultis debet extrema vnctio dispensari, nec intrantibus iustum bellum: quia Sacramenta Ecclesiæ non sequuntur fortunam, sed respiciunt naturam: nec etiam per sententiam condemnatis, quia tales, qualitercunque damnati, in Ecclesiæ facie sunt infames: nec mediocriter infirmantibus, quia adhuc possunt venialia iterare.

Efficacia.

Est autem huiusmodi Sacramentum tam finaliter, quam efficaciter contra venialia ordinatum, & quantum ad remissionem culpæ, & quantum ad dimissionem partis pœnæ. Valet etiam consequenter, ad recuperandam corporis sanitatem, si expediat infirmanti. Et quia venialia efficaciter tunc curantur, quando sic delentur, quod non amplius iterantur, tunc debet adhiberi ista medicina, quando desperatur de infirmantis vita. Si tamen contingat eum restitui sanitati, potest, & debet propter venialia iterata, medicina venialium iterari. Et quia venialia peccata per organa sensuum maxime contrahuntur, ideo partes tribus potentiis seruientes inunguntur. Est enim triplex potentia, secundum quam anima regit corpus, & etiam contrahit iustum morbum, scil. sensitiua, generatiua & progressiua. Sensitiuæ deseruiunt os, oculi, nares, aures, & manus: generatiuæ, lumbi: progressiuæ, pedes. Et secundum hoc est infirmus in septem corporis partibus inungendus, scil. in labiis, in oculis, in manibus, in auribus, in naribus, in lumbis, in pedibus.

Differentia huius Sacramenti, & confirmationis.

Ex prædictis colligitur, quod inter hoc sacramentum, & Sacramentum confirmationis est differentia septiformis: scil. in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, & in tempore. Nota tamen quod vnctio, quæ fit in chrismate, dicitur vnctio principalis, quadruplici ratione, scil. ratione loci, quia fit in fronte: ratione ministri, quia ab Episcopo: ratione elementi, quia de oleo mixto cum balsamo: ratione effectus, propter abundantiam gratiæ, quia ibi datur Paraclitus in magna abundantia. Iuxta quod nota, quod Chrismate inunguntur baptizati in vertice, confirmandi in fronte, Pontifices in capite, Reges, vt dicitur, in scapulis.

Significatio.

In Sacramento extremæ vnctionis, secundum exigentiam sacramentalis significationis, est aliquid, quod est tantum signum, vt exterior vnctio: aliud, quod est tantum res, vt venialis morbi curatio: aliud, quod est res & signum, vt ipsa deuotionis excitatio in anima, quæ non est aliud, nisi quædam spiritualis vnctio.

SECTIO LIII.

De Ordine.

Supr. Breuil. p 7. c. 12.

Sequitur videre de sacramento ordinis, quantum ad præparationem consignationis, quantum ad ordinis diffinitionem, quantum ad characteris impressionem, quantum ad debitam dispensationem; quantum ad rectam susceptionem, quantum ad significationem, & quantum ad status consummationem.

Prima tonsura.

Qui sunt ad ordines Ecclesiasticos assumendi, primo assignantur signabulo diuino, distinctiuo, & instructiuo. Nam tondentur in capite, quod est membrum præ cæteris nobile. Et quia tonsura tam superius, quam inferius facta, formam habet coronæ, quæ est signum dignitatis Regiæ, innuitur, quod qui taliter ab aliis distinguuntur, ad officium nobile, scil. ad regale sacerdotium assumuntur. Non tantum autem tale signum est signum distinctionis, sed etiam instructionis. In tali enim tonsura est superfluitatis amotio, in quo instruuntur clerici, quid vitandum, quia superfluitas terrenorum. Est etiam summitatis capitis denudatio, in quo instruuntur, quid amandum, quia felicitas supernorum. Est figuræ orbicularis impressio, in quo instruuntur, quomodo conuersandum est, quia figura orbicularis est simplicissima, capacissima, & pulcherrima, ad innuendum, quod taliter coronati, dicunt simplificari in intentione, amplificari in dilectione, pulchrificari in castificatione.

Ordo quid & quotuplex.

Ordo sic diffinitur: Ordo est signaculum, in quo spiritualis potestas traditur ordinato. Cum enim septem sint ordines, sc. ordo Ianitorum, Lectorum, Exorcistarum, Acolytorum, Subdiaconorum, Diaconorum, & Sacerdotum: In ordine sacerdotali datur potestas conficiendi corpus Christi verum, & absoluendi corpus Christi mysticum: & hic ordo tanquam, nobilissimus debet habere alios sibi ministrantes, respectu duplicis potestatis. In conficiendo corpus Christi verum, sibi seruiũt Subdiaconi, & Diaconi, ita quod potestas, & officium Subdiaconi, est in accipiendo hostias à plebe. Potestas & officium Diaconi, est easdem Subdiacono susceptas Sacerdoti offerre. In absoluendo autem corpus Christi mysticum, quatuor minores subseruiunt Sacerdoti. Ita quod potestas, & officium ianitorum est, ad locum sacrum admittere. Lectorum est documentum præbere. Exorcistarum est, auxilium præstare. Acolytorum est exempla monstrare. Hoc officio septiformi, Dominus vsus fuit. Fuit namq; Ostiarius, quando facto flagello eiecit negotiantes de templo. Fuit Lector, quando legit in synagoga, assumpto libro. Fuit exorcista, quando saliua sua tetigit linguam surdi & muti. Ostendit se Acolytum, quando dicit, Ego sum lux mundi. Fuit Subdiaconus, quando lauit pedes discipulorum, & linteo se præcinxit. Fuit Diaconus, quando post cœnam corpus, & sanguinem suum discipulis suis dispensauit. Fuit Sacerdos, dum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia. Et etiam quando in cœna, panem in corpus, & vinum in sanguinem commutauit.

Ioan. 2. c
Matt. 21. b
Luc. 4. c
Matt. 7. d
Ioan. 8. b
Ioan. 13. a

Character impressus.

Character cum sit signaculum impressum, distinctiuum, perpetuum, Christo configuratiuum, imprimitur in quolibet ordine: non idem, sed diuersus: Ordine congruo, non necessario, cum vnus possit recipi, quamuis indebite, alio prætermisso. Ita, quod cum peruentum fuerit gradatim ad ordinem sacerdotis, in quo est status, quamuis septem sint gradus, vnus est tantum ordinis Sacramentum, sicut vnam dicimus Epistolam, quamuis habeat multas partes. In quolibet autem ordine character imprimitur in eo signo, quod maiorem habet similitudinem ad signatum, & in quo principalis potestas, quam ordo respicit, significatur tradi ordinato. Ad quam significandum duo concurrunt exterius, scilicet traditio alicuius instrumenti, & expressio vocalis verbi, vt in signo visibili, simul & audibili significetur dari: & hæc duo sunt essentialia, & intrinseca ordinis Sacramento.

Debita dispensatio ordinis.

Debet autem dispensari hoc Sacramentum, cum magna discretione & solemnitate, ac per hoc non à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore: sed sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, vt dictum est: solemnitate nihilominus obseruata, quantum ad tempus, & locum officium, & personam.

Ordinem suscipientis conditiones.

Requiritur autem multiplex conditio, vt digne, & debite suscipiatur ordinis Sacramentum, scilicet ex parte originis, vt non sit filius Sacerdotis, vel spurius, vel etiam solemniter pœnitens: à corporis parte, vt non sit corpore vitiatus, dæmoniacus, epilepticus, à parte actionis, vt non sit homicida, vel aliter enormis peccator: à parte conditionis, vt non sit seruus: à parte conuersationis, vt non sit curialis: à parte coniugationis, vt non sit bigamus: à parte sexus, vt non sit mulier, quæ non potest ordinari, nec de iure, nec de facto: à parte sensus, vt non sit infantulus, in quo nondum viget iudicium rationis.

Significatio.

In hoc Sacramento est aliud, quod est tantum signum, vt exterior operatio in traditione alicuius instrumenti, & expressione verbi. Aliud, quod est tantum res, vt spiritualis potestatis collatio. Aliud, quod est res & signum, vt interior characteris impressio. Collige ex prędictis, quod septẽ sunt ordines, & nõ plures, quatuor sunt minores, qui dicuntur non sacri: quia post

eorum

eorum susceptionē,potest clericus coniugari.Tres maiores,sc.subdiaconatus,diaconatus,& presbyteratus,in quo est status ordinum.Hi dicuntur sacri:quia post eorum susceptionem non licet ordinatis carnali operi deseruire,cum sint totaliter diuino cultui dedicati. Et sic patet,quod Psalmistatus non est ordo,sed officium annexum ordini.Nec Episcopatus est ordo,sed dignitatis nomen & officij.Colligas in vnum, nomina tam ordinum, quam officiorum, & dignitatem, vt deuenias ad vnū hierarchā Ecclesiasticæ hierarchiæ,& sic procede, Psalmista, Ostiarius,Lector, Exorcista,Acolytus, Subdiaconus,Diaconus,Presbyter,Archipresbyter,Episcopus, Archiepiscopus,Patriarcha,Pontifex summus.

Ecclesiastica hierarchia.

SECTIO LIV.

De Matrimonio.

Materia huius sectionis & duarum seqq. habetur sup. Breui. p. 7. c. 13.

SEquitur videre de sacramēto matrimonij, quantum ad diffinitionem,quantū ad institutionem,& quantum ad contractionem,quantum ad diuisionem,quantum ad significationem , quantum ad bonum prouenienx,& quantum ad impedimentum prohibens.

Matrimonium diffinitur sic : Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis , inter legitimas personas,indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.Est autem institutum matrimonium à Deo in officium,in remedium, & in sacramentum, vel signum. In officium, inquam,procreandæ prolis,etiam in statu naturæ institutæ. In remedium,contra impulsum libidinis,in statu naturæ lapsæ. In sacramentum siue signum insolubilis coniunctionis naturarum in Christo,diuinæ scilicet,& humanæ. Circa contractionem matrimonij nota,quod per sponsalia de futuro initiatur:per mutuum consensum inter legitimas personas per verba de præsenti expressum,ratificatur:per carnalem copulam subsequentem consummatur. Circa sponsalia nota,quod ante septennium contracta de iure non valent , post septennium vero tenent. Et hæc quatuor modis contrahuntur:scilicet simplici promissione,fideidatione,siue iuramenti interpositione,datis arrhis sponsalitiis,& annuli subarrhatione.

Contractus matrimonii.

Impedimenta sponsalium.

Sic aut contracta octo modis soluuntur.Primus est, voto solemni superueniente,vt si alter sponsorum intret religionem:secundus est superueniente matrimonio,vt si cum alia contrahat de præsenti:tertius est superueniēte affinitate,vt si cognoscat aliam consanguineam sponsæ suæ,& hoc possit fama vel facto probari: quartus est incurabili infirmitate superueniente, puta lepræ,vel mutilatione alicuius membri:quintus est,altero se absentante, vt cum vadit in regionem longinquam, sine licentia alterius:sextus est altero fornicante:septimus est vtroque volente, scil. cum ambo consentiunt,& mutuo se obsoluunt:octauus est,minore petente , vt quando contracta sunt sponsalia inter duos, quorum vnus est in ætate debita , alter non. Duobus primis modis soluuntur sponsalia ipso facto. Consequentibus vero per iudicium Ecclesiæ.Duplex est autem effectus sponsalium contractorum. Vnus est obligatio propter promissionem , vnde tales compellendi sunt ad matrimonium contrahendum , nisi timeatur vxoricidium,vel interueniat aliquis casuum prædictorum.Alius effectus est publicæ honestatis iustitia,quæ est, quod nullus consanguineorum sponsi potest contrahere cum sponsa,vel è conuerso.

Triplex modus separandi coniuges.

Coniuncti matrimonialiter per Ecclesiam tripliciter separantur,aut simpliciter,quantum ad vinculum,cum ostenditur propter impedimentum legitimum nō fuisse coniugium inter eos : aut separantur ad tempus,ad pœnitentiam faciendam, vt quando cōtra interdictum Ecclesiæ cōtraxerunt:aut separantur simpliciter,quantum ad tempus in pœnam,propter aliquod crimē contra substantiam matrimonij perpetratum,vt quando alter coniugum fornicatur, tunc si petat innocens cum probatione adulterij absoluitur per Ecclesiam,à mutua cohabitatione vxoris,& debiti redditione. Sunt autem septem casus,in quibus potest adultera excipere contra petentem diuortium. Primus est si fornicari conuincitur:secundus est, si eam prostituat : tertius cum credebat virum in bello esse defunctum , & nupsit alteri quartus si cognita est ab altero latenter, quem credebat esse virum suum:quintus est,si fuit vi oppressa:sextus est,quando post adulterium reconciliauit eam sibi, & petiit debitum : septimus est rarior casus,vt si infidelis repudiauit vxorem , & illa nubet alteri, si veniat ad fidem, debet eam recipere non obstante, quod fuit fornicata.

Significatio.

In matrimonio ratificato est aliud, quod est tantum signum,vt consensus exterior per verba,aut nutus expressus:aliud quod est tantum res, & vnio Dei,& animæ per gratiam,quæ tamen est separabilis per peccati mortalis transgressionem,sicut illud matrimonium est separabile,per ingressum in religione:aliud quod est res & signum, vt consensus interior animorum. In matrimonio consummato est tantum signum,consensus exterior:tantū res,vnio naturarum inseparabilis in Christo:res,& signum,consensus mutuus animorum.

Tria bona coniugii. Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3.

Tria sunt bona coniugij,scil. bonum fidei, bonum prolis,bonum sacramenti.Fides est,quod suam cognoscat,& non aliam : & hoc est bonum moris cadens in genere honesti. Bonum prolis cadit in genere conferentis:confert enim proles ad speciei conseruationem, & ad numeri perfectionem Bonum sacramenti cadit in genere delectabilis.Tanta est enim ibi vnio,vt propter vxorem relinquat homo patrem,& matrem. Et sic patet,quod tria sunt in electione,secundū Philosophum, scil.honestum,conferens,& delectabile. In hoc triplici genere sunt bona coniugij distributa,& sunt hæc bona numero tria , qui ad hoc , quod matrimonium sit completum,tria potissime requiruntur , scilicet, institutio,vsus & fructus.Ratione institutionis, est bonum sacramenti:ratione vsus debiti,est bonum fidei:ratione fructus conferentis,est bonum prolis.

Gen. 2. d

SECTIO LV.

De impedimentis matrimonii in generali.

CIrca impedimenta matrimonij, quia frequēter occurrunt,est specialiter insistendum.De quibus est tenendum,quod quædam sunt,quæ impediunt ex cōgruitate, sicut Ecclesiæ interdictum, & feriarum tempus:& ista dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimere iam contractum.Quædam impediūt de necessitate, quia non stat cum eis matrimonij sacramentum: vnde sic impediunt matrimonium cōtrahendum,quod etiam dirimunt iam contractum. Hæc autem sunt numero duodecim,quæ versibus istis contiuentur:

Error,conditio,votum,cognatio,crimen.
Cultus disparitas,vis,ordo,ligamen,honestas.
Si sis affinis,si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia,iuncta retractant.

Tria sunt ex parte causæ efficientis,quæ est cōsensus, ad quem concurrit ratio , & voluntas. Contra actum rationis est error:contra actum voluntatis,est vis, siue violentia:contra actum vtriusque,est conditio seruitutis,quæ impedit partim propter defectū libertatis,partim propter errorem. Tria ex parte causæ materialis. Nam matrimonium , est coniunctio voluntarie introducta,inter personas antea non coniunctas:vnde coniunctii n proximitate ad matrimoniū sunt inepti.Coniunguntur autē quidam consanguinitate, quidā affinitate,quidam publicæ iustitiæ honestate,quæ contrahitur ex spōsalibus per verba de præsenti.Et sic sunt tria impedimenta,sc. cognatio, affinitas, & honestas. Tria sunt ex parte causæ formalis , quia matrimonium est vinculū,in quo est mutua potestas viri,& vxoris.Hęc autē potestas impeditur,quādo alter tradit potestatem

corporis

corporis sui alij, adhuc viuente proprio, & sic est ligamen: aut quia dedicauit se Deo, & sic est ordo: aut quia mancipauit se Deo, & Prelato, & sic est votum. Tria autem vltima, sunt ex parte causæ finalis. Nam matrimonium est ad procreãdam prolem ad cultum Dei, vel saltem in remedium tempestatis. Contra rationem generandi, vel remedij est impotentia coëundi: contra cultum Dei, qui est in fide, est cultus disparitas: contra cultum Dei, qui est in moribus, est criminis enormitas.

Error. Circa impedimentum, quod prouenit ex errore attendendum est, quod error potest esse circa personam & circa proprietates personæ: error circa personam consensum tollit, & matrimonium impedit: vt si credit consentire in Mariam, de qua cogitat sensu interiori, consentit in Margaretam, quæ offertur sensui exteriori. Si autem sit error circa proprietates personæ, non propter hoc matrimonium impeditur: vt si credat accipere diuitem, & nobilem, quam postea deprehendit ignobilem, & pauperem.

Conditio. De proprietatibus autem personæ accipitur conditio seruitutis, quæ impedit matrimonium contrahendum & dirimit iam contractum. Circa quod nota, quod triplex potest esse error conditionis, scilicet paris, vt cum seruus credit accipere liberam, & accipit ancillam, talis error non impedit: aut conditionis melioris, vt cum scilicet credit accipere ancillam, & accipit liberam, nec iste error impedit: aut conditionis deterioris, vt cum credit accipere liberam, cum sit liber, & accipit ancillam, talis impedit contrahendum, & dirimit iam contractum, nisi velit in eam libere consentire.

Hugo de sac. fid. lib. 2. p. 12. cap. 3. Circa votum nota diffinitionem Hugonis. Votum est testificatio promissionis factæ spontanee, quæ Deo & de his, quæ Deo pertinent, fieri debet. Item aliter diffinitur. Votum est melioris boni conceptio, cum deliberatione formata. Est autem duplex votum, simplex, & solemne. Simplex est, in quo non est in prælatum translata potestas: impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Solemne votum est, quod solemnizatur ordinis sacri susceptione, professionis emissione, habitus professorum assumptione, cum aliis quæ ostendunt hominem professum: impedit contrahendum, dirimit iam contractum.

Crimen. Circa crimen nota, quod in septem generibus criminum, denegatur connubium. Primum est adulterium, cum occisione mulieris, seu vxoris, scilicet fideidatione de ducenda vxore adultera, propria defuncta, vel cum contractione de facto: secundum est incestus: tertium est raptus sponsæ alterius: quartum est de eo, qui insidians matrimonio, filium suum de sacro fonte leuauit: quintum est de eo, qui occidit presbyterum: sextum est de eo qui occidit propriam vxorem, siue persequendo culpam adulterij, siue persequendo personam ratione odij: septimum est solemniter pœnitens. In omnibus istis dispensatur, præterquam in primo, quod respicit determinatam personam. Nam adulterium, cum vxoricidio, vel cum fideidatione, vel contractione de facto, respectu illius personæ, impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

Impotentia coëundi. Item impotentia naturalis coëundi, si est temporalis, non impedit. Si est perpetua, impedit, & dirimit, si præcedit matrimonium. Si autem sequatur matrimonium, non dirimit. Sic etiam de sectis dicitur.

Ordo. Ordo sacer triplex impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. Minores ordines neutro modo, si voluerit ordinatus Ecclesiæ deseruire.

Cultus disparitas. De cultus disparitate nota, quod infidelis dicitur aliquando, quia caret fide, non tamen fidei Sacramento, vt hæretica baptizata: talis disparitas impedit contrahendum, & non dirimit iam contractum: aut est infidelis, carens fidei Sacramento, & talis disparitas impedit, & dirimit, etiam si mulier sit fidelis, quia caret Baptismo, qui est ianua sacramentorum.

Vis. Circa vim, siue violentiam, tene, quod coactio potest fieri vi, siue metu. Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest, vt cum quis capitur, trahitur, ligatur: talis vis impedit, & dirimit. Metus est instantis periculi trepidatio. Metus autem est duplex, scilicet leuis, & iustus. Leuis est, qui non cadit in constantem virum, vt quando parua est comminatio, vel per hominem parua potentem. Coactio per hunc modum siue metus non dirimit, nec impedit. Iustus metus est, qui potest cadere in constantem virum, vt quando verisimile est, quod malum inferet, qui minatur: & talis coactio tollit consensum, & secundum iura impedit matrimonium, & dirimit iam contractum.

Ligamen. Circa ligamen nota, quod quantumcumque fiat diuortium inter coniuges, propter crimen adulterij, quantum ad thorum, & cohabitationem, manent personæ sic separatæ innubiles cum aliis: cum inter eos, quamdiu vixerint ambo, permaneat indissolubile vinculum, & ligamen.

Honestas. Circa honestatem publicæ iustitiæ nota, quod qui contrahit sponsalia cum aliqua post septennium, & decedit ante consummatum matrimonium: ex tali honestate retrahuntur consanguinei sponsi defuncti à contractione matrimonij cum relicta: & hæc honestas impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

SECTIO LVI.

De impedimentis affinitatis, & cognationis in speciali, & primo de affinitate.

Affinitatis, & consanguinitatis differentia triplex. DE duobus impedimentis, quæ restant, specialiter est videndum, scilicet de affinitate, & cognatione. Et primo de affinitate. Circa quam primo est notanda triplex differentia: secundo notanda est triplex notula. Differt ergo primo interesse affinem, & consanguineũ. Consanguinitas enim venit ex carnis propagatione: affinitas autem ex carnali commixtione, præsupposita consanguinitate, quæ diffinitur sic: Affinitas est proximitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, quantum est de se supple. Vnde si quis cognoscit mulierem, efficitur affinis omnibus consanguineis mulieris, & è contra. Secundo differt inter affinitatem, genus, & gradus. Nam genus attenditur, penes purificationem commixtionis carnis: gradus vero ex parte sanguinis, & propagationis: propter quod dicebatur antiquitus:

Mutat nupta genus, sed generata gradum.

Erant enim quondam tria genera affinitatis. Primum erat ex consanguinitate, & prima carnis commixtione. Verbi gratia: Si frater tuus cõtraxit cum Maria, illa erat tibi affinis in primo genere: Secundum erat est affinitate & secunda carnis commixtione, vt si Maria mortuo fratre tuo, contraxit cum Martino, ipse erat tibi affinis in secundo genere: Tertium erat ex secunda affinitate, & tertia carnis commixtione, vt si Martinus, defuncta Maria, contraxit cum Guillota, ipsa Guillota erat tibi affinis in tertio genere. Et sic nupta mutabat genus, generata vero siue propagata mutabat gradum. Nam si Maria mortuo fratre tuo, ex Martino filiam generasset, illa filia fuisset tibi affinis in secundo gradu, quasi neptis, & non in secundo genere. Hodie vero cessant illa tria genera præter primum, & filia generata ex cognata tua ex alio vero nihil dicetur tibi attinere. Et sic tertio differt, vtrum mulier affinis generet ex consangineo vel extraneo. Nam si generet ex consanguineo, proles genita attinet tibi gradu consanguinitatis. Si vero ex extraneo, attinet tibi proles genita gradu affinitatis, vt dictum est secundum iura antiqua. Secundum vero iura moderna, nihil attinet proles illa.

Notula triplex. His visis, tres notulæ sunt ponendæ: quarum prima est, quod in primo genere affinitatis, non licet contrahere vsque ad quartum gradum inclusiue, sicut & de consanguinitate dicitur. Si autem quartum gradum velis agnoscere, recurre ad personã, mediante qua affinitas est cõtracta, & quoto gradu distat ab illa, tãto gradu

distat

distat à persona, cui est affinis: vt si contraxisti cum mulierem, factus es affinis consanguineis mulieris: & A quoto gradu aliquis est consanguineus mulieris tuæ, toto gradu est tibi affinis: & si attinet sibi in quarto gradu consanguinitatis, attinet tibi in quarto gradu affinitatis. Et sicut non licet vxori tuæ contrahere cũ tali, ita nec tibi. Secunda est, quod ex quo affinitas cõtracta, nihilominus manet: quia sicut vinculum consanguinitatis est perpetuum, sic etiam affinitatis. Tertia est, quod affinitas non solum contrahitur per coitum coniugalem, sed etiam per fornicatorium.

SECTIO LVII.

De cognatione triplici.

B Sequitur videre de cognatione, quæ distinguitur triplex, scil. carnalis, spiritualis, & legalis. De singulis videndum est per ordinem. Et primo de carnali, Circa quam primo ponenda est triplex diffinitio. Ergo videndum est quid sit cousanguinitas, & quo modo diffinitur. Secunda adiungenda est triplex notula.

Consanguinitas. Primo consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Secundo videndum est, quid sit linea: Linea. Linea est ordinata collectio personarum, consanguinitate coniunctarum ab eodem stipite descendentium, diuersos gradus continens. Et quia ordo potest attendi quãtum ad id, quod est supra, vel ad id, quod est infra, vel ad id, quod est iuxta; tres lineæ assignantur. Quædam ascendentium in qua sunt gradus isti pater & mater: auus & auia: proauus & proauia: abauus & abauia: atauus & atauia. Quædam est descendentium, in qua sunt filius & filia: nepos & neptis: pronepos & pronetis: abnepos & abneptis: atnepos & atneptis. Quædã est transuersalium, in qua sunt duo fratres, filij duorum fratrum: nepotes duorum fratrum. Tertio videndum est, quid sit gradus. Gradus quid. Gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur quota generis differentia duæ personæ differunt, seu distant inter se.

Notulæ tres. Nunc ponendæ sunt tres notulæ. Quarum prima est quod non licet contrahere cum aliqua consanguinea, vsque ad quartũ gradum inclusiue. Secunda est, quoto gradu personæ descendentes à stipite distant à se inuicem, quoto distant à stipite. Tertia est, quod quando personæ inæqualiter distant à stipite, vtpote vna in secundo gradu, alia in quinto, quod linea consanguinitatis & gradus computari debet secundum differentiam personæ magis remotæ.

Cognatio spiritualis. Circa cognationem spiritualem, primo videndum est quid sit. Est autem cognatio spiritualis propinquitas, siue proximitas, proueniens ex sacramentali donatione vel ad id tentione. Secundo videndæ sunt eius differentiæ, quæ sunt tres: Compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem & patrem carnalem: paternitas, quæ est inter patrem, qui suscipit, & eum, qui suscipitur, siue sit masculus siue fœmina: fraternitas, quæ est inter filium spiritualem & filium carnalem, vniuersaliter & præcise: non enim se extendit nisi ad eum, qui suscipitur. Tertio videndum est, quot modis contrahitur, quia dupliciter, scilicet indirecte, vt cum alter coniugum fit E compater alicuius per actum coniugis: directe, vt cum aliquis fit compater alicuius per actum proprium, vt quando ipse personaliter de fonte suscipit filium alicuius. Secundum istum duplicem modum, intellige istos versus.

Quæ mihi, vel cuius mea natum de fonte leuauit:
Hæc mea commater, fieri mea nequit vxor.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit:
Hanc post functam meam, non inde vetabor habere.

Contrahitur autem hæc cognatio per catechismum, baptismum, & confirmationem. Sed per catechismum adeo exiliter, vt vix impediat matrimonium contrahendum, non autem dirimit iam contractum. Per Baptismum vero & confirmationem contracta cognatio spiritualis, secundum triplicem differentiam supradictam, impedit contrahendum & dirimit iam contractum.

Cognatio legalis. Modo videndum est breuiter de cognatione legali, quę sic describitur: Cognatio legalis est, proximitas proueniens ex adoptione. Triplex autem oritur cognatio per adoptionem: vna est quasi descendentium, quæ attenditur inter adoptantem, & filiam, vel neptem adoptatam, & inter ipsos non potest contrahi matrimonium: alia est quasi à latere, quæ attenditur inter filium naturalem, & filiam adoptiuam, & isti quamdiu sunt in potestate patris, non possunt matrimonio coniungi, emancipati vero possunt matrimonio copulari: alia est quasi affinitas quædam, quæ attenditur inter adoptatũ, & vxorem adoptatis, vel inter adoptantem & vxorem adoptati, inter istas non potest matrimonium celebrari. Nota quod carnalis cognatio sumitur penes legem naturalem: spiritualis, penes diuinam: legalis, penes legem humanam. Prima respicit bonum naturæ: secunda, bonum gratiæ: tertia, bonum fortunæ: Prima corpus, secunda animam, tertia coniunctum.

CENTILOQVII

QVARTA PARS.

Quæ tribus Sectionibus est contenta.

SECTIO I.

C *De triplici differentia præmij.*

Postquam visum est de bono, inquantum tenet rationem meriti; videndum est iam vltimo de bono, inquantum tenet rationem præmij. Circa quod breuiter sunt tria videnda, scil. triplicis præmij differentia, viç expedientia, & gaudij sufficientia. Quantum ad primũ tenendũ est, quod triplex præmium legitur in scriptura, scil. præmium, quod dicitur aureola: & præmium, quod dicitur fructus: & præmiũ, quod dicitur aurea. Aurea est merces incorruptibilis & æterna, veritate & bonitate. Comparatur autem talis merces aureæ propter tria. Aurea enim est corona de D auro. Corona autem debetur filio Regis. In qua etiam quantũ est in se, non est reperire principium, neq; finem. Et materia de qua est scil. aurum, est inter cætera metalla maxime incorruptibile. Præmio ergo, quod dicitur aurea, præmiatur, qui transeunt ad regni hæreditatẽ, ad Dei æternitatem: ad sui soliditatem, siue incorruptibilitatẽ. Hoc autem præmiũ debetur cuilibet virtuti, & præcipue redditur charitati, & aliis virtutibus gratia charitatis. Nam si finalis charitas amittatur, illud præmium nulli datur. Et quia est bonum increatum, de quo percipitur ista merces: dicitur autem nunc aurea, nunc præmium substantiale, nunc bonum essentiale.

Præmium bonorum triplex. Aureola triplex. Aureola vero est gloria incorruptionis, secundũ profectum trium virium animæ, vel in carne operantium. Tres quippe naturales potentię, scil. rationalis, irascibilis, concupiscibilis in actus perfectissimos egrediuntur respectu carnis tribus virtutibus informatæ, scil. prudentia, temperãtia, & fortitudine. Temperantia habet suum perfectissimum actum, & difficillimum, qui est semper seruare carnem suam integrã, absque omni cõtagione venereæ actionis: quod faciunt virgines, ratione cuius debetur eis aureola virginũ. Fortitudo habet suum actum difficillimũ, quem in carne transfigit & exercet mediãte carne: vti est sustinere mortem pro iustitia, & veritate, quod faciũt martyres, ratione cuius debetur eis aureola martyrum. Prudentia quoq; habet actum suum difficillimũ, quem transfigit & exercet in carne, quæ aggrauat animã: & hic est docere alios in fide, & moribus, quod faciunt doctores, ratione cuius

debetur eis aureola prædictorum. Aureola igitur virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, vsqueque aliquis perseuerauerit vsque ad mortem, pro fide & iustitia patienter. Aureola prædictorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prælatæ, verbo, & mente, & exemplo. De hac aureola prædicatorum dicitur: Quæ est mea spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Deum? In signum huius triplicis aureolæ debitæ tribus generibus saluandorum, præmittuntur in aliquibus Ecclesiis antiphonis Beatæ Mariæ versiculi, in signum aureolæ virginum. Antiphonis beati Pauli Apostoli, pro prædicatoribus. Antiphonis beati Laurentij martyris pro martyribus. Et nota, quod pro quatuor datis maximis, quæ dat homo iustus Deo, ab eo recipit quatuor dona maxima. Nam pro bona voluntate informata claritate, recipit auream: pro bona doctrina fidei & morum, recipiunt prædicatores aureolam: pro sustinentia mortis, recipiunt martyres suam: pro incorruptione carnis, virgines habent suam aureolam.

1. *Thes.* 2. d

Ritus.

A

B

Præmium, quod dicitur fructus, attenditur secūdum vnum prædictorum, scil. secundum continentiam virginalem. Et diuersificatur fructus, secundum quod diuersificatur continentia. Est enim continentia coniugalis abstinens se ab omni coïtu illicito, non tamen ab omni coïtu. Huic respondet fructus tricesimus, in quo ad denarius, qui æterna significat: & ternarius trium bonorum coniugij, sc. prolis, fidei, & sacramenti, quæ ad denarium referuntur. Est continentia vidualis abstinens se ab omni coïtu in carne corrupta, respectu temporis, & personæ à posteriori tantum, cui respondet fructus sexagesimus, In quo est denarius significans & senarius operum, in quibus propter denarium æternorum debent viduæ exerceri secundum Apostolum. Quorum operum primum est reddere parentibus vicem. secundum est instare obsecrationibus & orationibus: tertium est filios educare: quartum pauperes hospitio recipere: quintum sanctorum pedes lauare: sextum tribulationem patientibus subministrare: Est tertiò continentia virginalis abstinens se in carne incorrupta, respectu cuiuslibet temporis, & personæ ab omni coïtu, cui respondet fructus, centesimus, qui constat ex denario in se ducto. Iste quidem competit virginibus, quæ in terra manentes, angelicam ducunt vitam, & tantum interius sibi vacant propter æternum bonum, quod est denarium in se ducere. Castitas coniugalis bene excolit terram suam, vidualis melius, virginalis optime. Et nota quod cum virginitas sit in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis meditatio virginitas tria dicit. Primum est abstinentia ab omni coïtu illicito: secundum est abstinentia ab omni coïtu licito: tertium est integritas mentis, & carnis. Quantum ad primum dicit habitum virtutis, huic debetur aurea: quantum ad secundum, dicit virtutis statum, huic debetur fructus centesimus: quantum ad tertium, dicit decorem, huic debetur aureola. Fructus autem in virginibus determinat ante se aureolam: aureola vero præsupponit auream. Voluntati enim continendi propter Deum debetur aurea: sed cum additur in carne incorrupta, superadditur ei aureola: quia sic est cōtinentia in suo summo. Vlterius cum additur, respectu cuiuslibet temporis & personæ, debetur ei fructus centesimus.

Præmium fructus.

C

1. *Tim.* 5. a
Sex opera vidualis castitatis.

D

E

SECTIO II.

De expedientia ad præmium.

SEquitur videre de his, quæ animam expediunt ad gloriæ supplementum. Retardatur enim anima exuta, quamvis gratia finali informata, dupliciter, ne totaliter feratur in Deum, scil. propter cremabile, quod secum traxit, & propter corpus suum sociū, quod dimisit contra primū, expeditur per Ecclesiæ orationes, & suffragia viatorum. Contra secundum, expeditur per consummationem iustitiæ, siue per remunerationem corporum resumptorum. Primo ergo videamus qualiter animabus in purgatorio retardatis, valeant suffragia viatorum. Et post de resurrectione mortuorum.

Prosunt autem Ecclesiæ suffragia defunctis, non quibuscunque, sed mediocriter bonis, vtpote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis, vt illis: qui sunt in inferno: nec, valde bonis, vt illis, qui sunt in paradiso: sed potius eorum orationes & merita militanti Ecclesiæ suffragantur: quia nobis adhuc miseris multa per eos beneficia impetrantur. Prosunt autem suffragia sic impensa secundum magis, & minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro sollicitudine charitatis in viuis. Prosunt, inquam, ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriorem liberationem, provt diuina prouidentia voluerit dispensare. Suffragia autem, quæ valent præcipue in remedium defunctorum, his versibus continentur:

Suffragia pro defunctis.

Effectus suffragiorum.

Missa frequens, crebraque preces, ieiunia sacra,
Prosunt defunctis, prodest eleemosyna sancta.

Cum autem per diuina munera & propria merita, necnon & aliena suffragia, animæ ad gloriam transierint angelorum; adhuc tamen secundum sanctos propter naturalem inclinationem ad corpus, à contemplatione plena, & fruitione perfecta retardantur.

Vnde videndum est de resurrectione, de qua secundum fidem catholicam est tenendum, quod omnia corpora hominum resurgent in generali iudicio, non existente in eis distantia quantum ad ordinem temporis, sed potius quantum ad ordinem dignitatis. Mali enim non in melius mutabuntur, sed in bonis natura seruabitur, & vitia atque defectus detrahentur. Omnes quippe resurgent in integro corpore, plena ætate, debita mensura membrorum, in eisdem corporibus numero, & eisdem partibus constitutis, salua totius veritate naturæ, non solum quantum ad membra principalia & humiditatem radicalem, verum etiam saluis capillis & mēbris cęteris, quæ ad corporis decentiam pertinebūt: ita quod in quascunq; auras puluis humani corporis dispersus fuerit, ad eandem redibit animam, quæ hominem prius, vt viueret & cresceret, animauit. Et quia electi debent esse cōformes primogenito mortuorū, id est Domino nostro Iesu Christo, in quo nullus fuit omnino defectus: necesse erit, vt si aliquod membrorum deerat, suppleatur: & si aliqua superfluitas inerat, auferatur: si aliqua membrorum inordinatio corrigatur. Si paruus erat, ad quantitatem ætatis Christi, quam habebat paruulus, in ratione quamvis non in mole, virtute diuina deducatur. Si decrepitus, ad eandem ætatem deueniet. Si gigas, ad eandem, si nanus deficiens, ad mensuram congruam limitetur: vt sic omnes sancti & integri & perfecti, occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Resurrectio generalis.

Eph. 4. b

Erunt autem in corporibus electorum quatuor conditiones nobilissimæ, quæ dotes dicūtur, in quibus cætera bona includuntur. Quæ quidem dotes sunt claritas, agilitas, impassibilitas, & subtilitas, quæ sic corpus perficiunt, quod ordinant ad animæ actionem, quæ duplex est, scil. cognitio, & dilectio. Claritas habet ordinem ad cognitionē, aliæ tres dotes ad dilectionem. Cōsistit autem dilectio, quæ est delectatio magna, in coniunctione conuenientis cum conuenienti. Est itaq; agilitas, vt coniungatur anima Deo: impassibilitas, vt non retrahatur, subtilitas, vt nihil interponatur inter diligens & dilectum. Potest autē sumi sufficientia harum dotium penes causam materialē sic: Corpus humanum quatuor habet defectus, ex quatuor elementis, quibus componitur & subsistit. Ab aqua habet passibilitatem, quæ est elementum fluidum, contra hunc defectum habet impassibilitatem: à terra habet opacitatē, contra quam habet claritatem: ab igne, qui consumit, habet animalitatem, secundum quam alimoniis reddit ponderosum, contra quem defectum habet agilitatem: ab

Dotes quatuor beatorum corporum.

aere

aëre, qui credit cuilibet impellenti, habet infirmitatem contra quam habet subtilitatem siue penetrabilitatem, per quam corpori glorioso erit peruium omne durum.

SECTIO III.

De sufficientia gaudij.

Tres dotes animæ gloriosæ.

IAm ad gaudij sufficientiam est tertio, siue vltimo transeundum. Circa quam breuiter est attendendum quod gaudium sufficiens, perficitur & completur in tribus dotibus animæ, quæ sunt aperta visio summi veri, certa tentio summi ardui, perfecta dilectio summi boni. In primo perficitur rationalis, in secundo irascibilis, in tertio concupiscibilis. Primum est præmium fidei, secundum præmium spei, tertium præmium charitatis. Sunt autem quidam ternarii in superiori facie animæ, quibus ab imo sui vsque ad summum Dei peruenit, & quiescit. Sunt tria subiecta, scilicet tres potentiæ, naturalis, rationalis, irascibilis, & concupiscibilis: quæ tanquam fundamenta bonis spiritualibus substituuntur. Sunt tres habitus virtutum theologicarum, scilicet fidei, spei, & charitatis, quæ à Deo gratis ad informationem triumvirium prædictarum infunduntur, & quibus ipsæ potentiæ diriguntur. Sunt tres actus, qui à prædictis potentiis, mediantibus tribus habitibus supradictis, scilicet tribus virtutibus theologicis eliciuntur, scilicet credere, assentiendo summæ veritati propter se, & super omnia: sperare, intendendo summæ largitati propter se, & super omnia: diligere, complectendo summam bonitatem propter se, & super omnia. Sunt tria obiecta, ad quæ tres actus egredientes à tribus potentiis virtute trium habituum terminantur. Ista autem obiecta sunt veritas increata, maiestas increata, & bonitas: ita quod summum verum est obiectum fidei, summum arduum est obiectum spei, summum bonum est obiectum charitatis. Verum inquam, sub ratione veri, arduum sub ratione ardui, bonum sub ratione boni. Et respiciunt hæc omnia statum & meritum viatorum. Sunt etiam tria præmia, scilicet cognitio, siue intelligentia veritatis infallibilis: possessio siue permanentia dignitatis inamissibilis: dilectio siue complacentia bonitatis infatigabilis. Et sic potest colligi ex prædictis, quod in gloria cælesti erit præmium substantiale, consubstantiale, & accidentale. Substantiale & ex parte animæ, consistit in Dei visione aperta, Dei tentione secura, Dei dilectione perfecta: & hæc est prima stola. Consubstantiale ex parte corporis, consistit in claritate, impassibilitate, agilitate, & subtilitate: & hæc est secunda stola. Accidentale consistit in tribus aureolis, quæ non sunt omnium saluandorum.

Præmium triplex.

S. BONAVENTVRÆ
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS, Episcopi Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doctoris Pharetra.

OPVSCVLI sequentis argumentum. Auctor in Proœmio satis breuiter, & dilucidè explicat. In eo enim vtilitatem libri, diuisionem, & rationem nominis, cur scilicet Pharetra inscribitur, facile comperies. Et quoniam in hac Pharetra auctoritates Doctorum variæ reconduntur, quibus velut sagittis vtentes antiquum hostem deiicere possimus: sedula diligentia adhibita est iisdem conquirendis, & margini adiungendis pro commoditate legentium. Illud vero animaduertendum est, aliquos Doctorum libros in Pharetra citatos, vel hoc tempore non extare, vel alio titulo in exemplaribus impressis inscribi, & olim vni Auctori adscriptos, iam hac ætate in alterius operibus recenseri. Nam, vt de singulis proferatur exemplum libro S. Ambrosij, quem S. Bonauentura Pastorale appellat, titulus est in editione Romana de Dignitate Sacerdotali. S. August. in Canonicam Iacobi expositio, quam Auctor citat, modo non extat. Liber de Singularitate Clericorum, quem August. tribuit, in operibus Cypriani connumeratur in editione Pameliana. Quare eò recurrendum erit, vbi in margine citatur auctoritas, quo facilius in euulgatis libris inueniatur. Nonnullæ vero auctoritates quæ vel propter rationes iam dictas, vel quia diligentiam superarunt, reperiri nequaquam potuerunt, asterisco notatæ sunt.

PRÆFATIO.

IN conuersionis meæ primordio cum ob mentis recreationem auctoritates sanctorum legerem, & legens varias corruptiones perciperem: placuit mihi, vt ad ipsum fontem originalium recurrerem, & ob maiorem certitudinem, ipsemet aliqua perciperem, quæ postmodum vt sciui, ordinaui: vt quæ ad meditationem, prædicationem, disputationem ibidem essent vtilia, leuius reperirentur. Hoc autem sciat lector quod reperi aliquando diuersos doctores vnum dixisse, aliquando eundem Doctorem idem in diuersis libris. Distinxi autem Opusculum istud per quatuor libros, vt dicatur liber primus de personarum varietate: secundus de principalium vitiorum & virtutum multiplicitate: tertius de periculosis: quartus de gratiosis. In vnoquoque libro posui quinquaginta capitula: quia talis numerus iubilęi est figuratiuus. Opusculum autem istud Pharetram appellaui: quia sicut in Pharetra iacula reponuntur, quibus hostis hostem ferit, vulnerat, & deiicit, sic & hæ variæ auctoritates fide dignorum: quas si manu operationis tenemus, hostem antiquum deiiciemus. Sciendum quoque, quod cum duo idem, non apponendo vbi, intelligendum est in priori libro antea posito fore. Originalia ista subscripta ipse excepi.

De S. Gregorio.

Moralia.
Hom. super Ezechielem.
Registrum id est Epistolas.
Homilias super Euangel.
Pastorale.
Dialogum.
Cantica.

De S. Ambrosio.

De virginitate.
De viduitate.
De officiis.
De Patriarchis.
De excessu Satyri.
De fide resurrectionis.
De Hexaemeron.
De figura sæculi.
De obitu Theodosij.
Apologiam de Dauid.
Pastorale.
Sermones.
Epistolas.
Super Lucam.
Super beati immaculati.

De S. Ioanne Chrysostomo.

Super Matthæum bis.
Super Ioannem.
De compunctione.
De militia spirituali.
De militia Christiana.
De eo quod non læditur homo, nisi à seipso.

Sermones.
Epistolam.

De S. Isidoro.

Etymologias.
Synonyma.
De summo bono.
De ortu & obitu antiquorum.
De nouo Testamento.

De S. Cypriano.

De duodecim abusibus.

De S. Augustino.

De ciuitate Dei.
De Trinitate.
De doctrina Christiana.
De vita Christiana.
De disciplina christiana.
De Agone Christiano.
De confessionibus
De gratia noui testamenti.
De moribus Ecclesiæ.
De vera religione.
De consensu quatuor Euangelistarum.
De incarnatione Verbi.
De essentia diuinitatis.
De magistro.
De ordine disciplinæ.
De opere Monachorum,
De singularitate Clericorum.
De octoginta tribus quæstionibus.
De sex quæstionibus contra paganos.
De quæstionibus noui, & veteris testamenti.
De quinque responsionibus.
De ecclesiasticis dogmatibus.
De decem chordis.
De pastoribus.
De ouibus.
De catechizandis rudibus.
De mirabilibus sacræ scripturæ.
De moribus Manichæorum.
De diuinatione dæmonum.
De Soliloquiis.
De meditationibus.
De virginitate.
De viduitate.
De bono coniugali.
De coniugiis adulterinis.
De quantitate animæ.
De duabus animabus.
De natura boni.
De natura & gratia.
De correctione & gratia.
De gratia & libero arbitrio.
De libero arbitrio.
De spiritu & litera.
De vita bona.
De perfectione iustitiæ.
De prædestinatione diuina.
De fide ad Petrum.
Ad Orosium.
Ad Bonifacium.
De pœnitentia.
De patientia.
De perseuerantia.
Regulam.
Enchiridion.
De cura pro mortuis.
De symbolo.
De ieiunio sabbati.
De vtilitate credendi.
De laude charitatis.
De vnico baptismo.
De baptismo paruulorum.
De sermone Domini in monte.
De sententia Iacobi, ad Hieronymum.
De conflictu vitiorum.
Super Genesim ad literam.
Super Genesim contra Manichæos.
Epistolas.
Sermones.
De mendacio.
Contra mendacium.
Contra Iulianum.
Contra Adamantium.
Contra quinque hæreses.
Contra Donatistas.
Contra Epistolam fundamenti.
Contra aduersarios legis & Prophetarum.

De S. Hieronymo.

Super Isaiam.
Super duodecim prophetas.
Epistolas.
Homilias.

De S. Bernardo.

Super Cantica.
Super Missus est.
Super Qui habitat.
Super Ecce nos.
De consideratione.
De præceptorum dispensatione.
De libero arbitrio.
De diligendo Deum.
De amore Dei.
De duodecim gradibus.
Epistolas.
Apologiam.
Meditationes.
Sermones.
Flores.

De S. Anselmo.

De similitudinibus.
Meditationes.

De Cassiodoro.

De anima.

De Seneca.

Epistolas.
De copia verborum.
De clementia.
De liberalitate.
De spiritu, & anima.
Et aliqua de aliis libris & glossis.

A

CAPITA PRIMI LIBRI PHARETRÆ.

A

PHARETRÆ LIBER I. IN QVO

De Personarum Varietate tractatur.

CAPVT I.

De Deo.

GREGORIVS [a] in moralibus: Deus ipse manet intra omnia, ipse est extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia: & superior est per potentiam, & inferior est per sustentationem, & exterior per magnitudinem, & interior per subtilitatem. [b] IDEM: Deus hoc est, quod habet: æternitatem quippe habet, & ipse est æternitas: lucem habet, & lux sua ipse est. [c] IDEM: Omnipotens Deus & si plerumque mutat sententiam, consilium nunquam. [d] IDEM: Omnipotens Deus, quid nobis profuturum esse valeat, sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt vita per pœnam purgetur, & quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet, alibi quæratur. [e] IDEM: Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, sed nec omnino sunt. [f] IDEM: Conditor noster mira dispensatione consilij, & culpas nostras respicit, & viuendi tempora impendit: vt longiora vitæ temporalis spatia aut conuerso fiant adiutorium muneris, aut non conuerso augmentum damnationis. [g] IDEM in Homiliis: Vbique nobis occurrit superna medicina, quia Deus & dedit homini præcepta, ne peccet, & tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. [h] IDEM super Ezechielem: Omnipotens Deus, qui sibimet ipsi dissimilis non est, ea virtute videt omnia, qua audit omnia, & ea virtute iudicat omnia, qua creauit omnia. [i] AVGVSTINVS in epistola: Deus vbique præsens est, & vbique totus præsens, nec tamen vbique habitans, sed in templo suo. Capitur autem habitans ab aliis plus, ab aliis minus. [k] IDEM: Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus est manus, quia omnia operatur: totus pes, quia vbique est. [l] IDEM: Non tantum modo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. [m] IDEM dicit, Hieronymum dixisse: Videte Deum sic est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo, sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, sed nec omne, quod nominatur. [n] IDEM de cōfessionibus: Pœnitet te Deus & non doles: irasceris, & tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium. [o] IDEM: O quam excelsus es Domine, sed humiles corde sunt domus tuæ: tu enim erigis elisos & non cadunt, quorum celsitudo tu es. [p] IDEM: Voluntas & potentia Dei, Deus ipse est. [q] IDEM super Genesi contra Manichæos: Deum dicimus tantæ bonitatis esse, tantæ iustitiæ, tantæque incorruptionis, vt neque peccet, neque alicui noceat, qui peccare noluerit, nec ipsi aliquis, qui peccare voluerit. [r] IDEM in Soliloquiis: Constanter Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli velle esse quasi proprius, & in tua potestate, sed eius clementissimi, & vtilissimi Domini te seruum esse profitere: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilque tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. [s] IDEM de coniugiis adulterinis: Absit vt catholicus quisquam dixerit, quando suadet Spiritus sanctus non Deum suadere, cum ipse Deus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis. [t] IDEM de Ciuitate Dei: Patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, sicut flagellum

a Greg. lib. 2. Mor. c. 8.
b Ibid. lib. 16. c. 20.
c Ibid. lib. 16. c. 4.
d Ibid. lib. 14. c. 14.
e Ibid. lib. 35. c. 2. non multum à princ.
f Ibid. lib. 5. 17. cap. 3. in fine.
g Idem homil. 25. in Euangelia circa fin. & 33. Moral. c. 10. post med.
h Idem ho. 27. in Eze. circa med.
i Aug. epist. 57. ad Dardan. non multum an fin. tom. 2.
k Ibid. epist. 112. ad Fortun. à med. ex Hieron. in ps. 93.
l Ibid. epist. 142. ad Fidiam post med.
m Ibid. epist. 112. ad Fortunatia. ante med.
n Idem l. 1. Confess. cap. 4. to. 1.
o Ibid. l. 11. c. 31.
p Ibid. lib. 7. c. 4.
q Idem de Gen. con. Man. lib. 2. c. 29. to. 1.
r Idem in Solil. lib. 1. c. 15. to. 1.
s Idem de Coniug. adul. l. 1. c. 18. post med. tom 6.
t Idem de

Dei ad patientiam erudit bonos. [u] AMBROSIVS super Lucam: Nihil præsumptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet: Non loco clauditur, nō opinione cōprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. [x] ISIDORVS de summo bono: Ille qui nos malos tolerat, non dubium est, quin conuersis clementer ignoscat. [y] IDEM cum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatem, nec secundum sitim, nec secundum habitum, aut motum, aliquid digne dicatur: inest tamen ei & quodam modo latitudo charitatis, qua nos ab errore colligit, & continet in veritate. Inest ei longitudo, qua longanimiter nos malos portat: donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei & altitudo, per quam omnem sensum, suæ scientiæ immensitate exuperat. Inest ei & profundum, quo damnandos, infernus iuxta æquitatem disponens præordinat. [z] IOANNES

B CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Deus inuitus compellitur, & cum magno dolore peccatores damnare. Non enim sic dolet, quia & ipse ab eis offenditur: quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. [a] IDEM: Deus gaudet, non de suo lucro, sed de salute nostra: tristatur non de sua iniuria sed de nostra perditione. [b] BERNARDVS in libro de consideratione: Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas. [c] IDEM: Deus non partibus constat, vt corpus non affectibus distat, vt anima: non formis subsistit, vt materia: non mutatur, vt omne quod factum est. [d] IDEM super, Qui habitat: Vigilat super nos indefessus, & peruigil ille singularis clementiæ oculus non dormit neque dormitat, qui custodit

C Israël. Et id quidem necesse est, quia etiam non dormit, neque dormitat, qui impugnat Israël. [e] IDEM in sermonibus: Quatuor filiæ magnæ misericordiæ Dei sunt: immissio amaritudinis, subtractio opportunitatis, virtus resistendi, & sanitas effectus. [f] AVCTOR de spiritu & anima: Nemo de Dei pietate diffidat, quoniam maior est eius misericordia, quam nostra miseria: & quisquis ad eum toto corde clamauerit, exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidem ei videtur esse peccatori veniam dare, quam ipsi peccatori veniam accipere. Sic enim festinat Deus absoluere tormenta compassionis suæ, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quam ipsum miserum

D passio sui. [g] GLOSSA: Deus natura misericors paratus est, vt saluet per clementiam, quos saluare non potest per iustitiam.

x Ciu. Dei. c. 8. to. 5.
u Amb. lib. 2. in Luc. c. to. 3.
x Isid. de sum. bo. lib. 1. cap. 15. sent. 8.
y Ibid. lib. 1. c. 2. sent. 6.
z Chrysost. operis imperfecti, Homil. 46. fere in med. to. 2.
a Ibidem.
b Bern. l. 5. de consid. ad med.
c Ibid. fere in med.
d Idem super Qui habi. ser. 11. in princ.
e Idem ser. de triplici miseri. & 4. miserati. prope fin.
f Auctor de spir. & ani. c. 6. apud Aug. to. 3.
g Glos. to. 5.

CAPVT II.

De Christo.

GREGORIVS [h] in Moralibus: Nuntiante Angelo, & adueniēte Spiritu sancto, mox Verbū in vtero. & mox intra vterum Verbum caro: & manente incōmutabili essentia Verbi, quę ei est & cum Patre, & cum Spiritu sancto coæterna, assumpsit intra virginea viscera matris, vt impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sęcula, temporalis posset esse in fine sęculorum: vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, & partu

E inuiolabili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo, & ancilla Domini esset, & mater. [i] IDEM: Ad hoc Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. [k] IDEM: In altitudine sua diuinitas à nobis, vtpote paruulis apprehendi non potuit: sed strauit se hominibus, per humanitatē, & quasi in iacentem ascendimus: surrexit & leuati sumus. [l] IDEM: Qui nos existere fecit ex nihilo, etiam sine sua morte reuocare nos potuit à diabolica passione. Sed vt quāta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod nos

h Greg. lib. 18. Moral. c. 27. longe post med.
i Ibid. lib. 21. c. 5.
k Ibid. lib. 16. c. 14.
l Ibid. lib. 20. c. 26. non longe à prins.

nos esse voluit: vt in semetipso temporaliter mortem susciperet, quam à nobis in perpetuũ fugaret. [a] IDEM: Mos medicinæ est, vt aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. Nam sæpe calida calidis, & frigida frigidis: sæpe etiam calida frigidis, & frigida calidis sanare consueuit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, & tantis nos inueniens languoribus oppressos, quiddam nobis simile, & quiddam nobis contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus. [b] IDEM: Is, qui propter nos minor angelis sibi extitit: æquales nos angelis, virtute suæ minorationis fecit. Vnde & moriendo, docuit mortem non metui: resurgendo, docuit de vita confidi: ascendendo, de cælestis patriæ hereditate gloriari. [c] IDEM super Ezechiele: Vt humanum genus à suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cum languor creuit ægroti. [d] IDEM in Moralibus: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc cõtumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum torméta tolerauit: vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. [e] IDEM in Registro: Descendens ad inferos Christus solos illos, per suam gratiã liberauit, qui eum & venturum esse crediderunt, & præcepta eius viuendo tenuerunt. * IDEM in Homilia: Deus qui in vtero virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. [f] IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus, Christus viator factus est, vt te sine labore faceret: ex muliere natus est, vt præuaricationem Euæ deleret: homo appellatus est, vt te Deũ vocaret: filius hominis dictus est, vt te in filium adoptaret Dei. [g] IDEM: O misericordia Christi, ô Iudæ dementia. Ille eum triginta denariis paciscebatur, vt venderet, & Christus ei sanguinem, quem vendidit, offerebat. [h] IDEM: Non sub tecto, sed sub cælo Christus immolabatur, vt vniuersus aër in excelso immolatæ ouis odore à tetro mundaretur. Sed & terra simile beneficium sentiebat decursi de latere sanguinis stillatione mundata. [i] AMBROSIVS de virginitate: Omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est: si febribus æstuas, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si cœlum desideras, via est: si tenebras fugis, lux est: si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur & videte quoniam Dominus suauis est. [k] IDEM super Lucam: Me illius infantiæ Christi vagientis abluunt fletus: illæ lacrymæ mea delicta lauerunt. Plus igitur Domine Iesu debeo iniuriis tuis, quibus redemptus sum, quam operibus tuis, quibus creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. [l] IDEM: Non solum fidem firmat, sed & deuotionem acuit, quod Christus vulnera suscepta pro nobis cælo inferre voluit, abolere noluit, vt Deo patri nostrę pretia libertatis ostenderet. [m] AVGVSTINVS in meditationibus: Quid est Iesus nisi Saluator? ergo propter temetipsum esto mihi Iesus. Noli Domine, noli sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine si ego commisi, vnde damnare potes, tu non amisisti, vnde saluare soles. [n] IDEM de vera religione: Nullum peccatum committi potest: nisi cum appetuntur ea, quæ Christus contempsit, aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaq; vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. [o] IDEM contra Iulianum: Caro Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium vero peccati originalis non contraxit, quia concumbentis concupiscentiam non inuenit. [p] IDEM: Christus in carne quidem & de carne, non tamen carnaliter, sed spiritualiter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto ex virgine MARIA. De Spiritu sancto, vt non esset in illo caro peccati: ex virgine autem Maria, vt esset in eo similitudo carnis peccati. [q] IDEM contra quinq; hæreses: Fusus est sanguis medici, & factum est medicamentum phrenetici. [r] IDEM in libro de pastoribus: Ab omnibus tentationibus te eruet Dominus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illini, venit spinis coronari, venit opprobria sufferre, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te: tu nihil pro illo sed pro te. [s] IDEM de catechizandis rudibus: Omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Iesus, vt contemnenda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcepit: vt neq; in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. [t] IDEM de prædestinatione diuina: Venit filius Dei quærere, quod perierat: sanare, quod ægrotabat: erigere, quod iacebat: potestatem habens dimittere peccata: quod non debebat, donare: quod ei debebatur ignoscere. * IDEM de ordine disciplinæ: Quod hoc nostri generis corpus tantus propter nos Deus assumere, atque agere dignatus est, quanto videtur vilius, tanto est clementia plenius, & à quadam ingeniosorum superbia longe lateque remotius. [u] IDEM in Epistola. Ipsa virtus per inuiolata matris virginea viscera membra infantis eduxit, quæ postea, per ostia clausa membra iuuenis introduxit. * IDEM de Verbis Domini: Multos filios Dei fecit vnicus filius Dei, emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus, redemit venditus, honorificauit iniuriatus, viuificauit occisus. Dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua. [x] IDEM in sermone: Expalmatur, qui est vera palma victoriæ: spinis coronatur, qui spinas peccatorũ venit confringere: ligatur, qui soluit cõpeditos: ligno suspenditur, qui erigit elisos: aceto potatur, fons vitæ: disciplina cæditur magister aliorum: salus vulneratur: vita moritur: occidit ad tempus vitam mors, vt in perpetua vita occideretur mors. [y] ISIDORVS de summo bono: Christus, sicut peccatum, quod pœna dignum est non admisit, ita pœnam peccati nostri suscepit: vt per indebitam pœnam suam debitã aboleret culpam nostram, vt per hoc admitteret diabolus quos reos tenebat, dum vnum interfecerat: qui nihil peccati admiserat. [z] RABANVS in libro de laude crucis. Passio Christi cælum sustentat, mundum regit, tartarum perfodit. In ea confirmantur angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, stabiliuntur substitentia, animantur viuentia, conseruantur sentientia, illustrantur intelligentia. Inde timor ductus à pœna fideles liberat: tristitia salubris pœnitentes à peccatis mundat: concupiscentia boni virtutum fructus germinat: gaudium vitæ spe confidentes lætificat. [a] BERNARDVS super Cantica: In carne Christus & per carnem potenter ac patenter operatus est mira, locutus salubria, passus indigna. Per quæ euidenter ostẽdit, quia ipse sit, qui potenter, sed inuisibiliter omnia condidisset, sapienter regeret, benignè protegeret. [b] IDEM: Frustra huius sęculi sapientes de quatuor virtutibus carnalib. tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequiuerunt, cum illum nescierunt, qui factus à Deo est nobis sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio in exemplum temperantiæ, continenter viuens: & redemptio in exemplum patientiæ, fortiter moriens. [c] IDEM. Vtrumq; mihi es Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmium patientis: vtrumq; fortiter prouocat ac vehementer accendit. [d] IDEM: An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ad hoc siquidem diu suspendit sententiam vltionis à contemnente: vt quandoque exhibeat remissionis gratiam in pœnitente. [e] IDEM: Christus in carnis assumptione condescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, nouerit, atq; possit. [f] IDEM: Iesus mel est in ore, melos in aure, iubilus in corde. [g] IDEM: Est inter oleum & nomen Iesus similitudo, in quibusdam qualitatibus olei,

[a] Ibid. li. 24. c. 2. non longe à princ.
[b] Ibid. lib. 27. c. 8. circa med.
[c] Idem in Ezech. Hom. 2. circa med.
[d] Idem lib. 14. Mor. c. 18. longe post med.
[e] Idem Reg. lib. 6. cap. 179. ind. 15.
* Idem in homil. 16. in Euang. non longè à princ.
[f] Chrysost. hom. de cruce Dominica in med. to. 3.
[g] Ibid. ser. de prodit. Iudæ longe post med.
[h] Ibid. ho. de Cruce, & Latrone, quæ est prima inter duas huius tituli longe ante med.
[i] Ambr. de Virg. ad Marc. ser. lib. 3. to. 4.
[k] Idem lib. 2. in Luca c. 2. to. 3.
[l] Ibid. lib. 10. in c. 24.
[m] Aug. lib. medita. c. 39. & passim to. 9.
[n] Idem de Ve. Relig. c. 16. to. 1.
[o] Idem con. Iulian. lib. 5. c. 9. post med. to. 7.
[p] Ibid. lib. 6. c. 8. in fin.
[q] Idem orat. de quinque hæres. cap. 7. post med. to. 6.
[r] Idem lib. de Past. c. 5. tom. 9.
[s] Idem lib. de cathe. rud. c. 22. to. 4.
[t] Idem de prædest. & gra. cap. 13. to. 7.
[u] Idem epis. 3. ad Volusian. ante med. to. 2.
[x] Idem tract. de 4. Virtutibus charitatis post med. to. 9.
[y] Isidor. lib. 1. de sum. bon. c. 16. sent. 12.
[z] Rab. lib. 1. de lau. cru. in declarati. 2. fin.
[a] Bern. in Cant. ser. 6. ante med.
[b] Ibid. ser. 22. circ. fin.
[c] Ibid. ser. 47. post med.
[d] Ibid. ser. 9. cir. med.
[e] Ibid. ser. 20. paululum à prin.
[f] Ibid. ser. 15. post med.
[g] Ibid in med.

olei, quod lucet, quod pascit, quod vngit, fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. [a] Vide idem de hoc nomine IESV: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit & vnit inuocatum. [b] IDEM: Ego omnino fidenter, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quę effluant. Foderunt manus eius, & pedes, latusque lancea perforauerunt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. [c] IDEM: Ego fratres ab ineunte mea conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, mihi fasciculum hunc colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei. Primum scil. infantilium illarum necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium. [d] IDEM: Petra refugium herinaciis, & re vera refugium. Vbi enim est, tuta firmaque requies infirmis, nisi in vulneribus Christi Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior ad saluandū. Fremit mundus, premit corpus, insidiatur Diabolus, non cado: fundatus enim sum supra firmam petram. [e] IDEM: Apud Dominum misericordia, & copiosa, apud eum redemptio: prorsus copiosa, quia non gutta sanguinis, sed vnda largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? illuminauit cæcum, soluit mutum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. [f] IDEM: Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te Domine IESV, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. [g] IDEM: Vult benignus dux deuoti militis vultum & oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem: enim vero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. * IDEM in floribus: Sitio, inquit Dominus. Domine quid sitis? ergo ne te plus cruciat sitis, quam Crux. De Cruce siles, & de siti clamas, Sitio. Quid? vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium: plus animarum vestrarū, quam corporis mei cruciatus me tenet. * IDEM: Quid tibi respondeam Domine: quid loquar, aut quid retribuam? Fecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. [h] IDEM in sermonibus: Exinaniuit Christus semetipsum formam serui accipiens, filius erat & factus est tanquam seruus. Nec solum formam serui accepit, vt subesset: sed etiam mali serui, vt vapularet, & serui peccati, vt pœnam solueret, cum culpam non haberet. [i] IDEM: In passione Domini: tria specialiter conuenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur. [k] IDEM: Quam dulciter Domine IESV Christe cum hominibus conuersatus es: quam abundanter multa, & magna bona hominibus largiri dignatus es: quam fortiter tam indigna, quam aspera pro hominibus passus es: ita vt liceat sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad horrenda crucis supplicia. [l] IDEM: Vide nunc opera Domini, quę posuit prodigia super terram flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis cōfossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus, omnium tamen dolourm immemor, ait, Pater ignosce illis. [m] IDEM: Videns Deus homines omnino carnales effectos, tantum eis dulcedinis in carne exhibuit, vt durissimi cordis sit, quisquis eum toto affectu non diligit. [n] IDEM: An trepidas ad Christum accedere? Frater tuus est, caro tua, per omnia tentatus absque peccato, vt misericors fieret. * IDEM: Quis cogitare suffecerit: qualiter Dominus præuenit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis? Singularis illa maiestas voluit mori, vt viueremus: ser-

a Ibid. inferius.
b Ibid. ser. 61. ante med.
c Ibid. ser. 43. ante med.
d Ibid. ser. 61. ante med.
e Ibid ser. 22. circa med.
f Ibid. post med.
g Ibid. ser. 61. prope fin.
h Idem ser. de pass. Domini ser. 4. hebdomada pœnosa longe post med. q. Idem ser. eo in prin.
i Idem. ser. eo in prin.
k Idem ser. 2. in die Pent. prope fin.
l Idem ser. de pass. Domini post medium.
m Idem ser. de dili. Deo fere in prin.
n Idem in ser. de Natiuitate B. Mariæ.

A uire, vt regnaremus: exulare vt repatriaremus, & vsq; ad seruilissima opera inclinata est, vt constitueret nos super omnia opera sua. [o] ANSELMVS in libro, Cur Deus homo. Quatuor modis potest Deus facere hominem, aut de viro & fœmina, sicut assiduus demonstrat vsus: aut nec de viro nec de fœmina, sicut creauit Adam: aut de viro sine fœmina, sicut fecit Euam: aut de fœmina sine viro, quod nondū fecit. Vt igitur hunc quoque modum probet suę subiacere potestati, & hoc ad ipsum opus dilatum esse nihil conuenientius, quam vt de fœmina sine viro assumeret humanitatē. Vtrum autem de virgine aut de non virgine dignius hoc fiat, non est opus disputare, sed sine omni dubitatione asserendū est, quia de virgine nasci Deum oportebat. [p] BERNARDVS in Aduentu Domini: Si personam adue- B nientis intueor, non capio excellentiam maiestatis. Si attendam ad quos venerit, dignitatem magnitudinis expauesco. [q] Et sequitur: Venit vniuersitatis creator & Dominus ad homines, venit medicus ad ægrotos redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita: venit non perdere, sed saluare, soluere non ligare. [r] IDEM: Priusquā appareret Dei humanitas, latebat eius benignitas. Apparuit enim eius potentia in rerū creatione, apparebat autem sapientia in earum gubernatione: sed benignitas misericordiæ maxime apparuit in humanitate. Apparuit gratia Dei Saluatoris. Nota. Quātumcumque te deieceris, humilior Christo non eris, esto quod pedibus incedas, fusca tunica vestiaris, pauperibus æqueris, cellam pauperum dignanter introeas: sis cæcorum oculus, pes claudorum, manus debilium, aquam ipse comportes, ligna conscindas, focum extra- C has, vbi vinculum? vbi sputum? vbi alapæ? vbi flagellum? vbi patibulum? vbi mors?

CAPVT III.

De Eucharistia.

GREGORIVS [s] in Homiliis: Singulariter ad absolutionem nostram oblata cum lacrymis, & benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se surgēs a mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum immolatur. [t] IDEM in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cœlos aperiri, in illo IESV Christi mysterio Angelorū choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, D vnum quoddam ex visibilibus & inuisibilibus fieri? Sed necesse est, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus. IDEM infra, capitulo de muliere: Nota duo. IDEM etiam capitulo de coniugatis: Si quis suā. [u] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioanne: Vbicumque viderint sanguinem Dominicum, fugiunt quidem dæmones, concurrunt autē Angeli: hic sanguis effusus, omnem orbem terrarum lauit. * IDEM in sermone: Indigna & fucata mentis mysteriorum celebrantibus secreta, à diabolo præparantur insidiæ, qui magis ac magis à se mutantur, qui non æquo animo communicare festinant. * IDEM: Sicut corporalis cibus cum ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lędit, magis nocet, E nullum præstat auxilium: ita & spiritualis cibus si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis vitio. [x] HIERONYMVS in Epistola: Vtinam omni tempore ieiunare possemus, quod in actibus Apostolorum diebus Pentecostes & die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, & pungente conscientia, semper possemus accipere. [y] AVGVSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. [z] IDEM de Ciuitate Dei: Corporis, & sanguinis Christi sacrificium

o Ansel. lib. 2. Cur Deus homo, c. 8.
p Bern. ser. 3. de adu. Dom. in prin.
q Ibid. paulo post & ser. 3. in Vigil. Natiui. Domi.
r Ex eodem ser. 1. de Epiph. & ser. in die Natalis Domini. Tit. 2. c
s Greg. homil. 37. in Euang. post med.
t Idem li. 4. c. 58. & 59.
u Chrysost. hom. 61. ad populum Antiochenū, tom. 5.
x Hieron. Epist. 28. ad Lucinium in fin. to. 1.
y Aug. de Eccles. dog. c. 54. to. 3.
z Idem de Ciu. Dei lib. 17. c. 20. t. 5.

successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Et post: Pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus, Corpus Christi offertur, & participantibus ministratur. [a] BERNARDVS in legenda S. Malachiæ: Eucharistiæ planè sacramentum potens est peccata consumere, debellare obuias potestates, inferre cœlis reuertentes de terra.

a Ber. in vita S. Mala. Episc. longissime ante med.

CAPVT IV.

De Cruce.

GREGORIVS [b] super Ezechielem: Redemptor noster: ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. [c] AMBROSIVS super Beati immaculati: Crux est opprobrium perfido, fideli autem gloria, redempto resurrectio est: quia pro nobis passus est Dominus, illa nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione vocauit. [d] IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Crux nobis totius beatitudinis causa est, hæc nos à cæcitate liberauit erroris, hæc è tenebris reddidit luci, hæc debellatis inimicis quieti perpetuæ nos sociauit, hæc alienatos Deo coniunxit, hæc nos peregrinos existentes cœlorum ciues ostendit. [e] IDEM: Crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux desperatorum vita, crux claudorū baculus, crux consolatio pauperum. Et post: Crux adolescentium pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux nauigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus. Et infra: Crux insensatorum sapientia, crux libertas seruorum, crux imperitorum Philosophia, crux lex impiorum, crux Prophetarum præconizatio, crux annuntiatio Apostolorum, crux martyrū gloriatio, crux monachorum abstinentia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum. [f] AVGVSTINVS super Psalmos: Crux finita est in pœna, sed infinita semper manet in gloria, à locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis: [g] ISIDORVS de summo bono: Quocumque ô mens procellis mundi inuolueris, lignum conscende crucis, vt à mari, id est, à tempestate huius sæculi libereris. * BERNARDVS in floribus. In cruce pendet omnis fructus vitæ: quia ipse est arbor vitæ, quæ est in medio paradisi: ipsa est longitudo & latitudo, sublimitas & profundū. Ipsa bonos colligit & remunerat: ipsa malos dispergit & condemnat: ipsa est mœstorum consolatio, esurientium refectio, perfectorū gloriatio. [h] RABANVS de laude crucis: In cruce insinuatur à morte redemptio, demonstratur sancta morum conuersatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad æternam vitam ingressio, æternæ beatitudinis speratur adeptio, & veræ felicitatis acquisitio. [i] IDEM. In te crux S. Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines iura salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suę percipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus iusta. Præterita renouas, præsentia illustras, futura præmonstras, perdita requiris, quęsita inuenis, inuenta custodis. [k] IDEM. Tu S. Crux peccatorum remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio. Infirmorum remedium, laborantium auxilium, & lassorum refrigerium. Sanorum incolumitas, quietorum serenitas, fortunatorum felicitas. [l] IDEM. Tu S. Crux cura ægrotos medicans, tu gaudium mæstos consolans, tu sanitas dolentes lętificans, tu status credentium rectè, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseuerantium rite, sancta, pia, bona, iusta. [m] CASSIODORVS super Psalterium: Crux est humilium inuicta tuitio, superborum abiectio, victoria Christi, perditio Diaboli, infernorum destructio, cælestium reformatio, mors infidelium, vita iustorum.

b Greg. homil 6. in Ezech. cir. med.
c Ambr. in Ps. 118. octonarie. 21. in fin. tom. 2. edi. Rom.
d Chrysost. hom. 1. de Cruce, & latrone to. 3.
e Idem Ho de cruce cir. med. tom. 3.
f August. enar. in Psal. 36. conci. 2. de 2. p. eius Psal. longe an. med. 8.
g Isidor. de sum. bo. li. 3. c. 22. sen. 2.
h Raba. lib. 1. de Lau. cruc. in Declarati. 17. figura.
i Ibidem in declarati. 21. figu.
k Ibidem.
l Ibidem.
m Cass. in Psal. 4. Vers. signatum est super nos.

CAPVT V.

De B. Maria.

GREGORIVS [n] in registro: Dum vnigenitus Dei existens ante sæcula, ex Mariæ vtero natus est homo, inuestigabili miraculo, facta est & ancilla hominis per diuinitatē, & Mater Verbi per carnem. [o] IDEM in moralibus loquens de Verbo illo. Lucæ primo: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Quia vmbra non aliter exprimitur nisi per lumen & corpus, virtus altissimi obumbrabit Mariæ: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua videlicet obūbratione, omne in se refrigeriū mentis accepit. [p] IDEM: Christus non operāte coitu, sed Spiritu sancto superueniēte, conceptus est. Natus autē materna viscera & fœcunda exhibuit, & incorrupta seruauit. [q] AMBROSIVS de virginibus: Talis fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit. [r] IDEM: Quicumq; sibi Mariæ exoptat præmiū, eius imitetur exemplum. [s] IDEM: Vidit Maria resurrectionem Domini, & prima vidit, & credidit: vidit & Maria Magdalena, quamuis adhuc ista nutaret. [t] IDEM: Virgo erat Maria non solū corpore, sed & mente, quæ nullo doli ambitu sincerū adulteraret affectum, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi parcior, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperū spem ponens, intenta operi, verecunda sermone. [u] IDEM: Quando læsit Maria vultu parentes? quando dissensit à propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopē? eos solum solita erat cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, non præteriret verecundia. [x] IDEM: Nihil tortū in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundū, non gestus fractior, non incessus lasciuior, non vox petulantior, vt ipsa corporis species, simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. [y] AVGVSTINVS contra quinq; hæreses: Sicut in transitu Mariæ nō est corrupta virginitas, sic in ea nō est maculata maiestas. [z] IDEM: Vnde sordes in Maria, quæ nec concipiēdo libidinē, nec pariēdo, passa est dolorē? Vnde sordes in domo, ad quam nullus habitator accessit? Solus ad eam fabricator eius & Dominus venit. [a] IDEM: Eua inobediens meruit pœnā. Maria obediendo consecuta est gratiā: illa gustando prohibitū: maledicta, hæc credendo Angelo, benedicta. [b] IDEM de virginitate: Beatior Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnē Christi. [c] IDEM: Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christū corde, quā carne gestasset. Ipsa quoq; virginitas ideo gratior, & acceptior: quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquā cōciperetur, Iam Deo dicatā, de qua nasceretur, elegit: [d] IDEM: Quo modo (inquit) fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginē se ante vouisset. Sed quia hoc Israëlitarū mores adhuc recusabāt, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat. [e] IDEM in sermonibus: Vera, ratione censeo, confitendū, Mariam in Christo & apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum gloriosæ ad æternitatis gaudia assumptā, benignitate Christi honoratius susceptā cæteris, atq; ad communē vtilitatē non esse adductā post mortē, putredinis videlicet, vermis, & pulueris. BEATVS BARTHOLOMÆVS vt habetur in legendā: Hæc prima inter fœminas cōstituit in hoc, cōstituit in corde suo, vt diceret Deo: Domine offero tibi virginitatē meam, cum hoc à nullo homine, nec verbo didicisset, nec exemplo ad imitationē inuitata fuisset. [f] HIERONYMVS in sermone: Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita etiā in cōparatione Matris Domini nulla fœminarū inuenitur perfecta, quamuis virtutibus eximia comprobetur. [g] IDEM: Totam repleuerat Spiritus sancti

n Greg. Regist. lib. 9. ind. 4. c. 61.
o Idem Mor. lib. 33. c. 3. in prin.
p Ibid. lib. 14. Moral. c. 2.
q Ambr. de Virg. lib. 2. ante mediū tom. 4.
r Ibidem.
s Ibid. lib. 3. longe ante med.
t Ibid. lib. 2. non multum à prin.
u Ibidem.
x Ibidem.
y Aug. oratione de quin. hæres. c. 5. tom. 6.
z Ibidem.
a Ibidem.
b Idem lib. de Virgin. sancta, c. 3. tom 6.
c Ibid.
d Ibid. c. 4.
e Ibidem Tractatu de assump. Bea. Mar. c. 8. to. 9. & est serm. 34. de Sanctis.
f Hieron. in ser. de assumpti. B. Mariæ. to. 9. quem ser. aly Sophronio ascribunt.
g Ibidem.

sancti gratia, totam incanduerat diuinus amor: ita vt in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor cõtinuus & ebrietas perfusi amoris.[a] IDEM: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum veritas & gratia fuit, totum misericordia & iustitia, quæ de cœlo prospexit.[b] IDEM: Maria quia mente passa est, plus quam martyr fuit. Nimirum quoniam eius dilectio amplius fortis quam mors: quia mortem Christi suam fecit.[c] IDEM: Si Spiritus Dei omnis virtus Angelorum constat, beatam & gloriosam Virginem, in quam superuenit Spiritus sanctus & Deus totus, ita vt portaretur nouem mensibus in eius vtero, creditur ampliora promeruisse virtutum priuilegia, & percepisse gratiam ab Angelis etiam collaudatam.[d] IDEM: Si in domo patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem domum matri filium præstitisse, quam olim ædificauit sibi domum subnixam columnis septem. [e] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: O inæstimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quam vtero eius, & plus credidit gratiæ quam naturæ. Conceptionem manifestam videbat & fornicationem suspicari non poterat: possibilius esse credebat mulierem sine viro posse cõcipere, quam Mariam posse peccare. [f] IDEM: Comessatrix aut vinolenta nunquam Maria fuit, non leuis, non otiosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, sicut solent plerumque puellæ, quæ libenter talia, aut loquuntur, aut audiunt: non super virum oculos suos extulit, aut infixit aspectum. [g] ISIDORVS de nouo testamento: Maria, quæ interpretatur domina siue illuminatrix, clara stirpe Dauid, virga Iesse, hortus conclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei viui, sacrariũ Spiritus sancti.[h] BEDA in homiliis: Iure Angelico aspectu simul, & affatu meruit perfrui, quæ Angelicam vitam studuit imitari.[i] IDEM: Decebat vt sicut, per superbiã Euæ mors intrauit, ita per humilitatem Mariæ panderetur introitus vitæ.[k] IOANNES DAMASCENVS: Maria in domo Dei plantata, & impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est, ab omnis vitæ huius vitio, & carnali desiderio mente desistens, & ita virginem animam obseruans cum corpore, quod decebat eam Deum in sinu suo suscipere, [l] BERNARDVS super Cantica: Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam totaliter pertransiuit: vt nullã in pectore virginali particulam vacuã amore relinqueret; sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & esset gratia plena.[m] IDEM super Missus est: In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres orationis suffragium non deseras conuersationis exemplum. Ipsam enim sequens non deuias: ipsam rogans non desperas: ipsam cogitans non erras: ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce nõ fatigaris: ipsa propitia securus ad gratiam peruenis. [n] IDEM: Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaron in virga & flore, Gedeon in vellere & rore: hoc aperte Salomon præuidit in forti muliere, & eius pretio: apertius præsciuit Hieremias de fœmina & viro: apertissime Isaias declarauit de virgine & Deo: & Gabriel tandem exhibuit ipsã virginẽ salutando.[o] IDEM: Ipsa conteret caput tuum, &c. Cui hæc victoria seruata est nisi Mariæ? ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni spiritus suggestionem tam de carnis illecebra, quam de mentis superbia deduxit ad nihilum.[p] IDEM: Audi filia & vide, &c. Inclinauit Maria aurem suam, videlicet ad obediẽtiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum & domum patris sui: quia nec populum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hæredem, sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercora, vt Christum lucrifaceret.[q] IDEM: Ipsa est nobilis illa stel-

a Ibidem.
b Ibidem.
c Ibidem.
d Ibidem.
e Chrysost. homil. 1. in Mat. operis imper. to. 2.
f Ibid. paulo supra.
g Isid. de vita & morte Sanct. no. testa. cap. 68.
h Beda homil. in festo annunt. B. Mar. tom. 7.
i Ibi. hom. in sexta feria. 4. temporum Decemb.
k Damasc. fid. orth lib. 4. cap. 15.
l Bern. in Cant ser. 29. in fi.
m Idem ho. 2. sup. Missus.
n Idem. cir. med.
o Ibid. ante med.
p Idem. ho. 3. super Missus est.
q Idem. ho.

la ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor in supernis præfulget, & inferos penetrat, terram etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes quam corpora, fouet mentes, & excoquit vitia.[r] IDEM in Epistola: Fuit procul dubio mater Domini ante sancta, quam nata, fallitur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ipsum natiuitatis diem.[s] IDEM: Decuit reginam virginum singulari priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptorẽ, munus vitæ & iustitiæ omnibus obtineret.[t] IDEM: Si ante conceptum suum sanctificari minime potuit, quoniam non erat: sed nec in ipso conceptu, propter peccatum, quod inerat: restat quod post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur.[u] IDEM in sermone: Sileat misericordiam tuam, ô B. Virgo, si quis inuocatam eam in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus enim virginitatem tuam, & humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius: quia misericordiam complectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim illa, quæ totius mundi reparationem obtinuit, & salutem omnibus impetrauit.[x] IDEM: Quis misericordiæ tuæ, ô Benedicta longitudinem latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque ad nouissimum diem inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem: & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem.[y] IDEM: Maria omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, vt de plenitudine illius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, denique tota trinitas gloriam, filij persona carnis humanæ substantiam. * IDEM: Fuit beata Virgo fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.[z] IDEM: In te sola Beata Virgo rex ille diues & prædiues exinanitur, & excelsus humiliatur, & immensus abbreuiatur, & ab Angelis minoratur, verus denique Deus & Dei filius incarnatur. Sed quo fructu? Nempe vt omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione adhærentes Deo, incipiamus vnus esse spiritus cum eo.* IDEM: Mariam salutans Angelus, non solum plenam gratia, sed etiam adhuc superuenturum in eam asserit Spiritum sanctum. Ad quid nisi vt, adueniente iam spiritu, plena sibi, eodem superueniente, nobis quoque superplena & supereffluens fieret?[a] IDEM: Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquam iudicis mater, & mater misericordiæ, suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit.[b] IDEM: Filioli MARIA peccatorum scala, MARIA mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere te, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri filius? Neutrum plane. Inuenisti, ait Angelus, gratiam, & sola est gratia, qua egemus.[c] IDEM: Non in sola Mariæ taciturnitate commendatur eius humilitas, sed euidentius resonat in sermone. Audierat, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, & nihil aliud quam ancillam eius se esse fatetur.[d] ANSELMVS de conceptu virginali: Decebat enim vt illius hominis conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, & tanquam seipsum diligebat, ita dare disponebat.* IDEM in libro orationum: Sicut ô beatissima

omnis

r super. eod. in fin.
s Idem Epi. 174. ad Canonicos Lugdunen. ante med.
t Ibid. paulo post.
u Ibid. prope fin.
x Idem ser. 3. in Assumpti. B. Mar. in fin.
y Ibidem post pauca.
z Idem ser. 2. de B. Vir. ex ver. Apoc. 12.
* Idem ser. 3. in Annuntia. Domini. post. med.
a Ibid. ser. 1. de Assump. B. Maria.
b Idem ser. in nati. B. Mariæ ante med.
c Idem ser. 2. de B. Virg. Maria ex. Ver. Apo. 12.
d Ansel. de concep. Vir. ex pec. orig. cap. 18.

omnis à te auersus,& à te despectus, necesse est,vt intereat:ita ad te omnis conuersus, & à te respectus, impossibile est,vt pereat. *IDEM : O fœmina mirabiliter singularis,& singulariter mirabilis,per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur. O fœmina plena & superplena gratia,de cuius plenitudinis exundantia respersa sic reuirescit omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura,non solum creatura à creatore,sed etiã creator à creatura. * IDEM circa Soliloquium : Loquamur domina,beneficiis tuis plenum esse mundum,inferna penetrant, cœlos superant:per plenitudinem enim gratiæ tuæ, & quæ in inferno erant se lætantur liberata , & quæ supra cœlum sunt,se gaudent restaurata.

CAPVT VI.

De Angelis.

a Greg.lib. 18.Mor.cap. 1.post.med.

GREGORIVS [a] Moralibus : Nisi Angeli quædam nobis interna nuntiantes ad tempus ex aere corpora sumerent,exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent:nec cibos cum Abraham caperent,nisi propter nos solidum aliquid ex cœlesti alimento gestarent. [b] IDEM:Diuinitatis celsitudinem quamvis subleuatæ videant,nec virtutes tamen Angelicę comprehẽdunt. [c] IDEM:Certa Angelorum ministeria dispensandis quibusque gentibus sunt prælata. [d] IDEM : In hoc est nunc natura Angelica à nostræ naturæ conditione disiuncta,quod nos & loco circumscribimur,& cęcitatis ignorantia coarctamur:angelorũ vero spiritus, loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incõparabiliter dilatantur. Interius exteriusq; sciendo distenti sunt,quia ipsum fontem scientiæ contemplantur. [e] IDEM in homilia : In hominibus omne iudiciũ per Angelos exhibetur. [f] AVGVSTINVS de Ciuitate Dei:Sancti Angeli,quorum societati & cõgregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus,sicut habent permanendi æternitatẽ,ita cognoscendi facilitatem,& requiescendi felicitatem. [g] IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermone:Factum est,vt moreretur mendicus , & deportaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.Tãtæ pœnæ pauperis sic repente deliciis commutantur ,vt portaretur ab Angelis,& induceretur in paradisum , ne saltem ambulans pauper Lazarus laboraret. Portatur post tantos labores, quia prius defecerat : & portatur ab Angelis. Non enim suffecerat ad portandum pauperi vnus Angelus,& propterea plures veniunt,vt chorum lætitiæ faciant. [h] IDEM super Epistolam ad Hebræos:Intellige quantus honor nobis existit , vt ad nos sicut ad amicos ministros Angelos suos destinet Deus. Quamvis enim multum intersit inter Angelos & homines, propinquos tamen nobis eos fecit Deus : quia nostræ saluti student propter nos discurrunt, nobis suo funguntur officio. [i] ISIDORVS de summo bono:Inest Angelis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna. [k] IDEM:Inter Angelos distantia potestatum est, & pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa,aliisque alij præferuntur tam culmine potestatis,quam scientia veritatis. HIERONYMVS infra in capitulo de homine: Magna dignitas. [l] BERNARDVS super Cantica : Gaudent Angeli in cõuersione & pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes,lacrymęque pœnitentium vinum eorum. [m] IDEM:Non ambigo,quin Angeli gratanter in palatio colligant,quem tam gratanter in sterquilinio visitant.Deniq;lætati sunt in cõuersione peccatorum,& in assumptione præmiorum non agnoscẽt? [n] IDEM in Epistola: O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero reuelauit,videret proculdubio quemadmodum præueniunt Principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum:videret,inquam, qua cura, quove tripudio intersunt cãtantibus, adsunt orantibus,insunt meditãtibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus & procurantibus præsunt. [o] IDEM super Qui habitat:Quid sub tantis custodibus timeamus?nec enim superari,nec seduci, minus autem seducere possunt , qui custodiunt nos in omnibus viis nostris:fideles enim sunt,prudentes sunt, potentes sunt. [p] GLOSSA.Quotidie Angeli de terra longinqua,idest,de superna patria descendentes,in mundo iustos,vel inter tẽtationes spe cœlestium roborant,vel, finito certamine , ad palmam retributionis inducunt. [q] GLOSSA:Adest vnicuiq; nostrum Angelus bonus, qui regat,moneat,qui pro actib.nostris corrigẽdis,& miserationib. nostris exposcendis quotidie videat faciẽ Dei.

b Ibid. lib.9. cap.10.

c Ibid.li.17. cap.8.

d Ibid. lib.2. cap.2 paulo post med.

e Idem homil.34.in Euang.

f Aug.lib.11. de Ciu. Dei. ca.31. in fin.

g Chrysost. hom.de diuite in cap. 16. Luc.tom.2.

h Idem hom. 3.in Epist. ad Heb.ante med.tom.4.

i Isidor.de sum.bo.lib.1. c.12.sen.2.

k Ibid sen. 14.

l Ber.ser.30. in Can. ante med.

m Ibid.ser. 7.in fin.

n Idem Epist. 78.ad Suger. Abb.ante med.

o Idem ser. 12.post me d

p Glossa in Prou.25. post med.

q Gloss.in Num.25.

De distinctione nouem ordinum.

r Greg.Homil.34.in Euang. ante med.

[r] GREGORIVS in homiliis:Hi,qui minima nuntiant Angeli:qui vero suprema annuntiant,Archangeli vocantur.Hinc est,quod ad Mariam virginem non quilibet Angelus,sed Gabriel Archangelus mittitur. Et infra:Virtutes vocantur hi nimirum spiritus,per quos signa,& miracula frequenter fiunt.Potestates vocantur hi,qui hęc potentius in suo ordine perceperunt,vt eorum ditioni virtutes aduersę subiectę sint,quorum potestate refrenantur:ne corda hominum tantum tentare prævaleant quantum volunt. Principatus quoque vocantur , qui & ipsis quoque bonis Angelorum spiritibus præsunt,qui subiectis aliis, dum quæcunque sunt agenda disponũt,eis ad explenda diuina mysteria principantur.Dominationes vocantur,qui etiam potestates principatuum dissimilitudine alta transcendunt.*Subinfert :* Ea ergo Angelorum agmina,quæ mira potentia præeminent pro eo,quod eis cętera ad obediendũ subiecta sunt,Dominationes vocantur.Throni quoque illa agmina sunt vocata,quibus ad exercendũ iudicium, semper Deus omnipotens præsidet. *Et infra:* Et sublimiora illa agmina ideo Cherubin vocatã sunt:quia tãto perfectiori scientia plena sunt , quanto claritatem Dei vicinius contemplantur:vt secũdum creaturæ modum eo plenius omnia sciant , quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphin autem ardentes vel incendentes vocantur , quæ quia sic Deo coniuncta sunt, vt inter hæc , & Deum nulli alij spiritus medij intersint,tanto magis ardent, quanto hunc vicinius vident. [f] IDEM in eadem homilia: Distinctæ cõuersationis singulorum hominum distinctis ordinibus congruunt,& in eorum sortem,vel ordinem per conuersationis similitudinem deputantur. Nam sunt plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc eadẽ parua pie annuntiare fratribus non desistunt. Isti itaque in Angelorum numerum currunt.Et sunt nonnulli,qui diuinæ largitatis munere refecti, secretorum cœlestiũ summa non solum capere præualẽt,sed etiam aliis nuntiare. Quo ergo isti nisi in Archangelorũ numerum deputantur?Et sunt alij,qui faciunt mira,signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum virtutum sortem,& numerum cõgruunt?Et sunt nonnulli,qui etiã de obsessis corporibus malignos spiritus fugant, eosque tutè orationis & vi acceptæ potestatis eiiciunt.Quo itaque isti per meritum suum , nisi inter potestatum cœlestium munerum sortem sortiuntur?Et sunt nonnulli,qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita transcendunt,cumque & bonis meliores sint,electis quoque fratribus principantur.Quo ergo isti sortem suam nisi inter principatuum numerũ acceperunt?Et sunt nõnulli,qui sic in semetipsis cũctis vitiis,omnibusque desideriis & illecebris dominantur, vt ipso iure munditię dij inter homines vocentur.Quo ergo isti nisi inter numerũ Dominationum currunt?Et sunt nõnulli,qui dum sibimetipsis vigilanti cura dominãtur, dum se sollicita intentione discutiunt,diuino timori semper inhærentes,hoc in munere virtutis accipiũt,vt iudicare & regere alios possint:quorum profecto mentibus diuina cõtemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidẽs,aliorum facta examinat,& cuncta mirabiliter de sua sede dispensat.Quid

f Ibid.circa med.

Rom. 13. c

ergo isti nisi throni sui conditoris sunt? Quia vero Cherubin plenitudo scientię dicitur, & Paulo dicente dicimus, quia plenitudo legis est charitas, omnes, qui Dei ac proximi charitate cæteris amplius pleni sunt, meritorum suorum sortem inter Cherubin numeros perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis amore accensi, in solo conditoris sui desiderio anhelant, nihil iam in hoc mundo cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abiiciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent, atque in ipso suo amore requiescunt: amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos verbo tāgunt, ardere protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphin dixerim, quorum cor in ignem conuersum lucet & vrit?

Capvt VII.

De Homine.

a Greg. hom. 8. in Euang. cir. fin.
b Idem Mor. lib. 4. c. 26.

Gregorivs [a] in homiliis: Curemus fratres charissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna præsentia & Dei ciues & Angelis æquales sumus, vendicemus moribus dignitatem nostram. [b] Idem in Moralibus: Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cœlestem patriam Angelorū quandoque sine carnis morte transiret. Sic namq; immortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam mori nō potuisset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non potuisset. [c] Idem: Homo ad humo appellatus est, & quo modo valet esse sine macula, qui sponte sua ad infirmitatē concidit factus de terra? [d] Idem Non se desperet humana fragilitas, vnigeniti sanguinem consideret, & in pretio suo conspiciat, quam magna est, quæ tanti valet. [e] Avgvstinvs de adulterinis coniugiis: Indignantur viri, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuit, quāto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas Christianas. * Idem de Trinitate: Iustitiam sibi dare non potest homo, quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur, accepit, & peccando vtique perdidit. [f] Idem de libero arbitrio: Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequā fiat sapiens: si aut non se accommodet ad accipiendum præceptum, aut cum acceperit non obseruet. * Idem de Ciuitate Dei. Infantia quidem hominis non à risu, sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressa sit nesciēs, Prophetat quodam modo. * Idem: Puer à ploratu incipit, nec ridere potest. Propheta calamitatis, lacrymę sunt testes miserię: non adhuc loquitur & iam Prophetat. Erubescant cantatrices ibi non flere, vbi infans, qui non est vnius diei, prædicat esse flendum. [g] Idem super Genesi contra Manichæos: Omnium animalium corpora, siue quę in aquis, siue quę in terra viuunt, inclinata sunt ad terram, & non sunt erecta sic vt hominis corpus. Quo signatur etiam animum nostrum in superna sua, idest, in æterna spiritualia erectū esse debere. [h] Hieronymvs in Matthæum: Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatū. * Ioannes Chrysostomvs super Matthæum in hoc sumus imago Dei, vt quod bonum ei videtur, & apud nos sit bonum, & quod ei malum videtur, & apud nos sit malum. [i] Idem in sermone: Comparatus est, ait Propheta, homo iumentis insipientibus, & similis factus est eis. Peius est comparari, quam nasci. Naturaliter non habere rationem tolerabile est, verum ratione decoratum, irrationali creaturæ comparari, voluntatis est crimen, non naturæ. [k] Bernardvs in meditationibus: Tria in mente mea inuenio, per quæ Deum recolo, aspicio, concupisco. Sunt autem hæc tria, memoria, intelligentia, voluntas. [l] Idem de consideratione. Homo natus ad laborem, non ad honorem. Homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu. Breui viuens tempore, ideoq; cum metu. Repletur multis miseriis, & propterea cum fletu, & vere multis: quia corporis & animæ simul. [m] Idem: Attende, quid fuisti ante ortum, & quid es ab ortu vsque ad occasum, ac quid eris post hanc vitam De primo paulo post versus:

c Mor. cap. 16 in fin.
d Ibid. l. 27. c. 8. cir. fin.
e Aug. de adult. con. l. 2. c. 8. t. 6.
f Idem de lib. arb. l. 3. c. 24. to. 1.
g Idem sup. Gen. lib. 1. c. 17. in fin. t. 1.
h Hieron. li. 3. comm. in Matt. cap. 18. to. 6.
i Chrysost. serm. de Ascens. Dom. cir. med. t. 3.
k Bern. lib. Medit. c. 1. in prin.
l Idem lib. 2. de consid. longe post medium.
m Idem lib. Meditati. c. 3. paul. à prin.

A

Forma, fauor populi, feruor iuuenilis, opesque,
Surripuêre tibi nosse, quid esset homo:

De secundo:

Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

B [n] Idem: Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem periit, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidē in gehenna ipsa vri poterit, non exuri. [o] Idem: Quotquot degimus in regione vmbræ mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici hic incommodo miserabiliter laboramus. Nam & faciles sumus ad seducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Vnde idem. [p] Bernardvs: Si discernere volumus inter bonum & malum, decipimur: si tentamus facere bonū, deficimus: si conamur resistere malo, deiicimur & superamur. Nec mirum, quia vt dicitur in Iob: Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari, scil. aduersarij nostri. C Boetivs infra in capitulo de ignorantia humanæ naturę: [q] Avctor de spiritu & anima: Anima est rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Per rationabilitatē habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, supra se, in se, iuxta se. Cognoscit si quidem Deum supra se, se in se, Angelum iuxta se, quidquid cœli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilitatem & irascibilitatem habilis est affici ad aliquid appetendum vel fugiendum, amandum vel odiendum: & ideo de rationabilitate omnis sensus animæ oritur, & de aliis omnis affectus.

n Idem ser. 1. in Annuntiat. B. Ma. circa med
o Idem ser. 7. de aduen. Dom.
p Ibidem.
Iob 41. d
q Auct. de spir. & ani. cap. 4. apud Aug. tom. 3.

Capvt VIII.

De Muliere.

D Gregorivs [r] in registro: Si hora eadem, qua genuerit, actura gratias mulier intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas enim carnis non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est: nam in prolis prolatione gemitus. [s] Idem: Mēstrua cōsuetudo mulieribus nō culpa est, videlicet quia naturaliter accidit. [t] Idem: Si in menstrua consuetudine ad Sacramentū Dominici corporis & sanguinis accedere mulieres non præsumant, de sua recta cōsideratione laudandæ sunt. Dum vero percipiēdæ ex religiosæ vitæ consuetudine eiusdē mysterij amore rapiūtur, reprimendæ non sunt. [u] Idem: In Sina mōte Dominus ad populū locuturus, prius eundem populum abstinere à mulieribus præcepit. Et si illic vbi Dominus per E creaturā subditā hominibus loquebatur, tanta prouisione est munditia corporis requisita, vt qui verba Dei perciperent mulieribus mixti non essent: quāto magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiūt, custodire in se munditiā carnis debent, ne ipsa inæstimabilis mysterij magnitudine grauentur? [x] Avgvstinvs de Ciuitate Dei: Quod fœmina Adę ex eius latere facta est, etiā hinc satis significatū est, quā sacra mariti & vxoris debeat esse cōiunctio. [y] Idem de patiētia: Non Diabolus vxorē Iob, cum etiam filios abstulisset, tanquā nocēdi imperitus reliquerat, quæ quantū esset necessaria tentatori iam in Eua didicerat: sed modo alterū Adam, quē per mulierē caperet, nō inuenerat. Cautior fuit

r Greg. Reg. lib. 12. ind. 7. interrogati. August. c. 10.
s Ibid. circa med.
t Ibid. paulo post.
u Ibid. circa fin.
x Aug. de Ciu. Dei lib. 12. c. 26. in fin.
y Idem lib. de patient. c. 12. tom. 4.

fuit Iob in doloribus, quam Adam in nemoribus. [a] Idem de decem chordis: Illa est casta, & sancta fœmina, & vere Christiana, quæ dolet fornicantem virum, & non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatē. [b] Idem de verbis Domini: Quod dolendum est, multi viri vincuntur à fœminis, seruant fœminæ castitatem, quam viri seruare nolunt. [c] Ambrosius de virginibus: Saltat, sed adulteræ filia: quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionē docet, non saltationē. [d] Ioannes Chrysostomus super Matthæum in originali: Quid est mulier, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, notorium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticū periculum, mali natura, boni colore depicta? Ergo si dimitere illam peccatum est, tenere autem viro tormentum est, necesse est, vt aut dimittentes adulterium faciamus, aut tenentes, quotidianas pugnas & amaritudines habeamus. [e] Idem Sexus muliebris incautus & mollis est. Incautus quidem, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia & ratione considerat. Mollis autē quia facile flectitur, vel de malo ad bonū, vel de bono ad malum. [f] Idem in sermone: Quid est speciosa mulier: sepulchrū dealbatum, nisi fuerit casta, sobria, & pudica. Pulchritudo autem est sine his virtutibus præcipitium patens, venenum insipientibus compositum. [g] Idem super Ioannem: Nihil fortius muliere religiosa & prudente ad deliniendum virum, & informandum eius animum ad quodcumq; voluerit. [h] Hieronymus in Epistola ad Oceanum: Ianua Diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumq; genus fœminarum est. Cum proximat stipula, incendit ignem, flammigero igne percutit fœmina conscientiam pariter habitantis, exurit fundamentaque montium. * Seneca in Prouerbio: Malo in consilio vincunt fœminæ viros. * Secundus Philosophus: Mulier est hominis confusio, insaturabilis bestia, sollicitudo continua, indesinēs pugna, quotidianum damnum, castitatis impedimentum, domus tempestatis, adulterij vas, viri & continentię naufragium, præcipuum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspis insatiabilis, humanum mancipium.

a Idem lib. de dec. ch... cap. 9. to. 9.
b Idem de verb. Dom. serm. 46. in med. tom. 10.
c Ambr. de Virg. lib. 3. pag. 4. à princ. to. 4. edit. Rom.
d Chrysost. operis imperf. Homi. 32. in c. 19. Matth. post med. tom. 2.
e Ibid. hom. 44. in c. 23. Matth. in prin.
f Idem hom. in Ps. 50. ante med. to. 1.
g Idem ho. 30. in c. 10. Io. post med. tom. 3.
h Hieron. lib. 1. ad Ocea. de vita cleric. tom 9.

Capvt IX.

De Christianis bonis.

Gregorivs [i] in Moralibus: Ecce veritas clamat: Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quo modo debet res terrenas iurgando defendere, quas non pręcipitur possidere? Itaque cū res proprias amittimus, si perfecte Deū sequimur in huius vitę itinere, à magno onere leuigati sumus. [k] Idem in registro: Christianū decet, vt nobilē, plus benignum, quā rigidum, plus misericordem esse, quam districtū, & lucrū de damno alterius non expectare, sed recepti pretij sit sorte contentus: quatenus quidquid cessit pauperi, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promisit, restitutione compenset. [l] Avgvstinvs de verbis Domini: Cum Christianus cœperit bene viuere, ac feruere bonis operibus, mundumq; contemnere, statim in ipsa nouitate operū suorum patitur reprehensores & contradictores frigidos Christianos. Si autē perseuerauerit, & eos superauerit perseuerando, & non defecerit à bonis operibus, in idipsum illi iam obsequuntur, quod ante prohibebant. [m] Idem de vita Christiana: Hoc est sacrificium, quod Deus super omnes hostias quærit & diligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suū vbiq; laudetur, & Deus verus esse seruorū suorū actu & opere comprobetur. [n] Idem: Non solum hoc à Christiano quæritur, vt malo careat, sed vt bonū exerceat. [o] Isidorvs de Etymologiis: Non se glorietur Christianū, qui nomen habet, & facta non habet: vbi autem nomen secutum fuerit opus, certissime ille est Christianus, qui se factis Christianum ostendit, ambulans sicut & ille ambulauit, à quo & nomen traxit.

i Greg. l. 31. Mor. cap. 8.
k Idem Reg. lib. 7. Ind. 2. cap. 37.
l August. de Verb. Dom. ser. 18. post med. to. 10.
m Idem lib. de vita Christia. c. 9. in fin. to. 9.
n Ibid. c. 10. in prin.
o Isid. lib. 7. Ety. cap. 14.

[p] Ambrosivs in Epistola: Omnis, qui Christum recipit,
A sapiens est: qui autē sapiens est, etiā liber est: omnis igitur Christianus, & liber, & sapiens. * Ioannes Chrysostomvs in Epistola: Vnum tantummodo Christianus iudicat malum, solumq; formidat Domini cœlestis offensam. [q] Bernardvs in Epistola: Quid prodest Christū sequi, nisi contingat & consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite vt comprehendatis. [r] Idem: Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusq; metā, vbi Christus posuit suam. Factus est (inquit) obediens vsq; ad mortē. Glossa Bedæ Iacobi primo: Ne indignemini si mali in mundo florent, si vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contingat gaudere debetis. Glossa: * Māsuetudo
B hominem spernit, humilitas in se omnibus subiicit, decet autem Christianum æqualibus & inferioribus affabilem esse, & mitem, senioribus humilem.

p Amb. Ep. ad Simplicia. de Ver. Ps. 104. to. 2. Edit. Rom.
q Bern. Ep. 6. ad Theodor. Mona. longè post med. tom. 5.
r Idem in Epist. 253. ad abb. Garin. prope fin.

Capvt X.

De Christianis malis.

Gregorivs [s] in Moralibus: Multos peste proprię prauitatis obsessos, sub Christiano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticę pacis abscondit: quos tamen si leuis persecutionis aura pulsauerit, mox extra aream velut paleas tollit. [t] Idem in Registro: Si verac Christianus esses, plus Dei iudicium quam voces hominum timeres. Hieronymvs infra in Capitulo, De stultiloquio, De turpiloquio: Non flagito. [u] Avgvsti-
C nvs de decem chordis: Qui non de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est, vt id, quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Christianus est. [x] Idem de vita Christiana: Christi, ille non famulus, sed subsannator & irrisor est, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. [y] Idem: Non in hoc nobis nomē tantum quod Christiani dicimur, blandiamur, sed propter hoc etiā nos iudicandos credamus, si nomē nobis frustra vendicemus alienum. [z] Isidorvs de summo bono: Christianus malum secundum Euangelij doctrinā non viuit, & ipsam fidem, quā verbo colit, adorta tentatione, facile perdit. [a] Bernardvs super Cantica: Intestina & insanabilis est plaga Ecclesię, & ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in in qua pace pax
D est, & non est, pax à paganis pax ab hæreticis, sed non profecto à filiis. Vox plangētis Ecclesiæ etiam tempore isto: Filios enutrii & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, spreuerunt & maculauerunt me. * Idem in sermone: Nunc frustra clamat Christus de leuitate oneris sui, sine causa iugum suum suaue prædicat: quando quidem & ab ipsis, qui Christiano censentur nomine, onus Diaboli, & iugum carnis atque sæculi huius delectabilius reputatur. [b] Idem: Sicut ipsi Christum prosequuntur, qui ab eo vtique Christiani dicuntur, amici tui Deus & proximi aduersum te appropinquauerunt & steterūt, coniurasse videtur cōtra te vniuersitas populi Christiani à minimo vsque ad maximum.

s Greg. lib. 25. Mor. cap. 10. cir. med.
t Idem Regi. 12. ind. 7. cap. 30.
u Aug. de dec. chor. c. 4. in prin. tom. 9.
x Idem lib. de Vi. Christia. c. 1. t. 9.
y Ibid. c. 6.
z Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 2. sent. 12.
a Bern. in Cant. ser. in fin.
b Idem ser. 1. in conuers. S. Pauli.

Capvt XI.

E *De Prælatis bonis.*

Gregorivs [c] in Moralibus: Pia pastorum mens, quia non propriam gloriā sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari. [d] Idem: Nolenti mihi atque reuerenti cum graue esset altaris mysteriū, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctū. [e] Idem in Dialogo: Petri vicē & ligando & soluendo obtinent, qui locū sancti regiminis fide & moribus tenent. [f] Idem in pastorali: Rector sēper cogitatione fit mūdus, quatenus hūc nulla immūditia polluat, qui hoc suscipit officiū, vt in alienis quoq; cordibus pollutionis maculas tergat: Mūdamini, &c. [g] Idem: Sit rector actione pręcipuus, vt vitæ viam

c Greg. lib. Mor. 22. cap. 16. in fin.
d Ibid. in Ep. dedi. ad Lean. cap. 1. ante exposi. in Iob.
e Idem li. 2. Dialog. cap. 23.
f Idem past. cu. 2. par. cap 2. Isa. 52. c.
g Ibidem 2. par. cap. 3.

Isa. 40. b
a Ibid. 2. p. cap. 4.

viam subditis viuendo denuntiet, & grex, qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur: Super monte excelsu, &c.[a] IDEM: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem protrahit: ita indiscretu silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. De Primo in numeris: Vas, quod non, &c. De secundo in Isaia: Canes muti.[b] IDEM: Sit rector singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, vt & per pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum transferat, & per speculationis altitudinem semetipsum quoque inuisibilia appetendo transcendat. In Genesi de Angelis ascendentibus & descendentibus.[c] IDEM: Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelu iustitiæ erectus, vt & bonis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit, potestatem sui prioratus agnoscat. In Epistola ad Hebræos dicitur, quod tria erant in arca, scilicet manna dulcedinis, virga disciplinæ, & tabulæ sciẽtię legis.[d] IDEM: Tales sese, qui præsunt, exhibeant, quibus eorum subiecti occulta quæque sua prodere non erubescant: vt cum tentationum fluctus parui tolerant, ad pastoris sui mentem, quasi ad matris suæ sinum recurrant.[e] IDEM: Debet rector subtili examine bona malaque discernere, & quæ vel quibus, quando & qualiter congruant studiose cogitare, nil proprium quærere, sed sua commoda propinquorum bona reputare.[f] IDEM: Qui ad sollicitudinem regendarum animaru se accingit, restat, vt quibus æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis temporalium necessitatum subsidia inuigilet.[g] IDEM in homiliis: Causæ pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluẽdi potestas exercenda. Videndum, quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpa: vt quos omnipotens Deus per compunctionis gratia visitat, illos pastoris sentẽtia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis.* IDEM in registro: Prælatorum bonitas subiectorum salubris est regula.[h] IDEM: Sic nos fidelibus subditis tenere disciplina debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos & pro culpis, verberibus feriunt, & tamen ipsos, quos doloribus affligunt, & habere hæredes quærunt.[i] AVGVSTINVS de pastoribus: Glorietur pastores, sed qui gloriatur in Domino glorietur. Hoc est Christum in subditis pascere, hoc est in Christo pascere, hoc est propter Christum & propter subditos sibi non parcere.[k] IDEM: De bonis ouibus fiunt poni pastores.[l] IDEM: Habemus duo quædam, vnum quod Christiani sumus, alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Christiani sumus, propter nos est, quod præpositi sumus, propter alios est. In eo quod Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra, in eo quod præpositi sumus, non nisi aliena.[m] AMBROSIVS in pastorali: Quod sumus professione, actione potius, quam nomine demonstremus, vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini. Ne sit nomen inane, & crimen immane. Ne sit honor sublimis, & vita procliuis. Ne sit deifica professio, & illicita actio. Ne sit religiosus amictus & irreligiosus profectus. Ne sit gradus excelsus, & deformis excessus. Ne habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, & conscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutione simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam. Ne professionem monstremus ouinam & ferocitatem habeamus lupinam.[n] IDEM de officiis: Decet omnes censura frugalitatis, continentiæ auctoritas, & maxime eum, qui honore prestat, ne præeminentẽ viru thesauri possideant sui, & pecuniis seruiat, qui præest liberis.[o] IDEM: Quo modo potes eum iudicare, consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro.* IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantẽ, & grauia facientẽ: * IDEM: Si erramus modicam pœnitentiam imponentes

Num. 19. e
Isa. 56. e
b Ibi. 2. par. cap. 5.
Gen. 28. c
c Ibi. 2. par. cap. 6.
d Ibidem 2. par. c. 5.
Heb. 9. a
e Ibidem 2. part. Past. c. 2. refertur in Glos. Ezec. 28.
f Refertur in Gl. ss. Cantic. 5.
g Idem ho. 26. in Euan. ante med.
h Idem Re. li. 12. ind. 7. interrogati. Au. c. 4.
i Augu. de Past. cap. 13. non longe à prin. tom. 9.
k Ibid. paulo ante.
l Ibid. cap. 1. in prin.
m Amb. li. de dignitate sacerdotali. c. 3. tom. 4.
n Idem li. 2. offic. cap. 13.
o Ibi. ca. 12.

nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem succumbere pœnitentem.[p] ISIDORVS in Synonymis: Talem te redde subditis, vt magis ameris quam timearis. Reuerẽtia enim ex amore procedit, odium vero timor efficit.[q] BERNARDVS in Epistola: Nec præceps eris in sententia, nec vehemens in vindicta, non in corrigendis remissior, non in parcendis seuerior, non pusillanimis in expectandis, non superfluus in victu, non notabilis in vestitu, non citus ad promittendum, non tardus ad reddendum, non prodigus dator, non tenax ad largiendum.[r] IDEM: Non vos felices, quia præestis & non prodestis, immo si non prodestis, vos infelices putate. Vt autem secure præesse possitis, subesse & vos, si cui debetis, non indignemini. Indignatio quippe subiectionis, prælationis reddit indignu.[f] IDEM: Si rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia Dei pretiosius, nil optabilius est bono vtilique pastore. Nempe rara auis est ista.[t] IDEM: In alto noli altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius, nil rarius apud homines.[u] IDEM super Cantica: Sciant boni fidelesque præpositi languentium sibi creditam curam animarum, non pompam rerum sæcularium: cumque internum murmur cuiuspiam illarum querulæ vocis indicio deprehendunt, & si etiam in ipsos vsque ad conuicia & contumelias prorumpentes, medicos se & non dominos agnoscentes, parant confestim aduersus freneſim animæ, non vindictam, sed medicinam. IDEM infra capite de fama: Validos & constantes.[x] IDEM de Præcepto & dispensatione: Ponant prępositi metam obedientiæ subditorum ex votis labiorum suorum, non suorum desideriorum, monentes eos, non cogentes ad celsiora, condescentes eis, cum necesse fuerit ad remissiora, non cadentes cum eis ad deteriora.[y] IDEM: Nil me prælatus prohibeat eorum, quæ promisi, nec plus exigat, quam promisi. Vota mea non augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate.[z] IDEM de consideratione: Præsis vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt serues. Præsis vt prosis, præsis vt fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? vt des illi escam in tempore, hoc est, vt dispenses non imperes.[a] IDEM: Si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem; conandum summopere tibi & tota vigilantia considerandum, quo modo & qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuere, resipiscant.[b] IDEM: in secunda parte Epistolarum: Pascere tripliciter debemus, exemplo conuersationis, verbo prædicationis, fructu orationis, & pascere ad mandatum Christi, vt nemo sibi hunc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit à Deo tanquã Aaron.* IDEM in sermone: Quoties prælatus pro vno ex minimis Dei spirituale studium intermittit, toties pro eo spiritualiter animam suam ponit. IDEM multa infra de temperantia, de dignitate bona, de zelo, de sollicitudine, de correptione, de æquitate.

p Isid lib. de Synony. cap. penult. in princ.
q Ber. Epist. 42. ad Henric. Senon. Archiepis. non longe à princ.
r Ibid. longe post med.
f Ibid. Epist. 248. ad Eugenium Papam.
t Idem Epi. 123. Hildeber. Turo.
u Idem in Cant. ser. 25. in prin.
x Idem in tract. de præcep. & dispens. longe ante med.
y Ibid. paulo ante verba citata.
z Idem li. 3. de consid. non longe à prin.
a Ibid. paulo post prædic. ver.
b Idem in declama. sup. Ecce nos reliqui omnia, ante med.

CAPVT XII.

De Prælatis malis.

GREGORIVS[c] in Moral. Vnusquisque superbus rector toties ad culpam apostasiæ dilabitur, quoties præesse hominibus delectatus honoris sui singularitate lætatur. IDEM infra in capitulo de stultiloquio, de conuiciatione: Sæpe qui in potestate sunt.[d] IDEM: Cum maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus lasciuiæ fræna laxãtur.[e] IDEM: Hypocrita, assumpto sanctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere etiam iurgiis quærit.[f] IDEM in registro: Ita sibi regentium merita connectuntur, & plebium, vt sæpe ex culpa præsidentium deterior fiat vita subditorum: & sæpe ex demerito plebiu delinquat vita pastoru.[g] IDEM: Quod dicere pudet, & graue tacere est, regendi rectores, & qui docendi sunt doctores, nec erubescunt videri, nec metuunt. Ducatum animarum impudenter assumunt, quibus via omnis ducto-

c Greg. lib. Mor. 24. cap. 14.
d Ibid. li. 2. cap. 10.
e Ibi. lib. 31. c. 8. in prin.
f Idem Reg. lib. 6. cap. 17. post med. & lib. 25. Mor. cap. 14.
g Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 114.

ris est ignota, & quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. [a] Idem de quodam abbate malo: Qui tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis nunquam præponi debuit. Augustinus in Epistola: Omnis, qui male viuit in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, omnes occidit. [b] Idem de Ciuitate Dei: Illi pacis ordine, quo alij aliis subiecti sunt, sicut prodest humilitas seruientibus, ita nocet superbia dominantibus. [c] Idem de pastoralibus: Sunt pastores, qui pastorum audire nomina volunt, pastorum officium implere nolunt. [d] Idem: Quisquis ita præpositus est, vt in eo, quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit non oues. [e] Idem: Parum est malis pastoribus, quod oues languentes, & infirmas, & errantes, & perditas non curãt, sed etiam ipsas fortes, & pingues necãt, quantum in ipsis est: & illæ viuunt, de misericordia Dei viuunt, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt. Quod modo (inquis) occidunt? male viuendo, malum exemplum præbendo. [f] Bernardus de consideratione: Monstrosa res est, gradus summus, & animus infimus: status supremus, & gressus minimus: sedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus otiosa: sermo multus, & fructus nullus: vultus grauis, & actus leuis: ingens auctoritas, & nutans stabilitas. [g] Idem: Simia in tecto, rex fatuus in solio suo sedens. [h] Idem in Epistola: Si instar mei qui ouis sum, pastor meus & ipse curuus graditur, vultum gerens deorsum, & terram semper respiciens, ventri solum, mente ieiunus, pabula terrena quæritans, in quo discernimur? Væ si venerit lupus, non erit, qui præuideat, qui occurrat, qui eripiat. [i] Idem super Cantica: Innumeros cernes simpliciter, ac sine querela inter fratres conuersari, quos si fratribus præesse feceris, non solum inutiliter, sed & insipienter, & nequiter agere videbis. [k] Idem: Non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instruere, sed prostituere: non est pascere gregem, sed mactare, & deuorare, dicente de prælatis Domino: qui deuorant plebem meam, vt cibum panis. [l] Idem: Quo modo in pascua diuinorum educet eloquiorum greges Dominicos pastor idiota? Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrina, quam vita sterili noceat. * Idem: Omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi: ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo: honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricus nitor, histrionicus habitus, regius apparatus in cibis, & potibus. [m] Idem: Miror audaciam plurimorum, quos non videmus de suis vineis colligere, nisi spinas & tribulos: vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri, fures sunt & latrones, non custodes, neque cultores in illis. [n] Idem: De eis dico, qui animas regere susceperunt, quod sine mirabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, & mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ conflant, & profligant in acquisitione turpis quæstus. [o] Idem: Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. Idem: Parum est nobis, infra in capitulo de obliuione. [p] Idem Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet subditorum vacuandis marsupiis, quàm vitiis extirpandis? Vbi est, qui orando flectat iram Dei, qui prædicet annum placabilem Deo? leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. [q] Idem in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisæi, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent quod oportet. Vtinam qui sine sumptu Euangelium ponere nolunt, ponerent vel pro sumptu, vtinam vel Euangelizarent, vt manducarent. [r] Idem de contemptu: O terribilis Deus in consiliis super filios hominum, frustra,

a Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 48.
b Aug. de ciu. Dei lib. 19. c. 15. tom. 5.
c Idem lib. 2. de past. c. 1. in prin. to. 9.
d Ibid. in fin.
e Ibid. cap. 4. in prin.
f Bern. de cõsid. lib. 2. cir. med.
g Ibid. paulo ante cit. ver.
h Idem Ep. 42. ad Henr. Senon. Arch. duabus pag. in prin.
i Idem in Cant. ser. 23. ante med.
k Ibid. ser. 77. non longe à prin.
l Ibid. ser. 76. in fin.
m Ibid. ser. 30. cir. med.
n Ibid. ser. 10. non longe à princ.
o Ibidem paulo post.
p Ibid. ser. 77. paulo post princ.
q Idem ser. de conuersione ad clericos, c. 31.
r Idem in declam. super Ecce nos reli. omnia, ante med.

incipient miseri Prælati dicere montibus: Cadite super nos, & collibus: Cooperite nos. Venient ante tribunal Christi audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorum vixere stipendiis, nec diluere peccata, quibus facti sunt duces cæci, mediatores fraudulenti. Idem in capite de ignorantia: Quando excusare poterit. [f] Glossa in Matthæum: Quam rarus est Domino seruiens, oues Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascens. Multa infra lib. 3. cap. de honore, de zelo, de doctrina, de correctione de remissione, de acceptione personæ.

Caput XIII.

De Subditis.

Gregorius [t] in Moralibus: Cum subiectorum corda superbia instigat, hoc summopere agere nititur, vt sua acta considerare funditus negligant, & semper tacitis cogitationibus, rectoris sui iudices fiant. [u] Idem: Dum salua fide, res agitur, virtutis est meritum, si quidquid superior præcipit humiliter toleratur. Debet tamen humiliter suggeri: si forte valeat, quod displicet emendari. [x] Idem in registro: Seruorum Dei humilitas, in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se cõtra præpositos suos erigunt, profecto ostendunt, quia serui Dei esse contemnunt. [y] Idem: Qui paternæ adhortationis verba libenti animo suscipit, & in sinu cordis amplectitur, emendatorem se vitiorum fore proculdubio profitetur. [z] Idem in Homiliis: Vtrum iuste, aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is, qui subest, & tamen iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam, ex alia culpa, mereatur. [a] Idem; Pastor vel absoluere indiscrete timeat vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat iuste, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat; ne, & si iniuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. Idem infra in capitulo de disciplina; Tanto apud Dominum, &c. [b] Isidorus de summo bono, Melior est subiecta seruitus, quam elata libertas. [c] Idem: in Synonymis; Potiori gradui competentem reuerentiam tribue, & iuxta dignitatem vnicuiq; redde honorem. Hieronymus in capitulo de obedientia; Seruias fratribus, &c. [d] Augustinus de natura boni; Iniustum non est, vt improbis accipientibus nocendi potestatem, & patientia bonorum probetur, & malorum iniquitas puniatur. [e] Idem de ciuitate Dei, Iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed examen virtutis. Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est; malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum quot vitiorum. [f] Ioannes Chrysost. super Matthæum; Propter bonos sacerdotes etiam malos honorate, ne propter malos etiam bonos contemnatis. [g] Bernardus super Cantica; Parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni creaturæ propter Deum; sicue Abbati tanquam præcellenti; siue Prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere partibus, subdere & minoribus; sic enim decet nos (inquit) Dominus omnem implere iustitiam. [h] Glossa; Si subditi aliquid peccant, propter quod doctores à quiete surgere cogantur, non tantum pœnam peccati illius incurrunt, sed etiam puniuntur pro inquietudine doctorum. [i] Idem; Qui doctores cælestibus intentos inquietare præsumit, etiam virtutes, quas credebat se habere, perdit.

Caput XIV.

De Prædicatoribus bonis.

Gregorius [k] in Moralibus, A bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur: sed causa prædicationis victus accipitur; & quoties prædicãtib⁹ necessaria ab audientibus conferuntur, non solũ de

f Gloss. in Matt. 24.
t Greg. li. 34. Moral. c. 18. paul. ante med.
u Ibid. lib. 25. cap. 14. cir. med.
x Idem in Reg. lib. 2. cap. 23.
y Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 54.
z Idem hom. 26. in Euang. ante med.
a Ibidem.
b Isid. de sum. bo. li. 3. c. 47. sent. 3.
c Idem lib. de Sinony. c. 16. in fin.
d Aug. lib. de nat. bon. cap. 32. tom. 6.
e Idem de ciu. Dei lib. 4. c. 3. in fin. tom. 5.
f Chrys. oper. imperf. hom. 43. tom. 2.
g Bern. in Cant. ser. 42. cir. me.
h Glossa Cant. 2.
i Ibidem.
k Greg. li. 19. Moral. c. 10. non longe à pren.

rerum munere, sed de conferentium gaudent mercede. * IDEM: Ille apud Deum magis in amore eius est, qui ad eius amorem plurimos trahit. [a] IDEM: Humani generis Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibebat, & ad orationis studium in nocte pernoctabat: vt perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus, nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitus contemnant, sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos, loquentes refundant. [b] HIERONYMVS in originali super Hieremiam: Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas non risum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. [c] AVGVSTINVS de doctrina Christiana: Qui dicendo nititur persuadere, quod bonum est, nihil horum trium spernens, vt scilicet doceat, vt delectet, & flectat; oret atque agat, vt intelligenter, libenter, obedienter audiatur. [d] IDEM: Habet, vt obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis, maius pondus vita docentis. Nam qui sapienter, & eloquenter dicit, viuit autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamvis animæ suæ sit inutilis. [e] AMBROSIVS de virginibus. Debet is, qui docet, supra eum, qui docetur, excellere. [f] ISIDORVS de summo bono: Prius debet iustus prædicator bene agere, vt consequenter possit bene docere. Sicut enim in numismate metallum, & figura, & pondus perquiritur; ita in omni doctore Ecclesiastico, quem sequatur, quid doceat quo modo viuat, inquirendum est. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figuram sollicitudo patrum, per pondus humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit. [g] BERNARDVS super Cantica: Est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, & trahendas post te ad cælestia regna, si recte sentias, si dignè proloquatis, & si viuendo confirmes. [h] SENECA in Epistola: Eligamus non eos, qui verba magna celeritate præcipitant, sed eos, qui vita docent; qui cum dixerint quid faciendum sit, probant hoc ipsum faciendo, quod docent: qui docent, quid vitandum sit, nec vnquam in eo, quod fugiendum dixerunt, deprehenduntur. Eum elige doctorem, quem magis admireris, cum videris, quam cum audieris. Multa libro tertio de doctrina, de coniunctione vitæ, & doctrinæ.

a Ibid lib 6. c. 17. paululum à prin.
b Hieronym. lib. 1. in lament. cap. 1. tom. 4.
c Aug. de doct. Christ. lib. 4. c. 17. tom. 3.
d. Ibidem cap. 27.
e Amb. lib. 2. de Virg. in prin. t. 4.
f Isid. de sum. bo. l. 3. c. 36. sent. 5.
g Bern. in Cant. ser. 16. paululu à prin.
h Senec. Epi. 52. cir. med.

CAPVT XV.

De Prædicatoribus malis.

GREGORIVS [i] in Moralibus: Mens concupiscentiis exterioribus occupata, diuini amoris igne non caret: & idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corpore proferuntur. [k] IDEM: Qui mandata Dei in memoria retinet, sed nequaquam facit, is in doctrinæ suæ verbis sententias, quibus damnetur, tenet. [l] IDEM: super Ezechielē: Turpe est, nimis ibi nos negligēdo cadere, vnde prędicando conati sumus alios leuare. [m] IDEM: Non facile prædicatoris accipitur, si leuis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra aduersa non affuerit operis fortitudo. IDEM in capitulo de conscientia mala: Scriptura sacra, &c. [n] IDEM in registro: Nimis iniquum est, si hi, qui prædicatores humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione glorientur, cum verus prædicator dicat: Mihi autem absit gloriari, &c. [o] IDEM: Quod per linguam prædicamus, per exēpla destruimus, dum iniqua docemus operibus, & sola voce ea, quæ sunt iusta, prętendimus. Ossa ieiuniis atterimus, & mente turgemus: corpus despectis vestibus tegimus, & elatione cordis purpuram superamus: iacemus in cinere, & excelsa suscipimus. Doctores humilitatis, duces superbiæ, ouin a facie, lupinos dentes abscondimus. [p] HIERONYMVS in Epistola: Delicatus est magister, qui pleno ventre de ieiuniis disputat. Accusare auaritiam, & latro potest, sacerdotis Christi os cum mente concordet.

i Greg. li. 8. Mor. c. 26. ante med.
k Ibid. l. 15. cap. 7.
l. idem in Ezech. homil. 18. longe ante med.
m Idem. ho. 3. in Ezech. ante med.
n Idem Reg. lib. 6. ind. 15. cap. 169. post med.
o Ibid. l. 4. ind. 12. cap. 76.
p Hieronym. Epist. 2. ad Nepoti. cir. med. to. 1.

A [q] IDEM: Nec rusticus, nec simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil nouerit: nec peritus, & eloquens lingua existimet sanctitatem. Multoque melius est, ex duobus imperfectis rusticitatem habere sanctā, quam eloquentiam peccatricem. [r] IDEM in originali super Michæam: Annon confusionis, & ignominiæ est, IESVM crucifixum magistrum pauperem, atque esurientē, farsis prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam rubente bucca, tumentique ore proferre? Si in Apostolorum loco, & ordine sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed & conuersationem quoque, & abstinentiam. IDEM: Rigida vita, Infra de adulatione. [s] ISIDORVS de summo bono: Ad maioris culpæ cumulum pertinet, scire quemquam, quod sequi oporteat, & sequi nolle, quod sciat. [t] IDEM: Qui non viuit, sicut docet, ipsam, B quam prædicat veritatem contemptibilē facit. [u] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Non poterit excusari Doctor, cuius verba aliud sonāt, aliud facta demonstrant. [u] IDEM de compunctione cordis: Docere, & non facere, non solum nihil lucri, sed etiam damni plurimum confert: Grandis enim condemnatio est componenti quidem sermonem suum, vitam vero suam, atque operam negligenti. * AVGVSTINVS in Epistolis: Exaudi teipsum durissime, immanissime, surdissime Doctor, quid mihi lingua aurea, & cor ferreum? [x] IDEM de diuinatione dæmonum: In hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videmus, pariter à iustis peruersisque decori. Nec obesse aliquid, immo, & prodesse ad maiorem notitiam famamque veritatis, cum de illa etiam hi, quidquid nouerint, dicunt, qui & peruersis moribus con- C tradicunt. [y] BERNARDVS in sermone: Beati, inquit, pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Considerate diligenter non pacidicos, sed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sane quemadmodum non auditores legis iusti sunt, sed factores: sic non annuntiatores pacis, sed actores beatificantur. * SENECA in Epistola: Hoc turpissimum est, quod nobis obiici solet, verba nos fari, non opera tractari.

q Ibid. post med.
r Idem cō. in Mich. l. 2. c. 2. t. 5.
s Isid. lib. 2. de sum. bo. c. 2. sent. 10.
t Ibid. l. 3. c. 37. sent. 1.
u Chrys. lib. 1 de compunct. cor. in fi. to. 5.
x Augu. de diui. dæmo. ca. 6. to. 3.
y Ber. ser. de conuersi. ad Cleric. c. 31.

CAPVT XVI.

De prædicationem vsurpantibus.

GREGORIVS [z] in pastorali: Sunt nonnulli, qui solerti cura spiritualia præcepta perscrutātur: sed quę intelligendo penetrant, viuendo conculcant. Repente D docent, quæ non opere, sed meditatione didicerunt: & quod verbis prædicāt, moribus impugnant. [a] IDEM: Redemptor noster, cum in cœlis sit conditor omnium, & ostentione suæ potentiæ sit Doctor Angelorum, ante tricennale tempus magister fieri noluit hominum: vt videlicet præcipitatis, & vsurpantibus vitam saluberrimi timoris infunderet, cum ipse etiam, qui labi non posset, perfectæ vitæ gratiam, non nisi in perfecta ætate prædicaret. [b] IDEM super Ezechielem: Cum prima sunt adolescentiæ, vel iuuentutis nostræ tempora, nobis adhuc à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni, cū non habeat duritiem, & aciem incidendi. [c] IDEM: Adhuc nobis in infirmitatis confusione iacentibus, prę beri non debet auctoritas prædicationis: sed cum iam in E bono opere surgimus, cum iam recti stare cœperimus, dignum est, vt ad lucrandum alios cum prædicatione mitti debeamus. [d] IDEM in Moralibus: Infirma ætas etiam cum rectè sentit, ad prædicandum non debet incautè prosilire. * IDEM: Qui mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. [e] ISIDORVS de summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, qua aut bene sentiendo, quod bene profertur aut nihil sentiendo, nihil dicitur: aut parum sentiendo, loquacitas sola ostentatur: aut optime sentiendo, non eleganter profertur, quod intelligitur. [f] BERNARDVS super Cantica: Canales hodie multos habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas. Tantæ enim charitatis sunt, per quos nobis flueta cœlestia manant, vt ante ef-

z Greg. pastora. p. 1. c. 2. in prin.
a Ibid. par. 3. ca. 2. admonit. 26. cir. fi.
b Idem in Ezech. hom. 2. longe ante med.
c ibid. hom. 9. longe ante med.
d Idem lib. 11. Mor. c. 5.
e Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 29. sent. 16.
f Ber. super Cant. ser. 18. paru à prin.

fundere, quam infundi velint, loqui quā audire paratiores docere, quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui se ipsos regere nesciunt. [a] IDEM: Publice prædicare, nec monacho conuenit, nec nouitio expedit, necnon misso licet. [b] IDEM: Quod tuum est spargis, & perdis, si prius quam infundaris, tu totus semiplenus festines effundere, contra legem arans in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondens. Nimirum vita absque salute, quam alteri das, te fraudas, cum sana vacuus intentione gloriæ inanis vento inflaris. * IDEM: Multi, puritate neglecta, ante loqui quam audire conati sunt, & aut grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent: aut turpiter vilnerunt, dum qui alios docerent, seipsos prius non docuissent. [c] IDEM in Epistola: Docere nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec peccanti in affectu. [d] GLOSSA super illud: Si est tibi intellectus, &c. Sicut peccat, qui scit, & non vult docere proximum suum, sic qui nescit, & vult magister esse.

a Ibid. serm. 64. ante med.
b Ibid. serm. 18. paul. à prin.
c Idem Epist. 89. ad Ogerium.
d Gloss. Eccli. 5.

CAPVT XVII.

De negligentibus prædicationem.

GREGORIVS [e] in pastoralibus: Quo reatu adstringantur, aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis subtrahunt, morientibus animabus vitæ remedia abscondunt. IDEM in capitulo de consensu proximorum: Mala, &c. [f] IDEM: Si quis est Domini iungatur mihi. Et postea subdit: Si ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo diuini amoris excitatur, profecto se Dei esse denegat, qui inquantum sufficit increpare vitam carnaliū recusat. [g] BERNARDVS super Cantica: Rem profecto proximi retines, si plenus virtutibus, cum sis, forisque nihilominus donis scientię, & eloquētiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum quod posset prodesse multis, inutili, immo & damnabili ligas silentio. Certe maledictus, qui frumentā abscondit in populo.

e Greg. past. 3. par. c. 2. admonit. 26. fere in prin.
f Ibid. paululū à med. Exod. 32. f.
g Bern. in Cant. sent. 18. fere in prin.

CAPVT XVIII.

De Auditoribus verbi Dei.

GREGORIVS [h] in Moralibus: Verba sapientiæ quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam degustant: vt eis in corde sapiat, quod reproborū non mentibus, sed solummodo auribus sonat. [i] IDEM: Plerumque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita mala, & exemplo destruuntur. IDEM in capitulo de scientia mala: Quisquis à præceptis. [k] IDEM: super Ezechielem: Quidam verbum Dei audientes, non audiunt; quoniam autem ad sacrum eloquium ponunt, sed cor à mundi desideriis non euellunt. [l] IDEM: Gloria prædicatoris, est profectus auditoris. [m] IDEM in homiliis: Cibus mentis est sermo Dei: & quasi acceptus cibus, stomacho languente, reiicitur, quādo auditus sermo in ventre memoriæ non tenetur. Sed quisquis alimēta percepta non retinet, huius profecto vita desperatur. Per vocē auditus non instruimur, quando mens interius per spiritum non iungitur. [n] IDEM: Super Ezechielem: Tutius veritas auditur, quam prędicatur: quoniam cum auditur, cordis humilitas custoditur: cum autem prædicatur, vix non surripit cuique hominum quantulacumq: iactantia, in qua vtique pedes affectionis, vel intentionis aliquantulum inquinantur. [o] IDEM in registro: Vtilis est semper docti viri allocutio: quia aut discit audiēs, quod nescire se nouerat: aut cognoscit, quod est amplius id, quod se, & nesciuisse nesciebat. [p] AVGVSTINVS de vita beata: Si vos inuitos, & fastidientes calere conabor, frustra operam insumam. [q] IDEM: de verbis Domini: In doctore inhonesta est causa, non facere, quod præcipit obseruare, in discente vero audire velle, quod nolit implere. [r] IDEM de doctrina Christiana: Fit vt homines non obedienter audiat, qui seipsum non audit: & Dei verbum, quod eis prædicatur simul cumipso prædicatore contemnant. [s] IDEM in Epistola: Ergo cum amatores sæculi intueor, nescio, quando possit esse ad eorum animos sanandos oportuna prædicatio: quando enim res huius mundi velut prosperas habent, fastu suo respuunt salubres monitiones, & quasi alimen reputant cantilenam: quando autem in aduersis anguntur, magis conantur euadere, vnde ad præsens anguntur, quam capere, vnde curentur. [t] IDEM in sermone: Non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audit, quam ille, qui negligentia sua Corpus Christi in terra cadere permiserit. [u] BERNARDVS in sermone: Benigne audiendum est, deuote suscipiendum, sollicite conseruandum quidquid ad animarum salutem pertinet, & non sicut verbum hominum, sed sicut vere est Dei verbū, siue sit illud consolatorium, siue comminatorium, siue etiam increpatorium audiatur. [x] GLOSSA: Illi soli beati sunt, qui audiunt, & mente recondunt, vt opere compleant, & opere impleant, vt vitam æternam possideant.

h Greg. lib. 11. Mor. c. 5.
i Ibid. l. 12. cap. 8.
k Idem in Ezec. hom. 12. cir. med.
l Ibid. hom. 19. ante me.
m Ibidem hom. 15. in Euang. non multum à prin.
n Est apud Aug. tract. 57. exposit. in Io. ante med. to. 9.
o Idem in Reg. lib. 7. ind. 1. c. 29. in prin.
p Aug. lib. vni. de vi. ben. dispu. tari. prima diei ante med. tom. 1.
q Idem ser. 3. de verb. Do. paulo post prin. tom. 10.
r Idem lib. 4. de doct. Christ. cap. 27. in fi. tom 3.
s Idem Epi. 32. ad Largum to. 2.
t Idem lib. 50. homil. 26. paul. à prin. to. 10.
u Bern. ser. 2. in fest. Apo. Pet. & Pau. ante med.
x Gloss. Beda Apoc. 1.

CAPVT XIX.

De Episcopis.

GREGORIVS [y] in Registro: Episcopus cum loco mutet mentem. Non sibi credat solam lectionem, orationem sufficere, vt remotus ab aliis studeat sedere, & de manu nihil fructificare sed largā manum habeat, necessitatem patientibus occurrat, alienam inopiam, suam credat: quia si hoc nō habet, vacuum Episcopi nomen tenet. [z] IDEM: Tota mente fraternitas vestra se exhiberi festinet in prosperis humilem, & in aduersis, si quando adueniunt, cum iustitia erectam, amicam bonis, contrariam peruersis. Nullius vnquam faciem pro veritate loquentem premens: misericordiæ operibus iuxta possibilitatem substantiæ insistens, & eisdem insistere etiam supra posse cupiens: infirmis compatiens, beneuolentibus congaudens, aliena damna, propria deputās, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans: in corrigendis vitiis sæuiens, in fouendis virtutibus auditorum animum demulcens: in ira iudicium sine ira tenens, in tranquillitate autem seueritatis suę sententiam non deserens. [a] IDEM: Valde periculosum est animæ, temere cuiquam manū imponere. [b] IDEM in pastoralibus: Tantum debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantū distare solet à grege vita pastoris. Oportet namque vt metiri sese sollicite studeat, quāta tenendę rectitudinis necessitate constringantur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur. [c] ISIDORVS de summo bono, desinat locū docendi suscipere, qui nescit docere: ignorantia quippe præsulum, vitæ non congruit subiectorū. [d] IDEM: Agnoscat Episcopus seruum se esse plebis, non Dominum. [e] IDEM de officiis: Episcopo, dum consecratur, baculus datur, vt eius iudicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorū sustineat. [f] AVGVSTINVS ad Osorium: Sciat se non esse Episcopum, qui præesse desiderat, non prodesse. [g] IDEM de ciuitate Dei: Episcopus nomen est operis non honoris. Scopos enim Græce, Latine superintendere possumus dicere vt intelligat non se esse Episcopū qui præesse dilexerit, non prodesse. [h] IDEM in sermone: Non est Episcopi seruare aurum, & reuocare à se medicantis manū. [i] AMBROSIVS in pastorali: Quantum præ cæteris gradus Episcopalis altior est, tanto, si per negligentiam dilabatur, ruina grauior est. [k] HIERONYMVS in originali super Sophoniam: Qui Episcopatum (inquit) desiderat, bonum opus desiderat. Videte quid dixerit, opus non dignitatem. Si autem solum aspexit dignitatem, cito corruet. [l] BERNARDVS in Epistola: In omnibus exemplo Apostoli honorificabitis ministerium vestrum, ministerium, inquam, non dominium, ipsum quidem honorificabitis, non vos. Nam, qui quærit, quæ sua sunt, se cupit honorari, non ministerium. Honorificabitis autem non cultu vestium, non fastu equorū, non amplis ædificiis, sed moribus ornatis, studiis spiritualibus, ac bonis operibus. [m] IDEM: In omnibus actibus suis, vel dictis nihil

y Greg. in Regis. lib. 5. cap. 129.
z Ibid. li. 6. cap. 129.
a Ibid. lib. 4. cap. 89.
b Idem pasto. 2. par. c. 1. in prin.
c Isid. lib. 3. de sum. bo. cap. 35. sent. 1.
d Ibid. c. 42. sent. 3.
e Idem de offic. Eccles. lib. 2. c. 5.
f August. in Dialog. qu. 65. qu. vlt. tom. 4.
g Idem de Ciu. Dei lib. 19. cap. 19. tom. 5.
h Idem ser. 52. ad frat. in eremo post med. tom. 10.
i Amb. de dignit. sacerd. cap. 3. tom. 4.
k Hieron. in Sopho. ca. 3. tom. 5.
l Bern. Epi. 42. ad Henric. Senon. paul. à prin.
m Ibid. longe ante med.

a Idem de consid. lib. 4. prope fin.

nihil suum quærat Episcopus, sed tantum aut Dei honorem, aut salutem proximorũ, aut vtrumque. [a] IDEM de consideratione: Domum Episcopi decet sanctitudo decet modestia, decet honestas, & morum disciplina. A

CAPVT XX.

De Sacerdotibus bonis.

b Greg. in Reg. li. 3. indict. 9. c. 13. in prin.

c Ibid. lib. 5. cap. 128.

d Ibid. lib. 7. cap. 32. indict. 1.

e Ibid. li. 11. c. 11. paululum à prin.

GREGORIVS [b] in Registro: Officij sacerdotalis est, vt viduis, ac maritali regimine desolatis impartiri solatia debeant, vt vnde in hoc mundo humano adiutorio priuantur, Sacerdotali tuitione possint remedia reperire. [c] IDEM: Redemptor noster ad Sacerdotis officium non quærit aurum sed animas. [d] IDEM: Lux gregis est flamma pastoris. Decet enim Dominicũ Sacerdotem, moribus, & vita clarescere, quatenus in eo tanquam in vitæ suæ speculo plebs commissa possit & eligere, quod sequatur, & videre, quod corrigat. [e] IDEM: Est in illusione nocturna valde necessaria discreto, qua subtiliter pensari debeat, ex qua re menti acciderit dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate: aliquando ex præcedenti cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate euenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda: qua hanc animus pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum vero vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula grauantur, habet extinde animus aliquem reatum, non tamen vsque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterij, vel Missarum solemnia celebrandi: cum fortasse, aut dies festus exigit, aut exhibere mysterium, pro eo quod sacerdos alius, in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alij, qui implere ministerium valeant, illusio per crapulam facta à perceptione sacri mysterij prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterij, vt arbitror, subtrahere se humiliter debet. Si tamen dormientis mentem turpi imagine non concusserit. Et infra: Si vero ex turpi cognitione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio vtrum suggestione tantum, an delectatione, vel quod maius est, peccati consensu acciderit. [f] AVGVSTINVS de pœnitentia: Sacerdos, cui omnis profitetur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo illorum fit iudicandus, quod ipse in aliis iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est ab aliis iudicandus, condemnat seipsum. [g] IDEM de singularitate clericorum: Contemplamini quid sit populo sancto præesse, & considerate quale sit diuinis sacramentis insistere. Altario enim placere debent, qui altario viuunt, & talis conuenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacramenta ipsa, quibus exhibent officia seruitutis: ne contra Dominum offendant ipsi, quem tractant, aut contra populum incipiant impedire, quod prædicant. [h] AMBROSIVS super Lucam: Religionis insignia, arma sunt sacerdotis. [i] IDEM in Epistola: Sobriam à turbis grauitatem, ac seriosam vitam, & singulare pondus conuersationis, dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quo modo enim potest in exemplum obseruari à populo, qui nihil habet discretum à populo, nihil dispar in moribus à multitudine? Quid enim in te miretur, si omnia tua facta bona, in semetipso recognoscat existere? si nihil in te aspiciat, quod vltra se inueniat; si ea quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur, offendat? [k] IDEM de officiis: Sacerdotis est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse aut solius Dei est. [l] ISIDORVS de summo bono: Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est: ita vt quod docet verbo, instruat & exemplo. [m] GLOSSA AMBROSIVS: Non facile accusanda est persona tam alti ordinis, cum sit vice Christi.

f August. de vera & falsa pœnit. lib. vnico c. 20. tom. 4.

g Reperitur S. Cyprian. ascriptus operum eiusdem tom. 3. edit. Pammelij.

h Amb. 7. in Luc. ca. 10. tom. 3.

i Idem Epist. lib. 3. Epist. 20. ad Irenæum, tom. 5.

k Idem lib. 3. offic. cap. 9. tom. 4.

l Isid. lib. 3. de sum. bo. c. 56. sen. 2.

m Refer. in Gloss. 1. Tom. 5.

CAPVT XXI.

De Sacerdotibus malis.

n Greg. homil. 17. in Euang. circ. fin.

o Idem past. par. 1. c. 11. in prin. ferè.

p Idem Reg. l. 4. ind. 13. ca. 70.

q Ibid. li. 9. cap. 64.

r Ibid. lib. 3. c. 5. in prin.

s Amb. ser. 44. de temp. circ. med. t. 5.

t Idem Epist. lib. 2. Epist. 17. ad Theodos. tom. 5.

u Chrysost. oper. imp. hom. 40. in Matth. c. 21. tom. 2.

x Isid. de sum. bo. l. 3. c. 46 sent. 1.

y Ibid. c. 45. sent. 2.

GREGORIVS [n] in Homilia: Cui rei similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cœleste mittit, & ipsa in cloacas descendit? [o] IDEM in Pastorali: Si homo apud hominem, de quo minime præsumit fieri intercessor, erubescit: qua mente apud Dominum intercessoris locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ meritũ nescit? Aut ab eo, quo modo illis veniam postulat, qui vtrum sibi sit placatus, ignorat? [p] IDEM in Registro: Durum est, & procuIdubio à sacerdotis officio alienum, personam positam sub necessitate negligere, & studio congregandi, indecenter inhiare pecuniis. [q] IDEM: Causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim se pro populo peccatis intercessor obiiciat, si sacerdos, qui exorare debuerat, grauiora committat? [r] IDEM: In contumeliam sacerdotum est, de diuinis cultibus admoneri. quod enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. [s] AMBROSIVS in sermone: Mendacium est, sacerdotem, vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. [t] IDEM in Epistola: Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denuntiare. [u] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæũ: Vere magna confusio est sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideliores eis & iustiores. Quo modo autem non sit confusio, esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? [x] ISIDORVS de summo bono: Sacerdotes populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiat, aut peccantes non arguant. [y] IDEM: Multi sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, & à bono opere, vel iustitiæ prædicatione, rei alicuius formidine, aut potestatis terrenæ auertuntur. Sed heu proh dolor! inde metuunt, quia vel amore rerum sæcularium implicantur, vel quia aliquo facinoris opere confunduntur. [z] HIERONYMVS in Epistola: Vinolentos sacerdotes & Apostolus damnat, & vetus lex prohibet. Qui enim altario seruiunt, vinum & siceram non bibant. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. [a] IDEM: Peccator homo si ciderit, rogabit pro eo sacerdos, pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est? [b] IDEM in originali super Malachiam: Ad sacerdotis pertinet disciplinam, interrogatum respondere de lege, qui si non doceat, & respondeat, & resistentes non conuincat, frustra iactat sacerdotis dignitatem, cuius opera non exhibet. [c] BERNARDVS in Epistola: Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus. [d] IDEM in sermone: Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus tuis Domine, qui videntur regere populum tuum. Non est iam dicere, vt populus sic sacerdos: quia sic nec populus, vt sacerdos. Heu heu Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, & regere principatum. [e] IDEM de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, quia puritatis auctori, impuro corde & corpore ministrantes, non verentur stare ante Angelum Dei, qui secet medios, & disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, & intingere in sanguine Saluatoris manus nefarias, quibus paulo ante, proh dolor! meretrices attrectarunt. Sic & altaria circuire, sic & Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum & eiusmodi laus sit execrabilis, & oratio fiat in peccatum.

z Hiero. Epi. 2. ad Nepoti. post med. t. 1. Leuit. 10. b.

a Ibid. Epi. 1. ad Helid.

b Idem in Malac. c. 2. tom. 5.

c Ber. Epist. 42. ad Henri. Senon. Archiepisc. non longe à princ.

d Idem in ser. 1. de conuers. S. Pauli an. med.

e Idem in Declamat. super Ecce nos. longe ante med.

Ps. 108. a

CAPVT XXII.

De Clericis.

f Greg. Ho. 17. in Euang. cir. fin.

GREGORIVS [f] in Homilia: Clericus admonẽdus est, quatenus sic viuat, vt exemplum vitæ sæcularibus præbeat

præbeat. [a] IDEM in Registro: Ne vnquam hi, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet, quales ordinentur: vt prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium lectionis, si Eleemosinæ amorem habuerunt. [b] IDEM Proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex fauore, quod absit, aut ex venalitate prouehitur. [c] IDEM: Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, vt ad altaris ministerium vlterius non accedat. [d] ISIDORVS in libro Etymologiarum: Cleros Græce, sors, vel hæreditas dicitur: propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent. * HIERONYMVS in Epistola: Clerici vita, Christi debet ornari Ecclesia. [e] IDEM: Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. * IDEM: Procuratores atque dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quod modo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? [f] IDEM: Ita age & viue in monasterio, vt clericus esse merearis, vt adolescentiam tuam nulla sorde commacules, vt ad altare Christi, quasi virgo de thalamo procedas, & habeas deforis bonum testimonium. Fœminæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant. * AMBROSIVS in Epistola: Tu quicumque in clero es, Domini portio es, & possessio eius, noli recedere de Domini tui possessione, vt dicas Domino, possedisti renes meos, suscepisti me de vtero matris meæ & ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, & recumbe. [g] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Cum Christus agnus innocens, immo ipsa cœlestis innocentia, quod est verius, tantum se contempserit pro Ecclesia, vt eam sine macula, vel vlla ruga redderet illibatam, qualis est ille clericus, cui ad hoc sponsa Christi committitur, vt pro vnius fœminę amore, culpari totam Ecclesiam patiatur? * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Laici delinquentes, facile emendantur, clerici autem si semel euaserint, inemendabiles sunt. [h] BERNARDVS de contemptu: Væ væ in domo Dei horrendum videmus. Quid: Idololatras ministrantes. Mentior, si non idolorum seruitus auaritia est. Si non quibusdam etiam venter suus factus est Deus suus. Quod enim quisque præ cæteris colit, id sibi Deum constituisse perhibetur. [i] IDEM Res pauperum, non pauperibus date, per sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia pauperum facultates sunt Ecclesiarum, & sacrilega eis cupiditate surripitur, quidquid sibi ministri, & dispensatores, non vtique Domini, vel possessores, vltra victum accipiunt, & vestitum. [k] IDEM in sermone: Dilatata videtur Ecclesia: & ipse clericalis sacratissimus ordo super numerum multiplicatus est. Verum, & si multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiam; dum nihil minus appareat defecisse meriti, quam numeri accessisse. Multa infra libro tertio, in capitulo de familiaritate.

a Idem in Reg. lib. 3. ca. 26.
b Ibid. lib. 2. cap. 86.
c Ibid. lib. 3. cap. 26.
d Isid. Etymol. lib. 7. cap. 12.
e Idem Epi. 2. ad Nepo. ante med. tom. 1.
f Ibid. epist. 4. ad Rusti.
g Est apud Cypr. tom. 3. Pamm. edit.
h Bern. in Declamat. super Ecce nos, ante med.
i Ibidem.
k Idem in serm. de conuersi. ad Cleri. c. 29.

CAPVT XXIII.

De Beneficiatis.

GREGORIVS [l] in Registro: sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere, non oportet. [m] IDEM: Laudabile studium, & conueniens est clerico, & religioso, terrenis gratam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus transitoriis mansura semper charitatis lucra mercari. [n] IDEM: loquens de illo verbo Ioannis: Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia ex panibus meis manducastis, & saturati estis. Per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitę præsentis exquirunt: nec cogitant, quid bene viuendo imitari debeant, sed quę concupiscendo compendia sortiantur. * AVGVSTINVS in Epistola: Si priuatim, quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procuratione quodam modo gerimus, non proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. [o] IDEM: de verbis Domini: Clericus si non contentus stipendiis fuerit, quæ de altario, Domino iubente, consequitur, sed exercet mercimonia, intercessiones vendit munera libenter amplectitur, hic negotiator magis potest videri, quam clericus. [p] BERNARDVS super Cantica: Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiarum Dei: qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, vt stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impie, sacrilegeque sibi retinent, & in vsus suæ superbiæ, atque luxuriæ victum pauperum consumere non verentur: duplici profecto iniquitate peccantes, eo quod & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus, abutuntur. [q] IDEM in Epistola: Honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne, & secundum Deum administrare, & velint, & possint. Et infra: Nec cuiquam, vel adulto plures in pluribus Ecclesiis habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnā vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ vtilitatem. [r] IDEM: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. [s] IDEM: Conceditur tibi, vt si bene deseruis, de altario viuas, non autem vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deaurata, varia griseaque pellicea. [t] IDEM de contemptu: Væ væ tibi clerice, mors in olla, mors in ollis carnium, mors in deliciis est: non modo quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia populi peccata constat esse, quæ comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Sollicitus esto tanquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus. [u] IDEM: Quando poterit necessariis esse contentus, qui eo animo introiuit, vt stipendia clerici in vsus voluptatis, curiositatis, & vanitatis congreget, seruet, & expendat? Triplex est ergo funiculus, qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit: qui impure intrat, indigne ministrat, & ipso fructu abutitur temporali. [x] IDEM: Non ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt, de Euangelio quærere delicias, vel ornatum: sed viuere, vt ait Paulus ex eo, vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulæ irritamenta, vel incentiua libidinis habere; & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere. IDEM: De altario, inquit Apostolus, viuat, non superbiat, non luxurietur: denique non ditetur, non contra sancti cuiusquam plane dignam omni acceptione sententiam ex clericatu ditior fiat. Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos, aut neptes, ne filias dixerim.

l Greg. in Reg. lib. 2. cap. 82.
m Ibid. lib. 7. cap. 27. indict. 2.
n Idem lib. 26. Mor. ca. 16. cir. med.
o Aug. de verb. Do. ser. 19. in fin. tom. 10.
p Bern. in Cant. ser. 23. post med.
q Idem Epi. 271. ad Comitem Theobaldum.
r Ibid. Epi. 2. ad Fulconem cir. fin.
s Ibidem.
t Idem in declamat. super Ecce nos, longe ante med.
u Ibidem.
Eccles. 4. c
x Ibidem.
Ibidem. 1. Cor. 9. b & 1. Tim. 6. b.

CAPVT XXIV.

De Ambitiosis.

GREGORIVS [y] in Registro: Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus, sic qui vltro ambit, vel importunum se ingerit, est proculdubio repellendus. [z] IDEM: Verecundum nobis est, & dicere pudet, quia sacerdotes sibi dicatū accipiūt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt. [a] IDEM: Ordinate ad ordines accedendum est: nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta ascensum quærit. [b] IDEM: in pastorali: Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quādo ars artium est regimen animarum. [c] IDEM: Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Ex se nāque, & non ex arbitrio sūmi Creatoris regnāt ij, qui nullis fulti virtutib⁹ nequaquā diuinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, cul

y Greg. in Reg. lib. 7. cap. 110. ante med.
z Ibid. lib. 4. cap. 97.
a Ibid. lib. 6. c. 110. paululum à med.
b Idem past. p. 1. c. 1. in prin.
c Ibidem.

si, culmen regiminis rapiunt potius, quam assequuntur. [a] IDEM: Sacrum officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis cæterorum subiectione pascitur, laude propria lædatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. [b] IDEM: Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit, cum deesset anhelare. IDEM: Quod dicere pudet, supra in capitulo de prælatis malis. [c] ISIDORVS de summo bono: Qui regimen sacerdotum contendit appetere, ante se discutiat, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id, quod vocatur, accedat: reatum quippe culpa geminat, si quis cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. [d] IDEM: Qui ad hoc conuersionem sanctitatis prætendit, vt aliis quandoque præesse possit, iste non discipulus Christi, sed prauitatis, & Antichristi sectator existit: quia non pro Deo, sed pro sæculi honore portare studet crucis Christi contumeliam & laborem. [e] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si teneatur, & administretur, vt decet, tamen indecenter appetitur. [f] IDEM de Trinitate: Homines diabolum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta, vel etiam perosa iustitia, potentiæ student eiusque vel adeptione lætantur, vel inflammantur cupiditate. [g] AMBROSIVS super Lucam: Si Dominus Iesus propria deseruit, tu aliena cur quæris? Si creator omniū sæculi gloriam subeundæ paupertatis virtute contēpsit, cur tu fastidias ad quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea, quæ ad vsum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. [h] IDEM: Ordinatio mundi à Deo, opera mundi à malo: ita etiam à Deo potestatum ordinatio, à malo ambitio potestatis. [i] IDEM: Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subuertere, facit ambitio criminosos. Habet enim forensem gratiam, domesticum scelus, & vt dominetur aliis, prius seruit. [k] BERNARDVS de consideratione: O ambitio ambientium crux, quo modo omnes torquens, omnibus places. Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis eius. An non limina Apostolorum plus ambitio, quam deuotio terit? [l] IDEM super Missus: Quoties hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendo, & tunc vere non sapio ea, quæ Dei sunt. [m] IDEM: Videas homines pecuniosos ad honores quosque Ecclesiasticos peruolare, moxque applaudere sibi sanctitatem, vestium duntaxat mutatione, non mentium, & dignos se æstimare dignitate, ad quam ambiendo peruenerunt, quodque si audeo dicere, adepti sunt nummis, attribuere meritis. [n] IDEM super Cantica: O vtinam prælati tam vigiles reperirentur ad curam, quam alacres currunt ad cathedram. [o] Idem: Non probe, satis præesse affectas, quibus prodesse non curas, & quorum non zelas salutem, subiectionem nimis ambitiose vendicas tibi. [p] Idem in Epistola: Ambitio mater hypocrisis, latebras amat, & tenebras quærit, lucis impatiens. Ambitio spurcum vitium in imo iacet, videt tamen omne sublime, sed videri ipsa refugit: nec mirum, optato namq; necesse est careat, nisi caueat arbitros. [q] IDEM: Curritur in clero passim ab omni ætate, & ordine à doctis pariter, & indoctis ad Ecclesiasticas curas, tanquam sine curis quisque victurus sit, cum ad curas peruenerit. [r] IDEM super Qui habitat: Radix iniquitatis ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sāctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. [s] IDEM: Omnes quæ sua sunt quærūt: non quæ Iesu Christi: ipsa quoq; Ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæstū, & tenebrarū negotia transiere: nec in his animarū salus, sed luxus quæritur diuitiarū. Propter hoc tōdentur, propter hoc frequentāt Ecclesias, Missas celebrāt, psalmos decantānt. Pro Episcopatibus, & Archidiaconatibus hodie decertatur, vt Ecclesiarum redditus in superfluitatis, & vanitatis vsus dissipentur. [t] IDEM de cōtemptu: Alius vndique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat, & dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare non erubescit, manibus & pedibus repens, si quo modo tandē se ingerere queat in patrimonium Crucifixi, & bona Domini, quæ sola ex omnibus inueniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenissimo die, vt sua districte repetat, rediturus. [u] IDEM: Vniuersos in ordinibus Ecclesiasticis, cęterisque ad sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium, aut diuitias, seu corporis voluptatē, postremo, quę sua sunt, non quæ Iesu Christi, manifeste prorsus, & indubitanter non ea, quæ Deus est charitas, sed aliena à Deo, & omnium radix malorum cupiditas introducit. [x] IDEM: Potentes potenter tormenta patientur. Ascendat superbia tua semper, sequere regem tuum, omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare præbendas, inde ad Archidiaconatum euola, deinde aspira ad Episcopatum, nec ibi quidem requiem habiturus: quoniam sic itur ad astra. [y] IDEM in sermone: O peruersitas, ô abusio filiorū Adam, qui cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, ipsi & leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum ipsis etiam angelicis humeris formidandos. [z] IDEM: Curritur passim ad sacros ordines, & reuerenda quoq; ipsis spiritibus angelicis mysteria homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque enim signum regni cælestis occupare, aut illius timent Imperij gestare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, sedet iniquitas, luxuria dominatur, superbia principatur.

CAPVT XXV.

De Studentibus.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. [b] IDEM: A feruore mentis, vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quousq; proximos, ipsi aliquo modo viuēdi vsu veterascimus, & assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen vetustate quotidie, si studia circumspectionis inuigilent, orando, legendo, bene videndo, renouamus. [c] IDEM super Ezechielem: Qui idcirco in sacro eloquio ea, quæ dignitatis sunt, contemplatur, vt per hoc, quod intelligit occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ veritatis sanari appetit, sed doctus videri: iste nimirū intellectus sui pennas desuper non extendit. [d] IDEM: In verbis sacri eloquij, iste debet studij nostri ordo seruari; vt hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, & cognoscentes mala, quæ fecimus, ipsa vitemus, ne alia faciamus. Et cum iam ex magno vsu lacrymarum de peccatorū remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam quoq; & alios trahamus. [e] IDEM in pastoralibus: Valde inter humana verba cor nostrum defluit, cumq; indubitanter constet, quod exterius occupationū tumultibus impulsum à semetipso corruat, studere incessabiliter debet, vt per eruditionis studium resurgat. [f] IDEM in Registro: Dum his, quibus ædificamur, innitimur, locum sine dubio deceptionis excludimus. [*] HIERONYMVS in originali super Michæam: Non æstimes in eo te placere Deo, si sermones, id est, scripturas illius legas: tūc enim scripturæ prosunt legenti, si quod legitur, opere compleatur. [g] ISIDORVS de summo bono: Lector strenuus ad potius implēdum, quæ legit, quam ad sciendum erit promptissimus. Minus enim pœna est nescire, quod appetas, quam ea, quæ noueris, non implere. [h] IDEM in Synonymis: Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris, antea esto auditor, postea doctor. [i] IDEM: In disputatione tolle certamen, tolle pertinacē vincendi defensionem: cede cito veritati, non contradicas iustitiæ. [k] IDEM: Disputare stude,

a Ibid. par. 1. c. 8.
b Ibid. par. 1. c. 9.
c Isid. lib. 3. de sum. bo. c. 34 sent. 4.
d Ibid. ca. 19. sent. 3.
e Aug. de ciui. Dei. lib. 19. cap. 19. in fin. tom. 5.
f Idem de Trin. lib. 13. c. 13. tom. 3.
g Amb. lib. 4 in Luc. cap. 4. tom. 3.
h Ibidem.
i Ibidem.
k Bern. lib. 3. de consid. ante med.
l Idem homil. 1. super Miss. est, non longe à fin.
m Ibid. hom. 4. post med.
n Idem in Cant. ser. 77. ante med.
o Ibid. ser. 23. ante med.
p Idem epist. 126 ad Episc. Aquitanos, ante med.
q Ibid. epist. 42. ad Henri. Senon. Archiepisc. longe post med.
r Idem super Qui habitat, ser. 6. ante med.
s Ibid. prope fin.
t Idem in Declamat. super Ecce nos antemed.
u Ibidem.
x Ibid. Sap. 6. b.
y Idē ser. 2. in Ascen. Dom. prope fin.
z Idem ser. de conuers. ad Cleric. c. 19.
a Greg. lib. 6. Mor. c. 6. in fi.
b Ibid. lib. 19. cap. 16. post med.
c Idem ho. 4. in Ezec. ante med.
d Ibid. hom. 10. non longe à prin.
e Idem pastor. 2. par. c. 11. paululum à princ.
f Idem Reg. lib. 7. ind. 2. c. 110. cir. fi. & lib. 12. indict. 7. ca. 31. cir. fin.
g Isidor. de sum. bon. li. 3. c. 8. sent. 4.
h Idem lib. de Syno. 19. c. 16
i Ibidem.
k Ibidem.

non superare: plus dilige audire, quam dicere: plus auscultare, quam loqui. [a] AVGVSTINVS in sermone: A Multos reperimus negligentissimos iustitiæ, & auidissimos sapientiæ: hos docet scriptura diuina peruenire non posse ad id, que appetunt, nisi seruando quod negligunt: Fili, inquit, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Dominus præbebit illam tibi. [b] IDEM de ciuitate Dei: Philosophiæ est finis boni: nulla est igitur causa philosophandi nisi finis boni. Quamobrẽ, quæ nullum boni finem sectatur, nulla philosophiæ secta dicenda est. [c] IDEM de Trinitate: Nec pigebit me sicubi hæsito quærere, nec pudebit me, sicubi erro, discere. [d] IDEM: Quisquis hæc legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum cognoscit, reuocet me. Et post. Et hoc placitum primum B atque tutum coram Domino Deo nostro, cum omnibus gratum, quia ea, quæ scribo legunt: & in omnibus scriptis meis, maxime in his, vbi quæritur vnitas Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. [e] IDEM de opere monachorum: Quæ est ista peruersitas, lectioni obtemperare nolle, dum vult ei vacare: & dum id quod bonum est, diutius legatur, ideo facere nolle, quod legitur? [f] BERNARDVS super Cantica: Scias quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine, vt id prius addiscas, quod est maturius ad salutem. Quo studio, vt id ardentius, quod est vehementius ad amorem. Quo fine, vt non ad inanem gloriam, aut propter curiositatem, aut aliquid simile: sed tantum ad tuam, & proximi ædificationem, & ad Dei gloriam. [g] IDEM: Sunt qui scire C volunt eo fine tantum, vt sciant, & turpis curiositas est: & sunt, qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est: & sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam aliis vendant, verbi causa pro pecunia, & honoribus, & turpis quæstus est: sed sunt quoque qui scire volunt, vt alios ædificent, & charitas est: & item, qui scire volunt, vt ædificentur, & prudentia est. [h] IDEM in epistola: Falleris, fili, falleris, si te putas inueniri apud mundi magistros scientiam, quam soli Christi discipuli, id est mũdi contemptores Dei munere assequuntur. Non enim hanc lectio docet, sed vnctio: non litera, sed spiritus: non eruditio, sed exercitatio in mandatis Dei. [i] IDEM: Non recte proditur ad scientiæ limen, nisi iustitiæ germen præcedat ad animam, ex quo formetur granum vitæ, & non palea vanæ gloriæ. [k] Idem in sermonibus: D Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen vsque hodie tanta videas concupiscentia plurimos reperire filiorum Adam, ac sic non nouerint, quantum pater illorum illius montis ascensu descenderit: immo, quam grauiter ceciderit, quantum tota deiecta sit, & conquassata posteritas. [l] SENECA in epistola: Tam diu discendum est, quemadmodum, viuas, quamdiu viuis.

[a] Aug. serm. 1. de annuntiat. Domi. tom. 10.
[b] Idem de ciui. Dei lib. 19. c. 1. prope fin. tom. 5.
[c] Idem de Trin. lib. 1. ca. 2. to. 3.
[d] Ibid.
[e] Idem de opere Monac. lib. vnico. c. 17. to. 3.
[f] Bern. in Cant. serm. 36. ante med.
[g] Idem.
[h] Idem epi. 108. ad Thomam de S. Audomaro.
[i] Ibidem
[k] Idem ser. 4. in Ascen. Dom. non longe à prin.
[l] Sen. epist. 76. in prin.

CAPVT XXVI.

De Aduocatis.

GREGORIVS [m] super Ezechielem: Iustus aduocatus iniustas causas nullo modo accipit, nec verba dare pro iniustitia consentit. [n] IDEM super illud Iob: De cõuallibus ista rapientes, cum singula reperissent; ad ea cum clamore currebant. In valle repertis singulis, cum E clamore occurrere, ex subortis causarum occasionibus, etiam pro parua stipe litigare. [o] AVGVSTINVS de verbis Domini: Vsque adeo cupiditatis inoleuit malum, vt iam ex consuetudine vendantur leges, corrũpantur iura, sententia ipsa venalis sit, & nulla iam causa possit esse sine causa. [p] BERNARDVS de consideratione: Quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, non Domini. [q] IDEM: Certe lex Domini immaculata, conuertens animas. Hæc autem non tam leges, quam lites sunt, & cauillationes subuertentes iudiciũ. [r] IDEM: Miror, quemadmodum religiosę aures tuę audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum, quę magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, & labia dolosa claude. [s] IDEM: Aduocati sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium: diserti, aduersus iustitiam: eruditi, pro falsitate: sapientes sunt, vt faciant malum: eloquentes, vt impugnent verum. [t] IDEM: Iniqua omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia non coëgit. Appellare, non vt graues; sed si graueris licet. [u] IDEM; Qui non grauatus appellat, liquet quia aut grauare intendit, aut tempus redimere.

[m] Greg. ho. 7. in Ezec. circ. fin.
[n] Idem. l. 20. Moræ. c. 15. post med.
[o] Aug. ser. 19. de verb. Domi. post med. to. 10.
[p] Bern. de Consid. l. 1. ante med.
[q] Ibidem.
[r] Ibidem post med.
[s] Ibidem.
[t] Ibid. lib. 3. ant. med.
[u] Ibidem.

CAPVT XXVII.

De Religiosis bonis.

GREGORIVS [x] in Registro: Expedit paruo incommodo, à strepitu causarum seruos Dei quietos existere, vt & vtilitates collectæ per negligentiam non pereant, & seruorum Dei mentes ad opus diuinum liberiores existant. [y] IDEM: Sicut veraciter aduersus religiosos dicta crimina digna sunt vltione plectenda: ita ab illatis nihilominus sunt absoluendi, quando nullus eos culpæ reatus astringit. [z] AVGVSTINVS in regula: Non debent velle omnes, quod paucos vident, amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantum possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. [a] IDEM de moribus Ecclesiæ: Quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam sanctissimam, & castissimam congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, placati, concordissimam vitam, & intentissimam in Deum, grauissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse facere meruerunt? [b] ISIDORVS in libro Etymologiarum: Religiosus, ait Cicero, à relego est appellatus, quia retractat, & tanquam relegit ea, quæ ad cultum diuinum pertineant. [c] IDEM de Summo bono: Sancti viri funditus sæculo renuntiantes, ita huic mundo moriuntur, vt soli Deo viuere delectentur: quantoque ab huius sęculi cõuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam Dei, & Angelicæ societatis frequentiam contemplantur. [d] BERNARDVS super Cantica: Omnis in vobis, qui cęterorum infirmitates tam corporum, quam animorum nõ solum patienter supportat, sed insuper, scil. si valet, iuuat obsequiis, confortat alloquiis, informat consiliis: & si hoc forsitan non potest propter disciplinam, sollicitus saltem orationibus solatiari non cessat infirmos. Omnis, inquã, qui talia operatur in vobis, bonum omnino inter fratres spargit odorem. [e] IDEM: Optimum in moribus dixerim, qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut inuideat paribus, aut subiectis, vel desit in cura, vel in superbia præsit, prælatis obediens, sociis congruens, subditis vtiliter condescendens. [f] IDEM in epistola: Conuersare simpliciter inter fratres Deo deuotus, magistro subditus, senioribus obediens, iunioribus obtemperans, Angelis placens, verbo vtilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. [g] IDEM in sermonibus: Tu qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, socialiter, & humiliter: ordinabiliter tibi, socialiter proximo, humiliter Deo. * IDEM: Certum triumphati mundi testimonium est, si corpus castigas, & subiicias seruituti, ne perniciosa libertate seruiat voluptati: si fletui præbeas oculos magis, quã curiositati: si deniq; spirituali dilectione flagrans, nulli dederis animum vanitati. [h] IDEM: Quoniam spectaculum facti sumus, & Angelis, & hominibus: Seminemus hominibus exemplum bonum per aperta opera bona: seminemus Angelis gaudium, per occulta suspiria sancta. [i] IDEM in congregatione positus, voluntates aliorũ tuis voluntatibus anteponas: vt non solum sine querela, sed etiam cum gratia maneas inter fratres, portans omnes,

[f] Ibidem.
[x] Greg. Reg lib. 1. indict. 9. ca. 67.
[y] Ibid. lib. 6. indict. 15. cap. 182.
[z] Augůst. in Reg. 3. c. 15.
[a] Idem de mori. Eccle. c. 31. to. 10.
[b] Isid. Etymol. lib. 10.
[c] Idem de sum. bon. lib. 3. c. 17. sent. 1.
[d] Bern. in Cant. serm. 12. circ. med.
[e] Ibid. serm. 23. circ. me.
[f] Idem epist. 87. ad Ogerium post med.
[g] Idem. ser. 1. in fest. Apostol. Petri & Paul post med.
[h] Idem in serm. de S. Benedicto post med.
[i] Idem serm. 1. in vigil. Nat. Dom. post med.

orans pro omnibus,vt & de te quoque dicatur:Hic est fratrum amator. * Idem: Parum timet diabolus ieiunantes,vigilantes,continentes, quia tam de istis, quam de illis multos traxit in laqueum ruinæ:sed concordes, & vnanimiter viuentes in domo Domini, coniuncti Deo, & sibi per vinculum charitatis, hi dolorem, hi timorem,hi liuorem diabolo ingerunt.

Caput XXVIII.

De Religiosis malis.

Gregorius [a] in Moralibus: ex actione sæculariũ confunditur actio religiosorũ, dum illi etiam promittendo non seruant, quæ in præceptis audiunt:& isti viuendo ea custodiunt,in quibus nequaquam legalibus mandatis adstringũtur.[b] Idem:Sæpe nonnulli prauitatis aperte vias deserunt,sanctitatis habitũ sumunt:moxque vt prima limina bene viuẽdi cõtigerint,obliti quid fuerint, affligi iam per pœnitentiam de perpetratis nequitiis nolunt:laudari autem de inchoata iustitia appetunt: præesse cæteris melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum iuxta votum præsens prosperitas sequitur,multo,quam prius fuerat,de sanctitatis habitu peiores fiunt.[c] Idem:Praui homines cultum religionis assumunt,& bonorum vitam sub despectis vestibus iniquis moribus premunt.[d] Idem super Ezechielẽ:Sæpe quosdam videmus ad vocem prædicationis,quasi ex conuersione compunctos,habitum,nõ animum mutasse:ita vt religiosam vestem sumerent,sed ante acta vitia non calcarent.Augustinus in cap.de Ira:Melior est,&c [e] Idem de opere monachorum:Qui veram ostendit corporis infirmitatem,humane tractandus est:qui autẽ falsam prætendit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est. [f] Idem:Vtinam isti,qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis:neque enim tam multos ad imitationem inuitarent,si eis non tantum exẽpla pigra, sed etiã muta proponerent.[g] Idem in epistola:Ex quo Deo seruire cœpi,quo modo difficile sum expertus meliores,quã qui in monasteriis profecerunt:ita nõ sum expertus peiores,quã qui in monasteriis ceciderũt.[h] Isidorus de Sũmo bono: Atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt,qui quod professione spoponderunt,opere implere contempserunt.[i] Bernardus super Missus: Illam, qua sæculum deseruimus, humilitatẽ deserentes, dũ post hoc cogimur inepta denuo sectari studia sæcularium,canes efficimur reuertẽtes ad vomitum.[k] Idem: Video,quod magis doleo,post spretam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addiscere,ac sub alis mitis,humilisque magistri grauius insolescere,& impatientes fieri in claustro amplius,quam fuissent in sæculo.Quodque magis peruersum est,plerique in domo Dei non patiuntur haberi se contemptui, qui in sua domo non nisi contẽptibiles esse potuerunt: vt quia videlicet vbi a pluribus honores appetuntur, id est in sæculo, ipsi locum habere non potuerũt, nec meruerunt:saltem ibi honorabiles videãtur, vbi ab omnibus honores contemnuntur.[l] Idem in Apologia:Quid facit superbia sub pannis humilitatis tuæ Domine Iesu? Nunquid nõ habet, quo se palliet humana malitia,nisi vnde inuoluta est Saluatoris infantia? [m] Idem in epistola:Iungant se animis, qui iuncti sunt institutis.Inuicem se foueant,inuicem se defendant,inuicẽ onera sua portent.Ait enim sapiens:Frater adiuuans fratrẽ, ambo consolabuntur.Quod si alterutrum,quod absit,se corroserint,& momorderint,nõne simul ambo desolabuntur? *Idem:Qui debitorem,& procuratorem carnis se constituit,vt magis ventrem sterilem pascere,quam animæ studeat bene facere,nullum religionis iugum,quantumlibet leue,quantumlibet suaue videatur,ei tolerabile est. Vnde contingit,vt neque hic,vbi sine murmure esse nõ potest,neque in futuro,vbi pœnam murmurationis tolerare necesse est,pacem inueniat:vbi autem nõ est pax, ibi nec Deus,quia in pace factus est locus eius.[n] Idem in sermonibus:In omnibus fere religiosis congregationibus sane inuenire est homines pusillanimes,& remissos, deficientes sub onere,virga, & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia pusillanimis tristitia est, quorum breuis,& rara compunctio,animalis cogitatio, & tepida conuersatio est: quorum obedientia sine deuotione:sermo,sine circumspectione: oratio,sine cordis intentione: lectio, sine ædificatione. [o] Idem: Sunt in nos tria genera hominum, ipsaque satis incongrua, & ordini, & homini, qui hanc viam ingressus est. Sunt enim,qui bene inceperunt, sed defecerunt cito:& sunt, qui nunquam inceperunt, sed in sua mollitie permanserunt: & sunt, qui captantur spiritu leuitatis, tardi, ad audiendum: veloces,ad loquendum,paratissimi rursum enumerare, quod faciunt. Sed quid faciunt tamen? [p] Idem:Magna est confusio,& magna valde,& ardentius sæculares perniciosa desiderant,quam nos vtilia; citius illi ad mortem properant,quam nos ad vitam.[q] Idem: De eo qui habitum habet religionis,& non vitam,Propheta inquit:Comederunt alieni robur eius,& ipse nesciuit. Exteriorem quippe superficiem intuens religiosus malus,salua sibi omnia suspicatur,non sentiens vermem occultum, qui omnia interiora corrodit: manet tonsura, vestis necdum mutata est: ieiuniorum regula custoditur,statutis psallitur horis,sed cor eorũ longe est a me,dicit Dominus.[r] Idem in epistola:Multo facilius reperies multos sæculares conuerti simpliciter ad bonum, quam vnum quempiam de religiosis proficere de bono in melius.Rarissima enim auis in terris est,qui de gradu, quem in religione semel attigerat,modicum,vel parumper ascendit.

Caput XXIX.

De Nouitiis.

Gregorius [s] in registro:Omnibus cuiuslibet ætatis,aut officij onerosa est nouitas.[t] Idem: Quisquis diuina inspiratione compunctus,relictis sæculi huius actionibus ad Deum conuerti festinat;ita cum charitate suscipiendus est,& blandis per omnia consolationibus refouendus,vt in ea,quam elegit Deo adiuuante, delectetur modis omnibus conuersatione persistere. [u] Idem super Ezechielem:Nullus qui ad bonũ propositũ conuersus adhuc in mẽtis teneritudine esse cõspicitur, despiciatur:quia frumentum ab herba incipit, vt granũ fiat. [x] Isidorus de summo bono:Primordia cõuersorũ blandis refouenda sunt modis,ne si ab asperitate incipiant,exterriti ad priores lapsus recurrãt.Qui enim conuersum sine lenitate erudit, exasperare potius,quã corrigere nouit. [y] Bernardus de amore Dei:Feruorem nouitiorũ nõ decent illæ misericordes in seipsos discretiones, & districtionũ dispensationes, facilesque indulgentiæ suo iudicio tribuendæ, non tamen recusandæ sunt alieno iudicio.[z] Idem:A nouitio in seipsum rigida debet esse censura, & districta seueritas: ad regentem autem, vel consulentem spectat paterna vel fraterna charitas,& pietas:si alterum horum desit, vel in deside, & in tepido non spero cursus perseuerantiam vel in præcipiti timeo ruinam. [a] Idem:Animalem discretum, nouitium prudentem, insipientem sapientem, in cella diu posse consistere,in congregatione posse durare, impossibile est. [b] Idem: Docendus est nouitius sic habere corpus suum, sicut ægrum commendatum, cui etiam multum volenti,inutilia sunt neganda,vtilia vero etiam nolenti ingerenda: Sic de corpore suo agere, sicut de non suo,sed eius a quo pretio magno empti sumus, vt glorificemus eum in corpore nostro. [c] Idem super,Qui habitat:Obsecro vos nouellæ plantationes Dei,vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni,& mali;nolite sequi cordis vestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tanquam rudes adhuc versutus ille venator decipiat. [d] Idem super Cantica: Placent,fateor,in nouitiis, quantum ad ea, quæ in facie

sunt,

a Gregor. in Mora. præf. in Iob c. 2.
b Greg. li. 8. Mora. c. 21. in fin.
c Ibid. li. 31. c. 4. post med.
d Idem homil 10. in Ezec. ante med.
e Aug. li. de oper. Monac. cap. 19. tom. 3.
f Ibid. cap. 22. in fin.
g Idem epi. 137. ad Clerum & popul. Hippo. in fi. tom. 2.
h Isidor. de sum. bon. li. 3. cap. 22. sent. 3.
i Bern. homil. 4. sup. Missus est, prop. fin.
k Ibid. paulo ante.
l Idem in Apolog. ad Guillelmum abbatem paululum à princ.
m Idẽ epist. 243. ad Cõrad. Regem Romanorum.
n Idem ser. 6. in Ascen. Dom. ante med.
o Idem ser. de ligno, fœno, & stipula.
p Idem ser. 1. ad fratres post med.
q Idem ser. 2. in cap. ieiunij ante med.
r Idem epi. 96. ad Richard. Fontan. abb.
s Greg. Regist. lib. 4. indict. 13. c. 89.
t Ibid. li. 5. indict. 14. c. 149.
u Idem homil. 15. in Ezech. ante med.
x Isidor. li. 2. de sum. bon. cap. 8. sent. 5.
y Bern. lib. de natura & dignitate amoris diuini, c. 3. cir. med.
z Ibid.
a Idem de vita solit. ad frat. de Monte Dei, ante med.
b Ibid.
c Idem ser. 3. in ps. Qui habitat, in princ.
d Idem ser. 63. in Can. post. med.

ſunt, neglectior vtique is, qui foris apparet corporum cultus, & veſtiū minor cura, ſermo rarior, vultus hilarior, aſpectus verecundior, inceſſus maturior.[a] IDEM in ſermonibus: Ante omnia timor nouitiis neceſſarius eſt, quo nimirum peccata præterita poſſint delere, cauere futura. Timor enim Domini, vt ait Scriptura, expellit peccatum, ſiue quod admiſſum eſt, ſiue quod tentat intrare: expellit hoc pœnitendo, illud reſiſtendo.

a Idem ſer. de diuerſis affectionibus animæ poſt med.

CAPVT XXX.

De Iuuenibus.

GREGORIVS[b] in regiſtro: Eſto ſollicitus, vt pueri ad ſacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculoſius cadant, quanto citius alta conſcendere feſtinant.[c] IDEM in Moralibus: Immenſa ſuperbia iuuenum eſt à ſeniori ſibi reuerentiam exigere, & ſilentium imperare meliori.[d] IDEM in Paſtorali: Iuuenes plerumque ſeueritas admonitionis ad profectum dirigit: ſenes vero ad meliora opera deprecatio blanda componit. IDEM ſupra in capitulo de vſurpantibus prædicationem: * IOANNES CHRYSOSTOMVS de Compunctione: Non canities laudabilis, neque iuuentus culpabilis exiſtit, multi quippe, & in iuuentute philoſophiam demonſtrarunt, & in ſenectute lapſi ſunt. Canities ſapientiæ, non capilli candidi commendantur.[e] CYPRIANVS de duodecim abuſionibus: Sicut in ſenibus ſobrietas, & morum perfectio requiritur: ita in adoleſcētibus & iuuenibus obſequium, & ſubiectio, & obedientia rite debetur. [f] AMBROSIVS de Officiis: Pulchra virtus adoleſcentium verecundia, & ſuauis gratia, quæ non ſolum in factis, ſed etiam in ipſis ſpectatur ſermonibus.[g] IDEM: Vt in ſenibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adoleſcentibus verecundia velut quadam dote commendatur. [h] IDEM de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta ſit, iuuentus tamen ſuſpecta eſt. [i] BERNARDVS ſuper Cantica: Quid amabilius verecundo adoleſcente: quam pulchra hæc, & quam ſplendida gemma morum in vita, & vultu adoleſcentis: quam vere, & minime dubia bona nuntia ſpei, bonæ indolis index?[k] IDEM de Conſideratione: Verboſulum adoleſcentem, & ſtudentem eloquentiæ, cum ſapientiæ ſit inanis, non aliud, quam iuſtitiæ hoſtem reputes: & pro huiuſmodi falſis fratribus dicit ille magiſter diſciplinæ: Manus nemini cito impoſueris.[l] IDEM de Amore Dei: Sapientes latent, & deliteſcunt: pueri regnant, & principātur, & fiunt principes, qui mane comedunt: & væ terræ illi. IDEM infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. Eia lætare.[m] ANSELMVS de Similitudinibus: In iuuene tria notantur, quibus ad probitatem venturus prænoſcitur: hæc autem ſunt taciturnitas, corporis continentia, & verecundia.

b Greg. Regiſt. li. 2. indi. 11. c. 86.
c Idem lib. 24. Mor. c. 7. verſ. fi.
d Idem Paſt. 3. p. c. 1. admoniti. 2.
e Cyp. li. de duodecim abuſib. c. 3.
f Amb. lib. 1. offic. c. 18. tom. 4.
g Ibid. c. 17.
h Idem de Virg. lib. 3. paul. à prin. tom. 4.
i Bern. in Cant. Ser. 86. parum à princ.
k Idem de conſide. lib. 4. circ. med.
l Idem libr. de natu. & dignita. diuini amoris, c. 14.
m Anſelm. libr. de ſim. c. 139.

CAPVT XXXI.

De Monachis bonis.

GREGORIVS[n] in regiſtro, ad quendam Abbatem: Huius te præcepti ſerie commonemus, vt neque mulieres in monaſterio tuo deinceps qualibet occaſione permittas aſcendere, neque monachos tuos ſibi commatres facere.[o] IDEM in homiliis: Monachus reuerentiam ſui habitus in actu, in locutione, in cogitatione ſemper circumſpiciat: & ea quæ mundi ſunt, perfecte deſerat: & quod oſtendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.[p] ISIDORVS de Summo bono: Summa monachi virtus: humilitas, ſummum vitium eſt ſuperbia.[q] IDEM: Tunc aut ſe quiſquè monachum iudicet, quando ſe minimum omnium exiſtimauerit, etiam ſi opera maiora virtutum geſſerit. * Ioannes Chryſoſtomus de compunctione: Monachus non ſolum propterea dicitur monachus, quia vxorem non habet: ſed quia religioni Dei, & ſeruitio ipſius mancipatus eſt: & cura illi eſt, quemadmodum Deo, non ſæculo placeat, & qui magis eligit caſtitatē, quæ Deo chara eſt, & Spiritus ſancti habitatio.[r] HIERONYMVS in epiſtola. Humilitatem veſtium tumenti animo non appetas: ſæculariū & maxime potentum conſortia deuita: quid tibi neceſſe eſt ea videre ſæpius, quorum contemptu monachus eſſe cœpiſti?[ſ] IDEM: Monachus non docentis, ſed plangentis habet officium, qui vel ſe monachum lugeat, & Domini ſui ſemper pauidus præſtoletur aduentum, qui ſciens imbecillitatem ſuam, & vas fragile quod portat, timet offēdere ne impingat, & corruat, atque frangatur. Vnde & mulierum maxime iuuencularum vitat aſpectum, & intantum caſtigator ſui eſt, vt etiam quæ tuta ſunt, pertimeſcat.[t] BERNARDVS de præcepto, & diſpenſatione: Lego in regula, hæc: Conſideratio penes Abbatem ſit, & hoc vel illud eſſe in prouidentia, vel arbitrio, ſeu diſpoſitione Abbatis. Vt autem pro ſua voluntate aliquid mutet de regula, me ibi legiſſe non recolo: quinimmo, inquit, omnes magiſtram regulam ſequantur, nec ab ea temere deuietur à quoquam. Ergo nec etiam ab ipſo Abbate: Omnes, inquit, magiſtram ſequantur regulam: nemo igitur ſuam voluntatem.[u] IDEM: Super fratrum tranſgreſſiones, non ſuper patrū traditiones conſtituitur, qui Abbas eligitur, mandatorū cultor, vltor vitiorum.[x] IDEM in epiſtola: Ordo noſter abiectio eſt, humilitas, voluntaria paupertas, obedientia, pax, gaudium in Spiritu ſancto. Ordo noſter eſt eſſe ſub magiſtro, ſub Abbate, ſub regula, ſub diſciplina. Ordo noſter eſt ſtudere ſilentio, exerceri vigiliis, ieiuniis, ac orationibus, opere manuum, & ſuper omnia excellentiorem viam tenere, quæ eſt charitas: porro in omnibus his proficere de die in diem, & in ipſis perſeuerare vſque ad vltimum diem.[y] IDEM: Quoſcumque de tuis inueneris triſtes, puſillanimes, murmuroſos, ipſorum te patrem, ipſorum te noueris eſſe Abbatem, conſolando, exhortando, increpando. Tunc enim agis opus tuum, & portas onus tuum: & portando ſanas, quos ſanando portas. Si quis vero ita ſanus eſt, vt magis iuuet te quam iuuetur à te, huius te non patrem ſed fratrem: comitem, non Abbatem eſſe cognoſcas.[z] BENEDICTVS in regula: Magnopere debet ſollicitudinem gerere Abbas, & omni ſagacitate, & induſtria curare, ne aliquam de ouibus ſibi creditam perdat: nouerit enim infirmarum ſe curam ſuſcepiſſe animarum, non ſuper ſanas tyrannidē. [a] IDEM: Abbas non conturbet gregē ſibi commiſſum, nec quaſi libera vtens poteſtate iniuſte diſponat aliquid ſed cogitet ſemper, quia de omnibus iudiciis, & operibus ſuis redditurus eſt Deo rationem.[b] IDEM: Oportet Abbatem eſſe doctum lege diuina, vt ſciat vnde proferat noua & vetera: caſtum, ſobrium, miſericordem, vt ſuperexaltet miſericordia iudicium, vt ipſe idem à Domino conſequatur, odiat quoque vitia, diligat fratres. [c] IDEM: Abbas in ipſis imperiis ſuis ſit prouidus, & conſideratus, ſiue ſecundum Deum, ſiue ſecundum ſæculum ſit. Opera quæ iniungit, diſcernat, & temperet: cogitet diſcretionem ſancti Patriarchæ Iacob, dicentis: Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti vna die.

n Gregor. Reg. lib. 3. in dict. 12. c. 40.
o Idem homil. 17. in Euang. cir. fin.
p Iſidor. de ſum. bon. li. 3. cap. 20. ſen. 1.
q Ibidem conſequen.
r Hieron. epiſt. 13. poſt med. tom. 1.
ſ Idem aduerſus Vigilantium cir. fi. to. 1.
t Ber. tract. de precep. & diſp. ante med.
u Ibid. paulo ante.
x Idem epi. 142. ad Monach. Alpē.
y Idem epi. 73. ad Ramald. Abb.
z Benedic. in Reg. c. 27.
a Ibidem. cap. 63.
b Ibidem cap. 64.
c Ibidem.

CAPVT XXXII.

De Monachis malis.

GREGORIVS[d] in Dialogis: Monachus qui in terra poſſeſſionem quærit, monachus non eſt.[e] IDEM in Regiſtro: Si peculiaritas à monachis habetur, neque cōcordia, neque charitas in congregatione eadem poterit permanere.[f] IDEM: Quid eſt habitus monachi, niſi deſpectus mundi? quo modo ergo mundum deſpiciunt, qui in monachi habitu poſiti, aurum quærunt?[g] IDEM: Monachorum quidem ſpecies tenetur, multa vero ſub ſanctitatis habitu ſæcularia aguntur.[h] IDEM: Monachi mihi terrenę mentis eſſe omnino apparuerūt, qui nimis terrenum hominem Abbatem habere quæſierunt.[i] ISIDORVS in etymologiis: Monachus Græca etymologia vocatur, eo quod ſingularis ſit. Monos enim Græcè ſingularis dicitur. Ergo ſi ſolitarius vel ſingularis interpretatur

d Greg. li. 3. Dialog. c. 14.
e Idem in Reg. lib. 10. indict. 5. cap. 22.
f Ibidem.
g Idem lib. 6. indic. 15. cap. 193.
h Ibid. lib. 10. indic. 5. cap. 22.
i Iſid. ety. li. 7. c. 13.

tatur vocabulum monachi, quid facit in turba, qui solus esse debet? a IDEM de Sūmo bono: Multi monachorum amore parentum non solum terrenis curis, sed etiam forensibus iurgiis inuoluuntur, & pro suorum temporali salute amicorum, suas animas perdunt. b IDEM: Maxime per cenodoxiam subiicit sibi diabolus monachum, vt quem per sæculi amorem retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & per superbiæ tumorem subditum faciat. c IOANNES CHRYSOSTOMVS, de compunctione: Eos, qui videntur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, per latam, & spatiosam viam velle incedere, nonne tibi prodigiosum videtur? d IDEM: Denique monachi cum de monasteriis requirunt, & de locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, si requies sit in loco, si abundent omnia. Idem in capitulo de propinquitate: Dico tibi monache, &c. e HIERONYMVS in epistola: Monachum, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem accepta eleemosyna, quę indifferenter omnibus patet, institorem habeto potius, quàm monachum. f BERNARDVS in epistola: Labor, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeunt, vestræ linguæ in omnibus audiuntur consiliis, vestræ manus omne diripiunt patrimonium. g IDEM super Canticis. Quale est hoc vt in omnibus fluuiis, agris, hortis, cellariisve vix reperiri possit, quod comedas vel bibas? Memento te quæso monachum esse, non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium tibi, parce grauamini domus, parce conscientię, conscientię dico, & si non tuę, parce saltem conscientiæ alterius. h IDEM in Apologia: Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in cibis, & potationibus, in vestimentis, & lectisterniis, equitaturis, & construendis ædificiis inolescere potuit, quatenus vbi hæc studiosius, & voluptuosius, atque effusius fuerint, ibi ordo melius obseruari dicatur, & maior putetur religio. i IDEM: Ecce inter monachos parcitas putatur auaritia: sobrietas, austeritas: silentium tristitia reputatur. Econtra remissio discretio dicitur: effusio liberalitas: loquacitas, affabilitas: cachinnatio, iucunditas: mollities vestimētorum, & equorum fastus, honestas: lectorum superfluus cultus, munditia. k IDEM: Iam de aquæ potu quid dicam? quando, nec vllo quidem pacto vinum aquatum admittitur, omnes nimirum ex quo monachi sumus, infirmos stomachos habemus, & tam necessariū Apostoli de vino vtendo consilium non negligimus, medico tamen quod ille præmisit, nescio cur prætermisso. l IDEM: Quæritur ad induendum, non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur: non quod repellat frigus, sed quod superbiæ competat: non denique iuxta regulam, quod vilius comparari potest, sed quod venustius imo vanius poterit ostentari. Heu me miserum qualemcunq; monachum, cur adhuc viuo? Tædet animam videre ad hoc deuenisse ordinem nostrum sanctum. m IDEM: Habitus noster, quod & dolens dico, qui humilitatis solebat esse insigne, à monachis nostri temporis in signum gestatur superbiæ. Vix iam in nostris prouinciis inuenitur, quo vestiri dignemur, miles, & monachus ex eodem panno patiuntur sibi chlamidem, & cucullam. Quivis de sæculo quantumlibet honoratus, etiam si Rex, etiam si Imperator ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si sibi suo modo præparata fuerint, & aptata. n IDEM super Missus: Ornari, non armari appetunt milites Christi, qui dum se præparare ad prælium, & contra aëreas potestates prætendere paupertatis insigne debuerant, quod vtiq; aduersarii multum formidant, in mollitie vestimentorum pacis potius, quam belli præferentes indicium, vltro se suis hostibus, sine sanguine tradunt inermes. Item, in c. de Curiositate lib. 3. Monachus qui sui. Idem in lib. 2. in cap. de Superbia o IDEM in Sermonibus: Nihil turpius quā monachus per vrbes, & castella discurrens. Nisi cum hoc charitas cogat, quæ operis multitudinem peccatorum p ANSELMVS de similitudinibus: Nec cuiquam prodest habitum monachi exteriorem habere, si non studuerit, & interiorem retinere.

a *Idem lib. 3. de sum. bo c. 21. sent. 4.* b *Ibid. c. 22. sent. 8.* c. *Chrysost. lib. 1. de compunct. cord. post med. t. 5.* d *Ibidem.* e *Hieron. epi. 13. ad Paul. tom. 1.* f *Bern. epist. 42. ad Henr. Archiep. Senon. in fin.* g *Idem ser. 30. super Cant. in fin.* h *Idem in Apolog. ad Gul. Abbat. post med.* i *Ibid. conseq.* k *Ibidem multo post.* l *Ibidem.* m *Ibidem.* n *Idem hom. 4. super Miss. prope fin.* o *Idem in sermonibus paruis, ser. 63.* p *Ansel. de similitud. c. 90. post med.*

CAPVT XXXIII.

De Incipientibus.

GREGORIVS q in Pastorali: Qui bona inchoata non consummant, dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerunt cœpta conuellunt. r IDEM: Nec malos bona imperfecta adiuuant, nec bonos mala inconsummata condemnant. s IDEM super Ezechiele: Via Dei, & inchoantibus angusta est, & perfecte iam viuentibus lata. Et dura sunt, quæ contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus, & tamen onus Dei leue est, postquā hoc ferre cœperimus. t IDEM in Moralibus: Conuersorum initia bonis moribus, mal. sq; permixta sunt: quia, & noua vita iam per intētionem agitur, & vetus adhuc ex vsu retinetur. u ISIDORVS de summo bono: Qui ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corruat, quam prius per lapsum vitiorum iacebat. x IDEM: Valet interdum conuersis pro animi salute, mutatio loci, plurimū enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. AVGVSTINVS super Genesi: Nulla abstinentia fit à voluntate carnali, quæ non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partē consuetudo flectitur. * CASSIODORVS super psalterium: Initium profectus est carnalia vitia relinquere, Domino supplicare. y BERNARDVS in sermone: Solet inter primordia conuersionis acrius insurgere tentatio prauæ consuetudinis, & vix possunt extingui iacula ignita diaboli.

q *Greg. past. 3. pag cap. 2. admonit. 35.* r *Ibid. admonit. 31.* s *Idem hom. 17. in Ezech. cir. med.* t *Idem lib. 31. Mor. cap. 17. paul. à prin.* u *Isidor. de sum bon. li. 2. c. 8. sent. 8.* x. *Ibid. c. 10. sent. 7.* y *Bern. ser. 4. in Assump. B. Mariæ ante med.*

CAPVT XXXIV.

De Proficientibus.

GREGORIVS z in Moralibus: Omnipotens Deus interiora dicernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, vt ex hoc homo quod apprehendere conatur & non valet, in illis se non eleuet, quæ iam valet. a IDEM: Ad Deum quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis moribus proficit. b IDEM: Nonnulli qui ętate crescunt ab innocentia decrescunt: electis vero cum foris ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ætas virtutis. c IDEM: Si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est, vt inchoare nos quotidie credamus. d IDEM: Sancti viri quo altius apud Deum virtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendunt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat; inueniunt. e IDEM super Ezechiele: Quanto plus proficimus in cognitione, tanto nobis indignamur amplius de peruerso opere. f IDEM: Plerūque qui plus in contemplatione rapitur, contingit, vt amplius in tentatione fatigetur, sicut quibusdam bene proficientibus contingere sæpe solet: quorum mentem, dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsum rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad quæ rapta est, extollatur. g IDEM in registro: In tantum proficis, quantum tibi non studueris derogando fratribus arrogare. h HIERONYMVS in epistola: Oblitus posteriorum semper priora sectaberis, nequaquam considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas. Nec peccantium ducaris multitudine, sed Sanctorum exempla potius imiteris. i IDEM: Crescat in te cum annis gratia, crescat cum ætate iustitia, & fides tua eo perfectior esse videatur, quo senior es. k AVGVSTINVS de verbis Apostoli: Semper tibi displiceat, quod es, si vis peruenire ad id, quod nondum es. Nam vbi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixisti, sufficit, peristi. l IDEM: Semper adde, semper ambula, semper proficere, noli in via deficere, noli retroire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit: retro redit qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat: deuiat qui apostatat. m IDEM de prædestinatione. Cur non, inquit Cyprianus, properamus, & currimus vt patriā nostrā, videre,

z *Greg. li. 22. Moral. cap. 2.* a *Ibid. lib. 25. c. 3. post med.* b *Ibid. lib. 21. cap. 13.* c *Idid. lib. 22. c. 2. cir. fin.* d *Ibid. lib. 32. c. 1. in princ.* e *Idem hom. 10. in Ezech. circ. fin.* f *Ibid. hom. 14. ante med.* g *Idem Regist. lib. 4 in di. 13. c. 82.* h *Hier. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med. tom. 1.* i *Idem epist. 14. ad Maur. fil. cir fi. t. 9.* k *Aug. de Ver. Apos. ser. 15. in fi. to. 10.* l *Ibid. conseq.* m *Idem lib. 1. de prædest. sanctor. c. 14. tom. 7.*

re, vt parentes nostros salutare possimus? magnus illic nos charorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum frequens, & copiosa nos turba desiderat: iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. IDEM in capite de oratione accepta. Qui didicerunt. [a] BERNARDVS in epistola: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attendas stare, ruas necesse est. IDEM in cap. de verecundia lib. 4. Nolo repente. [b] IDEM in sermone: Ita nimirum diuina solet pietas conseruandæ humilitatis gratia ordinare, vt quanto plus quisque proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam & vsque ad extremum spiritualis exercitij gradum, si quis tantum proficit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquitur, vt adhuc vix sibi illum adeptus videatur.* IDEM: Vbi sane in spirituali profeceris exercitio erit nonnunquam rapi à tuo spiritu in diuinum, vt incipias gaudere de bonis Domini, quia propria ante mala lugebas. [c] IDEM: Minime oportet gressū sistere, & respicere retro; multo minus expedit, sed currendum nobis, & properandum, ne forte egressus, vt gigas ad currendum viam suam à nobis se Christus elonget. Sed potius prouidentes eum in conspectu nostro semper, & in eius odore tracti facilius citiusque curramus. Auctor de spiritu, & anima: Per odium. Infra lib. 4. in cap. de desiderio.

a Bern. epi. 91. ad frat. Suessione congregatos post med.
b Idem ser. de 4. mod. orandi ante med.
c Idem ser. de trib. ordinibus Ecclef. ante med.

CAPVT XXXV.

De Perfectis.

GREGORIVS * in Moralibus: Magna est perfectio, suæ imperfectionis cognitio. [d] IDEM: Tanto quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. [e] IDEM: Valde perfectorum est, sic de ostenso opere auctoris gloriam quærere, vt de oblata laude priuata nesciant exultatione gaudere. [f] IDEM: Perfectus quisque cum in seipso vitia vicerit, statim mentem etiam contra vulnera passionis accingit. [g] IDEM: Ille vero perfectus est, qui ad imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens, proximum deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte nondum perfecit. [h] IDEM: Perfecta vita, mortis est meditatio. [i] IDEM: Qui perfecte Deo placere desiderant, sibi de se nil relinquant. [k] AVGVSTINVS de spiritu & litera: Quantum mihi videtur in ea, quæ perficienda est iustitia, multum in hac vita ille profecit: qui quam longe sit à perfectione iustitiæ, proficiendo cognouit. Idem: Hoc perfectorum est. Infra in lib. 4. in c. de æquitate. Idem: Nullus perfectus. Infra lib. de sufficientia. [l] ISIDORVS de summo bono: Sicut falsitatis crimen à proficientibus pertimescitur, ita otiosa verba à perfectis viris sollicite vitantur. [m] IDEM: Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. [n] BERNARDVS in epistola: Nemo perfectus, qui perfectior esse non appetit. [o] IDEM: Proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectiorem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectiorem esse, perfectum est: nolle proficere, deficere est. [p] IDEM: In proposito perfectionis apparere imperfectum, næuus est. [q] IDEM: Habes de iusto, quod lex Dei in corde ipsius, & non in codice. Ne perfectionis gradus. Perfectus carere, & necessariis paratus est. [r] IDEM super Cantica: Perfectus omnis reputatur, in cuius anima tria hæc congruenter, atque opportune concurrere videbuntur, vt scilicet nouerit gemere pro se, & exultare in Deo, & proximorum vtilitatibus potens sit subuenire, placens Deo, cautus sibi, vtilis proximis.

d Greg. lib. 19. Mor. c. 8.
e Ibid. lib. 8. cap. 30. post med.
f Ibid. lib. 6. cap. 8. post med.
g Ibid. li. 5. c. 13. cir fin.
h Ibid. lib. 13. c. 10.
i Ibid. lib. 10. c. 4. ante med.
k Aug. lib. de spiri. & lit. cap. 36. tom. 3.
l Isid. li. 2. de sum. bo. c. 29. sent. 3.
m Ibidem c. 18. sent. 5.
n Bern. epi. 34. ad Drogonem Monach.
o Ibid. epi. 253. ad Garin. abbat. circ. med.
p Ibid. epi. 249. ad Ber. Priorem.
q Idem in vita Malachia in præfat.
r Idem in Cant. ser. 57. prope fi.

CAPVT XXXVI.

De Tribus prædictis statibus.

GREGORIVS [s] in Moralibus: Tres sunt modi conuersorum scilicet inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione autem sunt blandimenta dulcedinis; in medio quoque tempore sunt certamina tentationis, ad extremum vero perfectio vitiosæ pulchritudinis. [t] IDEM super Ezechielem: Alia sunt virtutis exordia, aliud perfectio. [u] ISIDORVS de summo bono: Tripartitus describitur esse vniuscuiusque conuersi profectus, scilicet primus corrigendi à malo, secundus faciendi bonum, tertius consequendi boni operis præmium. [x] BERNARDVS in epistola: Incipientium status dici potest animalis, proficientium rationalis, perfectorum spiritualis. [y] IDEM super Cantica: Sunt hi tres animarum affectus, siue profectus, expertis dumtaxat satis noti, & manifesti, scilicet cum aut de actibus malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris, & benefactoris sui præsentiam (eo quidem modo, quo in corpore fragili possibile est) obtinent intueri. [z] IDEM: Inuenit profecto apud Deum, & verecunda confessio, quo se humiliando deiiciat: & propera deuotio, vbi se innouando reficiat; & iucunda contemplatio, vbi se excedendo quiescat. [a] IDEM in sermone: Alij vacent sanctæ contemplationi; alij dediti sint fraternæ administrationi; alij in amaritudine animæ suæ recolant annos suos, tanquam vulnerati dormientes in sepulchris. [b] IDEM sic plane sic opus est, vt Maria pie & sublimiter sentiat de Deo suo: Martha misericorditer, & benigne de proximo: Lazarus misere, & humiliter de seipso.

s Greg. lib. 24. Mor. c. 7. ante med.
t Idem hom. 14. in Ezec. ante med.
u Isid. de sum. bon. li. 2. cap. 2. sent. 7.
x Bern. epi. de vita sol. ad frat. de Monte Dei ante med.
y Idem ser. 4. in Cant. ante med.
z Ibid. paulo post.
a Idem ser. 3. in Assump. B. Mariæ circ. med.
b Ibid.

CAPVT XXXVII.

De Monialibus.

GREGORIVS [c] in registro: Iuuenculas Abbatissas vehementissime prohibemus. [d] AMBROSIVS de virginitate: Aiunt pleriq; maturioris ætatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo, sacerdotales cautiones esse debere, vt non temere velentur. Spectet plane, spectet ætatem sacerdos, sed fidei, vel pudoris. Spectet maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum senectam, pudicitiæ annos, animos charitatis. [e] AVGVSTINVS de Virginitate sancta: Non nos in virginibus prædicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicatæ pia continentia virgines. Nam, quod non temere forsitan dixerim, felicior mihi videtur nupta mulier, quam virgo nuptura. [f] IDEM: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati comparari potest, Neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur. [g] IDEM: In vita æterna est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda: cui consequendæ parum est liberum esse à peccatis, nisi super hoc aliquid ipsi liberatori voueatur, quod nō sit criminis non vouisse, sed vouisse, ac reddidisse sit laudis & honoris. [h] IDEM: Pergite sancti pueri Dei & puellæ, mares & fœminæ, cœlibes & innuptæ; pergite perseueranter in finē, & laudate Dominū dulcius, quem cogitatis vberius: sperate felicius, cui seruitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius, lumbis accinctis, & lucernis ardentibus expectate Dominum, quando veniat à nuptiis. [i] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Sacratæ Deo virginitati nuptias coæquari, aut pro amore castigādi corporis abstinētibus à vino, vel carnibus nihil accrescere meriti, credere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. [k] HIERONYMVS in epistola: Agnosce virgo statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum, Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum ei, cui desponsata diceris, admittas. Cito rescribet repudium, si in te viderit vel vnum adulterium. IDEM: [l] Caue ne cui vel concupiscendi occasionē tribuas, quia sponsus tuus Deus zelans est. Criminosior est enim Christi adultera, quam mariti. [m] IDEM: Romana Ecclesia Apostolico sine dubio, cuius Sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram statuit sententiam, vt vix vel pœnitentiæ dignam iudicaret, quæ sanctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset.* ANASTASIVS in sermone: Nihil prodest corpus velare, & mentem vitiorū portentis maculare. Quid enim prodest nigris vestibus indui, &

c Greg. Regist. li. 3. indict. 12. c. 11. circ. fin.
d Amb. li. 3. de virginibus ante med. tom. 4.
e Aug. lib. de virg. sancta c. 11. tom. 6.
f Ibid. c. 8.
g Ibid. c. 13.
h Ibid. c. 27.
i Idem lib. de Ecclef. dog. c. 68. tom. 3.
k Hiero. ep. 14. ad Mauritij filiam to. 9. cir. me.
l Ibidem cir. fin.
m Ibidem conseq.

Monialium exercitia.

& à detractione linguam non cohibere.* Idem: In monasterio positæ non otio torpescant, non detractionibus, non obscœnis confabulationibus incumbant; sed aut psalmorum modulationibus, aut manuum operationibus insistant, aut certe diuinis lectionibus aurem accommodent.* IDEM: Minores natu eas, quæ prouectæ sunt ætatis obsequio sanctitatis venerentur. Prouectæ quoque annis, iuniores dictis & exemplis ad bene viuendum informent. Nobiles genere nequaquã ignobilibus se præferant scientes, quia personarum acceptor non est Deus. * IDEM: Vita Abbatissæ velut pennatum animal, ad altum semper per desideriũ euolet, per verba resonet, luceat per exemplum. *IDEM: Tales Abbatissæ regendarum animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis, & exemplis ducatũ præbeant sanctæ religionis. * IDEM: Omnis actio Abbatissæ semper sit propter Deum, & de Deo, & cogitatio in Deum, & exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus eam cupio esse cõpassibilem, omnibus gratam. * CÆSARIVS in sermone: Religiosam quampiam non oportet, nõ decet, non expedit parentum suorum multis obligationibus implicari; aut quorumlibet extraneorum perniciosa familiaritate constringi.* IDEM: Pompofa indumenta, quæ non vtilitati, sed vanitati seruiunt, fastidite, atque contemnite virgines Christi sponsæ. Multæ enim, quod in moribus diligunt, hoc & in vestibus & in operibus suis ostendunt. [a] CYPRIANVS libro de disciplina & habitu virginum: Non computari iam poteris inter puellas & virgines Christi, quę sic vinis & vadis vt possis ab hominibus adamari. [b] BERNARDVS in epistola: Vt quid hactenus monacha, & sanctimonialis vocata es, quæ sub sanctitatis nominibus, non tamen sancte conuersata es? Cur velum in capite mentiebatur reuerentiã, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiã? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum. Sub signo verecundiæ, sermo resonat inuerecundus. Risus immoderatior, incessus lasciuior, vestitus ornatior vni inflatę magis, quam velatæ congruerent.

Abbatissæ vita & exemplum.

a Cypr. de discip. & habit. virg. c.5.tom.2.

b Bern epi. 114. ad sanctimonial. quand.

CAPVT XXXVIII.

De Virginibus.

GREGORIVS[c] super Ezechielem: Candida vita est carnis incorruptio, & flos virginitatis.[d] IDEM in Mor. Carnis virginitas nequaquã iussa est, sed tantummodo laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum iam coniugium in culpam verteretur. Et tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quam acceperant in præcepto. [e] AVGVSTINVS de virginitate: Profecto habebunt magnum aliquid virgines præter cęteros in illa communi sanctorũ immortalitate, quoniã habent aliquid iam non carnis in carne.[f] IDEM: Non quærit in vobis amator vester pulchram carnẽ, sed pulchrã mentem & pulchros mores, quibus frenatis & carnem.[g] IDEM: Toto vobis figuratur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce: totũ ipse teneat in animo vestro, quidquid voluissetis occupati connubio. [h] IDEM: Virgines sunt, & sequuntur agnum quocumq; ierit. Quo ire putamus hunc agnũ? Certe quo nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quo putamus eum ire, in quos saltus & prata? vbi credo gramina sunt gaudia, non gaudia huius sæculi vana, insani, & mendacis, nec gaudia, qualia in ipso regno Dei cęteris non virginibus: sed à cęterorum omnium sorte distincta. [i] IDEM: Gaudia virginũ Christi sunt, de Christo: in Christo, cum Christo, post Christũ, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum quamvis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia.[k] IDEM: Sequimini agnum, & tenendo perseueranter: quod fouistis ardenter, facite quod potestis; ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis, vt redeat.

c Greg. in Ezech. homil. 6. ante med.

d Idem lib. 15. Moral. c.12.

e Aug. lib. de Virgini. sanct. cap. 11. tom.6.

f Ibidem c.55.

g Ibidem.

h Ibidem c. 27.

i Ibidem conseq.

k Ibidem c.29.

[l] IDEM: Gaudeat magis puella nobilis genere, sed nobilior sanctitate, quod sit per diuinum consortium pręcipuam in cœlis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium prolem in terra propagatura sublimem. IDEM: Infra lib. 4. in capit. de meditatione. Virginalis integritas. IDEM: Infra in capite de connexione virtutum, scil. continentiæ, & charitatis, ibidem: Inspicite vulnera. [m] IDEM: Illis virginibus in quibus est quidam placendi appetitus, aut elegantiori vestitu, quam tantę professionis necessitas postulat: aut capitis ligamento notabili, siue tumidis vmbonibus capillorum, siue tegminibus ita teneris, vt retiola subterposita appareant, his non de humilitate, sed de castitate ipsa, vel integritate pudicitiæ danda præcepta sunt.[n] IDEM: Bonum est tibi ô anima virginalis, vt sic quando virgo es, sic omnino seruans in corde quod renata es, seruãs in carne quod nata es, cõcipias cum timore Domini, vt parturias spiritum salutis. [o] IDEM: Ille vnius sanctæ virginis partus, omniũ sanctarum virginũ est decus; & ipsæ virgines cum Maria virgine matres Christi sunt, qui patris eius voluntatem faciunt. [p] IDEM: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendã; [q] IDEM: Virginitatis bonum, quantũ magnum video, tanto ei ne pereat, furem superbiam pertimesco.[r] HIERONYMVS in epistola: Non proderit cęterorum sanctificatio membrorũ, si inueniatur vel in vno corruptio. [s] IDEM: An tibi de virginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam, & Euam virgines deliquisse, nec integritatem corporis profuisse peccantibus.[t] IDEM: Cum vniuersos artus tuos mundaueris ab omni sorde peccati, & toto fueris sanctificata corpore; tunc tibi castitatem intelligas profuturã, & cum omni fiducia palmã virginitatis expecta.[u] IDEM: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & veræ pudicitiæ habitus: Sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus.[x] IDEM: Virginis definitio est, sanctã esse corpore, & spiritu, quia nihil proficit carnẽ habere virginẽ, si mente quis nupserit.[y] IDEM: Audenter loquar, cum omnia possit Deus, suscitare non potest virginẽ post ruinã. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. [z] CYPRIANVS in epistola: Si Christũ continentia sequitur, & regno Dei virginitas destinatur, quid est virginibus Christi cum terreno cultu, & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Deũ offendunt:[a] ISIDORVS de summo bono: Omne peccatũ per pœnitentiã recipit vulnerũ sanitatem: virginitas antẽ si labitur, nullatenus reparatur.[b] IDEM: Virgo carne, non mente nullũ præmium habet in repromissione. [c] AMBROSIVS de hortatione ad virginitatẽ. Attende tibi virgo, vt & tu insistas orationi, & vultus tuus assidua palescat obsecratione. Sed ante omnẽ orationem, præpara animã, vt non tu videaris tentare Deum cum deprecaris, vt id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera cõmendent.[d] IDEM: Nec liberiorem lætitiã in virginibus decet esse: quæ si non habent, quod defleant, fleant tamen sæculũ, fleant lapsus peccantiũ. Etenim, quæ aliorũ lapsus fleuerit, suos cauebit. Fleant quod à gaudiis paradisi longius euagantur: fleant, quia nesciant an ad illa debeant peruenire: fleant postremo, vel ipsa cõtẽplatione, vt hic flentes, illic accipiant cõsolationẽ.[e] IDEM: Custodi virgo vias tuas, vt non delinquas in lingua. Etenim bona loqui plerumq; crimẽ est virgini.[f] IDEM: Ingreditur ô virgo mors per ostiũ tuũ, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter: postremo, si vbi non oportet loquaris. Clausæ sint ergo fores labiorũ tuorum, & obseratũ maneat vocis vestibulum. [g] IDEM: Virgo, quæ Christum requirit, non debet esse vulgaris, non debet esse in foro, nõ in plateis, voce querula gressu lubrica, facilis auditu, vilis aspectu.[h] IDEM: Qui non nubũt, & vxores non ducũt, sicut Angeli in terris sunt; vt tribulationẽ carnis nõ sentiant, seruitutẽ ignorent, & mundanæ negotiationis alleuiẽtur contagio

l Idem epi. 179. ad Prob. & Iul. vid. tom.2.

m Idem de Virg. san. c.34. to.6.

n Ibidem c.38.

o Ibidem c.5.

p Ibidem c.44.

q Ibidem c.51.

r Hieron. epist. 14 ad Maurit. fil. tom.9.

s Ibidem.

t Ibidem.

u Ibidem.

x Idem lib. aduersus Heluid. non longè à fin. tom.2.

y Idem epi. 22. ad Eustoch. ante med. tom.1.

z Cypr. de discip. & habitu virgi. c.3. tom.2.

a Isidor. de sum. bo. lib. 2. c.40. sen.6.

b Ibidem sent.7.

c Amb. tractat. de hortat. ad virginitat. post med. tom 4.

d Ibidem paulo post.

e Ibidem prope fin.

f Idem lib. 3. de Virg. post med. tom. eod.

g Ibidem.

h Idem tract. de Hortat. ad Virgin. tom. eod.

tagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquam exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quę Dei cogitant. [a] IDEM: Virginitas adolescentiam decet, iuuentutem ornat, senectutem amplificat, omnique æuo habet iustitiæ suæ canos, maturitatem grauitatis, velamen pudoris, qui deuotionem non impediat, religionem augeat. [b] IDEM de Virginitate: Quid est virginalis castitas, nisi expers contagionis integritas? [c] IDEM: Nec mirum, ô virgines, si pro nobis Angeli militant: quia Angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum meretur & vitam & mores. [d] IDEM: Rachel extorto osculo fleuit & gemuit. Nec flere desiisset, nisi proximum cognouisset. [e] IDEM: Considerate, quia virgines præ Apostolis resurrectionem Domini videre metuerunt. [f] IDEM: Claudat ora virginis pudor, debilitatem corporis excludat religio, instituat consuetudo boni operis exercitium. Maturam igitur virginem mihi prius grauitas morum nuntiet pudore obuio, gressu sobrio, vultu modesto, & prænuntia integritatis, antecedant signa virtutis. [g] BERNARDVS super Missus est: Solent virgines, quæ veræ virgines sunt, semper ad omnem viri affatum pauere, & nunquam esse securæ, & vt caueant timenda, etiam tuta pertimescere, scientes se in vasis fictilibus thesaurum portare pretiosum, & nimis arduū esse viuere inter homines vt Angelum, & in terris more cœlestium conuersari. In dialogo sanctorum. * Basilij & Ioannis: Virgo, quæ arripuit propheticam cœlestemque conuersationem Angelorum, repræsentare in terris spopondit, atque in hac carne incorporeæ naturæ aggressa est implere virtutem, neque superfluus egressus, neque vaniloquia vsurpare permittitur, maliloquij vero & adulationis etiam nomina ignorare debet. [h] GLOSSA: Altior professio virtutis, altiorem debet tenere viam viuendi. Qui enim abrenuntiato coniugio virginitatē voto consecrant, oportet vt mores virginitatis condignos ostendant. Abstineant ab otiosis verbis, ira, rixa, detractione, habitu superfluo, & oculo impudico: comessationibus, potationibus, atque huiusmodi vigiliis & sanctis orationibus, lectionibus, eleemosynis, & huiusmodi vacent.

a Idem lib. de Viduis ante med.
b Idem lib. 1. de Virg. ante med.
c Ibidem post med.
d Ibid. lib. 3. non multum à princ.
e Ibidem ante med.
f Ibidem.
g Bernar. hom. 3. Super Missus est post med.
h Gloss. ord. in 3. Reg. c. 6.

CAPVT XXXIX.

De Viduis.

GREGORIVS [i] in registro. Quanto viduæ bene viuentes virorum sunt solatio destitutæ, tanto eis enixius ecclesiastica est impendenda tuitio. Idem in cap. de sacerdotibus bonis. Officij sacerdotalis. [k] AVGVSTINVS in epistola: Quamuis ad omnia mēbra Christi, hoc est, ad omnes, qui in eum credunt, & eius corpori mystico sociantur, sicut docuit, orare pertineat: specialiter tamen diligentior cura orationis in scriptura, eius viduis inuenitur iniuncta. [l] IDEM de viduitate: Si nondum vouisses Deo continentiam vidualem, exhortaremur profecto vt voueres: quia vero iam vouisti, exhortamur vt perseueres. [m] IDEM: Agite cursum vestrum ô viduæ, & perseueranter currite, vt comprehendatis: & exemplo vitæ, exhortationisque sermone rapite in eundem cursum vestrum quascumque potueritis. [n] IDEM de vita Christiana: Tria esse viduarum genera non ignorare te credo. Vnum, quod perfectissimū est cœlestique præmio destinatum, quod ritu illius de euangelio viduę Deo orationibus & ieiuniis die noctuq; deseruit. Aliud vero, quod filiorum curā habet, domus, non tam dignum, nec tamen peccatis obnoxiū. Tertium autem genus est in epulis & deliciis, quod æternæ morti seruatur. [o] IDEM de virginitate: Multas viduarum reuocat à nubendo, non amor præclari propositi, sed aperti dedecoris timor veniēs & ipse de superbia, qua formidatur magis hominibus displicere, quam Deo. [p] HIERONYMVS in epistola: Vidua quæ marito placere desinit, & iuxta Apostolum

i Greg. regist. lib. 5. indict. 14. c. 137.
k Aug. epist. 121. ad Probam, cap. 16. in prin. to. 2.
l Idem de bono viduit. cap. 19 in princ. to. 4.
m Ibidem c. 13.
n Idem lib. de vita Christ. c. 13. tom. 9.
o Idem de Virgin. san. c. 34. to. 6.
p Hieron. epist. 10. ad

A vere vidua est, nihil habet necessarium nisi perseuerantiam. Meminit pristinæ voluptatis, scit quid amiserit, quo delectata sit. [q] AMBROSIVS de viduis: Prope modum non inferioris virtutis est à coniugio abstinere quod aliquando delectauerit, quam coniugij penitus delectamenta nescire. [r] IDEM: Virginitas in eo facilior est, quod carnis incentiua non nouit, & viduitas in eo sollicitior, quod præterita animo recolit voluptates. [s] IDEM de viduitate: Esto vidua temperans & casta. Tēpera te primum à vino, vt possis casta esse ab adultero, nec te ille tentabit: si te vina non tentent. Nam si Iudith vidua vinum bibisset, cum adultero vtique dormisset. [t] IDEM de officiis: Quid tam decorum, quam vt vidua defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiam hoc vtilius, quo regnum cœleste acquiritur? Sunt enim, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum.
B [u] IDEM de fide resurrectionis: Mulier satis pie virum luget, quæ seruat pudorem, non deserit fidem. Sic enim bene defunctis officia penduntur, vt viuant in mentibus, & in affectibus perseuerent.

Furiam ante med. to. 1.
q Amb. lib. de Vid. in prin. tom. 4.
r Est Hieron. epist. 11. ad Ageruchi de monogam. ante med. tom. 1.
s Idem de Vid. circa med. tom. 4.
t Idem lib. 1. de Off. c. 6. to. eod.
u Idem lib. de fide Resurrect. longè ante med. tom. eod.

CAPVT XL.

De coniugatis.

GREGORIVS [x] in Moral. Tunc solum coniuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed * pro suscipienda prole miscentur. [y] IDEM in pastore: Necesse est vt coniuges crebris orationibus deleant, quod pulchræ copulæ speciē admixtis voluptatibus fœdant. [z] IDEM: Admonendi sunt cōiuges, vt ea in quibus sibi aliquando displicent, & patientes inuicem tolerent, & exhortantes se inuicem
C saluent. [a] IDEM in registro: Vir cum propria vxore dormiēs, nisi lotus aqua Ecclesiā intrare non debet, sed neque lotus intrare statim debet. Et infra: Nec hoc dicentes culpā putamus esse coniugū, sed quia etiam ipsa licet admixtio coniugum, sine voluptate carnis esse non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est: quia voluptas ipsa sine culpa esse nullatenus potest. [b] IDEM Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis, sed solū procreandorū liberorum gratia vtitur, ille profecto siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumēdo Dominici corporis sanguinisq; mysterio, suo est relinquēdus iudicio, quia à nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. [c] IDEM: Cum boni coniuges aut meritū augere desiderant, aut anteactæ vitę culpas de-
D flere, vt se ad continentiā astringant, & meliorē vitam appetant licet. Si vero continentiā, quam vir appetit, vxor non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat: diuidi coniugium non licet, quia scriptum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et iterum: Mulier corporis potestatē non habet, sed vir: similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. [d] AVGVSTINVS de coniugali: Concubitus necessarius causa generandi inculpabilis est, & solus ille nuptialis. Ille autē, qui vltra necessitatē istam progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamē non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personā coniugalē pertinet. Si autē ambo tali concupiscibili subiungantur, rem faciūt non plane
E nuptiarū. [e] IDEM: Cum ille naturalis vsus, qui prolabitur vltra pacta nuptialia, id est, vltra propagādi necessitatē, venialis fit in vxore, in meretrice damnabilis: ille qui est contra naturā execrabilis fit in meretrice, sed execrabilior fit in vxore. [f] IDEM: Bonæ sunt nuptię, in quibus, tanto meliores sunt coniugati, quāto castiores ac fideliores, Deū timent: maxime si filios, quos carnaliter desiderāt, spiritualiter nutriāt. [g] IDEM in epistola: Mulierem coniugatā non licet dicere: facio * quod volo de meo, cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, idest viri. [h] IDEM super Genesim ad literā: Quod bonū habēt nuptiæ, peccatum nunquā esse potest. Hoc autem tripartitum est, scil. fides, proles, sacramentū. In fide attēditur, ne præter vinculum coniugale, cū altera vel cū altero

x Greg. lib. 32. Mor. cap. 17. ante med.
y Idem Pastoral. p. 3. cap. 2. admonit. 26.
z Ibidem.
a Idem in Reg. lib. 12. Ind. 7. c. 10. circ. med.
b Ibidem.
c Ibid. lib. 11. ind. 4. c. 39 post med.
1. Cor. 7. a
d Aug. lib. de bo. coniug. c. 10. tom. 6.
e Ibid. c. 11
f Ibid. c. 19
g Idem epi. 199. circa med. tom. 2.
h Idem lib. 2. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3.

altero concumbatur. In prole, vt amanter suspiciatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis, alteri coniungatur.[a] IDEM contra Iulianum: Intemperans in coniugio, quid aliud nisi quidam adulter vxoris est? Omnis enim vehemens amator propriæ vxoris, adulter est. [b] IDEM: Sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo est bonum: ita connubium non potest esse sine malo concupiscentiæ, nec ideo malum est. [c] IDEM: Coniuges bene vtentes malo cõcupiscentię, anteponuntur virginibus male vtentibus bono continentiæ. [d] IDEM de viduitate: Nuptiarum bonum semper est bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium. [e] IDEM: Sicut manente in se sacramẽto regenerationis, excommunicatus quisque reus criminis cuiuscumque, non illo sacramento, caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis coniugalis, si vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo fœderis etiamsi nunquam reconcilietur viro: carebit autem si mortuus fuerit vir eius, Idem: Indignanter viri. Supra in capitulo de homine. [f] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Abstine te à menstruata, abstine te à prægnante, erubesce te facere, quod animalia non faciunt. Et infra: Quando dies festus est dies ieiunii, serua vt impleas apostolicum præceptum: Nolite fraudare inuicẽ, &c. [g] AMBROSIVS de viduitate: Non prohibemus secundas nuptias, sed tamen non probamus sæpe repetitas [h] IDEM de Virginitate: Bonum coniugium, sed tamen in iugo tractum, & mundi iugo, vt viro potius cupiat mulier placere, quam Deo. [i] IDEM: Iactet licet se fœcundo nobilis dotata partu, quo plures generauit, plus laborauit. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit & plorat, qualia sunt vota quæ flentur? [k] IDEM: Prius vtique impedimentum fœcunditas carnis incipit afferre, quam fructum. Parturit enim & ægrotat priusquam pariat: quam dulce pignus, quod à periculo incipit, & in periculis desinit: prius dolori futurum quam voluptati. Periculis emitur, nec pro arbitrio possidetur. [l] IDEM: A coniugio illa nascuntur incentiua vitiorum, vt quæsitis coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus, meditantur adulterium castitatis. [m] ISIDORVS in etymologiis: Tribus causis ducitur vxor. Prima est causa prolis, de qua legitur in Genesi: Et benedixit eos dicens: Crescite & multiplicamini. Secunda causa adiutorij, de qua ibi in Genesi dicitur. Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Tertia causa incontinentiæ, vnde dicit Apostolus: Qui se non continet, nubat. [n] HIERONYMVS in epistola: Non negamus viduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inueniri: sed quæ vxores esse desierunt, quæ in ipsa necessitate coniugii imitantur virginum castitatem. [o] IDEM: Vbi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbala concrepant, quis ibi Dei timor? Parasitus in contumeliis gloriatur. Ingrediuntur expositæ libidini victimæ, & tenuitate vestium nudæ impudicis oculis ingeruntur, his infelix vxor aut lætatur & perit: aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. [p] IDEM: Nupta ad speculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior esse, quam nata est. [q] IDEM in originali super illud Ioel: Egreditur sponsus de cubili suo, &c. Ego qui in castigatione victus, & ieiunio, atque eleemosynis dicit se agere pœnitentiam, frustra agit pœnitentiam, qui non seruat castitatem, frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur de cubiculo suo & sanctum purumque ieiuniũ pudica expleat pœnitentia. [r] GLOSSA: Quoties vxori debitum reddo, orare non possum. Quod si iuxta Apostoli sermonem, sine intermissionẽ orandum est, nunquam ergo mihi coniugio seruiendum: ne aboratione, cui semper instare iubeor, vlla hora præpediar.

a Idem lib. 2. con. Iul. cir. med. tom. 7.
b Ibid. lib. 3. c. 2 3. in fin.
c Ibid lib. 4. c. 8. post med.
d Idem lib. de bo. viduit. c. 8. tom. 4.
e Idem lib. de adulter. coniug. c. 5. tom. 6.
f Chrysost. oper. imperfecti, homi. 34. in c. 20. Matt. to. 2.
g Amb. lib. de Vid. post med. tom. 4.
h Idem li. 3 de virgini. post med. tom. eod.
i Ibidem lib. 1 ante med.
k Ibidem.
l Ibidem.
m Isid. Ey. lib. 9. c. 8.
n Hieron. lib. aduer. Heluid. cir. fin. tom. 1.
o Ibidem.
p Ibidem.
q Idem commen. in Ioel. c. 2. to. 5.
r Gloss ord. in 1. Pet. 3.

CAPVT XLI.

De Tribus Statibus prædictis.

AVGVSTINVS [f] in libro de bono coniugali: Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata multum, circa ministerium sanctorũ: sed melius, quod Maria soror eius sedens ad pedes Domini, & audiens verbũ eius; cum ambæ hospitio recepissent: Ita bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis anteponimus. [t] IDEM de virginitate: Certa ratione, & sanctarum scripturarũ auctoritate, nec peccatum esse nuptias inuenimus: sed tamen nec eas bono vel virginalis continẽtiæ, vel etiam vidualis abstinentiæ, æquamus. [u] IDEM contra Iulianũ: Vera pudicitia, siue coniugalis, siue vidualis, siue virginalis, dicenda non est, quæ non veræ fidei mancipatur. Coniuges enim & virgines, & viduæ, possũnt esse, & pudicæ non esse, si contaminata voluntate mœchantur. [x] HIERONYMVS in epistola: Cum in semente terræ bonæ, centesimum, & sexagesimum, & trigesimum fructum Euangelia doceant; & centenarius pro virginitatis corona primũ gradum teneat: sexagenarius pro labore viduarũ in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum ipsa digitorum coniunctione testatur: Bigamia in quo erit numero, immo extra numerũ, certe in terra bona non oritur, sed in vepribus & spinetis vulpium, quæ Herodi impiissimo comparantur. [y] AMBROSIVS de viduitate: Docemur triplicem castitatis esse virtutem: vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis.

f Aug. lib. de bon. coniu. c. 8. to. 6.
t Idem de Virg. san. c. 21. tom. eod.
u Idem. li. 4. con. Iul. c. 8. post med. tom. 7.
x Hier. epi. 11. ad Ageruch. de Monoga. ante med. tom. 1.
y Amb. lib. de vid. ante med. tom. 4.

CAPVT XLII.

De Pauperibus.

GREGORIVS [z] in Homiliis: Pauper cum reprehensibilis cernitur, moneri debet, & despici non debet. Si vero reprehensionis nil habet, venerari summopere sicut intercessor debet. [a] IDEM: Cum quoslibet pauperes, nonnulla reprehẽsibilia perpetrare cõspicitis, nolite despicere, nolite desperare: quia fortasse quod superfluitas tenuissimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. [b] IDEM: Quãdo ad fidei agonẽ venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Maligni autẽ spiritus nudi sunt, quia nihil in hoc mũdo propriũ possident. Nudi ergo cum nudis luctari debemus. Nam si vestitus quis cum nudo luctatur, citius ad terrã deiicitur: quia habet, vnde teneatur. [c] IDEM in Dialogo: Paupertas mẽtibus bonis, esse solet custos humilitatis. [d] IDEM super Ezechielẽ: Paupertas in inopia mẽtis est, non in quantitate possessionis. [e] IDEM: Cum deest terrena substantia, de qua æterno iudici rationẽ ponemus liberius ad patriã pergimus, quia quasi in via pondere caremus. [f] IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena nõ quærere, sed vniuscuiusq; diei sufficientia contentum manere. Infra de sufficientia l. b. 4. IDEM: Quisquis stimulo, &c. infra lib 3. capitulo de iudicio. [g] AVGVSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonũ est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius pro intentione sequendi Dominũ insimul pauperibus donare, & absolutum ab omni sollicitudine egere cũ Christo. [h] IDEM in libro de cura pro mortuis, & in libro de ciuitate Dei: Præclaras exequias in conspecta hominũ exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorũ: sed multo clariores in cõspectu Dei vlceroso illi pauperi ministeriũ præbuit angelorũ, qui eũ non extulerunt in marmoreũ tumulũ, sed in Abrahæ sinum.* IDEM super Canonicã Iacobi: Magnę felicitatis est cõditio Christianorũ, quibus claritudo regni in paupertate posita est. Possidere quod cũ labore acquiritur, paucorũ est: cõtemnere, quod cum fructu cõtemnas, omniũ est. Felicitas ergo magna Christianorũ, quibus datum est,

z Greg. hom. 40. in Euág. post med.
a Ibidem circ. med.
b Ibidem homil. 12. non longe à princ.
c Idem lib. 2. Dial. c. 9. non longe à prin.
d Idem in Ezech. homil. 18. post med.
e Ibid. homil. 19. post med.
f Idem lib. 15. Mor. cap. 13. post med.
g Aug. lib. de Eccl. doc. c. 71. to. 3.
h Idem lib. de cur. pro mort agen. c. 2. to. 4. & lib. 1. de. ciu. c. 12.

est, vt paupertate faciant pretium regni cœlorum. * Idem: Non tibi displiceat paupertas tua, nihil enim ea potest ditius inueniri. Vis scire quam locuples sit paupertas? cœlũ emit.* IOANNES CHRYSOSTOMVS: Non malum aliquod æstimemus inopiam; etenim sapientiæ, & patientiæ, & omnis philosophiæ nobis magistra est inopia.[a] AMBROSIVS in Hexaëmeron. Iustus vir, qui hic eguerit, illic abundabit: & qui hic laborem tolerauerit, illic consolationem habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruat census absumit.* HIERONYMVS in epistola: Vacuus viator, & nudus latronis non timet insidias, securus à nocturnis furibus dormit pauper, etiam si claustra non muniat: diuiti vero suæ opes latronis imaginantur occursum & iugi sollicitudine somnum adimunt.[b] IDEM: Crates ille Thebanus quondã ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnũ auri pondus abiecit in mare: nec putauit se posse, & virtutes simul & diuitias possidere.[c] BERNARDVS in epistola: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatorem. Ille gradus proficiẽtium est, hic perfectorum. Amicitia namque pauperum, regis amicos constituit: sed amor paupertatis reges facit. Regnum denique cœlorum pauperum est.* IDEM in semone: Cum tria sint genera paupertatis, necessaria, voluntaria, & simulatoria, recte diuidens & recte offerens, reiecta simulatione, necessariam patiens, voluntariam amplectens, pauper efficitur spiritu.[d] IDEM: Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Felix plane, quæ tam securos immo gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum.[e] SENECA in epistola: Cui cum paupertate bene conuenit, diues est.[f] IDEM: Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est.[g] IDEM. Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignũ finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit: quarum possessionem tibi non interdico, sed hoc efficere volo, vt intrepidus eas possideas.[h] IDEM: Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest salutare fieri studium sine fragilitatis cura.

a Amb. in Hexaëm. lib. 6. c. 8. prope fin. to. 1.
b Hier. epist. 3. ad Paulin. to 1. ante med.
c Bernar. epist 103.
d Idem ser. 8. super Qui habitat.
e Sen. epist. 2. ad Lucilium.
f Ibidem.
g Idem epi. 18. prope fin.
h Idem epist. 17. ante med.

CAPVT XLIII.

De Diuitibus.

GREGORIVS[i] in homiliis: Quicumque bene in hoc seculo habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas, eorundem remuneratio sit bonorum.[k] IDEM: Cum pauci sint, qui spiritualia dona percipiunt, & multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc se diuites virtutibus pauperum inserunt, quod eisdem sanctis pauperibus de suis diuitiis partiuntur.[l] IDEM: Plerumque mali eo magis contra Dominum superbiunt, quo ab eius largitate, & contra meritum ditantur, & qui prouocari bonis ad meliora debuerunt, bonis peiores fiunt.[m] AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Temporalibus magis vtendum est, quam fruendum, vt frui mereamur æternis. Non sicut peruersi, qui frui volunt nummo, vti autẽ Deo: quoniam nonnummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummũ colunt. Idem: Præclaras exequias, &c. supra de pauperibus.[n] IDEM de verbis Domini: Ecce recole diues primordia tua: dic rogo, quid attuleris? aut si dicere erubescis, audi Apostolum dicentem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, vtique quãdo nati sumus, sed nec auferre quid possumus, vtique quando de mundo exibimus. Nihil attulisti, nihil auferes, quid te inflas contra pauperem? Certe quando habito casu vetera sepulchra franguntur, ossa diuitum ab ossibus pauperum non agnoscuntur.* IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæo: Non propter hoc diues diuitias accepisti, vt in lasciuia consumas, sed vt in eleemosynam expendas. Nunquid enim tua sunt, quæ habes? Quæ pauperum bona sunt, tibi credita sunt, etiam si ex laboribus iustis, vel ex hereditate paterna possessor factus fueris. * IDEM, super Ioanne: Per innumeras mortes suorum, letantur se cupidi ad pecuniæ ianuas peruenisse. Volutari namque in cœno eius tanquã sues delectantur, & vt tauri stercus eius euoluere.[o] AMBROSIVS de officiis: Isti, qui in luxuria, rapina, questibus, honoribus, studia sua posuerũt, spectatores magis sunt, quam præliatores. Habent lucrũ laboris, fructum virtutis non habent.[p] IDEM in Hexaëmeron: Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi forte quia grauius fœtent diuitum corpora distenta luxuria.[q] IDEM in sermone: In commune omnibus diuitibus, atque pauperibus terra fundata est: cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quę omnes pauperes generat.[r] IDEM: Quicumque patrimonio suo tanquam possessor non vtitur, qui largiri pauperi, & dispensare non nouit, is suarum seruulus est non Dominus facultatum.[s] IDEM: Ipsum nomen considera: Ditem dicunt Gentiles inferni præsulem, arbitrum mortis.[t] HIERONYMVS in originali super Abacuc: Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ. Omnis diues, aut iniquus, aut hęres iniqui.[u] SENECA in epistola: Libera te prius metu mortis, illa nobis graue iugum imponit, deinde metu paupertatis: Si vis scire, quam nihil in illa mali sit, compara inter se pauperum, & diuitum vultus, sæpius pauper & fidelis ridet.[x] IDEM: Horum, qui felices vocantur: hilaritas facta est, aut grauis, & suppurata tristitia, eoq; grauior, quia interdum non licet esse miseros, sed inter ærumnas, cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

i Greg. hom. 40. in Euāg. post med.
k Ibidem homil. 20. post med.
l Idem lib. 11. Mor. c. 2. non longè à prin.
m Aug. de Ciuit. Dei, lib. 11. c. 25. tom. 5.
n Idem de verb. Dom. ser. 5. circa med. to. 10.
o Amb. lib. 1. de off. c. 16. ante med. tom. 4.
p Idem in Hexaëm. lib. 6. c. 8. tom. 1.
q Idem lib. de Nabute. cap. 1. tom. 1.
r Ibid. c. 15. in princ.
s Ibidem c. 6. ante med.
t Hieron. tom. in Abac. lib. 2. c. 3. tom. 5.
u Sen. epist. 80. cir. med.
x Ibidem.

CAPVT XLIV.

De Potentibus.

GREGORIVS[y] in registro: Qui post terrenam potestatem cœlestis regni gloriam cupit acquirere ad faciendum lucrum creatori suo debet enixius laborare: vt ad ea, quæ desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere.[z] IDEM: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua vnicuique iura seruare & in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est, custodiri.[a] IDEM: Tunc regnum bene regitur, cum regnandi gloria animo non dominatur.[b] IDEM: Restringẽda sub ratione potestas est, nec quidquam est agendum, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum putat ira, quod fecerit.[c] IDEM in Pastorali: Contra Deum præsunt potentes, si eos quos per conditionem tenent subditos, æquales sibi per naturæ consortium non agnoscunt.[d] IDEM in Moralibus: Bene potestatem exercet, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa cęteris æqualitate componi. Humana enim mens plerumq; extollitur, etiã cum nulla potestate fulcitur: quanto igitur magis se in altũ erigit, cum se ei etiã potestas adiungit?[e] IDEM: Iuncta semper esse superbia potentibus solet.[f] AVGVSTINVS de vita Christiana. Quo potestas sublimior est, tanto ad peccandũ maior est audacia: quia totũ credit licere sibi, quod potest, & dum alterius iudiciũ non timent, qui alios iudicant ad peccandũ præcipites fiunt. Idem: Homines diabolũ, supra de ambitiosis.[g] IDEM de medacio: Nulli est iniuria per potentiã, vel leuiter inferẽda, vt ab alio grauior iniuria repellatur.[h] AMBROSIVS de Officiis: Laus Domini, vbi munda possessio, & innocẽs familiæ disciplina.[i] IDEM in Apologia: Peccauit Dauid vt solẽt Reges: sed pœnitentiã gessit, fleuit, & ingemuit, quod nõ solẽt Reges.[k] ISIDORVS de Sũmo bono: Qui recte vtitur regni potestate, ita prestare se omnibus debet, vt quãto magis honoris celsitudine claret, tãto semetipsũ mente magis humiliet, pręponẽs sibi exemplũ humilitatis Dauid: qui

y Greg. Regist. lib. 9. indic. 4. cap. 59. in princ.
z Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 110.
a Ibid. cap. 116. post med.
b Ibid lib. 8. indic. 3. c. 12.
c Idem pastor. cu. par. 3. cap. 2. admo. 6.
d Idem lib. 26. Mor. c. 26. & posto. 2. par. c. 6.
e Ibid. lib. 26. Mor. cap. 19. post med.
f Aug. lib. de vita Christ. cap. 3. tom. 9.
g Idem lib. de med. ad Consens. cap. 11. tom. 4.
h Ambr. lib. 1. off. c. 50. tom. 4.
i Idem in Apologia Dauid. 1. c. 4. tom. 1.
k Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 49. sententi. 1.

de suis meritis non tumidus, sed humiliter sese deiiciens, dixit: Vilior fiam plus quam factus sum & ero humilis A in oculis meis.[a] IDEM: Qui recte vtitur regni potestate, formam iustitiæ factis magis, quam verbis, instituit, ille namque nulla prosperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, non nititur propriis viribus, nec à Deo recedit cor eius: regni quoque fastigio humili præsidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, sine fraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iusta potestate à populis extorquere poterat, hoc sæpe misericordi clementia donat.[b] IDEM in Synonymis: Modica est huius sæculi gloria: caduca est & fragilis temporalis potentia. Dic vbi sunt Reges, vbi Principes, vbi Imperatores, vbi locupletes rerum, vbi potentes sæculi, vbi diuites mundi? Quasi vmbra transierunt, velut somnium euanuerunt.[c] BERNARDVS in epistola: Principis error multos inuoluit, & tantis obest, quantis præest ipse. [d] SENECA libro de clementia: Nec promiscuam habere, nec vulgarem clementiam principem decet. Nam tam omnibus ignoscere, quam nulli, malum est.[e] IDEM: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum viuere superiorem velis. [f] IDEM in epistola: Quoties in mentem tuam venerit, quantum tibi in seruum tuum liceat, toties veniat etiam in mentem tuam tantundem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum dominum habeo. Respondeo, bona forsitan est fortuna, si nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Crœsus, qua Darii mater.

a Ibidem sent. 2.
b Idem in Synon. cap. 7.
c Bern. in epist. 127.
d Senec. lib. 1. de clem. cap. 2.
e Idem ep. 47. circa medium.
f Ibid. consq.

CAPVT XLV.

De Iudicibus.

GREGORIVS [g] in homiliis: Durum est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ. Idem: Iudicare digne. In capit. de acceptatione personarum, lib. 3. [h] IDEM in Moralibus: Maiora crimina & tarde credenda sunt, cum audiuntur: & citius punienda sunt, cum veraciter agnoscũtur.[i] IDEM Tres sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur ad iudicium. Munus namque à corde, est captata gratia à cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorẽ. Munus à manu, est præmium per dationem* IDEM: Boni te dulcem, in capitulo de æquitate, lib. 4. IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Benigni & iusti iudicis est suas iniurias contemnere, & aliorum iniurias iudicare. Idem: Facile deuiat. In capitulo de timore, in lib. 3.[k] ISIDORVS in Synonymis: Noli esse plus iustus, D quã iustum est: omne enim quod nimis est, vitium est. IDEM: Nullum iudices. Infra lib. 3. cap de stultiloquio in accusatione. [l] IDEM de Summo bono: Neminem stultorum vel improborum oportet iudicem esse. Nam stultus per ignauiam, improbus per improbitatem corrumpit, quam didicit veritatem.[m] IDEM: Qui recte iudicat, & præmium inde remunerationis expectat: fraudem in Deo, perpetrat, quia iustitiam, quam gratis partiri debuit, acceptione pecuniæ vendit.[n] IDEM: Quatuor modis iudicium humanum peruertitur, timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pauescimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum cõtra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquis obtemperare contendimus.[o] AVGVSTINVS in epistola: Iniquum est, vt quisque iudicare de alio velit, & iudicari de se ipso nolit.[p] IDEM: Imple, Christiane Iudex, pii patris officium: sic succense iniquitati, vt consulere memineris humanitati.* IDEM in sermone: Cum iudicaueris te ipsum sine adulatione, iudica proximum cum dilectione. * IDEM contra Donatistas: Non facile pro vno, vel paucis, aduersus innumerabiles religionis & vnitatis viros, & magno ingenio & vberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus atque bene perspectis rebus, ferenda sententia. est. Idem: Sacerdos cui omnis, supra de sacerdotibus bonis, lib. 1.[q] AMBROSIVS in Apologia: Vnusquisque de alio iudicaturus, de seipso prius iudicet, nec minora in alio errata condemnet, cum ipse grauiora commiserit. [r] IDEM: Sæpe & in iudicando maius peccatum iudicii est, quam peccatum ipsum, de quo fuerit iudicatum.

g Greg. homil. 26. in Euang. ante med.
h Idem lib. 29. Mor. cap. 14. circa fin.
i Ibid. lib. 9. cap. 17.
k Isidor. in Synon. c. 16.
l Idem de sum. bo. li. 3. c. 55. sent. 1.
m Ibid. cap. 58. sent. 1.
n Ibidem sent. 7.
o Aug. epi. 174. ad Pascent. in princ. tom. 2.
p Ibid. epi. 159. ad Marcel. Trib.
q Ambr. in Apolo. poster. Dauid cap. 2. tom. 1.
r Ibidem.

CAPVT XLVI.

De Nobilibus.

GREGORIVS [s] in dialogis: Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se ceteris aliquid esse, vel fuisse meminerint.[t] HIERONYMVS in epistola ad Celantiam: Nulli te vnquam de generis nobilitate præponas, nec obscuriores quasque & humili loco natas, te inferiores putes. Nescit enim religio nostra personas, nec conditiones hominum, sed animas inspicit.[u] B IDEM: Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Summa est apud eum nobilitas, clarum esse virtutibus.[x] IDEM: Nobilitatis tuæ tãtum ad hoc memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate cõtendas.[y] IDEM: Non est, quod sibi aliquis de generis nobilitate blandiatur, si ex meliori parte sit seruus.[z] IDEM: Mundanam nobilitatem non naturæ æquitas præstitit, sed cupiditatis ambitio inuenit. * IDEM in homiliis: Ille apud Deum potior & nobilior est, non quem nobilitas generis aut dignitas sæculi, sed quẽ deuotio fidei Deo, & sancta vita commendat.* AMBROSIVS in sermonibus: Nullum ad commendationem hominis conditio seruitus affert impedimentum, nec dignitas prosapiæ meritum, sed fides affert: siue liber, siue seruus, omnes in Christo vnũ sumus.[a] BERNARDVS in epistola: Minime quidem Deus est acceptor personarum, nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet, an forte, quia plus claret. Siquidẽ ignobilis cum caret gloria, nõ facile liquet, vtrum quia nolit, aut quia nõ possit habere. Laudo tamen factam de necessitate virtutẽ: plus illam, quam eligit animi libertas, non inducit necessitas.

s Greg. lib. 2 Dial. cap. 23
t Hier. epi. 14. ad Cel. post med. tom. 1.
u Ibid.
x Idem epi. 1. ad Demetriad post. med. tom. 9.
y Ibid.
z Ibid. epi. 14. ad Mauril. vltra med.
a Bern. epi. 113. ad Sophiam vir. ante med.

CAPVT XLVII.

De Militibus.

GREGORIVS, [b] in registro: Summa militiæ laus inter alia bona merita hæc est, obedientiam sanctæ reipublicæ vtilitatis causa exhibere, & quod sibi vtiliter imperatum fuerit, obtemperare.[c] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Inhonestum est apud Deum opus negotiationis, siue dignitatis, siue militiæ. [d] AMBROSIVS super illud Luc. 3. Neminem concutiatis. Singulis generibus hominum tribuit sanctus Ioannes Baptista responsum, scilicet publicanis, ne vltra quam præscriptum est eis, exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant. Docens id circo stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. [e] AVGVSTINVS de verbis Domini: Nonnulli qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant grauiter, hac solent à peccatis suis prima se voce excusare, quod militant: & ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conqueruntur.[f] IDEM: Non est delictum militare, sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rem publicam gerere criminosum est: sed ideo agere E rempublicam, vt rem familiarem augeas potius, videtur esse damnabile. [g] IDEM in epistola ad Bonifacium comitem: Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnã: quia virtus tua, & fortitudo corporalis, donũ Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere quidquam contra Deum.[h] IDEM: Esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincẽdo perducas: Beati enim pacifici, ait dominus, quia filii Dei vocabuntur.[i] IDEM: Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Et sicut bellanti, & resistẽti violentia redditur: ita victo, vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio nõ timetur.

b Grego. in Regi. lib. 12. ind. 7. c. 24.
c Chrysost. oper. imper. homi 41. in cap. 22. Mat. circa med. tom. 2.
d Amb. in Luc. lib. 2. c. 3. tom. 3.
e August. de Verb. Dom. Ser. 19. in princ. tom. 10.
f Ibid.
g Idem epi. ad Bonif. comit. quæ est prima ex viginti positis in fin. 2. tom. Aug.
h Ibid.
i Ibid.

a Ibid.

a IDEM: Ornet mores tuos pudicitia coniugalis, ornet sobrietas & frugalitas. Valde enim turpe est, vt militē, quem non vincit homo, vincat libido: & obruatur vino, qui non vincitur ferro. b IDEM: Ex his quæ habes de militia, gratia age Deo tanquam fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da charitatem, tibi autem humilitatem.

b Ibid.

CAPVT XLVIII.

De Negotiationibus.

c Greg. homil. 24. in Euang.

GREGORIVS c in homiliis: Sunt pleraque negotia, quæ sine peccato exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, vt post conuersionem animus non recurrat. d IDEM: Negotium autem, quod ante conuersionem siue peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. * AVGVSTINVS: Studium auaritiæ siue fraudis, proprium solet esse negotiantium facinus. e IDEM super illud Psalmi: Quoniam non cognoui literaturam, & c. alia litera: negotiationes. Nam auidus acquirendi pro damno blasphemat, pro pretiis rerū mentitur & peierat. f AMBROSIVS de virginitate ponit talem literam Can. 3. Circuibo ciuitatem in foro & in plateis, & quæram quem dilexit anima mea. Nequaquā ibi quæramus Christū, ibi inuenire non possumus. Non est Christus circumforanus: Christus enim pax est, in foro lites: Christus iustitia est, in foro iniquitas: Christus operator est, in foro inane otium: Christus charitas est, in foro residet obtrectatio: Christus fides est, in foro fraus est, ac perfidia. g IDEM de Officiis: Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus Dei negotiationem cognouisse se negat: quia pretiorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. h IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Fuge forum, vt nec patiaris fraudem, nec facias. i IDEM: Prima laus est Christiani, alienum, esse à foro, nullam causam habere cum illo. k IDEM: Homo mercator vix aut nunquam potest placere Deo, & ideo nullus Christianus debet esse mercator: aut si voluerit esse, proiiciatur ab Ecclesia Dei, dicente Psalmo: Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodū enim qui ambulat inter duos inimicos, volens ambobus placere, & se commendare, sine maliloquio non potest esse: necesse est enim, vt & iste male loquatur de illo, & ille male loquatur de isto: sic qui emit & vendit, sine mendacio & periurio esse non potest. Idem: Qui comparat rem: infra de fœneratoribus. HIERONYMVS; Negotiatorem clericum: supra de clericis.

d Ibid.
e Ex Aug. enarr. 1. in Ps. 70. tom. 8.
f Amb. lib. 3. de Virg. post med. tom. 4.
g Idem lib. 3. off. c. 6. in prin. tom. 4.
h Chrysost. op. imp. homil. 34. post med. tom. 2.
i Ibidem.
k Ibid. homil. 38. ante med.
Psal. 70. c

CAPVT XLIX.

De Fœneratoribus.

GREGORIVS l in registro: Nos amatoribus vsurarum nulla ratione manus imponimus. m IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Qui comparat rem, vt illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eiicitur. Vnde super omnes mercatores plus maledictus vsurarius. n IDEM: Si quis rem comparatam vendidit, mercator est, & maledictus: quāto magis maledictus erit, qui non comparatam pecuniam, sed à Deo datam sibi, dat ad vsurā: o IDEM: Nihil vsura turpius, nihil crudelius. Alienas enim hæc negotiatur miserias, & lucrum alterius aduersitatem facit, & mercedem expetit misericordiæ, velut timens ne appareat misericors, & fictione misericordię profundiorem fodit foueam: in auxiliando conterens inopem, & in porrigendo manum expellēs: & suscipiens quidem vt in portum, naufragio: & submittens hunc in vadis & in antris. p AMBROSIVS in epistola: Non dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quod is, qui non dedit pecuniam suam ad vsuram, habitabit in tabernaculo Dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarū captat emolumētum. A Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam, quasi nō excepturus, aut certe sortem quam dedit recepturus. q IDEM: Quid durius quam vt des pecuniā tuam, vt ipse duplum exigas: Qui simplum non habuit, quemadmodū duplum soluet: * IN vitis patrum: Cui nocetur, aut iniuriatur, & voluntarie parcit proximo, hic secundum naturā Christi est. Qui nec lædit, nec læditur, hic secundū naturam Adę est. Qui vero nocet aut iniuriatur, aut calumniam ingerit, aut vsuras exigit, hic secundum diabolum est. * SENECA in epistola: Quid fœnus, & calendarium, & vsura, nisi humanæ cupiditatis extra naturā quæsita nomina: ô miserum! si quem hæc delectant.

l Greg. Reg. lib. 8. ind. 3. cap. 40.
m Chryso. op. imp. homil. 38. ante med. tom. 2.
n Ibidem.
o Ibidem hom. 5. in Matth. post med.
p Amb. ep. lib. 3. ep. 24. non longe à prin. to. 5.
q Ibidem. paulo post med.

CAPVT L.

De Dæmonibus.

B GREGORIVS r in Moralibus: Hostis malignus quos sanctos vigilantes minime superat, eo dormientes prauius impugnat. Quem tamen hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem somnus à probationis præmio vacet. s IDEM: Maligni spiritus certis quibusq; vitiis singuli obsequi sunt credēdi. t IDEM: Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis admixtio nō tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit: quia per carnale corpus, aliquid, quo semetipso minor esset, accepit. u IDEM: Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostrauit. x IDEM: Occultæ iustitię C licentia malignis spiritibus datus, vt quos volentes in peccati loqueo strangulant, in peccati pœnam etiam volentes trahant. y IDEM: Ita Deus super omnia est, vt ipse sub nullo sit. Leuiathan vero eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersæ libertatis appetiit, vt præesset cæteris, & nulli subesset. z IDEM: Scimus quod immundi spiritus, qui è cœlo æthereo lapsi sunt, in hoc cœli terræque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ascendere ad cœlestia inuident, quanto se à cœlestibus per elationis sui immunditiam proiectos vident. a IDEM: Alius lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinis cōspersionibus deceptiones parat. b IDEM: Satanæ voluntas semper iniqua est, sed D nunquam potestas iniusta: quia à semetipso volūtatem habet, sed à Domino potestatem. c IDEM in homiliis: In bonis operibus intenti, nisi contra malignos spiritus sollicite vigilemus, ipsos irrisores patimur in pœnis, quos ad malum persuasores habemus. d IDEM in registro: Tanto hostis callidus contra nos deceptionis molimina ardentius exquirit, quanto nos cœlesti patriæ feruentius inhiare cognoscit. e IDEM in dialogis: Malignus spiritus, cogitationi, locutioni, atque operi semper insistit: si fortasse quid inueniat, vnde noster apud examen æterni iudicis accusator existat. f IDEM in Pastoralibus: Diabolus modo aliorum facta grauiora, modo nihil esse, quod perpetratum est, modo misericordē Deum loquitur, modo adhuc tempus subsequens & sufficiens ad pœnitentiam pollicetur: vt dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur: quatenus tunc bona nulla percipiat, quam E nunc mala cōtristant. g AVGVSTINVS de Ciuitate Dei: Credendum est, esse spiritus nocendi cupidissimos, à iustitia penitus alienos, superbia tumidos, inuidia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aëre habitant: quia de cœli superioris sublimitate deiecti, merito ingressibilis transgressionis in hoc sibi cōgruo velut carcere damnati sunt. h IDEM: Sicut ipsi mali homines in terra, sic etiam dæmones non omnia, quæ volunt, facere possunt; nisi quātum ordinatione finitur illius, cuius iudicia plena nemo comprehendit, iuste nemo reprehēdit. i IDEM: Mali angeli sua potestate potius delectati, velut suum bonum ipsi sibi esset, à superiore cōmuni omnium beatifico bono ad propria defluxerunt, & habentes elationis fastum pro excellentissima æternitate,

r Greg. lib. 8. Mor. c. 13. circa fin.
s Ibid. lib. 15. cap. 16.
t Ibid. lib. 9. cap. 28.
u Ibid. lib. 4. cap. 10.
x Ibid. lib. 2. cap. 16.
y Ibid. lib. 24. c. 17. non longe à prin.
z Ibid. lib. 2. c. 25. cir. fin.
a Ibid. lib. 29. cap. 12.
b Ibid. lib. 2. cap. 6.
c Idem homil. 37. in Euang. cir. med.
d Idem Regist. lib. 7. ind. 2. c. 35. non longe à prin.
e Idem lib. 3. Dial. c. 19.
f Idem Pastor. 2. par. c. 2. admonit. 30.
g August. de ciu. Dei. lib. 8. c. 22. to. 5.
h Ibid. lib. 2. c. 23. in fin.
i Ibid. lib. 12. cap. 1. ante med.

vanitatis

vanitatis astutiam: pro certissima veritate, studia partium: pro indiuidua charitate, superbi, fallaces, inuidi effecti sunt. [a] IDEM: Esse natura, in qua nullum bonum sit, non potest: proinde nec ipsius Diaboli natura, in quantum natura est, malum quid est. Idem: Auertat Deus, lib. 2. de inuidia. [b] LEO in sermone: Diabolus omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus, & ibi causas quærit nocendi, vbi quemque viderit studiosius occupari. [c] IOANNES Chrysostomus in sermone: Zelatur Diabolus hominem, quia ipse de cœlo corruerat. Videbat enim Adam paradisi esse colonum, & inflatus inuidia, induit serpentis imaginem. Incorporalis enim cum esset, corporalibus loqui non poterat. * IDEM: Diabolus non aliunde talis factus est, nisi quia primo quidem post peccatum desperatione vsus est: postea vero ex desperatione in inuidiam incidit & superbiam. [d] CYPRIANVS in Epistola: Lata & speciosa itinera vitę lethalis: illic illecebræ & mortiferæ voluptates, illic Diabolus blanditur, vt fallat: arridet, vt noceat, illicit, vt occidat. [e] AMBROSIVS in sermonibus: Pater Diabolus non diligit filios suos, sed odit. Sic amat Diabolus filios suos, vt perdat, sicut amat gluto porcellum, vt comedat. [f] ISIDORVS in Etymologiis: Præsciunt dæmones futura multa, vnde & solent responsa aliqua dare. Inest enim illis cognitio rerum plus quam infirmitati humanæ, partim subtilioris sensus acumine, partim experientia longissimæ vitæ, partim per Dei iussum Angelica reuelatione. [g] IDEM: Diabolus hebraicè, dicitur deorsum fluens: quia qui quietus in cæli culmine stare contempsit, superbiæ pondere deorsum currens cecidit. Græcè vero Diabolus, criminator dicitur. [h] IDEM de Summo bono: Diabolus non est immissor, sed incensor potius malarum cogitationum & omnium vitiorum. Neq; enim alibi concupiscentiæ fomenta incendit, nisi vbi prius prauæ cogitationis delectationes inspexerit. [i] IDEM: Tunc contra eum, quem possidet, Diabolus acrius sæuit, quando se diuina virtute ab eo expellendum cognoscit. [k] BERNARDVS in sermonibus: Lædit nos iniquitas Diaboli atque versutia: sed multo amplius eum nostra simplicitas & misericordia torquet, humilitatem nostram non sustinet, vritur charitate nostra, mansuetudine & obedientia cruciatur.

a Ibid. lib. 19. cap. 13. ante med.
b Leo ser. 7. de nat. Do. circa med.
c Chrys. hom. de cruce post med. tom. 3.
d Cypri. de disciplina, & habitu virg. cap. 9. tom. 2.
e Ambros. Ser. 44. de temp. to. 5.
f Isid. Ety. lib. 8. cap. 11.
g Ibid. paulo post.
h Idem de Sum. bo. lib. 3. c. 5. sent. 5.
i Ibidem sent. 7 1.
k Ber. ser. 3. de dedic. Eccles. ante med.

CAPITA SECVNDI LIBRI PHARETRÆ.

PHARETRÆ LIBER II. IN QVO

De principalium vitiorum & virtutum multiplicitate tractatur.

CAPVT I.

De Tentatione.

D GREGORIVS [a] in Moralibus; Nisi misericors Deus cum viribus testamenta modificet: nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias, non corruēs, portet. [b] IDEM: Sancta Ecclesia transire sine labore tētationis non potest tempora peregrinationis, quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. IDEM: Plerumq; qui plus, supra libro 1. de proficientibus. [c] AVGVST. contra Iulianum: Quia in ista humana miseria peior hostis est cauēda superbia, ideo nimirū non penitus extinguitur in carne sanctorum continētium ista carnalis concupiscentia: vt dum pugnatur aduersus eam, periculorum suorum animus admoneatur: ne securus de meritis per superbiam infletur. [d] IDEM: In nobismetipsis sola infirmitas est E causa pugnādi: & rursus infirmitas est admonitio non superbiēdi. Proinde vt virtus, qua hic superbiri potest, non superbiatur, eadē virtus in infirmitate tentationis perficitur. [e] ISIDORVS de Summo bono: Diabolus, serpens est lubricus, cuius si capiti, idest primæ suggestioni non resistitur, totus in interna cordis, dum non sentitur, illabitur. [f] AMBROSIVS super Lucam: Tentationē nunquā timere debemus: est enim causa victorię materia triumphorum. [g] IDEM: Diues ille, qui tētationem nō sensit in hoc sæculo, raptus est ad inferos, & sepultus in inferno. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæū: In primis grauis, & insuperabilis est impetus Diaboli, quod si quis forti animo sustinuerit eum:

a Greg. lib. 9. Mor. c. 25. in fin.
b Ibid. lib. 31. Mor. c. 4.
c Aug. lib. 4. cont. Iulian. cap. 2. longe post med. tom. 7.
d Ibidem.
e Isid. de sum. bo. li. 3. c. 5. sent. 12.
f Amb. in Luc. li. 4. ca. 4. to. 3.
g Ibidem.

statim inueniet infirmiorem. Quanto enim plus repercussus fuerit, tanto magis torpescit & deficit. * IDEM: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis: in nullo enim negotio potest requies inueniri, nisi præcesserit labor, quanto magis in spiritualibus rebus, nisi præcesserit tentatio, non potest esse probatio? a BERNARDVS super Cantica: Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me. Quæris, quis ille sit impulsor? non est vnus. Impulsor Diabolus, impulsor mundus, impulsor homo. Quis ille homo sit, quæris? quisq; sui. b IDEM: Necesse est, vt veniant tentationes: quis enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit? aut quomodo certabunt, si desit qui impugnet: Tu vero accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Certi namq; sunt omnes, qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem se passuros. c IDEM, in sermonibus: Oramus quotidie vt Dei voluntas sicut in cœlestibus facta est creaturis, sic fiat & in terrenis, vt sicut Angelus, sic & homo adhærens Deo, vnus spiritus cum eo fiat. Sed heu me, quod obstacula separant, quod prohibent impedimenta? Obiicit enim se se mediam malitia nostra, infirmitas nostra, concupiscentia nostra, & ignorantia nostra. d IDEM: Heu me Domine Deus, quia vndiq; mihi bella, vndiq; tela volant, vndiq; pericula, vndiq; impedimenta. Quocunque vertam me, nulla vsquam securitas est, & quæ mulcent, & quæ molestant, timeo; & esuries, & refectio, & somnus, & vigiliæ, & labor, & requies militant contra me.

a Bern. sup. cant. ser. 85. ante med.
b Ibid. ser. 64. in prin.
c Idem ser. 6. in quadrag. statim à prin.
d Ibidem circa med.

CAPVT II.

De Cogitatione.

GREGORIVS e super Ezechielem: Sic sæpe cogitationi bonæ cogitatio sinistra adiungitur, vt vix ipse, qui easdem cogitationes generat, animus agnoscat. f IDEM in Moralibus: Tanto longius mens à necessariis cessat, quanto inania latius cogitat. g IDEM: Sancti viri quantum agere possunt, ne exterius labantur in opere tantum interius nequaquam agere possunt, ne vnquam labantur in cogitatione. h IDEM: Ante oculos Dei vacuæ non transuolant cogitationes nostræ, & nulla momenta temporis per animum transeunt præter retributionis actum. i IDEM in registro: Illud ab omnipotenti Deo pollutum esse in opere ostenditur, quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. k IDEM in pastorali: Nihil in nobis est corde fugacius quod à nobis toties recedit, quoties per prauas cogitationes defluit. * ISIDORVS de Summo bono: Ferre cogitationes sine perfectione vitiorum non est ad damnationē, nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augendæ virtutis. l IDEM: Non est peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur, sed tunc est peccatum, si antequam illudamur, cogitationis affectibus præuenimur. IDEM: Cogitatio praua delectationem. Infra libro 3. c. de consuetudine. m BERNARDVS de consideratione: In acquisitione salutis nemo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem propriam cogites nihil, minus dixi, quā dixisse debueram: quidquid se cogitationi offerat, quod nō quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendū est.

e Greg. in Ezech. hom. 21. post med.
f Idem lib. 2. Mor. cap. 26. ctr. med.
g Ibid. lib. 11. cap. 19.
h Ibid. lib. 20. ca. 13.
i Idem regist. lib. 12. ind. 7 interrogati. Aug. cap. 10.
k Idem Past. cu. 3 p. ca. 2. admoniti. 15.
l Isid. de sum. bo. lib. 3. ca. 6. sent. 13
m Bern. de consid. lib. 2. ante med.

CAPVT III.

De Delectatione.

GREGORIVS n in Moralibus: Esse sine delectatione anima nunquam potest. Nam aut in infimis delectatur, aut in summis: & quanto maiori studio exercetur ad summa, tāto maiori fastidio torpescit ad ima: quantoq; acriori cura inardescit ad infima tanto torpore damnabili frigescit à summis. Vtraq; enim simul & æqualiter amari non possunt. Qui ergo terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. o IDEM: Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati iacet. IDEM: Vnusquisq; superbus rector. Supra libr. 1. de Prælatis malis. p IDEM: Mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subiugat. q IDEM: Cum culpa animum tentat, necesse est vt breuitatem suæ delectationis aspiciat, ne ad æternam mortem iniquitas rapiat, cum constet, quod ad terminum citius mortalis vita percurrat. r IDEM: Sæpe bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ quamuis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resoluitur, ab omni intentione intimi vigoris quantocius dissipatur. s IDEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus & honoribus tumere, huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, quies in labore. t ISIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, dæmonū est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. u AVGVSTINVS de verbis Apost. Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitæ delectationi si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. x IDEM: Mortua est vna delectatio, sed viuit altera, & illi dum non consentis, eam mortificas, cum cœperit omnino non delectari, mortificasti. Hæc est actio nostra, hæc est militia nostra.

n Greg. lib. 18. Mor. cap. 8. in prin.
o Ibid. li. 16. c. 15. cir. me.
p Ibid. l. 21. cap. 3.
q Ibid. li. 9. c. 36.
r Ibid. lib. 1. ca. 19. ante medium.
s Ibid. lib. 16. cap. vlt.
t Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 25. sent. 5.
u Aug. de verb. Apost. ser. 6. in prin. to. 10.
x Ibid. ser. 13. paulo post med.

CAPVT IV.

De Consensu.

GREGORIVS y in Moralibus: Concupiscētiæ carnalis ostia dum consensus noster aperit, ad innumera nos corruptionis mala pertrahit. z IDEM: Proximorum mala, quæ quis corrigere non valet, taceat, quæ cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: etsi ea, quæ tacet, tolerat: non tamē in animo virus doloris occultet. a IDEM: Sciendum est aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero dum per consensum delectationibus obligatur. Plerumq; enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur: plerumq; autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum per consensus desiderium voluit. b IDEM in homiliis: Ille vere Deum amat, cuius videlicet mentem delectatio praua ex cōsensu non superat. Nam tanto quisq; à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. c AVGVSTINVS de mendacio: Tunc cōsentimus cum approbamus, & volumus. d IDEM: Pudicitiam corporis, non consentiente aut non permittente anima, nemo violat. Quidquid enim nobis inuitis contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. e IDEM in Epistola: Bene agere, & illicita non prohibere consensus erroris est. f IDEM super Genesim contra Manichæos: Si ratio humana consentiat, vt quod libido cōmouerit, faciendum esse decernat, ab omni vita bona tanquam de paradiso expellitur homo, & iam ei peccatum imputatur, etiam si non sequatur factū, quoniam rea tenetur in consensione cōscientia. g BERNARD. in meditationibus: Dæmonum est malas suggestiones ingerere, nostrum est illis non consentire. Nam quoties resistimus, Diabolum superamus, Angelos lætificamus, Deum honoramus. * IDEM in sermone: Si carnalibus distrahor desideriis, & illis, quod absit, consensero quantum possum, etiam si non sequatur factum, in morte quidem sum mortuus, vtiq; & consequenter sepeliendus in inferno. * IDEM: Nulla est his qui sunt in Christo IESV damnatio, si concupiscentiæ sensus sit absq; consensu. h IDEM: Peccatum in foribus est, nisi tuipse aperias, non intrabit. Appetitus in corde prurit, sed subter te est, nisi tu sponte cesseris, nil nocebit. Audi consolationem, consensum cohibe, ne præualeat appetitus concupiscentiæ, & immaculatus eris. i IDEM: Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare, vel negare consensum. IDEM: Nemo, fratres. Infra lib. 4. de correptione bona.

y Greg. lib. 4. Mor. cap 24.
z Ibid. lib. 10. c. 4. cir. medium.
a Ibid. lib. 21. ca. 3.
b Idem hom. 30. in Euan. non multum à prin.
c August. de mend. ad Consc. c. 19. to. 4.
d Ibid. paulo ante.
e Idem Epi. 182. to. 2.
f Idem de Gen. cont. Man. lib. 2. c. 14. to. 1.
g Ber. lib. med. c. 14. post med.
h Ibid. ser. de sex tribulationibus post med.
i Ibid. ser 5. in quadrag. ante med.

CAPVT V.

De Peccato.

GREGORIVS [a] super Exechielem: Quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. [b] IDEM: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia, & qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeuntem atque contemnentẽ, grauius damnat. [c] IDEM: Peccatum quippe quod per pœnitentiã citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatũ, & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. [d] IDEM: Grauiores culpæ sunt, quę superducta specie virtutis, virtutes se mẽtiuntur esse. [e] IDEM in Moralibus: Peccatum quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. [f] IDEM: Tribus modis peccatum committitur, scil. ignorantia, infirmitate, & studio. Et grauius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio, quã infirmitate peccatur. [g] IDEM: In grauibus peccatis quis positus cũ suis premitur, aliena non diluit. [h] IDEM in pastorali: Nonnunquam in parua deterius, quam in maiore culpa peccatur. Maior enim, quo citius, quia si culpa agnoscitur, eo etiam celerius emendatur. Minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius, quo & securius in vsu retinetur. [i] IDEM in registro: Apud homines culpa, & apud Deum pœna est, nolle quenquam bonum imitari, quod placet. [k] IDEM. Plerumque quod in laicis culpa est, hoc crimen est in sacro ordine constitutis. Idem: Nonnunquam Dominus. Infra libro 4. de certamine. [l] AVGVSTINVS de confessione: Ibam ad inferos, portans omnia mala, quæ cõmiseram, & in te, & in me, & in alios multos, & grauia super originalis peccati vinculum m. [m] IDEM de ciuitate Dei: Paucissimi sunt tantæ felicitatis, vt ab ipsa ineunte adolescentia, nulla damnabilia peccata committãt. [n] IDEM: Quæ sunt ista peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam. Difficillimum est inuenire, periculosissimum est diffinire. IDEM: Nunc vsque adeo. Infra lib. 4. de voluntate mala. [o] IDEM de spiritu & litera: Sicut nõ impediũt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. [p] IDEM: contra Iulianum: Diluuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter, vel scienter adiecta. [q] IDEM: Cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso male his vtentes efficiuntur iniusti. [r] IDEM ad Orosium: Malum natura non est, sed priuatio boni hoc nomen accepit. [s] IDEM de baptismo paruulorum: Sicut eorum, per quos renascuntur paruuli institię spiritus responsione sua traiicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt, sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traiicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. * IDEM in meditationibus. Certe ô miser homo ipsa sola plus est vitanda peccati fœditas, quam quælibet tormentorum immanitas. [t] IDEM in Epistola: Quem non potest Diabolus deuorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest, opprobriis & malarum linguarum detractione deficiat, & sic in eius fauces ruat. Si autem famam innocentis maculare potuit, hoc ei persuadere tentat, vt per maleuolas suspiciones de fratre suo iudicet, & sic ab illo implicatus absorbeatur. [u] IDEM de virginitate: Quia satagentibus, vigilantibusque ne peccent, subrepunt quodãmodo ex humana fragilitate peccata, quãuis parua, quamvis pauca, non tamen nulla, eadem ipsa magna fiunt, & grauia, si eis superbia incrementum & pondus adiecerit. [x] IDEM de patientia: Tanto rectius maiori supplicio dignum iudicaueris animum, quanto magis vitiis subdit instrumenta virtutum. [y] IDEM de pœnitẽtia: Nullum peccatum adeo paruum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est, quid fecerit, sed quem offenderit, quam bonus est, quam benignus, quam pius. [z] IDEM: Qui peccat, & gratiam suam recuperare nón amat, & nunquam curat ab eo diligi qui totus est amor & charitas, nec ad illud tędit, vnde sumpsit arrham, in Spiritum sanctum peccat, & nunquam post mortem, sicut nec viuens, consequetur veniam. [a] IDEM super canonicam Ioannis: Ista, quæ dicimus peccata leuia, noli contemnere. Si contemnis, quando appendis, expauesce, quando numeras, multa leuia faciunt vnum grande. Ad idem de decem chordis, & super Ioannem. GREGORIVS in pastolali. ISIDORVS de Summo bono: IDEM August. Ex quo incipit homo. Supra de homine. Idem: Voluntas auersa Infra libro. 3. de voluntate. [b] AMBROSIVS de officiis: Qui non repellit à socio suo iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. [c] IDEM in Apologia: Peccatum donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem. * IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Excogitate quantum est malum, nos ex hominibus pares Angelis, ad feras transponere. Ventri enim seruire, & pecuniarum concupiscentia detineri, & irasci, & mordere, & calcitrare, non hominum, sed ferarum est. [d] ISIDORVS de Summo bono: Si vnum vitium districte iudicetur, & aliena negligantur, inanis est labor. [e] IDEM: Iudicio diuino in reatum nequiorem labũtur, qui distringere minora sua facta contemnunt. [f] IDEM: Maioris est culpæ manifeste, quam occulte peccare: dupliciter enim reus est qui aperte delinquit, quia & agit malum, & docet malum facere. Vnde Isaias: Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. [g] BERNARDVS in sermonibus: Cauete ne quis parua reputet, quantumlibet parua scienter commissa, nemo, dicat in corde suo, leuia sunt ista, non curo corrigere, non est magnum si in his maneam venialibus, minimisq; peccatis: Hæc est impœnitentia, dilectissimi: hæc blasphemia in Spiritum sanctum, blaphemia autem irremissibilis est. * ANSELMVS de similitudinibus: Natura peccati est, vt non facile videatur ab illo, qui eo premitur, sed mox vt cessauerit, & ab illo se alienauerit, tũc demum cõsiderat in quanta fœditate & miseria iacuerat. IDEM: Si hinc peccari pudorẽ, libro 4. de innocẽtia.

a Greg. in Ezec. hom. 9. post med.
b Ibid. ho. 12. post med.
c Ibidem.
d Ibid. ho. 5. longe ante med.
e Ibid. lib. 25. Mor. cap. 9 non multum à prin.
f Ibid. li. 25. c. 11. in prin.
g Idem in prafat. lib. Mor. cap. 3.
h Idem past. cu. 3. par. c. 2. admoni. 34.
i Idem registr. lib. 5. ind. 14. cap. 107.
k Ibid. lib. 8. ind. 3. cap. 5. in prin.
l Aug. conf. li. 5. c. 5. to. 1.
m Idem de ciu. Dei. lib. 21. c. 16. t. 5.
n Ibid. c. 27. post med.
o Idem de sp. & lit. cap. 28. tom. 3.
p Idem lib. 6. cont. Iul. Pelag. c. 45. post med. tom 7.
q Ibid. lib. 4. cap. 3. ante med.
r Idem in quaest. 65. ad Oros. q. 16. tom. 4.
s Idem de bap. par. lib. 3. cap. 2. to. 7.
t Idem Ep. 136. cir. med. tom. 2.
u Idem de Virg sancta cap. 50. to. 6.
x Idem de patien. c. 5. tom. 4.
y Idem de pœn. c. 7. to. eod.
z Ibid. c 4.
a Idem in 1. Io Ep. tracta. 1. ante med. tom. 9.
b Amb. offic lib. 1. cap. 36. in prin. tom. 4.
c Idem in Apol. Dauid. 1. cap. 6. tom. 1.
d Isid. de Sum. bo. lib. 2. cap. 32. senten. 5.
e Ibid. c. 19. sent. 1.
f Ibid. cap. 20. sent. 1.
g Bern. ser. 1. in conuer. S. Pau. post med.

CAPVT VI.

De Superbia.

GREGORIVS [h] in Moralibus: Septem principalia vitia de superbiæ virulenta radice producuntur, sc. inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. [i] IDEM: Scimus, quod aliquãdo minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus: superbia turpis creditur, minus peccatum à simplicibus iudicatur: luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. IDEM: Quisquis superbiæ: Infra libro 3. de diiudicatione: [k] IDEM: Cunctis superba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silẽtio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in respõsione. Horũ mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos vero alios importuna, ad ea, quę facere & debet, & pręualet, ignaua, ad ea vero, quę facere nõ debet, nec præualet, parata. [l] IDEM: Hoc propriũ arrogantiũ esse vitium solet, vt & pauca credant, quę ipsi multa dixerunt: & multa credãt, quę ipsis pauca dicuntur. Qui enim sua dicere semper volunt, aliena audire nõ possunt. [m] IDEM: Tolerabilius Deo est, vt infirmitate atq; ignorantia cũ humilitate quisquis iaceat, quam cum elatione cordis alta comprehendat. [n] IDEM: Adiuuare imbecillem charitatis est: adiuuare vero velle potentem, elationis est. [o] IDEM: Per elationem plerumque

h Greg. lib. 31. Moral. c. 17. post med.
i Ibidem li. 33. cap. 11.
k Ibidem lib. 34. cap. 18. circa med.
l Ibid. li 26. c. 17. circa fine
m Ibid. lib. 17. cap. 7. cir. fin.
n Ibid. cap. 11. in prin.
o Ibid. lib. 36. cap. 13. cir. med.

rumque & vsque ad senium seruata virginitas vitiatur: Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit, etiam integritatem corporis. [a] IDEM: Difficile in se quisque inueteratam superbiam deprehendit, quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur, tanto minus videmus. [b] IDEM: Arrogantes sicut inflātur laudibus, ita correptionibus inflāmantur, & à quolibet se, vel iusto reprehendi despiciunt, moxque in malis suis formitē defensionis exquirunt. [c] IDEM: Omnino difficile est, vt elatio, quæ regnat in corde, non erumpat in voce. [d] IDEM: Arrogātes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se potuerint multiplicitatem loquacitatis aperire. * HIERONYMVS in Epistola. Initium omnis peccati superbia est, quæ natione cœlestis, sublimium mentes inhabitat, sub cinere & cilicio latitans. [e] IDEM: Nihil ita à pueritia vitare conatus sum, sicut tumentem animum, & erectam ceruicem Dei contra se odia prouocantem. Noui enim magistrum, & Dominum meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. [f] AVGVSTINVS in regula: Alia, quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant, superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant. [g] IDEM de Virginitate: Mensura humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est valde periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiatur. Idem: Quia satagentibus. Supra in capite de peccato. [h] IDEM de gratia noui Testamenti: Superbia odit consortium, & quantum in ipso est, solus caput eminere omnis superbus. [i] IDEM de ciuitate Dei: An forte corrigi pudet? & hoc vitium non nisi superborum est. [k] IDEM: Superbia peruerse imitatur Deum: odit namque cum sociis æqualitatem sub illo, sed imponere vult sociis dominationem suam pro illo. [l] IDEM: Facilius seruitur homini, quam libidini, cum sæuissimo dominatu vastet corda mortalium, vt alias omittam, libido ipsa dominandis hominibus aliis Idem: Audeo dicere. Infra libro 3. de recidiuatione [m] IDEM in Epistola: Fit miris modis in anima hominis, vt de falsa humilitate magis infletur, quam si apertius superbiret. [n] IDEM de confessione: Humiliasti tanquam vulneratum superbum, & tumore meo separabar abs te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos [o] IDEM: Plus hostis vincitur in eo, quem plus tenet, & de quo plures tenet: plus autem superbos tenet, nomine nobilitatis, & de his plures nomine nobilitatis, & de his plures nomine auctoritatis. [p] IOANNES Chrysostomus super Ioannem: Superbia in vobis existente, omnis nostra vita immunda fit, etsi sobrietatem, etsi virginitatem, etsi ieiunium, etsi orationes, etsi Eleemosynam, etsi quodcumq; aliud perficiamus. [q] ISIDORVS de Summo bono: Superbia sicut est origo omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum: ipsa enim est in peccato prima, in conflictu postrema. [r] IDEM: Omnis peccans superbus est, eo quod faciendo vetita, contemptui habet diuina præcepta [s] BERNARDVS de duodecim gradibus: Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. [t] IDEM. Arrogans, de alia omni re plus sibi credit, quam aliis, de seipso plus aliis credit, quam sibi. [u] IDEM: Monachus præsūptuosus primus in conuentibus residet, in consiliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse non fecit, aut ordinauit: nec recte factum, nec pulchre æstimat ordinatum. Iudicat iudicantes præiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenerit non promoueatur ad prioratum, abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum. [x] IDEM super Cantica: Argumentum superbiæ priuatio gratiæ est: humilibus enim dat Deus gratiam, superbis resistit. [y] IDEM: Perniciosa paupertas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ, & deo diuitias, & paupertatem ne dederis mihi Domine.

[a] Ibid. lib. 24. cap. 13.
[b] Ibid. lib. 26. cap. 1.
[c] Ibid.
[d] Ibidem. cap. 18.
[e] Hier. Epi. 32. ad Abig. tom. 1.
[f] Aug. reg. 3. cap. 5. to. 1.
[g] Idem de Virg. cap. 31. tom. 6.
[h] Ibid. Epi. 120 ad Honorat. de grat. noui. test. cap. 16. in fin. tom. 2.
[i] Idem de ciu. Dei, lib. 10. cap. 29. post med. tom. 5.
[k] Ibid. lib. 19. cap. 12. post med.
[l] Ibidem. cap. 15. post. med.
[m] Idem Ep. 61. ad Paulin. post med. tom. 2.
[n] Idem conf. lib. 7. ca. 7. in fin. tom. 1.
[o] Ibid. lib. 8. cap. 4.
[p] Chrys. in Io. hom. 8. cir. n. fi. to. 3.
[q] Isid. Sum. bo. lib. 2. c. 38. sen. 7.
[r] Ibidem. sent. 2.
[s] Bern. de 12. grad. gradu. 9.
[t] Ibidem gradu. 6.
[u] Ibidem gradu. 7.
[x] Idem su. Cant. ser. 54. prope. fin.
[y] Ibid ser. 68. cir. fin.

CAPVT VII.

De vana gloria.

GREGORIVS [z] in Moralibus: Inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur de inani gloria. [a] IDEM: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si datum desuper credāt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certe cum iactantia se habere, quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere, quod habent. IDEM: Sæpe bono operi: Supra capite de delectatione. [b] IDEM: Qui accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. [c] IDEM. In cogitatione tumidi proprij fauores oriuntur, ibiq; de singularitate sapientiæ blanditur ipsa fatuitas. Pensat ea, quę audierit, ac verba, quæ profert: & miratur sua, & deridet aliena. Item: Cuncti vanæ gloriæ infra libro 3. de diiudicatione. [d] IDEM: Sicut labor iustorum est videre praua nec corrigere, ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendūt. [e] IDEM: Quasi latrunculus est appetitus laudis humanæ: qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, vt ex occultis educto gladio, gradientium vita trucidetur * IDEM: Agitur, vt ante iusti iudicis oculos, fouea mentis fit memoria virtutis, quia reminiscendo quod gessit, dum se apud se erigit, apud humilitatis auctorem cadit. ISIDORVS: Maxime per cenodoxiam: Supra de monachis malis. IDEM: Qui ex deteriore: Supra de incipientibus. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Gloriam vanam cupere, ingloriatio est, gloria autem vera est hanc despicere, & nullam eius curam facere, sed ad id quod Deo placet, omnia & dicere & facere. [f] IDEM: Qui omnium contemptum pecuniarum habuerūt, & nulli huiusmodi imaginationi se immiscuerunt, & magis tyrannicas corporū concupiscētias domuerūt, hi multoties capti à vana gloria omnia perdiderunt. [g] IDEM: Si laudes amamus, eas quæ à Deo sunt diligentius quæramus. Nam, quæ quidem ab hominibus est laus, qualiscunque fuerit, simul vt apparuit, periit. [h] AVGVSTINVS de cōfessione: Domine gloria nostra tu es, propter te amemur, & verbum tuum, & nomen tuū timeatur à nobis. Qui enim laudari vult ab hominibus, vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, non eripietur damnante te. [i] AMBROSIVS de Officiis: Fortitudo gloriæ caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, semper autem nocuit vsurpata. [k] BERNARDVS in Epistola; O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt & gloriam.

[z] Greg. lib. 31. Mor. cap. 17. post med.
[a] Ibid. lib. 23. c. 4. paululum à pr.
[b] Ibid lib. 9. c. 2. in prin.
[c] Ibid. l. 10. c. 14. in prin.
[d] Ibid. l. 23. c. 5. circ. fin.
[e] Ibid. l. 8. c. 13.
[f] Chrys. in Ioan. hom. 28. post me. to. 3.
[g] Ibid. hom. 37. ver. fin.
[h] Aug. conf. lib. 10. c. 36. tom. 1.
[i] Amb. offic. l. cap. 29. to. 4.
[k] Bern. Ep. 126. ad Episcop. Aquitt. post med.

CAPVT VIII.

De Inuidia.

GREGORIVS [l] in Moralibus: De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, & afflictio in prosperis nascitur. [m] IDEM: Qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt inuidiæ tormento. [n] IDEM: Inuidia iram generat; quia quanto interno liuoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tanquillitatis amittitur. [o] IDEM; Dum electi proficiunt, reprobi ad rabiem furoris, & inuidiæ excitantur, & bona nascentia, quæ nolunt imitari, grauius persequuntur. IDEM: Inuidi dum bonum; Infra libro 3. de stultiloquio in accusatione. [p] IDEM in Dialogis; Antiquus hostis vnde bonos cernit per charitatem prouehi ad gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad pœnam. [q] IDEM in homiliis; Quidquid in mundo concupiscimus, hoc procul dubio proximis inuidemus. Videtur etenim quia nobis desit, quod alius assequitur. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus; O zelus, ô inuidia

[l] Greg. lib. 31. mor. ca. 17. post med.
[m] Ibid. l. 2. c. 20. cir. me.
[n] Ibid. l. 31. c. 17. post me.
[o] Ibid. l. 18. c. 7. cir. fin.
[p] Idem l. 3. Dial. c. 15. ante med.
[q] Idem ho. 5 in Euan. post med.

uidia omni malitia cumulata! Inuidia ignis inextinguibilis est, etenim sicut tinea comedit vestimentum, sic & inuidia eum qui zelatur, consumit, eum autem cui inuidet, clariorem reddit. * IDEM super Ioannem: Inuidiæ passio, & fornicatione, & adulterio multum est deterior. a IDEM; Inuidi oculus liquatur tristitia, inpidus cum morte viuit continua. b AVGVSTINVS de disciplina Christiana: Auertat Deus inuidiæ pestem ab animis omnium, nedum Christianorum. Vitium enim Diabolicum est inuidia, quo solo Diabolus reus est, & inexpiabiliter reus. Non enim dicitur Diabolo, vt dãneris, quia adulteriũ commisisti, furtum fecisti, vt villam alienã rapuisti: sed qui homini stanti, tu lapsus cõtinuo inuidisti. c IDEM de Virginitate: Superbiã sequitur inuidia, tanquam filia & pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquã est superbia sine tali prole atq; comite. d HIERONYMVS in Epistola: O inuidia primũ mordax tui, ó satanæ calliditas semper sancta persequens! e ISIDORVS in synonymis: Inuidia cuncta bona ardore pestifero deuorat. Inuidia, animæ tinea sensum comedit pectus vrit, mentem afficit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. f ANSELMVS de similitudinibus: Quia bonis alterius arridet, sanctis consentit: qui vero inuidet, Diabolis similis est. Si quidem magis puto esse saluationem sperandam eius, qui parum boni facit, & factis aliorum fauet, quam illius, qui multa, & inuidet aliis. * SENECA in prouerbiis: Nondũ felix es, si nondum turba te deridet. Nam etsi nullos tibi inimicos facit iniuria, multos facit inuidia. * GLOSSA super Psalmum 123. Ira & inuidia iudicio carent.

a Chrys. in Ioan. hom. 54. ver. fin. tom. 4.
b Aug. de Disc. Christ. c. 1. cir. med. to. 9.
c. Idem de Virg. san. c. 31. to. 6.
d Hier. Epist. 99. ad Ans. circ. med. to. 2.
e Isid. in fin. c. 9. in prin.
f Ansel. de simil. c. 45.

CAPVT IX.

De Ira.

GREGORIVS g in Moralibus; De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. h IDEM: Plerumq; mẽtem sub obtẽtu iustitiæ, iræ immanitas vastat, & dum quasi sequitur zelo rectitudinis, rabiem explet ira furoris. i IDEM: Qui humanorum actuum subtili examine gressus enumerat, iram sine voce, iudicio: irã in voce, cõsilio: iram vero in voce atq; sermone, gehennæ ignibus mãcipat. k IDEM Plus semper ira in vindicta exigit, quam de iniuria accepit. l IDEM in Dialogis: Tanto metuẽda est ira iustorum, quanto & constat, quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam vltionem, quam voluerit, inualidus non est. m IDEM in registro: Ira etiam cũ delinquentium culpas insequitur, non debet menti nostræ quasi domina præire, sed post rationis tergũ quasi ancilla rationis subnixius famulari. n IDEM: Nemo potest diligere illum, quem ex ira, vel odio non vult videre. o IDEM: Ira si semel mentem possidere cœperit iustum esse deputat etiam illud, quod crudeliter facit. p IDEM in pastorali: Illa quæ mater est omniũ custosque virtutum, per iræ, vel impatientiæ vitium virtus charitatis eneruatur. q HIERONYMVS in originali super Michæam: Propemodum naturale est, vt & nurus socrum, & socrus oderit nurum. r AVGVSTINVS in Epistola: Sicut acetũ corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit. s IDEM: Multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quam velut iuste irascendo, in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. t IDEM in sermone Domini in monte: Si irasci non est fas fratri suo sine causa, aut dicere racha, aut dicere fatue: multo minus fas est animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. u IDEM Odiũ est ira inueterata. x IDEM de ciuitate Dei: Iram nihil aliud esse, quam vlciscendi libidinẽ, veteres diffinierũt, y IDEM in regula: Melior est, qui quamvis ira sæpe tẽtatur, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, quam, qui tardius irascitur, & ad veniam petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquã petit veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non proiiciatur.

g Greg. lib. 31. Mor. c. 17. post med.
h Ibid. l. 26. c. 28 an. me.
i Ibid. l. 21. c. 4 cir. med.
k Ibid. lib. 28. ca 9. cir. med.
l Idem lib. 1. Dial. cap. 9. circ. med.
m Idem registl. l. 7. indi. 2. c. 126. post med.
n Ibid. ind. 1. ca. 23.
o Ibid. lib. 7. indict. 2. cap. 126 post med.
p Idem. past. cu p. 3. ca. 1. admonit. 10. non longe à prin.
q Hier. in Mich. lib. 2. cap. 7. tom. 5.
r Aug. Ep. 87. in fi. tom. 2.
s Ibid. Epi. 149. ad Prof. cir. med.
t Idem de Ser. Domi. in Mon. lib. 1. c. 20. to. 4.
u Ibid. lib. 2. c. 30.
x Idem de ciu. Dei. lib. 14. c. 14. t. 1.
y Idem reg. 3. c. 38. to. 1.

z GLOSSA: Si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, etiam hoc quod per pœnitẽtiam dimissum erat, à nobis exigitur. a CASSIODORVS in Psalmos: Venialis ira est, quæ non ducitur ad effectum. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Quia irascitur sine ratione, multis suppliciis dignus erit, voluntariè seipsum in barathra perditionis ferens, & ante futuram gehennam, hic iam vindictam soluens. b IDEM de compunctione cordis: Non iracundos tantum & illatæ malitiæ memores punit Deus tanquam reos, sed & eos, qui & irascentes aut offensos fratres placare negligunt, & contemnunt. c IDEM: Osculum pacis porrigere tempore, quo sacramenta offeruntur, in visu Ecclesiæ est. Sed vereor ne plures ex nobis, labiis tãtummodo pacem faciant, cum tamẽ Christus non ex ore, sed ex corde desideret, & affectu velit proximum non labiis salutari. d IDEM; Si tantummodo non lædas eum, qui te læsit, auertas autẽ te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, & iræ dolor augescit in corde. † AMBROSIVS de Officiis; Si irascimur, quia affectus naturæ est, non potestatis, malum sermonẽ nõ proferamus de ore nostro, ne in culpã ruamus. e IDEM; Is qui cito iniuria illata mouetur; facit se dignũ iudicari contumelia, dum vult ea indignus haberi. f BERNARDVS in Epistola; Non irasci, vbi irascẽdum sit, nolle emendare, peccatũ est; prius vero irasci, quam irascendum sit, peccatum peccato addere est.

z Gl. Matt. 18.
a Cassiod. in Ps. 4. ante med.
b Chrys. de compunct. cord. lib. 1. ante med. to 5.
c Ibid. paulò post.
d Ibid. post multa.
† Amb. lib. 1. offic. c. 3. in fin.
e Ibid. lib. 1. cap. 6.
f Bern. Epi. 69. ad Gui. abb. in principio.

CAPVT X.

De Accidia.

GREGORIVS g in Moralibus: De tristitia, vel accidia nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis circa illicita. h IDEM: Humana anima quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra Deum appetit, minus est, ideo iure non sufficit, omne quod Deus non est. Hinc est, quod huc illucque spargitur, & ab vnaquaque re fastidio impellente remouetur. i IDEM in pastorali; Plerumq; piger, dum necessaria agere negligit quædam sibi difficilia opponit, quædam vero incaute formidat, & dum quasi inuenit, quod velut iuste metuat, ostẽdit, quod in otio quasi non iuste torpescat, k IDEM: Si quod mortuum in nobis est, ad vitam non accenditur: hoc etiam extinguitur, quod quasi adhuc viuum tenetur. l IDEM: Qui adhuc in peccatis est, conuersionis fiduciam non amittit: qui verò post conuersionem tepuit, etiam spem, quæ potuit esse de peccatorum conuersione, subtraxit. m AVGVSTINVS de confessione; Palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis; & oculis ægris odiosa est lux, quæ puris amabilis est; & iustitia tua Domine displicet tristibus & iniquis. Idem, Nullo modo decet, &c. infra lib. 4. de exercitio. n IOANNES Chrys. de compunctione cordis; Non video, quod aliquis nostrum vera & perfecta cupidine cœlestium teneatur, alioquin omnia, quę videntur esse grania, vmbras putaret & risum. † AMBROSIVS super Lucam; Disce rogare, quod cupis impetrare, fastidiosos viros cælestium profectus munerum non sequuntur. * IDEM in Epistola; Sicut Dominus non vult mortem peccatoris tantũ, sed vt reuertatur, & viuat; ita tepidos odio, & cito ei nauseam faciunt. o ISIDORVS de Summo bono; Tepidus in conuersatione, otiosa verba & vanas cogitationes, noxias esse non conspicit; quod si à torpore mentis euigilauerit, ea, quæ prius leuia æstimabat, confestim quasi horrenda atq; atrocia pertimescit. p IDEM: Dei seruum sine intermissione legere, orare, & operari oportet; ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. q BERNARDVS in Epistola; Pro vitando otio otiosa sectari ridiculum est. Otium autem est, quod vel nullam habet vtilitatem, vel vtilitatis intentionem. r IDEM Miror quod ad gustum cibi dulcissimi nauseas, si tamen

g Greg. lib. 13. Mor. cap. 17. post med.
h Ibid. lib. 16. ca. 28. post med.
i Idem past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 16.
k Ibid. admo. 35. post med.
l Ibid.
m Aug. conf. lib 7. c. 16. to. 1.
n Chrys. de comp. cord. lib. 1. post med to. 5.
† Amb. in Luc. lib. 4. ca. 4.
o Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 10. sent. 2.
p Ibid. lib. 3 c. 20. sent. 5
q Ber. Epist. de vita solit. ad frat. de monte Dei ante med.
r Idem Epist. 2. ad Fulc. post med.

men

A

men gustasti quam dulcis est Dominus; aut certe nondum gustasti, & nescis quid, aut quomodo sapit Christus, ideoque non appetis incognitum & inexpertum: aut si forte gustasti, & dulce non sapit, sanum non habes palatum.[a] IDEM super Cantica: Doleo aliquos nostrum graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli ciues revereri, sed in præsentia principium tanquam mortuos apparere: cum tamen ipsi nostra alacritate permoti nostris interesse solemniis delectentur. Vereor ne nostram desidiam aliquando abominantes, cum indignatione recedant.[b] IDEM: Cum te tepore, accidia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, atque desistere à studio spirituali, sed iuuãtis require manum, trahi te obsecrans.[c] IDEM in sermonibus: Tepescimus processu temporis à feruore conuersionis nostræ: paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, vt heu

B

consumemur in carne, qui spiritu cœperamus.† IDEM: Quid istud negligentiæ, quid pigritiæ, immo quid vecordiæ est, vt non crebis suspiriis & feruentissima affectione abrumpere hinc, & in illa tam felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis à duritia cordis nostri, væ nobis à peccato gentium, quas Apostolus sine affectione commemorat esse.[d] SENECA in Epistola: Cito inerti otio vita torpebit: si relinquendum est quidquid offendit.[e] IDEM: Otium sine literis mors est, & viui hominis sepultura.

a Idem ser. 7. in cant. ante med.
b Ibid. ser. 21. ante med.
c Idem ser. 3. in ann. Dom. cir. fin.
† Idem ser. 5. in conf. om. Sanct. cir. med.
d Sen. Epis. 81. statim à prin.
e Idem Epi. 82. statim à prin.

CAPVT XI.

De Auaritia.

GREGORIVS[f] in Moralibus: De auaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, &

C

contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.[g] IDEM: Auaritia desideratis rebus, habitis non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna, quę consumat, exceperit, magis excrescit.[h] AMBROSIVS in sermonibus. Quosdam gradus cupiditas habet, quo plures ascendit, eo ad altiora festinat, vnde fit grauior ruina lapsuro.[i] IDEM in Epistola: Ibi abundantia, vbi satietas: vbi autem fames cupiditatum, vbi inexplebilis appetẽtia, ibi vtique paupertas.[k] AVGVSTINVS in sermonibus: Non solum auarus est, qui rapit aliena, sed & ille auarus est, qui cupide seruat sua.[l] IDEM de verbis Domini: Inexplebilis est sola auaritia diuitum: semper enim rapit, & nunquam satiatur: nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcit, nec matrem agnoscit:

D

nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat: viduam opprimit, pupillorum res inuadit; liberos in seruitium redigit testimonium falsum profert; res mortui hominis occupantur quasi non & ipsi, qui hoc faciunt, moriantur.[m] IDEM de libero arbitrio; Dictum est, radicem omniũ malorum esse auaritiam, hoc est, plus velle, quã satis est. Tantum autem satis est, quantum sibi exigit naturæ in suo genere conseruandæ modus.[n] IDEM de decem chordis; Qua fronte venturus es ad filium tuum, qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum; An potest mitti in cœlum? Potest prorsus. Audi ipsum Dominum dicentem; Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.[o] ISIDORVS in Etymologiis; Auidus dictus est ab auendo, auere enim cupere est, hinc & auarus. Nam quid est auarum esse, nisi progredi vltra quam sufficit? Auarus enim dictus est, eo quod sit aui-

E

dus auri, & nunquam opibus expleatur.[p] IDEM de Summo bono; Qui bona mundi diligit, velit, nolit, timoris & doloris pœnæ succumbit.* IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem; Quemadmodum in fontem mundum stercus quis immitens, totum eum immundum facit: ita & in diuitias iustas auaritia intrans, omnia spirare facit ab eo, qui illic est, aut auaritiæ fœtore. IDEM; Non amabit proximum, qui aurum amat[q] BERNARDVS de contemptu mundi; Nunc trahit sua quęque voluptas, odorem turpis lucri sectantes, quæstum ęstimant pietatem, quorum certa damnatio est.[r] IDEM: Vtinam saperes miser, & intelligeres, cum thesauro pecuniæ, thesaurum iræ pariter cumulari. Vtinam nouissima prouidens, animaduerteres; non facile per foramen acus transituros diuitiarum cumulos.[s] SENECA in Epistola; Vidisti aliquando canem, missa à Domino frusta panis ac carnis, aperto ore captantem, quidquid accipit protinus integrum deuorat, & semper ad spem venturi hiat.[t] IDEM; Euenit nobis quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, & attẽti. IDEM: Quisquis de accipiendo, &c. Infra libro tertio de ingratitudine.

f Greg. li. 31. Mor. cap. 27. post med.
g Ibid. li. 15. cap. 12. circa med.
h Amb. lib. de Nabute. cap. 2. ante med. tom. 1.
i Idem Epi. lib. 4. Ep. 27. ad Simp. cir. fin. tom. 5.
k Aug. ser. 195. de tempore circa med. tom. 10.
l Idem de verb. Do. ser. 25. ante med. to. eod.
m Idem de lib. arb. lib. 3. c. 17. tom. 1.
n Idem de 10. chord. c. 12. tom. 9.
o Isidorus Etym. lib. 10. ver. Auidus.
p Idem de Sum. bo. lib. 3. cap. 63. senten. 2.
q Ber. in declam super ecce nos ante med.
r Ibid. post pauca.
s Sen. Epi. 72. post med.
t Ibid.

CAPVT XII.

De Gula.

GREGORIVS[u] in Moralibus; De ventris ingluuie inepta lętitia, scurrilitas, immunditia, multiloquiũ, hebetudo sensus circa intelligentiam oritur.[x] IDEM; Quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit. Aliquando vero tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit. Aliquando quælibet sumenda præparari accuratius expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa ciborum quantitate, sumendi mensuram refectionis excedit.[y] Nonnunquam vero, & abiectum est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Exemplum de primo in Ionatha; De secũdo in Israeliticis; De tertio in filiis Heli; De quarto in Ezechiele; De quinto in Esaü.† IDEM: Sæpe dum quasi conciui carni parcimus, ad prælium contra nos hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt; & cum virtus alitur, plerumque vires vitiis augentur.[z] IDEM in pastorali: Gulæ deditos, superfluitas locutionis, leuitas operis atque luxuria; abstinentes vero sæpe impatientia atque tristitia, sæpe vero superbiæ culpa comitatur.[a] HIERONYMVS in Epistola; Difficile inter epulas seruatur pudicitia, nitens cutis sordidum ostentat animum. IDEM; Nihil sollicitius, &c. Infra libro 4. de lætitia.[b] ISIDORVS de Summo bono; Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit, nesciat; vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur.[c] IDEM; Cui abundantia est epularũ, ardentis diuitis attendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic fuerat epularum copia.[d] IDEM; Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse.[e] AVGVSTINVS de Doctrina Christiana; Fieri potest, vt sine aliquo vitio crapulæ, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur; insipiens autem fœtidissima gulæ flamma, in cibum vilissimum ardescat.* BASILIVS in regula; Sicut miles plurimo onere prægrauatus præpeditur, ita monachus, vel clericus impeditur ad vigilias, cum escarum plenitudine torpescit.[f] BERNARDVS in Apologia; Sanius est modico vino vti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per auiditatem. Legitur in scientia naturali, quod inter animalia magnorum corporum, nulli dedit natura tam paruum os, secundum corporis quantitatem, sicut homini, quod factum est ad commendationem temperantiæ, & ad detestationem gulositatis.* GREGORIVS; Quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Vnde[g] HIERONYMVS; Qui luxuriatur, viuens mortuus est; & qui inebriatur, mortuus & sepultus.* SENECA; Ciborum copia, sublimitas impeditur.* IDEM: Ventri obedientes, loco animalium viuimus non hominum.[h] BERNARDVS; Voluptas gutturis, quæ tanti hodie æstimatur, vix duorum habet longitudinem digitorum; non durat nisi quantum durat transitus ille per gulam, & pro illo transitu vult domina gula, tot & tanta sibi præparari.

u Greg. lib. 31. Mor. cap. 17 post med.
x Ibid. li. 30. cap. 13.
y Ibid. c. 14. 1. Reg. 14. Num. 11. 1. Reg. 2. Ezech. 16. Gen. 25.
† Ibidem mor. cap 14.
z Idem past. cu. p. 3 c. 2. admo. 20. à prin.
a Hier. Ep. 47 post med. tom. 1.
b Isid. de Sum. bo. lib. 2. cap. 43. sen. 1. & 2.
c Ibid. cap. 42 sen. 8.
d Ibid sen. 6
e Aug. lib. 3. de Doct. Christ. c. 12. tom. 3.
f Ber. in Apolo. ad Guliel abb. ante med.
g Hier. Epi. 83. ad Ocean post med. tom. 2.
h Ber. ser. de conuers. ad cleric. c. 12.

Capvt XIII.

De Luxuria.

a Greg. lib. 31. Mor. c. 27. post med.
b Ibid. lib. 21. c. 9. post med.
c Idem Dialog. lib. 4. c. 36. circ. fin.
d Aug. lib. de fi. ad Pet. c. 2. post med. tom. 3.
e Isid. de Sum. bon. lib. 3. c. 6. sent. 13.
f Ibid. sent. 14.
g Ibid. lib. 2. c. 39 sen 1.
h Ibid. sent. 20.
i Chrysost. ope. imp. homil 40 ante med. tom. 2.
† Est apud eund. homil. de trunc. ante med.
k Hier. in Osea libr. 1. c. 4 tom. 5.
l Ibid. libr. 2. c. 9.
m Idem in Na. c 3. tom. eod.
n Gloss. ord. in prou. 6.
o Glos Interl. Luc. 15.

GREGORIVS [a] in Moralibus : De luxuria, cœcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, vel desperatio futuri generatur. [b] IDEM : Nulla ante Dei oculos iustitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrantur immunda. [c] IDEM in Dialogis : Carnalis delectatio, mentem, quam inficit, obscurat, vt videre veræ lucis claritatem non valeat: sed vnde inferius delectatur, inde caliginem ad superna patiatur. [d] AVGVSTINVS de fide ad Petrum : Quia dum sibi inuicem vir, mulierque miscentur, vt filios gignant, sine libidine non est parentum concubitus, & ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine B peccato esse conceptus, & peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido. [e] ISIDORVS de summo bono: Luxuriæ imagines, quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus nobis in animo apparent, sed innoxiæ, si non concupiscendo occurrunt, id est, si non consentimus vigilantes. [f] IDEM : Qui nocturna illusione polluitur, etsi extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc, vt tentaretur, culpæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat. [g] IDEM : Deus nonnunquam deiicit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruinam. [h] IDEM : Inter septem vitia, fornicatio maximum est est scelus, quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membra Christi, facit membra meretricis. [i] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum : Vi- C tium libidinis facile ex vacantia & otio nascitur. Nam definitio amoris hæc est, animæ vacantis passio. * Idem: Per omnem actum carnalem, homo animalibus similis inuenitur, maxime autem per vsum libidinis. † IDEM super Ioannem: Porci sunt, qui vitam suam cœnosę libidini, & voluptatibus sæculi mancipârunt. [k] HIERONYM. in originali super Oseam: Sicut vinum, & ebrietas eum, qui biberit, mētis suæ impotem facit, ita fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, & de rationali homine, brutum efficit animal. [l] IDEM sicut gulæ seruientes habent ventrem Deum: ita qui libidini seruiunt, habent Deum Beelphegor. [m] IDEM in originali super Naum explicans verba illa: Corruent in corporibus suis : Septuaginta infirmabuntur in corporibus suis. Multi propter res venereas in D corpore debilitati sunt, & cum perditione animæ carnem quoq; frangunt, cui seruiunt. [n] GLOS. in prouerbia super illud: Pretium scorti: Breuis voluptas fornicationis, & perpetua pœna fornicationis. [o] INTERLINEARIS: Luxuria consumit omnia bona gratiæ, & naturæ. * SENECA in Epistola: Luxuria voluptas fragilis est, breuis, fastidio obiecta, quo auidius acta est, ocyus in contrarium recidens, cuius subinde necesse est, aut pœniteat, aut pudeat, in qua nihil est magnificum, aut quod naturam hominis Diis proximi deceat, res humilis membrorum turpium aut vilium ministerio exitu fœda. * Idem: Nihil tam mortiferum ingeniis, quam luxuria. * Idem: Vis magna mentis, blandusque animi ca- E lor, amor est, inuenta gignitur, luxu, & otio, nutritur inter læta fortunæ bona: quem si fouere atque alere desistas cadit, breuique vires perdit extinctus suas: illicita amantur, & excidit quidquid quisquis in primo obstitit, pepulitque amorem tutus ac victor redit, qui blandiendo dulce nutriuit malum, sero recusat ferre, quod subiit iugum. * HIERON. Appetitus fornicationis anxietas est, satietas pœnitentia. Et Paulus Apostolus ait: Qui fornicatur in corpus suum peccat. * GLOSSA : In fornicationis opere totus homo absorbetur à carne, qui fornicatur, vt iam homo non possit animus suus esse, sed simul totus homo possit dici caro. Et dicit quædam Glossa super Leuiticum, quod cum dæ- A mones de omni peccato gaudeant, præcipue tamen gaudent de fornicatione, quia ibi corpus, & anima maculatur, & ideo maxime cauendum.

Capvt XIV.

De Perplexitate.

p Greg. lib. 32. Mor. cap. 17. longe ante med.
q Ibid.
r Isidor. in syn. c. 11.
s Idem de summ. bon. lib. 3. cap. 5. sin. 21.
t Aug. de mend. ad Consen. c. 18. in fin.
u Ambr. de offic. lib. 3. c. 9. ante med. tom. 4.

GREGORIVS [p] in Moralibus: Dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur. [q] IDEM : Cum in dubiis constringimur, vtiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. [r] ISIDORVS in Synonimis : In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. [s] IDEM de Summo bono : Argumenta machinationum, malorumque cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit, ita sæpe vndiq; captam implicant mentem, vt ex quacunque parte euadere quisque tentauerit, sine periculo exire non possit : veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces, si non feceris reus periurij sis. In tanto ergo mali discrimine, vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. [t] AVGVSTINVS de mendacio: Illa desinunt esse peccata, quæ propter grauiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vtilibus, non vocatur damnum, quod propter maius lucrum amittitur, sic & in rebus sacratis, non vocatur peccatum, quod admittitur, ne grauius admittatur. [u] AMBROSIVS de Officiis: Si non potest alteri subueniri, nisi alter lædatur : commodius est, neutrum iuuari, quam grauari alterum.

Capvt XV.

De conflictu vitiorum, & virtutum.

x Aug. lib. de conf. vir. & vit. c. 1. cir. fi. & seq. tom. 9.

AVGVSTINVS [x] in libro de Conflictu : O quam amarus est superbiæ congressus, quæ Angelos de cœlo proiecit, homines de paradiso minauit. Superbia dicit: Certe multis, immo pene omnibus melior es, verbo, scientia, diuitiis, honoribus & cunctis, quæ carnalib. vel spiritualibus suppetunt charismatibus. Cunctos ergo despice, cunctis teipsum superiorem attende: humilitas respondet: Memento quia puluis es : quia cinis es: quia putredo, & vermis es: quique, etsi altus es, nisi tanto te humilies, quanto magnus es, perdis omnino, quod es. Nunquid tu altior es, quam primus Angelus? Nunquid splendidior in terra, quam Lucifer in cælo? Quod si ille de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quomodo tu ad tantam celsitudinem superbiens, de imis ascendes ? Inanis gloria dicit : Age bonum, quod vales, ostende bonum cunctis, quod agis, vt bonus à cunctis dicaris, vt sanctus, & venerabilis ab hominibus prædiceris, vt Dei dilectus voceris, vt nemo te contemnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem persoluant. Timor Dei respondet : Si boni aliquid agis, non pro transitoriis, sed pro æternis honoribus age: occulta, quod agis in quantum vales, sit in animo tuo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Simulatio dicit: quia nihil boni in abscondito facis, ne à cunctis cognitus detestabilis habearis, finge te foris esse, quod intra non appetis. Vera religio respondet: Immo magis satage esse, quam ostentare, quod non es. Nam hoc hominibus ostendere quod non es, quid aliud, quam damnatio est? Contemptus dicit: Quis tu, vt tibi peioribus obtemperes, deterioribus famulatum exhibeas ? te magis, quam illos deceuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria coæquari: Obtempera igitur solius Dei imperio, & non sit tibi cura de aliquo. Subiectio respondet : Si Dei obtemperandum est imperio, etiam huma-

Superbia. & humilitas.
Inanis gloria, & timor Dei.
Simulatio, & vera religio.
Contemptus, & subiectio.

Luc. 10. no subdi, necesse est magisterio. Ipse enim dicit: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit. Ita inquis, oporteret, si talis esset, qui loco Dei imperaret: sed non est talis, per quē Deus imperet. Sed audi Apostolum contradicentem tibi. *Rom. 13.* Ait enim: Non est potestas, nisi à Deo, quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt. Quales enim esse debeant hi, qui imperant, non est à subditis discutiendum. *Inuidia & concordia.* Inuidia dicit: In quo illo, vel illo minor es? Cur ergo eis æqualis, vel superior non es? Quanta vales, quæ ipsi non valent? Non ergo tibi, aut superiores esse, aut æquales debent. Concodia fraterna respondet: Si cæteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quam in summo temetipsum conseruas, semper enim de alto peior fit ruina.

Quod si tibi, vt asseris, quidam superiores, vel æquales sunt, quid te lædit? quid te nocet? Caue prorsus ne dum aliis locum celsitudinis inuides, illum imiteris, de quo scriptum est: *Sap. 2.* Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. *Odium & dilectio.* Odium dicit: Absit vt illum ames, quem in omnibus contrariū habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te conuitiis exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te dictis, & operibus, atque honoribus semper præuenire festinat. Nisi enim ipse tibi inuideret, nequaquam se tibi ita præferret. Dilectio vera respondet: Nunquid quia hæc, quæ narras: odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, & ante crucis tormentum admonuit, dicens: *Mat. 5.* Diligite inimicos vestros, &c. Omnem ergo amaritudinem cordis euome, & quo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume: nihil enim suauius, nihil illa beatius. *Detractio, & fraterna correctio.* Detractio dicit, quis potest sustinere? Quis silentio valet tegere quanta ille, vel illa praua committit, nisi forte qui consentit? Libertas iustæ increpationis respondet: Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentienda, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus. Et infra: Nonnunquam & errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt, vt aptiori tempore corrigantur. *Ira & patientia.* Ira dicit: Quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt: immo hæc patienter tolerare peccatum est, quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Patientia respondet: Si passio Redemptoris ad mentem reducitur nil tam durum, quod non æquo animo toleretur. *1. Pet. 2.* Christus enim, vt ait Petrus, pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

Sed quanta sunt hæc, quæ patimur in comparatione illius: Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem quoq; sustinuit, atque mortem: & nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deiicimur. *Proteruia, & mansuetudo.* Proteruia dicit: Nunquid stultis, nunquid insensatis, ac brutis animalibus, leuia verba, & non magis aspera, vt tales decet, dum delinquunt, obiicienda sunt? Mansuetudo respondet: Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est præceptio: *1. Tim. 5.* Seniorem ne increpaueris. Et rursum: *2. Tim. 2.* Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Quod videlicet malum proteruiæ, deterius adhuc subditis, quam Prælatis nocet. Sæpius enim contingit, vt leniter, & cum charitatis dulcedine prolatam correctionem subditi spernāt, & contra humilitatis verba, & despectionis iacula emittant. *Tumor, & satisfactio.* Tumor mentis dicit: Testem habens Deum in cælis, non tibi sit curæ, quid de te suspicentur homines in terris. Satisfactio debita respondet. Non est danda detrahendi occasio, non susurrandi suspicio, sed si adsunt, quæ corrigantur, manifestanda: aut certe, si desunt humili protestatione neganda. *Torpor ignauia, & exercitium bonum.* Torpor, & ignauia dicunt. Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris, si indesinēter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis: si protelatis vigiliis Psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris: si quotidiano labore te conficis, ad opus spirituale quando consurges? Exercitium bonum respondet: Quid tibi ad hæc perferenda, tam longa temporum proponis spatia? Nunquid scis si die crastina viuas, imo si vel etiam vnam horam in hac vita facias? An forte de tua mente excidit, quod Saluator in Euangelio dicit: *Matth. 25.* Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam. Quapropter discute corporis inertiam, semperque memento, quia regnum cælorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti, vimque facientes diripiunt. *Cupiditas & paupertas.* Cupiditas, siue auaritia dicit: Vnde sine culpa es, quod quædam habenda concupiscis, quia non multiplicare appetis, sed egere pertimescis, & quod malus alius male retineret, ipse melius expendis. Mundi contemptus respondet: Ista nec apud homines sæculares sine periculo procurantur, quia quāto quis amplius habere ceperit, tanto amplius habere concupiscit: fitque vt mundum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius sæculi curis deseruire festinat. Si ergo sæcularibus viris ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior, qui iam habitu, & conuersatione sæculares esse desierunt? Qui totum, quod viuunt Domino deuouerunt? Dicis forte, ideo à sanctis, religiosisque viris plura habenda sunt, vt melius ab ipsis, quam à popularibus erogentur Christi pauperibus. Et ego consentio, sed prælatis, non autem subiectis. *Obduratio & misericordia.* Obduratio dicit: Si ea, quæ possides, egentibus tribuis, vnde subiectos absq; penuria nutris? Misericordia respondet: Memento, quid purpurato diuiti contigerit, qui non ideo damnatus est, quod aliena tulerit, sed quod egenti pauperi sua nō retribuerit, & in inferno positus ad petenda minima peruenerit, qui hęc parua negauit. *Gula, & parsimonia.* Ventris ingluuies, siue gula dicit: ad esum Dominus omnia munda creauit, & qui saturari cibo respuit, quid aliud, quam muneri concesso contradicit? Ciborum parsimonia respondet, Vnum horum, quæ dicis, verum est: Ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creauit, sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperauit, atque inter cætera sua mala saturitatem maxime panis Sodoma periit. Quapropter, sicut æger ad medicinam, sic ad sumendas dapes debet quisquam accedere, nequaquam scilicet in illos voluptatem appetens, sed necessitati succurrens. Ille autem plene huiusmodi vitium superat, qui in sumēdis dapibus non solum parsimoniam tenet, vt sc. refectionem corporis semper esuriens imperet, verum etiā accuratiores simul, & lautiores epulas, excepta corporis infirmitate, & hospitum susceptione, contempsit. *Vana lætitia, & moderatus mœror.* Inepta lætitia dicit: Vt quid animi gaudium intus abscondis: Egredere in publicum lætus, dic aliquid foris, vnde vel tu, vel proximi redeāt: fac eos lętos tua lętitia. Moderatus mœror respondet: Vnde tibi inest tanta lætitia? Nunquid iam diabolum vicisti? Nunquid iam de exilio ad patriam venisti? An forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit: *Ioan. 6.* Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium? Comprime ergo inanem lætitiam, quia nondum euasisti pœnalem ærumnam. Nonne apud omnes insanus iudicatur is, qui carceralibus tenebris reclusus gaudere conatur? *Loquacitas, & silentium.* Multiloquium dicit: Non reus ille tenebitur, qui plura quidem, sed bona loquitur, sed ille, qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Discreta taciturnitas respondet: Verum est quod dicis, sed dum multa bona proferri videntur, sæpe contingit, vt à bonis locutio inchoans, ad praua deriuet. Hoc ipsum sacra Scriptura pronuntiat: *Prou. 10.* Quia in multiloquio non deerit peccatum. Ac forte inter innumera verba declinantur criminosa, sed nunquam declinari poterunt inutilia, atque otiosa, de quibus ratio erit in futuro reddenda. Tenendus est ergo modus in loquendo, atque ab ipsis nonnunquam vtilibus verbis parcendum. *Luxuria, & castitas.* Luxuria dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum te quid sequatur, ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia quam citius pertranseat, nescis. Si enim Deus misceri hominem in voluptate carnis nollet: in ipso humani generis exordio masculū, & fœminā non fecisset.

Carnis

Carnis munditia respondet: Nolo vt ignorare te fingas, quid post hanc vitam recipias. Si enim pie, & caste vixeris, sine fine gaudebis. Si autem impie, & luxuriose, æternis incendiis subiacebis. Inde autem magis caste viuere debes, vnde quã citius tempus acceptum transeat, ignorare te dicis. Et infra: O quam parua est concubitus hora, qua perditur vita futura! [a] ISIDORVS de Summo bono: Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipso certamine vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus animus, restringatur.

a Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 37. sent. 1.

CAPVT XVI.

De Gratia.

GREGORIVS [b] in registro: Quia de gratia debemus superna præsumere, vt non simus negligentes in oratione, vel opere voce veritatis exprimitur: Oportet semper orare, & non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulsemus operando. [c] IDEM: Quælibet occulta loca sine Dei gratia, animam saluare non possunt. Quod aliquando in ipsis quoque erratibus conspicimus electorum. Nam Loth in peruersa Ciuitate iustus fuit, in monte peccauit. [d] IDEM in Moralibus: Cum mentem nostram elatio erigit, à nobis summi protinus cõpunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lachrymas ad sua desideria instigat. [e] IDEM: Quanto quisque se minus videt, tanto minus sibi displicet, & quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se cognoscit. [f] IDEM: Iusti animam gratia vocat, tentatio interrogat. [g] IDEM: Quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata de super mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. * Idem: Vnumquemque electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum eum quasi percutiens deserit. [h] IDEM: Miles Dei supernæ gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, vt aliena non deserat. [i] IDEM: Bonum quod agimus, & Dei est, & nostrum. Dei per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequenté liberam voluntatem. [k] IDEM super Ezechielem: Siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo sequuti sunt, nimirum, quia constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vnum Deum diligerent, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. * Idem: Sunt quidam, qui per donum gratiæ, & ipsa intelligunt, quæ exponi à Doctoribus nõ audierũt. [l] ISIDORVS de Summo bono: Hominis meritum superna gratia, vt inueniat, præuenit, & postquã præuenerit, perficit, atque ad indignam mentem veniens, facit in ea meritum, quod remuneret, quæ solum inuenerat, quod puniret. [m] IDEM in synonymis. In omni opere tuo Dei auxilium posce: omnia diuinæ gratiæ, diuino dono ascribe: nihil meritis tuis tribuas, in virtute tua nihil præsumas. [n] AVGVSTINVS de Cõfessione: Gratiæ tuæ deputo, & misericordiæ tuæ Domine, quod peccata mea tanquam glaciem soluisti: gratiæ tuæ deputo, & quæcumque non feci mala. [o] IDEM de natura, & gratia. Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur: propter quod gratia nominatur. [p] IDEM de correptione, & gratia: Desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est. [q] IDEM: Gratia sola homines liberantur à malo, sine qua nullum prorsus, siue cogitando, siue volendo, & amando, siue agendo faciunt bonum. [r] IDEM: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & vt perseueret, delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. [f] IDEM de quinq; responsionibus: Opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiam præuentum, nullis liberi arbitrij meritis, & ipsa faciente, gubernante, & perficiente, vt abundent in libero arbitrio, nõ damnamus: quia ex his, vel huiusmodi homines Deo iustificati sunt, iustificantur, & iustificabuntur in Christo. [t] IDEM de gratia, & libero arbitrio: Charissimi vita nostra bona, nil est aliud, quam Dei gratia, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, & ipsa enim gratis datur. [u] IDEM ibidem: Gratia Dei nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia, non nisi præuaricatores. [x] IDEM contra Iulianum: Quia caro concupiscit aduersus spiritũ, etiam baptizatis sanctis ingerit pugnandi necessitatem. Contra quid? nisi contra malum, non contra substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia regenerante, non imputandũ, Dei gratia adiuuante frenandum, Dei gratia remunerante sanãdum? [y] IDEM de sex quæstion. Salus religionis huius, per quam solam salus vera veraciter promittitur, nulli vnquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus nõ fuit ab exordio. Ab exordio namque propagationis humanæ vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. [z] IDEM de spiritu & litera: Per legem, cognitio peccati: per fidem, impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam, sanatio animæ, & abolitio peccati: per animæ sanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. [a] IDEM: Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia autem data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. [b] IDEM de Ciuitate Dei: Patri ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura, cœlestis vero ciuitatis ciues parit, à peccato naturam liberans Dei gratia. [c] IDEM de pœnitẽtia: Præsto semper est gratia, quæ nunquam deficit, nisi prius expulsa fuerit. Continue necessario, quod suum est inspirat, si est, qui recipiat. [d] IOANNES CHRYSOT. de cõpunctione cordis: Gratia rectas mentes diligit, & sine fuco propositum. [e] IDEM super Matthæum: Debet voluntas præcedere, & sic sequitur gratia, nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam & terra non germinat nisi pluuiã susceperit, nec pluuia fructificat sine terra. [f] AMBROSIVS super Lucam: Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. [g] Auctor de spiritu, & anima: Animam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitẽtia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. [h] IDEM: Facultates, & quasi instrumenta cognoscendi, & diligendi habet anima ex natura, cognitionem vero veritatis, & ordinem dilectionis, nequaquam habet, nisi ex gratia. [i] IDEM: Vasa, quæ creatrix sapientia format, vt sint, adiutrix gratia replet, ne vacua sint, si strenuum operarium inuenerit. [k] BERNARDVS super Cantica: In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore inueniaris non altum sapere, sed timere.

b Greg. regist. lib. 6. indict. 15. c. 197. c Ibid. lib. 6. indict. 15. c. 169 circa med. d Idem lib. 9. Moral. cap. 33. in fin. e Ibid libr. 35. c. 5. in princ. f Ibid. lib. 20. c. 19. circ med. g Ibid. lib. 22. c. 14. non lõge à princ. h Ibid. libr. 31. c. 17. ante med. i Ibid. lib. 33. c. 20. k Idem in Ezech. hom. 16. ante med. l Isidor. de sum. bon. lib. 2. c. 5. sent. 5. m Idem in synon. c. 12. post med. n Aug. conf. lib. 2. c. 7. tom. 1. o Idem de nat. & gratia. c. 4. to. 7. p Idem de corrept. & grat. c. 1 to. eod. q Ibid. c. 2. r Ibid. c. 8. ante med. f Est in hypognost. lib. 3. post med. tom. 7. t Idem de grat. & lib. arb. c. 8. tom eod. u Ibid. c. 18. ante med. x Idem cont. Iul. lib. 2. ante med. to. 7. y Idem ep. 49. ad Deo grat. de sex quæst q. 2. in fin. tom. 2. z Idem lib. de spir. & lit. c. 30. tom. 3. a Ibid. c. 19. prope fin. b Idem de ciu. Dei libr. 15. c. 2. to. 5. c Idem de ver. & fals. pœnit. c. 16. post med. tom 4. d Chrys. de compunct. cord. lib. 1. post med. tom. 5. e Idem oper. imp. homil. 32 post med. tom. 2. f Ambr. in Luc. libr. 2. c. 1. tom 3. g Auctor de spiri. & ani. c. 36. tom. 3. apud Aug. h Ibid. c. 7. i Ibidem. k Bern. in Can. ser. 54. post med.

CAPVT XVII.

De Pœnitentia.

GREGORIVS [l] in homiliis: Pœnitentiam agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda nõ perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia cõmittat, adhuc pœnitentiã agere, aut ignorat, aut dissimulat. [m] AVGVSTINVS de mirabilibus sacræ Scripturæ: Qui per pœnitentiam peccata diluerit: angelicæ fœlicitatis consors in æternum erit. [n] IDEM in libro de pœnitentia: Conuertitur qui iam totus, & omnino vertitur, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonũ Deum redire festinat. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de sero pœnitente. [o] IDEM: Pietas fidei expostulat credere, quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes, & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam, ad con-

l Greg. hom. 34. in Euan. post med. m Aug. de mir. scrip. lib. 1. c. 2. tom. 3. n Idem de ver. & fals. pœnit. c. 17. tom. 4. o Ibid. c. 12.

uersionem suam. Ideoq; nemo pœnitere digne potest, quem nõ sustineat vnitas Ecclesiæ.a IDEM: Pœnitens omnes fructus suæ pœnitentiæ patulos habeat, nunquã sufficiat, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit, erubescat, & dolorem cum vita finiat. b IDEM: Vbi dolor finitur, deficit & pœnitẽtia. c IDEM: Pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat. d IDEM: Pœnitens consideret qualitatem, & quantitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate, in conditione personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici exequutione: IDEM: Numquam Dominus aliquem sanauit. Infra de contritione. e IDEM: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commisisse, qui autem dolet, quod detinetur in mortali corpore, desiderat quod amat, plorat, quod retardat. f IDEM: Qui me confessus fuerit coram hominibus, id est, omnis, quantumcumque, & quotiescumque peccator, cuiuscumque ordinis, etiam si fuerit peccator sacerdos, confitebor, & ego eum: nam qui inuocauerit nomen Domini, id est, secundum quod nominatur Dominus, id est, qui inuocauerit eum ad se seruiendo, & non contradicendo, vt forsitan sæpe fecit, omnis, id est, quicumque sit ille peccator, saluus erit. g IDEM: Pœnitentia languores sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, sanitatem auget, & conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit, & roborat. h IDEM de quinque responsionibus: Petrum nisi Dominus respexisset, nunquam pœnitentia motus amare fleuisset. Pœnitentia ergo res est optima, & perfecta, quæ defectus reuocat ad perfectum. i IDEM in sermonibus: Si tunc vis agere pœnitentiam: quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. k IDEM in epistola: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi cum restituatur ablatum, si tamen restitui potest. IDEM: Nemo vitam æternam. Infra libro IV. de desiderio. AMBROSIVS: Facilius inueni. Infra libro IV. de innocentia. l ISIDORVS in Etymologiis: Pœnitentia appellata est, quasi punientia, eo, quod ipse homo in se pœnitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, qui veraciter pœnitent, nisi vt id, quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcentibus, ille parcit, cuius altum, iustumque iudicium nullus contemptor euadit. * IDEM: de Summo bono: Pœnitentia est medicamentum vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus, & lacrymarũ. Idem: Neque vnquam. Infra libro III. de securitate. m IDEM in synonymis: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. n CYPRIANVS in sermonibus: O pœnitentia, quæ peccata miserante Deo remittis, & paradisum reseras: quæ cõtritum sanas, omnem tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciã reformas, gratiamq; abundantiorem refundis. o IDEM: O pœnitentia, quid de te noui referam, omnia ligata tu soluis, omnia soluta tu reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. p IDEM: Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugat furorem: firmat amorem, calcat superbiam, continet linguam, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. q BERNARDVS super Cantica: Qui amat animam suam, perdet eam, siue ponendo vt martyr, siue affligendo, vt pœnitens. r IDEM de duodecim gradibus: Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: sed quidquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. * Idem in sermonibus: Si vis agere pœnitentiam, oportet membra punire: corpus affligere, teipsum iudicare, vt non incidas in manus Dei viuentis. Iustum id quidem, sed ne quid nimis, alioquin reprimendus est feruor immoderatus, ne noceat vnitati, seruiat indiscretioni.

a ibid. c. 13. — b Ibidem. — c Ibid. — d Ibid. c. 14. — e Ibid. c. 8. — f Ibid. c. 5. ante med. — g Ibid. c. 1. — h Est apud eund. hypog. lib. 3. paulo post med. tom. 7. — i Idem serm. 71. ad frat. in ere. prope fin. tom. 10. — k idem ep. 54. ad Mace. post med. tom. 2. — l Isid. etym. lib. 6. c. 18. — m Idem in synon. c. 1. prope fin. — n Est apud Chrysost. ser. de pœnit. ante med. to. 5. — o ibidem conseq. — p Ibid. paulo post. — q Bern. ser. 30. in Cant. post med. — r Idem de 12. grad. humil. gradu 9.

CAPVT XVIII.

De Contritione.

GREGORIVS s in registro: Illum, quem conspicis delicta fletu delere, in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccantẽ reuersum ad se despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. t IDEM super Ezechielem: Mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamẽta pœnitentiæ perueniamus ad carmen vitæ: ne si affligi modo pœnitendo nolumus, væ postmodum sine fine sentiamus. u IDEM in Moralibus: Quo vberius culpa defletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndũ internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renouatur. Idem: Quilibet peccator. Infra in capite de iustitia. x IDEM: Si nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obmutescit. y IDEM in Pastorali: quasi sus in lutosa aqua semetipsum voluit, qui dum fletibus suis vitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas etiã ipsas lacrymas facit. z IDEM: Qui admissa plangit, nec tamen deserit, tanto grauiori culpæ se subiicit, quanto & ipsam, quam flendo impetrare potuit veniam contemnit. a AVGVSTINVS de pœnitentia: Sicut comes pœnitẽtiæ dolor est, ita lacrymæ testes doloris. b IDEM de vera, & falsa pœnitentia: Qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, in tota vita sua, quę est tentatio super terram, plorant totam vitam suam. c IDEM: Nunquam aliquem Dominus sanauit, quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni peccati contagione liberauit, indicans pœnitentẽ oportere simul de omni crimine dolere. d IDEM: Satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durũ qui deflet damna corporis, vel mortem amici, & dolorẽ peccati non ostendit lacrymis. e IDEM: Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorẽ lacrymis ostendat. * Idem in libro meditationum: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris, & lacrymarum, quem esurio super omnem copiam delitiarum. * Idem: Sit pœnitentia continua, amara, comes ætatis meæ, continuus dolor, insatiabilis terror vitæ meæ. Et infra: Si non sum dignus oculos ad cœlum leuare orando, certe nõ sum indignus eos, vel saltem excæcare plorando. f IDEM in Confessione amore amoris tui Domine facio illud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo fœlix, & secura, & colligens me à dispersione, in qua frustatim sum discissus, dum ab vno te auersus, in multa euanui. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Nihil ita conglutinat, & vnit Deo, vt pœnitentis lacrymæ. * Idem: Quemadmodum, quæ propter mundum est lætitia, tristitiam habet cohæredem; & quę secundum Deum sunt lacrymæ lætitiam assumunt continuam, & immarcessibilem. * Idem in sermonibus: Nemo ad Deum aliquando flens accessit, qui nõ quod postulauit accepit: nullus ab eo beneficia dolenter optauit, qui non impetraret, quod voluit: ipse enim est, qui consolatur flentes, curat dolentes, informat pœnitentes. g IDEM libro de compunctione cordis: Sicut impossibile est, vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est, compunctionem vigere in delitiis: contraria enim hæc inuicem sibi sunt, & peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater risus: illa cor constringit, istæ dissoluunt. h IDEM: Sola est compunctio, quæ facit hominem horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. i IDEM: Hæc est humiliati cordis vera compunctio, magna agere & humilia loqui, iuste operari, & super peccatis timere, ac tremere. k ISIDORVS de Summo bono: Compunctio cordis est

s Greg. regist. lib. 7. ind. 2. c. 53. post me. — t Idem in Ezech. hom. 9. prope fin. — u Idem lib. 27. Mor. cap. 12. — x ibid. lib. 3. c. 19. post me. — y idem past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 31. — z ibid. — a Aug. de pœnit. hom. 50. c. 1. to. 10. — b Idem de ver. & fals. pœnit. c. 8. tom. 4. — c Ibid. c. 9. — d Ibid. — e Ibid. c. 10. — f Ibid. lib. 2. conf. c. 1. tom. 1. — g Chrysost. lib. 2. de cõp. cord. ante med. tom. 5. — h ibid. paulo post. — i Ibid. post med. — K Isid. de sum. bon. lib. 2. c. 12 sen. 1.

est humilitas mentis cum lacrymis, exoriens de recordatione peccati, & timore iudicij. IDEM: Qui nocturna illusione. Supra de luxuria. * IDEM: Lacrymæ pœnitentiæ, apud Deum pro Baptismate reputantur, vnde, & quamlibet sint magna delicta, quantumvis grauia non tamen in illis Domini misericordia desperanda. [a] AMBROSIVS de excessu Satyri: Non solus dolor lacrymas habet, habet & lætitia lacrymas suas, & pietas fletum excitat, & oratio stratum rigat. [b] BERNARDVS super Cantica: Alta suspiria testantur tristitiã animorum. [c] IDEM: Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & sine fructu præterierunt, impossibile est vt reuocem: placeat tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. [d] IDEM. Abscindatur ferro acutæ compunctionis vlcus inueteratę consuetudinis. [e] IDEM de cõtemptu mundi: Fœlices lacrymæ, quas benigna manus Conditoris absterget, & beati oculi, qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt magis, quam in superbiã eleuari, quam omne sublime videre, quam auaritiæ & petulantiæ famulari. [f] IDEM de duodecim gradibus: Quos veritas sibi innotescere, ac per hoc vilescere facit, necesse est, vt cuncta, quæ amare solebant, & ipsi sibi amarescant. [g] IDEM in sermonibus: Miserere animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri: laua per singulas noctes lectum tuum lacrymis tuis, stratum tuum rigare memento, si compateris tibi ipsi, si laboras in gemitu pœnitentiæ, primus enim is gradus misericordiæ est, misericordiam vtique consequeris. [h] IDEM: Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem, sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis. [i] IDEM: Primum opus fidei per dilectionem operantis cordis compunctio est, in qua plene de intus eiiciuntur dæmonia cum ab affectu cordis eradicantur peccata.

a Amb. de exc. Satyr. ante med. to. 4.
b Bern. super Cant. serm. 49. post med.
c Ibid serm. 20. statim à prin.
d Ibid. serm. 18. post med.
e Idem declamat. super Ecce nos, post med.
f Idem de 13. grad. humil. an. 1. grad. superb.
g Idem ser. de conu. ad cleric. c. 24.
h Idem ser. 2. in c. ieiun. post med.
i Idem ser. 1. in Ascens. Domin. post med.

CAPVT XIX.

De Confessione.

GREGORIVS [k] in Moralibus: Hæc sunt veræ humilitatis testimonia, sc. & iniquitatem suam corde cognoscere, & cognitam voce confessionis integraliter aperire. [l] AVGVST. in sermonibus: Vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter, & humiliter non solum Deo, sed etiam sanctis, & Deum timentibus confiteri. [m] IDEM de pœnitentia: Ista assidua peccata, & quodammodo quasi necessaria, assidua lauentur confessione, assidua restaurentur compunctione. [n] IDEM: fit veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione. [o] IDEM: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis: tanto facilius consequetur gratiam remissionis. [p] IDEM: Qui confiteri vult peccata, vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare, & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaq: vis confessionis est. vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. [q] IDEM: Qui omnino confitetur, sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur. [r] IDEM se ponat pœnitens omnino in potestate iudicis. Infra de satisfactione. IDEM: Cautus sit pœnitens ne verecundia ductus diuidat apud se Confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quę alij manifestanda conseruant, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere. [s] IDEM: Neq; facilius ab inimico deiicimur, quam cum eum superbiendo imitamur nec vehementius eum prosternimus, quam cum humilitate Dominum sequimur: nec acutiores ei dolores infigimus, quam cum plagas peccatorum nostrorum cõfitendo, & pœnitendo sanamus. * IDEM: Peccata, siue parua, siue magna sint, impunita esse non possunt, quia vel homine pœnitente, vel Deo iudicante plectuntur,

k Greg. li. 2. Mare. 9. in princ.
l Aug. hom. 12. in p. to. 10.
m Idem de ver. & falsa pœnit. c. 8. to. 4.
n Ibid. c. 10.
o Ibidem.
p Ibidem.
q Ibidem.
r Ibid. c. 15.
s Idem hom. 50. c. 8. in fin. to. 10.

cessat autem vindicta diuina, si confessio præcurrat humana. [t] IDEM in libris confessionum: Tibi Domine, cuius oculis nuda est abyssus humanæ conscientię, quid occultum esset in me, etiamsi nollem confiteri tibi? Te enim absconderem mihi, non me tibi. [u] IDEM: Obsecro te Deus meus, & meipsum mihi indica, vt confitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium comperero. [x] AMBROS. de pœnitentia: Qui iaces in tenebris conscientiæ, & delictorum tuorum sordibus, quasi in reorum carcere, exi foras, delictum proprium prode, vt iustificeris: Ore enim confessio fit ad salutem. * IOANNES CHRYS. de compunctione cordis: Habes accusatorem acerbissimum, & immitem: præueni ergo eum, & obtura os eis impudentissimum propria sponte confitendo delicta. [y] ISIDORVS in etymologiis: Confessio erroris, professio est desinendi. Desinendum ergo à peccatis est, dum quis confessus est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. [z] ISID. in synonymis: Confessio sanat: confessio iustificat: confessio peccati veniam donat. Omnis spes in confessione consistit, in confessione locus misericordiæ est. [a] IDEM: Vitia cordis tui reuela: prauas cogitationes tuas illico manifesta: peccatũ enim tuum proditum, cito curatur: crimen autem occultum tacendo ampliatur: [b] IDEM de summo bono: Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, vt ea, quæ gessit semper lacrymans cõfiteatur. [c] BERNARDVS in Epistola: Ama Confessionem, si affectas decorem, reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt in confessione lauantur: si bona opera, confessione commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia dicis, immolas Deo sacrificium laudis. [d] IDEM: Absq; confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tanquam qui non est, perit confessio. Confessio igitur peccatoris est vita, sed iusti gloria. [e] IDEM: sunt qui cõfitendo, sicut fabulam peccatorum suorum narrant historiam, & ægritudines animæ suæ, sine verecundia, & confusione dinumerant, & pene sine pœnitentia, & affectu doloris, & ideo nihil de consolatione reportatur. Ille vero cito lacrymas inuenit, & resoluitur in gemitum cõpunctionis. qui habet sensum doloris. [f] IDEM super Cant. Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, pure, fideliter. [g] GLOSSA super Matth. Confessio peccatorum testimonium est conscientiæ timentis Deum: qui enim timet iudicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectus enim timor, soluit omnem pudorem. Ibidem: Ideo iubemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna. [h] SENECA in Epistola: Somnium narrare vigilantis est, & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo, vt errores nostros redarguere possimus.

t Idem conf. li. 10. c. 2. to. 1.
u Ibid. c. 37. prope fin.
x Ambr. de pœnit. li. 2. c. 7. to. 4.
y Isid. Ety. li. 6. c. 18.
z Idem in synon. c. 1. post med.
a Ibid. c. 12. prop fin.
b Idem de sum. bo. li. 2. c. 24. sen. 3.
c Bern. epist. 113. ad Soph. Virg. post med.
d ibid. paulo post.
e idem ep. de vita solitar. ante med.
f Idem sup. Cant. serm. 16. paulo post med.
g Gloss in Matth. c. 3.
h Sen. epist. 34 post med.

CAPVT XX.

De Satisfactione.

GREGORIVS [i] in pastorali: Neque Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbos medicamentis contrariis medetur: vt qui voluptatibus delectati discessimus, rursum fletibus amaricati redeamus: & qui per illicita diffluendo cecidimus, etiam à licitis nosmetipsos restringendo surgamus. [k] IDEM in homil. Dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur, debemus pensare malum, quod sequitur: pensantes gemere, gementes vitare ea, quæ commisimus peccata indesinenter aspicere, aspicientes flere, flentes abstergere. [l] AVGVSTIN. in regula: Quicunq; conuitio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu aliquem læserit, meminerit satisfactione, quam citius curare quod fecit: & ille, qui læsus est, sine disceptatione dimittere: Si autem inuicem se læserint, inuicem sibi debita relaxare debebunt. [m] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Pænitentia vera est pœnitenda nõ admittere, sed admissa deflere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere, ne

i Greg. past. cur. 3. c. 2. admo 31. post med.
k Idem hom. 39 in euang. post med.
l Aug. reg. 3. c. 38. to. 1.
m Idem de Eccl. dogm. c. 54. to. 3.

earum ſuggeſtionibus aditum præbere. Idem: Secreta ſatisfactione. Infra lib. 4. de religione. [a] IDEM de pœnitentia. Ponat ſe pœnitens omnino in poteſtate iudicis, in arbitrio ſacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, ſed vt omnia eo iubente paratus ſit facere pro recipienda vita animæ, quæcunq; faceret pro euitanda corporis morte [b] IDEM: Qui multos offendit peccãdo, multos oportet placare ſatisfaciẽdo. [c] IDEM in Enchiridio: De quotidianis, leuibuſq; peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fideliũ ſatisfacit. [d] IDEM in Epiſt. Nihil aliud facit, quem veraciter pœnitet, niſi vt id, quod male fecerat, impunitum eſſe non ſinat. [e] AMB. ſuper Lucam: Nemo diffidat, nemo veterum cõſcius delictorum præmia diuina deſperet: nouit enim Deus mutare ſententiã, ſi tu noueris emendare delictũ. [f] IDEM ſuper, Beati immaculati: Tanta vis emendatæ conuerſationis eſt, vt in quandã redeat pueritiæ ſpiritualis ætatem, quæ vias erroris ignoret, & crimẽ etiam ſi velit, non poſſit admittere, quę definitin vſũ peccandi. [g] ISID. in ſynonymis: Cinis es, & in cinerem reuerteris: viuas ergo ſemper lugens, ſemper mœrẽs, ſemper ſuſpiria cordis emittens. [h] IDEM de ſummo bono: Ille pœnitentiam digne agit, qui reatum ſuum ſatisfactione legitima plangit. [i] IDEM: Quamvis per pœnitẽtiam propitiatio peccatorum ſit, ſine metu tamen homo eſſe non debet: quia pœnitentiæ ſatisfactio diuino tantum penſatur iudicio, non humano. [k] BERNARD. ſuper Cantica: Humilis, & verecunda debet eſſe ſatisfactio, per quam emendatur ſuperba tranſgreſſio. [l] GLOSS. ſuper Pſalmos: Eſt quædam confuſio temporalis, quæ eſt ad horam, quæ quidem prodeſt, ſc. perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, & reſpectione horrentis, & horrore erubeſcentis, & rubore corrigentis.

a Idem de ver. & falſ. pœnit. ca. 15. to. 4.
b Ibid. c. 11.
c Idem in Enchir. c. 71. to. 3.
d Idem epiſt. 54. ad Mac. ante med. to. 2.
e Amb. in Luc. lib. 2. c. 2. to. 3.
f Idem in Pſal. 118. octonar. 22. to. 2.
g Iſid. in ſynonym. c. 6. poſt med.
h Idem de ſum. bon. lib. 2. c. 13. ſent. 6.
i Ibidem ſent. 13.
k Bern. ſup. Cant. ſer. 4. poſt med.
l Gloſ. in Pſal. 30.

CAPVT XXI.

De Virtute.

GREGORIVS [m] in Moralibus: Non res eadẽ ſemper eſt virtus, quia per momenta temporum ſępe merita mutantur actionum. [n] IDEM: Plerumq; virtus cum indiſcrete tenetur, amittitur, cum diſceret intermittitur, plus tenetur: Idem: Omnes virtutes. Infra lib. 4. de connexione: AVGVST. de ciuitate Dei: Videtur: Infra de Charitate. [o] IDEM: Virtutes, quas ſibi habere mens videtur, per quas imperat corpori, & vitiis, ad quodlibet adipiſcendum vel tenendum, niſi ad Deum retulerit etiam ipſæ vitia ſunt potius, quam virtutes. [p] IDEM de libero arbitrio: Virtutes, quibus recte viuitur, magna bona ſunt, ſpecies autem quorumlibet corporũ, ſine quibus recte viui poteſt, minima bona ſunt: potentiæ vero animæ, ſine quibus recte viui non poteſt, media bona ſunt. Virtutibus nemo male vtitur, cęteris autem bonis id eſt, mediis, & minimis, non ſolum bene, ſed etiã male quiſq; vti poteſt. [q] IDEM de octogintatribus quæſtionibus: Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, eſt fruendis, frui: & vtendis, vti. ISIDORVS de Summo bono: Prius vitia extirpanda ſunt in homine, deinde inferendæ virtutes. Nam cohærere, & coniungi non poteſt veritas cum mendacio, pudor cum petulantia, fides cum perfidia. caſtitas cum luxuria. [ſ] IDEM: Quiſquis ex deteriori iam melior eſſe cæpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corruat, quam prius ex lapſu vitiorum iacebat. [t] IOANNES Chryſoſtomus, ſuper Ioannem: Sicut malitia etiam ante gehennam, eos, qui hic ea participant, cruciare conſueuit, ita virtus etiam ante regnum, eos, qui hic eam operãtur, præparat voluptati, & cum ſpe optima, & delectatione perpetua viuere facit. [u] AMBROSIVS ſuper Lucam: Non eſt virtus, non poſſe peccare, ſed nolle: atq; ita tenere perſeuerãtiam voluntatis, vt voluntas infantiam, vſus imitetur naturam. [x] BERNARDVS ſuper Cantica: Medium vitiorum virtus tenet, ac proinde ſedula eget, non ſolum putatione, ſed circunciſione. [y] IDEM in Epiſtola: Virtus in pace acquiritur, in preſſura probatur, in victoria approbatur. [z] SENECA in Epiſtola: Virtus non aliud eſt, quam recta ratio. [*] IDEM: Cum virtus vtiq; medium, & modus ſit, ęque peccatum eſt, quod excedit, ſicut quod deficit. [a] IDEM: Nulli præcluſa eſt virtus, omnibus patet, omnes inuitat, omnes admittit, non eligit parentelam, non eligit domum, non cenſum, nudo homine contenta eſt. [b] IDEM: Virtus extollit hominem, & ſuper omnia mortalibus chara collocat eum, nec ea, quæ bona ſunt, nec ea, quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expaueſcit. [c] IDEM: Omnia iſta, in quæ dominium caſus, & fortuna exercet, ſeruilia ſunt, pecunia, & corpus & honores, imbecilla, fluida, mortalia, poſſeſſiones incertæ: illa rurſus, quæ virtutis ſunt, libera ſunt, & inuicta. [d] IDEM: Quemadmodum minuta lumina charitas ſoli obſcurat, ſic dolores, & moleſtias, ac iniurias, virtus magnitudine ſua elidit, atq; opprimit, & quocunq; affulſit, ibi quidquid ſine ea apparet, extinguitur. Nam non magis vllam portionem habẽt incommoda, cum in virtute inciderunt, quam in mari nimbus. [e] IDEM: Sola virtus præſtat gaudium perpetuum, ſecutum, etiam ſi quid obſtat, nubium modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vnquam vincunt diem. [f] TVLLIVS in rhetoricis: Virtus eſt animi habitus, naturæ modo rationi conſentaneus.

m Greg. lib. 28. Mor. 6. c. 6. poſt med.
n Ibidem.
o Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 25. to. 5.
p Idem de lib. arb. lib. 2. c. 19. to. 1.
q Idem lib. 83. quæſt. q. 30. to. 4.
r Iſid. de ſum. bon. lib. 2. c. 36. ſen. 6.
ſ Ibid. ſen. 9.
t Chryſ. homil. 35. in Ioan. prope fin. to. 3.
u Amb. ſup. Luc. lib. 8. c. 18. to. 3.
x Bern. ſer. 58. in cant. verſ. fin.
y Idem ep. 126. ad ep. Aquit. in princ.
z Sen. ep. 66. poſt med.
a Idem de benef. lib. 3. c. 18.
b Idem ep. 66. ante med.
c Idem ep. 87. ante med.
d Ibid. paulo ante.
e Idem ep. 27.
f Tull. de inuent. lib. 2.

CAPVT XXII.

De tribus virtutibus Theologicis.

GREGORIVS [g] in paſtorali: Cum diſtrictus iudex venerit, qui ſeſe nobis per naturæ noſtræ conſortium iunxit ab eo, procul dubio culpæ reatum non expetit, quem ſub eius venia, ſpes, & charitas, iam abſcondit. [h] IDEM in Moralibus: In corde nonnunquam per flagella turbatur charitas, per formidinem cõcutitur ſpes, per quęſtiones pulſatur fides. Sed per Dei gratiam omnia tormentorum, & inſidiarum genera ſuperantur. [i] IDEM: Bona ſumma ſunt, fides, ſpes, & charitas, quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non poſſunt. [k] IDEM ſuper Ezechielem: Tres ſunt virtutes, ſine quibus, is qui operari aliquid iam poteſt, ſaluari non poteſt, videlicet fides, ſpes, & charitas. [l] IDEM: Vnuſquiſq;, qui in actiuæ vitæ exercitio verſatur, tantum credit, quãtum ſperat, amat, & operatur: tantum ſperat, quantum credit, operatur, & amat: tantum amat, quantum credit, ſperat, & operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, & ſperat. [m] ISIDORVS in Etymologiis: Tria ſunt, quæ in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur, ſcil. fides, ſpes, & charitas. [n] AVGVSTINVS de Doctrina Chriſtiana: Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixius, & hæc tria inconcuſſe retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. [o] IDEM de Trinitate: Vbi ſunt illa tria, propter quæ in animo ædificanda omnium diuinorum librorum machinamenta conſurgunt, fides, ſpes, charitas, niſi in animo credente quod nondum videt, & ſperante, atq; amante, quod credit? Amatur ergo, quod ignoratur, ſed tamen creditur. [*] IDEM in ſoliloquiis: Deo nos fides excitat, ſpes erigit, charitas iungit. [p] IDEM: Sine tribus iſtis, ſcil. fide, ſpe, & charitate, nulla anima ſanatur, vt poſſit Deum ſuum videre, [q] BERNARDVS de amore Dei: Poteſt eſſe, vt fides, vt ſpes, ſint ſine charitate: vt autem charitas fidem, & ſpem in ſe non contineat, non poteſt eſſe. [r] IDEM ſuper Qui habitat: Dicit fides: Parata ſunt magna, & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus ſuis. Dicit ſpes: Mihi illa ſeruantur. Sed charitas ait: Curro velociter ad illa. [ſ] GLOSSA: Fide, & ſpe, & charitate, vere colitur Deus, & ad contemplationem peruenitur, quæ eſt vita æterna.

g Greg. Paſt. cu. p. 2. c. 10. in fin.
h Idem lib. 2. Moral. ca. 27. ante med.
i Ibid. lib. 27. c. 27. non multum à princ.
k Idem in Ezech. hom 16. ante med.
l Ibid. hom. 22. poſt med.
m Iſid. in ety. l. 8. c. 2.
n Aug. de doct. Chriſt. lib. 1. c. 39. to. 3.
o Idem de Trinit. l. 8. c. 4. to. eod.
p Idem in Solil. lib. 1. c. 6. tom. 1.
q Bern. de nat. & dign. diuin. amo. c. 6.
r Idem ſer. 10. ſup. Qui hab. prop f.
ſ Gloſ. Eccle. 2.

CAPVT XXIII.

De Fide.

GREGORIVS[a] in homiliis: Fides earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt, quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem.[b] IDEM: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimētum.[c] IDEM super Ezechielem: Nō virtutibus venitur ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes.* AVGVSTINVS in homilia de centum ouibus: Deus omnibus ęqualiter adest, sed ille apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit, non argenti, sed fidei.[d] IDEM contra Iulianum: Quando Deo adiuuante, ex vera viuitur fide, ipse Deus adest, & menti illuminandę, & concupiscentiæ superandæ, & molestiæ perferendæ.[e] IDEM de verbis Apostoli: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior est substantia, quam est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, impios iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat.[f] IDEM: Ille credit in Christum, qui & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem quis habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit.[g] ISIDORVS de Summo bono: Frustra libidinosus sibi de sola fide blanditur, si bonis moribus non ornatur.[h] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Virtus fidei in periculis secura est, & in securitate periclitatur. IDEM: Fides nunquam. Infra lib. 4. de religione.[i] IDEM super Ioannem: Magnum bonum fides est, quando à calida fit mente, ab amore multo, & feruente anima. Hæc Philosophos nos ostendit, hæc vtilitatem humanam conculcat.* IDEM: Sufficit fides in regnum inducere, sed hęc maxime condemnare habet eos, qui vitam malam demonstrant. Qui enim sciuit voluntatem Domini sui, & nō fecit, plagis verberabitur multis.[k] BERNARDVS in Epistola: Multi ante Saluatoris aduentum Deum omnipotentem timentes, & diligentes suæ salutis gratissimum promissorem, credētes eundem in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem, in hac fide, & expectatione saluati sunt, licet quādo, & qualiter, & quo ordine salus repromissa fieret, ignoraret.[l] IDEM super Cantica: Quid est quod non inueniat fides? Fides enim falsi nescia, attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, transcendit fines rationis humanę, terminos experientiæ, ac vsum naturæ, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu, quodam modo circumcludit.[m] IDEM in sermonibus: Necesse est primo credere, omnium remissionem peccatorum haberi non posse, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quod nihil prorsus habere queas operis boni, nisi etiā de hoc dederit ipse: postremo quod vitam æternam promereri nullus potest bonis operibus suis, sed quod gratis à Deo detur vita æterna.[n] IDEM: Est fides alia præceptorum, alia signorum, alio promissorū: qua credimus in Deum, qua credimus Deum, & qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est, in eum sperare, & eum diligere. Per fidem autem signorum credimus Deum, qui talia potest, & omnia potest. Per fidem vero promissorum, credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet.

a Greg. hom. 26. in Euan. post med.
b Ibid. non multum à princ.
c Idem hom. 19. in Ezechiel. ante med.
d Aug. cont. Iulian. Pelal. li. 5. c. 3 ante med. tom. 7.
e Idem de verb. Apos. ser. 1. vers. fin. & ser. 18. e temp. cap 12. tom. 10.
f Idem de ver. Dom. ser. 61. 10. eod.
g Isi de sum. bo. lib. 2. c. 2. sent. 8.
h Chrys. in Matth. op. imp. hom. 36. post med. tom. 2.
i Idem in Io. hom. 62. post med. tom. 3.
k Ber. ep. 77. ad Hugo. de S. Vict. post. m. d.
l Idem ser. 28. post med. & 76. in Cant. ante med.
m Idem ser. 1. in Annun. Dom.
n Idem in ser. paruis, ser. 1.

CAPVT XXIV.

De Spe.

GREGORIVS[o] in Moralibus: Spes in æternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit.[p] IDEM: Tanto spes in Deum solidior surgit, quāto pro illo quisque grauiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur.[q] AVGVSTINVS in confessionibus: Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin desperarem. Multi etiam & magni sunt languores mei, sed amplior est medicina tua.[r] IDEM: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam: quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ.[s] IDEM de gratia noui Testamenti: Non iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis, factus est filius hominis.[t] ISIDORVS in etymologiis: Spes vocata est, quod sit pes progrediendi, quasi pes. Ambrosius: Nemo diffidat. Supra de satisfactione.* IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Spes est in qua salus nostra consistit, & quæ de terris animas, velut quibusdam catenis cælitus dependētibus, innexas euehit ad superna.[u] BERNARDVS in sermonibus: Spes triplex est, nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum spes gratię, & de fide promissorum spes gloriæ.[x] IDEM: Tria considerō, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, & potestatem redditionis. Multa infra lib. 4. de confidentia

o Greg. lib. 6. Mor. c. 14. post med.
p Ibid li. 10. c. 12. cir. med.
q Aug. conf lib. 10. c. 43 tom. 1.
r Ibid. lib. 9 cap. 13.
s Idem ep. 120 ad Hon. de grat. no. Test. cap. 4.
t Isid. ety. lib. 8. cap. 2.
u Ber. in ser. paruis, ser. 1.
x Est in lib. de dilig. Deo c. 14. apud Aug. tom. 9.

CAPVT XXV.

De Charitate.

GREGORIVS[y] in registro: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulissem. Dominicis enim mandatis præcipimur, proximos sicut nosmetipsos diligere, eorumque languoribus, tanquam propriis infirmitatibus condolere.[z] IDEM: O quam bona est charitas, quæ absentia per imaginem, præsentia sibimetipsis exhibet per amorem, diuisa vnit, confusa ordinat, inæqualia sociat, & imperfecta consummat.[a] IDEM: Magistra bonorum omnium charitas, nihil sapit extraneum, nihil asperum, nihil confusum: ita exercet corda, & corroborat, vt nihil graue, nihil difficile, sed fiat totum dulce quod agitur.[b] IDEM: Dum nos vobis per orationis opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum, vicissim manum nobis tenemus: fitque ex magna prouisione charitatis, vt eo singulorum robustius charitas perfigatur, quo & alter altero magis innititur. IDEM: Si me participem. Infra lib. 4. de communitate.[c] IDEM: Dum vnum in redemptoris nostri corpore membrum sumus, sicut in culpa tua dilaceror, ita quoque in bona actione lætificor.[d] IDEM: Inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de eius profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur.[e] IDEM: Charitatem recte prædicator egregius vinculum perfectionis vocat: quia virtutes quidem cæteræ perfectionem generant, sed tamen eas charitas ita ligat, vt ab amantis mente dissolui iam nequeant.[f] IDEM: Charitatis cum sit proprium nutrire concordiam, seruare composita, dissociata coniungere, parua corrigere, & virtutes cæteras perfectionis suæ munimine solidare, quisquis in eius radice se inseruerit, nec à viriditate deficit, nec à fructu inanescit.[g] IDEM: Nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhæret.[h] IDEM in Moralibus: Virtuti mortis dilectio comparatur, quia nimirum mētem, quam semel ceperit, à dilectione mundi funditus occidit.[i] IDEM: Quod valde mens amat, etiam in sermone replicat.[k] IDEM. Probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere, de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora quā de semetipso sentire.[l] IDEM: Per amorem Dei, amor proximi gignitur, & per amorem proximi amor Dei nutritur.[m] IDEM in pastorali: Nostra sunt etiam illa bona, quæ imitari non possumus, sed in aliis amamus, & amantium fiunt quæcumque amantur in nobis

y Greg. regist. li. 2. indi. 10 c. 24. in prin.
z Ib. d. lib. 4. ind. 13. c. 95. in prin. & li. 12. indic. 7. cap. 31.
a Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 112. in prin.
b Ib. li. 1. ind. 9. c. 124. longe post med.
c Ibid regist. li. 7. ind. 1. cap. 2.
d Idem li. 22. Mor. c. 6 fere in prin.
e Regist. li. 4. ind. 13. c. 95. non longe à prin.
f Ibi. li. 7. indic. 2. c. 112. fere in princ
g Ibidem lib. 9 ind 4. cap. 62.
h Idem li. 10. Mor. c. 12. cir fin.
i Ibid. li. 31. non longe à prin.
k Ibid. li. 20. cap 9. cir. fin.
l Ibid. lib. 7. cap. 10. non longe à prin.
m Idem Past. cu. p. 3. ca. 1. admonit. 11.

Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantę virtutis est, quę alieni laboris opera, nostra sine labore facit.[a] IDEM in Homiliis: Vis amoris hoc agere in animo solet, vt quem ipse semper cogitat, nullum alium credat ignorare.[b] IDEM: Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea, quæ sibi sunt necessaria, partitur. IDEM: Ille Deum. Supra capitulo de consensu.[c] IDEM: Si quis quemlibet amat, sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se simulat, siue putat. Charitas autem vera est, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus.[d] IDEM de dilectione conditoris: Lingua, mens, & vita requirantur.[e] IDEM. Nunquam est Dei amor otiosus: operatur etenim magna si est: si vero operari renuit, amor non est.[f] IDEM: Si quod impendi nobis recte volumus, hoc aliis impartimur, & quod nobis fieri nolumus, hoc aliis facere deuitamus, tunc charitatis iura illæsa seruamus.[g] IDEM super Ezechielem: Tantum quisque portat proximum, quantum amat. Si enim amas, portas, si desistis amare, desistis tolerare.[h] IDEM super Cantica: Charitas sancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, & vt sedes sapientiæ sit anima iusti, quietem tribuit, & locum præparat.[i] AMBROSIVS de officiis: Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quam si coniugio suscepissem. Non enim vehementior est natura ad diligendum, quam gratia.[k] IDEM: Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobiscum putamus futuros, quam quos tantum in hoc sæculo.[l] ISIDORVS de Summo bono: Quamvis nonnulli fide, atque operibus sanctitatis videantur esse participes, tamen quia priuatur charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis.[m] HIERONYMVS in Epistola: Nihil amantibus durum, nullus difficilis labor in amore. Amemus & nos Christũ, & facile videbitur omne difficile:* IDEM in sermonibus: Hoc habet proprium impatiens amor, vt quem desiderat, semper inuenire se credat: ignorat siquidem iudicium, ratione multoties caret, nescit modum, nec aliud cogitare potest, quam quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium.[n] AVGVSTINVS de Doctrina Christiana: Quatuor sunt diligenda: vnum, quod supra nos est: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est: quartum, quod infra nos est.[o] IDEM: Ille iuste & sancte viuit, qui rerum integer æstimator est. Ipse autem est, qui ordinatam habet dilectioné, ne aut diligat, quod non est diligendum; aut non diligat, quod est diligẽdum, aut amplius diligat, quod minus est diligendum, aut æque diligat, quod minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius, quod æque diligendum est.[p] IDEM: Omnis peccator, inquantum peccator est, non est diligendus: & omnis homo, inquantũ homo est, diligendus est, propter Deum, Deus auté propter seipsum. Etsi Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque Deum debet diligere, quam seipsum.[q] IDEM: Omnes æque diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulédum est, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerũ opportunitatibus cóstrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur.[r] IDEM de catechizandis rudibus. Diligamus Deum, quoniam prior dilexit nos, & filio suo vnico nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat: nulla enim est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando: & nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impẽdere, noluit rependere.[s] IDEM: Maxime propterea Christus aduenit, vt cognosceret homo quãtum Deus diligat eum: & ideo cognosceret, vt eius dilectione, à quo prior dilectus est, inardesceret.[t] IDEM de perfectione iustitię. Perfecta charitas foras mittit timorem & facit præcepti sarcinam leué, non solum non prementem onere ponderum, verum etiam subleuantem vice pennarum.[u] IDEM de viduitatis bono: Nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed

- a Idem hom. 25. in Euang. ante med.
- b Ibi. homil. 20. cir. med.
- c Ibid. ho. 38. cir. med.
- d Ibi. homil. 30. non longe à prin.
- e Ibid.
- f Ibid. homil. 38. cir. med.
- g Idem in Ezec. hom 15. ante me.
- h Idem expos. in Cantica [illegible]
- i Ambr. off. 1. cap. 7. to. 4.
- k Ibi. conseq.
- l Isid. de sum. bo. lib. c. 3. sent. 1.
- m Hieron. ep. 22. ad Eust. ver fin. to. 1.
- n Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 23. tom. 3.
- o Ibid. c. 27.
- p Ibi. conseq.
- q Ibid. c. 28.
- r Idem de cathe. rud. c. 4. tom. 4.
- s Ibid. paulo post.
- t Idẽ de perfec. iust. cont. Cœlest. ante med. tom. 7.
- u Idem li. de bo. viduit. c.

etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, & piscantium.[x] IDEM: In eo, quod amatur, aut non laboratur, aut etiam labor amatur.[y] IDEM de Trinitate: Qui amat homines, aut quia iusti sũt, aut vt iusti sint, amare debet. Sic enim seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit: sic enim diligit proximum tãquam seipsum sine vllo periculo.[z] IDEM: Nemo aliquid volens facit, quod non in corde suo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur siue creaturæ, siue creatoris.[a] IDEM de moribus Ecclesiæ: Nihil est tam durum, atque ferreum, quod non amoris igne vincatur: quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnis naturam, libera, & admiranda volitabit pennis pulcherrimis, & integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur.[b] IDEM: Solus se nouit diligere, qui Deum diligit.[c] IDEM: Qui diligit proximum, agit quantum potest, vt saluus corpore, saluusque animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est.[d] IDEM de Spiritu & litera: Sciri aliquid & credi, & tamen non diligi potest: diligi auté quod neque scitur, neque creditur, non potest.[e] IDEM de ciuitate Dei: Perfectum odium debet malis, qui secundum Deum viuit: sic vt nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem.[f] IDEM: Mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris.[g] IDEM de coniugiis adulterinis: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera voluntate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum licerent nobis etiam non impendere: causa tamen dilectionis impendimus.[h] IDEM de soliloquiis: Impatiens animus, nec lachrymis modus fit, nisi amori detur quod amatur.[i] IDEM de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodũ oneris portatio.[k] IDEM super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis? terra es. Deum diligis: quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dii estis?[l] IDEM: Charitas vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit, Mihi viuere Christus est, & mori lucrũ.[m] IDEM: Dilige, & quod vis fac: Siue taceas, dilectione tace: siue clames, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce.[n] IDEM in Epistola: Diligentia charitatis, freneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati quandiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati, gratulantur.[o] IDEM: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic Physica: quoniam omnes omnium naturarum causæ, in Deo creatore sunt. Hic Ethica, quoniam vita bona, & honesta non aliunde formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, & proximus. Hic est Logica: quoniã veritas, lumenque animæ rationalis non nisi Deus est.[p] IDEM. In hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nosipsos diligere nescimus.[q] IDEM: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem.[r] IDEM: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores.[s] IDEM: Debet homo proximum diligere tanquam seipsum, vt quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coercitione, secum ducat ad colendum Deum.[t] IDEM in libris confessionum: Minus

- 11. in fi. to. 4.
- x Ibid conseq.
- y Idem de Tri. lib. 8. c. 6 in fin. tom. 3
- z Ibid. lib. 9 cap. 7.
- a Idem de mor. eccl. li. 1 c. 22. prope fin. tom. 1.
- b Ibid. c. 26.
- c Ibid. cap. 28. cir. me
- d Idem de spir. & lit. c. 36 tom. 3.
- e Idem de ciui. Dei lib 14. c. 6. to. 5.
- f Ibid. li. 15 cap. 22.
- g Idem de coniu. adult. lib. 1. c. 14 tom. 6.
- h Idem solil lib. 1. c. 1 in prin. tom. 1.
- i Idem de verb. Apos. ser. 23. non longe à prin tom. 9.
- k Idem in 1. can. Io. hom. 2. in fi. to. 9.
- l Ibid. hom. 5. ante med.
- m Ibid. hom 7. post med.
- n Idem ep. 167. ad Fest. post med. tom. 1.
- o Ibid. ep. 3. ad Volus. post med.
- p Ibid. ep. 52. ad Maced. post med.
- q Ibi. conseq.
- r Ibid. paulo post.
- s Ibidem.
- t Idem conf lib. 10. c. 29. tom. 1.

Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iubes, da quod iubes, & iube, quod vis. [a] IDEM: Domine amore tuo percussisti cor meũ, & amaui te: sed & cælum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt amem te: nec cessant dicere omnibus vt inexcusabiles sint. [b] IDEM: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tendit, deorsum lapis. *Et infra:* Minus ordinata inquieta sunt, ordinant, & quiescunt. Pondus meum amor meus, eo feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur: inardescimus, & imus: ascendimus ascensiones in corde, & cantamus canticum graduum. [c] IDEM: Deus meus, quid amo, cum te amo? Non speciem corporis, non decus temporis, nec candorem lucis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non florum, & vnguentorum, & aromatum suauem olentiam, non manna, & mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia: non hæc amo cum amo Deum meum. Et tamen amo quandam lucem, & quandã vocem, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum, cum amo Deum meum lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget animæ meæ, quod non capit locus: & vbi sonat, quod non rapit tempus: & vbi olet, quod non spargit flatus: & vbi sapit, quod non minuit edacitas: & vbi hæret, quod non diuellit satietas. [d] IDEM de laude charitatis: Diuinarum scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam sine vllo errore comprehendit, & sine vllo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo: Plenitudo legis est charitas. [e] IDEM: Ille tenet, & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatẽ tenet in moribus. [f] IDEM: Fratres sectamini charitatem, dulce & salubre vinculum mentium: sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. [g] IDEM: Charitas in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. [h] IDEM: Charitas casta fuit in Susanna erga virum: in Anna, post virum: in Maria, præter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. [i] IDEM: Charitas inter opprobria, secura est: inter odia, benefica: inter iras, placida: inter insidias, innocens: in iniquitate, gemens: in veritate, respirans: in virtute, congratulans. [k] IDEM in meditationibus: Non melius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est. [l] Auctor de Spiritu, & anima: Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum perieram. Non eram, & de nihilo me fecit, non lapidem, non arborem, non auem, aut aliquod de animalibus, sed voluit me esse hominem: dedit mihi viuere, sentire, discernere, & intelligere. Perieram, & ad mortalem descendit, mortalitatẽ suscepit, mortem sustinuit, mortem vicit, & sic me restaurauit. [m] IDEM: Multa sunt in me, de quibus coram Deo erubesco, & pro quibus valde illi displicere timeo: nec pro omnibus his, quod illi impendã habeo, nisi tantum vt diligam. Non enim melius, &c. vt supra. [n] IDEM: Amat Deus, vt ametur: & cum amat nihil aliud vult quam amari, sciens ipso amore beatos, qui se amauerint: per amorem venit ad homines, venit in homines, factus est homo, & deliciæ illius esse cum filiis hominum. [o] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Omnis species iustitiæ in malis inuenitur, sed sola gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in seruis Dei. [p] IDEM de compunctione cordis: Hic amantium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessariis suis, & charis efferunt, & produnt, & flammas amoris intra pectus cohibere non possunt. * IDEM: super Ioannem: Et si fratres insanabiliter ægrotauerint, maneamus curantes, & portemus adinuicem onera, ita enim implebimus legem Christi, & promissis potiemur bonis. * IDEM: Vitam nihil ita facit claram, vt amor. [q] BERNARDVS de amore Dei, loquens de verbo illo Lucæ: Diliges Dominum, &c. Quatuor in Deum à nobis, & toti exiguntur affectus, in eo quod dicit: Ex toto corde tuo, totam sibi vendicat voluntatem: in tota anima, totum amorem: In omnibus viribus, virtutem designat charitatis: In tota mente, fruitionem sapientiæ. Primum autem horum scilicet voluntas, ad Deum animam mouet, amor promouet, charitas contemplatur, sapientia fruitur. [r] IDEM: Nihil aliud est amor, quam vehemens, & bene ordinata voluntas. [s] IDEM: Te Domine velle, & vehementer velle, quod est te amare, & singulariter amare: quia amari non dignaris cum aliqua alia re, siue carnali, siue spirituali, siue terrestri, siue cælesti, quæ non ametur pro te. Hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quæcumque vult omnia: quia habet te quis, inquantum amat te. [t] IDEM de diligendo Deo: Causa diligendi Deum Deus est, modus est sine modo diligere. [u] IDEM: Vide quo modo, immo quam sine modo à nobis Deus amari meruit: qui prior ipse dilexit nos, tantus, & tantum & gratis, tantillos & tales. [x] IDEM: Non sine præmio diligitur Deus. Etsi absque præmij intuitu sit diligendus. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, quippe non quærit, quæ sua sunt: affectus est, non contractus. [y] IDEM: Quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. [z] IDEM super Cantica: Quantitas vniuscuiusque animæ æstimatur ex mensura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multum charitatis habet, magna sit: quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habuero, nihil sum. [a] IDEM: Nec ignoro, quia honor regis iudicium diligit, sed præceps amor, nec iudicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi subiicitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. [b] IDEM: Vbi amor est, labor non est, sed sapor. [c] IDEM: Non abduci blanditiis, non seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. [d] IDEM: Valde mihi amandus est, per quem sum, viuo, & sapio, si ingratus non sum, & indignus. Dignus plane est morte, qui tibi Domine recusat viuere, & mortuus est, & qui tibi non sapit, desipit: & qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. [e] IDEM: Spiritus est Deus, & concupiscit decorem animæ illius, quam forte aduerterit in spiritu ambulantem, & curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim cum sui amore flagrantem conspexerit. [f] IDEM: Fateor non sustinui pondus diei, & æstus, sed iugum suaue, & onus leue pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix vnius horæ, & si plus, præ amore non sentio. [g] IDEM de duodecim gradibus: Vere dulcis, & suauis cibus charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mœstos lætificat, denique iugum veritatis facit suaue, & onus leue. [h] IDEM de præcepto & dispensatione: Fons vitæ charitas est: nec viuere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porro quo modo potest, nisi fuerit præsens ipsi fonti, qui charitas est, quæ Deus est? Præsens ergo Deo est, qui amat Deum, inquantum amat. [i] IDEM in Epistola: Bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos. [k] IDEM: Seruite in charitate illa, quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, & tamen plus omnibus vrget. [l] IDEM in apologia: O quanta fiducia charitatis, alius operatur non amans, & alius amat, nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, istius vero charitas nunquam excidit. [m] INTERLINIARIS: Omnia facilia amanti. [n] INTERLINEARIS: Nullum permittit Deus cadere, qui ei seruit vero amore.

a Ibi. c. 6. in princ.
b Ibi lib. 13. cap. 9.
c Ibi. lib. 10. c. 6.
d Idem trac. de laude char. tom. 9. Rom. 13.
e Ibid. cir. med.
f Ibi. paulo post.
g Ibi. conseq.
h Ibidem.
i Ibidem.
k Idem lib. Medit. de dilig. Deo c. 6. to. 9. & de sp. & an. ca. 17. in fin. to. 3.
l Auct. de spir. & ani. loco cit. in princ. apud Aug. tom. 3.
m Ibi. post med.
n Ibid. c. 36. paulo post med.
o Chrysost. Matth. op. imp. hom. 5. cir. fi. tom. 2.
p Idem de comp. cord. lib. 1. post med. tom. 5.
q Est apud Ber. de na. & dig. Diu. amor. c. 1. in princ.
r Idem de am. Dei c. 7.
s Ibi. c. 8.
t Idem de dilig. Deo in princ.
u Ibid. ante med.
x Ibidem.
y Ibidem.
z Idem sup. Cant. ser. 27. post med.
1. Cor. 13.
a Ibid. ser. 9. non longe à princ.
b Ibid. ser. 85. post med.
c Ibid. ser. 20. paulo post med.
d Ibidem in princ.
e Ibid ser. 31. post med.
f Ibid. ser. 14. ante med.
g Idẽ de 12. grad. humil. longe aliquantulum à princ.
h Idem de precep. & disp. vers. fi.
i Idem ep. 2. ad Fulc. non lõge à princ.
K Idem ep. 143. ad Claraual. in fi.
l Idem in Apolog. ad Guliel abb. ante med.
m Glos. interl. Is. 40. &
n Ibidem Apoc. 6.

CAPVT

CAPVT XXVI.

De quatuor Cardinalibus virtutibus.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Prudentia temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectæ sunt singulæ, quanto vicissim sibimet iunctæ. [b] IDEM super Ezechielem: Vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, & iustus: tantum temperans, quantum prudens, fortis, & iustus: tantum fortis, quantum prudens, temperans, & iustus: tantum iustus, quantum prudens, temperans, & fortis. [c] AVGVSTINVS: In hac dilectione, supra de charitate. IDEM de Trinitate: Illud, quod agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coërcendis delectationibus prauis, non ibi erit, vbi nihil omnino mali erit. [d] IDEM de moribus Ecclesiæ: Illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam diffinire non dubitem: vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei, quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerans omnia, propter id, quod amatur: Iustitia, amor soli amato seruiens, & propterea recte dominans: Prudentia, amor ea, quibus adiuuatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter eligens. [e] VNDE mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris.* ISIDORVS in Etymologiis: Prudentia est in rebus, qua à bonis mala discernuntur. Fortitudo est, qua aduersa æquanimiter tolerantur. Temperantia est, qua libido concupiscentiaque rerum refrænatur. Iustitia, qua recte iudicando, sua cuique distribuuntur. [f] HIERONYMVS in Epistola: Vis scire quales quærat Dominus ornatus? habeto iustitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. [g] IDEM in originali super Naum: Quo modo quatuor, quibus pugnamus, & tegimur, sunt scuta virtutum, prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo: ita econtrario quatuor vitia sunt, stultitia, iniquitas, luxuria, formido, quibus ab hoste percutimur. [h] BERNARDVS de consideratione: Iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

a Greg. l. 22. Moral. c. 1.
b Idem in Ezec. hom. 22. post med.
c Aug. li. 14. de Trin. c. 9. tom. 3.
d Idem de Mor. Eccl. li. 1. c. 15. &c. 1.
e Idem de ciu. Dei li. 15. c. 22.
f Hier. ep. 2. ad Nep. post med. tom. 1.
g Idem in Na. c. 3. to. 5.
h Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.

CAPVT XXVII.

De Prudentia.

GREGORIVS [i] in Moralibus: Cum rectitudo sanctos viros ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. [k] IDEM in homiliis: Cogitate quid facitis, recogitate quid fecistis: largitatem supernæ pietatis aspicite, & ad misericordiæ iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis venite. [l] IDEM in registro: Summis in rebus, citum non oportet esse consilium. [m] IDEM: Via est vita præsens: & tanto quisque necesse est, vt insidiantes spiritus caueat, quanto maiora sunt dona, quæ portat. [n] IDEM super Ezechielem: Restat, vt siue in verbi ministerio fatigemur, seu indigentibus nostra largiamur, seu per abstinentiam carnem domemus, seu zelo moueamur, seu per patientiam aliquando leuiter praua toleremus, vt summopere debeamus in intentione nostra discutere: quatenus omne, quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus. [o] AVGVSTINVS de soliloquiis: Cauendum est magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo sensibilium visco pennæ nostræ impediantur: quibus integris perfectisque opus est, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus. [p] IDEM de singularitate clericorum: Vtilius est, vt infirmum si homo cognoscat, & fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. [q] ISIDORVS de etymologiis: Prudens dicitur, quasi porro videns, perspicax est enim & incertorum præuidet casus. [r] IDEM in synonimis: Quidquid boni cum discretione feceris, virtus est: quidquid sine discretione gesseris, vitium est. Virtus enim indiscreta, pro vitio deputatur. IDEM: Nihil iuuat, &c. Infra lib. 4. de exercitio. HIERONYMVS: Prudentia absque bonitate, &c. Infra lib. 3. de malitia. [s] AMBROSIVS de officiis: Sapiens vt loquatur, multa prius considerat, quid dicat, & cui dicat, quo in loco, & tempore. [t] BERNARDVS de consideratione: Quantum ad considerationis attinet fructum, quatuor tibi consideranda reor, te, quæ sub te, quæ circa te, quæ supra te sunt. A te, tua consideratio inchoët, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. [u] IDEM: Tui consideratio in tria quidem diuiditur, si consideras quid, quis, aut qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. [x] IDEM: Consideratio mentem purificat, regit deinde affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitã honestat, & ordinat. [y] IDEM: Consideratio confusa determinat, hiantia comprimit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera inuestigat, verisimilia examinat, ficta, & fucata explorat. Hæc est, quæ agenda præordinat, recogitat acta, vt nihil in mente resideat incorrectum. [z] IDEM super cantica: Discretio est non tam virtus, quam quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum & morum doctrix: tolle hanc, & virtus vitium erit. [a] IDEM: Anima, quæ amat, vigilat, & obseruat: & beata, quam Dominus inuenerit vigilantem. Non transibit eam, nec præteribit ab ea, sed stabit, & loquetur ei, loqueturque amatoria, loquetur siquidem vt dilectus. [b] IDEM de duodecim gradibus: inquirimus veritatem in nobisipsis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos, diiudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando. [c] IDEM in sermonibus: Sedens, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum esse bonum omnino irremuneratum, nec aliquod malum impunitum, & sicut non capillum de capite, sic nec momentum de tempore periturum. [d] TVLLIVS in Rhetoricis: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia. Partes eius memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit, quæ sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit.

i Greg. lib. 7. Mor. c. 15. post med.
k Idem hom. 34. in Euange. prope fi.
l Idem regist. li. 2. ind. 10 cap. 6.
m Ibid. li. 7. ind. 2. c. 125. circa med.
n Idem in Ezec. hom. 22. post med.
o Aug. de so. lit. li. 1. c. 14. in pr. tom. 1.
p Est apud Cyp. in ed. Pam. lib. de sing. cler. cap. 2. circ. med. tom. 3.
q Isid. ety. li. 10. verb. princ.
r Idem in synon. c. 16. ante med.
s Ambr. de off. lib. 1. c. 10. tom. 4.
t Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
u Ibidem post pauca.
x Ibid. lib. 1. paulo post med.
y Ibidem conseq.
z Idem sup. Cant. ser. 49. circa med.
a Ibid. ser. 57. statim à princ.
b Idem de 12. grad. ante med.
c Idem in declam. super ecce nos, post med.
d Tull. de inuent. li. 2.

CAPVT XXVIII.

De Memoria.

GREGORIVS [e] in homiliis: Cum bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocare, vt dum caute culpa conspicitur, nunquam de bono opere incaute animus lætetur.* IDEM in registro: Cogitationum illecebras, linguæ incontinentiam, delictorũ opera ad memoriam reuocemus, & dum licet, & tempus habemus, magno planctu iniquitatum nostrarum maculas deleamus. [f] IDEM super Ezechielem: Cum mala committimus, frustra tunc ad memoriam bona nostra transacta reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorũ præteritorum. [g] IDEM: Tunc nobis misericordiæ Dei miræ fiunt, cum nobis ad memoriam miseriæ nostræ reuocantur. [h] IDEM in Moralibus: Patienter illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. [i] IDEM: Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos à Deo meminimus gratuita bona percepisse. IDEM Quisquis à præceptis. Infra libro 3. de remorsu conscientiæ. [k] IDEM super illud Iob: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Ac si iustificato peccatori aperte veritas dicat: Virtutes à me acceptas tibi non tribuas. Noli contra me de meo munere extolli. Recole vbi te inueni, quando meo te timore solidaui. Vt ergo ego in te non destruam, quod construxi, ipse non cesses considerare, quod in te reperi.

e Greg. hom. 7. in Euang. post med.
f Idem in Ezec. hom. 11. post med.
g Ibidem homil. 18. post med.
h Idem li. 5. Moral. c. 31.
i Ibid. li. 30. c. 9. cir. med.
k Idem l. 30. Mor. c. 6. cir. med.

a Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 12. sent. 5.
a ISIDORVS de summo bono: Quisquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei se visitari sciat præsentia, quando ex eo quod se admisisse recolit, interius erubescit, suoque se iudicio pœnitendo iam punit. b AVGVSTINVS de Trinitate: Mihi vtile est, vt meminerim virium mearum, fratresque meos admoneam, vt meminerint suarum, ne vltra quam tutum est; progrediatur humana infirmitas.* AMBROSIVS in apologia: Sapiens si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper error est proprius, & momentis omnibus pulsat culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci finit. Hieronymus: Nec Dauid, &c. Infra lib. 3. de familiaritate. Ioannes Chrysostomus: Quando accubueris, &c. lib. 4. de discussione.* IDEM: super Epistolam ad Heb. Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria. c BERNARDVS de consideratione: Inter alia consideranda, qualis sis, & qualis fueris, ad memoriam reuocandum est: conferenda sunt enim posteriora prioribus, & priora sequentibus, vtrum ne profeceris in virtute, in sapientia, in intellectu, in suauitate morum, aut ab his forte, quod absit, defeceris. Idem: Tertia contemplatio, &c. Infra lib. 4. de contemplatione. d IDEM in Epistola: Iturus ad somnum, semper aliquid tecum defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnunquam etiam somniare iuuet. e IDEM super Cantica: Is qui Christo passo pie compatitur, compungitur, & mouetur facile ad memoriam eorum quę pertulit, atque istius suauitate deuotionis pascitur, & confortatur, ad quęque salubria, honesta, pia. f SENECA in Epistola: Aliquis vir bonus eligendus est, atque semper ante oculos habendus, vt sic, tanquam illo spectante, viuamus, & omnia tanquam illo vidente, faciamus. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius, se componat, atque ordinet!

b Aug. lib. 3. de Tri. c. 10. post med. to. 3.
c Ber. de consid. ad Eug. lib. 2. post med.
d Idem ep. de vita sol. ad frat. de Mõte Dei circ. med.
e Idem in Cant. ser. 2c. post med.
f Sen. ep. 11.

CAPVT XXIX.

De Intelligentia

GREGORIVS g in Moralibus: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret vnde huc venit, & intelligat quid sit. h IDEM: Dum pensamus quales erga aliquos fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis vindicat, quod in se iuste conscientia nostra accusat. i IDEM: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspicere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur quantum ipse deserto bono deformis est. k IDEM: Tunc vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt. l IDEM: Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conspiciũt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur, quod Abraham cinerem, & puluerem se esse professus est, nisi cum habere meruerit Dei colloquium. m IDEM: Sancti viri ingenij virtutem ad cognoscẽdam infirmitatem propriam dirigunt, atque est infirmitatis suæ melius cognitione cõualescunt. n IDEM. Nunquam Deus mentem deserit, quę in peccatis se veraciter agnoscit. Idem: Sancti viri minime. Infra de exercitio lib. 4. o IDEM: Nemo fortitudinem suam, nisi cum rectus esse cœperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est. p IDEM: Nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis. q IDEM: In hoc mundo dum viuimus, tunc perfecte quæ scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam, nil nos perfecte scire cognoscimus. r IDEM: Vera scientia afficit, non extollit: nec superbientes, quos impleuerit, sed lamentantes facit. Idem Sæpe dum quosdam. Infra lib. 3. de discordia. s IDEM in registro: Bonarum mentium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. t IDEM super Ezechielem: Recte Prophetia dicitur, non quia

g Greg. li. 17. Mor. cap. 10. non longe à princ.
h Ibid. li. 22. c. 7. cir. fin.
i Ibid. li. 24. c. 6. ante med.
k Ibid. lib. 2. c. 27. ante med.
l Ibid. lib. 18. cap. 27. post med.
m Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin.
n Ibid. c. 3. post med.
o Ibid. li. 24. c. 6. in pr.
p Ibid. li. 35. c. 5.
q Ibid. li. 27 c. 22.
r Ibid. li. 23. c. 10.
s Idem reg. lib. 12. ind. 7. in terrogat. Aug. cap. 10.
t Idem in Ezech. hom. 1. nõ lõge à pr.

A prædicit ventura, sed quia prodit occulta. u IDEM: Spiritus Prophetiæ, nec semper, nec eodem modo Prophetarum animum tangit. x IDEM: Aliquando Prophetiæ spiritus Prophetis deest, nec semper eorum mentibus præsto est: quatenus cum hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. y AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Tria sunt, quæ in vnoquoque homine artifice spectantur, vt aliquid efficiat, natura, doctrina, vsus. Natura ingenio, doctrina scientia, vsus fructu, diiudicandus est. z IDEM: Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur intelligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur, & ab aduersario mota quæstio, discendi nobis existit occasio. a IDEM de octoginta tribus quæstionibus: Nullum bonum perfecte noscitur, quod non perfecte B amatur. b IDEM de Doctrina Christiana: Disputationis disciplina, ad omnia genera quæstionum, quæ in literis sanctis sunt, per intellectum penetranda, & dissoluenda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est libido rixandi. c IDEM: Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis, verum amare, non verba. d IDEM de bono perseuerantiæ: Non simus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. e IDEM de Trinitate: Scientiam terrestrium cælestiumque rerum, magni æstimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huic scientiæ præponunt nosse semetipsos, laudabiliorque est animus, cui nota est infirmitas sua, quam qui ea non prospecta, vias siderum scrutatur, ignorans viam, qua ingrediatur ad cælum.* ISIDORVS de Summo bono: Nihil peius, quam culpam agnoscere, nec deflere. C f CASSIODORVS in libro de anima: nimia magnitudo est suam intelligere paruitatem, nec præualet hoc ipsum nosse, nisi cum cœperint diuina patescere. g BERNARDVS in meditationibus: Ab exterioribus ad interiora redeam, ab inferioribus ad superiora ascendam, vt possim cognoscere vnde venio, aut quo vado, quid sim, vel vnde sim, vt per cognitionem mei possim peruenire ad cognitionem Dei. h IDEM in Epistola: O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes, quæ Dei sunt: intelligeres, quæ mundi sunt: prouideres, quæ inferni sunt, profecto inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt mundi contemneres. i IDEM: Qui perfecte se examinando cognoscit, suo peccato nullius peccatum par æstimat, quod non sicut suum intelligit. D k IDEM super Cantica: Est quidem, quantum in se est, omnis scientia boni, quæ tamen veritati subnixa sit: sed tu, qui cum timore, & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliusque curato, quæ præsenseris viciniora saluti. l IDEM: An non inflationes, & torsiones in conscientia sustinebit, qui huiusmodi est, sciens, videlicet bonum, & non faciens? An non responsum mortis, & damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus: Quia seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, digne vapulabit plagis multis? m IDEM in sermonibus: Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam? Nunquid quia bysso & purpura me indui? quia lautioribus epulis abundaui? nunquid quia Platonis argutias, E aut Aristotelis versutias intellexi? aut vt intelligerem laboraui? Absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui. Idem: Orans sanctus quidam, Deus, inquit, nouerim me, nouerim te, breuis oratio, sed fidelis. Hæc est enim vera Philosophia; & vtraque cognitio prorsus necessaria ad salutem. Ex priori siquidem, timor concipitur & humilitas: ex posteriore, spes & charitas generatur. Boëtius: Humanæ naturæ. Infra lib. 3. de ignorantia. Anselmus: Primus gradus lib. 4. de humilitate. n GLOSSA: Vbi maius donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ. o SENECA in Epistola: Quare liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt, sed quia animum ad excipiendam virtutem præparant. p IDEM: Si perpendere te voles,

u Ibidem inferius.
x Ibid. post med.
y Aug. de ciu. Dei. lib. 11. c. 25. to. 5.
z Ibid. lib. 16. c. 2. ante med.
a Idem. 83. q. lib. q. 35. post med. tom. 4.
b Idem de Doct. Chrys. lib. 2. c. 31.
c Ibid. lib. 4. c. 11.
d Idem de bo. perse. lib. 2. c. 24. ante med. to. 7.
e Idem de Tri. lib. 4. in proœm.
f Cassiod. lib. de ani. c. 18. ante med.
g Ber. med. c. 1. in princ.
h Idem ep. 292.
i Idem ep. de vita soli. ante med.
k Idem sup. Cant. ser. 36. ante med.
l Ibid post med.
m Idem ser. 3. in die Pet. cir. med.
n Glos. Luc. 6.
o Sene. ep. 88. circa med.
p Idem ep. 80. in fi.

voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus teipsum considera, nec qualis sis aliis crede. [a] IDEM: Initium salutis, est notitia peccati. Nam qui peccare nescit, corrigi non vult.

a Idem. ep. 28. prope fin.

CAPVT XXX.

De Prouidentia.

GREGORIVS [b] in Moralibus: Quod valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione prouida, & remuneratione leuigatur. [c] IDEM: Is, qui cuncta priusquam veniant, conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscit. [d] IDEM: Qui in dictis suis reprobari meruit, ipse prius debet examinare, quod dicit. [e] Idem: Nihil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisque hoc, quod viuum diligit, mortuum penset. [f] IDEM: In omni, quod dicitur, necesse est, vt causa tempus, & persona pensetur, si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tempus congruũ postulat, si veritatẽ sententiæ, & congruentiã temporis, personæ qualitas non impugnat. [g] IDEM super Ezechielem: Sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Sed hoc est laboriosius, vbi sanctorum mens inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. [h] IDEM in registro: Terribilem iudicem venientem considera, & de aduentu illius nunc conscientia tua contremiscat, ne tunc sine causa iam timeat, cum coram illo cælum & terra tremuerit. [i] ISIDORVS in synonimis: Perspice, quod, cui aptum sit tempori, quid, vbi, quantum, quandiu facere debeas. [k] IDEM: Cum diu cogitaueris, tunc fac, quod probaueris. * Ambrosius in Epistola: Mens bona, speculatrix consiliorum suorum est, prius examinat quid decorum atque honestum. Hieronymus: Caute omnes. Infra lib. 4 de fama. [l] AVGVST. de singularitate clericorum: Amator est salutis, suę, qui euitat alienæ mortis incursum: & ipse est prouidus, qui sollicitus fit cladibus cæterorum. [m] BERNARDVS de consideratione: Non oportet, vt vitia domus tuæ vltimus scias, quod quamplurimis nouimus contigisse. Quapropter alius alia dispenset, de disciplina tu prouide. [n] IDEM: Spiritualis homo ille, qui omnia diiudicat, vt ipse à nemine iudicetur: omne opus suum trina quadam consideratione præuenit, primum quidem an liceat, deinde an deceat, prostremo an expediat. [o] IDEM: Diligenter vero omne, quod faciendum erit, tracta apud te, & cum his, qui te diligunt, Tracta ante factum, quia post factum sera tractatio. * IDEM in meditationibus: Habes domum, ô anima, sed cito casura est domus tua, tu quoque, nisi aliam prouideris vento & pluuiæ exponenda. [p] IDEM in sermonibus: In omnibus operibus tuis memorare nouissima, horrorem mortis, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum, ab oculis cordis tui nullatenus patiaris elongari. [q] IDEM: Cum iudicium carnis ex anima pendeat, nihil carni potest vtilius, quam salus animæ prouideri, vt videlicet in tempore sit respectus illius, & socia passionis, felicitatis quoque consortium mereamur.

b Greg. lib. 8. Mor. c. 5. non longe à prin. c Ibid. lib. 9. c. 6. nõ multum à princ. d. Ibid. lib. 8. c. 2. e Ibid. lib. 16. c. vlt. f Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fin. g Idem in Ezech. hom. 7. non longe à princ. h Idem regist. lib. 1. ind 9. c. 42. cir. fi. i Isid. in synon. c. 17. ante med. k Ibidẽ c. 15. l Est apud Cyp. lib. de sing. cler. c. 2. tom. 3. m Bern. de consid. ad Eug. lib. 4. post med. n Ibid. lib. 3. post med. o Ibid. lib. 4. paulo ante med. p Idem ser. 1. in fest. om. sanct. ante med. q Idem declam. sup. Ecce nos, paulo ante med.

CAPVT XXXI.

De Fortitudine.

GREGORIVS [r] in Moralibus: Iustorum fortitudo est carnem vincere, propriis voluptatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius mũdi aspera pro æternis prẽmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum corde superare. [ſ] IDEM: Qui in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualescunt, eo à propria virtute deficiũt: & quo robustius ęterna appetunt, eo fortius à temporalib. salubri defectione lassantur. [t] IDEM: Tanto vnusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstratur, quanto aliena mala æquanimius tolerat. [u] IDEM in registro: Mores meos bene habes cognitos, quia diu porto: sed, si semel deliberauero non portare, contra omnia pericula lætus vado. * Hieronymus in Epistola: Nihil eo fortius qui vincit diabolum, nihil imbecillius, quam qui à carne superatur. [x] IDEM in originali super Isaiam: Fortitudo atque constantia via regia est, à qua declinat ad dexteram, qui temerarius est & pertinax: ad sinistram, qui formidolosus est & pauidus. [y] AVGVST. ad Hieronymum de sententia Iacobi Apostoli: Qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet. [z] AMBROSIVS de Officiis: Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, cum vnusquisq; seipsum vincit, iram cõtinet, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. [a] IDEM: Non in inferenda, sed depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. [b] IDEM: Fortitudo inuicta est ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec, vt dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effœminet. [c] IDEM super Lucam: Fortitudo animum corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo, vel dolore. [d] SENECA in Epistola: Sapiens & fortis ad omnem incursum munitus & intentus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem referet intrepidus; & contra illa ibit, & inter illa stabit. [e] IDEM: Sapiens virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit: sin minus in paupertate: in patria si poterit, sin minus in exilio: si poterit Imperator, sin minus miles: si poterit integer, sin minus debilis. Multa infra lib. 4. de certamine.

r Greg. lib. 7. Mor. c. 8. in princ. ſ Ibi. lib. 4. c. 30 ante med. t Ibi. lib. 5. c. 13. cir. fi. u Idem regi. lib. 7. ind. 1. c. 1. x Hieronym. com. in Isa. lib. 16. c. 57. tom. 4. y Aug. ep. 29. ad Hie. ante med. tom. 2. z Amb. de off. lib. 1. c. 36. ante med. tom. 4. a Ibi. in princ. b Ibidẽ c. 39. c Idem in Luc. lib. 5. c. 6. tom. 3. d Sene. ep. 59. paulo ante med. e Idem ep. 85. vers. fi.

CAPVT XXXII.

De Constantia.

GREGORIVS [f] in homiliis: Non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent: vt qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moueatur. [g] IDEM in Moralibus: Sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi vnquam à veritate conticescunt. [h] IDEM: Electi ipsa, quæ fortiter tolerant supplicia, perhorrescunt, ita vt in eis vno eodemque tempore, & constantia ex virtute sit, & pauor ex carne. [i] IDEM: Iusti viri securitas recte leoni comparatur: quia cum contra se quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ constantiã redit, & scit quia cunctos aduersantes superat, quia illum solũ diligit, quem inuitus nullo modo amittit. [k] IDEM: Vir sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad prædicandũ veritatem acrius instigatur, & cum constanter persecutores tolerat, ardenter ad se auditores trahere, festinat. [l] IDEM: Si semel in appetitu supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporaliũ perturbatione vexatur. [m] IDEM super Ezechielem: Timeri ab omnibus homo debuerat, si ipse auctorem omnium, vt homo timuisset. Nam, qui rationis sensum ad timorem Dei non habet, tanto in nullo timendus est, quanto hoc, quod ipse esse debuit, non est. [n] IDEM in registro: Hoc certissime scito, quod placere Deo, & prauis hominibus nullus potest. In tantum ergo se existimet fraternitas tua omnipotenti Deo placuisse, quãto se peruersis hominibus displicuisse cognouerit. Idem: Nullius vos. Infra lib. 4. de tranquillitate. * August in Epistola: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. [o] IDEM de ciuitate Dei: Virtutes habenti, magna virtus est contemnere gloriam. [p] IDEM: Qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspi

f Greg. homi. 6 in Euang. cir. med. g Idem lib. 8. Mor. c. 1. h Ibid. lib. 14. c. 11 post med. i Ibid. lib. 31. c. 14. ante med. k Ibi. lib. 31. c. 15. cir. med. l Ibi. lib. 22. c. 10. cir. med. m Idem in Ezec. hom. 10. ante med. n Idem regi. lib. 8. ind. 3. c. 36. o Aug. de ciu. Dei, lib. 5. c. 19. an. med. tom. 5. p Ibid. post pauca.

suspicantium temeritatem: quorum tamen si vere bonus est, non contemnit salutem.* IDEM in sermonibus: Nec valde gaudere debemus, quando laudamur, nec contristari quando vituperamur, quia nec damnare iniuria, nec coronare potest laus falsa.[a] AMBROS. de officiis: Bene sibi conscius, falsis non debet moueri: nec æstimari plus ponderis in alieno esse conuitio, quam in suo testimonio.[b] IOANNES CHRYSOST. in sermone: Quidquid erroris habet mundus, contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horresco, mortem non timeo.* HIERONYM. in Epistola: Vtinam ob Dei mei nomen, atq; iustitiam, vniuersa me infidelium turba persequatur, & tribulet, vtinam in opprobrium meum solidus exurgat hic mũdus, tantum vt à Christo merear laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem.[c] IDEM: Gratias ago Deo meo, quod dignus sum habitus, quem mundus oderit.[d] IDEM: Per bonam & malam famam, à dextris & à sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, non diuitiis tumet, non cõfunditur paupertate, & læta contemnit, & tristia.[e] IDEM: Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expauescimus: Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus, quoniam dissipat Deus ossa eorum, qui hominibus placere desiderant.* SENECA in Epistola; Honores & iniuriæ vulgi in promiscuo sunt habendæ, nec his gaudendum, nec illis dolendum.[f] IDEM: Animum excellentem, constantem, & moderatum, & omnia tanquam se minora transeuntem, quidquid timemus optamusque ridentem, cœlestis potentia agitat. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare.[g] IDEM: Vir bonus, quod honeste se facturum putauerit, faciet, etiam si laboriosum erit, faciet etiam si periculosum erit. Rursum quod turpe erit nõ faciet etiam si pecuniam afferet, etiam si voluptatem, etiam si potentiam, & dignitatem, ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla re inuitabitur.[h] IDEM: Æquo animo audienda sunt imperitorum conuitia, & ad honesta vadenti contemnendus est ipse cõtemptus.

a Amb. de off. li. 1. c. 5. to. 4.
b Chrys. homil. quad. cũ de ipsius expulsione agetur in princ. to. 5.
c Hier. ep. 99. ad Anse. post med. to. 2.
d Idem ep. 2. ad Nep. post med. to. 1.
e Idẽ ep. 112. quæ est prol. in Hester. to. 3.
f Senec. ep. 41. circa med.
g Idem ep. 76. circa med.
h Ibi. ante med.

CAPVT XXXIII.

De Patientia.

GREGORIVS[i] in Moralibus: Nunquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem est vere patiens, qui rebus aduersis atteritur, & tamen à spei suæ rectitudine non curuatur.[k] IDEM: Tunc vere ostendimus, quod accepta bona recte tenuimus, cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus.[l] IDEM: Quos ad fortia trahere nitimur, eorũ necesse est vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui statum sui rectitudinem per cõpassionem flectit.[m] IDEM: Sancti viri patienter audiunt, etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt, quamvis ea mala, quæ sibi ingeri cõspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata.[n] IDEM: Tunc illata conuicia bene toleramus, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quod aliena iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quia peius est supplicium, quod meremur.[o] IDEM super Ezechielem: Linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiã excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat.[p] IDEM: Patientia vera est, quæ etiam ipsum amat, quem portat. Nam tolerare & odisse, non est virtus patientiæ, & mansuetudinis, sed velamentum furoris.[q] IDEM in Dialogis: Ego virtutem patientiæ & signis, & miraculis maiorẽ credo.[r] IDEM in homiliis: Tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ à proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna, & contumelias: ab antiquo aduersario tentamenta: a Deo flagella toleramus.[s] IDEM: Perfecte aduersarius vincitur, quando mens nostra, & inter tentamenta diaboli à delectatione, atque consensu omnibus modis refrænatur, & inter cõtumelias proximi custoditur ab odio, & inter flagella Dei custoditur à murmuratione.[t] IDEM: Patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. IDEM: Ille veraciter I nfra lib. 4. de lætitia.[u] IOANNES CHRYSOST. in originali super illud Matthæi: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, &c. Primus gradus patientiæ est recipere iniuriam. Secundus postquam recepta est, non velle vindicari. Tertius est, non facere vexanti hæc quæ passus est, sed quiescere. Quartus tribuere seipsum in patiendo mala. Quintus, & amplius tribuere, quam ipse vult, qui facit. Sextus, non odio habere eum, qui operatur hæc. Septimus est diligere. Octauus est, benefacere. Nonus est, Deum pro ipso deprecari.[x] IDEM super Ioannem: Nõ memoriam malorum habeamus in eos qui nos lædunt, sed redarguamus eos, & ploremus: ploratu enim digni sunt non qui patiuntur, sed qui mala faciunt. Nam seipsos quidẽ maxime lædunt & auarus calumniator, & quicunque alii aliquod malum facit: nobis autem prosunt maximè nisi nosipsos vendicauerimus.* AVGVST. super Ioannem: Pro dilectione Dei debemus patienter persecutiones & mũdi odia sustinere, necesse est enim vt nos oderit, quos cernit nolle, quod diligit.[y] IDEM in libro de patientia: Non sicut omnes, qui sciunt, participes sunt scientiæ, ita nec omnes, qui patiuntur, sunt participes patientiæ. Sed qui passione recte vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur.[z] IDEM: Inde est patientia iustorum vera, vnde est in eis charitas Dei vera, & inde est patientia iniquorum falsa, vnde est in eis cupiditas mundi peruersa.[a] IDEM: Patientia pauperum Christi, sed ditandorum hæredum Christi, non peribit in æternum. Non quia illic patiẽter ferre debeamus, sed quia pro his, quæ hic patienter pertulimus, illic æterna beatitudine perfruemur.[b] IDEM: Iob sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, coniugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, & seruabat vbique patientiam.[c] IDEM de moribus Ecclesiæ: Perpetienda sunt vitia multitudinis, vt curentur: & prius toleranda, quam sedanda est pestilentia.[d] IDEM in libro de ouibus: Tolera, quia toleratus es. Si sẽper bonus fuisti, habeto misericordiam: si aliquando malus fuisti, noli perdere memoriam. Et quis est semper bonus? Sit Deus diligenter discutiat, facilius te inueniet etiam nunc malum, quam tu te semper bonum. Ergo toleranda sunt zizania inter frumentum. IDEM: Vis desideriorum. Infra libro 4. de desiderio.[e] AMBROSIVS super Lucam: Christus voluit ab Apostolo suo tradi, vt tu à socio desertus, à socio proditus, moderate feras tuum errasse iudicium, perisse beneficium.* HIERON. in Epistola: Libens tunc tormenta patiar, vt tunc futura mihi gloria sequatur. Non enim iudicabit Dominus bis in idipsum.[f] ISID. de Summo bono: Aduersus conuicium linguæ, fortitudo est adhibenda patientiæ, vt tentatio verbi, quæ foris impugnat, tolerantiæ virtute victa discedat.[g] BERNARDVS in Epistola: Vera patientia est pati, vel agere contra quod libeat, sed non præter quod liceat.[h] IDEM in sermonibus: Est homo pacatus, qui bona pro bonis reddens quantum in se est, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens malum pro malo, etiam potens est sustinere nocentem. Est enim pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet prodesse nocenti. Primus quidem paruulus est, & facile scandalizatur: nec facile, qui huiusmodi est, & in hoc sæculo nequam & pleno scandalis poterit obtinere salutem. Secundus vt scriptum est, in patientia sua possidebit animam suam. Nam tertius quidem non modo suam possidet, sed & multorum animas lucrifacit.[i] TVLLIVS in Rhetoricis: Patientia est honestatis aut vtilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio.

i Greg. li. 11. Mor. c. 17.
k Ibid. li. 2. c. vlt. in fi.
l Ibid. li. 7. c. 6. cir fi.
m Ibid. li. 13. c. 1.
n Ibid. li. 30. c. 9. cir. med.
o Idem hom. 9. in Ezech. ante med.
p Ibid. hom. 17 post med. & homil. 20. post med.
q Idem li. 1. Dial. c. 2. post med.
r Idem hom. 35. in Euang. post med.
s Ibidem.
t Ibidem. cir. med.
u Chrys. ho. 18 in Matt. ante med. to. 2.
x Idem hom. 70 in Ioan. post med. to. 3.
y Aug. lib. de patien. c. 6. to. 4.
z Ibidẽ c. 17.
a Ibidẽ c. 29.
b Ibidẽ c. 12.
c Idem de mor. Ecc li. 1. c. 31. to. 1.
d Idem de ouib. c. 5. to. 9.
e Amb. in Luc. l. 5. c. 6. to. 3.
f Isid. de Sum. bo. l. 2. c. 29. sent. 4.
g Bern. ep. 7. ad Adam monachum paulo ante med.
h Idem ser. de conuers. ad cler. c. 26.
i Cic. de inuent. lib. 2. post med.

Caput XXXIV.

De Perseuerantia.

Gregorivs [a] in registro : Magna est contra peccatum virtutis pœnitentiæ, si quis in eadem pœnitentia perseueret. * Idem : Illa Deo nostro semper opera grata sunt, quæ à bonis, quæ cœperint, non recedunt. [b] Idem in Moralibus: In cunctis vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspectionis suæ prouidentia perseuerare. [c] Idem : Bene cœpta cunctis diebus agenda sunt, vt cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manu teneatur. [d] Idem. Mirum non est, si quis bona inchoet: sed valde mirabile est, si intentione recta, in bono opere perduret. [e] Avgvstinvs de correptione & gratia: Prædestinatorum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficiet, aut si qui sunt, quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur : & deleta, quæ intercurrerat, iniquitate, vsque in finem perseuerantia deputatur. [f] Idem de coniugiis adulterinis: Quæ [illegible]ctissime vouentur, cum homines vouerunt, nulla conditione rumpenda sunt : quæ sine illa conditione vouerunt. [g] Isidorvs de Summo bono : Tunc Deo placet nostra conuersatio, quando bonũ quod inchoamus, perseueranti fine complemus. [h] Idem in synonymis : Salus inchoantibus promittitur, præmium perseuerantibus datur, non est beatus qui bonum facit, sed qui incessabiliter facit. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. [i] Bernardvs in Epistola: perseuerantia sola meretur viribus gloriam, virtutibus coronam. Prorsus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. [k] Idem : Perseuerantia vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. [l] Idem : Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gloriam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. [m] Idem in sermonibus: Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria inquinatur, qui cæteris quibuscumque inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed magis vitam confundere, & appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. [n] Seneca in Epistola: Plus operis in eo, vt proposita custodias, quam vt honesta proponas. Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit, quod bona voluntas est.

a Greg. regist. li. 9. ind. 4. c. 39. vltra med.
b Idem li. 1. [illegible] c. 20. & vet 40.
c Ibid. c. 21. vet. 41.
d Ibi. li. 22. cap. 24. post med.
e Aug. de correp. & grat. c. 7. post med. tom. 7.
f Idem de coniug. adul. li. 1. c. 24. tom. 8
g Isi. de sum bo. li. 2. c. 7. sent. 2.
h Idem in synon. cap. 1. in fi.
i Ber. ep. 129. ad Genu. ante med.
k Ibi. consequ.
l Ibidem.
m Idem ser. 1. in festo Ap. Pet. & Paul. post med.
n Sen. ep. 16. fere in prin.

Caput XXXV.

De Temperantia.

Gregorivs [o] in Moralibus: Is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus, & arridens timeri debeat, & iratus amari : vt eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata seueritas odiosum. [p] Idem: Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. Inquantum enim ad delectationẽ ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus. * Idem in homiliis: In talibus mentibus Dominus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperare corporalibus desideriis non vtuntur. [q] Idem in registro : Romanorum semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis lauari, & purificationem quærere; & ab ingressu Ecclesiæ paulum reuerenter abstinere. [r] Idem : Quoties ira animum inuadit, mentẽ edoma, vince teipsum, differ tempus furoris : cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. [s] Idem in pastorali : Cum non malitia, sed sola ignorantia, vel infirmitate delinquitur, profecto necesse

A est, vt magno moderamine ipsa delicti correptio temperetur. [t] Avgvstinvs de libero arbitrio: Temperantia est afflictio coërcens & cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur: [u] Idem de confessionibus : De illecebra odorum non satago nimis : cum absunt, non requiro : cum adsunt, non respuo : semper tamen carere paratus. [x] Idem de opere monachorum: Tanto gloriosius mens ad superiora promouetur: quanto diligentius ab inferioribus concupiscentia cohibetur. [y] Idem de singularitate clericorum: Disce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama fœminas inter sacra solemnia, & odio habe in communione priuata. [z] Idem de moribus Ecclesiæ: Omne officium temperantiæ est exuere veterem hominem, & B in Deo renouari : id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad inuisibilia & diuina conferre. [a] Idem : Curiosi esse prohibemur, quod magnæ temperantiæ munus est. [b] Isidorvs de Summo bono : Quidquid nimis & vltra modum est, perniciosum fit, studiumque suum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum, & temperamentum oportet habere. [c] Idem in synonymis : In omni re tene temperamentum. Nihil intemperantius agas, nec minus, nec nimium aliquid, nec vltra quam oportet, nec infra. Etiam in bonis moderatum esse decet. [d] Idem : Quæ cum temperantia fiunt, salubria sunt, & bona quæuis etiam cum immoderato vsu, noxia efficiuntur. Nimietas enim omnis, in vitio deputatur. [e] C Bernardvs de consideratione : Non est temperantia in solis resecandis superfluis, est etiam in admittendis necessariis. [f] Tullius in Rhetoricis : Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio : eius partes, continentia, clementia, modestia.

t Aug. de lib. arb. li. 1. c. 13. tom. 1.
u Idem conf. li. 10. c. 32. tom. eod.
x Idem de opere Monac. c. 32. prope fi. tom. 3.
y Est apud Cyp. li. de sin. cler. c. 9. ante med. tom. 3.
z Idem de morib. Eccle. lib. 1. c. 19. tom. 1.
a Ibid. c. 21.
b Isid. de sum. bo. li. 2. c. 44. sent. 10.
c Idem in synon. c. 16. ante med.
d Ibidem post pauca.
e Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.
f Cic. de inuent. li. 2.

o Greg. li. 20. Mor. c. 3.
p Ibid. li. 2. cap. 27. non multum à prin.
q Idem regi. li. 12. ind. 7. interrogat. Aug. c. 10. post med.
r Ibid. li. 8. ind. 3. c. 51. post med.
s Idem Past. cu. p. 2. c. 10. cir. med.

Caput XXXVI.

De Continentia gustus.

Gregorivs [g] in Moralibus : Per abstinentiam vitia sunt extinguenda, non caro: & tanto quisque sibimet debet moderamine præcise, vt & ad culpam caro non superbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in opere subsistat. [h] Idem : Virtus abstinentiæ aut omni- D no nulla est, si tantum quisque corpus suum non edomat quantum valet : aut valde inordinata est, si corpus atterit plusquam ferre valet. [i] Idem in pastorali: in casu per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus mens vitiis dissipatur. [k] Idem in homiliis: Qui à Paradisi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc, inquantum possumus, per abstinentiam resurgamus. [l] Avgvstinvs de confessionibus : Hoc me docuisti Domine, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. [m] Idem de bono coniugali: Ad hoc iusti cum opus est prandent, vt tanquam boni domini, quod bonum, & iustum, & æquum est seruis suis, idest corporibus suis præbeant. [n] Idem in ser- E monibus : Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit, cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. [o] Idem in libro de ieiunio sabbati : Sicut, quod ait Apostolus, verum est: Malum est homini qui per offensionem manducat, ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. [p] Ioannes Chrysostomvs in Acta Apostolorum : Indigentia sicut sanitatis, ita delectationis est mater. [q] Idem super Matthæum : Qui ieiunat, & peccat, non ad gloriam Dei ieiunat nec se humiliat, sed substantiæ suæ parcit. Idem: Per ieiunia cessat. Infra lib. 4. de connexione. [r] Ambrosivs in exaëmeron : Ieiuni hominis sputũ si serpens gustauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij sit, vt ex sputo suo ieiunus homo terrenũ serpentẽ interficiat, quanto magis ergo serpentem spiritualem

g Greg. li. 16. Mor. c. vlt. non longe à prin.
h Ibidem.
i Idem Past. cu. p. 3. c. 2. admonit. 20. post med.
k Idem hom. 16. in Euang. post med.
l Aug. conf. li. 10. c. 31. ante med. tom. 1.
m Idem de bono coniug. c. 8. cir. med. tom. 6.
n Idem ser. 230. de temp. ante med. tom. 10.
o Idem ep. 86. ad Casu. post med. tom. 2.
p Chrysost. hom. 16. in act. Ap. prope fi. tom. 3.
q Idem in Matth. op. imp. hom. 15. ante med. tom. 2.
r Amb. in Exaë. li. 6. c. 4. cir. fi. to. 1.

per ieiunij virtutem. [a] HIERONYMVS in Epistola: Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ vtilis est. [b] IDEM: Nonnulli pudicam vitam appetentes in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium sufficere putant, & leguminibus onerant stomachum. [c] IDEM: Parcus cibus & venter semper esuriens triduanis ieiuniis præfertur: & multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia enim illa optima est, quæ sensim descendit in terram: subitus autem & nimius imber in præceps arua subuertit. [d] ISIDORVS de Summo bono: Abstinentia & viuificat & occidit: viuificat animam, & corpus necat. [e] IDEM: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia sunt. Qui à cibis abstinent, & praua agunt, dæmones imitantur, quibus esca non est, & nequitia semper est. [f] IDEM: Spernitur à Deo ieiunium, quod in vesperum repletione ciborum reficitur. Neque enim reputanda est abstinentia, vbi fuerit ventris saturitas subsecuta. [g] BERNARDVS in Epistola: Obseruandus est sumendi modus & tempus, cibi quantitas & qualitas: fugienda quoque sunt superflua & adulterina condimenta. Obseruandus est modus, vt non effundat, qui comedit, animam suam super omnem cibum: tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus vtitur: communitas, fraternitatis, excepta causa manifestæ infirmitatis. [h] IDEM in sermonibus: Si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, & sufficit: si vero peccauerunt & membra cætera, quare non ieiunet & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa, supple à propria voluntate. [i] IDEM: Ieiunium non solum est abolitio peccatorum, sed extirpatio vitiorum: nec solum obtinet veniam, sed meretur & gratiam: nec solum delet peccata præterita, quæ commisimus, sed etiam repellit futura, quæ committere poteramus.

a Hier. ep. 4. ad Rust. Monac. an. med. tom. 1.
b Idem ep. 10. ad Fur. paulo post med. tom. eo.
c Ibid. post pauca.
d Isi. de sum. bo. li. 2. c. 44. sen. 4.
e Ibidem sent. 8.
f Ibidem sent. 10.
g Bern. ep. de vita soli. cir. med.
h Idem ser. 3. in quad. post med.
i Ibid. ser. 4. ante med.

CAPVT XXXVII.

De Continentia tactus.

GREGORIVS [k] in Moralibus: Nulla sunt cætera bona, si occulti iudicis oculis, castitatis testimonio non approbantur. [l] IDEM: Nulla est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. [m] IDEM in pastorali: Quos onus licitum coniugij non grauat, nequaquam pondus illicitum terrenæ sollicitudinis premat, sed tanto eos paratiores dies vltima, quanto expeditiores inueniat: ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mereantur. [n] IDEM in registro: Custodienda est munditia corporis in studiis bonæ actionis. [o] AMBROSIVS de viduitate: Castitas solitudinem quærit: pudica secretum: impudica conuentum. [p] IDEM in Epistola: Prima castitatis victoria, est facultatem cupiditatis vincere: quia lucri studiū, tentatio pudoris est. [q] AVGVSTINVS de virginitate sancta: Sicut nemo impudice vtitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritui prius insita castitate. [r] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Melior est continētia nuptiis, sed non sibi sola sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiæ retinetur: sed si & cum affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugium videbitur esse, quam appetitus castitatis. [s] IDEM de Soliloquiis: Quantum vxorem velis pingere, atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum, quam concubitum esse decreui. Nihil enim sentio, quod magis ex arce virtutis deiiciat animum virilem, quam blandimenta fœminea, corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. [t] IDEM de ciuitate Dei: Ita non admittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur & corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiā corpore intacto. [u] IDEM in Epistola: Quidquid in carne nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis: omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere reputabitur. IDEM: Pudicitiam, supra de consensu. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Omnes virtutes spirituales, res sunt angelicæ, præcipue tamen castitas res est angelica: per hanc enim solum singulariter homines angelis similātur, & vincitur natura virtutibus. [x] IDEM: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas, vel debilitas corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. [y] HIERONYMVS in Epistola: Grandis virtutis est & sollicitæ diligentiæ, superare quod nata sis in carne, non tamen carnaliter viuere, tecum pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi, vt fabulæ ferunt, centum oculis obseruare. [z] Item: Magnus est pudicitiæ labor, sed maius est præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. [a] ISIDORVS de Summo bono: Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus est suauitatis, pulchritudo inuiolata sanctorum: castitas securitas mentis, sanitas corporis. IDEM: Nequaquam in senectute. Infra lib. 4. de certamine. [b] IDEM in Etymologiis: Continens non solum in castitate dicitur, sed & in cibo, & in potu, in ira quoque & vexatione mentis, & detrahendi libidine. Nam continens dicitur, quod se à multis abstineat. [c] CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Pudicitia nobilium ornamentum est, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantium, solamen mæstorum, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorum, Dei creatoris omnium amica. [d] BERNARDVS in Epistola: Quid castitate decorius, quę mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus, sed felicitate non virtute. Nam etsi castitas illius felicior, huius tamen cognoscitur esse fortior. [e] IDEM: Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis, & loco, & tempore, statum quendam immortalis gloriæ repræsentat. * Item in sermonibus: Continendum est in veritate, quidam enim continent ex necessitate, non habentes aut loci aut temporis, aut instrumentorum opportunitatem: quidam ex vanitate, propter fauorem videlicet hominum, vel aliquod temporale commodum: quidam ex veritate, soli Deo placere cupientes.

k Greg. li. 21. Mor. c. 3. fere in prin.
l Ibid. lib. 6. Mor. c. 16. post med.
m Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admonit. 18. post med.
n Idem regist. li. 7. indict. 2. c. 25. post med.
o Amb. li. de vi. post med. tom. 4.
p Idem ep. li. 2. ep. 11. ante med. tom. 5.
q Aug. de virg. sanc. c. 8. tom. 6.
r Idem de Eccl. dog. c. 64. tom. 3.
s Idem sol. lib. 1. c. 10. tom. 1.
t Idem de ciu. Dei. li. 1. c. 18. tom. 5.
u Idem ep. 122. ad Vict. in fi. tom. 2.
x Chrysost. hom. 32. ope. imp. post med. tom. 2.
y Hier. ep. 10. ad Fur. ante med. tom. 1.
z Idem ep. 14. ad Maur. fil. non longe à prin. to. 9.
a Isid. de sum. bo. li. 2. c. 40. sent. 5.
b Idem li. 10 etymol. ver. continens.
c Cyp. de 12. abus. c. 5. in fi. tom. 3.
d Ber. ep. 42. ad Henr. Senon. Arch. an. med.
e Ibidem conseq.

CAPVT XXXVIII.

De Continentia visus.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quod intueri non decet, quod non licet concupisci. [g] IDEM: Sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa, per quæ formæ species ad mentem ingrediuntur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prauæ cogitationi visio lenocinata famuletur. [h] AVGVSTINVS in regula: Oculi vestri, etsi iactantur in aliquam fœminarū, in nulla figantur. Neque enim quando proceditis, fœminas videre prohibemini: sed appetere, vel ab ipsis appeti velle, criminosum est. [i] IDEM de cōfessionibus: Resisto seductionibus oculorum meorum, ne implicentur pedes affectus mei, quibus ingredior viam tuam Deus meus, & erigo ad te inuisibiles oculos meos, vt tu euellas de laqueo pedes meos. [k] IDEM de pœnitentia: Cohibeat se à ludis, à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam Dina si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. [l] ISIDORVS in synonymis: Tolle occasionē peccandi, aufer materiam delinquendi: si vis esse à fornicatione tutus, esto corpore, & visione discretus. [m] IDEM: Peccati pudore oculos tuos attollere erubesce. Incede abiecto vultu, humiliato ore, deposita facie. [n] AMBROSIVS de officiis: Est in oculis verecundia, vt nec videre viros fœmina pudica

f Greg. li. 21. Mor. cap. 1. cir. med.
g Ibidem cap. 6.
h Aug. reg. 3. cap. 21. tom. 1.
i Idem conf. li. 10. c. 34. tom. eod.
k Idem de ve. & fal. pœn. c. 15. tom. 4.
l Isid. in syn. c. 5.
m Ibid. c. 6. post med.
n Amb. lib. 1. de off. c. 18. tom. 4.

nec videri velit. [a] IDEM super Lucam: Quod non videris, non amabis, sed vbi caro concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, & mens consortio amoris inflectitur. [b] BERNARDVS in Epistola: Vt te ipsũ semper aspicias, ab omnibus oculos auerte. [c] IDEM de duodecim gradibus: Vt quid audes oculos leuare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intuere, vt cognoscas teipsum: ipse te ibi repræsentabit, quia terra es, & in terram ibis. Duabus tamen causis inculpabiliter oculos leuas, vt petas auxilium à Deo, vel impendas proximo. [d] SENECA in Epistola: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauerit, & oculos, & aures ab his, quæ relinquit, auertat.

a Idem in Luc. li. 4. c. 4. tom. 3.
b Bern. ep. de vita sol. an. med.
c Idem de 12. grad. humil. gradu 1.
d Sen. ep. 69. ante med.

CAPVT XXXIX.

De Continentia auditus.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Necesse est, vt nec ad aures veniat, quod mens à cogitationis aditu vigilans repellat. [f] AVGVSTINVS de decem chordis: Cur ambulamus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruantur, & decidunt à virtute defluentes in turpitudinem, & propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, & cum amaritudine digerunt, quod cum temporali delectatione, & dulcedine biberunt. [g] HIERONYMVS in Epistola: Nos ad patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus, surda debemus aure transire. [h] IDEM: Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, & auditum tuum ad bonorum magis laudem, quam ad malorum vituperationem commoda. [i] IDEM: Non licet tibi alterius vituperationem patienter audire, quia nec ab aliis optas recipi tuam. [k] ISIDORVS in synonymis: Nulla aures tuas sermonum impudicitia subrepat. Vanus sermo cito polluit mentem, & facilè agitur, quod libenter auditur. BERNARDVS: Verbum scurrile. Infra lib. 3. de stultiloquio.

e Greg. li. 7. Mor. cap. 6. post med.
f Aug. li. de 10. chor. c. 4 post. med.
g Hie. ep. 105. quæ est præfa. in Ios tom. 3.
h Idem ep. 14. ad Maur fil. longe post med. tom. 9.
i Ibid. paulo ante.
k Isid. in synon. c. 9. post med.

CAPVT XL.

De Clementia.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Minor est virtus certaminis, foris quempiam videre mala, quæ superet, & intus quod toleret non habere. Perfectæ autem mansuetudinis, & clementiæ laus est, aduersa perpeti, & exterius fortiter, & interius clementer. [m] AVGVST. in sermone Domini in monte: Mitis est, qui cedit improbitatibus, & non resistit in malo, sed vincit in bono malum. [n] IDEM in Epistola: Malis parce vir mitis & bone: & quanto meliores, tanto mitior esto, & quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. [o] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Mansuetus neque irritat malum, neque irritatur à malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi: sed magis contentus est iniuriam pati, quã facere. [p] IDEM: Ille est vere mansuetus, qui cum nocitus fuerit ab alio, nec cogitat facere malum, nec facit. * IDEM super Ioannem: Si cogitauerimus quoniam non ei qui contristauit, sed nobisipsis largimur, cito dimittemus venenum iræ, & vindictæ. [q] AMBROSIVS in Lucam: Non habet vltionis studium perfecta virtus, nec vlla est iracundia, vbi plenitudo est charitatis. [r] ISIDORVS in synonymis: Aufer à corde fraternam offensionem, alienæ nequitiæ non serues dolorem. [s] IDEM: Supplici oranti veniam deprecare, petenti quoque tibi veniam, libenter indulge. * BEDA in glossa. Luc. 9. Non semper in eos, qui peccant est vindicandum: quia nunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. [t] SENECA de clementia: Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis. [u] IDEM: Magni animi proprium est, placidum esse, tranquillumque, & iniurias atque offensiones spernere. [x] IDEM: Clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cum suis stimulis exagitetur, non prosilit: qui intelligit magni animi esse, iniurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius principe impune læso. [y] IDEM: Nullum clementia ex omnibus magis quam principem decet. Nam pestifera vis est, valere ad nocendum.

l Greg. li. 22. Mor. c. 7.
m Aug. de ser. Dom. in mon. lib. 1. c. 3. tom. 4.
n Idem ep. 63. ad Mace. ante med. tom. 2.
o Chrys. oper. imp. hom. 9. ante med. tom. 2.
p Ibid. post pauca.
q Amb. in Luc. li. 6. c. 9. tom. 3.
r Isid. in synon c. 8. in fi.
s Ibid. paulo ante.
t Sene. de cle. li. 1. c. 22.
u Ibid. c. 3.
x Ibid. c. 20
y Ibid. c. 3.

CAPVT XLI.

De Modestia.

GREGORIVS [z] in registro: Sic ea, quæ sunt iustitiæ, foris exequor, vt ea, quæ intus amoris, & dilectionis sunt, minimè postponam. [a] IDEM: Omnia age blande, & dulciter, vt & actio tua discreta sit, & lingua mitis. * IDEM: Cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt solummodo tolerandi sunt: quidam vero seruata charitate prohibendi sunt, non tamen sola cura debet esse, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. [b] AMBROSIVS de officiis: Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. [c] IDEM: Magna virtus modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vendicans, & quodmodo intra suas vires contractior, diues est apud Deum. [d] IDEM: In modestia maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honestatis cura, decoris consideratio spectatur, & quæritur. [e] AVGVSTINVS in regula: In incessu, statu, habitu, & in omnibus moribus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. [f] IDEM de vita beata: Modestia dicta est à modo, sicut à temperie temperantia: Vbi autem modus est atque temperies, nec plus est quidquam, nec minus. [g] IDEM: Illud præclarum est, & non immerito diffamatur, vt hoc primum in vita esse vtile, vt ne quid nimis. [h] ISIDORVS in synonymis: Professionem tuam & habitu, & incessu demõstra. Sit in ingressu tuo simplicitas, in motu puritas, in gestu grauitas, in incessu honestas. [i] BERNARDVS super Cãtica: Honestum, in quo animæ decorem locandum censuimus, diffiniatur: mentis ingenuitas, sollicitè seruare cum conscientia bona famæ integritatem, vel iuxta Apostolum, prouidere bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. [k] SENECA in Epistola: Vita non est imperfecta, si est honesta. [l] Item: Nihil honestum est, quod ab inuito coactoque fit. Omne honestum, voluntarium est. Admisce illi pigritiam, querelam, tergiuersationem, metum, quod habet in se optimum, perdit totum. [m] IDEM: Omne honestum, iniussum, incoactumque est sincerum, & nullo modo mixtum.

z Greg. regi. li. 6. ind. 15. c. 168.
a Ibid. li. 5. ind. 14. c. 133.
b Amb. de off. lib. 1. c. 18. tom. 4.
c Ibid. paulo ante.
d Ibid. c. 43.
e Aug. reg. 3. c. 20. to. 1.
f Idem de vi. bea. dis. 3. post mi. tom. 1.
g Ibid. post pauca.
h Isid. in syn. c. 9. cir. med.
i Bern. in Cant. ser. 85 post med.
k Sen. ep. 77. ante med.
l Idem ep. 66. ante med.
m Ibid. post pauca.

CAPVT XLII.

De Iustitia.

GREGORIVS [n] super Ezechielem: Quilibet peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum cœperit accusare, quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiam iam per lachrymas sęuit? [o] IDEM in registro: Turpe est defendere, quod mihi prius non constiterit iustum esse: quia ego homines propter iustitiam diligo, non autem iustitiam propter homines postpono. * IDEM: Iustum est, vt visitatores illic consequantur stipendium, quo pro Christo suum commodare reperiuntur obsequium. [p] IDEM in homiliis: Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignationem: quamvis & iusti soleant rectè peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. [q] AVGVSTINVS de mirabilibus sacræ Scripturæ: Perfecta iustitia hæc est, sacerdo

n Greg. in Eze. h. hom. 7. prope fi.
o Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 51. circ. med.
p Idem hom. 38. in Euãg. non longe à prin.
q Aug. de mir. scrip. li. 1. c. 3. tom 3.

cerdotum, virginitas, & martyrium. Quæ triplex iustitia in Abel primo fuit, qui & munera Deo placita obtulit, prosapiam sui generis in sæculo non reliquit, & martyrij coronam sanguinis effusione promeruit. IDEM: Quantum mihi videtur. Supra lib. 1. de perfectis. [a] IDEM de vera religione: Hæc est perfecta iustitia, qua potius potiora, & minus minora diligimus. [b] IDEM de ciuitate Dei: Hæc in vnoquoque iustitia est, vt Deus obedienti homini, animus corpori, ratio vitiis etiam repugnantibus imperet, vel subigendo vel resistendo, atque vt ab ipso Deo petatur, & meriti gratia & venia delictorum, ac de exceptis donis gratiarum actio persoluatur. [c] AMBROSIVS de virginibus: Iustitia in alto quodam suggestu locata, videt exploratque omnia, quæ aliis potius nota quam sibi, non tam suas vtilitates, quam publica emolumenta rimatur. [d] BERNARDVS de consideratione: Iustitia nec factura est vtique alteri, quod sibi fieri nolit: nec quod sibi fieri velit, alteri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. [e] IDEM: in Epistola: Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nec vnquam dicit satis est: sed semper esurit, sititque iustitiam: ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semperque de bono in melius proficere totis viribus suis conaretur. [f] IDEM de contemptu: Panis animæ iustitia est, & soli beati qui esuriunt illum: quoniam ipsi saturabuntur. Nimirum ad imaginem Dei facta est anima rationalis, & cæteris quidem omnibus rebus occupari potest, repleri omnino non potest. [g] IDEM in sermonibus: Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuique tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt, redde superiori, redde inferiori, redde æquali cuique quod debes. * IDEM: Habemus enim ante nos priores, post nos iuniores, à dextris amicos, à sinistris inimicos. Reddamus ergo singulis quod suum est, prioribus obedientiam, iunioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam. [h] GLOSSA: Iustitia est sua vnicuique reddere, sibi & proximis, & Deo. [i] TVLLIVS in Rhetoricis: Iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam vnicuique tribuens dignitatem.

a Idem de ve. reli c. 48. tom. 1.
b Idem de ciu. Dei li. 19. c. 27 post med. tom. 5.
c Amb. de virg. li. 3 post med. tom. 4.
d Ber. de consid. ad Eug. li. 1. post med.
e Idem epist. 253. ad Abb. Garin. ante med.
f Idem in declam. super Ecce nos, paulo ante med.
g Idem ser. 3. in aduent. Dom. ante med.
h Gl. Mat. 5.
i Tullius de inuen. lib. 2.

CAPVT XLIII.

De obedientia bona.

GREGORIVS [k] in Moralibus: Sola obedientia est, quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisque conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. [l] IDEM: Per obedientiam voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius conspectum, repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. [m] IDEM: Nunquam per obedientiam malum fieri debet, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur, intermitti. Neque enim mala in Paradiso arbor extitit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit. Sed, vt in melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat, vt & hunc etiam à bono aliquo prohiberet: quatenus tanto verius hoc quod ageret, bonum esse cognosceret, quanto à bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet. [n] IDEM: Notandum quod dicitur: Ex omni ligno Paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comederitis. Qui enim ab vno bono subiectos vetat, necesse est multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus omnino repulsa ieiunat. [o] IDEM: Obedientia sola virtus est, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit. [p] IDEM: Si obedientiæ palmam apprehendere nitimur, prosperis huius sæculi ex sola iussione, aduersis autem ex deuotione militemus. [q] IDEM: Debet obedientia, & in aduersis aliquid ex suo habere, & in prosperis aliquid ex suo omnino non habere: quatenus & in aduersis tanto sit gloriosior, quanto diuinæ ordinationi etiam ex desiderio sui iungitur: & in prosperis tanto sit verior, quanto à præsenti ipsa quam diuinitus percepit, gloria funditus mente separatur. [r] IDEM: Obedientia non seruili metu, sed charitatis affectu seruanda est: non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. [s] IDEM in registro: Pensate quantum cunctis expedit, ei quem nobis gratia diuina prætulit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbere. [t] IDEM: Vide, vt omnia absque imminutione custodias: quia de his, quæ pro seruanda iustitia scribo, ego absoluor, & tu si negligis, obligaris. [u] IDEM: In obedientia valde est vtile, si id quod disciplinæ vigor imponit, nullo cogente humilitas laudanda seruauerit. [x] IDEM super Ezechielem: Ille recte loquitur, qui, prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda: [y] IDEM: Mandata Dei pro iussione facere, seruientis & obedientis est: diligendo autem facere, obedientis & amantis est. [z] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Pax hominis & Dei est ordinata in fide sub æterna lege obedientia. [a] IDEM: Obedientia in creatura rationali, mater quodammodo est omnium custosque virtutum. [b] IDEM de opere monachorum: Citius exauditur vna obedientis oratio, quam decem millia contemptorum. [c] ISIDORVS de Summo bono: Non erit caro subiecta animæ, nec vitium rationi, si animus non est subiectus conditori. Tunc autem recte subiiciuntur nobis omnia, quæ sub nobis sunt, si nos subiicimur ei, à quo nobis illa subiecta sunt. [d] HIERONYMVS in Epistola: Bonum est obedire maioribus, parere perfectis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptore vti pessimo, scil. præsumptione sua. [e] IDEM: Seruias fratribus, hospitum pedes laues, passus iniuriam taceas, præpositum monasterii timeas vt dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officium est obedire, & implere, quæ iusta sunt. [f] AMBROSIVS super Lucam: Disce homo Deo esse subiectus, vt non quod ipse vis, erigas, sed quod Deo scis esse placiturum. [g] CYPRIAN. de duodecim abusionibus: Obedientia, quæ omnium disciplinarū mater est magna exercitatione indiget, quæ sui normā studii à Christo Domino sumpsit: qui obediens patri vsq; ad mortē crucis, ignominiam libenter sustinuit. [h] BERNARDVS de præcepto, & dispensatione: Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. [i] IDEM: Generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis, obedientia gratior, quam grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minusque onerosis, contemptus damnabilior, quam actus laudabilior æstimetur. IDEM: Nil me. Supra lib. 1. de prælatis bonis. [k] IDEM in Epistola: Hoc aduertendum, quod quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur, nec ista cum iubentur, committenda. Porro inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquam in ligno scientiæ boni, & mali, quod erat in medio Paradisi. In his profecto fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum: in his omnino prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. [l] IDEM: O monachum obedientissimum, qui ex quibuslibet seniorum verbulis ne vnum quidem iota præteruolat, non attendit, quale sit quod præcipitur, contentus, quia præcipitur: & hæc est obedientia sine mora. [m] IDEM de contemptu mundi: Age ea age, qui relinquere omnia disponis, te quoque primum inter relinquenda numerare memento: immo vero maxime, & principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum, qui exinaniuit propter te semetipsum. * IDEM in sermonibus: Obedientia quinque partita est. Prima, opus rectum, quia non est obedientia contra Deum. Secunda, voluntarium, quia quod fit ex necessitate, non est bonum

k Greg. li. 35. Moral. c. 10. ante med.
l Ibid. non longe à prin.
m Ibidem.
n Ibidem.
o Ibidem.
p Ibidem.
q Ibidem.
r Ibidem.
s Idem regist. l. 2. indic. 11. c. 68.
t Ibi. l. 1. ind. 9. c. 42. cir. fi.
u Ibid. l. 4. ind 13. c. 51.
x Idem in Eze. hom. 10. ante med.
y Ibid. post med.
z Aug. de ciu. Dei, lib. 19. c. 13. to. 5.
a Ibidem li. 14. c. 12.
b Idem de Aion c. 17. to 3.
c Isi. de sum. bo. li. 1. c. 11. sent. 11.
d Hieron ep. 8. ad Dom. post med. to. 1.
e Idem ep. 4 ad Ruf. Mona post med. to. eod.
f Amb. in Luc. lib. 10. c. 22. to. 3.
g Cyp. de 12. abus. c. 8. in fi. to. 3.
h Ber. de præcept. & dispens. ante med.
i Ibid. post med.
k Idem ep. 7. ad Adam Monach. ante med.
l Ibid. post med.
m Idem declam sup. ecce nos. non longe à prin.

bonum. Tertia, purum, vt intentio pura sit, quia si oculus simplex est, totum corpus lucidum est. Quarta, discretum, ne quid nimis, aut minus: qui enim rectè offert, si non recte diuidat, peccat. Quinta, firmum, id est, perseuerans, quæ omnia claudit, & continet. Nullum enim bonum sine perseuerantia coronatur. Vt autem perseuerantiam habeat murus obedientiæ, inhærere sibi debent propugnacula patientiæ. [a] IDEM: Redde reuerentiam, & obedientiam prælato, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. [b] Benedictus in regula: Obedientia tunc acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure, aut cum responso nolentis efficiatur: quia obedientia, quæ maioribus prebetur, Deo exhibetur. [c] IDEM: Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi inuicem obediant fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. [d] GLOSSA Interlinearis: Obedientia est complenda sine mora, & obseruanda.

a Idem ser. 3. in aduen. Dom. ante med.
b Benedict. in Reg. c. 5. post med.
c Ibid. c. 71. in prin.
d Glos. Interl. Gen. 17.

CAPVT XLIV.

De Obedientia inaccepta.

GREGORIVS [e] in registro: Apud nolentis animum quamuis sit euidens ratio non parendi, tamen hoc ipsum, quod non vult, obstaculum obedientiæ esse solet. [f] IDEM in Moralibus: Ille primus inobediens, mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. [g] IDEM: Cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. [h] IDEM: Ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. [i] IDEM: Dignum profecto est, vt à Dei beneficiis sit extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. * IOANNES Chrysostomus super Ioannẽ: Quanto leniora sunt præcepta, tanto maius supplicium his, qui non obediunt. [k] AVGVSTINVS de Confessionibus: Nemo inuitus bene facit, etiamsi bonum est, quod facit. [l] BERNARDVS in Epistola: Facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam. [m] IDEM: Extorta seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. IDEM: Non vos fœlices. Supra de Prælatis bonis. [n] IDEM super Cantica: Non dabit inobedienti copiã sui, tantus obedientiæ amator, vt mori, quam non obedire maluerit: sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per Prophetam: Laboraui sustinens. IDEM: Si in die ieiunij. libro 3. de voluntate. IDEM: A mandatis tuis intellexi. Infra libr. 4. de gustu. [o] IDEM de præcepto, & dispensatione: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere: hæsitare ad singula, quæ iniunguntur: exigere de quibusque rationem: & male suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit, aut cum non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Et infra: Si iubente seniore, vt sileam, verbum mihi forte per obliuionem elabitur, reum me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu, sciens, & deliberans sponte in verba prorupero, & rupero silentij legem, præuaricatorem me constituo, & criminaliter: & si impœnitens perseuero vsque ad mortem, peccaui etiam damnabiliter. [p] IDEM in sermonibus: Sic profecto, sic multorum hodie pusillanimitas, & peruersitas exigit, vt ab eis quæri oporteat, quid vis, vt faciam tibi? Non ipsi quærunt: Domine quid me vis facere? considerare nempe necesse habet minister, & vicarius Christi, quid sibi præcipi velit, non ipse considerat, quæ sit voluntas præceptoris. [q] IDEM: Qui vel apertè, vel occulte satagit, vt quod vult ipse, hoc ei Prælatus iniungat, ipse se seducit, & frustra sibi blanditur de obedientia. Non enim in ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit. [r] SENECA in Epistola: Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, scilicet facere, quod nolit, non qui iussus aliquid facit miser est, sed qui inuitus facit. Multa infra libr. 3. de Stultiloquio in murmure.

e Greg. reg. in lib. 3. ind. 12. c. 41.
f Idem lib. 26. Mor. cap. 13. circ. med.
g Ibid. lib. 35. c. 10. ante med.
h Ibidem.
i Ibid. libr. 10. c. 11. ante med.
k Aug. conf. lib 1. c. 12. to. 1.
l Bern. ep. 7. ad Adam Monach. ante med.
m Idem ep. 78. ad Oger. can. reg. ante med.
n Idem ser. 46. in Can. cir. med.
o Idem de prae. ep. & dispens. ante med.
p Idem ser. 1. in conuers. S. paul. post med.
q Idem ser. de trib. ordi. Eccl. cir. me.
r Sen. ep. 61.

CAPVT XLV.

De Oratione accepta.

GREGORIVS [f] in Dialogis: Obtineri per orationem nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt: sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. [t] IDEM in registro: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum: vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem septimum, qui est resurrectionis Dominicæ, precibus expietur. [u] IDEM in Moralibus: Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, non composita verba resonare. IDEM: Differre solet. Infra libr. 4. de desiderio. [x] IDEM in homiliis: Virtus veræ orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur. [y] AVGVSTINVS in Epistola: Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, & gemitus noster non est absconditus ab eo. [z] IDEM: Qui omnia per verbum condidit, in orationibus etiam humana verba non quærit. * IDEM: Qui didicerunt à Domino IESV CHRISTO mites esse, & humiles, corde plus cogitando, & orando perficiunt, quam legendo, & audiendo. [a] IDEM in sermone: Dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O sapientia vera, & diuina prouidentia, quæ docuit, & panem solum petere, & hodie nominare. Hoc enim dicto, & auiditas cum auaritia tollitur, & humanæ vitæ insinuatur incertum. * IDEM: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum inuisibiliũ desiderium? * IDEM in meditationibus. Obsecro Domine, amaricatum est cor meum sua desolatione, indulcora illud tua consolatione. Obsecro Domine, quoniam esuriens incepi quærere te, non desinam ieiunus: ad te famelicus accessi, ne recedam impastus: pauper veni ad diuitem, miser ad misericordem, ne redeam vacuus, & contemptus, etsi antequam comedam: suspiro, da vel post suspira, quod comedam. IDEM de ciuitate Dei: [b] Quanto est quisque sanctior, & desiderij sancti plenior, tanto est eius in orando fletus vberior. [c] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullum credimus ad salutem, nisi Deo inuitante, venire: nullum inuitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum nisi orantem, auxilium promereri. [d] Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Sicut thymiamata bene confecta delectant hominem odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox, vt de ore processerit, suscipiunt eam Angeli manibus suis, & offerunt ante Deum. [e] AMBROSIVS super Beati immaculati: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. [f] IDEM: Media nocte ait Propheta, surgebam ad confitendũ tibi, super iudicia iustificationis tuæ, & tu surge, vel media nocte, si non potes tota nocte vigilare. [g] ISIDORVS

f Greg. in dial. lib. 1. cap. 8.
t Idem reg. lib. 11. ind. 6. c. 3. cir. fin.
u Idem lib. 23. Mor. c. 21. cir. fin.
x Idem hom. 27. in Euan. post med.
y Aug. ep. 121. ad Prob. c. 10. to. 2.
z Ibid. conseq.
a Idem 226 de temp. cir. med. to. 10.
b Idem de ciu. Dei. lib. 20. c. 17. to. 5.
c Idem de Eccl. dogm. c. 56. to. 3.
d Chrys. op. imperf hom. 13. post med. to
e Ambr. enarr. in Psal. 118. octonar. 8. to. 2.
f Ibidem. glfid. in syncn. c. 4.

DORVS in synonymis: Pernocta in oratione,& prece: A incumbe nocturnis vigiliis, ad modicum clausis oculis, rursum ora. [a] IDEM: Omnibus malis præualet oratio. [b] IDEM de Summo bono: Fidei symbolum, & Dominica oratio pro tota lege paruulis Ecclesiæ ad cælorum regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione Dominica, & symboli breuitate concluditur. [c] IDEM: Frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. [d] IDEM: Oratio cordis est, non labiorum, neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quod si tacite cor oret, & vox sileat, quamuis homines lateat, Deum latere non potest, qui præsens est. [e] IDEM: Nunquam orandum est sine gemitu. [f] IDEM: Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero B legimus, Deus nobiscum loquitur. [g] IDEM: Oratio priuatis locis opportunius funditur, magisque obtentũ impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. [h] IOANNES Damascenus in libro suo: Oratio est ascensus intellectus ad Deum, vel petitio decentium à Deo. [i] BERNARDVS in Epistola: Oratio est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. [k] IDEM: Dum manibus pectora, genibus pauimenta traduntur, votis, & deuotis precibus altaria cumulantur: dum sordent genæ lacrymis, gemitibus, atque suspiriis mugiunt colla, & pro forensibus causis canticis spiritualibus sacra tecta resultant: nil supernis ciuibus magis spectare libet, nil Regi summo C iucundius exhibetur. [l] IDEM: Et si vocis virtus sit opus, & operi tamen, & voci, & gratiam, & efficaciam promeretur oratio. [m] IDEM super Cantica: Credimus Angelos sanctos astare orantib. & offerre Deo preces, & vota hominum, vbi tamen sine ira, & disceptatione leuari puras manus perspexerint. [n] IDEM: Orando bibitur vinum spirituale lætificans cor hominis, vinum scilicet Spiritus sancti, quod inebriat mentem, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectans interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans, ordinansque charitatem, & impinguans mores. [o] IDEM: Vnicum in dubiis remedium, seu refugium oratio est, & frequens gemitus ad Deum, & vt quid, quando, & qualiter, fa- D cere nos velit Deus, assiduè nobis monstrare dignetur. [p] IDEM in sermonibus: Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate debet accedere, à palude sua procedens ranuncula? [q] IDEM: In omnibus actionibus nostris, & obseruantiis, multa opus est animi vigilantia, sed præcipuè in oratione. [r] IDEM: Licet omni hora, & omni loco, oculi Domini super nos speculentur: maximè tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus nos, & ostendimus quasi facie ad faciem, cum Domino colloquentes. [s] GLOSSA super illud Matthæi: Et orauit tertio eundem sermonem, &c. Tribus vicibus Christus orauit, vt & nos à peccatis præteritis veniam, & à præsentibus malis tutelam, & futu- E ris periculis cautelam à Domino oremus. [t] SENECA in Epistola: Sic viue cum hominibus, tanquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. [u] IDEM: Audacter roga Deum: nihil illum de alieno rogaturus. Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde tunc corporis. Multa infra lib. 4. de desiderio, de laudatione.

a Ibidem. b Idem de sum. bon. li. 1. c. 13. sent. 1. c Ibid. lib. 3. c. 7. sent. 1. d Ibid. sent. 4. e Ibid. sent. 5. f Ibid. c. 8. sent. 2. g Ibid. c. 7. sent. 37. h Damasc. Orth. fid. lib. 3. c. 24. i Bern. epist. de vita solit. post med. k Idem Epi. 78. ad Sugg. abb. ante med. l Idem epi. 101. ad Balduin. abb. vers. fin. m Idem in Cant. ser. 7. ante med. n Ibid. ser. 18. post med. o Ibidem ser. 57. post med. p Idem ser. de quatuor modis orandi post med. q Ibidem post pauca. r Ibidem. s Gloss. in Matth. c. 26. t Sen. ep. 10. in fin. u Ibidem ante....

CAPVT XLVI.

De Oratione inaccepta.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Graui mens nostra confusione, orationis suæ tempore, deprimitur: si hanc aut sua operatio adhuc inquinat, aut alienæ malitiæ seruatus dolor accusat. [y] IDEM in registro: Vt ad aures Dei viam precibus faciatis, vigilantius studendum est, vt vestræ voces actibus adiuuentur. Nam inanis fit oratio, vbi praua est actio. * AVGVSTINVS in sermonibus: Qua fronte postulas quod promisit Deus, cum non facis, quod iussit Deus? prius audi monitiones, & sic exige promissiones. * IDEM: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nec pro eis est efficax oratio, quorum fides sine operibus mortua est, sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. [z] ISIDORVS de Summo bono: Longe à Deo est animus, qui in oratione cogitationibus sæculi fuerit occupatus. [a] IDEM: Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se consequet. Nam nihil proficit oratio, si denuo culpa committatur, vnde iam venia postuletur. [b] HIERONYMVS in epistola: Nescio qua conscientia ea lingua quis Deum rogat, qua aut mentitur aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Deus, & ipsis cito annuit precibus quas lingua immaculata pronunciat. [c] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Qui orat, & peccat, non orat Deum, sed illudit eum. * IDEM in sermone: Tu non audis orationem tuam, & Deum vis audire precem tuam? Flecto, inquis, genua. Curuasti quidem genua intus, sed mens tua foris vagabatur: corpus tuum intus in Ecclesia, sed animus tuus foras: os quidem loquebatur, sed mens vsuras cogitabat. * BEDA in homiliis: Est oratio quæ peccatum facit, sed qui bene orat, orando quærit Deum, hic à terrenis ad superiora progrediens verticem curiæ sublimioris ascendit: qui vero de diuitiis, aut honore sæculi, aut certe de inimici morte sollicitus obsecrat, ipse in infimis iacens, viles ad Deum preces mittit. [d] BERNARDVS super Cantica: Quærentes aliquid, frustrari solent, cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut vbi oportet. IDEM: Oratio peccatoris, Infra lib. 3. de discordia. [e] IDEM: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobedientia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam fœdum conscientiæ suæ lectulum, cum orationum instantia, totius puritatis Deum inuitare. Sed sicut scriptum est, cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem non exaudiam. [f] IDEM in sermone: Timida oratio, cœlum non penetrat: quia restringit animum timor immoderatus, vt omnino non dico ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero in ascensu languescit, & deficit, eo, quod non habeat vigorem. Temeraria ascendit quidem, sed resilit, resistitur enim ei: nec tantum non obtinet gratiam, sed meretur offensam. Quæ vero fidelis, & humilis, & feruens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit: vnde certum est, quod vacua redire non possit. [g] SENECA in Epistola: Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum, cum perueneris, vt nihil Deum roges, nisi quod rogare palam possis. Nunc autem quanta dementia est hominum, qui turpissima vota Diis insusurrant, ita, vt si quis autem admonuerit statim conticescant, & quod scire hominem nolunt, Deo narrant?

x Greg. lib. 8. tom. Mor. c. 11. post med. y Idem regist. lib. 9. ind. 4. cap. 45. z Isid. de sum. bon. lib. 3. c. 7. sen. 8. a Ibidem sen. 6. b Hierony. ep. 14. ad Maur fil. tom. 9. c Chrysost. oper imperf. hom. 15. ante med. tom. 2. d Bernar. in Cant. serm. 75. ante med. e Ibid. ferm. 46. circa med. f Idem ser. 4. de quad. prope fin. g Sen. ep. 10. prope fin.

Capvt XLVII.

De Donis.

a Greg. lib. 2. Moral. cap. 27. ante med.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Donum spiritus, quod in subiecta mente ante aliam prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam format, eandem mentem, vt contra singula, quæque tentamenta erudiat in septem mox virtutibus temperat: vt cõtra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiã det timorem. [b] IDEM: Orandum est, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas, dum extra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. [c] IDEM super Ezechielem: Est timor in mente. Sed qualis timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat: huius timor ante Omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si forte pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Vt ergo vera, & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat quid ex iudicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quidem si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat, nihil valet. Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cum viderit, quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit. Sed sæpè fortitudo, si improuida fuerit, & minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione incassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed consiliũ esse non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum dare consilium, quod adiuuet? Itaque à consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine viget, moderari se nescit per maturitatem? Ab intellectu ergo, ascendatur ad maturitatem. Ascendamus ergo per intellectum ad sapientiam, vt hoc, quod accuratius intellectus inuenit, sapientia mature disponat. [d] IDEM: Per timorem Dei efficimur humiles, per pietatis studium, misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. * AVGVSTINVS super Matthæum: Spiritus sanctus operatione septenaria commendatur, vt sit in nobis spiritus sapientiæ, & intellectus, consilij, & fortitudinis, scientiæ, & pietatis & timoris Dei. Huic septenario bono, constitue è contrario septenarium malum, scilicet spiritum stultitiæ, & erroris, spiritum temeritatis, & ignauiæ, spiritum ignorantiæ, & impietatis, & spiritum superbiæ contra timorem Domini. Et ita alij septem nequiores. Infra lib. 3. de simulatione.

b Ibid. lib. 1. cap. 29. & vet. 35.

c Idem in Ezech. hom. 19. ante med.

d Ibid. cir. med.

Capvt XLVIII.

De Beatitudine.

e Aug. lib. 1. de mor. Ecc. c. 3. tom. 1.

AVGVSTINVS [e] de moribus Ecclesiæ: Beatus quantum existimo neque ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxium sit: neque qui non amat, quod habet, etiam si optimum sit. Nam & qui appetit, & adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est, quod appetendum non esset, fallitur: & qui non appetit quod adipiscendum esset, ægrotat. [f] IDEM de libero arbitrio: Sicut tota vita corporis anima est, sic beata vita animæ Deus est. [g] ISIDORVS de Summo bono: Quia sine fide impossibile est Deo placere, vere beatus est, qui & recte

f Idem de lib. arb. lib. 2. c. 16. tom. eod.

g Isid. de summ. bon. lib. 2. c. 2. sentent. 1.

A credendo bene viuit, & bene viuendo fidem rectam custodit. [h] IDEM: Salus perseuerantibus. Supra de perseuerantia. IDEM in etymologiis: Beatus dicitur, quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod vellet, & non patiendo, quod nollet. Ille autem vere beatus est, qui & habet omnia, quæ vult bona; & nihil vult male: ex his enim duobus beatus homo efficitur. [i] AMBROSIVS super Lucam: Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum: pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo princeps mundi huius nihil inuenit, pauper illius pauperis æmulus, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Prima ergo beatitudo est, cum deposuero omne peccatum, & exuero omnem malitiam, & simplicitate contentus fuero inops malorum. Superest igitur, vt mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere sæcularibus, nisi fuero mitis, atque mansue-

h Idem ety. lib. 10. verb. Beatus.

i Amb. in Luc. lib. 5. cap. 6. to. 3.

B tus? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur vtique illum, qui ait: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et infra: Mitiga affectum tuum, vt non irascaris, aut certè iratus, ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini, & nolite peccare. Præclare est enim motum temperare, nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quam omnino non irasci, cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum autem hoc feceris, memento, quia peccator es, & lugeto peccata tua, & lugeto delicta. Et bene tertia beatitudo est peccata deflentis, quia Trinitas est, quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis, laua fletibus: si tu teipse fleueris, alius non te flebit. Nam si

C Saül fleuisset peccata sua, Samuël eum nõn fleuisset. Et post pauca subdit: Deposui peccatum, temperaui mores, delicta defleui, iam nunc esurire incipio, & sitire iustitiam. Æger enim dũ in graui morbo est, non esurit, quia ægritudinis dolor excludit famem. Et mox ait. Qui esurit vtique virium quærit augmentum. Quod autem est maius virtutis incrementum, quam norma iustitiæ? iustitiam sequitur misericordia. Vnde dictum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sed qui misericordiam defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactantiam quærit, nullus est misericordię fructus. Emunda igitur interiora tuæ mentis. Sed nisi prius tu interiora tua vacue feceris ab omni labe peccati, ne dissensiones, contentionesque ex affectu tuo prodeant, non potes aliis ferre medicinã.

D A temetipso igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim aliorum corda potes mundare, nisi tuum ante mundaueris. Et infra: Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. [k] BERNARDVS in sermonibus: Videmus pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes inuenirentur, vtpote Reges, & Reges cæli. Sed hi sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. Sunt & alij milites, sed quandiu nihil dicitur, vel agitur, nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem, quam longè sint à mansuetudine, si leuis oriatur occasio turbationis. Hæc igitur mansuetudo quomodo hæreditabit terram promissionis, quæ

k Bern. ser. 4. in aduent. post med.

E ante hæreditatẽ deficit? Alios quoque lugentes video, sed si de corde puro, & conscientia non ficta procederet illæ lacrymæ, non tam facilè soluerentur in risum. Nunc autem cum abundantius otiosa, & scurrilia verba profluant, quam prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse non arbitror, quibus consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tam facilè consolatio vilis admittitur. Alij tam vehementer cõtra aliorũ delicta zelãtur, vt videri possint esurire, & sitire iustitiã, quod quidẽ verũ esset, si esset apud eos de suis quoque peccatis idẽ iudicium. Sed nunc pondus, & pondus vtrumque abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter, quã immaniter æstuant, seipsos tam insipienter, quam inutiliter palpant. Sunt alij misericordes, de his quæ ad ipsos non pertinet, qui scandalizantur, quod non datur

datur omnibus abundanter,sic tamen vt ipsi nec in modico quidem grauentur:qui si vere misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Et si non possent de terrena substantia, de voluntate saltem bona darent iis, qui contra eos forte peccare viderentur, indulgentiam,darent vtique dulce signum,verbum bonum.Et infra:Sunt etiam qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio mundi cordis id agere, omnia enim in confessione lauantur, nisi quod ea, quæ ipsi dicunt aliis, ab aliis, audire patienter non possunt. Sunt etiam alij qui si viderint quempiam,vel leuiter scandalizatum, valde solliciti sunt, quomodo in pacem eum reducere possint, & ob hoc viderentur pacifici, nisi quod eorum commotio, si forte contra eos quidquam factum dictúve videbitur, tardius vniuersis poterit difficiliusque sedari:qui nimirum, si vere pacem diligerent, haud dubium,quin eam primo quærerēt sibi ipsis. [a] SENECA in Epistola:Beatus non is est,quē vulgus appellat,ad quem pecunia magna confluxit, sed ille cui bonum omne in animo est,erectum,& excelsum, & mutabilia calcans.

CAPVT XLIX.

De Eleemosyna accepta.

GREGORIVS* in homilia,super illud Luc.16.Facite vobis amicos,&c.Si cœleste patrimonium eleemosynis emitur, pauperes non sunt audiendi vt egeni, sed vt patroni exorandi.[b] IDEM: Ad tribuendum pigri curestis, quando hoc, quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis?Dominus ait: Quidquid fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.[c] IDEM in Moralibus: tunc plena est nostri cordis compassio,cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus,vt illum à passione liberemus. [d] IDEM: Rem quamlibet plerumque dat, etiam qui non compatitur, nunquam autem qui vere compatitur, quod necessarium proximo conspicit, negat. [e] IDEM in pastorali: Nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt Histriones. Qui vero indigenti etiam peccatori, panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed pauperem iustum nutrit. [f] ISIDORVS de summo bono: Verum est quod peccata omnia,misericordiæ operibus expurgentur,sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. * IOANNES Chrysost. in sermonibus;Melius seruatur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur:hanc mihi non calumniator extorquet, non inuidus criminatur, non latro auferet, non fur nocturnus diripiet, non seruus fugam meditans inuadet, sed semper est tuta, semper integra, semper salua.* IDEM: Mentem Deus misericordem requirit,non pecuniæ quātitatem.* IDEM super Ioann.Eleemosyna est, quæ est ab omni eruta iniustitia, hæc omnia facit munda, hæc & ieiunio melior,& terræ lectulo, & nimirum difficiliora illa & laboriosa, sed hæc lucrabiliter illuminat,animā & impinguat,& bonam & speciosam facit.* IDEM:Da indigenti,& non da saltanti, vt non cum tuis pecuniis,& tuam animam, & illius pereas: tu enim causa es perditionis illius. * AMBROSIVS in Epistola: Misericordia non de meritis iudicare consueuit, sed de necessitatibus subuenire,iuuare pauperem,non examinare iustitiam.* IDEM: Habe diues hypothecas inopum sinus, habeas hypothecas viduarum domos, habeas hypothecas ora infantium orphanorum,vt dicatur tibi ex ore infantiū, & lactentium perfecisti laudem. [g] IDEM de officiis: Perfecta liberalitas de fide causa, loco, tempore commendatur.Fide,vt prius opereris circa domesticos fidei. [h] IDEM: Non omnibus debemus misericordiam, sed quia plerique fraude eam quærunt, & confingunt ærumnam,ideo vbi causa manifestatur,persona cognoscitur,tempus vrget,largius se debet perfundere misericordia [i] IDEM:Affectus diuitē collatorem, aut pauperē facit,& pretium rebus imponit.[k] IDEM:Si peregrinum sub tectum tuum inducas,si suscipias egentem, ille tibi

a Senec. ep. 45.post med.
b Greg. homil.40. cir. fin.
c Idem lib. 20.Mor.cap. 24.non long. à prin.
d Ibid. circa fin.
e Idem past. cu.p.3.c.1. admon. 21. circ. med.
f Isid. de summ. bon. lib.3.c.64. sen.7.
g Amb. de offi. lib.1. c.30.ante med. tom.4.
h Ibid. paulo post.
i Ibid. post pauca.
k Ibid.c.11. post med.

acquirit sanctorum amicitias, & æterna tabernacula. [l] IDEM:Aurum Ecclesia habet,non vt seruet,sed vt eroget,& subueniat in necessitatibus. [m] IDEM super Lucam: Tu qui putas te manum habere sanam: caue ne auaritia,caue ne sacrilegio contrahatur, extende sæpius eam, extende eam ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende vt proximum iuues, vt viduæ feras præsidium, eripias iniuriæ,quem vides iniustæ contumeliæ subiacere. * HIERONYMVS in Epistola:O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia,& habere Dominum Deum debitorē! [n] AVGVSTINVS contra quinque hæreses:Obsequutus est Lot Angelis,tanquam peregrinis consuetudine hospitalitatis, liberatus à periculo ciuitatis, & temporale euasit incendium, & æternum consequutus est præmium. Discite ergo Christiani sine discretione exhibere hospitalitatem, ne si forte cui domum clauseritis,cui humanitatem denegaueritis,ipse sit Christus. [o] IDEM in epistola: Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat,quam si ei panis frangitur,vt iniustitiæ seductus acquiescat. [p] IDEM in sermone:Redime te homo dum viuis,redime te ipse dum potes,redime te,inquam, dum pretium in manibus habes, redime te,ne dum te mors amara præuenerit, & vitam simul, & pretium perdas. Sine causa hoc vis dimittere vxori, quæ forsitan alium habebit maritum. [q] IDEM: Qui sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri,redditis decimis de nouem partibus studeat eleemosynam dare. [r] IDEM:Si decimas non habes fructuum terrenorum, quod habet Agricola, quod te pascit ingenium, Dei est inde decimas expetit,vnde viuis,de militia,de negotio,de artificio tuo redde decimas. Aliud enim de terra rependimus, aliud de tonsura ouium,& de lacte. [s] IDEM de pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: non sine thesauro remanebis, sed quod habebis in terra solicitus, habebis in cælo securus. [t] IDEM in Enchiridione: Multa sunt genera eleemosynarum,quas cum facimus adiuuamur, vt dimittantur peccata nostra. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus,quod in nos quisque peccauit. Leo Papa in sermone: Magna est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat: & quodam irriguo largitatis, obruit incendia delictorum,vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. [u] BERNARDVS in Epistola:Vere beatus,qui intelligit non super cupidum,sed super egenum,& pauperem:illum, inquam, pauperem, qui inuite petit,& verecunde accipit,& accipiens, glorificat patrem suum, qui in cælis est. Multa infra libro quarto de connexione virtutum.

CAPVT L.

De Eleemosyna inaccepta.

GREGORIVS[x] in registro:Quidquid in Dei sacrificio ex scelere offertur,omnipotentis Dei non placat iracundiam,sed irritat.[y] IDEM, in Moralibus: Quisquis super eam,cui aliquid tribuit fastu se elationis extollit,maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo,mercedem acquirit. [z] ISIDORVS in synonymis:Nihil proficit,alterum inde reficis, vnde alter maciem facit, condemnat misericordia ista,non propitiatur. [a] IDEM de Summo bono:Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quam misericordiæ impartitur intuitu: quali enim intentione ab vnoquoque largitur,taliter & apud Deum recipitur. [b] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Sicut non fratri suo dicit fatue,qui cum hoc dicit, non ipsi fraternitati, sed peccato eius infensus est,alioquin reus erit gehennæ ignis: ita è contrario, qui porrigit eleemosynam Christiano, non Christiano porrigit, si non in eo diligit Christum. [c] IDEM:Super Psalmos: Qui dat eleemosynam, vt careat tædio interpellantis,vt non reficiat viscera indigen-

l Ibid. lib.2. c.28. ante med.
m Idem in Luc. lib.5. c.6. tom.3.
n Aug. orat. de hæres. cap.4. ante med.
o Idem ep. 48. ad Vinc. ante med. tom.2.
p Idem ser. 219.de temp. post med. tom.10.
q Ibid. paulo post.
r Ibid. ante med.
s Ibid. ser. 50.cir.med.
t Idem in Enchir. cap. 72.prope fin. & 73. in princ. tom.3.
u Bern.epist 17.ad Roga.
x Greg. regi. lib 7.indict. 2.c.110.ante med.
y Idem lib. 21.Moral. c.14.post med.
z Isid. in syn.c.18.post med.
a Idem de sum.bon.lib. 3.c.64.sen.7.
b Aug. de ciu.Dei,lib. 21.cap.27. tom.5.
c Idem in Ps.42.prope fin.tom.8.

tis

tis & rem, & meritum perdit. * AMBROSIVS super Lucam: Hospitalem esse propter remunerationem, effectus auaritiæ est. IDEM: Qui misericordiam defert, &c. Supra de beatitudine. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Non gaudent martyres, quando ex illis pecuniis, vel eleemosynis honorantur, de quibus pauperes plorant. * IDEM: Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, & spoliare viuentes? de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed violentiæ suæ socium facere Deum: ac si Deus oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accipiat, & consentiat peccato. [a] BERNARDVS super Cantica: Non recipit Deus eleemosynam de manu raptoris, seu fœneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, vt glorificetur ab hominibus.

a Bern. in Cant. in ser. 1. post. med

CAPITA LIBRI TERTII PHARETRÆ.

PHARETRÆ LIBER III. IN QVO De periculosis agitur.

CAPVT I.

De Voluntate.

GREGORIVS [b] in Moralibus super illud Iob: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, &c. Reprobi recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala recurrunt. Et infra. Bona quidem cupiunt, sed à malis nunquam recedunt. Esse quidem humiles, sed sine despectu: esse contenti propriis, sed sine necessitate: pauperes esse volunt, sed sine defectu: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumeliis volunt. Cumque adipisci quærunt virtutes, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud, quam & belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in vrbibus de bello concupiscunt. [c] IDEM: Nequaquam homo ad prauam delectationem rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. [d] IDEM: Cum quis adhuc ex timore bona agit, à malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. [e] IDEM: Non intuetur Dominus quantum quisquam mali valeat facere, sed quantum velit: & cum deest potestas malefaciendi foris, apud se tamen tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. * HIERONYMVS in Epistola: Tantum virtuti adiicies, quantum propriæ voluntati subtraxeris. [f] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Voluntas auersa ab incommutabili, & communi bono, & conuersa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius peccat. Ad proprium bonum conuertitur, cum suæ potestatis vult esse: ad exterius autem, cum aliorum propria, vel quæcũque ad se non pertinent cognoscere studet: ad inferius, cum voluptate corporis diligit, atque ita homo superbus, & curiosus, & lasciuus effectus excipitur ab illa vita, quod in comparatione superioris vitæ mors est. IDEM: Voluntas mala. Infra de quatuor affectionibus inordinatis. [g] IDEM de confessionibus. Ex voluntate peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. [h] IDEM in epistola. Nimis peruerse se amat, qui alios vult errare, vt error suus lateat. [i] IDEM de vera religione: Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. [k] IDEM de Trinitate: Mala voluntate vel sola: miser quisque efficitur: sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis adimpletur. [l] IDEM de catechizandis rudibus: In hac vita homines magnis laboribus requiem quærunt, & securitatem, sed prauis cupiditatibus seducti non inueniunt. Volunt non requiescere in rebus inquietis: nam si in diuitiis velit homo requiescere, magis superbus efficitur, quam securus. [m] IDEM de verbis Domini: Deus amissus mors animæ est: anima amissa mors corporis est: mors corporis necessaria, mors animæ voluntaria. [n] IOANNES CHRYSOSTOMVS de militia spirituali: Scito, quia te non vincet natura corporis, neque strangulabit inuitũ: neque enim te obnoxium, & seruum faciet ex libero, nisi voluntaria tua declinatio. * IDEM super Ioannem: Electionis, & propriæ voluntatis est omnis malitia hominis.

b Greg. libr. 7. Moral. cap. 12. ante med.
c Ibid. lib. 4. c. 15. circa med.
d Ibid. lib. 1. cap. 11.
e Ibid. libr. 12. c. 20.
f Aug. de liber. arbi. lib. 2. c. 19. tom. 1.
g Idem libr. 8. conf. c. 10. ante med. tom. 1.
h Idem epist. 7. ad Marcel. nõ longe à pr. tom. 2.
i Idem de ver. rel. c. 14. tom. 1.
k Idem de Trin. libr. 13. c. 5. tom. 3.
l Idem de Catech. rudib. c. 16. ante med. tom. 4.
m Idem de verb. Dom. ser. 6. ante med. to. 10.
n Chryso. homil. de milit. spir. ante med. tom. 5.

a Bern. in Cant. serm. 71. versic. fin.

hominis. a BERNARDVS super Cantica: Si in die ieiunij mei inuenitur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sponsus, nec sapit illi ieiunium meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis decoxit. Ego ergo non solum de ieiunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatione monachi, vbi inuenitur voluntas sua in ea, & non obedientia Magistri, idipsum sentio. b IDEM: de libero arbitrio: Duo sunt, quæ iniustam comprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet. c IDEM in sermonibus. Quid odit, aut quid punit Deus, præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus iam non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in voluntatem propriam? d IDEM: Vnde sunt scandala, & vnde perturbatio, nisi quod propriam sequimur voluntatem, & temere, quod voluerit ipsa, in corde nostro definientes; si quomodo id prohiberi contingat, continuo in impatientiam, & murmurationem, & scandalum proni sumus.

b Idem tract. de grat. & lib. arb. post med.
c Idem ser. 3. de resurre. Domini ante med.
d Idem in ser. quomodo voluntas nostra triu. vol. tripliciter subiici debeat. circ. med.

CAPVT II.

De Remorsu conscientiæ.

GREGORIVS e in Moralibus: Dum nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. f IDEM: Quisquis à præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, vel legit, corde suo reprehenditur, atque confunditur: quia id, quod non fecit, memoratur: Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. g IDEM super Ezech. Scriptura sacra ei suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. h ISIDORVS in synon. Nulla pœna grauior mala conscientia. Vis autem nunquam esse tristis? bene viue. i IDEM de Summo bono: Omnia fugere poterit homo, præter cor suum: non enim potest à se quisquam recedere. Vbicunque enim abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. k IDEM: Abyssus abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientiæ ire ad iudicium damnationis æternæ. l AMBROSIVS de officiis: Quæ pœna grauior, quam interioris vulnus conscientiæ? Nonne hoc magis fugiendum, quam mors? quam dispendium? quam exilium? quam debilitas? quam dolor est? m BERNARDVS de consideratione: Vitiosus, vitiosorum conscientia non refugit: & vbi omnes sordent, vnius fœtor minime sentitur. IDEM: An non inflationes. Supr. lib. 2. de intelligentia. n IDEM in sermonibus. Quis magis mor... co, qui portat ignem in sinu, peccatum in consci... nec sentit, nec excutit, nec expauescit? IDEM: Qu... sciētias. Infra de mutabilitate. o SENECA in epist. Quid prodest recondere se, & oculos hominum, aureſque vitare. Bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia, atque sollicita est. Si honesta, quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem!

e Greg. libr. 16. Mor. c. 9. circ. med.
f Ibid. lib. 18. c. 5. fere in prin.
g Idem in Ezech. hom. 10. ante med.
h Isid. in synon. c. 12. cir. med.
i Idem de summ. bon. lib. 2. c. 26. sent. 2.
k Ibidem sent. 3.
l Amb. off. libr. 3. c. 4. tom. 4.
m Bern. lib. 1. de consid. vers. fin.
n Idem ser. 1. de resurre. Dom. ante med.
o Sen. ep. 43.

CAPVT III.

De Stultiloquio.

GREGORIVS p in Moralibus: Stulte contra Deum loquitur, qui inter diuinæ animaduersionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. q IDEM: Duo sunt genera locutionum, importuna valde, & noxia generi humano. Vnum, quod curat etiam peruersa laudare: aliud, quod studet semper etiam recta corrigere. IDEM: Sicut plerique reticent. Infra de crudelitate. r IDEM: Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pensantur ex corde. s IDEM: Qui verba sua metire nesciunt, procul dubio ad otiosa dicta dilabuntur: in quibus, si se minime reprehendunt, statim ad noxia, & contumeliosa prosiliunt. t IDEM in Dialogis:

p Greg. libr. 2. Moral. cap. 14.
q Ibid. lib. 7. c. 17. in prin.
r Ibid. lib. 2. cap. 7.
s Ibid. libr. 16. cap. 1.
t Idem lib. 3. Dialog. c. 15. post med.

A Loquendo cum sæcularibus fit, vt ab otiosis ad noxia, à leuibus ad grauiora veniamus, & os nostrum ab Omnipotenti Domino, tanto minus exaudiatur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione. u ISIDORVS de Summo bono: Quadripartita est loquendi ratio: quia vel bonum bene, vel malum male, seu bonum male, seu malum bene, profertur. Bonum quippe bene loquitur, qui ea, quæ recta sunt, humiliter annuntiare videtur. Malum male loquitur, qui quodlibet flagitium persuadere conatur. Bonum male loquitur, qui quodcumque rectum arroganter prædicare sentitur. Malum bene loquitur, qui aliquod narrando vitium detestatur, vt ab eo homines auertantur. * AVGVSTINVS super Canonicam Iacobi: Lingua facilitatem habet motus, si in vdo posita est, facilè in lubrico labitur: quanto illa citius, & facilius mouetur, tanto tu aduersus illam fixus es.

u Isido. de sum. bon. lib. 2. c. 29. sent. 17. & 18.

B

De Multiloquio.

GREGORIVS x in Moralibus: Certum est, quod verbosus vir iustificari nequeat. y IDEM: Mentis iustitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. z IDEM in Pastorali: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, & cum se per multa verba extra semetipsam eiicit, apertam se totam aduersario ostendit, quam ille tanto sine labore superat, quanto, & hæc eadem, quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. In Prouerbiis dicitur: Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

C a IDEM super Ezechielem: Valde difficile est, vt qui multa loquitur, non etiam mentiatur. b ISIDORVS in synonymis: Loqui multum stultitia est, & vox insipientis in multiplicatione sermonis. c IDEM: Multiloquium non declinat peccatum, fluuius enim exundans cito colligit lutum.

x Greg. lib. 10. Moral. cap. 2.
y Ibid. lib. 7. cap. 17. ante med.
z Idem Past. cu. par. 3. admonit. 15. & lib. 7. Moral. cap. 17.
a Idem in Ezech. hom. 11. post. med.
b Isid. in syn. c. 9. in fi.
c Ibid. paul. ante.

De Nugis.

GREGORIVS d in Moralibus: Otiosum verbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. IDEM: Qui verba. Supra eodem. e AMBROSIVS super Beati immaculati: Non mediocre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, & opera, quæ fecit in Genesi, in Exodo, in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, IESV Naue, Iudicum, libro Regum, atque Esdræ, & quæ dixit, & quæ fecit in Euangelio, in Actibus Apostolorum: si illis prætermissis loquaris, quæ sæculi sunt, audias, quæ vana sunt, & otiosa. f ISIDORVS in synonymis: Sermo vanus, vanæ conscientiæ index est. Mores enim hominis lingua pandit, & qualis sermo ostenditur, talis & animus comprobatur. g IDEM de Summo bono: Vani sermones in ore Christiani, non debent inueniri. Nam sicut malos mores bona colloquia corrigunt, ita praua colloquia bonos mores corrumpunt. h IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnis sermo vanus, qui dicitur, immundo spiritu dictante profertur. * HIERONYMVS in Epistola: Quidquid non ædificat audientes in periculum vertitur loquentium. i BERNARDVS in Apologia: Vobis conuenientibus in vnum, vt Apostoli verbis vtar, iam non est Dominicam cœnam manducare: panem quippe cœlestem nemo est, qui requirat, nemo qui tribuat: nihil de Scripturis sacris quisquā loquitur, nihil de salute agitur animarum: sed nugæ, risus, & verba multa proferuntur in ventum. k IDEM de præcepto, & dispensatione: Stultiloquia, & vaniloquia, nunquam nisi contra mandata Dei vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur: excepto, cum per contemptum vertuntur in vsum, & consuetudinem, & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. l IDEM de consideratione: Fugienda otiositas mater nugarum, nouerca virtutum. Inter sæculares quippe nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemiæ: interdū tamē si incidant ferendæ

D

E

d Greg. lib. 7. Moral. c. 17. circ. med.
e Amb. in Psal. 118. Octon. 22. tom. 2.
f Isid. in syn. c. 9. post me.
g Idem de sum. bon. lib. 2. cap. 29. sen. 5.
h Chrysost. oper. imperf. hom. 11. ante med. tom. 2.
i Bern. in Apol. ad Gul. Abb. post med.
k Idem de præcep. & dispens. ante med.
l Idem de consid. lib. 2. vers. fin.

rendæ fortassis, referendæ nunquam: magis interueniendum caute, & prudenter nugacitati. [a] IDEM: Consecrasti os tuum Euangelio, nugis igitur iam os aperire illicitum est: assuescere vero nugas loqui sacrilegum est. Labia sacerdotis, ait Propheta, custodiunt scientiam, & ex ore eius requirunt legem, non nugas, aut fabulas. [b] IDEM: Verbum scurrile ab ore procul sit, & procul ab aure relegandum est. Fœde enim ad cachinnos moueris, sed fœdius alios moues.

De Iactantia.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Procaces quique etiam nota iactanter proferunt: vt loquentes docti videantur. [d] IDEM: Eo ipso superbiens ab integritate salutis corruit, quo iactantia cuiuslibet virtutis intumescit. [e] IDEM: Arrogantes, si non inueniunt voces hominum, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. [f] IDEM in pastorali: Eligit patiens quælibet mala perpeti, quam per ostentationis vitium bona sua occulta foris publice cognosci. At contra eligit arrogans bona de se, vel falsa iactare, ne mala possit, vel minima perpeti: [g] ISIDORVS de summo bono: Culpabiliter manus ad Dominum expandit, quia facta sua iactanter prodit. [h] BERNARDVS de duodecim gradibus: Monachus iactator, aut loquetur, aut rumpetur. Plenus est enim sermonibus, & coarctat eum spiritus vteri sui: propterea sitit, & afficit auditores, quibus suas iactet vanitates.

De Excusatione.

GREGORIVS [i] in homiliis: Sunt multi, qui prauitatem suam ex alienis prauitatibus tuentur. Quia enim alios talia fecisse considerant, eadem facere sibi licenter putant. [k] IDEM in Moralibus: Vsitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. [l] IDEM: Sunt nonnulli, qui nequaquam deflent, quod faciunt, sed etiam laudare, & defendere non desistunt. Et nimirum cum defenditur culpa, geminatur. [m] IDEM: Superbiæ vitiũ est, vt quod de se fateri quisque quasi sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur. [n] HIERONYMVS in originali super Oseam: Libenter vitiis nostris applaudimus, & superati voluptatibus, obtendimus carnis infirmitatem, aut dura maiorum imperia. IDEM: Nihil omnino agimus. Infra de consolatione. [o] ISIDORVS de summo bono: Est quorundam excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguuntur, verba iustorum pro censura declinanda abiiciunt, reseruantes se diuino iudicio, quo puniendi sunt durius, dum temporaliter contemnunt iudicari ab hominibus. [p] BERNARDVS super Cantica: In animam peccat suam, qui se excusat dum arguitur, repellens proinde à se indulgentiæ medicinam, & sic vitam sibi intercludens æternam. [q] IDEM de duodecim gradibus: Multis modis fiunt excusationes in peccatis, aut enim dicit, qui se excusat, non feci, aut feci quidem sed bene feci: aut si male, non multum male: aut si multum male, non mala intentione. Si autem de illa velut Adam, & Eua conuincitur, aliena suasione excusare se nititur. [r] IDEM super, Qui habitat: Omnes aliquando cadere necesse est, dum in hoc sæculo detinentur: sed alij quidem colliduntur, alij non, quia Dominus supponit manum suam. Verum hoc interest inter eorũ casus, quod iustus suscipitur à Domino, ideoque resurgit fortior: iniustus autem cum ceciderit, non adiiciet, vt resurgat: immo vero, aut in pudorem noxium, aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat, quod fecit, & hic est pudor adducens peccatum: aut fit ei frons meretricis, & iam nec Deum timet, nec homines reueretur. [s] AMBROSIVS in Apologia. Aliqui homines cum à sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum aggrauant, dum negare cupiunt, aut defendere. AVGVSTINVS: Nonnulli. Supra lib. 1. de militibus.* GLOSSA: Malum est peccare, peius est perseuerare, sed perniciosius est defendendo se in Deum culpam refundere.

[a] Ibid. paulo post. [b] Ibid. lib. 2. circ. fin. [c] Greg. lib. 8. Moral. c. 22. cir. med. [d] Ibid. lib. 25. cap. 8. [e] Ibid. lib. 26. cap. 18. post med. [f] Idem past. cu p. 3. c. 1. admonit. 10. ante med. [g] Isid. de sum. bon. lib. 3. cap. 7. sent. 30. [h] Ber. de 12. grad. hum. grad. 4. [i] Greg. hom. 7. in Euan. ante med. [k] Idem lib. 22. Moral. c. 9. fere in princ. [l] Ibid. lib. 4. c. 19. in princ. [m] Ibid. libr. 22. cap. 9. ante med. [n] Hier. in Os. lib. 2. c. 10. tom. 5. [o] Isid. de sum. bon. lib. 3. c. 32. sen. 7. [p] Bern. in Cant. ser. 16. post med. [q] Idem de 12. grad. humil. grad. 8. [r] Idem ser. 2. sup. Qui habitat, ante med. [s] Ambr. in Apolog. 1. Dauid. c. 2. tom. 1.

De Accusatione.

GREGORIVS [t] in Moralibus: Inuidi dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, excæcati malitia malum, quod non vident ad accusationem quærunt. [u] ISIDORVS in synonimis: Nullum iudices suspicionis arbitrio: ante proba, & sic iudica. Non enim qui accusatur, sed qui conuincitur, reus est. [x] AVGVSTINVS de sermone Domini in monte: Accusare vitia, officium est virorum bonorum, & beneuolorum.

De Murmuratione.

GREGORIVS [y] in Moralibus: Si iusta placere Deo scimus: pati autem nulla, nisi quæ Domino placuerint, possumus: iusta sunt cuncta, quæ patimur. Vnde valde iniustum est, si de iusta passione, & afflictione murmuramus. [z] IDEM: Qui contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet quod illum redarguit, qui eandem homini potestatem dedit. [a] IDEM in homiliis: Regnum cœlorum nullum murmurans accipit, nec vllus qui accipit, murmurare potest.* IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis. [b] BERNARDVS de consideratione: Si is, qui murmurat, secundum animam mortuus est, qui ad murmurandum instigat, quo modo viuit? [c] IDEM in sermonibus: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissensio in congregatione monachorum. [d] IDEM: Si moleste cœperis sustinere, si iudicare prælatum, si murmurare in corde, etiam si exterius impleas quod iubetur, non est virtus patientiæ, sed velamen malitiæ. [e] GLOSSA: Ignis iustæ vltionis in futuro illos excruciat, qui lingua inflammata à gehenna murmurant, & detrahunt.

De Contentione.

GREGORIVS [f] in Moralibus: Culpabiliores esse solent hi, qui in contentione inchoant, quam qui respondent. [g] IDEM in Pastorali: Quisquis in seminado iurgia dilectionem proximorum perimit, hosti familiarius seruit. [h] IDEM: Hypocrita assumpto sanctæ conuersationis habitu filiorum suorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere, etiam iurgiis, quærit. [i] AVGVSTINVS in regula: Lites aut nullas habeatis, ...am celerrime finiatis: ne ira crescat in odium, & ...n faciat de festuca, & animam faciat homicidam. ...enim legistis: qui odit fratrem suum, homicida est. [k] IDEM: Vobis à verbis durioribus parcite: quę si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. [l] ISIDORVS in synonimis: Contentio faces odiorum accendit, pacem cordis contentio extinguit, concordiam contentio rumpit.* SENECA in Epistola: Rixa est inter competitores.

De Conuitiatione.

GREGORIVS [m] in Moralibus: Sæpe praui dum suæ vitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant: cumque contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt quæ non videndo, sed audiendo didicerunt, aut ea mala ab aliis mentientes ingerunt, quæ ipsi committũt. [n] IDEM: Sæpe qui in potestate sunt, ad subiectorũ passim contumelias erumpunt, & hoc, quod inuigilantes regimini seruiunt, per linguæ procacitatem perdunt, minori scilicet rectitudine verba iudicis pensantes, quia qui sine causa fratrem fatuum dixerit, gehennæ se ignibus adiicit. [o] IOANNES Chrysostomus de compunctione cordis: Sine fatuum quis dixerit, siue vanum, siue latronem,

[t] Greg. lib. 6. Moral. c. 13. post med. [u] Isid. in synon. c. 16. [x] Aug. de ser. Dom. in mon. lib. 2. c. 30. tom. 4. [y] Greg. lib. 2. Moral. c. 13. circa med. [z] Ibid li. 22. c. vlt. circ. fin. [a] Idem homil. 19 in Euang. circa med. [b] Bern. de consi. lib. 3. post med. [c] Idem in ser. paruis ser. 63. [d] Ibid. ser. 3. de circumcis. Dom. post med. [e] Glos. Numer. 11. [f] Greg. libr. 26. Moral. cap. 2. [g] Idem past. cu. p. 3. admon. 24. [h] Idem libr. 31. Moral. c. 8. paul. post princ. [i] Aug. reg. 3. c. 37. tom. 1. [k] Ibidem cap. 39. [l] Isid. in synon. cap. 9. ante med. [m] Greg. lib. 8. Moral. cap. 23. circ. med. [n] Ibid. lib. 5. cap. 8. ante med. [o] Chrys. de compun. cor. libr. 1. longe ante med. tom. 5.

tronem, siue quolibet alio nomine iniuriam, vel maledictum fratri ingesserit: ex quolibet horum vocabulo sub maledicti titulo, gehennæ ignis suppliciis condemnatur. AVGVSTINVS: Quicumque conuitio. Supra in capite de satisfactione. lib. 2. [a] HIERONYMVS in Epistola: Nec sibi quisquam de corporis castitate supplaudat, cum de verbo otioso, quodcumque locuti fuerint homines, reddituri sint pro eo rationem in die iudicij: cum etiam homicidij sit reatus conuicium in fratrem. [b] BERNARDVS in Epistola: Ego plagis conscientiæ meæ nullum iudico accommodatius medicamentum, probris & contumeliis: non est proinde, quod pro me moueat, homuncio omni opprobrio dignus, & despectione.

a Hieron. Epist. 1. ad Helliod. tom. 1. vers. fin.

b Bern. Ep. 180. ad Eug. PP. ante med.

A

De Derisione.

B

GREGORIVS [c] in Moralibus: Timendum est ne etiam nobis cadentibus surgat, qui à nobis stantibus irridetur, quamuis stare iam non nouerit, qui non stantem nouerit irridere. [d] IDEM: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum.

c Greg. lib. 25. Mor. c. 8. circ. med.

d Ibid. lib. 10. Moral. cap. 15.

De Maledictione.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Aliter maledictum profertur prætextu iustitiæ: aliter liuore vindictæ. [f] IDEM: Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto vltionis, sed ex iustitia examinis erumpunt. [g] IDEM: Qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo Deum facere volunt, nisi quod ipsi aut facere nequeunt, aut erubescunt? [h] IDEM in registro ad quemdam Archiepiscopum: Nil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te cogitationem habere significas: dum pro vindicta propriæ iniuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictum anathematis inuexisti. [i] IDEM in Dialogis super illud: Neque maledici regnum Dei possidebunt. Pensa quam grauis est culpa, quæ separat à regno cœlestis vitæ. [k] AVGVSTINVS de conflictu vitiorum, & virtutum: Quid de illis dicendum est, qui furore cæcitatis, vsque ad verba prorumpunt maledictionis, nisi hoc quod Apostolus ait: Neque maledici regnum Dei possidebunt? Et in prouerbiis: Maledictum frustra prolatum in quempiam deuoluetur. Interlinearis: In proferentem. IBIDEM Glossa: Est aliquid maledictum iuxta diuinam iustitiam, vt excommunicatio. [m] IOANNES CHRYSOSTOMVS de compunctione: Christus orare nos pro calumniantibus iubet: nos autem insidias, & dolos etiam amicis concinnamus. Christus maledicentibus benedicere iubet: nos autem è contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius, multiplicata maledicta restituimus.

e Greg. li. 4. Mor. cap. 6.

f Ibidem.

g Ibidem li. 22. c. 6. circ. fin.

h Idem registr. lib. 2. indic. 10. cap. 34.

i Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med.

k Aug. de conf. vit. & virt. cap. 9. tom. 9.

l Glos. inter. prouer. 26.

m Chrys. de comp. cord. lib. 1. ante med.

C

D

De Detractione.

GREGORIVS [n] super Ezechielem: Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est: quia iam ostenditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. IDEM: Ne immoderatis. Infra de infamia. [o] ISIDORVS in synonymis: Detractio graue crimen est, detractio grauis damnatio est. [p] IDEM; Nunquam detrahes si te bene perspexeris. IDEM: Erit ille apud Deum. Infra de crudelitate. [q] IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Ad condemnandum cæteros, omne vitæ nostræ tempus absumimus, à quo vitio neque sæculi hominem, neque monachum vllum facile inuenias liberum. [r] HIERONYMVS in Epistola: Quia homines sumus, & interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitiis labimur. Si me vis corrigi delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordeas. [s] BERNARDVS super Cantica: Vnus est detractor, qui loquitur, & vnum tantum verbum profert: & tamen illud vnum verbum, vno in momento, multitudinis audientium aures inficit, animas interficit. [t] IDEM de consideratione: Detrahere, an detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. [u] ANSELMVS de similitudinibus: Tria sunt genera homicidij, quæ pari plectuntur pœna, interfectio hominum, detractio proximorum, odium fraternum. [x] IDEM: Detractio est, quoties quis aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse minus amari, vel appretiari possit.

n Greg. in Ezec. hom. 9. ante med.

o Isidor. in syn. c. 10.

p Ibid. paulo post.

q Est apud Chrys. de cōpunct. cor. lib. 1. ante med. tom. 5.

r Hieron. Epist. 4. ad Rust. post med. tom. 1.

s Bern. in Cant. ser. 24. ante med.

t Idem de consid. li. 2. prope fin.

u Ansel. de simil. c. 147.

x Ibidem. cap. 149.

E

De Adulatione.

GREGORIVS [y] in Dialogis: Moris est, vt occupato in multis animo, adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa. [z] IDEM in registro: Nec nouum, nec reprehensibile est in eligendo Episcopo, populi se vota in duas partes diuidere, sed graue est, quando in huiusmodi causis, non ex iudicio, sed ex solo fauore adulationis venit electio. * IDEM in homiliis: Vix pro culpa sua quempiam aperta voce reprehendimus; & adhuc quod est grauius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, eius forsitan & errata laudantur, ne si auertatur per iracundiam, munus subtrahat, quod impendebat. [a] AMBROSIVS de officiis; Non est vera amicitia, vbi est fallax adulatio. [b] IDEM; Prospiciendum est, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiam ignauiæ videtur. [c] AVGVSTINVS de quæstionibus veteris, & noui Testamenti; Adulator est, qui ideo dat consensum, ne offendat eum, quem optat habere propitium. [d] IDEM de Trinitate; Si inimicus insultat, ferendus est. Amicus autem si errat, docendus est; si docet, audiendus. Laudator vero, & errans confirmat errorem, & adulans illicit in errorem. [e] HIERONYMVS in Glossa Matthæi; Rigida vita, & prædicatio vera declinare debet mollium palatia, quæ frequentant mollibus induti adulantes, qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam palpant peccantium, non pungunt, vt vel sic aliquid venentur. BERNARDVS; Habet vera Infra lib. 4. de amicitia. [f] GLOSSA super Psalmos; Plus nocet lingua adulatoris, quam manus persecutoris. [g] SENECA in Epistola; Illud præcipue nos impedit, quod cito nobis placemus, si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, & non sumus.

y Greg. li. 1. Dial. cap. 4. circ. med.

z Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 40. in princ.

a Amb. off. lib. 3. cap. 16. post med. tom 4.

b Ibid. lib. 1. cap. 42.

c Aug. de q. vet. & no. Test. q. 51. tom. 4.

d Idem de Tri. lib. 2. non longe à princ. tom. 3.

e Hieron. in Matth. li. 1. c. 11. tom. 6.

f Gloss. in Ps. 69.

g Sen. Ep. 60. circa med.

De Suggestione.

GREGORIVS [h] super Ezechielem; Hi qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium dæmonum suscipiunt. * HIERONYMVS in Epistola; Cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant mali, satagunt, ambiunt, vt de aliis omnibus hoc credatur. [i] ISIDORVS de Summo bono; Deteriores sunt, qui siue doctrinis, siue exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum prædiaque diripiunt.

h Greg. in Ezec. hom. 1. longe ante med.

i Isid. de sum. bo. li. 3. c. 38. sent. 5.

De Turpiloquio.

HIERONYMVS [k] in Epistola; Non flagito linguæ nitorem, sed animæ puritatem. Apud Christianos enim solæcismus est, & magnum vitium, turpe quid vel narrare, vel facere. [l] BERNARDVS in sermonibus; Dum otiosa tanquam minima spernimus, ad turpia interdum, & inhonesta dilabimur.

k Hieron li. aduer. Heluid. longe vltra med. t. m. 2.

l Ber. ser. de triplici genere cogitationum prope fin.

De Mendacio.

GREGORIVS [m] in Moralibus; Deus mendacio nostro non eget, quia veritas fulciri nō quærit auxilio falsitatis. [n] IDEM: Summopere cauendum est omne mendacium; quamvis nonnunquam sit aliquod genus mendacij culpæ leuioris, scilicet, si quisquam bene-

m Greg. lib. 11. Mor. c. 13. circa med.

n Ibid li. 8. c. 4. non longe à princ.

ficium præstando mentiatur. [a] IDEM; Incautę sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant: immo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. IDEM: Quisquis expositor. Infra lib. 4. de doctrina. [b] ISIDORVS in synonimis: Caue mendacium in omnibus: mēdacio enim fides tollitur, error inducitur, veritas aboletur. Nullum mendacium potest esse iustum. [c] IDEM de Summo bono: Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum quidem Deo, quem periurando contemnit: consequenter iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocēti, quem falso testimonio lædit. [d] IDEM Nonnunquam peius est mendacium meditari, quam loqui: nam interdum quisque incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem non potest nisi per studium. [e] AVGVSTINVS in Enchiridion: Vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ inuicem se homines fallant: sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. [f] IDEM: Mihi videtur omne mendacium esse peccatum quidem: sed multum interesse quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. [g] IDEM: Omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse, quid verum sit: sed etsi quando errat, & fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit: siue illud verum sit, siue putet, & non sit. [h] IDEM in libro de mendacio: Mendacium est falsa significatio vocis cum intentione fallendi. [i] IDEM de vera religione: Inest omni mentiendi voluntas fallendi, etiam si ei non credatur. [k] IDEM de doctrina Christiana: Nemo mentiens, in eo quod mentitur seruat fidem. Nam hoc vult vtique, vt cui mentitur sibi fidem adhibeat, & quam tamen ei mentiendo non seruat. Omnis autem fidei violator iniquus est.

De Iuratione.

AVGVSTINVS [l] de mendacio: Dico vobis non iurare omnino, ne scilicet iurando, semel ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem & ex consuetudine in periurium decidatur.* IDEM super canonicam Iacobi: Falsa iuratio exitiosa est, vera iuratio periculosa, nulla secura.* IDEM: Quam graue peccatum est periurare, compendium tibi dedit scriptura dicens: Noli iurare.* IDEM; Periurium præcipitium est: qui iurat, iuxta est: qui non iurat, longe est: qui verum iurat, non peccat, sed prope est ad peccatum: sed qui non iurat, non peccat, & longe est à peccato. * IDEM: Qui iuramentum exigit ab alio, multum interest si nescit illū falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, & cogit eum iurare, homicida est: ille enim suo periurio se perimit. [m] IDEM in Epistola: Sine dubio minus malum est per Deum falsum iurare veraciter, quam per Deum verum iurare fallaciter. Quanto enim, per quod iuratur, magis est sanctum: tanto magis est pœnale periurium.

De Blasphemia.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Filij in cordibus Deo maledicunt, cum recta nostra opera à non rectis cogitationibus prodeunt: cum bona in aperto exerunt, sed noxia in occulto moliuntur. [o] IDEM: Deo quippe maledicunt, cum se & ab illo accepisse vires intelligunt, sed tamen de eius muneribus propriam laudem quærunt. [p] AVGVSTINVS de vera religione: Blasphemia est, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia est, vbi mala verba de Deo. [q] GLOSSA: Augustini: Blasphemia est per quam de Deo ipso falsa dicuntur: & ideo peius est blasphemare, quam peierare: quia peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando, de ipso Deo falsa dicuntur. [r] IDEM super Ioannem: Flagellatus est Christus flagellis Iudæorum, sed non minus flagellatur blasphemiis falsorum Christianorum. *IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Glorificemus Deum, non per fidem solum, sed etiam per

a Ibid. lib. 16. cap. 3.
b Isid. in synon. cap. 11. cir. prin.
c Idem de sum. bo. li. 3. c. 59. sen. 2.
d Ibid. lib. 2. ca. 30. sen. 6.
e August. in Enc. cap. 42. tom. 3.
f Ibidem cap. 18.
g Ibidem cap. 22.
h Idem cont. mend. ad Consent. cap. 12. in fin. tom. 4.
i Idem de ver. relig. c. 35. tom. 1.
k Idem de Doc. Chris. lib. 1. ca. 36. tom. 3.
l Aug. cont. mend. ad Consent. cap. 15. tom. 4.
m Idem ep. 154. ad Public. ante med. tom. 2.
n Greg. lib. 1. Moral. ca. 19. in prin.
o Ibidem
p Est apud Aug. de morib. Manic. li. 2. c. 11. to. 1.
q Gl. ep. 4. ex Aug. cōmend. ad Consent. cap. 19. post med. tom. 4.
r Aug. tract. 10. in Io. ante med. tom. 9.

A vitam: quia aliter nequaquam erit gloria, sed blasphemia. Non enim ita blasphematur Deus à Gentili existente inquinato, vt à Christiano corrupto * BERNARDVS: Fugienda otiositas. Supra de nugis.* IDEM: Cauete ne quis parua. Supra lib. 2. de peccato. [s] GLOSSA: Omne peccatum blasphemiæ comparatū, minus est. [t] GLOSSA: Grauius peccat contemptor sedentis in cœlo maiestatis, quam crucifixor ambulantis in terra paupertatis.

CAPVT IV.

De Occupatione.

GREGORIVS [u] in dialogis: Multum est, quod vniuscuiusque præsulis mentem curarum densitas deuastat: cumque animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula, tantoque ei in vnaquaque re surripitur, quanto latius in pluribus occupatur. B [x] IDEM in registro; Sicut toto desiderio debemus curas, & occupationem huius mundi fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire. [y] IDEM: Qui adhuc valetis huius mundi occupationes fugite: quia quanto quisque in eo profecerit, tanto vt video, ab amore Dei amplius decrescit. [z] IDEM in homiliis: Vsu terrenæ curæ à cœlesti desiderio obdurescit animus: & dum ipso suo vsu durus efficitur, per actionem sæculi ad ea molliri non valet, quæ pertinent ad charitatem Dei. [a] Idem in Moralibus: Male homo vigilat quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat. Idem; Plus in hoc mundo Infra capitulo de honore. [b] Idem super Ezechielem; Quibusdam prauis mentibus nihil est laboriosius, quam si eis C præcipiatur, vt in huius mundi actibus non laborent. [c] Augustinus de vera religione; Amici huius mundi, tam timent ab eius amplexu separari, vt nihil sit eis laboriosius, quam huius sæculi curis non laborare. [d] ISIDORVS de Summo bono; Quanto quisque curis mundi maioribus occupatur; tāto facilioribus otiis premitur. [e] Idem; Mundi amatores non solum ex eo rei sunt, quod infima præ summis appetunt, verum etiam miseri per hoc, quod cum graui ærumna ad ipsa desiderata pertingunt. Idem; Longe à Deo, Supra lib. 2. de oratione inaccepta. [f] AMBROSIVS in sermone: Excitat diuitem occupatum cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapiēdi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, sollicitat abundātia. D [g] Idem in Epistola; Et si alij diues videtur, sibi pauper est, qui non vtitur eo, quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. [h] Leo Papa; Diabolus omnium discutit consuetudines, omnium ventilat curas, omnium scrutatur affectus; & ibi causas quærit nocendi, vbi quempiam viderit studiosius occupari. [i] BERNARDVS de contemptu; Sane vt exercitij spiritualis, & curæ cordis, iudicium euidens est contemptus exteriorum; sic eorundem sollicitudo, certum signum est mentis incultæ. [k] SENECA in Epistola; Quisquis se fortuitis multum dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, & inexplicabilem facit. Vna hæc via est ad tuta vadenti, externa, siue fortuita despicere, & honesto contentum esse. [l] Idem; Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ menti; E Nemo enim ad illam peruenit fortuitis occupatus.

CAPVT V.

De Mutabilitate.

GREGORIVS [m] in registro; Si laudibus aliorum lætamur, & aliorum vituperationibus frangimur, gloriam nostram non in nobis, sed in aliorum ore posuimus. [n] IDEM in Moralibus; Dum cor in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa, huc illucque quibusdam fluctibus voluitur; ac per modos varios rerum, alternantium mutabilitate versatur. [o] AVGVSTINVS de pastoribus; Hominum temerariis iudiciis plena sunt omnia; de quo enim

s Glos. Isa. 8.
t Gl. Ps. 68.
u Greg. lib. 1. Dial. cap. 4. post med.
x Idem regist. lib. 6. indic. 15. cap. 169. ante med.
y Ibid. lib. 1. cap. 30.
z Idem hom. 17. in Euāg. post med.
a Idem lib. 23. Moral. c. 12. non longe à prin.
b Idem in Ezec. hom. 10 ante med.
c August. de ver. relig. c. 35 tom. 1.
d Isid. de sum. bo. li. 3. c. 48 sen. 4.
e Ibid. ca. 63. sent. 1.
f Amb. lib. de Nabuthe c. 6. circa med. tom. 1.
g Idem Ep. lib. 4. Ep. 27. ad Simplic. tom. 5.
h Leo ser. 7. de natiu. Dom. circa med.
i Bern. declam. super Ecce nos, post med.
k Sen. Epi. 74. ante med.
l Idem Ep. 54. post med.
m Greg. regist. lib 9. ind. 4. ca. 39. non longe à prin.
n Idem lib. 22. Moral. c. 10. cir. med.
o August. de pastoribus, c. 12. tom 9.

multum

multum desperauimus, subito conuertitur, & fit optimus: de quo præsumpseramus, subito deficit & fit pessimus. Nec timor ergo noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque vix nouit ipse homo: si autem vtcumque nouit ipse, quid sit hodie: quid autem cras erit, nec alius, nec ipse. * IDEM in meditationibus: Heu me tantæ infelicitatis, tantæ perditionis: dum enim quæ retro sunt, obliuiscens ad ea, quæ ante sunt me extédere volo, subito nescio qua miseria me relabi ad inania, & noxia conspicio. [a] BERNARDVS in sermonibus: Qui conscientias suas in alienis labiis ponunt, modo magni, modo parui sunt, modo nulli: secundum quod adulantium linguis, vel vituperare placuit, vel laudare. [b] SENECA in Epistola: Hoc habent inter cętera boni mores, placent sibi, & permanent: leuis est malitia, sæpe mutatur non in melius, sed in aliud.

a Bern. in ser. Nat. S. Ioan Bapt. ante med.
b Sen. Ep. 47. in fin.

CAPVT VI.

De Vagatione.

GREGORIVS [c] in pastorali: Interior est custodia cordis, quæ ordinata exterius seruat membra corporis. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia motionis fluit, atque exteriore mobilitate indicat, quod nulla interius radice constantiæ subsistat. [d] HIERONYMVS in Epistola: De agmine columbarum crebro accipiter vnam separat, quam statim inuadat, & laceret, cuius carnibus & cruore satietur, & morbidæ oues suum relinquunt gregem, & luporum faucib. deuorantur. [e] IDEM super illud Genesis, secundum aliá literam: Egressus Cain à facie Domini habitabat in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicumque enim à Domino recedit, statim sæculi fluctib. quatitur, & mouentur pedes eius. AVGVSTINVS. Cohibet se. Lib. 2. de continentia visus. BERNARD. Nihil turpius. Lib. 1. de monachis malis. [f] SENECA in Epistola: Frequens migratio corporis: instabilis animi propriú est. Coalescere otio non potes, nisi desinas circumspicere, & errare. [g] IDEM: Vt animum possis continere, primo corporis fugam siste: deinde remedia continuata plurimum proficiunt. [h] IDEM: Sine discere oculos tuos, sine aures assuescere sanioribus verbis: quoties processeris, in ipso transitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas tibi occurrét. [i] IDEM: Primum argumentum compositæ vitæ existimo, posse consistere, & secum morari. [k] IDEM: Non coalescit planta, quæ sæpe transfertur. Nihil tam vtile est, quod in transitu prosit. [l] IDEM: Auarior, ambitiosior, luxuriosior, immo vero crudelior, & inhumanior redeó, quia inter homines fui. [m] IDEM: Nusquam est, vbiq; est. [n] IDEM: Vitam in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias.

c Greg. Pasto. cu. p. 3. admon. 24. non longe à princ.
d Hier. Ep. 8. ad Demetriad. post med. tom. 1.
e Ibid. Ep. 146. ad Damasum ante med. tom. 3.
f Sen. Ep. 69.
g Ibid. conseq.
h Ibidem.
i Idem ep. 2.
k Ibidem.
l Idem Ep. 7. ante med.
m Idé Ep. 2.
n Ibid. conseq.

CAPVT VII.

De Curiositate.

GREGORIVS * in registro: Dum incongrua dicentes audire non renuis, nó solum opinionem tuam, sed grauas & animam. [o] IDEM in homiliis: Graue curiositatis est vitium, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigádam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat: & omnis curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. [p] IDEM super Ezechielem: Sicut malus aër, assiduo flatu tract9, inficit corpus: ita peruersa locutio, assidue audita, infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione praui operis, assiduitate curiosi sermonis. [q] IDEM in Moralibus: Fit recto retributionis examine, vt qui exteriori oculo negligenter vtitur, interiori cordis oculo non iniuste cæcetur. IDEM: Plerumque res. Infra lib. 4. de innocentia. [r] AVGVSTINVS in confessionibus: Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res, quæ cantatur, moueat, pœnaliter me peccare confiteor: & tunc mallem non audire cantantem. [s] IDEM: Præter concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum, & voluptatem, cui seruientes depereunt, qui longe se faciunt à te Domine, inest animæ per eosdem sensus corporis quædam, non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas, nomine cognitionis, & scientię palliata. [t] IDEM: Pulchras formas & varias, nitidos & amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus, qui fecit hæc bona valde, sed ipse est bonum meú, non hæc. [u] IDEM de vera religione: Miseri homines, quibus cognita vilescunt, & nouitatibus gaudent, libentius discunt, quam norunt, cum tamen cognitio sit finis discendi. * IOANNES Chrysost. in sermonibus: In theatro non solum vides res infaustas, sed & audis spurciloquia, & ex ipso incessu meretricis & habitu mollitis: vbi auditu, & cantu Diabolico, læduntur aures tuæ, & vndique percutitur mens tua. [x] ISIDORVS in synonymis: Noli quærere, quid quisque dicat vel faciat: euita curiositatem, omitte curam, quæ ad causam tuam non pertineat. [y] IDEM: Oculi prima tela libidinis, visio prima concupiscentia mulieris. [z] IDEM de Summo bono: Quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non vt veritatem ab eis quærant, sed vt facundiam sermonis eorum cognoscant more poëtarum: qui magis compositionem verborum, quam sententiam veritatis sequuntur. [a] BERNARDVS in meditationibus: Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt, alios inspiciunt, & seipsos deserunt: Deum quærunt per ista exteriora, deserentes interiora sua quibus interior est Deus. [b] IDEM de duodecim gradibus: O Dina! quid necesse est, vt videas mulieres alienigenas: qua necessitate? qua vtilitate? an sola curiositate? & si otiose vides, non tamen otiose videris. [c] IDEM: Serua commissum, caue prohibitum, ne perdas concessum. Quid mulierem, tuam mortem, tuam intente intueris? quid illuc tam crebro vagantia lumina iacis? [d] IDEM: Nisi mens minus se curiose seruaret, tua curiositas tempus vacuum non haberet. Si culpa non est, culpæ tamen occasio est, & indicium commissæ, & causa committendæ. [e] IDEM: Monachus, qui sui negligens alios curiose circumspicit, dum quosdam suscipit superiores, quosdam despicit inferiores; & in aliis quidem videt quod inuidet, in aliis quod irridet. Inde fit vt pro mobilitate oculorum leuigatus animus, nulla vtique sui cura grauatus, modo per superbiam ad alta se erigit, modo per inuidiam in ima se demergit. [f] IDEM: Ex insolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur; quamdiu enim à sui circumspectione curiosus torpescit, incuriam sui curiosam in alios facit. Qui enim seipsum ignorat, foras mittitur vt hædos pascat. [g] ANSELMVS de similitudinibus: Curiositas est studium perscrutandi eá, que scire nulla est vtilitas. [h] SENECA in Epistola: Nil tam damnosum bonis moribus, quam in curioso spectaculo residere; tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt.

o Greg. homil. 36. in Euang. ante med.
p Idem in Ezec. hom. 9. post med.
q Idem lib. 21. Moral. cap. 6.
r Aug. conf. lib. 10. c. 33. tom. 1.
s Ibid. c. 35. in princ.
t Ibidem cap. 34.
u Idem de ve. relig. ca. 52. tom. eod.
x Isid. in syn. cap. 10.
y Ibid. cap. 5.
z Idem de sum. bo. li. 2. c. 29. sen. 13.
a Ber. medit. c. 1. in princ.
b Idem de 12. gradib. humil. gra. 1. ante med.
c Ibidem paulo post.
d Idem.
e Ibidem gra. 2.
f Ibid. gra. 1. circa princ.
g Ansel. de simil. cap. 26.
h Sen. ep. 7. ante med.

CAPVT VIII.

De Negligentia.

GREGORIVS [i] in Moralibus; Si curare parua negligimus, insensibiliter seducti, statim audenter etiá maiora perpetramus. [k] IDEM; Plerumque de bonis per incuriæ vitium mala nascuntur. [l] IDEM; Iniquorum mentes, qui damna sua considerare negligunt, integritatem suam quasi nescientes perdunt. Amittunt namque à corde innocentiam, ab ore veritatem, à carne continentiam, & per accessum temporis ab ætate vitam. [m] IDEM in registro; Cum diuina præcepta nos moneant, proximos sicut nosmetipsos diligere debere, nó paruæ negligentię est pręcepta Dei despicere, & quod sibi quis metuit, alij non timere. [n] IDEM in pastorali: Si à circúspectionis sollicitudine cor destituitur, vulneribus aperitur; quia hostis callidus, tanto liberius pectus percutit, quá

i Greg. li. 10. Moral. ca. 9. circa fin.
k Ibid. li. 13. cap. 17. post med.
l Ibid. li. 5. c. 29. circa med.
m Idem regist. lib. 9. ind. 4. ca. 49.
n Idem Past. ur. p. 3. c. 1. admo. 33. nó longe à prin.

to nudum à prouidentiæ lorica deprehendit.* Avgvstinvs de verbis Domini:Sic homines negligunt vitam suam vt nolint habere malam rem nisi ipsam. Idem:Tu vulnus.Infra lib.4. de taciturnitate.a Idem: de natura & gratia:Cum vbique sit præsens,qui multis modis per creaturam sibi seruientem auersum vocet doceat credentem,consoletur sperantem,diligentem adhortetur,conantem adiuuet,exaudiat deprecantem:non tibi deputatur ad culpã,quod inuitus ignoras:sed quod negligis quærere,quod ignoras:neque illud quod vulnerata membra non colligis,sed quod volentem sanare contemnis. b Ioannes Chrysost. de compunctione cordis: Si forte in corpore parum aliquid morbi pulsauerit,statim & medicos adhibemus, & pecuniam profundimus, & omni obseruantia, quæ competunt,gerimus,nec prius cessatur,quã quę molesta sunt mitigentur.Anima verò cum quotidie vulneretur, cum per singula lanietur, vratur, præcipitetur & modis omnibus pereat,nec parua quidem, pro ea nos cura sollicitat. * Idem : Non anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est: qui ergo quod primum, & melius est, negligit,& quod inferius est extollit, vtrumque corrumpit. c Idem:Certum est, quod omnes pariter corrumpat,& absumat incuria:dum nemo est,qui vel opportuna præbeat, vel importuna prohibeat. * Idem super Ioannem:Omni rei magis parcere debes,quam tempori:aurũ enim si cõtempseris, poteris rursus vel idipsum, vel aliud recuperare:tempus vero si perdideris, difficile id resumes.d Bernardvs in meditationibus: Quanto diutius nos Deus expectat, vt emendemur:tanto districtius iudicabit,si neglexerimus. e Idem:de contemptu mundi : Nihil pretiosius tempore, sed heu nihil hodie vilius æstimatur:transeunt dies salutis, & nemo recogitat.f Idem,super Cantica:Non curant carnales quærere,quantum desiderant inuenire,cupientes consequi,sed non exequi. g Seneca in Epistola : Nemo se iudicat quidquam debere,qui tempus accepit,cum inter multa hoc vnum est,quod nec gratus quidem potest reddere.

a Aug.de nat.& gra. ca.97.post med.to.7.
b Chrys.de comp.cord. li.1.non longe à prin.
c Ibidem.
d Ber.med. c.1.ante med.
e Idem in declam. super Ecce nos,post med.
f Idem in Cant.ser. 21.ante med.
g Sen.Ep.1.

Capvt IX.

De securitate.

Gregorivs h in Moralibus:Nonnunquam ipsis bonis,quę agimus ad deterius propinquamus:quia dum lætitiam menti pariunt, quandam etiam securitatem gignunt:dumque mens secura redditur, in torpore laxatur. i Idem: Sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resoluitur,insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur.Idem:Sæpe quem tentationis.Infra capite de remissione. k Idem: Sæpe nonnullis graue periculum incauta securitas fuit, vt callidi hostis insidias non tentati,sed iam prostrati cognoscerent.Idem; Fit plerumque.Infra lib.4.de Innocentia. Idem:Nonnunquam in parua.Supra lib.2. de peccato. l Idem: Quia amoris intimi calorem mens non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior,quanto peior. m Idem in registro: Mater negligentiæ solet esse securitas. n Avgvstinvs de conflictu:Loth exercitio malorum probatus inter Sodomitas sanctus fuit,in monte vero securitate corporis saluatus cum filiabus peccauit. Ioannes Chrysostomvs: Virtus fidei. Supra lib.2.de fide.o Isidorvs de Summo bono:Neque vnquam oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit,negligentia autem sæpe incautos ad vitia transacta reducit.

h Greg.lib. 1.Moral.c. 17.& vet. 34.
i Ibid.lib.9. ca.7.
k Ibid.li.20. c.5.non longe à prin.
l Ibid.li.9. c.34.circa prin.
m Idem registr.lib.6. ind.15.ca. 186.circa fin.& lib.24. Moral.c.7. ante med.
n Augu.de conf.virt. & vit.c.14. to.9.
o Isid.de sum.bo.li.2. c.12.sent. 17.

Capvt X.

De diiudicatione.

Gregorivs p in registro:Graue est satis,& indecens,vt in re dubia certa dicatur sententia.q Idem in moralibus: Fit vt dum ad aliena diiudicanda mens ducitur, proprij iudicij lumine priuetur: & eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. Idem:Hoc proprium.Supra lib.2.de superbia.r Idem: Quisquis superbiæ,vel inuidiæ in se tyrannidem captiua mente susceperit,hoc primum damnũ patitur, quod clauso cordis oculo,iudicij æquitatem perdit.Nam cuncta quæ ab aliis bene geruntur, displicent, & sola ei, quæ ipse vel praue egerit,placent.s Idem; Cuncti vanæ gloriæ sectatores,dum se hominibus præferũt;alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt,alios enim censent nihil scire, alios non bene viuere. t Idem:Sancti viri aliena opera etiã praua mirantur,sua vero etiam magna despiciunt. Reprobi vero sua,vel quæ parua sunt admirantur:& plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis male sentire non cessant. Idem : Stulti cum prudentium.Infra de obliuione. u Hieronymvs in Epistola;Periculosum est de seruo alterius iudicare, & non facilis venia,praua dixisse de rectis. x Ioannes Chrysost.de compunctione;In alienis delictis seueri & amarissimi iudices residemus, nostras autem trabes oculis infixas propriis non videmus;qui aliena etiam minima sollicite perscrutamur.y Idem:Iudicare de alterius mente,summa difficultas est. z Avgvstinvs de sermone Domini in monte;Maxime hi temere iudicant de meritis alienis,& aliorum facta facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quam emendare & corrigere. Quod quidem vitium, vel superbiæ est, vel inuidentiæ. a Bernard. de contemptu; Iudicent tunc,& præiudicent superbiæ filij,& cum rege suo sedeant,qui sibi latera aquilonis elegit.Exaltentur,& eleuentur sicut cedrus libani,transibimus, & ecce non erũt. Opprimant tunc quos possunt, blasphement, congerãt maledicta,veniant super nos opprobria exprobrantium Christo,quoniam merces nostra copiosa est in cœlo.

p Greg.registr.lib.8. ind.3.ca.30.
q Idem li.3. Moral.c.18. circa med.
r Ibid. li.34. cap.18. ante med.
s Ibid.lib. 23.ca.3. non lõge à prin.
t Ibid.li.26. ca.26.
u Hieron. Ep.99.ad Ansel.non lõge à prin. tom.2.
x Chrys.de comp.cord. lib.1.ante med.to.5.
y Ibidem paulo infr.
z Aug.de ser.Dom.in mon.li.2. ca.30.to.4.
a Bern. declam.sup. Ecce nos. post med.

Capvt XI.

De recidiuatione.

Gregorivs b in Moralibus: In vnoquoque lapsu,à minimis semper incipitur, & succrescentibus,ad grauiora peruenitur. c Idem;Sæpe committunt homines mala,quæ sciunt;& idcirco permittuntur decipi,vt cadant etiam in mala,quę nesciunt.d Idem;Auget reatum culpæ sequentis, præconium gloriæ præcedentis.Nam vniuscuiusque casus tanto maioris est criminis, quanto prius quam caderet, maioris potuit esse virtutis.e Idem;Incassum bonum agitur,si ante terminum vitæ deseratur; quia & frustra currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit. f Idem in pastorali; Si quod videtur, bonum gerendum sollicita intentione non crescit,etiam quod fuerat bene gestum, decrescit. g Idem;Qui fortiori studio intẽderit, retrospicere conuincitur,si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. h Idem:super Ezechielem;Sicut qui à fide recedit,apostata est,ita qui ad peruersum opus, quod deserit,redit, ab omnipotenti Deo absque vlla dubietate apostata deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. i Idem in registro;Minoris excessus est, veritatem non cognoscere,quam in ea agnita non manere. k Avgvstinvs de ciuitate Dei; Audeo dicere, superbis esse vtile cadere in aliquod apertum, manifestumque peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant.Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit,quam sibi placuit quando præsumpsit. l Idem in libro de viduitate: In viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur;qua expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solum capescere nuptias, sed etiam si non nubatur, vel nubere damnabile est. m Idem;Cum quisque non reddit,quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem,quãto minus habet vouendi necessitatem.n Idem;Plane nõ dubitauerim dicere lapsas animas à charitate sãctiore,

b Greg.lib. 21.Moral. c.9.
c Ibidem li. 11.c.7.
d Ibid.lib. 18.c.19.circ. med.
e Ibid. lib.1. c.vlt.in prin.
f Idem Past. cu.p.3.cap.1. admon.35. post med.
g Ibidem admon.28. in fin.
h Idem in Ezech.hom. 9. lõge ante med.
i Idem registr.lib.1. ind.9.c.16.
k Aug.lib. 14.de ciui. Dei,ca.13. in fin.to.5.
l Idem de bo.Viduit. c.9.to.4.
m Ibi.c.11.
n Ibidem.

quæ

quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. [a] Idem in libro de verbis Apostoli: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via retardare, noli retro redire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit, retro redit, qui ad ea relabitur, vnde iam recesserat, deuiat, qui apostatat. [b] Hieron. in Epist. De Dei virgine: Facta es corruptio satanæ: de sponsa Christi, facta es scortũ execrabile: de templo Dei, fanum immunditiæ: de habitaculo Spiritus sancti, tugurium Diaboli: quæ prius incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris, vt stellio. [c] Isid. de Summo bono: Quemadmodum ad virtutem tendentes culmen non à summis inchoant. sed à modicis, vt sic sensim ad altiora pertingant: ita & qui dilabuntur ad vitia, non statim à magnis criminibus incipiunt, sed à modicis assuescunt, & sic ad maxima proruunt. [d] Idem: Multis argumẽtis insidiatur Diabolus eis, qui renuntiant sæculo, vt eis se iterum amori substernant: grauius autem illos concupiscentiis sæculi ferit, quos post renuntiationem ad mundi amorem reduxerit. [e] Bern. in Epist. Habet quidem Christus multos milites, qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem, qui de fuga conuersi, rursus se periculo ingesserint, quod declinauerant, rursusque fugarent hostes, quos fugiebãt. [f] Idem: Beatus es, si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis: væ autem tibi declinando pugnam, perdis enim victoriam simul & coronam. [g] Idem: Si proficere currere est, vbi non proficere ibi & currere desinis: vbi vero non currere est, vbi & deficere incipis: hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. [h] Idem super Cantica: Septies cadit iustus, & septies resurgit, si tamen cadit in die, vt se cadere videat, & cecidisse sciat, & resurgere cupiat, & requirat manum adiuuantis, & dicat: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

a Idem de verb. Apost. ser. 15. in fi. to. 10
b Hieron. Ep. 22. ad Susan. Lap. ante med. to. 9.
c Isid. de sum. bo. li. 2. c. 36. sent. 2.
d Ibid. lib. 3. c. 22. sen. 8.
e Bern. Epi. 1. ad Rober. post med.
f Ibidem prope fin.
g Idem Ep. 253. ad abb. Garin.
h Idem in Cant. ser. 17. ante med.

Capvt XII.

De Consuetudine.

Gregorivs [i] in Homiliis: Vsitata culpa obligat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur enim & labitur: quia vbi diu sponte perstitit, ibi etiam cum noluerit, coacta cadit. [k] Idem super Ezech. Frontem cordis in impudentiã atterit culpa frequens: vt quo crebrius cõmittitur, eo de illa cõmittentis animus minus verecundetur. [l] Idem: in registro: Si prauæ rei aditus antequam diu patescat, nõ clauditur, vsu fit latior, & erit consuetudine licitum, quod ratione & lege, constat esse prohibitum. [m] Glos. Difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. [n] Isid. in synonimis: Assiduitas mores facit, & iugis vsus in naturam se vertit. [o] Idem de Summo bono: Cogitatio praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, & consuetudo necessitatem. [p] Idem: Dum facta quædam non grauia libere, ac sine metu committimus, ad peiora scelera, & horrenda, peccati cõsuetudine labimur. [q] Avgvst. de libero arbitrio: Ratio æstimat luce veritatis, vt recto iudicio subdat maiora maioribus: vsus autem consuetudine commoditatis plerumque inclinatur, vt ea pluris æstimet, quæ veritas minora conuincit. [r] Idem contra Iulianum: Contra istam generalium concupiscentiam, quæ ingenita nobis est per originale peccatum, vehementius vidua, quam virgo: vehementius meretrix, cum casta esse voluerit, quam quæ semper fuit casta confligit: & tanto amplius in ea superanda, voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. * Idem in Glossa super Psalmos: Facilius est retrahi ab ingressu, quam ab arrepto itinere prauæ consuetudinis reuocari. * Ioannes Chrysost. de compunctione cordis: Consuetudini contemnendi dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. [f] Ambros. de officiis: Vsus cito inflectit

i Greg. ho. 31. in Euang. post med.
k Idem in Ezech. hom. 10. longe ante med.
l Idem registr. li. 7. indic. 2. ca. 119.
m Gl. Thren. 3. & Io. 11.
n Isid. in syn. ca. 13.
o Idem de sum. bo. lib. 2. c. 23. sen. 3.
p Ibid. c. 29. sent. 1.
q August. de lib. arb. li. 3. c. 5. post med. to. 1.
r Idem li. 6. con. Iul. Pelag. c. 7. post med. to. 7.
f Amb. off. lib. 1. ca. 20. to. 4.

A naturam. [t] Seneca in Epistola: Mali mala sua, quod malorum vltimum est, amant. Tunc autem consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant: sed etiam placent, & desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerunt vitia mores fiunt.

t Sen. Ep. 39. in fin.

Capvt XIII.

De Obstinatione.

Gregorivs [u] in Moralibus: Praui audire bona patienter nequeunt: & cum vitæ emendationem negligunt, ad verba se obstinatæ responsionis accingũt. [x] Idem: Quos reatus similis sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa cõstipat, vt de facinoribus suis, alterna se inuicem defensione tueantur. [y] Avg. de agone Christiano: Nolentes se si peccauerint corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. [z] Idem de vita Christiana: Fit, vt qui homines non timẽt in delinquendo, in iudicio Deum iudicem sentiant, & vltorẽ. [a] Idem de fide ad Petrum: Obdurate viuit siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum, siue sic de misericordia Dei sperat, vt vsq; in finem vitæ suæ in suorum criminum peruersitate permaneat. * Ioan. Chrysost. in sermonib. Peccare humanum est, permanere autem in peccatis Diabolicũ est. [b] Bern. de consideratione: Quid est cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus: minus non cedit, flagellis duratur: ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula. [c] Idem de præcepto & dispensatione: Elatio contemnentis, & impœnitentis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum leuem simplicis trãsgressionis. [d] Idem: in Epist. ad proprios parentes: O dira abusio! domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi: & hoc ab his, qui in ipso incendio positi sunt, & obstinatissima dementia, ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh dolor! si contemnitis mortem vestrã, cur appetitis & meam? [e] Idem in sermonib. Nonnulli dura ceruice, & attrita sunt fronte, vt quo magis eis cõpatimur, tanto magis nostra & compassione, & patientia abutantur. [f] Idem: Putas ne filium Dei reputat Iesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur cõminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit? Nonne is si fateatur se nosse Deum, factis eum negat? porro fides sine operibus mortua est. * Idem: Qui imperium dedit ne peccaremus, pœnitentibus statuit, vt confiterentur. Excluditur itaq; digne à regno Dei omnis qui peccat: sed qui post peccatum labitur in contemptum. [g] Glossa: Carnale est cadere, sed lapideum est iacere.

u Greg. lib. 10. Mor. ca. 3. in prin.
x Ibid. li. 33. cap. 24. post med.
y Aug. de ago. Christ. cap. 31. to. 3.
z Idem de vita Chris. ca. 3. tom. 9.
a Idem de fide ad Pet. c. 3. post med.
b Bern. de consid. li. 1. ante med.
c Idem de præcep. & dispens. ante med.
d Idem Ep. 111. circa med.
e Idem ser. 2. de resur. Dom. ante med.
f Ibid. ser. 1. in octaua Pascha, ante med.
g Gl. Matt. 14.

Capvt XIV.

De Desperatione.

Gregorivs [h] in registro: Diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc quod quisque prædicat, torqueri mœstitia. [i] Idem in Moralib. Præsumptio virtutis propriæ tanto grauius in desperatione est: quanto lõgius ab humilitate. [k] Idem: Graui desperationis telo mens percutitur, cum supernæ iræ tribulationib. premitur, & linguarum foris opprobriis vrgetur. [l] Idem: Clausis oculis cordis, eo ea præcipitatur in infimis, quo obscuratur à summis: & tanto securius mala temporalia penetrat, quanto durius bona æterna desperat. [m] Idem: Deus hominem quem benigne condidit, iniq; non spernit. Pensandum est igitur, quanti periculi transacta munera cernere, & futura desperare. Idem: Plerumq; congruit. Infra capite de arguitione. [n] Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Vtrumque periculosum est, &

h Greg. registr. li. 7. indic. 2. c. 111. ante med.
i Idem lib. 22. Mor. c. 5. cir. fin.
k Idem præfat. in expos. Iob c. 3. cir. fin.
l Ibid. l. 26. c. 8 in fin.
m Ibid. c. 16.
n Chrysost. hom. 10. de pœnit. ante med. to. 5.

confidentia peruersa,& desperatio. Nam confidentia nimia stantem euertit,& desperatio post lapsum, non permittit exsurgere. IDEM: Diabolus non aliunde. Supra li. 1. De dæmonibus. [a] AVGVSTINVS de pœnitentia: Qui de Deo non præsumit veniam, non animaduertit, plus peccato suo posse Dei clementiam. IDEM: Inter spem, & desperationem. Infra in capite de morte. [b] ISIDORVS in synonymis: Non desperes de salute, si ad meliora conuerteris: qui enim veniam de peccato desperat, plus se desperatione, quam commisso scelere damnat. Desperatio namque auget peccatum, & peior est omni peccato.

a Aug. de pœnit. cap. 5. post med. tom 4.
b Isid. in synon. cap. 1. post med.

CAPVT XV.

De Dilatione.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Sæpe accelerandi boni tarditas consilium putatur: & cum expectatur, vt ex tardatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. [d] AVGVSTINVS de confessionibus: Non erat quid responderem tibi Domine, dicenti mihi: Surge, qui dormis, & exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti te vera dicere non erat omnino, quid responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta,& somnolenta. Ecce modo, sine modo, sine paululum. Sed modo & modo, non habebat modũ, & sine paululum in longum ibat. [e] IDEM de verbis Domini: Scio ego,& mecum omnis homo, qui paulo attentius considerauit, neminem Deum timentem, sub verbis eius non se corrigere, nisi putat, quia plus habeat viuere: & hæc ipsa res est, quæ multos occidit, cum dicunt cras cras,& subito ostium clauditur. Remanebunt foris cum voce cornina, quia non habent gemitum columbinum. Cras cras vox corui est. [f] IDEM de ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis, male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdem ipsis metuit: ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant atque auertant à fide: non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. [g] IDEM de pœnitentia: Quoniam multa sunt, quæ impediunt languentem, & retrahunt: periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. [h] IDEM: Purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: Hic autem ignis & si æternus non sit, miro modo est grauis: excellit enim omnem pœnam quam vnquam quis passus est in hac vita. [i] BERNARDVS super Cantica: Instar solis vrentis, desiderij ardor peregrinantem in corpore animam decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem impatientem facit repulsa, & excruciat amantem dilatio. [k] IDEM de contemptu: Nunquid in die iudicij miseri dicere incipient: Modo Domine ecce modo, sine paululum? sic enim nunc dissimulant infelices, & modo & modo non habent modum,& sine paululum in longum vadit. [l] IDEM: Clama ad Deum anima mea: trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus: alioquin quando eum remorando, tepescendo, pausando consequi speras? exultabit vt gigas ad currendam viam. Hilarem sine dubio diligit secutorem.

c Greg. lib. 32. Mor. c. 17. longe post med.
d Aug. conf. lib. 8. cap. 5. tom. 1.
e Idem de verb. Dom. ser. 16. post med. tom. 10.
f Idem de ciu. Dei. li. 1. c. 9. ante med. tom. 5.
g Idem de pœnit. c. 17. tom. 4.
h Ibid. c. 18.
i Bern. ser. 28. in Cant. prope fin.
k Idem de clam. sup. Ecce nos, post med.
l Ibid. multo ante.

CAPVT XVI.

De Voluptate.

GREGORIVS [m] in Moralibus: Qui nunc male se in voluptatibus dilatat, eum post in suppliciis pœna coangustat. [n] IDEM in registro: Si pro luxu animi, atque voluptate carnis, dominico die quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec dominico die prohibemus. [o] HIERONYMVS in Epistola: Miseriæ deliciis, & deliciæ miseriis commutantur. In nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. [p] IDEM: Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus quis, & futuris fruatur bonis: vt hic ventrem, ibi mentem impleat: vt de deliciis transeat ad delicias: vt in vtroque sæculo primus sit: vt in cœlo, & in terra appareat gloriosus. [q] BERNARDVS de contemptu: Nunc & trahit sua quemque voluptas,& odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem: quorum damnatio certa est. [r] BOETIVS de consolatione: Tristes esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos explicare possent, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lasciuiam festinat intentio. [s] Inter linearis: Nihil voluptuosum, nihil suaue placet Deo: sed quod habet aliquid mordacitatis & seueritatis, vnde pascha cum amaritudinibus manducatur. [t] GLOSSA: Voluptas insatiabilis est, & habita famem non satietatem parit. [u] SENECA in Epistola: Voluptates præcipue exturba,& inuisissimas habe, latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strãgulent. Multa lib. 2. in c. de luxuria.

m Greg. lib. 14. Mor. c. 4. cir. fin.
n Idem regist. lib. 11. ind. 6. c. 3. vltr. med.
o Hier. ad Pamn. Ep. 50. in fin. tom. 2.
p Idem Ep. 34. ad Iulian. vers. fin.
q Bern. de clam. sup. Ecce nos ante med.
r Boët. de consol. phil. lib. 3. prope fin. 10. 7.
s Interli. Gl. Leuit. 2.
t Glos. ord. Osee. 4.
u Sen. Ep. 51. in fin.

CAPVT XVII.

De Carnalitate.

GREGORIVS in * homiliis: Vnde caro ad tempus suauiter viuit, inde spiritus in æternum interit. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Quid impinguas, dic mihi, corpus? nunquid enim immolare te habemus? nunquid apponere mensæ? [x] BERNARDVS de contemptu: Nonnulli cum spiritu cœperint, heu carne consumantur. [y] IDEM: Hodie filij hominum animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio: neque enim peccare metuunt, sed puniri: nec virtuti cordis datur opera, sed valetudini corporis, immo & voluptati. [z] IDEM super Cantica: Tu tibimetipsi dispensas misertus tui: suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio: vereor tibi illudi sub tegmine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit, non prætermittas. [a] IDEM: Quid vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores, & corruptores animorũ? Hippocrates,& sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli perdere. Quemnam vos è duobus magistrum eligitis? At manifestũ se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, illud pectori, vel stomacho nocet. Profecto vnusquisque quod à suo magistro didicit, hoc in medium profert. [b] IDEM in apologia: Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit, talis misericordia crudelitate plena est: quia videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Quæ etenim charitas est carnem diligere,& negligere spiritum? Quæ discretio totum dare corpori,& animæ nihil? Qualis misericordia ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro huiusmodi misericordia speret se consequi misericordiam. * IDEM in Epistola: Quicunque in carne sunt, siue præter habitum, siue in habitu religionis, si verax est, immo quia verax est Apostolus, Deo placere non possunt: multum enim citra perfectũ proficit, immo infra imperfectum deficit, cuius gula Deus est. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. [c] IDEM in sermonibus: Filij hominum vsque quo graui corde, & pingui corpore? vt quid diligitis vanitatem, & veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis saturitas ventris, aut ante mortem vos deserent, aut vos in morte illas deseritis: quoniam (inquit) Sanctus, cum interierit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. [d] SENECA in Epistola: Cum tibi feliciter sagina cesserit, & tori creuerint, nec vires vnquam opimi bouis, nec pondus æquabis. Adiice nunc, quod maiore sarcina animus eliditur,& minus agilis est. [e] IDEM: Stringe corpus,& animo laxa locum, multa sequuntur incommoda corporis deditos curæ. [f] IDEM: Fateor insitam esse nobis

x Bern. de clam. sup. Ecce nos ante med.
y Ibid. post med.
z Idem in Can. ser. 30. in fin.
a Ibidem multo ante.
b Idem in Apolog. ad Gul. abb. post med.
c Idem ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei esca. &c.
d Sen. Ep. 15. ante med.
e Ibid. paulo post.
f Idem ep. 14. in princ.

corporis nostri charitatem: fateor nos huius gerere tutelam:non nego indulgendum, illi seruiendum nego. Multis seruit, qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet,qui ad illud omnia refert. [a] IDEM:Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus viuere debeamus, sed tanquam non possimus sine corpore.

a Ibid.conseq.

CAPVT. XVIII.

De Prosperitate.

GREGORIVS [b] in Moralibus; Sancti viri omnem præsentis vitæ copiam,inopiam deputant:quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum quærit. [c] IDEM: Quamuis quolibet in loco positi,cogitando,loquendo,agendo peccemus:tunc tamen per tria hæc animus effrænatius rapitur,cum mundi huius subleuatur prosperitate. [d] IDEM: Non est census in crimine,sed affectus.Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt. [e] IDEM:Solet rerum abundantia tanto magis à diuino timore mentem soluere, quanto magis hanc exigit diuersa cogitare.Nam dum foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. [f] IDEM:Qui transeuntia amplectitur, eo ipso ad decursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. [g] IDEM: Multos sua peius felicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoque illos inopinatus hostis grauius percutit, quo longo quietis vsu negligentes inuenit. [h] IDEM super Ezechielem: Abundantia superbiæ vicina est. [i] IDEM:Qui à Deo auertitur,& prosperatur, tanto perditionis fit proximus,quanto à zelo disciplinæ inuenitur alienus. [k] IDEM in registro: Libere nobis non debet dari donum Dei, quod delectationem sui separat ab amore Dei:ne data danti præferamus,& dum bona percipimus etiam mali, vnde crescere in eius amore debuimus,inde à timore illius disiungamur. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Ipsa felicitas mundialium rerum, satis magnum impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam. [l] IDEM:Qui vult Deum amare,necesse est vt odiat diuitias: qui autem voluerit amare diuitias, necesse est vt odiat Deum. [m] IDEM super Ioannem:Non accuso domos habentes,& agros,& pecunias,& mancipia:sed cum cautela hæc possideri volo,& cum decentia.Quod est cum decentia,nisi vt more dominorum & non seruorum possideant ea, & non possideantur ab eis, vt vtantur eis, & non abutantur? [n] ISIDORVS in synonimis:Diuitiæ nunquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat. [o] AVGVSTINVS in epistola: Fallax in transitoriis suauitas,& infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas:initium sine prouidentia, & finis cum pœnitentia. [p] IDEM: Vtaris hoc mundo tanquam non vtens, vt ex bonis eius bona facias, & non malus fias: quia & ipsa bona sunt, & à Deo bona sunt,nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omnium cœlestium, atque terrestrium potestatem. Sed ne putentur mala,dantur,& bonis:ne putentur magna,vel summa bona, dantur & malis. Itemque auferuntur & ista bonis,vt probentur:& malis,vt crucientur. [q] IDEM super Lucã: Amor rerum terrenarũ viscus est pennarũ spiritualium. [r] IDEM de verbis Apostoli:Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum,malus Dominus,proditor seruus, aurum nemo tutus habet,nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras quæritur, per tenebras custoditur. [s] IDEM:Aurum præbet misericordiæ materiam, apud bonos animos, & nouo genere lucri, tunc magis prodest,quando contemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur,quoniam mala est eius rei possessio,cuius abdicatio fructuosa. [t] IDEM de moribus Ecclesiæ:Multo enim mirabilius non inhærere diuitiis, quamvis possideas,quam omnino eas non possidere. [u] AMBROSIVS in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluant,nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si mecum esse post mortem non possunt?hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. * BERNARDVS in epistola:Bona temporalia sunt, si non amantur vt illicita: siue autem amentur siue non amentur, non multum expediunt: quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subuertunt. [x] IDEM in sermonibus: Diuitiarum amor insatiabilis. Longe enim amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret vsu suo:vtpote quarum acquisitio quidem laboris,possessio vero timoris, amissio plena doloris inuenitur. [y] IDEM: Filij Adam, genus auarum, & ambitiosum,audire.Quid vobis cum terrenis diuitiis, & gloria temporali,quæ nec veræ,nec vestræ sunt? Aurum enim & argentum nonne terra est rubra,& alba, quam solus error hominũ facit,magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc,tollite ea vobiscum.Sed homo cum interierit non sumet omnia,neque descendet cum eo gloria eius. * IDEM: Fallax felicitas est maior infelicitas. [z] SENECA in epistola: Res est inquieta felicitas.

b Greg. lib. 22.Mor. c.2. ante med.
c Ibid. lib. 5.cap.8.in princ.
d Ibid. li.10. cap.17. non longe à prin.
e Ibid.lib.1. cap.4.circa med.
f Ibid.lib.8. c.24. in fin.
g Ibid. li.31. cap.17.circa med.
h Idem in Ezechi.hom. 19.post med.
i Ibid.homil. 12.cir. med.
k Idem regist.lib.9. ind.4.c.25. circ. fin.
l Chrysost. oper. imp. hom.16. parum à princ. tom.2.
m Idem in Ioan.hom. 18.post med. tom. 3.
n Isidor. in syno. c.vlt. ante med.
o Aug.epi. 81.ad Lar. tom. 2.
p Idem epi. 70 ad Bon. post med.
q Idem de verb.Dom. ser.33. post med.tom.10. & Gloss. in ps.120.
r Idem ser. 28. de verb. Apost. ante med.tom.10.
s Ibidem paulo post.
t Idem de morib. Eccles.lib.1. c.23.tom.1.
u Amb. de Nabute.c.6. tom.1.
x Bern.ser. de conuers. ad clericos cap. 12.
y Idem ser. 4.in aduen. cir. princ.
z Sen. epist. 36. circa princip.

CAPVT XIX.

De Consolatione.

GREGORIVS [a] in pastorali: Offerenda est eis consolatio, quos caminus paupertatis excoquit:atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit. IDEM: Habet hoc prauorũ. Infra cap. de malitia. IDEM: Mens in qua. Infra libr.4.de feruore. [b] HIERONYMVS in epistola: Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos sequi in virtutibus debeamus. * BERNARDVS in epistola: Si caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt,carnalibus profecto consolationibus,spiritales sociari impossibile est. IDEM: Funes ceciderunt. Infra lib.4.de gustu. [c] IDEM in apologia: Fusi sumus exterius & de regno Dei,quod intra nos est,relictis veris, ac perennibus bonis, foris quærimus vanam consolationem de vanitatibus, & insaniis falsis, ac iam religionis antiquæ non solum virtutem amisimus, sed nec speciem retinemus. [d] IDEM super, Qui habitat:Si vis habere ministerium angelorum,fuge consolationes sæculi, & tentationibus resiste diaboli: renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. [e] IDEM: in sermonibus: Vilis est & ad nihilum vtilis mundi consolatio,& quod magis est metuendum,etiam veræ ac salubris consolationis est impedimentum. [f] IDEM:Cuius ad alias consolationes mens inhiat, & non penitus renuit consolari in caducis, & transitoriis:ipse sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis:qui si digna deuotione,pleno affectu, desiderio vehementi petere,quærere,pulsare satagaret,sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. IDEM: Alios quoque lugentes. Supra lib.2. in cap. de beatitudine.

a Gregor. Past. cu.p.3. c.1.admon. 3. ante med.
b Hieron. epi.14. ad Celant. ante med.tom.1.
c Bern. apolog.ad Gul. abb. post med.
d Idem ser. 4.in psal. Qui habitat ante med.
e Idem ser. 4. in Vigil. Natal. Do.
f Idem declam. sup. Ecce nos, post med.

CAPVT XX.

De Ornatu.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Praui cum tegendis membris vestiméta quærunt,non solũ quæ tegãt, sed etiam quæ excolant,expetunt:& contra torporé frigoris non solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiã:quæ per mollitiem delectent,& non solũ quæ per mollitiem tactum mulceant,sed etiam quæ per colorem oculos seducant. * IOANNES Chrysostomus de cõpunctione:Nos omne tempus vitæ nostræ consumimus expoliantes dominam,& adornantes ancillã diuersis ornatibus. * AVGVSTINVS super Matthæum: Qui immoderato cultu corporis atque vestitus,vel cęterarum rerũ nitore præfulget,facile cõuincitur rebus ipsis,pompa rũ sæculi esse sectator. [h] IDEM de Doctrina Christiana:

g Greg.lib. 20. Moral. cap.15. ante med.
h Aug. de Doct. Chri. lib.4.c.21. post med. tom.3. ex Ambros. de Virg.lib.1. ante med. tom. 4.

Quem iudicem mulier veriorem requirimus deformitatis tuæ, quam te ipsam quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam oris habitura? [a] IDEM: AVGVSTINVS de Doctrina Christiana, loquens de fuco mulierum: Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur.[b] IDEM de Doctrina Christiana: Monentis Apostoli vox est: Expurgate vetus fermentum, &c. In azimis sinceritatis, &c. Num sinceritas perseuerat & veritas, quando quæ sincera sunt, polluuntur, & colorum adulterinis fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dixit: Non potes facere capillum vnum album aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiorem audaci conatu, & sacrilego contemptu? Crines tuos inficis, malo præsagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auspicaris. [c] HIERONYMVS in epistola: Crimen est caput post chrismatis sanctificationem, aut croci aut alterius pigmenti fuco vel puluere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel cuiuscumque terrenæ creaturæ specie comi, quòd iam cœlestis ornatus splendore refulget. [d] IDEM: Quid facit in facie Christiana purpurissus, & cerussa, quorum alterum ruborem genarum labiorumque mentitur, alterum candorem oris, & colli ignis iuuenum fomenta libidinum, impudicitiæ mentis indicia. *Et infra*: Ornatus iste non Domini est, velamen illud Antichristi est. [e] IDEM: Qua fiducia erigit ad cœlum vultus, quos conditor non agnoscit? AMBROSIVS: Quo vult audiri? Infra lib. 4. de simplicitate. [f] CYPRIANVS in epistola: Fugiant castæ virgines, & pudicæ incestarum cultus, & habitum impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat, hoc denotat. Sericum & purpuram indutæ Christum induere non possunt: auro, & margaritis, & monilibus adornatæ, ornamenta cordis, ac pectoris perdiderunt.[g] IDEM: Parem se in omnibus integritas virginea præstet nec bonum cordis, corporis cultus infamet. Quid enim ornata virgo, quid compta procedit, quasi maritum habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est, ne periculum sui appetat, quæ ad meliora, & diuina se seruat. [h] BERNARDVS in epistola: Filiæ Babylonis, quarum vere gloria in confusione induuntur purpura, & bysso, & subinde conscientia pannosa iacet, fulgent monilibus, & moribus sordent. [i] IDEM in apologia: Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quidquid foris apparet vitiosum. Vanum enim cor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior superfluitas, interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta mollitiem animi indicant: non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Multa supra lib. 1. de monialibus, & coniugatis.

a Ibid. paulo post ex eod. Ambr. loco.
b Ibid. ante, ex Cypriano lib. de discip. & habitu Virg. cap. 7. tom. 2.
c Hieron. epi. 14. ad Maur. fil. circa med. tom. 9.
d Idem epi. 10. ad Fur. ante med. tom. 1.
e Ibid. consequ.
f Cypr. de discip. & habitu Vir. c. 6. tom. 2.
g Ibid. c. 3.
h Bern. epi. 113. ad Sop. Virg. circa med.
i Idem in Apolog. ad Gul. abb. post med.

CAPVT XXI.

De Ingratitudine.

GREGORIVS [k] in registro, de Imperatore Mauritio: Valde mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui & ei omnia tribuit, & dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Omne bonum quod non ex amore ipsius boni faciunt homines, ingratum est ante Deum.[l] AVGVSTINVS de viduitate: Multi habent multa dona, & Deum nesciendo, à quo habent, impia vanitate iactantur. Nemo autem est donis Dei beatus, qui donāti extiterit ingratus.[m] IDEM de pœnitentia: Ingratus extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. [n] IDEM de spiritu, & litera: Erit anima ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, præcipueque iustitiam.[o] BERNARDVS super, Qui habitat: Confitenti humiliter, & deuote gratias agenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis inuenitur in modico, iure constituitur super multa. Sicut è contrario accipien-

k Greg. regist. lib. 2. indic. 11. cap. 103.
l Aug. de viduit. bo. c. 16. tom. 4.
m Idem de vera & fal. pœnit. c. 14. to. eodem.
n Idem de spir. & lit. c. 11. tom. 3.
o Bern. ser. 4. in ps. Qui habitat, in princ.

A dis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. [p] IDEM super Cantica: Ingratus reputabitur cum discussio venerit, qui non poterit dicere cum Dauid: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. [q] IDEM: Nunquid non perit, quod datur ingrato? Ingratitudo enim inimica est gratiæ, perditio animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. [r] IDEM: Ingratitudo ventus est vrens, fontem siccans pietatis, torrentē misericordiæ, & fluenta omnis gratiæ. IDEM: Quid est cor durum? capite de obstinatione. IDEM: Absque confessione. Supra lib. 1. de confessione. [s] IDEM in sermone: Ingratitudo vias obstruit gratiæ, & vbi fuerit illa gratia accessum non inuenit, locum non habet. Hinc mihi, charissimi, dolor continuus est, multaque tristitia cordi meo, quod nonnullos

B tam pronos ad leuitatem, ad risum, ad verba otiosa & scurrilia video: vt pertimescam valde, ne forte plus quam expediat diuinæ misericordiæ immemores, & ingrati: super tam multis beneficiis suis, aliquando desérantur à gratia, quam non habent vt gratiam. [t] IDEM: Omnino nos sola à profectu conuersationis impedit ingratitudo nostra: dum quodammodo perditum reputans qui dedit, quod ingratus accepit: cauet sibi de cætero ne tanto plura amitteret, quanto plura ingrato conferret. [u] SENECA in epistola: Quisquis de accipiendo semper cogitat, oblitus accepti est: nec vllum habet malum cupiditas maius, quam quod ingrata est.

p Idem ser. 1. in Cant. post med.
q Ibidem ser. 51. post med.
r Ibid. consequ.
s Idem ser. 2. de septem misericordiis, circa princ.
t Idem ser. cont. ingratitud. prope fin.
u Sen. epi. 73. statim à princ.

CAPVT XXII.

De Discordia.

C

GREGORIVS [x] in registro: Dubium non est, bonos prauorum odia sustinere, diuinisque intentos operibus, peruersorum aduersitatibus lacerari. [y] IDEM: Quoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisque dissentit ab altero, dispendiis potius quam vtilitatibus aditus reseratur.[z] IDEM: Mihi inimicitiam facio, si fratrum meorum iura perturbo.[a] IDEM: Discordia consueuit scādala generare.[b] IDEM in Moralibus: Solet inter fratres maior substātia, discordiæ fieri grauioris causa. [c] IDEM: Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa nos contristet: dum & ruente eo

D quosdam bene erigi credimus, & proficiente eo plerosque iniuste opprimi formidamus. [d] IDEM in pastorali: Discordes, etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex vnitate charitatis oriuntur.[e] IDEM: Sæpe dum quosdā maior scientia erigit, à cæterorum societate disiungit: & quasi quo plus sapiunt, eo à concordiæ virtute desipiunt. [f] IDEM in dialogis: Prauis moribus semper grauis est vita bonorum. [g] IDEM in homiliis: Quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Caïn malitia non exercuit. [h] HIERONYMVS in epistola: Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquē velle lædere, vel odisse: Nihil tam probabile, quā omnes amare. [i] IDEM in homiliis: Quo modo concordia paruæ res

E crescunt, sic discordia maximæ collabuntur. Simile in Glossa. Eccle. 1. [k] IDEM in originali super Michæam: Vbique insidiæ, vbique fraudulentia, innoxius sanguis effunditur præ auaritia, & libidine germanitas ignoratur. [l] AVGVSTINVS de Verbis Domini: Non poterit habere concordiā cum Christo, qui discors voluerit esse cū Christiano.[m] IDEM: Quid tibi cōmune cum discordia Christiane? quid simultates amas, quæ Deo tuo non placent. In initio namque inimicitias in protoplastum, dum serpens exerit, interficitur: dum homini inuidet, ipse prosternitur: dum Adam cupit decipere, ipse primitus iugulatur.[n] IDEM in epistola: Facile est atque procliue malos odisse, quia mali sunt, rarum autem & piū, eosdem diligere, quia homines, vt in vno eodemque simul & culpam improbes, & naturā probes. [o] IDEM de confessione:

x Greg. regist. li. 6. indic. 15. c. 166.
y Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 78.
z Ibid. lib. 2. ind. 10. c. 37. cir. fin.
a Ibid. cap. 3. circ. fin.
b Idem lib. 1. Mor. cap. 4. circ. fin.
c Ibid. lib. 22. c. 6. non longe à prin.
d Idem pastor. cur. p. 3. c. 1. admon. 24. non longe à princ.
e Ibid. admon. 23. non multum à princ.
f Idem lib. 2. Dial. c. 3. ante med.
g Idem homil. 38. in Euang. ante med.
h Hieron. epi. 14. ad Maur. fil. post med. tom. 9.
i Idem in Matt. c. 12. ante med. tom. 6.
k Idem in Mich. lib. 2. c. 7. tom. 5.
l Augu. de verb. Dom. ser. 56. prope fin. tom. 10.
m Ibid.
n Idem epi. 53. ad Maced. aliquantulum à prin. tom. 2.
o Idem conf.

confessione: Sicut amici adulantes peruertunt, sic & inimici litigantes plerumque corrigunt. [a] AMBROSIVS de virginitate: Quot homines, tot sententiæ. [b] ISIDORVS in synonimis; Odium à regno Dei separat, à cœlo subtrahit, à paradiso eiicit: nec passione adimitur, nec martyrio expiatur. [c] IDEM de summo bono: Amicitia in rebus tantum bonis habenda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici, sed inimici existunt. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermone: Zelantur mansuetum inuidi, modestum superbi, probum improbi, mitem tumidi, inimica æmulatione lacessunt. [d] IDEM super Matthæum: Malos qui monet, offendit; incurrit odium, qui arguit criminosos. IDEM: Inimicus manifestus. Infra de simulatione. IDEM: Si inimicitiæ semel. Infra de crudelitate. [e] BERNARDVS in epistola: Veritas nonnunquam odium & discordiam parit. [f] IDEM super Cantica: Oratio peccatoris execrabilis erit, frustra quoque offert munus suum ad altare, qui conscius est sibi, quod frater suus habet aliquid aduersum se. Denique non respexit Dominus ad Caïn munera, eo quod non recte ambularet cum fratre suo. [g] GLOSSA: In perpetuum cum Caïn damnabitur, qui hoc genere homicidij tenetur, vt discordet à fratribus. Ibidem; Omnis homicida est, qui vel ferro percutit, vel odio insequitur. [h] BOETIVS de consolatione: Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus? Multa supra lib. 2. de ira.

a Amb. de virgin. li. 2. vers. fin. tom. 4.
b Isidor. in synon. cap. 8. in fin.
c Idem de sum. bo. li. 3. c. 31. sent. 1.
d Chrys. ex variis locis in Matth. homil. 16. circa med. tom. 2.
e Bern. epi. 78. ad Suger. post med.
f Idem ser. 71. in Cant. post med.
g Gloss. 1. Ioan. 3.
h Boët. de cons. phil. lib. 3. prosa 5. in fin.

CAPVT XXIII.

De Malitia.

GREGORIVS [i] in dialogis: Sunt nonnulli, qui idcirco bona facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono, quod faciunt, sed laude boni, qua cæteros premunt. [k] IDEM: Malitia remanentium meretur, vt hi qui prodesse poterant, festine subtrahantur, & cum mundi finis appropinquat, electi tolluntur, ne deteriora videant. [l] IDEM in Moralibus: Iniquorum hominum mentes cum quædam à proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui equuleo torquentur, & grauem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in aliis tabescendo vident. [m] IDEM: Ab omnipotenti munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. [n] IDEM: Habet hoc prauorum malitia, vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris vtitur, si falsis vocibus, & vita corripientis inquinetur. [o] IDEM: Mens praua semper in laboribus est: quia aut molitur praua quæ inferat, aut metuit, ne sibi ab aliis inferantur. [p] IDEM in pastorali: Frustra indignatio, clamor, & blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitiæ ramus inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice reseruatur. [q] AMBROSIVS de fuga sæculi: Vbi inimicitiæ sunt, ibi discordia est, nocendique studium; vbi nocendi studium, ibi ponitur malitia. [r] AVGVSTINVS in sermone: Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur: quia à Domino Deo sibi dari vult omnia, & non vult de his, quæ possidere videtur offerre. [s] HIERONYMVS in originali super Oseam: Prudentia absque bonitate malitia est: & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. [t] BERNARDVS de amore Dei: Malitia est sapor mali. * IDEM in sermonibus: Alius supra se ambulat in magnis, & mirabilibus: alius extra se inutili curiositate vagatur: alius sub se in carne ambulat, & non potest placere Deo: alius contra se diligens iniquitatem, & odio habens animam suam. Omnis enim qui sæuit in proximum, magis lædit seipsum, eo quod longe peius sit inferre violentiam, quam sufferre.

i Greg. li. 1. Dial. c. 10. circ. med.
k Ibidem lib. 4. c. 37. circ. fin.
l Idem lib. 6. Moral. cap. 3. circ. med.
m Ibidem li. 22. c. 8.
n Ibid. lib. 10. cap. 3.
o Ibid. lib. 12. cap. 21. prope prin.
p Idem Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 10. post med.
q Ambr. de fuga sæcu. cap. 7. post med. tom. 1.
r Aug. ser. 219. de temp. post med. tom. 10.
s Hieron. in Ose. lib. 2. cap. 7. tom. 5.
t Bern. in Cant. serm. 85. post med.

CAPVT XXIV.

De Crudelitate.

GREGORIVS [u] in registro: Valde iniquum est, vt qui te plus amauerunt, ipsi te sine causa atrociorem contra se sentiant. [x] IDEM in Moralibus: Plerumque dissoluta remissio quasi mansuetudo, ac pietas reputatur, & dum plus quam decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter reseruantur. [y] AVGVSTINVS in epistola: Molestus est, & crudelis videtur medicus furenti frenetico, & pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. [z] IDEM: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. [a] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Sicut oleum non vtique parit lapis, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vltra eleemosyna est, quod tale est. [b] IDEM: Cum nos ignoremus esurientem Christum, ignorabit nos, & ipse misericordia indigentes: & iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. * BERNARDVS super, Qui habitat: Quantum ego compatiar, & si quid solatij possem impendere, quam libenter id facerem, nouit ille quem nihil latet. Verumtamen si de pœnarum diminutione solatium præbere voluero, crudelis, & immisericors ero: quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: siquidem modica seminis detractio, non modicum est messis detrimentum, [c] SENECA in epistola: Quid opponitur clementiæ, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quam atrocitas animi in pœnis exigendis. Crudeles enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent.

u Greg. registr. lib. 11. ind. 7. c. 16.
x Idem lib. 32. Mora. c. 17. longe post med.
y Aug. epi. 50. ad Bonif. longissime ante med. tom. 2.
z Ibid. post med.
a Chrysost. hom. 12. in Io. prop. fin.
b Vltima verba huius auctoritatis Bernardi reperiuntur in præfatione super: Qui habitat.
c Sen. de Clementia, li. 2. c. 4.

CAPVT XXV.

De Simulatione.

GREGORIVS [d] in Moralibus: Omnis hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans iustorum sibi laudem atripit, alienum est profecto, quod tollit [e] IDEM: Omnes hypocritæ dum bonorum vitam simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatē sanctæ actionis non habēt. [f] IDEM in pastorali; Inter hypocritas iure deputatur, qui ex simulatione disciplinæ ministeriū regiminis vertit in vsum dominationis. [g] HIERONYMVS in epistola: Fictam humilitatem fugiens, illam sectare, quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua nō sit superbia inclusa. Multi enim huius virtutis vmbrā, veritatem pauci sequuntur. Perfacile est aliquē vestem habere contemptam, salutare submissius, manus, & genua deosculari, inclinato in terram capite, oculisque deiectis humilitatem, ac mansuetudinem polliceri, lenta voce, tenuique sermones infringere, suspirare crebrius, & ad omne verbum peccatorē, ac miserum se clamare. Sed si vel leui sermone offensus fuerit, cōtinuo videbis attollere supercilium, leuare ceruicem, & delicatū illum oris sonum, insano clamore repente mutare. [h] IDEM: Sancta magis esse, quam videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sis, & duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, & quod non habeas simulare. * IDEM in originali super Matthæum: Nunc rara fides est, aliud in labiis, aliud in corde versatur, venenum animæ linguæ mella contegunt. [i] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Dic hypocrita si bonum est esse malum, vt quid non vis apparere, quod es? Si autē melius est bonū esse, vt quid non vis esse quod vis apparere? [k] IDEM: Inimicus manifestus melior est, quam amicus fictus. Ille dum timetur, facile vitatur; iste dū nō cognoscitur, prævalet.

d Greg. lib. 5. Mor. cap. 16.
e Ibid lib. 31 cap. 5. paululum à princ.
f Idem Past. cu. 2. c. 6. post med.
g Hieron. epi. 1. ad Demet. tom. 9.
h Idem epi. 14 ad Maurit. fil. post med. to. eod.
i Chrysost. oper. imp. hom. 45. circa prin. to. 2.
k Ibid. homil. 42. ante med.

ualet. IDEM: Osculum pacis. Supra lib. 2. de ira. [a] ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. [b] IDEM: Per aduersa magis, quã per prospera comprobatur, si Deus & proximus vere diligatur: quia dum aduersa prouenerint, tunc amicus fraudulentus detegitur. IDEM: Qui crucem portat. Infra lib. 4. de cruce spirituali. [c] AVGVSTINVS de virginitate: Simulatio humilitatis maior superbia est. IDEM: Simulatio dicit. Supra lib. 2. de conflictu.* IDEM super Matthæum: Malus spiritus, spiritus stultitiæ: alter peior simulatio sapientiæ. Spiritus malus, spiritus erroris: alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus temeritatis: alter peior simulatio consilij. Spiritus malus, spiritus ignauiæ: alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus, spiritus ignorãtiæ: alter peior simulatio scientiæ. Spiritus malus, spiritus impietatis: alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus, spiritus elationis: alter peior simulatio timoris. IDEM: Cautus sit pœnitens. Supra lib. 1. de confessione. [d] BERNARDVS super Cantica: Intendere quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritæ planè animæ est: cuius, etsi vna facies decora videtur, quod ad Deum qualicunque intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, & magis per totũ ingerit fœditatem. [e] IDEM: Minus semper malitia palã nocuit, nec vnquam bonus, nisi simulatione boni deceptus est.* IDEM in epistola: Nemo magis iram meretur, quam amicum simulans inimicus. [f] IDEM: Non dicit hypocrita, gloria mea testimoniũ conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundum faciem, verbo, vultu, & habitu simulatorio, eludat opinioni, sed non eius, qui scrutatur renes, & corda, fallit vel euadit iudicium. GLOSSA: Ita iusta est. Infra lib. 4. de zelo bono. [g] SENECA in epistola: Omnia vitia in aperto leuiora sunt. Morbi quoq; tunc ad sanitatẽ inclinant, cum ex abdito erumpunt, atque vim suam proferunt. Auaritiam itaque & ambitionem, &c. Mala mentis humanæ, tunc perniciosissima scias esse, cum simulata sanctitate subsistunt.

[a] Isid. de sum. bon. lib. 3. cap 29. sent. 2.
[b] Ibidem sent. 3.
[c] Aug. de virg. sanc. cap. 43. to. 6.
[d] Bern. in Cant. ser. 40. cir. med.
[e] Idem serm. 66 non longe à princ.
[f] Idem epi. 42. ad Hier. Senõ. Archi. post med.
[g] Sen. epist. 57. post med.

CAPVT XXVI.

De Familiaritate.

GREGORIVS [h] in dialogis: Qui corpus suum continentiæ dedicant, habitare cum fœminis non præsumant: ne ruina menti tanto repentina subrepat, quanto ad hoc quod male concupiscitur, etiã præsentiæ concupitæ formæ famulatur. [i] IDEM in registro: Legitur, quod Beatus Augustinus, nec cum sorore habitare cõsenserit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ nõ sunt. Docti ergo viri cautela, magna debet nobis esse instructio: nam vitium præsumptionis est, quod fortis pauet, minus validum non timere. [k] IDEM super Ezechielem: Sicut perfecti viri peruersos proximos nõ debent fugere, quia & eos sæpe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad peruersitatẽ nunquam trahuntur: ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non valent, delectentur imitari. [l] AMBROSIVS super Lucam: Quam religiosum videtur, vt commemorationem Christianæ fœminæ non recuses: sed crebra inde tentatio: si attentos Deo viderit Diabolus, suggerit, vt decipiat. Sed tu quãuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam. [m] IDEM: de virginibus: Teritur officiis pudor, audacia emicat, risus obrepit, modestia soluitur, dum affectatur vrbanitas. [n] ISIDORVS in synonimis: Sæpe familiaritas implicat, sæpe occasio peccandi voluntatem facit. [o] IDEM: Melius est habere malorum odium, quàm consortium.* IDEM Sicut multa bona habet communis vita sanctorum, sic plurimũ mali societas affert malorum. [p] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Diabolus sicut de simplici charitate amorẽ conflat illicitum: sic per societatẽ clerico, & mulieri inducit interitum: dum autem contentus est cedere, sic valet fortius occupare: & dum submissus patitur semetipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. [q] IDEM: De clericis familiaribus erga mulieres Apostolus ait: Gloria in turpitudine eorum. Sed dilectio est, inquiunt. O dilectio, quæ inuidet sibi! O charitas, quæ cupit se in vituperatione laudari! Grande miraculum, vt virginum charitas virgines faciat velut coniuges credi, & coniugium charitas coniuges faciat velut virgines æstimari. [r] IDEM: Conuersatio parilitatis non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, lasciuiam pascit, cupidinem cócipit, ignominiam parit, rabiem concitat, furiam porrigit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat. [s] IDEM: Semel dixerim, omnis inconueniens sodalitas mulierũ, gluten est delictorum, & viscus toxicatũ, quo diabolus homines aucupatur. [t] HIERONYMVS in epistola: Si pudicitiam seruare quæris, fœminã quam bene videris conuersantẽ mente dilige, nõ corporali frequentia. [u] IDEM: Germinãt fœminæ spinas cum viris habitantes, & arcana mentium acuto mucrone percutiunt. [x] IDEM: Nec Dauid sanctior, nec Salomone potest esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonũ de possessione sua mulier eiecerit. IDEM: Ianua diaboli. Supra de muliere lib. 1. [y] BERNARDVS super Cantica: Cum fœmina semper esse, & non cognoscere fœminam, nonne plus est, quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes, & quod maius est vis credam tibi? Quotidie latus tuum, ad latus iuuenculæ in mensa, lectus tuus ad lectũ eius in camera, oculus tuus ad oculos eius in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspicione non careo.

[h] Greg. lib. 3. Dialog. c. 7. non longe à princ.
[i] Idem registr. lib. 7. indi. 2. cap. 39.
[k] Idem ho. 9. in Ezechie. post med.
[l] Ambr. in Luc. lib. 4. cap. 4. tom. 3.
[m] Idem de Virg. lib. 3. tom. 4. ante med.
[n] Isid. in synon. cap. 5. post med.
[o] Ibid. ca. 9. post med.
[p] Est apud Cyp. de sin. cleric. ca. 12. post med. tom. 3.
[q] Ibidem cap. 18. ante med.
[r] Ibid ca. 22.
[s] Ibid. cap. 7.
[t] Hieron. de vita cler. ad Ocean. tom. 9.
[u] Ibidem post med.
[x] Idem epist. 2. ad Nepo. ante med. tom. 1.
[y] Bern. in Cant. ser. 65. ante med.

CAPVT XXVII.

De Propinquitate.

GREGORIVS [z] in Moralibus: Sæpe ad auaritiam cor parentis illicit fœcunditas prolis: Eo enim ad ambitum congregandæ hæreditatis accēditur, quo multis hæredibus fœcundatur. [a] IDEM: Ille scire Deũ familiarius appetit, qui præ amore pietatis, nescire desierat, quos carnaliter sciuit. [b] IDEM: Graui dãno scientia diuina minuitur, si cũ carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi. [c] HIERONYMVS in epistola: Licet sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostẽdat: licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet postea dies ille, quo victor reuertaris in patriã. [d] IDEM in homiliis: Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit, vt amor parentum ac filiorum, Dei amori comparetur, & non possit vterq; seruari, odium in suos, pietas in Deum est. [e] IOANNES CHRYST. in homiliis: Dico tibi monache, quid quæris matrem? aut Christiana est mater, aut non est Christiana, aut sancta est, aut peccatrix. Si sancta est, gaudet, quia seruis Domino: si peccatrix, dimitte illam, quia mortua est. [f] IDEM: Qui habet Iesum, habet & patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem. Quid quæris mortuos? sequere viuum, & dimitte mortuos, vt sepeliant mortuos suos? [g] ISIDORVS de Summo bono: Multi dũ propinquorum vtilitates procurãt, à Dei amore se separant. Vir autem spiritualis, ita prodesse debet suæ propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet, ipse à spirituali proposito nequaquam declinet. IDEM: Multi monachorum. Supra lib. 1. de monachis malis. [h] IDEM: Noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitatis effectum: proximis enim carnaliter præstatur, quod extraneis pie impenditur. [i] AVGVSTINVS in epistola: Carnalem affectum, & in nobis, & in nostris militia Christiana vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit quisque parentibus, & eadẽ ipsa beneficia, quibus in hanc vitam editus, susceptus, atq; nutritus

[z] Greg. lib. 1. Mor. cap. 4. in princ.
[a] Ibid. lib. 7. cap. 14. ante med.
[b] Ibid. conseq.
[c] Hieron. epistol. 1. ad Heli. tom. 1.
[d] Idem in Matt. ca. 10. tom. 6.
[e] Chrysost. hom. 18. ex variis locis in Matth. tom. 2.
[f] Ibid. paulo ante.
[g] Isid. de sum. bo. li. 3. cap. 12. sent. 3. & 4.
[h] Ibidem. sent. 5.
[i] Aug. epist. 38. ad Latum post med. tom. 2.

ras est, enumerata derideat, seruet potius vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi maiora non vocant. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ.[a] IDEM de viduitate: Nec ideo laudanda es, quia filios habes: sed quia eos pie nutrire atque educare studes. Vt enim tibi nascerentur fœcunditatis: vt viuant, felicitatis est: vt instituantur sic, voluntatis est atque potestatis.[b] BERNARDVS in epistola: Ecclesia iubetur, vt concupiscat rex, decorem eius. Obliuisci populum suum & domum patris sui. Puer Iesus inter cognatos & notos quæritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem. Fuge, inquam, de medio Babylonis, fuge à facie gladij aquilonis.[c] IDEM: O dirum patrem, ô sæuam matrem, ô parentes crudeles & impios, immo non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filij est, qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis.[d] IDEM: Configat carnes tuas diuinitus timor, ne decipiat carnalis amor. Blanditur sed sub lingua eius labor & dolor: lacrymatur, sed insidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum.[e] IDEM: Fidelis sermo & omni acceptione dignus: & si impium est contemnere matrem, contemnere propter Christum piissimum est. Nam qui dixit: Honora patrem, & matrem, ipse etiam dixit; Qui amat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus.[f] GLOSSA: Perfecta est conuersio, vbi cum cupiditate rerum, carnalis quoque rumpitur dilectio.

a Idem de vid. bono c.14. tom.4.
b Bern. epi. 107 in fin.
c Idem epi. 111. ante med.
d Ibid. epi. 2. ad Fulc. circ. med.
e Ibid. epi. 104. ad Mag. Galt.
f Gloss. in Matt. c.4.

CAPVT XXVIII.

De Obliuione.

GREGORIVS[g] in homiliis: Nulla nos prosperitas blandiens seducat: quia stultus viator est, qui in itinere amœna prata conspiciens, obliuiscitur ire, quo debet.[h] IDEM in Moralibus: Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis esse omnia reprehensibilia videntur: quia suæ imperitiæ, & infirmitatis obliti, tanto intensius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant.[i] IDEM: In istis visibilibus, quæ intuetur cor nostrum, extra se spargitur, & quid de se intrinsecus agatur obliuiscitur, dum extrinsecus occupatur.[k] IDEM in registro: Sincera in dilectione, nec vires absentia, nec locum habet obliuio.[l] IDEM in pastorali: Sæpe nonnulli velut obliti, quod fratribus, animarum causa prælati sunt: toto cordis annisu sæcularibus causis inseruiūt.[m] IDEM: Ex se debet vnusquisque colligere, qualiter alienæ hunc oporteat imbecillitati misereri: ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem ferrentius rapiatur, oblitus sui esse videatur. IDEM: Sæpe nonnulli. Supra lib. 1. de religiosis malis.[n] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Melior est animus cum obliuiscitur sui, præ charitate incommutabilis, vel seipsum penitus in illius comparatione contemnit.[o] IDEM de confessionibus: Quis dabit Domine mihi, vt venias in cor meum, & inebries illud, vt obliuiscar mala mea, & vnum bonum meum amplectar te:* IDEM in sermone: Percutitur hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. IDEM: Væ qui derelinquunt te ducem. Infra capite de sapientia mala. * AMBROSIVS in Apologia: Sentire vitalis vigoris ac muneris est: vnde & ille qui errorem suum non cognoscit, insanit, furit, desipit.[p] BERNARDVS super Missus est: Videas plerosque in Ecclesia Dei de ignobilibus nobiles, de pauperibus diuites factos subito intumescere, pristinæ obliuisci abiectionis, genus quoque suum erubescere.[q] IDEM super Cantica: Parum est nostris vigilibus, quod non seruant nos, nisi & perdant: alto quippe demersi obliuionis somno, ad nullum Dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, vt suum ipsorum periculum expauescant. Inde est, vt non parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter, & pereuntes.[r] IDEM in sermone: Quantos videmus quasi oblitos sui, & peccatorum suorum: Dei quoque, & beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed admittere tempus, vt de moribus, & affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat.

g Greg. homil. 14. in Euang circ. fin.
h Idem lib. 11. Moral. c. 13. circa med.
i Ibidem lib. 25. c. 7. circa med.
k Idem registr. lib. 9. ind. 4. c. 62.
l Idem Past. cu. p. 2. c. 7. paulo post à princ.
m Ibidem cap. 10. ante med.
n Aug. de lib. Arb. li. 3. c. 25. tom. 1.
o Idem conf. lib. 1. cap. 5. tom. eod.
p Ber. hom. 4. sup. Missus est, post med.
q Idem in cant. serm. 77. ante med.
r Idem ser. cont. ingratitud. circa med.

CAPVT XXIX.

De Ignorantia.

GREGORIVS[f] in Moralibus: Nescire, ignorantia est, sed scire noluisse, superbia.[t] IDEM: Quo nosipsos minus agnoscimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Communia hæc mala sunt, quæ sæpe à subditis in prælatos, sæpe à prælatis in subditos cōmittuntur.[u] IDEM: Nemo bene iudicat, qui ignorat. IDEM: Sæpe cōmittunt. Supra de recidiuatione.[x] IDEM: Seclusum ab internis gaudiis genus humanū, exigente culpa mentis oculos perdidit: & quo meritorū passibus gradiatur, nescit. Sæpe enim est donum gratiæ, quod iram deputat: & sæpe diuinæ districtionis ira est, quod gratiam putat.[y] IDEM in registro: Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit?[z] IDEM: Quotiescumque tam de baptismo aliquorum, vel de confirmatione, quam de Ecclesiarum consecratione dubium habetur; & nec scriptis nec testibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesiæ consecratę sint: baptizentur tales ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicæ dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: Quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractū.[a] IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Non potest eis esse excusatio condemnationis, ignorantia veritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quærēdi voluntas: Nā si veritas salus est, & vita cognoscentiū se, magis debet quæri, quam quærere.[b] ISIDORVS in synonimis: Ignorantia mater errorum est, ignorantia vitiorum nutrix.[c] AVGVSTINVS super Matthæum: Melior est fidelis ignorantia, quā temeraria scientia. IDEM: Cum vbique sit præsens. Supra de negligentia.[d] IDEM de gratia, & libero arbitrio: Ideo diuina præcepta data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet.* IDEM de Trinitate: Error est pro alio, alterius approbatio.[e] IDEM: Rem prorsus ignotam amare, omnino nullus potest.[f] IDEM de vita beata: Recte dicimus eorum animos, qui nullis disciplinis eruditi sunt, nihilque bonarum artium hauserunt, ieiunos atque famelicos esse.* IDEM de coniugiis adulterinis: Sunt peccata ignorantium, quamvis minora peccatis scientium.[g] IDEM: Certe nullius crimen maculat nescientem. Et est interlinearis. Gen 21 Nesciui.[h] BERNARDVS de contemptu: Quando excusare ignorantiā possit hominem, qui se magistrum infantium, & doctorem insipientium profitetur Ignorans vtique ignorabitur, & multos ignorare faciet, & ignorari.[i] IDEM super Cantica: Dico omnes ignorare Deū, qui nolunt conuerti ad eum; neque enim ob aliud procuidubio renuunt, nisi quia grauem, & seuerum imaginantur, qui pius est; durum & implacabilem, qui misericors est: ferum & terribilem, qui amabilis est. Et mentitur iniquitas sibi.[k] IDEM de duodecim gradibus: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur.[l] IDEM in epistola: Multa scienda nesciuntur, aut sciēdi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi: & quidem huiusmodi ignorantia, non habet excusationem. IDEM: Multi multa sciunt Supra de curiositate.[m] IDEM de consideratione; Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terræ, alta cœli, profunda maris: si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento ruinam, non structuram.[n] BOETIVS de consolatione: Humanæ naturæ ista conditio est, vt si se nosse desierit, infra bestias redigatur: Si verò cum cæteris rebus semetipsum agnoscat, excellat easdem. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est hominibus vitio venit.[o] SENECA in epistola: Non est extrinsecus malum nostrū, sed intra nos est, in visceribus sedet: & ideo difficultet ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus.

f Greg. lib. 2. Moral. c. 11. circ. med.
t Ibidem c. 14 circ. fin.
u Ibi. li. 27. c. 1. in fin.
x Ibidem lib. 9. c. 7. in princ.
y Idem regist. li. 2. indi 11. c. 91.
z Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 31. post med.
a Chrysost. op. imp. homil. 44. ante med. tom. 2.
b Isidor. in synon. c. 14.
c Augu. de verb. Apost. ser. 22. ante med. tom. 10.
d Idem de gra. & lib. arb. c. 2. to. 7.
e Idem de Trin. li. 10. c. 1. tom. 3.
f Idem de vi. bea. disput. 1. diei ante med. tom. 1.
g Idem ep. 48. ad Vincent. ante med. tom. 2.
h In declamat. super illud: Ecce nos reliqu. omn. ante med.
i Idem in cant. ser. 38. ante med.
k Idem tract. de 12. grad. humil. post med.
l Idem epi. 77. ad Hugon. de S. Vict. ante med.
m Idem de consid. lib. 2. ante med.
n Boet. de consol. lib. 2. prosa 5. circa fin.
o Sen. epist. 50. ante med.

CAPVT XXX.

De Stultitia.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiã hoc, quod pro solo studio mercedis inchoatur. [b] IDEM: Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est velle docere meliorem. [c] IDEM: Sæpe reprobi, per hoc quod vnum vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa & grauia, in quibus demersi sunt, non agnoscunt. [d] IDEM: Quia testante Paulo, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, tanto quisque amplius intus stultus fit, quãto conatur exterius sapiens videri. [e] IDEM in registro: Ego & minores meos quos ab illicitis prohibeo, in bonis imitari paratus sum. Stultus enim est, qui in eo se primum æstimat, vt bona, quæ viderit, discere contemnat. [f] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Stultitia est, rerum appetendarum, & vitandarum non quælibet, sed vitiosa ignorantia. * IDEM: Si prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, & viuant paucos dies: quam stulti sic viuunt, vt perdant æternam vitam? [g] IDEM de octoginta tribus quæstionibus: Quidquid casu fit, temere fit. [h] IDEM de vita beata: Maior & miserabilior egestas nulla est, quã egere sapientia: & qui sapientia non eget, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas, nihil aliud, quam stultitia. * IDEM de ordine disciplinæ: Quisquis ea sola nouit, quæ corporis sensibus attingit, non solum cum Deo non esse mihi videtur, sed nec secum quidẽ. ISIDORVS: Neminem stultorum: Supra lib. 1. de iudicibus. [i] BERNARDVS de consideratione: In his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ. [k] IDEM super Cantica: Stultus quod viuit, mortem potius quam vitam esse censuerim: Quo modo vita cum sterilitate? [l] SENECA in epistola: Inter cætera mala hoc quoque habet stultitia proprium, semper incipit viuere. Quid est autem turpius, quam senex viuere incipiens? * IDEM: Omnis stultitia laborat fastidio sui. [m] IDEM: Nihil stultitia pacati habet: tam superne illi metus est, quam infra. Vtrumque trepidat latus, sequuntur pericula & occurrunt, ad omnia pauet, imparata est, & ipsis terretur auxiliis.

CAPVT XXXI.

De Credulitate.

GREGORIVS [n] in Moralibus: Error cum virtus creditur, difficilius emendatur. [o] IDEM: Sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. IDEM: Maiora crimina. Infra lib. 4. de æquitate. [p] IDEM: Arrogantes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringunt. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se poterunt multiplicitate loquacitatis aperire. [q] IDEM in registro: Nos ignotis hominibus passim credere non debemus. [r] IDEM: Ex te aliorum causas æstima, & in quorundam aduersitates falsis suspicionibus non ducaris. [s] ISIDORVS de Summo bono: Erit ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem, falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed is qui cito aurem criminibus præbet. [t] IOANNES CHRYSOSTOMVS de compunctione: Si inimicitiæ semel occupauerint homines, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur ita accipiuntur, & intelliguntur, vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. [u] AVGVSTINVS de baptismo paruulorum: Si est vlla

a Greg. lib. 3. Mor. c. 10. post med.
b Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fin.
c Ibid. l. 34. cap. 17. post med.
d Ibid. lib. 18. c. 25. fere in princ.
e Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 63. in fin.
f Augu. de lib. arb. li. 3. cap. 24. ante med. tom. 1.
g Idem de 83. quæst. q. 24. tom. 4.
h Idem de vita bea. disp. 3. diei ante med. tom. 1.
i Bern. de consid. lib. 1. ante med.
k Idem ser. 63. in cant. ante med.
l Sen. epist. 13. circ. fin.
m Idem ep. 59. an. med.
n Greg. lib. 32. Mor. c. 17. longe post med.
o Ibid. lib. 34. cap. 18. circa med.
p Ibid. lib. 26. cap. 18.
q Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 64. circ. fin.
r Ibid. lib. 8. ind. 3. c. 12. post med.
s Isidor. de sum. bo. lib. 3. cap. 59. sent. 6.
t Chrysost. de comp. cord. lib. 1. ante med.
u Augu. de vnico Bapt. cont. Petil.

humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminãtur inimici, nec eorum crimen vlla testificatione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus. [x] BERNARDVS in epistola: Error est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, & malum bonum, aut verum falsum, & è conuerso, sed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. [y] IDEM de consideratione: Facilitas credulitas est, cuius callidissimæ vulpeculæ magnorum neminem comperi satis cauisse versutias: inde ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens abdicatio, inde præiudicia in absentes. IDEM: Arrogans de omni alia. Supra lib. 2. de superbia. [z] SENECA in epistola: Vtrumque vitium est, & omnibus credere, & nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius.

CAPVT XXXII.

De Sapientia.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsæ suæ sapientiæ fiducia decipiuntur. [b] IDEM: Valde difficile est, vt is, qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat. IDEM: Quia testante. Supra de stultitia. [c] IDEM: Sapientia huius mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. [d] IDEM in pastorali: Quo quisque melius sapit, eo deterius delinquit: & idcirco inexcusabiliter meretur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. IDEM: Sæpe dum. Supra de discordia. [e] IDEM in registro de quodam monacho: Sunt bona, quæ in eo placent, sed hoc est in illo vehemens vitium, quia valde sibi sapiens esse videtur. [f] AVGVSTINVS de libero arbitrio: Væ qui derelinquunt te ducem, & oberrant in vestigiis tuis: qui nutus tuos pro te amant, & obliuiscuntur quid innuas. O suauissima lux purgatæ mentis sapientia! non enim cessas innuere nobis, quæ & quanta sis, & nutus tui sunt omne creaturarum decus. [g] IDEM de quantitate animæ: Odore ac sapore mire diiudicare pulmenta, & quo lacu piscis captus sit; vel quod tenue vinum sit, nosse dicere, quædam est miseranda peritia; & his artibus, cum quasi creuisse anima videtur, quæ nec lata mente defluxit in sensus, nihil aliud, quam tumuisse, vel etiam contabuisse iudicanda est. [h] IDEM de ciuitate Dei; Philosophiam si vero ac fideliter amasses, Christũ Dei virtutẽ, & Dei sapientiam cognouisses, nec ab eius saluberrima humilitate, tumore inflatus vanæ scientiæ resilisses. [i] IDEM; Incruditos liberalibus disciplinis, & omnino quantum ad Philosophorum attinet doctrinas impolitos, non peritos Grammatica, non armatos Dialectica, non Rhetorica inflatos, piscatores cum retibus fidei, ad mare huius sæculi paucissimos misit, atque ita & ex omni genere tam multos pisces, & tanto mirabiliores, quanto rariores, etiã ipsos Philosophos cepit. * Idẽ de ordine disciplinæ; Astrologia est magnum religiosis argumentum, tormentumq; curiosis. [k] AMBROSIVS de virginitate; Nemo potest vestitus amictu Philosophiæ in habitu scilicet sapientiæ sæcularis, Christũ videre. * HIERONYMVS in originali super Isaiam; Omnis pompa structuraque verborũ, & argumenta Dialectica redigentur ad nihilum. [l] IDEM in epistola; Dæmonum cibus est, carmina Poëtarum, sæcularis sapientiæ vanitas, Rhetoricorũ pompa verborum; hæc sua omnes vanitate delectãt, & dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animã quoque penetrant, & peccatoris interna deuincũt. [m] BERNARDVS de duodecim gradibus; Sapere malum, sapere non est, sed desidere. [n] IDEM de contemptu mundi; Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptũ in eis extinguit spiritum, quẽ voluerat vehemẽter Dominus accendi? Noli, inquit, præcipitãter agere, diu cõsidera, diligenter intuere. Magnũ est quod proponis, & opus egens multa deliberatione; experire quid possis, amico consule, ne post factum pœnitere contingat. [o] IDEM,

cap. 16. ante med. tom. 7.
x Bernar. ep. 85. ad Vitill. abb. circ. princ.
y Idem de consid. li. 2. in fine.
z Sen. epist. 3. post med.
a Greg. lib. 13. Moral. cap. 14.
b Ibid. lib. 16. cap. 27. in fin.
c Ibid lib. 31. cap. 20. circ. med.
d Idem Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 23. ante med.
e Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 91.
f Augu. de lib. arb. li. 2. c. 16. tom. 1.
g Idem de quant. ani. c. 19. tom. 1.
h Idem de ciu. Dei, lib. 10. c. 28. to. 5.
i Ibid. lib. 22. c. 5.
k Ambr. de vir. lib. 3. post med. tom. 4.
l Hieron. ep. 146. ad Dam. ante med. to. 3.
m Bern. de 12. grad. humil gra. 1. an. med.
n Idem declam. sup. Ecce nos. circ. med.
o Ibid. consequ.

Sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica est, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ Deo solet vomitum prouocare. [a] IDEM super Cantica: Philosophorum ventosa loquacitas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. [b] IDEM: Vinum sæcularis scientiæ inebriat quidem, sed curiositate non charitate, implens non nutriens, inflans non ædificans, ingurgitans non confortans. [c] SENECA in epistola: Liberalium artium ostentatio, molestos, intempestiuos, verbosos, sibi placentes facit.

a Idem ser. 58. in Cant. post med.
b Ibid. ser. 9. post med.
c Sen. epist. 88. post med.

CAPVT XXXIII.

De Doctrina.

GREGORIVS [d] in Moralibus: Sæpe viri feruentes ingenio dum congrua inueniunt, arroganter intumescunt, & quod per elationis vitium plerumque contingit, eisdem acutis sensibus, quibus hostem feriunt, prosternuntur: dum in his quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. [e] IDEM: Peruersi cum vera sapiunt, recta quidem & rectis rationibus loquuntur: non vt alios audientes doceat, sed vt ipsi qualiter doctrina polleant, innotescant. IDEM: Quantalibet doctrina. Supra de stultitia. [f] IDEM super Ezechielem: De prædicationis labore laudem transitoriam quærere, quid est aliud quam rem magnam vili pretio venúdare? [g] IDEM: Necesse est, vt semper sermo prædicantis cum auditorum debeat qualitate formari: ne aut verecundis aspera, aut impudentibu leuia loquatur. [h] AMBROSIVS super Lucam: Vita verbum exigit, & acquirit: sermo autem sine vita non dicitur sermo. [i] AVGVSTINVS de vera religione: Quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, & in mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur, si quando ad disputationem venitur, Platonico nomine ora crepitantia, quam pectus vero Deo plenum, magis habere gestimus? [k] BERNARDVS super Cantica: Væ, bene de Deo, & sentire, & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: si alta sapientes humilibus non consentiant, paueant, quod in Propheta legitur, dicente Domino: Dedi enim aurum meum, &c.

d Greg. lib. 23. Mor. c. 3. circa med.
e Ibid. lib. 10 cap. 3. circa fin.
f Idem in Ezec. hom. 21. post med.
g Ibid. homil 11. post med.
h Ambr. in Luc. lib. 5. ca. 6. tom. 3.
i August. de ver. relig. c. 3. tom. 1.
k Bern. in Cant. ser. 41. vers. fin.

CAPVT XXXIV.

De Honore.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quam despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis aduersitas grauat. [m] IDEM: Transit quod extollitur, permanet quod punitur, & qui honoratur in via, in peruétione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera, ad interitum tendit. [n] IDEM: Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis hoc mundo principatur. [o] IDEM: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. [p] IDEM: Numerari culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. [q] IDEM: in pastorali: Penset quisque quid subiectus egerit, & repente cognoscet si Prælatus bona agere, quæ proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desiit superbire. [r] IDEM: Sæpe suscepta cura regiminis cor per diuersa intuendo diuerberat: & impar quisque inuenitur ad singula, dum confusa mente diuiditur ad multa. IDEM: Cum rerum necessitas. Infra lib. 4. de dignitate. * IDEM in registro: In alto loco positis, sæpe dum exterius ab hominibus honor tribuitur ad ima animus mergitur, quia curis discerpentibus grauatur. [s] IDEM: Nec cuilibet, feruente gratia, vltra quam meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres meos honorare per omnia cupio, sicque studeo honore singulos subuehi, dum non sit, quod alteri iure ab altero possit apponi. [t] IDEM: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. * IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita & crimine. [u] ISIDORVS de Summo bono: Sæpe per honores quorundam mutantur & mores, & quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquam ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt. [x] IDEM: Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subditos tramite vitæ melioris præire. Neque enim quisque ad hoc præficitur, vt subditorum culpas corrigat, & ipse vitiis seruiat. IDEM: Qui regimé. Supra de ambitiosis lib. 1. IDEM ibidem: Qui ad conuersionem. [y] AVGVST. in epistola: Non cogito in ecclesiasticis honoribus tempora ventosa transigere, sed cogito me principi pastorum omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. [z] IDEM de pastoribus: Quisquis ita præpositus est, vt in eo quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. [a] BERNARDVS in epistola: Potestate accepta malle in malo quam in bono vti, abuti est. [b] IDEM: Non dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem. [c] IDEM super Cantica: Fratres, reuereamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. IDEM: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambitiosis. [d] GLOSSA: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

l Greg. lib. 5. Mor. cap. 1.
m Ibid. lib. 6. cap. 4.
n Ibid. lib. 9. cap. 10. in prin.
o Ibid. lib. 26. cap. 29. in fin.
p Ibid. lib. 24. cap. 16.
q Idem Past. cu p. 1 cap. 9.
r Ibid. cap. 4. in prin.
s Idē regist. lib. 2. indic. 10. cap. 39. circa fin.
t Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 30. circa fin.
u Isid. de Sum. bo. li. 3. ca. 29. sen. 6.
x Ibid. c. 34. sent. 2.
y Aug. epist. 203. ad Max. ep. Don. post med. tom. 2.
z Idem de Past. c. 1. prope fin tom. 9.
a Bern. epist. 245. ad Euge. PP. prope fin.
b Idem. epist. 87. ad Oge. post med.
c Idem in Cant. ser. 12. post med.
d Gloss. in ps. 36.

CAPVT XXXV.

De Zelo.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. [f] IDEM in pastorali: Exasperatus rector, cum subditorum mentem plus se quam debuit percussisse considerat apud se, ad pœnitentiam semper recurrat, vt per lamenta, veniam in conspectu veritatis obtineat, ex eo etiam quod per zeli eius studium peccat. [g] ISIDORVS de Summo bono: Nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit, & zeli studium dum plus est, quam oportet, in iracundiæ vitiū transit. [h] BERNARDVS super Cantica: Zelus minus absque scientia efficax, minusque vtilis inuenitur, plerumque autem & perniciosus valde sentitur: quo igitur zelus feruidior, vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori opus est scientia, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. [i] IDEM de consideratione: Vides omnem ecclesiasticum zelum feruere sola pro dignitate tuenda: honoribus totum datur, sanctitati nihil. IDEM: Alij tam vehementer. Supra libr. 2. de beatitudine.

e Greg. lib. 10. Moral. cap. 5.
f Idem Past. cur. p. 2. c. 10. post med.
g Isidor. de sum. bo. lib. 2. cap. 34. senten. 4.
h Bern. in Cant. ser. 49. circa med.
i Idem de consid. lib. 4. ante med.

CAPVT XXXVI.

De Argutione.

GREGORIVS [k] in pastorali: Correpti mēs ad odium repente proruit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit, addicit. [l] IDEM: Plerumque contingit, vt dum culpa subditorum cum magna inuectione corripitur, magistri lingua vsque ad excessus verba pertrahatur: cumq; increpatio immoderate accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimuntur. [m] IDEM in Moralibus: Furentem, qui per inuectionem corripit, quasi ei, qui non sētiat ebrio, plagas imponit. IDEM: Iusto timendum non est. Infra lib. 4. de timore. IDEM Sæpe qui in potestate. Supra de stultiloquio, in conuitiatione. [n] IDEM: Qui semper increpare appetunt, & nunquam fouere, multa plerumque increpando mentiuntur. [o] ISIDORVS de Summo bono: Non debet vita aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus inseruit: improbum est enim arguere quidquam in alio, quod adhuc reprehendit in semetipso. [p] AVGVST. in epistola, Obsecro

k Greg. Past. cu. p. 2. c. 10. circa fin. & lib. 10. Mor. cap. 5.
l Idem Past. cu. p. 2. c. 10. post med.
m Idem lib. 30. Mor. c. 7.
n Ibid. lib. 23. c. 10. post med.
o Isidor. de sum. bo. lib. 3. c. 32. sen. 1.
p Aug. epist. 15. ad Hie-

ſecro te per manſuetudinem Chriſti, vt ſi læſi te, dimittas mihi, nec me viciſſim lædendo malum pro malo A reddas: lædes autem me, ſi mihi tacueris errorem meũ, quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam ſi ea in me reprehendis, quæ reprehendenda non ſunt, te lædis magis, quam me. [a] IDEM in regula: Quanto neceſſitas diſciplinæ in moribus corrigendis, dicere vos dura verba compellit, ſi etiam in ipſis modum vos exceſſiſſe ſentitis, non à vobis exigitur, vt à vobis ſubditis veniam poſtuletis: ne apud eos quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed petenda eſt venia ab omnium Domino, qui nouit eos quos plus iuſto corripitis, quãta beneuolentia diligatis. [b] IDEM ſuper illa verba: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Quare illum corripis, quia doles quod peccauerit in te? abſit, ſi amore tuo id facis, nihil facis: ſi amore illius facis, optime facis. [c] BERNARDVS ſuper Cantica: Inhumane eorum redarguis opera, quorum onera refugis: temerarie obiurgat virum de prælio B reuertentem mulier nens in domo.

rony. ante med. tom. 2.
a Idem reg. 3. c. 40. to. 1.
b Idem ser. 16. de verbis Domini, ante med. tom. 10
c Bern. ser. 12. in Cant post med.

CAPVT XXXVII.

De Remiſſione.

GREGORIVS [d] in regiſtro: Cum in ſubiecto peccatum non corrigitur, in eos qui præſunt ſentẽtia retorquetur. [e] IDEM: Qui emendare ſe poteſt, & negligit, participem ſe proculdubio delicti conſtituit. [f] IDEM. Satis graue eſt, ſi illic contingat habere prauam actionem refugium, vnde diſciplinę decet prodire cenſuram. * IDEM: Conſentire videtur erranti, qui corrigenda vt C reſecari debeant non occurrit. [g] IDEM in Moralibus: Sępe quem tentationis certamen ſuperare non valuit, ſua deterius ſecuritas ſtrauit. Nam dum laſſum ſe quiſque in otio remittit, diſſolutam mentem corruptori proſtituit. [h] IDEM: Zeli iram, quia Heli non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſupernæ vltionis excitauit. IDEM: Plerumque diſſoluta. Supra de crudelitate. [i] IDEM: Dum moderari lingua otioſa verba negligit, more inolitę remiſſionis capta, audax ad noxia prorumpit: & dum gulæ incumbitur, ad leuitatis protinus inſaniam proditur. [k] IDEM in paſtorali: Si inchoata bona fortis operantis manus, ad perfectionem non ſubleuat, ipſa operandi remiſſio contra hoc, quod operatum eſt, pugnat. [l] IDEM ſuper Ezechielem: Super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, D quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes videmus. [m] ISIDORVS de Summo bono: Multos remiſſa conuerſio in priſtinos errores reducit, ac viuendi tẽpore reſoluit. Horum ergo exempla quiſque conuerſus euita, ne cum timorem Dei à tepore incipis rurſus mundanis erroribus immergaris. * AVGVSTINVS in ſermone: Qui errãtem non corripuerit, de negligentia iudicabitur: qui autem clam pro eo non orauerit, de pernicie condemnabitur. [n] IDEM in regula: Magis innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros, quos iudicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. [o] IDEM: Tu vulnus fratris contemnis, tu eum vides perire & negligis, peiores tacendo, quam ille conuitiando. * IDEM in epiſtola: Sicut non eſt beneficentiæ adiuuando efficere, vt bonum quod maius eſt amittatur, ita non eſt innocentiæ E parcendo ſinere, vt in malum grauius incidatur. [p] IDEM: Nihil eſt infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur. [q] IDEM de ciuitate Dei: Illud eſt culpabile, quod hi, qui diſſimiliter viuunt, & à malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere aut obiurgare deberent. * AMBROSIVS ſuper Beati immaculati: Remiſſas excubias callidus inſidiator irrũpit. [r] BERNARDVS de conſideratione: Mira res, ſatis ſuperque Epiſcopi ad manum habent, quibus animas credant, & cui ſuas committant facultates non inueniunt: optimi videlicet æſtimatores, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Chriſti iacturam, quam noſtram. [s] IDEM de pretio eſcarum & numero panum cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt, rara admodum cum preſbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit aſina, & eſt qui ſubleuet, eam: perit anima, & nemo qui reputet: nec mirum, cum nec noſtros aſſiduos ſciamus defectus. [t] IDEM: Impunitas, incuriæ ſoboles, inſolentiæ mater, radix impudentiæ, tranſgreſſionum eſt nutrix: Et beatus ſi omni ſatagas cura, malorum omnium primam parentem cauere incuriam. [u] IDEM: Impunitas auſum parit, auſus exceſſum.

d Greg. regiſt. lib. 2. indic. 12. cap. 23.
e Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 64.
f Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 61.
g Idem lib. 2. Moral. c. 27. cir. med.
h Ibid. lib. 5. ca. 31. poſt med.
i Ibid. lib. 10. cap. 9.
k Idem Paſt. cu. p. 4. ca. 1. admon. 35. poſt med.
l Idem in Ezech. ho. 11. ante med.
m Iſidor. de ſum. bo. li. 2. c. 10. ſen. 1.
n Aug. reg. 3. ca. 23. to. 1.
o Idem ſer. 16. de verbis Domini, ante med. tom. 1.
p Ibid. epiſt. 5. ad Marcel. poſt med.
q Idem de ciui. Dei, lib. 1. cap. 9. ante med.
r Bern. de conſid. lib. 4. poſt med.
s Ibidem poſt pauca.
t Ibid. lib. 3. circa fin.
u Ibid. lib. 4. prope fin.

CAPVT XXXVIII.

De Acceptione perſonæ.

GREGORIVS [x] in homiliis: Iudicare digne de ſubditis nequeunt, qui in ſubditorum cauſis ſua vel odia vel gratiam ſequuntur. [y] IDEM in Moralibus: Quia ab internis atque inuiſibilibus oculos claudimus, & viſibilibus paſcimur, plerumq; hominem non ex eo quod ipſe eſt, ſed ex his quæ circa ipſum ſunt, veneramur: cumque non intuemur quid ipſe ſit, ſed quid poſſit, in acceptione perſonarum, non ex perſonis, ſed ex rebus adiacentibus ducimur. [z] ISIDORVS de Summo bono: Iudices iniqui errant à veritate ſententiæ, dum intendunt in qualitate perſonæ, & exulcerant ſæpe iuſtos, dum improbe defendunt iniquos. [a] IDEM: Diues muneribus cito corrumpit iudicem: pauper autem dum nõ habet quod offerat, non ſolum audiri contemnitur, ſed etiã contra veritatem opprimitur. Idem: Quatuor modis ſupra lib. 1. de iudicibus. [b] HIERONYMVS in Gloſſa Malach. Inter omnia peccata Sacerdotum, quaſi maximum notatur, quod non cauſas ſed perſonas conſiderant, & deſpecto iuſto paupere iniuſtos diuites honorãt. [c] IDEM in Gloſſa Iſaïæ ſuper illud: Quare atteritis: Noſtri principes pauperes delinquentes publice arguant, & confundant, diuitibus peiora peccantibus nec tutum faciũt, in quorum domibus rapina pauperum, dum Eccleſiæ opes ſibi theſaurizant, & eas in delicias abutuntur, quæ ad ſuſtentationem pauperum dantur, & ſibi reſeruant, vel propinquis diſtribuunt, & aliorum inopias ſuas vel ſuorum diuitias faciunt. [d] IDEM in homilia ſuper Amos: Quicumque aut conſanguinitate aut amicitia, & econtrario, vel hoſtili odio, vel inimicitiis in iudicando ducitur, peruertit iudicium Chriſti, qui eſt iuſtitia. [e] AMBROSIVS de officiis: Gratia abſit, cauſæ merita diſcernantur: nihil ſic opinionem, imo fidem grauat, quam ſi in iudicando potentiori dones cauſam inferioris, vel pauperem innocentem arguas & diuitem excuſes reum culpæ. [f] IDEM: Pronum genus hominum fauere honoratioribus. [g] BERNARDVS de conſideratione: Non parui te reum peccati æſtimes, ſi facies peccatorum ſumis, & non potius cauſas iudicas meritorum. [h] SENECA in epiſtola: Hoc laboramus errore, ſic nobis imponitur, quod neminem æſtimamus eo quo eſt, ſed etiam adiicimus illi & ea, quibus adornatus eſt. Atqui cum voles veram hominis æſtimationem inire, & ſcire qualis ſit, nudum inſpice: ponat patrimonium, ponat honores, & alia fortunæ mendacia, corpus ipſum exuat, animum intuere, qualis quantuſque ſit alieno, an ſuo magnus.

x Greg. homil. 26. in Euang. ante med.
y Idem lib. 25. Mor. c. 1.
z Iſid. de ſum. bo. lib. 3. c. 57. ſenten. 2.
a Ibidem c. 58. ſen. 4.
b Hiero. in Mal. cap. 2. tom. 5.
c Idem in Iſa. lib. 2. c. 3. tom. 4.
d Idem in Amos, lib. 3. cap. 6. tom. 5.
e Amb. off. lib. 2. cap. 24. tom. 4.
f Ibid. conſeq.
g Bern. de conſi. lib. 2. circa fin.
h Sen. epiſt. 76. poſt med.

CAPVT XXXIX.

De Scandalo.

GREGORIVS [i] ſuper Ezechielem: Inquantum ſine peccato poſſumus, vitare proximorum ſcandalum, debemus. Si autem de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius permittitur naſci ſcandalum, quam veritas relinquatur. [k] IDEM in paſtorali: Scire Prælati debent, qui ſi peruerſa vnquam perpetrant, tot mortibus digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exẽpla tranſmittunt,

i Greg. in Ezec. hom. 7. ante med.
k Idem Paſt. cu p. 3. ca. 1. admon. 5. non longe à princ.

[a] IDEM: Nemo amplius in Ecclesia nocet, quam qui peruersa agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namq; hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. [b] ISIDORVS de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrina, siue exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt: his qui substantias aliorũ prædiaq; diripiunt. AVGVSTINVS de pastoribus: Parum est malis pastoribus. Supra lib. 1. de prælatis malis. [c] IDEM: Qui in conspectu populi male viuit, quantum in illo est, eum, à quo attenditur, occidit. [d] IDEM de singularitate clericorum: Elezarus maluit vitam suam tormentis obiicere, quam cuiquam magister perditionis existere: & nos vbi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolumus anteponere fratres saluandos, nec contenti sumus sine vllis cruciatibus tam nobis prodesse, quam cęteris. Idem: Cũ Christus agnus. Supra lib. 1. de clericis. IDEM: Sicut quod ait Apostolus. Supra lib. 1. de continentia gustus. IOANNES CHRYSOST. super Ioannem: Omnia agamus ne scandalizetur proximus, vita etenim etsi valde recta fuerit, scandalũ aliis præbens, omne perdit. [e] BERNARD. in epistola: Constat vbi veritas deest, & vbi veritas necessaria in causa non est, nec licite scandalum quod à quolibet posse committi, nec iuste præcipi, nec innoxie consentiri. [f] IDEM: Cum carpuntur vitia, & inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui debeat, non ille, qui arguit. [g] IDEM: Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi proculdubio charitatis est detrimentum; vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritalis exercitij sperari lucrum. [h] IDEM in sermonibus: Si Dominus proprium sanguinem dedit in pretiũ redemptionis animarum, non tibi videtur grauiorem sustinere ab eo persecutionem, qui suggestione mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas, quas redemit: quam ab illo qui sanguinẽ suum fudit? [i] IDEM: Is qui exemplo suo ad remissius agendum cęteros prouocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua, & murmuratione molestat, aut quocumq; modo contristat spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans vnũ de minimis istis credentibus in eum, nonne & hic manifeste persequitur Christum.

a Ibid. p. 1. cap. 2.
b Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 38. sent. 5.
c August. de Past. c. 4. tom. 9.
d Est apud Cyp. de sing. cler. c. 5. cir. med. to. 3.
e Ber. epist. 7. ad Adam Monac. ante med.
f Ibid. epist. 78. ad Gul. abb. post med.
g Ibidem epist. 82. ante med.
h Idem ser. 1. in conuer. S. Pau. ante med.
i Ibid. post multa.

CAPVT XL.

De Infamia.

D GREGORIVS [k] in registro: Habet hoc proprium antiqui hostis inuidia, vt quos in prauorũ actuum perpetratione, Deo sibi resistente, superare, non valet, opiniones eorum falsa ad præsens simulando, dilaceret. [l] IDEM in Moralibus: Sicut bonus odor ex virtute est, sic fœtor ex vitio. [m] IDEM: Grauis est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostẽdere & alios peruersos molitur: vt inde & ipse quasi sanctus appareat, quod alios sanctos non esse docuerit. [n] IDEM: Ne immoderatis laudibus eleuemur, plerumque miro redemptoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittitur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahẽtis humiliet. [o] AVGVST. de vita communi clericorum: Quęrentes licentiam male faciendi, quærunt sibi exempla E male viuentium, & multos infamant, vt socios inuenisse videantur. [p] IDEM: Quia vt ait Apostolus, spectaculum facti sumus mundo, & Angelis & hominibus, qui nos amant, quærunt quid laudent in nobis, qui autem nos oderunt; detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostrã & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. [q] IDEM de singularitate clericorũ: Peius est quam mœchia, continentiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniam, blasphemiam ingerit religioni. [r] AMBROSIVS super Lucam: Iudicia hominum sæpe falluntur, vt & iniustis iustitię gratiam

k Greg. regist. lib. 2. ind. 10. cap. 23. in prin.
l Idem lib. 14. Moral. c. 26. circa med.
m Ibid. lib. 12. cap. 25. post med.
n Ibid. lib. 22. c. 5. circa med.
o Aug. de vit. com. cleric. ser. 53. ad frat. in eremo, post med. tom. 10.
p Ibidem in princ.
q Apud Cyprian. de sing. cler. c. 5. ante med. tom. 3.
r Amb. in Luc. lib. 1. c. 1. tom. 3.

A frequenter ascribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. [s] IDEM in epistola: Quid est quod magis publicum sit, quam offensa pudoris, & defloratio virginitatis? nihil profecto, quod magis se prodat, quam castitatis dispendium.

s Idem epi. lib. 6. ep. 46. tom. 5.

CAPVT XLI.

De quatuor affectionibus.

GREGORIVS [t] in Moralibus: Mens nostra à secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo deficiendo dolore deiicitur, modo falsa hilaritate releuatur. [u] IDEM: Quãuis Trinitatis imaginem in natura seruemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati in conuersatione nostra delinquimus: vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lętitia mulceat, dolor affligat. * AVGVST. de libero arbitrio: Voluntas mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue lętitia diffundatur, siue tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumq; sunt, aliis vel eo tempore grauiora contemnat & perferat, potest etiam sine alterius spiritus instinctu se ipsa decipere. [x] AMBROSIVS in epistola: Sapiens non metu frangitur, nec potestate mutatur: non attollitur prosperis, nec tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia, ibi fortitudo. [y] IDEM de virginitate: Sunt animæ velut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. [z] HIERONYMVS in originali super Ioelem: Cauendum est, ne ægritudo C quasi eruca nos comedat: ne locusta vastet gaudio huc illucq; volitans, & gestiente lætitia per diuersa se iactans: ne brucus, id est pauor & futurorum metus, radices sapientiæ deuoret: ne rubigo, scilicet desiderium futurorum, res inutiles concupiscat, & nos perferat ad ruinam. [a] BOETIVS de consolatione: Viuere si vis tramite recto, gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, nec dolor adsit.

t Greg. lib. 8. Moral. c. 20. circa med.
u Ibid. lib. 10. cap. 9. cir. med.
x Ambros. tract. in ps. 104. ad Simp ante med. to. 2.
y Idem de Virgin. lib. 3. post med. tom. 4.
z Hiero. in Ioël. cap. 1. tom. 5.
a Boët. de consol. phil. lib. 1. metro 7.

CAPVT XLII.

De Timore.

GREGORIVS * in Moralibus: Sæpe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, districtionis æternæ animaduersionem abiiciunt. [b] IDEM: Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectũ metuit, qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet dãna formidat. [c] IDEM: Magna est securitas cordis nil concupiscentiæ habere sęcularis. Nam si ad terrena concupiscẽdo cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit, vt habeat: aut habita metuit, ne amittat. [d] IDEM: Multos sæpe vidimus vitã quidẽ sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti cõspiciunt, in peccatorũ suorũ vinculis incauti retinentur. [e] IDEM in pastorali: Plerumq; vtilius apud pusillanimes proficimus, si eorum bene gesta memoramus. [f] IDEM: Ignorat mens gratiam libertatis, quam ligat seruitus timoris. [g] AVGVST. de libero arbitrio: Nulla re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cũ securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere. * IOANNES CHRYSOST. de compunctione: Multa inhonesta & indigna cõmittere, non paupertas, sed pusillanimitas facit. [h] IOANNES CHRYSOST. super Matthæũ: Facile deuiat à iustitia, qui in causis non Deũ, sed hominem formidat. Huic peccandi differt facultatẽ, sed non aufert voluntatem. [i] ISIDORVS de Summo bono: Multi cupiunt conuolare ad gratiam Dei, sed timent carere oblectamentis mundi: prouocat quidem eos amor Christi, sed reuocat eos cupiditas sæculi. [k] IDEM:

b Greg. Mor. li. 10. ca. 12. post med.
c Ibid. lib. 11. c. 16. circ med.
d Ibid. lib. 30. cap. 12. ante med.
e Idem Past. cu. p. 3. cap. 1. admo 9. cir. med.
f Ibid. admon. 14 non procul à prin.
g Aug. de lib. arb. li. 2. cap. 14. in prin. to. 1.
h Chrys. ex variis loc. in Matth. hom. 16. cir. med. tom. 2.
i Isidor. de sum. bo lib. 3. c. 22. sen. 2.
k Ibidem.

Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi coelitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quam diuinam metuat indignationem. IDEM: Multi sacerdotes. Supra lib. 1. de sacerdotibus malis. [a] CASSIODORVS super illud Psalmi: Illic trepidauerunt timore: Sicut cautela est opportune timere, ita ignauia est inepte trepidare. [b] BERNARDVS in epistola: Quæso te quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, & timorem Domini derelinquere? Quam salubrius disceres Dominum Iesum Christum, & hunc crucifixum: quam vtique scientiam haud facile, nisi qui mūdo crucifixus est, apprehēdit. [c] IDEM: Sicut sanctis & electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit; sic damnandis & reprobis tribulatio parit è contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationē, & illa interimit. [d] IDEM de contemptu: Vocat magni consilij angelus, qui opus est, vt aliena cōsilia præstoleris; quis enim fidelior, quisve sapientior illo? Deduc me Domine & deducar, fortior esto & inualesce. [e] IDEM: O si cognouissetis miseri & vos, mutatis non effugitis pœnitentiam: nam malum impunitum esse non potest, quod non punitur hic propria voluntate, punietur alibi sine fine. Misera sane & extremæ plena dementię commutatio, humanum declinare laborem, & paratum diabolo stridorem eligere sempiternum. IDEM: Videmus pauperes aliquos. Supra lib. 2. de beatitudine. [f] SENECA in epistola: Plura sunt quæ nos terrent, quam quæ premunt: & sæpius opinione, quam re laboramus. [g] IDEM: Expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, statim in timore venit scrupulus. [h] IDEM; Delicati timent mortem, cui vitam suam fecere similem. [i] IDEM: Quemcumque ex illis felicibus elegeris, multa trahentibus, multa portantibus, videbis illum comiti, onerique timentem.

e.59.ser.7. a Cassiod. in psal. 13. post med. b Ber. epist. 108. an. me. c Idem epi. 32. ante med. d Idem declam. sup. Ecce nos, circ. med. e Ibid. ante med. f Sen. epist. 13. ante med. g Ibidem post med. h Ibid. epi. 82. ante med. i Idem epi. 57. vers. fin.

CAPVT XLIII.

De Dolore.

GREGORIVS [k] in Moralibus: Sæpe grauitatem cordis, quasi subiuncta ex latere tristitia sequitur, atq; omne opus, quod mens bona intentione inchoat hæc velamine mœroris obumbrat. [l] IDEM: Fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. [m] IDEM: Vnde ille lucet, qui potestatem suscipit: inde peruersus quisque, qui corrigi metuit, in tristitia tenebrescit. * IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Animal inuidia vulneratum non solum causa idonea, sed etiam leuis occasio excitat in dolorem. [n] BERNARDVS in epistola: Non plane bonus color, si sanctorum quispiam anxie ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam non gaudere, & non gloriari minus est à perfecto. * IDEM in sermone: Omnino quantum in se est, inhonorat eum, à quo vocatus est: quisquis in eius seruitio in tristitia permanet, & rancore: ea dico tristitia quæ secundum sæculum est, & mortem operatur. [o] SENECA in epistola: Quædam nos magis torquent, quam debent: quædam ante torquent, quam debent: quædam torquent cum omnino non debent: sic aut augemus dolorem, aut præoccupamus, aut fingimus.

k Greg. lib. 1. Moral. c. 19. ante med. l Ibid. lib. 11. c. 5. in fin. m Ibid. lib. 16. c. 25. post med. n Bern. epi. 249. ante med. o Sen. epist. 13. ante med.

CAPVT XLIV.

De Confidentia.

GREGORIVS [p] in Moralibus: Quasi in aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. [q] AVGVST. de singularitate clericorum: Aduersa est confidentia, quæ in periculis vitam suam quasi pro certo commendat: & lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. [r] ISIDORVS de Summo bono: Qui male agere non desistunt, vana spe indulgentiam de Dei pietate requirunt, quam quidē recte requirerent, si ab actione praua cessarent. * IDEM: Qui hic de bono laudem appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. [s] BERNARDVS super, Qui habitat: Sunt qui sperāt in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia eius sibiipsis blandiuntur, vt à peccatis non emendentur. Vana est omnino spes ista, & hęc confundit, eo quod charitas desit. [t] IDEM in sermonibus: Est infidelis fiducia, solius vtique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. [u] SENECA in epistola: Vitate, quæ vulgo placeāt, quæ casus tribuit, ad omne fortuitum bonum suspiciosi pauidique subsistite: nam fera & piscis, spe aliqua oblectante, decipitur.

p Greg. lib. 12. Moral. c. 2. non longe à prin. q Est apud Cyp. de singul. cleric. c. 2. tom. 3. r Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 4. sent. 1. s Ber. serm. 1. in ps. Qui habitat, circa med. t Idem ser. 3. in Annun. Domi. ante med. u Sen. epist. 8. ante med.

CAPVT XLV.

De Lætitia.

GREGORIVS [x] in Moralibus: A veritatis pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. * IDEM: Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso iam in luctu est, quo à vera lætitia recessit. [y] IDEM: Sæpe se bono operi lætitia immoderata subiungit: cumque plus mentem, quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis, repellit. [z] IDEM: Prænuntia tribulationis, est lætitia satietatis. [a] IDEM in homiliis: Si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt nunquā amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria. [b] IDEM: Nemo potest & hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Domino. [c] AVGVSTINVS de confessionibus: Volentes gaudere extrinsecus, facile euanescunt, & offenduntur in ea quæ videntur, & temporalia sunt, & imagines eorum famelica cogitatione lambunt, & ô si fatigentur inedia & dicant; Quis ostendet nobis bona? IDEM: Quare ambularemus. Supra de continentia auditus, lib. 2. * IDEM in sermonibus: Frequenter ridens æger, ploratur à sanis. IDEM: Vt quid animi. Supra lib. 2. de conflictu. [d] IDEM super Lucam: Sęculi lætitia est impunita nequitia. [e] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Non dat Dominus ludere, sed diabolus. [f] IDEM: En agon instat nobis difficilis, & ad inuisibiles nobis virtutes colluctatio instat, ad spiritualia nequitiæ est prælium, ad principatus & potestates est bellum, & admirabile est, studentes, & vigilantes, & erectos posse siluestrem illum exercitum sustinere. Si ergo riserimus, & luserimus, & desides fuerimus ante certamen, à propria cademus pigritia. * Basilius in regula: Iocus remissam efficit animā, & negligentem erga Dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriā reuocare, sed obliuiscens ea non se instigat ad pœnitentiā, & ita paulatim omnibus bonis priuatur. [g] BERNARDVS de duodecim gradibus: Inepte lætum aut raro aut nunquā gementem audies, lacrymantem videbis, putes si attendas aut sui oblitum, aut ablutum à culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu, pronus ad iocū, facilis ac promptus in risu. [h] IDEM in epistola: Eia lætare iuuenis in adolescentia tua, vt decedēte pariter cū ætate temporali lætitia, succedat, quæ te absorbeat æterna tristitia. [i] IDEM: Patriæ est non exilij frequentia gaudiorū, & numerositas festiuitatū ciues decet, nō exules. [k] SENECA in epistola: Hæc, quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac profusoriam voluptatem, & quodcumque iuuentitium gaudium est, fundamento caret.

x Greg. lib. 5. Mor. c. 7. non longe à prin. y Ibid. lib. 1. c. 19. ante medium. z Ibid. lib. 1. c. 9. non longe à prin. a Idem ho. 39. in Euāg. ante med. b Ibid. hom. 11. in Euāg. cir. fin. c Aug. conf. lib. 9. cap. 4. post medium tom. 1. d Idem ser. 37. de verb. Dom. post med. to. 10. e Chrysost. hom. 6. in Matth. post med. tom. 2. f Ibidem paulo post. g Ber. trac. de 12. gra. humil. gra. 3. cir. med. h Idem epi. 2. ad Fulconem, non longe à fin. i Idem epi. 174. post med. k Sen. ep. 23. ante med.

CAPVT XLVI.

De Vita.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Hoc ipsum nostrum viuere quotidie à vita transire est, quia dū infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentutē, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortē in cursu vitę pręsentis ipsis suis augmētis ad detrimēta impellitur. [m] IDEM: Carnales mętes idcirco pręsentia diligunt, quia vita carnis quā fugitiua sit, minime

l Greg. lib. 11. Moral. c. vlt. circa med. m Ibid. lib. 8 c. 6. cir. fin.

me perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam p rosperantem minime amarent. [a] Idem: Hi vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: dumque soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam tenebras lumen, cursum stationem putant. [b] Idem in registro: Vita nostra nauiganti similis est: is namque qui nauigat, stet, sedeat, iaceat, vadit, quia impulsu nauis ducitur. Ita ergo & nos sumus, quia siue vigilantes, siue dormientes, siue iacentes, siue ambulantes, siue volentes, siue nolentes, per momenta temporũ, quotidie ad finem ducimur. Augnst. de verbis Domini: Scio ergo. Supra capite de dilatione. [c] Idem super Psalmos: Omnis malus, aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit, vt per illum bonus exerceatur. [d] Idem de verbis Domini: Non sunt mali dies, quos agimus in corruptela huius carnis, inter tantas difficultates, vbi falsa voluptas, nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida? Ecce quam mali dies, & tamen rogant Deum homines, vt diu viuant. Quid est autem diu viuere nisi diu torqueri? Idem; Dicimur panem. Supra lib. 2. de oratione accepta. [e] Seneca in epistola: Nemo quam bene viuat, sed quandiu curat: cum omnibus possit contingere, vt bene viuant, vt diu nulli. [f] Idem: Non viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens viuit quantum debet, non quãtum potest, videbit vbi victurus sit, &c. Infra lib. 4. cap. de sapientia.

a Ibid. c. 8. in prin.
b Idem regist. lib. 6. indic. 10. c. 190.
c Aug. enar. in Psal. 54. ante med. tom. 8.
d Idem ser. 17. de ver. Dom. circa med. to. 10.
e Sen. epi. 22. in fin.
f Idem epi. 70 ante med.

Capvt XLVII.

De Miseria.

Gregorivs [g] in homiliis: Fastidio nostro tabescimus, & longa inediæ peste fatigamur: & quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foras miseri famem nostram. [h] Idem in Moralibus: O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. [i] Idem: Quod hoc nisi humanæ vitæ miseria est, quod amissa cœlesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat, quam graue sit, quia multa cogitantur? [k] Idem super Ezechielem: Necesse est, vt peccantes tunc quoq; consideremus amplius miseros, quando eos inspicimus in culpa sua sine flagello derelictos. [l] Avgvst. de libero arbitrio: Quid tam opus habens misericordia quam miser? & quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? * Idem de Trinitate: Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. * Idem de ciuitate Dei: Qui peruerse amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, & miser meliore priuatus. Isidorvs: Mundi amatores. Supra de occupatione. Hieron. Miseriæ deliciis. Supra de voluptate. [m] Ambrosivs de fide resurrectionis: Quid nobis miserius, qui tanquam spoliati & nudi proiicimur in hanc vitam corpore fragiles, corde lubrico, imbecillo animo, anxii ad sollicitudines, desidiosi ad labores, proni advoluptates? [n] Avctor de spiritu & anima: Iugi meditatione animum nostrum exerceamus, & consideremus miserias & necessitates nostras, labores & dolores. Lugentes enim in hanc vitã intrauimus, cum labore viuimus, cum dolore & timore exituri sumus. [o] Bernard. de libero arbitrio: Nulla verior miseria, quam falsa lætitia. Idem: Quotquot degimus. Supra lib. 1. de homine. Idem: Oramus vt Dei. Supra lib. 2. de tentatione. [p] Seneca in epistola: Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi Dominus sit, tamen miser est. [q] Idem: Quid eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent iniuriæ? [r] Ioannes Chrysost. super Matthæum: O miserrimus mundus, & miserrimi qui eum sequuntur. Semper homines mundi alia opera excluserunt à vita. Multa in cap. de renuntiatione libr. 4.

g Greg. homil. 36. in Euang. non multum à prin.
h Idem lib. 8. Mor. c. 30. ante med.
i Ibid. li. 11. c. 26. ante med.
k Idem in Ezec. hom. 12. circa med.
l Aug. de lib. arb. lib. 3. c. 10. to. 1.
m Amb. de fide Resur. ante med. tom. 14.
n Aug. de spi. & ani. c. 49. apud Aug. tom. 3.
o Bern. tra. de lib. arb. ante med.
p Sen. ep. 9. vers. fin.
q Ibid. epi. 81. post med.
r Chrysost. oper. imper. homil. 41. post medium tom. 2.

Capvt XLVIII.

De Morte.

Gregorivs [s] in homiliis: Horum vltimam. Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitã, vt semper possit esse suspecta, vt dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. [t] Idem in Moralibus: Nil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisque, hoc, quod viuum diligit, mortuum penset. Idem: Malitia remanentium. Supra de malitia. [u] Idem super Ezechielem: Esse nobis conditor noster diem mortis nostræ incognitũ voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: & tanto quisque sit feruentior in operatione, quanto & incertus est de vocatione. [x] Ambrosivs de fide resurrectionis: Vna est mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. [y] Avgvst. de verbis Domini: Agnoscat se homo mortalem, vt frangat elationem, cætera nostra & bona, & mala incerta sunt, sola mors certa est. [z] Idem super Ioannem: inter spem & desperationẽ fluctuat anima. Quid ergo egit Deus cum periclitantibus vtroque morbo: propter illos, qui de ratione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, fecit diem mortis incertum. [a] Bernardvs in meditationibus: Certum est quod morieris, & incertum est quando, aut quomodo, aut vbi. Quoniam vbique te mors expectat, tu quoque si sapiens fueris, vbique eam expectabis. [b] Idem in epistola: O quam beati mortui, qui in Domino moriuntur, audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis, non hoc solum autem, sed succedit iucunditas de nouitate, de æternitate securitas. [c] Idem; Bona mors iusti propter requiem, melior propter nouitatẽ, optima propter securitatem. Contra, mors peccatorum pessima. Et audi vnde pessima, mala si quidem in amissione mundi, peior in separatione carnis, pessima in vermis, ignisq; duplici contritione. [d] Idem: In hac vita quandiu durat compara tibi illam, quæ semper durat. Dum viuis in carne morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitia? O quam beati mortui, qui in Domino moriuntur. [e] Idem in sermonibus: Quid in rebus humanis certius morte: quid hora mortis incertius inuenitur: non miseratur inopiam, non reueretur diuitias, non generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati, vbiq; senibus est in ianuis, iuuenibus in insidiis. [f] Interlinearis: Non debet extolli in his quę agit, qui nescit quo modo huc venit, vel quando, & quo modo exibit. [g] Seneca in epistola: Iunior es, non refert, non dinumerãtur anni, incertum est, quo te loco mors expectat: itaque tu illam omni loco expecta. [h] Idem: Percepit sapientiam, si quis tam securus moritur, quam nascitur: nunc vero trepidamus, cũ periculum accesserit, non animus nobis, non color constat, lacrymæ nihil profuturæ cadunt. Quid est turpius, quam in ipso limine securitatis esse sollicitũ? causa autem hæc est, quod inanes in omnium bonorum sumus.

s Greg. hom. 13. in Euang. post med.
t Idem lib. 16. Mor. cap. vlt.
u Idem in Ezech. hom. 17. ante med.
x Ambr. de fide Resur. ante med. tom. 4.
y August. de verb. Dom. serm. 1. circa med. to. 10.
z Idem in Io. tract. 33. prope fin. tom. 9.
a Bern. in medit. c. 3. post med.
b Idem epi. 105. ad Roman. Subdiac.
c Ibid. consequ.
d Ibid. paulo ante.
e Idem ser. de conuers. ad cler. c. 14.
f Interlin. Iob 38.
g Sen. epist. 26. post med.
h Idem epi. 22. vers. fin.

Capvt XLIX.

De Iudicio.

Gregorivs [i] in registro: Ecce mora non erit, & ardente cœlo, ardente terra, coruscantibus elemẽtis, cum angelis & archangelis, cum thronis & dominationibus, cum principatibus & potestatibus tremendus iudex apparebit. [k] Idem super Ezechielem: Quæ mens erit hominis, æterni iudicis sententiã non formidantis? Ibi enim tunc simul cuncta peccata ante oculos redeũt: ibi omnia, quæ cum delectatione acta sunt, ad memoriã cum pauore reuocantur. [l] Idem: Redẽptor humani generis cũ iudex apparuerit, & speciosus iustis, & terribilis erit iniustis. Quem enim mansuetum aspicient electi

i Greg. regist. lib. 2. ind. 11. cap. 100. circ. fin.
k Idem in Ezec. hom. 2. post med.
l Ibid. hom. 7. longe post med.

hunc eundem pauendum, atque terribilem conspicient reprobi. a IDEM in Moralibus. Ille postmodum cum [A] Deo iudex veniet, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit. b IDEM: Quisquis stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquerit, in iudicio proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit. c IDEM: Tunc cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniustè iudicantur. d AVGVSTINVS in epistola: Cum venerit Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum & manifestauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo, nec erit quod suis quisque aperiat, & abscondat alienis. e IDEM de ciuitate Dei: In illo iudicio, vel circa illud iudiciũ, has res didicimus esse venturas, Heliam Tesbitem, fidem Iudæorum, Antichristũ persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque discretionẽ, mundi conflagrationem, eiusdemq; renouationem. f IDEM [B] de catechizandis rudibus: Iubentur serui Christiani & boni fideles, dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterq; seruire: quos iudicaturi sunt, si vsq; in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verũ Deum conuersi fuerint. g HIERONYMVS in originali super Ioelem: Mœrorẽ diei iudicij, & tormenta pereuntium, ne Sol quidem & Luna, astraq; cętera poterunt intueri, sed retrahunt fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentis vnicuique secundum opus suum, in caput suum aspicere non audebunt. Non quo clementiora sunt Dei iudicia, sed quo omnis creatura in tormentis aliorũ, de suo iudicio pertimescat. * IDEM: Etiam qui sancti sunt, præsentiã Dei absq; formidine non videbunt. h IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: In illo die nihil est quod re- [C] spondeamus, vbi cœlum & terra, aqua, Sol & Luna, dies & noctes, & totus mundus stabit aduersum nos in testimonium peccatorum nostrorum, & si omnia taceant, tamen ipsæ cogitationes nostræ, & ipsa opera specialiter stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum dicente Apostolo: Cogitationibus inuicem accusantib. &c. i AMBROSIVS super Lucam: Væ mihi est, si non peccata mea defleuero: væ mihi est, si non media nocte surrexero ad confitendum tibi Domine: væ mihi, si dolum proximo meo fecero: væ mihi, si non locutus fuero veritatem. Ad radicem securis posita est, faciat fructũ qui potest gratiæ, qui debet pœnitẽtiæ, adest Dominus, qui fructum requirat, fœcũdos viuificet, steriles deprehendat. k ISIDORVS de Summo bono: Duæ sunt differentiæ, [D] vel ordines hominũ in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor, Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur, vtriq; tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dum qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, & dãnandi: qui vero extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantũ damnandi. l BERNARDVS de contẽptu. Non vnius ciuitatis, aut populi, aut regionis vnius sed vniuersitatis iudices habent præsidere cum Christo non solum homines, sed etiam ipsos angelos iudicabũt, qui parentem ad modicũ vaporem præsentis gloriæ dedignantes, & exsufflantes improperium Christi, vniuersis præposuerunt titulis dignitatum. Nolite timere [E] pusillis grex, quoniam complacuit patri, dare vobis regnũ. m IDEM in epistola: Veniet, veniet dies iudicij, vbi & plus valebunt pura corda, quam astuta verba, & cõscientia bona, quam marsupia plena, quandoquidẽ iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. n IDEM super Cantica: Quid in Babylone tutum, si Hierusalem manet scrutiniũ? o IDEM de duodecim gradibus: Cognoscetur recte Dominus iustitiam faciens, qui nunc ignoratur misericordiam quærens. p IDEM in sermonibus: Nudi stabunt ante tribunal Christi, vt audiant vocem iudicij, qui ad vocem consilij obdurauerunt aures suas. Quid enim loquitur Deus; Agite pœnitentiam, inquit. Multi tamen dissimulant, multi cõtinent aures suas, & dicunt: Durus est hic sermo. Non sic impij non sic, cũ intonuerit sermo durus, & verbum asperum. Ite maledicti in ignem æternum * ANSELMVS in libro meditationũ: O lignũ aridum & inutile, æternis ignibus dignũ, quid respondebis in illa die, cum exigetur à te vsq; ad ictum oculi, omne tempus viuẽdi tibi impensum, qualiter fuerit à te expensum? Tunc quippe condemnabitur quidquid fuerit inuentũ in te, operis vel otij, sermonis & silentij, vsque ad minimum cogitationem, etiam quod vixisti, si non fuerit ad voluntatem Dei directum. * IDEM: O angustia, hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus, etsi iustus vix saluabitur, peccator sic depressus, in quam partẽ se premet constrictus? Vbi latebo? vbi apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. * IDEM: Dies irę dies illa, &c. Quid dormitas anima tepida & digna euomi? Qui non expergiscitur, qui non tremit ad tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est.

a Idem lib. 21. Moral. cap. 13. non longe à prin.
b Ibid. lib. 10. cap. vlt. circa med.
c Ibidem.
d Aug. ep. 6. ad Ital. vid. ante med. tom. 2.
e Idem de ciui. Dei, lib. 20. c. 30. pro[pe] fin. to. 5.
f Idem de cate. rud. c. 20. circa med. tom. 4
g Hieron. in Ioël. c. 3. to. 5.
h Chrysost. oper. imper. homil. 19. post med. tom. 2.
i Ambr. in Luc. lib. 2. c. 3. tom. 3.
k Isidor. de sum. bon. lib. 1. cap. 30. sent. 10.
l Bern. declam. sup. Ecce nos, post med.
m Idem ep. 1. ad Rober. cir. med.
n Idem in Cant ser. 55. ante medium.
o Idem de 12. grad. humil. post med.
p Idem in ser. de ver. Abac. ante med.

CAPVT L.

De Damnatione.

GREGORIVS q in Moralibus: Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit: mors perimit, & nõ extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorẽ fugat: flamma comburit, sed nequaquã tenebras discutit. r IDEM: In inferno ignis non lucet ad consolationẽ, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces suos secũ in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorũ amore deliquerunt: quatenus, qui eorũ vitam carnaliter contra pręcepta conditoris amarunt, ipsorũ quoq; interitus eos in augmentũ suę damnationis affligat. s IDEM: Sicut in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic dãnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparilitas criminis. t IDEM in homiliis: Vt peccatores in supplicio amplius puniãtur, & eorũ vident gloriã, quos contempserunt, & de illorũ etiam pœna torquentur, quos inutiliter amauerunt. * HIERONYMVS in originali super Isaiam: In consummatione mundi, præteritarum deliciarum recordatio erit materia cruciatuũ. u AVGVST. in sermonibus: Quare in inferno mors quæritur, & non inuenitur? quia quibus in hoc sæculo vita offertur, & nolunt accipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt inuenire. x IDEM in Enchiridione: Mitissima sane omnium pœna erit eorũ, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cęteris, qui addiderunt, tanto ibi quisque tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem. y IDEM de catechizandis rudibus: Sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inueniri gaudio vitæ æternæ, quam sancti accepturi sunt: ita nullus cruciatus pœnarum temporalium potest sempiternis iniquorum cruciatibus comparari. z IDEM de natura boni: Peccantes in suppliciis ordinantur, quia ordinatio eorum naturæ non competit, ideo pœna est: sed quia culpæ competit, ideo iustitia est. a IDEM: Melius ordinatur natura, vt iuste doleat in supplicio, quam vt impune gaudeat in peccato. * IOANNES CHRYSOST. in sermonibus: Excludi à bonis æternis, & alienum effici ab his, quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etsi nulla extrinsecus pœna torquere, hæc sola sufficeret. * IDEM: Non putemus, quia suppliciorũ nimietas ipsa dabit finem dolorũ, sed peccata quidẽ pœnas accendent, incorruptio vero animæ, & corporis, nullum supliciis terminũ dabit. b ISIDORVS in synonimis; Intende animo quascumq; sæculi pœnas, quoscumque tormentorum dolores, quascumque dolorum acerbitates, compara hoc totum gehennæ, & leue est omne, quod pateris. * Fulgentius in epistola: Principalia sunt duo tormẽta in inferno, ibi frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis Vnde in Euangelio legitur: Illic erit fletus

q Greg. lib. 9. Moral. c. 39. circa med.
r Ibidem.
s Ibidem ante med.
t Idem homil. 40. in Euang. post med.
u Aug. ser. 252. de tēp. circa med. tom. 10.
x Idem in Enchir. cap. 93. tom. 3.
y Idem de catech. rud. c. 24. in fin. tom. 4.
z Idem de na. bo. con. Manich. c. 7. tom. 6.
a Ibid. c. 9.
b Isidor. in synon. c. 1. ante med.

&

& stridor dentium: fletus namque in liquefactione oculorum de calore nascitur, stridor vero dentium de frigore oritur. [a] BERNARDVS in Epistola: Ob hoc procul dubio inflexibilis, & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. *IDEM in serm. Singulis excessibus, singulis & membris, quæ arma fuerant iniquitatis, sua debetur pœna pro qualitate, vel quantitate commissi. In quo autem mẽbro creator amplius offenditur, peccator grauius torquebitur. [b] ANSELM. de similitudinibus: Partes miseriæ sunt turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitę breuitas, insipientia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. [c] AVCTOR de spiritu & anima; Quædam animæ in eisdem locis, in quibus culpam commiserunt, puniuntur, quædam vero abditis receptaculis, vsq; ad vltimam resurrectionem continentur, sicut vnaquæque digna est requie & miseria.

a Bern. Ep. 253. ad Gar. abb. circa med.

b Ansel. de simil. c. 49.

c Auct. de spir. & ani. apud Aug. to. 3.

CAPITA LIBRI QVARTI PHARETRÆ.

PHARETRÆ LIBER IV. IN QVO

B De gratiosis agitur.

De Voluntate

CAPVT I.

GREGORIVS [a] in homiliis: Ante Dei oculos nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. [b] HIERONYMVS in Epistola: Certe Christus pro animi voluntate, omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit, & nemo tantum pro Domino dereliquit. [c] AVGVST. de vera religione: Tales seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. [d] IDEM de spiritu & litera: Nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propriæ voluntatis est. [e] IDEM contra quinq; hæreses: Ad compellendum non potest esse molestus exactor, cum ad reddendum deuotus est debitor. IDEM: Nemo aliquid. Supra lib. 2. de charitate. [f] IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cũ affectu teneat sanctitatem. [g] IDEM de viduitate: Nostrum est velle: sed volũtas ipsa, & admonetur, vt surgat: & sanatur, vt valeat: & dilatatur, vt capiat: & impletur, vt habeat. [h] IDEM de soliloquiis: Quanto augetur spes vidẽdæ illius, cui vehementer æstuo, pulchritudinis, tanto ad illam totus amor voluntasque conuertitur. [i] IDEM de agone Christiano: Omnis creatura velit nolit, vni Deo, & Domino suo subiecta est: sed hoc admonemur, vt tota voluntate seruiamus Domino Deo nostro. Quoniam iustus liberaliter seruit, iniustus autem compeditus serui. [k] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum. Voluntates bonæ sic suaues sunt apud Deum, quemadmodum apud homines odoriferi flores. [l] IDEM: Sicut peccati opus sine voluntate non facit, ita & iustitia ex opere non cõsummatur, nisi & voluntas affuerit. IDEM: Illa est gloriosa. Supra l. 2. de continentia tactus. IDEM: Debet voluntas. Supra lib. 2. de gratia. [m] BERNARDVS de libero arbitrio; Ordinatio est omnimoda conuersio voluntatis ad Deum, & ex tota se, voluntaria deuotaq; subiectio. *IDEM in Epist. Regnum Dei intra nos est. Quid est hoc regnum? sana & libera voluntas hominis, ita se cõformans voluntati Dei, vt nihil velit quod sciat ei displicere, nihil nolit quod sciat ei placere. [n] ANSELMVS de similitudinibus: Voluntas bona est quæ Dei voluntati subiecta est, quando id vult, quod Deus vult illam velle debere, & iusta siue recta dicitur, quando id quod Deus vult illam velle debere amplectitur. [o] IDEM: Non semper velle debemus, quod Deus vult, sed hoc velle debemus, quod Deus vult nos velle debere.

C, D (margin letters)

a Greg. ho. 5. in Euan. circa med.

b Hier. ad Exuperan. Ep. 35. to. 1.

c Aug. de vera rel. ca. 14. to. 1.

d Idem de spi. & lit. c. 34. to. 3.

e Idem ora. de 5. hæres. c. 1. in prin. to. 6.

f Idem de Eccl. dogm. c. 86. to. 3.

g Idem de bon. vid. ca. 17. to. 4.

h Idem sol. lib. 1. c. 10. tom. 1.

i Idem de agone Christia. c. 7. t. 3.

k Chrysost. oper. imp. hom. 39 ante med. to. 2.

l Ibid. hom. 32. post med.

m Bern. trac. de lib. arb. ante med.

n Ansel. de simil. c. 158.

o Ibidem c. 159.

CAPVT II.

De Tranquillitate.

GREGORIVS [p] in registro: Nullius vos ibi lingua implicet, vbi cõscientia nõ accusat. Quẽ enim cõsciẽtia defendit, & inter accusatores liber est, & liber, vel

p Greg. reg. li. 6. indic. 15. c. 178.

a Idem lib. 26. Mor. ca. 2. cir. med.

fine accusatione esse non potest, si sola quę interius audit conscientia accusat. a IDEM in Moralibus: Piorum conscientiæ grande sibi conferri præmium credunt, cũ de quibusdam modo suis illicitis actionibus arguuntur Præponunt enim ante oculos cordis, quia districtũ Dei iudicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quãto nunc acrius homine arguente præuenitur. b AVG. de catechizandis rudibus: Tu qui veram requiem, quæ post hanc vitam Christianis promittitur, quæris, etiam hic eam inter amarissimas vitæ huius molestias suauem gustabis, si eius, qui eam promisit præcepta dilexeris, Cito enim senties dulciores esse fructus iustitiæ, quam iniquitatis, & verius atque iucundius gaudebis de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias. c IDEM super Genesim ad literam: Etiam in ipso homine lætitia quædam bonæ conscientię paradisus est. Vnde & Ecclesia in sanctis temperanter, & pie & iuste viuentibus paradisus recte dicitur, pollens affluentia gratiarum castisque deliciis. AMBROSIVS: Bene sibi conscius. Supra lib. 2. de constantia. d ISIDORVS de Summo bono: Semper conscientia serui Dei, humilis esse debet & tristis: vt scil. per humilitatem non superbiat, & per humilem mœrorem cor ad lasciuiam non dissoluat. e BERNARDVS super Cantica: Sufficit aduersum os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio cõscientiæ. f IDEM; Omnis gloria sanctorum intus non foris est, hoc est, non in flore fœni, aut in ore vulgi, sed in Domino. g IDEM de consideratione: Perfecta cuique, & absoluta excusatio est, testimonium conscientiæ suæ. Mihi enim pro minimo est, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, & malũ bonum.* IDEM: Magnę diuitiæ bona conscientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius, atq; securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quippe quę & morte ipsa magis erigitur quã deiicitur.* IDEM: Bona bonæ conscientiæ reuirescunt in laboribus, non arescunt, nec in morte euanescunt, sed reflorescunt, lætificant viuentem, morientem consolantur, reficiunt mortuum, nec deficiunt in æternum. h SENECA in Epistola: Sapiens nunquam sine gaudio est, gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia.

b Aug. de Catec. rud. c. 16. to. 4.

c Idem de gen. ad lit. l. 12. c. 34. to. 3.

d Isid. de sum. bo. li. 3. c. 20. sent. 3.

e Bern. ser. 24. in Cant. ante med.
f Ibid ser. 25 post med.
g Idem de consid. lib. 2 ante med.

h Sen. Ep. 59. propesi.

CAPVT III.

De Taciturnitate.

GREGORIVS i in Moralibus; Discrete vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cum restringi debet lingua, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam pigra restringat. k IDEM: ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus: non iam lucra Dei quærimus, sed nostra. IDEM: Proximorum mala. Supra lib. 2. de consensu. l IDEM: Quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnia taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & illorum culpa, quę erat, esse non desinat, & nostra, quæ non erat, fiat. m IDEM in homiliis: Imitatione Dei, gloriosius est tacendo iniuriã fugere, quam respondẽdo superare. n IDEM super Ezechielem: Quasi quoddam nutrimentum verbi est censura silentij: Et recte per excrescentem quoq; gratiam sermonem accipit, qui ordinate antea per humilitatem tacet. o IDEM: Sicut mali ideo Deum exasperant, quia loquuntur, & faciunt mala: ita nonnunquam boni exasperant, quia reticent bona. p IDEM in pastorali: Qui proximi mala respiciunt, & tamen silentio linguam premunt, quasi conspectis vulneribus, vsum medicaminis subtrahunt, & eo mortis auctores fiunt, quo minus, quem poterant, curare nolunt. q HIERONYM. in Epistola: Nunquam de mulierum formis disputes: nec quid in cuiusquam domo agitur, alia domus per te nouerit. r AVGVSTIN. de mendacio: Licet vel dissertori ac disputatori, ac prædicatori rerum æternarum, vel narratori atq; pronuntiatori rerum temporalium ad ędificandam religionem, atq; pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultandum videtur, mentiri autem nunquam. s IDEM de baptismo paruulorum: Vbi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando. IDEM: Magis innocentis. Supra lib. 3. de remissione IDEM ibidem: Tu vulnus. t ISIDORVS in synonimis: Tempore congruo loquere, tempore congruo tace, non loquaris nisi interrogatus fueris, non dicas priusquam audias u IDEM: Ab otioso sermone compesce linguam, caue fabulas ineptas, aniles fabulas non requiras, inania verba non garrias. x IDEM: Vis virtutes tuas augere prodere noli. y IDEM: Fuge videri, quod esse meruisti: quod manifestando potes amittere, tacendo custodi. z AMBROSIVS super Lucam: Rarior tacendi virtus, quam loquendi. a IDEM de officiis: Quamplures vidi loquendo in peccatum incidisse, vix quenquam tacendo, ideoq; tacere nosse, quam loqui difficilius est. b IDEM: Quando nobis aliquis conuiniciatur, lacessit, ad violentiam prouocat, ad iurgium vocat: tunc silentium exerceamus, tunc muti⁹ fieri non erubescamus. c BERN. de consideratione: Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo vbique frænanda lingua præceps, maxime autem in conuiuio. IDEM: Nemo fratres. Infra de correptione. d GLOSSA in Leuiticum: Quod gula peccauit, ieiunium corrigat: quod garrulitas admisit silentium deleat, & similiter contrariis curentur contraria.

i Greg. lib. 7. Mor. c. 17. cir. fin.

k Ibid. l. 20. c. 17. cir. fin.

l Ibid. l. 22. c. 22. paulo post prin.

m Idem ho. 18. in Euang. post med.
n Idem hom. 11. in Ezech. ante med.
o Ibidem hom. 9. longe post med.
p Idem Past. cu. p. 3. ca. 1. admon. 15.
q Hieron. Epist. 2 ad Nep. post med. to. 1.
r Aug. de mend. ad Consent. c. 10. to. 4.

s Idem de pecc. merit. & remiss. & de Bap. par. li. 2. cap. 36. to. 7.
t Isid. in syn. cap. 9.
u ibidem paulo ante.
x Ibid. c. 10.
y Ibid. post pauca.
z Amb. in Luc. l. 9. ca. 19. to. 3.
a Idem offic. lib. 1. cap. 2. to. 4.
b Ibid. ca. 5.
c Bern. de consid. l. 4. vers. fin.

d Glos. Leuit. 25.

CAPVT IV.

De Exercitio.

GREGORIVS * in registro: Apud Dominum non gradus elegantior, sed vitę melioris actio comprobatur. e IDEM: Qui Ecclesiasticis famulantur obsequiis, Ecclesiastica, vt possibilitas exigit, debent adipisci subsidia. f IDEM: Iustitiam, quam mente geritis, oportet coram hominibus luce operum demonstretis. g IDEM in Moralib. Cum opus crescit, præmij fiducia proficit, cum vero opus torpuerit, spes à remuneratione lassescit. h IDEM: Iste in hac vita iustorum labor est, vt semetipsos inueniant, inuenientes flendo atq; corrigendo ad meliora perducant. i IDEM: Sicut malis securitas præsens labor est, ita bonis præsens labor perpetuam securitatem parit k IDEM: Sancti viri minime exultant, cum cognoscunt, quæ faciant, sed cum faciunt, quæ cognouerunt, etsi intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen cõsiderant debitum operis. l IDEM super Ezechielem: Actiua vita, est panem esurienti tribuere. verbũ sapientiæ nesciẽtem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere, & commissi nobis qualiter subsistere valeãt, dispensare. m IDEM: Considerandum nobis est opus nostrũ quale sit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione. n IDEM: Quid iam de scriptura sacra didiceris, & quantum proximum tacitus ames, in latitudine boni operis ostendes. o IDEM in Dialogis: Opus ex dono est, non donum ex opere. Omne quippe opus dona præueniant, quamvis ex subsequenti opere, ipsa etiam dona succrescunt. p ISIDORVS in synon. Præcaue otium, non diligas otium, non ducas vitam in otio: fatiga corpus laboribus, exerce operis cuiuslibet studium. q IDEM: Grauius libido vrit, quem otiosum inuenerit. Cedit autem libido rebus, cedit operi, cedit industriæ & labori. r IDEM de Summo bono: Nihil iuuat, quod inter bonum & malum sensu prudentiore discernimus, nisi opere, aut male cogitata caueamus, aut bona inchoata faciamus. s IDEM: Dei seruũ sine intermissione legere, orare, & operari oportet: ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori

e Greg. li. 4. ind. 3. c. 70. in prin.
f Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 48. in prin.
g Idem li. 8. Mor. c. 3. cir. fin.
h Ibidem li. 11. ca. 21.
i Ibid. li. 10. ca. 12. post med.
k Ibid. lib. 22. c. 3. post med.
l Idem in Ezech. hom. 14 circa med.
m Ibidem hom. 20. longe post med.
n Ibidem hom. 17. ante med.
o Idem li. 1. Dial. ca. 4. ante med.
p Isid. in synon. ca. 5.
q Ibid paulo ante.
r Idem de sum. bo. lib. 2. c. 25. sent. 10.
s Ibid. lib. 3. ca. 20. sen. 5.

a Chryfoft. oper.imp. hom.5. ante med.tom.2.
b Idem de compunct. lib.2.post med.tom.5.
c Aug.fer. 245.de tép. ante med. tom.10.
d Idem de pec.merit.& remiff.& de bapt.paru. lib.2.cap.34. tom.7.
e Idem de op.mon.cap. 25.in fin. tom.3.
f Bern lib.2. de confid. ante med.
g Idem Ep. 107. circa princ.
h Sen.Ep.19 circa princ.

pori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. a IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Qui habent spiritum Dei, non sunt contenti sedere otiosi: sed ipse spiritus, qui est in eis, vrget eos aliquod boni apprehendere. b IDEM de compunctione: Merces maior tibi augetur, quando non spe mercedis operaris, sed studio placendi. c AVGVSTINVS in sermone: Noli esse piger in opere, cuius mercedem desideras, si quem & tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quam in opere exerceres. d IDEM de baptismo paruulorum. Propter hoc de paradiso emissus. Adam cōtra Eden habitauit, id est contra sedem deliciarum, vt significaret, quod in laboribus, qui sunt deliciis contrarij, erudienda est caro peccati. e IDEM de opere monachorum: Nullo modo decet, vt in ea vita vbi Senatores fiūt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: & quo veniunt relictis deliciis, qui fuerunt prædiorum domini, ibi sint rustici delicati. IDEM in glossa super 1. Tim. 5. Qui ad pedes fratrum inclinatur, in corde, vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. IDEM: Vis desiderio-rū. Infra in c. de desiderio. f BERNARDVS de consideratione: Si labor terret, merces inuitet: vnusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet g IDEM in Epistola; Non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructu arbor bona, malave cognoscitur: denique à fructibus eorum cognoscetis eos: opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei, & filios diffidentiæ. * IDEM de amore Dei: Quamvis adhuc non videat oculus non cesset operari manus: vt qui proficere vult in magno, fidelis sit in minimo: & in eo, quod ex conditoris largitate iam prærogatum habet, vis potestatis officium exhibeat bonæ voluntatis. IDEM; Miserere animæ. Supra lib. 2. de contritione. h SENECA in Epistola: Satis multum temporis sparsimus, incipiamus vasa in senectute colligere: in freto viximus, moriamur in portu.

A

quia vbique illæsa es, vbique secura. Si tentaris, proficis: si humiliaris, erigeris: si pugnas, vincis: si occideris, coronaris. t AVGVSTINVS super Psal. Duobus modis nocet homo, si facit miserum, vel si deserit miserum. Innocens vero est, qui nec sibi, nec aliis nocet. u IDEM de ciuitate Dei: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo spe posita, cuius adiutorio innititur, vt mens talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa concupiscentia, vel inobedientia, quæ in membris habitat, præter nostræ voluntatis legē quasi sua lege mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis? x IDEM: Pertinet ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum: vt aut ipse, qui plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo. IDEM: Sicut non est beneficentiæ. Supra de remissione. IDEM ibidem: Magis innocentes. y IDEM de vita Christiana: Nihil Deo dignius, nihil charius esse potest, quam vt innocentia tota obseruatione teneatur. Licet enim quis in aliis operib. deuotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur. z CASSIODORVS in libro de anima: Vir fixus, purus, innocuus omnes laudat, se semper accusat: vt complaceat vniuersis, sibi soli displicet. a BERNARDVS de consideratione: Non eris innocēs, si aut punias eum, cui fortasse parcendum esset: aut parcas ei, qui fuerat puniendus. b ANSELMVS de similitudinibus: Si hinc peccati pudorem, & illinc cernerem inferni horrorem, & necessario vni eorum haberem immergi, prius me in infernum immergerem, quam peccatum in me immitterem. Mallem enim purus à peccato, & innocens, gehennam intrare, quam sorde pollutus cœlorū regna tenere: cum cōstet, solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in cœlesti beatitudine foueri.

t Auguft. enar in Pf. 100. ante med.tom.8.
u Idem de ciu Dei lib. 1.c.25. to.5.
x Ibid.lib. 19.cap.16.
y Idem de vita Chriftia.cap.10. poft med.t.9.
z Caffiod. de ani. c. 18. circa princ.
a Bern.de confid. lib.2. poft med.
b Anfel.de fimil.ca.190.

B

C

CAPVT V.

De Innocentia.

i Greg.li.11. Moral.cap.6.
k Ibi.lib.12. c.21.in prin.
l Ibid.lib.10. cap.15.in fin.
m Ibi.li.5.c. 32.poft med.
n Idem reg. lib.9.ind.4. cap.57.
o Ibid. li.11. ind.6.ca.20.
p Amb.off. li.1.c.1.10.4.
q Idem de pœnit.lib.2. c.10.tom.4.
r Hieron.Ep. 14.ad Celant. ante med.tom.1.
f Ibid.poft pauca.

GREGORIVS i in Moralibus Plerumque res quælibet innocenti mente conspicitur sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio cōfoditur. Non enim Dauid Vriæ coniugem ideo studiose respexit, quia concupierat: sed ideo potius concupiuit, quia incaute respexit. k IDEM: Nil simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab aliis formidet. l IDEM: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum. m IDEM: Si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt quandoque roborantur. n IDEM in registro: Sicut multorum iam experimento didicimus, in damno expenditur, quidquid cum peccato congregatur. Si igitur vultis nihil iniuste perdere, summopere studete de iniustitia nihil habere. In terrenis enim rebus, semper causa damni est origo peccati. o IDEM: Vosmetipsos ita ante conspectum omnipotentis Domini, in bonis operibus debetis exhibere, vt inueniri in vestra actione nequeat, quod ab eodem Deo iudice percuti, vel homine insidiante valeat accusari. * IDEM in pastorali: Fit plerumq; Deo gratior amore ardens vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. * AMBROSIVS de officiis: Hoc est innocentem esse, ignorare quod noceat, etsi circumscribitur ab aliquo de omnibus, tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. p IDEM: Beatam vitam efficiunt trāquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. q IDEM de pœnitentia: Facilius inueni, qui innocentiam seruauerint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. r HIERONYMVS in Epistola: Malitiam, odium, atque inuidiam, quę vel maxima, vel sola semina sunt nocendi Christiana à se animā propellat: neque manu tantum aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam. f IDEM: Tumdemum lætare de innocentiæ conscientia, si cum potest adiuuare, non desistas. * IOANNES Chrysostomus in sermone: Gaude innocentia & exulta; gaude inquam,

D

E

CAPVT VI.

De Excusatione.

c Greg.lib. 17.Moral. cap.17.
d Aug. Ep. 48.ad Vincent.longiffime ante med.tom 2.
e Idem de fer Dom.in mon. lib.2.c. 18.tom.4.
f Ibidem
g Bern. in Cant.fer.40. prope fin.
h Ibid.fer. 12.poft med.
i Sen.ep.81. poft med.
k Ibidem poft pauca

GREGORIVS c in Moralibus; Iustus etsi quid vnquam delinquendo loquitur, tamen dignum non est, vt ab iniustis, & praue viuentibus iudicetur. IDEM: Cum quoslibet. Supra lib. 1. de pauperibus. d AVGVST. in Epistola; Discamus in similitudine operum discernere animos operantium, ne clausis oculis calumniemur, & beneuolos pro nocentibus accusemus. e IDEM in sermone Domini in monte; Ea facta, quæ, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretamur. f IDEM: Non reprehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiāt, neq; ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem. g BERNARDVS super Cantica; Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum; magis autem excusa intentionem, si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnē omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud teipsum; Vehemēs fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? h IDEM; Si is qui de claustro est, eum qui versatur in populo interdum minus discrete sese agere deprehēdat, verbi gratia, in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio non ad iudicandum confestim prosiliat, sed meminerit scriptum; Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, & melius facit & virilius. Quod si implere non sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ & conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinem peccatorum. i SENECA in Epistola; Sapiens non vertit omnia in peius, sed nec quærit, cui imputet casum; & peccata ad fortunam potius refert; non calumniatur, nec verba, nec vultus; quidquid accidit, benigne interpretando leuat. k IDEM: Semper quidquid dubium est, humanitas inclinet in melius.

Capvt VII.

De Discussione.

GRegorivs [a] in Moralibus:Iusti viri, cum distri-ctionem venturi iudicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt: deflent,qui commiserunt: districte se iudicant,ne iudicentur.[b] Idem : Dominum tanto quis securiùs expectat,quāto quotidie viam suam suspectus examinat.[c] Idem : Electi intra sinum cordis aduersum se,quidquid se impugnat enumerantibi ante oculos suos omne,quod defleant, coaceruant : ibi quidquid per iram districti iudicis discerni possit,intuentur: ibi tot patiuntur supplicia,quot pati timent,nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat.Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. [d] Idem: Qui semetipsum prius non iudicat,quid in alio rectè iudicet,ignorat.[e] Ioannes Chrysostomus in sermonibus : Quando accubueris super stratum tuum,& neminem infestum pateris,antequā veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiam tuam,& reminiscere peccata tua,si quid in verbo seu in facto,vel in cogitatione peccasti. [f] Avgvstinvs de vera religione: Spiritalis homo omnia iudicat, quia super omnia est, quando cum Deo est:cum illo est autem, quando purissime intelligit,& tota charitate,quod intelligit, diligit. Idem.Non facile. Supra lib.1.de iudicibus.* Idem de verbis Domini:Nihil est,quod sic quisque cogitare debeat,nisi vt in semetipsum oculos conuertat, se discat, se discutiat,se inspiciat,se quærat, & se inueniat : quod displicet,necet,& quod placet,optet & plantet.[g] Bernardvs super Cantica:Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur:iudicabo proinde mala, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus,diluere lacrymis,punire ieiuniis:cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me sentiam humiliter,& iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo. [h] Idem : Babyloniorum manifesta sunt peccata præcedentia iudicium, & non egent scrutinio sed supplicio:mea autem, qui videor monachus & hierosolymita peccata certe occulta sunt,nomine & habitu monachali obumbrata & idcirco necesse erit, subtili ea inuestigari discussione.Multa supra lib.2.de prudentia,de intelligentia [i] Seneca in Epistola.Quod homines de aliis libentissime faciunt,de te apud te male existima.Assuesce & dicere verum,& audire.[k] Idem : Clamo mecum ipse:Numera annos tuos,& pudebit eadem velle,quæ volueras puer.Hoc denique tibi citra mortis diem præsta:moriantur ante te vitia.

a Greg.lib. 11.Moral. cap.18.
b Ibid.lib. 25.cap.5.
c Ibid.cap.6.
d Ibid.lib. 14.cap.13. circa med.
e Chrysost. homil.2.in Ps.50.ante med.tom.1.
f August. de ve.reli.cap. 31.post med. tom.1.
g Bern.in Cant ser.55. post med.
h Ibid.paulo ante.
i Sen.Ep.68. ante med.
k Idem Ep. 27.ante med.

Capvt VIII.

De Mortificatione.

GRegorivs [l] in Moralibus : Tanto mens melius ad superna appetenda componitur,quanto ab illicitis arctius corpus edomatur.[m] Idem in homiliis:Nisi quis à semetipso deficiat,ad eū,qui supra ipsum est,non appropinquat:nec valeat apprehendere,quod supra ipsū est,qui nescit mactare,quod est.[n] Avgvstinvs in regula;Carnem vestrā domate ieiuniis,& abstinentia escę & potus, quantum valetudo permittit. Quando autem aliquis non potest ieiunare,non tamen extra horā prandij aliquid alimentorum sumat,nisi cum ægrotat.[o] Idem de viduitate ; Facilius concupiscentia refrenatur, quæ nulla expectatione succenditur.[p] Idem de singularitate clericorum:Amputanda sunt omnia nobis,quæcumque igniferi fomitis,sulphurantibus flammis scatens fornax ebulliētis carnis exæstuat;ne vel tenuis quidem scintilla seruata,maiora conflet incendia.[q] Isidorvs de Summo bono:Mori oportet hominem in carne mundo, ne moriatur in anima Christo.Nam tunc quisque viuere dicitur, si secundum sæculum moriens, in solo Deo viuere delectetur.[r] Cassiodorvs de anima; Væ carni,quæ hic superata non fuerit.Nam quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronabitur. [s] Bernardvs in Epistola : Durius tractandum quidem est corpus ne rebellet,ne insolescat;sic tamen vt seruire sufficiat,quia ad seruiēdum spiritui datum est:nec sic habendum est, tanquam propter illud viuamus, sed tanquam sine quo viuere non possumus [t] Seneca in Epistola.Vetas me cœlo interesse, id est ; iubes me viuere capite demisso; Maior sum & ad maiora genitus, quam vt mancipium sim mei corporis:quod quidem non aliter aspicio,quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum. [u] Idem: Contemptus sui corporis,certa libertas est [x] Idem:Honestum ei vile est, cui corpus nimis clarum est; agatur eius diligentissime cura,ita tamen vt cum exiget ratio, cum dignitas,cum fides;mittendum sit in ignes.* Idem: Hanc sanam & salubrem formam vitæ tenere, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est;durius etiam tractandum est, ne animo male pareat.

l Greg.lib. 31.Moral. cap.17. ante med.
m Idem ho. 32.in Euan. ante med.
n Aug.reg. 3.cap.11.& 12.tom.1.
o Idem de bon.vid.cap. 20.in fin. tom.4.
p Apud Cyprian.de sing. cler.ca. 21.post med. tom.3.
q Isid.de sum.bo. li.3. c.65.sent.6.
r Cassiod.de anim.c.18.
s Bern.Ep.de vita solitar. ante med.
t Sen.Ep.65. post med.
u Ibid.post pauca.
x Idē Ep.14.

Capvt IX.

De Disciplina.

GRegorivs [y] in registro : Cum sit proprium disciplinæ ab illicitis prohibere, & excessus culparū salubriter resecare, studiose eius seruanda censura est. Nam si negligitur, cuncta in confusionem deueniunt, dum vnus destruit,quidquid eā custodiendo alter ædificat.Idem:Sic vt nos.Supra li.1.de prælatis bonis.[z] Idem in Moralibus:Sācti viri cum huius mundi potestate fulciuntur, tanto sub maiorem mentis disciplinam se redigunt,quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita,quasi licetius sciunt.[a] Idem;Solus in illicitis non cadit,qui se aliquādo & à licitis cātè restringit.[b] Idem: Intentioni animæ si exterior euagatio clauditur,interior secessus aperitur. Nā quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest,eo super se intendere per profectum potest,quia & in altum crescere arbor cogitur, quę per ramos distendi prohibetur.[c] Idem:Mens mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur,quam est,& nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur,semper in deteriora dilabitur.Idem:Sancti viri.Supra lib.2.de continentia visus.[d] Idem;Tanto apud Dominum obligatiores sumus,quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra, subditos diuino iudicio tanto liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sua vindicta non deserit.Idem:Peccata quæ feriri. Supra lib.2.de donis.[e] Ambrosivs in Epistola ; Non natura seruum facit, sed insipientia ; nec manumissio liberum, sed disciplina.[f] Idem;Si quæris vitam sapientiæ & disciplinæ,colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est ; abstinere autem à peccato, disciplina est. [g] Idem de viduitate; Prima institutionis est disciplina, culpam auertere;& secunda, virtutem infundere.[h] Cyprianvs de duodecim abusionibus;Disciplina est ordinata morum correctio,& maiorum præcedentium regularis obseruatio.[i] Bernardvs in Epistola;O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nec non mentis habitum disciplina! ceruicem submittit, deponit supercilia componit vultum, ligat oculos, cohibet cachinnos, moderatur linguam, frenat gulam, sedat iram, format incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis. Idem ; Non oportet.Supra de prouidentia lib.2.

y Greg.reg. li.7.ind.2.c. 36.in prin.
z Idem lib.5. Mor.c 8.non longe à prin.
a Ibidem.
b Ibid.li.30. c.9.post med.
c Ibid.li.11. cap.26.post med.
d Ibid.lib. 26.c.19.post med.
e Ambrō. tract.in Ps. 104.ad Simp. ante med.
f Idem.Ep.li. 3.Ep.20.cir. med.tom.5.
g Idem.li de viduis,mo- to ante med. tom.4.
h Cyp.de 12. abus.cap.11. tom.3.
i Bern.Ep. 103.ad Sophi.Virg.post med.

Capvt X.

De Cruce spirituali.

GRegorivs [k] in homiliis; Crux à cruciatu dicitur. Et duobus modis crucem Domini baiulamus, cum aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi,necessitatem illius nostram putamus.

k Greg.homil.37.in Euang. ante med.

a Idem lib. 5. Mor. ca. 3. cir. fin.

b Ibid. l. 8. c. 26. post med.

tamus. [a] IDEM in Moralibus: Quia Paulus nec mundi gloriam quærebat, nec à mundi gloria ipse quærebatur, & se mundo, & mundum sibi, crucifixum esse gloriabatur. [b] IDEM: Cum vitiis & concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, vt iam de mundi gloria nil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honorib. anhelat: crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius viuit. * AVGVST. in glossa. Gal. 5. super illud: Qui Christi sunt. Congruit nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passionẽ celebramus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis faciamus. * IDEM in sermonibus: Tota vita Christiani hominis, si secundum Euangelium viuat, crux atq; martyrium est. HIERONYMVS: Licet sparso crine. Supra lib. 3. de propinquitate.

c Amb. in Luc. li. 6. 8. to. 3.

[c] AMBROS. super Lucam: Non amanti diuitias, non amanti honores, non amanti quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, non amanti quæ videntur, sed quæ non videntur, non cupido vitæ, sed ei, qui festinat dissolui, & cum Christo esse, crucifixus est mũdus. Hoc est enim crucem tollere, & sequi Christum, vt & nos commoriamur, & sepeliamur cum eo. * ISID. de Summo bono: Qui crucem portat, debet & mundo mori, nam ferre crucem, mortificare seipsum: ferre & non mori, simulatio hypocritarum est. * BERNARD. de floribus: Mira res, nihil formidolosius homini, quam crucẽ pati. Sed quare timent homines crucem? quia latrones sunt. Si latrones non essent, crucem non timerent. * IDEM: Circumire possum, Domine, cælum & terram, mare, & aridã, & nusquam te inueniam nisi tantum in cruce: ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie. Crux enim tua fides est, cuius latitudo charitas, longitudo longanimitas, altitudo spes, profundum timor. In hac cruce te inuenit, quicunq; te inuenit. In hac cruce anima suspenditur à terra, & dulcia poma de ligno vitæ decerpit.

d Ber. Apolog. ad Gul. abb. non longe à prin.

e Ibid. consequ.

[d] IDEM in apologia: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyrenęus alienam. Væ citharœdis citharizantibus, non vt illi de Apocal. in citharis suis, sed vere vt hypocritæ in alienis. [e] IDEM: Væ semel & væ iterum pauperibus, væ, inquam, semel, & væ iterum portantibus crucem Christi, & non sequentibus Christum: quia nimirum cuius passionibus participant, humilitatem sectari negligunt. Duplici quippe contritione conterentur, qui huiusmodi sunt, cum & hic pro temporali gloria se affligant, & in futuro pro interna superbia ad æterna supplicia pertrahentur.

f Idem ser. 1. in sancto die Pascha, ante med.

[f] IDEM in sermonibus: Neminem audiamus, fratres, nõ carnem & sanguinem, non spiritum quemlibet descensum à cruce suadentem: persistamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur aliorum manibus, non nostra leuitate.

CAPVT XI.

De Certamine.

g Greg. li. 3. Dial. c. 19.

h Ibid. c. 14. post med.

GREGORIVS [g] in dialogis: Sine laboris certamine, non est palma victoriæ. [h] IDEM: Nonnunquam Dominus eis etiam, quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehensibilia relinquit, vt semper habeant, contra quod bella gerant: & deuictis magnis hostibus, mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. IDEM: Vos qui viam. Infra de religione.

i Idem li. 20. Mor. c. 5. non longe à prin.

k Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

l Ibid. li. 26. c. 15.

m Ibid. lib. 28. c. 9. longe post med.

n Aug. Ep. 133. ad Italic. cir. fin. tom. 2.

[i] IDEM in Moralibus: Semper est ad certamen aduersarij erigendus animus, semper contra occultas insidias cautela prouidenda. [k] IDEM: Scio quia per infirmitatis verecundiam plerumq; grauioris est certaminis, commissa peccata prodere, quam non admissa vitare, & vnumquodq; malum, quamuis robustus videtur, tamen humilius proditur. [l] IDEM: Labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ. IDEM: Minor est. Supra lib. 2. de clementia. [m] IDEM: In iniquitate concepti, & in delicto editi, per insitę corruptionis molestias, pugnam nobiscum huc deferimus, quam cum labore vincamus. * IDEM: Excitatur hostis in prouocationem certaminis, cum ius amiserit peruersæ dãnationis. [n] AVGVST. in Epist. Non debet cum præliatur infringi, qui vult post prælium coronari, vires illo subministrante certantibus, qui præparat ineffabilia dona victoribus. IDEM: Cõtra istam genitalium. Supra lib. 3. de consuetudine. * IDEM de verbis Domini: Ecce baptizati sunt, omnes iustificati sunt à peccatis: restat tamen lucta, cũ carne, cum mundo, & cum Diabolo. Qui autem luctatur aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur.

o Chrys. de comp. cord. lib. 2. ante med. to. 5.

[o] IOANNES CHRYSOST. de compunctione: Nostri agonis tempus, in quo adscripti videmur, pro risu pœnam habet, laudem vero pro luctu, & pro tribulationibus salutem confert. * IDEM super Matth. Incipe resistere desideriis tuis, & tunc intelliges, quam fortes sunt spiritus desideriorum malorum, qui te persequuntur. Hæc est pugna periculosa, & hæc est gloriosa victoria: qui potuerit odisse quod amat, & amare quod odit.

p Amb. in Luc. lib. 4. & 4. tom. 3.

[p] AMB. super Lucam: Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi vicerit coronari: nemo potest vincere nisi ante certauerit, ipsius quoque coronæ maior est fructus, vbi maior est labor. * LEO Papa in sermone: Vim sibi factura est anima, vt palmam laborum, quam sibi subtrahi multis inimicis aduersantibus sentit, viribus contendat eripere.

q Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 39 sent. 25.

r Hieron. Ep. 22. ad Eust. to. 1.

s Bern. in Cant. ser. 58. post med.

[q] ISIDORVS de Summo bono: Nequaquam in senectute continentes vocandi sunt, qui in iuuentute luxuriose vixerunt. Tales non habent præmium, quia laboris certamen non habuerunt: eos enim expectat gloria, in quibus fuerunt laboriosa certamina. [r] HIERON. in Epistola: Quis sanctorum, sine certamine coronatus est? Solus in deliciis Salomon fuit, & ideo forsitan corruit. [s] BERNARD. super Cantica: Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, non exterminari. IDEM: Solet inter primordia. Supra libro 1. de incipientibus.

CAPVT XII.

De Humilitate.

t Greg. lib. 30. Mor. c. 9. ante med.

u Ibid. lib. 28. c. 3.

x Ibid. lib. 25. c. 2. circa med.

y Idem hom. 12. in Ezech. ante med.

z Idem hom. 7. in Euang. cir. fin.

a Idem li. 1. Dial. ca. 1.

GREGORIVS [t] in Moralibus: Magna, quæ agimus, quasi minima ducimus, cum fortiorum exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescunt per meritum, cum apud nosmetipsos per humilitatem decrescũt. [u] IDEM: Quia prima stultitia Angeli elatio cordis fuit, vera sapiẽtia efficitur hominis humilitas suę æstimationis. Quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit, quo seipsum nescit. [x] IDEM: Electi ne inuite curuentur in morte, sponte curuantur in humilitate. [y] IDEM super Ezech. Ad hoc nobis cuncta de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. [z] IDEM in homiliis: Miranda actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in vento puluerem portat, & vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. [a] IDEM in dialogis: Mẽs, quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissime signa sua, virtutes sc. & humilitatem: quæ si vtraq; in vna mente perfecte conueniũt, liquet quod de præsentia sancti Spiritus testimonium ferunt. IDEM: Qualis quisque. Infra de lætitia.

b Idem reg. lib. 2. indic. 10. c. 24.

c Ibidem ea. 37. circa med.

d Ibid. li. 10. ind. 5. c. 22. vltra med.

e Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 39. ante med.

[b] IDEM in registro: Non grãde est, his non esse humiles, à quib. honoramur, quia & hoc sæculares quilibet faciunt; sed his maxime esse humiles debemus, à quibus aliqua patimur. Nam Psalmist. dicit; Vide humilitatem meam de inimicis meis. [c] IDEM; Ab omnib. corripi, ab omnibus emendari paratus sum, & solum mihi amicum æstimo, per cuius linguã ante apparitionẽ districti iudicis, meæ maculas mentis tergo. [d] IDEM: Nolo, dum in hac carne sum, si quã me dixisse contigerit, ea facile hominib. innotesci. [e] IDEM: Omnes fratres sumus, Imperatoris potestate conditi, & sanguine redempti; & idcirco fratres nostros quoslibet pauperes, & abiectos in nullo despicere debemus. * HIER. in originali super Isaiam: Non statim multitudini ac quiescamus iudicio, sed electi in principatum, nouerimus mensuram nostram, & humi-

liemus

liemur sub potenti manu Dei, quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. [a] Avgvst. de virginitate: Humiliter ad humilem venite si amatis, & ne discedatis ab illo ne cadatis. Qui enim timet ab illo discedere, rogat & dicit: Non veniat mihi pes superbiæ. [b] Idem: Pergite viam sublimitatis, pede humilitatis: ipse exaltat humiliter sequentes, quem descendere non piguit ad iacentes. [c] Idem: Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. [d] Idem de ciuitate Dei: Qui vera pietate in Deum, quem diligit, credit, & sperat plus intendit in ea, in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quam veritati placent. Neq; id tribuit, vnde iam placere potest, nisi eius misericordiæ, cui metuit displicere, de his sanatis gratias agens, de illis sanandis preces fundens. [e] Idem de conflictu: Christus humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Si ergo tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire in aliquo audet aut debet humana infirmitas? *Idem in Epist. Absit, vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendâte correctus. [f] Idem de Trinitate: Magis optabo à quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulante laudari.* Isid. de Summo bono: Superflua est humilitas eorum, qui se gessisse accusant, quod non admiserunt: qui vero sine arrogâtia bona facta sua pronuntiant, proculdubio nequaquam peccant. [g] Idem in synonim. Descende vt ascendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Qui enim extollitur, humiliatur: qui exaltatur, deiicitur: qui eleuatur, prosternitur: qui inflatur, allidditur. [h] Idem: Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum pretiosior: quanto fueris ante oculos tuos despectior. [i] Ioannes Chrys. in Epist. Humilitas non tantum illa laudatur, quæ de conscientia peccatorum euenit: sed & illa, quæ ex virtute descendit, Deo chara est. Et quia in ea requiescit Dominus, ideo omnibus dominatur. [k] Idem super Matth. Humilis à nulla capitur passione: non ira, hunc molestare potest, non gloriæ cupido, non æmulatio, non zelotypia. [l] Idem de compunctione: Hoc vere magnum & mirabile est, quia is, qui vere magnus est, nihil de se magni sentit, aut loquitur, sed omnium se vltimum iudicat, & saltem de sola misericordia Dei sperat. [m] Cassiod. de anima: Ad te Domine sancte nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit: cum altissimus sis, proximior redderis supplicatione curuatis. [n] Bern. super Cática: Oportet humiliter sentire de se, nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat. [o] Idem: In anima non est plane timenda quantalibet humiliatio: horrenda autem, nimiumque pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. [p] Idem: Appetere de humilitate laudem, humilitatis nô est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu sui, hoc solo plane superbus, quod laudes contemnit. [q] Idem in Epist. Vt castitas siue charitas detur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam: seruat acceptas, quia non requiescit spiritus, nisi super quietû & humilem: & seruatas côsummat, nâ virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur: & inimicam gratiæ, omnisq; initium peccati debellat superbiam. [r] Idem: Humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutē appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam, si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. [s] Idem: Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet diuinitas. Deniq; ipsa se induit vt appareret hominibus, substantiâ, formam, habitumq; gestauit humilem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluit honorare præsentia. [t] Idem; Sapientis est consiliû: Quanto maior es, humilia te in omnibus: Sapientiæ vero præceptum: Qui maior est vestrum, fiet sicut minor.

a Aug. de Virg. sanct. c.52.to.6.
b Ibid. consequ.
c Ibid. post pauca.
d Idem de ciu. Dei. lib. 5.c.20.to.5.
e Idem de conf. vitio. & virt. c.2. in fin. to.9.
f Idem de Tri. li.2. non longe à prin. tom.3.
g Isid. in syn. c.6. ante med.
h Ibidem post pauca.
i Chrysost. Epist.6. ad Theod. monach. ante med. to.5.
k Idem in Mat. hom. 66. post med. tom.2.
l Idem de comp. lib.2. cir. med. to.5.
m Cass. de ani. c.19. post med.
n Bern. in Can. ser.34. ante med.
o Ibid. ser. 37. vers. fin.
p Ibidem ser.16. post med.
q Idem Ep. 42. ad Her. Senon. Archiep. ante med.
r Idem Ep. 87. ad Ogo. post med.
s Ibid. Ep. 42. cit. post med.
t Ibid. multo post.

[u] Idem de duodecim gradibus: Humilitatis talis potest esse diffinitio: Humilitas est virtus, quas homo vera cognitione sui ipse sibi vilescit. [x] Idem: Humilitatis primus gradus est, corde, & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. Secundus, vt pauca, & rationabilia verba loquatur, non clamosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risu. Quartus taciturnitas vsq; ad interrogationē. Quintus, tenere quod cômunis habet monasterij regula. Sextus credere, & pronuntiare se omnibus viliorem: Septimus, ad omnia indignum, & inutilem se confiteri, & credere. Octauus confessio peccatorum. Nonus pro obedientia in duris, & asperis patiētiam amplecti. Decimus vt omni obedientia subdat se maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt eum timeat, & memor sit omnium, quæ præcepit. [y] Anselm de similitudinibus: Primus gradus humilitatis est, quandoq; cognoscere contemptibilem se esse. Et quia sunt quidam, qui contemptibiles se esse cognoscunt; sed inde non dolent; secundus est dolere contemptibilē se esse. Quia vero sunt alij, qui se côtemptibiles docent, sed côfiteri nolût: tertius est côfiteri se contēptibilē esse. At vero, quia rursus sût alij, qui se contēptibiles confitentur, sed nolunt, vt ita credatur: quartus est, persuadere contemptibilem se esse. Sed quia quidâ contemptibiles quidem volunt credi, sed hoc sibi nolunt dici: quintus est patienter pati, vt contemptibilis dicatur. Sed quia quidam patiuntur, vt contemptibiles dicantur, sed tamen pati nolunt, vt contemptibiliter tractentur: sextus est pati, vt contemptibiliter tractetur. Sed quoniam & hoc quidam multi patiuntur: septimus est amare, vt contemptibiliter tractetur, vbi postquam quis ascenderit, clara est in luce, id est in perfecta sui cognitione. Idem: Alterius virtutem. Infra de ascensione. [z] Glossa in Matth. Perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali: hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquem sic humiliari, & iste gradus omni iusto est necessarius. Secundus gradus est subdere se æquali, nec præferre se minori; hic dicitur abundans. Tertius est subesse minori, in quo est omnis iustitia.

u Idem de 12. grad. humil. non longe à prin.
x Apud Bened. in reg. ca.7.
y Ansel. de simil. c.10. & seq.
z Gl. Ma.5.

Capvt XIII.

De Simplicitate.

Gregorivs [a] in homiliis; Si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret; Erat indutus pilis camelorum. [b] Avgvst. in regula; Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placare, sed moribus. Idem; In incessu. Supra lib.2. de modestia.* Idem super Matth. Resistit Deus superbis, & calamistratis, & pannosis. humilibus dat gratiam. [c] Idem in Epist. Verus ornatus maximè Christianorum, & Christianarum non tantum fucus mendax, verum ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. [d] Idem; Auri circumpositio. & intorsio crinium, & cæt. huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, merito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruātia côuenire. *Et infra*; Quid enim est absurdius, quam mulierē de humili veste, viro prohibēte, superbire? cui te potius expediret obtemperare, candidis moribus, quam nigellis vestibus repugnare? [e] Idem de viduitate; Interiore pulchritudine Christo placere; hanc pulchritudinē studiosa cura & sollicita cogitatione côponite. Non amat ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur, & ille, si quod legisti, agnoscis, veritas vocatur. [f] Amb. de officiis: Non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, sed simplex, neglectus magis, quam expeditus, non pretiosis, & albentibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati, vel vtilitati nihil desit, nihil accedat nitori.

a Greg. hom. 40. in Euang. ante med.
b Aug. reg. 3.c.18. to.1.
c Idem Ep. 63. ad Possid. circa med. to.2.
d Idem Ep. 199. post med. to.2.
e Idem de bon. vid. ca. 19. ante med. to.4.
f Amb. off. lib.1. ca.19. to.4.

a Idem

[a]IDEM: Qui vult audiri, inclinare se debet amota pompa, vt misericordiam Domini prouocet. Habitus enim A superbus, nec impetrat, nec recta de se credi facit. [b] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad speciem visionis, seu ad vanam gloriam: aut ad delectationem corporis: aut ad tegumentum nuditatis. Ad speciem visionis habere vestimentum, seruis Dei non conuenit: similiter ad delectamentum corporis, Deo seruientibus non est aptum: sed quod tantum ad tegumentum nuditatis. [c] HIERONYMVS in Epistola: Sordes vestium candidæ mentis indicia sunt: vilis tunica contemptum sæculi probat, ita duntaxat, vt animus non tumeat, nec habitus sermoque dissentiat. [d] BERN. in Epistola: Pauperior cultus in aliis frænat concupiscentiam, in aliis circa amorem paupertatis afficit conscientiam. [e] IDEM: Si dederit, inquit Iacob, mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum, quo operiar. B Nota, quo operiar. Sic ergo & nos contenti simus, vestimentis, quibus operiamur, non quibus lasciuiamus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis similari, vel placere studeamus. [f] IDEM super Cantica: Simplicitas candor est. Probamus à contrario: Nam næuus duplicitas. Parum dixi, macula est.

a Idem in Epist. 1. ad Tit. c. 2. post med. tom. 3.
b Chrys. ope. imp. hom. 3. ante med. to. 2.
c Hieron. ep. 4. ad Rust. monach. ante med. to. 1.
d Bern. ep. de vi. solit. paulo post med.
e Idem ep. 2. ad Fulc. vers. fin.
f Idem ser. 71. in Cant. ante med.

CAPVT XIV.

De Verecundia.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Sæpe cum nos à sancti desiderij exercitatione torpescere, superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus obiicit, vt mens per otium remissa, quo in aliis vigilantiam C profectus cõsiderat, eo in se pigritudinem torporis erubescat. [h] IDEM: Nonnunquam quidam in Dei seruitio ex ante acta acrius debilitate roborantur, eosq; ad custodienda mandata, & futurorum trahit desiderium, & impellit memoria præteritorũ: vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecũdia instiget. [i] IDEM: Boni eo magis ignescunt ad desideriũ requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. [k] IDEM: Facile culpa corrigitur, qua erubescitur. [l] IDEM: Cunctos vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidã eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. [m] IDEM: Qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere spiritualiter proximorum mentes erubescat. [n] IDEM super Ezech. Erubescere malum, sapientiæ est: bonum vero erubescere, D fatuitatis. [o] IDEM: Qui erubescit pœnitendo mala, quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. [p] AMBR. in sermonibus: Solet citius mereri indulgentiam, qui verecundius deprecatur. In omni ergo culpa ante flendum est, quam precandum. IDEM: Pulchra virtus. Supra lib. 1. de iuuenibus. [q] IDEM de officiis: In ipso genere canendi, prima disciplina verecundia est, immo etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, vt verecunda pincipia commendent processum. [r] IDEM: Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia: habitus enim mentis in corporis statu cernitur. ISID. Peccati pudore. Supra lib. 2. de continentia visus. IDEM: Quisquis peccatorum. Supra lib. 2. de memoria. [s] AVGVST. de vita & moribus clericorum: Fateor vobis, de pretiosa veste eru- E besco: quia non decet hanc professionem. [t] IDEM: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ, turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. [u] HIERON. in Epistola: Omnem prudentiam verecundia, & quod præcipuum in fœminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. IDEM: Omnino pudor. Infra de connexione. [x] BERNARD. in Epistola: Nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. [y] IDEM super Cantica: Verecundia specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honestatis. [z] IDEM: Nolo repente fieri summus, paulatim proficere, volo, quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum pœnitentis verecundia placet, citius placas eum, si mensuram tuam seruaueris, & altiora te non quæsieris. IDEM: Quid amabilius. Supra lib. 2. de satisfactione. IDEM: Humilis, & verecunda. Supra lib. 2. de satisfactione. [a] IDEM in sermonibus: Credo considerantes, quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis: erubescamus non sustinere, vel parua pro nobis. [b] GLOSSA in Apocalypsim: Melius est hic erubescere coram paucis, quam in futuro coram omnibus. Glossa: Est quædam. Supra lib. 2. de satisfactione.

g Greg. li. 9. Moral. c. 34. in fi.
h Ibid. lib. 28. c. 15.
i Ibidem.
k Ibid. lib. 32. c. 17. longe post med.
l Ibid. lib. 5. c. 7. cir. fin.
m Ibid. lib. 7. c. 16.
n Idem in Ezech. hom. 10. an. med.
o Ibidem.
p Amb. ser. 46. de temp. post med. to. 5.
q Idem off. li. 1. c. 18. circa prin. tom. 4.
r Ibid. post multa.
s Aug. ser. 53. ad frat. in Eremo de com. vi. cler. post med. tom. 10.
t Idem de ve. & fal. pœnit. c. 10. circa med. tom. 4.
u Hieron. ep. 14. ad Celan. circa med. to. 1.
x Ber. epist. 201. ad Balduin. abb. ante med.
y Idem ser. 86. in Cant. ante med.
z Ibid. ser. 3. post med.
a Idem ser. 6. in ps. qui habitat, ante med.
b Gloss. in Apocal. 3.

CAPVT XV.

De Amicitia.

GREGORIVS [c] in Moralibus: Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est valde, vtrum prosperitas, an persona diligatur: amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. [d] IDEM: Qui ex aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur, quod hunc in prosperis non amauit. [e] IDEM in Dialogis: Inter amantes se amicos, magnum charitatis familiaritas ausum præbet. [f] IDEM in pastorali: Ab illo, qui summe rectus est, eo ipso iam discrepat, quo peruersorum amicitiis vita nostra concordat. [g] IDEM in registro: Amicorum amissio nos tanto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. [h] IDEM: Vt aliquid sæcularis auctoritatis loquar, cum amicis omnia tractanda sunt, sed prius de ipsis. [i] IDEM Nemo potest diligere, quos vult videre. [k] ISID. in etymologiis: Amicus quasi animi, vel amicitiæ custos per deriuationem, dictus autem proprie amicus ab amo, id est à catena charitatis. [l] IDEM de Summo bono: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo suspenso dissoluitur. IDEM: Sæpe per honores. Supra lib. 3. de honore. [m] AVG. in Epist. Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis: quod si gratis non fiat, nullo fieri pacto potest. [n] IDEM de catechizandis rudibus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. [o] IDEM in soliloquiis: Illam amicitiæ legem iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, vt non minus, ita nec plus quis amicum, quam seipsum diligat. [p] IDEM: Tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene vtuntur anima rationali, vel certe quantum desiderant ea bene vti. [q] AMBROSIVS de officiis: Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, & inferior superiori fidelem. [r] IDEM: Amicitia nescit superbiam. [s] IDEM: Virtus est amicitia, non quæstus, non pecunia paratur, sed gratia: non pollicitatione pretiorum, sed concertatione beneuolentiæ. [t] IOANNES CHRYSOST. de compunctione: Vbi amicitia permanet, nihil facile creditur, nil facile recipitur, quod dissidium possit operari. [u] HIERON. in Epistola: In amicis non res quæritur, sed voluntas: quia alterum & ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. [x] IDEM: Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum scripturarum studia conciliant. [y] IDEM: In originali super Michæam: Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitatem & diuitias sequitur. [z] BERNARDVS in Epistola. Habet vera amicitia nonnunquam obiurgationem, adulationem nunquam. [a] GLOSSA in Ecclesiasticum: Plena & perfecta amicitia, inter perfectos viros, eiusdemque virtutis perse

c Greg. li. 7. c. 10. ante med.
d Ibidem.
e Idem li. 3. Dial. cap. 37. paulo post princ.
f Idem Past. cu. p. 3. c. 1. admo. 23. post med.
g Idem regi. lib. 1. ind. 9. cap. 11.
h Ibid. lib. 1. ind. 9. cap. 3. post med.
i Ibid li. 7. ind. 1. ca. 23.
k Isid. ety li. 10. verbo Amicus.
l Idem de sum bo. li. 3. c. 30. sent. 2.
m Aug. ep. 52. ad Mace. circa princ. to. 2.
n Idem de catech. rud. c. 4. non longe à prin. to. 4.
o Idem solil. 1. c. 3. to. 1.
p Ibid. c. 2. in fi.
q Amb. li. 3. off. c. 16. to. 4.
r Ibidem.
s Ibidem.
t Chrys. de compun. cor. lib. 1. ante med. to. 5.
u Hieron. ep. 33. ad Cast. prope prin. to. 1.
x Ibid. ep. 103. ad Paulin. in princ. to. 3.
y Idem in Mich. lib. 2. cap. 7. to. 5.
z Bern. ep. 243. ad Ro. post med.
a Gloss. Eccl. 9.

perſeuerare poteſt,&ad hanc quibuſdam gradibus peruenitur. Primus eſt mundanorum contemptus. Secundus, ne quis ſe ſapientem & conſultum iudicans, ſibi quam amico credere malit. Tertius vt omnia, quæ vtilia & neceſſaria æſtimat, bono charitatis & pacis præponat. Quartus vt omnino deſinat ab ira. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem ſedare cupiat:quia alterius triſtitia pernicioſa eſt, ſicut propria, niſi eam quantum in te eſt,etiam de fratris mente depellas. Poſtremus gradus eſt omnium vitiorum peremptorius, vt de hoc mundo credas te quotidie migraturum.[a] SENECA in Epiſtola:Qui vtilitatis cauſa aſſumptus eſt, tandiu placebit,quandiu vtilis erit. Hac re florentes amicorum turba circumſidet,circa euerſos ſolitudo eſt, & inde amici fugiunt vbi probantur. [b] IDEM: Amicum paro,vt habeam pro quo mori poſſim:vt habeam quem in exilium ſequar: cuius me morti opponam,& impendam. Detrahit amicitiæ maieſtatem ſuam,qui illam parat ad bonos caſus.*IDEM:Amicos optime res ſecundæ parant,aduerſæ certiſſime probant.

a Sen. Ep. 9. ante med.
b Ibid. poſt pauca.

CAPVT XVI.

De Concordia.

GREGORIVS [c] in regiſtro: Quiſquis patris hæres eſſe deſiderat, filius exiſtere pacem cuſtodiendo non renuat. Nam qui locum præbet diſcordiæ,ipſe profecto tanti ſe muneris exortem eſſe conſtituit.[d] IDEM: Pacem tūc veraciter tenemus, cum ſuperborum culpas charitate & iuſtitia ſimul inſiſtente perſequimur,cū eos diligimus,& eorum vitia odio habemus.[e] IDEM:Manifeſtū bonitatis eſſe liquet indicium, in vnius electione cunctorum conuenire conſenſum. [f] IDEM: Laudabile & ſtudio eſt religioſo conueniens,terrenis gratam Deo pacem præferre cōpendiis, & ex rebus tranſitoriis māſura charitatis ſemper lucra mercari. [g] IDEM in Moral. Sicut noxium eſſe ſolet,ſi vnitas deſit bonis,ita pernicioſum eſt,ſi non deſit malis. Peruerſos quippe vnitas corroborat,dum concordat,& tanto magis incorrigibiles,quanto vnanimes facit.[h] IDEM ſuper Ezech. Ita bona facere opera debemus, vt per hæc quoq; cum his, cum quibus viuimus, vnanimitatem,inquantum recte poſſumus,conſeruemus.[i] AVGVST.de verbis Domini: Pax eſt ſerenitas mentis,tranquillitas animi,ſimplicitas cordis,vinculum amoris,cōſortium charitatis. [k] IDEM: Pax cunctis eſt placida, non quæ alienum, nihil deputat ſuum, docet amare,quæ odiſſe non nouit, neſcit inflari. Hanc ergo qui accepit, teneat,qui perdidit repetat, qui amiſit, requirat: quoniam qui in ea non fuerit inuentus abdicatur à patre,exhæredatur à filio,nihilominus à Spiritu ſancto efficitur alienus. Reſpuit enim munus oblatum,qui datæ legis contempſerit bonum, nec poterit ad hæreditatem Domini peruenire,qui teſtamētum noluerit obſeruare.[l] IDEM de ouibus:Teſtamentū Dei & hæreditas pax eſt,vt à concordibus conſortibus poſſideatur, non à litigantibus diuidatur. [m] IDEM de quæſtionibus veteris ac noui Teſtamenti: Qui pacem ſuſcipit Saluatoris, inimicitiam contrahit mundi. Niſi enim diſcordauerit à Diabolo,pacem non habebit cum Chriſto.[n] IDEM de ciuitate Dei: Tantum eſt pacis bonum,vt etiam in rebus terrenis atq; moralib. nihil gratius ſoleat audiri,nihil deſiderabilius concupiſci, nihil poſtremo poſſit melius inueniri.[o] IDEM:Pacem conſtat belli eſſe optabilem finem.* IOANNES CHRYSOT. de compunctione:Vbi pax eſt,ibi omnia proſperabuntur, vbi ſobrietas lucet,vbi vnanimitas,abſtinentia coronatur.[p] IDEM ſuper Ioannem:Eſt & mala concordia; eſt & bona diſſonantia.[q] AMBROSIVS ſuper Lucam: Fuge contentiones, diſſenſiones, ſtrepitus, tumultus diſcordiæ,ne per portas mortis ingreſſus intereas. IDEM:Sed niſi prius tu. Supra li.2.de beatitudine. *ISIDORVS de Summo bono:Pax plebis ſanitas,gloria ſacerdotis, & patriæ lætitia,& terror hoſtium,ſiue viſibilium,ſiue inuiſibilium.* IDEM:Pax cum bonis & bellum cum vitiis ſemper habendum eſt,mala ſiquidem hominum improrum odio habenda. [r] BERNARDVS ſuper Cantica: Pacem habete,& vos nolite lædere inuicem, non facto, non verbo,non ſigno qualicunque: ne quis forte exacerbatus,& præoccupatus à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate Deum interpellare cogatur, aduerſus eos qui ſe læſerint, & contriſtauerint, & prorumpere in verbum graue contingat:Filij matris meæ pugnauerunt contra me. [ſ] IDEM: in ſermonibus: Niſi vnitate opus tuum feceris,Deo,qui vnus eſt,acceptus eſſe non poteris. Scriptum quippe eſt:Non eſt qui faciat bonum,non eſt vſq; ad vnum. IDEM:Eſt homo pacatus,ſupra lib.2. de patientia. IDEM:Sunt etiam alij qui ſi viderint. Supra lib.5.de beatitudine.

c Greg. regiſt. lib.7. ind.1.c.5.
d Ibid. li.4. ind.13.c. 80.in med.
e Ibid. lib.4. ind.13.c. 59.in prin.
f Ibid. lib.7. ind..c.27.
g Idem lib. 33. Moral.c. 23.poſt med.
h Idem in Ezech.ho. 21.circa me.
i Aug. de verb.Dom. ſer.57.to.10.
k Ibid. conſeq.
l Idem de oui.c.13.an. med.to.9.
m Idem q. vet.& no. Teſt.q.92. tom.4.
n Idem de ciu.Dei lib. 18.c.11.in fin.tom.5.
o Ibid.c.12. circa prin.
p Chryſoſt. hom.56.in Ioan. poſt med.to.3.
q Amb. in Luc.lib.6.ca. 9.tom.3.
r Bern. in Cant.ſer.29. ante med.
ſ Idem ſer. 5.in Aſſump. Beatæ Mar. poſt med.

CAPVT XVII.

De Renuntiatione.

GREGORIVS [t] in dialogis:Deſpiciendus à nobis hic mundus foret,etiam ſi blandiretur,ſi reb. proſperis demulceret animum. At poſtquam tot flagellis premitur, tanta aduerſitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat,quid nobis aliud,quam ne diligatur, clamat?[u] IDEM in homiliis;Fructus mundi ruina eſt. Ad hoc enim creſcit, vt cadat, ad hoc germinat,vt, quodcumque germinauerit, cladibus conſumat. [x] IDEM: Si nihil in hoc mundo tam amando poſſidetis, etiam poſſidendo cuncta reliquiſtis. HIERONYMVS: Licet ſparſo crine. Supra de propinquitate lib.3.[y] ISIDORVS in ſynonimis:Semper interna quiete frueris, ſi te à ſtrepitu terrenarum actionū ſubtraxeris. IDEM:Nullus ſapientiam. Infra de ſapientia. [z] IOANNES CHRYSOST. ſuper Matthæum:Sicut difficile eſt arborem iuxta viam poſitam fructus ſuos vſque ad maturitatem ſeruare,ſic difficile eſt virum fidelem iuxta illum mundum viuentem, in actibus eius iuſtitiam immaculatam vſque ad finem tenere. Recede de via,& plantare in loco ſecreto, vt nec mundus tecum habeat aliquid commune,nec tu cum mundo.*IDEM ſuper Ioannem: Qui pecuniarum concupiſcentiam deriſerunt, hi maxime ſunt qui Deum,vt oportet diligunt.[a] AVGVSTINVS in Epiſtola:Vincula huius mundi,habent aſperitatem veram,iucunditatem falſam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miſeriæ,ſpem beatitudinis inanem. [b] IDEM: Quid prodeſt acquirere in hoc ſæculo quodlibet tēporale,& tranſitorium,ſiue ſit pecunia, ſiue ſit voluptas ventris & gutturis, ſiue ſit honor in laude humana? Nonne omnia fumus, & ventus? Nonne omnia tranſeunt,& currunt? Et væ his,qui hæſerint tranſeuntibus; quoniam ſimul tranſeunt. [c] IDEM:Vtilius terrena opulentia tenetur humiliter, quam ſuperbe relinquitur. [d] IDEM de pœnitentia:In omnibus dolens, aut ſua relinquat, aut ſaltem illa, quæ ſine admixtione mali non ſunt adminiſtrata,vt mercatura,& militia,& quæ vtentibus ſunt nociua, vt adminiſtrationes ſæcularium poteſtatum,niſi his vtatur ex obedientiæ licentia. IDEM Recedat amor. Infra de gloria.[e] BERNARDVS in Epiſt.: Voci Dei tui dulciori ſuper mel & fauum, ſi præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito, & vacante interno ſenſu, dicas tu cum Samuele; Loquere Domine, quia audit ſeruus tuus. [f] IDEM; Si ſapis,ſi habes cor,ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum,deſine iam,& ea ſequi, quæ & conſequi miſerum eſt. Beatus,qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerāt, amata inquinant,amiſſa cruciant. [g] IDEM: Generoſitas ſanguinis,proceritas corporis,forma elegans, iuuenilis decor,prædia,palatia,immenſa ſuppellex, inſulæque dignitatum,adde & ſapientiā mundi,de mundo ſunt hęc, & mundus quod ſuum eſt,diligit. Sed quouſque? Non ſolum enim non ſemper,vt qui non ſemper erit verum nec diu quidem. Diu ſiquidem iſta in te mūdus habere

non

t Greg. lib.3. Dial.c.38.
u Idem ho. 1. in Euang. cir.med.
x Ibidem hom.27.cir. ca fin.
y Iſid. in ſyno.c.18.ante med.
z Chryſoſt. op.imp.homil.39. ante med.to.2.
a Aug. Epi. 39.ad Licēt. ante med. tom. 2.
b Idem in Ioan.tract. 10.ante med.to.9.
c Ibid.ep. 34.ad Paul. poſt med.
d Idem de ve.& fal. pœn.c.15.in prin.
e Bern.Ep. 107.verſ.fi.
f Ibidem ep.103.poſt med.
g Ibid.Ep. 7.circ.prin.

non poterit, & te quidem ipsum in breui non habiturus. Nam breues dies hominis sunt. [a] IDEM: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit. Sed cũ ab his desuescere, & ad illa se paulisper assuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitque facile esse, quod difficile ante putauit. Idem: Falleris ô fili. Supra lib. 1. de Studentibus. Idem: Vigilias times. Infra de meditatione. [b] IDEM de contemptu: Ecce nos relinquimus omnia, bene, optime, & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis relinqui. [c] IDEM: Sequuti sumus te nimirum: quia exultauit, vt Gigas ad currendum viam suam. Nec currentem sequi poteras oneratus, sed nec inutilis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maxime. [d] IDEM in sermonibus: Conuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, & de præteritis agere pœnitentiam, & in præsenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præstolari: non vos retardet conscientia peccatorum, quia vbi illa abundauerit, superabundare gratia consueuit: non pœnitentiæ austeritas ipsa deterreat, neque enim condignæ sunt passiones huius temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur, non ad præsentem consolationem, quæ immittitur, non ad futuram gloriam, quæ promittitur. [e] IDEM: Quid si periclitaretur castitas in deliciis, humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam sæculo: fugite de medio Babylonis, fugite, saluate animas vestras. [f] IDEM: Nil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur: quibus & gratia confert auxilium, & obediendi deuotio lenit imperium.

a Ibid. epist. 1. ad Robert. Nepo. prope fin.
b Idem declam. super: Ecce nos. cir. prin.
c Ibidem consequ.
d Idem ser. de conuersa. ad cleric. cap. 30.
e Ibidem.
f Ibidem.

CAPVT XVIII.

De Solitudine.

GREGORIVS [g] in Moralibus: Qui mortificare se appetit, valde ad inuentam requiem contemplationis hilarescit, vt exterius mundo lateat, & cunctis exteriorum rerum perturbationib. se intra sinum intimi amoris abscondat. [h] IDEM: Prodest solitudo corporis, si solitudo est mentis. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, sed tumultibus conuersationis humanæ terrenorum desideriorum cogitatione se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamen nullus sæcularium tumultus in corde patiatur, non est in vrbe. Idem: Qualibet occulta. Supra lib. 2. De gratia. Idem: Vos qui viam. Infra de religione. [i] HIERONYMVS in Epistola: Mihi oppidum carcer est, & solitudo paradisus. [k] IDEM: Infinita eremi vastitas te terret? sed paradisum mente ambula. Quotiescunque illuc mente conscenderis, toties in eremo non eris. [l] IDEM: Hospitiolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas, & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. [m] IDEM: Bonus honor in Ecclesia, si à consortio clericorum longe sint fœminæ. Monachum, vel clericum sollitudo facit non publicum. [n] AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Strages pessimæ conuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimoniæ, & expugnatio fortis infamiæ, fortitudinis firmitas, & lasciuiæ petulantis infirmitas, probitatis præsidium, & improbitatis excidium, animæ victoria, & corporis præda, vbertas gratiarum, & sterilitas criminum. [o] IDEM: Non est sine filiis cum claritate, nisi singularitas sola, quam non solum concupiscentia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculum & fœminam pariter in virginitate conseruet, non habet claritatem, quoniam communitas ipsa, non potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurari. [p] BERNARDVS in Epist. Cum quo Deus est, nunquam minus est solus, quam cum solus est. Tunc enim libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est, ibi ad fruendum Deo in se, & se in Deo: Tunc in luce veritatis, & sereno mundi cordis vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit de Deo memoria: & illuminatur intellectus, & bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum deflet humanæ fragilitatis defectus. [q] IDEM super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias, quod multi suspiciunt, si fastidias, quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es. [r] CASSIODORVS de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratiæ suffragatur. [s] SENECA in Epistola: Subducendus est à populo animus tener, & parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati, & Platoni, & Lælio, excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset.

g Greg. li. 5. Mor. c. 5. post med.
h Ibid. libr. 30. c. 12. ante med.
i Hier. epist. 4. ad Rust. Monach. ante med. to. 1.
k Ibid. ep. 1. ad Heliod. vltra med.
l Ibid. epi. 2. ad Nep. ante med.
m Idem epi. ad Ocean. de vi. cleric. post med. tom. 9.
n Est apud Cypr. de singul. cleric. 22. ante med. tom. 3.
o Ibid. c. 23. ante med.
p Bern. epist. de vi. solit. longe ante med.
q Idem ser. 40. in Cant. prope fin.
r Cassiodor. de ani. c. 18. post med.
s Senec. epist. 7. circa med.

CAPVT XIX.

De Religione.

GREGORIVS [t] in registro: Vos, qui viam vitæ præsentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse Magister tentationum accedit. [u] IDEM: Melius est de ouili Dominico morbosam ouem eiicere, quam vnius vitio sanas amittere. [x] IDEM: Cura est sollicitudinis adhibenda, vt quæ pro quiete religiosæ conuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædã valeat præsumptio perturbare. [y] IDEM: Multi qui possunt religiosam vitam etiam cum sæculari habitu ducere, & plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint saluari apud Deum nullatenus possunt. [z] IDEM: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere: ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod absit, conuersationis infringat. [a] IDEM. Sicut studij nostri esse condecet, à litigiis forensib. Monachos submouere, vt diuinis ministeriis pie, ac solerter inuigilent: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare: ne distenta mens per varias causarum curas effluat, & ad celebrandum opus consuetum eneruata torpescat [b] ISIDORVS in Eymologiis: Religio appellata est, eo, quod per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruiendi. [c] AVGVSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius sæculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem, & in iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita duntaxat, vt contraria pro his, quæ pœnitet, agat. [d] IDEM de quantitate animæ: Omnibus subuentum velle debemus, etiam qui nos læserunt lædere, aut omnino lædi volunt. Hæc est vera, hæc perfecta, hęc sola religio. [e] IDEM: Est religio vera, quia se vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, conciliatione religat. Idem: Nullo modo decet. Supra de exercitio. [f] IDEM: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantum possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes dedicati. Idem: Melior est, qui quamuis. Supra lib. 2. de ira. [g] AMBROSIVS in Epistola: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Fides nunquam senescit, & religio fatigationem non sentit. [h] BERNARDVS de Consideratione: Nos in monasteriis recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quam facere consueuit. [i] IDEM in Epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius acce-

t Greg. regi. lib. 7. ind. 2. cap. 53. ante med.
u Ibid. lib. 9. indi. 4. c. 69. circa fin.
x Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 115. fere in prin.
y Ibid. lib. 1. ind. 11. cap. 100. ante med.
z Ibid. c. 56. in princ.
a Ibid. lib. 1. ind 9. ca. 67. in prin.
b Isid. ety. lib. 7. cap. 2.
c Aug. de Eccle. dogm. cap. 53. to. 3.
d Idem de quantit. ani. cap. 34. post med. tom. 1.
e Ibidem, c. 36. an. med.
f Idem reg. 3. ca. 15. tom. eod.
g Amb. Annot. in exord. ad Rom. tomo 1.
h Bern. de consid. lib. 4. circa med.
i Idem epist. 115. cir. med.

dit tentator licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quæ facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox enim à pluribus comperitur, arguitur, emendatur: sicut econtrario bonum cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur. IDEM: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis. [a] IDEM: Moriens vix vnquam aliquis à cella in infernum descendit, quia vix vnquam nisi cœlo prædestinatus, in ea vsq; ad mortem persistit.* IDEM: Experto credite, quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis.* IDEM in sermonibus: Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negotiaturus, & qui in claustro est non dormitet, nec torpescat per acediam, tanquam piger seruus, & nequam. Vita enim confert meritum, locus non facit beatum. [b] IDEM: Minus dānabile est in sæculo perire, quàm in monasterio. [c] IDEM: Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha, nam Mariam Marthæ æmulari, indignum prorsus est. *IDEM: Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum.* IDEM: Claustralis paradisus, ad suauem spirantis austri clementiam quasi tot floribus vernat, quot virtutibus abundat. [d] IDEM: Sicut bonum noscere, sic & velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. [e] IDEM: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissensio in congregatione.

CAPVT XX.

De Sufficientia.

GREGORIVS [f] in registro: Non delectamur xeniis. [g] IDEM: in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non quærere, sed vniuscuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia à bona & tranquilla cogitatione, ad gaudia æterna transitur. [h] IDEM: super Ezechielem: Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. [i] IDEM: Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam & qui non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. [k] IDEM: Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat: Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. [l] AVGVSTINVS de soliloquiis: Siue de cibo, siue de potu, siue de balneis, cæteraque corporis voluptate nihil interroges, tantum ab eo pete, quantum valetudini opem conferre potest. [m] IDEM de vita beata: Nullus perfectus aliquo eget, & quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: si non affuerit, non eum istarum rerum franget inopia. Omnis namque sapiens fortis est. [n] IDEM: de vera religione: Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat: & quem regnare delectat, vni omnium regnatori Deo funditus adhæreat. [o] BERNARDVS in epistola: Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere, quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quidem sapores cibis exercitium, quos tulit inertia multa, quæ respuis otiosus, post laborem sumes vel desiderio. [p] SENECA in epistola: Magni animi est magna contemnere, ac mediocria mala, quam nimia. Illa enim vitalia vtiliaque sunt, at hæc eo quod superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit vbertas, & rami onere franguntur. [q] GLOSSA: Perfecta humilitas. Supra capite de humilitate.

a Idem epist. de vi. solit. multo ante med.
b Idem ser. 2. in festo S. Mich. ante med.
c Idem ser. 3. in Assumption. Beat. Mar. ante med.
d Idem ser. 3. in Ascen. Dom. ante med.
e Idem in sermonibus par. ser. 63.
f in regist. lib. 1. indic. 9. cap. 64.
g Idem lib. 15. Moral. cap. 13. post med.
h Idem in Ezech. hom. 19. post med.
i Ibid. homil. 18. post med.
k Ibid. homil. 19. longe post med.
l August. soliloq. lib. 1. cap. 10. to. 1.
m Idem lib. de vita beata disput. 3. paulo post princ. to. 1.
n Idem de ver. relig. cap. 48. to. 9.
o Bern. epist. ad Robert. Nept. post med.
p Sen. ep. 39.
q Glossa Matt. 3.

A

CAPVT XXI.

De Communitate.

GREGORIVS [r] in registro: Nullus vestrum, neglecta vtilitate communi, suo lucro prospiciat. [f] IDEM: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimo bonum proximi etiam otioso commune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. IDEM: Melius est de ouili. Supra de religione. Idem: Summa malitiæ. Supra lib. 1. de militibus. [t] IDEM in Moralibus: Pro qualitate audientiū formari debet sermo doctorum, & ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nunquā recedat.* IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si sit nobis commune cum fratribus.* IDEM super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communem vtilitatem, omnia negotiantes, & non, quæ nostra sunt

B

quærentes? [u] AMBROSIVS de officiis: Sic Deus generari iussit omnia, vt partus omnibus communis esset, & terra foret omnium quædā communis possessio. Natura ergo ius cōmune generauit, vsurpatio ius fecit priuatū. [x] IDEM: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare cōmoda, sed ad illud, quod æternum est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. [y] IDEM: Nihil iudicandum vtile, nisi quod in cōmune prosit: quomodo enim potest vni prodesse quod omnibus nocet? Mihi credo, non videtur, qui inutilis est omnibus sibi vtilis esse posse. Idē: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. [z] IDEM super Lucam: Verum est causam inopiæ nostræ videri auaritiam, etenim volatilibus cœli idcirco sine labore

C

pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi communes ad escam datos, speciali quodam nesciunt vendicare dominatu. [a] IDEM: Qui iustus est nō negat, quod est ad vsum omnibus communiter datum. [b] AVGVSTINVS super actus Apostolorum: Melior est fraternitas Christi fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum æmulatione, hæc autem sua communicat cum gratulatione. [c] IDEM in regula: Omnia opera vestra in vnum fiāt, maiori studio, & frequentiori alacritate, quàm si vobis singulis feceritis propria; charitas enim, de qua scriptum est; Non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit; & ideo quanto amplius rem communem, quàm propria vestra curaueritis, tanto vos amplius proficere no-

D

ueritis. [d] BERNARDVS de consideratione; Quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. [e] IDEM de duodecim gradibus; Singularis ad omnia sua strenuus, ad communia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. Idem; Obseruandus est. Supra lib. 2. de continentia gustus. [f] IDEM in sermonibus; Dominus communi disciplina, communi vita, communibus studiis delectatur. Vsquequo miser diuerticula captas, & consolationes propriæ voluntatis, tanto labore quæritas; tanto ru-

E

bore mendicas? & quid faciam, inquis, eiice ancillam, & filium eius. *Beda in Glossa; Qui ita viuunt vt sint omnia communia in Domino, cœnobitæ vocantur, quæ vita tanto felicior est, quanto statum sæculi futuri imitatur, vbi omnia communia, quia Deus est omnia in omnibus, & quia ibi sūma pax, & securitas: ciuitas in qua typus huius vitæ præcessit, Hierusalem; id est visio pacis dicta est [g] SENECA in epistola; Non potest quisquā beate degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad vtilitates suas conuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere.* IDEM; In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceā, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, & salutaris, quod mihi vni sciturus sum.* Idē in prouerb. Quietissime viuerent homines, si duo verba tollerentur, meū, & tuum.

r Greg. mag. lib. 2. indic. 11. cap. 68. circa med.
f Ibid. libr. 6. ind. 15. cap. 201. post med.
t Idem lib. 30. Mor. c. 4. ante med.
u Amb. off. lib. 1. cap. 28. ante med. tom. 4.
x Ibid. lib. 3. c. 2. post med.
y Ibid. ante med. cap. 4.
z Idem in Luc. libr. 7. cap. 12. to. 3.
a Ibid. lib. 5. cap. 6.
b Aug. ser. 17. de verb. Apost. ante med. tom. 10.
c Idem reg. 3. c. 27. to. 1.
d Bern. de consid. lib. 3. post med.
e Idem d. 12. gr. hum. gra. 5.
f Idem ser. 6. in Ascens. Domi. post med.
g Senec. epist. 48. ante med.

CAPVT XXII.

De Societate.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniugi & alios velit, vt diuersitatem vitæ refugiat atq; hoc imitandum imprimat, quod amat. [b] IDEM: Sicut grauioris culpæ est, inter bonos non esse bonum, ita immensi est præconij, bonum etiam inter malos extitisse. [c] IDEM, Cum in itinere comes iungitur, via quidē non detrahitur, sed tamen de societate comitis labor itineris leuiatur. [d] IDEM super Ezech. Qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. [e] IDEM in registro: Qui assistunt iudicibus, & sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent, atq; suggerere, quæ animam saluant, & opinioni non derogant. [f] AVG. in Epist. Si paupertas angit, si luctus mœstificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni homines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verum etiam flere cum flentibus norunt, & salubriter alloqui, & colloqui, sciunt. Per hos plurimum illa aspera leniuntur, releuantur grauia, superantur aduersa. [g] ISID. de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: & quantum se quisque subtrahit mundo, tanto opus est vt se associet bonorum consortio. [h] IDEM in synonim. Bonorum societatem require: si fueris socius conuersationis, eris & virtutis eorum. [i] AMBROS. de officiis: Vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam, & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probatis inserit. [k] BERN. de consideratione: Interest gloriæ sanctitatis tuæ, vt quos pre oculis habes, ita ordinati sint, ita informati, quatenus totius honestatis, & ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. [l] IDEM: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. [m] IDEM in Epist. Inter bonos bonum esse, salutem habet: inter malos vero & laudem. Illud tantę facilitatis est, quantæ est securitatis: hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe est illud tangere picem, & non inquinari ab ea, in igne sine læsione versari? [n] IDEM: Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium, aut quorumcunq; sed tantum bonorum. Bonos in consilio, bonos in obsequio, & bonos habeas contubernales, qui vitæ & honestatis tuæ custodes sint & testes. [o] IDEM: Omnes iuxta Domini præceptum etiam inimici diligantur, si ad consilium soli eligantur, qui & prudenter esse videantur, & beneuoli. IDEM: Vbi non timetur. Supra de religione. [p] SENECA in Epistola: Nullius boni sine socio, iucunda possessio est.* IDEM: Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere. Mutuo ista fiunt, & homines dum docent, discunt.

a Greg. li. 8. moral. c. 30. post med.
b Ibid. lib. 1. ca. 1.
c Ibid. lib. 5. cap. 15. ante med.
d Idem in Ezech. ho. 5. ante med.
e Idem reg. lib. 4. ind. 13. c. 73. in prin.
f Aug. Ep. 121. ad Pro. ca. 2. to. 2.
g Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 3. sen. 6.
h Idem in synon. cap. 9. post med.
i Ambr. de off. lib. 1. ca. 43 tom. 4.
k Bern. de consid. lib. 4. non procul à prin.
l Ibidem ante med.
m Idem Ep. 25. an. med.
n Idem Ep. 28 post med.
o Ibid. Ep. 42. non longe à princ.
p Sen. Ep. 6. circa med.

CAPVT XXIII.

De Bonitate.

GREGORIVS [q] super Ezechielem: Omne bonum quod agimus per intentionem semper ad cœlestia leuemus. [r] IDEM: Hi veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. [s] IDEM: in regist. Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de alienis sentitis. [t] IDEM: Bona Deo accepta non sunt, quæ ante oculos eius malorum admixtione maculātur. *IDEM: Bona quæ hominibus innotescunt, sine periculo vix esse possunt. [u] IDEM in dialogis: Multa videntur bona, sed non sunt: quia bono animo non fiunt. [x] IDEM: Vita vera æstimatio in virtute est operū; non in ostensione signorum. Nam sunt pleriq; qui & signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares nō sunt. *IDEM

A super Ezechiel. Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando male agentibus libera voce contra dicit. [y] IDEM in registro: Bonarum mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. [z] IDEM: Vestrū sine dubio bonum facitis, si bona volentibus opē fertis. [a] AVG. de verbis Domini: Potes aurum perdere, & nolens potes domum, potes honores, potes ipsam casu salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. [b] IDEM in Epist. Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonum, in cuius præualent bona: illumq; optimum, qui peccat minimum. [c] IDEM de natura boni: Et omne bonum à Deo est: omnis ergo natura à Deo est. [d] IDEM: Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, minus bona sunt. [e] IDEM de

B virginitate: Aliquando alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferiorib. sed pluribus. [f] IDEM de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo & melius quam pecus, ex eo quod præcepti capax, & hoc melius cum præceptum iam cepit, rursum hoc melius cum præcepto paruit: & his omnibus melius, cum æternæ lumine sapientiæ beatus est. [g] IOAN. CHRYSOST. de militia Christiana: Non agamus similem infidelibus vitam, sed à quibus fide discernimus, ab eorum studiis, etiam & moribus diuidamur. [h] IDEM in sermonibus; Pietati hoc proprium est, vt in tenebris fulgeat; impietas autem etsi in lumine fuerit, tenebrescit. [i] BERN. in Epistola; Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult; & vbi incipis nolle fieri melior, ibi desinis etiam esse bonus. [k] IDEM super Cantica; Non mediocris titulus profecto virtutis inter prauos viuere bonum,

C & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem. [l] SENECA in Epistola; Tranquillitas animi, & expulsis erroribus absoluta libertas, quæris quæ sit ista? non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inæstimabile bonum est suum fieri. [m] IDEM; Nulla sine Deo mens bona est. [n] IDEM; Pars magna bonitatis est velle fieri bonum. *IDEM; Animus nunquam maior est, quam vbi aliena se posuit, & fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo.

q Greg. in Ezech. ho. 4. ante med.
r Idem lib. 20. Moral. cap. 29. post med.
s Idem reg. li. 6. ind. 15. ca. 188. non longe à prin.
t Ibid. lib. 1. cap. 3. fere in princ.
u Idem li. 1. Dial. cap. 10. ante med.
x Ibid. c. 12. circa med.
y Idem reg. lib. 12. ind. 7. interrog. Aug. cap. 10. ante med.
z Ibid. li. 7. in l. 2. c. 118. post med.
a Aug. de verb. Dom. ser. 12. post med to. 10.
b Idem Ep. 54. ad Maced. ante med. to. 2.
c Idem de nat. bon. c. 19. tom. 6.
d Ibid. ca. 3.
e Idem de Virg. San. c. 46 tom. eod.
f Idem de lib. arb. li. 3. c. 2. post med. to. 1.
g Chrysost. hom. de militia Christiana ante med. tom. 5.
h Idem ho. de cru & lat. ante med to. 3.
i Bern. Ep. 91. post med.
k Idem in Cant. se. 48. ante med.
l Sen. ep. 75. ante med.
m Idem ep. 73. circa fin.
n Idem Ep. 34.

CAPVT XXIV.

De Desiderio.

GREGORIVS [o] in Moralibus; Sæpe nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. [p] IDEM; Valentiores voces apud sacratissimas au-

D res Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria. [q] IDEM; Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiuntur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. [r] IDEM; Quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur: dum nil habet in mundo, quod appetat, nil est in mundo, quod pertimescat. [s] IDEM super Ezech. Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quæ dolorem huius vulneris nescit. Cum vero anhelare in cœlesti desiderio iam, & sentire vulnus amoris cœperit, fit anima sa u-

E brior ex vulnere, quæ prius ægrotabat ex salute. [t] IDEM in homiliis; Sancta desideria dilatione crescunt, Si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. [u] IDEM: Augent spirituales deliciæ desiderium in mente, dum satiant; quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. [x] IDEM; Habere hic possunt & iusti bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere; quia dum meliora id est æterna appetunt, eorum iudicio qualibet bona affuerint, cum sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. [y] AVGVSTINVS in Epist. Quod dicit Apostolus; Sine intermissione orate, quid est aliud quam beatam vitam,

o Greg. lib. 26. Mor. cap. 15. non longe à princ.
p Ibid. lib. 22. c. 13. ante med.
q Ibid. lib. 20. c. 21. cir. fin.
r Ibid. lib. 10. cap. 12. post med.
s Idem in Ezech. hom. 15. longe ante med.
t Idem ho. 25. in Euãg. longe ante med.
u Ibid. hom. 30 non longe à prin.
x Ibid. hom. 40. an. med.
y Aug. Ep. 121. ad Prob. ca. 9. tom. 2.

quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui illā dare solus potest, sine intermissione desiderare? Sēper hanc à Domino Deo desideremus, & semper oremus.[a] IDEM: Tanto illius, quod valde magnū est: quod nec oculus vidit, quia non est color, nec auris audiuit, quia nō est sonus, nec in cor hominis ascēdit, quia cor hominis illuc debet ascēdere, sumus capaciores: quanto id, quod fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentius.[b] IDEM: Diu orare cum vacat, id est, cum alia bonarum & necessariarum actionum non impediunt officia, quāuis & in eis desiderio semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neq; enim vt nonnulli putant, hoc est orare, in multiloquio: si diutius oretur.[c] IDEM: Hierusalem futuram desideramus vtiq; vt quanto impatiētius desideramus ipsam, tanto patientius sustinemus omnia propter ipsam.[d] IDEM de patientia: Vis desideriorum facit tolerantiam laborum & dolorum: & nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat.[e] IDEM de pœnitentia: Nemo vitam æternam incorruptibilē, immortalemq; desiderat, nisi eum huius vitæ temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat.[f] IDEM in meditationibus: Quando venies consolator meus quem expecto? ô si quando videbo gaudium meū; quod desidero! ô si satiabor, cum apparuerit gloria eius, quam esurio! ô si inebriabor ab vbertate domus tuæ, ad quam suspiro! * IDEM de verbis Domini: Seruat tibi Deus quod non vult cito dare, vt & tu discas magna magne desiderare.* IOANNES Chrysostom. super Ioannem Sicut ex otio desidia gignitur, ita ex actione desiderium generatur.[g] BERN. super Cantica: Accepi fateor meritis potiora, sed prorsus inferiora votis.[h] IDEM: Subtractio rei, quam amas, augmentatio desiderij est: & quod ardentius desideras, cares ægrius.[i] IDEM: Oportet vt sancti desiderij ardor, præueniat faciem Dei, ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnē consumat rubiginem vitiorum, & sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quam iuxta est Dominus, cum se senserit igne illo succensam. IDEM super illud: Nolite me considerare, &c. Vrentis solis instar. Supra lib. 3. de dilatione.[k] IDEM: Modicum, & non videbitis me. O modicum longum, pie Domine modicum dicis, quod non videmus te. Saluum sit verbum Domini mei, longū est multum valde? verumtamen vtrumq; verum, & modicum meritis, & longum votis.[l] IDEM in epistola: Sicut fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam dilectionem: Sic vt dicitur: Nisi credideritis non intelligetis: Sic dic æque non absurde potest: Si non desideraueritis, non perfecte amabitis.[m] AVCTOR de spiritu & anima: Anima per odium mundi & sui proficit in amorem Dei & proximi: & per contemptum temporalium & inferiorum, crescit in desiderium æternorum & superiorum.[n] GLOSSA: Desiderium est orare: nec vnquam desinit orare, qui non desinit amare. Charitas enim clamor est.

a Ibid. ca. 8. in fin.
b Ibidem c. 10.
c Ibid. ep. 52. ad Paulin. non longe à prin.
d Idem de patien. c. 4. to. 4.
e Est apud eund. hom. 50. ca. 4. to. 10.
f Idem meditat. c. 41. in fi. to. 9.
g Ber. serm. 9. in Cant. cir. prin.
h Ibid. ser. 51. prope princ.
i Ibid. ser. 31. ante med.
k Ibid. ser. 74. ante med.
l Idem ep. 78. circa med.
m De spir. & ani. c. 4. apud Aug. to. 3.
n Gl. ps. 37.

CAPVT XXV.

De Feruore.

GREGORIVS[o] in Moral. Sæpe electorum conuersio plus finiendo peragit, quam inchoando proponit: etsi tepidus prima inchoat, feruentius extrema consummat, videlicet semper inchoare se æstimat, & idcirco infatigabiliter in nouitate perdurat.[p] IDEM: Hi quos fortasse despicimus, & tarde possunt incipere, & tamen vitā nostram feruentioribus studiis anteire. IDEM super Ezech. Mens in qua anima per amorem inuisibili sponso iniungitur, nullam præsentis sæculi cōsolationem recepit, sed ad illam quam diligit medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur, vilis ei fit salus sui corporis, quia transfixa est vulnere amoris.* IDEM: Nisi mentis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam semper anima ad ima reuocatur. Idem: Esse nobis. Supra lib. 3. de morte. Idem: Tanto hostis. Supra lib. 1. de dæmonibus. AVG. Tanto illius. Supra de desiderio. Idem: Absit ab oratione. Supra lib. 2. de oratione accepta.[q] BERNARD. super Cantica: Virtus discretionis absq; charitatis feruore iacet: & feruor vehemens absq; discretionis temperamento præcipitat. Idem: Feruorem nouitiorum. Supra lib. 1. de nouitiis.[r] IDEM in sermonibus: Si quis deuotus, si quis sollicitus est, si quis spiritus feruens, caueat sibi, ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitatur: alioquin nec huiusmodi animum intrat gratia, nimirum qui plenus est, nec in eo iam inuenit gratia locum sibi.[s] IDEM: Opera nostra in feruore agenda sunt, & desiderio cordis, vt sint lucernæ ardentes in manibus nostris. * Idem de contemptu: Tu si videris hominem in bonis operibus strenuum, & feruore conuersationis hilarem, viuere in eo fidem ne dubites, indubia tenens vitæ illius argumenta: sed nonnulli cum spiritu cæperint, heu carne consummantur.[t] IDEM: Vt vigoris esse dignoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro iustitia tribulationem sustinere: sic feruori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari.

o Greg. lib. 19. Mor. c. 16. ante med.
p ibid. lib. 25. ca. 8. cir. med.
q Ber. ser. 23. in Cant. cir. med.
r Idem ser. 3. in aduen. Domi. prope fin.
s Idem ser. 2. in Purif. B. Mariæ. circa med.
t Idem declam. sup. Ecce nos, ante med.

CAPVT XXVI.

De Meditatione.

GREGORIVS[u] in Moralibus: Solerter animus ante actionis suæ primordia cuncta debet aduersa meditari, vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit prouidus superet, & quidquid nōn acciderit lucrū putet.[x] IDEM: Vita nostra dum lacrymis lauatur, dum bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad nouitatem suam sine cessatione reparatur.[y] IDEM in registro: Stude quæso, & quotidie creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, vt ardentius ad æterna suspires, vt mens tua ad cælestia gaudia maioribus desideriis accendatur. Tāto enim tūc maior ei erit requies, quanto modo non ab amore conditoris sui requies nulla fuerit.[z] IDEM in homiliis: Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, vt perfecte mereamur, in Deo, gaudere cum proximo.[a] ISID. de Summo bono. Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit, quæ enim nescimus ex lectione discimus, meditationibus conseruamus.[b] IDEM in etymologiis: Philosophia est meditatio mortis, quod magis conuenit Christianis, qui sæculi ambitione calcata, conuersatione disciplinabili similitudine futuræ vitæ viuunt.[c] AVG. de meditationibus: Quanto magis homo mala sua intelligit, tanto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem, parit scientiam, scientiā compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio commendat orationem.* IDEM: Considera ô homo, quid tibi erat, & quid tibi factum sit, & pensa qui tibi hoc fecit, quanto amore dignus sit.[d] IDEM de virginitate: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis.[e] IDEM de conflictu: Auaritiæ morbus nunquam melius compescitur, nisi cum dies mortis sine obliuione meditatur. * Basilius in regula: Tunc auiditate cælesti anima flagrans Christi amori copulatur, cum in terris degens, de cælestibus & supernis iugiter meditatur.[f] BERN. super Cantica: Quid tam efficax ad curandum conscientiæ vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quam vulnerum Christi sedula meditatio?[g] IDEM in epistola: Vigilias times, & ieiunia, manuumque laborem: sed hæc leuia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exterior facit non horrere sollicitudinem, si futuram cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium flatus æternus, & stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet & mattam & culcitram.[h] IDEM: Iuge silentium, & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cælestia meditari.[i] GLOSSA: Egredimini, &c. Non debemus in desideriis carnis mollescere, & segnes in bono esse, sed in meditatione legis & exercitio virtutum strenui. AVCTOR de spiritu & anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem.[k] IDEM: Meditatio est occultæ veritatis studiosa inuestigatio, & contemplatio est

u Greg. lib. 5. Moral. c. 31. post med.
x Ibid. lib. 19. c. 26. post med.
y Idem reg. lib. 4. ind. 13. cap. 84.
z Idem hom. 30. in Euāg. cir. fin.
a Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 8. sent. 3.
b Idem ety. lib. 2. c. 25. cir. med.
c Aug. de spir. & ani c. 49. & 50. to. 3.
d Idem de Virg. san. c. 13. to. 6.
e Idem de confl. virt. & vit. cap. 16. post med. to. 9.
f Ber. serm. 72. in Cant. post med.
g Idem ep. 1. ad Rob. Nepot. post med.
h Ibidem ep. 78. ad Sugg. abb. ante med.
i Gl. Hier. 51.
k Auct. de spir. & ani. c. 32. apud Aug. to. 3.

est perspicuæ veritatis iucunda admiratio. Illam itaque diuina reuelatio illuminat, vt veritatem cognoscat: istam diuina inspiratio inflammat, vt eam diligat. * SENECA in Epistola: Nihil est tam difficile & arduum, quod humana mens non vincat, & in familiaritatem perducat assidua meditatio. * IDEM: Hoc quotidie meditare, vt possis æquo animo vitam relinquere.

CAPVT XXVII.

De Ascensione spirituali.

GREGORIVS [a] in homiliis: In cunctis, quæ agitis, radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis aspicite: vt dum meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis. [b] IDEM in registro: Tanto verius intus ascenderem, quanto per conuallem lacrymarum foris humilius iacerem: at nunc multum me deprimit honor onerosus. [c] ISIDORVS de Summo bono: Qui prius in actiua proficit, ad contemplationem bene ascedit, merito enim ista sustollitur, qui in illa vtilis inuenietur. [d] BERNARD. in Epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti ad bonum, quam vnumquempiam de religiosis transire ad melius: rarissima auis in terris est, qui de gradu quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat. * IDEM; Qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt, videre Deum Deorum in Sion eo facilius merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt, puriori conuersationis ordine. [e] IDEM: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. IDEM: Ab exterioribus Supra lib. 2. de intelligentia. [f] IDEM de amore Dei: Cogitationes, intentiones, voluntates, affectiones, & omnia interiora mea, venite ascendamus in monte, vbi Dominus videt, vel videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, pœnæ, seruitutes, expectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cum puero, ratio, scil. cum intelligentia, vsq; illuc properantes, reuertamur ad vos. Reuertemur enim & heu reuertemur quam cito. [g] IDEM in sermonibus: Scienti legem & non facienti peccatum est illi: propterea sciens quia in oratione datur bona voluntas, cum videris, quæ agenda sunt, vt conualescas ad agendũ quæ videris, ascende tu ad orationem, ora instanter, ora perseueranter. [h] IDEM: Sub te sit appetitus tuus, & tu domineris illius. Nam vt in cœlum ascendas, prius necesse est leuare te super te, carnalia calcando desideria, quæ in te militant aduersum te. [i] IDEM: Perseuerate in disciplina quam suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc est via, & non est alia præter ipsam, qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit, quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam. [k] AVCTOR de spiritu & anima: Quia bona exteriora diu stare non possunt, iussus est homo, ab exterioribus ad interiora redire: & ab interioribus ad superiora ascendere: tantæ enim dignitatis est humana conditio, vt nullum bonum præter summum ei sufficere possit. [l] IDEM: Qui interius intrans, & intrinsecus penetrans, seipsum transcendit, ille veraciter ad Deum ascendit. [m] ANSELMVS de similitudinibus: Tria necessaria sunt ascendenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocentia talis esse debet, vt nulli noceat: beneficium, vt omnibus, prosit: prælatio, vt se omnibus inferiorem iudicet. Vnde Apostolus: In humilitate superiores inuicem arbitrantes. Hæc tria debet vnusquisque aliis impendere, & nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. [n] IDEM: Alterius virtutem non vitium, suumque vitium non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

a Greg. hom. 8. in Euang. in fin.
b Idem reg. lib. 7. ind. 2. c. 125. ante med.
c Isid. de sum. bo. li. 3. c. 15. sen. 3.
d Bern epi. 96.
e Ibid. ep. 91. post med.
f Idem de amore Dei cap. 1. in prin.
g Idem ser. 4. in Ascens. Dom. post med.
h Ibid. paulo post.
i Ibid. ser. 2. post med.
k Auct. de spir. & ani. ca. 14. circa med. apud August. to. 3.
l Ibidem post med.
m Ansel. de simil. c. 116.
n Ibidem c. 110.

CAPVT XXVIII.

De Contemplatione.

GREGORIVS [o] super Ezechielem: Contemplatiua vita est, charitatem quidem Dei & proximi tota mente retinere, ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere: vt nihil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui creatoris animus inardescat: ita vt iam nouerit carnis corruptibilis pondus cum maiore portare, totisq; desideriis appetere illis hymnidicis: Angelorum choris interesse, admisceri cœlestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. [p] IDEM Primus contemplationis gradus est, vt mens se ad se colligat. Secũdus, vt videat, qualis est collecta. Tertius vt super semetipsum surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendendo subiiciat. Sed se ad se nullo modo colligit, nisi prius didicerit, terrenarum atque cœlestium imaginum phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid da tactu & gustu corporeo, cogitationi eius occurrit, respuere, atq; calcare, & se talem quærat intus, qualis sine istis est. ISIDORVS: Sancti viri funditus. Supra de religiosis bonis, lib. 1. [q] BERNARDVS de consideratione: Potest contemplatio diffiniri, verus intuitus animi de quacumq; re, seu apprehensio veri non dubia. [r] IDEM: Contemplationis species quatuor sunt. Prima & maxima contemplatio, est admiratio diuinæ maiestatis. Hæc requirit cor purgatũ, vt à vitiis liberum, atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque per aliquas morulas, stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuẽs iudicia Dei, quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentẽ, fugat vitia, fundat virtutes, initiat sapientiã, humilitatem seruat Virtutum; si quidem bonum quoddam, & stabile fundamentum, humilitas nempe, si nutet, illa virtutum aggregatio, non nisi ruina est. Tertia contemplatio, occupatur vel potius otiatur circa memoriam beneficiorũ: & ne dimittat ingratum, sollicitat amantem ad amorẽ benefactoris. De talibus dicit propheta: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens in sola requiescit expectatione promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis, siquidẽ, quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatẽ animi, & perseuerantiæ dat vigorem. Puto iam facile est, quatuor nostra hæc illis quatuor Apostoli assignare, dum longitudinẽ comprehendit meditatio promissorum: latitudinem, recordatio beneficiorũ: sublimitatẽ, cõtẽplatio maiestatis: profundũ, inspectio iudiciorum. * IDEM in meditationibus: Viscus contemplationis est amor possessionũ, affectus cognationis, cupiditas honoris, & voluptas carnis, quibus anima inuiscatur, & irretitur, vt non pennis contẽplationis per plateas supernæ Sion discurrere possit. [s] IDEM super Cantica: Excedente anima, etsi non vita certe vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis. [t] SENECA in Epistola: Quantum potes propria, quod diutius frui emendato animo & composito possis: frueris quidem dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur à contemplatione mentis, ab omni labe puræ & splendidæ. [u] IDEM: Subsilire in cœlum ex angelo licet, exsurge modo, & te quoque dignum Deo finges, & non auro non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

o Greg. in Ezech. ho. 14. cir. med.
p Ibidem hom. 17. ante med.
q Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
r Ibid. lib. 5. prope fin.
s Idem ser. 52. in Cant. circ. med.
t Sen. Ep. 4. in prin.
u Ibid. Ep. 31. prope fin.

CAPVT XXIX.

De Gustu.

GREGORIVS [x] in Moralibus: Superiora amare iam sursum ire est: dumque magno desiderio, mens

x Greg. lib. 15 Moral. c. 17. in fin.

ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere quærit, degustat.[a] IDEM super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustauit: quia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. [b] IDEM: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, qui illi hymnidici chori angelorum, quæ incomprehensibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce fit, quod intus videt, tanto in amaritudinẽ vertitur omne, quod foris sustinet.[c] IDEM: Contemplatiua, maior est quam actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat.* AVGVSTINVS in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. * IDEM de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorem, quod gusto per agnitionem: sentiam, per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quam meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum reddere: trahe Domine in amorem tuũ vel hoc ipsum quod sum * IDEM de vera religione: Quandiu sumus in corpore, & peregrinamur à Domino, gustemus saltem quam suauis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & desideremus ipsum vitæ fontem: vbi sobria ebrietate inundemur, & irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. IDEM: Tu qui vitam. Supra de tranquillitate.* AVCTOR de spiritu, & anima. Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desiderium figitur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contemplatur, & ipsa sui contemplatione suauiter reficitur. [d] IDEM: Anima prius sanatur, sanata introducitur, introducta reficitur.[e] IDEM: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia: illa contemplatur, ista delectatur. [f] BERNARDVS de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contemplationis, solidus cum fortitudine. [g] IDEM de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequẽtando gustari, gustãdo probari, quoniam suauis est Dominus.[h] IDEM de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, & habitaculum habens in terra salsuginis, & attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, & attraho spiritum. Et nõnunquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhianti mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, vt si perficeretur in me, nihil vltra quærerẽ. [i] IDEM super Cantica: Si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vt minime auocet, aut perturbet, aut sensus egens. vel cura pungẽs, vel culpa mordens, vel certe ea quę difficilius amouẽtur irruentia imaginationum corporearum phantasmata, poterit quidẽ hic, cum ad nos redierit, gloriari & dicere: Introduxit me rex in cubiculũ suum.[k] IDEM: A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias, nisi obedientiæ mãdatorum contemplationis gustum, penitus non deberi. Non ergo putes, de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum.[l] IDEM in epistola: Funes ceciderunt mihi in præclaris, cœlestisq; hęreditas pręclara est mihi, & terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis: gustato spiritu, necesse est desipere carnẽ: affectanti cœlestia, terrena non sapiũt: ęternis inhianti, fastidio sunt transitoria.[m] IDEM in sermone: Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Quid aliud est hæc consolatio, quã procedens de spe veniæ gratia deuotionis & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ licet exiguus, quibus interim benignus Dominus afflictã refrigerat animã. At gustus ille nihil aliud est, quam irritamentũ desiderij, & incentiuũ amoris, sicut scriptum est: Qui edunt me adhuc esurient, &c. IDEM: Vbi sane in spirituali. Supra de proficientibus lib. 1. [n] SENECA in epistola. Tunc animus noster habebit, quo gratuletur sibi, cum emissus his tenebris in quibus volutatur, non tenui visu clara prospexerit, sed totum diem amiserit, & redditus cœlo suo fuerit: cum receperit locum, quem occupauit sorte nascendi sursum illum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia deuicerit, purusque ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. * IDEM: Philosophia animum à terrenis admittit ad diuina, hæc libertas eius est, hæc euagatio subducit interim se custodiæ in qua tenetur, & cœlo reficitur.

a Idem in Ezec. hom. 10. longè post med.
b Ibid.
c Ibid. homil. 3. longe ante med.
d Auct. de spir. & ani. c. 10. circa med. apud Aug. tom. 3.
e Ibid. c. 11. ante med.
f Bern. de 15. gradib. humil. ante med.
g Idem tract. de diligen. Deo, post med.
h Idem de amore Dei, tom. 9. circa med.
i Idem ser. 23. in Can. vers. fin.
k Ibidem, ser. 40 ante med.
l Idem epi. 111. post med.
m Idem ser. 1. in festo omn. Sanct. post med.
n Sen. ep. 79. post med.

CAPVT XXX.

De Consolatione.

GREGORIVS [o] in registro: In summa tribulatione positis, sola est consolatio misericordia creatoris, [p] IDEM: In Dei causis occupatus, consolatione fulciri debet, non amaritudine deprimi.[q] IDEM; Est mihi bone vir hoc ex Dei munere in magna consolatione, quod opus sanctũ, quod in me non habeo, diligo in te.[r] IDEM Facilis erit consolatio, si inter flagella, quæq; patimur, quæq; fecimus, ad memoriam delicta reuocemus, atque hæc non flagella, sed dona cognoscimus. * IDEM de quodam Episcopo: Valde cõtristabar, quod de illo quędam superba cognoueram, sed quia mores suos ipse correxit, meam tristitiam, simul meipsum vincendo consolatus sum.[s] IDEM in Moralibus: Magna consolatio in rerum amissione est, illa tẽpora ad mentẽ reducere, quibus nos contigit, res, quas perdidimus, non habuisse. [t] IDEM: Magna est consolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placet.[u] IDEM: Laborantẽ cõsolari, est pariter in labore persistere: quia subleuatio laboris est visio collaborantis. [x] IDEM: Minus tentat probatio, quã remuneratio cõsolatur. Idem: Grauis mœror. Infra de dolore.[y] IDEM: Festina consolatio bonorũ, est consideratio finis malorum: quia dum ex eorũ interitu conspiciunt malũ, quod euadunt, leue æstimant, quidquid in hac vita patiuntur aduersũ. [z] IDEM in pastorali: Non flendo flere, & sic exteriora aduersa plangere, vt tamen mẽs nouerit de æternæ spei consolatione gaudere.[a] ISIDORVS de Summo bono: Qui vitæ futuræ pręmia diligenter excogitat, mala omnia vitæ præsentis ęquanimiter portat, quoniã ex illius dulcedine, huius amaritudinẽ temperat.[b] IDEM in synonimis: Intende miserias eorum, quibus acerbe aliquid accidit; dum aliena pericula memoras, mitius tua portas, aliorũ enim exempla dolorẽ reuelant alienis malis facilius cõsolatur homo.[c] AMBROSIVS de viduis: Paratus mœstitudini animi fletus oculorum miseriam conciliat, laborẽ minuit, dolorem alleuiat, pudorem seruat, nec iam miseria sibi videtur, quæ consolationem in lacrymis habet.[d] BERNARDVS super Qui habitat: In quo horũ omnium speras solatij aliquid, vel auxilij inuenire? Si quæras intra te, aruit cor tuum, & obliuioni datum te reperis tanquã mortuũ à corde: si infra te, corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: si circa te, terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem: Quære ergo supra te, sed cautus esto, ventosa agmina transilire. [e] IDEM de contemptu: Pretiosa diuina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam.[f] IDEM in sermonibus: Mentior, quod ad consolationẽ vestram dico, si non ex manibus huius peccatoris, monachorum nouitiorum, & conuersorum, animæ ad cœlorum gaudia volauerunt tam liberæ, quam liberatæ de carcere nostrę mortalitatis. Idem: Beati, qui lugent. Supra de gustu.

o Greg. regist. lib. 8. ind. 3. c. 31.
p Ibid. li. 12. ind. 7. c. 30. circa med.
q Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 125. non longe à prin.
r Ibidem cir. fin.
s Idem lib. 2. Moral. c. 12.
t Ibidem c. 13.
u Ibid. lib. 5. c. 5. non longe à prin.
x Ibid. lib. 35. c. 8
y Ibid. lib. 21. c. 4. in prin.
z Idem Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med.
a Isidor. de sum. bo. lib. 3 c. 62. sen. 5.
b Idem in synon. c. 1. ante med.
c Amb. de viduis, an. med. tom. 4.
d Bern. ser. 16. in psal. Qui habitat. post med.
e Idem de clamat. super: Ecce nos, post med.
f Idem ser. de quadru. debito, ante med.

CAPVT XXXI.

De Regratiatione.

GREGORIVS [g] in registro: Rectæ mentis est, Deũ non solum in prosperis benedicere, sed etiam in aduersitatibus collaudare.[h] IDEM ad Episcopum exponentem

g Greg. regist. lib. 8. ind. 3. c. 31.
h Ibid. lib. 9.

nentem grammaticam:In vno se ore, cum Iouis laudibus Christi laudes non capiunt.[a] AVGVST. in enchiridione:Misericordiam,& iudicium cantabo tibi Domine, quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo condemnatur. * IDEM de verbis Domini: Felix sit mundus, euertatur mundus: benedicam Dominum, qui fecit mundum: secundum carnem bene sit, secundum carnem male sit, benedicam Dominum in omni tempore. IDEM:Hæc in vnoquoq;.Supra l.2.de iustitia.[b] IDEM in epistola:Qui est orandus vt faciat, illi est actio gratiarum reddenda, cum fecerit.[c] IDEM:Ex his quę habes,gratias age Deo, tanquam fonti bonitatis,vnde habes:atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autem humilitatem. [d] IDEM de confessionibus:Tu Domine excitas, vt laudare delectet, quia fecisti eos ad te,& inquietum est cor nostrum,donec requiescat in te.[e] IDEM de spiritu & litera:Illa est sapientia quæ pietas vocatur, qua colitur pater luminum:à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum:colitur autẽ sacrificio laudis actionisq; gratiarum, & cultor eius non in semetipso,sed in illo glorietur. * IDEM de meditationibus: Gratias agamus de acceptis, & quod nondum accepimus, eo ipso quod de acceptis ingrati non sumus, nos accepturos esse confidamus. [f] IDEM de catechizandis rudibus:Quidquid homo fecerit, laudabilem in suis factis inuenit Deum. Si recte egerit, laudabilem inuenit per iustitiam præmiorum:si peccauerit, laudabilẽ inuenit per iustitiam suppliciorum: si peccata confessus ad recte viuendum redierit,laudabilem inuenit per misericordiam indulgentiarũ. [g] HIERONYMVS in epistola:Cum psalmum dicis,cuius verba loqueris,agnosce: & in cõpũctione magis animi,quam in tinnulæ vocis dulcedine delectare:lacrymas psallentis Deus magis, quam vocis gratiam comprobat. * IOANNES CHRYSOST. super Ioannem:Glorificemus Deum,& per fidẽ,& per opera: nulla enim vtilitas nobis in salutem dogmatum sanorum,corrupta nobis vita. * IDEM; Rapuit ille, gratias egisti tu pro iniustitia? & glorificasti Deum, & finitas per gratiarum actiones multas fructificasti mercedes.[h] BERNARDVS super Cantica: Nil aliud dum psallitis, quam quod psallitis, cogitetis, nec solas dico vitandas cogitationes vanas & otiosas,vitandæ sunt & illæ dũtaxat,illa hora, & illo loco,quas officiales fratres, pro communi necessitate,quasi necessario frequẽter admittere cõpelluntur:sed ne illa quidẽ profecto recipere cõsuluerim,quæ forte paulo ante in codicibus legeratis. [i] IDEM:Moneo vos dilectissimi,pure,ac strenue diuinis interesse laudibus,strenue quidẽ, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis:non pigri,non somnolenti,non oscitantes,non parcentes, vocibus non præcidẽtes verba dimidia,non integra transilientes, non fractis & remissis vocibus,muliebre quiddã balba de nare sonantes,sed virili,vt dignum est,sonitu, & affectu voces sancti Spiritus depromentes.[k] IDEM:Disce in referendo gratias, non esse tardus, aut segnis:disce ad singula dona gratias agere:diligenter,inquit, cõsidera,quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla,deniq; iubemur colligere fragmenta,ne pereant.[l] IDEM:Omnis de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis, referatur ad ipsum laus, laudabilium siquidem vniuersorum auctorem, & largitorem,idque non ficte,quemadmodum ab hypocritis, nec sola consuetudine,sicut à sæcularibus,sed nec necessitate quidẽ, vt iumenta ferendis oneribus applicantur:sed sicut decet sanctos,sinceritate fida,deuotione sollicita,hilaritate grata,non tamen dissoluta.[m] IDEM:Immolantes hostias laudis,& reddẽtes vota nostra de die,in diem, curemus omni vigilantia iungere sensum vsui, affectum sensui, exultationem affectui,grauitatem exultationi,humilitatem grauitati,libertatem hũmilitati,quo interim liberis, purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones,spiritales lętitias,in-

ind.4.c.4.8.
a Aug. enchirid. ad Laurent.c. 94.tom.3.
b Idem epi. 108.ad Vital.Cart. vers.fin.to.2.
c Idem epi. ad Bonifac. quæ est prima ex 21. in fin.tom.2. positis.
d Idem confess.lib.1.c. 1.tom.1.
e Idem de spir. & lit. c.13.tom.3.
f Idem de catechiz. rudib.c.18. cir.med. tom.4.
g Hiero.ep. 24.ad Marc.fil. non longe à fi.tom.9.
h Ber.ser. 47.in Cant. prope fin.
i Ibid. paulo ante.
k Ibid.ser. 51.post med.
l Ibidem ser.13.post med.
m Ibidem conseq.

uisibiles amœnitates in lumine Dei,in suauitate,in Spiritu sancto.* IDEM:in quotidianis exercitiis, & bellis, quæ nulla hora pie in Christo viuentibus desunt à carne,à mundo, à diabolo, sicut militiam vitam hominis esse super terram,incessanter experimini in vobismetipsis,quotidiana necesse est Cantica pro assequutis victoriis immolari,* IDEM in sermonibus: Non tantum verbo,& lingua,sed opere,& veritate, exhibeamus nos non ingratos:non enim gratiarum dilectionem,sed gratiarum actionem exigit à nobis Dominus Deus noster.[n] IDEM:Oportet hominem gratiosum,& deuotum esse:quia libenter dona multiplicantur, si priora bene salua videntur.

CAPVT XXXII.

De Lectione.

GREGORIVS [o] in registro:Si ad consolationem nostram sacra scriptura parata est, tanto magis debemus legere,quanto nos conspicimus sub tribulationum fasce lassari.[p] IDEM:Idcirco pictura in Ecclesiis adhibetur,vt hi,qui literas nesciunt,saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.[q] IDEM:Stude quæso.Supra de meditatione.Idem in Moralibus:Scriptura sacra mentis oculis,quasi quoddã speculum opponitur,vt interna nostra facies in ipsa videatur.Ibi enim fœda,ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus:ibi docemur à profectu quam longe distamus. [r] IDEM: Scriptura narrat gesta sanctorum,& ad imitationem prouocat corda infirmorum,dumq; illorum victricia facta commemorat,contra vitiorum prælia debilia nostra confirmat.[s] IDEM:Quasi quædam fit lectio mentis nostræ, species considerata creaturæ.[t] IDEM:Plerumque res, quælibet per historiã virtus est,per significationem culpa. [u] AMBROSIVS de officiis:Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas?cur non Christum reuisas,Christum alloquaris,Christum audias?illum alloquimur cum oramus, illum audiamus, cum diuina legimus oracula. * IDEM in Hexaemeron:Scriptura diuina salutem suggerit,vitæ odorem fragrat,vt suauitatẽ legens capias, non præcipitii crimen incurras. Idem:Non mediocre. Supra lib.3.de Stultiloquio.[x] HIERONYMVS in originali super Ionam:Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites,& multo his difficilius eloquẽtes credunt Deo: obcęcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus atque luxuriis,circundati diuitiis non possunt videre virtutes simplicitatemque Scripturæ.[y] IDEM in Ep.Ama scientiam Scripturarum,& carnis vitia non amabis.[z] IDEM: Orationi lectio,lectioni succedat oratio, & breue videbitur omne tempus, quod tantis dierum varietatibus occupatur. [a] ISIDORVS de Summo bono: Sanctarum Scripturarũ altitudo quasi montes pascuæ sunt,ad quos dum quisq; iustorum conscenderit,pascuæ indeficientis refectionẽ inuenisse se gaudebit. [b] IDEM:Geminũ confert bonum sanctarum lectio Scripturarũ: siue quia intellectum mentis erudit, siue quia à mundi vanitatibus abstractum hominem,ad amorẽ Dei perducit. [c] ISIDORVS in synonymis:Lectio docet quid caueas,lectio ostẽdit, quo tendas, lectione sensus augetur, & intellectus. [d] AVGVST. in Epistola; Tanta est Christianarum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere * IOANNES CHRYSOST. super Ioannem; Non propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solum,sed vt in cordibus conglutinemus eas.* IDEM;Si turpiloquium sordidat, & dæmones vocat,manifestum est,quoniam spiritualis lectio sanctificat, & spiritus aufert gratiam,diuinæ enim sunt incarnationes Scripturæ. [e] BERNARDVS super Cantica;Ante carnẽ disciplinæ studiis edomitam, & emancipatam spiritui,ante spretam,& abiectã sæculi pompam, & sarcinam, indigne ab impuris lectio sacræ scriptu-

n Idem ser. 2.de Euang. 7.parum ante med.
o Greg. regist.lib.2. ind.10.c. 37.circa med.
p Ibid. lib.7. ind.2. c.109.
q Idem lib. 2.Mor. ca.1. in prin.
r Ibidem.
s Ibid.libr. 26.c.8.post med.
t Ibid.libr. 3.c.16. fere in prin.
u Amb.de off.lib.1.cap. 19.vers.fin. tom.4.
x Hiero. in Ionam, c.3. tom.5.
y Idem ad Rustic.ep. 4.cir.med. tom.1.
z Ibid ep. 7.ad letam, post med. tom. eod.
a Isid.de sum. bo.li.1. c.18. sent.2.
b Ibid. lib.3. c.8.sen 4.
c Idem in synon.c.5. prope fin.
d Aug.ep. 3. ad Volusian. ante med.to. 2.
e Ber. ser. 1.in Cant. ante med.

ræ præsumitur, quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cęcos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.

CAPVT XXXIII.

De Sapientia.

GREGORIVS [a] in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. [b] IDEM in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiam non vti concessis. [c] AVGVST. de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapientiam vocamus, cernitur, & tenetur. Idem: Væ, qui derelinquunt. Supra lib. 3. de sapientia.* IDEM de ordine disciplinæ: Quisquis omnem Philosophiam fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam.* IDEM: Duplex est via quam sequimur: cum rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate, Philosophia rationem promittit.* IDEM: Tria sunt genera rerũ, in quibus rationabile apparet, vnum est in factis ad aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet; nihil temere facere. Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari. [d] IDEM de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quæ intentionem suam, in his quæ prudenter discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteque distribuit, non ad illum dirigit finem, vbi erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, & pace perfecta. [e] ISIDORVS in etymologiis: Sapiens dictus est à sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscentiam rerum atque causarum, quo vnumquodque dignoscat, atque sensu veritatis discernat. [f] IDEM de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstrahere actionum cura contendit. [g] AMBROSIVS in Epistola: Nihil peccare solius Dei est: sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam agere peccati. [h] IDEM: Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præfecit, & quæ seruos propriis fœnerari Dominis facit. Idem: Sapiens non metu. Supra lib. 3. de affectionibus. * IDEM: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna. [i] BERNARDVS de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens? etsi sapiens aliis sis, deest tibi sapientia, si tibi non fueris. [k] IDEM super Cantica: Nescitis, quia angelus satanæ multoties transfigurat se in angelum lucis? Sapiẽtia est Deus, vt vult se amari non solum dulciter, sed & sapienter. [l] SENECA in Epistola: Sapiens videbit vbi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qualis vita, non quãta sit. [m] IDEM: Sapiẽs omnia examinabit secum, quid acceperit, à quo, quantum, vbi, quemadmodum. [n] IDEM: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. [o] IDEM: Facere docet Philosophia, non dicere, & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat. [p] IDEM: Rogo atque hortor, vt Philosophiam in præcordia imo demittas, & experimentum profectus tui capias, non oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba rebus proba. [q] IDEM: Affectator sapientiæ adhæret quidem in corpore suo, sed optima sui parte abest, & cogitationes suas ad sublimia intendit.* IDEM: Ad Philosophiam te confer, si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. [r] IDEM: Non est Philosophia populare artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur, vt cum aliqua oblectatione cõsumatur dies, vt dematur otio nausea: animum format & fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda & omittenda demonstrat.

a Greg li.1. Moral. c.16.
b Idem regi. lib.7. ind.2. c.39.
c Aug. de lib. arbi. lib.2. c.9. circa med. tom.5.
d Idem de ciu. Dei, lib. 19. c.20. tom.5.
e Isid. ety. lib. 10. verbo, Sapiens.
f Idem de sum. bo. lib. 2. c.1. sent.6.
g Amb. annot. in Leu. ad Simplic. ante med. tom.1.
h Idem trac. in Ps. 104. ad eund. ante med. tom.2.
i Ber. de consid. lib.2. ante med.
k Idem ser. 19 in Cant. prope fin.
l Sene. ep.70. ante med.
m Ibid. ep. 81. ante med.
n Ibid. ep. 85. vers. fin.
o Ibid. ep.20. circa prin.
p Ibidem.
q Ibid. ep.65. post medium.
r Ibid. ep.16. ante med.

CAPVT XXXIV.

De Doctrina.

GREGORIVS [s] super Ezechielem: Quisquis expositor in explanatione sacri eloquii, vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua & non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis Dominicis virtutem requirens, ipse aliter quam is, per quẽ prolata sunt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationem charitatis requirat, Domini sunt verba quæ narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacram Scripturam loquitur, vt nos ad suum & proximi amorem trahat. [t] IDEM: Pẽsare debet doctor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. [u] IDEM: Loqui de Deo, quietæ valde & liberæ mentis est. Tunc namq; bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quieuerit in tranquillitate. [x] IDEM in pastorali: Clauis apertionis est sermo correctionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit, ipse etiam qui perpetrauit. [y] IDEM in Moralibus: Qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationẽ debet, vt nec derelicta spe timorem subtrahat, nec spe subtracta, in solo eum timore derelinquat. [z] IDEM: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, vt causarum origines à sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium suæ locutionis firmet: [a] IDEM in homiliis: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. [b] IDEM: Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. [c] IDEM: Subtili occultoque iudicio, à quorundã auribus prædicatio sancta subtrahitur: quia suscitari per gratiam non merentur. [d] IDEM in registro: Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur: vt quia doctores dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus. [e] IDEM in dialogis: Si inuisibilia pensamus, nimirum constat, quia maius est miraculum, prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorẽ conuertere, quam carne mortuũ resuscitare. [f] AVGVST. de sensu Euangelistarum: Ex Euangeliorũ vniuersa varietate verborum, rerum autem, sententiarumq; concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil quærendum in verbis nisi loquentium veritatem cui demonstrandæ inuigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. [g] IDEM de opere monachorum: Multo misericordius operatur erga animas infirmorum, qui famę bonæ seruorum Dei consulit, quam erga corpora egentium, qui panem esurientibus frangit. [h] IDEM de Trinitate: Nec trepidus ero ad proferendam sententiã meam, in qua magis amabo inspici à rectis, quam timebo morderi à peruersis: Gratanter enim suscipit oculum colũbinum pulcherrima & modestissima charitas, dentem autem caninum, vel euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. [i] IDEM: Persuadendum erat homini, quantum nos dilexerit Deus, & quales: quantum, ne desperaremus: quales, ne superbiremus. [k] IDEM de catechizandis rudibus: Dilectione tibi tanquam fine proposito; quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras, ita narra, vt ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, & sperando amet. [l] IDEM de bono perseuerantiæ: Facile est immo & vtile, vt taceatur aliquod verum, propter incapaces. [m] IDEM: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere nõ potest, nobis autẽ tacentibus illi, qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendum est potentius

s Greg. in Ezec. hom. 10. ante med.
t Ibid. hom. 11. ante med.
u Ibid. hom. 11. post med.
x Idem Past. cu. p. 2. c.4. & regist. lib. 1. ind.9. cap. 24. cir. med.
y Idem lib. 33. Moral. cap. 11. non longe à prin.
z Ibid. li. 18. c.14. non longe à prin.
a Idem hom. 18 in Euang. cir. med.
b Ibid. hom. 6 prope fin.
c Ibid. hom. 4. non longe à prin.
d Idem regi. lib.7. ind.2. c.111. circa med.
e Idem. li.3. Dial. cap.17. post med.
f August. de consen. Euag. lib.2. c.28. tom.4.
g Idem de oper. monach. c.22. vers. fin. to.3.
h Idem de Trin. lib. 2. non longe à prin. to.3.
i Ibid. lib.4. c.1. circa med.
k Idem de catechiz. rudib. c.4. in fin. tom.4.
l Idem de bon. perseue. lib.2. c.16. ante med.
m Ibidem paulo post.

verum,

verum, vt qui potest capere capiat, quam tacendum vt non solum id ambo non capiant, verumetiam qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret & caperet per illum plures discerent: quo enim est capacior vt discat, eo, magis est idoneus, vt alios doceat.[a] IDEM: Non simus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri.[b] IDEM in Epistola: Solicitissime cauendum est in docendo superbiæ vitium, quod in discendo non ita est.[c] AMBROSIVS de officiis: Absit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quam vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue ira? sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. * ISIDORVS in synonimis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuntia.[d] IDEM de Summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur.[e] HIERONYMVS in Epistola: Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymæ auditorum, laudes tuæ sint.[f] IDEM: Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet.[g] BERNARDVS super Cantica: En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus, de plenitudine non de penuria largientes, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio pœnitentiæ labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. * IDEM: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

a Ibidem cap. 24. ante med.
b Idem Ep. 132. ad Florent. circa med. tom. 2.
c Amb. de off. lib. 1. cap. 22. tom. 4.
d Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 29. sen. 16.
e Hier. Ep. 2. ad Nepot. vltra med. tom. 1.
f Ibidem.
g Bern. in Cant. ser. 18. prope fin.

CAPVT XXXV.

De Dignitate.

GREGORIVS[h] in registro: Ad hoc locorum gradus ordinationis ordo distinxit, & iudicia esse constituit, vt nec præpositi in opprimendos se frustra valeant occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia.[i] IDEM: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio, gradus & diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerētiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vna concordiæ fieret ex diuersitate connexio, & recte officiorum gereretur administratio singulorū. * IDEM: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur, ignorat, nec ad appetendum locum superiorem procax insistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri.[k] IDEM in pastorali: Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat.[l] IDEM: Cum rerum necessitas exposcit, pensandum valde est, ad culmē quisquis regiminis qualiter veniat: atque ad hoc rite perueniēs, qualiter viuat: & bene viuens, qualiter doceat: & recte docens infirmitatem suam quotidie quanta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut peruentioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat.[m] IDEM in dialogis: Vsus rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.[n] IDEM in homiliis: Illi debent curam pastoralem suscipere, qui in suo corde sciunt fluxa luxuriæ domare: vt cum aliis fortia prædicant, ipsi desideriis mollibus eneruiter non succumbant.[o] IDEM in Moralibus: Nolenti mihi atque renitenti, cum graue esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctum.[p] ISIDORVS de Summo bono: Vir Ecclesiasticus, & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet, & dispensationem Ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate prouenerit, volēs quidem sed humilis gubernādam suscipiat.[q] BERNARDVS super Cantica: Non otiose toties repetitum est: Petre amas me, in commissione ouium. Ego quidem id significatum prouide, puto, ac si dixisset illi IESVS, nisi testimonium tibi perhibente conscientia, quod me ames & valde perfecte ames, hoc est plus quam tua, plus quā tuos, plus etiam quam te, vt huius repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipies curam hanc ne intromittas de ouibus meis, pro quibus vtique meus effusus est sanguis.[r] IDEM: In Prælatione opus est viro forti, spirituali, & fideli, forti ad propulsandas iniurias, spirituali, ad deprehendendas insidias, fideli, qui non quæ sua sunt, quærat.[s] IDEM in Epistola: In alto positum, non alta sapere difficile est, & omnino inusitatum, & quanto inusitatius, tanto gloriosius.

h Greg. reg. lib. 7. ind. 1. cap. 8.
i Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 69. in prin.
k Idem Past. cu. p. 1. ca. 9.
l Ibidem prol. in Past. ad Io. Episc. Rauen.
m Idem li. 1. Dial. c. 1. post med.
n Idem hom. 22. in Euan. prope fin.
o Idem. Ep. ad Leand. in exposit. lib. Iob. c. 13.
p Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 33. sen. 1.
q Bern. ser. 76. in Cant. post med.
r Ibid. versus fin.
s Idem Ep. 42. post med.

CAPVT XXXVI.

De Zelo.

GREGORIVS[t] super Ezechielem: Nullum omnipotenti Deo, tale est sacrificium, qualis est zelus animarum. IDEM: Restat vt siue. Supra libro 2. de prudentia.[u] IDEM in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset.[x] IDEM; Aliquando necesse est, vt prauis mentibus, quæ humana prædicatione corrigi nequeunt, diuina flagella optari benigne debeant. IDEM: Euenire plerumque. Supra lib. 3. de discordia.[y] IDEM; Si sic proximos vt nos amare præcipimur, restat vt sic eorum erratibus sicut nostris vitiis irascamur.[z] IDEM; Erga errata proximorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à iustitiæ studio non eneruet.[a] AVGVSTINVS in Epistola; Quid hic magis persequitur vitam bonorum, quam vita iniquorum; non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt? Quoniam coram pio viuens impie, etsi non obligat consentientem cruciat sentientem. IDEM; Pia est. Infra de dolore.[b] BERNARDVS super Cantica; Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporē habeat, nec discretione careat, nec timidus sit.[c] IDEM in Epistola: Habeat charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum, seueritas nunquam remissa, intermissa tamen plus proficit.[d] IDEM: Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat.[e] GLOSSA; Ira iusta est, qua irascitur quis suis, & alienis peccatis, videns homines confitentes Deum orare, & negantes moribus; renuntiantes sæculo verbis & non factis, & videns fratres fratribus detrahentes, oculum dantes, & fidem non seruantes.[f] GLOSSA; Bonus zelus est feruor animi, quo mens abiecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur, & eo magis commendabilis, quo qualibet praui, quæ viderit, corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

t Greg. in Ezec. ho. 12. longe post med.
u Idem lib. 5. Moral. c. 31. post med.
x Ibid. li. 13. ca. 3. in prin.
y Ibid. lib. 5. cap. 31. post med.
z Ibid. li. 10. c. 4. cir. med.
a Aug. Epist. 145. ad Sebast. tom. 2.
b Ber. ser. 20. in Cant. ante med.
c Idem Ep. 25. prope fin.
d Ibid. ser. 57. post med.
e Gloss. in Ps. 30.
f Ibidem Ps. 68.

CAPVT XXXVII.

De Sollicitudine.

GREGORIVS[g] in Moralibus: Sancti viri quia breuitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morietes viuūt; & tanto se sollicitius māsuris præparāt, quanto & nulla esse transitoria ex fine semper pensant.[h] IDEM; Mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quāto sollicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur.[i] IDEM; Magna sollicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in aliis cernimus, quod non habemus. IDEM; Dominum tanto. Supra de discussione.[k] IDEM in registro; Illa sollicitudo præpositorum vtilis est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nil vindicat.[l] IDEM; Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri sollicitior atque timidior debes.[m] IDEM; Cum honoris augmento, cura quoque sollicitudinis debet excrescere.[n] IDEM: Cum cuncta negotia sollicitudine indagādæ veritatis indigeant, tamen

g Greg. lib. 7. Mor. cap. 14. post med.
h Ibid. lib. 21. cap. 17. ante med.
i Ibid. li. 24. c. 6. post med.
k Idem reg. lib. 8. ind. 3. cap. 12.
l Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 2.
m Ibidem cap. 112. post med.
n Ibid. lib. 2. ind. 11. cap. 47. in prin.

tamen quæ ad deiectionem sacerdotalium graduum spectant, sunt districtius trutinanda.[a] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Occupatio virium, sollicitudinum, suggestionum voluptates plerumque excludit. Hieronymus: Grandis virtutis. Supra lib. 2. de continentia tactus.[b] BERNARD. super Cantica: Omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia præbet, & occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, & renouatur de die in diẽ. Idem: Omnis de bonis. Supra de regratiatione. [c] IDEM in sermonibus: Dignum valde est, & omnino exigit ratio æquitatis, vt quibus à constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant. * AVGVST. de ordine disciplinæ: Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet.[d] SENECA in Epistola: Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est.

a Chrysost. ope. imperf. hom. 40. in Matt. ante med. tom. 2.
b Ber. ser. 25. in Cant. post med.
c Idem ser de verb. Iob. In sex tribulationibus, &c. in prin.
d Sen. ep. 16. ante med.

CAPVT XXXVIII.

De Correptione.

GREGORIVS [e] in Moralibus: Quisq; perpendere sollicite sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat.[f] IDEM: Quos de aperta infirmitate reprehẽdimus, superest, vt de occultæ fortitudinis æstimatione veneremur. Idem: Ex se debet. Supra lib. 2. de obliuione [g] IDEM in registro: Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Et melius est, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quam per vnius licentiam multi periclitentur.[h] IDEM: Vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. * ISIDORVS de Summo bono: Sicut peccatorem conuenit argui iniustum, sic conuersum exulcerari.[i] IDEM: Qui veraciter fraternam vult corripere ac sanare infirmitatem, talem se præstare fraternæ vtilitati studeat, vt eum quem corripere cupit, humili corde admoneat, hoc faciens ex compassione quasi communis periculi, neforte & ipse subiiciatur tentationi. [k] AVGVST. in Enchiridione: Qui emendat verbere, in quem potestas datur, & coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatũ eius, quo ab illo læsus, aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit, atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati. Idem si peccauerit. Supra lib. 3. de arguitione. [l] IDEM in Epistola: Quantum illi laudandi, atque prædicandi sunt, qui dignati non sunt cũ mundo etiam florente, florere: tantum increpandi, & accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat.[m] IDEM de correptione & gratia: Corripiantur à præpositis suis subditi, fratres, correptionibus vtique de charitate venientibus, pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa, quę damnatio nominatur, quam fecit Episcopale iudicium, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest si Deus voluerit, in correctionem saluberrimam cedere, atque proficere. [n] IDEM de doctrina Christiana: Quid locis, & tempori, & personis eueniat, diligenter attendẽdum est, ne temere flagitia reprehendamus. [o] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Omnis correptio similis est cæteris tentationibus. Sicut enim omnis tentatio fideles quidem magis ædificat, infideles autem amplius destruit: sic & omnis increpatio disciplinæ religiosum hominem, & timentem meliorem facit, irreligiosum autem, & malum conturbat, & ad deterius ire compellit. [p] BERNARD. Non contemnenda increpatio iusti, quæ ruina peccati cordis sanitas est, nec non & Dei via ad animam.[q] IDEM in sermonibus: Nemo fratres vitia palpet, peccata nemo dissimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minui disciplinam. Est enim consentire, silere cum arguere possis, & scimus quia similis pœna facientes maneat, & consentientes.[r] GLOSSA: Raro, & non sine magna necessitate, obiurgationes sunt adhibẽdæ, & non nisi Dei respectu remota ab oculo trabe, id est odio.

e Greg. li. 13 Mor. cap. 2.
f Ibid. lib. 13. c. 8. non longe à fin.
g Idem regi. li. 12. ind. 7. cap. 31. post med.
h Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 1.
i Isid. de sum. bo. li. 3. ca. 32. sen. 2.
k Aug. Enchirid. ad Laur. c. 72. tom. 3.
l Idem. ep. 45. non longe à prin. to. 2.
m Idem de correp. & grat. cap. 15. in prin. to. 7.
n Idem de doct. Chris. lib. 3. c. 12. tom. 3.
o Chrys. ope. imper. hom. 406. in Mat. ante med. tom. 2.
p Ber. sup. Cant. ser. 57. circa med.
q Idem ser. in Nat. S. Io. Bap. post med.
r Gloss. super Matt. c. 7.

CAPVT XXXIX.

De Æquitate.

GREGORIVS [f] in registro: Ita vos in ea, quæ Deum offendunt, & ad iracundiam prouocant, districtos ac sollicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falsa opinio non affligat.[t] IDEM: Manifesta peccata, non sunt occulta correctione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palam nocent: vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. [u] IDEM: Cũ increpare delinquẽtes noluerit, eos proculdubio pastor occidit. Hac ergo consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum: quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. [x] IDEM: Sicut obstinati esse humilibus nõ debemus, ita districti esse superbis debemus.[y] IDEM: Sicut perseuerãti culpæ debetur iure vindicta, ita resipiscentibus est venia concedenda. Idem: Summũ in regibus. Supra lib. 1. de potentibus. [z] IDEM: Boni te dulcẽ, praui sentiant correctorẽ. In qua videlicet correctione hunc esse ordinẽ noueris obseruandum, vt personam diligas, & vitia persequaris: ne si aliter agere fortasse volueris, transeat in crudelitatem correctio, & perdas quos emendare, desideras. [a] IDEM: Iustitiæ & rationis ordo suadet, vt qui sua à successoribus desiderat mandata seruari, prædecessoris sui proculdubio voluntatẽ & statuta custodiat. [b] IDEM: Sicut in his, qui per ignorantiã fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est: ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare.[c] IDEM: Effectum iustã postulantibus indulgere, & vigor æquitatis, & ordo exigit rationis, præsertim quando petentium voluntatem, & pietas adiuuat & veritas non relinquit. [d] IDEM: Sicut rationi contraria procul est abiicienda petitio, ita in his, quæ bene desiderantur, effectum non conuenit negare. [e] IDEM: Minorem maior præcedit, sicut honore, ita & crimine: & quem maior sequitur culpa, maiori plectatur vindicta, & sic postea pœnitentia credatur esse fructuosa [f] IDEM: Sicut laudabile, discretumque est, reuerentiam & honorẽ debitũ exhibere prioribus, ita rectitudinis & Dei timoris est, si qua in eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere: ne totum, quod absit, incipiat corpus inuadere, si languor non fuerit curatus in capite. [g] IDEM. Manifesti excessus, canonica semper moderatione premendi sunt: vt vna res, & præteritorum correctio, & esse regula possit futurorum. [h] IDEM: Quoties contra Ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinam, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audemus. [i] IDEM: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardere alienas inuadere non oportet. [k] IDEM: Iurgantium controuersias, celeri sententia terminare, & æquitati proculdubio conuenit, & vigori. [l] IDEM: Sicut ab aliis nostra exigimus, ita singulis sua iura seruemus.[m] IDEM in Moralibus: Maiora crimina, & tarde credenda sunt, cum audiuntur, & citius punienda sunt, cum veraciter agnoscuntur. [n] IDEM: Superiores cũ per disciplinam alios feriunt: sic alienam infirmitatẽ debent percutere, vt etiam ad suam nouerint oculos reuocare.[o] IDEM in pastorali: Aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulantur, indicanda: aliquando etiam aperte cognita, maturè tolerãda, aliquando vero subtiliter & occulte perscrutanda: aliquando leniter arguenda, aliquando & vehementer increpanda.[p] AMBROSIVS in Epistola: Hostem ferire victoria est, reum: æquitas, innocentem: homicidium. [q] AVGVST. de ciuitate Dei: Melior est animi æquitas, quam

f Greg. regist. li. 9. ind. 4. c. 63.
t Ibid. li. 12. ind. 7. c. 31. post med.
u Ibid. lib. 1. ind. 7. c. 3.
x Ibid. lib 7. ind. 2. c. 10. in fin.
y Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 12. in prin.
z Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 8.
a Ibid. lib. 5. ind. 14. c. 112. cir. fin.
b Ibid. lib. 12. ind. 7. interrogat. Aug. cap. 7.
c Ibid. lib. 11 ind. 6. c. 5. in prin.
d Ibid. c. 58. in prin.
e Ibid. li. 7. ind. 2. c 53. cir. med.
f Ibid. li. 10. ind. 5. c. 36. in prin.
g Ibid. c. 33. non longè à prin.
h Ibid. lib. 5. ind. 14. c. 103.
i Idem lib. 2. ind. 11. c. 82.
k Ibid ind. 10. c. 48. in prin.
l Ibid. ind. 11. c 68. in fin.
m Idem lib. 19. Moral. c. 14 cir. fin.
n Ibid. li. 14. c. 14.
o Idem Past. cap. 2. c. 10. in prin.
p Amb. ep li. 6. ep. 48. ante med. tom. 5.
q Aug. de ciuit. Dei, lib 19. c. 13. post med. tom. 5.

quam corporis sanitas.[a] IDEM de baptismo paruulorum, A Hoc iustum est, vt cum mala hominum reprobamus, quæcumque in illis bona Dei reperimus, approbemus* IDEM: Veritate manente, quod vitiosum, quod prauum, quod falsum, in vnoquoq; fuerit curemus, corrigamus, emendemus, aut si non possumus, detestatum, damnatumq; vitemus.* IDEM de ouibus: Disciplina exerceatur, iudicium non præcipitetur. IDEM: Pertinet ad innocentes. Supra de innocentia.* IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Siue inops, siue diues fuerit quis, non personas attendamus sed res scrutemur.[b] BERNARDVS in Epistola: Si quis susurro in populo Diaboli sibi assumens vicem, iurgia seminare, & pacem turbare, velle reperiatur, quemadmodum ille discordiæ semper est amator & auctor huic rigidæ censuræ: remedio citius obuietur, eo quippe pessimæ, quo intimæ pesti.[c] IDEM: B Malum si comprimas tuum, reputabitur tibi ad gloriam: si alienum, ad iustitiam. [d] IDEM: Melius est vt pereat vnus, quam vnitas.

a Idem de vnico Bap. cap. 2. tom. 7.
b Bern. Epi. 129. post me.
c Ibid. Epi. 200. post me.
d Ibid. Epi. 102. in fin.

CAPVT XL.

De quatuor Affectionibus.

AVGVSTINVS [e] de ciuitate Dei: Recta voluntas est bonus amor: & voluntas peruersa, malus amor. Amor ergo inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens, lætitia est: fugiens quod ei aduersatur, timor est: idq; si acciderit sentiens, tristitia est: proinde mala sunt ista si malus est amor: bona, si bonus. [f] IDEM: Apud nos iuxta scripturam, sanamq; doctrinam C ciues sanctæ ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione, secundum Deum viuentes, metuunt, capiuntque: dolent, gaudentque, & quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent [g] IDEM de patientia: Voluntas bona, idest, voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni amoris accensa, voluntas quæ diligit Deum, & proximum propter Deum, siue amore de quo respondet Apostolus Petrus: Domine tu scis, quia amo te: siue timore, de quo dicit Apostolus: In timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini: siue gaudio, de quo dicit idem: Spe gaudentes, in tribulatione patientes: siue tristitia, qualem idem Apostolus se dicit habuisse magnam pro fratribus suis quæcumque amara & aspera sufferat, charitas Dei est.[h] ISIDORVS de Summo bono; Quatuor sunt qualitates affectionum, quibus mens iusti tædio salubri compungitur, hoc est, memoria præte- D ritorum facinorum, recordatio futurarum pœnarum, consideratio peregrinationis in huius vitæ longinquitate, desiderium supernæ patriæ, quo quantocius ad eam valeat peruenire. * Auctor de spiritu & anima; Habet anima affectiones, quibus exercetur ad virtutes. Dolor namq; de peccatis, timor de pœnis, desiderium de promissis, gaudium de præmiis, quædam exercitia sunt virtutũ.[i] IDEM: Affectus quadripartit⁹ esse dignoscitur, dum de eo quod amamus iam gaudemus, vel gaudendum speramus, & de eo quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metuimus; & ab hac concupiscibilitate gaudium & spes, de irascibilitate dolor & metus oriũtur. Qui quidem quatuor affectus animæ, omniũ sunt vitiorum, atq; virtutum quasi quędam principia, & communis materia. E [k] BERNARDVS super Cantica: Habent voces suas affectus, per quas se etiam cum volunt, produnt, timor verbi causa meticulosas; dolor, gemebundas; amor, iucundas.[l] IDEM in sermone, loquens de illo verbo Ioël 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro: Conuertatur amor tuus, vt omnino nihil diligas nisi Deum, aut certe propter ipsum. Conuertatur etiam ad ipsum timor tuus, qnia peruersus est timor omnis, quo metuis aliquid præter eum, aut non propter eum. Sic & gaudium tuum, & tristitia æque conuertantur ad ipsum: hoc autem ita fiet, si non nisi secundum eum doleas, aut læteris. Quid enim peruersum mavis, quam lætari, cum malefeceris, & in rebus pessimis exultare? sed & ea quoque, quæ secundum sæculum est, tristitia mortem operatur.

e Aug. de ciu. Dei lib 14. c. 7. post med tom. 5.
f Ibid. cap. 9. fere in prin.
g Idem de patient. ca. 25. tom. 4.
h Isid. de sum. bon. lib. 2. c. 12. sent. 4.
i Auct. de spir. & ani. cap. 4. ante med. apud Aug. tom. 3.
k Bern. ser. 67. in Cant. ante med.
l Idem ser. 2. in Quadrag. circa med.

CAPVT XLI.

De Timore.

GREGORIVS [m] in Moralibus: Iusto timendum non est, ne derisor, cum corripitur, contumelias inferat: sed ne tractus ad odium peior fiat.[n] IDEM: Creator noster, qui vbiq; totus est, & cernens cuncta non cernitur, tanto metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris actibus, quando & quid decernat ignoratur. [o] IDEM in homiliis: Tanto de se vnusquisq; solicitus metuat, quanto ignorat quod restat [p] AVGVSTINVS in libro de pœnitentia: timeat, anima iam corrupta, docta experimento quod ignorat virgo. [q] IDEM de coniugiis adulterinis: Si à coniugali vinculo immunis, minus appetitur vita sanctorum, exhorreatur pœna mœchorum, & timore saltem frenetur concupiscentia, si non amore eligitur continentia.[r] IDEM in Epistola; Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennã odit.[s] IDEM in regula: Deo vir sanctus timeat displicere, ne velit feminæ male placere. Illum cogitet omnia videre, ne velit feminę male videri. [t] ISIDORVS in synonymis: Timor expellit peccatum, timor reprimit vitium, timor cautũ facit hominem atq; sollicitum: vbi timor non est ibi dissolutio vitę est; vbi timor nõ est, ibi desperatio est [u] IDEM de Summo bono: Sæpe quæ apud hominum iudicium bona patent, apud examen diligentissimi, & acutissimi iudicis, reproba deteguntur. Ideoq: omnis sanctus vereatur, ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum sit. [x] HIERONYMVS in Epistola: Vbi timor & tremor est, nõ ibi vocis elatio est, sed animi flebilis lacrymosa deiectio [y] IDEM: Quando irat⁹ fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantasma deluserit Basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus & corpore, & animo contremisco.[z] IDEM in originali super Ioëlem: Nunquam tuta est humana fragilitas, sed quanto virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. [a] BERNARDVS super Cantica: Beatus homo qui semper pauidus est. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. IDEM: In veritate didici. Supra li. 2. de gratia. [b] IDEM in sermone: Primus timor est, ne cruciemur à gehenna. Secundus, ne exclusi à visione Dei, priuemur tam inæstimabili gloria. Tertius replet animam omni sollicitudine, ne forte deseratur à gratia. [c] IDEM: Sicut securitas, vel desidia, causa & mater est omnium delictorum, sic timor Domini radix & custos omnium bonorum. IDEM: Heu me. Supra lib. 2. de tentatione.

m Greg. lib. 8 Moral. c. 24. cir. med.
n Ibid. lib. 16. c. p. 15.
o Idem hom. 38. in Euang. post med.
p Aug. de vera & fal. pœnit. c. 15. post me. to. 4.
q Idem de adul. coniug. li. 2. c. 13. t 6.
r Idem Epi. 144. ad Ana. c. r. med. to. 2.
s Idem reg. 3. c. 21. tom. 1.
t Isid. in syn. c. 7. in prin.
u Idem de sum. bon. li. 2. c. 27. sent. 4.
x Hier. Epi. 14. ad Maur. fil. cir. fi to. 9.
y Ibid. aduer. Vigilant. vltra med. to. 2
z Idem comment. in Ioël. c. 2. tom. 5.
a Ber. ser. 54. in Cant. post med.
b Idem ser. 2. in Dom 1. post oct. Epiph post med.
c Ser de donis Spir. sancti, c. 1. post med.

CAPVT XLII.

De Dolore.

GREGORIVS [d] in registro: Quanto cordi nostro lætitiam, Ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit, tanto rescissus tædium doloris imponit. [e] IDEM: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulissem.[f] IDEM in Moralibus: In amaritudine animæ sunt omnes electi, quia vel punire flendo non desinunt quæ deliquerunt, vel graui se mœrore afficiunt, quia longe huc à facie Conditoris proiecti, adhuc in ętęrnæ patriæ gaudiis non sunt.[g] IDEM; Valde affligitur anima iustorũ, quando mali contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene viuere ignorant, & voce sibi iustitiam vendicant, quam moribus impugnãt.[h] IDEM: Grauis mœror est, duris cordibus, infructuose prædicare: laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de conuersione audientium laboris fructum inuenire. At contra, magna prædicatorum consolatio est, subsequens profectus auditorum.[i] IDEM: Anima sancta intus doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per

d Greg. reg. lib. 7. ind. 1. c. 15. in prin.
e Ibid. lib. 2. ind. 10. c. 24. in prin.
f Idem lib. 5. Mor. cap. 3. in prin.
g Ibid. li. 14. c. 12. non lõge à prin.
h Ibid. lib. 35. c. 9. post med.
i Ibid lib. 5. c. 7. non longe à prin.

lacrymas emanat. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Ioannem: Cum quidam peccauerimus nos, vel alij, tunc solum tristari bonum est: cum autem in humanas circunstantias inciderimus, inutilis in nobis de reliquo tristitiæ vsus. * AVGVSTINVS de verbis Domini: Geme vt columba, & tunde pectus, & tundendo correptus esto, ne videaris non conscientiam cædere, sed malam conscientiam pugnis pauimentare, solidiorem reddere non correptiorem. a IDEM in epistola: Pia est ista tristitia, etsi dici potest, beata miseria, vitiis alienis tribulari, non implicari: mœrere, non hærere: dolore contrahi, non amore attrahi. IDEM: Quid sic. Supra de zelo bono. b IDEM contra Iulianum: Mentibus amicorum sanorum, fletum commouet risus freneticorum. * IDEM in meditationibus: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris, & lacrymarum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. * IDEM: Aut continui dolores cruciabunt pœnitentem vitam meam, aut æterni cruciatus vexabunt puniendam animam meam. c BERNARDVS in sermonibus: Cum cœperit tristitia, implebit cor tuum, sed si perseueraueris, tristitia tua vertetur in gaudium. d CASSIODORVS: Lætus & lasciuus spiritus obligat hominem peccato, sed spiritus contribulatus est sacrificium, quo peccatum soluitur.

a Aug. Epi. 145. ad Seba. ante med. tom. 2.
b Idem cont. Iulian. Pela. lib. 4. c. 3. post med. tom. 7.
c Bern. ser. 3. in ascens. Dom. post med.
d Cassiod. expos. in Psal. 50. post med.

CAPVT XLIII.

De Confidentia.

GREGORIVS e in Moralibus: Tanto animus à laboris afflictione subtrahitur, quanto per spem ad summa sustollitur. f IDEM: Quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac facile spes remunerationis ostendit. g IDEM: Quia nunc per tribulationem seritur, vt post gaudij fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. h IDEM: Ille bene nouit in exterioribus miseriis subsistere, qui scit semper de interna spe gaudere. i IDEM: Cum iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, & sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpetrentur: magna menti fiducia nascitur, ad conspicienda supernæ retributionis gaudia, cordis nostri facies leuatur. k IDEM super Ezechielem: Non in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus. l IDEM: Spes per desideria atque suspiria, introducit ad quietis gaudia. * AMBROSIVS in Hexaëmeron: In grauissimis passionibus spem deponimus, fractique animo resoluimur, improuidi & inertes iacemus, cum de diuina miseratione tunc sperandum amplius fit, cum præsidia humana defecerint. m AVGVSTINVS de confessionibus: Nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriori melior, non fiat etiam ex meliore deterior: vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, Deus misericordia tua. n IDEM de verbis Apostoli: Ipsa spes peregrinationi necessaria est, quæ consolatur in via tollit viatori spem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi. o IDEM de verbis Domini: Spes ad hoc nos hortatur, vt præsentia contemnamus, futura expectemus: ea quæ retro sunt obliuiscentes, cum Apostolo in anteriora, nos extendamus. Nihil itaque tam inimicum spei, quam retro aspicere. p HIERONYMVS in Epistola: Cum vniuersos artus mundaueris ab omni sorde peccati, & toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam virginitatis expecta. q BERNARDVS in sermonibus: Hæc est vera hominis fiducia, à se deficientis, & innitentis domino Deo suo.

e Greg. lib. 6. Mor. cap. 7. cir. med.
f Ibid. lib. 1. c. 7. post med.
g Ibid. lib. 10. c. 12. post me.
h Ibid. lib. 13. c. 3. ant. med.
i Ibid. lib. 16. c. 9. cir. med.
k Idem in Ezech. hom. 7. fere in fin.
l Ibid. hom. 17. post med.
m Aug. conf. lib. 10. c. 32. tom. 1.
n Idem de ver. Apost. ser. 16. post med. tom. 10.
o Idem. de verb. Dom. ser. 29. ante med. to. eod.
p Hier. Epi. 14. ad Maur. fil. paulo post med.
q Ber. ser. 3 in Annūc. Dom. ante med.

CAPVT XLIV.

De Lætitia.

GREGORIVS r in Moralibus: Sancti viri, cum multa se proficere virtutum prosperitate considerant, quodam dispensationis supernæ moderamine, exerceri, se etiam tentationibus exultant: quia tanto robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humilius cognoscunt. s IDEM: Quo se interius gaudiis animus robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. t IDEM in homiliis: Ille veraciter patientiam seruat, qui & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & eadem retractans pertulisse se talia exultat. IDEM: Si me participem: Supra de communitate. u IDEM in dialogis: Qualis quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus, sic plerumque humiles sua despectione gratulantur. x AVGVSTINVS de verbis Domini, Quando gaudetur in Domino, non gaudetur in sæculo: vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in sæculo: gaudium in Domino semper augeatur, gaudium in sæculo, semper minuatur, donec finiatur. IDEM: Tu qui veram requiem. Supra de tranquillitate. y IDEM de confessionibus: Est gaudium quod non datur impiis, sed eis qui te gratis colūt Domine, quorum gaudium tu ipse es, & ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non est altera. z HIERONYMVS in Epistola: Nihil solicitius prouidendum est, quam vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare martyrem, quem scimus Deo placuisse ieiuniis. a BERNARDVS in Epistola: Reuera illud solum & verum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod cum possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo, quodcumque aliud delectare possit, molestum. b IDEM in sermone: Non est regnum Dei & esca & potus, sed iustitia, & pax. m gaudium, in Spiritu sancto: Sic fatui filij Adam & præcipiti saltu, iustitiam transilientes, & pacem rem finalem, in principium, conuertere, & peruertere vultis, Nemo est, qui gaudere non velit, non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax, impiis, sic nec gaudere, dicit Dominus. Non sic impij, non sic prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic apprehendere gaudium immo à gaudio comprehendi. * SENECA in Epistola: Ad verum gaudium specta, & de tuo gaude, quid autem est hoc de tuo, de teipso, & optima tui parte corpusculum quoque, & si nihil potest fieri sine ipso, magis necessariam rem euaderem, quam magnam.

r Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.
s Ibid. lib. 10. c. 12. non longe à prin.
t Idem. hom. 35. in Euang. post med.
u Idem lib. 1. Dia. c. 5. in fi
x August. de ver. Dom. ser. 37. cir. prin. tom. 10.
y Idem confes. lib. 10. c. 22. tom. 1.
z Hie. Ep. 19. ad Eustoch. post med. to. 1
a Ber. Epi. 114. cir. prin.
b Idem ser. 2. de ver. Apost. Non est regnū Dei esca &c. ante med.

CAPVT XLV.

De Connexione virtutum.

GREGORIVS c in Moralibus: Omnes virtutes in conspectu conditoris, vicaria ope, se subleuant: vt quia vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. d IDEM: Valde singula quælibet destituitur, si non vna virtus virtuti alij suffragetur. e AMBROSIVS super Lucam: Connexæ sunt sibi concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur.

c Greg. li. 21. Mor. c. 3. non longe à prin.
d Ibid. lib. 1. cap. 16.
e Amb. in Luc. li. 5. c. 6. tom. 3.

De timore, & spe.

GREGORIVS f in Moralibus: In peccatoris pectore, incessanter debet spes & formido coniungi, quia incassum misericordiā sperat, si non etiam iustitiā timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. g IDEM: De statu suo Dauid cadente nemo

f Greg. lib. 33. Mor. c. 11. non lōge à prin.
g Ibid. lib. 33. c. 10. cir. fin.

superbiat

superbiat. De lapsu etiam suo Dauid surgente nemo desperet.[a] IDEM: Viri sancti ita mœsti sunt vt confidant, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate non torpeant.[b] IDEM: in dialogis: Oportet & de Dei nos semper miseratione confidere, & de nostra infirmitate formidare. IDEM: Qui peccatori prædicat. Supra, de doctrina.[c] ISIDORVS in synonymis: Nulla te securitas deceptum blandiatur: Nulla te securitas à pœnitentię intentione suspendat, incessanter in corde tuo, spes, & formido, persistat.[d] IDEM de summo bono: Omnis iustus spe, & formidine nitet, quia nunc illum ad gaudium spes erigit, nunc illum ad formidinem timor gehennæ adducit. * AVGVSTINVS de meditationibus: Respira peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, affuge ad eum à quo aufugisti, inuoca importune, quem superbe prouocasti.

a Ibid. li. 9. ca. 18.
b Idem li. 3. Dial. cap. 7. circ. fin.
c Isid. in syno. c. 6. in fi.
d Idem de sum. bo. lib. 2. c. 4. sen. 2.

De timore, & gaudio.

GREGORIVS[e] in Moralibus: Cum bona in aliis cernimus, valde necesse est vt exultationem nostræ formidini, & formidinem nostræ exultationi misceamus: quatenus & de alienis profectibus charitas gaudeat, & in suis infirmitatibus conscientia constricta contremiscat.[f] IDEM: Sancti viri, cum de quibusdam se vitiis exeptos hilarescunt, magno se metu, etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubiis fluctibus sciunt.[g] IDEM: Sancti viri sic spe exultant vt pauore trepident, sic pauore timent, vt spei fiducia exultent.

e Greg. lib. 9. Moral. c. 35. post med.
f Ibid. li. 5. c. 17. post med.
g Ibidem.

De timore & amore.

GREGORIVS[h] in Moralibus: Cum plus ipsi, quod timeamus, agnoscimus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur, quod amamus.[i] IDEM: Appositis quasi quibusdam gradibus, profectus nostri mentis pedem prius per timorem in imo ponimus, & postmodum per charitatem ad alta amore leuamus: vt ab eo, quo quisque timet, reprimatur, vt timeat: & ab eo, quod iam timuit, subleuetur, vt præsumat.[k] AVGVST. de virginitate: Ama Dei bonitatem time seueritatem: vtrumq; te superbum esse non sinit. Amando enim times ne amantem & amatum grauiter offendas.[l] IDEM de fide ad Petrum: Diligentes Dei misericordiam, metuentesq; iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis.[m] IDEM de verbis Apostoli: Non intrat charitas incomitata, habet secum socium suum timorem, quem introducit ipsa, sed illum castum permanentem in sæculum sæculi. * IDEM: super primam canonicam Ioannis: Exhorresce quod minatur omnipotens: ama quod pollicetur omnipotens, & vilescit omnis mundus siue promittens siue terrens. * HIERON. in Epistola: Vide vt omnia quæcunq; bene facis, propter Deum facias, sciens eius rei tantam te à Domino recepturum esse mercedem, quam eius timoris & dilectionis causa perfeceris.[n] BERN. de consideratione: Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina: timor Domini sanctus, & sanctus amor, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachiis suis Deum amplectitur, stringit & tenet, & ait: Tenui eum nec dimittam.[o] IDEM in Epistola: Mens quam semel affecerit charitas, sui iuris esse non sinitur, metuit quod nescit, dolet quod non oportet, sollicitatur plusquam voluerit, & vnde noluerit. * IDEM in sermone: Timeamus & amemus Christum Dominum: Timeamus, pro nostra indignitate: pro ipsius dignatione amemus: non dissimulemus, non excusemus, in medio est omnibus se offerens.

h Greg. lib. 22. Mor. c. 14. circa med.
i Ibidem.
k Aug. de virg. sanct. cap. 38. to. 6.
l Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. tom. 3.
m Idem ser. 18. de ver. Apost. post med. to. 10.
n Bern. de consid. lib. 5. multum post med.
o Idem Ep. 74.

De abstinentia, & eleemosyna.

GREGORIVS[p] in homiliis: Hoc quod tibi subtrahis alteri largire, vt vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur.[q] IDEM: Illud ieiunium Deus approbat, quod ad eius oculos manus Eleemosynarum leuat, quod cum proximi dilectione agitur, quod cum pietate conditur.[r] IDEM: Non Deo, sed sibi quisque ieiunat, si ea quæ ad tempus sibi subtrahit, inopibus non tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. * IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæū: Si ieiunaueris sine Eleemosyna, nihil ieiunium tuum reputatur: sed ventrem implente & inebriante deterior est, qui talis est: & tanto deterior, quanto lasciua crudelitas est difficilior.[s] GLOSSA: Deo ieiunat, qui eius amore se macerat, & quod sibi subtrahit, alij impendit.

p Greg. hom. 16. in Euāg. cir. fin.
q Ibidem.
r Ibidem.
s Gl. Mat. 6.

De abstinentia & oratione.

AVGVSTINVS[t] in Epistola: In ieiuniis, & vigiliis, & omni castigatione corporis, quam plurimum adiuuatur oratio.[u] IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Qui orat cum ieiunio, duplices habet alas, & ipsis ventis leuiores. Neque enim oscitat & tenditur, & torpet orans, quod patiuntur mali: sed est igne vehementior, & terra superior. Ideoque maxime hic talis dæmonibus est inimicus & hostis. Nihil enim homine orante, proprie est potentius.[x] IDEM: Sicut nec miles sine armis est aliquid, nec arma sine milite, sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiuniū sine oratione.[y] ISIDORVS de Summo bono: Hoc est perfectum & rationabile ieiunium, quando noster homo exterior ieiunat, interior orat. Facilius enim per ieiunium oratio penetrat cœlum.[z] BERNARDVS super Cantica: Abstinebo à vino, quia in vino luxuria est, aut si infirmus sum modico vtar iuxta consilium Apostoli: abstinebo & à carnibus, ne dum mihi nimis carnem nutriunt, simulque & carnis nutriant vitia: panem etiam ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat.[a] IDEM in sermonibus: Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & Deo repræsentat.[b] IDEM: Quid nobis ieiunium proderit, si relinquatur in terra? Subleuetur ergo penna quadam orationis.[c] GLOSSA: Prius est mortificare concupiscentiam, postea offerre Deo placabilia vota cordis.[d] GLOSSA: Sola oratio pinguescit, quam macies corporis pascit.

t Aug. Ep. 121. ad Prob ca. 16. cir. fin. to. 2.
u Chrysost. hom. 59. in Matt. post med. tom. 2.
x Idem ope. imperf. hom. 15. in Matt. a re med. tom. eod.
y Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 44. sententi. 1.
z Ber. serm. 66. in Cant. ante med.
a Idem ser. 4 in Cap. Ieiun. ante med.
b Ibidem conseq.
c Glos. Cant. ti. 3.
d Gl. Tob. 3.

De misericordia & oratione.

IOANNES[e] Chrysostomus super Matthæum: In lege scriptum est: Ne intres ante conspectum Domini vacuus. Vacuus intrat ante Deum, qui veniens ad orationem nullam facit Eleemosynam. * IDEM: Infirma est oratio, quæ Eleemosynarum largitate non est munita. * S. Maximus in sermone: Oratio quæ castitatis, iustitiæ, & Eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat ad ipsum summæ maiestatis, Angelo offerente, conspectum.

e Chrysost. oper. imp. hom. 15. in Matt. ante med. tom. 2.

De misericordia & iustitia.

GREGORIVS[f] in registro: Ipsa in te dulcedo cauta sit non remissa, correctio vero diligens sit non seuera: sed sic alterum condiatur ex altero, vt & boni habeant amando quod caueant, & praui metuendo quod diligant. IDEM: Boni te dulcem. Supra de æquitate, & ibidem alia plura.[g] IDEM in pastorali: Disciplina, vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur.[h] IDEM Iuxta Pauli vocem, in arca tabernaculi cum tabulis virga simul & manna est: quia scripturæ sacræ scientia in boni doctoris pectore, sicut est virga districtionis, sic est & manna dulcedinis.[i] AMBROSIVS in Epistola: Beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet, vt altero disciplina seruetur, altero innocentia non opprimatur. Nimia enim seueritas, extorquet plerumque crudelitate mendacium.[k] IDEM: de officiis: Neque seueritatem esse duram conuenit, neque nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptum officium nequaquam implere videamur.[l] ISIDORVS in synonymis: Impia iustitia est, humanæ fragilitati non ignoscere: non ergo ama damnare

f Greg. reg. lib. 9. ind. 4. cap. 8.
g Idem Past. 3. p. 2. c. 6. longe post med.
h Ibidem cir. fin.
i Amb. Ep. lib. 5. ep. 42. ad Clement. prope fi. to. 5.
k Idem de offi. lib. 2. cap. 24. circa prin. tom. 4.
l Isidor. in syn. cap. 17.

damnare, sed emendare potius & corrigere. [a] IDEM: Tene rigorem in discussione iustitiæ: misericordiam in diffinitione sententiæ. [b] IDEM de summo bono: Omnis qui rectè iudicat, stateram in manu sua gestat, in vtroq; penso iustitiam & misericordiam portat: sed per iustitiam reddit peccato sententiam, & per misericordiam peccati, temperat pœnam. [c] IOANNES CHRYSOST. super Matthæum: Iustitia sine misericordia non est iustitia, sed crudelitas: sic misericordia sine iustitia, non est misericordia, sed fatuitas. [d] BERNARDVS super Cantica: Si interdum seueritate opus est, paterna sit non tyrannica matres vos fouendo, patres corripiendo exhibeatis. [e] IDEM de consideratione: Iustitiæ, vt iustitia sit, temperantia modum imponit. Noli nimis esse iustus; ait sapiens, ostendens per hoc minime approbandam esse iustitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenatur. * BEDA in homiliis: Necesse est vt rectorum subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina: atq; inter hæc sollicita circūspectione prouidendum, ne aut districtio frigida, aut pietas sit remissa. IDEM dicit B. Gregorius in registro. [f] GLOSSA: Vera virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate iustitia exequitur: quæ separatæ ab inuicem dilabūtur.

a Ibid. conseq. — b Idem de sum. bo. lib. 3. c. 54. senten 4. — c Chrys. oper. imp. hom. 46. in Mat. paulo ante med. to. 2. — d Ber. ser. 23. in Cant. longe ante med. — e Idem de consi. l. 2 post med. — f Gl. Mat. 1

De continentia & abstinentia.

AMBROSIVS [g] de virginibus: Cibus parsimoniæ & potus abstinentiæ docent vitia nescire: quia docent causas nescire vitiorum. Causa peccandi etiam iustos sæpe decipit: hinc populus Dei postquam sedit māducare & bibere, Deum negauit. [h] ISID. de Summo bono: Libidinis ignes fomentis ciborum increscunt, corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit: vnde & tres pueros abstinentes flamma Babylonij incendij etsi tetigit, non combussit. [i] IDEM: Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt ita & aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis, etiam aquæ abstinentiam conuenire. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in sermonibus: Per ieiunia cessat pugna carnis aduersus animam, & animæ aduersus carnem: nec vltra insurgit ancilla in dominam, nec serua superbit in liberam, sed vniuersa hæc prælia ieiuniorum præsentia conquiescunt.

g Amb. de virginib. l. 1. mult. post med. to. 4. — h Isid. de sum. bo. li. 2. c. 42. sen. 7. — i Ibid. c. 53. sent. 8.

De continentia & verecundia.

AMBROSIVS [k] de virginibus: Vbiq; in virgine comes singularum virtutum est pudor, hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. [l] IDEM de officiis: Verecundia est pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est. * HIERONYMVS in sermone: Omnino pudor indiuiduus virginitati esse debet, sine quo rectè castitas seruari non potest. [m] IDEM in Epistola: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus. [n] BERNARDVS super Cantica: Verecundia soror continentiæ est, nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: & ideo omnino testis innocentiæ est, & lampas pudicitiæ mentis.

k Amb. de Virginib. li. 2. ante med. to. 4. — l Idem de off. lib. 1. cap. 18. ante me. to. eod. — m Hieron. Epist. 14. ad Maur. fil. vltra med. to. 9. — n Ber. serm. 86. in Cant. ante med.

De continentia & charitate.

GREGORIVS [o] super Ezechielem: Antiquus inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit non timet: quia nec ipse carne premitur, vt in eius luxuria dissoluatur. [p] AVGVST. de virginitate: Si nuptias contempsistis filiorum hominū, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filiis hominum. Vacare vobis liberum est coniugalibus vinculis, sed non vacare vobis liberum est à vinculo charitatis. [q] IDEM: Inspicite vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, commercium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera charitatis appendite, & quidquid amoris nuptiis vestris impendendum habebatis, illi rependite. [r] IDEM Illa virgo coniugatæ merito præponitur, quæ nec multitudini se amādam proponit, cum amorem vnius ex multitudine inquirit: nec se vni componit, vno iam inuento, cogitans quæ mundi sunt, quomodo placeat viro: sed speciosum forma præ filiis hominum sic amauit, vt quia eum sicut Maria concipere carnem non posset, ei corde concepto etiam carnem integram custodiret. [f] IDEM de bono coniugali: Quid inquiunt, si omnes velint ab omni concubitu cōtinere, vnde subsistet genus humanum? vtinam omnes hoc vellent, dumtaxat in charitate de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: multo citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolū, vbi ait cum inde loqueretur: Vellem omnes homines esse sicut me. [t] Bernardus in Epistola: Castitas sine charitate, lampas sine oleo est: subtrahe oleum, lampas non lucet: tolle charitatem, castitas non placet. Sed ô quam pulchra est, sapiens clamat, casta generatio cum charitate! [u] IDEM super Cantica: Quo modo claritas, vt aiunt, Lunæ non nisi à Sole est, sic absque charitate seu iustitia, continentiæ meritum nullum est.

o Greg. in Ezec. hom. 8. longe ante med. — p Aug. de Virgi. San. c. 54. to. 6. — q Ibidem. — r Ibidem cap. 11. — f Idem de bo. coniug. c. 10. in prin. to. 6. — t Bern. Ep. 42. an. med. — u Idem ser. 27. in Cant. circ. med.

De continentia & humilitate.

GREGORIVS [x] in moralibus: Sic mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen sollicite debeat in humilitate substerni. [y] IDEM: Per humilitatis custodiam seruanda est munditia castitatis: si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non leuatur. [z] AVGVSTINVS de virginitate: Sapientes virgines esse decet, ne lampades earum extinguantur: quo modo sapientes nisi non alta sapientes, sed humilibus consentientes? IDEM. * Quia perpetua continentia, & maxime virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauendum est, ne superbia corrumpatur. [a] IDEM: Facilius sequuntur agnum, & si non quocunq; ierit, certe quovsq; potuerint, coniugati humiles, quam superbientes vigines. [b] IDEM: Neq; simulare debet virgo humilitatem, sed exhibere. Simulatio humilitatis maior superbia est. * IDEM super Ioannem: Melior est quidem virginalis sanctitas, quam pudicitia coniugalis, quis dubitet? tamen si tu tenueris superbiam, & tua mater humilitatem, melior mater erit quam filia, non dubito præferre humilem mulierem superbæ virgini. [c] AMBROSIVS super Lucam: Decet vt quanto castior virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre senioribus, sit magistra eius humilitas, in qua est professio castitatis. [d] BERNARDVS super Missus: Pulchra commixtio virginitatis & humilitatis nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. [e] IDEM: Potes sine virginitate saluari, non potes sine humilitate: potest inquam placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam, sine humilitate autem, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. [f] IDEM super cantica: Continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoq; maxime opus est, etiam puritate intentionis, qua soli Deo mens nostra, & placere appetat, & valeat inhærere.

x Greg. lib. 3. Mor. c. 17. in fine. — y Ibidem li. 26. c. 13. ante med. — z Aug. de virg. sancta ca. 42. to. 6. — a Ibid. c. 51. — b Ibid. c. 43. — c Ambr. in Luc. lib. 2. c. 1. to. 3. — d Ber. ser. 1. sup. Missus est, in med. — e Ibid. paulo post. — f Idem ser. 7. in cant. post med.

De actione & contemplatione.

GREGORIVS [g] super Ezechielē: Actiua in necessitate, contemplatiua in voluntate est: illa in seruitute, ista in libertate. [h] IDEM: Sicut bonus est ordo viuendi, vt ab actiua in contemplatiuā tendatur: ita plerūq; à contēplatiua animus ad actiuā reflectitur, vt per hoc quod contēplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur. [i] IDEM: Amor Dei ad contemplatiuam, amor vero proximi pertinet ad actiuam. IDEM: Contēplatiua maior est: supra de gustu. [k] IDEM in moralibus: Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt actiuæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri vnquam Mariæ pars

g Greg. in Ezech. ho. 3. ante med. — h Ibid. ho. 14. post med. — i Ibid. hom. 18. an. med. — k Idem li. 6. Moral. c. 18. ante med.

dicitur

dicitur, quia actiuæ vitæ opera cum corpore transeũt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualescunt. IDEM: Humani generis. Supra lib. 1. de prædicatoribus bonis. [a] IDEM: Qui culmen apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitiũ probant. [b] ISIDORVS de summo bono: Actiua vita mundanis bene vtitur, contemplatiua nec mundo renuncians, soli Deo viuere delectatur. IDEM: Qui prius. Supra de ascensione. [c] AVGVST. de ciuitate Dei: Ex tribus illis vitæ generibus, sc. otioso, actuoso, & ex vtroque cõposito, quamvis salua fide quisq; possit in quolibet eorum vitam ducere, & ad sempiterna præmia peruenire: interest tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Nec si esse debet vnusquisq; otiosus, vt in eodem otio vtilitatẽ non cogitet proximi: nec sit actuosus, vt contemplationẽ non requirat Dei. [d] IDEM: Otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacãdum est veritati. [e] BERNARDVS in Apologia: Nec Iacob nisi cognita prius Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. [f] IDEM super cãtica: Aliter sane afficitur mens fructificans verbo, aliter fruens verbo: illic sollicitat necessitas proximi, hic inuitat suauitas verbi. Et quidem læta in prole mater, sed in amplexibus sponsa lætior, chara pignora filiorũ sed oscula plus delectant. [g] IDEM: Ex bonis operibus in fide non ficta radicatis, recipit consolationem mens assueta quietis, quoties sibi lux vt assolet contemplationis subtrahitur. IDEM in sermonibus: Bonum acquirit gradum, qui bene ministrauerit proximo: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem, qui perfectus est in vtroque. [i] IDEM: Optimam partem elegit sibi Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humilis conuersatio Marthæ: sed de electione Maria laudatur, quoniam illa quidem omnino quantum ad nos spectat, nobis eligenda, hæc vero si iniungitur, patienter est toleranda. [k] IDEM: Absit vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. IDEM: Felix domus. Supra de religione.

De scientia, & humilitate.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cum ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, vt iam sapientia esse nequeat. Quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine, cor loquentis obscurat. IDEM supra de intelligentia, quære lib. 2. [m] IDEM in homiliis: In omne quod scit, sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis spargat. [n] IDEM: Sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt: vt dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat, scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. ISIDORVS In disputatione. Supra de studentibus lib. 1. Ibidem: Disputare stude.

De scientia & charitate.

GREGORIVS [o] in moralibus: Quem charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. [p] IDEM super Ezechielem: Inter charitatem, & scientiã, testis est bona operatio: quæ si fortasse defuerit, profecto certum est, nec cognouisse te Deum, nec diligere proximum. IDEM: Sæpe dum quosdam. lib. 3. de discordia. * August. super Ioannem: Scientia cauenda est, ne inflet: ergo amate scientiam, sed anteponite charitatem, quia charitas ædificat & non permittit inflati scientiã. [q] IDEM ad Hieronymum de sententia Iacobi: Sicut mors auram auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus huic subseruit scientia, cum est vtilis, nam sine illa inflat. Idẽ: Spiritalis homo. Supra de discussione. [r] BERNARDVS de diligẽdo Deo: Liquet & absq; scientia dignitatem esse omnino inutilem, & scientiam absque virtute damnabilẽ. [s] IDEM super cantica: Cibus indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ita & multa scientia ingesta stomacho animæ, qui est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit. Idem: Sicut bonũ. Supra de religione.

De scientia & doctrina.

GREGORIVS [t] super Ezechielem: Sancti viri amãdo discunt, quod docendo proferunt. [u] IDEM in pastorali: Cum spiritale aliquid à subditis pastor inquiritur, valde est ignominiosum, si tunc quærat discere, cum quæstionem debet enodare. [x] IDEM: Plerique dũ metiri se nesciunt, quæ non didicere, docere concupiscunt: qui pondus magisterij tanto leuius existimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant. [y] AVGVST. in Epistola: ad discendum quod opus est, nulla ætas mihi sera videri potest: quia & si senes magis decet docere, quam discere, magis tamen volo discere, quam quod doceam, ignorare. [z] IOANNES CHRISOST. de compunctione cordis: Non confundamus diuinas litteras, neque sancti Spiritus sententias, propriis sententiis peruertamus. [a] HIERONYMVS in epistola: Multo tempore disce vt doceas, nec laudatoribus tuis immo derisoribus aurem libenter accommodes.

De vita & doctrina.

GREGORIVS [b] in moralibus: Cum à vitiis caro, restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat vt loquendo quisq; doceat alios vitam, quam moribus seruat. * IDEM: Spiritualis quisque prædicator studet summopere, contra maleficos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod viuit, & ornare viuendo quod dicit. [c] IDEM in pastorali: Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. [d] IDEM: Boni prædicatores prius propria crimina fletibus curent, & tunc, quæ aliorum sunt punienda, penuncient: & antequam verba exhortationis insonẽt, omne quod locuturi sunt operibus clamẽt. [e] ISIDORVS de summo bono: Tam vita quam doctrina clarere debet Ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilẽ facit. [f] IDEM: Vnusquisq; doctor & bonæ actionis & bonæ prædicationis habere debet studium: nam alterum sine altero non facit perfectum. [g] IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Adiicit doctrinæ auctoritatem bona vita doctoris. [h] AMBROSIVS de officiis: Vir iustus dictis & rebus probatur: nam si exercitatus sit sermonibus, desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit. * HIERONYMVS in Epistola. Prius faciamus & post doceamus, ne doctrinæ auctoritas cassis sermonibus destruatur. [i] AVGVST. de confessionibus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. [k] BERNARDVS in sermone; Est tantum lucere, vanum: tantum ardere, parum, ardere & lucere, perfectum.

CAPVT XLVI.

De exemplo.

GREGORIVS [l] in Moralibus: Multi in tenebris vitæ præsentis dum superiora de se exẽpla exhibẽt, astrorũ more nobis desuper lucent. [m] IDEM: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tale, nimirum debet conspicere, qualis non est: vt ex bonorũ forma metiatur, quantũ ipse deserto bono deformis est. [n] IDEM Qui vitam præcedentium patrum conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. IDEM: Sæpe cum nos. Supra de verecundia. [o] IDEM: In dialogis: Nunquã peccatores

[a] Ibidem c. 17. post med.
[b] Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 15. sent. 2.
[c] August. de ciuit. Dei lib. 19. c. 19. ante med. tom. 5.
[d] Ibid. post med.
[e] Ber. apolog. ad Guliel. abb. ante med.
[f] Idem ser. 86. in cant. ver. fin.
[g] Ibid. ser. 51. ante medium.
[h] Idem ser. 3. in Assum. B. Mariæ ante med.
[i] Idem ser. de verb. Ps. Audiam quid, p. st medium.
[k] Idem ser. 3. in assum. B. Mariæ ante med.
[l] Greg. lib. 27. Mor. c. 27. non multum à prin.
[m] Idem ho. 7. in Euang. post medium
[n] Ibidem.
[o] Greg. lib. 8. Mor. cap. 26. cir. med.
[p] Idem in Ezech. hom. 17. ante medium.
[q] Aug. Epi. 29. ad Hieron. post med. to. 2.
[r] Ber. tract. de dilig. Deo multum ante med.
[s] Idem ser. 36. in cant. circ. med.
[t] Greg. in Ezech. hom. 5. prope fin.
[u] Idem Past. cu. p. 2. c. 11. circ. fin.
[x] Ibid. prologo in Past. ad Ioa. Epis. Rauen.
[y] Aug. Epi. 28. ad Hier. statim à prin. tom. 2.
[z] Chrysost. de compunct. cord. lib. 2. ante med.
[a] Hieronym. Epist. 4. ad Rustic. monach. post med. tom. 1.
[b] Greg. lib. 6 Mor. cap. 16. post med.
[c] Idem Past. cu. p. 2. c. 3. non longe à prin.
[d] Ibid. c. 6. in fin.
[e] Isid. de sum bo. li 3. c. 36. sen. 1.
[f] Ibidem sent. 3.
[g] Chrys. ho. de erudit. discipl. post med. tom. 5.
[h] Amb. de offic. lib. 2. c. 2 post med. tom. 4.
[i] Aug. Confess. lib. 8. c. 8 tom. 1.
[k] Ber. ser. in Natiuit. S. Ioan. Bapt. ante med.
[l] Greg. lib. 4. Moral. cap. 22. cir. med.
[m] Ibid lib. 24. c. 6. ante med.
[n] Ibid. lib. 9. c. 35. in fin.
[o] Idem lib. 3. Dial. c. 37. in fin.

catores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla esset bonorum exempla, quæ eorum mentem traherent. [a] Idem in homiliis: De bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quærimus, semper optemus secretum. [b] Idem: Ad amorem Dei & proximi plerumque corda audientium, plus exempla, quam verba excitant. Idem; Qui sancto viro. Supra de societate. [c] Isidorus de summo bono: Propterea virtutes sanctorum ad exemplum nostrum Deus proposuit, vt quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitiæ præmia, tanto de perseuerantia mali sint grauiora tormenta. [d] Idem: Reprobi non attendunt documenta beatorum, quæ imitentur ad melius: sed proponunt sibi exempla prauorum, quæ ad suorum morum peruersitatem imitantur in peius. [e] Ambrosius super Lucam: Vnius exemplo plurimi corriguntur. [f] Idem de Patriarchis: Sanctorum vita cęteris norma viuẽdi est. * Idem de officiis: Sit nobis vita maiorum disciplinæ speculum, non calliditatis commẽtarium. [g] Bernardus in sermonibus: Sermo viuus & efficax exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstratur factibile quod suadetur. [h] Idem: Nullum consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrẽ docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neq; lingua, sed opere & veritate. [i] Seneca in Epist. Instruẽda est vita exẽplis illustribus.

a Idem ho. 11. in Euan. non longe à prin.
b Ibidem hom. 39. post med.
c Isidor. de sum. bo. lib. 2. c. 11. sen. 5.
d Ibidem sent. 2.
e Ambr. in Luc. lib. 5. c. 7. tom. 3.
f Id. in lib. de Ioseph. & Patriarchis, c. 1. in prin. tom. 5.
g Ber. ser. de S. Benedicto Ab. cir. med.
h Idem ser. 3. de aduentu Domi. post med.
i Sen. Epist. 83. ante me.

Caput XLVII.

De fama.

Gregorius [k] in registro: Quidquid grauare potest aut opinionem tuam, aut animam omnino refugias, & te committere illud, nullius suasione, consentias. * Idem: Eius, quem videre me non licet, bona me pascit opinio. [l] Idem in moralibus: Fama à bono opere vires accipit, & fauoris gratiam, quasi claritatis lumen aspergit. [m] Idem: Dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. [n] Idem: Nonnunquã etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hãc ad meliora proficere, audiẽtes, pẽsant. [o] Idem: Laus sua iustos cruciat, iniquos exaltat. Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. [p] Idem; Virtutes proficientium in notitia cęterorum hominũ, quasi suauitate fragant odoris. [q] Idem: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic ... laudibus famæ nostræ intendimus a virtute vacuamur. [r] Augustinus de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, quærunt, quid laudent in nobis: qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio cõstituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. [s] Idem de viduitate: In omnibus spiritualibus deliciis, quibus fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. [t] Idem: Nobis est necessaria vita nostra, aliis fama nostra, & vtique quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat vtilitatem. Idem: Multo misericordius. Supra de doctrina. [u] Hieronymus in Epistola: Multa in vtramque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falsorum ore concelebrat. [x] Idem: Caueto omnes suspiciones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. [y] Idem: Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud de trinio. Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non solum coram Deo sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. [z] Idem: Tenera res in fœminis fama pudicitiæ est, quasi flos pulcherrimus, cito ad leuem marcescit auram, leuique flatu corrumpitur. [a] Bernardus super cantica: Validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, nec non & longanimes in spe, atque ad superna verticem mentis attollentes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbiq; odorem spargentes, dicere cũ Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. [b] Idem: Erit quidem virtus contenta candore conscientiæ, vbi sequi non poterit odor famæ, cęterum odor famæ, nec excusare sufficiet vitium conscientię decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed coram hominibus, vt vere sit liliũ. Idem: Sufficit. Supra de tranquillitate. [c] Idem: de consideratione: Interest tuæ perfectionis, & malas res, malas pariter species deuitare: in altero conscientiæ, in altero famæ consulis. [d] Idem: Esto fortis in fide, decorus in gloria, & probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua fides cõscientiæ est: & decor tuus splẽdor bonæ opinionis est.

k Greg. Regist. lib. 7. ind. 2. cap. 2
l Idem lib. 22. Mor. cap. 5. ante med.
m Ibidem.
n Ibidem. post med.
o Ibid. lib. 26. cap. 23. post med.
p Ibid. lib. 35. cap. 13. ante med.
q Ibid. lib. 22. cap. 5. ante med.
r Aug. ser. 53. ad fratres in eremo tom. 10.
s Idem de bono vidu. cap. 22. in prin. tom. 4.
t Ibid. paulo post.
u Hierony. Epist. 131. ad Ruff. in prin. tom. 3.
x Ibid. Epist. 2. ad Nepotian. ante med. tom. 2.
y Ibid. ad Ageruch. Epist. 11. vltra med. to. eod.
z Ibid. Epi. 9. ad Salui. post med.
a Bern. in cant. serm. 46. non longe à prin.
b Ibid. ser. 71. cir. prin.
c Idem de consid. lib. 3. post med.
d Ibid paulo post.

Caput XLVIII.

De aduersitate.

Gregorius [e] in registro: Pœna præsens si afflicti animum conuertit, finis est culpæ præcedentis: si eum ad timorem Domini minime conuertit, initium est pœnæ sequentis. [f] Idem: Inter flagella positos flagellis digna committere, contra ferientẽ est specialiter superbire, & sæuientis acrius iracũdiam prouocare. [g] Idem: Aduersitas, quę bonis votis obiicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. [h] Idem: In omnipotẽti Deo tunc certa fiducia est, quando pro bono opere, aduersitatis aliquid in hoc mũdo recipitur, vt plena merces in æterna retributione seruetur. [i] Idem: Ipsa malorum societas purgatio bonorum est. Idem: Dubium nõ est. Supra de discordia lib. 3. [k] Idem: in moralibus: Sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redolet, in tribulatione innotescunt. [l] Idem: Flagella bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura diuitant. [m] Idem: Cum peruersum quenquam Deus omnipotens percutit, & condolẽdum est miseriæ pereuntis, & congaudendum iustitiæ iudicis. [n] Idem: Electi vniuscuiusq; mens tribus vicibus, id est vel labore conuersionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur, atque ipsa attritione purgata liberatur. [o] Idem: Pœna interrogat, si quietus quis veraciter amat. Idem: plura supra de certamine. Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Sicut pluuia in terram descendẽs eleuat semina, sic & tribulatio animam intrans, erit desiderium. * Idem: Qui aduersatur, virtutem suam destruit, nobis vero per patientiam coronas operabitur. [p] Augustinus de pastoribus: Si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum. [q] Idem in Epistola: Terror temporaliũ potestatum, quãdo veritatem oppugnat iustis, fortibus gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio. * Idem super Genesim ad literam: Ipse sibi homo in intentionibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluntatem, fortiter recipitur per dolorem. [r] Isidorus in synonymis: Aduersa corporis animæ remedia sunt, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat: languor enim vitia excoquit, languor vires libidinis frangit. [s] Idem de summo bono: Viri sancti plus formidant prospera, quam aduersa: quia Dei seruos prospera deiiciunt, aduersa vero erudiunt. [t] Bernardus super Qui habitat: Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonũ mihi in tribulatione, magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in cœlo. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrã? Idem super cantica In petra. Infra de Martyrio.

e Greg. Regist. lib. 9. ind. 4. c. 25. non longe à prin.
f Ibid. lib. 8. ind. 3. c. 41. cir. fin.
g Ibid. lib. 7. ind. 2. cap. 126. ante med.
h Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 39. ante med.
i Ibidem.
k Idem præfat. in expos. in Iob, cap. 2.
l Idem lib. 16. Moral. cap. 19.
m Ibid. lib. 22. c. 6. post med.
n Ibid. lib. 24. c. 7. longe post med.
o Idem præfat. in expos. Iob, cap. 3.
p August. de pastorib. cap. 5. paulo post med. tom. 9.
q Idem Epi. 48. ad Vincent. ante med. tom. 2.
r Isid. in Synon. cap. 7. ante med.
s Idem de sum. bon. lib. 3. cap. 62. sent. 2.
t Ber. ser. 17. in Psal. Qui habitat, post med.

CAPVT XLIX.

De martyrio.

GREGORIVS [a] in registro: Sicut beatus Cyprianus, ait, martyrẽ non facit pœna, sed causa.[b] IDEM in homiliis: Mori à persequente, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione.[c] IDEM: Habet pax nostra martyrium suum: quia & sic carnis colla ferro non subdimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria trucidamus.[d] ISIDORVS in Etymologiis: Duo sunt genera martyrij, vnum in aperta passione, alterũ in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, & pacis tempore martyres facti sunt. * IOANNES Chrysostomus in sermone: Habet paupertas martyriũ suum, & egestas bene tolerata facit martyriũ: sed egestas propter Christum, non propter necessitatem.[e] HIERONYMVS in legenda sanctæ Paulæ: Non solũ effusio sanguinis in confessione martyriũ reputatur, sed deuotæ quoq; mentis seruitus, quotidianũ martyrium est.[f] IDEM: Hæc est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, & redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorũ sine certamine, &c. Supra de certamine.[g] AVGVSTINVS de ciuitate Dei. Quicumq; etiam non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantũ eis valet ad dimittenda peccata, quantũ si ablueren-tur, sacro fonte baptismatis.[h] IDEM: Quãto erit acrior impetus belli, tanto maior gloria non cedenti, tanto densior corona martyrij.[i] BERNARDVS super cantica: Stat martyr tripudians, & triũphans, toto licet lacero corpore: & rimãte lacero ferro, non modo fert fortiter, sed alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire sanguinẽ. Vbi ergo tunc anima martyris? nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Iesu.[k] IDEM: In petra habitans, quid mirum si in modũ petræ duruerit? sed neque hoc mirum, si exul à corpore dolores nõ sentiat corporis: facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus non amittitur: non deest dolor, sed contẽnitur.[l] IDEM in sermonibus: Est martyrij genus, & effusio quędã sanguinis in quotidiana corporis afflictione: est etiam baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarũ assiduitate. Sic quippe infirmis, & pusillis corde necesse est, vt quem semel ponere pro Christo non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed diuturniori martyrio sanguinem fundant: sic & baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet his, qui sæpius in multis offendunt, frequentiori ablutione suppleri.

CAPVT L.

De gloria.

GREGORIVS [m] in moralibus: Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: vt secundum quod hic alius aliũ merito superat, illic alius alium retributione transcendat.[n] IDEM super illud Iob: Donec impleatur risu os tuum, &c. In illa æterna patria cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in canticũ laudis eleuatur.[o] IDEM: Ibi vniuscuiusq; mentẽ ab alterius oculis, mẽbrorum corpulentia non abscõdet: sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa corporis harmonia, sicq; vnusquisque tunc erit cõspicibilis alteri, sicut nũc esse non potest conspicibilis sibi.[p] IDEM: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos, qualiter disponatur, nesciunt. Quia & vita spiritus longe est à vita carnis: & sicut corporea, atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendũ non est: quia quæ intus omnipotentis Dei charitatem vident, nullo modo credendum est, quia sit foris aliquid, quod ignorent.[q] IDEM: Quando ad ipsum fon-

A tem vitæ venerimus, erit nobis delectabiliter impressa sitis simul, atque satietas: Sed longe aberit à siti necessitas, longe à satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus.[r] IDEM: Æterna contemplatione agitur, vt omnipotens Deus, quo magis visus fuerit, eo magis diligatur.[s] IDEM: In illa resurrectionis gloria, erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ.* IDEM in homiliis: Credendum est, quod ante retributionẽ extremi iudicij, iniusti in requie quosdam iustos conspiciant, vt eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed de eorum bono crucientur. Iusti vero in tormentis semper intuentur iniustos, vt hinc eorum gaudium crescat: quia malum conspiciunt quod misericorditer euaserunt, tantoque ereptori suo maiores gratias referunt, quanto vident in aliis, quod

B ipsi perpeti, si essent derelicti, potuerunt. * IDEM in dialogis: Sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui ignis reprobos exurat.[t] AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Erit illius ciuitatis, & vna in omnibus & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indesinenter æternorum iucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum: nec tamen ideo suæ liberationis oblita, vt liberatori suo non sit grata. Quantum ergo attinet ad scientiam rationalem, memor erit præteritorum etiam malorum suorum, quantum autem ad experientis sensum prorsus immemor.[u] IDEM: Pax cęlestis ciuitatis, est ordinatissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo.[x] IDEM: Quanta erit

C illa fœlicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum? vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur? nescio.[y] IDEM: Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fide videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur: hoc munus, hic affectus, hic actus profectio erit omnibus, sicut in ipsa vita erit communis. * IDEM: In nobisipsis imaginem Dei contuentes tangamus, & ad illum redeamus, à quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrũ non habebit offensionem.[z] IDEM: Absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisq; corruptio: & si quid aliud illud non decet regnũ, in quo re-

D surrectionis, & promissionis filij æquales erũt Angelis Dei, si non corpore, non ætate, certe fœlicitate.[a] IDEM: Ita Deus erit notus, atq; conspicuus, vt videatur spiritu à singulis nobis, in singulis nobis: videatur ab altero in altero: videatur in seipso: videatur in cęlo nouo, & in terra noua, atq; in omni quę tũc fuerit creatura: videatur & per corpora in omni corpore, quocunq; fuerint spiritualis corporis oculi, acie perueniente directi, patebunt etiam cogitationes nostræ inuicem nobis.[b] IDEM de Trinitate: Contemplatio est merces fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur, sicut scriptũ est: Mundans fide corda eorum. IDEM: Illud quod agit iustitia Supra lib. 2. de quatuor virtutibus.[c] IDEM de libero arbitrio: Tanta est pulchritudo iustitiæ tanta iocũditas lucis æternę, hoc est incõmutabilis veritatis,

E atq; sapientiæ, vt etiam si non liceret in ea amplius viuere, quam vnius diei mora, propter hoc solũ, innumerabiles anni huius vitæ, pleni deliciis, & circumfluentia temporaliũ bonorũ, recte meritoq; contemneretur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: Quoniã melior est dies vna in atriis tuis super millia * IDEM in sermonibus. Tunc non peccabimus non solum factis, sed nec concupiscentiis, cum illam faciem videbimus, quæ vincit omnes concupiscentias. Tam enim dulcis est fratres mei, tã pulchra, vt illa visa, nihil aliud possit delectare: satietas enim erit insatiabilis, nullum fastidium, semper esuriemus, semper saturi erimus.[d] Idem de conflictu: Recedat amor præsentis sæculi, in quo omnes sic viuificantur, vt deinceps morian-

R 4 tur:

[a] Greg. Regist. lib. 2. ind. 10. cap. 36. non longe à prin.
[b] Idem homil. 35. in Euang. cir. med.
[c] Ibidem homil. 3. in fin.
[d] Isidorus etym lib. 7. c. 11.
[e] Hierony. epist. 27. ad Eustoch. vers. fin. tom. 1.
[f] Ibid. epist. 22. ad eand. vers. fin.
[g] Aug. de ciuit. Dei lib. 13 c. 7. in princ. to. 5.
[h] Ibid. lib. 20. cap. 13. cir. med.
[i] Ber. ser. 61. in cant. post med.
[k] Ibid. conseq.
[l] Idem ser. 1. in die S. pascha post med.
[m] Greg. lib. 4. Mor. cap. 31. ante med.
[n] Ibid. lib. 8. c. 31. cir. med.
[o] Ibid. lib. 18. cap. 27. ante med.
[p] Ibid. lib. 22. cap. 14. statim à prin.
[q] Ibid. lib. 18. c. 28. post med.
[r] Ibid. lib. 15. c. 7. ante med.
[s] Ibid. lib. 14. cap. 29. non longe à prin.
[t] Aug. de ciui. Dei lib. 22. cap. 30. circ. med. tom. 5.
[u] Ibid. lib. 19. c. 13. circa prin.
[x] Ibid. lib. 22. c. 30. in prin.
[y] Ibid paul post.
[z] Ibid cap 20. in fin.
[a] Ibid. c. 29. in fi.
[b] Idem de Trin. lib. 1. c. 8 post medium to. 3.
[c] Idem de lib. arbi. lib. 3. c. 25. vers. finem. 1.
[d] Idem de confl. vi ior. & virt. cap. 26. tom 9.

tur:& succedat amor futuri sæculi, in quo omnes sic viuificantur, vt deinceps non moriantur: vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat: sed perennis lætitia regnat.* IOANNES Chrysost. super Ioannem, Beati, & ter beati, & multoties beati, qui beata illa potiuntur requie, quemadmodũ miseri, & ter miseri, & infinite miseri, qui à beatitudine illa seipsos abiiciunt. *FVLGENTIVS in epistola: Sicut per speculum vitreũ, trina nobis visio administratur, qua nosipsos, & ipsum speculum, & quidquid præsens adest videmus: sic per speculum diuinæ charitatis, & ipsum Deum, vt est, videmus, quantũ possibile erit creaturæ, & nosipsos & omnia alia, vera & certa sciẽtia cognoscemus. [a] BERNARDVS super cãtica: Qui replet in bonis desideriũ animæ, & ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse volũtati plenitudo pacis, ipse memoriæ, cõtinuatio æternitatis. [b] IDEM: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo; quoniã adhuc confitebor illi, cũ error videlicet à ratione, à voluntate dolor, atq; à memoria timor omnis recesserit, & successerit illa, quã speramus, mira serenitas, plena suauitas, æterna securitas. [c] IDEM in sermonibus: Quemadmodũ circa rationale nostrũ, & scientia, & ignorãtia constat, tanquã habitus, & priuatio: sic & circa concupiscibile, desiderium, & contemptus, & circa id quod dicitur irascibile, & lætitia pariter, & ira versatur. Implebit ergo Deus rationale nostrũ luce sapiẽtię, ita vt penitus nobis nihil desit in vlla scientia: implebit concupiscibile nostrũ fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam, & ea penitus repleamur, sicut scriptũ est: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur, per quam iustitiã quidquid respuere debet anima, respuet: & quidquid concupiscere, concupiscet, & ex his omnibus magis appetet, quod magis fuerit appetendũ. Iam vero quod dicitur in nobis irascibile, cũ repleuerit illud Deus, perfecta erit in nobis trãquillitas, & in summã iucunditatẽ, atq; lętitiam replebimur pace diuina. [d] IDEM: Sicut replebit animas nostras Deus cũ fuerit perfecta in eis scientia, perfecta iustitia perfecta lætitia: sic replebitur maiestate eius omnis terra nostra, cũ fuerit corpus immortale, agile, impassibile, configuratũ deniq; corpori claritatis suę. *IDEM: Æterna omniũ beatorũ solemnitas est facie ad faciẽ Deũ intueri, eius dulcedine sine fastidio satiari, vt quẽ semper habẽt, semper habere velint, ac eius visione sine defectu perfrui. [e] ANSELMVS de similitudinibus: Partes beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapiẽtia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, & gaudiũ. Ista, vt æstimo sunt, quę propter se, & propter quę alia quæq; ab hominib. appetuntur. Et ita notandũ, quod septem priores beatitudinis partes, ad corporis beatitudinẽ, septemq; posteriores, ad animã pertinent. [f] IDEM: In illa vita pulchritudo iustorũ, solis pulchritudini, qui septempliciter quã modo sit, splẽdidior erit, adæquabitur. [g] IDEM: Velocitas nos tanta concomitabitur, vt ipsi Angelis Dei æque celeres simus, qui à cælo, ad terras, & ecõuerso, dicto citius dilabũtur. [h] IDEM: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiã si velit terrã commouere possit: & sic ecõuerso iniustus imbecillis, vt nec etiã vermes amouere queat ab oculis suis. [i] IDEM: Gaudiũ erit iusto, intus & extra, gaudiũ sursum atq; deorsũ, gaudiũ circumcirca, vbiq; gaudiũ plenum. [k] IDEM: Tunc iusti scient, cuncta quæ Deus facit scienda, tã ea quæ præterita, quã ea quæ postmodũ sunt. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscẽtur: nec quenquã omnino latebit qua patria, qua gente, qua stirpe, quis editus fuerit, vel quid etiã in vita sua fecerit. Si autẽ fueris malus, vera omnino sapiẽtia priuatus, tãtis vrgeberis doloribus, vt non solũ insipiens, verumetiã omnino fias & amens. [l] IDEM: In illa vita si bonus fuerit, nihil patietur, quod nolit, sed agere permittetur, quodcunq; voluerit: si vero fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur, & ab omnibus, quæ voluerit, prohibebitur. *Pharetræ Finis.*

a Ber. ser. 11. in cant. post med.
b Ibid. post pauca.
c Idem ser. 4. in festo omn. sanct. post med.
d Ibidem prope fin.
e Ans. de simil. c. 48.
f Ibid. c. 50.
g Ibid. c. 51.
h Ibid. c. 52.
i Ibid. c. 71.
k Ibid. c. 59.
l Ibid. c. 53.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Declaratio, Terminorum Theologiæ.

A *Cum omnis doctrina, vt S. Augustinus inquit, de Doctrina Christiana lib. 1. cap. 1. vel rerum, vel signorum sit, resque per signa discantur: cumq; vt ibidem asserit lib. 2. c. 3. signorum, quibus inter se homines sua sensa communicant, quædam pertineant ad oculorum sensum, pleraque ad aurium, paucissima ad cæteros sensus: verba inter homines prorsus obtinuerunt principatum significandi quæcumque* B *animo concipiuntur, si ea prodere quisq; velit. Vim igitur & verborum significationẽ vnaquaq; scientia pertractanda nosse oportere, libro de reprehensionibus Sophistarum c. 1. docuit Aristoteles. Ex quibus facile colligitur, quantum opusculum hoc, quod Declaratio Terminorũ Theologiæ inscribitur, ad ipsius Theologiæ tractationem afferat vtilitatis. In eo enim Auctor dilucide explicat Terminos, quibus in præcipuis Theologicæ Scientiæ materiis Professores Theologi vtuntur, ne ex illorum ignoratione quisquam allucinetur, vel in perniciosos errores, quod hac de causa plerisque aliquando contigit, prolabatur. Quæ vero hoc opusculo continentur, fusius in Breuiloquio auctor edisseruit, vt sibi pro cu-* C *iusque materia ratione manifeste apparet. Adeo vt non tam Declaratio Terminorũ Theologiæ sit iste Tractatus, quam Compendiũ totius Theologiæ compendiosissimũ, longeque ipso Breuiloquio breuius.*

OMNIPOTENS Deus Pater, Filius, Spiritus sanctus vnus est Deus: nam in vnitate naturæ numerali est realis pluralitas personarum, quarum prima, scil. Pater, à nullo est producta, nec producibilis: nec genita, nec generabilis: nec spirata, nec spirabilis: nec creata, nec creabilis. Secunda persona, sc. Filius est genita à patre naturali productione, naturali fœcunditate intellectus per memoriam. Tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, est spirata à Patre, & Filio, non genita, nec creata, sicut nec secunda persona est D creata, nec spirata. Diuinæ personæ.

Essentia autem diuina est summe vna, id est, nullo modo diuisibilis in plures essentias. Secundo est summe simplex, id est, non composita ex multis rebus distinctis à se inuicẽ re, nec cõponibilis cum rebus à se re distinctis: sed quidquid est in ea, propter sui infinitatẽ, est vna res cũ ea. Tertio est immensa, id est, ipsa per seipsam est præsens omni rei, & persona per ipsã operatur in omni re, & manu tenet, & intelligit omnia. Quarto, est æterna, id est, non incepit, nec desinit, simul & semel omnes perfectiones indiuisibiliter continet. Quinto, est incõmutabilis, id est, nec substantialiter, nec accidentaliter mutabilis: nec generabilis, nec corruptibilis: nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. E Sexto, est necessaria, id est, ipsa non potest nõ esse, nec aliquid ab eo deficere, & omnis sua actio est ipsa essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra nõ sit necessarius. Septimo, est prima, id est, radix & fundamentũ emanationũ, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas, inter omnia entia, & in diuinis, & creaturis, Octauo, in ea est summa fœcũditas, idest, memoria perfecta ad producendum personam vtramque. Nam memoria, quam dicunt intellectiuam, naturam Dei dicit cum intellectu, quæ fœcunda est respectu verbi. Sed memoria, quã dicunt spiratiuam, naturam Dei dicit cum voluntate, quæ est fœcunda re- Essentia diuina.

ſpectu Spiritus ſancti. Nono, eſt in ea ſumma charitas, id eſt, vna numero voluntas in tribus perſonis, & per conſequens eadem volitio, & volitum idem. Decimo eſt in ea ſumma liberalitas, id eſt, communicabilitas ſuæ eſſentiæ, & omnis infinitæ perfectionis in deitate ipſis perſonis, & ſuæ bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus rebus productis. Vndecimo, eſt in ea ſumma æqualitas, id eſt perfectio patris non eſt maior, nec minor perfectione filij, ſimiliter & Spiritus ſancti, nec filius eſt perfectionis maioris, vel minoris quam Pater, & Spiritusſanctus. Idem dicendum de Spirituſancto reſpectu Patris, & Filij, nec eſt deitas alia in Filio, & Spirituſancto, quam in Patre, nec econuerſo: nec eſt poteſtas alia in Patre, quam in Filio, & Spirituſancto, nec maior, nec minor. Nec eſt duratio ſiue æternitas maior, vel minor in Patre, quam in Filio, & Spiritusſancto. Duodecimo, eſt in ea ſumma germanitas, id eſt naturæ, & eſſentiæ eſt ſumma vnitas, ſcilicet numeralis in tribus perſonis, ſimiliter & talis vnitas eſt in omni perfectione eſſentiali in tribus perſonis, non autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimo, eſt in ea ſumma conformitas, id eſt, eſſentialium proprietatum ſumma vnitas, & identias, & nulla diuerſitas: voluntatis concordia, nulla diſcordia, ſi ſaltem debet dici concordia: operationum ad creaturas indiuiſibilitas, & omnium effectuum ſimilis producibilitas. Quartodecimo, eſt in ea inſeparabilitas, id eſt, perſonarum ſimultas in exiſtendo, vtique præſentiam exhibendo, & omnia operando.

Quot ſunt proceſſiones, hypoſtaſes, relationes, & notiones in diuinis.

Emanationes duæ ſunt in diuinis, ſcilicet generatio, & ſpiratio. Generatio, eſt productio ſubſtantifica per modum naturæ. Spiratio, eſt productio ſubſtantifica per modum voluntatis. Tres hypoſtaſes, id eſt ſuppoſita, vel perſonæ ſunt in diuinis, ſcilicet Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Sequuntur quatuor relationes, ſcilicet paternitas, filiatio, proceſſio, ſpiratio. Sequuntur etiam quinque notiones, ſcilicet innaſcibilitas, paternitas, filiatio, proceſſio, ſpiratio. Paternitas, eſt generatio actiua. Filiatio, generatio paſſiua. Proceſſio, eſt ſpiratio paſſiua. Spiratio, eſt ſpiratio actiua. Innaſcibilitas, eſt proprietas nobilitatis, ſcilicet à nullo produci.

Proprietas perſonalis quid & quotuplex.

Proprietas perſonalis eſt, qua perſona proprie, & principaliter innoteſcit. Et ſunt tres, ſcil. paternitas, filiatio, ſpiratio paſſiua. Notio eſt, qua perſona innoteſcit, vt diſtinguatur ab alia. Innaſcibilitas, innoteſcit patrem principaliter per modũ negationis, & ex conſequenti per modũ poſitionis, id eſt, fontalis plenitudinis.

Filius.

Filius dicitur Imago, inquantum expreſſa ſimilitudo patris. Filius dicitur Verbum, inquantum eſt ſimilitudo expreſſiua. Filius dicitur filius, inquãtum eſt ſimilitudo hypoſtatica. Secundo filius dicitur Imago, vt ſimilitudo conformis. Dicitur Verbum, vt ſimilitudo intellectualis. Dicitur filius, vt ſimilitudo connaturalis.

Spiritusſanctus.

Spiritusſanctus dicitur donum, vt datum voluntarium, & præcipuum. Dicitur ſpiritus, vt datum voluntarium, & primum. Dicitur charitas Patris, & Filij, vt datum hypoſtaticum.

Quæ prædicamenta non ſint in Deo.

Prædicamenta quinque vltima non ſunt in Deo, quia pertinent proprie ad corporalia. Prædicamenta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiuè. Prędicamenta quinque prima, ſecundum id quod eſt complementionis in eis, ſunt in Deo, & reducuntur ad duo, ſcilicet ſubſtantiam, & relationem. Ideo dicuntur duo modi prædicandi in diuinis, ſcilicet per modum ſubſtantiæ, & relationis. Prædicare per modum ſubſtantiæ, eſt prędicare de omnibus perſonis ſimul, & ſigillatim, & ſingulariter. Prædicare vero ſecundum relationem, aut eſt non dici de omnibus, aut ſi de pluribus, pluraliter dici.

Eſſentia diuina quo modo eſſẽtia, & ſubſtantia dicitur.

Eſſentia diuina dicitur eſſentia, in quantum communicabilis in abſtracto: ſed dicitur ſubſtantia, inquantum communicabilis in concreto.

Quinque modi dicendi in diuinis.

Sunt quinq; modi dicendi ſimul, & quærendi in diuinis. Quis ratione perſonæ: qui ratione hypoſtaſis: quæ ratione notionis: quod ratione ſubſtantię: quid ſiue quo, ratione eſſentiæ.

Habitare Deum in nobis, eſt effectum ſpiritualem cauſare in nobis, cum acceptione per charitatem, qua Deus nos habet, & habetur à nobis. Tota Trinitas autem inhabitat in homine. Deum apparere, eſt in ſigno ſenſibili expreſſe ſignificari, vt Spiritusſanctus apparuit in linguis igneis, & columba. Deum deſcedere, dicit vtrumque, ſcilicet inhabitare, vel apparere. Deum mitti, eſt cum vtroque prædicto æternaliter produci. Deum ſedere in beatis eſt, glorificare beatos.

Appropriare aliqua perſonis diuinis, eſt ipſa communia omnibus perſonis ad notitiam propriorum perſonalium facientia, alicui perſonæ attribuere: vt patri vnitatem, æternitatem, principiationem, omnipotentiam. Filio veritatem, ſpeciem, exemplationem, omniſcientiam. Spirituiſancto bonitatem, vſum, finem, voluntatem.

Vnum, eſt ens indiuiſum in ſe. Verum, eſt ens intelligibile. Bonum, eſt ens communicabile.

Deus omnipotens.

Deus eſt omnipotens, non quod poſſit actus culpabiles, vt mentiri, nec actus pœnales in ſe recipere, vt timere, nec corporales vt dormire, nec inconuenientes vt facere aliquem maiorem ſe. Eſt, inquam, Deus perfecte, vere, & proprie omnipotens, id eſt potens omnia, quæ ſunt alicuius potentiæ, & potentiæ completæ.

Potentia duplex.

Potentia completa, eſt quæ non poteſt deficere, nec ſuccumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quæ poteſt in peccando deficere, in patiendo ſuccumbere, in corpor. li actione indigere. Potentia diuina eſt, quæ nec eſt de nihilo, nec ſub aliquo, nec eget aliquo, nec culpabilia poteſt, nec pœnalia, nec materialia.

Sapientia multipliciter dicta.

Sapientia Dei eſt illa, qua limpidiſſime Deus cognoſcit omnia bona, mala, præterita, præſentia, & futura, actualia, & poſſibilia: & per conſequens, eſt infinita, & incomprehenſibilis nobis. Sapientia Dei dicitur ſcientia, inquantum eſt cognitiua omnium poſſibilium. Dicitur viſio, reſpectu omnium actualiter exiſtentium. Dicitur approbatio, inquantum eſt reſpectu bonorum. Dicitur præſciẽtia, inquantum eſt reſpectu futurorum. Dicitur diſpoſitio, inquantum eſt reſpectu fiendorum ab ipſo Deo. Dicitur prædeſtinatio, reſpectu præmiandorum. Dicitur reprobatio, inquantum eſt reſpectu damnãdorum. Dicitur lux, inquantum eſt ratio cognoſcendi omnia. Dicitur ſpeculum, inquantum eſt ratio cognoſcendi viſa, & approbata. Dicitur exemplar, inquantum eſt ratio cognoſcendi præuiſa, & diſpoſita. Dicitur liber vitæ, inquantum eſt prædeſtinata. Sapientia Dei eſt liber vitæ, reſpectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: ſpeculum, vt euntium: lux, reſpectu omnium. Ad exemplar ſpectat idea ſecundum actum præuidendi. Verbum ſecundum actum proponendi. Ars ſecundum actum proſequendi. Ratio ſecundum actum perficiendi. Simplex Dei notitia eſt, qua cognoſcit Deus bona, & mala, quæ ſunt, fuerunt, & erunt, & poſſunt eſſe, quæ etiam nunquam erunt. Notitia viſionis eſt, qua cognoſcit Deus omnia mala, quæ ſunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis eſt, qua cognoſcit tantum bona, quæ ſunt fuerunt, & erunt. Voluntas Dei dicitur ratione regulata prouidentia, qua omnia quæ in vniuerſo fiunt, irreprehenſibiliter gubernantur.

Deus cauſa efficiens, exemplaris, & finalis.

Deus eſt cauſa efficiens mundi, ratione cuius eſt in creatura vnitas, modus, & menſura. Deus eſt cauſa exemplaris mũdi, ratione cuius, eſt in creatura veritas, ſpecies, & numerus. Deus eſt cauſa finalis mundi, ratione cuius eſt in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Liber ſcriptus intus & foris.

Liber intus ſcriptus, eſt Dei ęterna ars, & ſapientia. Liber foris ſcriptus, eſt mundus ſenſibilis. Obedientia mera eſt, quando præceptum ex ſe ſolum obligat, non ex aliqua alia cauſa.

Eſt Mag. in 2. d. 9.

Ordo Angelorum ſecundum Gregorium eſt multitudo cæleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquo mu-

nere

consideran-dum colligitur ex Greg. ho. 34. in Euangel.

nere gratiæ similantur, sicut & in naturalium donorum munere conueniunt. Hierarchia diuina, est ipsa Trinitas increata. Hierarchia angelica, est Angelorum multorum habitudo ad inuicē in scientia, actione. Deiformitate, illuminatione, & in Deum ascensione. Hierarchia Ecclesiastica, est rerum sacrarum, & rationaliū ordinata potestas, debitum in subditis retinens principatum. Angelus, est substantia incorporea, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, Deo seruiens, gratia non natura immortalitatē suscipiēs, id est, annihilationem, quia incorruptibilitatē proprie habet ex natura.

Animæ definitio, & eius potentiæ.

Anima, est substantia spiritualis corpori, vt forma rectrix, & viuificatrix accommodata, & ad æternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animæ, quæ sensificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nociua. Sensus, est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporeas præsentes. Imaginatio, est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animæ superior, est ipsa anima inquātum respicit superiora. Portio animæ inferior, est ipsa anima, quantum respicit inferiora. Sensus communis est, in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia est virtus animæ sensitiua, quæ componit formas nouas, secundum similitudinem formarum à particularibus sensibus receptarum. Æstimatiua est illa vis animę qua dicimus esse sagacitatem in brutis, vt in vulpe. Memoria est illa vis, quę conseruat formas sensibilium specierum. Motiua sensitiua est vis, qua anima singula mēbra corporis mouet. Intellectus speculatiuus est ille qui exercetur in speculatione veri. Intellectus practicus est ille qui exercetur in operatione boni. Vis animalis est illa, qua animal corporea obiecta cognoscit & appetit. Vis vitalis est vis motiua aëris in corpore animalis per arterias. Vnde vis naturalis est illa, qua corpus animalis nutritur, & conseruatur species. Vis generatiua est illa, qua conseruatur species. Nutritiua est illa, qua conseruatur indiuiduum.

Portio animæ duplex.

Oraculum, visio, somnium, insomnium, phantasma quid.

Oraculum, est cum in somnis apparet aliqua grauis persona, vt Deus sacerdos, vel parens, denuntians aliquid euenturū, vel non faciendū, vel vitandum. Visio est, cum id quis videt, quod euenit sicut apparuit. Somniū est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomniū est, quando id quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti. Phantasma est, quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruētes super se, vel passim vagātes formas, discrepātes & varias, lætas & turbulentas.

Imago Dei in homine.

Imago Dei in natura rationali, est similitudo expressa, tamen deficiens, in aliquo Trinitatis increatæ, consistēs in memoria, intelligentia & voluntate. Libertas à coactione, est facultas rationis, & voluntatis, cōsurgens ex deliberatione præambula, & volūtate adiuncta, & dicitur liberum arbitriū. Causa, est principiū productiuum.

Ratio multiplex.

Ratio causalis, est regula dirigens ipsum efficiens in productione: quæ regula est idea in Deo, in creatura forma naturalis. Rationes causales, sunt formæ ideales. Rationes seminales, sunt formæ naturales. Ratio primordialis, est ratio causalis, tamen cum respectu ad Deum, vt primum principium. Vestigium Dei, est creatura, repræsentās Deum in rationibus omni creaturæ communibus, vt est vnitas, veritas, & bonitas. Similitudo, est conformitas Dei in gratuitis vt fide, spe, charitate. Imago creationis consistit in tribus potentiis animæ, & vnitate substantiæ, ita, quod memoria repræsentat Patrem, intelligentia Filium, & voluntas Spiritum sanctum, & vnitas substantię repræsentat vnitatē diuinæ essentiæ. Imago recreationis consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ gratum facientis, ita, quod fides repræsentat Filium, spes Patrem, charitas Spiritumsanctū, vnitas gratiæ, vnitatē essentiæ. Imago glorificationis consistit in tribus dotibus, & vnitate gloriæ: ita quod aperta visio repræsentat Filium, secura tentatio repræsentat Patrem, perfecta dilectio Spiritumsanctum, vnitas gloriæ repræsentat vnitatem essentiæ.

Malum multiplex.

Malum, est priuatio modi, speciei, & ordinis. Nam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus causæ efficientis, formalis, & finalis, & ratione primi habet rationē modi, ratione secundi habet rationem speciei, ratione tertij habet rationē ordinis. Malum culpæ, est carentia debitæ honestatis. Malum pœnæ, est abstinentia debitæ delectationis cum sensu sui contrarij. Malū pugnæ est culpa diabolo in instigando, & est pœna iusto in repugnando. Malum secundū se & in se, est quod nullo modo potest bene fieri, vt odiū Dei. Malum in se, sine in genere, quod aliquando potest bene fieri, vt occidere hominē. Malum ex circumstantia, est malum, quod in se est bonum, tamen propter aliquam circumstantiam annexam fit malum. Tentare, est probare.

De peccato & aliis ad materiam de peccato in generali & speciali pertinentibus.

Peccatum originale, est carentia debitæ iustitiæ per inobedientiam Adæ facta, quam comitatur carentia visionis diuinæ. Peccatum actuale, est carentia debitæ iustitię, acta per inobedientiam propriæ voluntatis. Peccatum veniale, est amor voluptatis in creatura citra Deum. Peccatum mortale, est inobedientia mandatorum diuinorum. Delictum, est transgressio præceptorum affirmatiuorum. Commissum est transgressio præceptorum negatiuorum. Præceptum affirmatiuum, est, quod ordinat quid debeat fieri. Præceptum negatiuum, est, quod ordinat quid non debeat fieri.

Ignorantia.

Ignorantia negationis, est simpliciter aliquid non scire, sicut brutum non scit Deum. Ignorantia priuationis, est ignorare aliquid, postquam sciri potuit, & tenebatur scire. Ignorantia dispositionis, est non scire veritatem, & cum hoc tenere oppositam falsitatem. Ignorantia simplex, est nescire, quæ tenetur homo scire, facit aliquid, sed non sufficienter. Ignorantia crassa siue supina, est nescientia eorum, quæ tenetur scire, & non velle aliquem laborem subire, vt sciat. Ignorantia affectata, est nolle scire ea, ad quæ tenetur.

Peccatum cordis.

Peccatum cordis est trangressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Consensus, est motus voluntatis spontaneus. Conscientia, est naturale iudicatorium, quid faciendum, vel non faciendum sit. Perplexitas, est inuolutio inter opposita, ita quod videtur semper vergere in peccatum, quamcunque partem eligat. Contentio, est veritatis impugnatio, cum confidentia clamoris. Mendacium, est falsa signatio vocis, cum intentione fallendi. Iurare, est Deum inuocare in testem suæ locutionis. Periurium, est mendacium, iuramento firmatum. Adulatio, est sermo laudis, alicui exhibitus, intentione placendi. Maledicere, est alicui plagas, vel pœnas, verbo optatiuo imprecari. Detractio, est famæ alienæ denigratio.

Peccatum operis.

Peccatum operis, trāsgressio legis diuinæ per inordinationē extrinseci motus. Superbia, est amor, vel appetitus propriæ excellentiæ. Inanis gloria, est amor laudis propriæ propter excellentiā apparentē. Inobedientia, est voluntas fingens minorationē potestatis, nolēs subiacere superioribus in debitis. Iactantia, est voluntas propter apparentiam, propriam potestatem ostendens. Hypochrisis, est voluntas per speciē sanctitatis, se simulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto.

Inuidia.

Inuidia, est dolor, vel odium felicitatis alienæ: Odium est voluntas affectans proximo malum, vt careat bono quod ipsum odientem contristat. Susurratio, est voluntas loquendi, seminans discordia inter fratres.

Ira.

Ira, est motus, & feruor sanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter appetitū vindictæ. Fellea passio, est subitus animi motus, impatiēs lęsionis Mania, est manens ira: Cotus, est obseruatio opportuni tēporis ad vindictam. Rixa, est audax voluntas vindicandi in iniuriam facti procedens. Contumelia, est volūtas vindicans, per exprobrationem malorum. Blasphemia, est

voluntas

voluntas se vindicans, per opprobrium Deo vel sanctis A illatum.

Acedia. Acedia, est tædium operandi bonum. Pusillanimitas, est voluntas immoderate metuens grauedinem, in aggressu agendorum. Desperatio, est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficiendum bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata.

Auaritia. Auaritia est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quæ dat non danda. Furtum, est auaritia rapiens, vel retinens rem inuito Domino. Rapina, est auaritia, violenter occupans rem alienam. Vsura, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia, est auaritia, studiose appetens vedere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est volun- B tas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum.

Gula. Gula, est immoderatus amor edendi.

Luxuria. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis.

Peccatum multiplex. Peccatum ignorantiæ, est omissio debitæ scientiæ. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quod committitur ignoranter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est auersio voluntatis malignantis à summe clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male in amore accensæ. Peccatum in Deum, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. C Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idololatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse vnitas. Hæresis est recessus à vera fide. Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Nigromantia est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum. Geomantia est diuinatio facta in terra. Hydromantia est diuinatio facta in aqua. Aëromantia est diuinatio facta in aëre. Pyromantia est diuinatio facta in igne. Maleficium est mulierum opus, vel ligatura alicuius rei, in damnum, vel commodum alicuius hominis. Sortilegium est diuinatio per sortes. Augurium est diuinatio per garritus, vel gestus auium. Præstigium est per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. D Hypocrisis est velle videri, qualis non est.

De gratia, & de virtutib. Gratia generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturæ liberaliter, & gratis impensum ad quemcunque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens est adiutorium diuinitus datum ad merendum.

Virtutes Theologicæ. Fides est habitus, quo creduntur ea, quæ non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia, & æterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorum præcedentium, & gratiam diuinam. Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter E Deum. Amor est naturalis affectio communis rationalibus, & irrationalibus. Dilectio est affectio rationalium, & intellectualium.

Virtutes Cardinales. Prudentia est notitia eorum, quæ sunt agenda, & eorum quæ sunt vitanda. Memoria est notitia præteritorum, vt præterita sunt. Intelligentia prudentiæ est notitia præsentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum. Cautio est discretio virtutis à vitio, speciem virtutis præferente. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Temperantia. Temperantia est domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conseruans. Continentia temperantiæ est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia est virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Modestia est virtus, qua pudor honestatis comparat puram, & stabilem auctoritatem. Verecundia est obseruatio honestatis in gestu, & verbo.

Fortitudo. Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum humilitate laborum perpessio. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationabilis aggressio. Fiducia est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia est magnarum rerum, & excelsarum, cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia est stabilis in bono perseuerantia. Patientia est æquanimis malorum tolerantia. Fidentia est in magnis, & honestis firma fiducia, & tuta collocatio. Perseuerantia est finalis permanentia in bono.

Iustitia. Iustitia est virtus, qua sibi, Deo, & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas est virtus debito supplicio coërcens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix. Latria est cultus soli Deo debitus, qui fit fide, spe, & charitate. Dulia est seruitus creaturæ debita. Hyperdulia est seruitus, vel cultus excellentibus creaturis debitus. Reuerentia est virtus, qua personis grauibus, & prælatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentiæ impenditur. Pietas est virtus, qua consanguineis, & patriæ beneuolis diligens cultus impenditur. Gratia iustitiæ est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicatio est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debite punitur. Obseruantia est virtus, qua superiores honorifice tractantur. Veritas est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriæ Deo, sibi, & proximo. Amicitia est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia est compassio miseriæ, & indigentiæ proximi. Disciplina est conuersatio honesta, cui parum est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia est obtemperatio voluntati superioris secundum regulas legis diuinæ, vel humanæ. Æquitas est amor æqualitatis in his, in quibus æquitas esse debet. Contemplatio est clara, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriam & naturalem possibilitatem. Oratio est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius.

Sacramentum quid, & quotuplex. Sacramentum est materiale elementum oculis subiectum, similitudine repræsentans, institutione significans, significatione gratiam conferens. Baptismus est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborum præscripta. Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia est vera & realis præsentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Pœnitentia est absolutio hominis peccatoris pœnitentis à sacerdote, claue non errante, pœnam æternam in temporalem diuina auctoritate commutante. Vnctio extrema est vnctio hominis infirmi à sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium est viri, mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem seruans.

Præmium triplex. Præmium substantiale consistit in visione, fruitione, tentione vnius summi boni. Præmium consubstantiale consistit in gloria corporis. Præmium accidentale consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea est ipsa beatitudo substantialis. Aureola

Aureola multiplex. est gloria incorruptionis secundum profectum trium vitium animæ in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrũ est gloria de inuicta sustinentia

mortis

mortis pro fide, vel iustitia. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, A mente, verbo, & exemplo. Hæc sunt, charissime frater, paucula, quæ pro vsu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iteratò videro, latius tibi exponam.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doctor. Compendiosum Principium, In Libros Sententiarum.

Quid in singulis Sententiarum Libris contineatur summatim, breuiter, & artificiose hoc opusculo S. Bonauentura complectitur Ecclesiastici verbis vsus. Gyrum cæli circuiui sola, &c. Quoniam autem in primo Libro Sententiarum secundum triplicem gyrum de Deo agitur, vt ipse ait, quorum vnum de Deo secundum circumincessionem personarum esse affirmat: circumincessionis nominis notationem, eiusque vim tam apud Latinos Doctores Scholasticos, quã apud Græcos Theologos obseruare libuit. Circumincessio igitur idẽ est, quod Græcè περιχώρησις, quæ vox, vt patet ex Dionysio de diuinis nominib. c. 9. & ex Damasceno lib. 3. fidei Orthod. c. 5. & 7. C mutuam aliquorum commeationem, siue inter se incessum significat. Quam vocem ex eo fortasse Scholastici Latini professores nonnulli vsurparunt, quod in aliquam Damasceni versionem antiquam incidissent Græcum vocabulum per circumincessionem exprimentem. Neque enim antiqui omnes Scholastici huius nominis meminerunt: Nam S. Thomas nusquam, quod in mentem veniat, eius mentionem facit, cum tamen 1. p. q. 42. art. 2. & 1. sent. d. 19. eam quæstionem inculcet, an Pater in diuinis sit in filio, & è conuerso. At vero apud S. Bonauenturam huius vocis frequens est vsus, vt videre est in hoc opusculo, & serm. 21. in hexaëm. & 1. sent. d. 19. ac D multis aliis locis. Præterea in recentiorib. Scholasticis Scoto scilicet, Gabriele, Occhan, Durãdo & aliis, vox circumincessio reperitur. Vim vero huic nomini à Theologis Græcis attributam aliter Doctores nostri Scholastici interpretantur, oculos animi conuertentes ad mentem Hilarij, Ambrosij, & Augustini, quos Magister Sententiarum eadem 19. d. lib. 1. profert in explanationem illius loci Ioannis 14. Ego in patre, & pater in me est. Qui patres isto Domini sermone simpliciter significari putauerunt personas inter se esse consubstantiales. Quam ob E causam Scholastici Doctores circumincessionem à Græcis introductam cernentes propter hunc Ioannis locum, & similes exposuerunt habitudinem personæ ad personam vel genus inexistentiæ, quo aliqua inexistunt per naturæ participationem, siue communionem. Vnde apud ipsos circumincessio personarũ in Deo nihil aliud est, quam vnam personam esse in alia, & è conuerso. Græci vero Theologi hoc nomine non solum consubstantialitatem diuinarum personarum significare voluerunt, sed potius earũ inseparabilitatem, mutuum, & arctum complexũ, & in se inuicem quasi penetrationem, & introitum admirabilem, ac stupendum citra confusionem tamen & mixtionem. Quo fit, vt personæ diuinæ, circumincessione sint vnæ, siue etiam vnus Deus, quia per illam vniuntur, immanent, circum se incedunt, & commeant. Etenim quia immensus est Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus extra se versari nequeunt. Itaque vt se mutuo capiant, seque metiantur necesse est: idque sine vlla confusione, ac mixtione. Hoc appellatur Græcè περιχωρεῖν, Latinè vero circumincedere, siue vltro citroque commeare. Rem hanc si fusius explicatã desideras, lege ex recentioribus Gilbertum Genebrardum Parisiensem Theologum, linguarum vsu, & cognitione peritissimum, secundo suo libro de Trinitate, & in eiusdem apologia contra Blasphemiam 14. & 15. Schegkij hæretici.

YRVM cæli circuiui sola, &c. Quam sit libri Sententiarũ inaccessibilis celsitudo: quam sit libri Sententiarum perplexa nodosæ profunditatis indago: quam sit libri Sententiarũ perfecta, cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo: quam sit hebes cæcutientis intellectus caligo, ostendit increata sapientia in verbo proposito: Gyrum cæli circuiui sola, &c. *Ecclesiast. 14. a*

Libri Sententiarum inaccessibilis celsitudo tangitur, quando dicitur: Cæli, vt verè possimus dicere cum Iob: Suspice cælum, & intuere æthera, quod altior te sit. *Iob. 35. b*

Perplexa nodosæ profunditatis indago notatur cum dicitur: Circuiui. Anfractus enim labyrinthi est, inquirere Trinitatem per cognitionem creaturarum.

Consummata cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo, notatur nomine gyri.

Hebes cæcutientis intellectus caligo, notatur, quando dicitur: Sola. Si enim sola increata sapientia circuit gyrũ cæli, humana ratio non attingit. Vnde & Augustinus dicit: Mentis humanæ acies inualida, in tam excellẽti luce non figitur. Dicit ergo: Gyrum cæli circuiui sola, &c. *Aug. lib. 1. de Trin. c. 2. tom. 3.*

Gyrus cæli habet quadriformẽ intelligentiã, quatuor libris Sententiarum proportionaliter respondentem.

Gyrus cæli dicitur sphæralis ambitus cæli, id est conuexa superficies sphæræ cæli.

Gyrus cæli dicitur maior circulus sphæræ cæli, quo non est aliquis maior in sphæra cæli, & transit per centrum terræ, quod est centrum cæli. Vnde æquinoctialis dicitur gyrus cæli, qui dicitur cingulum orbis, & vterque colurus potest dici gyrus cæli.

Gyrus cæli, dicitur regyratio primi in vltimum, & vltimi in primũ. Et hoc modo Zodiacus dicitur gyrus cæli, quia in eo rotatur Sol ab Oriente in Oriẽs per Occidẽs.

Gyrus cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum.

Gyrus cæli, qui est specialis ambitus cæli, materiam designat primi libri Sententiarum, qui agit de Deo. Agitur autem in primo Sententiarum de Deo, secundum trifarium gyrum. Est enim Deus sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique, & circumferentia nusquam, vt dicit Hermes Trimegistus. Agitur enim in primo libro de Deo, secundum gyrum vnitatis essẽtiæ in tribus personis, vsque ad distinct. 31. *Materia 1. lib. Sent.*

Agitur secundo de Deo, quantum ad gyrum circumincessionis personarum ad inuicem, à dist. 31. vsque ad 35.

Agitur tertio de Deo, quantum ad gyrum appropriatorum, à 35. distinct. vsque in finẽ. De gyro vnitatis essentiæ in personis potest intelligi, quod scriptum est: Corona aurea per gyrum. Cum enim caput Christi sit Deus, vt dicit Apostolus, & in Canticis legamus: Caput eius aurum optimum. Corona aurea per gyrum, est vnitas diuinitatis in tribus personis, vt ita dixerim regyrata, non numerata. De gyro circumincessionis personarum in inuicem potest intelligi, quod scriptum est: Gyrauit *Exo. 37. a* *Ephes. 4. b* *Cant. 5. c* *Eccli. 43. b*

cælum

cælum in circuitu gloriæ. Arcus ille, est verbum increatum, & incarnatum, radius solis ingeniti exceptus in nube concaua humanitatis assumptæ. Iste arcus; id est, istud verbum Dei, gyrat cælum Trinitatis: sic enim tertium cælum vocat August. In circuitu gloriæ, quia & verbum in Patre, & Pater in Verbo est, & Pater, & Verbum in Spiritu sancto, & Spiritus sanctus in Patre, & verbo est. De circuitu appropriatorũ, id est, potentiæ, & aliorum intelligi potest, quod scriptum est: Potentes gyrans migrare fecit. Hoc est labium æneum quod Deus præcepit fieri in gyrō. Labiũ enim quandã protensionem, & prominentiam habet, & significat diuinam essentiã per appropriata ad creaturas comparatam. Istud labiũ est in gyro, quia potentia, sapientia, & iustitia sunt idẽ in Deo, licet non sint eadẽ connotata.

Aug. lib. 12. de gen. ad lit. c. 28. to. 3. — *Eccli. 19. c* — *Exod. 25. c*

Secundo gyrus sphæræ, qui est maior circulus sphæræ transiens per centrum sphæræ, signat materiam secundi libri Sententiarum, in quo agitur de creatione mundi. Nam & omnia corpora mundi principalia, sunt sphærica. Figura enim sphærica corporibus homogeneis maxime aptatur. Primo propter primitatem, nam & de prima figurarum multilaterum probatur prima passio per circulum, & per illam propositionem Euclidis super datam lineam, triangulum æquilaterum collocare. Secundo propter capacitatem: nam plus capit circumscriptio superficiei sphæricæ, quam si eadem comprimatur in cubum. Tertio propter perfectionem, quia in ea primum coniungitur vltimo.

Materia 2. lib. Sen. — *Euclid. lib. 1. elemen. Prob. 1. propos. 1.*

B

Agitur autem in secundo libro de triplici gyro, de gyro creationis, & productionis rerum à principio vsque ad distinctionem 21. de gyro tẽtatoris, & circumuentoris potissimæ rei in distinct. 21. Videns igitur diabolus vsque ad distinct. 30. De gyro præuaricationis, & inuolutionis peccati à distinct. 30. vsque ad finem. De gyro creationis, & productionis rerum gyratarum, intelligi potest, quod dicit sapientia: Dominus possidet me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Quando præparabat cælos, aderam, quãdo certa lege, & gyro vallabat abyssos. De gyro tentatoris: & circumuentoris potissimæ rei, id est, hominis, scribitur in Iob: Obsederunt in gyro tabernaculũ eius, spiritus, scil. maligni. Quantum ad gyrum præuaricationis, & inuolutionis peccatorũ, scribitur de eodem hoste maligno, Per gyrum dentiũ eius formydo. Gyri dentium, sunt inuolucra peccatorũ, quibus peccator glutitur, & traiicitur in corpus diaboli.

Prou. 8. c — *Iob 19. b* — *Iob 41. a*

C

Gyrus, qui est reuolutio quæcunque, siue sit circulus obliquus, siue rectus, significat congruissime materiam tertij libri Sententiarum, in quo quidem agitur de triplici gyro: Primo de gyro incarnationis, in qua primum coniunctum est vltimo. Secundo, de gyro passionis, & redemptionis, per quam vltimum reunitum est primo. Tertio de gyro gratuitæ reformationis, per virtutes, dona, & beatitudines, quę sunt media, quibus infimum fruitur summo. Hunc triplicẽ gyrum subtiliter tangit Ecclesiastes, quando dicit: Oritur Sol, vide gyrũ incarnationis. Et occidit, vide gyrum passionis & in circulos suos reuertitur, vide gyrũ resurrectionis: Gyrat per meridiem, vide gyrum gratuitæ reformationis: Flectitur ad Aquilonem, ecce gyrus æstiuę fruitionis, nam quando Sol est in signis Aquilonaribus, ęstas est.

Materia 3. lib. Sen. — *Eccli. 1. a*

D

Gyrus cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum; & hoc signat conuenientissime materiam quarti libri Sententiarum, de quo mystice dicit Iob: Nunquid piicare poteris micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Gyrus arcturi est signum septẽ stellarum, vt docet Isidorus, indesinenter regyratarum circa Polum. Et est istud signum post caudam maioris vrsæ. Iste gyrus septem stellarum, gyrum signat septẽ sacramentorum, quæ gyrantur continue circa Polum, quia sacramenta totam efficaciam suam à Polo passionis Christi Iesu sortiuntur. Dicitur autem gyrus, quia & abluendi ad sacramenta confugimus: & abluti, ad sacramentum accedimus. Agitur enim in quarto libro de triplici gyro, Primo de gyro sacramentalis expiationis, de qua dictum est: Nunquid gyrum arcturi poteris dissipare? Secundo de gyro resurrectionis, de qua dicitur in Ezechiele: Comportabit aggerem in gyro? In gyro aggerem comportare est cineres, in quos solutum est corpus humanum, in idem numero corpus humanum reformare, & eidem animam reunire. Et hoc facit Magister in dist. 33. quando tractat de resurrectione. De hoc gyro potest intelligi, quod etiam in Ezechiele scriptum est; Circumduxit me per ossa in gyro, & dixit mihi: Fili hominis putas ne viuent ossa ista? Tertio de gyro iudiciariæ examinationis agitur circa finẽ quarti & quantum ad iudicium condemnationis reproborum & quantum ad iudicium glorificationis electorum. De gyro condemnationis reproborum intelligitur, quod in Threnis scriptum est: Flammæ deuorantis eam in gyro. Animæ vero beatæ sunt in medio filiarum Palęstinarum, quæ ambulant per gyrum. Omnes enim accensis luminaribus, gyrant circa eam, id est, circa animam beatam.

Materia 4. lib. Sen. — *Iob 38. d* — *Isid. li. 13. de etym. c. 6.* — *Ezech. 26. c* — *Ezec. 37. a* — *Thren. 2. a* — *Iudith. 13. a*

A

Finis compendiosi Principij in quatuor libros Sententiarum.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doctoris Sententiæ Sententiarum, Carmine Digestæ.

Sententiæ Sententiarum opusculum hoc inscribitur, vel quia breuibus Sententiis carmine digestis, quæ in quatuor Magistri Sententiarum libris continentur, S. Bonauentura exponit, vel ob excellentiam opusculi, vel ob Auctoris ingenium, quod in eo elucet. Carmina autem in singulos Sententiarum libros iuxta distinctiones Magistri distincta sunt. Magistri vero Sententia, quam consensus Scholæ communis non approbat, versibus minime exprimitur. Proœmium quoque ab Auctore præmittitur, carmine itidem compositum: vbi quatuor animalibus libros quatuor Sententiarum comparans, quid in vnoquoque tractetur, miro artificio comprehendit.

PROOEMIVM.

O Fons splendoris, vas dulcoris, sed amoris
Nexus, spes floris, dos roris, dogma saporis.
Verum, vita, via, mihi da, quod philosophia.
Tradit, sanctorum votis præstare tuorum.

Liber primus.

Quid contineat, & cui assimiletur.

E

IN primis aquilæ primus liber assimilatur.
Quo de diuina natura notificatur.
Et de personis distinctè clarificatur.

Liber Secundus.

De quo differat, cuive similis sit.

HVmana specie reliquus liber effigiatur.
Quo cælum terra, cunctorum forma creaui.
Hinc homo plasmatur, cui totum subiiciatur.
Eiusdem lapsus, & peccatum replicatur.

Liber Tertius.

Quid tractet, cuiusque gerat similitudinem.

TErtius in vitulo perpulchre significatur.
Cuius conspersus homo sanguine viuificatur.
Sumpsit ob hoc carnem, disponens, quod patiatur.
Vt genus humanum lapsum, per eum redimatur.
Præcipit, & donat, beat, ornat, gratificatur.

Liber Quartus.

De quibus agat, cuique sit similis.

ADuenit in quarto, leo de Iuda dominatur.
Per sacramenta sibi mundus reconciliatur.
Et seruis eius mundus seruire paratur.
Quæ fuerat cœca iam dudum, gens oculatur.
Eius rugitu mundus trepidus agitatur.
Defuncti surgunt, & iudicium celebratur.
Inde coronatur iustus, reus igne crematur.
Gloria seu pœna per sæcula perpetuatur.

LIBRI PRIMI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

Veteris ac nouæ legis continentiam, &c.

IN res & signa doctrinam crede secari.
Et dic per signa, nobis res significari.
Signum dicatur, per quod res significatur,
Res nihil signabit, signum rem significabit.
Factis vteris, summo factore frueris.
Nunc in spe fruimur, sed re pleneque fruemur,
Cum requiem summam gustantes experiemur.
Dic, quod non homine, sic nec virtute fruendum.
Est tamen vtendum, sic creditur esse tenendum.
Vtitur ipse Deus nobis, propria bonitate.
Vtitur & nobis, pro nostra commoditate.
Sed non credatur, quod nobis ipse fruatur.

DISTINCTIO II.

De mysterio Trinitatis, & vnitatis.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est, &c.

LEx noua cum veteri probat ista, iubetque teneri.
Quod tres personæ, Deus est vnus, ratione.

DISTINCTIO III.

Incipit ostendere quomodo per creata poterit creator cognosci.

Apostolus namque ait, &c.

SVmmus plasmator partim per plasma videtur:
In quo cunctipotens, bonus, sapiens perhibetur.
Sunt etenim res, quæ pondus retinent speciesque.
Ergo creatura, licet imperfecta figura.
Lumen diuinum, docet vnum credere trinum.
Mens meminit, scit, amat, trinumq; per hęc tria clamat.

DISTINCTIO IV.

Hic quæritur, vtrum concedendum, sit, quod Deus se genuerit.

Hic oritur quæstio, satis necessaria, &c.

QVod Deus ipse Deum genuit, sane teneamus.
Sed quod genuit aliumve Deum, reprobamus.
A Patre filius est alter, si discutietur,
Ast à Patre Deo genitus non alter habetur.
Sunt tres personæ, Deus vnicus: & Deus vnus.
Est tres personæ, sic credas ex ratione.
Patrem non alium genuisse Deum, referamus.
Personam genuit aliam, non hoc dubitamus.

A

DISTINCTIO V.

Hic quæritur, an Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium; an essentia essentiam genuit, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

Post hæc quæritur, vtrum concedendum sit, &c.

ESsentiam diuinam Patrem genuisse negamus.
Et quod, d, natum genuit, vel se, reprobamus.
Per, d, diuinam naturam significamus.

DISTINCTIO VI.

Vtrum Pater genuerit voluntate Filium, an necessitate & an volens, vel nolens sit Deus.

Præterea quæri solet, vtrum Pater genuerit, &c.

DIc genuisse Patrem, nullo sibi vim faciente.
Nec præeunte tamen sibi velle, vel adueniente.

B

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur: an Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium.

Hic quæri solet à quibusdam, &c.

ET voluit Pater, & potuit natum generare.
Nec voluit sed nec natus, generare
Altera proprietas: sic & vnica parque potestas,
Qua generare potest Pater & natus generatur.
Nec Pater hoc maior, natusve minor referatur.

DISTINCT. VIII.

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate, & simplicitate diuinæ essentiæ.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.

C

APer se stando, Deus est substantia vere.
Non à substando, cum nullo possit egere.
Non permiscetur, hinc summe verus habetur.
Cum nec mutetur, immobilis esse probetur.
Simplicitas summa soli summo proprietur,
De quo non proprie dicentur categoriæ.
Temporibus, Verbi duratio significatur,
Quæ non incepit, & semper continuatur.
Nam simplex est, sic idē quod habet, quod & hoc est.
Nec Pater Filius fertur, ad Patrem vero refertur.

DISTINCT. IX.

De distinctione trium personarum, &c.

Nunc ad distinctionem personarum, &c.

D

ESt alius flatus, alius pater, & generatus.
Sed si dicetur aliud pater, hoc reprobetur.
Per neutrum, natura tribus communis habetur:
Per neutrumque genus, essentia significatur,
Quodque coæternæ sint personæ referetur.
Filius est natus semper, cum * perficiatur.
Nascitur, & semper, quoniam durare probatur.

* id est perfectus fit.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur; & prius quod sit amor, Patris, & Filij dicitur.

Nunc vero post filij æternitatem, &c.

VT proprie natus, sapientia summa vocatur.
Ingenito simul, & genito communis habetur.
E Spiritus, hinc merito dilectio summa vocetur.

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio.

Hic dicendum Spiritum sanctum, &c.

FLamen ab ingenito procedere non dubitetur.
Et simul à genito, licet à Græcis reprobetur.

DISTINCT. XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius, & plenius procedat à Patre, quam à Filio.

Item

Item quæritur cum Spiritus sanctus procedat, &c.

NE prius à Patre, procedente Pneuma putetur.
Quam primogenito, seu plenus, hoc remouetur,
Tempore, vel causa, vel origine. Suscipietur
Hac in parte prius aliter: Pater auctor habetur.
Æque pneuma quoque sit procedens ab vtroque.

DISTINCT. XIII.

Quare spiritus sanctus, cum sit de substantia Patris, non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedere.

Post hæc considerandum est, quantum, &c.

INgenitum flatum non dices, aut generatum.
Nam Patrem geminum faceres, natum quoque binum,
Et non est natus, procedens à Patre flatus:
Nam si sic esset, amborum Filius esset.
Et si sic fieret, Patrem, matremque teneret,
Spiritus ingenitus, quia non genitus referatur,
Et priuatiue pure tunc accipiatur.
Omne, vel ingenitum, vel factum, vel generatum
De facto nato distinguas, atque renato,
Et de non nato, non facto. mente notato.

DISTINCT. XIV.

Quod gemina est processio Spiritus sancti.

Præterea diligenter notandum est, &c.

SAcri pneumatis, hic processus congeminatur,
Æternus prior est, reliquo pia mens habitatur,
Tempore spiratur, cum iustus sanctificatur,
Pneuma sacrumue dari sancti nunquam potuere.
Sed dare dicetur, faciens id, per quod habetur.

DISTINCT. XV.

Vtrum Spiritus sanctus à seipso detur.

Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur, &c.

SPiritus vt Deus est, se dat, donumq; vocatur.
Ex hoc donatur, à se prodire feratur.
A se pneuma datur, à se mittique probatur.
Hoc concedatur de nato, seu referatur.
Est missus natus, semel in terris generatus.
Mitti dicatur, cum menti notificatur,
Sed quod mittatur generans non adstipulatur.
Quamvis credatur, quod menti notificatur.

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti, quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

Nunc de Spiritu sancto videndum est præter illam, &c.

MIssio signetur, tibi flaminis, & geminetur.
Vna videtur, & hæc perhibetur in igne, columba:
Altera signetur cum mente notificetur.
Per primam vero tibi postera significetur.
Filius in carne, Patre seque minorificatur,
Vnio causa datur, à Pneumate, quod retrahatur,

DISTINCT. XVII.

De missione Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur.

Iam nunc accedamus, ad assignandum, &c.

DIcas quod pneuma sit amor, quo frater amatur,
Et Deus à nobis, hoc à plerisque negatur.
Mitti dicatur in nos, cum sic operatur,
Quod Deus à nobis, & in ipso frater amatur.
Nobis augetur, non in se, nec variatur.
Si, quo diligimus, formaliter accipiatur.
A Et animi motus, nec non in mente creatur,
Informans habitus animam, quo frater amatur.
Ipse magister in hoc nunc defecisse probatur,
Si sic sumatur, amor augeri referatur,
Sed non dicatur proprie, quod diminuatur.

DISTINCT. XVIII.

An concedendum sit, quod per donum dentur dona.

Hic quæritur, cum Spiritus sancti, &c.

DOno dona dari, dicas donumque vocari.
Pneuma simulque datum, donum tamen esto vocatum.
Æterne flatum, donarum tempore gratum.
B Donum dicatur, quoniam donabilis esse,
Non genitoue Patri, sed nobis esse probatur.
Filius vt donum procedit, & vt generatus,
Vt donum flatus procedit, non generatus.
Nascendo natus accepit, & vt generatus.
Et substantia sit: vt donum Pneuma sacrum sit,
Et substantia sit hoc procedendo recepit.
Vt donum simul adque Patrem natumque feratur,
Vtque datum simul ad dantem quibus & tribuatur.
Sic impendentis dicetur, & accipientis.
Vt datus est natus noster, non vt generatus,
Et sic est noster, quasi panis, non quasi natus.

DISTINCT. XIX.

C Hic quæstio non soluitur, sed differtur in sequentibus. Hic de qualitate trium personarum.

Nunc postquam coæternitatem trium, &c.

IN verbo totus Pater est, ac in Patre totus
Filius, æquales summe sunt: nam Deitatis,
Et maiestatis eiusdem sic teneatis.
Pars, & materia, genus, & species retrahuntur
Hic à diuinis: nec in eis inueniuntur.
Trinus dicetur Deus, & triplex reticetur.

DISTINCT. XX.

Ostenso, quod aliqua personarum aliam non superat magnitudine, nunc ostendit, quod non excedit aliam potentia.

D *Nunc ostendere restat quomodo, &c.*

SVnt tres personæ veraciter æquipotentes.
Hinc Maximini falsi sunt, falsa loquentes.

DISTINCT. XXI.

Quæritur, quo modo possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles.

Hæc oritur quæstio trahens originem, &c.

DIcas, quod solus Pater est à proprietate,
Sed nunquam solus Pater est patria potestate.

DISTINCT. XXII.

De nominum differentia, quibus vtimur loquentes de Deo.

E *Post prædicta nobis differendum, &c.*

IN sex scinduntur partes, quæ de Deitate
Nomina dicuntur, seruata proprietate.
Quæ sigillatim personis appropriantur,
Illa relatiua, non substantiua vocantur.
Sed substantiuum nomen recte referatur.
Per quod natura communis significatur.
Non tamen in summa pluraliter accipiatur.
Nam si dicatur: Sunt tres summi, reprobatur.

DISTINCT. XXIII.

De hoc nomine, quod est persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tantum pluraliter non singulariter in summa accipitur.

Prædictis tamen adiiciendum est, &c.

QVanquam persona substantiuum simulatur.
In summa semper pluraliter accipiatur,
Vt dignoscamus ad quid tres, quid referamus.
Personas semper in summa plurificamus,
Lex prohibet vere, tres esse Deos prohibere,
Vt non diuersum, sed simplex esse sciatur.
Vsias dici tres, à sanctis reprobatur.

DISTINCT. XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus, duo, vel duæ, tres, vel tria, trinus, vel trinitas, plures, vel pluralitas, distinctio, vel distincte, cur his vtimur, de Deo loquentes.

Hic diligenter inquiri oportet, &c.

CVm de diuinis vnus, duo, tres referemus,
Nil tunc ponentes excludimus, & remouemus.
 Io confirmatum, verbis auctoris habemus.
Nunc priuatiue non ponas, sed positiue,
Simpliciter numerus a diuinis remouetur,
Sed personarum numerus bene suscipietur.

DISTINCT. XXV.

Quid significetur cum dicitur pluraliter tres personæ, vel duæ personæ.

Præterea considerandum est, &c.

SI discernatur, personæ voce notatur.
Essentia, proprietas, hypostasis, associatur.
Dictum posterius, vsu potiore probatur.

DISTINCT. XXVI.

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, &c.

VEre res fore tres dicas hypostaseos tres.
Est proprium Patris generare: velut generari,
Nati: spirari, dic Spiritui propriari.
Notio proprietas est, atque relatio, quare,
Si conuertatur, poteris sic esse probare.
Aut substantiue pia nomina suscipiantur.
Siue relatiue, quæ diuinis propriantur.
Vnus natura genitus sit, munere plures.
Sint vel factura, dubium sic soluere cures.
Spiritui sancto donum nunc appropriatur.
Spiritus & sanctus, genitor, genitusque vocatur.
Et substantiue, sed de flatu referatur.

DISTINCT. XXVII.

An Pater, vel Filius, vel Trinitas ipsa, possit dici Spiritus sanctus.

Hic quæri potest, vtrum proprietates, &c.

SAcri doctores eadem sunt appropriantes
In re personis, ratione modi variantes.
Si concretiue sumas, substant, referuntur.
Ast abstractiue subsistunt non referuntur.
In patre signare prædicta, paterque nitate.
Vt pater, & natus: genitor sic, & generatus.
Propria signantur personis, & referantur.
Verbum filius est, & patris imago vocatur.
Ast essentia sic sapientia, nec referatur.
Vt Deus & lumen sapientia coniiciuntur.
Quæ pro personis persæpius accipiuntur.
Sine relatiuis, nec ob hoc proprie referuntur.

DISTINCT. XXVIII.

Quod non tantum tres proprietates prędictæ sunt in personis, sed etiam, aliæ, quæ aliis signantur nominibus, vt ingenitus.

A *Præterea considerari oportet, &c.*

INgenitus proprie patri dic appropriari.
Verum non genitus dic sacrum pneuma vocari.
Voce, sed ingeniti, non vult Ambrosius vti. *Amb. lib. de Incarn. Domin. myst. c. 8. tom. 4.*
Hinc genitor sit idem cum nato, non tamen idem,
Cum verbum patris, sapientia nata vocatur.
Nata refert, essentia sub sapiente notatur,
Essentiam diuinam sapientia significabit.
Porro personam supponit, & appropriabit,
Impropriè, d, nunc hoc nomen imago notabit.

DISTINCT. XXIX.

De principio, quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

Est præterea aliud & nomen, &c.

B PRincipium geniti, pater, & fons, esse probatur.
Principium geniti fontale, pater perhibetur.
Pneumatis ambo sunt, nec principium geminetur.
Vnum principium sunt, vna proprietate.
Principiumque rei tantum sit pneuma creatæ.

DISTINCT. XXX.

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

Sunt enim quædam, quę ex tempore, &c.

EX æuo quædam referuntur de Deitate.
Est Dominus Deus absque sui mutabilitate,
Et cum pneuma datur, sumens, non dans, variatur.

DISTINCT. XXXI.

C Quo modo dicatur Filius æqualis Patri, an secundum substantiam, an secundum relationem; ita & similis.

Præterea considerari oportet, &c.

AEqualis, similis, in diuinis positiue.
Atque relatiue sumuntur, & inueniuntur.
Vt substantiue, causaliter hicque loquuntur.
Vna facit forma personis æquiparari.
Æternum species, debent vsusque notari,
Hæc ait Hilarius personis appropriari. *Hil. lib. 2. de Trin. non longe à prin.*
Ast Augustinus patri dat monaditatem. *Aug. lib. 1. de Doct. Chr. c. 5. to. 3.*
Nexum Spiritui Sancto, genito paritatem.

DISTINCT. XXXII.

D Vtrum pater, vel Filius Spiritu sancto se diligant, cum diligere Deo, idem sit quod esse.

Hic oritur quæstio ex prædictis, &c.

PNeumate se pater, & genitus dicuntur amare,
Notionaliter hoc debetis amare, locare.
Quod sapiens genita, pater est, propono negare.
Per se, non à se, dicis genitum sapientem.
Sic ipsum per se non à se dicis agentem.
Vna patris tantum sapientia connumeratur.
Vna dicta modo non est amor hic sociatur.

DISTINCT. XXXIII.

Vtrum proprietates personarum, sint ipsæ personæ, & Deus, id est, diuina essentia.

Post supradicta vlterius considerari, &c.

E PRoprietates, dic in personis residere,
Quæ sunt personæ nec non essentia vere.
Hæretici nolunt hoc pura mente tenere.

DISTINCT. XXXIV.

Opinio quorundam asserentium, non idem esse personam, & essentiam, & eandem non posse esse Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sine personarum confusione.

Prædictis adiiciendum est, quod quidam, &c.

ESse sciamus idem personas cum Deitate.
Arguis hinc hæresim, de stulta simplicitate.

Vt

Vt tres personas, vnius non recitamus.
Vnum sicque trium personarum caueamus.
Posse Patri, scire genito, velut appropriamus.
Sancto Spiritui bonitatem sic tribuamus.
Istud nomen homousion bene suscipiamus,
Ad diuina pie, quædam translata sciamus.

DISTINCT. XXXV.

De quibusdam, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præsentia, prouidentia, & dispositione, prædestinatione, & voluntate, & potentia.

Cumque supra differuerimus, &c.

SCit Deus, & præscit, quæcumque fuere videnda.
Porro disponit, quæ tantum sunt facienda.
Sed prædestinat, hæc quæ sunt ad summa trahenda.
Nomina prædicta substant, & sunt referenda,
Sicque creatio, siue creator sunt capienda.
Præscius nullius non esset, quando futura
Nulla forent, sed & hæc caute distinguere cura.
Actu præterita, præsentia, siue futura
Æternus nouit, in quo sunt omnia cura.

DISTINCT. XXXVI.

Vtrum concedendum sit, omnia esse in Dei essentia, vel in Deo per essentiam, vt omnia dicantur in Dei cognitione, vel præscientia.

Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse, &c.

OMnia sunt in eo semper, velut ipsa sciente.
Nec non sunt in eo, velut ipsa creare potente.
Nec probat ipse mala, nec in ipso sunt vt agente.
Ex ipso, sic per ipsum, res sunt, & in ipso.
Omne quod ex ipso, fore non diciter ipso.
De præit, ex sequitur, conuerti non reperitur.

DISTINCT. XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

Et quoniam demonstratum est ex parte, &c.

TRipliciter Deus est in cunctis. Ast habitare,
Dicitur in sanctis, quos nouit gratificare.
Cum sit vbique Deus, nequit à rebus maculari,
Cuncta mouet stabilis, locat, & nequit ipse locari.
Quodam scito modo, naturas spirituales,
Circumscriptibiles, nec non has esse locales.
Tempore mutantur, affectu non variantur.

DISTINCT. XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta, vt addat alia.

Nunc ergo ad propositum reuertentes, &c.

HInc præscire Dei, proprie non esse futuræ
Causam, scito, rei, tibi sit conuertere curæ.
Scit bona laudando, mala præscit, sed reprobando,
Est impossibile præscire Dei variari.
Iunctim dic verum, diuisim falsificari.

DISTINCT. XXXIX.

Vtrum Dei scientia possit augeri, vel minui, vel alio modo mutari, vtrumque videtur posse probari.

Præterea solet quæri, vtrum scientia Dei, &c.

SCire Dei, minui nequit, augeri, variari:
Sed res præscita, minui quit, & euacuari,
Plura potest scire, quam scit, si discutiatur,
Quot præscire modis, à sanctis accipiatur,
Non tamen ipse sciens, sed quod scitur, variatur.
Curam de brutis habet ipse Deus generalem,

A De rationali curam retinet specialem.
Cunctorumque simul rationem scit numeralem.
Hos quos elegit, ipsos pedesque tinauit.
Porro præsciuit reliquos, hoc est reprobauit.

DISTINCT. XL.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædestinatio vero est de bonis, &c.

VT præscriptorum nullus quit glorificari:
Sic electorum, nemo poterit reprobari.
Iunctim dic verum, disiunctim falsificari:
Est indurare, prauum non gratificare.

B

DISTINCT. XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis, vel misericordiæ.

Si autem quærimus meritum obdurationis, &c.

NOn cadit in merito prædestinat, aut reprobare,
Si vis simpliciter, signatum considerare,
Cessat præscire præsentia, non ea scire.

DISTINCT. XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur, quare dicatur omnipotens.

Nunc autem de omnipotentia Dei, &c.

C OMnipotens Deus est, quia cuncta potest operari
Per se, defectus ab eo debent resecari.

DISTINCT. XLIII.

Error quorundam dicentium, Deum nil posse, nisi quod facit.

Quidam tamen de suo sensu gloriantes, &c.

SVmmum nil posse, nisi quod facit, asseruerunt
Quidam: sed sancti bene verum differuerunt,
Et quod plura potest, quam vult, vel agit, posuerunt.

DISTINCT. XLIV.

D

An Deus possit facere aliquid melius, quam fecit.

Nunc illud restat discutiendum, &c.

QVæ fecit facere meliora Deus potuisset,
Et melius concernendo rem, si voluisset.
Quodque semel potuit, hoc semper posse negatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.
Et quod mutatur in se Deus adstipulatur.

DISTINCT. XLV.

De voluntate Dei, quæ essentia Dei dicitur, quod vna sit, & æterna, & de signis eius.

Iam de voluntate Dei, aliquid pro sensu, &c.

E VElle Dei Deus est, sed, quæ vult, esse negatur.
Cum fers: Vult Deus hoc, essētia resque notatur.
Esse Dei velle, cunctorum causa probatur.
Inde voluntatis eius nec causa petatur.
Signa voluntatis diuinæ sunt prohibere,
Consulit, atque iubet, permittit, iunge placere.

DISTINCT. XLVI.

Illi sententiæ, qua dictum est, Dei voluntatem, non posse cessari, quæ ipse est, quidam videntur obuiare.

Hic oritur quæstio: dictum est enim, &c.

VElle bene placiti, quod semper perficiatur.
Nullus saluatur, ab eo nisi suscipiatur.

Quod mala vult fieri culpæ,ratione negatur.
Esse bonum, fieri mala simpliciter reprobatur.
Sed concedatur,si iunxeris eliciatur,
Præcipit & prohibet,permittit, consulit,implet,
Quodque mali pœnæ,Deus est auctor,referatur.
Et quod permittit fieri mala sustineatur.

DISTINCT. XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat.

Voluntas quippe Dei,semper efficax est,&c.

VErtat placitum vere,cum possis signa mouere,
Signa voluntatis absolute situantur.
Conditionalis mutari signa probantur.

DISTINCT. XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult, quã Deus:& aliquando etiam mala.Idem quod Deus bona voluntate vult.

Sciendum quoque est,quod aliquando,&c.

NOn vult sæpe Deus, quod homo bene velle probatur.
Viuere cum patrem vult quis:Deus, vt moriatur.
Quodque Deus bene vult,aliquis male velle putatur.
Recta voluntas est,si recto fine regatur.
Quod bene vult sæpe Deus implet velle malorum,
Hoc in morte Iesu patet,& factis reproborum.
Velle pati Christum,quod mundus,eo redimatur,
Approbo:sed reprobo, cum quis vult vt moriatur,
Sanctum velle pati,quod sanctus glorificetur,
Vel quod sacra fides,per eum magis amplificetur,
Comprobo:sed reprobo,cum quis vt crucietur.

Libri primi sententiarum finis.

LIBRI SECVNDI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

Creationem rerum, &c.

HIc nequit errare , dans vnum cuncta creare.
De nihilo facere quid , dicas esse creare
Est ergo facere de materia præeunte.
Sed creat ipse Deus , non materia subeunte.
Pro facio clare reperitur,sæpe creare.
Condo,creo,facio, vel ago, diuersificantur,
Actio displicuit,passio grata fuit,
Quando creatori,vel nobis,associantur.
Est Domino facere, quod res noua prodit inesse,
Cuncta creata rata sunt diuina bonitate,
Nec non condita sunt ipsorum commoditate.
Vnire voluit animas Deus, vt referetur
Vnio,qua Domino mens in cælis societur.
Corporibus dantur etiam, quod plus mereantur.
Angelici casus ipsis etiam reparantur.
Est homo factus ob hoc,vt rege Deo frueretur.
Cui si seruiret,sibi mundus subiiceretur.

DISTINCTIO II.

Quæ consideranda sint de Angelis.

De angelica itaque natura,&c

ANgelus, empyreum, tempusque coæua fuerunt,
Vt Beda testatur:hyle dictis sociatur.
Tu teneas vere,simul ista coæua manere,
Angelus,empyreum cælum,sic tempus, & hyle.
Empyreo cælo, tunc Lucifer ipse creatus
Est depranatus,sed mox cecidit reprobatus.
Est Domini paritas cælum,quod Lucifer optas.

Bed.in Hexaëm.non longe à prin. tom.4.

A

DISTINCT. III.

Quales facti fuerint angeli:& quod quatuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est,vbi angeli fuerint,&c.

ESt rationalis,personalisque creatus
Angelus & simplex,sed libertate probatus:
Spiritus Angelicus bonus à dominante creatus,
Post depranatus,statim cecidit reprobatus.
Qui permanserunt,confirmari meruerunt.
Cum quibus,aut à quo sint facti,seque scribant.
Naturalis amor inerat;relinquoque carebant:
Idcirco meritis nullis tunc proficiebant.

B

DISTINCTIO IV.

An perfectos,& beatos creauit Deus angelos:an miseros,& imperfectos.

Post hæc videndum est,vtrum perfectos,&c.

CÆlestes vigiles,non crede fuisse creatos
Ex toto miseros, aut omni parte beatos.
Sicut nec misera,sic nec perfecte beata
Dicitur angelica natura fuisse creata.
Tempore perfecti,non naturaque fuerunt:
Atque suum casum prænoscere non potuerunt,
Nec præsciuerunt stantes,quod post habuerunt.

DISTINCTIO V.

C

De confirmatione,& conuersione stantium,& auersione,& lapsu cadentium.

Post hæc consideratio adducit inquirere,&c.

AVersi quidam,mox de cælo ceciderunt:
Conuersi vero,confirmari meruerunt.
Libertate sua discernere,sic voluerunt.
Qui confirmantur,stantes in amore beantur.
Multi testantur, quod nunc illud mereantur.
Quidam dixerunt, quod tunc simul hoc meruerunt.

DISTINCTIO VI.

Quod de maioribus, & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior,scilicet Lucifer.

D

Præterea sciri oportet,quoniam sicut,&c.

INter maiores,multi cecidere minores.
Dicas quam plures ab vtroque gradu cecidisse.
Luciferum tunc præcipuum pariterque fuisse.
Aere nimboso nunc sunt:sed post tenebroso
Carcere claudentur,vbi perpetuo patientur,
Præsunt maiores,vt minent inferiores.
Quidam descendunt,vbi Lucifer esse putatur
Victus,vt inferius ab eis reus afficiatur.
Lucifer in finem gentes tentare sinetur,
Nutu diuino , tentare modo prohibetur.
Illum non iterum dæmon tentare probabit
De vitio,de quo,qui tentatur,superabit.

E

DISTINCT. VII.

Quod boni angeli adeo sunt confirmati per gratiam;vt peccare non possint:& mali ita obdurati in malo,vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est,quod Angeli,&c.

VT nequeunt ruere,qui firmari meruerunt,
Surgere sic nequeunt,qui de cælo ceciderunt:
Arbitrio tamen hi proprio nunquam caruerunt.
Antiqui quia sunt & subtiles, operantur
Magica peruersi : gentes vt decipiantur,
Permittit Dominus,vt iusti plus mereantur.
Iusti siue mali de semine materiali,

Plura queunt facere,nequeunt tamen ipsa creare.
Magnorum species,possunt hæc significare.
Multo maiora facerent, & deteriora.
Praui, si fineret Deus, aut hos non cohiberet.

DISTINCT. VIII.

Aug.li.3. de Gen.ad lit. lib.3.c.10. to.3.

Vtrum omnes Angeli corporei sint, quod quibusdam visum est:quibus August. consentire videtur dicens Angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia,& spiritualia, sed immutata in deterius malorum corpora, vt in eis possint pati.

Solet etiam in quæstione versari, fuit, &c.

Corporei non sunt, formare tamen sibi possunt
Corpora, quæ rursus deponent, & remouebunt;
Quando complebunt, Dominum quæ velle videbunt:
Quamvis non possit, in se Deus ipse videri,
Hunc tamen in specie sancti potuere tueri.
Non animam poterit intrare quis,aut habitare,
Excepto summo, qui cuncta potest penetrare.

DISTINCTIO IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & qui.

Post prædicta,superest cognoscere, &c.

Ordo spirituum iustorum, ter triplicatur.
Vnus plus alio, dono proprio phaleratur.
Quilibet à dono, quo præeminet, intitulatur.
Ascendunt homines ad sedes, quas habuissent.
Deiecti vigiles, nisi per culpam cecidissent.

DISTINCT. X.

Vtrum omnes spiritus cælestes mittantur, & ponit duas opiniones, & auctoritates quibus innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, &c.

Mitti maiores dicuntur ad interiora.
Ac alij mitti dicuntur ad exteriora.
Raro maiores mittuntur, sæpe minores.
Nomen naturæ, sit species officiantis,
Angelus hoc nomen, à causa participantis.

DISTINCT. XI.

Quod quæque anima, Angelum bonum ad sui custodiam, delegatum habet, & malum ad exercitium:

Illud quodque faciendum est, quod Angeli, &c.

EST homini duplex datus Angelus,vnus iniqua
Suggerit, ac alius monet aliud ad sectanda pudica.
Vsque diem finis, plus noscunt plusque merentur
Ciues cælestes,quod plures nolle videntur.
Multi mysterium crucis à sanctis didicerunt,
Cuius notitia plena primo caruerunt.

DISTINCT. XII.

Post cognitionem de Angelis habitam, agitur de aliarum rerum creatione,& præcipue de opere & sex dierum distinctione.

Hæc de angelica natura conditione, &c.

Spiritus angelicus, per cælum significatur.
Hyle per terram velut in speciosa notatur.
Et quia confusa per abyssum notificatur.
Cum sit possibilis,ad formas nuda vocatur,
Quæ tunc ante dies,quasi non formata creatur,
Aër obscuras,tenebræ quandoque vocatur.
In forma non disposita sunt cuncta creata,
A Primo simul, sed post distincte sunt phalerata.
Nunc vbi consistit fuit hyle primo creata.
Omnia per verbum diuinum credo patrata.
Verbo disposuit, sed in hyle cuncta creauit.
Distinxit species, vim seminibus sociauit.

DISTINCT. XIII.

Quæ fuit prima distinctionis operatio.

Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.

LVx cum formatur, mox à tenebris separatur.
Tunc tenebræ, nox:luxq; dies, profecto vocatur.
Lux corporalis fertur, vel spiritualis.
Facta fuit lux,nunc vbi Sol lucere probatur.
Nec mirum si lux in aquis lucere putatur.
B Diuersisque modis præscripta dies habeatur.
Prima dies sola sine mane fuisse probatur,
Si vis ipsa dies moraliter accipiatur.
Vtrum de luce sit sol factus dubitamus.
Solem cum stellis factum de luce putamus.
Dixit, id est, verbum pater æternus generauit.
In quo vel per quem,velut auctor cuncta creauit.

DISTINCT. XIV.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

Dixit quoque Deus, Firmamentum, &c.

C Fit firmamentum, de aquis factum reputatur.
Tunc aqua subterior ab aqua summa separatur.
Quæ velut glacies seu crystallus solidatur.
Inter aquas illas firmamentum situatur.
Tertia iungit aquas, herbisque solum reparatur.
Cælum luminibus,quartaque die renouatur.
Quinta dedit pisces, aër auibus populatur.

DISTINCT. XV.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.

Sequitur:Dixit Deus: Producant aquæ, &c.

Sexta dies animal cunctum produxit in esse.
Hinc fit homo,cunctis debens de iure præesse.
D Qui nisi peccasset, animal sibi nocuisset,
Sed sibi subiectum diuina lege fuisset.
Septima nempe dies est recte sanctificata,
Qua, consummata vidit Deus ipsa creata.
In qua plasmator, vidit bene cuncta patrata.

DISTINCTIO XVI.

De hominis creatione. Vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt:& qualiter factus, & qualiter lapsus, postremò quo modo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

Hic excussis, quæ supra de hominis, &c.

Sic homo plasmatur,vt imago Dei referatur,
E Et vultu recto cælestia contueatur.

DISTINCT. XVII.

Vtrum anima de aliquo facta sit, vel non,& quando facta,& quam gratiam habuit in creatione.

Hic de origine animæ plura quæri solent,&c.

DE limo corpus Adæ Deus ipse parauit.
Cui cura ætatem prouectam mox cumulauit.
Ac insufflauit animam sibi,siue creauit.
Hunc in terrestri Paradiso,postquam locauit:
Quam Deus vsque globum Lunæ plantando leuauit.
Ligno notitiæ, vitæ lignum solidauit.
Et duplici ligno,duo tunc præcepta ligauit.
Duplex præceptum ligno duplici sociauit.

DISTINCT. XVIII.

De formatione mulieris.

In eodem quoque Paradiso, mulierem, &c.

SIcut principium Deus, vnde cuncta creauit:
Vnus sic Adam cunctos homines generauit.
Ne minor, aut maior Adæ, sed par videatur,
Euam de latere sumi, ratione probatur.
Nos Christi latere redimendos significatur.
Eua fit ex costa sola, sed multiplicatur.
Non sic natura, si discernas operatur.
Vere dic, animas ex traduce non generari,
Immo corporibus, simul infundendo creari.

DISTINCT. XIX.

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus, & secundum animam.

Solent quæri plura de hominis statu, &c.

FActus Adam sic est in prima conditione.
Vt vitare queat mortem propria ratione.
Sed pomo vetito mulieris voce potito,
Per nullam sortem potuit compescere mortem.
Quando resurgemus, vitam sine morte sciemus.

DISTINCT. XX.

De modo procreationis filiorum, si non peccassent primi parentes. & quales nascerentur filij.

Post hoc videndum est, qualiter prim, &c.

SI non peccassent, coitu licito generassent.
Vt nunc statura paruos natos genuissent,
Hinc profecissent, paulatim cognitione,
Hos ignorantes, non dicimus hac ratione.
Atque cibos vellent, naturæ conditione.
Cum peccauerunt, mox expelli meruerunt,
Ac in terrestri Paradiso, non coïerunt.
Post sine morte Deus hos duceret ad meliora.
Si simul hoc fieret, aut qua, nescitur, in hora.

DISTINCT. XXI.

De inuidia diaboli, quæ ad hominem tentandum accessit.

Videns igitur diabolus hominem, &c.

INuidus ille Satan hominis de prosperitate.
Tentat Euam, superat serpentis calliditate
Exterius, non interius primus stimulatur.
Et quia succumbit, culpa maiore ligatur.
Sed quoniam cecidit ipso Satana stimulante,
Ad veniam potuit transire, Deo mediante,
Per se deiicitur Satanas, ideo reprobatur.
Vt nunquam surgat, nec iam veniam mereatur.
Vt nunquam surgat; nec surgere promereatur.
Vt nunquam surgat, sed perpetuo patiatur.
Euæ mandatum, per Adam dic esse relatum.
Constat ob hoc vere, quod possint verba referre.

DISTINCT. XXII.

De origine illius peccati, & quodnam fuerit.

Hic videtur diligenter inuestigandum esse, &c.

EVa virum tentat, Domino vult æquiparari.
Peccatum fore scit, præceptum præuaricari.
Debet ob hoc, eius crimen maius reputari.
Euæ consensit Adam credens veniale,
Seu leue peccatum, quod erat morti sociale.
A Qui potuit, sed non voluit rem scire, videtur,
Quod sit ignorans, peccati lege ligetur.
Qui vult, nec potuit immunis talis habetur.
Sic excusari nullatenus Eua meretur.
Primum peccatum non est sine velle patratum.

DISTINCT. XXIII.

Quare Deus permisit hominem tentari, sciens eum casurum.

Præterea quæri solet, cur Deus hominem, &c.

TEntari patitur hominem Deus, vt mereatur.
Fit malus hoc ipso, iustis meritum cumulatur.
Quare permisit Deus, à nobis dubitatur.
Contulit huic Dominus præclaram cognitionem.
B Sed casus proprij nesciuit conditionem.

DISTINCT. XXIV.

De gratia hominis, & potentia ante casum.

Nunc diligenter inuestigare oportet, &c.

STare per arbitrium proprium, primus potuisset.
Sed vitando malum, tunc quidquam non meruisset,
Nam quid ad hoc traheret, pro certo non habuisset.
Cum nunc tenteris, mala nunc vitando mereris.
Infima pars animæ, nobis serpente notatur.
Altera sit mulier, sed vir suprema vocatur.
Triplex pars animæ tribus his tibi significatur.
C Scito quod tribus peccatum perficiatur.
Serpens delectat, mulier vult, vir vitiatur.

DISTINCT. XXV.

Redit ad liberi arbitrij considerationem, & ponitur diffinitio liberi arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus, &c.

PRauis, siue bonis, vos arbitrium teneatis.
Esse voluntatis consensum, seu rationis.
De contingenti solum fit & aduenienti.
Non de præsenti, vel de præterito remanenti.
Factus homo cecidit, reparatur, glorificatur,
D Ex his arbitrium, distincte quadruplicatur.
Atque modis aliis, si discernas, variatur.
Sed per peccatum valide modo debilitatur.
Ad mala quotidie cum pronior efficiatur.

DISTINCT. XXVI.

De gratia operante, & cooperante.

Hæc est gratia operans, & cooperans, &c.

GRatia præueniens in te bene velle lucratur.
Dat quæ subsequitur, volitum quod perficiatur.
Sic nostrum velle diuino rore rigatur.
Velle quod in nobis, ad velle bonum moueatur.
Gratis prima datur, gratum facis, illa vocatur.
E Qua formata fides in nobis inueniatur.
Quod præit, & sequitur, vnum donum reputatur.
Sed duplex actus duplici sub voce notatur.
Esse bonum, magnum, minimum, mediumque sciatur.
Sub medio vero, libertas contineatur.

DISTINCT. XXVII.

Quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus.

Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c.

VIrtus informat animam, Deus hanc operatur,
Et iuuat arbitrium, bonus actus, vt eliciatur.

Ex quibus adiunctis, bonus effectus generatur.
Gratia non meritum fertur, licet hac generetur.
Nemo fide, fidei tamen actu quisque meretur,
A multis virtus, animi motus perhibetur.

DISTINCT. XXVIII.

Prædicta repetit, vt alia addat, definitiuam assignationem ponens, de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos,

Id vero inconcusse, & incunctanter, &c.

GRatia non propriis meritis datur, aut adhibetur,
Quæ nisi præcedat, nullus pro posse meretur.

DISTINCT. XXIX.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante.

Post hæc considerandum est vtrum homo, &c.

GRatia si desit, nec Adam quidquam meruisset,
Ante suum lapsum, cum virtutes habuisset,
Hic vbi peccauit, virtutibus expoliatur.
Et mox de dulcis Paradisi sede fugatur.
Huius in introitu, Cherubin gladiusque locatur,
His amor, & præsens tribulatio significetur,
Absque quibus quisquam requiem non ingredietur.
Vsi si ligno vitæ persæpe fuissent,
Viribus, & vita longæua plus viguissent,
Raro sum[p]serunt, citiusq; mori potuerunt.

DISTINCT. XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna, transit in posteros.

In superioribus insinuatum est, licet. &c.

ADæ peccato genus humanum maculatur.
Culpaque dicatur, lex carnis, & ipsa vocatur.
Illa resurget, & in cælis caro glorificatur,
Quæ nobis ab Adam solum transfusa probatur.
Non quæ quotidie refluit, fluit & vegetatur.
Hoc tamen à multis recta ratione negatur:
De nutrimento transfusæ quid solidatur.

DISTINCT. XXXI.

Quo modo peccatum originale à parentibus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum vtrumque.

Nunc superest inuestigare qualiter illud, &c.

PEr coitum caro non licitum prorsus generatur.
Adueniens anima, carnis vitio vitiatur.
Sic in vase malo, vinum purum maculatur.
Per baptisma patrum, proles non mundificatur.

DISTINCT. XXXII.

Quomodo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Quoniam supradictum est, &c.

CVm baptizatur homo, fomes debilitatur,
Spiritus interior à culpa mundificatur.
Est fomes pœna, cuius Deus auctor habetur.
Auctor, vt est culpa, dæmon, vel homo retinetur.
Ipse Deus animas mundas creat & pretiosas.
Per carnis libitum, sese reddunt vitiosas.
Dic alias aliis natura plus speciosas.

DISTINCT. XXXIII.

An peccatum omnium præcedentium parentum transeat ad filios originaliter.

Prædictis adiiciendum videtur, &c.

A SI sine baptismo, quis paruulus hic morietur.
Pro solius Adæ vitio, leuiter patietur.
In lumbis Adæ corruptis prorsus eramus.
Eius ob hoc massam corruptam participamus.
Facta patris praua, si filius ipse sequetur,
Pro patre tunc merito puniri nempe meretur.
Tempore punitur quis pro patre, sic reperitur.

DISTINCT. XXXIV.

Quæ de peccato actuali animaduertenda sint.

Post prædicta de peccato actuali, &c.

REs bona causa fuit, radix, & origo malorum.
Praua voluntas est nunc causa sequens vitiorum.
B In re nempe bona, concedo malum situari.
Verum philosophi credunt hæc euacuari.
Est natura bonum, corruptio vero probatur
Esse malum, qua quis prauus, quandoque vocatur.

DISTINCT. XXXV.

Exponit, quid sit peccatum, per eius notificationes.

Post hæc videndum, quid sit peccatum, &c.

SIt tibi peccare, legem Domini violare.
Vt malus interior actus scelus esse probatur:
Sic malus exterior actus primo sociatur.
C Si modus ac actus sapienter discutiatur,
Actus laudatur, modus in facto reprobatur.
Non locus à primo distare facit scelus, immo
Cui fit dissimilis, quando fit crimine vilis,
Dic nihil esse malum, si per se consideratur.
Porro substrati ratione quid esse probatur.
Hoc animæ facies vitiatur, & obtenebratur.
Peccatum priuat, effectus pœna vocatur.

DISTINCT. XXXVI.

Quod quædam simul sunt peccata, & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia vero peccata, causa, & pœna peccati.

Sciendum est tamen quædam sic esse, &c.

D SVnt quædam scelera, scelus & pœna reputanda.
Vt timor, inuidia, quis plura sunt socianda.
Sunt peccatorum causæ, peccata locanda,
Et peccatorum pœnæ peccata notanda.
Deformans pœna, vel deficiens remouetur
A Domino, quæ ponit, & ordinat, huic tribuetur.
Vitas mortale, vitare nequis veniale.
Quæ bona sunt genere, per finem discutiuntur.
Quæ bona simpliciter, bona simpliciter metiuntur.

DISTINCT. XXXVII.

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus, nullo modo esse à Deo, nec esse bonos, siue in eo quod sunt, siue alio modo.

E *Sunt autem, & alij plurimi longe aliter, &c.*

ESse malum duplex, culpæ pœnæque notetur
Pœnæ, non culpæ, vere Deus actor habetur.
Mortem non fecit Deus, hoc sic accipiatur,
Culpam non fecit, qua mors inflicta probatur.

DISTINCT. XXXVIII.

De voluntate, & eius fine, ex quo ipsa iudicatur.

Post prædicta de voluntate eiusque fine, &c.

IN cunctis factis finis Deus instituatur,
Velle voluntatis, hoc vere rectificatur,

Præcepti

Præcepti finis amor est,si continuatur.
Velle voluntatem,finem,volitumque notabit.
Nunc hoc,nunc illud,intentio significabit.
Propter quid volo quid,intentio notificabit,
Atque voluntates in finem rectificabit.
Has vt sint vna, finis ratione ligabit.

DISTINCT. XXXIX.

Cumvoluntas sit de his,quæ naturaliter homo potest: quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum sit.

Hic oritur quæstio satis necessaria,&c.

VIs naturalis,motus malus esse videtur.
Peccatum:sed vis in se bona semper habetur.
Quidam de motu dixerunt,quod geminatur.
Vnus laudatur,alter vero reprobatur.
Gratia præueniens iuuat hunc,aliusque fugatur.
Vtrum sint vnus motus tantum,dubitatur.
Synderesis nequit extingui,licet impediatur.

DISTINCT. XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simpliciter boni,vel mali dicantur.

Post hæc de actibus adiiciendum videtur,&c.

QVidam laudantur actus,alij reprobantur.
Simpliciter:quidam duplici facie variantur.
Affectus fine directus,opus pretiosum.
Reddit:si desit vnum,fiet vitiosum.
Absque bonis,fieri mala plures inficiantur.
Porro nequaquam bona sunt, quanquam videantur.

DISTINCT XLI.

An omnis intentio,& actio,quæ fide carent. sint mala.

Cumque intentio,vt supradictum est bonum,&c.

ABsque fide;bona non fieri,quidam posuerunt.
Ast alij fieri bona,non bene differuerunt.
Distingunt alij bona,quam plures operari.
Absque fide nequeunt, cum ipsis regna lucrari.
Absque voluntate quanquam peccare negato.
Ipsa voluntas est,qua vitam rectificamus.
Et qua peccamus,si legem discutiamus.

DISTINCT. XLII.

An voluntas,& actio mala,in eodem homine,& circa eandem rem,sint vnum peccatum, vel plura.

Cum autem voluntas mala,& operatio,&c.

PRaua voluntas cum facto,duplex reputatur.
Crimen,& ab aliis vnum nunc esse probatur.
Si scelus est actu, constat scelus esse reatu.
Si doleas actu transit,remanetque reatu.
Nunc duplicem pœnam,nunc culpam sume reatu.
Multiplices species,peccatorum numerentur.
Inter quæ,septem capitalia commemorentur.
Mortem mortale parit,& veniam veniale.
Est accusandum,damnandum, crique minale.
Pellico dum pecco,delinquo, recta relinquo,
Fons est cunctorum tumor,atque cupido malorum.

DISTINCT. XLIII.

De peccato in Spiritum sanctum, quod dicitur etiam, peccatum ad mortem.

Est præterea quoddam peccati genus, &c.

SAnctus Spiritus est amor,in quem quisquis amore.
Peccat,committit culpam,culpis grauiorem.
Vt qui desperat,aut induratus oberrat.
A Vix sunt contriti, vix hinc sibi credo remitti.
De nullo tamen,ob hoc desperare velimus,
Nam pius est Dominus,velut exemplis reperimus.

DISTINCT. XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini,vel diabolo data à Deo.

Post prædicta consideratione digni,&c.

A Summo Rege fluit omnis vera potestas,
Sed cum peccare,priuatio sit,vel egestas,
Posse Deo detur,priuatio subripietur.
Si quid præcipiat princeps,non præcipiendum.
Per quod præceptum Domini sit transgrediendum,
Quod iubet illicite,constat non esse tenendum.
B Quod ius dictabit licite sibi nemo negabit.

Libri secundi Sententiarum finis.

LIBRI TERTII
SENTENTIARVM
DISTINCTIO I.

De incarnatione verbi.

Cum venit igitur plenitudo temporis, &c.

C CONstat,quod gratum tempus, tunc exoriatur.
Cum verbum patris,carnem vestire,probatur.
Mitti dicatur,de virgine cum generatur.
Est incarnatum,solum verbum generatum.
Vt nomen geniti sibi soli sit propriatum:
Nam per quem fecit Deus omnia,iure refecit.
Quanquam perfecte,pariter tres operantur.
Non se,sed genitum,carne vestire,probantur.
Dicas quod pariter incarnari potuerunt.
Sed tamen in verbo concorditer hoc voluerunt.

DISTINCT. II.

D Quare totam humanam naturam accepit,& quid nomine humanitatis,vel humanæ naturæ intelligendum sit.

Et quia in homine tota humana natura, &c.

ÆTernum verbum sibi tota consociauit.
Nostram naturam,sapienter & hanc reparauit.
Hanc simul assumpsit,simul & sibi conciliauit.
Concipitur,capitur,mox vnitur caro verbo,
Sic simul inseritur,homo verbo,nec mora scitur.

DISTINCT. III.

De carne,quam Verbum assumpsit,qualis ante fuerit: & qualis assumpta sit.

Quæritur etiam de carne Verbi,&c.

QVam verbum patris sumpsit, caro sanctificata,
Et mundata fuit culpæ prius,obque ligata.
Mater mundatur,fomes tunc euacuatur.
Et miro more,per eam verbum generatur.
Adam peccante,sumus omnes commaculati.
Sunt Abraham dante decimas,nati decimati.
Nam coitu carnis omnes fuimus generati.
Nequaquam legi tali Christus generatur.
Ergo nec in patribus peccauit,nec decimatur.
Mox cum concipitur, Deus ac homo mox reperitur.

Corpus

Corpus maiori post quantitate potitur:
Assumpsit gratis pœnam, culpam moueatis.

A

DISTINCT. IV.

Quare tribuatur incarnatio Spiritui sancto, quæ est opus totius Trinitatis, & de ipso etiam conceptus, & natus dicatur.

Cum vero incarnatio verbi, &c.

PNeumate diuina dilectio significatur.
Causa mouens fuit hæc, quod homo verbo sociatur.
Pneumate Christus ob hoc conceptus commemoratur.
Hac ratione tamen pater eius non referatur,
Sicut nec crinis pater est homo, nec reputatur.
Rom. 1. a Ex Dauid Paulus hunc factum testificatur.

DISTINCT. V.

Si persona personam, vel natura naturam assumpsit, & si natura Dei incarnata sit.

Præterea inquiri, oportet cum ex præmissis, &c.

PErsonam bene naturam sumpsisse probatur.
Sed quia personam sumpsit natura negatur.
Et quod natura naturam sustineatur:
Hinc incarnata natura pie referatur,
Sed quod sit nata, vel facta caro caueatur.
Per se non anima proprie persona vocatur.
Ipse magistet in hoc non consentire probatur.

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionum: Deus factus est homo: Deus est homo, an his locutionibus dicatur; Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel non.

Ex præmissis autem emergit quæstio, &c.

HÆc concedatur: Deus est homo, discutiatur,
Factus homo Deus est, habitus nec non variatur.

DISTINCT. VII.

Positis sententiis, prolatisque testimoniis, intelligentiarum propositarum locutionum, exequitur secundum singulas sententias, & prius secundum primam.

Secundum primam vero dicitur Deus, &c.

CHristus vt est homo sit natus, prædesque tinatus
Ac humanatus Deus est: diuinificatus
Non homo dicetur: à sanctis sic perhibetur.

DISTINCT. VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine.

Post prædicta inquiri debet vtrum, &c.

PErsonam natam concedimus, & generatam,
Christum bis natum, dici non est reprobatum.

DISTINCT. IX.

De adoratione humanitatis Christi, an eadem adoratio humanitati, & Deitati sit exhibenda.

Præterea inuestigari oportet, vtrum caro, &c.

ESt vno cultu caro cum verbo veneranda.
Sicut adoranda, præ cunctis est, & amanda.

DISTINCT. X.

An Christus secundum quod homo est, sit persona, vel aliquid.

Solet etiam inquiri à quibusdam, &c.

CHristus adoptiuus sane non est reputandus:
Ac vt homo solum, non est persona vocandus.

DISTINCT. XI.

Vtrum Christus sit creatura, siue creatus, vel factus.

Solet etiam quæri, &c.

CHristum simpliciter non dicas esse creatum.
Sed iungas hominem, concedas ante negatum.

DISTINCT. XII.

An homo ille, semper fuerit, vel cœperit.

Post prædicta quæritur, &c.

INcepit Christus, hominem si conspiciamus:
Sed si personam, tunc incepisse negamus.
Insertus verbo Christus peccare nequiuit.
Si non insertum ponas, delinquere quiuit.

B

Sumere de nihilo carnem verbum potuisset,
Ac etiam sexum muliebrem, si licuisset,

DISTINCTIO XIII.

Si Christus secundum naturam hominis in sapientia, & gratia proficere potuit, vel profecit.

Præterea sciendum est, Christum, &c.

IN membris Christus, non in se proficiebat,
Eius virtutem, populus cum percipiebat.

DISTINCT. XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo: etsi omnia scit, quæ Deus scit, nec ne.

C

Hic quæri opus est, cum animal Christi, &c.

COncedas animam Christi, fore cuncta scientem.
Porro non ipsam concedas, omnipotentem.

DISTINCT. XV.

De omnibus defectibus, quos assumpsit Christus, in humana natura.

Illud quoque prætermittendum non est, &c.

DEfectus nostros sumpsit, qui conueniebant,
Et libertati nostræ, tunc expediebant.
Tristatur, timet, & turbatur, pars rationis
Infima: sed nunquam pars excellens rationis.
Passio, siue dolor à Christo non remouetur.
Causam seu meritum, tolli solum perhibetur.

D

DISTINCT. XVI.

An in Christo fuerit necessitas patiendi, vel moriendi, qui est defectus generalis.

Hic oritur quæstio, &c.

SPonte necesse pati, sibi Christus consociauit,
Quatuor ex statibus aliquid sibi conciliauit.

DISTINCT. XVII.

Si omnis Christi oratio, vel voluntas impleta sit.

E

Post prædicta considerari oportet, &c.

IN Christo natura duplex si discutiatur.
Ex hoc velle duplex in Christo significatur.
Diuersisque modis volitum diuersificatur.

DISTINCT. XVIII.

Si Christus meruerit sibi & nobis: & quid sibi, & quid nobis.

De merito etiam Christi prætermittendum, &c.

MOrte sibi quidam Christum dicunt meruisse:
Non nu sed mero meritorum proque fuisse.

Non

Non est plus anima Christi dicenda beata
Post mortem:sed in hoc quod non tolerat tolerata.
Dicitur esse datum nomen,super omne leuatum,
Christo per mortem,quia tunc est notificatum.
Non natura dedit Christo,sed gratia,vere
Quod nomen sublime Dei potuisset habere.
Ipse sibi meruit,etiam si non pateretur.
Mortem sustinuit,vt nobis vita daretur.
Quanquam nos aliter saluare Deus potuisset:
Per Christum decuit,vt regnum sic patuisset.

DISTINCT. XIX.

Hic quæritur qualiter à diabolo,& à peccato nos redemit per mortem.

Nunc ergo quæramus,quo modo per mortem,&c.

PEr mortem Christi,mundus tunc iustificatur,
Intus dum per eam dilectio multiplicatur,
Atque fidem mortis eius credens meditatur.
Factus homo moritur,vt homo de morte trahatur.
Nil debens moritur,vt debitor eripiatur.
Ergo patet,quod homo per eum iuste redimatur.
Ipse refermator pacis,verus mediator.
Nos enim Dauid patrique reconciliauit.
Sed post baptismum,nos vita sequens maculauit.

DISTINCT. XX.

Quod alio modo potuit liberare hominem: & quare potius isto.

Si vero quæritur,vtrum alio modo posset Deus,&c.

VEre nos aliter saluare Deus potuisset,
Sed modus hic licuit,vt cunctis forma fuisset.
Cum fuit oblatus pius agnus,& immaculatus.
Seque dedit pretium pro cunctis sufficienter,
Electis vere pretium fuit sufficienter.
Et pater,& genitus,& Iudas traditione
Christi, conueniunt, disconueniunt ratione.

DISTINCT. XXI.

Si in Christo diuisio in morte fuit animæ,vel carnis, à verbo, vel amborum.

Post prædicta considerandum est,vtrum in morte,&c.

EXpositus morti,diuisus nempe videtur
Exterius Christus:vnitus & intus habetur.
Spiritus à carne per mortem dissociatur.
A Deitate tamen neutrum vere separatur:
Cum caro mortalis,sed non Deitas patiatur.

DISTINCT. XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quæritur,vtrum in illo triduo mortis,&c.

VNitus verbo Christus semper perhibetur.
Hinc quod homo fuit in triduo plerisque videtur.
A multis aliter,recta ratione tenetur.
Christus vbique fuit homo,si persona notetur.
Sed si naturas distinguas,hoc reprobetur.
Sed si descendit de cælo discutietur.

DISTINCT. XXIII.

Si Christus habuit fidem,spem,& charitatem.

Cum vero supra habitum sit,Christum plenum gratia,&c.

VIrtus,qua credis non visa.fides habetur.
Quo credis, vel quod,si discernas,variatur.
Credo Deo, credoque Deum,licet inueniatur.
Si non credis in hunc,vere totum nihilatur.
A Formatamque fidem dilectio concomitatur.
Informis fiet,si dulcis amor retrahatur.
Vt Deus est vnus,vnum baptisma probatur.
Vna fides genere,qua creditur,accipiatur.
Vera fides rebus non visis appropriatur.
Primo fides veluti fundamentum situatur.
Credere,sperare præcedit,sicut amare.
Vt tamen est virtus,neutrum poteris separare.

DISTINCT. XXIV.

Quo modo intelligitur,quod scriptum est:Vt cum factum fuerit credatis:& de fidei obiecto atque materia.

Hic quæritur,si fides tantum de non visis est,&c.

B THomas tangebat carnem,quam conspiciebat.
Sed Deus interius in Christi carne latebat.
In quem credebat,visis inuisa videbat.
Sic etiam Petrus Christum sub carne latentem,
Credidit esse Deum,quem cernebat patientem,
Est ex auditu si percipis interiori,
Ipsa fides proprie,sed non ex exteriori:
Quædam non credis sine viuaci ratione,
Et quædam credas sine certa cognitione.

DISTINCT. XXV.

De fide antiquorum

Prædictis adiiciendum est de sufficientia fi.&c.

C ET præcedentes aduentum,siue sequentes.
Non sunt saluati,nisi puro sanguine nati.
Christum venturum,Christum nec non moriturum
Inde resurgentem,post in fine venientem
Credebant certe tunc implicite,vel aperte.
Qui sunt saluati pretioso sanguine nati
Christi, Baptista profecto non dubitauit:
Immo velut dubitans dubitantes certificauit.
In Christum credis Corneli,sed quia natum
Nescis,per Petrum tibi sit baptisma relatum.
Virtutum radix,amor est,non euacuatur.
Speque fide , maior , amor hac ratione vocatur.

DISTINCT. XXVI.

De spe quid sit.

D *Est autem spes virtus,qua spiritualia & æterna,&c.*

PEr spem speramus,quæ tunc bona desideramus.
Esse futurarum rerum , spem credo bonarum.
Sitque fides rerum sanctarum, siue malarum.
Dictas virtutes nequaquam Christus habebat.
Sicut nec sancti,nam clare cuncta videbat.
Sanctis in limbo spes atque fides remanebat.

DISTINCT. XXVII.

De charitate,qua diligitur Deus, & proximus,quæ in Christo,vel etiam in nobis est.

E *Cum autem Christus fidem,& spem non habuerit.&c.*

CHristus sincera fuit,& dilectio vera.
Primo Deus in se,post ipsum frater ametur.
Hic amor vnus erat,sed præceptum geminatur.
In patria primum complete perficietur.
Ex motu duplici Deus,& post frater ametur.

DISTINCT. XXVIII.

Si illo præcepto iubemur,diligere totum proximum,& nos totos.

Hic quæri potest, vtrum illo mandato,&c.

ES tibi tu totus,& frater totus amandus.
Angelus obsequio,tibi proximus est,& amandus.

Spe conuertendi naturæ conditione,
Proximus est, sic obsequio cognaque tione.

DISTINCT. XXIX.

De ordine diligendi, quid prius quid posterius.

Post prædicta, de ordine charitatis, &c.

SVnt in amore gradus, si certe conspiciatur.
Nam plus affinis, quam non affinis amatur,
Affectuque pari non omnes prorsus amamus.
Præmia cum cunctis, eadem pariter cupiamus.
Cum tamen id prauum, cunctis æque cupiamus.
Naturam, sed non vitium, peccantis amemus.
Hic amor incipiet, crescet, post perficiemus.

DISTINCT. XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos, & econuerso.

Hic solet quæri, quod patris sit, &c.

ESt magis intentus, in amicum, motus amoris.
Ex hoc talis amor, fertur meriti potioris.

DISTINCT. XXXI.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoque non est prætereundum, &c.

NVnc perdi quit amor, in cælis perpetuatur.
Ipsa fides, & spes, in cælis euacuatur.
Ipse modus, qui nunc scitur, tunc adnihilatur.
Electus solum sicut se Christus amauit.
Hic amor est patriæ, quem Christus significauit.

DISTINCT. XXXII.

De charitate Dei.

Præmissis adiiciendum est, de dilectione, &c.

NIl Deus odisti rerum, quibus esse dedisti.
Prædilexisti tamen illum quem genuisti,
Hinc in amore patris effectus & esse notatur.
Primum mutatur, reliquum nunquam variatur.
Simpliciter Dominus, electos semper amauit.
Similiter reprobos odiuit & reprobauit.

DISTINCT. XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

Post prædicta de quatuor virtutibus, &c.

PRudentes, sobrij, iusti, fortesque vocantur.
Virtutes cardinales, quos concomitantur.
Quæ non tollentur, sed vere perficientur.
Harum mutantur vsus, non euacuantur.

DISTINCT. XXXIV.

De septem donis Spiritus sancti.

Nunc de septem donis Spiritus sancti.

IN patria dona septem non euacuantur.
In Christo Iesu, prædicta fuisse probantur.
Vsus quorundam, si discernas, variantur.
Nam patriæ more, reuereris Christe timore.
Dat naturalem, solum natura timorem.
Hunc habuit Christus mortis metuendo dolorem.
Ipsa libido parit, humanum nempe dolorem.
Et post mundanum, præ cunctis deteriorem,
Seruilem, post initialem fique lialem.
Gratia præstabit, ipsam si quis triplicabit.

DISTINCT. XXXV.

Quo modo differant, sapientia & scientia.

Post præmissa, diligenter considerandum est, &c.

A ÆTernum sapiens mundana sciens meditatur.
Ast intellectus, animæ motus speculatur.

DISTINCT. XXXVI.

De connexione virtutum, quæ non separantur.

Solet etiam quæri, vtrum virtutes, &c.

VIrtutes vbi sunt, omnes sunt, atque pares sunt.
Connexæ sibi sunt, tamen vsu dissimiles sunt.
A vitiis vere totum debes remouere.
Crimina dic vere nexu, paritate carere.
Si præcepta Dei finaliter accipiuntur.
Omnia claudit amor, & ob ipsum præcipiuntur.

B DISTINCT. XXXVII.

De decem præceptis, quo modo contineantur in duobus mandatis.

Sed iam distributio decalogi, quæ in duobus, &c.

SVnt præcepta decem, tria respiciunt Deitatem.
Sed septem spectant, ad fratrum commoditatem.
Idola non sunt, si formaliter accipiatur.
Nam Deitas in eis non est, quod gens veneratur.
Ægyptus per præceptum Dei spoliatur, Exod. 11. a & 12. e. f
Hinc excusatur plebs, nec furtum reputatur.
Ægyptus Domini iussu, quoniam spoliatur.
Plebs excusatur, furtum fore nec reputatur.

C DISTINCT. XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

Sciendum tamen tria esse genera, &c.

DElectant homines mendacia dicta iocosa.
Quæ prosunt, sed non obsunt, dic officiosa.
Obsunt nec prosunt, mendacia perniciosa.
Mortem postrema duo, perfectis operantur.
Prædictæ species, in plures ramificantur.
Sunt obstetrices mentitæ, cum pietate. Exod. 1. d
Cum propriæ vitæ seruandæ sollicitatæ.
Mysterium Iacob excusat: nam quod faciebat, Gen. 27.
Et quod dicebat, hoc sacrum Pneuma docebat.

DISTINCT. XXXIX.

D An periurium sit, vbi non est mendacium.

Nunc de periurio videamus, &c.

SI large sumpta mendacia consideremus:
Semper mentitur, quem periurare videmus.
Si stricte sumas, præconcessum reprobemus:
Qui falsum dicet hunc periurare sciemus.
Et qui mentitur iurans, huic associemus.
Compulso pro re licita, iurare licebit.
Sic iuramentum, quis acceptare valebit.
Si compellaris, verum iurare licebit.
Sic & iurare permittere quisque valebit.
Si male iuratur, iuramentum nihilatur.
Nec iuramento, iurans de iure ligatur.

E DISTINCT. XL.

De sexto, & septimo præcepto secundæ tabulæ.

Sextum præceptum est, &c.

DIffert à veteri, noua lex: nam prima timoris
Est, sed dulcoris extat noua lex, sed amoris,
Præceptis & promissis differre probantur,
Et Sacramentis, si leges discutiantur.

Libri tertij Sententiarum finis.

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM

Distinctio I.

De Sacramentis in generali.

Samaritanus enim vulneratoappropians, &c.

SAcrum signatum, sacra signans siue sacratum.
Secretum, Sacramētum dic esse vocatum.
Signorum, quædam data, naturalia quædam.
Quædam signa data, sunt Sacramenta vocata.
Vt meritum fidei crescat, statusque fugetur.
Otia ne regnent, sunt Sacramenta statuta.
Prima Sacramenta, nobis noua significabant.
Et non saluabant, sed circuncisio vere.
Vim baptismalem, tunc credebatur habere.
Ex verbis pariter, & rebus conficiuntur.
Erudiunt, reprimunt, exercent, hic statuuntur.
Gen.17. Est circuncisus Abraham, proles sociatur.
Vt distinguatur, credat, placeat, redimatur.
Octauaque die præputia petra secabat.
Quæ petra Christum venturum significabat.
Ante dies octo, puerum si mors rapiebat,
Ipsa paterna fides prædicto sufficiebat.
Lex naturalis pueris sic subueniebat.
Per Domini cultus, tunc saluabatur adultus.

DISTINCT. II.

De Sacramentis nouæ legis.

Iam ad Sacramenta noua legis accedamus, &c.

BAptizat, iungit, firmat, cibat, ordinat, vngit,
Pœnitet: hæc Christi, pia Sacramenta petisti.
Totam virtutem sumpserunt de cruce Christi.
Deuictis primis, quod lex non sanctificauit,
Aduenit Christus, cruce mundum, qui reparauit.
In præcursoris baptismate nulla dabatur
Gratia, qua propterea sanctis post iteratur.
Cum baptizabat, venturum significabat.

DISTINCT. III.

Quid sit Baptisma.

Post hæc videndum est, quid sit Baptismus, &c.

FIt Sacramentum, cum tangit vox elementum.
Christi forma data, sic semper mente notata.
Ne corrumpantur nostri species caueatur.
Quæ si mutatur, certe totum nihilatur.
Etsi mutatur baptismus, nec reputatur.
Seruabis breuiter morem, mergens semel aut ter,
O pia mors Christi legalia tu tumulasti.
Et portas cæli nobis ex tunc reserasti.

DISTINCT. IV.

Quod alij suscipiant Sacramentum & rem, alij Sacramentum, & non rem.

Hic dicendum, aliquos suscipere, &c.

SVbiectos fidei, cum re protestor habere.
Baptismum, fictos re prorsus dico carere,
Passi pro Christo, lauacro, non re, caruere,
Cum baptizari contriti non potuere.
Qui baptizantur, Christum vestire probantur.
Sed iusti plene, ficti quoque non ita plene.
Sancti, qui lauacrum contingere non potuerunt,
A Sanguine siue fide, baptizari meruerunt.
Si quis mundatus, non est baptista paratus,
Per baptisma datur, vt mundior efficiatur.
Virtus augetur, fomes multum reprimetur.

DISTINCT. V.

Quod Baptismus æque sanctus est à bono, vel à malo datus.

Post hæc sciendum est, Sacramentum Baptismi, &c.

VIta ministrorum, quanquam vitiis maculetur,
Vis baptismalis, ex hoc non concutietur,
Si tamen intendas hæresim, nil conficietur.
Nulli nempe datur, vt sit baptismus in eius
B Nomine, ne Domini spes in seruo statuatur.
Ipse Deus solus dimittit crimina vere,
Quanquam ministerium clauis tu possis habere.

DISTINCT. VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, &c.

A Quocunque datur baptismus, non iteratur.
Si tamen intendat, quod ab Ecclesia celebratur.
Presbyterum quæret, primo si possit habere.
Qui non est natus, non est profecto renatus.
Quisquis non nasci potuit, nec posse renasci.
C Primo quam nati sunt Hiere. Io. sanctificati, Hier.1.a Luc.1.b
Dic patrias sanctas bene baptizare reprobaris.
Si prorsus ludendo datur, tunc annihilatur.
Si tamen intendat dare ludens, non reprobatur.
Si baptizatur adolescens, ipse loquatur.
Infans vel mutus patrini voce ligatur.
Hinc exorcismi fiunt, post hos catechismi.
Hinc baptizatur infans, cum fonte lauatur.

DISTINCT. VII.

De Confirmatione.

Nunc de Sacramento Confirmationis, &c.

D

PRæsul confirmat, dum frontem chrismate firmat,
Quo confirmatur, vt Christum confiteatur.
A maiore datur, & gratia corroboratur.
Baptismo maius, dicta ratione probatur.
Ieiune detur: si edatur: non iteretur.

DISTINCT. VIII.

De Sacramento Altaris, & Eucharistiæ.

Post Sacramentum Baptismi, &c.

BAptismus mundat, æstus reprimens vitiorum.
Eucharitom solidans, reficit pia corda bonorum.
E Eucharitom bona gratia fit, quam virgo Maria
Concepit, peperit, portauit, lacte cibauit.
Manna figurauit, & Melchisedech reseruauit. Exod.16.
Agnus promebat, mare cum Baptista tegebat. Gen.14.
Post agnum typicum, datur agnus non maculatus. Exod.12.
Nam passo Christo, prior est agnus tumulatus,
Christum sumetis, ieiuni, vosque paretis.
Formam signetis propriam, qua conficietis.
Christus contenta res est, ac significata.
Tantum signata, sed non contenta, fideles.
Signa sunt species, rem tamen dico fideles.
Vt corpus verum est Christi, res est specierum.
Ecclesiæ dignum sic credas hæc duo signum.

DISTINCT. IX.

De duobus modis manducandi.

Et sicut duæ sunt res illius Sacramenti, &c,

SVmere crede malos corpus Christi pretiosum.
Hisque salutiferum non est, sed perniciosum,
Digne sumentes sunt fructum percipientes,
Spiritualiter hi, sacramentaliter illi.
Est Sacramentalis modus vnus, spiritualis
Est melior, sine quo præsumens sumere pecco,

DISTINCT. X.

De hæresi aliorum, qui dicunt corpus Christi non esse in altari, nisi in signo.

Sunt item alij præcedentium insaniam, &c.

A Cœlis corpus Christi, nunquam separatur,
In terris quanquam sit. Nam Deus hoc operatur,
Quod simul, hic & ibi, IESVS integer inueniatur,
Panis mutatur in eum, non hic variatur,
Et quod sit totum, specie sub vtraque sciatur.

DISTINCT. XI.

De modo conuersionis.

Si autem quæratur, qualis sit illa conuersio, &c.

TOtus, & in totum transit, species remouere.
Debes, & Christum sub eisdem crede latere.
Panis mutatur in eum, non adnihilatur.
Sumitur occulte Christus, ne sit tibi stulte
Horror, seu risus, sitque lucrosa fides.
Ne reprehendaris, horrescas, sed merearis;
Credens Ipse IESVM, sub velo sumis in esum
Vino dic animam, sed corpus pane vocari.
Hac duplici specie dic nobis significari,
Totam naturam nostram Christo reparari.
Quam vere sumpsit sibi, nec debet dubitari.
Vino iungatur aqua, qua plebs significatur.
Si non addatur, constat quod conficiatur,
Sed qui sacrificat, hinc dire corripiatur.
Panis triticeus & vinum sacrificantur.
Omnia nullantur, hæ si species variantur,
Panem triticeum, cum vino sacrificabis.
Frustra libabis, species has si variabis.

DISTINCT. XII.

Vbi illa accidentia fundentur.

Si autem quæritur, de accidentibus, &c.

DIc species vere, sine subiecto manere,
Ipsæ franguntur, tricantur, & aspiciuntur.
Christus velatur in eis, vt homo mereatur,
Ambulat in terris Christus, surgit tumulatur.
Hostia partita, docet hoc si discutiatur,
Pugnant, purgantur, alij iam glorificantur,
Et per tres partes diuisa significantur.
Vt te mundabis frater, sic participabis.

DISTINCT. XIII.

Si hæretici, vel excommunicati hoc Sacramentum conficiant.

Solet etiam quæri, vtrum praui sacerdotes, &c.

SI bene seruetur intentio, forma, potestas,
Conficit hæreticus, præcisus non remouetur.
Si quis conatur peruersum dogma tueri,
Et quod ab Ecclesia nouit prorsus prohiberi,
Hic hæresis fautor debet de iure caueri,
Dicitur hinc hæresis doctrina falsa poësis.

A

DISTINCT. XIV.

De Pœnitentia.

Post hac de Pœnitentia agendum est, &c.

POst lapsum primam tabulam Baptisma vocamus,
Cum cadimus reliquam capimus, si pœniteamus.
Pœna resumetur, Baptismus non iteretur,
Pœna Sacramentum, necnon virtus referatur.
Porro Baptismus, virtus non esse probatur.
Crimina deflere, post committenda cauere,
Signabit vere deplangere, pœque nitere,
Verum qui flebit, sed post peccare placebit,
Dissimulat vere, vel nescit pœque nitere,
B Vt te peccante rursus reus es velut ante,
Sicut deflebis, bona perdita rursus habebis.
Hæc bona sunt vere, quæ primo viua fuere.
Quorundam more solemnis non iteratur.
In multis tamen Ecclesiis hoc adnihilatur.
Quandocumque dolet peccator suscipiatur.
Vt patet in Dauid, semper Dominus miseratur.

DISTINCT. XV.

Quod pluribus irretitus peccatis, non potest de vno pœnitere vere, nisi & de omnibus pœniteat.

Et sicut supradictis auctoritatibus, &c.

VNum deleri nequit, ac aliud retineri.
C Mortis peccatum teneas sic esse probatum.
Vtque flagelleris, purgeris, siue proberis,
Aut conserueris; pœnam Domini patieris.
Nec non pœna datur, qua Christus glorificatur.
Consule castiga solare, fer, ora, remitte,
Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Interius mundet eleemosyna spiritualis.
Ad vitam, sine qua, tibi nil prodest manualis.
Bis non punitur, qui pœna sufficienti,
Hic in præsenti bene correctus reperitur.
Quæ bona mortua sunt ad vitam nil tibi prosunt.
Nil ex condigno, sed congruitate meretur,
Si quis seclusus, ab amoris laude probetur.

DISTINCT. XVI.

De tribus, quæ in pœnitentia consideranda sunt.

D *In perfectione autem Pœnitentiæ tria sunt, &c.*

CRrimen deletur, si cor, manus, os comitetur.
Istis peccamus, ipsisque sacrificamus.
Hunc de peccatis perfecte credo dolere,
Qui fructus dignos faciens, vult sponte carere.
Officiis, quæ vix sine culpa quit retinere.
Pœna reor sancte post baptismum fit & ante,
Crebra medela datur, per quam veniale lauatur.

DISTINCT. XVII. & XVIII.

Tria proponuntur quærenda. primum an sine confessione dimittatur peccatum.

Hic oritur quæstio multiplex, &c.

CLaues carnales non sunt, sed spirituales.
Prima potestatis tenet arcem nobilitatis.
E Officium reliquæ discernendum tribuatis.
His non vtetur, quisquis præcisus habetur.
Incurrens hæresim damnatam connumeretur,
Nec non astrictus anathemate consocietur.
Absoluit Summus culpam, pœnam remouendo.
Presbyter absoluit, hoc Ecclesiæ referendo.
Nec non absoluit, de pœna quid minuendo,
Si disponatur is, qui sibi confiteatur.
Si quis stringatur, anathemate nempe ligatur.
Quisquis labitur in peccatum tenebratur.
Luceque priuatur, cum gratia grata trahatur,

DISTINCT. XIX.

Quando hæ claues dantur, & quibus.

Postquam ostensum est, quæ sunt claues, &c.

CVm sacer ordo datur, hunc clauis concomitatur.
Prauos presbyteros claues tibi constet habere.
Recto iudicio multos decerno carere,
Clauibus vtetur digne, qui iusta sequetur
Petri, viuentes sancte, legemque tenentes,
In quibus est Christus plene benedicere tales
Presbyteri possunt, quoniam sunt spirituales.
Prauus spe lucri prauos homines benedicit.
Malac. 2. a Hinc Propheta refert, quod eis Dominus maledicit.

DISTINCT. XX.

De his, qui in fine pœnitent.

Sciendum est etiam, quod tempus pæniten. &c.

HVic indulgebit, fons immensus pietatis.
Qui de peccatis saltem moriendo dolebit.
Quæ non perfecte viuens peccata lauabit,
Ignis purgabit, & sic ad regna volabit.
Si lamenteris faciens velut ipse mereris,
De te vindictam, post mortem nil patieris.
Pœnam vt iuris non imponens morituris,
Præsulis assensu, viduam dic posse sacrare.
Tantum presbyterum, sic quosdam conciliare.
Si subito iustus inconfessus moriatur.
Secure talis oblatio suscipiatur.
Quisquis in articulo veniam non despiciatur.

DISTINCT. XXI.

De peccatis, quæ post hanc vitam dimittuntur.

Solet etiam quæri, vtrum post hanc vitam, &c.

COnstat, post mortem venialia sæpe remitti,
Et sic admitti, promissam visere sortem;
In stipula, ligno, fœno, venialia signo.
Pro grauibus culpis, confessio sit specialis.
Oblitas, culpasque leues delet generalis,
Crimina vel saltem semel vni confitearis.
Te sic accuses, ne mendax inueniaris.
Deponi debet, vt iuris regula præbet,
Quisquis non celat, immo confessa reuelat.
Pastor vitetur proprius si prorsus habetur.
Inscius, aut hæresis sectam sentire probetur,
Nec non vitatur, anathemate quando ligatur.
Non alia debet vitari, ius ita præbet.

DISTINCT. XXII.

Si peccata dimissa redeant.

Cumque multis auctorit atibus supra sit, &c.

QVæ iam deleta primo peccata fuerunt.
Non iterum redeunt, hoc plures non tenuerunt.
In culpam rediens, ingratus quippe probatur,
Hinc reus, vt primo dicta ratione putatur,
Vt dolor exterior, pro signo prorsus habetur,
Sic dolor interior pro signo neque tenetur.
Tantum res, horum dimissio fit vitiorum.

DISTINCT. XXIII.

De Sacramento vnctionis extremæ.

Præter præmissa, est etiam aliud Sacramentum, &c.

ÆGer inungatur oleo, quod significatur,
Pontificis dextra, tamen vnctio sic triplicatur,
In baptismalem, finalem, pontificalem,
Vnctio mundabit animam, morbum remouebit.
Si summus Physicus hoc necesse videbit,
Intus res, signum foris vnctio quit replicari,
Quam si contemnas in damnum dic reputari.
Et Sacramenta quædam potuerunt iterari.
Qui post vxorem primam sibi posteriorem,
Ducit, non debet benedici, ius ita præbet.

A

DISTINCT. XXIV.

De Ordinibus ecclesiasticis, quot sint.

Nunc ad considerationem, sacra ordina. &c.

SEptem sacrorum, species sunt officiorum,
Hi gradibus septem digne Domino famulantur,
Qui septem donis septempliciter decorantur.
Clericus à clero, sortitus sorte vocatur.
Atque coronatur, quia regere se teneatur.
Ac alios veluti rex, regere regna probatur.
Ostia seruabit primus de iure minister.
Eiiciensque malos, dignis templum reserabit.
Hæc Dominus fecit, cum vendentes & ementes Ioan. 2. a
De templo iecit, templum minime reuerentes.
B Lectores legere debent, populumque monere,
Doctor doctorum, legit turbæ seniorum.
Inuisos hostes, bonus Exorcista fugabit,
Quos adiurabit, sic obsessos releuabit.
Ferre sed Acolyti debent candelabra niti.
Leuitis Subleuitæ seruire parentur.
Sistere presbyteris Leuitæ, sicque iubentur.
In sacris dantis ipsosque iuuare tenentur.
Leuitæ debent Euangelium recitare.
Presbyteri soli, debent oblata sacrare.
Dicta mysteria dudum sunt significata,
Per Iesum Christum, sunt nobis corroborata.
Inde per Ecclesiam distincte sunt celebrata.
Est ordo, quædam promotio magna bonorum.
Sed tantum sacri tres sunt nihilominus horum.
C Officij nomen dignum sit Pontificatus,
Ordo Pontificum signet ut quadruplicatus.
Cantor dicatur in cantu, qui moderatur
Voce: Sed Missa sonat ad Deum quasi missa.

DISTINCT. XXV.

De ordinatis ab hæreticis.

Solet etiam quæri, si hæretici ab Ecclesia, &c.

QVi deprauantur hæresi, vel ab Ecclesia resecatur,
Possunt sacra dare, sacros necnon celebrare.
Verum lucrose non dant, sed periciose.
Cumque semel dentur, nequaquam post iterentur,
Multi vendentes cum Simone sunt & ementes,
Sacramentales res vere spirituales.
D Talis ab officio suscepto iure ligatur,
Quisquis in ordinibus cum Simone simoniatur.
Si dispensatur cum tali tunc reuocatur,
Ætatem licitam, qua quisquis promoueatur,
Canon declarat, nisi vita magis mereatur.

DISTINCT. XXVI.

De Sacramento coniugij, cuius institutio, & causa ostenditur.

Cum alia Sacramenta post peccatum, &c.

INstituit prius, vt, decuit pius ille creator,
Coniugium, sed in officium: nunc est mediator,
Tunc præceptiue, connubia sacra dabantur,
E Ast indultiue, nunc à nobis celebrantur.
Nunc indulgetur, vt fœda libido ligetur.
Nunc indulgentur, conceduntur, tolerantur,
Quod bona sint Christi pia dogmata testificantur,
Ecclesiæ Christi coniunctus significatur.
Sacro coniugio, res hinc sacrata vocatur,
Id figuratur plene, si plene sequatur.
Vnio carnalis, nec non & spiritualis.
Vxorem Ioseph, Mariam crede fuisse,
Non tamen hanc carnis consensum dic habuisse.

DISTINCT. XXVII.

Quæ sunt consideranda in coniugio.

Post hæc aduertendum est, quid sit coniugium,&c.

QVique semel per coniugium legale ligantur,
Non nisi per casus certos licite separantur:
Si claustrum petere,consenserit alter eorum,
Non poterit,nisi conueniat,consensus vtrorum.
Coniugium faciens; est acceptatio præsens,
Si sit verborum consensus,vt est animorum.
Quanquam post actum,nunquam veniatur ad actum;
Sponsus dicetur,tantum spondendi futurus,
Si nunc spondetur,sponsus coniuxque vocetur.
Qui cuiquam de præsenti, per verba ligatur,
Et hinc cum reliqua, si contrahat annihilatur.
Inter eos quamvis, carnalia culpa sequatur,
Primum coniugium sic semper fortificatur.

DISTINCTIO XXVIII.

Si consensus de futuro cum iuramento faciat coniugium.

Hic quæri debet, vtrum consensus de futuro,&c.

QVanquam iurando firmant ius verba futuri,
Post resilire potes,sed peccas hoc violando.
Contrahe clam,vere contractum crede manere.
Sed nequit Ecclesia, si discedat prohibere.
Cum desint testes, quibus hoc possit cohibere.
Consensus coniugalis,contracta valere
Cogit coniugia, carnalis non ita vere.

DISTINCT. XXIX.

Quod non est consensus legitimus, vbi est coactio.

Oportet autem consensum coniugalem liberum,&c.

SI quis cogatur nec consensus tribuatur;
Coniugium tale frustratur, & annihilatur.
Sed post conuiuat, tunc consentire probatur.

DISTINCT. XXX.

De errore, qui euacuat consensum.

Nec solum coactio impedit,vel excludit,&c.

ERror fortunæ,velut error, quaque litatis.
Coniugium nunquam dirimunt,sic esse sciatis.
Virgo Ioseph vere nupsit:sed vterque manere,
Virgo censebat, vt sacrum Pneuma monebat
Cura gignendæ prolis, necnon fugiendæ
Luxuriæ, licite sunt vxores adhibendæ.
Causæ,non æque species sunt,diuitiæque.
Ioseph virgo datur,vt eo virgo foueatur,
Et ne suspecta,virgo clemens habeatur.
Mysteriumque sacrum quasi signatum teneatur.

DISTINCT. XXXI.

De tribus bonis coniugij.

Post hoc de bonis coniugij, quæ sint, &c.

Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3. PRoles atque fides,sacramentumque notentur,
Quæ tria coniugij bona sunt, duo sæpe mouentur.
Postremo latum semper manet inuiolatum.
Etsi qui steriles sese reddunt studiose,
Non hoc coniugium propriè voco,sed vitiose.
Ex quo formatur fœtus,necnon animatur.
Quo procreatur sibi mors,homicida vocatur.
Si non ardore coëas, sed prolis amore,
Debita seu dederis, non peccas immo mereris.
Est tamen in coitu mala delectatio vere,
Idque malo culpæ,non pœnæ credo carere.

DISTINCT. XXXII.

De solutione carnalis debiti.

Sciendum etiam est, quia cum nominibus,&c.

VIr mulierque pares sunt iuris redditione.
In cunctis aliis est vir caput ex ratione.
A Si contradicat in voto vir mulieri.
Siue viro mulier pro nullo debet haberi.
Ad ius reddendum dicas vtrumque teneri.
Concedente viro,si coniux polliceatur,
Hinc habitum mutet, votum nunquam reuocatur,
Si vir concedat vxori posse vouere,
Ac habitum mutet,post non poterit prohibere.
Menstrua quando fluunt reddi tibi iura, scienter
Si petis,offendis; porro ius redde dolenter.
Præcipuis festis offendas iura petendo.
Sed non reddendo,si reddis mente dolendo.
In festis petere ius nulli credo licere ,
Hos ius disiungit, quos Septuagesima iungit.

B DISTINCT. XXXIII.

De diuersis legibus coniugij.

Quæritur hic de antiquis patribus,&c.

PLures vxores patres habuere priores.
Nec delinquebant, causa prolis faciebant,
Sunt idcirco pares, Abraham vir , virgo Ioannes,
Integritas mentis carnis præit integritatem,
Coniugium patrum,præcellit virginitatem,
Si distinguantur leges,quibus hæc variantur.
Non Loth, sed natæ mortem sibi sunt operatæ. Gen. 19. d

DISTINCT. XXXIV.

C De personis legitimis.

Nunc superest attendere,&c.

VOtum, ius,crimen, cum cultus disparitate.
Error,conditio, triplici cum proximitate.
Ordo,ligamentum, coëundi præpedimentum.
Hæc socianda negant connubia,iuncta religant.
Actu non habitu,si quenquam concomitatur,
Nubentem furia:contractus hic annihilatur.
Coniugium macula membrorum non separatur.
Vxoris propriæ soror à te si violatur,
Hæc non priuatur proprio quin iure fruatur.
Quærere non poteris, sed reddere iura teneris.
Nubere non poteris, vxor quit,si morieris.

D DISTINCT. XXXV.

Eodem iure vtitur vir, & mulier.

Hoc etiam notandum,quod Dominus, &c.

SI vir mœchatur coniuxque virum comitatur.
Peccant lege pari , nequeunt ideo separari.
Qui non mœchatur, si vult licite segregatur;
Sed redeat, vel contineat quisquis separatur.
Quæ non à scelere cessat,noli retinere.
A non mœchante mœchus poterit reuocari,
Possunt,quando volunt sic disiuncti vocitari.
Pontificis nutu diuortia dic celebrari.
Seu viuente viro se mœcho mœcha vouebit.
Siue viri proprij mortem pro posse mouebit,
Nubere nequaquam mœcho prædicta valebit.
Hanc legem pariter cum mœcha mœchus habebit.

DISTINCT. XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat vir separari ab vxore, & è conuerso.

Nunc de conditione, videamus, &c.

SI seruæ nubas deceptus conditione ,
Et resilire velis, poteris iuris ratione,
Vnius seruæ si seruus nubit alius.
Coniugium cum seruitio perstabit vtrius,
Cum sit coniugium seruorum sæpe duorum,
Coniugium stabit cum seruitio Dominorum.

Qui se seruificat, vt coniugium dirimatur,
Nec facit vxorem seruam, nec ab hac separatur.
Certum tempus habent sponsalia, coniugiumque.
Quod nisi seruetur, reuocari posset vtrumque.

DISTINCT. XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

Sunt igitur quidam ordines, in quibus, &c.

IMpedit ordo sacer connubia iuncta retractat,
Non aliam ducet vxorem: qui sibi mactat.

DISTINCT. XXXVIII.

De voto.

Nunc de voto inspiciamus. &c.

COniugium voto priuato præpeditur.
Sed per solemne iam contractum dirimetur.
Si mulier nubit, redit, & vir qui perhibetur.

DISTINCT. XXXIX.

De dispari cultu.

Post hæc de dispari cultu, videndum est, &c.

DIsparium cultu nunc coniugium dirimetur.
A blasphemante, non blasphemans separetur.
Alterius fidei licite quicunque ligantur,
Legitime tales tunc contraxisse probantur,
Conuerso reliquo simul hi, potuere morari:
Quando ruina patet, conuersus quid separari.

DISTINCT. XL.

De cogitatione, & prius de carnali.

Nunc superest de cognatione aliquid, &c.

SI distinguatur cognatio, sic geminatur,
Quædam carnalis est, altera spiritualis,
Nubere non poteris consanguineæ mulieri.
Ante gradum quartum constet tibi sic prohiberi,
Ante gradum quartum consanguineæ sociari,
Non licet, affinis hac debet lege ligari.

DISTINCT. XLI.

De affinitatis gradibus.

Nunc de affinitate videndum est, &c.

AFfines fiunt carnali proximitate,
Adnumeresq; gradus velut in consanguinitate.
Si præit impediet, & coniugium malefiet.
Fornicor est propriæ meretricis, vel viduarum,
Stuprum virginis, incestus consanguinearum,
Sed fit adulterium nuptarum pestiferarum,

DISTINCT. XLII.

De spirituali cognatione.

De parentalium graduum famosa quæstione, &c.

QVisquis de fonte natum leuat, vt separetur,
Pœna plectetur, nec coniugium dirimetur.
Ducere commatrem, vel natas spirituales.
Nemo potest: si fit, debes disiungere tales.
Nati carnales non ducent spirituales,
Vir nequit vxoris commatri consociari.
Non à coniugibus debet quis fonte leuari.
Coniugium sæpe licite poterit celebrari,
Et sacra coniugia licite possunt iterari.

A

DISTINCT. XLIII.

De resurrectione, & iudicij conditione.

Postremo de conditione resurrectionis, &c.

VOce iubente Dei surgent, qui tunc morientur,
Et iam defuncti: cunctorum facta scientur.
Quod de nocte Iesus sit venturus, perhibetur.
Aut inseparatum tempus sub nocte notetur.
Vel subitum tempus per noctem significetur.

DISTINCT. XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

Solent autem nonnulli, &c.

B

ÆTatem Christi iuuenilem suscipiemus,
Quando resurgemus; sed staturam variemus,
Nil de materia carnis cuiusque peribit,
Nam de pulueribus dispersis tota redibit.
Nil deforme bonis inerit, sed perficietur.
Quod deforme fuit, hoc prauis non tribuetur.
Corporeis flammis, semper reus afficietur;
Nec consumetur, & dæmon in his patietur:
Sentiet has anima, quod eis sine fine, remetur.
Sicut abortiua, quæ primo viua fuêre,
Surgent complete, sic, de monstris puto vere.

DISTINCT. XLV.

De diuersis animarum receptaculis post mortem.

C

Præterea sciendum, quod omnes animæ, &c.

GLoria, seu pœna, duplex locus est animarum,
Sumptis corporibus, augetur pœna malorum:
Illis proficiunt suffragia, qui meruerunt,
His quoque plus prosunt, qui plus meritis viguerunt.
Sic communia sint specialia plus valuerunt,
Illis pro quibus hic suffragia facta fuerunt.
Orant pro nobis sancti, bona nostra volendo,
Atque preces nostras, summo Domino referendo.

DISTINCT. XLVI.

Si valde malis aliqua detur mitigatio pœnæ.

D

Sed quæritur hic, de valde malis, vtrum, &c.

NVlli damnato, saluando Deus miseretur.
Est miserans, quoniam nō punit, vt ipse meretur.
Est iudex iustus Deus, est miserans miseretur.
Actus, sed non res, in eo diuersificatur,
Ipsum iustitia, nec non pietas comitatur.

DISTINCT. XLVII.

De sententia iudicij.

Solet etiam quæri, qualiter dabitur, &c.

VTrum iudicij sententia, voce feratur,
Aut ipsam dictet sibi conscia mens, dubitatur.
Sed quod vocalis erit, à multis reputatur.

E

Iudex Christus erit, per quem decreta feruntur.
Assistent Christo, qui Christi iussa sequentur,
Cuncta relinquentes, vt Christum testificentur.
Ordine quadruplici, cuncti tunc instituentur,
Duplex sanctorum, duplex erit & reproborum.
Angelicus chorus trahit ad pœnam sceleratos,
Colliget electos ducens ad summa beatos.
Ignis præcedens, electos purificabit:
Et post iudicium mundi faciem renouabit,
Demum damnatos, diuina lege cremabit.
Tunc prælatus erit, Deus vnus euacuabit
Prælatos alios, cum sanctos glorificabit:

DISTINCT. XLVIII.

De forma iudicis.

Solet etiam quæri, in qua forma Christus, &c.

CHristus homo cunctis parebit glorificatus.
Stigmata respiciet tam iustus, quam sceleratus.
Si quæras, cur Christus homo potius perhibetur.
Iudex? fit ratio, quod ab omnibus inspicietur,
Quod de diuina natura non refertur:
Quod Iesus in Iosaphat, plerisque videtur:
Aëre vel terra si iudicium celebretur:
Et quod portetur ibi crux tunc conspicietur:
Sed quod in aëre sit magis ex ratione tenetur.
Sol, stellæ, luna tunc eclipsim patientur.
Sed post iudicium maiore luce fruentur.
Angelici chori, mirantes hoc reuerentur.
Cæli fulgebunt, & motus lege carebunt,
Cuncta quietata persistent, & renouata.
Sed meliorata vita veniente beata.

DISTINCT. XLIX.

De differentia mansionum in cælo, & in inferno.

Post resurrectionem vero, facto vniuerso, &c.

HIerusalem ciues fiunt in fine beati.
Inferni ciues damnati, siue reprobati:
Illi gaudebunt, isti sine fine dolebunt.
In donis, pœnisque gradus distanter habebunt.
Scitur & appetitur à cunctis vita beata.
Esurit hic anima, sed habens hanc fit satiata.
Nam bene vult, & habet quod vult iam glorificata,
Non omnes æque, cognoscent siue fruentur.
Vna tamen merces est, quam mirando ruentur.
Ast extensiue gaudentes æquiparantur.
Sic cum corporibus, animæ plus glorificantur:
Corpus carnale surget tunc spirituale.

DISTINCT. L.

Si mali inferno peccabunt.

Hic oritur quæstio, ex præmissis ducens, &c.

NIl in damnatis, peruersum velle meretur,
Nam meriti tempus nunc est, sed tunc remouetur
Per tenebras illa priuatio plena notetur
Æternę lucis, quam perpetuo patientur.
Noscere damnati poterunt, hic quid si agatur,
Coniecturando, vel si sibi significatur.
Nec non dilectis damnatus compatietur.
Exemplum præsens in diuite suscipietur: Luc. 16.
Ne sanctos videant, post iudicium remouetur,
Semper erunt sancti damnatos inspicientes,
Ex hoc gaudentes, nisi ipsi compatientes.

PLasmator rerum, lumen de lumine verum.
Da veniam scelerum, cernam speciem specierum.
Laus sanctorum, flos florum, spes miserorum.
O lux cæcorum, dux morum, stella polorum.
Tu pia, tu venia, via gloria, virgo Maria,
Voto sincero te desidero, volo, quæro.
O contemplator crucis, & pacis reparator,
Legis zelator, & paupertatis amator,
Sic dilexisti feruenter vulnera Christi,
Stigmatibus Christi signari, quod meruisti,
Hinc rogo me signa Francisce per hæc tua signa.
Amen.

Libri Quarti Sententiarum Finis.

A

S. BONAVENTVRÆ,

Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

De quatuor Virtutibus Cardinalibus.

Plotinum inter Philosophiæ professores cum Platone principem lib. 2. de virtutibus Enn. 1. & Macrobium lib. 1. in Somn. Scip. c. 8. secutus Auctor de quatuor virtutibus Cardinalibus in hoc opusculo sermonem scribit, rationemque exponit, quare vocentur Cardinales: ac præterea virtutem earundem B *officia docet gradus etiam, & status diuersos, quorum causa appellationes diuersas sortiuntur. Nam hæ quatuor virtutes politicæ, purgatoriæ, purgati animi, & exemplares dicuntur, immo singulæ his quatuor nominibus possunt nuncupari. Bona quoque pars huius opusculi desumitur ex tractatu de virtutibus Cardinalibus olim Senecæ ascripto: postea vero Martino episcopo Dumiensi germano suo auctori, ope MS. codicum, restituto. Qui quidem auctor teste Trithemio claruit sub Theudemiro rege Sueuorum, Imperium Constantinopolitanum gubernante Iustiniano Augusto anno* C *Domini 540. Hæc autem materia sæpius, à S. Bonauentura tractatur, vt videre est apud eundem lib. 3. sent. d. 33. & in Hexam. ser. 5. & 6. tom. 1. & in Breuiloq. p. 5 c. 4. & in Centiloq. p. 3. sect. 36. & 41. cum sequentibus, supra hoc eodem tomo.*

DE quatuor virtutibus Cardinalibus, sunt virtutes politicæ, id est, sciētię de gubernatione ciuitatum, purgatoriæ, purgati animi, & exemplares. Seneca: Quatuor virtutum species multorum sapientum sentētiis diffinitæ sunt, quibus animus humanus comptus, ad honestatem vitæ possit accedere: quarum prima est prudentia, secunda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulæ igitur honestum, & be- D ne morigeratum faciunt virum. Gregorius: solidum nostræ mentis ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinēt. In his igitur quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vnde quatuor paradisi fluminibus terra irrigatur: quia dum his quatuor virtutibus cor confunditur, ab omni desideriorum æstu temperatur. Cardinales appellantur, quia sicut ostium vertitur in cardine & regitur, ita his regitur, & vertitur vita hominis. Per virtutes namque Cardinales rectificatur anima in suis virtutibus. Nam prudentia rectificat vim rationalem: fortitudo siue magnanimitas irascibilem: temperantia siue continentia concupiscibilem: iustitia vero rectificat omnes vires. Ipsa enim iustitia apprehendit omnes virtutes ad proximum, vt est liberalitas & ordinantes ad seipsum, sicut est pœniten- E tia; & innocentia: & ordinantes ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia. Et ideo iustitia dicitur retinens omnes virtutes, quia non tantum est specialis, sed generalis virtus, comprehendens totius animi rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis.

Sene. tract. de quat. vir. Card.

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. nō longe à prin.

Cardinales virtures cur dictæ.

Iustitia non tantum specialis, sed generalis virtus.

Nota, per virtutes Cardinales homo in omnibus operibus instruitur, & cōtra vitia armatur. Primum fit dupliciter, quo ad se per prudentiam, quo ad proximum per iustitiam. Secundum etiam dupliciter, in prosperis per temperantiam, in aduersis per fortitudinem armatur. Augustinus: Prudentia est in præcauendis insidiis, Iustitia in subueniendis miseris, Fortitudo in perferendis molestiis, Temperantia in coercendis delectationibus

Aug. lib. 14. de Trin. c. 9. tom. 3.

tionibus prauis. Politicæ dicuntur, provt sunt in recto regimine rationis. Purgatoriæ provt sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora, & partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando deuictis vitiis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus moribus prauis primis. Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina consistunt. Nam ideæ in Deo sunt, & omnium rerum exemplar est.

De prudentia. *Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. cap. 8.*

Nota, quod quælibet virtus Cardinalis potest coaptari singulis virtutibus iam præmissis. Nam prudentia provt est virtus politica, vt ait Macrobius, est ad rationis normam quæ cogitat, & quæ agit, vniuersa dirigere, nihil præter rectum facere vel velle. Secundo provt est virtus purgatoria est mundum, & omnia quæ in mundo sunt diuinorum cōtemplatione despicere. Tertio provt est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea, tanquam nihil sit aliud, intueri. Exemplaris autē est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta, & disponit vniuersa, quæ in cœlo sunt, & quæ in terra sunt, &c. Primus gradus facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum hominibus honeste conuersari. Secundus mentem altius erigit: quia cum mundana despicit, æterna, & cœlestia prudenter appetit. Tertius mentem plenius perficit, dum eam in æternis figit, quia sola æterna cælestia bona concupiscit. Quartus, qui in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit & consummat, quia omnis vera prudentia à Domino Deo est. Seneca: Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte viues, si omnia prius æstimes, & perpenses. Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende, & quę possint contingere cuncta ante propone Nil tibi subitum sit, sed ante per otium prospicias. Nam qui prudens est, nunquam dicit, Non putaui id fieri, quia nō dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Si prudentiam amplecteris, vbique idē eris: & provt varietas exigit rerum, ita te accommodes tempori. Sermo tuus non sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parce, vitupera parcius: Nam similiter reprehēsibilis nimia laudatio, sicut immoderata culpatio. Illa siquidē adulatione, ista malignitate suspecta est. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, præsentia ordina, futura præuide, & præterita recordare. Nam qui non de futuro pręmeditatur, in omnia incautus incedit. Propone animo tuo mala futura, & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Non semper sis in actu, sed interdum animo tuo dato requiem. Sed & ipsa requies plena sit scientiæ studiis, & cogitationibus bonis. Nam prudens, nunquam marcet otio: aliquando animum remissum, nunquam dissolutum habet. Non te moueat auctoritas dicentis, nec quis, sed quid dicatur, attēdito: nec quam multis, sed qualibus placeas cogites. Prudētia est bonarum rerum & malarum discretio, vtraque cum fuga mali & electione boni: de qua procedit circumspectio, docilitas, & cautio. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum, qua fugimus auaritiam, & cauemus prodigalitatem. Docilitas est potentia erudiendi, hoc ordine vt prius te, & postea alios instruas. Cautio est prudentia discernendi vitia, virtutum speciē inferentia. Prudētia in sex diuiditur: primo in cognitionem præsentium, vnde in Prouerbio dicitur: Pręcedant palpebræ tuæ gressus tuos, id est consilia tua facta tua præueniant. Secundo, in memoriam præteritorū, vnde dicit Ezechias, Recogitabo tibi omnes annos meos, &c. Tertio in prouidentiam futurorum, vnde Boëtius: Non sufficit intueri quod situm est ante oculos: prudētia rerum exitus metitur. Quarto in circumspectionem cōtrariorū, vt in Prouerbio dicitur: Est via, quæ videtur homini recta, nouissima autem illius ducunt ad mortē. Quinto in cohibitionem peccatorum, vnde dicit Paulus: Castigo corpus meum & in seruitutē redigo. Sexto in exercitationem virtutum, ait enim Ecclesiastes: Quodcumq; potest manus tua facere, instanter operare.

Sene. tract. de quat. virt. Card.

Prudentia quid.

Prudentiæ diuisio. *Prou. 4. d*

Isa. 38 c *Boët. de consol. philosoph. lib. 2. pr. 1.*

Prou. 14. b

1. Cor. 9 d *Ecclesi. 9. c*

De temperantia.

Secunda virtus Cardinalis est temperantia, quæ provt est virtus politica, est nihil appetere pœnitēdum, in nullo legē moderationis excedere, & sub iugo rationis cupiditatem domare. Secundo provt est purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Tertio provt virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Quarto provt exemplaris, quæ in Deo est, sic est, quod in se perpetua intentione conuersa est. Primus gradus ab excessu, & defectu custodit: quia ei medium virtutis omni tempore ostendit. Secundus mentem ad æterna perfecte dirigit: quia superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius mentem in æternis figit: quia concupiscentiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perducit, & perficit: quia omni creaturæ numerum, pondus, & mensurā tribuit. Seneca: Si continentiam diligis, circumcide superflua, & in arctum desideria constringe. Considera tecum quantum natura deposcat, non quantum cupiditas spectat. Palatum tuum fames excitet, non sapores: nec ad voluptatem, sed ad cibum accedas: nec præsentibus deliciis inhærebis, nec desiderabis absentes. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidant: nec quidquam aliud magis verebeẗis, quā teipsum. Omnia præter turpitudinem tolerabilius crede. A verbis quoque turpibus te abstine: quia licentia eorum impudentiam nutrit. Si continens es, opus est continue affectiones adulationum repellere, quarum sermones animum quadam voluptate resoluunt. Si continens es, & animi & corporis motus obserua, ne indecori sint: nec ideo contemnes, quia latent, nam nihil differt si nemo videat, cum ipse videas. Cūctis esto benignus, nulli blandus, & paucis familiaris, omnibus æquus: bonæ famæ, neque tuæ seminator, neque inuidus alienæ. Ad iram tardus: ad misericordiam pronus. In aduersis firmus: in prosperis cautus, & humilis. Virtutum occultator sicut alij vitiorum: rari sermonis, sed loquentium patiens. Quæ nosti sine arrogantia, postulanti imparties: quæ nescis sine occultatione ignorantiæ, tibi postula humiliter impartiri. Notandum quod temperantia est virtus cum potentia resistendi illecebris, in nobis impetus facientibus: ex qua procedit continentia, quę est virtus ab illecebris, castitas, sobrietas, parcitas, qua retinemus retinenda, largitas, moderantia, honestas, abstinentia, verecundia, modestia, omnium rerum moderatio.

Sene. tract. de quat. vir. Car.

De fortitudine.

Tertia Cardinalis virtus est fortitudo politica, quæ est animum supra periculi metum erigere, nihilque nisi turpia timere. Secundo purgatoria, est animo non terreri contra quæque aduersa. Tertio purgati animi, est passiones non solum vincere corporis, sed animo penitus ignorare. Exemplaris quæ in Deo est, quod semper idem est, nec vnquam mutatur. Ex his potest patere, quod primus gradus hominem facit omnem metum pro vtilitate reipublicæ postponere, & nihil nisi turpia formidare. Secundus magis confortat, vt nulla pœna carnalis eum terreat, quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius mentem in æternis figit, cum contraria viderit repugnare animo, & confidenter contemnit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & cōsummat. Ipse attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Seneca: Magnanimitas, quę & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, viues cū magna fiducia, liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est, finem huius vitæ intrepidum expectare. Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliā fieri. De inimico dices: Non mihi nocuit, sed nocendi animū habuit: & cum ipsum in potestate tua videris, vindictā putabis vindicare potuisse, & non fecisse. Scito enim magnum, & honestum vindictæ esse genus, ignoscere. Eris magnanimus, si pericula non appetas vt temerarius, nec formides, vt timidus. Nam timidū nil facit animum, nisi reprehēsibilis vitæ conscientia Fortitudo est immobilis inter aduersa animi laborum, & periculorū susceptio, quæ nec aduersitatis incursu frangitur, nec

Sap. 8. a

Sene. tract. de quat. vir. Card.

Magnum, & honestum vindictæ genus.

Fortitudo quid.

prosperitatis

prosperitatis blandimento eleuatur. De qua oritur magnanimitas, fiducia, securitas, patientia, perseuerantia, longanimitas, humilitas, mansuetudo, &c.

Quarta virtus Cardinalis est Iustitia politica, quæ est mundum despicere, & seruare vnicuique quod suum est, scilicet sibiipsi, & proximo, & Deo. Secundo purgatoria, est ad veram viam proximi consentire, & vniuscuiusque virtutes in suo vigore seruare. Tertio, purgati animi, est cum diuina mente perpetuo fœdere sociari. Exemplaris Iustitia, quæ in Deo est, perenni lege à sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Primus gradus ab omni iniquitate custodit, & cum omnibus hominibus conuersari facit. Secundus mentem ad æterna trahit, quia iusto ordini rationis perfecte consentit. Tertius, mentem in æternis figit, quia illam cum Deo æterno perpetuo fœdere sociat. Quartus prędictos gradus inchoat, deducit, & perficit, quia omnem creaturam sua perpetua & inflexibili lege iuste regit. Ex his patet, quo modo per virtutes Cardinales, vt sunt politicæ, homo ordinatur in operationibus suis, quo ad proximum suum: per virtutes, quæ sunt purgatoriæ, ordinatur ad seipsum: per virtutes purgati animi ad Deum. Seneca: Iustitia est naturæ, tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta. *Sen. vbi supra.*

Finis Opusculi de quatuor virtutibus Cardinalibus.

CAPITA OPVSCVLI SEQVENTIS.

De septem donis Spiritus sancti in genere.

S. BONAVENTVRÆ,

Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum,

De Septem donis Spiritus sancti.

Conuiuia septem animæ, totidemq; conuiua ferculorum quoque, & ministrorum varietas cum distinctione.

stinctione, & explanatione mirabili donorum, & operationum Spiritus sancti hoc opusculo demonstrantur. Quod in duas partes distributum est: in quarum prima de donis Spiritus in genere, in secunda vero de eisdem in specie agitur. De hac autē materia quamvis ser. 2. & 3. in Hexaëmeron. & lib. 3. Sent. d. 34. necnon supra hoc eodem tomo Breuiloq. p. 5. Et Centiloq. p. 3. sect. 45. & infra opusculo, quod Dieta salutis inscribitur titul. 6. & aliis locis sæpe auctor tractet: hic tamen de Spiritus sancti donis copiosiori manu scribit, & quæ ad hanc rem maxime pertinent ex sacræ scripturæ thesauro depromit. Sanctorum quoque Patrum & aliorum scriptorum doctrinas ad id frequenter inculcat, in quo vt in cæteris eius libris, singularis auctoris pietas cum summa eruditione coniuncta facile cernitur.

CAPVT I.

Quod Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem.

OMNE *datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum.* (Iac. 1. c) Sanctus Iacobus Apostolus à veritate paterni Verbi illuminatus, & à charitate Spiritus sancti inflammatus, in verbis istis describit nobis patrē æternū, vt est fontana, & perfecta cognitio diuinarum personarum in habitudine ad creaturas: quibus communicauit datum optimum in filij datione in natura humana, vt patet in Isaia, qui dicit, Immensum paruulum datum nobis, scil. in incarnatione: cum quo nobis omnia bona pariter venerunt. (Isa. 9. a) (Sap. 7. b) Propter quod Apostolus non dixit simpliciter *datum optimum*, sed, *Omne donum optimum.* Omnia enim per ipsum facta sunt. (Ioan. 1. a) Communicauit eis donum perfectum in Spiritus sancti liberali missione, vt patet in Ioanne. (Ioan. 14. d) In quo omnia dona largiuntur, vt patet apud Paulum. (1. Cor. 12. b) Propter quod Apostolus Iacobus non dixit simpliciter donū perfectum, sed, *Omne donum perfectum.* Hæc enim omnia operatur idem spiritus, vt sic per Verbi incarnati, & dati illuminationem, & Spiritus sancti spirati, & donati inflammationē, reducamur ad luminosi, & amorosi patris veram cognitionem, & feruidam dilectionē, & ex his, ad eius perfectam vnionem. Ista enim vnio est finis largitionis luminum, vt per eam reducamur ad patris deificā simplicitatem, & perfectam vnitatem. Vnde Dionysius in principio Angelicæ Hierarchiæ assumens verbum propositum, dicit sic: (Dionys. de Cæl. Hierar. c. 1. in prin.) Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sed & omnis à patre luminis notæ apparitionis processus in nos bonitatis dono veniens, rursus, vt viuifica virtus, extensiue nos adimplet, & conuertit ad cōgregantis patris vnitatem, & deificam simplicitatē. Et enim ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, vt ait sacer Dionysius. Ista exponens cōmentator Linconiensis, ibidem dicit: (Ibidem.) Sumus enim nos primo, per varios variarum rerum amores distracti, diuisi, & multiplicati, & ex ipsa distractione contracti, corrugati, & multiplicati. Ideo luminum, siue donorum diuinorum apparitio in nos proueniens, velut viuifica virtus ordine conuerso, quo in nos venit, recedendo secum ad suam originem vnde venit, ab huiusmodi contractione, corrugatione, & multiplicatione, nos extendit, dilatat, & maiorat: & auertens nos à multitudine prius amatorum, conuertit nos ad patris congregantis vnitatem, & deificā simplicitatem. Sequitur: Sua simplicitas autem est deifica, quia spiritum ei soli adhærētem, vt Saluator ait, iam vnit sibi, & conformat, & deiformē efficit, & licet non substantialiter, participatione tamē ipsius. Deum facit, secundū quod ait Psalmista: (Psal. 81. b) Ego dixi, Dij estis. Et sic spiritus adhærens Deo puro amore fit magnus, expansus, & simplex, & vnitus, quia à dispersione congregatus. Hæc ille. (Gloss. 2. a) Verbum igitur paternum dicitur datum optimum: In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt abscōditi, secundū Apostolum. Quod Verbū in natura humana nobis datū, noster frater efficitur, quem fratrē sponsa feruēter desiderauit, dicēs: Quis mihi det te fratrē meum, &c. (Cant. 8. a) Spiritus autem sanctus donum perfectū dicitur, quia à patre, & filio, vt donabilis spiratur, vt dicit Aug. (Aug. lib. 15. de Trin. c. 17. 18. & 19. tom. 3.) Qualiter Verbum datum optimum mittit nobis donum perfectum suum, vt ipse testatur, dicens: Ignē veni mittere in terram. (Luc. 12. f) Quod verbum Ambrosius exponens de missione Spiritus sancti, qui est ignis amorosus, illuminans intellectū, & pariter inflammans affectū, dicit: (Amb. com. in Luc. lib. 7. cap. 12. tom. 3.) Venit Dominus ignem mittere in terram, non vtique bonorum consumptorem, sed bonæ voluntatis, auctorem, sc. Spiritum sanctum: qui aurea vasa Dominicæ domus, id est, animæ potentias, capaces diuinitatis meliorat, donis & virtutibus adornādo, & perficiendo: fœnum vero consumit & stipulam, id est, tam magna, quam minora offendicula per ignem charitatis expellendo. Et Bernardus dicit: (Bern. ser. 1. in festo Pente. circa med.) Spiritus sanctus profecto monet memoriā, docet intelligentiā, & mouet voluntatem. *Et in alio sermone:* (Idem ser. 2. in eo festo, prope fin.) Nec minimā paleam peccati intra cordis, quod possidet habitaculum, patitur residere: sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus suauis & dulcis. Hęc ille. (Eccli. 43. a) Qui sol infiniti, & amorosi ardoris, scil. Spiritus sanctus, tripliciter exurit montes, id est, eleuatas mentes, scil. memoriam, intellectum, & voluntatem. In quibus consistit imago Dei, & ideo capaces sunt Dei, vt dicit August. de Trinitate. (Aug. lib. 11 de Trin. c. 11 & lib. 14. cap. 4. tom. 3.) In tantum, vt Pater in memoria audiatur, & Verbū, siue filius in intelligentia videatur: & Spiritus sanctus, in voluntate amplexetur. Dicit enim Richardus: (Richar. lib. 4 de contēplat. c. 15. post med.) Sic Deus auditur per memoriam, videtur per intelligentiam, deosculatur per affectum amplectitur per applausum. Vel si melius placet, inquit Richardus, auditur Deus per reuelationē, videtur per contemplationē, sed deosculatur per deuotionem, & astringitur per dulcedinis suę infusionem, vt infra plenius patebit dono quinto, scil. consilij. Non autem solum sol iste diuinus exurit montes, vt dicitur in Ecclesiastico: (Eccl. 43. a) sed & igneos radios exsufflat, & refulgens radiis suis excæcat oculos. Igneos radios ardentissimæ charitatis exsufflat septem, quando nobis inspirat radios suos septem donorū, qui & illuminant, & inflammant mentes humanas, quia Spiritus sanctus datur in eis: intantum, vt oculos cæcorū illuminent, & oculos videntium obducant, vt patet, quando Apostoli à Spiritu sancto inspirati, septem donis eius ita lucebant, & ardebant, vt pene totum mundū illuminarent & inflammarent signis & doctrinis, & quosdam propter nimiam refulgentiam obcæcarent, non valentes tantum fulgorem vel refulgentiam sustinere. Quare clamabant, dicētes. Isti ebrij sunt, vel musto pleni sunt. (Act. 2. b)

(Dona Spiritus sancti sunt radij ignei.) Ista septem dona, priuilegiata sanctitate, dicuntur radij ignei: quia Spiritus sanctus per ea, quasi ad modū ignis amorosi humiliat alta, per donū timoris: liquefacit dura, per donū pietatis: illuminat obscura, per donum scientiæ: consolidat mollita, per donū fortitudinis: restringit fluida, vel dirigit deuiantia per donum consilij: clarificat metalla, per donū intellectus: ignit frigida per donum sapientiæ. Spiritus sanctus igitur per dona sua nobis donat lumen veræ cognitionis, & feruorem sancti amoris. Quæ duo maxima dona, & bona sunt, quæ nobis hic dantur ad felicitatē æternam prægustandā, & in futura vita feliciter consummandā. De quibus duobus bonis commentator Dionysij Hugo dicit sic: (Hugo de S. Vict. in c ap. 7. cæl. Hierarc. lib. 7. longe post med.) Duo sunt, cognitio & amor: vnum pertinet ad illuminationē, alterum vero ad refectionem. Cognitio veritatis illuminat: amor bonitatis satiat. In his beatitudo constat, cognoscere verum & amare bonū. Duo inquit Hugo prædicta apud nos sunt magna bona, & nō inueniuntur apud nos maiora alia his, neque ad gaudiū neque ad felicitatem nostram magis operantia, quam lumen & dulcedo: Nam si illuminaris, magnum bonū est, sed non plenum. Si satiaris & non illuminaris, magnum bonum est, sed non perfectum. Refectio iucundum

dum facit, quod intus est. Illuminatio iucundum facit, & exhibet quod foris est. Videtur quidē refectio magis necessaria esse, vtrumque tamen ad plenum gaudiū exigitur. Hæc ille. Sed quia hęc duo bona magna, & summe nobis necessaria, scilicet refectio & cognitio à Spiritu sancto in septem donis eius conferuntur, vt dicit Gregorius. Ideo diligenter inuestigandum est nobis, qualiter hæc duo in illis bonis inueniantur, & obtineantur, vt nos per ipsa mentaliter illuminemur ad cognoscendum cælestia, & spiritualiter reficiamur ad perfecte consequendum illa. Dicit namque Gregorius ibidem exponens illud Iob: Ibant filij eius septem, & faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo: Dies, inquit, vniuscuiusque filij, id est doni, siue virtutis in mente à Deo concepti, est illuminatio. Qui filij per domos conuiuia faciunt, dum virtutes, siue dona singula, iuxta donum proprium mente pascunt. Hęc ille. Igitur iuxta septem filios, sunt septem dies spirituales, siue illuminationes, & quælibet dies habet suum conuiuium. Igitur sicut septem sunt dies, ita & septem conuiuia erunt, siue septem mētis refectiones, nos præparantia, & nos habilitantia ad illud grande conuiuium, quod verus Assuerus septem diebus iussit præparari, cunctis principibus, & pueris suis.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Iob 1. a

Esther 1. a

CAPVT II.

Quot sint septem Spiritus sancti dona; & quare in septenario numero.

VIso quod datum optimum, scil. verbum incarnatum, misit nobis donum perfectum, scil. Spiritum sanctum, qui vt sol amoroso ardore exurens montes, id est eleuatas mentes, igneos radios septem donorum inspirando exsufflat: vt tanquam scintillę igneę in arūdineto mentis discurrant, vt & in operationem foras erumpant, & proximos verbis, & exemplis tangendo, igne amoris accendant. Ideo modo videndum est de istis septem donis, siue radiis, qualiter in nobis recipiātur, & operentur. Et sunt quædā de donis istis præmittenda in generali, & postea de quolibet dicetur in speciali. Circa primum, quinq; sunt videnda, propter maiorem notitiam aliorum infra dicendorum. Primo videndum est, quot sint dona Spiritus sancti, vel quid dicantur. Secundo qualiter hæc dona, ab aliis habitibus distinguantur. Tertio, quæ vtilitates in his donis conferantur. Quarto, qui & quales, istorum donorum capaces efficiantur, & qualiter obtineantur. Quinto, qualiter dona descendendo, & ascendendo ordinantur.

Ecclesiast. 43. a

Sap. 4. b

Primo igitur videndum est, quot sint dona Spiritus sancti. Circa quod est sciendum, quod Linconiensis cōmentator Dionysij exponens verbum illud, Omne datum optimum, & omne donum perfectum: dicit esse differentiam inter dationem, & inter datum bonum, & inter donum perfectum. Nam datio est dantis actio, & quandoque sumitur pro re data quacumq;, quæ potest dari. Et hæc datio bona extendit se tam ad dona, data bona, quam ad donum perfectum. Et hæc datio, vel donatio, conuenit toti Trinitati, quæ est infinitę liberalitatis, dans omnia omnibus, secundum cuiuslibet capacitatem, & gradum essentiæ suæ. Si enim natura non deficit in necessariis, vt dicitur in libro de cælo & mūdo, & de anima, multo minus Dominus non deficit in necessariis. Qui enim omnia bona creauit, omnia bona regit. Sed talis datio proprie non dicitur donum, provt nunc loquimur de donis, donum tamen est. Datum vero bonum, inquit Linconiensis, dicitur, quod nos bonificat, vt omnia quæ nobis à dante conferuntur, quibus boni efficimur. Sunt autem data bona fortunæ, & omnia talia tam exteriora, quam interiora bona, & cum eis bene vtimur, nos perficiūt perfectione prima. Donum autem perfectum, inquit Linconiensis, sumitur pro bonis gratuitis nos in bene esse perficientibus. Vnde in cap. 3. Angelicæ Hierarchiæ dicit sic: Licet perfecti simus, quantum ad speciem humanam, à natura tamen

Dationem, datum optimum, & donum perfectum differre.

Arist. lib. 1. De cæ. tex. 32. & lib. 2. tex. 56. & 59. lib. 3. de ani. tex. 45.

perfectio quantum ad bene esse, deficit nobis. Vnius enim cuiusq; rei creatæ plena perfectio est, non esse impeditæ operationis, propter quam creata est: nec remissæ virtutis, à qua procedit. Natura enim operans otiosa est, & intantum deficiens, inquantum ab operatione propria otiatur. Cum vero ea non impedite, nec remisse operatur, non est quod ei vltra ad plenitudinē adiiciatur. Ad talem autem perfectionis plenitudinem, homo mortalis peruenire non potest, nisi supernaturalibus luminibus, siue donis adiuuetur. Vnde Hugo dicit: Rationalis creatura, quæ sola ad imaginē conditoris facta legitur, data accepit optima, dum conderetur ad infima: & data accepit perfecta, dum sublimaretur ad summa. Neque enim melius alteri naturæ datū est ab eo, quod primum accepit per creationē, scil. imaginem Dei. Neque perfectius accepit eo, quod postmodū esse meruit per gratiam, scil. Dei templum, Dei filius vt per amoris vinculum Deo inseparabiliter colligetur, & sic fieri beatā: quod meruit per gratiam. Igitur dona perfecta, gratuita, perficiunt dona optima naturalia, vt sic spiritus humanus per habitus donorum deiformium, reducatur ad plenam perfectionem, & operetur operationes non impeditas, provt possibile est in corpore corruptibili. Et sic dona ista videntur esse habitus quidam gratuiti, vel gradus quidam, & non habitus diuersi luminis diuini & gratuiti, secundum quosdam à Spiritu sancto mentibus humanis infusi, quibus disponantur, vt habiles fiant, & dispositi ad sequendum instinctus Spiritus sancti: qui instinctus sunt memorię admonitio, intellectus illuminatio, voluntatis motio. Et licet ratio, & synderesis sint quidam instinctus in homine, inclinantes eum ad aliquē sibi connaturalem finem consequendū per potentias eius: tamen quod cōsequantur finem vltimū supernaturalem non sufficiūt, quia in corpore corruptibili, habent operationes multipliciter impeditas. Et ideo indigent virtute superioris agentis, ad consecutionē talis finis. Vnde Philosophus in libro de bona fortuna dicit: His, qui mouentur per instinctum diuinum, non expedit consiliari secundum rationē humanam: quia id quod intendunt, consequūtur à meliori principio, quam sit ratio humana, scil. per instinctū diuinum. Ad cuius instinctus consecutionem dona eius nos habilitant, & præparant, quæ ab ipso liberalissime donantur. Sunt autem hęc priuilegiata dona septem, quæ dicuntur priuilegiata, eo quod in eis donatur Spiritus sanctus appropriatate loquendo, & quod secundū Prophetam fulserūt in Christo, vt patet in Isaïa, qui dicit ea super florem, qui ascendit de radice Iesse requieuisse, vbi enumerat ea, dicēs: Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione, descendendo procedit à sūmo & combinando per mediā copulam, vt simul ostēdatur donorum distinctio, & connexio, origo, & ordo. Sunt autem hæc dona tantum septem. Quia sicut dicit Gregorius: Per septenarium significatur vniuersitas, vt sicut mūdus septem diebus est perfectus, sic & minor mundus homo, septem donis Spiritus sancti perficiatur. Sunt enim septem dona propter septem expeditiones hominis, tam in vita actiua, quā in vita contemplatiua, necessaria. Nam Anselmus dicit, quod quinque dona inferiora respiciunt vitam actiuam, & duo alia, respiciunt vitam contemplatiuam. Superiora sunt, donū sapientiæ, & intellectus, vt infra patebit. Et sic septē dona, sunt septē radij spirituales, tam splendidi, quā igniti, procedentes à sole ardentissimæ charitatis: quibus sapientia ædificauit sibi domum, & maneriū quasi septem columnis excisis, quibus fulcitur, & adornatur, & perficitur. In qua sapientia, dulcissima conuiuia spiritualia ministrat inhabitantibus. Vnde dicitur: Sapientia immolauit sibi victimas, & miscuit sibi vinum, & proposuit mensam suam: cuius copiam & dulcedinem nemo scit, nisi qui accipit per experientiam, vel per

Hug. de S. Vict. lib. 1. in cal. Hierarch. non longè à prin.

Isa. 11. a

Cur dona Spiritus sancti in septenario numero.

Greg. super Ezec. hom. 3.

Ansel. lib. de simil. c. 131.

Prou. 9. a

Ibidem. Aug. hom. 1. in Apoc. prope fin. tom 9.

reuelationem, vt dicit Augustinus, vel per prædestinationem, vt ait Haymo. A

Haymo in cap.2. Apoc.

CAPVT III.

Septem Spiritus sancti dona qualiter ab aliis habitibus, & donis distinguantur.

Secundo videndum est, qualiter hæc septem dona Spiritus sancti, ab aliis habitibus, & donis distinguantur. De quo notandum est, quod commentator Dionysii, Hugo super principium Angelicæ Hierarchię dicit sic: Gratia diuina illuminatio est, & ipsa dona gratiæ lumina sunt, illuminantia eos, qui se participant: & omnis gratia ab vno fonte descendit, & omnis illuminatio ab vno lumine: & multi sunt radiij, & vnum lumen. Et spargit se vnum lumen, vt multos illuminet, & lucent illuminati multi, & non videtur nisi vnum lumen, & fiunt multi vnum, in lumine vno. Hæc ille. Ex quod apparet, quo gratia est lumen, multos habens radios, vel gradus, diuersarum virtutum, & ornamentorum spiritualium. In ipsa enim gratia gratum faciente datur Spiritus sanctus, qui est donum perfectum perficiens animam, vt efficiatur filia patris æterni, sponsa Christi, & templum Spiritus sancti. Ideo merito vocatur gratia gratum faciens. Sine enim ipsa nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternam vitam peruenire. Ideo necesse est, vt per varios radios gratiæ, habeat anima varia exercitia virtutum, donorum, beatitudinum, fructuum spiritualium, & spiritualia dona sensuum, vt & vita spiritualis ex ipsis perfecta manifestetur. Gratia igitur cum sit origo, & forma omnium habituum, & gaudium virtualium, ramificatur in habitus, vel gradus virtutum moralium, quibus vires appetitiuæ perficiuntur, ad obediendum rationi, qua reguntur, vt in omnibus actibus suis recte, & delectabiliter, & perfecte omnia operentur. Sunt autem quatuor virtutes morales, quæ dicũtur cardinales: quia vt ostium vertitur in cardinibus, sic vita humana vertitur, & regitur in his virtutibus, quæ sunt: Prudentia, quæ rectificat rationalem. Fortitudo, rectificat irascibilem. Temperantia, rectificat concupiscibilem. Iustitia, rectificat omnes vires, quia comprehendit totius animæ rectitudinem, cum ipsa rectitudo dicatur voluntatis. Et dicit August. quod prudentia necessaria est in eligendis, fortitudo in tolerãdis, temperãtia in vtendis, iustitia in distribuendis. Et August. dicit, quod prudentiæ succedit contemplatio, fortitudini firma adhæsio, temperantiæ, dilectionis mensura, respectu creaturarũ, vel creaturæ. Quia dilectionis diuinæ mensura est sine mensura, vt dicit Bernardus. Iustitiæ succedit ordinatio debita ad Deum, & proximum. Ramificatur etiam gratia gratum faciens in habitus, vel gradus virtutum intellectualium, quibus ratio perficitur, quæ est virtutum moralium motiua & directiua, ne per immoderantiam illarum impediantur virtutes intellectuales mentis contemplatiuæ tendentes in cognitionem diuinarum veritatum, quibus mens illuminatur, vel etiam reficitur. Et sunt tres, vt dicit Philosophus. Sapientia regit affectum: Intelligentia intellectum: prudentia regit vtrumque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, & affectiones. Sapientia regit affectum: dum ei sapere facit vnumquodque provt est, cælestia vt cælestia, terrena vt terrena. Vnde Bernardus: Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiunt provt sunt. Igitur quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram: ait Apostolus. Intelligentia regit intellectum, dum ipsum introducit per omnia velamina vsque ad intimas quidditates rerum. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod intelligentia est, qua de diuinis, quantum possibile est, cognoscitur ad cælestia arcana penetranda. Prudentia vero regit vtrumque quia, vt dicit Philosophus, Prudẽtia est recta ratio agibilis vtriusq;. Ramificatur etiam gratia gratum faciens, & proficit in habitus & gradus, virtutũ Theologicarũ, quæ sũt perfectiones, & virtutes prædictæ, eo quod per virtutes Theologicas anima perfectius in Deum fertur, & ei immediatius coniungitur. Sunt autem tres virtutes Theologicæ, scil. fides, spes, & charitas. Fides Deum quærit, & scrutatur. Spes Deum sapit, & de tentione assecuratur. Charitas Deum tenet, & amplexatur. Vnde in Canticis dicit amica: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum nec dimittam, vbi dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine Iesu, qui tenentem spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis? Ramificatur etiam gratia hæc in habitus, vel gradus septem donorum Spiritus sancti, qui vires animæ disponunt ad hoc, quod bene & prompte subdantur motionibus Spiritus sancti, qui in eis donatur. Et quasi super humano modo operatur, quod tamen perfecte fieri non potest, nisi per dona ista vires mentis sanentur, & reparentur. Dicit namque Hugo in tractatu suo de quinque septenis circa principium sic: Sunt septem vitia capitalia, siue principalia, ex quibus vniuersa mala oriuntur: quę sunt fontes abyssi tenebrosæ, de quibus flumina Babylonis exeunt: quæ vastant vniuersam naturæ integritatem, & generãt quosdam animæ languores, interioris hominis quasi vastores. Quorum quidam hominem spoliant, quidam spoliatum flagellant, quidam flagellatum eiiciunt, quidam eiectum seducũt, quidam seductum seruituti subiiciunt. Superbia enim aufert homini Deum. Inuidia aufert ei proximum. Ira aufert ei seipsum. Tristitia spoliatum flagellat. Auaritia flagellatum eiicit. Gula eiectum seducit. Luxuria seductum seruituti subiicit, dum spiritum humanum fœdæ carni seruire compellit, vt iam infirmus spiritus cũ Psalmista clamet: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Ascendi in altum maris, & tẽpestas demersit me. Hæc ille. Sed ecce Spiritus sanctus, qui est fons aquæ viuæ salientis in vitam æternã vt dicit Dominus, Septem flumina tam splendida veritate, quam ignea charitate, & viuida veritate effudit in orbem terrarũ. Hæc autem flumina, septem sunt dona Spiritus sancti, quibus Deus totum regnũ animæ purgat, rigat, & fœcũdat, & omnes vires mentis sanat, ornat, & consummat, intantum vt quilibet credens, fiat fons de cuius ventre fluent aquæ viuę, sicut dicit Scriptura, vt ait Dominus. Nam per donũ timoris Domini Spiritus sanctus superbiã ab homine expellit, & Deũ humiliter introducit. Per donum pietatis, inuidiam turpiter conculcat. & proximũ ad se dulciter inuitat. Per donum scientiæ, iram totaliter sedat, & totum hominẽ intra se prudenter pacificat & quietat. Et per donum fortitudinis acediam velociter opprimit, & vigorem mentis, vehementer ad operandũ impellit. Per Donum consilij, auaritiam potenter extinguit, & thesauros cælestes sapienter conquirit. Per donum intelligẽtiæ, seu intellectus, gulam violenter reprimit, & cælestibus deliciis mentem spiritualiter reficit. Per donum sapientiæ luxuriã viriliter despicit, & totum hominem castitati, & libertati restituit. Omnia prædicta, infra in singulis donis patebunt. Et Hugo in fine prædicti libri, concludit dicens. Spiritus ergo sapientiæ, cor sua dulcedine tangens, & foris concupiscentiæ ardorem temperat, & sopita concupiscentia intus spiritualem creat: quatenus dum mens tota ad internum gaudium colligitur, plene ac perfecte homo ad imaginem Dei reformetur. Sapiẽtia namq; à sapore dicitur. Cum igitur mens internæ dulcedinis gustu tacta se per desiderium intus colligit, nec foris iam enormiter in carnis voluptate dissoluitur, totum intus possidet in quo delectatur. Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Hæc ille. Est tamen sciendũ, quod sicut dicit Gregorius, Dona ad perfectionem plenam non perueniunt, nisi Fide, Spe, & Charitate, fiat omne quod agunt, quia sibi inuicem cooperantur. Ecce sanctissima dona nos habilitant, & disponũt ad summi boni capacitatem, familiaritatem, & fruitionem. Sed quia dicit Augustinus, pertractans illud Psalmi: Lætetur cor quærentium Dominum, quærite faciem eius semper. Qui semper quæritur, nunquam inuenitur.

Quo

Marginalia (left column): *Hugo de S. Vict. lib.2. in cælest. Hierarc. ca. 1. paul. à prin.* — Gratia gratum faciens. — Quatuor virtutes Cardinales. — *Aug. lib.4. de Trin. cap. 9. tom.3. Idem lib.6. Musica. cap. 16. tom.1.* — *Bern. lib. de dilig. Deo cir. prin.* — *Arist lib.6. Eth. cap.2.3. & 7.* — *Ber. ser. de eo quod scriptum est: Beatus homo qui inuenit sapientiam, &c. post med.* — *Coloss.3.a* — *Auctor de spir. & ani. cap.11. apud Aug. tom.3.* — *Aristot.6. Eth. cap.5.*

Marginalia (right column): Virtutes Theologicæ. — *Can.3.b.* — *Hugo tract. de quinque sept. cap.2. Excerpt. seu allegoriarum in Matt libro 2. cap.16. & 17.* — *Psal.68.a* — *Ioan.4.b.* — *Ioan.7.e* — *Hugo de S. Vict. lib. proxime cit. c. 4. sen.18.* — *Greg. lib.1. Moral. cap. 13.* — *Aug. lib.15. de Trin. cap. 2. tom.3.* — *Psal.104.a*

Quo modo igitur lætabitur cor quærentiũ Dominum & non magis tristabitur? Et respondet Augustinus quod Dominus incomprehensibilis est: & hoc cognoscere inuenire est. Bene dicit igitur, quod sine fine quærendus, qui sine fine est diligendus. Satiabimur tamen, cũ apparuerit gloria eius. Ideo gratia eius gratum faciens, ramificare, & proficere debet, vsque ad gradus & excellentias perfectionum, secundum quas homo operatur, quasi diuino modo perfectissimos actus, quadam excellentia, quia vero fini magis appropinquant, recto vocabulo nuncupantur, ex nomine beatitudinũ. Sunt autem septẽ beatitudines, quas Saluator enumerat. Licet secundũ aliquem modũ possent dici octo. Et sunt hęc, scil. paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries, iustitia, misericordia, cordis munditia, & pax. Numerus istarum beatitudinum, & ordo accipitur, ex integritate perfectionis hominis. Primo, ad integritatem perfectionis, necessario requiruntur tria. Primo perfectus recessus à malo. Secundo, perfectus processus in bono. Tertio, perfectus status in optimo. Sane malum, aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: sed paupertas spiritus elõgat à malo tumoris: & est prima beatitudo. Quia dicit Glossa: Sicut initium sapientię est timor Domini, sic paupertas spiritus, est principium beatitudinis. Et facit duo, scil. rerum abdicationem, & spiritus contritionẽ, siue humiliationem. Mititas elongat à malo rancoris. Luctus elõgat à malo libidinis, & languoris concupiscibilis. Secundo, ad processum in bono, pertinent duæ beatitudines, scil. esuries iustitiæ, & affectus misericordiæ. Tertio ad statum optimum, pertinet limpida cognitio, & tranquilla refectio. Munditia cordis, valet ad videndum. Pax vltima beatitudo mentis, valet ad perfecte fruendum. Sunt & aliæ rationes, huius numeri & ordinis, vt infra patebit. De hac pace dicit beatus August. sic: Pax & serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis: Hæc est quæ simultates tollit, bella compescit, iras cõprimit, superbos calcat, humiles armat, discordes sedat, inimicos concordat. Cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hanc qui accipit teneat, qui perdit repetat, qui amiserit exquirat, quoniam qui in eadem, non fuerit, vel erit inuentus, à patre abdicatur, à filio exhæredatur, & nihilominus à Spiritu sancto alienus efficitur, nec ad hæreditatẽ Domini peruenit, qui testamentũ pacis, obseruare noluit. Hæc August. Hac igitur pace habita, quid sequitur nisi superabundans delectatio spiritualis, quæ consequitur opera perfecta? Dicit enim Origenes super Cãtica. De natura boni operis est, quod ad ipsius multiplicationem multiplicatur delectatio, & quasi quoddã condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operãtis. Et Gregorius in Moralibus dicit: Comedere animæ, est bonis operibus satiari. Bonum enim operatum, fert secum dulcedinem in gustu, & gaudium in corde. Cum igitur in beatitudinibus prędictis sint operationes perfectissimæ: necesse est, vt dulcedines dulcissimas generent, in habente illas. Ad has beatitudines igitur propter suam plenitudinem, & perfectionem, duodecim fructus spiritus, & quinque sensus spirituales, consequuntur. Qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, & consolationum, quibus consolantur spiritus iustorum virorum. Continetur autem numerus istorum fructuum in duodenario, propter insinuãdam superabundantiam delectationũ. Est enim numerus duodenarius abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, quibus fruitur, & delectatur anima sancta. Fructus autem sunt hi. Charitas, gaudium, pax patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Qui dicunt delectationes, consequentes opera perfecta. Per sensus autem spirituales, qui dicunt perceptiones, vel experientias mentales, percipit anima spiritualia fructuum oblectamenta. Sed notandum est quod sicut dicitur in libro de spiritu, & anima: duo sunt sensus in homine, vnus exterior, alter interior, & vterque suum bonum habet, quo reficitur. Sensus exterior reficitur contemplatione humanitatis: sed sensus interior contemplatione diuinitatis. Propterea Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis, & dilectio esset ad ipsum. Hoc enim totum bonum hominis erat, vt siue egrederetur, siue ingrederetur, in suo factore pascua inueniret. Cõstat enim homo ex carne & anima. Et in carne sunt quinque sensus, scil. visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quos tamen non mouet absque animæ societate. Ita anima simili modo habet quinque sensus spirituales. Quia spirituales res, non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimandæ sunt. *Et sequitur ibidem*: Vnde diuina vox in Deuteronomio: Videte quod ego sum Dominus solus. Ecce visus spiritualis. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiæ: Ecce auditus spiritualis. Et in Psalmo: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Ecce gustus spiritualis. Et Apostolus dicit: Bonus odor Christi sumus. Ecce odor Christi spiritualis, vel olfactus. Et in Euangelio, fide mulierem se tetigisse, magis quam corpore ostendit, dicens: Quis me tetigit? Ecce tactus spiritualis. Et sequitur: sic cum omni cautela obseruandum est, quid ad corporis sensus, & quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Hos sensus spirituales, & eorum experiẽtiam videtur Augustinus habuisse, qui ait sic. Quid amo, cum Deum meum amo, certe non exteriora, sed amo quandam lucem, & quandam vocem, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ lumen, quod non capit locus, vbi sonat verbum, quod non capit tempus, vbi olet odor, quem non spargit flatus, vbi cibus, quem non minuit edacitas, vbi hæret amplexus, quem non diuellit societas. Hæc amo, cum Deum meum amo. Hæc Augustinus. Ex his aliqualiter apparet vel apparere potest distinctio & differentia prædictorum habituum, vel magis graduum & intensionum perfectionalium. De his sensibus spiritualibus plenius dicitur in tractatu de itineribus æternitatis. cap. 6.

Matt. 5. a
Octo beatitudines, & earum ordo.
Gloss. in Matth. 5.
Aug. serm. 167. de tem. in prin. tom. 10.
Greg. lib. 21. Mor. cap. 8. statim à prin.
Fructus spiritus qui sunt.
Auct. de Sp. & an. c. 9. apud Aug. tom. 3.
Quinque sensus spirituales in anima.
Deut. 32. f
Apoc. 2. c. 3. d, f
Psal. 33. b
2. Cor. 2. d
Matt. 5. c
Aug. lib. 10. conf. cap. 6. tom. 1.

CAPVT IV.

Quę vtilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur?

Tertio videndum est, quæ vtilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quod Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum mentalem in iucundũ habitaculum, & in sanctum manerium præparat. Nam donum sapientiæ, virtutibus ædificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudentia. Donum fortitudinis mentis domum stabilit & defensat patientia. Donum scientiæ, mentis domũ multipliciter ditat, & cibat diuinis veritatibus. Donum pietatis, mẽtis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, & omne peccatũ ab eo totaliter expellit, & extirpat: quia timor Domini expellit peccatũ, vt dicitur in Ecclesiastico. Hęc possunt elici ex verbis Bedę, in vna homilia super Matth. cap. 12. vbi dicit. Sapientia domũ ædificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona à malis discernere facit. Fortitudo in patiẽtia animam possidet. Sciẽtia diuitiæ Dei & salutis acquiruntur. In pietate prosperitas præsentis vitæ & futuræ consistit, ad omnia enim vtilis est. Timore humilitas cõseruatur, & omne peccatũ expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctum præparatur. In quo habitaculo, quãtam familiaritatem Dominus cum mente humana habeat, & quot consolationes ei exhibeat, infra patebit.

Eccli. 1. c

Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animæ ad expedite ministrandum Deo, & faciliter obediendum disponunt & habilitant, vt docet Beda super Matthæum exponens illud verbum: Mulier habuit septem viros. Spiritus sapientiæ, negligentiam, scil. ministerij à pigro repellit. Spiritus intellectus diligentiam ministrandi rationabiliter quęrit. Spiritus consilij prouidentiam diuinam prudenter inuenit. Spiritus fortitudinis impedimenta ministrandi fortiter retundit. Spiritus scientiæ obliuionem diu esse non sinit lubricam. Spiritus pietatis humanam fragilitatem circa ministerium clementer indulget. Spiritus timoris Dei improuidam ignorantiam ardenter decoquit, & mentem pia sollicitudine ad satisfaciendum Deo impellit. Quia qui Deum timet, nihil negligit, ait sapiens. Et Gregorius dicit: Deum timere, est nulla quæ facienda sunt, præterire. Et sic tota familia mentis, seruiet vniuersorum Domino, cui seruire regnare est, ait Apostolus & Gregorius. Sed necesse est scire hic, quæ sit ista familia mentis, & quæ sit dignitas, ordo, & operatio eorum. De quo notandū est, quod in libro de spiritu & anima, dicitur: quod nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua, secundum Psalmistam, tam gloriosa dicta sunt, quia ad imaginem & similitudinem Dei facta sit. *Sequitur.* Sed quia nulla est ciuitas absque populo, ideo disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. *Et sequitur ibidem:* Ciues huius ciuitatis sunt naturales, & ingeniti animæ vigores, tanquam indigenæ: quorum distincti sunt gradus, alij sunt superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores quidem, sunt sensus intellectuales. Medij rationales. Infimi sunt animales. Et tantum de familia hac sufficiat, quantum ad præsens propositum. Sed de ordine istius familiæ, & operatione infra require, cap. 5. secundę partis. Tertio Spiritus sanctus per dona prædicta, totam familiam animæ, siue mentis vires erudit, & munit contra tentamenta, & defectus naturales, vel contractos, & quibus secundum dispensationem diuinam, quandoq; exercentur: ne otiosi in delectabili tranquillitate donorum tepescant, & inde habeantur vt ingrati, & non cognoscant. Vnde Gregorius dicit sic: Nonnunquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine donorum, atq; vbertate fulcitur, & continua securitate in his perfruitur, vnde sibi hæc sunt, obliuiscitur: & quasi se putat habere, quod nunquam sibi considerauit abesse. Vnde fit quod eadem gratia donorum, quandoque vtiliter se subtrahat, vt menti pręsumenti, quātum in se infirmetur, ostēdat. *Sequitur:* Tunc enim vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt. Et dicit ibidē quod contra singula tentamēta Spiritus sanctus erudit & munit mentē, in septē virtutibus siue donis, quę pro eodē accipit, vt patet ibidem.

Eccl. 7. e *Greg. lib. 1. Mor. cap. 3. fere in prin* *Aug. de spir & ani. c. 37. in princ. to. 3.* *Psal. 86. a* *Greg. lib. 2. Mor. cap. 37. ante med.*

Vnde contra stultitiam humanam, vel mundanam, dat sapientiam diuinam. Contra hebetudinem humanam, dat donum intellectus. Contra præcipitationem periculosam, dat donum consilij. Contra timorem, vt est passio, dat donum fortitudinis. Contra totam ignorantiam, dat donum luminosæ scientiæ. Contra cordis duritiam, dat donum benignæ pietatis. Et contra pertinacem superbiam, dat donum humilis timoris.

Et infra dicit: Mira autem hoc nobiscum agitur dispensatione, vt mens nostra culpæ nonnunquam pulsatione feriatur. Nam homo magnarum virium se esse crederet, si nullum vnquam virium suarum defectum intra mentis arcanum sentiret. Nam vnde se pertimescit enormiter cadere, inde accipit fortiter stare. Et vt dicit Gregorius ibidem: Tentatio talis excitat, vt se mens in certamine cautius accingat. Quarto Spiritus sanctus per dona omnes vires mentis, & totam familiā animæ habilitat, & disponit, vt ad cœlestia per gradus ascendant, vbi est vera patria animæ. Vnde Gregorius exponens illud, Septem graduum erat ascensus ciuitatis ait: Sunt multi, qui iam per septem gradus, id est, per spiritus septiformem gratiam, aditum vitæ cœlestis inueniunt, vt hi, Qui per timorem Dei sunt humiles. Vnde dicitur in Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria scil. cœlesti. Per pietatis studium, sunt misericordes, quia in Matthæo dicitur: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur, *&c.* Per scientiam sunt discreti, sunt discernentes inter malum & bonum, & qualiter saluentur. Quam scientiam dat Spiritus sanctus, vt dicit Anselmus. Per fortitudinem, sunt liberi vel animosi, vt nulli vitio subiiciantur: quia fortitudo & decor indumentum eius. Decor autem vitium vincit. Per consilium, sunt cauti: Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Per intellectum, sunt prouidi, quia intellectus cum dono superaddito penetrat omnia velamina vsque ad arcana cœlestia, de hoc infra. Per sapientiam sunt maturi, iuxta illud: Quæ attingit à fine, vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Et hæc amicos Dei constituit. De hac sapientia dicit Alanus libro de planctu naturæ sic: Sapientia est fructus internæ delectationis, deliciosus animæ paradisus. Hæc cum in cœlestem terrenū, id est, in mortalem cadit hominem, in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Sunt & aliæ multę vtilitates, vt in singulis donis patebit.

Idem super Ezec. ho. 17. ante med. *Iob 22. d* *Matt. 5. a* *Anselmus Lib. de similit. cap. 130.* *Eccl. 32. d* *Sap. 8. a* *Alan. de insulis.*

CAPVT. V.

Qui, & quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, & qualiter ea obtineantur.

QVarto videndum est, qui, & quales, & qualiter istorum septem donorum siue radiorum capaces efficiantur, quæ tam liberaliter fidelibus exhibentur. De quo notandum est, quod Dionysius de diuinis nominibus, secundum commentum abbatis Vercellensis dicit sic: Cum diuinitas supersubstantialiter sit bona, & suam bonitatem ad vniuersitatem extendat, cuius rei qualecunque indicium in sole corporeo ostenditur, qui non præmissa electione, sed ex principali naturæ suæ proprietate, per seipsum, quantū in se est, circumquaque cuncta illuminat luminis sui capacia, & sibi exposita, & hoc secundum singulorum illuminandorū proportionem: sic merito diuina bonitas incomparabiliter super solem, non minus super obscuram imaginē, quam super claram, non minus super cæcam, quam videntem, vt alibi exemplificat, ex proprietate naturæ suæ omnibus creaturis suis proportionaliter immittit radios suæ vniuersalis bonitatis, per quos subsistit, viuit, & operatur vnaquæque creatura, prout sibi competit. Propter quod Spiritus sanctus cum sit summæ liberalitatis, radios suorum donorum omnibus exhibet liberaliter, qui ab vno lumine procedentes, exhibentur diuersimode diuersis, secundum cuiuslibet capacitatē. Vnde Bernardus, quasi admirando clamat: Vere multiplex spiritus in virtute, qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat à calore eius, id est, radiis beatificis eius. Si quidem conceditur hominibus ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidem vitæ præsentis conceditur bonis & malis, dignis pariter & indignis, communia bona abundantissime tribuens, ita vt videatur hic discretionis limen non tenere. Ingratus est vel cæcus, qui in his beneficium Spiritus sancti non agnoscit. Ad miraculū datur in signis & prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur. Ipse enim antiqua miracula suscitat, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum, quæ quandoque datur sine gratia gratum faciente. Tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem

Dionys. lib. de diui. nomi. c. 4. ante medium. *Ber. ser. 2. de Pentecoste.* Multiplicē effectū causat Spiritus sanctus in homine.

infirmitatem nostram. Datur etiam ad consolationem, cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Ea enim inspiratio, ad consolationem nostram est. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus nostris seu perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, sed & in tribulationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Pauci sunt, qui hoc spiritu repleantur. Hæc ille. Isti actus ita excellẽtes, sunt actus donorum, vt ex supradictis patere potest, excellentiæ quorum, non omnibus conueniunt. Istorum autem donorum & actuum tam excellentium, & radiorum tam splendentium, non sunt capaces mundi amatores: quia in eis datur Spiritus sanctus, quem mundus non potest accipere. Nam Dominus dicit: Spiritum veritatis, mundus non potest accipere. Cuius rationem reddit ibidem, dicens: Quia non vidit eum, neque scit eum. Quod verbum Augustinus in originali exponens dicit: Sicut iniustitia iusta esse non potest, ita mundus, id est amatores mundi, non possunt accipere Spiritum sanctum. Quod declarat per oppositionem, quæ est inter gratiam & peccatum. Nam peccatum quod est in amatoribus mundi, opponitur gratiæ siue charitati, quę est in donis Spiritus sancti. Vnde Ioannes in Canonica dicit: Qui diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quia omne quod est in mundo, est concupiscentia oculorum, & concupiscentia carnis, & superbia vitæ, quæ donis Spiritus sancti opponũtur. Secundo probat hoc, per indispositionem intellectus mundanorum hominum ad videndum, dicens: Mundana dilectio, non habet inuisibiles oculos, per quos Spiritus sanctus videri potest: quia Dominus dixit: Mundus non videt eum, sc. Spiritum sanctum, neque scit eum. Cuius ratio est, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, vt dicit Paulus: Quia oculos suos statuerunt declinare in terram, sicut dicit Propheta: Et spiritus sanctus aufert se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vt dicit, Sapiens. Vnde cæci sunt, & duces cæcorum. Tertio Gregorius idem declarat in Moralibus, ex defectu affectus mundanorum hominum, ad diligendum Deum, dicens: Spiritum sanctum mundus non potest accipere: quia ad diligendum inuisibilia non assurgit. Quia sæculares mentes, quanto se foris per desideria dilatant, tanto ad receptionem Spiritus sancti sinum cordis angustant, & quandoque claudunt: quia sicut dicit Apostolus: Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spiritum sunt, quæ spiritus sunt, sapiunt, non quæ carnis. Spiritus enim sanctus odit sordes peccati, nec habitare potest in corpore subdito peccatis, sed in mentibus puris. Ideo modo videndum est, qui sint capaces Spiritu sancti, & donorum eius, non ex suis meritis, sed ex largitate dantis spiritus. Qui igitur econuerso mundi mala odiunt, vilipendendo & contemnendo: Hierusalem ascendunt, mundum fugiendo, & se elongando: in templo cordis Spiritum sanctum quærunt fideliter orando: sedent vnanimes in domo cordis, humiliter quiescendo, & paracletum desiderando: præstolantur aduentum Spiritus sancti, inspirationes eius studiose obseruando: hi sunt, qui capaces eius sunt. Nam sicut dicit Bernardus: Bonum quod in nobis spiritus bonus operatur ad faciendum, profecto monet memoriam, docet rationem, & mouet voluntatem. In his enim tribus, tota consistit anima nostra, vt in imagine Dei. Memoriæ suggerit bonum in cogitationibus suis, atque ignauiã nostram torporemque repellit. Sequitur: Propterea quoties huiusmodi suggestiones boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, & age reuerentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est, qui loquitur iustitiam. Vnde & Psalmista ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Docet & rationem: Multi si quidem, ait Bernardus, bene monentur vt bene faciant, sed minime sciunt quid agendum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, & quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua sit in nobis gratia Dei, sed operetur prout ratio inspirat, & dictat. Sed quia scienti bonum, & non facienti peccatum est illi: propterea non solum moneri & doceri oportet, verum & moueri, & affici ad bonum operandum necesse est. Et sequitur ibidem: Operatur autem sic Spiritus sanctus in nobis remissionem peccatorum, facit solitum ambulare cum Deo, scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum, & intentionum cordis. Qui nec minimam paleam intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimę circumspectionis exurit spiritus dulcis & suauis, qui nostram voluntatem erigat, & dirigat ad suam, vt eam veraciter intelligere, & feruenter diligere, & efficaciter implere possimus. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis, prout vult. Vnde Bernardus ibidem dicit: Spiritus sanctus qui à patre filioque procedit, tanquam firmissimum & indissolubile vinculum Trinitatis, & tanquam donum in quo omnia dona donantur, & de quo testatur Scriptura, quia procedit, & spirat, inhabitat, implet, atque glorificat: procedere dicitur à Patre, & Filio, vt donum ad creaturam. Vnde procedendo prædestinat. Inspirando, vocat quos prædestinauit. Inhabitando, iustificat quos vocauit. Replendo, accumulat meritis quos iustificauit. Et glorificando, ditat præmiis, quos accumulauit meritis. Hæc Bernardus. Igitur capaces Spiritus sancti, & donorum eius sunt prædicti. Nihilominus tamen liberaliter se exhibet omnibus, vt ostendit Bernardus: dicens: Venit Dominus ad nos, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur. Venit, affectu & studio miserendi. Accelerat, subueniendi zelo. Appropiat, humiliando semetipsum. Adest præsentibus. Prospicit in futuros. Loquitur, docens & suadens de regno Dei. Sed mundani & carnales, neque cognoscunt, neque sciunt eum: quia malitia eorum excæcauit eos. Boni vero cognoscunt eum, dicentes: O quam bonus & suauis est Domine Spiritus tuus in nobis.

Capvt VI.

Qualiter dona ascendendo, & descendendo ordinentur.

Qvinto videndum est de istorum donorum ordine. In eis namque sunt quidam gradus scalares, per quos ascenditur. Necesse autem est, nos ascendere & descendere, vt dicit Bernardus in vna epistola. Et Augustinus dicit: Semper ambula, semper profice, noli in via deficere, noli retroire, noli deuiare. Remanet qui non proficit, retrocedit qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat, deuiat qui apostatat. Et ideo videndum est in istis donis Spiritus sancti, qualiter sit ambulandum proficiendo de virtute in virtutem: qualiter ascendendum sit, Deum contemplando: & qualiter descendendum, proximo subueniendo. Isaias enim loquens de flore Iesu, qui ascendit de radice Iesse, dicit, quod repletus fuit istis donis. Et enumerando ea, incepit à summo dono, scilicet dono sapientiæ, & descendit per media, vsque ad infimum, scilicet donum timoris Domini. Et rationem istius ordinis assignat Iacobus, cum dicit: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sunt alij multi, vt [a] Augustinus de Doctrina Christiana, [b] Et Gregorius super Ezechielem, & [c] Anselmus. Qui enumerando dona prædicta, docent incipere ab infimo dono scilicet timoris Domini, & per media ascendere vsque ad summum, sc. donum sapientiæ. Est igitur in eis quasi ascensus & descensus scalaris, vt in scala Iacob. Descẽsum de supremis ad media, & de mediis ad infima Dionysius magis naturalem & rationabilem ostendit in ordinatione omnium hierarchiarum, tam Angelicarum quam Ecclesiasticarum, quam etiam mentium humanarum. Dicit enim Dionysius in Angelica Hierarchia,

Marginal notes: Ioan. 14. b — Aug. tract. 74. in Ioan. cir. fin. to. 9. — 1. Ioan. 2. c — 1. Cor. 2. d — Psal. 16. c — Sap. 1. b. — Greg. lib. 5. Mor. c. 19. cir. fin. — Rom. 8. b — Qui sunt capaces Spiritus sancti, & donorum eius. — Ber. serm. 1. de Pentecost. circa med. — Psal. 84. b — Ber. ibidem. — Iac. 4. d — Ber. ser. 2. de Pentecost. prope fin. — Ber. ser. 3. de Pentecost. — Ber. sup. Cant. ser. 57. in prin. — Sap. 1. d — Sap. 12. a — August. de Verb. Apost. serm. 15. in fin. tom. 10. — Psal. 83. b — Isa. 11. a — Iac. 1. c — a Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. tom. 3. — b Greg. in Ezec. hom. 19. ante med — c Ansel. lib. de similit. cap. 130. — cap. 28. c — Dionys. lib. Ang. Hier. cap. 10.

chia, secundum commentum Vercellensis sic: Addam & hoc non inconuenienter, quod secundum seipsam vnaquæque mēs tàm cœlestis quam humana, spirituales habet & primas, & medias & vltimas ordinationes, & virtutes, & in his omnibus docet descendere à superioribus ad inferiora, communicando eis, quæ receperunt. Nam idē Dionysius dicit: Oportet diuina prius participare, quam distribuere: quia qui præsumunt abusiue docere diuina, antequam rectè conuersentur adhuc immundi, omnino à docendi officio sunt extranei. Sicut enim solares radij, primarias & propinquiores materias capaciores, celerius illustrant & adimplent, & illas ad inferiores materias lumina deferunt: sic officium docendi diuina alios, non præsumant suscipere, nisi qui habitum diuinæ scientiæ & veritatis obtinuerunt, tanquam ex Dei inspiratione, & iudicio, ad hoc officium assumpti. Vnde sanctus Ambrosius in libro de Virginibus dicit: Cursus ad superiora est tutus, descensus ad inferiora est periculosus. Gregorius vero super Ezechielem loquens de cœlestibus gradibus donorum & ordinum dicit: Isaias loquens de cœlestibus, magis descendendo, quam ascendendo, dona numerauit, à supremo, hoc est, à dono sapientiæ incipiendo. Sed nos, inquit Gregorius, qui à terrenis ad cœlestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeramus, & incipiendo ab infimo, scilicet timoris Domini, vsque ad donum sapidæ sapientiæ. Rationem huius ascensionis reddit Gregorius in Moralibus, dicens: Nemo infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio velut ascensionis cuiusdam gradibus peruenitur. Hæc ille. Quare ascensiones in corde nostro disponere debemus in hac valle lachrymarum, vt ad donum sapientiæ pertingamus, in quo secundum Apostolū gustatur Verbum Dei, & diuitiæ sæculi venturi. Et non solum est nobis ascendendum ad Deum contemplandum, sed etiam nobis est descendendum ad proximum subleuandum, & instruendum de his, quæ sursum sunt. Vnde Dionysius dicit sic: Diuinis & spiritualibus viris, radius intellectualis rerum spiritualium immediate lucens, & eorum mentes spirituali suauitate perfundens, ad alios minus velut non spirituales non similiter procedit: sed ab ipsis spiritualibus sicut occulti intelligibilis contemplatoribus sub ænigmatibus cooperitur, ne ab immundis contaminetur & imperfectis, per quæ ænigmata, inferiores & infirmiores sursum aguntur, secundum singulorum capacitatem vel facultatem. Hæc ille. Est igitur nobis in hac scala ascendendum, & descendendum, ab infimo dono timoris, vsque ad summum donum sapientiæ per gradus disponentes ascensiones in corde, vt eamus de virtute in virtutem, donec videatur Dominus Deus in Sion. Primus igitur gradus ascendendi, est timoris amorosi in omnibus continuatio. Secundus pietatis viscerosæ ad Deum, & proximum, sancta liquefactio. Tertius sciētiæ omnium beneficiorum Dei, grata recognitio. Quartus fortis omnium operationum bonarum executio. Quintus consulta à Deo omnium eligendorum, & tuta electio. Sextus intellectus omnium veritatum necessariarum, limpida contemplatio. Et septimus sapientialis cœlestium deliciarum prægustatio.

Dionys. ca. 4. Eccl. Hier.

S. Amb. lib. 3. de Virg. long. post med tom. 4.

Greg. super Ezech. hom 19. ante med.

Idem lib. 22. Mor. cap. 14 non longe à prin.

Psal. 83. b

Heb. 6. a

Dionys. de Eccl. Hier. cap. 4.

Psal. 83. b

Septem gradus ascensionis, sunt septem dona Spiritus sancti.

Nec desunt quidem Angeli in scala hac ascendentes & descendentes. Ad cuius euidentiam notandum est, quid sit Angelus iste, de quo Richardus dicit sic: Angelus sanè nuntius dicitur, & proculdubio nuntius est, non quilibet, sed diuinus nūtius est, per quem diuinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus. Nuntius est, per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. *Et sequitur*: Vultis audire qualem nuntium Apostolus Ioannes nobis promittat, cum dicit: Vnctio, inquam, eius docebit nos de omnibus. Sed quæ est vnctio ista nisi Spiritus sanctus, scilicet diuina inspiratio? Hic est ille nuntius, quem diu quærebamus. Hæc est legatio vere potens, vere sufficiens, animum humanum omnem veritatem docens, & ad omnia diuinæ voluntatis beneplacita inclinans. Et ideo Richardus dicit: Summe amorosa anima sciens nuntios dilecti sui audire, clamat cum Propheta: Manda, remanda. Et postea dicit sic: Nuntius inter nos medius discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statu meo, sed & de statu tuo me doceat, quo modo apud te sit, & quid tibi de me placuerit. *Et sequitur*: Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistitis, eius nuntios suscipitis, mandata cognoscitis. Quoties ex abditis scripturarum recessibus nouos intellectus eruimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nuntios accipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxque meditatio. Alij itaque legentibus, aliique meditantibus, diuinorum secretorum nuntij occurrunt, qui dilecti nostri mandata ad nos perferant, & de singulis instruant. Et sæpe fit vt in vna, eademque Scriptura, dum multipliciter exponitur, multa nobis in vnum loquatur, moraliter nos docens, quid dilectus noster facere nos velit: allegorice nos admonens, quid pro nobis per seipsum fecerit: anagogice proponens, quid adhuc de nobis facere disponit, & in hunc modum mandat & remandat. De hoc nota bene, dono tertio, capitulo tertio. Dum igitur quotidianis vsibus nouos sensus nouosque intellectus quæritant, quid aliud quam manda, remanda per affectum clamant? Hæc ille. Sed qui sunt nuntij falsi, vt carnis, mundi, vel diaboli, solerter discernendum est. Ex fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Similiter amatrix anima, nuntios amorosos sibi inspiratos dilecto remittit, secundum dona Spiritus sancti, vt profunda suspiria, alta desideria, contemplationes limpidas, affectiones ecstaticas, orationes vel inuitationes feruidas, expectationes sitibundas, & cogitationes languidas, dicens eis illud Canticorum: Nuntiate dilecto meo: quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Hæc ille.

Richar. li. 5. de contempl. cap. 13.

1. Ioan. 2. d

Ibid. lib. 4. cap. 13.

Isa. 28. c

Rich. ibid. cap. 14.

Matth. 7. c

Cant. 5. c

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI IN SPECIALI.

De dono Timoris.

CAPVT I.

Quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur.

His itaque in generali præmissis, modo de singulis donis in speciali videamus. Quorum primum, scil. infimus gradus ascendendi ad gustum sapientiæ est timor Domini. De quo Anselmus dicit sic: Horū donorum primum est timor Dei, veluti aliorum quoddam fundamentum. Hunc namque Spiritus sanctus in campo mentis supponit, aliaque dona in suo ordine, veluti in ædificationem superimponit. Prius enim metuere facit, ne pro peccatis suis à Deo separetur, & post in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. De qua tortura Hugo in libro suo de anima dicit sic: Terreat te timor iudicij terribilis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, igni vrens, vermis mordēs, sulphur fœtens, flamma tartarea, & tandem omnia mala, vt tandem clames: In æternum non peccabo. Et sic patet, quod donum timoris est primum in ascendendo.

Ansel. lib. de similitud. cap. 130.

Timor est fundamentum aliorū donorum.

Sed ad maiorem notitiam huius doni, scilicet timoris, sunt quatuor notāda. Primo quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur. Secundo quis timor à regno animæ per

charitatem perfectam expellatur,& quem secum compatiatur. Tertio qualiter à timore Dei,in anima dies clara oriatur. Quarto qualiter à dono timoris, animæ conuiuium præparetur. Primo igitur videndũ est quid sit timor,& qualiter secundum diuersos amores multiplicatur,quia ex amore oritur. Timor sicut dicit Augustinus de Ciuitate Dei,est amor fugiens quidquid ei aduersatur. Et cum hoc concordat Glossa Augustini super Ioannem, vbi dicit: Timor est fuga, ne perdat homo quod amat. Igitur timor oritur ex amore. Nam quandiu amorem ordinatum habuit in paradiso, tandiu sine timore inordinato fuit in seipso. Et quam cito amorem inordinatum admisit,tam cito timor inordinatus affuit pœna peccati,quare se abscõdit, dicens: Domine audiui vocem tuam & timui. Quare timuit, nisi quia per inordinatũ amorem, præcepti Domini transgressor fuit? Quanto ergo homo à falso & inordinato amore recedit,& ad veram charitatem accedit, tanto inordinatum timorem euadit. Ideo notandum est,quod Hugo,& Glossa super Psalmo 18.dicunt, quod quinque sunt timores,scilicet timor naturalis, timor mundialis,timor seruilis,timor initialis,& timor filialis. Timor naturalis,est passio quæ oritur ex amore naturali, in quo quilibet timet naturaliter nocumentum naturæ suæ,passionibus autem nec meremur nec demeremur, quia non subiacent libero arbitrio,nisi quando quis rationabiliter se habet circa eas. Isto timore Christus timuit mori, sed non nisi quantum voluit nobis in exemplum vel documentum. Vnde si quando est malitia in timore naturali,non est nisi ex defectu rationis & voluntatis. Et licet iste timor non sit à Spiritu sancto,tamen cum ipso stare potest in homine.

August. 14. de Ciu. Dei cap. 7. *Glos. in Ioan. 20. ex Aug. in Psal. 67. & tract. 4. in Ioan.* *Gen 3. b* *Hug. de S. Vict. lib. 2. de sacram. par. 11. c. 5.* Timor naturalis.

Secundus timor dicitur mundanus, quo quis timet nimis de amissione vitæ præsentis, vel rerum ad hanc vitam pertinentium. Vnde qui nimis diligit mundum, vel res temporales,vel amicos,nimis timet ab eis separari. Et hic timor nascitur ex nimio inordinato amore vtriusque, & semper est malus, quia vt dicit Ioannes: Qui diligit mundum, inimicus Dei constituitur: quia non est charitas Patris in eo. Et ideo, hic timor,quandoque est peccatum mortale, vt quando quis magis vult amittere vitam æternam, quam corporalem, vel temporalem, thesauros cœlestes, quàm mundanos, & quandoque est veniale, quando isto timore facit homo quod non debet, & quandoque omittit quod facere debet,vt per hoc effugiat pœnam temporalem, sed per hoc non mutat voluntatem in bonum, vt dicit Hieronymus super Matthæum, quare hic timor non est donum Spiritus sancti, quia non mutat malitiam voluntatis, licet actu omittit propter timorem temporalem.

Timor mundanus. *1. Ioan. 2. c*

Tertius timor dicitur seruilis, quo quis magis timet pœnam quam culpam: qui secundum essentiam dicitur esse à Deo, non tamen sub ratione,qua seruilis est, quia principalius timet pœnam quam culpam,nec mutat voluntatem in bonum, licet criminis impendat executionem. De hoc timore dicit Augustinus exponendo illud Psalmi. Confige timore tuo carnes meas: Timor legis seruilis pædagogus nouæ præcessit, qui ad Christum ducit,sed carnem crucifigit: ideo quia viuit peccandi voluntas, & sequeretur opus, si non sequeretur pœnalitas. Nec iste timor est donum Spiritus sancti,quia potest esse sine charitate,immo nec potest esse cum charitate gratuita.

Seruilis. *Aug. in Psal. 118. enarr. 25. tom. 8.*

Quartus timor dicitur initialis,quia est incipientium & initium sapientiæ, & dicitur esse donum Spiritus sancti, tamen sub imperfecto esse. Non enim differt à timore filiali, nisi vt imperfecta charitas à perfecta. Vnde Ioannes dicit: Perfecta charitas foras mittit timorem,vbi dicit Glossa. Timorem illum emittit, qui dicitur initium sapientiæ. Illo enim timore,se cohibet homo à peccato principaliter propter Deum,secundario vero propter pœnam æternam. De timore isto Bernardus dicit sic: Non immerito hic timor dicitur initiũ sapientiæ,qui sæpe se insipientiæ primus opponit. Hic enim timor,quidam ingressus est ad sapientiam. Plane domus Dei est,& porta cæli,& tanquam ingressus gloriæ. *Et sequitur:* In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendã,& retinendam,& recuperandam,quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altũ sapere,sed timere. *Et sequitur:* Non est enim locus,quo admittas superbiam,repletus timore Domini. Et sic de cæteris vitiis sentiendum est: quæ necesse est omnia à plenitudine timoris excludi,tunc Deum si plene,si perfecte timueris, dabit saporem charitatis. Hunc tamen timorem initialem,perfecta charitas foras mittit, vel forte,secundum quosdam, ipsum perficit, cum iam sapientiam ingressus fuerit. Quod sentit Bernardus libro de diligendo Deo, parum ante finem, vt infra patebit capite sequenti. Quintus dicitur timor filialis,& est vnum de septem donis Spiritus sancti, sub esse perfecto doni. Per ipsum enim anima redditur bene mobilis ab inspirationibus Spiritus sancti, & quasi per talem timorem se Spiritui sancto omnino subiicit, & in nullo repugnat: prout possibile est in via. Vnde Gilbertus Porretanus dicit: Quid timor ille filialis nisi amor esse conatur,qui iam nescit officium timoris, & pene timor esse desiit: hunc timorem sibi charitas perfecte collaterat indiuisibiliter. Et sic patet, quid sit timor,plenius tamen dicetur infra de hoc amore.

Initialis. *1. Ioan. 4. d* *Ber. serm. 22. super Cant.* Filialis. *Gilb. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.*

CAPVT II.

Quis timor à regno animæ per charitatem perfectam expellatur,& quem secum compatiatur.

SEcundo videndum est, quis timor à charitate perfecta foras expellatur, & quem timorem secum patiatur,cum in prima Ioannis dicatur; quod charitas perfecta foras mittat timorem,tanquã inutilem in officio suo. Et huius reddit rationem,dicens idem: Hæc enim charitas nihil pœnale habet, timor autem pœnã habet. Sed necesse est, primo videre quæ sit perfecta charitas,quæ non compatitur secum timorem,sed foras emittit eum. De quo sciendum,quod duplex est perfectio charitatis. Prima est necessitatis,& sufficiẽtiæ. Secunda est priuilegiatæ sanctitatis,& excellẽtiæ. Et has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, dicens: Perfecti sunt illi, qui perfecte Deum diligũt, qui volẽdo quod vult Dominus, nullis peccatis, quibus offenditur Dominus, acquiescunt,& semper ad virtutes diligendas,& habendas se extendunt. Perfectionẽ necessitatis tangit cum dicit: Qui vult quod Deus: quam habent quicumque tenent charitatem. De hac charitate dicit Dominus: Perfectus eris & absque macula coram Domino. Absque macula scil. criminali; dicit Glos. Et hæc perfectio charitatis, bene compatitur secum aliquos timores, vt supra dictum est. Perfectio vero excellentiæ charitatis tãgitur,cum dicitur, qui semper ad virtutes diligẽdas,& habendas se extendunt. Quare Bernardus in epistola quadam dicit: Indefessum studiũ proficiendi,& iugis conatus ad perfectionem, reputatur perfectio. Et hæc charitas foras mittit omnẽ timorem,qui pœnam habet,vt dicit Ioannes. Sed qualiter hoc intelligendum sit, ostendit Gilbertus Porretanus super Cantica,vbi dicit. Charitas proximi caret liuore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet,sed timor pœnam habet. Igitur in charitate Christi non erit timor. Quod probat sic: Quid enim timebit charitas veteres offensas: quia multitudinem peccatorũ operis charitas, vt dicit Petrus. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat, quia fortis vt mors dilectio est, vt habetur in Cãticis: Quid temporales pro Christo timebit molestias finibiles? cũ nec quidem etiam si æternæ fuerint, diffatigari, aut euanescere poterit dilectio consummata, id est perfecta. Non ideo amat charitas ne pereat,sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quam priuari vsu amoris

1. Ioan. 4. d Duplex est perfectio charitatis. *Prosper. lib. 3. de vita contemp. cap. 15. circa fin.* *Deut. 18. c* *1. Ioan. 4. d* *Gil. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.* *1. Pet. 4. b* *Cant. 8. b*

amoris interni æternaliter. Si enim dederit homo omnem substantiam pro charitate, quasi nihil despiciet eam,scil. substantiam. *Et sequitur infra*: Dedignatur charitas timoris commercium,cogi nesciens,quę nescit compesci.Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, velut inutilem & superuacuum in officio charitatis, sed non timorem illum,qui castus permanet in sæculum sæculi.Et post hæc ostēdit ibidem Gilbertus, quis timor manet cum charitate, vbi dicit: Est enim timor quem foras mittit charitas, vt seruilis. Et est timor quē foras mittit veritas,vt initialis. Et est timor,quē intromittit & charitas,& veritas,vt filialis.Primus est cautus. Secundus castus,sed non permanens in sæculum sæculi.Primus veretur pœnam.Secundus offensā. Tertius totus liber,quædam humilis & secura reuerētia est.Et primus quidem timet offensam, sed propter pœnam.Secundus propter offensam,sed propter ipsā. Tertius, quod metuat non habet. Quid enim metuat completa felicitas,& consummata charitas?Timor hic de plantario oritur charitatis. *Sequitur*:Non audeo dicere quod charitas est, nec tamen audeo negare. Quid enim non amor conatur, qui iam nescit affectum timoris?Quo modo non amor est, qui iam pene timor esse desiit?Quid timor ille est,nisi quædam votiua subiectio,obedientia non coacta, & vltro reuerentia impensa? Aut quo modo erit timor, qui offendere non metuit,nec valet?Timor ergo non videtur, qui nihil nec peccati nec periculi metuit. Sed econtra inquit Gilbertus ibidem:Quo modo non erit timor,qui offendere non audet?Certè timor est,qui nihil audacter & temere præsumit.Quid est igitur timor ille,nisi reuerētia quædam humilis ex iure conditionis, & quasi necessitate impensa,sed necessitatis nihil passa? Est enim necessitas obsequendi iure conditionis, sed necessitatē ignorat libertas dilectionis.Quid timor ille,vbi temeritatis & negligentiæ magis priuatio est,quam necessitatis coactio?*Sequitur*:Vides qualiter timor iste approximat ad charitatē,pene illa est,sed non plene est.Causis enim distant timor & amor,sed obsequio & affectu libero cognati.Primus itaque timor metuit puniri.secundus priuari:& tertius neutrum. Primum perfecta charitas exterminat.Secundum ad tempus tolerat.Tertium sibi indiuise tolerat. Vnde charitas nunquā erit sine timore casto,qui est sine omni pœna, quia manet in sæculum sæculi.Hæc ille. Quidam enim dicunt, vt Bernardus,quod timor filialis augetur augmētata charitate,& charitate perfecta perficietur,& ideo habebit in patria eundem actum omnino quem habet modo, & illi adducunt auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, vbi dicit: Timor ille castus permanens in sæculū sæculi,si erit in futuro sæculo,non erit timor exterrens à malo quod accidere potest,sed tenens se in bono quod adimi non potest,& ita alium actum habebit quam modo. Ratio huius est, quia vbi boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest, mali cauendi timor securus est. Hæc ille.

Quis timor manet cum charitate.

Bern.lib.de diligen. Deo cir.fin.

Aug. lib.14. de Ciu. Dei cap.9. post med. tom.5.

CAPVT III.

Qualiter à timore Dei in anima dies clara oriatur.

TErtio videndum est,qualiter à dono timoris Domini, dies spiritualis in mente humana oriatur. Circa quod notandum est,quod Hugo dicit, quod sic vt oculus corporalis habet diem,& noctem suam, ita quoq; oculus cordis habet diem suam & noctē suam. Sed alij sunt dies exteriores, & alij interiores. Nam dies exteriores transeunt, nec ad momentum stare possunt,sed continue ad mortem vel occasum tendūt. Homo enim nunquam in eodem statu permanet dicit Iob, & propheta dicit: Dies hominis fœnum, & tanquam flos agri, *&c.* Dies vero interiores in æternum permanent,si volumus,qui sunt quasi quidā gradus vitæ spiritualis, per quos homo tendit ad vitam ęternam.De quibus Psalm.ait:Nuntiate de die in diem salutare eius,donec per radios salutaris incarnati,trāsformemur à claritate in claritatem, vsq; in diem æternitatis eius:Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, vbi lucem nullæ tenebræ sequuntur,vbi æterni solis splendore illuminantur oculi interiores mūdi cordis,vt valeat homo operari opera lucis,tanquam filius lucis, quia in mundo nox sicut dies illuminabitur, per præsentiam solis æterni, qui noctem luminosam in anima facit,dum omnes species creata sua claritate occultat,quam in diem conuertit, dum radiosas veritates menti ostendit.Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: & quando est dies corpori,pluries est nox menti. Cuius ratio est,sicut dicitur in libro de spiritu & anima.Quia quando sensus exteriores vigilant, sensus interiores dormiunt,sicut hæc,experientia docet. Hanc diem timor Domini inchoat tanquam mane, tanquam meridiem deducit, tanquam vesperam consummat.Vnde Hugo dicit, quod primus dies noster interior, est timor Domini permanens in sæculum sæculi. Cuius ratio est:Quia timor Domini initium est sapientiæ, vt dicitur in Ecclesiastico.Et hic à sapientia nunquam recedit,sed cum ea quotidie crescit,& proficit vsque in perfectū diem.Vltimo formam timoris filialis inducit secundū quosdam.Vnde Hugo de arca Noë dicit: Sapientia Dei,in cordibus sanctorū tanquam in paradiso inuisibili,per timorē seminatur,per gratiā rigatur, iam mane diei spiritualis oritur, per dolorem moritur, per fidem radicatur,per deuotionem germinat, per compunctionem oritur,per desiderium crescit,per charitatem roboratur,vt sit quasi lux meridiana,lucens & feruens,per fidem viret, per circumspectionem frondet, & expandit ramos,per disciplinam floret, per virtutē fructificat,per patientiam maturescit,per mortem carpitur,per contemplationem cibat,& tunc dies timoris vesperascit,quando à labore quiescitur & spiritualiter homo reficitur.Et iste est cibus de quo Psalmista ait: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo,delectationes in dextera tua vsque in finem.In omnibus istis radiis sapientialibus timor Domini permanet in sęculum sæculi,& vt radix sapientiæ discurrit,& circuit solicite circumspiciens, ne aliquæ tenebræ peccatorum lateant, vel se istis radiosis luminibus immisceant, quæ diem mentis obscurent, vel oculis Dei displiceant, vt sunt tenebræ concupiscentiarum,quæ frequenter claritatē diei spiritualis impugnant,& obnubilant. Vnde Richardus dicit:Quis in vllo vnquam prælio victor exitit,vbi spiritus aduersus carnem & caro aduersus spiritum concupiscit:Quis inquā tam numerosum exercitum concupiscentiarum suarum debellauit,si sine timore pugnauit:quia timor Domini maxime confortat cor cōtra concupiscētias.Et sanctus Bernar. in sermone quodā dicit:Repletus timore Domini,nō habet locum vbi admittat peccati tenebras,propter quod dies mentis, sicut lux meridiana clara permanet in sæculum sæculi:ideo vesperam non habet diem terminantem, sed consummantem. Igitur qui timetis Dominum,diligite illum,& illuminabuntur corda vestra.Qui ambulat in die tali,scilicet timoris Domini non offendit.Et est dies primus,quia initium sapientiæ est timor Domini.

Hug.de S. Vict.lib. de trib.dietis circa fin.

Iob 14.a Psal.102.c

Psal.95.a 1.Cor.3.d

Hug.ibid.

Psal.138.b

Aust. de spir. & ani. cap.9. apud Aug.tom.3.

Hug.ibid.

Eccl.1.b

Hug lib.2. de Arca Morali. cap vlt.

Psal.15.b

Eccl.2.a

Eccli.1.b

CAPVT IV.

Qualiter à dono timoris, animæ conuiuium præparetur.

QVarto, quia Gregorius in Moralibus dicit:quod donum timoris Domini in die suo conuiuium facit in mente humana, quia dum premit mentem ne superbiat, de futuris illam cibo spei confortat. Ideo videndum est, qualiter illud donum conuiuium menti præparet. De quo notandum est, quod nisi donum timoris conuiuium spirituale in anima facere

Greg.lib.1. Mor cap.26 circa med.

Psal. 30. c

posset, Psalmista quasi admirando non clamaret, dicens: Quã magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Non quod illa multitudo dulcedinis totaliter abscondita sit à timentibus eum, sed quod ipsa est in eis abscondita à non timẽtibus Deum. Multa enim manifestantur bonis, quæ tamen absconduntur à malis. Vnde Greg. in Moralibus exponens illud Iob: Auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem, dicit sic: In his verbis Iob de electis & reprobis aliquid innuere videtur: quia verba sapientiæ quæ reprobi audiunt, quasi exterius, electi non solũ audiunt, sed & gustant interius, vt in corde sapiat eis, quod reproborum cordibus non sapit, sed solum auribus sonat. Sequitur: Aliud namque est nominatim cibum audire solum modo, aliud vero degustare. Electi itaq; cibum sapientiæ sic audiunt, vt gustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit, reprobi vero, qualiter sapiat, ignorant. Quia aliud est aliquid scire, aliud vero quod cognoscitur faucibus intelligẽtiæ degustare. Hæc ille: Ex his patere potest, quod timentes Deum tanquam soliciti de voluntate Domini cognoscenda & facienda, non solum attẽdunt ad illud quod commune & publicum est, sed & ad illud quod intimo secreto mẽtis absconditum est, aspiciunt, & gustare per experientiam illud quærũt. quod per timorem Domini sapere didicerunt. Quod autem timor Domini dulcem saporem in mente causet, ostendit Bern. super Cantica, vbi dicit: Timor Domini bene dicitur initium sapientiæ, quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam ad timendum, non tantum ad sciendum instruit: quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem. Times Dei iustitiam, times potentiam, & sapit tibi iustus, & potens Deus. Sapientia enim à sapore dicitur. Igitur timor initium sapientiæ, saporem sapidũ in intimo mentis secreto multipliciter immittit, & ita multipliciter reficit totam mentis familiam, sed & totum regnum animæ iustificat, pacificat, & lætificat: quæ tria percipiunt conuiuiũ timoris Domini, quod non in exterioribus animę celebratur, quia regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus. Et Maximus exponens illud: Appropinquabit in vos regnum Dei, dicit sic. Regnum Dei est potẽtia eius in omnibus, actu vero est in his qui respuunt carnalem vitam, & respiciunt solam spiritualem: qui dicere possunt illud Apostoli: Viuo ego, iam nõ ego, viuit autẽ in me Christus. Quod verbum exponens Vercellensis in prologo super Cant. dicit: Sicut anima sobria me regit naturaliter, & disponit ad omnem actum interiorem, & exteriorem, sic virtus Christi cui actu viuo gratuite me viuificat, & ad omnia disponit. Ex quo igitur regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus, planum est, quod conuiuium quod in illo regno celebratur, non consistit in istis corporalibus, & in voluptatibus carnalibus, quibus efficimur bestiales, vt dicitur primo Ethicorum sed consistit in bonis spiritualibus nos perficientibus. Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Ecce tria, quæ necessaria sunt in conuiuio spirituali. Primum est iustitia, conuiuantes in omnibus rectificans. Secundum est pax, conuiuantes in omnibus concordans. Tertium est gaudium, conuiuantes in omnibus lætificans. Hæc tria, ex timore Domini oriuntur. Nam iustitia ex timore Domini oritur, sed ex iustitia pax nascitur, de pace vero gaudium generatur, quod est dulcissima mentis refectio, & spiritualis conuiuij perfectio. Primum igitur scilicet iustitia, conuiuantes rectificans in conuiuio spirituali Dei, & animæ, ex dono timoris Domini oritur, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Qui sine timore est, non potest iustificari. Quo modo autem erit iucunda societas, vbi deest iustitiæ æqualitas? Dicit enim August. Remota iustitia, quid sunt regna nisi latrocinia? Et sicut patet in Ethicis. Sicut iustitia continet omnem virtutẽ, ita iniustitia continet omnem malitiam siue iniquitatem: vbi autem ab-

Greg. lib. 11. Mor. c. 4. Iob 12. c — Bern. in Cãt. ser. 23. — Luc. 7. e — Luc. 10. b — Gal. 2. d — Luc. 17. e — Arist. 1. Eth. c. 5. — Rom. 14. c — Eccl. 1. e. — Aug. l. 4. de Ciu. Dei c. 4. tom. 5. — Arist. l. 5. Eth. c. 1.

A undat iniquitas, quo modo erit vera amicitia & societas? ergo nec regni, nec conuiuij tranquilla iucunditas Manebit autem iustitia, quia timor Domini expellit peccatum vel iniustitiam, cum ex eo oriatur iustitia, vt dictum est. De talibus conuiuiis potest dici: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã, quoniam ipsi saturabuntur. De hac saturitate iustitiæ dicit Bern. Saturabuntur, quia implebit Dominus concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam iustitiam, per quam quidquid anima respuere debet, respuet: & quidquid concupiscere debet, concupiscet. Et tunc totum regnum mentis iustificabitur, & incolæ eius, & Dominus rex iustitiæ regnabit in illo, & ipsi cum eo, quia iustitia & iudicium præparatio sedis eius est. Secundo pax conuiuantes concordans, & quietans in conuiuio spirituali ex iustitia nascitur, vt dicit Cæsarius. B Nam ex iustitia regum, oritur pax populorum. Et Aug. dicit: Duæ sunt amicæ, iustitia & pax, ipsæ se osculantur, & si iustitiam amicam pacis non amaueris, nec ipsa pax te amabit, nec ad te veniet. Nisi igitur pax adsit non erunt conuiuia, sed dissidia. Vera autem pax est vbi nihil repugnat, & beati pacifici sunt, qui motus animi componunt, & rationi subiiciunt, ait Glossa. Sed nota, quod Bern. in quibusdam dictis ostendit triplicem gradum pacis, dicens: Est homo pacificus bona pro nobis reddens, & quantum in se est, nemini vult nocere. Hic paruulus est, & faciliter scandalizatur: quia in eo, vt incipiente, lex carnis adhuc repugnat legi mentis. Et Glossa dicit: Quo modo pacifici aliis erimus, si nec nobis C possumus esse pacifici? Pax enim à nobis incipit. Item est alius patiens, non reddens mala pro malis, sed potens est sustinere nocentem. Et hic in patientia possidet animam suam, vt ait Euangelium, vbi dicit Glos. Patientia radix & custos est omnium virtutum. Vera enim patientia, est aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Ideo animas nostras possidemus, quæ corpus possident, cum ipsas ad patiendum ratione regimus Hæc dicit Glossa: Item est tertio pacificus bona pro malis reddens, & in promptu habet prodesse nocenti. Et sic solus veram pacem habet, & multos lucrifacit Christo. De hac pace dicit August. in libro de verbis Domini sic: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est D quæ bella compescit, iras comprimit, discordes sedat, & inimicos concordat, cunctis est placida. Et qui in eadem pace non erit inuentus, à patre abdicatur, à filio exhæredatur, à Spiritu sancto alienus efficitur, & c. vt supra. Hæc August. Hanc pacem perficit timor Domini. Vnde Sapiens: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Tertio gaudium in Spiritu sancto conuiuantes reficiens, & lætificans in conuiuio spirituali ex vtroque prædictorum, scilicet ex iustitia, & pace generatur. Vnde Bernardus in quibusdam dictis suis dicit: Iustitiam, quam Deo exhibes, & pacem, quam proximo debes, noli contemnere, sic enim procedentibus, erit gaudium spirituale non gaudium sæculare, non gaudium cuius extrema luctus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur. Et hoc gaudium nemo tollet à te, donec intres in gaudium Domi- E ni tui. De hoc gaudio dicit Bernardus in Epistola quadam. Illud reuera verum est gaudium & solum, quod non de creatura, sed de creatore nascitur & concipitur, quod cum possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, & omnis suauitas dolor est, & omne dulce amarum, & omne decorum fœdum, & omne aliud quod delectare possit molestum. Hæc omnia Bernardus. Istud gaudiosum conuiuium, per Spiritum sanctum in timore Domini paulatim inchoatur, proficiendo continuatur, & beatitudine æterna consummatur, vbi anima cum Deo suo beatificatur. Primo istud gaudiosum conuiuium, quod in Regno Dei, & animæ per donũ timoris Domini celebratur, paulatim & sapienter initiatur, & cõtinuatur,

Mat. 5. a — Bern. in ser. 4. De omnib. Sanctis, post med. — Psal 8. b — Cæsar. Arelat. hom. 11. in illud Lu. 17. Regnum Dei intra vos est. — August. super Psal. 84. to. 8. — Glossa in Mat. 5. Pacis triplex gradus. — Glossa in Mat. 5. — Gloss. in Luc. 21. Ex Greg hõ. 35. in Euan. circa med. — Aug. serm. 167. de tem. in princ. to. 10. — Eccl. 1. c — Bern. in flor. verbo, iustitia. — Pro. 14. b — Ber ep. 114. statim à pri.

Eccl. 1. b

& feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico. Initium sapientiæ est timor Domini,& gloria,& gloriatio, lætitia,& corona exultationis.Ecce quatuor dulcia fercula mentalis conuiuij. Sed primo timor Domini, gustum mentis ad manducandum in sapientia præparat: quia sicut dicit Bernardus super Cantica, Timor Domini bene dicitur initium sapientiæ: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum ea ad timendum afficit. Tunc enim menti maxime diuina beneficia sapiunt: quia iam amaritudo peccati,ab ore mentis per timorem expulsa est. Vnde tunc gloria laudabilis famæ interior valde sapit animæ, & similiter gloriatio laudabilis famæ exterior multum delectat.Similiter lætitia consolationis interioris hominis reficit,& exultatio exterioris hominis similiter afficit,& delectat. Secundo illud iucundum conuiuium mentis delectabiliter in perpetuum in timore Domini continuatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur:Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam,& gaudium in longitudinem dierum,id est,in æternum:quia timor Domini,permanet in sæculum sæculi.Ecce vtriusq; hominis experimentalis delectationis perpetuatio. Tertio illud delectabile conuiuium mentis quantum ad interiorem vitam, & exteriorem, in timore Domini feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico:Timenti Deum,bene erit in extremis,sc.hominis, quando perficitur,& cõsummatur Et in die defunctionis benedicetur,quantum ad vitam exteriorem, quæ tunc cum benedictione terminatur. Ecce sic benedicetur homo,qui timet Dominum,ait Psalmista. De perfecta consummatione istius sancti timoris dicit Ioannes Cassianus de institutione monachorum sic:Principium nostræ salutis, nostræq; sapientiæ, secundum scripturas, timor Domini est. De timore enim Domini nascitur compunctio salutaris, de compunctione cordis procedit abrenuntiatio, id est,contemptus omnium facultatum: de abrenuntiatione humilitas procreatur:de humilitate mortificatio voluptatum generatur:de voluptatum mortificatione,extirpantur, atq; marcescunt vniuersa vitia:de vitiorum expulsione virtutes fructificant,atq; succrescunt:de virtutum pullulatione puritas cordis acquiritur, per cordis puritatem Apostolicæ charitatis perfectio possidetur. Hæc fuit sententia Beati Antonij.Hæc ille. Timete ergo Dominum omnes sancti eius,quoniam nihil deest timentibus eum,ait Psalmista.Hæc de dono timoris sufficiant.

Bern. sup. Cant. ser. 23. post med.

Eccl. 1. b

Eccl. 1. c

Psal. 127. b

Cassianus de institut. monachorum l. 4. c. 43.

Psal. 33. b

DE DONO PIETATIS.

CAPVT I.

Quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur.

SEcundo dicendum est de dono pietatis, quod immediate sequitur donum timoris in ascendendo, quod ostendit Anselmus in libro de similitudinibus, vbi dicit sic: Huic denique dono timoris Spiritus sanctus superimponit pietatem, cum menti sic timenti suiipsius aspirat compassionem, pieque recolere facit, quam misera erit, si à Deo separata, in inferno, cum diabolo torta fuerit:ideo rationabiliter à dono timoris, ascendit ad donum pietatis. Cum quo & Augustinus concordat,dicens:Cor contritum & humiliatum sacrifica Deo, vnde accendatur ad pietatem, vt non resistatur voluntati eius, sed obediatur. Hunc ordinem multi tenent,vt supra patet.

Ansl. lib. de simil. c. 130.

De hoc autem dono pietatis,sunt tria notanda. Primo quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur. Secundo qualiter per donum pietatis dies spiritualis oritur, proficiat, & perficiatur.Tertio qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur. Primo igitur videndum est, quid donum pietatis dicatur. De quo notandum est, quod sicut dicit Hugo in libro de claustro animæ:Pietas est ex benignæ mentis dulcedine, grata omnibus auxiliatrix affectio infusa,& diuini cultus deuotio religiosa.Ex quo patet,quod donum pietatis est dulcis radius à sole infinitæ pietatis mentibus inspirans, quo mens in seipsa illuminatur,quia radius solaris in seipso afficitur, & reficitur,quia fonte dulcedinis ad Deum vt ad patrem colendum,sursum habilitatur,& inferius ad proximo subueniendum pie inclinatur. Et quia affectio pietatis inclinans ad aliquid est multiplex:quædam enim est innata, quædam acquisita,quædam infusa,vt ostendit Hugo, in tractatu,qui incipit,Charissime:ideo de illis aliquid dicendum est.

Donum pietatis quid dicatur.

Primo ergo sciendum est, quod pietas innata est, quædam affectio inclinans ad aliquid, vt ad filios parentes, & è conuerso, & ad patriam,&c. huiusmodi. Et hæc est passio naturalis. Nam hæc pietas etiam in brutis inuenitur.Vnde Solinus in libro de mirabilibus mundi, & Isidor. in Etymologiis dicunt:Eximia ciconiæ inest pietas.Nam quantum temporis parentes impendunt fœtibus educandis, tantum temporis pulli impendunt parentibus in senectute educandis: quod & de coturis narratur.Vnde hęc pietas non est donum Spiritus sancti,licet ab eo detur,quia hæc cum illis nascitur. Ista autem quæ est donum Spiritus sancti, à Deo inspiratur,vt dicit Augustinus.

Isid. Etym. lib. 12. c. 7.

Item est quædam pietas acquisita,de qua dicit Gregorius in Moralibus sic:Sunt nonnulli,qui pietatis suę viscera tendere ad incognitos nesciunt, sed solum ad eos,quos per assiduitatem notitiæ didicerunt,quorum miserentur, apud quos plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines sunt,sed quia noti sunt,largiũtur.Sed ista pietas etiam non est donum Spiritus sancti, de quo modo loquimur, sed est virtus ex quadam familiari notitia contracta, vnde ad extraneos & inimicos, non extenditur. Hæc autem quæ est donum Spiritus sancti à Deo datur & ad inimicos extenditur. Vnde Matthæus dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt.

Greg. lib. 21. Moral. cap. 14. cir. fin.

Mat. 5. g

Item est alia pietas menti à fonte pietatis infusa, de qua dicit Bernard. in Epistola quadam sic:O clementissima pietas,quæ non desinit sua largiri beneficia,nõ solum his, vbi nullum meritum inuenitur, sed & his, vbi totum videtur contrarium.De hac pietate,& eius vtilitate dicit Ambrosius super Psal. Beati immaculati in via:Pietas grata est Deo,Dominum conciliat,necessarios & parentes fouet:est Dei cultura, merces parentum,filiorum stipendium.Pietas,inquam, iustorum tribunal,egenorum portus,miserorum refugium, vel suffragium, indulgentia peccatorum. Hæc ille. Hæc est perfecta pietas quæ & antequam flectatur precibus,nouit condescendere fatigatis, ait Cassiod. in epistola. Et hæc pietas,est donum Spiritus sancti.Quæ sicut dicit Apostolus,ad omnia vtilis est,promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ, vt dicit Glos. Omnis summa disciplinæ,& consummatio, consistit in pietate & misericordia.Pietas vt sępius respicit necessitatem spiritualem. Vnde quædam Glossa dicit: Exerce te ad pietatem,id est, ad fidem puram, & veritatem rectam, hæc est pietas. Misericordia vero quæ est secundus actus pietatis, respicit necessitatem spiritualem & corporalem.Vnde Augustin. in libro de opere monachorum dicit:Multo misericordius operatur, erga animas infirmorum,qui bonæ famæ seruorum Dei consulit,quam qui erga corpora ęgrotantium sollicitus panem esurientibus tribuit.Opera huius misericordiæ sunt quatuordecim, videlicet septem corporalia,& septem spiritualia. Corporalia sunt hæc:Visitatio infirmorum, Potatio sitientium, Cibatio esurientium, Redemptio captiuorum,Vestitio nudorum, Collectio peregrinorum,& sepultura mortuorum. Prima sex sunt in Euangelio,aliud in Tobia. Opera misericordiæ spiritualia,sunt hæc.Delinquenti ignoscere,peccãtem corripere,ignorantẽ docere,titubanti consulere, mœstum consolari,

Amb. in Ps. 118. oct. 18. tom. 2.

Cassiod. l. 4. epist. 26.

1. Tim. 4. b

August. de opere Mon. c. 22. tom. 3.

Opera misericordiæ quot & quæ.

Matt. 24. d

consolari, pro salute proximi orare,& iniurias sustinere, vt alter mitigetur. Et sic patet, quid est pietas.

Capvt II.

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur,

SEcundo videndum est, qualiter per donum pietatis in regno animæ dies spiritualis oriatur, proficiat,& consummetur. De quo notandum est, quod sicut dicit Gregorius in Moralibus: Dies vniuscuiusq; doni, est sua illuminatio. Ipsa enim dona, lumina sunt. Cuius ratio est, quia ille donatur in eis, qui est Sol infiniti splẽdoris,& ardoris sc. Spiritus sanctus. Cum igitur latio solis corporalis super terram faciat diem corporalem: in qua oportet operari opera corporalia corpori necessaria, cur non multo magis præsentia solis æterni, scil. Spiritus sanctus, in mente humana causat diem spiritualem, in qua oportet operari opera spiritualia necessaria spiritui,& sicut opera pietatis etiam aliorum habituum? Omnia enim opera nostra mortua sunt sine pietate, prout est cultus Dei. Quare Apostolus dicit, exhortando Timotheum: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas vero ad omnia vtilis est. Cuius rationem reddit Hugo de sancto Victore, dicens: Visibilis actio, est quasi quoddam corpus, deuotio vero quasi spiritus eius, quia deuotio charitatis actionem viuificat, sicut anima corpus. Vnde omnis actio, quæ sine deuotione est, mortua est. Quia sicut postea dicit, licet quod viuit, moriatur, tamen vita non moritur. Actio quidem transit, sed pietas actionis, licet fiat in tempore, non tamen finitur cum tempore. Hæc ille. Opera enim illorum sequuntur illos. Ex quo patet, quod sententia Apostoli vera est. Quia pietas omnibus prodest, quæ est ex benignę mentis dulcedine grata auxiliatrix omnibus affectio infusa, vt dictum est.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 16. — *Præsentia Spiritus Sancti causat diem spiritualem, in anima.* — *1. Tim. 4. b* — *Apoc. 14. c*

Sed sciendum, quod sicut in die exteriori tres horæ distinguuntur, sc. mane, quod est initium diei, meridies quæ est diei medium: & vespera, quæ facit diei, & laboris terminum. Sic in die spirituali pietatis, distinguuntur tres horæ, id est, mane, quæ est initium pietatis lucentis circa subiectum proprium. Meridies, quæ est feruor pietatis lucentis ad diuinum cultum. Et vespera, quæ est inclinatio pietatis lucẽtis ad proximũ. In qua hora completur terminus laboris,& fit initium quietis. Primo igitur donũ pietatis oriens ex sole æterno, velut quoddam mane,& initium diei spiritualis, in mente diem inchoat. Quia vt dicitur in Ecclesiastico: Pie agentibus, dabit Dominus sapientiam. Sapiẽtia autem est lumen pietatis inextinguibile. Quanto autem pietas magis operatur, tanto lumen sapientiæ magis ei datur, quo crescit,& proficit, vsq; ad perfectum diem. Sic & operatio impietatis, lumen pietatis in mente minuit,& tenebras gignit. Vnde in Prouerb. dicitur: Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit,& crescit vsque ad perfectum diem. Via autem impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Hoc igitur donum pietatis, mane suæ diei inchoat, dum noua luce mentem irradians, ad suiipsius compassionem inclinat. Dicit enim Ansel. in libro de similitudinibus. Spiritus sanctus pietatem menti inspirat, dum eam sibi compati, pieq; recolere facit, quam misera erit si à Deo separata fuerit. Ex qua inspiratione mens illuminata omnes operationes, pio desiderio in fontem pietatis intendit, & omnem impietatẽ excludit. Tunc pietatis donum in mente sicut lux auroræ oriente sole mane, absq; nubibus rutilat. Et ad horam meridianam proficiendo properat in qua diuinum cultum feruenter & perfecte exercet.

In die pietatis distinguuntur tres horæ. — *Mane diei pietatis. Eccl. 43. d* — *Sap. 7. b* — *Prou. 4. c* — *Ansl. lib. de similit. c. 130.* — *2. Reg. 23. a*

Secundo donum pietatis, facit horam meridianam diei spiritualis in anima. Quia sicut dicit Aug. de Ciuitate Dei. Pietas, proprie est cultus, qui debetur soli Deo, tanquam excellentior & perfectior. Sed nota quid sit iste cultus. Ad quod respondet Augustinus in libro de verbis Domini: Colimus Deum, & Deus colit nos. Colimus Deum adorando, & vt culmen nostrum inuocando, Colit nos Deus amando tanquam agricola, quia agricultura eius in nobis est, eo quod non cessat, verbo suo extirpare mala semina de cordibus nostris, & aperire cor nostrum, tanquam sermonis aratro plantare semina præceptorum, & expectare pietatis fructum. Sed ad quid est pietatis fructus? Respondet ad omnia vtilis est.

Aug. li. 1. de Ciu. c. 1. 10. 5. — *Idem de Verb. Dom. ser. 59. in pr. tom. 10.*

Sed notandum quod duplex est cultus sc. cultus interior, & exterior. Interior cultus est quo quis se offert Deo tanquam principio suæ creationis, & fini suæ beatificationis,& hoc quantum potest secundum omnia quæ ab ipso recepit. Quod recta ratio dictat,& natura ad hoc inclinat. Ratio dictat, quia inferius debet subesse superiori à quo dependet, & a quo multipliciter deficit, ideo indiget eius influentia, quam consequitur natura rationalis suum superius colendo, vt dictum est. Similiter natura ad hoc inclinat. Quod satis ostendit natura rationalis, cuius desiderium non quiescit plene, nisi in suo superiori. Vnde August. in libro confessionum primo dicit: Domine inquietum est cor meum donec veniat, ad te. Cuius ratio est, quia Dominus est animæ patria, vt dicitur in libro de spiritu & anima. Simile dicit Isaac in libro de contemptu mundi in principio. Cultus exterior, consistit in oblationibus, sacrificiis, adorationibus,& similibus, quæ sunt signa protestantia interiorem cultum, qui soli Deo debetur. Vnde Augustinus, in libro de Ciuitate Dei, dicit quod hic cultus soli Deo debetur, quia videmus in omni republica obseruari, quod rectorem suum aliquo singulari signo honorat, quicunque alteri exhiberet, incurreret crimen læsæ maiestatis. Vnde lege diuina pœna mortis statuitur, his qui diuinum honorem aliis exhibent. Qui immolat diis occidetur, præterquam Domino soli.

Cultus duplex. — *Aug. l. 1. cõf. c. 1. to. 1.* — *Isaac Syrus De contemptu mundi. c. 1.* — *Aug. l. 1. de Ciu. Dei ca. 4. to. 5.* — *Exod. 22. c*

Et tamen sciendum, quod aliquis cultus potest exhiberi aliquibus creaturis sine peccato, vt reliquiis sanctorum, sanctæ Cruci,& imaginibus Christi,& huiusmodi. Vnde Damas. loquens de adoratione imaginum dicit, quod in veteri testamento, non fuit assuetus vsus imaginum. Cuius ratio est, quia Dominus inuisibilis, incorporalis, & incircumscriptus, adhuc carnem non assumpserat, incarnato autem Christo, docuit habere imagines, primo ad rememorationem actuum Christi, & martyrum, vt simplices literas nescientes, triumphos Christi & martyrum vitam, in picturis quasi in libris, legerent. Et Dam. ad confirmationem sui dicti adducit exemplum Christi. De quo refertur, quod Abagaro Edessenorum rege mittente pictorem, vt imaginem Domini depingeret, quo non potente, propter resplendentem claritatem faciei Christi, Dominus vestimento apposito faciei suæ similitudinem propriæ faciei mirabiliter impressit,& sic suam imaginem desideranti Regi transmisit. Imaginibus igitur, & reliquiis, debetur aliqua reuerentia sibi competens, soli autem Deo debetur latria. Quando igitur pietas quæ est cultus Dei facit mentem nostram colere Dominum, vt principium nostræ creationis, & finem nostræ beatificationis, tam per operationes interiores, quam per operationes exteriores, fit mens humana sicut lux meridiana clara, quando absque nubibus rutilat.

Adoratio imaginum. Damas. lib. 4. fid. orth. c. 12. — *Ibid.*

Tertio donum pietatis diem spiritualem, in anima consummat,& labores eius terminat, dum mentem ad misericordiam proximi compatiendo inclinat. Hoc enim donum pietatis, alium diem à prædicta die timoris facit in anima, vt dicit Gregor. in Moral. & eandem per misericordiam consummat. Et quia iam donum pietatis, in homine diem spiritualem initiauit, illuminando eum per inclinationem,& veram compassionem quantum ad seipsum, & secundo lumen meridiani feruoris menti influxit, dum eam illuminat,& inflãmat ad exercendum diuinum cultum: ideo tertio pietatis

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

tatis lumen vespertinum diei spiritualis in mente terminat, dum eam clementer per misericordiam inclinat ad proximum. Dicit enim Ioannes: Qui diligit fratrem suum in lumine est, & scandalum in eo non est, scilicet tenebrarum. Illud tamen lumen dicitur vespertinum respectu luminis meridiani. Vnde Linconiensis super Angelicam Hierarchiam, cognitionem, quæ habetur, à creaturis de Deo, vocat cognitionem vespertinam, ideo quia lumen pietatis, quod inclinat ad diuinum cultum purius, & melius videtur, quam quod inclinat ad proximum. Quare & Bernardus dicit: Porro in aliud tendere, quam in Dominum, licet propter Dominum, non otium Mariæ, sed negotium Marthæ est, quę adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, cum vnum sit necessarium. Et ideo non potest terrenorum actuum anima, vel tenui puluere, conspergi. Sic igitur donum pietatis causat mane, meridiem, & vesperam in die sua. Factum est ergo vespere & mane dies secundus, vt habetur in Genesi.

1. Ioan. 2. b

Bern. super cant. ser. 40. circa med.

Gen. 1. a

CAPVT III.

Qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur.

TErtio videndum est, qualiter per donum pietatis in regno Dei, & animæ conuiuium spirituale animæ, & omnibus viribus eius præparetur. Dicit enim Greg. in Moralibus: Pietas in die suo conuiuium facit, & menti exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Opus autem bonum est cibus animæ, vt dicit Gregorius. Et Idem dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari: Hæc ille. Primo igitur donum pietatis prudentissime à conuiuio suo impietatem, & omnem familiam illius expellit, quia omnia fercula mentis inficit, & insipida facit. Nam vt ait Augustinus in sermone quodam: Etiam iustitia quæ est virtus specialis, & dulce ferculum piæ mentis, sine pietate crudelitas est. In crudelitate autem nulla dulcedo est, sed amaritudo impietatis in ea regnat. Quare cibaria animæ nullo igne charitatis decoquit, sed cruda & insipida relinquit. Vnde Seneca in libr. de moribus dicit: Respice crudelitatem, & matrem eius iram, cum omni familia sua. Hæc enim humanæ naturæ maxime inimica est, pietas autem amica est, ait Tullius libro tertio de officiis, ideo ipsa est dulce condimentum humanorum actuum. Quare per oleum significatur, vt ait Richardus, in tractatu de gemino Paschate. Et sic donum pietatis, impietatem à conuiuio suo omnino expellit.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibid. li. 21. c. 8. statim à prin.

Pietas impietatem expellit à conuiuio suo.

Rich. tract. de gem. Pasc. cir. med.

Secundo donum pietatis non solum inuitat omnes vires mentis, tanquam incolas regni ad suum conuiuiū sed exteriores, & laborantes, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Similiter & pia mater pietatis, omnes vires: & virtutes suas, ad operationes, & ad officia dulciter inclinat, & inter se concordat, & ad concordiam morum, & ad amicitiam mutuam vehementer inuitat, & ad cultum Dei, tanquam ad officium proprium maxime instigat. Quod bene ostendit Hugo, dicens sic: Inuitat pietas desperatum: trahit charitas inuitum: misericordia pacificat iratum: hilaritas reddit securum: affabilitas familiarem facit: familiaritas secretum aperit: apertio secreti amicitiam parit: morum concordia amicitiam custodit: humilitas Deo proximum facit. Hæc ille. Et si pietas omnes conuiuantes inter se concordat, & ad exteriores inclinat, & eos Deo approximat, eum colendo humiliter, & obediendo viriliter: Sola enim humilitas Dominum perfecte colit. Sunt & aliæ familiæ pietatis, quarum quædam ministrant in choro, humiliter psallendo: quædam in refectorio, dulciter ministrando: quædam in dormitorio, somnum quiete contemplationis procurando: quædam in coquina, mentis operā bona tanquam cibaria dulcia igne charitatis decoquendo: quædam in infirmaria, debiles pie reficiendo: quædam in capitulo, misericorditer, & compassiue corripiendo. Et sic pietas omnes ministrantes sua dulcedine reficit & consolatur. Quod & dici potest de tota familia animæ, alioqui pietas non esset vtilis ad omnia.

Matt. 11. d

Hug. lib. 3. de claustro animæ, c. 5.

Tertio donum pietatis omnes incolas, & conuiuantes regni Dei, & animæ, quod in nobis est, vt dicit Dominus, multipliciter, reficit, dum eis diuersa fercula spiritualia apponit: Sed prænotandum est, quod sicut dicit August. libro decimo de Ciuitate Dei, pietas est cultus Deo debitus principaliter. Cuius ratio est, quia homo efficitur debitor alicuius diuersimode, vel secundum eius excellentiam, vel secundum beneficia accepta: & secundum vtrumque istorum, est homo debitor Dei, quia Deus primum & summum locum obtinet, quia est excellentissimus, & principium nobis essendi, causandi, conseruandi, gubernandi, & beatificandi. Ideo pietas est, summæ originis pius sensus, & deuotus affectus, & fidelis famulatus, siue cultus per fidem, spem, & charitatem. Istis enim colitur Deus, vt dicit August. dum per fidem, spem, & charitatem in Deum tenditur. Ad quod pietatis donum inclinat, & habilitat. Et in hoc cultu diuino, pietas fercula dulcia & multifaria menti apponit, & propinat. Nam in fide tot dulcia fercula menti exhibentur, & pascua virentia ostenduntur, quot saporosæ virtutes & veritates in ea continentur, quæ sunt miræ. Vnde Bernardus dicit sic: Hi scil. cultores Dei, pro fidei magnitudine digni inueniuntur, qui in omnem plenitudinem Dei inducuntur, nec est in omnibus apothecis sapientiæ aliquid omnino, à quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, non conscios vanitatis. Magna enim fides, magna meretur. *Sequitur*: Istiusmodi magnis spiritibus, magnus occurrit sponsus, emittens lucem & veritatem suam, eosque adducit & deducit in montem sanctum suum, & in tabernacula sua, Regem in decore suo videbunt præeuntem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, ad lilia conuallium ad amœna hortorum, ad irrigua fontium, ad delicias cellariorum, & odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubilis. Vbi sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ penes sponsum absconditi. Hæc vitæ pascua præparata sunt, in refectionem animarum fidelium: Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis, hæc Bernardus. Hæc pascua, dulcissima fides mēti ostendit. Quid enim non inuenit fides? Fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ait Bernardus super Cantica. Et Augustinus de verbis Apostoli dicit: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla huiusmodi substātia maior est, quam fides Catholica, quæ peccatores saluat, cæcos illuminat, mortuos viuificat, &c. multa quæ ibi enumerantur, quæ omnia mentem reficiunt. Secundo pietas in cultu diuino, qui fit per spē non vt est passio, sed vt est virtus Theologica, mentem ad conuiuium introducit. Et ibi multa fercula sapida ei proponit, & conuiuantibus. Proprium enim obiectum spei, est beatitudo æterna, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boëtius de cōsolatione. Sed sperare beatitudinem ęternam, siue Deum, est appropinquare illi. Quia sperans propinquius se habet ad Deum, vel beatitudinem, quam desperās, vt patet. Quare magis attingit Deum, innitens eius auxilio ad consequendum bonum speratum, quam fides, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Vnde & beatus August. libro de Trinitate, attribuit spei quoddam frui, vbi dicit: Quoddam est frui quod est spei, & non rei, ex quo spes immediatius attingit Deum quam fides, & sic magis propinquat Deo. Quanto autem mens per spem magis appropinquat, tanto suauiores odores Dei sentit. Quod ostendit Bernardus, dicens: Licet Dominus suauis sit vniuersis, maxime autem domesticis, quanto ei quis familiarius pro vitæ meritis, & puritate mentis appropiat, tanto eum recentiorum aromatum arbitror, & vnctionis suauioris sentire fragrantiā. Porro huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum attingit ex-

Luc. 17. e

Aug. lib. 10 de Ciu. c. 1. tom. 5.

Aug. Enchi. cap. 3. tom. 3.

Ber. super Cant. ser. 32. post medium.

Psal. 125. a

Psal. 42. a

Coloss. 2. a

Ps. 126. c

Bern. super Cant. ser. 28. post med. & 76. ante me.

August. de verb. Apost. ser. 1. vers. fin. & ser. 181. de temp. cap. 21. tom. 10.

Obiectum spei proprium.

Boët. de consol. philos. lib. 3. pr. 2. non longe à prin.

Psal. 72. d

Aug. lib. 10. de Trin. c. 11. tom. 3.

Bern. super Cant. ser. 2. non longe à prin.

perientia. Et ibidem ostendit piæ spei plures odores esse diuersas virtutes, dicēs: Vides ne aliquos magis ad pœnitentiam animari spe indulgentiæ, immo omnino Dominē Iesu, propter mansuetudinem, quæ prædicatur in te, curremus post te in odorem vnguentorum tuorum, audientes, quod non spernas pauperem, non horrescas peccatorem, nec horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananæam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non clamantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non crucifixores tuos. In odorem istorum vnguentorum piissimorum curremus, donec regeneremur in spem viuam. Hæc spes immortalitate plena est. Et sicut dicit Greg. Spes illa in æternitatem animam erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. Tertio pietas in cultu diuino, qui fit in charitate dulcia cibaria à fidei conuiuantibus iudicata, & à spe præparata iam gustare facit. Ratio huius est, quia charitas perfectius attingit Deum, quā fides vel spes. Licet enim mens Deum attingat aliqualiter in lumine fidei sub spem, vel ratione visionis ænigmaticæ, hæc tamen non est perfecta attingentia, nisi Deus qui est præsens menti per modum sic visi, fiat præsens sub ratione sperati & amati. Spes enim præsupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere, quia est. Et ideo spes aliqualiter magis attingit Deum quam fides, vt supra dictum est. Sed nec hæc attingentia, seu præsentia spei perfecta est, nisi Deus attingatur, & præsēs fiat per modum amati, & amplexus, quæ debentur volitiuæ potentiæ, cui proptie conuenit habere, & possidere, vt patet per August. vbi dicit sic: Appetitus quo inhiatur rei cognoscēdæ fit amor cognitæ, dum tenet, atque amplectitur placidam prolem, id est, notitiam gignenti contingit. Et idem August. dicit, quod quidam Deum cognoscunt, tamen eum propter hoc habent. Vbi præscindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibū cognoscere, habere, & gustare. Gustus autem non est in cognitione, sed in amore. Huius ratio est, quia dicit Hugo super Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus est, & transit omnia, & penetrat, donec ad amatum, & in ipsum veniat, nec quiescit donec amatum teneat, & dicat. Non dimittam ipsum donec introducā eum ad omnia intima mentis meæ, vbi esurio, & sitio ipsum, vt dicitur, in Cantica. Quod exponens Bernardus dicit. Quis te non teneat Domine, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis, vt scilicet reficias? *Sequitur*: Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, & nunquam dimittam te, quia non benedicis, nisi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis. quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate, reficitur. Quia sicut dicit Richardus, Amor siue charitas, est dulcedo saporis intimi, & quanto quis ardentius amat, tanto dulcius gustat, igitur in charitate est dulcior refectio. Iste gustus amorosus, totam familiam conuiuij mentalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibat, dilectione inebriat, lumine serenat, gaudio exhilarat. Ista Rabanus in sermone quodam declarat, dicens: Amor est ignis in meditatione, purificans mentem à sordibus vitiorum omnium. Est lux in oratione mentem irradians claritate. Est mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinorum beneficiorum. Est vinum in contemplatione mentem inebrians iucunda dilectione. Est sol in beatitudine, mentem clarificans serenissima illuminatione. Est vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, peremni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem & spem format & conformat, & totum conuiuium mentis & consummat & perficit. Vnde Cassiodorus super Psalmo dicit: Charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorum, concordia mentium, societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium bonorum seruit. Ad quod conuiuium nos conducat, qui est benedictus in æternum.

1. Pet. 1. a. Sap. 3. a. Greg. lib. 6. Mor. cap. 21. — *Heb. 11. b* — *Aug. li. 9. de Trin. cap. 12. in fin. tom. 3.* — *Idem epist. 57. ad Dard. post med. tom. 2.* — *Hug. in Aug. Hierar. c. 7. to. 6. Cant. 3. a*

DE DONO SCIENTIÆ.

Caput I.

Quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur.

Tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donū pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus sciētiam superimponit pietati, cum mens sic timet sibi, & compatitur, vt quo valeat modo saluari, scrutatur, eique Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet August. de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo, qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur. Tertio, quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur.

Circa primum nota, quod Bernardus super Cantica in quodam sermone dicit: Scientia quædam est sæcularis, quæ inebriat non charitate, sed curiositate, implet sed non nutrit, inflat & non ædificat, ingurgitat, & nō confortat. Et talis scientia non est donum Spiritus sancti. Est alia scientia de qua Augustinus dicit. Est scientia quæ non est rerum vanarum, nec rerum curiosarū, sed de his, quibus fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, & hæc dicitur donum Spiritus sancti. Et hoc donum gratuitum, est lumē supernaturale. Cuius actus est bene iudicare, secundum regulas legis æternæ de agibilibus per nos, quorū non est determinata via quo ad nos, qualiter fieri debeant, eo quod non semper vniformiter fienda sunt. Vnde per donum scientiæ, innotescit homini rectum iudicium de creaturis, quod non est in eis verum bonum, & hoc fit per lumen supernaturale, scil. per principia fidei, quæ sunt articuli fidei. Ideo ex consequenti, ad donum scientiæ pertinet resoluere hominis actiones: ad fidei articulos vt ad principia Et notandum est, quod donum scientiæ principaliter respicit speculationem, sc. inquantum homo scit quid fide tenere debeat. Secundo, se extendit ad operationem, quia per scientiam credibilium, & eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigitur in agendis. Vnde illi donum scientiæ habent, qui ex infusione gratiæ certum iudicium habent circa credenda, sic quod in nullo deuiant à rectitudine iustitiæ. Et hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi scientiam sanctorum. Ex his patet, quod donum scientiæ est hbaitus infusus, in quo homo habet certum iudicium circa credenda, & agenda. Igitur sicut dicit Hieronymus in prologo super Biblia, Discamus in terris, quorum scientia remanebit nobis in cælis. Valde enim indignum esset, quod tantum laborarem circa scientiam, & virtutes, si desinerent esse in morte. Vnde Hieronymus, ibidem dicit. quod sacra Scriptura, est habitaculum regni cælestis. Euacuabitur tamen imperfectio eius.

Greg. lib. Mor. cap. 15. — *Ans. lib. de simil. c. 130.* — *Aug. lib. 2. de Doctr. Chri. cap. 7. tom. 3.* — *Aug. lib. 14. de Tri. cap. 1. tom. 3.* — *Sap. 10. b* — *Hier. epist. 103. ad Paulin. cir. fin.*

Caput II.

Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur.

Secundo videndum est, qualiter per donum sciētiæ in anima dies oriatur. De quo notandum est, quod cum donū sciētiæ sit habitus luminosus, à Spiritu sancto animæ infusus, qui omnia scrutatur, & omnē veritatem docet, quo habitu anima habet rectū & certum iudicium circa credenda, & agēda, vt supra dictum est, huiusmodi non possunt fieri sine lumine Lumē autem facit diē, sicut dicit Hugo in libro de tribus diætis. Planum est, quod donum scientiæ causat diem spiritualem

Donum scientiæ, causat diem in anima tribus horis distinctam.

lem in anima, quæ secundum maiorem, & minorem illuminationem causat mane meridiem, & vespertinam horam. Mane huius diei, causat donum scientiæ, dum se extendit ad lumen scientiarum acquisitarum per studium & doctrinam: quæ scientiæ, licet sint quædam lumina, tamen sunt obscura. Quia sicut dicit Hugo in prologo super librum Angelicæ Hierarchiæ, Philosophis, vel sapientibus mundi datum est, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus consummatio seruabatur. Vnde inuenerunt veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vitæ, ad obsequium summę veritatis. Illis labor appositus est, nobis autem fructus seruabuntur. Ipsi arcana sapientiæ non nouerant: quia conditorium thesaurorum, scilicet incarnatum Iesum non nouerant, sed naturali documento solo vtentes, lippiendi acie lumen nubilum, & ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, & euanuerunt, cum mente transire vellent ea quæ eis concessa sola fuerant nosse. Etiam hæc scientia assimilatur auroræ, quæ est mane & initium diei. Aurora enim est lux noua tenebris permixta, vt dicit Richardus. Sic & scientiæ humanæ tenebris permixtæ sunt, donec donum scientiæ faciat nos circa eas iuste sentire, & recte iudicare.

Hug. lib. 3. in Aug. Hierar. cap. 1. ante med.

Rich. lib. 5. de contempl. cap. 6.

Secundo donum scientiæ extendens se ad lumen sacræ Scripturæ, & ad credibilia, causat in animæ horam meridianam diei spiritualis. Nam lumen horæ meridianæ clarius illuminat, & vehementius inflammat, vt patet ad sensum. Sic lumen sacræ Scripturæ, super omnes scientias mentem clarius illuminat, & vehementius inflammat. Vnde Gregorius dicit sic: Quamvis omnem scientiam atque doctrinam, Scriptura sacra sine aliqua comparatione, transcendat, vt taceam quod vera prædicat, quod ad cælestem patriam vocat, quod à terrenis desideriis ad superna amplectenda cor legentis inuitat, quod dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur, quod nec clausa est vt pauesci debeat, nec sic patet, vt vilescat, quod vsu fastidium tollit, & tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur, quod legentis animum humilibus verbis adiuuat, sublimibus vero sententiis leuat, quod aliquo modo cum legentibus crescit, quod ab auidis lectoribus quasi recognoscitur, & cum doctis semper noua reperitur. Vt ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas, ipso etiam locutionis suæ more transcendit. Hæc ille. Sic ergo donum scientiæ per lumen sacræ Scripturæ, animam illuminat & inflammat ad modum lucis meridianæ, vt dicatur de ea illud Isaïæ: Sicut lux meridiana clara est.

Greg. lib. 20 Moral. cap. 1.

Isa. 18. c

Tertio donum scientiæ se extendens ad lumen scientiæ moralis, & ad agibilia, facit horam vespertinam in die spirituali animæ, quæ est hora quietis, & terminus laboris: Exibit enim homo mane ad operationem suam vsque ad vesperam, ait Psalmista, sic donum scientiæ notificans homini rectum iudicium circa credenda, & agenda, ipsum quietat, dum eum in veritate stabiliat. Sed & laborem minuit, & quasi terminat, dum eum gaudenter operari facit, quia finis laboris quietem ęternam ei pie ostendit. Vnde Dionysius dicit: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans in transmutabili identitate. *Sequitur.* Et credentem in veritate, teste Scriptura, nihil moueat, à lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habeat in ea permanentiam immobilis identitatis. Et parum infra dicit. Ita igitur, principes, & duces nostræ sapientiæ, scilicet Apostoli, & eorum discipuli, pro veritate quotidie lætantur, & moriuntur, testificantibus omnibus verbo & opere veritatem, sicut conueniens est: Et sic vespere, & mane dies tertius perficitur.

Psal. 103. c

Dion. de di. nom. cap. 7. cir. fin.

Caput III.

Quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur?

Quæ fames & quis cibus animæ sit.

Tertio videndum est, quo modo per donum scientiæ, menti humanæ conuiuium præparatur in die suo, & de diuersitate ferculorum illius. Circa quod A sciendum est, quod Augustinus in libro de vita beata dicit, quod sicut scientia est cibus animæ, ita vitia sunt fames animę & sterilitas. Et illa fames causat quoddam ieiunium spirituale in anima, quod donum scientiæ expellit ab anima. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Scientia in die suo conuiuium facit, quia in ventre mentis, ignorantiæ ieiunium superat. Ex quo patet, quod ignorantia, & vitia causant in anima ieiunium spirituale, quæ quamvis sit incorruptibilis, tamen multum debilitatur, eo quod interius nullis veritatibus cibatur, & ex consequenti nec appetitus veris bonis satiatur: quia incognita amare non possumus, ideo nec gustare possumus, vt dicit Beda super Lucam cap. 8. Igitur sicut consulit Augustinus in libro de vera religione: Omissis nugis theatricis, & poeticis, diuinarum B scripturarum consideratione & tractatione pascamus animum atque potemus, vanæ curiositatis fame ac siti fessum, & ęstuantem & inanibus phantasmatibus, tanquam pictis epulis, frustra refici, satiarique cupientem, cum talia animam non satient.

Aug. de vita bea. disput. 1. dici tom. 1.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Aug. lib. de ver. Relig. c. 51. tom. 1.

Secundo donum scientiæ prouocat animæ appetitum, per manifestationem dulcissimarum veritatum. Nam sicut dicit Augustinus super Ioannem: Veritas panis est, & mentem reficit, nec tamen deficit. Et quãto donum scientiæ dulces veritates magis manifestat, tanto appetitum magis prouocat. Quia quanto alimenta spiritualia plus sumuntur, tanto plus appetuntur, ait Gregorius. Alioquin, sicut dicit Hugo libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augescat. Sed dilectio siue charitas, est cibus dulcissime reficiens mentem. Vnde Bernardus in libro de gradibus C humilitatis dicit: Dulcis cibus & suauis est charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mœstos lætificat, iugum denique veritatis facit suaue, & onus leue in illo scilicet conuiuio mentali.

Aug. tract. 41. in Ioan. non longe à prin. tom. 6.

Ber. tract. de 12. gra. hum. & superb. nõ longe à prin.

Tertio donum scientiæ conuiuantes multipliciter reficit, per ferculorum diuersorum deliciosam exhibitionem, quæ in scientia sacræ Theologiæ occulta ostẽdit, & conuiuantes illuminando gustare facit. Vnde Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Tunc super omnipotentem deliciis afflues, dicit: Super omnipotẽtem deliciis affluere, est in amore illius sacræ Scripturæ epulis satiari. In quibus nimirũ tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus: vt modo nos nuda pascat historia: D modo sub textu litteræ velata nos reficiat medullitus, allegoria: modo ad altiora suspendat contemplatio anagogiæ, in præsẽtis vitæ tenebris, iam de lumine æternitatis intermicans. In his verbis Greg. innuit, triplicem mensam esse sacræ Scripturæ, in quibus animæ studiosæ mediante dono scientiæ, diuersimode & dulciter reficiuntur. Prima est mensa historiæ. Secunda est mensa allegoriæ. Tertia est anagogiæ. In mensa historiæ, simplices cibãtur ferculis grossioribus. In mensa allegorię, cibantur doctores ferculis subtilioribus. In mensa anagogiæ, perfectiores cibantur ferculis dulcioribus. In mensa historiæ, simplices cibãtur ferculis grossioribus, fidem roborantibus, dum simplices legũt in sacra Scriptura, quod aqua in vinũ mutatur, Lazarus suscitatur, E leprosus mundatur, cæcus illuminatur, & huiusmodi. Tunc turba simplicium pascitur, quãdo fides exemplis roboratur. Vnde Alexander Nechan, super Cantica dicit: Ecce nobis recumbentibus ad mensam sacræ Scripturæ, proponuntur poma miræ fragrantiæ. Arbor siquidem propaginis, cuius radix erat protoplastus, decorata multitudine ramorum, qui sursum tenduntur protulit poma, id est, exempla comestibilis & commẽdabilis saporis, per quæ intellige bona opera, seu prophetarum vaticinia, quorũ delicioso odore, sancta Mater Ecclesia quotidie recreatur. Hæc ille. In mẽ sa secũda allegoriæ reficiũtur subtiliores, vt doctores, & similes, subtilioribus & dulcioribus ferculis, dum eis panis

Greg. lib. 16. Mor. cap. 9. in prin.

Ale. Nech. sup. Cant. cap. 5.

Ioan. 6. d

verus

verus de cælo promittitur, & datur, habens in se omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis. Ex cuius manducatione resurrectio nobis promittitur, vita æterna speratur, ianua cælestis aperitur, mensa æternæ refectionis præparatur, corpus Christi hic vere manducatur, in quo nobis diuinitas propinatur. Vnde Hugo in primo cap. super librũ Angelicæ Hierarchiæ dicit carnẽ assumptam Iesus nobis in eduliũ proposuit, vt per cibũ carnis, ad gustum inuitaret diuinitatis. Ex his autem cõfortatur anima, & surgit in spem viuam. De qua spe Greg. in moralibus dicit: Spes in æternitate animum erigit, & idcirco nulla exterius aduersa, quæ tolerat, sentit, quod non est modica refectio mentis. In mensa tertia, scil. anagogiæ, spiritales & perfectiores pascuntur, ferculis dulcissimis, & sapidissimis. Cuius ratio potest esse talis: Anagogia, vt dicit Hugo, est ascensio, siue eleuatio mentis in contemplationem supernorum. Ideo ascendendo transcendit narrationẽ mensæ historicæ, sed contemplando transit vltra velamina mensæ allegoricæ. Plena autem eleuatio, & pura contemplatio, in mẽte miram, & dulcem generat delectationem, & refectionem. Vnde Greg. dicit sic: Contemplatio amabilis, & mirabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, id est, cælestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, vt talis contemplatrix dicat illud Cantici: Ego dormio, & cor meum vigilat. *Sequitur*: Vigilanti etenim corde dormit, per hoc quod interius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit. *Sequitur*: Neque adhuc omnipotens Deus in sua claritate conspicitur, sed quædam ab illa anima speculantur, vnde refecta proficiat, & post ad visionis gloriam pertingat. Hæc ille. Quare contemplatrix anima desiderans claram dilecti visionem, & plenam refectionem, confortata petit iam trahi de istis mensis ad illam gloriosam mensam, & epulationem cælestis conuiuij, dicens illud: Indica mihi quem diligit, anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Bern. exponens hæc verba dicit sic: Primo aduerte, quam eleganter sponsa amorem spiritus ab amore carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis iam volens affectione, quam nomine, non simpliciter dicit, quem diligo, sed inquit, quem diligit anima mea, spiritualem designans, amorem non carnem. Indica mihi igitur, vbi pascas, &c. Antequam adimplebis me lætitia cum vultu tuo, vultum tuum requiro: vultus autem tuus vera meridies est. Hæc ille. Hic meridies anagogiæ clarior est in splendore, & feruentior in calore. In splendore clarior, dum pater per verbum infiniti splendoris se perfecte manifestat. Et in calore feruentior dum per amorem suũ spiratum, qui est infiniti ardoris siue charitatis, se ad gustandum, amplexandum, & habendum liberalissime in anagogia communicat. Sed Bern. ibidem dicit: Veruntamen quantumlibet, hic meridies viæ incalescat, & radios suos multiplicet, per omnia mortalis huius vitæ curricula, sitque nobiscum vsque ad consummationem sæculi, non tamen ad lumen perueniet meridianum patriæ. Nam hic pastus, sed non ad saturitatem: nec cubare licet, sed vigilare oportet, propter timores nocturnos: nec hic clara lux nec plena refectio, nec tua mansio. Igitur indica mihi vbi pascas, vbi cubes in vera meridie, scilicet in claritate lucis, & feruore charitatis tuæ infinitæ. Hæc ille. De hac meridie dicit Bernardus ibidem, quod admirando exclamat, dicens: O vera meridies plenitudo feruoris & lucis, solis statio, vmbrarum exterminatio, paludum desiccatio, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies. O lumen meridianum. O vernalis temperies. O æstiua venustas. O autumnalis vbertas. O quies & feriatio hiemalis. Hunc locum inquit, tantæ claritatis, & pacis, & plenitudinis, indica mihi, vt ego te in lumine tuo per mentis excessum merear contemplari, pascentem vberius, quiescentem securius. Hæc est mensa veri Salomonis, in qua Regina Saba vltra non habuit spiritum humanum, tota absorpta in spiritu diuino.

Hug. in 1. c. Ang. Hierar. l. 2. post med.

Greg. lib. 6. Mor. cap. 13. vers. fin.

Hug. lib. 1. super Ang. Hierar.

Greg. in Eze. hom. 14. post med.

Cant. 5. a

Cant. 1. b Ber. ser. 33. in Cant. ante med.

3. Reg. 10.

Capvt IV.

De mensa diuinæ Scripturæ siue scientiæ, & de ferculis, quæ in ea apponuntur.

De hac mensa diuinæ Scripturæ, siue sciẽtiæ Hugo loquens, dicit idem, sed per alia verba, quæ forte magis sapiunt: Vnde dicit sic: Sicut homo exterior in refectorio materiali ad horam cibo potuque reficitur, sic homo interior in refectorio sanctæ meditationis diuersorum exemplorum ferculis saginatur, & vino compunctionis potatur. *Sequitur*: In hoc ergo refectorio tres ponuntur mensæ, id est, tres intellectus diuinæ Scripturæ, videlicet mensa historialis, mysterialis, & moralis. Prima mensa ponitur simplicibus, secunda doctoribus, tertia vtrisque communiter. In prima ponitur cibus grossior. In secunda, cibus subtilior. In tertia, cibus dulcior. Prima saporem continet exemplorum. Secunda continet dilectionem mysteriorum. Tertia dulcedinem morum. In prima Christus panem fregit. In secunda, figuris ministrat vinum. In tertia, docet verum. In prima, pascit miraculis. In secunda, figuris. In tertia, verbis. Refectio miraculorum corroborat fidem. Impletio figurarum confortat spem. Doctrina morum adauget charitatem. Cum enim mortui suscitãtur, leprosi mundantur, cæci illuminantur, tunc simpliciorum turba pascitur. Sed fides inde succrescit, dum Deus hoc fecisse creditur. Dum vero resurrectio Christi creditur, tunc nostra resurrectio speratur. Dum semen seminantis quibus terris congruat, assignatur, quid aliud fit, quam quod in mentibus hominum, verbi Dei amor ordinatur? Ponuntur itaque mensæ, ponuntur & panes. Ad primam mensam Moyses offert panem conspersum, tanquam cibum grossiorem, Oleo deuotionis conspersum in superficie: quia lex nullum ad perfectum duxit. Dabatur autem populo Dei exeunti de Ægypto ille panis, ad aliqualem deuotionem eius, & alleuiationem. Ad secundam mensam, Ruth obtulit panem intinctum in aceto Dominicæ passionis. Qui habet virtutem patienter sustinendi omnia aduersa. Vnde Augustinus in libro de conflictu vitiorum, & virtutum dicit: Si passio Redemptoris nostri ad memoriam reducatur, nihil tam durum, quod non æquo animo toleretur: parua enim omnia reputamus, si suæ passioni comparemus, quæ patimur. Simile dicit Isidorus de summo bono. Ad tertiam mensam, scilicet anagogiæ: Christus dat panem supersubstantialem, seipsum in corpore, & sanguine suo, vt sicut dicit Hugo, Per cibum carnis, inuitet ad gustum diuinitatis, vt homo manducet panem Angelorum omne delectamentum, in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Ideo maxime reficit. Vnde Vercellensis super Cantica dicit: Nihil est, quod ita gratam mentibus præstet refectionem sicut panis supersubstantialis, id est, Eucharistiæ. Et sic conuiuantes in prima mensa, ad exeundum de Ægypto alleuiantur. In secunda mensa, ad sustinendum patienter pericula viæ animantur. In tertia mensa, conuiuantes sic reficiuntur, vt in æternum non moriantur. Post appositionem panum, ponuntur diuersa genera pulmentorum. Nam tres pueri afferunt legumina. Paulus infirmus ministrat olera. Moyses affert diuersa ferculorum genera, mel scilicet de petra, oleumque de saxis durissimis, butyrum de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum filiorum Basan, & hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuæ biberent meracissimum. Post appositionem pulmentorum, ponuntur diuersa fercula carnium. Nam Abel offert agnum, Abraham arietem. Iosue, vaccam: Moyses volatilia pennata, & rex Euangelicus altilia occisa, per quæ signantur patres noui testamenti. Quidam dum gratiam pinguedinis internæ dulcedinis percipiunt, à terrenis desideriis, ad sublimia contẽplationis suæ penna sublenantur, ait Greg. Post appositionem carnium, ponuntur diuersa fercula piscium. Nam Apostoli afferunt pisces de mari. Tobias affert pisces de fluuio. Pisces de stagno in Leuitico vbi dicitur: Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari quam in fluminibus, & stagnis comedetis: vbi dicit

Hug. lib. 3. de claustr. animæ cap. 8. in princ.

Leuit. 7. a, b

Heb. 7. c Ruth. 2. c

Aug. lib. de cõflict. vir. & vitior. c. 9. in prin.

Isid. lib. de contempl. mundi ca. de patientia in aduersis.

Ioan. 6. d Sap. 16. c. Hug. super. 1. Ang. Hier.

Dan. 1. c Rom. 14. a Deut. 32. b

Gen. 4. a Gen. 22. c Ios. 8. f Psal. 77. c Matt. 22. a Ioan. vlt. a Tob. 6. a Leuit. 11. b

Gloss. in Leuit. 11. ex Greg. lib. 5. Mor. c. 8.

Greg. in Glos. Pisces, qui habent pinnulas, solent saltare super aquas, & signant animas, quæ eleuantur vltra illa fluxibilia per contemplationem, & etiã aliqui sunt in actiua vita, & illi sunt comedendi, & Ecclesiæ incorporandi, vel traiiciendi, quia sunt mundi. Sed Hugo dicit: Pisces de mari sunt sæculares, qui sunt adhuc in hoc mari magno. Pisces vero de flumine, sunt doctores qui fluunt scientia ad alios inquieti, sed pisces de stagno sunt claustrales quieti, qui omnes in flumine baptismi mundati sunt, & ideo comedendi sunt, id est, in corpus Ecclesiæ traiiciendi sunt. Cum prædictis ferculis, donũ scientiæ tot vina ministrat potanda, quot proposuit fercula reficientia, Et huius ratio est, quia donũ scientiæ vt est donũ Spiritus sancti, illuminat ad veritates sacræ Scripturæ cognoscẽdas, & ad cognitas diligendas. Cognitio autẽ cibat, sed dilectio potat. Cognitio cibat multipliciter. Quia sicut dicit Greg. in Moral. In Scripturæ sacræ verbis, tot delicias inuenimus, quot ad profectũ nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus, Sed sicut in nobis crescit cognitio, ita in nobis debet augeri, & dilectio. Alioquin sicut Hugo dicit, in libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augescat, quæ animos inebriat, & pascit. Hic est notandum, quod sicut Greg. in Moral. Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, aliquãdo potus est. Cibus est in locis obscurioribus, qui quasi exponẽdo frangitur, & masticando glutitur. Potus vero est Scriptura in locis apertioribus, qui ita absorbetur sicut inuenitur. Ex his patet, quod in isto conuiuio non sufficiunt vina præcipua Assueri, nec vina cõdita sponsæ, nec vina mera Psalmistæ, &c. sed quot erũt fercula, tot erũt in cõuiuio illo vina. Quia sicut dicit Origenes super Cãtica: Nõ est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungitur. Hæc ille. De ista refectione spirituali siue conuiuio Richardus de sancto Victore dicit. O qualis refectio, vbi dapifer est Christus, pincerna vero Spiritus sanctus. Christus enim ministrat in cibo. Vnde Dauid: Mittit Crystallum suam sicut buccellas. Spiritus sanctus ministrat in potu. Vnde Dauid ibidem dicit: Flabit spiritus eius, & fluent aquæ viuæ, quia viuificant. Hæc ille. Ratio huius appropriationis potest esse talis. Aug. de Trinitate dicit, quod verbum perfectum est notitia cum amore. Cum igitur verbũ æternum sit notitia manifestans patrem, & cum hoc notificet omnem veritatem, illuminat enim omnem hominẽ veniẽtẽ in hunc mũdum. Veritas autem est dulcis refectio mentiũ, vt dicit Aug. super Ioan. Patet, quod refectio appropriatur filio. Sed cum in notitia sit amor, qui appropriatur Spiritui sancto, & amor sit vnum spirituale, potans, & reficiẽs & inebrians mentem, patet quod potare vino spirituali & inebriare, appropriatur Spiritui sancto. Quod autem amor siue charitas, sit quoddam optimum vinum spirituale, ostendit Hugo de Arca Noë, vbi dicit: Charitas siue amor similis est vino, quia habet effectus vini. Vinum namq; eos, quos inebriauerit, reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, & quodam modo insensibiles: sic charitas siue amor mundando conscientiã mentem exhilarat, secundum Psalmistã. Deinde audacẽ reddit, quando per munditiam conscientiæ fiduciam præstat. Deinde vires auget, quia sicut testatur Scriptura, Fortis est vt leo, qui confidit in Domino. Obliuionem quoq; generat, quia dum totam intentionem ad desiderium æternorũ trahit, omnium transeuntium memoriam ab anima funditus euellit, & insensibilem reddit; quia dum mentẽ per internam dulcedinẽ medullitus replet, quidquid exterius amari infertur, contẽnit, quasi non sentiat. Hæc ille. De hac ebrietate, dono septimo cap. 7. Supra posita exempla nemo contemnat, quia donum scientiæ in omnibus sensibilibus diuinos radios lucere manifestat. Vnde Dionys. dicit: Non solum sensibilia signa scripturarum, sed & totus iste mundus sensibilis, secundum quamlibet sui partem, est quasi pro-

Greg. lib. 16. Mor. c. 9. in prin.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 8. circa med.

Psal. 147. b

Aug. lib. 9. de Trin. c. 10. to. 3.

Ioan. 1. a

Idem tract. 41. in Ioan. to. 9.

Hug. li. 4. de Arca morali. c. 8.

Psal. 103. b

Prou. 28. a

Dionys. in epi. ad Tim.

A positio signans diuina inuisibilia, iuxta illud: Inuisibilia Dei, &c. Hi autem radij non reuelantur immundis, sed solum amatoribus sanctitatis, qui studendo veræ sapientiæ in sanctis signis rerum materialium, abolita omni inepta & phantastica expositione, per intelligentiam puræ veritatis, & amorem veræ bonitatis, per donum scientiæ transeunt ad contemplationem simplicis, & puræ veritatis. Ad quam nos perducat, qui est Deus benedictus in æternum. Amen. Hæc ille.

Rom. 1. c

DE DONO FORTITVDINIS.

Capvt I.

Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur.

B QVartum donum Spiritus sancti, est donum fortitudinis, quod immediate sequitur donum scientiæ. Quod Anselmus ostendit in libro de similitudinibus, dicens: Spiritus sanctus donum fortitudinis superimponit dono scientiæ. Cuius ratio est: Dum enim mens pauida timens, atque donum pietatis comparians, & iam quid agere debeat dono scientiæ sciens, oportet vt dono Spiritus sancti sit fortis, ad operandum quæ dicit, & quibus se saluari posse confidat. Quia sicut dicit Hugo super Angelicam Hierarchiam, perfectum non facit agnitio, seu cognitio veritatis in mente, nisi subsequatur habitus veritatis in operatione. Et veritas dicit: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis. Ideo fortitudinis donum sequitur donum scientiæ. Circa hoc donum fortitudinis sunt notanda tria. Primo quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per hoc donum, dies spiritualis in anima oriatur. Tertio quale conuiuium, per hoc donum animæ præparetur.

Ansel. lib. de similitud. c. 130.

Hug. in 7. Ang. Hier.

Ioan. 13. b

C Circa primum sciendum, quod duplex est fortitudo, vna quę est virtus, alia quæ est donum Spiritus sancti. De fortitudine quæ est virtus, multa dicit Philosoph. in Ethicis, inter quę dicit, quod fortis est qui non timet terribilia, & sustinet vt oportet boni gratia. Et Paulinus in epistola ad Hieronym. dicit: Qui vere fortis est nec temere audet, nec inconsulte. Et hæc fortitudo se habet respectu ardui, & mali pœnæ, secundum dictamen naturalium principiorum. Et tali fortitudine sustinet homo pericula & læsiones propter bonum virtutis. Vnde Aug. narrat, quod multi vtilitatem reipublicæ, propriæ vitæ præponebant. Et Tullius de officiis dicit, quod duo erant præcepta Platonis, volentibus reipublicæ prodesse. Primum vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quæcunq; agunt ad eam referant, obliti commodorum suorum. Secundum præceptum fuit vt totum corpus reipublicæ curent principaliter, ne dum aliquã partem tueantur, reliquas deserant, & ideo hæc fortitudo ordinat hominem ad finẽ, qui est infra limites naturæ, vt patet. Est alia fortitudo, quæ est donum Spiritus sancti, quæ se habet respectu illius pœnæ secundum dictamen supernaturalium principiorum legis æternæ, sequendo Spiritus sancti specialem inspirationem, vel instinctum, quo mouetur aliqui ad vltro se offerendum ad sustinẽtiam pœnæ prædictæ. Ex quo patet quod donum fortitudinis, est habitus existẽs sicut in subiecto in voluntate inquantũ negotiatur circa ardua, quo voluntas habilitatur ad volendum mortem sustinere, pro defensione seu pro motione veritatis fidei vel morum, secundum dictamen legis æternæ sequendo Spiritus sancti motiuam inspirationem. Ex consequenti tamen, per ipsum donum fortitudinis, bene se habet voluntas respectu cuiuslibet alterius arduę pœnæ, & melius quam per aliquam moralem veritatem. Et ideo per istam fortitudinem, sancti fecerunt opera fortitudinis super humano modo, sustinendo talia cum gaudio & exultatione, vt patet in Apostolorum actis, vbi dicitur. Ibant Apostoli gaudentes, &c. Et ista fortitudo ordinat, & disponit ad finem

Duplex est fortitudo. Arist. lib. 3. Eth. c. 8. & 9.

D

Aug. l. 5. de Ciu. Dei ca. 17.

Quæ fortitudo est donum Spiritus sancti.

E

Act. 5. g

super

Greg. hom. 27. in Euan. circ. med.

supernaturalem. De hac fortitudine dicit Gregorius in quadam homilia sic: Fortes facti sunt sancti, tortores domant, spiritum roborant, virtutibus coruscant, terrena despiciunt, cælestia appetunt, occidi possunt, flecti autem nequeunt: nec sustinere flagella per infirmitatem metuunt, nec læsi vnquam à veritate conticescunt. Hæc etiam fortitudo, instigationes ad malum fortiter retundit, & repellit, sicut dicit Augustinus super Marcum, & Gregorius in homilia: Apostoli mundi huius potestatibus contrarie non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset, exemplificando de Petro, qui magna auctoritate respondit. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, iam Spiritu sancto confortatus.

Idem hom. 30. in Euan. post med.

Caput II.

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur.

Secundo videndum est, qualiter per donum fortitudinis dies spiritualis, in mente humana oriatur. De quo sciendum est, quod cum isto dono sicut cum aliis donis prædictis, Spiritus sanctus sit & habeatur, qui ad modum ignis illuminat, & inflămat, vt dictum est: ideo animam, quam inhabitat, illuminat, dum impetum irascibilis, & concupiscibilis, & aliarum passionum obumbrantium conuiuium animæ fortiter reprimit, & tenebras vitiorum viriliter expellit, & ornatum virtutum omniũ custodit, & omnes partes mentis confractis vectibus diuino soli patenter aperit, & dicit: Eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ, fortis, & potens in prælio. Qui illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. De hac fortitudine dicit Ambr. de officiis: Non mediocris virtus animi est fortitudo, quæ sola defendit ornamenta virtutum omnium, & iustitiam custodit, & quæ implacabili prælio aduersus omnia vitia decertat. Inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiam fugat tanquam labem quandam, quæ virtutem effœminat, & sic mentem obtenebrat. Sed necesse est videre, quæ sint portæ animæ, per quas diuini radij animam ingrediuntur, & qualiter per donum fortitudinis aperiantur.

Psal. 23. b

Ioan. 1. a. Amb. lib. 1. de off. ca. 39. tom. 4.

Tres animæ potentiæ sunt tres portæ mentis.

De primo notandum est, quod tres portę mentis sunt tres potentiæ, scil. memoria, intelligentia, & voluntas: secundum quas homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, quæ potentiæ conuenienter dicuntur portæ æternales, quia æternitatis sũt capaces, eo quod imago Dei in eis consistit: vt dicit August. de Trinitate. Has portas Spiritus sanctus per donum fortitudinis aperit, dum eas per fortes conatus ad æterna conuertit, iam à temporalibus aliqualiter eleuatus. Vnde appropriatè loquendo secundum appropriationem August. de Trinitate. Primo per donum fortitudinis, porta memorialis aperitur patri æterno, dum forti conatu à temporalibus abstractam, & eleuatam, & diuinis beneficiis gratificatam, in patre incipitiam delectari, & gratias agere de filij consubstãtialis datione, & de Spiritus sancti missione, & de omnibus aliis beneficiis, vt dicat illud Psal. Memor fui Dei, & delectatus sum. Quod exponens Gregorius super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de vmbra: sed cum memor fui Dei, delectatus sum: quia auctor mei, quem adhuc videre non valeo, sola memoria delectat, quod sine lumine esse non poterat. *Sequitur:* Exercitatus sum, continua meditationis meæ apertione diuino soli, & defecit spiritus meus, scilicet superbiæ tenebrantis, & cæcantis: & diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti virtus in nobis fortificatur, & proficit, tanto noster spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cum à nobis plene defecerimus, ait Gregorius.

Aug. li. 9. de Trin. & seq. tom. 3.

Psal. 76. c Greg. li. 18. Mor. c. 24.

Idem lib. 22. Mor. cap. 14.

Secundo per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur verbo æterno siue filio, dum eam forti conatu à clamore, & sollicitudine tẽporalium constrictã abstrahit, & ad auditionem Verbi Dei conuertit, & instructionem, & fidei eius receptionem, & præceptorũ eius obseruationem. Quia sicut dicit August. Sapientia quæ est Filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic saluetur. Et valde necesse est, vt se homo ad lumen sapientiæ conuertat: quia sicut dicit August. de libero arbitrio, Auertentes se à lumine, ad vmbram carnalitatis, continue obtenebrantur, intantum quod non possunt videre etiam quod summe bonum est, & malum reputant, quod etiam in se bonum est. Sicut ergo isti obtenebrantur & sunt in nocte, ita illi illuminantur & in die sunt. Quia sol refulget in clypeos aureos, id est, in puros animos, & ideo fortitudo gentium cæcarum, id est, irrationalium virium, dissipata est.

Aug. super Gen. ad literam, li. 1. cap. 5. tom. 3. Idem li. 2. de li. ar. cap. 16. circ. fin. tom. eod.

1. Mac. 6. e

Tertio per donum fortitudinis, porta voluntatis aperitur Spiritui sancto, id est, amatori æterno: quia sicut dicit Augustinus libro de Moribus Ecclesię: Fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens. Ille ergo fortis amor aperit voluntatem Spiritui sancto, dum eam omnem carnalitatem fortiter vincere facit, ita vt etiam seipsum contemnat, & omnes delectationes huius vitæ fortiter extinguat. Ex tunc enim nihil resistit Spiritui sancto. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Iustorum fortitudo est, carnem vincere, propriis voluptatibus contraire, delectationes vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum superare. Confractis igitur istis vectibus ferreis voluntatis, & amoris per donum fortitudinis, æternus sol ingrediens, & tripliciter exurens montes mentis, igneos radios exsufflat. Sol iste diuinus tripliciter exurit montes, secundum tres horas diei fortitudinis, scil. mane, meridie, & vespere: quæ accipiuntur secundum tres gradus fortitudinis. Primo enim donum fortitudinis facit mane diei spiritualis, quando se extẽdit ad gradum fortitudinis politicæ. Politica autem fortitudo, vt dicit Macrobius de somno Scipionis, est mẽtem supra metum periculi erigere, & nihil nisi turpia formidare. Quod vtique perfectius facit fortitudo vt donum est, vt patet ex Actibus in Apostolis, vbi dicitur, quod gaudentes ibant à conspectu concilij. Gaudium autem causat serenitatem mentis, id est, lucem. De hoc potest exponi illud Psal. Mane astabo tibi, &c. Secundo donum fortitudinis facit meridiem diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est virtus purgatoria. Fortitudo autem purgatoria, vt dicit Macrobius ibidem, est animam non terreri corpore patiente. Quod vtique perfectius facit fortitudo vt donum est, vt patet per sanctum Andream, qui toto corde gaudens desiderabat pœnam crucis. Et Agatha quasi ad epulas inuitata, &c. Hi cum sponsa, desiderabant Christum sequi ad cubitum crucis in meridie, id est, in feruore charitatis. Tertio donum fortitudinis facit horam vespertinam diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est purgati animi virtus. Fortitudo autem purgati animi, vt dicit Macrobius ibidem, est passiones non vincere, sed omnino ignorare. Quod vtiq; perfectius facit fortitudo, vt donũ est, vt patet in illis, qui possunt dicere cum beato Iob: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea quod ostendit fortitudinis cõsummationem. Factum est, igitur vespere & mane dies quartus.

Aug. de Mor. Ec. c. 15. to. 1.

Greg. lib. 7. Mor. ca. 8. in prin.

Eccl. 43. a

Tres sunt gradus fortitudinis. Mac. lib. in so. Scip. c. 8.

Act. 5. a

Psal. 5. a

Cant. 1. b

Iob. 27. b

Gen. 1. e

Caput III.

Quale conuiuium per hoc donum anima preparetur?

Tertio videndum est, quo modo donum fortitudinis menti humanæ in die suo conuiuium spirituale præparet, & conuiuantes disponat ad omnem verita-

tem. De quo notandum est, quod sicut Gregorius in Moralibus dicit, fortitudo in die suo conuiuium facit, dum aduersa non meruit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Necessitatem huius refectionis ostẽdit Glossa super Matthæum, quæ videtur accepta de libro Augustini de sermone Domini in monte, vbi dicitur: Quia nondum Dei visione fruimur, cibus in via est nobis necessarius, vt quandoque ad patriam veniamus, & ideo panem petimus, ad quem nemo peruenit sine Spiritu sancto in dono fortitudinis, quia vbi fortitudo, ibi est esuries iustitiæ. Æternus enim cibus animæ plenitudo est iustitiæ: & quotidianus, cum quotidie illam esurientes implemus. Hæc ille. Igitur videmus, qualiter donum fortitudinis in mentali conuiuio operetur, & reficiat vires conuiuantes. De quo sciendum est, quod sicut dicit Tullius primo libro rethoricę. Fortitudinis, vt est virtus humana, quatuor sunt partes, sc. fidentia, magnificentia, patientia, & perseuerantia. Fidentia siue fiducia, conuiuantes de conuiuio inchoato, vsque in finem, certa spe assecurat. Magnificentia vero, in conuiuio vt decet administrat. Perseuerentia conuiuantes ad stabilem mansionem inuitat. Patientia autem conuiuantes confortat & quietat.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.

Fortitudinis quatuor partes.

Fidentia.

Fidentia igitur vt est virtus humana conuiuantes de conuiuio hic assecurat, hic inchoat amicabiliter, & de fine consummando, hic temporaliter, & delectabiliter assecurat: Vnde Tullius vbi supra dicit: Fidentia est certa spes animi, perducendi in finem rem inchoatam. Sed fidentia, vt est ex dono fortitudinis, quod est donum Spiritus sancti, conuiuantes de conuiuio temporaliter inchoato, assecurat de fine consummando feliciter, & possidendo æternaliter. De hac fidentia Petrus dicit: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis, &c. Hæc fidentia conuiuantes dulciter reficit, quia secura mens est quasi iuge conuiuium. Hæc confidentia expellit à conuiuantibus omnem diffidentiam, Psalmus: Qui confidunt in Domino sicut mons, &c.

1. Pet. 1. a

Prou. 15. b
Psal. 124. a

Magnificentia.

Magnificentia vero, vt est virtus humana, & in conuiuio magnifice ministrat, & splendide, vt decet, Vnde Tullius dicit ibidem. Magnificentia est magnarum rerum splendida administratio. Sed magnificentia, vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes magnifice ditat, & consolatur, & exaltat. Vnde Psalmista dicit: Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Gregorius in Moralibus dicit: Deus hominem magnificat, quia largitate rationis ditat, quia infusione gratiæ visitat, quia honore collatæ virtutis exaltat. Quibus anima maxime reficitur: quia magno animo & rationali nihil est magnum, nec satiat eum nisi solus Deus, qui est immensus. Vnde Macrobius dicit: Nihil est magnum præter animum magnum, nec tibi magno aliquid est magnum Hæc igitur virtus, quæ hominem sic magnificat, excludit vitium oppositum, scil. paruificentiam, quod à magnificentia debita & recta facit deficere. Vnde opes & sumptus conuiuij, non possunt mensurari: quod in tam excellenti, & solemni conuiuio fieri non licet.

Psal. 125. a
Greg. lib. 8. Mor. c. 7.

Patientia.

Patientia autem conuiuantes confortat, vt est virtus humana, ne propter difficultatem imminentium periculorum, huius vitæ frangantur. Vnde Tullius ibidem dicit: Patientia est causa honestatis, ac vtilitatis, arduarum rerum voluntaria ac diuturna perpessio. Sed patientia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes non solum facit aduersa volũtarie sufferre, sed & vt victores sine murmure gaudenter pertransire, vt Apostoli faciebant. Vnde Cassiod. super Psalmos dicit: Patientia vincit aduersa, non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo. Ipsa est quæ fæces totius voluptatis abstergit, ipsa est quæ limpidas animas Deo reddit. Hęc virtus expellit vitia opposita à conuiuio, quæ tranquillas mentes confundunt, vt impatientiam, discordiam, rixam, seditiones, &c. talia quæ mentis conuiuium molestant, & perturbant. Et hæc patientia perfectius animam reficit, quia perfectum opus habet. Vnde Dominus dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vbi Gregorius dicit: Quid est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisque mentis motibus quasi ex arce veritatis dominari, quod vtique valde animam consolatur & reficit.

Apoc. 5. b
Cass. in ps. 21

Luc. 21. d
Greg. lib. 5. Mor. cap. 13. in fin.

Perseuerantia.

Perseuerantia vt est virtus humana, conuiuas fortiter & stabilitat in bono, & conseruat in permanentia, vsque ad conuiuij plenam consummationem, vt fit in via. Tullius vbi supra dicit: Perseuerantia est in ratione bene constituta stabilis, & perpetua parmanentia. Sed perseuerantia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes in conuiuio non solum perseuerare facit vsq; ad conuiuij temporalis terminum, sed & introducit in conuiuium sine termino æternum, vbi est refectio mentis excellentissima & satietas: quia tunc satiabor cum apparuerit gloria tua, ait Psalmista. Vnde S. Bern. in epistola dicit: Absq; perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Ipsa enim est nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patiẽtiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. *Sequitur*: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est enim cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille. In hac perseuerantia est refectio dulcissima. Nam idem verbum Domini, sc. qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit, exponens Augustinus in libro de verbis Domini dicit: Cum perueneris ad tres panes perseuerando, hoc est ad cibum & ad intelligentiam Trinitatis, habes vnde viuas, & vnde pascas, nec timeas, ne finias. Non enim panis ille finietur, sed omnem indigentiam tuam finiet: ergo & omnem famem affligentem à te expellet. Ex his igitur patere potest, qualiter quatuor partes fortitudinis perficiuntur, vt sunt virtutes humanæ per donum fortitudinis, quia habitus supernaturales perficiunt naturales, vt dicit Dionysius.

Psal. 16. e
Ber. epi. 129.

Matt. 10. c & 24. b

Aug. de ver. Dom. ser. 29. ante med. tom. 10.

Dionys. Ang. Hier.

DE DONO CONSILII.

CAPVT I.

Quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur.

QVintum donum Spiritus sancti, quod facit diem spiritualem in anima & conuiuium, est donum consilij, quod immediate sequitur donum fortitudinis, vt Gregorius ostendit in Moralibus, vbi dicit: Valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur. Et Anselmus in libro de similitudinibus dicit: Post donum fortitudinis, Spiritus sanctus donum consilij superædificat: quia cum mens iam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda sui experimento, ducit ex Spiritu sancto, quid de omnibus consulere debeat. Ex quo concludit, quod post donum fortitudinis, sequitur immediate donum consilij. Ad maiorem autem notitiam istius doni consilij sunt quinque notanda. Primo quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur. Secundo necessitas istius doni consilij declaratur. Tertio differentia inter consilia diuina, & propria assignatur. Quarto qualiter dies spiritualis ex dono consilij in anima oriatur. Quinto qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.
Ansl. li. de simi. c. 130.

Primo quid sit consilium, & quid donum consilij dicatur, videndum est. Et quia proprium rationali creaturæ est, quod per inquisitionem rationis moueatur ad aliquid agendum, vel non agendũ, quæ quidem inquisitio cõsilium dicitur humanum. Vnde Damascenus dicit:

Damas. li. 2. fid. orth. cap. 22. cir. med.

cit: Consilium est appetitus inquisitionis à ratione directus, de his quæ à nobis sunt facienda vel non facienda. Et Aristoteles in epistola ad Alexandrū dicit, quod; Consilium est oculus & cautio futurorum. Sed quia inquisitio & ratio humana per se non sufficiunt comprehendere singularia omnia, & contingentia quæ occurrere possunt in nostris actionibus, quæ requiruntur ad consecutionem beatitudinis nostræ, quia cogitationes mortalium sunt timidæ, & incertæ, prouidentiæ nostræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Ideo indigemus inquisitione certiori, & directione nobiliori, sc. diuina. Tam inquisitio autem, quam directio nobis in dono consilij à Spiritu sancto confertur, qui omnium est artifex, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, ideo talis inquisitio, & directio à Spiritu sancto donata, consilium dicitur quod est donum Spiritus sancti. Sed nō debet mouere nos quod donum consilij est respectu eiusdem obiecti, respectu cuius est donum scientiæ: quia hoc verum est materialiter, non formaliter. Vtrūque enim donum est respectu agibilium per nos, sed differenter: quia actus doni scientiæ est de talibus prędictis bene iudicare, secundum regulas legis æternæ: sed actus doni consilij est secūdum regulas legis æternæ bene inuenire, quæ ardua sunt per nos agenda, & quæ fugienda, ad obtinenda ea quæ conferunt ad vitam æternam, & non præcipitanter agere. Quia sicut dicit Greg. in Moralibus: Spiritus sanctus dat contra præcipitationem consilium, cui opponitur præcipitatio. Vnde sapiens dicit: Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Ex his igitur patere potest, quod donum consilij est habitus à Deo infusus, ex quo secundum consilium Spiritus sancti monemur ad operationes bonas, quarum non est determinata via qualiter sit agendum, eo quod non vniformiter semper fiendæ sunt. De talibus enim consiliamur, sicut dicit Philosophus in Ethicis.

Sap. 9. d *Sap. 7. d* — *Quid sit donum consilij.* — *Greg. lib. 2. Mor. cap. 27. ante med.* *Eccli. 32. d* — *Arist. lib. 3. Eth. cap. 3.*

CAPVT II.

Quæ sit doni consilij necessitas.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 11.

SEcundo videndum est, quæ sit necessitas huius doni, sc. consilij. De hoc nota Greg. in Moralibus, vbi dicit: Qui sine consilio viuunt, se pręcipitationi, & fortunæ tradunt præcipitantes vitam suam negligunt, dum transitoria inconsulte appetunt, dum æterna non intelligunt, vel intellecta contemnunt, dum auxilium & miseriam suam non cognoscunt, quia cæci: ideo nec consilium habere sciunt, & ideo merito tales in insipientia sua peribunt. Sed è contra inquit Greg. Electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, ea ad quæ sunt conditæ exquirunt. Cumque eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis, siue consilij exercitatione illorum cogitatione fatigata, in conditoris sui specie & contemplatione requiescere quærunt. *Sequitur:* Vnusquisq; eorum adhuc in mundo corpore positus, mente tamen extra mundum surgit, ærumnam exilij quam tolerat, deplorat, & ad sublimem patriam incessabilibus se amoris stimulis excitat. Vnde inuenit salubre consilium, temporale hoc despicere quod percurrit: & quo magis crescit cōsilij scientia, vt peritura deserat, eo augetur dolor, quod nec dum ad mansura, siue æterna contingat. Et ideo solerti consilio infigit mentem, & caute se in omni actione circumspiciendo considerat. Et ne ex re, quæ agitur, repentinus finis & aduersus surripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat, & pēsat: ne in his quæ agenda sunt, præcipitatio impellat, ne praua per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. *Sequitur:* Et mens electi cuiuslibet, quo magis per consilium viuere nititur, ex angusti itineris dolore fatigatur. Hæc ille. Ratio istius vltimi dicti est, quia consilia Dei sunt perfectissima: valent enim ad vitandum omne malum, & ad consequendum omne bonum perfectissime, & ideo ducunt per itinera arctissima. Arcta est enim via quæ ducit ad patriam, vt Christus dicit. Arctæ autem viæ, vt plurimum sunt rectiores & breuiores, quam latæ. Perfecti autem viri stimulis amoris agitati vehementius amplectuntur, vt perfectius & citius inueniatur quod amatur, & creditur, & quæritur. Istis consiliis primis anima deuota fuit à Spiritu sancto inspirata & instructa, quando post inquisitionem Dei, in lectulo corporalis commodi, & non inuento, dixit: Surgam circumibo ciuitatem, & per vicos, & plateas quæram quē diligit anima mea. Origenes alloquens animam illam, ait: O te dementem & vesanam, quæ omnia mouentem immota quæsiuisti in lectulo, omnia illuminantem radiis immensi luminis quærebas in tenebris, quæ immensum & incomprehensibilem quæsisti ductu rationis, & inuenire voluisti & tenere. Non bono consilio vsa es, vide quid facias. *Sequitur:* Dixit ergo surgam, vbi dicit Origenes: Iam nunc video, quia meliori consilio vsa es, quod commodum lectulis vis postponere, tenebras noctis euadere, delicta & commissa punire, & ab eis vis diuidi, à quibus Deum non potest aliqualiter inueniri. *Sequitur:* Circumibo ciuitatem, id est, Ecclesiā militantem inquirendo à spiritualibus viris, & doctoribus de quæsito & non inuento, licet gloriosa dicta sint de Ciuitate Dei testante Psalmista: Igitur quæram per plateas, id est, per præcepta, quæ sunt via omnibus credentibus communis & lata. Quæram, per vicos, Glossa, id est, in his, qui sunt viri spirituales, qui gradiendo ad cælestia, arctam viam consiliorum tenent. Vnde & Bernardus dicit. In vicis ambulamus, qui corpus arctamus, qui pœnas hic luimus, qui munditiæ & continentiæ vacamus. Et Vercellensis super Cantica dicit: Optimum est consilium, surgere ad sponsum quærendum, & efficaciter inueniendum in plateis pręceptorum, & in vicis spiritualibus consiliorum. Vnde in eis instructa, & excitata ab Angelis inuenit quem diligebat & quæsiuit dicens: Inueni quem diligit anima mea. Surge igitur & ad consilium ingredere ciuitatem, ibi tibi dicetur, quid te oporteat facere.

Matt. 7. b — *Cant. 3. a* — *Psal. 86. a* — *Cant. 3. b* *Act. 9. a*

CAPVT III.

Quæ differentia inter consilia diuina & ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur.

TErtio videndum est, quæ sit differentia inter consilia à Spiritu sancto inspirata per donum consilij, & inter consilia exorta ex propria voluntate liberi arbitrij. Prius autem videndum de consiliis propriis ex voluntate propria surgētibus, vt ex hoc facilius cognoscantur consilia diuina ex inspiratione Spiritus sancti procedentia. Primo igitur notandum est, quod Bern. in sermone de lepra Naaman dicit sic: In corde est duplex lepra, sc. propria voluntas, & proprium consilium. Et lepra vtraque nimis est pessima. Et prius hic videndum est, quid sit propria voluntas. De hoc dicit Bern. in eodem sermone: Voluntatem propriam dico, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum & proximi, sed propter nosipsos facimus, non intendētes placere Deo, & prodesse fratribus vel proximo, sed satisfacere propriis animorum motibus, tunc propria volūtas mala est. Sic & loquens ex propriis mendax est, ait Ioannes. *Et sequitur:* Huic cōtraria est recta fronte charitas. Quid enim odit Deus, aut quid punit præter propriam voluntatē? Cesset volūtas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deseuiet, nisi in propriā voluntatē? Nam voluntas illa propria dicitur, cui assētimur, & cui se liberū inclinat arbitriū. Hæc autem desideria, & concupiscentiæ, quæ inuitos tenent non volūtas, sed corruptio voluntatis est. Et idem super Cantica dicit: Grāde malum propria voluntas, qua fit, vt bona tua tibi bona nō sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur propria volūtas

Ber. de Resur. Dom. ser. 3. ante med. — *Voluntas propria quid sit.* — *Ioan. 8. f* — *Idem super Cant. ser. 71. circa fin.*

Isa.58.a Idem ser.3. de Resur. Dom.cit.

mea, non tale ieiunium elegit Dominus. Ex illa voluntate propria oritur proprium consilium, de quo dicit Bernardus in eodem sermone, scil. de lepra Naaman sic: Lepra proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta, quanto plus abundat, tanto quis sibi sapientior videtur esse. Hæc est illorum qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam sequentes errorem suum & obstinati in eo, ita vt nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt vnitatis diuersores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, sibi placentes, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quam vt vnus homo totius congregationis iudicio iudicium suum præferat, tanquam si ipse solus habeat spiritum Dei? Eant nunc qui se faciunt religiosiores aliis, qui non sunt sicut cæteri hominum, ecce areoli & Idololatræ facti sunt. Ecce consilia propria.

Rom.1.c — Rom.10.a — Luc.18.b.c

Consilia Dei quæ & qualia.

Sed nunc de consiliis diuinis videamus, quæ & qualia sunt. De quo primo sciendum est, quod Deus summe sapiens & summe bonus, omnibus consulentibus cum de omnibus liquide respondet, & se affabilem & amicum verum ostendit. Vnde August. libro confessionum parum vltra medium dicit: Domine omnibus cõsulentibus te, simulq; audientibus & diuersa consulentibus, tu liquide respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt, consulunt te, sed non semper quod volunt, audiunt. *Sequitur*: Optimus minister tuus est, qui non magis meretur hoc à te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod à te audierit. Hæc Aug. Ratio huius est, quia ipse solus scit, quid nobis necessarium est, & quid nobis expedit: & ideo magis debemus sequi consilia sua, quam nostra tanquam optima. Dicit enim August. contra Faustum, quod consilium Dei est super omne consilium creaturæ. & eius consilium omnibus consiliis præferimus, sicut & fidem Euangelicam omnibus hæreticorum disputationibus anteponimus. Consilia enim diuina valent ad omnia mala declinanda, & omnia bona consequenda, sicut in consiliis Euangelicis patet, & ideo sunt sollicite audienda, & studiose obseruanda.

Aug.l.10. conf.c.26. to.1. — Aug. contra Faust.l.26. cap.6.post med.to.4.

Consilia diuina qualiter audienda.

Sed quæris, qualiter consilia diuina audienda? Respondeo, quod sunt consilia à Christo dicta, sunt consilia à sanctis doctoribus scripta, & sunt consilia à Spiritu sancto inspirata. Cõsilia à Christo dicta, nemo potest audire, nisi sit ex Deo. Vnde Dominus dicit: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propter hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex Deo autẽ sunt, qui quantum ad intellectũ, sunt aliquibus luminibus diuinis illuminati, & quantum ad affectum aliquibus affectionibus diuinis calefacti, & à patre tracti. Consilia à sanctis doctoribus scripta, nemo potest audire, nisi cui Christus aperit sensum, sc. interiorẽ. Vnde in Luca dicitur: Tunc aperit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Habet enim anima sensus interiores, vt dictum est, sicut & exteriores. Et illos sensus Dominus aperit per experiẽtiam, quæ est intelligentiæ magistra, vt dicit Hugo. Vnde & Bern. exponens dictum verbum, sc. Aperuit illis sensum, dicit sic: Cum enim scripturarum interiorem sensum, & veritatem miraculorum, & sacramentorum Dei cœpimus, non solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare & tractare, quod non fit nisi quodam conscientiæ sensu: tunc aperuit nobis sensum, vt scripturas intelligamus. Consilia autem à Spiritu sancto inspirata, nemo audire potest, nisi habeat aures interiores. Vnde Dominus dicit. Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat. De hoc Greg. dicit super Ezechielem: Non aures corporis, sed mentis quærit Dominus. Et Haymo exponẽs illud ibidem verbum dicit: Carnis auris ad audiendum tantum consistit, cordis vero auris, auditu simul & intellectu viget. Sed Rich. Aures audiẽdi habet, qui habet sensũ intelligendi, & affectum diligendi, & promerendi ea, quę consuluntur & promittuntur, vt supra dictum est. Item consilia à Spiritu sancto inspirata sunt occulta,

Ioan.8.f — Luc.vlt.g — Hug.in c.6. Aug. Hier. Ber.li.de natura & dig. am.diu.c.10. post med. — Mat.13.f Apoc.2.g Greg.super Ezech. hom. 14.non longè à prin. — Rich. exposi. in Apoc.c.5. longe post med.

A sed tamen suæ euidentiæ habẽt plura testimonia. Quod S. Bernard. ostendit in epistola ad Comitem, in qua dicit sic. Cum mors animæ peccatum sit, vita eius sine dubio iustitia fidei est, quoniam iustus ex fide viuit. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris? Quod non fit, nisi reuelante Spiritu sancto per fidem homini æternum Dei propositum super salute sua futura. Quæ sane reuelatio non est aliud, quã infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, simul accipiẽs in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit. Ecce testimonium vnum. *Sequitur*: Hoc itaq; est illud sacrum secretumq; consilium, quod à Patre Filius in Spiritu sancto accipiens, suis, quos nouit per eundem spiritum iustificando, cõmunicat, & communicando iustificat: quando id B quisq; accipit in sui iustificatione, vt incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est, cum videlicet datur & ipsi in testimonium præsentire aliquid de sua futura beatitudine, quemadmodum ab ęterno latuit in prędestinante, & plenius appariturum in beatificante. De qua tamen percepta iam sumet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in plena securitate. *Sequitur*: Quam miserandi sunt, qui ad tam iucundum consilium iustorum, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium? *Sequitur*: O infelices amatores sęculi male securi, quantum distat vestrum consilium à consilio iustorum. Procul dubio inter consiliũ vtrorumq; magnum chaos firmatum est. Nam quomodo iustus longe se facit à consilio & concilio malignantium: ita nec resurgent omnino impij in iudicio, C neq; peccatores in consilio iustorum. Hæc Bern. ibidem. His subtiliter & fideliter intellectis, apparet aliqualiter differentia inter consilia humana & diuina.

Bern.epist. 107.post me. Rom.1.b — Psal.1.b

CAPVT IV.

Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur.

QVarto videndum est, qualiter per donum consilij dies spiritualis in anima oriatur. Circa quod notandum est, quod Dionys. dicit, quod magnus iste Sol est euidens diuinæ bonitatis imago, totus splendens, semper lucens, & omnia luminis sui capacia illuminat, quantũ in se est, & mẽsurat dies, & horas totius nostri D tẽporis. Sic sol diuinus Spiritus sanctus, septẽ radiis donorum tam fulgidis quã feruidis, causat diuersos dies & horas spirituales in anima, vt dicit Greg. in Moral. vbi dicit, quod donum consilij facit alium diem, quam alia dona. Et exemplificat de omnibus. Dies enim consilij est illuminatio quædam mentis, quæ conuiuantes faciat cautos, ne in aliquo periculo præcipitentur, & vt omnia prudenter & ordinate operentur. Vnde consilium dicitur oculus & cautio futurorum, vbi supra. Qui ambulat in hac die non offendit. Mane autem huius diei oritur ab æterno radio, & proposito diuinæ voluntatis, se menti humanæ manifestantis per radios inspirationis. Ex quibus mens inspirata exurgit, ad cõ- E formandum se voluntati diuinæ, secundum quod inspiratur à Spiritu sancto, & dirigitur à sapientia increata: quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, suauiterq; disponit omnia. A consilio istius mirabilis consiliarij, & voluntate nunquam recedendum est. Vnde in Ecclesiast. dicitur: Fili audi, & accipe consilium meum, & ne abiicias illud. Fili, inquit sapientia, audi cõsilium meum quantum ad intellectum: accipe quantum ad affectum: & ne abiicias, quantum ad effectum, vt dicas cum Psalmista: Mane astabo tibi, ad consilia tua sollicite inquirenda: & videbo, veraciter intelligẽdo: ex his quod tibi placeat vel displiceat, fideliter exequẽdo. Sed quę est voluntas Dei, cui iubemur conformare nostram voluntatem? Respondet Cęsarius in epistola ad Donatum, vbi dicit sic: Voluntas Dei est, quam Christus fecit

Dionys.de diui.nom. c.4. — Greg.lib.1. Mor.c.16. — Quæ sit dies consilij. — Ioan.11.b — Sap.8.a — Eccl.6.e — Psal.5.a — Quæ est voluntas Dei.

&

& docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas, in fide, in verbis modestia, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facienti non nocere, & illatam tolerare posse, pacem cum omnib. tenere, crucifixo fortiter assistere, charitati eius inseparabiliter adhærere, Christo nihil præponere, quia nec ille nobis, quidquam præposuit. Mane igitur astabo tibi, & videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Meridies consilij.

Meridies autem huius diei clara, & feruida, procedit ex dono consilij, prout intellectum veritate illuminat, & affectum charitate inflammat, ad inquirendum & obseruandum præclarissima præcepta Domini Iesu. In quibus conuiuantes maxime inflammantur, & illuminantur: quia præceptum Domini lucidum illuminans oculos, ait Psalmista. In istorum præceptorum & consiliorum obseruantia sancta Trinitas mētes amicabiliter visitat, & dulciter inhabitat. Vnde dicit Dominus: Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Veniet ad nos pater visitando memoriam, & excitando ad operandum: verbum patris illuminando intellectum, seu intelligentiam, ad clare contemplandum: Spiritus sanctus voluntatem inflammando, ad dulciter amandum. Mansionem autem faciunt apud nos. Cuius rationem assignat Gregorius in Homiliis, dicens: In quorũdam corda venit Deus, & mansionem non facit: quia sic Deum recipiunt, vt tamen tempore tentationis ab eo recedant. In quorundam vero corda venit, & mansionem facit: quia sic eos amor diuinus penetrat, vt & tempore tentationis non recedant ab amore. Ille enim vere amat, cuius mentem delectatio praua ex consensu non superat. Qui autem in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. De hac mansione, in prouerbiis dicitur: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Tunc in meridiano exurit terram Sol diuinus.

Psal. 8. b

Ioan. 14. c

Greg. hom. 30. in Euan. non longe à prin.

1. Ioan. 4. d

Prou. 8. d

Eccl. 43. a

Quæ sit vespera consilij.

Vespera vero huius diei spiritualis consummatiua, donum consilij causat in anima, dum eam inclinat ad inquirendum, & seruandum diuina & perfecta consilia à Domino tradita in Euangelica historia. De quibus consiliis Gregorius in Moralibus, dicit: Quidam præcepta legis generalis, virtute perfectionis suæ transcẽdunt. Qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina vox præcepit implere, contenti sunt, sed præstantiore desiderio, plus exhibere appetunt, quã in præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cẽtuplum accipietis, *&c.* Tales, inquit Gregorius ibidem, cum Christo regnant, & iudicabunt, & non iudicabuntur. *Sequitur:* Paucis enim dicitur, & non generaliter omnibus illud, quod adolescenti diuiti dicebatur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, & sequere me. Paucis dicitur, quia non omnibus tãta perfectio donatur: ex quo per obseruationem consiliorum quasi in vespera diei spiritualis consummatur. Ratio huius est, quia per hæc cõsilia perfectissima, gradatim ascenditur vsque ad summos apices virtutum consummantiũ, vt simus perfecti, sicut & pater noster cœlestis perfectus est. Et quanto hæc consilia sunt perfectiora, tanto luminosiora, & diem spiritualem mentis magis perficientia, vel consummantia. De gradibus istorum consiliorum & perfectione eorum Chrysost. loquens, vbi Dominus tradit hæc cõsilia perfectissima, dicit sic: Vide quot gradus ascendit Dominus, & qualiter nos in ipsam virtutis verticem statuit, cum ostendit, quod primus gradus est, non incipere iniuriam à quacumque occasione, vel contra quemcunque. Secundus est quibuslibet malis nullo modo vindicari. Tertius gradus est, non facere vexanti, quę quis ab eo passus est. Quartus est, exponere seipsum ad patiendum mala illata. Quintus amplius se tribuere, quam ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui talia mala infert. Septimus, diligere eum, qui hæc mala operatur. Octauus benefacere ei, qui tantis malis offendit. Nonus, orare pro illo, qui in malitia sic obstinatus est. Et ad ista principalia reducuntur alia consilia Euangelica. *Sequitur:* Et quia magnum erat consilium, præclarum præmium subdit dicens, quod tales similes erunt Deo. Vnde Dominus dicit, vt sitis filij patris vestri, & perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Et August. in libro de sermone Domini in monte dicit: Ex illa regula intelligendum est, quod hic dicitur, de qua Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri; non natura, sed præceptorum & consiliorum obseruantia.

Greg. lib. 26. Mor. c. 20. post med.

Matt. 19. c

Ibidem.

Matth. 5. g

Chrys. hom. 18. in Matt. c. 5. cir. med.

Aug. li. 1. de ser. Do. in Mo. cap. 46. in prin. tom. 4.

Ioan. 1. b

Capvt V.

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur, & de tribus consiliariis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres animæ potentiæ.

Qvinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus, per donum consilij in die suo, & illuminatione sua, conuiuium spirituale initiet in mente, & perficiat. Circa quæ duo sunt videnda. Primo, qualiter familia mentis & conuiuantes secundum dignitatem suam ordinentur, & in conuiuio locentur. Secundo est videndum, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, & quæ fercula ministrentur.

De primis, scilicet, qualiter familia mentis, & conuiuantes in conuiuio, secundum dignitatem ordinentur, & locentur, sciendum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu & anima, vt supra dictum est: Nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, scilicet quod ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnãdum, artifices ad ministrandum & operandum. *Sequitur:* Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingeniti animæ vigores, tanquam indigenæ. Quorum distincti sunt gradus, alij superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores, sunt intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales. Quorũ huiusmodi differentia est. Animales siue sensuales, vel sensibiles, appetunt visibilia. Rationales discernunt, & discretionis oculo aspernantur mala, & eligunt bona. Intellectuales vero, penetrabunt ea ad diuina. *Sequitur:* Intellectuales ergo sensus sunt, tanquam animæ consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius obserua. Hoc enim est omnis homo, id est, totus. Rationales sunt milites, qui hostes cõcupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensibiles sensus, sunt tanquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insistunt, & corpori necessaria ministrant, vt infra patet. *Sequitur:* Hanc triplicem vim animæ, id est, intellectualem, rationalem, & sensualem, vocant partes animæ non integrales, sed virtuales, quia potentiæ eius sunt. Hæc omnia prædicta sunt in libro de spiritu & anima. Inter familiam intellectualem, possunt locari & ordinari habitus infusi, vt fides, spes, & charitas: qui multum ornãt conuiuium mentis. Inter familiam rationalem, locantur, vel possunt locari habitus acquisiti, vt prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia: qui viriliter repellunt vitia. Inter familiam sensualem, locantur habitus innati, vel etiam passiones aliquæ, vt amor, & odium, dolor, & gaudium, & sensus interiores, & exteriores, secundum aliquem modum: quos donum consilij mediate vel immediate modificat, vt infra patebit. Et sic patere potest ordo & dignitas huius familiæ; sed de ministerio eorum infra dicetur.

In conuiuio cõsilij qualiter familia mentis & conuiuãtes ordinentur.

Auct. de spir. & ani. c. 37. in prin. apud Aug. tom. 3.

Secundo videndum est, vbi donum consilij conuiuiũ suum celebret, quæ fercula in illo ministrentur. De quo sciendum est, quod conuiuium consilij nusquam conueniẽtius celebratur, & quietius, quam in tabernaculo fœderis, siue in secreto mẽtis, vbi consilia in silẽtio tractantur, in veritate masticãtur, & in amore incorporãtur, & in operis executione consũmantur. Hoc satis,

Donum consilij vbi conuiuium celebret.

Num.10. expresse innuitur in libro Numerorum, vbi legitur, quod Moyses in rebus dubiis ad consulendum Domi- A nū relictis turbis crebro, reuertebatur,& intrabat tabernaculum,vbi Dominum consulüit,& consilium recepit:quod postea populo proposuit, & sic fieri iussit. Greg.lib.23. Mor.cap.12. circa med. Hoc verbum exponens Greg. in Moralibus, dicit sic: Ad tabernaculum redire,& intrare,est postpositis exterioribus tumultibus secretum mentis intrare,Ibi enim Dominus consulitur:& quod foris agendum est publice,intellectu intus silēter auditur.Et tunc vocem Dei, quasi per occultam inspirationem,audiunt,dum in meditatione mentis se à carnalibus sensibus abstrahunt. Hæc ille.Primo igitur ingrediantur consiliarij, scilicet sensus intellectuales tanquam superiores & digniores, vt memoria,intellectus,& volūtas,relictis foris turbis tumultuātibus, à Domino in silentio audiant consilia, & in veritate intelligant,& in charitate operādo perficiant.Et primo memoria ab omnibus euacuata,& purgata,ingrediatur tabernaculum,id est, mētis secretum, Psal.84.b & dicat cum Psalmista : Audiam quid loquatur in me Richard.lib 4.de contēpl. cap.15. Dominus Deus.De hac auditione dicit Richardus:Sic Deus auditur per reuelationem,donec voce eius paulatim inualescente,tota perstrepentium turba & tumultuatio sopiatur,solaq;ipsius vox audiatur,donec omnis illa tumultuantium turba disspareat, solusque cum sola remaneat. Hæcille. Tunc adductam in solitudinem loquitur ad cor eius,vt dicit Oseas:Sed quid loquitur di- Osea.2.c Psal.84.b cit Psalmista ? Loquetur pacem in plebem suam. Sed quare magis pacem,quam omnia alia?Respondeo,quia vbi pax non habetur,nec dulcedo diuinorum consiliorum gustatur,nec vox eius auditur , nec conuiuium in mente cum Deo habetur,quia in pace factus est locus Psal.75.a Leo ser.9 in Nat.Do.cir. med. eius,secundum Psalmistam.Vnde Leo Papa in vno ser- C mone dicit:Vera pax est à Dei voluntate non diuidi,& in his quæ solius Dei sunt,delectari.Quando enim sensualitas nulla parte resistit voluntati,& voluntas nulla parte contradicit rationi, & ratio regulatur lumine fidei:tunc est serenitas mentis,& tunc est in nobis regnū Luc.17.c Rom.14.d Dei,vt dicit Dominus.Ideo pax rationabiliter præmittitur. Regnum autem Dei, non est esca & potus corporalis,sed iustitia,pax,& gaudium in Spiritu sācto,ait Apostolus.Iustitia rectificans iudicia rationis, pax trāquillans imperia facultatis,gaudium adimplens desiderium voluntatis. Non est autem delectabilior refectio, quam voluntatis oblectatio.De hac refectione memo- Psal.76.a riæ, tanquam expertus dixit Dauid in Psamo : Memor fui Dei & delectatus sum,& sequitur:& defecit spiri- Greg.lib.22. Mor.cap.14. non longe à prin. tus meus,id est humanus,dicit Gregor.& factus quasi D diuinus.Quia quāto in nobis quotidie spiritus diuinus proficit,tanto noster in nobis deficit:propter quod tādem memoria nostra plena Deo deiformis fit.Secundo intelligētia ingrediatur tabernaculum mentis,& suum secretum iam ab omnibus phantasmatibus,& impedimentis abstracta,vt veritatem consiliorum discutiat,& inter consilia discernat à quo spiritu procedant. Nam Rich.lib.4. de contempl. cap.15. Richardus dicit:Sicut Deus memoria auditur per reuelationem , ita intelligentia videtur per contemplationem:ex qua visione illuminatur,vt consilia discernat à Bern.ser.de 7.spiritibus, qui incipit Mag.Gentium.ante med. quo spiritu procedāt.Nam sicut dicit Bernardus in sermone Magistri gētium.Spirituum diuersa sunt genera, ideo necessaria est nobis eorum discretio , præsertim cum ab Apostolo didicerimus , non omni spiritui esse 1.Ioan.4.a credendum. Videri enim potest,inquit Bernardus, mi- E nus eruditis, & qui habent parum exercitatos sensus, omnē cogitationem vel consilium non alterius,quam ipsius spiritus humani esse sermonē.Quod falsum esse ostendit certa fidei veritas.Quod & probatur testimo- Psal 84.b nio scripturarum diuinarum:Audiam,inquit propheta, non quid ego loquar, sed quid loquatur in me Domi- Psal.77.e nus Deus.Similiter ait:quod immissiones fiūt per Angelos malos. Probat etiam Scriptura esse spiritum carnis,& spiritum huius mundi. *Sequitur*:Igitur quisquis ex his tribus spiritibus loquatur spiritui nostro nō credamus eis,quia sanguinem sitiunt animarum & mortem,a sermonibus tamē eorum cognoscimus eos.Nam spiritus carnis suggerit mollia. Spiritus autem mundi, suggerit vana.Spiritus vero malignus,suggerit amara.vt rixas,iras,& huiusmodi.Si autē spiritus suggestio sit de corpore castigando, de corde humiliando, de seruanda veritate,& de exhibenda charitate, cum hæc in corde versantur, sine dubio spiritus diuinus est qui loquitur & suggerit hæc.Vt igitur intelligentia,hæc cōsilia caute discutiat,& prudenter discernat,ingrediatur tabernaculum,siue mentis secretum,vbi Dominum cōsulat super omnibus dubiis, quæ oriuntur circa conuiuium,& conuiuantes , & refectionem eorum.Sollicitudo enim istorum incumbit intelligētiæ,quæ habet regere illos, & totum regnum animæ.Vnde Greg.in Moralibus,di- Greg.lib.23. Mor.cap.12. cir.med. cit , quod boni rectores quotidie cum se cognoscunt res dubias nescire discernere,ad secretum mentis velut B ad quoddam tabernaculū reuertuntur,vbique lege diuina perspecta , quasi coram posita arca Domini consulunt Dominum,& quod prius intus tacentes audiūt, hoc foras postmodum agentes innotescunt, sc.consilia & veritates reficientes totam familiam mētis. Quia sicut dicit August. super Ioannem : Veritas panis est, Aug.tract. 42.in Ioan. non longe à prin.tom.9. qui mentes reficit,nec tamen deficit : sed mentes mutat,quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo suo,& quot consilia intelligētia percipit à Spiritu sancto,tot dulcia fercula conuiuantibus in volūtate,manducanda proponit. Tertio voluntas libera à phātasmatibus,& distractionibus,& curis sæcularibus abstracta & absoluta ingrediatur tabernaculum, siue secretum suum. Quia Richardus dicit:Sicut in memoria auditur Rich.lib.4. de contempl. cap.15. Deus per recordationem,& in intelligētia videtur per contemplationem, sic in voluntate amplexatur per dilectionem, quæ licet sit posterior in ordine, est tamen principalior per ingenitam libertatem. Hæc voluntas affectione experimentali præcipiens diuina consilia à patre in memoria dicta , & intelligentia examinata,& verificata,& ipsi voluntati efficaciter impressa, clamat Cant.5.b cum sponsa, dicēs illud Cantici:Anima mea liquefacta est,vt dilectus locutus est.In quibus verbis , exprimit animæ diuinorum consiliorum certam auditionem,quia dilectus locutus est : & auditorum consiliorum efficacem impressionem,quia liquefacta est:Hanc auctoritatem exponens Origenes dicit:Diuinæ cōsolationis, vt audio , felicissimus effectus , est liquefactio. Liquefit enim anima dum deuotione mollescit,vt dilectus in ea suauiter cubet, vt nihil duri in ea inueniat, quod eius consiliis resistat.Liquefit dum in deuotione calescit,vt dilectus in ea diuini caloris persentiens moderamen sine moderamine,eo ineffabilem , & delectabilem inueniat,quo caliditas hæc quamvis occultissima,suauissima tamen secundum contactum,delectationem spiritualem generat.Liquefit dum amore perefluit,vt dilectus dominium plenum habeat in ea,quo ad ipsum solum tunc omnis motus, omnis virtus, omnis impetus ipsius habet terminum.Siquidem humidum male terminabile est termino proprio. Vnde fluida mens non nisi in æternitate sistit. Quare Origenes dicit ibidem: Qui sancto desiderio intus æstuat,eo ad quodlibet bonum habilis inuenitur , quo nihil duri in corde portat, quod non feruore æstuantis desiderij in Deum liquefiat.Sic igitur tres isti consiliarij,id est,tres potentiæ à Trinitate salutaribus consiliis instructi , purgati, illuminati,& perfecti, totam familiam mentis , & conuiuantes hierarchicè purgant,illuminant, & perficiunt, & in æternitatem dirigunt,vt statim patet.

Caput VI.

Conuiuantes medij,qui sunt vigores animæ naturales, sensus animæ rationales,& virtutes morales,quo modo à superioribus,memoria scilicet,intellectu,& voluntate purgentur, illuminentur,& perficiantur

Postquam igitur dictum est de consiliariis , qui dicuntur principales inter conuiuātes,qualiter in secreto

creto tabernaculo mentis à diuinis consiliis per dona Spiritus sancti sunt purgati, illuminati, & perfecti. Videndum est est modo qualiter medij, scil. vigores animæ naturales, & sensus, animæ rationales; & milites, siue virtutes morales viriliter expugnantes, & repellentes omnia vitia à conuiuio animæ, à superioribus purgentur, illuminentur & perficiantur. Ille enim est debitus ordo, vt superiores perficiant medios, & medij inferiores, secundum ordinem cœlestis hierarchiæ, quem sequitur Ecclesiastica hierarchia & humana. Dicit enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes, purgationem, vt mundi sint, & illuminationē vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ d spositionis, & hi qui sequuntur in ordine & subiecti sunt, purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, id est, memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij à Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti medios inter conuiuantes, tanquam eis inferiores, scil. vigores animæ naturales, id est, sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinē Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scil. memoria consulit omnia, quæ sunt ad vitiorum conuiuantium purgationē, & virtualem exercitationē, dum per rememorationē omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per pœnitentiā deleat, & totaliter extirpet. Nam sicut dicit Hugo: Nisi præcedat purgatio, non sequitur illuminatio: nec sequitur perfectio nisi præcedat illuminatio. Vt igitur mēs cum tota familia sua purgetur, pœnitēdo dicat, illud Isaïæ: Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, donec dicere possit, quod sequitur: Proiecisti post tergū tuum omnia peccata mea. Dum sic viuitur, pater notam faciet filiis veritatem suam: quia ad receptionē lucis non requiritur, nisi purgatio recipientis. Vnde alius commētator, scil. Linconiensis dicit: Necessaria est rationali creaturæ primo purgatio, quia impura non suscipiunt illuminationē, sed tenebrosa non possunt habere operis perfectionem: quia ambulant in tenebris, & nesciūt vbi corruant, aut quo vadant. Sensus igitur rationales, & milites, vt virtutes morales primo purgentur, vt postea illuminentur, & post operationis perfectionem consequantur. Secundus igitur consiliarius, scil. intellectus in tabernaculo consilij illuminatus videns, quod illuminatio necessaria est ad operis perfectionem, consulit omnibus conuiuantibus accedere ad illuminationem, dicens: Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Acceditur ad Deum similitudine, & receditur à Deo, dissimilitudine, vt dicit August. Similitudine autem facies honoratur imagine diuina. Dissimilitudine vero, facies confunditur imagine pecorina. Vnde Psalmista dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecce carentes intellectu pecoribus comparantur, sed intelligentes dij appellantur. Vnde Psalmista intelligentibus loquens, ait: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Omnes igitur conuiuantes illuminat. Quid autem est illuminari, ait Linconiensis, nisi tam per virtutes speculatiuas, quam operatiuas, in finem vltimum recte dirigi? Vnde Dauid in Psalmo dicit: Dabo tibi intellectum, quantum ad speculationem: & instruā te, quantum ad operationem, *Sequitur*: In via qua gradieris, firmabo super te oculos meos, quantum ad directionem in finem. Tertius igitur consiliarius, scil. voluntas, tanquam excellentior consulit, & iubet omnia fieri, quæ sunt necessaria ad conuiuantium operatiuam perfectionem, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Operari cibum qui perit, est affici sæcularibus rebus, & non operari propter permanentia, sed propter pereuntia quæcumque. Et quamvis quādoque in vsu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas, vt dicit Beda super Lucā. Operamini igitur, quidquid memoria purgata, & à Deo inspirata, & à Deo illuminata faciendū dictauerit, & à voluntate charitatem impelliente fieri imperatur: quia tunc à nobis, non nisi bonum procedit. Dicit namq; August. super Ioannem: Bonum & rectū est omne quod agimus, si nec memoriam obliuio decipiat, nec error intellectum excæcet, nec iniquitas voluntatem subuertat, ab his est omne quod agimus. Hoc consilium, & mandatum in tabernaculo mentis à Deo acceptum, voluntas vt alter Moses, & omnibus suo imperio subiectis indicit. & iniungit, & sensibus rationalibus, militibus pugnantibus, siue virtutibus Moralibus, & omni familiæ eorū, siue speciebus, quæ multæ sunt valde. Qui iam omnes à superioribus purgati, illuminati, & quasi perfecti in suis operibus secūdum legem charitatis voluntati obtēperantes viriliter operantur, omnia vitia à conuiuantibus extirpando fortiter virtutibus insistendo, & Deo tanquam regi suo, & patrifamilias humiliter obediendo. Et tunc & ipsi idonei sunt ad purgandum, & illuminandum, & perficiendum inferiores sibi, vt supra dictum est.

Hugo super 2. Ang. Hierarch. — *Hug. super 3. Ang. Hierarch.* — *Isa. 38.c* — *Linco. Ibid. cap. 3.* — *Psal. 33.a* — *Psal. 31.c* — *Psal. 81.b* — *Psal. 31.b* — *Ioan. 6.e*

A B C D E

Capvt VII.

Conuiuantes inferiores, vt pote sensus animales, & corporales tam exteriores quam interiores, quo modo à conuiuantibus mediis illuminentur, purgentur, & perficiantur.

Dicto de conuiuantibus rationalibus, qui quasi medium gradum tenent in conuiuio, & qualiter sint purgati, illuminati, & perfecti: videndum est, qualiter, & isti sibi inferiores illuminent, purgent, & perficiant, vtpote sensus animales & corporales, tam interiores, vt imaginationes, *&c.* quam exteriores, vt visum, auditum, *&c.* qui sunt tanquam artifices & rustici, necessaria corpori administrantes, vt dicitur libro de spiritu & anima. Quos rationales conuiuantes, milites purgant, dum in eis motus illicitos concupiscentiæ mortificant, vel exterminant, quantum potest fieri in corpore corruptibili, dicentes eis illud Apostoli: Si secundum carnem vixeritis, moriemini, id est, secundum corruptionem vestram. Si autem spiritu rationali, facta carnis mortificaueritis, viuetis. Similiter illos, quasi illuminant, dum eos à sua præcipitatione retrahunt, & impediunt, & eos dono consilij obedire compellunt, dicentes eis illud Apostoli: Debitores sumus spiritus, non carnis, id est, debemus magis obedire spiritui, quam carni. Similiter illos, quasi perficiunt, dum eos, vitam illam, quam in futura habituri sunt, docent hic inchoare, & prælibare, & imitari. De his Bernardus libro de amore Dei dicit sic: Quidam in sanctitate vitæ, & hominis interioris glorificatione, & contemplatione, & quadam fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitudinem prælibare in hac vita videntur & imitari, vt & de corporum suorum glorificatione, quam post plene percepturi sunt, in hac vita nonnihil percipiant. *Sequitur*: Accepta enim gratia, qua habitantes in vnum seipsis in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis sic sentiunt vicisse omnes contradictiones, vt vniuersa carnis substantia, non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam & si ipsius miseriis & infirmitatibus contabescunt: sed ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescūnt: quia quando infirmor, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. *Sequitur*: Sensus enim quandam nouam percipiunt, & prope spiritualem gratiam. Oculi enim fiunt simplices, vt certa experientia docet, & aures obtemperantes. Aliquando in feruore orationis tanta odoris ignota quædam fragrantia conspirat: quæ sola experientia percipitur, quia ignota. Et tanta est gustus in gustando suauitas, quæ etiam non potest nisi per

Quid sit purgare, & illuminare sensus exteriores. — *Auct. de spir. & ani. c. 37. apud Aug. tom. 3.* — *Rom. 8.c* — *Ibidem.c* — *Bern. lib de natura, & dignitate amoris diuini, cap. 14.* — *1. Cor. 12.c*

experientiam sciri, id est, per mutuum contactum spiritualis charitatis: quo incentiuum tantum fit, vt videantur sibi inter seipsos, spiritualis cuiusdam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam, & totius corporis compositione vitæ, & morum & actuum, decore mutuæ etiam seruitutis, & etiam deuotis exhibitionibus, & piis susceptionibus, siue cuiusdam gratiæ beneplacito, sibi inuicem conueniunt, & conuiuūt, vt sit vere eis cor vnū, & anima vna. Nimirum futuram corporum suorum gloriam iam hic initiant, ex puritate conscientiæ & mutuæ conuersationis gratia perfecte eam habituri in futura & perenni vita. Hæc Bernard. Ecce donum consilij, reficit conuiuantes supremos, sc. consiliarios sacris contemplationibus, dum eos in tabernaculo, id est, in secreto mentis facit diuina consilia audire. Item reficit conuiuantes medios, scil. sensus rationales, milites & ciues morales, sacris veritatibus, dum facit eos consilia diuina in tabernaculo vere intelligere. Item reficit conuiuantes infimos, scil. artifices, rusticos, & ministrantes, vt sensus animales, interiores, & exteriores in regno, vel in ciuitate animæ laborantes, deiformibus operationibus, dum eos facit diuina consilia operando adimplere, quod perfectorū est. Sequimini igitur consilium Dei, quia sicut dicit August. Consilium Dei est super omne consiliū creaturæ, vt & mundanis videatur stultitia, vt ostendit Gregorius in Moralibus: Non quod sit defectus in consiliis, sed quia sunt tantæ perfectionis, quod mundus ea non potest intelligere, neque cognoscere. Quod non est mirum, cum nec ipsum consiliarium cognoscere possit, scilicet Spiritum sanctum, vt dicit Dominus,

Act. 4. f

Aug. contra Faust. lib. 26. c. 7. tom. 6. Greg. lib. 20. Moral. c. 26. & lib. 27. cap. 18. Ioan. 14. c

DE DONO INTELLECTVS.

Capvt I.

Quare donum intellectus præcedentia dona sequatur?

SExtum donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum intellectus. De quo sunt quinque notanda. Primum, quare donum intellectus præcedentia dona sequatur. Secundo, quid donum intellectus sit, vel quid dicatur. Tertio quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur. Quarto, qualiter ex eo dies spiritualis in anima oriatur. Quinto, qualiter conuiuium animæ, ex eo præparetur.

Primo igitur videndum est, qualiter donum intellectus præcedentia dona sequatur. De quo sciendum est, quod Anselmus dicit, istum ordinem esse rationabilem. Cuius rationem ibidem assignat, dicens: Quinque dona Spiritus sancti præcedentia pertinent ad vitam actiuam, hæc autem duo, scil. intellectus & sapiētia pertinent ad vitam contemplatiuam: quæ duo Spiritus sanctus prædictis quinque superimponit, vt ædificium perfecte compleatur. Sed vita actiua præcedit contemplatiuam, tanquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos, ne in operationibus suis impediantur. Vnde Greg. in Moralibus dicit: Qui arcē contemplationis ascendere desiderant, prius necesse est vt in opere actionis perfecte se exerceant. Igitur in ordine ascensionis ab infimo dono, sc. timoris, ad summum donum, scil. sapientiam, quinque dona prædicta præcedere debent donū intellectus & sapientiæ. Vnde Anselmus ibidem dicit sic: Postquam Spiritus sanctus mentem facit pauentem per donum timoris, sibique compatientem per donum pietatis, & ea, quæ sunt facienda, manifestat per donū scientiæ, & illa fortiter exequitur per donum fortitudinis, & de ipsis suo exēplo facit aliis consulere per donum consilij: post Spiritus sanctus accendit mentem ad intelligendū, cur hæc & illa fieri debeant, & vltimo à solo Deo remunerationem quærat istorum. Sed quare donum intellectus immediate sequatur donum consilij, huius ratio est,

Ans. lib. de simil. c. 130.

Greg. lib. 6. Mor. c. 17.

Ansel. vbi sup. proxi.

A nam cum consilium sit affectuum inquisitiuum & rationis directiuū, vt dictum est supra, intellectus autem sit lumen, vt dicitur in libro de spiritu & anima, & philosophus, de anima vocat intellectū agentem, lumen quod penetrat vsque ad intima, scil. ad essentias rerum & quidditates: ideo nunquam est perfecta veritatis inquisitio, neque perfecta inuentio, vbi non fuerit intellectualis illuminatio. Vnde consilium sine intellectu, manet sine affectu. Est & alia ratio, quam Aug. ponit in libro de Doctrina Christiana, parum post principiū, vbi loquens de septem donis, dicit de dono intellectus sic: Post quintum gradum, scil. donū consilij, per quod anima leuatur ab appetitu sordium inferiorum, ascendit in sextum gradum, scil. donum intellectus, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri potest Deus ab his, qui huic sæculo moriuntur, qui intantum vident, inquantū moriuntur sæculo. Ab illis enim non solū certior, B sed & iucundior spiritus lucis incipit apparere, in ænigmate tamen. Quādiu enim in hac vita sumus, peregrinamur à Domino, quamvis conuersationē habeamus in cœlis. Vlterius igitur introducit ad sapientiam.

Arist. lib. 3. de ani. text. 18.

Aug. lib. 2. de Doct. Christ. c. 7. tom. 3.

2. Cor. 5. b

Capvt II.

Quid donum intellectus sit, vel dicatur?

SEcundo videndum est, quid sit donum intellectus, & quare sic nominatur. De quo sciendum est, quod nomen intellectus, importat quandam intimam cognitionem. Dicitur enim intelligere quasi intus legere. Et hoc patet, consideranti differentiam inter cognitionē intellectus & sensus. Nam cognitio sensitiua occupatur circa sensibiles qualitates exteriores. Cognitio C autem intellectiua, tanquam excellentior & subtilior, penetrat vsque ad quidditates, & rerum essentias interiores: quia obiectum intellectus est quod quid est, vt dicitur de anima. Vnde cognitio humana incipit à sensu tanquā ab exteriori, quæ non perficitur, nisi perueniatur ad intellectum, qui vere cognoscit, quod est res. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod quicquid sensus recepit exterius, imaginatio repræsentat interius, ratio inuestigat, intellectus diiudicat, intelligentia comprehendit, & ad contemplationē adducit, quæ memoria conseruat. Sed aduertendum est, est, quod intellectus quandoque accipitur, vt est vis animę naturalis. Et sic de intellectu loquitur Auctor libri de spiritu & anima, qui dicit, quod intellectus est D vis animæ, qua inuisibilia percipit. Cui concordare videtur Philosophus de anima, & hic intellectus vt plurimū cæcutiens est. Vnde Psalmus dicit: Nescierūt neque intellexerūt. Item intellectus quandoq; accipitur, vt est virtus intellectualis, siue vt est habitus principiorū naturaliū, quæ subsunt lumini intellectus, vt patet in Ethicis. Sed neuter istorū est donū Spiritus sancti, licet vterq; sit à Spiritu sancto. Sed quia homo ordinatur ad beatitudinē, sicut ad finē supernaturalē, vt apparet ex eius imagine: ideo oportet ponere intellectū, siue lumen aliquod, vt est habitus supernaturalis principiorum supernaturaliū, quæ sunt articuli fidei, & ex consequenti quarundam operationū, per quæ ordinantur ad fidem; quia fides per dilectionē operatur, vt dicit Apostolus. Et hoc lumen supernaturale, & superadditū intellectui & datum homini, vocatur donū in- E tellectus, quod nominat quandā excellentiā cognitionis, penetrantis vsque ad intimas rerum intelligendarum essentias & veritates: quæ non fit ita complete ex virtute luminis, naturalis intellectus, sicut ex virtute luminis supernaturalis superadditi intellectui naturali. De quo intellectu dicitur in libro de spiritu, & anima, quod intelligentia est vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit siquidem ipsum summum verum & vere incommutabilem. Sic anima percipit corpora sensu: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporearum rerum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Vel sicut dicitur

Cognitionis sensitiuæ & intellectiuæ discrimen.

Arist. lib. 3. de ani. tex. 37.

Auct. de spir. & ani. c. 11. apud Aug. tom. 3.

Ibidem.

Psal. 81. a

Arist. lib. 6. Eth. c. 6.

Gal. 5. b

Auct. de spir. & ani. c. 11. apud Aug. tom. 3.

Ibid. c. 37. in eodem libro, Intellectus est ea vis animæ, qua de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur, ad A cœlestia arcana penetranda, quæ penetrari non possunt, nisi per spiritum eius, qui etiam profunda Dei scrutatur. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei. *1. Cor. 2.*

Caput III.

Quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur.

Ad quid sit necessarium donum intellectus.

Tertio videndum est, quæ sit necessitas siue vtilitas doni intellectus. De quo sciendum est, quod cum veritates necessariæ ad salutem, sint nobis absconditæ, & quasi velatæ, tam in rerum naturis, quam in B sacris Scripturis, quam in diuinis sacramentis & figuris, in tantũ vt intellectus humanus sine adiutorio supernaturalis luminis, non possit ad eas apprehendẽdas plene pertingere: planum est, quod necesse fuit, vt Spiritus sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, & veritates absconditas apprehenderet, & eas sic nobis manifestaret. Quod vtique Spiritus sanctus facit, dum nobis donum intellectus inspirat. Hoc enim donum intellectus, primo facit nos penetrare velamina, siue tenebras mentis nostræ, donec ad notitiam propriam perueniamus, & imaginem sanctæ Trinitatis, nobis concreatam cognoscamus; cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est, id est, imagine sua. *Luc. 17. e* Primo igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra ingredi dum menti inspirat, vt seipsam C primo cognoscere discat, & in hoc diligenter se exerceat, donec se videre quid sit, incipiat. Dicit enim Richardus sic: Hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingeniũ acuitur, intelligentia dilatatur. *Rich. lib. 3. de contempl. cap. 6.* Nihil recte æstimat, qui seipsũ ignorat. Nescit quod sub pedibus eius mundana gloria iaceat, qui conditionis suæ dignitatẽ non pensat. Nescit omnino quid de spiritu angelico, quid de spiritu diuino sentire debeat, qui spiritũ suum prius non cogitat. *Sequitur*: Si non idoneus es intrare ad teipsum, quomodo ad illa rimanda idoneus eris, quæ sunt supra teipsum? In hoc exercitio homo per donũ intellectus incipit aliqualiter videre, quod factus est ad imaginem Dei, vt docet August. de Trinitate. Et auctor in libro de spiritu & anima: *Auct. de spir. & ani. c. 35. in prin. apud Aug. tom. 3.* Tanta dignitas hominis, esse D cognoscitur, vt non solum iubentis sermone, sicut alia opera sex dierũ sunt facta, sed & consilio sanctæ Trinitatis, & opere diuinæ maiestatis creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantũ deberet suo creatori, non solũ propter primæ conditionis priuilegiũ acceptum, sed & quod ad imaginem & similitudinẽ suam Deus creauit eum. *Gen. 1. d* Nam sicut dicitur in eodem libro de spiritu & anima: *Ibid. inferius.* Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est vnus Deus, non tres dij, sed tres personæ, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non sunt tres animæ, sed vna in vno corpore, & tres vires. Et sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre & Filio procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, sed ex intellectu & voluntate procedit memo- E ria. Multæ aliæ similitudines ponuntur ibidem. Ex eo autẽ, quod anima est imago Dei, est capax Dei, vt dicit Aug. de Trinitate. *Aug. lib. 10. de Trin. c. 8. non longe à prin. tom. 3.* Item per donũ intellectus potest homo cognoscere, quod est factus ad similitudinem Dei. Vnde in libro de anima & spiritu dicitur sic: *Auct. de spir. & ani. c. 36. apud Aug. tom. 3.* Creata est anima à Deo, vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali: vt non sit lõge à creatore suo, cui appropinquare videtur simplicitate essentiæ. Quia creata est anima magna à magno, recta à recto. Eo magna quo capax æternorũ: eo recta, quo est appetens æternorum vel supernorũ: eo beata, quo Deo vnita. *Sequitur*: Anima namque, quam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia cõducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur: *Ibid. cap. 35. post med.* Quis maior honor esse potuit homini, quam quod ad similitudinẽ sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimẽtis ornaretur, quibus & conditor. De quo in Psalmo legitur: *Psal. 92. a* Dominus regnauit decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. *Sequitur*: Et quod maius dedecus homini, aut infelicior miseria, quam vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationalẽ iumentorũ similitudinem dilabatur? *Sequitur*: Quapropter quisque diligentius attendat primæ suæ conditionis excellentiã: vt venerandam sanctæ Trinitatis in se ipso imaginem agnoscat, honoremque diuinæ similitudinis, ad quam creatus est, nobilitatẽ morum, & exercitatione virtutũ, & dignitate meritorũ habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus, vel apparebimus, qui nos condidit & reformauit. *1. Ioan. 3. a* Hæc ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit, cum Dominus dicat: Regnũ Dei intra vos est. *Luc. 17. e* Vbi dicit Glossa Gregorij: Regnum Dei nobis insitum est, dicit forsitan inditam animabus nostris lætitiã per Spiritum sanctum. Ea enim est velut imago & arrha perennis lætitiæ, qua in futuro sæculo animæ Sanctorum gaudent. De hoc require supra in cap. de dono timoris. Quærite ergo, & inuenietis, & nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus, ait psalmus. *Psal. 31. e*

Caput IV.

Veritates diuinæ in sacra Scriptura absconditæ manifestantur per donum intellectus.

Post hoc Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina sacrarum scripturarum introducens nos ad claram contemplationem puræ veritatis. Quod autem veritates Theologicæ, & diuinę quæ sunt nobis necessariæ ad salutem, sint velatæ & absconditæ in sacra Scriptura, ostendit obscuritas prophetarum, vel prophetiarum, multiplicitas figurarũ, & diuersitas expositionum. Quandoque enim exponuntur historice, quandoque tropologice, quandoque allegorice, quandoque anagogice, vt supra patet in capitulo de dono scientiæ. Sed Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare omnia velamina occultantia nobis veritates scripturarum, necessarias nobis ad salutem, donec intremus ad veritatis puras illuminationes, & cõtemplationes in scripturis absconditas. Puræ autem veritatis illuminationes, vt dicit Hugo, *Hug. in 7 c. Ang. Hier.* sunt, quando veritas sine imaginibus & figuris per semetipsam percipitur. Richardus super Apocalypsi, & Haymo dicunt, quo excellentior cognitio est, cum spiritus humanus per internam inspirationẽ suauiter tactus, nullis rerum visibilium formis ad cœlestium contemplationem erigitur, sicut vidit Dauid propheta. Sed Haymo dicit ibidem: Est quædam visio intellectualis, quæ non fit per corporales res, nec per similitudines, sed ipsa veritas in mente manifestatur vidẽtibus, quod proprie electorum est. Et notandum, quod donum intellectus quandoque intantum penetrat omnia veritatis velamina, & intantum introducit mentem ad sua interiora, vt audiat ibi verba, quæ non licet homini loqui, *2. Cor. 12. a* quia nec forte proprie poterunt dici per os carnis. Quia cum sint verba intellectualia, nihil corporale habentia, nec imaginem, nec similitudinem, ideo per os carnis non exeunt. Et ideo illa nemo scit, nisi qui accipit, vt in Apocal. *Apoc. 2. e Aug. hom. 2. in Apoc. cir. fin. tom. 9.* Quod exponens August. ibidem dicit, quod nemo scit, nisi qui accipit per reuelationem, vel per experientiam. Cum his concordare videtur commentator super Angelicã Hierarchiã, *Hug. super 7. Ang. Hierarch.* loquens de proprietatibus seraphicis, vbi dicit sic: Ille qui hæc verba dicebat, vsq; ad tertiũ cœlũ peruenerat, & intrauit paradisũ Dei, vbi verba omnino secreta & proxima silentio audiuit, ad quæ auris humana non contigerat, quę nemo audiret, donec sciret: intus enim audiebantur,

ibique

ibiq; dicebantur, & non poterant exire foras, vbi erat homo, & propterea ab eo qui intus erat, & valde intus, introrsus audiri poterat. Sed his qui foris erant, dici A non debuerant. Ne autem illi, qui foris erat, derelinquerentur, si ab eo, qui intus erat, non vocarentur; nata sunt verba de verbis, sicut verba de verbo nata fuerant. De verbis, quæ intus seruari debuerunt, verba, quæ foris proferri potuerunt; de immensis magna, de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda; quę à nobis audita sunt in scripturis, vtrum intellecta nescio. Vnctio tamen spiritus docet nos de omnibus, dicit Ioannes. Item Spiritus sanctus per donū intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & veritatis increatę. Velamina autem veritatis incarnatæ, sed & veritatis increatæ. Velamina autem veritatis incarnatæ sunt omnes infirmitates, & defectus, quos pro nobis assumpsit natura humana, vt defectus passibilitatis famis, sitis, & mortalitatis, *&c.* Quæ donum in- B tellectus omnia facit penetrari vsque ad inuentionem nudæ veritatis. Quia ipsa veritas incarnata dicit: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Spiritus veritatis dicitur, quia à veritate procedit: & ideo docet omnem veritatem, quia docet eum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, Nam quia ab alio procedit, ipsum manifestat. Vnde Dominus dicit ibidem: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur: quia de meo accipiet, ex quo docebit vos omnem veritatem necessariam, quam audiuit. Docere autem, est ipsum intellectum ad suum obiectum, quod est veritas, applicare, ex quo sequitur veritatem cognoscere.

1. Ioan. 2. d

Ioan. 16. c

Coloss. 2. a

Sed sciendum, quod triplex veritas est. Nam est veritas cognitionis, veritas operationis, & veritas dilectio- C nis. Per veritatem cognitionis, Spiritus sanctus ostēdit nobis fidem Christi, & doctrinam esse verissimam. Per veritatem operationis Christi, docet nos operationem perfectissimam. Per veritatem dilectionis Christi ostendit nobis charitatem maximam. Ad has veritates, possunt reduci aliæ veritates necessariæ. Item Spiritus sanctus per donum intellectus, non solùm facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ, sed & velamina veritatis increatæ. Vnde dicit Iesus: Ille scilicet Spiritus sanctus me clarificabit. Quod verbum exponens Augustinus dicit: Spiritus sanctus clarificat filiū, non ita quod de non claro faciat clarum, sed eum clarificat in nobis, quando nobis eum manifestat, vt clarum clare cognoscamus. Sed quia Spiritus sanctus procedit ab vtroq; scilicet patre & filio, ideo vtrumque nobis D reuelat. Hæc autem reuelatio fit, quando Spiritus sanctus per donum intellectus, mentem nostram à terrenis eleuat, & purgat, & inflāmat. Affectus enim terrenus, & animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, ait Apostolus. Ideo talibus non fiunt reuelationes. Spiritus sanctus intellectum, voluntatē, memoriam, & totam familiam mentis ab inferioribus abstrahens, impellit ad Dominum quærēdum & habendum. Vnde Bernardus dicit, Spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam, mouet voluntatem, *& ibidem.* Nec minimam paleam peccati, intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus dulcis & suauis. Igitur mente purgata & mundata per internam monitionem, excitat memoriam ad E paternæ allocutionis auditionem, quia Deus per memoriam auditur, vt dicit Richardus. Item dicit Bernardus ibidem, Spiritus sanctus docet intellectū, & illuminat; scil. ad diuini verbi intellectionem. Quia sicut dicit Richardus, vbi supra, Deus per intelligentiam videtur. Item dicit Bernardus ibid. quod Spiritus monet voluntatem, scil. ad sanctę Trinitatis perfectā dilectionē. Quia dicit Richardus vbi supra: Deus per voluntatem vel affectum amplexatur, & sic habetur. Sed & filius reuelat patrem. Vnde dicit Apostolus: Vsque in hodiernum diem, idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur, dum nobis patrem reuelat. Vnde dicit Dominus: Ego clarificaui te pater. Quod exponens Augustinus dicit: Filius clarificauit patrem, non quod de minus claro fecerit magis clarum, cum essentialiter fuerit æternaliter clarus, sed filius in nobis clarificatus, eum in nobis clarificat, dum ipsum Verbū paternū manifestat nobis patrem. Vnde dicit Verbum: Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Quod Augustinus de Trinitate exponens dicit: Si verbum nostrum temporale & transitoriū, quod nos proferimus, & se ostendit, & eum qui loquitur: quanto magis verbū Dei, per quod facta sunt omnia, se nobis ostendit, & patrē, sicuti est, quia idem cum patre est, & seipsum ostendit nobis. Vnde dicit Dominus: Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed & pater clarificauit filium vt in miraculorum operatione, in passione, resurrectione, & in cœlum ascensione, & in multis aliis, vt filius clarificet patrem, vt supra patuit. Vnde Ioannes dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

Aug. tract. 110. in Ioan. tom. 9.

1. Cor. 2. d

Ber. ser. 1. de Pentecoste circa med.

Idem ser. 2. in eod. festo prope fin.

Ber. de Pentecos. ser. 1.

Rich. lib. 4. de contempl. c. 15.

2. Cor. 3. d

Ioan. 17. a

Aug. tract. 105. in Ioan. tom. 9.

Ioan. 17. a

Idem lib. 7. de Trin. cap. 3. tom. 3.

Ioan. 14. a

Vbi supra.

CAPUT V.

Veritates diuinorum Sacramentorum dono intellectus penetrantur.

POst hæc videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina veritatum diuinorum sacramentorū: Habent nāque sacramenta velamina quædam, quibus luciformes margaritas abscondunt, ne pedibus porcorum immundæ multitudinis conculcentur, & ne derideant vel cōtemnant eas, sicut & Dominus dicit: Nolite ponere margaritas, *&c.* De istis velaminibus conqueritur sanctus Bernardus, dicens sic: Mihi apponitur veritas: sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo grano, me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentū, carnis furfure, palea literæ, fidei velamine. Et hæc talia sunt, quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus, quantulumque accipiant condimentum, quod fit per donū intellectus. *Vnde sequitur:* Denique absque spiritu sacramentum ad iudiciū sumitur, & caro non prodest quidquam, litera occidit, & fides mortua est: sed Spiritus sanctus est, qui viuificat, vt viuam in eis. At quantalibet sana abūdantia spiritus noster pinguescat, non tamen pari iucunditate sumitur cortex sacramēti, & adeps frumēti, fides & spes, memoria & præsentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus fides mihi est locuples, intellectus pauper. Hinc Bernardus ostendit, quod intellectus humanus est pauper & quasi cæcutiens sine adiutorio diuino, in cognitione tam absconditarum veritatum sacramentaliū, sed adiutorio Spiritus sancti qui donat veritates theologicas dirigentes, & ad plenum perficientes donum intellectus, & cętera dona, fit diues & fortis ad penetrandum velamina, & ad inueniendū veritates absconditas. Vnde Greg. in moralibus dici sic: Ad perfectionem plenam dona non perueniunt, nisi fide, & spe, & charitate fiat omne quod agunt. Nam Christus est ostiū, per quod intratur ad notitiam sanctæ Trinitatis. Vnde August. exponens illud Ioannis, Ego sum via dicit Verbum assumens humanitatē, factum est via. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Et dicit ipse Dominus: Ego sum ostium ouium, *&c.* hoc hostium fides aperit. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non in elligetis. Igitur fides intellectum adiuuat. Spes autē intellectum introducit. Vnde dicit Apostolus: Habemus spem firmam, & incedentem vsq; ad interiora velamina, sc. puræ veritatis. Sed charitas inuenit & vnit, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Cuius ratio est, quia sicut dicit Hugo, Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectū veniat. Sic igitur donum intellectus

Matth. 7. a

Ber. ser. 33. in Cant. ante med.

Greg lib. 1. Mor. cap. 13.

August. de verb. Dom. sec. Ioan. ser. 55. circa fin. tom. 10.

Ioan. 14. a

Ioan. 10. b

Isa. 7. b

Heb. 6. d

1. Ioan. 4. c

Hugo. sup. 7. Ang. Hierarch.

lectus,in fide,spe,& charitate,penetrat omnia velamina sacramentalia,superius à Bernardo enumerata, vt dicat illud Canticorum: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam eum, donec introducam eum ad certissimam veritatem,& intimam.

Cant.3.b

CAPVT VI.

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur.

QVarto videndum est, qualiter per donum intellectus dies in anima spiritualis oriatur. De quo sciendum est, quod sicut absentia lucis solaris causat noctem & tenebras in terra, & sicut præsentia eius causat diem siue lumen vt videantur sensibilia, sic absentia doni intellectus in anima causat tenebras. Vnde Psalmista: Nescierunt neque intellexerunt,in tenebris ambulant,eiusdem doni præsentia causat in anima diem spiritualem, qua videntur intelligibilia. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob. Vnusquisque in die suo,dicit sic:Sicut ignorantiæ obscuritas,sine dubitatione nox cordis dicitur, sic intellectus dies vocatur. Ratio huius est, quia intellectus suo lumine penetrat omnia velamina obumbrantia veritatis radios, tam naturarum, quam scripturarum, & sacramentorum, vt supra patet, planum est quod lumen illud doni intellectus, proficit & crescit, vsque in perfectum diem, quo spiritualia contemplantur, in quo die, mane, meridies, & vespera distinguuntur.

Psal.81.b Per donum intellectus oritur dies in anima.

Primo igitur mane huius luminosæ diei in mente humana oritur, quando per donum intellectus ad nostra interiora reuocati per lumen compunctionis, omnes tenebras peccatorum de lectulo conscientiæ abstergimus, vt dicamus cum Psalmista: Laudbo per singulas noctes lectum meum,scilicet conscientiæ,vt post hoc ad claritatem meridianæ horæ per contemplationem mane surgamus. De mane illius diei loquens Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, Consurgensque diluculo offerebat holocausta, dicit sic: Diluculo namque surgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatis nostræ noctem deserimus, & ad veri luminis radios , mentis oculos aperimus. *Sequitur*: Offerebat holocausta. Holocaustum totum incensum dicitur, quod offerre, est totam mentem igne compunctionis incendere,vt in ara amoris tota ardeat,& quasi delicta propriæ cogitationis exurat. De mane illo dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo.

Mane diei doni intellectus. *Psal.6.b* *Greg.lib.1. Mor.ca.19.* *Psalm.5.a* Meridies huius diei.

Secundo post mane huius diei luminosæ,horæ meridianæ claritas feruida oritur in mente ex dono intellectus, quod pariter illuminat, & inflammat in sacra Scriptura, ad modum horæ meridianæ, dum eloquium Domini vehementer ignitum, quod est penetrabilius omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ,secundũ Apostolum, manifestat. De claritate huius meridiei & radiis huius, Richardus dicit sic:Iucunda sane admodum plaga est meridiana à nimietate lucis & feruore diei, eo quod dulce sit valde & delectabile aspectui,contemplari beatorũ spirituum ordines,hilarescentes in claritate & charitate. *Et sequitur infra:* In meridie illa scil. lucis & feruoris scripturę contemplantur præmia meritorũ beatorum, gaudia ciuium supernorum,& arcana diuinorum secretorum, & cętera huiusmodi. Propter quod dicit Dominus:Scrutamini scripturas. Quod verbum Chrysostomus exponens dicit:Saluator scripturas vocat ostium. Hæ enim cognitionem Dei aperiunt,hæ oues custodiunt,hæ lupos superuenire non permittunt, hæreticis introitum præcludentes.Hæc ille. De feruore autem horæ meridianæ,scil. Scripturæ sacræ,in qua nobiscum Deus loquitur per verbum suum propriũ tamen incarnatum, quantus sit ostendit Ecclesia, quæ ex ardentissimo feruore tacendo clamat,dicens: Osculetur me osculo oris sui.Hunc feruorem aduertere possumus, si verba pensemus.Nam Bernardus exponens hæc verba dicit: Securus suscipio mediatorem Dei filium , quem agnosco fratrem meum. Minime mihi iam suspectus erit: frater enim & caro mea est , puto cum spernere me iam non posse,os de ossibus meis,& caro de carne mea.Igitur loquatur mihi osculo oris sui. Quid mihi hæc ora prophetarum semiverba loquuntur ? Ipse potius speciosus forma præ filiis hominum me osculetur, osculo oris sui alloquendo. Nam audio iam Moysen, impeditioris linguæ est.Isaiæ labia immunda sunt. Hieremias nescit loqui , quia puer est. Non in eis iam loquatur mihi,quoniã tenebrosa aqua in nubibus aëris. Et Prophetæ omnes elingues sunt,sed ipse loquatur mihi,cuius gratiosa præsentia , & admiranda fluenta doctrinæ, fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam. Cuius vtique sermo viuus & efficax , mihi osculum est, non quidem coniunctio labiorum, quæ interdũ pacem mentitur animorum,sed plane infusio gaudiorum,reuelatio secretorum, mira quædam & quodam modo indiscreta connexio superni luminis & illuminatę mentis. Adhærens quippe Deo, vnus spiritus est.Hæc ille.Ideo sponsa in Canticis dixit:Anima mea liquefacta est , vt dilectus meus locutus est,mihi spiritus feruorem tantum infundendo,vel influendo, vt tota feruida sim , ait Vercellensis ibidem.Igitur quasi lux meridiana est.

Heb.4.c *Rich.lib.3. de contempl. cap.7.* *Ioan.5.g* *Cant.5.a* *Bern.super Cant.ser. 2.post med.* *Gen.27.f* *Gen.2.d* *Psal.44.a* *Exod.4.c* *Isa.6.b* *Hier.1.b* *Psal.17.b* *Ioan.4.a* *1.Cor.6.d* *Cant.5.b* *Isa.18.c*

Tertio post horam claræ & feruidæ meridiei , hora vespertina succedit, in qua labor quotidianus terminatur,somnus contemplationis inchoatur,deliciæ nocturnales celebrantur. Labor quotidianus terminatur, quia sole declinante , virtus debilitatur operantium. Vnde dixerunt Domino discipuli, simulanti se longius ire:Mane nobiscum Domine , quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies , quia virtus est,debilitata , & ideo à labore quiescendum est.Quare & in Psalmo dicitur : Exibit homo ad opus suum , & ad operationem suam vsque ad vesperam. Secundo in hora vespertina, per donum intellectus,somnus cõtẽplationis inchoatur.Vnde dicit anima contemplatiua : Ego dormio, & cor meum vigilat. Quod exponens Vercellensis dicit sic:Ego,quod sum per naturam,dormio,dormitio autẽ suspendit vsum sensuum exteriorũ,& intendit & quasi inuigilat circa exercitium sensuum interiorum , quod incomparabiliter nobilius est, quam exercitium sensuũ exteriorum,quod perfecte haberi non potest, nisi sensus exteriores obdormiant. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur : Cum sensus exterior carnalis suo bono vtitur, interior sensus quasi obdormit. Et Gregorius dicit;Vigilanti etenim corde dormit, per hoc,quod interius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit.Tertio in hora vespertina, delicię spirituales post labores diurnos à Deo ministrantur per donũ intellectus tunc ex Iacob reuersa de agro ad vesperam fit Israël,quia post sudationes boni operis , peruenitur ad lucem contemplationis,vt dicit Hugo. Vnde in Iob dicitur : quasi meridianus fulgor , consurget tibi ad vesperam. Quod exponens Gregorius in Moralibus ait: Consurget,quia quanta sibi claritas meridiana maneat cum iam occumbere cœperit,post agnoscet, quia scriptum est:Timenti Deum bene erit in extremis Hæc ille.Fulgor namque meridianus illuminat,& inflammat. Illuminatio pertinet ad cognitionem , inflammatio ad refectionem. Nam in charitate refectio est , quæ duo maxime faciunt ad delicias spirituales, & vespertinas, vt patet per Hugonẽ,vt supra dictum est.Factũ est igitur vespere, & mane dies sextus, per donũ intellectus.

Vespera huius diei. *Luc.24.d* *Psal.103.c* *Cant.5.a* *Auct.de sp. & ani.c.9. apud Aug. tom.3.* *Gregor.in Exec.hom. 14.post med.* *Hug.lib.4. de claustro anima cap. 43.* *Iob.11.d* *Greg. lib.10. Mora.c.11. circ.med.* *Eccl.1.c* *Hug.super 7.Ang. Hierar.*

CAPVT VII.

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti preparetur.

QVinto videndum est,qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus in die sua,idest,in illuminatione sua conuiuiũ spirituale menti præparet.De quo sciendum est, quod Greg. in Moralibus dicit sic : Intelle-

Greg. lib.1. Mor.cap.16.

ctus in die suo conuiuium, præparat vel parat: quia in eo quod audita penetrat reficiendo cor tenebras eius illustrat. Ergo in penetratione auditorum inuenta veritate mens reficitur. Et ratio huius est, quia mēti non sufficit gustare velamina veritatum, testas, vel vmbrā quidditatū, vt supra dictum est, sed nucleum, id est veritatē purā & quidditatem nudam. Veritas pura est, quando per seipsam videtur, non per subiectam imaginē, vel figuram, dicit Hugo. Et hic intellectus vere reficit. Vnde Linconiensis super principium mysticæ Theologiæ dicit sic: Intellectum Scripturę historicum, allegoricū, & moralē habent multi, sed interior homo quærens videre Deum incircumuelate, & vere, non est his contentus, sed transcendens, ascendit cum sacris contemplatiuis ad summitatem anagogicorum intellectuū. In quibus tamen non videtur Deus sine symbolis, donec tandem ab omnibus absoluatur, & cū Moyse caliginem ignorātiæ ingrediatur, in qua mens summe reficitur, vt patet per Moysen ieiunantem à cibo corporali quadraginta diebus, vt legitur in Exodo. Cū igitur donū intellectus secundū Gregorium penetret omnia velamina veritatis diuinæ, tam in scripturis, quā in doctrina, tam in figuris, quam in sacramentis, & vsque ad intimā & nudam veritatem intelligendam, & degustandā, quadam intellectuali experiētia pertingat, quod perfectissimorū est, vt dicit Bernardus super Cātica, ideo donum intellectus, dulcissime mentē reficit. De hoc gustu experientiæ Bernardus loquens in libro de amore Dei, dicit: Gustus experientiæ scripturarum, & sacramentorum Dei, qui est in Christo, facit nobis sensū, vt intelligamus scripturas. Vnde Dominus post resurrectionem aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. *Et sequitur ibid.* Cum scripturarū interiorem sensum, & veritatē mysteriorū Dei, & sacramentorum cœperimus, non solum intelligere, sed & quadā, vt ita dicam, experientiæ manu palpare, & tractare, quod non fit, nisi quodam conscientiæ sensu, & experientiæ disciplina, intelligentis, & scientis bonitatē Dei, & veritatem quā potenti bonitate, & quā efficaci veritatis in filiis gratiæ opus ipsius gratię, operatur: tunc intellectus cum sapientia operatur, quod suū est, & exequitur: tunc sapientia vnctione sua, docens de omnibus necessariis, sapore suo intellectui iam communicato, vt per claritatē cognitionis illuminetur, & per dulcedinē cognitionis reficiatur: vtrumq; enim necessarium est ad conuiuiū spirituale, vt supra dictū est. Sed tam perfecta cognitio, quam perfecta refectio, principaliter in vno consistit, quod solum est necessarium vt dicit Dominus: Ideo donū intellectus multa trāscendendo, & penetrādo, ad illud perfectum, & necessarium vnū tendit, & intrat. Quia sicut dicit Richardus in tractatu suo, de violenta charitate. Vnū solum est, in quo mens humana requiescit, reficitur, & satiatur. Sed & Hugo idē probat, sic dicens: Multa in hoc mundo sunt & hæc omnia cor hominis satiare non possunt, vt probat experientia. Vnum autē est bonū, & hoc solū cum percipitur satietas inuenitur, ergo non in multitudine, sed in vnico est satietas: vnum ergo est necessariū bonum, quod nobis præparauit Deus. Sic ergo in mensa Dei, non nisi vnum ferculū nobis apponitur. Sed noli (inquit) contemnere, satietas enim multa est. Satiabor (inquit) Propheta, cum apparuerit gloria tua. Noli igitur timere cum audis vnum. Vnum quidē est bonum, sed in illo bono, omne bonum est. Vnam refectionem, vnum cibum, vnum ferculū, vnum panem præparauit nobis Deus. Sed ne despicias. Audi quid scriptū est: Panē (inquit) habentem omnē saporem, & omne delectamentū suauitatis. *Et sequitur:* Ipsa vere simplex, & vna dominica refectio singularis dicitur: quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis tantū & familiaribus præparatur. Dicitur & viuifica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendū præbet. Hæc ille. Igitur quia hæc refectio, vt dicit Dionysius, est simplex & vna; & ideo in spiritu, & non in carne percipitur: ideo spiritū humanum confortat cōtra infirmitates spirituales. Item quia omnem delectationē extraneā excludit, ideo spiritū verificat, quia vbi est simplicitas, ibi est veritas. Item quia tantū amicis datur, ideo spiritum gratificat, quia charitas est radix amicitiæ, vt satis patet in Ioanne. Item quia viuificat, ideo spiritum Deo conformat, & concordat, & ex hoc concordare facit cum seipso, & cum proximo. Vnde Origenes super Canticis dicit: Concordia hic inchoat, quæ in futura gloria inter electos cœlestis patriæ semper durat. Hic enim bonis conformat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo associat, amorem & amicitiam augmentat, hic inchoat, quod in cœlo consummat. Hæc ille. Cum his concordat illud Psalmistæ: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus, &c. In eo quod dicit parasti in conspectu meo mensam, & cętera, innuit in intelligentia cum perspicuitate mensam esse reficientem. In eo quod dicit, aduersus eos qui tribulant me, inuenit quod hæc refectio conuiuantes confortat, & inediam siue famē spiritualē, quæ virtutes conuiuantium debilitat, extirpat. In eo vero quod dicit: Impinguasti in oleo caput meum, innuit, quod gratiosa dulcedine, & delectatione, caput animæ, id est, mentē nutrit, & decorat. Sed in eo quod dicit, calix meus inebrians, quam præclarus est, innuit spiritualem & sobriam spiritus ebrietatem, quæ mere inducit ad obliuionem sui, & ex hoc ad veram concordiā, & ad vnitiuā societatem, & associationem Dei. Cibat igitur sapientia mentem, pane vitæ & intellectus. Quem loco pascuæ collocauit diuinarum scripturarum, vbi dicit Glossa idest in intelligentia diuini sermonis, quæ meditantes saginat in intellectu diuinarū scripturarum. Quarum pascuarum experientiam habuit Greg. quando dixit: Liber, qui viscera intellectualia repleuit dulcedine in ore sancti, mel factus est, quia intelligentes, de Deo sciunt suauiter loqui, qui hunc didicerūt in cordis sui visceribus veraciter amare: in eius quippe ore Scriptura dulcis est, cuius vitæ viscera mandatis illius replentur. Quare suauis est eis ad loquendum, cui interius in intellectu impressa ad viuendum fuerat. Ex abundantia enim cordis os loquitur, ait Dominus.

DE DONO SAPIENTIÆ.

CAPVT I.

Quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur.

SEptimum donū Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum sapientiæ quæ est lux descendens à patre luminum, & radians in animam, facit eam deiformem, & Donum Dei. Illustrat enim intellectiuam, inflammat affectiuam, roborat operatiuam. Facit intellectiuam speciosam, affectiuā amœnam, operatiuā robustam. Hoc autem donum immediate sequitur donum intellectus. Vnde Aug. de Doctrina Christiana dicit, quod à timore vsq; ad sapientiam, quę septima est in donis & vltima, per gradus tenditur, & peruenitur. Et reddit rationem ibid. dicens: Hæc sapiētia vltima, & summa est, quia hac habita, animus pacatus tranquillusq; perfruitur, & delectatur in ea, ergo vltima est, in qua est consummatio. Similē rationē assignat Anselmus, dicens: Spiritus sanctus mēti inspirat ad postremum sapientiā, quam aliis donis superaccumulat, vt quod recte intelligit, scil. in dono intellectus, sibi sit sapidum, atq; dulcissimum in dono sapientiæ, soloque rectitudinis amore sequatur, quo intelligit esse sequendum. Non enim perfectum facit cognitio veritatis nisi etiam sequatur gustus experimentalis, quia experiētia est magistra intelligentiæ, ait Hugo. Et addit Anselmus ibidem dicens: In isto ædificio sic composito donorum Spiritus sanctus residet, totamque familiam domus

interioris

Hug. super 7. Ang. Hierarch.
Exo. 24. e
Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. cap. 10. post med.
Luc. vlt. g
Luc. 10. g
Rich. tract. de 4. grad. Viol. chari. ante med.
Hug. super 7. Ang. Hierarch.
Psal. 16. c
Sap. 16. e
Dionys. de Ang. Hier. cap. 7.
Ioan. 15. a
Psal. 22. b
Eccl. 15. a
Greg. hom. 10. super Ezec. ante med.
Matt. 12. e & Luc. 6. g
Iac. 5. e
Aug. lib. 2. de Doctri. Christ. cap. 7. tom. 3.
Anselmus Lib. de similit. cap. 131.
Hug. super 7. Angel. Hier.

interioris, id est, omnes animæ sensus, regit, & ad suum obsequium disponit, scilicet ascendendo ad Dominum, & descendendo ad proximum, vt cum Psalmista dicat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ, ibi me collocauit.

Psal.22.a

Ad huius doni maiorem notitiam, sunt quinque per ordinem notanda. Primo quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur. Secundo, quæ sit necessitas eius, & quæ vtilitas in eo conferatur. Tertio qualiter donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur. Quarto quo modo dies spiritualis ex dono isto oriatur. Quinto quale cõuiuium menti ex eo præparetur. Primo igitur videndum est quid sit sapientia, & quid donum sapientiæ dicatur, De quo notandum, quod omissa sapientia carnis, quæ inimica est Deo, & sapientia mundi huius quæ stultitia apud Deum, quarum vtraque secundum Iacobum Apostolum in Epistola sua, est terrena, animalis, & Diabolica. Sapientia mundi stultitia est apud Deum. Ratio est, quia peius meliori præponit. Stultus vtique esset qui cuprum eligeret pro auro, sic isti faciunt. Nam bona temporalia præponunt æternis, sicut diuitias, honores, fauorem mundi, & laudem eius. Vnde merito diabolica vocatur hæc sapiẽtia. Nam sicut Diabolus semper studet ad perditionem hominis, sic tales ad perditionem propriam student. Nec dicuntur sapientiæ nisi abusiue, quia non sunt scientiæ sapidæ, sed stultæ & insipidæ Nulla vtique illarum est donum Spiritus sancti. Est & alia sapientia vera & increata de qua dicitur in libro Sapientiæ, quod ipsa est candor lucis æternæ, & speculum sine macula diuinę maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert. amicos Dei & Prophetas constituit, scil. per internam locutionem, quia sicut dicit Augustinus: Sapientia increata, quæ est filius Dei, nõ cessat loqui occulta inspiratione & reuelatione, ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic formetur, cum ipsa omnia formet & innouet. Sed nec ista sapientia est donum, de quo nunc est sermo, sed largissima omnium donorum datrix est. Est alia sapientia creata, & hæc est duplex, quia quædam est per studium humanum acquisita, & est virtus intellectualis, de qua loquitur Philosophus in Metaphysica sua, quæ potest dici sapientia aliqualiter, cum in ea sapor quidam inueniatur. Habet enim Philosophia admirabiles delectationes, vt dicitur in Ethicis. Licet sapor ille non sit oleo gratiæ conditus. Potest etiam illa sapientia, per rationis inquisitionem aliqualiter rectum iudicium circa aliquas res diuinas habere, licet incomplete, sicut ostendit Hugo, vbi dicit sic: Philosophis datum fuit, propter nos, quibus cõsummatio seruabatur, & inchoatio parabatur, vt inuenirent veritatem illam quam oportuit suscipere filios vitæ ad obsequium summæ veritatis, cuius labor ipsis appositus est, nobis autem fructus seruatur. Nouissime autem Theologiam quandam pro ratione diuinorum, & scrutatione inuisibilium, quasi consummaturi sapientiam addixerunt, & ibi corruere cœperunt in mẽdacia figmentorum, & ideo defecerunt & euanuerunt. Hæc ille. Vnde nec illa sapientia est donum Spiritus sancti, de quo nunc loquimur quamvis ab eo detur.

Rom.8.b
Iac.3.d
Sap.7.d
Aug.lib.1. de Gen. ad litteram.c.5. tom.3.
Hug.super cœl. Hier.c.1.

Est igitur alia sapientia, quæ desursum est. Sicut dicit Iacobus Apostolus in Epistola sua. Desursum est, quia à patre luminum est creata. Et hæc est vera sapientia, quia ipse est veri splendoris, & boni saporis. Splendor dirigit intellectum ad veri cognitionem, & sapor eripit affectũ ad boni saporosam dilectionem. Igitur quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram, ait Apostolus. Obiectum ergo doni sapientię principale est Deus, non sub ratione veri absolute, sed sub ratione veri in relatione ad rationem boni, vt est excitatiuum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem. Actus autem sapientiæ est contemplari Deum, non quocumque modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentali suauitate & affectu. Vnde Augustinus dicit: Vbi nulla est dilectio, scilicet gratuita, quis vllam dicet esse sapientiam? Et Bernardus dicit: Nec du-

Iacob.3.d
Colos.3.d
Aug.lib.15. de Tri.cap.7. cir.med.
Ber.ser.85.

xerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni diffinierit: quare sapientia à sapore denominatur. Vnde & Isidorus in Etymologiis dicit: Sapiens dictus est à sapore: quia sicut gustus aptus est ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens ad dignoscendum sapores rerum, atque causarum aptus est. Ex his igitur apparet, quod donum sapientiæ est habitus supernaturalis, animæ à Spiritu sancto infusus, ad Deum cognoscendum, & saporose diligendum.

super Cant. cir.med.
Isid.lib.10. Etym. verbo sapiens.

CAPVT II.

Quæ sit necessitas, & vtilitas huius doni.

SEcundo videndum est, quæ sit necessitas & vtilitas doni sapientiæ. De quo notandum est, quod dicit Bern. Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur, vita mediante: sic anima habet suos quinque sensus spirituales, quibus Deo coniungitur mediante charitate. *Sequitur*: Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensum vero mentis, renouamur in agnitionem Dei in nouitate vitæ, secundum voluntatem Dei, & beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bernardus dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, &c. Sine sensu gustus infirmantur, & habetantur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine gustu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bern. bene ostendit, dum super Cantica dicit: Hunc saporem perdidimus, ab ipso pene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatum, sensu carnis præualescente, infecit virus serpentis, antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scil. concupiscentiæ, & sensus hominis prompti facti sunt ad malum. Et ideo multa bona fiunt, quæ non sapiunt facientibus, quia sapor carnalis, seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia inuexit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, & infatuat, intellectum purificat, & cordis palatum sanat, & reparat: sanato palato iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullũ melius. Hæc ille. Sensu autem gustus reparato per sapientiam, omnes sensus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bern. dicit: Gustum autem qui fit in sapientia, quædam sequitur saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscipit cuncta discernit, & diiudicat, seque & omnes sensus vegetat, & confortat, sc. interiores. Hæc ille. Hic enim gustus saporosæ sapientiæ, sensum visus interiorem clarificat, ad Deum sapide contemplandum. Vnde sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligentiæ, omnia prospiciens, & cetera, ibi scripta. Sensum auditus excitat, ad Verbum Dei dulciter audiẽdum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit, inueniet vitam. Sensum olfactus interiorem, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamũ aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Sensum tactus interiorem fortificat ad dilectum inseparabiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam beatus. Gustu igitur spirituali animæ per sapientiam reformato, omnes sensus spirituales animæ reformantur, & vegetantur. Quod etiam Augustinus in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores, per amorosæ sapientiæ saporem ferebantur in summum appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est,

Bern.lib. de nat. & dignitate amoris diu.c.7. post med.
Rom.12.a
Ber.vbi supra.cap.10.
Idem in Cant.ser.85. cir.med.
Quare multa bona non sapiunt facientibus.
Bern.lib. de nat. & dignitate amoris diu.c. 10.
Sap.7.d
Prou.8.d
Eccl.24.b
Prou.3.c
Aug.lib. 10. conf.cap.6. tom.1.
Iac.3.d

quia vitat corruptelas peccati: pacifica & modesta est, in omnibus tenens medium: suadibilis est, bonis consentiẽs, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminantur facientibus pacem. Igitur donum sapientiæ nõ solum docet, secundum rectum iudicium contemplari diuina, sed etiam docet regulari humanos actus, excellentiori modo, quam sapientia, quæ est virtus intellectualis. Cuius rationem assignat Augustinus de Trinitate, dicens: Superior pars rationis, sapientiæ deputatur, inferior autem scientiæ. Superior autem ratio, vt ipse in eodem libro dicit, intendit rationibus supernis, sc. diuinis, conspiciendis & consulendis. Conspiciendis quidem, secundum quod diuina in seipsis contemplatur. Consulendis autem secundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos, vt homo non solum assimiletur Deo secundum imaginem, sed etiam secundum operationes prout potest. Vnde Augustinus de sermone Domini in monte dicit: Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, & suscipiens similitudinem Dei. Pretiosior est sapientia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, non valent huic comparari.

Aug. lib.12. de Trin. cap. 14. tom.3. Ibidem c.3.

Idem lib.1. de ser. Do. in monte, cap.9. ante med. tom.4.

Prou.3.b

CAPVT III.

Qua ratione donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur.

TErtio videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapiẽtiæ inueniri, & obtineri possit. De hoc notandum, quod sapientia, & est quærenda, & est postulanda à Deo: quærendo inuenitur, sed postulando à Deo possidetur. Inuenitur per cognitionem, sed possidetur, per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplexari & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriam auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel astringitur, & sic tenetur, & hoc vtique est perfectius, quam videre solum. Quod ostendit Augustinus de Trinitate, vbi dicit, quod actus amplexandi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est præsens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat præsens voluntati per modum amati. Dicit enim idem Augustinus, quod quandoque fit, quod aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, non propter hoc habet. Ibi præscindit Augustinus cognoscere, ab habere. Primo igitur quæramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam à Deo recipere per amplexũ, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientiæ docet quærere Salomon, dicens: Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam tunc intelliges timorem Domini, qui est initium sapientiæ. Quæ verba exponens Hieronymus dicit: Qui thesauros effodit, terram reiicit, foueam in altum fodit, sedulus insistit, donec inueniat quod quærit. Sic qui thesauros sapientiæ inuenire desiderat, omne pondus terrenum à se reiiciat, in se fossam humilitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hæc ille. Ipsa enim sapientia, faciliter videtur ab his, qui quærunt eam: & cogitare de illa, sensus est consũmatus. Est igitur quærenda sapientia, quia sicut ipsa dicit: Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino. Sed quo modo cognoscitur inuenta sapientia, hoc docet Bern. in quibusdam dictis suis, vbi dicit sic: Inuenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius sæculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt, provt sunt, vt hæc quidem amara, & omnino fugienda, illa quoque velut caduca, & transitoria contemnenda ista vero vt perfecta bona totis desideriis appetenda, quæ intimo quodam animi sapore diiudices & discernas. Hæc Bern. Est igitur etiam hoc pretiosum donum sapientiæ cum habitus sit supernaturalis, & à Deo animæ infundatur à Deo fideliter postulandum, vt docet Iacobus in Epistola sua, dicens: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. In verbis Apostolus innuit, quod in postulante debent esse quatuor, scilicet Indulgentia. Vnde dicit: Si quis vestrum indiget sapientia. Certe hac omnes indigent. Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat. Impetrandi confidentia. Vnde dicit, postulet à Deo. Postulare enim est filiorum, rogare autem seruorum. Vnde in Psalmo: Postula à me, &c. Postulati largitas. Vnde dicit: Qui dat omnibus affluenter. Vnde in libro Regum dicitur: Sed & hæc quæ non postulasti dedi tibi, diuitias & gloriam. Postulantis stabilitas. Vnde dicit: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Fides autem mentem stabilitat. Vnde Dionysius dicit, quod circa veritatem vere existentem, & non errantem, versatur fides diuina, quæ est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans. Sic igitur patet, qualiter est à Deo sapientia quærenda, & inuenienda, & qualiter est à Deo postulanda, & possidenda. Nobilis enim animæ possessio est.

Rich. li.4. de contempl. cap.5.

Aug. li.9. de Trin. cap.12. cir. fin. to.3.

August. in Epist.57. ad Dardanum, post med. tomo 2.

Prou.2.a

Prou.8.d

Ber. in sentent.

Iac.1.a

Sap.7.d

Psal.2.b

3.Reg.3.b

Dionys. li. de diui. nomi. cap.7.

CAPVT IV.

Qualiter ex dono sapientiæ dies spiritualis in anima oriatur.

QVarto videndum est, qualiter ex dono sapientiæ in mẽte humana dies spiritualis oriatur. De quo notandum est, quod cum sapientia sit quasi sol lucens ratione cognitionis, & feruens ratione dilectionis (vtrumque enim horum inuenitur in sapientia, vt ex prædictis patet) Ideo donum sapientiæ causat in anima diem lucentem cognitione, & feruentem dilectione. Quare Alanus de planctu naturæ dicebat: Sapientia est sol, per quem lumen mentis diescit in tenebris, cordis oculus, fructus internæ dilectionis, deliciosa animæ paradisus. Hæc in cœlestem terrenum, in immortalem caducum, hominem in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Hanc luminosam sapientiam desiderauit qui dicebat: Inuocaui & venit in me spiritus sapientiæ, & infra: Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius, & venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manum illius, Sapientia pro luce habenda merito est, quia ipsa totum regnum animæ dirigit, non solum in contemplãdis, sed etiam in agendis: quia sapientiæ donum non solum est speculatiuum, sed etiam practicum. Vnde etiam dicit: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, quoniam omnium bonorum mater est. Tullius primo de legibus dicit sic: Mater omnium bonarum rerum est sapientia, qua nihil vberius, nihil præstãtius, quia bonum vitæ datum est. Hæc enim cum cęteras res omnes docuit, tum quod difficillimum est docuit, vt nos nosceremus. Hęc ille. *Sequitur*: Et venit mihi innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum, quoniam antecedebat me ista sapientia. Nam decor, & maturitas honestæ vitæ in luce sapientiæ inuenitur, ab his qui in regno animæ, & conuiuio sapientiæ commorantur. Dicit enim Bern. in sermone quodam super Cantica sic: In sapientia est maturitas, ideo superest, decorem illius quæramus, sine quo nemo Deo placere potest, decor autem iste honestum dicitur. De honesto autem exterior conuersatio interrogetur, non quod ex ea honestũ procedat, sed per eam exeat foras. Nam in cõscientia est habitatio eius & origo. Si quidẽ claritas eius, testimonium conscientiæ est. Nihil hac luce clarius, nihil hoc testimonio gloriosius, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt, quod in nullo consciẽtia erubescat

Alan. de insulis.

Sap.7.a

Bern. sup. Cant. ser.85. post med.

hescat præsentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem, quasi confusam, & repercussam à lumine diei. *Sequitur*: Hic plane illud decorum est, quod super omnia bona animæ diuinos oblectat aspectus, hoc diffinimus honestum. *Sequitur*: Cum autem decor huius claritatis, abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras tanquam lucerna sub modio lucens, immo lux in tenebris lucens latere nescia. Porro hunc decorem fulgētem vel effulgentem, & veluti quibusdam radiis suis erumpentē mentis simulacrū corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus ibidem omnis reluceat actio, sermo, aspectus, incessus, & cętera omnia hominis. Hęc Bernardus. In hac igitur die sine lumine sapientiæ, totū regnum animæ illuminatur, tota actio hominis honestatur, & omnis labor laborantium conuiuantium dulcoratur.

Idem ser. 3. de circumcisione Dom. post med.

B Quod etiam ostendit nobis Bernardus, dicens: Cum iam in his diutius fueris exercitatus, rogat tibi dari lumen deuotionis, siue sapientiæ diem serenissimū, & sabbatum mentis, in quo tanquam emeritus miles, in laboribus viuas absque labore, vt quod prius cum amaritudine & coactione tui spiritus faciebas, de cętero iam cum summa dulcedine peragas, & delectatione. Verum quidem ad hanc perfectionem pauci, ni fallor, perueniūt in hac vita. Multi enim tota vita sua ad hoc tendunt, & non pertingunt, qui tamen plene post hanc vitam recipiunt, quod hic dispensatiue negatum est.

Rom. 13. d

Abiiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic vt in die honestē ambulemus. Hæc dies septimi doni, scil. sapientiæ, significatur per diem septimam, quæ vesperā non habet.

Ansel. lib. de simil. c. 131. Luc. 10. g

C Cuius ratio est, quia sicut dicit Anselmus in libro de similitudinibus, donum sapientiæ pertinet ad vitam contemplatiuam, quæ est optima pars, quam Maria elegit, quæ non auferetur ab ea. Sed magis in patria perficietur. Vnde Glossa ibidem dicit sic: Contemplatiua vita hic incipit, & in cœlesti patria perficitur: qui amor est ignis qui ardere incipit, sed cum ipsum quem amat videbit, amplius in amore ignescet.

Greg. lib. 6. Mor. cap. 18.

Et Gregorius in Moralibus exponens illud verbum, dicit: Actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem vitæ gaudia melius ex fine conualescunt: quare non deficient, sed sine fine manebunt. Quare secundum Psalmistam: Melior est dies vna in atriis tuis super millia,

Psal. 83. c

quia in illa die septima quietis, quæ nullam vesperam alicuius finis habebit, mens contemplatiua per septiformem spiritum æternaliter requiescit, dicens cum Psalmista: Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo; quoniam elegi eam.

Psal. 131. c

D

Caput V.

Quale conuiuium per donum sapientiæ menti præparetur, & de primo conuiuio, quod in mente, in corpore humano existente, per donum sapientiæ Spiritus sanctus celebrat.

QVinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum sapientiæ, in die illius, id est in illuminatione sua, conuiuium spirituale menti præparet, de quo notandum est, quod S. Bernardus in libro de diligēdo Deo vltra medium libri dicit, quod sapientia triplex celebrat conuiuium, & ex mera complet charitate, gradatim tamen.

Ber. lib. de dilig. Deo longè post med.

E Cibat in hac vita laborantes, potat post hanc vitam quiescentes, & inebriat in æterna vita regnantes, scil. beatos. Primo enim in carne mortali, labores manuū nostrarum manducamus, cum tali quali labore masticando quod glutiendum est. Post mortem vero, in vita spirituali iam bibimus, suauissima quadam facilitate à corpore absorpti. Tandem in rediuiuis corporibus, in vita immortali inebriamur mira plenitudine exuberantes. Quare sponsus in Cāticis dicit: Comedite amici mei ante mortem, bibite charissimi post mortem, & inebriamini charissimi post resurrectionem.

Cant. 5. a

Et ibid. dicit Bernardus sic: Inter istos tamen differentia est. Nam hi qui in carne grauati sunt, & adhuc viuunt, amici dicuntur, pro charitate, quam habent: qui vero soluti sunt à carnis compedibus eo sunt chariores, quo & promptiores, & expeditiores sunt ad amandum. Porro beati merito charissimi nominantur: quia & maiori charitate inebriantur, & consolantur, vt infra patebit. Et dicit ibidem Bernardus: Anima fidelis comedit panem suum, sed heu in sudore vultus sui, quia manens in carne, adhuc ambulat per fidem, quæ tamen per dilectionem operatur. Porro ipsum opus cibus est, dicente Domino: Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei.

Ioan. 4. c

Nota, multi desiderant charitatem, sed nolunt laborare pro ea. Audi quid Origenes super Cantica dicit, quod ad boni operis multiplicationem, dilectio multiplicatur: multiplicatio autem dilectionis est dulcis refectio manentis.

De tribus conuiuiis sapientiæ.

De his tribus conuiuiis dicendum est. Primo igitur de conuiuio primo, quod est conuiuium amicorum, quod Spiritus sanctus per donum sapientiæ celebrat in mente humana, vt existit in corpore. De quo Gregorius in Moralibus dicit: Sapientia in die suo conuiuium facit: quia mentem de æternorum spe & certitudine reficit.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.

Cuius ratio est, quia sicut dicit Gregorius in moralibus, Spes in æternitatem animum erigit, & ideo nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit, sed magis gaudet & hilarescit.

Ibidem lib. 6. c. 14. post med.

De quo conuiuio est notandum, quod Richardus in tractatu suo de diuersis affectibus dicit, quod amor est dulcedo saporis intimi, à quo sapore denominatur sapientia, & quanto quis ardentius amat, tanto suauius gustat. Igitur secundum gradus amoris & sapientialis saporis, possunt distingui gradus conuiuij spiritualis, quod Spiritus sanctus per donum sapientię celebrat in mentibus viuentiū, & in corpore laborantium. Nam inter viuentes in corpore (inquit Bernardus ibidem,) quidā sunt chari, quidā chariores, quidam charissimi, quod Salomon innuit in Canticis, dicens: Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini Charissimi.

Bern. vbi sup prox.

Cant. 5. a

Hi sunt chari, qui inuitantur ad comedendū: chariores autem inuitantur ad bibendū: charissimi autem inuitantur ad inebriandū. Ratio huius ordinis est, quia secundū mensuram dilectionis, etiam dispensatur & modus manifestationis, & sapidæ degustationis, vt dicit Richardus.

Rich. lib. 4. de contemp. c. 16.

Amici autem hic dicuntur, qui tanquam incipientes, aliquem gradū charitatis attingunt, quare dicuntur amici Dei. Amicos autē Dei oportet mundum istum sapienter odire. Nam qui mundum diligit, inimicus Dei constituitur, quia non est charitas patris in eo, ait Ioannes.

1. Ioan. 2. c

Ideo tales indigent, vt à sapientia reficiantur, per aliquam degustationem spiritualis consolationis competentē eis, æstum concupiscentiæ refrigerantis, vt à mundo & delectationibus abstrahantur, & pane sapientiali confortentur. Hoc ostendit Hugo de Arca Noë, vbi dicit sic:

Hug. lib. 4. de Arca Noë. cap. 2.

Postquam enim mens hominis quadā, vt ita dixerim, violentia, à delectatione carnali partim abstracta fuerit, necesse est, vt statim iam aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino à delectatione aliena remanserit, quasi semen sine humore, ad germen sapiētiæ conualescere nequeat. Fit ergo diuina gratia aspirante, vt cū animus perfectius à corporeis passionibus, desideriis terrenis exutus fuerit, quadā statim insolita lętitia perfundatur, vt eo amplius amarū esse cognoscat, quod deseruit scil. mundū, quo magis dulce sentit esse, quod inuenit scil. sapiētiam. Illas enim mentes in æternæ dulcedinis desideriū trahit, quas nullus concupisentiæ carnalis affectus foris religauit. Hæc ille. Amici igitur dicūtur comedere, quia tanquam minus perfecti in charitate, cibum spiritualem difficilius sumunt. Vnde Richardus loquens de ista cōmixtione amicorū dicit: Certe qui comedunt, dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicunq; labore, illud in quo delectantur, traiiciunt. Nonne illi tibi videntur comedere, qui cum multo studio, & multa meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertingere.

Richar. lib. 4. de contemp. cap. 16. post med.

Hæc ille. Vnde sapientia vocat prius ad comedendum, dicens: Venite, comedite panem meum. Et quis est iste panis alius, ad quem sapiētia inuitat, nisi ille quem Spiritus sanctus de cœlo præparauit: Quē Spiritus sanctus

Prou. 9. a

sapientiæ in vtero Virginis formauit, vt dicit Ambrosius. Quem omnibus suis donis adornauit, vt legitur in Isaia. Isa.11.a Quem spiritus charitatis, in igne passionis pistauit. Leuit.2.a Hoc enim est sacrificium coctum in clibano, de simila panis absq; fermento. Quem spiritus largitatis, in sacramento charitatis nobis cōmunicauit. Luc.11.a Quem quasi quotidianū postulamus. Quem omni delectamento, & saporis suauitate Spiritus sanctus cōdiuit. Sap.16.e Habet enim in se panis ille, omne delectamentū. Quem nobis manducandum cum Angelis, in æterna beatitudine conseruauit, de quo dicitur: Luc.14.d Beatus qui manducat panem in regno Dei. Vbi dicit August in Glossa: Quis est panis regni Dei, nisi qui dicit. Ioan.6.f Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: non cibus corporis, sed cordis: non figuratiuus, sed verus: non mortuus, sed viuus: non transiens, sed permanens: non deficiens, sed æternaliter reficiens, & dulciter satians. Hunc cibum docet comedere Origenes, exponens illud Cantici: Cant.2.a Et fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi dicit sic: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitæ animæ meæ. Altus est, attolle desiderium: benedictus est, sanctifica obsequium: imputribilis est, purifica affectū: suauis est, lætifica animum. Et Glossa dicit ibidem: Saturata sum cœlesti dulcedine, de corpore suo. Sunt & alia fercula amicorum, de quibus habes supra in dono scientiæ, quæ ministrantur in mensa sacræ Scripturæ. Sap.16.e Sed cum iste cibus, & fructus benedictus, habeat in se delectamentū omnis suauitatis, Ideo non solum, vt dicit Cantuariensis, est dulcis gutturi, sed & omnibus sensibus interioribus, & spiritualibus dulcis est, & eos confortat. Vnde iste cibus est dulcis visui, per contemplationē limpidā. Eccle.5.e Dulce lumen, & delectabile est oculis videre sapientię solem. Ezec.32.b De quo Propheta: Solem nube tegam, idest, corpore. Dulcis est auditui, per inspirationē cælicam. Vnde dicitur: Prou.27.b Bonis amici consiliis anima dulcoratur. Cant.1.a Dulcis est olfactui, per suauitatem odoriferam, quia in odorē vnguentorum tuorum currimus post eum. 1.Pet.2.a Dulcis est gustui, per masticationem sapidam, vt ait Petrus. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Dulcis est tactui, per tentationem amabilissimam, de qua dixit Can.3.b amatrix eius: Tenui eum, nec dimittam. De hoc fructu vel cibo dicit Alexāder Nechan ibi, sic: Isto fructu ciues superni recreātur, illo fructu delectātur, illo fructu satiātur. Ideo ô Virgo virginū, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, ora quo & nos reficiamur, licet aliquali labore dulcis masticationis.

Caput VI.

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo.

SEd quia in conuiuio spirituali mentis, existentium in corpore non sufficit cibus sine potu, magis diligentibus & dilectis, vnde clamant cum Maria: Ioan.2.a Vinum non habent. Ideo sapientia post inuitationē amicorum ad comedendū, secundo inuitat magis dilectos, in amore exercitatos ad potādum, dicens: Prou.9.a Et bibite vinū quod miscui vobis. Rationem huius ordinis assignat Origenes ibidem, dicens: Non est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungatur. Et amica iam in amore exercitata, postquā dixit se à dilecto dulcibus refectam fructibus, statim subiūxit, se in cellam vinariā introductam ab eodem, dicens: Can.2.a Introduxit me rex in cellam vinariā. Vbi Origenes dicit: Sponsa hæc nequaquam gratias egisset de introductione sua in cellam vinariam, nisi ipsa cella vinaria, multiplex vinū ex multiplici collectū vinea habuisset. Diuersitas enim poculi boni, melioris, & optimi, diuersitatē delectationum generat. Hæc cella vinaria, sicut dicit Vercellensis, est Verbum æternū, sapientia Patris, continens omnes theorias, idest reuelationes, quæ plenissime continent vinum, spiritualis gaudij, & vbertim fundunt in amantes. In hac namque cella vinaria, inueniuntur omne genus vini mentes sanctas reficiens, & lætificans, secundum varios gradus amoris, vt ostendit Glossa super illud: Cant.2.a introduxit me Rex in cellam vinariam, vbi dicit sic: Quam cito guttur meum dulcedinē gratiæ eius attingit, ita me recreauit spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatum sentio, ac si in cella vinaria noui meri odore in poculo sim refecta. In hac cella inuenit vinum perspicuum, siue purum, vinum ignitū, vinum conditū, & cætera huiusmodi vina, vinum præcipuum appositum magnificentia regia dignum. Vinum quoque vt regia magnificentia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. Vinum perspicuum siue merum, distributum manu sapientifica, Psal.74.b in Psalmo: Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Vinum ignitum, incalescens humana præcordia, Esthe.1.a in Esther, postquam Assuerus vino incaluerat. Psal.38.a Psalmista: Incaluit cor meum intra me. Vinum conditum, seu aromaticum, redolens pigmenta fragrantia in Canticis: Cant.8.a Dabo tibi poculum ex vino condito. Sed quid hæc diuersa vina significant, nisi quosdam gradus charitatis, amatrices animas potantes & reficientes, non tamen adhuc inebriantes, secundum Richardū, qui dicit: Rich.lib.4. de contempl. cap.16. Attende quod ex Magnitudine diuinę dilectionis, pendet modus diuinæ reuelationis. Li.5. cap.5. Quare dicit ibidem: Dilecti comedunt, chari bibunt, sed charissimi inebriantur. Cuius rationē infra assignat, dicens: Quandiu huiusmodi ebrietatem & excessum in nobis non sentimus, quid aliud de nobis sentire debemus, nisi quod minus diligimur, & nisi quia minus diligimus? *Sequitur:* Si enim quisquis es plene, perfecteq; diligeres, forte dilectionis tuæ nimietas, æstuantisq; desiderij anxietas, in eiusmodi te raperet ebrietatē & excessus. *Sequitur:* Sane si dilectione plene dignus extitisses, si tanta dignatione idoneū exhiberes, forte tanta luminis te claritate, siue intelligentiæ oculos tuos irradiaret, tāta intimæ dulcedinis suauitate cordis tui desideriū inebriaret, quę teipsū supra temetipsum raperet, & per mentis excessum in superna eleuaret. Igitur amici comedunt, qui sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicunq; labore illud in quo delectantur, traiiciunt. Qui vero bibunt ex diuinis reuelationibus, summa cū facilitate & iucūditate hauriūt, quod intima veritatis suauitate cōcupiscūt. Hæc ille. Sed charissimi inebriātur vino fortissimo dulcissimæ charitatis. De quibus modo dicendum est.

Caput VII.

Qui sint charissimi in conuiuio primo, & quæ sit sobria ebrietas illorum.

IGitur tertio videndum est, qui sint charissimi in conuiuio spirituali existentium in corpore, & quæ sit sobria ebrietas illorum. Primo notandum est, quod Origenes exponens illud Canticorū: Amore langueo, distinguit inter simplicem amorē, ardorem, & languorem, dicens: Amant incipientes, ardent proficientes, sed languent in amore perfecti. Qui amant, qui ardent, & qui languent amore. Languor iste, sicut dicit Vercellensis ibidē, vsq; ad mortem ducit. Mors autem, est plena separatio vitalis spiritus à corpore, & significat plenam separationē vitalis affectus per excessum mentis, & omnimodā vnitionem ad Deum. Et Glossa ibidē dicit: Præ amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Qui autem maxime Deum diligunt, maxime ab eo diliguntur, ideo charissimi sunt, quia dicit Dominus: Prou.8.b Ego diligentes me diligo. Sunt charissimi Deo, qui maxime in Deo delectantur, quia maxime diligunt. Vnde in Canticis dicit dilectus veræ amatrici suę: Cant.7.c Quā pulchra es, & quā decora charissima in deliciis. Quod exponēs Vercellensis dicit: Quam pulcha es feruoribus affectualibus & spiritualibus charissima propter pręcipuā pulchritudinē, & feruidam dilectionem, quia nihil est mēti dulcius, nec est aliquid quod mentē Deo chariorem faciat, quā si in ipso intime delectetur, quo nihil delectabilius est. Hæc ille. Cum hoc concordat Glossa ibidē, quæ dicit: Charissima es Domino tuo, ex

ex hoc quod vacas cælestibus deliciis. Cuius experientiam videtur habuisse, qui loquens de sapientia dixit: Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam, & gaudium, & amicitia illius delectatio bona.

Sap. 8. c

Sed nunc videndum est, quid sit illa ebrietas qua charissimi in conuiuio mentali sobrie inebriantur. De qua Dionysius sic dicit: In nobis siquidē ebrietas in malo, dicitur incōmensurabilis adimpletio, & excessus mentis, & sensuum. Ideo autem attribuitur ebrietas in bono, quæ nihil aliud est, nisi superplena omnium bonorum immensuratio, præexistens in ipso secundum causam. *Sequitur*: Dicitur ergo Deus inebriatus, & excessū passus in eo quod his omnibus supereminet excedēdo omnem mensurationē, & est extra omnia, & super omnia. Et Vercellēsis super Cantica tractās illud, Inebriamini charissimi, dicit: Quæ vera & sancta ebrietas sit, colligitur ex verbis magni Dionysij ad Titum, vbi recitat eadem verba, quæ supra dicta sunt, exponens illud: Introduxit me, dicit ibi: Assidua theoriarum, id est reuelationum varietas, & profectus assidui sponsæ, inducent quasi experimentaliter talem ebrietatem, vt videatur idem repetere. Quæ supra dixit, cellaria, modo dicit, cellam vinariam quæ quasi idem sunt. Nō, inquit Vercellensis, intelligitur sponsa aliquando dicta repetere, sed assiduas illuminationes experiri, quod mentibus contemplatiuis, tam fortiter, quam assidue, ad radium superiorem exercitatis omnino familiare est. Dicit ergo experimentaliter introduxit me, per interiores & profundiores theorias, quam prius: quia in Heremia dicitur: Post me ingredi non cessabis, in cellam vinariam, id est, vinum continens omnes theorias id est reuelationes. Et ibidem Vercellēsis dicit: Ad huius ebrietatis supersubstantialis qualemcunque similitudinem spirituales viri dicuntur inebriari, propter excessiuam abundantiam luminū diuinorum. Audi, inquit Richardus, hominem hac ebrietate madentem, & quid circa eum agatur omnino ignorantem. Siue in corpore, inquit, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Quo modo putas inebriatus erat, quo modo mundus ei in obliuionem venerat, qui seipsum nesciebat? Hæc Richardus. Hæc autem ebrietas spiritualis, causatur ex nobilissimo vino fortissimæ charitatis. Vnde Richardus dicit: Ecce charissimi inebriantur. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, & supernæ quidem reuelationis infusio eos dumtaxat, qui charissimi sunt, in mentis excessum adducit. Talem Propheta ebrietatem designare voluit, cum dixit: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. *Et sequitur*: Si igitur cupimus hac ebrietate madere, & mētis theoricos excessus frequentare, satagamus Dominum nostrum intime, & summe diligere, & omni hora in diuinæ contemplationis gaudium cum summo desiderio anhelare. Nam quando mens nostra, intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene, inebriata fuerit, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscitur, & in abalienationis excessum tripudii sui nimietate traducitur, & in supermundanum quendam affectum, sub quodam miræ fœlicitatis statu raptim transformatur. Nec mireris, quia sicut dicit Vercellensis in prologo super Cantica, Tanta est virtus veri amoris boni & pulchri, quod non solum facit homines & Angelos quasi naturam propriam egredi, vt in Deum ascendāt, sed etiam Deum facit quasi naturam propriam egredi, ingressibilem tamen à se, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et accepit istud verbum à Dionysio de diuinis nominibus vbi dicit sic: Audendum est dicere pro vero, quia ipse Deus omnium, tam pulchro & bono amore exit per abundātiam amatiuæ bonitatis quasi extra seipsū sic prouidet omnibus existentibus, & per bonitatem & amorem quasi trahitur, & ad illud quod est in omnibus deducitur, secundum virtutem supersubstantialem facientem ecstasim, sed à seipso ingressibilē, vt adamas ferrū trahit

Dion. in ep. ad Titum cir. fin.
Quæ sit ebrietas spiritus.
Cant. 2. a
Hier. 3. f
Rich. lib. de Patriarch. siue Beniamin minor. cap. 37.
Rich. li. 4. de contempl. cap. 16.
Psal. 35. b
Dion. de diuin. nom. c. 4. cir. fin.
Arist. lib. 1. de cælo tex. 100.

ad se immotus manens. Ipse enim mouet sicut desideratum & amatum, vt dicitur libro de cælo & mundo.

Capvt VIII.

De secundo conuiuio, quod fit animæ à corpore separatæ per donum sapientiæ.

SEd post hæc secundo videndum est de secundo conuiuio, quod est animæ separatæ à corpore. Et secundum Bern. vbi supra, est conuiuium quiescentium, & magis dilectorum. Et in hoc conuiuio, Spiritus sanctus per donum sapientiæ, conuiuantes potat vino non puro, sed lacte mixto. Vnde Bern. ibidem dicit: Animæ à carne exutæ, iam pane doloris non cibātur, sed vinum amoris post cibum plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed cum lacte mixtum, vt quælibet illarum possit dicere illud Canticorum: Bibi vinum cum lacte meo. Vinum enim diuini amoris, miscet cum dulcedine lactis, id est naturalis affectionis, quæ resumere corpus suum glorificatum desiderat. *Sequitur*: Æstuat ergo anima nunc sanctæ charitatis vino potata, sed plane nondum vsq; ad ebrietatem consummata: quia temperat interim ardorem diuinæ charitatis permixtio humoris lactis, id est naturalis affectionis. Idē dicit Bern. ibidem. Sic ebrietas corporalis denique solet euertere mentes, atque ideo immemores reddere sui. Sed non ex toto sui oblita est, quæ adhuc & de proprio corpore cogitat resuscitando, propter quod desiderium anima perfecte beata esse non potest, sed post resumptionem corporis sui cum consummabitur: Hæc ille. Cum his concordat August. dicens sic: Animæ inest quidam appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Non obstante tamen illo desiderio anima in patria est beata, licet non consummate, & tamen nullum dolorem sentit ex illo naturali appetitu. Sed quid de ista anima à corpore separata antequam cælum ingrediatur, numquid illa vino qualicumq; potatur aliqualiter, & consolatur quandoque? Respondetur quod sic, nisi per pœnam sensus, vel damni vel vtriusq; impediatur. Nam anima in imagine pertransit à corpore, vt dicit Psal. sed tamen desiderium eius corporis manet. Imago autem consistit in memoria, intellectu, & voluntate, secundum quas potentias est capax sanctæ Trinitatis, vt dicit August. de Trinitate, & per has anima exercet vitam contemplatiuam, quæ est optima pars Mariæ, quæ non auferetur ab ea, vt dicit Dominus. Vbi dicit Glossa: Vita contemplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit hic, sed cum ipse quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Tanto igitur anima à carne separata, vitam contemplatiuam perfectius exercet, quanto à corpore grauante absoluitur, & dilectum suum vehementius amat, quia sicut dicit Bern. in libro de diligendo Deo, vt supra dictum est: Animæ quæ sunt absolutæ à compedibus corporis, eo similiter chariores, quo ad amandum sunt expeditiores, & ideo vinum amoris diuini plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed adhuc lacte mixtum. Et Auicenna 6. naturalium dicit, quod anima separata clarius videt, & intelligit, quam coniuncta corpori corruptibili. Vita autem contemplatiua dulcissimas consolationes animæ contemplatiuæ administrat, vt supra dictum est. Igitur absolutio animæ à corpore grauante, non est formidanda, sed desideranda. Hanc enim absolutionem à corpore, & desiderabat Apostolus cum dixit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. & alibi: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, quo premor? Et mouebatur desiderio bono, & rationabili. Quia sicut dicit Bernardus in quadā epistola: Preciosa est mors sanctorum, preciosa plane tanquam finis laborum, tanquam victoriæ consummatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ saturitatis ingressus. Et quidam sanctus dicit: Mors nihil aliud est quam exitus de car-

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.
Cant. 5. a
Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35. tom. 3.
Psal. 38. b
Aug. lib. 14. de Trin. c. 8. tom. 3.
Luc. 10. g
Bern. lib. de dili. Deo longe post med.
Phil. 1. d
Rom. 7. d
Est apud Bern. serm. in transitu Malachiæ episcopi. cir. med.

cere, finis exilij, laboris consummatio, ad portũ applicatio, peregrinationis finitio, oneris grauissimi, id est, corporis depositio, de furioso equo, id est de carne descensio, de domo ruinosa liberatio, omnium ægritudinũ terminatio, omniũ periculorum euasio, omniũ malorum cõsumptio, omnium vinculorũ diruptio, debiti naturæ solutio, reditus in patriam, ingressus in gloriã. Certe euasio tantorum malorũ, & adeptio tantorum bonorum, faciunt animæ bonum conuiuium, vt dicere possit illud Sapientiæ: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, sc. morte bona. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur. Et si tales animæ amatrices, siue contemplatrices, separatæ à corporibus suis aliquid secum deferant, quare indigent purgatione: credibile est, quod tales facilius purgantur, & leuius patiuntur, & quandoq; minime pœna sensus. Cuius ratio est, quia amor pœnas alleuiat, & quandoq; totaliter annihilat. Vnde Aug. de morib. Ecclesiæ contra Manichæos dicit: Nihil tam durum atq; tam ferreum, quod non amoris igne vincatur. Et exemplificat in libro de sancta viduitate, vbi dicit sic: Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, & piscantium, & cæterorum talium. In eo enim quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Hæc ille. Item hoc patet exemplo multorum martyrum, qui desiderabant pati pro Christo, & in ipsis passionibus gaudebant, vt Apostoli. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cõcilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et B. Andreas vehementer desiderabat crucem, & sustinuit gaudenter. Et virgines, vt S. Agatha dixit Quinctiano: Ego in his pœnis delector, sicut qui multos thesauros inuenit, & cæt. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo dicit: Magna vis amoris, quæ martyrum animas ita introrsum rapuerat, quod ita corpora sua foris exposuerant, & tormenta contemnere fecerat. Si igitur in corpore aggrauante charitas potuit mitigare pœnas, cur non in spiritu à nullo corpore impedita magis tanquam efficacior potuit pœnas mitigare suo feruore, sicut & suffragia Ecclesiæ faciunt? Credibile est enim quod sicut animæ quæ fuerunt in limbo, aliquas consolationes receperunt ab his, quæ de nouo venerant ad eas, vt angeli vel animæ aliquæ, vt Ioannes Baptista, & c. dicentes eis de aduentu Saluatoris. Sic credibile est, quod angeli visitent animas in purgatorio sibi commissas, & consolentur eas, dicentes eis terminum purgationis suæ, & alia eis consolatoria: sicut haberi potest exemplis sanctorum, quæ ponunt sancti Doctores in libris suis, vt Gregorius in Dialogis, vbi exemplificat de illo, qui seruiuit in balneis sacerdoti, & de quodam alio qui dixit: Bene est mihi modo, &c. & August. de Ciuitate Dei, & Beda in historia Angelorum, & Isidorus, & cæteri Doctores de hoc loquentes.

Sap. 7. b
Aug. lib. 1. de Mor. Eccles. ca. 22. tom. 1. Idem li. de bo. viduitatis, cap. 21. to. 4.
Act. 5. g
Bern. lib. de dilig. Deo longe post med.
Greg. lib. 4. Dial. c. 55.

Capvt IX.

De tertio conuiuio sapientiæ, quod est regnantium.

POst hoc videndum est de tertio conuiuio sapientiæ, quod est regnantium, secundum ordinem quem tradit Bernardus de diligendo Deo, quod sequitur conuiuium laborantium, & quiescentium, tanquam excellentius ad quod sapientia incarnata suos charissimos inuitat, dicens: Ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Hic tria sunt notandã. Primo quis huius conuiuii regalis, & mensæ regiæ sit rex & paterfamilias, hic est Christus filius Dei. Secundo quæ familia Dei & conuiuantes ad istud regale conuiuium, & regiam mensam inuitantur, quia angeli & homines. Tertio de huius conuiuii, & conuiuantium gloria, & beatitudine dicetur.

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.
Luc. 22. b

Primo quis huius conuiuij regalis, & mensæ sit rex, & paterfamilias. Sed quis alius, quam ille qui dicit: Ego sum rex, cui pater constituit regnum æternum. Et in cuius femore scriptum est: Rex regum & Dominus dominantium. Rex regum, quia vos constituo reges tanquam filios adoptiuos, qui sum filius Patri consubstantialis. Et constituo vos dominos non seruos, sed amicos, vt supra mensam meam edatis, & bibatis in regno meo, cuius regni non erit finis, vt vbi ego sum, & vos sitis in æternũ. De isto rege August. loquens de Ciuitate Dei dicit sic: Ero illorum Deus, & ipsi mihi erunt populus, & ero illis vnde satientur, & ego ero illis quæcunq; ab hominibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & virtus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omne bonum. *Sequitur*: Et si recte intelligitur quod ait Apost. vt sit Deus omnia in omnib. Ipse enim est finis nostrorum desideriorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. *Sequitur*: Hoc munus, sic affectus, hic actus proculdubio erit omnibus sicut vita æterna cõmunis. Hæc ille. Visio illius regis facit esse beatum. Vnde Bern. in epistola quadam dicit: Solum verum, & plenum gaudium est, quod non de creatura, sed de creatore concipitur: quod cum possederis, nemo tollet à te. Cui comparatũ omnis aliunde iucunditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcunq; aliud delectare possit, molestum est. Quare Chrysost. de reparatione lapsi, hoc modo exclamat dicens: O si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si & ipsam gehennam paruo tempore tolerare, pro eo quod Christum possemus videre in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignum pati omne, quod triste est modo, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur? Clamemus igitur cum Apostolo: Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, &c.

Apoc. 19. c. & 1. Tim. 6. d
Ioan. 15. c
Aug. li. 22. de Ciu. Dei cap. 10. ante med. to. 5.
1. Cor. 15. d
Bern. epist. 114. statim prin.
Chrys. ep. 5. ad Theod. lapsum tomo 5.
1. Tim. 1. d

Capvt X.

Quæ familia, & conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati.

POst hæc secundo videndum est, quæ familia conuiuantes ad istud regale conuiuium inuitentur, vel sunt inuitati iam. De quo sciendum est, quod non solum homines, sed angeli ad istud gloriosum conuiuium regni æterni inuitantur. Vnde Chrysost. de reparatione lapsi dicit sic: Intuere cœtum non solum ex hominib. sed etiã ex angelis, thronis, & dominationib. principalib. & potestatib. conuocatum. *Sequitur*: De rege autem qui horum medius residet, dicere nulla vox sufficit. Effugit enim omnem sensum humanæ mentis: excedit etiam decus illud, & illa pulchritudo, & illa gloria, & illa magnificentia, & illa maiestas omnẽ sensum humanũ. Cum his concordat Prosper de vita contẽplatiua, dicens: Futura vita, vbi ipsa sanctitas quæ est angelorum, & sanctorum omniũ congregatione beata, meritis fulgentib. micat, æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisquã, nec fallitur, vbi nullus beatus eiicitur, vbi nullus miser admittitur, vbi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & vnus omniũ spiritus. Hæc ille. De hoc etiam Greg. in homilia: Si consideremus, quæ & quanta nobis promittũtur in cælis, vilescũt animo omnia, quæ habentur in terris. De hac etiã societate dicit Cyprian. in vna Epist. sic: Cur non properamus, & currimus, vt patriam nostrã videre, & parẽtes salutare possimus? Magnus illic charorum numerus nos expectat, & parentũ, & fratrum, filiorũ, & aliorum aduẽtũ copiosa turba desiderat, iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & cõplexum venire, quãta & illis & nobis erit lætitia? Hæc ille. Est tamen sciendũ, quod sicut hic est distinctio meritorũ, ita illic erit distinctio dignitatum. Vnde Greg. in Moral. dicit sic: Sicut in electis in hac vita est discretio operum, ita quoq; in alia vita proculdubio discretio erit dignitatũ, vt quo hic alius aliũ superat illic alius alium in retributione meritorum excellat, vt dignitas eadẽ non sit, vna tamen omnib. vita beatitudinis erit. Et in Dialogis exponens illud Ioannis; in domo

Qui sunt inuitati ad conuiuium beatificum.
Chrys. epis. ad Theod. lapsum circ. med. to. 5.
Prosper li. 1. de vita contemp. c. 2.
Greg. hom. 17. in Euan. in prin.
Greg. lib. 4. Mor. c. 13. ante med. Idem lib. 4. Dial. c. 35. cir. fin.
Ioan. 14. a

Patris mei mansiones multæ sunt,dicit sic:Si dispar retributio in illa beatitudine non esset,vna potius mansio,quã multæ essent. *Sequitur:*Multæ ergo mansiones sunt in quibus & distincti beatorum ordines , propter meritorum cõsortium communiter lætentur,& tamen vnum denariũ omnes laborantes accipiunt,qui in multis mansionibus distinguũtur,quia & vna est beatitudo,quam illic percipiunt,& dispar retributionis qualitas,quam per opera diuersa consequuntur. Hæc ille Et ideo sicut differt stella à stella in claritate,sic & resurrectio mortuorũ,vt dicit Paulus. De multitudine istius familiæ cælestis conuiuij quanta sit,nemo scit siue angelorum,siue hominum,nisi solus Deus. Vnde Ioãnes loquens de angelorum multitudine dicit : quod erant millia milliũ in circuitu throni,vbi dicit Haymo,quod non posuit numerum certũ cum dicit,Millia millium: quia numerus angelorũ nobis est innumerabilis,quamvis Deo sit numerabilis. Et in Iob dicitur : Nunquid est numerus militum eius:Quod exponens Gregor. in Moral.dicit,quod angeli sunt milites Dei,& quod numerus eorum Deo est numerabilis,nobis autem innumerabilis demonstratur. Et idem dicit Dionys. & in Daniele dicitur:Millia milliũ ministrabant ei,& decies centena millia assistebant ei.Et similiter familia beatorum hominũ innumerabilis nobis est. Vnde in Apoc. ait Ioan. post enumerationẽ multorum. Vidi turbam magnam, quã dinumerare nemo poterat, id est nullus homo ait Glossa.Deus enim numerat multitudinẽ stellarum,& omnibus eis nomina vocat,secundũ Psalmist. Tota ista familia tam angelorum quã hominum,laudat Deum sine intermissione. Vnde Hugo super Angelicã Hierarchiam dicit sic:Omnes Hierarchiæ tam angelorum,quam hominum, tam supernorum,quã inferiorũ, ad laudem diuinã ordinatæ sunt,& institutæ,vt ab omnibus laudetur Deus:à quo,& per quem sunt omnes, & omnibus omnia. *Et sequitur:*Qui excellẽtiores sunt, amplius laudant,& qui amplius laudant,sublimius remunerabuntur,vt qui sunt sublimiores in cognitione & feruentiores in amore.Hæc ille.Sed sicut dicit Dionys.de diuinis nominib. Nullus veritatis amator, quæ est super omnẽ virtutem,adeo efficax est vt possit laudare supersubstantialẽ diuinitatem, secundũ æternam & superbonam essentiam suã, quibuscunq; vocabulis intelligibilib.siue vt rationẽ,siue vt veritatẽ,aut mentẽ, aut vitam,aut substantiã,aut alio vocabulo quãtocunque sublimi:sed oportet laudare eam, sicut excellentẽ, & segregatam ab omni eo quod mente concipitur,& generaliter ab omnibus existentib.*Sequitur:*Ne tamen ab eius laude cessetur,cum ipsa sit essentia ipsius bonitatis,& sic causa omnium existentiũ,ideo ex omnib. affectib. laudabilis est,sicut docet Scriptura. Hæc ille.

1.Cor.15.c

Apoc.5.c

Iob 25.b

Greg.lib.17. Mor. cap.9.

Dionys.14. Ang.Hier.

Dan.7.c

Apoc.7.b

Psal. 146.b

Hug.super 1.Ang. Hierarc.

Dionys de diu.nomi. c.1.

CAPVT XI.

De tertij conuiuij, & conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur.

TErtio videndum est de huius conuiuij & conuiuantium beatitudine,de quo sunt septem notanda, iuxta numerum septem donorum prædictorum, quæ secundum vsus & actus suos excellentissimos in hoc conuiuio ministrant deiformiter , quia non euacuabuntur secundum actus illos,sed manebunt in patria in beatis , vt probat Magister sententiarum per auctoritatem Ambrosij, & communiter tenetur. Primo dicendum est de huius conuiuij gloria.Secundo de huius conuiuij excellentia,& dignitate. & æternitate. Tertio de huius conuiuij abundãtia,& vbertate.Quarto de huius conuiuij lege,& charitate. Quinto de huius conuiuij gaudio , & iucunditate. Sexto de istius conuiuij mensa, & perfecta saturitate. Septimo de eiusdem conuiuij beata & sobria ebrietate.

Mag.lib.3. Sent.d 34. in prin.ex Amb.lib.1. de Spir. sancto cap.20. to.4.

Beatitudo est æterna.

Primo igitur de huius conuiuij æternitate sciendum est,quod necesse est,ipsum esse æternum. Cuius ratio est, quia ipsum conuiuium celebratur in regno æterno Christi,& mensa æterna eius,quare ipse rex æternus regni æterni dicit:Ego dispono vobis regnum,vt edatis super mensam meam in regno meo,cuius regni non erit finis.De huius regni , & conuiuij æternitate dicit August.O vita, vitalis,dulcis,& amabilis,& semper memorialis,vbi summa securitas,secura tranquillitas,tranquilla iucunditas,iucunda fœlicitas,fœlix æternitas,æterna beatitudo,& beata vita sine fine,& visio atque laudatio Dei.Ibi affluentia diuitiarum,influentia deliciarum,confluentia bonorum. Et Anselmus dicit sic:In illo scilicet conuiuio cælesti,est longa & salubris vita.Ibi enim est sana æternitas , quia æterna sanitas, quia iusti in perpetuum viuent,& apud Dominum est merces eorum,scil.vita æterna.

Luc.22.c

Ansel.lib. prosologion. cap.25.

Sap.5.c

Secundo videndum est de istius conuiuij excellentia & dignitate.De hac dignitate dicit Bernard. Merces sanctorum & gaudia,in illo regno & æterno conuiuio tam magna sunt, quod non possunt mensurari, tam multa sunt,quod non possunt numerari , tam copiosa sunt,quod non possunt finiri,tam pretiosa sunt, quod non possunt æstimari:immo tam excellẽtia sunt, quæ præparauit Deus in isto conuiuio diligentibus se, quod ipse Dominus conuiuij dicit,quod talia nec oculus vidit,nec auris audiuit , nec in cor hominis ascendit Vnde , nec omnes Arithmetici mundi possent ea numerare,nec omnes Geometrici possent ea mensurare,nec omnes Rethorici possent ea verbis, vel sermonibus explicare, cum nec plene possent excogitari.

Excellentia beatitudinis.

1.Cor.2.c

Tertio videndum est de huius regni & conuiuij abundantia , & vbertate, de quibus Bern. dicit:In illo regno, & conuiuio meridiano,erit candor lucis æstiualis,amœnitas vernalis,abundantia autũnalis,requies hiemalis,immo Deus bonum infinitum communicat se omnibus incolis illius regni,& conuiuis illius mensæ,quantũ quilibet capax est, vnde ipse implebit sensus interiores maximis delectationib. Erit enim Deus speculum visui,cithara auditui,mel gustui, balsamum olfactui,flos delectabilis tactui. Ibi sicut dicit Augustinus. Laudes & carmina non deerunt, præmia non deficient.Ibi nihil quod amabitur,deerit, nihil desiderabitur quod non adsit. Ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Bern.ser. 33. super Cant. Vbertas beatitudinis.

Aug.lib. 22. de Ciu. Dei. c.30.to.5.

Quarto de huius regni conuiuij lege & charitate, vel societate,Anselm. dicit sic:Existentes in regno illo & conuiuio,diligunt Deum plusquam seipsos,& inuicem tanquam seipsos,& Deus diligit illos plus quã illi seipsos:quia illi illum,& se, & inuicem per illũ, & ille se,& illos per ipsum.Quare omnibus erit vna voluntas,quasi nulla esset illis nisi Dei volũtas,ideo erit omnibus plena concordia.Et ideo sicut illi nolunt aliud, quam quod ille, ita ille volet quidquid volunt illi, & ideo filij Dei,& dij vocabuntur,& constituet eos Deus super omnia bona sua.Ibi est quidquid desideramus,& quidquid amamus.Hæc ille. Quare Aug. libro de corporis,& animæ miseria exclamat, dicens:O anima mea & caro mea,illam vitam amplecti debuisti , vbi vita est sine morte,vbi iuuentus sine senectute,vbi lux sine tenebris,vbi gaudium sine tristitia,vbi pax sine discordia , vbi voluntas sine iniuria , vbi regnum sine commutatione.Hęc ille. De hac lege Aug.de spiritu & anima dicit:Lex Dei charitas est. Lex data est vt gratia quæratur , gratia data est , vt lex impleretur. Hæc ille.

Ansel.lib. prosolog.c. 24.

Mutua dilectio beatorum.

Quinto de huius regni,& conuiuij gaudiosa iucunditate.De hoc gaudio Anselmus,vbi supra loquens dicit sic:Gaudium illud,quale aut quantum est bonum? Certe quantum vtiq; quisq; diligit alium, tantum de eo gaudebit. *Sequitur:*Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium beatorũ spirituum seu angelorum & hominum,vbi nullus minus diligit alium quã seipsum non aliter gaudebit quisq; pro singulis aliis quã pro seipso.Et infra dicit : In illa perfecta fœlicitate, vnusquisque

Gaudium Beatorum. Ans. in Prosologi.c.24.

quisque plus amabit sine comparatione Deum quam seipsum, & omnes alios secum, ideo & plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quam de sua & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligunt toto corde, tota mente, & tota anima, vt tamen totum cor, tota mens & tota anima non sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiant plenitudini gaudij. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes. *Sequitur:* Deus verax, peto & accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meũ sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula. Amen. Hæc ille.

A

Ibid. c. 26. circ. fin.

B

Sexto de huius conuiuij mensa & satietate beata, Cum Dominus dicat: Super mensam meam comedetis, & bibetis in regno meo, ideo illud conuiuium tantum regnantibus & charissimis præparatum est. De quo notandum est, quod Beda ibidem in Glossa dicit sic: Mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum, est gloria cælestis vitæ, qua qui esuriunt & sitiunt iustitiam, saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni. Verum autem bonum solum est in quo ratio omnis boni est, quod solus Deus est, qui essentialiter bonus est. Et ideo in illo solo perfecta satietas est. De hac mensa beata & satietate. Hugo commentator Dionysij loquens in Angelica Hierarchia, parum ante finem, & exponens illud, diuisio alimento repleta, dicit: Vna est refectio, & vnum alimentum. Ergo inquit Hugo, in mensa Domini non est nisi vnum ferculum, quod apponitur. Sed noli contemnere, satietas multa est. Satiabor, inquit psalmista, cum apparuerit gloria tua. Vnum est enim bonum quod tibi præparauit Deus, sed in illo bono omne bonum est. Vnam enim refectionẽ, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem habentem omnẽ saporem, & omnem dulcedinem suauitatis, præparauit nobis Deus. Igitur vnum est necessarium, quod vere reficit. Quod ibidem sic probat, dicens: Multa in hoc mundo sunt, & illa omnia cor hominis satiare non possunt, vt experientia docet. Vnũ autem est bonum, & hoc solum cum percipitur, satietas inuenitur. Non enim in multitudine, sed in vnitate satietas est. Idem Verbum August. de verbis Domini tractãs dicit: Multa sunt diuersa, quia corporalia, quia temporalia sunt, præponitur autem vnum multis. Non enim a multis vnum, sed multa ab vno sunt. Multa distrahunt, vt Martham, sed vnum colligit, vt Mariam, quæ non dixit multa, sed multum. Et Richardus in tractatu suo de amore violento dicit: Vnum solum est, in quo mens humana quiescit, & reficitur, & satiatur. Quod declarat sic: Perfectus amor omnem alium affectum excludit, quia nihil præter vnum diligit, & propter vnum. Ideo vnum amat, vnum diligit, & vnum sitit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat, vnum suspirat, vno inardescit, & in vno requiescit: illo vno satiatur, quia nihil sapit nisi hoc vno condiatur. Hæc ille. De istius conuiuij satietate Bernardus admirando exclamat, dicens sic: O felix vere & gloriosa satietas. O sanctum conuiuium. O desiderabiles epulæ: vbi nimirum nulla anxietas, nullum poterit esse fastidium, sed satietas summa, & cum hoc summũ desiderium. Et idem dicit: Festinemus igitur ad locum tutiorem, ad agrum vberiorem, ad pastum saniorem, vbi habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Hæc ille.

Luc. 22. c

Hug. in 7. c. Ang. Hierar. parum ante fin.

C

Psal. 16. c

August. de verb. Dom. ser. 26. & 27. tom. 10.

Luc. 10. g

D

Rich. tract. de 4. grad. Viol. chari. ante med.

Ber. ser. 1. de omnib. sanctis post med.

Idem ser. 33. in Cant. ante med.

E

Septimo & vltimo, quia Domins non dixit solum, vt super mensam meam edatis, sed addidit, & bibatis. ideo bibendum est, de huius mensæ vino dulcissimo potante, & sobrie inebriante, quod est vinum purissimæ, & perfectæ charitatis, quod tãtum regnantibus & charissimis propinatur, in regno & mensa Christi. De hoc vino immixto purissimæ charitatis, dicit Bernardus in libro, de diligendo Deo, parum post medium sic: Cum Scriptura loquatur Deum omnia fecisse propter semetipsum erit profecto vt factura sese quandoque conformet & concordet auctori suo, & oportet proinde nos in eundẽ affectum transire charitatis quandoque vt quemodo Deus omnia esse voluit propter semetipsum, sic nos quoque nec nosipsos nec aliquid fuisse vel esse velimus nisi æque propter ipsum, ob solam ipsius voluntatem, non nostram voluptatem. *Sequitur:* Delectabit sane non tam nostra, vel sopita necessitas, vel sortita felicitas, quã quod eius in nobis & de nobis voluntas adimpleta videbitur, quod & quotidie in oratione postulamus. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra, &c. Illa igitur est vera & sincera charitas, & omnino de corde puro & de conscientia bona, & fide non ficta, qua Deum sic diligimus, qua & proximi bonum, vt nostrum diligimus. Et ibidem Bernardus, hanc charitatem commendando exclamat, dicens: O amor sanctus & castus. O dulcis & suauis affectio charitatis. O pura & defæcata intentio voluntatis, eo certe defæcatior & purior, quo in ea de proprio nihil mixtum relinquitur; eo suauior, quo totũ diuinum est quod sentitur. *Sequitur:* Sic affici, deificari est. Quo modo stilla aquæ modica multo infusa vino puro, à se deficere tota videtur, & saporem vini induit & colorem: & quo modo ferrum candens ignitum simillimum igni fit, pristina propriaq; forma exutum: & quo modo solis luce aer perfusus in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse est à semetipsa liquefacere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quo modo Deus erit omnia in omnibus, si in homine aliquid de homine superest? *Sequitur.* Manet substãtia, sed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia. Et quando hoc erit, quando veniã & apparebo ante faciem Domini; *Sequitur:* Donec igitur absorpta sit mors in victoria, & vndique noctis terminos lux perennis inuadat, & occupet vsquequaq; quatenus in corporibus cælestis gloria effulgeat non possunt animę ex toto seipsas exponere, & transire in Deum. Adepto autem corpore, iam qui impedit animam à se ipsa quodam modo abire, & totam in Deum, ire, & eo penitus sibi dissimilem fieri, quo Deo simillimam effici se conatur. Tunc demum ad cœnam sapientiæ admissa est, ad illam videlicet, de qua legitur: Et calix meus inebrians, quam præclarus est. *Et sequitur post multa:* Quid mirum si iam inebriatur ab vbertate domus Dei, cum nulla mordente culpa vel cura, de proprio secura bibit purum, & nouum vinum illud cum Christo in domo patris eius? Rediuiuis igitur corporibus resumptis, in vita immortali, inebriantur, mira plenitudine exuberãtes post resurrectionem tanquã charissimi. Et merito inebriantur, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes super mensam illius in regno sapientiæ, quando sibi exhibet gloriosam Ecclesiã. Tunc prorsus inebriat charissimos suos, tũc torrẽte voluptatis suæ potat eos, quãdo in cõplexu illo arctissimo spõsi & sponsæ, fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei, vt delectentur in lætitia in æternũ. Hæc ille. Tunc sapientia suos charissimos inebriat, & in patria regnare facit; & coronat, dicens illud: Per me reges regnant. Regnantes autẽ coronas aureas habẽt in capitib. & quib. in Apocalypsi: Quod exponẽs Richardus dicit: Coronas habẽt in capitibus, ob gloriæ decorẽ, & regni cælestis infinitatem, vnde corona illa, de qua dicitur in Apocalypsi, quod habuit duodecim stellas, id est vniuersalẽ perfectionẽ. Nam secundũ Richardũ rotunditas coronæ, significat illius regni æternitatẽ, & præclaritas stellarũ numero duodenario, signat beatorũ omnium æterni regni infinitatẽ. Vnde & Bernard. in sermone dicit, quod illę stellæ duodecim, designant plenã perfectionem, quę beatis in patria debetur. Prima enim stella, inquit Bernard. est memoria sine obliuione. Secũda stella, est ratio sine omni errore. Tertia stella est volũtas sine omni perturbatione. Quarta est impossibilitas moriendi, quia resurget corpus incorruptibile. Quinta est charitas, quia

Luc. 22. c *Vinum beatorum est perfecta charitas.*

Bern. lib. de dili. Deo post med.

Matt. 6. b

1. Tim. 1. a

Ber. Ibidem conseq. vbi sup. proxi.

1. Corint. 15. d

Psal. 41. a

1. Corint. 15. g

Psal. 22.

Psal. 45. a

Prou. 8. b

Apoc. 4. b

Rich. lib. 2. in Apoc. c. 1.

Apoc. 12. a

configura

configuramur claritati Christi corporaliter. Sexta est agilitas, vt corpus sit agile secundū agilitatē mentis. Septima est subtilitas, vt corpus nostrum penetret omnia corpora. Octaua est, vt quilibet diligat alium sicut seipsum. Nona est, videre quod proximus quilibet diligit ipsum sicut seipsum. Decima est Deum perfecte diligere, & plus quam seipsum. Vndecima, est diligere seipsū tantummodo propter Deum. Duodecima est videre Deum diligere se, diligentem plus quam ille homo diligat seipsum. Hæc ille. Omnium autem horum bonorum mater est sapientia, vt dicit Sapiens. De huius sapientiæ increatæ, & incarnatæ mensa, dicit Richard. de sancto Victore: O qualis refectio, vbi dapifer Christus, pincerna Spiritus sanctus. Et certe pater hospes largissimus, Christus ministrat cibum, dum semetipso conuiuantes reficit & satiat, vt patet in Ioanne. Spiritus sanctus vero potum propinat, dum suis donis conuiuantes potat & inebriat, vt patet in Actis. Pater vero, in vtroque seipsum liberalissime exhibet, & communicat in filio, ad cognoscendum & habendum, sicut dicit Iesus Philippo. In Spiritu sancto autem ad amplexandum, & degustandum appropriate loquendo, vt patet per Rich. de hac mensa amorosæ sapientiæ exponens illud quod legitur Regum tertio, vbi dicitur: Regina Saba videns omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, pincernasque & holocausta, quę offerebat in domo Domini, non habebat vltra spiritum. dicit Rich. Regina Austri, illius calidæ regionis inhabitatrix, succensa, quæ alia intelligi potest, quam illa sancta anima & beata, quæ regnum suum in pace possidet, & verum Salom nem contemplatur? Vnde Greg. in Moralib. dicit: Testimonio sacræ Scripturæ, reges vocantur, qui prælati sunt cunctis motibus carnis. Et sicut dicit Isidorus de summo bono: Reges, à recte regendo vocati sunt, ideo recte agendo, regis nomen obtinent. Omnes igitur reges & reginæ, sunt in illa regia mensa rectitudinis conuiuantes, qui veterem hominem exuentes, & nouum hominem induentes, qui secundum Deum creatus est, deiformes efficiuntur, vt dii secundum Psal. appellentur. Deiformitas enim, vt dicit Linconiensis, est renouatio spiritus rationalis, & conformitas ipsius ad Deum, prout possibile est. Hi sunt reges & reginæ Dei, deiformes effecti, dii appellati, videntes in mensa sapientiam nostri regis veri Salomonis, cuius sapientiæ non est numerus secūdum Psal. Videntes etiam domum quam ædificauit, id est, naturam assumptam, quam septem columnis, id est, septem donis muniuit, & adornauit: In qua sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Videntes & cibos mensæ eius, qui sunt quasi infiniti, cum vnum tantum sit ferculum, sc. omne datum optimum, in quo est ratio omnis boni, scil. in quo & ex quo est omne donum, vt dictum est. Videntes etiam habitacula seruorum, id est, numerum, & distinctionem cælicarum mansionum, quæ multæ sunt, & quasi infinitæ in domo Patris, vt dicit Dominus. Videntes etiam ordines ministrantium, & assistentium angelorum, qui innumerabiles sunt, vt dictum est supra. Videntes etiam pincernas, & gradus eorū, id est haurientes de occulto diuinitatis lumina gaudiosa, & mentes suscipientium inebriantia, quia superiores hausta communicant inferioribus, vt dicit Dionysius. Et Bernardus dicit sic: Si Cherubin & Seraphin, immediato haustu de fonte vitę bibentes, inferioribus ordinibus angelorum effundunt de consiliis laci, qui lætificat ciuitatem Dei, quāto magis gloriosa theothocos occultis filii in amplexionibus eius degustata mysteria, & hominibus & angelis copiosius effundis & propinas? Hæc ille. Videntes septimo & vltimo holocausta siue sacrificia. Holocaustum enim, vt Papias dicit, est sacrificium quod totaliter igne consumitur. Et signat quod omne opus siue corporale, siue spirituale quod offertur Deo, vel offerendum est Deo, igne ardentissimæ siue perfectissimæ charitatis, totaliter consummetur siue perficiatur. Quod perfecte faciunt omnes Ciues cælestis patriæ, tam angeli, quam homines, vt in omnibus, & per omnia laudetur & honorificetur Deus, vt sicut dicitur in Tobia per omnes vicos cantetur alleluia. De alleluia autem specialis fit mentio, quia sicut dicit Cassiodorus: In hac laude alleluia totus honor est. Quod cum sit in Hebręa lingua reconditum, nullo tamen constat alio sermone translatū. Hoc Græcus, hoc Latinus, Hoc Chaldæus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cūcta terrarum natio, & quidquid est dedicatum diuina dignitate, huius nominis pia deuotione & laude veneratur, & in vsu habere commonemur. Illis visis & auditis, regina Saba, id est anima beata, vltra non habebat spiritum, scil. humanum, sed diuinum. Vnde Rich. exponens illud verbum, dicit sic: Cur non recte dicatur spiritus semetipsum nō habere, quando incipit à semetipso omnino deficere, & à suo esse, in supermundanum quendam, & vere plus quam humanum statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus ille, ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore, quo Deo incipit arctius inhærere: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est, & psallere potest qui eiusmodi est cum Psal. Defecit in salutare tuum anima mea. Hæc ille. Et idem potest dicere quilibet beatus.

Ad istud igitur conuiuium solemnissimum, & mensam omnium deliciarum plenissimam, oportet ascendere per gradus donorum, & aliorum habituum gratuitorum prædictorum. Quia sicut dicit Gregor. Nemo infima deserens, repente fit summus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, oportet vt mens quotidie in altum quasi quibusdam gradibus ascensionis perueniat. Vnde Psal. bene dicit: Ibunt de virtute in virtutē, donec videatur Deus deorum in Sion. Quare August. dona septem Spiritus sancti, vocat quosdam gradus ascensionis, dicens: Primo ante omnia opus est donum timoris, quod est infimum donum, conferens ad cognoscendam Dei voluntatem, quid nobis appetendum vel fugiendū pręcipiatur, & quo quasi clauatis calcibus, omnis superbiæ modus ligno crucis affigat. Deinde opus est secundus gradus vt donum pietatis habeamus, per quod veritas fidei, & scripturæ sane exponatur & firmiter teneatur, & si non perfecte intelligatur. Tertius gradus est donum scientiæ, per quod docemur, quod Deus ex toto corde diligatur, & ex tota anima, & ex tota mente, proximum vero, vt nosmetipsos diligamus. Quartus gradus est donū fortitudinis, quo esuritur, & sititur iustitia, qua à temporalibus receditur, & ad æternam veritatem, & ad ęternam trinitatem conuertimur. Quintus gradus est donum consilii, quo anima ab omnibus sordibus lauatur, & vsque ad inimici dilectionem, iam spe cōfortata, & viribus integratis peruenitur. Sextus gradus est donum intellectus, quo oculus interior purgatur, & homines mundo moriuntur, & inde Deum contemplantur in ænigmate tamen. Nam intantum Deum vident, inquantum huic sæculo moriuntur. Et licet in hac vita peregrinemur, conuersationem tamen habemus in cœlis. Septimus gradus est donum sapientiæ, quod vltimum, & septimum est, quo animus pacatus, & tranquillus Deo sapide perfruitur, quia initium sapientiæ timor Domini est, à quo vsque ad ipsam sapientiam per hos gradus tenditur, & peruenitur. In cuius mensa beati perpetuo quiescent, & dulciter reficientur. Quam qui inuenit, inueniet vitam, & qui tenuerit eam beatus. Et quia beneficia non plene recompensari possunt sine gratiarum actione, dicit Seneca, ideo cum toto corde, qui vocati sumus ad cœnā agni, dicamus Deo gratias. Quia sicut dicit Augustinus, & Hieronymus, Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo explicemus, quàm Deo gratias? Hinc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius, aliquid potest, quam Deo gratias.

Finis huius Opusculi.

Marginal notes: Sap. 7. b — Ioan. 6. b — Act. 2. a — Io. 14. b — Rich. lib. 4. de contempl. cap. 14. & li. 5. cap. 12. — 3. Reg. 10. a — Greg. li. 11. Mora. cap. 8. — Isidor. de sum. bo. lib. 3. cap. 48. Sent. 7. — Ephes. 4. c — Psal. 81. a — Lincon. super 3. Ang. Hier. — Psal. 146. a — Coloss. 2. a — Iac. 1. a — Io. 14. a — Dionys. 7. Hier. Ang. — Ber. in ser. de salut. Ang. — Tob. 13. d — Cassiod. super titulum. Psal. 149. b — Rich. lib. 5. de contempl. cap. 12. — 1. Corint. 6. d — Psal. 83. b — Greg. li. 22. Mor. c. 14. — Psal. 83. b — Aug. li. 2. de Doctr. Christ. ca. 7. tom. 3. — Iob. 2. a — Eccl. 1. b — Prou. 3. c — Sen. de beneficiis lib. 3. cap. 1. — August. in Psal. 112. tom. 8.

S. BONA

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

De resurrectione à peccato ad gratiam.

Materiam de gratia, quæ celeberrima est in Thelogia scientia, non minus docte, quam breuiter hoc Opusculo S. Bonauentura edisserit. Diuiditur autem opusculum in tres partes: In quarum prima diuisiones gratiæ iuxta quatuor eius considerationes proponuntur, & singula cuiusque diuisionis mēbra explicantur. In secunda vero parte, quæ est de resurrectione hominis à culpa tria scitu dignissima continentur, scilicet hominem neque à culpa resurgere, neque aduersarium vincere, neque tentationibus resistere absque gratia posse. In tertia denique parte, quæ est de resurrectione hominis ad gratiam, tria itidem, breuiter tractantur. Primo an possit homo sufficienter se disponere ad gratiam gratum facientem absque gratia gratis data. Secundo an voluntas possit in aliquod bonum sine gratia. Tertio an sine gratia possit homo mandata Dei adimplere. De hac materia videndus est Auctor multis aliis locis, præsertim vero 2. Sent. dist. 24. 26. 27. & 29. Breuiloq. 5. p. per tot. Centiloq. 3. p. sect. 35. & 36. Pharet. lib. 2. cap. 16.

1. Cor. 15. a — PAVLVS Apostolus videtur firmiter asserere, hominem in hoc sæculo non proprie esse absque gratia, cum inquit: Gratia Dei sum, id quod sum. Ideo merito de necessitate gratiæ quantum nobis prodest, dicendum est, & primo de diuisione gratiæ, secundo de resurrectione à peccato, & tertio de resurrectione hominis ad gratiam.

Pro diuisione gratiæ est notandum, quod gratia est vna & eadem, sed secundum diuersas considerationes, ipsa multas sortitur denominationes. Primo secundum considerationem ad principium à quo. Secundo secundum considerationem ad subiectum in quo. Tertio secundum considerationem ad oppositum suum. Quarto secundum considerationem ad effectus ad quos ordinatur. Vnde secundum considerationem ad principium à quo procedit, gratia ipsa diuiditur in gratiam prædestinationis, seu præparationis, qua Deus homines prædestinauit: in gratiam vocationis, quam Deus offert vocando: in gratiam iustificationis, quam Deus confert: & in gratiam magnificationis, quam Deus complet. Et hæc diuisio ponitur in Epistola ad Romanos, vbi dicitur: Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, & sequitur: Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit: hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & magnificauit. (Rom. 8. a)

Sed secundum considerationem vel respectum ad subiectum in quo est, diuiditur in gratiam cogitationis, scilicet bonum cogitando: in gratiam voluntatis, in bono volendo: & in gratiam perfectionis, in completione operis. Vnde hæc diuisio fit secundum triplicem potentiam animæ, in qua est gratia, scilicet intellectiuam, affectiuam, & operatiuam.

Secundum vero respectum ad suum oppositum, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis. Et hæc diuisio sumitur, secundum quod gratia adiuuat, contra triplex malum; scilicet contra malum tentationis siue pugnæ, contra malum persecutionis seu miseriæ, & contra malum culpæ, & malum sequelæ vel pœnæ. Nam à primo protegit, à secundo liberat, à tertio extrahit & saluat. Et hæc diuisio sumitur ab illo dicto

A Isaiæ: Protegat Dominus exercituum, Iudæam, & Hierusalem, & protegens & liberans, transiens & saluans. Isa. 31. d

Sed secundum comparationem ad effectum ad quem ordinatur, diuiditur in gratiam præuenientem seu operantem, & in gratiam subsequentem seu cooperantem. Vnde gratia præueniens siue operans dicitur, inquātum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ipsa à Deo. Sed gratia cooperans dicitur, inquantum adiuuat ipsam voluntatem, & liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi, & prosequendi.

Sed notandum est, quod secundum multiplicitatem huius nominis gratia, potest dari alia diuisio. Nam gratia potest capi vno modo largissime, & sic comprehendit & dona naturalia & gratuita, & sic diuiditur in præ-B uenientem gratiam, & subsequentem, ita quod præueniens vocatur dona naturalia, & subsequens dona gratuita. Secundo modo accipitur gratia minus large, & sic diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem, & sic diuidendo, est diuisio in gratiam præuenientem & subsequentem. Tertio modo capitur gratia stricte, & tunc sub se comprehendit, vel diuiditur in gratiam gratum facientem & gloriam: & sic diuidendo, gratia præueniens dicitur gratia gratum faciens, & gratia subsequens dicitur gloria: quia post gratiam in homine decedente in gratia, sequitur gloria æterna.

Secundo dicendum est de resurrectione à culpa vel à peccato, & de hoc tria consideranda sunt. Primo, quod homo non potest resurgere à culpa absque gratia. Secundo, quod non potest aduersarium suum vincere absque gratia. Et tertio, quod non potest absque gratia tē-C tationibus resistere. Primo igitur dicendum est quod homo absque diuino Dei adiutorio seu gratia, non potest resurgere à peccato vel culpa, & hoc capiendo gratiam pro habitu ipsius animæ, vt sc. est quædam qualitas spiritualis in anima existēs. Nam nec gratia illa quæ dicitur gratuita Dei voluntas, qua nobis Deus condonat offensam, sufficit, nec gratia illa quæ dicitur liberalis passio Christi, qua mediante fit morbi curatio, & imaginis reformatio: sed requiritur gratia gratum faciens. Et hoc patet per illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ante: Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Et alibi: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, id est, per D gratiam, &c. Ideo illi Pelagiani merito sunt censendi hæretici, qui dixerunt, quod ad deletionem culpę sufficit sola gratuita Dei misericordia cum libero arbitrio, & quod per liberum arbitrium poterat homo se iustificare, & velle bonum.

(Homo absque auxilio Dei non potest resurgere à peccato. — Rom. 3. c — Tit. 3. b)

Secundo dicendum est, quod homo non potest vincere aduersarium absque gratia. Pro cuius declaratione est notandum, quod differt dicere, aliquem resistere aduersario, & aliquem vincere aduersarium: nam plus importat victoria, quam resistentia. Resistentia enim consistit in hoc, quod quis non consentit suggestioni diabolicæ. Sed victoria, non solum consistit in non consentiendo, sed etiam in assequendo oppositum eius, quod, diabolus intendebat. Nam diabolus intendit hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum supplicio æterno. Et E tunc vincit homo diabolum, quando sic resistit tentationi, vt efficiatur magis Dei amicus quā ante, & sic faciendo, mereatur vitam æternam: sed hoc non potest facere absq; Dei gratia gratum faciente: igitur concludi potest, quod homo non potest vincere aduersariū, faciendo se amicum Dei absque tali gratia. Et hæc conclusio probatur per illud: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum. Et alibi: Infœlix homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respōdet: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Itē super illud Psalmi: Infirmati sunt, & ceciderunt, dicit Glossa: non potentes vitiis resistere per se. Sed quis posset obiicere: diabolus vincit hominem absque gratia, ergo similiter homo potest vincere hominem, vel diabo-

(1. Cor. 15. — Rom. 7. — Psal. 26. d)

lum

lum absque gratia. Ad hoc facile respondetur, quod hęc similitudo non valet, quia victoria diaboli consistit in subiugando hominem per peccatum, quæ non requirit gratiam: sed victoria hominis respectu peccati diaboli, consistit in promerendo illud, quod diabolus amisit. Item diabolus non vincit hominem nisi volentem, sed diabolus nunquam dicitur volens, ergo, &c. Vnde notandum, quod hæreticus qui vincitur, seipsum deiicit, & ideo non est ibi victoria, sed magis deiectio.

Pro tertio dicendum est, quod absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, quod patet per illud: Et ne nos inducas in tentationem. Vnde homo propter suam infirmitatem non potest resistere. Iuxta illud: Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Item Glossa super illud: Misericordię Domini, &c. dicit: Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia Domini adiuuetur. Nota tamen, quod per gratiam gratis datam potest homo resistere diabolo, & tentationi, ergo potest ei non consentire, sed non potest per talem consensum esse amicus Dei, absq; gratia gratum faciẽte: ergo, &c.

Matt.6.a

Thren.3.e

Ibidem.

Tertio dicendum est de resurrectione ad gratiam, & primo multa sunt terminanda. Primo quod homo non potest se disponere sufficienter absq; gratia gratis data ad gratiam gratum facientem. Secundo qualiter, non potest voluntas absque gratia in aliquod bonum. Tertio, quo modo homo possit mandata sine gratia adimplere. Primo ergo dicendum est de præparatione hominis ad gratiam gratum facientem, an scil. hoc possit facere absq; gratia gratis data. Pro quo aduertendum est quod per gratiam gratis datam, non tantum intelligimus illa, quæ ab Apostolo enumerantur, cum dicit: Alij enim datur per spiritum, &c. Sed per gratiam gratis datam intelligimus omne illud, quod superadditum est naturalibus, adiuuans, aliquo modo & præparans voluntatem ad habitum vel vsum gratiæ, siue tale gratis datum sit habitus, vel timor seruilis, siue aliqua vocatio, siue locutio vel prædicatio, mediante qua, incitatur anima ad se præparandum. Et ideo dicendum est, quod nunquam absq; tali gratia gratis data, potest se disponere homo ad gratiam gratum faciẽtẽ, quia vix caret homo tali dono. Vnde prima præparatio, quæ fit ad gratiam gratum faciẽtẽ, est cogitatio vel, apprehensio & illa non potest fieri absque gratia gratis data. Et ratio huius est, non quia gratia gratum faciens præexigat necessario dispositionẽ gratiæ gratis datæ, sed quia ipsa est quid diuinum & res existens supra liberũ arbitrium, & etiam supra naturale iudicium. Ideo nunquam liberum arbitrium, vel voluntas libera assurgit ad ipsam vel petendam, vel cognoscendam, nisi aliquo modo adiuuetur desursum & excitetur, & ideo per additionem gratiæ gratis datæ, quæ tenet medium inter gratiam gratum facientem. Vnde ordo liberi arbitrij & gratiæ diuinæ, ponitur clare ab Augustino in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, & ponit quatuor gradus, cũ dicit: Initium salutis nostræ Deo miserante habemus. Vt acquiescamus salutari inspirationi, nostrę potestatis est. Vt adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij. Ex quibus verbis potest clare cognosci, quantum potest liberum arbitriũ respectu gratiæ. Nam cum sint in opere salutis ista quatuor, scil. inuitari, acquiescere, adiuuari, & permanere: primum est inspirationis Dei, secundũ libertatis arbitrij tertium muneris diuini, & quartũ sollicitudinis nostræ, & pariter diuini adiutorij Per hoc patet satis clare solutio quæstionis.

1.Corint. 12.a

Aug.lib.de Eccl.dog.c. 21.tom.3.

An possit quis propriis naturæ viribus culpam detestari.

Sed oritur dubium vtrum quis possit detestari culpã, virtute propria naturæ. Respondetur, quod detestari culpam, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quia talis detestatur in quantũ ex offensiua maiestatis, & ęquitatis diuinę, & isto modo nullus potest absque gratia: quia non potest absque gratia gratis data cognoscere ipsam offensam. Alio modo potest detestari, quia est lęsiua propriæ naturæ, verbi gratia, quia quis per naturam suam cognoscit, quod per fornicationem perdidit oculum, vel aliud membrũ, vel incurrit aliquem alium morbum, & isto modo potest quis per liberum intellectum cognoscere, & detestari culpam propriam.

Secundo autem videndum est, qualiter potest voluntas in aliquod bonum. Pro quo notãdum est, quod aliquod opus potest dici bonum, tripliciter. Vno modo aliquod opus dicitur bonum simpliciter, & illud dicitur quod est ordinatũ in finem optimum, & tale est bonũ meritorium, & in istud non potest liberum arbitrium absq; gratia gratum faciente. Secundo modo aliquod opus dicitur bonum, & alio modo de congruo disponit ad bonum, tale est bonum, quod fit extra charitatem, nihilominus tamen facit, cum recta intentione, & in tale non potest liberum arbitrium, nisi cum gratia gratis data, per quam illuminatur & dirigitur, vt velit facere, quod Deo est placitũ, & hoc patet per illud: Sciui quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Tertio aliquod opus dicitur bonum, quia in finem est ordinabile, & habet aliquam ordinationem intra se, sicut pascere esurientem, &c. siue ex debita circumstãtia, siue exigentia temporis, loci, &c. & ad istud potest liberũ arbitrium absq; gratia, quamvis ad hoc quod fiat faciliter, requiratur gratia aliqua diuina superaddita naturalib. Et sic patet responsio, quod liberum arbitrium absq; gratia superaddita per dona naturalia, potest in aliquod bonũ morale, licet per illud consequenter non disponatur ad gratiã, nec ad gloriam & hoc per se, licet quodam modo disponat, quia est ordinabile in vltimũ finem. Hoc autem sic suadetur, nam si liberum arbitriũ dimitteretur in puris naturalibus, adhuc sibi remaneret aliquod iudicium, quo iudicaretur parentes esse honorandos, & hoc patet. Quod si habere tale naturale iudicium, scil. naturaliter parentes esse honorandos, & talem naturalem instinctum de parentibus venerandis, post illud velle: & sic cum habeat organa exteriora, potest complere illud opus, secundum quod dictat iudiciũ rationis, absq; munere gratiæ diuinæ superaddito. Sed bene verum est, quod non potest illud facere, nec velle absq; diuinæ gratiæ munere, prout tale cogitatum aut velle est ordinatum ad consequẽdum beatitudinẽ. Et sic sunt intelligendæ auctoritates Sanctorum, quæ concludunt, quod absq; munere diuinę misericordię & gratię, non potest liberum arbitriũ in aliquod bonum

Voluntas qualiter possit in aliquod bonum.

Sap.8.c

Sed oritur dubium. Nam secundum dona naturalia, natura ipsa appetit suam perfectionem, ergo signum est quod tendit ad acquisitionem gratiæ. Ad hoc dicitur, quod duplex est perfectio, quædam est intra limites naturæ, & istam appetit natura. Alia est, quæ est supra naturam, & de ista non oportet quod appetat, & si appetat, non tamen appetitu perfecto, qui requirit gratiam, sed magis appetitu confuso & imperfecto, qui non est ordinatus debito modo.

Pro tertio, vtrum homo possit mandata Dei implere, notandum est, quod communiter distinguitur, quia contingit mandata impleri dupliciter. Vno modo quantum ad genus operis, vel secundum alios, quantum ad substantiam mandatorum. Alio modo quantum ad intentionem præcipientis, & mandantis. Si loquamur primo modo, potest homo absque gratia gratum faciente illa implere, vt patet de mandato adorationis & venerationis Sabbatorum. Sed secundo modo non potest homo implere mandata, absque gratia gratum faciente. Et hoc confirmatur per Apostolum, dicentem: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum: Plenitudo legis dilectio. Item alibi: Finis præcepti est charitas de corde puro.

Rom.13.c

Ibidem.

1.Tim.1.a

Sed oritur quæstio, cum ita sit, quod quis potest facere quod in se est ad impletionẽ mandatorũ, quare ille non absoluatur, quamvis sit in peccato? Ad hoc respõdetur, quod facere quod in se est, potest dupliciter intelligi. Vno modo positiue, vel proprie, quia scil. talis facit circumstantias, & tantum facit quantum potest, & isto

modo nullus potest facere quod in se est, absque gratia gratum faciente. Alio modo potest intelligi priuatiue vel improprie facere quod in se est, hoc est, facit quod potest, sed non quantum potest, nec aliquid ordinatum ad impletionem mandatorum, & isto modo per liberum arbitrium quis potest facere quantum in se est, sed non absoluitur ab obseruatione mandatorum. Et sic patet responsio ad quæstionem.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

De tribus Ternariis peccatorum infamibus.

Opusculum hoc de tribus ternariis peccatorum infamibus mutilum & imperfectum est: id quod Lector facile intelligere potest. Nam cum S. Bonauentura sermonem instituat de tribus peccatorum ternariis: quorum primus est de originali, mortali, & veniali peccato: secundus de peccato cordis, oris, & operis: tertius de concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: primum tantum ternarium explicando prosequitur, reliqui vero duo neque in impressis, neque in M. S. codicibus reperiuntur. Illud autem quidquid ex hoc Opusculo residui est, de omni peccatorum conditione doctrinam valde vtilem continet. Si quis vero materiam hanc copiosius ab Auctore explicatam desiderat, legat eundem lib. 2. Sententiarũ dist. 35. & 36. Breuiloq. p. 3. per tot. Centiloq. p. 1. per tot. Pharet. lib. 2. cap. 5. Vbi multa de peccato Sanctorũ Patrum Sententia coniunguntur. Diat. Salut. tit. 1. & multis aliis locis

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

CAPVT I.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere.

Tres peccatorum generales diuisiones.

TRES sunt ternarij peccatorum infames. In primo est peccatum originale, mortale, & veniale, ad quæ omnia alia peccata reducuntur. In secundo est peccatum cordis, oris, & operis: & his tribus modis omnia peccata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: & ab his tribus omnia peccata oriũtur. Quantum autem ad primum nota, quod illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quædam infirmitas, quæ cum natura producitur, sicut podagra. Est quædam per quam tota vita destruitur, sicut febris continua. Et est quædam per quam natura debilitatur, sicut febris discrasia. Secundum hunc modum, ista tria peccata distinguuntur. Nam peccatum originale est illud, quod cum natura traducitur. Et ideo dicitur: Omnes nascimur filij iræ. Peccatum mortale est illud per quod tota vita spiritualis destruitur, vel consumitur. De quo dicitur: Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Peccatum veniale est illud, per quod natura debilitatur. Et ista duo sic differunt. Nam peccatum veniale est in anima sicut punctura pulicis in corpore, quę modicum lædit: sed peccatum mortale est in anima, sicut morsus serpentis in corpore, qui veneno hominẽ interficit. Vel aliter potest patere sub tali exemplo. Peccatum mortale opponitur charitati, sed veniale opponitur feruori charitatis. Vnde sicut homo quando proiicit in ollam feruentem modicum aquæ frigidæ, impedit feruorem, sed non tollit caliditatem: ita peccatum veniale impedit feruorem charitatis, quia ex hoc efficitur homo tepidus: sed non tollit charitatem, quia compatiuntur se ad inuicem in eodem subiecto. Sed mortale destruit totum, sicut si homo proiiceret in ollam feruentem aquam frigidam in maxima copia, & feruorem impediret, & caliditatem extingueret. Sic ergo differunt mortale, & veniale.

Ephe. 2. a — Ezech. 18. d — Peccatum veniale & mortale quo modo differant.

CAPVT II.

De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab aliis peccatis.

Peccatum originale qualiter ab aliis differat.

CIrca originale nota, quod ab aliis in quatuor distinguitur, quia habet vnitatem, communitatem, æqualitatem, & differentem qualitatem. Primo vnitatem habet, quia est vnum in omnibus. Nam in vno homine, est vnum numero in omnibus est vnum proportione respectu ad vnum principium. Alia autem peccata sunt varia & diuersa. Quod autem peccatorum originale sit vnum, patet ex ipsa natura cum qua traducitur: quia sicut humana natura est vna, ita infectio naturæ est vna. Et hoc potest patere multis exemplis. Videmus enim quod arbor vnius naturæ multa folia habet, & tamen omnia folia eandem figuram habent. Et arbor vna multos fructus producit, qui similem saporem habent: simile est in proposito, quia ab vno homine omnes homines producuntur. Et quia ipse primus homo peccatum originale commisit, ideo in omnes posteros transmisit. Ideo dicitur: Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum.

Rom. 5. b

Secundo habet communitatem, quod de aliis non cõtingit. Peccatum enim mortale non est in omnibus, quia non fuit in Ioanne Baptista, Hieremia, & multis aliis, & etiam veniale, quia non fuit in Beata Virgine. August. Cum de peccatis agitur, nolo de Virgine fieri mentionem. Sed originale omnibus est commune, qui per carnalem originem descenderunt. Et quia Christus non descendit ab Adam per originem carnalem vel seminalem, ideo peccatum originale non contraxit. Et ideo dicit Aug. quod esse sine peccato, solius est Redemptoris, qui fuit sine peccato contracto & commisso. Et si aliquis alius miraculose ex carne humana formaretur, peccatum originale non haberet, quia ab Adam secundum legem communem, scil. concupiscentiæ non descenderet. Cum autem omnes ab eo secundũ legem prædictam descendant, id est secundum seminalem rationem, omnes contrahunt originale peccatum, cuius signum est mors, quæ est stipendium originalis. Vnde Paulus: Stipendiũ peccati mors. Vnde sicut omnes morimur, ita omnes originale contrahimus. Sed si aliquis non cõtraheret, redemptione facta per Christũ non indigeret: quod est hæreticũ, & à fide Catholica alienum.

Aug. lib. de nat. & gra. cap. 36. to. 7. Idem lib. 1. de pecc. mer. & remiss. cont. Pelag. c. 20. & 19. tom. 7. lib. 5. cont. Iulian. Pelag. c. 9. post medium tom. eodem. — Rom. 6. d

Tertio habet æqualitatem. In aliis peccatis magna diuersitas est, quia homicidium est maius peccatum quam furtum, & adulterium quam fornicatio, & sic de aliis. Et in venialibus sunt etiam gradus penes illa tria, quæ dicit Apostolus, id est lignũ, fœnum, stipulam: sed peccatum originale ęquale est in omnibus, quia est à principio naturæ, quæ æqualiter est in omnibus.

1. Cor. 3. c

Quarto habet differentem qualitatem, quia reliqua peccata ideo sunt peccata, quia voluntaria, & si non essent voluntaria, non essent peccata: sed peccatum originale non est voluntarium voluntate contrahentis, sed

tantum

tantum voluntate primi originantis. Alia etiam peccata non traducuntur in filios à parentibus, sed originale traducitur. Et ratio huius est, quia in quolibet homine duo sunt natura, & persona. Ea quæ sunt personæ, non traducuntur à parentibus in filios. Non enim pater traducit in filios virtutes, & scientiã, quas proprio studio acquisiuit, nec peccata, quæ proprio actu cõmisit: sed ea, quæ pertinent ad naturã speciei à parẽtib. in filios traducuntur, nisi aliquod eueniat impedimentũ. Vnde oculatus generat oculatum. Et sic cum originale peccatum sit naturæ, à parentibus in filios traducitur. Sed peccatũ mortale cum sit peccatum personę, in filios non traducitur. Huius exemplum, scilic. peccati originalis in rebus sensibilibus apparet. Si aliquis vellet haurire de fonte aquam, quæ esset turbida, & corrupta hauriendo aquã, hauriret corruptionẽ. Simile est in proposito, quia cum tota natura sit corrupta per peccatum originale, quicumque recipit naturã, simul recipit, & peccatum. Item alio modo: Omnes homines qui nascuntur ex Adam, possunt considerari, vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam à primo parente accipiunt, & sic multi homines ab Adam deriuati, sunt tanquam multa membra vnius corporis. Actus autem vnius membri corporalis, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate ipsius animæ, quæ primo mouet mẽbra. Vnde homicidium quod manus committit, non imputatur manui ad peccatum secundum se, vt diuisa à corpore: sed imputatur ei, inquantum est hominis aliquid, per quod mouetur, quia à principio hominis est motio. Sed inordinatio quæ est in homine isto, non est voluntaria voluntate, sc. ipsius hominis, sed voluntate primi parentis. Vnde inordinatio Adæ, in qua omnes originaliter fuimus, redundat in omnes. Sic calefactiǫ hepatis redundat in faciem. Videmus enim, quod illi qui habent hepar calefactum, habent vultum croceum, propter colligationem membrorum ad vnum principium.

CAPVT III.

Quid est peccatum originale, & de eius effectibus.

NVnc autem videndum est, quid sit originale peccatum. Circa quod sciendũ, quod sicut quilibet artifex opus suum ordinat & disponit, vt possit consequi debitum finem, ita Deus hominem ordinauit, vt possit peruenire ad vltimum finem. Cum igitur finis humanæ naturæ, omnis naturæ facultatem excedat, non poterat homo ad prædictum finem peruenire. Et ideo Deus addidit humanæ naturæ donũ iustitiæ naturalis: quæ quidẽ iustitia in hoc consistebat, quod quandiu fuit anima Deo subiecta, ipsi animæ subiiciebantur omnes vires corporis, & ipsum corpus, ita quod nullus motus poterat esse in corpore, sine imperio rationis. Vnde in elementis, ex quibus corpus componitur, non fuisset aliqua pugna, nec in humoribus aliqua discrasia, si anima Deo perfecte subiecta fuisset. In viribus etiam corporis & animæ non fuisset motus contra imparium rationis: quia nec concupiscentia tetendisset effrenate in delectabile præter regulas rationis, potentias animæ, & vires corporis regulantes, quantũ ad obiecta & actus earum. Et ideo statim amoto primo ordine, etiam secundus ordo est rationabiliter mutatus: quia quamcito anima fuit inobediens Deo, & corpus fuit inobediens animæ. De qua inobedientia dicitur: Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meę, &c. Illud ergo quod hunc ordinem priuat, dicitur peccatum originale, id est priuatio originalis iustitiæ. Quod tali patet exemplo. Corpus in statu innocentiæ erat sicut equus infrænatus, qui ducitur secundum voluntatem sessoris, sed postquam frænum deponitur, inordinate mouetur. Ita etiam Deus in primo statu infrænebat corpus, quod moueri non poterat nisi secundum regimen rationis: sed postquam homo peccauit, Deus frænum deposuit, & subtraxit, & sic effrenate effertur contra imperium rationis Hoc est, quod dicitur: Caro concupiscit aduersus spiritum. Ex isto peccato multi defectus sunt in homine, sicut ex graui infirmitate corporali relinquuntur reliquiæ infirmitatis præteritæ, scil. debilitas in operando, alteratio gustus in appetendo, visus in respiciendo, gressus in ambulando. Sic ex originali peccato quædam reliquiæ relinquuntur, quæ vulnera appellantur. Quod sic patet: quandiu fuit anima Deo subiecta, nihil inordinatum contingebat in carne, nec in viribus animæ. Nam desiderium ordinate ferebatur in suum delectabile, & animus in aggressibile, & intellectus in intelligibile, & voluntas in appetibile.

Iustitia originalis in quo consisteret.

Rom. 7. d

Gal. 5. e

Ex quo autem anima recessit à Dei imperio, statim inordinatio, & cõtradictio in omnibus accessit. Et sic desiderium vulneratum cõcupiscentia, animum discrasia, intellectum ignorantia, voluntatem malitia habuit. Sũt ergo ista quatuor vulnera ex primo peccato inflicta. Quorum primum, sc. cõcupiscentia, est quasi vulnus insanabile, vnde miro modo inimicatur animæ: ideo assimilatur cuidam animali, quod vocatur enhydrus, quod mirabiliter inimicatur crocodilo. Cum enim sit animal venenosum, inuoluit se in herba, quam crocodilus degluțiens, ex veneno moritur, & enhydrus de ventre eius exit illæsus: sic concupiscentia inuoluit se delectationib. & homo deglutiens mundi delectabilia, deglutit concupiscentiam, qua anima venenatur, & priuatur vita gratię. Hæc est ergo plaga insanabilis, quæ quanto magis degustatur, tanto magis degustans famelicus redditur, vel efficitur. Et ideo dicitur in prouerbio, & habetur septimo Ethicorum: Quid oportet bibere eum, quem aqua suffocat? Quasi diceret: Sicut aqua suffocat non satiat, ita concupiscentiæ deditum, nihil est quod satiet. Hæc est plaga, quæ omne bonum eradicat spirituale, ideo dixit Daniel seni, qui in concupiscentiam Susannæ exarserat: Concupiscentia subuertit cor tuum. A corde siquidem procedunt sensus, & motus, & corporales actus. Vnde destructo corde, omnia illa destruuntur. Et sic concupiscentia cum cor subuertit, omnia alia bona consumit.

Peccati originalis effectus.

De concupiscentia.

Iulius Solin. Polyhis. ca. 34. post med.

Arist. 7. Ethic. c. 2.

Dan. 13. f

Secunda plaga est ignorantia, quæ vulnerat intellectum. Psalmus: Lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Sed omisso visu, amittitur omne gaudium, secundum illud: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Et hoc ideo, quia dulce lumen & delectabile est oculis, videre solem. Et ratio huius est, quia, vt dicit sapiens, inter omnes sensus visus est diligibilior. Sed si hoc est de visu corporali, multo magis de visu spirituali. Hæc ergo plaga ex primo peccato est, quia omnes inuoluimur tenebris, vt dicitur in Iob.

De ignorantia.

Psal. 37. b

Tob. 5. b.

Arist. 1. Metaph. tex.

Iob 37. d

Tertia plaga est passionis, vel impotentiæ discrasia, quæ potest dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporalis. Dicitur autem corpus infirmum, quando debilitatur vel in executione propriæ operationis, vel impeditur propter aliquam inordinationem partium corporis, ita humores, & membra non subduntur virtuti regitiuæ corporis. Sicut oculus dicitur infirmus, quando non potest clare videre: sic infirmitas animæ dicitur, quando ipsa impeditur in propria operatione, eo quod partes eius non subduntur regimini rationis. Vnde Philosophus in primo Ethicorum comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disposuit. Ideo clamat Apost. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Inter omnes autem passiones, quæ debilitãt animam, nulla ita debilitat, vt amor carnalis. Vnde anima propter amorem languet. Languor autem est infirmitas animæ, vt dicit Tullius. Et ratio huius est, quia tunc anima infirmatur & languet, quando à propria & naturali forma discedit: hoc autem facit amor, qui transformat amantem in amatum, ita quod amãs iam non agit secundum suam formam, sed secundum formam amati. Ideo dicebat sponsa in Canticis: Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo. Quando autem passio amoris multum intenditur, amittit rationis vsum, quia multi propter abundantiam amoris versi sunt in

De infirmitate.

Arist. 7. Ethic. cap. 8. comparat incontinentem epilepticis.

Cant. 2. b

Amor quid.

in insaniam. Amor autem nihil aliud est, quam complacentia alicuius rei conuenientis, acceptæ per sensus. Ex hoc amore procedit concupiscentia, quæ tendit in rem amatam, nec potest quietari, donec perueniat, & cum peruenit, delectatur: quia delectatio nihil aliud est, quam quietatio in re adepta. Hic plura dicta sunt, quæ possunt conuenire primo vulneri.

De malitia. *Dion lib. de diu. nom. c. 4.*

Quarta plaga est malitia, quæ vulnerat voluntatem. Sed videtur, quod voluntas nullum peccatum committit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus. Nullus ad malum respiciens operatur. Ad quod dicendum, quod malum non potest esse secundum se intentum, sicut vsurarius extorquendo vsuram, non intendit offensam diuinam, sed intendit multiplicare pecuniam. Vnde bene vellet si posset absque offensa Dei habere pecuniam, sed duobus propositis, offensam Dei negligit, & acquirit pecuniam. Et sic est de omnibus aliis.

Capvt IV.

De mortali peccato, & eius effectu.

Argumenta in contrarium.

DIcto de originali peccato, dicendum est de mortali. Et quæritur. Vtrum aliquid possit esse mortale peccatum: Et videtur quod non, quia mortale dicitur, quod mortem infert: sed non potest inferri animæ mors, cum sit immortalis: ergo nullum peccatum est mortale.

Item mors propria operatione hominem priuat, vnde homo mortuus nihil potest operari: sed peccatores in peccato existentes, multa strenue operantur, & perspicue intelligunt: & sic videtur, quod nullum sit peccatum mortale.

Peccati mortalis effectus.

Et dicendum, quod multa sunt peccata mortalia, & vere aliquis actus humanus habet rationẽ peccati mortalis. Est enim peccatum mortale, quod corrumpit vitam, tollit efficaciam, dimittit viam, & obligat ad gehennam. Vita autem spiritualis consistit in calore, sicut vita corporalis. Vnde defectus caloris est defectus vitæ. Sicut videmus in morientibus quod paulatim calor deficit in extremitatibus corporis, quæ prius infrigidantur, & calor ad principium vitæ, id est, ad cor recolligitur, qui cum ex toto deficit ibidem, vita totaliter perit. Huius exemplum videmus in lucerna, in qua quandiu est calor, vel humor, vel liquor, tandiu est ibi splendor luminis, & deficiente calore, deficit lumen: sic vita spiritualis non est aliud, nisi quidam calor, id est amor diuinus, qui quidem duplicem faciem habet, secundum duplicem aspectum, vnam quæ respicit Deum, aliam quæ respicit proximum: quia charitas nihil aliud est, quam dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Illud ergo quod istum amorem corrumpit, est peccatum mortale, sicut blasphemia periurium, hæresis, & huiusmodi, quæ charitatem corrumpunt, quam habemus ad Deum: falsum testimonium, furtum, & huiusmodi, quæ contrariantur charitati, quam habemus ad proximum, & omnia quæ præceptis decalogi prohibentur, peccata mortalia iudicantur.

Charitas quid.

Secundo tollit virtutis efficaciam. Ex quo enim homo in mortale se præcipitauit, iam non potest per se resurgere, nisi gratia Saluatoris mediante. Ideo dicitur in Psalmo, quod homo est spiritus vadens, & non rediens, id est, per se in peccatum vadens, sed non per se resurgens. Sicut per se potest se proiicere in profundum lacum, vel lutum, sed non potest per se exire. Et ideo per se homo ad mortem vadit, sed non per se redit nisi miraculose: quia non est regressus de priuatione ad habitum secundum naturam.

Psal. 77. d

Finis vltimus Deus.

Tertio dimittit viam. Omnis enim via ducit ad aliquem finem, sicut omnes viæ contra ciuitatem, ducunt ad ciuitatem. Vltimus autem finis omnium est vnus, scilicet Deus. Nam sicut ipse est vnum principium, & vniuersale, ita est vnus finis & vltimus omniũ. Quando autem alius constituitur, diligitur, & eligitur, receditur ab hoc fine vltimo. Et cum finis sit maxime diligibilis, ille finis constitutus, diligitur plusquã Deus, qui est vltimus finis. Hoc autem non potest sine mortali accidere, sicut patet in gulosis, qui ventrem pro Deo colunt. De quibus Paulus: Quorum Deus venter est. Et hoc sic patet. Si proponatur guloso Deus ex vna parte, & cibus delectabilis ex alia parte, ipse, spreto Deo incõmutabili bono, per amorem cibo inhæret, tanquam vltimo fini. Et si luxurioso ex vna parte proponatur adulterium, prout est delectabile, & ex alia parte Deus prohibens; contemnit Dei prohibitionem, & se adulterinæ delectationi immergit, & deuiat à fine. Et hæc est differentia peccati mortalis à veniali: quia mortale totaliter elongat à via, & retrorsum graditur, & ideo quanto magis à via deuiat, tanto magis à fine recedit, & elongatur, iuxta illud Psalmi: Longe à peccatoribus salus: Veniale autem à via non abducit, nec ab vltimo fine separat.

Philip. 3. d *Psal. 118. u*

Quarto obligat ad gehennam, quod non contingit de veniali vel originali. Sed videtur inconueniens, quod pro modica delectatione quis adiudicetur æternæ damnationi. Et dicendum quod pœna commensuratur, secundum conditionem illius in quem peccatur. Vnde magis peccat, qui percutit militem, quam qui rusticum: & magis qui regem offendit, quam qui militem: & sic de aliis secundum gradum nobilitatis. Qui ergo offendit Deum, qui est infinitum bonum, merito pœnam incurrit infinitam propter contemptum maiestatis diuinæ: & infinitati culpæ respondet infinitas pœnæ in damnatione. Vnde pœna damnatorum est infinita, & est finita. Finita est in acerbitate: & hoc respondet delectationi, quæ fuit in actu peccati. Infinita est in duratione: & hoc propter contemptum Dei qui est infinitus.

Pœna damnatorum quomodo finita & infinita.

Ad opposita.

Ad illud quod obiicitur, quod animæ non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturæ & culpæ. Quo ad mortem naturæ, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpæ moritur. Quia sicut dicit Aug. in libro de mendacio. Sicut corpus viuit ex anima, ita anima viuit ex Deo: sed anima separata à corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, &c.

Est apud Aug. tract. 19. in Ioan. an. med. & in auctore libri de cog. verã vita, c. 31. apud Aug. to. eo. Et de ver. Apost. ser. 13 in med. to. 10.

Ad aliud quod mors priuat ab operatione, dicendum quod quidquid peccator operatur, mortuum dicitur, nec tamen debet cessare à bonis operibus. Sicut infirmus, si vtatur malis cibis leuiter moritur, si autem bonis, paulatim ad sanitatem reducitur.

Capvt V.

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

POst mortale & originale, dicendum est de veniali. Circa quod quatuor quærenda sunt, scil. de ipsius essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

Quot modis dicatur peccatum veniale.

Quantum ad primum, peccatum veniale dicitur tripliciter, sc. ab euentu, à causa, & sua natura. Ab euentu quia omne mortale dicitur veniale per pœnitentiam, vt dicit Amb. A causa, quando in natura sua habet, vt veniam mereatur, sicut peccatum, quod fit ex infirmitate, vel ignorantia, habet in se causam veniæ. Nam qui ex infirmitate frangit ieiunium, non incurrit peccatum. Et si ex ignorantia aliquis faciat, quod non credat peccatum, veniam meretur. A sua natura & à suo genere, vt verbum otiosum ridere, & huiusmodi.

Venialium peccatorum tres differentiæ.

Quo ad sufficientiam licet peccata venialia non sint determinata aliquo modo, possunt tamen reduci ad certum numerum, sc. ad ternarium, sc. lignum, fœnum, & stipulã. Et ratio huius est, quia veniale dicitur quod de facili purgatur, & consumitur, & ideo per hæc tria designatur, quia ab igne de facili cõburuntur. Per lignũ quidem peccata venialia grauiora designantur, per stipulã leuiora, per fœnum mediocria designantur. Et huius ratio est, quia omnia ternario consistunt. Vnde quælibet creatura habet suum ternarium, scil. essentiam, virtu-

Ternario omnia consistunt.

tem

tem, & operationem. Et quælibet operatio consistit in ternario, scil. in principio, medio, & in fine. Et anima in sua natura habet ternarium, scilicet memoriam, intellectũ, & voluntatẽ. Item peccata mortalia per tria distinguuntur, sicut dicit Glossa super Epistolam primam ad Corinthios: scil. per ferrum, æs, & plumbum.

Glos. in ep. 1. ad Cor. c. 3.

Quo ad efficientiam, nota, quod homo potest esse sine peccato mortali, sed non sine veniali. Et ratio huius, quia homo dum vnum veniale vitat, aliud incurrit. Vnde dicunt Doctores, quod homo potest vitare quodlibet veniale in particulari, sed non in vniuersali. Et est exemplum de naui, in qua sunt multa foramina, quorum quodlibet in particulari nauta oppilare potest, sed non omnia simul. Et ideo sine veniali vix homo esse potest, dicente Ioanne: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

Sine veniali peccato quo modo homo esse non potest.

1. Io. 1. d

Quo ad indulgentiam nota, quod sicut veniale multipliciter incurritur, ita multipliciter purgatur. Modi autem purgationis his versibus continentur:

Confiteor, tundo, conspergo, conteror, oro.
Signor, edo, dono, per hæc venialia pono.

Veniale peccatum multipliciter expiatur.

Id est depono & tollo. Remittuntur ergo per generalẽ confessionem, per pectoris tunsionẽ, per aquæ benedictæ aspersionem, per cordis contritionẽ, per Dominicam orationẽ per confirmationẽ, ac Episcopalem benedictionem, Eucharistiæ sumptionẽ, offensæ condonationem, extremam vnctionẽ, leuem pœnitentiam, compassionem fraternam, vt petet in hoc versiculo:

Vnctio, pœna leuis, compassio quæ fit egenis.

Vide in Centiloquio de peccato veniali latius.

Centil. p. 1. sect. 6.

Capvt VI.

De radice peccatorum, quæ est amor sui.

Nvnc dicendum est de radice peccatorum, quæ radix dicitur amor sui. Sed videtur, quod non. Illud enim quod est causa omnis boni, non potest esse causa omnis mali. Sed Apostolus cum dicit: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, *&c.* probat charitatem esse causam omnis boni, ergo omnia bona sunt ab amore & charitate.

An amor sui sit radix omnium peccatorum. 1. Cor. 13. b

Item ab eodem carnali non potest exire dulcis & amara aqua, nec ab eadem arbore fructus bonus & malus. Et ita videtur, quod nec ab amore, bonum meriti, & malum peccati.

Et dicendum quod ab amore procedit omne meritum & demeritum, & omne malum: quia ab amore casto & diuino procedit omne bonum, sed ab amore carnali procedit omne malum. Non potest autem procedere ab eodem carnali numero, simul & semel bonum & malum, &c. Sicut enim ab eodem foramine non fluit dulcis & amara aqua, sic nec ab eodem amore bonum & malum.

Dicendum est ergo, quod amor sui est causa omnis mali, & peccati. Et ratione conuersionis, & ratione appropriationis, & ratione reflexionis. Ratione conuersionis, quia homini propositum est duplex bonum, scil. incommutabile, & æternum, & commutabile, & transitorium. Sed peccatũ nihil aliud est, nisi spreto incommutabili bono, inhærere alicui commutabili, & temporali bono. Hoc autem non procedit, nisi ex aliquo inordinato appetitu, alicuius boni temporalis. Sed quod aliquis appetat inordinate aliquod bonũ temporale procedit ex hoc, quod inordinate, amat seipsum: quia amare aliquẽ non est, nisi velle ei bonum. Et est in tantum quod inordinatus amor sui, est causa omnis peccati. Quod patet in multis exẽplis, tũ ex parte passionis animę, tũ ex parte peccatorũ. Ex parte passionis animę, quia amor est causa desiderij & delectationis: homo enim propter hoc desiderat aliquã rem, quia eam amat, & si non amaret, non desideraret. Item delectatio ex amore causatur, quia vt dicit August. amor inhians habere, quod amat, est cupiditas, eoq; fruens est lætitia. Itẽ ab

Amor sui est causa omnis mali, & peccati tripliciter.

S. Tho. 1. 2. q 77. art. 4 in corp.

Aug. lib. 14. de Ciu. Dei, c. 7. tom. 5.

A amore procedit tristitia, quia homo tristatur de re amissa, quia illam amat. Item ab eo procedit gaudium, & odium. Ideo enim aliquid odio habetur, quia est impedimentum eius, quod amatur. Ex parte etiam peccatorum, quia ex amore sui procedit superbia. Nam superbia est amor propriæ excellentiæ. Item inuidia, quæ est dolor de bono alterius, inquantum est diminutiuũ proprij. Item accidia, quæ est tristitia de bono spirituali, inquantum per ipsum impeditur bonum temporale, vel corporale. Item ira, ideo enim quis accenditur ad vindictam, quia honor proprius nimis amatur. Item gula, & luxuria, quæ propter corporalem delectationem appetuntur. Et sic omnes malæ passiones, & vitia capitalia, ex amore inordinato tanquam à radice procedunt.

Secundo ratione appropriationis. Bonum enim commune melius est particulari, qui ergo appropriat sibi B quod commune est, peccatum incurrit. Sicut vsurarius, qui vendit tempus, quod omnibus commune est, & omnibus rebus communius. Cum igitur amor est communius omnibus creaturis, & terrenis, & spiritualibus, & cælestibus, est super omnia diffusiuus, & ideo peccatum graue est, quod vni soli approprietur.

Tertio ratione reflexionis. Est enim duplex amor; scil. concupiscentiæ, & amicitiæ. Ex amore amicitiæ procedit bonum, quia talis amor diligit amicum, eo quia amicus. Sed amor concupiscentiæ super seipsum reflectitur, sicut homo diligit vinum non propter vinum, sed propter seipsum quia sibi sapit. Et iste amor est, qui est causa omnis peccati.

Capvt VII.

C *Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare.*

Potest autem quæri, quare homo potest peccare, & nulla alia creatura sub cælo. Ratio huius est, quia vbi non est voluntarium ibi non est peccatum: & ideo nec in brutis, nec in aliis creaturis potest esse peccatum. Sed quia in homine est liberum arbitrium, ideo peccatum committitur ab eodem. Quod potest ostendi quadruplici ratione, sc. ratione domicilii, ratione consortij, ratione iudicij & ratione oppositi. Primo ratione domicilii, siue ratione loci, quia vt dicit sapiens, locus est conseruatiuus locati, vnde res extra locum suum diu conseruari non potest. Et sicut est in corporalibus, ita est in spiritualibus. Si enim piscis extrahatur de mari, & ponatur in terra, post modicum moritur, quia est extra locum suum Et si homo ponatur in mari moD ritur, quia mare non est locus eius proprius. Et rosa quandiu est in spina recens conseruatur, quando autem à spina decerpitur, & in manu tenetur, corrumpitur, & marcescit, quia manus non est locus eius. Et hæc est causa, quare leuia & tendunt sursum, & grauia deorsum, quia sc. vadunt ad locum proprium, vbi conseruantur. Et tanta est virtus loci, quod quanto magis res appropinquat ad locum proprium, tanto fortius mouetur in ipsum. Vnde motus naturalis est in principio debilis, & fortis in fine. Et secundum hunc modum, quia anima est extra locum suum, non potest esse quin in peccatum labatur. Ideo dicitur in Canonica Ioannis: Si dixerimus, quoniam peccatũ non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Locus animarum Deus est, secundum illud Aug. Circui in mente mea, &c. Et ideo E animæ Sanctorum quæ sunt in Deo, sicut in loco proprio, peccare non possunt, de quibus Sapiens: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, id est peccatum, in quo anima tormentatur, sicut ostendit Aug. dicens: Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideo valde mirabile est, quod homo animam suam ponat in loco immundo in hoc terrenitatis cœno. Ibi enim ponis animam tuam, vbi ponis amorem tuum: Amor enim applicat amantem cum amato, & ideo anima terrenis applicata, maculatur, & inficitur, vt dicitur in Osea: Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.

Arist. 4. Physicor. text. 4.

1. Ioan. 1. d

Sap. 3. a

Aug. lib. 1. conf. c. 12. to. 1.

Osea. 9. d

Eccl.13.a Psal.17.c Secundo ratione consortij. Nam propter malum consortium inducitur ad peccandum, quia qui tangit picem inquinabitur, &c. Psalmista: Et cum sancto sanctus eris. Et quia anima consortium habet ad carnem, ideo frequenter peccatum incurrit. Huius exemplum videmus in mari. Nam aqua maris in profundo vbi à terra elōgatur, habet dulcedinem, sed superius vbi ei admiscetur vapor terrestris à sole combustus, contrahit amaritudinem. Sic anima propter consortium ad terram, contrahit peccatum, quod est amarissimum, vt habetur in Ieremia: Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum, &c. Sicut enim ex coniunctione ad Deum, causatur summa delectatio, & dulcedo, ita ex separatione summa amaritudo. Tanto autem quis à diuino consortio auertitur, quanto interius delectatur, vt Gregorius dicit. Ier.2.d

Tertio ratione iudicij. Anima enim in operando quodam vtitur syllogismo. Nam ratio superior proponit omne malum vitandum. Inferior subiungit: Fornicatio est malum. Sensualitas adiungit: Accedere ad hanc est delectabile. Si ergo voluntas sit fortis, & aspiciat ad hoc quod fornicatio sit malum, elegit non peccare. Si autem respiciat inferius ad hoc, quod est delectabile, eliget fornicari, & sic incurret peccatum, quia de agendis male iudicat. Vnde ita facit caro animæ, sicut quædam herba posita in igne, quæ trabes domus facit apparere serpentes. Caro enim continuo fumans, ita obumbrat aspectum intellectus, vt illud quod est amarum, facit videri dulce, & bonum malum, &c.

Quarto ratione oppositi, quia quælibet res habet diuersas conditiones, & secundum vnam est appetenda, & secundum aliam est fugienda, sicut patet in pulchritudine. Pulchritudo enim potest appeti inquantum est quædam resultatio diuini decoris, & secundum hoc bonum est respicere pulchrum. Et secundum hunc modum loquitur Psalmist. Delectasti me Domine in factura tua. Sed quia aspectus pulchri incitat ad concupiscentiam, ideo aspicere pulchrum est malum. Vnde dicit Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo. Sic ergo res quæ sensui obiicitur proper diuersas conditiones ducit omnem in errorem, dum vnam considerat, & aliam negligit. Sicut patet de medico, qui iudicat aliquid esse expediens vni ægro, considerata vna eius infirmitate, quod tamen non est sibi expediens simpliciter propter aliam ægritudinem, quam non considerat, quæ ex curatione alterius augmentatur. Exemplum horum videmus in piscibus, qui videntes escam, & non aduertentes hamum sub ea latentem, volentes capere escam, capiuntur ab hamo. Similiter aues videntes virgulas, & non aduertentes viscum, dum in virgulis resident, capiuntur à visco. Hoc etiam patet in his, qui propinant venenum: homo enim considerans poculum, & non attendens venenum, bibens poculum à veneno occiditur. Sic peccator considerans rem delectabilem apparentem, & non attendens amaritudinem latentem, incidit in peccatum. Et huius signum est, quia vt dicit sapiens: Praui replentur plenitudine, quia dum sentiunt amaritudinem pœnitent, quia conscientiæ eorum remurmurant de peccato. Sic ergo patet, quod peccatum potest esse in hominibus, & non in aliis sensibilibus. Psal.91.a Prou.vlt.d

CAPVT VIII.

Quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur.

Peccatum quot modis cognoscitur. Aug.li.22. cont.Faust. Man.c.27. to.6.

QVæritur quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. Ad quod dicendum, quod peccatum cognoscitur tripliciter. Primo ex opere, quia sicut dicit Aug. contra Faustum: Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. In dicto peccatum est, quia cum locutio inuenta sit ad exprimendum conceptum cordis, vel conceptionem, quandocunque quis loquitur quod in corde non habet, discordat à lege æterna, quæ est regula humanorum actuum. Ideo præcipitur in Leuitico: Non periurabis. In quo prohibetur mendacium. Item consistit in facto, cuius ratio est, quia cum manus sit ministra rationis, vt dicit sapiens, conceptiones enim rationis per manus explicantur: quandocunque manuale opus discordat à lege diuina, quæ dicit, Non occides, Non furaberis, peccatum incurritur. Item consistit in desiderio, & concupiscentia. Concupiscentia enim præter rationis regulam est peccatum, quia quilibet debet esse contentus suis terminis, & ideo hoc prohibetur lege diuina, quæ dicit: Non concupisces rem proximi tui. Leu.19.c Arist.lib.4. de part.animal.ca.10.

Secundo cognoscitur ex fine. Et ideo dicit Aug. in libro de libero arbitrio: quod peccatum nihil aliud est quā neglectis regulis æternis, tēporalia sectari. Et in libro octoginta trium quæstionum dicit, quod omnis humana peruersitas est vti fruendis, & frui vtendis. Et ratio huius est, quia cùm omnis res ordinetur ad finē debitū, quando à fine deuiat, incurrit peccatum, sicut patet in operib. naturæ. Homo enim generans, intendit generare sibi simile, secundū omnium membrorum proportionem. Quando vero conceptū generatur cum duob. capitib. vel duob. digitis, dicitur esse peccatum naturæ, quia deuiat à debito fine. Et secundū hunc modū, cum homo sit ordinatus tanquam ad debitum finē ad diligēdum æterna, ideo natura dedit homini oculos sursum, vt respiciat quod diligere debeat. Quia dicitur in Ethicis: Nullus diligit aliquid, nisi præ delectatione visus, sicut patet in amore carnali, quia homo videns rem pulchrā & delectabilē, incipit eam ex eius visione diligere, & diligendo desiderare, & desiderando apprehendere, & cum adeptus fuerit, tunc in bono conuenienti incipit delectari. Sic debet homo sursum oculos dirigere, & cælestia contemplari: quia ex hoc generabitur amor, & ex amore desiderium, & ex desiderio acquirendi studium. Sed quia peccatores, vt dicitur in Psalmo, Statuerunt oculos suos declinare in terram: ideo terram diligunt, & sic deuiant à recto fine, ex quo incurrunt peccatum. Aug.lib.1. de lib.arb. c.16.to.1. Idem li.83. q.q.30. to.4. Psal.16.c

Tertio cognoscitur ex ratione, quia vt dicit Dionysius: malum hominis est contra rationem esse. Et quia ratio est regula proxima humanorum actuum, ideo si volumus videre, vtrum aliquis humanus actus sit rectus vel vitiosus, inspiciamus regulam rationis. Sicut patet in artificialibus, quia tunc lignum cernitur rectum vel obliquum, si apponatur regulæ rectæ. Rectum enim est iudex sui & obliqui. Et hoc patet in actu comestionis. Cum enim in homine sit regula rationis, & concupiscentia carnis, si homo sumat cibum existimans sibi necessarium, secundum quod ratio dictat, non incurrit peccatum, etiam si quantitatem excedat. Si autem propter concupiscentiam sumat, vel propter delectationem solum, pertinet ad gulæ peccatum. Et sic patet quod ratio est recta mensura, & regula actuum humanorum, quantum ad bonitatem moralem: & si ab hac discordatur, incurritur peccatum. Diony.c.4. de din.nomin.

Quarto cognoscitur ex priuatione, quia secundū Aug. in libro de natura boni: Peccatum est priuatio speciei, & modi, & ordinis. Secundū quæ tria dicitur: Omnia constituisti in numero, pondere, & mensura. Ita quod pondus referatur ad ordinem, mensura ad modum, & numerus ad speciem: quia vnaquæque res dicitur mensurata, pulchra, & ordinata natura. Qualibet enim res mensuratur his trib. duntaxat exceptis, scilicet gratia Christi, charitate Dei, luce cæli. Gratia Christi mensuram non habet. Nam Deus omnibus sanctis gratiam mensuratam dedit, filio autem dedit spiritum non ad mensuram, vt dicitur in Ioanne. Et ratio huius est, quia ipse fuit fontale principium, à quo est omnis gratiarū influxus. Propter quod ipse dicit: Qui credit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item charitas non habet mensurā respectu Dei: quia cum charitas eius non sit, nisi respectu boni, & vbi est maius bonum ibi sit maior amor, sicut homo magis diligit aurum quam argentum, quia vbi maius bonum inuenitur, illud magis diligitur, & Deus est infinitū bonum, in tantū, quod quanto plus diligitur Aug.lib.de nat.bon.ca. 4.to.6. Sap.11.d Ioan.3.d Ioan.7.b

Deus

Bern.lib.de Dilig.Deo statim à princ.

Deus,tanto diligibilior inuenitur:ideo dicit Bern.Modus diligendi Deum, est sine modo diligere. Item lux cœli non habet mensuram respectu sensibilium, quia cum sensibilia habeant virtutem determinatam,& mensuratam,vt patet in arboribus,nam arbor vnius speciei non extendit se ad producendum fructus alterius speciei,vel arboris,sicut ficulnea non facit vuas.Lux autem ad omnia se extendit. Vnde dicit Dionysius,loquens de radio solari, quod ad sensibilium generationem confert, & ad vitam mouet,nutrit,perficit,& auget. Aliæ vero res,habent determinatam mensuram in augmento & diminutione.Vnde sapiens dicit:Quod omnium natura constantium, terminus est & ratio magnitudinis & augmenti, sicut patet in natura humana.Nam est terminus aliquis in augmento,vt in gigantibus, & in diminutione vt in pigmęis,& sic est de singulis rebus:quia secundum rerum diuersitatem,est diuersitas mensurarũ.Anima etiam rationalis habet hanc mensuram,quia potest capere omnes scientias & virtutes,& potest esse habitaculũ creatoris. Illud autem quod hanc mensuram minuit & destruit,est peccatum : quod animam ita astringit , quod Deus in ea habitare non possit.Exemplũ huius patet in materialibus.Peccatum enim facit in anima quod frigus in aqua.Aqua enim antequam congeletur,est receptiua corporum,quæ immittuntur : postquam autem per frigus congelatur,ita constringitur, quod nihil in ea recipitur,nisi resoluatur per calorem.Sic anima per peccatũ tantum constringitur,quod nulla virtus in ea recipitur, & Deus inde recedit,nisi calore gratiæ resoluatur.Et sic patet,quod peccatum corrumpit animæ mensuram.

Arist.lib.1. Phy. tex.36.

Item quælibet res est suo modo pulchra,licet aliquando videatur deformis : quia secundum diuersitatem rerum,est diuersitas pulchritudinis,quia quod est pulchrũ in homine,non est pulchrum in equo Et secundũ hunc modum dicit Dionysius , quod illud quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio : sicut esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine Et esse mansuetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane.Et sic est de pulchritudine,quia videmus quod rubedo est pulchritudo in rosa,& albedo in lilio,& nigredo est pulchritudo in equo,& turpitudo in homine,licet apud Æthiopes quanto quis nigrior,tãto pulchrior reputetur. Vnde dicitur , quod apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & Diaboli albo.Sic anima habet suam pulchritudinem,sc.claritatem : quia anima est splendor diuinæ lucis.De quo Psal.Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinem,nisi peccatum:quia peccatum est quoddam obstaculum , quod interponitur inter animam , & Deum, siue lucem diuinam. Vnde sicut videmus, quod quando arbor,vel turris opponitur radiis solis ex opposito facit vmbram : ita peccatum quod interponitur inter lucem diuinam & animam, facit vmbram in anima, & sic anima peccatoris remanet vmbrosa,& tenebrosa, & amittit nitorem,& pulchritudinem suam.Et hoc deplorat Hieremias : Quo modo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatum est corruptio speciei.

Psal.4.b

Thre.1.a

Item quælibet creatura est ordinata.Ordinatur autem ad duo,sc.ad operationem, & operatio ad delectationẽ. Operatio autem hominis est duplex,sc.intelligere veritatem,& diligere bonitatẽ.Illud autẽ quod corrũpit intellectum, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mente præditus , tamen per peccatum fuit obtenebratus,& per consequẽs totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeant homines,non possunt peruenire ad cognoscẽdum plene veritatem,licet quilibet apponat aliquid,ad istam quoque cognitionem det operam studio veritatis, sicut patet de Philosophis , & Doctoribus sacræ Scripturæ. Et sic ex omnibus congregatis, licet cognitio veritatis aliquod magnum augmentum recipiat,tamẽ adhuc pro maiori parte remanet veritas incognita : quia quandiu sumus in præsenti vita,non possumus cogitare primam veritatem.Et hoc est in nobis valde miserabile,quia il-

A lud quod valde lucet,non possumus respicere,sc.Deum & substantias separatas.Vnde exemplũ ponitur à sapiente,quod sicut oculus noctuę non potest respicere lucem Solis, sic nos non possumus respicere lucem Creatoris. Et huius exemplum videmus in naturalibus.Illud enim quod maculat oculum , impedit oculi visionem. Vnde oculus maculosus non potest clare videre:sic cũ peccatum maculat animam impedit intellectualem eius visionem,ideo diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

Arist.2.Metaph.tex.1.

Psal.11.a

Item operatio ordinatur ad delectationem : quælibet enim propria hominis operatio habet annexam delectationem.Et virtus etiam facit delectabiliter operari,quia in modum naturæ inclinat,vt dicit Tullius.Ideo dicitur secundo Ethicorum. Signum autem generati habitus, oportet accipere in operatione delectationem.Illud autem quod impedit delectationem est peccatum, quia licet B luxuriosus faciat aliquando casta opera, non tamen facit vt castus,quia castus talia delectabiliter operatur, & luxuriosus cum tristitia,& sic de similibus,& sic peccatum priuat delectationem,ad quam operatio ordinatur. Et sic patet , quod peccatum priuat modum, speciem,& ordinem.Huius exemplum habetur in infirmitate corporali, quæ priuat à corpore modum , quia totum attenuatur : speciem, quia totaliter deformatur:& humorum ordinem,ex quibus componitur,&c.

Arist.2. Ethic. cap.3.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

Quod DIÆTA salutis inscribitur.

C *Diata nomen significationes varias sortitur.Nam habitationem in hortis amœnitatis & voluptatis causam extructam significat,& cœnaculum in ædibus.Vnde quidam diatas affirmant dictas,eo quod in eis per diem ederetur,idque Varronis auctoritate fulciunt.Diata quoque vocatur victus ratio,& illa pars medicinæ,quæ victu medetur,diatetica nuncupatur.Postremo diata, vnius diei iter significat, vt legitur in c.Nõnulli.& de rescr.in c.Quamvis,§.1. de offic.ord.l.6.Ex hac significatione S.Bonauentura huic Opusculo nomen dedit Diata salutis,diatãque pro via vsurpat,vt ex ipso proœmio patet.Di-* D *uiditur autem hoc Opusculum in nouem diatas, & decem titulos cum appendice quadam. Ratio autem quare plures sint tituli,quã diata,hac est quia nouẽ viis ab Auctore constitutis ad vltimum terminum peruenitur,extra quem non est vlterius progrediẽdum.Ideoq; tituli nouem sunt pro diatarum ratione, de peccatis,de pœnitẽtia,&c. Titulus vero decimus de gloria paradisi,& de pœnis inferni tractat:quia post iudicium generale, electi ad cælestem paradisi patriam æternis afficiendi præmiis conuolabunt:reprobi vero in inferni baratrum æternis affligendi* E *cruciatibus detrudentur.Has omnes vias Sanctissimus Dauid cõplexus est breui illo versu Ps. 36.Declina à malo, & fac bonum. Nam prima diata initium seu terminus,à quo ad pœnitentiã peruenitur, peccatum est,ab eoque statim declinare oportet,nihilque in eo immorari. Beatus enim vir ille est, vt idem Propheta Ps.1. testatur,qui in via peccatorũ non stetit.Itaq; statim hac via declinata ,per alias diatas siue vias,quæ ad bonum faciendum spectant, progrediendum est,quousq; ad æternam patriã perueniamus.Appendix verò applicationem materiarum diatæ salutis continet, quib. in Dominicis, & festiuitatibus Sanctorum per annum occurrentibus,*

quodam tibi proposito themate, concionatores vtantur. Est sane Opusculũ hoc, miro artificio compositũ, sacræ Scripturæ locis totum refertum: pulchris etiã similitudinibus ornatũ: quibus res de qua agitur confirmari, & veluti imago ad viuum expressa ob oculos poni possit. Ideoq; omnibus legentibus nõ mediocrem vtilitatem præstat, iis vero maximã, qui in prædicationis verbi Dei munere versantur.

PROOEMIVM.

Isa.30.c HÆc est via, ambulate in ea, & nõ declinetis ad dexteram neq; ad sinistram ait Isaias. Magnam misericordiam facit, qui erranti viam ostendit, maxime de nocte in terra hostium, & tempore guerrarum. Errantes sunt peccatores, iuxta illud quod dicitur: Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et Ioãnes dicit: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi seducimus, & veritas in nobis non est. Cum igitur omnes simus peccatores, ergo omnes sumus errantes, sicut dicitur; Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suã declinauit. Nox est peccatum instar niuis frigidum, idest infrigidans dilectionem: obscurũ, id est obscurans rationem: ineptũ faciens ad bonam operationem. Venit (inquit) nox, quando nemo poterit operari. Terra hostium, est mundus, in quo principatur Diabolus, vt testatur Dominus, dicens: Nunc princeps mũdi huius eiicietur foras. Tempus guerræ, est tẽpus præsentis vitæ: quia nunc caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ, vt dicit Apostolus: Quia igitur omnes peccatores & errantes sumus, per consequẽs extra viã veritatis imus, & in nocte, & in terra hostili, & in tẽpore guerræ mortales sumus & existimus. Ideo prædicator verbi diuini, maximam misericordiam facit errantibus, in tantis periculis constitutis, quando viam salutis eis ostẽdit. Vnde magnum meritum apud Deum & coronam acquirit. Ideo dicitur: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Officium enim prædicantis verbum Dei, est proprie errantes dirigere, & ad viam salutis reuocare. In cuius persona verbum Dei promissum peccatoribus errãtibus, est authẽtice proclamatũ, cum dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea.*

[Margin: Rom.3.a / 1.Ioan.1.c / Isa.53.b / Ioan.9.e / Ioan.12.e / Gal.5.e / Iac.5.d / Officium prædicatoris.]

Quoniam autem peccatores tripliciter possunt errare, sc. malam viam eligendo, & in via errando, & à via diuertendo: ideo prędicator in verbis istis propositis, docet nos specialiter tria de via ista salutis, scil. salubriter eligere, viriliter incedere, & viæ salutis insistere. Primo igitur docet nos viam salutis subtiliter eligere, cũ dicit: *Hæc est via*, sc. & nulla alia ad salutem eligenda. Secũdo docet nos per viam salutis viriliter incedere, cum dicit: *Ambulate in ea*, quasi diceret, studete remanere in illa. Tertio docet nos, viæ salutis insistere, cum infertur: *Nec ad dexteram, nec ad sinistram*, quasi diceret nolite diuertere ab ea. Primo ergo docet nos prædicator viam salutis eligere, cum dicit: *Hæc est via*, id est, non erroris, sed veritatis: non periclitationis, sed salutis, non ad infernũ, sed ad cœlum. Et nota, quod hæc via salutis habet specialiter nouem diætas. Prima est à peccato ad pœnitentiam, tanquam ad medicinam & remedium peccatorum. Secunda à pœnitentia ad præcepta. Tertia est à præceptis ad consilia. Quarta est à consiliis ad virtutes, tanquã ad instrumenta quæ docent operari recte. Quinta est à virtutibus ad dona Spiritus sancti, quæ docent operari faciliter & expedite. Sexta est à donis ad beatitudines, quæ docent operari perfecte. Septima est à beatitudinibus ad fructus spiritus, qui docẽt operari delectabiliter, & deliciose. Octaua est à fructibus ad iudicium. Nona est a iudicio ad cœlũ. Et secundũ hoc in præsenti opere, quod dicitur via vel diæta salutis, sunt decem tituli.

[Margin: Peccatores tripliciter errare possunt.]

In primo agitur de vitiis, à quibus est remouendum, & recedendum.
In secundo agitur de pœnitentia.
In tertio de præceptis moralibus, à Deo hominib' datis.
In quarto de consiliis Euangelicis.
In quinto de virtutibus Theologicis, & Cardinalibus.
In sexto de septem donis Spiritus sancti.
In septimo de beatitudinibus Euangelicis.
In octauo de duodecim fructibus spiritus.
In nono de iudicio generali.
In decimo de inferno, & pœnis, necnon & de gloria paradisi.

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS PRIMVS,
De peccatis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.
De peccato in communi.

PRimo igitur nota de peccato, vel vitio in communi. Et est sciendum, quod peccatum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legẽ Dei, vt dicit August. Et est sciendum, quod est vitandũ specialiter & præcipue propter tria. Primo, quia est deformitas, quam Deus detestatur: iniquitas, quam dæmõ amplexatur: & infirmitas, qua mũdus dissipatur. Primo, peccatum est detestandum, quia est deformitas, quam Deus summe detestatur. Vnde nota, quod nihil posset cogitari, quin Deus fecerit propter odium peccati, ipse enim propter peccatũ semel fere dissipauit omnia opera sua, scilicet totum mundum per diluuium, vt patet in Genesi. Alij autem reges & potẽtes in præiudicum inimicorũ depopulantur terras eorum: Deus autem dissipauit terram propriam, quia peccatum intrauerat terrã suam. Item non solum habet peccatũ odio, sed & quidquid peccatum tangit. Alij autem homines propter vinum corruptum, non proiiciunt in mari vasa aurea, vel argentea, sed seruant vasa, & vinũ effundunt: Deus autem non solum peccatum, sed etiam vasa peccati, id est, creaturas rationales, sc. animas ad suam imaginem factas, & suo pretioso sanguine redemptas, in odium peccati proiicit in oceano infernali: quia vt dicitur. Odio est Deo impius, & impietas eius. Deus insuper in tantum peccatum odit, quod propter peccata mundi innocentẽ vnigenitũ interfecit. Vnde dicitur: Propter scelus populi mei percussi eum. Et ipsemet Dei filius vt peccatum interficeret, vel occideret, tradidit in mortem animam suã, vt dicitur similiter ibidem. Nullus autem inuenitur, qui tam odiat inimicum, quod in eius odium vellet interficere vnigenitum proprium, vel etiam semetipsum. Item Deus persecutus est peccatũ ab initio, intantum, quod proiecit ipsum de cœlo, & videns quod remanserat in mundo, ipse in propria persona descendit in mundum, vt de ipso fugaret peccatum, & tandem in iudicio proiiciet, & includet ipsum in inferno, quia dicitur: Proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

[Margin: Diffinitio peccati. / Aug. lib. 22. cont. Faust. Manich. cap. 27 tom. 6. / Gen.7. / Sap.14.b / Isa 53.e / Ibid.d / Mich.7.d]

Secundo peccatum est iniquitas, quam dæmon amplexatur. Et nota quod triplex est signum quod peccatũ placet Diabolo. Primum signum est, quia in nullo alio delectatur, quia ipse non vult aliud balneum, nõ quærit aurum, nõ amat argentum, quia in persona eius dicitur: Da mihi animas, cetera tolle tibi. Sicut enim auis rapax amat cor prędę: sic ipse cor hominis, vt patet de illo qui

[Margin: Gen.14.d]

interro

interrogauit Diabolum quid plus amabat, & Diabolus respondit, quod tria præcipue, scilicet lunam primam, rotam solis, & ferrum molle. Hoc est cor, quod componitur ex tribus literis, quæ habent illas tres figuras. Secundum signum quod Diabolus amat peccatum est: quia in procurando peccatum nunquã fatigatur. Etenim sex millia annorum sunt, & amplius, quo nihil aliud fecit, quam procurare peccata. Vnde quando Dominus interrogauit eum. Vnde venis? respondit: Circuiui terram, & perambulaui eam, &c. (Iob 1.b) Non licet enim sibi capere cibum nec somnum, tantũ est occupatus in negotio peccatorum, iuxta illud: Qui me comedunt, non dormiunt. (Iob 30.c) Tertium signum, quod Diabolus amat peccatum, est: quia nunquam potuit nec poterit peccato saturari. Iam enim non possunt numerari illa infinita millia hominũ peccatorum, quos absorbuit, & deuorauit, & tamen est adhuc famelicus, & sicut leo circuit quærens quem deuoret vt habetur in prima Petri: (1. Pet. 5.c) Adhuc etiam est insatiabilis peccato non solum famelicus, sed etiam sitibũdus. Vnde dicitur: Absorbebit fluuium & nõ mirabitur, & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. (Iob 40.c) Peccatores cum impetu currentes in os eius, id est, in infernum, vocantur hic fluuius quem absorbet Diabolus, & non miratur: iusti vero quieti & pacifici dicuntur Iordanis, qui interpretatur humilis descensus, & tales summe diabolus desiderat absorbere. Exemplum in vitis patrum de capitulo dæmonum, & singulis dæmonibus, de peccatis & malis quæ procurauerant reddentibus rationem, & de illo qui specialiter fuit laudatus & honoratus à principe eorum, & in cathedra collocatus, quia fecerat fornicari vnum monachum, quem in quadraginta annis vix traxerat ad peccatum.

Tertio, peccatum est infirmitas qua mundus dissipatur. Et nota, quod peccatum est febris tertiana propter triplicem concupiscentiam, scil. diuitiarum, deliciarum, & honorum, de qua dicitur: Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. (1. Ioan. 2.c) Quartana etiam est propter quadruplicem gradum peccati, scilicet cordis, oris, & consuetudinis, contra quæ dicitur: Reuertere, reuertere Sunamitis, id est, anima misera, quater dicit reuertere, propter illa quatuor prædicta. (Cant. 6.d) Est etiam febris quotidiana propter peccatum superbiæ, quod est in omni peccato: & continue, vel continua est, quia est valde periculosa. Nam sicut febris continua aliquando aufert vitam temporalem, vel corporalem, & confert mortem corporalẽ: sic peccati infirmitas aufert vitam, non solum temporalem, sed & aliquando spiritualem, quia confert mortem infernalem, vel æternalem. Podagra pedum vel gutta est, propter peccatum acediæ. Paralysis manuum est, propter peccatum inuidiæ, vel iræ. Hydropisis est propter peccatum auaritiæ. Dolor viscerum vel tortiones propter peccatum iracundiæ. Squinantia propter peccatum gulæ. Lepra propter peccatum luxuriæ. Et propter hæc omnia dicitur de peccatore: A planta pedis vsque ad verticem capitis, non est in eo sanitas. (Isa. 1.a)

Caput II.

De peccato in speciali.

Secundo, nota de vitiis in speciali. Et est sciendum, quod septem sunt vitia principalia & capitalia. Quinque dicuntur spiritualia, scilicet superbia, inuidia, auaritia, ira, & accidia: duo vero dicuntur carnalia, scilicet luxuria, & gula. Vnde versus:

Dat septem vitia dictio saligia.

In qua scilicet sunt tot literæ, quot sunt vitia capitalia, licet non sit in vitiis, & literis idem ordo. De quolibet vitio nota præcipue tria, scilicet typum quem præfert, fœtum quem profert, & damnum quod infert.

(Similitudines peccati in communi.) Primo enim notandæ sunt adaptationes peccati in communi. Et nota, quod peccatum est sicut putredo in pomo. Sicut enim putredo aufert pomo decorem, valorem, colorem, odorem, & saporem: sic peccatum aufert animæ decorem vitæ, & odorem famæ, valorem gratiæ, & saporem gloriæ. Vnde dicitur: Quasi putredo consumendus sum. (Iob 13.a)

Secundo peccatum est sicut vulnus in corpore humano, nam recenter vulneratus, permittit se tangi, & vulnus premi & inuestigari, sed post tertium diem, non sine magno dolore tangitur in vulnere: sic peccatum in sua recentia cito curatur, & post tertium diem est grauissimus dolor vulnerum. Vnde dicitur: Die tertio quãdo grauissimus dolor vulnerũ erat, acceptis gladiis duo filij Iacob Simeon & Leui fratres Dinæ, ingressi sunt vrbem confidenter, & Emor, & Sichem pariter necauerunt: (Gen. 34.g) quia scil. quasi intolerabilis est correctio, vel sanatio peccati post tres dies. Tres dies isti sunt peccati perpetratio, peccandi cõsuetudo, & peccati obstinatio. Nam post istum tertiũ diem, peccator permittit se tangi per correctionem, iuxta illud: Peccator cum in profundũ peccatorum venerit contemnit. (Prou. 18.a) Dicunt enim illud: Loquimini nobis placentia, videte nobis errores: (Isa. 30.b) excæcauit enim eos malitia eorum. Vnde etiam odio habuerunt corripientem in porta, vt habetur in Amos. (Amos 5.c)

Tertio peccatum est, sicut falsitas in panno. Nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium, neque finem, sed tantum caput: sic Diabolus qui est mercator peccati, ostendit fatuo emptori solum caput panni, id est, delectationem culpæ, non medium, id est, remorsum conscientiæ, vel finem, idest, pœnam gehennæ. De hac mercantia dicitur: Sicut emens, sic ille qui vendit: (Isa. 34.a) quia scilicet tam peccator quam Diabolus in mercatura peccati est deceptus.

Quarto peccatum est sicut taberna Diaboli, in qua vendit vinum voluptatis in mundo pro pretio animę: & sicut tabernarius ponit tres taxillos in taberna, quibus occupantur ribaldi: sic Diabolus in taberna peccati ponit pro ribaldis, id est, pro amatoribus voluptatis, tres taxillos, id est, tres concupiscentias mundanas, de quibus habetur in Ioanne: Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. (1. Ioan. 2.c)

Quinto, peccatum est sicut ludus aleatoris, qui vulgo dicitur ludus corrigiæ. Nam sicut ille falsus aleator, id est corrigiator permittit illos homines in principio aliquid lucrari, & finaliter aufert & recuperat totũ, quod amiserat, & cum hoc lucratur ab eis quidquid habent, etiã quandoque vestes: sic Diabolus tanquam falsus aleator permittit peccatorem in aliquo temporali prosperari, sed finaliter aufert animam, & corpus, gratiam & gloriam temporalem, & substantiam. Contra quod Sara gloriabatur, dicens: Nunquam cum ludentibus miscui me, id est, cum dęmonibus siue aleatoribus. (Tob. 3.e)

Sexto, peccatum est sicut rete & sicut virga inuiscata, nam sicut piscis in retibus se agitando, se plus inuoluit; & auis plus ambulans per virgam inuiscatam fortius se capit: sic peccator magis elongatur à Deo, & strictius illaqueatur à Diabolo, quia de tali dicitur: Tenebitur planta illius laqueo. (Iob 18.b)

Septimo, peccatum est sicut vinculum, quo ducitur porcus ad macellum, & bos ad victimam, & quo ligatur falco ad perticam & simia ad runcum. Sicut enim carnifex ducens porcum, non stringit nimis pedem eius, ne clamet: sic Diabolus non stringit nimis peccatorem per temporalem aduersitatem, ne clamet per confessionem vel orationem, vt sic ducat eum liberius ad macellum infernale. Vnde dicitur: Ignorat, quod ad vincula stultus trahitur. (Prou. 7.d) Item, sicut bos ligatus, non sentit se esse ligatum, quando ducitur ad macellum, nisi quando vult fugere. Item sicut simia non sentit se esse ligatam, nisi cum vult pilotam à se remouere, nec falco, nisi cum vult de pertica volare: sic peccator non sentit vinculum peccati, dum perpetrat & in peccato perseuerat, sed tunc vincula sentit, cum anima infelix à corpore recedit.

Caput III.

De superbia.

Ex Aug. de Gen. ad lit. cap. 14. to. 3. & lib. 14. de Ciuit. Dei, c. 13 tom. 5.

SVperbia est libido dominandi, vel appetitus propriæ excellentiæ. De qua nota tria: Typum quem præfert, fœtum quem profert, & damnum quod infert. Superbia igitur, quæ est primum & principale, ac capitale vitium, habet multiplicem typum in natura, & in Scriptura, cui congrue comparatur.

Nouem comparationes Superbiæ.

Comparatur prima vento propter tria, quia ventus extinguit lucẽ, & exsiccat rorem, & exsufflat puluerem: sic superbia extinguit lucem sapientiæ, exsiccat rorem gratiæ, exsiccat, vel exsufflat pulnerem vanitatis mundanæ, & ideo cum homo sit puluis ex sua conditione, iuxta illud: Puluis es, & in puluerem reuerteris: magis timendus est ventus superbiæ in alto quam in basso, id est, in statu prælationis, quam subiectionis: quia ventus si in alto puluerem inueniret, citius exsufflaret, quia *perflant altissima venti*, vt dicit Poeta. *Gen. 3. d*

Secundo comparatur superbia fumo, quia sicut fumus magis ascendendo deficit: sic superbus plus exaltatus, plus euanescit, iuxta illud: Mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient. *Psal. 36. d*

Tertio, comparatur paleæ propter leuitatem, & inconstantiã, & defectum valoris, quia sicut torrens trahit palea & ista leuia ad oceanũ: sic torrens tentationis trahit secũ vanos, non humiles, ad oceanũ inferni.

Quarto, comparatur stillæ aquosæ, quæ inflat, & statim adnihilatur, & vesicæ, quæ mox deficit, dum tamen acu pungatur: sic superbus mox inflando deficit, & punctus modica febre, vel tribulatione adnihilatur.

Quinto, comparatur araneæ, quia sicut aranea, se euiscerat texendo telam, vt muscas capiat: sic superbus perdit animam, vt capiat laudem humanam. Vnde dicitur: Telas araneæ texuerunt. *Isa. 59. a*

Sexto, comparatur feretro, quia sicut feretrum tunc solum ornatur, cum mortuus in eo ponitur: sic viri, & mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis sui per exteriorum vestium paraturam, cum anima intus est mortua per superbiam.

Septimo, comparatur superbus luctatori incauto. Nam si in lucta vnus de luctatoribus possit leuare pedem alterius, deiicit ipsum: sic si dæmon possit leuare pedem, id est, hominis affectionem per superbiam, deiicit eum in damnationem æternam. Vnde dicitur: Deiecisti eos, dum allenarentur. *Psal. 72. c*

Octauo, comparatur gallinæ, quia sicut gallina statim cantat, cum posuerit ouum: sic superbus statim vult videri, cum fecerit aliquod opus bonum.

Nono, comparatur lupo. Dicitur enim quod lupus vno mense viuit de vento: sic superbus vno mense, id est mensura vitæ suæ, viuit, vel pascitur vento gloriæ mundanę, iuxta illud: Ephraïm pascit ventum, id est, gloriam mundanam, sequitur æstum tota die, id est, superbus est semper famelicus laudis humanæ. *Osea 12. a*

Superbia damna quinque homini infert.

Damna vero, quæ superbia facit in homine, sunt specialiter quinque. Primum enim hominem arefacit, vt melius accendatur, id est, illum sine humore gratiæ & sine compassione efficit. Vnde dicitur: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, & sequitur: vt non derelinquaris vt lignum aridum in eremo, id est, in inferno, vbi concremabuntur arbores infructuosæ, id est, peccatores. Secundo, hominem consumit, id est, omne bonum hominis adnihilat & perdit, iuxta illud: Consumit brachia ipsius, id est, hominis superbi, primogenita mors, id est, superbia, quæ est primogenita filia peccati, vel Diaboli. Tertio, homines infatuat & decipit, cuius signũ est, quia superbus pretiosa vilipendit, id est, gratiam & gloriam, & vilia care emit, id est, gloriam transitoriam, iuxta illud: Arrogantia, & superbia cordis tui decepit te. Quarto hominem pręcipitat, & ideo hominem ad alta leuat, vt maior & grauior sit ruina, de qua dicitur: Qui se exaltat, humiliabitur. Quinto hominem penitus facit infelicem. Superbus enim ab eo est infelix, quia de bono semine malam messem colligit: quę enim sunt bona aliis, in malum conuertit. De sanitate enim infirmatur, de vita moritur, de medicamine vulneratur, à victo vincitur, à mortuo superatur, atque occiditur. Hæc omnia eueniunt superbo, quia de dono suo gloriatur, & sic de bono efficitur malus, & de virtute efficitur vitiosus iuxta illud: Contritio & infelicitas in viis eorum, id est, superborum. *Eccl. 6. a* *Iob 18. e* *Hier. 49. e* *Luc. 14. b* *Psal. 13. c*

Superbiæ filiæ septẽ.

Filiæ vero superbiæ sunt septem, scilicet præsumptio, ambitio, inobedientia, irreuerentia, erubescentia boni, & irrisio bonorum, vel simplicium, vana gloria & hypocrisis. Hæc autem peccata, quæ à superbia nascuntur, figurantur per septem annos, quibus filij Israël seruierunt Chusanrasathaïm Regi Mesopotamiæ, Chusanrasathaïm interpretatur tenebrosa iniquitas, per quam figuratur Diabolus, qui ex iniquitate tenebrosus est, qui bene dicitur rex Mesopotamiæ, quæ dicitur eleuata per superbiam: quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt dicitur in Iob. *Iudic. 3. a* *Iob 41. d*

Caput IV.

De inuidia.

Ex August. Enar. in Ps. 104. tom. 8.

INuidia est tristitia alienæ felicitatis, & in aduersitate lætitia. De inuidia nota specialiter tria, scilicet typum quem gerit, actum quem facit, & fœtum quem parit.

Nouem similitudines Inuidiæ aptatæ.

Inuidia enim habet multas similitudines otiosas, est enim sicut vermis in ligno, rubigo in ferro, tinea in vestimento. Nam sicut ista rodunt proprium subiectum, & consumunt illud plusquam alia: sic inuidia rodit inuidum, & plus inuidus nocet sibi, quam aliis.

Secundo est sicut draco, quia sicut draco insidiatur elephantis partui, vt ipsum pungat, & mordeat, vel comedat: sic inuidus bono alieno insidiatur iudicio prauæ suspicionis, & postea mordet vel pungit aculeo murmurationis, & inficit veneno detractionis. Vnde de inuido dicitur: Frater fui draconũ, & socius struthionum. *Iob 30. d*

Tertio similis est leproso, Iudæ proditori, & Diabolo. Leprosus enim vellet quod nullus esset sanus, & Diabolus quod nullus esset bonus. Vnde dicitur: Inuidia Diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Iudas contristatus fuit de effusione vnguenti super Christũ, vt habetur in Matthæo: Sic inuidus instar leprosi, & Diaboli, dolet de bono proximi, etiam ad modum Iudę proditoris tristatur de bona fama fratris, & odore virtutis. Vnde magnam iniuriam faceret Dominus inuido, si eum poneret in paradiso, moreretur enim præ dolore, vbi videret alios gaudere. *Sap. 2. d* *Mat. 26. a*

Quarto similis est inuidus oculo menstruatæ. Nam sicut illa inficit speculum cum respicit eum: sic inuidus inficit proximum, cum respicit eius bonum, quoniam omni studio laborat ponere aliquam maculam in proximo. Vnde dicitur: Bona in mala conuertit insidiator, & in electis ponit maculam. *Eccl. 11. d*

Quinto, similis est inuidus noctuæ & igni Græco. Noctua enim de nocte videt, & de die excæcatur, & ignis Græcus in aqua fortius inardescit, siue succenditur: sic inuidia in aquis gratiarum fortius exardescit, vnde deberet extingui, & ad modum noctuæ à luce excæcatur, vnde deberet illuminari, sicut Heli, qui non poterat videre lucernam, donec extingueretur, vt dicitur in libro Regum. *1. Reg. 3. a*

Sexto, inuidus similis est aquæ, & naui, & candelæ serpetinæ. Nam in aqua virga recta apparet tortuosa: & in naui existentibus cum ipsi fortiter descendunt, videtur, quod montes currant velociter: & ad lucem candelę serpentinę, omnes paleæ videntur esse serpentes. Fit autẽ candela serpẽtina de cera tẽperata in aqua, in qua serpẽs coctus est, & post cũ candela illa facta de tali cera ardet, videtur hominib. quod omnes paleæ & omnes

aliæ candelæ quæ ibi ardent, sint serpentes: sic inuidus ad modum aquæ, recta facit tortuosa: & instar existentium in naui, quia cum ipsi inuidi ad infernum descendunt, videtur eis, quod montes, id est, viri sancti & stabiles ad damnationem currant: & ad lucem candelæ serpentinæ, sc. inuidiæ, innocentes & bonos existimāt serpentinos. Omnia enim in malum conuertunt, vt dicitur in Ecclesiastico: Bonum in malum conuertit insidiator.

Eccl. 11. d

Septimo comparatur inuidus Caïn, de quo dicitur: Quicumque inuenerit me, occidet me: sic inuidum interficit omnis homo, quia aut videt bonum in homine, & tunc dolet: aut malum, & sic gaudet, & sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum.

Gen. 4. b

Octauo, inuidus comparatur acrisiæ Sodomorum, id est, cæcitati, qua percussit Dominus Sodomitas, vt dicitur in Genesi. Acrisia autem est passio, quæ aufert iudicium. Et dicitur ab *à*, quod est sine, & *crisis*, quod est iudicium, quia inuidus non iudicat illa, quæ oportet videre & iudicare.

Gen. 19.

Nonò, inuidus similis est nihilo, pro eo, quod dissimilis est tam creatori, quam omni creaturæ, siue bono creato: creator enim communicat bona sua liberaliter, & creatura similiter. Nam videmus in sole, quod lumen suum communicat omnibus creaturis, & ignis calorem suum, & sic de aliis: sed inuidus non solum non communicat bona sua, sed etiam, quantum in se est, adnihilat aliena, quia sibi valde displicent, & etiam cum solus inuidus sit nihil, ita vellet, quod nihil nisi inuidia esset.

Inuidiæ damna quinque.

Damna inuidiæ sunt specialiter quinque. Primum est, quia claudit viam salutis, & aditum paradisi, est enim blasphemia in Spiritum sanctum quæ non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro, vt dicitur in Matthæo: Sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quorum inuidia est vnum, sc. inuidentia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, præsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, & finalis impœnitentia. Dicuntur enim peccata in Spiritum sanctum, scil. quia impugnant gratiam Spiritus sancti. Secundum est: quod implet hominem omni malo. Vnde vt plenum dolium, vino, quod vulgo dicitur, est plenum vsque ad oculum: sic inuidus, cuius signum est, quia malitia inuidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: Nequam est oculus inuidi, & in Matthæo: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Tertium est, quod spoliat hominem omni bono, & causa est, quia odit & impugnat omne bonum. Alia namque vitia opponuntur vni virtuti, vt superbia humilitati, luxuria castitati, auaritia largitati, & sic de aliis: inuidia vero, vt dictum est, opponitur omni bono, vnde non tātum dicitur mala sed pessima. Hæc est enim fera pessima, quæ deuorauit Ioseph, sicut dicitur in Genesi. Quartum est, quia facit hominem penitus immisericordem, sicut patet in Caïn. qui ex inuidia non pepercit Abel fratri suo innocenti. Sicut patuit etiam in filiis Iacob qui inuidia stimulante, non pepercerunt Ioseph innocēti. Sicut patuit etiam in Iudæis, qui non pepercerunt Christo innocentissimo, immo innocentiæ Domino: cuius causa fuit inuidia, vt patet in Mat. Quia Pilatus sciebat, quod per inuidiam tradidissent eum. Quantum est, quia facit hominem penitus infelicem: inuidus enim de bonis aliorum affligitur, & de melioratione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, de sanitate infirmatur, de vita moritur, & ipse amittere se putat, quod alij lucrantur. Et sicut diligentib. Deum omnia cooperantur in bonum, ita inuido omnia cooperantur in malū. Vnde quidā pulcherrime describens inuidum, ait.

Mat. 12. d — Peccata in Spiritum sanctum. — Eccl. 14. a — Mat. 20. b — Gen. 37. d — Gen. 4. b — Gen. 37. d — Mat. 27. c — Rom. 8. e — Ouid. 2. Metamorph. lib. 2. fab. 12.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes:
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest: nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum: carpitque, & carpitur vna,
Suppliciumque suum est.

Filiæ inuidiæ duæ.

Duæ sunt filiæ inuidiæ, scil. tristitia in prosperis proximi, & exultatio in aduersis: quæ contrariantur specialiter charitati, cuius officium est, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur ad Romanos. Istæ duæ filiæ figurātur per Oola & Ooliba, quod interpretatur tabernaculum meum, quia in persona Diaboli dicitur, quod assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitāt ibi, sc. in inuido. De istis filiabus dicitur alibi: Duæ mulieres filiæ vnius matris fuerūt, sc. inuidiæ, quæ ipsas ex Diabolo cōcepit. Vnde illæ duæ filiæ possunt valde proprie dici Diabolicę, imitātur enim Diabolum patrem suum, qui de bono dolet, & de malo gaudet. Ideo dicitur: Inuidia Diaboli mors intrauit in orbē terrarum. Imitantur autem illum quia sunt ex parte illius.

Rom. 12. c — Mat. 12. d — Ezec. 23. a — Sap. 2. d

Capvt V.

De ira.

IRA, est libido vel appetitus vindictæ. De ira nota specialiter tria, scil. odiosam eius effigiem, eius ruinosam perniciem, & eius vitiosam propaginem.

Octo similitudines, quibus ira significatur.

Ira plures habet adaptationes & figuras, inter quas primo comparatur igni, nam sicut ignis domum ligneā, & omnem materiam aridam accendit: sic ira accendit præcipue aridos, id est, homines iracundos, qui carent humore gratiæ. Vnde homo iracundus est sicut homo habens domum ligneam, qui mane est diues, & in vespere nihil habet: quia ignis iræ combussit sibi domum, id est, conscientiam, & per consequens, abstulit sibi quidquid habebat.

Secundo, iracundus est similis ollæ bullienti: sicut enim olla bulliendo emittit aquam, & omnia alia: sic iracundus ebulliendo per iram, emittit stultitiam & verba inordinata, iuxta illud: Os fatuorum ebullit stultitiam.

Prou. 15. a

Tertio, iracundus similis est apro, nam sicut aper ex furore impingit, & currit contra gladium: sic iracundus currit ad peccatum, scilicet contentionem, iniuriam, & homicidium. De talibus dicitur: Pedes eorum ad malum currunt. Et Gregorius in Pastorali: Mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, & agit incommoda velut nesciens, quę postea dolet sciens.

Prou. 1. b — Greg. Past. cu. p. 3. cap. 1. adm. 10. statim à prin.

Quarto, iracundus similis est insano, vel arreptitio, qui præcipitat se in ignem vel aquam: sic iracundus in quācumq; militiā. Vnde dicitur de illo arreptitio, quod vbicumq; apprehendit eum, allidit eum: sic ira iracundum allidit, per impatientiā molestando: & spumat per clamores contendendo vel contemnendo: & stridet dētibus malitiam machinando: & arescit, odium & rancorem concipiendo. Hæc enim sunt signa iræ & opera iracundiæ.

Luc. 9. d

Quinto, iracundus similis est calculo emittēti ignem. Nam sicut calculus percussus malleo, emittit scintillam: sic iracundus tactus verbo, ostendit impatientiam suam. Et sicut calculus non emittit ignem, nisi tangatur aliquo duro: sic multi reputantur patientes, qui tamē exardescunt in iram, tacti aliquo verbo contumelioso. Dicitur enim quod lapis calore solutus, in æs conuertitur. Lapis, animus durus & lapideus, qui quando soluitur calore iracundiæ, statim ad modum æris reddit sonum indignationis & contumeliæ.

Iob. 28. a

Sexto, iracundus similis est rhamno. Rhamnus enim est quidam frutex spinosissimus, habens ita duras spinas quod ad impetum venti emittit scintillas, vt dicit Iosephus: sic iratus propter ventum indignationis emittit scintillas spinosissimæ contentionis. Vnde dicitur: Egrediatur ignis de rhamno, & deuoret cedros libani, id est, superbos & potentes huius sæculi, quia specialiter consueuerunt esse iracundi.

Ioseph. Antiq. Iud. li. 5. cap. 9. non longe à prin. — Iud. 9. b

Septimo, iracundus similis est vasi vacuo, posito iuxta ignem. Videmus enim quod si vas vacuū & terreū ponatur ad ignem, frangitur, si autē sit plenū aquæ, in nullo læditur: sic homo qui est de sua conditione terreus, si ponatur ad ignem aduersitatis, vel tribulationis, statim frangitur per impatientiā, si sit gratia vacuus, si autē sit gratia plenus, non læditur. Et ideo dicitur: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.

Eccl. 27. a

Damna iræ quinque. Psal.6.c

DAMNA iræ sunt specialiter quinque. Primo enim excæcat rationis oculum, nam dicitur: Turbatus est à furore oculus meus, id est, rationis: & per consequens nõ potest videre iratus quid iustum, vel iniustum. Vnde dicitur: Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Et Seneca dicit, quod duo impediunt consilium, sc. festinantia, & ira. Secundo, ira facit hominem pronum ad quodcumq; peccatum. Vulgo namq; dicitur de homine valde irato, vel accenso, quod omnia faceret. Et ideo dicitur: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuior. Tertio reddit hominem stultum & quasi rabidum. Vnde eo tempore, quo homo est iratus, perit ratio & humanitas in homine, & sic per consequens mutatur homo, & efficitur bestia. Nam homo est animal mansuetum natura, vt dicit Philosoph. De stultitia hominis iracundia dicitur: Virum stultum interficit iracũdia. Quarto, aufert homini seipsum, sicut vulgo dicitur, quod homo turbatus vel iratus non est in seipso. Satis autem damnificatur, qui perdit seipsum. De tali damno dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum, sc. sui ipsius. Sic econtrario patientia seruat hominem sibi ipsi. Nam dicitur: In patientia vestra, possidebitis animas vestras. Quinto, aufert homini omnem misericordiam & compassionem. Ideo dicitur: Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. Vnde homo iratus fugiendus est, sicut canis rabidus & leo concitatus.

Iac.1.c — Prou.19.d — Iob 5.a — Prou.19.c — Luc.21.d — Prou.27.a

Filiæ iræ sex. Ezech.9.a

Fliæ iræ sunt sex, sc. odium, lis, guerra, incendium, homicidium, & rapina. Ista sex figurantur in Ezechiele cum dicit: Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, id est, de superbia, quæ est porta ad iram: quæ respicit ad aquilonem, id est, aduersitatem, qui generat iram, vel turbationem, & vnusquisque vas interius in manu eius, quia isti filij, & filiæ iracundiæ sunt quasi sex vasa interitus, vel mortis æternæ.

CAPVT VI.

De Auaritia.

AVaritia est immoderatus amor pecuniæ acquirendæ vel retinendæ. De qua nota specialiter tria, sc. typum ridiculosum, & damnum periculosum, & partum perniciosum.

Nouem similitudinibus auaritia ostenditur. Eccl.1.b

Auaritia multas habet comparationes. Primo enim comparatur auaritia mari, morti, & inferno. Nam sicut mare nunquam redundat, vt dicitur in Ecclesiaste: sic auarus nunquam redundat dando Eleemosynam, vel faciendo restitutionem: licet ad modum maris omnes fluuios mundi bibat, id est, absorbeat omnes diuitias per cupiditatem. Vnde ratione huius insatiabilitatis comparatur mari, & eodem modo morti, vel inferno, quia nunquam satiatur illa occidendo, & ille deglutiendo. Vnde de auaro dicitur: Dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors & non adimplebitur.

Abac.2.a

Secundo auarus similis est talpæ, in quatuor. Auarus enim ad modum talpæ est niger per nequitiam, cæcus per ignorantiam, quot habet possessiones, tot habet tumulos, in quibus sepelit seipsum per continuam solicitudinem, quidquid fodit, ponit supra se, quia de omnibus facit Deum.

Tertio, comparatur sterquilinio, quia sicut sterquilinium cõgregatum corrũpitur & fœtet, dispersum vero facit agros fructificare: sic diuitiæ auari quãdiu sunt cõgregatæ, animam corrumpunt, sed dispersæ pauperibus, ipsos nutriunt & diuitũ peccata redimunt, iuxta illud: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. De hoc sterquilinio dicitur: Aurum eorũ in sterquilinium erit.

Luc.16.c — Ezech.7.c

Quarto, auarus similis est rotæ molendini, quantumcunq; enim, & quotiescunq; vertatur, semper tamen in eodem loco inuenitur: sic auarus, qui nudus in mundũ venit, quantumcunq; laboret, nudus tamen de mundo recedit solum. Vnde dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.

Iob 1.d

Quinto, auarus similis est porco, porcus enim nihil valet dũ viuit, sed quãdo moritur, valere incipit: sic auarus non valet aliquid in vita, quia viuẽs non vult restituere, nec Eleemosynam dare, sed moriens quandoq; incipit liberalis esse, de hoc quod nõ potest secum portare: quia Diaboli habent animam, vermes corpus, amici diuitias, quia diuitiæ deserunt eum, non ipse diuitias, sicut canis sequens duos homines, in capite viarum ostẽdit, quis sit Dominus eius, quia tũc sequitur Dominum suum proprium, & dimittit extraneum: sic diuitiæ in capite mortis sequuntur mundum, & dimittunt auarum. Nam dicit Apostolus: Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec dubium, quia nec auferre quid possumus. 1.Tim.6.b

Sexto, similis est auarus pixidi perforatæ superius, quę recipit pecuniam, quam nunquam potest reddere, nisi frangatur: sic auarus, & præcipue vsurarius, pecunias & diuitias haurit & congregat, sed nunquam, nisi morte frangatur, eas restituere curat. Ideo dicitur de auaro: Comminuetur, sicut conteritur lagena figuli, contritione perualida. Isa.30.c

Septimo, auarus similis est trunco arboris. Nam sicut Dominus, qui habet truncum in horto, potest inserere ramum cuiuscumq; generis voluerit: sic Diabolus, quando potest in corde hominis inserere auaritiam, vel cupiditatem, omnia vitia inserit: quia iam habet omnium malorum radicem & principium. Iuxta illud Apostoli: Radix omnium malorum est cupiditas. 1.Tim.6.b

Octauo, auarus similis est gallinæ, nam gallina naturaliter surda est in Augusto vel ęstate, sic auarus in æstate, id est, in statu meriti, vel in tempore gratiæ, quando debet colligere bonorũ operum messem, ad modum gallinę surdᵘ est, quia nõ vult audire prędicatores. Vnde auaris dicitur in persona Domini: Vocaui, & renuistis, &c. Prou.1.c

Nono, auarus similis est apostemati, quod est proximum cordi, & rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Apostema enim tunc est periculosum, quãdo est iuxta cor: sic diuitiæ tunc sunt mortiferæ, quando diliguntur nimio amore. Vnde dicitur in Psalmo: Diuitiæ si affluãt, nolite cor apponere. Per eandem etiam rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Nunquam enim res bene potest videri, quæ nimis est propinqua oculo, ideo auarus male videt diuitias, quia nimis prope apponit mentis oculum, & nimis diligit eas, ideo dicit idem Psalmista: Oculos suos statuerunt declinare in terram. Psal.1.c — Psal.16.c

Damna auaritiæ sunt præcipue nouem. Primo enim facit hominem nudum. Vnde dicitur in Apocalypsi: Dicis, quia diues sũ & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Nota hic quinque infortunia auari. Est enim miser, quia diuitias cũ labore acquirit: miserabilis, quia cum timore custodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud respicit: & nudus, quia nullum aliud bonum facit. Secundo auaritia facit hominem seruum: nam diuitiæ non sunt auarorum, sed sunt auari diuitiarum. Ideo signanter dicit Propheta in Psalmo: Viri diuitiarum non virorum diuitiæ. Tertio auaritia facit hominem stultum, nam stultus non præcauet periculo, quamvis sit propinquum; sic auarus non fugit periculũ inferni, cum sit etiã morti propinquus. Ideo dicitur auaro in Luca: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te, scil. dæmones. Hæc autem quæ parasti, id est, congregasti, cuius erunt: quia thesaurizat impius, & ignorat cui congregabit ea. Quarto auaritia facit hominem abominabilẽ. Vnde dicitur in Osea: Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Non enim mirum est, si Deus abominatur auarum, cum ipse tantum Deum contemnat, quia plus diligit nummum, vel obolum quam Deũ. Cuius signum est, quia pro obolo aliquando non veretur mentiri, nec vult dare obolum pauperi pro amore Dei. Quinto facit insatiabilem. Vnde auarus cõparatur hydropico, qui bibit & nunquam satiatur. Vnde dicit Eccles. Auarus non implebitur pecunia. Sexto facit hominem insatiabilem, vel solitarium, sicut aues rapaces volant non congregatim, sed solitariæ: sic auarus semper est solitarius, quia nũquam vult socium in pecunia. Vnde de auaro dicitur in Ecclesiaste. Vnus est, & secũdum non habet. Et ideo sua est hæc maledictio, quæ ibidem

Apoc.3.d — Psal.75.a — Luc.12.c — Psal.38.b — Osea.9.c — Eccles.5.b — Eccl.4.b

scribitur:

scribitur: Væ soli, quia si ceciderit, &c. Septimo facit hominem obliuiosum propriæ salutis, & in signum huius Manasses & Ephraïm fuerunt fratres, vt habetur in Genesi. Manasses interpretatur obliuio: Ephraïm fructificans, vel crescens, & figurat auarum, qui est crescens Ephraïm, id est in diuitiis, & est Manasses, quia sc. obliuiscitur propriæ salutis. Octauo facit hominem angustiosum, nam dicitur in Ecclesiaste: Labor stultorum affligens eos. Ideo diuitiæ dicuntur spinæ in Luca, quia cruciant possidentes, sicut videmus, quod spina in pede non finit hominem quiete dormire. Nono facit hominem tempestuosum, nunquam enim cupidus, vel auarus potest habere, nec in conscientia, nec in domo propria pacem. Vnde dicitur in Prouerbiis: Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam. Est enim talis sicut canis, qui dum rodit os irascitur omni appropinquanti sibi, siue sit extraneus siue notus: quia vulgò dicitur, quod canis non vult socium in coquina.

Gen. 41. g — Ecclef. 10. e — Luc. 8. b — Prou. 15. d

Filiæ Auaritiæ sunt duodecim.

Filiæ autem auaritiæ sunt duodecim, scil. vsura, rapina, latrocinium, talliæ iniustæ, fraus negotiatorum, deceptio aduocatorum, acceptio munerum, simonia pro promotione consanguineorum, peccata Anachoritarum, id est illorum, qui promouentur fauore & potentia principum, fraus mercatorum, auaritia scientiæ, & iniquitas lusorum. Ista enim peccata quæ generat auaritia, figurãtur per duodecim duces, quos Ismaël generauit. Ismaël enim erat idololatra, & figurat auarum. De quo dicitur ad Ephesios: Auaritia est idolorum seruitus. Filij eius recte dicuntur duces, quia fere totus mundus regitur, & ducitur istis duodecim peccatis, quæ ex auaritia nascuntur. Nam dicit Isaias: Omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam à summo vsque ad nouissimum. Et in Hieremia dicitur: quod à minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student.

Gen. 17. — Eph. 5. b — Isa. 56. d — Hier. 6. e

Capvt VII.

De Acedia.

Acedia est paruus amor boni, cum tædio & inordinata animi tristitia, & impatientia rei diuinæ. De acedia nota specialiter tria, scilicet typum turpissimum, damnum grauissimum, & partum vilissimum.

Sex Acediæ comparationes.

Acedia habet multas figuras, & similitudines detestandas. Primo comparatur acedia salicibus; quæ sunt arbores infructuosæ, & solum faciunt vmbram: sic acediosi & otiosi nullum faciunt fructum, sed solum vmbram diabolo, & refrigerium. Vnde dicitur de diabolo in Iob: Circumdant eum, sc. diabolum, salices infructuosæ. Secundo comparatur acedia febri hecticæ, vel phrisicæ, vel lassæ, vel paralysi. Febris hectica vel phrisica, fit ex consumptione humoris naturalis: sic acedia fit, quia deficit humor diuinæ dilectionis, & deuotionis. Similiter febri lassę cõparatur, nam febris huiusmodi, vix, aut nunquam curatur: sic piger vel otiosus, cum sit semimortuus, vix corrigitur. Est enim languor, de quo dicitur in Ecclesiastico: Languor prolixior grauat medicum. Comparatur etiam paralysi, quæ facit membra arida & impotentia: sic acedia facit pedes impotentes ad ambulandum, manus ad operandum: & membra omnia ad laborem pœnitentiæ sustinendum. Vnde de talibus dicitur in Psalmo: Manus habent, & non palpabunt, pedes habet, & non ambulabunt. Tertio comparatur Adonibezech, de quo dicitur: quod amputauit manus & pedes septuaginta regibus. Adonibezech enim interpretatur dominator egestatis, & significat acediam, quæ facit subditos suos egentes & inopes: nam dicitur in Prouerbiis: Egestatem operata est manus remissa, id est pigra. Iste Adonibezech amputat manus & pedes regibus: quia ad literam, reges & prælati volunt viuere nunc otiosi. Vel reges dicuntur viri religiosi, iuxta illud Ecclesiastici: Qui vngis reges ad pœnitentiam. Religiosi quidem debebent se, & alios regere per vitam & doctrinam, sed aliqui habent manus & pedes amputatos per acediam. Quarto comparatur otiosus cani famelico, huiusmodi enim piger, & otiosus ad modũ canis esurit, & omnes sensus vniuersalem famem patiuntur, iuxta illud

Iob. 40. e — Eccl. 10. b — Psal. 113. e — Iud. 1. b — Prou. 10. a — Eccl. 48. a

Psal. Famem patientur vt canes: os enim eius esurit cibaria delicata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris rumores, & oculi vanitates. Ideo dicitur in Prouerbiis: Desideria occidunt pigrum. Quinto comparatur otiosus vel piger ferro, terræ, & aquæ, & vesti, scholari negligenti, homini stanti & non ambulãti: istis enim sex eadem ratione adaptatur: Ferrũ quidem, quod non tractatur, cito rubiginatur. Terra quæ non colitur, malas herbas generat. Aqua quæ non mouetur, cito corrumpitur. Vestis quæ non portatur, de facili à tinea corroditur. Scholaris negligens, qui non addiscit, de necessitate nihil scit. Homo stans qui non vadit, facilius cadit, quam ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia non exercet se in aliquo bono opere, ideo succumbit vitiis, & vincitur tentatione. Vnde dicit Hier. ad Rusticum monachum: Semper aliquid boni facito, vt te diabolus non inueniat otiosum. Facilius enim diabolus occupat, illos, quos in bono opere non inuenit occupatos. Nam immundus spiritus cum inuenit domum vacantem, sc. per acediam, assumit alios septem spiritus nequiores se, id est vniuersa vitia, & ingressi habitant ibi, vt dicitur in Matth. Sexto comparatur otiosus & piger Lethargico, qui moritur dormiendo, sicut Sisara, de quo dicitur: quod soporem morti socians, defecit, & mortuus est. Et sicut vulgò dicitur, quod nimis fortiter & profunde dormit, qui culcitram sibi furari permittit: sic piger nimis oppressus est somno acediæ, qui permittit sibi furari culcitram, id est quietem bonæ conscientiæ.

Psal. 58. e — Prou. 21. d — Hier. ep. 4. ad Rust. Monach. circa med. — Mat. 12. g — Iud. 4. d

Damna quæ infert Acedia septem.

Damna acediæ sunt specialiter septem. Primum est paupertas, quæ facit hominem egentem tam corporaliter, quam spiritualiter. Ideo dicitur in Prouerbiis: Egestatem operata est manus remissa. Et in Matt. dicitur de seruo pigro: Tollite ab eo talentum. Quia vere talentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. Secũdum est vilitas, facit enim acedia hominem vilem. vnde dicitur in Eccl. In lapide luteo lapidabitur piger. Lapis luteus potest dici peccatum immundum, ad quod acedia facit hominem pronum. Tertium est timor, vel pusillanimitas: facit enim hominem pauidum & pusillanimem ad modum leporis. Vnde dicitur in Prouerbiis: Timor deiicit pigrum, sc. de cacumine virtutis. Quartum est spiritualis corruptio. Corrumpitur enim ad instar aquæ non motæ. Ideo dicit Hieremias: Moab non est transfusus de vase in vas. Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas non est transfusus, quia in bonis operibus non est occupatus. Quintum est vitiorum accumulatio: replet enim acedia hominem vniuersis vitiis. Nam dicitur in Prouerbiis: Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vrticæ. Vrtica recte figurat acediam: nam vrtica habet molle folium, sed in folio habet aculeum pungitiuum: sic acedia ad modum vrticæ, habet in mollitie remissionis aculeum pungitiuæ tentationis. Sicut asinus libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est carduis: sic piger libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est delectationibus peruersis, quasi aculeatis. Sextũ est exprobrabilis accusatio: facit enim acedia hominem exprobratione dignum. Vnde dicitur in Prouerbiis: Vsquequo piger dormies? Et ideo ad confusionem suæ negligentiæ, immittitur otiosus in schola formicæ ad discendum. Iuxta illud quod scribitur in Prouerbiis: Vade ad formicam, ô piger. Et satis est homini magna confusio, quod oporteat eum addiscere à tam paruo & despecto magistro.

Prou. 10. a — Matt. 25. c — Eccl. 22. a — Prou. 18. b — Prou. 24. d — Ibidem. — Prou. 6. a

Pigritia in decem casibus est reprehẽsibilis.

Et nota, quod pigritia vel negligentia est præcipue reprehensibilis in decem casibus. Primo quando est magnum iter, & tempus breue: sic nos habemus magnum iter, scil. vsque ad cœlum. Iuxta quod dictum est Eliæ: Grandis enim restat tibi via, & tempus est valde breue, scil. via nostra, quæ est quasi transitus vmbræ, vt dicitur in libro Sapientię. Secundo est reprehensibilis neligentia, quãdo quis expectatur à magistris, & pigritat venire: sic nos periculose pigritamus, qui expectamur ab angelis, & sanctis. Tertio quando quis vocatur ad magna: sic pigritari est periculosum, quia vocamur ad magna, scilicet

3. Reg. 19. b — Sap. 2. b

cet ad regnum cœlorum. Quarto quando multa impedimẽta sunt in via: sic nos nullo modo debemus pigri esse, A quia viam nostrã impediunt tentationes diuersæ. Quinto quando res impignorata non redimitur in termino: sic nobis periculosum est si negligamus animam redimere, quæ est impignorata diabolo per peccati delectationem. Sexto quando præscriptio est prope terminum suum: sic nobis est valde periculosum, cum diabolus præscripserit hominem seu animam per peccata multo tempore, si non inquiratur eius præscriptio, sc. lacryma, confessione, & oratione, & hoc ante terminum præscriptionis, sc. ante diem mortis; quia dicitur in Ecclesiastico: Ante mortem confitere. Et iterum: Viuus & sanus confiteberis. Septimo quando qui cecidit in turpem locum. Turpis enim locus in quem cecidimus est peccatum, quod est quid turpissimum, & ideo non debemus esse pigri ad surgendum. Octauo quando magnum donum offertur. Hoc donum est diuina gratia, & si illud negligimus accipere, hæc negligentia est valde periculosa. Nono, quando quis est in magno periculo, nisi ei succurratur, est valde periculosum ei: sic negligentia valde periculosa est homini pigro, nisi cito animæ succurrat, quæ est in periculo infernalis præcipitij. Decimo quando tempus est plantandi arbores, & non plantantur: putandi vineas, & non putantur: seminandi agros & non seminantur: metendi messes, & non metuntur: domandi animalia, & non domantur: curandi vulnera, & non curantur: lauandi vestes, & non lauantur: saliendi carnes, & non saliuntur. In omnibus istis valde periculosa pigri negligentia, & merito sunt reprehensibiles, qui in istis specialiter, sunt negligentes. Est enim modo tempus ad omnia prædicta specialiter facienda: nunc enim est tempus plantandi per charitatis radicationem, putandi per peccatorũ confessionẽ, serendi per eleemosynarum largitionem, metendi per bonorum operum accumulationẽ, domandi animalia per carnis mortificationem, curandi vulnera per pœnitentiæ medicationem, lauandi vestes per lacrymarum effusionem, saliendi carnes per continentiæ satisfactionem. Hæc enim decem prædicta sunt, quæ oportet fieri cito, vt dicitur in Apoc.

Eccl. 17. d *Ibidem.* *Apoc. 1. a*

Filiæ acediæ quindecim. FILIÆ acediæ sunt quindecim. Tepiditas, mollities, somnolentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligentia, imperseuerantia, remissio, dissolutio, ignauia, indeuotio, tristitia, tædium vitæ, desperatio. Hæc quindecim peccata quæ nascuntur ex acedia, figurãtur per quindecim cubitos, quibus ascendit aqua diluuij super montes vniuersos. Sicut enim aqua diluuij submersit mundũ, sic acedia suffocat otiosum. Et sicut tunc quindecim cubitis super omnes mõtes effluxit aqua: sic ex acedia quindecim generantur peccata. Ideo nota quod contra prędicta peccata, summum remedium est diuersitas occupationum. *Gal. 7. d* *Remedium contra acediam.*

CAPVT VIII.

De Gula.

GVla est immoderatus appetitus edendi, & potandi. De gula nota specialiter tria, scil. typum reprobandum, damnum lamentandum, & partum detestandum.

Gulæ comparationes octo. Gula multis rebus detestabilibus comparatur. Primo est squinantiæ similis, nam squinantia est morbus gutturis, & cito suffocat hominem: sic gula, quæ ad literam est gutturis vitium, faciliter strangulat hominem per peccatum. Vnde dicitur in Eccl. Propter crapulam multi abierunt: morte quadruplici, sc. morte naturæ, culpæ, infamiæ, & gehennæ. Secundo comparatur morbo regio, nam ille morbus requirit magnas expensas, & inde dicitur regius, quia soli reges & homines potentes, possunt specialiter sufficere ad expensas tam grãdes: sic gulæ vitium est tam magnarum expensarum, quod vix potest ei aliquid sufficere. Nam dicitur in Eccl. Omnis labor hominis est in ore suo, id est, quidquid ex labore acquirit, ore suo gulose consumit. Tertio comparatur bolismo, nam bolismus est caninus appetitus, qui interficit hominem gulosum, quia non potest satiari: sic gula maledicta, ad modum appetitus canini interficit gulosum, qui nunquam potest satiari. Vnde dicitur in Prouerbiis: Venter impiorum insaturabilis. Quarto comparatur gulosus sacco pertuso vel perforato in fundo, qui quantumcunque ex vna parte accipit, tantum ex altera parte perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex vna parte habet coquinam ad implendum ventrem, & ex altera latrinam ad euacuandum. Et satis miser homo, qui semper est deditus tam vili officio. Vnde dicitur: Qui mercedes congregauit, & misit eas in sacco pertuso. Quinto gulosus comparatur porco, nam porcus est animal deditum gulæ, diabolus autem nutrit & impinguat porcos & Bachones suos, sc. gulosos, & postea ad fumum inferni ponit eos, vt in æternum deuoret & pascatur. Vnde dicitur in Matthæo: Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos, id est, in gulosos. Sexto comparatur gula fræno, nam sicut sessor ducit equum quocunque voluerit, postquam ipsum infrenauit: sic gula ducit gulosum ad omne peccatum, ex quo homo vitio gulę infrenari se permittit. Ideo de guloso dicitur in Psal. In chamo & freno maxillas eorum constringe. Septimo gulosus comparatur Esaü, qui pro cibo lenticulæ vendidit primogenita sua: sic gulosi pro gula vendunt præmia æterna. Nam dicitur in Threnis: Dederunt quæque pretiosa pro cibo. Octauo comparatur pisci & aui, nam sicut piscis per guttur capitur cum hamo, & auis per collum cum laqueo tenetur: sic gulosus per guttur, & collum capitur gulæ vitio. Et præcipue inter aues, gulosus similis est auibus pinguibus propter tria specialiter. Primo quippe quia auis pinguis non potest multum alte volare: sic gulosus, nec cœlestia desiderare. Item auis pinguis, sicut sunt coturnices in vindemiis, quando sunt bene pingues, de facili capiuntur ab accipitre: sic homines dediti gulæ, facile vincuntur à tentatione. Item sicut auis pinguis, sc. accipiter, quando est bene satur, non vult venire ad manum Domini, quantumcunque sibi ostendantur carnes: sic gulosi fugiunt manus Dei, quantumcunque ostendat eis carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi. Nam in Deuteronomio dicitur de guloso: Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Comparatur gulosus cani, qui ducit cæcum in lutum. Nam canis ducens cæcum, propter id quod videt in luto, ducit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum, scilicet in immunditiam peccati. Et ideo suadet sapiens: Post concupiscentias tuas non eas.

Eccl. 37. d *Eccl. 6. b* *Prou. 13. d* *Aggai. 1. b* *Matt. 8. d* *Psal. 31. b* *Gen. 25. d* *Thren. 1. d* *Deut. 3.* *Eccl. 18. d*

Damna gulæ sex. DAMNA gulę sunt specialiter sex. Primum est mentis brutalitas quantum ad rationis defectum. Nam dicit Petrus: Hi, scil. gulosi, sunt velut irrationabilia pecora, & etiam quantum ad defectum compassionis: nulla enim compassione mouetur gulosus ad pauperem, & afflictũ, ac si esset animal brutũ. Vnde dicitur in Amos: Bibentes vinum in phiala, nihil compatiebantur super contritione Ioseph, id est pauperis. Exemplum de diuite epulone, qui non est compassus Lazaro, cui tamen compatiebantur canes, eius vlcera lingendo: Secundum est corporis infirmitas. Nam dicitur in Ecclesiastico: In multis escis non deerit infirmitas, & etiam mors triplex, sc. naturæ, culpæ, & gehennę. Tertium est oris loquacitas, sicut patet de Herode, qui in conuiuio temere promisit, & iurauit saltatrici puellæ, se daturum quidquid peteret, & ad petitionem eius præcepit amputari caput Ioannis Baptistæ, vt dicitur in Marco. Quartum est inopia rerũ, exemplum de filio prodigo, qui dissipauit omnia bona sua, quousque fuit ita pauper, quod cupiebat de siliquis porcorũ satiari, quæ idem sunt, quod furfur secundum aliquos, & secundum alios cortices fabarum. Quintum est carnis luxuria, nam ex vicinitate membrorum, scil. ventris, & genitalium, intelligitur confœderatio vitiorum. Ideo dicit Ieremias: Saturaui eos, & mœchati sunt. Sextum est cordis stultitia. Vnde dicitur in Prouerbiis: Quicumque bis delectatur, non erit sapiens, & Oseas dicit, quod vinum & ebrietas auferunt cor.

2. Pet. 2. c *Amos. 6. b* *Luc. 16. c* *Eccl. 37. d* *Mar. 6. c, d* *Ierem. 5. b* *Prou. 20. a* *Osea 4. c*

FILIÆ gulæ sunt duæ, scilicet castrimargia, & ebrietas.

tas. Castrimargia est excessus in cibo: Et dicitur à Castro & mergo, ideo quod anima mergit in Castro ventris. Ebrietas est excessus in potu: & dicitur ebrietas quasi extra briam. Nã bria dicebatur antiquitus calix vel poculũ, qui erat mensura potus, nam vinũ dabatur ad mensurã. Et istæ duæ filiæ sunt illæ filiæ, de quibus dicitur in Prouerbiis: Sanguisugæ duæ sunt filię, dicentes: Affer, affer. Sanguisuga dicitur venter, quia ad modũ sanguisugæ citiùs obruitur quã satiatur, vt dicit Bernar. Huiusmodi ergo sanguisugæ, scil. ventris duæ sunt filiæ, scil. gastrimargia & ebrietas, dicentes, Affer. Nam gastrimargia dicit affer cibum: ebrietas dicit, affer potũ. Vna vult aliquantulum comedere post potum: & alia aliquantulum bibere post cibum. Et sic in infinitum.

Prou. 30. b — *Bern. in Apol. ad Gulielm. abb. post med.*

CAPUT IX.

De Luxuria.

LUxuria est immoderatus appetitus secundũ tactum. De luxuria nota specialiter tria, sc. quod habet typum odiosum, damnũ remorsiuũ, & partũ perniciosum.

Luxuriæ comparationes nouem.

Luxuria habet multas figuras detestabiles, & similitudines odiosas. Primo enim comparatur gehennæ: nam in gehenna sunt specialiter tria, scil. ignis ardens, vermis rodens, & sulphur fœtens: sic in peccato luxurię est ignis concupiscentiæ, vermis, scil. remorsus conscientiæ, & sulphur, scil. fumus infamiæ. Et ideo qui est in peccato luxuriæ, iam quodammodo est in supplicio gehennæ. Vnde dicitur in Matthæo: Expedit tibi, scil. ô luxuriose, vt pareat vnum membrum, scil. illud vilissimũ, & innominandum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Secundo comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio: sic luxuriosus dat pro vili pretio, scil. pro peccato. Vnde dicitur in Prouerbiis: Pretium scorti vix est vnius panis, mulier autem pretiosam animam viri rapit: & facit magnam iniuriam iste fatuus mercator Christo; qui carissime emerat animam eius. Debuisset enim dixisse Diabolo, qui emit animas ad tam vile pretium: Non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus satis maioris prętio emit eã. Iuxta illud quod dicit Apostolus: Empti enim estis pretio magno. Iste enim fatuus mercator, scil. luxuriosus, qui tam magnũ forum fecit de mercibus suis, non est mirũ si cito amisit capitale suum. Et ideo inter omnes peccatores, luxuriosus veniet ad iudiciũ pauperrimus. Nam ipse vendidit & destruxit quid habeat, scil. Deum & sanctos, animam, famam, gloriam, substantiam, & gratiam. Tertio comparatur luxuriosus coruo, qui cadaueribus adhæsit vt dicitur in Genesi: sic facit luxuriosus, quia dimissa arca continentiæ, & castitatis, adheret cadaueribus, id est delectationibus immundis. Quarto luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scil. inermi, qui vix cauet hostẽ suum, quando ipsum melius videt armatũ. Arma namq; Diaboli sunt mulieres, illæ enim sunt balistæ Diaboli de longe infigentes. Tunc enim fatuus est luxuriosus, qui non curat hostẽ suum fugere, sed attendit pulchritudinẽ balistæ. Similiter mulier compta & pulchra cũ suis ornamentis, est gladius Diaboli bene scindens, & bene limatus. Luxuriosus est tantum infatuatus, & attentus circa pulchritudinẽ istius gladij, quod non curat fugere ictũ inimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus Diabolus ponit vexilla, id est diuersa paramẽta. Luxuriosus nimis appropinquat ad castrũ, vbi videt armaDiaboli: quia non cauet, percutitur & iaculatur, tantũ tactus est pulchritudine vexillorũ. Vnde bene figuratur luxuriosus per Abimelech, de quo dicitur: Quod veniens ad oppidũ Abimelech appropinquauit ad turrim, & ecce vna mulier fragmen molæ desuper caput eius iaciens, confregit caput eius, cerebrumq; effudit. Abimelech iste nimis appropinquans ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquans ad mulierem. Fragmen molæ quod mulier iecit, & Abimelech interfecit, est tentatio quæ à muliere procedit, & miserum luxuriosũ interficit. Quinto cõparatur luxuria sagenæ, nam sagena omne genus pisciũ capit, nec facit aliquam differentiã, sed quidquid inuenit, apprehendit: sic peccatũ luxuriæ fere totũ mundum inuoluit. Nam dicitur de Diabolo, qui piscatur, cum hac sagena: Totũ in hamo subleuauit, totũ traxit in sagena sua. Sexto comparatur luxuria igni Græco. Ignis enim Græcus horribiliter ardet & aquas cõburit, & vix potest extingui: sic ignis luxuriæ, etiam in frigidis & mortificatis ardet, & fere omnia deuorat. Nam dicitur de luxuria: Ignis est vsq; ad consumptionẽ deuorãs. Et in Ioel: Ignis, sc. luxurię, comedit speciosa deserti, id est pulchros viros & mulieres huius mũdi. Et nota, quod ignis iste Grecus consueuit extingui cũ duobus, sc. cum arena, & cum aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arenã, idest, considerationẽ infructuositatis huius mũdi, & acetũ, id est, acrimoniã, & austeritatẽ pœnitentiæ. Septimo comparatur luxuriosus equo: nam equus nihil valet sine calcaribus & fręno: sic homo nisi habeat frẽnũ continentiæ cum calcaribus pœnitẽtiæ, efficitur inutilis ad modum equi non frenati, propter luxuriæ lasciuiã. Ideo dicitur in Psalmo: Nolite fieri sicut equus & mulus, &c. Octauo cõparatur luxuriosus naui, quę à nauta sine vllo gubernatore ducitur, sed solum aquæ fluxũ sequi permittitur. Iuxta illud quod vulgo dicitur: Qui vadit ad votũ suum, vadit ad dolorẽ suum. Nauis enim nunquã per se ad portũ ducitur, nisi recte à nauta ducatur, vel regatur. Caro nostra est nauis, & spiritus est nauta: sed nunquã caro veniet ad portũ salutis, nisi à spiritu ducatur gubernaculo virtutis: immo sequeretur fluxũ aquæ, id est, impetũ, luxuriæ, & tandẽ præcipitaret hominẽ in mare Oceanũ damnationis æternæ. In figura huius dicitur in Matthæo, quod nauicula operiebatur fluctibus: quia vere caro nostra mergeretur fluctibus tẽtationis, nisi adesset auxiliũ diuinę virtutis. Nono cõparatur luxuria stercori, & luto propter vilitatẽ, nam sicut porcus fouetur in luto, & equus iacet in pro[illegible] fimo: sic luxuriosi perseuerantes interdũ moriuntur in proprio peccato. Et ideo dicitur in Ioele: Cõputruerunt iumenta in stercore suo. Super quo dicit beatus Greg. Iumẽta in stercore suo putrescere est luxuriosũ in fœtore luxurię vitã finire.

Mat. 5. e — *Prou. 6. c* — *1. Cor. 6. d* — *Gen. 8. a* — *Iud. 9. g* — *Abac. 1. a* — *Iob 31. b* — *Ioël. 1. d* — *Psal. 31. c* — *Mat. 8. c* — *Ioël. 1. d* — *Greg. hom. 10. in Euangel. post medium, & in Psal. 4. pœni. expon. ver. Psal. Benigne fac Domine, &c.*

Damna luxuriæ sunt sex. Primo enim hominem ducit ad maximã paupertatem, aufert siquidem gloriã & gratiam, & propriam substantiam. Vnde dicitur, quod filius Prodigus, per quẽ luxuriosus figuratur, dissipauit substãtiam suam in meretricibus, viuẽdo luxuriose. Secundo deiicit in pessimam seruitutem, facit enim quod turpior & vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. Hæc seruitus figuratur per seruitutẽ Ægypti, quæ erat seruitus luti & lateris, vt dicitur in Exodo: per quã bene intelligitur luxuria, quę est seruitus lutosæ delectationis. Tertio proiicit hominẽ in maxima vilitatẽ: quia hominem, qui similis est Deo & Angelis, facit esse parem brutis. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit, sc. quod ad imaginẽ Dei creatus sit: comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Quarto luxuria priuat hominẽ omni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat sicut patet in Salomone, qui tantæ fuit sapientiæ, & tamen de ipso dicitur, quod deprauatũ est cor eius propter mulieres. Quinto hominẽ acriter mortificat, occidit enim triplici morte, scil. morte culpę, morte infamiæ, morte gehẽnæ. Et ideo dicitur in Ecclesiaste: Inueni amariorẽ morte mulierem. Mors enim naturæ simplex est, & transitoria: sed mors luxuriæ multiplex est & sempiterna. Sexto hominẽ fortiter illaqueat, vnde dicitur etiã in Ecclesiaste de muliere: Laqueus venatorũ est, id est dęmonũ, qui venantur animas peccatorũ: sagena cor eius, vincula sunt manus illius. Et nota hic de muliere triplex gẽnus capturæ, scil. laqueum, quo capiuntur volatilia, sagenã qua capiuntur natatilia, & vincula quibus capiũtur animalia siluestria & terrestria. Luxuria vero capit volatilia, idest superbos: natatilia, idest deliciosos: & animalia terrestria, idest auaros, & sic fere nihil sibi euadit.

Luc. 15. c — *Exod. 1. c* — *Psal. 48. c* — *3. Reg. 11. a* — *Eccl. 7. d* — *Ibidem.*

Filiæ luxuriæ quinq;.

Filiæ luxuriæ ſunt quinque,ſcil. fornicatio, quæ eſt cum muliere ſoluta:adulterium , quod fit cum coniugata:ſtuprum,quod eſt cum virgine,vel religioſa:& inceſtus,qui eſt cũ affine,vel conſanguinea:& peccata cõtra naturam. De iſtis quinq; filiabus habetur in figura in quarto Regũ:vbi dicitur quod quarta pars cabi ſtercoris columbarũ quinq; argenteis vendebatur. Stercus columbæ quæ eſt auis luxurioſa, figurat immunditiã luxuriæ.Quinq;argentei quibus ſtercus emitur,vel venditur,ſunt iſta quinq; peccata,quibus delectatio luxuriç procreatur.Et bene quarta pars ſtercoris emitur quinq; argenteis,quia cum quatuor ſint in peccato luxuriç, ſc. cogitatio, delectatio,conſenſus, & operatio, vnum ſolum de iſtis,ſcil. delectationem, id eſt,quartam partem peccati præcipue emit,& procurat luxurioſus. Ab his omnib. vitiis ſupradictis nos clemẽter abſoluat,& potẽter eripiat,Pater,& Filius,& Spiritus ſanctus Amen.

4.Reg.6.e

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS SECVNDVS.
De Pœnitentia, & eius partibus.
TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.
De Pœnitentia in genere.

POST tractatum de vitiis,ſequitur tractatus,de pœnitentia,quæ eſt prima diæta ſalutis,ſcilicet à peccatis ad pœnitentiam peruenire. Et nota primo de pœnitentia ſpecialiter tria,ſcil. laudes multifarias,partes neceſſarias,& partes meritorias. Vel per alia verba:laudes eius figurales, eius partes integrales, & virtuales. Laudes eius monſtrat multiplex eius figura,& comparatio.Partes eius integrales ſunt,contritio,confeſſio,& ſatisfactio. Partes eius virtuales ſunt ieiunium,eleemoſyna & oratio.

Pœnitentiæ laudes,& triplex eius comparatio.

Habet igitur pœnitentia laudes multiplices, ſecundum diuerſas ipſius figuras,& comparationes.Comparatur autem primo ſpecialiter tribus. Eſt enim pœnitẽtia ſicut aqua calida contra canes, ſicut clamor contra fures,ſicut arma contra hoſtes.Et itaq; pœnitentia ſicut aqua calida contra canes,& maxime quantũ ad contritionem. Sicut enim aqua calida eiicitur canis de coquina:ſic cum aqua lacrymarum ferventium , eiicitur diabolus & peccatum de anima.In cuius figura dicitur in Geneſi:Anna inuenit aquas calidas primo in deſerto Anna qui interpretatur donatus , vel ſanctificatus , ſignat pœnitentem:aquç calidæ,id eſt lacrymæ,monſtrãt pœnitentis contritionem : ſolitudo vero in qua aquæ calidæ inueniuntur,deſignat vitam ſolitariam pœnitentis ſeu mundificationẽ,vel meditationem. De qua Ambroſius:Lacrymç lauant delictum,quod voce pudor eſt confiteri.Iſte eſt Anna,qui inuenit aquam calidã, cum paſceret aſinos patris ſui ſacerdotis. Comparatur autẽ pœnitens arbori,cuius radix eſt contritio,frondes confeſſio,& flores ſancta deuotio,fructus bona opera, humor gratiæ diffuſio. Vel dicuntur pœnitentes radicati in Chriſto per humilitatẽ,extenſi per charitatẽ , operti cortice per auſteritatẽ,dantes vmbrã aliis per bona exempla,& conſilia.Vnde dicitur in Apocalypſi : Nolite nocere terræ,& mari neque arboribus. Hæ arbores ſunt oliua,vitis,& ficus.Oliua,actiui miſericordes:ficus,cõtemplatiui clauſtrales:vitis ſancti Prædicatores Et in libro Iudicum dicitur , quod ficus noluit regnare ſuper ligna ſiluarũ,id eſt ſuper homines infructuoſos.Et etiã

Gen.36.c

Amb.lib.10. com.in Luca cap.22.ſ verſ. fin. tom.3. & ſerm. in fer.3.hebdom. Sancta, qui eſt 48.de temp. tom.5.

Apoc.7.a

Iudic.9.b

A pœnitentia ſicut clamor contra fures quantum ad confeſſionem Nam ſicut ad clamorẽ fugiunt fures,ſic pœnitentis clamoſa confeſſio,vel oratio , fugat dæmones. Vnde in figura huius dicitur in libro primo Machabæorũ,quod timore Iudæ , qui interpretatur confeſſio, repulſi ſunt inimici eius. Eſt inſuper pœnitentia ſicut arma contra hoſtes,maxime quantũ ad ſatisfactionem: nam ſatisfactio pœnitẽtis ſicut ieiunium,& eleemoſyna ſunt quædam pœnitentis arma.Nam dicit Apoſtolus: Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia,ſed ſupple,carnem macerãtia. De eleemoſyna dicitur in Eccleſiaſtico: Super ſcutũ potentis,& ſuper lanceã pugnabis aduerſus inimicũ tuum.Item pœnitentia eſt turbatiua inſtar maris,accenſiua inſtar ignis,& cõcluſiua inſtar ſepis.Et itaq; pœnitentia ſicut quædã maris turbatio. Nã ſicut mare non emittit immũditias niſi ſit turbatũ:ſic anima B mea non emittit peccatũ,niſi in ſe habeat pœnitentiç, & contritionis conturbationẽ & motum.Vnde de pœnitentia dicitur in Threnis:Magna eſt velut mare cõtritio tua.Eſt etiã pœnitentia ſicut quædã ignis accenſio. Nam ſicut ignis producit fumũ de viridibus lignis, ſic virtus pœnitẽtiæ de peccatoribus educit fumũ contritionis : & ſicut ligna viridia reddunt aliquẽ humorem per virtutẽ ignis,ſic peccatorũ oculi, eructant virtute pœnitentiæ humorẽ lacrymoſæ compunctionis. Nam dicitur in Pſalmo:Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei. Et ſicut ligna viridia,quæ ſunt bene acceſa,fortius ardẽt,vel caleſiũt:ſic peccatores pœnitẽtes qui ſunt igne pœnitentiæ vehemẽter accenſi, fortius diligunt, ſicut patet in Luca,vbi dicit Saluator:Cui multũ dimittitur, multũ diligit. Sed ſunt multi qui non inueniunt ignẽ, ſed aquam craſſam,vt dicitur in ſecundo Machabæorũ. C Tales ſunt qui cogitant vitam ſuam præteritam, non ad contritionem, ſed ad delectationem. Et item pœnitentia ſicut quædã ſepis concluſio. Nam agricola cum eiuſdem ſpinis quas extrahit de vinea,claudit,vineam contra porcos,& beſtias:ſic pœnitens cogitãdo peccata ſua,debet claudere & munire cor ſuum cõtra tentationes beſtiales & immundas.Hæc eſt ſepes,de qua dicit ſapiens:Vbi non eſt ſepes,diripietur poſſeſſio. Quia vere vbi non eſt ſepes pœnitẽtiç, quæ animam claudit contra recidiuũ , facile dirumpitur poſſeſſio virtutum.

1.Mach. 4.c

2.Cor.10.a

Eccli.29.c

Thren.2.d

Pſal.118.r

Luc.7.g

2.Mac.1.e

Eccli.36.d

Item pœnitentia eſt diſcrete imponenda,deuote aſſumenda & perfecte adimplenda.Eſt enim pœnitẽtia diſcrete imponenda.Nam ſicut virus ſerpenti vitam conſeruat,ſed homini mortẽ propinat:& ſicut ignis aurum D probat,& virgulta incinerat : & ſicut talpa moritur in luce,& ſub terra viuit:& ſicut ignis,quẽ cętera animalia timent,ſalamandram nutrit:& ſicut homo ſub aqua moritur,vbi piſcis delectatur. Sic eadẽ pœnitentia non omnibus eſt imponenda,vel iniungenda,nec cõtra omnia peccata,ſed diuerſis diuerſa.Nã ſacerdos debet diſcernere inter pœnitentiã & pœnitẽtiam, & culpam,& culpam:ſicut ex lege Domini debebat ſacerdos, & mãdato Domini diſcernere inter leprã & leprã,vt dicitur in Leuitico.Eſt etiã pœnitentia deuote aſſumẽda.Sicut enim miles non recuſat onus, vel pondus armorum:ſic pœnitens non debet recuſare onus pœnitentiarũ.Et ſicut auis nõ recuſat onus pennarũ,nec peregrinus onus baculi,nec equus onus quadrigç:ſic pœnitẽs non debet E recuſare onus pœnitẽtiç.Vnde ille bonus pœnitẽs Dauid comparat ſe iumẽto,cum dicit in Pſalmo:Vt iumẽtum factus ſum apud te.Et inſuper pœnitẽtia perfecte adimplenda, vt non ſolum pœnitẽs peccatum vitet,ſed peccati recidiuũ,& importunitates omnes, quaſi quaſdam radices & germina peccatorum.Sicut enim herba falcata reuiuiſcit,ſed eradicata non:ita peccata de facili pullulant,ſi non fuerint radicitus euulſa Ideo dicit Auguſt.Pœnitentia eſt cauſas peccatorum excidere, & cis aditũ non indulgere.Item bonus & perfectus pœnitens fugit diabolum,ſequitur Chriſtum , ſpernit mundũ, & petit cœlum. Pœnitẽs itaq; perfectus fugit diabolũ & currit ad latibulum pœnitentiæ. Sicut enim auicula ponit ſe inter ſpinas , vt poſſit accipitrem euadere ; &

Pœnitentia imponenda diſcrete, aſſumenda deuote , & implenda perfecte.

Documenta pro confeſſoribus, & pœnitentibus.

Leuit.13. & 14.

Pſal.72.d

Aug.lib.de Eccleſ.dog.c. 54.tom.3.

Cant.2.a eadem ratione, ſicut lilium inter ſpinas creſcit valde bene, vt dicitur in Canticis: Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias ſpinæ. Spinæ ſiquidem quibus lilium clauditur, prohibent ne lilium tangatur. Per hunc modum ſpinæ pœnitentiæ cuſtodiunt animam inſtar auiculæ à prædali accipitre: inſtar lilij ab omni tactu delectationis immundæ. Bonus pœnitens ſequitur Chriſtum, & imitatur. Nam certe pœnitentia fuit via, qua Chriſtus ambulauit. Vnde poſt baptiſmum ſtatim intrauit deſertum, vt dicitur in Luca. Pœnitentia etiam fuit prima doctrina, quam Chriſtus prædicauit, vt habetur in Matthæo. Luc.4.a Mat.4.c Pœnitens igitur ſi eſt bonus diſcipulus, libenter intrat cum Chriſto pœnitentiæ deſertum, contra ſimulatos pœnitentes, qui ad modum vſurarij volunt eſſe diſcipuli Chriſti. Sicut enim vſurarius vult eſſe illius ſocius, cui mutuat pecuniam in lucro, & non in dáno: ſic multi vellent ſequi Chriſtum in proſperis & non in aduerſis: vellent cum Chriſto regnare in cœlo, ſicut filij Zebedæi, & non cum ipſo certare in ſtadio. Vnde dictum eſt eis illud: Neſcitis quid petatis. Mat.20.e Pœnitens nihilominus ſpernit mundi proſpera, contra aliquos, qui ſunt quaſi ſimia, quando inuenit nuces nouas, & recentes, propter exterioris corticis amaritudinem, iudicat nucem eſſe amaram & ſpernit nucleum interiorem: ſic à multis repudiatur pœnitentia; quia videtur carni amara. Ideo dicitur: Omnis diſciplina in præſenti non eſt gaudij, ſed mœroris. Hebr.12.c Pœnitens inſuper appetit cœlum, & ſicut puer rumpit veſtem veterem, vt citius habeat nouam: ſic bonus pœnitens lacerat ſecum carnes, vt citius animæ ſuæ acquirat ſtolã felicitatis æternæ. Vnde dicitur: Conſcidiſti ſaccũ meũ, & circundediſti me lætitia. Pſal.29.c

Capvt II.

De Contritione.

Nota partes pœnitentiæ integrales, & nota quod pœnitentia habet tres partes ipſam virtualiter integrantes, ſcilicet contritionem cordis, confeſſionem oris, & ſatisfactionem operis.

Cõditiones ſeptẽ veræ cõtritionis. Nota de pœnitentia, primo quantum ad contritionem, quæ eſt pars prima pœnitentiæ. Nota quod contritio de peccatis ſpecialiter debet eſſe ſeptiformis. Nam debet eſſe moroſa & intenta non perfunctoria, ſolitaria non publica, integra non diminuta, ordinata non confuſa, propria non aliena, gemebunda non delicioſa, & iuſta non ſimulata. Et hæc ſeptem ſunt in verſu: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Iſa.38.c Et iſte verſiculus debet eſſe perpetuæ memoriæ illorum ſeptem, quæ vera contritio debet habere,

Primo enim vt dictum eſt, debet eſſe intenta, non perfunctoria. ideo dicit: *Recogitabo*, contra illos, qui veniunt ad confeſſionem incogitati de peccatis, quia nullam, vel modicam videntur habere ſollicitudinem, cum tamen hæc ſint maiora debita & maiora negotia, quæ homo habet, vel habere poſſit in hac vita. Iſta enim debita ſunt decem millium talentorum, vt dicitur in Matthæo. Mat.18.c Iſta enim ſunt negotia, pro quibus filius Dei mortuus eſt, & pro quibus congregabit Angelos de cœlo, & ſanctos etiam homines de mundo, & omnes dæmones de inferno, vt dicitur in Matthæo. Mat.25.e Bene autem eſt fatuus, qui de his maximis debitis & negotiis, nunquã eſt ſollicitus, vt dicit ille bonus pœnitens Dauid: Cogitabo pro peccato meo, Pſal.37.d non dicit pro numero vt auarus, nec de cibo, vt guloſus, nec de luto vt immundus, nec de vento vt ſuperbus, nec de mendacio, vt verboſus: ſed de peccatis meis ero dolens, & ſollicitus, quia vulgo dicitur:

Quo dolor eſt dentis, verſatur lingua dolentis.

Secundo, contritio debet eſſe ſolitaria, non publica: ideo dicit, *Tibi*, quia debet eſſe ſolum in conſpectu Dei, iuxta illud: Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Pſal.18.e Infirmus non conſueuit ſtare in platea, ſed in camera clauſa, & conſilia ardui negotij, non tractantur in publico, ſed in loco ſecreto, ideo dicitur: Tu autem cum oraueris pro peccatis tuis intra cubiculũ, ſc. cordis tui. Matt.6.a

Tertio debet eſſe integra, non dimidia. Ideo dicitur: *Omnes*, modicum enim de liquore corrupto inficeret vas, ſi remaneret in illo. Ideo dicitur: Effunde ſicut aquã cor tuum. Thren.2.f Bene autem dicit ſicut aquam, quia alius liquor vix poteſt bene effundi, quin ibi remaneat aliquid de colore, vel de odore, vel de ſapore. Videmus enim quod poſt effuſionem lactis remanet in vaſe color, poſt effuſionem vini, odor: poſt effuſionem mellis ſapor. Debet igitur pœnitens effundere non ſicut lac, ne ſcilicet maneat color priſtinæ conuerſationis: nec ſicut vinum ne remaneat odor prauæ imaginationis: nec ſicut mel, ne remaneat ſapor immundę delectationis, ſed ſicut aquam perfectæ & integræ contritionis.

Quarto debet eſſe contritio ordinata, non confuſa. Ideo dicit, *Annos*. Annus namque diſtinguitur per quatuor tempora, ſcil. hiemem, ver, æſtatem, & autumnum. Debet igitur pœnitens annos, vel circulum vitę ſuæ diſtinguere per tempora, vt ſua melius poſſit inuenire peccata, & præcipue debet inueſtigare peccator, ſi in vita ſua inueniat hiemem, & frigiditatem temporis, id eſt, corporis, & acediæ: ver autem, id eſt humiditatem corporalis laſciuiæ: & æſtatem, id eſt caliditatem indignationis & iracundiæ: & autumnum, id eſt ſiccitatem cupiditatis & auaritiæ. Hæc ſunt tempora, quibus diſtinguuntur anni peccatorum. De quibus dicitur: Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur. Pſal.89.b Aranea ſiquidem meditatur, & totum ſtudiũ ſuum ponit, vt ordinet telam vilẽ, & fragilem ad capiendum muſcas: talis eſt vita hominis fragilis & vilis, & ſolum muſcas capit, id eſt delectationes immundas. Vnde dicitur: Ipſi telas araneæ texuerũt. Iſa.59.a

Quinto, debet eſſe contritio propria, non aliena, id eſt de peccatis propriis, non alienis, propter hoc dicit, *Meos*. Vix enim homo proſperatur, qui dimiſſis negotiis propriis, ſollicitus eſt de alienis. Vnde dicit Saluator: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me: ſed ſuper vos ipſas flete. Luc.23.d Et ſic vult Chriſtus, quod nũquã fleamus, vel plangamus, mortem ſuam benedictam, quouſque luxerimus culpam propriam, nihilominus non habet gratum, quod nos iudicemus culpam alienam, ſed ſicut vulgo dicitur: Quilibet plangit telam ſuam, id eſt, damnum proprium. Iuxta illud illud Apoſtoli: Vnuſquiſque onus ſuum portabit. Gal.6.b

Sexto, debet eſſe contritio gemebunda. Ideo dicit, *In amaritudine*, non in riſu. Riſus ſignum eſt mortis, quando infirmus ridet feruore infirmitatis, & maxime quando ægrotus affligitur & anxiatur, & viuaciter ſentit ægritudinem, ſicut criſim & terminum ſubſequentem. Vnde dicitur: Ecce in pace amaritudo mea amariſſima. Iſa.38.d Contritio namque amara pro incurſu diuinæ offenſæ: amarior, pro damno ſupernæ patriæ: amariſſima, pro reatu pœnæ æternæ: Facit infirmum quieſcere, & cruciatum terminare, & ægrotam facit animam creticare.

Septimo, & vltimo, contritio debet eſſe intima, non ficta, vel ſimulata. Ideo dicit, *Animæ meæ*. Emplaſtrum enim debet poni ſuper locum doloris infirmi, ſicut collyrium ponitur ſuper oculum, non in calcaneo, & ideo quia peccatum eſt morbus animæ, ipſa præcipue debet contritionem peccati ſentire. Vnde dicitur: Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra; Ioël.2.c contra illos, quorum pœnitentia eſt in vultu, non in ſpiritu; in veſte, non in corde; cum Hypocrates noſter medicus Chriſtus animarum noſtrarum, doceat pœnitentem faciem lauere, veſtes componere, caput vngere, & cor pungere, vt dicitur in Matthæo. Matt.6.b

Capvt III.

De Confeſſione.

Secundo, nota de pœnitentia quantum ad confeſſionem, quę eſt ſecunda pars, eam virtualiter integrans.

Et eſt ſciendum, quod ſeptem ſunt in confeſſione attendenda. Septem conditiones cõfeſſionis. Primo enim debet eſſe feſtina, non tarda, contra aliquos, qui quando plus poſſunt, differunt confiteri, niſi in infirmitate grauiſſima, & tales ſunt ſimiles latronibus, quorũ confeſſio aculeo, & quæſtionibus extorquetur; quia talium confeſſionem torquet Deus per aculeũ febris acutæ, vel grauis infirmitatis, cũ tamen dicat Pro-

Psal.94.a pheta: Præoccupemus faciem eius in confessione, sicut A ille, qui diffidit de iure suo, debet ante iudicium de pace, & compositione tractare, & diem suum præuenire.

Secundo, confessio debet esse humilis & verecunda, iuxta illud Apostoli: Quem fructũ habuistis tũc in illis, in quibus nũc erubescitis; Latrones enim demisso capite, & rubore perfusi, scelera confitentur, contra aliquos, quorum sunt horrenda facinora, qui nec timent Deum nec homines verentur. Latrones timent patibulum, cum sit tamen breue supplicium, & transitorium: & tales non timẽt infernum, & interminabilem cruciatum. Latrones verecundantur, & tamẽ parum, aut nihil prodest eorum verecundia: isti autem non erubescunt, cum tamen pars pœnitentiæ sit ipsa erubescentia. De talibus dicitur: Cõfusi sunt, quia abominationem Deo fecerunt, qui post confessionem non sunt confusi, & erubscere nescierunt, quia tales habent vtique erubescentiæ causam, & meritum, & tamen non habent vtiq; erubescentiæ signum. B

Tertio, confessio debet esse aperta, non palliata: & dicitur aperta confessio in qua pecator se accusat, exprimendo omnes peccati differentias, & præcipue aggrauantes circumstantias, quia dicitur: Iustus prior est accusator sui. Sic confitebatur Dauid, qui dicebat: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, non dicit pro me, se laudando, vel adulando, sicut faciebat Pharisæus: sed aduersum me, se accusando, sicut faciebat Publicanus, sicut dicitur in Luca.

Quarto, debet esse confessio vera, non ficta, & dicitur vera confessio, quæ est cum proposito emendandi, non solum oris, sed etiam cordis. De qua dicit Dauid: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: contra aliquos, quorum confessio est lupi, de quo narrat fabula, quod C semel confitebatur iniquitates suas, & interim erat multum sollicitus, quia videbat oues recedẽtes, vnde dixit confessori suo, quod cito eum absolueret, vt scilicet posset sequi oues: sic confitentur aliqui in Quadragesima, proponentes ad peccatum redire post Pascha.

Quinto, debet esse confessio integra, non dimidia, parum enim valeret, si infirmus, medico febrem reuelaret, & pestem febris celaret, & si nauta aliqua nauis foramina obstrueret, & aliqua non. Debet igitur pœnitens, Deo integram offerre confessionem. Deus enim est rex nobilis & in mensa regia poni debent panes integri, nõ fragmenta. Deus enim non consueuit dimidiare veniam. Ideo totum hominem sanum facit in sabbato, vt dicitur in Ioan. Et sicut magni mercatores, in grosso non obolatam, non denariatam vendunt, sicut pauperes mercatores: præ cæteris, quia mercatura Dei, sc. gratia & venia D est res indiuisibilis, cum ipse sit summus mercator. Ista duo erunt indiuisibilia, instar margaritę, vel alterius lapidis pretiosi, qui totus emitur, vel totus dimittitur. Ipse autem est negotiator margaritarum, qui quærit bonas margaritas, vt dicitur in Matthæo.

Sexto, confessio debet esse flebilis, & lacrymosa, sicut Petri, & Magdalenæ, quia misericordia & lacrymæ ad inuicem sũt valde amicæ, & ideo vbi est lacryma, ibi est statim amica sua misericordia: Hæc est enim aqua, quam Christus valde sitit, & nullus fons tantum eum delectat, quantum puteus lacrymarum. In cuius figura, quieuit iuxta puteum Samariæ, & petiit aquam Samaritanæ, sc. lacrymarum, à muliere Samaritana, id est, à peccatrice anima, vt habetur in Ioanne.

Septimo, & vltimo confessio debet esse obediens, & prompta, vt sc. pœnitens studeat suscipere & obseruare E sacerdotis mandata. Infirmus, qui nihil vult facere pro medico, vix aut nunquam curatur à morbo. Vnde obedire debet pœnitens non contendere, sicut Dauid, qui dicebat: Vt iumentum factus sum apud te: ad iumentum namque non pertinet sibi onera taxare, vel imponere, sed taxata & imposita portare.

Nota quod triplex est confessio. Prima est confessio peccati. De qua dicitur: Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. In hoc autem verbo tangũtur sex, quæ debet vera cõfessio habere. Primum est præmeditatio, quod notatur cum dicitur: *Dixi.* Secundum est compunctio cordis, & oris, vt ore simul & corde fiat, quod notatur per, *Confitebor.* Tertium est, quod sit accusans nõ excusans, quod notatur per. *Aduersum me.* Quartum, quod de malis, non de bonis, quod notatur per, *Iniustitiam.* Quintum, quod sit propria, id est de peccatis propriis, non alienis, quod notatur per *Meam.* Sextum quod sit ad honorẽ Dei, & honestatẽ sui, quod notatur per, *Domino*, & talis confessio est vtilis. Vnde sequitur: *Et tu remisisti impietatem peccati mei.* Secunda est confessio laudis, de qua in Eccle. dicitur: Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo, & de his duobus dicit: Psal. Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi. Tertia est confessio fidei. De qua dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, &c. Et nota, quod confessio in qua sunt septem conditiones prædictæ, comparatur vielæ, in qua sunt septem chordę. Vnde viela confessionis, quę habet istam septuplicem chordam, reddit in auribus Dei suauissimam & dulcissimam melodiam: nec est aliquod organum musicum, quod ita libenter Deus audiat, sicut veram confessionem peccatorum: & ideo manus quæ sic tangit vielam confessionis corã Deo, statim reportat salarium id est veniam de omnibus peccatis. Vnde dicitur: Narra si quod habes, vt iustificeris. Et Dauid consulit omnibus nimis, id est peccatoribus pœnitentibus, qui volunt in curia regis æterni introire, vt tangant eo modo vielam confessionis, vt supra dictum est. Dicit enim Psalmista: Introite portas eius in confessione.

CAPVT IV.

De Satisfactione.

TErtio nota de pœnitentia, quantum ad satisfactionem. Et sunt præcipue septem notanda, ad hoc necessaria, vt sit perfecta pœnitentia, & peccati medicina.

Primo enim ad satisfactionem requiritur abstinentia à peccato. Sicut enim prima lex quam medicus ponit infirmo, est abstinentia à cibo: ita primum, quod est necessarium pœnitenti, est diæta, sc. abstinentia à peccato. Hanc legem imponebat Hypocrates noster Christus ęgrotis suis, quos habebat in cura, sicut patet in adultera, cui Christus dixit: Vade & amplius noli peccare.

Secundo requiritur ad satisfactionem pœnitentiæ restitutio rei alienæ & hæc est sicut quædam minutio, vel fleubotomia: minuit enim sanguinis substantiam, sed aufert febris materiam, & conseruat vitam. Sic qui aliena restituit, pecuniam minuit: sed aufert cupiditatis & mortis ęternę materiam, & conseruat gratiam, & animę vitã. Et sicut sunt quædã infirmitates, quæ non possunt sine fleubotomia curari: sic quædam sunt peccata, à quibus non potest quis sine restitutione curari, aut iustificari: sicut furtum, vsura simonia, rapina, & huiusmodi: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, vt dicit August. Hanc fleubotomiam faciebat sibi Zachęus, qui dicebat: Si quid aliquem defraudaui; reddo quadruplum: sed vtinam vsurarij modo redderent simplum.

Tertio requiritur ad satisfactionem cinis humilitatis, cinis enim & aqua calida faciunt bonum lixiuium: sic cinis veræ humilitatis, & aqua calida lacrymarum faciunt pœnitentiam purgatiuam. Et sicut aqua quantumcunque calida, nisi transeat per cinerem, non bene purgat sordes vestium: sic lacrimæ quamvis calidæ, nisi trãseant per cinerem humilitatis, non lauant sordes vitiorum. Ideo dicebat Iob: Ago pœnitentiam in fauilla, & cinere, in fauilla deuotionis, & cinere humilitatis.

Quarto requiritur ad satisfactionem pœnitentis, cilicium mortificationis. Hoc est proprium & speciale malagma, & emplastrum carnalis repressiuum luxuriæ, & carnalis lasciuię, & sicut emplastrum temperat & reprimit dolorem lateris: sic cilicium mortificationis reprimit libidinem. Hoc emplastrum ponebat directe supra locum doloris Iudith. De qua dicitur quod habens supra lumbos suos cilicium, ieiunabat, cilicium, contra luxuriam, & ieiunium contra gulam.

Quinto requiritur ad satisfactionem pœnitentis ieiunium afflictiuum: quia ad literam, panis & aqua est cibus, & vita infirmi, & pręcipue prohibetur vinum infirmis. Vnde ille bonus medicus Paulus dicit: Nolite inebriari

Marginalia: Psal.94.a; Rom.6.d; Ier.6.d; Prou.18.c; Psal.31.b; Luc.18.b.c; Psal.110.a; Ioan.7.d; Mat.13.f; Ioan.4.a; Psal.72.d; Confessio triplex. Psal.31.b; Eccl.51.a; Psal.74.a; Rom.10.a; Isa.43.d; Psal.99.a; Satisfactionis conditiones septem.; Ioan.8.b; Aug.ep.54. ad Maced. post med. tom.2.; Luc.19.b; Iob.42.a; Iudith.8.a; Eph.5.b

briari vino, in quo est luxuria. Sed nota, quod omnia conceduntur infirmis, de quorum salute dubitatur, & desperatur, sed aliis, de quibus habetur spes, quod curentur, subtrahuntur nociua, quantumcunque delectabilia, vt dicitur in Ioel: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Et sequitur ibi: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus? quasi diceret, ex quo Deus, qui est summus medicus, ieiunare nos præcipit, nequaquam de nostra salute diffidit. *Ioël.2.c* A

Sexto requiritur ad satisfactionem pœnitentis eleemosyna & hoc est quasi salarium medici. Fidelius enim laborat medicus quando sperat bene se remunerari. Et nota quod salarium est taxandum medico, secundum quod plus, vel minus laborauit circa infirmum & quanto à maiori & periculosiori morbo liberauit ægrotum. Bene est igitur remunerandus medicus noster Christus, qui tantum circa nos laborauit, immo propter infirmitatem nostram animam suam morti tradidit, vt dicitur in Isaia. Et etiam qui à tam graui, & multiplici infirmitate nos liberauit. Ipse enim, qui sanat omnes infirmitates nostras, & redimit de interitu vitam nostram, vt dicitur in Psal. Si enim bene remuneretur iste medicus, nequaquam de morte timeat ægrotus. Debet enim remunerari, non in se, quia bonorum nostrorum non eget, sed in hæredibus suis, sc. pauperibus. Reputat enim sibimet factum, quod fit pauperibus amore ipsius. Vnde ipsa veritas dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. De isto salario eleemosynæ dicitur in Tobia: Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. B *Isa.53.d* *Ps.102.a* *Mat.25.d* *Tob.4.b*

Septimo & vltimo requiritur ad satisfactionem pœnitentis oratio deuota. Sicut enim mater pro filio ægroto facit candelam, & emittit votum, cum nullum consilium, vel auxilium superest medicorum: sic quando videmus spiritum nostrum periclitari graui morbo peccati, debemus Deo facere cãdelam bonæ operationis, iuxta illud: Lucernæ ardentes in manibus vestris, & emittere votum deuotæ orationis. Et hoc genus dæmoniorum, sc. peccatum non eiicietur, nisi in oratione, & ieiunio, vt dicitur in Matthæo. Oratio namq; pestes mentis curat, & ieiunium pestes corporis. *Luc.12.e* *Mat.17.c,d*

Capvt V.

De Oratione.

Tertio nota partes pœnitentiæ virtuales, quæ sunt tres, sc. oratio, ieiunium, & eleemosyna: Primo specialiter de oratione est dicendum, quid est. Oratio est petitio decentium, in Deo, vel à Deo. Vel oratio est mentis eleuatio in Deum, Damasceno auctore. D *Dam.lib.3. Orthod.fid. c.24.*

De oratione nota specialiter quinq; sc. typus decens, virtus ingens, modus competens, locus congruens, & tempus conueniens. Habet igitur oratio typum decentem, & figuram elegantem. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim oratio sicut incensum diuinæ miserationi offerendum, sicut scutum diuinæ indignationi opponendum, sicut tributum diuinæ dominationi persoluendum. Est ergo oratio primo similis thuri vel incenso, quod diuinæ miserationi debemus offerre. Sicut enim thus vel incensum super carbones positum, spirat suauem & redolentem odorem, vel fumum: sic oratio incẽsa super carbone deuotionis multum fragrat in conspectu diuinæ maiestatis. Et ideo dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Secundo, est oratio similis scuto, quod diuinæ indignationi debemus opponere. Nam sicut scutum prohibet ictum lanceæ, vel sagittæ: sic oratio seruat hominem à lancea, vel à sagitta sententiæ & irę Dei. Vnde dicitur de Aaron, quod proferens scutum orationis restitit iræ. Tertio, oratio est similis tributo, quod diuinæ dominationi debemus persoluere. Sicut enim emphiteuta, vel feudatarius soluit tributum regi, pro emphiteusi, vel feudo, quod tenet ab ipso: sic tributum laudis & orationis soluendum est *Orationis comparationes.* E *Psal.140.a* *Sap.18.d*

Deo pro emphiteusi corporis & animæ quam accepimus in feudo, iuxta illud: Reddite quæ sunt Cæsari. Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. *Mat.22.b*

Item oratio habet triplicem figuram aliam valde pulchram. Est enim vir orans sicut homo regi portans encœnium, sicut à rege petens iudicium, sicut à rege petẽs succursum. Est itaq; homo qui orat, sicut ille, qui præsentat regi magnum encœnium & nobile, vt homo magnus, vel nobilis domicellus: sic oratio est encœnium adeo nobile & magnum, quod solum debet præsentari Deo per hominem magnum, sc. iustum. Hoc est enim officium Christi hominis & mediatoris nostri, qui orationes nostras, & opera præsentat Deo patri. Quod figurat diaconus in Ecclesia, vel in Missa, cum offert thuribulum sacerdoti. Hoc est officium Angeli, qui nostras orationes similiter offert in conspectu Dei, sicut dixit Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lacrymis & sequitur ibidem: Ego orationem tuam offerebam Domino. Et sicut regi non offert, qui sibi ministrat ferculum coopertum cum muscis: sic qui orat, non debet regi regum offerre ferculum cum muscis, id est cogitationibus vanis & immundis. Est etiam homo qui orat, sicut ille, qui à rege petit iudicium, sicut enim ille qui in iudicio loquitur, debet habere testes de his quæ proponit, alioquin non crederetur sibi, vel audiretur, immo à iudice puniretur: sic oratio vocalis debet habere testimonium cordis, sed tamen cauendum est, ne cor orantis sit falsus vel corruptus testis, corruptione scil. iniquitatis, quia dicitur. Iniquitatem si aspexi in corde meo, &c. Sed si conscientia bona, & testimonium fidele ferat, orãs iudicium pro se reportat. Nam dicit Apost. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Est insuper orans, sicut ille, qui à rege in obsidione quærit, vel petit succursum. Nam sicut ille qui tenet castrum regis, si obsideretur ab inimicis reputaretur infidelis, nisi castrum regi denũtiaret obsessum, vel peteret succursum, vel nisi expectaret à rege auxilium, vel si post auxilium redderet hostibus castrum, sic cum hostes visibiles & inuisibiles obsident animam tentationibus, statim debemus regi regum nuntium orationis mittere, & obsidionem denuntiare, sicut Propheta, qui dicebat: Consilium malignantium obsedit me. Deus enim non differt auxilium mittere: quia fidelis, & statim faciet succursum, cum ad tentationem fuerit peruentum, vt dicit Apostolus ad Corinthios. *Ritus.* *Tob.12.c* *Psal.65.d* *2.Cor.1.c* C *Psal.21.d* *1.Cor.10.c*

Item qui orat, debet clamare sicut clamat paruulus, qui vult vbera, sicut clamat catulus, cum sentit verbera, & sic clamat populus, cum videt pericula. Et itaque homo qui orat, sicut paruulus volens vbera. Nã sicut paruulus clamat pro desiderio lactis: sic viri spirituales debent emittere vlulatum orationis deuotæ pro vberibus consolationis diuinæ, iuxta illud quod dicitur: Meliora sunt vbera tua vino. Est etiam homo qui orat, sicut catulus sentiens verbera. Nam sicut catulus sentiens verbera, clamat plus, cum plus percutitur: sic plus debet clamare orando, qui à Domino tribulationis verbere castigatur. Nam dicitur: Ad Dominum cum tribularer &c. Est insuper homo qui orat, sicut populus videns pericula, sicut enim consueuit populus clamare præcipuè propter tria, sc. contra aquam, ignem, & hostes: sic homo debet emittere clamorem contra triplex genus tentationis, sc. contra carnalem concupiscentiam, quæ per ignem figuratur: contra concupiscentiam terrenam seu mundanam, quæ per aquam effluentem intelligitur: contra diabolicam guerram, quæ proprie hostis appellatur. Hæc pericula timebat Dauid, qui dicebat: Pericula inferni inuenerunt me. *Cant.1.a* *Psal.119.a* *Psal.114.a*

Item in oratione debemus os cordis aperire, sicut reumaticus aëri, sicut pullicus matri, & sicut infantulus nutrici: Est itaq; orans, sicut homo reumaticus, qui nares habet strictas, necessaria est enim ad respirãdum apertio oris: sic qui habet imperfectum odoratum, sc. desiderij cælestis debet aperire os, & mittere vocẽ orationis. Nã dicit propheta: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Est *Psal.118.f*

etiam os aperiendum orationi, sicut infans aperit os nutrici. Sicut enim nutrix pascere infantem non posset, si A puer os non aperiret: sic si volumus nutrimentum vitę suscipere orando aperiamus os nostrum ad nutrimentũ vitæ æternæ, sc. gratiæ diuinæ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Sap. 16. c Est insuper homo, qui orat, sicut pulliculus, qui quando sentit venire matrem, aperit rostrum versus cęlum: sic cum frequenter visitat nos Deus per inspirationem suam, quasi semper debemus habere os apertum per orationem deuotam, sicut dicit Apostolus: Sine 1. Thes. 5. c intermissione orate. Et de viro iusto dicitur: Aperiet os Eccl. 39. a suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

Item oratio est, sicut armatura militem orans, sicut lucerna viã demonstrans, & sicut columba oliuam portans. Est itaq; oratio sicut armatura. Nam sicut miles non exit sine armis ad bellum, ita sine armis orationis nullo modo debemus intrare tentationis conflictum. In B cuius figura dicitur, quod Moyse eleuãte manus ad orationem, vincebat Israël, & cum remittebat manus supe- Exod. 17. d rabat Amalech, id est diabolus. Est autem oratio, sicut lucerna viam demõstrans. Nam sicut lucerna est necessaria in tenebris: sic oratio in rebus dubiis. In cuius figura mulier illa Euangelica, id est anima deuota, accendit lucernã, & inuenit dragmã, vt dicitur in Luca. Lucerna Luc. 15. b est orationis instãtia, dragma vero est gratia diuina, quę quasi perdita fuerit, reperitur cum oratione deuota. Et sicut lucerna dirigit gressus, sic oratio dirigit omne bonum opus. Vnde dicit Hieron. ad Paulam: In principio cuiuslibet operis boni, præmitte signũ crucis in fronte cum oratione Dominica. Est insuper oratio, sicut colũba, quæ reuersa est ad arcam, cum oliua, vt habetur in Genesi. Nam sicut illa denuntiauit pacem, & iam cessasse diluuiũ: sic oratio denuntiat pœnitentiam, reconciliationem, & veniam peccatorum. Et sicut columba illa portauit ramum oliuæ: sic oratio ramum diuinæ gratiæ. Et sicut columba habet duplicem alam: sic oratio habet duplices alas, sc. ieiunium & eleemosynam. Vnde dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo per orationem, & requiescam per deuotionem.

Est simile apud Hieronymum epist. 22. ad Eustochium post med. — *Gen. 8. b* — *Psal. 54. a*

Caput VI.
De Ieiunio.

Ieiunij comparationes.

De ieiunio nota specialiter tria, quibus ieiunium comparatur, quid in ieiunio reprobatur, & quale ieiunium comendatur.

Primo enim comparatur ieiunium pluribus & specialiter tribus. Est enim sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla, sicut agilitas in auicula, & sicut concauitas in viela. Est itaque ieiunium sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla, sicut enim subtrahendo ligna, vel ignem de sub olla, cessat eius bullitio: sic corpori subtrahendo cibaria, cessat tentatio carnis. Vnde versus:

Luxuriat raro, non bene pasta caro.

Vnde nota, quod ancilla prouida tripliciter impedit ebullitionem ollæ, scil. ligna subtrahendo, aquam infundendo, & quæ sunt in olla mouendo: sic anima pœnitens, instar ancillæ, contra ebullitionem carnalis concupiscentiæ, debet ligna subtrahere parce comedendo. Vnde versus:

Subtrahe ligna foco, si vis extinguere flammam.

Debet aquam infundere, ad literam aquam, bibendo vinum bene lymphatum. Debet ollam mouere se vtiliter occupando. Vnde dicit Apost. In laboribus, in ieiu- 2. Cor. 11. e niis, in vigiliis, sc. occupemus nos. Nam caro nostra ad flatum diaboli, sicut carbo ignis accenditur, & sicut ollæ succensæ, atq; feruentes. Vnde dicitur: Halitus eius Iob 41. b prunas ardere facit. Est etiam ieiunium, sicut agilitas in auicula. Nam sicut auis macilenta est agilis ad fugiendum accipitrem ad volatum sublimem, sic mens hominis ieiunantis & abstinentis est habilis ad fugiendũ accipitrem, id est hostis tentationẽ, ad sublimem volatum contemplationis. De tali dicitur: Volauit super pennas Psal. 17 a ventorum. Volauit fugiendo tentationem, & volauit se eleuando ad contemplationem. E contrario vero est de graui, & pingui, sicut de coturnice tempore vindemiarũ, quæ non potest accipitrẽ fugere, nec alte volare: sic homines carni dediti, nec bene possunt tentationem diaboli vitare, nec bene cœlestia cõtemplari. Vnde in figura istorũ Elias ieiunauit quadraginta diebus, & quadra- 3. Reg. 19. b ginta noctibus, vt sc. persecutionem Iezabel euaderet, & ad montem Dei Oreb celeriter perueniret, vt legitur in libris Regum: Elias in figura signat animã hominis abstinentis: persecutio Iezabel designat tentationem carnis: & mons Dei Oreb significabat sublimitatem contẽplationis. Est etiam ieiunium, sicut concauitas in viela. Nam sicut viela, nisi esset concaua, & chordæ superextensæ, non esset sonorosa: sic homo nisi vacuus per abstinentiam, & extensus per rigidam pœnitentiam, nõ reddit sonorosam diuinæ laudis melodiam. Vnde in figura huius dixit Dominus Moysi, quod faceret altare Exod. 38. a concauum non solidum, sed inane. Concauum altare est cor pœnitentis, vbi debet immolari sacrificium contritionis, & sacrificium laudis: quod quidem non debet esse solidum, id est, deliciis plenum, sed inane, & concauum, id est pœnitentia & ieiunio attenuatum.

Est etiam ieiunium remedium ad expiandum morbum, bonum consilium ad effugiendum lupum, & certum ingenium ad impinguandum castrum. Est itaque ieiunium remedium valde sanum ad curandum morbum. Nam sicut lex prima medicorum infirmantibus corporaliter est diæta: sic primum auxilium vexati febribus tentationis, est ieiunium & abstinentia. Vnde ieiunium ponitur primo inter opera pœnitentiæ, quæ suadet summus ille Hypocrates Deus in suis aphorismis, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, &c. Est etiã Ioel 2. c C ieiunium valde bonum consilium ad fugandum lupum, sicut enim vulgo dicitur: Fames eiicit lupum de nemore: sic abstinentia & ieiunium fugant diabolum ab homine. Vnde dicitur: Hoc genus dæmoniorũ non eiicitur, ni- Marc. 9. d si in ieiunio & oratione. Nam oratio fugat pestes cordis, & ieiunium pestes corporis, vt dicit Aug. In figura etiam huius Iudith ieiunans occidit Holofernem, vt di- Iud. 13. a citur in Iudith: Iudith quę confitens interpretatur, signat pœnitentẽ, qui peccata sua confitetur. Holofernes, quem Iudith ieiunans occidit, signat diabolum, qui confessione, & abstinentia superatur. Est insuper ieiunium valde certum ingenium, ad expugnandum castrum: sicut enim non est adeo forte castrum, quod non possit expugnari, si possent ei victualia subtrahi, sic non est adeo rebellis caro spiritui, quin subtrahendo cibaria non valeat D à spiritu subiugari. Caro siquidem nostra, castrũ diaboli est, quæ semper rebellat se contra spiritum. De hoc castro dicitur: Cum fortis armatus, sc. custodit atriũ suum. Luc. 11. c Atrium diaboli, est castrum corporis immundi, tunc in pace sunt omnia, quæ possidet, habens, sc. turres superbiæ, fossatum auaritiæ, rupes inuidiæ, habens pro muro defensionem culpæ propriæ, habens etiam portas conuersationis indisciplinatæ, habens pacem peruersam intrinsecus delectationis immundæ, sed tamen quantumcunque muniatur, per ieiunium, vt dictum est, subtrahendo cibaria expugnatur.

Quatuor in ieiunio reprobantur.

Idem nota quod quatuor in ieiunio reprobantur; scilicet cum ieiunans vacat culpæ, cum ieiunans inhiat famæ, cum ieiunans parcit bursæ, & cum ieiunans seruit gulæ. Est igitur reprobandum in ieiunio, cum ieiunans vacat peccato. Qui enim ieiunat à cibo & non abstinet E à peccato, similis est diabolo, cui esca non est, & malitia semper inest, vt dicit Isid. De hoc ieiunio dicitur: Hoc Isid. de summo bo. lib. 2. c. 44. sent. 8. est ieiunium, quod elegi. Dissolue colligationes impie- Isa. 58. b tatis, solue fasciculos deprimentes. Sed in eodem capitulo dicitur: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Est etiam in ieiunio reprobandum, quando ieiunans quærit ex hoc laudem humanam, & gloriæ transitoriæ famam. Nam qui ieiunat propter humanam laudem, de hoc, quod subtrahit vni hosti, pascit duplicem hostem, quod enim vnico aduersario, scil. carni subtrahitur per ieiunium, de hoc pascit alios duos, scilicet diabolum & mundum. Tale erat ieiunium Pharisæorum, de quibus

dicitur:

dicitur: Cũ ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, &c. Est tertio reprobandum valde in ieiunio quando ieiunans, ideo ieiunat, vt parcat bursę, talis enim nihil aliud videtur facere nisi quod subtrahit sibi, & ponit in ore diaboli, id est in bursa, quæ est os diaboli. Vnde auarus videtur multum diligere diabolũ, quando subtrahit ori proprio, vnde pascat & impinguet ipsum. Tale ieiunium reputat sapiens infelicissimũ dicens: Vir cui dederit Deus diuitias, substantiã & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatẽ, vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud, hoc vanitas, & magna miseria est. Est insuper reprobandũ in ieiunio, quando ieiunans, ideo ieiunat vt Deo suo, sc. gulæ seruiat & ventri, quod fit præcipue tribus modis. Quidã enim sunt, qui ideo ieiunant, vt postea melius comedant, tales nihil aliud faciunt, nisi quod solemnitatem Dei sui, sc. ventris, præueniunt vigilia ieiunij detestabilis. Sunt etiam alij, qui tempore ieiunij quærunt magis delicata cibaria, & tunc volunt comedere splendidius & lautius, & tãtum vna vice comedunt, quantum in duabus, quando non ieiunant; & tales talem gratiam solum faciunt Deo, sc. quod duos obolos dent sibi pro vno denario, & eandem gratiam facerent Iudæo vel Saraceno. Sunt nihilominus aliqui, qui tribus diebus plus mãducant pro vno miserrimo ieiunio, quod ieiunant. Nam die præcedenti dicunt, cras ieiunabimus. Die sequenti dicunt, heri ieiunauimus. Die ipsius ieiunij dicunt, hodie ieiunamus. Et ita defraudant Deum, quia pro tribus obolis non soluunt, nisi vnum denarium. De talibus conqueritur Dominus: Circumuenit me in negotiatione sua Ephraim. De tali ieiunio potest intelligi illud: Nolite ieiunare: sicut ad hanc diem.

Item triplex ieiunium in sacro eloquio commendatur, sc. bonum, melius, & optimum. Bonum est, quando quis ieiunat pro satisfactione peccati. Melius quando quis ieiunat ad honorem Dei. Optimum quando quis ieiunat cum exercitio boni operis. Bonum igitur dicitur, quãdo quis iam post mortem peccati, per contritionem & cõfessionem resurrexit, & in charitate existit, & ieiunat pro peccatis, quæ fecit, si autem charitatem non habet bonũ amittit, quod habet, quia dicitur: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatẽ autem non habeam, nihil mihi prodest, & offert quasi cadauer mortuum Deo, qui ieiunat in peccato mortali, cũ debeamus Deo offerre corpora nostra hostias viuentes, vt dicit Apost. ad Romanos. Melius vero ieiuniũ vocatur quod ad Dei honorem & sanctorum suorum gratis & cum deuotione celebratur. De quo intelligitur illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, sc. oleo vnctuosæ compassionis: & faciem tuam laua aqua lacrymosæ cõtritionis, vt dicit Glos. Deo ieiunat, qui pro eius amore se macerat, & qui, quod sibi subtrahit, pauperibus elargitur. Optimum ieiunium dicitur, quando homo exterior ieiunat, & homo interior orat, vt dicit Isid. & quando quis ieiunat, ex vna parte ieiunando macerat corpus, & ex altera parte bona agere non cessat, contra aliquos, qui nihil possunt facere, cum ieiunant: immo tũc ludunt ad scaccos, vt ieiunium non sentiant, & sic otiando, otium vitant, contra hoc, quod dicit Boët. quod pro otio vitando, otia sectari ridiculosum est. Ieiunium bonum significatur per ieiunium Moysi, vt habetur in Exodo. Ieiunium melius significatur per ieiunium Eliæ, sicut dicitur in libris Regum. Ieiunium optimum significatur per ieiunium Christi, vt habetur in Matthæo.

(Margin: Eccles. 6. a — Ose. 11. d — Isa 58. a — Ieiunium triplex commendatur in scriptura — 1. Cor. 13. a — Rom. 12. a — Mat. 6. b — Isid. de summo bo. li. 2. c. 44 sent. 1. — Exod. 24. d — 3. Reg. 19. b)

Capvt VII.

De Eleemosyna.

De eleemosyna quatuor sunt specialiter notanda, scilicet typus elegans, motus stimulans, modus regulans, & fructus abundans.

Habet ergo eleemosyna typum vel similitudinem elegantem, & specialiter triplicem, est enim eleemosyna, sicut lumen radiosũ, sicut lumen copiosum, & sicut semẽ fructuosum. Est itaq; eleemosyna, sicut lumẽ radiosum Nam sicut lumen serenat aërem: sic eleemosyna serena mentem Et sicut lumẽ fugat omnem tenebram: sic eleemosyna fugat omnẽ culpam, Et sicut lumen debet portari non post, sed ante hominẽ: sic homo prudens facit eleemosynam in vita sua, non post mortem. Qui autem eleemosynam non facit in vita sua, sed post mortem suã: similis est homini, qui post tergum vult portare lumen, id est lucernã. Dicit enim sapiens: Ante mortem benefac amico tuo, id est animæ tuæ, vel Christo in suis mẽbris. Est etiam eleemosyna sicut flumen. Nam sicut flumen manat ex influẽtia fontis: sic eleemosyna ex influentia pietatis. Et sicut fons, vnde manat fluuius, per occultos meatus, procedit à mari: sic pietas hominis, vnde manat eleemosyna, per occultam inspirationem venit ex gratia Dei, & sic eleemosyna venit à Deo & datur Deo. Nam dicit Sapiens: Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Et sicut flumen quandoque exit extra ripas, nec est contentum propriis alueis: ita interdũ eleemosyna danda est bonis indifferenter & malis, maxime tẽpore necessitatis. Sicut pater cælestis, qui solẽ suũ oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos, vt dicitur in Matth. Est insuper eleemosyna sicut semẽ. Et nota quod sex sunt, quibus eleemosyna bene semini comparatur. Primo, quia sicut semẽ debet abscondi, ita eleemosyna debet occulte dari. Nam dicitur. Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Secundo, quia sicut semen videtur perdi, cum tamẽ potius renouetur: sic eleemosyna videtur amitti, cum datur, quæ tamen tunc optime seruatur, & thesaurizatur in thesauro Paradisi. Vnde dicitur sic: Perde pecuniam propter fratrem. Tertio, semen cum fœnore surgit: sic qui dat eleemosynam à Deo centuplum accipiet. Vnde super illud: Fœneratur Domino, qui miseretur proximo, dicit Glos. centuplum accepturus. Quarto semen, quod est pretiosum, sicut triticũ in vno anno seritur, & in alio metitur, vile vero, sicut hordeum & milium, in eodẽ anno metitur, & seminatur: sic eleemosyna pretiosa est, quæ hic in anno gratiæ seritur, sed fructus eius in alio anno, sc. gloriæ, expectatur. Vilis vero respectu huius videtur eleemosyna illa, quæ in præsenti remuneratur, quia dicit Saluator: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Pretiosa vero non solum in præsenti, & tẽporaliter, sed etiam remuneratur æternaliter, quia dicit Apost. Quod pietas ad omnia vtilis est, promissionẽ habens vitæ, quę nũc est, & futuræ. Quinto sicut semen gelu pressum, & retardatum, profert vberiorem fructũ: sic eleemosyna, quam quis facit, dum sustinet tribulationem, vberiorem est habitura repromissionem, seu fructum, vel remunerationem. Vnde dicitur: Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. Venientes, autem, &c. Sexto, semen sustinet molestias multas, sicut gelu, grandines & pluuias: sic homo, qui libens eleemosynam dat, cũ cor habeat compassione plenum, talis sustinet omnes necessitates pauperum, & miserias afflictorum. In cuius persona dicit Apost. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Item eleemosynarius est, sicut arbor, quę fructũ facit, sicut nutrix, quæ puerum nutrit, & sicut mercator, qui merces vendit. Est itaq; bonus eleemosynarius vt arbor: sicut enim arbor melius crescit, & fructificat, cum ab ea resecãtur superflua: sic diuites melius proficiunt in gratia resecantes diuitias suas, sc dando eleemosynam, quæ est de superfluis danda, vel faciẽda, sicut dicitur: Quod superest, date eleemosynam. Et sicut agricola tolerat in vinea aliquas infructuosas arbores, quæ sustinent vites, sic summus agricola Deus in vinea sua, sc. in Ecclesia tolerat multos diuites, qui cum eorum eleemosyna sustentant pauperes. Vnde dicitur: Vineam pastinauit homo. In vinea siquidem non solum sunt vites, quæ fructificãt, immo & paxilli aridi, sic in Ecclesia Dei sunt peccatores & iniusti, qui vites fructificãtes, id est iustos, suis eleemosynis sustẽtant. Homo etiã eleemosynarius est sicut nutrix quę lactat puerũ. Nã sicut nutrices cõsueuerũt impinguari, vt abundẽt in lacte, & bene nutriãt pueros: sic

(Margin: Eleemosynæ similia. — Eccl. 14. b — Eccl. 1. b — Mat. 5. g — Eccl. 29. g — Ibidem. — Prou. 19. c — Mat. 6. a — 1. Tim. 4. c — Psal. 125. — 2. Cor. 11. g — Luc. 11. e — Mar. 12. a)

Dominus

Dominus impinguat diuites bonis temporalibus, vt abundent in lacte compassionis,& nutriant filios,id est pauperes suos. Vnde dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. Tunc enim Dominus oleo caput impinguat, quando mentem ad pauperes,oleo compassionis humectat. Est insuper homo eleemosynarius sicut mercator industrius. Nam sicut mercatores pecuniam suam non tradunt eis,qui reddere non possunt, vel eis, qui ad nundinas, venturi non sunt: sic homo prudens non dat eleemosynam histrionibus, qui nihil habent, sc. de gratia Dei,& qui venturi non sunt ad nundinas paradisi. Ideo dicitur: Benefac humili,& ne dederis impio. Hoc vero in duobus casibus intelligitur, vnus quando datur histrionibus,non intuitu pietatis,sed ratione histrionatus: Alius est si credas, quod propter eleemosynam tuam, impius negligat iustitiam. Et sicut pedagium non petitur ab illis,qui transeunt vacui,sed ab illis,qui sunt onerati: sic Dominus pedagium eleemosynæ non petit à pauperibus,qui sunt vacui rebus transitoriis: sed à diuitibus,qui sunt onerati diuitiis,& pleni tẽporalibus bonis. Vnde dicit Apostolus: Diuitibus huius sæculi præcipe, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum in futurum. Et sicut Dominus terrenus mercatoribus, qui furantur pedagium, aufert quandoq; totum capitale: sic illis diuitibus,qui pedagio eleemosynæ defraudant pauperem,aufert Dominus non solum gratiam. immo interdum temporalem substantiam. De tali dicitur: Tollite ab eo talentum & date illi,qui decem talenta habet. Auaro siquidem tollenda est temporalis substantia,& danda illi, qui miserendo pauperibus, implet mandata Domini.

Psal.22.a — Eccl.12.a — 1.Tim.6.d — Mat.25.b

Eleemosyna triplicem motum stimulantem habet.

Secundo eleemosyna habet motum stimulantem & specialiter triplicem. Vnde nota, quod ille, à quo petitur eleemosyna, debet præcipue considerare tria, scil. Quis petit, pro quo petit,& ad quid petit. Primo igitur quando pauper petit eleemosynam, debet diues considerare quis eam petit: quia Dominus, pro cuius amore petit eam mendicus. Debet enim adeo diligere pauperes,quod quidquid fit eis,propter amorem suum,reputat sibi factum. Nam dicitur: Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Petit ergo eleemosynam per pauperem suum ille,à quo diues petit, quandoq; regnum: Et ideo cum pauperi negat diues modicum frustum panis,timere debet,quod Deus non audiat eum,cum petit ab eo regnum æternæ felicitatis, quia dicitur: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis,clamabit ipse,& non audietur. Debet secundo considerare diues, quid petit Deus,quando eleemosynam petit in suis pauperibus. Petet enim Deus non nostrum sed suum. Ideo valde ingratus est Deo, qui pauperi negat modicam elemosynam, cum de bonis Dei habeat abundanter ad mensam suã. Hoc considerauit Dauid qui dicit: Tua sunt Domine, omnia, & quæ de tua manu accepimus, dedimus tibi. Tertio, debet considerare diues homo, ad quid petit Deus. Deus enim petit non ad dandum sed ad mutuandum, nec tantum ad triplas, immo ad centuplas vsuras. Vnde dicit Aug. Homo quid fœneras homini, fœnerare Deo,& centuplum accipies,& vitam æternam possidebis Et ideo nimis ingratus est, qui ad tales vsuras non vult commodare Deo: ad quales mutuaret Iudæo, vel Saraceno.

Mat.25.d — Prou.21.c — Paral.29.d

Eleemosyna habet triplicem modum regulantem.

Tertio, eleemosyna habet modum regulantem, & specialiter triplicem. Vnde nota, quod in dando eleemosynam,debet esse modus iustus, modus gratus,& modus pius. Iustus sine iniuria, gratus sine tristitia, & pius sine superbia. Primo igitur, qui dat eleemosynam, debet habere modum iustum, vti sc. det suum,& non alienum. Sicut enim aqua munda lauat, & immunda coinquinat: sic eleemosyna munda, quæ sc. est sine peccato vsuræ, vel rapinæ, dantem mundat, pauperem lauat, & Deum placat. Vnde dicitur: Honora Dominum de tua substantia, non de aliena: quia eleemosyna de alieno, vt de rapina, vsura, vel de furto, dantem inficit: proximum lædit, & Deum offendit. Vnde in figura huius dicitur. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit, sc. vsuræ, furti, vel rapinę, vel cuiuscunq; acquisitionis iniustæ. Secundo, qui dat eleemosynam debet habere modum gratum, vt sc. ostẽdat pauperi lætum vultum, dulce verbum,& promptam manum. Nam de læto vultu dicit Apost. Hilarem enim datorem diligit Deus. De dulci verbo, dicitur. Responde illi, sc. pauperi pacifice in mansuetudine. De prompta manu dicitur: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Tertio, qui dat elemosynam debet habere modum pium, & sine omni superbia, vel præsumptione, vt sc. dando eleemosynã laudem nõ quærat, pauperẽ ne despiciat, seipsum sine eleemosyna non dimittat. Qui enim dat eleemosynam, laudem vitet humanam. Nam dicitur: Te autem faciente eleemosynã, nesciat,&c. Debet etiam, qui dat eleemosynã, non propter hoc pauperẽ despicere, quia dicitur: Et carnem tuam ne despexeris. Nec debet seipsum sine eleemosyna dimittere, qui vult aliis misericors esse. Dicitur enim: Miserere animæ tuę, placens Deo Et Augustinus in Enchiridion: Qui vult eleemosynam ordinate dare, à seipso debet incipere. Sicut enim non deberet dici misericors, qui extraneis faceret misericordiam, & matri propriæ crudelis & immisericors esset: sic multo minus dicenda est misericordia, vel eleemosyna, quam quis faceret aliis, anima sua neglecta, & in peccato dimissa. Vnde dicitur: Qui sibi nequam est, cui bonus? Et Augustinus: Quid est miserius misero non miserante sibi ipsi?

Prou.3.b — Leuit.2.a — 2.Cor.9.b — Eccl.4.a — Prou.3.c — Mat.6.a — Isa.58.b — Eccl.30.d — Aug. in Enchir.c.76. to.3. — Eccl.14.a

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS TERTIVS
De Præceptis diuinis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.
De præceptis in communi.

Tria de præceptis Diuinis cõsideranda.

POSTQVAM dictum est de pœnitentia, dicendum est de præceptis, quia hæc est secunda diæta salutis, scil. à pœnitentia venire ad præcepta. Et ideo nota de præceptis diuinis specialiter tria, scilicet qualiter sunt descripta indelebiliter, distincta rationabiliter, edita vniuersaliter.

Circa præceptorum descriptionem est notandũ quod ad obseruandum præcepta diuina, debet nos monere præceptorum scriptura tripliciter, si attendamus, quis scripsit, vbi scripsit, & quo modo scripsit. Primo enim si quæris, quis scripsit? dicitur quod digitus Dei, sc. Spiritus sanctus. Scriptura enim magis est authẽtica & plus obseruanda, quando per manũ publici tabellionis est cõfecta. Iste tabellio est Spiritus sanctus, sc. qui ex nihilo fecit cælum & terrã,& omnia elementa,& corpus Christi formauit in virginali vtero,& puluere formauit corpora nostra. Itẽ idem scripsit decem præcepta. Ille enim est notarius publicus, qui fecit instrumentum de matrimonio quod cõiunxit Dei filiũ in virgine Ecclesia,& in nostra carne. Et ipse scripsit testamentũ, quod condidit Christus in Cruce, in quo legauit spiritum Deo Patri,

matrem

matrem Ioanni,& Paradisum latroni. Iste tabellio scribet in die iudicij æquitatem diuinæ sententiæ Iste scribet electos in libro vitæ. Et breuiter, iste scribet omnes chartas & scripturas & instrumenta diuina. Bene igitur obseruanda est præceptorum scriptura. Vnde dicitur: Deus dedit Moysi tabulas scriptas, vtrasque digito Dei viui. *Deut.9.b*

Secundo, si quæras vbi scripsit? dico, quod in tribus locis, scil. in lapidibus marmoreis, in profundo pectoris, & in pergameno humani cordis. De scriptura marmoris, nota quod duo fuerunt paria tabularum: primæ post scripturam fuerunt fractæ, instar illarum fuerunt aliæ renouatæ. Primæ significant innocentiam, secundæ pœnitentiam. Et ideo si contingat tabulas innocentiæ frangi, debent saltem præcepta in tabulis pœnitentiæ transcribi. Est enim mire cautū quod si instrumenta vetustate, vel aliquo casu consumpta sunt, per manū notarij exemplanda, eandem anctoritatem cum originalibus habitura sint: quia pœnitentia reducit in gradum pristinum, & omnes defectus reuocat ad perfectū, vt dicit August. in Hypognosticon. Vnde dicit Dominus Moysi: Præcide duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas, quæ habuerunt tabulæ, quas fregisti. De scriptura præceptorum in corde, nota, quod in hac scriptura scriptor, vt diximus, est digitus Dei scribentis: calamus, lingua predicantis, iuxta illud: Lingua mea calamus scribæ, & Spiritus sanctus scribens: pergamenum est mundítia cordis: nam in pergameno lutoso vel immundo, litera non bene formatur, nec apparet scriptura immo oportet, quod sit album & mundum Vnde dicebat Propheta: Cor mundum crea in me Deus. Incaustum huius scripturę est gratia Spiritus sancti. Rubrica ornans totam scripturam, est sanguis Christi. Continētia scripturæ est dilectio Dei, & proximi: quia finis pręcepti est charitas, vt dicit Apostolus scribens ad Timotheū. Hæc scriptura, quia tam chara fuit, ideo intima, & secreta est. Ideo sicut iocalia chara & pretiosa reponūtur cum magno studio, in loco secreto & scrinio pretioso, ideo, &c. Et de hac scriptura chara & intima dicitur: Dabo legem meam in visceribus eorū, & in corde eorum scribam eam. De scriptura præceptorum in corpore, nota, quod in triplici parte corporis nostri, quodam modo scripta sunt præcepta Dei, quasi pro sempiterno, & continuo memoriali. Scripta enim sunt in manibus, vbi sunt decem digiti: in pedibus, vbi sunt decem articuli: & in quinq; sensibus, vbi sunt organa: sicut duo oculi ad videndum, duæ aures ad audiendum, duæ nares ad adorandum, duæ fauces ad gustandum, duæ manus ad tangendum. Per quod patet, quod præcepta diuina debent in nobis dirigere gressus affectionis: ideo sunt decem articuli pedum, quasi memoriale decem præceptorum. Debent etiam regere sensus affectionis, actus operationis: propter quod sunt decem digiti manuum ad designādum decem præcepta, seu pręceptorum mandata. Debent nihilominus moderari sensus nostræ conuersationis, propter hoc in sensibus sunt decem organa ad designandū decē præcepta. Hic est liber scriptus intus & foris, vt dicitur in Ezechiele, quia præcepta, vt dictum est, debent esse scripta intus, sc. in corde per dilectionem, & foris per operationem, scilicet in corpore.

August. Hypogn. lib.3. paulo post med. tom.7. — *Exod.34.a* — *Psal.44.a* — *Psal.50.c* — *1.Tim.1.a* — *Ier.31.f* — *Ezec.2.d*

Tertio, si quæras quo modo scripsit: dico, indelebiliter. Et nota quod tria sunt, quæ consueuerunt delere scripturam, aqua, ignis, scil. & vetustas: sic spiritualiter aqua transitoriæ delectationis, ignis afflictiuæ persecutionis, vetustas defectiuæ conuersationis. In aqua significatur tentatio carnis inficientis, in igne tentatio hostis decipientis, in vetustate tentatio mundi deficientis. In quibusdā enim delet præcepta aqua, vel liquor carnalis delectationis, in quibusdā ignis, vel feruor hostilis persecutionis, in quibusdam vetustas mundialis conuersationis. Et ideo contra ista tria, Deus voluit præcepta sua indelebiliter in lapide scribere, vt nunquam delerentur, nec carnali bestialitate, nec mundiali prosperitate, nec hostili aduersitate. Vnde dicitur: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Item nota, quod tres scripturę sunt specialiter indelebiles, & immobiles, scil. leges Imperatorum, donatio inter viuos, & vltimū testamentū. Præcepta autem Dei, sunt leges Imperatoris summi, editæ in consistorio Trinitatis: quæ leguntur à Doctoribus per Catholicam prædicationem, repetuntur à scholaribus per bonam operationem. Vnde dicitur: Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum. Sunt enim præcepta diuina æterna, sicut donatio inter viuos, & irreuocabiliter donatur vita æterna illis, qui inter viuos, id est in statu gratiæ obseruant mandata diuina. Ideo dicitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mādata. Bene autem dicitur donatio inter viuos, & non inter mortuos: quia in statu culpæ non potest quis diuina præcepta obseruare. Sunt nihilominus præcepta diuina sicut vltimum testamentum. Nam primum testamentum fuit Iudæorum, qui pręcepta obseruabant ex timore: & illud fuit reuocatum. Secundum testamentum fuit Christi, scilicet tempore gratiæ, in quo obseruantur præcepta ex charitate: & illud fuit in morte Christi confirmatum. Vnde Christus dixit in suo vltimo testamento: Hoc est præceptū meum, vt habetur in Ioanne.

Matt.24.c — *Baruc.3.* — *Matt.19.c* — *Ioan.15.b*

CAPVT II.

De præceptis primæ tabulæ.

CIrca præceptorum secundam distinctionem, notandum est primo in generali de omnibus. Et notā secundum Iosephum, qui fuit Doctor historicus, quod præcepta diuina fuerunt per æquas partes, in duas tabulas, distincta, quia quinq; fuerunt in vna tabula, & quinq; in alia. Sed secundum Origenem, & beatum Augustinum, & alios doctores mysticos & morales prima tabula dicitur continere tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam, quæ sunt tria, scil. Non habebis Deos alienos, &c. Secunda autem tabula continet tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad proximum, quę sunt septē, scil. Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. Et hęc breuiter fuerūt, sicut Iosephus narrat ad literam. Et nota hic quod Deus habitat in cœlo, & proximus in mūdo. Peccator igitur, qui non obseruat præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum non meretur habitare in cœlo, vbi Deus est: & qui non obseruat præcepta secundæ tabulæ, quæ ordinant ad proximum, non est dignus habitare in terra vel in mundo, vbi est proximus: & sic per consequens relinquitur, quod habitet in inferno, vbi est diabolus, iuxta illud: Ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores. Prima tabula dicitur tantū continere illa præcepta, quæ ordinant hominē ad Deum, vel ad vitam contemplatiuā. Secunda quæ ordinant hominem ad proximum, vel ad vitam actiuam.

Ioseph. Antiq.lib.3.c.4. — *Orig.hom.8. in Exod.c.20.* — *Aug.q.in Exo lib.2.q.71.tom.4.* — *Matt.22.b*

Secundo notandum est in speciali, quod in prima tabula sunt tria præcepta, hominem ad Deum ordinātia in vitam contemplatiuam. Primum est: Non habebis Deos alienos. Secundū est: Non assumes nomen Dei in vanū. Et tertium est: Memento, vt diem sabbati sanctifices. *Primæ tabulæ præcepta tria.*

Primum igitur præceptum primæ tabulæ est: Non habebis Deos alienos, sed vnum solum scil. Deum viuum & verum, iuxta illud: Audi Israël Dominus Deus vester Deus vnus est. In hoc igitur præcepto prohibetur omnis idololatria, & cōtra hoc faciunt, non solū infideles, pagani & hæretici, verumetiā omnis homo, qui amorē præcipuū, quem debet ponere in Deo, ponit in quocūq; bono creato, sicut ambitiosus, qui summe diligit nummum: & gulosus qui summe diligit ventrem suum. Et ideo nota, quod triplex est idololatria, scil paganorum, auarorum, & gulosorum. Idololatria paganorum est mala, quia colunt aurū & argentum, iuxta illud: Simulacra gentium argentū & aurum. Idololatria auarorū est peior, quia quasi Deum adorant nummum. Nam auaritia est idolorum seruitus secundum Apostolum. Idololatria gulosorum est pessima, quia gulosi colunt Deum vilissimum, scilicet ventrem suum, qui est latrina & immunditia

Præceptum 1. — *Deut.6.a* — *Idololatria triplex.* — *Psal.113.b* — *Ephe.5.b*

Phil.3.d

munditia, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Pagani comparant Deum auro pretioso: auari nummo rubiginoso: gulosi ventri ignominioso.

Præceptum II.

Secundum præceptum est: Non assumes nomen Dei in vanum. In quo prohibetur periurium, & blasphemia & omne peccatum, vel inordinatio linguæ, maxime cótra Deum. Et nota tria hic specialiter de periurio, vel blasphemia. Primo, quia periurus, vel blasphemus pessimus destruit animam suam. Prouocat enim contra se tres personas, quarum fauor valde est necessarius in iudicio, ad sententiam obtinendam, scil. iudicem, testes & aduocatos. Qui enim false iurat per Deum, habet contra se iudicem, scil. Deum, qui est iustus, vt dicitur in Psalmo. Qui iurat false per sanctos, habet contra se aduocatos, scil. sanctos, qui sunt aduocati nostri, & specialiter qui iurat per Virginem matrem Dei. Nam de illa cantat Ecclesia: Eia ergo aduocata nostra, &c. Summum aduocatum prouocat cótra se, qui false iurat per Christum, vel per corpus suum, vel altare sacrum, quia ipse est præcipuus aduocatus noster, iuxta illud: Aduocatum habemus apud patrem Iesum, &c. Qui vero false iurat, per sancta Dei Euangelia, fidem vel conscientiam suam habet contra testes. Nam sancta Dei Euangelia sunt testimonia veritatis: & fides, & conscientia nostra sunt testes nostri, iuxta illud: Gloria nostra hæc est, &c. Quo modo ergo blasphemus, vel periurus faciet, qui veritatem, iudicem, aduocatum & testes contra se habet? Per quā viam incedet in extremo, & iusto iudicio Dei, vbi vix iustus saluabitur, qui quando credit pro se sententiam habere, habet contra se? De talibus conqueritur Dominus, dicens: Iugiter tota die nomen meū blasphematur. Non mireris ergo si periurus & blasphemus dānentur, qui nomen Dei gloriosum assumunt in vanū, Virginē gloriosam, fidē suam, & conscientiā suam, sancta Euāgelia, & Christum, & omnes sanctos, & omne bonum assumunt in vanū, & omnia, vt videtur, habent pro nihilo. Non erit, inquā, mirum, si à Deo, & Virgine, & sāctis omnibus in iudicio illo tremēdo procul repellētur.

Psal.7.c

1.Ioan.2.a

2.Cor.1.c

Isa.52.b

Præceptum III.

Tertium præceptum est: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et nota, quod transgressores huius præcepti videntur specialiter memoriam amisisse. Vnde istis solum dicitur: Memento, &c. Primo igitur, tales videntur memoriā amisisse, quia non reminiscuntur eorum quæ vident in natura, nec eorum, quę legunt, vel audiūt in scriptura. Videmus enim in natura quod omnia quietē appetunt post laborem. Herbæ namque & plantæ, segetes & arbores fructificant, & suo modo laborāt scil. in vere, autumno, & æstate, & quiescunt in hieme, & quodammodo somniant. Legimus autem in scriptura, quod Deus fecit cœlum, terram, & omnia, quæ in eis sunt in sex diebus: tamē in die septima requieuit. Apostoli & martyres & alij sancti laborauerunt in hoc mundo, & tamen nunc requiescunt in cœlo. Solus vero diabolus nunquā quiescit, nec illi qui sunt in inferno. Transgressores ergo huius præcepti, sunt illi, qui laborant per totā illam septimanam, nec quiescunt, nec cessant in diebus Dominicis, nec in aliis festis. Non enim sunt, vt patet, similes Deo qui requieuit septima die, nec creaturis, quæ requiescūt, in hieme, nec sanctis, qui requiescunt in cœlo: sed sunt similes diabolo, & damnatis, quia nunquā requiescunt sed semper laborant, & laborabūt in inferno. Nam de damnato dicitur: Laborabit in æternū, & viuet adhuc in finē. Secundo tales videntur memoriā amisisse; quia intentio fuit Dei, vt in die festo vacaremus diuino cultui: tales autē faciunt totum contrariū. Nam diebus festiuis vadunt ad mercata & nundinas & similia, & dimittunt sermones & missas & fugiunt à Deo, & vacant mundo, & quod peius est, peccato. Tales enim sunt similes cancro, qui semper vadit, & serpit ex transuerso retrogradiendo. Tertio tales videntur perdidisse memoriam, quia Dominus mandat sanctificari sabbatū, & illi polluunt sabbatum, & quod peius est, quasi sanctificāt septimanam: vacant enim in septimana operib. licitis, in sabbato, vel die festo ebrietatibus & immunditiis, sordibus & peccatis, per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicēs: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

Gen.1.

Psal.48.b

Ezec.22.b

Capvt III.

De præceptis secundæ tabulæ, & primo de honore parentum.

De præceptis secundæ tabulæ, est notandum, quod septem sunt in vno. Primum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum Non concupisces rem proximi tui. Septimum, Non desiderabis vxorem proximi tui. Et de istis septem, primum est affirmatiuum, & alia sunt negatiua. Præcepta autē affirmatiua ligant semper, sed non ad semper, sed pro loco, & tēpore: negatiua vero ligant semper & pro semper.

Secundæ tabulæ præcepta vij.

Præceptum I.

Triplex ratio, ob quā sunt honorandi parentes.

Primum ergo præceptum secundę tabulæ est: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & est affirmatiuū. Et nota, quod triplex est ratio, quare honorādi sunt parentes, scil. quia nos genuerunt, nutrierunt, & instruxerunt. Quia per ipsos sumus geniti, debemus eis corporale obsequium: quia per ipsos, sumus nutriti, debemus eis temporale nutrimentū, vel subsidiū: & quia per ipsos sumus instructi, debemus eis imitationis exemplum. Prima ergo ratio honorandi parentes, est: quia ipsi nos genuerunt. Vnde dicitur: Honora patrē tuum & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris, meditando, quia nisi per illos non fuisses. Et propter hoc, vt dictum est, debemus eis corporale obsequium, scilicet. Corde debemus eos diligere, contra illos qui eos contemnunt, & desiderant mortem eorum, maxime quando senescunt. Lingua debemus eis reuerenter loqui & benedicere, cōtra illos, qui non benedicunt: sed maledicunt. Auribus debemus eis obedire, contra illos, qui eorum præcepta paruipendunt. Manibus debemus eis seruire, contra illos, qui eos percutiunt.

Eccl.7.b

Secunda ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos nutrierunt, & propter hoc debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium.

Tertia ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos instruxerunt. Vnde debemus eis imitationis exēplum, scilicet in bonum, quia dicitur: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Vnde vide salarium. Filius bonus est benedictio patris & matris, quia in eo benedicuntur pater, & mater; sicut vulgo dicitur de bono filio, Benedicatur pater tuus, & mater tua. Sicut illa bona mulier dixit Saluatori nostro: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Et econuerso pro salario mali filij, patris, & matris, dicitur de malo filio: Maledicatur pater, qui te genuit, & mater quæ te lactauit. Exemplum de Linetio, de quo narrat Boëtius in libro de disciplina scholarium.

Prou.1.a

Luc.11.d

Item nota, quod triplex est pœna eorum, qui non honorant parentes suos. Prima est filiorum suorum inobedientia, nam eandem falsam dabunt eis filij sui, quam ipsi dederunt parentibus, iuxta illud: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Triplex pœna eorum, qui parentes non honorant.

Luc.6.f

Secunda pœna est infamia. Nam secundum canonicas & legitimas sanctiones, maligni parentibus infames sunt, & ex eorum malignitate potest testamentum & donatio reuocari, & possunt omni facultate & hæreditate priuari paterna, & vltra hoc tales frequenter mala morte moriuntur in hac vita, & interdum horribiliter puniuntur vel perimuntur. Tertia pœna est breuis vita, sicut præmiū honoratum est vita longa, vt dicitur: Honora patrē tuum, & matrem tuam, vt sis longęuus super terrā. Nec est mirū si tales reputantur indigni vita ęterna, qui etiam reputantur indigni vel iudicantur in hac vita misera transitoria: vt istis vita subtrahatur, cū aliis peccatoribus conceditur ad pœnitentiam faciendam.

Exod.20.b

CAPVT

CAPVT IV.

De Non lædendo proximo, vel occidendo.

PRÆCEPTVM II.

SEcundum præceptum, secundæ tabulæ est: NON OCCIDES, scilicet iniuste. Nam istis tribus modis vel actu mortem inferendo, vel lingua mortem procurando, vel corde proximum odiendo, homicidium perpetratur. De vltimo enim, de quo minus videtur, dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. *1. Ioan. 3. c.*

Item nota specialiter, quod tria sunt homicidarum genera. Sunt enim quidam qui interficiunt seipsos pro peccatis, & secundum Augustinum illi inter omnes sceleratissimi homicidæ sunt. *Aug. lib. 1. de ciu. Dei, c. 17. tom. 5.* De his dicitur: Qui facit peccatum & iniquitatem, hostis est animæ suæ. *Tob. 12. c* Sunt alij qui spiritualiter interficiunt proximum per scandalum & malum exemplum, quod figuratur in morte primogenitorum Ægypti, vt habetur in Exodo. *Exod. 12. e* Tunc enim moriuntur primogenita in Ægypto, quando maiores præstant minoribus materiam peccati vel ruinæ, suo malo exemplo. Sunt etiam alij, qui procurant abortum, scilicet quando bonum propositum in se extinguunt, quod eis misericorditer inspiratur, ex quo per gratiam impraegnantur, sicut in persona ipsorum dicitur: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. *Isa. 26. e* Mali vero concipiunt, sed non parturiunt, quia suffocant conceptum. De his dicitur: Venerunt filij, vsque ad partum, & virtus non est pariendi. *Isa. 37. a*

Pœna triplex homicidarum. Item nota, quod triplex est homicidarum pœna, scilicet exilium, patibulum, & irregularitatis impedimentum. Homicidæ enim exulant, quando autem possunt capi, suspenduntur: sic qui occidunt se vel alios per peccatum, exules sunt à gratia, & patria Homicidæ autem suspenduntur, quando possunt tangi, in patibulo iudicis: sic spiritualiter homicida suspenditur in patibulo inferni, quando moritur. Homicidæ etiam non possunt ad sacros ordines promoueri: sic animæ homicidarum non promouebuntur ad ordines angelorum, sed erunt in inferno. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, vt habetur in Iob. *Iob. 10. d*

CAPVT V.

De Prohibitione concubitus illiciti.

PRÆCEPTVM III.

TErtium præceptum secundæ tabulæ est: NON MOECHABERIS, vbi prohibetur omnis concubitus illicitus, & actus carnis inordinatus, tam contra ordinem naturæ, quam contra ordinem scripturæ & gratiæ.

Luxuria ob triplicem causam prohibetur. Et notandum quod triplex est ratio, quare prohibetur mœchia vel luxuria. Primo igitur mœchia est huiusmodi mundi quasi vilis infirmitas, quia fere totus mundus tabescit & ægrotat, vel moritur isto peccato, & est morbus ita contagiosus, quod solo aspectu inficit hominem. Vnde Saluator noster, prohibuit aspectum illicitum, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. *Matth. 5. a* Mulier namque adultera, sicut basiliscus, solo aspectu interficit hominem: propter quod nos non debemus nimis propinquare, vel familiares esse eis: sicut nec infirmis qui laborant morbo contagioso; quia dicitur: De vestimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. *Eccli. 42. c*

Secundo, quia mœchia est maior mercatura diaboli. In aliis enim peccatis lucratur diabolus vnum peccatorem, pro vno peccato: sed in Mœchia, vt vulgo dicitur, lucratur pro vno peccato duos, immo tres, & interdum plures, scilicet adulterum, & adulteram, & vetulam, quæ procurat peccatum. Quia etiam diabolus in hoc magis multiplicat vsuras suas, ideo huic mercaturæ, vel negotio plus intendit, immo non curat dormire, vel comedere, tantum est intentus huic pessimæ mercaturæ. Dicitur enim: Qui me comedunt, scilicet, tentando, non dormiunt, scilicet à tentatione cessando. *Iob 30. c*

Tertio, quia etiam mœchia est communior via inferni, hoc est, strata publica magis lata, quia plures ambulant per eam. Alia peccata vendicant sibi specialia hominum genera, sed luxuria nulli parcit, & fere ad omne genus hominum se extendit. Exemplum de diabolo, qui secundum fabulam habuit vxorem, & ex illa habuit septem filias, & maritauit eas. Superbiam dedit mulieribus, quæ totum studium suum ponunt in vanitate, & speculo, pectine, & crinibus, & monilibus, & ornatu capitum, &c. Vsuram dedit Burgensibus: rapinam Militibus & Magnatibus: simoniā Clericis & Prælatis: hypocrisim religiosis, & luxuriam vniuersis. De hac via dicitur: Lata est porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. *Matth. 7. b*

CAPVT VI.

De Prohibitione furti.

PRÆCEPTVM IV.

QVartum præceptum secundæ tabulæ est: NON FVRTVM FACIES. In quo prohibetur furtū, rapina, & simonia, & omnis illicita contractio rei alienæ.

Furtum est contra triplicem legem. Et nota, quod furtum cum suis comitibus est contra triplicem legem. Est enim primo contra legem naturæ, secundum quam omnia debent esse communia. Fures autem & sui comites non solum retinent sua propria, immo vsurpant aliena, contra illud præceptum naturæ, quod scriptum est: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu alteri aliquando facias. *Tob. 4. c* Est contra legem scripturæ, vt dicitur: Non furtum facies. *Exod. 20. c* Est etiā contra legem gratiæ. Nam charitas, quæ est secundum præceptum legis gratiæ, non quærit sua, sed aliena. Charitas præcipit dare dicens: Date & dabitur vobis, communicando. *Luc. 6. e* Hæc autem potius nititur auferre. Charitas autem communicata, facit nos similes Deo, qui non solum, & sua æterna, sed etiam seipsum pro nobis dedit, vt habetur ad Ephesios. *Ephes. 5. a* Fures, raptores, & vsurarij auferendo aliis, sunt similes morti & diabolo. Nam mors nititur furari & auferre corpus, diabolus autem animam. De talibus dicitur: Percussimus fœdus cum morte & cum inferno, id est, diabolo fecimus pactum, qui furatur animam. *Isa. 28. d* Et præcipue vsurarij, fures, vel raptores, qui auferunt sua pauperibus, sunt similes morti: qui auferunt pauperibus victum suum necessarium, & per consequens vitam suam. Nam dicitur: Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. *Eccli. 34. d*

CAPVT VII.

De Non dicendo falso testimonio, & de peccatis linguæ.

PRÆCEPTVM V.

QVintum præceptum secundæ tabulæ est: NON FALSVM TESTIMONIVM DICES. In quo prohibetur omne peccatum & omnis inordinatio linguæ, & specialiter contra proximum.

Linguæ peccata 22. Sunt autem, secundum Doctores, viginti duo peccata, vel deordinationes linguæ, & omnes prohibentur, scilicet blasphemia, murmur, defensio peccati, periurium, mendacium, detractio, accusatio, multiloquium, verbum otiosum, scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, indiscretio, conuicium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, seminare discordias, maledictio, adulatio, peccatum bilinguium, rumor, iactantia, & secreti reuelatio specialiter.

Falsus testis. Isid. de sum. bono lib. 3. c. 59. sent. 2. Et nota, quod falsus testis tribus personis est obnoxius, vt dicit Isidorus de summo bono: est enim obnoxius Deo, quem contemnit, & iudici quem decipit, & proximo, quem lædit. Mendax est sicut denarius falsus, vel potius sicut falsus monetarius, qui fabricat falsam monetam: & talis de iure punitur morte æterna, iuxta illud: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. *Psal. 5. b* Detractor similis est cani, qui lambit in homine, non carnem suam, sed vlcera & saniem. Murmurans autem, similis est rotæ deteriori carri, quæ plus est quā aliæ garrulosa, quia scilicet nō est vncta oleo: sic isti deficit vnctio Spiritus sancti. Iactās similis est cuculo, qui nescit nūtiare, nisi

nisi de seipso. Adulatores similes sunt canibus, qui, cum obuiant sibi inuicem, osculantur se in loco immundo. A Bilinguis, vel reportator verborum, similis est serpenti, qui habet linguam bifurcatam, sic tales loquuntur ad duas partes. Qui stulte promittit, similis est arbori, quæ habet lata folia, sicut vitis, quæ cito folia defluit, vt dicitur in Psalmo: Qui loquitur scurriliter, similis est porco, qui vbicunque ponit pedem, non veretur ponere os. Qui peccatum defendit vel excusat, similis est Adæ, qui retorsit culpā suam in Deum, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, &c. Qui maledicit, similis est histrioni viliori, immo vilissimus est inter omnes, qui vulgo dicitur ioculator, sic de maledicente, qui multis est odiosus. Qui multum loquitur, est sicut fatuus mercator, qui sine numero, pondere, & mensura vendit merces suas, & ideo non est mirum, B si interdum defraudetur. Qui indiscrete comminatur, similis est cani, qui plus latrat & minus facit; nobilis enim canis sicut leporarius, vix latrat. Qui conuitiatur, est sicut canis macelli, qui semper os portat sanguinolentum. Qui contendit vel contentionem incipit, est sicut ille, qui diabolo mutuū recipit, qui in contentione recontendit, diabolo vsuras soluit. Qui praue consulit, est sicut serpens, qui inficit quidquid lingua eius tangit. Qui rumores multos narrat, similis est lupo, qui, vt dicunt, vno mense viuit de vento. Qui loquitur verba otiosa, est sicut vlmus & aliæ arbores, quæ nullum fructum ferunt, sed folia tantū. Qui bonos deridet, est sicut cæcus, qui spuit & nescit vbi, sed spuit aliquando super vultum alicuius, quando credit spuere super terram vel lutum. Qui seminat discordias, est sicut serpens ignominiosus, quia talis vomit ignē & incendit rancorem. C Qui secreta reuelat, est sicut saccus sine fundo, & sicut vas sine opertorio. De blasphemo & periuro dictum est supra. Et propter hoc per talia, quæ à lingua procedunt, vocatur vniuersitas iniquitatum in Zacharia.

Gen. 3. b

Sup. c. 2. huius tituli.
Zach. 5.

Capvt VIII.

De Prohibitione Concupiscentiæ.

Præceptvm VI. et VII.

SExtum præceptum secundæ tabulæ est: Non concvpisces rem proximi tvi. Septimum præceptum est. Non desiderabis vxorem eivs. In primo prohibetur concupiscentia oculorum. In secundo concupiscentia carnis.

Triplex ratio, ob quam duplex concupiscentia carnis prohibetur.

Et nota quod triplex est ratio, quare specialis ista concupiscentia carnis duplex prohibetur, tum quia est D quædam animæ labes, quæ cito maculat, & vix potest tergi: tum quia est quidam animæ ignis, qui subito inflammat, & vix potest extingui: tum quia est quædam animæ sitis, quæ semper cruciat, & vix potest satiari. Primo igitur hæc duplex concupiscentia est animæ labes, quæ vix potest tergi. Vna istarum, id est, concupiscentia carnis, est sicut aqua propter labilitatem transitoriæ delectationis. Altera scilicet concupiscentia oculorum, est sicut terra, propter ariditatem, terrenæ affectionis. Sicut ergo ex aqua & terra fit lutum materiale, ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale, quo anima sordidatur, & per consequens fœtet, & displicet in conspectu Dei ad modum vilissimi luti. Vnde E dicitur in Psalmo: Vt lutum platearum delebo eos.

Psal. 17. d

Secundo ista duplex concupiscentia est animæ ignis, qui vix potest extingui. De quo dicitur in Iob: Ignis est vsque ad perditionem deuorans. Inflammat enim animam, & inflammando incinerat, & tunc tertia soror earum, scilicet superbia vitæ, quæ est sicut ventus, insufflat in animam sic redactam in cineres, & dispergit eum in ventum, & per consequens annihilat. Et ideo dicitur in Psalmo: Quod impius est sicut puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.

Iob. 31. b

Psal. 1. b

Tertio ista duplex concupiscentia est animæ sitis, quæ vix potest satiari, cuius duæ sunt sanguisugæ filiæ dicentes, Affer, affer, sicut dicitur in Prouerbiis. Concupiscentia oculorum dicit, affer diuitias: concupiscentia carnis dicit, affer delicias. Vna non cessat congregare, alia non cessat effundere. Vnde dicit Aggæus: Qui mercedes congregauit, misit eas in saccum pertusum. Homo mundanus diuitiarum & deliciarum sitibundus, saccus dicitur pertusus; & ideo non est mirum, si nunquam potest satiari: quia nunquam potest impleri ad modum sacci pertusi.

Prou. 30. b

Aggæi 1. b

Capvt IX.

De Præceptorum editione, ac promulgatione.

DE præceptorum editione, vel promulgatione notandum, quod sunt vtiliter edita, & sub triplici pœna, & primo sub pœna corporis, & animæ. Lex enim Imperatoris editur sub pœna corporis tantum, sed lex Creatoris sub pœna animæ & corporis, vt dicitur in Matthæo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Secundo, præcepta diuina edicuntur, vel mandantur sub pœna bonorum mobilium & immobilium. Bona mobilia dicuntur bona gratiæ, quia possunt perdi & recuperari: bona immobilia dicuntur bona gloriæ, quia semel habita nunquam possunt amitti. Transgressores ergo præceptorum diuinorum, bonis gratiæ & gloriæ priuantur. Ideo obseruantibus datur gratia in præsenti, & gloria in futuro, iuxta illud Psalmi: Gratiam & gloriam dabit nobis Dominus. Tertio, præcepta diuina edicuntur sub pœna patibuli infernalis; transgressor ergo diuini præcepti iam est in via, qua ducitur à diabolo ad patibulum inferni. Et nota, quod tria sunt quæ fiunt latroni, quando ducitur ad patibulum. Oculis velatur, manibus ligatur, & veste nudatur: sic peccatori qui ducitur ad infernū, velantur oculi rationis, ligantur manus bonæ operationis, denudatur veste honestæ conuersationis. Sic ergo præcepta diuina edicuntur sub multiplici pœna. Ideo dicitur in Psalmo: Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis.

Matt. 10. c

Psal. 83. c

Psal. 118. a

Capvt X.

Quod transgressores præceptorum, instar Pharaonis, decem multantur.

NOta, quod sicut decalogus est decē præceptorum Dei, sic sunt decem transgressores decalogi, qui figurantur per decem plagas Ægypti, quæ fuerunt sanguis, rana, cinifes, & muscæ, animalium pestis, & vesica, grando, & locusta, tenebræ, & mors primogenitorum. Et per istas decem plagas Ægypti figurantur, vt dictum est, transgressores decalogi. Nam sicut plagæ illæ vastauerunt Ægyptū: sic plagæ peccatorū corrumpunt mundum istū. Prima ergo plaga Ægypti fuit sanguis, omnes enim aquæ Ægypti versæ fuerunt in sanguinem, & hoc signat sanguinem, & corruptionē luxuriæ. Secunda plaga fuit rana, tota enim Ægyptus bulliuit ranis, & significat loquacitatem & peccata linguæ. Tertia plaga fuit cinifes, cuius aculeus amarus quasi inuisibiliter pungit, & significat aculeum inuidiæ. Quarta plaga fuit musca grauissima, & hæc significat indignationem & peccatum iræ. Quinta plaga fuit pestis animalium, & hæc significat languorem, vel peccatum acediæ. Sexta plaga fuit vesica turgens & ampulosa, & hæc significat inflationem, & peccatum superbiæ. Septima fuit grando, & hæc significat persecutionem, & peccatum iniuriæ, quia ex superfluitate nascitur iniuria vel malitia. Octaua fuit locusta, quæ deuorauit quidquid residuum fuit in grandine, & significat voracitatem, & peccatum gulæ. Nona plaga fuit palbabilis tenebra, & hæc significat cæcitatem ignorantiæ. Decima, & vltima fuit mors primogenitorum, & hæc significat scandalum, vel notam infamiæ, quando scilicet maiores præbent occasionem peccandi, vel materiam ruinæ. Hæ fuerunt plagæ Ægyptiorum ad literam, & istæ sunt mysticæ plagæ peccatorum transgressionis decem præceptorum. Vnde sicut Ægyptij post plagas istas fuerunt submersi

Transgressores decalogi decem.

in

in mari rubro: sic homines mundani post plagas istorum peccatorum, si non fuerint per pœnitentiam loti, vel sanati, submergentur in inferno cum Pharaone, & suis curribus, id est, cum diabolo & Angelis suis. Qui autem fuerit transgressor diuini præcepti, non erit immunis à plagis peccatorum, & à gutture tormentorum, quia dicitur in Ecclesiaste: Qui custodit præcepta, non experietur quidquam mali. Eccl. 8. a

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS QVARTVS.
De Consiliis Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Religione.

POST tractatum de præceptis, dicendum est de Cõsiliis Euangelicis. Hęc est enim tertia Diæta salutis, scil. de præceptis ad consilia Euangelica, sicut à minus perfectis ad magis perfecta peruenire. Et quoniam istam Dietam ambulant viri perfecti sicut religiosi, ideo dicendum est hic de religione in communi.

Tria de religione notanda.

Vnde in nomine Domini de religione, vel congregatione nota specialiter tria, scilicet typum, cui comparatur, ortum, vnde deriuatur, votum quo ligatur. Habet ergo religio typum multiplicem, qui ipsam reddit commendabilem. Vnde nota, quod tria commendantur in religione vel religiosis, sc. pondus maturitatis, amor communitatis, & fuga proprietatis. Religiosus ergo debet habere pondus maturitatis, sicut verus trapezita, vel campsor, cognoscit meliores denarios ad pondus: sic absque dubio, in pondere maturitatis cognoscitur religiosus. Nam in Psalmo dicitur: In populo graui laudabo te. Religiosus debet amare communitatem, & hoc multiplici exemplo. Videmus enim quod plures homines, quãdo sunt congregati incedunt securius, resistunt fortius, solatiantur iucundius. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Melius est duos esse simul quam vnum. Videmus insuper econtrario, quod auis sola singularis, vel est rapax, vt accipiter, vel amisit socium, vt turtur: sic religiosus singularis vel est rapax detrahendo, vel iudicando patrem, vel proximum, vel amisit socium, id est, Christum quia dicitur etiam in Ecclesiaste: Væ soli. Ideo in oblatione Domini in templo, fuit par turturum, non sola turtur, vt dicitur in Luca. Videmus enim quod sola candela per ventum extinguitur, sed non ita de facili, quando cum aliis ardet: sic plures congregati vinculo charitatis, iuncti melius lucent per exemplum, vehementius ardent per desiderium diuinum. Vnde dicitur in Psal. Congregate illi sanctos eius. Videmus enim præterea, quod non solus denarius, sed plures faciunt thesaurum: non vnus miles, sed plures faciunt exercitum: non vnus scholaris, sed plures faciunt studium: non vnus bos, sed plures trahunt iugum: non vnum membrum, sed plura faciunt corpus vnum: non vna apis, sed plures componunt fauum: non vnum granum, sed plura faciunt aceruum: non vna species, sed plures faciunt electuarium: sic cum plures sunt vniti per amoris vinculũ, est in eis absq; dubio maior abundantia meritorum. Vnde in figura huius non vnus solus discipulus, sed plures discipuli receperunt Spiritum sanctum, vt dicitur in Actis. Religiosus debet insuper fugere & cauere proprietatem. Sicut enim vespertilio bibit oleum in Ecclesia, vbi laudant alij Deum: sic religiosus proprietarius, instar vespertilionis, bibit, & furatur bona monasterij, vbi alij vacant laudibus, & Dei seruitio, sicut Iudas, qui solus inter Apostolos pecuniam furatus est, vt dicitur in Ioanne.

Psal. 34. e — Eccles. 5. c — Ibid. b — Luc. 2. d — Psal. 49. a — Act. 2. a — Ioan. 12. a

Item nota, quod tria sunt reprobata specialiter in quolibet religioso, sc. indeuotio, dissolutio, & vagatio. Nam religiosus indeuotus, est sicut scirpus, vel iuncus, aut mergus, qui interius est aridus, quod tamen stat in aqua, vel loco aquoso. Item sicut piscis, qui semper bibit aquã, & cum aperitur venter, inuenitur vacuus, talis iuxta panem moritur fame, iuxta fontem moritur siti, iuxta ignem moritur frigore. Et de talibus dicitur in Psal. Diuites eguerunt, & esurierunt. Est etiam probanda in religione dissolutio vitæ, & inhonestas in conuersatione. Nam sæcularis inhoneste viuens, solum infamat seipsũ: religiosus vero inhonestus, & dissolutus, infamat totum monasterium, & ordinem suum. Nam sicut quando vinum proclamatur in villa, per vinum quod portatur in scypho iudicant homines de toto vino, quod est in dolio: sic mundus per conuersationem, quam videt in vno religioso, iudicat omnes alios qui sunt in monasterio, vel in ordine suo, & hoc tam in bono, quã in malo. Vnde dicit Apostolus: Spectaculum facti sumus mundo. Est insuper in religioso valde reprobanda vagatio. Sicut enim piscis non diu viuit extra aquam: sic religiosus vagabundus cito moritur per culpam. Vnde dicit Hieronymus: Otium mihi carcer & solitudo paradisus.

Psal. 33. c — 1. Cor. 4. b

Tria præstanda religioso.

Item nota, quod religiosus debet se castigare, non interficere, prælato obedire, non contradicere, & semper in bono proficere, non retrocedere. Religiosus itaque debet corpus proprium non occidere, sed disciplinare, & disciplinam cum ratione regulare, & interdum disciplinam remittere. Sicut aquila retrahit alas, vt melius extendat, & balistarius remittit, vel distendit arcum, vt fortius postmodum trahat: sic interdum remittenda & temperanda est disciplina, vt postea conualescat. Nam dicit Apostolus: Rationabile sit obsequiũ vestrum. Religiosus etiam suo prælato debet obedire humiliter, & non resistere. Sicut enim membra iudicantur paralytica, quæ non mouentur ad imperium capitis: sic peruersus est religiosus subditus, qui non sentit motum, & imperium patris spiritualis. De talibus dicitur in Exodo: Fiant immobiles quasi lapis. Et sicut omne humidum, sicut dicit Philosophus, male terminatur termino proprio, & bene alieno: sic religiosus bene regitur, si obseruet prælati præceptum, male vero si sequatur propriæ voluntatis votum. Nam dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Religiosus insuper debet semper proficere & introcedere, & ideo à latioribus incipere debet, vt proficiendo ad altiora valeat peruenire. Nam dicit Gregorius: In via Dei non proficere, deficere est. Sicut enim ædificium in fundamento fit latius, & post modum construendo fit strictius: sic religiosus talem perfectionem debet accipere, quod ad illam valeat addere, & in ea perseuerare, ne dicatur illud Euangelicum verbum contra ipsum: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare, vt dicitur in Luca. Debet autem super omnia in religione perseuerare, quia dicit Saluator: Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei. Sicut enim stultus est, qui tempore tempestatis exit de naui, & proiicit se in mari: ita summa stultitia est, tempore tentationis nauem religionis dimittere, & ad submergendum se in mare sæculi præcipitare. De talibus autem dicitur in Actis: Nisi in naui manseritis, peribitis.

Rom. 12. a — Exod. 15. c — Aristot. 2. de gener. text. tom. 9. — Ber. ser. 3. de resurr. Dom. ante med. — Luc. 14. f — Idem. 9. g — Act. 27.

Item nota, quod religiosus debet in disciplina nutriri, & informari tripliciter, scilicet sicut paruulus in domo, sicut plantula in horto, & sicut virgula in virgulto. Debet itaque religiosus ad modum pueri in disciplina diligenter enutriri & educari. Vnde nota, quod debet habere duas obstetrices in processu, duas nutrices in progressu; & duas consiliatrices in perfectione, vel statu. Debet igitur habere duas obstetrices, sc. obedientiam, quæ liget sibi manus & pedes, & inuoluat eum in panniculo

panniculo paupertatis,& humilitaté,quæ inclinet eum in præsepio & in cunabulo claustri,cum freno temperãtiæ & capistro cilicij.Istæ sunt duæ obstetrices Hebræorum,id est, Religiosorum, quæ conseruabant mares, id est,perfectos religiosos & perfecte viuere volentes,vt habetur in Exodo.Debet etiam habere duas nutrices in progressu,sc.veritate,quæ doceat eum loqui, iuxta illud Petri:Si quis loquitur,quasi sermones Dei, & honestatem, quæ doceat eum ambulare, iuxta illud quod dicit Apostolus ad Thessalonicenses: Præcipimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt. Debet nihilominus habere duas consiliatrices in perfectione & statu,sc.charitatem ad Deum, & ad proximum. Nam dicit Apostolus: Charitas fraternitatis maneat in vobis, & austeritatem ad seipsum: iuxta illud eiusdem Apostoli: Castigo corpus meum,& in seruitutem redigo.Religiosus instar plantulæ,debet nutriri in disciplina,vel in religione.Vnde notandum est,quod hortulanus fodit sæpe circa plantulas quæ sunt in horto suo,quæ spiritualiter debent fieri,nouo religioso. Plantulæ vero de vno loco eradicantur,& in alio transplantãtur,clauduntur, rigantur,purgantur,fodiuntur,& coluntur:sic nouitius debet instar plantulæ,de mundo radicitus euelli, & in religione transplantari,& in sancto proposito radicari,circumspectione claudi,deuotione rigari, confessione purgari, exercitio & occupatione fodi,& excoli,& tales sunt sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, vt dicitur in Psal.Religiosus insuper,sicut virgula in virgulto,debet educari in disciplina.Vnde nota, quod agricola,quando habet virgulam vel surculum generosæ vel fructuosæ arboris,prouidet ei in multis, sc. quod habeat radicem, stipitem,frondes,& folia, flores & fructus: sic virgula spiritualiter,scilicet neophytus,vel nouitius in virgulto religionis, debet habere ista sex, scilicet radicem profundæ humilitatis,stipité rectæ intentionis,frondes sinceræ dilectionis,folia honestæ locutionis,flores pulchræ conuersationis,& tandé super omnia fructus bonæ operationis:quia per fructus eorum cognoscit eos Deus,sicut dicit Saluator in Matt. De talibus virgulis generosis, & fructuosis dicitur in Psal. Filij tui sicut nouellæ oliuarum,in circuitu mensæ tuæ,id est,religionis sanctæ.

Exod.1.c — 1.Pet.4.c — 1.Thess.4.c — Hebr.13.a — 1.Cor.9.d. — Religiosus instar plantæ nouellæ nutriendus — Psal.143.b — Matt.7.g — Psal.127.c

A B C (section letters in gutter)

Habet etiam religio ortum primordialem valde laudabilem.Vnde nota,quod omnis religio & omnis spiritualis congregatio,vel fraternitas, habuit primo ortum à Samuele,qui congregauit cuneum Prophetarum, vt dicitur in primo Regum.Et ita dicit ibidem Magister historiarum. Secundo habuit ortum,ab Heliseo,cum quo habitauerunt filij prophetarum,vt dicitur in quarto Regum. Tertio habuit ortum à Ioanne Baptista,qui congregauit discipulos, vt dicitur in Ioanne:Quarto habuit ortum à Christo,qui congregauit discipulos & Apostolos,vt dicitur in Matth. Quinto habuit ortum ab Apostolis,quibus adhæserunt multi discipuli,simul habitantes post missionem Spiritus sancti,sicut dicitur in Actis. Quia nemo quidquam eorum,quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat;sed omnia illis erant communia.Sexto habuit ortum à Marco Euãgelista,quia apud Alexandriam discipulos vitæ mirabilis habuit, vt habetur in Ecclesiastica historia. Inde processerunt Monachi,quorum fuerunt tria genera,scil.Cœnobitarum,qui in communi viuebant:aliorum,qui dicebantur Remoboth, qui bini & trini habitabant:& Anachoretarum, qui soli in deserto viuebant,quorum auctor fuit Paulus, illustrator Antonius,princeps Ioan.Baptista,vt dicit Hieronymus.

Religionis ortus. — 1.Reg.10.b — 4.Reg.4.f — Ioan.1.e — Matt.4.c,d — Act.4.a — D — E — Hieronym. epist.22.ad Eustoch. post med.tom.1.

Habet insuper religio nodum regulantem valde notabilem, qui ipsam facit valde notabilem. Est enim in ipsa triplex nodus valde laudabilis,sc. nomen religionis obedientiæ subiugantis,paupertatis alleuiantis,& castitatis decorantis. Obedientia aufert religioso propriam voluntatem, & per consequens infernum, iuxta illud Bernardi:Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Paupertas aufert ipsi terrenam cupiditatem,& per consequens omne malum,iuxta illud verbum Apostoli:Radix omnium malorum est cupiditas.Castitas aufert homini carnalem fœditatem,& per consequens facit eum Angelum, iuxta illud Matthæi. Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo.De hoc triplici nodo per ordinem est dicendum. Et primo de obedientia.

Nodus siue votum quo religio ligatur. — Bern.ser.3. de resurr. Dom.ante med. — 1.Tim.6.b — Matt.22.c

Caput II.

De Obedientia

De obedientiæ præcipue notanda. — Obedientiæ præconia.

DE obedientia nota specialiter tria, scilicet præconia quibus commendatur, auxilia quibus adiuuatur,& officia quibus occupatur.

Habet ergo obedientia multa præconia, quæ ipsam laudant.Vnde nota,quod obedientia est Schola Saluatoris,nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Primo ergo obedientia est Schola Saluatoris: Vnde nota,quod Saluator exemplo suo docuit obedientiam tripliciter,scil. ad mundum veniens,in mundo manens,& de mundo transiens.Ad mundum veniens obedientiam docuit,vt dicitur in Ioanne: Descendi de cœlo,non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius,qui misit me,patris. Obedientiam docuit in mundo manens, vt dicit Paulus: Factus est obediens vsque ad mortem. Obedientiam docuit de mundo transiens. Nam in passione dixit patri:Nõ sicut ego volo,sed sicut tu. Est etiam obedientia quoddam nobile genus martyrij & palma triumphalis,quia decollat hominem,& amputat ei propriæ voluntatis caput.De hoc martyrio dicitur in primo Regum:Melior est obedientia,quam victimæ.Est autẽ obedientia scala paradisi,cuius septem sunt gradus quos assignat Bern. Primus gradus obedientiæ, est obedire libenter sine recalcitratione. Exemplum de Paulo,qui dicit in Actis: Domine quid me vis facere? Secundus gradus est obedire simpliciter sine simulatione,exemplum de Dauid,qui dixit in Psal. Vt iumentum factus sum apud te.Tertius gradus est obedire hilariter sine murmuratione, exemplum de Simone Cyrenæo, qui portauit in angaria,id est,in dolore crucem Christi, vt habetur in Matth.Quartus gradus est obedire velociter, sine recrastinatione, exemplum de Petro & Andrea,qui ad vnam Domini vocem,relictis retibus omnibus,secuti sunt eum,sicut etiam dicitur in eodem Matth. Quintus gradus est obedire viriliter, sine æstimatione, exemplum de Petro, qui dixit:Domine paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire. Sextus gradus est obedire humiliter,sine elatione, exemplum de discipulis,quibus dixit Saluator:Dum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,dicite;quia serui inutiles sumus,in eodem Luca. Septimus gradus est obedire perseueranter, sine discontinuatione, exemplum de Christo, de quo dicit Apostolus:Factus est obediens vsque ad mortem. Ipsi septem gradus erant spiritualiter in scala Iacob,de quia habetur in Genesi:quæ significat obedientiam,tum qua Angeli descendebant & ascendebant,per illam,per quod intelligitur,quod obedientia est vita angelica:tum quia scala ista tangebat cœlos, in quo innuitur, quod vera obedientia est cœlestis via. Item nota, quod obedientia est nauis ad cœlum transiens,clauis cœlum aperiens,& auis ad cœlum ascendens.Est itaque obedientia sicut nauis,nam sicut,qui est in naui semper procedit,& tamen ipse quiescit:sic qui est in naui obedientiæ, semper proficit in mundo,dormiendo,vigilando, comedendo,abstinendo,ambulando,quiescendo:quia instar nautæ non mouetur motu proprio, sed alieno. De hac naui habetur in Prouerbiis:Facta est quasi nauis institoris,id est,mercatoris. Per eandem rationem obediens comparatur equitanti: Nam sicut equitans quiescendo procedit,quo non mouetur motu proprio, sed equi:sic bonus obediens quando pausat, meretur, quia non innititur motui voluntatis suæ, sed maioris sui. Vnde dicitur in Canticis: Equitatui meo assimilaui te amica mea. Est etiam obedientia sicut clauis paradisi;sicut enim inobedientia clausit paradisum,vt habetur ex Genesi:sic obedientia paradisum aperuit. Et in figura huius Christus dedit

Ioan.6.d — Phil.2.a — Matt.26.d — 1.Reg.15.a — Bern.ser.de virt.obed.& eius gradus. — Act.9.a — Psal.72. — Matt.27.d — Matt.4.d — Luc.22.e — Luc.17.c — Phil.2.a — Gen.28.c — Prou.31.b — Cant.1.c — Gen.3.e

dedit Simoni, qui interpretatur obediens, claues regni
Matt.16.c *Gen.3.e* cælorum, vt dicitur in Matthæo. Et sicut Dominus maledixit primo homini inobedienti, dicens: Maledicta terra in opere tuo: sic benedixit obedienti Simoni Dominus, dicens: Beatus es Simon Bariona. Est etiam obedientia, sicut auis ad cælum ascendens. Nam sicut auis cum duabus alis volat ad sublimia: sic obediens cum duabus alis, scilicet cum ala paupertatis, & cum ala castitatis scandit ad cœlestia. Hoc est quod dicitur in Apocalypsi: *Apoc.12.d* Datæ sunt mulieri duæ alæ, vt volaret in desertum locum. Mulier ista potest dici obedientia. Duæ alæ possunt dici duo illa vota, simul coniuncta, scilicet castitatis, & paupertatis voluntariæ. Item nota, quod obedientia est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo. Est itaq; inobedientia in merito suprema, & in figura huius Christus Apostolis præposuit, Simonem obedientem. Vult enim Creator, quod omnia obediant
B obedienti, nec mirum si vult, quod obedienti obediant cæteræ creaturæ: quia etiam ipse Deus voluit obedienti obedire. Exemplum de Iosue, de quo dicitur: *Iosu.10.e* Non fuit ante & postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis. Est etiam obedientia Deo vicina, in cuius figura Dominus recubuit in domo Simonis, vt dicitur in *Luc.7.f* Luca. Et omnes qui erant in Bethania diligebat; vt dicitur in Ioanne: *Ioan.11.a* Bethania quippe domus obedientiæ dicitur. Est enim obedientia scala cæli, & Deo proxima, & in figura huius, Dominus ascendit in cælum de Bethania, sicut habetur in Luca. *Luc.24.g*

Auxilia obedientiā iuuantia. Habet etiam obediētia auxilia, quæ ipsam iuuant. Vnde notandum est, quod sex sunt, quæ iuuant obedientiam, scil. humilitas flectens, consuetudo frequens, dilectio feruens, affectus terrena contemnens, gratia in-
C terius vngens, & Prælatus modeste præcipiens. Obedientia igitur iuuat, & facit hominem obedientem. Humilitas reddit hominem flexibilē, sicut enim gracilitas & subtilitas virgæ facit virgā faciliter inclinare: sic gracilitas humilitatis facit homines faciliter obedire. Ideo dicit Apost. de Christo: *Phil.2.a* Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem. Iuuat etiam obedientiam cōsuetudo, nam sicut equus assuescit circumuolutionibus, vt sciat se ad omnem partem flectere: sic assuefactio obedientiæ facit homines ad nutum obedire. De tali equo bene ductibili dicitur in Prouerbiis: *Prou.21.d* Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit. Iuuat tertio obedientiam dilectio Dei. Nam sicut ignis facit ceram mollem & tractabilē: sic amor Dei ignitus facit hominem obedire. Vnde dicitur in Luca: *Luc.12.f* Ignem
D veni mittere in terram, id est, animam deuotam. Iuuat nihilominus obedientiam contemptus mundi, & separatio voluntatis ab omni re corporali. Sicut enim pellis est tractabilis à ligno separata, quæ tamen est rigida, quandiu est ligno affixa: sic anima cum instar pellis à terrenis seiungitur, ad obediendum facile inclinatur. In cuius persona dicit Psalmista: *Psal.118.h* Paratus sum, & non sum turbatus. Iuuat etiam obedientiā vnctio gratiæ interius. Sicut enim corium vnctum fit molle & tractabile, quod tamē ante vnctionem erat durum & rebelle: sic homo facilis est ad obedientiam, quando anima intus est vncta per gratiam. Hæc est vnctio, de qua dicit Ioannes: *1.Ioan.2.d* Vnctionem quam accepistis maneat in vobis. Tandem iu-
E uat obedientiam modestia præcipientis. Exemplum de Deo, qui vnum solum lignum prohibuit, & omnia alia concessit dicens: *Gen.2.d* De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.

Officia, quæ occupant obedientiā. Habet etiam obedientia officia, quæ ipsam occupant, sc. tria genera præceptorum. Vnde nota, quod debet quilibet obedire præceptis iudicis per naturam, quæ scripta sunt à Tobia dicente: *Tob.4.e* Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias; & in Matthæo: *Matth.7.b* Omnia quæcunq; vultis ne faciant vobis homines, ea nolite facere eis. Vel debemus obedire præceptis iniunctis per scripturam, quæ scripta sunt in Exodo. *Exo.20.a* Vbi ponuntur præcepta: Non habebis deos alienos, &c Debemus etiam obedire præceptis inspiratis per gratiam, vt de dilectione Dei & proximi, quæ scripta sunt in Matthæo. *Matt.22.d* Horum expositionem quære supra in materia de præceptis, & in materia de charitate.

CAPVT III.

De Paupertate.

De paupertate nota tria. De paupertate nota specialiter tria, sc. quod paupertas est cæleste pretium, cum quo pauperes mercantur: cæleste prandium, ad quod pauperes inuitantur: & cæleste solium, in quo pauperes locantur.

Primo igitur paupertas est cæleste pretiū, à quo pauperibus emitur cælum, sicut dicit Aug. Regnum, inquit cælorum paupertate emitur. Et nota quod regnum cælorum iure emptionis conuenit pauperibus, quia ipsi proprie soluunt pretium, quod taxauit Christus dicens: Omnis qui reliquerit domum, aut agros, &c. *Simile est apud Aug. de Verb. Domi. sec. Luc. ser.28. circa med. tom.10.* *Matt.19.d*

Paupertas cœleste prādium. Secundo paupertas est cœleste prandium, quo pauperes reficiuntur. Sicut enim videmus, quod quando clamatur ad eleemosynam, & paradisum, soli pauperes veniunt & accelerant: sic ad prandium cæli, ad quod Christus inuitat, soli pauperes intrant, quod figuratur in Luca; vbi dicitur, quod homo quidam fecit cœnam magnam. &c. *Luc.14.d* Et nota quod tria genera hominum ad illā cœnam venire noluerunt, sed excusationes friuolas allegauerunt, scil. auari diuitiis incrassati, immundi impinguati, superbi dilatati honoribus, iuxta illud Deuteronomij: *Deut.32.c* Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Auari figurantur per illum, qui quinque iuga boum emerat. Immundi per illum, qui vxorem duxerat. Superbi, per illum, qui villam comparauerat. Et ideo omnes isti à cœna illa proprie sunt exclusi, & soli pauperes intromissi. Nam dicitur ibidem: Voca pauperes & debiles, & introduc, &c. *Luc.14.d*

Paupertas cœleste solium. Tertio, paupertas est cœleste solium, in quo pauperes sedent, sicut dicitur in Matth. Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. & sequitur: *Matt.19,d* Sedebitis & vos super sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Sed nota, quod sicut qui esset supra cælum, totam terram reputaret quasi centrum: sic pauperes totam terram reputant rem minimam, & vilem, quia in cælo, vt dictum est, habent sedem & mansionem suam. Nam dicit Apostolus in persona eorum: Nostra conuersatio in cælis est. *Phil.3.d*

Paupertatis tria bona. Item nota, quod pauper habet tria bona, sc. vitam securissimam, mentem quietissimam, & vestem nobilissimam. Primo igitur pauperes sunt in vita securissima securi, quia per paupertatem non mouentur lites, non timentur fures, non formidantur rerum tempestates: sed diuites huius mundi sustinent omnes istas tribulationes. Vnde in figura huius, Caïn, qui interpretatur possessio, habebat caput tremulum, & significat diuitum curam, & sollicitudinem auarorum. Secundo pauperes mente sunt quieti; & à spinis diuitiarum minime lacerati, & ab earum pondere liberi, & ab earum inquinatione mundi. Nam diuitiæ faciunt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit [a] Bernardus. Vnde in figura spiritualis quietis, quam habent pauperes & anxietates, quæ communicant diuitias, Israel à Deo, accepit sabbatum, id est, quietem, & Ægyptij anxietates, & curas, vt dicit Greg. [b] Propter hoc dicitur ad Hebræos: *Heb.4.b* Relinquitur sabbatismus populo Dei. Tertio sunt pauperes veste decori, id est, honestate conspicui. Ideo Sapiens iungit ista duo: Paupertas, inquit, & honestas à Deo sunt: *Eccli.11.b* quia in semitis pauperum relucet spiritualiter Christi signum, de quo dicitur in Luca: *Luc.2.e* Et in signum cui contradicetur. Et nota, quod triplex fuit signum Christi, cui contradicitur à diuersis amatoribus mundi. Primum fuit paupertas, cui contradicitur ab auaris: secundum fuit castitas, cui contradicitur ab immundis: & tertium fuit humilitas, cui contradicitur à superbis.

Tria alia paupertatis bona. Item nota, quod paupertas alia tria bona habet; est enim paupertas summe Christo copulata, bonis summe cumulata, & cælis summe coæquata. Primo ergo paupertas

a *Bern. serm. de conuers. ad cleric. c. 11. & ser. de quinque negotiation. & quinque region. ante med.*
b *Greg. lib. 18. Mor. c. 25. ante med.*

pertas est summe Christo copulata, habet enim Deus pauperes quasi familiares &domesticos,& diuites quasi ignotos & extraneos. Vnde in figura huius Christus in ortu suo prius vocauit pauperes, quam diuites: piscatores, quam mercatores: pastores, quam reges: pauperes de prope,& diuites magos ab oriente. Secundo paupertas est summe coæquata cælo:& causa est, quia est summe elongata à mundo. Pauper enim summe cælum appropinquat: quia omnia mundana conculcat. Sicut videmus, quod ille qui vult alte attingere, scabellum consueuit sub pedibus locare: sic pauper manu tangit cælum, quia de omnibus terrenis contemnendo & conculcando, facit sibi quasi sub pedibus scabellum, iuxta illud Deuteronomij: Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Tertio paupertas est summe cumulata omni bono, optime enim scit thesaurizare. Propterea enim dimittit terram talpis, id est, auaris, fimum porcis, id est immundis, puluerem serpentibus, id est, superbis, iuxta illud Isaïæ: Serpenti puluis panis eius. Ipsa enim dedignatur fimum stabuli habere loco thesauri. Fimus stabuli sunt diuitiæ huius mundi: quia mundus est stabulum, id est, locus iumentorum, & hominum bestialium. Ipsa enim bona immobilia retinet, id est, cœlestia, & dispergit bona mobilia, id est, omnia terrena, quod figuratur in Genesi. Vbi dicitur, quod Abraham dedit Isaac omnia, quæ possidebat, & filiis concubinarum largitus est munera.

Deut.11.c

Isa.65.d

Gen.25.a

Capvt IV.

De Castitate.

DeCastitate tria notanda præcipue.

DE Castitate nota specialiter tria. Castitas enim est florens, sicut lilium inter spinas, habet lilium incorruptibile, habet pretium impretiabile, habet folium insuperabile, habet pretium inter gemmas,& tenet folium super stellas.

Primo ergo castitas est florens sicut lilium, nam dicitur in canticis: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et nota, quod in lilio sunt sex folia niuei coloris,& sex grana aurei coloris, sex folia niuea, significant carnis pudicitiam: & sex grana aurea, significant mentis munditiam. Primo ergo in lilio sunt sex folia, in quibus figurantur sex ad pudicitiam necessaria. Primum folium est cibi & potus sobrietas, vnde dicit Hieronym. Virgo fugiat vinum, vt venenum. Nam vinum & adolescentia, est duplex incendium voluptatis. Vnde in Prouerb. dicitur: Luxuriosa res est vinum; & in Genesi dicitur, quod Loth propter vinum perpetrauit incestum. Secundum folium, est habitus asperitas. Vnde dicit Bern. Memento, quod asperior cardo pannum facit leniorem, sicut asper habitus facit carnem castiorem. Et per contrarium filij Israel fornicati sunt cum mulieribus Moab, quia ornatæ erant vestibus delicatis, vt dicitur in Numeris. Tertium folium, est laboris strenuitas, & per contrarium ignauia & otium sunt summum luxuriæ nutrimentum; quia vt dicitur in Ezech. Hæc fuit Sodomiæ iniquitas sororis tuæ superbia, saturitas, abundantia panis,& otium. Dauid in domo otiās, commisit adulterium, vt habetur in secundo Regum. Quartum folium, est custodia sensuum,& maxime quoad visum & auditum: quia curiositas videndi & audiendi, via est ad peccatum. Cuius exemplum patet in Dina filia Iacob, quæ ad videndum mulieres religionis illius egressa, à Sichem filio Emor fuit corrupta, vt dicitur in Genesi. Quintum folium est modestia verborum,& maxime immundorum: quia maxime excitatur luxuria, per verba dissoluta,& inhonesta. Nam diicit Apost. Nolite seduci inanibus verbis. Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua. Sit, inquit Hieron. sermo virginis pudens, modestus, & tardus vel rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam pudore. Idem: Sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis, & stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus,& veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus,& suo in tempore pro-

Cant.2.a

Sex ad pudicitiam necessaria.

Hier.ep.22. ad Eustoc. longe ante med.to.1.

Prou.20.a

Gen.19.g

Num.25.a

Ezech.16.f

2.Reg.11.a

Gen.34.a

1.Cor.15 d

Hier.ep.1.ad Demet.post med.to.9. Idem ep.14. ad Mauritij filiam post med.to.eod.

ferendus. Hæc ille. Sextum folium, est fuga occasionum,& opportunitatum,& maxime mulierum. Dicitur enim in Genesi: Ne stes in omni loco circa regionem. Videmus enim, quod animalia siluestria pulchriorem pellem habent, quam domestica. Legimus enim in secundo Regum, quod Thamar ab Amon fratre suo fuit corrupta: quia in thalamo fuit sola cum solo. Vnde Bernardus dicit: Virgines quæ vere virgines sunt, semper debent esse pauidæ, & nunquam securæ, vt & non timenda securæ etiam pertimescant.

Gen.19.d

2.Reg.13. Bern.ho.3. super Missus est circ.med.

Sunt etiam in lilio sex grana aurea, in quibus figuratur triplex modus diligendi Deum, & triplex causa dilectionis. Primo ergo est triplex modus dilectionis, quem debet habere animus castus: est enim diligendus Deus prudenter, ne decepti, ab amore eius discedamus: dulciter, ne elati ab amore eius abscindamur: fortiter ne oppressi, ab amore Dei euellamur, vt dicit Bernardus. Sunt autem tres causæ præcipuæ, in quibus debemus Deum diligere. Est enim diligendus toto corde, quia Creator: tota anima, quia Redemptor: tota mente, quia remunerator, vt dicitur in Matthæo.

Animus castus triplicem debet habere dilectionis modum.

Ber.super Cant.ser.20. ante med

Matt.22.d

Secundo castitas habet ingens pretium super omnes gemmas, quia dicitur: Non est digna ponderatio continentis animæ. Et nota, quod castitas est thesaurus cum valore charitatis, ideo summe amandus,& ideo dicitur: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito & cętera. Est thesaurus in vase fragilissimo, & ideo summe conseruandus. Nam dicit Apostolus: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Vnde maioris virtutis est, in carne corruptibili seruare castitatem. Est thesaurus cum malignissimo hoste, & ideo summe timendus, sicut videmus, quod valde est laudabile, castrum debile defendere contra hostem fortissimum.

Eccl.26.d

Mat.13.f

2.Cor.4.b

Tertio, castitas habet excellens folium super omnes stellas, quod figuratur per thronum de ebore grandem, vt dicitur in libris Regum. Et nota quod ebur est frigidum,& solidum & candidum. Frigidum contra concupiscentiam: solidum per firmam perseuerantiam: candidum per meram innocentiam. Item nota, quod quando ebur in vno panno lineo mundo inuoluatur, seruat pannum ne incendatur: in quo significatur, quod interior castitas mentis, seruat corpus exterius, ab incendio libidinis.

3.Reg.12.

Item nota, quod castitas habet fructum vberrimum, cursum celerrimum, & sertum pulcherrimum. Primo ergo castitas habet vberrimum fructum; & nota quod triplex est fructus Euangelicus, sc. tricesimus, quem habet castitas coniugalis: sexagesimus, quem habet castitas vidualis: centesimus, quem habet castitas virginalis, vt dicitur in Matthæo. Secundo castitas habet celerrimum motum: castitas enim consequitur Deum tripliciter, scil. currendo, natando, & volando. Currit enim castus per bonam operationem: natat per internam deuotionem: volat per supernam contemplationem; & sic sequitur agnum quocunque ierit, vt dicitur in Apocalypsi. Tertio, castitas habet pulcherrimum sertum. Non enim solum habet aureolam præmij accidentalis, sed etiam aureolam præmij essentialis.

Mat.13.a

Apoc.14.a

Et nota, quod triplex est aureola, sc. virginum, martyrum & doctorum. Virginum florea: martyrum gemmea: doctorum aurea. Aureola igitur virginum est florea, de qua dicitur: Veni de Libano sponsa mea: veni coronaberis, sc. aureola castitatis; quia in Scriptura castitas flos dicitur, merito castis corona de floribus datur. Et nota, quod castitas instar floris solo tactu marcescit: quia tactus impudicæ delectationis, castitatem omnino corrumpit. Sicut enim flos sole præsente, decorem suum ostendit, nam flos, vt videmus, de nocte clauditur, & oriente Sole rursum expanditur: sic homo vere castus de castitate tantum coram Deo, non coram hominibus, gloriatur, dicente Apostolo: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Aureola vero martyrum est gemmea, nam dicitur: Posuisti super caput eius coronā de lapide pretioso. Aureola doctorum est aurea, de qua dicitur:

Aureola triplex.

Cant.4.c

2.Cor.1.c

Psal.20.a

Eccl.45.c dicitur: Corona aurea super caput eius. Item nota, quod Castitas indiget studiosa clausura: castitatem decet pretiosa cinctura: & in ea lucet speciosa pictura. Primo ergo
Cant.4.d Castitas debet habere clausuram studiosam, nam dicitur: Hortus conclusus, soror mea sponsa. Et nota, quod in horto bene clauso, non potest quis intrare, nisi de alto: sic in homine casto, qui habet clausuram continentiæ, nullum desiderium debet intrare, nisi cæleste tantum. Si tamen hortus conclusus bestiis esset plenus, clausura parum proficeret, immo plus noceret, quam prodesset, ita quanto bestiales motus libidinis strepunt in mente, parum aut nihil valet clausura castitatis in car-
Ibid. ne. Et ideo sponsæ dicitur: Non solum hortus conclusus, sed fons signatus. Hortus conclusus, propter castitatem carnis, fons signatus propter puritatem mentis.

Secundo castitas debet habere cincturam pretiosam,
Luc.12.c quia dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et nota, quod Daniel vidit virum accinctum renibus, auro obrizo, quod est aurum
Dan.10.a pretiosum valde, vt dicitur in Daniele, & Ioannes vidit filium hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea, vt
Apoc.1.c dicitur in Apocalypsi, quod scilicet ad duplicem castitatem refertur. Nam zona aurea, vel cinctura renum, significat corpus castum: zona vero aurea inter mamil-
Arist. de histor. anim. li. 1. cap. 17. las, significat cor mundum: quia vt dicit Philosophus libro de animalibus, cor hominis est inter mamillas, aliquantulum declinans ad partem sinistram.

Tertio castitas debet habere picturam speciosam. Sicut enim candor materialis, vel albedo, est caput & fundamentum aliorum colorum, vt dicit Philosophus: sic castitas est quasi caput & fundamentum aliarum virtu-
Greg. ho. 13. in Euang. ante med. tum, & bonorum operum. Vnde dicit Gregorius: Quod non est opus bonum sine castitate.

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS QVINTVS.
De Virtutibus Theologicis, & Cardinalibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Virtute in communi.

POST tractatum de præceptis, & consiliis dicendum est de virtutibus, donis, beatitudinibus & fructibus. Ista quatuor sunt quædam specialia incentiua ad operandum diuina præcepta, & consilia Euangelica. Differunt autem ista quatuor per hunc modum, quia virtutes faciunt operari recte: dona faciunt operari fideliter, & faciliter expedire: beatitudines faciunt operari perfecte: fructus faciunt operari delectabiliter, seu deliciose.

Virtutes septem. Et nota, quod virtutes sunt septem, scilicet quatuor Cardinales, & tres Theologicæ. Theologicę sunt Fides, Spes, & Charitas. Cardinales sunt, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Iustitia. Differunt autem, quia Theologicæ habent Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro obiecto. Virtutes Cardinales habent bonum creatum pro obiecto. Præterea virtutes Theologicæ respiciunt magis vitam contemplatiuam, & ordinant hominem ad Deum. Cardinales vero pertinent ad vitam actiuam & ordinant hominem ad proximum, & ideo illæ dicuntur Theologicæ, id est, diuinæ, à theos, quod est Deus, & logos quod est sermo, quia principaliter sunt ad Deum: sed Cardinales dicuntur à cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam actiuam, quæ tota est mobilis super Cardinales virtutes. Vnde tres virtutes Theologicæ pertinent ad Mariam, Luc.10.g quæ intendit circa vinum, id est, circa bonum increatum, quod non aufertur ab ea, nec mutatur: quatuor vero Cardinales pertinent ad Martham, quæ intendit circa multa, & turbatur erga plurima, scilicet bona creata. Sunt vero loca scripturæ, vbi reperiuntur virtutes, dona, beatitudines, & fructus: Virtutes Theologicæ ponuntur, iuxta illud: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc. Quatuor vero virtutes Cardinales, 1.Cor.13.d ponuntur secundum illud: Sobrietatem, prudentiam, Sap.8.b iustitiam, & fortitudinem: quibus nihil vtilius est in hac vita hominibus: Dona vero Spiritus sancti sunt septem, scilicet donum sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, pietatis, scientiæ, & donum timoris. Ista autem dona ponuntur iuxta illud: Et requiescet super Isa.11.a eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus fortitudinis, & consilij, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Beatitudines autem sunt octo, scilicet paupertas, mititas, vel mansuetudo, luctus, esuries, misericordia, munditia cordis, pax, & iustitia. Istæ ponuntur in Matthæo. Fructus Matt.5. Spiritus sancti duodecim, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Isti ponuntur ad Galatas. Gal.5.

VIRTVS sic diffinitur in libro de spiritu & anima: Aug. de spir. & ani. c. 4. apud. Aug. tom. 3. Virtus est habitus mentis bene institutæ. De virtute in communi nota specialiter tria, scilicet, eius pretiosam comparationem, virtuosam operationem, & gratiosam procreationem. Comparatur ergo virtus tribus specialiter, scilicet ligno fructuoso, lapidi pretioso, & cælesti paradiso. Primo comparatur ligno fructuoso: homo enim absque virtute, est sicut arbor silvestris, vel vinea, quæ profert labruscas, id est, delectationes carnales, vel glandes, quæ sunt cibaria porcorum, id est, hominum immundorum. Sed si ramus virtutis, tali arbori fuerit insertus, totam arborem trahit ad naturam suam, & facit eam ferre fructus optimos, quæ lætificant Deum & Angelos Dei, iuxta illud: Gaudium est Ange- Luc.15.b lis Dei, super vno peccatore, &c. Hæc est illa arbor pulcherrima, cuius fructus nimius, & esca vniuersorum in ea, vt habetur in Daniele. Dan.4.b

Secundo comparatur lapidi pretioso. Virtus enim quę est in viro iusto, facit eum præualere multis peccatoribus: nam dicitur: Melior est vnus timens Deum, quam Eccl.16.a mille filij impij. De hoc lapide pretioso dicitur: Quasi Eccl.6.e lapidis virtus probatio erit in eis, scilicet operibus bonis: tamen hodie multum vilipenditur, in tantum, quod si esset venalis, à paucis emeretur. Sicut gallus, qui inuenit in sterquilinio margaritam, & granum putridum, inspecta margarita, elegit granum putridum: sic homo mundanus spreta virtute, appetit bonum temporale transitorium. Et ratio est, quare vilipenditur virtus, quia nescit homo pretium eius, vt dicitur in Iob. Et propter Iob.28.b hoc dicit Saluator: Ne mittatis margaritas ante porcos, Matt.7.c id est, homines immundos & mundanos, quia plus volunt sursure carnalis, & immundæ delectationis, quam margaritas gratiæ, vel virtutis.

Tertio comparatur paradiso tam cælesti, quam terrestri. Terrestri, comparatur in tribus, sc. in situs eminentia, in fructus opulentia, & in fontis affluentia. Est enim primo paradisus locus altissimus, ita, quod aquæ diluuij, vsque ad illū locum non peruenerunt: sic viri religiosi, vel virtuosi, vitā habent eminentem, instar paradisi, ita quod nunquam submerguntur diluuio peccati. Vnde dicit Sapiens in persona viri iusti: Exaltasti super terrā ha- Eccl.51.b bitationem meam. Est secundo paradisus locus fructibus opulētus: producit enim omne lignū pulchrū visu, & ad

Gen.2.b vescendum suaue, vt dicitur in Genesi. Sic vir iustus vel virtuosus, omne lignum pulchrum visu producit, per honestam conuersationem: ad vescendum suaue, per bonam operationem & internam deuotionem. Vnde dicitur in persona viri virtuosi: Flores mei fructus honoris & honestatis. (Eccl.24.e) Est nihilonimus paradisus terrestris locus aquis irriguus: nam dicitur, quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. (Gen.2.b) Qui inde diuiditur in quatuor capita. Paradisi fluuius virtus est vel gratia, quia de fonte diuinitatis oritur. Quatuor capita sunt quatuor principales virtutes, vel cardinales, quæ à gratia deriuantur, sc. iustitia, temperantia, prudentia, & fortitudo. Iustitia habet locum in rebus certis, non enim potest esse iustitia, vel iusta sententia, nisi in rebus certis: prudentia habet locum in dubiis: temperantia habet locum in prosperis: & fortitudo in aduersis. Comparatur autem virtus paradiso cælesti in quatuor, est enim paradisus cælestis habitatio Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosi: nam ibi est habitatio diuinę gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientiæ, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: (Eccl.40.c) Gratia sicut paradisus in benedictionibus. E conuerso anima peccatoris non dicitur paradisus, sed potius infernus: habet enim quatuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed dæmonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum conscientiæ: loco lucis habet tenebras ignorantiæ: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentiæ. Vnde de tali inferno (Isa.38.d) dicitur: Quia non infernus confitebitur tibi, id est, anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis.

Item virtus vel gratia comparatur aliis tribus, scilicet signo vel characteri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim est signum, vel character prædestinationis. Sicut enim pastor signat oues signo, quo distinguit oues proprias ab extraneis: sic Deus, qui est pastor animarum nostrarum, vt habetur in Ioanne, (Ioan.10.d) ponit in ouibus suis signum gratiæ & virtutis, quo distinguit oues ab hœdis. De hoc signo dicitur: (Ephes.4.) Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, scilicet gratiæ, virtutis, & veritatis.

(Signa quibus Deus electos suos signat.) Et debemus considerare quatuor signa, quibus electos suos signat Deus. Est enim virtus pignus vel pretium saluationis. Sicut enim qui habet pretium, rem potest emere, & sicut qui habet arrham vel pignus sufficiens, certus est de solutione: sic qui habet virtutē, vel gratiam gratuitam, securus est de æterna saluatione. De hoc pignore habetur: (Ephes.1.e) Signati estis spiritu promissionis sancto, scilicet gratiæ, qui est pignus hæreditatis nostræ. Est nihilominus virtus gratuita vnctio regalis promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur, & ad regna terrena vnguntur: sic Deus electos suos vngit vnctione gratiæ ad obtinenda regna cælestia, & terrena. De hac vnctione dicitur: (1.Ioan.2.e) Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Nota, quod electi, qui habent vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debent dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam: tum quia futuri sunt reges per gloriam: tum quia eis in hoc (Rom.8.e) mundo seruiunt omnia per obedientiam. Omnia namque eis cooperantur in bonum, scilicet tam bona, quam aduersa, vel peruersa, vt dicit Apostolus.

Item virtus, vel gratia tribus aliis comparatur, sc. armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ possessioni. Virtus enim est armatura tā fortis, quod omnia vincit, & nunquàm vincitur, vel superatur. Homo autem sine virtute, est sicut homo inermis in medio hostium suorum, id est, inter prospera & aduersa, & ab vtrisque læditur, & superatur: nam ipsum decipiunt prospera & ad(Rom.13.d)uersa, propter quod monet Apostolus, dicens: Induamur arma lucis, id est, arma virtutis, vt dicit Glossa. Virtus est præbenda nobilis, quod patet ex duobus, sc. ex parte dantium, & ex parte recipientium, seu ex parte dantis & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati cōsueuerunt sibi retinere collationē pinguem vel præ- A bendam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis præbendæ, sc. virtutis vel gratiæ retinuit ad manum suam, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit (Psal.83.e) Dominus: nullus enim alius habet duas præbendas conferre. Ex parte recipientis patet nobilitas huius nobilis præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, nunquā conferuntur nisi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia quasi viles præbendæ, vel communes, dantur indifferenter inimicis & amicis. Vnde dicit August. de ciuitate Dei: (Aug. lib.1. de ciu. Dei. c.8. tom.5.) Interdum abundant plus in talibus inimici quam amici, id est, peccatores, quam iusti. Et nihilominus virtus vel gratia quasi possessio optima. Sicut enim bene sedet possessio, quæ est prope ciuitatem, melius quæ est iuxta muros ciuitatis, sed optime, quæ est intra muros, propter securitatem clausuræ, vel habitationis: sic peroptime sedet virtus, quæ est in secreto cordis. B Vnde narrat Seneca de quodā Philosopho, quod vxore capta & liberis, cum solus ex incendio euasisset, interrogatus à Tyranno, quid amisisset? Nihil, inquit, perdidi: nam bona mea mecum sunt. Bona namque interiora, sicut sunt virtutes vel gratia, non possunt auferri, vt vulgo dicitur, nec vento, nec gelu, & ideo dicitur in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. (Psal.44.e) Filiæ regis est anima fidelis, cuius tota gloria est de interiori possessione virtutis.

Caput II.

De Charitate.

Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo, vt habe- C tur in libro tertio sententiarum. (Mag. l.3. sen. d.27. §. Charitas.) De charitate nota specialiter tria, scilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, eius fructum finalem.

(Charitas multis similitudinibus ostenditur.) Circa primum sciendum, quod multiplex est typus, vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. Nam sicut aurum in valore excedit omnia metalla: sic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera. Maior autem horum est charitas. (1.Cor.13.d) De hoc autem auro pretioso dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum, (Apoc.3 d) vt locuples fias. Charitas autem est sicut ferrum ignitū, quod est molle & ductile, frigidum vero, durum & rebelle: sic anima, sine charitate est dura & rebellis per malitiā, ignita vero charitate, est ductilis per obedientiā, & mollis per misericordiam. Vnde charitas de corde la- D pideo, facit cor carneum id est, dulce, & pium, vt dicitur in Ezechiele. (Ezech.36.f) Charitas nihilominus est sicut vinum cōditum, quod dicitur nectar: nam vinum nectaricum vel conditum est dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habet vinum conditum, innuitur triplex modus diligēdi Deum. Diligendus est enim fortiter, prudenter, & perseueranter, vt dicit Bern. (Bern. sup. Cant. serm. 20. ante me.) In hoc autem excedit charitas vinum, quantumcunque dulce, vel conditum: quia charitas est adeo dulcis, quod omne amatum dulcescit cum vino charitatis: hoc est vinum, de quo dicitur: Da(Cant.8.a)bo tibi poculum ex vino condito. Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat eum nectare sui dulcis amoris. Item charitas comparatur aliis tribus, sc. aui prædam rapienti, naui in mari nauiganti, & morti E carnem perimenti: Charitas enim est sicut auis generosa, quæ viuit de præda, sicut accipiter, & falco, & aquila. Istæ namque aues nobiles, vix vel nunquam tangunt terram nisi quando rapiunt prædam: sic homines charitatem habentes, bona ista transitoria non tangunt, vel terrena per affectum, nisi quærendo solummodo simplicem victum. In quorum persona dicit Apostolus: (1.Tim.6.b) Habētes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Sicut etiam aquilam nulla auis effugit, sic charitatem nullum bonum opus euadit. Hæc est aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. (Ezech.17.a) Alæ eius sunt duæ, sc. dilectio Dei & proximi. Charitas etiam est sicut nauis maris. Nam sicut illa non vadit, nisi quo ducit eā flatus venti: sic qui habet charitatem nauigando per

mare

mare huius mundi, solum ducitur flatu Spiritus sancti, sicut illa cælestia animalia, de quibus dicitur, quod vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Hæc est nauis de qua dicitur. Facta est quasi nauis institoris, id est, mercatoris, vt dicit Papias. Charitas nihilominus est sicut mors, vt dicitur: Fortis est vt mors dilectio. Nam sicut mors perimit carnem, sic charitas carnalitatem. Et sicut mors aufert sensum mortuo, sic charitas facit hominē insensibilem mundo. Et sicut mors facit vt puluis id est, corpus reuertatur in terrā suam, & spiritus redeat ad Dominū suum, qui fecit illum, vt dicitur in Ecclesiaste: sic charitas facit cōsiderare propriæ carnis fragilitatē, & facit desiderare sempiternā spiritus felicitatem.

Ezech.1.c *Prou.31.b* *Cant.8.b* *Eccl.12.c*

Item nota quod charitas tribus aliis comparatur. Est enim charitas sicut funis bene tortus, sicut canis bene doctus, & sicut later bene coctus. Charitas comparatur funi bene torto. Nam sicut funis bene tortus, est valde fortis: sic charitas est indissolubilis, quia dicit Apostolus: Quis nos separabit à charitate Dei? quasi dicat, nihil. Et hæc charitas fortior est omni fune, non est enim aliquis alius funis, quem non valeat rumpere ignis, vel gladius: charitas autem nunquā potest rumpi, nec igne tribulationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indissolubilis componitur ex tribus funiculis, scil. de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, vt dicitur ad Timotheum. Hic est enim ille funiculus triplex, qui difficile rumpitur, vt dicitur in Ecclesiaste. Charitas etiam comparatur cani bene docto ad venationem. Sicut enim canis sequens prædam, non sentit spinam: sic qui charitatem habet, & sentit odorem paradisi, quasi non sentit spinam, id est, tribulationem huius mundi. In persona talis potest dici illud Prouerbiorum: Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Comparatur nihilominus lateri bene cocto. Sicut enim later bene coctus, facit solidum fundamentum, & si male fit coctus, facit ruinosum: sic homo bene coctus per charitatis incendium habet optimum & virtuosum fundamentum, de quo dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Sed later male coctus, id est, homo tepidus, & charitatis modicæ, cito dissoluitur, & conuertitur in lutum carnalis concupiscentiæ: tales lateres male cocti sunt lateres Ægypti, qui sola palea dicuntur esse cocti, vt legitur in Exodo.

Rom.8.g *1.Tim.1.a* *Eccl.4.d* *Prou.23.d* *Ephes.3.c* *Exod.5.b*

Item charitas aliis tribus comparatur, scilicet arbori vel ligno, oneri vel iugo, glutino vel cæmento. Charitas enim est sicut arbor vel lignum fructuosum, in quo pendeat fructus pietatis, flores honestatis, folia veritatis. Et sicut de arbore resecātur ramusculi, vt arbor melius crescat & proficiat: sic resecandi sunt amores inordinati, vt amor Dei fortius inualescat. Vnde bonus agricola vel hortolanus, purgat palmitem ferentē fructum, vt fructum plus afferat, vt habetur in Ioanne. Charitas etiam est sicut onus leue, & iugū suaue. Est enim onus leue & alleuians, sicut in auibus ala, & sicut in equis quadriga. Nam sicut auis cum onere alarum volat velocius, & equus cum onere quadrigæ portat duplū facilius: sic onus pœnitentiæ, & tribulationis facilius est, & per duplū portatur, cum alleuiatur in onere charitatis. Ipsa enim est iugū suaue: & causa huius suauitatis est, quia Christus in Cruce subiit illud iugū, & adhucsub eo vult esse nobiscum. Vnde ipse portat quasi totū pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo non est mirum si iugum charitatis est suaue. Propter quod dicitur: Iugum enim meum suaue est, & onus meū leue. Charitas nihilominus est sicut glutinum, vel cæmentū. Nam sicut glutino iunguntur asseres, vel cæmento lapides, sic charitate vniuntur fideles. Hoc glutino vel bitumine linita fuit specialiter arca Noe, vt habetur in Genesi: Vnde si arca Ecclesiæ nō vniretur virtute huius glutinis, esset in periculo submergendi. Hoc enim virtuoso cæmento vniuntur lapides in spirituali ædificio, & cum isto cæmento fit murus Ecclesiæ fortissimus, sine quo esset Ecclesia quasi aceruus lapidū, ruinæ propinquus, sicut dicitur: Hierusalem in aceruū lapidum erit.

Ioan.5.a *Matt.11.d* *Gen.6.* *Ier.26.f*

A Item charitas eleganter & propriè tribus aliis comparatur: scilicet fonti naturali, vesti nuptiali, igni virtuali. Charitas quidem est sicut fons naturalis. Sicut enim aqua fontis naturalis, in hyeme est calida: sic charitas feruet in tribulatione. Et sicut aqua fontis est frigida, vel frigescit interius, cum calor inualescit exterius: sic etiam interius tepescit amor Dei, cum inualescit exterius amor mundi. De hac aqua fontis mundani dicitur: Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum: quia vt vulgo dicitur, talis aqua inflat & non satiat: Sed de aqua fontis diuini, dicitur ibidem: Aqua quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Charitas enim est sicut vestis nuptialis, de qua habetur, quod ille, qui ea caruit, fuit eiectus de nuptiis: sic qui non habet charitatis tunicam non venit ad cœnam æternam.

B Et nota, quod charitas dicitur vestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorum, quia protegit à frigore tentationum, quia ornat munere donorum, iuxta illud: Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, &c. Quia in malitia satiati sunt, vidit hominem, id est, totum cœtum malorum: non vestitum veste nuptiali, id est, fidem non habentem, siue charitatem.

Ioan.4.b *Matt.22.b* *Psal.44.b*

Et nota, quod vestis charitatis à quatuor præcipue commendatur, à quibus consueuit commendari vestis nuptialis, scilicet ab artificio, à materia, à colore, à fragrantia. Commendatur ergo vestis charitatis ab artificio, quia magno studio componitur à Deo, iuxta illud: Annunciate inter gentes studia eius. Hæc enim sunt studia diuina, vt componat in nobis charitatis indumēta. Commendatur etiam hæc vestis à materia. Nam aliæ vestes sunt, vel de velleribus animalium, vt vestis lanea: vel de corticibus herbarū, vt vestis linea: vel de

C visceribus vermium, vt vestis serica. Vestis autem charitatis fit ex gratia Spiritus sancti, & de visceribus Christi. Vnde signanter dicit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum. Commendatur autē hæc vestis à colore. Est autem duplex color huius vestis, scil. byssinus, & purpureus. Et sicut rubeus color, optime sedet super byssinum, vel candidum: sic charitas optime stat super hominem castum. Vnde dicitur: Byssus & purpura indumentum eius. Commendatur autem hæc vestis à frangrantia, iuxta illud. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, & ideo qui portat hanc vestē meretur benedictionem, sicut Iacob. Vnde dicitur: Statim, vt Isaac sensit vestimentorum eius fragrātiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Charitas patiēs est, benigna est, non æmulatur, non agit

D perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malū, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, vt dicit Apostolus.

Charitatis vestis. *Psal.9.b* *Rom.13.d* *Pro.31.c* *Cant.4.c* *Gen.27.d* *1.Cor.13.b*

Item vestis charitatis habet duas petias, quatuor sagittas, & sexdecim fimbrias vel crepas. Est enim partita sicut tunica nobilis domicelli, duæ petiæ eius sunt dilectio Dei & proximi. In parte dextera est petia dilectionis Dei: in parte sinistra, est petia dilectionis proximi. Vna est de bysso, alia de purpura. In indumento eius quatuor sagittæ ponuntur, iuxta illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Sexdecim fimbriæ vel crepæ ponuntur sicut supra dictum est, Charitas patiens est, &c.

Luc.10.e

E Charitas comparatur igni in decē: Nam primo ignis est virtuosior omnibus elementis: sic inter omnes virtutes efficacior est virtus charitatis. Vnde dicitur: Ignē veni mittere in terram. In hoc autem charitas excellit ignem, quia aqua extinguit ignem naturalem: sed aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, vt dicitur in Canticis. Secundo ignis ardet & lucet: sic charitas in homine ardet per affectum, & lucet per exemplū, sicut Ioannes Baptista de quo dicitur: Ille enim erat lucerna ardens & lucens. Tertio ignis frigidum ferrum accendit, & etiam carbonem extinctum: sic incendium charitatis expellit ab homine gelu auaritiæ,

Charitas igni comparatur. *Luc.12.f* *Cant.8.c* *Ioan.5.f*

& etiam mortem culpæ,& facit viuere sicut carbonem extinctum, vt dicitur: Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Quarto ignis incinerat: sic virtus & incendium charitatis redigit hominem in cinerem humilitatis. Vnde dicebat Abraham: Loquar ad Deum meum, cum sim puluis,& cinis. Quinto ignis semper tendit sursum: sic charitas facit ascendere sursum vel ad cælum per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui,& esse cum Christo. Sexto ignis semper in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei nunquam est otiosus, Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est: Septimo ignis aufert rubiginē à ferro: sic charitas tollit rubiginem peccati. Vnde dicitur: Deus autem ignis est, vsque ad consumptionem deuorans, scil. peccati rubiginem, per suam ignitam dilectionem: Octauo ignis scintillas emittit: sic charitas mentem deuotam scintillas cælestium desideriorū emittere facit, sicut legitur in Daniele: Vir desideriorum es. Nono ignis facit ollam feruere,& ollæ feruenti non incidunt muscæ: sic mens, quæ per charitatem feruet, muscas tentationis non timet. Diabolus autem propter infestationem tentationum, inter alia nomina sua vocatur Beelzebub, qui interpretatur Deus, vel pater muscarum, vt habetur in Luca: Decimo ignis seruat lampades à mure: mus namque cum lampadem extinctā conspicit, mox bibit oleum, sed ipsum non audet sugere, quandiu conspicit lampadem ardere: sic charitas ardens in animo, oleum gratiæ custodit à spiritu maligno. Hoc oleum volunt prudentes virgines in suis lampadibus habere, vt cum sponso valeant ad nuptias intrare, sicut dicitur in Matthæo.

1. Ioan. 3. c — *Gen. 18. d* — *Philip. 1. d* — *Greg. hom. 30. in Euāg. ante med.* — *Deut. 4. d* — *Dan. 10. b* — *Luc. 11. b* — *Matt. 25. a*

Capvt III.

De Fide.

Mag. 3. sent. dist. 23. 5. Fides est virtus.

Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, firmiter creduntur, vt habetur in tertio sententiarum: De fide nota specialiter tria, scilicet eius typum speciosum, eius actum virtuosum, & eius fructum generosum.

Fides multis comparatur. Exod. 25.

Primo dico, quod fides habet typum speciosum, vel figuram multiplicem, cui eleganter, vel strenue, vel cōgrue comparatur. Et primo comparatur tribus, scil. arcæ testamenti, stellæ firmamenti,& petræ fundamenti. Fides quidem est sicut arca testamenti. Nam dicitur: Propitiatorium non excedit arcam, sed arca propitiatoriū: sic per fidem,& nunquam sine fide habetur propitiatio peccatorum. Fides etiam est sicut stella armamenti, & præcipue dicitur stella maris, quia nauigantibus ostendit portum gratiæ siue salutis. Dicitur etiam stella matutinalis, quia præuenit Solem iustitiæ. Dicitur nihilominus stella orientalis, quia ducit Reges spirituales, & facit eos Christum adorare, sicut illa, de qua scribit Matthæus. Fides etiam est sicut petra fundamenti. Nam sicut ædificium est solidum, quod est supra petram fundatum, vel locatum: sic structura virtutum,& omne spirituale ędificium optime locatur supra fidei fundamentum. Vnde dicit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Matt. 2. a — *Mat. 16. b*

Item fides aliis tribus bene & congrue comparatur. Figuratur enim per mundum speculum, per dexterum oculum,& per sponsæ annulum. Fides namque comparatur speculo mundo. Quia sicut turris magna in modico speculo cernitur: sic maiestas, & magnitudo diuina in speculo fidei repręsentatur. Bene ipsa est speculum sine macula, vt dicitur in libro Sapientiæ. Fides etiam comparatur oculo dextero. Sinister oculus est ratio, quę solum de naturalibus iudicat: dexter vero fides, quæ omnia tam naturalia, quam miracula determinat,& intellectum in obsequium Christi captiuat, vt dicit Apostolus. Et sicut qui amisit oculum dexterum, inutilis est ad bella, quia scutum operit sinistrum,& sic nullum habet oculum, quo videat ferire vel cauere aduersarium: sic qui non habet fidem, inutilis est ad pugnam spirituale. Vnde Naas dicit hominibus vel viris Iabez Galaad: In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium oculos dextros, vt habetur in libris Regum. Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, id est, diabolum, qui nititur eruere oculum dexterū, id est, fidem, vt ad bellum spirituale hominem reddat inutilē. Ipse enim est coruus infernalis, qui cum cadauera inuenit, primum oculum inuadit. Fides insuper comparatur annulo: quia sicut in subarrhatione spōsæ, annulus in digito ponitur ad ornationē: sic fides ornat rationem, quæ per digitū intelligitur, quia discernit, & sic à Deo spiritualiter desponsatur. Nā dicitur: Sponsabo te mihi in fide. Annulus iste argenteus potest dici, eo quod fides instar argenti, luceat per veram cognitionem, & resonet per perfectā confessionem: quia dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem.

Sap. 7. d — *2. Cor. 10. b* — *1. Reg. 11. a* — *Osee. 2. d* — *Rom. 10. b*

Item fides comparatur aliis tribus, scil. signo vexillari, scuto militari, & radio solari: Fides enim est sicut vexillum regis. Nam sicut vexillū regis monstrat, quod res est præsens in acie, maxime vt terreantur hostes: sic fides est signum, quod Rex regum, scil. Deus præsens est in pugna, vel tentatione, vt fugiant dæmones. Et ideo dicitur: Cui resistite fortes in fide: Sicut enim vexillum regis in signum Domini ponitur in arcem vrbis: sic fides locatur in arce mentis, id est, in eminētia rationis. De hoc vexillari signo dicitur: Leuabit Dominus signū in nationes, id est, fidem sub credentes. Fides etiam est sicut militare scutum Nam sicut scutum ponitur ad sinistram partem: sic fides præcipue armat hominem contra aduersitatem. Et sicut scutum portatur à parte cordis, quod est in sinistra parte hominis: sic fides est armatura mentis. Et sicut scutum est triangulum, ita fides credit Deum trinum & vnum. De scuto dicit Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei. Fides nihilominus est sicut Sol, vel Solis radius. Nam sicut Sol videtur solū propriis radiis non torchiis, vel candelis: sic Deus videtur solū radio fidei, qui solum innititur luci primæ veritatis, non torchiis, id est, lumine naturalis rationis. Vnde dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur, non dialecticis. De hoc lumine, vel radio fidei potest intelligi, quod dicitur: Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Tamen nota, quod Sol non videtur in propria rota, nisi ab aquila: Deus non videtur in propria essentia, nisi ab anima valde deuota,& pennis cōtemplationis eleuata. Item cæcus non videt Solem, sed tamen credit videnti: non videt viam, & tamen credit cani ducenti: nec videt locum profundum, & tamen credit baculo tangenti, & tentanti; ita simplices, qui per se sacramenta non vident, videntibus id est, prælatis:& pastoribus suis se committere debent, sicus cæcus committit se ductori, & sicut ouis committit se pastori. Tamen summum periculum est, quando ipsi pastores vel ductores cæci sunt & ignorantes, quia dicit veritas: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

1. Pet. 5. c — *Isa. 11. c* — *Ephes. 6. e* — *Amb. lib. 1. de fid. c. 5. cir. fin. to. 4.* — *Eccl. 11. b* — *Matt. 15. b*

Item fides tribus aliis comparatur, scilicet columnæ sacramentali, auroræ spirituali & luci primordiali. Fides namque est sicut columna illa, quæ præcedebat populum Israel in exitu de Ægypto. Nam illa ex parte Israel erat lucida,& ex parte Ægyptiorum tenebrosa: sic fides credentibus lucet, & infidelibus est obscura: quia ipsi sunt rebelles lumini, vt dicitur in Iob. Fides etiam est sicut aurora. Nam sicut illa est exosa latronibus: sic fides odiosa est dęmonibus, qui sunt latrones animarū. De ipsis enim dicitur: Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Fides autem nihilominus est sicut lux primo creata. Nam sicut illa primum opus in maiori mundo: sic fides prima virtus in minori mundo, hoc est in corde humano:& ideo cum sit primogenita, specialiter benedici meretur, sicut antiqui primogenita benedicebant. Vnde dicitur de talibus: Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

Exod. 13. d — *Iob 24. c* — *Ibidem.* — *Gal. 3. b*

Item nota, quod fides ad hoc, quod sit commendabilis debet habere tria, scilicet veridicam confessionem magnificam deuotionem, & catholicam probationem. Primo ergo fides debet habere veridicam confessionem, scilicet, vt verum dicat, ne aliud dicat, aliud credat, aliter viuat. Vt scilicet fides sit viua non mortua: vera non ficta. Res enim mortua, proprie non est res, nisi æquiuoce: sicut homo mortuus non est homo. Res etiam ficta, non est proprie dicenda res, sicut leo pictus, non est leo verus, nec denarius falsus, sicut ille qui est de aurichalco, quod debet esse de auro, non est verus denarius, tales sunt falsi, & ficti Christiani, de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Tales sunt sicut chimæra, quæ est res tantum ficta, & tamen nihil est in rerum natura. Fides veridica est, quæ verum dicit, sic viuendo sicut credit, sic credendo, sicut dicit. Talis est moneta vera ad emendum paradisum, & vera arbor, & generosa ad producendum frondes diuinæ dilectionis, folia salutiferæ cõfessionis, flores honestæ conuersationis, & fructus bonæ operationis.

Tit. 1. d

Secundo debet habere deuotionem magnificam, & est notandum, quod fides ostenditur esse magnifica in tribus. Primo vt in solo Deo confidat, etiam si naturalis ratio contradicat. Talem fidem habuit Abraham, qui vetulus de vetula & sterili, contra omnẽ rationem credidit Deo promittenti, quod haberet semen, in quo benedicerentur omnes gentes, vt dicitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Talem fidem non habuit Thomas, qui noluit credere, quod Christus resurrexisset à mortuis, nisi oculis videret, & manibus contrectaret. Tales sunt illi, qui nolunt credere vel mutuare, nisi sub bono pignore. De tali modica fide, dicit Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Secundo fides est magna, si in aduersitate non deficiat, sed tunc plus inualescat, de qua dicit Saluator: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, &c. Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fortius viget: talis fuit fides Martyrum, qui per fidem vicerunt regna, ludibria, verbera, insuper vincula, & carceres. De hac fide dicitur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Talem fidem non habuit Petrus, qui videns ventum validum timuit, & statim veritus fuit, cui dixit Saluator: Modicæ fidei, quare dubitasti? Sic multi infideles ventum validum tribulationis videntes, statim titubant, & merguntur in mari tentationis, vel desperationis, quod est mare mortuum, in quo nihil potest viuere. Tertio fides est magna, si homo propter dilationem, petere non desistat, quousque obtineat. Talem fidem habuit mulier Chananæa, quæ quantumcumque fuisset à Christo repulsa, non quieuit à prece, quousque fuit exaudita. Vnde dicit ei Saluator: Mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, quia, vt vulgo dicitur: Quod differtur, non aufertur.

Fides tribus magnifica ostenditur.

Gen. 15. b

Greg. hom. 26 in Euangel. non longe à princ.

Matt. 17. c

1. Ioan. 5. a

Matt. 14. d

Matt. 15. c

Item fides debet habere professionem catholicam. Et notandum, quod catholica professio Christiana, continet duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolico continentur, scilicet Credo in Deum, &c. Sunt autem duodecim articuli, quia duodecim sunt Apostoli. Quilibet autem duodecim Apostolorum, posuit in symbolo suum articulum.

PETRVS autem dixit, *Credo in Deum Patrem, &c.* Iste articulus pertinet ad patrem. Et est sciendum, quod aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo. Credere Deo, est credere, quod vera sunt, quæ dicuntur de Deo, & sic possumus credere, & credimus Petro, & Paulo. Sed credere in Deum, vt dicit Augustinus est credendo amare, credendo in eum per amorem ire, in eum vel eius membris incorporari. Nota de isto articulo cum dicitur: Patrem omnipotentem, quia ipse est Deus Pater, non deest sibi bona voluntas: quia Omnipotens, non deest sibi potestas implendi, quod promittit, quia dicitur, Omnia quæcunque voluit, fecit.

Idem habetur apud Auct. Ser. 8. in Hexaëm. tom. 1. & sup. cent. p. 3. sect. 38 hoc tom. mutuatum ex 8. Aug. se. 115. de temp. to. 10. facit etiam pro hoc Leo epi. 96.

Psal. 13.

ANDREAS dixit: *Et in Iesum Christum filiũ eius vnicũ Dominum nostrum.* Iste articulus pertinet ad diuinitatem Filij. Et nota quod specialiter Christus dicitur Dominus noster, quia proprie dominatur nobis duplici iure, scilicet iure creationis, quia nos creauit & fecit: & iure redemptionis, quia nos magno pretio scilicet sanguine suo redemit, vt ait Apostolus: Empti enim estis pretio magno.

1 Cor. 6. d

IACOBVS maior dixit: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* Iste articulus est primus, qui pertinet ad humanitatẽ. Et nota, quod Maria mater Dei caruit in conceptione culpa. Et ideo dicitur Christus de Spiritu sancto conceptus, quia sine culpa fuit, quod Spiritus sanctus fecit in natiuitate Filij. Caruit etiam pœna. Et ideo dicitur Christus de Virgine natus, quia nullam pœnam sensit, nec damnum sustinuit: quia virgo peperit, & post partũ virgo permansit. Et in hoc Christus dedit exemplum filiis omnibus, vt nullum damnum nutricibus, vel progenitoribus suis inferrent.

IOANNES dixit: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Iste articulus pertinet ad humanitatem. Et nota quatuor in hoc articulo, pro quibus, & in quibus, nõ solum grati esse debemus Redẽptori nostro, sed etiã specialiter, in his quatuor ipsum imitari. Christus enim est passus, vt nos patiamur, scilicet habendo patientiam in aduersitatibus, & tribulationibus nostris. Christus etiam crucifixus est, vt nos per pœnitentiam crucifigamus carnem nostrã, cum vitiis, & concupiscentiis. Christus etiã mortuus est, scilicet in cruce, vt in cruce pœnitentiæ, vsque ad mortẽ perseueremus. Christus nihilominus sepultus est, vt nos terram nostræ mortalitatis cõsideremus, & cum cinere nostræ mortalitatis: ad modum carnis salsæ superbiam condiamus: quia carnes cito putrescunt & corrumpuntur, nisi sale condiantur.

THOMAS dixit: *Descendit ad inferna.* Iste enim articulus & tertius pertinent ad humanitatẽ. Descendit autem Christus ad inferos secundum animam, vt extraheret suos de limbo. Nota etiam magnam peruersitatem nostram, quia nos vix volumus sequi Christum ad Cælum, quantũcunque sciamus, quod Christus secutus est hominẽ vsque ad infernum, scilicet ad eum liberandũ.

IACOBVS minor dixit: *Tertia die resurrexit à mortuis.* Iste est quartus articulus, pertinens ad humanitatem. Et nota quod Christus resurrexit tertia die, vt nos à peccato resurgamus, in tertia die, scilicet pœnitentia, confessione, contritione & satisfactione.

PHILIPPVS dixit: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos & mortuos.* Iste articulus est quintus, pertinens ad humanitatem. Et nota, quod hæc duo quæ sunt in isto articulo scilicet ascensus Christi ad cælos, & aduentus ad iudicium: magnam fiduciam nobis ingerunt, quia scimus, quod causam nostram frater noster iudicabit.

BARTHOLOMÆVS dixit: *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Id est, credo, quod Spiritus sãctus est in se, & in electis suis: & quod non solũ est sanctus, sed etiam Ecclesiam facit sanctam. Et iste est primus articulus, qui pertinet ad Spiritum sanctũ. Et sunt tria in præsenti pertinentia ad Spiritum sanctum, & duo in futuro. Primũ, quod ad ipsũ pertinet in præsenti, est sanctificatio. Nam primus eius articulus, vt diximus, *Credo in Spiritũ sanctũ, & sanctam Ecclesiã.* Credo, quod Spiritus sanctus, qui in se sanctus est, ipse sanctificat Ecclesiam, per gratiã & bonitatẽ suam, quia ipse bonitas est.

MATTHÆVS dixit: *Sanctorum communionem.* Iste articulus pertinet in præsenti ad Spiritũ sanctũ: quia Spiritus sanctus pertinet ad Sanctorũ cõmunionem, id est, vnionẽ membrorum in corpore Ecclesiæ ad caput, scilicet ad Christũ, & alia mẽbra in corpore naturali, id est, fidelium adinuicem. Sicut spiritus bonus vnit mẽbra in corpore naturali: sic Spiritus sanctus vnit membra spiritualia, scilicet fideles in corpore mystico, quod est Ecclesia. Vnde sensus huius articuli est: Credo Sanctorum communionem, id est, credo, quod sancti, id est, fideles tanquã vnius corporis Ecclesiæ membra, communicant, id est, vniuntur sibi, & capiti suo, & hoc

per

per Spiritum sanctum. Et nota, quod triplex est cōmunio, quam fideles debent habere adinuicem scilicet communionem vnius corporis: quia faciunt vnum corpus. Et communionē societatis: ex qua societate venit, quod quilibet, qui est de corpore Ecclesiæ, partem habet in omnibus bonis, quæ fiunt in Ecclesia. Tertia communio est mutuæ supportationis: quia vnus debet supportare onus alterius, scilicet mala, per patientiam: & bona communicare per eleemosynarum largitionem. Vnde dicitur: Alter alterius onera portate. *Gala.6.a*

SIMON dixit: *Remissionem peccatorum*, scilicet credo. Iste est tertius articulus, pertinens ad Spiritum sanctum. Per Spiritum sanctum enim, qui est benignitas ipsa, in baptismo, & in pœnitentia remittuntur peccata. Et nota, quod peccata remittuntur, lauantur, & tolluntur. Remittuntur, quantum ad culpam: lauantur, quantum ad maculam: tolluntur, quantum ad pœnam.

IVDAS THADÆVS dixit: *Carnis resurrectionem.* Iste est quartus articulus, pertinens ad Spiritum sanctū in futuro, quantum ad remunerationem corporis. Et nota, quod in seruitio regis, qui potest reddere, vel restituere equum, si continget eum mori in bello potest miles secure exponere eum, pro ipso rege, & duce suo: sic nos equum nostrum, id est, corpus proprium, secure possumus exponere pro Christo: quia ipse potest equū reddere, id est, corpus restituere, id est, resuscitare.

MATHIAS dixit: *Vitam æternam. Amen.* Iste enim est quintus, & vltimus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem animæ, vel etiam vtriusque. Et nota, quod quia si sollicitus est homo, ad prouidendum huic miseræ vitę transitoriæ, multo magis debet esse sollicitus ad prouidendum illi vitæ, quæ nunquam poterit finem habere. Vnde sciendum est, quod tribus modis prouidetur huic temporali vitæ, scilicet mendicando, laborando: & mutuum accipiendo. Ibi enim non est locus mendicandi, sicut patet de diuite epulone, qui voluit mendicare guttam aquæ, & non potuit obtinere, vt habetur in Luca. Ibi etiam non est locus laborandi. Ideo dicitur. Venit nox, quando nemo potest operari. Ibi nihilominus non est locus mutuum accipiendi, vel emendi, vt patet de fatuis virginibus, quæ voluerunt mutuo habere, vel emere oleum, & non potuerunt habere. Et ita, qui non vult hic prouidere per bona opera, egestatem æternam patietur in illa vita æterna. Ideo dicit Saluator: Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, &c. *Luc.16.e* *Ioan.9.a* *Matt.25.a* *Matt.6.d*

CAPVT IV.

De Spe.

SPes est futuræ beatitudinis certa expectatio, ex Dei gratia, & ex meritis proueniens, vt habetur in libro tertio Sententiarum. De spe nota præcipue tria, scilicet typum comparationis, fœtum generationis, & fructum operationis. *Mag.lib.3. sen.d.26.in princ.*

PRIMO ergo spes comparatur tribus, est enim sicut columna domum firmans, sicut galea caput armans, & sicut anchora nauem seruans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, & de forti ligno, non fragilis, & vacua, vt arundo: sic spes, quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno, & facit ædificium solidū: sed spes, quæ est in mundo, est fragilis & vacua, & quasi de arundine, & ideo facit ædificium ruinosum. Nam dicitur: Qui confidit in diuitiis suis, corruet. Sic superuacua & fragilis spes, & fiducia annorum, & amicorum: quia dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem suam, id est, carnalem hominem, brachium suum, id est, fiduciam vel auxilium, quod est in solo Deo collocandum. Spes etiam est sicut galea. Nam sicut galea est munimētum capitis: sic spes est armatura intentionis. Vnde dicit Apostolus: Induite galeam spem salutis. Spes nihilominus est sicut anchora. Nam sicut anchora seruat nauem contra procellas fluctuum: sic spes mentem contra tentationis impulsum. Et ideo dicitur. Confugiamus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam & firmam. *Spei comparationes.* *Prou.11.d* *Hiere.17.a* *1.Thes.5.a* *Hebr.6.d*

Item spes tribus aliis comparatur. Est enim sicut arbor fructuosa, sicut gemma pretiosa, & sicut mola virtuosa. Spes ergo est sicut arbor fructuosa. Nam sicut arbor profert vberes fructus, quæ habet irriguum aquarū viuentium: sic spes profert fructus bonorū operum, quę sita est, & plantata iuxta irriguum aquarum. Vnde dicitur: Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei mei. Spes enim est sicut margarita, vel gemma. Nam sicut gemma est grata: sic spes est Deo placita. Sicut gemma habet valorem magnum: sic spes facit hominem pretiosum. Et sicut gemma est perlucida: sic spes est quodammodo diaphana, quia per eā videntur, & sperantur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gēma gratissima expectatio præstolantis. Spes nihilominus est sicut mola. Et nota, quod duæ sunt molæ spiritales scil. timor supplicij, & spes præmij. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne euanescat per elationem. Spes est mola inferior, quæ animā sustinet, ne deficiat per desperationem. Istas duas molas debet pœnitens coniungere, sicut Dauid, qui dicebat: Ab altitudine diei, scil. à die iudicij timebo, ecce mola superior. Ego vero in te sperabo, ecce mola inferior. Vnde vna sine altera non valet. Et ideo in figura huius dicitur: Non accipies loco pignoris, inferiorem & superiorem molam, id est, spem & timorem non subtrahas peccatori, & inter istas duas molas, fit optima molitura tritici, id est, perfecta contritio peccati. *Psal.51.a* *Prou.17.b* *Psal.55.a* *Deut.24.b*

CAPVT V.

De Prudentia.

PRudentia est appetendarum rerum, fugiendarumq; scientia, vt dicit Tullius in libro de officiis. De Prudentia nota specialiter tria, scilicet typum decentissimum, actum vtilissimum, partum nobilissimum.

HABET autem Prudentia typum multiplicem, & elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet assessori iudicis, quatuor etiam minimis, & astutiæ serpentis. Prudentia quidem, est sicut assessor iudicis, vel regis. Nam sicut assessor iudicando dirigit iudicem, vel regem: sic prudentia rationem. Sicut assessore absente, interdum peruertitur iudicium regis: sic cum abest prudentia, peruertitur iudicium rationis. Vnde dicitur in Prouerbiis: Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam. Prudentia etiam comparatur quatuor minimis terræ. De quibus dicitur: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sūt sapientiora sapientibus, scilicet formica, lepusculus, stellio, vel lacertus, & locusta. Nam & prudens dicitur formica, ratione prudentiæ. Et nota, quod formica habet decem laudabilia, & à viris prudentibus imitanda. Formica est animal paruum, vel modicum, in quo laudatur humilitas, Grano pascitur, in quo docetur honestas. Socios adiuuat, in quo laudatur charitas. Sollicita est, in quo laudatur prudentia. Nunquam est otiosa, in quo commendatur occupatio. Grana detruncat, ne germinent, vel putrescant, in quo monstratur carnis afflictio. Tempore imbris grana abscondit, in quo docetur fuga tentationis. Tempore sereno granum soli exponit, in quo laudatur virtus orationis. Pondus portat maius quam ipsa sit, in quo monstratur zelus compassionis. De ipsa dicitur prouerbium: O piger, vade ad formicam, & disce sapientiam, quæ cum non habet ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate, & congregat in messe cibum sibi, scilicet in messe gratiæ, cibum gloriæ sempiternæ. Item prudentia comparatur lepusculo ratione confidentiæ quam homo prudens habet solum in Deo. Sicut lepusculus locat in petra cubile suum, vt dicitur in Prouerbiis: ita homo in Christo. Petra autem erat Christus, *Prudentia tribus comparatur.* *Prou.28.e* *Prou.30.d* *Formicæ prudentia.* *Prou.6.a* *Prou.30.d* *1.Cor.10.a*

vt

vt dicit Apostolus. Prudentia etiam comparatur stellioni. Nam stellio, vel lacertus, quia alas non habet, vnguibus, vel manib. vtitur, quia diligentia operationis laudatur. Nam in viro prudente, diligentia in operatione, supplet defectum naturæ. Prudens nihilominus comparatur locustæ. Nam sicut locusta habet volatum recidiuum, volat enim ad alta, & statim cadit in ima: sic prudens volat ad alta per desiderium patriæ cælestis, & cadit ad ima per considerationẽ propriæ fragilitatis, iuxta illud: Ascendit vsque ad cælos, descendit vsq; ad abyssos. Prudentia tertio comparatur astutiæ serpentis. Et nota, quod quinque astutiis vtitur serpẽs, quas vir prudens imitatur. Prima astutia serpentis, est custodia capitis: nam caput summe custodit, pro quo seruando, totum corpus exponit: sic sancti Christum, qui est caput nostrũ summe custodiunt, & pro ipso omnia alia exponũt, sicut Apostolus, qui dicebat: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Secunda astutia serpentis est depositio pellis, ponit enim se in arcto foramine, vbi renouatur deposita veteri pelle: sic sancti in arcto pœnitentiæ, seipsos incarcerant, vt veterem conuersationẽ deponant, sicut monet Apostolus: Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundũ desideria erroris. Tertia astutia serpentis, est delusio incantatoris: Deludit enim incantatorem, obturando vnam aurẽ cum terra, & aliam cum cauda, vt dicitur: Sicut aspidis surdę, & obturantis aures suas: sic viri sancti & prudẽtes, deludunt incantatorem, id est, tentationem diaboli: quia vnam aurem obturat cauda, id est, memoria mortis, iuxta illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: & aliam obturant terra, id est, consideratione propriæ fragilitatis, quia dicitur: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Quarta astutia serpentis, est insidiatio pedis, insidiatur enim calcaneo, non capiti: sic viri sancti superant desideria carnis, attendentes, quis finis delectationis, scil. mors immortalis, vel infernalis, iuxta illud: Finis illorum mors. Quinta astutia serpentis est fuga mulieris. Nam sicut propter inimicitias eius fugit, & latitat sub spinis: sic etiam viri sancti propter inimicitias fornicationis, fugiunt consortium mulierum, & latitant sub spinis pœnitentiæ, secundum consilium Apostoli: Fugite fornicationem. Ad imitandas istas serpẽtis astutias dicit Saluator: Estote prudẽtes sicut serpentes, quas habent cum mulierem fugiunt & latitant. Et ne serpentis astutia fiat virulenta, temperat eam simplicitas columbina, vnde addit: Et simplices sicut columbæ.

Psal. 110.c — Phil. 3. b — Ephes. 4.c — Psal. 57.a — Eccl. 7.d — Gen. 3.d — Rom. 6.d — 1. Cor. 10.c — Matt. 10.b

CAPVT VI.

De Temperantia.

TEmperantia est nihil appetere vnde sit pœnitendum, in nullo modum vel legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare, vt ait Macrobius. De temperantia nota specialiter tria, scilicet eius typum nobilem, eius partum fertilem, & eius actum vtilem.

Macr. lib. 1. in som. Scip. cap 8. — Similitudines Temperantiæ.

Habet autem Temperantia typum multiplicem, vel figuram. Comparatur autem temperãtia specialiter tribus, scil. fręno quo equus regitur, bysso quo caro tegitur, & muro quo castrũ cingitur. Est itaque temperantia, sicut frenum equum regens. Nam sicut à sessore, mediante fręno ducitur equus: sic caro à spiritu, fręno temperantiæ gubernatur. Maxime enim frenãdus est equus iuxta aquam, iuxta ignem, iuxta præcipitium. Frenum temperantiæ necessarium est carni, contra aquam transitoriæ delectationis, contra ignem cõcupiscentiæ carnalis, & contra præcipitiũ æternæ damnationis. De hoc fręno dicit Apostolus: Sobrie & iuste & pie viuamus in hoc sæculo. Nam quilibet debet viuere sobrie quantum ad seipsum, iuste quantum ad proximũ, pie quantũ ad Deum. Est etiam temperãtia sicut byssus carnem tegens. Nam byssus, vt dicit Papias, est genus lini candidissimi, quod crescit in Ægypto, & inde fit tela, quæ vulgo dicitur serica. De hac tela byssina fit camisia nobilis & delicata, per quam figuratur castitas & temperantia. Et sicut ista camisia nobilis est immediate carni contigua, & coniuncta: sic castitas, & temperantia, est carni præcipue necessaria, & ei inseparabiliter coniungenda. Et ideo dicitur de muliere forti: Byssus & purpura indumentum eius. In bysso figuratur castitas, quæ est præcipuum ornamentum mentis: in purpura figuratur temperantia, quæ est sicut auriphrygium, vesti appositum ad decorem. Est nihilominus temperantia, sicut castrum cingens. Nam sicut castrum muratur præcipue ab ea parte, quæ magis est infirma: sic temperantia munit castrum hominis ex parte magis infirma, scil. ex parte corporis. Dicit enim: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Item temperãtia, est quidam honor Deo assimilans, quidam valor mentem magnificans, & quidam dolor hostem mortificans. Est enim temperantia honor quidam Deo assimilans. Deus enim est Spiritus, vt dicitur in Ioanne. Temperantia vero, est quasi nutrix spiritualis, quæ ablactat filios suos, & facit de carnalibus spirituales, & sic assimilat Deo, iuxta illud: Incorruptio facit proximum Deo. Est enim temperantia valor quidam, mentem magnificans. Nam sicut valor magnificat aurum: sic temperantia magnificat & impretiabilem facit hominem temperatum & castum, quia dicitur: Non est digna ponderatio animæ continẽtis. Est igitur temperantia dolor quidam hostem mortificans. Diabolus enim libenter quiescit & dormit in locis humẽtibus, id est, voluptuosis hominibus, vt dicitur in Iob. Temperantia vero ponit ipsum in arido pœnitentiæ, vbi non inuenit requiem: & sic interficit, vel fugat hostem, quia dicitur: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Loca arida sunt homines sobrij: in quibus requiem non inuenit. Quia in talibus non sternit lectum voluptuosum peccati.

Tit. 3.d — Prou. 31.d — Matt. 26.d — Ioan. 4.d — Sap. 6.c — Eccli. 6.b — Iob 4.d — Matt. 12.f

CAPVT VII.

De Fortitudine.

FOrtitudo est firmitas animi contra molesta sæculi, vt dicit Glossa super Matthæum. De fortitudine nota specialiter tria, scilicet typum valde pulchrum, partum valde dignum, & fructum valde bonum.

Primo igitur virtus fortitudinis, habet typum multiplicem, & similitudinem elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scil. fornaci, quæ probat aurum: radici, quæ portat lignum: & loricæ, quæ vetat ictum. Est itaq; fortitudo sicut fornax, aurum probans. Nam sicut fornax reddit aurum lucidum: sic fortitudinis virtus, facit hominem honestum & decorum. Nam de talibus dicitur. Fortitudo, & decor indumentum eius. Et sicut fornax, quædam metalla reddit solida, & quædam liquida: sic virtus fortitudinis, corda facit nunc solida contra tentationem, nunc liquida per compassionem, nunc rorida per deuotionem. Nam dicitur: Anima mea liquefacta est, dilectus meus locutus est. Et sicut in fornace magnus flatus follium, & magnum ignis incendiũ: sic ignis fortitudinis, solum est in illis, in quibus est flatus diuinæ inspirationis, & vehemens incendium charitatis. Et in figura huius aduentus Spiritus sancti super Apostolos, vbi fuit eis datus ad robur spiritualis virtutis, fuit tanquã aduenjens spiritus vehemẽtis, vt dicitur in Actibus Apostolorũ. Est etiam fortitudo sicut radix lignũ, vel arborem portans. Nam sicut radix portat pondus arboris, & frondes, flores, fructus, & folia: sic virtus fortitudinis, sustinet omnia bona opera, & merita nostra. Vnde dicitur: Confortare, & esto robustus. Est nihilominus fortitudo sicut thorax, vel lorica ictum vetans. Nam sicut thorax, vel lorica, seruat corpus ab ictu gladij: sic virtus fortitudinis custodit animã à tentatione diaboli, & cuiuscunq; aduersarij. Totus enim mũdus non concernit vnũ hominẽ, in quo est fortitudo Dei, sicut patet, quod puellæ virgines, puta, Catharina, Cęcilia, Agnes, Lucia,

Fortitudo tribus præcipuè similis est. — Prou. 31.d — Cant. 5.b — Act. 2.a — Ios. 1.b

Lucia, Agatha, Barbara, beata Clara, & cæteræ Virgines, reges, & tyrannos, & omnia tormentorum genera superabant. Nec mirum, quia fortitudo illa non hominis, sed Dei erat. Vnde dicitur: De cælo fortitudo est. *1. Mach. 3. c*

Item fortitudo tribus aliis comparatur, scil. virgæ, quæ non incuruatur: ferro, quod non superatur: & petræ, quæ non perforatur. Est itaque fortitudo similis virgæ inflexibili, & talis virga, vel baculus est valde necessarius ambulantibus, & certantibus, & laborantibus: sic fortitudo, est quasi baculus & virga inflexibilis, quæ valde est necessaria: quia locus, in quo sumus, est locus certaminis, locus itineris, & locus laboris. Et hæc tria hominum genera indigent specialiter baculo vel virga. Ideo dicitur: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. *Psal. 22. b* Est etiam fortitudo similis ferro indomabili. Nam sicut ferrum non domatur, sed comminuit, & domat omnia metalla, vt dicitur in Daniele: *Dan. 2. f* sic viri fortes mori possunt, vinci vero non possunt immo ipsi omnia aduersa, & prospera vincunt, & quod plus est, regnum cælorum violenter rapiunt. Nam violenti rapiūt illud, vt dicitur in Matthæo. *Matt. 11. b* Est nihilominus fortitudo similis petræ infrangibili, qualis est Adamas. Nam sicut qui Adamantem percutit, ipse magis percutitur: sic qui virum fortem molestat, magis læditur, quam lædit. Et sicut Adamas non frangitur violentia: ita vir fortis nulla frangitur impatientia. Et sicut Adamas scinditur sanguine hirci: sic vir fortis memoria passionis Christi. Propter ista de viro forti dicitur: Vt Adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam. *Ezech. 3.*

Caput VIII.

De Iustitia.

Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 12. tom. 1. Ansel. dial. de veritate c. 13.

Iustitia est virtus, sua vnicuique tribuens, vt dicit Augustinus de libero arbitrio. Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, vt ait Anselmus. De iustitia nota specialiter tria, scil. typi figuralis elegantiam, partus filialis abundantiam, & actus virtualis efficaciam.

Comparationes iustitiæ.

Primo ergo iustitia typum habet multiplicem, & figuram valde elegantem. Comparatur enim tribus specialiter, sicut recta semita, sicut recta regula, & sicut recta linea. Est autem iustitia sicut recta semita. Nam sicut illa est rectissima viarum: sic per viam iustitiæ citius peruenitur ad brauium sempiternū: immo omnis alia via est deuium. Nam dicitur in Psalmo: Errare fecit eos in inuio & non in via. *Psal. 106. d* Vnde dicitur ibi de iustis: Deduxit eos in viā, vt irent in ciuitatem habitationis. *Psal. 11. d* De iniustis vero dicitur alibi: In circuitu impij ambulant. Est etiam iustitia sicut recta regula. Nam sicut recta regula est rectissima mensurarum, sic iustitia est optima mensurarū, & certissima mensura ad donum operandum. Hæc est enim regula diuina, quæ dirigit opera nostra: Vnde dicitur: Dominus diligit iustos. *Psal. 145. b* Et sapiens ait: Qui sequitur iustitiam, diligitur à Domino. *Prou. 15 b* Est nihilominus iustitia sicut recta linea. Sicut enim recta linea est pulcherrima linearum, vt dicit Philosophus: sic iustitiæ rectitudo facit hominem, in intentione, & conuersatione pulcherrimum & decorum. Nam sicut statura humani corporis, est pulchrior inter omnes, quia est recta ad cælum: sic statura cordis est pulcherrima, cum per iustitiā est recta ad Deum. Vnde sponsæ dicitur: Statura tua assimilata est palmæ. *Cant. 7. c* De hac rectitudine dicitur: Solummodo hoc inueni, quod Deus fecit hominem rectum. *Eccl. 7. d*

Item iustitia multum proprie tribus aliis comparatur. Nota, quod triplex est iustitia: generalis, quæ dirigit hominē in omni bono, à qua dicitur homo factus bonus: iudicialis, quæ corrigit, vel coërcet ab omni malo, & ista corrigit delicta propria vel aliena: cardinalis, vel moralis, quę reddit vnicuique proprium bonum. Est itaque iustitia, sicut gemma in serto aureo, sicut stella in dolo arctico, & sicut dea in nostro microcosmo. Est igitur iustitia sicut gemma in serto aureo. Nam sicut gemma serti aurei est ornamentū, quia totum sertum ornat, & facit pretiosum: sic etiam sertum aureū dicitur gratia, eo quod in illa, & per illam coronantur opera nostra bona. Nam etiā opera bona: quæ fierent extra gratiam, nunquā coronam mererentur. In hac corona aurea, vel serto aureo, insertæ sunt quatuor gemmæ valde pretiosæ, vel quatuor virtutes principales, scil. prudentia, tēperantia, fortitudo, & iustitia. Gemma prudentiæ ponitur in anteriori parte coronæ, quia ad prudentiam pertinet, non solū præsentia disponere, immo & futura prouidere. Gemma temperantiæ locatur à dextris, quia temperantia facit hominem iustum, & sobrium in dextera prosperitatis. Gemma fortitudinis inseritur à sinistris, quia fortitudo facit hominem robustū in sinistra aduersitatis. Gēma vero iustitiæ incastratur in posteriori parte, sicut Episcopus in fine processionis, sicut Rex in fine aciei, sicut nauta vel gubernator in cauda nauis, sicut sententia iusta profertur in fine causæ, sicut etiā post laborem certaminis, datur victori corona triumphalis. Vnde ab ista, tanquā à principali gēma denominatur corona. Dicit enim Apostolus: Reposita est mihi corona iustitiæ. *1. Tim. 4. b* Aurifex in cuius aurificina fabricatur hæc pretiosa corona, est sapientia increata. De qua dicitur: Sobrietatē & prudentiā docet, & iustitiā, & virtutem, id est, fortitudinē, quibus nihil vtilius est in vita hominibus. *Sap. 8. b* Istæ quatuor virtutes, vt dictum est, tanquam quatuor gemmæ pretiosæ, in aureo serto gratiæ sunt incastratæ.

Est etiam iustitia sicut stella Arctici poli. Nam circa ipsam voluitur cælum, & sicut ipsa non mutat locū: sic volubilitas vitæ nostrę, mira volubilitate vertitur, iustitia vero nullo accidente mutatur. Si quidē vita nostra, tota est volubilis sicut rota: tunc enim hominem eleuat honore, quem paulo post humiliando occultat, iuxta illud: Ascendunt vsque ad cælos, &c. *Psal. 106. e* Interdum è conuerso hominem humilitate deprimit, quem postea ad honores attollit, quia dicitur: Suscitans à terra inopem, & de stercore, &c. *Psal. 112. b* Quandoque hominem à læua mutat in dexteram, scil. ab aduersis, in prospera: interdum à dexteris in læuam, id est, à prosperis in aduersa, iuxta illud quod Abraham dixit ad Loth: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. *Gen. 13. b* Sed vir iustus in omnibus his, semper manet immobilis. Nam ipsum humilitas non deprimit, ipsum honor non ambit, ipsum aduersitas non frangit. Vnde dicitur: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum. *Psal. 14. a*

Est nihilominus iustitia sicut dea nostri microcosmi, id est, minoris, & inferioris mundi. Sicut enim Deus in suo megacosmo vel maiori mundo, disponit omnia in numero, pondere & mensura, vt dicitur in libro Sapientiæ: *Sap. 11. c* sic iustitia in suo microcosmo præsidens, tanquam Deus facit, vt in omnibus meritis, & operibus nostris, sit numerus bonæ operationis, pondus sanctæ affectionis, & mensura intentionis. Vnde isti deæ nobilissimæ sacrificium iustitiæ debemus offerre, sicut dicitur in Psalmo: Sacrificate sacrificium iustitiæ. *Psal. 4. b*

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SEXTVS.

De septem donis Spiritus sancti.

TITVLI HVIVS CAPITA.

Caput I.

De Dono Timoris.

Post tractatum de virtutibus sequitur de donis Spiritus sancti. Et hęc est quinta Dięta Salutis, scil. à virtutibus ad dona Spiritus sancti peruenire: quia sicut diximus, virtutes docent recte operari, sed dona expedire. Cum autem sint septem

Isa.11.a dona Spiritus sancti, quæ scil. enumerantur, scil. spiritus sapientię & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris Domini. A sapientia autem non peruenitur ad timorem Domini, sed potius à timore ad sapientiam, tanquam ab inferiori gradu ad superiorem, iuxta illud quod dicitur: Initium sapientiæ timor Domini. *Psal.110.b* Ideo de timore Domini, nota specialiter tria, scilicet quam multipliciter figuratur, quam virtualiter operatur, & quam rationabiliter mercatur.

Timoris Domini similitudines. Primo ergo timor Domini habet multiplices figuras elegantes, & comparationes conuenientes. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim timor Domini, sicut ostiarius custodiens ingressum, sicut iustitiarius puniēs maleficium, sicut terrarius vel speculator euigilans exercitum. Primo ergo timor Domini est sicut bonus ostiarius, qui diligenter custodit ostium cordis, ne intret inimicus, id est, diabolus. Et sicut ostiarius tendit baculum vel gladium ad timorem intrantium: sic timor Dei, ne permittamus diabolum ad cor intrare, portat clauem pœnæ æternæ, gladium ex vtraque parte acutum, scilicet æquitatem diuinæ sententiæ, quæ condemnabit improbos in anima & corpore. Vnde dicitur: Timete eum, *Mat.10.c* qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. Secundo timor Domini est sicut bonus iustitiarius, qui perimit maleficos & suspendit. Nam sicut illi, qui tenēt iustitiam, ponunt in montibus & locis patentibus, patibulū, vel furcas ad expauentaculum latronum: ita timor Domini ponitur in corde hominis, propter expauentaculū peccatorum. Et sicut iste iustitiarius crucifigit latronem: sic timor Domini nititur crucifigere carnem, tanquam pessimum animæ latronem. Vnde dicitur: Cōfige timore tuo carnes meas. *Psal.118.p* Tertio timor Domini est sicut bonus terrarius, vel speculator, qui euigilat exercitum. Nam sicut speculator, tempore belli maxime, non sinit dormire milites: sic timor Domini, cum sit modo tempus belli & guerræ mortalis contra carnem, mundum, & diabolum, non permittit dormire spiritum, per delectationem vel consensum. Vnde dicitur: Beatus est homo, qui semper est pauidus. *Prou.28.b* Non solum autem tempore belli debet homo esse pauidus, immo etiam tempore pacis debet esse timorosus, sicut videmus, quod magni reges, & sapientes, quamvis actu non sit guerra, muniunt tamen & custodiunt castra sua. De incautis dicit Apostolus: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. *1.Thes.5.a* Et Ecclesiastes: Qui timet Deum nihil negligit, *Eccles.7.e* quia nec bonū, nec malū: quia per timorē Domini malum euitat, tanquā nociuum, & bonum formidat, & nescit si est gratum. Vnde dicit Iob: *Iob 9.e* Verebar omnia opera, sciens quia non parces delinquēti, maxime autē tempore guerræ. Iste vigil vel speculator mandat custodiri portas sensuū qui ibi est quasi totū periculū. Sicut ad literā illi, qui sunt in minutione sūme custodiunt portas, cū vident castrū ab hostibus obsessum: sic spirituales viri, qui habent timorē Dei, custodiunt portas, scil. quinq; sensuum, ne intrent inimici, timētes, quod dicitur: Ascēdit mors per fenestras nostras. *Ier.9.f*

Item timor Domini aliis tribus comparatur, est enim sicut medicina infirmorum, sicut disciplina puerorum, & sicut officina religiosorum. Primo igitur, timor Domini est sicut infirmorum medicina. Nam sicut medicina bene temperata repellit omnes morbos nociuos, & omnes nociuos humores: sic timor Dei omne peccatum & omnes peccati occasiones expellit, sanguinem luxuriæ, fleumæ acediæ, & melancholiam iræ, & choleram superbiæ. Vnde dicitur: Timor Domini expellit peccatum. *Eccli.1.c* Secundo timor Domini est sicut puerorum disciplina. Nam sicut virga disciplinæ castigatur puer, instruitur, & informatur: sic per timorem Domini omnis motus sensualis, & puerilis, sub isto pædagogo ad rationem reducitur, & puerilis extirpatur, iuxta illud, quod dicit Sapiens: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. *Prou.22.c*

Et nota quod secundum Bedam quatuor mala sunt propter peccatū nobis iniuncta, & nobis colligata, quæ sunt omnis mali & peccati materia, scil. impotentia, ignorantia, concupiscentia, & malitia. Vnde quidam peccant ex impotentia, & isti parum peccant, & maximam habent excusationē, nisi illa impotentia per culpā eorum sit introducta. Alij peccant ex ignorantia, & isti plus peccant, & minorē habent excusationem, quia ex ignorantia non excusantur à toto, sed à tanto: maxime si sit ignorantia affectata, quæ non excusat, sed peccatum aggrauat, & augmentat. Vnde de hoc dicit Ambrosius: Si ignoras, grauissime peccas. Alij sunt, qui peccant ex concupiscentia, & isti plus peccant, & quasi nullam habent excusationem, maxime si sit deliberata. Alij sunt, qui peccant ex malitia, & certa scientia, & isti maxime peccant, & nullā habent excusationem, immo tales dicuntur peccare in Spiritum sanctum, quia spiritui sancto bonitas, quæ est malitiæ contraria, appropriatur.

Peccata in Spiritum sanctum. Sciendum est autem, vel notandū diligenter, quod sex sunt peccata in Spiritū sanctū, sc. impugnatio veritatis agnitæ, inuidētia fraternę gratiæ, præsumptio de impunitate, obstinatio, desperatio, & finalis impœnitētia. Et istę sunt sex blasphemiæ in Spiritū sanctū, quæ nō remittūtur in hoc sæculo, nec in futuro, vt dicitur in Matthæo. *Mat.12.d,e*

Tertio timor Domini, est sicut officina religiosorum, maxime est sicut quoddam capitulum, quod est factum præcipue ad culparum correctionem. Nam sicut in capitulo increpatur, & recognoscitur, & punitur culpa: ita in hoc capitulo timoris Dei, corriguntur peccata, quia vt dicitur in Prouerbiis: Timor Domini odit malum. *Prou.8.b* Et sicut religio nulla esset, si correctio capituli deficeret: sic si timor in capitulo cordis non esset, totū veritatis ædificiū deperiret: quia dicitur in Ecclesiastico: Si non in timore Domini tenueris instanter, cito subuertetur domus tua. *Eccl.27.a* Et nota, quod in Dei capitulo, culpabilis quatuor facit. Primo genu flectit, secundo culpā recognoscit, tertio spoliat se, & vestē deponit, quarto disciplinā accipit: sic timor Domini, facit primo hominem pœnitentē humiliter genu flectere, quia dicitur in Isaia: Mihi curuabitur omne genu. *Isa.45.d* Secundo facit humiliter culpam propriam recognoscere, sicut Dauid qui dicebat: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. *Psal.50.a* Tertio facit hominem veterem, sicut vestem turpem spoliare, sicut Apostolus dicit: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, *Col.3.b* veterem conuersationem cum vitiis, & concupiscentiis. Quarto facit hominem disciplinam accipere, id est, carnem lasciuam macerare & castigare, sicut Apostolus faciebat, qui dicebat: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. *1.Cor.9.d*

Item timor Domini, est speciosus sicut hortus, virtuosus sicut ventus, & pretiosus sicut thesaurus. Primo timor Domini est valde pretiosus, instar horti paradisi. Habet enim amœnitatem sicut paradisus, dulcedinē, & delectationem. Vnde in Psalmo: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. *Psal.30.c* Habet fertilitatem, & vbertatem sicut paradisus, sicut dicit idem Psalmista: Non est inopia timentibus eum. *Psal.33.c* Habet nihilominus securitatem sicut paradisus. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Qui timet Deum, nihil trepidabit. *Eccl.34.b* Et Philosophus: Qui timet Deum, omnia timent eum, qui vero non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, statim habuit caput tremulum, & ait: Omnis qui viderit me, occidet me, vt dicitur in Genesi. *Gen.4.b* Igitur timor Domini propter amœnitatem, vbertatem & securitatem est sicut hortus conclusus, vt dicitur in Canticis. *Cant.4.d* Est etiam sicut paradisus, vt dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini sicut paradisus benedictionis. *Eccl.40.d*

Secundo timor Domini est sicut ventus virtuosus, & specialiter sicut ventus aquilonaris. Nam sicut ventus aquilonaris pluuias dissipat, nubes fugat, aërem serenat, reptilia exterminat, & aquam congelat: ita timor Domini dissipat pluuias carnalium delectationū, fugat nubes carnalium imaginationū, serenat mentē per amorē puritatis, exterminat reptilia, id est, mortificat vitia carnis, cōgelat aquas, id est, restringit fluxū, mundanæ pro-

speritatis: ita vt possit homo timens Deum ambulare super aquam, sicut Petrus de quo legitur in Matthæo. *Matt. 14.d* A Iste est ventus de quo dicitur in Daniele: *Dan. 3.d* Angelus Domini fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem: quia fornax omnium desideriorum carnalium temperatur, & refrigeratur per Dei timorem.

Tertio timor Domini est pretiosus sicut thesaurus. Nam sicut thesaurus qui est res pretiosa, facit hominẽ semper sollicitũ de custodia: sic timor Dei de se, & virtutibus semper est sollicitus, & de Dei gratia cum habetur: de perdita vt recuperetur: & de recuperata vt à recidiuo conseruetur. Vnde dicit Bern. super Cantica: *Bern. super Cant. ser. 54. post med.* Cũ adest gratia, time ne indigne opereris ex ea. Amplius time subtracta gratia, quod derelinquat te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius timendũ, ne forte contingat pati recidiuũ. Recidiuare enim quã cadere peius est, B quia dicitur in Ioanne: *Ioan. 5.b* Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Iste igitur thesaurus est pretiosus, & ideo summe custodiẽdus, vnde dicitur in Isaia. *Isa. 33.a* Timor Domini ipse thesaurus eius.

Septem effectus timoris Domini. Secundo timor Domini virtualiter operatur. Vnde nota, quod timor Domini habet septem nobiles effectus. Primo namque timor Domini curat hominem à culpa perpetrata: est enim sufficiens medicina contra peccata. Et nota, quod sicut medicus sapiens volens purgare ægrotum, primo dat sirupum præparatiuũ, postea potionem, vel antidotum purgatiuum: sic timor Domini instar sirupi, præparat peccatorẽ generando attritionem, iuxta illud Ecclesiastici: *Eccl. 2.d* Qui timent Deum, præparabunt corda sua. Secundo instar antidoti, purgat omnes peccati fæces, generando perfectam contritionem, quia dicitur in Ecclesiastico: C *Eccl. 1.e* Timor Domini expellit peccatum. Et est differentia inter contritionem, & attritionẽ: quia attritio est dolor de peccato, non tamen perfectus, quia adhuc est in proposito peccandi de futuro.

Secundo timor Dei custodit hominem à culpa futura. Sicut enim sapiens medicus infirmo quem habet in cura, non solum dat antidotum ad expellendum morbũ, sed etiam ministrat curato aliquod electuarium contra recidiuum: sic timor Dei instar electuarij conseruatiui, custodit hominem ab omni peccato recidiuo. Vnde dicitur in Exodo: *Exo. 20.d* Vt probaret vos venit Dominus, & vt timor illius esset in vobis, & non peccaretis.

Tertio Timor Domini abiicit temporalia, vel terrena, quæ sunt sæpe peccandi materia. Sicut enim videmus, quod nautæ videntes naufragium imminere merces D quæ sunt in naui proiiciunt in mari, vt euadant periculum naufragij: sic timor Domini bona temporalia facit abiicere, vt possit ab æterno naufragio liberare. Et propterea dicebat Iob: *Iob 31.e* Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

Quarto timor Domini contemnit, & sustinet temporalia mala, & euadet æterna. Nam sicut infirmus sustinet cauterium, & adustionem, vt possit euadere mortem: ita timor Domini facit sustinere cauterium temporalis vitæ, vt possit homo euadere mortem, vel supplicium mortis æternæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: *Eccl. 33.a* Timenti Dominum, non occurrent mala, &c.

Quinto timor Domini gratiam & bona opera introducit. Sicut enim seta introducit filum: sic timor Domini gratiam & omne bonum, iuxta illud: *Eccl. 1.b* Initium sapientiæ timor Domini. E

Sexto timor Domini super omnia facit fugere, & euadere supplicium gehennæ. Vadit enim ad infernum, in dimidio dierum, vt non vadat in fine dierum, sicut Ezechias, qui dicebat: *Isa. 38.a* Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Facit etiam alas ad melius fugiendum, vt dicit Poeta: Pedibus timor addit alas. Sicut videmus, quod lepus fugiens leporarium, præ timore videtur volare, & alas habere. Timor etiam facit hominem montes & colles transire, vt possit diabolum fugere, & inferni præcipitium cauere, quia dicitur in Isaia: *Isa. 35.b* Tunc saliet sicut ceruus claudus.

Septimo timor Domini meretur stipendium vitæ æternæ, hominem namque humiliat, & sic secundum regulam Saluatoris, ad gloriam exaltat: quia qui se humiliat, exaltabitur. *Luc. 14.e* Et ideo dicitur in Prouerbiis: *Prou. 29.d* Humilem spiritum suscipiet gloria.

Sex species timoris. Timor Domini multipliciter variatur. Vnde nota, quod sunt sex species timoris, scil. timor naturalis, mundanus, humanus, seruilis, initialis, & filialis. Primus igitur est naturalis, scil. quando homo naturaliter timet mortem, & omne quod est sibi nociuum. Iste timor naturæ non est meritorius, nec demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore Christus timuit mori sicut dicitur in Marco: *Mar. 14.d* Cœpit Iesus pauere, & tædere.

Secundus timor dicitur mundanus, scil. quando aliquis nimis timet de rebus transitoriis, vel de rebus mũdanis, vel temporalibus perdendis. Isto timore timuerunt Iudæi, qui occiderunt Christum, ne perderent locum suum, vt dicitur in Ioanne: *Ioan. 11.f* Si dimittimus eum sic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem nostram.

Tertius timor dicitur humanus, scil. cum aliquis plus debito timet de corpore suo. Iste timor prohibetur in Matthæo: *Matt. 10.e* Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iste timor aliquando est veniale peccatum, vt quando est citra Deum, aliquando mortale peccatum, vt quando est supra Deum, qualis fuit in Petro, quando negauit Christum, ne perderet corpus suum.

Quartus timor est seruilis, cum aliquis timet peccare & abstinet se à peccato timore gehennæ, habet tamen voluntatem peccandi, si peccatum posset impune fieri, & inquantum in se est, vellet non esse iustitiam, vt posset perpetrare culpam. Iste timor est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum, sicut figuratur in Esther, vt dicitur: *Esther. 4.a* Indutum sacco non intrare aulam Assueri. De hoc timore dicit Apostolus: *Rom. 8.c* Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c.

Quintus timor initialis dicitur, de quo in Psalmo: *Psal. 110.e* Initium sapientiæ timor Domini. Iste timor duo facit, timet enim puniri, & timet à Deo separari: sed principaliter timet separari. Iste licet timeat malum incurrere, plus timet bonum perdere, & ita quodam modo incipit bonum amare. Et ideo dicitur initialis propriè: quia sicut seta introducit filum, & filo introducto exit seta: sic iste timor initialis charitatem introducit, & charitate introducta timorem foras mittit.

Sextus timor dicitur filialis. Nam sicut filius super omnia timet offensam patris, etiam si pater non intenderet eum percutere: sic qui habet timorem Domini filialem instar boni filij, timet & cauet offensam patris cælestis, etiam si ex offensa illa, illud mali deberet sibi accidere. De hoc etiam timore dicitur in Psalmo: *Psal. 18.b* Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi. Iste timor à sanctis Doctoribus vocatur castus timor, qualis famulorũ Susannæ, qui secundum Danielem *Dan. 13.e* verecundantur specialiter, & timent in turpi facto. Sine hoc timore verecundiæ nihil rectum esse potest, nihil honestum, vt dicit Tullius. De hoc timore verecundo, dicit Bernardus mirabilia super Cantica: *Bern. sup. Cant. ser. 86. statim à pri.* Timor, inquit, verecundus & castus, est omnium ætatum ornatus, sed in iuuenili ætate amplius enitescit. Quid enim amabilius verecundo adolescente? quam pulchra hæc & splendida gemma morũ in vultu adolescentis? quam vera & minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis index, soror continentiæ est? Nullum æque manifestum signum columbinæ simplicitatis: testis innocentiæ, lampas pudicæ mentis specialis gloria conscientiæ, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne totius honestatis. Merito igitur iste timor castus dicitur, quia qui timorẽ istum habet instar virginis Mariæ, ante partum suorum operũ, & post partum, semper manet incorruptus. Et sicut mater Dei est virgo, & decor virginum: sic timor iste castus decor est, & virgo virtutũ animæ.

Item post donum timoris dicendũ esset de dono pietatis: sed quia pietas idem est, vel quasi idẽ cum miseri-

cordia,

cordia, ideo infra cùm dicemus de Beatitudinibus in materia de Misericordia, cap. 4. Titulo 7. de pietate dicemus. Item post donum pietatis esset dicendum de dono scientiæ, sed quia scientia ad prudentiam potest reduci, ideo illa quæ in materia de virtutibus supra dicta sunt de prudentia, c.5. Titulo 5. applicari possunt ad ea, quæ de dono scientiæ sunt dicenda. Et post donum scientiæ, esset dicendum de fortitudine: sed quia fortitudo non tantum est donum, sed virtus, ideo de fortitudine sufficiant quæ dicta sunt in capitulo de virtute, & specialiter in materia de fortitudine, cap.7. Tit.5.

CAPVT II.

De Dono Consilij.

POst donum fortitudinis esset dicendum de dono consilij: sed pauca de dono consilij sunt dicenda, & hoc quia ad donum consilij pertinent fere omnia, quæ superius in capitulo de virtutib. & de virtute prudentiæ sunt dicta, c.7. Tit.5. Nam prudentia & consilium in hoc differũt, quod consilium dicit vtrum aliquid sit agendum. Prudentia vero, ostendit quo fine, & quibus circumstantiis adhibitis, vt quo tempore, & qualiter aliquid sit agendum. Sicut alterius est scientiæ, cognoscere: an expediat aliquẽ saluari: alterius vero scire qualiter aliquid sit saluandum. Quia primum pertinet ad Theologiam, secundum ad Medicinam. Item donum consilij excellentius est, quam virtus prudentiæ: quia consilium contra omne præcipitium virtutem prudentiæ rectificat, ne post factum pœniteat: & hic proprie est actus, & opus consilij, sc. prohibere præcipitium, & cauere. Sicut enim videmus, quod frænum est contra præcipitium equi: sic donum consilij contra cõmunem præcipitationem operis boni. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sine consilio nihil facias, post cuius factum non pœnitebis. His suppositis, inter illa pauca, quæ de dono consilij sunt dicenda, sunt hæc consilia notanda.

Prudentia & consilium in quo differant.

Eccl.32.d

Nunc de consilio specialiter nota tria, scil. quæ sunt in consilio necessaria, quæ sunt in consilio laudabilia, & quæ sit consiliorum differentia. Primo ergo dicendum est quæ sunt in consilio necessaria. Et nota, quod in consilio quatuor sunt necessario obseruanda, scil. expediens, facile, certum & securum. Contraria istorum vitanda, sc. damnosum, difficile incertum, & periculosum. Vnde ille, qui dat consilium cæteris paribus debet præponere expediens damnoso, facile difficili, certum incerto, securum periculoso. Propter omnia illa, dicitur in Prouerbiis: Erit salus, vbi multa consilia.

Quatuor in consilio necessaria.

Prou.11.d

Secundo videndum est, quæ sunt in consilio laudabilia. Et nota, quod in consilio quatuor sunt laudabilia, scil. gratia consilium requirendi, gratia consilium eligendi, gratia consilium exhibendi, & gratia consilium acquirendi. Primo igitur, est valde laudabile, scil. consilium in omnibus libenter requirere. Ideo dicitur in Tobia: Consilium semper à facientibus require. Secundo in consilio, est laudabile, consiliarium bonum eligere. Vnde nota, quod secundum doctrinam sacræ Scripturæ, Deus consiliarius est eligendus præ omnibus. Nam in consilio & pro consilio requirendo, primo eligendus est Deus, non diabolus: Vnde dicitur in eodem Tobia: Omnia consilia tua in ipso, scil. in Deo maneant. Secundo eligendus est iustus, non impius. Vnde dicitur in Ecclesiast. Cor boni consilij statue tecum, quia dicitur in Prouerbiis: Consilia impiorum fraudulenta, quia vix scit aliis consilium dare, qui sibi nescit accipere. Et ideo dicitur in Genesi: In consilia eorum, sc. impiorum non veniat anima mea. Tertio eligendus est sapiens consiliarius non fatuus, ideo dictum est in Tobia: Consilium semper à sapiente require, non à fatuo, quia dicitur in Ecclesiast. Cum fatuis non habeas consilium: non enim possunt diligere, nisi quæ eis placent. Quarto eligendus est senex & expertus, vt dicitur in Ecclesiastico: Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium. Non est pro consilio eligendus iuuenis lasciuus. Ideo Roboam pro magna parte amisit regnum suum: quia relicto consilio seniorum, adhæsit consilio iuuenum, vt dicitur in tertio Regum.

Quatuor laudabilia in consilio. Tob.4.d. Ibidem. Eccl.37.b. Prou.12.a. Gen.49.a. Tob.4.d. Eccl.8.d. Ibid.25.a. 3.Reg.12.c

Tertio videndum est, quæ sit consiliorum differentia. Et nota: quod sicut sponsus iocalia consueuit portare sponsæ, cum qua de nouo contraxit: ita Christus qui tanquam sponsus de thalamo procedens, nouæ sponsæ suæ Ecclesiæ, cum qua naturam nostram cum sua vniẽdo in vnitate personæ matrimonium sacramentale contrahit, noua iocalia, id est, tria Euangelica consilia apportauit. Primum consilium est castitas, contra concupiscentiam carnis. De hoc consilio habetur in Matth. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Tales sunt enim Eunuchi, qui se castrant propter regnum cælorum. Secundum consilium, est voluntariæ paupertatis, contra concupiscentiam oculorum. De quo consilio habetur in Matth. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et Seneca dicit, quod quietissime viuerent homines, si hæc duo pronomina tollerentur de mundo, sc. meum, & tuum. Tertium consilium est obedientiæ & humilitatis, contra superbiam vitæ, de quo dicitur in Matth. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegare, est propriam voluntatem relinquere. Optimum consilium. Vnde dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit. Exemplum de fratre orante, & diabolo insultante. Et quia superius in tractatu de consiliis, plene dictum est de his tribus consiliis: ideo quæ dicta sunt de dono consilij modo sufficiant.

Matt.19.b. Ibid.c. Matt.19.d. Ber.ser.3. de resurr.Dom. ante med. Sup.tit.4. dicta sal. per totum.

CAPVT III.

De Dono Intellectus.

POst donum consilij dicenda sunt pauca de dono intellectus, & dono sapientiæ: quia hic possunt dici tere omnia, quæ dicta sunt supra tractatu de virtute prudentiæ. Vnde notandum, quod virtus prudentiæ, & donum consilij, differunt à dono intellectus, & sapientiæ, quia consilium & prudentia pertinẽt ad vitam actiuam, & sunt de actiuis: intellectus & sapientia pertinẽt ad vitam contemplatiuam, & sunt de contemplatiuis. Differunt autem intellectus, & sapientia, quia intellectus est cognitio speculatiua, & quasi cognitio per visum: sapientia vero est cognitio experimentalis, & practica, & quasi cognitio per gustum. Et ideo superior est sapientia, quia intellectus tantum dicit cognitionem, vel visionem: sapientia supra cognitionem dicit delectationem. Et nota, quod intellectus foris stat: sapientia per affectum intrat, & ipsa delicias suggerit. Vnde dicitur in Psal. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Gustare ad sapientiam pertinet, sed videre ad intellectum: quia quod intellectus acute inuenit, sapientia mature disponit, & ad spiritualem delectationem conuertit, vt dicit Gregorius. Summa huius differentiæ est, quod donum intellectus est proprie penetratiuum: sed donum sapientiæ est proprie saporatiuum.

Intellectus & sapientia quo modo à prudentia, & consilio, atque inter se differant. Psal.33.b. Greg.hom.19 in Ezech. ante med.

His propositis, de dono intellectus notanda sunt pauca, & specialiter tria. Debemus enim per donum intellectus subtiliter penetrare, & intelligere, quæ sunt supra nos, vt Deum: quæ sunt iuxta nos, vt proximum, & quæ sunt infra nos, vt corpus nostrum. Primo igitur debemus intelligere superiora, iuxta illud quod dicit Apost. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; virtus eius, & Diuinitas. Et nota, quod duplex est liber, in quo intellectus potest legere, & intelligere, & addiscere Deum, sc. liber Scripturæ. Et hunc librum dedit Saluator discipulis suis post resurrectionem, vt sc. in figuris legalibus, & Canticis Prophetalibus intelligerent mysteria gratiæ, quę operatus est Christus, id est, vt per ea quæ facta sunt, & dicta in veteri Testamento, intelligant ea quæ completa

Rom.1.e. Duplex liber legendus.

Luc.24.g sunt in nouo. Vnde dicitur in Luca: Tūc aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Alius est liber creaturæ, in quo intellectus fidelis debet Deum quærere: quia potest eum inuenire, sicut in magnitudine creaturarum, omnipotentiam Dei: in pulchritudine & ordine, sapientiam in vtilitate & fructu, bonitatem Dei summam: quia Sap.13.b dicitur in libro sapientiæ: A magnitudine speciei creaturæ, cognoscibiliter potest eorum Creator videri. Hunc intellectum non habuerunt Philosophi, quia intellectus eorum nesciunt ascendere à magnitudine creaturæ ad magnitudinem Dei. Et ideo fuerunt similes pueris, qui cum legunt literas pulchras & deauratas, attente respiciunt, sed quid literæ significant, non intendunt. Item notandum diligenter, quod creatura duplex est, sc. naturalis, & artificialis: & sic omnis creatura significat suum Creatorem dupliciter. In creatura est signum naturale, & positiuum. Signum naturale dicitur in creaturis, quas condidit per se diuina sapientia: signum positiuum dicitur in fabricis & operibus sacramentalibus, quæ constituit Ecclesia, vt sunt formæ Ecclesiarum, & vestes & ornatus ministrorum, quæ omnia sunt instituta, vt intelligamus Deum, quia in altitudine Ecclesiarum, sublimitatem: in magnitudine, immensitatem vel infinitatem: in quadratura, soliditatem: in longitudine, æternitatem: & similiter de aliis. In ministris similiter & ornamentis eorum intelligo Deum, vt in veste candida, munditiam, & puritatem: in veste rubea, Dei clementiam, & charitatem: in veste aurea Dei sapientiam & claritatem, & sic de aliis. Iste intellectus proprie vocatur donum Dei, vt dicit Apostolus: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum. 1.Tim.2.a

Duplex creatura dupliciter significat suum creatorem.

Secundo debemus intelligere quæ sunt iuxta nos, sc. proximum, iuxta illud quod dicitur in Ecclesiastico: Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso. Nam frigore meo, debeo intelligere pauperis nuditatem: in fame & siti, pauperis sitim & esuriem: & in dolore meo, pauperis infirmitatem, & sic de aliis. Et sicut homines bene intelligentes, consueuerunt ad honores & dignitates promoueri: ita qui intelligunt necessitatem proximi, promouentur & quasi episcopantur ad beatitudinem paradisi. Vnde dicitur in Psalmo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem. Eccl.31.a Psal.40.a

Tertio debemus intelligere, quæ sunt infra nos, sicut animam nostram, & corpus nostrum. Sicut enim oculus noster dirigit manum in opere & motu exteriori: sic intellectus regulat affectum, in omni opere & motu interiori. Vnde intellectus, dicitur interior lectus: quia animam informat, animam tranquillat & quietat, sicut corpus in lecto pausat. Dicitur etiam interior locus: quia sicut locus continet & conseruat locatum: sic intellectus stabilitat & conseruat liberum arbitrium, & omnem interiorem motum. Ideo dicitur in Psalmo: Intellectus bonus omnibus facientibus eum, quia si homo non faciat, quod intellectus & conscientia dicunt, nec Deus, nec Angelus, nec homo, quia ista tria habent intellectum, dici meretur: sed potius iumento comparatur. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit Creatorem suum: sed iumentis comparatus, & similis factus est illis. Psal.110.c Psal.48.c

Capvt IV.

De dono Sapientiæ.

Post donum intellectus, pauca debemus dicere de dono sapientię, quod multum conuenit cum virtute prudentiæ & aliis virtutibus seu donis, quæ informant cognitiuam: tamen quia sapientia non tantum informat cognitiuam, sed etiam affectiuam: ideo dicenda sunt de sapientia pauca, scilicet tantum tria. Vnde notandum, quod sapientia est donum splendidissimum instar lucis, donum sapidissimum instar mellis, & donum profundissimum instar maris.

Primo ergo donum sapientiæ, est donum splendidissimum, non solum sicut sol, sed est plusquam sol. Sol enim iste non ostēdit nobis nisi quæ sunt supra terrā, & infra cælum: sapientia autem Dei facit nos cognoscere omnia, scilicet infernum vt timeamus, mundum vt cōtemnamus, cęlum vt appetamus, Deum vt laudemus, & istud est vltimum libri sapientiæ, & ab isto donatur, scilicet cognitio diuinorum, vt dicit Augustinus, & propterea dicitur in libro Sapientiæ: Hæc scilicet sapientia, est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, & inuenitur prior: quia per lucem, visibilia videntur tantum, per sapientiam vero etiam inuisibilia cognoscuntur. Sap.7.d

Secundo sapientia est donum sapidissimum instar mellis, non solum sicut mel, sed etiam plusquam mel. Vnde dicit sapientia in Ecclesiast. Spiritus meus super mel dulcis, & hęreditas mea super mel & fauum. Mel namq; vnum habet saporem, & illo gustato desipiunt alia etiam meliora sicut vinum: quod post mellis gustum, non apparet sapidum. Sed sapientia diuina omnem habet saporem, quia sibi sapiunt omnia vt debent; sc. tam mala quam bona temporalia, vt vilia & insipida: bona spiritualia, vt chara bona æterna, vt fructuosa & summe nobilia. Vnde dicitur in Ecclesiast. Sapientia secundum nomen suum est scilicet sapida scientia, & non multis est manifesta. Ideo dicit Bernardus: Inuenisti plene sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas: si huius sæculi desideria parui pendas: si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiant prout sunt. Eccl.24.c Eccl.6.a Ber.in ser.

Tertio sapientia est donum profundissimum instar maris, non solum sicut mare, sed etiam plusquam mare: quia mare habet fundum, sapientia diuina nullum habet fundum, vt dicitur in Iob: Longior est terra mensura eius, & latior mari. Et propterea dicit Apost. O altitudo, id est, profunditas, diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: quia nimis longe sunt sapientiæ diuinæ iudicia, quibus disposuit omnia inuestigabilia, quam guttæ maris valeant numerari. Exemplum de patre & filio volentibus haurire totum mare cum cochleari paruo, vt narrat Hieronym. Ideo dicitur donum, quia nunquam per studium acquiritur, nisi per inspirationem diuinam habeatur. Et ideo dicit Iacob. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Et in Sapientia: Da mihi Domine sedium tuarum assistricem sapientiam, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam, quid acceptum sit coram te omni tempore. Amen. Iob 11.b Rom.11.d Iac.1.a Sap.9.a

Diætæ Salvtis

Titvlvs Septimvs.

De Beatitudinibus Euangelicis.

Titvli hvivs capita.

Capvt I.

De Humilitate.

Post tractatum de donis Spiritus sancti, dicendum est de Beatitudinibus: hæc est sexta Diæta Salutis, scil. à dono Spiritus sancti, ad beatitudinem peruenire. De Humilitate enim quatuor sunt præcipue notanda, sc. typum figuratiuum, motum incitatiuum, signum demonstratiuum, & gradum distributiuum.

Habet ergo Humilitas, in sacra Scriptura typū, & multiplicem figuram. Nota igitur, quod Humilitas est breuis scala deuotionis, breuis schola perfectionis, & breuis via saluationis

Similitudines, quibus humilitas figuratur.

saluationis. Breuis, inquam, scala, si vis ascendere: breuis schola, si vis addiscere: & breuis via, si vis incedere. Est igitur humilitas breuis scala. Et nota tria in scala humilitatis, sc. scalæ extremum, imum, & supremum: scalæ latera, dextrum & sinistrum: scalæ spatia, sc. triplicem gradum. Habet enim scala humilitatis duo extrema, imum, & supremum. Imum vel pes huius scalæ, est timor supplicij: supremum vero est amor præmij. Vnde Psal. ait: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, &c. Item habet scala duo latera, sc. dextrum & sinistrum. Dextrum est temperantia in prosperis: sinistrum patientia in aduersis. Vnde Apostolus: Per arma iustitiæ, à dextris & à sinistris. Item hæc scala habet tria spatia, vel tres gradus, inter quos primus est contemptus mundi, secundus est humilis abiectio sui, tertius est humilis amor Dei. Hæc est scala Iacob, de qua dicitur in Gen. Item est humilitas breuis scola, est enim compendium totius iustitiæ. Vnde ipsa dicitur omnis iustitia in Matth. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, glossa, id est, humilitatẽ. Ideo Saluator & magister optimus, in sua schola prolixitatem totius legis reduxit ad quandam summam, id est, ad methodum humilitatis, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Humilitas autem sic describitur: Humilitas est, ex intuitu propriæ cõditionis, vel conditione voluntaria, mẽtis inclinatio. Est insuper humilitas sicut breuis via: quia cũ humilitas petat centrũ, per consequens vetat circulum, & specialem circuitum, & facit diametrum, & diametraliter pertransit spatium, & ita rectissime venit ad terminum. Ideo dicit Isaias: Hæc est via, ambulate in ea.

Psal. 138. b — 2. Cor. 6. b — Gen. 28. b — Matt. 3. d — Idem 11. b — Isa. 30. e

Item humilitas se attenuat, vt ametur à sponso; se adnihilat, vt creetur de nouo: & se euacuat, vt impleatur à Deo. Humilitas itaque se attenuat, & sic facit seipsam gracilem, ad domicellæ modum. Vnde humilitas est gracilitas sponsæ, quæ sponsum incitat ad eius amorem. Et causa huius est: quia gracilitas significat, vel attestatur incorruptionem, sicut econtrario tumor significat corruptam esse mulierem, & prægnantem. Vnde nota, quod quidam tument & inflantur de genere, & nobilitate, & tales impraegnantur à proprio patre, sicut filiæ Loth, vt habetur in Genesi. Quidam inflantur de subditorum multitudine, & potestate, & tales impraegnantur à toto populo: sicut Dauid, qui fecit murmurare populum, vt dicitur in secundo Regum. Quidam etiam tument & inflãtur de incorruptione corporis, & per consequens; quod detestabile, impraegnantur à virginitate, sicut fatuæ virgines, de quibus dicitur in Matthæo. Item humilitas se adnihilat, vt de nouo creetur. Ipsa enim est illud nihilum, super quod Deus fundauit terram, vt dicit Iob: Qui appendit terram super nihilum, id est, animam, super humilitatis fundamentum. Humilitas insuper se euacuat, vt impleatur, id est, vacuam & inanem se reputat. Vnde figuratur per altare tabernaculi: de quo dicitur in Exodo, quod erat in concauum, vt posset recipere ignem, ligna, & victimas. Sic humilitas est vacua, vt capiat ista tria, scilicet ignem dilectionis, ligna compassionis, & victimam deuotionis.

Gen. 19. c — 2. Reg. 24. b — Matt. 25. a — Iob. 26. b — Exod. 38. a

Item nota quod humilitas est, quidquid in valore est pretiosius, quidquid in odore est deliciosius, & quidquid in decore est gratiosius. Primo igitur dico, quod humilitas in valore est summe pretiosa, & propter hoc comparatur auro & balsamo, quæ sunt duo valde pretiosa, balsamum, super omnes liquores, aurum, super omnia metalla Et sicut ista duo sunt valde rara, & ideo pretiosa: sic rarissima est humilitas vera, ideo summe chara. Et sicut aurum est valde ponderosum, & naturaliter petit centrum, & balsamum semper petit fundum: sic vera humilitas instar auri & balsami, semper appetit inferiorem locum. Et propterea de valore humilitatis dicitur in libro Sapientiæ: Omne aurum in comparatione illius, arena est exigua. Est etiam humilitas in odore multum deliciosa, & propter hoc comparatur in scriptura tribus, quæ sunt valde odorifera, scilicet thuri, quod est granum modicum, & tamen fragrantissimum. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quasi thus redolens in diebus æstatis: Comparatur etiã nardo, quæ est arbor parua, & valde odorifera. Vnde dicitur in Canticis: Nardus mea dedit odorem suum. Comparatur etiam cinnamomo, quod est cinerei coloris, & cum frangitur, spirat quendam visibilem & fragrantissimum odorem, id est, vaporem ad modum cineris, sic verus humilis, quia cinerem se reputat, emittit spiramina fragrantissima virtutis. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans, odorem dedi. Est insuper humilitas in decore mentis valde speciosa, & propter hoc comparatur virori & colori viridi, qui super omnes colores est proportionabilis oculis, & delectabilis ad videndum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus, & super omnes virides sationes, vel segetea satior viridiorque est virtus humilitatis.

Sap. 7. a — Eccl. 50. a — Cant. 1. c — Eccl. 24. b — Eccl. 40. d

A

Item nota, quod humilitas se humiliat vt ascendat, se incinerat vt redoleat, se mortificat vt resurgat. Humilitas itaque se humiliat & semper inclinat. Sicut enim ramus, in quo pendet fructus, & sicut spica plena grano, respicit & declinat versus terrã: sic anima humilis, quæ instar rami, quæ est onusta fructibus bonorum operum, & ad modum spicæ granatæ est plena granis virtutum, respicit terram, id est, propriam fragilitatem, & carnis vel corporis conditionem terrenam. E contrario ramus erectus monstrat, quod in eo est nullus fructus, & spica erecta, quod est gracilis & vacua: ita homo per superbiã erectus, est ad modum rami sterilis & infructuosi. Et ideo dicit Saluator in Matthæo: A fructibus eorum, cognoscetis eos. Humilitas etiã se incinerat & puluerizat, & sic suauius fragrat, sicut herbæ & species aromaticæ, plus redolent, quanto sunt minutius tritæ & puluerizatæ. Vnde dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertũ, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Et notandũ, quod omnis homo debet se puluerem & cinerem reputare ex parte carnis, de qua certus est, quod efficietur puluis, vt dicitur in Gen. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Ex parte animæ, debet se quilibet puluerem & cinerem reputare, præcipue propter tria. Primo propter vilitatem. Sicut enim cinis est vilis, quantumcunq; fuerit de pretiosa materia: sic anima valde vilis est ex culpa, quamvis sit valde nobilis ex natura. Ideo dicit Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Secundo propter resistendi difficultatem. Quia sicut cinis statim dispergitur, & non potest resistere modico flatui: sic homo nõ potest resistere modicæ tentationi, immo frequenter cadit ad sibilum modici verbi. Vnde dicitur in Psal. Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis, &c. Tertio propter resurgendi impossibilitatem. Nam sicut cinis non potest redire ad statum suæ materiæ: sic homo peccator non potest redire ad statum gratiæ, nisi sola Dei virtute, quia dicit Ecclesiastes: Nemo potest corrigere, quem Deus despexit, & in Psalmo: Nisi Dominus ædificauerit domum, &c. Humilitas insuper se mortificat, vt resurgat: quia humilis quasi semper considerat mortem propriam, vt resurgat ad viam.

B — C — D

Matt. 7. c — Cantic. 3. b — Gen. 3. d — Psal. 14. b — Psal. 1. b — Eccles. 7. b — Psal. 126. a

Et nota, quod memoria mortis facit in homine præcipue sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere. Nam sicut latrones timent & fugiunt faciem iudicis; sic vitia memoria mortis. Et sicut iumentũ cum cauda se defendit à muscis: sic homo à tentatione vitiorum ex consideratione mortis. Nam de peccatore dicitur in Threnis: Sordes eius in pedibus, id est in affectionibus. Et subdit causam: Quia non recordatus est finis sui. Secundo facit mundum contemnere. Vnde dicit Hieron. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Nam concupiscentia oculorum contemnitur, quando quis cogitat se in terram reuersurum: concupiscentia carnis deprimitur, quãdo quis cogitat, quod corpus in delicijs nutritum, erit cibus vermium: superbia vitæ contemnitur, quando quis cogitat, quod ille qui vult esse super alios, ponetur sub terra, quæ est infimum elementorum. Tertio facit seipsum despicere, & propter resolutionem

E

Memoria mortis sex bona facit in homine. — Thren. 1. c. — Hieron. de reg. monachor. tit. de tim. vlt. Iudicij, tom. 9. prope fin.

ad terram, in suiipsius cognitionem venire. Qui modus cognoscendi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes. Propterea dicitur in Psalmo: Sciant gentes, quoniam homines sunt, id est, de humo. Quarto facit vitam præsentem recte regere. Sicut enim gubernator nauis se ponit in cauda, vt rectius gubernet nauem: sic qui in mari huius mundi vult recte & secure nauigare, nouissima sua debet cogitare vel recordari. Nam dicitur in Ecclesiastico: Memorare nouissima, & in æternum non peccabis. Quinto facit recte temperare præsentem lætitiam. Sicut enim fatua est esca sine sale: sic præsens lætitia est inepta sine mortis consideratione, instar salis. Dulcedo lætitiæ temporalis, miscetur cum amaritudine mortis. Vnde dicitur in Ecclesiastico: O mors, quam amara est memoria tua homini iniusto. Sexto facit recte diuidere præsentem, & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eam diligenter considerat, quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat, & ideo recte videt, quid spernere & quid eligere debeat. Ideo dicitur in Ecclesiastico: In die bonorum, ne immemor sis malorum.

Psal. 9. d *Eccl. 7. d* *Eccl. 11. c* *Eccl. 11. c*

Item humilitas, est gratiosa instar floris speciosi, luminosa instar sideris radiosi, & virtuosa instar lapidis pretiosi. Est itaque humilitas gratiosa, instar floris speciosi. Comparatur autẽ inter flores præcipue violæ, quæ est flos modicus, & valde pretiosus. Et nota; viola est formata instar auiculæ paruæ, habet enim quoddam rostrum paruum, & quasdam paruulas alas, & quandam caudam paruulam: ita humilitas, habet ad modum violæ ista tria diminutiua per propriam reputationem, habet namque rostrum ad laudandum Deum: habet etiam alulas vel pennas, ad contemplandum cœlum. Habet caudam, ad cogitandum finem proprium. Hæc est viola pretiosa, de qua dicitur in Canticis: Ego flos campi, &c. Est etiã humilitas luminosa, instar sideris radiosi. Nam sicut sidus vel stella est modica in apparentia, cum tamen sidus in veritate, vt tradunt Mathematici, sit maior tota terra: sic humilis cum sit paruus in veritate, est apud Deum maximus, ex sua tamen & hominum reputatione vult esse quasi nullus. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, humilia teipsum in omnibus. Ipsa enim est instar lunæ; nam sicut luna est luminare, quod minuitur ex consummatione, vt dicitur in Ecclesiastico: sic humilis se minorare nititur, cum à Deo per gratiam consummatur. Sicut Virgo Maria, vt habetur in Luca, quia reputauit se ancillam humilem, cum salutaretur venerabiliter per Archangelum Gabrielem, & à filio Dei eligeretur in matrem. Est etiam humilitas instar lapidis pretiosi virtuosa. Nam lapides pretiosi sunt, vt plurimum, quantitate modici, & virtute magni.

Cant. 2. a *Eccl. 3. c* *Eccl. 43. a* *Luc. 1. d*

Et nota, quod humilitas comparatur specialiter, & proprie quinq; lapidibus pretiosis. Primo Amethysto, qui reprimit ebrietatem: sic humilitas superbiam, quæ se inebriat per ambitionem. Vnde superbia est ebria, & non à vino, vt dicit Ioel: Expergiscimini ebrij, & non à vino, sed à vento, scilicet superbiæ. Secundo Iaspidi, qui fugat phantasmata, sic humilitas honores transitorios, qui sunt quasi phantasiæ vel somnia. Quia dicitur de superbo in Ecclesiastico: Cor tuũ plantasias patitur. Tertio humilitas est sicut Sapphirus. Nam sicut Sapphirus reprimit humores, seu tumores corporales: ita humilitas superbas & ampullosas inflationes. Ipsa enim nõ inflatur, nõ est ambitiosa, sicut de charitate dicit Apostolus. Quarto humilitas est sicut Onychinus. Nam sicut Onychinus dicitur hominem reddere inuictum: sic humilitas reddit inuictum hominem, & facit de hostibus triumphare. In cuius figura dicitur, quod Dauid qui dicitur humilis cum lapidibus fundæ Goliam interfecit, vt dicitur in libris Regũ. Quinto humilitas est sicut Adamas. Nam sicut Adamas est lapis, qui reddit hominem gratiosum: sic humilitas hominem Deo & hominibus facit esse placentem & gratum. Vnde dicitur de humilitate in Deuteronomio: Sit placens de fratribus suis. Et sicut coram Deo & hominibus est superbia odiosa, vt

Ioel. 1. a *Eccl. 43. a* *1. Cor. 13. b* *1. Reg. 17. f* *Deut. 33. d*

A dicitur in Ecclesiastico: ita humilitas est Deo & hominibus gratiosa. *Eccles. 10. a*

Item humilitas cum Deo quasi de pari contendit, cum diuina liberalitate, eius gratiam semper recipiẽdo. Superbiam circumuenit, & meliorem partem eligendo. Diabolum despicit, eius laqueos euadendo. Humilitas igitur quasi de pari contendit cum diuina liberalitate: quia quanto diuina liberalitas animæ plura tribuit, tanto ipsa ad recipiendum fit capacior; & hoc triplici arte, scilicet se dilatando per gratiarum actionem, incuruando per deuotam orationem, & euacuando per modicam sui reputationem. Primo enim humilitas cum recipit Dei beneficia, gratias agẽdo se dilatat, & sic recipiendo parat semper locum, vt Deus amplius infundat. Vnde ipsa est vas admirabile opus excelsi, vt dicitur in Ecclesiastico. Et bene humilitas vas admirabile dicitur, B quia dum impletur, de impletione capacior efficitur. Secundo humilitas per orationem se incuruat, & sic ad magis hauriẽdum se præparat. Nam sicut hydria curuatur, vt hauriat aquam: sic humilitas se incuruat vt hauriat, & hoc orando, gratiã diuinam; & quanto Deus amplius donat, tanto ipsa amplius postulat, immo nũquam petere cessat; & ideo in ea impletur, quod dicitur in libro Ecclesiastici: Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Tertio humilitas per propriã reputationẽ se euacuat, & quodam modo se exinanit; & per consequens ad recipiendum capacior fit. Et hoc triplici arte existit, quia dum gratiã Dei in plenitudine recipit, seipsam tamen vacuã recognoscit. Ideo in persona Dei dicitur de humili in Ecclesiastico: Qui bibunt me, adhuc sitient.

Eccl 43. a *Eccl. 18. a*

Item humilitas etiam superbiam circumuenit, melio- C rem partem eligendo. Et nota specialiter decem, in quibus humilitas respectu superbiæ eligit meliorem partẽ. Superbia enim eligit quod est extra, humilitas quod est intra. De primo dicitur in Matth. Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. De humilibus vero dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Superbia eligit sarpillas, humilitas tortillas. Superbia eligit corticem, humilitas nucleum. Superbia eligit paleam, humilitas granum. Superbia demum eligit flores, humilitas vero fructũ, iuxta illud: Fructus eius dulcis gutturi meo. Superbia eligit montes, humilitas valles. Et nota, quod in montibus sunt quatuor mala, scilicet ariditas deuotionis, durities incompassionis, sterilitas operationis, & præcipitium D damnationis. Humilitas vero eligit valles, in quibus sunt quatuor bona, illis malis opposita. Nam sicut valles contra ariditatem sunt irriguæ, contra duritiam sunt molles, contra sterilitatem sunt fructiferæ, contra præcipitium sunt securæ: sic humiles ad modum vallis, sunt irrigui per deuotionem, & molles per compassionem, fructiferi per bonam operationem, securi per diuinam protectionem: quia in inferno non oportet timere præcipitium. Superbia eligit pulchrum, humilitas bonum. Superbia eligit imaginem, humilitas veritatẽ. Superbia eligit contentionem, id est, locum superiorem, pro quo contendunt ambitiosi, humilitas pacem, scilicet locum inferiorem, pro quo nullus contendit. Ideo dicit Saluator: Recumbe in nouissimo loco. Et sic In pace factus E est locus eius, vt dicitur in Psal. Superbia eligit esse in ore hominum, & ideo non est mirum si sentit aliquãdo morsus detractionis: humilitas vero eligit esse in iudicio Dei, per quem solum vult iudicari, sicut dicit Apostolus: Qui autem iudicat me, Dominus est. Humilitas insuper despicit, & paruipendit diabolum, eius scilicet laqueos euadendo. Nam sicut pisciculi euadunt sagenam; sic humiles rete, id est, tentationes diabolicas. In cuius figura rex Chaldæorum transtulit in Babyloniam, & captiuauit nobiles & potentes, & dimisit pauperes, id est, agricolas & vinitores, vt dicitur in libris Regum.

Eccl. 14. a *Humilitas in decem meliorem partem eligit, respectu superbiæ.* *Matt. 23. a* *2. Cor. 1. e* *Cant. 2. c* *Luc. 14. b* *Psal. 75. a* *1. Cor. 4. a* *4. Reg. 24.*

Humilitas insuper habet motum incitatiuum, id est, causas multas, quæ hominem mouere debent ad se humiliandum. Vnde nota, quod sunt quinque causæ præcipuæ, ex quarum consideratione debet homo seipsum humiliare.

Causæ quinque, quæ hominẽ ad se humiliandũ incitãt.

humiliare. Si consideret, quæ sunt infra, quæ sunt intra, quæ sunt iuxta, quæ sunt contra, & quæ sunt supra. Prima igitur causa humilitatis est consideratio creaturæ corporalis, quæ in homine est. Debet igitur creaturas corporales diligenter considerare, & ex illis humilitatem haurire. Si enim consideret terram, videt proprium sepulchrum: si attendat ignem super terram, videt supplicium peccatorum: si consideret quadrupedia, videt ea fortiora: si volatilia, videt ea leuiora & agiliora: si terræ nascentia, videt meliora, sicut fructus, & pulchriora, sicut flores. Vltimo, si consideret proprium subiectum, videt quod in principio est semen immundum, in medio saccus stercorum, & in fine cibus vermium, vt dicit Bernardus. Et iterum vide vnde veneris, & erubesce vbi es, & ingemisce quo vadis, & contremisce. Et ita cum homo diligenter considerat proprias vilitates, tunc humiliter resumit vires. Sicut enim muscus in locis fœtentibus recuperat odorem, sic humilitas fragrantior efficitur, cum quis considerat propriam vilitatem. Et ideo dicebat Abraham: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis.

Bern. li. Meditation. c. 3. ante med.

Gen. 38. d

Secunda causa humilitatis, est consideratio status interioris. Omnis autem homo, aut scit se esse peccatorem, aut iustum. Si sciat se esse peccatorem, multum debet humiliari: quia quantum ad hoc, deterior est cane vel bufone, quia peccator est debitor temporalis & æternæ mortis: illa vero solum temporalis. Et in illis solum est miseria pœnæ, in peccatoribus vero pœnæ & culpæ, & in hoc sunt similes diabolo. Si autem fuerit peccator aliquando, nescit, vtrum iustificatus est à peccato, quia dicitur in Ecclesiaste: Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Si autem sciat aliquis se esse in gratia, tamen se humiliare debet propter quatuor, quæ interdum etiam viris iustis & perfectis nocent: scilicet negligentia proficiendi, difficultas standi vel præseruandi, facilitas cadendi, etiam ad sibilum vniusmodi verbi, difficultas vel impossibilitas resurgendi. Homo enim potest per se ire ad culpam, sed per se non potest redire ad gratiam; quia dicitur in Psalmo: Spiritus vadens, & non rediens.

Eccles. 9. a

Psal. 77. d

Tertia causa humilitatis est, considerare sæpe de proximis nostris. Videmus enim multos de fratribus & proximis nostris, in scientia & virtutibus profecisse, & nos in peccato vel ignorantia remansisse, vnde debemus erubescere. Videmus etiam multos fratres & proximos cæcos, mendicos, & diuersis miseriis afflictos; & ideo debemus compati, timere, & Deo grati & humiles esse, & laudare eum, qui nobis potuit, & potest similia ex sua æquitate infligere, & nos ex sua pietate custodire, & propter hanc causam humilitatis dicitur in Iob: Visitans speciem tuam non peccabis. Visitans speciem tuã, sc. in proximum, qui est species tua, vel species vna tecum.

Iob. 5. d

Quarta causa humilitatis, est consideratio hostis aduersantis, cui sine Dei adiutorio non possumus resistere: immo si comparati fuerimus ei, ipse quasi gigas, & nos quasi locustæ, vt dicitur in Numeris. Cuius etiam tanta est crudelitas, quod nos omni hora transglutiret, nisi etiam diuina protectio nos custodiret; quia dicitur in Threnis: Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti: cui debemus totam virtutem ascribere.

Num. 13. d

Thren. 3. e

Quinta causa humilitatis, est consideratio diuinæ magnitudinis, cui tenemur humiliter subesse, propter beneficium creationis, iuxta illud Psalmi. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Et propter beneficium redemptionis, iuxta illud Ecclesiastici: Gratiam fideiussoris tui, ne obliuiscaris. Humiliare etiam debemus nos Deo, cuius potentiam euadere non possumus, cuius sapiẽtiam latere non possumus, cuius iustitiam corrumpere non possumus. Vnde notandum iuxta hoc, quod tribus de causis debet se quis inclinare & dimittere. Primo quando videt capiti suo gladium imminere: sic nos debemus humiliari, & timere, quod videmus super caput nostrum gladium diuinæ sententiæ vibrare. Vnde dicitur ab Apostolo Petro: Humiliamini sub potenti manu Dei. Secundo inclinat se aliquis, quãdo oportet ipsum transire per ostium bassum: sic nos debemus humiliari, qui ad vitam transituri sumus, per ostium bassum & humile, quod est Christus, quia dicitur in Ioanne: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Tertio consueuit quis inclinare se, quando videt superiorem se, in inferiori loco sedere. Non enim est decens militem sedere in scamno, si rex sederet in pauimento: sic nos humiliari est necessarium, cum videamus regem gloriæ propter nos in tantum humiliatum. Vnde dicitur in Matthæo: Sufficit seruo, si sit sicut Dominus eius.

Psal. 99. a

Eccl. 29. c

1. Pet. 5. b

Ioan. 10. b

Mat. 10. c

Item habet humilitas multiplex signum demonstratiuum. Et nota, quod quinque sunt signa, inter alia, humilitatis demonstratiua. Primum est humilem amare, exemplo creaturarum, quæ diligunt sibi similes; quia dicitur in Ecclesiastico: Omne animal diligit sibi simile. Secundum est, honores & laudes fugere, sicut mel venenatum, & sicut sagittas limatas & venenatas: exẽplo Christi, qui fugit cum turbæ vellent eum facere regem, vt dicitur in Ioanne. Tertium signum est, opprobria & contumelias æquanimiter tolerare: exemplo Dauid, qui cum Semei malediceret ei, dixit Abisa regem vindicare volenti: Dimitte eum, vt maledicat mihi, vt in libris Regum reperitur. Et exemplo Apostolorum, de quibus dicitur in actibus: Quod ibant gaudẽtes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ideo dicitur de humilitate in Threnis: Saturabitur opprobriis. Quartum signum est, vilia officia non recusare, exemplo Abigaïl, quam cum Dauid vellet ducere in vxorem, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei, vt habetur in libris Regum. Quintum signum est, libenter obedire: exemplo Christi, qui humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, vt ait Apostolus.

Quinque præcipua signa humilitatis.

Eccl. 13. d

Ioan. 6. b

2. Reg. 16. b

Act. 5.

Tren. 3. d

1. Reg. 25. g

Phil. 2. a

Habet etiam humilitas multiplicem gradum distributiuum. Vnde nota, quod tres sunt gradus humilitatis, sicut dicitur in glossa super Matthæum. Primus est subesse maiori, nec præferre se æquali, & hæc est sufficiens & necessaria. Secundus gradus est subesse pari, nec se præferre minori, nec velle præferri, & est humilitas copiosa. Tertius gradus est subesse minori. Et nemini præferri, & hæc est humilitas excellens & perfecta. Et ideo humilitas cum his gradibus suis, elegãter figuratur per altare tabernaculi, quod habebat tres cubitos in altitudine, vt dicitur in Exodo.

Humilitatis gradus tres. Gl. Mat. 3.

Exod. 27. a

Item secundum alios, gradus humilitatis sunt quatuor. Primus est spernere mundum. Secundus spernere nullum. Tertius est spernere seipsum. Quartus est contemnere se semper, vel non curare sui cõtemptum. Ideo humilitas per istum quadruplicem gradum figuratur satis aperte per rationale, in quo erant quatuor versus, vel ordines gemmarum, vt habetur in Exodo.

Exo. 28. b. c

Caput II.

De Mansuetudine, vel Mititate.

De Mansuetudine vel Mititate, quæ est secunda beatitudo, specialiter sunt tria notãda. Habet enim mansuetudo, vel mititas pacem & societatem cum proximo, gratiam & familiaritatem cum Deo, & regnum, & hæreditatem in cœlo.

Habet namque homo mitis & mansuetus cum proximo pacem & societatem, & cum his, qui oderunt pacem, scit esse pacificus. Sicut enim contra lapidẽ machinæ opponitur aliquid molle, per quod frangitur impetus violentiæ suæ: sic & vir mitis frangit iram, & impetum indignationis, opponendo mollitiem responsionis, vt in Prouerbiis patet: Responsio mollis frangit iram.

Prou. 15. a

Habet etiam homo mitis cum Deo familiaritatem. Et nota, quod signum triplex est, quod homo mitis Deo sit familiaris. Primum est, quod Deus mites libenter exaudit, sicut videmus, quod à rege obtinent quod volunt, qui ei familiares existunt. Vnde dicitur in libro Iudith:

Signum triplex hominis mitis cum Deo familiaritatem habentis.

Humilium

Iudith.9.d Humilium & mansuetorũ tibi semper placuit deprecatio. Secundum signum est, quod Deus in anima miti libenter pausat & dormit. Mansuetudo enim est sicut culcitra mollis in lecto florido continentiæ, de quo dicitur in Canticis: Lectulus noster floridus. Tertium signum est, quod Deus ad videndum, & loquendum, se ostendit mitem, vel exhibet. Sicut videmus quod illi, qui sunt familiares prælatis, quando volunt, ad eos intrant, & loquuntur, pro voluntate, cum eis: sic homo mitis loquitur cum Deo, vt in Exodo legitur de Moyse. Qui loquebatur cum Deo facie ad faciem, sicut solet loqui amicus ad amicum suum. Causa inter alias erat, quia homo mitissimus erat, vt dicitur in Numeris.

Cant.1.d

Exod.33.b

Num.12.a

Habet insuper homo mitis hæreditatem in cœlo, vt dicitur in Matth. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, sc. viuentium. Et nota quod triplex est ratio, quare mites possident cœlum. Prima est, quia possidentur à Deo, & ideo lege vicissitudinis possidebunt Deum in cœlo. Quia dicit August. Nullius erit Dei possessio, nisi eius, quem ipse prius possederit. Secunda ratio est, quia mites possident corda sua, & dominantur sibiipsis, quod non faciunt iracundi, immo ira dominatur eis. Ideo dicit Sapiens: Melior est qui dominatur animo, expugnatore vrbium. Tertia ratio est, quia mites possident hic bona sua. Mites autem sciunt hic bona spiritualia optime possidere, quia nulla aduersitas potest eis ipsa auferre, quod iracundi facere nesciunt: immo bona spiritualia, si quæ habent, per impatientiam perdunt, vt dicitur in Prouerbiis: Qui impatiens est, sustinebit damnum, scilicet non solum boni exterioris, quod perdit in via, sed etiam boni interioris, quod ipse effundit. Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, quia sibi non permittunt dominari: quod nesciunt facere auari & cupidi, quia diuitiarum suarum nesciunt esse domini, sed potius serui. Quia dicitur in Psalmo: Viri diuitiarum, non diuitiæ virorum. Quia igitur mites, vt dictum est, se, & sua possidere sciunt, merito terram viuentium possidebunt.

Matt.5.a

Aug. lib. de salutaribus documen. c. 10 tom. 4.

Prou.16.c

Prou.19.a

Psal.75.e

Et nota, quod mititatem vel mansuetudinem hominis natura ministrat, corporis figura demonstrat, & canonis scriptura commendat. Mititas igitur à natura ministratur, & cum homine à natura copulatur, vel concreatur. Nam dicit Philosophus, quod homo est animal natura mansuetum. Sicut leoni à natura inest crudelitas: sic homini mansuetudo vel mititas. Mansuetus enim dicitur quasi manu assuetus: & ideo homo qui relicta mansuetudine regitur crudeliter, non est homo, sed bestia siluestris. Mititas etiam figura humana demonstratur. Figura enim hominis exterior quãdam dulcedinem & affabilitatem demonstrat, & mititatem interiorem: In omni siquidem animalis specie, figura corporis exterioris signum est naturæ interioris. Sicut enim videmus, quod vngues magis fortes & acuti, & magna & ampla labia, significant rabiem & crudelitatem leonis & canis: sic naturaliter homo habens faciem venustam, & carnem mollem, & cutem leuem, & vngues breues, & modicitatem oris, & gratiam in oculis, mansuetudinem significat, & multa alia testimonia mititatis; quæ possent dari. Et econuerso videmus, quod homo iratus habet tortam, & hirsutam faciem, & exuit humanam naturam, & induit furiam; & quodammodo exterior effigies monstrat, quod homo iratus iam non est homo, sed incipit esse bestia, iuxta illud Psalmi: Comparatus est iumentis, &c. Mansuetudo insuper vel mititas in scriptura valde commendatur. Dicitur enim de mediatore nostro in Ieremia: Ego sicut agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Et iterum dicitur in Psalmo: Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam, &c. Vnde nota tria, quæ recte hominem deducunt, quæ sunt mansuetudo cordis, veritas oris, & iustitia operis.

Psal.48.e

Ier.11.d

Psal.44.a

CAPVT III.

De Fletu.

Fletus triplex.

DE Fletu, quæ est tertia beatitudo, nota specialiter tria, scilicet quod est fletus compunctionis, fletus compassionis, & fletus deuotionis.

Primus fletus, scilicet compunctionis, est sicut collyrium medicatiuum. Vnde in Apocalypsi legitur: Collyrio inunge oculos tuos. Sicut enim collyrium purgando oculos, turbat visum, & inturbando purificat: sic fletus compunctionis animam turbat per pœnitentiam, sed medicat per gratiam. De hoc fletu dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt, &c.

Apoc.3.d

Psal.118.r

Secundus fletus est compassionis. Et est sicut vngentũ lenificatiuum. Nam sicut vnguentum vngendo sanat membra paralytica: sic humor cõpassionis sanat cupidos à paralysi, id est, ab auaritia. Et nota, quod ad vngendum & sanandum membra infirma, præcipue tria sunt necessaria, scil. ignis, vnguentum, & confricatio manuum: sic ad opus misericordiæ requiritur ignis dilectionis, vnguentum compassionis, & manus subuentionis. De hoc fletu dicitur in Iob: Flebam quondam super eos, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Iob.30.d

Tertius fletus, scilicet deuotionis, est sicut balneum delectatiuum. Vnde anima, in qua sunt lacrymæ deuotionis, natat in deuotione, & lacrymis, sicut piscis in flumine. Nam dicitur in Prouerbiis: Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneis.

Prou.14.b

Item nota, quod sex sunt fletus incitamenta, & sex fletus impedimenta, & sex fletus emolumenta.

Sex incitant ad fletum.

Fletus igitur incitamenta sunt sex. Primum est recognitio propriæ culpæ. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Secundum est incolatus præsẽtis vitæ, vt dicitur similiter in Psal. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Tertium est timor gehennæ. Nam dicitur in libro Threnorum: Plorans plorauit in nocte, id est, in peccato. Quartum est recordatio passionis Dominicæ, vt legitur in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Quintum est compassio humanæ miseriæ, vt dicit Apostolus: Flete cum flentibus. Sextum est desiderium cœlestis patriæ, vt dicitur in Psalmo: Super flumina Babylonis, id est, calcando delectationem transitoriam: sedimus per quietam meditationem: & fleuimus propter cœlestis patriæ delectationem. Vndde sequitur: Dum recordaremur tui Sion. Sicut interdum peregrinus lacrymari cogitur, cum suæ patriæ recordatur.

Psal.118.r

Psal.119.b.

Thren.1.a

Psal.41.a

Rom.12.c

Psal.136.a

Sex sunt etiam fletus impedimenta. Primum est superbiæ elatio. Sicut videmus, quod montes & alta loca consueuerunt esse arida: sic mons elationis & superbiæ est aridus. Vnde dicitur in Iosue: Terram arentem dedisti mihi, iunge & irriguam: sic ecõuerso humiles abundant lacrymis, sicut videmus, quod valles abundant aquis. Nam humilitas est vallis lachrymarum. Secũdum impedimentum est terrenorum affectio: sicut videmus, quod terra inspissat aquam, & turbat & redigit in ea. Vnde dicitur in figura huius in libro Gen. quod Caïn interfecit Abel. Caïn interpretatur possessio, Abel iustus. Caïn igitur Abel interfecit, quando possessio, & affectio terrenorum lacrymarum irriguum interficit, & interrumpit. Ideo dicitur in figura huius in Genesi, quod omnes puteos, quos fecerunt serui Isaac, obstruxerint Philistiim, implentes terrenorum affectione puteos deuotionis. Tertium impedimentum est cordis incompassio, sicut videmus, quod de rupe non scaturit aqua, nisi miraculose. Vnde dicitur in libro Genesis, quod puteus grandi lapide claudebatur. Per os putei irriguum deuotionis intelligitur, & tunc grandi lapide clauditur, quando fletus propter cordis duritiam impeditur. Quartum impedimentum est nimia occupatio, sicut videmus quod in æstate, quando est tempus occupatum valde, fontes & putei exsiccantur. Contra hoc dicitur in Isaïa: Recedite à me, amare flebo. Quintum impedimentum est ignorantiæ excusatio. Sicut videmus, quod phreneticus & fatuus non potest flere, sed ridere, quia non cognoscit morbum suum. Hoc impedimentum tangit Dominus dicens: Si cognouisses & tu, fleres, &c. Sextum impedimentum est peccati multitudo. Sicut enim videmus, quod nimium frigus congelat aquas: ita

Fletus impedimenta sex.

Iosu.15.d

Gen.4.a

Gen.26.c

Gen.29.a

Isa.22.a

Luc.19.f

Matt.24.a ita magnum gelu peccati impedit lacrymas. Ideo dicitur in Matthæo: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & per consequens, cessauit irriguum lacrymarum. Qui vt dicit Gregorius in Moralibus: Vis amoris per lacrymas emanat, & ideo vbi amor non est, lacryma cessat.

Fletus emolumenta sex. Sex sunt etiam fletus emolumenta vel vtilitates. Vnde nota, quod lacryma spiritum contritum lauat, ipsum deuotum leuat, spiritum malignum necat, terram cordis irrigat, sitim sedat, orando efficaciter impetrat. Primo ergo lacryma spiritum contritum lauat. Vnde figuratur per mare æneum in tertio Regum. In quo ingressuri tabernaculum lauabant manus & pedes, id est, opera & affectiones. Secundo leuat animam deuotam, scilicet per contemplationem. Quod figuratur per diluuium, vt habetur in Genesi: Multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra, id est, conscientiam ad sublimia contemplationis. Tertio, spiritum malignum lacrymæ necant, quod figuratur per mare rubrum, vt legitur in Exodo. Vbi submersus est Pharao & exercitus eius, id est, diabolus & omnis malignus spiritus. Nam dicitur in Psalmo: Contribulasti capita draconum in aquis, id est, tentationes dæmonum in fletibus lacrymosis. Quarto lacryma terram cordis irrigat & fœcundat, quod figuratur per fontem Paradisi, vt habetur in Genesi: Fons ascendebat de terra, scilicet irriguum lacrymarum, irrigans vniuersam superficiem terræ ad producendum fructus bonorum operum. Nam dicitur in Psal. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Quinto lacryma sitim & ardorem concupiscentiæ sedat. Sicut contra sitim curritur ad fontem, & contra ignem curritur ad aquam: sic contra concupiscentiæ ignem & incendium, currendum est ad fontem lacrymarum. Vnde dicit Gregor. in Moralibus, quod flamma suggestionis extinguit citius aqua lacrymarum. Sexto, lacryma efficaciter orando impetrat. Et nota, quod de hoc sunt nouē exempla præcipua in Scriptura. Primum Annæ: de qua dicitur in primo Regum, quod cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter, quæ à Deo exaudita est. Secundum, Ezech. cui dictum est ab Isaia: Vidi lacrymam tuam, & ecce sanaui te. Tertium est Tobiæ. Quartum est Saræ, de his duobus dicitur in Tobia: quod orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exauditæ sunt preces amborum. Quintum est Iudith, quæ dixit: Indulgentiam ipsius fusis lacrymis postulemus, quod & fecit, & Deus eam exaudiuit. Sextum Dauid, de quo dicitur in Psalm. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Septimum est Mariæ Magdalenę, quæ pedes Saluatoris lauit lacrymas, & misericordiam impetrauit, vt dicitur in Luca. Octauum est Petri, de quo dicitur in Matthæo: quod post trinam negationem fleuit amare; & obtinuit remissionem. Nonum est Christi, de quo dicit Apostolus, quod cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia, scilicet Christus. Propter hanc efficaciam lacrymarum dicit Augustinus, quod lacrymæ violentæ sunt in precibus. Et Glossa dicit, quod oratio Deum lenit, & lacryma cogit.

(Margin: 3.Reg.7.f; Gen.7.b; Exod.14.g; Psal.73.e; Gen.2.a; Psal.125.b; 1.Reg.1.b; Isa.38.a; Tob.3.a; Iud.8.b; Psal.55.b; Luc.7.; Matt.26.g; Hebr.4.a; Gl.Tob.4.a)

Sup.tit.5. c.8. De esurie, & siti iustitiæ, quæ est quarta beatitudo, nihil ad præsens aliud est dicendum, quam quod in tractatu de virtute iustitiæ, superius dictum est.

Caput IV.

De Misericordia.

DE Misericordia, quæ est quinta beatitudo, sunt specialiter tria notanda, scilicet comparationes, quibus figuratur, meditationes, cum quibus adiuuatur, operationes, cum quibus occupatur.

Comparationes quibus misericordia figuratur. Primo ergo notandæ sunt eius figurales comparationes. Vnde nota, quod misericordia est interna Christi passio, prima Christi lectio, & optima Christi vnctio. Primo ergo misericordia est interna Christi passio, id est, compassio, quæ melior est, & maior fuit, quam aliqua passio. Vnde nota, quod duplex fuit crux Christi, sc. exterior, quæ fuit lignea: & interior quæ fuit aurea. Exterior fuit passionis & pœnitentiæ: interior fuit cōpassionis & misericordiæ. Ideo Christus dicitur pro nobis animam posuisse, prius quàm carnem. Vnde dicitur in Ioan. Christus pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animam ponere. Et sicut dolor passionis Christi non habuit parem, ita dolor compassionis non habuit similem, vt patet in Threnis. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, &c. Secundo, misericordia est summa Christi lectio, vt dicit Amb. In signum huius, Christus in hac lectione præ cæteris examinabit scholares suos in die districti iudicij, dicens: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Dyscoli, qui nesciunt huius lectionis, scilicet misericordiæ versiculum, in æternum sentient sine pietate flagellum: quia dicit Iacobus: Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Tertio, misericordia est optima Christi vnctio. Nam cum sit triplex vnguentum, sc. contritionis, & deuotionis, & compassionis: vnguentum compassionis optimum est, vt dicit Bernardus: Bonum est, inquit, vnguentum, quod de recordatione peccatorum nascitur: melius quod ex deuotione conficitur: porro vtrumq; vincit compassio charitatis, vel pietatis. Et nota, quod isto vnguento deberent tria perungi, scilicet caput, id est, intentio, pedes, id est, affectio, manus, id est, operatio: quia in his tribus, scil. intentione affectione, & operatione, debet præcipue relucere. De vnctione capitis dicitur in Matthæo: Vnge caput tuum De vnctione pedum dicitur in Luca: quod Maria vnxit pedes Iesu. De vnctione manuum dicitur in Canticis: Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

(Margin: Crux Christi duplex.; Ioan.10.c; Toren.1.d; Matt.25.; Iac.2.e; Bern. ser. 12. in Cant. post med.; Matth.6.b; Luc.7.f; Cant.5.b)

Item nota, quod misericordia decenter conuersatur, prudenter negotiatur, & abundanter remuneratur. Primo, misericordia facit hominem decenter conuersari. Nam vir pius & misericors benedicitur à Deo, placet proximo, & natat in oleo. Benedicitur à Deo, per gratiæ effusionem: placet proximo, per iustam conuersationem: natat in oleo per internam deuotionem. Hæc simul figurantur in Deuteron. Benedictus filius Aser, quantum ad primum. Sit placens fratribus, quantum ad secundum. Intingat in oleo pedem suum, quātum ad tertium. Ferrum & æs sit calceamentum eius. Secundo misericordia prudenter operatur. Nam de malis aliorum melioratur, de sordibus lauatur, de paupertate ditatur, de infirmitate sanatur, de onere alleuiatur. Ipsa enim omnibus compatitur, omnium onera portare nititur, & quanto plus onera assumit, tanto plus lucratur, & velocius currit. Ideo dicit Apost. Alter alterius onera portate, &c. Et nota, quod misericors homo instar prudentis mercatoris considerat tria. Nam mutuat libenter regi, qui potest sibi capitale reddere, & damnum resarcire, & vsuras & lucrum soluere. Talis rex liberalis est Deus, qui mercatoribus suis consueuit capitale custodire, conseruando gratiam: damna resarcire, remittendo culpam: vsuras soluere, scilicet largiendo gloriam, & æternā vitam. De ista mercatura dicit Matthæus: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, id est, oleum misericordiæ & compassionis: in vasis suis, id est, in interioribus vasis cordis. Quia sicut ignis sine oleo non ardet in lampade: sic ignis charitatis sine oleo misericordiæ non ardet in corde. Hanc negotiationem docuit summus mercator, sc. Christus: Vade & vende omnia, quæ possides, & da pauperibus. Homo etiam misericors ad modum boni & industrij mercatoris, innouat & renouat veteres merces in nouas, & viles in pretiosas, & quodā modo circumuenit Deum in sua negotiatione: quia pro calice aquæ frigidæ, recipit torrentem voluptatis æternæ Vnde dicit Aug. Præbe tectum, & accipe cælum. Et ideo dicitur in Osea: Circundedit me in negotiatione sua Ephraim Tertio, misericordia abundanter remuneratur. Vnde nota, quod duæ virtutes

(Margin: Deut.33.d; Gal.6.a; Matt.25.a; Matt.10.c; Osea 11.d)

valde

valde copiosæ,& plenæ,veniunt ad iudicium, propter quod recipiunt salarium valde copiosum,scilicet charitas & misericordia. Charitas enim aliena bona facit sua, iuxta illud Psalmi: Particeps ego sum omnium timentium te, &c.Misericordia facit aliena mala sua,iuxta illud: Sicut socij estis passionum, ita & consolationum. Hæc est enim lex fidelium mercatorum, scilicet sicut sunt socij in damno,ita sunt socij in lucro.

Psal.118.d
2.Cor.1.a

Item nota,quod misericordia est virtus,quæ cunctas superat, modus qui reum liberat,& clauis quæ cælum reserat. Primo igitur,misericordia est virtus inter cæteras virtutes superans, & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes,pœnitentiam, quia pœnitentia immolat corpus,misericordia vero animam. Ideo dicit Apost. Corporalis exercitatio, id est, pœnitentia admodum vtilis est,sc.respectiue. Pietas autem ad omnia valet,promissionem habens vitæ,quæ nunc est,& futuræ. Misericordia autem superat charitatem,in eo, quod charitas est fluuius diuinæ pietatis,& currit cum alueis suis,& non exit extra ripas,quia solum bonum diligit, & sua communicat: pietas vero & misericordia extra ripas inundat,& sua bonis & malis comunicat,& ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat,iuxta Apost. Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur,& ego non vror? Misericordia nihilominus superat iustitiam:&in signum huius de cura iustitiæ,si est à peccatore suspecta,licet ad consistorium misericordiæ appellare. Nam dicit Iacob. Misericordia superexaltat iudicium. Et de hac excellentia misericordiæ respectu aliarum virtutum,dicitur in Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Secundo,misericordia est modus absolutionis optimus liberans reũ & Deum obligans. Reum itaq; liberat à delicto vel debito decem millium talentorum. Et nota, quod homo misericors,de remissione peccatorum suorum habet spiritualiter tria paria literarũ,id est tria testimonia Euangelica,quæ homini pio denuntiant peccata remissa. Primum est in Matth. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Secundum est in eodẽ Matt. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester cœlestis peccata vestra dimittet. Tertium est in Luca: Dimittite & dimittemini. Et non solum misericordia à delicto liberat, verumetiam ad sanandum hominem Deum obligat. Nam dicitur in Prouerbiis: Fœneratur Domino qui miseretur proximo. Tertio, misericordia est clauis cælum referans. Vnde in figura huius dicitur, quod Christus ascendit in cælum de monte Oliueti,quo figuratur eminentia misericordiæ. Christus qui dicitur vnctio,est homo misericors,vnctus vnctione pietatis, talis ascendit in cælum, quia homini pio reseratur aula cælestis gloriæ. Et nota, quod duo ostia facit pietas in cælo,cum homo misericors intus compatitur,& proximo extra subuenit,quod optime figuratur in tertio Regũm. Vbi dicitur, quod Salomon fecit in ingressu oraculi duo ostiola de oliuis,quæ quidem sunt duplex, misericordia scilicet corporalis, & spiritualis: corporalis subueniendo, spiritualis compatiendo.

Misericordia cæteras virtutes superat, & præcipuę tres excellentes.
1.Tim.4.c
1.Cor 11.g
Iac.2.c
Ps.144.a
Matt.5.b
Matth.6.b
Luc.6.e
Prou.19.c
Act.1.a
3.Reg.6.b

Secundo notandæ sunt meditationes,in quibus adiuuatur misericordia,& homo misericors,ad miserandum mouetur. Vnde nota,quod tria sunt,quæ mouent hominem ad misericordiam. Primum est naturalis conformitas. Omnes enim vnum habemus principium,& ex vno patre sumus geniti,& omnes sumus filij Dei: & ideo debemus inuicem compati,sicut si essemus fratres germani. Vnde dicitur in Matthæo. Omnes enim vos fratres estis. Et ideo dicitur in Isaia: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Secundum motiuum misericordiæ est propria indigentia vel necessitas: quia homo qui bene considerat propriam miseriam facilius,& libentius releuat alienam. Nam dicitur in Ecclesiast. Ex te ipso intellige quę sunt proximi tui. Tertium motiuum pietatis est Christi & membrorum suorum sc. pauperũ,amor,& vnitas. Adeo namq; Christus afficitur ad amorem pauperum, quod quidquid fit eis,reputat sibi factum: quia dicitur in Matthæo: Quod vni ex minimis meis fecistis,&c.

Meditationes,quibus ad misericordiam mouemur.
Mat.23.a
Isa.58.c
Eccl.31.b
Mat.25.d

Tertia notandæ sunt operationes, quibus misericordia occupatur. Et notandum, quod septem sunt opera misericordiæ corporalia,& septem spiritualia. Corporalia sunt ista,nempe,esurientem pascere, sitientem potare,nudum vestire,hospitem colligere,infirmum visitare, vinctum liberare, & mortuum sepelire. Septem spiritualia sunt,peccata dimittere,peccantem corrigere, pro peccante orare,ignorantem instruere, hæsitantem consulere vel confirmare, lugentibus consolationem præbere, & ad omnes afflictos cordis compassionem habere. Sex de istis numerantur in Matthæo. Septima in Tobia. Et in figura horum dicitur in Apocalypsi; quod similis filio hominis erat in medio septem candelabrorum aureorum,& habebat in dextera sua septem stellas. Filius hominis,dicitur homo pij cordis, quia secundum philosophum,pietas est proprium hominis,sicut crudelitas leonis. Candelabra aurea signant septem opera misericordiæ corporalia,quæ sunt vt aurum pretiosa. Septem stellæ, quæ sunt in dextera, sunt septem opera misericordiæ spiritualia, in cordis hemisphærio lucentia tanquam sidera radiosa.

Operationes,quibus misericordia occupatur.
Matt.26.c
Apoc.1.c

Capvt V.

De Munditia Cordis.

De munditia cordis,quæ est sexta beatitudo,est notandum,quod tria sunt quæ cordis munditiam faciunt,sc. lectio scripturarum,largitio eleemosynarum,& effusio lacrymarum. Prima lectio scripturarum efficit cor mundum, quia dicitur in Ioanne: Iam vos mundi estis propter sermonẽ,quem locutus sum vobis. Quod figuratur eleganter per lauatorium tabernaculi, vt legitur in Exodo. Et nota, quod duo erant in lauatorio, sc. speculum,& aqua munda: & hæc duo sunt mystice in sacra pagina; est enim speculum, quia peccati maculas ostendit: & est aqua,quia maculas tergit. Secundo facit cor mundum effusio lacrymarum,quia dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum, sc. conscientiæ. Et nota; quod lacryma,ad hoc quod cor sit bene mundum, debet habere tria, sc. quod debet esse calida per deuotionem,amara per contritionem, & cinerea per mortis recordationem. Sicut enim aqua transiens per cineres, facit lixiuium, quod optime sordium est mundatiuum: sic talis lacryma est cordis mundatiua. Tertio, fit cor mundum per eleemosynarum largitionem, quod dicitur: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Videmus enim,quod ad sanandum vel purgandum vulnus,non solum adhibentur cauteria, immo apponuntur emplastra. Cauterium est correctio iustitiæ, & emplastrum est largitio eleemosynæ.

Tria faciũt munditiam cordis.
Ioan.15.a
Exod.38.a
Psal.6.b
Luc.11.f

Item nota,quod sunt alia tria,quæ ad cordis munditiam disponunt,id est, scopa confessionis, lima correctionis,& fornax affectionis. Primo igitur facit munditiam cordis scopa confessionis,id est, frequenter confiteri,quia dicitur: Lauare septies in Iordane. Lauatur autem septies,qui septem vitia mortalia vel capitalia, humiliter confitetur,quia tunc cor mundatur & sanctificatur. Nam dicitur: Facta est Iudæa sanctificatio eius. Iudæa interpretatur confessio, ipsa enim est cordis sanctificatio. Et nota quod in sacro eloquio valde sæpe adiungitur decor & pulchritudo. Et in figura huius,quod scopa confessionũ,summe disponit, ad munditiã cordis dicitur: Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulchritudo in cõspectu eius,& sic de aliis. Secundo multum disponit ad munditiã cordis lima correctionis. Nam sicut lima mũdat ferrum à rubigine: sic correctio cor à labe. Vnde ait Gregor. Ille solus amicus erit, qui in aduentum districti iudicis, maculas suæ mentis tergit. Sed nota,quod quidam sunt adeo miseri, quod vnde deberent mundari,sordidantur. De talibus dicitur: Destruxisti eũ ab emundatione. Tertio, munditiam cordis facit fornax tribulationis. Nam sicut fornax

Tria disponunt ad munditiam cordis.
4.Reg.5.c
Psal.113.a
Psal.130.a
Psal.95.b
Psal.88.g

reddit aurum purum: sic tribulatio facit cordis munditiam, iuxta illud: Probasti cor meum tecum. *Ier.12.* Sed sunt quidam, qui ab igne tribulationis non mundantur, sed vruntur: tales non sunt aurum sed scoria: non granum, sed palea: non oleum, sed amurca. Vnde multum possunt formidare de illo verbo Euangelij: Paleas autem *Luc.3.a* comburet igni inextinguibili. Sicut enim videmus, quia confricatio panni asperi, facit, & conseruat munditiam scyphi: sic tribulatio & carnis maceratio facit munditiam animi. Exemplum de Ioanne Baptista, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, vt habetur in *Matt.3.a.* Matthæo. Sciebat enim, quod aspera faciebant cor mundum.

Item nota, quod cor efficitur mundum ab omni peccato, specialiter & præcipue triplici baptismo, scilicet fluminis, flaminis, & sanguinis. Baptismo fluminis mundantur infantes, baptismo flaminis mundantur poenitentes, baptismo sanguinis mundantur martyres, quando scilicet Sacramentum volunt, & non possunt habere. Et iste triplex modus mundandi, figuratur per illa tria quibus fiebat munditia in veteri lege. Fiebat enim per tria, scilicet per aquam expiationis, vt dicitur *Exo.29 a* in Exodo: per effusionem sanguinis, vt dicitur ad He- *Hebr.9.d* bræos, per vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo. *Exod.30.c.* Ablutio vero, quæ fiebat per aquas, significat mundationem, quæ fit per solam gratiam. Expiatio, quæ fiebat per sanguinem, significat martyrium vel carnis mortificationem. Sanctificatio quæ fiebat per vnguenti vnctionē, figurat martyrum perfectionem. Et nota, quod in illo tertio modo, sanctificabatur solus Aaron & filij eius, in quo intelligitur, quod clerici, & religiosi debent esse mundificati excellenter vnctione Spiritus sancti.

Item nota, quod quinque erant ex quibus conficiebatur vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo, scilicet *Ibidem d* myrrha electa, cinnamomo, cassia, calamo, & oleo oliuarum. Prima ergo species illius vnguenti erat myrrha pura & electa, sicut illa quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior, quā illa quæ ex arboris incisione. Ista significat poenitentiam, quæ fit in iuuentute, quæ gratiosior est Deo, quam illa, quæ fit in senectute. Nam caro, myrrha prius condienda est, vt sit purissima, antequam vermibus sit consumpta. Contra fatuitatem multorum, qui myrrha poenitentiæ nolunt se vngere, donec toti putruerunt vermibus peccatorum vel vitiorum. Secunda species illius vnguenti erat cinnamomū, quod est cinerei coloris, & cum frangitur, emittit quandam nebulam spiramenti redolentis etiam visibi- *Gl.Exod. 30.* lis, vt dicit Glossa: Quod figurat humilitatem, quæ debet esse in clericis, & religiosis: de quibus manare debet visibiliter spiramentum odoris, id est, redolentia humilitatis, per exemplum ædificationis. Tertia species illius vnguenti erat cassia. quæ crescit in aquis, & figurat fidem Ecclesiæ, quæ ex aquis sacræ Scripturæ proficit. In quo intelligitur, quod fides innititur scri- *Amb.lib.1 de fide, cap.5. cir. fin. tom 4.* pturæ, non rationi humanæ, quia vt dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur non dialecticis. Quarta species illius vnguenti erat calamus. Est au- *Glos.ibid. c.d* tem calamus, vt dicit Glossa, arbor aromatica, crescens in Libano, cuius cortex facit quendam sonum, & significat in clericis, & religiosis officium Ecclesiasticum: quod instar calami, debet esse aromaticum per deuotionem, & sonorum per diuinæ laudis expressionem. Quinta species illius vnguenti erat oleum oliuarum, & significat dulcedinem compassionis, quæ debet abundare in clericis, & religiosis. Quia sicut oculus est lacrymabilior, & tenerior, & passibilior cæteris membris: sic prælati & clerici, & religiosi, qui sunt oculi Ecclesiæ, debent esse præ cæteris teneri compassione, lacrymabiles pietate. De hoc habemus exemplum in Christo, qui valde pronus erat ad lacrymandum, & quem misericordia traxit de coelis in mundum. Vnde dicitur: Propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ, præ con- *Psal.44.b* sortibus tuis.

Capvt VI.

De Pace.

De Pace, quæ est septima beatitudo, notanda sunt tria, scilicet quæ sunt pacis præconia, quæ sunt pacis subsidia, & quæ sunt pacis contraria.

Primo notanda sunt pacis præconia. Vnde nota, *Pacis præconia.* quod tria sunt præconia pacis. Nam pax est coeli linguagium, Christi encænium, & Dei vestigium. Est igitur pax coeli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud idioma loquebatur, qui venit de coelo. Dixit enim Apostolis: Pax vobis, post resurrectionem: quando erat immortalis, vt habetur in Ioan- *Ioan.20.* ne. Tale linguagium etiam locuti sunt Angeli qui sunt coeli ciues. Dixerunt enim in ortu Christi: Gloria in *Luc.2.b* excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma lo- *Matt.10. & Luc.9.a* quebantur discipuli, quia dictum erat eis à Christo: In quamcumque domum intraueritis, dicite: Pax huic domui. Secundo pax est encænium Christi, & pretiosius inter omnia alia iocalia. Cuius causa est; quia istud pretiosum iocale legauit Christus Apostolis in morte. Amici namque amicis dant & legant magis pretiosa in fine.

Et nota, quod Christus dedit pacem discipulis suis, & amicis, triplici iure, scilicet iure donationis inter viuos, iure vltimi testamenti, iure codicillorum. Iure donationis, & testamenti dedit pacem, quando dixit: Pa- *Ioan.14.d* cem meam do vobis, pacem relinquo vobis: iure codicillorū, quando post resurrectionem, quasi firmando testamentum, dixit: Pax vobis. Tertio pax est vestigium *Ioan.20 e* Dei, & certissima semita. De qua dicitur: Omnes semitę *Prou.3.c* illius pacificæ Et nota, quod huiusmodi viæ diuinæ sūt tres Diætæ, vel semitæ, scilicet pax interna, quæ dicitur pax pectoris: pax externa, quæ dicitur pax temporis: & pax superna, quæ dicitur pax æternitatis. De Diæta pacis internæ dicitur: Pax Christi exultet in cordibus ve- *Col.3.c* stris. De Diæta pacis æternę dicitur: Si fieri potest quā- *Rom.12.d* tum ex vobis est cum omnibus pacem habentes. De Diæta pacis supernæ dicitur: Sedebit populus meus in *Isa.32.* pulchritudine pacis.

Vnde nota tria pacis subsidia, & ad pacem ducentia, vel inducentia, scilicet conformitas, humilitas, & tranquillitas. Conformitas cum Deo, humilitas cum proximo, & tranquillitas in seipso. Primo ergo iuuat ad pacem habendam, conformitas voluntatis nostræ ad voluntatem diuinam. Sicut enim semper est in guerra, qui nititur regi resistere, cui non potest aliquatenus præualere: sic continua pace gaudet, qui voluntatem suam voluntati diuinæ conformare studet, cui nihil valet resistere. Ideo dicitur: Quis restitit ei, & pacem *Iob.9.b* habuit? quasi diceret, nullus. Secundo iuuat ad pacem habendam, cum quis habet veram humilitatem. Nam vulgo dicitur, duo grossi in vno sacco non possunt bene capi, & per contrarium humilitas facit mentes modicas, & graciles, & per consequens ad inuicem capaces. Vnde dicit Apostolus: Solliciti seruare vnitatem *Eph.4.a* spiritus in vinculo pacis. Tertio iuuat bonum pacis tranquillitas mentis. Sicut in lecto spinoso nullus potest bene pausare: sic cor inquietum non potest veram pacem habere, Et conuerso sicut homo bene pausat in molli culcitra: sic Deus quiescit in mente tranquilla. Vnde dicitur: In pace in idipsum dormiam, & requies- *Psal.4.b* cā Et rursus: In pace factus est locus eius. Et iterū: Man- *Psal.75.a* sueti hæreditabunt terrā. Et ibidē in multis locis patet. *Psal.30.b*

Tertio notanda sunt pacis contraria, Vnde nota, quod triplex est pax mala, quæ est veræ paci contraria, scil. pax inquinata, pax simulata, & pax inordinata. Primo ergo, est veræ paci contraria pax inquinata, & dicitur pax inquinata, quādo corda sunt ad malū concordia, talem pacem habuit Pilatus cū Herode. Qui cum essent ante inimici, facti sunt in morte Christi amici, vt dici- *Luc.23.b* tur in Luca. De tali pace dicitur: Zelaui super iniquos, *Psal.72.a* pacem peccatorū videns. Secundo est veræ paci aduersa pax simulata, qualis fuit simulatoris Iudæ, qui oscula-

tus est Christum in signum pacis,& tradidit ipsum Iudæis,vt dicitur in Matthæo. De tali pace dicitur, Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tertio & vltimo, est pax inordinata, quando maior obedit minori, vt prælatus inferiori, vel ratio sensualitati: talis pax est deterior, quam guerra. Talem pacem habuit Adam cum Eua vxore sua, qui obediuit vxori suæ, quæ erat sibi potius ad obediendum, & ad regendum commissa. Noluit enim contristare delicias suas, vt dicit Magister historiarum. De tali pace dicit Saluator: Non veni pacẽ mittere in terram, sed gladium. Item nota, quod quadruplex bellum in scriptura distinguitur, quod paci aduersatur, & per pacem sedatur. Bellum enim est inter carnem & spiritum, quod pacificat pœnitentia. Bellum est inter hominem & Deum, quod pacificat iustitia. Bellum etiam fuit inter hominem, & Angelum, quod pacificauit filij incarnatio benedicta. Et bellum est inter hominem, & proximum suum, quod pacificat patientia. Et quia pax est ita fructuosa & necessaria, ideo ad eam obtinendam, docet nos orare Propheta, dicens: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.

Matt.26.e Psal.27.b Mat.10.d Psal.121.b

Capvt VII.

De Patientia.

De Patientia, quæ est octaua & vltima beatitudo, notanda sunt specialiter quatuor, scilicet Patientiæ testimonia, Patientiæ beneficia, Patientiæ exercitia, & Patientiæ adiutoria.

Circa Patientiæ igitur testimonia, & laudes eius, primo sunt tria notanda, scilicet quia est prudentissima, strenuissima, & nobilissima. Prudentissima ad regendum: strenuissima, ad bellandum: & nobilissima, ad regnandum. Primo igitur patientia est ad regendum prudentissima. Et nota, quod in tribus patet hominis patientia prudentis, scilicet acquirendo, conseruando, & multiplicando. Prudens enim facit soluere omnia debita sua de his, quæ nihil videntur valere, scilicet de malis pœnæ, quæ sustinet, vt Deus remittat sibi debitum culpæ, & soluendo nihil expendit de suo, immo de his, quæ accepit ab initio, sicut de opprobriis, & contumeliis, soluit quæcumque & quidquid debet Deo, & cum alienis se retinendo, scit acquirere gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Et ideo dicitur: Ab Aquilone aurum venit, quod patiens acquirit in tribulatione. Item patientis prudentia patet in conseruando: quia cum perdit bona temporalia, retinet, & claudit bona spiritualia. Econtrario facit qui patientiam non habet: qui cum amittit bona exteriora, effundit æterna, & bona interiora, & sic auget capitale Diaboli, respondendo ad verba, & ad contumelias inimici, & associat hostem suum, ne forte vadat solus in infernum. Male igitur, qui impatiens est, custodit diuitias suas, qui cum aliquid perdit, etiam residuum effundit. Ideo dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum. Prudentia etiam patientis patet in multiplicando: quia sputa & opprobria scit mutare in aurum & argentum, & lapides pretiosos. Ipse enim ad modum vrsi verberibus impinguatur, & instar salamandræ, igne tribulationis fouetur. Et sicut asinus pungitiuis pascitur, sicut struthio comedit ferrum, & omnia dura, sicut piscis marinus crescit in aqua salsa & amara, id est, tribulationibus & passionibus, & tantam scit in negotio habere industriam, vt per hostes suos faciat sibi fabricare coronam, dicente Psalmo: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Magna est igitur prudentia patientis, quod tam prudenter scit acquirere, conseruare, & multiplicare bona sua.

Patientia prudentis in tribus cernitur. Iob 37.d Prou.19.e Psal.128.a

Secundo patientia est ad bellandum strenuissima, quia ait Sapiens: Melior est patiens viro forti. Et nota, quod strenuitas patientis patet in tribus, scilicet si attẽdas pugnantis animum, pugnandi modum, & pugnandi scutum. Primo ergo patiens habet animum valde strenuum, quia plus vult pugnare, quam pausare. Gloriosius

Patientis strenuitas in tribus apparet.

A & generosius est militi, stare in bello, quam in balneo: esse in cãpo cum rege, quam in lecto cum muliere: certare in pugna, quam delectari in mensa: & portare arma regis, quam fimbrias mulieris. Vnde dicit Apostolus: Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Secundo patiens habet in pugnando modum valde strenuum. Ipse enim sine fuga euadit, sine ictu teli recedit, sine repercussione vincit, & adeo est in pugnando strenuus, quod contra hostem non leuat festucam de terra, vt ait Psalmista: Confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum. Tertio patiens in pugna habet nobilissimum scutum. Et nota, quod scutum patientiæ debet esse triangulum. In inferiori enim angulo debet esse timor supplicij: in dextro amor proximi: in sinistro passio Christi, iuxta illud: Dabis eis scutum cordis

B laborem tuum. Et iuxta illud: Christo igitur in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Et hoc scutum sustinet omnia tela, & specialiter tria, scilicet damnum rerum, molestias corporum, & contumelias verborum. Cum hoc scuto homo se conformat voluntati Domini, correctiones eius sustinendo: vincit Diabolum, eius tentationes euadendo: sanctificat semetipsum, carnis afflictiones, & passiones corporis tolerando. De strenuitate patientis dicit Apostolus: Per patientiam curramus ad propositum nobis terminum.

Gal.6.d Psal.75.a Patientis scutum quale esse debeat. Thren.3.g 1.Pet.4.a Hebr.12.a

Tertio patientia est ad regnandum nobilissima, quia dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et nota, quod homo pacificus potest dici rex præcipue propter tria, scilicet quia regali dominio omnibus dominatur, quia ad regale prandium inuitatur, & quia sibi re-

C gale ferculum ministratur. Primo enim homo patiens rex dicitur, quia habet regale dominium in omnibus. Nam patienti seruiunt omnia, quæ aliis sunt nociua, vt sterilitas agrorum, quæ implet sibi cellarium: hostes fabricant sibi coronam: febres parant, & medicinam: mors aperit sibi carcerem ad euadendum miseriam: ignis, qui domos incendit aliis, sibi confert pabulum, vel constituit in cœlis palatium, & sic verificatur illud Apostoli: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur bonum.

Matt.5.a Homo pacificus propter tria rex dici potest. Rom.8.e

Secundo patiens inuitatur à Deo ad regale prandium: & non solum inuitatur, sed etiam trahitur: nec solum trahitur, immo vestis eius vt veniat, laceratur.

D Vnde nota, quod triplex est signum, quod inuitans ex corde inuitet amicum, scilicet trahendo, vocando, & rumpendo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, siue vocat per prædicatoris verbum, alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit, per rupturam tribulationis. Vnde dicit: Compelle eos intrare, scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Luc.14.e

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filiis Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputa-

E tur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitudo est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromaticas, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad literam dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula.

Matt.20.e Cant.8.d

DIÆTÆ SALUTIS
TITULUS OCTAVUS.
De duodecim Fructibus Spiritus.

TITULI HUIUS CAPITA.

CAPUT I.
De Gaudio spirituali.

OST tractatum de beatitudinibus: Sequitur tractatus de fructibus spiritus, & ista est octaua Diæta salutis, scilicet à beatitudinibus ad fructus spiritus perueniire. Quia beatitudines faciunt operari, vel ambulare simpliciter & perfectè: fructus autem suauiter, & deliciose. Sunt isti fructus spiritus duodecim. *Gal. 5. d* Quos enumerat Apostolus: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Primo igitur inter istos fructus, dicendum esset de charitate: *Sup. t. 5. c. 2.* sed quia in tractatu de virtutibus, de ipsa dictum est, ideo hic nihil ad præsens est dicendum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est à mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est à cœli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est à cœlesti gaudio pigmentatum.

Quatuor differentiæ inter spirituale gaudium, & mundanum.

PRIMO igitur, gaudium spirituale est à mundi gaudio separatum, & distinctum. Vnde sciendum est, quod quatuor sunt differentiæ inter spirituale gaudium & mundanum. Prima differentia est puritas & impuritas. Gaudium enim spirituale est purissimũ, & ideo fortius est ad inebriandum, ad diligendum Deum: sicut videmus quod vinum purum citius inebriat, quam limphatum. istud vinũ spiritualis gaudij fit de botro Cypri, id est de sanguine Christi, expresso in crucis torculari, sicut dicitur: *Cant. 1. d* Botrus Cypri dilectus meus mihi. Gaudium verò mũdanum, sicut vinum cum aqua mixtum ad inebriandum debilissimum, & insipidum. De quo dicitur: Vinum *Isa. 1. d* tuum mixtum est aqua. Quia, vt dicit Boëtius: Dulcedo *Boët. lib. 2. de cons. philos. pros. 4. post med.* felicitatis humanæ, multis amaritudinibus est respersa. Et notandum, quod gaudium humanum cum duobus est admixtum, scilicet cum remorsu conscientiæ, & sollicitudine cruciante. Remorsus conscientiæ est sicut infirmitas, quæ dicitur regius morbus, qui rodit carnem, & est magnarum expensarum. Vnde dicitur regius, quia oportet, quod ex gallinis, & aliis delicatis carnibus, morbus ille pascatur, quæ super locum morbi ponuntur, ne caro totaliter consumatur, quantumcumque tamen caro pascatur, tamen plus consumitur à morbo, quam sustentetur à fomento. Ita in gaudio mundi, plus cruciat remorsus conscientiæ, quam delectet dulcedo iucunditatis transitoriæ & mundanæ. Secundum gaudium mũdanum est mixtum cum sollicitudine cruciante. Sollicitudo enim auget cruciatum, quia, vt dicit Bernardus, *Bern. ser. de conuers. ad cleric. c. 12.* Diuitiæ mundanæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, & cum dolore amittuntur. Vnde versus:

Diues diuitias non congregat absque labore,
Non tenet absque metu, non desinit absque dolore.

Secunda differentia spiritualis gaudij est continuitas & discontinuitas. Spirituale gaudium est continuum & *Prou. 15. b* securũ. Vnde dicitur: Secura mens quasi iuge conuiuiũ. Gaudium vero mundanum est breue & transitorium,

A quia vt dicitur: Gaudiũ hypocritæ instar puncti. *Iob. 20. a* Hypocrita dicitur iste mũdus: quia hypocrita licet interius sit corruptus, exterius tamen apparet bonus & mundus, in veritate malus, & fœtidus interius, exterius tamẽ est floridus & venustus, & ideo gaudiũ eius est solum quasi punctus, instar puncti, non habens longitudinem perseuerantiæ, nec latitudinem amicitiæ, nec profunditatem bonæ conscientiæ: sicut punctus, qui caret longitudine, quam habet linea: & latitudine, quã habet superficies: & profunditate, quam habet corpus. Tertia differentia spiritualis gaudij & mundani, est dignitas & indignitas. Gaudiũ enim spirituale est de rebus valde dignis, quia de Deo præcipue, & de rebus diuinis. Vnde dicit Apostolus: Gaudete in Domino semper, &c. *Phil. 4. a* Gaudium vero mundi est de rebus indignis, & præcipue, sicut de voluptate carnis, de qua dicit Seneca: Voluptas est membro- *Sene lib. 6. de benefic. c. 2.*
B rum vilium, & turpium ministratio veniens ex exitu fœtido. Et Augustinus dicit: quod sæculi lætitia est impu- *Aug ser. 3. de verb. Dom. sec. Luc. post med. tom. 10.* nita nequitia, videlicet luxuriari, in spectaculũ vagari, ebriositate impinguari, turpitudine fœtere, & mali nihil pati. De quo gaudio turpissimo dicitur: Stultorum exultatio ignominia. *Prou. 3. d* Quarta differentia spiritualis gaudij & mundani, est salubritas & noxietas. Gaudium enim spirituale est salubre & studiosum tripliciter, quia facit carnem despicere. Fugato enim spiritu desipit omnis caro, vt ait Augustinus. Secundo facit Diabolũ vincere; quia, vt dicebat S. Antonius: Vnica ratio vincendi Diabolum *Athan. de vita Antonij.* est lætitia spiritualis. Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest duobus dominis seruire, vt habetur in Luca. *Luc. 16. e* Ideo qui gaudet de Deo, tristatur de mundo.

SECUNDO spirituale gaudium est à cœlesti gaudio
C deriuatum, id est à donis cœlestibus. Vnde notãdum est, *Bona cœlestia, à quibus deriuatur gaudium spirituale, quinque sunt.* quod quinque sunt bona cœlestia, à quib⁹ est spirituale gaudium deriuatum, scilic. spiritualis puritas, spiritualis trãquillitas, spiritualis sanitas, spiritualis libertas, & spiritualis conformitas. Primum à quo causatur spirituale gaudiũ est spiritualis puritas. Animus enim generosus libentius quiescit in lecto conscientiæ, quando est mundus, quam quando est immundus. Nam naturaliter homo appetit munditiam, & abhorret immunditiam. Propterea dicit sponsa: Lectulus noster floridus. *Cant. 1. d* Secundũ à quo causatur spirituale gaudiũ, est spiritualis sanitas. Sicut videmus, quod naturaliter nõ est gaudiũ, si corpus est infirmum. Vnde dicitur: Dulcedo animæ est sanitas os- *Prou. 16. e* sium, id est virium animæ. Et alibi: Non est census, super *Eccl. 30. e*
D censum salutis corporis: non est oblectamentum, super cordis gaudiũ. Tertiũ à quo deriuatur spirituale gaudiũ, est spiritualis libertas. Peccator enim est sicut homo captus & ligatus, ad bene operandum ineptus. Vnde dicitur: Iniquitates suæ capiunt impium. *Prou. 5. d* Sed adueniente spiritu sancto, libertas causatur in anima, iuxta illud Apostoli: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. *2. Cor. 3. d.* Quartum à quo spirituale gaudium causatur, est spiritualis tranquillitas. Itaque in hoc mũdano gaudio sunt diuersarum cogitationum tumultus, & diuersarum affectionum cruciatus, & conscientiæ remorsus. Quidam vero cruciantur cupiditate in acquirendo. Quidam timore in custodiendo. Quidam dolore in amittendo. Isto gaudio humano, quidam cruciantur ira, quidã inuidia: sed animus spirituali gaudio plenus quietus est, & iucundus, & quasi quidam
E lectus mollissim⁹. Videmus enim quod in lecto molli, & quieto libẽtius homo quiescit, quã in lecto spinoso. Iste est lectus floridus, in quo quiescit sponsus, & sponsa, vt dicitur in Cãticis. *Cant. 1. d* De ista quiete gaudij spiritualis dicit Gregorius: *Greg. lib. 4. Mor. c. 28. cir. med.* Sancti nihil huius mũdi appetunt, nullis corde tumultibus comprimuntur. Et Augustinus dicit, quod qui biberit de flumine paradisi, cuius vna gutta est maior Oceano, restat quod in eo sitis huius mũdi extincta sit. Quintum à quo causatur spirituale gaudium. Est spiritualis conformitas, scilicet cum voluntate Dei, quia cum voluntas humana voluntati diuinæ conformatur, nihil ei repugnat, & sic volũtas Dei in omnibus impletur, iuxta illud: Omnia quæcumque voluit, fecit. *Psal. 113. a* Hæc autem maior dilectio, & maius gaudium est, quod

possit esse, omnia ad nutum habere, & nihil ei repugnare. Etiam ignis gehennæ facilis esset, si voluntas illum acceptaret. Qui igitur sunt voluntati diuinæ conformes sunt quasi Dij suæ voluntatis compotentes. Exemplum, de quodam sancto patre, qui sciebat flere, quandocumque volebat.

(Spirituale gaudium à cœlesti gaudio quomodo pigmentatum sit.)

TERTIO, & vltimo spirituale gaudium est à cœlesti gaudio pigmentatum: conficitur enim instar nectaris, speciebus cœlestibus, & gariophilis. Vnde notandum est deuote & diligenter, quod triplex est genus nectaris, scilicet nectar Dominicæ passionis, nectar virtuosæ operationis, & nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis. Primum est nectar Dominicæ passionis, quod est dulcissimum, & animæ deuotæ inebriatiuum. Et notandum, quod in hoc nectare benedicto, quatuor apponuntur, scilicet vinum illud myrrhatum, quo Christus fuit potatus. Pro gariophilis sunt claui positi, quibus Christus fuit cōfossus. Pro cinnamomo est lignū crucis, in quo fuit suspensus. Pro zucaro est ibi dulcissima charitas, & misericordia, quia pro nobis tractatus fuit, passus & mortuus. De isto nectare dicit sponsa (Cant.8.a): Dabo tibi poculum ex vino condito. Secundum nectar, est virtuosæ operationis: Habet pro vino charitatem Dei, & proximi: & pro gariophilis, clauos pungitiuos confessionis peccati: pro cinnamomo planctum ostensiuum recognitionis peccati: pro zucaro, habet dulcedinem pietatis, & boni operis. De isto nectare dicit sponsa (Cant.5.a): Bibi vinum meum cum lacte meo. Vinum est dulce, & lac est mundum: quia bona voluntas habet ista duo, scilicet dulcedinem veritatis, vel pietatis & gratiæ, & munditiam conscientiæ. De isto gaudio dicitur (Eccl.30.e): Non est oblectamentum super cordis gaudium. Tertium est nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis, quod Angelicum & iucundissimum est, & ideo facit beatos, continue cantare: Sanctus, Sāctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, &c. Sicut videmus quod nectar in conuiuiis, facit conuiuas choreas ducere & cātare, sic, &c. Istud nectar conficitur ex quatuor. Habet enim pro vino, puritatem diuinæ visionis: pro gariophilis, habet venustatem Dominicæ passionis: pro cinnamomo habet firmitatem æternæ donationis, vel fruitionis: pro zucaro, vel pro melle, habet dulcedinem, vel suauitatem æternæ fruitionis. De isto nectare dicitur (Cant.5.a): Bibite & inebriamini amici mei charissimi. Istud est spirituale gaudiū, à cœlesti gaudio pigmentatū, de quo dicitur (Matt.25.b): Intra in gaudiū Domini tui, &c. Tertius fructus, est fruct⁹ pacis, sed quia de isto fructu, tractatum est in beatitudine septima (Sup.t.7.c.6.), ideo de ipso nihil amplius est hic dicendum. Quartus fructus est patientia. De qua similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus (Sup.t.7.c.7.), cum dicebatur de octaua beatitudine.

CAPVT II.

De Longanimitate.

QVintus fructus est Longanimitas, vel perseuerantia. De qua etiam notanda sunt tria. Primum est, quam laudabiliter commendatur: secundum est, quam efficaciter operatur: & tertium est, quam singulariter coronatur.

PRIMO igitur commendatur Perseuerantia; quia Deus perseuerauit quousque fecit opus suæ creationis, iuxta illud (Genes.2.a): Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat. Christus perseuerauit, quousque perfecit opus nostræ redemptionis, quia dicitur (Ioan.17.a): Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Sancti perseuerauerunt, quousque perfecerunt opus suæ perfectionis. In quorum persona dicit Apostolus: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.

(Perseuerantiæ effectus triplex.)

SECVNDO Perseuerantia operatur efficaciter. Vnde notandum, quod triplex est perseuerantiæ effectus: nam perseuerantia perficit inchoata, impetrat postulata, & stabilitat acquisita. Primo igitur perseuerantia perficit inchoata, & nihil imperfectum relinquit, etiam si robur deficit. Sicut videmus, quod mulierculæ quantumcumque senilis ætatis laborando, & perseuerando, & continuando, perficiunt laborem suæ peregrinationis. Et sicut videmus, quod natura continue operando, ex modica radice, vel nuce, facit arborem miræ celsitudinis. Et sicut videmus, quod gutta aquæ, quamuis sit res valde mollis, continue cadendo, cauat lapidem robustæ soliditatis. Et ideo dicitur (Iudic.8.c): Nolite negligere, nolite cessare. Secundo perseuerantia impetrat postulata. Sicut Maria Magdalena perseuerando vidit resurrectionem Christi. Sicut Apostoli perseuerando in oratione acceperunt donum Spiritus sancti, vt dicitur in Actis Apostolorum (Act.2.a). Et propterea dicitur (Luc.11.b): Si perseuerauerit pulsans, & si non dabit ei, surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Tertio perseuerantia seruat acquisita. Sic videmus, quod ignis seruetur continue ministrando ligna. Et propterea dicit Augustinus (Aug. de bono perseuer. c.2. cir. fin. tom.7.); Perseuerantia est magnum donum Dei, quo dona conseruantur.

TERTIO perseuerantia coronatur singulariter, vnde ait Bernardus (Bern. Epist. 32. & Epist. 109.), quod aliæ virtutes coronam merentur, sed sola perseuerantia coronatur. Et notandum, quod in scriptura quadruplex inuenitur, & laudatur corona. (Corona quadruplex in scripturis.) Est enim corona pudicitiæ virginalis, & hæc est florea, & debetur virginibus. Vnde dicitur (Psalm.8.b): Gloria & honore coronasti eum: quod dicitur de sponso virginum. Secunda corona sapientiæ magistralis, & hæc aurea est, quæ debetur doctoribus, iuxta illud (Eccl.45.b): Corona aurea super mitrā eius. Tertia corona est perseuerantia triumphalis, & hæc est gēmea, quæ debetur martyrib⁹, & omnibus perseuerantibus, secundum illud (Psal.20.a): Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso. Et Apostolus ait (1.Cor.9.d): Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Quarta corona est gloriæ immortalis, & hæc est stellea, quæ debetur felicibus, iuxta illud (Apoc.12.a): In capite eius corona duodecim stellarum. Corona stellæ, est felicitas æterna, de qua dicetur infra in vltima Diæta, vbi tāgetur de gloria paradisi. Hac corona coronantur perseuerantes, quia, vt dicit Saluator (Matt.10.c): Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Sextus fructus est fructus bonitatis. De isto fructu actum est in tractatu de beatitudinibus (Sup.t.7.c.4.). Ideo de ipso nihil est dicendum, nisi quod quatuor sunt, de quibus bonitas prædicatur. Est enim bonitas naturæ congregantis, fortunæ adornantis, gratiæ reformantis, & gloriæ quietantis. De quibus dicitur (Gen.1.d): Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, scilicet bona naturæ, bona fortunæ, bona gratiæ, bona gloriæ: & erant valde bona.

CAPVT III.

De Benignitate.

SEptimus fructus, est fructus benignitatis. De isto fructu, similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus (Sup.t.7.c.4.), in capitulo de misericordia. Et ideo nihil ad præsens dicendum est de ipso, nisi quod quatuor sunt quæ ad benignitatem nos inducunt (Quatuor nos inducūt ad benignitatem.), scilicet præceptum, quod inducitur vel imponitur: exemplum, quod proponitur: supplicium, quod euaditur: & stipendium, vel præmium, quod acquiritur. Primo debet nos mouere ad benignitatem præceptum, quod à Christo inducitur, vel imponitur. Vnde dicitur (Luc.6.e): Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Secundo debet nos mouere exemplum, quod ab ipso proponitur de Samaritano (Matt.20.c). Tertio debet nos mouere supplicium inferni, quod euaditur. Quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam (Iaco.2.c). Quarto mouet nos præmium, quod in cœlo acquiritur. Vnde dicitur (Matt.5.a): Beati misericordes, quoniam, &c.

CAPVT IV.

De Mansuetudine.

OCtauus fructus, est fructus Māsuetudinis, de quo supra dictum est in tractatu de beatitudinibus (Sup. tit.7. cap.2.), in cap. de mititate. Ideo de ipsa parum est hic dicendum:

Et breuiter est notandum, quod mansueti clarius informantur, rarius impugnantur, altius eleuantur, & amplius venerantur. Primo igitur mansueti clarius informantur. Exemplum de discipulis. Vnde Iacobus in canonica sua dicit: In mansuetudine suscipite insitum verbum. (Iac. 1. c) Secundo mansueti rarius impugnantur. Sicut enim videmus communiter, quod non impugnantur nisi castra alta, & altius eleuata: sic etiam videmus, quod leo, & canis non inuadunt hominem si inueniant ipsum iacentem, vel sedentem super terram. Vnde dicitur: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. (Psal. 36. c) Tertio altius eleuatur, sicut patet de Christo, qui venit ad nos mansuetus. (Matt. 21. a) Sicut patet de B. Virgine, & multis aliis. Vnde dicitur: Exurget in iudicio Deus, vt saluet omnes mansuetos terræ. (Psal. 75. c) Quarto mansueti amplius honorantur. Exemplum habemus à Christo, qui ait: Recumbe in nouissimo, &c. (Luc. 14. b) & Dauid: Suscipiens Dominus mansuetos, &c. (Psal. 146. b)

CAPVT V.

De Fide.

(Sup. t. 5. c. 3.) NOnus fructus est fides, de qua dictum est in tractatu de virtutibus, in capite de fide. Et ideo nihil aliud est hic dicendum, nisi quod fides est, sicut fundamentum ad sustinendum, sicut armatura ad euadendum, sicut argumentum ad concludendum, & sicut instrumentum ad ascendendum. (Quatuor similitudines congruentes.)

Primo igitur fides est sicut fundamentum ad sustinendum. Sicut enim videmus, quod natura, quando vult producere plantam, primo ponit radicem, similiter quando domificator facit domum, primo ponit fundamentum: similiter in moralibus, si aliquis vellet ædificare bona opera, debet supponere fidem: quæ est vt petra durissima, & totius spiritualis ædificij fundamentum Et ideo dixit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. (Matt. 16. c) Et nota, quod dixit super hanc: quia fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi illud quod positum est, quod est Christus Iesus, vt dicitur ad Corinthios. (1. Cor. 3. c) Et ideo si quis ædificat, super illud fundamentum, ædificet, quia ait Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo. (Hebr. 11. b)

Secundo fides est armamentum ad euadendum: est enim sicut scutum militare. Scutum autem militare habet superficiem & tres angulos, & portatur à parte sinistra, contra aduersarium, & à parte cordis ad protegendum ipsum, & ratione signi habet repræsentare Deum: sic vera fides Catholica est ad repellendum aduersarium, cum tribus cateruis: ad protegendum animum, cum tribus potentiis: ad confitendum Deum in tribus personis. Vnde ait Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei, &c. (Ephe. 6. c)

Tertio fides est sicut argumentum ad concludendum, non sicut argumentum dialecticum, quod procedit ex probabilibus, aut sicut argumentum tentatiuum, quod procedit ex his quæ videntur probabilia, & non sunt: sed est argumentum apodicticum, id est, faciens scire. Nunquam enim aliquis sapiens per suam scientiam potuit peruenire ad tantam scientiam de Deo & creaturis, ad quantam venit simplex piscator Petrus, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui. (Mat. 16. c) Vnde per istud argumentum; probatur vnitas diuinæ essentiæ, trinitas personarum, vnitas primæ causæ, & multiplicitas creaturarum, pietas misericordiæ, multiplicitas gratiarum, & multa alia, Christus & eius discipuli per istud argumentum demonstrabant. Nam per istud argumentum probatur demonstratiue illuminatio cæcorum, rectificatio claudorum, auditus surdorum, locutio mutorum, erectio siue extensio aridorum, & suscitatio mortuorum. Et ideo dicebat Christus: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. (Ioan. 15. d) Et ideo volens Apostolus diffinire fidem, ait: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. (Hebr. 11. a)

Quarto, fides est sicut instrumentum ad scandendum. A Videmus, enim quod naturaliter omnis res habet locum proprium ad quem naturaliter tendit per suam naturam, sicut grauia habent locum deorsum, ad quem per naturam grauitatis naturaliter descendunt. Leuia autem habent locum sursum, ad quem per naturam leuitatis naturaliter ascendunt. Homo cum sit omnium creaturarum corporalium nobilior, habet locum super omnia corpora, ad quem locum ante peccatum poterat per gratiam ascendere, quamvis non posset per naturam totaliter. Sed propter peccatum gratia fuit sibi ablata, & natura totaliter sauciata: & ideo ad hoc, quod possit ad locum proprium remeare: indiget instrumento quodam. Quod instrumentum nullus per suam sapientiam, vel vitam potuit fabricare præter Christum: qui fabricatus est auroram & solem. (Psal. 33. c) B Ideo omnes qui saluati sunt per ministerium ipsius Christi, scilicet per fidem saluati sunt. Quæ quidem est velut vna scala, per quam ad cœlum ascenditur, continens duodecim gradus, id est, duodecim articulos per Apostolos declaratos, iuxta numerum, duodecim cœlorum, incipiendo ex aëre, qui cœlum dicitur vsque ad cœlum empyræum, in quo duodenarius numerus terminatur. Latera autem istius scalæ sunt diuinitas, & humanitas. Ista autem scala fuit per Christum Deum & hominem fabricata, sed nobis fuit per duodecim Apostolos reuelata. Ista est scala, quam vidit Iacob Patriarcha, cuius cacumen pertingebat ad cœlum, cui etiam Dominus erat innixus, per quam ascendebant Angeli, & descendebant. (Gen. 28. c) De ista scala dicit Augustinus in sermone Ascensionis: Ascendamus interim corde, id est, fide, vt cum dies promissus aduenerit, sequamur, & corpore. (Aug. Ser. 2. in Ascens. Dom. statim à prin. tom. 10.) C

CAPVT VI.

De Modestia.

DEcimus fructus est Modestia. De isto fructu in tractatu de temperantia dictum est, & ideo ad præsens nihil est dicendum. (Sup. t. 5. c. 6.)

CAPVT VII.

De Continentia.

VNdecimus fructus est Continentia. De isto fructu in tractatu de consiliis, in capitulo de castitate. Similiter dictum est. (Sup. tit. 4. cap. 4.)

D

CAPVT VIII.

De Castitate.

DVodecimus fructus est Castitas. De isto fructu similiter in tractatu de consiliis dictum est in capitulo de castitate. Et ideo non est amplius dicendum. (Sup. tit. 4. cap. 4.)

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS NONVS.

De Generali Iudicio.

CAPVT VNICVM.

De his, quæ ante ipsum, & in ipso Iudicio agentur.

E

POST tractatum de fructibus Spiritus sancti de generali & vltimo iudicio est dicendum. Ista est octaua Diæta, scilicet à fructibus bonorum operum, venire ad iudicium extremum. De generali iudicio quatuor specialiter sunt notanda, scilicet signa quæ præmittentur, scripta quæ aperientur, verba quæ dicentur, & facta quæ sequentur. Signa quæ præmittentur, erunt sicut quædam peremptoria citatio. Scripta, scilicet libri, quæ aperientur, erunt sicut quædam acta, & processus recitatio, & testium publicatio. Verba quæ dicentur erunt sicut quædam sententiæ promulgatio. Facta quæ sequentur, erunt sicut quædam latæ, & promulgatæ sententiæ executio.

Signa iudicium vniuersale præcedentia.
Mar.13.a

PRIMO igitur præcedent illud iudicium, vt dicitur in Marco, signa, sicut quædam citatio peremptoria, quæ signa dicit Hieronymus se reperisse in historiis Hebræorum. Prima die eriget se mare quindecim cubitis super altitudinē montiū, stans in loco suo quasi murus. Secunda die descendet, ita quod vix poterit videri. Tertia die, pisces & marinæ belluæ apparentes super mare, dabunt mugitus vsque ad cœlum. Quarta die, ardebit mare & aqua. Quinta die, herbæ & arbores dabunt florem sanguineū. Sexta die, ruent ædificia. Septima die, petræ adinuicē collidentur, & in octo partes scindētur, & vnaquæq; pars collidet aliam, & non sciet homo sonum illum, sed tantum Deus. Octaua die, fiet generalis terræ motus, qui tantus erit, vt dicitur, quod nullus homo, vel animal aliquod stare poterit, & in terram omnia prosternentur. Nona die, æquabitur tota terra & omnes montes, & colles in puluerem redigentur. Decima die, exibūt homines de cauernis terræ, & ibūt velut amētes, nec poterunt sibi mutuo loqui. Vndecima die resurgent omnia ossa mortuorū, & stabunt super sepulchra. Omnia enim sepulchra aperientur, vt mortui exire valeant. Duodecima die, cadent stellæ de cœlo. In hac enim duodecima die dicitur, quod animalia cuncta venient ad cāpos mugientia, non gustantia, nec bibentia. Tertiadecima die, morientur homines viuentes, vt cum mortuis resurgāt. Quartadecima die, ardebit cœlum & terra, & superficies terræ & aëris. Quintadecima die fiet cœlum nouum, & terra noua, & resurgēt mortui secundum virtutes, merita & demerita. Ista enim signa erunt, sicut dictū est, quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione sententiæ sine omni excusatione ad iudicium vocatio & præconizatio. Vnde dicit Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archāgeli, & in tuba Dei descēdent de cœlo. De ista terribili citatione dicit Hieronymus: Siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper videtur sonare illa terribilis tuba in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium. Quid faciam cum resurgam ad iudicium?

1.Thes.4.d

In iudicio tria scripta aperientur.

SECVNDO in illo iudicio tremendo aperientur scripta, sicut quædam acta. Et nota, quod ibi aperientur tria scripta solemnia, & authentica, & sine omni calumnia, scilicet liber passionis Dominicę, liber conscientiæ, liber vitæ. Primo aperientur quasi quædam acta scilicet liber passionis Dominicæ, in quo sunt, scilicet crux, claui, lancea, corona spinea, & in carne Christi cicatrices, & Christi vulnera, vt dicit Chrysostomus, & non erit tunc necessitas accusationis, cùm viderit quilibet crucem, & ipsum Christum habentem in corpore sua testimonia passionis. Vnde dicitur: Tunc apparebit filius hominis in cœlo. Secundo aperientur libri conscientiæ. Et nota, quod liber conscientiarum continebit tria capitula, scilicet cogitationes, quia vt dicitur: In cogitationibus impij interrogatio erit. Continebit etiam verba & locutiones otiosas. Vnde dicitur: De omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationē in die iudicij. Continebit etiam liber ille facta & operationes, iuxta illud: Cuncta quæ fiunt, adducet Dominus in iudicio, pro omni errato, siue bonum, siue malum fit. Bonū, scilicet omissum, & malum commissum. Tertio aperietur liber vitę, id est, Christus, cuius virtute manifestabuntur secreta conscientiarum vnius ad alterum, sicut dicit Apostolus: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dies Domini, &c. De istis libris dicitur: Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta sunt in libro secundum opera ipsorum.

Matt.24.c
Sap.1.c
Matt.12.c
Eccl.12.d
1.Cor.4.a
Apoc.20.c

Sententia iudicis in die vltima.

TERTIO, in illo tremendo iudicio verba iudicis promulgabuntur, sicut sententia diffinitiua. Vnde nota in ista sententia specialiter tria. Primo, causæ magnitudinem, siue immensitatem, de qua erit illa sententia; quia non erit pecuniæ, vel possessionis terrenæ, sed damnationis, vel saluationis æternæ. Illi vero qui obtinebūt, mutabuntur ad possessionem hæreditatis, quia dicitur: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam. Secundo, nota in illo iudicio auditorum multitudinem, vel curiæ solemnitatem, in cuius conspectu reprobi confundantur: totus enim mundus congregabitur, omnes Angeli de cœlo, omnes homines de mundo, omnes Diaboli de inferno, vt dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes. Et ideo est bonum consilium cum homine, qui de iure suo diffidit ante diē sententiæ periculosæ coram sacerdote de compositione tractare. Vnde dicit Sapiēs: Ante iudiciū, para iustitiam. Tertio, in illo iudicio tam tremendo, vel sententia tremenda iudicis, nota securitatem, vel inflexibilitatem. Vnde dicitur: Et quis poterit cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad videndum eum? Tanta namque erit tunc iudicis seueritas, & inflexibilitas, quod si B. Virgo, & omnes Angeli, & sancti, & sanctæ genua flecterent, & cum lacrymis orarēt pro aliquo, qui esset in mortali peccato, iudex non exaudiret eos, quia dicitur: Zelus & furor viri non parcet in die iudicij, nec acquiescet cuiuscumque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

Matt.25.d
Mat.24.d
Eccl.18.c
Malac.3.
Prou.6.d

Executio sententiæ finalis iudicij.

QVARTO, & vltimo in isto tremendo iudicio facta statim executioni dabūtur. De executione illius sententiæ nota specialiter tria. Primo multitudinem & potentiam ministrorum, qui parati erunt ad verbum iudicis exequendum, quia dicitur: In consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabūt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminū ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium. Secundo, in ista executione nota impotentiam & angustiam reproborum, quia nulla erit via ad euadendum. Vnde dicit Augustinus: O quam angustæ erunt vndique reproborum viæ. Superius erit tunc iudex iratus, inferius chaos inferni horrendum: à dextris accusantia peccata, à sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahentia: intus conscientia vrens. foris mundus ardens: miser peccator sic deprehensus quo effugiet? latere erit impossibile, apparere intolerabile, & ideo dicitur, quod desiderabunt homines mortem, & fugiet mors ab eis. Tertio nota in ista executione defectum, & carentiam omnium auxiliorum. Tunc enim Christus, qui tantum misericors est, quod pro peccatoribus tradidit semetipsum, ridebit in damnatione eorum, in cuius persona dicitur: Ego quoque in interitu vestro ridebo. Sancti etiam, qui se pro salute omnium morti exposuerunt, non compatientur tunc miseriæ reproborum, sed potius gaudebunt in damnatione eorum, iuxta illud: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, &c. Sicut enim nunc est tempus clementiæ, sic erit tunc tempus vltionis: & vindictæ, dicente Domino: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et hæc de iudicio vltimo dicta sufficiant.

Mat.13.g
Apoc.9.b
Prou.1.c
Psal.57.b
Psal.74.a

DIÆTÆ SALVTIS TITVLVS DECIMVS.

De Pœnis inferni, atque Gloria Paradisi.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Pœnis inferni.

POST tractatum generalis iudicij, sequitur videre de pœnis inferni, & gloria paradisi. Ista est enim vltima Diæta, scilicet à iudicio ad infernum, vel ad cœlum. Nam reprobi faciunt pessimam Diætam de iudicio ad æternum supplicium. Iusti vero faciunt optimam Diætam à iudicio ad regnum æternum.

De pœnis reproborum quinque notanda sunt.

PRIMO igitur, dicendum est de pœnis, & suppliciis reproborum: de quibus notanda sunt quinque, scilicet, primo pœnarum acerbitas, secundo pœnarum diuersitas, tertio pœnarum diuturnitas, quarto pœnarum vniuersitas, quinto pœnarum inutilitas.

Acerbitas æterni cruciatus. Epist. 206. apud Aug. tom. 2.

PRIMO igitur pœnæ reproborum erunt acerbissimæ, & intolerabiles. Grauissima enim pœna, quæ in hoc mundo potest tolerari, minor est pœna purgatorij, vt dicit Augustinus in quodã sermone: quanto magis pœna inferni? In signũ huius vehementis doloris dicit Saluator in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Luc. 13. f Diuersitas pœnarum inferni.

SECVNDO, pœnæ inferni erunt diuersæ, vnde nota, quod in sacra scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Prima est pœna ignis. Secũda pœna est vermis. Ignis ardebit carnem, vermis ardebit mentem. De istis duobus simul dicitur. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Tertia pœna est fætor, vt dicitur: Ignis sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, id est pœnæ eorum. Quarta pœna est frigus quia dicitur: Transibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium, qui erit maxima pœna, mutatio subita: quia natura mutationes non patitur repentinas, vt dicit Hypocrates. Quinta pœna erit fames maxima, iuxta illud: Serui mei comedent, & vos esurietis. Ibi namque est tanta inopia, quod neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur de diuite epulone sepulto in inferno. Vnde Gregorius: Guttam aquæ petiit, qui micam panis Lazaro negauit. Maxima pœna erit fames, quæ ibi erit, & magis immortalis est carentia visionis diuinæ. Vnde Gregorius: Immortalis ibi fames interficit, quia faciem suam Saluator eis abscõdit. Sexta pœna est tortor, vel potius tortores, quia dicitur: Tradidit eum tortoribus donec redderet vniuersum debitũ. Septima pœna est horror. Vnde: Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Et ista erit maxima pœna, quia videmus si nunc appareret nobis vnus solus diabolus, magnus horror, & quasi intolerabilis esset: quid ergo erit tunc cum tot horribiles apparebunt? Octaua pœna erit tenebra, in qua incarcerabuntur, & ligabũtur reprobi, quia dicitur: Ligatis pedibus, & manibus eius, proiicite eum in tenebras exteriores. Et Gregorius dicit in moralibus: Ignis infernalis concremationem habet, & non lucem. Nona pœna, & quasi principalis erit dolor, quia in illis pœnis, non solum erit acerbitas, sed contrarietas. Vnde dicit Gregorius in moralib. libro nono: Horrendum enim erit reprobis, ibi dolor cum formidine, flamma cum obscuritate, mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia & mors viuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Mors perimit, & non extinguit, & dolor cruciat, & pauorem non fugat. Et ratio est, quia cum peccator, & diabolus in culpa consentiant, iustum est, vt creaturæ in reproborum pœna conueniant.

Isa. 66. g Psal. 10. b Iob 24. c Isa. 65. b Luc. 16. e Greg. hom. 39. in Euangel. ante med. Idem lib. 6. Mor. cap. 16. statim à principio. Mat. 18. a Iob. 10. d Mat. 22. b Greg. lib. 9. Mor. cap. 28. Idem lib. 9. Mor. cap. 39. cir. med.

Dolor inest damnatis ex quatuor causis. Psa. 48. d Hiere. 8. g

Et notandum, quod à diuersis causis, ipsis reprobis inest dolor. Sunt autem quatuor causæ doloris. Prima est, quia amiserunt bona temporalia huius mundi. Vnde in Psalmo: Cum interierit homo, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius. Secunda causa est, quia tempus perdiderunt. Vnde: Transit æstas, & facta est messis, & non saluati sumus. Damnati namque darent libenter totum mundum pro vno momento temporis, si possent habere ad pœnitendum. Tertia causa est, quia visionem & gloriam Dei perdiderunt. Vnde dicit Chrysostomus, quod omnes gehennæ cruciatus sunt carentia visionis Dei. Quarta causa est quia inferni vilitatem & miseriam acquisierunt Est enim locus infernalis tenebrosus, & penuriosus. Quod erit maxima pœna diuitibus & hominibus voluptuosis & magnatibus, quia invita habuerunt domos sine fumo, & ibi erit fumus continuus, quia dicitur: Fumus eius in furore meo. De istis pœnis dicit Bernardus in sermone de negotio spirituali: O gehennalis regio fugienda, vbi ignis ardens, frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum. Totus tremo ad huiusmodi regionis memoriam.

Isa. 65. a Bern. ser. de quinque region. post med. & ser. in festo S. Nicol. cir. fin.

Pœnarum inferni diuturnitas. Mat. 24. d Isa. 33. c Greg. lib. 4. Dial. c. 44. ante med.

TERTIO est ibidem pœnarum diuturnitas. Pœnæ enim infernales erunt diuturnæ, immo sempiternæ, quia dicitur: Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus sempiternis? Discedite à me maledicti in ignem æternum. Dicit Gregorius, quod ad magnam iustitiam iudicis pertinet, vt nunquam careant supplicio, qui nunquam dum viuerent, voluerunt carere peccato. Et illud est summe horrendum in ista pœna, quod sit maxima & æterna. Si enim damnati singulis diebus flerent, & in fletu emitterent modicam lacrymam, plus de aqua per processum tẽporis de oculis vnius damnati exiret, quã sit aqua totius mundi. Cuius probatio est, quia illa aqua est infinita: aqua autem totius mundi est finita.

Vniuersitas pœnarum in inferno. Mat. 10. c Matt. 13. g Luca 13. f

QVARTO est in inferno pœnarum vniuersitas Sicut enim quidam dicere volentes, quod in inferno vniuersę partes hominis, tam corporis, quam animæ, post diem iudicij erunt in igne, quia dicitur: Timete eum, qui postquam occiderit, potest corpus & animã perdere in gehennam ignis. Nunc autem videmus, quod homo non possit sine maximo tormento ignem in parte vnius digiti sustinere per vnam horam: quantus ergo erit dolor quando totus homo ardebit in igne? Vnde in signum istius maximi doloris dicit Saluator frequenter in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Pœnæ inferni quomodo inutiles, & infructuosæ. Sap. 5. a

QVINTO, & vltimo istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis est, leuis, & fructuosa: sed futura est lõgissima, & grauissima, & infructuosa, quia si damnatus flendo, tantũ de lacrymis emitteret, quantum est de aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculã vnius peccati mortalis. Erunt tamen intra se pœnitentiã agentes, & præ angustia spiritus gementes, vt dicitur. Et tamen infructuose, quia in inferno erit stimulus pœnitentis, nulla tamẽ erit correctio voluntatis. Exemplũ de sancto patre, qui orauit pro diabolo, & responsione Domini, & obstinatione diaboli. Et hæc de pœnis inferni dicta sufficiant.

CAPVT II.

De Gloria Paradisi.

POst tractatum de pœnis inferni sequitur vltimo videre de Gloria Paradisi. Hæc enim, est finis vltimæ Diætæ, quia finis est omnium desideriorum. De qua ad præsens tria sunt dicenda scilicet valor impretiabilis, decor inæstimabilis, honor infrangibilis.

Isa. 64. b 1 Corint. 2. b

PRIMO igitur istius gloriæ cælestis est valor impretiabilis, quia dicitur: Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Et illud: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Valor autẽ istius gloriæ cælestis attenditur in hoc, quod ita care Deus vendit eam suis amicis. Constitit enim Petro martyriũ crucis. Paulo constitit decollationem capitis. Est autem verissimum, & certum, quod Deus non decipiet vnum amicorum suorum, & quod plus est, ipse Christus emit gloriam illam pro amicis sub tormento & ignominia crucis. Est enim certissimum, quod Deus Pater non decipiet vnigenitum filium suum, in emendo illud regnũ. Cum ergo, illud regnum tantum constiterit filio Dei & aliis eius amicis, certum est, quod res maxima est & impretiabilis valoris. Vnde dicitur: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deũ in corpore vestro.

1. Cor. 6. d Eccli. 43. c Matt. 6. d

SECVNDO, gloria illa cælestis est decoris inæstimabilis. Vnde dicitur: Pulchritudinem coloris eius admirabitur sensus. Ex duobus potest colligi decor illius regni. Primo ex decore rerum naturalium inferiorum, quas Deus vult ita decorare sicut videmus, quod lilium in hieme apparet vile, & postea decoratur in vere & æstate. Vnde dicitur: Considerate lilia agri, &c. Secundo apparet decor illius gloriæ ex rebus artificialibus, sicut videmus, quod ligna, lapides & metalla per se videtur vilia, & quasi terrea, sed afficiuntur per artificẽ pulchra & splẽdida, quando sunt polita & deaurata. Quantum

tum igitur faciet summus artifex, cuius sapientia est infinita in decorandis amicis suis beatis in illa cælesti gloria? Ideo dicitur. Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic Deus vester: quanto magis vos modicæ fidei? Matt.6.d

Tertio, gloria cælestis est honoris insuperabilis. Quod probatur ex quatuor. Primo, quia omnes sancti erunt reges, suæ voluntatis omnipotentes: vt dicit Anselmus. Ideo dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est, &c. Secundo, quia omnes erunt filij charissimi & hæredes Dei, & cohæredes Christi, vt dicit Paulus. Tertio, quia erunt omnes, quasi Domini. Christus etiam in propria persona honorabit eos, quia dicit: Præcinget se scilicet Christus, & transiens ministrabit illis, & faciet illos discumbere. Sicut filius regis consueuit in propria persona seruire, quando vult multum suos nobiles honorare. Quarto quia omnes erunt dij, sicut dicitur in Psalmo: Ego dixi, dij estis & filij excelsi omnes. Et hoc quia diuinitas erit in sanctis & multitudine vel magnitudine dilectionis, quæ transformat amantem in amatum, vt dicit Philosophus. Et Augustinus dicit: Vnusquisque talis est, quale est dilectum. Si autem terram diligis, terra es, si autem Deum diligis, quid dicam Deus eris, non audeo dicere ex me, sed per scripturam quæ dicit: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

Ansel. lib. de simil. c.68. Matt.25.e Rom.8.c Luc.12.e Psal.81.b Aug. in 1. cap. Ioan. ho. 1. in fin. to.9. Psal.81.b

Item in illa cælesti curia considero alia tria, scil. locum summe gloriosum, sertum summe speciosum, & fructum summe speciosum. Primo igitur in illo cælesti regno erit locus, summe gloriosus, quia quilibet sanctus erit in loco, in quo est ipse Dei filius, quia dicitur: Vbi sum ego, illic & minister meus erit. Secundo in illo cælesti regno est sertum speciosum, vel corona, quia dicitur in Psalmo. De quolibet sancto: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Iste lapis est margarita illa, quam qui inuenit, vendit omnia, & emit eam, vt dicit Matthæus.

Ioan.12.d Psal.20.a Matt.13.f

Corona Sanctorum duplex.

Et nota, quod duplex est corona sanctorum, scilicet aurea & aureola. Aurea dicitur præmium substantiale, quod consistit in tribus, scil. in visione Dei clarissima, in fruitione suauissima, & in intentione securissima, de qua dicitur: Corona aurea super mitram eius, quæ est ornatus Pontificum. Quia omnes sancti non solū erunt reges omnipotentes suæ voluntatis, sed etiam erunt sacerdotes, & Pontifices, offerentes Deo semper sacrificium laudis. Et ideo dicitur: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Alia corona dicitur aureola, id est coronula parua, & ista aureola secundum Doctores dicitur, quædam gloria accidentalis, quæ debetur sanctis, ratione operis excellentis. Datur enim tribus generibus operum, Datur enim Virginibus, & hæc est florea. Datur Martyribus & hæc est gemmea. Doctoribus & hæc est stellata. Aureola florea datur virginibus, quia honore virginitatis floruerunt. Vnde dicitur in psalmo de virgine virginum Christo, & agno quem virgines sequuntur: Gloria & honore coronasti eum. Aureola gemmea datur martyribus quia instar lapidis fortissimi & pretiosi fuerunt. Vnde dicitur: Posuisti in capite eius coronā de lapide pretioso. Aureola stellata Doctoribus, quia cælestia docuerunt. Vnde dicitur: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui ad iustitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et de muliere gloriosa dicitur: Quod erat amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Mulier amicta sole est anima doctoris iustitiæ, & sapientiæ diuinæ, quæ per pedes figurantur, habent plenam pietatem, quæ per lunam intelligitur, quæ est valde humida. Corona stellarum significat aureolam doctorum. Vnde & erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo intelligitur, quod doctrina sacræ scripturæ est abundantissima omnis iustitiæ, sicut fuit doctrina Christi, qui fuit doctor doctorum, de cuius doctrina dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquā scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Peccatores autem, & reprobi, qui munditia castitatis abundant, vt virgines: nec fortes, nec perseuerantes fuerunt in amore Christi, sicut martyres: nec veritatem portauerunt in ore, vt doctores, aureolam non habent. Et quia gratiam Dei hic non habuerunt, idcirco auream gloriam substantialis præmij non habebunt. Et si omni corona aurea & aureola carebunt, quid aliud erit, nisi quod pro loco coronæ æternæ fœlicitatis, coronabuntur corona æternæ calamitatis, iuxta illud quod dicitur: Coronans coronabit te tribulatione. Tertio in illa cælesti gloria benedicta, erūt fructus optimi & vberrimi. Vnde nota, quod in sacra scriptura inueniuntur tres fructus differentiæ, scilicet fructus crucis triumphalis, fructus gratiæ spiritualis, & fructus gloriæ immortalis, & quilibet est in quadruplici numero.

Eccl.45. Apoc.5. Psal.8.b Psal.20.a Dan.12.b Apoc.12.a Matt.5.c Isa.22.c

CAPVT III.

De duodecim fructibus crucis, & passionis Christi Domini.

PRimo igitur sunt duodecim fructus crucis, & passionis Christi. Primus fructus, est dæmonum expugnatio, quia abstulit eis totum mundi principatū. Iuxta illud, quod dicitur: Nunc princeps mundi huius eiicientur foras. Secundus fructus, est carceris inferni confractio. Vnde Psalmista: Attollite portas principes vestras, & eleuamini, &c. Tertius fructus, est mortuorū, & peccatorum suscitatio, nam dicitur: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabūtur. Quartus fructus, est captiuorum redemptio, dicente Paulo: Empti enim estis pretio magno, glorificate, &c. Quintus fructus est, inquinatorum mundatio: Dilexit enim nos, & lauit nos in sanguine suo. Sextus fructus, est cæcorum illuminatio. Vnde dicitur: Tunc aperientur oculi cæcorum. Septimus fructus, est tepidorum & frigidorum calefactio. Vnde dicitur: Non est qui se abscondat à calore eius. Octauus fructus, est deformium, & turpiū decoratio. Vnde in Psalmo dicitur: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Nonus fructus est sitibundorum, vel sitientium potatio, & recreatio: Sanguis meus vere est potus. Decimus fructus, est Patris placatio, vnde dicitur: Accessistis ad sanguinis aspersionem melius clamantē, quam Abel clamauit vindictā. Iuxta quod dicitur: Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra, scilicet iustitiam & vindictā peccati, sed sanguis Christi clamauit melius, scilicet misericordiam, quia peccatores Deo patri reconciliauit. Vndecimus fructus, est ianuæ paradisi apertio. Vnde dicitur: Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli, quæ scil. facta est aperta in apertione lateris Christi. Eodem namque tempore aperta est porta paradisi, Domino scilicet moriente, quę clausa fuerat, Adam præuaricante in hora nona. Duodecimus fructus, est hęreditatis cæli acquisitio, & confirmatio, quia vt dicitur: Hic est sanguis noui testamenti. In veteri testamento sanguine conferebantur terrena: in sanguine autem noui testamenti, id est passionis, confertur hęreditas æterna. De isto fructu multiplici dicitur in psalmo: Et erit, scilicet crux Christi, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, id est gratiarum abundantiam, quæ sine mensura fuerunt in Christo, quod fructum suum dabit in tempore mortis suæ sacratissimæ & benedictæ. Secundo sunt duodecim fructus gratiæ spiritualis, de quibus dicitur: Fructus autem spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Et de istis duodecim fructibus dictum est superius in tractatu de fructibus Spiritus sancti, Titulo octauo, ideo nihil ad præsens addemus.

Ioan.12.e Psal.23.b 1. Corint. 15.c 1. Cor.6.d Apoc.1.b Isa.35.b Psal.18.b Psal.50.b Ioan.6.b Hebr.12.e Gen.4.b Matt.26.c Psal.1.a Psal.1.a Gal.5.d

Caput IV.

De Duodecim Fructibus Gloriæ immortalis.

A

Tertio sunt duodecim fructus gloriæ immortalis: Primus fructus, est sanitas absque infirmitate: Qui sanat omnes infirmitates tuas. [*Psal.102.a*] Secundus fructus, est iuuentus sine senectute. Vnde in Psalmo dicitur: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, [*Ibidem.*] id est Christi, quia in ætate Christi triginta trium annorum semper manebunt sancti, vt dicit Apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. [*Ephe.4.b*] Tertius fructus, est satietas sine fastidio, vnde ait Psalmista: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. [*Psal.16.c*] Quartus est, libertas sine seruitute. Vnde dicitur: Creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. [*Rom.8.d*] Quintus fructus, est pulchritudo absque deformitate. Vnde Apostolus: Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. [*Philip.3.d*] Sextus erit impassibilitas vel immortalitas. Vnde dicitur: Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum. [*Isa.25.b*] Septimus erit abundantia sine indigentia, iuxta illud: Rerum omnium abundantia perfrueris. [*Deut.8.b*] Octauus, est pax sine perturbatione. Nonus erit securitas absque timore. De his duobus dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. [*Isa.32.d*] Decimus erit cognitio absque ignorantia. Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. [*1.Cor.13.d*] Vndecimus est gloria sine ignominia, teste Paulo qui ait: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. [*Coll.3.a*] Duodecimus, est gaudium sine tristitia. Sed de isto gaudio nota, quod sunt sex causæ præcipuæ, quare sancti gaudebunt, scilicet loci amœnitas, quam possidebunt: iucunda societas, in qua regnabunt: corporis glorificatio, quam habebunt: mundus, quem contempserunt: infernus, quem euaserunt. Isti enim fructus figurantur, per duodecim fructus ligni vitæ, quod erat in medio paradisi, vt legitur in Apocalypsi: [*Apoc.22.a*] Fructus summe bonos det nobis Christus, qui creauit in cælo.

Caput V.

De Amœnitate, & pulcherrima structura supernæ Ciuitatis Hierusalem.

Item in illa cælesti gloria consideranda sunt alia tria, multis suspiriis affectanda, scilicet amœnissima ciuitas, amantissima societas, & amplissima fœlicitas. Primo ergo cælestis gloria habet amœnissimam ciuitatem. Vnde in psalmo: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. [*Psal.86.a*] Vnde nota, quod ciuitas ista est gloriosissima specialiter in tribus. Habet enim figuram valde speciosam, mensuram spatiosam, & structuram valde pretiosam.

Primo igitur ista ciuitas beata est in figura valde speciosa, est enim in quadrum disposita, & formata, vt dicitur in Apocalypsi. [*Apoc.21.e*] Ciuitas in quadrum posita, & quadrata, figurat soliditatem & securitatem, illius regni cælestis. Sicut videmus, quod figura quadrata est solidior quam alia figura, vnde lapides consueuerunt quadrari, & postea in ædificio collocari: ita etiam summus artifex Deus lapides suos, id est viros suos & electos, consueuit quadrare quadratura virtutum, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine, & iustitia, & sic locare in ædificio regni cælestis.

E

Secundo ciuitas ista est in mensura valde spatiosa. Vnde dicit Bernardus, quod ad literam quilibet sanctus in cælo empyreo habebit locum suum, sibi assignatum proprium & specialem, magis spatiosum, quam sit ab oriente vsque ad occidentem. De mensura istius ciuitatis dicitur, in Apocalypsi, quod habet stadia duodecim millia. [*Apoc.21.c Stadium quid.*] Stadium est mensura quinquaginta passuum. Quinquagenarius vero numerus in sacra scriptura, remissionem peccatorum significat. Quinquagesimo anno, qui dicitur iubilæus, secundum legem fiebat remissio debitorum, & reuertebatur quilibet ad possessiones suas & ad terram patrum suorum, vt dicitur in Leuitico. [*Leui.25.b*] Beata ciuitas ista bene mensuratur per stadia, quæ continet, vt dictum est, passus quinquaginta, quia instar iubilæi quinquagesimi anni, omnibus istius ciuitatis ciuibus primitus peccata dimittuntur, & sic remissis peccatis, ad possessionem suam, & hæreditatem æternam, ad quam erant, vel sunt prædestinati, faciliter reuertuntur. Et ideo quilibet homo debet esse sollicitus de peccatis suis, per pœnitentiam delendis: quia alias non posset esse ciuis regni cælestis, quia ibidem dicitur, scilicet, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & immunditiam. Sed valde notandum est, quod stadia sunt duodecim millia. [*Num. 12. quid figuretur.*] Per numerum duodenarium, qui est numerus abundans, designatur abundantia meritorum, & bonorum operum, sine qua non est aliquis conciuis ciuium supernorum, quia dicit Saluator: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. [*Matt.5.e*]

B

Iustitia Pharisæorum erat in opere exteriori, non interiori virtute, quæ ex timore erat non amore, & ideo erat nimis stricta. Sicut videmus quod timor habet cor hominis valde constringere, & amor dilatare. Vnde in Psalmo dicitur de virtute charitatis: Latum mandatum tuum nimis. [*Psal.118.m Millenarius numerus quid signet.*] Per millenarium autem numerum, qui est vltimus limes, & terminus numerorū, figuratur eleganter illud cæleste præmium, quod est finis, & quies omnium desideriorum, vt dicit Augustinus. [*Aug.li.22. de ciu.Dei cap.30. ante med.tom.5.*] Et in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua. [*Psal.16.c*]

Tertio, illa ciuitas beatissima est structura pretiosissima, quia dicitur in Apocalypsi, quod fundamenta muri ciuitatis sunt omni lapide pretioso ornata. [*Apoc.21.d*] Vbi notandum est, quod duodecim lapides pretiosi nominantur, & ponuntur in ædificio huius ciuitatis, sc. Iaspis, Sapphyrus, Chalcedonius, Smaragdus, Sardonix, Sardius, Chrysolitus, Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, & Amethystus.

C

Isti duodecim lapides pretiosi & fundamētales istius ciuitatis cælestis, significare possunt duodecim articulos fidei, quod est fundamentum omnis boni, & præmii futuri, vt dicit Apostolus: Fides est sperandarum rerum substantia, id est fundamentum æternorum bonorum. [*Hebr.11.a*] Vel isti duodecim lapides fundamentales signant virtutum perfectiones, quibus anima per gratiam hic perficitur, quibus etiam cæleste præmium fabricatur. Et sicut sunt quatuor ternarii pretiosorum lapidū, sic respondent eis quatuor trinitates perfectionum.

Prima trinitas lapidū est Iaspis, Sapphyrus & Chalcedonius, qui significant fidem quæ debet habere pretiosam & nobilem trinitatem. [*Fides.*] Fides namq; debet esse viuens non mortua, & hoc significat Iaspis, qui est viridis coloris.

D

Color enim viridis in herba, vel plāta vel arbore, signum est vitæ: & conuerso signum est, quod vita plantæ deficit, quando viror eius marcescit: sic quando in homine est viror honestatis, & bonæ operationis, tūc est maximum signum cordis viuentis, alias enim fides mortua est & informis, nec est fundamentum ædificij cælestis. Et sicut Iaspis fugat phantasmata: sic fides viuens & virens per bona opera, vitat omnia diaboli machinamenta. Fides etiam debet esse cælestis non terrea, id est de cælestibus bonis, non de operibus terrenis anxia: cælestis, id est diuinæ non humanæ rationi innixa, quia dicit Gregorius: Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentū. [*Greg.hom. 20. in Euāg. non longè à princ.*] Et hoc signat Sapphyrus, qui habet cælestem colorem, sicut cælum serenum. Et sicut nobilis Sapphyrus fugat venenosa, & mortificat araneam: sic vera fides venenosis suggestionibus resistit, & culpam in corde occidit, ac de corde expellit. Vnde dicitur: Fides purificans corda eorum. [*Act.5.b*] Tertio fides debet esse fortis non infirma, contra persecutiones, & pericula vniuersa, & diabolica nocumenta, quia dicitur de diabolo: Cui resistite fortes in fide. [*1.Pet.5.b*] Et hoc signat Chalcedonius, qui in colore est pallidus, & omnis sculpturæ repulsiuus; omni namque sculpturæ resistit, & nullam recipit: sic qui habet veram fidem, vtique per pœnitentiam est pallidus & mortificatus: sed nullam sculpturam extraneam peccati recipit, sed secum conseruat solam imaginem Dei, ad quam est creatus. Vnde nota, quod diabolus in quibus non inuenit fidem ca-

tholicam

tholicam,vel fortem, in illis sculpit & format figuram leonis,id est peccatum superbiæ.In quibusdam figuram draconis,id est peccatum inuidiæ.In quibusdam figurã carnis, id est peccatum iræ.In quibusdam figuram talpæ, id est peccatum auaritiæ. In quibusdam figuram asini, id est peccatum acediæ. In quibusdam figuram lupi, id est peccatum gulæ. In quibusdam figuram vrsi, id est peccatum luxuriæ. Contra quod monet Apostolus, dicens: Nolite conformari huic sæculo, id est peccatis,quæ sunt in hoc sæculo. *Rom.12.a*

Secvnda trinitas lapidum est Smaragdus,Sardonyx, & Sardius. Et isti tres lapides pretiosi signant spem, quæ habet similiter nobilem claritatem. Et enim Spes veniæ,spes gratiæ,& spes gloriæ. *Spes triplex.* Spes veniæ figuratur per Smaragdum,qui colorem habet viridem & gratiosum, & curat diuersas infirmitates & specialiter morbum caducum. Color viridis & gratiosus in Smaragdo signat virtutem gratiæ, quæ incipit per spem veniæ reuiuiscere in viro pœnitenti & contrito. Et sicut color Smaragdi est valde gratiosus, sic conuersio peccatoris per pœnitentiam reuiuiscentis,est gratiosa Deo & Angelis. Vnde dicitur: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. *Luc.15.b* Et sicut Smaragdus fugat febres & curat morbum caducum: sic spes veniæ fugat tentationes,& sanat omne peccatum,quia vt dicitur in psalmo: Non delinquent omnes qui sperant in eo. *Psal.33.d* Et in Prouerbiis dicitur:Septies in die cadit iustus & resurget. *Prou.24.b* Septies in die cadit per ruinam septiformis culpæ,scilicet superbiæ,iræ,auaritiæ,accediæ, gulæ,inuidiæ & luxuriæ, & tamen resurget,in virtute, & in efficacia septiformis gratiæ. Spes autem gratiæ, est qua quis non confidit de viribus propriis, nec de diuitiis,sed solum de gratia Dei,vt dicitur: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem,brachium,id est, carnalem hominem,fortitudinem. *Hier.17.a* Et sequitur:Beatus qui confidit in Domino,& est Dominus fiducia eius.Talis qui non solum sperat in omnibus bonis & in malis nisi de sola gratia Dei, recte figuratur per Sardonychem. Nam Sardonyx est tricolor, in imo niger,in medio candidus,in supremo rubicundus.Quia spes gratiæ facit tria bona in sperante. Facit enim ima, id est,terrena nigrescere & contemnere, & ima inferni timere. Facit in medio,id est,in corde candidum,id est, castum esse, iuxta illud Psalmi: Cor mundum crea in me Deus. *Psal.50.c* Facit etiam in supremo,id est, in Deo rubescere per charitatem, & vino dilectionis Dei, & proximi odoriferum esse dicitur: Super vinum, id est plusquam vinum,diligunt te. *Can.1.a* Et sicut Sardonyx facit hominem humilem & pudicum & charitatiuum:sic spes diuinæ gratiæ facit hominem descendere, & de propriis meritis non superbire,& in solo Deo sperare,quia specialiter de præsumentibus de se dicitur in psalmo:Ecce homo,qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum,& præualuit in vanitate sua. *Psal.51.a* Spes gloriæ,est certa & secura expectatio futuri & æterni boni,ex gratia & meritis prouenienis, vt dicit Magister Sententiarum. *Mag.lib.3. Sent.d.26. in princ.* Ista gloria figuratur per Sardium,qui est rubei coloris,eo quod spes regni cælestis fuit martyribus, causa effusionis proprij sanguinis. De quibus dicitur:Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni, id est Christi, passionis sanguine rubicundi, iuxta illud quod dicitur:Quare rubrum est vestimentum tuum? *Apoc.7.d* *Isa.63.a* dicitur in persona Dei patris, id est,quare corpus tuum per innocentiam candidum est passionis sanguine cruentatum?Et sicut Sardius gaudium accendit,& timorem expellit, hominem audacem reddit:ita ad literam spes gloriæ accendit in homine gaudium spirituale & cæleste, & expellit timorem mundanum. & humanum & seruilem,quia vt dicitur: Perfecta charitas foras mittit timorem, *1.Io.4.d* & tandem hominem reddit audacem, scilicet contra hostium tribulationem & persecutionem de Domino præsumentem,vt dicitur:Non derelinquis præsumentes de te,& de sua virtute gloriantes humilias. *Iudith.6.d*

Tertia trinitas lapidum est, Chrysolitus,Beryllus,& Topazius.Isti tres lapides significãt charitatem,quæ habet similiter suam nobilissimam trinitatem. *Charitas.* Debet enim charitas habere tria, scilicet speciosam puritatem, fructuosam bonitatem, & radiosam veritatem. Debet enim charitas esse puritate speciosa,vt non sit immunda:bonitate fructuosa,vt non sit dilectio vana:& veritate radiosa,vt non sit dilectio ficta.Istam trinitatem nobilem charitatis describit Apostolus, dicens:Finis præcepti est charitas,de corde puro,& conscientia bona,& fide non ficta. *1.Tim.1.a* Virtus enim charitatis, vt dictum est,est speciosissimæ trinitatis,ideo dicitur, *De corde puro*: est fructuosissimæ bonitatis,ideo dicitur, *De conscientia bona*:est,radiosissimæ veritatis,ideo dicitur, *De fide non ficta*. Primo igitur,charitas debet esse puritate speciosa,& de corde puro,vt non solum sit dilectio impura,vel immunda,vel coinquinata,siue luto cupiditatis,qualis est amor diuitiarum temporalium,siue fumo vanitatis,qualis est amor pomparum sæcularium.Talis charitas figuratur in Chrysolito, qui est gemma valde nobilis,scintillas emittens,& ignis capacissima: quia si iuxta ignem ponatur citissime inflammatur. Certum est enim quod ignis est purissimæ virtutis. Est enim virtus ignea charitatis instar ignis:quia sicut ignis aufert omnem rubiginem & impuritatem de auro & argento,& omni metallo,& reddit ipsum purum & lucidum: sic charitatis incendium tollit de corpore humano omnem fœtorem peccati,& facit ipsum mũdum.Sicut enim Chrysolitus est amatiuus, & capax ignis,quia iuxta ignem positus ad se trahit & rapit ignem: sic cor purum cum appropinquat ad Deum, qui est ignis consumens secundum Apostolum: *Heb.12.g* sentiens ignem diuinum statim ardẽtissimo desiderio instar Chrysoliti, rapit & trahit in se diuinam dilectionem. Incorruptio, enim facit esse proximum Deo,vt dicitur. *Sap.6.d* Appropinquatio ad Deum facit ignem diuinum rapere & trahere ad seipsum. Et ideo Saluator noster, vt nos posset igne suæ charitatis incendere, dignatus est nobis appropinquare.Vnde dicitur:Ignem veni mittere in terram,& quid volo nisi,vt ardeat? *Luc.12.f* Secundo,charitas debet esse in bonitate fructuosa,& conscientia bona,vt non sit dilectio inutilis & vacua, quia dicitur:Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. *1.Io.3.d* Et Gregorius in Moralibus Amor Dei nunquam est otiosus. *Est apud Greg. hom. 30.in Euan. ante med.* Operatur enim magna si est:si autem operari renuit,amor non est, quia probatio dilectionis exhibitio est operis.Iste amor signatur per Beryllũ,qui est lapis viridis & aliquantulum pallidus, & in figura sex angulorum est politus: quia qui habet charitatem, debet ad proximum virere per honestam conuersationẽ:debet pallescere ad seipsum per carnis mortificationem:debet etiam sex angulos habere, ad pauperem & egenum,per compassionem,& operum misericordiæ exhibitionem, quæ sunt in numero septenario,vt dicitur: Saluator noster qui est verus iudex, qui de ipsis in iudicio habet quærere rationem,& dicere:Esuriui & dedistis mihi manducare. *Matt.25.a* Sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram,& cooperuistis me.Hospes eram & recepistis me Infirmus fui & visitastis me. In carcere fui & venistis ad me.Tertio,charitas debet esse veritate radiosa,& fide non ficta,vt non sit dilectio simulata,aut palliata,sed luminosa,quia dicitur:Qui diligit fratrẽ suum, in lumine manet: *1.Io.2.b* quia qui charitatem habet per exemplum bonæ conuersationis,& honestatis lucet.Hanc figurat Topazius, qui in duobus coloribus,scilicet aureo, & æthereo splẽdet, & omniũ gemmarũ superat claritatẽ,& in conspectu sui prouocat aspicientẽ.Duo colores Topazij signant dilectionẽ Dei, & proximi. Æthereus color signat dilectionẽ Dei,& aureus dilectionẽ proximi:quia vnus est color cœlestis, & alius terrenus,quia in his duobus tota lex pẽdet.Et sicut Topazius superat omnẽ claritatem omniũ gemmarũ:ita charitas est maior omniũ virtutũ,vt dicit Apostolus. *1.Cor.17.d* Et sicut Topazius recipit in se qualitatem omniũ gemmarũ:sic charitas facit omnium opera virtutum.Quia dicitur:Charitas patiens est, & ita exercet opus patientiæ. *1.Cor.13.b* Benigna est, & ita exercet opus benignitatis. & misericordiæ.Et sequitur.

Omnia

Prosper. de vita contempl. lib. 3. c. 13.

Omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Vnde Prosper dicit in libro de vita contemplatiua, quod charitas est mens & anima omnium virtutum: quia ipsa est sicut anima, & virtutes animæ sunt potētiæ siue mentis. Quia sicut anima facit oculum videre, aurē audire, pedes ambulare, & sic de aliis: ita charitas facit oculum mentis ad pauperes aperire aures, diuina præcepta audire, & manibus opera iustitiæ exercere: & ita de omnib⁹ aliis bonis, quæ charitas tanquā sibi propria vult omnia adimplere.

Quarta trinitas lapidum pretiosorum est Chrysoprassus, Hyacinthus, & Amethystus. Ista trinitas lapidū signat iustitiam, & æquitatē generalem, quæ splendor est omnis virtutis, ex qua omnes viri boni omnia bona nominantur, vt dicit Tullius de officiis. Ista similiter habet quandam nobilitatem. Cum enim iustitia sit virtus vnicuique reddens, quod suum est, vt ait Ambrosius libro de officiis: Iustitia est virtus vnicuique quod suum est reddens. Reddit igitur, omnis homo per iustitiam sibiipsi continentiam, proximo amicitiam, & Deo honorificentiam. Primo iustitia reddens homini continentiam, significatur per Chrysoprassum, qui est lapis igneus de nocte, & aureus de die: in quo significatur continentia viri iusti, qui semper est splendens, siue in aduersitate tentationum, quæ figuratur per noctem, siue in prosperitate deliciarum, quæ significatur per diem. Nam istis duobus præcipue continentia, vel castitas impugnatur, scilicet tentationibus hostis, & fomentatione carnis. Nam plures vincuntur in prosperitate deliciarum, quam in aduersitate tentationum, iuxta quod dicitur in psalmo: Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Latus autem sinistrum signat tentationes Diaboli, dextrum vero significat delicias mundi. Pauciores igitur sunt, qui cadunt in aduersitate tentationum, & plures qui labuntur in temporalibus abundantiis. Bene autē est iustitia instar Chrysoprassi ignea & aurea: quia ad custodiam castitatis occurrit iustitia duobus modis, scilicet recte ascendendo ad cœlum sicut ignis, considerando bona cœlestia & æterna, ne forte illa per momentaneam luxuriæ delectationem amittat. In persona talium dicitur in psalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et respondet: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Nullum opus videtur maius esse iustitia, quæ delectationi momentaneæ bona cœlestia, & æterna præfert. Occurrit etiam vir iustus custodia castitatis instar auri, quod est ponderosissimum, quando rectissime, & velociter descendit ad centrum, id est, ad infernum, considerando ne forte delectatione momētanea & modica, incurrat æterna supplicia, quia dicit Gregorius: Momentaneum est quod delectat, sed æternum quod cruciat. Ita descendebat ad infernum Ezechias, vt dicitur in Isaia: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Optime namque consuluit pro dimidio dierum suorum, quod vadat homo ad infernum in dimidio viæ suæ, id est, dum est iuuenis & sanus, & hoc per diligentem considerationem, vt postea non descendat in fine vitæ suæ, per æternam damnationem. Secundo iustitia reddens proximo amicitiam signatur per Hyacinthum, qui est lapis pretiosus, habens colorem cæruleum, quasi cœlum. Iste lapis conformat se aëri. Vnde in nubilo est nubilus, in sereno est serenus. Color cœlicus vel cæruleus in Hyacintho significat diuinū amorem cœlestem per desiderium in viro iusto, quia amicitia quæ impenditur proximo, debet radicari in cœlo, id est in amore diuino. Iuxta quod dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Quia vt ait Gregorius: Ille charitatem veraciter habet, qui amicum diligit in Deum, & inimicum diligit propter Deum. Bene autē Hyacinthus est in nubilo nubilus, & in sereno serenus: quia vir iustus semper vult gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt ait Paulus. Tertio, iustitia reddens honorificentiam Deo, signatur per Amethystum, qui inter omnes gemmas purpureas obtinet principatum: sic & iustitia est præclarissima virtutum, vt ait Philosophus in ethicis. Amethistus est etiam ex colore purpureo, & violaceo permixtus, & flammas ex se emittit: quia vir iustus qui vult Deum honorare, debet habere tria: debet esse instar Amethysti purpureus, sicut rosa, id est iucūdus in laude diuina: Quia rectos decet collaudatio, vt dicit Psalmista. Debet etiam esse violaceus, scilicet sentire modica de seipso & magna de Deo, vt dicit Saluator in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Debet etiam vir iustus esse flammeus sicut Elias, qui erat quasi ignis, cuius verbum sicut facula ardebat, vt dicitur in Ecclesiastico. De cuius zelo flammeo dicitur: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, & hoc est proprium opus iustitiæ, scilicet pro diuino amore zelare.

Iustitia. — Cic. de offic. lib. 3. — Amb. lib. 2. de offic. c. 9. tom. 4. — Psalm. 90. b — Psalm. 15. d — Isa 38. b — Ephe. 3. d — Greg. hom. 9. in Euang. — Rom. 12. c — Arist. lib. 5. Eth. c. 1. — Psal. 32. A — Luc. 17. c — Eccl. 48 a — 3. Reg. 19. c

Capvt VI.

De Iucundissima Societate, & Tripudio cœlestis ciuitatis Hierusalem.

Secundo illa gloria cœlestis habet amantissimam societatem, quia sancti coram Deo semper faciunt choream omni iucunditate plenam. Vnde nota, quod in illa cœlesti chorea, vel balliata sunt tria deuotissime consideranda, scilicet innumerabilis cœtus, interminabilis circuitus, & inæstimabilis cantus. Vere beata est illa chorea cuius cœtus infinitus, cuius circuitus æternus, cuius cantus fœlicitas.

Primo igitur in illa cœlesti chorea est cœtus, vel exercitus infinitus, id est non nobis, sed soli Deo cognitus. Ibi enim est Christus tanquam Monarcha præcipuus. Ibi enim est regina cum puellis, id est virgo virginum, scilicet Maria cum virginibus sanctis. Ibi sunt Angeli tanquam nobilissimi regis domicelli. Ibi sunt Patriarchæ & Prophetæ, sicut collaterales & regis consiliarij quibus tanquam senioribus expertis reuelat ministerium consistorij sui. Ibi sunt Apostoli tanquam regis senescalli, habentes plenitudinem potestatis: quia rex reputat factum, quod ipsi faciunt, sibi factum. Ibi sunt martyres sicut strenuissimi regis milites, qui per fidem vicerunt tria regna, scilicet mundi, carnis, & Diaboli. Ibi sunt sancti Pōtifices, Cōfessores, & Doctores. Sicut videmus, quod rex nobilis & illustris, qualis est rex regum & Dominus dominantium, non solum habet milites in aula, sed clericos in capella celebrantes, prædicantes, & orantes. Ad celebrandum habet sanctos Pontifices, ad prædicandum & scribendum sanctos Doctores, ad orandū & psallendum habet sanctos Anachoretas, & alios Confessores. Vltimo sunt ibi alij sancti & fideles innumerabiles, de quib⁹ omnibus dicitur: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnib. gentibus, populis, & linguis, stantes ante thronū agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Vbi per ordinem notantur quinque laudes, & priuilegia beatorum, scilicet prædestinatio ab æterno, iustificatio à peccato, contemplatio deuota, conuersatio honesta, & operatio fructuosa. Prędestinatio sempiterna vel æterna innuitur in numero infinito, quia turbam illam magnam nemo dinumerare poterat. Electorum nāque numerus est nobis ignotus, & soli Deo agnitus: quia ipse solus scit numerum. Quia vt dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Secundo notatur iustificatio interna in illis quatuor, scilicet, gentibus, tribubus, populis, & linguis, de quibus electi sunt vocati. In quib⁹ monstrantur quatuor peccatorum differentiæ, à quibus sunt per Dei gratiā iustificati. Ita quod per gentes designatur peccatū luxuriæ, quod in gētibus idololatris regnauit præcipue, vt ait Apostolus. Per tribus designatur peccatū auaritię, quod in terrenis tribubus Iacob regnauit valde. Quod patet, quia pro terrenis seruierūt & terrena in promissione acceperunt, vt dicitur in Isaia: Si volueritis & audieritis me, bona terrę comedetis, &, quod plus, tātum cupidi & auari fuerūt, quod ne terrena perderēt. Christū occiderūt, vt patet in Ioanē. Per populos designatur peccatū superbię, quia populus, vt dicit Augustinus, est collectio ciuitatis, qui iuxta sententiā Christi monstrat superbiā, vt patet de illo, qui noluit venire vocatus ad cœnā, qui emerat villā, vt dicitur in Luca. Et videmus, quod

Cœtus, siue exercitus cœlestis. — Apoc. 7. b — Quinque priuilegia beatorum. Prædestinatio æterna. — 2. Tim. 2. c — Iustificatio interna. — Rom. 1. d — Isa. 1. c — Ioan. 11. f — Aug. lib. 9. de ciui. Dei c. 24. — Luc. 14. d

quod populus, id est habitatores ciuitatis populosæ melius consueuerunt resistere, melius acquirere, & magis esse superbi & pomposi. Per linguas signatur peccatum linguæ. Contemplatio deuota monstratur, in hoc quod stant ante thronum, quia contemplantur ante Deũ cogitãtes assidue, qualiter oportet venire ad iudiciũ suum. Iuxta quod dicit Apostolus: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Conuersatio honesta notatur, per hoc, quod amicti sunt stolis albis, id est vestib⁹ candidæ conuersationis. Iuxta quod dicitur in Canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus. Cãdidus honestate, rubicũdus charitate. Operatio fructuosa signatur per hoc, quod palmæ erant in manibus eorum. Palmæ namque, quæ portantur in manibus electorum signant fructus bonorũ operũ, secundũ quod dicitur in Canticis: Ascendam in palmã, & apprehendam fructũ eius.

Contemplatio deuota. 2.Cor.5.b Conuersatio honesta. Cant.5.c Operatio fructuosa. Cant.5.c

Secundo, in illa cælesti chorea est considerandus interminabilis circuitus: quia supererit in beatis ingressus, egressus, & regressus. Ingressus ad intuitũ diuinitatis: egressus ad aspectũ humanitatis nostri Saluatoris, vt habetur in Ioanne. Et sicut in aliis choreis est vnus ducẽs totam choream, ita Christus est & erit ille chorealis ductor, ducens ac præcedens illam societatem beatissimam. Et ideo dicitur, quod agnus, qui in medio throni est, reget eos, & alij sequẽtur agnum quocumque ierit: Sed sciendũ est, quod illa beata chorea non vadit ad sinistram partem, sicut chorea mundi, in signum, quod est & vadit ad sinistram inferni: sed ista super vadit ad dexteram partẽ, in signum quod est ad dexteram Dei, quia ad sinistram ponentur reprobi, & ad dexterã ponentur electi, vt dicitur in Matthæo. Propter quod dicitur in Prouerbiis: Vias quæ à dextris sunt, nouit, id est approbat Deus: quæ autem à sinistris sunt, peruersæ sunt.

Circuitus interminabilis choreæ [...]tis. [...].16. Apoc.7.d Apoc.14.a Mat.25.c Prou.4.d

Tertio, in illa cælesti chorea est considerandus inæstimabilis cãtus & admirabilis. Et ideo nota, quod sicut Christus præcedit gressu, ita præcedet cantu. Et primo cantabit suæ virgini matri, dicens: Quid mihi & tibi mulier? quasi diceret: Mihi est diuinitas, & humanitas: & tibi est virginitas, & fœcunditas. Mihi diuinitas, & humanitas, quia Deus sum, & homo: & tibi fœcunditas, & virginitas, quia mater es & virgo. Mihi diuinitas ex virgine patre, & humanitas ex virgine matre: tibi virginitas sine labe, & fœcunditas sine semine. Ad hæc Maria tanquam dulcis tympanistria respondebit dulcissimam cantilenam: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus, &c.

Cantus admirabilis cælestis choreæ. Ioan.2.a Luc.1.c

Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus cantum, qui scribitur in Psalmo: Benedicite angeli potentes virtute facientes verbum eius, ad annuntiandum vocem sermonum eius. Vos qui estis angeli, id est nuntij discurrentes, vos qui estis potentes, id est mirabilia operantes, qui facitis verbum meum, id est mei imperii obedientes, & alios obedire facientes. Ad hunc cantum Christi respondebunt sancti Angeli cantilenã quæ scribitur in Apocalypsi: Benedictio & claritas, & sapiẽtia & gratiarũ actio, honor, virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen. Tibi Christe sit benedictio in incarnatione, claritas in natiuitate, sapientia in prædicatione, gratiarum actio in redemptione, passione, & morte: honor in resurrectione, virtus in ascensione, fortitudo in iudicii consummatione.

Psa.102.d Apoc.7.c

Tertio, Christus cantabit Patriarchis, & Prophetis cantilenam, quam cantauit Moysi in visione rubi: Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrũ nostrorum misit me ad vos Hoc nomen est mihi in æternũ, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Christus enim ad sanctos Patres & Patriarchas, & Prophetas, specialiter fuit missus, quia de semine electo, scil. sanctorum Patriarcharum, & Spiritus sancti operatione ex Maria Virgine natus, & quia sanctis Prophetis eius aduentus fuit singulariter reuelatus. Vel potius cãtet nascendo eis cantum illum gratiosum, qui scriptus est: Vos ipsi vidistis, quid fecerim Ægyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum. *Et sequitur:* Vos eritis mihi regnũ sacerdotale, & gens sancta. Vos enim submersis Ægyptiis, id est mundi amatoribus in mari rubro, id est in peccato, & tandem in inferno: ad terram promissionis, id est ad hanc terrã viuentium promissam adduxi. Et super alas aquilarũ vos portaui, id est in pennis contemplationis angelicæ vos eleuaui ad speculandũ aduentum meum, & omnia mysteria gratiæ: & hæc cantilena est specialiter Prophetarum. Et eritis mihi in regnum sacerdotale, quia à patribus Christus descendit in Virgine Maria, quæ fuit de tribu sacerdotali & regia, quia pater Dominæ nostræ, sc. Ioachim fuit de tribu Iuda, & mater eius Anna fuit de tribu Leuitica, vt patet in historia: & hæc est cantilena communis Patriarcharum. Et quia Patriarchæ fuerunt reges, & duces, sicut patet in Dauid, & filiis suis, Prophetæ vero fuerunt sacerdotes, sicut Samuël, Zacharias, & Ioannes Baptista: ad istud canticum gratiosum & gloriosum respondebũt sancti Patriarchæ & Prophetæ illud canticum, quod est scriptum in Apocalypsi, vbi dicitur, quod quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores cantabant canticum nouum dicentes: Dignus es Domine accipere librũ, & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo. *Et sequitur:* Et fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Tu Domine solus dignus es aperire librum Dei patris, scriptum per Spiritum sanctũ in pergameno virgineo tuæ carnis. Tu enim aperuisti septem signacula libri, de virgine carnem assumẽdo, & de virgine nascendo, & in cruce pro nobis moriendo, & ad infernum descendendo, & à mortuis resurgendo, & ad cælum ascendendo, & ad iudicium veniendo. De istis septem articulis tuæ humanitatis manifestasti nobis arcanum tuæ diuinæ miserationis, scil. mysterium humanæ redemptionis. Et ideo sequitur cantilena, quoniam occisus es, & fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes. Regnum, quia fecisti nos obedire præceptis tuis, sicut regnum obseruat dictum regis: & sacerdotes, quia in mundo fecisti nos offerre sacrificium spiritus tribulati, & tunc in cælo sacrificium perpetuæ laudis pro beneficiis tuis immolamus tibi.

Exod.3.d Exod.19.a Exod.19. Exod.vbi supra. Apoc.4.b Apoc.vbi supra.

Quarto Saluator cantabit sanctis Apostolis dulcissimam cantilenam, quæ scripta est: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut Pater meus disposuit mihi regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Vos estis non serui, sed amici mei, & ego vester socius. Vos discipuli mei estis & ego magister & pædagogus. Vos fratres mei & ego vester charitate germanus. Quia fuistis participes tribulationis meæ, do vobis triplicem dignitatem gloriæ supernæ. Facio enim vos reges omnipotentes cælestes, & hoc est quod dicit: Dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vos per gratiam non per naturam. Facio vos conuiuas cælestis mensæ, vbi humanitas est cibus, & deitas est potus, & hoc est quod dicit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Facio vos nihilominus iudices cælestis curiæ. Vnde sequitur: Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes &c. id est diuinum iudicium approbantes, sicut æterni cõsistorij assessores, iudicantes duodecim tribus Israël, id est vniuersalem multitudinem fidelium: quia infideles iam iudicati sunt, vt dicitur in Ioanne. Qui signantur hodie per numerum duodecim tribuum Israël, quę solum coluerũt vnum Deum. Ad hanc cantilenam respondebunt sancti Apostoli cantilenam, quæ scripta est, quam pro omnibus cantauit Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. Credimus in verbo & radio fidei merito, & cognoscimus claritatem in cælo, quia tu es Christus, id est vnctus oleo diuinæ miserationis, balsamo odoriferæ conuersationis, chrismate dignissimæ consecrationis, regiæ scilicet, & sacerdotalis filius Dei potestate, æternitate, & maiestate Deo patri æqualis.

Luc.22.c Ioan.15.b Luc.22.c Luc.22.c Ioan.3.b Ioan.6.g

Quinto Christus rex noster cantabit sanctis Martyribus cantilenam illam, quæ scripta est: Beati qui persecutionem

Mat.5.a

cutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quasi diceret: sanctis martyribus: Graue fuit martyrij pondus, quo persecutionem passi estis. Dignus fuit martyrij titulus, quia propter iustitiam, non propter culpam sustinuistis. Et ideo magnus fuit martyrij fructus, quoniam vestrum est regnum cælorum. Ad hanc cantilenam respondebunt martyres gloriosi, & dicent cantilenam, quam in persona ipsorum martyrum dicit Apostolus: Et si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinuimus, & cum eo regnabimus, quasi diceret: Labor noster est modicæ passionis, sed magnus est fructus diuinæ fruitionis, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt dicit Apostolus. 2. Tim. 2. b Rom. 8. d

SEXTO, Christus cantabit sanctis Pontificib. & Doctoribus & aliis Cõfessoribus & primo sanctis Pontificibus cantilenam quæ scripta est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Genus electum, per prædestinationem: regale sacerdotium, per subditorum protectionem: gens sancta, per virtutum perfectionem: populus acquisitionis, per exemplorum ædificationem, & diligentiam pastoralem. Postea sanctis Doctoribus Christus cãtabit illud quod scriptum est: Vos estis sal terræ. Nam sicut sal est sapor omnium saporum: sic expositio catholica Doctorum, est quasi condimentum sacrorum eloquiorum. Et sicut omnia cibaria sine sale sunt insipida: sic verba sacræ scripturæ, maxime legalia Sacramenta, sine catholica expositione Doctorũ, videntur simplicibus non esse multum fructuosa. Et sicut sal conseruat carnes à putrefactione vermium, sic Doctrina & expositio Doctorũ conseruat carnales homines à corruptione peccatorũ. Vnde propter ista dicitur: Sermo vester semper sit sale conditus. 1. Pet. 2. b Matt. 5. b Col. 4. b

SEPTIMO, Christus cantabit omnibus sanctis Monachis & Anachoretis, id est Solitariis, & omnibus aliis Confessoribus cantũ illum, qui scriptus est in Matthæo: Vos estis lux mundi. Sol dicitur lux mundi ad literam, & sancti Confessores dicuntur lux mundi per figuram scilicet, instar solis, mundum illuminantes splendore honestatis, instar solis mundum inflammantes feruore charitatis, instar solis mundum superantes quantitate virtutis. Nam secundum astrologos, sol est octies maior quam terra: sic sancti viri mundanos excedunt octies virtute & gratia, id est octo beatitudinibus vel virtutibus, quas Christus docuit in schola sua tanquam in sua prima lectione, dicens: Beati pauperes spiritu. Istæ namque octo beatitudines sunt quædam gratiæ præsentes, in quibus viri sancti superant homines mundanos & carnales. Ad istam beatam cantilenam omnes vnanimiter Pontifices & alij Doctores Christo respondebunt cantum illum dulcissimum, qui scriptus est in Psalmo: Transiuimus per ignem & aquam. Per ignem fortes in aduersis: per aquam humiles in prosperis. Et eduxisti nos in refrigerium fœlicitatis, scilicet per miserias. Vnde Saluator ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis iugo præceptorum meorum, & ego reficiam vos plenitudine cœlestium gaudiorum. Matt. 5. b Matt. 5 a Psal. 65. c Matt. 11. d

OCTAVO cantabit Christus Virginibus cantilenam illam: O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Casta generatio dicitur pudicitia virginalis, & continentia vidualis, & temperantia coniugalis. Istis tribus triplex claritas correspondet. Nam Virgines habent claritatem incorruptionis, & aureolæ: viduæ claritatem deuotionis internæ: coniuges claritatem successionis benignæ: & omnes pariter habent claritatem odoriferæ famæ, & opinionis bonæ. Ad hanc cantilenam Virgines & continentes respondebũt illud canticum dulcissimũ, quod est in Canticis: Oleum effusum nomẽ tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Nimis dicitur propter ariditatem continentiæ, quia dicitur: Scio quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et ideo dicitur. Quia nemo poterat dicere canticum illud, scilicet virginale nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Numerus centenarius competit Virginibus, quibus datur fructus centesimus, vt dicitur in Matthæo. Quadragenarius competit viduis, quia quadraginta signat statutam pœnitentiam. Ideo tam Moyses, quam Elias, quam Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauerunt. Quaternarius competit coniugatis castitatem amantibus; quia secundum doctrinam quatuor Euangelistarum obseruare conantur cõniugalem thorum. Vnde dicit Apostolus: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Millenarius vero competit continentibus, quia per millenarium, qui est limes, & terminus omniũ numerorum signatur cæleste gaudium, quod est finis omnium desideriorum. Vnde dicitur in Psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sap. 4. a Cant. 1. a Sap 8. d Apoc. 14. a Matt. 13. a Heb. 13. a Psal. 16. c

VLTIMO Christus cantabit communiter omnibus sanctis illam dulcissimam cantilenam, scilicet: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratũ est ab origine mundi. Venite benedicti patris mei, per gratiæ adoptionem, per quã estis filij, & fratres mei. Quia vt ait Apostolus: Si filij, & heredes: heredes quidẽ Dei, coheredes autem Christi. Quod vobis paratum est ab origine mundi, per æternam prædestinationem, per quã estis æterna præscientia electi. Ad istam cantilenã Christi respondebit altissime totus chorus, vel chorea, vel ballata sanctorum illum cantum, qui rescribitur in Paulo: Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Tibi inquam Domine, qui es omnium sæculorum pro nobis tantum humiliatus: tu immortalis, qui pro nobis in cruce es mortuus: tu inuisibilis, qui tamẽ nobis visibilis: tu solus sanctus in maiestate, nobis tamen misericorditer associatus: tu es omnipotẽs, pro nobis autẽ homo factus es. Tibi, inquam, honor ex creatione: gloria ex redemptione: In sæcula sæculorum, ex æterna saluatione: Amen, ex omnium promissorum tuorum certissima adimpletione. Matt. 25. c Rom. 8. c 1. Tim. 1. d

Tandem omnes sancti dicent, alter ad alterum, illum sacratissimum hymnum & trisagium gloriosum, quod scribitur in Isaïa: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, vel exercituum, pleni sunt cæli & terra gloria eius. Cuius est tanta virtus, quod qui dicit illud, à morte subitanea, & fulgure, & omnibus tribulationibus est securus, vt ait Damascenus. Propter quod statuit sancta Synodus Chalcedonensis quarta, hoc trisagium sanctæ Trinitatis à fidelibus dici, contra omnes stellionatus, id est minas diuinas, vt ait Damascenus ibidem, scilicet Agios, ô theos, Sanctus Deus: Agios, Ischyros, Sanctus fortis: Agios, athanatos, eleyson, ymas, Sanctus, & immortalis, miserere nobis. In quo trisagio sancti faciunt specialiter tria, scilicet Trinitatem confitentur in vna essentia. Vnde dicit Isaïas: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Potestatem, & iudicia admirantur, dicentes: Dominus Deus exercituum. Pietatem & beneficia venerantur, addentes: Plena est omnis terra tam viuentium, quam morientium, gloria eius, id est misericordia eius, in qua Deus præcipue ostenditur gloriosus, vt exponit Glossa. Vnde dicit Apostolus: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quæ est infinita. Ad quam gloriam nos perducat, & participes efficiat ductor illius choreæ Iesus Virginis filius, cui cum Deo Patre, & Spiritu sancto, vni soli Deo viuo, & vero est honor, & imperium maiestatis, per infinita sæcula sæculorum. Amen. Isa. 6. a Virtus Trisagij. Dam. lib. 3. orth. fid. c. 10. Isa. 6. a Rom. 3. c

APPENDIX DIÆTÆ SALVTIS, quæ applicationem materiarũ ipsius Diætæ continet ad vsum Concionatorum in diebus Dominicis, & Festiuitatibus per annum.

Dominica I. in Aduentu Domini.

ABICIAMVS *opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c.* In aduẽtu magni Regis, & Principis expiãtur sordes, & parantur vestes: & ideo Apostolus in his verbis per hunc modum, propter summi regis Rom. 13. d

aduentum, ad faciendum hæc duo specialiter nos inui- A
tat. Primo ad vitiorum sordes expurgandas, cum dicit:
Abiiciamus opera tenebrarum. Secundo, ad virtutum ve-
stes præparandas, cum addit: *Et induamur arma lucis.*
Primo igitur, debemus expurgare sordes vitiorum, &
Tit.1.cap.1. propter tria, quæ sunt in peccato. Require in materia de
peccato in communi. Secundo, debemus vestes virtu-
tum præparare, & specialiter vestem charitatis. Et sicut
Tit.5.cap.2. videmus, quod vestis nobilior portatur in festis præci-
puis. De hac veste quære in materia de charitate.

Dominica II. Aduentus.

Rom.16. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio.* Quoniam à
viris spiritualibus sunt debiles sustinendi, & tristes con-
solandi: idcirco Apostolus in verbis propositis duo fa- B
cit. Primo enim promittit debilibus sustentationem,
cum dicit: *Deus autem spei.* Secundo, tristibus consola-
tionem, cum addit: *Repleat vos omni gaudio,* & in Psal-
Psal.36.a mo: Spera in Domino, sequitur: Et pasceris in diuitiis
eius. Primo, dico, quod spiritualis sustentatio est virtute
Tit.5.cap.4. spei. Quære in materia de spe. Secundo spiritualis con-
solatio est in gaudio virtutis. Vnde virtus comparatur
Ibid. cap.1. paradiso. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica III. Aduentus.

Philip.4. a *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus
prope est.* Rege præsente consueuerunt domicelli, &
milites multum alacriter & honeste incedere: ideo Apo-
stolus præuidens regis æterni præsentiam propinquam C
ad conuersationem honestam in verbis propositis nos
hortatur. Et secundum hoc in verbis istis duo facit. Pri-
mo enim hortatur nos ad conuersationis honestatem,
cum dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.*
Secundo ostendit conuersationis causam, cum addit:
Dominus prope est. Primo igitur, forma conuersationis
consistit specialiter in mansuetudine vel mititate. Re-
Tit.7.cap.2. quire in materia de mititate, & mansuetudine. Secundo
Tit.3.c.4. virtus spiritualis conuersationis, & orationis, castitatis,
tit.1.c.5 & & pietatis, faciunt propinquam Dei præsentiam. Re-
tit.7.c.4. quire in materia de castitate, oratione, & pietate.

Dominica IV. Aduentus.

1. Cor.4.a *Nolite ante tempus iudicare, quo ad vsque veniat Do-
minus.* Dicit lex Imperatoris, quod adueniente Præside, D
cessat iunior potestas. Ideo Apostolus considerans ad-
uentum æterni iudicis, duo facit in his verbis. Primo
namque reprimit inuidiam iniquam, dicens: *Nolite ante
tempus iudicare.* Secundo prædicit Saluatoris iustitiam
futuram, cum dicit: *Quousque veniat Dominus.* Primo
Tit.3.c.4. igitur reprimitur inuidia propter tria. Require in ma-
teria de inuidia. Secundo prædicatur causa, iudicis sen-
Tit.9. tentia. Require in materia de indicio futuro.

Dominica Infra octauam Natiuitatis.

Gal.4.a *Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius &
heres per Deum.* Magnus debet magna donare. Vnde
Apostolus in his verbis describit Saluatoris magnifi- E
centiam. Et secundum hoc tria facit. Primo enim de-
scribit culpæ subiectionem, à qua sumus liberati, cum
dicit: *Itaque iam non est seruus.* Secundo, gratiæ coope-
rationem, per quam sumus liberati & iustificati, addens:
Sed filius. Tertio, gloriæ possessionem ad quam sumus
prædestinati, subdens: *Quod si filius, & heres per Deum.*
Primo igitur, subiicitur homo per culpam, specialiter
propter gulam, luxuriam, & auaritiam. Quære in mate-
ria de gula, de luxuria, & de auaritia. Secundo iustifi-
catur homo per gratiam pœnitentiæ. Quære in materia
de pœnitentia. Tertio beatificatur homo per gloriam.
Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica Secunda.

*Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad so- Rom.12.a
brietatem.* Omnis cibus quantumcumque pretiosus, in-
sipidus est, nisi sit sale conditus, ideo Apostolus horta-
tur nos in verbis propositis, vt cibum prudentiæ con-
diamus sale discretionis. Et secundum hoc duo facit.
Primo prohibet sapientiam temerariam, dicens: *Non
plus sapere quam oportet sapere.* Secundo suadet tem-
perantiam necessariam, addens: *Sed sapere ad sobrieta-
tem.* Primo igitur cauenda est prudentia vel sapientia
inordinata. Quære in materia de prudentia. Secundo Tit.3.c.5.
quærenda est sobrietas modesta. Quære in materia de Ibid. c.6.
temperantia.

Dominica Prima post octauam Epiphaniæ.

Odientes malum, adhærentes bono. Naturaliter gustus Ibidem. c
bene dispositus respuit amaritudinem & appetit dul-
cedinem. Ideo Apostolus in his verbis monet nos ad
duo, videlicet ad detestationem culpæ, dicens: *Odientes
malum.* Secundo monet nos ad dilectionem gratiæ, ibi:
Adhærentes bono. Primo igitur detestanda est culpa. Tit.1.cap.1.
Quære in materia de peccato in communi. Secundo,
diligenda est virtus, vel gratia. Quære in materia de Tit.5.c.1.
virtute in communi.

Dominica Secunda.

*Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum Rom.12.d
iræ.* Non est tutum militem sine armis intrare locum
certaminis: ideo Apostolus in his verbis specialiter nos
instruens, duo facit. Primo docet esse sumendum scu-
tum patientiæ, dicens: *Non vosmetipsos defendentes.* Se-
cundo docet cauendum ictum iracundiæ, addens: *Sed
date locum iræ.* Primo debemus assumere patientiam
tanquam scutum. Quære in materia de fortitudine, & Tit.5.cap.7.
de patientia. Secundo, debemus cauere iracundiam tan- & tit.7.c.7.
quam ictum. Quære in materia de ira. Tit.1.c.5.

Dominica Tertia.

Qui diligit proximum suum, legem impleuit. Mercato- Rom.13.c
res facientes computum, prius ipsum in petias & par-
tes diuidunt, & postea in summam reducunt, sic &
Apostolus in his verbis diuinæ legis summam reducit
in charitatem. Et secundum hoc monet nos Apostolus
ad duo, videlicet ad dilectionem proximorum, dicens:
Qui diligit proximum. Ad impletionem mandatorum,
addens: *Impleuit legem.* Primo igitur, debemus proxi-
mum diligere. Quære in materia de charitate. Secundo, Tit.5.c.2.
debemus præcepta adimplere. Quære in materia de Tit.3.per
præceptis. tot.

Dominica Quarta.

Pax igitur Christi exultet in cordibus vestris. Mundus Col.3.c
iste consueuit duo multum desiderare, scilicet concor-
diam pacis, & lætitiam cordis. Ideo Apostolus in his
verbis optat nobis hæc duo, quæ naturaliter desiderat
omnis homo, scilicet proximi concordiam amicabilem,
cum dicit: *Pax igitur Christi.* Secundo animi lætitiam
delectabilem, cum addit: *Exultet in cordibus vestris.* Pri-
mo igitur, affectanda est concordia pacis. Quære in ma- Tit.7.cap.6.
teria de pace. Secundo, lætitia cordis est optanda. Quære Tit.5.cap.2.
in materia de charitate, & in materia de gaudio. & tit.8.c.1.

Dominica in Septuagesima.

Sic currite, vt comprehendatis. Quoniam nō incipienti- 1.Cor.9.d
bus, sed proficientibus regnū cæleste promittitur: ideo
Apostolus in verbis istis ad duo specialiter nos hortatur.
Primo ad fructuosam operationē, cum dicit: *Sic currite.*
Secundo ostendit fructuosæ operationis rationem, cum
addit: *Vt comprehendatis.* Primo igitur, debemus cur-

Tit.3.per tot. fum præceptorum perficere. Quære in materia de præ- A ceptis. Secundo, fructum præmiorum appetere. Quære in materia de gloria paradisi. Tit.10.c.2. & seq.

Dominica in Sexagesima.

1.Cor.12.b *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Infirmus si prudens est, libenter sustinet sudorem propter frequentem sanitatem. Ideo Apostolus in his verbis duo docet, scilicet afflictionem carnis quam debemus libenter portare, *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Secundo possessionem virtutis, quam debemus feruenter amare, cum addit: *Vt inhabitet in me virtus Christi.* Primo igitur afflictio carnis est libenter portanda. Quære in materia de fortitudine. Secundo, possessio virtutum ast amanda. Quære in materia de virtute in communi. Tit.7.c.7. Ibid.c.1. B

Dominica in Quinquagesima.

1.Cor.13.b *Charitas patiens est.* Decet reginam, habere regium apparatum. Ideo Apostolus in his verbis describit specialiter ista duo, scilicet charitatem sicut virginum reginam dicens: *Charitas.* Secundo patientiam sicut reginæ armaturam, addens. *Patiens est.* Primo igitur, charitas est virtutum regina. Quære in materia de charitate. Secundo, patientia est reginæ armatura. Quære in materia de fortitudine. Et in materia de patientia. Tit.5.cap.2. Ibid.c.7. & tit.7.c.7.

Dominica prima in Quadragesima.

2.Cor.6.b *Vt castigati & non mortificati.* Filius si peccauerit castigandus est, & non mactandus: corrigendus & non occidendus. Et secundum hoc Apostolus in isto verbo specialiter ostendit duo. Primo quod peccator debet se corrigere cum flagello pœnitentiæ, cum dicit: *Vt castigati.* Secundo, quod non debet se occidere cum gladio culpæ, addens: *Non mortificati.* Primo igitur, castigandus est peccator flagello pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo, non est occidendus gladio culpæ, quære in materia de peccato in communi. C Tit.2.per tot. Tit.1.cap.1.

Dominica secunda in Quadragesima.

1.Thess.4.a *Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.* Tunc regnum bene regitur, quando populus voluntatem regis obseruat, & quando rex plebis vtilitatem procurat. Vnde Apostolus in his verbis hæc duo facit. Describit enim quid summe obseruandum, quia voluntas diuina, dicens: *Hæc est voluntas Dei.* Secundo quid summe affectandum, quia sanctitas propria, addens: *Sanctificatio vestra.* Primo igitur, debemus diuinam voluntatem obseruare implendo præcepta. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus per munditiam propriam castitatem seruare. Quære in materia de castitate. Tit.3.per tot. Tit.4.c.4.

Dominica tertia in Quadragesima.

Eph.5.a *Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos.* Vnicuique experto in sua scientia credendum. Et ideo, quia Apostolus summe fuit expertus in præceptis & scientia, audire debemus lectionem suam, quam nobis proponit in his verbis, de schola diuinæ lectionis. Hæc autem lectio continet duo capitalia dilectionis, scilicet viam regulantem, & ideo dicitur: *Ambulate in dilectione*: & dilectionis formam exemplarem, & ideo subditur. *Sicut & Christus dilexit vos.* Primo igitur sequenda est dilectionis via. Quære in materia de dilectione & charitate. Secundo, attendenda est dilectionis forma. Quære in eadem materia. Tit.7.c.2. Ibidem.

Dominica quarta in Quadragesima.

Eiice ancillam & filium eius. Vulgo dicitur, quod bonum opus facit, qui de stulto se expedit. Et ideo Apostolus in hoc verbo monet nos, ad expellendum peccatum de cordis hospitio. Et hoc quantum ad duo, scilic. quantum ad affectionem, qua peccatum concupiscitur, dicens: *Eiice ancillam*, id est voluntatem malam, & quantum ad operationem, qua peccatum perpetratur, addés: *Et filium eius.* Primo igitur, per pœnitentiam expellenda est affectio mala, & fit præcipue per contritionem, & per confessionem. Quære in materia de pœnitentia. Secundo expellenda est operatio praua, & fit per satisfactionem. Quære in eadem materia. Gal.4.d Tit.2.per tot. Ibidem.

Dominica in Passione Domini.

Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta. Religiosi consueuerunt se minuere, quando volunt infirmariam intrare, & recreationem suscipere: sic Dominus in passione sua fecit se minui, & sic intrauit infirmariam, & recreationem paradisi recepit. Et sic Apostolus in verbis istis duo ostedit, scilicet passionis Christi minutionem, dicens: *Per proprium sanguinem.* Secundo resurrectionis recreationem, addens: *Introiuit semel in sancta*, scilicet in cælum. Primo igitur, passio Christi est iugiter meditanda. Quære in materia de contemplatione & de gaudio. Secundo, bona cælestia sunt feruenter desideranda. Quære in materia de spe, & gloria paradisi. Hebr.9.a Tit.8.c.1. Tit.5.cap.4. & tit.10.c.2.

Dominica in ramis Palmarum.

Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis. Qui vult librum scribere vel corrigere, super omnia de exemplari veraci debet curare: & ideo Apostolus in his verbis proponit nobis pro libro exemplum vitæ Christi, ad transcribendum, & corrigendum librum cordis nostri. Proponit autem hic nobis quatuor capitula huius libri, in cordis nostri codice transscribenda. Primum, scilicet humilitatis inclinantis, cum dicit: *Humiliauit semetipsum.* Secundum obedientiæ subiugantis, cum dicitur: *Factus obediens.* Tertium perseuerantiæ coronantis, cum subditur: *Vsque ad mortem.* Quartum pœnitentiæ crucifigentis, cum subinfertur: *Mortem autem crucis.* Primo, igitur, debemus nos humiliter inclinare. Quære in materia de humilitate. Secundo, debemus nos obedientia subiugare. Quære in materia de obedientia. Tertio debemus nos perseuerantia coronare. Quære in materia de fortitudine. Quarto, debemus nos pœnitentia cruciare. Quære in materia de pœnitentia. Phil.2.a D Tit.7.c.1. Tit.4.c.2. Tit.5.c.7. Tit.2.per tot.

Dominica prima post Pascha.

Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Multum gloriatur miles in gladio, quando cum illo triumphauit in omni bello: ideo Ioannes Apostolus ostendit in his verbis Christi militibus specialiter duo, scilicet triumphum vitiorum, dicens: *Hæc est victoria quæ vincit mundum.* Secundo genus armorum securissimum: *Fides nostra.* Primo igitur, debemus perseuerantia triumphare. Quære in materia de fortitudine. Secundo, debemus nos armis fidei armare. Quære in materia de fide. 1.Io.vlt.a E Tit.5.c.7. Ibid.c.3.

Dominica secunda post Pascha.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplū, vt sequamini vestigia eius. Sequi debet miles ducem, proles patrem, scholaris doctorem: & ideo Apostolus ostendit nobis tria in his verbis, quæ sunt necessaria, & facienda nobis. Primo est nobis cum Christo militandū, & ideo dicitur: *Christus passus est pro nobis.* Secundo cum Christo conuersandum, & ideo subditur: *Vobis relinquens* 1.Pet.2.d.

exemplum. Tertio per Christum ambulandum, & ideo subinfertur: *Vt sequamini vestigia eius.* Primo igitur debemus laborare cum Christo, per pœnitentiam dignam. Quære in materia de pœnitentia. (Tit.2.per tot.) Secundo, debemus conuersari in Christo per vitam honestam. Quære in materia de castitate, & temperantia. (Tit.4.c.4. & tit.5.c.6.) Tertio, debemus post Christum ambulare per mandatorum semitam rectam. Quære in materia de præceptis. (Tit.3 per tot.)

Dominica tertia post Pascha.

(1.Pet.2.b) *Obsecro vos tanquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animā.* Qui bene dirigit in via, prædicit omnia diuerticula, & pericula. Et secundum hoc, Apostolus monet nos in his verbis ad tria, scilicet ad habendam mortis memoriam, dicens: *Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos.* Secundo, ad domandam carnis lasciuiam, dum dicit: *Abstinere vos à carnalibus desideriis.* Tertio ad frangendam hostis malitiam subdens: *Quæ militant aduersus animam.* Primo igitur, habenda est mortis memoria, & hoc est humilitatis. Quære in materia de humilitate. (Tit.7.ca.1.) Secundo, domanda est carnis lasciuia, quod est opus castitatis. Quære in materia de castitate, & temperantia. (Tit.4.c.4. & tit.5.c.6.) Tertio, fugienda est hostis malitia, & hoc opus fortitudinis. Quære in materia de fortitudine, & continentia. (Ibid. & tit.5.c.7.)

Dominica quarta post Pascha.

(Iac.1.e) *Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, & tardus ad iram.* Vulgo dicitur: Qui non est prudens, sit saltem bene credens. Et ideo beatus Iacobus Apostolus monet nos specialiter ad tria: Primum est velocitas contra contemptum obedientiæ, dicens: *Sit omnis homo velox ad audiendum.* Secundum est taciturnitas cōtra peccatum linguæ, ideo addit: *Tardus ad loquendum.* Tertium est mititas contra peccatum iræ, ideo dicit: *Tardus ad iram.* Primo igitur, debemus acquiescere. Et hoc est opus obedientiæ. Quære in materia de obedientia. (Tit.4.c.2.) Secundo, debemus libenter tacere contra vitium linguæ. Quære in materia de præceptis. (Tit.3.per tot.) Tertio debemus esse quieti contra peccatum iræ. Quære in materia de ira. (Tit.1.c.5.)

Dominica quinta post Pascha.

(Iac.1.d) *Religio munda, & immaculata apud Deum patrem, hæc est, visitate pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Boni pictoris industria apparet in bona pictura, & secundum hoc Apostolus pingit bonam picturam quantum ad tria, quæ sunt ad bonam vitam necessaria, scilicet decor conuersationis, & ideo dicitur: *Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem hæc est.* Secundo, dolor miserationis, cū additur: *Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Tertio fuga inquinationis, cum subditur: *Et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Primo ergo debemus pie conuersari, quod est opus honestatis. Quære in materia de honestate, vel castitate. (Tit.4.c.4.) Secundo debemus pie misereri, & hoc est opus pietatis. Quære in materia de pietate, & misericordia. (Tit.6.ca.4.) Tertio, debemus inquinationē detestari, & hoc est opus virtutis, & hoc quantum ad triplicē concupiscentiam, scilicet mundi, carnis, & hostis. Quære in materia de præceptis, & oratione. (Tit.3.per tot. & tit.2.c.5.)

Dominica infra octauam Ascensionis.

(1.Pet.4.c) *Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus.* Omnis bonus operarius vtitur regula ad dirigendum opus. Et secundum hoc Beatus Petrus Apostolus ostendit in his verbis duo nobis necessaria, scilicet obsequium exterioris operis, dicens: *Si quis ministrat.* Secundo iudicium interioris virtutis, addens: *Quam administrat Deus.* Primo debemus bonum opus exercere, & specialiter triplex, scilicet opus iustitiæ in obseruan- A do mandata. Quære in materia de præceptis. (Tit.3.) Secundo, opus pœnitentiæ in emendando peccata. Quære in materia de pœnitentia. (Tit.1.) Tertio, opus misericordiæ in subleuando proximi incommoda. Quære in materia de misericordia. (Tit.6.ca.4.)

Dominica prima post Pentecosten.

(1.Io.4.d) *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Duplicem modum consueuit facere, qui rem vult bene ligare. Et secundum hoc Ioannes Apostolus ostendit nobis duo de vinculo charitatis; iniunctionem, qua iniungitur sub discreto præcepto, & ideo dicitur: *Hoc mandatum habemus à Deo.* Charitatis perfectionem, quæ perficitur duplici modo, & ideo subditur: *Vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* B Primo igitur charitatem debemus seruare tanquam præceptum, quære in materia de præceptis. (Tit.3.) Secundo, debemus charitatem nodare tanquam vinculum. Quære in materia de charitate. (Tit.5.ca.1.)

Dominica secunda post Pentecosten.

(1.Ioa.3.c) *Qui odit fratrem suum homicida est.* Secundum leges sæculares, non solum reputatur homicida qui interficit ictu gladii, sed qui parat potiones veneni. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet odium expellendum ad modum veneni, dicens: *Qui odit fratrem suum.* Secundo homicidium abhorrendum, instar gladii, addens: *Homicida est.* Primo igitur, debemus odium fratris vitare, quod est inuidiæ corruptio. C Quære in materia de inuidia. (Tit.1.c.4.) Secundo, debemus homicidium abhorrere, quod est præcepti transgressio. Quære in materia de præceptis. (Tit.3.c.4.)

Dominica tertia post Pentecosten.

(1.Pet.vlt.b) *Humiliamini sub potenti manu Dei, vt exaltet vos in die visitationis, &c.* Saltatores consueuerunt se curuare, vt melius possint ad alta saltare. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet humilitatis inclinationem profundam, dicens: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Secundo humilitatis eleuationem iucundam, addens: *Vt exaltet vos in die visitationis.* Primo igitur, debemus nosipsos humiliare. Quære in materia de humilitate, & superbia per contrarium. (Tit.7.ca.1. Tit.1.c.3.) Secundo debemus D nos per contemplationem ad gloriam leuare. Quære in materia de gloria paradisi. (Tit.10.c.2.)

Dominica quarta post Pentecosten.

(Rom.8.d) *Existimo enim quod non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, &c.* Consueuit homo accipere pro parte sua, quod plus ponderat in statera. Et secundum hoc Apostolus quasi in statera proponit nobis duo verba in proposito, scilicet præsentem tribulationem ad suscipiendum, dicens: *Existimo, quod non sunt condigna passiones huius temporis.* Secundo æternam remunerationem ad eligendum, addens: *Ad futuram gloriam.* Primo igitur, debemus præsentem tribulationem sustinere patienter. Quære in materia de patientia, & acedia per contrarium. (Tit.7.c.7. & tit.1.c.7.) Secundo E æternam remunerationem expectare. Quære in materia de spe & gloria paradisi. (Tit.5.ca.4. & tit.10.c.2.)

Dominica quinta post Pentecosten.

(1.Pet.3.c) *Si quid patimini propter iustitiam, beati, &c.* Vix acquiruntur magnæ diuitiæ sine magno labore. Et secundum hoc in verbis propositis ponuntur specialiter tria, scilicet virtus laborem sustinens, cum dicitur: *Si quid patimini,* Iustitia laborē decorans, cum additur: *Propter iustitiā.* Fructus, laborem remunerans, cum subditur: *Beati.* Primo enim debemus laborē præsentē patienter portare: Quære in materia de fortitudine, superbia, luxuria, & auaritia per contrarium. (Tit.5.c.7. & tit.1.c.3. c.9.) Secundo, debemus præsentem laborem titulo iustitiæ decorare. Quære in materia

de

Tit.5 cap.8. de iustitia. Tertio, debemus laborem fructu fœlicitatis
Tit 5. c 4 & tit.10. c.2. coronare. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Dominica Sexta post Pentecosten.

Rom.6. b *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod simul viuemus cum eo, &c.* Consueuerunt pueri rumpere vestes antiquas, vt citius habeant nouas. Et secundum hoc Apostolus in hoc verbo specialiter ostendit nobis duo, scilicet vestem carnis mortificandam, cum dicitur: *Si autem mortui sumus cum Christo*, stolam gloriæ desiderandam, cum additur: *Quod simul viuemus in eo.* Primo
Tit.2.per tot. & tit.1.c.7. 8.9. igitur, debemus vestem carnis rumpere per pœnitentiam. Quære in materia de pœnitentia, acedia, luxuria,
Tit.5.c.4. & tit. 10. cap. 2. & gula per contrarium. Secundo debemus stolam gloriæ æternæ frequenter appetere. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Dominica Septima post Pentecosten.

Rom.6. d *Habetis fructum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Qui prudens est considerat fructum laboris, & finem operis. Et secundum hoc Apostolus in omni hora docet nos considerare duo, scilicet fructum iustificantem, dicens: *Habetis fructum in sanctificationem*, & desiderare finem iustificantem, addens: *Finem vero vitam æternam.* Primo, fructus boni operis consistit in opere
Tit.3. per tot. iustitiæ. Quære in materia de præceptis. Secundo finis
Tit.8.c.2. operis consistit in cõsummatione perseuerantiæ. Quære
Tit.7.c.4. in materia de perseuerantia. Tertio in expectatione fu-
& 10.c.2. turæ gloriæ. Quære in materia de spe & gloria paradisi.

Dominica Octaua post Pentecosten.

Rom.8. b *Si secundum carnem vixeritis moriemini, &c.* Infirmus si semper bibit secundum sitim febris, de facili incurrit periculum mortis. Et secundum hoc, Apostolus ostendit nobis duo, scilicet febrem vel sitim carnis omnino reprimendam, dicens: *Si secundum carnem vixeritis.* Et gehennalem pœnam mortis omnino fugiendam, addens: *Moriemini.* Primo igitur debemus desideria carnis re-
Tit.5.c.6. primere. Quære in materia de temperantia & gula, per
& tit.1.c.8. contrarium. Secundo, debemus mortis supplicia for-
Tit.6.c.1. midare. Quære in materia de timore, & superbia per
& tit.1.c.3. contrarium.

Dominica Nona post Pentecosten.

1.Corint.10. *Non simus concupiscentes malorum.* Qui equitat lasciuum equum debet ipsum refrænare specialiter iuxta periculum. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet concupiscentiæ vitium caute refrenandum, cum dicit: *Non simus concupiscentes*, & concupiscentiæ periculum formidandum, addens: *Malorum.* Primo igi-
Tit.3.c.8. tur concupiscentiæ vitium refrenandum. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus concupiscentiæ
Tit.1.c.6. 8. 9. periculum formidare, quantum ad gulam, luxuriam, auaritiam. Quære in materia istorum.

Dominica Decima post Pentecosten.

1.Cor.12. a *Diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.* Multum decorat honorem regium, multiformis varietas, & distributio ministeriorum. Et secundum hoc in his verbis duo specialiter describuntur, scilicet obsequij diuini distributio salutaris, cum dicitur: *Diuisiones ministeriorum sunt.* Dispensationis Dei dominatio singularis,
Tit 7.c.4. cum additur: *Idem autem Deus.* Primo igitur, debemus
& tit.5. c.8. nos occupare, quantum ad opera misericordiæ, & iusti-
& tit. 1. per tot. tiæ, & pœnitentiæ. Quære in materia eorum. Secundo,
Tit.3. c.2. debemus vnum Deum adorare. Quære in materia de præceptis.

Dominica Vndecima post Pentecosten.

1. Cor.15. b *Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit.* Naturaliter arbor prius nititur radices
A figere, & postea fructus proferre. Et secundum hoc Apostolus in his verbis de quolibet viro iusto ostendit nobis duo, scilicet veritatis stabilitatem, dicens: *Gratia Dei sum id quod sum.* Et operis fœcunditatem, addens: *Et gratia eius in me vacua non fuit.* Primo igitur debe- Tit.7.c.2. 3. 4.
mus esse virtutibus fixi. Quære in materia de fide, spe, charitate, & veritate in communi. Secundo, debemus Tit.7.c.4. & tit.1.cap.6. & 7.
esse in bonis fœcundi. Quære in materia de misericordia & auaritia, & acedia per contrarium.

Dominica Duodecima post Pentecosten.

Sufficientia nostra ex Deo est. Sicut luna recipit lumen 2.Cor.3. b
suum à sole, ita creatura donum suum à Creatore: & ad hoc quod luna plene lumen suum recipiat, oportet vt
B sol directe respiciat. Et secundum hoc duo specialiter in verbis istis ostenduntur, scilicet integralis iusti perfectio, cum dicitur: *Sufficientia nostra.* Secundo iusti spiritualis contemplatio, cum additur: *ex Deo est.* Primo igitur, debemus perfectionem virtutis habere. Quære in Tit.5.c.1.
materia de virtute in communi. Secundo, debemus ad Deum per contemplationem respicere. Quære in ma- Tit.2.c.5.
teria de oratione & contemplatione.

Dominica Decimatertia post Pentecosten.

Lex propter transgressiones posita est. Sicut enim prin- Gal.3. e
cipis equus indiget freno: sic pronitas ex concupiscentia nostra iustitiæ præcepto. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet æquitatem
C diuini præcepti, cum dicit: *Lex*, & pronitatem peccati, cum dicit: *Propter transgressiones posita est.* Primo igitur, æquitas præcepti est obseruanda. Quære in materia Tit. 3.
de præceptis. Secundo peccati pronitas moderanda. Tit.2 per tot. & tit.5.c.6.
Quære in materia de pœnitentia, temperantia, gula, & & tit.1.c.8.
& luxuria per contrarium. & 9.

Dominica Decimaquarta post Pentecosten.

Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus Gal.5. b
carnem. Tempus guerræ est valde periculosum, & maxime quando est continuum, & infestiuum. Idcirco milites consueuerunt incedere armati. Et secundum hoc in verbo isto duo nobis ostenduntur, scilicet carnis hostilitas domanda præ omnibus, cum dicitur: *Caro concupiscit aduersus spiritum*, & mentis sinceritas armanda
D virtutibus, cum additur: *Spiritus aduersus carnem.* Primo igitur, debemus hostilitatem carnis domare, & speciali- Tit.1.c.8.9.
ter quantum ad gulam, & luxuriam. Quære in materia Tit.2. per tot.
de gula, & luxuria. Secundo, debemus mentis sinceritatem amare. Quære in materia de pœnitentia.

Dominica Decimaquinta post Pentecosten.

Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Gal.6. b
Christi. Boues iunguntur vt facilius trahant iugum, & equi combinantur, vt facilius trahant currum. Et secundum hoc, Apostolus in hoc verbo ponens nos sub dilectionis iugo, docet specialiter duo portare, scilicet proximorum partem laboris, cum dicit: *Alter alterius onera portate.* Secundo conseruare legem amoris addens: *Et*
E *sic adimplebitis legem Christi.* Primo ergo est necessitas proximorum supportanda. Quære in materia de pietate Tit.7.c.4.
& misericordia. Secundo, est Dei & proximi charitas Tit.3. &
adimplẽda. Quære in materia de præceptis & charitate. tit.5.c.2.

Dominica Decimasexta post Pentecosten.

Sollicíti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Sicut Eph.4. a
opus glutini est fortiter coniungere, & sicut vinculi est ligare: sic opus charitatis est fortiter amare. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos ad duo, scilicet ad habẽdum charitatis glutinum in vnitate mentis ibi: *Solliciti seruare vnitatem spiritus*, & ad habẽdũ charitatis vinculũ in vnitate pacis, addens: *In vinculo*

pacis. Primo igitur, charitas loco glutini habet mentium vnitatem. Quære in materia de charitate, & inuidia per contrarium. Secundo charitas loco vinculi habet necessariam pacem. Quære in materia de pace, & ira per contrarium.

Tit.5.cap.2. & tit.1.c.4. Tit.7.c.6. & tit.1.c.5.

Dominica Decimaseptima post Pentecosten.

Eph.3.d

In charitate radicati & fundati. Sicut radix arborem portat, & sicut fundamentum ædificium sustinet: sic charitas bonum inchoat, & conseruat. Et secundum hoc in verbis propositis de charitate duo proponuntur. Quoniam ipsa est radix, à qua generatur fructus boni operis, & ideo dicitur: *In charitate radicati.* Ipsa est fundamentum, in quo situatur omnis structura veritatis, & ideo subdit: *Fundati.* Primo igitur, charitas est radix respectu operis boni. Quære in materia de charitate. Secundo, charitas est fundamentum respectu virtutis. Quære in eadem materia.

Tit.5. cap.2. Ibidem.

Dominica Decimaoctaua post Pentecosten.

1. Cor.1. a

Confirmabit vos vsque in finem sine crimine. Vulgo dicitur, quod finis, non pugna coronatur. Vnde incaute & in vanum laudatur nauta antequam acceperit portum, & miles antequam acquisierit triumphum. Et secundum hoc, Apostolus hortatur nos specialiter ad duo, scilicet ad firmitatem perseuerantiæ, cum dicitur: *Confirmabit vos*: Ad puritatem innocentiæ, addens: *Sine crimine.* Primo igitur, debemus in bono perseuerare. Quære in materia de perseuerantia. Secundo, debemus peccatum odire. Quære in materia de peccatis in communi.

Tit.8.cap.2. Tit.1.c.1.

Dominica Decimanona post Pentecosten.

Eph.4. d

Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manib. suis. Mercatores consueuerunt mercaturam illam eligere, quam cognoscunt ad lucrum vtiliorem esse. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito facit specialiter duo. Prohibet acquisitionem furtiuam cum dicit: *Qui furabatur, iam non furetur.* Suadet occupationem, addens: *Magis autem laboret, &c.* Primo igitur, debemus furtum & rapinam detestari. Quære in materia de præceptis & auaritia. Secundo, debemus bonis operationibus occupari, & specialiter in operibus iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia.

Tit.3.cap.6. & tit.1. c.6. Tit.3. & 2. per tot. & tit.7. c.4.

Dominica Vigesima post Pentecosten.

Eph.5. c

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Medici summe prohibent vinum infirmis, quia summe accendit materiam febris. Et secundum hoc in verbo isto Apostolus duo facit. Primo enim prohibet vinum gulæ, dicens: *Nolite inebriari vino.* Secundo prædicit febrem luxuriæ, addens: *In quo est luxuria.* Debemus igitur, gulam & luxuriam cauere. Quære in materia de luxuria & gula.

Tit.1.cap.8. & 9.

Dominica Vigesimaprima post Pentecosten.

Eph.6. c

State succincti lumbis vestris in veritate, & induti lorica iustitiæ. Consueuerunt antiqui & probati milites, docere pugnare, & armare minores. Et secundum hoc, Apostolus docet nos in his verbis tria, scilicet corporis castitatem, dicens: *State succincti lumbis vestris,* oris veritatem, addens: *In veritate,* & æquitatem, subdens: *Induti lorica iustitiæ.* Primo igitur, debet esse caro munda. Quære in materia, de castitate & luxuria per contrarium. Secundo, debet esse lingua vera. Quære in materia de veritate & mendacio per contrarium. Et quære in materia de præceptis. Tertio, debet esse operatio iusta. Quære in materia de iustitia.

Tit.4. c.4. & tit.1. c.9. Tit.3.c.7. Tit.5.c.8.

A

Dominica Vigesimasecunda post Pentecosten.

Philip.1. b

Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei. Mercatores socij consueuerunt primo lucro intendere, & postmodum lucrum diuidere. In omni opere bono, sunt socij Deus & homo, & honor est portio Dei, qui gratiam largitur, fructus vero est portio hominis, qui bonum opus exequitur. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos quantum ad duo, scilicet ad fructum boni operis cumulandum, quæ est portio nostra dicens: *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum.* Ad laudem & honorem Deo persoluendum, quæ est portio sua, addens: *In gloriam & laudem Dei.* Primo igitur, debemus bonis operibus insistere, & specialiter operibus misericordiæ. Quære in materia de misericordia: vel operibus pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo debemus in omnibus Deum laudare. Quære in materia de bonitate, & superbia per contrarium.

B

Tit.7. c.4. Tit.2. per tot. Tit.1. c.3.

Dominica Vigesimatertia post Pentecosten.

Philip.3. d

Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Consueuit nutrix in conspectu pueri contra immunditiam spuere, vt puer addiscat immunditias non tractare, & secundum hoc Apostolus in verbis istis describit nobis tria vitia detestanda, scilicet immundorum idololatriam detestabilem, dicens: *Quorum Deus venter est.* Superborum vanam gloriam confusibilem, addens: *Et gloria in confusione ipsorum.* Cupidorum auaritiam inexplicabilem, subdens: *Qui terrena sapiunt.* Primo igitur, debemus immunditiam fugere, & specialiter gulam & luxuriam. Quære in materia eorum. Secundo, debemus superbiam calcare. Quære in materia de superbia, & humilitate. Tertio, debemus auiditatem cupidorum relegare. Quære in materia de auaritia & paupertate.

C

Tit.1. c.8. & 9. Tit.1. c.3. & tit.7. c.1. Tit.1. c.6. tit.4. c.3.

Dominica Vigesimaquarta post Pentecosten.

Col.1. b

In omni tempore bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. Arbor nouella facit naturaliter duo. Nam crescendo fructificat, & fructificando crescere non cessat. Et secundum hoc, Apostolus in verbo isto monet nos ad duo, scilicet ad fructum bonorum operum, dicens: *In omni opere bono fructificantes,* & ad augmentum virtutum, addens: *Et crescentes in scientia Dei.* Primo igitur debemus bonis operibus insistere, & specialiter tribus, scilicet iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia. Secundo, debemus in virtutibus proficere. Quære in materia de virtutibus in communi, & de acedia per contrarium.

D

Tit.3. tit.2. tit.7. c.4.

In Visitatione Prælatorum ad Subditos.

Ier.23. b

Facit iudicium & iustitiam in terra. Bonus paterfamilias prius seruis suis prædicit misericordias, quam inferat plagas, & hoc est quod dicit Dominus per Ieremiam Prophetam, & in verbo isto proponit duo, scilicet Christi iudicium, quod debemus summe formidare, dicens: *Faciet iudicium,* & secundo Christi iustitiam, quam debemus obseruare, addens: *Et iustitiam in terra.* Primo igitur, proponitur Christi iudicium ad formidandum. Quære in materia de timore & iudicio. Secundo proponitur iustitia ad obseruandum. Quære in materia de iustitia & præceptis.

E

Tit.6. c.1. & tit.10. cap. 1. Tit.5 c.8. & tit. 3.

De Apostolis.

Ioan.15. b

Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Consuetum est in Ecclesia, quod in magna solemnitate pulsatur maior campana. Ita & in festo Apostolorum recitantur magnalia charitatis, quæ est maxima virtutum, & secundum hoc in verbis istis Saluator in laudem huius Apostoli nobis proponit de charitate duo, scilicet charitatis gaudium, quod non potest altius esse, dicens:

Maiorem hac dilectionem nemo habet. Charitatis signũ, quod non potest certius esse, addens: *Vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Primo igitur, debemus exemplo huius Apostoli dilectionis gradus ascendere. Quære in materia de charitate & acedia per contrarium. Secundo debemus signum dilectionis ostendere. Quære in materia de charitate, & acedia per contrarium.

Tit.5.cap.2. & tit.1.c.7. Ibidem.

Item de eisdem Apostolis.

Mat.10.b

Estote prudentes sicut Serpentes, & simplices sicut columbæ. Miles debet esse præcipue armatus contra illa tela, quibus vtitur inimicus. Et ideo quia mundus habet duo tela præcipua, scil. fraudulentiam, & violentiam, quia per fraudulentiam decipit, per violentiam opprimit. Ideo Saluator in his verbis armat milites suos specialiter duobus armis, scil. serpentina sagacitate, contra mundi fraudulentiam, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes.* Columbina simplicitate, contra mundi violentiam, addens: *Et simplices sicut columbæ.* Primo igitur, debemus habere exemplo huius Apostoli, prudentiam serpentinam. Quære in materia de prudentia. Secundo debemus habere mititatem columbinam. Quære in materia de mansuetudine, & ira, per contrarium.

Tit.5.cap.5. Tit.7. cap.2. & tit.1.c.5.

De eisdem Apostolis.

Matt.10.b

Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Consueuit luparius lupo exponere agnum, vt cum agno capiat lupum. Isto modo nouo venationis vsus est Christus, qui principibus mundanis exposuit Apostolos, & per Apostolos cepit principes, & reges mundanos. Et secundum hoc in verbo isto ad laudem huius Apostoli, describit duo, scil. diuinam auctoritatem, dicens: *Ecce ego mitto vos.* Ouinam simplicitatem, addens: *Sicut oues in medio luporum.* Primo igitur, Apostoli fuerunt missi ad prædicandum Dei verbum. Quære in materia de prędicatione. Secundo, fuerunt missi ad ædificandum per exemplum. Quære in materia de religione. Propter primum, est Apostolorum dignitas honoranda. Quære in materia de humilitate. Propter secundum, est eorum humilitas imitanda, præcipue quantum ad paupertatem, obedientiam, & charitatem. Quære in materia de paupertate, & charitate, & obedientia.

In Proœm. Tit.4.cap.1. Tit.7.cap.2. Tit.4.cap.2. & 3. & tit. 5.cap.2.

De eisdem Apostolis.

Ioan.15.b

Hoc est præceptum meũ, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Consueuit magister, quando vult scholares bene instruere, exempla sensibilia in lectione proponere, vt scholares possint facilius retinere. Et ideo Saluator legens scholaribus suis, id est, Apostolis, lectionẽ charitatis, proponit seipsum tanquam exemplum lectionis. Et secundũ hoc charitas, quæ fuit lectio Apostolorum, describitur hic tripliciter, scilic. vt mandatum intransgressibile, cum dicitur: *Hoc est præceptum meum.* Vt vinculũ indissolubile, cum additur: *Vt diligatis inuicem.* Vt exẽplum intelligibile, cum dicitur: *Sicut dilexi vos.* Primo igitur, debemus charitatem sicut præceptum seruare. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem sicut vinculum nodare. Quære in materia de charitate. Tertio, debemus charitatem Christi sicut exemplum palpare. Quære in materia de charitate.

Tit.3. Tit.5.cap.2. Ibidem.

De vno Martyre.

Psal.91.c

Iustus vt palma florebit. Cõsueuit agricola arbores generosas eligere, vt eas possit in suo virgulto plantare, sic Dominus noster IESVS CHRISTVS elegit arbores nobilissimas in virgulto paradisi plantandas: inter quas elegit huius venerandi Martyris victoriam, sicut palmã fructuosam & speciosam. Et secundum hoc Martyr iste gloriosus in isto verbo, tripliciter commendatur, scilic. vt iustus in opere, cum dicitur: *Iustus.* Vt fortis in tribulatione, cum additur: *Vt palma.* Vt pulcher in conuersatione, cum subditur: *Florebit.* Primo igitur, debemus exemplo huius Martyris habere iustitiæ rectitudinem. Quære in materia de iustitia. Secundo, patientiæ fortitudinem. Quære in materia de fortitudine. Tertio, munditiæ pulchritudinem. Quære in materia de castitate.

Tit.5.cap.8. Ibid.cap.7. Tit.4.c.4.

Item de eodem Martyre.

Psal.20.a

Posuisti, Domine, in capite eius coronam de lapide pretioso. Magnus honor est quando Imperator promouet aliquem in militem, & maior cum coronat seruum regem. Talem honorem isti Martyri glorioso exhibuit Dominus: quoniam non solum in strenuum militem ipsum promouit, sed cælesti diademate coronauit. Et secundum hoc à Propheta in laudem suæ coronæ duo specialiter proponuntur, scil. maiestas Imperialis, cum dicitur: *Posuisti Domine super caput eius.* Valor martyrialis, cum dicitur: *De lapide pretioso.* Primo igitur, exẽplo huius martyris, corona meritorum nostrorum debet esse in virtutibus speciose formata. Quære in materia de continentia. Secundo, debet esse pretiose fabricata. Quęre in materia de virtute & humilitate.

Tit.4.cap.4. Tit.5.c.1. & tit.7.cap.1.

De pluribus Martyribus.

Hebr.11.f

Sancti per fidem vicerunt regna. Bene debent reputari strenui milites, quando paucissimi vincunt plures. Tales fuerunt isti S. Martyres, qui superauerunt mundanos principes & reges. Et secundum hoc Apostolus in verbis istis describit tria martyrum præconia gloriosa, scilicet vitæ munditiam, dicens: *Sancti.* Mentis iustitiam, addens: *Per fidem.* Mortis victoriam, subdens: *Vicerunt regna.* Primo ergo exemplo sanctorum Martyrum debemus habere castitatem pro lorica. Quære in materia de castitate. Secundo, fidem pro lancea. Quære in materia de fide. Tertio perseuerantiam, pro corona. Quære in materia de fortitudine.

Tit.4.cap.4. Tit.5.cap.3. Ibid.cap.7.

De eisdem Martyribus.

Sap.3.a

Iustorum animæ in manu Dei sunt. Consueuerunt incolæ steriles terras, & tyrannorum regna dimittere, & ad fertiles terras & ad regna pacifica se transferre: sic fecerunt S. Martyres, qui dimiserunt terras steriles huius sæculi, & tyrannidem Diaboli, & transtulerunt se ad pacificum regnum Christi. Et secundum hoc in verbis istis duo Martyrum præconia proponuntur, scilicet plena perfectio respectu sui cum dicitur: *Iustorum animæ.* Plena subiectio respectu Dei, cum subditur: *In manu Dei sunt.* Primo igitur exemplo Martyrum debemus esse virtute iustitiæ perfecti. Quære in materia de iustitia. Secundo debemus obedientia esse subiecti. Quęre in materia de obedientia.

Tit.5.cap.8. Tit.4. cap.2.

De vno Confessore Pontifice.

Heb.7.a

Assimilatus filio Dei manet Sacerdos in æternum. Satis res commendatur de candore, quando comparatur niui, & res de calore, quando comparatur igni. Sic commendantur merita huius Confessoris, & Pontificis gloriosi, cum comparantur Christo. Et secundum hoc in verbis istis iste Confessor commendatur de duobus, scilicet de sanctitate perfecta, cum dicitur: *Assimilatus filio Dei,* & de dignitate præcelsa, cum dicitur: *Manet Sacerdos in æternum.* Primo igitur exemplo huius Confessoris est Christi sanctitas imitanda. Quære in materia de mititate, vel virtute in communi, & de humilitate, misericordia, & fortitudine. Secundo est non terrena, sed cœlestis dignitas appetenda. Quære in materia de spe, & humilitate.

Tit.7.cap.2. & tit.5.c.1. & tit.7.c.1. & 4. & tit. 5.cap.7. Tit.5.cap.4. & tit.7.c.1.

De vno Doctore.

Psal.36.d

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. Naturaliter os hominis facit duo, sc. gustando

probat cibum, & loquendo format verbum. Et secundum hoc gloriosus iste doctor habuit duo bona, ex quibus extollitur in his verbis, scilicet gustum sapientiæ in cōtemplatione, ideo dicitur: *Os iusti meditabitur sapientiam.* Verbum eloquentiæ in prædicatione, & ideo additur: *Et lingua eius loquetur iudicium.* Primo igitur exemplo huius sancti doctoris debemus imitari sapientiam, quam ipse considerauit, & præcipue mortis miseriam ad humiliandum, & cœli gloriam desiderandum. Quære in materia de humilitate quantum ad primum, & de spe quantum ad secundum. Secundo debemus formidare iudicia quæ ipse formidauit. Quære in materia de timore.

Tit. 7 cap. 1. & tit. 5. c. 4. Tit. 6. cap. 1.

De vno Confessore non Pontifice.

Sap. 10. b

Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Multum lætatur peregrinus, quando de aliquo vertice montis ostenditur ei terminus suæ diætæ: sic fecit Dominus huic sanctissimo confessori, cum in vertice contemplationis ostendit ei regnum æternæ felicitatis. Et secundum hoc, sapiens in verbis istis proponit duo præconia huius confessoris, scilicet suæ peregrinationis progressum certissimum, dicens: *Iustum deduxit Dominus per vias rectas.* Et suæ glorificationis visum rectissimum, addens: *Et ostendit illi regnum Dei.* Primo igitur exemplo huius sancti confessoris, debemus per iter præceptorum incedere. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus ad finem præmiorū recte ascendere. Quære in materia de gaudio Paradisi.

Tit. 3. per tot. Tit. 10. c. 2.

De Virgine Martyre.

Cant. 2. a

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, &c. Consueuerunt amatores, laudibus amicas extollere, & cantionibus laudare: sic amator virginum Christus, in laudibus huius gloriosæ virginis, & martyris sponsæ suę, cantat per sapientiam cantilenam huius dulcissimæ melodiæ. Et secundum hoc in verbis istis commendat eam quadrupliciter, scilicet vt decoratā candore floreo, cum dicit: *Sicut lilium.* Vt laureatam cruore roseo, cum additur: *Inter spinas*, scilicet Martyrij. Vt liquefactam

A amore flammeo, cum subdit: *Sic amica mea.* Vt exaltatam honore stelleo, cum concludit: *Inter filias*, id est, inter animas beatas. Primo igitur exemplo huius virginis, debemus incorruptionis florem diligere. Quære in materia de castitate & luxuria per contrarium. Secundo debemus tribulationis spinas sustinere. Quære in materia de fortitudine, de pœnitentia, & de acedia per cōtrarium. Tertio debemus igne charitatis ardere. Quęre in materia de charitate. Quarto debemus consortium cœleste desiderare. Quære in materia de spe & timore per contrarium.

Tit. 4. cap. 4. & tit. 1. c. 9. Tit. 5. cap. 7. & tit. 2. per tot. & tit. 1. cap. 7. Tit. 5. cap. 2. Tit. 5 cap. 4. & tit. 6. c. 1.

De Virgine non Martyre.

3. Reg. 1. a

Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginem. Sicut de prato colliguntur flores pulchriores: sic B Christus de mundo per Angelos suos colligit virgines: Proponuntur duo in verbis istis, scilicet regale connubium, ad quod fuit assumpta, cum dicitur: *Quæramus Domino nostro regi.* Virginale præconium, ad quod fuit electa, cum dicitur: *Adolescentulam virginem.* Primo igitur exemplo huius virginis anima fidelis debet esse Christo desponsata. Quære in materia de fide & charitate. Secundo debet esse castitatis priuilegio decorata. Quære in materia de castitate, & de luxuria per contrarium.

Tit. 5. c. 2. 3. Tit. 4. cap. 4 & tit. 1. c. 9.

Item de Virgine non Martyre.

Sap. 4. a

O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Consueuit homo mirari, specialiter propter tria. Mira-C tur enim homo in re multum pulchra, in re multum noua, & in re multum clara. Et secundum hoc huius sanctę Christi sponsæ tria miranda præconia proponuntur, scilicet decor conuersationis, cum dicitur: *O quam pulchra est*, Cādor incorruptionis, cum additur: *Casta generatio.* Et splendor contemplationis, cum subditur: *Cum Claritate.* Primo igitur exemplo huius virginis, debemus esse pulchri. Quære in materia de virtute in communi, & temperantia. Secundo debemus esse decori incorruptione. Quære in materia de castitate, & luxuria per contrarium. Tertio debemus esse radiosi per contemplationem. Quære in materia de contemplatione.

Tit. 5. cap. 1. & 6. Tit. 5. cap. 4. & tit. 1. c. 9. Tit. 2. cap. 5.

Finis Diætæ Salutis, & Primæ Partis Opusculorum S. Bonauenturæ.

SANCTI BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM, S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI ALBANEN. EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, Opusculorum

PARS SECVNDA.

HAc secunda parte tomi sexti ea sancti Bonauenturæ Opuscula continentur, quæ de CHRISTO Redemptore nostro, eiusque beatissima matre Maria virgine, tam soluta quam ligata oratione deuote ipse composuit. Hæc vero ad excitandam fidelium deuotionem plurimum conferunt, nec doctrina & eruditione carent. Eorum autem series mox infra sequitur.

SERIES OPVSCVLORVM, QVÆ SECVNDA HAC PARTE CONTINENTVR.

S. BONAVENTVRÆ,

EX ORDINE MINORVM, S.R.E. Cardinalis Episc. Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doct. Opusculum.

Cui titulus est, Meditationes vitæ CHRISTI.

Hoc Opusculo, cui titulus est: MEDITATIONES VITÆ CHRISTI, *spiritualē filiam S. Bonauenturæ instruit, vt ad actuosas omnes, luminosasq; virtutes progreßiones faciat. Quod vt melius præstet Christi Domini vitā tanquam lucidißimū, ac nitidißimum speculum ei ob oculos ponit, ad quod vitā suam moresq; componat, atque in eius semper meditatione versetur. Iugis enim & aßidua vitæ Christi meditatio, quæ cōtinet virtutū omniū perfectionem, contra vana & caduca, mentē roborat: contra tribulationes, & aduersa fortificat: contra hostium insidias, ac blandimenta fallaciæ erudit: ita vt his instructa præsidiis, & documentis nec vi hostium opprimi, nec fraude decipi vnquā poßit. Intentum vero Auctoris ex proœmio patet, & infra etiam ex c. 9. dum nec omnia, quæ Christus fecit, quenquam meditari posse, nec scripta esse affirmat: atque ita Christi Domini gesta se narraturū pollicetur, quēadmodum contigerunt, vel contigisse credibile est secundum imaginarias quasdā repræsentationes, vt ipse ait, quas animus diuersimode percipit. Quod non esse à sacra Scriptura alienum in proœmio itidem egregie demonstrat. Diuiditur autem Opusculum generatim in partes sex. Prima est de iis, quæ incarnationem Domini præcesserunt. Secunda de ipsa incarnatione. Tertia de Christi natiuitate. Quarta de toto Christi Domini vitæ cursu. Quinta de eius sanctißima paßione & morte. Sexta de Christi resurrectione, & ad cælos ascensione, ac de Spiritus sancti mißione. In his vero meditādis Auctor ita se gerit, vt à capite primo vsq; ad decimum octauum meditationes prolixe tractet. Deinde vero rem gestam prout narrat Euangelista, proponit, existimans quamlibet Christi actionem nobis sufficere ad plenam meditationem & instructionem. Quod si nonnunquam aliqua in meditationem adducit, quæ humilia nimis & puerilia videntur: non propterea contemnenda sunt, aut paruipendenda. Quia, vt Auctor ipse c. 14. & 15. docet, vtilia sunt valde, & nos ad maiora transmittunt. Quod enim stultum Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Disponit vero suas meditationes iuxta singulas hebdomadæ dies, vt quid in singulis meditari de Christo vtile sit, quisque intelligat. Sanctorum quoque Patrum auctoritatibus Opusculum conspersum est, præsertim S. Bernardi, cuius rei rationem c. 36. reddit Auctor his verbis:* Ideo libenter Bernardi verba in hoc Opusculo intersero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia: sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. *Ex quibus constat, quam dignus sit iste tractatus S. Bonauenturæ doctrina, pietate & deuotione.*

A

PROOEMIVM.

INTER alia virtutū & laudum præconia de sanctissima virgine Cæcilia legitur quod Euangelium Christi absconditum semper portabat in pectore. Quod sic intelligi debere videtur, quod ipsa de vita Domini IESV in Euangelio tradita, quædam sibi deuotiora prælegerat, in quibus meditabatur die ac nocte, corde puro, & integro, attentione præcipua & feruenti, & cum plena circulatione reincipiens iterum & dulci ac suaui gustu ruminans ea in arcano pectoris sui collocabat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia namque inter spiritualis exercitij studia, hoc magis necessariū magisque proficuum credo, & quod ad celsiorem gradū producere possit. Nusquam enim inuenies,
B vbi sic doceri possis, contra vana blandimenta & caduca, contra tribulationes & aduersa, contra hostium tentamenta, & vitia, sicut in vita Domini IESV, quæ fuit absque omni defectu perfectissima. Ex frequenti enim & assueta meditatione vitæ ipsius adducitur anima in quandam familiaritatem, confidentiam, & amorem ipsius, ita quod alia vilipendit & contemnit. Insuper fortificatur & instruitur quid facere, quidve fugere debeat. *Vitæ Christi meditatio frequens quātum animæ profit.*

Dico primo quod iugis meditatio vitæ Domini Iesu roborat, & stabilit mentem contra vana & caduca, vt patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum repleuerat de vita Christi, quod in ipsam vana intrare non poterant: vnde in pompa nuptiarum existens, vbi tot vana geruntur, cantantibus organis, ipsa stabili corde
C soli Deo vacabat, dicens: fiat Domine cor meum, & corpus meum immaculatum, vt non confundar.

Secundo fortificat contra tribulationes & aduersa, vt patet in Martyribus. Circa quod sic dicit Bernardus: Inde tolerantia martyrij prouenit, quod in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & iugi meditatione demoretur. In illis stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro. Vbi ergo tunc anima Martyris? Nempe in vulneribus Iesu, & vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea, ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Hucvsque Bernardus: Inde est quod non solum martyres, sed & confessores in tribulationibus & infirmitatibus suis, tantam patientiam habuerunt, & tota die habent. *Ber. ser. 61. super Cant. versus fin.*
D Si legas de beato Francisco, & de beata virgine Clara matre ac Ducissa tua, poteris inuenire, quomodo in multis tribulationibus penuriis, & infirmitatibus, non solum patientes, sed etiam hilares existebant. Idem quotidie videre potes in ducentibus sanctam vitam: hoc ideo, quia ipsorū animæ nec erant, nec sunt in eorum corporibus sed in Christo ex deuota meditatione vitæ ipsius.

Tertio dico, quod docet circa gerenda, vt nec hostes nec vitia irruere vel fallere possint, hoc ideo, quia perfectio virtutum reperitur ibidem. Vbi enim virtutes excelsæ paupertatis, eximiæ humilitatis, profundæ sapientiæ, orationis, mansuetudinis, obedientiæ, patientiæ, cæterarumque virtutum exempla, & doctrinam sic inuenies, sicut in vita Domini virtutum? De hoc sic breuiter ait Bernardus: Incassum proinde quis labo-
E rat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quam à Domino virtutum: cuius doctrina seminarium prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ, cuius vita speculum temperantiæ, cuius mors insigne est fortitudinis. Hucvsque Bernardus: Qui ergo eum sequitur, errare non potest, neque falli. Ad cuius virtutes imitandas & adipiscendas, ex frequenti meditatione cor accenditur, & animatur. Deinde illuminatur virtute, ita quod virtutem induit, & à veris falsa discernit: adeo vt plures fuerint illiterati, qui magna & profunda Dei mysteria cognouēre. Vnde credis quod beatus Franciscus ad tantam virtutum copiam, & ad tam luculentam intelligentiam scripturarum, ad tam etiam perspicacem notitiam fallaciarum hostium & vitiorū peruenerit, nisi ex familiari conuersatione & meditatione *Idē ser. 22. super Cant. in fin.* *S. Franciscus vitæ Christi meditator assiduus.*

Domini

Domini sui IESV? Propterea sic ardenter afficiebatur ad ipsum, vt quasi sua pictura fieret. Nã in cunctis virtutibus quàm perfectius poterat, imitabatur eandem, & tãdem complente ac perficiente IESV per impressionem sacrorum stigmatũ, fuit in eum transformatus totaliter. Vides ergo ad quam excelsum gradum meditatio vitæ Christi perducit, sed & tanquam fundamentum efficax ad maiores contemplationis sublimat gradus: quia ibidem inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans & eleuans animam, docet de omnibus, de quibus non est sermo ad præsens.

Nunc autem te in ipsas vitæ Christi meditationes, aliqualiter introducere cogitaui: sed vellem, quod hoc à magis experto, magisque docto acciperes; quia in talibus maxime insufficiens sum. Verumtamen iudicans melius fore aliqua, vtcumque dicere, quam penitus tacere, experiar impotentiam meam, & familiariter tecum loquar, rudi, & impolito sermone: tum vt melius possis, quæ dicuntur capere: tum vt non aurem sed mentem studeas inde reficere. Non est enim in ornatis sermonibus, sed in Domini IESV meditationibus insistendum. Ad quod etiam Hieronymi doctrina inducimur, dicentis: Sermo rudis vsque ad cor penetrat, politus autem pascit aures. Spero autem, quod ruditati tuæ conferet aliquid mea modicitas: sed & in hoc magis spero, quod si te in his exercitari sedula meditatione volueris, ipsum Dominum de quo loquimur, magistrum habebis. Non autem credas, quod omnia quæ per ipsum dixisse, vel fecisse constat, meditari possimus, vel quod omnia scripta sint: ego vero ad maiorem impressionem, ea sic, ac si ita fuissent narrabo, provt contingere vel contigisse credi possunt, secundum quasdam imaginarias repræsentationes, quas animus diuersimode percipit. Nam & circa diuinam scripturam meditari, exponere, & intelligere multifarie, provt expedire credimus, possumus: dummodo non sit contra veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, & non sit contra fidem, & contra bonos mores. Cum autem me narrantem inuenies Ita dixit vel fecit Dominus IESVS, seu alia, quæ introducuntur: si illud per scripturam probari non possit, non aliter accipias, quam deuota meditatio exigit. Hoc est proinde accipe, ac si dicerem, mediteris, quod ita dixit vel fecit Dominus IESVS, & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, ita te præsentem exhibeas, his quę per Dominum IESVM dicta & facta narrantur, ac si tuis auribus audires, & oculis ea videres, toto mentis affectu diligenter, delectabiliter, & morose, omnibus aliis curis & sollicitudinibus tunc omissis. Quare te precor dilecta filia, vt hunc laborem meum quem ad laudem Domini IESV, & tuum profectum, & meam vtilitatem assumpsi, lætanter suscipias: & lætantius, deuotius, & sollicitius te exerceas in eodem. Initium de incarnatione sumendum est, sed quædam ipsam præcessisse meditari possumus, tam in cœlis circa Deum & Angelos suos beatissimos, quam in terris circa Virginem gloriosissimã, quæ mihi videntur primitus explicanda. Et ideo de ipsis videamus.

Quomodo circa diuinã Scripturã & dicta & facta Saluatoris meditari debemus.

CAPVT I.

De sollicita pro nobis intercessione Angelorum.

CVm per longissima tempora vltra spatium quinq; millium annorum miserabiliter iaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ascẽdere posset ad patriam, beatissimi Angelici spiritus, compatiẽtes tantæ ruinæ, & de sua restauratione solliciti, licet etiam pluries, primo tamen adueniente plenitudine temporis, deuotius, & instantius taliter supplicauerunt Domino procidentes in facies suas ante thronum eius simul omnes congregati, & dixerunt: Domine placuit maiestati vestræ, & rationalem creaturam, scilicet hominem creare propter vestram bonitatẽ, vt ipse esset hic nobiscum, & vt nobis ex ipso nostrarũ contingeret restauratio ruinarum. Sed Ecce pereunt omnes, & nemo saluatur, & in tot annorũ curriculis hoc videmus, quod de omnib. hostes nostri triumphant, & de ipsis nõ nostrę ruinæ, sed tartareæ speluncę replentur. Vt quid ergo Domine nascuntur? Quare traduntur bestiis animæ cõfitentes tibi? Et si secundum iustitiam vestram hoc fiat, tamen misericordiæ tempus est. Et si primi parentes vestrum mandatum incaute transgressi sunt, subueniat misericordia vestra. Mementote, quod ad similitudinem vestram creastis eos. Aperite Domine misericorditer manum vestram, & implete misericorditer. Oculi omnium spectant ad vos, sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum, donec misereamini & subueniatis remedio salutari humano generi. Psal. 73. b Psal. 122. a

CAPVT II.

De contentione inter misericordiam & iustitiam, veritatem & pacem.

HIs dictis, misericordia pulsabat viscera patris, vt subueniret, secum pacem habens: sed cõtradicebat veritas, habens secum iustitiam. Et inter eas magna cõtrouersia facta est, provt narrat B. Bernardus pulchro & longo stylo. Sed ego succincte, vt potero, referam summam. Frequenter enim ipsius dicta melliflua intẽdo adducere, sed plerumq; cum exceptione, propter prolixitatem vitandam. In hoc ergo loco hæc est dicti sui sũma. Bern. ser. I. de annunciatione.

Dicebat Domino misericordia: Nunquid in æternum proiicies Domine, aut obliuisceris misereri? & hoc ei lõgo tempore susurrabat. Respondit Dominus: Vocentur sorores vestræ, quas contra vos paratas videtis, & eas pariter audiamus. Quibus vocatis, incœpit misericordia: Eget miseratione diuina creatura rationalis, quoniam misera facta est, & miserabilis valde, venit tempus miserendi, & iam præteriit. Econtra veritas: Oportet Domine implere sermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam, cum omnib. qui in eo erant, quando præuaricando pomum gustauit. Dixit misericordia: Vt quid ergo Domine me fecisti? Scit enim ipsa veritas, quod ego perij, si nunquam misereberis. Econtrario ipsa veritas. Si prædictam tuam sententiam præuaricator euaserit, periit & veritas tua, & non permanet in æternum. Fuit ergo hæc quæstio missa ad filium. Ipsa autem veritas & misericordia coram eo eadem dicebãt, & addebat veritas: Fateor Domine, quod bono zelo mouetur misericordia: sed non secundum iustitiam, quæ potius præuaricatori vult parcere quam sorori. At misericordia: Tu neutro parcis, & tanta indignatione sæuis cõtra præuaricatorem, vt inuoluas pariter & sororem. Sed nihilominus veritas fortissime allegat: Domine contra te ista quæstio intorquetur, & est cauendum, ne verbum patris euacuetur. Dixit pax: Parcite vobis à verbis istis, virtutum non est honesta contentio. Vides controuersiã magnã, & rationes fortes & efficaces. Nõ videbatur quomodo circa hominem possent & misericordia & veritas conseruari. Scripsit autem Rex sententiam, quam paci, quę propinquius ei stabat, dedit legendã, sic continentẽ. Hæc dicit, Perij si Adã non moriatur. Et hæc dicit, Perij si non misericordiã consequatur. Fiat mors bona, & habeant vtræq; quod petunt. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ, & consenserunt quod moriatur Adam, misericordiã consequendo. Sed quærunt quo modo mors potest fieri bona, cum horribilis sit ipsi auditu? Respõdit Rex: Mors peccatorum pessima, sed mors sanctorum pretiosa, & ianua vitę. Inueniatur qui ex charitate moriatur, non obnoxius morti: & sic mors non poterit tenere innoxium, sed faciat in ea foramen, per quod transeant liberati. Placuit sermo. Sed vbi talis poterit inueniri? responderunt. Rediit ergo veritas ad terram, & misericordia remansit in cœlo. Nam iuxta Prophetiam: Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsq; ad nubes. Et circuit orbem terrarum. Et nemo mundus à sorde, nec infans vnius diei. Sed à misericordia perlustratur cœlũ, & neminẽ inuenit, qui sufficiẽtem ad hoc habeat charitatem. Omnes enim serui sumus, & qui cũ bene fecerimus, dicere debemus illud Lucæ: Quia inutiles serui sumus. Et cũ nullus inueniretur, qui maiorem charitatẽ haberet, vt animam suam pro seruis inutilibus poneret, redeunt ad constitutam diem anxie plurimum. Non inuento Psal. 76. b Psal. 33. d Psal. 115. a Psal. 35. a Iob 25. secundum 70. interp. Luc. 17. c Ioan. 15. b

uento quod desiderabant, dixit pax: Vos nescitis quidquam nec cogitatis. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: sed qui dedit consilium ferat auxilium. Intellexit hoc Rex, & ait: Pœnitet me fecisse hominem. Pœnitentiam me agere oportet, pro homine quem creaui. Et vocato Gabriele dixit: Vade, dic filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit. Hucusque Bernardus: Vides ergo, quam magni periculi fuit & est peccatum, & quam magna difficultas est remedium inuenire. In hoc ergo consenserunt prædictæ virtutes præcipue in persona filij. Nam persona patris aliqualiter videtur terribilis & potens: & sic suspicari quodammodo potuissent pax & misericordia. Persona vero spiritus, benignissima est: & sic suspicari poterant veritas & iustitia. Vnde persona filij tanquam media accepta est, ad hoc remedium faciendum, hoc autem non proprie, sed appropriate intelligas. Tunc ergo impletum est illud Propheticum: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia, & pax osculatæ sunt. Et hæc de his quæ in cælis contingere potuerunt, possumus meditari.

Psal. 13. a
Gen. 7. b
Zach. 9. b
Psal. 84. c

Capvt III.

De vita Mariæ Virginis, & septem petitionibus eius.

Dam. lib. 4. fid. orth. c. 15. Niceph. lib. 1. Eccl. hist. cap. 7.

Circa Virginem, ex qua incarnatio facta fuit, meditari possumus vitam ipsius. Vnde scire debes, quod dum esset trium annorum, fuit à parentibus oblata in templum, & ibi stetit vsque ad decimum quartum annum. Quid autem ibi fecerit, scire possumus ex reuelationibus suis, factis cuidam suæ deuotæ. Et creditur, quod fuit S. Elisabeth, cuius festum solemniter celebramus. In quibus hæc inter alia continentur: Cum (inquit) pater meus & mater mea me dimiserunt in templo, statui in corde meo habere Deum in patrem, & deuote ac frequenter cogitabam, quid possem facere Deo gratum, vt dignaretur mihi dare gratiam suam, & feci me doceri legem Dei mei. Ex omnibus tamen præceptis diuinæ legis, tria præcepta præcipue seruaui in corde meo, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum. Item, habebis odio inimicum tuum. Ista inquit seruaui in animo meo, & statim omnes virtutes comprehendi, quæ in ipsis continentur, & ita volo te facere. Anima autem aliquam virtutem habere non potest, si Deum toto corde non diligat. Ab isto enim amore descendit omnis gratiæ plenitudo, sine qua nulla virtus in aliquam descendit, nec perseuerat in anima, sed fluit vt aqua, nisi suos inimicos, id est, vitia & peccata habuerit odio. Qui vult ergo suam gratiam habere, & possidere, oportet eum cor suum ad amorē & odium ordinare. Volo ergo te facere, vt faciebam ego. Surgebam enim semper in noctis medio, & pergebam ante altare templi, & tanto desiderio, & tanta voluntate, & tanta affectione, quanta poteram, & sciebam, petebam gratiam ab omnipotenti Deo obseruandi illa tria præcepta, & omnia alia mādata legis. Et sic stando ante altare septem petitiones Domino faciebam, quæ sunt hæ:

Septem petitiones B. Mariæ Virginis.

Primo enim petebam gratiam, qua possem implere dilectionis præceptū, scilicet ipsum diligere ex toto, &c.

Secundo petebam gratiam, qua possem diligere proximum secundum voluntatem, & beneplacitum suum, & vt faceret me amare omnia, quæ ipse amat & diligit.

Tertio petebam, vt me faceret odire & fugere omnia, quæ odit.

Quarto petebam humilitatem, patientiam, benignitatem, & mansuetudinem, & omnes virtutes, per quas efficerer gratiosa ante conspectum suum.

Quinto petebam, vt faceret me videre tempus, in quo esset nata illa beatissima Virgo, quæ debebat filiū Dei parere: & vt conseruaret oculos meos, vt possem eam videre: linguam, vt possem eam laudare: manus, vt possem ei seruire: pedes, vt possem ire ad seruitium suum: genua, vt possem adorare Dei filium in gremio suo.

Sexto petebam gratiam, obediendi mandatis, & ordinationibus Pontificis templi.

Septimo petebam, vt templum, & vniuersum populum suum ad seruitium suum conseruaret.

His auditis dixit ancilla Christi: O dulcissima Domina non eratis vos gratia, & virtutibus plena. Respondit B. Virgo: Pro firmo scias, quod ita me reputabam ream, & vilissimam, & gratia Dei indignam sicut tu. Propterea petebam sic gratiam & virtutes. Et iterum: Filia tu credis, quod omnem gratiam quam habui, habuerim sine labore: sed non est ita. Immo dico tibi, quod nullam gratiam, donum vel virtutem habui à Deo sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda deuotione, multis lacrymis, & multa afflictione, dicendo, cogitando semper placita sibi, sicut sciebam, & poteram, excepta sanctificationis gratia, qua sanctificata fui in vtero matris. Et addidit: Pro firmo scias, quod nulla gratia descendit in animam, nisi per orationem & corporis afflictionem. Postquam autem dedimus Deo quæ per hos possumus, licet sint pauca, ipsa venit in animam, secum ferens ista altissima dona, quod videtur anima in seipsa deficere, & perdit memoriam, & non recordatur se fecisse, vel dixisse aliquid Deo gratum, & tunc videtur sibi ipsi vilior, & despectior quam vnquam fuerit. Hucusque de dictis reuelationibus.

Beatus vero Hieronymus de vita ipsius scribit: Hanc sibi regulā B. Virgo statuerat, vt à mane vsque ad horā tertiam orationibus insisteret. A tertia vsque ad nonam, externo opere se occuparet. A nona vero iterū ab oratione non recedebat, quousque dum illi Angelus appareret, de cuius manu escā accipere solebat, & melius in Dei opere & amore proficiebat. Fiebat, vt in vigiliis inueniretur prior, in sapientia legis Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gloriosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior. Erat enim constans & immobilis, & cum quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus vel vidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, vt cognosceretur in lingua eius, Deus. Semper in oratione, & in scrutatione legis Dei permanebat. Et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in vllo sermone peccaret, ne aliqua in ritu vocē suam exaltaret, ne aliqua iniurias aut superbiam contra parē suam exerceret. Sine intermissione benedicebat Deū, & ne forte in salutatione sua à Dei laudibus tolleretur, si quis eam salutabat, illa pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat. Denique primū ex ipsa exiit, vt dum salutantur homines sancti, Deo gratias, dicant. De esca quam de manu Angeli accipiebat, ipsa reficiebatur: quam vero à Pontificibus templi accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videbatur ei Angelus loqui, & quasi charissimæ sorori vel matri obtemperabat ei. Hucusq; Hieronymus.

In quartodecimo autem anno fuit B. Viergo Maria desponsata Ioseph per diuinam reuelationē, & rediit in Nazareth, quod qualiter fuerit factum inuenies in legenda de natiuitate sua. Et hæc sunt quæ ante incarnationem Domini Iesv possumus meditari: ipsa rumines bene & delecteris in eis, toto affectu ea memoriæ commendando, & opere adimplendo, quia deuotissima sunt. Nunc ad incarnationem veniamus.

Capvt IV.

De Incarnatione Christi.

Postquam autem venit plenitudo temporis, vel deliberasset quomodo ordinauit summa Trinitas humano generi prouideri, per incarnationem verbi, propter nimiam charitatem suam, qua ipsum genus humanum diligebat, commouente eum misericordia sua, & nihilominus ad instantiam supernorum spirituum, & Beata Virgo Maria rediisset Nazareth, vocauit Deus omnipotens Gabrielem Archangelum, & dixit ei: Vade ad dilectissimam filiam nostram Mariam desponsatam Ioseph, super omnes creaturas

Gal. 4. a
Eph. 2. a

nobis

nobis charissimam:& dic ei, quòd filius meus concupiuit speciem suam, & sibi eam elegit in matrem. Et roga eam, vt ipsum lætanter accipiat: quia per eam salutem totius generis humani operari decreui, & obliuisci volo iniuriæ mihi factæ. Attende hic & recordare, quæ tibi in principio supra dixi, vt discas, omnibus, quæ dicuntur & fiunt, te exhibere præsentem. Hic ergo imagineris, & aspicias Deū, vt potes, quia incorporeus est: sed aspice eum tanquam magnum Dominum, sedentē solio excelso, vultu benigno, pio, & paterno, quasi reconciliare volentem, siue reconciliatum esse, hæc verba dicentem, & Gabrielem facie hilari & iucunda, flexis genib. & inclinato vultu timoroso & reuerenti, ambasiatam Domini sui attente suscipientem. Surgens igitur Gabriel iucundus & gaudens, volitauit ab altis, & in humana specie in momento fuit coram Virgine Maria, in thalamo domunculæ suæ manente. Sed nec cito sic volauit, quin præueniretur à Deo, & sanctam ibi Trinitatem inuenit, quæ præuenit nuntium suum.

Incarnatio verbi, fuit opus totius Trinitatis.

Scire namque debes, quod excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum si tunicam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuarent eum, & tunicæ manicas tenerent, Nunc ergo & hic bene aspice, & tāquam ipsi facto pręsens existeres, intellige omnia quæ dicuntur & fiunt. O qualis fuit & nūc est in meditatione tua illa domuncula, vbi tales sunt, & talia exercentur. Nam licet vbique sit Sancta Trinitas, tamen ibi nunc aliquo singulari modo esse mediteris, ratione singularis operationis. Ingressus ergo Gabriel paranymphus fidelis ad Virginem Mariam, dixit: Aue gratia plena dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Ipsa vero turbata, nihil respondit. Non fuit turbata turbatione culpabili, nec de visione Angeli, quia eos sępe videre solita erat: sed, iuxta verba Euangelij, turbata fuit in sermone eius, cogitās de nouitate talis salutationis, non enim sic eam consueuerat salutare. In qua salutatione cum videret se tribus commendari, non poterat humilis Domina non turbari. Commendabatur enim quod esset gratia plena, & quod Dominus erat secum, & quod erat benedicta super omnes mulieres: at humilis non potest sui comendationem, sine rubore & turbatione audire. Turbata ergo fuit ex verecundia honesta, & virtuosa. Cœpit etiam timere, an hoc esset verum: non quod non crederet Angelum vera loqui, sed ex eo, quod proprium est in humilibus, quod nō examinant suas virtutes, sed defectus potius ruminant, vt sic semper proficere possint reputantes magnam virtutem paruam, & paruum defectū magnū valde. Tanquam ergo prudens, & cauta, pauida, & pudorosa nihil respondit. Quid enim respondisset? Disce & tu exemplo suo tenere silentium, & taciturnitatem amare: quia magna & vtilis valde talis virtus est. Nā ipsa bis prius audiuit, quam semel responderet. Abominabile enim est, virginem esse loquacem. Angelus enim causam suæ dubitationis cognoscens, dixit: Ne timeas Maria, nec verecunderis de laudibus, quas dixi tibi, quia sic est: Nec solum ipsa gratia plena, sed eam toti generi humano recuperasti, & reinuenisti à Deo. Nam Ecce concipies, & paries altissimi filium: qui te elegit in suam matrem, saluabit omnes in eum sperantes. Tunc ipsa respondit, non tamen confitendo, nec negando commendationes præfatas, sed de alio certificari volens, de modo plus dubitabat, scilicet ne perderet virginitatem suam. Quæsiuit ergo ab Angelo huius conceptionis modum, dicens: Quo modo fiet istud, quia virginitatem meam firmissime Domino meo deuoui, ne in perpetuum hominem cognoscam? Et Angelus: Fiet per operationem Spiritus sancti, qui te singulari modo replebit, & eius virtute concipies, salua tibi virginitate tua, & ideo filius tuus vocabitur filius Dei. Nihil enim ei est impossibile. Nam Elisabeth cognata tua cum esset senex, & sterilis, iam sunt sex menses, quòd filium virtute Dei concepit.

Luc. 1. c

Intuere hic pro Deo, & meditare, qualiter tota Trinitas est ibi expectans responsionem & consensum huius suæ filiæ singularis, amanter & delectabiliter aspiciens verecundiam eius, & mores & verba. Et etiam qualiter Angelus diligenter & sapiēter induciteam, & ordinat verba sua, stans inclinatus, & reuerens corā Domina sua, vultu placido, & sereno, fideliter exequens ambasiatam suam, & attente obseruans verba Dominæ, vt possit congrue respondere, & super hoc opere mirifico perficere Domini voluntatē. Et qualiter etiam Domina stat timorate ac humiliter, facie pudorosa præuenta ab Angelo, & ex improuiso in verbis illis non extollitur, neq; se reputat. Et cùm audit magnalia de se, qualia alicui nunquam dicta fuerunt, totum diuinæ gratiæ ascribebat. Disce ergo eius exemplo esse pudorosa & humilis, quia sine his virginitas parum valet. Gaudet prudētissima Virgo, & auditis verbis Angeli consensit. Et, vt in suis reuelationibus continetur, profunda deuotione genuflexit, & iunctis manibus dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc filius Dei statim totus & sine mora intrauit vterū Virginis, & ex ea carnē assumpsit, & totus remansit in sinu patris. Potes autem pie imaginari, qualiter ipse filius tanquā obedientiam & laboriosam legationem suscipiens, patri se inclinauit, & recommendauit, & in eodem instanti anima creata & infusa fuit, perfectus homo secūdum omnia corporis lineamenta, sed paruulus valde: ita quod in vtero postea naturaliter crescebat, vt alij, sed non fuit dilata infusio animæ, vel membrorum distinctio, vt in aliis. Erat enim perfectus Deus, sicut perfectus homo, & ita sapiens & potens, vt est modo. Gabriel autem tunc cum Domina sua similiter genuflexit, & parum post eum ea surgens, se iterum inclinans vsq; ad terram, & valefaciens ei, disparuit, & ad patriam rediens hoc narrauit, & fuit ibi nouum gaudium, & nouum festum, & exultatio magna nimis. Domina vero tota inflammata, & in amore Dei magis solito succensa, sentiens se concepisse, genibus flexis gratias egit de tanto dono, humiliter & deuote supplicans eidem, vt eam dignaretur instruere, ita quod in his, quæ circa filium suum facienda occurrerent, faceret sine defectu.

Sine pudore & humilitate virginitas parum valet.

Considerare autem debes, quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitiæ. Inaudita est enim vsq; modo à sæculis, nec vnquā fuerat. Talis namq; hodie est solemnitas Dei patris, qui nuptias fecit filio suo in desponsatione humanæ naturæ, quam hodie filius sibi vniuit inseparabiliter. Hodie est & solemnitas nuptiarum filij, & dies natalis eius in vtero, sed postea erit ex vtero. Hodie est solemnitas sancti Spiritus, propter hoc opus mirificū & singulare ipsius incarnationis, quod eidem attribuitur: & hodie incepit ostēdere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solemnitas gloriosa Dominæ nostræ, quæ à patre in filiam, & filio in matrē, & Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solemnitas totius cælestis curiæ, quia inchoatur eorū reparatio. Hodie est multo magis solemnitas humanæ naturæ: quia eius salus incepit & redemptio, & totius mundi recōciliatio, & sublimata est atq; deificata Hodie nouā obedientiam suscepit filius à patre, de nostra peragenda salute. Hodie à summo cælo egrediens, exultauit vt gigas ad currendum viam, & se reclusit in horto vteri virginalis. Hodie etiā factus est vnus ex nobis, & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscum. Hodie de cælo lux vera descendit, ad tollēdas & fugādas nostras tenebras. Hodie panis viuus, qui dat vitam mundo, decoquitur in virginalis vteri clibano. Hodie Verbum caro factū est, vt habitaret in nobis. Hodie clamores & desideria Patriarcharū & Prophetarū exaudita sunt & impleta. Clamabant desiderio inenarrabili & dicebant: Emitte agnū Domine, &c Et iterum: Rorate cæli desuper. Et iterum: Vtinam dirumperes cælos & descenderes. Et iterū: Domine inclina cœlos tuos & descēde. Et iterum: Domine ostende nobis faciem tuā, &c. Et talia multa, de quibus tota Scriptura est plena. Nam hodiernam diem vehementissime-

Psal. 18. a; Ioan. 1. b; Isa. 16 a; Isa. 45 b; Isa. 64. a; Psal. 143. b; Psal. 79. a, b, d.

mentissime expectabant. Hodie est principium & fundamentum omnium solemnitatum, & initium totius nostri boni. Nam vsque nunc indignatus est Dominus contra genus humanum, propter transgressionem primorum parentum: sed amodo videns filium hominem factum, non vlterius irascetur. Hodie dicitur esse temporis plenitudo. Vides admirabile opus & quam solemnissimum factum sit istud: totum est delectabile, totum iucundum, totum desiderabile, & cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione, lætitia & exultatione ducendum, & omni veneratione dignissimum. In his ergo meditare, in his delectare, & iucundaberis, & forte ostendet tibi Dominus ampliora, &c.

CAPVT V.

Quo modo Beata Virgo visitauit Elisabeth Et quo modo Magnificat, & Benedictus, facta fuerunt.

Lut. 1. d

POst hæc recogitans Domina verba Angeli, quæ dixit de consobrina sua Elisabeth, eam visitare proponit ad congratulandum eidem, ac etiam seruiendum. Iuit ergo vnà cum Ioseph sponso suo à Nazareth ad domum ipsius, quæ distabat à Hierusalem per quatuordecim vel quindecim milliaria, vel circa. Nō ergo retardatur asperitate, vel longinquitate viæ, sed cum festinatione iuit, quia nolebat diu in publico videri. Et sic non erat ex conceptu filij aggrauata, vt aliis mulieribus contingit. Non enim fuit Dominus Iesus onerosus matri. Concipe ergo hic quo modo vadit sola cum spōso suo regina cęli, & terrę, & non eques sed pedes, non ducit frequentiam militum vel baronum, non camerarium & domicellarum comitiuam. Vadunt autem cum ea paupertas, humilitas & verecundia, omniumq; virtutum honestas. Est & Dominus secum, magnam & honorabilem comitiuam habens, sed non sæculi vanam & pomposam. Cum autem intrauit domum, salutauit Elisabeth, dicens: Salue soror mea Elisabeth. Illa vero exultans & tota exhilarata, & accensa Spiritu sancto surgit, & amplexatur eam tenerrime, & exclamans præ gaudio, dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventri tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? &c. Cum enim Virgo salutauit Elisabeth, repletus est in vtero Ioannes Spiritu sancto, repleta est etiam & mater: nec prius repletur mater quam filius, sed filius repletus replet & matrem, non quidem in anima matris aliquid efficiendo, sed per Spiritum sanctum aliquid in ea fieri promerendo, eo quòd in ipso Spiritus sancti gratia affluentior refulgebat, & prior gratiam sensit. Et sicut illa Mariam, sic ille aduentum Domini sensit. Et ideo exultauit, & illa prophetice locuta est. Vide quanta virtus sit in verbis Dominæ, quia ad eorū pronuntiationem cōfertur Spiritus sanctus. Sic enim abundanter ipsa erat plena, quod eius meritis ipse Spiritus sanctus etiam alios replebat. Respondit autem Maria ad Elisabeth, dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. totum ibidem complens canticum iucunditatis & laudis. Deinde se ad sedendum ponentes, Domina humillima ad inferiorem locum se ponit ad pedes Elisabeth: sed illa incontinenti exurgens, & hoc nō patiens erexit eam, & pariter consederunt. Quærit autem Domina de modo suę conceptionis, & Elisabeth de modo suæ: & hæc sibi inuicem narrant lætanter, & laudāt Deum de vtraq; conceptione, & in gratiarum actione consistunt, & agūt dies lætitiæ. Et stetit ibidem Domina quasi mēsibus tribus, ministrans & seruiens ei in omnibus quę poterat humiliter, reuerenter, & deuote, quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mūdi reginam. O qualis domus, qualis camera, qualis lectus, in qua & quo pariter cōmorantur & requiescunt, tales matres talibus filiis fœcundatæ, Maria & Elisabet, Iesus & Ioannes. Sunt & ibi magnifici senes, sc. Zacharias & Ioseph. Adueniente ergo tempore suo peperit Elisabeth filium, quem Domina leuauit à terra, & diligenter aptauit, vt expediens erat. Paruulus autem, ipsam quasi intelligens aspiciebat, & cum eum matri porrigere vellet, caput ad eam vertebat, & in ea solum delectabatur, & ipsa lætanter colludebat eidem, amplexabatur, & osculabatur iucunde. Considera magnificentiam Ioannis. Nullus vnquam talem baiulam habuit. Multa alia magna priuilegia reperiuntur de ipso, quibus non insisto ad præsens. Die autem octauo circumcisus est puer, & vocatus est Ioannes. Et tunc apertum est os Zachariæ, & Prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, &c. Et sic in domo illa hæc duo cantica pulcherrima, sc. Magnificat, & Benedictus facta fuerunt. Domina vero stans post aliquam cortinam, ne videretur ab hominibus, qui conuenerant ad circumcisionem Ioannis, auscultabat attente ad canticum illud, in quo de filio suo fiebat mentio, & omnia conserebat in corde suo sapientissime. Tandem valefaciens Elisabeth & Zachariæ, ac benedicens Ioanni, rediit ad domum suæ habitationis in Nazareth. In qua reuersione paupertatem eius adinuicem reuoca. Rediit enim ad domum, in qua nec panem, nec vinum, nec alia necessaria est inuentura. Sed nec possessiones habebat, nec pecuniam. Stetit his tribus mensibus apud illos forte opulentos: nunc autem redit ad paupertatem suam, & vt propriis manibus laborando victum procuret. Compatere sibi, & in amorem paupertatis accendere.

Lut. 1. d

Quanta sit in verbis B. Mariæ virtus.

S. Ioannis Baptistæ priuilegiū.

CAPVT VI.

Quo modo Ioseph voluit dimittere Mariam, & quo modo Deus permittit suos tribulari.

CVm autem simul habitarent Domina & sponsus eius Ioseph, & crescente Iesu in vtero matris perpendens Ioseph ipsam grauidam esse doluit vltra modum. Attende hic bene, quia multa pulchra discere poteris. Si dubitas quare Dominus voluit matrem suam habere virum, cum semper vellet eam virginem esse. Respondetur propter tria, vt scilicet ne grauida infamaretur, vt viri ministerio & societate frueretur, & diabolo partus filij Dei occultaretur. Conspiciebat ergo Ioseph coniugem suam semel & pluries, & dolebat & turbabatur, & eidem vultum ostendebat turbatum, & oculos auertebat ab ea tanquam à mala, suspicans eam ex adulterio concepisse. Vides quo modo Deus permittit suos tribulationibus vexari, & tentari ad ipsorum coronam. Cogitabat autem eam occulte dimittere. Vere de hoc dici potest, quod eius laus est in Euangelio. Dicitur enim ibi, quod erat vir iustus, magnæ namque virtutis erat. Cum enim communiter dicatur, quod quasi summæ verecundiæ, doloris, & furoris sit viro adulterium vxoris, tamen ipse virtuose se temperabat, & accusare nolebat, patienter hanc magnā pertransibat iniuriam, nō se vindicans, sed pietate victus, cedere volens, occulte volebat eam dimittere. Sed nec Domina pertransiuit absq; tribulatione, perpendebat enim, & videbat eum turbatum, & de hoc etiam ipsa turbabatur. Humiliter tamen tacebat & occultabat donum Dei. Potius volebat reputari vilis, quam ipsum sacramentū Dei propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominum, vt ipse remedium apponere dignaretur, & hanc sibi & viro suo tribulationē auferret. Vides quam magna tribulatio & anxietas erat eis, sed Dominus prouidit vtriq;. Misit ergo Angelum suum, qui dixit Ioseph in somnis, quod vxor eius de Spiritu sancto conceperat, & vt confidenter & gaudenter staret cum ea. Vnde tribulatione cessante, rediit cōsolatio magna. Sic & nobis contingeret, si in tribulationibus patientiam habere sciremus: nam Deus post tempestatem tranquillum facit. Nec dubitare debes: quia non permittit eas ad suos venire, nisi pro vtilitate eorum. Quæsiuit Ioseph de hac conceptione mirifica, quę ei Domina diligenter narrauit. Remanet ergo, & stat Ioseph gaudēs cū sua coniuge benedicta. Et vltra quàm dici possit, eam casto diligit amore, & curam ipsius fideliter gerit, & Domina cum eo

1. Cor. 8. d

Matt. 1. c

Ibidem.

confidenter moratur, & in sua paupertate lætanter viuunt. Stat ergo Dominus Iesus reclusus in vtero, vsque ad menses nouem more aliorum. Stat benigne ac patiẽter sustinet,& expectat tempus debitum. Compatere sibi, quod ad tantam humilitatis profunditatem deuenit. Multum ergo deberemus hanc affectare virtutem: nec vnquam deberemus ad elationem, vel ad nostri reputationem tumescere, quando tantum se inclinauit Dominus maiestatis. Et de hoc secundo beneficio huius tam prolixæ pro nobis reclusionis, nunquam ei digne possemus satisfacere. Sed saltem corde hoc cognoscamus,& gratias eidem toto affectu agamus, quod nos ex aliis assumere dignatus est, vt vel hoc modicum rependamus eidem, vt reclusi simus ad seruitium suum. Ipsius quippe beneficium est hoc, non nostrum meritum, & quidem permaximum multumque acceptabile ac venerabile est. Non enim ad pœnam, sed ad tutelam reclusi sumus,& in arce religionum tutissima collocati. Ad quam huius nequissimi mundi venenosæ sagittæ vel tumultuosi maris procellæ, nisi nostra temeritate attingere non poterunt. Conemur ergo toto posse, mente reclusa & abstracta ab omnibus caducis, eidem cordis puritate vacare: quia corporalis reclusio nihil, aut parum sine mentali prodest. Eidem etiam Domino Iesu in hoc compatere, quod est in continua afflictione, & fuit à suæ conceptionis primordio vsque ad mortem, ex eo, scilicet quod patrem, quem summe diligebat, cognoscebat propter idola relinqui à peccatoribus,& inhonorari,& ex compassione, quam habebat ad animas ad imaginem suam creatas, quas cernebat miserabiliter, quasi vniuersaliter damnari, & erat sibi maior pœna, quam fuerit passio corporalis. Nam propter hanc tollendam sustinuit illam. Vides quam pulchra fercula hic tibi propinata sunt, si vis eorum sentire dulcedinem, ea rumina diligenter,& sæpe.

SECVNDA FERIA.

CAPVT VII.

De Natiuitate Christi,& aliis.

Luc. 2. a

ADVENIENTE autem nouem mensium termino, exiit edictum ab Imperatore, vt describeretur vniuersus orbis, scilicet quilibet in ciuitate sua. Cumque Ioseph ire vellet in ciuitatem suam, scilicet Bethleem, & sciret instare tempus partus suæ coniugis, duxit eam secum. Vadit ergo iterum Domina hoc longo itinere. Nam Bethleem est prope Hierusalem, per quinque vel sex milliaria. Ducunt autem secum bouem & asinum, & vadunt sicut pauperes mercatores bestiarum. Cum autem fuerunt in Bethleem, quia pauperes erant, nam multi concurrerant pro eadem causa, hospitium inuenire non potuerunt. Compatere hic Dominæ,& conspice ipsam delicatam & iuuenem, quindecim enim erat annorum, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter gentes conuersantem, quærentem vt quiescat, & non inuenit: omnes licentiant eam & socium eius,& sic coguntur diuertere ad quandam viam coopertam, vbi homines tempore pluuiæ diuertebant. Ibidem Ioseph, qui erat magister lignarius, forte aliqualiter se clausit. Nunc autem diligentissime inspice omnia, maxime quia referre intendo quæ ab ipsa Domina reuelata & ostensa fuerunt, prout à quodam sancto nostri ordinis fide digno habui, cui puto reuelata fuisse.

Cumque venisset hora partus, sc. in media nocte Dominicæ diei, surgens virgo appodiauit ad quandam columnam, quæ ibi erat, Ioseph vero sedebat mœstus ex eo forte quod non poterat quæ decebant, parare. Surgẽs ergo & accipiẽs de fœno presepis, proiecit ad pedes Dominæ, & vertit se in aliam partem: tunc filius Dei æterni exiẽs de matris vtero, sine aliqua molestia vel læsione, in momento sicut erat in vtero, sic fuit extra vterum super fœnum ad pedes matris suę. Et mater incótinenti

A se inclinans, recolligens eum & dulciter amplexans, posuit in gremio suo & vbere de cælo pleno, & Spiritu sancto edocta, cœpit lauare siue linire ipsum per totum cum lacte suo: quo facto, inuoluit eum in velo capitis sui, & posuit eum in præsepio. Et nunc bos & asinus flexis genibus posuerunt ora super præsepium, flantes per nares ac si ratione vtentes cognoscerent, quod puer sic pauperrime contectus calefactione, tempore tanti frigoris, indigebat. Mater vero flexis genibus adorauit,& gratias agens Deo, dixit: Gratias tibi ago Domine sancte Pater, qui filium tuum mihi dedisti,& adoro te Deus æterne, & te filium Dei viui & meum. Ioseph autem similiter adorauit eum, & accipiens sellam asini, & extrahens de ea cussinellum de lana siue bora, posuit iuxta præsepe, vt Domina super eo sederet. Ipsa

B ergo se posuit ibi ad sedendum,& sellam posuit subtus cubitum, & sic stabat Domina mundi, tenens vultum suum super præsepe, innixa oculis & toto affectu super dilectissimum filium suum. Hucvsque de reuelatione.

His ergo sic ostensis, disparuit Domina,& remansit Angelus,& dixit eidem laudes magnas, quas etiam ille mihi dixit, sed nec discendi, nec scribendi aptitudinem habui. Vidisti ortum sacratissimi principis, vidisti simul & partum reginæ cælestis, & in vtroque arctissimam paupertatem potuisti conspicere, multis necessariis indigere. Hanc virtutem altissimam Dominus reinuenit. Hæc est illa Euangelica Margarita, pro qua emẽda omnia sunt vendenda. Hæc est totius spiritualis ædificij primum fundamentum: nam cum sarcina temporalium rerum spiritus ad Deum non potest ascendere. De qua *Matt. 13. f*

C dicebat beatus Franciscus: Paupertatem fratres noueritis esse spiritualem viam salutis, tãquam humilitatis fomentum,& perfectionis radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Magna ergo nobis est verecundia, quod eam non amplectamur toto posse, sed oneramur superfluis, quando mundi Dominus, & Domina mater eius eam sic strictissime, & studiosissime seruauerunt. De qua sic dicit Bernardus: Abundabat in terris hæc species,& nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Dei filius concupiscens descendit, vt eam eligat sibi,& nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum, scilicet humilitate & paupertate. In his complacet sibi pannis,& Maria testimonium perhibente: his sericis delectatur inuolui, & abominati nes Ægyptiorum immola Deo tuo. Hucvsque Bernard. Idem *Paupertas.* *Bern. serm. 1. in vig. nat. Dom. post med.* *Idem. ser. 3. nat. Dom. cir. fin.*

D in sermone natiuitatis, qui incipit: Benedictus Deus, & pater. Denique populum suum consolatur. Vis nosse populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait homo secundum cor Dei. Sed & ipse in Euangelio: Væ vobis, inquit diuitibus, qui habebitis hic consolationem vestram. Quid enim consoletur eos, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes, non consolantur panni eius ambulantes in stolis: non consolantur stabulum & præsepe amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus annuntiatur gaudium lucis, & eis natus dicitur esse Saluator. Pauperibus atque laborantibus non vobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, & vestrum dominium. Hucvsque Bernardus. Potuistis etiam attendere *Psal. 9. d* *Luc. 6. e*

E in vtroque, profundissimam humilitatem in hac ipsa natiuitate, non enim sunt stabulum dedignati, non bestias, non fœnum,& cętera vilia. Hanc virtutem in omnibus actibus, tam Dominus, quam Domina perfectissime seruauerunt,& nobis commendauerunt. Nitamur ergo omni, quo possumus studio, ipsam amplecti: quia sine ipsa non est salus, nulla enim operatio nostra cum superbia Deo placere potest. Nam secundum beatum Augustinum: Superbia fecit Angelos dæmones, humilitas facit homines Angelis similes. Et Bernardus: Qualem putas necesse est hominem inuenire, qui repudiati locum Angeli sortiatur? semel turbauit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostrauit ex parte,& parte non modica. Quid ergo? Nunquid non odit ciuitas illa, & *Aug. lib. de sing. doc cap. 18. in fine, tom. 4.* *Bern. ser. 2. de verb. Is. 6. Vidi Domin. &c. cir. med.*

vehementer huiusmodi pestem abominatur? Certi estote fratres, eum qui superbis non pepercit Angelis, nec hominibus parciturum. Non est cōtrariu, sibiipsi. Hucusque Bern. Potuisti etiam attendere in vtroque, maxime in puero Iesu non paruam cordis afflictionem. De qua sic dicit Bern. Nasciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus, eligit quod molestius est præsertim paruulo & pauperis matris filio: quæ vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cum tanta esset necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. *Et infra*: Christus vtique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tanquam à seductore cauendum. *Et infra*: Et tamen fratres ipse est promissus olim per Isaiam: Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis: bonum vero afflictio est. Siquidem & hanc elegit, & illam reprobat Puer sapiens, Verbū infans. Hucusque Bernardus. Vade & tu fac similiter, discrete tamen, vt non excedas posse tuum. Et de his virtutibus alias poterit dici, redeamus ad domum natiuitatis.

Idem ser. 3. de nat. Domini non longe à prin.

Isa. 7. c

Nato itaque Domino, Angelorum multitudo ibi existens, suum Deum adorauerunt, & confestim ad pastores iuerunt, qui erant ibi prope forte per milliare, nuntiantes eis ipsam natiuitatem & etiam locum. Exinde ascenderunt in cælum cum Canticis & iubilis, conciuibus suis ea similiter nuntiantes. Tota igitur superna curia exhilarata, magnoq; facto festo & laudibus, & gratiarum actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes quotquot ibi erant, successiue per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes eum cum omni reuerentia, & etiam matrem eius, laudem eidem & cantica personabant. Quis enim eorum auditis nouis, remansisset in cælo, quin visitasset Dominum suum sic humiliter constitutum in terra? In nullo eorum hæc superbia cadere potuisset. Et ideo dicit Apostolus: Et cum introducit primogenitum in orbem terrarū dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hæc meditari de Angelis, iucundum puto, qualitercunque se habuerit veritas. Veneruntque pastores & adorauerunt eum, referentes quę audierunt ab Angelis. Mater vero prudentissima, omnia quæ de ipso dicebantur, conseruabat in corde suo, illi autem gaudentes abierunt. Genu flecte & tu qui tantum distulisti, & adora Dominum Deum tuum, & postea matrem eius, & reuerenter saluta sanctum senem Ioseph. Deinde osculeris pedes pueri Iesū iacentis in lecto, & roga Dominam, vt eum tibi porrigat vel permittat accipere. Accipias eum inter brachia tua, retine, & intuearis faciem eius diligenter, ac reuerenter deosculare, & delectare in eo confidenter. Hoc facere potes, quia ipse ad peccatores venit pro eorum salute, & cum eis humiliter conuersatus, & tandē se ipsis dimisit in cibum. Vnde benignitas sua patienter se tangi pro tuo velle permittet, nec imputabit præsumptioni sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hæc facias, quia ipse sanctus sanctorum est. Postea redde ipsum matri: & conspice diligenter, quam studiose, & sapienter gubernat eum, lactat, ac cætera ei facit obsequia. Ita & tu adiuua eam si potes, in his delectare, iucundare, ac sedulo meditari memento, & quantum potes famuleris Dominæ, & puero Iesu, & intuearis faciem eius sæpe, in quam desiderāt Angeli prospicere. Semper tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam, reputare enim te debes indignum talium conuersatione.

Heb. 1. c

1. Pet. 1. c

Meditari debes etiam cum gaudio, quanta sit hodierna solemnitas. Hodie namque natus est Christus, &, sic vere est dies natalis Regis æterni, & filij Dei viui. Hodie filius datus est nobis, & puer natus est nobis. Hodie sol iustitiæ qui erat in nubilo clare refulsit. Hodie Spiritus sanctus Ecclesiæ electorum caput processit de Thalamo suo. Hodie desideratam faciem ostēdit, forma speciosus præ filiis hominum. Hodie factus est ille Hymnus Angelicus: Gloria in excelsis Deo. Hodie pax

Isa. 9. b

Psal. 44. d
Luc. 2. b

A hominibus est annuntiata, vt in eodem Hymno continetur. Hodie, vt etiam cantat Ecclesia per totum mundum, melliflui facti sunt cæli, & in terra canunt Angeli. Hodie primitus apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris Dei nostri. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ superant omnem intellectum, & sola fides apprehendere potest, sc. quod Deus nascitur, & Virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia, quæ dicta sunt de incarnatione quasi hic clarius elucescunt: ibi inchoata, hic manifestata. Vnde nunc illa, & istis meditationibus ista coniunge. Merito ergo est dies illa iubilationis, & gaudij, & lætitiæ magnę nimis. Nam Romæ de quadam taberna dicta emeritoria (quia milites ibi spatiādo, & emendo necessaria, ea quæ stipendiis suis meruerant, expendebant) fons olei largissimi emanauit de terra, & per totum diem largissimo riuo fluxit. Et circulus ad modum cœlestis arcus circa solem in toto orbe apparuit. Et Romæ statua aurea, quam Romulus in suo palatio posuerat, quæ prophetabatur non cadere donec virgo pareret, statim vt Christus natus est, corruit. In quo loco Calixtus Papa Ecclesiam Sāctæ Mariæ, quę nunc dicitur trās Tiberim, constituit.

Tit. 3. b

B

CAPVT VIII.

De Circumcisione, & fletu Domini.

OCtauo autem die circumcisus est puer. Duo autem magna hodie facta sunt. Vnum, quia manifestatum est nomen salutis, quod ab æterno sibi impositum erat, C & ab Angelo vocatum priusquam in vtero conciperetur, hodie fuit declaratum & nominatum. Et vocauerunt nomen eius IESVM. Iesus autem dicitur Saluator, quod est nomen super omne nomen. Nec est enim, vt Apostolus Petrus ait, aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri. Secundum quod hodie factum fuit, quia incepit Dominus Iesus suum sacratissimum sanguinem pro nobis effundere. Tempestiue enim cœpit pro nobis pati: qui peccatum non fecit pro nobis pœnam hodie portare incepit. Compatere tu ei, & plora cum illo, quia hodie fortiter plorauit. Nam in solemnitatibus multum gaudere debemus propter nostram salutem: sed multum compati & dolere propter suas angustias & dolores. Audisti in natiuitate quantam afflictionem habuit & penuriam, & inter alia hoc etiam D fuit, quod quando mater posuit eum in præsepio, ad caput eius posuit quendam lapidem interposito forte fæno, vt habui à fratre nostro qui vidit, & adhuc ille lapis apparet ad memoriam ibidem muratus. Credas quod libentius posuisset puluinar si habuisset, sed cum aliud non haberet quod poneret, cum cordis amaritudine posuit illum lapidem. Audis & hodie, quia sanguinem suum fudit. Fuit enim caro ipsius cum cultello lapideo incisa. Nonne ergo compatiendum est ei? ita. Sic certe & matri. Plorauit ergo puer Iesus hodie, propter dolorem, quem sensit in carne sua: nam veram carnem & passibilem habuit, sicut cęteri homines. Sed eo plorante, credis ne quod mater potuerit lacrymas conE tinere? Plorauit ergo & ipsa, quam plorantem filius stans in gremio eius aspiciens, paruulam manum suam ad os, & vultum eius ponebat, quasi nutu rogans eandem, ne ploraret: quam enim tenerrime diligebat, à ploratu cessare volebat. Similiter & mater, cuius viscera totaliter commouebantur in dolore, & lacrymis filij, & nutu & verbis consolabatur eum. Intelligebat enim tanquam prudentissima voluntatem eius, quamvis nondum loqueretur. Et dicebāt: Fili si vis me à ploratu cessare, cessa & tu. Non enim possum te plorante non plorare. Et tunc ex compassione matris, filius à singultibus desistebat. Mater vero & ipsius, & suos oculos tergebat, & vultum vultui applicabat, lactabat eum, & omnibus quibus poterat modis consolabatur Et sic faciebat quoties plorabat: quod forte sæpe puerorum

Act. 4. c

more

more faciebat, ad ostendendum miseriam naturæ humanæ, quam vere assumpserat, & ad occultandum se, ne à diabolo cognosceretur. Cantat namq; de ipso Ecclesia: *Vagit infans inter arcta, &c.* Hodierno autem tempore cessat circumcisio corporalis, & habemus baptismum, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Sed debemus habere circumcisionem spiritualem, & omnia superflua reiicere, hoc est quod paupertatem commendat: nam verus pauper est vere spiritualiter circumcisus. Et hanc secundum Bernard. paucis verbis tradit Apostolus, dicens: Habentes victum & vestitum, his contenti simus. Spiritualis etiam circumcisio debet esse in omnibus sensibus corporis nostri, videndo, audiendo, gustando, tangendo paucitate vtamur, & maxime in loquendo.

Ber. Ser. 1. in circum. Do. post med. 1. Tim. 6. b

Loquacitas est vitium pessimum, & Deo & hominibus odiosum, & displicibile; vnde debemus esse circumcisi lingua, id est pauca & vtilia loqui Signum leuitatis est multum loqui: vnde silentium est virtuosa res, & non sine causa in religionibus ordinatum. Et circa hanc materiam, sic dicit Beatus Gregorius: Ille loqui veraciter nouit, qui prius bene tacere didicerit: Quasi enim quoddam nutrimentum verbi est censura silentij. Idem alibi: Qui sensu leues sunt & in locutione præcipites erunt: quia quod leuis conscientia concipit, leuius protinus lingua promit. De hoc etiam dicit Bern. Sermone de Epiphania, qui incipit. In operibus Domini: Iam vero de lingua quis nesciat; quam multum inquinauerit nos, per vaniloquia, & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiæ siue iactantiæ? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium sc. custos religionis, in quo est fortitudo nostra. Idem alibi: Otiositas mater nugarum est, & nouerca virtutum. Inter sæculares nugæ, sunt in ore sacerdotum blasphemiæ. Sed & si nugę incidunt, interdum ferendę fortasse sunt: sed referendæ nunquam. Consecrasti enim os Euangelio: illicitum iam talibus aperire illud.

Loquacitas vitium pessimum.

Greg. hom. 11 in Ezechi. an. med. Idem lib. 5. Mor. cap. 11.

Bern. Ser. 2. in Dom. 1. post Oct. Epiph. post med.

Idem lib. 3. de Consid. ad Euang. c. 13. statim à princ.

CAPVT IX.

De Epiphania, siue apparitione Domini.

Die autem tertiodecimo puer Iesus manifestauit se gentibus, id est Magis, qui gentiles erant. Attende circa diem istum, quia vix inuenies aliquod festum sic ab Ecclesia solemnizatum, & multiplicatum in antiphonis, responsoriis, & sermonibus, & aliis, quæ ad solemnitatem pertinent, sicut illud: non quod sit maius omnibus aliis, sed quia multa & magna tali die facta sunt per Dominum IESVM, & maxime circa ipsam Ecclesiam.

Primum est, quia hodie ipsa Ecclesia recepta est ab eo in persona Magorum: quia Ecclesia ex gentibus congregata est. Nam die natalis sui apparuit Iudæis in persona pastorum, qui Iudæi non receperunt verbum Dei, nisi pauca ex ipsis: hodie vero apparuit gentibus, & hęc est Ecclesia electorum. Vnde festum hodiernum est proprie festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum.

Secundum, quia Ecclesia est hodie desponsata ab eo, & eidem vere coniuncta per baptismum, quem tali die suscepit, scilicet reuoluto vigesimo nono anno. Et ideo lætanter cantatur. *Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia, &c.* Nam in baptismo desponsantur animæ Christo, qui à suo baptismo sumpsit virtutem, & animarum baptizatarum congregatio vocatur, Ecclesia.

Tertium, quia tali die scil. reuoluto anno post baptismum, fecit primum miraculum ad nuptias, quod etiam ad Ecclesiam & spirituales nuptias potest adaptari. Videtur etiam postea fecisse tali die miraculum de multiplicatione panum & piscium: sed prima tria Ecclesia hodie repræsentat. illud autem non. Vides ergo quàm venerabilis est dies illa, quam Dominus elegit ad tot magnifica & mirifica. Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia, hodie sibi à suo sponso exhibita, grata existere volens, exultat, iucundatur & iubilat, & hunc diem magnifice solemnizat.

Ioan. 2. a, b

Ioan. 6. a, b

Dicamus ergo de primo, quia de aliis sermo erit secundum ordinem vitæ ipsius Christi. Sed de primo opere, sc. de Magorum aduentu ad Christum, non est intentionis meæ narrare moralitates, & expositiones, quæ sic diligenter per sanctos traditæ sunt. Qualiter ergo venerunt Magi ab Oriente Hierosolymam, & quid inter eos & Herodem actum sit, & de ductu stellæ, & quare talem oblationem fecerunt, & de aliis huiusmodi, legas textum Euangelij, & sanctorum expositiones, & inuenies. Ego enim in hoc & in aliis vitæ Christi actibus intendo, vt in principio tibi dixi, aliquas meditationes tangere, secundum quasdam imaginarias repræsentationes, quas anima diuersimode percipere potest, secũdum quod gesta fuerunt per ipsum, vel sicut fuisse credi possunt. De expositionibus autem, raro intromittere me cogitaui: tum quia ad hoc insufficiens sum, tum etiam quia nimis esset longa materia. In præsenti ergo negotio sis præsens, & conspice bene singula: quia vt alias tibi dixi, in hoc est tota vis harum meditationum.

Venerunt ergo isti tres reges, cum multitudine magna, & honorabili comitiua, & sunt ante illud tugurium in quo natus est Dominus Iesus. Domina sentit strepitum & tumultum, & accipit puerum. Intrant illi domunculam, & genuflectunt, & adorant Dominum puerum Iesum reuerenter. Honorant eum vt Regem, & adorant vt Dominum. Vide quam magna fuit eorum fides. Quid enim erat credere, quod ille puerulus sic viliter indutus, cum paupercula matre inuentus, & in loco sic abiecto, sine societate, sine familia, sine omni ornatu, esset Rex, & Deus verus? Et tamen vtrumque crediderunt. Tales duces, & talia primitiua nos oportebat habere. Stãt ergo genuflexi coram eo, colloquuntur cum Domina, vel per interpretem, vel per seipsos: quia sapientes erant, & forte linguam Hebraicam sciebant. Quærunt ab ea de conditionibus istius pueri. Domina narrat: & illi omnia credunt. Conspice bene ipsos, quia reuerenter, & curialiter loquuntur, & audiunt. Conspice & Dominam, quia cum rubore in verbis, & oculis ad terram demissis, ac cum verecundia loquitur, non delectatur loqui nec videri. Dominus tamen dedit ei vigorem in hoc magno opere: quia illi repræsentabant vniuersam Ecclesiam futuram ex gentibus. Conspice & puerum Iesum: nondum loquitur, sed stat cum maturitate, & grauitate tanquam intelligens, & benigne respicit illos, & illi multum delectantur in eo, tam visu mentali, tanquam intus edocti, & illuminati ab eo, quam corporali, quia speciosus erat præ filiis hominum. Tandem consolatione magna recepta, offerunt eidem aurum, thus, & myrrham, aperientes thesauros suos, & ponentes aliquem pannum vel tapetum ante pedes Domini Iesu obtulerunt, sc. quilibet illorum illa tria in maxima quantitate præcipue de auro. Alias enim pro parua oblatione non oportuisset aperiri thesauros, quia parua de leui habuissent ad manus Senascalli eorum. Et tunc reuerenter & deuote, osculati sunt pedes eius. Quid si tunc puer sapientissimus vt eos magis cõsolaretur, & in amore suo roboraret, porrexisset etiam ad deosculandum manum? Signauit etiam eos, & benedixit. Illi ergo se inclinantes & valefacientes, cum magno gaudio recesserunt, & per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Quid autem de auro isto factum putas, quod erat sic magni valoris? Nunquid Domina reseruauit sibi, vel depositum fecit? vel nunquid emit domos, agros, & vineam? Absit, non curat de talibus paupertatis amatrix. Zelans ergo Domina fortiter pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tam intus docentis, quam foris signa ostendentis, quia vultum forte auertebat ab auro, & vilipendebat: totum infra paucos dies pauperibus erogauit. Graue enim erat sibi sarcinam tenere, vel deferre. Vnde sic ista totaliter expenderat, quod quando intrauit in templum non habuit vnde vnum agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas. Vnde rationabile est credere, quod magna fuit oblatio Magorum, & quod Domina zelans paupertatem, quia plena charitate, dedit eam pauperibus.

Magorum fides.

Psal. 44. a Mat. 2. b

B. Virgo Maria aurum à Magis oblatum pauperibus erogauit.

Paupertas. Vides præconium paupertatis, & in duobus hic attende. Primo, quia hodie puer Iesus eleemosynam recepit vt pauper, & etiam mater sua. Secundo, quia non solum non curabant acquirere, vel congregare, sed etiam quæ dabantur, retinere nolebant, semper in eis crescebat desiderium paupertatis. Sed nunquid circa Humilitas. humilitatem aliquid attendisti? Si bene aduertitur, etiam humilitatis cernitur profunditas. Sunt enim qui se viles & abiectos reputant in animo suo, & in oculis suis non extolluntur: sed non sic esse volunt in oculis aliorum, nec patiuntur vilipendi ab aliis, vel derideri, & suam vilitatem, vel defectus nolunt aliis innotescere, ne vilipendantur: Non sic fecit hodie puer Iesus omnium Dominus, qui & aliis suis & sua vilia patere voluit, & non paruis aut paucis, sed magnis & multis, sc. regibus, & sociis eorum quampluribus. Et in tali casu & tempore, in quo multum erat timendum. Nam cum illi venirent vt inuenirent Regem Iudæorum, quem etiam Deum esse putabant, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se fatuos, & delusos recederent sine fide, & deuotione: sed non dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni, recedamus ab humilitate: & quod discamus etiam in aliorum oculis viles, & abiecti velle apparere.

Caput X.

De Mora Dominæ apud Præsepe.

Expeditis Magis, & versus patriam suam regressis, & totis eorum oblationibus erogatis, adhuc stat Domina mundi cum puero Iesu, & nutritore suo Sancto sene Ioseph apud præsepe, in illo locello patienter vsque ad quadragesimam diem, ac si esset quædam mulier alia de populo, & puer Iesus esset homo purus, & indigeret legis obseruatione.

Sed quia nolebant prærogatiuas singulares, legem obseruabant vt cæteri. Non sic faciunt multi, qui in communi congregatione degentes, sibi speciales prærogatiuas exigunt fieri, & ab aliis tanquam honorabiliores, volunt in talibus discerni: sed hoc non patitur humilitas vera. Stabat ergo Domina more aliarum, dictam diem expectans ingressura in templum. Stabat vigilans, & attenta super custodia dilecti filij sui. O Deus! cum quanta sollicitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne in minimo esset deiectus. Cum quanta etiam reuerentia, & cautela, & quo timore ipsum contrectabat, quem sciebat esse Deum suum, & Dominum suum flexis genibus accipiebat, & imponebat eum in cunis. Cum quanta etiam iucunditate & confidentia, & auctoritate materna ipsum amplexabatur, osculabatur, stringebat dulciter, & delectabatur in eo, quem sciebat esse filium suum. Quàm sæpe curiose intuebatur eum in vultu, & singulis partibus eius sacratissimi corporis: quàm seriose, ac pudenter tenella membra fascia componebat. Sicut enim fuit humillima, sic fuit, & prudentissima: vnde in singulis officiis & obsequiis, vigilanti & dormienti sedule ministrabat, non solum infantulo, sed grandæuo. O quam libenter eum lactabat. Vix fieri potuit, quin magnam etiam, aliis fœminis inexpertam, dulcedinem in talis filij lactatione sentiret. Sed & de sancto Ioseph refert Bern. se credere, quod & puerum Iesum super genua sua tenens, eidem frequenter arrisit.

Stante ergo Domina apud præsepe, ita & tu cum ea iuxta præsepe, & delectare frequenter cum puero Iesu: quia virtus exit ab ipso. Quælibet anima fidelis, & maxime religiosa persona, die Natiuitatis Domini, vsque ad Purificationem, deberet saltem semel in die, apud prædictum præsepe Dominam visitare, adorare puerum Iesvm, & Matrem eius affectuose, meditari de paupertate, humilitate, & benignitate ipsorum.

Caput XI.

De Purificatione Beatæ Virginis.

Adueniente autẽ quadragesima die, prout in lege statutum erat, exiit Domina cum Puero Iesv, & Ioseph, & iuerũt de Bethlehem in Hierusalem, quæ sunt quinque vel sex milliaria, vt secundum legem sisterent eum Domino. Vade & tu cum eis, & iuua portare puerum, & conspice attente singula, quæ dicuntur & fiunt, quæ deuotissima sunt. Adducunt ergo Dominum templi, ad templum Domini. Cumque intrassent templum, emerunt duo turtures, aut duos pullos columbarum, vt offerrent pro eo: sicut pro pauperibus fiebat. Et quia erant pauperrimi, credendum magis de pullis columbarum, quia & pro minori pretio inueniuntur, & ideo in lege ponuntur in vltimo loco, & Euangelista tacet de agno, qui erat oblatio diuitum. Et ecce Simeon iustus in spiritu venit in templum, vt sicut responsum acceperat, videret Christum Domini. Cum autem festinanter veniens vidisset eum, statim cognouit eum Prophetico spiritu, & accelerans genuflexit, & adorauit eum inter brachia matris. Puer autem benedixit eum, & aspiciens matrem inclinauit se ostendens se velle ad eum ire. Quod mater intelligens, quamvis admirans, porrexit eum Simeoni. Ille autem gaudenter, & reuerenter in vlnis suis eum recipiens, surrexit benedicens Deum, & dixit, *Nunc dimittis seruum tuum Domine*, &c. De passione ipsius prophetauit. Superuenit & ipsa Prophetissa Anna, & adorans eum similiter de ipso loquebatur. Maria vero de his admirans, omnia conseruabat in corde suo. Deinde puer Iesvs extendens brachia versus matrem, ad eam rediit, postea vadunt ad altare processionem facientes, quæ hodie repræsentatur per vniuersum mundum. Præcedunt alacriter illi duo honorabiles senes, sc. Ioseph, & Simeon, tenentes se per manus, & cum exultatione magna iubilantes, & psallentes: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum*, &c. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*, &c. *Quoniam hic est Dominus Deus noster in æternum & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.* Sequitur mater portãs Regem Iesvm, & Anna sociat eam, vadens ex latere, cum reuerentia iubilans, & ipsa gaudio indicibili laudans Dominum. Ab istis ergo fit pro cessio, paucis quidem, sed valde magna repræsentantib. quia de omni genere hominũ, sunt inter eos, de masculis, & fœminis, senibus & iuuenibus, virginibus, & viduis. Cum autem peruenerunt ad altare, mater cum reuerentia genuflexit, & obtulit dilectissimum filium suum Deo patri suo, dicẽs: Accipite pater excellentissime vnigenitum vestrum, quem secundum mandatum vestræ legis vobis offero, quia primogenitus matris est. Sed rogo pater, vt eum mihi reddatis. Et surgens dimisit ipsum super altare.

O Deus! qualis est oblatio ista, nunquã à sæculo talis facta fuit, nec fiet. Respice bene singula. Stat puer Iesvs sedens super altare, sicut quilibet alius puerulus, & facie matura respexit matrẽ, & alios, & humiliter, & patienter expectat quid deinceps fieri debeat. Adducuntur sacerdotes, & redimitur Dominus omnium tanquam seruus, quinq; siclis more aliorum. Siclus erat genus monetæ. Quibus à Ioseph sacerdoti solutis, mater lætanter reaccepit filium. Accepit etiam de manu Ioseph prædictas aues, vt eas offerat, & genuflectens, & tenens eas in manu sua, eleuatis oculis & in cælũ porrectis eas obtulit, dicens: Accipite clementissime pater hanc oblationem, & munusculum, & primum donum, quod paruulus vester vobis hodie de sua paupertate præsentat. Sed & puer Iesus manus suas ad aues porrigens, oculos ad cælum leuauit, & nondũ loquens, gestibus vnà cũ matre offerebat, & posuerũt eas super altare. Vidisti quales sunt oblatores isti, mater & filius. Nũquid potius talis hostia, quamvis parua, repudiari? Absit, sed potius per manus Angelorum fuit in suprema

Leuit. 12. Luc. 2. d Luc. 2. a Psal. 117. a Psal. 144. c Psal. 47. c Ibidem. a

curia

curia præsentata,& valde acceptata,ita quod tota curia iubilans exultauit.Post ea Virgo Sancta discessit de Hierusalem, & visitauit Elisabet, volens videre Ioannem priusquam de partibus illis disceret. Vade & tu semper cum ea quocunque ierit, & adiuua portare. Cum ergo venisset ad eam,festum magnum fecerunt, & maxime de pueris suis. Sed & pueri lætabãtur adinuicem, & Ioannes quasi intelligens,reuerenter se habebat erga Iesum. Accipe & tu reuerenter Ioannem, quia hic puer magnus coram Domino, si forte benedixerit tibi. Aliquibus autem diebus ibi mora contracta,discedunt volentes ire Nazareth.Si autem in prædictis vis informari de humilitate, & paupertate, considerata oblatione,& redemptione,ac legis obseruatione, de facili potes aduertere.

TERTIA FERIA.

Capvt. XII.

De Fuga Domini in Ægyptum.

Matt. 2. CVm ergo pergeret versus Nazareth,nescientes adhuc super hoc consilium Domini, & quod Herodes pararet se ad necem pueri Iesu,Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis,dicens ei,vt cum puero & matre fugeret in Ægyptum:quia Herodes volebat animam pueri perdere.Ioseph vero euigilans,& excitans matrẽ dixit ei.Ipsa incontinenti surgens, nulla mora contracta voluit iter arripere:concussa enim sunt ad hanc vocem viscera eius,& circa filij sui salutem nolebat negligens inueniri.Ergo de nocte incontinenti cœperunt ire versus partes Ægypti.Conspice & meditare prædicta,& infrascripta & quomodo puerum Iesum dormientem eleuant, & compatere ipsis,& attende hic diligenter, quia multa & bona considerare potes in præsenti negotio. Primo considera quemadmodum Dominus in sua persona suscepit aliquando prospera,aliquando aduersa. Et cum simile tibi contigerit,non sis impatiens:nam iuxta montem inuenies vallem. Ecce enim in natiuitate sua Christus magnificatus fuit pastoribus tanquam Deus: & post partum parum, circumcisus fuit tanquam peccator: deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & nihilominus ipse in stabulo remanens stabat inter bestias,& plorabat,vt cuiusdam homunculi filius. Postea præsentatus erat in templo,quem multum extulerunt Simeon, & Anna, & nunc ab Angelo dicitur, quod fugiat in Ægyptum. Et de multis aliis poteris in vita sua perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere.Cum ergo consolationem habueris,tribulationem expecta, & econtra. Vnde in eas nec extolli,nec frangi debemus Dat enim Dominus consolationes ad spem subleuandam,ne deuiemus:& tribulationem ad humilitatem conseruandam,vt cognoscentes miseriam nostram, semper in suo stemus timore. Ad nostram ergo instructionem hæc fecisse meditemur, & etiam vt se diabolo occultaret.

Secundo considera circa Dei beneficia & consolationes, quod qui ea percipit, non debet se præferre non percipienti: & qui non percipit non deiiciatur animo, nec habenti inuideat.Hoc dico, quia Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cum tamen longe ea esset inferior.Item & qui percipit,licet non percipiat suo velle,non debet esse ingratus,nec murmurare,cum etiam Ioseph,qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis tales allocutiones percepit.

Tertio considera,quo modo Dominus permittit, suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Tunc enim magna erat tribulatio matri & Ioseph, cum viderent puerum ad occisionem quæri.Quid enim grauius audire poterant?Et erat eis in hoc tribulatio magna:quia licet scirent eum filium Dei esse, tamen poterat sensualitas eorum turbari, & dicere: Dominus Deus omnipotens quid opus est,quod iste tuus filius fugiat?Non potes hic eum defendere?Et etiam in hoc erat tribulatio,quod in terram longinquam oportebat eos ire,quam ignorabãt, & per vias asperas, cum essent inhabiles ad eundum, Domina propter iuuentutem,Ioseph vero propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, vix erat duorum mensium,& peregrinari habebant in terra aliena, & pauperes quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionis materia.Tu ergo cum tribularis patientiam habe, nec credas tibi ab eo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit,nec matri.

Quarto considera benignitatem.Vides enim quomodo, & quam cito persecutionem patitur, & fugam de terra natiuitatis suæ,& tam benigne cedit furori illius, quem poterat perdere in momento. Profunda est hæc humilitas,& patientia magna.Nolebat enim sibi vicem reddere,nec offendere,sed fugiendo insidias eius vitare: sic & nos facere tenemur obiurgantibus,scil. vel reprehendentibus, vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter eos portare, & ipsorum furori cedere,& quod plus est,pro eis orare,vt alibi Dominus in Euangelio docet. Fugiebat ergo Dominus ante faciem serui,immo potius serui diaboli. Matt. 5. Portabat eum mater tenera & iuuenis valde,& Sanctus Ioseph multum senex in Ægyptum per viam siluestrem, obscuram,nemorosam, asperam & inhabitatam,per viã etiam valde longam. Dicitur, quod ad iter cursoris sunt duodecim,vel quindecim Dietæ:pro eis autem fuit forte iter duorum mensium,& plurium. Iuerunt enim,vt dicitur,per desertũ illud,per quod transierunt filij Israel, in quo steterunt quadraginta annis. Sed quo modo faciebant de victu secum portando?Vbi etiam,& quo modo de nocte quiescebant, & hospitabantur? raro enim domos in illo deserto inueniebant.Compatere ergo eis, quia labor difficilis,& magnus,& longus est tam ipsis quam puero Iesu, & vade cum eis, & adiuua puerum portare,& seruias in omnibus,in quibus potes.Non deberet videri nobis labor,pro nobisipsis pœnitentiã agere,quo quibus tantus labor ab aliis, & à talibus, & toties est assumptus.De his autem quę ipsis in deserto & per viam contigerunt, quia pauca authentica inueniuntur,referre non curo.Cum ergo Ægyptum intrauerunt, omnia idola ipsius prouinciæ corruerunt,sicut per Isaiã fuit prophetatum. Isa. 19. a. Ierunt ergo ad quandam ciuitatem, quæ vocatur Heliopolis, & ibidem aliquam domunculam conducentes,habitauerunt ibidem per septem annos tanquam peregrini & aduenæ,pauperes & egeni.

Sed hic occurrit pulchra,pia,& compassiua valde meditatio. Meditatio pia,& pulchra. Aduertas bene quæ sequuntur. Vnde enim & quo modo viuebant isti tanto tempore?Nunquid mendicabant?Legitur autem de Domina, quod colo,& acu quærebat sibi & filio necessaria: suebat ergo & filabat mundi Domina,paupertatis amatrix.Multum per omnẽ modum isti paupertatem dilexerunt, & eidem perfecte vsque mortem seruauerunt fidem.Sed nũquid ibat ipsa per domos petendo pannum,& alia in quibus operaretur?Oportuit enim hoc per viciniam innotescere, alias vacasset à talibus operibus: quia illæ mulieres non poterant diuinare.Sed & cum Iesus cœpit esse quinquennis,vel sic, nunquid & ipse portabat ambasiatas matris, petendo pro ipsa,ea in quibus operari valeret:non enim habebat alium scutiferum. Sed & nunquid reportabat opera facta,petens ex parte matri solutionẽ & pretium? Nõne in talibus erubescebat puer Iesus,filius Dei altissimi,& etiam mater ipsum mittens?Sed quid si aliquoties dum opus reddidisset,& pretiũ peteret, mulier aliqua superba rixosa,& loquax,iniuriose respondit,opus factum accepit, eum sine pretio expulit, & sic vacuus domum rediit?O quot & quantæ fiunt iniuriæ aduenis: quas Dominus vitare non venit,sed suscipere Quid etiã si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petiit panem, nec vnde daret, habuit mater?Nonne in his & similibus totaliter concutiebantur viscera sua?Consolabatur verbis filium suum, & opere vt poterat, procurabat, & sibi forte aliquando subtrahebat de victu,vt filio reseruaret.Hæc & his simili

de puero Iesu meditari potes, dedi tibi occasionem. Tu vero sicut videbitur extendas & prosequaris, sisque A paruula cum paruulo Iesu, nec paruipendas talia humilia, & quæ puerilia videntur, meditari de ipso. Videntur enim dare deuotionem, augere amorem, accendere feruorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis, & paupertatis vigorem nutrire, & conseruare familiaritatem, & conformitatem facere, ac spem eleuare. Nam ad sublimia ascendere non valemus, sed quod stultum Dei est, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Videtur etiam talium meditatio superbiam tollere, cupiditatem enervare, ac curiositatem confundere. Vides quot bona inde proueniunt? Sis ergo, vt dixi, cum paruulo paruula, & cum grandescente grandescas, semper tamen humilitate conseruata: & sequaris eum, quocunque ierit, & B intuearis faciem eius semper. Sed nunquid in superioribus attendisti, quam laboriosa fuerit eorum paupertas, & quam verecunda? Et si ex opere manuum victum quærere oportebat, quid de vestimentis dicemus? quid de vtensilibus, scil. lectis, & aliis intra domum opportunis? Nunquid duplicia habebant? nunquid superflua? nunquid curiosa? Hæc contra paupertatem sunt, & ideo etiam si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed & nunquid Domina suendo, vel alias operando, faciebat amore quorundam opera curiosa? Absit. Faciant hæc quæ tempus perdere non curant. Non enim poterat ipsa in tanta posita egestate, tempus in vanis expendere, sed nec alias fecisset. Est enim periculosissimum vitium, & maxime temporibus nostris. Vis videre quo modo? Attende primo quo modo tempus ad laudem Domini concessum, expenditur contra ipsum in vanis, multum enim plus de tempore occupat quam expediat curiosum opus, & hoc malum est valde. Secundo C quia facienti est causa vanæ gloriæ. O quoties aspicit, recogitat & mente reuoluit, etiam quando non operatur, & etiam quando debet diuinis intendere, vt pulchrum opus faciat, & exinde se reputat, & vult reputari. Tertio quia ei, cui facit, est causa superbiæ, tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Sicut enim rudia & grossa sunt humilitatis fomenta, sic ista superbiæ. Quarto, quia est materia retrahendi animam à Deo, nam, iuxta beatum Gregorium tanto quis à superno amore desiungitur, quanto inferius delectatur. Quinto quia est concupiscentia oculorum, de tribus vnum, ad quæ omnia peccata de mundo reducuntur: ad nihilum D enim talia curiosa valet, nisi vt exinde oculi vane pascatur. Quoties autem quis in talibus delectabiliter & vane oculos pascit, tam qui facit quã qui portat & vtitur, toties offendit. Sexto, quia multorum aliorum est laqueus & ruina, nam talia respicientes, multis modis offendere possunt, vel malum exemplum habendo, vel delectabiliter aspiciendo, vel simile concupiscendo, vel iudicando, vel murmurando, vel detrahendo. Cogita ergo quoties Deus offendi potest, antequam illa curiositas sit deleta: de omnibus autem illis ipse, qui tale opus facit, est causa. Vnde etiam si tibi dicerem, quod talia pro me faceres, vel certissime scires me talibus vti velle, tu facere non deberes: quia nulla de causa peccato consentiendum est, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Quanto ergo magis offendis, si tuo motu ad E solam complacentiam facis, volens magis placere creaturæ, quam Creatori? Hæc igitur faciunt, qui singulariter viuunt, talia enim sunt ornamenta mundi, blasphemia Dei. Sed qui in puritate conscientiæ viuere intendit, miror quo modo hæc facere audet, & se hac fæce fœdare. Vides quot mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est aliud malum & peius, scilicet, quod curiositas directe obuiat paupertati. Et vltra omnia prædicta est etiam hoc, quod leuis, & vani, & inconstantis animi est indicium. Hæc autem omnia de curiositate dixi, vt tu curiosa deuites. Ab ipsis igitur tam faciendis, quam vtendis, tanquam à venenoso serpente omnino abstinere curato: non tamen intelligi debet, quin aliquando liceat facere opera pulchra, & potissime in his, quæ diuino cultui mancipantur, in quibus tamen omnino ordinata affectio, intentio, & delectatio summopere cauenda est, & ab animo sollicite longius propellenda. De hac autem curiositate sic dicit Bernardus: Spectacula vana, rogo, quid corpori præstant? quidve animæ conferre videntur? Nam certe nihil in homine, cui curiositas prosit inuenies. Friuola prorsus & inanis, ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, nisi vt semper habeat quod requirat, qui iucundæ quietis pacem fugitans, curiosa inquietudine delectatur.

Quantum sint vtiles contemplationes.

1. Cor. 1. d

Curiositatis mala.

Greg. hom. 30. in Euangel. ante med.

Bern. ser. de conu. ad clericos, cap. 12.

Sed redeamus ad Dominam in Ægyptum, à qua digressionem fecimus, propter maledictum curiositatis vitium, & conspice ipsam in laboribus suis, suendo, filando, & texendo, quo modo facit ea fideliter, humiliter, & sollicite: habens nihilominus diligentissimam curam super filio suo, & super gubernatione domus, necnon vigiliis, & orationibus, iuxta posse est semper intenta. Tu ergo toto affectu eidem compatere, & considera, quod non habuit omnino gratis regnum Domina regni. Sed & illud forte contingebat frequenter, quod aliquæ bonæ matronæ videntes eius paupertatem, aliqua transmittebant eidem, quæ humiliter & cum gratiarum actione recipiebat. Sed & Sanctus Ioseph senex aliquid operabatur in arte lignaminis. Vndique igitur occurrit compassionis materia, cum qua tandem cum aliquam moram cum ea contraxeris, pete licentiam recedendi, & benedictione recepta primo à puero IESV, deinde à matre, postea à Ioseph genibus flexis, cum lacrymis, & compassione magna, vale facias eis: quia tanquam exbanniti, & exules à patria sua sine aliqua causa remanent, ad peregrinandum ibidem per septem annos, in sudore sui vultus victuri.

CAPVT XIII.

De Reditu Domini ex Ægypto.

Completis septem annis, quibus Deus peregrinatus est in Ægypto, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens: Tolle puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël. Defuncti enim sunt, qui quærebant animam pueri. Qui accepit puerum & matrem eius, & rediit in terram Israël. Et cum peruenit ibi, audiens quod Archelaus, filius Herodis, regnaret tibi timuit illò ire. Et iterum admonitus ab Angelo, iuit in Galilæam in ciuitatem Nazareth. Fuit autem reditus eius circa festum Epiphaniæ, scilicet secunda die prout in martyrologio legitur.

Matth. 2. d

Vides etiam hic, sicut fuit tactum in superiori tractatu, quo modo Dominus dat consolationes, & reuelationes per partes, & non ita plenas vt appetitus exposceret. Quod ex duobus in hoc facto perpendere potes, tum quia in somnis non palam, vt tibi dixi: tum etiam quia non vna vice simul, sed per duas vices, ei dixit ad quem locum ire deberet. Et dicit Glossa, quod hoc fecit Dominus, quia ex frequenti visitatione quis certior redditur. Vnde qualescunque sunt, nobis debent videri magnæ: & inde simus grati, quia semper ex parte sua facit, quod nobis vtilius esse cognoscit.

Nunc autem circa Domini reditum insistamus. Circa quem diligenter attende, quia pia est hæc meditatio valde. Redeas ergo in Ægyptum, gratia visitandi puerum IESVM, quem cum extra inter pueros forte inueneris, ipse te videns occurret tibi: quia benignus & affabilis, & curialis est. Tu vero genuflectens, osculeris pedes eius, & post inter brachia ipsum suscipias, & aliquantulum cum eo quiescas. Tandem forte dicet tibi: Data est nobis licentia redeundi in terram nostram, & cras hinc recedere debemus. Bona hora venisti, quia redibis nobiscum. Cui alacriter respondeas, te ex hoc multũ gaudere, & quod eum optas sequi quocunque ierit, & in his collocutionibus delecteris cum eo. Dixi iam tibi, quod huiusmodi quæ puerilia videntur, meditari,

multum valent, & postea ad maiora transmittunt. Postea ducet te ad matrem, & curialiter honorabit. Tu vero genuflectens, fac ei reuerentiam, & Sancto seni Ioseph, & requiescas cum eis. A

Discessus B. Mariæ Virginis ex Ægypto.

Mane sequenti die videbis aliquas bonas matronas de ciuitate, & etiam homines venientes ad sectandum eos vsque extra portam ciuitatis, propter placabilem, & sanctam conuersationem ipsorum. Prædixerant enim discessum suum per vicinam per plures dies. Primum quia non est conueniens, quod subito quasi furtim inde recederent: secus tamen fuit, quando venerunt in Ægyptum, quia timuerunt mortem pueri. Incipiunt enim recedere, & Ioseph cum hominibus præcedit, & Domina sequitur à longe cum matronis. Tu vero accipiens puerum per manum, vade in medio ante matrem, nam ipsum post se non dimittit. Cum autem sunt extra portam, Ioseph non se patitur amplius sociari. Tunc vero aliquis ex illis diues compatiens paupertati eorū, puerum vocat vt aliquos ei denarios tribuat pro expensis. B Verecundatur puer accipere, tamen paupertatis amore manum parat, pecuniam accipit verecunde, & gratias agit: sic & plures fecerunt. Vocatur etiam à matronis & similiter faciunt. Nec minus hic mater verecundatur quam filius, verū tamen humiliter gratias eis egit. Vere hic eis compati potes, cum ille cuius est terra & plenitudo eius, pro se & matre & nutritio suo sic paupertatem arctam elegerit, & in tanta penuria vixit. Multum in eis relucet paupertas sanctissima, & nobis amabilem & imitabilem ostendunt. Tandem gratias agentes eis, valefaciunt omnibus, & suum arripiunt iter. Sed quo modo redibit puer Iesus, adhuc tener infantulus? Difficilior enim mihi videtur reditus quam accessus. Nam quando venit in Ægyptum ita paruulus erat, quod C portari poterat: nunc autem sic magnus est quod portari non præualet, & sic paruus quod per se ire non potest. Sed forte aliquis ex illis bonis viris dedit vel accommodauit aliquem asellum, super quem ire posset. O puer egregie ac delicate, rex cæli & terræ quantum laborasti pro nobis, & quam cito cœpisti! Bene Propheta in vestra prædixit persona: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones corporis constantissime assumpsistis, habuistis vos ipsos quasi odio pro amore nostro. Certe solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenā redemptionē sufficere debuisset. Accipe ergo puerum Iesum, & pone super asellum, ac fideliter ducas eum, & cum descendere voluerit, lætanter eum in brachiis suscipias, & aliquantulum teneas, saltem quousq; veniat D mater eius, quæ aliquantulum tardius siue planius ambulat. Tunc puer ibit ad eam, eritq; matri requies magna receptio filij. Vadunt ergo & transeunt per desertum, per quod venerunt, & in ipso itinere sæpe poteris eis compati, habentes parum quietis. Et respice eos fatigatos, & ex labore deuictos, tam de die quā de nocte. Cum autem fuerunt prope finem deserti, inuenerunt Ioannem Baptistam, qui iam ibi pœnitentiā agere cœperat, cum tamen nullum haberet peccatum. Dicitur, quod locus Iordanis, in quo Ioannes baptizauit, est ille vnde transierūt filij Israël, quando venerunt de Ægypto per dictum desertum, & quod prope illum locum in ipso deserto Ioannes pœnitentiam fecit. Vnde possibile est, quod puer Iesus inde transiens, in reditu suo inuenit eum ibidem. Mediteris ergo, quo modo suscepit eos alacriter, & ibi aliquantulū subsistentes, comederunt cum eo illa cruda cibaria, tandē immensa recreatione spiritus habita, vale fecerunt ei. Tu autem & in aduentu & in recessu genu flecte Ioanni deosculās pedes eius, benedictionem petens, & ei te recōmendans, excellens enim & valde mirabilis à cunabulis est puer iste. Ipse enim fuit primus eremita, & principiū & via religiose viuere volentium. Fuit ergo purissimus, fuit prædicator permaximus, fuit plus quam propheta, fuit etiam martyr gloriosus. Postea transeuntes Iordanem, appulerunt ad domum Elizabeth, vbi magnum & iucundum festum factum fuit inter eos. E

Psal. 87.

Ioannis Baptistæ laus.

Et ibidem audiens Ioseph, quod Archelaus filius Herodis regnabat in Iudæa, timuit, & admonitus in somnis ab Angelo, iuerunt in Galilæam in ciuitatem Nazareth.

Ecce reduximus puerum Iesum de Ægypto, & eo reuerso concurrunt sorores Dominæ, & alij consanguinei & amici ad visitandos eos. Ipsi autem in Nazareth quiescunt, & pauperē vitam ducunt. Exinde autē vsque ad duodecimum ætatis annum pueri Iesu, aliquid non legitur de ipso. Dicitur tamen & verisimile est, quod adhuc ibi est fons, de quo puer Iesus deferebat aquam matri Faciebat enim huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem. Potes etiam hic meditari, quod cum matre propria, scil. sorore Dominę veniebat Ioannes Euangelista, qui tunc erat annorum quinque. Nam legitur de ipso, quod obiit anno à passione Domini sexagesimoseptimo, ætatis vero suæ anno nonagesimooctauo: & sic tempore passionis Domini habebat triginta & vnum annos, cum Dominus haberet triginta tres, vel parum plus. Cum ergo in hoc reditu Dominus esset septem annorū, Ioannes erat quinque. Intuere itaque ipsos stantes simul & conuersantes, sicut Dominus dabit tibi. Hic enim fuit postea ille discipulus, quem familiarius diligebat Iesus.

Quid fecerit puer Iesus, vsque ad duodecimum annū.

Caput XIV.

Quomodo Puer Iesus remansit in Hierusalem

Luc. 2.

CVm autem esset annorum duodecim, ascendit cum parentibus in Hierusalem, secundum consuetudinem & præceptum diei festi, & durabat per dies octo. Laborabat ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & vadit, vt honoret patrem suum cæleste in festis suis. Est enim amor summus inter patrē & filium, Sed maior erat ei afflictio, & dolor cordis acerbior, de inhonoratione patris in peccatorum multipliciū commissione, quam de honore parentis, & exterioris pompæ festi lætitia. Stabat ergo Dominus legis obseruans legem, & inter alios conuersans humiliter quasi quilibet alius pauperculus. Consummatis autē diebus festis, recedentibus parentibus, ipse in Hierusalem remansit. Attende hic bene, & omnibus quæ dicuntur & fiunt, te præsentē exhibeas: valde enim deuota materia & proficua est hæc. Dixi autē iam ibi supra in principio, quod Nazareth, vbi Dominus habitabat, à Hierusalem distat quatuordecim, vel quindecim milliaribus, vel circa: Cum ergo mater & Ioseph per diuersas vias incedētes, venerunt in sero ad locū, vbi Dieta explebatur, & vbi hospitari deberent. Videns Domina Ioseph sine puero, quem cum ipso redisse credebat, quærit ab eo: Vbi est puer? Et iste: Ego nescio, non rediit mecum; tecum enim eum redisse credebam. Tunc illa dolore vehementi concussa, cum lacrymis dixit: Non rediit mecū. Video quod non bene filium meum custodiui, & velociter cœpit ire per domos, & quam decenter potuit, illo sero circuibat, quærens de ipso, & dicens: Vidistis vos filium meum? & vos vidistis ne filium meum? & vix præ dolore & ardore desiderij se sentiebat. Ioseph vero sequebatur eandem cum fletu. Quo non inuento qualem quietem habere poterant, tu ipse cogita, & maxime mater, quæ ipsum arctius diligebat. Et licet à notis confortaretur, non tamen poterat consolari. Quid enim erat perdere Iesum? Conspice bene, ipsam & vehementer compatere, quia in angustia est anima sua: nunquam ex quo nata fuit vsque tunc, fuit in tanta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cum etiam matri non pepercit Dominus. Ad suos enim eas permittit venire, & signa sunt suæ dilectionis, nobis autem expedit eas habere. Tandem Domina in camera se recludens, ad orationem & planctū se conuertit, dicens: O Deus & pater æterne, clementissime ac benignissime, vobis placuit mihi dare filium vestrum: sed ecce perdidi eum, & nescio vbi sit, reddite eum mihi.

Supra hoc opusc. c. 6.

Quam magnus fuit dolor Mariæ, & Ioseph, pro puero Iesu amisso.

O Pater tollite mihi amaritudinem istam, & ostendite mihi filium meum. Respicite pater afflictionem cordis mei, & non ad negligentiam meam: incaute enim me habui, sed ignorans feci. Sed propter bonitatem vestram reddite ipsum mihi, quia sine ipso viuere nõ possum. O fili dilectissime vbi es? quid est de te? apud quẽ nunc hospitaris? Nunquid ad patrem tuum redisti in cœlum? Scio enim quod Deus es, & Dei filius: sed quomodo mihi non dixisses? sed & nunquid insidiose ab aliquo es quæsitus? Scio enim quod verus homo es ex me natus, & alias te ab Herode quæsitũ, in Ægyptum portaui. Pater tuus te ab omni malo custodiat fili mi. Indica mihi fili mi vbi sis, & veniã ad te, vel tu redi ad me; parce mihi hac vice, quia nunquã amplius continget mihi, vt te custodiam negligenter. Nunquid aliquã offensam feci tibi fili mi? propter quam ergo causam recessisti à me? Scio quod dolorem cordis mei cognoscis. O fili mi, ne tardes venire ad me. Nunquam ex quo natus es vsque modo sine te fui, comedi, vel dormiui, nisi nunc solum. Modo autem sum sine te, & nescio qualiter hoc factum sit: tu scis quia tu es spes mea, vita mea, & omne bonum meum, & sine te esse non possum. Indica ergo mihi vbi tu es, & quomodo te valeam inuenire. Talibus & similibus dictis, se mater per noctẽ angustiabat super dilecto filio suo. Mane vero sequenti die tempestiue domũ exeuntes, quærebant eum etiam per circumstantia loca: nam per plures vias patebat reditus. Sicut qui de Senis vellet redire Pisas, posset ire per Podiũ Bonichi, & per Colle, & per alia loca. Die ergo sequenti ibant per alias vias, quærentes eum inter cognatos & notos: quo etiam tunc non inuento, mater quasi sine spe anxiabatur, & non poterat consolari. Tertia vero die redeuntes in Hierusalem, inuenerunt eum in templo sedentẽ in medio Doctorũ. Tunc ipsa videns eum exhilarata, quasi reuiuiscens genuflexit, & cum lacrymis Deo gratias egit. Puer autẽ Iesus videns matrẽ, venit ad eam, quẽ ipsa inter brachia suscipiens, & stringens, & osculans dulciter, ponit vultum ad vultum, & tenens eum in gremio suo aliquantulum cum eo sic requieuit: neq; enim tunc aliquid præ teneritudine dicere potuisset. Postea respiciens eũ, dicit: Fili, quid fecisti nobis sic: ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Et ille, quare me quærebatis? in his enim, quæ patris mei sunt, oportet me esse, quod verbũ illi intellexerunt. Dicit ergo ei mater: Fili, volo quod redeamus ad domum nostram, non vis redire nobiscum? Et ille, ego faciam quod placuerit vobis, & rediit cum illis Nazareth.

Vidisti ergo afflictionem matris in prædicto negotio. Sed quid fecit prædictus Puer in isto triduo? Conspice etiã eum attente, quomodo se reducit ad aliquod hospitale pauperum, & cum verecundia petit se hospitari, & ibidem comedit, & hospitabatur cum pauperibus Iesus pauper. Conspice eum sedentem inter Doctores vultu placido, sapienti, & reuerenti, & audiebat, & interrogabat eos quasi ignorans, quod ex humilitate faciebat, & etiam ne illi verecundarentur super mirabilibus responsis eius.

Tria notatu digna. Considerare autem potes in prædictis tria valde notabilia. Primũ, quia qui Deo vult adhærere, non debet inter consanguineos cõuersari, sed ab eis discedere, Nam & puer Iesus à se dimisit dilectissimã matrẽ cũ operib. patris sui intendere voluit: & etiã postea quęsitus, inter cognatos & notos inuentus non fuit. Secundũ quod qui spiritualiter viuit non miretur, si aliquando mente arida remanens, videtur sibi se esse derelictum à Deo: cũ etiã matri Dei hoc contigerit. Non ergo mente tabescat, sed diligenter eũ quærat in sacris meditationibus & bonis operibus persistendo, & reinueniet eum. Tertium, quod non debet quis esse proprij sensus, vel propriæ volũtatis. Nam cum Dominus Iesus dixisset, quod oportebat eum operibus patris intendere, mutauit consiliũ, & matris voluntatẽ secutus est, & recessit cum ea & nutritio suo, & erat subditus illis. In quo etiã admirari potes humilitatẽ ipsius, de qua plenius infra proxime dicemus.

Caput XV.

Quid Dominus fecit à duodecimo anno vsque ad tricesimum.

Reuersus ergo Dominus Iesus à templo, & Hierusalem, cum parentibus suis in ciuitatem Nazareth, erat subditus illis, & habitauit ibidem cum eis, ab inde vsque ad principium tricesimi anni. Nec in scripturis reperitur, quod in toto isto tẽpore aliquid fecerit: quod mirabile videtur valde. Quid ergo mirabimur, & imaginabimur ipsum fecisse? Stetit ne Dominus Iesus otiosus tanto tempore, vt nihil faceret dignum recitatione, & scriptura? Si enim fecisset, cur non fuisset scriptum, sicut reliqua facta sua? Omnino stupor videtur. Sed attende hic bene, quia patenter videre poteris, quod nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius à mysterio vacat. Sed sicut virtuose operabatur, sic virtuose tacebat, quiescebat, & se subtrahebat. Magister ergo summus aliquando docturus virtutes & viam vitæ, cœpit à sua inuentute opera facere virtuosa, sed modo mirabili, & incognito, ac retroactis temporibus inaudito: se videlicet reddendo in conspectu hominum inutilem, & abiectum, & insipientem, vt denote & sine omni temeraria assertione cogitari potest. Nulla tamen in hac meditatione tibi affirmo, quæ per auctoritatem sacræ scripturæ, vel doctorum sacrorum non probantur, vt etiam in principio tibi dixi. Subtrahebat ergo se à consortio, & conuersatione hominum. Ibat ad Synagogãm, id est Ecclesiam. Stabat multum ibi in oratione in locoviliori se ponens. Redibat domum: stabat cum matre, & aliquando suum nutritium adiuuabat. Pertransibat eundo, & redeundo inter homines, ac si non viderit homines. Mirabuntur cuncti, cernentes iuuenem tam speciosum nihil facere, quod apparebat laude dignum. Expectabant enim quod magnifica faceret, & opera probi viri. Cum enim puer erat, proficiebat ætate & sapientia coram Deo, & hominibus: sed crescens & perueniens à duodecimo anno vsque ad trigesimum & vltra, nulla opera faciebat prætendentia speciem aliquam probitatis, & virilitatis, stupebant vehementer, & deridebant eum, dicentes: Iste est quidam inutilis, ipse est idiota, & homo de nihilo, & stultus & insipiens. Nec etiam literas discit, & inter gentes in prouerbium venit, quod erat grandis, & captiuus. Et hunc viuendi morem sic tenaciter tenebat, & continuabat, quod apud omnes communiter erat vilis, & abiectus reputabatur. Quod bene ante per Prophetam dictum fuit in persona eius: Ego sum vermis & non homo, &c.

Vides ergo quid faciebat nihil faciendo: reddebat se vilem & abiectum, vt dixi, omnibus. Sed an hoc tibi parum videtur? Ipse quidem non indigebat, sed ego. Certe in operibus nostris nullũ maius reputo, nec difficilius cognosco. Ad altissimum gradum mihi perueniſse videtur, qui ad hoc peruenit, vt ex corde, & animo vero non ficto, ita se vincit ac dominatur animo suo, ac superbo supercilio carnis suæ, quod nolit aliquid reputari, sed sperni, vt abiectus & vilis. Maius ex hoc, quã vincere vrbes, iuxta sententiam Salomonis, dicentis: Melior est patiens viro forti: qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Vsque ergo quo peruenias ad hunc gradum, nihil tibi videaris fecisse. Nam cum in veritate omnes simus inutiles, etiam cum omnia bene fecerimus, iuxta verbum Domini: quousque in hoc abiectionis gradu non sumus, adhuc in veritate non sumus, sed in vanitate consistimus, & ambulamus. Quod etiam Apostolus manifeste ostendit, dicens: Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Si ergo quæras, quare Dominus Iesus hoc faciebat? Respondeo tibi, non quia indigeret, sed vt nos instrueret. Vnde si non discimus, inexcusabiles sumus. Abominabile prorsus est, si se erigit vermiculus, & vermium

Luc. 2. f
Ibidem.
Psal. 21. b
In operibus humanis quid maius, & difficilius.
Pro. 16. d
Luc. 17. e
Gal. 6. b

esca futurus, vbi sic se humilians abiecit Dominus maiestatis. A

Si autem absurdum alicui videatur, quod sic inutiliter staret, & quod Euangelistæ multa omiserunt, & similia dicat: responderi potest, quod non erat inutile tātæ virtutis exemplum præbere & facere, immò erat vtilissimū, & omnium virtutū rectum ac stabile fundamentum. Sed ex verbis ipsius in Euangelio Ioannis sic habemus: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam *Ioan.15.d* vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis, scil. prædicatores. Et Petrus in electione Sancti Matthiæ Apostoli *Act.4.d* dicit: Oportet ex his viris, *&c.* quo intrauit inter nos Dominus Iesus, incipiens à baptismate Ioannis, *&c.* *Luc.3.c* Tunc autem erat incipiens quasi annorum triginta, sed nec ipse Ioannes eius præcursor fuisset, si Dominus Iesus prius eos prædicare cœpisset. B Item si prius incepisset, quo modo non fuisset notus in tot annis à vicinis. *Matt.13.g* qui dicebant: Nonne hic est fabri filius? cum postea in paruo tempore filius Dauid vocaretur etiam à sociis? Si ergo citius incepisset, vel aliqua notabilia fecisset, scripta essent, vel saltem aliqua ex eis, nec sic ex toto omnes Euangelistæ tacuissent. Hoc autem quod dico, videtur ipse Bernardus sentire, vt habebis in proximo tractatu, in vltima auctoritate. Quocunque se habeat veritas, ego sic meditari pium valde puto. Fabricabat ergo Dominus Iesus sic faciendo gladium humilitatis, vt per prophetam fuerat dictum ei: Accingere gladio *Psal.44.b* tuo super femur tuum potentissime. Nullo quippe decentius gladio, quam humilitatis, decebat superbum aduersarium iugulare. Nam gladio suæ magnitudinis non legimus quod fuerit vsus, sed potius contrarium pro C illo tempore, quo maxime indiguisset, scilicet tempore passionis. Idem Propheta conquestus est ad Deum pa- *Psal.88.f* trem pro filio, dicens: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Habes ergo quo modo *Act.1.a* Dominus Iesus cœpit prius facere quam docere, dicturus enim erat: Discite à me, quia mitis sum, & hu- *Matt.11.d* milis corde. Hoc ergo primo facere voluit, & non ficte, sed ex corde faciebat, sicut vere & ex corde humilis erat & mitis. Non poterat in eum cadere simulatio, sed potius intantum fundauit & profundauit se in humilitate, & vilitate, & abiectione, & sic etiam se in conspectu omnium annihilauit: quod etiam postquam prædicare incepit, & loqui altissima & diuina, & etiam vere miracula & magnifica opera, non reputabant eum, sed vilipendebant, & deridebant, dicentes: Quis est hic? D *Matt.13.g* Nonne hic est fabri filius? & alia similia derisoria & despectiua. Verificatum ergo est secundum hunc in- *Philip.2.a* tellectum, verbum Apostoli, dicentis: Exinaniuit seipsum formam serui accipiens, & non solum cuiusque serui per incarnationem, sed inutilis serui per humilem & abiectam conuersationem.

Humilitas in Christi actibus maxime elucet.

Vis ergo videre, quod potentissime hunc gladium sibi accinxerit, considera singulos actus, semper in eis relucet humilitas. Vidisti in superioribus, reducas bene in memoriam. Habemus in sequentibus etiam in multis, quod augmētatam vsque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, nec non etiam post ascensionē, Nonne in fine lauit pedes discipulorum: Nonne humiliatus est, vltra quam dici posset, crucis patibulum sustinendo? Nonne post resurrectionem glorificatus, *Ioan.20.d* vocauit discipulos suos fratres? Vade, dicit Magdalenæ, & dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, E *&c.* Nonne etiam post ascensionem locutus est Paulo *Act.9.a* humiliter, quasi ad comparem suum: Saule, Saule quid me persequeris? Nec ibi nominauit se Deum, sed ipsum. Nonne & in sede maiestatis suæ consistens, dicturus est in die iudicij: Quandiu fecistis vni ex his fra- *Matt.25.d* tribus meis minimis, mihi fecistis?

Humilitas cur tantopere à Christo amata.

Non sine causa virtutem hanc tantum amauit. Sciebat enim sicut omnis peccati superbia, sic fundamentum omnis boni & salutis humilitas. Sine hoc fundamento frustra fit ædificium. Vnde nec de virginitate, nec de paupertate, nec de aliqua virtute, vel opere, sine humilitate confidas. Hic ergo ipsam fabricauit, idest, ostendit qualiter possit acquiri, scilicet per vilificationē & per abiectionem suiipsius in suo, & aliorum conspectu, & per continuū exercitium humilium operum. Vade ergo & tu fac similiter, si humilitatem vis adipisci. Oportet enim quod præcedat humiliatio, id est, sui vilificatio, & exercitium vilium operum, & humilium. De quo sic ait Bernardus: Humilitas ad quam vtique *Bern.epist.87.ad Ogerium canonicum reg. vers.fin.* ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamētum. Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Idem: Oportet humiliter sentire de *Idem ser.34. super Cant. statim à prin.* se nitentem ad altiora: ne dum supra se extollitur, cadat à se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui subuehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto signum illud in bonum, omnino argumentum est gratiæ appropinquantis. Nam sicut an- *Prou.16.c* te ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humiliatur Sane vtrumque legis, Deum scil. & superbis resi- *Iac.4.b* stere, & humilibus dare gratiam. *Et post pauca.* At parū est, cum per seipsum nos humiliat Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipe huius rei mirabile documentum de Sancto Dauid. Aliquando maledictum est ei etiam à seruo: at ille nec cumulatam iniuriam sensit, quia præsensit gratiam. Quid mihi, ait, & vobis fi- *2.Reg.16.b* lij Seruiæ? O vere hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius, quam exprobranti succensendum, vel irascendum putauit. Vnde & secura conscientia loquebatur: Si reddidi retribuentibus, *&c.* Et de hac virtute *Psal.7.b* hæc ad præsens sufficiant.

Et redeamus ad intuendos actus, & vitam Domini Iesu speculi nostri, sicut est principale nostrum propositum. Igitur te omnibus præsentem exhibeas, vt sæpius tibi dixi. Et considera illam super omnes alias benedictam familiam paruam, sed valde excelsam paupertatem, & humilem vitam ducentem. Felix Ioseph senex quærebat, quod poterat de arte lignaminis. Domina vero acu, & colu pretio laborabat. Faciebat & alia domus obsequia, quæ multa sunt, vt melius nosti, parabat victum sponso, & filio, & alia expedientia faciebat, non enim habebat seruientem. Compatere ergo sibi, quam sic suis manibus laborare oportet: compatere etiā Domino Iesu, quia ipse eam adiuuabat, fideliter laborabat in his quæ poterat. Venit enim, vt ipse ait, ministra- *Matt.20.d* re, & non ministrari. Nonne ergo in ponenda mensula, cubilibus aptandis, & aliis secretioribus domus eam adiuuabat? Intuere ergo eum bene humilia obsequia per domum facientem, & nihilominus etiam Dominam intuere. Conspice etiam, qualiter ipsi tres simul comedunt ad vnam mensulam per singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cœnas sumētes, & qualiter postea colloquuntur, non inania & otiosa verba, sed plena sapientia, & Spiritu sancto: nec minus mente reficiuntur, quam corpore. Sed qualiter post aliqualem recreationem, ad orationem se conuertunt in cubilibus suis: non enim erat eis domus ampla, sed parua. Meditare etiam circa cubicula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super humum in sero, post orationem se componere per singulas noctes tam longissimi temporis, sic humiliter, sic viliter: vt quicumque alius pauperculus de populo. Sic etiam perseueranter quolibet sero in hoc statu deberes eum aspicere. O Deus abscondite! quare sic affligebatis corpus istud innocentissimum? vnius quippe noctis peregrinatio sufficere debebat, ad totius mundi redemptionem. Amor ad hoc compellebat immensus, vehementer zelabitis pro oue perdita, vestris humeris ad *Luc.15.a*

cælestia

cælestia pascua reportanda. Vos Rex Regum & Deus æterne, qui omnium penuriam subleuatis, omnia subministratis omnibus abundanter, prout exigit cuiusque códitio. Vobis tantam paupertatem, vtilitatem, & asperitatem, vigilando, dormiendo, abstinendo, comedendo, & aliis vestris omnibus actibus per tam longa temporis spatia reseruastis? Vbi ergo sunt quærentes otia corporis, quærentes curiosa ornamenta & varia? Non didicimus in schola huius magistri, qui talia volumus. Sed & nunquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, afflictionem corporis, & laborem. Sequamur ergo summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest. Et habentes, iuxta doctrinam Apostoli, victum & vestitum, his contenti simus, ad congruentem necessitatem, non superabundantiam. Aliis etiam virtutum exercitiis, & spirituali studio, continue, indesinenter, & vigilantissime insistentes, &c.

Timot.6.b

Capvt XVI.

De Baptismo Domini nostri Iesu Christi.

Completis ergo vigintinoué annis ætatis suæ, quibus, vt dictū est, sic pœnose vixerat & abiecte, dicit Dominus Iesus matri: Tempus est vt vadam, & glorificem, & manifestem patrem meum, & ostendam me mundo, & operer animarum salutem, pro qua me pater huc misit. Conforteris ergo mater bona, quia cito redibo ad te, & genuflectẽs humilitatis magister petiit benedictionem. Ipsa vero similiter genuflectens, & cum lacrymis eum amplexans, tenerrime dixit: Fili mi benedicte, vade cum benedictione patris tui, & mea, esto memor mei, citoque redire memento. Sic ergo reuerenter se licentians ab ea & nutritio suo Ioseph, iter arripuit à Nazareth versus Hierusalẽ ad Iordanẽ, vbi erat Ioannes baptizans: qui locus distat à Hierusalem decem & octo milliaribus. Vadit autem solus Dominus mundi, nondum enim habebat discipulos. Intuere ergo eum pro Deo diligenter, quo modo vadit solus, pedibus nudis per tam longa itinera, & vehementer eidem compatere. O Domine; quo transitis? Nonne vos estis super omnes reges terræ? O Domine, vbi ergo sunt Barones, & Comites, Duces, & Milites, equi, & cameli, elephãtes, & cursus, haruesij, & famuli, & frequentia comitiuæ. Vbi sunt qui vos circundent, & defendant ab irruentibus turbis, vt moris est aliorum regum, & virorum magnorum? Vbi sunt tubarum clangor, instrumentorum sonitus, & vexilla regalia? Vbi sunt qui præcedunt ad hospitia, & necessaria præparanda? Vbi sunt honores, & pompæ, quibus nos vermiculi vtimur? Nonne Domine pleni sunt cæli & terra gloria vestra, quo modo ergo sic itis inglorius? Nonne vos estis cui mille millia ministrabant in regno vestro, & decies centena millia assistebant? Cur ergo sic solus inceditis, calcando terrã pedibus nudis? Sed non estis in regno vestro modo, quam puto causam. Nam regnum vestrū non est in hoc mundo. Exinanistis vosipsum, sumendo formam serui, non regis. Factus estis sicut vnus ex nobis, peregrinus & aduena sicut omnes patres nostri, factus estis seruus; vt nos Reges fiamus. Venistis enim, vt nos ad regnum vestrum adduceretis, viam ponendo ante oculos nostros, per quam illuc ascẽdere valeamus. Sed quare illam negligimus? Quare vos non sequimur? quare non humiliamus nosipsos? quare honores & pompas caduca & vana sic auide poscimus & tenemus? Certe quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos esse peregrinos, & propterea omnia ista mala incurrimus. O vani filij hominum, cur vana pro veris, caduca pro firmis & certis, temperalia pro æternis acceptamus, & sic studiose amplectimur? Certe bone Domine, si mẽte fixa suspiceremus, nos esse peregrinos & aduenas, faciliter vos sequeremur, & ex his visibilibus tantum necessaria sumẽtes, non retardaremus post vos currere in odorem

Dan.7.e

Ioan.18.f
Phil.2.a
Psal.38.c

Can.1.a

A vnguentorum vestrorum. Essemus enim sine sarcina, & ista trãsitoria quasi iam tran'acta reputaremus, & leuiter sperneremus. Vadit ergo Dominus Iesus sic humiliter, continuatis diætis quovsq; perueniat ad Iordanem. Cum ergo venit ad Iordanem, inuenit Ioannem baptizantem peccatores, & turbam magnam, quæ illuc cõcurrerat ad prædicationem ipsius. Habebant enim eum quasi Christum. Dicit ergo ei Dominus Iesus: Rogo te, vt me cum istis baptizes. Ioannes vero intuens, & eum spiritu cognoscens, timuit & reuerenter dixit: Domine ego à te debeo baptizari. Cui Dominus Iesus: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Non dicas hoc modo, nec me diuulges, quia nondum venit tempus meum, sed me baptiza. Nunc enim est tempus humilitatis, & ideo implere volo omnem humilitatem.

Matt.3.d

B Attende ergo, tu etiam hic de humilitate, nam locus est de ipsa tractandi, & debes scire, quod sicut in hoc loco dicit glossa: Humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali. Secundus est subdere se æquali, & non præferre se minori. Tertius & summus est subdere se minori: & hunc gradum hic tenuit Christus, & ideo omnem humilitatem impleuit. Vides quo modo augmentata est eius humilitas à præcedenti tractatu. Subiecit enim hic se seruo, se vilificat, & seruum suum iustificat, & magnificat. Sed in alio considera quo modo creuit humilitas. Nam vsque modo conuersatus est humiliter quasi inutilis & abiectus, hic etiam peccator voluit apparere. Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & baptizabat, & Dominus Iesus inter eos, & coram eis voluit baptizari. Hic autem quantum ad hoc, sic dicit Bern. Inter

Tres humilitatis gradus.

C populares turbas ad baptismum Ioannis aduenit. Venit tanquam vnus de populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum crederet filium Dei? quis putaret Dominum maiestatis? Valde quidem humilias te Domine, nimis absconderis: sed Ioannem latere non poteris. Hucusque Bern. Licet idem dici posset de circumcisione, quia ibi voluit apparere peccator: tamen hic plus, quia hic coram turba publice, ibi occulte. Sed nonne hic timendum fuerat, cum ipse admodum vellet intendere ad prædicandum, ne sperneretur tanquam peccator? Sed non propterea dimisit humilitatis magister, quin profundissime se humiliaret. Ipse ergo voluit apparere quod non erat, in abiectionem & despectum sui, semper nos instruendo: è contra nos volumus apparere quod non

Bern. Ser.1. in Epiph. post med.

D sumus, in laudem & gloriam nostram. Si quid enim in nobis videtur esse probitatis, ostendimus: defectus vero celamus, cum simus peccatores & mali. Qualis humilitas nostra? Audi super hoc non me sed Bernardum qui ait: Est humilitas, quam charitas format, & inflammat: & est humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem. Atque hæc quidem in cognitione, illa in affectu consistit. Etenim si tu temetipsum intus ac lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris, & tu in oculis tuis factus vilior tibi, ex hac verò cognitione tui: quamvis necdum fortasse illud esse patiaris in oculis aliorum. Eris ergo humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si

Bern. Ser.42. super Can. parum ante med.

E veritatis ipsius, quę te tibi veraciter atque salubriter demonstrauit, sicut splẽdore illuminatus, ita affectus amore fuisses: voluisses proculdubio, quod in te est, eandem de te omnes tenere sententiam, quam ipse apud te veritatem habere cognoscis. Sane quod in te dixerim, quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate & charitatis veritate vetamur palam fieri, quod noceat agnoscenti. Alioquin si priuato amore tui tentus, detines pariter intra te iudicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere cui propriũ præfers vel commodum vel honorem? *Et infra*: Tunc si iam apud temetipsum humiliatus fueris necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes veritas sensibus ingerit animæ vigilantis, adhibe voluntatẽ, & fac

de

de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine conuenientia voluntatis. Tunc autem fiet illud, si nolis aliter apparere foris, quam te inuenis intus. Alioquin time, ne de teipso legas: Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. Pondus inquit, & pondus abominatio est apud Deū. Quid enim? Tute depretiaris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus, & foris alterius pretij metiens, maiori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum subdita, sed & deuota. Nonne Deo, inquit, subiecta erit anima mea? At parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum, siue B Abbati tanquam præcellenti, siue prioribus ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus. Sic enim decet nos, inquit, implere omnem iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse perfectus, defer inferiori, minori te inclinato. Hucusq; Bernardus. Idem sic dicit: Quis iustus nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistæ serui, Dominus inclinaret, & ille expauesceret maiestatem. Sine, inquit, sic enim decet nos implere omnem iustitiam, consummationem perfectæ iustitiæ in humilitatis perfectione constituens. Iustus ergo humilis. Hucusque Bernardus. Hæc autem iustitia in hoc apparet in humili, quia redditur vnicuique ius suum: non sumit alienum, sed honorem dat Deo, & sibi retinet vilitatem. Hoc vero melius cognosces, si consideraueris iniustitiam elati, qui bona C Domini sibi attribuit. De quo idem Bernardus sic dicit: Sicut de magnis bonis mala oriri solent, cum facti eximij de bonis Domini vtimur donis tanquam non datis, nec damus gloriam Deo: ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non reddita, minimi reputantur apud Deum. Ego autē parco vobis. Vsus sum modestioribus vocibus, maximo minimoque, sed quæ sentio, non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo: optimum pessimumque dixisse debueram. Nam vere & absq; dubio eo quisq; pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo optimus est, adscribat sibi. Nepe pessimum hoc. Quod si dicat quis: Absit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum, studeat autem optare gloriam, pro gratia quam accepit: nonne fur est & latro? Audiat qui huiusmodi est: Ex ore te iudico serue nequam. Quid nequius D seruo vsurpante sibi gloriam Domini sui? Hucusque Bernardus. Vides quomodo perfectio iustitiæ in humilitate consistit, & non surripit honorem Deo, nec sibi attribuit quæ non debet. Certe nec lædit proximum. Non enim diiudicat eum, nec alicui se præfert humilis, se minorem omnibus reputat, & locum nouissimum eligit sibi. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid scis ô homo si vnus ille, quem forte omnium vilissimum, atq; miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam, ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non modo præ te, qui forte iam sobrie, & iuste, & pie viuere te cōfidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis, tanquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior, & te & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo E verò iam sit? & propterea non mediocrem non vel penultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit. Sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, vt solus videlicet omnium nouissimus, sedeas, teq; nemini, non dico præferas, sed nec comparare præsumas. Hucusque Bern. Hæc humilitatis virtus multiplicibus auctoritatibus commendatur in eodem Bernardo. Dicit enim:[a] Magna mater & sublimis virtus humilitas, quæ promeretur quod non docetur: digna adipisci quod non valet addisci: digna à verbo, & de verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? Non quia sit meritū: sed quia sic est placitum coram patre verbi sponsi animæ Iesu Christi Domini

Psal.45.a
Prou.20.b
Psal.61.a
Idem ser.47. super Cant. med.
Matt.3.d
Idem ser.84. super Cant. non longe à princ.
1.Cor.15.b
Luc.19.d
Idem ser.37. super Cant. circa fin.
Luc.14.b
a Idem ser. 85. super Cant. cir. fin.

A nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. [b] Idem: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit. [c] Idem alibi: Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. [d] Idem alibi: Sola profecto non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non consueuit humilitas. Non contendit iudicio non prætendit iustitiam, qui vere humilis est. Porrò humilitas Deo nos reconciliat, Deo placet in nobis. [e] Idem: Semper solet esse diuinæ gratiæ familiaris virtus humilitatis. Nimirū conseruandæ humilitatis gratia diuina solet pietas ordinare, vt quando quis plus proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam vsq; ad extremum exercitij spiritualis gradum, si quis profecerit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquetur, vt vix primum sibi videatur adeptus. [f] Idem pulchra permixtio virginitatis & humilitatis. Nec mediocriter placet illa anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem. Si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas: sed magis humilitas necessaria. Illa consulitur: ista præcipitur. Ad illam inuitaris: ad istam cogeris. De illa dicitur: Qui potest capere, capiat. De ista dicitur: Nisi quis efficiatur sicut paruulus iste, non intrabit in regnum cælorum. Illa ergo remuneratur: ista exigitur. Potes denique sine virginitate saluari: sine humilitate non potes. Potest inquam, placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietū? &c. Si ergo Maria humilis non fuisset, super eam Spiritus sanctus non requieuisset. Si super eam non requieuisset, nec impraegnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Pater itaque, quia vt de Spiritu sancto conciperet, vt ipse perhibet. Respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, potius quam virginitatem. Vnde constat, quia vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Quid dicis Virgo superba? Maria se Virginem oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligendo humilitatem, blandiris tibi de virginitate? Respexit, ait illa, humilitatem ancillæ. Quæ illa? Virgo vtique sancta, virgo sobria, virgo deuota. Nunquid tu castior illa? nunquid deuotior? nunquid tua forte pudicitia gratior castitate Mariæ? vt, scil. sine humilitate placere sufficias ex tua, quę illa non potuit ex sua? Denique quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniæ, tanto tibi tu maiorem iniuriam facis, quanto vitæ decorem fœdas permixtione superbiæ. Idem: Charitas, castitas, & humilitas nullius decoris sunt, sed nonnullius decoris, nec mediocris decoris, quæ diuinos quoque delectare possit aspectus. Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, Angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se Angelus & pudicus homo, sed felicitate, non virtute. Sed & si illius castitas felicior, huius tamen fortior esse cognoscitur. Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore, statum quendam immortalitatis gloriæ repræsentat. Sola inter solemnia nuptiarum morem illius beatæ regionis vendicat sibi: in qua neque nubent, neque nubentur, præbens quodammodo iam cælestis illius conuersationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet castitas in sanctificationem, instar odoriferi balsami, quo condita cadauera incorrupta seruantur. Sensus ipsa & actus continet & stringit, ne dissoluantur in otiis, ne corrumpantur in desideriis, ne carnis voluptatibus computrescant. *Et post pauca:* Verum quantalibet venustate sui, castitas enitere appareat; sine charitate tamen, nec pretium habet nec meritum. Nec mirum. Quod enim absque illa bonum suscipitur: fides? Sed nec si montes transferat. Scientia: Nec illa, quæ linguis loquitur Angelorum.

b Idem tract. de 12 grad. humil non longe à prin.
c Idem ser.2. in Nat. Dom. cir. fin.
d Idem epist. 41 ad Henr. Sennon. post med.
e Idem ser.4. super Missus est, cir. med.
f Idem ser.1. super Missus est, cir. med.
Matt.19.d
Matth.18.a
Isa.66.a
Luc.1.f
Idem epist. 72. ad Henr. Sennon. Archiep. longè ante med.

1.Cor.13.b Martyrium:nec illud si tradidero, inquit corpus meum, ita vt ardeam.Nec absq; illa quodlibet bonum suscipitur, neq; cum illa quodlibet exiguum respuitur. Castitas sine charitate, lampas sine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, castitas non placet. *Et post multa circa medium Epistolæ*: Iam de tribus, quæ proposuimus, sola tractanda est humilitas, quæ duabus præmissis virtutibus intantum est necessaria, vt absq; ista, illæ nec esse virtutes videantur. Nempe vt castitas, siue charitas obtineatur, humilitas meretur. Quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat humilitas etiā virtutes acceptas: quia nec requiescet spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam virtus in infirmitate perficitur, hoc est, in humilitate. Inimicam omnis gratiæ, omnisq; initium peccati debellat superbiam, & tam à se quam ab aliis virtutibus superbam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia. Sola hæc omnium propugnaculum quoddam, turrisq; virtutum, eius fortiter resistit malitiæ, obuiat præsumptioni. Hucusque Bernardus. Igitur habuisti multa & pulchra de humilitate in tractatu præsenti à verissimo Bernardo, atque humillimo. Vide vt ea etiam, quæ de aliis virtutibus tangit, mente intelligas, & opere compleas. Sed iam ad baptismum Domini redeamus. Postquam ergo Ioannes vidit Domini voluntatem, obediuit, & eum baptizauit.

Iac.4.b

Isa.66.a

Nunc ergo eum bene conspice. Spoliat enim se Dominus maiestatis, sicut quilibet alius homunculus, & mergitur in aquis frigidis, tempore frigoris magni: pro nostro amore operatur nostram salutem, constituens sacramentum baptismi, & lauans crimina nostra. Desponsat ergo vniuersalem Ecclesiam, & singulariter omnes animas fideles. Nam in fidei baptismate desponsamur Domino Iesu Christo, dicente Propheta in persona ipsius: Sponsabo te mihi in fide. Vnde hæc solemnitas & hæc operatio magna, & vtilis valde est. Et ideo cantat Ecclesia, quod hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniā in Iordane lauit Christus eius crimina. Et in hoc opere excellentissimo, tota se Trinitas modo singulari manifestauit, & descēdit, & requieuit Spiritus sanctus super eum, in specie columbæ, & vox patris intonuit Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In hoc autem loco dicit Bern. Ipsum, inquit, audite: Ecce Domine Iesu, vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes à patre. Quandiu Dei virtus, & Dei sapientia, quasi infirmus aliquis & insipiens, lates in populo? Quandiu nobilis Rex, & Rex cœli, fabri filium te pateris appellari, pariter & putari? Etenim Lucas Euangelista testatur, quoniam adhuc filius Ioseph putabatur. O humilitas Christi, quantum confundis superbiam meæ vanitatis; parum aliquid scio vel magis scire mihi videor, & iam silere nescio. Nam impudēter & imprudenter me ingerens, & ostentans promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi? nobis timebat ab illis, quibus nouerat esse timendum. Nobis cauebat, nos instruebat: tacebat ore, sed instruebat opere, & quod docuit postea verbo, iam clamabat exemplo: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde Nam de infantia Domini parum aliquid audio ex tunc. Iam vsq; ad hunc trigesimum annum nihil inuenio. Nunc vero iam latere non potest, quia tam manifeste demonstratur à patre. Hucusq; Bernardus. Et hæc est auctoritas, quam in superiori tractatu allegaui, per quam habes quomodo siluit Dominus Iesus humiliter ad nostram instructionem. Vides ergo vbiq; redolere humilitatem. De hac libenter tibi loquor, quia magnifica virtus est valde, & ea plurimum indigemus, eoq; studiosius quærenda, affectuosiusque amanda, quo Dominus in singulis suis actibus tam signanter studuit eam obseruare.

Osee 2.d

Matt.3.d Mar.1.b Bern.ser.1. in Epiph. ver.fin.

Luc.3.e

Matt.11.d

CAPVT XVII.

De Ieiunio & Tentationibus Christi. Item de Reditu eius ad Matrem. De quatuor, quibus peruenitur ad cordis puritatem. De Oratione plura bona. De resistendo Gulæ. Quare & pro quo, Deus fecit Mirabilia.

POstquam Dominus Iesus fuit baptizatus, incontinenti perrexit in desertum super quēdam montem ibi ad quatuor milliaria vel circa, qui vocatur Quarentana, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctib. & iuxta Marcum, erat ibi cum bestiis. Considera ergo hic & attente conspice ipsum: plurium enim virtutum exempla tibi demonstrat. Vadit enim in solitudine: ieiunat, orat, & vigilat: iacet & dormit in plana terra, & humiliter cum bestiis conuersatur. Compatere ergo ei, quia semper & vbique, sed hic maxime vita sua pœnosa est, & corporis afflictiua. Ac eius exemplo disce ab eo in his exercitari. Nam quatuor hic tanguntur, quæ spiritualis exercitij sunt, & mirabiliter se inuicem adiuuant, sc. solitudo, ieiunium, oratio, & afflictio corporis. Et per ista maxime peruenire possumus ad cordis puritatem, quæ puritas vtique est nimium peroptanda, eo quod in se omnes virtutes quodammodo comprehendit. Continet enim charitatem, humilitatem, patientiam, & cæteras virtutes, & remotionem omnium vitiorum: quia cum vitiis, vel cum defectu virtutis non stat puritas cordis. Et propterea in collationibus sanctorum Patrum traditur; quod totum exercitium monachi debet esse ad cordis puritatem habendam; hæc enim est per quod homo meretur videre Deum. dicente Domino in Euangelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et secundum Bernardum, qui clarior est, ille Deo propinquior. Esse autem clarissimum, peruenisse est. Ad hanc autem habendam, multum valet oratio ferues, & assidua de qua plenius infra doceberis. Sed oratio cum crapula, vel ingurgitatione corporis, vel eius mollitie, vel otiositate parum valet: Et ideo requiritur ieiunium, & afflictio corporis, discreta tamen: nam indiscreta impedit omne bonum. Præterea ad omnium prædictorum consummationem videtur facere solitudo: nam cum tumultu & strepitu non potest decenter oratio fieri: & videre, & audire multa, vix fieri potest sine impuritate, & offensa. Mors enim intrat per fenestras nostras ad animas, & ideo Domini exemplo vade in solitudinem, id est, quantum potes te separa ab aliarum consortio, & sis solitaria, si vis ei coniungi, & per puritatem cordis eum videre. Fuge etiam collocutiones, & maxime sæcularium personarum. Non quæras nouas deuotiones & amicitias. Non impleas oculos, & aures phantasmatibus vanis. Et omnia quæ quietem animi & tranquillitatem mentis perturbant, tanquam venenosa & animæ inimica deuita. Non enim sine causa sancti patres petebant nemora, & loca remotissima ab omni hominum conuersatione. Et non sine causa mandabant his, qui in cœnobiis remanebant, quod essent cæci, surdi, & muti. Vt autem hoc melius intelligas. Audi quid super hoc dicit Bernardus: Tu, inquam, si ad Spiritus sancti incitamenta moueris, & inardescis dare operam, quo modo animam tuam facias sponsam Dei, sedeas secundum prophetam solitarius, quoniam leuasti te super te, volens Angelorum Domino desponsari. An non supra te, adhærere Deo, atque vnum spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarius sicut turtur, nihil tibi de turbis, nihil cum multitudine cæterorum, etiamque obliuiscere populum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum. O sancta anima, sola esto, vt soli omnium serues te ipsam, quē ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis, & ab intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam, præsentibus cæteris? Secede ergo, sed mente, non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Spiritus enim

Mat.4.a Mar.1.b Luc.4.a,f

Quatuor ad spiritualе exercitium pertinentia.

Ioan Cass. Coll.1.c.7.

Matt.5.a

Hier.9.f

Bern.ser.40. super Cant. cir.med.

Thren.3.d

Psal.44.b

ante faciem tuam Christus Dominus, spiritusque requirit non corporis solitudinem. Quanquam enim interdum & corpore non otiose te separas, cum opportune potes, præsertim tempore orationis. *Et infra*: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias, quod multi suspiciunt, si fastidias, quod multi desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es. Vides ne posse te esse solum etiam inter multos, & inter multos cum solus es? Solus es, in quacumq; hominum conuerseris frequentia, tantum caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Hucusque Bernardus. Vides quomodo necessaria sit solitudo, & quomodo non sufficit corporalis sine mentali: sed vt mentalis habeatur, oportet corporalem esse altissimam, vt mens per exteriora non effluat, vt se cum sponso suo recolligere possit. Igitur toto affectu, toto posse tuo coneris imitari Dominum Iesum sponsum, & solitudine, & oratione, & ieiunio, & corporis afflictionibus discretis.

In eo vero, quod conuersatur cum bestiis, disce inter alios humiliter conuersari, & æquanimiter tolerare, etiam eos, qui tibi videntur aliquando irrationabiliter se habere. Ipsum autem Dominum sæpe in hac solitudine visita. Conspicies eum qualiter conuersatur ibidem, & maxime, qualiter iaceat de nocte in terra. Quælibet enim anima fidelis, deberet eum in die semel ad minus visitare, maxime ab Epiphania vsq; ad quadraginta dies quibus ibi manebat. Completis autẽ quadraginta diebus, Dominus esuriuit. Tunc tentator accessit ad eum, volens explorare, vtrum fuisset filius Dei, tentauitque eum de gula, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Sed non potuit magistrum decipere: taliter enim respondit, & sic se habuit, quod nec in tentatione gulæ succubuit, nec scire aduersarius potuit, quod voluit. Non enim negauit nec asseruit esse filium Dei, sed eum auctoritate scripturæ conuicit. Et nota hic exẽplo Domini esse resistendum gulæ: nam ab eo inchoandum est, si vitia volumus superare. Videtur enim, quod qui gulæ succubuit, imbecillis reddatur ad alia vitia deuincenda. Sic enim dicit glossa in loco isto super Matthæũ: Nisi prius gula refrenetur, frustra cõtra alia vitia laboratur. Postea diabolus assumpsit eum, & portauit eum in Hierusalem, quæ distat inde per decẽ & octo milliaria, vel circa. Has autem locorum distantias, quas pluries in opusculo tibi narro, ab his audiui, qui in illis partibus fuerunt. Considera hic benignitatẽ, & patientiam Domini. Permisit enim se portari & contrectari ab illa cruenta bestia, quæ suum & omniũ amatorum suorum sanguinem sitiebat. Statuens autem eum super pinnaculum templi, tentauit eum de vana gloria, similiter volens explorare quod supra: sed & hic auctoritate scripturæ deuincitur, & sua intentione frustratur. Ex tunc ergo secundum Bernardum, quia Dominus nihil ostẽdit diuinitatis, arbitratus est hostis eum esse hominem, tentauit eum tertio, vt hominem. Exinde ergo assumẽs eũ reportauit in montem excelsum prope dictum montem de Quarantena per duo milliaria. Et tunc tentauit eum de auaritia: sed & hic homicida ille succubuit. Vidisti quomodo Dominus Iesus fuit contrectatus & tentatus. Miraris ergo si nos tentemur? fuit etiam ipse alias tentatus. Vnde Bernardus dicit: Qui quartam tentationẽ de Domino non legit, ignorat scripturã, quæ dicit, quod tentatio est vita hominis super terram. Apostolus quoque dicit eum fuisse tentatum per omnia, pro similitudine absq; peccato. Victoria itaq; facta, venerunt Angeli, & ministrabant ei. Hic autem diligenter attende, & conspice Dominum comedentem, solum circumdantibus Angelis, & considera bene omnia, quæ sequentur, quia pulchra sunt, & deuota valde. Et quæro quid Angeli ministrabant, vt comederet post tam longum ieiunium? De hoc scriptura non loquitur. Possumus autem hoc victoriosum prandium sicut volumus ordinare. Et quidem si eius potentiam consideremus, expedita est quæstio, quia res quas vellet creare, & de creatis habere, poterat pro suæ arbitrio voluntatis. Sed non inuenimus, quod hac potentia pro se, vel pro discipulis suis vsus fuerit: pro turbis autẽ fecit, quas pauit duabus vicibus in multitudine magna de panibus paucis. De discipulis autem legimus, quod eo præsente spicas vellebant propter famem, & comedebant. Similiter cum fatigatus ex itinere sedebat super puteũ loquens cum Samaritana, non dicitur, quod creauit cibos, sed quod misit discipulos in ciuitatem, ad quærendũ cibos. Nec est verisimile quod per miraculum: quia miracula faciebat ad aliorum ædificationem, & in præsentia plurium. Sed hic non erant nisi Angeli, quid ergo circa hoc meditabimur in mente? Namque illic non erat habitatio hominũ, nec cibi parati, sed aliunde parata cibaria portauerũt Angeli ei, sicut contigit Danieli. Cum enim Abacuc propheta parasset pulmentum pro messoribus suis, portauit eum Angelus Domini per capillos de Iudæa in Babylonẽ ad Danielem, vt comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hic, & hunc modum assumamus, & iucũdemur cum Domino in hoc prandio suo; sentiatque mater sua excellentissima de hac eadem iucunditate & victoria. Pie autem ac deuote sic meditemur. Veniũt Angeli, Satana repulso, in multitudine magna ad Dominum Iesum Christum, & adorantes eum prociderũt in terram, dicentes: Saluete Domine Iesu, Deus, & Dominus noster, & Dominus humiliter ac benigne recepit eos, & cum capitis inclinatione, cogitans se fore hominem minoratũ paulominus ab Angelis. Dicunt ei Angeli: Domine multũ ieiunastis, quid vultis vt vobis paremus? Et ille: Ite ad matrẽ meam charissimã, & si quid habet ad manus, deferte: quia de nullis cibis sic libẽter vescor, sicut de suis. Tunc duo ex ipsis pergentes in momento fuerunt cum ea, & eam reuerenter salutantes, ambasiatam faciunt, & modicum pulmen ũ, quod sibi & Ioseph parauerat, & panem cum tobalia, & aliis opportunis portant, & forte Domina etiam aliquos pisciculos, si potuit, procurauit. Reuersi ergo portant in plana terra, & mensæ benedictionem solemniter peragunt. Conspice autẽ eum hic bene in singulis quæ agit. Sedet enim in terra cõposite ac curialiter, & sobrie comedit. Circunstant Angeli ministrantes Domino suo. Alius seruit ei de pane, alius de vino, alius parat pisciculos, & alij cantant de canticis Sion, & iucundantur, & diem festum agunt corã eo. Si liceat dici, permixtũ est hoc festũ compassione per maxima, propter quã & nos deberemus plorare. Conspiciunt enim eum reuerenter, & considerantes Deum & Dominũ suum, & totius mundi creatorem, qui dat escã omni carni, sic humiliatũ, & sustentatione cibi corporalis indigentẽ, & comedentẽ sicut cęteros de populo, mouentur compassione; clamares & diceres: O Domine quanta fecistis, omnia opera vestra sunt plena stupore, adiuuate me, vt ego aliqua patiar pro vobis, qui pro me tot & tanta sustinuistis. Certe hoc solũ te in eius amore deberet vehementer accendere. Tandem sumpta refectione, dicit Angelis, vt reportent res, & dicant matri, quod cito redibit ad eam. Ipsis autem reuersis, dicit omnibus: Redite vos ad patrẽ & ad gaudia vera, me enim adhuc peregrinari oportet, rogo autem vos, vt me recõmendetis patri, & toti curiæ cœlesti. Qui procidentes in terram, & benedictionẽ petentes, ea recepta, redierũt ad patriam eius iusta complentes, & de eius victoria, & de his nouis totam cœlestem curiam impleuerunt. Dominus autem Iesus volens redire ad matrem, cœpit de monte descendere. Conspice nunc etiam bene eum, quomodo solus vadit pedibus nudis Dominus omniũ, & ei vehementer compatere. Venit autem ad Iordanem quem Ioannes videns ad se venientem, ostendit eum digito, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, ipse est, super quem vidi Spiritum sanctum quiescentem, quando baptizaui eum. Et etiam altera die dum videret ambulantẽ iuxta Iordanem, dixit similiter: Ecce agnus Dei. Tunc Andreas, & etiam vnus

Marginal notes: *Matt. 4. a*; *Bern. ser. 1. in die S. Pasch. post med.*; *Idem ser. 14. in Psal. Qui habitat, ante med.*; *Iob 7. a*; *Heb. 4. d*; *Matt. 14. e, & 15. d*; *Ioan. 6. a*; *Ioan. 4. a*; *Dan. 14. f*; *Psal. 135. d*; *Ioan. 1. d*

alius ex discipulis Ioannis, iuerunt post Iesum. Benignus autem Dominus sitiens eorum salutem, vt daret A eis de se fiduciam, vertit se ad eos,& dixit: Quid quæritis? At illi dixerunt:Rabbi, vbi habitas? & ipse duxit eos ad domum, in qua tunc se reducebat in partibus illis.& steterunt cum eo vna die. Postea duxit Andreas Petrum fratrem suum ad Iesum, quem alacriter suscepit. Sciebat enim quid de eo erat facturus. Et dixit ei: Tu vocaberis Cephas, & sic in aliqualem notitiam & familiaritatem venit cum eis. Postea volens Dominus Iesus redire in Galilæam ad matrem, discessit de partibus illis,& cœpit reuerti. Quem etiam nunc compatiendo, respice, & vade semper cum eo, nam solus vadit more solito, nudis pedibus per tam longam quatuordecim milliarium viam. Cum autem domum deuenit, mater eum videns, vltra quam dici posset, exhilarata surgit, occurrit, & in amplexus strictissimos recipit: cui ipse reuerenter inclinauit,& etiam nutritio suo B Ioseph,& cum eis more solito mansit.

QVINTA FERIA.

CAPVT XVIII.

De Apertione libri in Synagoga.

HVcusque per Dei gratiam, vitam Domini Iesu ordinate tetigimus, parum vel quasi nihil de his, quæ sibi contigerunt, vel per ipsum facta sunt omittentes: sed non sic deinceps facere intendo. Nimis enim esset longum, omnia quæ dixit & fecit, in meditationes redigere, maxime quia nostræ sollicitudinis debet esse, facta Christi continue more Beatæ Cæciliç, C portare in secreto pectoris nostri. Igitur aliqua ex gestis eius colligamus, in quibus meditando versemur assidue,& hoc vsque ad passionem suam: ex tunc enim nihil est omittendum. Alia etiam non debemus ex toto dimittere, quin pro loco & tempore meditemur in eis. Meditationes autem non intendo deinceps prolixius tractare, nisi perraro. Sufficit enim, quod rem per eum gestam vel dictam ante oculos mentis ponas, & quod cum eo conuerseris, & familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior,& quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbique & semper intuearis eum deuote in aliquo actu suo, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando etiam loquitur eis, quando prædicat turbæ, quando vadit,& quando sedet, quando dor- D mit,& quando vigilat, quando comedit,& quando aliis ministrat, quando sanat ægrotos, & quando alia facit miracula. In his autem & similibus considera omnes gestus suos, maxime contemplans faciem eius, si potes imaginari, quod super omnia prædicta mihi videtur difficilius. Illud etiam attente obserua, si forte ipse te cũ benignitate respiciat. Et tibi hæc sint pro recursu & doctrina omnium, quæ sequũtur, & vbicumque narrauero, si aliter non expressero singulares meditationes, vel istas omisero, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi. Ad narrationem autem sequentium accedamus.

Quod pro sequentibus animaduertendum.

Postquam ergo Dominus Iesus rediit à baptismo conuersabatur humilitatis magister humiliter, vt ante E solitus erat: cœpit tamen paulatim se manifestare aliquibus, docendo & prædicando occulte. Non enim per totum annum sequentem prædicationis officium publice dicitur assumpsisse, videlicet vsque ad miraculũ de nuptiis, quod fuit eodem die, quando fuit baptizatus anno reuoluto. Et si aliquando prædicabat,& discipuli baptizabant: non tamen adeo prædicationem ipsam per se,& suos frequentabat, ante Ioannis incarcerationem, sicut post. Ex hoc nobis tribuens stupendæ humilitatis exemplum, dum Ioanni se longe,& longe inferiori in prædicationis officio, prout ex superioribus pie percipi aut cogitari potest, humiliter deferebat. Non ergo cœpit cum boatu, & pompa, sed humiliter & paulatim.

Quadam ergo die Sabbati, dum esset in synagoga cum aliis in Ecclesia Iudæorum, surrexit legere in libro Isaiæ,& legit locum, vbi scriptum est: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et tunc cum plicuisset librum, dixit: Hæc scriptura impleta est hodie in auribus vestris. Conspice ergo eum, quomodo humiliter suscipiens lectoris officium, benigno & placido vultu legit inter eos, & exponit scripturam, & quomodo humiliter se incipit manifestare, dum dicit: Hodie impleta est hæc scriptura, id est, ego sum ille, de quo loquitur. Et ora omnium erant in eum intenta propter efficaciam verborum, & aspectum humilem, & decorum: fuit enim pulcherrimus, fuit etiam eloquentissimus. Et de vtroq; sic per Prophetam dictum fuerat: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.

Luc.4.e *Isa.61.a* *Psal.44.a*

CAPVT XIX.

De Vocatione Discipulorum.

COepit etiam Dominus Iesus vocare Discipulos,& se sollicitum reddere circa nostram salutem, semper humilitate seruata. Et vocauit Petrum & Andream tribus vicibus. Prima, de qua dictum est supra, quando erat circa Iordanem, & tunc in aliqualem venerunt eius notitiam. Secunda de naui, quando ceperunt pisces, vt narrat Lucas. Tunc enim secuti sunt eum animo redeundi ad propria. Cœperunt tamen audire doctrinam ipsius. Tertia de naui, vt narrat Matthæus, cum dixit: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus secutisunt eum. Similiter vocauit Iacobũ & Ioannem, in prædictis duabus vicibus vltimis,& in eisdem locis continetur de ipsis, in quibus continetur de Petro & Andrea. Vocauit etiam Ioannem de nuptiis. vt dicit Hieronymus: in texu tamen Euangelij non habetur. Item vocauit Philippum, dicens: Sequere me. Similiter Matthæũ publicanum. De modo vero vocationis aliorum, non est scriptum. Considera ergo & conspice eum in prædictis vocationibus, & conuersatione cũ ipsis, quã affectuose vocat eos, reddens se eis affabilem,& domesticũ,& obsequiosum, attrahens eos intus, & extra, ducendo etiam eos ad domum matris,& familiariter vadens ad domos eorum. Docebat & instruebat eos,& curam de ipsis habebat præcipuam, sicut mater de vnico filio. Dicitur, quod beatus Petrus referebat, quod quando in aliquo loco dormiebat cum eis surges de nocte, si aliquem eorum inueniebat, discoopertum, recooperiebat eos, quia tenerrime diligebat eos. Sciebat enim quid de ipsis erat facturus, quamvis essent homines rudis conditionis, & humilis nationis, tamen principes mundi,& duces in bello spirituali omniũ fideliũ constituturus eos erat. Et cõsidera pro Deo à qualibus cœpit Ecclesia. Noluit enim Dominus eligere sapiẽtes & potẽtes huius sęculi, ne ipsorũ probitati adscriberentur opera, quæ fienda erant: sed sibi hæc reseruanit,& in sua bonitate, potentia, & sapiẽtia nos redemit.

Ioan.1.f *Luc.5.b* *Mat.1.b* *Hieronym. præfat. in Ioan.* *1.Ioan.1.g* *Matt.9.a*

CAPVT XX.

De Conuersione aquæ in vinum ad nuptias.

QVamvis dubium sit, cuius fuerant nuptiæ in Cana Galilææ, sicut Magister in historia scholastica tangit; nos tamẽ meditemur fuisse Ioannis Euangelistæ, quod habetur in prologo super Ioãne; vbi Hieron. affirmare hoc videtur. In eis Domina nostra fuit non tamen inuitata tanquam extranea, sed quasi maior,& dignior, & primogenita inter sorores, fuit in domo sororis quasi in domo sua, & tanquã administratrix, & domina nuptiarum: quod ex tribus colligere possumus. Primo ex eo quod in eis continetur, quod mater Iesu erat ibi,& de Iesu & discipulis, quod erant vocati, & sic de aliis, qui ibi fuerunt, intelligi debet. Cum ergo soror eius Maria Salome vxor Zebedæi fuisset ad eam, Nazareth,

Ioan.2.a *B.Vir. Mariam nuptiis in Cana interfuisse, tanquam ministram.*

quæ distat à loco de Chana, per quatuor milliaria, uel circa, dicẽs, quod volebat facere nuptias filio suo Ioanni, ipsa fuit cum ea, & præuenit aliquot dies ad præparationem, ita quod quando alij erant inuitati, ipsa iam erat ibi. Secundo ex eo colligere possumus, quod ipsa perpendit defectũ vini, vnde ipsa non erat sicut vna ex discumbentibus, sed sicut per cuius manus res ibant:& ideo vidit sibi deficere vinũ. Si enim tunc discubuisset, nunquid iuxta filium inter homines mater verecunda surrexit? Et si alibi inter mulieres, nunquid perpendisset defectum vini magis, quam alia? & si perpendisset, nunquid surrexisset de prandio, & iret ad filium? Inconuenientia hæc videretur. Et ideo verisimile est, quod tunc non discumbebat. De ipsa namq; dicitur, quod erat valde obsequiosa. Tertio colligitur ex eo, quod ipsa præcepit ministris, vt irent ad filium, & facerent quod mandaret:& sic videtur, quod præcepisset, & quod nuptiæ gubernabantur per eam, & ideo sollicita fuit, ne ibi defectus contingeret. Igitur secundum modum hunc conspice Dominum Iesum, inter alios comedentem, sicut vnumquemvis de populo, & sedentem in loco humili, non inter maiores, prout ex loco ipso colligimus. Non enim superborum more volebat primos recubitus in. cœnis, nam docturus erat: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse vero cœpit prius facere, quam docere. Conspice etiam Dominã obsequiosam alacrem, & sollicitam in cunctis faciẽdis, & præbentem, & ostendentem ministris quid, & qualiter discumbentibus deferant. Cumque prope finem conuiuij redirent ad eam ministri, dicentes: Non habemus plus de vino, quod apponamus eis. Ipsa respondit: Ego procurabo quod habebitis: expectate parumper. Et exiens ad filium, qui humiliter, vt dixi, sedebat in fine mensæ, prope ostiũ cameræ, dixit ei: Fili mi, hic vinum deficit, & hęc nostra soror est pauper, & nescio qualiter habere possumus. Qui respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Dura videtur responsio, sed ad nostram instructionem fuit, secundum Bernardum, qui in hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? Nõne quod filio & matri? Quid ad illam pertinet, quæris, cum sis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nonne ipsa est, quæ saluo pudore cõcepit, & sine corruptione peperit? Nonne ipsa est, in cuius vtero nouem mensibus moratus es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cum qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo Domine quid molestus es illi. dicens: Quid tibi & mihi? Multum per omnem modum. Sed iam manifeste video, quod non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecũdiam, dixeris: Quid mihi & tibi? Venientibus enim ad te iuxta præceptũ ministris, nihil cunctatus facis, quod, suggessit. Vt quid ergo fratres, vt quid sic responderat prius? vtiq; propter nos, & conuersos ad Dominum, vt iam non sollicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitiũ spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Vnde legimus fratrem quendam in eremo conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cum ille vtique iam obiisset. Cumq; admiratus qui venerat, responderet, quia ille obiit: Eremita quoq; se similiter obiisse respondit. Optime ergo docuit Dominus ne solliciti simus, super propinquis carnis nostrę prius, quam religio postulet, quoniã ipse matri, & tali matri respondit: Quid mihi & tibi ô mulier? Sic & in alio loco: Cum suggereret ei quidam, quoniam mater eius, & fratres foris starent, quærentes ei loqui. Respondit: Quæ est mater mea, & fratres mei? vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis solliciti sunt, ac si adhuc viuerent cum eis, & ipsi cum eis? Hucvsq; Bernardus. De hac ergo responsione mater non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros. & dixit: Ite ad filium meum, & quidquid vobis dixerit facite. Qui euntes impleuerunt, iuxta Domini mandatũ, hydrias aqua. Quo facto, dixit eis: Haurite nunc & ferte architriclino. In hoc autem nota primo discretionem Domini, quia primo misit magis honorabili viro. Secũdo, quod ipse sedebat longe ab eo, cum diceret, forte illi quasi ab eo remoto. Sed cum ille sederet in loco magis honorabili, colligere possumus, quod Dominus noluit ibi sedere iuxta eum, immo elegit sibi humiliorem locum. Ministri ergo dederunt vinum illi, & aliis, diuulgãtes miraculum, quoniã ipsi sciebant, quomodo factum fuerat, & crediderunt in eum discipuli eius. Finito autẽ conuiuio. Dominus Iesus vocauit Ioannem seorsim, dicens: Dimitte hanc vxorem tuam, & sequere me, quia ad altiores nuptias te perducam, qui secutus est eum. In hoc ergo, quod Dominus nuptiis interfuit, matrimonium carnale approbauit, tanquam à Deo institutum. Sed in hoc, quod vocauit Ioannem de nuptiis, aperte dedit intelligere, quod longe dignius est spirituale matrimonium, quam carnale. Recessit ergo inde Dominus Iesus, volens his, quæ ad salutem hominum pertinent, deinceps publice & palam intendere. Prius autem voluit reducere matrẽ ad domũ suam, talem enim Dominam talem societatem habere decebat. Accipit ergo & eam, & Ioannem, & alios discipulos, & iuerunt Capharnaum prope Nazareth, & post aliquot dies, Nazareth. Conspice ergo eos per viam, qualiter vadunt pariter, mater & filius, humiliter vadunt, & pedestres, sed multum amanter. O quales duo sunt illi, nunquam alij tales duo in terra visi fuerunt. Conspice etiam discipulos reuerenter sequentes, & auscultantes verba Domini. Non enim ipse erat otiosus, semper quippe aliquid boni faciebat aut dicebat, non poterat in tali comitatu tædium commeantibus generari.

Luc. 14. b

Ioan. 2. a

Bern. ser. 2. in Domin. 1. post Epiph. cir. med.

Expositio responsionis Christi ad matrem in nuptiis.

Exemplum.

Ibidem.

Mat. 12. g

Capvt XXI.

De Sermone Domini in mõnte, quem incepit à paupertate.

Conuocans Dominus Iesus discipulos seorsum à turbis, ascendit cum eis in monte Tabor, prope Nazareth ad duo milliaria, vt eos imbueret eloquiis suis. Decebat enim, quod eos prius & super alios instrueret, quos super alios cõstituturus erat magistros, & duces. Tunc ergo de multis instruxit, & sermo ille pulcherrimus fuit & copiosus; nec mirum, quia os Domini compilauit eum. Docuit autem eos de beatitudinibus, de oratione, ieiunio, & eleemosyna, aliisq; plurimis ad virtutes pertinentibus, quæ in ipso Euangelio poteris reperire. Legas eum diligenter & sæpe, & commenda memoriæ, quæ in ipso dicũtur: quia spiritualissima sunt. Ea tamen nunc non prosequor, quia nimis foret longũ, nec tales expositiones bene videntur semper in meditationes cadere: quamvis ad tuam instructionem talia, prout mihi occurrent, interseram, & etiam moralia, & auctoritates sanctorũ. Hoc ergo hic tetigisse sufficiat, quod Dominus initium sermonis huius à paupertate incepit, dans intelligere, quod paupertas est totius spiritualis exercitij primarium fundamentum. Non enim expedite potest sequi Christi paupertatis speculum, qui oneratus est temporalibus rebus. Nec est liber, sed seruus, qui animi affectionẽ subiicit istis rebus transeuntibus. Idcirco dixit: Beati pauperes spiritu, &c. Eius enim rei, quam affectuose diligo, me seruũ sponte constituo. Nam amor est animæ pondus, portans eam quocumq; ipse fertur, vt dicit August. Et ideo nihil omnino est amandũ, nisi Deus, vel mere propter Deum. Merito ergo Beatus dicitur pauper, qui propter Deum cętera vilipendit. Iam enim pro magna parte Deo suo coniunctus est. De hac autẽ paupertate sic dicit Bern. Magna quædã penna est paupertas, quã tã cito volatur in regnũ cœlorũ. Nam in aliis virtutibus quæ sequũtur, promissio futuro tempore indicatur, paupertati non tam promittitur quam datur. Vnde & in præsenti tempore

Matt. 5. 6. & 7.

Aug. lib. 13. conf. cap. 9. tom. 1.

Bern. ser. 4. de aduentu.

enuntiatum est, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Et postea subdit.* Videmus enim pauperes aliquos, A qui si veram paupertatem haberent, non adeo pusillanimes inuenirentur & tristes, vt pote reges, & reges cœli. Sed aliqui sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamē pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiā patiantur. Idem alibi: Et ego, si exaltatus fuero à terra, audaciter dico, omnia trahā ad meipsum. Nec enim temerarie vsurpo mihi fratris mei vocem, cuius me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent diuites huius sæculi fratres Christi sola possidere cœlestia, qui audiunt dicentem: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ipsi possident terram, & quidem tanquam nihil habentes, & omnia possidentes, non mendicantes vt miseri, sed vt domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus diuitiarum B est. Totus plane, quia tam aduersa, quam prospera ipsius æque omnia seruiunt ei, & cooperantur in bonum. Ergo auarus terrena esurit vt mendicus: fidelis contemnit vt dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat. Quære à quovis eorum, qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiant, qui sua vendentes, & dantes pauperibus regnum cœlorum pro terrena mercantur substantia, vtrum sapienter agant nec non? Proculdubio respondebit, Sapienter. Quære recte cur approbat ipse quod non facit? Non possum, inquiet. Quare? profecto quia domina auaritia non permittit: quia liber non est, quia non sunt sua; quæ possidere videtur, sed nec sui iuris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales facere, te pecuniæ tuæ non dominum esse dicam, sed seruum: custodem, non possessorem. Hucvsque Bernardus. Sed redeamus ad meditationem. C Conspice ergo, & considera Dominum Iesum humiliter in terra sedentem super illo monte, & discipulos suos circa eum, quomodo stat inter eos, quasi vt vnus ex eis, & quomodo affectuose, benigne, & pulchre, & efficaciter eis loquitur, inducens eos ad dictos actus virtutum. Et semper, vt supra in generali consideratione tibi dixi, respicere coneris faciem eius. Conspice in discipulis, quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intētione aspiciunt eum, & auscultant illa verba mirifica, & ea memoriæ commendant, & iucunditate magna fruuntur, tam in verbis, quam in aspectu. In hac autem consideratione iucunderis & tu, aspiciendo ac si videres eum loquentem, & approximando eis, si forte vocata fueris, & immorando ibidem, vt D Dominus tibi dabit. Completo sermone, conspice illum Dominum Iesum, vnà cum discipulis ipsis descendentem de monte, & cum ipsis familiariter loquentē, etiam eundo per viam, & quomodo ille simplicium cœtus gregatim sequitur eum, non curiose ordinatus, sed sicut pulli post gallinam, vt quilibet melius audiat, magis eidem nititur approximare. Et quomodo turbæ sibi affectuose occurrunt, & infirmos eidem sanandos offerunt. Ipse vero sanabat omnes.

Idem ser. 21. super Cant. Ioan. 12. c

Matt. 12. a

Caput XXII.

De Seruo Centurionis, & filio Reguli à Domino liberatis.

Capharnaüm vero erat quidam Centurio, id est, centum militum ductor, & seruum habebat infirmum. Misit ergo fide plenus ad Dominum Iesum, vt eum curaret. Humilis autem Dominus respondit. Ego E veniam & curabo eum. Quod cum sciuit Centurio, remisit ad eum, dicens: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Iesus autem commendans fidem eius, non iuit vlterius, & seruum absentem sanauit. Cum autem in eadem ciuitate esset quidam regulus, id est, paruus rex, iuit personaliter ad Iesum, rogans eum, vt veniret ad domum suam, & sanaret filium suum infirmū. At Iesus ire noluit, filium tamen sanauit. In his autem considera meritum fidei propter Centurionem, & humilitatem Domini, volentis ire ad seruum, & Reguli pompam refugientis. Considera etiam, quod non debemus acceptare personas. Plus enim honorauit hic Dominus seruum militis, quam filium regis: sic & nos debemus non ad oculos seruire nec secundum exigentiam exterioris pompæ: sed secundum intentionem vel bonitatem eius qui seruitio indiget, & non ex complacentia, sed ex charitate seruiamus.

Matth. 8. a

Luc. 7. a

Ioan. 4. g

Caput XXIII.

De Paralytico misso per tectum, & à Domino curato.

IN ciuitate prædicta Capharnaüm, cum Dominus Iesus doceret in quadam domo, & essent ibi congregati Pharisæi, & legis doctores multi ex omni castello Iudææ & Hierusalem. Venerunt quidam, volentes ingredi domum cum paralytico, quem portabant, vt à Domino sanaretur. Cumque propter multitudinem non possent, ascenderunt super tectum domus, & inde intromiserunt eum, & posuerunt eum ante Iesum. Dominus vero Iesus videns fidem eorum, dixit: Dimittuntur tibi peccata tua. Ipsi autē Pharisæi & legis doctores obseruantes eum ex malitia, intra se dicebant, ipsum blasphemasse Deum: quia solus Deus potest dimittere peccata, & ipse hoc attribuebat sibi, quem purū hominem esse credebant. Ait ergo benignus & humilis Dominus, scrutans corda, & renes hominum. Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et addidit, vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terrā dimittendi peccata, &c.

Luc. 5. c. Mar. 2. a

Mat. 9. a

Ibidem.

Hic quatuor sunt meditanda. Primum perspicacitas intellectus Christi, qui cogitationes illorum vidit. Secundum, quia propter peccata veniunt infirmitates, & ex absolutione à peccatis aliquando contingit liberatio infirmitatum. Sic etiam habetis infra de curato apud piscinam, cui dicitur à Domino, ne amplius peccet, ne deterius sibi contingat. Tertium considera, quam magnum sit meritum fidei, nam etiam alterius fides alteri prodest, sicut supra proxime habuisti in seruo Centurionis: sic & infra habebis in Chananæa, in cuius fide filia fuit sanata. Hoc quotidie contingit in pueris, qui baptizantur, quod si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide suscipiunt arrham, propter quam in merito Christi saluantur, quod est contra quosdam hæreticos maledictos. Circa quartum meditandum de ipso inter illos sedente, & benigne malignis respondente, & miraculum faciente, recurre supra ad generalem considerationem, quam tibi dedi.

Quatuor meditanda.

Ioan. 5. b

Matt. 9. c

Caput XXIV.

De Socru Simonis liberata.

COntingit, Dominum Iesum in ciuitate prædicta Capharnaüm diuertere in domum Simonis Petri, vbi socrus eius magis febribus tenebatur. Humilis ergo Dominus familiariter tetigit manum eius, & curauit eam, adeo vt incontinēti surrexerit, & ei & discipulis ministrauerit. Sed quid ministrauit eis, non est scriptum. Cogita ergo, quod in domo pauperis, paupertatis amatori aliqua cibaria grossa, & quę cito parari poterāt, eis apposita sunt. Considera etiā ipsum Dominū Iesum iuuantem præparare, maxime in domo discipuli sui. Et quævis humilia cogita; siue de tabula ponenda, siue de stratis lauandis, & similibus. Talia enim omnia faciebat humilitatis magister, qui ministrare venerat, & non ministrari. Et se familiariter ad sedendum ponebat in medio mensæ, & comedebat alacriter, præcipue cum in prandio relucebat paupertas, quam sic amabat.

Matt. 8. b Mar. 1. c Luc. 14. f

Caput XXV.

De Dormitione Domini in nauicula.

INtrans Dominus Iesus in nauiculam cum discipulis suis, posuit se ad dormiendum, tenens caput super

ceruicali. Ipse enim multum vigilabat de nocte in orationibus, multumq; de die in prædicationibus laborabat. Cumq; dormiret, orta tempestate, discipuli periclitari timebant, sed non audebant eum excitare. Timore tandem coacti, excitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. Qui surgens increpauit eos de modica fide, & imperauit mari, & ventis, & cessauit tempestas. In prædictis ergo actibus suis intuere, & respice, eum, secundum generalem regulam, siue traditionem supra traditam Hoc autem hic considerare potes, quod licet nobis circa nos & facta nostra Dominus videat dormire, maxime quando tribulamur: ipse tamen diligentissimus est super custodiam nostram. Et idcirco debemus esse in fide constantes, de nihilo hæsitantes.

Matt. 8. c Mar. 4. d Luc. 8. c

A

Capvt XXVI.

De Filio viduæ à Domino suscitato.

CVm semel iret Dominus Iesvs versus ciuitatem Naim, obuiauit multitudini hominum portantium quendam iuuenem filium viduæ mortuum ad sepulchrum. Pietate ergo pius Dominus Iesvs motus, tetigit feretrum, & portantes steterunt. Ipse autem dixit: Adolescens, tibi dico, surge. Et statim surrexit, qui fuerat mortuus, & reddidit eum matri suæ. Omnes autem stupuerunt, & laudauerunt Dominum. In considerationibus vero, recurre vt supra.

Luc. 7. b

B

Capvt XXVII.

De Puella suscitata, & Martha curata.

AD petitionem cuiusdam ex principalibus ibat Dominus Iesus cum eo ad sanandum filiam suam. Cum ergo turba magna iret cum eo, intererat quædam mulier grauiter infirma, quæ dicitur fuisse Martha soror Mariæ Magdalenæ, quæ intra se dicebat: Si tetigero tamen fimbriam vestimenti eius, salua ero. Et cum timore approximans, tetigit & liberata est. Dixit autem Dominus Iesus: Quis me tetigit? Et respondit Petrus: Domine turbæ comprimunt te & affligunt, & tu dicis: quis me tetigit? Vide hic patientiam Domini. Nam sępe comprimebatur à turbis, quia volebant ei approximare. Iesus autem sciebat quid dicebat. Et iterum dixit: Ego sensi virtutem ex me exiisse. Tunc Martha negotium publicauit. Libenter eam Dominus curauit: cum qua multam familiaritatem postea habuit. Et tunc dixit ei: Fides tua te saluam fecit. In hoc ergo miraculo habes fidei commendationem, habes etiam, quod Dominus vult miracula nota esse, propter vtilitatem communem, sed quantum in se propter humilitatem abscondebat, vt hic etiam habes, quod enim diuina fecerat potestate, fidei illius attribuebat. Habes etiam hic quoddam valde notabile ad humilitatis custodiam, sicut Beatus Bernardus hoc modo introducit: Quilibet perfecte Domino seruiens, potest appellari fimbria quasi vltima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad dictum statum peruenerit, quod sciat se à Domino exaudiri in liberandis infirmis, vel aliis miraculis, non extollatur propterea, nec sibi attribuat, quia non ipse, sed Dominus fecit. Quamvis enim hic Martha tangeret fimbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit, non tamen à fimbria, sed à Domino virtus liberationis exiuit. Et propterea ipse dixit: Sensi virtutem ex me exiisse. Nota ergo hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum est à Domino Iesv. Tandem Dominus Iesvs iuit ad domum Principis, & inuentam filiam mortuam suscitauit.

Matt. 9. c

C

D

Ibidem.

Bern. Ser. de 4. modis orandi.

E

Luc. 8. g

Capvt XXVIII.

De Conuersione Magdalenæ, & aliis.

CVrialissimus Dominus inuitatur quadam die à Simone leproso, iuit ad prandendum cum eo: quod facere solitus erat, tum ex sua curialitate: tum ex benignitate, & zelo, quem habebat ad saluandas animas, pro quibus de cælo descenderat, vnde comedendo cum hominibus & conuersando cum eis, ad amorem sui eos attrahebat: Tum etiam ex amore paupertatis. Nam & ipse pauperrimus erat, & de mundi huius substantia pro se, & suis nihil sumpserat: Humiliter ergo, & cum gratiarum actione speculum humilitatis Iesus cum inuitabatur, recipiebat pro loco & tempore. Audiens autem Magdalena, quod in domo Simonis prædicti recumberet, quæ iam forte ipsum sæpe prædicantem audierat, & ardenter amabat, licet nondum hoc propalasset, tacta dolore cordis intrinsecus, pro peccatis suis, & amoris eius igne succensa, considerans quod sine ipsa salutem obtinere non poterat, & amplius differre non volens, perrexit ad locum conuiuij, facieq; inclinata, ac oculis in terram demissis, ante conuiuas transiens, non quieuit donec peruenit ad Dominum, ac dilectum suum, Et tunc illico ad pedes eius prostrata, visceroso dolore pariter & rubore repleta de peccatis suis, procumbens & ponens vultum super ipsius pedes, cum confidentia quadam, quia iam intra se eum super omnia diligebat, cœpit fortiter fletibus atq; singultibus abundare, ac tacite intra se dicere: Domine mi firmiter credo, scio atq; confiteor, vos Deum, ac Dominum esse meum. In multis autem, & magnis offendi maiestatem vestram, & multiplicaui peccata super numerum arenæ maris: sed ad vestram misericordiam confugio iniqua & peccatrix. Doleo & compungor, veniam peto, emendare peccata parata, & nunquam à vestra obedientia discedere propono. Nō patiar quæso repulsam à vobis, quia aliud refugium hec me posse habere scio, nec habere volo, quia vos solum super omnia diligo. Non ergo me repellatis à vobis, sed de meis sceleribus me punite vt libet, misericordiam tamē peto. Interim autem lacrymæ decurrentes largiter, pedes Domini balneauerunt, & lauerunt: Vnde hic manifeste habere potes, quod Dominus Iesus discalceatus ibat. Tandem à fletu cessans, & eum perpendit, indignum iudicans, quod suæ lacrymæ pedes Domini contigissent, capillis suis eos abstersit. Ideo cum capillis, quia secum aliud pretiosius non habebat, quo eos tergeret: & etiam quia ea quibus ad vanitatem vsa fuerat ad vtilitatem conuertere intendebat. Et etiam ne vultum à pedibus Domini elongaret, & amore crescente, osculabatur eosdem amanter, & sæpe. Et quia etiā pedes ipsius Domini propter itinera squalidi erant, eos vngebat pretioso vnguento Conspice ergo bene ipsam, & super his morose mediteris ob deuotionem eius, quæ ita singulariter à Domino fuit dilecta, & etiam quia solemne festum fuit hoc valde. Cōspice etiam Dominum Iesum, quam patienter suscipit eam, & quam patienter sustinet quidquid facit. Cessat & quiescit à comedendo, donec negotium compleatur. Cessant etiam conuiuæ, & omnes super hac nouitate mirantur. Simon autem vehementer eum iudicabat in corde suo, quod à tali fœmina se permittebat tangi, quasi non esset propheta, nec eam cognosceret. Dominus autem cogitationibus cordis eius respondens, se verum ostendit prophetam, & exemplo debitorum conuicit. Et volens aperte demonstrare, quod omnia in dilectione consummantur, dixit: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad eam dixit: Vade in pace. O verbum delectabile & suaue, quam libenter illud Magdalena audiuit, & quam iucunde recessit. Et perfecte ad eum conuersa, deinceps sancte & honeste vixit, ac eidem & matri eius perseuerāter adhæsit. Meditare ergo hæc diligenter, & tantam charitatem imitari digneris, quæ hic maxime verbo, & opere sic à Do-

Luc. 7. e, f

Christus discalceatus incedebat.

Luc. 7. g

mino commendatur. Hic enim expresse habes, quod charitas inter Deum, & pecccatorem pacem reformat. Vnde & Beatus Petrus dicit, quod charitas operit multitudinem peccatorum. Itaq; cum charitas omnes virtutes informet, nullaq; Deo placeat sine charitate, vt ad ipsam habendam tota virtute nitaris, quæ te sponso tuo Christo Iesu acceptam faciat, aliquas de ipsa auctoritates adducam in medium. Dicit ergo de ipsa Bern. Charisma peroptimum charitas est plane incomparabile, quod nouæ sponsæ cælestis sponsus toties inculcare curabat. Nunc quidem, dicens: In hoc cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Nunc vero: Mādatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Et: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Itemq; orans vnum eos fore, sicut ipse & pater vnum sunt. *Et paulo post*: Deniq; quidnam huic comparandum putamus, quæ ipse præfertur martyrio, ac fidei transferenti montes? Hoc est ergo quod dico: Pax vobis, à vobis sit, & omne quod extrinsecus minari videatur, nō terret, quia non nocet. Idem: Quantitas cuiusq; animæ æstimetur de mensura charitatis, quā habet: vt verbi gratia, quæ multū habet charitatis, magna sit: quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habeo nihil sum. Quod si quantulācunq; habere cœperit, vt saltem diligentes se diligere curet, ac salutare fratres suos, & eos qui se salutant: iam non nihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & recepti, socialem saltem retinet charitatem, Veruntamē iuxta sermonem Domini quid amplius facit: nec amplam proinde: nec magnam, sed plane angustam modicamque censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognouerim. At si grandescat, & proficiat, ita quod transiens limites angusti huius, obnoxiique amoris, latos fines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehendat, quatenus largo quodam gremio bonæ voluntatis, ad omnem seipsam curet extendere proximum, diligendo vnumquēque tanquā seipsam nunquid iam illi recte dicetur. Quid amplius facis? Quippe quæ seipsam tam amplam facit, amplum, inquam, gerit charitatis sinum, quæ complectitur vniuersos, etiam quibus nulla se nouit carnis necessitudine iunctam, nulla spe percipiendi commodi cuiusquam illectam, nulla spe percepti retributione obnoxiam, nullo deniq; adstrictam debito, nisi illo sane de quo dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Verū si adiicias etiam vsquequaq; vni facere regno charitatis, vt vsq; ad vltimos eius terminos occupare illud pius inuasor præualeas, dum ne inimicis quidem viscera claudere pietatis existimes, benefacias his quoq;, qui te oderunt, ores pro persequentibus & calumniantibus te, nec non & cum ipsis qui oderunt pacem, esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cæli, latitudo animæ, & altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulchritudo: Impleturq; demum in ea quod dicitur: Extendens cælum sicut pellem, in quo iam miræ latitudinis, altitudinis & pulchritudinis cælo, summus, & immensus atque gloriosus non modo dignanter habitat, sed & spatiose deambulat. Hucusque Bernardus. Vidisti ergo quam sit vtilis, quamque necessaria charitatis virtus, sine qua profecto impossibile est placere Deo, cum qua sine dubio placet quicunque. Igitur toto corde, tota mente, totaque virtute studeas ipsam habere, quæ te libenter faciet omnia dura & aspera pro Deo portare, & proximo.

1. Pet. 4. b — Bern. ser. 29. super Cant. ante med. — Ioan. 13. d — Ibid. d — Ioan. 15. b — Ioan. 20. e — Idem Ser. 27. super Cant. post med. — 1. Cor. 13. a — Rom. 13. c — Matt. 5. g — Psal. 119. b — Psal. 103. a

Capvt XXIX.

Quomodo Ioannes misit Discipulos ad Iesum.

Gloriosus Miles, & Præcursor Domini Iesu Ioannes Bapt. cum esset in vinculis incarceratus ab Herode propter iustitiæ defensionem: quia redarguebat eum, qui tenebat vxorem fratris sui viuentis, volēs inducere discipulos suos, vt sequerentur Dominū Iesum, cogitauit eos ad ipsū mittere, vt auditis verbis, & visis operibus eius, exardesceret in amorem ipsius, & sequerentur eum. Iuerunt ergo ad eum, & ex parte Ioannis dixerunt: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Dominus autem Iesus magnam turbam tunc habebat coram se. Conspice bene ipsum, quomodo vultu placido recipit nuntios Ioannis, & quomodo sapienter primo factis, & postea verbis respondit eis. In eorum ergo præsentia surdos sanauit, & mutos, & cæcos, & alia multa miracula fecit, & populo prædicauit, & postea illis inter alia dixit: Ite, & renuntiate Ioanni, quę audistis & vidistis. Iuerunt ergo, & ea retulerunt Ioanni, qui ea libentissime audiuit. Illi autem discipuli post mortem Ioannis firmiter Christo adhæserunt: Dominus Iesus post illorum discessum, valde Ioannem coram populo collaudauit, scilicet, quod erat plusquam propheta, quod inter natos mulierum maior eo non surrexerat, & de aliis vt in Euangelio habes. Tu ergo aspice Dominum Iesum semper, & dum prædicat, & dum prædicta miracula facit, vt supra habuisti.

Matt. 11. a

Capvt XXX.

De Obitu Ioannis Baptistæ.

Hic potest occurrere meditatio de morte ipsius Beati Ioannis Baptistæ. Cum ergo Herodes ille nequissimus, & adultera illa pessima, simul forte condixissent, ipsum occidere, vt peccati sui redargutionem non haberent: contigit, vt in die conuiuij saltanti miseræ filiæ ipsius Herodiadis daretur caput Ioānis. Et sic fuit in carcere decollatus. Vide quantus vir, & quam viliter, & quam enormiter. regnante, ac imperante nequitia occubuit. O Deus qualiter hoc fieri permisisti? Quid est hoc cogitare, quod taliter moriatur Ioannes, qui tantæ perfectionis, & sanctitatis erat, vt putaretur esse Christus: Igitur si vis bene hoc negotium ruminare post nefaria opera eorum, cogita Ioannis magnitudinem, & excellentiam singularem, & tunc poteris stupere. Audisti autem in superiori tractatu, qualiter fuit à Domino commendatus in multis, audi nunc quomodo commendat eum Beatus Bernardus in quodam sermone, sic dicens: Illa mater & magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia, & de qua est dictum. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: in honore Ioannis Baptistæ post Saluatoris nomen consecrata est & signata. Dignum namq; fuit, vt singularem amicum sponsæ, illuc proueheret, vbi principatum ipsa conscendit. Crucifigitur Petrus, Paulus gladiatur, sed tamen dignitas remanet Præcursori. Purpuratur Roma multitudine martyrum, totaq; sublimitas Beato refunditur Patriarchæ, Ioannes vbiq; maior, in omnibus singularis, mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annuntiatus est? Quis sic specialiter intra matris vterum Spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legistis intra matris vterum exultasse? Cuius natiuitatem audistis Ecclesiam celebrare? Quis sic eremum cupiuit? Quis sic sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam, & regnum cælorum primus ostendit? Quis regem gloriæ baptizauit? Cui se primum Trinitas sic aperte reuelauit? Cui tale testimonium præbuit Dominus Iesus Christus: Quem sic honorauit Ecclesia? Ioannes Patriarcha, immo Patriarcharum finis & caput. Ioannes Propheta, immo plusquam Propheta: quia quem venientem nuntiat, digito monstrat. Ioannes, Angelus, sed inter Angelos electus est, Saluatore testante, qui dicit: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Ioannes Apostolus, sed Apostolorum primus, & princeps, qui primus fuit homo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed Euangelij primus annuntiator, prædicator prædicans Euangelium regni Dei. Ioannes virgo, immo virginitatis insigne speculum, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrum lumen. Inter natiuitatem, mortemq; Christi, martyrij constantissima forma. Ipse vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco verbi. Ipse est Elias, vsque ad eum lex & prophetæ, lucer-

Matt. 14. a — Marc. 6. c — Luc. 9. a — Bern. Ser. de priuilegio S. Ioan. Baptis. post med. — Ioan. 1. b

na lucens, & ardens. Silentio transeo, quod sic nouem Angelorum ordinibus insertus est, vt etiam ad Seraphin apicem transferatur. Hucusque Bernardus. Audi nunc qualiter eum commendat Petrus Chrysogonus Archiepiscopus Rauennensis in sermone quodam, sic dicens: Ioannes schola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, &c. Si ergo ad inuicem comparas excellentiam, & dignitatem Ioannis, & profunditatem scelerum eorum, qui ipsum occiderunt, merito habebis materiam stupendi, & murmurandi, si fas sit dicere, etiã contra Deum Nam ad hunc talem, & tantum mittitur spiculator, vt amputet caput eius, ac si esset aliquis vilissimus, & pessimus homicida, & depopulator. Conspice ergo eum reuerenter & cum dolore, qualiter ad iussum vilis, & nequam spiculatoris collum parat, humiliter genua flectit, & gratias Deo agens ponit sacratissimum caput super aliquo trunco vel lapide, & patienter ictus sustinet, quousque totaliter abscindatur. Ecce quo modo vadit Ioannes amicus intimus, & Domini Iesu consanguineus, & Dei maximus secretarius. Vere magna nobis confusio, qui patientiam in quibuscunque aduersitatibus non habemus. Ioannes innocẽs mortem, & talem mortem sustinuit patienter. & nos plerumque peccatis aggrauati, & ira Dei digni, non possumus etiam paruas iniurias, & grauamina tolerare, immo plerumque nec verba. Dominus autem Iesus erat tunc in partibus Iudææ, sed non in terra illa. Cum autem obitus eius fuerat ibi nuntiatus, fleuit pius Deus pugilem suum & consobrinum, fleuerũt etiam Discipuli eius cum eo, fleuit Beata Virgo, quæ ipsum natum de terra leuauit, & tenerrime eum dilexit. Sed Dominus consolabatur matrem suam, ipsa vero dicebat: Fili, quare non defendisti eum, ne sic moreretur? Cui filius: Reuerenda mater non expediebat ei talis defensio. Nam ipse pro meo patre mortuus est, & pro defensione suæ iustitiæ: cito autem erit in eius gloria. Ipse enim pater non intendit suos defendere tali modo in hoc mundo, quia non sunt hic diutius moraturi, nec eorum patria hic est, sed in cælis. Ioannes solutus est à vinculis corporis, nec est vis in mundo moriendi Sæuiit hostis in eum quantum potuit, sed ipse regnabit cum patre meo in æternum. Igitur consoleris charissima mater, quia Ioanni semper erit bene. Postea vero aliquibus elapsis diebus, discessit Dominus IESVS de partibus illis, & rediit in Galilæam. Tu autem prædictis omnibus te præsentem exhibeas, & ea mediteris deuote, & quocunque Dominus ierit, eum sequaris.

Pet. Chrysog. ser. de decoll. S. Io. Baptist.

CAPVT XXXI.

De Locutione cum Samaritana.

Ioan. 4. a

CVm Dominus Iesus de Iudæa in Galilæam rediret, quæ via est decem & septẽ milliarium, & amplius, vt pluries tibi dixi, & transiret per Samariam, fatigatus est ex itinere. Conspice pro Deo eum, hic quo modo fatigatur. Plane incedit, sæpe fatigatus est, & tota vita ipsius laboriosa fuit. Posuit ergo se ad sedendum super quendam puteum, & quiescebat. Discipuli autem ierũt ad ciuitatẽ ad quærendos cibos. Venit ergo mulier quędam, quæ vocabatur Lucia, pro aqua ad ipsum puteum. Dominus autem cum ipsa incepit loqui, & de magnis factis tractare, & seipsum eidem manifestare. De quibus autem cum ea loquebatur, & qualiter discipuli redierunt, & qualiter ad verbum mulieris ciuitas ei obuiam venit, & qualiter ipse iuit cum eis, stetit, & discessit, non intendo referre: plana est enim Euangelica historia, lege ipsam, & ipsum Dominum Iesum conspice in omnibus actibus. Ex ipsa autem historia quædam pulchra & vtilia nota. Et primo humilitatẽ Domini Iesu: tum quia solus remansit humilis Dominus, discipulis in ciuitatem euntibus, confidenter enim se habebant ad eum: tum etiã quia cum illa muliercula sola de tam magnis factis sic tractabat humiliter, ac de pari loquebantur ad inuicem. Non enim dedignabatur eam, sed talia cum ea dicebat, quod si multis sapientissimis respondisset de talibus magnum fuisset. Non sic superbi faciunt. Si enim ampullosa verba sua funderent inter paucos, ne dum cum vno, ea perdita reputarent, sed nec illos iudicarent dignos suscipere verba sua. Secundo paupertatem ipsius & corporis afflictionem considera, sed & humilitas est immixta cum eis. Habes enim hic, quod discipuli iuerunt ad ciuitatem ad quærẽdum cibos, & quæsitos portauerunt, & volebant quod manducaret. Sed vbi manducasset? certe ibi ad puteum vel ad aliquem riuum, siue fontem. Vide ergo qualiter fatigatus, ac famelicus reficiebatur. Non credas quod hac sola vice casu sic factum fuerat, sed secundum consuetudinem suam. Vnde aperte hic colligere potes, quod humilis Dominus ac paupertatis amator, cum ibat per mundum, sæpe comedebat extra ciuitatem, & hominum habitationes ad aliquem riuum vel fontem, quantumcumque fatigatus, vel afflictus foret. Non habebat etiam exquisita cibaria, non vasa curiosa, non delicata vina, sed habebat aquam puram ex ipso fonte vel riuo. Qui vineas fœcundabat, & creauerat fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, & panem, tanquam pauper sedens in terra humiliter comedebat. Tertio considera quo modo intentus erat studio spirituali. Nam cum discipuli eum vt comederet, inuitarent, dixit: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, nec voluit manducare, sed expectabat illos, qui veniebant de ciuitate, vt eis primo prædicaret, prius operari volens ea quæ spiritus erant, non corporis, quantumcunque tunc indigeret. Conspice ergo eum in prædictis, & eius virtutes studeas imitari.

Lucia fuit nomen Samaritanæ.

Christi humilitas.

Superborum mos.

CAPVT XXXII.

Quo modo voluerunt præcipitare Dominum de supercilio montis.

Luc. 4. e

CVm redisset Dominus Iesus Nazareth, & illi ab eo miracula peterent, & ipse eos miraculis indignos ostenderet, furore accensi, expulerunt eum intra ciuitatem. Benignus ergo Dominus ante eos fugiebat, & illi persequebantur eum. Quid tibi videtur? Intantum furor eorum exarsit, & creuit, quod ipsum vsq; ad supercilium montis duxerunt, vt eum inde præcipitarent. Dominus vero diuina virtute transiens per medium illorum ibat, nondum enim mori elegerat. Et dicit hic Glossa: Quia dicitur quod cum Dominus Iesus de manibus illorum elapsus, de monte descenderet, & sub rupe lateret, saxum subterfugit, & locum ei dedit quanta erat sua capacitas, ac si fuisset de cera: & rugę vestis ipsius ibi remanserunt, ac si ibi sculptæ essent. Conspice ergo eum ante eos fugientem, & latentem sub rupe, & compatere afflictionibus suis, & in humilitate ac patientia ipsum imitari coneris.

Glo. Luc. 4.

CAPVT XXXIII.

De Habente manum aridam, & à Domino curato.

Luc. 6. b

QVadam die sabbati docebat Dominus Iesus in synagoga: & ibi erat quidam habens manum aridam, & fecit eum Iesus stare in medio, & quæsiuit ab illis sapientibus, si liceat in die sabbati bene facere. Ipsi vero tacuerunt. Dixit ergo Iesus habenti manum aridam: Extende manum tuam. Et sanatus est. Pluries in diebus sabbatorum fecit Dominus miracula ad confusionem Iudæorum, quod carnaliter legem intelligebant, quam Deus spiritualiter obseruari volebat. Non enim in die sabbati à bono erat abstinendum, & ab operibus charitatis, sed à peccatis, & operibus seruilibus. At illi scandalizabantur inde multum, & conspirabant contra eum, ac dicebant: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Dominus autem propterea non dimittebat, immo studiosius faciebat, vt eos erueret ab errore. Considera eum ergo in prædictis operationibus, & eius exemplo non cesses à bono

opere,

opere, quamvis alius inde scandalizetur iniuste. A bono namque opere necessario ad salutem animæ, ac etiam ad profectum spiritus conferente, cessare non debes propter alicuius scandalum. A commodo vero corporali secundum perfectæ charitatis exigentiam, abstinendum est propter scandalum fratris. Propter quod dicit Apostolus ad Romanos: Bonum est non manducare carnem & non bibere vinum, neque in quo frater tuus ostenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Rom.14.d

CAPVT XXXIV.

De Multiplicatione panum, & quo modo se diligentibus subuenit.

DE duabus vicibus legitur, quod benignus Dominus multiplicauit paucos panes, & inde multa millia hominum satiauit. Tu autem redige in vnam meditationem & in ea considera verba & facta ipsius. Dixit enim tunc: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent, & si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt. Et postea panes multiplicauit, ita quod omnes comederunt abundanter. Considera ergo hic plura & bona, & specialiter quo modo Dominus Iesus erat misericors, & curialis, & gratus, quo modo discretus & circumspectus. Primo ergo considera, quod erat misericors, quia misericordia traxit eum ad subueniendum illis, & ideo dicit: Misereor super turbam. Nam: Et misericordia eius plena est terra. Matt.15.d Mar.8.a. Ioan.6.a Psal.32.a

Secundo erat curialis, & gratus ex causa quam assignat: Quia ecce, inquit, iam triduo sustinent me. Vide curialitatem, & gratitudinem magnam ac mirabilem. Nam quasi pro beneficio ab eis recepto sic loquitur, cũ in veritate ipsorum bonum esset, & non suum. Sed sic est, vt alibi dicit: Deliciæ suæ sunt esse cum filiis hominum, cum ibi nihil boni accrescat, nobis autem proueniat salus. Illos autem qui eum sequuntur, & præcepta & monitiones eius custodiũt, diligit Dominus, nec manum suam eis claudit, quin subueniat, cum expedit eis. Prou.8.d

Tertio discretus & circumspectus fuit, eo quod considerabat eorum indigentiam & impotentiam, qualiter deficere poterant, & qualiter aliqui eorum de longe venerunt. Vides ergo quam sapida, & quam melliflua ista verba fuerunt. Sic quotidie nobis spiritualiter cõtingit. Non enim habemus quid manducemus, nisi ipse det: & in via deficimus, si nos ieiunos dimittit: & sine ipso non possumus nobis in aliquo spirituali negotio prouidere. Non ergo habeamus elationis materiam, cum de manu Domini aliquam consolationem percipimus, vel cum aliquem profectum spiritualis exercitij sentimus; quia non à nobis, sed ab ipso est. Et ideo si bene attendimus, quanto perfectiores fuerint serui Dei, & Deo propinquiores, & in donis eius excellẽtiores, tanto humiliores videbis: quia nihil sibi attribuunt nisi peccata, & defectus. Et quanto quis ei magis appropinquat, tanto est amplius illuminatus: & ideo Dei magnificentiã, & misericordiam clarius videt; & sic in eo locum habere non potest superbia, vel vana gloria, quę ex ignorãtiæ cæcitate procedunt. Non enim qui Deum vel se bene cognosceret & examinaret, superbire posset. Est etiã longa via, qua ad Deum venimus, & specialiter de me, & mei similibus loquor, qui in tam longam regionem ab eo discessimus propter peccata. Ad eũ ergo rediens quis dicitur de longa via venire. Post verba ergo dicta, fecit Christus facta. Conspice ergo eum, qualiter illos panes accipiens, & patri gratias agens, dedit discipulis, vt apponerent turbę, & in manibus eorũ ista multiplicauit, vt omnes pro suo libito comederent, & multa superessent fragmenta. Considera etiam, qualiter aspicit illos, comedere, & in iucunditate illorum lætatur. Conspice etiam illos, qualiter super illo miraculo mirantur, & vnus ad alterum inde loquendo lætantur, & cum gratiarum actione manducant non solum corporaliter, sed saltem aliqui ex ipsis mentaliter forte refectionem percipientes. Sed nunquid fuit ibi Domina nostra, vt & ipsa de panibus libenter mulieribus porrigeret, & de ipsarum recreatione gauderet? Scriptura de hoc non loquitur. Tu autem meditare, prout Dominus tibi donat.

CAPVT XXXV.

De Fuga Domini, quando voluerunt eum facere Regem. Item contra mundi honores.

POstquam Dominus satiauit turbas, vt in superiori tractatu continetur, illi voluerunt eum facere regẽ. Considerabant namque, quod posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbatur eis nõ posse egere. Dominus autem Iesus cognoscens voluntatem eorum, fugit ab eis in montem: ita quod illi non perpẽderunt, nec eum inuenire tunc potuerunt. Noluit ergo temporaliter honorari. Et vide quo modo vere, & non ficte hunc fugit honorem: misit enim discipulos per mare, & ipse ascendit in montem, vt si eum vlterius inter discipulos quærerent, ipsum inuenire nequirent. Discipuli autem nolebant separari ab eo, sed ipse coëgit eos intrare in nauiculam, & transfretare. Bonum erat ipsorum desideriũ, stare, sc. velle cum Domino suo semper, sed ipse aliter prouidebat. Conspice nunc ergo eos quo modo inuite ab eo discedunt, & quo modo Dominus Iesus coëgit eos, ostendens penitus se ita velle, quod vadant in nauẽ sine ipso, & tunc ipsi humiliter obediunt, quantumcunque graue, & durum videatur eis. Sic quotidie spiritualiter nobiscum facit. Nollemus enim quod ipse à nobis discederet vllo tempore, sed ipse aliter se habet cum anima, vadit, & redit pro suo velle, sed pro nostro bono. Propter quod audire te volo, quid in hac victoria dicat Bernardus: Ait enim sic: Cum sponsus vigiliis, & obsecrationibus, & multo imbre lacrymarum quæsitus fuerit, subito dum teneri putatur, elabitur, & rursus lacrymanti, & insectanti occurrens: comprehendi patitur, sed minime retineri dum subito iterum quasi à manibus euolat, & si institerit precibus & fletibus deuota anima, denuo reuertetur, & voluntate labiorum eius non fraudabit eam. Sed rursum mox disparebit & non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia & si visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tandiu necesse est pati dilectam, donec semel, posita corporeæ sarcinæ mole, auolet, & ipsa leuata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocunque ierit, nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens deuotio, & desiderium vehemens, & prędulcis affectus sponsam probat, & dignam ad quam gratia visitandi accessurum verbum, decorem induit, formam sponsi accipiens. Idem alibi: Forte ideo subtraxit se, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc volebat, sed quia volebat audire: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit. *Et mox subdit:* Ergo istiusmodi piam simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter verbum corpori interdum exhibuit, non cessat identidem spiritus, modo suo specialiter, cum deuota sibi anima sedulo actitare: Prętereiens teneri vult, abiens reuocari: & ire quidem illi dispensatorium, redire vero semper voluntarium est, vtrumque autem plenum iudicij, ac pẽnes ipsum horum ratio. Nunc vero constat in anima fieri huiuscemodi vicissitudines, euntis, & redeuntis Verbi, sicut ait: Vado & venio ad vos, item: Modicum, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. O modicum & non modicum! ô modicum & longum, pie Domine! Modicum dicis, quod non videbimus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est & multum valde nimis: veruntamen vtrumque verum, & modicum meritis, & non modicum votis. Habes vtrumque in Propheta: Si moram fecerit, inquit, expecta eum: quia veniet & non tardabit. Quo modo non tardabit, si moram fecerit: nisi quod ad meritum satis est, non tamen satis ad votum. Porro anima amans votis fertur, & trahitur desideriis, dissimulat merita, maiestati oculos claudit,

Ioan.6.a Bern.ser.32. super Cant. non longe à prin. Psal.20.a Idem ser.6. super Cant. ante med. Luc.24.d Ioan.14.d Ioan.16.b Abac.2.a

aperit

aperit voluptati, ponens spem in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique, & inuerecunda reuocat verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans non Dominum sed dilectum, & dicens: Reuertere dilecte mi. Idem alibi: Has alternare vices non cessat, in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, & subito probans. Hucusque Bern. Habes ergo quo modo Dominus Iesus spiritualiter visitat animam atque ab ea discedit, & quid tunc anima facere debeat. Reuocare enim debet eum sollicite, & instanter, interim autem patienter sustinere discessum sponsi, & exemplo discipulorum hic obedientium sine ipso nauem intrantium, sustinere procellas, & ipsius adiutorio liberationem expectare. Sed redeamus ad ipsum Dominum Iesum. Ingressis namque discipulis in mare, ipse solus ascendit, & sic euasit manus illorū, qui eum quærebant. Fides enim quanto studio, & cautela fugit, & declinauit regni honorem. Exemplum nobis dedit, vt & nos similiter faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat namque quantæ sit temeritatis, si ad honores adspiremus. Honor enim de maiorib. laqueis est ad captionem, & grauioribus ponderibus ad animarum subuersionem, quam ego cognoscam, siue sit honor prælationis & potentiæ, siue scientiæ. Vix enim fieri potest, quod qui delectatur honore, in periculo & præcipitio magno sit, vel quod peius est, iam præcipitato collisus, & hoc ostendam tibi pluribus rationibus. Prima, quia animus vltra modum in honore delectatur, & sollicitus est, quo modo ipsum conseruet, & augeat. At secundum beatum Greg. Tanto quis à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. Secunda, quia intendit ad habendos amicos sequaces, & complices, quibus mediantibus & adiuuantibus tueatur, & augmentet honorem, propter quod multa occurrunt, in quibus contra Deum, & conscientiam propriā ad talium amicorum complacentiam operatur, vt illos pro se faciat operari. Tertia, quia æmulatur habentes, & detrahit eis, vt ipse magis honoratus remaneat, & sic in odium, & inuidiam labitur. Quarta, quia se putat & reputari optat honore dignum, & sic cadit in elationem & superbiam. Sed iuxta Apostolum: Qui existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Et propterea dicit Dominus in Euangelio: Cum omnia bene feceritis, dicite: Serui inutiles sumus: sed quando dicit hoc, qui vult honorari? Quinta, quia non secundum spiritum ambulat, sed secundum carnem, non enim habet animum adunatum, & eleuatum ad cælestia, sed vagum, & ad multa sparsum. Sexta & vltima, quia ex quo in honore incipit delectari, intantum allicitur, quod satiari non potest, & nouos quotidie, & maiores procurat, & quanto plures recipit, tanto ad plures anhelat: quia semper honorabiliorem, & digniorem in suis, & aliorum oculis esse se credit: & sic labitur in ambitionem, quæ est vitium pessimum, & multorum aliorum vitiorum radix & causa. De huiusmodi malignitate audi non me, sed Bern. qui sic ait: Ambitio, inquit, subtile malum, & secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. Et quantos hæc pestis nequiter supplantatos, turpiter quoque deiecit: vt ceteri quoque quos latuit occultus effossor, subitam expauescerent ad ruinam. Quid vero hunc vermem alit, quam mentis alienatio, & obliuio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Nimirum hęc est, quæ dicit: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat? Et idem: Potentes, inquit, potenter tormenta patientur. Hæc est quæ sedulā suggestione reducit in mentem, quam sit in ambitu friuola consolatio, graue iudicium, vsus breuis, finis ignotus. Et ideo tentatio Domini de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum. Vides enim quod ambitionis via, adoratio diaboli est, qua videlicet ad honores mundi, & gloriam perueniendum suis ille adoratoribus pollicetur. Idem alibi: Cupidi si quidem sumus ascensionis, exaltationem concupiscimus omnes. Nobiles enim creaturæ sumus, & magni cuiusdam animi: ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed væ nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Heu miser in lateribus Aquilonis. Frigidus est mons ille, non te sequimur, potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentiæ. Quanti tamen vsque hodie fœda sequūtur, infelicia que vestigia tua, immo vero quam pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur? Quem sequimini miseri? Quem sequimini? Nonne iste est mons in quem ascendit Angelus, & diabolus factus est? Et illud aduertite, quod post casum suum inuidia cruciante, male sollicitus de supplantando homine, similem ei montem alterum demonstrauit. Eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malum. *Post aliqua*: Et ista potestatis ambitio Angelum felicitate priuauit angelica. Scientiæ etiam appetitus, hominem immortalitatis gloria spoliauit. Conetur quis ascendere in montem potestatis, quantos putas habebit contradictores, quantos inueniet expulsores, quanta obstacula, quam difficilem viam? Quid si tādem adipisci eum contingeret, quod optabat? Potentes potenter, ait scriptura, tormenta patientur, vnde præsentes sollicitudines, & anxietates quas ipsa potestas parit, omittam. Cupidus alter est inflantis scientiæ, quantum laborabit, quantū anxiabitur spiritus eius, & tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus eius, quoties videre contigerit cui se posteriorem iudicet, aut ab aliis reputari putet. Quid cum intumuerit multum? Perdam, inquit, Dominus sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Iam ne multis immorer, vidistis, vt arbitror, quam fugiendus nobis sit mons vterque, si præcipitium Angeli, si casum hominis expauescimus. Montes Gelboë nec ros nec pluuia veniat super vos. Quid tamen agimus? Ascendere sic non expedit, ascendendi tenemur concupiscentia quis docebit nos ascensum salubrem? quis nisi de quo legimus: Quoniam qui descendit, ipse etiam ascendit? Et ab ipso demonstranda erit nobis ascensionis via, ne ductoris immo seductoris iniqui, aut vestigium aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat qui ascenderet, descendit altissimus, & suo nobis descensu suauem ac salubrem dedicauit ascensum. Descendit de monte potētiæ, carnis infirmitate circundatus, de monte descendit scientiæ, quoniam placuit Deo, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quid enim tenello corpore, & infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet paruulo, qui sola matris vbera nouit? Quis impotentior eo, cui omnia membra clauis sunt affixa, cujus dinumerantur omnia ossa? Quis insipientior videtur eo, qui tradebat in montem animam suam, & quæ non rapuit tunc exsoluebat? Vides qui multum descenderat, quantum à potentia quantum à sapientia exinaniuerit seipsum? sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere, nec suam expressius commendare charitatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorum vterque cecidit ascendendo. Idem alibi: Propterea charissimi perseuerate in disciplina, quam suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc via est, & nōn est alia præter illam. Qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit: quia sola est humilitas quæ ascendit, & quæ exaltat, hæc est quæ sola ducit ad vitam. *Et infra*: O peruersitas, ô ambitio filiorum Adam. quod cum ascendere difficillimum, descendere autem facillimum sit, ipsi & leuiter ascendunt, & descendunt difficilius, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te Domine Iesu, vix inueniuntur, vel qui trahi patiatur, qui velit duci per viam mandatorum tuorum Hucusque

Bernardus.

Marginal notes: Cant. 1. d. Idem ser. 17. sup. Cant. ante med. — Greg. hom. 30. in Euan. ante med. — Gal. 6. a — Luc. 17. c — Bern. ser. 6. super Psal. Qui habitat, circa med. — Matt. 16. d — Sap. 6. a — Idem ser. 4. de Ascens. Dom. ante med. — Isa. 14. c — Gen. 3. a — Sap. 6. a — 1. Cor. 1. c ex Is. 26. a & Abd. 1. d — 2. Reg. 1. — 1. Cor. 1. e — Idem ser. 2. de Ascens. Dom. post med.

Bernardus. Habet ergo ex prædictis, qualiter ad verum honorem pertingere possis, sc. per humilitatem, & qualiter fugiendus est hic temporalis, & falsus honor. Sed forte blandiuntur sibi aliqui ambitiosi scientiæ, ac honoris sub specie lucri animarum, quasi sic melius possint intendere aliorum saluti. Sed audi quid eis respondeat Bernardus: Vtinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quam fiducialiter se ingessit. At difficile fortassis, ac impossibile est, vt ex amara radice ambitionis, suauis fructus prodeat charitatis. Hucvsque Bernardus. Ad hoc autem vt honores vilipendas, vt condecet, necessaria est virtutis præcellentissimæ magnitudo. Nam sicut dicit Chrysostomus: Tale quid est vti bene honoribus, ac si aliquis cum puella speciosissima conuersetur, & leges accipiat, ne in ipsam vnquam oculos iniiciat impudicos. Ideoque procul dubio valde forti opus est animo, vt quis potestate vel honore sibi concesso, in his quibus oportet vtatur.

Idem ser. ad clericos, c. penult. in fin.

A

B

Capvt XXXVI.

Quo modo Dominus orauit in monte, & descendens ambulauit super aquas, & multa plura de oratione.

Sicut in superiori tractatu habuisti, Dominus Iesus cogit discipulos intrare nauem, & ipse ascendit in montem. Compleamus ergo, quæ Dominus operatus est post illud miraculum de panibus, quia illa materia contigua est, & ea quæ istis tractatibus continentur, simul facta fuerunt. Ipsa tamen dimisi, vt melius posses capere, & vt eorum moralitates possent clarius explicari. Postquam ergo discipuli nauem intrauerunt, ipse in mōtem ascendit, & ibi stetit in oratione vsque ad quartam vigiliam noctis, id est, vsque ad partes tres noctis, quæ recesserant, & quarta restabat. Ex quo habes quod Dominus Iesus pernoctabat in orationibus, & pluries legitur, eum orationi intendisse. Conspice ergo eum, qualiter orat, & se humiliat coram patre. Quærit solitaria loca, & solus vadit ad ea, affligit se, & vigilat vigilias longas. Intercedit pastor fidelis pro ouibus suis: orat enim non pro se, sed pro nobis, tanquam aduocatus noster & mediator apud patrem. Orat etiam, vt exemplum nobis daret orandi. Frequenter etiam discipulos monuit de hoc, & opere comprobauit. Dicebat namque eis, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Et quomodo importunitas orationis impetrat quod poscit, proponens eis exemplum ad hoc de iudice & vidua, vt habes in Luca. Hortabatur eos etiam ad confidentiam impetrandi petita, dicens: Petite & dabitur vobis. Ad hoc aliud proponens exemplum de amico qui propter importunitatem amici petentis panes necessarios commodat, vt similiter habetur in Luca. Et hoc dicebat, vt nobis commendaret virtutem orationis. Est quippe virtus eius inæstimabilis, & efficax ad omnia proficua impetranda, & nociua remouenda. Si vis patienter tolerare aduersa, sis homo orationis. Si vis tentationes & tribulationes superare, sis homo orationis. Si vis prauas affectiones conculcare, sis homo orationis. Si vis astutias Satanæ cognoscere, ac eius fallacias vitare, sis homo orationis. Si vis lætanter viuere in opere Dei, & laboris, & afflictionis viam incedere, sis homo orationis. Si vis spirituali vita te exercere, & carnis curam non agere in desideriis, sis homo orationis. Si vis vanas muscas cogitationum effugare, sis homo orationis. Si vis animam tuam sanctis, & bonis cogitationibus, desideriis, feruoribus, & deuotionibus impinguare, sis homo orationis. Si vis cor tuum virili spiritu, & constanti proposito in Dei beneplacito stabilire, sis homo orationis. Denique si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, sis homo orationis. In ea enim recipitur sancti Spiritus vnctio, quæ de omnibus mentem docet. Item si vis ad contemplationem ascendere, & frui amplexibus sponsi, sis homo orationis. Ad eam namque contemplationem & cœlestium degustationem, per orationis exercitium, deuenitur. Vides quam magnæ potentiæ, & virtutis sit oratio. Ad quorum omnium confirmationem omissis scripturarum probationibus, hoc tibi sit pro efficaci probatione, quod audimus, & videmus quotidie per experientiam, illiteratas personas & simplices, prædicta & alia plura maiora, per virtutem orationis fuisse adeptos. Multum ergo animam debent ad orationem dare omnes, qui Christum imitari desiderant, & præcipue religiosi, quibus maior debet esse vacandi copia. Quare te hortor, tibique quantum possum, mando districtius, vt pro principali exercitio tuo, sumas orationem, nihilque aliud, necessariis curis tantum exceptis, te delectet nisi oratio: quia nihil tantum te delectari debet: quam morari cum Domino, quod per orationem fit. Vt autem melioris hortatoris fungaris consilio, audi mellifluа, quæ super ista materia narrat Bernardus. Dicit enim sic: Quibus studium est frequenter orare, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido, & arido accedimus ad altare: orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera inundatio pietatis, & si sit qui premat lac conceptæ dulcedinis, vbertim vbera fundere non tardabunt. Idem in principio quadragesimæ: Quoties, inquit, de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde meo. Quid enim est quod licet nunquam ab oratione cessemus, vix vnquam experiri videtur aliquis vestrum, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic & redire videmur, & nemo respondet nobis verbum, nemo quidquam donat. Sed iudicium fidei sequere, non experimentum tuum. Quoniam fides quidem verax: sed experimentū fallax. Quæ est igitur veritas fidei, nisi quod promisit filius Dei dicens: Quidquid autem orantes petitis, credite: quia accipietis & fiet vobis. Nemo vestrum fratres paruipendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, non paruipendit eam. Prius quam egressa sit ab ore nostro, ipse eam scribi iubet in libro suo. Et vnum è duobus indubitanter sperare possumus, quoniā aut dabit quod petimus, aut quod nouit nobis vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus, sed miseretur ille super ignorantia nostra, & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est vtile, non tam cito dari necesse est, minime tribuit. Oratio tamen infructuosa non erit, ita sane si fecerimus quod monemur in Psalmo, scilicet si delectemur in Domino. Ait enim Sanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. *Est post pauca:* Sed considera, quod petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Nec habes quod causeris, sed vnde magis toto affectu in gratiarum actione verseris. Quandoquidem tanta super te cura est Deo tuo, vt quoties quæris quod tibi inutile est, non te audiat super hoc, sed mutet illud meliori dono. Sicut pater carnalis paruulo quærenti panem libenter porrigit: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis ipsi panem quem ei dederit, ipse frangit. Porro petitiones cordis in tribus crede consistere, nec video, quid præter illa electus quisquis sibi debeat postulare. Duo quidem huius temporis sunt, scilicet bona corporis, & bona animæ: tertium autem beatitudo vitæ æternæ. Nec mireris quod bona corporis à Deo dixerim esse quærenda: quoniam eius sunt corporalia omnia sicut spiritualia bona. Ab eo enim est petendum & sperandum, nobis euenire, vt possimus in eius seruitio sustentari. Veruntamen pro necessitatibus animæ orandum est nobis, & frequentius & feruentius, id est, pro obtinenda gratia Dei, animæque virtutibus. Sic & pro vita æterna tota pietate, totoque nobis orandum est desiderio: vbi nimirum & corporis, & animæ plena, & perfecta est beatitudo. *Et infra.* Sit ergo oratio, quæ pro tēporalibus est, circa solas necessitates restricta. Sit oratio quę pro virtutibus animę est, ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta. Sit ea quæ fit pro vita æterna, in omni humilitate præsumens, de

Mar. 6. a
Ioan. 6.
Matt. 14. a

C

1. Ioan. 2. a

D

Luc. 18. a
Ibid. f

Luc. 11. a

Multiplex fructus orationis.

E

Bern. ser. 9. super Cant. post med.

Idem ser. 5. de Quadr. circa med.

Mar. 11. c

Psal. 36. a

Idem ser. 86. super Cant. cir. med.

de sola miseratione diuina. Idem: Non modo locum, sed & tempus obseruare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius, aptiusque: maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit, puriorque oratio. Consurge in nocte, inquit, in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Quam secure de nocte ascendit oratio, solo arbitro Deo, sanctoque Angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam? Quam grata & lucida, verecundo colorata rubore? Quam serena, & placida, nullo interim turbata clamore, vel strepitu? Quam denique munda, & sincera, nullo respersa puluere terrenæ sollicitudinis, nulla aspiciente laude, seu adulatione tentata? Propter hoc igitur sponsa non minus verecunde, quam caute, & lectuli secretum petebat, & noctis: orare, hoc est, verbum quærere volens. Vnum est enim. Alioquin non recte oras si orando præter verbum aliquid quæras, aut quod propter verbum non quæris: quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quidquid accipere, vel habere omnibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud à verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam si ista temporalia, cum necesse est, postulare familiarius videmur, si verbum in causa est, vt quidem dignum est, non vtique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Hucusque Bern. Audisti igitur verba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationum dulcedinem degustantis Bernardi. Rumines ea si vis, vt sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius verba in hoc Opusculo interfero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium exercitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus: quem te desidero imitari, & ipsius monita, & verba, opere exercere, propter quod sæpe tibi propono eundem.

Thren. 2. f

Auctoris de S. Bern. testimoniũ.

Sed redeamus ad Dominum Iesum. Dum igitur Dominus esset orans in monte, discipuli erant in mari afflicti, & angustiati vehementer: quia ventus erat eis contrarius, & nauis procellis, & fluctibus iactabatur. Conspice ergo eos, & cõpatere eis, quia in magna sunt tribulatione & angustia. Tempestas enim inuasit eos, tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Quarta autem vigilia noctis descendit Dominus de monte, & ambulans supra mare, appropinquauit eis. Conspice ergo eum bene hic pro Deo, & vide quo modo fatigatus ex vigilia lõga, & oratione prolixa, solus descendit noctis tempore de monte laborioso, & forte petroso, pedibus nudis, & quo modo vadit supra mare firmo vestigio sicut super terram. Cognouit ergo creatura suum Creatorem. Cum autem appropinquauit naui, discipuli timentes, clamauerunt, putantes esse phantasma, at benignus Dominus nolens amplius eos vexari, assecurauit eos dicens: Ego sum, nolite timere. Tunc Petrus confisus de potentia Domini, ad iussum eius cœpit & ipse supra mare ambulare: sed postea titubans cœpit mergi, sed dextera Domini eum ne demergeretur, erexit. In hoc autem loco dicit Glossa: Super mare ambulare facit eum, vt ostendat diuinam potentiam: mergi facit, ne infirmitatem obliuiscatur, ne putet se æqualem Deo, & ne superbiat. Intrauit autem Domin⁹ nauem, cessauit quassatio, & omnia sunt pacata. Discipuli vero eum reuerenter recipiunt, multumq; gauisi sunt, & in quiete magna remanserunt. Conspice bene ipsum, ac discipulos in omnibus prædictis, quia pulchra, & deuota sunt valde. In hoc igitur facto moraliter considerare potes, quia Dominus quotidie sic nobiscum facit spiritualiter, patitur, & sustinet, vt electi affligantur in hoc mundo, in interiori, & exteriori homine, quia flagellat omnem filium quem recipit. Qui enim extra disciplinam sunt, vt ait Apostolus, non filij, sed adulteri sunt. Expedit autem nobis tribulari, & affligi hic, nam inde erudimur, inde virtutes acquirimus, & acquisitas conser-

Matt. 14. d

Hebr. 12. b
Ibidem.

A uamus, & quod maius hic est, inde futura, & æterna præmia expectamus. Et ideo non debemus in eis frangi, vel esse impatientes: sed ipsas affectare, & diligere. Sed quia magna à multis tamen incognita est vtilitas tribulationum, & idcirco talibus difficiles & importabiles videntur. Vt tu instruaris, & patienter eas sustineas, adduco tibi more solito verba Bernardi, qui ait sic: Vtilis est tribulatio, quæ probationem operatur, ducit ad gloriam. Cum ipso sum, inquit, in tribulatione, & cætera. Agamus ergo gratias patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, vt dixi, necessaria est tribulatio, quæ in gloriam vertitur, quæ mutatur in gaudium. Gaudium sane longum, quod nemo tollet à nobis, gaudium multum, gaudium plenum. Res necessaria est, ista necessitas, quæ parit coronam.

Ber. ser. 10. super Psal. Qui habitat, an. med.

B Non contemnamus, fratres, semen modicum est, magnus exinde fructus exurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non cõsideramus quæ videntur, sed quæ non videntur in eo. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. *Et infra:* Cum ipso in tribulatione sum, ait Dominus, & ego non aliud meritum quam tribulationem requiram. Mihi adhærere Deo bonum est. Non solum autem, sed & ponere in Domino Deo spem meam, quia eripiam & glorificabo eum, cum ipso sum in tribulatione. Deliciæ, inquit, meæ esse cum filiis hominum. Descendit vt prope sit his qui tribulato sunt corde, vt nobiscum sit in tribulatione nostra, erit autem quando rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus, si

Psal. 90. e

Psal. 72. d

Prou. 8. d

C tamen curemus eum interim habere nobiscum. Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Vasa figuli probat fornax, & viros iustos tẽtatio tribulationis. Quid trepidamus? Quid cunctamur? Quid refugimus hunc caminum? Sæuit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis contra nos est? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui eripiat de manu eius? Postremo si iste glorificat, quis humiliabit? Idem: Non solum igitur in spe, sed gloriamur in tribulatione. Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Optanda infirmitas quæ Christi virtuti compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed destitui, ac deficere penitus à memetipso, vt Domini virtutum virtute stabiliar? Nam virtus in infirmitate perficitur. Denique ait:

Eccli. 27. d

Idem ser. 25. super Cant. post med.
2. Cor. 12. b

D Quando infirmor tunc fortior sum, & potens. Idem: Propterea sponsa non fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leue præ amore in ipsis ducat, quidquid laboris immineat, & doloris. Bene fasciculus, quia paruulus natus est nobis. Bene fasciculus, quia non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Id enim, inquit, quod in præsenti momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operabitur in nobis. Erit igitur quandoque nobis ingens cumulus: gloriæ: qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus cuius iugum suaue est, & onus leue? non quia leue in se, nec enim leuis passionis

Ibid. a
Idem ser. 43. super Cant. statim à prin.
Rom. 8. d
2. Cor. 4.

E asperitas mortis amaritudo, sed leuis tamẽ amanti. Idem super istum versum: *A sagitta.* Si magnum illud Ecclesiæ corpus considerare libet, facile satis aduertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiæ quam carnales. Agit hoc sane superna, semperque inuidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, iuxta illud: Esca eius electa. Agit, inquam, & non sine certa diuini dispensatione consilij: qui quidem nec imperfectiores non super id quod possunt ferre tentari permittit, faciens cum tentatione prouentum: & perfectioribus non modo gloriosiores, sed numerosiores parat ex hoste triumphos. *Et post pauca:* Longe ampliori sollicitudine, & calliditate multipli pars aduersa vulnerare in nobis dexteram satagit, quam sinistram, nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. *Et infra:* Illic autem studiosius re-

Idem ser. 7. super Psal. Qui habitat.

Abac. 1.

pugnandum, vbi grauior vrget necessitas, vbi totum A belli imminet pondus, vbi colluctationis ratio vniuersa consistit. Vnde nobis tota paratur, aut victis ignominiosa captiuitas, aut vincentibus gloria triumphans: *Et post aliqua.* Hæc denique gratia, & misericordia Dei in seruos eius, & respectus in electos illius, vt in eorum interim sinistram quidem velut dissimulans, dexteræ semper studiosus protector assistat. Hinc est, quod de ipso Propheta testatur: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniá à dextris est mihi ne commouear. *Et infra*: Vtinam mihi semper à dextris sis Iesu bone, vt semper teneas manum dexteram meam. Scio enim & certus sum, quod nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistrum latus, pulsetur iniuriis, vellicetur opprobriis, libens illud expono, dum à te custodior, dum sis ipse protectio mea, super manum dexteram meam. Idem: Aliud B est animo virtute agi, aliud sapientia regi, aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciari. Licet namque sapientia potens, & virtus suauis existat, vt tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placidas animi, cum spirituali quadam suauitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam: vbi post multa hortamenta, ad virtutem pertinentia, adiecit, quod sapientia est in suauitate in Spiritu sancto. Igitur resistere, vim vi repellere, quæ vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idem ipsum honoré tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non idem virtute agi, & virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapientia fruitur: & quod sapientia ordinat, & deliberat, C moderatur virtus, & exequitur. Sapientiam scribe in otio ait sapiens: ergo sapientiæ otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercita clarior est, eoque probatior quo officiosior. Et si quis sapientiam, virtutis amorem definierit, non mihi à veris deuiare videtur. Vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia à sapore denominatur, quasi virtuti accidens quoddã, velut condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa & aspera quodammodo sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. *Et infra*: Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiã gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum, & sustinere Dominum, virtutis quidem est, gustare: & videre quoniam suauis est Dominus, D sapientiæ est. Et vt magis ex proprio bono naturæ bonum vtrumque clarescat, modestia animi probat sapientiam, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia, cum virtus sit quoddam stabile fundamentum, super quod sapientia ædificet sibi domum. Idem: Felix, qui passiones corporis sui propter iustitiam ordinat, vt quidquid patitur, propter Dei filium patiatur: quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & vox laudis. Qui sic extulerit se, iste tollit grabatum suum, & vadit in domum suam. Grabatum, nostrum corpus est, in quo prius lãguidi iacebamus: seruientes desideriis, & concupiscentiis nostris. Nos portamus illud, cum spiritui cogimur obedire. Idem: Vere multiplex spiritus qui tam multipliciter E filiis hominum inspiratur: vt non sit qui se abscondat à calore eius. Si quidem conceditur eis ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidem vitæ, bonis & malis, dignis pariter & indignis omnia bona abũdantissime tribués: ita vt videatur hic discretionis limitem non tenere. Ingratus est, qui in his quoque beneficia spiritus non agnoscit. Ad miraculum in signis, & prodigiis, in variis virtutibus quas per quorumlibet manus operatur, Ipse est antiqua miracula suscitans, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria vtilitate largitur, tertio infunditur ad salutem: cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, etiam in tribulationibus gloriemur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectioné exultationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est spiritus ad salutem: ad feruorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur, pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus angustiis, nec respirare in libertatem illam, nec saltem ad illam spirare conamur. Hucusque Bern. Vides igitur quam pulcherrimis & pluribus rationibus, nobis ostendit facundissimus Bern. quod tribulationes nobis expediunt. Non igitur mireris, si Dominus permittebat discipulos suos, quos ita diligebat vexari procellis, vtilitatem ipsorum exinde cognoscens. Pluries enim legitur, eorum nauiculam fluctibus, & contrariis ventis exagitatam, sed nunquam submersam. His ergo monitis, cor tuum stabilire, ac ordinare procures, vt in contingentibus aduersis, & in quibuscunque displicentiis, & patienter & lætanter te habeas, & in via spiritus te ita exerceas, vt eius repleta feruore etiam appetas pro amore Domini Iesu tribulari, qui in se & suis hanc viam excelsam tenuit, & monstrauit.

Psal. 15. c · *Idem ser. 85. super Cant. post med.* · *Eccli. 38.* · *Psal. 32. b* · *Pro. 9. a* · *Idem ser. de passione Dñi in Feria 4. hebdomada pœnosa vers. fin.* · *Idem ser. 3. de Pentec. vers. fin.*

DE CHANANÆA.

CAPVT XXXVII.

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus.

CVm Dominus Iesus laborans circuiret prædicando, & infirmos curando, accessit ad eum mulier Chananæa, id est, de terra Chanaan, quæ erat gentilium & non Iudæorum, rogans eum vt liberaret filiam suam, quæ à dæmonio vexabatur. Erat enim fidens in eo, quod hoc facere posset. Et Domino non respondente nihilominus instabat, & perseuerabat clamans, & petens ab eo misericordiam: in tantum, vt discipuli pro ea rogarent. Cumque Dominus responderet, non debere dare panem filiorum canibus, ipsa se humilians respondit, vt saltem more canis de micis posset habere, & sic meruit exaudiri. Conspice ergo Dominum & discipulos, & ipsum in prædictis, iuxta considerationem generalem, quam dedit tibi supra. Nihilominus etiam considera virtutes huius mulieris, & eas ad totã tuam vtilitatem conuerte, quæ maxime tres fuerunt. Prima fuit fides magna, vt etiam vsque ad filiam se extenderet, & de ipsa fuit commendata hæc à Domino. Secunda fuit orationis perseuerantia, & non solum perseuerans fuit, sed etiam importuna. Quam importunitatem etiam Dominus acceptat, & eam inuitat, vt in priori tractatu certa habuisti. Tertia fuit humilitas profunda, nam nec negauit se canem, nec dignam putauit se inter filios reputari, vel habere panem integrum, sed contenta fuit de micis accipere. Vnde valde se humiliauit, & ideo quod postulauit, obtinuit. Sic & tu si corde integro, fideli & puro in oratione perseuerans, coram Deo tuo te humiliaueris, indignam te reputans omni bono suo, certissime credas, quod quidquid petieris, obtinebis Et sicut Apostoli rogauerũt pro Chananæa: sic & Angelus tuus pro te rogabit, & offeret orationem tuam Domino. Super quo audi Bern. dicenté: Suspiranti animæ meæ frequenter, immo sine intermissione oranti, & afflictanti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Hieremia: Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalib⁹ sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter, secretæ mutæq; salutationis. Is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur, & condelectatur, & conuersus ad Dominum Dicit: Gratias ago tibi Domine maiestatis:

Matt. 15. b · *Idem ser. 31. super Cant. ante med.* · *Thren 3. c* · *Psal. 10. a*

Quia desideriũ cordis eius tribuisti ei,& volũtate labiorũ eius nõ fraudasti eũ:Ipse est qui in omni loco sedulus quidem pedissequus animæ nõ cessat sollicitare, & assiduis suggestionibus monere,dicens : Delectare in Domino,& dabit tibi petitiones cordis tui.Et rursum.Expecta Dominum, & custodi viam eius. Item si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Ad Dominum autem : Sicut ceruus,inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat ista ad te Domine. Desiderauit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordiis eius.De mane vigilauit ad te. Et iterum : Tota die expandit ad te manus suas. Dimitte illam, quia clamat post te.Conuertere aliquantulum, & deprecabilis esto.Respice de cælo & vide & visita desolatam. Fidelis paranymphus,qui mutui amoris conscius , sed non inuidus, non suam quærit, sed Domini gloriam. Discurrit medius inter dilectum & dilectam , vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdum quoq; , licet raro, repræsentat eos pariter sibi,siue hanc rapiens,siue illum adducens.Si quidem domesticus est,& notus in palatio , nec veretur repulsam,& quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

Psal.36.a *Ibid.f* *Abac.2.a* *Psal.41.a* *Psal.87.b* *Mat.15.c* *Psal.89.c*

Angelos quanta reuerentia prosequi debeamus.

Vides quam fideliter Angeli nostri seruiunt nobis ex quo autem occurrit de ipsis aliqua loquendi materia. Scire te volo, quod magnam erga eos reuerentiam habere debemus,& eos quotidie laudare,honorare,ac eis gratiarum actiones referre tenemur,& in eorum præsentia, qui semper nobiscum adsunt,nihil illicitum,nihil turpe cogitare , dicere , vel operari debemus. De quo etiam à beato Bernardo monemur, qui sic dicit super Psalmum, Qui habitat:Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam , afferre deuotionem,conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia , fiduciam pro custodia. Caute ambula, vbi adsunt Angeli , sicut eis mandatum est,in omnibus viis tuis. In quovis diuersorio, in quovis angulo,Angelo tuo reuerentiam habe. Nec tu audeas illo præsente , quod vidente me non auderes. *Et paulo post*:Adsunt igitur tibi non tantum modo tecum, sed etiam pro te. Adsunt vt protegant,adsunt vt prosint. Quid retribues Domino pro omnibus quæ tibi?Si quidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli ? Quia ipse mandauit,& omne datum optimum non nisi ab illo est. Veruntamen si ille mandauit ipsis quoque,qui & ei ex tanta charitate obediunt,& nobis subueniunt in tanta necessitate,ingratos esse non licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus,redamemus eos,& honoremus eos quantum possumus , quantum debemus. Hucusque Bernardus. Habes ergo in prædictis commendatum Angelorum obsequium, & adiutorium , & orationis virtutem. Hanc tenere studeas , & illis omnem quam potes reuerentiam exhibe.

Bern. ser.12. super Psal. Qui habitat, cir. med. *Psal.115.a* *Luc.1.c*

Capvt XXXVIII.

Qualiter aliqui ex verbis Domini scandalizati fuerunt.

NOn mireris,si aliquando ex verbis & factis nostris scandala oriuntur, quantumcunq; fideliter & bene fiant:cum ipsi Domino,qui errare non poterat, pluries contigerit. Dum enim quadam vice Pharisæi Dominum interrogarent,quare discipuli non lauabant manus quando manducabant:Dominus dure respondit eis, increpans,quod exteriorem munditiam non interiorem quærebant.De quo illi scandalizati sunt, sed Dominus non curauit. Alia vice cum spiritualia verba doceret in Synagoga , aliqui ex Discipulis eius tanquam carnales, non intelligentes recesserunt. Sed ad duodecim discipulos ait : Nunquid & vos vultis abire?Et Petrus pro se & aliis respondit, Domine ad quem ibimus ? Verba vitæ æternæ habes. Considera ergo eum in prædictis, & aliis similibus , quo modo cum potestate loquebatur, & docebat veritatem,non curans de scandalo prauorum siue insipientium. Notandum , igitur primò, quod propter alterius scandalum non debemus recedere à virtute iustitiæ. Secundo , quod de interiori munditia magis, quam de exteriori honestate curare debemus,quod etiam alibi expressius Dominus dixit in Luca : quod spiritualiter viuere debemus, ita quod verba Domini non videantur nobis extranea, sicut illis discipulis, qui quando Christus dixit in Ioanne : Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. non poterant sustinere,sed recesserunt : sed potius recognoscamus ipsa esse verba vitæ æternæ, vt vnà cum duodecim, ipsum imitemur perfecte.

Mat.15.a *Mar.7.a* *Ioan.6.a* *Luc.1.a* *Ioan.6.f*

Capvt XXXIX.

De Retributione relinquentium omnia.

CVm fidelis & prudens discipulus Simon Petrus, quæreret à Domino Iesu pro se & sociis, de retributione ipsorum : respondit Dominus inter alias quod omnes qui temporalia dimittentes ipsum sequerentur, centuplum accipient in hoc mundo , & vitam æternam in futuro. Nota bene hanc retributionem , & gaude gaudio magno, & gratias,& laudes Domino referas toto affectu,quod ad talem negotiationem te adduxit, vt manualiter de vno centum lucreris, & nihilominus etiam vitam æternam. Hoc autem centuplum spiritualium non corporalium rerum est, videlicet consolationum internarum , & virtutum , quas per experientias cognoscimus , non per doctrinam. Cum enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis nitorem, & patientiæ cæterarumque virtutum , & delectatur in eis : nonne centuplum recepisse videtur tibi ? Ea si vlterius ascendat , vt visitationem sponsi recipiat , & ad eius præsentiam glorietur : nonne tunc recipit plus quam millecuplum omnium quæcunque fuerint, & quomodocunque fuerint , quæ pro eo dimiserat ? Vides quomodo verum est quod loquitur veritas, non fallit quin centuplum reddat in hoc sæculo, etiam non tantum semel sed pluries, & sæpe animæ sibi deuotæ,adeo vt sic afficiat eam , vt non solum quæ reliquit , sed totum mundum arbitretur stercora,vt sponsum suum lucrifacere possit. Vt autem super hoc centuplo plenius instruaris , audi quid inde dicat Bernardus : Si forte adhuc sæcularis quispiam dicat:Ostende mihi centuplum quod promittis , & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam:Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An homini potius ostendenti, quam veritati crederes promittenti?Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis , victori promittitur,nemen nouum,quod nemo nouit, nisi qui accipit : *Et paulo post*:An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum ? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore?Nisi quod longe plus, quã centuplum est visitatio Paracleti spiritus,& præsentia Christi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis,qui sperant in te. Vides quo modo memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta quo modo exprimere gestiens verba multiplicet. Quam, inquit, magna multitudo. Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus deliciæ charitatis , gloria conscientiæ,regnum Dei quod intra nos est.Non vtiq; esca vel potus,sed iustitia,& pax,& gaudium,in Spiritu sancto. Gaudium sane non modo in spe gloriæ , sed in tribulationibus.Hic est ignis,quem voluit Christus vehementer accendi.Hæc virtus,quæ Andream fecit amplecti crucem,Laurentium deridere carnifices. Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem.Hęc illa pax,quam suis reliquit Christus,quando dedit & suam,si quidem donum , & pax est electis Dei. Pax vtique patris,& donum futuræ gloriæ.Illa superat omnẽ sensum,sed & huic quidquid sub sole placet, quidquid in mundo cõcupiscitur, non potest comparari.Hæc gratia deuotionis,& vnctio docens de om-

Mat.19.d Centuplum Euangelij. *Bern.in declam super Ecce nos reliq.om.ex Matt.19. nõ longe à fin. ex Gregor. homil. 26.in Euangel.non longe à prin.* *Apoc.3.c* *Psal.30.c* *Luc.12.f* *Sap.3.b*

nibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat, quam nemo scit nisi qui accipit. Hucvsque Bernardus. Gaude ergo, & lætare, vt dixi, & gratias age, quod ad hoc centuplum recipiendum vocata es, & hunc paradisum sæpe ingredere, quem ex orationis studio consequi poteris.

Capvt XL.

Qualiter Dominus quæsiuit à Discipulis quid diceretur de eo?

Mat. 16. b

VEniens Dominus IESVS in partes Cæsareæ Philippi, quæsiuit à Discipulis, quid diceretur de ipso, & etiam quid inde ipsi sentirent, & de aliis. Quidam responderunt & dicebant: Alij, &c. De se autem dixit Petrus pro se, & aliis: Tu es Christus filius Dei viui. Et Dominus ad eum: Tu es Petrus, & super hanc, &c. Et tunc dedit ei pro se, & successoribus suis claues ligandi, atque soluendi super terram. Conspice igitur eum & etiam ipsos, iuxta generalem formam superius tibi traditam. Et nota, quod etiam hic habes, quod Petrum, quem ita magnificauerat, parum post vocauit satanam, eo quod propter amorem carnalem, quem ipse Petrus habebat ad ipsum, dissuasit ei de passione sua, vt non fieret. Sic & tu Domini exemplo, habeas omnes pro aduersariis, qui pro corporali alleuiatione ab exercitio, & bono spirituali te trahere vellent.

Capvt XLI.

De Transfiguratione Domini in Monte.

Mat. 17. a

ASsumens Dominus Iesus tres ex Discipulis, ascendit in montem Thabor, & transfiguratus est ante eos, ostendens se eis gloriosum. Venerunt insuper Moyses, & Elias loquentes cum eo de passione sua futura. Dicebant autem: Domine non expedit, vt moriaris, quia vna gutta sanguinis tui redimeret mundum. Dominus autem Iesus dicebat: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus, sic & facere me oportet. (Ioan. 10. b) Affuit ibi Spiritus sanctus in specie nubis lucidæ, & vox patris facta est in nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Discipuli vero ceciderunt in terram, & cum excitati sunt, non viderunt nisi Dominum Iesum. Conspice igitur bene prædicta, & te præsentem exhibeas, quia magnifica sunt.

Capvt XLII.

De Eiectione ementium, & vendentium de Templo.

Ioan. 2. b
Mat. 21. b

DVabus vicibus eiecit Dominus Iesus ementes, & vendentes de templo, quod inter eius magna miracula deputatur. Nam licet alias eum vilipenderent, tunc tamen omnes ante eum fugerunt. Et quamvis essent multi, non se defenderunt, sed ipse solus cum quibusdam funiculis omnes eiecit. Et hoc ideo, quia terribilem se eis ostendit in facie. Accensus est enim zelo vehemẽti, eo quod pater suus sic inhonorabatur ab illis, maxime in loco, vbi magis honorari debebat, fecit ipsas eiectiones. Conspice bene ipsum, & compatere, quia ipse compassionis dolore plenus est. Ac nihilominus time. Nos enim qui in templo Dei sumus de speciali, & magna ipsius gratia deputati, si sæcularibus negotiis, vt illi faciebant, nos implicemus, cum ad laudem eius semper debeamus intendere, merito eiectionem ab eo, & indignationem ipsius timere possumus, & timemus. Si ergo non vis hoc timore vexari, nulla ratione vel cum sæcularibus curis, vel negotiationibus te audeas implicare. Opera quoque curiosa ne feceris, quæ tempus laudibus Dei debitum occupant, & pompis sæcularibus correspondent.

Capvt XLIII.

De Probatica Piscina. Item ne sis fratris iudex temerarius.

Ioan. 5. a

ERat in Hierusalem quædam congregatio aquarum, in qua lauabantur oues, de quibus fiebant sacrificia. In ea dicitur fuisse lignum Crucis. Quolibet autem anno, cum semel commouebatur ab Angelo, sanabatur aliquis infirmus, scil. qui descendebat in aquam post eius ab Angelo motionem: Vnde multi propterea infirmi iuxta eam, continue morabantur. Erat autem ibi quidam infirmus, iacens in grabato paralyticus per triginta & octo annos. Hunc igitur Iesus quadam die sabathi sanauit. Conspice eum humiliter euntem ad infirmum, & loquentem more solito. In hoc igitur facto tria nota. (Tria notanda in curatione paralytici.) Primum quia sicut hic Dominus requisiuit infirmum, si vellet sanari: ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit, & inexcusabiles sunt peccatores non consentientes voluntati Domini, & suæ saluti. Quia secundum Augustinum: Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. (Aug. de ver. Apost. ser. 15. post med. to. 10.) Secundum cauere debemus, ne relabamur à Domino, quia si sanati à Domino recidiuamus, digne nostra ingratitudo acrius punietur, sicut huic dixit Dominus: Vade noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Tertio, quia maligni de omnibus perdunt, sicut boni de omnibus lucrantur. Nam cum hic liberatus portaret grabatum, & diceretur ei à Iudæis, quod hoc non licebat in die sabathi, ipse respondit: Qui me saluum fecit, ille mihi dixit, tolle grabatum tuum. Non dicebant, quis est ille, qui te saluum fecit? Et sic accipiebant, quod possent reprehendere, non quod poterant laudare: Sic & carnales homines sæpe in malam indicãt partem, quæ vident, & quasi de omnibus perdunt. Spiritualiter autem viuentes omnia referunt ad laudem Dei, siue sit prosperitas, siue sit aduersitas, & non dubitant, quin recte omnia fiant, Deo cuncta vel recte operante, vel iuste permittente, & omnia in bonam partem interpretantur, iuxta doctrinam beati Bernardi, qui sic ait: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. (Bern. ser. 40. super Cant. quasi à in fin.) Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum. Magis autem excusa intentionem, si opera non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si in me accepisset, similiter potestatem? Hucvsque Bernardus. Quod autem de omnibus lucrantur spirituales, etiam de suis, & alienis peccatis & de rebus nociuis, & etiam de diaboli operibus, sic docet Bernardus: Irrationalis, & brutalis spiritus, & si ad spiritualia non pertingat, ad ea tamen capessenda pro suo corporali, temporalique obsequio, noscitur iuuare illos, qui omnem vsum rerum temporalium ad fructum transferunt æternum, vtentes hoc mundo tanquam non vtentes. (Idem ser. 5. super Cant. ante med.) *Et post multa*: Si qua animantia quantum ad vsum sui reperiantur incommoda, & si nociua, & si etiam perniciosa temporalium hominum constat esse saluti. Non tamen deest eorum corporibus, vnde cooperentur in bonum, his, qui secundũ propositum vocati sunt sancti, & si non concedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui vtique omni vtenti ratione præsto est, communis disciplinæ profectum præbens, quo inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. (Rom. 1. b) Nam & diabolus eiusq; satellites cum sit eorum semper maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed si boni æmulatores fueritis absit vt obsint, magis autem prosunt: & nolentes, cooperantur in bonum bonis. *Et infra*: Est enim qui bonum operatur non volens, siue homo malus, siue Angelus malus, & constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit inuito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est, sed nescio quo modo gratius iu-

cundiusque sentimus bonum,quod per malum dispensatorẽ ministratur. Ipsa est ergo causa cur,& per malos Deus faciat bona bonis,non autem vt opera eorum indigeat in benefaciendo. *Idem.ser.54. super Cant. cir.med.* Idem: Quid superbis terra & cinis?& de Angelis transiit Dominus execrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum, fiat emendatio hominum. Scriptum est enim ad eorum correptionem: *Psal.57.b* Cooperetur mihi in bonũ etiam diaboli malum, & lauẽ manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter inquis? audi. Superbo certe diabolo horrenda, & formidolosa maledictio intorquetur. *Et infra*: Si sic est actum cum eo,quid de me fiet terra,& cinere? Ille in cælo tumuit: ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite superbiam, quam in paupere dicat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduersum est,quid de me exiguo, & misero, & superbo? *Idem ser.14. super Cant.* Bernardus etiam loquens de sponsa Ecclesia, quæ post multa peccata venit ad Dominum, nam de gentibus collecta, quæ idola colebat,quod eidem de Synagoga improperabatur: sic in suam vtilitatem torquet, dicens: *Luc.7.e* Ipsa est cui plus dimissum est,& quæ plus diligit,quod æmula improperat ei ad conuitium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam,inde humilior pro conscientia,inde acceptior pro verecundia,inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior. ac sollicitior. Hucusque Bernard. Vide quo modo spiritualiter viuentes, omnia interpretantur in bonam partem, & de omnibus lucrum faciunt. Sis ergo spiritualis,& omnia tibi cedent in bonum. Et valet huiusmodi consideratio, etiam ad tolerantiam tribulationum, & tentationum, & animi quietem. Nam per huiusmodi continuum exercitium, ad tantam tranquillitatem animi quis posset peruenire, quod vix,& raro de aliqua re turbaretur, vel haberet locum in eo quod ait sapiens: *Prou.12.e* Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.

Capvt XLIV.

Quomodo Discipuli Christi vellebant spicas. Item de paupertate.

Mat.12.a

Discipuli Domini Iesu quadã die Sabbathi esurientes,cum nec haberent vnde procurarent quod comederẽt,ibant per agros,in quibus erant segetes,& vellebant spicas,fricabant manibus & comedebãt. Reprehendebantur autem à Pharisæis dicentibus,hoc non licere die sabbathi. Dominus defendebat eos,& multa talia faciebat Dominus in die sabbathi,vt dixi supra de habente manum aridam sanato. Tu autem discipulos intuere,& compatere eis in tanta necessitate constitutis,quamvis ipsi gaudentes hoc facerent ob paupertatis amorem,quam ante omnes virtutes,& beatitudines cõmendauerat eis eorum Magister,& Dominus. Quid tamen est cogitare principes mundi, præsente omnium conditore,ad tam tenuem paupertatem reductos,vt tali pabulo,more animalium oporteat sustentari? Aspiciebat eos Dominus,& compatiebatur eis,quia tenerrime diligebat eos: sed nihilominus gaudebat, & tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat,quam propter nos,quibus relinquebat exemplum. In hoc enim exemplo,ad multas virtutes proficere possumus: nam hic mirabiliter paupertas relucet, pompa mundi contemnenda ostenditur,sumptuositas,& saporosa ciborum præparatio destruitur, & gulæ voracitas cum turpi sua vnctuositate,& insatiabili appetitu totaliter eneruatur. Tu ergo hoc animaduerte, & tanto exemplo,totis visceribus eam amplectere, quæ sic emicuit in Domino, & Domina matre sua & præfatis mundi principibus,& omnibus,qui eorum exemplum perfecte imitari voluerunt. Sed attende de qua paupertate intelligere debes. Scio enim,quod in monasterio constituta,paupertatem professa es, & nihil habere potes: de quo gratias age Deo tuo,& ipsam inuiolabiliter serua. Sed vlterius te ascendere volo, quod tamen à professione non discrepet,quin immo professio ipsa, sine hoc intellecta ver-A balis esset, & vacua. Dico igitur de illa paupertate quæ radicatur in corde, virtutes enim in anima collocandæ sunt, non in exterioribus. *Paupertas, quam professa est virgo,qualis esse debeat.* Optime ergo professionem paupertatis imitaris,si corde consentias. Nam si rerum penuriam exterius pateris, quia forte non abundas, vt sensualitas vellet, interius autem cupiditatem habeas, & plus quam necesse sit,deliberato animo appetas: nõ viuis in paupertate, sed in egestate. Quia non est hæc paupertas virtuosa,& meritoria,sed egestas laboriosa & demeritoria. Sufficit enim ad perdendum meritum, & ad omne peccatum perpetrandum concupiscentia cum consensu. Et cum tali paupertate non credas te posse assurgere ad orationem,vel contemplationem,vel centupli consequi retributionem. Quando enim cor terrenarum cupiditatum pondere aggrauatum,sursum posset ascendere? B quando ipso luto & fæce coinquinatum,& terrenum,& grossum effectum, ad Dei & cælestium puritatem posset appropinquare? Igitur corde diligas paupertatem,pro matre assume illam,placeat tibi decor eius, delecteris in ea, nunquam pro te aliqua ipsam lædere velis. Nihil habeas, & nihil omnino habere velis vltra necessitatem. Et si quæris quæ erit illa necessitas? *Paupertatẽ profitenti quæ sint necessaria.* Respondebo,quod quanto intimius paupertatem dilexeris,tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa namque necessaria sunt, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea, sine quibus esse commodè potes, & illa nec habere, nec petere, nec procurare, nec à sponte dantibus recipere velis. Nec tamen Dominum Iesum perfecte in paupertate imitari poteris,quantumcunque te strinxeris, nec video quod nostra paupertas suæ possit æquiparari, C quantumcunque sit à nobis totis conatibus obseruata. Et hoc tibi breuiter ostendo vna & pulchra ratione,omissis aliis quæ reddi possunt, scilicet quia Deus,& quia ditissimus, & Dominus omnium,& quia perfectissimus,& huiusmodi: sed eam rationem adduco,quia ipse non solum penuriam paupertatis,sed etiam eius opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntarie assumpta est, & pro amore Dei virtuosa reputatur, & est: & ideo non opprobriosa,sed honorifica reputatur, etiam apud malos. Ipsius vero non sic: non enim cognoscebatur,& nesciebatur, quod voluntarie pauper esset, sed necessaria paupertas parit opprobrium,& contemptum. Cum ergo esset absque domo,& possessionibus, & omni huiusmodi substantia,scientibus vniuersis, magis habebatur contemptui. D Huiusmodi enim pauperes ab omnibus conculcantur,& si sapientes sunt, non creditur eis: si nobiles, nihilominus deridentur,& contemnuntur, immo quod plus est,& nobilitas,& sapientia,& probitas,& omnis virtus in reputatione hominum videtur in eis extincta. Deiiciuntur enim quasi ab omnibus, vt nec amicitiæ antiquæ, nec sanguinis vincula prosint eis, vt plurimum,cum omnes tales amicos,vel consanguineos habere recusent. Vides bene, quo modo nec eius paupertati æquiparari,nec eum imitari potes,in tam profundæ paupertatis, & humilitatis abiectione. Propterea non sunt contemnendi pauperes mundi, qui ipsum Dominum repræsentant. Igitur desiderabilis est multum hæc virtus paupertatis,& maxime à nobis qui eam promisimus. Ipsam itaque propterea omni reuerentia & deuotione E obseruare curato. Si vero etiam vis Bernardum audire, attende quid de ipsa loquitur. *Bern.ser.4. de aduen. cir.fin.* Imitemur quoad possumus eum,qui dilexit sic paupertatem, vt quamvis in manu eius essent fines terræ, tamen non habuit vbi caput suum reclinaret: ita vt discipulos adhærentes ei, legamus fame cõpulsos,spicas manibus cõfricasse,cum per sata transirent. *Idem ser.4. Nat. Dom. non longe à prin.* Idem inquit: Cur ipse Saluator,cuius est aurũ pariter,& argentũ, sacrã in suo corpore dedicat paupertatẽ? Aut certe cur paupertas ipsa,tã sollicite enarratur ab Angelo? *Luc.2.* Hoc,inquit,vobis signũ,inuenietis infantem pannis inuolutum. *Idem ser.5. de Resurr. parum à prin.* In signũ positi sunt panni tui Domine Iesu,sed in signum cui à multis vsq; hodie contradicetur. Exemplũ dedit nobis, vt & nos ita faciamus. *Et post pauca:* Vtilior siquidẽ in conflictu lorica ferrea,

quam stola linea: licet oneri sit illa, hæc honori. Idē: Vere magna abusio, & nimis magna, vt diues velit esse vermiculus vilis, propter quē Deus maiestatis, Domin⁹ Sabaoth voluit esse pauper. Idē: Nō paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Idē: Amicitia pauperū, regū amicos cōstituit, amor paupertatis reges. Regnū cœlorum deniq; pauperum est. *Et infra*: Beatus qui post illa nō abiit, quę possessa onerāt, amata inquināt, amissa cruciāt. Hucvsque Bernard. Habes igitur Apostolorū exēplo, & auctoritatibus Beati Bernardi prædictis, & aliis positis supra, de natiuitate Domini, & de sermone ipsius in monte, qualiter paupertatē, tanquā virtutē excellentissimā debes affectare. Sed de abstinentia, & contra gulositatem quid dicemus: quæ similiter in hoc exemplo relucet? Et quidē de istis virtutibus tractare, præter principale propositum est, maxime propter multiplicitatem auctoritatū: sed quia vtilitatem tuam considero, quę in talibus nec experta es, nec apta doceri, nec in quibus legis habeas libros, ideo studiose tibi scribo de ipsis, vt saltem per hunc modum innotescat tibi virtutū natura, in quibus earum magistrū: cuius vitā principaliter inquirimus, valeas imitari. Contra gulā igitur scire debes, multū esse insistēdum, & bellū continuum esse, sed omnino vitandū. Multum quidē sancti patres, & qui spiritualibus exercitiis dediti fuerunt, in hoc studuerūt. Contra quā audi quid dicat Bern. Vnde hæc tanta pusillanimitas, & abiectio tam miserabilis, vt egregia creatura capax æternæ beatitudinis, & gloriæ magni Dei, vtpote cuius sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram non erubescat sub putredine hac corporeorum sensuum gerere seruitutē? Merito plane, nec eos quidē apprehendere potest, qui talem deferens sponsum, tales sequitur amatores. *Et paulo post*: Insanus siquidem labor pascere sterilē, quæ nō parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis & curā carnis, agere in desiderio: impinguare cadauer putridū: quod paulo post vermium esca futurum, nullatenus dubitatur. Hucvsque Bernardus.

Idem ep. 100.
Idem ep. 108.
Idem ser. ad cler. c. 13.

Habes igitur quomodo vitāda est gulositas, sed condescendere possumus corpori ad necessitatē suam, & sanitatē. Vnde idē Bern. sic dicit: Sunt autem omnia bona corporis, & quæ ei solūmodo debeamus, sanitas. Nihil autem vltra ei dandū est, nihil quærendum, sed hoc termino obligandum, & firmandum est, cum fructus eius nullus sit, & mors sit finis illius. *Et paulo post*, Quod si voluptati seruitur, non sanitati, hoc de natura non est, sed sub natura, qui morti manus dat, cū magistrā cōstituit voluptatem. Inde etiā est, quod multi ad tam bestiales impetus descenderunt, vel, vt dicam verius, ceciderunt, voluptatē præferant sanitati, vel illis epulis sæpissime voluptnētur, quas sciūt difficiles, & acutissimas subsequi passiones. Sicut autem corporis necessitas est sanitas, ita cordis necessitas est puritas: quo turbato oculo non videbitur Deus: & cor humanum ad factum est, vt suum videat creatorem. Si vero sanitati corporis sollicita est prouidenda custodia, puritati cordis tāto est sollicitior impendenda, quanto pars ista dignior illa cōiungitur. Idē: Suspicionē generat mihi obseruatio ista ciborum, verum tamē si de regula medicorū hoc profers nobis, non reprehēdimus curā carnis, quā nemo vnquam odio habuit. Hucvsque Bern. Hoc tamen faciendū non est superstitiose, vel nimis curiose, vel vltra, quam expediat. Vnde quando non habemus actu impedimentum corporale, propter quod appetamus vel fugiamus ciborum obseruantiā, illam tenere, ac physice viuere non debemus. Vnde idem Bernard. Vides ne sententia magistri mei carnis sapientiā condemnari, per quā vtique aut in luxum voluptas dissoluitur, aut ipsa quoque valetudo corporis, vltra quā oportet appetitur. *Et post*: Quid vero prodest temperare à voluptatibus, & inuestigandis diuersitatibus complexionum, ciborumq; varietatibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, potū aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram autem porri accendunt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc, vt in tot fluuiis, agris, hortis, cellariisve, reperiri vix possit quod comedas? Puto te quęso monachum esse non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce obsecro primum quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce grauamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius, illius videlicet qui prope te sedēs, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari ieiunio murmurat. Scandalo quippe ei est, aut tua odiosa superstitio, aut duritia quā forte putat illius qui tibi habet, prouidere. *Et infra*: Frustra quidem sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulum non bibere aquā, sed modico vti vino propter stomachum & frequentes suas infirmitates. Qui attendere debent primum quidem Apostolū minime sibi ipsi rem istiusmodi suadere, sed neque discipulum æque expetere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed Episcopo, cuius vita teneræ, & adhuc nascenti Ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterū Timotheum, & ciba etiam si vis auro, & pota balsamo, Cæterum tu tibimetipsi dispensas misertus tui. Suspecta est mihi fateor tuæ ipsius vitæ dispensatio, & vereor tibi illudi sub tegmine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo esse admonitū, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit: non prætermittas. Hucvsque Bern. Habes igitur ex prædictis auctoritatibus, sanitati corporis posse intendi, sed à superstitiosa obseruatione ciborum cauendum.

Idem ser. de triplici gen. bon. & vigil. super cogitan. med.
Idem ser. 60. super Cant. cir. med.
Idem ser. 36. super Cant. post med.
1. Tim. 5. d

Sed quid de abstinētia? Audi non me, sed Bernardum eundem, qui sic dicit: Non enim spiritus, & caro, ignis, & tepiditas in vno domicilio commorantur: præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitū prouocare. Si enim Apostoli, carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta, quia Sancti Sanctorum erat, Spiritu sancto repleri nequierunt, donec tolleretur ab eis; tu carni tuæ quæ sordida est, & diuersarum spurcitiarum phantasiis repleta: adstrictus & cōglutinatus illum meracissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi istis carnalibus consolationibus funditus renūtiare tentaueris? Re uera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris tristitia conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, voluntas renouabitur, vel noua creabitur: vt omnia quæ prius difficilia, immo impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine, & auiditate. Idem: Non redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, abstinendo à vino: quia in vino luxuria est. Aut si modico infirmus vtatur, iuxta consilium Apostoli, abstinebo à carnibus, ne dum nimis nutriam carnem, simul & carnis nutriam vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orādum tædeat, & ne improperet etiam mihi Propheta, quod, panem meum comederim in saturitate. Sed nec simplici quidē aqua ingurgitare me assuescā, ne distensio sane ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Idem, Vinū & similia, mulsum, & pinguia, corpori militant, non spiritui, frixuris non anima saginatur, sed caro, Piper, zinziber, ciminum, saluia & mille huiusmodi species salsamentorum, palatū quidem delectant, sed libidinem accendunt. Prudenter sobrieque conuersanti, satis est ad omne condimentū, sal cum pane, & fame: qua sola non expectata necesse est alias atq; alias, de nescio quibus succis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulā prouocent, & excitent appetitū. Idem: Vbi cœperit spiritus reformari ad imaginem conditoris sui, mox etiam reflorescēs caro, ex voluntate sua incipit ad reformationē spiritus reformari. Nam & contra sensum suum incipit eā delectare, quidquid delectat spiritū. Insuper & pro multiplici defectu suo, ex pœna peccati multipliciter sitiēs ad Deum, nonnunquā etiam contendit præcedere rectorem suum. Delectationes enim non perdimus, sed mutamus à corpore ad animam, à sensibus ad conscien

Idē ser. 3. de Ascens. Dom. post med.
Idem ser. 66. super Cant. ante med.
1. Cor. 9. e
Ephes. 5. d
Hier. 44.
Idem ep. 1. ad Robert. post med.
Idem ep. ad frat. de monte Dei, de vi. solit. longe satis ante med.

A conscientiam. Panis furfureus, & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt: sed in amore Christi & internæ delectationis desiderio, ventri bene morigerato, gratanter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperũ ex his, vel ex aliquo horum delectabiliter satisfaciunt naturæ? Facillimum quippe, & delectabile esset, adiuncto Dei amoris condimento, secundum naturam viuere, si insania nostra nos viuere permitteret, qua sanata, statim arridet naturalibus natura. Eodem modo & de labore rusticus duros habet neruos, fortes lacertos: exercitatio hoc facit. Si in ea cum tempore inolescit. Voluntas facit vsum: vsus exercitium in omni labore vires subministrat. Hucusque Bernardus. Ex his auctoritatibus constat aperte, abstinentiam plurimum commendabilem omnino esse faciendam. Eam namque tam antiqui Patres, quam beatus Franciscus, ac ducissa tua beata Clara, vt in eorum vita patet, arctissime seruauerunt. Videtur tamen secundum eundem Bernardum in tribus casibus abstinentia temperanda. Primus cum fieret contra voluntatem Prælati: hoc enim nullo modo fieri debet. Secundus quando fieret cum notabili scandalo sociorum: magis enim confert ad exercitium spirituale, ex charitate vti vita communi, quam ex scandalo fratris, supra vitam communem spiritualem abstinentiam exhibere. Tertius casus est, quãdo fieret vltra corporis possibilitatem: nam indiscreta abstinentia, non virtutis, sed vitij esse perhibetur. Vnde de his, sicut dicit Bernardus: Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quam vobis partimur in vestimentis, alimentis: priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis nos intromittitis? Nam illã, qua toties Dominum conscientiis vestris testibus offendistis, propriam, scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. *Et infra:* An nescitis, quia angelus Satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari, non solum dulciter, sed sapienter. Vnde Apostolus: Rationabile, inquit, sit obsequium vestrum. Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas; nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit vt incaute, & non cum ratione ambuletur. Idem: Videas, proh pudor! illos importune superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quanquam si qui in sua forte inuicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent vnius moris in domo, haud scio sane, an se æstiment pietatem retinere, cum huiusmodi mihi videantur & longius abiecisse. Nam sapientes, qui in oculis suis decreuerunt, apud se, nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Præmiserat autem, quia melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum, id est, abstinentiam contumacium. Idem: Quid illud quod nos quoque toties in domo ista & tam grauiter inquieta, notabilem loquor quorundam, qui inter nos sunt, superstitiosamque abstinentiam, ex qua se omnibus, sibique omnes molestos reddunt? Quo modo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ illius conscientiæ dissipatio est, & quod in ipso est grandis vineæ huius, quam plantauit dextera Domini, nostræ, scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit. Qui scandalizauerit, inquit, vnum de his pusillis, durum est quod sequitur; quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Durissimum prorsus iudicium portabit, quicumque est ille. Idem: Illis qui ad deuotionis gratiam perueniunt, vnum dicitur restare periculum, & omnino timendum eis à dæmonio meridiano. Ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis. Hoc est ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit: ne dum sequitur affectionem; corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ vtique mater est virtutum, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis, vel minus fiat. Atque hæc est octaua dies, in quo circumciditur puer: quia discretio vera circumcidit vt nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui tepidus est, minus facit. In hac igitur die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conuersatur, dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Vsque ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui nouerunt secreta cœlestia, sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres, suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum sit, faciatis. Idem: Sunt corporis exercitia, in quibus necesse est corpus laborare: sicut sunt vigiliæ & huiusmodi, quæ quidem spiritualia non impediunt, sed adiuuant, si cum ratione & discretione fiant. Quæ si ex indiscretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediantur: qui sic est, corpori suo tulit bonum effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem, sacrilegus est, & omnium horum in Deum reus. Non quod secundum sensum Apostoli non videatur etiam humanum hoc, & non iustum sit, caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi: esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpe repletus est vsque ad vomitum; sed modus in omnibus est habendus. Affligendum est corpus aliquando, sed non conterendum. Nam etiam corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia vtilis est: propter quod modicum hoc est, non in concupiscentiis, sed tamen cura est carnis agenda, agenda vero est sobrie, cum quadam spirituali disciplina: vt neque in modo, neque in qualitate eius, neque in quantitate appareat aliquid, quod non deceat seruum Dei. Hucusque Bernardus.

Sed vt virtus discretionis tibi melius innotescat, audi breuiter quid de ipsius commendatione dicat idem Bernardus: Virtus siquidem discretionis absque feruore charitatis iacet, & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Idem: Discretio quidem virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam, & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseuerat dies, diem virtutem appellans. Est igitur discretio non tam virtus, quam quædam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiumque naturæ. Hucusque Bernardus. Habuisti igitur ex prædictis, quo modo in hoc discipulorum exemplo destruitur superfluitas, & gulositas. Sed quo modo pompa mundi etiam destruatur, nondum tibi dixi: quod tamen prosequi non intendo, sed nec ex toto omittens. Sed hoc dicere sufficere puto ad præsens: quod hoc exemplo renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua erant homines contenti fructibus arborum, & radicibus herbarum, & simplici aqua. Si igitur sic hodie fieret, non indigeremus molendinis, nec clibanis, nec vtensilibus, & apparatu rerum, nec supellectili varia & pomposa, in quibus humanum genus est inextricabiliter intricatum.

Marginal notes: *Bern. ser. 19. super Cant. post med. in sensu.* — *Bern. ibid.* — *2. Cor. 11. d* — *Rom. 12. a* — *Idem ser. 33. super Cant. post med.* — *1. Reg. 15. e* — *Idem ser. 64. super Cant. an. med.* — *Matt. 26. b* — *Idem ser. 3. de circ. Domini. cir. fin.* — *2. Cor. 11. d* — Discretio mater virtutum. — *Idem ep. ad frat. de Monte Dei, de vi. solit. cir. med.* — *1. Tim. 4. b* — *Idem ser. 23. super Cant. cir. med.* — *Idem ser. 49. super Cant. cir. med.* — *Psal. 118. m*

FERIA QVINTA.

CAPVT XLV.

De Ministerio Marthæ & Mariæ. Item de ordine contemplationis;& quod duas habet partes.

Luc.10.g CVm quadam vice Dominus Iesus iret Bethaniam ad domum Marthæ & Mariæ,ipsæ toto affectu diligentes eum, reuerenter ac multum alacriter susceperunt eundem. Et Martha quidem soror Mariæ se incontinenti parauit,ad refectionem honorabilem ei, & discipulis procurandam. Maria vero ad pedes Domini se posuit.Et cum Dominus nolens existere otiosus,more suo loqueretur verba vitæ æternæ,ipsa oculis,& auribus in eum intenta,iucundabatur in verbis suis, vltra quam dici possit:nec quidquam aliud cogitabat, Martha vero moleste hoc tulit,& eam compelli à Domino ad laborandum secum in ministerio postulauit,sed contrariam sententiam reportauit, & Mariam optimam partem elegisse audiuit. Maria vero quæ verbis Dei quiescebat,ad clamorem sororis,quasi à somno euigilans,de quiete sua timuit,& facie inclinata in terram siluit.Sed post Domini responsionem securius,& iucundius sedit. Deinde parata refectione, & Domino cessante loqui,continuo surgit,aquam manibus eius parat, & deinceps eidem semper assistens, fidelissime seruit. Conspice bene Dominum ingredientem,& illas ipsum lætissime suscipientes, & deinceps alia in prædictis eorum actibus, quia pulcherrima sunt.

Per Martham & Mariam duæ vitæ intelliguntur. Scire autem debes, quod per istas duas sorores, dicunt sancti duplicem vitam intelligi, scilicet actiuam, & contemplatiuam. De quibus tractare longa materia est.Sed quia tibi expedire credo,non longum tractatum habere,tamen tibi aliqua inde scribam, tum quia beatus Bernardus in diuersis locis ipsum copiosissime tractat:tum quia vtilissimus,spiritualissimus, ac valde necessarius est. Nam secundum prædictam duplicem vitam continue viuimus, & qualiter nos viuere oportet, ignoramus frequenter:quod est magnum periculum,& iactura non leuis, præcipue religiosam vitam gerentibus.Est igitur vita actiua,quæ designatur per Martham. Sed actiuæ vitæ, sicut ex dictis Bernardi colligere possum,duæ sunt partes.Prima pars,qua quis se exercet ad suam principaliter vtilitatem corrigendo se, emendando à vitiis,& informando virtutibus. Et idem secundario fit ad vtilitatem etiam proximi per opera iustitiæ,& obsequia pietatis, & charitatis. Secunda pars eius est, quo modo quis principaliter suum exercitium confert in vtilitatem proximi, quamuis ad suum etiam maius meritum, vt alios regendo, docendo, & adiuuando in animarum salutem,vt faciunt Prælati,& Prædicatores, & huiusmodi:& inter has duas partes vitæ actiuæ, est vita contemplatiua,vt iste sit ordo,quod primo quis se exerceat,& laboret in oratione, & sacrarum studio literarum,& aliis operibus bonis,& obsequiis in conuersatione,quasi corrigendo se à vitiis,& acquirendo virtutes.Secundo quiescat in contemplatione,solitudinem mentis quærens,& soli Deo vacans toto posse. Tertio per prædicta duo exercitia,virtutibus,& vera sapientia imbutus & illuminatus,& feruidus effectus,ad aliorum salutem intendat.Primo igitur,vt tetigi,oportet,quod in prima actiuæ parte,mens expurgetur,depuretur, & roboretur per exercitia virtutum:deinde in contemplatiua informetur,illuminetur,& instruatur :postea confidenter potest ad aliorum profectus exire,vt eos possit adiuuare. Quod autem iste sit ordo rectus, istis auctoritatibus probatur, & primo, quod prima pars actiuæ præcedat contemplatiuam.

CAPVT XLVI.

Actiua præcedit Contemplatiuam.

Bern.ser.5. de Assumpt. Virg.ante med. DIcit enim Bernardus :Intrante Iesu in hoc castellum,duæ sorores Martha & Maria,id est,operatio A & intellectus exceperunt illum. Iesus autem, cum ad illas venit,duo confert congruentia singulis, virtutem, & sapientiam:virtutem operationi, sapientiam intellectui. Vnde & ab Apostolis prædicatur Dei virtus, & Dei sapientia. 1.Cor.1.d Sed quid est, quod intrantem eum Martha excipit,discurrit,& ministrat?Maria vero secus pedes sedens ingressi, in eius verbum cor suspendit, nisi quia prius est actio, postea vero contemplatio ? Quisquis enim ad intelligentiam peruenire desiderat, profecto necesse est, vt prius per opera bona se diligenter exerceat, sicut scriptum est : Fili concupiscens sapientiam,conserua iustitiam,& Deus præbebit illam tibi. Eccli.1.d Et alibi : A mandatis tuis intellexi. Psal.118.n Et: Fide purgans corda eorum. Act.15.c Qua fide?Fide per dilectionem operante. Idem : En forte appetis & ipse contemplationis quietem:& bene facis,tantum ne obliuiscaris flores,quibus B lectulum sponsæ legis sparsum. Idem ser.46. super Cant. circa med. Ergo cura & tu tuum similiter circundare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tanquam flore fructuum sanctum otium præuenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles,si non exercitatus quiescere appetas,& Liæ fœcunditate neglecta, solis cupias Rachel amplexibus oblectari.Sed & præposterus ordo est ante meritum exigere præmium, & ante laborem sumere cibum,cum dicat Apostolus:Qui non laborat,non manducet. 2.Thes.3.c A mandatis tuis intellexi,inquit,vt scias nisi propter obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus nemini deberi. Psal.118.n Non igitur putes de proprio amore quietis,sanctæ obedientiæ actibus, seniorumve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. Alioquin non C dormiet tecum sponsus in lectulo tuo : illo, præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis ac vrticis inobedientiæ aspersisti, propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet. Nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, qui mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam : Laboraui sustinens, signans tempus quo exul cœlo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Hier.6.c *Et paulo post :* Miror valde impudentiam aliquorum,qui inter nos sunt,& qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobedientia coinquinauerint : audent nihilominus ad tam fœdum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum instantia totius puritatis Domi- D num inuocare. At cum extenderitis,ait,manus vestras, Isa.1.b ante oculos meos,& cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Qui enim lectulus non est floridus,magis autem & putidus est, & tu illuc regem gloriæ trahis?Ad pausandum hoc facis,an ad causandum ? *Et infra :* Perge ergo tu tota die expandere ad Deum tuum manus tuas,qui fratres tota die molestas,vnanimitatem impugnas,ab vnitate te separas. Et quid vis me facere, inquit? Profecto vt primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ,& disceptationis, & murmuris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde E etiam circundare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, & laudabilium studiorum,atque odoramenta virtutum,id est,quæcumque sunt vera,quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ,si qua virtus,si qua laus disciplinę. Hæc cogitare,in his te exercere curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum, quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris,& tu : Quia lectulus noster floridus, sed redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Hæc Bernardus. Ex prædictis apparet, quomodo pars actiuæ, quam vocauit primam, præcedit contemplatiuam.

CAPVT

Caput XLVII.

De Oratione. Item septem quæ præcedũt bonum Doctorem.

Sequitur videre, qualiter contemplatiua præcedit actiuam in secunda parte ipsius, & sic contemplatiue stat in medio inter ipsas duas partes actiuę. Dicit igitur Bern. Sane cauendum est, aut dare quod nobis accepimus, aut quod erogandum accepimus retinere. Rem profecto Christi retines tibi, si, verbi causa, plenus virtutibus cum sis, forisque nihilominus donis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo damnabili ligas silentio, certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est, spargis, & perdis, si priusquam infundaris, tu totus semiplenus festinas effundere, contra legem arans in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondens. Nimirum vita, atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, & lethali apostemate turgens, in terris. Quamobrem si sapis, concham te exhibebis, & non canalem: Hic si quidem pene simul recipit, & refundit: illa vero donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat, sine suo damno communicat. sciens maledictum, qui partem suã fecit deteriorem. *Et infra*: Cęterum tu frater cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera, aut arundinea, quod omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur doctrinæ vento: immo cui tanta est charitas, & vltra mandatum, quidem diligas proximum tuum plus quam teipsum, & rursum tantilla, contra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, protrahatur suspicione, ambitionibus inquietetur, cõuitiis exagitetur, curis exsiccetur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu, inquam, in propriis teipsum sentiens, quanam dementia quæso, aliena curare, aut ambis aut acquiescis? Sed audi quid consulat cauta, vigilque charitas. Non vt aliis, inquit, sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. Noli nimium esse iustus. Sufficit vt diligas proximum tuum tanquam teipsum: hoc quippe est ex æqualitate. *Et infra*: Implere prius, & sic curato effundere. Benigna, prudensq; charitas affluere consueuit, non effluere. Fili mi, ne pereffluas, ait Salomon. Et Apostolus: Propterea, inquit, debemus intendere his, quæ dicũtur, ne forte pereffluamus. Quid enim tunc Paulo sanctior? sapientior Salomone? *Et post pauca*: Sed iam audite, quæ & quanta saluti propriæ sint necessaria, quæ & quanta infundi oporteat, priusquam effundere præsumamus. *Et post*: Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratũ? *Et infra*: Quid ei primo opus est? Reuera vt tumor vel vlcus, quod forte supercreuit in vulnere, & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acuto cõpunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor. Leniatur proinde vnguento deuotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exultatio. Hanc continenti parit facultas, ex victoria de peccato. Iam gratias agit, & dicit: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & si qua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cito boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris. Meus, inquit, cibus est. vt faciam voluntatem patris mei. Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera, quæ confortant. Magnam, ait, fiduciam præstat apud altissimum eleemosyna. Cibus sitim excitat, potandus est. Accedat cibo boni operis, orationis potus, componens in stomacho conscientiæ, quod bene gestum est, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum

Bern. ser. 18. super Cant. non longe à prin. — *Deut. 15.b* — *1. Cor 8.c* — *Eccles. 7.c* — *Rom. 13.* — *Prou. 3.e* — *Hebr. 2.a* — *Psal. 155.b* — *Ioan. 4.b* — *Tob 4.b*

A spiritus quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectat interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra fidem roborans, spem confortans, vegetans, ordinansque charitatem, & impinguans mores. Sumpto cibo, potuque quid restat, nisi vt pauset ægrotus, & quieti contemplationis post sudorem actionis incumbat? Dormiens in contemplatione, somniat Dominum: Per speculum siquidem in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Cum sic non tam spectati quã coniectati, idque raptim, & quasi sub quodam coruscamine scintillæ transeuntis tenuiter vix attacta inardescit amore, ait: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in præcordiis meis. Talis amor zelat, hic decet amicum, vel amorem sponsi. Hinc B necesse est, quod ardeat fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, hic replet, hic feruet, hic ebullit, hic iam securus effundit exundans, & erumpens, & dicens: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? prædicet, fructificet, innouet signa, & immutet mirabilia. Non est est quo se immisceat vanitas, vbi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis & cordis est charitas, si tamen plena. Deus denique charitas est, & nihil est in rebus, quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa. Eam nondum adeptus, periculosissime promouetur, quãtumlibet videatur aliis pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum, ita vt ardeat, absque charitate, vacuus est, ait Paulus. En quanta prius C infundenda sunt, vt effundere audeamus. Primo quidem compunctio. Secundo deuotio. Tertio pœnitentiæ labor. Quarto pietatis opus. Quinto orationis studium. Sexto contemplationis otium. Septimo plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur vnus, atque idem spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur, quatenus illa, quæ effusio dicta est, pure, & ob hoc tute iam administretur, ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi. Idem: Hoc siquidem vera & casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligat, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat. Et rursum potita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipsum, quanto D se fructuosius intermisisse meminerit. Et iterum sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacriter recurrat. Cęterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, & vehemẽter æstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus iusto inhæreat, & sic in vtroque, vel modicum à diuina deuiet voluntate. Et fortassis aliquid tale sanctus Iob patiebatur, cum diceret: Si dormiero, dico: Quando consurgam, & rursum expectabo vesperam? hoc est, & quietus, neglicti operis, & occupatus, perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & somnum contemplationis grauiter æstuare, & in bonis licet semper conuersantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Vnicum quippe in E huiusmodi remedium seu refugium oratio est, quia frequens gemitus ad Deum, vt quid, quando, & quatenus nos facere velit, assidue nobis demonstrare dignetur, Hucvsque Bernardus. Patet igitur ex prædictis quo modo duæ sunt partes actiuæ vitæ, & quo modo inter eas est contemplatiua, & per consequens de modo, & ordine ipsarum. Restat, vt de ipsis singulariter inspiciamus. Sed de tertio membro, id est, de secunda parte actiuæ, qualiter ad lucrum animarum, & ad vtilitatem proximi sit exeundum, non intendo tractare, quia tuus status hoc non requirit. Sufficit tibi in hoc totum studium tuum ponere, vt vitiis emendata ac

1. Cor. 13.b — *Matt. 24.a* — *2. Cor. 11.g* — *Rom. 13.c* — *1. Cor. 13.a* — *Idem ser. 57. super Cant. post med.* — *Iob. 7.a*

virtutibus

virtutibus imbuta, per primam partem actiuæ, Deo tuo vacare possis per contemplationem.

Capvt XLVIII.

De Exercitio actiuæ Vitæ.

De ipsa ergo actiua, quamvis in parte iam habueris, & maxime in Ser. 46. Bern. super Cant. Tamen adhuc alias eiusdem Bern. auctoritates adducam, vt cautius vitia fugere, ac plenius virtutes valeas adipisci. Dicit itaque idem in eisdem canticis: Seminate vobis ad iustitiam: metite spem vitæ, & tunc demum illuminate vobis, ait lumen scientiæ. Vltimam posuit scientiam tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo præmisit, & subiecit illi tanquam si solidū aliquid picturæ substerneret. Securus iam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu igitur seminasti tibi ad iustitiam, si ex vera notitia tui euigilasti timere Deum, teipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, cæterisq; pietatis actionibus mancipasti, si ieiuniis, & vigiliis afflixisti corpus, si pectus tūsionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc si quidem seminare est ad iustitiam. Semina sunt bona opera, bona studia, semina lacrymæ sunt: Ibant enim, inquit, & flebant, mittentes semina sua. Idem in persona sponsæ loquentis ad sodales sponsi, & petentis osculum, id est, contemplationis excessum, sic dicit: Si cura est ei vlla de me, Osculetur me osculo oris sui. Non sum ingrata, sed amo. *Et infra.* In gratia ipsius multis iā annis caste, sobrieque viuere curo, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter, vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ, sine querela me arbitror, quātum in me est, conuersari inter fratres, superioribus potestatibus subdita sum, siue egrediens & regrediens ad imperium senioris. Aliena non cupio, mea potius & me pariter dedi, in sudore vultus mei comedo panem. Ceterum quod in his omnibus est totum, constat: de consuetudine, de dulcedine nihil. *Et post pauca:* Mandata forsan vtcūque adimpleo, sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Vt igitur holocaustū meum pingue fiat, osculetur me quæso osculo oris sui. Idem: Tu quoque si donum, quod desuper accepisti, nobis contubernalibus libenter impartiaris, si te exhibeas vbique inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testimonium habebis ab omnibus, quod fragres & ipse vnguētis optimis. Omnis in nobis qui fraternas infirmitates tam corporum, quam animarum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet ei, & si valet, iuuat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat. Si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus, solatiari non cessat infirmo. Omnis, inquam, qui talia operatur in nobis, bonum omnino spargat odorem inter fratres, odorem de vnguentis optimis, balsamum in ore. Huiusmodi frater in congregatione monstratur digito, dicunt de eo omnes: Hic est fratrum amator & populi Israël. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Idem: Hi sunt magistri, qui à magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid igitur docuerunt, vel docent nos sancti Apostoli? Non piscatoriam artem, nec scenofactoriam, vel quidquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuersare, non semper discere, & nunquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res sit scire viuere? Magnum aliquid, immo maximum. Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui ceteris inficitur pedibus: quoniam non est hoc viuere, sed vitam confundere, & appropinquare, vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. Dicitur vulgo: Qui bene se pascit, bene viuit. Sed mentita est iniquitas sibi, quoniam non bene viuit, nisi qui bonum facit. Arbitror autem, quod tu, qui in congregatione es bene viuis ordinabiliter, sociabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter aliis, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt conuersatione tua sollicitus sis obseruare vias tuas in conspectu Domini, & in conspectu proximi: cauens & tibi à peccato, & illi à scandalo. Sociabiliter, vt studeas amari & amare, & blandum te, & affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quam corporum. Humiliter, vt cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exsufflare, qui ex huiusmodi nasci solet: & quantumcumque illum senseris, ne omnino consensum. Sic & in patiendo malum, quoniam triplex est, triplicem oportet adhibere prouidentiam. Est enim quod à te pateris, quod à proximo, quod à Deo. Primum est austeritas pœnitentiæ. Secundum vexatio alienæ malitiæ. Tertium flagellum correptionis diuinæ. In eo, quod à te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod à proximo, patienter ferre: quod à Deo, sine murmuratione, & cum gratiarum actione sustinere. Hucusque Bernardus. Et hæc de exercitio primæ partis actiuæ sufficiant ad præsens.

Capvt XLIX.

De Exercitio Vitæ contemplatiuæ.

Sequitur vt de contemplatiua videamus. De qua sic dicit Bern. Propterea dulcissimus sponsus læuam suam capiti sponsæ supposuit, quatenus in sinu eam quiescere faceret, & dormire. Et nunc custos illius dignatissime, & beneuolentissime vigilat super eam, ne adolescentularū crebris, minutisque necessitatibus inquietata vigilare cogatur. *Et infra:* Non me capio præ lætitia, quod illa maiestas tā familiari, dulcique consortio nostræ sese inclinare infirmitati minime dedignatur, & superna deitas animæ exulantis inire cōnubia non despicit. Si sic in cœlo esse non ambigo, vt lego in terra, sentit pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit omnino ista exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, vel donatur, vt Dei brachiis amplecti se sentiat, & Dei sinu foueri, Dei cura, custodia, & studio custodiri, ne dormiens forte à quopiam, donec vltro euigilet, excitetur? *Et mox subdit,* Non est autē is sponsæ somnus, dormitio corporis. *Et post:* Magis autem istiusmodi vitalis, vigilque sopor, sensum interiorem illuminat, & morte propulsata, vitam tribuit sempiternam. Reuera enim dormitio est, quæ tamen sensum non soporat, sed abducat. Est & mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam adhuc in carne viuentes, commendando sic loquitur: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Proinde & ego & non absurde sponsæ ecstasim vocauerim mortem, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiatur laqueis, vt possit dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Inter medios namque laqueos, in hac vita inceditur: qui vtique toties non timentur, quoties sancta aliqua, & vehementi cogitatione anima à semetipsa abripitur: si tamen eo vsque mente secedat, & auolet, & hunc communem transcendat vsum, & consuetudinem cogitandi. Etenim frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quid enim formidetur luxuria, vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non vita, certe vitæ sensu, necesse etiam est, vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis; vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vel obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum auaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores sollicitudinū, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illaqueet iniustitia, nulla oblectet iniquitas.

Bern. ser. 37. super Cant. antè med. Osea 10. d

Psal. 125. a. Idem ser. 9. super Cant. non longe à prin.

Idem ser. 12. super Cant. circa med.

2. Math. 15.

Idem ser. 1. in festo SS. Pet. & Pau. circa med.

Triplici malo triplex prouidentia adhibenda.

Bern. ser. 52. super Cant. statim à princ.

Col. 3. a

Psal. 123. a

Prou. 1. b

Psal. 54. b

quitas. Bona mors quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima sublevatur; verum hæc hominum est. Sed anima mea moriatur morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt præsentium memoriam excedens, rerum se inferiorum, corporearumque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitque illi pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo; talis, vt opinor, excessus aut tantum aut maxime contéplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus viuendo non teneri humanæ virtutis est: corporum vero similitudinibus speculando non inuolui, Angelicæ puritatis est: vtrumque tamen diuini muneris, vtrumque excedere, vtrumque temetipsum transcendere est, sed non longe vnum, alterum non longe. *Ibidem.* Beatus qui dicere potest: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, vt minime iam obedias concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris: proficiendo separasti te, sed nondum elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra inuenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illuc venerit, & incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi. *Psal. 114. b.* Atque hic vere in solitudine locus, & lumine habitatio. *Et paulo post*: Puto ergo in solitudinem hanc exisse sponsam, ibique pro amœnitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, id est, spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam, quoad ipsa voluerit. *Cant. 3. d.* At illud qualiter? Non simpliciter neque leui, vt assolet, commonitione prohibitæ sunt, sed omnino noua, & insueta contestatione, per capreas scilicet, ceruosque camporum. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ, sanctę animæ exutæ corporibus, simul & qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Vtrumque hoc siquidem vtrisque spiritibus cõuenire cognoscimus. Nam facile, & petunt summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos atque expeditos significat in contemplatione discursus. Quid sibi vult igitur adiuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant leui ex causa euocare dilectam à tam reuerendo collegio, cui absque debito toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, à quorum societate constat euelli illam, ipsarum importunitate. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere, prout oportere iudicauerit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Nouit sponsus quanta fragret dilectione erga proximos sponsa: & satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se vllo pacto illis subtracturam, seu denegaturam, quantum & quoties opus fuerit: propterea que securæ discretionis eius credendam censuit hanc dispensationem. Hucusque Bernardus.

Capvt L.

De Tribus generibus Contemplationis.

Scire autem debes contemplationis tria esse genera, duo principalia propter perfectos, tertium additur pro imperfectis. Duorum perfectorum, sunt contemplatio maiestatis Dei, & contemplatio cœlestis curiæ. Tertium pro incipientibus, & imperfectis est contemplatio humanitatis Christi, quam in hoc libello tibi describo. Et ideo ab hac tibi incipiendum est, si vis ascendere ad maiora, alias non tam ascendere, quam reuereri posses. Vide igitur quam necessaria sit tibi huius libelli doctrina. Nunquam enim ad sublimia Dei, mente eleuare te posse confidas, nisi in hac te diligenter, & longo tempore exerceas. Super hac autem materia dicit sic Bernardus: *Idem ser. 62. super Cant. circa med.* Duo liquet contemplationis genera esse. Vnum de statu & felicitate, & gloria ciuitatis supernæ, quo vel actu vel otio ingens illa cœlestium ciuium occupata sit multitudo: alterũ de regis ipsius maiestate, æternitate, & diuinitate. Illa in maceria, ista in petrá: Sed hæc quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Et infra:* Sed quia non ex omni se interim parte adhuc ad petram perforandam accedere Ecclesia potest, neq; enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, Sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei, ideo non solum in foraminibus petræ, sed etiam in cauernis maceriæ habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari, & penetrare arcana sapientiæ, & puritate conscientię audent, & intelligentiæ acumine possunt, habitant in foraminibus petræ. De reliquo in cauerna maceriæ: vt qui in petra fodere per semetipsos, aut non sufficiunt, aut non præsumunt, in maceria fodiant contenti, vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui nec hoc quidem possibile sit, huic sane propone Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborauit. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt sit fidelis. Nec verendum, quod patiatur repulsam, qui vocatur vt intret. Ingredere, inquit, in petram, absconde te in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius. *Isa. 2. b.* Infirmæ adhuc, & inerti animæ fossa ostenditur humus, vbi lateat, donec conualescat, & proficiat: vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi, animi vtique vigore, & puritate. Et si intelleximus fossam humum illam, quæ ait: Foderunt manus meas, & pedes meos, non erit ambigendum de sanitate animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. *Psal. 21. d.* Quid enim est tam efficax ad curanda conscientiæ vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aptari possit, quod dicitur: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. *Cant. 2. d.* Quo modo denique faciem suam ostendere audet, vel leuare vocem, cui & latere indicitur? Abscondere, inquit, in fossa humo. Quare? quia non est pulchra facie, nec digna vt videatur. Non erit digna videri, quandiu non erit idonea videre. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei, & ipsa possit: tunc demum quæ videbit, fiducialiter iam loquitur voce, & facie placens. Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim illud posset, nisi clara quoque esset & pura: vtique transformata in eandem quam conspicit, claritatis imaginem: alioquin ipsa dissimilitudine resiliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri poterit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter & vocem audire. Hucusque Bernardus. Vides quam necessaria sit tibi vitæ Christi meditatio: nam vt ex auctoritate patet, nisi in ea depureris, nũquam ad sublimia Dei ascendere poteris. Vnde vigilanter, & indesinenter exerceris in ea. Vidisti etiam quomodo tria sunt genera contemplationis, scilicet humanitatis Christi, cœlestis curiæ, ac maiestatis diuinæ. *Tria contemplationis genera.* Scire autem debes, quod in qualibet harum duo sunt mentis excessus, intellectualis, & affectualis. De quibus sic dicit Bernardus: *Bern. ser. 49. super Cant. circa med.* Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio etiam, & vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam ex cella vinaria reportantur. Hucusque Bernardus, & in aliis, & in isto.

Caput LI.

De Contemplatione Humanitatis Christi.

Bern. ser. 3. de Ascens. Dom. non longe à prin.

DIcit ergo circa hoc primum: Duo sunt quæ in nobis purganda sunt, scil. intellectus, & affectus Intellectus vt nouerit, affectus vt velit *Et paulo ante*: Intellectus, dico, tunc deprimitur cum multa cogitat, cum non colligit se circa vnam & vnicam meditationem, quæ concipitur de ciuitate illa, cuius participatio eius in idipsum. *Et mox subdit*: Affectiones vero, quæ corpore corrupto diuersis passionibus afficiuntur, mitigari nunquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas vnum quærat, & tendat ad vnum. *Et infra*: Sed Christus intellectum illuminat, Christus affectum purgat. Venit enim B filius Dei, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus euocauerit, vt semper cogitemus, & nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatiandum intelligentię campos dereliquit, & torrens istarum cogitationum profundissimus est. Quis enim cogitare sufficiat, qualiter rerum Deus præuenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis: & singularis maiestas voluit mori vt viueremus, seruire vt regnaremus, exulare vt repatriaremus; & vsque ad seruilissima opera inclinari, vt constitueret nos super omnia sua. Idem: Vnde nobis in his tenebris veritas? Vnde charitas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno. Putas erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum. Erit, si conuertamur ad Christum, vt velamen de cordibus auferatur. Idem: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres ab ineunte mea conuersatione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Dei mei. Primum videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorũ, horumque similium, quæ in salutem nostri generis silua Euãgelica copiosissime noscitur protulisse. *Et infra*: Hæc meditari dixi sapientiam, in his iustitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his sursum suauis vnctio cõsolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis reprimunt, & inter læta tristiaque vitæ præsentis via regia incedẽti, tutũ præbent vtrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi mundi iudicem conciliãt, dum tremendum potestatibus mitem humilemque figurant: dum non solum placabilem, sed amicabilem repræsentant eum, qui inaccessibilis est principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequẽter, sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria sicut apparet: hæc mea subtilior interiorque Philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Hucvsque Bern. Et hæc de cõtemplatione humanitatis sufficiant, quia totum hunc librum de ipso habes. Scire tamẽ debes, quod hanc contemplationem non oportet quod præcedat vita actiua, quia de rebus corporalibus est, scilicet de actionibus Christi secundum humanitatem. Vnde tanquam familiarior non tantum perfectioribus, sed etiam rudibus proponitur intuenda: tum quia in ea sicut in actiua, & à vitiis purgamur, & virtutibus imbuimur, vnde hæc cum actiua concurrit. Cum igitur dicitur, quod actiua debet præcedere contemplatiuam: verum est in aliis sublimioribus suis generibus, scilicet cœlestis curiæ, & maiestatis Dei, quæ tantum perfectis reseruãtur. Et ideo ista de huma- A nitate Christi rectius & proprius meditatio, quam contemplatio nominari debet. De prædictis etiam duabus etiam per auctoritates Bernardi videamus.

Idem ser. 6. de Ascens. Dom. circa med.

Ser. 43. super Cant. circa med.

Caput LII.

De Contemplatione cœlestis Curiæ.

Bern. ser. 62. super Cant. ante med.

DIcit ergo de cœlesti curia contemplanda hoc modo: Licebit vnicuique nostrum in hoc tempore mortalitatis, nunc quidem Patriarchas reuisere, nunc salutare Prophetas, nunc Senatui immisceri Apostolorum, nunc Martyrum inseri choris: sed & beatarum Virtutum status & mansiones à minimo Angelo, vsque ad Cherubim & Seraphim, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quemque sua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immittente sibi spiritu, prout vult, si steterit & pulsauerit, confestim aperietur ei. Idem: Felix cuius meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini vsque in finem, sedula cogitatione reuoluit. Quid illi poterit videri, qui semper tractat mente, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in hoc sæculo nequam, cuius oculus semper videt, bona Domini in terra viuentium, & semper videt æterna præmia? *Et post pauca*: Quis mihi tribuat, vt omnes surgentes stetis in excelso, & videatis exultationem, quæ ventura est nobis à Domino? *Et infra*: Quid enim tam bonum est, immo, quid aliud bonum videtur, quam in bonis animam C demorari, quandoquidem adhuc corpus non potest? *Et mox subdit*: Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, scilicet lętitiam, iucunditatem, beatitudinem, & gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia tranquilla secum conscientia, voluens, non continuo de plenitudine intimæ suauitatis eructat: Domine bonum est nos hic esse? Non sane in hac ærumnosa peregrinatione, vbi corpore detinetur, sed in suaui ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? *Et post pauca*. Obsecro vos fratres mei, non grauentur corda vestra in curis sæcularibus: exonerate obsecro corda vestra graui mole terrenarum cogitationum. *Et infra*: Formate in cordibus vestris iam non modo Patriarcharum, & Prophetarum tabernacula, sed omnes domos il- D lius curiæ cœlestis, & multiplices mansiones secundum eum qui circuibat, immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, & psalmum illum dicens Domino: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Circuite & vos fratres cum pietatis, & deuotionis hostia, visitantes animo sedes supernas, & multas, quæ in domo patris sunt mansiones, humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei & agni, cum reuerentia supplicantes singulis ordinibus Angelorum, Patriarcharum numerum, cuneos Prophetarum, Senatum Apostolorum salutãtes: conspicientes coronas Martyrum purpureis rutilantes floribus, & redolentes liliis, choros Virginum admirantes, atque ad mellifluum noui cantici sonum, quantum præualet infirmitas cordis erigentes E auditum. Hæc recordatus sum, Propheta loquitur, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Hucvsque Bernardus. Et hæc de cœlestis patriæ contemplatione sufficiant.

Idem ser. 4. de Ascens. Dom. parum post med.

Rom. 8. d

Matt. 17. a

Psal. 54. a

Psal. 83. a

Psal. 41. a

Caput LIII.

De Contemplatione Maiestatis Dei. Item quatuor sunt genera Contemplationis.

Bern. ser. 41. super Cant. circa med.

VEniamus autem ad sublimiorem, ad quam credo paucos attingere, videlicet ad contemplationem Domini. Reuereamur tamen quæ dicit Bernardus, vt ab eo aliqualiter introducti tentemus, si quando Dominus

dignetur

dignetur aliquid gratum inde percipere. Dicit ergo loquens de sodalibus sponsi, id est, Angelis dicentibus: Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Aurum diuinitatis est fulgor. Aurum sapientia, quæ de sursum est. Hoc auro fulgentia quædam, quasi varietatis signacula spondet se figuraturos, hi quibus id ministerij est, superni aurifices, atque internis animi auribus inserturos. Quod ego non puto esse aliud, quam texere quasdam spirituales similitudines, & in ipsis purissima diuinæ sapientiæ sensa, animæ contemplantis conspectibus importare, vt videat saltem per speculum in ænigmate, quod nondum facie ad faciem valet vllatenus intueri. (1.Cor.13.d) Diuina sunt, & nisi expertis prorsus incognita quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore fide adhuc habente statum, & necdum propalata perspicui substantia luminis interni, puræ interdum contemplatio veritatis, partes suas agere intra nos, vel ex parte præsumit: ita, vt liceat vsurpare alicui nostrum, cui hoc datum desuper fuerit illud Apostoli: Nunc cognosco ex parte. (Ibidem.) Item: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem diuinitus aliquid raptim, & veluti in velocitatem corusci luminis interluxerit méti, spiritu excedenti, siue ad téperamentum nimij splendoris, siue ad doctrinæ vsum: continuo, nescio vnde, adsunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum similitudines, infusis diuinitus sensibus accommodatę, quibus quodammodo adumbratus purissimus ille, ac splendidissimus veritatis radius, & ipsi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit capabilior. Existimo tamen ipsas formari in vobis sanctorum suggestionibus Angelorum, sicut econtrario, contrarias & malas ingeri immissiones per Angelos malos, dubium nó est. Idem: Felix mens, quæ sibi in hac materia frequenter cauare studuit, sed quæ in petra felicior. (Idem Ser.62. super Cant. ante med.) Licet quidem cauare & in petra, sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis potioribus sanctitatis. Et ad hoc quis idoneus? Nempe ille qui dixit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. (Ioan.1.a) Nonne tibi videtur ipsis se verbi penetralibus immersisse, & de abditis pectoris quandam eius intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? *Et infra:* Sed in petra quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. Nec verearis illud quod scriptura minatur scrutatoribus maiestatis: (Prou.25.d) tantum affer purum, & simplicem oculum, non opprimeris à gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria: dum procliuis in istam, ad illam leuare ceruicem non finitur, nimirum graui cupiditate. Hac excussa secure scrutemur in petra, in qua thesauri absconditi sapientiæ, & scientiæ sunt. Sed si adhuc dubitas, audi ipsam petram: Qui operantur in me, non peccabunt. (Eccl.24.e) Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? (Psal.54.a) Ibi inuenit requiem mansuetus, & simplex, vbi dolosus opprimitur, & elatus & cupidus inanis gloriæ. *Et paulo post:* Non opprimitur, qui non scrutator est maiestatis, sed voluntatis: Nam quod maiestati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed si quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Domini est iste, dignanter leuans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta persuadens. (2.Cor.12.b) Cum ergo Apostolus raptum se commemoret, vt ausum excuset: quisnam alter præsumat mortalium huic se diuinæ maiestatis horrendo scrutinio propriis intrare conatibus, & importunus contemplator pauenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde maiestatis tanquam irruptores dici reor, non qui rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur à gloria. Ergo formidolosa scrutatio maiestatis: at voluntatis tam tuta, quam pia. Quid ni tota diligentia scrutando instem Sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suauis gloria, quæ non aliunde, quam de ipsius suauitatis contemplatione procedit, quam de diuitiarum

A bonitatis ac multæ miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc quasi vnigeniti à patre, totum nempe benignum & vere paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. (Ioan.1.b) Non me opprimet gloria ista, totis licet viribus intendentem in se: ego potius imprimar illi. Etenim reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformamur, cum confirmamur. (2.Cor.3.c) Absit autem vt in gloria maiestatis, & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea hæc est, si vnquam de me audiero: Inueni hominem secundum cor meum. (Act.13.d ex 1.Reg.13.c) Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? Estote, ait, misericordes, sicut pater vester qui in cœlis est, misericors est. (Luc.6.f) Hæc forma quam videre desiderat cum Ecclesiæ dicit: Ostende mihi faciem tuam, (Cant.2.d) forma pietatis est & mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia leuat ad petram, cui similis est. Accedite (inquit) B ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. (Psal.33.c) Quo pacto humilis ab humili confundetur, à pio sancta, à mansueto modesta? Non plane abhorrebit à puritate petræ pura facies sponsæ, non magis quam à virtute virtus, à lumine lumen. Idem: Duæ istæ sorores, duas vitas amatorum paupertatis signant. (Idem in par. & var. sermonibus, ser.4.) Quidam cum Martha solliciti Domino Iesu duo pulmenta preparant, scilicet correctionem operis cum salsamento contritionis, & opus pietatis cum condimento deuotionis. Hi vero, qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes, quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in Angelis, quid in seipso, quid in reprobis, contemplantur, quia Deus est mundi rector & gubernator, hominum liberator & adiutor, Angelorum sapor, & decor, in C seipso principium & finis, reproborum terror, & horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in Angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Hucusque Bernardus. In hac autem maiestatis contemplatione quatuor modis speculamur, de quibus idem Bernardus sic dicit: Quatuor sunt contemplationis species. (Idem lib.5. de consi.ca. vlt. circa med.) Prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis. Hæc requirit cor purgatum, vt à vitio liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna leuet, & interdum quoque per aliquas morulas stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuens iudicia Dei. Quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit mentem intuentis, fugat vitia, fundit virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. *Et infra:* Tertia D contemplatio occupatur, vel potius otiatur circa memoriam bonorum, & ne dimittat ingratum, sollicitat memorantem ad amorem benefactoris. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens, in sola quiescit expectatione repromissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis (siquidem quæ promittuntur æterna sunt) longanimitatem alit, ac etiam perseuerantiæ dat vigorem. Hucusque Bernardus. Et hæc de contemplatione maiestatis Dei sufficiant ad præsens.

Capvt LIV.

De modo viuendi in actiua vita. Item auctoritas Bernardi bona.

E Postquam vidimus de exercitio vtriusque vitæ, scilicet primæ partis actiuæ, & etiam contemplatiuæ, & de generibus ipsius contemplatiuæ: restat videre, quem modum tenere valeamus, vt in ipsam possimus facilius introduci, & eam efficacius adipisci. Scire ergo debes, quod prima pars actiuæ requirit sociale inter alios conuersationem, sicut contemplatio solitudinem. (Prima pars vitæ actiuæ consistit in sociali conuersatione.) Ideo autem in actiua conuersandum est inter alios, quia melius, & citius quis propositum suum consequetur. Erubescit enim inter alios de vitiis quę habet, & de virtutibus, quas non habet, & ideo in vtrisque se corrigit: quod in solitudine non contingit, quia in ea nec ipse quandoque perpenderet, nec esset qui corrigeret, nec coram quo erubesceret. Propterea proficit in correctionibus, & moribus aliorum, cum est in congregatione: conatur enim vitare defectus, de quibus alij corripiuntur & displicent, & adi-

pisci virtutes in quibus alij commendantur, & placent. Si ergo te facere oportet donec fueris in actiua, vt caute obserues & vites tua, & aliorum vitia secundum modum supra dictum in pluribus locis, maxime in exercitio actiuæ. Considera diligenter, quæ ibi dicta sunt de virtutibus & vitiis, & secundum ea viuere stude, quo modo teipsam examinare & ad virtutes aliorum aspicere debeas, & imitari, & exinde humiliari, & in timore semper manere, quia tu similes virtutes non habes. Sic ergo docet Bernardus: Non sine causa ab heri, & nudiustertius inuasit me languor animi, & mentis hebetudo insolita quædam inertia spiritus. Currebã bene: sed ecce lapis offensionis in via: impegi & corrui. Superbia inuenta est in me: & Dominus declinauit in ira à seruo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, & deuotionis inopia, quam patior. Quo modo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua, nec compungi ad lacrymas queo, tanta est duritia cordis: meditationes solitas non inuenio. Vbi illa inebriatio spiritus? vbi mentis serenitas, & pax, & gaudium in Spiritu sancto: Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgẽtior, segnior & obtusior ad prædicationem. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. *Et post*: Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, aliũ vero patientiæ admirandæ, alium autem summæ humilitatis, & mansuetudinis, alium multæ misericordiæ, & pietatis: illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare, & penetrare cælos orationum instantia, aliosque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquam, considero omnes ferventes, omnes deuotos, omnes in Christo vnanimes, omnes in donis cœlestib. & gratia affluentes tanquam spirituales reuera montes, qui à Domino visitantur, & sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quam vnum è montibus Gelboe, quem præterit in ira & in indignatione sua ille, cæterorum omnium benignissimus visitator? Filioli, hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, viam sponsi saltibus præparat. *Et infra*: Volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos quoties forte in vobis, vel ad modicũ tepere gratiam, virtutẽ languescere deprehenditis. *Et post*: Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspector est sui, & scrutator viarũ suarũ, ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantiæ vitium, ne surrepat. In veritate didici, nil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinẽdam, & recuperandam, quam si omni tempore corã Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Idem: Discito tibi præesse, & vitam ordinare, mores componere, temetipsum iudicare: & te ipsum apud teipsum accusare, sæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat iudicans iustitia, stet rea, & temetipsum accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius iudicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipso exactionem: & venturæ diei tu tibi indicito cautionẽ. Vesperæ præteritæ diei rationẽ exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto nunquam aliunde lasciuire vacabit. Singulis horis secũdũ cõmunis instituti Canonẽ sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui temporalia, tẽporalia. In quib. sic exoluat omne debitum spiritus Deo, corpus spiritui: vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectum, si quid imperfectum, suo modo, suo loco, suo tempore, non abeat impunitum siue irrecompensatum. Idem: Quantum putas, ego illos admiror, quãtum vereor in corde meo, quanto amplector charitatis affectu, qui velut nesciẽtes eos quos secum quotidie vident: vnum forte, aut duos, vel etiam plures, quos in maiori feruore spiritus vidẽt, vbi ex omnib. eligũt, & cum ipsi fortasse melioressint semper tamen illorũ sibi proponũt, & præponunt sancta in Domino studia, & exercitia corporalia, seu etia spiritualia. *Et infra*: Væ mihi (inquit) vnus ex nostris, quia monachum in vigiliis vnum consideraui, in quo triginta virtutes numeraui, quarum vix vnam in me inuenio, & fortasse nullam. Ille tantum habebat, quantum hæc ipsa religosæ æmulationis humilitas. Hic itaque fructus sit mei sermonis, vt aliorum quisque altiora semper attendat, quia in eo constat plenitudo humilitatis. Nam si forte in re aliqua maior tibi fratre aliquo gratia collata videtur: sed in multis si bonus æmulator fueris, iudicare te poteris inferiorem. Quid si forte laborare, aut ieiunare plus ista potes, & ille pat. etia superat; humilitate præcedit, supereminet charitate? quomodo tota die circa illud quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis sollicitus, vt scias quid desit tibi. Hoc enim melius. Hucusque Bern. Vides quam magnum est circumspicere, & examinare seipsum, & etiam alios, vt in suam vtilitatem mores eorum conuertat. In hoc igitur te multum exercens, dum fueris in actiua, semper tenendo charitatis, humilitatis, & pietatis obsequia. Super omnia vero teneas Meditationes Vitæ Christi, & Orationem: quia in vtrisque miro modo illuminaberis circa vitia & virtutes, & super omnia alia exercitia in eis ad puritatem animi proficies, ad quæ totis viribus te intendere oportet, quia omnes virtutes continet, vt dixi supra de ieiunio Domini. Et si bene auctoritates supra de contemplatione positas intellexisti, tanto quis maiori puritate se munire debet, quanto ad celsiorem contemplationem ascendere cupit. Depuratur autem anima in Meditationibus Vitæ Christi, & maxime passionis ipsius, vt habuisti supra in generalibus contemplationibus ex sermone septuagesimo secundo Bernardi super Cantica. Depuratur etiam in oratione quæ vicina, & proxima est contemplationi, & quod oratio laboriosis sudoribus impetrat, contemplatio amœne quiescendo degustat. Et hæc de modo vitæ actiuæ sufficiant.

Bern. Ser. 54. super Cant. post med.

Prou. 28. c

Idem Epist. ad fratres de monte Dei, de vi. sol. longe ante med.

Idem Ser. 1. de altitudine, & humil. cordis.

Capvt LV.

De Modo viuendi in vita contemplatiua.

IN contemplatiua vero aliter, & longe aliter te viuere oportet. Contemplator enim soli Deo vacare debet, & manere in solitudine saltem mentis, de qua habuisti supra de ieiunio Domini. Nihil igitur ad eum de aliquibus rebus communibus vel propriis, nihil ad eum de proximis quantum ad obsequia corporalia pro illo tempore, sed à ratione, & deuotione, & compassione intendit ad eos. Nihil etiam ad eum de seipso. Omnia breuiter, debet post tergum proiicere, & tanquam insensibilis, & mortuus esse, vt soli Deo vacare possit, nisi eum necessitas implicet vel inuitũ. Oportet enim, quod hanc sapientiam discat in otio: vt habuisti supra, in tractatu de contemplationibus ex sermone Bernardi super Cantica quadragesimo. Oportet quod minoretur actu & taceat, exemplo Mariæ, quantũcumque & quotiescumque interpelletur: & ipsius exẽplo dimittat Dominum respondere, & facere, vt omnia dignatissime prouidentiæ suæ committat. Super his autem audi Bern. more suo facunde loquentem. Dicit enim sic: Habet Martha dum agit formam bene operantis. Maria vero speciem exprimit contemplantis, dum sedet, dum tacet, dum interpellata non respondet: sed tantum in Dei verbum toto mentis studio intendit, ac solam quam diligit gratiam diuinæ cognitionis, cętera respuens, medullitus haurit: forisque vt insensibilis redditur, dum intus ad contemplanda Dei sui gaudia felicissime rapitur. *Et paulo post*: Non miremur quempiam laborantem, & bene operantem, si aduersus fratrem vacantem murmurare videamus, quia & hoc in hoc Euãgelio legimus Martham fecisse aduersus Mariam. Quod autem Maria murmurauerit aduersus Martham, eo quod eius actionibus implicari nollet, nusquam omnino reperitur. Neque enim vtrumque agere competenter sufficeret, & curis exterioribus deseruire, & interius sapientiæ desideriis vacare. De ipsa quippe sapiẽtia scriptũ est, & qui minoratur actu, percipiet illã. Propterea Maria sedet, immo-

Bern. ser. 5. de assum. Virgin. parum ante med.

Eccl. 38. c

Psal. 33. b
Idem Ser. 3. de Assumpt. Virgin. non longe post princ.

taq; manet, nec vult interrumpere silentij quietem, ne iucundam amittat contemplationis dulcedinem, præsertim cum ipsum intus audiat Dominum dicentem: Vacate & videte quam suauis est Dominus. Idem: Putas in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria Martha conqueritur. Nam Mariā Marthæ æmulari prorsus indignū, prorsus illicitum est: Alioquin vbi legis Mariam causantē, quia soror mea reliquit me solam ministrare? Absit, absit, vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. Martha semper insufficiēs sibi, & minus idonea videtur, aliisq; magis id operis quod administrat, optet imponi. Vide autem prærogatiuam Mariæ, quod in omni causa habet aduocatum. Indignatur siquidem Pharisæus, conqueritur soror, & etiam discipuli murmurant, vbiq; Maria tacet, & pro ea loquitur Christus. *Et infra*: Videat ergo Maria quemadmodū vacet, & videat, quoniam summis est Dominus. Videat, inquam, quam deuota mente, quam tranquillo sedet animo secus pedes IESV, prouidens animo semper in conspectu suo, & verba ex eius ore excipiens, cuius affectus amabilis, & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labiis eius, & est speciosus forma prę filiis hominum, immo super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi, qui vident, quæ tu vides, & aures quæ merentur audire quę tu audis. Beata plene quæ venas diuini susurri percipis in silentio, in quo vtiq; bonum est homini Dominum expectare. Simplex est non tantum sine dolo, sed etiam absq; multiplicitate occupationū, vt tecum sit sermocinatio eius, cuius & vox dulcis & facies decora. Vnum caue, ne incipias abundare in sensu tuo, & velis plus sapere quam oportet: ne forte, dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano. Hucvsq; Bern. Vidisti quoniam contemplator debet omnia dimittere, occupationes, & exercitia corporalia quæ occupatio recte opponitur vacationi, & est vnum de maioribus impedimentis, quæ possit habere contemplator. Nam pluribus modis impedit eum: & non solum cum est in occupatione, sed etiam postea, & primo reddendo mentem sollicitam, & inquietā circa id quod fecit, vel facere habet, etiam & relinquendo imaginationes & phantasmata, quæ multum impediunt contemplantem.

Psal. 44. a

CAPVT LVI.

De quatuor Impedimentis Contemplationis.

Bern. Ser. 23. super Can. circa fin.

NVnc vtiq; videamus, quæ impediunt contemplationem. Sunt autem impedimenta eius quatuor, de quibus sic dicit Bern. In hoc arcanum cōtemplationis, & in hoc sanctuarium Dei, si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vel minime aduocet, aut perturbet, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic cum ad nos redierit gloriari, & dicere: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Hucvsq; Bernard. Primum igitur impedimentum dicit, quod est sensus egens, sc. corporis. Intantum enim anima ad corpus afficitur, quod ea in aliqua sui parte, vel sensu defectum notabilem patiente contemplari non delectat. Tempore igitur infirmitatis non est locus contemplationis, nisi Dominus faceret de gratia speciali. Simile contingit, cum valida fames, vel sitis, vel frigus imminet, vel aliud corporis impedimentum. Secundum impedimentum, dicit quod est cura pungens, id est, sollicitudo curarum, & occupationum, & hoc satis potest esse clarum per auctoritates supra proximo positas. Idem etiam Bern. prolixioribus verbis narrans impedimenta contemplationis, inter alia dicit, quod sicut puluis iniectus in oculum corporalem impedit visum, sic cura terrenorum actuum oculum intelligentiæ confundit, atq; à contemplatione veri luminis excludit. Tertium impedimentum dicit, quod est culpa mordens, id est, peccatum. Et hoc duobus modis potest contingere. Primo

Idem Ser. 5. de Assump. Virg. post med.

A cum peccatum est in anima. Secundo cūm fuit, & deletum est per contritionem, & confessionem, sed in memoriam reuocatur: vtrumq; enim impedit contemplationem, vt in eodem sermone refert sic inter alia dicens, quod sicut tenebrę impediunt visum corporalem: sic peccatum cum est in anima impedit ipsam, quia tenebrosa est, sed ad contemplandum requiritur puritas, & pulchritudo animæ: si tunc non est locus contemplationi. Similiter sicut sanguis, vel humor concretus fluens in oculum, impedit visum, sic peccatum cum redit in memoriam, influit in animam, & impedit visum eius: & propterea cauere debes tempore contemplationis, cogitare super peccatis. Omni quidem tempore nos debemus peccatores reputare, sed signanter non debemus cogitationem nostram reflectere super aliquo, vel aliquibus peccatis, tempore quo volumus contemplari.

Idem Ser. 57. super Can. circa fin.

B Et de hoc idem Bernardus sic dicit: Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui progressu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius, & lætius proficere poterunt; quando iam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte, & insanabiliter delectari. Interdum etiam reuelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eandem imaginem transformantur: & de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu. Hucvsq; Bernardus. Quartum impedimentum dicit, quod phantasmata corporearum imaginum: & hoc est difficilius aliis supradictis, & propterea commendatur intantum in hoc statu solitudo. Oportet enim contemplantem esse mutum, & surdum, & cæcum: vt videns non videat, audiens non intelligat, nec loqui delectetur, hoc est, vt ita sit abstractus ab his transitoriis, & ita Deo coniunctus, quod in audiendo, videndo, loquendo, non minuat cursum suum: sed fugiat quantum potest. Et si quando necessitas ad id cogit, non secum reportet imagines, quæ per has fenestras intrant ad animam nostram. Vnde non debet contemplatiuus sicut actiuus obseruare mores aliorum, ne inde phantasmata reportet. Multo ergo magis tu debes à sæcularium collocutione cessare, quantumcunque coniuncti sint, vt inde te pluries monui. Si quando etiam obedientia, vel necessitas, vel obsequium, vel recreatio ad aliquid laborandum, vel operandum te impellit, fideliter facias: sed non sic adhæreas voluntate, vel delectatione, vt inde reportes imagines, ne postea Deo vacans, impediaris. De quo sic ait Bernardus: Aliquid operandum est de manibus, quod iniungi solet, non tam quod animum delectando detineat ad horam, quam quod spiritualibus studiis delectationem conseruet, & nutriat: in quo remittatur ad horam animus, non resoluatur. Vnde se facile mox vt ad seipsum redeundum visum fuerit, expediat absque controuersia inhærentis voluntatis, absq; contagione contractæ delectationis, vel memoriæ imaginantis. Non enim vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Non spiritualia exercitia propter corporalia, sed corporalia propter spiritualia. Propterea sicut viro creato collatum, vel comparatum est ei adiutorium simile sibi ex ipsa hominis substantia: sic cum in adiutorium spiritualis studij necessaria sint corporalia, non tamen in hoc semper æque conuenire videntur similitudine, & affinitate. Sicut meditari quod scribatur, vel scribere quod legatur. Subdiualia tamen exercitia, sic sæpe etiam spiritum exhauriūt, vt cum grauiori ruralium operum exercitio, fit magna contritio corporis, vsq; ad contritionē, vel humilitatem cordis. Fatigationis enim suæ pressura exprimunt sæpe vehementioris affectum deuotionis. Seruus tamen bonus, & prudens ad otium sępe comparat laborē, nec in eum dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur qui semper præ oculis habuit, non tam quod agit, sed quod agendo intendit, omnis consummationis attendens finē. Hucvsq; Bern. Vides quam vigilanter cauere oportet, ne in manualibus laboribus

C

D

Idem Epist. ad fratres de monte Dei, de vit. sol. longe ante med.

E

animum occupes. Noui enim in hoc quantum impedimentum contemplationis incurres propter curam sollicitudinum. Et hæc de impedimentis contemplationis dicta sufficiant.

Ex quibus manifeste apparere potest, quam sit nociua intricata curiositas, quæ totam animā inficit, & facit inquietam, & impuram. Quam etiam nociua sit cupiditas, & congregatio rerum, & per consequens, quam sit pretiosissima benedicta paupertas, quæ animam expeditam, & puram Deo continue repræsentat. Non autē te moueat, vt supra dixi, quod contemplatiuus proximis non intendit, nam intendit Deo, & in eius dilectione actiuum excedit: sed actiuus excedit cōtemplatiuum in dilectione proximi. De quo dicit Bern. Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est; & ficus nos habere, & vineas. Ficus quidem, qui suauiores in moribus sunt: vineas vero, qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos cōmuniter, socialiterq; habet, & non solū sine querela conuersatur inter fratres, sed etiā cum multa suauitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quid ni illum vicem agere ficus conuenientissime dicam? *Et infra:* Iam qui vineæ sunt, seueriores nobis, quā suauiores se exhibet in spiritu vehementes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, & optantes sibi conuenientissime vocem illam: Nōne qui oderunt te Domine oderā, & super inimicos tuos tabescebā? Itē: Zelus Domus tuæ comedit me. Et mihi quidē illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei, eminere videtur. Hucvsq; Bern. Vides quoniam contēplatiui ad quos maxime spectat zelare pro Deo, præferuntur actiuis in dilectione Dei. Hoc tamen discrete intellige, quia nunquam contēplatiuus proximi charitatem omittit, sed principalius intendit Deo, & secūdario proximo, quamvis hoc ipsum determinationem recipiat. Nam rudis, & incipientis contemplantis est omnino, quam strictius potest, soli Deo vacare, & in solitudine mentis, & etiam corporis si potest, manere, vt etiam zelum Dei, & seipsum, & proximum vel zelo Dei negligere videatur, cum ipsa solitudinis natura id requirat, & maxime quādo sponsi visitatione, & frequentia iucūdatur, alias enim de facili posset eradicari. Cū vero iam perfectus, & sublimatus est per longum contemplationis exercitiū, tunc pro Deo fortiter zelat, & pro animæ salute, vt habuisti supra ex sermone Bernardi 18. super Cantica in hoc tractatu, scil. quomodo contemplatiua præcedit secundam partem actiuæ. Cumvero necessitas imminet, quilibet contemplatiuus quomodocunq; insistens, pro charitate proximi otium intermittit. Vnde idem Bernardus sic dicit: Orantem denique hominem, Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate iubente, abducimur, & auellimur propter eos qui nostra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis iustissime ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemniis? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Hucvsque Bernardus.

Idem Ser. 60. super Cant. post med.

Psal. 138. d

Psal. 68. b

Idem Ser. 50. super Cant. circa med.

CAPVT LVII.

Vita contemplatiua præfertur actiuæ.

QVia ergo in præcedenti auctoritate Bern. ex sermone 60. super Cant. habuisti. quod contemplantes præferuntur actiuis in dilectione Dei: videtur quod contemplatiua præferatur actiuæ. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid tamen sibi vult fratres quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Vbi iam erit quod aduersus eam proferre solemus, si quando forte administrantis Marthæ turbationem inæqualitatem iudicare voluerit? Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier? vbi erit illud: Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum pater meus? & illud: Qui maior est vestrū erit minister vester? Postremo, quæ consolatio est laboranti, quasi in eius suggillationem partem sororis attollere? Vnum igitur arbitror, à duobus, vt aut de electione Maria laudetur, quod pars ipsa quantum in nobis est, sit in omnibus eligenda, aut certe vt neutrum defuisse dicatur, nec in partem aliquam præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in vtrumlibet sit parata. Quis enim sicut Dauid fidelis, egrediens, & ingrediens ad imperium regis? Denique (inquit) Paratum cor meum non semel tantum, sed & secundo, & vacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima quæ non auferetur: hæc mens optima, quæ non mutabitur, quocūq; vocaueris eam. Bonum enim acquirit gradum, qui bene ministrauerit: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem qui perfectus est in vtroq;. Vnum autem dico adhuc, si tamen id de Martha licet suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse videtur quam sibi dare petiit adiutricem? Sed carnalis est, & omnino non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacantem animam suam de vacatione redarguit. Audiat ergo optimā esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Nunquid enim rudis quodammodo videtur anima, quæ diuinæ contemplationis penitus expers, illam intrauerit regionem, vbi hoc vnum omnium opus, vnū studium, eadem vita? Idem: Duo quædam in intentione, quam faciem animæ dixerimus, necessario requiruntur, res & causa, id est, quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, animæ vel decor, vel deformitas iudicatur. *Et infra:* Porro intendere in aliud quam in Deum, tamen propter Deum non solū Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, vt quæ huiusmodi est, quidquam dixerim, illam habere deforme, nec tamen ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris. Quippe quæ adhuc sollicita est, & turbata erga plurima: & nō potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi. Quem tamen cito, facileque deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Igitur solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est vtramq; bipartitæ intentionis faciem habere pulcherrimam, atq; id propriū ac speciale sponsæ, cui merito singulari prærogatiua audire conueniat: Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Idem: Solitudo, & reclusio nomina miseriæ sunt. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, nunquam minus est solus, quam cum solus est. Tunc libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est ad fruendum Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce veritatis, in sereno mundi cordis, vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit affecta de Deo memoria, & vel illuminat intellectus, & bono suo fruitur affectus, vt libere seipsum defleat humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum formam propositi vestri habitantes in cælis, potiusquam in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Idem: Otium non est vacare Deo, immo negotium negotiorum. Hucvsq; Bern. His auctoritatibus videtur, quod vita contemplatiua præferatur actiuæ, & etiam alias auctoritates habuisti in hoc tractatu, quæ ad hoc ipsum faciunt, & etiam supra sub capitulo, quomodo Dominus fugit, quādo turbæ voluerunt eum facere Regem, ex sermone 32. Bern. super Cantica. Quę autem sint maioris meriti, Deus nouit. Crede rem tamen, quod qui maiori amore fertur, magis meretur, sed in contemplatiua videtur quis magis affici ad amorem; & valde magnum est speculari Deum, frui Deo, conuersari cum Deo, & eius cognoscere voluntatem, quæ ad contemplatiuum spectant. Hæc enim est degustatio mercedis patriæ, quamvis imperfecte & raro. Et hoc videntur tenere sancti, scilicet quod contemplatiua sit maioris meriti, quam actiua. Sed quidquid sit Dominus vult de vtrisque. Et sicut multa in vno corpore membra non eundem actum habent: ita nos multos in Ecclesia multis modis Domino seruire oportet, & non omnibus idē spiritus datur, sed alij datur sermo sapientię, &c. Vnusquisq; igitur in ea vocatione, in qua vocatus est, maneat: & qui aptus est cōtemplationi, moretur in ea, qui vero ministerio proximorū exerceat se in ipso.

Bern. Ser. 3. de Assum. Virg. ante med.

Eccl. 42. c

Ioan. 12. d

Mat. 20. d

1. Reg. 22.

Psal. 56. b

Idem Ser. 40. super Cant. ante med.

Idem Epist. ad fratres de monte Dei, de vi. sol. longe ante med.

Ibidem.

1. Cor. 12. a

ipſo. Nam & Dominus ſicut hic dixit de Maria, quod optimam partem elegit, ita cum Petro ſuas oues recommendauit ſub ſui amoris examine, tribus ei vicibus hoc impreſſit. Et hoc ſenſu poteſt intelligi quod Bern. ſcribit, dicens: Suſcipiat Martha Dominum in domum, cui nimirum credita diſpenſatio eſt domus. Suſcipiat & cæteri coadiutores eius ſinguli, pro qualitate miniſterij excipiant Chriſtum, ſeruiant Chriſto, miniſtrent ei in mēbris ſuis. Ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in ſuſcipiendis hoſpitibus, & peregrinis, quibus ita ſollicitis circa frequens miniſterium, videat Maria quātum ad Dominum vacet, & videat, quoniam ſuauis eſt Dominus. Hucvſque Bern. Tu igitur quia ſtatus tuus illud exigit, contemplatiuam totis viribus aſſume, præmiſſa actiua moris, per quam peruenitur ad ipſam. Et gaude, & gratias age Domino Iesv, qui ad hanc te partem vocauit, quam optimam eſſe dixit.

Ioan. 21. c. — Idem Ser. 3. de Aſſump. Virg. verſ. fin.

Capvt LVIII.

Ex Tribus cauſis Contemplator reducit ad actiuam. Item de eo quod fides ſine operibus mortua eſt.

QVamvis autem pluries ſupra tactum ſit, quod contemplator ſoli Deo vacare debet, ac cętera omittere: ſcias generaliter eſſe verum, ſed nō ſemper. Nam tribus ex cauſis à iucunda contemplatione ſe ad tempus ſeparat, & ſe recipit in actiuam. Vna cauſa eſt, propter lucrum animarum, vt habuiſti ſupra, quomodo contemplatiua præcedit ſecundum partem actiuæ ex ſermonibus. 18. & 62. Bernardi ſuper Cantica. Dicit etiam idem Bern. Surge amica mea, ſponſa mea, & veni. Commendat ſponſus multam dilectionem ſuam iterando amoris voces: nam iteratio, affectionis expreſſio eſt. Et quod rurſum ad laborem vinearum dilectam ſollicitat, oſtendit quam ſit de animarum ſalute ſollicitus. Nam vineas, animas eſſe iam audiſtis. *Et paulo poſt*: Sponſam tamen nunquam, vt memini in toto hoc opere adhuc nominaui, niſi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Hucvſque Bern. Sciens ergo ſponſa voluntatem ſponſi zelantis animarum ſalutem, exit ad tempus, videlicet cum eſt neceſſarium ad ipſam operādam, & poſtea redit ad ipſam contemplationem. Alia cauſa intermittendæ contemplationis eſt, ratione officij imminentis. Nam cum prælatus ſubditorum neceſſitatibus intendere habet, omittit tunc contemplationem. De quo idem Bern. de ſe ipſo loquens ad monachos ſuos, qui quandoque nimium infeſtabant eum, ſic dicit: Rara ſatis mihi ad feriandum à superuenientibus conceditur hora. *Et ſubdit*: Superſedeo, ne magis impatientiæ exemplum videar dare infirmis, puſilli enim Domini ſunt in eum credentes, non patiar, vt ex me ſcandalum patiantur. Non vtar hac poteſtare, magis autem ipſi me vtantur vt libet, tantum vt ſalui fiant. Parcent mihi, ſi non pepercerint: & in eo potius requieſcam, ſi non me inquietare timuerint pro neceſſitatibus ſuis. Geram eis morem quo ad potero, & in ipſis ſeruiam Deo meo, quandiu fuero in charitate non ficta. Non quæram quę mea ſunt, nec quod mihi eſt vtile, iudicabo. Hoc ſolum deprecor, vt fiat acceptum eis, fructuoſumque miniſterium meum, ſi forte mihi ex hoc inueniam in die mala miſericordiā in oculis patris eorum. Idem ad vtramque cauſam de prædictis, ſic ait: Loquor vobis experimentum meum, quod expertus ſum. Si quando ſane comperi profeciſſe aliquos veſtrum ex meis monitis, tunc non piguit, fateor, curam prætuliſſe ſermonis proprio otio, & quieti. Cum enim, verbi gratia, poſt ſermonem iracundus quiſpiam reperitur mutatus in mitem, ſuperbus in humilem, puſillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis in ſua quiſpiam gratia excreuiſſe, & ſe ipſo melior factus eſſe cognoſcitur, ſed & qui forte tepebāt, & languebant circa ſpirituale ſtudium torpētes, & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuiſſe, & euigilaſſe videntur: & qui deſerto fonte ſapientiæ foderant ſibi propriæ voluntatis ciſternas, non valentes aquas continere, proptereaque ad omne iniunctū grauati corde arido murmurabant nullum in ſe habentes deuotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuia voluntaria, quam ſegregauit Deus hæreditati ſuæ refloruiſſe probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non eſt dico vobis vnde ſubeat mentem, quaſi pro intermiſſo ſtudio iucundæ contemplationis triſtitia, cum talibus fuero circundatus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuum veſtrorū: Minime prorſus pigebit me intermiſſæ quietis pro cura ſermonis, cum video in vobis germinare ſemen meum, atque augeri incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ. Charitas enim, quæ non quærit quæ ſua ſunt, id mihi iam dudum facile perſuaſit, nil ſcil. deſiderabilium meorum veſtris præferre vtilitatibus. Orare, legere, ſcribere, meditari, & quæ ſunt alia ſpiritualis ſtudij lucra, hæc arbitratus ſum propter vos detrimenta. Hucvſque Bernardus.

In quibus liceat, à contemplatione ſubtrahi. — Bern. Ser. 61. ſuper Canti. in prin. — Idem Ser. 52. ſuper Cant. circa fin. — Idem Ser. 51. ſuper Cant. ante med. — 1. Cor. 13. b

Tertia cauſa intermittendæ contemplationis eſt, quando more ſuo recedente ſponſo, non ſentit anima ſolitas conſolationes: vadit enim, & redit ſponſus pro ſuo velle, prout habuiſti in cap. 35. quomodo Dominus fugit quādo turbæ, &c. Cum igitur recedit, anima languet ex deſiderio eius, & toto conatu ſuo reuocat eum, dicens cum ſponſa in canticis: Reuertere dilecte mi. Si nec tūc redit, inuocat ſodales ſponſi, id eſt, Angelos in auxilium ſuum, & dicit: Adiuro vos filiæ Hieruſalē, vt ſi videritis dilectum meum nuntietis ei, quia amore langueo. Si vero nec ſic redire dignatur, anima ſciens voluntatē ſponſi reducit ſe in actiuam, vt vel ſic fructificet ſponſo. Non enim decet contemplatorem eſſe deſidioſum. Dicit igitur tunc ſponſa: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. De hoc ſic ait Bern. Fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, vt opinor, tibi videbitur, ſi aduertas quomodo inſtar floris neceſſario præcedentis fructū, bonumque opus, fide oporteat præueniri. Alioquin ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, Paulo atteſtante, magis autem æque ipſo docente: Omne quod non eſt ex fide, etiam peccatum eſt. Itaque nec ſine flore fructus, nec ſine fide opus bonum: ſed & fides ſine operibus mortua eſt, ſicut inutiliter quoque flos apparet, vbi non ſequitur fructus. Igitur ex bonis operibus fides non ficta radicabitur, recipiet conſolationem mens aſſueta quieti, quoties ſibi lux, vt aſſolet, contēplationis ſubtrahitur. Quis enim non dico continue, ſed vel diu dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruitur? At quoties, vt dixi, corruit à contemplatiua, toties in actiuam ſe recipit. Inde nimirum tanquam è vicino familiarius reditura in id ipſum, quoniam ſunt inuicem contubernales hæ duæ, & cohabitant pariter. Eſt quippe ſoror Mariæ Martha. Neque enim, & ſi à contemplationis lumine cadit, patitur tamen vllatenus ſe incidere tenebras peccati, ſeu ignauiam otij. Sane in luce bonæ operationis ſe retinens, vt ſcias etiam opera lucem eſſe. Luceat lux veſtra (inquit) coram hominibus, quod non dubium de operibus fuiſſe dictum, quæ homines poterant intueri. Hucvſque Bernardus. Hæ ſunt igitur tres cauſæ, propter quas contemplator à iucunda contemplatione recedit, & ſe recipit in actiuam, quamvis inuitus in hac vltima ex diſpenſatione tamen diuina, & in qualibet earum aduertere potuiſti ex auctoritatibus Bernardi, quod ad tempus hoc facit, & redit ad contemplationem, Vnde hæc ipſa ſunt in argumentum, quod contemplatiua præfertur actiuæ.

Cant. 2. d — Cant. 5. — Cant. 2. — Bern. in ſer. eod. 51. ſup. Cant. non longe à prin. — Heb. 11. b — Rom. 14. d — Iac. 2. b — Matt. 5. b

Eia, Deo gratia, expediti ſumus de tractatu contemplationis: copioſa materia eſt, & vtilis valde, in qua non ſolum de ipſa contemplatione, ſed de multis aliis, & quaſi de toto ſtudio ſpiritualis exercitij poteris edoceri. Igitur eam attente diligere, & diligenter opere adimplere coneris: nec tamen credas me tibi omnia in prædicto tractatu retuliſſe, quæ Bernardus inde tractat: ſed ſufficiant tibi quæ dicta ſunt, &c.

CAPVT LIX.

Quomodo Dominus dixit Iudæis, quod Ecclesia deuolueretur ad gentiles, sub similitudine cultorum vineæ: qui filium Domini sui occiderunt.

DOminus ac Redemptor noster zelans animarum salutem, pro quibus venerat positurus & suam, omnibus modis nitebatur eas ad se attrahere, & inimicorum faucibus extirpare. Vnde quandoque vtebatur sermonibus blandis, & humilibus: quandoque increpatoriis, & duris: quandoque exemplis, & similitudinibus: quandoque signis, & virtutibus: quandoque minis, & terroribus, & variabat modos, & remedia salutis, prout expedire videbat, pro loco, & tempore, ac personarum audientium varietate. In hoc autem loco fuit B vsus contra principes pharisæos verbis duris & exemplo terribili, & adeo iusto & vero: quod ipsi iidem contra se tulerunt sententiam. Proponit enim eis parabolam de cultoribus vineæ, qui nuntios Domini venientes pro fructibus occiderunt, & etiam filium eius. Quærens autem qua pœna digni essent puniri ab illo domino? responderunt: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. IESVS hoc approbans, intulit sic: Auferetur à vobis regnum Dei, id est, Ecclesia, & dabitur genti facienti fructum eius, id est, gentilibus, ex quibus sumus nos, & vniuersalis Ecclesia. Interposuit etiam exemplum de lapide angulari, qui significabat ipsum, & debebat Iudæos confringere. Et tunc illi intelligentes quod de ipsis parabola esset, non correcti sed magis irati sunt: quia eos excæcauerat eorum malitia. Tunc autem conspice ipsum in prædictis, humiliter quidem sedentem inter illos pharisæos, sed cum auctoritate loquentem, & cum potestate, & vigore virtutis enuntiantem eis casum proprium.

Matt. 21. d

CAPVT LX.

Quomodo voluerunt IESVM capere in sermone.

SIcut multis modis Dominus IESVS nitebatur operari Iudæorum salutem, ita econtrario illi omnibus quibus poterant modis, conabantur ad eius detractionem, & interitum. Cogitauerunt igitur eum decipere, sed defecerunt scrutantes scrutinio. Miserunt autem ex deliberato consilio discipulos suos cum familiaribus Herodis regis, vt quærerent, si liceat dare censum Cæsari, an non? Cogitabant enim, quod ex hoc eum redderent exosum, vel Cæsari, vel turbæ Iudæorum, quasi non posset nisi cõtra se respondere. At ipse scrutator cordium cognoscens eorum malitiam respondit, quod quæ ad Deũ pertinebant, Deo, & quæ ad Cæsarem, Cæsari redderentur: vocans eos hypocritas, qui verbis blandis animo fallaci loquebantur. Illi ergo sua intentione fraudati, cum verecundia recesserunt. Conspice igitur attente ipsum, vt supra in generali traditione habuisti: & etiam considera hic, quod non vult Dominus, quod Prælati, & Domini temporales in suo debito defraudentur. Vnde peccatum est, & inhibitum non soluere pedagia, & gabellas, & decimas, & datiua alia, quæ per temporales Dominos debite, & æqualiter ordinantur.

Matt. 22. b

Peccatum est, defraudare principes in pedagiis.

CAPVT LXI.

De Cæco illuminato in Hiericho, & multis aliis.

BEnignissimus Dominus, qui ex nimia charitate de sinu patris, pro nostra salute descendit, sciens, quod tempus suæ passionis instabat, ad eandem versus Hierusalem se pro ipsa suscipienda parauit: quam & diuinitas tunc prædixit, sed non intellexerunt eum. Cum igitur appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedens iuxta viam & mendicans, cum intelligeret à turbis eum inde transire, fortiter cœpit clamare misericordiam: & licet A increparetur à turba, non verecundabatur, nec tacebat. Ad cuius fidem & feruorem Dominus IESVS respiciens, fecit eum ad se adduci, & dixit: Quid vis vt faciam tibi? O dulcissimum verbum. Quid vis vt faciam tibi? Et cæcus ad eum: Domine vt videam. Et pius Dominus concessit, dicens: Respice. Et sic eum illuminauit. Conspice ergo Dominum IESVM, & curialitatem eius diligenter. Et considera hic de virtute fidei, & orationis, & quod orationis importunitas non displicet Deo, immo placet, simile habuisti supra de Chananæa. Et ipse docet in hoc eodem, quod oportet semper orare, & non deficere: dans exemplum de iudice à quo vidua ex importunitate impetrauit, quod petebat. Alibi etiam dat exemplum de eo, qui de nocte commodauit panes ex importunitate petentis. Et sic perseuerantibus in petitione, facit Dominus quidquid iuste, ac debite petunt à Deo, vt dicat singulis: Quid vis vt faciam tibi? & facit. Immo plus etiam sæpe facit, quam petatur, & quam audeat petere, vt habes, exemplum in Zachæo, de quo infra proximè dicemus. Igitur pro constanti habeas, quod quidquid fideliter, & perseueranter petieris à Domino, obtinebis. Nec verecundari debes, sicut nec ille cæcus, nec Chananæa, nec Zachæus verecundati fuerunt petere gratias, & eas obtinuerunt. Sic nec nos verecundari debemus seruire Deo, & peccatum deponere, & gratias nobis necessarias postulare. Habere namque pudorem, & verecundiam, pertinet quandoque ad magnum virtutem, & quandoque ad magnum vitium. De quo sic dicit Bernardus: Est pudor adducens peccatum, & pudor adducens gloriam. Bonus pudor est, C quo peccasse, aut certe peccare confunderis. Et licet omnis humanus arbiter forte absit, diuinum tamen tanto verecundius reuereris aspectum, quanto verius cogitas illum, plus quam hominem purum esse, tantoque eum grauius offendi à peccatore, quanto constat longius esse peccatum ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & pœnitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Quod si quisdam confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus constrictor labiorum omnino non permittit exire. Idem: O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara hono- D ris, & honestatis. *Et mox:* Itane verecundum est homini vinci à Deo, probro ducitur humiliari sub potenti manu Dei altissimi? *Et post:* Summũ victoriæ genus, diuinę cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesię non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, non pudet inquinari, & ablui pedes pudet? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, & ita vel certa gloria nõ carebit, reducente nimirum pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio an quidquam gratius verecundia aduerti in moribus hominum queat. *Et subdit:* Quæ est certe omniũ ornatus ætatum, sed teneræ gratia verecundiæ in teneriori amplius, & pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma E morum in vultu, & vita adolescentis. Quam vera, & minime dubia, bonę spei nuntia, bonę indolis index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusque leues coërceat, & cõprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? Verecundia soror continẽtiæ est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis, & ideo etiam testis innocẽtiæ. Lampas est pudicæ mẽtis iugiter lucens: vt nil in ea turpe, vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Illa malorum impugnatrix, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutũ primitię, naturæ laus & in-

Luc. 18. f

Ibidem a

Luc. 11. a

Luc. 19.

Bern. in lib. de laude nouæ militiæ, siue ad milites templi, cap. 12.

2. Cor. 1. e

Idem Epist. 185. ad Eustach.

1. Pet. 5.

Eccl. 4. c

Idem Ser. 86. super Cant. ante med.

signe totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso A afferre vultui solet? Vsque adeo germen animi bonum verecundia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur. *Subdit:* opera nimirum tenebrarum, & digna latebris occultantes. *Et infra:* Quid tã amicum verecundo animo quam secretum? Denique orare volentes, iubemur intrare cubiculum, vtique secreti gratia. Illud quidem ad cautelam, ne palam orantibus nobis, laus humana, orationis furetur fructum, frustretur affectum. Sed quid tam proprium verecundiæ, quam proprias vitare laudes, & vitare iactantiam? *Et paulo post:* Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quam ostentatio sanctitatis: *Et post:* Bona commendatio secuturæ orationis, si præmittas verecundiam. Hucusque Bernardus. Quæ autem in huius cæci consideratione veniunt, potes considerare de duobus aliis cæcis tunc à B Domino illuminatis, scilicet quando exiuit de Hierico. Iste enim fuit ante ingressum illuminatus. De illis autem dicitur in Matthæo & Marco, vbi ponitur nomen vnius. Nam eodem modo, vt isti clamauerunt, & responsum, & lumen à Domino receperunt.

Mat. 20. d & Mar. 10.

CAPVT LXII.

Qualiter Dominus intrauit domum Zachæi.

Luc. 19.

CVm Dominus Iesus ingrediens ciuitatem Hierico ambularet per eam: Zachæus princeps publicanorum hoc audiens, & desiderans vehementer eum videre nec valens propter multitudinem turbæ, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem Sycomorum, vt vel sic eum videre posset. Iesus autem cognoscens, & acceptans fidem, & desiderium eius, dixit: Zachæe festina C descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Tunc ille descendit, & eum cum magno gaudio, & reuerentia suscepit, ac ei conuiuium magnum præparauit. Vidisti curialitatem Domini Iesu. Plus dicit Zachæo, quam ipse desiderasset: dedit ei se ipsum, quod ille ausus petere non fuisset. Hic igitur habes de virtute orationis. Nam desiderium maxima vox est, & magna oratio est. Et ideo dicit Propheta: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Et Moysi dixit Dominus: Quid clamas ad me? cum ipse ore tunc taceret, sed corde loqueretur. Conspice ergo eum sedentem, comedentem cum illis peccatoribus posuit se in medio mensæ cum Zachæo, & aliquẽ ex illis honorãs, posuit in capite, familiariter & domestice conuersabatur, vt eos ad se attraheret. Conspice D etiam discipulos libenter cum eisdem peccatoribus conuersantes, colloquentes cum eis, & eos ad bona opera confortantes. Sciebant enim hanc esse voluntatem magistri sui, & salutem eorum cupiebant.

Psal. 9. d

Exod. 14. d

CAPVT LXIII.

De Cæco à natiuitate illuminato.

Ioan. 9.

CVm iret Dominus Iesus Hierusalem, vidit cæcum à natiuitate, cuius nomen dicitur fuisse Cęlidonius, & inclinans se humilis Dominus, fecit lutum de sputo, & liniuit oculos eius, mittẽs eum ad natatoriam Siloë, E vt lauaret. Iuit ille cæcus, & oculos lauit, & lumen recepit. Quod miraculum fuit, solemniter examinatũ ab illis maleuolis, & cessit in confusionem ipsorum. Vide historiam Euangelii, quia satis plana, & pulchra est. In prædictis autem conspice Dominũ Iesum iuxta generalem traditionẽ tibi datam, & considera quam magna fuit huius cæci gratitudo, quia ita viriliter, & constãter defendit partem Domini Iesu ante ipsos principes, & maiores Iudæorum, & nec in vno verbo pepercit eis, cum tamen adhuc non vidisset Dominum Iesum. Multũ commendabilis est virtus gratitudinis, & Deo accepta, & detestabile vitium ingratitudinis. De qua materia sic dicit Bernardus: Disce ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur: vt nulla videlicet Dei Dona à debita gratiarũ actione frustrentur, non grãdia, non mediocria, non pusilla. Deniq; iubemur colligere fragmẽta ne pereant, id est, nec minima beneficia obliuisci. Nunquid non perit, quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, bonorum perditio. Ingratitudo est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorẽ misericordiæ, fluenta gratiæ. Hucusq; Bernardus.

Ber. ser. 51. super Can. paruum post med.

Ingratitudo quid.

CAPVT LXIV.

Quomodo Dominus fugit de templo, & abscondit se, quando Iudæi voluerunt eum lapidare.

ECce modo incipiunt mysteria passionis Domini. Vnde raro amodo auctoritates adducam, vt circa passionem, & eius præambula possim commodius immorari. Dum ergo quadam vice Dominus Iesus prædicaret in templo, & diceret inter alia: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Et illis respondentibus: Ergo tu es maior patre nostro Abraham, qui mortuus est. Dixit Dominus Iesus: Antequam Abraham fieret, ego sum. Ex quo verbo sumentes occasionem, quasi impossibile, vel mendaciũ loqueretur, tulerunt lapides, vt lapidarent eum. Ipse vero abscondit se, & exiuit de templo. Nondum enim venerat hora passionis suæ. Conspice ergo bene hic eum cum dolore vehementi, quomodo Dominus omnium sic vilipendebatur ab illis nequissimis seruis, & quomodo volens eorũ furori cedere, abscondit se in aliquo loco templi, post aliquam columnam, vel inter aliquas personas. Intuere ipsum, & discipulos mœste, & inclinato capite tanquam imbecilles, & debiles recedentes.

Ioan. 8. f

CAPVT LXV.

Quomodo alia vice voluerint lapidare Iesum.

CVm quadam alia vice in festo Encæniorum, id est in festo dedicationis templi, Dominus Iesus esset in porticu Salomonis, circundederũt eum lupi illi rapaces cum furore maximo, stridentes dentibus, & dicentes: Vsquequo tollis animas nostras? Si tu es Christus, dic nobis palam? At mitissimus agnus humiliter respondit eis, dicẽs: Loquor vobis & non creditis mihi. Opera quæ ego facio nomine patris mei, testimoniũ perhibent de me. Conspice ipsum nunc bene pro Deo, & totũ negotiũ. Ipse quidẽ eis humiliter loquebatur, illi vero cũ furore caninis latratibus perstrepebant in eum, ex omni parte sicut eum circundabant: tandem non potuerunt occultare venenum cordis. Acceperunt igitur lapides, vt iacerent in cũ. Sed Dominus Iesus nihilominus blando sermone locutus est eis, dicens: Multa bona opera ostendi vobis, propter quod eorum opus vultis me lapidare? Et illi inter alia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Vide mirabilem insaniam. Ipsi volebãt eũ scire Christum, & quia verbis, & operibus hoc cõprobat, volebant eum lapidare. Nec aliquam excusationem habere possunt quin potuerunt, & debuerunt credere Dominum Iesum fuisse filium Dei. Quia vero necdum venerat hora eius, exiuit de manibus eorum, & recessit trans Iordanem ad locum, vbi Ioannes baptizauerat, qui distat à Ierusalẽ per decẽ & octo milliaria, & ibi stabat cum discipulis suis. Conspice ergo tã eum, quàm discipulos contristatos recedere, & eis cõpatere toto posse.

Ioan. 10. f

CAPVT LXVI.

De Resuscitatione Lazari.

PRæsens miraculũ valde celebre, multumq; solemne cum deuotione meditandi occurrit: & ideo sic te attentã exhibeas, ac si prẽsẽs fuisses his, quæ hic dicta, vel

facta fuerunt,& libenter conuerseris, non solum cum Domino Iesu,& discipulis eiu, sed etiam cum ista bene- A
dicta familia sic Domino deuota, & à Domino dilecta, sc. Lazaro, Martha,& Maria. Languente igitur Lazaro, sorores eius prædictæ, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum, in quem recesserat, sc. trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur,
Ioan.11.a dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, infirmatur. Et amplius non dixerunt, vel quia hoc sufficiebat amanti,& bene intelligenti: vel quia timebant ipsum ad se vocare, cum scirent, maiores Iudæorum insidiari eidem, & cupere mortem eius. Dominus autem Iesus audito nuntio siluit per duos dies,& post dixit discipulis inter alia: Lazarus mortuus est,& gaudeo propter vos, quia non eram ibi. Vide mirabilem bonitatem, & dilectionem Domini, ac solertiam circa discipulos suos. Indigebant adhuc maiori robore & virtute, vnde ipse li- B
benter operabatur eorum profectum. Redierunt igitur, & venerunt prope Bethaniam. Martha vero cum sciuit, exiuit ei obuiam,& procidens ad pedes eius dixit:
Ibidem.e Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Dominus vero respondit, quod surgeret,& de resurrectione ad inuicem tractauerunt. Postea vero mittit eam pro Maria: hanc enim Dominus singularissime diligebat. Ipsa vero vt sciuit, festina surrexit,& venit ad eum & procidens similia verba Martha dicebat. Dominus autem Iesus videns dilectam suam afflictam, lacrymosam, & desolatam de fratre suo, non potuit etiam ipse lacrymas continere. Vnde tunc lacrymatus est Iesus. Conspice nunc bene ipsum & illas,& etiam discipulos. An non credis, quod & ipsi fuerunt lacrymati? Post aliquam morulam sic plorantibus cunctis, dixit Dominus Iesus: Vbi posuistis eum? Ipse enim hoc sciebat, sed mo- C
re humano locutus est. Tunc illæ dixerunt: Domine veni,& vide. Et ducebant eum ad sepulchrum. Vadit igitur Dominus Iesus medius inter duas sorores, consolans, & confortans eas. Ipsæ vero tunc de sua præsentia consolabantur, quod quasi omnis doloris,& omnis rei oblitæ in eum solummodo intendebant. Cumq; sic intercederent tres simul per viam, dicebat Magdalena: Domine qualiter fuit vobis, ex quo recessistis à nobis, dolor vehemens fuit mihi de vestro recessu. & nunc cum vos redisse audiui, magnum gaudium habui, sed nihilominus timui,& multum timeo. Scitis enim, quanta machinantur aduersum vos principes,& maiores nostri, & propterea non fuimus ausæ mittere, vt veniretis: Gaudeo quod venistis, sed rogo vos pro Deo, D
vt caueatis vobis ab illorum insidiis. Dominus autem respondebat: Non timeatis, quia pater super his prouidebit. Et sic colloquendo ad inuicem, venerunt ad monumentum. Tunc iussit Dominus Iesus eleuari ex eo lapidem superpositum sed contendebat Martha, dicens:
Ibidem. Domine fœtet, quatriduanus enim est. O Deus vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominum Iesum: nolebant enim quod fœtor tangeret nares eius. Nihilominus tamen, immo multo magis Dominus fecit lapidem eleuari. Quo facto, ipse Dominus Iesus eleuatis
Ibidem. oculis in cælum, dixit: Gratias tibi ago pater, quoniam audisti me, ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter istos dico, vt sciant, quia tu me misisti. Aspice nunc bene ipsum sic orantem, & considera zelum E
eius ad animarum salutem. Deinde clamauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim reuixit,& prosiliit foras, ligatus tamen sicut fuerat sepultus. Discipuli vero ad Domini præceptum soluerunt eum. Qui solutus,& etiam prædictæ sorores genuflectentes, gratias egerunt Domino Iesu de tanto beneficio,& duxerunt eum ad domum suam. Stupuerunt autem, qui ibi fuerant, & hæc viderant: & diuulgatum fuit miraculum, adeo vt multitudo magna à Hierusalem, & aliis partibus venirent ad videndum Lazarum. Et principes Iudæorum se confusos reputantes, de ipso occidendo cogitauerunt.

Capvt LXVII.

De Maledictione ficus.

Qvamvis secundum fidem historiæ maledictio ficus,& præsentatio adulteræ in templo, credantur, fuisse post aduentum Domini Iesu in Hierusalem super asello, quia tamen videtur aptius nil post ipsum aduentum meditari, nisi de sua cœna & passione,& earum circumstantiis, ideo cogitaui ista duo hic ponere. Cum igitur Dominus Iesus vadens versus Hierusalem esuriret, Mat.21.b
vidit ficum ornatam, & pulchram de foliis. Et appropinquans,& non inueniens ficus, maledixit ei. Et statim aruit, ita vt mirarentur discipuli. Conspice igitur eum, Mar.11.d
& discipulos in prædictis, iuxta formam generalem supra traditam tibi. Conspice etiam, quia mystice hoc factum est à Domino, cum sciret nō esse tempus ficuum. Per talem igitur arborem virentem foliis, intelligi possunt verbosi,& loquaces sine operibus, necnon etiam hypocritæ, ac simulati, qui exteriorem apparentiam habentes, interius vacui sunt,& infructuosi.

Capvt LXVIII.

De Muliere in adulterio apprehensa.

Vigilabāt in malitiis suis pessimi Principes,& Pharisæi contra Dominum Iesum, & sollicite pertractabant, quo modo eum per astutias, & fallacias vincerent,& odibilem populo redderent: sed retorquebantur in eos sagittæ eorum. Cum igitur quædam mulier fuisset in adulterio deprehensa, & secundū legem deberet lapidari: adduxerunt eam ad ipsum in templo, quętētes, quid de ipsa faciendum esset, quasi volentes ei ponere perplexitatem, vt si legem seruandam diceret, notaretur de crudelitate,& immisericordia: si non seruandam, notaretur de iniustitia. Sapiens autem Dominus eorum retia cognoscēs,& declinare sciens, inclinauit se humiliter, & digito scribebat in terra, & dicit Glossa: quod scribebat peccata eorum. Erat igitur illa scriptura tantæ virtutis, quod quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Dominus autem erigens se, dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinauit curialis Dominus, etiam pro æmulis & aduersariis suis, ne verecundarentur. At illi discesserunt omnes, & euanuerunt eorum astutiæ. Mulierem autem monitam ne amplius peccaret, Dominus Iesus licentiauit. Conspice igitur bene ipsum in omnibus prædictis factis,& verbis.

Ioan.8.a

Glos. super Ioan.8.

Capvt LXIX.

De Conspiratione Iudæorum contra Iesum. Et de fuga eius in ciuitatem Effrem.

APpropinquante tempore quo Dominus Iesus disposuerat nostrā redemptionem per effusionem proprij sanguinis operari, armauit diabolus satellites suos,& acuit corda eorum cōtra ipsum Dominum vsq; ad occisionem ipsius,& ex bonis operibus Domini, maxime autem propter suscitationem Lazari, magis ac magis accendebantur, tanquam magis inuidia tabescentes. Non valentes igitur suum furorem protelare, collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, in quo Caipha prophetante, deliberauerunt ipsum agnum innocentissimum occidere. O prauum concilium! O pessimi duces Ioan.11.f
populi, & consiliarij nequissimi! Quid agitis miseri? Quis vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio est hæc? Quæ causa occisionis Domini Dei vestri? Nōne ipse in medio vestrum est, quē tamen nescitis,& intelligit omnia verba vestra,& scrutatur renes,& corda? Sed sic fieri oportet vt desiderastis, in manib. vestris tradidit eum pater suus per vos occidetur, sed nō pro vobis. Ipse quidem

dem morietur, & resurget, vt saluet populum suum, & vos peribitis. Diuulgatum fuit istud concilium, sed sapiens Dominus volens dare locum iræ, & etiam quia nondum erant omnia completa, abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem Effrem: & sic fugit humilis Dominus ante faciem nequissimorum seruorum. Conspice ergo prædictos nefarios in suo concilio pessimo æstuantes. Conspice etiam Dominum Iesum, similiter & discipulos recedentes tanquam imbecilles, & pauperes. Quid tu putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini Iesu erat, cum sic eum recedere videret, & audiret causam, quia volebant eum occidere? Potes hic meditari Dominam, & sorores tunc remansisse cum Magdalena, & Dominum Iesum eas omnes consolatas fuisse de cita sua reuersione.

Capvt LXX.

Quo Modo Dominus Iesus rediit in Bethaniam, vbi Maria Magdalena vnxit pedes eius.

Sicut in superioribus ad instructionem nostram Dominus Iesus fugiendo vsus est prudentia, ostendens quod pro loco, & tempore furorem persequentium caute declinare debemus: ita nunc vtitur fortitudine, quia debito tempore imminente, sponte redit, vt se offerat passioni, & se in manus ipsorum persequentium tradat: sicut alias fuit vsus temperantia cum fugit honorem, quando turbæ voluerunt eum facere regem. Et econtrario vsus est iustitia, cum voluit tanquam rex honorari, quando populus cum ramis arborum occurrit eidem, satis modeste tamen ipsum honoré voluit, & ideo asellum ascendit, vt hic refert Bernardus. Istis igitur quatuor virtutibus, scil. prudentia, fortitudine, temperantia, & iustitia vsus est Dominus virtutum propter nostram instructionem. Dicuntur autem Cardinales esse ac principales, quia ab eis omnes aliæ virtutes morales descendunt. Non igitur æstimandus est fuisse varius, vel inconstans, sicut nec aliquis alius, qui secundum diuersos casus in diuersis virtutibus se exercet. Redit igitur Dominus Iesus die sabbati ante diem palmarum in Bethaniam, quæ est prope Hierusalem, quasi ad duo milliaria: & ibi fecerunt ei cœnam in domo Simonis leprosi, sed & ibi fuerunt Lazarus, Martha, & Maria. Erant enim fortè consanguinei, vel multum domestici eiusdem Simonis. Tunc autem Maria fudit super caput eius libram vnguenti pretiosi, & ex eo vnxit ei caput, & pedes. Et quod alia vice fecit in eadé domo ex contritione, nunc faciebat ex deuotione. Diligebat enim eum super omnia, & de obsequendo eidem satiari non poterat. Sed murmurauit de hoc proditor Iudas. Pro qua Dominus respondit, & eam debito more defendit. Nihilominus tamen proditor indignatus remansit, & inde proditionis occasionem assumpsit, & die Mercurij sequenti Dominũ Iesum pro triginta argenteis vendidit. Conspice igitur eum cœnantem cum illis suis amicis, & conuersantem cum eis, illis paucis diebus, scilicet vsque ad passionem suam. Sed amplius in domo Lazari, domus namque ipsius, & sororis eius erat suum refugium generale. Ibi comedebat de die, & dormiebat de nocte cum discipulis suis. Ibi etiam mater eius Domina nostra cum sororibus quiescebat, & multum honorabant eam omnes, & maxime Magdalena semper sociando eam nec ab ea vllatenus discedendo. Conspice ergo ipsam Dominam, quæ stat timore perterrita de dilectissimo filio suo, nec se ab illo tempore separabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam à murmure proditoris dixit: Mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: an non credis, quod huius verbi gladius matris animam pertransierit? Quid enim de morte sua poterat expressius dicere? Similiter & omnes alij stabant perterriti, & anxiis cogitationibus pleni, colloquentes ad inuicem vnus cum altero hinc inde, more illorum, qui habent dura, & aduersa tractare, & maxime timebant, quando ibat in Hierusalem quod faciebat quolibet die. Multa enim ab ista die sabbati vsque ad diem cœnæ locutus est Iudæis, & operatus est palam in Hierusalem, de quibus non intendo referre nisi de aduentu super asello, ne meditatio ipsius impediatur. Sumus enim in ianuis passionis. Vide, totum tuum recollige spiritum, ne ad alia sis distracta: vt tam ad hæc mysteria quæ præcedunt quam ad ipsam passionem mente vacua curis, & valde peruigil possis intendere, interim libenter conuerseris in Bethania cum prædictis.

Bern. ser. 2. in ramis palm.

Mar. 11. a

Ioan. 12. a

Matt. 26. a

A B C D E (margin letters)

Capvt LXXI.

De Aduentu Domini in Hierusalem super asello. Ibidem quo modo Iesus dicitur tribus modis fleuisse.

Frequentabatur mysteria, implebantur scripturæ per Dominum Iesum, appropinquante tempore zelabat remedium mundo conferre per proprij corporis passionem. Igitur die sequenti summo mane, scilicet die Dominica parauit se ad eundum in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat prophetatum. Cumque pergere vellet, mater pio affectu retrahebat eum, dicés: Fili mi quo vis ire? Tu scis conspirationem contra te factam, quomodo vadis inter eos? Rogo te, vt non vadas. Similiter & discipulis aliis videbatur intolerabile, quod ibat: &, vt poterant, retrahebant eum. Dicebat Magdalena: Non eatis magister pro Deo. Vos scitis, quod desiderant mortem vestram. Si vos itis in manus eorum, hodie vos capient, & habebunt intentum suum. O Deus quo modo diligebant eũ, & quo modo erat eis amarum, quidquid læderet ipsum. Ipse vero aliter disposuerat, qui vniuersorum salutem sitiebat, & respondebat eis: Voluntas patris mei est, quod ego vadam. Venite, non timeatis, quia ipse defendet nos, & hoc sero huc redibimus illæsi. Cœpit igitur ire, & illa parua comitiua, sed fidelis, secuta est ipsum. Cum autem venit Bethphage, scilicet in viculum quendam in medio itineris, misit duos discipulos in Hierusalem, vt sibi adducerent asinam & pullum eius, alligatos in loco publico ad ministerium pauperum deputatos. Quo facto, Dominus Iesus primo super asinam, & parum post super pullum humiliter ascendit, super quos discipuli vestimenta sua posuerunt. Et sic equitabat Dominus mundi. Et quanquam iustissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrariis, & phaleris vsus fuit. Conspice nunc bene ipsum, & vide, quo modo in hoc suo honore, vituperauit honorabilem pompam mundi. Non enim fuerunt hæc animalia frænis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis ornata, more stultitiæ mundialis, sed vilibus pannis, & duobus funiculis, cum esset Rex regum, & Dominus dominorum. Turbę autem cum sciuerunt, iuerunt obuiam ei, & vt regem cum laudibus, & canticis cum vestium suarum, & ramorum arborum stratione ac lætitia magna susceperunt eum. Immiscuit autem cum ista lætitia fletum. Namque cum vidit Hierusalem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu, supple, fleres.

Mat. 21. a
Mar. 11. a
Luc. 19. e

Et debes scire, quod tribus vicibus legimus Dominum Iesum fleuisse. Vna de morte Lazari, sc. humanam miseriam. Alia hic, sc. humanam cæcitatem, & ignorantiam. Hic enim fleuit, quia non cognouerunt tempus visitationis suæ. Tertia vice fleuit in passione sua, scil. humanam culpam, & malitiam: quia videbat, quod passio sua omnibus sufficiebat, & tamen non omnibus proficiebat, quia non reprobis & duris corde, ac impœnitentibus. Et de hac refert Apostolus, ad Hebręos, dicens de tempore suæ passionis: Qui cum clamore valido, & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. De his tribus vicibus habetur in textu. Sed & alias tenet Ecclesia quod fleuit, scil. infantulus. Et ideo cantat: *Vagit infans inter arcta conditus præsepia.* Quod faciebat, vt mysteriũ incarnationis diabolo occultaret. Conspice ergo bene

Christus ter fleuit.

Hebr. 5. a

ipsum

ipsum nunc flentem, nam & flere deberes cum eo: Flet enim largiter, & fortiter, quia non simulate, sed verè dolebat cum ipsis. Vnde corde amaro flebat illorum periculum æternale. Prædixit etiam tunc ipsorum excidium corporale. Conspice etiam discipulos, qui diligenter vadunt iuxta eum cum tremore, & reuerentia. Ipsi sunt barones, & comites, sui domicelli & dextratores. Conspice etiam matrem cum Magdalena, & aliis fœminis sequentes attente post eum. Nec credere debes, quod ipso flente, potuerunt mater & alij sui lacrymas continere. Intrauit ergo Dominus Iesus cum isto triumpho, & honore turbarum in ciuitatem, de quo ciuitas commota est. Venit autem ad templum, & eiecit ementes & vendentas. Et hæc fuit secunda eiectio. Et stetit Dominus Iesus publice in templo prædicans populos, & respondens principibus, & pharisæis vsque quasi sero. Et licet sic honoratus fuisset ab illis, non est inuentus aliquis, qui eum etiam ad bibendum inuitaret. Tota igitur die, ipse & sui ieiunauerunt, & sero cum eis Bethaniam rediit. Conspice ergo & nunc bene ipsum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cum illis paucis, qui sic honorifice venerat mane. Ex quo potes considerare, quod parum est de mundano curandum honore, qui sic terminatur in breui. Potes etiam considerare, quo modo Magdalena, & alij gaudebant, quando honorabatur à turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi.

Mar. 11. d.

Capvt LXXII.

Quando Dominus Iesus mortem suam prædixit matri.

Hic potest interponi meditatio valde pulchra, de qua tamen scriptura non loquitur. Cœnante namque Domino Iesu die Mercurij cum discipulis suis in domo Mariæ & Marthę, & etiam matre eius cum mulieribus in alia parte domus: Magdalena ministrans rogauit Dominum, dicens: Magister sitis memor, quod facietis pascha nobiscum, rogo vos, vt hoc non denegetis mihi. Quo nullatenus acquiescente, sed dicente quod in Hierusalem faceret pascha: illa recedens miro cum fletu, & lacrymis, vadit ad Dominam, & his ei narratis rogat, vt ipsa eum ibi in paschate teneat. Cœna igitur facta, vadit Dominus Iesus ad matrem, & sedet cum ea secum colloquens cum ea, & copiam ei suæ præsentiæ præbens, quam in breui subtracturus erat ab ea. Conspice nunc bene ipsos sedentes, & quo modo Domina reuerenter eum suscipit, & cum eo affectuose moratur, & similiter quo modo Dominus reuerenter se habet ad eam. Ipsis igitur sic colloquetibus, Magdalena vadit ad eos, & ad pedes eorum sedens dicit: Domina ego inuitabam magistrum, vt hic faceret pascha, ipse vero videtur velle ire Hierusalem ad paschandum, vt capiatur ibi: rogo vos vt non permittatis eum ire. Ad quem mater: Fili mi, rogo te vt non sic fiat, sed faciamus hic pascha. Scis enim quod insidiæ ad te capiendum ordinatæ sunt. Et Dominus ad eam: Mater charissima, voluntas patris est, vt ibi faciam pascha: quia tempus redemptionis aduenit, modo implebuntur omnia, quæ de me scripta sunt, & facient in me quidquid volent. At illæ cum ingenti dolore hæc audierunt, quia bene intellexerunt, quod de morte sua dicebat. Dicit igitur mater vix vales verba formata proferre: Fili mi tota concussa sum ad vocem istam, & cor meum dereliquit me. Prouideat pater, quia nescio quid dicam. Nolo sibi contradicere, sed si ipsi placeret, roga eum vt differat ad præsens, & faciamus hic pascha cum istis amicis nostris. Ipse vero, si sibi placebit, poterit de alio modo redēptionis sine morte tua prouidere: quia omnia possibilia sunt ei.

O si videres inter hæc verba Dominum plorantem, modestè tamē & plane, & Magdalenam tanquā ebriam de magistro suo largiter, & magnis singultibus flentem, forte nec tu posses lacrymas continere.

Considera in quo statu esse poterant, quando hæc tractabantur. Dixit enim Dominus, blande consolans eas: Nolite flere, scitis quod obedientiam Patris me implere oportet: sed pro certo confidite, quia cito reuertar ad vos, & tertia die resurgam incolumis. In monte igitur Sion secundum voluntatem Patris faciam pascha. Dixit autem Magdalena, ex quo non possumus eum hic tenere, simus & nos in domo nostra in Hierusalē: sed credo quod nunquam habuit pascha sic amarum. Acquieuit Dominus, quod & ipsæ in dicta domo facerent pascha.

Capvt LXXIII.

De Cœna Domini. Item de mensa & modo sedendi in mensa. Exemplum quinque virtutum Christi in cœna. Item quinque ex sermone Domini.

Adveniente iam & imminente tempore miserationum, & misericordiarum Domini Iesu, quo disposuerat saluam facere plebem suam, & eam redimere, non corruptibili auro & argento, sed pretiosissimo sanguine suo: voluit cœnam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum memoriale recordationis, ac etiam vt compleret mysteria, quæ restabant complenda. Fuit autem hæc cœna magnifica valde, & magnifica sunt quæ fecit ibi Dominus Iesus. Ad quæ intuenda te cum summa attentione præsentem exhibe: quia si hoc digne & vigilanter feceris, non patietur te curialis Dominus redire ieiunam. Circa ipsam igitur quatuor principaliter, quæ ibi notabiliter facta fuerunt, meditanda occurrunt. Primo ipsa corporalis cœnatio. Secundo pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertio Sacramenti, sui sacratissimi corporis institutio. Et quarta pulcherrimi sermonis per ipsum compositio. De quibus per ordinem videamus.

1. Pet. 1. b

Circa primum attende, quod Petrus & Ioannes iuerunt iussu Domini Iesu, ad quendam amicum suum in mōtem Sion, vbi erat cœnaculum grande stratum ad parandum Pascha. Sed & Dominus cum aliis discipulis die Iouis, adue sperascente die ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum iuit. Aspice nunc igitur eum stantem in aliqua parte domus, & colloquentem cum suis discipulis salubria, & interim in cœnaculo parabatur pro eis per aliquos de septuaginta duobus discipulis pascha. Legitur namque in legenda sancti Martialis, quod ipse cum aliquibus de septuaginta duobus discipulis fuit ipso die ferio ad ministrandum Domino Iesu, quando lauabat pedes discipulorum suorum. Cum autem essent omnia in cœnaculo parata, dilectissimus Ioannes, qui sollicite ibat, & redibat ad parandum, & iuuandum in præparatione præfata, venit ad Dominum Iesum, dicens: Domine vos potestis cœnare, quādo placet vobis, quia omnia sunt parata. Conspice nunc bene, & morose omnia quæ dicuntur, & fiunt: quia viscerosa sunt valde, nec abbreuianda sunt sicut cętera Domini Iesu facta, sed potius dilatanda. In hoc igitur est maxima vis omnium meditationū de ipso, sed & amoris istius magis, sc. propter excessiua insignia, quæ in hac cœna facta fuerunt. Surgit ergo Dominus Iesus, & discipuli eius cum eo. Ioannes vero eius lateri se iungens, ab eo se deinceps nullatenus separauit: nullus enim sic fideliter ac familiariter adhæsit ei, sicut Ioannes. Nam cum captus fuit, introiuit cum eo in atriū principis sacerdotum, nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortē dimisit eum, quovsque fueratis sepultus. In hac autē cœna iuxta eum sedit, licet esset minor aliis. Intrāt autem cœnaculum omnes, lauant manus, & circumstātes mensam deuotissime benedicunt. Aspice bene per singula. Scire autem debes, quod ipsa mensa erat in terra, & more antiquorū in terra sederunt ad cœnam. Erat autem mensa quadra, vt creditur, de pluribus tamen tabellis, quam ego vidi Romę in Ecclesia Lateranensi, & ego eammet mensuraui. Est autem in vno quadro duorum brachiorum, & trium digitorum, vel palmi vel citra: ita quod licet arcte, tamen in

De Cœna agni paschalis. Mat. 26. b

De modo, quo in vltima cœna Christus cum discipulis sedit ad mensam, & de ipsa mensa.

quolibet quadro, vt creditur, tres discipuli sedebant, & A Dominus Iesus humiliter in quodam angulo: ita quod omnes in vno catino comedere poterant. Et propterea non intellexerunt eum discipuli, quando dixit: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, quia omnes pariter intingebāt. Benedictione igitur facta per dexteram Domini, sedent circa mensam, Ioanne sedente iuxta Dominum Iesum Christū. Agnus paschalis tunc eis defertur. Sed attende, quod dupliciter poteris hoc meditari. Vno modo quod sedeant sicut iam dixi. Alio modo, vt stent recti cum baculis in manibus comedentes agnum cum lactucis agrestibus, & ita obseruantes quæ in lege Domini mandantur, dummodo postea eos mediteris sedere ad aliquid manducandum, vt ex pluribus locis textus potest colligi: quia nec Ioannes recumbere supra pectus Domini aliter potuisset, nisi sedendo. Delato ergo agno paschali asso, accepit eū verus & im- B maculatus agnus, scilicet Domin⁹ Iesus, qui erat in medio illorum tanquā qui ministrat, sciditque eum in frusta, discipulis alacriter porrexit, & ad comedendum confortat. Ipsi vero comedebant, sed alacritatem non capiebant semper pauidi, ne nouitas contra Dominum fieret. Cœnantib⁹ autē eis, patefecit factum apertius, & inter alia ita ait: Desiderio desideraui, hoc pascha manducare vobiscum antequā patiar. Vnus autem vestrum me traditurus est. Hæc vox in corda ipsorum, vt gladius acutissimus intrauit, & comedere cessauerunt, aspicientes seipsos inuicem & dicentes: Nunquid ego sum Domine? Aspice nūc bene ipsos, & compatere tam Domino Iesu, quam ipsis: quia in magno dolore sunt positi. Ipse autem proditor, ne videretur hæc verba pertinere ad ipsum, comedere non cessauit. Ioannes vero ad in- C stantiam Petri quæsiuit & dixit: Domine quis est, qui tradet te? Et Dominus Iesus tanquam singulari dilecto familiariter ei aperuit. Ioannes vero stupefactus, & cordialiter gladiatus, versus eum se inclinauit, & super pectus eius recubuit. Petro autē Dominus non dixit, quia vt dicit August. si ipsum sciuisset, dentibus proditorem discerpsisset. Sed per Petrum signantur actiui, per Ioannem contemplatiui, vt dicit Augustinus in eadem Homilia in Euangelium, quod legitur in festo sancti Ioannis. Vnde habes hic argumentum, quod contemplatiuus non intromittit se de actibus intrinsecis, & de ipsis etiā offensis Domini vindictam non expetit, sed gemit interius, & per orationes se ad Deum cōuertit, & fortius ei per contemplationem approximans, eiq; inhærens, omnia suæ dispositioni committit. Nam aliquando ipse D cōtemplatiuus ex zelo Dei, & animarum, exterius exit, vt sua supra plenius habuisti in tractatu de vita contēplatiua. Hic etiam habes, quod nec ipse Ioannes dixit Petro, quamuis ad ipsius nutū Dominū quæsiuisset. Ex quo potes colligere, quod contemplatiuus non debet secretum sui Domini reuelare. Legitur autem de beato Frācisco, quod reuelationes occultas non reuelabat exterius, nisi quantum fraternæ salutis vrgebat zelus, vel supernæ reuelationis dictabat instinctus. Nunc igitur cōspice Domini benignitatē quo modo dilectum suum supra pectus suum retinet tam benigne. O quam tenerrime se ad inuicem diligebant. Conspice etiam alios discipulos multum mœstos ad hāc Domini vocem, non E comedentes, sed se inuicem aspicientes, & super his cōsilium capere nescientes. Hæc de primo articulo sufficiūt.

Luc. 22. b

Ioan. 13. c

Aug. tract. 124. in Ioan. tom. 9.

De ablutione pedum. Ioan. 13. b

Circa secundum vero diligenter attende. His namque sic se habentibus, surgit Dominus Iesus à cœna, surgunt statim & discipuli, ignorātes quo ire velit. Ipse autē descendit cū eis in locum alium inferius in eadem domo, vt dicunt qui locum viderunt, & ille omnes sedere fecit, aquam iubet sibi afferri, ponit vestimenta sua, linteo se præcingit, & aquam mittit in peluim lapideā, vt lauaret ipsorū pedes. Recusat Petrus, & totus stupefactus rē suo iudicio sic indecentē declinat. Sed audita Christi cōminatione, sapienter consiliū mutauit in melius. Considera nunc bene singulos actus & cum admiratione conspice, quæ gerūtur. Inclinat se summa maiestas, & humilitatis magister vsq; ad piscatoris pedes, stat incuruatus, & genibus flexis, coram ipsis sedentib⁹. Lauat propriis manibus, abstergit, deosculaturq; omnium eorum pedes. Sed & illud superexaltat humilitatem, quod & ipsi proditori eadem obsequia ipse præbet. Sed ô cor nequam! & omni duritia durius, si sic ad tantam humilitatem non emolliris, si sic Dominū maiestatis non vereris, si sic vsque ad ipsius semper tibi benefici, semperque innocentis sæuis interitum. Sed væ tibi miser, tu quidem obduratus quod cōcepisti parturies, non tamen ipse, sed tu peribis. Admiranda est ergo merito tāta humilitatis, & benignitatis profunditas, &c. Hoc autem completo ministerio, redit ad locum cœnæ, & iterum recumbens, eos ad suum exemplum imitandum confortat. Potes autem hic meditari, quod Dominus Iesus exemplum dedit nobis isto sero quinque magnarū virtutum, scilicet humilitatis, vt dictū est lauando: charitatis, in Sacramento corporis, & sanguinis sui, & in sermone, qui est monitis charitatis plenus: patiētiæ, in sustinēdo proditorem suum, & multa opprobria quando fuit captus, & ductus vt latro: obedientiæ, in eundo ad passionē suam, & mortē ex obedientia patris: orationis, in orando in horto tribus vicibus. In his ergo virtutibus eum imitari conemur. Et hæc de secundo articulo.

Christus Dominus in Cœna quinque magnarum virtutum exemplum præbuit.

Circa tertium vero meditando, obstupesce illam charissimam dignationem, & dignatissimam charitatem, qua nobis tradidit semetipsum, & reliquit in cibum. Cum ergo lotis discipulorum pedibus iterum recubuisset, volēs finem dare legalibus institutis, & sacrificiis, & nouum incipere testamentum, seipsum sacrificium nouum facit & accipiens panem, oculos ad patrem eleuans, confecit altissimum Sacramentum corporis sui, & dans discipulis suis dixit: HOC EST CORPVS MEVM, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem, dicens: HIC EST SANGVIS MEVS, qui pro vobis effundetur. Aspice nunc bene pro Deo, quo modo diligenter, fideliter, & deuote prædicta facit, & manibus propriis communicauit illam dilectam, & benedictam familiam suam. Et tandem in amoris recordationem, subiungit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est illud memoriale, quod animam gratam cum ipsum suscipit, manducando, vel fideliter meditando deberet totam ignire, & inebriare, & in ipsum Dominum præ amoris, & deuotionis vehementia totaliter transformare. Nihil enim maius, charius, dulcius, & vtilius nobis relinquere poterat, quam seipsum. Ipse namque, quem in Sacramento sumimus, ille idem est, qui de virgine mirabiliter incarnatus & natus pro te mortem sustinuit, & qui resurgens, & gloriose ascendens sedet à dextris Dei. Et ipse est qui creauit cœlum, & terram, & omnia: & qui ea gubernat, ac etiam moderatur. Ipse est à quo dependet salus tua in cuius voluntate & potestate est tibi dare, vel non dare gloriam paradisi. Ipse est qui est in tali hostia modica oblatus, & tibi exhibitus. Ipse est Dominus Iesus Christus filius Dei viui. Et hæc de tertio articulo.

De institutione Sacramenti Eucharistiæ. ex Matth. 26.

Circa quartum vero ad omnium cumulum superefluentem, attende alia dilectionis insignia. Facit enim eis sermonem pulcherrimum, plenum dulcedine, & amoris carbonibus ignitum. Communicatis namque discipulis & pessimo Iuda, secundum Augustinum licet secundum aliquos non fuerit in communicatione, dicit ipsi Iudæ Dominus Iesus: Quod facis, fac citius. Ille autem infelix egrediens, iuit ad principes sacerdotum, quibus eum præcedēti die Mercurij vendiderat triginta argenteis, & petiit ab eis cohortem ad ipsum capiendum. Interim vero Dominus Iesus fecit discipulis dictū sermonem. Ex cuius ornata, vtili, ac veneranda magnitudine, quinq; principaliter meditando assumo. Primū qualiter prædicens eis discessum suum, eos confortauit. Dicebat namque: Adhuc modicum vobiscum sum, sed non relinquā vos orphanos. Vado & venio ad vos. Iterum autē videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Hæc & his similia, quæ succincte pertranseo, dicebat eis, quæ

De ser. Domini in cœna ex Ioan. 13. vsque ad 7. cap. Aug. Enar. in Psal. 40. tom. 8. Ioan. 13. c

Ex sermone Domini quinque præcipuè meditanda. Ioan. 14. c Ioan. 16. g

corda ipsorum totaliter pertransibant, & penetrabant. Non enim de suo discessu poterant aliquid tolerare. Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter, & instanter instruxit eos de charitate, dicens pluribus vicibus: Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem. Et in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et alia huiusmodi quæ in textu plenius poteris reperire. Tertio circa sermonem mediteris quo modo monuit eos ad obseruantiam mandatorum suorum, dicens: Si diligitis me, mandata mea seruate. Et: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et alia huiusmodi. Quarto circa sermonem mediteris, qualiter det eis confidentiam contra tribulationes, quas eis prædicit esse venturas, hoc modo: In mundo pressuras habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum. Et iterum: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Mundus quidem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quinto circa sermonem est meditandum, qualiter ipse Dominus Iesus tandem aspiciens in cœlum se conuertit ad Patrem dicens: Pater serua istos quos dedisti mihi. Cum essem cum eis ego seruabam eos. Nunc autem venio ad te. Pater sancte ego pro eis rogo: non pro mundo, & non pro his tantum, sed pro eis omnibus, qui in me credituri sunt per eos. Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam. Et alia huiusmodi quæ vere erant corda scindentia. Mirum certe quo modo discipuli, qui tam vehementer Dominum Iesum amabant, ad hæc verba subsistere potuerunt. Si ergo quæ in hoc sermone dicta sunt, attente discusseris, & meditando ruminaueris diligenter, & in eorum dulcedine requieueris, merito inardescere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, & prouidentiam, indulgentiam, & charitatem, & etiam ad alia per eum hoc sero facta. Conspice ergo eum dum loquitur, quo modo efficaciter, deuote, & delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis, quæ narrat, & pascit in amœnitate aspectus eius, atque verborum. Conspice autem discipulos quo modo stant mœsti capitibus inclinatis, lacrymantes, & suspiria magna dantes, pleni sunt tristitia, vsque ad summum, & de hoc veritas ipsamet ferebat testimonium, dicens: Quia hæc dixi vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiarius cohærentem, qualiter attente & diligenter aspicit hunc dilectum suum, & tenerius anxiatus omnia verba eius recolligit. Ipse enim solummodo describens hæc tradidit vere nobis. Inter alia quoque dicit eis Dominus Iesus: Surgite, eamus hinc. O quantus pauor tunc in eos intrauit, nescientes quo, vel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidantes, & nihilominus postea locutus est eis complendo sermonem, in alio loco eundo per viam. Conspice nunc discipulos euntes post eum, & cum eo, quo modo quilibet, qui magis potest magis ei approximat, congregatim pergentes, sicut mos est pullorum pergere post gallinam, impellendo eum modo vnus, modo alius ex desiderio appropinquandi, & audienda verba ipsius. Ipse vero libenter hoc sustinebat ab eis. Tandem cunctis completis mysteriis, vadit cum eis in hortum trans torrentem Cedron, & ibi suum proditorem, & armatos expectauit.

Ioan. 14. b
Ioan. 15. b
Ioan. 16. g
Ioan. 15. e
Ioan. 16. f
Ioan. 17. d
Ioan. 16. d
Mar. 14. e

SEXTA FERIA.

CAPVT LXXIV.

Meditatio de passione Domini in generali.

OCcurrit nunc, vt de passione Domini nostri Iesu Christi pertractemus. Qui ergo in passione, & Cruce Domini gloriari desiderat, sedula cordis meditatione debet in ipsa persistere, cuius mysteria, & quæ circa eam facta sunt, si toto forent perspecta intuitu mentis, in nouum, vt puto, statu adducerent meditantem. Nam profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutanti, multi adsunt passus insperati, ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes, & per consequens nouum quendam statum susciperet: quæ sibi præsagium, & participatio gloriæ viderentur. Ad hunc autem statum consequendum, crede rem tanquam ignarus, & balbutiens, quod totam illuc mentis aciem vigilantibus oculis cordis, omissisque aliis curis extraneis, dirigi oporteret: & quod quis se præsentem exhiberet omnibus, & singulis, quæ circa Dominicam ipsam Crucem, passionem, & crucifixionem contigerunt, affectuose, diligenter, amorose, & perseueranter. Te ergo hortor, vt si vigilanter attendisti præmissa, quæ de ipsius vita dicta sunt, hic multum vigilantius totum apponas animum, totamque virtutem: quia hic maxime apparet illa charitas eius, quæ corda nostra deberet totaliter concremare. Cuncta vero cum modificatione solita accipe, scilicet quæ sic meditari poterunt, vt narrabo. Non enim in hoc opusculo aliquid affirmare intendo, quod non per sacram Scripturam, vel dicta Sanctorum, vel opiniones approbatas affirmatur, vel dicitur. Videtur autem mihi non incongrue dici, quod non solum illa pœnalis, & mortalis crucifixio Domini, sed ea quæ præcesserūt eandem sunt vehementissimæ compassionis, amaritudinis & stuporis. Quid enim est cogitare, quod ipse Dominus noster super omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte captus est, vsq; ad sextā crucifixionis suæ horam, fuit in bello cōtinuo, doloribus magnis, opprobriis, illusionibus & tormētis? Non enim sibi datur vel modica requies. Sed in quali erat bello, & cōflictu audi, & vide. Alius ipsum dulcem, & mitem, & piū Iesum apprehendit, alius ligat, alius insurgit, & alius exclamat, alius impellit, alius blasphemat, alius expuit in eum, & alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius cōtra eum falsos testes inquirit, & alius inquirentes associat, alius cōtra eum falsum testimonium dicit, aliusque accusat, alius deludit, & alius oculos eius velat, alius faciē eius pulcherrimam cædit, alius colaphizat, alius eum ad columnam ducit, & alius expoliat, alius dum ducitur, percutit, alius vociferatur, & alius eum insultanter ad vexandum suscipit, & alius ad columnā ligat, alius in eum impetū facit, & alius flagellat, alius eū purpura in contumeliam vestit, & alius spinis eum coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibūde accipit, vt spinosum caput percutiat, alius negatorie genuflectit, alius deridet genuflexionē, & plura ei intulerunt opprobria. Ducitur, & reducitur, spuitur, & reprobatur, voluitur, & circumflectitur huc, atq; illuc tanquam stultus, & stultissime imbecillis, sed & tanquam latro, & impiissimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris ducitur, & attrahitur. Deus meus, quid est hoc? nōne tibi videtur hoc durissimum, amarissimum, & continuum, & magnum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis: Astant contra eum constanter principes, & Pharisæi, seniores, & millia populi. Acclamatur ab omnibus vnanimiter, vt crucifigatur. Crux humeris iam fractis, & laceratis imponitur, in qua crucifigitur, concurrūt vndiq; ciues, & aduenæ, tam maiores, quam ribaldi, viniq; potatores non ad compatiendum, sed vilissime deridendum. Nemo est, qui eum agnoscat, sed luto, & immunditiis impetuose eum commaculant, & affligunt, & dum ignominiam suā portat, factus est illis in parabolam. Contra eum loquebantur, qui sedebant in porta, & in eum psallebant, qui bibebant vinum. Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur: & sic flagellatus, fatigatus, totusq; maceratus, & opprobriis saturatus vsq; ad summū, non finitur requiescere, non esse in otio, vix potest refocillare spiritum, quovsq; peruentum est ad Caluariæ locum, vtique immundissimum & fœtidissimum. Et omnia cum impetu fecerūt, & furore. In ipso autem loco, finis & quies bello imponitur, de quo tractamus: sed est illa quies aspe-

Pœnas omnes, quas Christus passus est, in genere recenset.

Psal. 68. b

rior

rior bello, & crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis A quies. Vides ergo quo modo vsque ad sextam horam passus est longum & durum bellum. Verè intrauerunt aquæ vsque ad suam animam, & circundederunt eum canes multi, terribiles, fortes & feroces, & consilium malignantium eum obsedit, qui dire, & vt gladius bis acutus exacuerunt in eum linguas, & manus. Ex his ergo, quæ dicta sunt, expedita videntur, quæ de passione Domini dici possunt summatim in tribus horis primis, vsque ad sextam scilicet, matutinali, prima, & tertia. Sed non sic, non est tanta amaritudo, & pœna Domini Iesu sic leuiter pertractanda: propter quod reflecte oculos, & intende. Magna enim & multiplex consideratio superest, multumque penetratiua, & pia, dummodo, vt dictum est, exhibeas te præsentem: hæc enim in quadam generalitate sunt dicta. Sed videamus singula diligenter, B non enim debet nos tædere, ista cogitare, quæ ipsum Dominum non tæduit tolerare.

Ibidem a
Psal. 21. d
Psal. 36. a

Caput LXXV.

Meditatio Passionis Christi ante Matutinum.

Reassume ergo meditationes istas à principio Passionis, & prosequere per ordinem vsque in finem, de quibus sicut mihi videtur, modicum tangam: tu vero vt placet exercitteris in amplioribus, vt & ibi Dominus ipse dabit. Attende ergo ad singula, ac si præsens esses, & cerne eum attente, cum à cœna exiens, sermone complexo, in hortum cum discipulis suis vadit. Vltimo nunc intra, & perpende quo modo affectuose, socialiter, ac familiariter eis loquitur, & ad orationem hortatur, C quo modo etiam ipse pusillum, id est, per iactum lapidis progrediens, humiliter, ac reuerenter positis genibus orat patrem. Hic parumper subsiste, & mirabilia Domini Dei tui mente pia reuolue.

De oratione in horto.

Orat nunc Dominus Iesus. Sed hactenus legitur pluries sic orasse: sed pro nobis tunc vt aduocatus noster, nunc autem pro se orabat. Compatere, & admirare profundissimam suam humilitatem. Cum enim sit Deus Patri suo coæternus & coæqualis, oblitus videtur se Deum esse, & orat vt homo, stat tanquam quilibet homunculus de populo, Dominum orans. Considera etiam perfectissimam obedientiam. Quid enim orat? certe orat Patrem, vt hora mortis ab eo transferatur, habet hoc expedire vt non moreretur, si ei placeret, & non exauditur, secundum aliquam dico voluntatem, quæ in eo erat. Fuit tamen in eo multiplex voluntas, vt dicam. Et D hic etiam tu compatere, quia vult Pater vt penitus moriatur, & ei quamvis vero, & vnico filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus illum sic tradidit. Sic enim dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Dominus autem Iesus hanc obedientiam suscipit, & exequitur reuerenter. Vide in tertio loco indicibilem ad nos charitatem, tam Patris, quam filij, compassione, admiratione, venerationeque dignissimam. Propter nos hæc mors indicitur, & sustinetur propter nimiam charitatem ipsorum, orat ergo Dominus Iesus Patrem prolixe, dicens: Mi Pater clementissime rogo te, vt exaudias orationem meam, & ne despexeris deprecationẽ meam. Intende mihi & exaudi me, quia contristatus sum in exercitatione mea, & anxiatus est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum. Inclina ergo ad me aurem tuam, & intende voci deprecationis meæ. Tibi, E Pater, placuit me in mũdum mittere, vt pro iniuria tibi ab homine facta satisfacerem. Et statim cum voluisti, dixi: Ecce vado. Et sicut in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, sic volui. Veritatem tuam, & salutare tuum annuntiaui. Pauper fui, & in laboribus à iuuentute mea, faciens voluntatem tuam, & omnia quæ mandasti feci. Paratus sum etiam complere quæ restant. Si tamen, Pater mi, fieri potest, tolle à me tantam amaritudinem, quanta mihi parata est ab aduersariis meis. Vide enim Pater, quanta aduersantur aduersum me, & quot & quanta mihi imponunt, propter quæ accipere animam meam consiliati sunt. Sed Pater sancte, si feci ea, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito, ab inimicis meis inanis. Ego enim quæ tibi placita sunt, feci semper. Ipsi vero posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, & discipulum meum corruperunt, & suum ducem ad me perdendum fecerunt, & appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quibus appretiatus sum ab eis. Rogo te Pater mi, vt transferas à me Calicem istum. Si autem aliter tibi videtur, fiat volũtas tua, & non mea. Sed exsurge Pater in adiutorium meum, festina vt me adiuues. Dato enim dilectissime Pater, quod me nescierunt filium tuum, quia innocentem vitam cum eis duxi, & multa bona eis contuli, non deberent, Pater, sic mihi esse crudeles. Recordare namque, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, vt auertam indignationem tuam ab eis. Sed væ, nunquid redditur pro bono malum: ipsi autem foderunt foueam animæ meæ, & mortem turpissimam parauerunt. Tu vides Domine, ne sileas, ne discedas a me: quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Ecce in conspectu tuo sunt, qui tribulant me, quærentes animam meam. Improperium expectauit cor meum, & miseriam. Et rediens Dominus Iesus ad discipulos suos, excitat, & de orando confortat. Et iterum secundo & tertio ad orationem rediit, in tribus enim diuersis locis distantibus ab inuicem per iactum lapidis, non quantum quis excutiens brachium proiicere posset, sed quantum sine magna violentia lapidem mitteret, forte quanta est longitudo domorum nostrarum, vt habeo à fratre nostro, qui fuit ibi, & adhuc in ipsis locis sunt vestigia Ecclesiarum, quæ ibi factæ fuerunt. Rediens ergo ad orationem, vt dixi, secundo, & tertio eundem sermonem orauit, & addidit: Pater si sic decreuisti, vt penitus crucis patibulum subeam, fiat voluntas tua. Sed recommendo tibi dilectissimam matrem meam, & discipulos meos, quos hucusque seruaui. Pater mi, serua eos amodo. Et interim, sacratissimus ille sanguis corporis sui, in modum sudoris erumpens in hac agonia, siue certamine, dum prolixius orat, vsque ad terram abundanter decurrit.

Ioan. 3. b
Psal. 54. a
Psal. 7. a
Psal. 108. a
Mat. 27. b
Mat. 26. d
Hier. 18. d
Psal. 68. e
Ioan. 17. b

Considera nunc ergo eum, quanta nunc est animæ suæ angustia. Sed & hic illud animaduerte contra impatientiam nostram, quia Dominus tribus vicibus orauit, antequam à Patre responsionem acciperet.

Cum autem sic orat anxiatus Dominus Iesus: ecce Angelus Domini, Princeps militiæ cœlestis exercitus, Michaël scilicet astitit confortans eum, & dicens: Salutem Deus meus Iesu. Ego orationem vestram, & sudorem vestrum sanguineum Patri vestro obtuli in conspectu totius curiæ supernæ, & omnes procidentes supplicauimus, vt Calicem hunc transferret à vobis. Et respondit Pater: Nouit dilectissimus filius meus Iesus, quod humani generis redemptio, quam sic optamus, sine sanguinis sui effusione sic decenter fieri non potest: & ideo si salutem vult animarum, oportet eum pro eis mori. Quid ergo discernitis? Tunc respondit Dominus Iesus Angelo: Salutem animarum omnino volo, & idcirco potius eligo mori vt saluentur animæ, quas ad imaginem suam Pater creauerat, quàm velim non mori, & animæ non redimantur. Fiat ergo voluntas Patris mei. Et Angelus ad eum: Confortamini ergo, & viriliter agite, excelsum enim decet magnifica facere, & magnanimum ardua tolerare. Cito pertransibunt pœnalia, & succedent perpetuo gloriosa. Dicit Pater quod semper vobiscum est, & quod matrem vestram, & discipulos ipse seruabit, ipsosque incolumes vobis reddet. Et humilis Dominus reuerenter, & humiliter suscipit hanc confortationem etiam à sua creatura, considerans se esse minoratum paulo minus ab angelis, dum est in hac valle misera tenebrarum. Et sic contristabatur vt homo, & vale fecit ei. Et sic ex verbis angeli fuit confortatus vt homo, rogans, vt eum Patri, ac cœlesti curiæ commendaret. Surgit ergo tertio ab oratione totus sanguine madefactus, quem conspice tergentem sibi vultum, vel etiam forte in torrente lauantem, totumq; afflictum reuerenter cerne,

Michaël Angelus Christum in agonia confortat.

ne, eique intime compatere: quia sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi contingere nullatenus potuit.

Dicunt tamen Sapientes, & expositores, quod orauit Dominus Iesus Patrem, non tam timore patiendi, quam misericordia prioris populi: quia compatiebatur Iudæis, quia pro sua morte sæuissima perderentur. Non enim ipsi occidere eum debebant, quia ex ipsis erat, & in lege eorum continebatur, & tanta eis beneficia impendebat, dum orabat Patrem pro salute Iudæorum, & dicebat: Vt credat multitudo gentium, non recuso passionem. Si vero Iudæi excæcandi sunt vt alij videant, non mea voluntas, sed tua fiat. Fuit enim in Christo tunc quadruplex voluntas, scilicet voluntas carnis, & hæc nullo modo volebat pati. Voluntas sensualitatis, & hæc murmurabat, & timebat. Voluntas rationis, & hæc obediebat, & consentiebat, nam iuxta Isaiam dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Et fuit in eo voluntas diuinitatis, & hæc imperabat, & sententiam ipsa dictabat. Igitur quia verus erat homo, vt homo erat in magna angustia positus. Et ideo intime compatere ei, & considera, & vide diligenter omnes actus, & singulas affectiones Domini Dei tui. Venit autem ad discipulos suos dicens: Dormite iam, & requiescite, qui ibi aliquantulum dormierunt. Bonus autem pastor vigilat super custodiam gregis sui pusilli. O grandis amor. Vere in finem dilexit eos, cum in tanta positus agonia eorum procurat quietem. Videbat autem à longe aduersarios suos venientes cum facibus, & armis, nec tamen discipulos excitauit, nisi cum prope, & iuxta eos erant, tunc dicit eis: Sufficit, satis dormistis, ecce qui me tradet appropinquat.

Quadruplex voluntas Christi dum orat in horto.
Isa. 53. b

Et adhuc eo loquente, venit ante illos nequam Iudas, pessimus mercator, & osculatus est eum. Dicitur enim quod moris erat Domini Iesu, discipulos quos emittebat, in osculo recipere redeuntes, & propterea proditor ille in signum, Iesum per osculum tradidit, & præcedens alios cum osculo rediit, quasi dicat: Non sum ego cum istis armatis, sed rediens more solito, te osculor & dico: Aue Rabbi. Intuere ergo bene, & prosequens Dominum, vide quo modo patienter, & benigne suscipit ipsius infœlicis amplexus, & oscula proditoris, cuius paulo ante pedes lauerat, & summo cibauerat cibo. Et quo modo se patitur capi, ligari, percuti, & furibunde duci, ac si esset malefactor, & omnino impotens ad se defendendum. Quo modo etiam compatitur discipulis suis fugientibus & errantibus. Sed & ipsorum dolores cernere potes, quo modo inuiti, & dolentes gemitus & suspiria dabant, & velut orphani, & timore perterriti recedebant, & magis ac magis eorum augebatur dolor, cum videbant & Dominum suum sic viliter trahi, & canes istos trahentes eum ad victimam, & illum quasi agnum mansuetissimum sine resistentia ipsos sequi. Conspice nunc eum, quo modo ducitur ab illis nequissimis de torrente sursum Hierusalem festinanter, & anxie, manibus post tergum ligatis, exchlamydatus tunica, supercinctus non curiose, capite discoopertus, & curuus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens. Cum autem præsentatur principibus sacerdotum Annæ & Caiphæ & aliis senioribus congregatis illi, quasi leo capta præda exultant, ipsum examinant, falsos procurant testes, qui eum condemnant & expuunt in eius sacratissimam faciem, oculos velant, colaphizant, alapis cædunt, dicentes: Prophetiza, qui est qui te percussit? & multis opprobriis eum vexant, & in omnibus se patienter habebat. Et hic in singulis eum conspice, & compatere.

Matt. 26. e
Christus capitur.

Tandem illi maiores recesserunt mittentes eum in quendam carcerem ibi subtus solarium, qui adhuc videri potest, vel eius vestigium, & ligauerunt eum ad quandam columnam lapideam, cuius pars postea comminuta est, & adhuc apparet, vt habeo ex fratre nostro, qui vidit. Dimiserunt nihilominus aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum per totam noctem residuam vexauerunt derisionibus & maledictis vacantes. Intuere ergo qualiter audaces, & pessimi conuiciantur

A eidem, dicentes: Credebas tu melior, & sapientior esse principibus nostris? quæ stultitia erat tua? non debebas aperire os tuum contra eos: quo modo fuisti ausus sic facere? Sed nunc apparet sapientia tua, vt stes modo sicut tuis conuenit paribus, & dignus proculdubio es morte, & tu eam habebis. Et sic per totam noctem modo vnus, & modo alius insultabat verbis, & factis contra eum. Quanta credis dicunt, & faciunt hi mercenarij opprobriis vilissimis indiscrete, & irreuerenter ei insultant. Intuere nunc Dominum verecunde, & patienter tacentem ad omnia tanquam in culpa deprehensum, & vultu in terram demisso, & sibi compatere vehementer. O Domine ad quorum manus venisti? quanta est patientia tua? Vere ista est hora tenebrarum.

Et sic stetit rectus ad illam columnam ligatus vsque ad mane. Interim autem Ioannes vadit ad Dominam, & B socias in domum Magdalenæ congregatas, in qua cœnam fecerant, & narrat cuncta quæ Domino, & discipulis contigerunt. Tunc indicibilis planctus, eiulatus, & clamor factus est ibi. Intuere eas, & compatere, quia in afflictione permaxima, & dolore vehementissimo sunt de dilecto Domino suo, quia bene vident, & credunt nunc ipsum Dominum moriturum. Tandem Domina secedit ad parietem, & in orationem se conuertit, dicés: Pater reuerendissime, Pater piissime, Pater misericordissime, recommendo vobis filium meum dilectissimum. Non sis ei crudelis, quia cunctis es benignus Pater æterne, morietur ne filius meus Iesus? nihil enim mali fecit. Sed Pater iuste si redemptionem vultis humani generis, per alium modum obsecro faciatis, omnia namque possibilia sunt vobis. Rogo vos Pater sanctissime, C si placet vobis, non moriatur filius meus Iesus, liberate ipsum de manibus peccatorum, & reddite ipsum mihi. Ipse propter obedientiam vestram, & reuerentiam non se iuuat. Dereliquit seipsum, & tanquam imbecillis, & impotens est inter istos. Vnde vos illum Domine adiuuare. Hæc & his similia orabat Domina cum affectu suo toto, & conatu, & cum magna amaritudine cordis sui. Compatere nunc ei, quam sic cernis afflictam.

CAPVT LXXVI.

Meditatio Passionis Christi hora prima.

Mane autem tempestiue redierunt principes, & maiores populi, & fecerunt eum ligari manus post tergum, dicentes: Veni nobiscum latro, veni ad iu- D dicium, hodie complebuntur maleficia tua, modo tua sapientia apparebit. Et ducebant eum ad Pilatum, & ipse tanquam nocens sequebatur eos, cum esset agnus innocentissimus. Cum autem mater eius, Ioannes & sociæ, nam & ipsæ summo mane exierunt foras, vt venirent ad eum, occurrerunt ei in biuio, & videntes eum sic vituperabiliter & sic enormiter à tanta multitudine duci, quanto repleti sunt dolore, dici non posset. In isto autem mutuo conspectu, fuit dolor vehementissimus vtriusque. Nam ipse Dominus multum affligebatur ex compassione, quam habebat ad suos, & maxime erga matrem. Sciebat enim, quod propter ipsum dolebant vsque ad animæ à corpore auulsionem. Considera ergo & intuere diligenter per singula, sunt enim permultum, E immo permaxime compassiua.

Mater Maria cum aliis Christo occurrit.

Ducitur ergo ad Pilatum, & illæ mulieres à longe sequuntur, quia appropinquare non possunt. Accusatur tunc ab illis in multis, & Pilatus ipsum misit ad Herodem. Herodes vero cupiens videre de suis miraculis, gauisus est, sed nec miraculum ab illo habere potuit, neque verbum. Igitur ex hoc reputans eum stultum, fecit in derisionem ipsum indui veste alba, & remisit eum Pilato. Et sic vide qualiter non solum malefactor, sed & stultus est omnibus illis reputatus, ipse autem omnia patientissime tolerabat. Intuere etiam hic eum, dum ducitur, & reducitur, demisso vultu, & verecunde incedentem, & omnium clamores, conuitia & subsannationes audientem, & forte lapidum percussiones, & immunditiarum aliarum fœto-

Ad Pilatum & Herodem ducitur Dominus.
Luc. 23. b

res

res suscipientem. Et etiã matrem, & suos intuere discipulos cum indicibili mœrore à longe stantes, & indè ipsum seqñetes, reducto autem eo ad Pilatum, illi canes cum audacia magna atque constantia prosequuntur suas accusationes: sed Pilatus causam mortis non inueniens in eum, ipsum dimittere nitebatur. Dixit ergo: Ipsum corripiam, & dimittam. O Pilate! tu Dominum tuum castigas: nescis quid agis, quia nec mortem, nec flagellã meretur, recte ageres, si te ad suum nutum corrigeres. Iussit autem eum durissime flagellari.

Flagellatur Christus. *Psal. 44.*

Spoliatur ergo Dominus, & ad columnam ligatur, & diuersimode flagellatur. Stat nudus coram omnibus iuuenis elegans, & verecundus, speciosus forma præ filiis hominum, suscipit spurcissimorum flagella dura, & dolorosa, caro illa innocentissima, & tenerrima, mundissima, & pulcherrima. Flos omnis carnis, & totius humanę naturæ, repletur liuoribus, & fracturis. Fluit vndique regius sanguis de omnibus partibus corporis, superadditur, reiteratur, & spissatur liuor super liuorem, & fractura super fracturam, quo vsque tam tortoribus, quam inspectoribus fatigatis solui iubetur. Columna autem, ad quam ligatus fuerat, vestigia cruoris ostendit, sicut in historiis continetur. Hic ergo eum diligenter considera per longam moram, & si hic non compateris, cor lapideum putate habere. Tunc impletum est quod ait Isaias Propheta: Vidimus, inquit, eum, & non erat aspectus, & reputauimus eum quasi leprosum, & humiliatum à Deo. O Domine Iesu! quis fuit tam audax, & tam temerarius, qui te spoliauit? Et qui illi audaciores, qui te ligauerunt? Sed qui illi audacissimi, qui te tam durissime flagellauerunt? Sed tu sol iustitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo factæ sunt tenebræ, ac tenebrarum potestas. Omnes sunt te potentiores. Amor tuus, & iniquitas nostra sic te imbecillem fecerunt. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affligeris.

Isa. 53. a

Soluto Domino à columna, ducunt eum sic nudatum, sic flagellatum, per domum scrutando pro pannis qui sparsim in domo proiecti fuerunt ab expoliatoribus. Intuere eum sic bene afflictum, & trementem durissime. Erat enim frigus sicut dicit Euangelium. Cùm se vellet reuestire, contendunt quidam impiissimi, dicentes Pilato: Domine, Hic se fecit regem. Vestiamus eum, & honore regio coronemus. Et accipientes quandam chlamydem sericam rubeam, & turpem, vestiuerunt eum, & spinis coronauerunt. Cerne ergo eum in singulis actibus & afflictionibus suis, quia omnia facit, & sustinet quæ & ipsi volunt. Purpuram suscipit, super caput spineam coronam portat, arundinem manu tollit, & ipsis genuflectentibus, & vt regem salutantibus tacet, & patientissime obmutescit. Cerne nunc in amaritudine cordis, & maxime caput ipsius plenum spinis arundine sæpe percutitur. Et vide depresso collo, cum dolore tam magno acerbos ictus tunc suscipit. Perforabant namque caput eius sacratissimum acerbissimæ illæ spinæ, ac totum madere faciebant sanguine. O miseri! quo modo tremendum adhuc apparebit vobis illud caput regale, quod vos nunc percutitis? Illudebant enim ei tanquam regnare volenti, & non valenti. Omnia autem sustinet, quia eorum sæuitia nimia erat, sed nec illis suffecerat, quod ad maiorem illusionem totam cohortẽ congregauerant, sed & coram ipso Pilato, & toto populo adducunt eum foras publice sic illusum, & portantem spineam coronam, & purpureum vestimentum. Cerne nunc pro Deo quo modo etiam stat facie ad terram demissa, coram tanta multitudine vociferante, & clamante, Crucifige eum, & insuper eum deridente, & insultante quasi sapientiores eo fuerint: & quo modo appareat, quod ipse se insipienter habuerit contra principes, & pharisæos, qui sic eum aptari fecerunt, & ad talem finem perducunt. Et sic non solum dolores, & pœnas, sed etiam opprobria suscipiebat ab eis.

Ioan. 18. d

Christus coronatur spinea corona.

CAPVT LXXVII.

Meditatio Passionis Christi hora tertia.

PEtit ergo tota multitudo Iudæorum, vt crucifigatur, & sic condemnatur à misero iudice Pilato. Non recordantur beneficiorum, & operum eius, nec mouentur propter innocentiam eius, & quod crudele videtur, non retractantur propter afflictionem, quam ei prius intulerunt, sed gaudent principes, & maiores, quod intentionem prauam perfecerunt. Rident, & derident eum, qui est verus Deus, & ęternus, & mortem accelerant. Reducitur intus, spoliatur purpura, & stat nudus corã eis, nec datur ei reuestiendi licentia. Attende hic diligenter, & cõsidera staturam eius in singulis partibus. Et vt intime compatiaris, & simul pascaris, auerte parumper oculos à diuinitate, & eum parum hominem considera, & videbis iuuenem elegantem nobilissimum, & innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum, & sanguine, liuoribusque respersum, pannos suos vndique proiectos sparsim de terra colligere, & cum quadam verecundia, reuerentia, & rubore se coram eis, quamvis irridentibus reuestire, ac si foret omnium infimus, derelictus à Deo, & omni auxilio destitutus. Intuere etiam eum diligenter, & pietate ac compassione mouearis: nam modo colligit vnam, modo aliam, & coram illis se reuestit. Redeas post ad diuinitatem, & considera illam immensam, æternam, & incomprehensibilem, & imperatoriam maiestatem incarnatam, se flectentem humiliter ad terram reclinantem, & pannos recolligentem, se cum reuerentia, & rubore similiter vestiẽtem ac si esset homo vilissimus, immo seruus emptitius sub istorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correctus & castigatus. Intuere etiam eum diligenter, & humilitatem eius admirare, & eidem etiam considerationibus compatiens, intueri potes eundem cum ad columnam ligatus, sic enormiter flagellatur. Et eo reuestito ducunt eum foras, ne mortem vlterius differant, & tunc venerabile lignum crucis longum, & grossum, & multum graue ponunt super humeros eius, quod agnus mansuetissimus patienter suscipit, & portat. Et vt dicitur in historiis, opinio est, crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tunc ducitur, & acceleratur, & opprobriis saturatur, vt supra in principio tactum fuit hora matutina. Ductus autem fuit foras cum sociis suis, duobus vtique latronibus. Ecce hæc est sua societas. O bone Iesu! quantam verecundiam faciunt vobis isti vestri amici, latronibus vos associant, sed & deterius faciunt, qui crucem vobis portandam imponunt, quod de latronibus ipsis non legitur. Vnde non solum, iuxta Isaiam, cum iniquis deputatus est, sed iniquorum iniquior. Indicibilis est, Domine, patientia vestra.

Christus ad mortem damnatur.

Christus ducitur ad crucifigendum.

Isa. 53. d

Cerne igitur hic eum bene, quo modo vadit curuus subtus crucem, & vehementer anhelat. Compatere ergo ei quantum potes, in tot angustiis, & ludibriorum renouationibus posito. Et quia vere mœsta mater eius propter multitudinem gentium ei appropinquare non poterat, nec videre, iuit per aliam viam breuiorẽ cum Ioanne, & sociabus suis, vt alios præcedens ei approximare valeret. Cum autem extra portam ciuitatis in concursu viarum eum habuit obuiam, cernens eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, semimortua facta est præ angustia, nec verbum ei dicere potuit, nec Dominus ei, quia acceleratus erat ab eis, qui eum ducebant ad crucifigendum. Vlterius autem Dominus procedens parum post conuertit se ad mulieres flentes, & dixit eis: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flete, &c. sicut in Euangelio plenius continetur. Et in his duobus locis apparent vestigia Ecclesiarum adhuc, quæ ibi factæ sunt in memoriam hominum, vt habui à fratre nostro qui vidit. Qui etiam dicit, quod mons Caluariæ vbi fuit Christus crucifixus, distabat à porta ciuitatis, quantum locus noster à porta sancti Germani.

Luc. 23. d

mani. Vnde nimis longa portatio crucis erat. Cum ergo vlterius processisset, & ita esset fatigatus, & contractus, quod amodo portare non posset, crucem deposuit. Illi autem pessimi differre nolentes mortem suam, timentes ne sententiam eius reuocaret Pilatus, quia ostendebat voluntatem dimittendi eum: coegerunt quendam crucem portare, ipsum autem sic exoneratum, vt latronem ligatum ad Caluariæ locum duxerunt. Nonne igitur hæc quæ in matutinali, & prima, & tertia hora passus est, videntur tibi sine ista crucifixione vehementissimi dolores esse, & amarissimi, & honores valde stupendi? Certe sic puto, & ad compassionem facientia, motiua, quinimmo valde inferentia passionem. Sic completa videntur, quæ de his tribus dicenda sunt ad præsens. Videamus ergo nunc quæ contigerunt in crucifixione, & morte, scilicet hora sexta, & nona: postea videbimus de his, quæ contigerunt post mortem, scilicet hora vespertina & completorij.

CAPVT LXXVIII.

Meditatio Passionis Christi hora sexta.

CVm ergo Dominus Iesus ductu impiorum ad Caluariæ locum fœtidum peruenit, conspicere potes operarios malos vndique nequiter operari. His autem toto mentis intuitu te præsentem exhibeas, & intuere diligenter cuncta, quæ sunt contra Dominum tuum, & quæ dicuntur, & fiunt ab ipso, atque per ipsum. Videas ergo oculis mentis alios figere crucem in terram, alios parare clauos & martellos, alios parare scalam, & alia instrumenta, alios ordinare quidquid facere debeant, & alios ipsum spoliare. Spoliatur etiam, & nudus est nunc tertia vice coram tota multitudine, renouantur fracturæ per pannos carni applicatos. Nunc primo mater conspicit filium suum sic captum, & aptatum dolore mortis affligi. Tristatur etiam supra modum, & cum rubore, quod videt eum totaliter nudum: nam & ei nec femoralia dimiserunt. Accelerat ergo; & approximat filio, amplexatur, & cingit eum capitis sui velo. O in quanta amaritudine est nunc anima sua, non credo, quod ei verbũ dicere potuit: si amplius facere posset; vtique voluisset, sed amplius non potuit eum adiuuare. Eripitur enim filius suus de manibus eius furibunde ad pedem crucis.

Modus, quo Dominus crucifixus fuit.

Hic modum crucis diligenter attende. Ponuntur duæ scalæ, vna retrorsum ad brachium dextrum, alia ad sinistrum brachium, super quas malefici ascendũt cum clauis, & martellis. Ponitur etiam alia scala ex parte anteriori, attingens vsq; ad locum vbi debebant pedes affigi. Conspice nunc bene singula, compellitur Dominus Iesus crucem ascendere per hanc scalam paruam, ipse autem sine rebellione, & contradictione facit humiliter quidquid volũt. Cum ergo in superiori parte istius paruæ scalæ peruenit ad crucem, renes vertit, & illa regalia aperit brachia, & extendens manus pulcherrimas, in excelsum eas porrigit suis crucifixoribus. Aspicit in cælũ, patri dicens: Ecce hic sum pater mi, vsque ad crucem me humiliari voluisti, pro amore & salute generis humani: placet, accepto, & pro eis me tibi offero, quos dedisti mihi, & fratres esse voluisti. Accepta igitur & tu pater, & deinceps placabilis esto mei amore, & omniuin maculas veteres absterge, & elonga ab eis, me pro eis tibi offero pater. Qui autem retro crucem est, accipit manum eius dexteram, & eam fortiter cruci affigit. Quo facto, ille qui est in latere sinistro accipit manum sinistram, & trahit quantum potest, & extẽdit, & alium clauum immittit, percutit & configit. Descendunt post hæc de scalis, & remouentur omnes scalæ. Pendet Dominus ex grauedine corporis deorsum trahentis, solum clauis infixis manibus sustentatur. Nihilominus occurrit & alius, & per pedes quantum potest eum trahit, & eo sic extento, alius configit eius pedes clauo dirissimo. Sunt tamen quidam qui credunt, quod non hoc modo fuerit crucifixus, sed cruce extenta in terra, eum eleuauerunt, & crucem fixerunt in terram. Quod si hoc magis placet, conspice, quo modo ipsum capiunt despicabiliter sicut ribaldum vilissimum, & prosternunt super crucem in terra furibunde, brachia ipsius accipientes, & post violentam extensionem cruci durissime affigentes. Similiter & de pedibus factum intuere, quos traxerunt quantum violentissime potuerunt.

Ecce crucifixus est Dominus Iesus, & sic in cruce extensus, quod dinumerari omnia ossa eius possent, sicut ipse conqueritur per Prophetam. Fluunt vndique sacratissimi sanguinis riuuli ex illis magnis scissuris. Sicque angustatus est, quod se mouere, non potest nisi in capite. Illi tres claui sustinent totius corporis pondus, dolores acerbissimos tolerat, & vltra quam dici possit, vel cogitari, affligitur. Pendet inter duos latrones. Vndique pœnæ, vndique opprobria, vndique conuitia. Nam sic coangustato à conuitiis non parcunt. Alij blaphemant, dicentes: Vah qui destruis templum Dei. Alij vero: Seipsum non potest saluum facere, & alia dicunt multa conuitia. Si filius Dei est, descendat de cruce, vt credamus ei. Sed & milites qui crucifixerunt eum, diuiserunt sibi vestimenta eius in ipsius præsentia. Psal. 21. c

Et hæc omnia dicuntur, & fiunt præsente matre sua mœstissima: cuius compassio multum augmentat filio passionem, & econtrario. Ipsa cum filio pendebat in cruce, & potius elegit mori cum ipso, quam amplius viuere. Vndique sunt angustiæ, & tormenta sentiri poterãt, narrari vero nullatenus poterant. Stabat mater iuxta crucem eius, & inter crucem latronis, non auertebat oculos à filio, angustiabatur vt ipse, & tot corde orabat ad patrem, dicens: Pater & Deus æterne placuit vobis, vt filius meus crucifigeretur: non est tempus vt à vobis repetam. Sed videtis in quanta angustia est nunc anima sua: rogo vt mitigetis ei pœnam, si placet. Pater recommendo vobis filium meum. Et filius similiter orat Patrem pro ea, & tacite intra se dicebat: Pater mi, vides quo modo affligitur mater mea. Ego debeo crucifigi, non ipsa, sed mecum est in cruce. Sufficit crucifixio mea, qui totius populi porto peccata, ipsa nihil tale meretur. Vides eam desolatam, tota die mœrore confectam. Recommendo eam tibi: dolores eius tolerabiles facias. Erant autem iuxta crucem cum Domina Ioannes & Magdalena, & duæ sorores Dominæ, scilicet Maria Iacobi, & Salome, & forte etiam aliæ, quæ omnes, & maxime Magdalena dilecta Iesu discipula, vehementer flebant, nec de suo Domino dilecto, ac Magistro poterant consolari, compatiebantur Domino, & Dominæ, & sibi ipsis. Sæpe renouabatur eis dolor, quia semper eis renouabatur compassio, cum in conuitiis, vel in factis suo Domino noua passio addebatur. Thren. 1. e Ioan. 19. e

CAPVT LXXIX.

Meditatio Passionis Domini hora nona.

DOminus autem in cruce pendens, vsque ad exitum spiritus non fuit otiosus, sed faciebat & docebat vtilia pro nobis. Vnde dixit septem verba, quæ scripta reperiuntur in Euangelio.

Septem verba Christi in cruce.

Primum fuit in ipso crucifixionis actu cum orauit pro suis crucifixoribus, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quod verbum magnæ patientiæ, magnique amoris indicium præstat, & etiam fuit indicibilis charitatis. Luc. 23. e

Secundum fuit ad matrem, cum dixit: Mulier ecce filius tuus, & ad Ioannem: Ecce mater tua. Non vocauit eam matrem, ne præ amoris vehementis teneritudine amplius ipsa doleret. Ioan. 19. e

Tertium fuit ad latronem pœnitentem, cum dixit: Hodie mecum eris in Paradiso. Matt. 17. e

Quartum fuit: Eli, Eli, lamazabathani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? quasi dicat: Pater tantum dilexisti mundum, vt dum me pro ipso tradidisti, dereliquisse me videaris.

Quintum fuit cum dixit: Sitio. In quo verbo fuit magna Ioan. 19. f

gna compassio matris,& sociorum eius, & Ioannis, & illis pessimis magna fuit lætitia.Nam licet exponi posset,quod sitiebat animarum salutem: tamen in veritate sitiuit,quia sãguinis effusione erat totus exsiccatus intus,& etiam arefactus.Et cum illi maligni cogitare non possent, in quo ei plus nocerent:tamen vexandi nouam materiam acceperunt. Vnde dederunt ei bibere acetum mixtum cum felle.Maledictus eorum furor,quia pertinax,& quantum poterant,nocuerunt.

Ibid.f Sextum verbum fuit,Consummatum est,quasi diceret : Pater , obedientiam quam mihi dedisti , perfecte compleui. Adhuc pater etiam quidquid vis mihi filio tuo præcipe:paratus sum quidquid restat,vlterius adimplere. *Psal.37.d* Ego enim in flagella paratus sum. Sed totum quod de me scriptum est, consummatum est:si tibi placet Pater,reuoca me modo tibi. Et pater ad eum : Veni dilectissime fili mi , omnia bene fecisti , nolo quod amplius anxieris : veni quia in sinu meo, & inter brachia mea te suscipiam.Et ex tunc languere cœpit more morientium,modo claudendo oculos,modo aperiendo, & caput inclinare,modo in vnam partem, modo in aliam, deficientibus omnibus viribus.

Luc.23.f Tandem addidit septimum verbum, cum clamore valido,& lacrymis,Patri dicens:Pater in manus tuas commendo spiritum meum.Et hæc dicens,Emisit spiritum, & inclinato capite super pectus versus patrem , quasi gratias agens,quod ipsum reuocabat,tradidit ei spiritũ suum. Ad hunc clamorem conuersus fuit Centurio, *Mat.27.f* qui ibi erat,& dixit : Vere filius Dei erat iste,audiens, quod clamans expirasset.Nam alij homines cum moriuntur,clamare non possunt,& ideo in eum credidit. Fuit autem ita magnus ille clamor,quod vsque in infernum fuit auditus. O qualis tunc erat anima matris , cum sic pœnose videbat eũ deficere,languere,lacrymari,& mori!Credo quod vel propter angustiarum multitudinem absorpta erat,& quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est , nunc quidem multo magis quam cum obuiauit ei crucem portanti.Quid nunc Magdalena fidelis,& dilecta discipula, quid Ioannes præ omnibus dilectus, quid aliæ duæ sorores Dominæ faciebant?Sed quid facere poterant repletæ amaritudine , completæ doloribus, inebriatæ absynthio?irremediabiliter omnes flebãt. Ecce ergo pendet Dominus in cruce mortuus , redit tota multitudo, remanet mater mœstissima cũ illis quatuor, ponunt se ad sedendum iuxta crucem , contemplantur dilectum suum,expectant à Domino auxilium,quo modo ipsum rehabere , & sepelire tunc valeant. At tu si contemplatus bene fueris Dominum tuum,considerare potes,quod à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas:non est in eo membrum,nec sensus corporis, qui summam afflictionem, seu passionem non senserit. Habes ergo quæ de crucifixione,& morte,in sexta , & nona hora contigerunt , quæ modicitati meæ, vel tuæ ruditati scribenda videntur ad præsens. Tu autem studeas deuote,fideliter,& sollicite, his omnibus inhærere.Nunc de his,quæ post mortem cõtigerunt, dicamus.

Capvt LXXX.

De Apertione lateris Christi.

De his, quæ post morte contigerunt. Commorantibus ergo & sedentibus reuerenda Domina nostra Maria,atque Ioãne,Magdalena & Sororibus matris Domini ab vna parte prope Crucem, & aspicientib. quasi sine intermissione, Dominum Iesum pendentem sic in Cruce inter latrones,sic nudum,sic afflictum,sic mortuum,sic & ab omnib. derelictum:ecce armati multi veniebant à ciuitate versus eos,qui mittebantur , vt ipsis crucifixis,crura frangerent,occiderent eos,ac sepelirent,ne corpora in cruce pendentia,in magno die Sabbati remanerent. Tunc Domina & omnes surgunt,& aspiciunt,& vident eos,& nesciunt quid hoc esse possit,renouatur dolor, & timor & tremor crescit, Multum quidem Domina timet,& nescit quid faciat,& vertens se ad filium mortuum dixit:Fili mi dilectissime quare redeunt isti,quid facere amplius tibi volunt,nonne te occiderunt.Fili mi,putabam eos satiatos esse de te: sed vt video adhuc te mortuum persequuntur.Fili mi, nescio quid faciam,te defendere à morte non potui:sed veniam,& stabo iuxta crucem tuam ad pedes tuos. Fili mi,roga patrem tuum,vt eos tibi placabiles faciat : ego autem quod potero faciã.Et omnes tunc quinque flentes iuerunt, & apposuerũt se ante crucem Domini Iesu. Appropinquant autẽ illi cum furore & strepitu magno, & videntes latrones adhuc viuere,frangunt eis crura,& ipsos occidunt , & deponunt & in aliquam fossam velociter illos proiiciunt.Redeuntibus autem ipsis versus Dominum Iesum,timens mater ne similiter faciant cum filio suo,tacta dolore cordis intrinsecus,cogitauit ad arma sua currere,sc. ad humilitatem innatam. Et genibus positis,& brachiis cancellatis,vultu lacrymabili,& voce rauca,sic eos alloquitur,dicens:Viri fratres,rogo vos propter Deum altissimum, ne amplius me vexare velitis in dilectissimo filio meo.Ego enim sum mœstissima mater eius,& scitis fratres vos quod nunquam offendi, nec iniuriam aliquam vobis feci, & si filius meus visus est vobis contrarius,ipsum peremistis,& ego vobis remittam omnem iniuriam , & offensam, & mortem filij mei.Hanc tamen misericordiam mecum facite,ne ipsum confringatis, vt saltem integrum valeam tradere sepulturæ.Non expedit,vt eius crura frangãtur:videtis enim quod iam mortuus est,& migrauit. Hora enim est postquam discessit.Ioannes vero,Magdalena,& Sorores matris Domini , stabant genuflexi cum ea , & amarissime omnes flebãt.O Domina,quid est quod agitis,ad pedes nefandissimorum statis, ibi oratis inexorabiles, pietate creditis flectere crudelissimos,& impiissimos,& humiliare superbos? Abominatio est superbis humilitas, in callum laboratis. Vnus autem Longinus nomine,tunc impius, & superbus, sed post conuersus, & martyr,& sanctus,porrigens lanceam de longe,eorum preces , & rogamina contemnens,latus Domini Iesu dextrum vulnere grandi aperuit,& exiuit sanguis,& aqua. *Lateris apertio.* Tunc mater sem.mortua cecidit inter brachia Magdalenæ. Ioannes vero dolore vrgente,assumpto vigore,insurgit contra illos,dicens: Viri nequissimi,quare hanc impietatem facitis, nonne videtis quod mortuus est. Vultis etiam matrem eius mœstissimã occidere? Discedatis, quia nos eum sepeliemus.Tunc illi sicut Deo placuit,discesserũt. Excitatur autem Domina,surgens quasi euigilans,quærens quid sit de dilecto filio suo.Respondent ei,nihil esse factum de eo.Postea suspirat,& anxiatur,& respiciẽs filium suum vulneratum,dolore mortis atteritur. Vides quoties mortua est hodie:toties certe,quoties contra filium suum videbat fieri nouitatem. Vnde vere impletum est in ea,quod sibi dixerat Simeon : Tuam,inquit, ipsius animam gladius pertransibit. *Luc.2.e* Sed nunc vere filij corpus, & matris animam, huius lanceæ gladius perforauit.Ponunt autem omnes se iterum ad sedendum iuxta crucem,quid facere debeant nescientes.Corpus enim deponere,& sepelire non possunt,quia vires non habẽt sufficientes , nec instrumenta, quibus deponere ipsum possint.Recedere autem,sic eo remanente, non audent, & diu sic remanere,nocte appropinquante, non valent. Vides in quanta perplexitate sunt. O Deus benigne, quo modo permittis tuam ex omnibus electam, mundi speculum & reclinatorium nostrum,sic tribulari? Tempus autem esset,vt aliquantulum respirasset.

Capvt LXXXI.

Hora Vespertina Meditatio.

Iterum autem vident alios plures,per viam venientes quierant Ioseph ab Arimathia,& Nicodemus,ducentes secum alios,portantes instrumenta,quib. corpus deponant de cruce,& portabãt quasi centũ libras myrrhæ, & aloës,& veniebant ad sepeliendum Dominum. *Depositio corporis Christi de cruce.* Tunc

surgunt omnes cum timore magno. O Deus quanta est ista afflictio hodie. Circa conspiciens autem Ioannes A dixit: Ego cognosco ibi Ioseph, & Nicodemum. Tunc Domina, resumptis viribus, dicit: Benedictus Deus noster, qui mittit nobis auxilium, memor fuit nostri, & non dereliquit nos. Fili occurras eis. Vadit ergo Ioannes eis obuius velociter, & attingentes se, adinuicem amplexantur cum fletu magno, non valentes per magnam horam ad inuicem sibi loqui, ex compassionis teneritudine, & abundantia fletus & doloris, postea veniunt aduersus crucem. Quærit Ioseph, qui sint ibi cum Domina, & quid sit de aliis discipulis. Dicit illi Ioannes istas, quæ ibi sunt. De discipulis autem respondet se nescire, quia nullus ibi fuit hodie. Quærit etiam de his, quæ circa Dominum facta sunt, & narrat ei Ioan. per singula. Cum autem fuerunt prope locum, genuflectentes, & flentes adorauerunt Dominum. B Applicantes autem recepti fuerunt reuerenter per Dominam, & alias socias, genibus flexis, inclinantes vsque ad terram. Similiter ipsi genuflectentes cum ploratu magno, sic steterunt per longam horam. Tandem Domina dicit: Benefacitis habentes memoriam Magistri vestri, quia multum vos dilexit: & fateor, quod in aduentu vestro vi um est mihi nouam oriri lucem. Nesciebamus enim quid facere deberemus. Dominus vobis retribuat. Et illi: Dolemus ex toto corde nostro de his omnibus, quæ contra eum facta sunt. Præualuerunt enim impij contra iustum, libenter eum eripuissemus de tanta iniustitia, si potuissemus. Saltem hoc modicum obsequium Domino & Magistro nostro præstabimus. Surgentes ergo, pa- C rauerunt se ad deponendum corpus Iesu.

Modus depositionis Christi à Cruce.

Tu autem, vt aliis locis dixi tibi, diligenter & morose modum depositionis attende. Ponuntur duæ scalæ à lateribus crucis oppositæ, Ioseph ascendit super scalam lateris dextri, satagit extrahere clauū ipsius manus. Sed difficile est hoc: quia clauus grossus & longus, est in ligno valde confixus, & sine magna suppressione manus Domini, non videtur posse fieri. Sed non est vis, quia fideliter facit, & Dominus totum acceptat. Euulso illo Ioannes annuit Ioseph, dictum clauum sibi porrigi, ne ipsum Domina videat. Deinde Nicodemus alium extraxit manus sinistræ, & clauum similiter dat Ioanni. Descendit Nicodemus, & iuit ad clauum pedis. Ioseph vero sustentabat corpus Domini, fœlix quippe ipse Ioseph, qui corpus Domini meruit sic amplexari. Tunc pendentem manum dexteram Domina suscepit reue D renter, & ponit ad vultum suum. Intuetur, & osculatur cum lacrymis validis & suspiriis dolorosis. Euulso autem clauo pedum, paulisper descendit Ioseph, & omnes accipiunt corpus Domini, & ponunt in terram. Domina suscipit caput cum scapulis in gremio suo: Magdalena vero pedes, apud quos tantam gratiam olim inuenerat. Alii circumstant, omnes faciunt planctum magnum super eum, omnes enim plangunt eum, quasi vnigenitum amarissime.

Capvt LXXXII.

Hora Completorij.

POst aliquam morulam, cum nox appropinquasset, rogat Ioseph Dominam, vt permittat eum volui linteaminibus, & sepeliri. Ipsa contendebat, dicens: Nolite amici mei, tam cito filium meum accipere, vel mecum ipso sepelire. Flebat autem lacrymis irremediabilibus, E aspiciebat vulnera manuum & lateris, modo vnum, modo aliud, aspiciebat vultum eius, & caput, & videbat spinarum puncturas, depilationem barbæ, faciem & sputis & sanguine deturpatam, & caput tonsum, & de fletu & aspectu non poterat satiari. Legitur autem in quadam scriptura, quod Dominus deuotæ suæ reuel[illegible]uit, quod ipse tonsus fuit capillis, & depilatus barba, sed Euangelistæ non scripserunt omnia. Et quidem quod ipse fuit tonsatus, vel sicut est, nescio probare per scripturam, sed de depilatione barbæ potest probari. Dicit enim Isaias in persona Domini: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Vnde

Isa. 50. c

ipsa mater, hæc fideliter aspiciebat, morose videre volebat. Tardante autem hora dicit Ioannes: Domina condescendamus Ioseph & Nicodemo, & permittamus aptari, & sepeliri corpus Domini nostri: quia propter nimiam moram possent pati calumniam à Iudæis. Ad hanc vocem tanquam grata & discreta, cogitans quod ipsi Ioanni commissa est per filium, noluit amplius contendere, & benedicens eum, permisit aptari, & inuolui. Tunc Ioannes, & Nicodemus, & alij cœperunt inuoluere corpus, & aptare cum linteaminibus, vt mos erat Iudæis. Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi reseruauit aptandum, & Magdalena pedes. Cum ergo venerunt ad crura prope pedes, dicit Magdalena: Rogo vos permittatis me aptare pedes, apud quos sum misericordiam consecuta. Quibus permittentibus, illa pedes ipsos tenebat. Videbatur deficere præ dolore, & quos alias lacrymis compunctionis rigauit, nunc multo magis vndis lacrymarum doloris, & compassionis largiter lauit. Aspiciebat pedes sic vulneratos, perforatos, desiccatos, & sanguinatos, amarissime multum flebat. Nam vt veritas, de ipsa perhibuit testimonium, dilexit multum, & ideo Luc. 7. g fleuit multum, & maxime in hoc vltimo obsequio magistri, & Domini sui, sic afflicti; sic flagellati, sic vulnerati, sic mortui, & in nihilum sic redacti. Vix cor sibi in corpore stare poterat præ dolore: sed bene cogitari potest, quod si posset, libenter ad pedes Domini sui expirasset. Non videbat remedium doloris, nec consueuerat ei in talibus obsequi. Nonum & vltimum est hoc obsequium, quod ei nunc præstat, & in hoc præstando amaricatur anima sua, quia non potest illud facere, vt vellet intime, & deceret. Vellet enim totum corpus lauare, vngere, & bene aptare: sed non est tempus & locus. Non enim poterat plus, nō poterat aliud: facit quod potest. Saltem pedes lauit cum lacrymis, tandem deuote abstergit, amplexatur, deosculatur, inuoluit, & aptat fideliter quantum melius nouit & potest. Sic ergo aptato corpore, respiciunt ad Dominam, vt ipsa cōpleat, & omnes planctum recipiunt. Tunc ipsa videns quod amplius differre non potest, ponit vultum super faciem dulcissimi filij sui, & dicit: Fili mi in gremio meo te mortuum teneo, durum est valde diuortium mortis tuæ, iucunda & delectabilis fuit inter nos conuersatio, & sine querela, & offensa fuimus inter alios, quamuis tu dulcissime fili mi, vt nocēs sis modo occisus. Fideliter fili mi seruiui tibi, & tu mihi, sed in hac pugna tua dolorosa, nec pater tibi auxiliari voluit, nec ego potui. Tu teipsum dereliquisti propter amorem generis humani, quod redimere voluisti. Dura, & nimis pœnosa est ista redemptio, de qua gaudeo propter salutem hominum. Sed in tuis doloribus, & morte tua multum affligor vehementer: quia scio quod nunquam peccasti, & sine causa tam amare occisus es morte tam turpissima. Modo ergo fili mi disiuncta est nostra societas, & me a te nūc oportet separari. Sepeliam ergo te ego mater tua mœstissima, sed postea quo ibo? Vbi etiam morabor fili mi? Quo modo sine te viuere possim? Tecum ergo libentius sepelirer, vt vbicunq; esses, ego similiter essem tecum. Sed ex quo non possum corpore, sepeliar tamen mente, animam meam in tumulo sepeliam cum corpore tuo, eam tibi dimitto, eam tibi commendo. O fili mi, quam anxia est separatio ista. Et iterum ex abundantia lacrymarum, multo melius lauit faciem filij, quam Magdalena pedes. Abstergit autem faciem eius, & deosculans os & oculos eius, in quodā sudario caput ipsum inuoluit, & diligenter aptauit. Tandem iterum benedixit eū. Et tunc omnes adorantes eum flexis genibus, & pedes eius deosculantes, accipiunt, & portant ad monumentū. Domina tenebat caput & scapulas, Magdalena pedes, reliqui vero stabant in medio. Erat prope locum crucifixionis sepulchrum, quantum est longitudo Ecclesiæ nostræ vel circa, in quo sepelierunt eū reuererēter flexis genibus, & cum fletib. magnis, & singultibus, & suspiriis crebris & multis. Quo sepulto, Mater iterum benedixit

ample

amplexatur eũ,& ſtat ſuper dilecto filio ſuo;ſed eleuantes eam,poſuerunt magnum lapidem ad oſtium monumenti. De hoc monumento dicit Beda:quod fuit domus rotunda, de ſubiacente rupe exciſa, tantæ altitudinis, vt vix homo manu extenta culmen poſſet attingere,introitum habens ab oriente,in parte vero Aquilonari locus Dominici corporis, de eadem petra factus eſt, ſeptem pedes habens longitudinis.

Forma ſepulchri.

Capvt LXXXIII.

Meditatio poſt Completorium.

Volens autem Ioſeph redire in ciuitatem poſt officium ſic completum,dicit Dominæ: Domina mea ego vos deprecor propter Deum,& propter amorem filij veſtri & magiſtri mei,ſi placet,vt diuertatis in domũ meam;ſcio enim, quod domum propriam non habetis, vtamini mea vt veſtra,quia omnia mea veſtra ſunt;ſimiliter & Nicodemus. O qualis compaſſio. Regina cœli non habet, vbi caput ſuum reclinet,& hos dies lugubres, & viduitatis ſuæ ſub alieno tecto ducere oportebit. Vere dies viduitatis ſunt iſti, quia Dominus Ieſus erat ei filius & ſponſus,pater & mater,& omne bonũ, & omnia ſimul, eo mortuo perdidit. Vere vidua eſt & derelicta,& quo diuertat,non habet. Tunc ipſa ſe inclinans humiliter,& gratias agens, reſpondit ſe eſſe commiſſam Ioanni. Quibus Ioannes adhuc eam rogantibus, reſpondit,quod volebat eam ducere in montem Sion,in domũ, in qua magiſter cœnauit heri ſero cum diſcipulis,& ibidem ſtare cum ea volebat. Illi vero inclinantes ſe Dominæ,& adorantes ſepulcrum abierunt,& iſti, vt Euangelium dicit, remanſerunt ſedentes contra ſepulcrum. Appropinquante autem nocte, dicit Ioannes Dominæ,non eſt honeſtum hic nimis morari, vel de nocte in ciuitatem redire:& ideo ſi vobis placet Domina, recedamus. Tunc Domina ſurgens & genuflectens ſepulcrum amplexatur,benedicenſque ſepulcrum dicit. Fili mi non poſſum amplius ſtare tecum,ego recommendo te patri tuo. Subleuatis etiam oculis in cœlum, dicit cum lacrymis & affectu magno: Pater æterne, recommendo vobis filium, & meam animam, quam dimitto. Et recedere tunc cœperunt. Cum autem venerunt ad crucem,ibi genuflexit ipſa & adorauit crucem, dicens: Hic requieuit filius meus,& hic eſt pretioſiſſimus ſanguis eius. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare namque potes,quod ipſa prima fuit,quæ crucem adorauit. Exinde recedũt verſus ciuitatem,& per viam ſæpe vertebat retroſpiciens. Cum autem fuerunt in loco, vltra quem ſepulcrum & crucem amplius videre non potuerunt, vertit ſe,inclinauit,genuflexit, & deuotiſſime adorauit; ſimiliter & omnes fecerunt. Appropinquantes ad ciuitatem,ſorores Dominę velauerunt eam tanquã viduam, cooperientes quaſi totum vultũ ſuum,& præcedebant, Domina autem inter Ioannem & Magdalenam ſequebatur mœſtiſſime ſic velata. Tunc Magdalena volens in ingreſſu ciuitatis ſumere viam, quæ ducit ad domum ſuam, & illuc eos ducere, præuidit ſibi ante, & dicit: Domina mea precor vos amore magiſtri mei, vt eamus ad domum noſtram, & ibi melius ſtabimus, ſcitis enim quo modo libenter veniebat ad eam,ipſa veſtra eſt, & omnia mea veſtra ſunt,rogo vt veniatis. Et hic plangere inceperunt. Domina autem tacente,& annuente verſus Ioannem, adhuc illa rogat Ioannem. Ipſe vero reſpondit:Decentius eſt,vt eamus vſque ad montem Sion, & maxime,quia ſic reſpondeamus amicis noſtris,tu potius venias cum ea. Tunc Magdalena reſpondit: Bene ſcis,quod veniam cum ea quocumque ierit, & nũquam dimittam eam. Intrantibus autem illis ciuitatem concurrunt vndique virgines & matronæ bonæ,cum perpendere eam potuerunt, aſſociant eam per viam conſolando,ſed magnus vtique fit ploratus. Sed & boni homines compatiebantur eidem,per quos tranſibant,& mouebantur ad fletum,dicentes:Certe magna iniuſtitia eſt facta hodie per principes noſtros contra filium iſtius Dominæ,& Deus pro eo magna ſigna oſtendit,caueant quid fecerint. Cum autem venerunt ad domum, tunc ipſa ſe vertẽs verſus Dominas,& gratias agẽs deuotiſſime inclinauit. Ipſæ vero inclinantes ſe,& genuflectentes,omnes cœperunt facere planctum magnum. Intrauit ergo Domina domũ, & Magdalena, & ſorores ſuæ. Ioannes vero ponens ſe ſuper oſtio,rogauit omnes, vt redirent ad domos ſuas,quia tarda hora erat, & gratias agens eis,oſtium ille clauſit. Tunc Domina domum circumſpiciens ſic dicebat:Fili mi dulciſſime vbi es, quia hic te non video?O Ioannes,vbi eſt filius meus?O Magdalena,vbi eſt pater tuus,qui te ſic tenerrime diligebat? O dilectæ ſorores,vbi eſt filius noſter?Receſſit à nobis gaudium noſtrum,dulcedo noſtra, & lumen oculorum noſtrorum,receſſit autem cum magna anguſtia, vos audiſtis. Et hoc eſt, quod mihi magis auget dolorem, quia receſſit totus laceratus,totus anxius,& ſitibundus,coactus,oppreſſus,& violentus, nec ei potuimus in aliquo ſubuenire,omnes reliquerunt eum,& pater eius omnipotens Deus noluit eum iuuare:& quam cito facta ſunt iſta,vos vidiſtis. Cuius vnquam vel ſceleratiſſimi hominis fuit ſic accelerata,& fulminata damnatio?O fili, hac nocte captus fuiſti,perfide traditus:mane in tertia condemnatus, & in ſexta crucifixus, & ita mortuus es. O fili, quam amara eſt iſta ſeparatio tua, & memoria turpiſſimæ mortis tuæ. Tandem Ioannes rogans vt deſiſteret,conſolatus eſt eam. Tu autem ſi vires tuas experiaris,ſcies vtique eis parere,ſeruire, conſolari,& confortare eam,quod parumper comedat,& alios ad comedendum confortat,quia adhuc ieiuni ſunt: poſtea benedictione à Domina & ſingulis aliis ſuſcepta,diſcedas.

Mat. 27.

Lamentum Virginis.

Capvt LXXXIV.

Meditatio de Domina,& Sociabus de Sabbato.

Mane autem ſabbati, ſtant in domo ianuis clauſis, Dominæ & aliæ ſociæ vna cum Ioanne afflictæ & doloroſæ tanquam orphanæ & plenæ mœrore, non loquentes,ſed memorantes ſedebant ſimul,aſpicientes ſe mutuo raptim,ſicut contingere conſueuit, magna preſſura & calamitate grauatis. Pulſatum autẽ fuit ad oſtiũ, & timebant,quia omnia timuerunt; ſecuritas enim eorum diſceſſerat. Tamen Ioannes ibat ad oſtium,& aſpiciens cognouit Petrum,& dixit:Petrus eſt. Et Domina: Aperias ei. Ingreditur igitur Petrus verecũde,cũ ſingultibus magnis,& fletibus,& tunc omnes plorare cœperunt, nec verbum loqui poterant præ mœrore. Poſtea veniunt ſucceſſim & alij diſcipuli,etiam plorãtes. Tandem ceſſantes à fletu, incipiunt de Domino ſuo loqui. Dicit ergo Petrus: Ego verecundor in meipſo,nec deberem in conſpectu veſtro loqui, vel hominibus apparere,quia Dominum meum,qui me tantum diligebat,ſic reliqui & negaui. Similiter & alij cum percuſſione palmarum,lacrymarumque effuſione,ſeipſos redarguebãt: quia Dominum ſuum dulciſſimum ſic reliquerant. Tunc dicit Domina: Magiſter bonus & paſtor fidelis receſſit à nobis,& nos remanemus velut orphani:ſed ſpero firmiter,quod cito rehabebimus ipſum,& vos ſcitis,quia benignus eſt filius meus,& vos multum diligebat. Non dubitetis,quia bene reconciliabitur, & libenter remittet omnem offenſam, ſiue culpam. Tantus autem fuit, permiſſione patris, furor contra eum, & ita præualuit malorum audacia,quod nõ potuiſſetis eum iuuare,etiam exiſtentes cum eo;& ideo nolite turbari. Reſpondit Petrus:Vere Domina mea,ita eſt,vt dicis, nam & ego qui tantum initia vidi, tanto fui amore percuſſus in atrio Caiphæ,quod vix credebam me poſſe euadere, & eum negaui. Nec fui memor verborum,quibus hoc prædixerat mihi, quouſque me reſpexerat. Tunc Magdalena quærit quid ei prædixerat, & reſpondit de negatione, & narrat ei totum,& addidit, quod eis alia plura dixit in cœna de paſſione ſua. Tunc dicit Domina: Vellem audire de his, quæ dicta & facta fuerunt in cœna per eum. Et Petrus annuit Ioanni, vt ipſe referat. Ioannes vero incipit & narrat totum, & ſic tam de his quam aliis,quæ fecerat Dominus Ieſus cum eis, narrant adinuicem,modo vnus modo alius,ſicque totã diem de ipſo ſermonizando percurrunt. O quam attente auſcultabat

Magdalena, sed multum attentius ipsa Domina. O quoties in ipsa die dicebat in narratione gestorum: Benedictus sit filius meus IESVS. Intuere ergo eos diligenter, & compatere, quia sunt in afflictione magna, immo permaxima hodie constituti. Quid enim est videre, quod Domina cœli & terræ, & Principes Ecclesiarum, & omnium populorum, & duces totius diuini exercitus, sic timorosi stant reclusi in domuncula quadam, nescientes, quid facere debeant, nisi quod se confortant, conferentes de factis, & verbis dulcissimi Domini sui. Domina tamen stabat mente tranquilla & pacata, quia certissimam spem habebat de resurrectione filij sui, & in ea sola remansit fides in ipsa die Sabbati: & propterea dies Sabbati attribuitur ei. Non tamen poterat ipsa Domina gaudenter stare, propter mortem filij sui dulcissimi IESV Christi. Sero autem facto, post solis occasum, cum licuit operari, Maria Magdalenæ & altera Maria iuerunt emere aromata, pro faciedis vnguentis. Sero etiam præcedenti cum redierant à sepultura Domini, cœperunt parare vsque ad solis occasum, postea siluerunt. Nam Sabbatum obseruare oportebat à solis occasu die Veneris, vsque ad alium occasum. Nunc ergo vadunt emere aromata. Intuere tu illas diligenter, incedentes mœstis vultibus, more viduarum, & se applicantes ad aliquam apothecam, alicuius forte deuoti Domini, eis compatientis, & libenter satisfacientis voluntati earum. Ipsæ vero postulant aromata, & eligunt quantum possunt meliora, & pretio soluto redeunt, parantes se ad facienda vnguenta Domino suo. Conspice ergo diligenter, quomodo humiliter, deuote & fideliter laborant pro Domino suo, cum lacrymis magnis, & suspiriis intimis. Domina vero & Apostoli aspiciunt, & forte adiuuant: quibus factis, nocte siluerunt. Et hæc quidem est meditatio die Sabbati de Domina, Sociabus, & Discipulis.

Quare dies Sabbati attribuitur B. Virgini.

Obseruatio Sabbati.

SABBATO DIE.

CAPVT LXXXV.

Meditatio de Domino IESV, die Sabbati descendenti ad infernum.

VEnit etiam hoc in considerationem nunc: quid scilicet fecerit Dominus ipsa die Sabbati. Statim cum mortuus fuerat, descendit ad inferos ad sanctos Patres, & stabat cum eis. Et tunc fuerunt in gloria: nam visio Domini, gloria est perfecta. Considera hic ergo, & attende quanta fuerit eius benignitas, in infernũ descendere, quanta charitas, quantaq; humilitas. Poterat enim vnum Angelum ad eos mittere, & omnes seruos suos liberare, & sibi præsentari vbi voluit: sed hoc non sustinuisset amor suus infinit⁹, & humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, & non vt seruos, sed & vt amicos visitaret Dominus omniũ, & stetit cum eis ibidem vsque ad diem Dominicã, prope auroram. Cogita bene de his, & admirare, & imitari coneris. Iubilauerunt autem sancti patres in suo aduentu, & repleti sunt iucunditate immẽsa, omni displicentia procul expulsa, & stabant in laudibus & canticis coram eo, quas laudes potes hoc modo meditari: Imaginando eos, ac si essent cum corporibus suis sicut post resurrectionem erunt: similiter, & animam illam benignissimam Domini nostri Iesu Christi. Cum ergo præsenserũt eius saluberrimũ aduentum, occurrerunt ei gaudenter, seipsos exhortantes, atq; dicentes: Benedictus Domin⁹ Deus Israel, qui visitauit, & cætera. Leuate capita vestra, quia ecce venit redemptio vestra. Consurge, consurge Hierusalem, solue vincula colli tui, ecce Saluator venit soluere nos à vinculis. Tollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Adoramus te Christe, & benedicimus tibi, amantissime Deus noster. Et procidentes adorauerunt eum, cum gaudio & lætitia magna. Ipsos autem considera, quia cum reuerentia, & ingenti exultatione, & vultibus iucundis stant ei, & dicunt prædicta coram eo, & in huiusmodi laudibus, & canticis, & iubilationibus steterunt in limbo, vsque prope auroram diei Dominici. In conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem existentium, & cum eis iubilantiũ. Tunc accepit eos Dominus educens ab inferis in exultatione, & ante eos gloriose procedens, posuit ipsos in paradiso deliciarum. Aliqua vero morula facta, cum eis iucunde, & cum Elia, & Enoch eum recognoscentibus, dixit eis: Tempus est, vt excitẽ corpus meum, vadam, & reassumam illud. Qui omnes procidentes, dixerunt: Ite Domine Rex gloriæ & cito redite, si placet: quia gloriosissimum corpus vestrum videre plurimum affectamus.

Habes ergo, quæ circa Dominum Iesum, & Matrem eius, & discipulos, & sanctos Patres meditari possis in die Sabbati, ante resurrectionem. Verum quia totam passionem Domini tibi sine auctoritatum interpositione transcurri, ne animus ad aliud quam ad ipsam passionem se converteret, cogitaui vel nunc auctoritates aliquas tibi referre, vt earũ lectio mentem excitet ad ipsa feruentius & deuotius meditanda. Accipe ergo Bernardum more solito, in quibusdam sententiis, sic dicentem, Iesu Christo debes totam vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuo sustineres. Si enim conferrentur in me omnes dies filiorum Adæ, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui sunt, & qui erunt nihil esset ad comparationem illius corporis, quod spectabile, & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruscatione miraculorum, in reuelationibus Sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cœli à terra, ita, exaltata est vita sua à vita nostra, quæ tamen posita est. Et sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita vita nostra nullã habet ad vitã illius proportionẽ: cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Cum ergo deuouero quidquid possum, non est sicuti stella ad solem, gutta ad flumen, lapis ad montem, granum ad aceruum. Idem: Non simplex, aut modica Christi exinanitio fuit, sed seipsum exinaniuit vsque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset, quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Deum maiestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare Creator absq; ista difficultate. Valuit, sed maluit cum iniuria sui: ne pessimum atque odiosissimum vitium, ingratitudinis occasionem vltra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoueretque ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus deuotum esse fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus. Gratis quidem conditus sum, sed nullo conditoris grauamine, vel labore. Siquidem dixit, & factus sum, quemadmodum & vniuersa. *Et infra*: Sed obstructum est os loquentium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo, ô homo, pro te dispendium fecit. De Domino seruus, de diuite pauper, caro de verbo, & de Dei filio, hominis fieri filius non despexit. Memento iam te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos, operatus est salutem nostram in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes. Nõne sibi crucis aggrauauit ignominiam, mortis sibi accumulauit horrorem. Idem: Super omnia reddit amabilem te mihi, Iesu bone, calix quem bibisti opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multũ quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique, dixit & facta sunt, mandauit, & creata sunt. At vero hoc, & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis obseruatores, & in tormẽtis illusores, & in morte exprobratores. Idẽ: Ad cumulum pietatis tradidit Christus in mortẽ animam suam, & de proprio latere protulit pretiũ satisfactionis, quo placa-

Ber. ser. 11. sup. cant. post med.

Ps. 140. b
Psal. 62. c

Idem ser. 20. sup. cant. ante med.

Psal. 32. b

Idem Ser. 22. sup. cant. circ. med.

ret patrem. Per quod plane ad se versiculũ illum traxit: Apud Dominum misericordia,& copiosa apud eum redemptio. Prorsus copiosa,quia non gutta,sed vnda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere,& non fecit? Illuminauit cæcũ, soluit vinctum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libenter,alacriterque currat,qui & ab errore liberat,& errata dissimulat,qui deinde viuendo merita tradit,præmia moriendo conquirit? Quam excusationem habet, qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem forte minime odor peruenit. Sed enim in omnem terram exiuit odor vitæ. Quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem hanc sparsam vbiq; fragrantiam non sentit, & ob hoc non currit,aut mortuus est,aut putidus. Idem: Non erubescit sponsa nigredinem, quam nouit præcessisse in sponso, cui similari quantæ etiam gloriæ est? Nil ergo proinde gloriosius est,quam Christi portare opprobrium. Vnde vox illa prorsus exultationis & salutis: Mihi absit gloriari nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi. Grata ignominia crucis ei,qui crucifixo iurgatus non est. Nigredo est,sed forma & similitudo Domini. Vade ad sanctum Isaiam,& describet tibi qualem illũm in spiritu viderat. Quem namq; alium dixit virum doloris & scientem infirmitatẽ, & quia non erat ei species neq; decor? Et addidit: Non putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra,& liuore eius sanati sumus. *Et infra:* Deniq; seipsum fecit peccatum,& nigrum dicere verear? Intuere sane pannis sordidum, plagis liuidum, illitum sputis, pallidum morte. Idem: Quid enim magis deforme,& nigrum oculis spectantium occurrebat: quam cum expãsis in cruce manibus medius duorum nequã,risum malignantibus daret, fletum fidelibus, & solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori esse debuerat. Idem: Petra refugium herinaciis,& vbi tuta,firmaq; infirmis requies,nisi in vulneribus Saluatoris? Tanto illuc securior habito,quanto ille potentior est ad saluandum; fremit mundus,premit corpus,diabolus insidiatur, non cado. Fundatus enim sum supra firmam petrã,peccaui peccatum grande,turbabitur conscientia, sed non perturbabitur,quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem,quod non Christi morte saluetur? *Et infra:* Clamat clauus,clamat vulnus,quod vere Deus sit in Christo, mundum reconcilians sibi, ferrum pertransiit animam eius, & appropinquauit cordi, vt non iam nesciat compati infirmitatibus nostris. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet illud magnum Sacramentum,patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quid ni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu Domine suauis & mitis es & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro addictis morti & damnatis.

At etiam alibi Bernard. Meditare passionem crucifixi corporis,& vide si aliquid est in eo, quod non peroret ad Patrẽ. Pro te diuinum illud caput,multiplici spinarum densitate densatum,vsq; ad cerebri teneritudinẽ confixum est,dum configitur spina. Spinis peccatorum suorum, ait Dominus per Prophetam, circundedit me populus iste. Ne doleret caput tuum, ne tua vulneretur intentio,caligauerunt in mortem oculi sui,& illa luminaria,quæ illuminant orbem, ad horam extincta sunt. Nonne illis obtenebrantibus,tenebræ factæ sunt super omnem terram,& illa duo magna luminaria, cum aliis luminaribus submota sunt? Hoc autem totum factum est,vt auertant oculi tui,ne videant vanitatẽ,& sic viderent,non attraherẽtur. Aures illæ quæ in cælis audiunt, Sanctus,Sanctus,Sãctus,Dominus Deus Sabbaoth,audiunt in terris: Dæmoniũ habes: Et,Crucifige eum,crucifige eum. Vt quid illud? ne aures tuæ obsurdescerẽt ad clamorem pauperis,ne reciperent auditum vanũ,ne detractionis virus susciperent. Speciosa illa facies,speciosa forma pręfiliis hominum,sputis illita,afflicta colaphis, addicta delusionibus est. Sic namq; scriptum est: Ceperunt conspuere in eũ,& percutere faciẽ eius,& illudere ei,dicẽtes: Propheti za,quis est qui te percussit. Quare hoc? vt facies tua illuminaretur,illuminata confirmaretur,& diceretur de te: Vultus eius nõ sunt amplius in diuersa mutati. Os illud quod docet Angelos,& homines instruxit,quod dixit,& factũ est,felle potatũ est & aceto,sed hoc factum est,vt veritatem & iudicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dñm Deum suum. Manus illæ,quæ fundauerũt cælos,extensæ sunt in cruce,clauisq; verberatæ durissimis, vt manus tuæ extẽderentur ad inopem,& dicere posses cum Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus in manibus non de facili obliuiscimur,sic & qui animã suam bonæ operationi imprimit,non tradidit eam obliuioni. Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi,lancea militari perfossum est,vt pectus tuum à prauis cogitationibus mundaretur,mundatum sanctificaretur,conseruaretur sanctificatũ. Pedes illi,quorum scabellum adorare debemus, quia sanctum est,dura transfixione confossi sunt,vel confixi,ne pedes tui festinarent ad malum, sed currerent ad viam mãdatorum Domini. Quid plura? Foderunt manus meas & pedes meos,dinumerauerũt omnia ossa mea. Pro te carnem & animã suam posuit, vt corpus & spiritum tuum sibi vendicaret,toto se totum recuperauit. **Idem.* Expergiscere nunc anima mea,& excutere de puluere,& cõtemplare virum hunc memorabilem, quem in speculo Euangelici sermonis quasi præsentem intuearis. Attẽde anima mea,quis est ille,qui ingreditur habens imaginẽ Regis,& nihilominus serui despectissimi cõfusione repletus. Coronatus incedit,sed ipsa eius corona etiã cruciatus est illi. Et mille pũcturis speciosum eius caput diuulneratur. Regali purpura induitur: sed potius in eo despicitur,quam honoratur. Sceptrum in manu gestat: sed eo ipso reuerendũ eius caput feritur. Adorãt coram ipso positis in terra genibus,& Regẽ conclamant: & cõtinuo ad conspuendum amabiles eius genas subsiliunt. Maxillas palmis concutiunt,& honorabile collũ inhonorant. Vide anima mea, quomodo vir ille per omnia coarctatur,& spernitur. Sub crucis onere dorsũ incuruare iubetur, & suã portare ignominiam ad locũ deductꝰ supplicij,Myrrha potatur & felle. In cruce subleuatur,& dicit: Pater dimitte illis,quia nesciunt quid faciũt. Qualis est hic,qui omnib. pressuris suis nec semel os suũ aperuit,vt aliquid querelæ aut excusationis,aut cõminationis,aut maledictionis,aduersꝰ maledictos canes illos proferret,sed nouissime verbũ benedictionis super iniustos suos,quale à sæculo nõ est auditũ, effudit? Quid hoc viro mansuetius,quid benignius,anima mea, vidisti? Adhuc autem attentius illum intuere,quam grandi admiratione & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & verberibus laceratum in medio latronum,cruci ignominiose ferreis clauis affixum, aceto in cruce potatum, & post mortẽ lancea in latere vulneratum,& copiosos sanguinis riuos,ex quinq; vulneribus manuum,pedum,& lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei,& liquesce anima mea igne cõpassionis, super cõtritione amabilis viri huius,quem in tãta mãsuetudine,tot vides afflictum doloribus. *Idem:* Respice Domine sancte Pater de Sanctuario,& de excelso cælorum habitaculo,& intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesus Christus pro peccatis fratrum suorũ: & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesu, clamat ad te de cruce. Ecce gloria & honore coronatus sum. In dextera maiestatis tuæ astat vultu tuo pro nobis,caro enim & frater noster est. *Idem:* Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi obediens vsque ad mortem factus est,

Margin notes: Psal. 129. a; Psal. 32.; Idem ser. 25. super Cant. post med.; Gal. 6. d; Isa. 53. a; Idem ser. 28. super Cant. ante med.; Idem ser. 61. super Cant. ante med.; Ioan. 7. e & 19. a; Psal. 44.; Mat. 26. g; 1. Reg. 1.; Psal. 118. e; Psal. 21. a; * Quæ sequuntur vsque in finem capitis, sunt Ansel. in Spec. Euang. ser. c. 12.; Luc. 23. e; Ibid. c. 14.; Ibid. c. 15.

est,nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, vt memineris, quantam ab eo pro peccatis nostris satisfactionem receperis. Vtinam Domine appendantur in statera peccata,quibus iram meruimus, & calamitas,quam pro nobis passus est innocens filius tuus. Certe hoc grauior apparebit, & hoc magis digne, vt propter ipsam effundas super nos misericordiam tuam, quantum fuit illa, ne pro peccatis nostris contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine Pater referat omnis lingua super abundantia bonitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem,vt tantum,tamq; fidelem Aduocatum haberemus in cęlis coram te. *Idem*:Et tibi Domine Iesu fortissime zelotes,quid gratiarum,quid retributionis digne retribuam ego homo:puluis,& cinis,& vile figmentum? quid enim pro mea salute facere debuisti,& non fecisti?Ab imo pedis vsq; ad summũ verticis,totum in aquas passionum te demersisti,vt me totum de illis extraheres. Et intrauerunt aquæ vsque ad animam tuam.Nam & animam tuam in mortem perdidisti,vt meam perditam mihi redderes.Ecce me duplici debito obligasti,nam & pro eo quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti, debitor tibi sum, & pro mea quidem vita bis à te mihi data, semel in creatione, semel in redemptione:quid magis iuste tibi reddã, quam ipsam,non habeo. Pro tua autem pretiosa anima ita conturbatã, quid ab homine digne rependi possit, non inuenio. Nam & si cælum, & terram, & omnem ornatum eorum,pro ea possem rependere, certe vsque ad mensuram debiti,nullatenus attingere possem.Vt autem idipsum,quod & debeo, & possibile mihi est, retribuam tibi, tui Domine muneris est. Diligendus es mihi toto corde,tota mente,tota anima, tota virtute,& tua mihi sequenda vestigia,qui pro me mori dignatus es,& quomodo fiet illud in me,nisi per te?Adhęret anima mea post te,quia tota virtus eius pendet ex te.Hucvsq; Bernardus. Habes igitur à beato Bernardo more suo mellifluo eructantem de Domini Passione mellíflua & pulcherrima. Videas ne in vacuum ea eripias. Sed toto corde, totoque affectu ipsius auctoritatibus incitata in Domini Passione verseris, quia ipsius meditatio, super omnes alias, quæ de vita ipsius occurrere possunt, noscitur eminere. De cætero ad Resurrectionem ipsius Domini Iesu accedamus.

Iob 11. — *Ibid. c.* 16.

Capvt LXXXVII.

De Resurrectione Domini, & quomodo primo apparuit Matri Dominica die.

Veniens Dominus Iesus cum honorabili multitudine Angelorum, ad monumentum die Dominico,summo mane,& reaccipiens corpus illud sanctissimum,& ipso monumento clauso,processit propria virtute resurgendo.Eadem autem hora,scil. summo mane, Maria Magdalenæ, & Iacobi, & Salome licentia petita prius à Domina,cœperunt ire cum vnguentis ad monumentum. Domina autem domi remansit, & orabat, dicens:Pater clemẽtissime,Pater piissime,sicut scitis,mortuus est filius meus,inter duos latrones cruci fuit affixus,& ego eum sepeliui manibus meis:sed potens estis Domine,eum mihi restituere incolumem,rogo maiestatem vestram,vt eum mihi reddatis. Quare tardat tantum ad me venire:Remittite obsecro eum mihi, quia non quiescit anima mea,nisi videã ipsum.O fili mi dulcissime,quid est de te?quid agis?quid moram contrahis? rogo te ne amplius differas venire ad me,tu enim dixisti:Tertia die resurgam.Nonne fili mi,est hodie tertia dies, non heri,sed prius heri,id est,nudiustertius, fuit dies illa magna,& amara valde,dies calamitatis & mortis, tenebrarum & caliginis,separationis & mortis tuę. Ergo fili mi est hodie tertia dies. Exurge ergo gloria mea,& omne bonum meũ,& redi.Super omnia desidero te videre.Consoletur me tuus reditus,quam sic contristauit discessus.Reuertere ergo dilecte mi, veni Domine Iesu, veni spes mea vnica,veni ad me fili mi.Illa ergo sic orante,& lacrymas dulciter emittente,ecce subito Dominus Iesus venit in vestibus albissimis,vultu sereno,speciosus,gloriosus & gaudens,& dixit ei quasi ex latere:Salue sancta parens.At illa statim se vertẽs: Es tu,inquit,filius meus Iesus? Et genuflexit adorans. Cui filius:Mater mea dulcissima,ego sum, resurrexi, & adhuc tecum sum.Eis autem surgentibus, ipsa cum lacrymis præ gaudio amplexans eum, & vultum vultui applicans fortiter stringebat,requiescens totaliter super eum,& eam alacriter sustentabat.Postea consedentibus eis pariter,diligenter & curiose intuebatur eundem in vultu & cicatricibus manuum, & per totum quærens, si omnis dolor ab eo discesserat.Et ille.Reuerenda mater,omnis à me dolor abscessit, & mortem & dolorem, & omnes angustias superaui, nec de cætero inde aliquid sentiam. Et illa.Benedictus sit Pater tuus, qui te mihi reddidit,exaltatum,& laudatum sit nomen eius,& magnificatum in sæcula. Stant ergo & colloquuntur ad inuicem gaudentes,& Pascha ducentes delectabiliter, & amanter.Et narrat ei Dominus Iesus,qualiter populum suum liberauit de inferno, & omnia quæ fecit in illo triduo.Ecce nunc ergo magnum Pascha.

Mariæ cum vnguentis vadunt ad monumentum. — *Matt.* 27. *g*

Capvt LXXXVIII.

Quomodo Maria,& aliæ duæ Mariæ venerunt ad monumentum, & de cursu Petri & Ioannis.

Magdalena vero,& aliæ duæ Mariæ ibant,vt dixi, ad monumentum cum vnguentis.Dum ergo fuerunt extra portam ciuitatis, reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas Magistri sui,& in omnibus locis, in quibus aliquid notabiliter contra ipsum,vel per ipsũ factum fuerat,aliquantulum subsistebant, genuflectentes,& osculantes terrã,gemitus & suspiria dantes,& dicentes:Hic obuiauimus ei cũ cruce super collo, quãdo Mater eius semimortua est: hic se vertit ad Mulieres: hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide appodiauit parumper:hic sic crudeliter & fortiter impulerunt eum, vt velocius ambularet,& quasi eũ currere coegerunt:hic spoliauerunt eum, & totum nudum fecerunt:hic eum crucis patibulo affixerunt.Et tunc cum magno clamore,& inundatione lacrymarum,procidentes in facies suas adorauerunt crucem, & osculatæ sunt eam, pretioso adhuc Domini sanguine rubricatam. Deinde surgentes,& euntes versus sepulchrum, dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?Et aspicientes,viderunt reuolutum lapidem, & Angelum Domini sedentem super eum, qui dicit eis: Nolite timere,&c.vt in Euangelio continetur. Illæ autem fraudatæ spe sua,quia putabant corpus Domini inuenire non attendentes ad verba Angeli, conterritæ redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatum. Tunc ergo Petrus & Ioannes concurrerunt ad monumentum.Conspice bene eos, currunt ipsi,currunt Magdalena & sociæ post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam, currunt multum fideliter,multumque feruenter, multumque anxie. Cum autem peruenerunt ad monumentum respicientes in ipso non inuenerunt corpus, sed viderunt linteamina & sudarium, & recesserunt. Compatere ipsis,quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum, & non inueniunt, & nesciunt vbi amplius quærere debeant: ergo dolentes & flentes discesserunt.

Marc. 16. *b* & *Matt.* 28. *b* *Ioan.* 20. *a*

Capvt LXXXIX.

Quod Dominus apparuit tribus Mariis.

Mariæ autem remanserunt ibidem, & respicientes in monumentum, viderunt duos Angelos, stantes in albis,qui dicunt eis:Quem quæritis,viuentem cũ mortuis? Illæ autem nec tunc attenderunt ad verba eorũ, nec aliquam consolationm acceperunt de visione Angelorũ:quia non quærebant Angelos,sed Dominum Angelorũ. Iterũ duæ Mariæ conterritæ, & quasi absorptæ, elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes. Magdalena vero nesciens, quid aliud facere deberet, & quia sine Magistro suo viuere nõ po-

Luc. 24. *a*

terat,

terat,& ibi eum non inueniebat,& vbi eum quæreret, ignorabat,stabat ad monumentum foris plorans.Iterum ergo respiciens in monumentum, quia semper sperabat, ibi eum reuidere, vbi eum sepelierat, vidit ipsos Angelos sedentes, qui dicunt ei: Mulier,quid ploras? quem quæris?Et illa:Tulerunt Dominum meum,& nescio vbi posuerunt eum. Vide mirabilem operationem amoris.Paulo ante audierat ab vno Angelo,quod resurrexerat,& postea à duobus quia viuebat, & non recordabatur,sed dicit,Nescio: Amor hoc faciebat,quia, vt dicit hic Origenes,anima sua non erat,vbi ipsa erat,sed ibi erat,vbi magister suus erat.Nesciebat cogitare, loqui,nec audire,nisi de ipso.Cum autem ista sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret,amore suo magister suus non poterat amplius se tenere.Dominus ergo Iesus refert hoc matri, & dicit, quod vult ire ad consolandum eam,quæ hoc multum acceptat,& dicit: Fili mi benedicte,vade in pace, & consoleris eam, quia multum te diligit,& de tua morte multum doluit,& memento redire ad me, & amplexans dimisit eum. Venit ergo ad monumentum in horto,vbi erat Magdalena,& dicit ei: Mulier,quem quæris? quid ploras? Et illa eum non cognoscens adhuc,vt ebria respondit,dicens: Domine,si tu sustulisti eum,dicito mihi,vbi posuisti eum: & ego eum tollam.Conspice bene eam, quomodo lacrymabili vultu,suppliciter,& deuote eum exorat,vt doceat eã illum,quem quærit: semper enim sperabat,audire aliqua noua de suo dilecto.Tunc Dominus ad eam dixit:Maria. Ipsa vero quasi reuiuiscens,& cognoscens eum ad vocem,indicibili gaudio dixit:Rabbi,id est,magister, Dominus vos estis,quem quærebam, quare tandiu vos mihi celastis?Et currens ad pedes osculari volebat.Dominus vero volens animum suum eleuare ad cœlestia, vt non quæreret eum amodo in terra,dixit:Noli me tangere,nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed dic fratribus meis:Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum,&c Et addidit: Nonne prædixi tibi,quod tertia die resurgerem, quomodo igitur me in sepulchro quærebas?Et illa:Dico vobis magister,quod tantus dolor de acerbitate passionis & mortis vestræ cor meum repleuerat,quod omnium oblita,de nihilo recordabar,nisi de corpore vestro mortuo, & de loco, vbi sepelieram ipsum:& ideo vnguentum hoc mane detuleram.Benedicta sit magnificentia vestra, quæ resurgere,& ad nos redire,dignata est.Stant ergo simul dilecti, cum iucunditate & gaudio magno. Ipsa vero curiose aspicit eum, & interrogat de singulis,& responsum alacritatis recipit.Nunc ergo,& hic est magnum Pascha.Licet autem sic à principio Dominus ei responderet, vix credere possum,quin eum familiariter tangeret, antequam inde discederet, osculando pedes & manus.Sed dispensatiue sic fecit à principio,vel quia talem se ostendebat,qualis erat in corde suo,secundum communem expositionem: vel quia,vt dixi, volebat animum suum erigere ad cœlestia, secundum quod Bern.innuere videtur. Pie namque credi potest, quod quam sic amanter & singulariter,ante omnes qui scripti reperiuntur,visitabat,ad lætificandam eam non turbandam,faciebat. Mysterialiter ergo, non pertinaciter dixit illud verbum? quia non pertinax,neque durus,benignissimus Dominus est, & maxime diligentibus se. Post aliqualem vero morulam, discessit Dominus dicens, quia & alios oporteret eum visitare. Tunc Magdalena quasi alterata,sicut nolens ab eo vnquam discedere,dicit: Domine, vt video, vestra conuersatio non erit amodo nobiscum, sicut consueuerat,rogo ne obliuiscamini mei.Mementote Domine tot bonorum,quot mihi contulistis, & familiaritatis & dilectionis,quam habuistis ad me,& recordamini Domine Deus meus.Et Dominus ad eam:Noli timere, confide & constans esto, quia semper ero tecum. Tunc ipsa benedictione ab eo recepta,& Christo discedente, venit ad socias, & nunciat hoc eis. Illæ vero de resurrectione Domini gaudentes,sed quod non viderant eum, dolentes recedunt cum ea. Cum ergo istæ tres Mariæ

Ioan.20.a

Orig. in diuersos ho. 10.tom.2.

Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ in horto.

Ioan.20.d

A in simul pergerent, antequam venirent ad ciuitatem, apparuit eis Dominus Iesus,dicens:Auete.Illæ vero vltra quam dici posset exhilaratæ, procidentes tenuerunt pedes eius.Hic ergo similiter & quærunt & aspiciunt, & responsum iucunditatis accipiunt, & faciunt magnum Pascha. Dicit autem eis Dominus Iesus. Dicite fratribus meis, vt veniant in Galilæam, ibi me videbunt,sicut prædixi eis. Vides,quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, nunquid hanc virtutem dimisit? Tu autem si in prædictis vis intelligentiam, & consolationem habere, recordare de his,quæ superius tibi dixi, vt, scilicet in omnibus locis & factis ita sis animo, ac si præsens esses corpore. Et idem de infra dicendis.

Dominus apparuit tribus Mariis in via pariter pergentibus.

Caput XC.

Quod Dominus apparuit Ioseph, Iacobo minori,& Petro.

Discedens ergo Dominus Iesus ab eis, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat. Captus enim erat propterea à Iudæis, & reclusus in quodam cubiculo diligenter sigillato, & post Sabbatum eum interficere volebant. Apparuit ergo ei Dominus Iesus,& faciem eius extersit,& osculum dedit,& inde saluis sigillis in propriam domum reportauit. Apparuit etiam Dominus Iesus Iacob minori, qui vouerat se non comesturum, nisi videret Dominum resuscitatum. Dixit ergo ei & his,qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens,benedixit,& dedit ei, dicens:Comede dilecte frater mi,quia filius hominis resurrexit à mortuis. Ista vero refert Hieronymus. Cum autem Magdalena & sociæ redeunt domum,& narrant discipulis,resurrexisse Dominum, Petrus mœrens, quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens propter amoris vehementiam, discessit ab eis, & solus ibat versus sepulchrum. Nesciebat enim, vbi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret,Dominus Iesus apparuit ei, dicens: Pax tibi Simon.Tũc Petrus percutiens pectus suũ,& procidens in terram cum lacrymis,dixit:Domine dico meam culpam,quia te dereliqui,& pluries negaui, & osculatus est pedes eius.Dominus autem ipsum erigens,osculatus est eum,dicens:Pax tibi,noli timere,omnia peccata sunt tibi dimissa,ego bene sciebã,& prædixi tibi.Nũc ergo vade, & confirma fratres tuos, & confide, quia mortem & omnes inimicos vestros,& aduersarios deuici. Hic ergo similiter fit magnum Pascha. Stant & colloquuntur adinuicẽ,& diligenter Petrus aspicit eum, & singula notat.Benedictione vero accepta,rediens ad Dominam & ad discipulos,omnia narrauit.Scire autem debes, quod de apparitione facta Dominæ nihil continetur in euangelio:ideo autem ipsam posui,& ante præmisi,quia de ipsa videtur tenere Ecclesia, vt in legenda de resurrectione Domini plenius habetur.

1.Cor.15.a

Hier.lib.de script. Ecclesiast. in Iacobo to. 1.

Caput XCI.

De Reditu Domini ad sanctos Patres post Resurrectionem.

Dominus ergo Iesus cum discessit à Petro, quia nondum visitauerat sanctos Patres, post resurrectionem suam, quos in Paradiso deliciarum dimiserat, rediit ad eos, procedens in stola candida cum multitudine Angelorum.Quem ipsi in tanta gloria conspicientes à longe, cum indicibili exultatione, & iubilo,canticis, & laudibus, suscipiunt eum, dicentes: Ecce rex noster, venite, occurramus Saluatori nostro Magnum principium & regni eius non erit finis. Dies sanctificatus illuxit nobis, venite omnes & adoremus Dominum. Et procidentes in terram adorauerunt eum, & surgentes, & stantes cum eo reuerenter & iucunde compleuerunt laudes suas, dicentes: Vicit Leo de tribu Iuda, refloruit Domine caro mea, adimples nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Resurrexisti gloria nostra, exultabimus & lætabimur in te. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum,& dominatio tua vsq; in generatione & generationem.Et nos non discedimus à te,

resuscitabis nos,& nomen tuum exaltabimus. Præcursor pro nobis ingressus est,Pontifex factus in ęternum. A Hæc est dies quam fecit Dominus,exultemus & lætemur in ea. Hodie illuxit nobis dies redemptionis,reparationis antiquæ , felicitatis æternæ.Hodie per totum mundum melliflui facti sunt cæli:quia Dominus regnauit à ligno.Dominus regnauit,decorem indutus est,indutus est Dominus fortitudinem,& præcinxit se. Cantate ei canticum nouum,quia mirabilia fecit.Saluauit sibi dextera eius,& brachium sanctum eius.Nos autem populus eius , & oues pascuæ eius , venite,adoremus eum. Appropinquante autem hora vespertina, dicit eis Dominus Iesus compatior fratribus meis,quia propter mortem meam contristati, & conterriti, disperguntur sicut oues errantes , & multum desiderant me videre. Vadam ergo & ostendam me ipsis,confortabo,& consolabor eos, cito reuertar ad vos. B At illi procidentes dixerunt:Sic fiat Domine,vt dixistis.

Capvt XCII.

Quod Dominus apparuit duobus Discipulis,euntibus in Emaüs.

CVm ergo duo ex discipulis eius irent versus castellum Emaüs,quasi iam desperati de ipso,& irent tristes,de his quæ acciderant conferentes:venit Dominus Iesus,& iunxit se ipsis in specie peregrini, & ibat cum ipsis interrogans eos,& respondens,& conferens verba salubria , vt in Euangelio habes. Tandem coactus ab eis, intrauit cum illis & manifestauit se ipsis. Hic autem diligenter attende, & considera bonitatem & benignitatem Domini tui. C Primo , quia non potuit eius feruens amor,sustinere suos sic errare, & tristari. Vere fidus amicus est,fidelis comes, & benignus Dominus iungit se ipsis,quærit tristitiæ causam, & exponit eis scripturas,inflammans corda eorum, ad omnem rubiginem extirpandam. Sic quotidie nobiscum facit spiritualiter. Sic enim grauati aliqua perplexitate vel acedia de ipso loquimur, statim adest confortans & illuminans corda nostra , & etiam inflammans in amorem sui;optimum enim est,contra tales pestes loqui de Deo. Vnde dicit Propheta : Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine,super mel & fauum ori meo. Et iterum:Ignitum eloquium tuum vehementer,& seruus tuus dilexit illud.Similiter etiam cogitare de Deo; vnde idem Propheta:Concaluit cor meum intra me,& in meditatione mea exardescet ignis. D

Luc.24.b — Psal.118.c — Ibidem.5. — Psal.38.a

Secundo considera bonitatem eius , non solum ex amore,vt dixi,sed etiam ex humilitate profunda.Cōspice namq; ipsum,quo modo humiliter vadit cum eis;vadit namq; cum suis,quasi vnus ex eis Dominus omniū; nonne tibi videtur ad primordia humilitatis rediisse?exemplum nobis est similiter faciendi.Sed & in alio attēde Domini humilitatem : quia non est dedignatus hos discipulos inferioris gradus.Nō enim erant isti de Apostolis,sed de aliis minoribus discipulis,& tamen familiariter iungit se ipsis,vadit & loquitur.Non sic elati,nollent enim nisi cum præcipuis viris & magnarum opū, conuersari & ambulare.Item in alio relucet hic sua humilitas.Nam si consideras elatos,videbis, quod nolunt ampullosa verba sua spargere inter paucos. E Sed Dñs etiam cum duobus loquitur arcana sua ; non vilipendit paucos,immo nec etiam vnum , sicut fecit olim cum Samaritana.Tertio considera Domini bonitatem,quantum ad præsens negotium,quo modo instruit discipulos suos in moribus, reficit & consolatur.Conspicias ergo eum,quomodo fingit se longius ire,vt eorū augeat desiderium,& inuitetur,& teneatur ab eis ; & quo modo postea benigne intrat cum eis,panē accipit,& benedicens suis sacratissimis manib. frangit & porrigit,& seipsum eis reuelat,& quotidie hoc facit nobiscum inuisibiliter,nā teneri vult & inuitari per desideria,orationes,& sanctas meditationes.Et ideo semper orare oportet,& nō deficere,vt ipse docuit,qualiter ista fecit ad nostram eruditionem,vt sc.attēdamus ad opera pietatis,& hospitalitatis.Et quo modo non sufficit diuina eloquia legere vel audire , nisi opere compleantur. De hoc in Homilia Gregorij super hoc Euangelio poteris plenius edoceri, Non autem dedit istis Discipulis magnam sui copiam,sed statim porrecto eis pane,euanuit ab oculis eorum.Nam etiam alios consolari volebat,cum quibus tamen etiam istos est consolatus.

Elatorum consuetudo. — Luc.18.a

Capvt XCIII.

Quod Dominus apparuit reclusis in die Resurrectionis.

REdierunt autem prædicti duo Discipuli statim in Hierusalem,& inueniētes alios discipulos congregatos , absente Thoma,eis ista narrauerunt. At pariter audierunt:quia surrexit Dominus, & apparuit Simoni. Tunc Dominus Iesus intrans ad eos ianuis clausis,stetit in medio eorum,& dixit eis : Pax vobis.Discipuli vero procidentes in terram, & suam culpam dicentes , quod sic eum dereliquerant,ipsum alacriter susceperunt. Dominus ergo:Surgite,inquit,fratres mei,quia omnia peccata sunt vobis dimissa.Stat ergo familiariter inter eos, & ostendit eis manus & latus,& aperit eis sensū,vt intelligant scripturas,& cognoscāt Resurrectionem suam. Petit ab eis , si habeant aliquid ad manducandum , & manducat coram eis partem piscis assi,& fauum mellis. Insufflat in eos,& dicit eis : Accipite Spiritū sanctum. Vides quo modo ista sunt plena omni iucunditate & lætitia.Gauisi sunt ergo Discipuli viso Domino,lætantur coram eo,qui ante erant pauefacti.O quam libenter eidem illa porrexerūt,vt comederet,quam fideliter ei ministrabant,& quam iucunde assistebant ei.Conspice etiā Dominam ibidem esse, quia Discipuli congregabant se ad eam.Vide ergo eam indicibili gaudio ista conspicere, & iuxta filiū familiariter sedere,& sicut expedit seruire alacriter. Dominus etiam Iesus libenter suscipit omne seruitium de manibus eius, & eam reuerenter honorat coram discipulis.Non autem omittas Magdalenam dilectam discipulam,& Apostolorum Apostolam.Conspice etiam,qualiter more solito,sedet ad pedes magistri sui, diligenter audit verba eius,& si quid potest etiam ipsa, gaudiose,ac toto affectu eidem ministrat. O qualis tunc est domuncula ista , & quam gratiosum habitare in ea? Nonne tibi videtur etiam nunc esse magnum Pascha, si aliquid deuotionis habes?puto quod sic.Sed parum stetit tunc Dominus cum eis,quia iam erat quasi sero.Tamen forte etiam ipsi coëgerunt eum aliquantulum plus stare,rogantes ne sic cito recederet.An non credis quod Magdalena,sedens ad pedes iuxta eum,teneret per pannos eum confidenter, & cum reuerenti audacia,ne discederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albissimis, vestibus gloriæ suæ. Sic enim eum tenebat , non præsumptuose,sed confidenter faciebat, sic diligens,sic dilecta,nec Domino displicebat.Teneri vult Dominus, vt patet in duobus discipulis supra,euntibus in Emaüs. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, similiter & ab ea recepta licentia,benedicens omnes,recessit ab eis;ipsi vero procidentes,de cita reuersione rogauerunt eundem. Remanserunt autem famelici, & sitibundi de Domino, de quo tantam copiam habere consueuerant, eum sæpe suspiriis,& desideriis reuocantes. Vidisti quoties hodie habuisti Pascha : nam omnes istæ apparitiones in die Paschatis fuerunt. Sed forte audisti , sed non sensisti,quia nec forte in passione compassionem habuisti. Credo enim,quod si in passione compati scires , & mentem haberes, vnitam & non sparsam ad sæcularia, vel superflua,vel curiosa, in qualibet vice sentires Pascha.Et hoc de quolibet die Dominico contingere posset,si mente integra diebus Veneris & Sabbati, te cum passione Domini præparares,maxime dicente Apostolo: Si fuerimus socij passionum,erimus & consolationum.

Luc.24.f — Ioan.20.e — Ibidem. — 2.Cor.1.a

CAPVT

CAPVT XCIV.

Quod Dominus apparuit Discipulis in octaua Pasche, & erat cum eis Thomas.

Ioan. 20. f

ADueniente autem die octaua Resurrectionis, iterum apparuit Dominus Iesus Discipulis ianuis clausis. Et erat Thomas cum eis, qui prima die cum eis non fuerat. Et cum alij narrassent ei, qui viderūt Dominum; respondit: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum, &c. vt in Euangelio continetur, non credam. Dicit ergo Pastor bonus, & de pusillo suo grege sollicitus: Pax vobis deinde dicit Thomæ: Infer digitū tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Tunc Thomas procidens, tetigit cicatrices Domini, & dixit: Dominus meus & Deus meus. Hominem enim vidit, & Deum credidit. Dixit etiam suam culpā de hoc, quod ipse dereliquerat eum, sicut & alij dixerunt. Dominus autem erigens eum, dixit: Noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa. Hoc autē de Thomæ dubitatione dispensatorie permissum est, vt euidentioribus argumentis, Resurrectio Domini probaretur. Conspice autem hic diligenter eum, & considera solitam benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem ipsius, quo modo sc. Thomæ monstrat & aliis discipulis vulnera sua, vt tolleret omnem obscuritatem de cordibus eorum, ad ipsorum & nostram vtilitatē. Reseruauit quoq; sibi Dominus cicatrices vulnerum, maxime propter tria, sc. vt faceret Apostolis fidē de sua Resurrectione, & vt ipsas ostendat Patri, quando vult placare eum, & interpellare pro nobis; est enim noster Aduocatus: & etiam vt eas monstret reprobis in die iudicij. Stat ergo Dominus Iesus cum matre & Discipulis suis, per aliquam morulam loquens de regno Dei, & ipsi cum eo in lætitia magna, audientes ista verba excelsa, & aspicientes faciem eius, plenam gaudio & decore. Attende bene eos circumcirca stantes, sed Dominam familiarius iuxta eum: Magdalenam vero semper ad pedes eius considera. Sta & tu reuerenter, à longe tamē, nisi forte misericordia motus faciat te vocari. Tādem dicit eis, quod vadant in Galilæam, in montem Thabor, vt dicitur, & ibi apparebit eis. Et benedictione data discessit ab eis. Ipsi vero remanserunt, vt prius, famelici & sitibundi de eo, sed plurimum confortati.

CAPVT XCV.

Quod Dominus apparuit Discipulis in Galilæa.

Mat. 28. d

POst hæc Discipulis ad dictum locum pergentibus, iterum apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare, quæcunq; mandaui vobis. Et confortamini: quia ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Adorauerunt autem eum in suo aduentu, & stant etiam nunc cum magna iucunditate cum eo. Considera bene eos, & eà quæ dicta sunt modo ipsis: nam magnifica sunt valde. Manifestat eis, qualiter est Dominus omnium: dat eis mandatum de prædicando: dat formam baptizandi: dat etiam vigorem eis permaximum, dum dicit, quod semper erit cum eis. Vides quantam iucunditatem dat eis, & quot ostendit eis insignia charitatis. His ergo dictis per Dominum data eis benedictione, disparuit ab eis.

CAPVT XCVI.

Quod Dominus apparuit Discipulis ad mare Tiberiadis.

Ioan 21. a

DIscipuli vero adhuc remanserunt in Galilæa. Iuerunt autem quadam vice piscatum ad mare Tiberiadis septem ex ipsis, & per totam noctem nihil ceperunt. Mane facto, Dominus iterum apparuit eis, & stetit in littore maris. Attende autem hic, quæ acta sunt, quia iucundissima sunt. Quærens ergo Dominus, si aliquid cepissent, respondentibus. Non, dixit: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & multitudinem magnam ceperunt. Dixit itaq; Ioannes Petro: Dominus est. Tunc Petrus nudus existens, succinxit se tunica, & festinus venit per mare: alij vero nauigio venerunt. Et cum descendissent, viderunt piscē positum super prunas, & panem paratum, Dominus enim hoc eis parauerat. Fecit etiam accipi de piscibus eorum, & assari, & simul cum eis comedens, fecit conuiuium & festum magnum cum eis in littore maris. Et consuetæ humilitatis suæ more ministrans eis panem eis porrexit, & fregit: & piscem similiter dedit eis. Stant ergo reuerenter, & multum alacriter isti septem discipuli cū Domino suo, pariter cum eo comedentes, aspiciunt faciem eius desiderabilem & iucundam, & exultant in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas delectabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quam corporaliter. O quale conuiuium est illud. Conspice bene singula, & si potes, pascaris cum eis. Attende nihilominus quæ sequuntur, quia pulcherrima sunt & vtilissima. Nam completo isto solemni conuiuio, dicit Dominus Petro: Diligis me, plus his? & Petrus; Domine tu nosti, quia amo te. Dicit ei Dominus: Pasce agnos meos, &c. Sic ter interrogans, recommendauit ei gregem suum. In quo Domini benignitatem solitam considera, charitatem, & humilitatem. Aperte enim vides, quo modo diligenter affectuose imprimit, reiterat, & recommendat Petro animas nostras. Iterum autem Dominus post hæc prædixit Petro mortē ipsius, dicens: Cum esses iunior, cingebas te, &c. significans, quod per Passionem crucis clarificaturus esset Deum. Et cum de Ioanne Petrus quæreret: Hic autem quid? Dominus respondit: Sic eum volo manere, donec veniam; quasi dicat: Nolo quod per viam passionis me sequatur, sed in senio & contēplatione requiescet. Quāvis alij Discipuli intelligerent, quod non moreretur. Sed non erat hoc magnum donum, cum melius sit dissolui, & esse cum Christo. Attendisti quam multa, & quam magnifica facta & dicta sunt in hac apparitione. Post hoc disparuit Dominus ab eis, & more solito rediit ad sanctos patres. Discipuli vero cum magno gaudio remanserunt, & post redierunt in Hierusalem, &c.

Ibidem c

Ibidem.

Ibidem d

CAPVT XCVII.

Quod Dominus apparuit plus quam quingentis fratribus simul, & de apparitionibus.

1. Cor. 15. a

ITerum autem apparuit Dominus plus quam quingentis fratribus simul, vt dicit Apostolus sed quo loco, aut quando non est scriptum. Sed stans benignus Dominus inter eos, prædicans, & loquens de regno Dei magna eos iucunditate repleuit: Habes ergo duodecim apparitiones Domini post Resurrectionem vsque ad Ascensionem, absq; duabus cum Ascensione proxime dicendis, & sic fuerunt quatuordecim. Scire tamen debes, quod in Euangelio non sunt scriptæ nisi decem. Nam quomodo apparuit matri, non est scriptum in aliquo loco, sed sic pie creditur. Quo modo autem apparuit Ioseph, dicitur in Euangelio Nicodemi. Quomodo etiam Iacobo, scripsit Apostolus ad Corinthios: & etiā refert beatus Hieron. De ista etiam dē quingentis fratribus scripsit beatus Apostolus ibidem Aliæ vero scriptæ sunt in Euangelio. Potes etiam meditari de pluribus. Nam verisimile est, quod benignissimus Dominus sæpe matrem & discipulos visitabat, & Magdalenam dilectam discipulam, confortans & exhilarans eos qui sic vehementer de sua passione fuerant contristati, & conterriti. Quod etiam beatus Aug. sentire videtur, dicens de tempore post Resurrectionē: Nō omnia, inquit, scripta sunt; crebra erat eius cum eis conuersatio. Et etiam forte ipsi sancti Patres, maxime Abraham & Dauid, ad quos specialiter facta fuit promissio de filio Dei, veniebant cum eo ad videndum illam suam excellentissimam filiam matrem Domini, quæ pro eis omnibus gratiam inuenit, & genuit Redemptorem. O quam læ-tanter eam respiciebant, & reuerenter se inclinabant eidem, & omni qua poterant benedictione, replebant, quamvis non viderentur ab ea. Potes etiā considerare in hoc benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, more solito, de quibus sæpe fecimus mentionem, & in omnibus factis eius relucent. Quod etiam postquam

Ibidem.

gloriose vicerat,& resurrexerat,peregrinari adhuc voluit per quadraginta dies,vt suos discipulos cõfirmaret, A & roboraret.Digne namq; post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones,post tam ignominiosam & acerbam mortem poterat triumphator ad suam gloriam remeare,& per suos Angelos confirmare,& confortare Apostolos pro suo nutu : sed quia hoc non patiebatur charitas sua:personaliter voluit conuersari cum eis apparens eis per quadraginta dies in multis argumentis, & loquens de regno Dei. Pro eis fecit hoc & pro nobis,sed non aduertimus. Dilexit te vehementer, & non diligitur, cum ad talem ac tantum ignem, non solum calefieri, sed ardere debeamus. Nunc ad Ascensionem veniamus.

Caput XCVIII.

De Ascensione Domini.

Circa Dominicam Ascensionem te vigilẽ esse oportet,vt si vnquã toto mentis conatu,te præsentem B exhibuisti verbis & factis eius,nũc facies multo magis. Nam hæc solemnitas omnes superat alias,vt clarius infra tibi ostendam. Et saltem hoc te animet ad attentionem,quod nunc Dñs discessurus est corporali præsentia,completo suæ peregrinationis cursu.Vnde verba & facta ipsius sunt attentius consideranda.Quælibet enim anima fidelis debet sponsum suum,Dñm suum,& Deũ suum;in eius discessu vigilantissime obseruare , & quæ per eum dicuntur,& fiunt,viscerosius mente amplecti, & eidem se deuotius & humilius recõmendare,& totaliter animũ suum ab aliis abstrahere. Quadragesimo itaq; die à Resurrectione,sciens Dominus Iesus , quia venit eius hora,vt transeat ex hoc mundo ad patrẽ,cum dilexisset suos,nunc vero in finem dilexit eos.Accipiẽs C ergo de Paradiso terrestri sanctos patres & alias animas, stans & benedicens Eliæ & Enoch,ibi remanentibus & adhuc viuentibus,venit ad discipulos suos,qui erant in cœnaculo in monte Sion cum matre ipsius & aliis apparens eis,voluit etiam ante discessum suum prãdere cum ipsis,in signum memorialis dilectionis & gaudij.Omnibus ergo simul comedẽtibus,cum lætitia magna in hoc vltimo conuiuio Domini sui.Dicit eis Dominus Iesus: Tempus est,vt reuertar ad eum qui misit me,vos autem manete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ex alto:quia infra paucos dies replebimini Spiritu sancto, prout vobis promisi. Postea ibitis per vniuersum mundum prædicantes Euangelium meum , baptizando credentes,& eritis mihi testes vsque ad vltimum terræ. Exprobrauit etiam incredulitatem eorum, quia his qui viderant eum resurrexisse,sc.Angelis suis nõ crediderunt. D Hoc nunc maxime facit, cum de prædicando dicebat, quasi daret eis intelligere : Multo magis debebatis vos Angelis credere , etiam antequam me videretis, quam gentes,quę credent vobis prædicantibus,& me non videbunt.Fecit etiam hæc,vt cognoscentes defectũ suum remanerent humiliores , ostendens eis in suo discessu, quantum placebat ei humilitas, & quasi eam peculiariter recommendaret eisdem. Quærentibus autem eis de temporibus futuris, noluit respondere, quia non expediebat eis. Stant ergo,comedunt,& loquuntur,& gaudent propter præsentiam Domini sui , sed nihilominus turbati propter discessum. Tanta enim amoris teneritudine diligebant eum , quod etiam verba discessus sui, E non poterant æquo animo sustinere.

Quid autem dicam de matre iuxta eum prandente,quæ super omnes sic intense eum amabat ? An non credis, quod,ad hæc verba discessus filij , maternæ dilectionis tacta & commota dulcedine,reclinaret caput suum super filium , & recumberet super pectus eius ? Nam si Ioannes hoc fecit in cœna,nunc multo magis meditari potes de ipsa. Vnde suspirans cum lacrymis eum rogabat,dicens:Fili mi,si discedere vis,ducas me tecum.Dominus autem consolatus eam,dicebat:Rogo mater charissima, ne feras moleste discessum meum:quia vado ad Patrem. Te autẽ remanere hic expedit ad tempus,propter confirmandos credentes, postea veniam ad te , & assumam te ad gloriam meam. Ad quem mater , Fili mi dilectissime , fiat voluntas tua. Nam non solum remanere,sed & mori parata sum, pro animabus,pro quibus & mortuus fuisti , sed esto memor mei. Dominus autem eam,& discipulos,& Magdalenam, & alias consolabatur,dicens:Non turbetur cor vestrum,neque formidet:non relinquam vos orphanos , vado & venio ad vos,& semper ero vobiscũ.Tandẽ dixit eis,quod exeant in montẽ Oliueti,quia inde volebat ascendere, & tunc disparuit ab eis.Mater ergo & omnes alij sine mora iuerunt ad dictum montẽ, qui est ab Hierusalem ad vnum milliare,& ibidem iterum apparuit eis Dominus. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones.Tunc amplexatus est matrem valefaciens ei , & mater eum tenerrime.Discipuli autem & Magdalena,& omnes alij procidentes,& lacrymantes, deosculati sunt pedes eius,ipse vero suos Apostolos erigens,benigne osculatus est.

Conspice nunc eos bene,& cuncta quæ fiunt.Considera nihilominus sanctos patres ibidem existentes,inuisibiliter tamen , quomodo libẽter & reuerenter intuentur Dominam,& affectuose benedicunt, per quam tantum beneficium consecuti sunt.Quomodo etiam intuẽtur illos excelsos pugiles,& duces diuini exercitus,quos inter omnes elegit Dominus,ad expugnandum,& vincendum vniuersum mundum. Tandem completis cunctis mysteriis , cœpit Dominus Iesus eleuari ab eis , & ascendere virtute sua. Tunc mater & omnes alij procidebant in terram. Dicebat Domina : Fili mi benedicte, memor esto mei,& propter discessum non poterat lacrymas continere : gaudebat tamen multum , quod filium suum sic gloriose cernebat petere cœlum. Similiter & discipuli eius dicebant : Domine pro te dimisimus omnia,esto memor nostri.Ipse vero eleuatis manibus,facie serenus,& gaudens , regio more coronatus & ornatus, triumphaliter ferebatur in cœlum. Benedicens eis dixit:Constantes estote,& viriliter agite,quia semper vobiscum ero. Ascendebat autem, secum ducens illam nobilem multitudinem,iter pandens ad eos,vt dixerat Michæas propheta.Dominus itaque gloriosus, candidus,& rubicundus, splendens & gaudiosus, præcedebat eos,viam eis ostendens,& ipsi cantantes & iubilantes,lætissimi sequebantur eum,dicentes:Cantemus Domino,qui ascendit super occasum.Dominus nomen illi. Confiteantur Domino misericordiæ eius , & mirabilia eius filiis hominũ. Benedictus es Domine Deus noster, qui saluos facis sperantes in te;deducens populum tuũ in exultatione,& electos tuos in lætitia. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua , vt liberentur dilecti tui.Ascendens in altum prosperum iter faciens nobis , perducens nos in refrigerium ; educis vinctos tuos in fortitudine,desiderium nostrum tribuẽs nobis.Intrabimus in domum tuam,& in conspectu angelorum tuorum tibi psallemus. Gloria laus, & honor, tibi sit rex Christe Redemptor. Regna terræ cantate Deo,psallite Domino.

Domini Ascensio.

Mich. 2. d

Interim autem Michaël Præpositus Paradisi pergens ad patriam,nuntiauerat quod Dominus ascendebat.Ecce omnes spirituum ordines,seriatim per acies suas occurrerunt eidem,vnus ex eis non remansit,qui non veniret obuiam Domino suo, & inclinantes se cum omni qua poterant reuerentia,deducebant eum cum hymnis & canticis ineffabilibus. Quis enim posset cantus & iubilos,qui ab ipsis fiebant,explicare ? Aduenerunt ergo principes coniuncti psallentes & dicebant, Alleluia,alleluia,alleluia.

Cœlestium spirituum occursus,cũ Christus in cœlos ascendit.

Nomine qui in Domini rex benedicte venis:
Nunc tibi regnanti pangimus ecce melos.

Alleluia,alleluia,alleluia. Benedictus es Domine,qui sedes super Cherubim,& intueris abyssos,alleluia,alleluia,alleluia. Dignus es Domine omni laude & honore, alleluia,quia victoriam gloriose fecisti,allel.Confiteantur cœli mirabilia tua Domine,allel. & virtutem tuam, allel. Ecce nunc ascendunt tribus Domini , alleluia , vt confiteantur,& dicant tibi alleluia,Ad lætandũ in lætitia gentis tuæ,vt lauderis cũ hæreditate tua,alleluia,alleluia,alleluia. In huiusmodi canticis & confessionibus

Domi

Dominum honorabant vtrinque coram ipso exultantes, & eidem festum honorificum cum omni reuerentia facientes. Et quis posset hoc gaudium enarrare?

Sed & illud quis dicere posset, quod tam beatissimi spiritus, quam sanctissimi patres simul habuerunt, cum sibi ad inuicem occurrerunt? Superni ergo spiritus reuerentia prius Domino exhibita, & canticis eius expletis, illis cum magna iucunditate dicebant. Principes populorum vos venire gratulemur, alleluia; congregati estis cum Deo vestro, alleluia; & vehementer eleuamini, alleluia; psallite ei, qui ascendit super cœlū cœli, alleluia, alleluia. Et sancti Patres alacriter respondebant: Principes populi Domini, alleluia; custodes & adiutores nostri, alleluia; gaudium vobis & pax, alleluia; psallite & vos regi nostro, alleluia. Exultate Deo adiutori nostro, alleluia, alleluia, alleluia. Simul etiam ad se inuicem adorantes dicebant: In domum Domini lætantes imus, alleluia; alleluia: simul nos capiet vrbs veneranda Dei, alleluia, oues pascuæ Domini, portas eius & atria intremus, alleluia, in hymnis & canticis, alleluia. Dominus enim virtutum nobiscum, alleluia, susceptor noster est, alleluia, alleluia. Vides ergo quod omnes iubilabant, & psallebant. Nam iuxta prophetam: Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. Ascendit autem Dominus Iesus plane propter consolationem matris & discipulorum, quovsque eum poterant videre. Ex tunc autem nubes suscepit eum ab oculis eorum, & in momento cum omnibus angelis & prædictis patribus sanctis fuit in patria. Sic enim dicit prædictus propheta: Ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum. Pennæ ventorum dicuntur summitates ventorum, id est, partes illæ, quæ præcedunt, & velociores sunt. Et ipse adhuc velocius ascendit, ex quo nubem interposuit. Stabant ergo Mater, & discipuli, & Magdalena, & aliæ flexis genibus, & intuebantur in cœlum euntem illum, quovsque poterant.

Psal.46.a

Psal.103.a

O, Quid erat videre Dominum sic gloriose ascendentem, & quid si quis potuisset videre, & audire beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, forte præ gaudio separata fuisset anima talis à corpore, & cū eis etiam ascendisset. Cum ergo sic vultibus adhuc eleuatis aspicerent, ecce duo Angeli steterunt iuxta illos in vestibus albis, dicentes: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui à vobis assumptus est in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Redite ergo in ciuitatem, & expectate, sicut dixit vobis. Considera hic, quomodo de ipsis Dominus fuit sollicitus. Nam statim cum euanuit ab oculis eorum, misit Angelos suos, ne nimium ibidē stantes fatigarentur, & vt confortarentur audientes angelicum testimonium concordare secum de ascensione Domini sui. Auditis ergo his verbis, Domina humiliter rogauit Angelos, vt eam recommendarent filio suo. Illi vero se vsque ad terram inclinantes eidem, libenter susceperunt mandatum eius, similiter Apostoli, Magdalena, & omnes alij dixerunt eis. Illis itaque disparentibus, ipsi redierunt in ciuitatem ad montem Sion, ibique morabantur, expectantes, vt Dominus Iesus mandauerat eis.

Act.1.

Dominus autem Iesus cum vniuersa prædicta felici & magnifica multitudine, aperiens ianuas paradisi, vsque tunc humano generi clausas, triumphaliter intrauit, & gaudenter patri genuflectens ait: Pater gratias ago tibi, qui mihi dedisti victoriam de omnibus aduersariis nostris. Ecce amicos nostros, qui captiui tenebantur, eos tibi præsento: sed fratribus & discipulis meis, ques in mundo reliqui, promisi mittere Spiritum sanctum, rogo te pater mi, vt impleas promissionem, & eos recōmendo tibi. Tunc Pater erigens eum, fecit eum sedere à dextris suis, & dixit: Benedicte fili mi, omnem potestatem & iudicium dedi tibi, de istis discipulis, & de missione Spiritus sancti, pro tuo velle disponas. Omnes autē sācti patres & beatissimi spiritus, qui adorātes prociderant in facies suas, corā patre surgentes reinceperūt cantica sua, & iubilabant coram Deo laudes. Si enim

A Moyses & filij Israel, post transitum maris rubri, cecinerunt carmen Domino, dicentes: Cantemus Domino glorioso, &c. Et Maria prophetissa soror eius, & reliquę mulieres eam sequentes, in tympanis & choris Domino Deo canebant, quanto magis nunc cunctis aduersantibus superatis? Similiter cum Dauid deducebat arcam fœderis Domini Hierusalem, totus populus canebat legitime, & Dauid cum cantoribus citharam percutiebat, & omnes laudabant coram Domino in citharis suis & tympanis, & Dauid saltauit totis viribus coram Domino: quanto nunc magis id faciebant, qui vere sunt cum Domino in tanto gaudio constituti? Et si Ioannes, vt in Apocalypsi refert, audiuit vocem in cœlo, centum quadraginta quatuor millia citharœdorum, citharizantium in citharis suis, & cantabant, quasi canticum nouum, ante sedem Dei & Agni. Quodcumq; gaudium illud significet, ego multo magis ipsum hodie contigisse, meditabor. Omnes ergo ibidem constituti psallunt, omnes exultant, omnes lætantur, omnes cantant, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes chorizant, omnes iucundantur, omnes tripudiant. Vere nunc in superna Hierusalem auditur canticum lætitiæ, & per omnes vicos eius ab vniuersis dicitur, Alleluia. Nunquam ab origine mundi, tale festū, & tam solemne Pascha celebratum est, nec vnquam erit forte nisi in die iudicij, cum omnes ibi præsentabuntur electi cum corporibus gloriosis. Et propterea tibi dixi in principio, quod hæc solemnitas omnibus considerātis, cunctis supereminet aliis. Percurras singulas, & videbis si verum loquor. Magnum Pascha, & solemne festum est Incarnatio Domini, & initium omnis nostri boni: sed hoc nobis non sibi, nam ipse tunc in thalamo Virginali inclusus est. Magnū etiam Pascha est Natiuitas eius: sed & illud nobis. Nam sibi compatiendum est, quia ad tantam paupertatem, vilitatem, & penuriam natus est. Magnum similiter quo ad nos festum est Passio eius, quia tunc omnia peccata nostra deleta sunt. Nihil enim, vt ait Gregorius, nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset; sed propter tormenta durissima, & mortem turpissimam, quam sustinuit, nec sibi fuit, nec nobis esse debet materia gaudij & lætitiæ. Magnum insuper & solemne, & verum pascha est Resurrectio ipsius Domini Iesu, tam pro se, quam pro nobis, quia ipse gloriosus triumphator apparuit, & nos iustificati sumus. Venerabilis itaque multum: & ideo singulariter in ipso cantat Ecclesia: Hæc dies quam fecit Dominus, &c. secundum beatum Augustinum. Hæc dies sanctior vniuersis, quod exponi potest de præcedentibus. Nam hæc dies Ascensionis maior & sanctior videtur, quia licet resurrexit Dominus, adhuc tamen peregrinatur in terris, adhuc est clausa paradisi porta, adhuc sancti patres non iuerunt ad patrem, quæ omnia in Ascensione completa sunt. Et si bene inspicias, quidquid Deus fecit vsque modo, fecit vt perueniret ad hunc finem, & sine hoc omnia sua opera erant imperfecta. Nam cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam habendam: ad ipsam vero vsque hodie, nullus quantumcumque iustus, pertingere poterat post peccatum. Vides quam magnificus, & mirificus sit iste dies. Similiter magnum Pascha valde dies Pentecostes & eum multum solemnizat Ecclesia, & recte, quia tunc donum summum recipit, scilicet, Spiritum sanctum. Sed & illud nobis non sibi. Sed hodiernus Ascensionis dies, est proprie festum solemnissimum Domini Iesu, quia hodie incipit sedere ad dexteram patris, & requiem capit à peregrinatione sua. Et etiam proprie festum est omnium supernorum spirituum, quia nouum gaudium suscipiunt à Domino suo, quem ante ibi in humanitatis forma non viderant. Et quia hodie primo restaurari incipiunt ruinæ ipsorum in tanta multitudine beatorum, & proprie illorum egregiorum Patriarcharum, Prophetarum, & animarum sanctarum, qui ad supernam patriam hodie primitus intrauerunt. Si ergo festū facimus de aliquo san-

Exod.15.a

Ibidem e

2.Reg.6.d

Apoc.14.a

B

Quare solemnitas Ascensionis præeminet aliis omnibus festiuitatibus.

C

Psal.117.d

D

August.ser.126.de temp.tom.10.

E

cto migrante ad cœlos, quãto magis de tot millibus, & quanto magis de Sancto sanctorum. Est etiam festum A Dominæ, quæ filium suum regali diademate sublimatum, sic vidit tanquam Dominum verum, super excelsa conscendere. Est etiam nihilominus proprie festum nostrum, quia humana natura hodie super cœlos est exaltata, & quia nisi Christus ascendisset, illud ipsum etiam donũ Spiritus sancti, pro quo sic merito solemnizamus, recipere nequibamus. Vnde ipse dicebat discipulis suis: Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Ad robur autem dicti mei, adduco Bernardum, qui de hac die sic loquitur, in sermone de ascensione Domini. Solemnitas ista, charissimi, gloriosa est. Consummatio enim & adimpletio est reliquarum solemnitatum, & felix clausula est totius itinerarij Iesu Christi filij Dei viui. Merito quidem solemnitatis & lætitiæ dies agitur, quãdo sol ille supercœlestis, sol iustitiæ, nostris se præsentauit obtutibus. Magna quoque lætitia & exultatio multa nimis, quando conciso sacco lætitia circundatus est, & nostræ dedicauit primordia resurrectionis. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conuersatio mea vsque adhuc detinetur in terris? Dico ergo, non multo minus mihi tolerabilior videtur exilij huius habitatio, quàm gehenna. Denique; nisi ego abiero paraclitus non veniet ad vos. Videsne quemadmodum cæterarum solemnitatum, ea quam hodie celebramus, & consummationem habeat, & fructum declaret, & augeat gratiam? Sicut enim cętera omnia pro nobis fecit, qui pro nobis natus est: ita quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis. Hucvsque Bernardus. Manifeste ergo videas, quod solemnior est dies ista omnibus aliis. Et C anima quæ bene diligeret Dominum Iesum, magis hodie exultaret, quam in aliquo die anni. Vnde ipse dicebat discipulis: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem. Et propterea credo me recte dixisse, quod nunquam in patria fuit aliqua dies adeo solemnizata, vt ista. Durauit autem gaudium & exultatio tanti festi vsque ad diem Pentecostes. Et per hunc modum potest meditari. Ascensio enim Domini fuit hora sexta, nam primo comederat hora tertia cum Discipulis suis. Quamvis ergo omnes in patria, vltra quã dici posset, exultarent: tamen prima die vsque ad aliam sextam sequentis diei Angeli fecerunt singulariter festum, & Dominus Iesus ostendit, vel fecit aliquam singularem familiaritatem & consolationem. Secunda die fecerunt Archãgeli. Tertia Principatus. Quarta Potestates. Quinta Virtutes. Sexta Dominationes. Septima Throni. Octaua Cherubim. Nona Seraphim, qui sunt nouẽ ordines Angelorum. Et sic hæc durauerũt vsque ad sextam Sabbati vigiliæ Pentecostes. Et tunc festum fecerunt sancti Patres, vsque ad horam tertiam diei Dominicæ.

Ioan. 16. a — Bern. ser. 2. in Ascens. Domini in prin. Idem serm. 4. statim à princ. — Ioan. 16. b — Ioan. 14.

Capvt XCVIII.

De Missione Spiritus sancti.

TVnc his completis, dixit Dominus Iesus patri: Pater mi recordare promissi mei, quod feci de Spiritu sancto fratribus meis. Cui pater: Fili mi, multum gratũ habeo quod promisisti: tempus est, vt impleatur promissum tuum, dic ergo ad Spiritum sanctum: Rogamus te, vt descẽdas ad discipulos nostros, & eas repleas, consoleris, robores, instruas, & cumulum virtutum & gaudiorum conferas eis. Et statim venit, & descendit in linguis ignis, super centum & vinginti Discipulos simul congregatos, & eos repleuit omni gaudio, cuius virtute Discipuli vigorati, docti, & accensi, ac illuminati, totum mundum circumcurrunt, & pro magna parte sibi subiecerunt. Nihilominus tamen superni ciues, etiam posteà laudauerunt, & semper laudant Dominum, & habent dies lætitiæ, & nunquã deest ibi solemnitas, & gratiarum actio & vox laudis. Scriptum est enim: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Festinemus itaque & nos, ingredi in illam requiem, vbi tanta superabundat indefectibiliter lætitia, & ad patriam nostrã totis conatibus suspiremus. Odiamus huius miseri, & putridi corporis nostri compagem, & eius curam non faciamus in desideriis, quod nos hic detinet carceratos, & peregrinos à tanto bono. Dicamus ergo cum Apostolo: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Quamdiu in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino. Et iterum: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Desideremus eius dissolutionem, & eam continue postulemus à Domino: quia per nos eam cum salute consequi non valemus. Et iterum: Saltem moriamur mundo, pompis & concupiscentiis eius. Abstrahamus nos corde forti & perseueranti, ab his rebus caducis & à miseris & breuibus consolatiunculis harum visibilium rerum, quæ inficiunt & vulnerant animas nostras. Ascendamus autem mente cum Domino, vel potius ad Dominum, & cum ipso in cœlis sit conuersatio nostra. Et sic facientes, non ex toto simus peregrini, & B aduenæ, vt in tempore visitationis nos ad se dignetur assumere, ipse de quo loquimur, Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus, & laudabilis in sæcula sæculorum. Amen.

Missio Spiritus sancti. — Act. 2. — Psal. 83. b — Rom. 7. d — 1. Cor. 5. b — Phil. 1. c

Capvt XCIX.

Excitatio Desiderij ad Patriam, per mortis appetitum.

HAbes ergo ex prædictis dilectissima filia, vitam Domini Iesu, tibi pro maiori parte, in meditationibus traditam. Suscipe reuerenter, libenter, & gaudenter prædicta, & in eis tota deuotione, hilaritate, ac sollicitudine conuersari non pigriteris: quia hæc est via tua, & vita tua, hoc est fundamentum, super quo poteris magnum ædificium constituere. Ab hoc te incipere oportet, si vis ad sublimiora ascendere, provt in pluribus locis superius habuisti. Nam hæc vitæ Christi meditatio non solum per se dulciter pascit, sed ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt, quæ Dominus gessit in carne, sed longe sublimius est, in spiritu intueri, ad quæ per hanc scalam peruenire poteris, sed in hac interim immorandum, de quo sic ait Bern. Ego hãc arbitror præcipuã inuisibili Deo esse causam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus conuersari, vt carnalium videlicet, qui nõ nisi carnaliter amare poterãt, cunctas primo ad suæ carnis amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorẽ perduceret spiritualium. *Et infra*: Monstrabat discipulis altioris amoris gradũ, cum diceret: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquã. *Et paulo post*: In carnis igitur deuotione interim consoletur, qui viuificantẽ spiritum nõ habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi, qui aiunt: D Spiritus ante faciem nostrã Christus Dominus. Et iterum: Si cognouimus Christum secundum carnẽ, sed nunc iam non nouimus. Nam alias quidem nequaquã sine Spiritu sancto, vel in carne diligitur Christus: & sine illa plenitudine. Cuius tamen mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totum sibi ab amore vniuersæ carnis, ac carnalis illecebræ vendicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quamlibet consanguinitatẽ, vel voluptatẽ, forte præfero carni Domini mei, per quod me, videlicet minus ea implere contingat, quæ in carne manens, verbis & exemplis me docuit: nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum illud diuisum habens, partem impendere videat carni eius, partem intorE quere ad propriam? Denique ait: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Ergo, vt breuiter dicam toto corde diligere, est omne quod blanditur, de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis amore postponere. In quo & mundi æque gloriam cõprehendo: quia gloria mundi est gloria carnis, & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

Vides quomodo etiam carnalis est hæc meditatio, respectu spiritualis hoc non accipias, vt minuatur deuotio, sed vt feruor crescat ad maiora, ad quæ tamen per hæc transeundo, te venire oporteat, in hac etiã ferueat tuus affectus, vt in eam te totum immergas. Bona est enim hæc meditatio carnalis, per quam vita carnalis excluditur, contemnitur, & vincitur mundus, sed & sic

Vita Christi fundamentum ædificij nostri & cibi animæ. — Bern. super Cant. ser. 20. post med. — Ioan. 6. g — Thren. 4. d — 2. Cor. 5. d — Quid sit toto corde Deum diligere. — Matt. 10. d

faciendo stabilies mentem, erudiens ad virtutes, & animi robur accipies, vt in prologo tibi dixi. Hæc ergo meditatio sit tota & vna intentio tua, requies tua, cibus tuus, studium tuum. Nam ex his non solum prædicta bona consequeris, nec solum erunt tibi gradus ad cœlestis patriæ & ad maiestatis contemplationes, sed etiam erit continua & perpetua consolatio tua. Non enim qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore. Alioquin viderentur hanc quasi vilem contemnere, quod esset magnæ superbiæ. Vnde recordare, quod habuisti supra in tractatu huiusmodi contemplationis, scilicet de humanitate Christi, quam beatus Bernardus, qui fuit altissimus contemplator, nunquam dimisit. Immo, vt in suis sermonibus patet, eam super modum amplectitur, & extollit.

Contemplatio & meditatio Vitæ Christi sunt gradus, quibus peruenitur ad salutem.

Capvt C.

De modo meditandi Vitam Christi, & de conclusione Opusculi.

VOlo autem tibi tradere modum, quem teneas in meditando prædicta: ne si forte teipsam crederes pertingere & extedi ad omnia, quæ supra reperies, quasi per molem grauem negligeteris, maxime cum credam meditationibus prædictis, vnius hebdomadæ spatium conuenire. Igitur scire debes, quod meditari sufficit, solum factum quod Dominus fecit, vel circa eum contigit fieri, vel dici secundum historiam Euangelicam, te ibidem præsentem exhibendo, ac si in tua pręsentia fierent, provt simpliciter animo in dictis cogitādi occurrit. Moralitates autem & auctoritates, quas ad tuam instructionem in hoc opere posui, non expedit in meditationem adduci, nisi si qua virtus amplectenda, vel vitium detestandum, ipsa prima facie cogitationis occurrat. Eliges ergo in his meditandis, aliquam horam quietam, postea infra diem poteris discere moralitatem, & auctoritates, & eas studiose memoriæ commendare. Quod omnino te facere conuenit, quia pulcherrimæ sunt, & quæ te quasi in tota vita spirituali valeant informare.

Meditationes Vitæ Christi per omnes dies hebdomdæa distribuēdæ.

Meditationes vero sic diuide, vt die Lunæ incipiens, procurras vsque ad fugam Domini in Ægyptum. Et eo ibi dimisso, die Martis, pro eo rediens, mediteris vsque ad apertionem libri in synagoga. Die Mercurij exinde, vsque in ministerium Mariæ & Marthæ. Die Iouis abinde, vsque ad passionem. Die Veneris & Sabbati, vsque ad resurrectionem. Die vero Dominica, ipsam resurrectionem, & vsque in finem; & sic per singulas hebdomadas, facias, vt ipsa meditationes tibi reddas familiares, quod quanto magis facies, tanto facilius tibi occurrent, atque iucundius. Libenter conuerseris cum Domino Iesu, & vitam ipsius tanquam Euangelium, ad imitationem beatæ Cæciliæ, in corde studeas inseparabiliter collocare.

Conclusio Opusculi.

De cętero tempus est signandi librum, sed ne meis verbis; illud fiat de vberibus patris Bern. de quibus tibi tot flores, & tam pulchros decerpsi. Fiat conclusio in nomine illius, qui est liber signatus, Dominus noster Iesus Christus, ad cuius laudem totus est liber. Vnde beatus Bernard. quantum ad præsentem materiam spectat, sic ait super illo verbo: Oleum effusum nomen tuum. Est proculdubio inter oleum & nomen sponsi similitudo, nec otiose Spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici qualitate olei, quod lucet, pascit, & vngit; si vos non melius habeatis; fouit ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, meditatio. Vide idem nunc de sponsi nomine: luce prædicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & vngit, & percurramus singula. Vnde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Iesu: nonne in huius nominis luce Deus nos vocauit in admirabile lumen suum? quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *Et infra*: Nec tātum lux est nomen Iesus, sed & cibus est. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat, quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, ve-

Bern. super Cant. ser. 15. circa med.

De nomine Iesu mira encomia.

Eph. 5. b

getat bonos mores atque honestos, castas fouet affectio-
A nes? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur: insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus, sed est & medicina. Tristatur aliquis vestrum, veniat in cor Iesus, & inde saliat in os. Et ecce ad exortum nominis huius, quod est lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimē, currit insuper ad laqueum mortis desperando, nonne si inuocet nomen Iesu, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando si stetit ante faciem salutaris huius nominis, infuit duritia, vt assolet, cordis, ignauiæ torpor, & rancor animi, languor acediæ? Cui fons forte siccatus lacrymarum, inuocato Iesu, non continuo eruit vberior, fluxit suauior? Cui in periculis pal-
B pitanti & trepidanti, inuocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quęso, in dubiis æstuanti, & fluctuanti, nō dubito ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersis diffidēti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet. Inuoca, inquit, me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Nihil tam iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auaritiæ, ac totius fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Iesum, hominem mihi propono mitem & humilem, & corde benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique puritate ac sanctitate conspicuum, eundem ipsum Deum omni-
C potentem, qui suo me exemplo sanet & roboret adiutorio. Hæc omnia mihi sonant, cum insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium à potente, illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam valde acuam eas, & facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes, ô anima mea, reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus. Iesus salutiferum certe, quodque nulli vnquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus. Denique & inuitaris. Pone me, inquit, vt signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo. Sed hoc alias. Nunc vero habes, vnde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu, vnde actus tuos vel prauos corrigas, vel minus perfectos, adimpleas. Itemque vnde tuos sensus aut serues,
D ne corrumpantur: aut si corrumpātur, sanes. Idem: Quam pulcher es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ patris, & quidem perpetuus, minimeque fucatus, candor vitæ æternæ. Quam mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinaniuisti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiauit. Quam chara mihi oriris stella ex Iacob: quā lucidus flos de radice Iessæ egrederis: quam iucundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto: quam spectabilis & stupendus etiam virtutibus supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorū, in reuelationibus Sacramentorum. Quam denique rutilans post occasum sol iustitiæ, de corde terræ resurgis, quam formosus in stola tua. Demum rex gloriæ in alta cœlorum te recipis, quo modo non pro omnibus his omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tui: Hæc ergo, similiaque puto de dilecto, intuentem sponsam aduertisse, cum diceret: Ecce tu pulcher es & decorus, neque hæc sola, sed insuper aliquid proculdubio de natura decoris superioris, quod nostrum omnino præteruolat intuitum, & effugit experimentum. Ergo iteratio vtriusque decorem substantiæ designauit. Hæc Bernardus. Deo gratiarum actio viuenti in sæcula sæculorum. Amen.

Discursus de nomine Iesu, pulcher & deuotus.

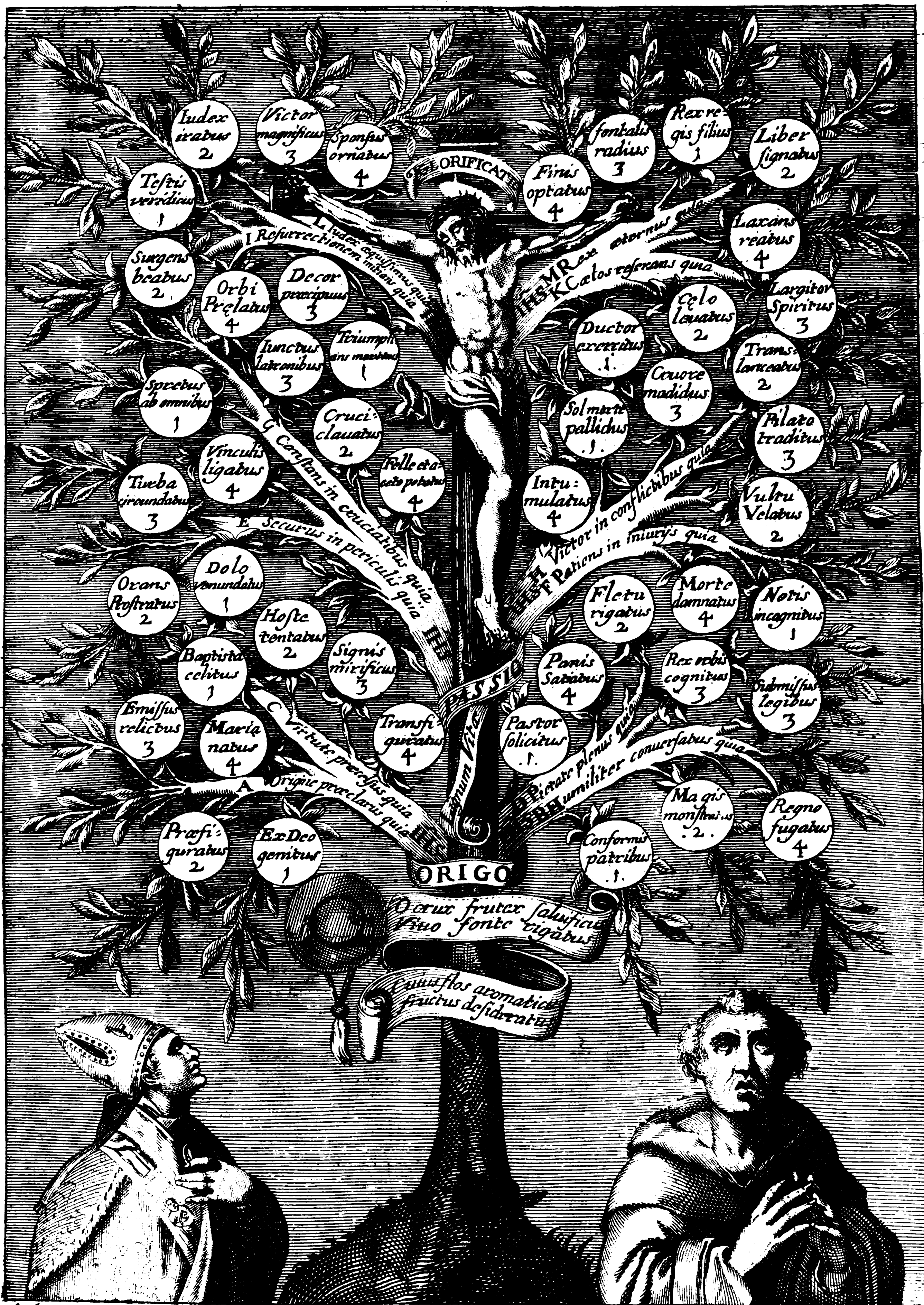
Psal. 94. b

Cant. 8. b

Idem ser. 45. super Cant. ver. fin.

Num. 24. a

Isa. 11. a

Arbor Vitæ christi, à S. Bonauentura deuote excogitata et triplici ramorum Serie disposita Prima; Saluatoris origo: Media passio, Suprema, glorificatio describitur. Vnaquæque series quatuor altrinsecus alphabeti ordine Versiculos continet è quorum Singulis instar fructus vnica pullulatio pendet ita Vt sint quasi duodecim rami afferentes fructus duodecim Iuxta mysterium ligni Vitæ Apoc. XXII

S. BONAVENTVRÆ,

EXIMII ECCLESIÆ Doctoris Opusculum.

QVOD INSCRIBITVR Lignum Vitæ.

Vt Christi Domini vita, passio, & glorificatio menti, affectui, & memoriæ Christianorum infixa semper hæreant, S. Bonauentura arborem recogitauit: quæ duodecim expansa ramis, frondibusque ac floribus pulchre ornata instar Ligni Vitæ mysterij, de quo Ioannes Apoc. 22. loquitur, fructum duodenum affert omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem in se habentem. Hinc fit, vt Opusculũ hoc, Lignum Vitæ nuncupetur: cuius subtilitas, vtilitas, & commoditas adeo magnæ sunt, vt inter alia Auctoris Opuscula, hoc, quod in Ligni Vitæ consideratione versatur, non infimum locum teneat. Arbor vero hæc ex aduerso descripta, & in præfatione declarata insigne proprium est S. Bonauenturæ. Ipse quippe B. Pauli Apostoli exemplo, confixus cruci, Christum & hunc crucifixum perpetuo meditabatur. In quo etiam Seraphicum Franciscum tanquam eius religionis alumnus egregie imitatus est, vt cuius ille stigmata corpore & corde gestabat, hic saltem cordi semper impressa haberet.

PRÆFATIO.

Gal. 2. d CHRISTO confixus sum Cruci. Verus Dei cultor, Christique discipulus, qui Saluatori omnium pro se crucifixo perfecte configurari desiderat, ad hoc potissimum attento mentis conatu debet intendere, vt Christi Iesu crucem circumferat iugiter tam mente, quam carne: quatenus præfatum Apostoli verbum veraciter valeat in seipso D sentire. Porro huiusmodi affectum, & sensum is dumtaxat apud se viuaciter experiri meretur, qui Dominicæ passionis non immemor nec ingratus, laborem, & dolorem, amoremque crucifixi Iesu, tanta memoriæ viuacitate, tanto intellectus acumine, tanta voluntatis charitate considerat, quod veraciter illud sponsæ proferre potest eloquium: *Cant. 1. d* Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.

Vt igitur præfatus in nobis attendatur affectus, formetur cogitatus, imprimatur memoria, ex sacri Euangelij silua, in qua de vita, passione, & glorificatione Iesu Christi diffuse tractatur, colligere studui hunc myrrhæ fasciculum, quem & paucis, & ordinatis, & correspondentib. sibi verbis compegi, propter facilitatem memoriæ: nec non simplicibus, consuetis, & rudibus propter declinandum curiositatis vitium, fouendam quoq; deuotionem, & ædificandam fidei pietatem. Et quoniam imaginatio iuuat intelligentiam, ideo ex multis pauca collegi, & imaginaria quadam arbore sic ordinaui, atq; disposui, vt in prima & infima ramorũ ipsius expansione, Saluatoris origo describatur, & vita: in media, passio, & glorificatio in suprema. Et in prima quidẽ ramorum serie quatuor altrinsecus secundum alphabeti ordinem ponentur versiculi: similiter in secunda & tertia: ex quorum quolibet instar fructus vnica pullulatio pendet, vt sic sint quasi duodecim rami afferentes duodecim fructus, iuxta mysteriũ Ligni Vitę. Describe igitur in spiritu mentis tuæ arborem quandam, cuius radix irrigetur A fonte scaturitionis perpetuę, qui etiam excrescat in fluuium viuum & magnum, quatuor videlicet capitum, ad irrigandum totius Ecclesiæ paradisum. Porro ex huius arboris stipite duodecim rami frondibus, floribus, fructibusq; adornati consurgant, sitq; folium eius contra omne genus morbi medicamentum efficacissimum, tam præseruans, quam reparans, pro eo quod verbum crucis, virtus Dei est in salutem omni credenti. *Rom. 1. b* Flos autem eius sit omnis coloris formositate decorus, omnisque odoris suauitate respersus, qui desiderantium anxia corda refocillet, & attrahat. Fructus tandem sit duodenus, habens in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem: qui sic domesticis Dei ad degustandum proponitur, vt semper eo satientur edentes, & tamen nunquam fastidiant. Et sic quidem fructus est, qui de virginali vtero traxit originem, & in ligno cruB cis ad maturitatem saporosam, per æterni Solis calorem meridianum, Christi videlicet charitatem, peruenit, & in horto paradisi cælestis, in Ecclesia videlicet Dei, desiderantibus ipsum, proponitur degustandus. Et hoc insinuat primus versiculus, quo dicitur:

O Crux frutex saluificus, viuo fonte rigatus,
Cuius flos aromaticus, fructus desideratus.

Verum licet hic fructus vnus sit, & indiuisus; quia tamen secundum eius multiplices status, dignitates, virtutes, & opera, multiformibus consolationibus deuotas animas cibat, quæ quidem ad duodenarium numerum reducuntur, ideo fructus hic Ligni Vitæ quasi sub duodecim saporibus in duodecim ramis gustandus proponitur, atq; describitur. Vt in primo ramusculo mens C Christo deuota saporem suauitatis percipiat, præclaram Saluatoris sui recogitando originem, & dulcem natiuitatem. In secundo ramusculo dignitatiuæ condescensionis conuersationem perhumilem. In tertio, celsitudinem perfectę virtutis. In quarto, plenitudinem abvndantissimæ, & perfectissimæ pietatis. In quinto, cõfidentiam, quam habuit in periculo passionis. In sexto patientiam, quam exhibuit in illatis iniuriis, & contumeliis magnis. In septimo, constantiam, quam seruauit in ipso cruciatu, & dolore asperrimæ crucis. In octauo, victoriam, quam assecutus est in conflictu, & transitu mortis. In nono, resurrectionis nouitatem miris dotibus adornatam. In decimo, ascensionis sublimitatem, spiritualium charismatum diffusiuam. In vndecimo, æquitatem futuri iudicij. In duodecimo, æternitatem diuini regni.

Hos autem ideo voco fructus, quia sua maxima suauitate delectant, & virtuositate confortant animam meditantem in his, & diligentius singula pertractantem, si tamen abhorreat exemplum præuaricantis Adæ, qui Lignum scientię boni & mali prætulit Ligno Vitæ. Quod quidem vitare non potest, nisi rationi fidem, inuestigationi deuotionem, curiositati simplicitatem, tandemque carnali sensui omni, seu prudentiæ carnis sacram præferat Christi crucem, per quam sancti Spiritus charitas in cordibus deuotis nutritur, & septiformi gratia diffunditur, sicut in duobus supremis, & postremis versiculis postulatur.

Iesus ex Deo genitus.

E EXpergiscere proinde anima Christo deuota, & singula quæ de Iesu dicuntur, diligentius discute. Attente considera, & morose pertracta, cum Iesum audis ex Deo genitum. Caue, ne mentis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat, quin potius columbino, & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare, quod ab illa æterna luce simul immensa & simplicissima, fulgentissima & summe arcana, coæternus, coæqualis, & consubstantialis splendor oritur, qui est virtus, & sapientia Patris generantis, in quo Pater omnia disposuit ab æterno, per quem fecit & sæcula, factaque gubernat, & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam; vt nihil in hoc mundo inordinatum relinquat.

A

Iesus præfiguratus.

A Principio quidem conditionis naturæ, collocatis in paradiso parentibus primis, dehinc propter esum ligni vetiti, per diuini decreti seueritatem expulsis, superna misericordia non distulit, hominem errabundum reuocare ad pœnitentiæ viam, spem veniæ dando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne forte per ignorantiam, & ingratitudiuem tanta Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque sæculi huius ætatibus per Patriarchas, Iudices, Sacerdotes, Reges, & Prophetas ab Abel iusto, vsque ad Ioannem Baptistam, Filij sui aduentum prænuntiare, promittere, ac præfigurare non destitit: vt per multa millia temporum & annorum, magnis, miris, multiplicatis oraculis, intelligentias nostras ad finem erigeret, & affectus per viua desideria inflammaret.

Iesus emissus cælitus.

Gal. 4. a

Verbi diuini incarnatio.

DEnique postquam venit plenitudo temporis, sicut homo sexta die conditus est de terra per diuinæ manus virtutem & sapientiam: sic in principio sextæ ætatis misso Archangelo Gabriele ad Virginem, & Virgine præbente illi assensum, superuenit in eam Spiritus sanctus, sicut ignis diuinus mentem eius inflammans, carnemque ipsius perfectissima puritate sanctificans. Sed & virtus eam obumbrauit altissimi, vt tantum ferre posset ardorem, qua operante in instanti corpus fuit formatum, anima creata, & simul vtrumq; diuinitati in persona Filij counitum, vt idem esset Deus & homo, salua vtriusq; proprietate naturæ. O si valeres vtcumque sentire, quale, quantumque fuerit illud è cælo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium, quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio generis, quantaq; condescensio maiestatis, si Virginem canentem cum iubilo posses audire, si cum Domina tua in montana conscendere, si sterilis & Virginis suauem contueri complexum, & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco Iudicem, vox verbum cognouit, puto quod canticum illud sacrum: Magnificat anima mea Dominum, &c. cum beatissima Virgine, suaui tunc modulatione concineres, mirumque conceptum virgineum vnà cum Propheta paruulo exultans & iubilans, adorares.

Luc. 1. c

Iesus Maria natus.

Luc. 2. a

SAne cum quietum silentium vniuersalis pacis sub Cæsaris Augusti imperio, perturbata prius sæcula serenasset, in tantum, vt per ipsius edictum describeretur vniuersus orbis, diuinæ factum est prouidentiæ cura, vt Ioseph Virginis sponsus prægnantem puellam de regali ortam prosapia, ad Bethleemiticam duceret vrbem. Et iam à conceptu excursis mensibus nouem, Rex ille pacificus, tanquam sponsus de thalamo processit de vtero virginali: sic absque omni corruptione in lucem editus, sicut fuerat absque omnis libidinis contagione conceptus. Qui cum magnus esset & diues, pro nobis effectus paruus, pauper extra domum in diuersorio nasci elegit, panniculis inuolui, lacte virgineo pasci, & inter bouem & asinum in præsepio reclinari. Tunc illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, fælicitatis æternæ. Tunc per totum mundum melliflui facti sunt cæli. Contemplare itaq; nunc anima mea diuinum illud præsepe, vt pueri pedibus labia tua figas, & oscula gemines. Deinde pastorum excubias mente pertracta. Angelorum mirare concurrentem exercitum, cælesti melodiæ tuas interpone partes, corde & ore decantans: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Ibidem b

Iesus conformis Patribus.

Pueri Iesu circumcisio.

OCtauo namque die circumciditur puer, & vocatur Iesus, vt sanguinis sui pretium pro te non tardans effunderet, tuum se verissimum Saluatorem ostenderet, patribus repromissum tam verbo, quam signo, eisque assimilatum per omnia, præter ignorantiam & peccatum. Propter quod & circumcisionis accipit signaculum, sicut & veniens apparuit in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, nobisq; fieret salus & sempiterna iustitia ab humilitate sumens initium, quæ omnium est radix, custosq; virtutum. Quid igitur superbis terra & cinis? agnus innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circumcisionis cauterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te iustum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus peruenire potes, nisi velis subsequi humilem Saluatorem?

Rom. 8. a

Eccl. 10. a

B

Iesus tribus Magis monstratus.

Matt. 2. a

Magos vocat Reges.

NAto Domino in Bethlehem Iudæ, stella tribus Magis in oriente apparuit, & vsque ad domum illius humilis Regis præuia claritate perduxit. Noli iam & tu ab illius orientis, & præeuntis stellæ declinare fulgores, quin potius sacrorum Regum comes effectus, Iudæorum scripturam de Christo testimonium perhibentem accepta, & fraudulenti regis Herodis declina malitiam. Cum auro, & thure, ac myrrha Christum Regem, & verum Deum & hominem venerare, & cum primitiis gentium vocandarum ad finem, humilem Deum in cunis iacentem adora, & confitere, & lauda, vt sic in somnis commonitus, ne Herodiacam sequaris superbiam, post vestigia humilis Christi reuertaris in regionem tuam.

C

Iesus summissus Legibus.

Præsentatio Christi in templo.

Gal. 4. a

NOn suffecit Magistro humilitatis perfectæ, cum Patri per omnia esset æqualis, quod seipsum subderet humillimæ Mariæ Virgini, nisi & se summitteret legi: quatenus eos, qui sub lege erant, redimeret, liberaretque à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Propter quod & matrem, quanquam mundissimam, legem purificationis voluit obseruare, & seipsum omnium Redemptorem vt primogenitum redimi, in templo Dei offerri, & hostiam pro se dari præsentibus & exultantibus iustis. Exulta igitur & tu cum illo beato sene Simeone, & Anna longæva. Procede in occursum matris, & paruuli. Vincat verecundiam amor. Depellat timorem affectus. Accipias & tu infantem Iesum in vlnas tuas, dicasq; cum sponsa in Canticis Canticorum: Tenui eum, nec dimittam. Tripudia cum illo venerabili sene Simeone, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.

D

Luc. 2.

Cant. 3. b

Luc. 3. d

Iesus Regno fugatus.

Peregrinatio in Ægyptum.

QVoniam autem humilitatem perfectam trium specialiter adornari decet comitatu virtutum, sc. paupertatis, in fugiendo diuitias vt fomenta superbiæ: patientiæ vero in æquanimi perpessione contemptus: obedientiæ quoq;, in alienis parendo mandatis. Ideo diuina dispositione altiori permittente consilio, dum Herodes impius paruum Regem quærit, vt perdat supernæ reuelationis oraculo, in Ægyptum transfertur vt peregrinus & pauper, simulq; in coætaneis paruulis, ipsius causa occisis occiditur, & quasi in quolibet trucidatur. Tandem Herode defuncto, iuxta diuinum imperiũ reducitur in terrã Iuda. Ibiq; conuersatus, & crescens ætate, & gratia cohabitabat parentib. & adeo erat subditus illis, vt nunquam, vel ad momentum secederet, nisi cum duodecim iam factus annorum remansit in Hierusalẽ, non sine multo matris dolore quæsitus, nec sine immenso gaudio reinuentus. Noli ergo & tu fugientes in

E

Ægyptum

Ægyptum matrem & paruulum, sine comitatu relinquere: Noli cum dilecta quærente dilectum, donec inuenias, ab inquisitione cessare. O cum quanta copia fluerent lacrymæ, si oculis piis aspiceres tam venerabilem Dominam, gratiosissimamque puellam, cum tam tenero, & formoso puerulo peregrinam: si etiam dulcem illam increpationem amantissimæ Dei genitricis audires: Fili, quid fecisti nobis sic? tanquam si diceret: Desideratissime fili, quomodo tam dilectæ, & diligenti matri tantam potuisti materiam præstare doloris? A

Luc. 2. g

Iesus Baptista cælitus.

Christus baptizatur. Luc. 3. e Matt. 3. c Mar. 1. b Ioan. 1. e

CVm autem ad tricesimum ætatis suæ annum Saluator peruenisset, volens operari salutem nostram, cœpit prius facere, quam docere. Et primum inchoans ianua Sacramentorum, & fundamento virtutum, baptizari voluit à Ioanne: vt exempla monstraret perfectæ iustitiæ, & vim regeneratiuam aquis conferret contactu mundissimæ carnis suæ. Quem & tu fideliter comitare, vt fias regeneratus in ipso, eiusque scrutare secreta, vt secus Iordanem in voce Patrem, in carne Filium, in columba videas Spiritum sanctum. B

Iesus Hoste tentatus.

Mat. 4. a Christi ieiunium & tentatio in deserto.

DVctus namque fuit IESVS in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo, quatenus & hostilis pugnæ humili perpessione nos humiles faceret, & victoriæ assecutione viriles. Duram quoque, ac solitariam vitam constanter assumpsit, vt fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, & ad grauia præferenda firmaret. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro secreta solitudinis perquire, vt socius ferarum effectus, arcani silentij, orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinæ conflictationis cum callido hoste, imitator fias, & particeps, & in omnium tentationum discrimine ad illum discas habere recursum, pro eo quod nō habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. C

Hebr. 4. e

Iesus signis mirificus.

IPse nempe est, qui fecit mirabilia magna solus, dum elementa commutat, panes multiplicat, calcat, fluctusque tranquillat, dæmones compescit & fugat, leprosos emundat & sanat, mortuos suscitat: qui & cæcis visum, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, paralyticis & aridis sensum restaurat & motum. Ad quem peccatrix conscientia clamat, nunc more fidelis leprosi: Domine si vis, potes me mundare. Nunc more Centurionis: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Nunc more Chananææ: Miserere fili Dauid. Nunc more sanguifluæ mulieris: Si tetigero, inquit, fimbriam vestimenti eius, salua ero. Nunc instar Mariæ, & Marthæ: Domine, ecce, quem diligis, infirmatur. D

Luc. 5. b Matt. 8. a Idem 15. b Idem. 9. c

Ioan. 11. a

Iesus transfiguratus.

AD confirmandum siquidem mentem humanam per spem retributionis æternæ, assumpsit IESVS Petrum, Iacobum, & Ioannem, quibus & Trinitatis sacramentum aperuit, & passionis abiectionem prædixit, & resurrectionis futuræ gloriam in transfiguratione monstrauit, contestantibus sibi lege, & Prophetis in apparitione Moysi & Eliæ: contestantibus etiam Patre & Spiritu sancto in voce & nube: vt sic anima Christo deuota, & iam in veritate firmata, & ad apicem virtutis euecta, fideliter dicat cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse, hoc est in tuæ contemplationis perfruitione serena, immissoque in eam cælesti sopore, & ecstasi, audiat arcana verba, quæ non licet homini loqui. E

Matt. 17. a

Ibidem.

2. Cor. 12. a

Iesus Pastor sollicitus.

QVanta fuerit piissimi pastoris ad perditas oues solicitudinis cura, quantaque clementia ipse, bonus pastor in parabola pastoris, & ouis centesimæ perditæ, multaque cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris reportatæ cum gaudio, pia metaphora indicat, & sermone expresso declarat, cum dicit: Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Et in eo vere illud propheticum perfecte impletur: Sicut pastor gregem suum pascet. Nam propter hoc labores, solicitudines, & inedias passus inter Pharisæorum insidias & pericula multa, euangelizando regnum Dei ciuitates circuibat & castra, noctes ducebat in oratione peruigiles. Nec Pharisæorum veritus murmur & scandalum, publicanis reddebat se affabilem, asserens, propter male habentes se venisse in mundum. Ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum, apertum ostendens eis diuinæ misericordiæ sinum. Testes horum inuoco, & adduco in medium Matthæum, Zachæum, & peccatricem illam ad pedes eius prostratam, & mulierem in adulterio deprehensam. Hunc igitur pastorem piissimum more Matthæi perfecte sectare, more Zachæi hospitio suscipe, more peccatricis vnguento perunge, pedesque ipsius ablue lacrymis, terge capillis, & osculis mulce: vt tandem cum ipsa muliere iudicio ipsius exposita, absolutionis sententiam merearis audire: Nemo te condemnauit; nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.

Luc. 15.

Ioan. 10. b

Isa. 40. c

Luc. 5. d

Ioan. 8. b

Iesus fletu rigatus.

PRo summæ quidē pietatis referenda dulcedine fons totius misericordiæ bonus IESVS, non modo pro nobis miseris semel, sed pluries fleuit. Nam super Lazarum primo, dehinc super ciuitatem: & tandem in cruce, ex illis piissimis oculis ad omnem expiationem peccatorum lacrymarum manauere fluenta. Fleuitque Saluator vbertim, nunc humanæ infirmitatis deplorando miseriam, nunc cæci cordis caliginem, nunc obduratæ malitiæ prauitatem. O cor durum, vesanum, & impium, & tanquam vera priuatum vita plangendum, cur more frenetici, flente super te sapientia Patris in tantis miseriis lætaris, & rides? Considera lacrymantem medicum tuum, & luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Ioan. 11. e Luc. 19. g Hebr. 5. b

Hier. 6. g Thren. 2. f

Iesus rex nobis agnitus.

SAne post Lazarum suscitatum, & post effusum alabastrum vnguenti super caput IESV, odore famæ eius iam resperso in populo, præsciens ipse turbam sibi obuiam venturam, conscendit asellum, vt inter applausus currentium populorum cædentium ramos, & sternentium vestimenta in via, miræ praeberet humilitatis exemplum. Nec suæ miserationis oblitus, cum turbæ depromeret canticum laudis, ipse lamentum assumpsit super excidium ciuitatis. Surge nunc Saluatoris ancilla, vt tanquam vna de filiabus Hierusalem intuearis regem Salomonem in honore, quem sibi mater Synagoga in Ecclesiæ nascentis mysterium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo, cæli, terræque Dominum velut cum ramis oliuarum atque palmarum, pietatis operibus, virtutumque triumphis iugiter comiteris.

De ingressu Christi in Hierusalem. Matt. 21. a Luc. 19. f

Cant. 3. d

Iesus panis sacratus.

INter omnia memorialia Christi præcipua constat, recordatione esse dignissimum finale illud conuiuium sacratissimæ cœnæ. In quo non solum agnus paschalis ad edendum proponitur, verumetiam Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis omne ha-

De vltima cœna Domini. Ioan. 13.

bentis in se delectamentum, & omnis saporis suauitatem, præbetur in cibum. In quo quidem conuiuio mira Christi refulsit bonitatis dulcedo, quando cum pauperculis illis discipulis, & Iuda proditore, eadem mensa, & scutella cœnauit. Mirum claruit humilitatis exemplũ, dum pedes piscatorum, & etiã proditoris sui Rex gloriæ præcinctus linteo, studiosissime lauit. Mira patuit munificentiæ largitas, dum sacerdotibus illis primis, & per consequens toti Ecclesiæ & orbi terrarum, corpus suum sacratissimum & sanguinem, verum cibum dedit & potum: vt quod erat futurum in proximo sacrificiũ Deo placens redemptionis nostræ inæ pretiabile pretiũ, esset viaticum & sustentamentum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in finem diligens suos, tam dulci eos exhortatione confortauit in bono, Petrũ specialiter præmonens ad fidei robur, & Ioanni offerens pectus ad recubitum iucundum & sacrum. O quã mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi dumtaxat animæ, quæ ad tam celebre vocata conuiuium, tanto mentis currit ardore, vt possit illud propheticum eructare: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. *Psal. 41. a*

Iesus dolo venundatus.

PAssionem dulcissimi Iesu Christi pie cõsiderare volenti, primũ occurrit perfidia proditoris, qui tantæ fuit fraudis veneno repletus, vt suum Dominum & Magistrum proderet. Tanta fuit flamma malæ cupiditatis succensus, vt optimũ Deum argento venundaret, & pretiosissimũ Christi sanguinem vilis mercedis pretio compensaret. Tantæ denique ingratitudinis, vt illũ, qui omnia sibi commiserat, & ad honorem, & dignitatẽ & culmen Apostolicæ potestatis prouexerat, insequeretur ad mortem. Tantæ duritiæ, vt nec familiaritate conuiuij, nec humanitate obsequij, nec suauitate colloquij, à concepta malitia potuerit reuocari. O mira benignitas Magistri in discipulum durum, & pij Domini in seruum nequissimum. Certe bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Sed quamvis inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen exuperat agni Dei dulcissima mansuetudo, in exemplum data mortalibus, vt iam non dicat ab amico exasperata humanitas: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq; &c. quia, Ecce homo vnanimis, qui dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra Cœna cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, os, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa proditionis hora suaui osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ praui cordis pertinaciam emollire potuissent.

Durissima, atque iniquissima Iudæ impietas. Matt. 26. c Mar. 14. c Psal. 45. b

Iesus orans prostratus.

SCiens namque Iesus omnia, quæ super eum erant ventura, secundum altissimæ dispositionis arcanum, hymno dicto, exiit in montem Oliuarum, more solito oraturus ad Patrem. Et tunc præcipue iam mortis instante agone, cum dispersione quoque ac desolatione ouium, quas pius pastor tenero complexabatur affectu, fuit horribilis in natura Christi sensibili imaginatio mortis, vt diceret; Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Quanta vero fuerit in spiritu Redemptoris pro diuersis causis anxietas, testes sunt guttæ sudoris sanguinei, ex toto corpore decurrentis in terram. Dominator Domine Iesu, vnde animæ tuæ tam vehemens anxietas, & anxia supplicatio? Nonne voluntarium omnino Patri sacrificium obtulisti? Verum, vt veram in te credentes nostræ mortalitatis naturam, formemur ad fidem, & in tribulationum perpessione consimili erigeremur ad spem, & maiores erga te amoris stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem huiusmodi expressisti euidentibus signis, quibus doceremur, quod vere dolores nostros pertuleris, & non absque doloris sensu degustaueris amaritudines passionum.

Iesus factus in agoniam. Matt. 26. d Luc. 22. e

Iesus turba circundatus.

SAne quam promptus ad passionem fuerit spiritus in Iesu, ex hoc euidenter innotuit, quod venientibus vnà cum proditore viris sanguinum, & quærentibus animã suam cum facibus, laternis, & armis per noctem, vltro occurrit, & seipsum manifestauit, & obtulit. Et vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersus ipsum, nisi quantũ ipse permitteret, omnipotentis virtutis suæ verbo improbos satellites terræ allisit. Sed nec tunc misericordiam suam in ira continuit, nec pietatis suæ dulcedinem fauus ille distillare cessauit. Nam & mutilatam à discipulo aurem serui proterui, manus suæ contactu sanauit, & defensoris sui zelum ab inuadentium lusione compescuit. Maledictus furor eorum, quia pertinax, dum nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio potuit refrænari.

Ioan. 18. Matt. 26. Mar. 14. & Luc. 22. Gen. 49. a

Iesus vinculis ligatus.

DEnique sine gemitu audire quis possit, qualiter illa hora homicidas manus in Regẽ gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes mitis Iesu manus vinculis constringentes, ipsum Agnum mansuetissimum nihil obloquentem, instar latronis contumeliose traxerunt ad victimam? Quis tunc doloris aculeus discipulorum corda penetrauit, cum viderent dilectissimum Dominum, & Magistrũ suum à suo discipulo proditum, ligatis post tergum manibus quasi malefactorem duci ad mortem, cum & ille, impiissimus Iudas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc amaritudine repletus, vt maluerit mori, quã viuere? Væ tamen homini illi, qui nec sic ad fontem misericordię per spem veniæ rediit, sed proprij sceleris immanitate perterritus desperauit.

Iesus notis incognitus.

COmprehenso dehinc pastore, dispersæ sunt oues: captoque Magistro, discipuli fugerunt. Petrus tamẽ tanquam fidelior secutus est à longe, vsque ad atrium principis sacerdotum, vbi ad vocem ancillæ, se Christũ non nosse, cum iuramento firmauit, tertioque repetit: donec, gallo cantante, respexit benignus Magister prædilectum discipulum respectu miserationis & gratiæ, quo commonitus Petrus, & foras egressus, fleuit amare. O quisquis es, qui ad vocem impotentis ancillæ, carnis videlicet tuæ, Christum pro te passum negasti procaciter vel voluntate vel actu: rememorans passionem dulcissimi Magistri, foras cum Petro egredere, vt te ipsum amarissime defleas, si quando te respiciat, qui Petrum lacrymantem respexit, geminæ quoque amaricationis, compunctionis, scilicet pro te, & compassionis ad Christum: inebriaberis absinthio, vt expiatus cum Petro à reatu sceleris, replearis cum Petro Spiritu sanctitatis.

Luc. 22. f. g.

Iesus vultu velatus.

COnsilio siquidem malignantium pontificum, præsentatus Pontifex noster Iesus Christus, & veritatẽ confessus, se videlicet esse filium Dei, quasi blasphemus adiudicatus est morti, & innumera perpessus opprobria. Nam vultus ille venerabilis hominibus, desiderabilis Angelis, qui & omnes cælos adimplet lętitia, labij polluti sputis inquinatur: ab impiis, sacrilegis manibus cæditur: velo in derisionem obtegitur, & Dominus vniuersæ creaturæ tanquam seruus contemptibilis colaphizatur, cum ille vultu placidissimo & sermone summisso, vnum ex seruis pontificis dantem alapam sibi, dulciter & benigne corripuit: Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? O verax, dulcis, & pie Iesu: quænam anima tibi deuota hæc videns & audiens, possit se continere à lacrymis, & intimæ passionis occultare dolorem?

Ioan. 18. e

A

Iesus Pilato traditus.

HOrrenda prorsus Iudæorum impietas, quæ tantis iniuriis satiari non potuit,quin potius ferali rabie fremens,impio iudici tanquam rabido cani,animam iusti deglutiendam exposuit. Vinctum enim Iesum ante Pilatū pontifices perduxerunt,postulantes interim supplicio crucis eum,qui non nouerat omnino peccatum. *Isa.53.c* Ipse vero quasi agnus coram tondente se, sic ante iudicem stabat mansuetus & tacitus,cum fallaces, & impij, falsorum criminum mole obiecta, tumultuosis clamationibus auctorem vitæ petūt ad mortem:& virum homicidam,seditiosumque latronem seruant ad vitam, lupum agno,mortem vitæ, luci tenebras, tam stulte præferentes,quam impie. Dulcis Iesu, quis tam durus erit, *Ioan.19.c* vt clamores illos horribiles:Tolle,tolle,crucifige eum, sine gemitu, & clamore spiritus, aure corporis valeat audire,seu mente tractare?

B

Iesus Morte damnatus.

VErum, quamvis non ignoraret Pilatus, Iudaicam gentem aduersus Iesum non iustitiæ, sed inuidiæ zelo commotam,cum patenter assereret nullam se in eo mortis causam vel modicam inuenire, humano tamen timore deuictus,repleuit animam suam amaritudinibus, & piissimum regem crudelis tyranni Herodis videlicet iudicio subdidit,quem & ludibrio habitum,& ad se remissum, crudeli mandato nudum in conspectu derisorū astare præcepit, vt atrocissimis verberibus virgineam illam,& candidissimam carnem flagellatores truculenti diuellerēt,plagas plagis,liuores liuoribus crudeliter infligentes. Decurrit ille sanguis pretiosissimus per illa sacra latera innocentis, & amantissimi iuuenis, nullo prorsus in eo reperto reatu. Et tu perdite homo,totius confusionis,& contritionis huius causa existens, quo modo non in fletum erūpis foras?Ecce innocentissimus *Psal.68.b* agnus, vt te à sententia iustæ damnationis eriperet, iniusto propter te elegit iudicio condemnari. Ecce, quæ non rapuit, pro te soluit. Et tu anima mea nequam & impia, nec deuotionis exsoluis gratitudinem, nec compassionis rependis affectum.

C

Iesus spretus ab omnibus.

POstquam autem Pilatus adiudicauerat impiorum vota compleri:non suffecit militibus illis sacrilegis crucifigere Saluatorem, nisi prius, & ipsi illusionibus *Mat.27.d* implessent animam suam.Nam cōgregata in prætorium vniuersa cohorte,exuentes eum vestibus suis,& tunica induentes coccinea, chlamydem illi circundederunt purpuream, & corona spinea imposita capiti eius, & arundine in dextera manu,irrisorie genuflectebant, & alapas dabant,& exspuentes in eum, sacrum illud caput percutiebant arundine. Attende nunc humani cordis superbia,quæ opprobria refugis,& ad honores aspiras, quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi Regis,& nihilominus serui despectissimi cōfusione repletus? *Isa.53.a,b* Ipse est Rex tuus,& Deus tuus,qui quasi vir leprosus,& nouissimus virorum æstimatus est,vt te ab æterna confusione eriperet,à superbiæ peste sanaret.Væ igitur semel his,& væ igitur,qui post tam clarum humilitatis speculum,superbia tolluntur in altum,rursus ostētui habentes filium Dei:quem tanto amplius ab hominibus omni constat honorificentia dignum,quanto magis pro omnibus indigna sustinuit.

D

Iesus Cruci clauatus.

SAtiatis iam impiis de opprobriis mansuetissimi Re-*Ioan.19.a* gis,rursum Rex noster vestibus suis induitur de nouo exuēdus,& baiulans sibi crucem,perducitur ad Caluariæ locum,ibique totus exutus,vili dumtaxat circumtectus adhærenes sudario,& super lignum crucis die protectus,expansus, protensus,& tractus, & in pellis modum hinc inde extensus, clauorum aculeis perforatur, manibus sacris & pedibus cruci affixis,& crudelissime sauciatis,vestes quoque ipsius dantur in prædam, diuiduntur in partes,tunica inconsutili indiuisa per sortem transeunte ad vnum. Vide nunc anima mea, quomodo ille,qui est super omnia benedictus Deus,à planta pedis vsq; ad verticem, totus in aquas passionis demergitur: *Psal.68.a* & vt te totam de illis passionibus extraheret,intrauerūt aquæ vsque ad animam suam. Coronatus etenim spinis sub crucis onere dorsum curuare iubetur,& suam ipsius portare ignominiam, & ad locum deductus supplicij, veste nudatur,vt ex flagellorum ictibus per dorsum,& latera carnis patefactis liuoribus, atq; scissuris,videretur quasi leprosus,& dehinc clauis transfossus,appareret tibi dilectus tuus propter te sanandam, concisus vulnere super vulnus. Quis mihi det,vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, vt totus tam mente, quam carne transfodiar, crucisque affigar patibulo cum dilecto.

Iesus iunctus latronibus.

AD augmentum confusionis, ignominiæ, dedecoris,ac doloris innocens agnus extra portam in loco punitionis sceleratorum, in die solemni, hora meridiana,in medio latronum super crucem,quasi ad spectaculum eleuatur,flentibus amicis,& insultantibus hostibus. *Matt.27.d* Nam & qui præteribant,mouebant capita sua, & quia stabant, irrogabant conuitia, dicentes, quod alios saluos fecisset,nunc seipsum saluare non posset. Sed & ab irrisione huiusmodi alter latronum nequaquam abstinuit,cum tamen mitissimus agnus,& pro crucifigentibus & irridentibus pietatis dulcedine interpellaret ad patrem,& confitenti ac supplicanti latroni, liberalissima charitate repromitteret paradisum.O verbum totius *Luc.23.e* dulcedinis & veniæ:Pater ignosce illis. O verbum to- *Ibid.f* tius amoris & gratiæ: Hodie mecum eris in paradiso. Respira nunc in spem veniæ anima quantumcunque peccatrix,si tamen patientis pro te Domini Dei tui vestigia sequi non abhorres,qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aut querelæ, aut excusationis,aut comminationis,aut maledictionis sermonem aduersus maledictos illos canes vel leniter diceret,quin potius nouæ benedictionis verbum,quale à sæculis,nō est auditum, super inimicos suos effudit.Dic ergo cum *Psal 56.a* multa fiducia:Miserere mei Deus,miserere mei,quoniā in te confidit anima mea:si forte more confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

E

Iesus Felle,& aceto potatus.

POstea sciens IESVS, quia consummata sunt omnia, *Ioan.19.e* vt consummaretur scriptura,dixit:Sitio. Et acetoso & felleo poculo sibi propinato cum spongia,Ioāne,qui *Ibidem.* præsens fuit,attestante,subintulit: Consummatum est, tanquā si in gustu aceti & fellis,totius amarissimæ passionis consummata plenitudo consisteret.Nam quia per gustum ligni suauis & vetiti, totius nostræ perditionis causa extitit præuaricator Adam,opportunū fuit & congruum,per viam contrariam salutis nostræ inuenire remedium.Cum etiā in singulis mēbris ipsius acutissimarū passionum militantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebibebat spiritū eius,vt cibi verbique vehiculum nequaquam remaneret immune, vt verificaretur *Thren.3.b* in medico nostro propheticum illud:Repleuit me amaritudine,inebriauit me absinthio. Sed & vt illud cōpleretur in dulcissima,& amātissima matre sua virgine glo- *Ibidem.* riosa:Posuit me quasi desolatam,tota die mœrore confectam.Quæ lingua dicere,vel quis intellectus capere sufficit,desolationum tuarū pondus Virgo beata?Quæ præmissis omnibus præsens assistēs,& particeps per omnē modum effecta, benedictam illam & sanctissimam carnem, quam tam caste concepisti,tam dulciter abluisti,

&

& lacte potasti, tam crebro in tuo reclinasti sinu, & labia labiis impressisti, carneo contemplata es visu, nunc ictibus flagellorum diuelli, nunc spinarum perforari aculeis, nunc arundine percuti, nunc palmis pugnisque concidi, nunc clauis perfodi, & stipiti crucis affixam atque pendentem grauiter laniari, nunc omni ludibrio habitam, felleque tandem & aceto potari. Sed & diuinissimam illam animam oculis conspexisti mentalibus, omnis amaritudinis felle repletam, nunc spiritu frementem, nunc pauentem, nunc tædentem, nunc agonizantem, nunc anxiatam, nunc turbam, nunc omni tristitia & dolore mœstissimam, partim propter passionis corporeæ viuacissimum sensum, partim propter diuini honoris per peccatum subtracti feruentissimum zelum, partim propter effusum in miseros miserationis affectum, & partim propter compassionis ad te matrem dulcissimam infixum in cordis intima telum, cum te coram se positam, & piis conspiceret oculis, & blandis alloqueretur sermonibus: Mulier, inquiens: Ecce filius tuus, vt tuam consolaretur inter angustias animam, quam passionis suæ gladio, amplius quam si proprio patereris in corpore, vere sciebat esse transfixam.

A

B

Ioan.19.e

Iesus Sol morte pallidus.

DEnique cum agnus innocens, qui & verus iustitiæ sol trium horarum spatio pependisset in cruce, & eodem tempore sol iste visibilis factori suo compatiens lucis suæ radios occultasset, iam omnibus consummatis, fons ipse vitæ hora nona siccatur, dum Deus & homo Iesus cum clamore valido, & lacrymis, ad miserationis manifestandum affectum, & diuinitatis declarandam potentiam, spiritum in manus Patris commendans, expirauit. Tunc velum templi scissum est à summo vsque deorsum. Et terra mota est. Et petræ scissæ sunt. Et monumẽta aperta sunt. Tunc ipse Centurio Deum verum ipsum esse cognouit. Tunc qui ad spectaculum insultaturi conuenerant, reuertebantur percutientes pectora sua. Tunc speciosus forma præ filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum deformis apparuit, factus holocaustum suauissimi odoris in conspectu paternæ gloriæ, vt auerteret iram suam à nobis. Respice igitur Domine sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo: respice, inquam, in faciem Christi tui. Respice hanc sacratissimam hostiam, quam tibi offert Pontifex noster pro peccatis nostris, & esto placabilis super nequitias populi tui. Considera & tu homo redempte, quis, qualis, & quantus est ille, qui pro te pendet in cruce: cuius mors viuificat mortuos, & cuius transitum & cælum luget, & terra, & lapides duri quasi naturali compassione scinduntur. O cor humanum omni lapidum duritia durius! si ad tanti commemorationem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate molliris.

Hebr.5.b

Matt.27.c

C

Psal.44.a

D

Iesus Translanceatus.

POrrò vt de latere Christi dormientis formaretur Ecclesia, & Scriptura impleretur, quæ dicit: Videbunt in quem transfixerunt: diuina est ordinatione indultum vt vnus militum lancea latus sacrum illud aperiẽdo perfoderet, quatenus sanguine cum aqua manante, pretium effunderetur nostræ salutis, quod à fonte, sc. cordis arcano profusum, vim daret Sacramentis Ecclesiæ, ad vitam gratiæ conferendam, essetque iam in Christo viuentibus poculum fontis viui salientis in vitam æternam. Ecce iam nunc lancea Saülis perfidia populi scilicet, Iudaïci reprobati, casso vulnere in parietem diuina miseratione perlata, foramen fecit in petra, & cauernam in maceria, tanquam habitaculum columbinum. Surge igitur amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis, ibi vt passer inueniens domum, vigilare non cesses, ibi tanquam turtur casti amoris pullos absconde, ibi os appone, vt haurias aquas de fontibus Saluatoris. Hic enim est fons egrediens de medio paradisi, qui in quatuor diuisus capita, & in corda deuota diffusus, fœcundat & irrigat vniuersam terram.

Zac.12.c & Io.19.g

E

1 Reg.18.c

Cant.2.c

Psal.83.a

Isai.12.a

Gen.2.b

Iesus Cruore madidus.

CRuentatus enim Christus Dominus sanguine proprio, primum sanguineo sudore, secundo flagellis, dehinc spinarum aculeis, post clauis, & tandem lancea, copiose effuso, vt apud Deũ esset copiosa redemptio, vestem pontificalem habuit rubricatam, quatenus vere rubrum appareret indumentum ipsius, & vestimenta eius quasi calcantium in torculari. Et sic vero Ioseph in veterem dimisso cisternam, tunica ipsius intincta sanguine hœdi, propter similitudinem carnis peccati, approbationis notitia discernenda mitteretur ad Patrem. Cognosce igitur, clementissime Pater, tunicam prædilecti filij tui Ioseph, quem inuidia fratrum secundum carnem tanquam fera pessima deuorauit, & conculcauit in furore vestimentum ipsius, & omnem decorem illius reliquiis cruoris inquinauit: nam & quinque scissuras lamentabiles in ea reliquit. Hoc enim est Domine vestimentum, quod in manu meretricis Ægyptiæ, videlicet Synagogæ, innocens puer tuus sponte dimisit, magis eligens spoliatus à carnis pallio in carcerem mortis descendere, quam adulterinæ plebis acquiescendo voci, tẽporaliter gloriari. Nam & proposito sibi gaudio, crucem sustinuit confusione contempta. Sed & tu misericordiosissima Domina aspice illam dilecti filij tui sacratissimam vestem, de castissimis membris, & visceribus tuis Spiritus sancti artificiositate contextam, & vnà cum ipso confugientibus nobis ad te veniam postula, vt digni habeamur effugere ab ira ventura.

Isa.63.a

Gen.37.d

Gen.39.a

Iesus Intumulatus.

VEniens tandem nobilis Centurio, Ioseph scil. ab Arimathia, & accepta à Pilato licẽtia, corpus Christi cum Nicodemo deponens de cruce, condiuit aromatibus, & inuoluit in syndone, & in monumento nouo, quod in horto propinquo in petra sibi exciderat, cum omni reuerentia sepeliuit. Porro sepulto Domino, & ad custodiã sepulchri militibus deputatis, deuotæ illæ mulieres, & sanctæ, quæ fuerant obsecutæ viuenti, vt iam mortuo pietate officiosa famulatum impenderent, emerunt aromata ad corpus Christi sacratissimum perungendum. Inter quas Maria Magdalena tanto cordis feruebatur incendio, tantæ pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, vt fœmineæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur à visitatione sepulchri, quin potius foris stans, & rigans lacrymis monumentum, recedentibus discipulis non recedebat, pro eo quod diuinæ dilectionis igne succensa est, & tam inualescente vrebatur desiderio, & tam impatiente vulnerabatur amore, vt nihil ei saperet nisi flere, possetque illud propheticum eructare veraciter: Fuerunt mihi lacrymæ meę panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus? Deus meus bone Iesu, concede mihi quãquam per omnem modum immerito & indigno, vt qui corpore his interesse non merui, fide tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum, & mortuum compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt.

Luc.23.g

Psal.41.a

Iesus Triumphans mortuus.

COnsummato iam passionis agone, cum iam draco ille cruentus, & rabidus leo æstimaret se de occiso agno victoriam assecutum, refulgere cœpit in anima descendente ad inferos diuinitatis potẽtia, qua leo noster fortissimus de tribu Iuda cõsurgens in fortem armatũ, prædam ab ipso diripuit, portisque inferorum confra-

Coloss. 2. ctis,& alligato serpente,expolians principatus,& potestates, traducit confidenter, palam triumphans illos in
Iob. 40. a semetipsos. Tunc extractus est Leuiathan hamo,ipsius per Christum perforata maxilla,vt qui nihil iuris habebat in capite, quod inuasit illud etiam perderet, quod
Iud. 16. g habere videbatur in corpore. Tunc verus Samson mo-
Zach. 9. e riens, hostilem prostrauit exercitum. Tunc agnus sine macula in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non
Isa. 9. a erat aqua,vinctos eduxit.Tunc habitantibus in regione vmbræ mortis,lux orta est eis,& diu nouæ lucis expectata claritas radiauit.

Iesus Resurgens beatus.

SAcræ siquidem quietis Domini in sepulcro, illucescete tertio die,qui in reuolutione dierum est octauus & primus, Dei virtus, & Dei sapientia Christus, mortis prostrato auctore,etiam ipsam mortem deuicit, æternitatisque aditum nobis aperuit,dum sese à mortuis potentia diuina suscitauit,vt notas nobis faceret vias vi-
Psal. 15. e tæ. Tunc terræ motus factus est magnus, & Angelus
Mat. 28. a Domini in vestimento albo, & aspectu fulgureo descendit de cælo, piis apparens blandus, impiisque seuerus. Propter quod, & proteruos perterruit milites, & confortauit pauidas mulieres:quibus & ipse Dominus resurgens primum apparuit,quia hoc deuotionis intensæ merebatur affectus. Deinde visus est Petro. Postea
Luc. 24. b Discipulis euntibus in Emaüs.Deinde Apostolis omnibus absque Thoma. Postea etiam Thomæ palpandum se præbuit, cum ille fideliter exclamauit: Dominus
Io. 20. e, f, g meus,& Deus meus. Sicque per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis,& comedens cum eis, & bibens,& argumentis nos illuminauit ad fidem,& promissis nos erexit ad spem: vt sic tandem donis cælitus datis,nos accenderet ad amorem.

Iesus Decor præcipuus.

SAne flos ille pulcherrimus de radice Iesse,qui in In-
Isa. 11. a carnatione floruit,in Passione defloruit,sic in Resurrectione floruit, vt omnium esset doctor. Nam corpus illud gloriosissimum,subtile, agile,& immortale tantæ claritatis superuestitum est gloria,vt vere sit sole fulgetius,exemplarem præferens pulchritudinem suscitandorum corporum humanorum. De quibus ipse Saluator
Matt. 13. f ait: Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris, sc. beatitudinis sempiternæ.Quod si iustus quilibet fulgebit sicut sol,quanti putas esse fulgoris ipsum solem iustitiæ?Tanti,inquam,est, vt sit speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, luci comparatus, & decor præcipuus non immerito indicetur. Fœlices illi oculi,qui viderunt:sed & tu vere beatus eris, si fuerint reliquiæ seminis tui ad videndum tam interius, quam exterius,illam desideratissimam claritatem.

Iesus Orbi prælatus.

Mat. 28. d APparens quoque Dominus in Galilæa discipulis, omnem sibi potestatem tam cæli quam terræ asseruit à Patre collatam.Propter quod & discipulos misit in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ,salutem promittendo credentibus, damnationem comminando incredulis, cooperante Domino, & sequentibus signis confirmãte sermonem,vt in virtute nominis Iesu Christi imperarent omnibus creaturis,& morbis,vereque constaret sæculo toti,quod magni Patris filius Iesus Christus tanquam alter Ioseph, verusque Saluator viuit & dominatur, non solum in terra Ægypti,verumetiam in omni loco dominationis regis æterni,eductus quidem ad imperium Dei cæli de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam, commutauit vestem carnis in immortalitatis decorem:& tanquam verus Moyses,de aquis mortalitatis
Ex. 2. a, b assumptus,Pharaonis subneruauit imperium,tanto sublimatus honore,vt in nomine ipsius omne genu flecta- Philip. 2. b
ter,cælestium,terrestrium,& infernorum.

Iesus Ductor exercitus.

QVadraginta post Resurrectionẽ Domini peractis diebus, non sine magni designatione mysterij, in ipso quadragesimo die conuescens vnà cum Discipulis suis,benignus magister in montem Oliueti conscendit, Act. 1. a, b
& inde videntibus illis eleuatis manibus, ferebatur in cœlum,nubeque interposita,quæ ascendentem recepit, humanis seipsum aspectibus occultauit. Sicque ascen- Psal. 67. d
dens in altum, captiuam duxit captiuitatem, & cœli aperta iam porta,pandens iter sequentibus,exules introduxit in regnum,conciues illos faciens angelorum, & domesticos Dei:quatenus ruinas instaurare angelicas,& æterni Patris cumularet honorem & se triumphatorem ostenderet,& Dominum exercituum se esse probaret.

Iesus Cœlo leuatus.

PSallentibus Angelis,& exultantibus Sanctis, Deus & Dominus Angelorum & hominum super cælos cælorum ascendit, & super pennas ventorum mira potestatis agilitate volauit, seditque ad dexteram Patris: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ Hebr. 1. b
illis sortitus est nomen,ibique iugiter vultui benignissimi Patris apparet,ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat,vt nobis esset Pontifex,sanctus,innocẽs, Hebr. 7. d
impollutus,& excelsior cælis factus,qui in dextera maiestatis assistens, vultus paternæ gloriæ vulnerum,quæ pro nobis pertulit,ostenderet cicatrices.Gratias tibi referat.Dñe Pater, omnis lingua, super inenarrabili dono superaffluentissimæ charitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti,sed pro nobis omnibus tradidisti Rom. 8. f
in mortem, vt tantum, tamque fidelem aduocatum coram te haberemus in cælis.

Iesus Largitor spiritus.

SEptem quoque septimanis dierum à Resurrectione excursis quinquagesimo die congregatis in vnum Act. 2. a
Discipulis, cum mulieribus,& Maria matre Iesu,factus est repente de cælo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis,qui & super centum viginti hominum turbam descendit,& apparuit in linguis igneis, pro eo quod ori verbum, intellectui lucem, & affectui ministraret ardorem.Repletique sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis,secundum quod eiusdem Spiritus sancti dictabat instinctus. Qui omne eos veritatem edocuit,& ad omnem dilectionem accendit, & in omni eos virtute firmauit.Nam ipsius adiuti gratia,illustrati doctrina,& confortati potentia,cum pauci essent & simplices,partim verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum sanctam Ecclesiam plantauerunt.Quæ & eiusdem Spiritus sancti virtute purgata,illuminata, & perfecta, amabilis facta est sponso suo, eiusque paranymphis,vt speciosa nimis, miraque varietate circundata, satanę vero & angelis eius terribilis,vt castrorum acies Cant. 6. a
ordinata.

Iesus Laxans reatus.

IN hac siquidem sancta Ecclesia per orbẽ vniuersum, Spiritu sancto mirabiliter cooperante, multiformiter distincta,& vniformiter coniuncta,vnus præsidet Pontifex Christus, tanquam summus hierarcha: qui miro ordine instar ciuitatis supernæ in ea dispensat dignatũ officia,distribuendo charismatum dona. Nam quosdam Eph. 4. c
in ea dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas,alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum,& ad ædificationem corporis Christi. Qui etiam secundum gratiam Spiritus sancti septiformem,septem dedit Sacramenta, quasi septem medi-

camenta morborum, per quorum administrationem, & gratiam sanctificantem tribuit, & peccata dimittit, quæ nunquam nisi in fide, & vnitate eiusdem sanctæ matris Ecclesiæ relaxantur. Et quoniam per ignem tribulationis peccata purgantur, ideo sicut caput Ecclesiæ Christum exposuit Deus fluctibus passionum; sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam, vsque in finem sæculi ad probationem, & purgationem tribulari permittit. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, Confessores, & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiêre fideles. Sic & omnia membra Christi electa vsque ad diem iudicij pertransibunt.

Iesus Testis veridicus.

POrro futuri iudicij tempore, quo Deus occulta cordium iudicabit, præcedet ignis ante faciem iudicis, B Angeli cum tuba mittentur, congregabuntur electi à quatuor ventis cæli, omnes quoque, qui in monumentis sunt diuinæ iussionis virtute resurgent, omnesque astabunt ante illud iudiciale Tribunal. Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum. Tunc reuelabuntur consilia cordium. Tunc libri pandentur conscientiarum, & ipse liber aperietur, qui dicitur Liber vitę. Quo fiet, vt simul, & in instanti omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patescant, vt contra testimonium veritatis loquentis in Christo, & conscientiæ cuiuscumque pariter contestantis, nulla prorsus inficiandi, defendendi, vel excusandi, vel subterfugiendi pateat semita, quin recipiat vnusquisque secundum opera sua. Magna igitur indicta est nobis necessitas probitatis, dum omnia agimus in conspectu iudicis cuncta cernentis.

Iesus Iudex iratus.

Luc. 21. e APparente si quidem omnipotentis filij Dei signo in nubibus, virtutibusque cælorum commotis: sed ad orbis conflagrationem mundialibus concurrentibus ignibus, collocatis quoque omnibus iustis ad dexteram, impiis ad sinistram: intantum iudex vniuersorum reprobis iratus videbitur, vt dicant montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super

Apoc. 6. d

Sap. 5. d thronum, & ab ira agni. Induet enim pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile, æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos; vt qui contra auctorem omnium procacter pugnauerunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus expugnentur. Tunc superius iudex apparebit iratus, & inferius horrendum chaos patentis inferni. A dextris peccata accusantia: à sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia: & interius mordens conscientia. Peccator sic

1. Pet. 4. d comprehensus, quo effugiet? Certe latere erit impossibile, & apparere intolerabile. Si enim vix iustus saluabitur, impius & peccator vbi apparebunt? Non ergo

Psal. 142. a intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

Iesus Victor magnificus.

LAta sententia damnationis in reprobos, quod flammis exurantur æternis, colligatisque ad modum fascis omnibus inimicis Iesu Christi, omnipotens Dei virtus perpetuæ illos exponet, tam carne, quam spiritu voracitati flammarum: vt & nunquam deficiant, & tamen vrantur, & sentiant in ęternum, & fumus tormentorum

Apoc. 14. e eorum ascendet in sæcula sæculorum. Tunc bestia, &

Apoc. 20. b pseudoprophetæ, & qui acceperant imaginem eius, in stagnum mittentur ignis & sulphuris, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Tunc egredientur electi ad consideranda cadauera mortua; morte quidem non naturæ, sed pœnæ. Tunc lauabunt iusti manus suas in san-

Psal. 57. b guine peccatorū. Tunc denique victoriosissimus agnus ponet inimicos suos scabelium pedum suorum, quando

Psal. 109. a ingredientes impij in inferiora terræ, tradētur in manus

A gladij, partesque vulpium erunt, id est, dæmonum, qui ipsos suis fraudulentiis seduxerunt. Psal. 68. e

Iesus Sponsus ornatus.

DEnique mundi facie innouata in melius, cum lux lunæ erit, sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum, ciuitas illa sancta Hierusalem, quæ de cœlo tanquam sponsa ornata descenderat, iam nunc præparata ad nuptias Agni, gemina quoque stola vestita, in cælestis curiæ traducetur palatium, & in gloriosum illum sacrum, arcanumque thalamū introducta, tanto illi agno cælesti copulabitur fœdere, vt vnus fiant spiritus sponsus & sponsa: vestieturque Christus omni pulchritudine electorum tanquam tunica polymita, in qua omni decore ornatus refulgeat, tanquam opertus omni lapide pretioso. Tūc illud dulce resonabit epithalamium, & per omnes vicos Hierusalem Alleluia cantabitur. Tunc virgines prudentes, atque paratæ intrabunt cum sponso ad nuptias, vt ianua clausa in pacis pulchritudine sedeant, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

Iesus Rex Regis filius.

SAne regnum Dei æternum æstimari habet, iuxta regnantis celsitudinem gloriosum & nobile, pro eo quod non rex à regno, sed à rege regnum trahit originem. Hic autem est rex, qui habet in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominātium, cuius potestas æterna, quæ non auferetur: & ideo Apoc. 17. d regnum ipsius non corrumpetur. Cui omnes populi, tri-

C bus, & linguæ seruient in æternum. Et hic est vere Rex pacificus, cuius vultum & cælum desiderat, & vniuersa terra. O quam gloriosum est huiusmodi excellentissimi Regis regnum, in quo cum ipso regnant omnes Sancti; cuius lex est veritas, pax, charitas, vita, æternitas: quod nec pluralitate regnantium diuiditur, nec participatione minuitur, nec numerositate confunditur, nec inæqualitate deordinatur, nec circumscribitur loco, nec variatur motibus, nec tempore mensuratur.

Iesus Liber signatus.

AD gloriam regni perfectam non solum requiritur potestas excellens, verumetiam sapientia fulgens, vt non secundum indeterminatæ voluntatis arbitrium

D disponātur gubernacula regni, sed secundum fulgores æternarum legum à luce sapientiæ indeceptæ manantium. Et hæc quidē sapientia scripta est in Christo Iesu, tanquam in libro vitæ, in quo Deus Pater omnes thesauros sapientiæ, & scientiæ recondidit. Ac per hoc vnigenitus Dei filius, vt Verbū increatum, est sapientię liber, & lux in mente summi artificis, viuentibus plena rationibus & ęternis, vt Verbum inspiratum in intellectibus angelicis & beatis, & vt Verbum incarnatum in mentibus rationalibus carni vnitis: vt sic multiformis sapientia Dei ex ipso, & in ipso per totum regnum refulgeat, tanquam in speculo decoris, siue pulchritudinis omnium specierum, & luminum contentiuo, & tanquā

E in libro, in quo secundum profunda Dei mysteria omnia conscribuntur. O si talem librum inuenire possem, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis essentia, cuius cognitio vita, cuius scriptura indelebilis, cuius inspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius scientia dulcis, cuius profunditas imperscrutabilis, cuius verba inenarrabilia, & vnum tamen verbum omnia. Vere qui hunc inuenit librum, inuenit vitam, & hauriet sibi salutem à Domino.

Iesus

Iesus Fontalis radius.

IN hoc siquidem regno æterno data omnia optima & dona perfecta, à patre luminum in affluentia descendunt, & copia per illum, qui est superessentialis radius Iesus Christus. Qui cum sit vnus, omnia potest, in se permanens, omnia innouat. Est enim emanatio quædam claritatis virtutis omnipotentis Dei sincera, & ideo nihil inquinatum in hunc fontalem radium potest incurrere. Ad hunc fontem vitæ, & luminis curre, cum desiderio viuo, quæcumque es anima Deo deuota, & cordis intima vi ad eum clama: O ineffabilis decor Dei excelsi, ô purissima claritas lucis æternæ, indeficiens vita omnem vitam viuificans, lux omne lumen illuminans, & conseruans in splendore perpetuo multiformia lumina fulgentia, ante thronum diuinitatis tuæ à primævo diluculo. O æternum & inaccessibile, dulce, clarum, & sapidum profluuium fontis absconditi ab oculis omnium mortalium: cuius profundum sine fundo, cuius altum sine termino, cuius amplitudo incircumscriptibilis, & cuius puritas imperturbabilis. Ex quo fluuius procedit olei lætitiæ, qui lætificat ciuitatem Dei, & torrens ignei vigoris: torrens, inquam, voluptatis diuinæ, quo lætabunda ebrietate potati, cælestes illi conuiuæ hymno incessabili iubilant. Hoc nos oleo sacro perunge, huiusque torrentis desiderabilis guttis, sitibundas refocilla fauces arentium cordium, vt in voce exultationis, & confessionis decantemus tibi cantica laudis, experientia teste probantes, quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Iesus Finis optatus.

FInem namque omnium desideriorũ constat esse beatitudinem, quæ est status omnium bonorum congregatione perfectus. Ad quem quidem statum nullus peruenit, nisi per vltimam resolutionem in eum, qui est fons, & origo bonorum omnium, tam naturalium, quã gratuitorum; tam corporalium, quam spiritualium; tam temporalium, quam æternorum. Et hic est, qui de seipso dicit: Ego sum α & ω, principium & finis. Quia sicut per Verbum æternaliter dictum omnia producuntur: sic per verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Ac per hoc vere, & proprie dictus est Iesus: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo quis possit obtinere salutem. In te igitur vt fine omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute ferat desiderare Iesu: quia tu solus sufficis, tu solus saluas: tu solus bonus, & suauis requirentibus, & diligentibus nomen tuum. Tu enim, mi bone Iesu, Redemptor es perditorum, Saluator redemptorum, spes exulum, fortitudo laborantium, auxiliator oppressorum, anxiatorum spirituum dulce solatium, triumphantium corona, & imperiale fastigium, vnica merces & lætitia omnium ciuium supernorum, inclyta proles summi Dei, & fructus sublimis vteri virginalis; vberrimus quoque fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

ORAMVS igitur clementissimum Patrem, per te vnigenitum eius pro nobis hominem factum, crucifixum, & glorificatũ, vt de thesauris suis mittat in nos spiritum gratię septiformis: qui super te in omni plenitudine requieuit. Spiritum, inquam, sapientiæ, quo fructum ligni vitæ, quod vere tu es, videlicet sapores viuificos degustemus. Donum etiam intellectus, quo mentis nostræ contuitus illustrentur. Donum consilij, quo post tuorum vestigia gressuum, rectarum semitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantiũ hostium violentias eneruare possimus. Donum scientiæ, quo sacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus, ad discretionem boni, & mali. Donum pietatis, quo induamur misericordię viscera. Donum timoris, quo recedentes ab omni malo, æternę maiestatis tuæ reuerentiali pondere tranquillemur. Hæc enim nos in illa sacra tua, quã nos docuisti, oratione petere voluisti. Hæc & nunc per crucem tuam petimus obtinere, ad laudem sanctissimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis sit honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Iac. 1. b — Psalm. — Beatitudo quid. Boët. de cons. philos. lib. 3. prosa 2. — Apocal. 1.

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ Doctoris Opusculum.

DE QVINQVE FESTIVITATIBVS Pueri Iesu.

Dulcis Iesu Meditatio, & Verbi incarnati diuina cõtemplatio, quam suauiter deuotam animam inebriet, & quam perfecte eam consoletur, atque confortet, docet Auctor initio huius Opusculi, quod de quinque Festiuitatibus pueri Iesu prænotatur. Dum vero quinque hæc festa spiritualiter explicat, mirabiliter nos docet, quomodo sensibilia ad intelligibilia referre, quomodo ex corporalibus spiritualia colligere debeamus: quomodo etiam omnis Christi actio nostra sit, & temporalis, & æterna: & corporalis, & spiritualis instructio.

Festiuitates quinque pueri Iesu, de quibus agitur in hoc Opusculo,

HÆ SVNT.

PRÆFATIO.

CVM secundum virorum venerabilium, quos in Ecclesia Dei diuina irradiatio amplius illustrauit, & cælestis deuotio abundantius inflammauit, sententiam, & doctrinam, dulcis Iesu meditatio, Verbi incarnati diuina contemplatio deuotam animam super mel, & omnia vnguentorum fragrantia odoramenta, suauius & dulcius inebriet, perfectius consoletur & confortet: hinc est, quod cum me à cogitationum incidentium tumultu paululum subtraxissem, & intra memetipsum cogitarem tacitus, quid de diuina incarnatione in hoc tempore in mente pertractarem, vnde aliquam consolationem spiritualem reciperem, in qua diuinã dulcedinem in hac lacrymarum valle per speculum degustarem, vt ea aliquantulum degustata temporalem, & phantasticam consolationem perfectius fastidirem: incidit menti meæ secretius, quod anima deuota benedictum Dei Patris Verbum, & Filium vnigenitum mediante gratia, spiritualiter posset virtute altissimi concipere, parere, nominare, cum beatis Magis quærere & adorare, & demum Deo Patri secundum legem Moysi in templo fœliciter præsentare: & sic tanquam vera Christianæ religionis discipula, quinque festa, quæ de puero Iesu agit Ecclesia, mente deuota cum omni reuerentia valeat celebrare. Igitur sicut humiliter concepi, verbis humilibus conscripsi, concordantias auctoritatum breuitatis causa prætermisi. In quo tractatu breui, & humili, si vel modicum deuotionis meditando dulcissimum Iesum, quis legendo concipiat, ipsum, tanquam omnium bonorum principium, fontem, & auctorem laudet, glorificet, & benedicat: si nihil vel minus sufficienter & digne, scribenti, vel forte sibi minus deuote, & humiliter legenti imputet, & ascribat.

PRIMA SOLEMNITAS.

De Conceptione pueri Iesu.

PRimo igitur purgato intellectu contritionis lauacro, & inflammato, & eleuato affectu dilectionis igniculo, castis meditationibus, & deuotis cogitationibus pertractandum est, qualiter iste benedictus Dei filius, Christus Iesus sit à deuota mente spiritualiter concipiendus. Cum anima deuota, vel spe cælestis præmij, vel timore æterni supplicij, vel tædio in hac lacrymarum valle diutius commorandi, mota ac stimulata nouis inspirationibus visitatur, sãctis affectionibus inflammatur, meditationibus cælestibus anxiatur: & tandem abiectis, & despectis veteribus defectibus, & pristinis desideriis, nouo viuendi proposito à patre luminum, à quo omne donum optimum, & datum perfectum, spiritualiter spiritu gratiæ fœcundatur; quid aliud agitur, quam quod superueniente virtute altissimi, & obumbratione cælestis refrigerij, carnales concupiscentias mitigat, mentales oculos ad videndum confortat & adiuuat, pater cælestis diuino quodam semine animam grauidam facit, & fœcundat? Post hunc conceptum sacratissimum, pallet in facie per veram humilitatem in conuersatione: fastidium cibi, & potus concipit in mente, plenario mundialium contemptu, & abiectione: desideria variantur in affectione ex diuersorum bonorum proposita intentione: aliquando etiam infirmari, & ægrotare incipit anima in propriæ voluntatis abiectione. Iam enim incedit tristis & turbulenta propter veterem delictorum perpetrationem, pro temporis omissione, pro hominum adhuc in mundo mundialiter viuentium societate & conuersatione. Iam paulatim graue & tædiosum incipit esse omne, quod foris est, & foris cernitur, quod intus percipitur, & auditur. O felix conceptus, quem talis sequitur mundi conceptus, & cælestium operationum appetitus. Iam quamuis adhuc modico gustato spiritu, desipit caro cum gemitu, iam anima cum Maria in montana ascendere incipit, post talemque conceptũ fastidiuntur terrena, desiderantur cælestia & ęterna. Iam fugere incipit societatem illorum, qui terrena sapiunt, & appetit familiaritatem eorum, qui cælestia concupiscunt. Iam incipit anima cum Maria ministrare Elisabeth, hoc est illis, quos diuina gratia amplius per dilectionem inflammat, Et hoc valde notabile multisque necessarium est, quanto magis se à mundo abstrahunt, tanto familiarius se bonis amicabiles & familiares reddunt: vt tanto amplius ipsis malorum consortium desipiat, quanto dulcius bonorum & spiritualium honesta conuersatio, eorum affectum afficit & inflammat. Quia secundum beatum Gregorium, qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo cõuersationis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum tenebras fugat, & amore diuinæ lucis inardescit. Vnde Isidorus: Bonorum societatem require. Accidit enim, vt si fueris socius conuersationis, eris & socius virtutum. Hæc cogitet fidelis anima, quam casta, quam sancta, quam deuota fuerint illarum sanctarum colloquia, quam diuina salutifera consilia, quam mirandæ sanctitatis mutuæ societatis opera, dum vnaquæque aliam verbo & exemplo prouocabat ad meliora.

Iac. 1. c · *Greg. hom. 5. in Ezech. an. med.* · *Isid. de contemp. mundi c. de consortio bonorum.*

Sic tu deuota anima facias, si te de Spiritu sancto concepisse noua cęlestis vitę desideria sentias. Fuge malorum consortia, ascende cum Maria, quære virorum spiritualium consilia, imitari stude perfectorum vestigia, contemplare bonorum verba, opera pariter & exempla. Fuge peruersorum venenosa consilia, qui semper peruertere quęrunt, impedire appetunt, lacerare non desistunt, noua sancti Spiritus inspirata desideria, & sæpe sub specie & boni & pietatis, virus infundunt impiæ tepiditatis, dicentes: Nimis magnum est quod incipis, nimis arduum, quod proponis, intolerabile quod facis, vires tibi non suppetũt, virtutes naturales deficiunt, caput confunditur, oculi destruuntur, infirmitates diuersimode nutriũtur, phtisis, paralysis, calculus, & vertigo capitis, oculorum caligo, sensuum hebetudo, rationis obnubilatio, & virium destructio, his omnibus subiacebis, nisi ab inceptis abstineas, & commodo corporali amplius intendas. Statum tuum non decent talia, per hæc diminuitur honor tuus, & reuerentia. Vides quod iam factus est magister disciplinæ, & medicus corporis, qui nec mores proprios componere nouit, nec curare propriam infirmitatem mentis? Heu heu quot & quantos maledicta mundialium consilia supplantauerunt, & conceptum in eis per Spiritum sanctum Dei filium extinxerunt. Hæc est illa potio misera & mortifera, persuasio diabolica, quæ in multis spiritualem conceptum impedit, in plerisque conceptum iam per propositum formatum, vel per votum iam perfectum, interficit & extinguit. Sed sunt & alij, qui videntur, & forte sunt, boni & religiosi: sed tamen, salua eorum reuerentia, nimis timidi, non attendentes nondum abbreuiatam manum Domini, vt saluare nequeat, nec considerantes nondum diminutam pietatem altissimi, quin iuuare valeat: habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, dum ex compassione corporalis afflictionis, vel forte ex timore naturalis defectionis, dum alios vident viriliter agere, quod ipsi iam dudum bonum & sanctum iudicabant, & tamen non audebant inchoare, retrahunt homines ab operibus perfectionis. Dissuadent ea, quæ excedunt statum vitæ communis, destruunt sancta consilia diuinæ inspirationis, quorum consilia ratione vitæ quãto magis sunt auctentica, tanto magis inueniuntur periculosa. Alij dicunt, & multum callide ex antiqui hostis adinuentione obiiciunt: Si talia, vel talia, feceris, sanctus & bonus, religiosus & deuotus iudicaberis. Et cum in te nondum sit, quod esse in aliis putaris in conspectu summi iudicis tua magna gratia, & horrenda peccata cognoscẽtis, reus eris, & amittis meritum operis, & simulator & hypocrita reputaberis. Talia & similia exercitia dicunt debere esse illorum, qui nihil mali fecerunt, qui sancte & innocenter vixerũt, qui omnia propter Deum dimiserunt, qui toto tempore vitæ suę Deo perfecte adhæserunt. Sed & hos Deo deuota & dilecta anima deuita, montem ascende cum Maria. Paulus non sine peccatis vixerat, non diu Deo seruierat, quando in tertium cęlum rapiebatur, & Dominum facie ad faciem contemplabatur. Maria Magdalena tota superba, tota ambitiosa, tota mundanis vanitatibus intenta, carnis cupiditatibus dedita, non lõge post ad pedes Iesu, inter Apostolos sanctos sedit, & cum intentione deuotam doctrinam perfectionis audiuit. Prima omnium in modico tempore videre Deum meruit, aliisque verba veritatis constanter proposuit. Non enim est personarum Deus acceptor, nõ pensat nobilitatem generis, non diuturnitatem temporis, non multitudinem operis, sed feruorem ampliorem, & charitatem maiorem deuotæ mentis. Non enim pensat, qualis aliquãdo fuisti, sed qualis esse amodo cœpisti. Vnde aliter consulentium consilia essent multum reprehensibilia, si non excusarentur simplicitatẽ, licet non approbanda. Tu ergo, ô anima, diuino semine grauida, fuge indocta consilia. Si non habes oculos lynceos, noli abiicere humanos. Melius est partẽ habere, quam toto carere. Malum est perdere propter perdidisse: & stultum est nolle proficere propter defecisse. Si non potes saluari per innocentiam, studeas saluari per pœnitentiam. Si non potes esse Catharina, vel Cæcilia, non contemnas esse Maria Magdalena, vel Ægyptiaca. Si perdidisti iuuentutem, noli amittere senectutem. Si vixisti in maris fluctibus, moriaris in littoris finibus. Igitur si te sentis, sancto proposito Dei dulcissimum filium Iesum concepisse, prædicta venena mortifera fuge, & festina, dextera, & affecta, more parturientis, fœliciter ad partum peruenire.

Nota contra dissuadentes opera pœnitentiæ. · *Rom. 10. a* · *2. Cor. 12. A* · *Act. 10. e*

Sed notandum est, quod beata Virgo non statim post conceptionem peperit filium, sed decursis nouem mensibus genuit Christum. Quod non vacat mysterio: quia

non

non est omni spiritui credendum. Sed ô anima deuota, quando nouis illustrationibus vel reuelationibus illustraris, vel illuminaris in solitis inspiratibus, magnæ perfectionis propositis intrinsecus inflammaris, non statim de tuo consilio ad opus propera, sed bene tecum & cum bonis, & potissime cum illis, qui talibus sunt experti delibera, vtrum quæ inspirata sunt, liceant, deceant, & expediant, vtrum dictis prophetarũ sint consona, vtrum doctrinis Apostolorum, & sanctorum Doctorum aliqualiter sint contraria, & etiam vtrum exemplis sanctorum sint similia vel dissimilia, & ad opus festina, vel statim absoluas te ab his in tua conscientia: quia periculosum est, tales inspirationes diu, & frequenter in mente concipere, & tamen ad effectum boni operis modicum, vel nihil properare.

SECVNDA SOLEMNITAS.

De Natiuitate pueri Iesu.

SEcundo igitur attende, & considera, qualiter benedictus Dei filius spiritualiter nascatur in mente.

Nascitur enim cum post sanum consilium, post discussum sufficienter negotium, post inuocatum diuinum patrocinium, sanctum propositum perducitur ad effectum. Cum iam anima incipit agere, & opere perficere, quod diu pertractauit in mente: cum iam incipit viriliter agere, quod iam dudum proponebat perficere, sed tamen semper formidabat inchoare: quia timebat deficere, In ista beatissima natiuitate angeli iubilant, Deum glorificant, & pacem prædicant. Quia dum quod diu mente conceptum est, ad effectum boni operis perducitur, pax interior reformatur. Non enim in regno animæ pax diuina bene geritur, quando caro spiritui & spiritus carni reluctatur: quando spiritus sollicitudinem, & caro affectat multitudinem: quando spiritum Christus, & carnem mundus: quando spiritus quærit quietem contemplationis cum Deo, & caro appetit honorem prælationis in sæculo. Econtra postquam caro spiritui subiugatur, postquam bonum opus, quod diu per carnem est impeditum, perducitur ad effectum, pax & exultatio interior reformatur. In ista natiuitate non auditur clamor lamentabilis, non sentitur dolor lacrymabilis, non percipitur cruciatus miserabilis, sed admiratio de integritate, exultatio de nouitate Dei, glorificatio de strenuitate. O quam beata natiuitas, quam tanta sequitur angelorum & hominum iucunditas. O igitur quam dulce & delectabile esset, naturam operari, si insania nos permitteret, qua sanata statim naturalib. gratia arridet. Iam experitur, quod verum est illud Euangelicum dictum: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est & onus meum leue. *Matt. 11. d*

Sed notandum est hic, ô anima deuota, si te hæc iucunda delectet natiuitas, debes esse primo Maria. Nam Maria interpretatur amarum mare, illuminatrix & domina. Esto ergo amarum mare per lacrymosam contritionem, vt pro peccatis commissis amarissime doleas, vt de bonis omissis profundissime ingemiscas, de diebus neglectis & perditis incessanter te affligas. Esto secundo illuminatrix, per honestam conuersationem, per virtuosam operationem, & studiosam aliorum in bono informationem. Esto tertio domina sensuum, carnalium concupiscentiarum, omnium operationum tuarum, & omnes actiones secundum rectum dictamen rationis facias, & in omnibus tuam salutem & proximi ædificationem, diuinam laudem & gloriam appetas, & requiras. Hæc est illa fœlix Maria, quæ pro peccatis perpetratis dolet & ingemiscit, quæ virtutibus fulget & clarescit, quæ carnalibus delectationibus dominatur. Ab ista Maria Iesus Christus cum gaudio sine dolore, absque labore spiritualiter nasci non dedignatur. Post hanc fœlicem natiuitatem cognoscit, & gustat, quam *Maria amarum mare.*

A suauis est Dominus Iesus. Reuera suauis est, quando nutritur sanctis meditationibus, quãdo balneatur deuotis & calidis lacrymarum fontibus, quando inuoluitur castis desideriorum velaminibus, portatur sanctæ dilectionis in amplexib⁹, osculatur crebris deuotionis affectibus, & confouetur in interioris mentis finibus. Non enim ad hoc nascitur, vt abiiciatur: sed vt cum summa diligentia, more regalium infantium, custodiatur. Hic nota fidelis anima, quod in te contingunt illa signa spiritualiter, quæ in Christi natiuitate contigerunt visibiliter. Multis enim signis & prodigiis secundum doctorum sententiam & doctrinam, est illa benedicta natiuitas comprobata. Nam in ciuitate Romana muri templi pacis funditus corruerunt. Sodomitæ in toto orbe morte subitanea interierunt. Vineæ Engaddi illa nocte floruerunt, & fructum balsami protulerunt. Fons aquæ mutatus est in fontem olei, & fluxit vsque in Tiberim, & manauit tota nocte illa. Stella magna apparuit, quæ formam pulchri pueri habuit, & in capite crux splendebat. Tres soles apparuerunt in oriente, & paulatim in vnum corpus solare sunt redacti. In die media circulus aureus apparuit circa solem, & in medio circuli virgo pulcherrima, puerum gestans in gremio. Et quid plura? Istam natiuitatem beatissimam angeli mirabiliter prædicabant, pastores nuntiabunt, animalia bruta cognoscebant. Ecce iam vidisti, qualibus signis & prodigiis est visibiliter monstrata natiuitas Saluatoris. *Multa signa in natiuitate Christi visa.*

B

Sed iam aduerte diligenter fidelis anima, quæ cupis esse Iesu mater ex gratia, vtrum in te spiritualiter innouata sint hæc signa, immutata mirabilia: vt sic possis aliqualiter certificari de hac natiuitate salutifera. Aduerte diligenter, considera frequenter an aliquod in te corruit templum, hoc est, appetitus vanæ ambitionis & superbiæ, vtrum ceciderit idolum, id est affectus falsæ possessionis & auaritiæ, vtrum ne adhuc incurrunt sodomitæ, scilicet carnalis delectationis & concupiscentiæ. Hæc sunt quasi prima signa istius natiuitatis salutiferæ, quando iam anima se sentit euacuatam ab ambitione per virtutem humilitatis: alienatam ab auaritia per desiderium paupertatis: purgatam à macula luxuriæ per amorem castitatis. Post hæc considera cum magna diligentia, vtrum adhuc floreat aliquid vinea balsami, id est, multitudo sanctarum affectionum: vtrum fluat fons olei, id est de tuo corde exeant opera misericordiæ: vtrum illi tres soles, id est in deuota mente, & vniantur inter se mutua fœderatione. Vide etiam si stella nouæ claritatis, id est diuinæ cognitionis adhuc aliquid fulgeat. Si circulus aureus iuxta solem, id est, sancta affectio iuxta cognitionem appareat. Si virgo cum puero illic sedeat, id est, si oratio pura cum deuotione sincera in affectione permaneat. Post hæc omnia si adorent animalia, id est, perfecte obediat sensitiua. Si quærunt reges, id est desideriis & affectionibus nouis ad Iesum mouentur virtutes intellectuales. Si angeli, id est, omnes habitus virtuosi per mentis hilaritatem iubilent: propter mentis tranquillitatem, pacem nuntient: propter cordis serenitatem Iesum prædicent. Et postremo subtiliter considera, si pastores, id est sanctæ meditationes paruulum natum Iesum tibi datum, in præsepio inueniant. Præsepe est conscientia inferius clausa per contemptum mundanorum, superius aperta per desiderium æternorum. Hic est locus requietionis pauperis regis, illic post natiuitatem à matre reponitur, ibi à pastoribus inuenitur. O fœlix præsepe, quæ contines? Regem gloriæ in te inuenio vt iumentum, & refectorium angelorum. De te pascuntur bruta animalia, & reficitur anima deuota, te, licet improprie, tamen fœlicem prædico. Sed multo fœliciorem dico deuotam conscientiam, quæ non est id, quod tu per essentiam: sed tamen continet spiritualiter, quod tu continebas corporaliter.

C

D

E

TERTIA SOLEMNITAS.

De impositione nominis pueri Iesu.

TErtio considerandum, qualiter ille beatissimus infantulus, spiritualiter natus, sit nominandus. Et puto quod nō potest nominari congruentius, quam Iesus, quia scriptum est: Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam conciperetur in vtero. Hoc est nomen sacratissimum à Prophetis prophetatum, hoc est nomen virtuosum, gratiosum, gaudiosum, deliciosum, & gloriosum. Virtuosum, quia superat hostes, congregat ciues, reparat vires, reuocat mentes. Gratiosum, quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, charitatis augmentum, iustitię complementum. Gaudiosum, quia iubilus in corde, melos in aure, mel in ore, splendor in mente. Nomen vtique deliciosum, quod pascit cogitatum, lenit prolatum, vngit inuocatum, reficit scriptum, instruit factum. Nomen re vera gloriosum, quod dedit cæcis visum, surdis auditum, sermonem mutis, vitam mortuis, & gressum claudis. O nomen benedictum, quod ostendit tantum virtutum effectum. O anima, siue scribas, siue legas, siue doceas, siue aliud quodcumque opus facias, nihil tibi sapiat, nihil tibi placeat, nisi Iesus. Nomen igitur tuum, infantulum in te spiritualiter genitum Iesus, habeat sibi quod nominatur Dei filius, splendor gloriæ, imago substantiæ, verbum patris, virtus omnipotentis, hæres vniuersorum, rex regum, Dominus Dominorum. Habeat sibi quod dicitur Christus, id est vnctus & bene, quia in prophetā sicut claruit in doctrinæ eruditione: in pugilem, sicut patuit in Diaboli debellatione: in sacerdotem, sicut ostendit in patris reconciliatione: in Regem, sicut monstrabit in præmiorum retributione. Habeat hæc omnia, sibi cum suis beatis communia. Sit tantum tibi Iesus Saluator in huius vitæ incolatu & miseria. Saluet, inquam, te à mundi vanitate, quæ te impugnat: à dæmonis falsitate, quæ te infestat: à carnali fragilitate, quæ te cruciat. Clama deuota inter tot huius vitæ flagella. O Iesu Saluator mundi salua nos: qui per crucem & sanguinem redemisti nos. Salua, inquam, dulcissime Saluator, confortando debilem, consolando flebilem, adiuuando fragilem, consolidando instabilem. Sed heu vnum est, quod cum fletu referam, quod non vacat mysterio, quod non statim vt nascitur, circumciditur, & nominatur, sed secundum leges dies octaua expectatur. Puto quod per septenarium, qui in octonario includitur, vniuersitas diuinarum & moralium virtutum, cum vnitate, & vinculo pacis figuratur. Quia postquam omnia per fortitudinem aduersa tolerauit: per iustitiam miseros, & egentes sustentauit: per temperantiam, concupiscentias superauit: per prudentiam mundi & antiqui hostis insidias declinauit. Adhuc postquam per fidem Deum omnium creatorem intellexit: per spē in eum tanquam remuneratorem in omnibus operibus suis aspexit: per charitatem eum tanquam omnium bonorum largitorem toto corde dilexit. Et demum die octauo circumcisis ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus, vanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnib. animæ motibus, & inordinatis affectionibus, per exercitium contemplationis in Domino dulciter requiescit. Tunc puer nominatur, tunc dulce nomen Iesus imponitur, tunc eis dulcedo sentitur & gustatur, tunc experitur virtutem, tunc percipit iucunditatem. O quantam sæpius sentit dulcedinem, post illam beatam nominis impositionem, illa fœlix mater naturalis, & vera mater spiritualis, virgo Maria, quando percipit in hoc nomine dęmonia eiici, cæcos illuminari, infirmos curari, mortuos suscitari, miracula cumulari. Sic certe tu, ô anima spiritualis, merito debes gaudere, & exultare, quando tu percipis in te & in aliis, quod tuus benedictus filius Iesus dæmones fugat, in peccati dimissione: cæcos illuminat, in veræ cognitionis infusione: mortuos suscitat, in gratiæ collatione: infirmos curat, claudos sanat, paralyticos & contractos rectificat, in spirituali confortatione: vt iam efficiantur fortes & viriles per gratiam, qui prius erant debiles & infirmi per culpam. O quam fœlix & beatum nomen, quod tantam meruit habere virtutem & efficaciam. Aliquando lætificat, aliquando vsque mentis ebrietatem infundit, & suam dulcedinem communicat.

Luc. 2. c.

QVARTA SOLEMNITAS.

De Magorum adoratione.

QVarta solemnitas, quæ consistit in Magorum adoratione. Postquam etiam anima istum dulcissimum puerum, per gratiam spiritualiter concepit, peperit, & nominauit, tres reges, id est tres animæ vires, quæ bene reges dicuntur, quæ iam carni principantur, sensibus dominantur, in solis diuinis studiis, sicut decet, vere reges, occupantur, puerum iam per effectus multiplices eis reuelatum in ciuitate regia, hoc est in totius mundi machina, æstimant esse quærendum. Quærunt igitur meditationibus, requirunt affectionibus, interrogant deuotis cogitationibus: Vbi est qui natus est? Vidimus stellam eius in Oriente, vidimus claritatem eius fulgentem in deuota mente, vidimus splendorem eius radiantem in intimis animæ, audiuimus eius vocem, quæ est dulcissima, gustauimus eius dulcedinem, quæ est suauissima, percepimus eius odorem suauissimum, experti sumus eius amplexum deliciosissimum. Iam Herodes, redde responsum, ostende dilectum, monstra infantulum desideratum. Propter tuam gloriam videndam non venimus, propter tuam gratiam obtinendam non properauimus, propter tuam maiestatem adorandam non festinauimus. Tua enim gratia ipsius est factura, tua maiestas ipsius creatura, tua iucunditas sua est potentia, tua opulentia ipsius vmbra, tua nobilitas, tua magnificentia est suæ infinitæ bonitatis & nobilitatis modica scintilla. In te inuenimus quo ipsum cognoscimus, amamus, & desideramus, non in quo requiescere debeamus. Tuus honor & decus est sui decoris nutus. Dic igitur ne protrahas, Vbi est qui natus est? Vbi est ergo lōgitudo breuis, magnitudo leuis, altitudo subdita, latitudo angusta? Vbi lux lucēs, aqua sitiens, panis esuriens? Dic nobis, vbi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur, verbo patris lactatur? Dic nobis, vbi ęternus Dei filius infans inuenietur? Vbi splendor paternæ gloriæ pannis inuolutus cernitur? Vbi audiemus in cunabulis vagientē, qui est miserorum consolatio? Vbi videbimus inter brachia infantulū baiulatum, qui est angelorum, & hominum, cælorum & creaturarum omnium conseruator & solidatio? Hunc desideramus, hunc quærimus. O dulcissime, ô amantissime puer æterne, infans antique, quando te videbimus, quando te inueniemus, quando ante faciem tuam apparebimus? Tædet gaudere sine te, delectat gaudere tecum, & flere tecum. Omne quod tibi est aduersum, nobis est molestum: tuum beneplacitum est nostrum indeficiens gaudium, & desiderium. O si tam dulce est flere de te, quam dulce erit gaudere de te. Vbi ergo es, quem quærimus? Vbi es, quem in omnibus & præ omnibus desideramus & affectamus? Vbi est qui natus est Rex Iudæorum, lex deuotorum, dux miserorum, lux cæcorum, vita morientium, salus æterna æternaliter viuentium? Et sequitur responsio conueniens. In Bethlehem Iudæ. Bethlehem domum panis, Iuda confitens interpretatur. Ibi enim Christus inuenitur, vbi post confessionem criminum panis cælestis vitæ, id est doctrina Euangelica auditur, ruminatur, & deuota mente retinetur, vt opere impleatur, & aliis adimplenda proponatur. Ibi puer Iesus cum Maria matre inuenitur, vbi post lacrymosam contritionem, post fructuosam confessionem, dulcedo cælestis consolationis aliquando inter abundantissimas lacrymas degustatur: vbi oratio quem pene desperantem inuenit: gaudentē &

Quali affectu anima deuota Iesū quærat. Matt. 2. a.

de

de venia præsumentem dereliquit. O felix Maria, à qua Iesus concipitur, de qua Iesus nascitur, & cum qua tam dulciter, & gaudenter Iesus inuenitur.

Iesus à multis quæsitus.

Sed notandum est hic, quod Iesus quæsitus legitur à Regibus, & hoc vt ipsum cum omni reuerentia adorarent. A Doctoribus, vt ab ipso veritatis documenta cum summa diligentia audirent. A Sponsa, vt suæ suauitatis dulcedinem per secreta colloquia degustaret. A Maria matre, vt ipsum perditum reperiret, & ab ea se amplius non alienaret. Sic vos ô reges, hoc est, deuotæ animæ vires naturales quærite cum regibus terrenis, vt adoretis, & munera offeratis. Adorate cum reuerentia, quia Creator & Redemptor, & remunerator. Creator in naturalis vitæ formatione: Redemptor in spiritualis vitæ reformatione: Remunerator in æternæ vitæ collatione. O vos reges adorate cum reuerentia, quia rex potentissimus: adorate cum decentia, quia magister sapientissimus: adorate cum lætitia, quia princeps liberalissimus. Adorate, inquam, gaudenter, quia est dux æquitatis: adorate decenter, quia est lux veritatis: adorate feruenter, quia est fax charitatis. Nec sufficiat vobis ratio, nisi concomitetur oblatio. Offerte, inquam, aurum dilectionis ardentissimæ: offerte thus consolationis deuotissimæ: offerte myrrham contritionis amarissimæ. Aurum dilectionis, propter bona collata: thus deuotionis propter gaudia præparata: myrrham contritionis propter peccata perpetrata. Aurum offerte æternæ diuinitati thus animæ sanctitati, myrrham corporis passibilitati. Quærite etiam ô reges cum doctoribus, vt nobis pandat secreta suæ inscrutabilis sapientiæ, vt ostendat magnalia suæ admirabilis potentiæ, vt vos doceat beneplacita suæ voluntatis, & complacentiæ. Quærite, inquam, cum reuerentia, quomodo omnia tam potenter de nihilo creauerit: quomodo cuncta tam sapienter in vniuerso ordinauerit: quomodo singula tam clementer suo inæstimabili bono decorauerit. Quærite humiliter, si homini fas est in hac vita inuestigare, qualiter illæ tres personæ coæquales & coæternæ subsistant in vna & indiuidua substantia, & hoc in Trinitate beatissima. Qualiter illæ tres substantiæ, videlicet, carnis & animæ & deitatis conueniant in vna persona, & hoc in Christi incarnatione sacratissima. Qualiter ab æterno pater à nullo, filius à patre solo, Spiritus sanctus ab vtroque. Ipse quem quæris doctor est, & cognitor omnis veritatis, à quo omnis veritas principaliter quæritur. Post quem veritas exemplariter perducitur, ad quem omnis veritas finaliter reducitur & ordinatur. Ipse est doctor, qui docet omnem veritatem. Veritatem vitæ, quam in multis destruxit lutosa gulositas: veritatem doctrinæ, quam, heu in plerisque cæcauit voluptuosa vanitas: veritatem iustitiæ, quam effugauit periculosa auiditas. Quærite ergo vos reges deuoti Iesum, vt vos doceat omnem veritatem: veritatem vitæ, vt sciatis qualiter vosipsos vtiliter regere debeatis: veritatem doctrinæ, vt cognoscatis qualiter subiectos laudabiliter dirigatis: veritatem iustitiæ, vt intelligatis qualiter Deo seruiliter seruiatis. Quærite etiam Iesum aliquando cum sponsa dilectissima in horto deliciarum, vbi deambulat cum adolescentulis, vbi lilia colligit cum virginibus, vbi comedit fructus pomorum suorum cum iuuenculis. Quærite in cella vinaria, vbi cœnam suam præparauit, ad quam suas specialissimas amicas, quæ sequuntur eum, quocumque ierit, tantum inuitauit; vbi præcinget se, & faciet eas discumbere, & transiens personaliter ministrat eis; vbi administrat fercula varia de pinguedine suæ æternæ, nobilissimæ, & secretissimæ diuinitatis. Vbi propinat pocula suæ dulcissimæ & castissimæ humanitatis. Certe illic bibunt amicæ, sed inebriantur charissimæ. Quærite tandem in cubiculo, vbi requiescit cum sponsa inter amplexus & oscula; vbi cubat in meridie, quando splendor æternæ veritatis tam luculenter lucet, ardor supernæ charitatis tam dulciter ardet. Ibi instillat auribus sponsæ secretissima suæ profundæ & inscrutabilis sapientiæ; ibi donat altissima munera suæ summæ, & incomparabilis magnificentiæ; ibi iocatur, ibi blanditur, ibi consolatur, ibi dilecta alloquitur, dicens: Pete, quod vis, & dabitur tibi. O quam felices, qui Iesum in hoc cubiculo secretissimo inueniunt, qui hoc cubiculum intrare præsumunt. O quam pauci eum in horto deliciarum inueniunt; sed pauciores in cella vinaria reperiunt, paucissimi vero non nisi secretissimi amici cubiculum intrare præsumunt. Quia scriptum est: Adiuro vos filiæ Hierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Cant. 2.

Vnde sufficiat vos ô reges, qui adhuc terrena sapitis, qui adhuc temporalia disponitis, quod Iesum aliquando post diligentem inquisitionem in præsepio inueniatis. Vestra enim conscientia adhuc forte non est facta hortus deliciarum, vbi florent sanctæ meditationes, redolent virtuosæ operationes, vbi vigent deliciosæ affectiones. Nec forte minus perfecte dici potest cella vinaria, vbi illa cœlestia fercula odorantur, illa vina angelica gustantur, quibus amici aliquando hic in terris consolantur. Sed heu minime, vt timeo, dici potest cubiculum omnibus creaturis absconditum, soli sponso præparatum, stratum, & ornatum, vbi sponsus cum sponsa, dilectus cum dilecta requiescit, inter secreta, & indicibilia sui familiaris oscula; vbi sæpe audiuntur talia & tam arcana, quæ quidem intelliguntur, sed non dicuntur, quia forte vel exprimi nequeunt, vel ab hominibus, secundum hominem viuentibus, percipi nunquam possunt. Si tamē ex abundantia diuinæ pietatis, aliquando ipsum post fletum & planctum, post luctum & gemitum, post positum sæculare negotiū, ad modicum vidistis in horto deliciarum, vel forte, quod magis verum est, ante fores, adhuc vobis clausas, per foramen inspexistis in cellam vinariam, & vidistis sponsum ornatum & succinctum, transeuntem, ministrantem, propinantem suis amicis varia fercula, & vina deliciarum, & statim ignota & incognita, nec adhuc talia admittenda, per ianitores expulsi & repulsi fuistis, & iterato heu ad solita & mundana rediistis. Sed tamen post hoc ad cor reuersi, non immemores illius iucundæ societatis, quam gaudio cordis in horto deliciarum aspexistis. Necnon & illius beatissimæ iucunditatis & solemnitatis, quam desolatam per rimulam inspexistis, de qua nescio quale solatium, sed tamen tale quod exsuperat omnem sensum, & omne huius mundi conuiuium, per spiramentū modicum sensistis. Tunc cum Maria matre Iesum perditum cum dolore & mœrore quærite, currite cum planctu & gemitu post Iesum quærendum, quærite tunc & flentes dicite: O quando te inueniemus consolatorem, quem expectamus! Quando te inueniemus gaudium nostrum, quod desideramus! O si anima nostra adhuc redire semel valeat, & si non ad amplexus & oscula, saltem vbi redolet hortus deliciarum, & suauissime fragrat cella vinaria. Iam anima per te ipsam quære dilectum tuum, quem concepisti, tuus est filius quem genuisti, & quare dimisisti, à quo tot & tam insolita gaudia suscepisti? O vos reges inclyti, vos principes & defensores, & cooperatores mei, vos hactenus quæsiuistis vt regem, qui vos sua gratia coronaret vt doctorem, qui vos sua sapientia illustraret, vt consolatorem, qui sua clementia vos reficeret. Nunc superest, vt ego quæram filium quem perdidi: dilectum, quem amisi: amantissimum Iesum meum, quem heu infelix & misera, in templo dimisi, postquam denuo ad vana & falsa, & inania me conuerti. Heu me derelictam & desolatam, & omni ignominia plenam reliquit. Quare suis consiliis non acquieui? Quare in suis monitis non permansi? Quandiu suam præsentiam per veram solationem sensi, affuit mihi omnis boni abundantia? quandiu ipsum habui, omnibus bonis abundaui. Sed heu, quam infelix & quam miserabilis, propter paupertatem amisi diuitias, propter asperitatem postposui delicias, propter curam & sollicitudinem dereliqui quietem magnam, & spiritus dulcedinē, propter alienum neglexi meipsum, propter hominem regendum perdidi Deum meum, dilectum

dilectum meum, consolatorem meum, dulcissimum Iesum filium meum. Quid ergo faciam? quo vadam? vbi quæram, vt iterato ipsum inueniam? Aliquoties propter prædicta ipsum amisi, sed denuo adiuuante, & reuelante clementissimo patre misericordiarum Deo, in cuius vinea laboro, cuius voluntati de consilio maiorum deseruio, ad cuius gloriam ampliandam me dulcis Iesu solatiis per occupationem cordis sæpius priuo, propter cuius honorem conseruandum, variis tribulationibus me expono, ipso mihi ex solita pietate auxiliante. Perditum cum ingenti cordis gaudio, post varios singultus, & gemitus, etiam inter abundantissimas lacrymas reperi & inueni. O vtinam ipsum adhuc semel taliter inuenirem, puto quod amplius non dimitterem, sed totis viribus retinerem.

Cant. 3. a Quid ergo faciam? Surgam & quæram quem diligit anima mea: postquam occupationes & sollicitudines dimittam, ad orandum me conferam. Et si hæc non sufficiunt, inter cognatos & notos, id est, spirituales & deuotos ipsum quæram. Ipsi sunt in quibus habitat, ipsi sunt cum quibus moratur, quando ab aliis amittitur. Hi sunt, cum quibus tanquam in solitudine latitat, quando ipsum à me miser strepitus cogitationum fluctuantium fugat. Heu quando illis similis fui, tunc habui, tunc tenui, tunc amplexata & osculata fui Iesum, quem nunc curis distracta, sollicitudinibus occupata & afflicta, lamentabiliter amisi. Dicite ergo ô vos religiosi, vos abstracti, vos solis diuinis meditationibus dediti, num quem diligit anima mea, vidistis? Certe scio quod habetis, scio quod bene scitis, quia sentitis & gaudetis. Reddite ergo in charitate, quod non amittitis: communicate quod non dimittitis. Et si in me propter distractionem ad horam feruor dilectionis tepuit, habitus tamen dilectionis, vt spero, non cessauit. Et si propter occupationem familiarem dilecto allocutionem intermisi, à charitate tamen ipsius non recessi. Et si propter proximorum vel modicam ædificationem, ipsi tota mentis intentione non adhæsi, desiderium tamen reuertendi in mente habui. Et re vera, vt verum fatear, non ad gloriam dico, sed tantum ad reuocandum ad dilectum perditum humiliter allego, non propter meum lucrum, sed propter suum consilium: non propter meam ambitionem, sed propter suam æternitatem, gloriam & honorem: non propter prælationis laudem, sed proximorum salute, curis & sollicitudinibus dedita. Quare ergo propter hoc, quod pia intentione etiam quasi & gemens facerem, dilecti præsentia saltem aliquando, & si raro, consolari non deberem? Non esset æquum, sed, si fas esset dicere, iniustum & impium, quod piissimus Iesus non statuit, quod diuina lex nusquã approbauit. Sæpe enim propter amici voluntatem, dulcis amici præsentia intermittitur, vt postmodum cum ampliori amborum iucunditate reparetur, sic & ego propter ipsum aliquando deserui, si propter suam gloriam ampliandam, labores, persecutiones, detractiones, impugnationes sustinui. Si his omnibus & his similibus etiam vsque ad defectum repleta fui, & ad ipsum gemes, & amens redeo, nunquid ipsius solatio, vt vel modicum in tribulatione respirem, carebo? Quid ergo est, Dilectus meus loquitur mihi?

Matt. 11. d Quid est quod per ipsum in Euangelio clamatur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Nunquid ego qui propter honorem eius, diei pondus & æstus sustineo, saltem post laborem, & de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, refici non debeo? Absit ergo ne solummodo vobiscum, ô vos contemplatiui, moretur dilectus, & laborans agricola sit contemptus & abiectus. Oportet tamen, sicut

2. Tim. 2. a Scriptura testatur, laborantem agricolam aliquando fructibus cœlestibus patriæ prælibare, & hoc ne deficiat in labore. Sic Apostoli inter varia opprobria, martyres inter flagella, virgines inter cruciatus & verbera,

Act. 5. g senserunt dilecti solatia. Ibant gaudentes à conspectu concilij, collaudantes & benedicentes Dominum, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic confessores & eremitæ, monachi & anachoretæ, post vigilias & ieiunia, inter lacrymas & gemitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, doctores, & ecclesiarum fideles prælati, postquam laboribus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesu ipsorum piissime, dulciter sunt corda refecti. Non enim Maria Iesum frequenter habuit sola, sed etiam à Martha post prædicationem hilariter & gaudenter receptus fuit. Ego ergo in Domino confidens, & de diuina clementia tam multipliciter probata, & exemplariter ostensa præsumens, dulcissimum Iesum aliquando quæram cum Maria matre in templo, aliquando cum sponsa in cubiculo, aliquando cum discipulis in consistorio, aliquando cum regibus in diuersorio.

QVINTA SOLEMNITAS.

De Præsentatione pueri Iesu in templum.

QVinto & vltimo consideret fidelis anima, qualiter natus paruulus per diuersorum operum consummationem, & nominatus per cœlestium dulcedinum degustationem, & quæsitus, & inuentus, adoratus & honoratus, per spiritualium munerum præsentationem, in templum sit præsentandus, & Domino offerendus, & hoc per debitarum gratiarũ deuotam & humilẽ actionem. Igitur postquam felix anima mater Iesu spiritualis, per istius benedicti filij conceptionem purgata per pœnitentiam, postquam aliqualiter iam post natiuitatem confortata per gratiam, postquam etiam est iam per impositionem benedicti nominis consolata medullitus, & tandem in adoratione cum regibus informata diuinitus, quid aliud restat, nisi vt in cœli sancti Hierusalem portetur, & in templum diuinitatis præsentetur Deus, Dei & virginis filius? Ascende igitur spiritualis Maria, non iam in mõtana, sed in cœlestis Hierusalẽ habitacula beatæ Trinitatis, & indiuiduæ vnitatis. Flecte humiliter menti genua in supernæ ciuitatis palatia, ibi ante thronum æternitatis Deo Patri filium tuum repræsenta, laudando, glorificando, & benedicendo patrem & filium cum sancto Spiritu. Lauda cum iubilo Deum Patrem, per cuius inspirationem bonum propositum concepisti. Glorifica cum gaudio Deum Filium, per cuius informationem conceptum propositum opere perfecisti. Benedic & sanctifica sanctum Spiritum per cuius consolationem in bono exercitio hactenus perstitisti. O anima, Deum Patrem in omnibus donis suis, & bonis tuis glorifica, quia ipse est, qui te de sæculo per occultam inspirationem euocauit, dicẽs: Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, &c. Deum Filium in omnibus factis tuis magnifica. Ipse enim est, qui te de dæmonis seruitio per secretam suam informationem liberauit, dicens: Tolle iugum meũ super te. Iugum suum dæmoni abiice. Iugum amarissimum: iugum meum suauissimum. Iugum suum sequitur cruciatus æternus & tormẽta: iugum meũ sequitur fructus suauissimus, & requies opulenta. Iugum suum, si quando dulcedinem exhibet, falsa est & momentanea, scilicet dulcedo: Iugum meum quando dulcedinem confert & lætitiam, vera est & salutifera. Ipse suos seruitores modicũ aliquando extollit, vt in æternum confundat. Qui autem honorificat me, sic ad monumẽtum humiliatur, vt æternaliter glorietur, & regnet. Ista fuit doctrina, quæ te Dei filius aliquando per se, aliquãdo per suos doctores & amicos reformauit à dæmonis falsa persuasione, à carnis & mundi blanda deceptione liberauit. Deum Spiritum sanctum semper benedic & sanctifica, qui te per suam consolatione mellifluam, in bono confortauit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qualiter enim ô anima tenera & dilecta, fragilis & infirma, deliciis mundi assueta, gaudiis huius sæculi tanquam fæcibus vinariis more porcorum inebriata, qualiter potuisses inter tot & tanta antiqui hostis retia, inter tot falsa consilia, inter tam varia impedimenta, inter tam

Cant. 6. d.

Matt. 11. d

Ibidem.

innumerabilia amicorum, consanguineorum, & aliorum propinquorum à via morum vulnerantium iacula, in bono perstitisse? Qualiter potuisses tot funibus peccatorum circumamplexa, in bono profecisse, si non Spiritus sancti gratia fuisses misericorditer adiuta, & sæpius dulciter consolata & refecta? In ipsum igitur refunde omnia opera tua, tibi nihil retine. Dic cum pura & deuota mentis intentione: Omnia opera mea operatus es Domine, in conspectu tuo nihil sum, nihil possum, de tuo munere est quod subsisto, sine te nihil agere possum. Tibi clementissime Pater misericordiarum, quod tuum est offero, tibi commendo, tibi committo me indignam, & ingratam omnibus donis tuis, per te mihi collatis humiliter recognosco. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, ô beatissime Pater maiestas æterna: quia me per tuam infinitam potentiam de nihilo creasti, te laudo, te glorifico, tibi gratias ago. O beatissime fili, claritas paterna: quia me per tuam æternam sapientiam de morte æterna liberasti, te benedico, te sanctifico, te adoro. O beatissime spiritus alme, quia me per tuam benedictam pietatem, & clementiam de peccato ad gratiam, de sæculo ad vitam religiosam, de exilio ad patriam, de labore ad requiem, de mœrore ad iucundissimæ & deliciosissimæ beatæ fruitionis dulcedinem reuocasti. Quam dulcedinem nobis dulcis Iesus concedat: Qui cum Patre, &c.

Isa. 26. a

S. BONAVENTVRÆ,

EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS.

De Passione Dominica Officium.

Passionis Dominicæ Officium à Matutino vsque ad Completorium tam singulari artificio, & ardenti pietatis affectu, à Sancto Bonauentura compositum est, vt compunctus animus acerbissimæ Passioni Redemptoris compatiens, in eaque infinitam Domini misericordiam erga genus humanum conspiciens, sub hac forma Officij assiduas ad Deum preces effundere valeat.

AD MATVTINUM.

DOMINE labia mea aperies. ℟. Et os meum, &c. ℣. Deus in adiutorium meum, &c. ℟. Domine ad adiuuandum, &c. Gloria, &c. Alleluia. *Inuitato.* Christum captum & derisum, flagellatum & crucifixum. Venite adoremus.
Psalmus. Venite exultemus Domino.

Hymnus.

IN Passione Domini,
Qua datur salus homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Portemus in memoria
Dolores & opprobria,
Christi coronam spineam,
Crucem, clauos, & lanceam.
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum, fel, arundinem,
Et mortis amaritudinem.
Hæc omnia nos satient,
Et dulciter inebrient,
Nos repleant virtutibus,
Et gloriosis fructibus.
Te crucifixum colimus,
Et toto corde poscimus,
Vt nos sanctorum cœtibus
Coniungas in cœlestibus.
Laus honor Christo vendito;
Et nostri causa prodito,
Passo mortem pro populo,
In aspero patibulo. Amen.

Antiphona. Insurrexerunt.
Psalmus. Quare fremuerunt gentes, &c.

Insurrexerunt in me viri sine misericordia, & non pepercerunt animæ meæ. ℣. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. ℟. Dedi dilectam animam meam in manus peccatorum. Pater noster. *Absolutio.* Passio Domini nostri Iesu Christi perducat nos ad gaudia Paradisi. Amen.

Iube Domine bened. Per suam passionem, det nobis Dominus suam benedictionem, Amen.

Lectio prima.

APprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Aue Rex Iudæorum. Et dabant ei alapas, & exspuerunt in eum: acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Tu autem. ℟. Ecce vidimus eum non habentem speciem, neque decorem, aspectus eius in eo non est, hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolens. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, cuius liuore sanati sumus. ℣. Vere languores nostros ipse abstulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Ipse. — Ioan. 19. a

Iube Domine bened. Per virtutem sanctæ crucis, perducat nos Dominus ad gaudia veræ lucis. Amen.

Lectio secunda.

SVsceperunt ergo milites Iesum & duxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus, Hebraice autem Golgota, vbi eum crucifixerunt, & cum eo alios duos hinc & inde, medium autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Tu autem. ℟. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, Si est dolor vester similis vt dolor meus. ℣. Attendite vniuersi populi, & videte dolorem meum. Si est dolor. — Ibidem b; Luc. 23. e

Iube Domine bened. Sanguinis Christi aspersio sit nobis sempiterna salus & protectio. Amen.

Lectio tertia.

POstea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt impleretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum plenum aceto. Illi ergo spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Et cum cepisset acetum, dixit: Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum. Tu autem. ℟. Tenebræ factæ sunt, dum crucifixissent Iesum Iudæi. Et circa horam nonam exclamauit Iesus voce magna: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et inclinato capite, emisit spiritum. ℣. Exclamans Iesus voce magna ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite. Gloria Patri, &c. — Ioan. c. 19. e

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &c.
Antiphona. Contumelias.

Psalmus 12.

VSquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me?

Quandiu ponam consilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte? nequando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo: Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Domini altissimi. Gloria Patri, &c.

Antiphona. Contumelias & terrores passus sum ab eis, & Dominus mecum est tanquam bellator fortis.

Capitulum.

SPiritus oris nostri Christus Dominus, captus est pro peccatis nostris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus.

Hymnus.

CHristum ducem, qui per crucem.
Redemit nos ab hostibus,
Laudat cœtus noster lætus,
Exultet cælum laudibus.
Pœna fortis tuæ mortis,
Et sanguinis effusio,
Corda terant, vt te quærant,
Iesu nostra redemptio.
Per felices cicatrices,
Sputa, flagella, verbera,
Nobis grata sunt collata,
Æterna Christi munera.
Nostrum tangat cor, vt plangat,
Tuorum sanguis vulnerum,
In quo toti simus loti,
Conditor alme siderum.
Passionis tuæ donis,
Saluator nos inebria,
Qua fidelis dare velis,
Æterna nobis gaudia. Amen.

℣. Dedit percutienti se maxillam. ℟. Fuit saturatus opprobriis.

Ad Benedictus Antiphona. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Domine, &c.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora matutina pro nobis conspui, & alapis cædi voluisti, & cum gloria à mortuis resurrexisti, fac nos contumelias & opprobria pro tui nominis gloria portare, fac nos resurgere ad virtutes à vitiis, vt te videre possimus in Galilæa cum Discipulis: Qui viuis & regnas, &c.

Commemoratio de beata Virgine, Matutino tempore.

MAriæ nuntiatur, quod à Iudæis perfidis Christus captiuatur, & toto corde tremuit, & male tractabatur. ℣. Nunquam mater pertulit dolores. ℟. Vt Maria filij considerans liuores.

Oratio.

PIetatem tuam, quæsumus Domine, qua pro nobis mortem subiisti temporalem, nec proprio corpori, nec materno dolori parcere voluisti: fac, vt nos tuæ, Matrisque Passionis memores, vobiscum felicitatis perpetuæ simus participes. Qui viuis & regnas, &c.

Ad Primam.

℣. Deus in adiutorium meum, &c. *Hymnus.*

TV qui velatus facie
Fuisti sol iustitiæ,
Flexis illusus genibus,
Cæsus quoque verberibus.
Te petimus attentius,
Vt sis nobis propitius,
Et per tuam clementiam.
Perducas nos ad gloriam.

Laus, &c. *Antiphona.* Faciem meam.

Psalmus 42.

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

A Confitebor tibi in cythara Deus, Deus meus: quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus. Gloria Patri, &c.

Antiphona. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me.

Capitulum.

REcogitate eum, qui talem sustinuit contra semetipsum à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animas vestras deficientes. ℣. Cum malediceretur, non maledicebat. ℟. Et cum pateretur, non comminabatur. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus, &c. *Oratio.*

DOmine Iesu Christe, qui hora diei prima pro nobis peccatoribus Pilato iudici es præsentatus, & Mariæ Magdalenæ apparuisti, appare nobis per internam gratiam, & da reis veram pœnitentiam: vt de ma-
B lis, quæ commisimus nos, districte iudicemus, ne in extremo iudicio deputemur supplicio, sed tuis fidelibus associemur in cælestibus. Qui viuis & regnas, &c.

Ad Tertiam.

℣. Deus in adiutorium, &c.

Hymnus.

HOra qui ductus tertia,
Fuisti ad supplicia,
Christe ferendo humeris,
Crucem pro nobis miseris.
Fac nos sic te diligere,
Sanctamque vitam ducere,
Vt valeamus requie
Frui cœlestis patriæ.

C Laus. *Antiphona.* Dominus, &c.

Psalmus 63.

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

Protexisti me à conuentu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt: quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.

D Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos: & timuit omnis homo.

Annuntiauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. Gloria Patri, &c.

Antiph. Dominus tanquam ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum.

Capitulum.

CHristus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatũ
E non fecit, nec inuentus est dolus in ore ejus. ℣. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. ℟. Confusione contempta. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei tertia, dura pro nobis sustinuisti verbera, & corda fidelium tuorum sancti Spiritus infusione fecisti flammantia, da nobis malum, quod fecimus, digna castigatione punire, & flammas vitiorum nostrorum lacrymis compunctionis extingue: vt dum deforis & intus affligimur, tui spiritus dulcedine consolari mereamur. Qui viuis & regnas, &c.

Ad Sextam.

℣. Deus in adiutorium meum, &c.

Hymnus.

Hymnus.

CRucem pro nobis subiit,
Et stans in illa sitiit,
Iesus sacratis manibus,
Clauis, fossisque pedibus.
Honor & benedictio,
Sit crucifixo filio,
Qui nos suo supplicio
Redemit ab exilio.
Laus honor. *Antiph.* Posuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum.

Psal. 115. Credidi propter.

Capitulum.

TRadet autem iudicanti se iniuste: quia peccata nostra ipse pertulit in corpore super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus, cum liuore sanati sumus.
B
℣. Oblatus est, quia ipse voluit. ℟. Et peccata nostra ipse portauit. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei sexta pro salute nostra manus in cruce expandisti, & quinque vulnera pertulisti, ad te confugientes brachiis misericordiæ clementer suscipe, & vulnera mentis nostræ tuo sana medicamine, vt purgati à peccatorum sordibus, templum efficiamur Spiritus sancti.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

BEata Christi Passio,
Sit nostra liberatio,
Vt per hanc nobis gaudia
Parata sint cælestia.
Gloria Christo Domino,
Qui pendens in patibulo,
Clamans emisit spiritum,
Mundumque saluans perditum.
Laus honor. *Antiphona.* Et cum.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognouisti semitas meas,

In via hac, qua ambulabã: absconderunt laqueũ mihi.

Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.
D
Periit fuga à me: & nõ est, qui requirat animã meam.

Clamaui ad te, Domine, dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi. Gloria Patri. *Antiph.* Et cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite emisit spiritum.

Capitulum.

DEcebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia facta sunt, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. ℣. Tradidit in mortem animam suam. ℟. Et cum viris sceleratis deputatus est. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam, &c.
E

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei nona pro salute nostra humana in mortem animam tuam tradidisti, & cælos ascendisti, viuifica corda nostra, per infusionem tui amoris, vt te diligere, menteque cælestibus inhærere, & mortem tuam nostræ carnis mortificatione imitari valeamus: vt dum tua passione participes efficimur, tuæ consolationis nos facias esse consortes,
A
Qui viuis & regnas.

Ad Vesp. Deus in adiutorium meum intende.

Antiph. Dignus es.

Psalmus 29.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me.

Domine deduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum.

Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

Ego autem dixi in abundantia mea: non mouebor in æternum.

Domine in voluntate tua: præstitisti decori meo virtutem.

Auertisti faciem tuã à me: & factus sum conturbatus.

Ad te Domine clamabo, & ad Deũ meũ deprecabor.

Quæ vtilitas in sangine meo: dum descendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis: aut annuntiabit veritatem tuam?

Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia.

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi. Gloria, &c.
C
Antiph. Dignus es Domine accipere librum, & aperire septem signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Capitulum.

VIdimus Iesum propter passionem mortis suæ gloria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Hymnus.

QVi pressura mortis dura,
Soluisti nexus criminum,
Nos ad pacem duc veracem
Iesu corona virginum.
In flagellis potum fellis
Bibisti amarissimè,
Pro peccatis perpetratis
Æterne Rex altissime.
Tuæ genti recolenti
Tuæ mortis supplicium,
Da virtutem & salutem
Christe Redemptor omnium,
In amara Crucis ara
Fudisti riuos sanguinis,
Iesu digne Rex benigne,
Consors paterni luminis.
Sanguis Christi, qui fuisti
Peremptor hostis inuidi,
Fac sitire, da venire
Ad cœnam agni prouidi. Amen.
℣. Disciplina pacis nostræ super eum.
℟. Quia liuore eius sanati sumus.

Ad Magn. Antiphona.

REcessit pastor noster bonus, fons aquæ viuæ, quia animam suam posuit pro ouibus suis, & pro suo grege mori dignatus est. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei vespertina Discipulis tuis corporis & sanguinis tui tradidisti mysteria, & de cruce positus es, depone mentis nostræ vitia & perpetrata scelera, vt cum pura conscientia eadem sumamus mysteria, vt sint nobis in remedium hic & in perpetuum. Qui viuis & regnas, &c.

Commemoratio Virginis. Antiphona.

Regina clementiæ virgo mater Christi, cum videres filium tuum in cruce mori, nullus dolor similis tuo dolori. ℣. Quæ matris angustias posset lingua fari? ℟. Cum videret filium in cruce clauari?

Oratio.

Domine Iesu Christe, Virginis Mariæ fili dulcissime, qui cum proditore cœnasti, deinde captus viliter tractus fuisti, præsta quæsumus, vt qui tibi & tuæ sanctissimę genitrici compatimur, vobiscum manere sine termino mereamur. Qui viuis & regnas, &c.

Ad Completorium.

℣. Conuerte nos Deus. ℟. Et auerte. ℣. Deus in adiutorium. *Antiphona.* Plangent eum.

Psalmus 87.

Domine Deus salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.

B Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquabit.

Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non est memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis & in vmbra mortis.

Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.

C Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.

Clamaui ad te Domine: tota die expandi ad te manus meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?

Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te Domine clamaui: & mane oratio mea præueniet te.

Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam à me?

D Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me.

Circundederunt me, sicut aqua: tota die circundederunt me simul.

Elongasti à me amicum & proximum: & notos meos à miseria. Gloria Patri. &c. *Antiph.*

Plangent eum quasi vnigenitum, quia innocens Dominus occisus est. *Hymnus.*

Qvi iacuisti mortuus,
In petra Rex innocuus,
Fac nos in te quiescere,
Sanctamque vitam ducere.
Succurre nobis Domine,
Quos redemisti sanguine:
Et duc nos ad cælestia
Æternæ pacis gaudia.
Laus honor Christo vendito, &c.

Capitulum.

Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. ℣. Et factus est in pace locus eius. ℟. Et habitatio eius in Sion.

Ad Nunc. Antiphona.

Saluator mundi salua nos, qui per crucem & sanguinem redemisti nos, auxiliare nobis, te deprecamur Deus noster. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

Oratio.

Domine Iesu Christe, cuius sudor hora Completorij præ tristitia animæ factus est sanguineus, & es sepultus, à mulieribus es lamentatus, aufer à nobis tristitiam, & da veram lætitiam, & à vanitate sæculi nos veraciter sepeli: & educ de oculis nostris lacrymas piæ compassionis, vt dum deflemus tua, à te consolari mereamur hic, & in cælesti curia. Qui viuis, & regnas, &c.

S. BONAVENTVRÆ,
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS,
Opus Contemplationis.

Meditationum libellus, siue Opus Contemplationis huic Opusculo nomen est: in quo Meditationes deuotæ, & piæ per singulas hebdomadæ Ferias ita distributæ sunt, vt speciales materiæ, miro breuitatis artificio, vnicuiq; Feriæ aptatæ ad contemplandum proponantur: quatenus fidelis homo in hiis se exercens, sic tempus redimat in via, vt æternæ libertatis præmio postea perfruatur in patria.

Feria secunda, Flos primus.

Esvs ineffabilis persona Trinitatis.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Personarum Trinitatem, in essentia Diuinitatis.
Personarum æqualitatem, in excellentia Maiestatis.
Personarum æternitatem, in permanentia immutabilitatis.

Flos secundus.

Iesus actor mirabilis, in omnibus creatis.

Ad Primam, tres fructus attende.

Dei potentiam, in rerum creatione,
Dei sapientiam in ipsarum ordinatione,
Dei beneuolentiam in vniuersa perfectione.

Flos tertius.

Iesus factor amabilis humanæ dignitatis.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Angelicam diuisionem, in status differentia,
Humanam transgressionem, in tentationis violentia,
Diuinam retributionem, in meritorum exigentia.

Flos quartus.

Iesus promissus patribus, Saluator desperatis.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Humanam calamitatem, in multa deordinatione.
Dæmonis importunitatem, in multa persecutione,
Diuinam pietatem, in frequenti repromissione.

Flos quintus.

Iesus promotor prouidus maternæ dignitatis.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Mariæ mirabilem conceptionem, absque inquinatione,
E Puellę mirabilem educationem, in templum oblatione,
Virginis mirabilem desponsationem, Ioseph copulatione.

Flos sextus.

Iesus aulam ingrediens clausæ virginitatis.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Trinitatis dignationem, in condescensione.
Angeli salutationem, cum deuotione.
Mariæ responsionem, humili submissione.

Flos septimus.

Iesus Ioannem visitans, vtrisque nondum natis.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Puerorum conuenientium, in vtero exultationem,

Matrum

Matrum occurrentium in mysterio, congratulatione,
Patrum audientium, mysterij admirationem.

Oratio.

Aue Iesu Verbum Dei, factor orbis, salus rei, promissus diuinitus, honor matris, incarnatus de Maria, nondum natus, præcursori agnitus.

Feria tertia, Flores, & Fructus arboris sanctissimæ vitæ.

Flos primus.

Iesus mundum ingrediens in Bethleem est natus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Naturarum conuenientium diuersitatem,
Circumstantiarum concurrentium congruitatem,
Miraculorum attestantium nouitatem.

Flos secundus.

Iesus cultro vim patiens, ab æuo sic vocatus.

Ad Primam, tres fructus attende.

Legis grauem rigorem, in sua obseruatione,
Pueri magnum honorem, in nominis impositione,
Parentum magnum dolorem, in pueri circumcisione.

Flos tertius.

Iesus Magis sol oriens, per stellam est monstratus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Magorum magnam diligentiam, pro puero videndo,
Iudæorum magnam insipientiam, quod norunt refellendo.
Piorum magnam indigentiam, defectum sustinendo.

Flos quartus.

Iesus cum pare turturum, legaliter oblatus.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Offerentium miram humilitatem, & deuotionem,
Oblatorum miram dignitatem, & significationem,
Recipientium miram iucunditatem, & exultationem.

Flos quintus.

Iesus, occisis pueris, in Ægyptum fugatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Herodis & Iudæorum æmulationem, Christum persequendo.
Puerorum & matrum eiulationem, in pueros perdendo,
Piorum exultationem, in Ægyptum fugiendo.

Flos sextus.

Iesus in templo perditus, paret matri vocatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iesu mirabilem sapientiam, in Iudæos docendo,
Parentum inconsolabilem diligentiam, in puerum quærendo.
Filij imitabilem obedientiam, piam matrem sequendo.

Flos septimus.

Iesus Iordanis flumine, Ioanne baptizatus.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Baptizati sublimem dignitatem, in lato testimonio,
Baptistæ profundam humilitatem, in suo præconio,
Baptismatis grandem sanctitatem, in suo mysterio.

Oratio.

Aue Iesu puer natus, circumcisus, visitatus à Magis, legaliter immolatus, effugatus, matri parens, baptizatus in aqua realiter.

Feria quarta, Flores, & Fructus.

Flos primus.

Iesus in deserto abstinens, à dæmone tentatur.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Iesu abstinentiam, in corporis domatione,
Iesu sapientiam, in hostis confutatione,
Iesu reuerentiam, in Angelorum ministratione.

Flos secundus.

Iesus notus Discipulis, ad nuptias vocatur.

Ad Primam, tres fructus attende.

Iesu prudentiam, in Discipulorum vocatione,
Apostolorum obedientiam, in prompta imitatione,
Matris beneuolentiam, in vini procuratione.

Flos tertius.

Iesus Doctor circuiens, labore fatigatur.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

A Doctorem veracissimum, moribus, & sermone,
Laborem grauissimum, in circuitione,
Populum rudissimum, in informatione.

Flos quartus.

Iesus pastor reficiens, à turbis frequentatur.

Ad Sextam, tres fructus attende.

Pastorem benignissimum, sollicitum pro grege,
Populum sollicitum, pro temporali rege,
Iesum laudis incurium, quæ fit humana lege.

Flos quintus.

Iesus infirmos medicans, à scribis reprobatur.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Medici diligentiam, medicinam gratis dantis,
Morbi pestilentiam, quotidie augmentantis,
B Infirmi negligentiam, medicinam non curantis.

Flos sextus.

Iesus naturæ imperans, dæmoniis minatur.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iesu miram potentiam, qua dæmones coëgit,
Rerum obedientiam, quas præcepto subegit,
Miram experientiam illorum, quos elegit.

Flos septimus.

Iesus coram Discipulis, monte transfiguratur.

Ad Completorium, tres fructus attende.

Testium auctoritatem, in visu & sermone,
Iesu magnam claritatem, in Transfiguratione,
Discipulorum iucunditatem, in dicta visione.

Oratio.

Aue Iesu in deserto degens, vocans in aperto pastore & C prædicans, turbam pascens, ægros curans, dæmoniacos coniurans, monte te clarificans.

Feria quinta, Flores, & Fructus.

Flos primus.

Iesus iumento insidens, plorat rex honoratus.

Ad Matutinum, tres fructus attende.

Iesu miram humilitatem, in eius asinatione,
Turbæ obsequiositatem, in processione,
Vrbis tantæ calamitatem, in lacrymatione.

Flos secundus.

Iesus templum ingrediens, mensas vertit iratus.

Ad Primam, tres fructus attende.

Iesu exemplaritatem, in templi visitatione,
Iesu dignam auctoritatem, in Pharisæorum confutatione,
D Iesu amandam pietatem, in adulteræ defensione.

Flos tertius.

Iesus suscitans Lazarum, à Martha hospitatus.

Ad Tertiam, tres fructus attende.

Iudæorum ingratitudinem, in esurientis expulsione,
Sororum amaritudinem, in Lazari suscitatione,
Iesu miram gratitudinem, in hospitæ consolatione.

Flos quartus.

Iesus in domo Simonis vnctus, donat reatus.

Ad Sextam, tres fructus attende

Mariæ pœnitentiam, in publica contritione,
Pharisæi falsam reuerentiam, in Iesu reprehensione,
Iesu piam sententiam, in peccatricis excusatione.

Flos quintus.

E Iesus matris suspiria solatur perturbatus.

Ad Nonam, tres fructus attende.

Matris desolationem, cum pia supplicatione,
Filij consolationem, cum pia excusatione,
Discipulorum compassionem, cum pia admiratione.

Flos sextus.

Iesus à Iuda venditus, à Iudæis damnatus.

Ad Vesperas, tres fructus attende.

Iudæ cupiditatem, in magistri venditione,
Iudæorum iniquitatem, in sua æmulatione,
Iesu longanimitatem, in humili permissione.

Flos septimus.

Iesus in cœna seruiens suis, panis sacratus.

Ad Completorium, tres fructus attende.
Charitatis beneficium, in Iesu ministratione,
Prauitatis veneficium, in Iudæ obstinatione,
Pietatis exercitium, in Discipulorum deuotione.
Oratio.
Aue Iesu suscitator vnctus, culpæ relaxator, rex asello insidens, zelum habens, consolator matris, venditus, sacrator panis, cœnam faciens.

Feria sexta, Flores, & Fructus.
Flos primus.
Iesus orans circundatus, captus, & subsannatus.
Ad Matutinum, tres fructus attende.
Iesu processum dolorosum, in pœnæ prægustatione,
Luporum accessum dolosum, in agni captione,
Discipulorum recessum timorosum in magistri derelictione.
Flos secundus.
Iesus coram iudicibus spretus, & accusatus.
Ad Primam, tres fructus attende.
Pharisæorum iniquitatem, in sua inquisitione,
Iesu miram humilitatem, in sua responsione,
Discipulorum anxietatem, in Magistri persecutione.
Flos tertius.
Iesus flagellis liuidus, consputus, coronatus.
Ad Tertiam, tres fructus attende.
Iesu innocentiam, sine excusatione,
Iudicum sententiam, sine ratione,
Malorum truculentiam, sine miseratione.
Flos quartus.
Iesus damnatus crucifer, est cruci conclauatus.
Ad Sextam, tres fructus attende.
Patientis violentiam, in triplici grauitate,
Pendentis irreuerentiam, in nefanda societate,
Miram impœnitentiam, gentis obstinatæ.
Flos quintus.
Iesus morte mirabilis agnus patri oblatus.
Ad Nonam, tres fructus attende.
Quam pie Iesus condidit in Cruce testamentum,
Quam libere se obtulit patri per tormentum,
Quam grande mundi pertulit machina lamentum.
Flos sextus.
Iesus aperto latere, est cruci declauatus.
Ad Vesperas, tres fructus attende.
Corpus pendens exanime, absque omni decore,
Aquam aperto latere, fluentem cum cruore,
Corpus de crucis stipite tollentes cum mœrore.
Flos septimus.
Iesus vnctus cum lacrymis, in tumulo locatus.
Ad Completorium, tres fructus attende.
Materna desideria, in corporis obseruatione,
Deuota ministeria, in sepulchri præparatione,
Planctus & suspiria, in corporis tumulatione.
Oratio.
Aue Iesu orans prostratus, coram turbis accusatus,
Factus plagis liuidus, agnus cruce eleuatus,
Moriens inde delatus, in sepulchro positus.

Sabbato.

Flos primus.

Iesus victor ad inferos, calcans hostes transiuit.
Ad Matutinum, tres fructus attende.
Saluatoris imperium in morte triumphando,
Patrum desiderium in Iesum expectando,
Angelorum ministerium iter præparando.
Flos secundus.
Iesus parentum vincula cum gaudio contriuit.
Ad Primam, tres fructus attende.
Inferni vlulationem in eius fractione,
Dæmonum confusionem, in prædæ resignatione,
Patrum exultationem, in paradisi apertione.
Flos tertius.
Iesus Matri Discipulos, mœroribus vniuit.

Ad Tertiam, tres fructus attende.
A Matris dolorem intimum, in lacrymas fundendo,
Fratrum timorem maximum, insimul latendo,
Iudæorum furorem pessimum, in sanctos persequendo.
Flos quartus.
Iesus sui memoriam, tormentis stabiliuit.
Ad Sextam, tres fructus attende.
Loci vtilitatem, in Iesum perdendo,
Tormentorum atrocitatem, in Christum puniendo,
Militum ferocitatem, in plagas inferendo.
Flos quintus.
Iesus testes multiplices, post mortem acquisiuit.
Ad Nonam, tres fructus attende.
Iudæorum disceptationem, in signis quæ viderunt,
Mortuorum resurrectionem, qui apparuerunt,
Fidelium confirmationem, qui Christo crediderunt.
Flos sextus.
B Iesus feruorem Magdalenæ, & omnium præsciuit.
Ad Vesperas, tres fructus attende.
Discipulorum reuerentiam, in matris consolatione,
Mulierum diligentiam, in vnguenti præparatione,
Militum insipientiam, in sepulchri munitione.
Flos septimus.
Iesus, solutis patribus, ad tumulum rediuit.
Ad Completorium, tres fructus attende.
Patrum piam prouisionem, in tumuli regressione,
Corporis glorificationem, in eius reassumptione,
Custodum confutationem, in lapidis amotione.
Oratio.
Aue Iesus mors leænæ, solus orbis planctus plene linquens testimonium, in tormentis & plene ne pereat
C crux Magdalenæ, spes resumens tumulum.

Dominica Die, ad Matutinum.

Flos primus.

Iesus surgens, apparuit suis glorificatus.
Ad Matutinum, tres fructus attende.
Discipulorum anxietatem, in Iesu recordatione,
Magistri benignitatem, in frequenti apparitione,
Omnium iucunditatem, in crebra confortatione.
Flos secundus.
Iesus scandit ad dexteram patris Rex honoratus.
Ad Primam, tres fructus attende.
Amorosam dilectionem, dum suos consolatur,
Dolorosam afflictionem, dum Iesus separatur,
D Angelorum congratulationem, dum Iesus exaltatur.
Flos tertius.
Iesus emisso spiritu, per orbem prædicatus.
Ad Tertiam, tres fructus attende.
Donorum magnitudinem, ad piorum confortationem,
Linguarum multitudinem, ad fidei prædicationem,
Miraculorum valitudinem, ad gentium conuersionem.
Flos quartus.
Iesus super angelicos matrem exaltat status,
Ad Sextam, tres fructus attende.
Sanctorum diligentiam, in Domini occursu,
Filij reuerentiam, in materno amplexu,
Matris excellentiam, in filij consessu.
Flos quintus.
E Iesus in cæli curia pro nobis aduocatus.
Ad Nonam, tres fructus attende.
Iesu sollicitudinem, in nostra prouisione,
Humanam ingratitudinem, in gratiarum actione,
Finis incertitudinem, in meriti expectatione.
Flos sextus.
Iesus Iudex æquissimus, Rex omnibus prælatus.
Ad Vesperas, tres fructus attende.
Infallibilem veritatem, in diiudicando,
Inuincibilem potestatem, in remunerando,
Inflexibilem æquitatem, in perseuerando.
Flos septimus.
Iesus sanctorum gloria finis desideratus.

Ad

Ad Completorium, tres fructus attende.
Deliciarum abundantiam, cum vera tranquillitate, A
Amicorum concordantiam, cum mera charitate,
Æternam perſeuerantiam, cum ſincera iucunditate.

Oratio.

Aue Ieſu ſurgens leo, ſcandens mittens pro trophæo ſpiritum, glorificans matrem, iudex iuſtus, Deo patri aſtans pro me reo, finis beatificans, Amen.

Finis huius Opuſculi.

S. BONAVENTVRÆ, Eximij Eccleſiæ Doctoris,

Laudiſmus de Sancta Cruce.

Laus iſta de Cruce rythmica conſonantiæ leges exacte obſeruat, eodem fere modo compoſita, quo Proſa illa, ſiue ſequentia, quam B. Thomas Aquinas modulatus eſt, & canit Eccleſia in feſto Corporis Chriſti. Quam vero elegans in proſis modulandis fuerit Auctor noſter, hæc vna non obſcurum argumentum præſtat. Nam præter rythmi obſeruantiam, myſteriorum quoq; Sanctiſſimæ Crucis profunditatem dilucide enarratam complectitur, noſq; ad recordationem, & meditationem beneficiorum humano generi per Chriſti Crucem collatorum adeò ardenter excitat; vt facile quiſque intelligat, quam ex intimis cordis viſceribus Proſam hanc cecinerit Bonauentura Sanctiſſimus. B

ECORDARE Sanctæ Crucis,
Qui perfectam vitam ducis,
Delectare iugiter.
Sanctæ Crucis recordare,
Et in ipſa meditare,
Inſatiabiliter.
Stes in Cruce Chriſto duce,
Donec viuis in hac luce,
Modo proculdubio.
Non quieſcas, non tepeſcas,
In hoc creſcas, vt caleſcas,
Cordis deſiderio.
Ama Crucem mundi lucem,
Et habebis Chriſtum ducem,
Per æterna ſæcula.
Cruce corpus circumcinge,
Hanc conſtringe, manu pinge,
Conſignando ſingula.
Cor in Cruce, Crux in corde,
Abſque ſorde ſit cum corde,
Quæ tranquillum faciat.
Lingua crux efficiatur,
Crucem promat & loquatur,
Et nunquam deficiat.
Crux in corde, Crux in ore,
Quodam intimo ſapore,
Det tibi dulcedinem,
Crux in membris dominetur,
Et vbique ſituetur,
Intra totum hominem,
Cor à Cruce ſorbeatur,
Et in illam rapiatur,
Amoris incendio.
Diſſipata carnis rixa,
Mens ſit tota crucifixa,
Spiritali gaudio.
Specialem fer amorem,
Et præcipuum honorem
Cruci ſalutiferæ.
Cum feruore medullarum,
Nixu virium tuarum,
Velis hanc diligere.
In præclara cruce ſtude,
Et in ipſa te reclude,
Magna cum lætitia.
Chriſto ſis confixus cruci,
Vt ſic valeas perduci
Secum ad cæleſtia.
Quære Crucem, quære clauos,
Quære manus, pedes cauos,
Quære foſſa lateris.
Ibi plaude, ibi gaude,
Sine fraude, ſumma laude,
Quantumcunque poteris.
Iſtud pactum non ſit fractum,
Crux præcedat omnem actum,
Vt ſuccedant proſpera,
Crux eſt optima medela
Contra Zabulonis tela,
Valde ſalutifera.
Sis in Cruce Chriſti totus
Prompto animo deuotus,
Iubilo dulcedinis.
Seruum Dei Crux defendit,
Comprehendit, & oſtendit
Vitam rectitudinis.
Cum tentatus & afflictus,
Derelictus quaſi victus,
Et inter anguſtias:
Non ſis piger neque lentus:
Sed ſollicite intentus,
Cruce frontem munias.
Cum quieſcis, aut laboras,
Quando rides, quando ploras,
Doles, ſiue gaudeas.
Quando vadis, quando venis
In ſolatiis, in pœnis,
Crucem corde teneas.
Crux in omnibus preſſuris,
Et in grauibus & duris,
Eſt totum remedium.
Crux in pœnis & tormentis,
Et dulcedo piæ mentis,
Et verum refugium.
Crux eſt porta Paradiſi,
In qua ſancti ſunt confiſi,
Qui vicerunt omnia.
Crux eſt mundi medicina,
Per quam bonitas diuina
Facit mirabilia.
Crux eſt ſalus animarum,
Verum lumen & præclarum,
Et dulcedo cordium.
Crux eſt vita beatorum,
Et theſaurus perfectorum,
Et decor & gaudium.
Crux eſt ſpeculum virtutis,
Glorioſæ dux ſalutis,
Cuncta ſpes fidelium.
Crux eſt decus ſaluandorum,
Et ſolatium eorum,
Atque deſiderium.
Crux eſt nauis, Crux eſt portus,
Crux deliciarum hortus,
In quo florent omnia.
Crux eſt fortis armatura,
Et protectio ſecura,
Conterens dæmonia.
Crux eſt arbor decorata,
Chriſti ſanguine ſacrata,
Cunctis plena fructibus.
Quibus animæ eruuntur,
Cum ſupernis nutriuntur,
Cibis in cœleſtibus.
O quam felix permanebis,
Nunc in Cruce ſi ſtudebis,

Donec mundo vixeris.
Sine fine lætus eris,
Tu qui sanctam crucem quæris,
Si perseueraueris.
Crucem quære, crucem gere,
Christi crucem intuere,
Vt amore langueas.
Summa fide crucem vide,
Et plenissime confide:
Donec vitam habeas.
Circa crucem exercere,
Mente debes huic placere,
Et hanc corde gerere.
Hoc est opus salutare,
Circa crucem laborare,
Corde, ore, & opere.
Recordare frater pie,
Septem vicibus in die,
Passionis Domini.
Per quam sumus liberati,
Et æternæ vitæ dati,
Et supremo lumini.
Hanc si amas & honoras,
Dicas illi certas horas,
Adhibendo studium.
Horam primam matutinam,
Trinam, Sextam, Vespertinam,
Nonam, Completorium.
Quando sedes, stas, & iaces,
Quando loqueris & taces,
Fessus cum quieueris.
Christum quæras in quo speras,
Crucifixum corde geras,
Vbicunque fueris.
Diligenter pone mentem,
Super Christum patientem.
Et sibi condoleas.
Christi mortem Christiane
Plange sero, atque mane,
Et in planctu gaudeas.
Quam despectus quam deiectus,
Rex cælorum est effectus,
Vt saluaret sæculum.
Esuriuit & sitiuit,
Pauper & egenus iuit,
Vsque ad patibulum.
Recordare paupertatis,
Et extremæ vilitatis,
Et grauis supplicij.
Si es compos rationis,
Esto memor passionis,
Fellis & absinthij.
Cum deductus est immensus,
Et in cruce tunc suspensus,
Fugerunt Discipuli.
Manus pedes persoderunt,
Et aceto potauerunt,
Summum regem sæculi.
Cuius oculi beati,
Sunt in cruce obscurati,
Et vultus expalluit.
Suo corpori tunc nudo,
Non remansit pulchritudo,
Decor omnis aufugit.
Propter hominum peccata,
Sua caro cruciata
Fuit inter verbera.
Membra sua sunt distenta,
Propter aspera tormenta,
Et illata vulnera.
Inter magnos cruciatus,
Est in cruce lacrymatus,
Et emisit spiritum.
Suspiremus & fleamus,
Toto corde doleamus,
A Super vnigenitum.
Qui hæc audis, ingemisce,
Et in istis planctum misce,
Et in cordis mœstitias.
Corpus ange, corde plange,
Mentem frange, manu tange,
Christi mortis sæuitias.
Virum respice dolorum,
Et nouissimum virorum,
Fortem ad supplicia.
Tibi gratum sit & æquum,
Iam in cruce mori secum.
Compati conuitia.
Quando vides te afflictum,
Desolatum ita victum,
Quasi deficias.
B Christi cogites dolores,
Graues pœnas, & mœrores,
Sputa, contumelias.
Bone frater quidquid agas,
Crucifixi vide plagas,
Et sibi compatere.
Omni tempore sint tibi,
Quasi spiritales cibi,
His gaudenter fruere.
Crucifixe fac me fortem,
Vt libenter tuam mortem
Plangam donec vixero.
Tecum volo vulnerari,
Te libenter amplexari,
C In cruce desidero.
Da dolorem quasi rorem,
Vt te plorem Redemptorem
Christum, qui te renoues.
Non te plices, sed felices
Cicatrices mille vices;
Tuas in te refoues.
Totum sit quod ego dixi,
Ad honorem crucifixi,
Ad laudem & gloriam.
Vt meorum peccatorum,
Gloriosus rex cælorum,
Mihi donet veniam. Amen.

Finis Laudismi de Sancta Cruce.

D

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, Philomena.

Philomena propterea Opusculum hoc inscribitur, quia multa sunt huius auis propria, quæ Sanctus Bonauentura mirifice transfert ad deuotam animam, quæ sanctissimis meditationibus veluti dulcissimis Philomenæ cantibus resonans, Saluatoris nostri Iesu Christi vitam, & ab eo in nos singularia beneficia collata, iugiter contemplatur. E

Hilomena præuia temporis amœni,
Quæ recessum nuntias imbris atque cœni,
Dum mulcescis animos tuo cantu leni,
Aue prudentissima, ad me quęso, veni,
Veni, veni, mittam te quo non possum ire,
Vt amicum valeas cantu delinire,
Tollens eius tristia voce dulcis Lyræ,
Quem heu modo nescio verbis conuenire.

Ergo

Ergo pia suppleas meum imperfectum,
Salutando dulciter vnicum dilectum,
Eique denunties,qualiter affectum
Sit cor meum iugiter eius ad aspectum.
Quod si quærat aliquis,quare te elegi?
Meum esse nuntium sciat,quia legi,
De te quædam propria,quæ diuinæ legi,
Et optato munere placent summo regi.
Igitur charissime,audi nunc attente,
Nam si cantus volucris huius serues mente,
Eius imitatio,spiritu docente,
Te cœlestem musicum faciet repente.
De hac aue legitur,quod cum deprehendit
Mortem sibi propriam, arborem ascendit,
Summoque diluculo rostrum sursum tendit,
Diuersisque cantibus totam se impendit.
Cantilenis dulcibus præuiat auroram,
Sed cum dies rutilat circa primam horam,
Eleuat prædulcius vocem insonoram,
In cantando nesciens pausam,siue moram.
Circa vero tertiam quasi modum nescit,
Quia semper gaudium cordis eius crescit,
Vere guttur rumpitur,sic vox inualescit,
Et quo cantat altius,plus & inardescit.
Sed cum in meridie sol est in feruore,
Tunc dirumpit viscera nimio clamore,
Oci,oci, clamitat illo suo more,
Sicque sensu deficit cantus præ labore,
Sic quassato organo huius Philomenæ,
Rostro tamen palpitans fit exanguis pene,
Sed ad nonam veniens moritur iam plene,
Cum totius corporis dirumpuntur venæ.
Ecce, dilectissime,breuiter audisti
Factum huius volucris:sed si meministi,
Diximus iam primitus, quia cantus isti
Mystice conueniunt legi Iesv Christi.
Restat,vt intelligo,esse Philomenam,
Animam virtutibus, & amore plenam,
Quæ dum mente peragrat patriam amœnam,
Satis delectabilem texit cantilenam.
Ad augmentum etenim suæ sanctæ spei,
Quædam dies mystica demonstratur ei,
Porro beneficia,quæ de manu Dei
Homo consecutus est,sunt horæ diei.
Mane,vel diluculum hominis est status,
In quo mirabiliter homo est creatus.
Hora prima,quando est Deus incarnatus,
Tertiam dic spatium sui incolatus.
Sextam cum à perfidis voluit ligari,
Trahi, cædi, conspui, dire cruciari,
Crucifigi, denique clauis terebrari,
Caputque sanctissimum spinis coronari.
Nonam dic cum moritur,quando consummatus
Cursus est certaminis,quando superatus
Est omnino zabulus,& hinc conturbatus,
Vespera cum Christus est sepulturæ datus.
Diem istum,anima,meditans in hortis,
Suæ facit terminum spiritalis mortis,
Scandens crucis arborem,in qua leo fortis
Vicit aduersarium fractis portis mortis.
Statim cordis organa sursum eleuando,
Suum à diluculo cantum inchoando,
Laudat,& glorificat Deum,replicando,
Sibi quam mirificus fuit hanc creando.
Pie (inquit) conditor quando me creasti,
Quam sit tua pietas larga declarasti,
Nam consortem gloriæ tuæ cogitasti,
Facere gratuite,gratis quam amasti.
O quam mira dignitas mihi est concessa,
Cum imago Domini mihi est impressa,
Sed creuisset amplius dignitas possessa,
Nisi iussum Domini fuisset transgressa.
Nam tu summa charitas tibi cohærere,
Me volebas iugiter,sursumque habere
Dulce domicilium,tecumque manere,
A Et me velut filiam alere, docere.
Ex tunc disposueras, in id adunare
Cælicis agminibus,teque mihi dare,
Sed pro tanta gratia quid recompensare
Possum,prorsus nescio,nisi te amare.
Vnica suauitas, vnica dulcedo.
Cordium amantium salutaris prædo,
Totum quidquid habeo,vel sum,tibi dedo,
Denique depositum meum tibi credo.
Oci,cantat tale cor gaudens in pressura,
Dicens,quia dignum est,vt à creatura
Diligatur opifex talis mente pura,
Ei cum extiterit de se tanta cura.
Sic mens hoc diluculum transit meditando,
Sed ad primam transferens vocem exaltando,
B Tempus acceptabile pie ruminando,
In quo venit Dominus,carne se velando.
Tunc liquescit anima tota per amorem,
Pauida considerans omnium auctorem,
Vagientem puerum,iuxta nostrum morem.
Et curare veterem velle se languorem.
Plorans ergo clamitat, ô fons pietatis,
Quis te pannis induit diræ paupertatis,
Tibi quis consuluit sic te dare gratis,
Nisi zelus vehemens, ardor charitatis?
Digne zelus vehemens est hic ardor dictus,
Cuius est dominio Rex cælorum victus,
Cuius sanctis vinculis captus & constrictus,
Pauperis infantuli pannis est amictus.
O prædulcis paruule puer sine pari,
C Felix,cui datum est,te nunc amplexari,
Pedes,manus lambere,flentem consolari,
Tuis in obsequiis iugiter morari.
Heu me,cur non licuit mihi demulcere
Vagientem paruulum & cum flente flere?
Illos artus teneros siue confouere?
Eiusque cunabulis semper assidere?
Puto, pius paruulus hæc non abhorreret,
Immo more paruuli forsan arrideret,
Et flenti pauperculo fletu condoleret,
Et peccanti facile venia faueret.
Felix,qui tunc temporis matri singulari,
Potuisset precibus ita famulari,
Vt in die fineret semel osculari
Suum dulcem paruulum,eique iocari,
D O quam libens balneum ei præparassem,
O quam libens humeris aquam apportassem,
In hoc libens Virgini semper ministrassem,
Pauperisque paruuli pannulos lauassem.
Sic affecta pia mens sitit paupertatem,
Cibi parsimoniam, vestis vilitatem,
Labor ei vertitur in iucunditatem,
Vilem esse sæculi dicit venustatem.
Ergo sic infantiam Christi retexendo,
Horæ primæ canticum strenue canendo,
Transitum ad tertiam facit recolendo,
Quantum Christus passus est,homines docendo.
Tunc cum fletu recitat illius labores,
E Sitim,famem,frigora,æstus,& sudores,
Quæ dignanter pertulit propter peccatores,
Dum illorum voluit innouare mores.
Vox amoris flatibus tota concremata,
Oci,oci,clamitat Auis hæc beata,
Mundo mori cupiens,cuius vita lata,
Cui fœtet sæculum, sic est delicata.
Clamas ergo Domine dulcis prædicator,
Exulum refugium,pauperum amator,
Qui es pœnitentium pius consolator,
Post te debent currere,iustus & peccator.
Iusti quippe regula,vitæ es doctrina,
Peccatorum speculum,mira disciplina,
Fessis & debilibus efficax resina,
Ægris & languentibus potens medicina.

Primus in hoc sæculo charitatis scholam
Instaurasti, quærere docens Dei solam
Gloriam, deponere grauem mundi molam,
Et sic posse perditam rehabere stolam.
Sed hanc stolam temere mundus irridebat,
Spernens & annihilans, quidquid promittebat,
Tua vero bonitas vices non reddebat,
Immo pœnitentibus totum ignoscebat.
Quippe cui proprium erat misereri,
Diligi desiderans, magis quam timeri,
Sed verba non verbera proferens austeri
Præceptoris, noluit more reuereri.
Hæc in adulterio nouit deprehensa,
Quam sit tua pietas, scilicet immensa,
Magdalena sensit hoc, cum ei offensæ
Est dimissa, multiplex gratia impensa.
Et quid multa dicerem, quot sunt consecuti
Eius magisterium? à suis abluti
Vitiis, sunt moribus optimis imbuti,
Et ab hostis inuidi fraude facti tuti.
Felix, cui licuit, sub hoc Præceptore
Conuersari iugiter, & ab eius ore
Mel cæleste sugere, cuius præ dulcore
Amarescunt cætera, plena sunt fœtore.
Hæc, & multa talia dum mens meditatur,
Ad reddendas gratias tono præparatur,
Ad laudandum Dominum magis inflammatur,
Sicque horæ tertiæ cantus terminatur.
Oci, oci, anima clamat in hoc statu,
Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu,
Laudans & glorificans magno cum conatu
Christum, qui tot pertulit suo pro reatu.
In hac hora anima ebria videtur,
Sed circa meridiem calor cum augetur,
Vt amoris stimulis magis perforetur,
Mox ab illa Passio Christi recensetur.
Plorans ergo respicit agnum delicatum,
Agnum sine macula spinis coronatum,
Liuidum verberibus, clauis perforatum,
Per tot loca lateris fossa cruentatum.
Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
Oci, oci, miseram, quia meæ mentis
Turbat statum pallidus vultus morientis,
Et languentes oculi in cruce pendentis.
Siccine decuerat (inquit) te benignum
Agnum, mortis exitum pati tam indignum?
Sed sic disposueras vincere malignum,
Et hoc totum factum est, ob amoris signum.
Hæc amoris signa sunt, & postrema primis
Copulans associat, summa figens imis,
Monstrans, vt sic moriens, nos animas nimis,
Dum te totum funderes tot apertis rimis.
Tu amicus nouus es, tu es nouum mustum,
Sic te vocat sapiens, & est satis iustum,
Totus enim filius reddens dulcem gustum,
Fundens carnis dolium, licet vas venustum.
Tantis signis pœnitens monitus iam credat,
Quod præcordialiter Christus ei se dat.
Ista signa recolam, ne me Satan lædat,
Nam peccati rabiem nihil ita sedat.
Ista signa recolens, oci, oci, clamo,
Dulcis IESV querulor, quod te minus amo,
Stringi tamen cupio disciplinæ chamo,
Sicut pro me captus es charitatis hamo.
Quantum hamum charitas tibi præsentauit,
Mori cum pro homine te sollicitauit,
Sed & esca placida hamum occupauit,
Cum lucrari animas te per hoc monstrauit.
Te quidem aculeus hami non latebat,
Sed illius punctio te non deterrebat,
Immo hunc impetere tibi complacebat,
Quia desiderium escæ attrahebat.
Ergo pro me misera, quam tu dilexisti,
Mortis in aculeum sciens impegisti,
Cum te Patri victimam sanctam obtulisti,
A Et in tuo sanguine sordidam lauisti.
Quis miretur igitur pro te si suspiro,
Iuncta sine meritis tam zelanti viro,
Nam affectum alitis meum modo miro,
Pro me vitam finiens exitu tam diro.
Vere iam non debeo tantum suspirare,
Immo iuxta verbum Iob, crines lacerare,
In cauerna lateris nidulum parare,
Et extremum spiritum illic exhalare.
Plane nisi moriar tecum non quiescam,
Oci, oci, clamitans nunquam conticescam,
Ab hoc desiderio vere non tepescam,
Quantumcunque sæculo propter hoc vilescam.
Tunc, vt demens clamitat, veniant lanistæ,
Qui affigant miseram cruci tuæ, Christe,
B Erit enim exitus mihi dulcis iste,
Sic amplector moriens propriis vlnis te.
Vere sic non aliter rabies doloris,
Qua cor meum singulis terebratur horis,
Deliniri poterit, nisi tu dulcoris,
Fons abundans medicus mei sis doloris.
Plane dulcis medicus es, qui nunquam pungis,
Sed à corde vitium leniter emungis,
Nam quos tibi firmiter per amorem iungis,
Tuis charismatibus semper eos vngis.
Heu quam damnabiliter mundus est cæcatus,
Qui cum sit ab hostibus dire vulneratus,
Hunc declinat medicum, cum assit præparatus,
Languido aperiens suum dulce latus.
Heu cur beneficia Christi passionis,
Penes te memoriter homo non reponis.
C Per hanc enim rupti sunt laquei prædonis,
Per hanc Christus maximis te ditauit bonis.
Suo quippe corpore languidum te pauit,
Quem in suo sanguine gratis balneauit,
Demum suum dulce cor tibi denudauit,
Vt sic innotesceret, quantum te amauit.
O quam dulce balneum, esca quam suauis,
Quæ sumenti digne fit Paradisi clauis,
Et ei quem reficis nullus labor grauis,
Licet sis fastidio cordibus ignauis.
Cor ignaui si quidem minime perpendit,
Ad quid Christus optimum suum cor ostendit,
Super alas positum crucis, nec attendit,
Quod reclinatorij vices hoc prætendit.
Hoc reclinatorium quoties monstratur,
D Piæ menti toties ei glutinatur,
Sicut & accipiter totus inescatur,
Super carnem rubeam, per quam reuocatur.
Post hoc clamat anima quasi dementata,
O reclinatorium caro cruentata.
Per tot loca propter me, cur non vulnerata
Tecum sum, dum moreris non sum colligata.
Licet tamen miseræ sit istud negatum,
Mihi quidem eligam nouum cruciatum,
Gemitum videlicet, iugemque ploratum,
Donec mundi deseram grauem incolatum.
Post hæc dulcis anima plus & plus feruescens,
Sensu toto deficit, corpore tabescens,
Iam, vix loqui sufficit, sed affectu crescens,
Suo lecto decubat, vtpote languescens.
E Ergo dulcis gutturis organo quassato,
Lingua tantum palpitans sonitu sublato,
Sed pro verbis pia mens fletu compensato
Lamentatur Dominum, corde sauciato.
Sic languenti siquidem nil nisi plorare
Libet, & satagere corde suspirare.
Suos enim oculos nescit reuocare
A Christi vulneribus, aut cor separare.
Sic est autem animus illius illectus,
Quasi ei præsens sit moriens dilectus,
Et in cruce minime retrahit aspectus,
Quia ibi oculus, vbi est affectus.

Gemitus, suspiria, lacrymæ, lamenta,
Sibi sunt deliciæ, cibus, alimenta:
Quibus noua martyr est interim inuenta,
Sic suo martyrio præbent incrementa.
In hoc statu respuit, quidquid est terrenum,
Mundique solatium reputat venenum,
Sed ad nonam veniens moritur ad plenum,
Cum amoris impetus carnis rumpit filum.
Nam cum, consummatum est, recolit clamasse,
Hora nona Dominum, & sic expirasse,
Quasi simul moriens clamat penetrasse
Vocem istam suum cor, atque lacerasse.
Ferre tandem impotens iaculum tam forte,
Moritur, vt dictum est, sed fœlici morte,
Nam panduntur protinus ei cæli portæ,
Dignam, vt intelligat, se sanctorum sorte.
Requiem pro anima tali non cantamus,
Immo est introitus Missæ, Gaudeamus,
Quia si pro martyre Deum exoramus,
Vt decretum loquitur, sancto derogamus.

August. de verb. Apostol. ser. 17. non longe à prin. & refer. ext. de Celebrat. Miss. cum Martha, § vlt.

Eia dulcis anima, eia dulcis rosa,
Lilium conuallium, gemma pretiosa,
Cui carnis fœditas extitit exosa,
Fœlix tuus exitus, morsque pretiosa.
Fœlix quæ iam fueris requie cupita,
Inter sponsi brachia dulciter sopita,
Eiusque spiritui firmiter vnita,
Ab eodem percipis oscula mellita.
Iam quiescunt oculi, cessant aquæductus,
Nam aperte percipis spei tuæ fructus,
Quia per quem sæculi euasisti fluctus,
Tuos inter oscula consolatur luctus.
Dic, dic dulcis anima, ad quid vltra fleres?
Habens cæli gaudium tecum cur lugeres?
Nam solus est omnium, cui tu adhæres,
Et si velles amplius certe non haberes.
Sed iam metrum finio; ne sim tædiosus,
Nam si vellem scribere quam deliciosus
Sit hic status animæ, quamque gloriosus,
A malignis dicerer fallax, & mendosus.
Quidquid tamen, alij dicunt frater chare,
Istum nouum martyrem libens imitare,
Cumque talis fueris Christum deprecare,
Vt te cantus martyrum doceat cantare.
Frequentemus canticum istud soror pia,
Ne nos frangat tædio vitæ huius via,
Nam lætantem animam in hac melodia,
Post hanc vitam suscipit Iesus, & Maria.
Ergo soror tuum cor ita citharizet,
Se baptizet lacrimis, planctu martyrizet,
Christo totis viribus sic nunc organizet,
Vt cum Christo postea semper solemnizet.
Tunc cessabunt gemitus, & planctus dolorum.
Cum adiuncta fueris choris angelorum,
Nam cantando transies ad cælestem chorum.
Nupta felicissimo Regi sæculorum, Amen.
Deo gratias.

Finis huius Opusculi.

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ Doctoris Opusculum.

De septem Verbis Domini in Cruce.

Meditationes carmine exscriptas in septem Verba, quæ Christus Dominus in Cruce protulit, ita hoc Opusculo S. Bonauentura prosequitur, vt ad singula ex his septem verba, singularem quoque orationẽ adiũgat omni affectus ardore feruentem.

A

Primum Verbum.

IEsv salutis hostia, salutis sacrificium.
Iesu salutis gratia, salutis beneficium.
Iesu tuta fiducia, & tutum refugium.
Tu pro humano genere, vt captiuum redimeres,
Tu pro humano scelere, vt culpas nostras tolleres,
Tu pro diuino munere, vt nos Deo coniungeres,
Non recusasti vincula, non flagella, non verbera,
Non latronum patibula, non liuores, non vulnera,
Sed dum te crux susciperet, & hostis in te fremeret,
Dum malleus percuteret, & clauus carnem scinderet,
Dum sensum dolor augeret, & sacer sanguis flueret,
Dum passio te premeret, angustiaque cresceret,
B Patrem rogasti precibus, vt tanquam ignorantibus,
Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,
Dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Oratio.

O mitis patientia, ô mansueta mititas,
O immensa clementia, ô immensa benignitas,
Qui, vt ouis mitissima, non promis querimoniam,
Qui, vt mater charissima, iam excusas iniuriam,
Vt anima dulcissima, tenes beneuolentiam,
Vt voluntas piissima, præbes misericordiam.
Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria,
Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria,
Confidenter dicentia: Ignosce nobis Domine.

C

Secundum Verbum.

IEsu largitor veniæ, Iesu solamen tristium,
Iesu laus pœnitentiæ, Iesu spes pœnitentium,
Dum penderes innoxius, horum in pœna socius,
Dum te vnus argueret, & stulte reprehenderet,
Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret:
Si tu es Dei filius, salua temetipsum & nos, *Luc. 23.*
Esto tibi propitius, sicut saluasti alios.
Dum alter hunc corriperet, & hunc stultum ostenderet,
Dum se malum concederet, & te iustum assereret,
Dum ad te se conuerteret, & supplex tibi diceret:
Memento mei Domine, dum ad tuum perueneris *Ibidem f*
Regnum plenum dulcedine, dum te regem ostenderis,
D Tu amas pœnitentiam, corda trahens per gratiam,
Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam,
Dicens: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.* *Ibidem.*

Oratio.

O prompta Dei charitas, prompta misericordia,
O prompta libertas, prompta munificentia.
Ad te currit deuotio, ad te redit memoria,
Coram te fit confessio, tibi patent præcordia,
Ideo cum fiducia tibi precamur Domine,
qui es sine malitia solus, & sine crimine,
In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium Verbum.

IEsu lux & rex gloriæ, fili Dei & hominis,
E Iesu flos pudicitiæ, fili Mariæ Virginis.
Dum hæc Virgo sanctissima, tota plena doloribus,
Genitrix amantissima, tot confecta mœroribus,
Tu mater charissima, tota percussa fletibus,
Nutrix diligentissima, tota fracta singultibus,
Iuxta crucem assisteret, & te pendentem cerneret,
Dum tormenta consiceret, & præ luctu deficeret,
Tu videns matrem flebilem, plenam amaritudine,
Matrem tuam venerabilem, dignam beatitudine,
Videns quoque discipulum amatum, & amabilem,
Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem,
Alloquens ambos dulciter præ vocis oraculo,
Commendasti benigniter matrem Christi discipulo,
Dicens matri: *Mulier, ecce filius tuus,*
Deinde discipulo. *Ecce mater tua.* *Ioan. 19.*

Oratio.

O qualis permutatio, ô quanta inæqualitas!
O qualis desolatio, ô quæ matris acerbitas!
Dum custos matri traditur, pro magistro discipulus,
Dum per matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus,
Dum matri custos mittitur, pro rege simplex famulus,
Sic tuæ Iesu gratiæ me commendo humiliter,
Tuæque prouidentiæ me committo perenniter,
Vt exorante Virgine, pro nobis te suppliciter,
A peccatorum turbine simus securi iugiter.

Quartum Verbum.

IEsus patris ingeniti virtus, & sapientia,
Iesu cuiusque conditi, tenor, & consistentia,
Tu virtute mirabili panes multiplicaueras,
Tu virtute consimili stellam infans duxeras,
Defunctos suscitaueras, opera mira feceras,
Morbos omnes sanaueras, totum orbem formaueras,
Tu virtute terribili dæmonia eieceras,
Tu virtute consimili hostes tuos prostraueras,
Sed affixus patibulo patri factus obediens,
Iussu patris, vt vinculo vinctus manens, & patiens,
Qui vult quod hanc angustiam, vt infirmus, sustineas,
Neque dictam potentiam te liberans exerceas,
Quapropter tuo sensui condolens naturaliter,
Clamorem confers planctui dicens lamentabiliter,
Mat. 27. e *Eli Eli lamazabatani, hoc est, Deus meus,*
Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum,
O innocens cor humile, pœnas deplorans criminum,
Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio,
Ante te me proiicio, tecumque luctum facio,
Nam iste luctus vtilis est mihi pro solatio,
Qui mihi præmialis sit in æterno gaudio.

Quintum Verbum sequitur.

IEsu dulcis memoria, sitibunda dilectio,
Iesu dulcis fiducia, lætabunda refectio,
Dum extensus existeres super aram patibuli,
Dum immolatus ageres redemptionem populi,
Dum te nudum aspiceret mundus instar spectaculi,
Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi,
Dum hostes de te luderent, & noti tui fugerent,
Dum claui membra tenderent, & nerui se contraherēt,
Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent,
Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent,
Sitim sumpsisti feruidam, sitim amore languidam,
Ioan. 19. c Benigne dicens: *Sitio*, hominum fidem cupio,
Salutemque desidero, pro qua pati me offero.

Oratio.

O sitis saluberrima exoptans amicitias,
O sitis cordis intima frangens concupiscentias,
Præsta vt ad te sitiam, & ista siti vt ardeam,
Prauam sitim effugiam, donec ad te fontem transeam,
Potumque vitæ hauriam, quo fœlix semper maneam,
Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam,

Sextum Verbum.

IEsu nostra Redemptio, Iesu Redemptor omnium,
Iesu nostra dilectio, Iesu salus credentium,
Dum per crucis mysterium diligenter perageres,
Redemptoris officium, vt hominem redimeres,
Sustinendo supplicium, vt inde nos eriperes,
Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis,
Consummans pacis prælium salutaris certaminis,
Consummans transitorium cursum huius imaginis,
Consummans opificium redemptionis hominis,
Dum mortis horam cerneres, dum hac vita deficeres,
Dum finem iam contingeres, dum omnia perficeres,
Ioan. 19. Vt in summa concluderes, dixisti: *Consummatum est*,
Nam Iesus crucifixus est, & agnus immolatus est,
Sanguis eius effusus est, pretium solutum est,
Diabolus deuictus est, & bellum consummatum est,
Chirographum deletum est, & homo iam redemptus est.

Oratio.

A O bonitas bone Iesu, qui es nostra iustitia,
O veritas vere Iesu, qui es nostra scientia,
O charitas chare Iesu, qui es nostra Redemptio.
O sanctitas sancte Iesu, nostra sanctificatio,
Consumma nobis gratiam, & consumma iustitiam
Consumma conscientiam, & consumma lætitiam.

Septimum Verbum.

IEsu via rectissima, Iesu salutis ostium,
Iesu porta tutissima, Iesu protector omnium,
Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans,
Iesu vitæ fœlicitas, decor in corde iubilans,
Dum in extremis ageres, vt animam deponeres,
Dum hanc vitam desereres, vt ad limbum descenderes,
Volens viam ostendere, per quam debemus pergere,
Volens cunctos instruere, qui facti sunt de puluere,
B Volens illum ostendere, qui potest nos defendere,
In quo debent confidere, qui mortem debent capere,
Tuum sacratum spiritum tuo patri sanctissimo,
Commendasti per gemitum sermone deuotissimo,
Dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Luc. 23. f
Et inclinato capite fixus in crucis stipite,
Acriter cruentato te turpiter & indebite,
Tu emisisti spiritum, & orbis talem fremitum,
Quod quisque per circuitum tuum percepit obitum,
Vt cuncta fletum facerent, & elementa tremerent,
Vt saxa se dirumperent, & sepulchra se panderent,
Vt terræ motus fieret, velum templi se scinderet,
Vt luna retrocederet, solque contenebresceret,
Vt mundus ingemisceret, & natura flens diceret,
Ego lugens deficio, vel Deo inest passio.

Oratio.

C O mors, mors lacrymabilis, super quam plorant omnia,
O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia,
O mors, mors admirabilis, qua suscitantur mortui,
O mors, mors amicabilis, qua exaltantur strenui,
O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera,
O mors pia, mors vtilis, per quam donantur præmia,
Præsta, vt hæc memoria nos teneat continue,
Et stimulet præcordia, corque pungat assidue,
Vt menti lumen influat, & in agendis instruat,
Vt nos à culpis exuat, & vitæ donum tribuat, Amen.

Finis Opusculi de septem Verbis Domini.

D
S. BONAVENTVRÆ,
EXIMII ECCLESIÆ
Doctoris Opusculum,
QVOD INSCRIBITVR
Speculum B. Mariæ Virginis.

Sanctus Bonauentura hoc Opusculo salutationem Angelicam dilucide explicat, & Sanctissimæ Dei genitricis excellentiam miris laudibus effert. Propterea enim Opusculo titulum huiusmodi præfigit, quia in eo, Beatissimæ Virginis gratiæ, virtutes, & E *dona veluti imagines lucidissimo speculo repræsentantur. Adhibet autem ad hoc comprobandum auctoritates varias, quibus totum Opusculum cōspersum est, & iisdem maiori ex parte conquisitis summa cum diligentia, pristino suo splendori restitutū. Sunt autem decem & octo capita, ad quæ reduci possunt omnia, quæ de hoc argumento à Sancto Bonauentura tractantur: ideoque in lectiones totidem tractatum istum distinximus.*

Singularum Lectionum summa hæc est.

PROLOGVS.

VONIAM, vt ait beatus Hieronymus, Nulli dubium est, quin totum ad gloriam & ad laudẽ pertineat Dei, quidquid digne genitrici suæ impensum fuerit: ideo ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, aliqua de laude, & gloria gloriosissimæ matris eius promere cupiens, dulcissimam eiusdem matris salutationem pro materia assumere, dignum duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor esse meam insufficientiam, propter nimiam materiæ incomprehensibilitatem: propter nimiam scientiæ meæ tenuitatem: propter nimiam linguæ meæ ariditatem: propter nimiam vitæ meæ indignitatem, & propter nimiam personæ laudandæ laudem, & laudabilitatem. Quis namque materiam illam incomprehensibilem esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus ea, quæ sequuntur dicere, non dubitat? Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam miratur omnis cælestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nuntiatur, & per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaque me loqui indignum fateor. Item quomodo scientia mea tenuissima, & mens mea obscurissima, dignas Mariæ laudes excogitare sufficiat; cum in his ille illuminatæ mentis Anselmus deficiat? Ait enim sic: Lingua mihi deficit, quia mens mea non sufficit, Domina, Domina, omnia intima mea sollicita sunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exsoluam. Sed nec cogitare possum dignas, & pudet proferre non dignas. Beatus quoque Augustinus Mariam alloquens, ait: Quid dicam de te pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus est, quam dignitas tua meretur? Item: Quomodo lingua mea rudissima, quomodo interpretatiua mea aridissima, in enarrandis Mariæ laudibus non deficiat? cum ille disertissimæ linguæ Augustinus dicat: Quid nos tantilli, quid actione pusilli in laudibus Mariæ referemus, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret. Item: Cum laus non sit speciosa in ore peccatoris: quomodo ego miser peccator homo, quomodo indignissimæ vitæ ego homuncio, laudes Mariæ audeam sonare, cum in his illum dignissimæ vitæ Hieronymum audiam trepidare? Sic namque dicit: Timeo satis & valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas, nec facundia suppetat, vt beatam & gloriosam virginem digne laudare queam. Item. Ad quid aquæ pauxillum mari addam? Ad quid modicum lapillum monti adiiciam? Sed certe cum Maria diuinis & angelicis laudibus nimium magnificata sit, quid nostra, quid præcipue mea paruitas eius laudibus adiicere possit? Denique beatus Hieronymus de ipsa loquens, ait: Vt verum fatear quidquid humanis dici potest verbis, minus à laude cæli est; quoniam diuinis & angelicis est excellentius prædicata, & laudata præconiis. A Prophetis quidem prænuntiata, à Patriarchis figuris & ænigmatib. præsignata, ab Euangelistis exhibita, & monstrata, ab angelis venerabiliter atque officiosissime salutata. Hæc omnia diligenter pensata, pium lectorem, piumque auditorem mouere debent merito, vt ignoscat mihi, quidquid insufficientiæ, quidquid imperitiæ ei occurrerit in hoc scripto. Quomodo enim ego tam insufficiens, cudere valerem ea, quæ tantæ Virginis laudibus digna, tantæque Virginis zelatoribus forent accommoda, cum in his ille tantus zelator eius & laudator beatus Bernardus coërcetur. Ait enim sic: Non est quod me delectet magis, quam de gloria Virginis matris habere sermonem. Et causam huius subiungens, ait: Tanto eam affectu deuotionis amplectuntur, honorant, suscipiunt, vt dignum est, vniuersi, vt licet de ea loqui gestiant omnes, quidquid dicitur de indicibili, eo ipso, quo dici potuerit minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Hortatur tamen & consolatur me beatus Hieronymus dicens: Et si ad hoc nemo inuenitur idoneus, votis tamen omnibus cessare non debet quilibet peccator à laudibus. Beatus etiam Augustinus loquens quomodo Dei filius matri suæ fœcunditatem veniendo attulit, & integritatem nascendo non abstulit, post pauca sic intulit, dicens: Tantum quippe donum Dei nec fari possumus, ad eius enarrandam magnitudinem paruuli, & tamen laudare compellimur, ne tacendo maneamus ingrati. Et certe vidua paupercula, quæ duo æra minuta

Marginal notes: *Hieron. Epist. 10. ad Paulam & Eustochium, ante med. tom. 9.* — *Ibidem post multa.* — *August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10.* — *Ibidem.* — *Hier. epist. 10. ad Paul. & Eustoch. ante med. tom. 9.* — *Ibid. paulo post.* — *Bern. ser. 4. de assump. B. Mar. circa med.* — *Hiero. vbi supra proxime.* — *Luc. 21. a*

Deo gratissima obtulit:non propter hoc offerre non debuit, quia magis offerre non valuit, immo offerendo quod potuit, summo Deo placuit. Hinc est, quod ego pauper ingenio, immo pauperrimus tam scientia quam eloquentia, hoc exiguum donum, hoc pauperculum scriptum ad honorem tantæ Reginæ offerre præsumpsi: vt in ipso tanquam in quodam obscuro speculo, simpliciores eiusdem Reginæ amatores, qualis & quanta sit saltem tenuiter speculentur. Et quia idem scriptum adinstar rudis speculi aliquantum repræsentatiuum est vitæ, & gratiæ, & gloriæ Mariæ:ideo non inconuenienter appellari potest speculum, Maria. Eia ergo benignissima Domina mea Maria, illud exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipio placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc Opusculo salutationis tuæ saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde, & ore saluto, salutemque dico. Aue Maria, &c.

Lectio I.

Quod in salutatione Angelica quinque sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariæ Virginis insinuantur.

AVE MARIA *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui.* Audi dulcissima virgo Maria, audi noua, audi mira. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi Gabrielem nuntium illum gloriosum. Audi fœcũdationis tuæ modum miraculosum. Inclina aurem tuam ad consensum fructuosum. Audi certe quod à Deo patre ibi annuntiabitur. Vide quomodo filius Dei ex te incarnabitur. Inclina aurem Spiritui sancto, qui intra te operabitur. Quia ergo habes aures audiendi, audi, & in principio audiendorum, audi inauditam hanc salutationem: *Aue Maria*, Hoc nomen, Maria, non à Gabriele, sed à fidelium deuotione & Spiritus sãcti inspiratione interpositum est. Vltima quoq; clausula videlicet: *Et benedictus fructus ventris tui*, non à Gabriele salutante edita, sed ab Elisabeth prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus vniuersi: *Aue Maria, &c* O vere gratiosa, & venerabilis. O vere gloriosa & admirabilis salutatio, vt ait Beda, quanto humanæ consuetudini inaudita, tanto Mariæ dignitati est cõgrua In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimæ sententiæ ordinantur, in quibus quinq; dulcissimæ commendationes, siue laudes virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio. Insinuatur namque in his quam purissima, quam plenissima, quam tutissima, quam dignissima, quam vtilissima fuerit virgo B. Maria. Purissima, inquam, propter culpæ carentiam. Plenissima, propter gratiæ affluentiam. Tutissima propter diuinam præsentiam. Dignissima propter personæ suæ reuerentiam. Vtilissima, propter prolis suæ excellentiam. Quam purissima, propter culpæ carentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Aue*. Recte namque ei dicitur: *Aue*, quæ ab omni væ culpæ immunissima fuit. Sic vtique matrem Dei decuit Ansel. teste, qui ait: Decebat vt hominis illius conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, ita dare disponebat, vt esset vnus atque idem Dei & hominis filius. Item quam plenissima per gratiæ affluentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Gratia plena*. Et vere plena, & plus quam plena, sicut testatur Ansel. deuotissime clamans & dicens: O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa, sic reuiuiscit omnis creatura. Item quam tutissima per diuinam præsentiam fuerit Maria bene insinuatur, cum dicitur: *Dominus tecum*. Merito Domino præsente, Domino secum existente Maria specialiter tutissima est: quia Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus sic secum est, quod ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum. Bern. qui sic dicit: Nec tantum Dominus

Beda hom. de annunt. B. Mar. tom. 5.

Ansel. de concep. Virg. & pecc. orig. cap. 18.

Bern. homil. 3. super Miss. est, ante med.

A tecum, quem carne tua induis; sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus pater qui genuit, quem concipis. Item quam dignissima propter personæ suæ reuerentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Benedicta tu in mulieribus*. Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima: quæ tãta benedictione est reuerendissima. Vnde iterum stupens, & exclamans dicit Anselmus. O virgo benedicta & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum à creatore, sed creator à creatura. Item quam vtilissima per prolis suæ excellentiam fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *Et benedictus fructus ventris tui.* Ad saluandum namque mundum per hoc vtilissima fuit, quod ipsa fructum salutis excellentissimum, & potentissimum genuit. Ideo idem deuotus Anselmus ait: Per fœcunditatem tuam Domina, immundus B peccator est iustificatus, damnatus saluatus, & exul reductus. Partus enim tuus Domina mundum captiuum remedit, ægrum sanauit, mortuum suscitauit. Videtis charissimi ergo, quomodo Maria propter culpæ carentiam, & immunitatem, merito per *Aue*, salutatur: propter gratiæ affluentiam, & immensitatem, merito, *Gratia plena* commemoratur: propter diuinam præsentiam, & familiaritatem, merito, *Dominus tecum* insinuatur: propter personæ suæ reuerentiam & dignitatem, merito, *Benedicta tu in mulieribus* nuntiatur: propter prolis suæ excellentiam, & vtilitatem, merito, *Benedictus fructus ventris tui* proclamatur. De his autem singulis secundum ordinem videamus.

Lectio II.

C *Quod B. Virg. Maria libera fuit à triplici væ culpæ actualis: à triplici væ miseriæ originalis: & à triplici væ pœnæ gehennalis.*

AVE MARIA *gratia plena, &c.* Verbum bonum & suaue personemus illud aue, quod initiata est nostra redemptio ab æternæ væ. Personemus, inquam, singuli, personemus deuotissime vniuersi, dicentes: *Aue Maria*, Aue, & aue, & iterum aue, & millies aue. Ecce charissimi, sicut supradictum est, sanctissimæ Virgini Mariæ propter omnimodam culpæ carentiam & immunitatem, propter omnimodam vitæ innocentiam, & puritatẽ, merito in principio salutationis. *Aue* dicitur: Aue vtique & absque væ. Considerandum autem est, quod triplex est væ, à quo immunissimã fuit ista, cui dictum D est: *Aue*. Est autem væ culpæ, væ miseriæ, & væ gehennæ. Est autem væ culpæ actualis, væ miseriæ originalis, & væ pœnæ gehennalis. De his tribus væ non incongrue intelligimus, quod in Apocalypsi legimus. Audiui, inquit Ioannes, vocem vnius Aquilæ volantis per medium cælum, dicentis voce magna. Væ, væ, væ, habitantibus in terra Sed ecce quodlibet istorum trium, væ, multiplicatur, heu per tria væ, vt sic simul sint nouem væ, contra quæ Mariæ recte dicitur: *Aue*. Nam tria culpæ, tria miseriæ, tria gehennæ sunt væ, pro quorum carentia, ipsa merito salutatur per, *Aue*.

Primo igitur charissimi considerandum est, quod triplex est væ culpæ, videlicet væ culpæ cordis, væ culpæ oris, & væ culpæ operis. De his tribus væ etiã dici potest: Væ, væ, væ habitantib. in terra. Væ ergo peccatoribus pro culpa cordis, sicut dicitur in Isaia: Væ, qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, &c. Væ certe profundis corde ad malum, quia profunda corda malorum, sunt profundæ sentinæ diabolorum, & profunda sepulchra plena fœtoribus vitiorũ. Væ ergo eis, vt dicitur in Matth. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorũ, & omnis spurcitia. O quam longe ab isto væ fuit innocentissimũ cor Mariæ, teste Bern. qui ait: Proprium delictum Maria non habuit, & ab innocentissimo corde eius etiã pœnitentia longe fuit. Vnde ergo cor Mariæ pœnitere debuit, cum nunquam dignum

Beata virgo immunis fuit à triplici væ.

Apoc. 8. d

Beata Maria immunis fuit ab omni peccato cordis, oris, & operis. Isa. 29. e

Mat. 23. b

Bern. ser. 2. in Assumptio. B. Mariæ post med.

gnum aliquid pœnitentia admisit? Ideoque mundissimum cor eius non fuit sentina diaboli, non fuit sepulchrum vitij, immo fuit hortus & paradisus Spiritus sãcti. Iuxta illud Cant. Hortus conclusus soror mea sponsa. Hortus, vt ait Hieronymus, hortus deliciarum, in quo consita sunt vniuersa florum genera, & odoramẽta virtutum. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa oris, sicut dicitur in Isaïa: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Væ his, væ omnibus, qui ore peccant, sicut in Psalmo dicitur: Venenum aspidum sub labiis eorum. O quam lõge ab isto væ fuit sanctissimum os Mariæ, vnde beatus Ambrosius dicit: Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum fuit. In ore igitur Mariæ non fuit fel, & venenum diaboli, sed mel & lac Spiritus sancti. Iuxta illud Canticorum: Fauus distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua. Nonne Maria mundissimum lac habuit sub lingua, quando castissimum illud verbum ait: Quomodo fiet istud? Nonne etiam Maria dulcissimum mel sub lingua habuit, quando illud mellifluum verbum dixit: Ecce ancilla Domini? Quia ergo à Maria tam longe fuit oris væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa operis, sicut dicitur in Eccles. Væ duplici corde, & labiis scelestis & manibus male facientibus. Væ duplici corde pro culpa cordis: væ labiis scelestis, pro culpa oris: væ manibus male facientibus, pro culpa operis. O quam longe à tali væ fuit omne opus, & omnis vita Mariæ. Propter quod Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singulari priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, vt dum peccati mortis pareret peremptorem, munus vitæ, & iustitiæ omnibus obtineret. Nota, nec corde, nec ore, nec opere maculam peccati habuit, nec contraxit, vt vere ei Dominus dicere posset: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sic ergo innocentissima, & sanctissima Maria corde fuit absque væ, ore absque væ, opere absque væ, & ideo dictum est ei: *Aue*.

Secundo, charissimi, considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum à triplici væ culpæ actualis, sed etiam à triplici væ originalis miseriæ: videlicet à væ miseriæ nascentium, à væ miseriæ parientium, & à væ miseriæ morientium. Væ miseriæ nascentiũ est væ fomitis nascentes infirmantis: & væ miseriæ parientium, est væ doloris parientes cruciantis: væ miseriæ morientium, est væ resolutionis morientes incinerantis. De his tribus væ dici potest: Væ, væ, væ habitantibus in terra. Væ ergo miseriæ nascentium, est væ fomitis nobis innati, quo secundum originalem corruptionem tam infirmi ad bonum, & tam proni ad malum sumus, quod quilibet cum fomite natus, quilibet per fomitem infirmus & plagatus, dicere potest illud Hieremiæ: Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane hæc infirmitas mea est, & ego portabo illam. Sed heu, non solum inest nascentibus væ infirmitatis & miseriæ, adultos ad peccatũ inclinantis, sed etiam væ fœditatis & culpæ, paruulos ad iram obligantis. De qua Apostolus ait: Omnes nascimur filij iræ. O quam immunis ab isto væ nascentium fuit sanctissima natiuitas Mariæ, quæ non solum ab originali culpa, sed etiam à fomitis miseria inquantum ad peccatum ductiuus erat, sic liberata creditur per sanctificationem in vtero, vt nunquam ad peccatum inclinata fuerit in hoc mundo, teste Bern. qui ait: Puto quod copiosior gratia sanctificationis in ipsam descenderit, quæ non solum ortum eius sanctificauit, sed etiam vitam deinceps ab omni peccato custodierit immunem. Quia ergo natiuitas Mariæ, tam longe fuit ab isto, væ, ideo merito ei dictum est: *Aue* Item væ miseriæ parientium, est illud originalis maledictionis væ, de quo dictum est Euæ: In dolore paries filios, &c. De hoc væ plerisque prægnantibus dici potest generaliter quod Dominus de quibusdã prægnantibus dicit specialiter: Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. O quam immunis ab isto væ fuit prægnans, & pariens

Cant. 4. d
Hieron. ad Paul. & Eustoch. de assump. B. M. ep. 10. circa med. tom. 9.
Isa. 5. e
Psal. 13. c
Amb. lib. 2. de Virgin. longe ante med. tom. 4.
Cant. 4. c
Luc. 1. d
Ibidem.
Eccli. 2. e
Bern. Epist. 174. ad Canonic. Lug. cir. med.
Cant. 4. b
B. Virgo Maria à triplici væ originalis miseriæ immunis.
Apoc. 8. d
Hier. 10. e
Ephes. 2. a
Bern. vbi sup. proxime.
Genes. 3. e
Mat. 24. b

A vterus Mariæ, Augustino teste, qui ait: O quam beata Mater ista est, quæ sine contaminatione concepit, munditia & sine dolore peperit medicinam. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto parientium væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item miseriæ væ morientium, est væ incinerationis, quod homini inflictum est, quando peccanti dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Vnde tam de morientium, quam de væ nascentium, bene intelligi potest quod dicitur in Ecclesiastico: Væ vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini altissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini, & si mortui fueritis, in maledictione pars vestra erit. Certe tam pij, quam impij nascuntur in maledictione fomitis, & mortui erunt in maledictione pulueris: & tamen solis impiis væ vtriusque maledictionis non inconuenienter B hic inculcatur, eo quod ipsis & fomes periculosior, & incineratio odiosior esse videatur. Denique iniustis miseria fomitis nociuior, & memoria incinerationis amarior est quam iustis. O quam longe ab isto incinerationis væ fuit, vt credimus, corpus Mariæ sanctissimum. Hoc enim corpus est arca sanctissima Dei, quam decuit non putrefieri, sed adinstar filij sui ante omnem putrefactionem suscitari. Vnde tam de filio, quam de matre notabiliter ait Propheta: Surge Domine in requiem tuã, tu, & arca sãctificationis tuæ. Hæc arca de lignis imputribilibus facta est, quia caro Mariæ nequaquam, vt credimus, putrefacta est. ideoque bene beatus August. ait; Tam præclarum thesaurũ dignius est cælũ seruare quàm terram, tantãque integritatem merito incorruptibilitas, C non putredinis vlla resolutio sequitur. Si ergo Maria, eo modo, quo dictum est, longe fuit à nascentium væ, lõge fuit etiã à morientiũ væ, & ideo merito ei dictũ est: *Aue*.

Tertio, charissimi, considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum à triplici væ culpæ actualis: non solum à triplici væ miseriæ originalis, sed etiam à triplici pœna gehennali. Hoc triplex væ consistit in pœnarum magnitudine, multitudine, & longitudine. Væ ergo damnatis pariter & damnandis, væ, inquam, propter magnitudinem, væ propter multitudinem, væ propter longitudinem tormentorum. De his etiam tribus væ dici potest: Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Væ ergo gehennæ consistit in pœnarum magnitudine. De D hoc væ dicitur in Ezechiele: Væ ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum est collectio impiorum, cuius grandis erit pyra, in grandi concrematione damnatorum. O quam longe ab isto væ grandi magnitudinis pœnæ fuit grandis magnitudo gratiæ, & gloriæ Mariæ: cui contra grandem damnandorum pœnam in inferno, etiam Deus præparauerat grandem gloriam in cælo, vt sicut fuit grãdis in merito, ita etiam grandis esset in præmio. Vnde ipse est thronus ille grãdis, de quo dicitur: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus vero Salomonis Maria, grandis omnino in gratia, & in gloria. Propter quod bene beatus Bern. ait: Quantum gratiæ Maria in terris adepta est præ cæteris, tantum in cælis obtinuit gloriæ singularis. Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto E væ, ideo merito ei dictum est: *Aue*. Item væ gehennæ consistit non solum in pœnæ magnitudine, sed etiam in pœnarum multitudine. Vnde in Isaïa dicitur: Væ animæ eorum, quia reddita sunt eis mala. Pluraliter dicit mala, quia plura: immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quam longe ab isto væ multitudinis tormentorum, fuit in Maria multitudo meritorum, & præmiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno, iam Deus præparauerat multa bona in cælo, ita vt nullus angelus, nullus sanctorum ei æquari possit, in multitudine & congregatione bonorum cælestium, Iuxta illud Prouerbiorum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vniuersas. Si filias istas intelligamus sãctas animas, vel intelligentias angelicas, numquid non supergressa est diuitias Virginum, Confessorum, Martyrum, Apostolorum, Prophetarum, Patriarcharũ, & Angelorum? cum ipsa sit primitiua Virginum, speculũ Confessorum,

August. ser. 3. de natiu. B. M. prout habetur in Milleloq.
Gen. 3. d
Eccl. 41. b
Corpus B. Virg. surrexit gloriosum ante omnem putrefactionẽ.
Psal. 131. b
Aug. de Assump. Mariæ, lib. vnico, c. 6. tom. 9.
B. Virgo Maria immunis à triplici væ pœnæ gehennalis.
Apoc. 8. d
Ezec. 24. b
3. Reg. 10. e
Bern. ser. 1. in Assump. B. Mariæ, prope fin.
Isa. 3. b
Prou. 31. d

fessorum, rosa Martyrum, registrum Apostolorum, oraculum Prophetarum, filia Patriarcharũ, regina Angelorum? Quid enim de diuitiis omnium horum defuit? Hieronymus enim ait: Mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris & gloriæ quod in ea non resplendeat. Quia ergo Maria tam longissima fuit à prædicto væ gehennæ, ideo merito dictum ei: *Aue*, Item væ gehennæ non solum in magnitudine, non solum in multitudine, sed etiam in longitudine, siue perpetuitate pœnarum consistit. Vnde in canonica Iudæ dicitur: Væ illis, qui in via Caim abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. *Et post pauca sequitur*: Quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Nota, quod dicit, in æternum: & pensa quanta sit illa pœnarum & tenebrarum longitudo, quæ finem non accipit in æternum. O quam longissime ab isto longissimo gehennæ væ, fuit longitudo gloriæ Mariæ, cui contra æternas tenebras in inferno, iam Dominus præparauerat æternam lucem in cælo, vt sicut anima peccatrix sedes diaboli est mirabiliter tenebrosa in æternum: ita Maria mediatrix sedes Christi mirabiliter luminosa est in æternum, iuxta illud Psalmi: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum. Sic ergo beatissima Virgo Maria longe fuit à triplici væ gehennæ: immo longe fuit à prædictis nouem væ, & ideo merito ei dictum est: *Aue*. Nos ergo, charissimi, omnes ei dicamus aue, omnesque oremus, vt propter suum dulcissimum aue, nos, oret, liberari ab omni væ. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum.

Hier. epist. 10. ad Pau. & Eustoch. post med. tom. 9.

Iudæ c. 1. c

Psal. 88. e

Lectio III.

De Significationibus nominis Maria. Et quod B. Virgo mare amarum, stella maris, illuminatrix, & Domina conuenientissime dicitur.

AVE MARIA. Hoc nomen, sicut dictum est supra, non angelus, sed deuotio fidelium interposuit. De hoc beatus Euangelista Lucas signãter ait: Nomen Virginis Maria. Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimæ, tam dulcissimæ, tam dignissimæ Virgini conuenientissime est impositum. Maria enim amarum mare, Maria est stella maris, & Maria illuminata, vel illuminatrix, Maria Domina interpretatur. Maria autem est mare amarum dæmonibus: & stella maris hominibus: & illuminata, vel illuminatrix angelicis spiritibus: Domina creaturis omnibus. Maria, inquam, dæmonibus est mare amarum spiritualiter, & Maria hominibus est stella maris officialiter, & Maria angelis illuminatrix est æternaliter, & Maria creaturis omnibus est Domina vniuersaliter.

Luc. 1. e

Quid significat nomen Maria.

Considerandum ergo est, quod Maria interpretatur amarum mare: hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo Maria sit mare, & quomodo sit amara, & quomodo simul sit amarum mare. Maria est mare gratia affluendo: & Maria est amara filio compatiendo: & Maria est amarum mare diabolum submergendo. Maria vtique est mare, per affluentem Spiritus sancti repletionem. Maria est amara, per affluentem filij sui passionem: Maria est mare amarum, per submergentem diaboli suffocationem.

Maria amarum mare.

Primo considera, charissime, quod Maria dicitur mare, propter affluentiam, & copiam gratiarum. Vnde scriptum est in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Flumina sunt Charismata Spiritus sancti. Vnde Ioannes dicit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Omnia ergo flumina intrant in mare, dum omnia charismata sanctorum intrant in Mariam. Flumen enim gratiæ Angelorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Patriarcharum, & Prophetarum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Apostolorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Martyrum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Confessorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Virginum intrat in Mariam.

Eccles. 1. b

Ioan. 7. d

Omnia flumina intrant in mare, id est omnes gratiæ intrant in Mariam. Vnde ipsa optime dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia viæ, & veritatis, & in me omnis spes vitæ & virtutis. Quid nimirum si omnis gratia in Mariam confluxit, per quam tanta gratia ad omnes defluxit? Ait enim beatus Augustinus: Gratia es plena Maria, quam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum effundere meruisti.

Eccl. 24. e

Secundo considera, charissime, quod Maria in Passione filij sui valde amara fuit, quando suam ipsius animam gladius pertransiuit. Vnde ipsa bene potuit dicere illud Ruth: Non vocetis me Noëmi, id est pulchram, sed vocate me mara, id est amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Amara fuit Noëmi, quia duo filij sui fuerunt mortui. Noëmi pulchra, & amara, signat Mariam, pulchram quidem per Spiritus sancti sanctificationem, amaram vero per filij sui Passionem. Duo autem filij Mariæ sunt homo Deus, & homo purus, vnius enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Vnde beatus Bernardus ait: Tu mater Regis, vt mater exulis, tu mater Dei, tu mater iudicis, & tu mater Dei & hominis, cum mater sis vtriusque discordiã inter filios tuos nequis sustinere. Ideo exclamans, Anselmus ait: O beata fiducia, ô tutum refugiũ mater Dei, & mater nostra. Isti duo filij Mariæ ambo mortui fuerunt in passione: Vnus in corpore, alius mẽte: Vnus crucis acerbitatẽ, alter mentis infidelitate. Et ideo viscera Mariæ valde repleta fuerunt amaritudine, sicut Sanctus Augustinus testatur, dicens: Illa, inquit, pia mater immani dolore eiulans, pectora debilitata contundens, ita ipsius, viscera omniaque membra fatigauerat, vt incessu deficiens, vix peruenire potuisset ad Christi funus. Vides modoquomodo Maria sit mare Spiritus sancti. Vides secundo, quomodo ipsa sit amara pro morte filij sui.

Ruth. 1. d

Tertio considera, charissime, quod Maria est mare amarum diabolo, & angelis eius per ipsam oppressis, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Ægyptiis in ipso submersis, de quibus habetur in Exodo: Reduxit super eos Dominus aquas maris. O quam amarum & timendum est hoc mare Ægyptiis. O quam amara & timenda est hæc Maria dæmonibus. Vnde beatus Bern. Non sic timent hostes visibiles quasi castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium, & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis, vbicumque inueniunt crebram huius nominis recordationẽ, deuotam inuocationẽ, sollicitam imitationem. Sic ergo vides, charissime, quomodo Maria est matre per affluentiam suæ repletionis, quomodo Maria est mare per vehementiam Dominicæ Passionis, & quomodo Maria est mare amarum per potentiam diabolicæ submersionis.

Exo. 15. e

Consequenter considerandum est, quod Maria interpretatur stella maris. Hoc optime conuenit Mariæ, quæ gerit officium stellæ marinæ. Legitur enim & verum est, quod nautarum mos est, vt cum in aliquam terram nauigare disponunt, vnum sidus eligunt, cuius signo luce radiante, in eam, quam desiderant partem possunt sine errore adduci. Tale certe officium est stellæ nostræ Mariæ, quæ nauigãtes per mare mũdi in naui innocentiæ, vel pœnitentiæ, dirigit ad littus cælestis patriæ. Propter hoc bene Innocẽtius, ait sic: Quibus auxiliis possũt naues inter tot pericula pertransire vsque ad littus patriæ? Certe, inquit, per duo, sc. per lignum & stellam, id est per fidem crucis, & per virtutem lucis, quam peperit nobis Maria maris stella. Bene autem Maria stellæ maris comparatur, propter puritatem, propter radiositatem, & propter vtilitatem. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima, & stella vtilissima. Maria est stella purissima purissime viuendo: & Maria est stella radiosissima, radium æternum pariendo: Maria est stella vtilissima, ad littus patriæ dirigendo.

Maria est stella maris.

Primo ergo considera, charissime, quod Maria est stella purissima, sine peccato purissime viuendo. Vnde de ea dici potest illud Sapiẽtiæ: Est enim hæc speciosior sole,

Sap. 7. d

&

& super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur purior. Quidam legunt hic prior, quidam purior, vtrumq; vero stellæ nostrę competit. Maria enim est prior, id est potior siue dignior. Maria etiam purior est Sole, & stellis, & luce: quia tam dignitate, quàm puritate, Solem, & stellas, & omnem lucem superat corporalem, immo etiam spiritualem, id est Angelicam creaturam. De qua dicitur: Diuisit Deus lucem à tenebris, id est Angelos stantes à cadentibus. Hac vtiq; luce Angelica prior, & purior est Maria. Prior dignitate, & purior sanctitate. Vnde Anselmus exclamans, ait: O benedicta super mulieres, quę Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Vides modo quo modò Maria sit stella purissima purissime viuendo.

Gen. 1. a

Ansel. in inuocatione Matris Virgin. Mariæ, & filij eius.

Secundò considera, charissime, quòd Maria est stella radiosissima, radium æternum emittendo, & Dei filium pariendo. Ipsa enim est stella, de qua dicitur in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël, &c. Virga ista est Dei filius, cui stellæ nostræ Mariæ est radius. Radius vtiq; de quo cantatur: Sicut sidus radium, &c. De quo etiam B. Bern. ait: Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini filius suam virginitatem. O vere beatissima, ô vere radiosissima stella Maria: cuius radius non solum mundum, immo etiam cælum, & non solum cælum: immo etiam infernum penetrauit, sicut B. Bernardus scribens, ait: Ipsa est præclara & eximia stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor etiam in supernis præfulget, & inferos penetrat. Vides modo quomodo Maria est stella purissima, purissime viuendo: vides secundo, quomodo Maria sit stella radiosissima, filium Dei pariendo.

Num. 24. e

Bern. hom. 2. sup. Miss. est, circa fin.

Ibidem.

Tertio considera, charissime, quòd Maria est stella vtilissima nos ad patriam cælestem dirigendo, immo ducendo nos per mare huius sæculi ad gratiam filij sui tanquã ad portum Paradisi. Vnde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres Magos ad Christum rectissime ducens. Maria certe est stella, quæ in fluctibus præsentis vitæ valde est necessaria. Vnde Bern. dicit: Ne auertas oculos tuos à fulgore huius sideris, si nõ vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Igitur, charissime, ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem B. Bernardus testatur, dicens: Ipsam sequens non deuias: ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans nõ erras. Ipsa tenente non corruis: ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propitia peruenis: & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit. Et nomen Virginis Maria. Sic ergo vides, quomodo Maria est stella purissima à peccato, stella radiosissima in filio, & stella vtilissima in mundo.

Ibidem.

Ibidem.

His visis considerandum est, quòd Maria etiam interpretatur illuminata, vel illuminatrix. Hoc similiter competit tantæ Virgini, quæ mirabiliter illuminata est per præsentiam Domini: iuxta illud Apocalypsis: Vidi Angelum alium descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Filius Dei est Angelus magni consilij: terra vero à gloria Dei illuminata est Maria, quæ sicut illuminata fuit à gratia eius in mundo, ita nunc illuminata est à gloria eius in cælo, vt sic illuminata, fieret illuminatrix in mundo & in cælo. Propter quod considerandum est, quòd Maria illuminata, illuminatrix est, per exempla, per beneficia, & per præmia: illuminatrix per exempla vitę suæ, illuminatrix per beneficia misericordiæ suæ, illuminatrix est Maria per præmia gloriæ suæ.

Maria est illuminata, & illuminatrix.

Apoc. 18. a

Primo ergo considera, charissime, quòd Maria est illuminatrix plurimorum per exempla lucidissimæ vitæ suæ. Ipsa est cuius vita gloriosa lucẽ dedit sæculo. Ipsa est cuius vita inclyta cũctas illustrat Ecclesias. Ipsa enim est lucerna Ecclesiæ ad hoc illuminata à Deo, vt per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret ergo Ecclesia, oret fidelis anima, & dicat: Quoniã tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Hanc vere lucernam Dominus illuminauit plenissime, & per hanc illuminationem tenebras animarum nostrarum fugat & fugauit. Hoc bene sentiens Bern. ait: O Maria tu virtutum tibi inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos prouocas, sicq; noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas insectatus fuerit, non ambulat in tenebris, sed habet lucem vitæ. Vides modo quomodo Maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimæ vitæ suæ.

Psal. 17. e

Secundo considera, quod Maria est illuminatrix per beneficia lucidissimæ misericordiæ suæ: per quam multi in nocte huius sæculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoq, filij Israël per columnã ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psal. Deduxit eos in nube, &c. Maria est nobis columna nubis, quia tanquam nubes protegit ab æstu diuinæ indignationis: protegit etiã ab æstu diabolicæ tentationis, sicut iterum dicitur in Psal. Expandit nubem, &c. Maria quoq; columna ignis est, illuminans nos, immo illuminans mundum multis misericordiæ suæ beneficiis. Quid nos miseri, nos obtenebrati, quid in nocte huius sæculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam non haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si Solem non haberet? Propter hoc bene B. Bern. ait: Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur: Vides modo quomodo Maria est illuminatrix, per lucidissimam vitam: vides secundo quomodo Maria est illuminatrix per lucidissimam misericordiam suam.

Psal. 77. b

Psal. 140. d

Bern. ser. in Nat. B. Mariæ, de aquæduct. ante med.

Tertiò considera, charissime, quòd Maria etiam est illuminatrix per lucidissimam gloriã suam, quæ per omnia illuminat cælum sicut Sol mundum. Iuxta illud Ecclesiastici: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminans est Maria, quæ est pulchra vt Luna, electa vt Sol. Pulchra vt Luna per gratiam: electa vt Sol per gloriam. Gloria enim Domini plenum est opus eius. Opus Domini excellentissimum est Maria. Hoc opus sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in cælo. Sic ergo illuminans Maria in gloria sua, rutilans per omnia respicit, quia per omnes Angelos, & per omnes Sanctos gloriæ suæ illuminationem extendit. Quid mirum si Mariæ præsentiam totum illuminat cælum, quæ etiam totum illustrat orbem? Ait enim Bernard. Mariæ præsentia totus illustratur orbis, & ipsa cælestis patria clarius rutilat virgineæ lampadis irradiata fulgore. Sic ergo vides quomodo Maria illuminatrix est per vitam suam lucidissimam: quomodo illuminatrix per gloriam suam fulgidissimam est Maria.

Eccl. 42. c

Bern. serm. 1. in Assumpt. B. Mar. statim à princ.

Post prædicta omnia considerandum est, quòd Maria interpretatur Domina. Hoc quoq; optime competit tantæ Imperatrici, quæ re vera Domina est cælestium, terrestrium, & infernorum. Domina, inquam, Angelorum, Domina hominum, Domina dæmonum, Domina vtriusque in cælo, Domina in mundo, Domina in inferno.

Maria cælestium, terrestrium, & infernorum, Domina.

Primo considera, charissime, quòd Maria est Domina Angelorũ, ipsa enim signata est in Domina Esther Regina, de qua legitur, quòd super vnam famulam suam deliciose innitebatur, altera autem famularum sequebatur Dominam defluentia in humum vestimenta sustentans. Per Dominam Esther Reginam, intellige Mariam Reginam: duæ famulæ, quarum Domina est Regina Maria, sunt Angelica, & humana creatura. O quantum gaudendum est nobis, miseris hominibus, quòd Angeli Dominum & Dominam habent, ex hominibus. Verissime enim Angelorum Domina, est Maria. Vnde August. ipsam alloquens, ait: Si te cælum vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, præcedis. Si Dominam Angelorum nominem, per omnia esse comprobaris. Si formam Dei appellem, digna existis. Anima vero humana est famula, quæ Dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta Dominæ, scilicet, colligens virtutes, & exempla Mariæ. Intelligentia

Esther 15. b

August. de sanct. ser. 35. ante med. to. 10.

gentia vero angelica est famula, super quam Domina sua Maria innititur in cælo. Innititur certe tanquam familiarissima se Angelis sociando, innititur etiam tanquã delicatissima in Angelis deliciando: innititur quoq; tanquam plenissima se cum sua plenitudine Angelis communicando, innititur insuper tanquam potentissima, Angelis imperando. Omnibus enim Angelis Maria innititur suo imperio. Vnde Augustinus ait: Michaël Dux & Princeps militiæ cælestis cum omnibus spiritibus administratoriis, tuis Virgo paret præceptis, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animabus fidelium, specialiter tibi Domina, & die ac nocte se tibi commendantium. Vides modo, quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo.

Secundo considera, charissime, quòd Maria est Domina hominum in mundo. De hac Domina in Psalmo dicitur: Sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, &c. Ancilla Dominæ Mariæ est quælibet anima fidelis, immo etiã Ecclesia vniuersalis. Oculi huius ancillæ in manibus Dominæ suæ semper debent esse, quia oculi Ecclesiæ, oculi omniũ nostrum ad manus Mariæ semper debent respicere, vt per manus eius aliquid boni accipiamus, & per manus eius quidquid boni agimus, Domino offeramus. Per manus enim huius Dominæ habemus, quidquid boni possidemus, testante B. Bern. qui ait: Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret. Per manus quoq; huius Dominæ offerre Deo debemus, quidquid boni egerimus, quemadmodum B. Bern. hortatur, dicens: Modicum illud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Bene nobis, charissimi, bene nobis, quòd talem Dominam habemus, quæ manus tam liberales habet ad nos, & tam præpotens est apud filium super nos, vt securi ad ipsam confugere possimus omnes nos. Vnde deuotissimus Ansel. ait: Domina magna, cui gratias agit concio læta iustorum, ad quam territa fugit turba reorum: ad te præpotens & misericors Domina, ego peccator anxius confugio. Vides modo, quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo. Vides secundo quomodo Maria est Domina hominum in mundo.

Psal. 122. *Bern. ser. 3. in vig. Natal. Dom. in fine.* *Bern. ser. in Nat. B. Mariæ, de aquæductu, circa finem.*

Tertio considera, charissime, quomodo Maria est Domina dæmonum in inferno, tam potenter eis dominãs etiam, vt de ipsa accipi possit illud Psal. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c. Virga virtutis est Virgo Maria. Ipsa est virga Aaron florida per virginitatem, & fructifera per fœcunditatem. Ipsa quoq; est virga, de qua dicitur in Isaïa: Egredietur virga de radice Iesse. Hæc virga Virgo Maria, virga virtutis est cõtra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, & ideo Domina tam magna, tam magnæ virtutis, merito à nobis amatur, merito à nobis laudatur, & merito à nobis exoratur, vt nos contra inimicos istos tueatur. Exemplum dat nobis Ansel. qui tantam Dominam alloquens ait: Te Domina magna, & valde magna, te vult cor meũ amare, te cupit os meum laudare, te desiderat venerari mẽs mea, te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Sic ergo vides quomodo Maria est Domina Angelorum in cælo, Domina hominum in mundo, & Domina dæmonum in inferno. Vides ergo ex prædictis, quòd Maria mare amarum, quod Maria stella maris, Maria illuminatrix, Maria Domina conuenientissime interpretatur. Maria enim amarum mare est dæmonibus peruersis. Maria stella maris est hominibus conuersis. Maria illuminatrix est Angelis non auersis. Maria est Dominans creaturis vniuersis. Oremus, charissimi, oremus deuotissime, oremus Mariam & dicamus: Eia mare amarum, Maria adiuua nos, vt in vera pœnitentia totaliter amaricemur. Eia stella maris Maria adiuua nos, vt per mare sæculi spiritualiter rectificemur. Eia illuminatrix Maria adiuua nos, vt in gloria æternaliter illuminemur. Eia Domina Maria adiuua nos, vt tua gubernatione, & dominatione filialiter gubernemur. Per Dominum nostrum, &c.

Psal. 109. a *Isa. 11. a*

Lectio IV.

Nomen Maria, B. Virgini quàm sit conuenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit.

Ave Maria. Nomen id affectuosum, & dulcissimum, nomen id gratiosum & nobilissimum, nomẽ id gloriosum & dignissimum optime conuenit beatæ Virgini Dominæ nostræ. Conuenientissime Virgo tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria, quæ & omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Ipsa, inquam, est Maria, quæ à septem vitiis capitalibus fuit immunissima. Maria enim contra superbiam profundissima per humilitatem: contra inuidiam affectuosissima, per charitatem: contra iram mansuetissima, per lenitatem: contra acediam indefensissima per sedulitatem: Maria contra auaritiam tenuissima per paupertatem: Maria contra gulam temperatissima, per sobrietatem: Maria contra luxuriam castissima per virginitatem fuit. Hæc omnia ex illis scripturis colligere possumus, in quibus nomen Mariæ expressum inuenimus.

Primo considera, charissime, quòd Maria profundissima apud se fuit per humilitatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca: Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini. O mira & profunda humilitas Mariæ. Ecce Mariam Archangelus alloquitur, Maria gratia plena dicitur, superuentio Spiritus sancti præmittitur, Maria in matrem Domini assumitur, Maria iam omnibus creaturis anteponitur, Maria iam Domina cæli & terræ efficitur, & pro his omnibus non extollitur; sed in his omnibus mira humilitate deprimitur, dicens: Ecce ancilla Domini. Propter hoc bene ait Beda sic: Maria nequaquam se de donis cælestibus quasi à se hæc essent, extulit: sed vt magis magisq; donis apta esset diuinis, in custodia humilitatis gressum mentis fixit, Angelo respondens: Ecce Ancilla Domini. Hoc est contra multos, qui in prosperis & honoribus, qui in gratiis, & virtutibus non humiliantur cum Maria, & cum Christo, sed intumescunt cum Eua, & Lucifero. Sed certe Mariæ humilitas, non solum in verbo, sed etiam in facto declaratur: non solum in verbo regalis responsionis, sed in facto legalis purgationis: non solum in verbo, quo se humiliauit tanquam ancillam seruitricem, sed etiam in facto, quo se humiliauit tanquam ream, & peccatricem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca: Postquam impleti sunt dies, &c. O dura, & infelix superbia, ô superba & infelix duritia peccatoris: ecce Maria absque omni peccato legem subiit purgationis, & tu miser plenus peccatis non vis legem subire satisfactionis?

Luc. 1. d *B. Mariæ humilitas.* *Beda hom. in æstiu. de sanct. de solemn. Deip. quando visitauit Elisabeth, non longè à prin.* *Luc. 2. c*

Vide, charissime, quòd Maria affectuosa fuit per charitatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca. Exsurgens autem Maria, abiit in montana cum festinatione, &c. Abiit inquam, vt visitaret, vt salutaret, vt ministraret Elisabeth. Vide quomodo illa visitatio Mariæ plena fuit charitate. In descriptione enim illius visitationis. Maria quater nominatur, in quo charitas Mariæ ad Deũ, & ad proximum plenius declaratur. Charitas proximi debet haberi, & foueri, corde, ore, & opere: Maria autem charitatẽ proximi habebat in corde, & propter hoc exsurgens Maria abiit in montana cum festinatione. Quid enim eã ad officiũ charitatis festinare cogebat, nisi charitas quæ in corde eius feruebat? Legimus quod pastores venerunt festinantes ad præsepiũ, & quod Maria abiit cũ festinatione ad obsequium, & quod Zachæus festinãs descendit ad hospitandum Dominũ: Væ ergo tardis ad opera charitatis. Itẽ Maria charitatem proximi ore fouebat. Ipsa enim est de qua ibidem dicitur: Et factũ est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, &c. Charitas, inquam, proximi salutationibus, & aliis charitatiuis locutionibus semper fouenda est. Vnde Angelus salutauit Mariam: Maria salutauit Elisabeth: Filius Mariæ salutauit Marias euntes de sepulchro, dicẽs illis: Auete. Væ eis, qui propter odiũ salutationem proximo negãt. Væ & illis, qui dolosè proximũ salutãt, sicut Iudas cũ dixit: Aue

B. Maria affectuosa per charitatem. Ibidem. *Luc. 2. b* *Luc. 1. d* *Luc. 19. a*

Rabbi

Rabbi. O quam dulciter Maria salutare nouit. O Maria digneris nos per gratiam tuam salutare. Et certe ipsa nos libenter salutat beneficio & consolatione, si nos eã frequenter salutamus seruitio & oratione. Libenter nos salutat cum gratia, si libenter eam salutamus cum Aue Maria. Item Maria charitatem non solum corde habebat, non solum ore fouebat, sed etiam opere exercebat. Ipsa enim est Maria, de qua ibi dicitur: Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Mansit videlicet pro ministerio & consolatione Elisabeth. Vnde Ambrosius: Quæ propter officium venerat, officio inhærebat. Item Maria sicut in omnibus charitatem habuit ad proximum, ita super omnia charitatẽ habuit ad Deum. Ipsa enim est Maria, de qua ibidem dicitur: Magnificat anima mea Dominum. Anima quod amat hoc magnificat, & in hoc exultat. Idcirco anima Mariæ Deum decentissime magnificauit, & in Deo firmissime exultauit, quia Deum excellentissime amauit. De cuius amore bonum verbum dicit magister Hugo de Sancto Victore. Quia, inquit, in corde eius amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius, virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat.

Matt. 16. c — *Luc. 1. f* — *Ambr. comment. in Luc. lib. 2. c. 1. tom. 3.* — *Ibidem. e* — *Hugo de Sancto Vict. de Maria virginitate perpetua, cap. 1. post med.*

Tertio vide, charissime, quod Maria mansuetissima fuit per lenitatem, patientissima contra omnem aduersitatem. Ipsa enim est Maria, quam Simeon sic alloquebatur, sicut in Luca dicitur: Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionẽ multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius. Hic gladius acutissimam filij sui passionem, siue mortem signat. Gladius corporalis animam nec occidere potest, nec vulnerare, sic acutissima Christi passio, licet animam Mariæ per compassionem pertransiuit, ipsam tamen nec per odium occidit, nec per impatientiam vulnerauit. Maria enim interfectores filij sui nunquam odiuit, nunquam contra eos impatiens fuit. Nam si alij martyres patiẽtissimi fuerunt in martyrio suo corporali, quanto magis martyr nostra Maria in martyrio suo spirituali? De cuius nobili martyrio Hieron. ait: Quia spiritualiter & atrocius passa est gladio passionis Christi, plusquam martyr fuit. O mira Mariæ patientia & mansuetudo, quæ non solum patientissima fuit, dum coram ipsa filius eius crucifigeretur, sed etiam dum ante crucifixionem, propter ipsam filius eius vilipenderetur, sicut in Euangelio Marci dicitur: Nonne hic est fabri filius, & Mariæ? Vbi post pauca sequitur: Et scandalizabantur in eo. Reuera faber est Christus, sed qui fabricatus est auroram, & Solem. Heu quàm longe à gratia mitissimæ Mariæ sunt, qui tam immites, tam impatientes, tam iracundi sunt sicut commensales, & socij & vicini sæpe sentiunt.

Mansuetudo, & patiẽtia B. Mariæ. — *Luc. 2. e* — *Hieron. ad Paul. & Eust. de Assump. Beata Maria, epist. 10. post med. tom. 9.* — *Mar. 6. a* — *Psal. 37. a*

Quarto vide, charissime, quod indefessissima & studiosissima fuit, per sedulitatem in bonis operibus. Ipsa namque est Maria illa, de qua dicitur in Actis: Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Maria indefesse perseuerando in oratione exemplum dedit: quam oportet sequi, & nõ deficere. Et si Maria tam sedule orauit in terris, quomodo non sedule orabit pro nobis in cælis? Propter hoc nos bene hortatur August. dicens: Omnes Mariæ patrocinia omni nisu imploremus: vt, dum supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos prece sedula commendare dignetur in cælis. Sed ecce Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiã corde in sanctis meditationibus indefessa fuit & sedula. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Euãgelio Lucę: Maria cõseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediosa, ideo non fuit odiosa: & ideo, non solũ mentem in sanctis meditationibus, non solum linguam in deuotis orationibus; sed etiam manus in bonis operibus sedulas habuit. Propter quod bene, sicut supra dictum est, mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. Ad quod respõdet Beda & ait: Vt mulieri prouectæ ętatis, virgo iuuencula ministerium sedula impenderet. Heu quàm longe à gratia Mariæ est miser acediosus, cuius mens, manus, & lingua sunt toties à meritis otiosę.

B. Mariæ diligentia indefessa. — *Act. 1. g* — *August. ser. 35. de sanct. cir. fin. to. 10.* — *Luc. 2. f* — *Beda hom in Solemn. Deip. Virg. quando salutauit Elizabeth, ante med. tom. 7.*

Quinto vide, charissime, quod Maria tenuissima fuit per paupertatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur. Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Pastores pauperes inuenerunt pauperem Mariam matrem, & pauperem infantem in paupere loco, non in pomposa curia, sed in paupere præsepio. Quæ vtique paupercula mater bonum hospitium habuisset, si pauper non fuisset. Ista dum diligenter attendis, tunc paupertatem Mariæ euidenter perpendis. De qua Ioannes Chrysostomus ait: Vide paupertatis Mariæ magnitudinem, & quicunque pauper est, accipiat consolationem. Quicunque certe propter Deum pauper est voluntarie, & libenter, vel etiam quicunque pauper est necessarie & patienter, multum consolari potest de paupertate Mariæ, & de paupere Christo. Ab illa consolatione iniqui diuites longe sunt, qui longe aliam quærunt. Vnde Saluator dicit: Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Nolo tamen desperare diuites, quia non solũ pauperes pastores, sed etiam diuites reges pauperem Mariam, & pauperem Filium eius inuenerunt, sicut dicitur in Matthæo: Et intrantes domum inuenerunt, &c. Sic illi diuites ipsos inuenerunt, qui munera attulerunt. Pauperes ergo consolationem istam inueniunt per paupertatem, diuites vero per liberalitatem. Dum pauperes per paupertatem Christo conformantur, diuites per liberalitatem Christo reformantur.

B. Mariæ paupertas. — *Luc. 2. a* — *Luc. 6. b* — *Matt. 2. a*

Sexto vide, charissime, quod Maria temperatissima fuit, per sobrietatem. Ipsa enim est Maria, cui dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam, &c. Nota, quod dicitur: Inuenisti gratiam. Nunquam Maria tantam gratiam inuenisset, nisi gratia Mariam in cibo & potu temperatissimam inuenisset. Non enim se compatiuntur gratia & gula: quia impossibile est, quod homo simul sit per gratiam Deo gratus, & per gulam ingratus. Bonum est ergo quærere gratiam & fugere gulam. Dicit enim Paulus: Optimum est gratia stabilire cor nõ escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Nota etiam quod dicitur: Ecce concipies in vtero. Nunquam Maria Deum in vtero concepisset, si idem vterus contra Deũ crapulosus fuisset, & si vterus ille mero æstuasset: cum venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Vterus ergo ille, qui Deo incarnato grauidatus est, nunquam in cibo & potu intemperato grauatus est. Vnde Ioannes Chrysostomus ait: Comessatrix, aut vinolenta Maria nunquam fuit. Heu quàm longe à gratia Mariæ sunt, qui in cibo, & potu toties excedunt.

Beatę Marię sobrietas. — *Luc. 1. a* — *Hebr. 13. d* — *Luc. 1. a* — *Chrys. homil. 1. in Matt. oper. imperf. tom. 2.*

Septimo vide, charissime, quod Maria castissima fuit per virginitatem. Ipsa est Maria, de qua dicitur: Nomen virginis Maria. Eximiæ castitatis Mariæ testem Euangelistam, testem ipsam Mariam, testem habemus angelicam personam. Casta enim fuit in virginea carne, sicut Euangelium testatur, dicens: Nomen virginis Maria. Castior fuit Maria in virginea mẽte, sicut ipsamet testatur. Ipsa enim est, de qua dicitur: Dixit autem Maria ad Angelum. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? idest, non cognoscere propono. Castissima vero fuit Maria in virginea prole, sicut angelus testatur, qui de illa Maria dixit in Matthæo: Ioseph fili Dauid, noli timere. Ex quo Maria Virgo de Spiritu sancto diuina est prole fœcundata, nequaquam virginitas eius tali est prole vitiata, sed mirabiliter est in tanta prole glorificata. Nam in prole approbata, in prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata, & dotata, consignata & confirmata est tua virginitas, ô Maria. Propter quod bene ait Augustinus: Mariam virginem veraciter prædicamus, & matrem: cuius virginitatem glorificauit vera fœcunditas, & cuius veram fœcunditatem glorificauit intemerata virginitas. Beatus quoque Bernardus ait: Longe gloriosior fuit virginitas ex fœcunditate, & fœcunditas ex virginitate. Heu quàm longe à gratia Marię sunt quicunque continentes non sunt, qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dulcissimum nomen Mariæ tanta, vt supra dictum est, sit gratia, ideo merito hoc nomen inuocamus orantes, secundum quod beatus Bernardus

B. Mariæ virginitas. — *Luc. 1. a* — *Luc. 1. a* — *Matt. 1. a* — *Bern. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. post med.*

Idem ser. 4. in Assumpt. B. Mariæ in fin.

rans, ait: Dulcissimũ Mariæ nomẽ inuocantibus seruulis A per te Regina clemẽs gratię suæ munera largiatur Iesus Christus, Fili⁹ tuus, qui cũ Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LECTIO V.

Quòd gratia Beatæ Mariæ sit vera, immensa, multiplex, & vtilis valde.

AVe Maria *gratia plena*. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per, Aue, salutatur. Ostendendum autem est nunc, quomodo per plenissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena fore commemoratur. *Aue ergo gratia plena*. Consideremus, charissimi, gratiam istam, gratiam Mariæ, gratiam admirandam. Consideremus, inquam, gratiæ Mariæ veritatem, immensitatem, multiplicitatem, & vtilitatem. Gratia namque Mariæ gratia B verissima, gratia immensissima, gratia multiplicissima, & gratia vtilissima est.

Beatæ Mariæ gratia verissima.

Primo consideremus gratiæ Mariæ veritatem. De hac Gabriel ait: Inuenisti gratiam, &c. Gratia vtique vera est, quæ apud Deum, inuenitur, qui veritas est, apud Deum dicit, non apud Diabolum. Diabolus enim gratiam malæ prosperitatis offert, vt eo liberius peccet. Vnde Holofernes, qui Diabolum signat, ait: Bibe nunc & accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam coram me. Item, *Apud Deum dicit*, non apud mundum, quia apud mundum, idest, apud homines mundanos sæpe valde falsa gratia, falsa contritio inuenitur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Non omni homini manifestes cor C tuum, ne fortę inferat tibi gratiam falsam & conuitietur tibi. Item, Apud Deum dicit, non apud homines: ideo beatus Bernardus: Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum: nam apud homines est gratia fallax. Item, Apud Deum dicit, non apud carnem, nam gratia carnis falsa est, vtpote carnis pulchritudo, & huiusmodi. Vnde Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo, quia gratissima virgo Maria falsam gratiam Diaboli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis, contempsit. Ideo merito apud Deum gratiam inuenit, veram itaque & puram, nulla adulterina mixtura vitiatam, vt vere dicere possit in Ecclesiastico: Quasi balsamum non mixtum odor meus. Balsamum Mariæ est vnctio gratiæ, qua Maria copiosissime infusa est. Vnde Bernardus loquens de illo verbo, Spiritus sanctus superueniet in te, ait: Pretiosum illud balsamum tanta tibi co- D pia, tantaque plenitudine influet, vt copiosissime effluat circumquaque. Balsamum misceri solet, & vitiari melle, vel oleo. Sed certe balsamum Spiritus sancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatis, & mundanæ consolationis, nec oleo veræ laudis, & adulationis fuit vitiatum. Sed quia tam vera & tam pura Mariæ gratia fuit, ideo bene Hieronymus de ipsa sic dicit: Quicquid in Maria gestum est, totum puritas, & simplicitas, totum gratia & veritas, totum misericordia & iustitia fuit, quæ de cœlo prospexit. Quicunque ergo cum Maria veram gratiam inuenire desiderant, ipsi cum Maria omni desiderio, omni studio ad eum, apud quem inuenitur, accedant; sicut hortatur Apostolus ad Hebræos dicens: Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Et nota, quòd qui- E cumque vult inuenire, debet quærere, & quicumque vult inuenire, debet se inclinare. Inclinet ergo se cum Maria per humilitatem veram, quicunque cum Maria inuenire cupit gratiam veram. Dicitur enim in Ecclesiastico: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Maria certe quia verissime se per humilitatem inclinauit, verissimam gratiam inuenit, vt vere dicere possit: Respexit humilitatem meam.

Iudith. 1. — *Eccl. 8. a* — *Bern. ser. in Natiuit. B. Mariæ de aquaductu, ante med.* — *Prou. 31. a* — *Eccl. 24. b* — *Bern. ibidem vbi sup. proximo, longe ante med.* — *Bern. ser. in Natiuit. B. Mariæ de aquaductu, ante med.* — *Hieron. in ser. de Assumpt. B. M. quæ est epist. 10. tom. 9. cir. med.* — *Hebr. 4. d* — *Eccli. 3. c* — *Psal. 30. b*

Beatæ Mariæ gratia immensa.

Secundo consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ immensitatem, propter hanc dicta est gratia plena. Immensa certe fuit gratia, qua ipsa fuit plena. Immensum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit illud quo est plenum. Maria autem vas immensissimum fuit, ex quo illum qui cœlo maior est, continere potuit. Quis est cœlo maior? certe ille, de quo Salomon ait: Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui? Non vtique domus per Salomonem ædificata, sed domus per illã significata Deum capere potuit. Tu ergo immensissima Maria capacior es cœlo: quia quem cœli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Tu capacior es mundo: quia quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera fact⁹ homo: Si ergo Maria tam capacissima fuit ventre, quanto magis mente, & si capacitas tam immensa fuit gratia plena, oportuit vtique quod gratia illa, quę tantam impleuisse potuit capacitatem, esset immensa. Quis immensitatẽ Mariæ potest mensurare? Ecce quod dicitur in Ecclesiastico: Altitudinem cœli, latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Cœlum est Maria, tum quia cœlesti puritate, cœlesti claritate, cœlestib⁹ aliis virtutibus abũdauit. Tũ quia sedes Dei altissima fuit, teste Propheta, qui dicit: Dominus in cœlo parauit sedẽ suã. Terra quoq; Maria fuit, quæ fructũ illũ nobis protulit, de quo idẽ Propheta ait: Terra dedit fructus suos. Abyssus etiã est Maria in bonitate & in misericordia profundissima. Vnde etiam profundissimã misericordiam Filij sui pro nobis interpellat, quasi abyssus abyssũ inuocat. Cœlũ ergo est Maria, terra est Maria, abyssus est Maria. Quis huius cœli altitudinẽ, quis huius terræ latitudinẽ, quis huius abyssi profunditatem, quis inquã, Mariæ immensitatẽ dimẽsus est, nisi ille solus qui ipsam nõ solum in gratia & in gloria, sed etiã in misericordia tã altissimã tam latissimam, tam profundam operatus est? Vnde specialiter de eius misericordia ait beatus Bernardus: Quis misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinẽ, & latitudinem, & sublimitatem, & profundũque queat inuestigare? Nam longitudo eius, vsq; ad nouissimũ diem inuocantibus eam subuenit vniuersis: latitudo eius replet orbem terrarũ, vt sua quoq; misericordia plena sit omnis terra? sed & sublimitas eius supernæ ciuitatis inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris, & vmbra mortis obtinuit redemptionem.

3. Reg. 8. e — *Eccli. 1. a* — *Psal. 102. d* — *Psal. 66. b* — *Psal. 41. b* — *Bern. serm. 4. de assumpt. B. Mariæ, post med.*

Tertio consideremus, charissimi, gratiæ Marię multiplicitatem, de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastici: Ego quasi terebinthus, extẽdi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ. Terebinthus magna arbor est in Syria secundũ glosã & Pliniũ, & habet ramos multos & extẽsos. Masculus huius arboris nõ fert fructũ, sed tantũ fœmina. Cuius fructus inuenitur duplex, videlicet rubeus, & pallidus, & est iucundi odoris. Arbor ista arbor procera & crescẽs in Syria, est beata virgo Maria. Syria enim interpretatur humectata. Et vere humectata fuit per gratiã tota vita Mariæ, quę in humore gratię creuit ab vtero matris suę. Quid mirũ si Maria in humore gratię crescat, cũ sine humore gratię omne semen arescat? Vnde de semine dicitur in Luca: Natũ aruit, quia nõ habebat humorem. Rami huius arboris, rami honoris & gratię, sunt virtutes & exẽpla, & beneficia Beatę Marię. Multi enim rami sunt multæ eius gratiæ merita, multæ eius virtutes & exẽpla, multę eius misericordiæ, & beneficia. In his ramis libẽter habitãt, in his libẽter iubilãt cœlestes auiculę, id est animę sanctę, vt de ipsis etiã dici possit illud Danielis: In ramis eius conuersabantur volucres cœli. O quam late, quã alte arbor ista magna beata Virgo Maria ramos suos extẽdit. Quã late ad homines, quã lõge ad Angelos, quã alte ad Deũ. Quomodo autẽ ad hos omnes extẽdit ramos gratiarũ & misericordiarum suarũ, Bern. exponit, dicens: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiãt vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, deniq; tota Trinitas gloriã, Filij persona carnis humanæ substantiã. Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur: Benedictus fructus ventris tui. Iste fructus rubeus fuit sanguine, pallid⁹ autẽ morte. Vnde spõsa Dei, idest anima sancta, ait illud Cantici: Dilectus cãdidus & rubicũdus, iam etiã potest dicere: Dilectus meus pallidus & rubicũdus. Iste quoq; fructus

Eccli. 24. b. c — *Plin. lib. 13. de nat. hist. cap. 6.* — *Beata Maria est terebinthus.* — *Luc. 8. a* — *Dan. 4. b* — *Ber. ser. de B. Maria ex verb. Apoc. 12. longe ante med.* — *Luc. 1. a* — *Cant. 4. c*

odore

odore iucundus est deuotis animabus. Quod bene senserat beatus Ioannes Apostolus, qui Domino dixit. Odor tuus in me concupiscentias excitauit æternas. O anima, ô anima misericordię odorem huius fructus non sentis? ô si sentires nonne post ipsum curreres, sicut dicitur in

Cant. 1. a

Canticis: Curremus in odorem vnguentorum tuorum? Notabile autem est, quod fructum huius terebinthi non masculus sed fœmina huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitæ Iesum Christum, non masculus sed fœmina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus ait: Electa est virgo mater, quæ sine concupiscentia carnis, conciperet carnem, & sine viro pareret virum.

Beatæ Mariæ gratia vtilissima sibi, & nobis.

Quarto consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ vtilitatem. De hac dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam, Ecce vtilitas gratię gratiosę Mariæ, est inuentio gloriæ

Prou. 11. b

perpetuæ. Vtilissima certe fuit gratia Mariæ & sibi & nobis. Vtilissima, inquam, fuit gratia Mariæ sibiipsi. Gratia enim deliciosam, gratia miraculosam, gratia gloriosam fecit Mariam. Deliciosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in regno. Deliciosa certe fuit Maria in mente spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate æternali. Gratia ergo mentem & animam Mariæ fecit deliciosam deliciis spiritualibus, tanquam Dei viui spiritualem paradisum, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia sicut paradisus in benedictionibus, Vere paradisus Dei fuit, in benedictionibus multiplicium deliciarum spiritualium. De quibus etiam beatus Bernardus ait: Quid nisi delicias dixerim decus virginitatis, cum munere fœcunditatis, insigne humilitatis, distillantem charitatis fauum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogatiuam gloriæ singularis? Item, gratia Mariam fecit miraculosam in prole, miraculoso conceptu & partu, dum miraculose virgo peperit, & miraculosius Deum concepit, Deum peperit. Vnde de hac eius gratia bene dicitur: Inuenisti gratiam apud Deum, & cætera. De hoc nomine beatus Bernardus ad Mariam loquens, dixit: Intellige prudens virgo, quantam ex nomine promissi filij, & quam specialem gratiam inueneris apud Deum. Item, gratia Mariam fecit gloriosam, propter quod bene supra dictum est: Mulier gratiosa inueniet gloriam. O vere felix inuentrix Maria, quæ tam magna in mundo, tam magna in cœlo. Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nulla tantam gloriam in cœlo inuenit. Et certe tam gratiam, quàm gloriam inuenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed certe charissimi gratia Marię non solum vtilissima fuit sibiipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Mariæ colligit malos, impinguat bonos, liberat vniuersos. Colligit à culpa, impinguat gratia, liberat à morte æterna. Dico ergo, quòd gratia Mariæ colligit ad misericordiam, colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligendis spicis à messoribus derelictis Ruth inuenerat, quando dixit ad Booz: Inueni gratiam in oculis Domini mei, &c. Ruth interpretatur videns, vel festinans: & signat beatam Virginem, quæ vere videns in contemplatione & bene festinans fuit in actione. Videns etiam nostram miseriam est, & festinans ad impendendam suam misericordiam. Booz interpretatur virtus, & signat illum, de quo in Psalmo, dicitur: Magnus Dominus, & magna virtus eius. Ruth ergo in oculis Booz, Maria in oculis Domini hanc gratiam inuenit, vt ipsa spicas, idest animas à messoribus derelictas, colligere ad veniam possit. Qui sunt messores nisi Doctores & Rectores? O vere magna Mariæ gratia, qua multi ex eis ad misericordiam colliguntur, qui à Doctoribus, & rectoribus tanquam incorrigibiles relinquuntur. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Maria tu peccatorem toti mundo despectum, materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque horrendo iudici miserum reconcilies. Item gratia Mariæ bonos impinguat pinguedine gratiæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Mulier sedula Maria fuit: de cuius sedulitate Beda ait: Maria secreta Dei ore tacito, vigili cum corde sedula scrutabatur. Quis huius mulieris est vir, nisi ille, quem ipsa circundedit in vtero? de quo dicit Hieremias: Creauit Dominus nouum super terram, mulier circundabit virum. Huius viri ossa, sunt quicunque in corpore eius, idest, in Ecclesia fortes sunt. Ista ossa suffragante gratia Mariæ impinguantur vnctionibus gratiæ. Impinguantur, inquam, pinguedine Spiritus sancti, qua & ille impinguari cupiebat, qui dicebat: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. O quis æstimare valeat, quam multæ animæ opitulante gratia Mariæ, sint per gratiam impinguatę, immo certe, quis æstimare valeat, quanta in ipsa Maria fuit impinguatio gratiarum, cuius gratia impinguata sunt tot millia animarum? Cuius enim virtutis pinguedine ipsa caruit, quæ omnium virtutum pinguissimum habitaculum fuit? Ait enim Ioannes Damascenus: Maria in domo Domini plantata & impinguata spiritu, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Item gratia Mariæ liberat à morte æterna vniuersos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur sic: Adamauit eam rex plusquàm omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Huius autem gratiæ quam Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse vtilitas. Vna quod ipsa diadema regni obtinuit: alia quod ipsa gentem suam morti addictam à morte eripuit. Sic certe Esther nostra beata Maria tantam gratiam coram rege æterno impetrauit, quod per hanc non solum ipsa ad coronam peruenit, sed etiam generi humano, morti addicto subuenit. Vnde Anselmus ait: Quid, inquit, digne referam genitrici Dei & Domini mei? per cuius fœcunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte æterna sum exemptus, per cuius prolem, perditus, sum restitutus, & de exilio miseriæ ad patriam æternæ beatitudinis sum reductus? O ergo mater gratiæ fac nos filios gratiæ: fac, vt per gratiam tuam verissimam, colligemur ad veniam remissionis, impinguemur per gratiam deuotionis, liberemur à morte damnationis. Per Dominum nostrum, &c.

Eccli. 40. c — Ber. ser. 4. in Assump. B. Mar. cir. prin. — Luc. 1. c — Bern. hom. 3. sup. Miss. est, post med. — Prou. 11. b — Psal. 83. c — Ruth. 2. c — Psal. 146. a — Bern. in deprec. & lau. ad Virg. M. non longè à princ. — Eccl. 26. c — Beda in ho. hié. de Sanct in auror. natal. Dõ. to. 7. — Psal. 61. b — Hier. 31. d — Psal. 61. b — Damasc. lib. 4. fin. orth. c. 13. — Esther. 2. e

Lectio VI.

Quòd quadruplex gratia in B. Maria est consideranda, scilicet donorum, labiorum, priuilegiorum, & præmiorum, & de earum singulis.

AVe Maria *gratia plena.* Adhuc charissimi, aliqua de gratia dulcissimæ Mariæ sunt dicenda. Consideranda est ergo quadruplex Mariæ gratia, videlicet gratia donorum, gratia labiorum, gratia priuilegiorum, & gratia præmiorum.

B. Maria habuit gratiã donorum, Spiritus sancti.

Primo considerate charissimi in Maria gratiam donorum Spiritus sancti. De hac gratia Maria gratulabunda dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia vitæ, & veritatis. Quid mirum, si ipsa est gratia plena vitæ, & veritatis, quæ mater est eius, quem legimus, plenum gratiæ & veritatis? Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritus sancti affluentia, in cuius flore Spiritus sanctus requieuit cum tanta donorum suorum effluentia? Maria namque est illa virga, & filius Mariæ est ille flos de quo dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hoc flore mira Spiritus sancti effluentia: de quo in omnem Ecclesiam tam mira fit influentia, vt beatus Euangelista Ioannes dicat: De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Cum ergo de isto flore tanta gratia redundet in totum hortum, quanto magis in ipsam huius floris virgam in ipsam Mariam? Dicat ergo Maria, dicat secure: In me omnis gratia vitę & veritatis. Gratia certe vitæ & veritatis consistit in prædictis septé Spiritus sancti donis. Per prędicta enim septem dona, fuit gratia vitæ & veritatis in Maria. Gratia veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, infra se, intra se, & extra se. Gratia, inquam, veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, per donum sapientiæ: infra se,

Eccl. 24. c — Ioan. 1. b — Isa. 11. a — Ioan. 1. b

ſe,per donum conſilij:intra ſe, per donum intellectus: extra ſe per donum ſcientiæ.Gratia vtiq; veritatis ordinauit animam Mariæ in veritate,ſupra ſe,in ſapientiſſima fruendorum contemplatione : infra ſe,in conſultiſſima fugiendorum prouiſione: intra ſe in certiſſima credendorum cognitione:extra ſe,in rationabiliſſima agendorum diſcretione.Gratia autem vitæ, ordinauit vitam Mariæ in bona vita reſpectu Diaboli,reſpectu proximi, & reſpectu Dei.Gratia,inquã,vitę ordinauit Mariam in bona vita:erga Diabolum, per donum fortitudinis:erga proximum,per donum pietatis:erga Deum,per donum timoris. Gratia vtique vitæ ordinauit vitã Mariæ erga Diabolũ,in fortiſſima reſiſtẽtia:erga proximũ,in piiſſima beneuolentia : erga Deũ, in deuotiſſima reuerentia. Hinc eſt,quòd Spiritus ſanctus Mariam,per domũ conuenientiſſime ſignauit,quam ſibi Sapientia increata cum ſeptem columnis ſeptem donorũ Spiritus ſancti excellentiſſime ædificauit.Quicunq; ergo columnas Spiritus ſancti cœperit deſiderare,ipſe formam columnarum in iſta domo poterit inuenire,quã pro columnis huiuſmodi,debet cum magnis deſideriis,& precibus conuenire. Similiter quicunq; ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam adipiſci deſiderat,ipſe florẽSpiritus ſancti in virga quęrat.Per virgam enim ad florem,per florem ad ſpiritũ,in ipſo requieſcentem, peruenimus. Per Mariam ad Chriſtum accedimus & per Chriſtũ gratiam Spiritus ſancti inuenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus,ait: Per te acceſſum habemus ad filium, ô Benedicta inuentrix gratiarum, genitrix vitæ, mater ſalutis,vt per te ſuſcipiat nos,qui per te datus eſt nobis.

Beata Maria eſt domus, quam ſibi Sapientia ædificauit.

Bern. de Aduen. Domin. ſer.2. prope fin.

Secundo conſiderate,chariſſimi,in Maria gratiam labiorum,de qua in Pſalmo dicitur:Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.Tanta ſiquidem fuit gratia labiorum in Maria, vt ipſa optime per Iudith ſignari poſſit,de qua dicitur in libro Iudith : Non eſt mulier talis ſuper terram, in aſpectu,in pulchritudine,& in ſenſu verborum.Re vera non eſt,non fuit, non erit mulier talis ſuper terram, qualis Maria fuit in aſpectu clariſſimæ vitæ,in pulchritudine mundiſſimæ conſcientiæ,& in ſenſu verborum diſertiſſimę linguæ.Gratiam autem verborum labiorum Mariæ videbimus euidenter, ſi verba labiorum eius ex Euangelio colligamus diligenter. Inuenimus autem ſeptem in Euangelio mellifluas ſententias, de mellifluis Mariæ labiis diſtillantes, & mellifluam labiorum eius gratiam optime indicantes,iuxta illud Canticorũ:Fauus diſtillans labia tua. Septem mellis ſtillæ, ſunt ſeptem dulciſſima verba Marię,quæ ad Angelum,ad hominem, & ad Deum legitur habuiſſe.Duo ad Angelum,duo ad hominem,tria ad Deum.Ad Angelũ Maria habuit verbum caſtitatis,& verbum humilitatis.Verbum caſtitatis habuit Maria ad Angelum in labiis,quando Angelo reſpondens dixit:Quomodo fiet iſtud,quoniã virum non cognoſco?Hoc eſt contra impudicos,qui non caſta,non pudica,ſed impudica,& turpia, & carnalia verba in labiis ſuis habent. Verbum autem humilitatis ad Angelum habuit Maria in labiis, quando Angelo humiliter reſpondens,dixit:Ecce ancilla Domini,fiat mihi ſecundum verbum tuum. Hoc eſt contra ſuperbos, & arrogantes,qui de ſe nec humilia ſentiunt, nec loquuntur, ſed verba iactantiæ, & inflationis in labij ſuis habent. Item ad hominem habuit verbum charitatis,& verbum veritatis.Verbum charitatis in ſalutatione,verbum veritatis in inſtructione. Verbum charitatis ad hominem Maria in labiis habuit,quando matrem pręcurſoris tam affectuoſe ſalutauit, quòd etiam infans in vtero eius exultauit.Hoc eſt contra rancoroſos,qui proximis ſuis, vel charitatiue non loquuntur,vel omnino eis loqui dedignantur. Verbũ veritatis Maria in labiis habuit,quãdo deficiente vino miniſtris dixit:Quodcunque dixerit vobis,facite.Hoc eſt contra illos,qui alios non ad bonũ, ſed ad malũm inſtruunt, & malum eis conſulunt. Item ad Dominum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo,quàm cum Angelo,vel cũ homine locuta eſt Maria,ex quo bis Angelo, bis homini,ter autẽ Deo locuta eſt.Heu,heu contra multos,qui tam parum cum Deo in orationibus, & tam multum cum hominibus loquuntur in fabulationibus inutilibus,& ſæpe valde nociuis.Habuit autem Maria ad Deum verbum gratulatiuum,querulatiuum, & compaſſiuum. Gratulatiuũ,pro ſui reſpectione ; querulatiuum pro filij amiſſione:compaſſiuum, pro vini defectione.Verbũ gratulationis Maria ad Deũ habuit in labiis, quando pro eo quòd Dominus humilitatem ſuam reſpexit,dixit:Magnificat anima mea Dominum.Hoc eſt contra ingratos,qui,heu,pro multis & magnis beneficiis,paruas Deo gratias agunt, & quandoque per ipſa Dei beneficia contra Deum inſoleſcunt. Verbum querulationis Maria ad Deum habuit in labiis, quando Filio,per triduum amiſſo dixit:Fili,quid feciſti nobis ſic? ſequitur : Pater tuus,& ego dolentes quærebamus te.Hoc eſt contra indeuotos,qui cum dolore Ieſum non quærunt,quando ipſum per ſubtractionem deuotionis per multos dies amiſerunt.Verbum compaſſionis ad Deum habuit Maria,quando in nuptiis Filio dixit:Vinum non habent.Hoc eſt contra immiſericordes, quos aliorum defectus ad pietatem non mouent, nec apud Deum, nec apud homines proximos ſuos promouent.Eia nũc Aduocata noſtra Maria.Ecce adhuc neceſſe eſt nobis,vt Filio tuo ſuggeras pro nobis, quoniam vinum non habent multi ex nobis; vinum vtique gratiæ Spiritus ſancti,vinum compunctionis,vinum deuotionis, vinum ſpiritualis conſolationis. De quo beatus Bern.ſic ait:Quoties mihi neceſſe eſt,fratres,poſt lacrymoſas querimonias veſtras exorare matrem miſericordiæ,vt ſuggerat benigniſſimo filio ſuo;quoniam vinum non habetis:& ipſa,dico vobis chariſſimi, ſi piè à vobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati veſtræ, quoniam miſericors eſt miſericordiæ mater. Nam ſi compaſſa eſt verecundiæ illorum, à quibus fuerat inuitata, multo magis compatietur vobis, ſi piè fuerit inuocata. Penſate fratres ex prædictis, quantus amicus Mariæ Rex regum fuerit, cum ipſa tantam gratiam labiorum habuerit. Scriptum quippe eſt in Prouerbiis : Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum habebit amicum regem.

Pſal.44.a *Iudith.11.d* *Cant.4.c* *Luc.1.d* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ioan.2.a* *Luc.1.e* *Idem* *Ioan.2.a* *Ber.ſer.2. in Domin.1.poſt oct. Epiphan. circ.med.* *Prou.22.b*

Tertio conſiderate chariſſimi,in Maria gratiam priuilegiorum. De hac quidem gratia dicitur,inueniſti gratiam apud Dominum,ecce concipies in vtero,& paries filiũ,& vocabis nomẽ eius Ieſum. Hic erit magnus,& Filius altiſſimi vocabitur. Vide quomodo Gabriel,aſſerens Mariam inueniſſe gratiam, ſtatim eandem gratiam ſpecificans ſubiũgit:Ecce,inquit,cõcipies in vtero &c. O quam magnũ & omnibus ſæculis inauditum priuilegiũ,quod virgo in vtero cõcepit, & Filium Altiſſimi peperit. Poſſumus autem notare ſeptem priuilegia Mariæ:Priuilegium, inquam,immenſis gratiis eſſe plenam ſoli Mariæ à Deo conceſſum. Primũ Mariæ priuilegiũ, eſt quod ſuper omnes homines,ab omni peccato ſit puriſſima.Fuit namq; tam copioſiſſime in vtero ſanctificata,quòd etiam ad veniale peccatum,nunquã in tota vita ſua fuiſſe creditur inclinata. Vnde Bern. ait : Decuit Reginam virginum,ſingularis priuilegio ſanctitatis ab omni peccato ducere vitam,quæ dum peccatũ,mortiſq; pareret peremptorem,munus vitæ & iuſtitiæ omnibus obtineret. Secundum Mariæ priuilegium eſt, quòd ipſa ſuper omnes homines fuit gratia pleniſſima. Vnde Hieron. Cæteris per partes præſtatur, Mariæ vero ſe tota infundit plenitudo gratię.Et ideo bene beatus idem Doctor gratiam Marię,gratię Angelorũ conferens,& pręferens,ait:Beatam & glorioſam Virginem Mariam,credendum eſt ampliora promeruiſſe virtutum priuilegia, & percepiſſe etiam gratiam ab Angelis collaudatã.Tertium Mariæ priuilegiũ eſt, quod ipſa ſola mater,& virgo incorruptiſſima eſt. Hoc priuilegium beatus Bern. commendans,ait : Optimam partem elegit ſibi Maria, optimam plane : quia bona eſt fœcunditas coniugalis, melior caſtitas virginalis:optima virginea fœcunditas, ſeu fœcunda virginitas.Mariæ priuilegium non dabitur alteri,quia non auferetur ab ea. Quartum Mariæ priuilegium eſt,quòd ipſa ſola mater Filij ineffabiliſſima eſt, ipſa ſola illius Filij mater eſt:cuius ſolus Deus Pater eſt.

B. Maria habuit gratiã priuilegiorum 7. *Priuilegium primum* *Bern. epiſt. 174. ad Canonic. Lugdun. ante med.* *Priuileg.2.* *Hieron.ſer. de Aſſump. B.Ma.quæ eſt ep.10. tom.9. ante med.* *Ibidem.* *Priuileg.3.* *Bern.ſer.4.in Aſſump. B.Mar.poſt med.* *Priuileg.4.*

A Mirum supra modum, quod tam maximum priuilegium creaturæ concessum est. De hoc etiam priuilegio beatus Bern. ait: Ipsa est nostræ virginis gloria singularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quòd Filium suum eundem cum Deo Patre, meruit habere communem. Quintum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super omnem creaturam, Deo corporaliter familiarissima fuit. Nam quod nunquam creaturæ concessum est, nec concedetur in æternum, ipsa Deum nouem mensibus in vtero portauit, ipsa Deum v bere de cœlo pleno lactauit, ipsa Deũ multis annis dulciter educauit, ipsa Deum sibi subditum habuit, ipsa Deum purum in amplexibus & osculis familiarissime contrectauit, sicut Aug. euidenter asserit, dicens: Nec mirum, Maria, vt dignetur tibi congaudere Deus regnans in cœlis, quem paruulum ex te hominem natum, toties osculata es in terris. Sextum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super omnem creaturam, apud Deum, potentissima est. Vnde Aug. Ipsa meruisti existere mater eiusdem Redemptoris. Idem: Impetra, quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potentiorem meritis inuenimus quàm te, quæ meruisti existere mater eiusdem Redemptoris, & Iudicis. Grande priuilegium est, quod ipsa præ omnibus sanctis apud Deum, tam potentissima est, sicut illud August. declarat, dicens: Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus sanctis libertatis impendere suffragium. Sed quid tanta Mariæ potentia prodesset nobis, si ipsa nihil curaret de nobis? Propter hoc, charissimi, sciamus indubitanter, & pro hoc gratias agamus incessanter, quia sicut ipsa apud Deum omnibus sanctis est potior; ita quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem Doctore Aug. qui sic ait. Te solam, ô Maria, pro sancta Ecclesia sollicitam præ omnibus sanctis scimus, quæ impetras inducias transgressoribus, vt renuntient suis erroribus. Septimum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super sanctos in gloria excellentissima est. Vnde Hieron. Vbique confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, vt vltra Angelorum, vel Archangelorum merita transcenderit. Hoc quippe priuilegium quasi non naturæ, sed gratiæ, est Virginis Mariæ. Ecce quàm gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium, quod ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium est, quòd quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriæ Mariæ priuilegiũ est, quod post Deum maior gloria nostra, maius nostrum gaudium de Maria est. Vnde Bern. Summa gloria est, ô Maria, post Dominum te videre, tibi adhærere, in tuæ protectionis munimine demorari. Hæc igitur sunt septem gloriosissima priuilegia Mariæ, quorum gratia obtinemus, vitam gratiæ. Et ideo obsecrare possumus Mariam, sicut Abraham obsecrauit Saram, dicens: Dic obsecro, quòd soror mea sis, vt bene mihi sit propter te, & viuet anima mea ob gratiam tui. O ergo Maria, ô Sara nostra, dic quòd sis soror nostra, vt propter te bene nobis sit à Deo, & ob gratiã tui, viuant animæ nostræ in Deo. Dic, inquã, charissima Sara nostra, quòd sis soror nostra, vt propter talem sororem Ægyptij, id est dæmones, nos revereãtur, vt etiam propter talem sororem Angeli nobis in acie coniungantur, vt insuper propter talem sororem, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus nostri misereantur.

Ber. ser. 2. de annũ. Dom. circa med. — Priuileg. 5. — *Aug. ser. 35. de Sanct. cir. fin. tom. 10.* — Priuileg. 6. — *Aug. ibidem.* — *Aug. ibidem, cir. fin.* — Priuileg. 7. — *Hieron. ser. de Assumpt. B. Mariæ, quæ est epist. 10. tom. 9. ante med.* — *Gen. 12. c*

B.Maria habuit gratiam præmiorum.

Quartò considerate, charissimi, in Maria gratiam præmiorum: de qua tamen pro parte, in septimo Mariæ priuilegio iam tactum est. De hac gratia potest accipi, quod dicitur in Ecclesiastico: Gratia super gratiam mulier pudorata, & sancta. Mulier super omnes mulieres pudorata, super omnes sancta est Maria, in qua est gratia super gratiam, gratia gloriæ super gratiam viæ, gratia præmiorum in cœlo, super gratiam meritorum in mundo. Hæc autem gratia beatitudinis Mariæ consistit in septem dotibus corporis & animæ. Quodlibet enim corpus glorificatum habet quatuor dotes gloriosas, videlicet dotem miræ charitatis, dotem miræ subtilitatis, dotem miræ agilitatis, & dotem miræ impassibilitatis, & si omnium beatorum corpora, his quatuor dotibus Deus glorificauit, quanto magis corpus istud, quod ipsũ glorificatorem omnium corporum genuit? Quid mirum, si dote claritatis clarissima sit in cœlo, quæ dono sanctitatis tam clarissima fuit in mundo? De ipsa namque beatus Bern. ait: Adhuc inter peccatores degens tanta ante Deum claruisti sanctitate, vt sola solio æterni Regis approximare merueris. Item, quid mirũ si dote subtilitatis subtilissima sit, quæ dono humilitatis tam subtilissima fuit in mundo? Ipsam enim alloquens beatus Bern. dicit: Nunquam supra choros Angelorum sublimata ascendisset, nisi prius infra omnes homines humiliata descendisset. Item, quid mirum, si dote agilitatis velocissima sit in cœlo, quæ dono pietatis tam velocissima fuit in mundo? Ipsa namque abiit in montana cum festinatione pro officio pietatis, de cuius festinationis velocitate Amb. ait: Quo iam Deo plena, nisi in montana cum festinatione ascenderet? Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Itẽ, quid mirũ, si dote impassibilitatis impassibilissima sit in cœlo, quæ dono patientiæ, & æquanimitatis tam impassibilissima fuit in mũdo, vt ipsa nec minimũ impatientiæ, vel odij vulnus sentiret, cũ suã ipsius animam gladius pertransiret? Immo etiam signum vulneris, signum passionis impatientiæ, nec legimus, nec credimus in Maria quandoque apparuisse. Vnde Bern. ait: Reuolue diligenter Euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cætero suspectam habeas, & accedere verearis. Cæterum si tanta est gloria gloriosissimi corporis Mariæ, quanta puta est gloria suæ beatissimæ animæ. Quod licet certe beata anima tres habet dotes ipsam beatificantes, videlicet dotem miræ cognitionis, dotem miræ dilectionis, dotem miræ fruitionis, vel, secundum modernos quosdam, dotem visionis, fruitionis, & tentionis, quocumque autem modo dotes animæ accipiantur, certum est quod dotes animæ Mariæ omnium animarum dotibus præferantur. Nam si omnes beatæ animæ his dotibus beatificantur in cœlo, quanto magis anima eius, quæ omnium animarum beatificatorem genuit in mundo? Quid mirum si iam in lucidissima cognitione est anima Mariæ, quæ iam profundissimæ vnita est luci æternæ? Vnde beatus Bern. ait: Profundissimam diuinæ sapientiæ, vltra quàm credi valeat, penetrauit abyssum, vt quantum sine personali vnione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur vnita. Item, quid mirum si iam in fœcundissima dilectione est anima Mariæ? quid, nquam, mirum si præ omnibus diligat, quæ præ omnibus est dilecta? Vere præ omnibus. Ait enim beatus Aug. ad ipsam: Te ipse Rex Regum vt matrem veram, & decoram sponsam, præ omnibus diligens, amoris amplexu sibi associat. Item, quid mirum si iam iniucundissima fruitione sit anima Mariæ, quæ benedicto fructu ventris sui pascitur dulcissime? Vnde beatus Augustinus, ait: Mariæ anima, claritate fruitur Christi, & gloriosis eius amplexibus semper præsens, semper conspiciens, semper videre sitiens inæstimabiliter pascitur. Igitur sicut gloriosissima Maria omnes sanctos excedit in gratia viæ, & in gratia meritorum, ita omnes sanctos excedit in gratia gloriæ, & in gratia præmiorũ. Vnde bene ipsa signata est per Esther reginam, de qua legitur, quòd ducta ad cubiculum Regis Assueri habuit gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Esther interpretatur euacuata & eleuata. Hoc optime conuenit Mariæ, de qua beatus Hieron ait: Eleuatur super choros Angelorum, vt possit speciem vultumque videre Saluatoris, quẽ amauerat, quem concupierat ex toto desiderio cordis. Ista Esther Regina beata virgo Maria, ducta est in eius assumptione in cubiculum regis Assueri, regis æterni, in cubiculum vtique de quo August. Mariam alloquens ait: Tu in cubiculi regij beatitudine,

Eccli. 26. c — B.Maria habet dotes beatorum corporum. — *Bern. in deprecatione, & laude ad B.V. Mar. ante med.* — *Ibidem post med.* — *Amb. Com. in Luc. lib. 2. c. 1. edit. Rõ. tom. 3.* — *Luc. 2. e* — *Bern. serm. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. 12. non longe à prin.* — *Ibidem non multo post.* — *August. de Sanct. serm. 35. circa fin. tom. 10.* — *Aug. de Assumpt. Beatæ Mariæ, libro vnico, c. 6. tom. 9.* — *Esther. 2. c* — *Hieron. ser. de Assumpt. B.M.Vir. quæ est epist. 10. to. 9. post med.* — *August. de Sanct. ser. 35. circa fin. tom. 10.*

beatitudine, gemmis, ac margaritis ordinata consistis. Ducta itaque in hoc cubiculum quietis æternæ Regina Maria, gratiam regis Assueri, idest, gratiam veri regis habet super omnes mulieres, idest, super omnes intelligentias angelicas, & super omnes beatas animas, vt sit in Maria gratia, super gratiam omnium beatorum. Nam reuera in capite eius Rex regum diadema regni posuit. Diadema certe tam impretiabile, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quòd hoc omni linguæ inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est. Sic ergo, charissimi, vidistis quanta gratia donorum, quanta gratia labiorum, quanta gratia priuilegiorum, quanta gratia præmiorum affluentissima sit Maria. Rogemus ergo ipsam tantam inuentricem gratiarum, vt & nos faciat inuenire gratiam apud Dominum, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Lectio VII.

Quod nouem sint plenitudines in Maria, quæ nouem Ordinum Angelorum plenitudines repræsentant in gloria.

Ave *gratia plena.* Non sufficit Archangelo gratiam Mariæ simpliciter commendare, sed etiam plenitudinem eius voluit signanter insinuare, cum dixit: *Gratia plena.* O vere plena, & plene plena. Adhuc certe non dixerat Gabriel: *Ecce concipies in vtero, &c.* Adhuc etiam non dixerat: *Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Si ergo ante superuentionem Spiritus sancti, si ante conceptionem Filij Dei, plena fuit Maria; quanto magis post? Propter hoc bene de eius plenitudine & de plenitudinis eius gratitudine dicit Anselmus: Hæc millies plenissima ab Angelo salutata, Spiritu sancto repleta, plenitudine diuinitatis afflata. Bene ergo plena dicitur Maria. Plena, inquam, illuminatione sapientiæ, plena inundatione gratiæ, plena possessione bonæ vitæ, plena vnctione misericordiæ, plena fœcundatione prolis piæ, plena perfectione Ecclesiæ, plena respersione odoriferæ famæ, plena resultatione diuinæ gloriæ, plena etiam fruitione æternæ lætitiæ. Has nouem plenitudines consideremus in Maria, quę nouem Ordinum Angelicorum plenitudines repræsentant in gloria.

B. Maria plena illuminatione sapientiæ. Primo consideremus, charissimi, quòd plena est Maria illuminatione sapientiæ, & intellectus. Vnde ipsa bene per lunam plenam signari potest, de qua dicitur in Prouerbiis: Non est vir in domo sua, abiit via longissima: sacculum pecuniæ secum tulit, in die plenæ lunæ reuersurus. *Prou. 7. e* Hic est vir ille, de quo Hieremias ait: Creauit Dominus nouum super terram, Mulier circundabit virum. *Hier. 31. d* Mulier Maria: mulier vtique sexu, non corruptione: mater virtutis Dominum nostrum circundedit vtero suo, circundedit habitu nostro. Hic vir si tamen, vt ait Iosephus, virum appellari fas est, tres domos habet. *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 18. c. 4.* Imperatoriæ maiestatis est, in palatio habere tres mansiones, videlicet consistorium, cœnaculum, & cubiculum. Consistorium est domus causarum, cœnaculum ciborum, cubiculum quietis. Sic Imperator noster, qui imperat ventis, & mari, *Matt. 8. c* habet domum causarum, mundum: habet domum ciborum, modo Ecclesiam, olim synagogam: habet domum quietis, rationalē animam. Sed heu, vir iste Dominus virtutum, à domo mundi, à domo synagogæ, à domo animæ valde fuit elongatus: quia longe à peccatoribus salus. *Psal. 118. u* Vir ergo iste in domo sua non fuit, quando per Hieremiam conquerendo dixit: Reliqui domum meam, dimisi hęreditatem meam. *Hier. 12. b* Sacculum etiam pecuniæ secum tulit: quia thesaurum misericordiæ, & gratiæ suæ à mundo abscondit. Sed ecce vir iste in die plenæ lunæ reuersus est, illius, inquam, lunæ, de qua dicitur in Canticis: Pulchra vt luna. *Cant. 6. c* Luna ergo est Maria, luna plena, Maria plena. Lunæ plenæ Maria bene comparata est, quæ lumine sapientiæ & veritatis à sole æterno plene illuminata est. Vnde Maria bene illuminata interpretatur, siue illuminatrix. Ipsa namq; luna & lucerna nostra illuminata fuit à Domino, & illuminatrix fuit mundo, iuxta illud Propheticum: Quoniam tu illuminas lucernam, &c. *Psal. 17. e* In huius lunæ plenitudine, vir reuersus est in domum, quando Christus per carnem venit in mundum. O vere mirabilis huius lunæ plenitudo. Ecce si Maria plena fuit lumine sapientiæ, quod à sole æterno recepit, priusquam ipsum concepit, quanto plenior fuit, dum hunc solem tam mirabiliter concepit, & tam totaliter in se recepit? Et ideo bene plenitudinem sapientiæ Mariæ beatus Bernardus commendans, ait: Extruxit in Maria sibi domum sapientia cœlestis: quæ adeo mentem eius repleuit, vt de plenitudine mentis eius fœcundaretur, & caro ac virgo singulari gratia eandem ipsam sapientiam, carne tectam pareret, quam prius mente pura conceperat.

B. M. plena inundatione gratiæ. Secundo consideremus, quòd plena est Maria inundatione gratiæ in affectu. Tanta nempe inundatio gratiæ, tanta profunditas, & magnitudo in Maria fuit, vt ipsa bene mare plenum dici possit, iuxta illud: Tonet mare, & plenitudo eius. *1. Para. 16. e* Sicut in mari aquarum, sic in Maria sunt congregationes gratiarum. Vnde scriptum est: Congregationesque aquarum appellantur maria. *Gen. 1. b* Dicitur quoque in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. *Eccles. 1. b* Omnia flumina sunt omnia gratiarum dona, quæ intrauerunt in Mariam, iuxta illud Sapientis: In me omnis gratia viæ & veritatis, &c. *Eccli. 24. c* Quàm plenum sit hoc mare, quàm plena gratia sit Maria, beatus Hieronymus aperit, dicens: Bene plena, quia cæteris per partes præstatur: Mariæ vero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. *Hieron. ser. de Assumpt. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med.* Hoc ergo plenum mare audiamus contra vitia tonare. Tonet ergo mare & plenitudo eius, tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra luxuriam, castitatem proponendo, & dicat: Quo modo fiet istud, quoniam virum non cognosco? *Luc. 1. d* Tonet etiam contra superbiam, humilitatem sentiendo, & dicat: Ecce ancilla Domini, &c. *Ibidem.* Tonet quoque contra ingratitudinem, gratias agendo, & dicat: Magnificat anima, &c. *Ibidem e.* De plenitudine huius maris similiter in Psalmo dicitur: Moueatur mare, & plenitudo eius. *Psal. 95. c* Moueatur mare, moueatur Maria, moueatur certe suspiriis, & castigationibus, moueatur lacrymis, & orationibus, moueatur eleemosynis, & aliis venerationibus. Moueatur, inquam, plene, vt nobis effundat de sua plenitudine. Attendamus, quid nobis beatus Bernardus de ea loquatur. Ait enim sic: Vas liquore plenum si moueatur, de facili subuertitur, & effundit liquorem. Sic beata virgo Maria, si moueatur precibus, effundit liquorem in nobis.

Maria est plena possessionibus bonæ vitæ. Tertio consideremus, quòd plena est Maria possessionibus bonæ vitæ in effectu. De hac plenitudine vere possumus dicere: Domini est terra, &c. *Psal. 23.* Per terram bene significatur Maria, de qua sic legitur in Isaia: Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. *Isa. 45. b* Quid terra humilius? quid terra vtilius? Terram omnes sub pedibus habemus, & de terra omnes vitam fouemus. Vnde enim victum & vestitum, panem, & vinum, lanam, & linum, & huius vitę necessaria, nisi de terra, & de plenitudine terrę habemus? Quid ergo humilius? quid vtilius terra? Similiter quid humilius, quid vtilius Maria? Ipsa deniq; humilitate sua omnium est infima. Ipsa plenitudine sua omnium est vtilissima. Vitæ namque spiritualis necessaria habemus de plenissima terra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Altius intuemini quanto deuotionis affectu à nobis voluit honorari Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis ab ea nouerimus redundare. *Bern. in ser. Nat. B. M. de aquaductu, ante med.* Sed à quo, & cuius est tanta huius terrę plenitudo? Audi Psalmistam: Dñi est terra & plenitudo eius. *Psal. 23. & 49. c* Et iterum: Meus est orbis terræ & plenitudo eius. Plenitudo terræ cōsistit in fructibus, & diuersis possessionibus terræ, iuxta illud Psalmistæ: Impleta est terra possessione tua. *Psal. 103. c* Fructus autem & possessiones plenissimæ terræ, Mariæ sunt opera, mores, exempla, & diuersa merita sanctissimę vitæ Mariæ. Talibus enim possessionibus eam Dominus repleuit, talibus eam bonis impleuit, vt dicitur in Ecclesiastico: Dominus in terram respexit, *Eccli. 16. d*

Hieron. in ser. de Assump. B.M. quæ est epist. 10. to.9. ante med:

spexit,& impleuit eam bonis suis. De hac eius plenitudine Hieronymus mentionem faciens, inquit: Talibus decebat Virginem oppignerare muneribus, vt esset gratia plena: quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum, pacemque refudit, fidem gentibus, finem vitiis, ordinem vitæ, & moribus disciplinam. A

B. Maria plena misericordia.

Quarto consideremus, charissimi, quòd Maria plena est vnctione misericordiæ, plena oleo pietatis: Vnde ipsa signata esse potest per illam mulierem, cui clauso ostio domus suæ, omnia vasa intus cõgregata, facta sunt miraculose oleo plena, secundum quod Elisæus ei prædixerat, dicens: Cum plena fuerint, tolles. Mulier ista est Maria, quæ etiã à Filio suo mulier appellata est in Ioanne, vbi dicitur: Mulier, ecce filius tuus. Huius mulieris vasa sunt affect⁹ & effectus, desideria & beneficia, quæ omnia oleo misericordiæ plena sunt in Maria. Vnde de hoc oleo beatus Bernardus bene ait: Nec mirum, ô Domina, si tã copioso oleo misericordiæ cordis tui, perfusum est sanctuarium: cum illud inæstimabile opus misericordiæ, quod prædestinauit Deus ante sęcula in redemptionem nostram, primum sit in te à mundi artifice fabricatum. Dicamus ergo, charissimi, dicamus Mariæ: Date nobis de oleo vestro. Petamus oleũ misericordiæ eius in mundo, ne frustra petamus in iudicio. Quod autem domus, in qua vasa replebantur, clausa fuit, hoc optime Mariæ conuenit, de cuius clausura Ezechiel ait: Porta hæc clausa erit, & nõ aperietur, & vir non trãsiet per eam: quoniã Dominus Deus Israel egressus est per eam. Porta Mariæ clausa fuit sera virginali, vir nõ transiuit per eam, amplexu maritali: Dominus Deus egressus est per eam, natiuitate singulari. Sed certe quia ad multiplicationem olei, vasa etiam vicinorum nõ pauca collecta fuerũt: ideo quoq; per vasa illa omnes signari possunt, qui plenitudinis misericordiæ Mariæ participes sunt. Qui autẽ sint illi, beatus Bern. declarauit cum dixit: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt ex plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuatus redemptionẽ, æger curationem, tristis consolationẽ, peccator veniam, iustus gratiã, Angelus lætitiam, deniq; tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substantiam. B C

4.Reg.4.a — Ioan.19.c — Bern. in deprecatione ad V.M. non longe à prin. — Matt.25.a — Ezec.44.a — Bern serm. de B.V. 12 M. ex verb. Apoc. 12. ante med.

B. Maria plena fœcũditate prolis diuinæ. Isa.6.a

Quinto, charissimi, cõsideremus, quòd plena est Maria fœcundatione prolis diuinæ. De plenitudine illa intelligere possumus illud Isaiæ: Vidi Dominum sedentem super soliũ excelsum, & eleuatũ, & plena erat domus maiestate eius. Domus illa in cuius solio Dominus sedit, est beata virgo, in cuius mẽtis solio Dominus requieuit: O vere beatissimũ, O vere stabilissimũ solium, sicut dicitur in libro Regum: Firmissimum solium tuum in ęternum. Hoc soliũ excelsum est in intellectu, eleuatum in affectu. Excelsum est quoq; super homines, eleuatũ super homines. Excelsum insuper est gratia, eleuatum in gloria, in solio ergo Mariæ, in solio, inquam, mentis eius Dominus sedebit, & domus corporis eius maiestate Verbi incarnati plena erat. De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius ait: Bene sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia, consecuta est, vt gratiæ repleretur auctore. O vere felix domus tam felici fœcunditate plena, ait namque beatus Bernardus. Bene gratia plena, quæ & virginitatis gratiam tenuit, & fœcunditatis gloriam acquisiuit. Dominus ergo in solio mentis Mariæ sedit per gratiam, & domum corporis eius maiestate sua impleuit per assumptam naturam. Vnde in tertio Regum dicitur: Impleuerat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon. Dixit Dominus, vt habitaret in nebula. Domus ergo Domini Maria impleta est gloria diuinę maiestatis per nebulam assumptæ à Deo humanitatis, illam dico nebulam, de qua dicitur in Ecclesiastico: Medicina omnium in festinatione nebulæ. Et iterum. Quasi stella matutina in medio nebulæ, &c. Nam quasi stella in nebula, est verbum in carne assumpta. D E

3.Reg.8.b — Ambr. cõm. in Luc. lib.2. cap.1. edit. Rom. tom.3. Bern. hom.3. sup. Missus est, longe ante med. — 3. Reg.8.b — Eccli. 43. e & 50. a

B. Maria plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ.

Sexto consideremus, charissimi, quomodo Maria fuerit plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ. Diuersas & mirificas perfectiones & gratias in diuersis sanctis suis habuit, & habet Ecclesia, in quorum plenitudine videtur detenta fuisse Maria, vt vere possit dicere illud Ecclesiastici: In plenitudine sanctorum detentio mea. Reuera in plenitudine sanctorum Marię detentio fuit: dum in mirifica perfectione sua, plenitudo perfectionis sanctorum sibi non defuit. Sicut beatus Bern. declarat, cum ait: Merito in plenitudine sanctorum detentio eius, cui nec defuit fides Patriarcharum, spiritus Prophetarum, zelus Apostolorũ, constantia martyrũ, sobrietas Confessorum, castitas Virginum, fœcũditas Coniugatorum, immo nec puritas Angelorum. Scriptum enim est in Ecclesiastico: In plenitudine sancta admirabitur. Ad hoc certe in plenitudine sanctorum, non in plenitudine impiorũ detentio Mariæ est: quia apud eos, qui pleni sunt sanctitate, non apud eos, qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque non solum in plenitudine sanctorum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctos detinet, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum virtutes, ne fugiant: detinet merita, ne pereant: detinet dæmones, ne noceant: detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariam fuit, qui sic detinere Dominum auderet, testante Isaia, qui dixit: Non est, qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te.

Eccl.24.b — Eccl.24.a — Isa.24.b

B. Maria plena respersione odoriferæ famæ.

Septimo consideremus, quomodo plena sit Maria respersione odoriferæ famæ. Sicut enim ager plenus odoriferarum specierum odoribus: sic Maria plena est odoriferis famæ aspersionibus. De hac plenitudine accipiamus quod legitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Ager iste est Maria, in qua thesaurus Angelorum, immo totus Dei Patris absconditus est. Felix qui vendit omnia, quæ habet, & emit agrum istum. Huius agri pleni plenus odor est plena Mariæ fama, plenus honor. De hoc beatus Hieronymus ait: Quia multis repleta erat virtutũ odoribus, manans ex ea fragrabat suauissimus odor spiritibus angelicis. De isto odore ipsa sancta gloriando dicere, potest, illud Ecclesiastici: Sicut cinnamomum & balsamum, amœnitatis odorem dedi. Odor Mariæ fuit sicut cinnamomum exterius, in cortice conuersationis: sicut balsamũ interius, in vnctione deuotionis: sicut myrrha in amaricatione castigationis. Fuit quoque odor Mariæ sicut cinnamomum in actione: sicut balsamum in contemplatione: sicut myrrha in passione. O vere diues & nimis diues, quæ præter alia aromata, tam plena fuit odorifero Spiritus sancti balsamo, vt bene de illo super illud, *Spiritus sanctus superueniet in te*, beatus Bern. dicat: Pretiosum illud balsamum, tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, vt copiosissime effluat circunquaque. Bene ergo dicere potuit Deus Pater: Ecce odor Filij mei sicut odor agri pleni, quasi dicat: Ecce odor Filij mei, honor Filij pleni, ex honore plenæ matris suæ est & fama. Vnde Hieronymus ait: Honor maternus eius est, qui de ea natus est.

Gen.27.d — Matt.13.f — Hieron. ser. de Assumpt. B. Mar. quæ est ep.10. tom.9. ante med — Eccli.24. b — Ber. ser. in Natiuit. B. Mariæ de aquæductu, ante med. — Hieron. ibid. vbi supra proxime.

B. Maria plena resultatione diuinæ glorię. Eccli. 42.c Eccli.43. a 3.Reg.10.e

Octauo consideremus, charissimi, quomodo plena est Maria resultatione siue expressione diuinæ glorię, iuxta illud Ecclesiastici: Gloria Domini, plenum est opus eius Antonomastice, opus Domini mirabile est Maria, de quo dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile op⁹ excelsi. Vere opus mirabile, quia nunquam inuenitur simile. Vnde de hoc dicitur: Nõ est factũ tale opus in vniuersis regnis. Non vtiq; in regno cœlestium, nõ, in regno terrestrium, non in regno infernorum: quia nullum tale opus in cœlo, nullum tale in mũdo, nullum tale in limbo fuit. Hoc enim opus plenũ est Dominica gloria, quia super omnem puram creaturã resultat, & relucet plenissimé in Maria. Nam pręter assumptã à verbo naturam, nullum est opus, nulla est creatura, in qua tanta diuinæ gloriæ materia reluceat, sicut in Maria. Gloria enim de restauratione facta in cœlo, gloriã de redẽptione facta in mũdo, gloriam de liberatione facta in inferno, habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinẽ Mariæ. Et ideo bene ait Anselm. sic: Tibi solum loquor, Domina, beneficiis tuis plenum esse mundũ, inferna penetrauit, cœlos superauit. Plenitudinem enim gratiæ tuæ, quæ in inferno erant, se lætantur liberata, & quæ supra mundum sunt, se gaudent restaurata. Plenum ergo est gloria

Domini

Isa.6.b

Domini opus est Maria, quia sicut dicitur in Isaia: Plena est omnis terra gloria eius. Plena vtiq; est omnis terra, plena est tota Maria, relucente in se plenissime diuina gloria. Merito autem omnibus prædictis gratiis plenissima dicitur, quæ omnibus non ingratis gratissima creditur, sicut beatus Bernardus ostendit, qui de hoc verbo, *Aue gratia plena*, loquens sic ait: Bene plena gratia, quia Deo, & Angelis, & hominibus grata. Hominibus per fœcunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.

B. Maria plena fruitione lætitiæ æternæ. Ioan.16.b

Nono consideremus, charissimi, quomodo plena sit Maria fruitione lætitiæ æternæ. Quis enim nesciat, eam ab his non exclusam, quibus filius eius dixit: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit? Si ergo omnium Apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenum est, quanto matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine B. Hieron. inquit: Plena siquidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum si lætitiam & gloriam plenam, & superplenam habet in regno, quæ gratiam plenam & superplenam, habuit in exilio? Quid certe mirum, si tã in cælo quam in mundo eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura virescit? Vnde Anselmus ait: O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, respersa reuiuiscit omnis creatura. Sic ergo, charissimi, videtis in Maria plenitudinem sapientiæ illuminatiuam, plenitudinem gratiæ inundatiuam, plenitudinem vitæ fructificatiuam, plenitudinem misericordiæ subuentiuam, plenitudinem Ecclesiæ perfectiuam, plenitudinem famæ respersiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expressiuam, & plenitudinem æternæ lætitiæ supergressiuam. Eia ergo plenissima Virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos sic participes plenitudinis tuæ facias, vt tandem ad æternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Hieron. ser. de Assumpt. B. Ma. quæ est ep. 10. to. 9. post med.

LECTIO VIII.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariæ, Dominus tecum, generaliter est Dominus vniuersalis omniũ rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo Beata Maria etiam talis.

AVe Maria *gratia plena, Dominus tecum.* Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimã vitæ innocentiam merito per, *Aue*, salutatur: ostensum est quoq; quo modo propter copiosissimæ gratiæ affluentiam merito, *Gratia plena*, commemoratur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter specialissimam Dei præsentiam merito Dominus secum fore insinuatur. *Dominus ergo tecum.* O magne Gabriel, magnum, magnæ Mariæ, de magno Domino nuntias. Magnum est quod ei dicit, *Dominus tecum.* Sed dic nobis, quantum, vel quomodo secum? Et ecce beatus Augustinus in persona Gabrielis ad hoc respondens, ait: *Dominus tecum* sed plusquam mecum. *Dominus tecum*, sed nõn sicut mecum. In me licet sit Dominus, memetipsum creauit Dominus, per te autem nasciturus est Dominus. Dominus ergo, ô Maria, sed quis, vel quantus Dominus? Dominus terræ, & omnium generaliter, Dominus hominum specialiter, Dominus tuus singulariter, ô Maria. Dominus, inquam, creaturæ generaliter vniuersalis, Dominus specialiter naturę rationalis, Dominus singulariter aulæ tuæ virginalis, ô Maria. Considerandum est ergo, charissimi, quòd Dominus iste, de quo dicitur: *Dominus tecum*, ipse est generaliter Dominus creaturæ vniuersalis. Vnde Iudith: Dominus cælorum, creator, aquarum, & Dominus totius creaturæ. Et Sapiens: Omnium Dominus dilexit illam. Omnium certe vniuersaliter, omnium inquam, visibilium & inuisibilium. Iste vniuersalis omnium Dominus sic cum Maria fuit, quòd etiam ipsam vniuersalem omnium Dominam fecit. Dominam, inquam, cæli, & Dominam mundi. Propter quod Anselmus ait: Regina cæli, & Domina mundi, mater eius, qui mundat mundam, tibi confiteor, quòd corpus meum nimis est immundum. Sed ecce iste vniuersalis omnium Dominus, ipse est Dominus potentissimus, Dominus sapientissimus, Dominus opulentissimus, Dominus indeficientissimus. Dominus enim sine potentia, Dominus sine sapientia, Dominus sine opulentia, Dominus sine permanentia minus perfectus Dominus esset. Vnde Dominus impotens, Dominus insipiens, Dominus indigens, Dominus deficiens, siue non permanens, minus reputaretur. Dominus ergo vniuersalis, ipse Dominus est potentissimus voluntate, Dominus sapientissimus veritate, Dominus opulentissimus proprietate, Dominus indeficientissimus æternitate.

Verbi illius: Dominus tecum, declaratio.

Aug. de temp. serm. 18 paulo ante med. to. 10.

Iudith. 9.d Sap. 8.a

Primo attendite, charissimi, quòd Dominus vniuersalis qui cum Maria est, cum Dominus potentissimus voluntate sit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæcunq, voluit Dominus, fecit, &c. vsq; in abyssis. Ergo nec in cælis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyssis, voluntati tam potentissimi Domini resistere quisquam potest, teste Mardochęo, qui de isto Domino ait: Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est, qui tuæ resistere possit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus est: quàm potẽtissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus potentissimus, potentissime tecum est; ideo & tu es potentissima secum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita vt vere dicere possis illud Ecclesiastici: In Hierusalem potestas mea. Hierusalem signat Ecclesiam triumphantem in cælis, signat etiam Ecclesiam militantem in terris. Nam vere tam in cælis, quam in terris potestatem habet mater potentissima creatoris. Quam potentissimam cognoscit Anselmus, cum orans, ait: Exaudi pia, adesto propitia, adiuua potentissima, vt mundentur sordes mentis meæ, & illuminentur tenebræ meæ, Dominus ergo tecum, ô Maria potentissima.

Psal.113.b

Esther 13.c

Eccl.24.b

Secundo attendite, charissimi, quòd vniuersalis Dominus, qui est cum Maria, ipse est Dominus sapientissimus veritate. Ipse enim est Dominus, de quo in Psalmo dicitur: Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. O quam sapientissimus Dominus, cuius sapiẽtiam nihil fallere, nihil latere potest: quia omnia manifesta & occulta nouit. Omnia vtiq; opera nostra bona & mala, omnia verba nostra bona, & mala, omnes cogitationes, & omnia desideria nostra bona, & mala, omnia scit Dominus. Vnde Petrus ait: Domine, tu omnia scis. Ecce Maria, qualis Dominus est, quàm sapientissimus Dominus, qui tecum est. Et quia Dominus sapientissimus, sapientissime est tecum: ideo tu es sapientissima secum, sapiẽtissima es per ipsũ. Tu enim signata es per illam Abigail, de qua dicitur: Eratq; illa mulier prudentissima, & speciosa Maria tam prudentissima, tam speciosa fuit, vt Anselmus de ipsa audacter dicat: Omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ in Maria. Dominus ergo tecum, ô Maria sapientissima.

Ioan.21.c

1. Reg.25.a

Tertio attendite, charissimi, quòd Dominus vniuersalis, qui cum Maria est, ipse est Dominus opulentissimus proprietate, sicut bene de isto Domino Propheta testatur, dicens: Domini est terra, &c. vsq; in eo, Domini certe est non solum terra & plenitudo eius, immo etiã cælum & plenitudo eius. Tui enim Domine sunt cæli, & tua est terra: quia cælum cæli Domino. Domini huius omnia sunt propria, cælum & terra, corporalia & spiritualia, omnis natura, omnis gratia, omnis cælestis gloria, omnia sunt Domini propria. Dominus ergo ditissimus est, sicut etiam Apostolus, ait: Ideo Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Ecce Maria, quantus Dominus est, quàm opulentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus opulẽtissimus, opulentissime est tecum, ideo tu es opulentissima siue ditissima secum, ita vt vere tibi dici possit illud Prouerbiorum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, Filia Agnes, filia Lucia, filia Cæcilia, filia Agatha, filia Catharina, & multæ aliæ filiæ, & multę aliæ Virgines sanctæ, multæ animæ iustæ congregauerunt

Psal.23.a

Rom.10.c

Prou.31.d

runt diuitias virtutum, & gratiarum, diuitias meritorum & præmiorum: sed Maria vniuersis diuitiis supergressa es excellentissime vniuersas. O quã diues est Maria in gloria, quæ tam diues fuit in miseria. O quàm diues est in cælo, quæ tam diues fuit in mundo. O quam diues est in anima sua, quæ tam diues fuit in carne sua, vt etiam beatus Bern. exclamans, dicat: O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia modica pars assumpta, totius mundi suffecit soluere delicta. Dominus ergo tecum, ô Maria opulentissima.

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus vniuersalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus indeficientissimus æternitate. Vnde habetis in Exodo: Dominus regnabit in æternum, & vltra. Et in Psal. De isto Domino dicitur: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce Maria quantus Dominus est, quam indeficientissimus Dominus est qui tecum est, & quia Dominus indeficientissimus indeficientissimè est tecum, & ideo tu es indeficientissime in æternum secum. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in æternũ, thronus Filij Dei, de quo Pater per Prophetam ait: Thronus eius sicut Sol in cõspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & vere in æternum. Vnde non solum vere dicimus: Tu autem Domine in æternum permanes: sed etiã vere dicere possumus: Tu autem Domina in æternum permanes. Quid mirum si Maria ipsa in Filio suo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in seruis suis permaneant in æternum? Ait enim beatus Bernard. In te ô Maria Angeli lætitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inueniunt in æternum. Dominus ergo tecum ô Maria indeficientissima. Gaude nunc Maria gaude. Ecce Dominus potentissimus sic est tecum, quod tu es potentissima secum. Dominus sapientissimus sic est tecum, quod tu es sapientissima secum. Dominus opulentissimus sic est tecum, quod tu es opulentissima secum Dominus indeficientissimus, sic est tecũ, quod tu es indeficientissima secum. Eia ergo potentissima Domina, esto nobis impotentissimis auxiliatrix. Eia sapientissima Domina, esto nobis insipientibus auxiliatrix; & cõsiliatrix. Eia opulentissima Domina, esto nobis indigentibus locupletatrix. Eia indeficientissima Domina, esto nobis deficientibus perpetuatrix in omni bono.

Exod. 15. d

Psal. 101. b

Psal. 88. e

Bern. ser. 2. die Pentec. cir. med.

LECTIO IX.

Quod Dominus, de quo dicitur Beata Maria, Dominus tecum, specialiter est Dominus creaturæ rationalis, piissimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso Beata Maria.

Consequenter consideremus, charissimi, quod Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, ipse est Dominus specialiter creaturę rationalis, sicut ipsa rationalis creatura in Psalmo ait: Domine Dominus noster, &c. Dominus omnium vniuersaliter: Dominus noster, specialiter. Sic vtique Dominus noster, sicut dicitur in Isaïa: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster. Dominus legifer noster, in mundo: Dominus iudex noster, in iudicio: Dominus rex noster, nos coronans in cælo. Iste specialis noster Dominus sic cum Maria fuit, quòd etiam ipsam specialem nostram Dominam fecit. Quod bene beatus Bernardus recognoscens, ait: Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo filios nos repræsenta. Sed ecce iste noster specialis Dominus, ipse est piissimus, Dominus iustissimus, Dominus certissimus, Dominus nominatissimus. Dominus enim qui non esset pius in beneficiis, iustus in iudiciis, Dominus qui non esset certus in promissis, Dominus qui non esset nominatus in populis, minus reputaretur. Dominus ergo noster est Dominus piissimus liberalitate: Dominus iustissimus æquitate: Dominus certissimus fidelitate: Dominus nominatissimus famositate.

Psal. 8.

Isa. 33. d

Primo ergo atendite, charissimi, quod Dominus noster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus piissimus liberalitate misericordiæ suæ infinitæ. Ipse enim est Dominus, de quo Propheta ait: Tu Domine suauis, & mitis, & multę misericordiæ, omnibus inuocantibus te. Multæ misericordię Dominus, in multis beneficiis temporalibus, spiritualibus, æternalibus; quę ex multa misericordia sua contulit nobis, & conferre non cessat. Vtinã tantis Domini misericordiis non simus ingrati. Vtinam Domino tam misericordissimo simus valde grati cum Isaïa, qui de Domino ait: Miserationum Domini recordabor: laudabo Dominum super omnibus, in quibus reddidit nobis Dominus. Ecce Maria qualis Dominus est, quam piissimus, quam misericordiosissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus misericordissimus misericordissime est tecum; ideò & tu es misericordissima secum, vt vere de te dici possit illud Isaïæ: Præparabitur in misericordia solium eius, & sedebit super illud in veritate. Solium diuinæ misericordiæ est Maria mater misericordiæ, in quo omnes inueniunt solatia misericordiæ. Nam sicut misericordissimum Dominum; ita misericordissimam Dominam habemus. Dominus noster multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se: & Domina nostra multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se. Propter quod optime Bern. dicit: Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, qui inuocatam eam in necessitatibus suis, sibi meminerit defuisse. Dominus ergo tecum, ô Maria misericordissima.

Psal. 85. a

Isa. 63. b

Isa. 16. a

Bern. ser. 4. de Assumpt. B. Mar. cir. fin.

Secundo attendite, charissimi, quòd Dominus noster specialis, qui est cum Maria, ipse est Dominus iustissimus æquitate, sicut bene de Domino isto in Psal. dicitur: Iustus Dominus, & iustitias dilexit. Et iterum: Iustus es Domime, & rectum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudiciis suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psal. dicitur: Iustus Dominus, in omnibus viis suis. Dominus ita iustus est in omni via iustitiæ, quod propter nullam personam declinat à via iustitiæ. Et ideo bene de dicto Domino dicitur: Non subtrahet personam cuiusquam Dominus, qui est omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Ecce Maria qualis Dominus est, quàm iustissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus iustissimus est tecum, ideo & tu es iustissima secum: Tu enim es virga Aaron recte florida & fructifera. Recta immo rectissima per iustitiam & æquitatem. Florida per virginitatem. Fructifera, per fœcunditatem. Quę enim esset virga recta, si non virga Aaron esset recta? Quæ anima esset iusta, si non Maria esset iusta? Hoc est quod beatus Bern. dicit: Quis iustus, si non Maria iusta, de qua ortus est Sol iustitiæ? Dominus ergo tecũ, ô Maria iustissima.

Psal. 10. b & 118. f

Ibid. 144. d

Sap. 6. b

Bern. ser. in Nat. B. M. de aquaductu, ante med.

Tertio attendite, charissimi, quod Dominus specialis noster, qui est cum Maria, ipse est Dominus certissimus fidelitate, & fidelissimus certitudine, sicut Propheta testatur qui ait: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Recogitate ergo verba ista, quibus promisit coronam iustis, & gehennam iniustis, & scio, quod Dominus fidelis fideliter verba sua tenebit, fideliter quod locutus est implebit, sicut de isto Domino dicitur in Ezechiele: Ego Dominus locutus sum, & faciam. Verba vtiq; sua Dominus fidelissimus, fidelissime tenebit, sicut ipse in Euangelio suo dicit: Cęlum & terra transibunt, &c. Ecce Maria, qualis Dominus est, quàm fidelissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus fidelissimus, fidelissime est tecum, ideo & tu es fidelissima secum. Tu enim es illa fidelissima columba Noë, quæ inter summum Deum, & mundum diluuio spirituali submersum, mediatrix fidelissima extitit. Coruus infidelis, columba fidelis fuit. Sic & Eua infidelis: Maria vero fidelis inuenta est. Eua infidelissima mediatrix perditionis: Maria vero fidelissima mediatrix salutis fuit. Ideo beatus Bernardus ait: Fidelis mediatrix Maria, quæ salutis antidotum viris, & mulieribus propinauit. Dominus ergo tecum, ô Maria fidelissima.

Psal. 144. e

Ezec. 30. b

Matt. 13. d

Bern. in ser. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. 12. non longe à prin.

Quarto

Hier. 10.a

Psal. 148.c

Psal. 112.a

Ibidem.

Ruth. 4.c

Bern. in deprecatione, & laud. ad Virg. Mar. post med.

Iudith. 8.a

Bern. ibidem non longe à princ.

Quarto attendite, chariſſimi, quod noſter Dominus A ſpecialis, qui cum Maria eſt, ipſe eſt Dominus nominatiſſimus famoſitate. Magni enim nominis eſt, teſte Hieremia, qui de Domino iſto ait: Non eſt ſimilis tui Domine, & magnus tu, & magnum nomen tuum. Magnum vtique fama & laude nomen Domini eſt in omni populo, ſicut Propheta oſtendit, dicens: Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ. Iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus laudent nomen Domini. Nominis autem Domini laus & fama, non ſolum omnem populum, ſed etiam ad omne tempus ſe extendit, ſicut per eundem Prophetam patet, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vſque in ſæculum. Item nominis Domini laus, & fama non ſolum ad omnem populum, non ſolum ad omne tempus: ſed etiam ad omnem locum ſe extēdit, ſicut iam dictus Propheta declarans, ait: A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quàm nominatus Dominus eſt, qui tecum eſt: & quia Dominus nominatiſſimus, ſiue famoſiſſimus, famoſiſſime eſt tecum, ideo & tu famoſiſſima, & nominatiſſima ſecum. Tu enim bene ſignata es per illam Ruth, de qua legitur ſic: Sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethleem, id eſt in Eccleſia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo poſſet nomen tuum non eſſe celebre, quæ etiam deuote nominari non potes ſine nominantis vtilitate? Teſtatur tuus Bern. dicens: O magna, ô pia, ô multum laudabilis Maria, tu nec nominari potes quin accendas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: nunquam ſine dulcedine diuinitus tibi inſita, piæ memoriæ portas ingredieris. Maria ergo fratres, optime ſignata eſt per illam famoſiſſimi nominis fœminam Iudith, de qua ſcriptū eſt: Hęc erat in omnibus famoſiſſima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbum malum. Famoſa quidem eſt Maria, propter virtutes & exēpla ſua tam laudabilia. Famoſior autem, propter miſericordias, & beneficia ſua tam inenarrabilia. Famoſiſſima vero propter gratias, & priuilegia ſua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quàm eſſe matrem, & virginem, & eſſe Dei matrem? Quid autem mirum ſi Maria, de tantis millibus miſericordiæ ſuæ beneficiis, famoſa eſt in mundo, quæ tam famoſa eſt de vnico beneficio ſuo circa Theophilum exhibito? Ait beatus Bern. Famoſum ſummæ tuæ benignitatis teſtimonium eſt, per te reſtauratus Theophilus, ô Maria. Dominus ergo tecum famoſiſſima ô Maria. Gaude nunc ô Maria, gaude. Ecce Dominus piiſſimus ſic eſt tecū, quod tu es piiſſima ſecum. Dominus iuſtiſſimus ſic eſt tecum, quod tu es iuſtiſſima ſecum. Dominus famoſiſſimus ſic eſt tecum, quod tu es famoſiſſima ſecum. Eia ergo piiſſima Maria, nos impios ſalua per tuam miſericordioſiſſimā pietatē. Eia iuſtiſſima Maria, nos iniuſtos ſalua per tuā iuſtiſſimam æquitatē. Eia fideliſſima Maria, nos perfidos ſalua, per tuam certiſſimam fidelitatem. Eia famoſiſſima Maria, nos infames ſalua, per tuam ſuauiſſimam famoſitatem.

B

D

Lectio X.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariæ, Dominus tecum, tam ſingulariter eſt cum Maria, vt ipſa eius ſit filia nobiliſſima, mater digniſſima, ſponſa venuſtiſſima, & ancilla deuotiſſima.

Pſal. 92.b

Bern. ibidem vbi ſupra proximè.

POſt prædicta, chariſſimi, conſiderandum, quod Dominus iſte de quo dicitur: Dominus tecum, non ſolum eſt Dominus generaliter creaturæ vniuerſaliter, non ſolum eſt Dominus ſpecialiter creaturæ rationalis: immo ipſe etiam eſt Dominus ſingulariter aulæ virginalis ſuæ ſanctiſſimæ genitricis. Maria ſingulariter tam corpore, quàm anima eſt aula Domini, domus Dei ſanctiſſima, de qua in Pſalmo dicitur: Domum tuam decet ſanctitudo Domine. O vere ſingulariter beatam domū, quæ ſola tam ſingulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bern. ait: Tu ſola digna inuenta es, vt in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium à regalibus ſedibus veniens, primam ſibi inter filios hominum manſionem eligeret. Iſte ſingularis Mariæ Dominus ſic ſingulariter cum Maria fuit, quod etiam ipſam tam ſingulariter Dominam fecit, quod nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem: dum ipſa ſingulariter Domini filia, Domini mater, Domini ſponſa, & Domini ancilla facta eſt. Maria enim filia Domini ſingulariter, generoſa mater Domini ſingulariter, glorioſa ſponſa Domini ſingulariter, pretioſa ancilla Domini ſingulariter obſequio fuit. Si autem illa tribus perſonis diuinis volumus appropriare, poſſumus dicere, quod Dominus iſte, tam ſingulariter eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus, Dominus trinus & vnus. Ipſe eſt Dominus Pater, cuius Maria filia nobiliſſima. Ipſe eſt Dominus Filius, cuius Maria mater digniſſima. Ipſe eſt Dominus Spiritus ſanctus, cuius Maria ſponſa iuſtiſſima. Ipſe eſt Dominus trinus & vnus, cuius Maria eſt ancilla ſubiectiſſima. Maria certe eſt filia ſummæ ęternitatis, mater ſummæ veritatis, ſponſa ſummæ bonitatis, ancilla ſummæ Trinitatis.

Dominus eſt cum Maria, eius filia nobiliſſima.

Ruth. 3.c

Pſal. 44.c

Bern. in ſer. de B. Mar. Vir. ex ver. Apoc. 12. ante med.

Primo ergo attendite, chariſſimi, quod Dominus iſte, qui tam ſingulariter eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus cuius filia nobiliſſima eſt Maria. De iſto enim Domino, & de illa filia accipi poteſt, quod Booz dixit: Benedicta es à Domino filia, quia priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti. Vnde benedicta à Domino filia eſt Maria à ſummo, inquam, Domino cuius ipſa, eſt filia. O vere nobiliſſimi Regis nobiliſſima filia, quæ tam multiplici internus ornata es gloria, vt vere de ea dicere poſſit: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. Ideo tāquam veriſſima Regis filia ad regnum copioſſime eſt tracta, teſte beato Bern. qui ait: Tu filia delicata, & omni gratia plena, chariſſima in deliciis tuis tracta es ad gloriam decoris tui, & in ſignum dilectionis. Iſta benedicta filia priorē miſericordiam poſteriore ſuperauit. Magna enim erga miſeros fuit miſericordia Mariæ adhuc exulātis in mundo, ſed multo maior erga miſeros eſt miſericordia eius iam regnantis in cælo. Maiorem per beneficia innumerabilia nunc oſtendit hominibus miſericordiam, quia magis nunc videt innumerabilem hominum miſeriam. Vnde pro ſplendore prioris miſericordiæ fuit Maria pulchra vt Luna: pro ſplendore vero poſterioris miſericordiæ, eſt electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam ſuperat magnitudine ſplendoris: ſic priorem Mariæ miſericordiam ſuperat magnitudo poſterioris. Quis eſt ſuper quem Sol & Luna nō luceant? quis eſt ſuper quem miſericordia Mariæ non reſplendeat? Audi quid de hoc beatus Bernardus ſentiat, ait enim ſic: Quemadmodum Sol oritur ſuper bonos & malos indifferenter: ſic Maria petita non diſcurrit merita, ſed omnibus ſe ſe exorabilem, omnibus clementiſſimam præbet, omnium denique neceſſitatibus ampliſſimo miſeretur affectu. Dominus ergo tecum, ô Maria, ſicut pater cum filia nobiliſſima.

C

Luc. 1.e

Domini, qui eſt ſingulariter cum Maria, ipſa eſt mater digniſſima.

Bern. hom. 2. ſup. Miſſus eſt, non longe à princ. in ſenſu.

Secundo attendite, chariſſimi, quod Dominus iſte, qui tam ſingulariter eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus, cuius mater digniſſima eſt Maria. De iſto Domino & de iſta matre dixit Elizabeth: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me? Mater Domini, mater & virgo, mater eſt digniſſima. Ipſa eſt mater, quæ tali filio eſt decentiſſima. Ipſa mater eſt cui talis filius decentiſſimus fuit. Ipſa eſt qua maiorem Deus facere non poſſet. Maiorem mundum poſſet facere Deus, maius cælum poſſet facere Deus: maiorem matrem quam matrem Dei non poſſet facere Deus. Vnde Bernardus ait: Nec enim decebat Deum alia mater, quam virgo, nec Virginem alius filius quam Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios naſci potuit. Hæc itaque mater eſt flos miſericordiæ, mater Solis iuſtitiæ, mater fontis ſapientiæ, mater Regis gloriæ. Mater inquam eſt eius, cuius miſericordia ad dilectionem, cuius iuſtitia ad timorem, cuius ſapientia ad agnitionem, cuius gloria ad

E

ſpem

spem nos inducit. Maria ergo mater eius, quæ effectiue est nostra dilectio per misericordiam, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, vt vere ipsa dicere possit illud Ecclesiastici: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. Sed nunquid solius Christi mater est Maria? Immo certe, quod iucundissimum est, Maria non solum est mater Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium vniuersalis. Vnde beatus Ambrosius ait: Si Christus est credentium frater, cur non ipsa, quæ genuit Christum credentium sit mater? Eia, charissimi, omnes nunc gaudeamus, nunc omnes gaudendo dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater: & benedicta mater, per quam Christus est noster frater. Hinc bene Anselmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum, ô Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Eccl. 24. e — Maria omnium fideliũ mater est. — A — B

Tertio attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius sponsa venustissima est Maria. Vnde tam de isto Domino, quam de ista sponsa exponi potest illud Oseæ: Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. Ecce pulchra sponsa, pulchra in iustitia & iudicio respectu sui, pulchra in miserationibus & misericordia respectu proximi, pulchra in fide respectu Dei. Pulchra vtiq; in iustitia vitæ, & in iudicio conscientiæ, pulchra in misericordia in affectu, & in miserationibus in effectu: pulchra in fide, qua credidit omnia credenda supra se, & qua credidit omnia perficienda in se, iuxta illud: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Sed ecce sponsa Spiritussancti Maria, sicut formosissima fuit & est in conuersatione, ita etiam dulcissima est in allocutione, sicut dicitur in Cant. Fauus distillans, &c. vsque tua. O quam mellisflua verba sæpius distillauerunt dulcissima Mariæ labia. Quæ etiam bene lac & mel sub lingua habuit in duobus verbis, quæ ipsa Gabrieli respondit. Nonne Maria lac sub lingua habuit, quando lacteũ illud continentiæ verbũ respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: Nonne etiam mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud dulcedinis verbum respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? De mellifluẽtia namque huius melliflui verbi, per totum mundum melliflui facti sunt cæli. Maria insuper mel sub lingua habuit, in mellifluis orationibus ad Deum: lac vero sub lingua habuit, in lacteis collationibus ad proximum. Eia ergo quanti decoris, & quanti dulcoris est illa sponsa summi consolatoris. Quia inquit Augustinus: Quæ est hęc Virgo tam sancta, vt ad eam venire dignaretur Spiritus sanctus? tam speciosa, vt eam sponsam eligeret Deus? Dominus ergo tecum, ô Maria, sicut sponsus cum sponsa delicatissima.

Osea 2. d — *Luc. 1. e* — C — *Cant. 4. d* — *Luc. 1. d* — D — *August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10. & de temp. ser. 10.*

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius ancilla deuotissima est Maria, sicut ipsamet testatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla est Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritussancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariæ sit huius Domini seruus, secundum assumptam à matre naturam? Ipse enim in Psalmo confitetur, dicens: O Domine, quia ego seruus, ego seruus tuus, & Filius ancillæ tuæ. O quam bona ancilla, & bonus ancillæ Filius. Heu quot sunt malæ ancillæ, & mali ancillarum filij. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filiũ eius. Legitur in Genesi de ancilla Saræ, quod concepisse se vidẽs, despexit Dominam suam. Mala ergo ancilla Agar de fœcunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fœcundatur. Ancilla illa superba dominam despexit, ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa humiliter recognoscens dicit: Respexit humilitatẽ ancillæ suæ. O anima Christiana Domini ancilla, sic cũ Maria amplectere fœcunditatem; vt nequaquam deseras humilitatem. Vt ergo de boni operis fœcũditate non inferis, sed magis de humilitate fœcũderis; attende humilem ancillam, respice humilem Mariam. Ecce, ait, ancilla Domini, vnde Ambrosius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit Domini, quæ mater eligitur Domini, nec repentino exaltata promisso est. O vere admiranda humilitas. Ecce non solum Domini ancilla, sed etiam seruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigaïl, pro qua adducenda, cum Dauid nuntios misisset, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariã quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius suffragiis à peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot seruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot pœnitentibus lacrymas compunctionis obtinuit. Dominus ergo tecum, ô Maria, tãquam cum ancilla deuotissima, Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritussanctus tecum. Vnde Bern. Pater, inquit, tecum, qui suum Filium facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile Sacramentum, miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritussanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe, cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius spõsa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vnquam fuit, nec est, nec erit in æternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus ac talis, tantum ac taliter est tecum, fac vt etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

Domini, qui est singulariter cum Maria, ipsa est ancilla deuotissima. — E — *Gen. 16. a, b* — *Luc. 1. a* — *Amb. lib. 2. com. in Luc. cap. 1. tom. 3. edit. Rom.* — *1. Reg. 25. g* — *Bern. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.*

Lectio XI.

Quod Maria propter se, & propter nos conuenientissime Auroræ comparatur.

Dominus *tecum*. His dulcissimis verbis ille deuotus Beatæ Mariæ Anselmus deuote alludens, ait sic; Maria obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse secum, fac propter ipsum secũdum eandem ipsam gratiam misericordiam tuam mecum: fac vt amor tui semper sit mecum, & cura mei semper sit tecum: fac vt timor necessitatis meæ, quandiu ipsa persistit tecum, & respectus pietatis tuæ, quandiu ego subsisto, sit mecum: fac vt congratulatio beatitudinis tuæ semper sit mecum, & compassio miseriæ meæ semper, quantum mihi expedit, sit tecum. Dominus ergo tecum, ô Maria. Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum est, tecum erit. Tecum vtique sicut Sol cum aurora ipsũ præueniente; tecũ sicut flos cum virga ipsum producente: tecum sicut Rex cum Regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, flos omnibus floribus pretiosior. Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus Iesus Christus. Aurora vero hunc Solem clarissima irradiatione præueniens, virga hunc Solem mirabilissima emissione producens, Regina ad hunc Regem solemnissima processione ingrediens, est beatissima Virgo Maria. De his singulis per ordinẽ videamus.

Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de Sole procedente, & ortum Solis præueniente, & lumine Solis diem initiante. Reuera enim aurora mundi Maria à Sole æterno singulariter præparata progrediens, eiusdemque Solis ortum mirabiliter irradiata præueniens, diem gratię tantæ Solis mundo feliciter initiauit, testante beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa es, ô Maria, quando veri Solis splendorem tantæ sanctitatis iubare præcurristi, vt vere diem salutis, diem propitiationis, diem quam fecit Dominus, à tanta claritate initiari dignum fuerit. Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quæ est ista, quæ progreditur, *vsque*, consurgens. Bene auroræ comparata Maria, tam propter se, quã propter nos. Propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur auroræ secundum scripturam. Primo propter abscessum

B. Maria auroræ comparatur. — *Bern. in deprec. & lau. ad B. V. M. post med.* — *Cant. 6. d*

ceſſum noctis culpæ. Secundo propter proceſſum lucis gratiæ. Tertio propter ortum Solis iuſtitiæ. Quarto propter locum ſedis gloriæ. Primum in pleniſſima eius ſanctificatione. Secundum in clariſſima eius conſeruatione. Tertium in mirabiliſſima Filij eius generatione. Quartum in glorioſiſſima eius aſſumptione attendamus.

B. Maria aurora ob abſceſſum noctis culpæ. Iob 3. a

Primo attendite, chariſſimi, quod quædam felix aurora eſt Maria, propter felicem abſceſſum noctis culpæ in ſua ſanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictũ eſt, Conceptus eſt homo ait: Obtenebrentur ſtellæ eius caligine. Expectet lucem, & non videat, nec ortũ ſurgentis auroræ. Quid hic per ſtellas, quid per lucem, quid per auroram, ſignatur? Dico, quòd per ſtellas, animæ ſanctorum, per lucem ſanctus ſanctorum, per auroram Regina ſanctorum deſignatur. Stellæ vtique omnes ſancti ſunt, qui ordinem morum & diſciplinæ, curſum quoq; feruoris & bonæ vitæ non relinquunt & ſic contra diabolum vi pugnaturi ſunt. Vnde de his ſtellis bene legitur in libro Iudicum: Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduerſus Siſaram pugnauerunt. (*Iud. 5. c*) Siſara interpretatur tollens recedentem, & ſignat diabolum, qui quemlibet recedentem à Deo tollit. Per lucem quoque ſanctus ſanctorũ Ieſus Chriſtus ſignatur, ſicut ipſe oſtẽdit, dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. (*Ioan. 8. a*) Sequamur fratres, ſequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutũ peccati, & in foueam inferni. Sequamur autẽ non claudicando, ſecundum quod dicitur: Vſquequo claudicatis in duas partes? (*3. Reg. 18. c*) Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo ſignificatur, cuius natiuitate nox originalis culpæ non initiauit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus eſt homo, peccatũ originale eſt, in quo omnes concepimur. Vnde Pſalmiſta: In peccatis concepit me mater mea. (*Pſal. 50. b*) Quia ergo vere omnes ſancti in peccato concipiuntur, & in peccato naſcuntur, ideo bene hic dicitur, quòd ſtellæ per hanc noctem obtenebrantur. Sed quia Chriſtus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox iſta lucem non vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, ſed ſine peccato nata, in peccato orta non fuit: ideo non auroram, ſed ortum auroræ dicitur nox iſta non vidiſſe. Hoc eſt contra illos, qui ipſam non ſolum ſine peccato natam, ſed etiam ſine peccato conceptam dicunt. Contra quos beatus Bernardus arguens ait: (*Ber. ep. 174. ad Can. Lug. poſt med.*) Si ante conceptum ſuum Maria ſanctificari non potuit, quoniam non erat, ſed nec in ipſo conceptu propter peccatum, quod inerat; reſtat vt poſt conceptum in vtero iam exiſtens, ſanctificationem accepiſſe credatur, quæ excluſo peccato, ſanctam fecerit natiuitatem, non conceptionem.

Secundo attendite, chariſſimi, quòd quædam felix aurora eſt Maria propter felicem eius proceſſionem in luce gratiæ, iuxta illud: Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora, *& cæt.* (*Can. 6. d*) Sicut enim lux auroræ progreditur creſcendo in claritate: ſic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiæ, & bonæ vitæ. Progrediebatur vtique proficiendo in omnibus virtutibus vniuerſaliter, vt in omni virtutum claritate eſſet quaſi aurora conſurgens apud ſe, pulchra vt Luna apud proximos, electa vt Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibuſdam virtutibus ſpecialiter, de quibus beatus Bernardus, ait ſic: (*Bern. ſer. in Natiuit. B. M. de aquæductu, ante med.*) Feruebat in quærendo gratiam Mariæ charitas, ſplendebat in carne virginitas, in obſequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate, Maria fuit quaſi aurora conſurgens in rutilanti virginitate, pulchra vt Luna in micanti humilitate, electa vt Sol in radiante charitate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariæ ſecutus fuerit, per quas ipſa Deum & magiſtrum omnium virtutum concepit, teſtante iterum beato Bernardo, qui ait: (*Bern. ibid. cir. med.*) Hanc inuenit gratiam plena iam gratia, vt charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieret ſine virili commixtione grauida, ſine muliebri dolore puerpera.

B. Maria aurora ob ortum Solis iuſtitiæ.

Tertio, attendite, chariſſimi, quòd quædam felix aurora eſt Maria, propter felicem ortum Solis iuſtitiæ. Sol namque iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter, mediante aurora ſua Maria ortus eſt in mundo, ortus vtique abſque vllo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole ſuo, iuxta illud: Sicut lux auroræ oriente Sole mane abſque nubibus rutilat, *& cætera.* (*2. Reg. 23. a*) Lux igitur auroræ eſt ſanctitas Mariæ, qua ipſam irradiare dignatus eſt proceſſurus de ipſa Sol iuſtitiæ. De hoc bene beatus Bernardus, ait: (*Ber. in deprecatione, & laud. ad B. V. Mar. cir. fin.*) Recte quidem, ô Maria auroræ officiũ impleſti. Ipſe enim Sol Iuſtitiæ de te proceſſurus ortum ſuum quadam matutina irradiatione præueniens, in te lucis ſuæ radios copioſe transfudit. Lux huius auroræ mirabiliter rutilabat, oriente Sole abſq; nubibus, id eſt naſcente Chriſto abſq; originalis peccati obſcuritatibus. Ecce hic dicitur, quod Sol abſq; nubibus oritur: & in Exodo dicitur, quòd rubus abſq; cõbuſtione ignitur: (*Exod. 3. a*) & in Daniele dicitur, quòd lapis ſine manibus abſcinditur. (*Dan. 2. e*) Quid ergo per Solem, quid per ignẽ, quid per lapidẽ niſi Chriſtus ſignatur? Ipſe enim eſt Sol illuminans intellectũ, ignis accẽdens affectũ, lapis firmans nos contra defectũ. Dico, quòd Chriſtus Ieſus eſt Sol illuminans intellectum, iuxta illud Malachiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol Iuſtitiæ. (*Mala. 4. a*) Vide ergo ſi timeas Dominum, ſcriptum quippe eſt: Qui timet Deũ, nihil negligit. (*Eccle. 7. c*) Item Chriſtus eſt ignis accendens affectum, vt dicit Apoſtolus ad Hebræos: Deus noſter ignis conſumens eſt. (*Heb. 12. g*) Hic ignis non ſolum fuit in rubo vteri virginalis, ſed etiam in rubo deuoti cordis eſt. Hunc namque ignem ſenſerunt, qui dixerunt: Nonne cor, *&c.* (*Luc. 24. e*) Item Chriſtus eſt lapis firmans nos contra defectum, ſi bene fundati fuerimus ſuper ipſum. Vnde dicitur in Matthæo: Deſcendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram. (*Matt. 7. c*) Ecce nec pluuia hæreticæ eloquentiæ, nec flumina mundanæ concupiſcentiæ, nec venti humanæ violentiæ, nocere poſſunt domui mentis ſupra petram Chriſti fundatæ. Quid ergo eſt quòd Sol ſine nube oritur, rubus ſine combuſtione ignitur, lapis ſine manu abſcinditur: niſi quod Chriſtus, qui eſt Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, ſiue æternitatis, ipſe concipitur, & naſcitur ſine nube peccati originalis: ſine combuſtione concupiſcentiæ carnalis: ſine manibus amplexus maritalis. In conceptione enim Chriſti nec peccatum prolis, nec concupiſcentiam matris, nec amplexus patris inuenies. Quòd autem Virgo tam miraculoſe concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huic miraculo mirabilia multa præmiſit. Beatus Auguſtinus teſtatur, qui ſic dicit: (*Auguſt. de temp. ſer. 18 poſt. med. to. 10.*) Qui ſcripſit lapideas tabulas ſine ferro, ipſe grauidauit Mariam Spiritu ſancto. Et qui produxit panem in eremo ſine aratione, ipſe imprægnauit Virginem ſine corruptione. Et qui fecit virgam ſine pluuia germinare, ipſe fecit filiam Dauid ſine ſemine generare.

B. Maria aurora, ob cuius locum in gloria. Iob. 38. a

Quarto attendite, chariſſimi, quòd quædam felix aurora eſt Maria, propter felicem locum eius in gloria, & ſecundum hoc bene de aurora dicitur à Iob: Nunquid oſtendiſti auroræ locum ſuum? Iam certe aurora noſtra Maria ſublimiter locata in cælo locum tenet viciniſſimum Soli æterno. Conſiderare autem poſſumus triplicem Mariæ locum notabilẽ. Primus eſt, quo ipſa Dominum ſuſcepit ſpiritualiter. Secundus eſt, quo Dominum ſuſcepit corporaliter. Tertius eſt, quo ipsã Dominus recepit æternaliter. Ecce triplex locus Mariæ. Dico quòd primus locus, quo Maria Dominũ ſuſcepit ſpiritualiter, eſt mens Mariæ pacificata & quietata ſecundum quod Pſalmiſta dicit: Factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, (*Pſal. 75. a*) quod interpretatur, vel ſpeculũ, vel ſpeculatio. Ecce quicunq; Deum mente ſpeculari deſiderat, oportet vt ei in pace mentis locum faciat. Nam ſine pace mentis nemo venit ad ſpeculationem contemplationis. Vnde Apoſtolus: Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. (*Hebr. 12. d*) O quis enarrare, vel etiã cogitare ſufficiat, in qualibus quotidie

ſpecula

A ſpeculationibus ſancta illa Sion, ſancta illa mens Mariæ fuerit: dũ omnia illa myſteria præ omnibus mortalibus ſibi nota feruentiſſima ſibi mente reuoluit? De hoc bene Beatus Hieron. ait: Si qua ſunt in vobis viſcera pietatis, conſiderate quo cruciabatur amore, quove deſiderio æſtuabat hæc Virgo, dum reuolueret animo cuncta, quæ audierat & viderat, quę cognouerat, quantiſve mouebatur, repleta Spiritu ſancto, cœleſtium ſecretorum incitamentis.

Hier. ſer. de Aſſum. B. M. quæ eſt epiſt. 10. to. 9. longe poſt med.

Item locus, quo Maria concepit corporaliter, eſt vterus Mariæ, de quo accipi poteſt illud Geneſis: Fluuius qui egrediebatur de loco voluptatis, Ieſus Chriſtus de vtero Virginis ad irrigandum Paradiſum. Paradiſus ſpecialis eſt Maria; vniuerſalis, eſt Eccleſia. Felix irrigatio vtriuſque paradiſi, per fluuium ventris Mariæ Ieſum Chriſtum, qui ait: Dixi, irrigabo hortum plantationum mearum. Hinc eſt quod bene ſanctus Hieron. loquens de illis verbis: Vidi ſpecioſam aſcendẽtem deſuper riuos aquarum, ait: Bene deſuper riuos aquarum, quia ſuper aquam refectionis educauerat eam Dominus & nutrierat, de qua multi eductirriui, omnem irrigant terram deliciarum, & infundunt hortum voluptatis.

Gen. 2. b — Eccl. 24. d — Hier. ibid. vbi ſupra, poſt pauca.

Itẽ locus quo Mariam Dominus ſuſcepit manſuetam æternaliter in cœlo, eſt locus glorię, de quo Dominus ad Iob loquitur: Nunquid oſtendiſti auroræ locum ſuum? quaſi dicat, non tu, ſed ego. Non ad te pertinet oſtendere aurorę Mariæ locum ſuum in cælo, ſed ad me: Bene autem dicit ſuum, quaſi appropriando, & diſcernendo illum ab aliis omnium ſanctorum locis. Hinc etiam bene legitur: Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum. Hic certe locus eſt ſuper omnes choros Angelorum. Hic deniq; locus eſt in cœlo digniſſimus, teſtãte beato Bern. qui ait: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria ſuſcepit; nec in cælis regali ſolio, quo Mariam Marię Filius ſublimauit. Sic ergo Maria propter ſe bene comparatur auroræ. Primo propter terminationem noctis culpæ; in pleniſſima eius ſanctificatione. Secũdo propter progreſſionem lucis gratiæ, in clariſſima eius conuerſatione. Tertio propter productionem Solis iuſtitiæ, in mirabiliſſima Filij eius generatione. Quarto propter appropriationem loci gloriæ, in glorioſiſſima eius aſſumptione.

Iob. 38. a — 3. Reg. 8. a — Bern. ſer. 1. in Aſſump. B. M. circa med.

B Maria etiam propter nos auroræ comparatur.

Deinde conſiderandum eſt, quod lucidiſſima Virgo Maria, non ſolum propter ſe, ſed etiam propter nos bene comparatur auroræ. Nam ſicut in Scriptura per auroram ſignatum eſt, ipſa nobis eſt ad Deum mediatrix, ad Angelos pacificatrix, ad dæmones defenſatrix, ad nos ipſos illuminatrix.

B. Maria mediatrix inter nos & Deum. — Pſal. 37. c

Primo attendite, quod aurora noſtra Maria nobis eſt ad Deum mediatrix, ſicut in Pſal. ſignatum eſt, vbi dicitur: Tuus eſt dies, & tua eſt nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene beatus Greg. ait. Dies vita iuſti, nox vero vita accipitur peccatoris. Et ideo bene Dominus filios Iſraël præcedebat per diem in columna nubis, per noctẽ vero in columna ignis: quia ab ardore iræ ſuæ tanquam nubes pios protegit, & tanquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Chriſtus. Sol vtiq; iuſtitiæ, qui illuminat electos, & vrit reprobos. Grauiter quandoque vrit in mundo, grauius autẽ in iudicio, grauiſſime autem in inferno. De hac triplici vſtione intelligi poteſt illud Eccleſ. Tripliciter Sol exurens montes, id eſt, ſuperbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrice, mediatrice inter nos & Solem iuſtum, indigemus. Et ideo bene Pſalmiſta in prædicto verſu, auroram inter noctem & ſolem ponit mediam, quæ certe etiam ordine naturali media eſt. Aurora itaque eſt beatiſſima Virgo Maria, quæ inter noctem & ſolem, inter hominẽ & Deum, inter hominem iniuſtum, & Deum iuſtum eſt optima mediatrix, optima iræ Dei refrigeratrix. Teſtatur beatus Bern. dicens: Securum iam habet homo acceſſum ad Deum, vbi mediatorem cauſæ ſuæ Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri oſtendit latus & vulnera. Maria Filio pectus & vbera. Non poteſt vllo modo fieri repulſa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis inſignia.

Eccl. 43. a

B. Maria quomodo pacificatrix. — Gen. 32. e

Secundo attendite, chariſſimi, quod aurora noſtra Maria nobis eſt ad Angelos pacificatrix, ſicut ſignatum eſt in Gen. vbi legitur, quod Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim aſcendit aurora; non dimiſit eum Iacob, niſi ipſum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacob; diſcordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccando offenderat creatorem. Offenſo autem creatore, omnis offenditur creatura, quanto magis illa, quæ Creatori magis eſt cõiuncta. Illa ergo lucta potuit huius diſcordiæ eſſe figura. Sed certe adueniente aurora, adueniente Maria, pacificati ſunt Angelus atque homo, ita quod in ipſa aurora, in ipſa Virgine Maria Angelicam benedictionem cõſecutus eſt homo. Angelus namque dixit, benedicta tu in mulieribus ad Virginem, & per hanc benedictionẽ
B Virginis homo cõſequitur benedictionem pacis, & ſalutis in filio Virginis, benedictionẽ vtique illam, de qua Apoſtolus ait: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione in cæleſtibus in Chriſto, quam etiam benedictionẽ ipſe benedictus Filius benedictæ Virginis confirmabit, quãdo dicet: Venite benedicti patris, &c. Iacob ergo aurorę aſcendẽti, & nos Mariæ aduenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum Angelo pacificati ſumus. Merito certe per auroram merito per Mariã homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, ſicut Anſel. inſinuat, dicens: O fœmina mirabiliter ſingularis, & ſingulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines ſaluantur, Angeli reintegrantur.

Epheſ. 1. a — Matt. 25. c

B. Maria defendit nos à dæmonibus. — Iob 24. c

C Tertio attẽdite chariſſimi, quod aurora noſtra Maria nobis eſt contra dæmones defenſatrix, ſicut ſignatum eſt in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur. Perfodiunt in tenebris domos, ſicut in die condixerant ſibi, & ignorauerunt lucem. Si ſubito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis. Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus eſt. Homicida, inquam, eſt, quia genus humanum occidit. Fur, quia quęcumque poteſt, nobis bona ſubtrahit. Adulter, quia ſponſam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiuſmodi malefici, quanta nobis mala ſpiritus maligni faciunt. Perfodiunt namque in tenebris ignorantiæ, in tenebris obſcuritatis, interiores domos mentium noſtrarum; domos vtique, de quibus in Pſal. dicitur: Deus in domibus eius cognoſcetur. Perfodiunt certe tentationibus per-
D foratiuis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit: Hodie in domo tua oportet me manere. Perfoſſis autem domibus, perforatis vſque ad infelicem peccati conſenſum mentibus, heu quanta mala malefici iſti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericula, vtinam nobis aurora appareat, vtinam nobis Maria ſuccurrat. Si enim ſubito apparuerit aurora, ſi cito nobis aduenerit, & ſuperuenerit Mariæ gratia & miſericordia, arbitrantur vmbram mortis, id eſt, ſic timent homines, ſic trepidant, ſic fugiunt, ſicut homines timent, & fugiunt vmbrã mortis. Propter hoc bene beatus Bern. ait: Non ſic timẽt hoſtes viſibiles, quamlibet caſtrorum multitudinem copioſam, ſicut aëreæ poteſtates Mariæ vocabulum, & exem-
E plum fugiũt, & pereunt ſicut cera à facie ignis, vbicumque inuenerint crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, ſollicitam imitationem.

Pſal. 67. a — Luc. 19. a

B. Maria illuminat nos. — Neem. 4. d

Quarto attendite, chariſſimi, quod aurora noſtra Maria nobis eſt, quo ad noſipſos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab aſcenſu auroræ incipiunt operari. Vnde in Neem. dicitur: Noſipſi faciemus opus, media pars noſtrum teneat lanceas ab aſcenſu auroræ, donec egrediantur aſtra. Duo nobis neceſſaria ſunt, videlicet, vt bonis operibus inſiſtamus, & ideo bene aiunt ædificantes: Noſipſi faciem⁹ opus. Quod opus? niſi de quo Apoſtolus ait: Dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Bene autem dicunt, Noſipſi faciemus noſipſi, non noſtri vicarij. Vnde alibi

Gal. 6. c — 2. Cor. 6. a

ait: In omnibus exhibeamus nosmetipsos, ficut Dei ministros. Sed certe Maria non nutricem aliam, non vicariam, sed semper semetipsam exhibuit Dei ministram, ficut beatus August. testatur, dicens: Maria absque dubio operi ministratrix extitit, quæ hunc vtero gessit, partuque profusum aluit, & fouit, in præsepio reclinauit, & à facie Herodis abscondit fugiens in Ægyptum, & omnem infantiam eius pio matris affectu est prosecuta, ita vt vsque ad mortem crucis, ab eius indubitanter non recesserit consectatu, non solum gressibus pedum, tanquam pro amore filij, verum etiam imitatione morũ tanquam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam nobis est, vt non solum bonis operibus insistamus, sed etiã vt vitiis resistamus, & ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli contra impetum vitij, contra impugnationem diaboli, carnis & mundi. De his lanceis bene dicitur in Hieremia: Polite lãceas, induite vos loricis. Lorica iustitiæ à malo protegimur: sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceam iræ suæ contra te extendet in iudicio. Vnde in Sapientia dicitur. Acuet iram diram in lanceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli sui lancea. Vnde Bern. Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplãtauit, expugnare viriliter aggressa es. Vt ergo bonis operibus fideliter insistamus, & malis viriliter resistamus, necessarium nobis est, vt Mariæ exemplum inspiciamus, Mariæ suffragium imploremus. Tunc quasi ab ascensu auroræ operamur, quando irradiante exemplo & vita Mariæ, quando irradiante patrocinio & misericordia Marię, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, donec egrediantur astra, hoc est, donec animæ nostræ lucide tanquam astra, exeuntes de corporibus, euolent ad astra Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splendidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante B. Bern. qui ait. Tu veri solis expressissima imago, inter millia astrorum Deo assistentium, virginali puritate in cælis gloriosa præfulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quã conuenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum, ô Maria, sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina aurora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiæ, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Aug. de Assump. B. M. lib. vnico, cap. 7. tom. 9. — *Hier. 46. a* — *Sap. 5 d* — *Bern. in deprecatione, & laud. ad Mar. Virg. post med.* — *Bern. ibid.*

Lectio XII.

Quomodo B. Maria sit Virga, & Virga florens.

Dominus tecum. Viso quomodo Dominus fuit cum Maria, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His verbis oculum mentis apponamus, & primo ad virgam, secundo ad florem considerationem nostram dirigamus.

Isa. 11. a

Primo consideremus charissimi, quod virga ista virga regia est, Virgo Maria sicut patet per beatum Doctorem Ambrosium, qui beatam Virginem alloquens, ait: Tu ipsa, quæ Dominum genuisti, ex populo Israel; in virgam creuisti, virga de radice Iesse resurrexisti & floruisti, virga Aaron fronduisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, virga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumea incipientibus, virga lignea proficientibus, virga aurea consummantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dæmonibus.

Ambr. ser. de Purific. B. M. Virg. tom. 9. edit. Rom.

Dico quod Virgo Maria est virga fumea incipientibus, & pœnitentibus. De hac virga dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Desertum est cor peccatoris, quod vtique desertum est à gratia & virtutibus. Fumus aromaticus, fumus suauis animæ, est aspiratio spei veniæ. Beata itaque virgo Maria per desertum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffragante, cor peccatoris fumum veniæ suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhæ in contritione, & thuris in confessione, & vniuersi pulueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nullum piissima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorem despicit, sed quocumque pertransierit suauissimum spei veniæ fumum respergit. Vnde optime beatus Bern. sic ait: Peccatorem quantumcumque fœtidum non horres, non despicis, si ad te suspirauerit, tuumque interuentum pœnitenti corde flagitauerit; tu illum de desperationis baratro pia manu retrahis, spei medicamen aspiras, ac toti mũdo despectum materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque tremendo iudici miserum reconcilies.

B. Maria virgo fumea incipientibus. Cant. 3. b — *Bern. vbi supra prox. in princ.*

Item Virgo Maria est virga lignea, virga florida proficientibus. De hac virga dicitur in Numeris, quod virga Aaron, quæ vtique lignea fuit, flores simul & fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quæ post transitum diabolicæ hiemis in cordibus oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Canticis: Iam hiems trãsiit, & c. vsque Nostra. Transeat ergo hiems, transeat torpor, quo charitas refrigescit, & tunc iterũ flores virtutum appareant. O quantis floribus Virgo florida abundauit, teste beato Bern. qui ipsã alloquens ait: Tu sanctorum areola aromatum, à cælesti consita pigmentario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernans es. Sicut autem per flores virtutes, ita per fructus opera virtutũ signantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutũ operibus, per exempla & merita Mariæ proficimus, tũc virga lignea florida, & fructifera nobis est Virgo Maria.

B. Maria virgo florida proficientibus. Num. 17. c — *Cant. 2. c* — *Bern ibid. cir. med.* — *Mat. 7. b. c*

Item Virgo Maria est virga aurea perfectis & contemplatiuis. De hac virga legitur, quòd Esther cum duabus puellis ingressa est ad regem Assuerum, cum præ nimio stupore pene exanimata fuisset, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipsam. Esther interpretatur, eleuata vel abscondita, & signat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abscondit in absondito faciei suæ à conturbatione hominum. Ista per contemplationem ingreditur ad Regem Christum. Duæ puellæ cum quibus ingreditur, sunt duæ vires animæ, videlicet intellectiua, quæ præcedit per cognitionem, & affectiua, quæ sequitur per dilectionem. Anima autem, quæ sic ad Christum bene ingressa fuerit, ipsa præ stupore quandoque à se deficit, dum inaccessibilem diuinæ gloriæ claritatem, vel terribilem diuinæ iustitiæ seueritatem attendit. Virga aurea, virga regia est illa aurea, illa regia Virgo Maria. Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoque per munditiam, regia vero per iustitiam. Aurea insuper per incorruptionem, & integritatem virginalem, regia vero per dominationem & potestatem regalem. Hæc est felix virga, quæ ad animam contemplatiuam confortandam clementer extenditur, quando felix Virgo Maria contemplationi, & deuotioni eiusdem animę tam pia & dulcis ingeritur, quod ex hoc ipsa anima contra terrorem diuinæ iustitiæ, & splendorem diuinæ gloriæ confortatur. Hanc virgam illa contemplatiua Anselmi anima ad se extendi desiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quæ euadit capacitatem cordis, nunc pręstolare Domina infirmam animam te sequentem.

B. Maria virgo aurea perfectis. Esther. 15. c — *Psal. 30. d*

Item Virgo Maria est virga ferrea dæmonibus, & incorrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi potest illud Psal. Reges eos in virga ferrea. O Maria virga aurea perfectis, virga aurea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea & dura dæmonibus, arceas dæmones à nobis. Hoc, Domina, petimus, & deuote petimus, cũ Innocẽtio petente & dicente sic: Aue Dei mater alma, quę ex dignitate, qua Dei mater es, imperare potes dæmonibus. Cõpesce dæmones, ne nobis noceant. Pręcipe Angelis,

B. Maria est virga ferrea dæmonibus. Psal. 2. b

gelis, vt nos custodiant. Sic ergo beata Virgo Maria est nobis virga fumea in nostra cõuersione: virga florida in nostra conuersatione: virga aurea in nostra cõtemplatione: virga ferrea in nostra defensione. Hanc virgam vere contemplans, & digne admirans beatus Bernardus ait: O Virgo virga sublimis, ad quãtam celsitudinem verticẽ sanctum erigis, vsque ad sedentem in throno, vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis. Consequenter consideremus, charissimi, florem huius virgæ: consideremus, inquam, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretiosæ virginitatis, florẽ virtuosæ honestatis, florem miraculosæ fœcunditatis, & florẽ gloriosæ immortalitatis. De flore primo consideremus, charissimi, in Maria florẽ pretiosæ virginitatis, qui est ipsa virginitas. De hoc dicitur in Isaïa: Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Maria conuenienter solitudo dici potuit, quæ tam libenter solitaria fuit, quam etiã tanquam libenter solitariã Angelus visitauit. Ideoq; bene B. Ambrosius ait: Solam in penetralibus, quã nemo virorũ videret, solus autem reperit solam sine comite, aut solam sine teste: quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria virgo exultauerit, ipsa dicat, ipsam audiamus. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Hæc terræ solitudo floruit quasi lilium per virginitatem. O lilium Angelicum, ô flos cælestis. O vere flos cælestis, quem tantũ dilexit apis illa supercælestis. Dicit enim B. Bernardus: Apis illa quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriam, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit, & ad suaue olentem perpetuæ virginitatis florẽ peruenit, illi insedit, illi inhæsit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas conditiones & præconia. O quantum huius floris coronæ per Mariam sunt multiplicatæ. Vnde B. Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibiles coronas innectat, & septigeram pudoris aulam immaculato conseruet affectu, quosque integritas perseuerauit ad palmam, vt in puellis trophæum sanctitatis arriperet, & per vestigia matris virginis ad cælestem thalamum perueniret.

Ber. ser. 2. de Aduẽ. Dom. post med. — In B. Maria fuit flos virginitatis. *Isai. 35. a* — *Amb. lib. 2. comment. in Luc. c. 1. fo. 3. edit. Ro.* — *Luc. 1. e* — *Ber. ser. 2. de Aduen. Do. cir. med.*

Secundo consideremus, charissimi, in Maria florem virtuosæ honestatis, morum, & vitæ, & de hoc quid ipsa dicat, audiamus. Flores mei, inquit, fructus honoris & honestatis. O quàm pulcher est virtuosæ & honestæ vitæ flos morum, & disciplinæ. Sed certe pluraliter dicitur, Flores mei, ideo dicamus, quòd tot sunt in moribus flores, quot virtutes. Tot sunt honestę vitæ flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorum, lectus autem mens contemplatiuorum. Terra, inquam, est mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contemplatione. Siue ergo sit mens actiua, siue contemplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque notandum est, quòd flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quã floridus fuit lectulus Mariæ, quę in floridæ vitę honestate florebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aromatum ô Maria, à cælesti consita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excellentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charitatis hi sunt.

In B. Maria flos honestatis. *Eccli. 24. a* — *Cant. 2. c* — *Cant. 1. d* — *Ber. in depre. & lau. B. V. Mar. med.*

Tertio consideremus, charissimi, in Maria florem miraculosæ fœcunditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Eia quàm pulcher hic flos egressus est sine peccato nascendo, & quam misere contritus est quasi peccator moriẽdo, iuxta illud: Quasi flos egreditur & conteritur. O quam candidus in egressione, & quàm rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos hominibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius virginis, flos candidus & rubicũdus electus ex millibus, flos in quem desiderãt Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix silua, quæ producit huius floris virgam. Felix magis virga, quæ producit hunc florẽ in silua. Felix super omnia flos, sine quo nulla silua nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic requieuit, vt sine ipso nullus gratiam Spiritus sancti habere possit. Testatur hoc B. Hieronymus, dicens: Spiritus sanctus, qui in magna silua humani generis requiem non inuenerat, tandem super hunc florẽ requieuit, ita quòd absq; Christo nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sunt ministeria & exempla. Si hunc florem habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibilis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in cælo & in terra non inuenitur nisi vnicus, est tamen communissimus tanquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solum propter hoc quòd omnibus patulus exponitur: sed etiam propter hoc quòd sine omni cultura humana producit. Hoc bene B. Bernardus meminit, cũ dixit: Campus sine omni humano floret adminiculo, nõ seminatus ab aliquo, non defossus sarculo, non impinguatus fimo: sic omnino, sic virginis aluus floruit sic inuiolata & integra casta Mariæ viscera tanquam pascua æterni viroris protulẽre, cuius pulchritudo non videat corruptionẽ, cuius gloria in perpetuum non marcescat.

In B. Maria flos fœcunditatis. *Isai. 11. a* — *Iob. 14. a* — *Ber. ser. 2. de Aduen Dõ. circa med.* — *Hiero. lib. 4. comment. in Isai. c. 11. tom. 4.* — *Cant. 2. a* — *Ber. ser. 2. de aduen. Do. post med.*

Quarto consideremus, charissimi, florem gloriosę immortalitatis. De hoc signatũ esse potest in libro Numerorum, vbi dicitur, quòd virga Aaron flores simul & fructum habuit. In Virga Aaron recte, virgo Maria potest esse figurata. In virga namq; Mariæ rectitudo, in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fructu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. Notandũ enim est quòd caro floret in iuuentute, sicut in Psalmo dicitur: Mane floret & transit Flos autem perit in morte, sicut dicitur in Isaïa: Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos. Refloret & in gloriosa resurrectione, iuxta Psalmistam: Refloruit caro mea. Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes & præmia. Et certe quidam sancti Doctores probabiliter sentire videntur, & rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria iam cum corpore sit assumpta, & corpus iã omnino cum anima sit glorificatum. De hoc namq; Augustinus sic ait: Vera ratione confitendum censeo, Mariã in Christo, & apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christũ, ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credimus lætari Mariam lætitia inenarrabili, anima & corpore in proprio filio per filium proprium, nec vllã sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum filium pariendo integritatis corruptio, quæ omnium integram, perfectamq; genuit vitam: sit cum illo, quem in suo gessit vtero: sit apud illum illa, quæ genuit, fouit, & aluit. Illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua, quia aliter sentire quam dixi non debeo, aliter dicere nõ præsumo. Secundũ hoc ergo Maria iam dicere potest: Refloruit caro mea. Et secundũ hoc etiam florem & fructũ simul habet Florem, inquam, corporis glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa animæ beatitudine. Notandũ etiam est, quòd secundum quadruplicẽ simul habuit florem prædictum, Virgo Maria quadruplicẽ simul habuit florẽ honestatis, & fructum fœcunditatis, simul habuit florem honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, simul habuit florẽ immortalitatis in corpore, & fructum beatæ voluptatis in anima. Hos igitur flores charissimi, in virga virginea diligamus, & illos nouos gaudiorum flores de horto vir-

In B. Maria flos immortalitatis. *Num. 17. b* — *Psal. 89. c* — *Isai. 40. b* — *Psal. 27. c* — B. Maria corpore & anima assumpta in cælo. *Aug. de Assump. B. M. lib. 1. c. 8. tom. 9.*

gineo colligamus quos vidit, quos collegit, quos nobis commendauit B. Bernardus, cum ad Mariam loquens dixit: Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus vterus ô Maria: quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties recolimus mente, quam magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit. O igitur dulcissima Virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum virga ipsum producente. Fac ergo, vt etiam Dominus sit mecum, immo nobiscum, communicetque nobis florem istum, Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

Ber. in depre. & laud. B. V. M. cir. med.

Lectio XIII.

Quomodo B. Maria comparetur Reginæ, in Palatium cum Rege ingredienti.

Dominus tecum, ô Domina Domino charissima, Domino familiarissima. *Dominus tecum*, ô Domina aptissima, Domino dignissima, *Dominus tecum.* Tecum certe, secundum quod supra dictum est, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum virga ipsum producente, sicut Rex cum Regina in palatium ingrediente. Viso ergo quomodo Maria sit aurora solem æternũ, solem iustitiæ præueniens: viso quoq; quomodo Maria sit virgo florem æternum, florem misericordiæ proferens; videamus modo, quo modo Maria sit Regina ad Regem æternum, ad Regem gloriæ ingrediens. Maria ergo, charissimi, est Regina illa ingrediens, de qua dicitur, quòd ingressa est Regina Sabba in Hierusalem cum comitatu multo & diuitiis. Vere Regina est Maria, teste B. Augustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam cælorum, pro eo quòd Regem peperit Angelorum. Sed de hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. ideo nunc de eius ingressu differendum est. Considerandum est ergo, quòd Mariam ingredientem, egredientem, progredientem, & supergredientem inuenimus. Egressus est naturæ, progressus gratiæ, ingressus gloriæ, supergressus abundantiæ. Egressa est nascendo, progressa proficiendo, ingressa perueniendo, supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

3. Reg. 10. a
August. de Sanct. ser. 35. paulo post princ. to. 10.

Primo considera, charissime, quod inuenimus Mariam egredientem per natiuitatem suam sine peccato. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Rubigo fuit ablata de argento, quando ab originali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe sic egressa est, tanquam vas purissimum. Hic distinguendum est vas purum, vas purius, & vas purissimum. Vas purum in ingressu fuit, quicunq; ex vtero sic sanctificatus processit, quod tamen fomes tam ad mortale, quàm ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut quidam dicunt fuisse in Hieremia. Vas autem purius, in egressu fuit, quicunque ex vtero sic sanctificatus processit, quòd in ipso fomes secundum quòd ductiuus est ad effectum mortalis peccati extinctus fuit, sed ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptista, de quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam famine posset. Vas ergo in egressũ purissimum fuit beata virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quòd in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis, quàm venialis peccati non remansit. Propter hoc B. Bernardus ait: Ego puto, quod copiosior benedictio sanctificationis in eam descenderit, quæ non solum eius ortum sanctificauerit, verumetiam vitam eius deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria.

Prou. 25. a
Hieremias Ioannes & Beata Virgo diuerso modo fuerunt in Materno vtero sanctificati.
Bern. epist. 174. ad Can. Lugd. circa med.

Secundo considera, charissime, quòd inuenimus Mariam progredientem sine exemplo per gratiam. Vnde in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. His tribus luminosis, videlicet Auroræ, Lunæ, & Soli, bene comparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime excellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excellenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter lucida fœcunditas. Fuit in fœcunditate eius excellenter lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & auibus grata, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigerauit, teste B. Bernardo, qui ad eam loquens ait: Tu ardorem vetitæ concupiscentiæ virtute castitatis in tua virginea carne eatenus extinxisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt, tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam suæ diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ipsa enim virginitate sua auibus cæli, id est, Angelis Dei, grata fuit: quia vt Hieronymus ait: Semper est Angelis cognata virginitas. Propter hoc bene legitur, quòd Angelis in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritum cassum potest signare, qui fratrem suum, id est, corpus suum supplantauit. Hic non solum à patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora, hoc est castissima Virgine Maria, cui Angelus dixit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Luna fuit Virgo Maria, in luminosa virginitatis fœcunditate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recepto à Sole. Pensa igitur, quàm pulchra Luna fuerit Maria, quando æternus ille Sol, totus receptus, & conceptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiæ rediit, de quo dicitur: In die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Beata Virgo fuit Luna plena, quãdo ei dictum fuit: Aue gratia plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fœcunditatis singularitate, quando non homo purus, non Angelus verus: sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in Sole posuit tabernaculum suum, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisset, si Virgo purum hominem concepisset, multo autem singularius fuisset, si Virgo Angelum concepisset, sed supra omnia singularissimum fuit, quòd Virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quòd bene beatus Augustinus ait: Merito Beata Maria singulari à nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit, cum tantũ se ad cæli fastigia sublimauit, vt Verbum in principio apud Deum manens, de suprema cæli arce susciperet. Beata igitur Virgo Maria progressa est quasi Aurora cõsurgens, in imitanda carnis & mentis virginitate. Electa vt sol, in adoranda partus virginalis diuinitate.

Gratiam & priuilegia, quæ habuit Maria in vita.
Cant. 6. c
Ber. in depre. & laud. B. M. V. post med.
Hier. ser. de Assūp. B. M. quæ est epist. 10. ante med.
Gen. 32. f
Luc. 1. d
Prou. 7. e
Aug. de Sanct. serm. 38. ante med. tom. 10.

Tertio considera, charissime, quòd inuenimus Mariam ingredientem ad gloriam cælestem sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantæ Reginæ cum tanto comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Reginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem cum comitatu multo, diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitũ nimis, & gemmas pretiosas. Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in cælestẽ Hierusalẽ. Considera, dico, ingredientis excellentiã, ingredientis potentiã, ingredientis opulentiam. Considera excellentiam in principatu, potentiã in comitatu, opulentiã in apparatu. Cõsidera certe excellentiam principatus Reginæ nostræ Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod interpretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi est clamor gemebundus. Est etiam Regina cæli, vbi est clamor iucundus. Clamãt enim in cælo sicut dicitur in Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. Hæc & ipsa Regina clamantium cum cæteris clamantibus clamare non cessat, testante Aug. qui ait: Tu Maria conciuis cæli ciuibus, sine fine choris coniuncta Angelis, Archangelisq; sociata, indefessa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas. Hæc vtriq; est Regina, quã Psalmist. describens, ait: Astitit Regina, &c. vsq;, *Varietate.* Hanc Reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicunq; ei in mundo seruierint fideliter. Vnde B. Bernardus: Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam clamantes, Trahe me post te, dicant. Item cõsidera in ingressu Reginæ nostræ potentiam comitatus ipsam stipantis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa enim est Maria cælestem Hierusalem, cum comitatu multo potentium Angelorum. Vnde B. Hieron. ait: Legimus quam sæpe ad funera & sepulturas quorũlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas electorum vsq; ad

B. Maria quomodo ingressa fuit cælum.
3. Reg. 10. a
Apoc. 4. c
August. vbi supra proxime, circa fin.
Psal. 44. b
Ber. ser. 1. in Assumpt. B. M. ante med.
Hiero. ser. de Assumpt. B. M. quæ est

ad cælos cum hymnis atq; laudibus detulisse. *Et post pauca.* Quanto magis credendum est militiam cælorum cum suis agminibus, festiue obuiã venisse Genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Item considera in Maria opulentiam meritorum, in apparatu munerum pretiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dilectionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum & donorum, aromata bonorum operum & exemplorum. Parum est enim, quod de thesauris Mariæ dico, respectu eius, quod B. Bernardus Mariam alloquens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur, cum pœnitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur. Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tanquam Regina cælorum, ingressa est cum multo comitatu Angelorum, ingressa est cum diuitiis innumerabilium meritorum.

ep. 10. tom. 9. ante med.

Quarto considera, charissime, quòd inuenimus supergredientem omnes sanctos in superabundantia meritorum, & præmiorum sine termino, iuxta illud: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Supergressa vtiq; es, supergressa certes es in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas intelligentias Angelicas, ô Maria. Dico, quòd Maria in natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum quod natura nõ admittit, virgo concepit, & virgo peperit, iuxta illud: Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium. Et non solũ hoc, quòd virgo filiũ, sed etiam quòd Deum peperit super omnem naturam est. Ideoq; B. Hieronymus sic ait: Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur cælestis, hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nuntiatur, & per Christũ adimpletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas animas sanctorum, dum non solũ gratia plena, sed etiã superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit: *Aue gratia plena.* Et postea subiunxit: Spiritus sanctus superueniet in te. Si autem gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superueniens postea Spiritus contulit, in hoc vtiq; plusquã plena, in hoc certe superplena fuit. Vnde B. Bernardus ait: Veniente iam Spiritu sancto plena sibi, eodem quoq; superueniente nobis superplena & supereffluens fit Maria. Item supergressa est Maria in gloria vniuersas intelligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphyreus, qui sicut in Ezechiele legitur super firmamentum Angelicum exaltatus est. Propter hoc B. Bernardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & cælestem omnem supergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est. Egressa, inquam, est nascendo ad vitam miserorum: progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: ingressa est perueniendo ad regnum cælorum: supergressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce igitur dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut Sol cum aurora progrediente, sicut flos cum virga florente, sicut Rex cum Regina ingrediente. O igitur aurora suauissima fac, vt etiã nobiscum sit Sol sapientiæ. O virga sublimissima fac etiam, vt nobiscum sit flos gratiæ. O regina potentissima fac, vt etiam nobiscum sit rex gloriæ Dominus noster Iesus Christus.

B. Maria ingreditur cælum meritis, & præmiis superans omnes sanctos.
Prou. 31. d
Isai. 7. c
Hieron. ser. de Assum. B. M. quæ est ep. 10. to. 9. ante med.
Ber. ser. 2. in Assum. B. M. non longe à princ.
Ezech. 1. g
Ber. ser. in Natiuit. B. M. de aquæductu, cir. med.

Lectio XIIII.

Quod B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiæ, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiæ suæ, & ob magnitudinem gloriæ suæ.

B*enedicta tu in mulieribus.* Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per Aue salutatur: ostensum quoq; est, quomodo Maria propter copiosissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena commemoratur: ostensum insuper est, quo modo Maria propter specialissimam Dei pręsentiam merito Dominus secum fore insinuatur: Ostendendum autem nunc est, quo modo propter gratissimam personæ suæ reuerentiã, benedicta in mulieribus nuntiatur. Ecce igitur gloriosus ille Archangelus Gabriel, gloriosam virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummauit in benedictione, dicens: *Benedicta tu in mulieribus*, id est, benedicta plusquam omnes mulieres. Ac per hoc quidquid maledictionis infusum est per Euam totum abstulit benedictio Mariæ, Dicat ergo Gabriel dicat: *Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ in te venerandæ, benedicta propter multitudinem misericordię per te pręstandæ, benedicta propter celsitudinem personæ ex te incarnandæ, benedicta propter magnitudinem gloriæ super te cumulandæ.

Primo pensate, charissimi, quo modo vere benedicta est Maria propter plenitudinem gratiæ in ipsa venerandæ, sicut apte ostendit Gabriel, dicens: *Aue gratia plena Dominus tecum Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta tu, quia plena es tu. Inuenisti enim gratiam apud Dominum, & ideo tu es benedicta apud Dominum. Vnde B. Bernardus optime de hac benedictione Mariæ, dicit: Per te accessum habemus ad Filium, ô benedicta inter mulieres, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis. Benedicta tu Maria propter gratiam. Benedicta, inquam, propter gratiam cordis, propter gratiam oris, propter gratiam operis. Benedicta vtique in corde, propter gratiam donorum. Benedicta in ore, propter gratiam labiorum. Benedicta in opere, propter gratiam morum. Vere benedicta Maria propter gratiam cordis, propter gratiam donorum in corde, propter quam cor eius fuit deliciosissimum, sicut paradisus Dei, ita vt de hac benedictione meritò intelligi possit Ecclesiasticus: Gratia sicut paradisus in benedictione. Ibi dicit interlinearis: Fructificans diuersas species virtutum. De his felicibus gratiarum & virtutũ benedictionibus Apostolus dicit: Qui benedixit nos in omnibus benedictione spirituali cælestibus in Christo. Si ergo gratia mentem humanam in benedictionibus virtutum deliciosam facit sicut paradisum Dei: quanto magis deliciosissima anima Mariæ fuit sicut paradisus Dei in benedictionibus donorum Spiritus sancti? Immo certe paradisus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, cõtinens in se lignum vitæ Iesum Christum. Vnde B. Bernardus ait: Vere paradisus Dei tu es, quæ mundo lignum vitæ contulisti, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Heu quam longe est ab hac benedictione Mariæ, cuiuscumque mens non est paradisus Dei in benedictionibus gratiæ, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiæ. Talis enim sicut in Psalmo dicitur: Dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

B. Maria benedicta propter gratiam, quod in se habet.
Ber. ser. 2. in Adu. Dom. cir. fin.
Propter gratiam cordis.
Ecc. 40. e
Ephes. 1. a
Ber. in deprec. & lau. ad B. V. M. cir. med.
Psal. 108. c

Item, charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam labiorum oris, iuxta illud Psalmi: Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. O quanta in orationibus deuotissimis, quãta in collationibus vtilissimis gratia in labiis Mariæ fuit. O quanta ad homines quanta ad Angelos, quanta ad Dominum gratia semper fuit in labiis Mariæ Ipse namque Deus verba labiorum eius libenter audiuit, testante beato Bernardo, qui alloquens ipsam dicit: Cui placuisti ex silentio, iam magis placebis ex verbo: cum ipse tibi clamet è cælo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Eia quàm veracissima, quàm sincerissima semper fuerunt Mariæ labia, & ideo vere benedixit eam Deus in æternum. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione illi sunt, quorum labia labiis Mariæ dissimilia sunt. Illi, inquam, in quorum labiis non est gratia diffusa, sed malitia confusa est: propterea non benedixit, sed maledicet eos Deus in æternum.

Psal. 44. a
Bern. hom. 4. super Missus est post med.

Item, charissimi, benedicta est Maria non solũ propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam

B. M. benedicta propter gratiã operationum.

labiorum oris, sed etiam propter gratiam morũ conuersationes. Et de hac benedictione accipi potest, quod dicitur in Hieremia: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ mons sanctus. Mons sanctus est sancta Maria, quæ bene mons dicitur, propter excellentiã meritorum, propter altitudinẽ vitæ & morum. Hic est mons, de quo, sicut in Daniele legitur: Lapis sine manibus abscissus est: dũ Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pulchritudo huius montis, pulchritudo, inquã, iustitiæ, pulchritudo vitæ & morũ Mariæ tãta fuit, vt merito in Canticis de ipsa dici possit: Tota pulchra es amica mea, &c. Pulchra vtiq; in vita, pulchra in morũ disciplina, & tota pulchra. Tota certè tota. Quomodo tota? Audi Hieron. ait enim sic: Quidquid in Maria gestũ est, totum puritas & simplicitas, totũ gratia & veritas fuit, totũ misericordia & iustitia, quæ de cælo prospexit. Tali pulchritudini Mariæ Dominus merito benedixit. Heu quàm longe est ab ista benedictione Mariæ, quicumque talis est in opere, quod sicut Mariæ dicitur: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ: sic ei dici potest: Maledicat tibi Dominus, turpitudo iniustitiæ. O quanta maledictio erit, cum dicetur: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ. Ecce vidimus ô charissima Maria, quod tu es vere benedicta propter plenitudinẽ gratiæ. Benedicta, inquã, propter gratiã conscientiæ & donorũ, benedicta propter gratiã linguæ, & labiorum, benedicta propter gratiam vitæ & morum.

Hier. 31. e — *Dan. 2. e* — *Cant. 4. b* — *Hieron. in Assumpt. B. Mariæ, cap. 10. tom. 9.* — *Matt. 25. d* — B. Maria benedicta propter prolẽ.

Secundo pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter celsitudinem suæ benedictæ prolis, propter benedictũ fructum sui ventris. Merito enim terra illa benedicta est, quæ tam benedictũ fructum profert. Vnde Psalmus: Benedixisti Domine terrã tuam. Terra illa est Maria, de qua in eodem Psalmo dicitur: Veritas de terra orta est. Veritas est Christus, quia ait: Ego sum via, veritas, & vita. Benedicta est ergo hæc terra, propter benedictũ fructum; Benedicta est Maria propter benedictum Filium. Vnde beatus Bern. dicit: Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus vẽtris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Igitur Maria propter prolem piam benedicta. Benedicta, inquam, à Domino, ab Angelo, ab homine. Propter prolem vtique benedicta est à Domino, benedictionẽ eius operante, benedicta ab Angelo, benedictionẽ eius nuntiante, benedicta ab homine, benedictionẽ eius prophetante. Vnde benedicta propter prolem est Maria à Domino, benedictionẽ eius operante siue donante. Hoc bene signatũ est in secundo Regum, vbi legitur, quòd benedixit Dominus Obededom propter Arcã. Obededom interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christũ, qui seruus noster factus est, seruiens nobis miseris vsque ad sanguinẽ. Propter nos enim seruus, propter nos sanguineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per flagella, sanguineus in capite per spinas, sanguineus in latere per lanceam, sanguineus in manibus & pedibus per clauos. Huius serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo dicitur: Replebimur in bonis domus tuæ. Arca in hac domo locata, Christũ signat. Christus enim seruus noster, Christus vita nostra est. In Arca vrna aurea & manna. Arca sancta carnem sanctam, vrna aurea animam Christi pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Filium Mariæ, Dominus benedixit domui Mariæ. O vere domus benedicta, ex qua omnium processit vita. Ait enim Augustinus: Benedicta tu in mulieribus, quæ vitam viris & mulieribus peperisti.

Psal. 48. — *Ioan. 14. a* — *Ber. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.* — *2. Reg. 6. b* — *Psal. 64. a* — *Aug. ser. 21. de temp. cir. med. tom. 10. & de sanct. ser. 18. non longe à princ. eod. to. Ibid. ante med.*

Item, charissimi, propter prolem benedicta est Maria non solum à Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionẽ eius nuntiante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo benedicta tu secum, quia sic est tecum. Tecum vtique tecum non tantum sicut creator cum creatura, sed etiam sicut partus cum paritura. Propter partum enim benedicta es ante partum, propter partum benedicta es in partu, propter partum benedicta es post partum. Vere benedicta quæ sic partum effudisti, quòd ante partum, & in partu, & post partum virgo permansisti: & ideo præcipue benedicta dici meruisti, quia non hominem purum, non Angelum verum, sed hominem & Angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene ait Beda sic: Vere benedicta in mulieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum decore virginitatis gauisa est honore parentis, quodque Virginem matrem decebat, Deum Filium procreauit.

Beda in homil. de sanct. in fest. Annun. B. M. V. tom. 7.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Maria, non solum à Domino benedictionem eius operante, non solum ab Angelo benedictionem eius nuntiante, sed etiam ab homine benedictionẽ eius prophetante, sicut patet in Elizabeth, quæ exultante in vtero eius infante, repleta Spiritu sancto, prophetando exclamauit, dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Ideo vtique benedicta, quia benedictus fructus vẽtris tui. Sicut ager, ideo benedictus, quia benedictus fructus eius est. Maria enim, fratres, est ager ille benedictus, de quo dicitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. De hoc beatus Hieronymus, ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia Maria plena gratia pronuntiatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes agros benedictus, propter fructum. O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod etiam exclamans beatus Augustinus, ait: O fœmina super fœminas benedicta, quæ virum omnino nõ nouit, & virum suo vtero circundedit. Ecce vidimus, ô dulcissima Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris tui, es vere benedicta benedictione diuina, angelica, & humana. Heu quàm longe ab ista benedictione Mariæ sunt, qui propter maledictum fructum operis sui, maledictionem incurrunt diuinam, angelicam, & humanam: dum maledicti à Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab hominibus erunt in æternum.

Luc. 1. d — *Gen. 27. d* — *Hieron ser. de Assumpt. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. post med.* — *Aug. ser. 9. de temp. cir. med. to. 10.* — B. M. benedicta propter misericordiam, quam nobis cum operatur.

Tertio pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiã posteriore superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quã exhibuit, dum adhuc viueret in mundo: posterior vero eius misericordia est, quam iam amplius, quàm per mille ducentos annos exhibuit de cælo. Posterior namque priorẽ superauit, quia ista illam multitudinem innumerabilium beneficiorum excessit. Quis æstimare possit, quam inæstimabiliter Maria propter misericordiã suam sit benedicta, cũ inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis æstimare potest, quàm inæstimabilis sit Mariæ misericordia, propter quã ipsa tam inæstimabiliter est benedicta? Hinc est, quod beatus Bernardus, exclamans dicit: Quis misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profunditatem queat inuestigare? Benedicta ergo est Maria pro multiplici misericordia, quam per eam homo recipit. Benedicta vtique, quia per eam Deus homini placabilis est. Benedicta quoque est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedicta insuper est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Dico, Charissimi, quòd Maria benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sicut signatũ est in Abigaïl, de qua legitur, quòd cum Dauid offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigaïl occurrens offenso, placauit eum. Qui placatus dixit: Benedictum eloquium tuũ, & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea: Nabal stultus signat peccatorem. Omnis enim peccator stultus est. Sed heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: Stultorum infinitus est numerus. Abigaïl Mariam signat, interpretatur enim Patris exultatio. O quãta Patris cælestis in Maria, & Mariæ in Patre cælesti fuit exultatio, cũ ipsa dixit: Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigaïl Dominam nostram, sic Dauid Dominum nostrum signat. Dauid autẽ offensus est stulto Nabal, quando Dominus offens[9] est homini impio. Dauid Nabal stulto per Abigaïl placatur,

Ruth. 3. b — *Ber. ser. 4. in Assumpt. B. M. cir. fin.* — *1. Reg. 25. f* — *Eccles. 1. d* — *Luc. 1. e*

placatur, quando Dñs impio per Mariam reconciliatur. Abigaïl placauit Dauid verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigaïl vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista vero diuinum gladium conuertit. Propter hoc bene ait Bern. Nemo tam idoneus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obiiciat, vt tu Dei amantissima; per quam primum suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri. Itē, charissimi, Maria non solū benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sed etiā ideo benedicta est, quia per eā homo Deo acceptabilis est, eo quod per ipsam benedictā homo benedict⁹ est. Vnde bene in Isaïa dicitur, quòd erit Israël benedictio in medio terræ, cui benedixit Dñs exercituum, dicens: Benedictus populus meus, &c. Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psal. Deus autem Rex noster ante sæcula operatus est salutem, &c. De hoc terræ medio B. Bern. sic ait: Maria mirabili proprietate terræ mediū appellatur, ad illam enim sicut ad mediū, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui habitant in cælo, & qui habitant in inferno, & qui nos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in cælo, vt resarciantur: qui in inferno, vt eripiantur: qui præcesserunt Prophetas, vt fideles inueniantur: qui sequuntur, vt glorificentur. In hoc ergo benedicto terræ medio, benedictus est Israël, benedict⁹ est Dei populus, tum per benedictā Dei matrē Deo est acceptus. Quid mirum si per benedictā Mariam, benedicta & accepta Deo sit creatura rationalis, cum etiam per ipsam benedicta sit creatura vniuersalis? Vnde Ansel. exclamās dicit: O Virgo benedicta, & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solū creatura à Creatore, sed Creator à creatura.

Bern. in deprecatione, & laud. ad B. V. Mar. ferè in prin.

Isa. 19. d

Psal. 73. b, c

Ber. ser. 2. de Pentec. circa med.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est: non solū quoque benedicta est quia per eam homo Deo acceptabilis est; sed etiā ideo benedicta est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Vnde ipsa per Iudith signata est, de qua dicitur: Benedixit te Dñs in virtute tua, qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Inimici nostri sunt dęmones, quos beata Virgo ad nihilū redegit, dum & in se, & in multis aliis vires eorum confregit, sicut B. Bern. testatur, cū ait: Tu bellatrix egregia, & infra: Omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum, in fugam est conuersa. Fugiamus ergo, fratres, & confugiamus ad auxilium matris Domini, in omnibus vexationib. & impugnationibus diaboli. Ipsa namq; est inimicis animarum nostrarum terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et heu, quia multiplex est nostra miseria, pro qua benedictione Mariæ indigemus & misericordia, ideo hanc benedictionem inuocemus cum beato Bern. qui sic ait: Sit pietatis tuę Virgo benedicta, ipsam quam apud Deum meruisti, gratiam, notam facere mundo, reis veniam, ægris medelam, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus adiutorium & liberationem, sanctis tuis precibus obtinendo. Ecce vidimus, ô dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia. Benedicta, inquam, es, quia per te Deus homini placatur: Benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur: Benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione est, quicunque Deus placatus non est, quicumq; Deo gratus non est, quicunque à diabolo subiugatus est: & ideo talis à Deo maledictus est.

Iudith 13. e

Ber. in deprecatione, & laud. ad Virg. Mar. post med.

Ber. ser. 4. in Assump. B. M. cir. fin.

Quarto pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriæ suæ, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quæ vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco, quo Filius eius apud ipsam requieuit in vtero. Benedicta est de loco, quo ipsa apud Filium requiescit in cælo. Vterq; enim locus dignissimus est, sicut patet per B. Bern. dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo; in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in cælis regali solio, in quo Mariam Filius Mariæ sublimauit, benedicta ergo est Maria propter gloriam suam, Benedicta vtiq; propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate: benedicta propter gloriam suam copiosissimam immēsitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quòd benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Nota quòd est annus æquanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus militantium in mundo. Secundus eiulantium in inferno. Tertius exultantium in cælo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos, & malos qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est solos peccatores noctibus tenebrosiores. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, sc. solos bonos die clariores. Tot autem dies in hoc anno, quot sunt iusti in cælo. In primo anno ęquanimitatis, boni & mali æquanimiter tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta Virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorū cęli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur B. Hieron. dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit vltra quàm nostræ humilitatis est natura. Filius certe Mariæ est summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam, sequamur, benedictam vtique de qua beatus Bernardus ait: Non est nobis hic manens ciuitas, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

B. Maria benedicta propter magnitudinem gloriæ suæ.

Ezech. 3. b

Ber. ser. 1. de Assumpt. B. M. post med.

Psal. 64. c

Hier. in ser. de Assumpt. B. M. quæ est epist. 10. to. 9. ante med.

Ber. ser. 1 in Assumpt. B. M. non longe à prin.

Item, charissimi, benedicta est Maria, non solum propter gloriam eius excellentissimam dignitate, sed etiam proter gloriam eius copiosissimam immensitate: cuius copia tanta est, quod ad omnes distenditur, & ideo merito ab hominibus benedicitur: secundum quod de ipsa per significationem dicitur in libro Iudith: Benedixerūt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalē, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri. Benedixerunt eam vtiq; omnes. Nota, quod dicitur omnes, nam omnis est signum vniuersale, requirens tria appellata. Et ecce quasi tria appellata sunt, Deus, Angelus, & homo, qui Mariam benedixerunt. Deus vtiq; benedixit Mariā: Pater benedixit Mariam: Spiritus sanctus benedixit eā, omnes tres personæ benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit Mariam. Prima hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes Angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit Mariam, coniugati benedixerunt eam, viduæ benedixerunt eam. Virgines benedixerunt eam, omnes benedixerunt eam. Benedixerunt autem eam, dicentes: Tu gloria Hierusalem triumphantis, gloria, inquam, omnium Sanctorum, tu lætitia Israël Deum contemplantis: tu lætitia, inquam, omnium Angelorum, tu honorificentia populi peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus Filius tuus, ô Maria, qui de copiosissima benedictione tua, tanta præstat bona in cælo & in terra: vt tam Angeli quàm homines gratulari possint cum Anselmo, qui ait: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ prouenerunt.

Iudith 15. d

Item chariſſimi, Maria non ſolum benedicta eſt propter gloriam eius ſublimiſſimam dignitate, non ſolum benedicta eſt propter gloriam eius copioſiſſimā immenſitate: immo etiam benedicta eſt propter gloriam eius ſtabiliſſimam perpetuitate. Ipſa namque per domum illam ſignatur de qua primi Paralipomenon dicitur: Te Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum. Vere in perpetuum ſicut etiam in Pſalmo dicitur: Propterea benedixit te Deus in æternum. Si ergo ô dulciſſima Virgo Maria, tu es vere in mulieribus, & ſuper mulieres, immo etiam ſuper viros, immo etiam ſuper Angelos benedicta. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ, quam inueniſti: benedicta propter celſitudinem perſonæ, quam genuiſti: benedicta propter multitudinem miſericordiæ, quam exhibuiſti: benedicta propter magnitudinem gloriæ, quam percepiſti. Te igitur, ô nimis benedicta, inuocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, qui te benedictam orans, ait: Fac, ô benedicta, per gratiam, quam inueniſti, per prærogatiuam, quam meruiſti, per miſericordiam, quam peperiſti; vt qui mediante te fieri dignatus eſt particeps infirmitatis & miſeriæ noſtræ, te quoque intercedente, participes nos faciat beatitudinis, & gloriæ ſuæ, Amen.

1. Par. 17. d

Pſal. 44. a

Ber. ſer. 2. de Aduentu, prope fin.

Lectio XV.

Quòd Maria ſit benedicta per ſeptem virtutes contra ſeptem capitalia vitia.

Benedicta *tu in mulieribus*. De benedictione noſtræ Virginis benedictæ adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix vero omnis anima maledicta, omnes, quibus dicetur: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Maledicta certe omnis anima vitioſa: benedicta tu vero Maria virtuoſa. Maledictionem per ſeptem vitia capitalia mundus incurrit: benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. Benedicta ergo tu in mulieribus, ô Maria. Benedicta vtique pro humilitate contra ſuperbiam, pro charitate contra inuidiam, pro lenitate contra iracundiam, pro ſtrenuitate contra acediam, pro liberalitate contra auaritiam, pro ſobrietate contra gulam, benedicta pro caſtitate contra luxuriam.

Matt. 25. d

Primo audiamus, chariſſimi, quomodo benedicta ſit Maria pro humilitate contra ſuperbiam. Superbi enim maledicti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis. Contra hanc ſuperbiæ maledictionē, Maria obtinuit humilitatis benedictionem. Vnde ipſa per vallem illam ſignari poteſt, de qua in libro Paralipomenon dicitur: Vocauerunt locum illum vallem benedictionis. Si omnis humilis eſt quædam Dei vallis, iuxta illud Iſaiæ: Omnis vallis exaltabitur: quanto magis, vallis fuit Maria, quæ tanta fuit humilitate profunda. Quid mirum ſi ipſa fuit vallis vallium, quæ fuit humillima humilium? O quantis hæc vallis benedicta benedictionibus eſt exaltata pro humilitate ſua, tam profunda, tam vtili, tam grata. Vnde B. Aug. ait: O vere beata humilitas Mariæ, quæ Dominum hominibus peperit, vitā mortalibus edidit, cælos innouauit, mundū purificauit, paradiſum aperit, & hominum animas ab inferis liberauit. Vallis quanto humilior, tanto receptibilior eſt aquarum: ſic & Maria gratiarum. Vallis autem irrigationes aquarum recipit, quandoq; à ſuperiori, quandoq; ab inferiori. A ſuperiori quidem, per pluuias de monte defluentes: ab inferiori vero, per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis Maria quaſi de ſuperiori, & inferiori, quaſi de monte & fonte irrigata eſt, cum de diuina & humana Filij ſui natura, tanta gratiarum benedictione infuſa eſt. Hæc itaq; benedictio eſt, de qua legitur in libro Iudicum, quòd cum Axa diceret patri ſuo: Da mihi benedictionem; dedit ei pater ſuus irriguum ſuperius & inferius. Axa Mariæ typum gerit, quæ irriguum à Patre cæleſti benedictionē ſuſcepit. Dedit enim ei Deus Pater irriguum ſuperius in Chriſti diuinitate, inferius vero in Chriſti humanitate. Item ſuperius in mente, inferius in ventre. Item ſuperius in charitate Dei, inferius in charitate proximi. Itē ſuperius in contemplatione, inferius in actione. Vel certe Pater eius cæleſtis dedit ei benedictionem ineffabilis irrigui ſuperius in cælis, inferius in terris: vt in cęlis benedictionem gloriæ, in terris vero benedictionem gratiæ poſſidens, benedicta eſſet tam in cælo, quàm in terra, ſecundum, quod B. Bern. innuens dicit: Memento Maria, quòd Chriſtus maledictionem pertulit crucis, qui te ſuam matrem benedixit in cælis. Sed & in terris ab Angelo benedicta, & à cunctis terræ generationibus merito benedicta prædicaris.

B. Maria benedicta per humilitatem contra ſuperbiam. Pſal. 118. c 2. Paralip. 20. e Iſa. 40. a

Aug. ſer. 35. de Sanct. poſt med. tom. 10.

Iud. 1. e

Bern. hom. ſuper Miſſ. eſt, cir. med.

Secundo, chariſſimi, audiamus, quomodo benedicta eſt Maria pro charitate contra inuidiam. Inuidi namq; maledicti ſunt, ſicut de inuido Caim dicitur: Maledictus eris ſuper terrā, quæ aperuit os ſuū, & ſuſcepit ſanguinē fratris tui de manu tua. Contra inuidiæ maledictionem, Maria obtinuit charitatis benedictionem. Vnde ipſa bene per Saram ſignari poteſt, de qua Dñs dixit: Benedicam ei, & ex illa dabo tibi Filiū, cui benedicturus ſum. Sara interpretatur carbo. Hoc bene Mariæ cōuenit, quæ tanquam carbo ardore charitatis ignita fuit. Propter quod etiā ipſa bene per rubū ardentē ſignatur, per quē fideli cuilibet benedictio gratiæ miniſtratur. Vnde in Deuteronomio dicitur: Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph. Ioſeph interpretatur augmentū, & ſignificat quēlibet fidelē diuina gratia adauctū. Benedictus rubus, & benedictus, qui per incarnationē apparuit in rubo, per quē tanta venit ſuper capita fideliū benedictio. Et ô vere benedictus carbo, tam benedictam flammā producens, benedicta Maria tam benedictam prolē gignēs. Ex illa, inquit Dominus, dabo tibi Filiū, cui benedicturus ſum. Penſa ergo quantam Maria charitatem ad Deū habuerit, cum Deus Filius eius ſit corporaliter. Penſa etiam quantam ad proximum habuerit, cum bonus proximus Filius eius ſpiritualiter ſit. Si autem filij eius ſumus, ergo & fratres Filij eius ſumus. Et ideo bene de iſta matre benedicta dicit Anſel. O benedicta & exaltata, nō tibi ſoli, ſed etiam nobis, quid eſt, quàm magnum eſt, quam amabile eſt, quod video per te euenire nobis, quod videns gaudeo, quod gaudens dicere non audeo? ſi enim tu Domine es mater Dei, nonne & alij filij tui fratres Dei?

B. Maria benedicta per charitatem contra inuidiam.

Gen. 17. e

Deut. 33. c

Tertio, chariſſimi, audiamus, quomodo benedicta ſit Maria pro lenitate, & manſuetudine contra iracundiam. Iracundi enim maledicti ſunt, ſicut ſcriptum eſt in Geneſi: Maledictus furor eorum quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Contra hanc iræ maledictionem, Maria obtinuit manſuetudinis benedictionem. Cuius reuera tanta fuit manſuetudo, quod non ſolum propria ira caruit, ſed etiam iram Domini ad manſuetudinem conuertit. Vnde ipſa bene per Abigail ſignatur, cui Dauid dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuiſti me, ne irem hodie ad ſanguinem, & vlciſcerer me manu mea. Proprium eſt hoc manſuetorum, manſuetis verbis frangere iram offenſorum, iuxta illud Prouerb. Reſponſio mollis frangit iram. Manſueta Abigail manſuetam Mariam ſignat. Vis noſſe quam manſueta fuerit Maria? audi B. Bern. Reuolue, inquit, diligentius Euangelicæ hiſtoriæ ſeriem vniuerſam, & ſi quid forte increpatorium, ſi quid durū, ſi quod deniq; ſignum, vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cætero ſuſpectam habeas, & accedere verearis. Quod ſi plena magis omnis pietatis & gratiæ, plena manſuetudinis, & miſericordiæ inueneris, quæ ad eam pertinent: gratias age ei, qui talem tibi mediatricem benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Dauid Chriſtum ſignat, qui per manſuetiſſimam Mariam manſueſcit & placatur: ne ſe de peccatore per mortē ęternā vlciſcatur. Omnis enim anima morti ęternę obnoxia, anhelare non ceſſet ad tantam Mariæ manſuetudinē, pro qua ipſa merito eſt benedicta. Dico ergo: Omnis ſpiritus moribundus dicat cum Anſelmo, dicēte ſic: O tu benedicta ſuper mulieres, quæ Angelos vincis

B. Maria benedicta per manſuetudinem contra iram. Gen. 49. a

1. Reg. 25. f

Prou. 15. d

Ber. ſer. de 12. Virg. ex verb. Apoc. 12. non longè à princ.

puritate,

puritate, sanctos superas pietate, anhelat moribundus spiritus meus ad tantæ benignitatis respectum, sed erubescit, ad tanti nitoris aspectum.

B.M. benedicta per strenuitaté contra acediá. Quarto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro strenuitate contra acediam, Acediosi enim maledicti sunt, qui opera Dei strenue & fideliter non agunt. Vnde Hieremias dicit: Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter. Contra torporis maledictionem, Maria meruit rigoris benedictionem. Ipsa namq; per illam Iahel signata esse potest, quę clauo Sisará interfecit. Propter quod in libro Iudicú dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel, &c. Iahel interpretatur ascendés, quod conuenit Mariæ, quæ non sicut acediosi descendit: sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus semper ascendit. Iuxta illud Canticorú: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi? Ista benedicta Iahel quid fecit? certe clauo Tabernaculi Sisaram interfecit. Sisara exclusio gaudij interpretatur; & bene diabolum signat: quia à gaudio cælesti exclusus etiá alios excludere festinat. Immo heu nos omnes excluserat per matrem generis humani, cuius exclusionis maledictio, exclusa est per benedictam matrem Saluatoris. Vnde bene venerabilis presbyter Beda ait: Benedicta tu inter mulieres, per cuius partú virgineú, à natis mulierum maledictio primæ matris exclusa est. Sed quid per clauum signatur quo caput Sisaræ perforatur? Quis est clauus iste, nisi rigor disciplinæ? Quid est enim rigor disciplinæ acediosis: nisi quasi quidá clauus in oculis: Rigor vtiq; disciplinæ clauus est diabolú acerrime pungens, clauus est diabolú rigidissime configens. Benedicta itaq; Iahel caput Sisaræ clauo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem Satanæ rigore disciplinæ in se extinxit. Benedicta ergo inter mulieres Iahel, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? audi Bedam qui dicit: Non solú benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas, maiori benedictione specialiter insignis.

Quinto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro liberalitate contra auaritiam. Auari enim maledicti sunt, vt Petrus ait: Cor exercitatum auari habentes maledictionis filij, &c. Cótra hanc auari maledictionem, Maria meruit largitatis & profusionis benedictionem. Ipsa tanquam vera fontana semper fuit effluens, semper larga: & ideo vere benedicta, iuxta illud; Sit vena tua benedicta. In temporalibus vena illa Maria plus quàm larga fuit, quia large & perfecte omnia contépsit. Vnde secundum expositionem Haymonis, Beata Dei genitrix Lunam sub pedibus habuit, quia cuncta temporalia despexit. O quantæ gratiæ per hanc vená ad homines defluxerunt, Sit ergo, ô Ecclesia, vena tua benedicta, per quá tibi tanta affluunt bona. Vera vena nobilis, vena Spiritu sancto plena, vena fontis vitæ, vena salutis nostræ Maria. Per hanc namq; vená fons vitæ Christus ad nos venit, & per hanc ad fontem vitæ Iesum Christú etiam nos venimus: & ideo vere est benedicta. Vnde beatus Bernardus ait: Per te accessum habemus, ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis: vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

B. Maria benedicta per temperantiam contra gulam. Sexto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro sobrietate contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parentum: pro qua & ipsi & totum genus humanum maledictioné incurrerunt. Contra hanc gulæ maledictionem, Maria obtinuit abstinentiæ & omnis temperantiæ benedictioné. Merito enim cótra maledictiones gulæ in paradiso materiali, abundauerút benedictiones temperantiæ in paradiso spirituali, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia quasi paradisus in benedictionibus. Tanta gratiarum copia in Maria abundauit, vt etiá ipsa gratiosa Virgo gratia quodam modo dici possit. Hæc autem gratia, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit quasi paradisus in benedictionibus. Sicut enim in paradiso materiali, gula Euæ meruit maledictiones pœnarum: sic in paradiso spirituali, téperantia Marię meruit benedictiones gratiarú. Vnde Augustinus ait: Maledictio Euæ in benedictionem vertitur Mariæ: Sicut autem gula Euæ non solum maledictionem in anima, sed etiá in corpore: sic Maria non solum benedictioné in corpore, sed etiam in anima, non solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Euæ gulosæ, fuit parere cum dolore: benedictio autem Mariæ temperatæ, parere sine dolore, teste beato Bernardo, qui ait: Benedicta tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In dolore paries filios; & nihilominus illam qua dictum est: Maledicta sterilis in Israel: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parias.

B.M. benedicta per castitatem contra luxuriam. Septimo audiamus, charissimi, quomodo benedicta est Maria per castitatem contra luxuriam. Luxuriosis dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore alterius proximi sui, & dicit omnis populus: Amen. Sic dicitur in Deuteronomio. Contra hanc incontinentiæ maledictionem Maria meruit continentiæ benedictionem: sicut signatú potest esse in libro Iudith, vbi dicitur: Benedixerút eam vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalé, tu lętitia Israel, tu honorificentia populi, quę fecisti viriliter & confortatú est cor tuú, eo quod castitaté amaueris, & post virum tuú alium nescieris. Ideo manus Domini cófortauit te, & eris benedicta in æternú. In hac casta Iudith benedictione, potest benedictio Mariæ non solum signari, sed etiam per locú à maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quáto magis Virgo casta? Maxime talis Virgo, quæ Deú parere & certe sic parere meruit, quod virginitaté nó amisit. Propter quod bene Beda dicit: Benedicta est incóparabiliter, quę & diuini germinis gloriam suscepit, & coroná virginitatis seruauit. Notandum autem est, quod in scripturis inuenimus benedictá coniugatá, benedictam viduam, & benedictam Virginem. Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur in Tobia: Dicatur benedictio super vxorem Tobiæ. Benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est. De vidua quoque benedicta in Psalmo dicitur: Viduam eius benedicens benedicá. Benedicta vero fuit Virgo Maria, teste Angelo, qui dixit: Benedicta tu in mulieribus. Benedicta ergo quę cóiugalem, benedicta magis quę vidualé, benedicta maxime, quę virginalem amauerit castitaté. Benedicta certè quæ cum Sara & Susanna fuerit casta coniugaliter: benedicta magis quæ cum Iudith & Anna fuerit casta vidualiter: benedicta maxime quæ cú Maria fuerit casta virginaliter. Propter quod beatus Augustinus dicit: Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus; sed tamé ei boná viduæ Annæ, ac multo magis Virginis Mariæ anteponimus. Vere dignú & iustum est hoc. Dignum est, vt benedicta sit, quæ cum viro suo virú alium non nouit. Iustum magis est, vt benedicta sit, quæ nec cum viro suo, nec post, virú alium non nouit. Dignú & iustú est, vt maxime benedicta sit, quæ nec suum, nec alium virú nouit, & tamé virum tam imménsum concepit. Ideoq; Augustinus exclamans, dicit: O fœmina super fœminas benedicta, quæ virú omnino nó nouit, & virú suo vtero circúdedit. Sic ergo, charissimi, pro humilitate benedicta, benedicta pro charitate, benedicta pro lenitate benedicta pro strenuitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit; quæ humilitate excellétissima, charitate opulétissima, lenitate patiétissima, strenuitate ferueétissima, largitate abstinentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate cótinentissima fuit. Eia ergo tu tam multipliciter benedicta, tu tam feliciter superbenedicta Maria, oremus, vt tua benedictione nos miseros absolutos ab omni maledictione, dignos reddas diuina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Marginal notes: Hier. 48. d; Iud. 5. d; Cant. 3. b; Beda hom. Æst. in solemn. Deip. V. M. quando salutauit Elizabet, ante med. to. 7.; Beda ibid.; 2. Pet. 2. c; Prou. 5. c; Haymo. in Apoc. 12.; Ber. ser. 2. de Aduen. cir. fin.; Eccli. 40. c; August. de sanct. ser. 18. paulo post princ. to. 10.; Bern. ho. 3. sup Miss. est, cir. med.; Deut. 27. d; Iudith. 15. d; Beda vbi sup prox.; Tob. 9. d; Psal. 131. c; Aug. ser. 8. de temp. cir. medio to. 10.

LECTIO XVI.

Qui, & qualis sit Fructus Ventris Beatæ Mariæ.

Benedictus *fructus ventris tui.* Ostensum est supra quomodo Maria propter purissimam vitæ innocen-

A tiam merito per *Aue*, salutatur: quomodo propter copiosissimã gratię affluentiam, merito gratia plena commemoratur: quomodo propter familiarissimam Dei præsentiam Dominus secum fore insinuatur. Ostendendum autem nunc est quomodo propter vtilissimam prolis suæ excellentiam, merito benedictus fructus ventris sui proclamatur. *Benedictus*, ergo, *fructus ventris tui*, ô benedicta mater filij Dei. Hic est ille fructus, de quo propheta dicit: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. Quod exponens Beda dicit. Dedit Dominus benignitatem, quia in ingressu vnigeniti sui, virginalis vteri templum, Spiritus sancti gratia, consecrauit. Et terra nostra dabit fructum suum, quia eadem Virgo, quæ de terra corpus habuit, Filium genuit diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem. Considerãdum autem est, quod fructus iste fructus generosissimus, fructus deliciosissimus, fructus virtuosissimus, fructus copiosissimus est. Fructus, inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate vtilissimus, fructus copiositate vniuersalissimus.

Psal. 84. c

Beda vbi sup. prox.

B

Fructus veteri virginalis generosissimus.

Primo consideremus, charissimi, quomodo fructus vteri virginalis generosissimus sit. Generosus quidẽ est, quia de vtero regali est. Generosior autẽ est, quia de vtero virginali est. Generosissimus certe est, quia de vtero paternali, de vtero, inquam, Patris æterni est. Dico charissimi, quòd generosus est fructus iste, quia de vtero regali, de vtero, inquam, regis Dauid prodijt, sicut sibi Dominus promiserat, dicens in Psalmo: De fructu ventris tui ponã super sedem tuã. Hoc autẽ promissũ Apostolus testatur, dicens ad Romanos: Qui factus est ex semine Dauid secundũ carnem: Et certe fructus iste generosus & nobilis est, non solũ propter Regem Dauid, sed & propter omnes illos nobiles Reges, progenitores suos, per quos secundũ genealogiã à Matthæo descriptã propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientię: A regalibus sedibus venit. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterũ regalem, generosior tamen est propter vterum virginalẽ, de quo dicitur: *Benedictus fructus ventris tui*: ventris vtique, qui secundũ quod in virga Aaron significatũ fuit, florem virginitatis simul cum fructu fœcunditatis retinuit. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Nascitur Christus ex muliere, sed cui fœcunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flos virginitatis. Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellentior est, quàm prima, plusquàm cæli exaltentur à terra. O vere mirabilis & inaudita nobilitas, ô vere nobilis de Virgine natiuitas. Nobilitas, inquit Augustinus, fuit nascẽtis in virginitate pariẽtis, & nobilitas parientis in Diuinitate nascentis. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior autẽ propter vterum virginalem, generosissimus tamen propter vterũ paternalẽ. Vnde de isto fructu accipi potest illud Oseę: Ex me fructus tuus inuẽtus est. Originale habet, tuus, sed Septuaginta habẽt, eius. Dicat ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: Ex me fructus tuus inuẽtus est, tuus ô Maria, ad hunc fructum producendũ electa. Tuus ô anima, ad hunc fructum diligendum illecta. Tuus ô Ecclesia, ad hunc fructum percipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus. Tuus certe corporaliter per assumptã naturam, tuus spiritualiter per gratiã, tuus sacramentaliter per Eucharistiam, tuus æternaliter per gloriã. Ex me tamen tuus est, quia ex meo vtero genitus est, sicut in Psalmo scriptũ est: Ex vtero ante luciferũ genui te O vere nimis admiranda, nimisque veneranda nobilitas, quod fructus ventris materni est Filius vteri æterni, & sapiẽtia cordis paterni, sicut & beatus Bernardus de isto fructu, ait: Illius ô Maria eris mater, cuius Deus est Pater, Filius Paternæ charitatis, erit corona tuæ castitatis: sapiẽtia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis. Ista ergo fructus generosissimi huius nobilitas, primã & secundam in infinitum sua dignitate præcedit, & omnem intellectũ humanum & angelicũ cum sua sublimitate excedit. Ideoq;

Christus è stirpe regię.

Psal. 131. b

Rom. 1. a

C

Sap. 18. c

Christus ex Virgine.

Bern. ser. 1. de Circumcis. Domini, cir. med.

D

Osea 14. c

E

Psal. 109. a

Ber. hom. 3. sup. Miss. est, cir. med.

bene de hoc fructu dicitur ab Isaia: Erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis. In magnificentia, propter realem, in gloria, propter virginalem, sublimis propter æternalem siue paternalem generositatem.

Isa. 4. a

Fructus vteri virginalis deliciosissimus.

Secundo consideremus, charissimi, quo modo fructus vteri virginalis deliciosissimꝰ sit. Deliciosus quidẽ est in odore, deliciosior in specie, deliciosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus Mariæ deliciosus est suaui odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Fructus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirũ est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omniũ procreatus nascitur, de riuulo suo fons magnus educitur, radix omniũ de virgulto suo nascitur, & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Fructus vitis vinũ est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor exemplorũ Christi, odor consolationum Christi, odor promissionũ Christi valde delectabilis est animæ Christum sitienti. Et ideo sicut odor vini sitientẽ, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentẽ: Trahe me post te, &c. Quòd nos miseri heu non currimus, sed, vix serpimus, signũ est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactũ Isaac haberemus, qui huius fructus odorẽ tam longe præsensit, teste beato Bernardo, qui sic dicit: Huius odoriferi fructus fragrantiã sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste nõ solũ deliciosus est odore, sed etiã deliciosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisq; die primo fructus arboris pulcherrimæ. Primus dies animã illuminãs est fides. Et certe si sumere debemus fructus arboris pulcherrimæ, arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in folijs oris. Pulchrior autẽ in floribus cordis. Pulcherrima vero in pulcherrimo fructu ventris. De quo beatus Bernardus infert sic; Si, inquit, fructus ille mortis non solum suauis fuit ad vescendũ, sed etiam, teste scriptura, delectabilis aspectu: quãto magis huius vitalis fructus viuificum decorẽ debemus inquirere: illum, inquã, in quem desiderant Angeli prospicere. Pulcher vtiq; fructus Christus est, qui speciosus forma præ Filijs hominũ est. Si autẽ plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudinẽ, recurramus ad ipsam arborẽ pulcherrimã, requiramus ipsam pulcherrimam eius matrem, & dicamus illud Canticorum: Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? Et ecce ipsa respondens statim dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Ipse candor lucis æternæ Candidus quidem est diuinitate, ribicundus autem humanitate. Candidus quoque conuersatione, rubicũdus passione. Ecce quàm pulcher fructus, propter hoc bene de ipso dicit Augustinus: Pulcher in cælis, pulcher in terris, pulcher in Patre Verbum, pulcher in matre caro & verbum. Hæc autem pulcherrima arbor Maria, non solũ habet pulcherrimũ fructum ventris, sed etiã pulcherrimos habet fructus mẽtis. De quibus Apostolus ad Galatas scribens, ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas, longanimitas mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Item charissimi, fructus iste non solum deliciosus est odore, & deliciosior decore, sed etiã deliciosissimus est sapore. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quæ in Canticis dicit: Sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quid mirum si fructus iste tam dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernardus: Fructus quãto altior, tanto dulcior, ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quo modo autem potest Altissimus esse ille fructus, cuius breuissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus Maria, & altissima simul est, & breuissima. Altissima dignitate, breuissima humilitate. Altissima in oculis Domini, breuissima in oculis suis, quæ licet hoc

Eccli. 24. c

August. de temp. ser. 9 ante med. tom. 10.

Can. 1. a

Gen. 7. d

Ber. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.

Leu. 23. g

Ber. hom. 3. sup. Miss. est, paulo ante med.

1. Pet. 1. e

Psal. 44. c

Cant. 5. e

Ibidem.

August. de temp. ser. 13. circa med. tom. 10.

Galat. 5. d

Cant. 2. a

modo

fit breuis, fructus tamen eius est valde dulcis. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Si igitur fructus ventris Mariæ in olfactu, in visu, & in gustu deliciosissimus est, ideo vere benedictus est. Sicut etiam beatus Bernardus, testatus est dicens: *Benedictus fructus ventris tui*. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie.

Eccli. 11. a

Bern. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.

Tertio, charissimi, consideremus, quo modo virginalis vteri fructus sit virtuosissimus. Nam reuera virtuosus est ad perditorum saluationem, ad saluandorum multiplicationem, & ad multiplicatorum conseruationem. Dico, charissimi, quòd fructus iste benedictus virtuosus est ad saluandum, siue ad salutem, propter etiam fructus salutis dicitur. Vnde Ecclesiasticus ait: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Quid est, quod dicit pacem & fructum? fructus salutis nostræ & pax nostra ille est, qui fecit vtraque vnum Iesus Christus. Et certe hunc fructum, hanc pacem timor Domini repleuit, teste Isaïa, qui ait: Et repleuit eum spiritus timoris Domini. Bene autem dicitur fructus salutis, sine quo nulla salus est nobis: iuxta illud: Non est in aliquo alio salus. Et Anselmus: Non est, inquit, salus nisi quem tu Virgo peperisti. Tu igitur, ô Maria, vere es arbor salutis, quæ mundo portasti fructum salutis. Sicut beatus Bernardus exclamans dicit: O vere cælestis planta pretiosior cunctis, sanctior vniuersis. O vere lignum vitæ, quod solum fuit dignum, portare salutis fructum. Sed heu multi fructum iustum salutiferum faciunt mortiferum, fructumque tam melliferum sibi conuertunt in absynthium æternum, sicut in Amos dicitur: Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructus iustitiæ in absynthium. Item, charissimi, fructus iste valde est virtuosus, non solum virtute saluatiua, sed etiam virtute multiplicatiua. Vnde etiam in bono exponere possumus, quod scriptum est: A fructu frumenti, vini, & olei sui, multiplicati sunt, vt frumentum ad corpus Christi, oleum ad animam Christi, vinum ad diuinitatem Christi referamus. Fructum quoq; frumenti ad Sacramentum corporis Christi, fructum autem vini ad Sacramentum sanguinis Christi, fructum vero olei, ad vnguentum Spiritus sancti referre possumus. Ab hoc ergo fructu multiplicati sunt filij in Ecclesia, & multiplicata est Ecclesia in filiis. Nam omnes filij ventris Ecclesiæ, sunt hæreditas & merces fructus ventris Mariæ, sicut in Psalmo dicitur: Ecce hęreditas Domini filij merces, fructus ventris. De hoc quoq; beatus Hieronymus ait: Ipse Dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris, cuius assumpta humanitas hanc accepit mercedem, vt gentes vocatæ in filiis sint hæreditas eius. Item, charissimi, fructus iste benedictus, non solum virtute saluatiua virtuosus, non solùm virtute multiplicatiua virtuosior, sed etiam virtute conseruatiua virtuosissimus est. Vnde de hoc fructu possumus accipere illud Prouerbiorum: Fructus iusti, lignum vitæ. Sicut enim lignum vitæ, quod fuit in medio paradisi terrestris, virtutem habuit seruandi vitam naturæ, sic certe fructus ventris Mariæ, qui est lignum vitæ, & fructus vitæ in medio paradisi Ecclesiæ, conseruat vitam gratiæ, in medio paradisi cælestis patriæ, vitam gloriæ. Conseruat quidem vitam gratiæ à corruptione culpæ, vitam vero gloriæ à corruptione omnis miseriæ, vt sic recipiamus in fructu Mariæ, quod amisimus in fructu Adam & Euæ, sicut bene notauit Beda, dicens: Benedictus fructus ventris illius, per quem & semen incorruptionis in agro supernæ hęreditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recepimus. Sit ergo benedictus fructus Mariæ salutem dando spiritualiter, saluandos multiplicando vniuersaliter, multiplicatos conseruando æternaliter virtuosissimus.

Fructus virginalis vteri virtuosissimus.

Eccli. 1. e

Isa. 11. a

Act. 4. c

Bern serm. 2. de Aduen. Dom. post med.

Amos 6. d

Psal. 4. b

Psal. 126. b Hieron. in Psal. 126. tom. 7.

Prou. 11. d

Beda hom. Æst. in solemn. Deip. V. M. quando salutauit Elizabeth, ante med. tom. 7.

Quarto consideremus, charissimi, quo modo virginalis vteri fructus sit copiosissimus. Reuera enim tam copiosus est, quod animam plene potest reficere: tam copiosus est, quod omnibus potest sufficere: tam copiosus est, quod nunquam potest deficere. In primo quidem copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus est. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus tam copiosus est, quod animam rationalem, quam totus mundus, omnisq; creatura satiare non potest, fructus iste ad satietatem reficere potest. Vnde scriptum est: De fructu operum tuorum satiabitur terra. Fructus ventris Mariæ, est fructus operum tuorum Domine. Tuorum vtiq; tuorum, non humanorum, non mortalium, sed tuorum. Tuum enim, Domine, opus est tantæ virtutis præparatio, tuum opus est Gabrielis missio, tuum opus est Spiritus sancti superuentio, tuum opus est tibi & ternis vnitio. Talium operum tuorum Domine est fructus iste, quia de talibus operibus, quasi de quibusdam floribus, processit fructus iste. Vnde etiam in Nazareth quod interpretatur, bene apparuerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus: In Nazareth nuntiatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus processurus. Terra quæ isto fructu satiatur, est anima humana, quæ ad modum terræ semper est germinatiua, siue vtilium, siue inutilium herbarum, idest, cogitationum & desideriorum. Ista, inquam, terra fructu Mariæ satiatur, sicut scriptum est: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quid mirum si in gloria satientur hoc fructu fruentes, cum etiam in miseria satientur credentes? Vnde Cassiodorus exclamans dicit: O fructus ille mirabilis, qui humanum genus dulcissima credulitate satiauit. Vnde non gustare peccare est. Vide ergo quàm copiosus iste fructus est, qui animam satiare potest, quam totus mundus satiare non potest. Item, charissimi, fructus iste benedictus non solum tam copiosus est, quod animam insatiabilem potest plene reficere: sed etiam tam copiosus est, quod vniuersitati saluandorum potest bene sufficere. Hinc enim est fructus arboris illius gloriosæ, de qua dicitur: Fructus eius nimius, esca vniuersorum in ea est. Vniuersorum certe in Domino viuentium, quiescentium, & resurgentiũ. Sicut pulchre signatum potest esse in Leuitico, vbi dicitur: Dabo vobis benedictionem meam anno sexto, & faciet fructum trium annorum. Annus sextus ætatem sextam, septimus septimam, octauus octauam signat. Iste annus sextus est annus plenitudinis, secundum illud Apostoli: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, *&c.* Hic itaque annus protulit fructum, Dei Filium, fructum vtique tam copiosum, quod per ipsum, anno sexto viuentium, anno septimo quiescentium, & anno octauo resurgentium, habemus omnes fructus animarum nostrarũ. Ipse ergo est fructus sufficiens vniuersitati animarum nostrarum, quia est Dominus sufficiens vniuersitati creaturarum. Hic autem est fructus ventris Mariæ, teste Augustino, qui ait: Illa Virgo singulari gratia præuenta est, atq; repleta, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet vniuersitas Dominum. Item, charissimi, fructus noster benedictus, non solum in hoc copiosus est, quod animas satiandas potest ad satietatem reficere, non solum in hoc copiosior est, quod animarum satiandarum potest vniuersitati sufficere, sed etiam tam copiosissimus est, quod satiandis animabus & Angelis nunquam potest deficere, iuxta illud Ezechielis: Non deficiet fructus eius. O infinita copia, ô copia defectus nescia. Deficere vtiquenon potest copia huius fructus in æternum, cum sit copiosissime benedictus in æternum. Ait enim beatus Bernardus: *Benedictus fructus ventris tui*, qui est benedictus in æternum. Sic ergo fructus iste benedictus copiosus est, dum ad satietatem reficit: copiosior dum satiandorum vniuersitati sufficit: copiosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit. Vides nunc, ô lector, vides, ô auditor, quam generosissimus, quàm deliciosissimus, quàm copiosissimus sit fructus ventris Mariæ benedictus. Vides, inquam, quo modo sit generosus ex vtero regali, generosior ex virginali, generosissimus ex vtero paternali. Vides etiam quo modo deliciosus sit odore, deliciosior decore, deliciosissimus sapore. Vides nihilominus quo modo virtuosus sit ad curandum, virtuosior ad multiplicandum, virtuosissimus ad conseruandum. Vides insuper quo-

Fructus virginalis vteri copiosissimus.

Christus solus animam satiare potest. Psal. 103. b

Bern. serm. 1. sup. Miss. est, cir. med.

Psa. 16. e

Cassiod. in Psal. 1.

Dan. 4. a

Leu. 25. e

Gal. 4. a

Ezech. 47. e

Bern. serm. 3. super Miss. est, ante med.

quomodo copiosus ad satietatem, copiosior ad vniuersitatem, copiosissimus ad perpetuitatem. Hæc duodecim conditiones huius fructus signari possunt per illos duodecim fructus, de quibus in Apocalypsi dicitur, quòd Angelus Ioanni ostendit lignum vitæ afferens fructus duodecim. Et quia fructus iste fructus vitæ, lignum vitæ, omnibus hominibus ad vitam producitur, ideo merito omni homo ad laudandum huius fructus auctorem inducitur, sicut scriptum est: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. Eia nunc benedicta mater huius benedicti fructus, fac vt hoc fructu fruamur in æternum. Per eundem fructum Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Amen.

Apoc. 22. a

Psal. 66. b

Lectio XVII.

Fructus ventris Beatæ Mariæ quorum sit, & quibus debeatur.

Benedictus *fructus ventris tui.* Postquam tenuiter vidimus de fructu ventris Mariæ, qualis & quantus sit & credatur: videamus modo quorum sit, & quibus debeatur. Fructus namque iste, non solum est fructus ventris, sed etiam mentis. Fructus est ventris solius Mariæ, fructus autem mentis cuiuslibet fidelis animæ. Fructus ventris per carnem, fructus mentis per fidem. Vnde sanctus Ambrosius, ait: Si secundum carnem vna mater est Christi, secundum tamen mentem omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum, si tamen immaculata & immunis vitiis. Igitur secundum Ambrosiũ, quæcumque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet à vitiis immunis esse. Christus enim fructus est mentis non vitiosæ, sed virtuosæ: non vitiosæ per septem vitia capitalia, sed virtuosæ contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus humilium contra superbiam, fructus amantium contra inuidiam, fructus mitium contra iram, fructus laborantium contra acediam, fructus liberalium contra auaritiam, fructus abstinentium contra gulam, fructus continentium contra luxuriam.

Amb. lib. 2. commen. in Luc. cap. 1. Rom. edit. tom. 3.

Fructus vētris Mariæ est humiliũ contra superbiam.

Primo, charissimi, videamus, quomodo fructus iste benedictus sit humilium contra superbiam. De hoc enim accipere possumus, quod dicitur in libro Regum: Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De domo Iuda fuit beata Maria; de domo Iuda est quælibet fidelis anima. Illa corporaliter, ista spiritualiter. Illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum Maria, sed etiam quilibet fidelis volens facere fructum sursum, debet radicem mittere deorsum. Radix autem deorsum mittenda, humilitas est: quæ ad modum radicis semper ad ima tendens est. Huius benedictæ radicis arbor, quanto fuerit procerior, tanto radix ipsa debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici: Qanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Alioquin arbor quanto maior esset, tanto citius vento inflationis subuerteretur, si non magna & profunda humilitatis radice firmaretur. Pensemus ergo quantum illius virgæ radix profunda fuerit, quæ sic in sublime excreuit, quod fructum Angelis altiorem ferre meruit, fructum vtiq; de quo beatus Ambrosius ait: Ipse fructus est flos radicis. De qua Isaias: Exiet, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quæcumque anima hanc humilitatis radicem deorsum miserit, ipsa hunc sursum habebit. Sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste benedictus humilium est. Ideo Maria super omnes homines fuit hoc dignissima; quia super omnes homines humilitate fuit radicatissima. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans, dicit: O Virgo virga sublimis, ad quãtam celsitudinem verticem sanctum erigis; vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis.

4. Reg. 19. f

Eccli. 3. c

Amb. vbi sup. prox. Isa. 11. a

Bern. serm. 2. de Aduen. Domini, post med.

Secundo videamus, charissimi, quomodo fructus A iste benedictus sit amantium Deum & proximum contra inuidiam. De hoc accipere possumus illud Psalmi: Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. Hoc exponens beatus Ambrosius ait: Hæreditas Domini, filij sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariæ ventre processit. Multi ergo filij sunt merces vnici filij, qui est fructus ventris benedicti. Sed vbi, vel quando meruit hanc mercedem? Meruit certe nascendo, meruit in præsepio iacendo, meruit circumcisionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostræ exercendo, meruit moriendo. Meruit, inquam, nobis, triginta tribus annis nobis seruiendo. Et propter hoc iustissime hanc mercedem exigit, dicens: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam. Sed certe non solum filij sunt merces fructus ventris, sed ipse fructus ventris sanctissimi, est merces filij cuiuslibet adoptiui. B Qui autem sunt isti filij? audi. Filiorum est diligere patrem, & patris filios. Filij ergo Dei & filij Ecclesiæ sunt, quicumque Deum & proximum diligunt. Vnde Apostolus ad Ephesios: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, &c. Et in Matthæo dicitur: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, &c. Tales ergo filij, videlicet amatores Dei & proximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumq; filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima: quia super omnes homines fuit charitate affectuosissima. Propter quod bene ait beatus Augustinus sic: Quis dubitare poterit omnino in C affectionem charitatis transisse viscera Mariæ, in quibus ipsa, quæ Deus est charitas, nouem mensibus corporaliter requieuit?

Psal. 126. b Amb. comm in Luc. lib. 2. cap. 1. edit. Rom. tom. 3.

Zach. 11. e

Ephes. 5. a

Matt. 5. g

Tertio, charissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ benedictus sit patientium, & mitium contra iram. De hoc accipiamus quod dicitur in libro Iob: Acquiesce ergo illi & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Acquiescere & pacem habere, est mitium & patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hæc fructus optimos habebunt. Duo autem optimi sunt fructus, vnus virtutis, alter ventris. Optimus fructus mentis est charitas, de qua Apostolus ait: Fructus autem spiritus, &c. Fructus qui ibi enumerantur, alij quidem sunt boni, alij vero meliores: sed primus qui est charitas optimus est, per quem alij omnes, sicut ostendit D Augustinus boni sunt. Optimus autem fructus ventris, est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est, quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est fructus ventris Elizabeth, melior autem fructus ventris Annæ, optimus autem fructus ventris Mariæ. Bonus autem fructus ventris Elizabeth Ioannes, melior fructus Annæ Maria, optimus fructus Mariæ Iesus. Pensa frater, quis sit iste fructus, & de qua terra sit productus, & videbis quòd est optimus. Audi Hieronymum, qui ait: Fructus est virgo de Virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matre, fructus ex terra. O felices, qui in omnium castigationum disciplina, animum tam patientem habent, & tam paratum, quod ex hoc iustissime consequuntur fructum patientium, fructum pacatissimum, de quo ad Hebræos Paulus loquitur: Om- E nis, inquit, disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Exercitatam ergo patientiam habentes, fructum optimum referunt iuxta illud Lucæ: Fructum afferunt in patientia. Sicut ergo fructus iste benedictus est patientium & mitium, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita nec oculo, nec verbo, nec facto tenuissimum impatientiæ signum ostenderit, & patientissima, teste Ambrosio, qui ait: Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum.

Iob. 22. e

Galat. 5. d

Hieron. in Ps. 66. tom. 7.

Heb. 12. c

Luc. 8. b

Amb. lib. 2. de Virg. ante med. tom. 4. edit. Rom.

Quarto, charissimi, videamus, quo modo fructus Ma-

riæ sit exercentium se & laborantium, contra acediam. De hoc dicitur in Sapientia: Bonorum laborum gloriosus est fructus. Quærendus ergo est fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apis quærit fructum mellis. Fructum, inquam, de quo Ecclesiasticus dicit: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Considera, charissime, quo modo apis de horto ad hortum, de arbore ad arborem, de flore ad florem discurrit pro fructu mellis: sic & tu meditationibus & desideriis & zelo imitandæ virtutis, discurre circa exempla iustorum, & maxime perfectorum. Discurre, inquam, de horto ad hortum, idest, de statu ad statum. Discurre de arbore ad arborem, idest, de iusto ad iustum. De flore ad florem, idest, de virtute ad virtutem, de exemplo ad exemplum. Discurre maxime super illum florem, in quo inuenies totum diuini mellis fructum, super illum vtique florem, qui est & flos, & fructus. De quo beatus Ambrosius ait: Flos Mariæ Christus est, qui velut bonæ arboris fructus, pro nostræ processu virtutis nunc fructificat in nobis. Laboremus fratres bene pro hoc fructu, quia bonorum laborum gloriosus est fructus. Nota ergo: non quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste, non enim est illorum laborum, de quibus dicitur in Sapientia: Sapientiam qui abiicit, & disciplinam infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. Sic ergo fructus iste benedictus exercentium se in bono, contra acediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitatissima, sicut bene ostendit Beda, qui super hoc verbo, Magnificat anima mea Dominum, inducit ipsam sic loquentem: Totum animi affectum in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod viuo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius præceptis obseruandis impendo.

Sap. 3. d — *Eccli. 11. a* — *Amb. comm. in Luc. lib. 2. cap. 1. tom. 3.* — *Sap. 3. e* — *Beda lib. 1. in Luc. c. 1. tom. 5.*

Quinto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariæ sit liberalium contra auaritiam, & maxime illorum liberalium, qui pro hoc fructu renuntiant omnibus temporalibus, iuxta illud Canticorum: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, relinquendo scilicet omnia, dicit Interlinearis. Et iterum Glossa dicit: Per mille perfectio, per argentum omne mundanum accipitur. Qui ergo perfecte omne mundanum pro Christo relinquit, ipse quasi mille argenteos pro hoc fructu tradit. Sed ecce qui dare noluerit mille, omnia relinquendo, det saltem aliqua pro hoc fructu, pauperibus subueniendo, vt sicut oliua fructifera, fructum misericordiæ ferendo. Quia vero summus misericordiæ fructus est summa misericordia, quæ est Deus: ideo Maria, quæ habet misericordiæ fructum copiosissime tulit. Ipsa sicut oliua fructifera, ipsa quasi oliua speciosa in campis, conuenientissime fuit. Propter quod bene Ioannes Damascenus dicit: Maria in domo Domini plantata, & impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Heu quàm longe ab isto fructu misericordium, & terrena non concupiscentium, sunt animæ auarorum. De quibus dicitur: Ab sollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Sic ergo fructus iste benedictus liberalium, & temporalia contemnentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in contemptu temporalium fuit liberalissima, testante beato Bernardo, qui ait: Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terrenarum de paterna domo habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercora, vt Christum lucrifaceret.

Fructus ventris Mariæ est liberalium contra auaritiam. — *Can. 8. d* — *Damasc. fid. orthod. lib. 4. c. 15.* — *Luc. 8. b* — *Eccles. 5. d* — *Bern. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.*

Sexto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariæ sit abstinentium contra gulam. Et de hoc notemus quod dicitur à Salomone: De fructu oris sui satiabitur bonis. Fructus Mariæ fructus oris dici potest, non solum, quia oris oratione & doctrina, sed etiam, quia oris abstinentia acquiritur. De isto fructu satiabitur spiritualibus, qui pro isto fructu abstinens est à bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu, quicumque esurit & sitit corporaliter, magis autem spiritualiter pro isto fructu. Vnde beatus Bernardus ait: Bonus fructus est, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, esca & potus est. Bene qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso satiabuntur in cælo, iuxta illud Saluatoris: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Hic ergo pro hoc fructu abstinentes, ibi erunt de isto fructu comedentes. Vnde Isaias dicit: Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. Si ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, & ideo Maria super omnes homines fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes Chrysostomus ait: Comessatrix, aut vinolenta nunquam Maria fuit, non leuis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, talia certe intemperantiam sequi solent.

Prou. 13. a — *Bern. vbi supra proximè.* — *Luc. 6. c* — *Isa. 3. b* — *Chrysost. hom. 3. oper. imp. in Matthæum, to. 2.*

Septimo, charissimi, videamus, quo modo fructus ventris Mariæ sit continentium contra luxuriam. De hoc enim dicit Sapiens: Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. In respectione, inquam, per gratiam, magis autem in respectione per gloriam. Et certe fructus ventris altissimi, fructus ventris virginalis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum, benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentes benedicentur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium Regina benedicta est præ omnibus, vt dicit beatus Bernardus declarans: Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum cæteris, & etiam differentius à cæteris. Væ luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu virgineo: væ miseris, qui nullum habet ramum, qui possit ferre fructum virgineum. Vnde de adultera dicitur in Ecclesiastico: Rami eius non dabunt fructum. Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, & ideo Maria super omnes fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Chrysostomus, dicens: O ineffabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quàm vtero eius, & plus gratiæ quàm naturæ, possibilius credebat mulierem sine viro concipere, quàm Mariam posse peccare. O igitur Maria felicissima, quæ vere tanquam virtuosissima fructu diuino fuisti dignissima, adiuua nos, vt virtutibus ad hunc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

Sap. 3. c — *Bern. hom. 3. sup. Miss. est, ante med.* — *Eccli. 23. d* — *Chrysost. ibid. vbi supra proximè.*

Lectio XVIII.

Fructus Ventris Beatæ Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim vtilitatibus eius.

Benedictus *Fructus ventris tui.* Vidimus de benedicto fructu ventris Mariæ quis, & qualis fuit, vidimus quoque quorum, & qualium sit: videamus nunc ad quos & ad quales effectus necessarius sit. Nam fructus iste contra malum, fructus ad bonum necessarius est. Necessarius est quidem propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex effectus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde vtiles, siue vtilitates valde notabiles, pro quibus merito eiusdem fructus laudant omnes homines, iuxta quod scriptum est in Psalmo: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. Primus ergo fructus effectus, est expiatio culpæ mortalis, secundus pacificatio inimicitiæ capitalis, tertius sanatio plagæ originalis, quartus releuatio inediæ mentalis, quintus euitatio iræ iudicialis, sextus elongatio pœnæ gehennalis, septimus renuntiatio substantiæ temporalis, octauus locupletatio animæ rationalis, nonus consummatio vitæ spiritualis, decimus multiplicatio Ecclesiæ vniuersalis, vndecimus reintegratio rui-

Fructus Virginis, nempe Filius eius 12. vtilitates habet. — *Psal. 66. b*

næ empyrealis, duodecimus perpetuatio gloriæ æternalis.

Fructus vẽtris Mariæ neceſſarius ad expiationem culpæ mortalis.

Primo ergo, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus, neceſſarius eſt ad expiationem culpæ mortalis. De hoc exponi poteſt, quod dicitur in Iſaia: Iſte omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Omnis fructus intelligi poteſt ille, de quo beatus Bernardus loquens, ait: In cruce pendet omnis fructus vitæ, quia ipſa arbor vitæ in medio paradiſi. Omnis ergo fructus eſt totus fructus totus ille. Hic fructus ad hoc datus eſt, ad hoc natus eſt, ad hoc paſſus eſt, vt auferatur peccatum hominis. Ipſe enim, ſicut Angelus inquit apud Matthæum, ſaluum fecit populum ſuum a peccatis eorum. Ipſe quoque eſt, de quo Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iſte ergo agnus, iſte certe fructus tollit peccata mundi, tam mortalia, quàm venialia: vt qui per hunc fructum purgatus à mortalibus eiuſdem fructum portat, purgetur, & a venialibus, vt fructum abundantius ferat, iuxta illud: Omnem, qui facit fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Iſa. 17 c. Matt. 1. d. Ioan. 1. d. Ioan. 15. a.

Secundo, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus, neceſſarius eſt ad pacificationem inimicitiæ capitalis, quæ fuit inter Deum, & hominem, inter Angelos, & homines. Vnde Iſaias ait: Creaui fructum labiorum pacem, pacem, ei qui longe eſt, & qui prope eſt. Fructus ventris Mariæ bene poteſt dici fructus labiorum Mariæ: quia dum de labiis ſuis ſtillauerunt melliflua verba illius; Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum, ſtatim concepit mellifluum fructum ſuum. O verè melliflua labia, ſicut dicitur in Canticis: Fauus diſtillans labia tua ſponſa. Horum ergo labiorum fructum Ieſum Chriſtum, Deus Pater creauit, ſiue fecit pacem, pacem, inquam, ei qui longe eſt per culpam, vt fiat prope per gratiam, pacemq; ei qui prope eſt per gratiam, ne fiat longe per culpam. Ipſe enim, ſicut Apoſtolus ait, eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Fructus iſte etiam factus eſt pax inter homines, quæ longe eſt in mundo, & inter Angelum, qui prope eſt in cælo, vtroſque enim pacificauit in patibulo, iuxta illud Apoſtoli: Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cælis, ſiue quæ in terris ſunt. Itaque fructus iſte pax hominis ad hominem, pax hominis ad Angelum, & pax hominis ad Deum factus eſt. Quid mirum ſi per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipſe fructus pacificans ſit Deus & homo? Teſtatur Beda, qui ait: Terra noſtra dabit fructum ſuum, quia Virgo Maria, quæ de terra corpus habuerat, Filium genuit, diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, ſed ſibi carnis veritate conſubſtantialem.

Iſa. 57. d. Luc. 1. d. Cant. 4. a. Ephes. 2. c. Coloſſ. 1. c. Beda hom. Æſt. in ſolemn. Deip. V. M. quando ſalutauit Elizabeth, tom. 7.

Fructus vẽtris Mariæ neceſſarius ad curationem plagæ originalis.

Tertio, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus neceſſarius eſt ad curationem plagæ originalis: graui enim plaga, immo grauibus plagis homo incidens in latrones, vulneratus eſt, dum per originale peccatum tam cæcus ad verum, tam infirmus ad bonum, tam pronus ad malum factus eſt. Sed hæ plagæ per hunc fructum ſanantur. In hac quidem vita in parte ſanantur per gratiam, in futura vero tota in toto ſanabuntur per gloriam. Vnde bene legitur in Apocalypſi, quod Angelus oſtendit Ioanni lignum vitæ, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium. Lignum vitæ eſt Mater vitæ Maria: vel lignum vitæ, eſt lignum crucis; vel etiam lignum eſt ipſe auctor vitæ Ieſus Chriſtus, qui eſt fructus vitæ: huius folia ſanatiua ſunt verba, & documenta ædificatiua. Si autem ſanatiua ſunt folia eius, quanto magis ſanatiuus eſt ipſe fructus? Vt ergo per hunc fructum ſanemur, accedamus ad arborem eius, accedamus, inquam, ad Mariam orantes cum Anſelmo, qui orans, ait: Exaudi me Domina, ſana animam ſerui tui peccatoris per virtutem benedicti fructus ventris, qui ſedet in dextera omnipotentis Patris ſui.

Apoc. 22. a.

Quarto, chariſſimi, fructus Mariæ benedictus neceſſarius eſt ad releuationem inediæ, ſiue famis mentalis, ne propter defectum nutrimenti, deficiant animalia Dei. Propter quod bene dicitur à Propheta Ioele: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, & lignum attulit fructum ſuum. Deſertum, quod ſine cultura germinat & profert paſtum animalium, ſignare poteſt Mariam, quæ ſine cultura maritali protulit Filium, qui eſt paſtus omnium fidelium. Ideo bene de ipſa dici poteſt illud Ezechielis: Terra illa inculta, facta eſt vt hortus voluptatis. Specioſa huius fertilis deſerti ſunt ſpecioſa germina cæleſtium deſideriorum, ſpecioſæ herbæ operum bonorum, ſpecioſi flores virtutum, & donorum, ſpecioſa folia vtilium verborum, & certe ſpecioſus fructus ventris ſui, qui eſt paſtus omnium iuſtorum. Maria eſt deſertum hoc ſpecioſum, Maria quoque eſt lignum hoc fructuoſum, de quo dicitur: Et lignum attulit fructum ſuum. O vere mirabilem fructum, per quem tam fames, quam ſitis releuatur animarum, ſicut teſtatur beatus Bernardus dicens: Bonus fructus, qui animarum eſurientium, & ſitientium eſca & potus eſt. Nolite ergo timere animalia Dei, nolite timere fideles Chriſti, quod inedia deficiatis, cum plena paſcua in deſerto plenum fructum in ligno, plenum etiam pabulum in præſepio habeatis. Ait enim beatus Bernardus: Natus reclinatur in præſepio, vt fideles omnes velut facta animalia carnis ſuæ alimento reficeret. Et beatus Auguſtinus ait: O præſepe ſplendidum, in quo iacuit fœnum animalium, ſed Angelorum inuentum eſt pabulum.

Ioëlis 2. e. Ezech. 36. g. Ioël. 2. e. Bern. hom. 3. ſup. Miſſ. eſt, ante med. Auguſt. de temp. ſer. 9. poſt med. tom. 10.

Quinto, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus ad euitationem iræ iudicialis, quam vtique certam habet omnis iniuſtus, ſicut fructum, quo iram iudicij euadere certum vtique habet omnis iuſtus. Vnde in Pſalmo dicitur: Si vtique eſt fructus iuſto, vtique eſt Deus iudicans eos in terra, eos, id eſt, iniuſtos, ſicut exponit Gloſſa. Iniuſtos namque iudicabit Deus in terra, dum in iudicio iuſti in aëre erunt: iniuſti vero in terra remanebunt, quia terrenis contra Deum adhæſerunt, ita vt dicere poſſent: Adhæſit in terra venter noſter. Dominus ergo ibi ſicut vtique eſt fructus ſuauis iuſto, ſic vtique erit iudex grauis iniuſto. Væ ergo eis, qui fructum tam ſuauiſſimum conuertunt ſibi in iudicium amariſſimum, ſicut dicitur in Amos: Conuertiſtis in amaritudinem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſynthium. Fructus, iuſtitiæ fructus iuſti. Iuſtus eſt fructus Mariæ, de quo certe Pſalmiſta ait: Iuſtum fructum dedit terra Virgo, quia veritas de terra orta eſt.

Pſal. 57. b. Pſal. 43. d. Amos 6. d. Pſal. 66. a.

Sexto, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus, ad elongationem, ſiue declinationem pœnæ gehennalis, ſiue mortis æternalis, de quo exponere poſſumus, quod dicitur in libro Regum: Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis, & olei ac mellis, & vineis & non moriemini. In terram Mariæ, vel in terram Eccleſiæ transferentur, qui toto corde ad ipſam conuertuntur. Hæc autem terra valde eſt fructifera, ferens fructum panis, vini, olei, & mellis, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ipſe namque nobis eſt fructus panis confortantis, contra defectum: ipſe nobis eſt fructus vini, ad perfectum: ipſe quoque nobis eſt fructus olei illuminantis intellectum: ipſe inſuper nobis eſt fructus mellis, dulcorantis affectum. Per huiuſmodi certe fructum, vineis, chariſſimi, non moriemini morte æterna. Benedicta ſit terra huius fructus, benedictus ſuper omnia ſit ipſe fructus, per quem exempti ſumus à tantis malis, ſicut etiam bene declarauit Anſelmus, cum dixit: Quid digne referã Genitrici Dei, & Domini mei, & per cuius fœcunditatem captiuus ſum redemptus, per cuius partum, de morte æterna ſum exemptus, per cuius prolem perditus ſum reſtitutus, & de exilio miſeriæ ad patriam ſum reductus? *Benedicta in mulieribus*, hæc omnia mihi dedit benedictus fructus ventris tui in regeneratione baptiſmatis ſui. Væ ergo omnibus ab iſto fructu alienis. Scriptum namque eſt: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

4. Reg. 18. g. Matt. 3. c.

Septimo, chariſſimi, neceſſarius eſt fructus Mariæ benedictus, ad renuntiationem, ſiue contemptum ſubſtantiæ temporalis. Vnde in Canticis dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, Relinquendo temporalia, dicit Interlinearis. Nam ſicut alia gloſſa dicit, per mille

Cant. 8. d.

perfe

perfectio, per argentum vero omne mundanum accipitur. Vnde quasi mille argenteos pro hoc fructu dat, quicumq; perfecte omnibus temporalibus pro Christo renuntiat: & vere merito pro hoc fructu omnia temporalia feruenter vilipendit, quicumq; quam pretiosissimus sit ille fructus diligenter attendit dicens illud Prouerbiorum: Melior est fructus meus auro & lapide pretioso, & gemma mea auro electo. Vir certe est, quicũq; tam virilis est; vt autem ille viriliter pro hoc fructu contemnere debet nõ solum res, & diuitias, sed etiam honores & potentias, dicens illud Iudicum: Non possum deserere dulcedinem meam, fructusq; dulcissimos, & ire vt inter cętera ligna promouear. Suauissimi sunt fructus Christi, & charitas. Ligna siluarũ, sicut dicit Glossa, sunt homines infructuosi, æterno incendio præparati. Igitur propter fructus istos suauissimos viriliter contemnat honores, super ligna siluarum periculosissimos: viriliter contemnat omnia propter fructum benedictum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula.

Prou.8.b

Iudic.9.b

Octauo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad locupletationem, siue repletionem animæ rationalis. Vnde dicitur in Prouerbiis: De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Dominum Iesum non solum fructum ventris, sed etiam fructum oris non incongrue fateamur: quia ipsius oris prædicatione, oris confessione & oris oratione meremur. Ipsum quoque ore exteriori sumimus sacramentaliter, ore quoque interiori spiritualiter. Propter quod Hieronymus ait: Flos Mariæ factus est fructus, vt nos illum comederemus. De illo fructu oris vnusquisque replebitur fidelis bonis spiritualium diuitiarum, bonis, inquam, virtutum & gratiarum. De talium bonorum repletione Apostolus dicit: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis, in spe & virtute Spiritus sancti. O vere beata huius fructus plenitudo, qua repletus est non solum ager Virginis hunc fructum producentis, sed etiam saccus vniuscuiusque fidelis hunc fructum continentis, sicut patet per beatum Hieronymum, qui ait: Bene ager plenus dicitur, quia plena Virgo Maria pronuntiatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit, & nos omnes de plenitudine eius, accipimus gratiam pro gratia.

Prou.12.c

Hieron. in Psal. 99. tom. 7.

Rom. 15.c

Hieron. ser. de Assumpt. B. Virg. qua est epi. 10. to. 9. post med.

Nono, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad perfectionem vitæ spiritualis. Vnde de viro perfecto bene in Psalmo dicitur: Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, *&c. vsque*, prosperabuntur. Quid intelligere debemus per decursus aquarum, nisi irrigationes gratiarum, per quas homo dat, siue profert fructum suum Dominum Iesum Christum? Tres autem hic conditiones perfectæ vitæ insinuantur, quæ hominem hoc fructu fructiferum comitantur. Perfectorum namque est tempus suum non negligere, propter quod bene dicitur: Fructus suos dabit in tempore suo. Perfectorum quoque est in verbis inutilibus non defluere, propter quod bene additur: Et folium eius non defluet. Perfectorum insuper est quæ spiritui prospera sunt, non omittere, propter quòd bene subiungitur: Omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. Vel certe ei qui hunc fructũ per charitatem tulerit omnia prosperabuntur, quando sibi omnia in bonum cooperantur, sicut scriptum est: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Beatus vir qui tam perfecte tulerit fructum istum, vt tempus suum non transeat infructuosum, vt verbum sibi non defluat otiosum, vt opus sibi non pereat virtuosum, sicq; sit tanquam lignum fructiferum spiritualiter, quemadmodum etiam Maria fuit corporaliter, de qua beatus Bernardus, ait: O vere lignum vitæ, quod solum dignum fuit, portare salutis fructum.

Psal. 1.a

Ibidem.

Rom. 8.d

Decimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad multiplicationem Ecclesiæ vniuersalis. Vnde dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam. Dominus Iesus sicut bene dicitur fructus ventris, quia ventre cõcipitur, & sicut bene fructus oris dicitur, quia ore sumitur; ita bene fructus manuum dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur. Vnde fructus iste plenissime est fructus Mariæ, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est. Fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime cõmunicatus est: fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius deuotissime attrectatus est. De isto itaq; manuum fructu, Maria, vel primitiua Ecclesia, sicut exponit glossa, plantauit vineam, idest, Ecclesiam vniuersalem per orbem diffusam. O quo modo palmites huius vineæ, videlicet fideles Ecclesiæ, per hunc fructum multiplicati sunt, dum rectores Ecclesiæ in cordibus fideliũ eundem fructum spiritualiter nasci fecerunt. Hinc bene in Psalmo dicitur: Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit, eis & multiplicati sunt nimis. Et quia Ecclesia de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo virgo hunc fructum producens, merito ab omnibus generationibus prædicatur beata. Propter quòd bene ipsa ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. De quibus verbis loquens Bernardus, inducit Mariam loquentem sic: Ecce iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quot & quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus prouenient per me.

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem.

Prou. 31.c

Psal. 106.d

Vndecimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad restaurationem ruinæ empyrealis, ruinæ, inquam, factæ in cælo empyreo. De hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens, dixit per Ezechielem: In monte sublimi Israël plantabo illud, & erumpet vt germen, & faciet fructum. Mons sublimis, est sublimis illa mansio, sublimis illa societas Angelorum, quæ bene mons Israël dicitur, quia Israël visio Dei interpretatur. Et ecce Angeli semper sunt in visione Dei, testante eo, qui ait in Euangelio Matthæi: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. In isto sublimi monte, in ista sublimi Angelorum societate Deus plantauit illud, quod de massa perditionis elegit, plantauit, inquam, medullam cedri, medullam generis humani, idest, omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in Angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus. Libenter hunc fructum Dominum nostrum Iesum Christum portare possumus, propter quem inter Angelos iam in spe plantati sumus, huic etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia Angelorum vniuersitatem reintegramus. Vnde huius fructus mater Maria bene potest gloriari, & dicere verba illa, quæ beatus Bernardus, quasi ex ore Mariæ loquens, ait: Angelicarum generationum numerus per meum generatum reintegrabitur, & hominum generatio per Adam maledicta, per benedictum fructum ventris mei ad æternam beatitudinem regenerabitur.

Fructus Mariæ necessarius ad restaurationem ruinæ empyrealis.

Ezec. 17.g

Matt. 18.b

Duodecimo, charissimi, necessarius est Mariæ fructus benedictus, ad perpetuationem gloriæ æternalis, quæ æterna non esset, nisi per hunc fructum conseruaretur. Vnde dicitur in prouerbiis: Fructus iusti lignum vitæ. Optime fructus iste dictus est lignum vitæ, quia sicut lignum fuit ad conseruandam vitam naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conseruandam vitam æternalem in paradiso cælesti. Hæc ergo tanta bona, quæ per benedictum Mariæ fructum consequimur, benedictus ille Anselmus bene aduertit, cum dixit: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ prouenerunt.

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuitatem gloriæ.

Prou. 11.c

Sic ergo, charissimi, audistis, quomodo benedictus fructus Mariæ necessarius omnino est. Primo ad expiandam culpam mortalem. Secundo ad pacificandam inimicitiam capitalem. Tertio ad sanandam plagam originalem. Quarto ad reuelandam inediam mentalem. Quinto ad vitandã iram iudicialem. Sexto ad declinandam pœnam gehennalem. Septimo ad contemnendam substantiam temporalem. Octauo ad locupletandam

Epilogus.

dam animam rationalem. Nono, ad consummandam vitam spiritualem. Decimo ad multiplicandam Ecclesiam vniuersalem. Vndecimo ad reparandam ruinam empyrealem. Duodecimo ad conseruandam gloriam æternalem. Et ecce hi duodecim effectus, siue vtilitates huius fructus, signari possunt, per duodecim fructus Ligni Vitæ, quos omnes habemus in fructu ventris Mariæ. De quibus duodecim fructibus legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Adiuua ergo nos, ô benedicta in mulieribus, vt per benedictum fructum ventris tui, benedictionem horum duodecim fructuum consequamur. Adiuua, ô Virgo fructifera, vt per fructum tuum his fructibus, ita fructuosi efficiamur, quòd per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur. Adiuua, ô dulcissima, vt nobis concedat dulcedine sua frui, ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui. Qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ DOCT. de Compassione B. Mariæ Virginis, OFFICIVM.

Officium de Compassione Beatæ Mariæ Virginis, à Matutino ad Completorium vsque deuote côcinnauit Auctor, sicut illud de Passione Domini, quod habetur supra pagina 417. huius tomi. Exprimit in eo Matris mœstissimæ pientissimos affectus ob dilectissimi Filij passionem & mortem. Cui quidem sanctissimæ Matri côpati, eandemque precari nos docet, vt impetret nobis à Filio suo Domino nostro veram cordis côpunctionem, qua peccati grauitatem sentientes, eluamus pœnitêtiæ lacrymis nostra delicta, ob quæ idem Dominus mortem Crucis pertulit. Dum vero S. Bonauentura B. Virginis Matris de morte Filij conceptum dolorem per varios mœstitiæ affectus exaggerat; in ipsius Sancti Doctoris verbis potius est attendendus feruor piæ deuotionis, quàm rigor propriæ locutionis. Quamvis enim Virgineus dolor plene enarrari, aut concipi non possit; nisi tantum fuisse credamus, quâtum vnquam dolere potuit de tali Filio talis Mater: Verum tamen, *ait Bernardus de lamentatione Virginis,* rectum erat amoris & mœroris continens modum. Non desperabat, sed pie & iuste dolebat, sperans tamen, firmiterque tenens ipsum secundum promissum suum tertia die resurgere. *Hæc Bernardus. Cuius documentum apponere hic visum est in vtilitatem Concionatorum, qui in enarrandis doloris affectibus ipsius Sanctissimæ Virginis, eam moderationem adhibere debent, ne dum acerbitatem doloris Virginei ponderant, & amplificant, eius dignitati & excellentiæ quidquam derogent.*

AD MATVTINVM.

DOMINE labia mea aperies. ℟. Et os meum, &c.

℣. Deus in adiutorium meum, &c.

℟. Domine ad adiuuandum me, &c.

Inuitator. Cum Maria Virgine feruide ploremus in sepulchro positum. Venite adoremus.

Psalmus.

VEnite mares, fœminæque, ploremus cum Maria Virgine, planctibus fruamur intimis, facies rigando lacrymis. Cum Maria. Cor nostrum ploret, & oculus noster purgetur amoris stimulo: heu Mater carens contagio, tam dulci priuatur filio. Venite. Innocens & expers criminis, moritur misertus hominis, mœroris simus consocij, cum simus causa supplicij. Cum Maria. Gloria Virginis Filio, qui in hoc exilio, se dedit tormentis asperis, vitam reddendo miseris. Venite adoremus. Cum Maria Virgine.

Hymnus.

IMperatrix clementiæ,
Rorem infunde gratiæ,
In meum cor tam aridum,
Vt tibi fiat placidum.
Largire, quod concipiam
Tecum cordis angustiam,
Flens mortem, quam Rex patitur,
Per quem mundus construitur.
Tuus tractatur Filius,
Longe quàm latro vilius:
Irrisus fert ludibria,
Gente vallatur impia.
Sit honor, laus, deuotio,
Iesu Mariæ Filio,
Tenso crucis patibulo,
Pro redimendo populo, Amen.

Antiphona.

Noctem.

Psalmus.

POsuerunt me in lacu inferiori. Super me confirmatus est furor. Longe fecisti notos meos, &c.

Traditus sum, & non egrediebar, oculi languerunt præ inopia. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Noctem, qua Christus capitur, absq; somno duxisti, & soporatis cæteris, flens vigil permansisti.

℣. Cæteri cum inter fletus obdormirent.

℟. Tu sola mœstas celebrasti vigilias. Pater noster.

℣. Et ne nos inducas, &c.

℟. Sed libera nos, &c.

Absolutio.

Noli me relinquere Iesu Fili bone, fac vt tecum moriar tali passione. Amen.

Iube Bened. Pro nobis ora crucifixum Virgo decora. Amen.

Lectio prima.

PRolem in cruce pendentem mœsta Mater aspiciens, lacrymatur incessanter: pectus sacrum percutiens, plures mouit ad mœrorem, suo ploratu querulo, natum videns cruentatum, crucis tensum patibulo, animam mœstæ Parentis tunc pertransiuit acrius, iuxta verbum Simeonis heu passionis gladius: sic dum plorat mortem prolis, quem blasphemauit populus, solus erat consolator eius custos & discipulus. Tu autem. ℟. Consolari Mater non potuit, sic tractatum videns, quem genuit. Hæc dolorem maiorem habuit, quàm Saluator, qui tot sustinuit. ℣. Mortem Dei videns, quem aluit, nulla Mater sic vnquam doluit. Hæc dolorem.

Iube Bened. Mors prolis Dei Patris, vita nobis sit precibus piæ Matris.

Lectio secunda.

DVm de cruce depositus ad tumulum portatur, inter dolores anxios, portantes sic affatur. Sustinete

te paululum, quod dolorem meum plangam, & meum dilectissimum deosculer, mihi meum dilectissimum subtrahere nolite. Si sepeliri debeat me secum sepelite. Accessit sic ex animis, se super corpus iecit, & sacrum vultum lacrymis rigando madefecit. Tu autem.. ℟. Dum videret supplicia prolis exquisita, torquetur & angustia Mater infinita. Triduano spatio dum langueret ita; squalet eius facies nuper tam polita. ℣. Pœna tam exasperans nunquam est audita: longe sibi charior erat mors quam vita. Squalet. A

Iube Bened. Sic nobis pacifica tremendum Virgo pudica. Amen.

Lectio tertia.

Filij præsentia Mater destituta, Gabrielem Angelum sic est allocuta: Aue plena gratia, mihi protulisti, nunc amaritudine sum repleta tristi, subsequenter, inquiens, Dominus est tecum, heu iacet in tumulo, nec est vltra mecum, omnis benedictio quam tu spopondisti mihi fit contraria propter mortem Christi. Tu autem. ℟. Cum videret, quòd clauso tumulo priuaretur tam dulci speculo, prædilecto stans cum discipulo, corde plorat magis, quam oculo. ℣. Lacrymarum fluente riuulo, fletum mouit astanti populo. Corde. Gloria Patri, & filio, &c. Corde. B

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum, &c. C

Antiphona.

Fit vox.

Psalmus.

Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.

Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput.

Sperauit in Domino, eripiet eum, saluum faciet eum, quoniam vult eum.

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero. Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona. D

Fit vox nimis flebilis vox nimis amara Matris, quando capitur sua proles chara.

Capitulum.

Cvm audisset Virgo, quod Filius eius captus esset à Iudæis, & ad Annam duceretur ianuis clausis, sacrum pectus tundere & lacrymas effundere non cessauit.

Hymnus.

O Gloriosa Domina,
Quæ tua cruciamina,
Cum Barrabas dimittitur,
Et pœnas Christus patitur? E
Pastorem heu percutiunt,
Oues dispersæ fugiunt:
Te sola cum Discipulo,
Manente sub patibulo.
Nec mirum si sis anxia,
Visa crudeli furia:
Te sciens puram Virginem
Genuisti Deum, & hominem.

Sit honor. ℣. Nunquam Mater pertulit tam anxios dolores. ℟. Vt Maria considerans Filij liuores.

Ad Benedictus. Antiphona. Tanquam latro capitur, vndique constrictus cæditur, conspuitur alapis afflictus, ô Matris angustiæ cum audiret ictus, pro nobis hæc tolerans sit Rex benedictus.

Psalmus.

Benedictus, &c. ℣. Domine exaudi.

Oratio.

Propter terrores illius commotionis, quo cor tuum contremuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum ab impiis captum, ligatum, & ad supplicia tractum, & traditum, adiuua nos vt cor nostrum nunc pro delictis nostris terreatur, & moueatur ad pœnitentiam, ne mortis in hora ad occursum aduersarij paueat, aut ad aspectum tremendi iudicis accusante conscientia contremiscat, sed potius faciem suam videns in iubilo delectetur, ineffabiliterque lætetur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat, &c.

Ad Primam.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Hymnus.

Iesv nate de Virgine,
Ex mystico spiramine:
Qui mortem crucis pateris,
Confossus plagis asperis.
Amore Matris anxiæ,
Nostræ parcas miseriæ:
Suique fletus copia,
Perducat nos ad gaudia.
Sit honor.

Antiphona.

Stabat Maria.

Psalmus.

Astiterunt reges terræ, & principes.
Dirumpamus vincula eorum.
Qui habitat in cælis irridebit eos.
Tunc loquetur ad eos.
Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Stabat Maria Mater pia foris plorans acriter, Regem mundi, furibundi dum tractarent viliter.

Capitulum.

Sit tuarum obsecro lacrymarum riuus in corde meo lapideo mœroris motiuus. ℟. Deo gratias.

℣. Per Mariæ lacrymas Pater pietatis. ℟. Nobis veram gloriam confer cum beatis.

℣. Domine exaudi.

Oratio.

Propter gemitus & lacrymas, quibus afficiebaris Virgo dulcissima, quando vidisti Filium tuum dulcissimum iudici præsentari, acriter flagellari, variis illusionibus, & opprobriis affici, impetra nobis dolorem pro peccatis nostris, & lacrymas salutiferæ contritionis, & adiuua nos, ne nobis possit inimicus illudere, neque diuersis pro libitu suo tentationibus flagellare, deuictosque statuere terribili iudici, sed magis ipsi accusemus, & iudicemus nosmetipsos de excessibus nostris, & veræ pœnitentiæ disciplinis flagellemus, vt veniam, & gratiam in tempore necessitatis, tribulationis, & angustiæ inueniamus. Præstante eodem, &c.

Ad Tertiam.

℣. Deus in adiutorium, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Quam putamus.

Psalmus.

QVoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.

Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus Filiis matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Quam putamus Matris mœstitiam, cum videret prolis angustiam? non dolor est, vt Matris Virginis plorantis Dei & hominis.

Capitulum.

DVm Christus ad locum Caluariæ duceretur, & crucem sibi baiularet, sequebatur eum Mater mœstissimas voces emittens, & vberes effundens lacrymas, pectus sacrum percutiens. ℣. Quæso mihi misero Virginum Regina. ℟. Tecum flendi lacrymas vberes propina.

Oratio.

PRopter angustias & cruciatus, quos cor tuum sustinuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum adiudicatum morti, & crucis supplicio, succurre nobis tempore infirmitatis nostræ, quando corpus nostrum dolore infirmitatis cruciabitur, & spiritus noster hinc propter insidias dæmonum, illinc propter terrorem districti iudicis angustiabitur, subueni, inquam, nobis Domina tunc, ne damnationis æternæ contra nos proferatur sententia, aut ne flammis gehennalibus tradamur æternaliter cruciandi. Præstante eodem, &c.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Ad locum.

Psalmus.

ARuit tanquam testa virtus mea, lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circundederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Ad locum supplicij Virgo cum venisset, postquam suum Filium & crucem conspexisset, augentur planctus & lacrymæ, multiplicantur dolores & angustiæ.

Capitulum.

ERecta cruce Iesus ascendit & extendit brachia, manus & pedes clauantur, quæ videns piissima Mater præ dolore defecit. ℣. Rosa rubens vertitur, heu mortis in pallorem. ℟. Cum in terram fluere sacrum videret cruorem.

Oratio.

PRopter doloris gladium, qui pertransiuit animam tuam, Virgo dulcissima, quando Filium tuum dilectissimum cernebas, nudum in cruce leuatum, clauis perforatum, ac per omnia laceratum plagis ac verberi-

A bus, necnon & vulneribus, adiuua nos, vt cor nostrum nunc compassionis, & compunctionis gladius perfodiat, diuiniq; amoris lancea vulneret, ita vt omnis peccati sanguis effluat à pectore nostro, & à noxiis vitiis emundemur, virtutum indumentis decoremur, semperque mente ac corpore de hac valle miseriæ leuemur ad cælestia, quo tandem cum promissus dies aduenerit, aduenire spiritu & corpore mereamur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine, &c.

B

Antiphona.

Agnus mitis, &c.

Psalmus.

TV scis improperium meum, & cõfusionem meam, & reuerentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam.

Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Agnus mitis caput excutiens, Heli clamat in cruce C moriens, plorat Mater, cum ipso patitur, ad clamorem eius fere commoritur.

Capitulum.

CLamor Christi Matrem angustiat, nullus planctus plangentem satiat, est vtriusque compassio, nam præcessit summa dilectio. ℣. Virgo Filium tuum in cruce conclauatum. ℟. Redde tuis precibus miseris placatum.

Oratio.

PRopter grauamen & tormentum, & quo torquebatur spiritus tuus Virgo sanctissima, quando iuxta crucem Filium tuum præ doloribus voce magna clamantem te Matrem dilectam Ioanni commendatam, in manusque Dei Patris spiritum commendantem atten- D debas, succurre nobis in fine vitæ nostræ, & maxime tunc, quando lingua nostra nequiuerit se ad te inuocandum mouere, cum oculi nostri lumine priuabuntur, aures surdescent, & obturabuntur, omnesq; vires sensuum nostrorum deficient. Memento piissima Domina tunc, quod nunc fundimus preces ad aures tuæ pietatis & clementiæ, & subueni nobis in illa hora extremæ necessitatis, ac Filio tuo dilectissimo commenda spiritum nostrum, per quem tuo interuentu à tormentis & terroribus omnibus eruamur, & ad desideratam cælestis patriæ requiem perducamur. Præstante eodem, &c.

Ad Vesperas.

E Deus in adiutorium meum intende, &c.

Psalmus.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.

Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Omnis ætas defleat mortem Saluatoris, gloriosæ Virginis prætextu doloris.

Capitulum.

Capitulum.

A Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. ℟. Deo gratias.

Hymnus.

Castæ Parentis viscera,
Pœna torquentur aspera:
Dum illum quem conceperat,
Verbo peruersi verberant.
Illum tractant crudeliter,
Cædunt, cruentant acriter.
Hæc audientis anxiæ,
Matris crescunt angustiæ.
Sed cum ad mortem ducitur,
Hunc Mater tristis sequitur:
Pectus perfundens fletibus:
Afficiens liuoribus.
In cruce dum extenditur,
Videns Mater, quod moritur:
Nullus dolor amarior,
Nam nulla proles charior.
Sit honor laus. ℣. Nulla nouit Genitrix angustias tam duras. ℟. Cum plagas inspiceret, & capitis puncturas.

Ad Magnificat Antiphona

Virgo passo Filio pœnas cordis indicat, & plebis in medio dolorem cordis replicat, vrgente supplicio mœsta voce supplicat, quæ quondam præ gaudio cecinit Magnificat.

Psalmus.

Magnificat. ℣. Domine exaudi.

Oratio.

Propter planctum acerbi eiulatus, quem profundo pectoris fonte manante abscondere non valebas, Virgo castissima, quando, vt pie creditur, in amplexus ruebas exanimis corporis Filij tui de cruce depositi, cuius genas ante nitentes, & ora rutilantia, mortis conspiciebas perfudi palloribus, ipsumque totum concussum cernebas, liuidum liuoribus, ac concisum vulnere super vulnus: auxiliare nobis, vt nunc sic nostra plangamus facinora, & emplastris pœnitentiæ peccatorum curemus vulnera, dum corpus nostrum morte deformatur, nostra tunc rutilet anima candore innocentiæ, quatenus digni simus frui mellifluis osculis, cõstringamurq; amorosis amplexibus super omnia dulcissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui, &c.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus salutaris. ℟. Et auerte iram tuam. Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona.

Nos Matris compassio.

Psalmus.

Aduersum me susurrabant omnes. Verbum iniquum constituerunt. Etenim homo pacis meæ. Tu autem Domine miserere. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Nos Matris compassio Iesu Rex insignis, seruet à voragine gehennalis ignis.

Hymnus.

O Genitrix egregia,
Cum Iudæos iu furia:
Christum videres capere,
Cor tuum cœpit tremere.
Alta ducens suspiria,
Tu sequebaris anxia:
In fletibus exuberans,
Ad templum vsque properans.
Sit honor laus, &c.

Capitulum.

Sepulto Domino, dispersisque Discipulis, fides vniuersalis Ecclesiæ solum in Domini Matre manebat. ℣. Post mortem Filij, Virgo cum Ioanne permanebat.

℟. Parata semper ad carcerem, & ad mortem.

Ad Nunc dimit. Antiphona.

Passionis gladius Virgo carens crimine, tuam pertransiuit animam, omni cum grauamine, quod promisit Simeon plenus sacro flamine, cum in templo dixit: Nunc dimittis Domine.

Oratio.

B Propter singultus & suspiria, indicibiliaque lamenta, quibus affligebantur intima tua, Virgo gloriosissima, quando Filium tuum vnigenitum animæ tuæ solatium tibi sublatum atque sepultũ videbas, ad nos exules filios Euæ ad te clamantes & suspirãtes in hac valle lacrymarum, illos tuos misericordes oculos conuerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, tuisque suffragãtibus meritis, Ecclesiasticis Sacramentis muniri, & fine beato consummari, & æterno iudici tandem misericorditer præsentari. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit, &c.

C S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ DOCT.

Opusculum, quod inscribitur: CORONA B. MARIÆ VIRGINIS.

Tractatus iste pulchre Corona B. Virginis inscribitur: cum nõ abs re sit, precationes, quæ ad Virginem fiunt, hoc nomine prænotari, siue quia Sertum ex variis floribus confectum, Corona significat, siue quia quasi rota voluitur, & circumfertur. Vtraque enim significatio huic rei bene aptatur. Offerre siquidem B. Virgini Mariæ preces varias tanquam suaues & odoriferos flores, siue easdẽ frequenter repetere, & in modum rotæ, iterare, ad eiusdem B. Virginis patrocinium D *nobis conciliandum, plurimum valet. Modus autem iste recitandi Coronam, à S. Bonauentura traditus, paucis præpositis, vel postpositis, similis est illi, quem à S. Iordano excogitatum narrat Surius die 13. Februarij, tom. 7. de Vit. Sanct. Sanctus enim Iordanus, præmisso Hymno,* Aue Maris stella, *singulis quinque elementis nominis Mariæ, singulos quoque aptauit Psal. Pro primo, sc. elemento M.* Magnificat, *pro secũdo A,* Ad Dominum cum tribularer, *pro tertio R,* Retribue, *pro quarto I,* In conuertendo, *pro quinto A,* Ad te leuaui oculos meos, *deuote recitabat.*

E Cvm iucunditate memoriam nominis Mariæ celebremus, vt ipsa pro nobis intercedat ad Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Gaude virgo Maria Mater Christi,
Quæ per aurem concepisti:
Gabriele nuntio.
Iesus fructus ventris tui,
Per te detur nobis frui,
In perenni gaudio, Amen.

Antiphona.

Aue Maria.

Psalmus.

Magnificat,

Mediatrix Dei & hominum, tu digne magnificas A Dominum, quæ sola concepisti Filium, qui est vera salus humilium, hinc omnium Deum quærentium generatio, te beatam dicere, & deuote salutare debet dicens: Aue Maria, *vsque* tui. ℟. Et beatus venter, qui te portauit, Domine Iesu Christe, & beata vbera, quæ suxisti.

O Igitur mediatrix nostra Maria, Mater gratiæ, Mater misericordiæ, pro nobis quæsumus intercede, vt vere compunctionis & deuotionis gratiam nobis inspirare dignetur dilectissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus. Qui cum, &c.

Gaude, quia Deo plena,
Peperisti sine pœna,
Cum pudoris lilio.
Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Alma.

Psalmus.

Ad Dominum cum.

ALma Redemptoris Mater eximia, qui tua egressus claustra Virginea, cum his pacificus factus est incola, à quibus dura perpessus est verbera, vnde digna es, ô Virgo puerpera, vt omnis creatura te veneretur, & benedicat dicens: Aue Maria, &c.

℟. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O Igitur alma Virgo Maria Mater Dei dignissima, pro nobis quæsumus intercedere digneris, vt sanctum propositum, quod Deo inspirante concepimus, ad effectum salubriter perducere valeamus. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo benedicto Filio tuo. Qui cum Patre & Spiritu sancto, &c.

Gaude, quia tui nati,
Quem dolebas mortem pati,
Fulget Resurrectio.
Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Regina cæli, &c.

Psalmus.

Retribue seruo, &c.

REgina cæli lætare cum iubilo: nam qui pendebat in crucis patibulo, surrexit vere summo diluculo, omni oblato contemptus opprobrio. Vnde digne omnis homo, cum gaudio tibi congratulari, & benedicere debet, dicens: Aue Maria, &c.

℟. Et beatus venter, &c.

O Igitur Regina cæli dignissima, ora pro nobis Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, vt nos Resurrectionis suæ participes efficiat, in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Qui cum, &c.

Gaude Christo ascendente,
Et in cælum te vidente,
Motu fertur proprio.
Iesus fructus ventris. &c.

Antiphona.

Imperatrix, &c.

Psalmus.

In conuertendo.

IMperatrix & mundi Domina, tuus natus cum quanta gloria, nostræ carnis sumpta materia, capta præda conscendit æthera, hinc os cordis plenum lætitia, & lingua nostra exultatione, te collaudet & benedicat, dicens: Aue Maria.

℟. Et beatus venter, &c.

O Igitur Imperatrix & Domina nostra benignissima, iure Matris impera tuo dilectissimo Filio Domino nostro Iesu Christo, vt mentes nostras ab amore terrestrium ad cœlestia desideria erigere dignetur. Qui viuit & regnat, &c.

Gaude quæ post Christum scandis,
Et est honos tibi grandis
In cæli Palatio.
Iesus fructus ventris tui, &c.

Antiphona.

Aduocata.

Psalmus.

Ad te leuaui.

ADuocata miserorum, ad te sunt oculi seruorum, te assumpsit Rex cælorum, super choros Angelorum, vbi cœtus beatorum, te digne veneratur, & benedicit in æternum, dicens: Aue Maria, &c.

℟. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O Igitur gloriosissima Domina, excelsa super sidera, piissima aduocata nostra suscipe laudum pia precamina, quæ ad honorē quinque vulnerum Filij tui, & ad laudem sancti nominis tui decantauimus, & pro nobis quæsumus intercedere festina, quatenus dulcissimus B Filius tuus Dominus noster Iesus Christus per suā magnam misericordiam, à vinculis peccatorum nostrorum nos eripiat, & in suo sācto seruitio nos conseruet, confortet, ac finaliter perseuerare faciat, nam te nihil negans honorat. Qui cum Deo Patre, &c.

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ Doctoris, Carmina super Canticum, SALVE REGINA.

C *Salue Regina sic dispositum est à Sancto Bonaüetura, vt singulis vocibus quatuor adhibeat Carmina B. Virginis laudes vberius explicātia: id quod optime præstitit Doctor Sanctissimus, cum vere religiosus esset, & affectione sancta ferueret: non enim nisi ab iis, qui eiusmodi sunt canticum hoc subtiliter intelligi, aut efficaciter poterit decantari. De quo Bernardus, aut quisquis alius est auctor, in Salue Regina ser. 1. nō longe à principio sic loquitur:* Tam suaue est ad gratiam, tam fœcundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria, quod à nobis considerari, & discuti, prout dignum est, non valeat. Ex eo autem, quod suauiter sonat, D mulcet affectum, & de sensuum vbertate mentem impinguat, & in Sanctam Sanctorum, Aduocatam scil. nostram, dum eam, quasi præsentem salutat, omnia interiora nostra medullitus inflammat. *Hæc ille. Ex quibus manifeste apparet præstantia huius Cantici, quod Auctor noster deuote canendo, ad frequentem illius meditationem animos legentium accendit.*

Salue.

SAlve Virgo Virginum stella matutina,
Sordidorum criminum vera medicina,
E Consolatrix hominum, qui sunt in ruina:
O vere peccaminum vere draconina.

Regina.

Regina regnantium Virgo puellaris,
Peperisti Filium Mater singularis,
Sacratum Palatium Dei conuocaris,
Diuinum auxilium nobis largiaris.

Misericordiæ.

Fons misericordiæ dici meruisti,
Atque Mater gratiæ, quia concepisti
Summum regem gloriæ, quem post peperisti,
Largitorem veniæ mundo contulisti.

Vita.

Vita, via, veritas est de terra nata.
Et tua virginitas restat illibata,
Nam tua humilitas fuit operata.
Quòd in te diuinitas esset incarnata.

Dulcedo.

Dulcedo dulcedinis fructus benedictus,
Ventris tui Virginis agnus Dei dictus.
Cuius vnda sanguinis homo derelictus,
Lotus labe criminis est, & dæmon victus.

Et spes nostra.

Et spes nostra solida es virgo Maria,
Virga Iesse florida vt in Isaia. *Isa. 11. a*
Rore cœli madida dicit prophetia,
Pulchra vt nix candida mater Dei pia.

Salue.

Salue lux fidelium fulgens vt aurora,
Quæ es supra lilium pulchra & decora,
Omne quod est noxium tolle sine mora:
Et Dei auxilium pro nobis implora.

Ad te.

Ad te clamamus miseri multum desolati.
Nobis aures aperi pectoris sacrati:
Vt à fauce inferi per te liberati,
Consequamur liberi viam tui nati.

Clamamus.

Clamamus deuotius ad te suspirantes,
Et affectuosius te pie precantes.
Dele quod interius male cogitantes
Gessimus exterius opere peccantes.

Exules.

Exules exilio omnes sumus dati,
Pro parentum vitio gloria priuati,
Paradisi gaudio & exorbitati,
Tuo beneficio sumus reparati.

Filij.

Filij suspiriis prodere coguntur,
Mundi pro miseria, per quam inuoluuntur.
Ad damnata vitia sæpe dilabuntur.
Sed misericordia tua fulciuntur.

Eua.

Euæ lapsus intulit damnum desperatum.
Et à nobis abstulit gaudium beatum.
Et post Euam contulit Virgini incarnatum.
Quo modo mortem sustulit, diluit peccatum.

Ad te.

Ad te clamant iugiter tui famulantes,
Et in te fideliter omnes suspirantes,
Iuuamen humiliter tuum implorantes,
Quos misericorditer audias clamantes.

Suspiramus.

Suspiramus fletibus nostris pro peccatis.
Et multis gemitibus per nos perpetratis.
Sed in te confidimus mater pietatis.
Vere pœnitentibus veniam da gratis.

Gementes.

Gementes recolimus mala retroacta.
Quæ inique gessimus mente non coacta.
Sed in te confidimus Maria intacta,
Vt à te, quæ petimus, sint in nobis facta.

Et flentes.

Et flentes doloribus mente verecunda,
Lumen nostris cordibus infunde facunda:
Vitiorum sordibus benigne tu munda,
Iunge nos cælestibus Maria iucunda.

In hac valle.

A In hac valle misera, multum tenebrosa,
Hominum sunt genera multum fœdosa,
Nam eorum opera sunt contagiosa,
Propter facta scelera, & opprobriosa.

Lacrymarum.

Lacrymarum cumuli non prosunt, vel aquæ:
Cum senes & paruuli, & plebs vnaquaque
Timeant, quod æmuli quærunt circumquaque,
Et fratres huius sæculi trahunt vsquequaque.

Eia ergo.

Eia ergo digne ad te nostras mentes,
Atque lapsus erige: conforta trementes,
Et errantes corrige te pie quærentes,
Miseros nos dirige in te confidentes.

Aduocata.

B Aduocata libera coram Saluatore:
Postulare propera, consuetoque more,
Et prò gente misera benigno fauore,
Natum tuum mitiga materno amore.

Nostra.

Nostra spes fidelium semper fuit talis,
Est & erit, omnium mater virginalis,
Vt nobis præsidium ciuitas regalis,
Sit atque remedium pulsis procul malis.

Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte.

Illos pios oculos & misericordes
Conuerte ad famulos in bono discordes:
C Et ad malum sedulos fortius concordes,
Nostræ carnis stimulos deleas, & sordes.

Et Iesum benedictum fructum.

Et Iesum vnigenitum fructum benedictum,
Monstra nobis inclytum, pium & non fictum:
Per quem genus perditum à Deo in æuum victum,
Datum in interitum reuixit inuictum.

Ventris tui.

Ventris tui viscera Iesum portauerunt,
Et beata vbera ipsum lactauerunt,
Cui Iudæi vulnera dira intulerunt,
Et ipsum post verbera cruci tradiderunt.

Nobis post hoc exilium ostende.

D Nobis post hoc exilium, benignum ostende
Iesum tuum Filium, & nobis impende
Verum patrocinium, & maternum extende,
Et cum ad iudicium erimus, defende.

O clemens.

O clemens clementia summæ bonitatis,
Adonai filia, flos virginitatis,
Damnatorum venia, mater pietatis,
Virginum lætitia, stola charitatis.

O pia.

O pia piissima Regina cælorum,
Omnium digna ditissima Dei sæculorum,
E Virgo prudentissima, gemma confessorum,
Atque iucundissima laus Apostolorum.

O dulcis.

O dulcis dulcissima, super fauo, melle,
Columba castissima, carens omni felle,
Mater benignissima, iuxta nostrum velle,
Cuncta fœtidissima à nobis repelle.

Maria.

Maria eximia, natum deprecare.
Vt quicumque omnia hæc vult recitare,
In tui memoria, & te collaudare,
Dignetur in gloria sua collocare.

S. BONAVENTVRÆ, A

EXIMII ECCLESIÆ DOCT.

Opusculum inscriptum:

LAVS B. VIRGINIS MARIÆ.

Opusculum hoc, quod Laus Beatæ Mariæ appellatur, Salutationem Angelicam continet, scilicet Aue Maria: ita tamen, vt iuxta singulas literas eiusdem octonis versibus Virginis Laudes celebret Auctor, & vnumquemq; B octonarium ordiatur à literis Salutationis Angelicæ, donec tota compleatur. Præterea 19. sacræ Scripturæ locis Beatissimam Dei genitricem Mariam docet adumbratam, vt ex contextu apparet. Harum figurarum series est, quæ sequitur.

I. *Figurata fuit per Fontem, qui ascendebat de terra, vt habetur.* Gen. 2.

II. *Figurata fuit per Lignum vitæ plantatum in medio Paradisi.* Gen. 2.

III. *Figurata fuit per Paradisum rigatum à fluuio voluptatis.* Gen. 2. C

IV. *Figurata fuit per Arcam Noë, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum.* Gen. 6. & 7.

V. *Figurata fuit per Arcum, quem Dominus dedit Noë.* Gen. 9.

VI. *Figurata fuit per Scalam, quam Iacob in somniis vidit.* Gen. 28.

VII. *Figurata fuit per Rubum, qui ardebat, nec comburebatur.* Exod. 3.

VIII. *Figurata fuit per Vas, in quo seruatum fuit Manna.* Exod. 16. D

IX. *Figurata fuit per Virgã Aarõ, quæ habuit fructum præter opus naturæ.* Num. 17.

X. *Figurata fuit per Stellam, & per Virgã, de quibus prophetauit Balaam.* Num. 24.

XI. *Figurata fuit per Concham Gedeonis, de qua habetur.* Iudic. 6.

XII. *Figurata fuit per Domum Domini, quam ædificauit Salomon; & gloria Dei eam impleuit.* 3. Reg. 6.

XIII. *Figurata fuit per Abigaïl, quæ fecit pacem inter Nabal & Dauid.* 1. Reg. 25.

XIV. *Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernẽ peremit, & populũ liberauit.* Iudith. 13. E

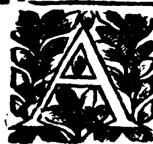
XV. *Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari.* Esther. 7.

XVI. *Figurata fuit per Columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noë, & filiis suis in arcam.* Gen. 8.

XVII. *Et per Perticam, quæ tulit serpentem æneum in deserto.* Num. 21.

XVIII. *Figurata fuit per Portam clausam, per quam vir non transiuit.* Ezech. 44.

XIX. *Figurata fuit per Mulierem, quam vidit Ioannes.* Apoc. 12.

VE cæleste lilium,
Aue rosa speciosa,
Aue Mater humilium,
Superis imperiosa,
Deitatis triclinium.
Hac in valle lacrymarum,
Da robur, fer auxilium,
O excusatrix culparum.

Virgo pia sine pare,
Gabriele nuntiante,
Quæ meruisti portare
Christum, Flatu sacro flante.
Virgo partum post, & ante,
Refugium singulare,
Hac in vita vacillante,
Tuos seruos consolare.

Ecce stupet humanitas,
Quod sis Virgo puerpera.
Scire nequit fragilitas
Tantæ virtutis opera.
Fides transcendens æthera,
Confitetur & veritas.
Ex te mater Christifera,
Carnem sumpsit diuinitas.

Mater Natum, Patrem nata,
Stella Solem genuisti,
Increatum res creata,
Fontem riuus emisisti.
Vas figulum peperisti,
Virgo manens illibata,
Per te nobis Mater Christi,
Est perdita vita data.

Almissima sunt viscera,
Quæ Domini sunt conclaue,
Sanctissima sunt vbera,
Quæ suxit, & lac suaue,
Quo lactatur. Mater Aue,
Quæ regnas super sidera,
Perpetuæ mortis à væ
Nos & à malo libera.

Rosa decens, rosa munda,
Rosa recens sine spina,
Rosa florens, & fœcunda,
Rosa gratia diuina.
Facta cælorum Regina,
Non est, nec erit secunda
Tibi, rei medicina
Nostris cœptis obsecunda.

In scripturis figurata,
Multis locis ostenderis,
Ænigmatibus monstrata,
Sacris vt patet literis,
Testamentorum veteris,
Et noui iure prælata,
Mulieribus cæteris,
Super omnes eleuata.

Ante mundi originem
Te Dominus ordinauit,
Dum cæli latitudinem
Sapienter fabricauit.
Ex tunc sancta mente cauit
Per te Matrem & Virginem,
Protoplasti, qui peccauit,
Expirare voraginem.

Gaude Virgo, Mater gaude,
Per te mundus restauratur,
Cum ciuibus cæli plaude,
Qui honor tibi datur.
Deus decenter soluatur,
Tibi, maius omni laude,
Qui per te liberatur.
Omnis homo facta fraude,

I. Figurata fuit per Fontem, qui ascendebat de terra, vt habetur, Genes. 2.

A

Rigans Mundum nouo rore,
Noua prolis nouitate,
Noua facis, nouo more,
Cuncta mira claritate,
Ex diuina bonitate
Fons ascendens in honore,
Rigans terram charitate,
Dei crescens in amore.

II. Figurata fuit per Lignum Vitæ plantatum in medio Paradisi, Genes. 2.

B

Arbor & lignum vitale
In Paradisi medio,
Plantaris spirituale,
Cuius fructus fruitio,
Replet omnia gaudio,
Nunquam fuit, nec est tale,
Nec deerit proculdubio,
Lignum ita commodale.

III. Figurata fuit per Paradisum rigatum à Fluuio voluptatis, Genes. 2.

C

Casta Virgo te fluuius
Voluptatis irrigauit
Paradisi, dum Filius
Dei corpus habitauit
Tuum, terra tunc donauit
Nostra fructum vberius,
Et naturam reformauit
Nostram Deus in melius.
In Paradiso posuit
Deus hominem Filium
Suum, custodem posuit
Tuum corpus egregium
Per Gabrielem nuntium
Dum visitare voluit,
Redemptorem eximium
Nobis enim exhibuit.

IV. Figurata fuit per Arcam Noë, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum, Genes. 6. & 7.

D

Arcam Noë fabricauit
Sed de lignis leuigatis,
Fabricatam subintrauit
Cum vxore & cum natis.
De parentibus beatis
Sibi Matrem te formauit
Dominus, & à peccatis
Te subintrans conseruauit.

V. Figurata fuit per Arcum, quem Dominus dedit Noë, Genes. 9.

E

Pactum suum antiquitus
Deus promisit Patribus,
Arcum suum diuinitus
Ostendendum in nubibus,
Qui fœderis est omnibus
Signum promissum cælitus;
A Deo pax hominibus
Datur in eo penitus.
Labor & timor fugiunt
Arcu monstrato fœderis,
Spes & gaudium veniunt
Peccatoribus miseris,
Qui de reatu sceleris
Flentes arcum conspiciunt,
Per promissum de superis
Se consolatos sentiunt.
Est in arcu cæruleus
Color, qui Virginitatis
Typum gerit: & rubeus
Etiam, qui charitatis
Formam notat: puritatis
Tuæ demonstrat aqueus
Notam, & humilitatis;
Quam elegit in te Deus.
Nubibus cæli cerneris
Arcus, quæ nos illuminas,
Refulgens morum miseris
Exempla cunctis seminas.
Hæreses omnes terminas,
Et hæreticos conteris,
In Christo, quando geminas
Naturas simul congeris.
Arcus insuperabilis,
Arcus potens, arcus fortis,
Arcus dulcis, amabilis,
Arcus patens cæli portis.
Post præsentis metam mortis
Nobis ineuitabilis,
Fac consortes tuæ sortis
Nos Virgo venerabilis.

VI. Figurata fuit per Scalam, quam Iacob in somnis vidit, Genes. 28.

Dormiens Iacob somnio
Scalam vidit contingentem
Cælum: cuius confinio
Deum vidit innitentem,
Angelorum descendentem
Cœtum vidit, Promissio,
Terræ sanctæ per potentem
Datur, & benedictio.
O Maria figuraris
Scala, sed Scalam superas,
Ab Angelo salutaris,
Deum hominem generas.
Super virtutes superas,
Per Angelos collocaris,
Genus humanum liberas,
Ergo longe plus bearis.

VII. Figurata fuit per Rubum, qui ardebat, nec comburebatur, Exod. 3.

Mater, tua Virginitas,
Rubo montis ostenditur
Oreb, cuius viriditas
Per ardorem non vritur,
Sic nec tua corrumpitur
Virginalis integritas,
Dum ventre tuo iungitur
Humanitati Deitas.

VIII. Figurata fuit per Vas, in quo seruatum fuit Manna, Exod. 16.

In Vase Manna positum
Vt conseruetur, legitur,
Israëlitis traditum
Neque vas Manna frangitur.
In te Christus concipitur,
Virgo, per sanctum Spiritum,
Neque tuæ minuitur
Virginitatis meritum.
Nobis Manna mirificum
Seruasti mirabiliter,
Manna terminans typicum
Figuratum veraciter,
In se misericorditer
Per illud Manna cælicum,
Quod datur communiter
Israël in viaticum.
Vetustum Manna nouitas
Tuæ gratiæ terminat.

Figurarum antiquitas
Fugit,& lux illuminat
Noua, quos lex discriminat
Noua,Cessat obscuritas,
Purgat,mundat, eliminat
Antiqua noua claritas.
Summus artifex omnium
Te prouidit vas nobile,
Vas dignum, vas egregium,
Vas gratum,vas laudabile,
Vas cunctis venerabile
Famulis vt edulium
Ministres delectabile,
Panemque cæli ciuium.
Tu ministras hominibus
Verum panem Angelorum.
Tuis natum visceribus
Pro salute peccatorum.
Hic est panis viatorum:
Qui non est dandus canibus,
Qui est salus miserorum,
Præstans omnibus panibus.
Ecce panis dulcissimus,
Ecce panis amplectendus,
Ecce panis pinguissimus,
Ecce panis diligendus,
Ecce panis recolendus,
Ecce panis præoptimus,
Cibus cunctis præferendus,
Et præ cunctis gratissimus.
Cibus iste nos reficit,
Recreat,& regenerat.
Et sibi mentem allicit,
Dirigit,& confœderat.
Omne bonum exaggerat,
Et omne malum abiicit,
Vincit,regnat,& & imperat,
Auget, alit,& perficit.
Viuus panis,& vitalis,
Via,veritas & vita,
Et hic panis immortalis,
Et bonitas infinita:
Quo refulget præmonita
Noua sponsa spiritualis,
Synagoga definita
Perit,& vmbra legalis.
Manna cessat,& cælitus
Nobis panis proponitur,
Panis verus viuificus
Nobis de cælo mittitur,
Christianis conceditur
Solis panis hic mysticus,
Quibus communis traditur
Verus panis Angelicus.

IX. Figurata fuit per Virgam Aaron, quæ habuit fructum præter opus naturæ. Numer. 17.

Beatus tabernaculo
Moyses virgam posuit.
Aaron,sed pro titulo
Sacerdotis:quæ fronduit,
Floruit,fructum habuit,
Euidenti miraculo.
Sacerdotis obtinuit
Ius Aaron in populo.
Ecce valde mirabilis
Res,& miranda nouitas,
Floret siccitas sterilis,
Gignit sicca sterilitas.
Parturit virgæ siccitas
Fructum profert,& fertilis
Efficitur sterilitas.
Non fuit ante similis.

A Notat virga florigera,
Quæ naturæ non opere
Efficitur fructifera,
Sed puro Dei munere,
Quod debebas concipere,
Virgo noua puerpera,
Nouum fructum parere,
Post partum Virgo libera.
Ergo vere Virgo parens,
Germinasti campi florem,
Dei Patris verbum parens,
Mundi paris Saluatorem,
Puritatisque decorem
Non amittis,sorde carens.
Charitatis fundens rorem,
B Quo rigatur mundus arens.

X. Figurata fuit per Stellam, & per Virgam, de quibus prophetauit Balaam. Num. 25.

De Iacob exoritura
Noua stella prædicitur,
Ex Israële nascitura
Virga nobis ostenditur,
Per quam Moab percutitur.
Te præsignat hæc figura,
De qua Virga producitur
Christus mirante natura.
Ista stella clarissima,
Quam non violat radius,
C Luce nitens purissima,
Crystallo fulgens clarius,
Te significat verius
Virgo semper castissima,
Quam non violat Filius,
Nascens ex te mundissima.
Consurgens Virgo florida,
Ex Israële prophetice.
Promissa Virgo nitida,
Diceris virga mystice.
Egrediens de radice
Iesse,potens & valida,
Florem profers mirifice
Virgo, Materque grauida.
D Tu es Virga,tu es stella,
Tu es gratiæ fluuius,
Deitatis munda cella,
Genitrix,cuius Filius
Flos dicitur,& radius,
Charitatis fundens mella,
Cælo,luctus superius
Mundum seruans à procella.
Aue Virgo fertilior
Vniuersis arboribus.
Aue Stella fulgidior
Vniuersis sideribus.
Factis,dictis,virtutibus,
Vniuersis præstantior,
Creaturis hominibus,
E Custos,& quies tutior.

XI. Figurata fuit per Concham Gedeonis, de qua habetur Iudicum 6.

Tu Gedeonis rorida
Concha cælestis diceris,
Rore manans & fluida
Lana compressa velleris,
Diuini dono muneris,
Tu semper manes madida,
Solatium das miseris,
Sed terra manet arida.
Verus cælestis fluminis,
Tuam Concham munditiæ,
Ros repleuit,dum numinis
Sacri munere gratiæ,

Plena solis iustitiæ,
Mater Dei, & hominis,
Fis, flore pudicitiæ
Vernans Matris & Virginis.

XII. Figurata fuit per Domum Domini, quam ædificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Regum. 6.

Impleuit domum Domini,
Superni Regis gloria,
Suo sacratam nomini,
Salomonis industria.
Dum te superna gratia
Gabrielis affamini,
Parentem Virgo Maria
Replet dicatam numini.
Notat hic Dei Filium
Salomon Rex pacificus,
Qui fecit thronum regium,
Vt hic artifex cælicus.
Et nuntius Angelicus
Præparauit hospitium,
Nostræ salutis pisticus,
Verum deferens gaudium.
Maria mater gratiæ,
Mater & fons bonitatis,
Mater misericordiæ,
Fons, & fomes pietatis,
Triclinium Deitatis,
Mater Solis iustitiæ,
Perpetuæ claritatis
Confers lumen, & gloriæ.

XIII. Figurata fuit per Abigaïl, quæ fecit pacem inter Nabal, & Dauidem. 1. Reg. 25.

Vxor Nabal cum Dauide
Pacem datis muneribus,
Nabal reformat solide
Benignissimis precibus.
Licet Nabal sermonibus,
Dictis, factisq; stolide,
Meruisset doloribus
Vitam finire turbide.
Larga Nabal conuiuia
Suo faciens tonsori,
Quærendo temporalia,
Gulæ vacans & honori,
Comparatur peccatori,
Dei danti conuitia,
Seruis: Vnde morte mori
Debent propter hæc vitia.
Iste desiderabilis
Vultu Dauid gratiosus,
Rex nulli comparabilis.
Manu fortis, bellicosus,
Clemens, pius, amorosus,
Christus est immutabilis,
Qui semper est gloriosus
In sanctis & mirabilis.
Es tu Abigaïl sapiens,
Dauid deferens munera,
Nabal & Dauid faciens
Precibus tuis fœdera:
Dum pia lactis vbera
Christo dedisti nutriens,
Hinc peccatoris scelera
Tuis meritis leniens.
Regina Virgo Regia
De genere Dauid Regis,
Dei mater & filia
Christi parens, Christum regis,
Nostra mater nostræ legis
Gaudium & lætitia,
Peccatoris fortis Ægis,
Decus, honor, & gloria.
In te sola spes figitur
Omnis humani generis,
Per te solam destruitur
Adæ peccatum veteris.
Vitæ portus es miseris,
Per te salus acquiritur.
Nescit reatum sceleris,
Qui te deuote sequitur.
Bonum est ergo subdere
Sese tuæ seruituti,
Secundum te se regere,
Disponendo se virtuti.
Namque tui serui tuti
Per te possunt ascendere
Cælum, vitam assecuti,
Tecum semper & viuere.

XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith 13.

Volens mundum sæuitia
Principis Assyriorum,
Subiicere: nefaria
Manu collecta virorum,
Magnam plebem Iudæorum
Obsedit in Bethulia,
In mortem mœstam eorum
Mente debacchans impia.
Sancta Iudith pro populo
Saluando se præparauit,
Nocte surgens de lectulo,
Vocans Abram properauit,
Holoferni præsentauit
Se, pro gentis periculo.
Necans eum liberauit
Ciues à mortis iaculo.
Est ciuitas Bethulia,
Quam obsidet dissensio,
Dæmonisque perfidia,
Et hæresis deceptio,
Coniuncta tuo Filio,
Nostra mater Ecclesia,
Tuo tuta subsidio,
Munita tua gratia.
Tu es Iudith pulcherrima,
Quæ liberas Ecclesiam,
Holofernis acerrima,
Vt per diuinam gratiam
Hæresisque perfidiam,
Confutas....
Spem certissimam,
Fundens super familiam.
Benignus sapientiæ
Spiritus, & dulcedinis,
Consilij, scientiæ,
Timoris, fortitudinis,
Lumen diuini numinis,
Omnis genere gratiæ,
Te repleuit vt hominis
Causa sis indulgentiæ.

XV. Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari. Esther 7.

Edissa per connubium
Assuero coniungitur,
Thalamum subdit Regium,
Coronatur, præficitur,
Cunctis. Vasti deponitur,
Amittit regni solium.
Superba Vasti tollitur
Esther habet dominium.
Nota Esther humile
Cor contritum humiliter,

Cor dulce, cor amabile,
Cor diligens veraciter,
Cor contemplans sublimiter.
Vasti notat cor fragile,
Exaltans se perniciter
Superbum & indocile.
Et te quid est humilius
Per cuncta mundi climata?
Dulcius, amabilius,
Destruens cuncta schismata?
Te sacra probant dogmata
Nil esse gratiosius,
Sacra probant ænigmata
Te nihil esse mundius.
Designat Esther igitur
Te, q ua nunquam humilior
In creaturis legitur,
Fuisse: nec suauior,
Pulchrior, amabilior,
Dulcior nulla dicitur.
Et propter hoc sublimior
Esse, nulla te noscitur.
In Iudæos inuidia
Sæuit Aman peruersitas,
Damnat eos perfidia,
Crudelisque dolositas.
Mardochæi, benignitas,
Esther scribit euprepia,
Mutetur vt crudelitas
Decreti Regis impia.
Condolet Esther fratribus
Totius sui generis,
His auditis rumoribus,
Regem adit, qui fœderis,
Signum dedit pestiferis,
Morti datis complicibus,
Damnatur Aman sceleris,
Eius notis criminibus.
Tu es Esther, perfidiam
Aman reprimens grauiter,
Famulorum miseriam,
Exterminans benigniter.
Regi summo feliciter,
Desponsata per gratiam,
Coronata perenniter,
Regiam tenes potentiam.
Vere notat inimicum
Aman humani generis,
Dirum serpentem lubricum,
Iure pulsum de superis,
Condemnatum in inferis,
Accusatorem iniquum,
Quem tu calcas & conteris,
Deum reddis pacificum.
Sicut pupillam oculi,
Seruos, seruas, seruo Regis.
Tu solamen es sæculi,
Refugium tui gregis.
Summa sponsa, summi Regis,
Caput conteris zabuli.
Tu es verus liber legis,
Tu arca tabernaculi.
Flos vernalis, flos lilij,
Flos florum, decus Virginum,
Diceris, & auxilij,
Fons plenus, custos hominum.
Cuius attraxit Dominum,
Et Angelum consilij,
Dulcis odor, vt terminum
Nobis daret exilii.

XVI. Figurata fuit per Columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noë, & filiis suis in Arcam. Gen. 8.

A *XVII. Et per Perticam, quæ tulit Serpentem æneum in deserto. Numer. 21.*

Ramum ferens virentibus,
Ore Columba proprio.
Foliis fructuantibus,
Generali diluuio,
Quos turbarat vndatio,
Noë, natis, coniugibus,
Refouit eos gaudio;
Salutis intuitibus.
Vna Serpentem pertica
Deserto tulit æneum,
Vt si intus vis toxica,
Quenquam læserat Hebræum,
B Sanaretur videns eum,
Ope Dei mirifica.
Propellente vipereum,
Mirus virtute mystica.
Columba tu simplicior
Omni, tutrix humilium,
Salus hominum tutior.
Mundo tulisti gaudium,
Enixa Dei Filium,
Omni veneno fortior,
Medicina peccantium,
Signo Serpentis promptior.

XVIII. Figurata fuit per Portam clausam, per quam Vir non transiuit. Ezech. 44.

C

Tu es Porta, quæ clauditur,
Apertionis nescia,
De qua Propheta loquitur,
Hominum nulli peruia.
Quia Dei Sapientia
Ingreditur, & egreditur,
Semota violentia
Per egressum non frangitur.
Virginitas est ianua,
Qua cælis fulgens altius,
Cæli non linquens ardua,
Messias Dei Filius,
D Conceptus est, exterius
Carne tectus exigua,
Corpus sumens perfectius
Ex te, Virgo præcipua.
Sicut sidus perluitur,
Infuso solis lumine,
Et eo lux emittitur
Sine sideris fragmine:
Sic sine carnis crimine
Christus in te concipitur,
Ex te manente Virgine
Super naturam oritur.

XIX. Figurata fuit per Mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

E Vidit Ioannes mysticum
Signum quoddam mirabile,
Quod in cælo propheticum
Apparuit notabile.
Nunquam fuerat simile
Prophetis ænigmaticum
Signum datum, quod vtile,
Præcedens vt mirificum.
Erat patens cælestibus
Amicta Solis lumine
Mulier, Lunam pdibus
Supponens, cuius culmine
Capitis pro tegmine,
Duodecim sideribus,
Sertum fulgebat numine,
Suis plenis visceribus.

Nihil

Nihil te magis proprie
Peristam intelligitur
Mulierem, quæ serie
Prophetæ nobis panditur.
In te namque concipitur,
Et oritur iustitiæ
Verus Sol, vnde oritur
Regnum cælestis curiæ.
Tuis Luna supponitur
Pedibus, & militia
Cæli tota per te regitur,
Caput duodenaria,
Patriarcharum gloria,
Quæ per te benedicitur,
Et bissena victoria
Apostolorum texitur.
Repleris plenitudine
Generis omnis gratiæ,
Totaque multitudine
Virtutum & potentiæ,
Tu decus excellentiæ,
Tu lux carens fuligine
Culpæ: splendor gloriæ
Mundum decorans lumine.
In te totum perficitur,
Quidquid verbis propheticis,
De te virgo prædicitur,
Et legis ænigmaticis:
Siue quidquid angelicis
Tibi verbis exprimitur,
Finitis verbis typicis
Res manifesta cernitur.
Salue solamen hominum,
Salue munda stella maris,
Salue purgatrix criminum,
Salue virgo singularis,
Consortio carens maris,
Concipis, paris Dominum.
Tu lapis es angularis,
Quæ das figuris terminum,
Tu supra cæli solium
Ad dexteram Dei resides,
Iuxta proprium Filium
Cæli Regina præsides,
Confirmans mentes desides,
Præstans eis auxilium,
Et tuis seruis prouides,
Impetrando subsidium.
Vbi namque sanctissima
Caro, quam Dei filius
Sumpsit ex te mundissima,
Inthronizatur celsius,
Creatis gloriosius,
Ratio vult certissima,
Esse te non inferius,
Vel sede magis infima.
Ibi mater cum Filio
Gaudentes cæli patria,
Trinitatis consortio,
Creata super omnia,
Tua benigna gratia
Fœlicitatis gaudio
Nos coronat, & gloria,
Beatorumque præmio, Amen.

Oratio.

OMnipotẽs sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis Matris Mariæ corpus & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti, da, vt cuius commemoratione lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis, & à morte perpetua, & subitanea liberemur. Per Christum Dominum, &c.

A

Alia Oratio.

DEvs, qui beatissimam Virginem Mariam, Matrem tuam in Annuntiatione, Visitatione, & Assumptione multiplici gaudio lætificasti, tribue quæsumus: vt eius precibus & omnibus sanctis tuis interuenientibus, ad inæstimabile gaudium, quo nunc tecum sine fine gaudent, peruenire mereamur. Per Christum Dominum, &c.

HAs videas Laudes,
Qui sacra Virgine gaudes,
Et venerando piam
Studeas laudare Mariam.
B Virginis intactæ
Dum veneris ante figuram,
Prætereundo caue,
Ne sileatur Aue,
Inuenies veniam,
Sic salutando Mariam,
Aue Maria gratia, &c.
Vilis homo materiæ
Surge de mortis tumulo,
Dum spes est adhuc veniæ,
Te subtrahe periculo.
Excutere de puluere,
Dum opus est remedio,
Surge, curre pro brauio.
Dum licet comprehendere.
Viam quærens in inuio
Malorum reminiscere,
C Ad Patriam reuertere
Cum pœnitente filio.

S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS.

Opusculum nuncupatum:

PSALTERIVM MINVS BEATÆ Mariæ Virginis.

Opusculum hoc, Psalterium Minus B. Mariæ
D *Virginis prænotatur, quia quilibet quaternarius rithmicus aliquid continet ad imitationem Psalmorum Dauidis in ordine: ita vt primus quaternarius versuum aliquid primi Psalmi redoleat, secundus aliquid secundi, & sic de singulis. Diuiditur Opusculum in quinquagenas tres, iuxta numerum Psalmorum centum quinquaginta, & B. Virginem initio cuiuslibet quaternarij deuote per Aue salutat S. Bonauentura, itidemq; eiusdem B. Virginis laudes decantat, necnon partem recenset beneficiorũ, quæ per talem mediatricem in genus humanum contulit omnipotens, & misericors Deus: vt hac saluta-*
E *tationis forma affectus deuotorũ Sanctissima Mariæ Virginis, magis ac magis erga ipsam excitetur.*

PRIMA QVINQVAGENA.

AVe Virgo vitæ lignum,
Quæ perenni laude dignum,
Saluo voto quod vouisti,
Mundo fructum attulisti.
Aue, cui sine fine
Reges astant & Reginæ,
Tu Regina seculorum,
Regum Princeps, & regnorum.

Aue Dauid germen iustum,
Vt vitalem Dei gustum
Mereamur experiri,
Fac de monte nos audiri.
Aue Virgo Deo digna,
Serua seruos, & consigna
Luce tuæ faciei,
Et splendore vultus Dei.
Aue Mater noui moris,
Nec conceptu Redemptoris,
Neque ortu deflorata
Scuto Dei obumbrata.
Aue Virgo, quæ furorem
Conditoris in amorem
Tua forma conuertisti,
Votis iram extinxisti.
Aue Virgo, quam saluator,
Renum testis, & scrutator,
Quem non fallit nox erroris,
Laudat intus atque foris.
Aue Virgo plena bonis
Gratiarum diues donis,
Opus Dei digitorum,
Grande nimis & decorum.
Aue Virgo post, & ante,
Pro me semper te pugnante,
Vertat hostis mihi dorsum,
Et conuersus stet retrorsum.
Aue Porta libertatis,
Aula summæ Trinitatis,
Et solemne Dei templum,
Salus orbis & exemplum.
Aue Virgo flos regalis,
Mulierum nulla talis,
Verba cuius sunt argentum,
Lingua laudis instrumentum.
Aue Virgo cui plaudo,
Tibi canto, te collaudo,
Bona mihi tribuentem,
Serua Virgo me canentem.
Aue Virgo, Deo chara,
Pulchra, suauis, prudens, clara:
Sola Dei salutare,
Digna mundo generare.
Aue Virgo virtus mea,
Natum Deum posce Dea,
Vt in arce Sion clare
Nos concedat habitare.
Aue Virgo forma morum,
Cui Christus Rex cælorum,
Mundi curis expeditæ
Notas fecit vias vitæ.
Aue Virgo cuius ori,
Voci, verbis & clamori,
Dei aures inclinatæ
Sunt, præstandi largitate.
Aue Virgo diligenda,
Laude cunctis præferenda,
Radix sancta semen verum,
Flos & gemma mulierum.
Aue, cuius prouocatus
Forma Deus Deo natus,
Pugnaturus non expauit,
Sed vt gigas exultauit.
Aue Scala cælum tangens,
Ad te Virgo clamo plangens,
Vt à malo stella maris,
De Sion me tuearis.
Aue Iesse stirps beata,
Virgo voto non fraudata,
Tui cordis & tuorum,
Voluntate labiorum.
Aue, cuius quæ nascetur
Claritatem gens loquetur,

Cuius honor non decrescit,
A Et potestas finem nescit.
Aue Digna omni laude,
Casta Dei Mater gaude,
Et admitte vota precum,
Vt sis Virgo, semper mecum.
Aue Virgo, cuius manus,
Non fœdauit actus vanus,
Sed ab omni prauitate,
Innocentes sunt seruatæ.
Aue Virgo speciosa,
Cuius quasi recens rosa,
Spirat caro, cor lætatur,
Mens in bonis demoratur.
Aue Virgo, quæ iam audis,
B Coram throno vocem laudis,
Iube simul nos astare,
Dei laudes enarrare.
Aue Virgo, rumpe moras,
Et ad omnes semper horas,
Mihi custos, & adiutrix,
Esto digna Dei nutrix.
Aue Virgo vernans flore,
Gustu cuius, & odore,
Rursum homo iuuenescit,
Et ad vitam reuirescit.
Aue Virgo, & appare,
Iube tecum nos regnare,
Et ad Christum, quo abisti,
C Post te trahe, Mater Christi.
Aue Virgo fauus mellis,
Cedit ecce Sol cum stellis,
Tui vultus claritati,
Tu decoris consummati.
Aue Virgo finis iræ,
Purga culpas, & largire,
Nos peracto cursu mundi,
Pro peccatis non confundi.
Aue Virgo pulchra visu,
Deprecor te toto nisu,
Me clamantem quotidie
Clemens Mater audi pie.
Aue Mater Virgo tamen,
D Posce semper sacrum flamen,
Ad munimen nobis dari,
Et à verbo nos firmari.
Aue Virgo ruga carens,
Da intacta Dei parens,
Vt laus tua cum dulcore
Meo semper sit in ore.
Aue Mater expers viri,
Fac me dignum inueniri,
Quem digneris adiuuare,
Noli Virgo iam tardare.
Aue Virgo vena munda,
Per te viui fontis vnda
Mihi semper irroretur,
Quo cor meum debrietur.
E Aue Virgo vitæ via,
Salue mundi spes Maria,
Cuius legem cor rimatur,
Os sophiam meditatur.
Aue Virgo mundi decus,
Tibi cedens Iudex æquus,
Est oblitus iræ suæ,
In aspectu formæ tuæ.
Aue Virgo mundi ratis,
Da, vt ignis charitatis
De te mihi semper crescat,
Cor amore incalescat.
Aue Virgo, lux astrorum,
Educ, quæso, vitiorum
Lutulenta me de fæce,
Pro me Deo fusa prece.

Aue

Aue virgo fac dignare,
Te laudantem me sanare,
A languore nimis graui,
Quem peccando comparaui.
Aue virgo, da quod cernis,
Vt contempler in supernis,
Epulantis turbæ sonum,
Et canticis ante thronum.
Aue virgo singularis,
Vera veri salutaris,
Et emissæ lucis mater,
Cui Deus verus Pater.
Aue virgo, tu quietum
Fac frementis mundi fretum,
Iesus naui soporatus,
A te surgat excitatus.
Aue virgo, digna coli,
Quæ diuinæ tuæ proli,
In festiua claritate,
Vestis astas deauratæ.
Aue virgo, mundi lumen;
Quæ à Patre verbi flumen,
Tibi missum & infusum,
Effudisti præter vsum.
Aue virgo, Mater agni,
Iesu Christi regis magni,
Qui est pius, & benignus,
Et honore summo dignus.
Aue virgo formæ raræ,
Cuius vultus singulare
Visum iubar sunt mirati
Reges cœlo congregati.
Aue virgo, veta mentem,
Te laudando diligentem,
Deputari inter reos,
Vbi mors depascet eos.
Aue veris claritudo,
Tecum agri pulchritudo,
Quæ perfusa cœli rore,
Vernans orto Saluatore.
Aue Mater orphanorum,
Miserere miserorum,
Tollens sordes, & peccata,
Super niuem dealbata.

SECVNDA QVINQVAGENA.

AVe virgo primitiua
Virgo ferax vt oliua,
Quæ diuini germen floris,
Attulisti nostris oris.
Aue schema clarum Dauid,
Mundus omnis acclamauit,
Sola Deum requisisti,
Nec ad probra descendisti.
Aue virgo noui voti,
Posce bona mundo toti,
Tuum omnes adiuuamen,
Sentiamus semper, Amen.
Aue virgo columbina,
Fac vt mundi de sentina,
Illuc volem datis pennis,
Vbi quies est perennis.
Aue virgo, da, te duce,
Me viuorum frui luce,
In qua raptus ad superna,
Vita viuam sempiterna.
Aue virgo specialis,
Foue tuis me sub alis,
Sede fruar, vt amœna,
Et quiete pace plena.
Aue decus puellarum,
Virga Iudæ, semen clarum,
Patris parens, nata prolis,
Dei domus, aula solis.

A
Aue virgo flos de spina,
Quod rogamus, da Regina,
Surge nobis in occursum,
Præbe dextram, traho sursum.
Aue virgo lacte lota,
Pasce semper nos, & pota,
Deitatis fonte trino,
De compunctionis vino.
Aue Turris nostræ spei:
Esto virgo memor mei,
Et cantorem laudum harum,
Salua princeps fœminarum.
Aue virgo sine dolo,
Cuius omnis spes in solo
Creatore semper mansit:
Non in mundo, qui pertransit.
B
Aue virgo, caro cuius
Ridens dapes vitæ huius,
Solum Deum concupiuit,
Et eum mente sitiuit.
Aue virgo recti cordis,
Nec vllius vnquam sordis
Inquinata fœditate,
Dono prolis illibatæ.
Aue salus ex Iudæis,
Votis virgo faue meis,
Vt in Sion reddam illa,
Dum resurgam de fauilla.
Aue virgo par argento.
Quæ pudoris detrimento,
Igne mundi non arsisti,
Quem illæsa pertransisti.
C
Aue parens absque pare,
Mater Dei deprecare,
Deum mihi misereri,
Et cum iustis me censeri.
Aue virgo Deo iuncta,
Te tollente mala cuncta
Viæ meæ prosperentur,
Res aduersæ secundentur.
Aue virgo, per quam volens
Pauper ille fit, & dolens,
Quo iubente dolor cedit,
Et paupertas retro redit.
Aue virgo Dei cella,
Quem pro nobis interpella,
D
Placa natum, ne moreris,
Quæ repulsam non vereris.
Aue norma castitatis,
Esto virgo pro peccatis,
Ne descendam ad tormentum,
Forte mihi firmamentum.
Aue virgo vitæ portus,
Porta clausa, clausus hortus,
Vellus clari Gedeonis,
Veri thronus Salomonis.
Aue virgo, cuius lotus
Pes peccando non est motus,
Ergo firma vacillantes,
Leua lapsos, tene stantes.
E
Aue decus disciplinæ,
Stella lucis matutinæ,
Veri solis tu aurora,
Tu pro nobis semper ora.
Aue virgo, quam laudamus,
Da securi videamus,
Horam Christi iudicantis,
Et post semper imperantis.
Aue virgo, sed fœcunda,
Firma vagos, fœdos munda,
Et qui aufert regum statum,
Regem nobis fac placatum.
Aue virgo Dei quies,
Tu antiquos mihi dies,

Et per Euam quam amisi,
Redde lucem paradisi,
Aue virgo, quæ rogasti,
De secreto ventris casti,
Super ora peccatorum
Verum panem Angelorum.
Aue Templum impollutum,
Cuius mundo cor exutum,
Nulla vnquam sæculari
Lue, quiuit inquinari.
Aue mundi medicina,
Misce potum, & propina,
Fletum mihi mensuratè,
Pro peccati quantitate.
Aue virgo, flos æstatis,
Tu diuinæ suauitatis
Mel, & Manna suscepisti,
Et hæc nobis porrexisti.
Aue virgo, fuga mortem,
Serua reos, & in sortem
Transfer Dei filiorum,
Reparatrix perditorum.
Aue virgo admiranda,
Tibi nulla comparanda,
Nulla talis in puellis,
Vniuersas tu præcellis,
Aue virgo, quæ de tristi
Valle fletus emersisti.
Orta terris & in mare,
De excelso rutilare.
Aue terra fructuosa,
Iesu mater generosa,
De qua nobis modo miro,
Vir processit sine viro.
Aue grandis, & pusilla,
Dei mater & ancilla,
Tu regina reginarum,
Honor cœli, laus terrarum.
Aue virgo mundi vita,
Tu cum nato da petita
Vt me Dei ciuitatis
Ciuem esse faciatis.
Aue virgo dies festa,
Per te saluer à molesta
Paupertate, qua laboro,
Mater absque viri thoro.
Aue virgo, & lætare,
Te in cœlis imperare,
Gens, & lingua omnis sciat.
In æternum fiat, fiat.
Aue virgo, cuius oris,
De splendore conditoris,
Splendor clare resplendescit,
Lucet corpus, cor clarescit.
Aue virgo, decus rerum,
Tu iubente me dierum
Comitetur longitudo,
Et salutis plenitudo.
Aue cedrus exaltata,
Virgo palmæ coæquata,
Premens arce dignitatis
Cuncta ligna voluptatis.
Aue virgo, quæ decorem
Induisti, Creatorem
Præcinxisti pulchre Deum,
Carne munda velans eum:
Aue virgo gratiosa,
Tu quæ mitis, & formosa,
Super omnes es puellas,
A te nunquam me repellas.
Aue virgo vincens solem,
Cuius infans terræ molem,
Fundat, librat, & appendit,
Fines manu comprehendit.

A Aue virgo vitæ rectæ,
Fac peccata nos perfecte
Confitendo, decorari,
Da te semper venerari.
Aue virgo vellus roris,
Tu dilecta Saluatoris,
Tu cor habes liquefactum,
Ad ignitum Dei tactum.
Aue sponsa regis almi,
Psalle Deo voce psalmi,
Et fer opem, quam precamur,
Ne in culpa moriamur.
Aue nubes pluuialis,
Quæ perusta mille malis,
Corda nostra refecisti,
Quibus Deum infudisti.
B Aue virgo, nec morare,
Surge portas reserare,
Quas obstruxit homo primus,
Vt intrare nos possimus.
Aue virgo, quam inuisi
Nusquam tangit hasta, nisi
Tota felix, nec adusta,
Qualicumque re iniusta.

TERTIA QVINQVAGENA.

AVE virgo, mundi sidus,
Domus, tectum, mons, & nidus,
Vbi passer solitaris
Iesu Christe demoraris.
C Aue virgo delicata,
Mater virum dedignata,
Per te datur vitæ dator,
Et perennis miserator.
Aue virgo, terra bona,
Tu petenti mihi dona,
Panem de te procreatum,
Vinum vera vite natum.
Aue mater Ioseph veri,
Ab interna qui tueri,
Semper fame nos dignetur,
Per te illud impetretur.
Aue virgo, ac præbeto,
Vnam mihi rem, quam peto,
Me in tuo salutari,
D Ad salutem visitari.
Aue virgo, fons signatus,
Cuius nunquam violatus
Venter fudit Redemptorem,
Oppressorum ereptorem.
Aue virgo, & implora,
Vt cor meum omni hora,
Præparatum, lene, pronum,
Gaudens sit ad omne bonum.
Aue virgo, vitæ datrix,
Ad te, diues Imperatrix,
Clamo pauper & egenus,
Et ærumna multa plenus.
Aue virgo, & ne sinas
Sion muros, & ruinas,
E Sine nobis reparari,
Fac ad illam nos quadrari.
Aue virgo, cuius vultus,
Mores, modus, forma, cultus,
Cuncta placent ad perfectum,
In te nihil est neglectum.
Aue virgo agni nupta,
Opto, mater incorrupta,
Larga nimis, & felici
Tua manu benedici.
Aue virgo nata mundo,
Ne mergamur in profundo,
Tu deporta nos ad portum,
Ad æterni solis ortum.

Aue

Aue virgo, quam sincero
Semper esse corde spero,
Vitæ meæ protectricem,
Credo Dei Genitricem.
Aue virgo lætabunda,
Per te viuam cum iucunda
Electorum concione,
In viuorum regione,
Aue virgo, virens salix,
Fauus, vua, fons, & calix,
Quæ Prophetæ protoplasti,
Nectar orbi propinasti.
Aue virgo, virga Iesse,
Dona nobis tecum esse,
Vt affectu quo debemus,
In æternum te laudemus.
Aue virgo Gloriosa,
Fac virtutem virtuosa,
Et me iube semper frui
Visione vultus tui.
Aue virgo, meque doce
Intus sono sine voce
Bonitatem, disciplinam,
Et scientiam diuinam.
Aue virgo tota lenis,
Salues, oro, me à pœnis,
Grauis huius incolatus,
Et æterni cruciatus.
Aue parens absque næuo,
Ad te cor, & vultum leuo,
Vt me quoque consoleris,
Quæ cunctorum misereris.
Aue virgo, lux iustorum,
Tu conuexa superorum
Glorianter introïsti,
Et, vt regnes, resedisti.
Aue, cui dominator
Rex cœlorum habitator,
In perenni dedit iure,
Omnis sceptra creaturæ.
Aue virgo benedicta,
Quam non traxit ad dilecta
Rerum iste torrens vanus,
Ros decurrens, flos mundanus.
Aue Sion mons sublimis,
Eleuata virgo nimis,
Et in cœlis principatum,
Ius vsurpans & primatum.
Aue virgo, quam perflauit,
Et perflando fœcundauit,
Auster fructu spiritali,
Christo flore virginali.
Aue plena gratiarum,
Domus septem columnarum,
Dei manu fabricata,
Nec ab eo violata.
Aue palmes vitis veræ,
Bona Sion me videre
Cunctis, virgo, fac diebus,
Vt abundem lætis rebus.
Aue virgo, maris stella,
Dona vires, doce bella,
Fac me dote præliari,
Et ne sinas expugnari.
Aue virgo, spes humana,
Preme ventos, fluctus plana,
Vt euictis mundi vndis,
Emergamus de profundis.
Aue virgo, cuius sensus,
Nunquam fuit deprehensus
Arroganter eleuari,
Aut iniuste gloriari.
Aue virgo, diua poli,
Cuius Deus sibi soli
Habitandum cor elegit,
A Et libenter ibi degit.
Aue virgo, vas vnguenti,
Iam in oram vestimenti,
Vnctionem, qua abundas,
Supplicamus vt infundas.
Aue virgo, quæ ad pura
Ad olendum precum thura
Deo manus extulisti,
Cui mater extitisti.
Aue virgo pia tota,
Da vt mente te deuota,
Et amore semper puro,
Laudem nunc, & in futuro.
Aue cœlum spirituale,
Summum intellectuale,
B Tu mons ille non incisus,
Tu cœlestis paradisus.
Aue Mater, virgo vera,
Doce mente me sincera,
Sion semper recordari,
Non de mundo meditari.
Aue noui mater Adam,
Cuius precor vt euadam,
In me iustam vltionem,
Pro me reddas rationem.
Aue mater pietatis,
Per te nostræ cæcitatis
Nox vt dies, illustretur,
Malum omne propulsetur.
Aue digna prædicari,
Non me sinas supplantari,
C Et ne ruant ad excessus,
Meos, virgo, rege gressus.
Aue virgo cor ornatum,
Veta, quæso, ne peccatum
Verbis parem excusare,
Doce linguam refrænare.
Aue virgo da post luctum,
Mundi huius hinc eductum,
Phœbi vultu clariora,
Me videre Christi ora.
Aue Regum alta proles,
Tu me virgo sicut soles,
Ad te salua fugientem,
Serua tibi procidentem.
D Aue arbor mire culta,
Virgo pollens laude multa,
In qua Deus cum descendit,
Fœdum nihil deprehendit.
Aue virgo, quæ lactasti,
Suaue lumen, quod gustasti,
Et in cœlo mente fixa,
Stella Solem es enixa.
Aue botrum ferens vitis,
Per quam pulsa mundi sitis,
Lux est cæcis restaurata,
Et libertas vinctis data.
Aue felix in septenas,
Sparsa stellas, quas serenas,
E Christiani orbis rura,
Luce nunquam occasura.
Aue rerum potens diua,
Mensæ Dei tu conuiua,
Tu medullam da frumenti,
Tecum mihi discumbenti.
Aue tota dealbata,
Virgo, cui comparata,
Luna nigra reputatur,
Sol cum stellis obscuratur.
Aue virgo, quæ lætaris,
Et exultans gloriaris,
De virtutum tot vnguentis,
In cubili tuæ mentis.

Aue sidus principale,
Alma Dei mater vale,
In æternum æternorum,
Digna sono cymbalorum. Amen.

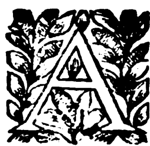
S. BONAVENTVRÆ, EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS,

Opusculum, quod inscribitur:

PSALTERIVM BEATÆ MARIÆ Virginis.

Sequens Opusculum, cui titulus est: Psalterium B. Virginis, artificiose instar Dauidici Psalterij Sanctus Bonauentura composuit. Sunt autem in eo centum quinquaginta Psalmi, quorum initia cohærent cum Psalmis Dauidis: quæ vero subsequuntur verba, Beatæ Virgini pulchre aptantur. Continet etiam Cantica octo, instar scilicet Canticorum Isaiæ, Ezechiæ, Annæ, duorum Moysi, Habacuc, trium puerorũ, & Zachariæ. Præterea, Hymnum, Te matrem Dei laudamus, similem illi, qui Ambrosio, & Augustino tribuitur, denique Symbolum, Quicumque vult, ad imitationem Symboli Athanasij. Quis vero fuerit Auctoris Scopus, in hoc Opusculo ex præfatione in ipsum satis apparet.

PRÆFATIO.

Prou. 4. b. ARripe *illam, & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cum illam fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te*, ait Sapiens. Gloria in excelsis Deo, & gratiarũ actio, & vox laudis, qui nunc per prophetica mysteria, nunc per oracula de cœlis lapsa, nunc per lectionem Euangelicam, nunc per Apostolicam tubam multifarie, multisque modis ad honorem Virginis Mariæ, Reginæ cœlorum ac Angelorum sincerissime nos inuitat, ac incitat: vt per ipsius sancta merita, omni acceptione dignissima, ex infernorum claustris arreptos, Angelicæ militiæ nos adscribat. Vnde, licet Salomõ verba prædicta de Sapientia protulerit; Spiritus tamen sanctus illa ad Virginem præcellentem Mariam intellectu mystico reflectit. In quo verbo vos, amicæ charissimæ, ad ipsius amorem est alliciẽs, vestrumq; cor ad ipsius amplexum, variis promissionibus attrahens, & demulcens. Assignat autem vobis assecutura quatuor dona mirifica, si tam præclara puella nexu spirituali vobis fuerit coniuncta, & brachiis desideriorum feruentium à vobis cum magna reuerentia & deuotione amplexata. Primo affert vobis exaltationem, ibi: *Et exaltabit te*. Secundo glorificationem, ibi: *Et glorificaberis ab ea*. Tertio gratiarum abundantiam, ibi: *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum*. Quarto viriditatis perpetuæ immarcescibilem coronam, ibi: *Corona proteget te*. Vnde rogo, charissimæ & desiderantissimæ, ne tam nobilem & speciosissimam Virginem repellatis, ne tam admirandam reuerendissimam Reginam Virginem Mariam vilipendatis: ne si à vobis contemptam se viderit, non dico tantis fraudemini, verum, quod absit, mala perpetua incurratis. Qua propter ad obsequendum ei, sinũ mentis extendatis, ad laudandũ & glorificandũ eam cor præparate, linguam laxate, ac celeri famulatu illi placere festinate. Constat enim, quod ex ipsius accessu remanebitis deuotiores, ex ipsius tactu mundiores, ex ipsius amplexu virtute & gratia profusiores, & nitidiores. Et, vt tantorum bonorum vobis aliquam occasionẽ conferã, mitto vobis ipsius Virginis sacratissimȩ Psalte-A rium, ex scintillula meæ pauculæ intelligentiæ, gratia & adiutorio illius conditum & cõpactum: in quo diuersis præconiis eam extolletis, nunc ipsius virginitatem & castimoniam, nunc eius fœcunditatem & sanctimoniã, nunc eius largitatem siue clementiam. Ibi efferetis eam, velut plenam omni gratia, velut repletã omni scientia, velut illustratam omni sapientia & intelligentia. Ibi benedicetis fructum sui ventris gloriosi, membra corporis sancti, & prærogatiuas animæ, omni sanctitate pollẽtes. Ibi ad ipsius laudem inuocabitis choros Angelorum, & sanctorum nationes hominum, insulas gentium, cœlum, & pulchritudinem luminarium, ac totum orbem terrarum. Ibi eam rogabitis, vt destruat vires spiritualium hostium, vt vobis impetret veniam peccatorum, vt vobis reddat placabilẽ terribilem iudicem, & vt vestrum finem sua illustret præsentia, vobisque obtineat gaudia B sine fine mansura. Igitur, ô charissimæ, hoc tantillum meum munusculum primum vobis oblatum gratanter suscipite, fructumque ex eo proferre satagite, & in eo matrem Dei frequentius collaudate: si forte piissima super vos suum conuertat amabilem vultum, ad suum amorem vos recipiens, vestram animam in præsenti recreans & reficiens, & in futura gloria coronam de lapide pretioso vestro capiti superponens.

PSALTERIVM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Psalmus 1.

C BEatus vir qui diligit nomen tuum Maria Virgo: gratia tua animam eius confortabit.

Tanquam aquarum fontibus irrigatum vber: in eo fructum iustitiæ propagabis.

Benedicta tu inter mulieres: per credulitatem cordis sancti tui.

Vniuersas enim fœminas vincis pulchritudine carnis: superas Angelos & Archangelos excellentia sanctitatis.

Misericordia tua & gratia vbique prædicatur: Deus operibus manuum tuarum benedixit. Gloria Patri, &c.

Psalmus 2.

QVare fremuerunt inimici nostri: & aduersum nos meditati sunt inania?

Protegat nos dextera tua mater Dei: vt acies terribi-D lis confundens & destruens eos.

Venite ad eam, qui laboratis & tribulati estis: & dabit refrigerium animabus vestris.

Accedite ad eam in tentationibus vestris: & stabiliet vos serenitas vultus eius.

Benedicite illam in toto corde vestro: misericordia enim illius plena est terra. Gloria Patri, &c.

Psalmus 3.

DOmina, quid multiplicati sunt qui tribulant me? in tempestate tua persequeris & dissipabis eos.

Dissolue colligationes impietatis nostræ: tolle fasciculos peccatorum nostrorum.

Miserere mei Domina, & sana infirmitatem meam: tolle dolorem, & angustiam cordis mei.

Ne tradas me manibus inimicorum meorum: & in E die mortis meæ conforta animam meam.

Deduc me ad portum salutis: & spiritum meum redde factori & creatori meo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 4.

CVm inuocarem, exaudisti me Domina: & ẽ sublimi solio tuo, mei dignata es recordari.

A rugientibus præparatis ad escam: & de manibus quærentium me, liberabit me gratia tua.

Quoniam benigna est misericordia & pietas tua: in omnes, qui inuocant nomen sanctum tuum.

Benedicta sis Domina in æternum: & maiestas tua in sæculum.

Glorificate

Glorificate eam omnes gentes, in virtute vestra: & cuncti populi terræ extollite magnificentiam eius.

Gloria Patri, &c.

Psalmus 5.

VErba mea auribus percipe Domina: & ne auertas à me speciositatem vultus tui.

Conuerte luctum nostrum in gaudium: & tribulationem nostram in iubilationem.

Corruant ante pedes nostros inimici nostri: virtute tua eorum capita conterantur.

Benedicat te omnis lingua: & nomen sanctum tuum confiteatur omnis caro.

Spiritus enim tuus super mel dulcis: & hæreditas super mel & fauum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 6.

DOmina ne in furore Dei sinas corripi me: neque in ira eius iudicari.

B Propter honorem nominis tui Domina: propitietur nobis fructus gloriosi ventris tui.

De porta inferi, & de ventre abissi: tuis sanctis precibus libera nos.

Aperiantur nobis ianuæ sempiternæ: vt enarremus in æternum mirabilia tua.

Quia non mortui, neque qui in inferno sunt, laudabunt te Domina: sed qui tua gratia vitam æternam obtinebunt. Gloria Patri, &c.

Psalmus 7.

DOmina mea in te speraui: de inimicis meis libera me Domina.

Conclude ora leonis & dentes eius: labia persequentium constringe.

C Non moreris propter nomen tuum: facere nobis misericordiam tuam.

Splendor vultus tui fulgeat super nos: vt seruetur conscientia nostra apud Altissimum.

Si persequatur inimicus animam meam, Domina adiutorio tuo confortet: ne vibret gladium suum contra me. Gloria Patri, &c.

Psalmus 8.

DOmina, Dominus noster factus est frater noster: & Saluator noster.

Vt ignis in rubo, & ros in vellere: descendit in te æternum Verbum Dei.

Spiritu sancto fœcundante: obumbrauit tibi virtus Altissimi.

D Benedictus sit mundissimus conceptus tuus: benedictus sit partus tuus virgineus.

Benedicta sit munditia carnis tuæ: benedicta sit dulcedo misericordiæ cordis tui. Gloria Patri, &c.

Psalmus 9.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo: & narrabo in populis laudem & gloriam tuam.

Tibi enim debetur gloria, & gratiarum actio: & vox laudis.

Inuenient gratiam peccatores apud Deum: per te inuentricem gratiæ & salutis.

Respirent ad indulgentiam humiles pœnitentes: sana contritiones cordis eorum.

E In pulchritudine pacis, & requie opulenta: cibabis nos post laborem peregrinationis nostræ. Gloria, &c.

Psalmus 10.

IN Domina confido: propter dulcedinem misericordiæ nominis sui.

Oculi eius in pauperem respiciunt: & manus eius ad pupillum & viduam sunt extentæ.

Exquirite illam à iuuentute vestra: glorificabit vos ante faciem populorum.

Misericordia illius nostrorum auferat multitudinẽ peccatorum: & fœcunditatem nobis conferat meritorum.

Extende ad nos brachium tuum Virgo gloriosa: & ne auertas à nobis gloriosum vultum tuum. Gloria, &c.

Psalmus 11.

SAluum me fac Mater pulchræ dilectionis: fons clementiæ & dulcor pietatis,

A Gyrũ terræ sola circuis: vt subuenias inuocantibus te

Pulchræ sunt viæ tuæ: & semitæ tuæ pacificæ.

In te refulget species castitatis: lumen iustitiæ, & splendor veritatis.

Amicta solari lumine sicut vestimento: duodecim stellarum corona rutilans radianti. Gloria Patri, &c.

Psalmus 12.

VSquequo Domina obliuisceris me: & non liberas me in die tribulationis.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? potentia virtutis tuæ contere ipsum.

Aperi oculos misericordiæ tuæ: ne inimicus noster aduersus nos præualeat.

Magnificamus te gratiæ inuentricem: per quam sæcula reparantur.

Exaltata super choros Angelorum: ante thronum Dei ora pro nobis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 13.

DIxit insipiens aduersarius noster in corde suo: persequar & comprehendam, & interficiet eum manus mea.

Exurge Domina, & præueni eum, & supplanta eum: destrue omnes conatus illius.

Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur: tibi Angelicæ potestates seruiunt & famulantur.

Tuo tactu lenissimo sanantur infirmi: tuo odore roseo mortui reuiuiscunt.

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis: in tua se clausit viscera factus homo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 14.

DOmina quis habitabit in tabernaculo Dei? aut quis requiescet cum Senatoribus populi?

Pauperes spiritu, & mundi corde: mites, pacifici, atque lugentes.

Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona: & indignationem Filij tui auertas à nobis.

Amplectamur Mariæ vestigia, peccatores: & eius beatis pedibus prouoluamur.

Teneamus eam fortiter, nec dimittamus: donec ab ea meruimus benedici. Gloria Patri, &c.

Psalmus 15.

COnserua me Domina, quoniam speraui in te: mihique tuæ stillicidia gratiæ impartire.

Aluus tuus virginalis & viscera tua: Filium Altissimi genuerunt.

Benedicta sint vbera tua: quibus lacte Deifico, Saluatorem enutriisti.

Confitemini laudes Virgini gloriosæ: quicumque apud eam gratiam & misericordiam inuenistis.

Date magnificentiam nomini eius: & collaudate in sæculum conceptum atque partum eius. Gloria, &c.

Psalmus 16.

EXaudi Domina iustitiam meam & amorem: amoue à me tribulationem meam.

Confitebor tibi in voce exultationis, cum magnificaueris super me misericordiam tuam.

Imitamini eam sanctæ Virgines Dei: vt imitatæ sunt Agnes, Barbara, Dorothea, & Catharina.

Honorificate eam in voce labiorum vestrorum: per hoc eius gratiam Agatha, Lucia, Margareta, & Cæcilia susceperunt.

Sponsum dabit vobis Patris Filium: & de Paradisi liliis coronam incomparabiliter radiantem. Gloria &c.

Psalmus 17.

DIligam te Domina cœli & terræ: & in gentibus nomen tuum inuocabo.

Confitemini illi tribulati corde, & roborabit vos contra inimicos vestros.

Stilla nobis Domina gratiam vberum tuorum: ex manante lacte dulcedinis tuæ refice viscera puerorum tuorum.

Religiosi omnes honorate illam: quia ipsa est adiutrix, & vestra specialis aduocata.

Esto

Esto refrigerium nostrum gloriosa Mater Christi:quia A tu es totius religionis mirabile firmamentum.
Gloria Patri,&c.

Psalmus 18.

COeli enarrant gloriam tuam:& vnguentorum tuorum fragrantia in gentibus est dispersa.
Respirate ad illam perditi peccatores:& perducet vos ad indulgentiæ portum.
In hymnis & psalmis & canticis pulsate viscera eius: & stillabit vobis gratiam dulcedinis suæ.
Glorificate eam iusti ante thronum Dei:quia fructu ventris eius estis iustitiam operati.
Laudate eam cœli cœlorum:& nomen eius glorificet omnis terra.Gloria Patri,&c.

Psalmus 19.

EXaudias nos Domina in die tribulationis:& precibus nostris conuerte clementem faciem tuam. B
Ne proiicias nos in tempore mortis nostræ:sed succurre animæ cum deseruerit corpus suum.
Mitte Angelum in occursum eius:per quem ab hostibus defendatur.
Ostende ei serenissimum Iudicem sæculorum:qui ob tui gratiam veniam ei largiatur.
Sentiat in pœnis refrigerium tuum: & concede ei locum inter electos Dei.Gloria Patri,&c.

Psalmus 20.

DOmina in virtute tua lætabitur cor nostrum:& in dulcedine nominis tui consolabitur anima nostra.
De sedibus mitte nobis sapientem:per quam in omni veritate dulciter illustremur.
A carnalibus desideriis concede gratiam abstinendi: vt lumen gratiæ in nostris cordibus oriatur.
Quam dulcia diligentibus te eloquia tua Domina: C quam suauia sunt tuarum stillicidia gratiarum.
Gloriam & honorem psallam tibi:& in nomine tuo gloriabor in sæculum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 21.

DEus Deus meus:respiciat in me meritis tuis Virgo semper,Maria.
Domina mea clamaui ad te per diem & noctem:& fecisti cum seruo tuo misericordiam tuam.
Quia ego speraui in misericordia tua: sempiternum à me opprobrium abstulisti.
Deriserunt me inimici mei vndique: tu autem sub vmbra manus tuæ contulisti mihi refrigerium bonum.
Adorent te familiæ gentium: & glorificent te omnes ordines Angelorum.Gloria Patri,&c.

Psalmus 22. D

DOminus regit me,Virgo Dei genitrix:quia tu amabilem vultum eius ad me conuertisti.
Benedicti sunt oculi tui splendidissimi:quos digneris misericorditer conuertere super nos peccatores.
Benedictum sit lumen & splendor faciei tuæ:benedicta sit gratia vultus tui.
Benedicta sit misericordia manuum tuarum:benedicta sit emanatio virginei lactis tui.
Benedicant te Apostoli tui,& Prophetæ Dei:Martyres,Confessores,& Virgines psallant tibi.Gloria,&c.

Psalmus 23.

DOmini est terra & plenitudo eius:tu autem sanctissima Mater cum eo regnas in æternum.
Gloriam & decorem induisti: omnis lapis pretiosus E amictus, & operimentum tuum.
Splendor Solis super caput tuum: lunatis pulchritudo sub pedibus tuis.
Sidera micantia ornant sedile tuum: astra te glorificant iugiter matutina.
Memento nostri Domina in beneplacito tuo: & fac nos dignos glorificandi nomen tuum. Gloria,&c.

Psalmus 24.

AD te Domina leuaui animam meam: in iudicio Dei,tuis precibus non erubescam.
Neque illudant mihi aduersarij mei:etenim præsumentes de te roborantur.
Non præualeant aduersum me laquei mortis:& castra malignantium non impediant gressus meos.
Collide impetum eorum in virtute tua:& cum mansuetudine occurre animæ meæ.
Ductrix mea esto ad patriam: & me cœtui Angelorum digneris aggregare.Gloria Patri,&c.

Psalmus 25.

IVdica me Domina, quoniam ab innocentia mea digressus sum:sed quia sperabo in te non infirmabor.
Vre cor meum igne amoris tui:& cingulo castitatis restringe renes meos.
Quoniam misericordia tua,& clementia tua ante oculos meos:& delectatus sum in voce laudis tuæ.
Domina dilexi decorem faciei tuæ:& veneratus sum sanctam maiestatem tuam.
Confitemini nomini eius,quoniam sanctum est:enarrentur in sæculum mirabilia eius.Gloria Patri,&c.

Psalmus 26.

DOmina illuminatio mea sit splendor faciei tuæ: & serenitas tuæ gratiæ refulgeat menti meæ.
Exalta caput meum,& ego psallam:psalmum nomini tuo decantabo.
Ne auertas faciem tuam à me:quia speciem & decorem tuum à iuuentute mea concupiui.
Te amaui & exquisiui Regina cœlorum: misericordiam tuam, & gratiam tuam ne subtrahas à seruo tuo.
Confitebor tibi in nationibus:& thronum gloriæ tuæ honorificabo. Gloria Patri,&c.

Psalmus 27.

AD te Domina clamabo, & exaudies me: in voce laudis tuæ lætificabis me.
Miserere mei in die angustiæ meæ:& in luce veritatis tuæ libera me.
Benedicta sis,ô Domina: in finibus omnibus orbis terræ.
Sanctuarium quod firmauerunt manus tuæ: & sanctum templum corporis tui.
Conscientia tua munda, & immaculata est: locus propitiationis & habitaculum sanctum Dei.Gloria,&c.

Psalmus 28.

AFferte Dominæ nostræ filij Dei: afferte Dominæ nostræ laudem, & reuerentiam.
Da virtutem sanctis tuis Mater sancta:& benedictionem laudantibus,atque glorificantibus te.
Exaudi gemitus suspirantium ad te:& ne spernas vota inuocantium nomen tuum.
Sit manus tua ad succurrendum mihi parata:& auris tua intendens ad deprecationem meam.
Benedicant tibi cœli & terra:mare & orbis terrarum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 29.

EXaltabo te Domina, quoniam suscepisti me:ab iniquo aduersario meo liberabis me.
Conuertere ad me,& viuifica me, de portis mortis reduc me:& d efluctibus tribulationum,quæ circumdederunt me.
Propter imperium & magnificentiam dexteræ tuæ: contere,& dissipa omnes aduersarios meos.
Et ego offeram tibi sacrificium laudis: & gloriam tuam deuotius exaltabo.
Exultate cœli & iucundare terra: quia consolatur Maria seruos suos, & pauperum suorum miserebitur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 30.

IN te Domina speraui,non confundar in æternum:in gratia tua suscipe me.
Tu es fortitudo mea & refugium meum:consolatio mea,& protectio mea.
Ad te Domina clamaui, dum tribularetur cor meum: & exaudisti me de vertice collium æternorum.
Educas me de laqueo, quem absconderunt mihi: quoniam tu es adiutrix mea.

In manus tuas Domina commendo spiritum meum: totam vitam meam,& diem vltimum meum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 31.

BEati,quorum corda te diligunt,Virgo Maria:peccata ipsorum à te misericorditer diluentur.

Sancta,casta & florigera vbera tua:quæ florem viriditatis perpetuæ eruperunt.

Decor pulchritudinis tuæ corruptionem non videbit:& vultus tui gratia in perpetuum non marcescet.

Benedicta tu Virga Iesse sublimis: qua te vsque ad sedentem in throno dilatasti.

O Virgo Regina,ipsa es via: per quam nos salus de supernis sedibus visitauit. Gloria Patri,&c.

Psalmus 32.

EXultate iusti in Virgine Maria: & in rectitudine cordis collaudate eam.

Accedite ad eam cum reuerentia, & deuotione: & delectetur cor vestrum in salutatione eius.

Impendite illi sacrificium laudis: & inebriamini ab vberibus dulcoris illius.

Influit enim vobis radios suæ pietatis:& clarificabit vos fulgoribus misericordiæ suæ.

Suauissimus est fructus illius: in ore & in corde sapientis dulcescit. Gloria Patri,&c.

Psalmus 33.

BEnedicam Dominam in omni tempore:& non deficiet laus eius in ore meo.

Magnificate eam mecum omnes: qui impinguati estis melle & lacte recreationis eius.

In periculis,in rebus dubiis inuocate eam:& in necessitatibus inuenietis auxilium,& refrigerium dulce.

Sumite exemplum conuersationis eius:& æmulamini studia charitatis & humilitatis illius.

Quia ergo Domina humillima fuisti:Verbū increatum ex te carnem suscipere coëgisti. Gloria Patri,&c.

Psalmus 34.

IVdica Domina nocentes me:& contra eos exurge,& vindica causam meam.

Anima mea in te lætabitur: & tuis beneficiis deuotus exultabo.

Gratia & dulcedine tua pleni sunt cæli & terra:vndique tuis beneficiis irretisti nos semper.

Quocunque enim pergimus:occurrit nobis diffusio tui vteri virginalis.

Curramus ergo charissimi, & ita nobilem & dulcifluam Virginem salutemus:vt in suæ dulcedinis gremio quiescamus. Gloria Patri,&c.

Psalmus 35.

DIxit iniustus,vt peccet in abscondito,per se à malo proposito discedat Mater Dei.

Inclina vultum Dei super nos:coge illum peccatoribus misereri.

Domina in cælo misericordia tua: & gratia tua diffusa est super terram.

Potentia & virtus in brachio tuo:robur & fortitudo in dextera tua.

Benedictum sit imperium tuum super cælos: benedicta sit magnificentia tua super terram. Gloria, &c.

Psalmus 36.

NOli æmulari in malignantibus Domina: furorem eorum dulcifica per gratiam tuam.

Sperate in illa religiosi & claustrales:confidite in illa clerici & sæculares.

Delectamini in laudib s illius: & exaudiet petitiones cordis vestri.

Melius est modicum cum gratia illius:quàm thesauri argentei,& lapides pretiosi.

Gloria semper sit tibi, ô Regina cælorum:& in vllo tempore noli nos obliuisci. Gloria Patri, &c.

A *Psalmus 37.*

DOmina ne in furore tuo arguat me Dominus:nobis veniam obtine de peccatis.

In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum:spes nostra & confidentia nostra.

Cor meum conturbatum est in me: recedit lux de visceribus meis.

Illumina splendore tuo cæcitatem meam: dulcifica dulcore tuo contritionem meam.

Ne derelinquas nos Domina mater Dei: gratia tua & virtus sit à dexteris meis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 38.

B DIxi custodiam vias meas, ô Domina: cum per te gratia Christi mihi fuit data.

Dulcore tuo liquefactum est cor meum: amore tuo inflammata sunt viscera mea.

Exaudi orationem meam Domina,& deprecationem meam:& contabescant aduersarij mei.

Miserere mei de cælis,& de altitudine throni tui:& ne permittas me in valle miseriç conturbari.

Custodi pedem meum ne lædatur:& in fine meo sit gratia tua. Gloria Patri,&c.

Psalmus 39.

EXpectans expectaui gratiam tuam: & fecisti mihi secundum multitudinem misericordiæ nominis tui.

Exaudisti preces meas: & eduxisti me de lacu miseriæ,& de fouea inimici.

C Multa & mirabilia sunt dona tua Domina:incomparabilia sunt munera gratiarum tuarum.

Exultent & lætentur super te omnes,qui diligunt te:qui oderunt nomen tuum corruant in infernum.

Benedicta sis in æternum Domina:in sæculum,& in sæculum sæculi. Gloria Patri,&c.

Psalmus 40.

BEata Maria intelligit super egenum & pauperem: in eius laudibus permanentem.

Domina Angelorum, Regina mundi: munda cor meum igne amoris,& charitatis tuæ.

Tu es Mater illuminationis cordis mei:tu es nutrix refouens mentem meam.

Te cupit os meum collaudare:te affectat mens mea affectuosissime venerari.

D Te desiderat anima mea exorare:quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Gloria Patri,&c.

Psalmus 41.

QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes equarum:ita ad amorem tuum anhelat anima mea.

Quia tu es genitrix vitæ meæ: & altrix reparatoris carnis meæ.

Quia tu es lactatrix Saluatoris animæ meæ: initium & finis totius salutis meæ.

Exaudi me Domina, mundentur sordes meæ:illumina me Domina,vt illustrentur tenebræ meæ.

Accendatur amore tuo tepor meus:gratia tua expellatur torpor meus. Gloria Patri, &c.

Psalmus 42.

E IVdica me Domina, & discerne causam meam de gente peruersa:à serpente maligno & dracone pestifero libera me.

Sancta fœcunditas tua disperdat eum:beata Virginitas tua conterat caput eius.

Sanctę preces tuæ corroborent nos contra eum:sancta merita tua exinaniant virtutem eius.

Persecutorem animæ meæ mitte in abyssum:puteus infernalis deglutiat eum viuentem.

Ego autem anima mea in terra captiuitatis meæ benedicam nomen tuum:& glorificabo te in sæcula sæculorum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 43.

DOmina auribus nostris audiuimus: Patres nostri annuntiauerunt nobis.

Quia ineffabilia sunt merita tua: & valde stupenda mirabilia tua.

Domina innumerabiles sunt virtutes tuæ:& inæstimabiles misericordiæ tuæ.

Exulta anima mea, & lætare in illa:quia multa bona sunt laudatoribus præparata.

Benedicta sis Regina cælorum, & Angelorum: & benedicantur à Deo laudatores magnificentiæ tuæ. Gloria Patri &c.

Psalmus 44.

ERuctauit cor meum verbum bonum Domina:cum rore mellifluo extitit dulcoratum.

Per tuam sanctitatem peccata mea purgentur: per tuam integritatem mihi incorruptibilitas condonetur.

Per tuam virginitatem anima mea à Christo adamatur:& sibi amoris vinculo sociatur.

Per tuam fœcunditatem ego captiuus sum redemptus: per tuum partum virgineum de morte perpetua sum ereptus.

Per tuam prolem dignissimam perditus sum restitutus: & de exilio miseriæ in patriam beatitudinis sum reductus. Gloria Patri, &c.

Psalmus 45.

DOmina refugium nostrum tu es in omni necessitate nostra:& virtus potentior conterens inimicũ.

Beneficiis tuis plenus est mundus:superant cælestia, penetrant & inferna.

Plenitudine gratiæ tuæ, quæ in inferno erant:se lætantur liberata.

Obtentu fœcunditatis tuæ virgineæ,quæ supra mundum sunt:se gaudent restaurata.

Per gloriosum tuæ virginitatis sanctissimæ partum: homines Angelorum fiunt socij & conciues. Gloria Patri, &c.

Psalmus 46.

OMnes gentes plaudite manibus:psallite in iubilo virgini gloriosæ.

Quoniam ipsa est porta vitæ,ianua salutis:& via nostræ reconciliationis.

Spes pœnitentium, solamen lugentium: pax beata cordium,atque salus.

Miserere mei Domina, miserere mei:quia tu es lux & spes omnium confidentium in te.

Per tuam salutarem fœcunditatem placeat: vt peccatorum venia mihi concedatur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 47.

MAgna es Domina & laudabilis valde in ciuitate Dei cæli:in vniuersa Ecclesia electorum eius.

Ascendisti,alternantibus hymnidicis Angelicis choris:Archangelis constipata, rosis & liliis coronata.

Occurrite illi Potestates & Principatus: obuiate ei Virtutes & Dominationes.

Cherubim & Throni & Seraphim exaltate eam: & constituite eam à dextris sponsi amantissimi filii eius.

O quam læto animo, quam sereno aspectu suscepisti eam Angelorum & hominum Deus: & dedisti ei principatum super omnem locum dominationis tuæ. Gloria Patri,&c.

Psalmus 48.

AVdite hæc omnes gentes:auribus percipite,qui ingredi cupitis regnum Dei.

Virginem Mariam honorate: & inuenietis vitam & salutem perpetuam.

Pauperes seruos tuos Domina:felici confœderatione coniunge Christo.

Esuriem paruulorum tuorum:fructu ventris tui refice,& sustenta.

Remansisti enim incorrupta post partum:& inuiolata post Filium. Gloria Patri, &c.

Psalmus 49.

DEus deorum, Mariæ locutus est: per Gabrielem nuntium suum,dicens.

Aue gratia plena,Dominus tecum:per te salus mundi reparatur.

Speciem & decorem tuum: Altissimi Filius concupiscit.

Adorna thalamum tuum Sion: præparare in occursum Dei tui.

Per spiritum enim Sanctum concipies: tuum partum faciet virgineum & iucundum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 50.

MIserere mei Domina: quæ mater misericordiæ nuncuparis.

Et secundum viscera misericordiarum tuarum:munda me ab omnibus iniquitatibus meis.

Effunde gratiam tuam super me:& solitam clementiam tuam ne subtrahas à me.

Quoniam peccata mea confitebor tibi: & coram te me accuso de sceleribus meis.

Fructui ventris tui me reconcilia: & pacifica me ei, qui me creauit. Gloria Patri,&c.

Psalmus 51.

QVid gloriaris in malitia:ô maligne serpens,& draco infernalis?

Submitte caput tuum mulieri:cuius fortitudine demergeris in profundum.

Contere eum Domina pede virtutis tuæ:exsurge, & dissipa malitiam eius.

Extingue potentiam eius: & virtutem illius redige in fauillam.

Vt viuentes exultemus in nomine tuo: & læto animo dicamus tibi laudem. Gloria Patri,&c.

Psalmus 52.

DIxit insipiens inimicus in corde suo: Hominem eiiciam de tabernaculo filiorum Dei.

Egrediar & ero spiritus mendax in ore serpentis: & per fœminam eiiciam virum,virum eius.

Sicut exaltantur,ô miser,cæli à terra: exaltatæ sunt cogitationes Dei à cogitationibus tuis.

Noli extolli de casu mulieris: quia mulier conteret caput tuum.

Tu illi foueam præparasti; & in sagena illius caperis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 53.

DOmina in nomine tuo saluum me fac:& ab iniustitiis meis libera me.

Vt non noceat mihi calliditas inimici:sub vmbra alarum tuarum protege me.

O Domina mea adiuua me: gratiam tuam largire animæ meæ.

Voluntarie offeram tibi sacrificium laudis:& confitebor nomini tuo,quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione liberabis me:& inimicos meos despiciet oculus meus.Gloria Patri, &c.

Psalmus 54.

EXaudi Domina orationem meam:& ne contemnas deprecationem meam.

Contristatus sum in cogitatione mea: quia iudicia Dei perterruerunt me.

Tenebræ mortis venerunt super me:& pauor inferni inuasit me.

Ego autem in solitudine expecto consolationem tuam:& in cubili meo attendo misericordiam tuam.

Glorifica manum, & dexterum brachium tuum: vt prosternantur à nobis inimici nostri.Gloria Patri, &c.

Psalmus 55.

MIserere mei Domina, quoniam conculcauerunt me hostes mei quotidie:omnes cogitationes eorum in malum contra me.

Excita furorem & memento belli, & super eos effunde iram tuam.

Innoua signa, & immuta mirabilia:sentiamus adiutorium brachij tui.

Glorifica nomen tuum super nos: vt cognoscamus quoniam in sæculum misericordia tua.

Stilla nobis guttam suauitatis tuæ:quia tu es pincerna gratiæ dulcoris. Gloria Patri,&c.

Psalmus 56.

MIserere mei Domina, miserere mei:quia paratum est cor meum exquirere voluntatem tuam.

Et in vmbra alarum tuarum requiescam : quia delectabile est mihi refrigerium tuum.

Manus tuæ distillant myrrham primam:& digiti tui vnguenta gratiarum.

Et fragmenta mali punici est guttur tuum : & spiramen oris tui suaue compositum Thymiama.

Tu enim es mater pulchræ dilectionis, & anchora spei:portus indulgentiæ,& ianua salutis. Gloria Pat.&c.

Psalmus 57.

SI vere vtique iustitiam loquimini:iustitiæ & misericordiæ honorate Reginam.

Ad laudem enim & gloriā pertinet Saluatoris:quidquid honorificum suæ impensum fuerit genitrici.

Rosæ Martyrum te circundant ô Regina:& lilia virginum ambiunt thronum tuum.

Laudate eam simul astra matutina:concentum illi facite omnes filij Dei.

Glorificate eam cæli & terra:mare & flumina ac fundamenta orbis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 58.

ERipe me de inimicis meis Domina mundi : exurge in occursum meum Regina pietatis.

Aurum Obrizum in ornamentis tuis:Sardius & Topazius in diademate tuo.

Iaspis & Amethystus in dextera tua : Berillus & Chrysolitus in sinistra tua.

Hyacinthus & Achates in pectore tuo : Carbunculi scintillantes in monilibus tuis.

Myrrha, thus & balsamum in manibus tuis:Sapphyrus & Smaragdus in digitis tuis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 59.

DEus repulisti nos propter peccata nostra : & misertus es nobis per Virginem Mariam.

Intercede pro nobis salutifera mater Dei: quæ Angelorum & hominum salutem peperisti.

Tu enim mœstis exultationem infundis:& mœrentibus lætitiam & dulcorem.

Lætifica nos dulcifluo sono oris tui : & liquore tuo roseo perfunde corda nostra.

Tonate illi desuper,& date illi laudem:glorifica illā terra cum omnibus habitatoribus tuis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 60.

EXaudi Domina orationem meam : super firmam petram stabilias mentem meam.

Esto mihi turris fortitudinis : me tuearis à facie crudelis vastatoris.

Vt castrorum acies sis illi terribilis:& viuus corruat in profundum inferni.

Tu enim es rutilans & decora:nubes rorifera,& consurgens aurora.

Pulchra es & clara, vt Luna plenissima : tanquam Sol refulget sacer aspectus tuus. Gloria Patri,&c.

Psalmus 61.

NOnne Domina tibi subiecta erit anima: quæ Saluatorem omnium genuisti?

Memento nostri perditorum Saluatrix:exaudi planctus cordis nostri.

Infunde gratiam de thesauris tuis:& vnguentis tuis placa dolorem nostrum.

Da nobis gaudium & lætitiam : vt confundas bonorum inimicos.

Ablue omnia peccata nostra : sana omnes infirmitates nostras. Gloria Patri, &c.

A

Psalmus 62.

DEus, Deus meus:per matrem te glorificabo.

Virginaliter enim te concepit:& sine angustia te parturiuit.

Benedicta sis,ô Domina nostra: & pro nobis assiste ante thronum Dei.

Species & claritas in conspectu tuo.

Custodi animam meam Domina : vt nunquam corruat in peccata. Gloria Patri,&c.

Psalmus 63.

EXaudi Domina orationem meam cum deprecor : à pauore crudelis libera animam meam.

Impetra nobis pacem & salutem:in die nouissimo.

Benedicta sis super mulieres : & benedictus sit fru-

B ctus ventris tui.

Illumina Domina oculos meos:& illustra cæcitatem meam.

Da mihi in te confidentiam bonam:& in vita & in fine meo. Gloria Patri,&c.

Psalmus 64.

TE decet hymnus Domina nostra,in Sion : laus & iubilatio in Hierusalem.

Benedictionem omnium gentium dedit tibi Dominus:laudem & gloriam ante conspectum populorum.

Benedixit te Dominus in misericordia sua : & thronum tuum constituit super Ordines Angelorum.

Gratiam & decorem posuit in labiis tuis : & pallio gloriæ induit corpus tuum.

C Coronam radiantem posuit in capite tuo:& virtutum monilibus te decenter ornauit. Gloria Patri,&c.

Psalmus 65.

IVbilate Dominæ nostræ omnis terra : psallite hymnū nomini eius,date honorificentiam maiestati eius.

Benedictum sit cor tuum Domina : cum quo ardenter & sinceriter Filium Dei dilexisti.

Respice paupertatem meam gloriosa Virgo : miseriam & angustiam meam, ne tardes remouere.

Aufer tribulationem meam : dulcifica languorem meum.

Benedicat te omnis caro:glorificet te omnis lingua. Gloria Patri,&c.

Psalmus 66.

D DEus misereatur nostri, & benedicat nobis:per illam quæ eum genuit.

Miserere nostri Domina, & ora pro nobis : in lætitiam bonam conuerte mœstitiam nostram.

Illumina me Stella maris : clarifica me Virgo clarissima.

Extingue ardorem cordis mei : refrigera me gratia tua.

Protegat me semper gratia tua:præsentia tua illustret finem meum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 67.

EXurgat Maria,& dissipentur inimici eius:conterantur omnes sub pedibus eius.

Impetum inimicorum nostrorum dissipa : destrue omnem iniquitatem eorum.

E Ad te Domina clamaui in tribulatione : & serenasti conscientiam meam.

Non deficiat laus tua in ore nostro : & amor tuus de visceribus nostris.

Pax multa diligentibus te Domina : anima eorum non videbit mortem in æternum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 68.

SAluum me fac Domina:quoniam intrauerunt concupiscentiarum aquæ vsque ad animam meam.

Infixus sum in limo peccati : & aquæ voluptatis circundederunt me.

Plorans plorani in nocte : & dies lætitiæ ortus est mihi.

Salua animam meam Genitrix Saluatoris : quia per te vera salus data est omni mundo.

Dum nuntiante Angelo fuisti obumbrata: & Patris A
Sapientia prægnans & grauidata. Gloria Patri, &c.

Psalmus 69.

DOmina in adiutorium meum intende: & luce misericordiæ tuæ illustra mentem meam.

Doce nos exquirere bonitatem tuam: vt enarremus mirabilia tua.

Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros: vt sanctificeris in nationibus procul.

In ira flammæ tuæ mergantur in infernum: & qui conturbant seruos tuos inueniant perditionem.

Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum: & ne sinas angustiari eos in tentationibus suis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 70. B

IN te Domina speraui non confundar in æternum: in tua misericordia libera me, & eripe me.

Propter multitudinem iniquitatum mearum: oppressus sum vehementer.

Facti sunt hostes mei in capite meo: subsannauerunt & deriserunt me quotidie.

Vide Domina quoniam tribulor: expande manus tuas, succurre pereunti.

Ne moreris, propter gratiam nominis tui: vt efficiaris mihi in gaudium & salutem. Gloria Patri, &c.

Psalmus 71.

DEus iudicium tuum Regi da: & misericordiam tuam Reginæ matri eius. C

In manu tua salus, & vita consistunt: lætitia perpetua & æternitas gloriosa.

Resperge cor meum dulcedine tua: fac me obliuisci miserias huius vitæ.

Trahe me post te vinculis misericordiæ tuæ: & fomentis gratiæ, & pietatis tuæ sana dolorem meum.

Concupiscentias sempiternas excita in animã meam: & de gaudio Paradisi inebria mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 72.

QVam bonus Israël Deus: his qui colunt matrem suam, & venerantur.

Ipsa est enim solatium nostrum: in laboribus subuentio optima.

Obtexit caligine animam meam hostis: in visceribus meis Domina lucem fac oriri. D

Auertatur à me ira Dei per te: placa eum meritis & precibus tuis.

In iudicio pro me assiste: coram eo suscipe causam meam, & mea sis aduocata. Gloria Patri, &c.

Psalmus 73.

VT quid Domina repulisti nos: nec subuenis in die tribulationis?

Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: & voces gementium ne despexeris.

Tetendit arcum suum contra nos inimicus: firmauit dexteram suam & non est consolator.

Disrumpe in nobis ligaturam malitiarum suarum: & libera nos dextera tua.

Repelle eum in locum perditionis: sempiterna damnatio suscipiat eum. Gloria Patri, &c. E

Psalmus 74.

COnfitebimur tibi Domina, & laudabimus nomen tuum: fac nos in tuis laudibus delectari.

Cantate ei habitatores terræ: & laudem eius in populis nuntiate.

Confessio & magnificentia coram illa: fortitudo & exultatio in throno illius.

Adorate illam in throno illius: glorificate opificem pulchritudinis illius.

Recordamini in sempiternum misericordiæ illius: retinete in mente virtutes & mirabilia illius. Gloria patri, &c.

Psalmus 75.

NOtus in Iudæa Deus: in Israël honorificentia matris eius.

Dulcis est memoria eius, super mel, & fauum: & amor eius super omnia aromata.

Salus & vita in domo illius: & in tabernaculo eius & gloria sempiterna.

Honorificate illam cæli & terra: quia summus artifex hanc mirabiliter honorauit.

Date illi omnes creaturæ laudem: & stupendam misericordiam eius extollite gratulanter. Gloria Patri, &c.

Psalmus 76.

VOce mea ad Dominam clamaui: & sua gratia intendit mihi.

Abstulit à corde meo mœstitiam & mœrorem: & suauitate sua cor meum dulcorauit.

Formidinem meam erexit in confidentiam bonam: & suo aspectu mellifluo mentem meam serenauit.

Adiutorio sancto suo euasi pericula mortis: & de manu crudeli subterfugi.

Gratias Deo & tibi mater pia, de omnibus, quæ assecutus sum: de pietate & misericordia tua. Gloria, &c.

Psalmus 77.

ATtendite popule Dei præcepta Dei: & Reginæ gratiæ nolite obliuisci.

Aperite cor ad inuestigandum eam: & labia ad glorificandum illam.

Descendat amor eius in cordibus vestris: concupiscite placere illi.

Pulchritudo eius vincit Solem & Lunam: compositio eius ad ornamenta virtutum.

Miserere mei Regina gloriæ, & honoris: & ab omni periculo custodi mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 78.

DOmina venerunt gentes in hæreditatem Dei: quas tu meritis tuis Christo confœderasti.

Sit eloquium tuum dulce coram ipso: & coniunge me illi, qui me redemit.

Extende brachium tuum contra hostem crudelem: & denuda mihi versutiam illius.

Vox tua dulcis super omnem melodiam: harmonia Angelica ei non valet comparari.

Distilla mihi suauitatem gratiarum tuarum: & tuorũ charismatum fragrantiam & odorem. Gloria, &c.

Psalmus 79.

QVi regis Israël intende ad me: matrem tuam collaudare.

Expergiscere de puluere anima mea: perge in occursum Reginæ cæli.

Solue vincula colli tui paupercula anima mea: & gloriosis laudibus accipe illam.

Odor vitæ de illa progreditur: & omnis salus de corde illius scaturizat.

Charismatum suorum fragrantia suaui: animæ mortuæ suscitantur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 80.

EXultate Dominæ adiutrici nostræ: iubilate in lætitia cordis vestri.

Accendantur affectus vestri in illam: & inimicos vestros induet confusione.

Imitemur humilitatem eius: obedientiam & mansuetudinem illius.

Omnes gratiæ radiant in illa: capacissima enim fuit capacitas illius.

Currite ad illam cum deuotione sancta: & de bonis suis participabit vobis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 81.

DEus in synagoga Iudæorum: de qua vt rosa de sentibus progressa est mater Dei.

Terge fœditatem meam Domina: quæ semper rutilas puritate.

Fonte

Fonte vitæ influe in os meum:ex quo viuentes aquæ profluunt, & emanant.

Omnes sitientes venite ad illam:& de fonte suo gratanter vos potabit.

Qui hauriet ex eo,saliet in vitam æternam:& qui bibet ex eo,non sitiet vnquam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 82.

DOmina mea, quis similis erit tibi?quæ gratia,& gloria supereminęs vniuersos.

Sicut exaltantur cæli à terra: sic tu præcelsior cunctis, & nimis exaltata.

Vulnera cor meum charitate tua:fac me dignum gratia & muneribus tuis.

Liqueat cura mea in timore tuo:& concupiscentia tua cor meum inflammetur.

Fac me desiderare honorificentiam & gloriam tuam: vt per ste recipiar ad pacem IESV Christi.Gloria Pat.&c.

Psalmus 83.

QVam dilecta tabernacula tua Domina virtutum: quam amabilia tentoria redemptionis tuæ.

Honorate illam peccatores:& impetrabit vobis gratiam &. salutem.

Super thus & balsamum oratio eius incensum:preces eius non reuertuntur vacuæ,nec inanes.

Intercede pro me Domina apud Christum tuum:neque derelinquas me in morte,neque in vita.

Benignus est enim spiritus tuus:gratia tua replet orbem terrarum.Gloria Patri, &c.

Psalmus 84.

BEnedixisti Domine domum tuam:consecrasti habitationem tuam.

Hæc est speciosa inter filias Hierusalem:cuius memoria est in benedictione.

Beatissimam prædicauerunt illam Angeli sancti:glorificate illam Virtutes,& Dominationes.

Populi gentium exquirite prudentiam eius:& inuestigate thesauros misericordiæ illius.

Sentite de illa in bonitate: & in simplicitate cordis exquirite illam.Gloria Patri,&c.

Psalmus 85.

INclina Domina aurem tuam & exaudi me:conuerte vultum & miserere mei.

Distillatio dulcoris tui oblectat animas sanctorum:& infusio charitatis tuæ super mel dulcissimum.

Irradiatio gloriæ tuæ dilucidat intellectum: & lux miserationum tuarum perducit ad salutem.

Fons bonitatis tuæ inebriat sitientes:& aspectus faciei tuæ retrahit à peccato.

Scire & cognoscere te,est radix immortalitatis: & enarrare virtutes tuas est via salutis.Gloria Patri,&c.

Psalmus 86.

FVndamenta vitæ in anima iusti:perseuerare in charitate vsque in finem.

Gratia tua reuelat pauperem in aduersitate:& inuocatio tui nominis immittit ei confidentiam bonam.

Miserationibus tuis repletur Paradisus:& à terrore tuo hostis confunditur infernalis.

Qui sperat in te,inueniet thesauros pacis: & qui te non inuocat in hac vita,non perueniet ad regnum Dei.

Fac Domina vt viuamus in gratia Spiritus sancti:& perduc animas nostras ad sanctum finem.Gloria, &c.

Psalmus 87.

DOmina auxiliatrix salutis meæ: in die clamaui, & nocte coram te.

Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: consolare cum facie tua mœstitiam meam.

Multiplicata sunt mala in anima mea: expurga eam de sordibus,& peccatis.

Virtus tua persequitur inimicos nostros: ne nos impediant ad salutem.

Confer gratiam animæ ad resistendum eis: conforta cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 88.

MIsericordias tuas Domina: in sempiternum decantabo.

Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde: & oleo misericordiæ tuæ refoue dolores nostros.

Gratiosus tuus vultus mihi appareat in extremis:formositas faciei tuæ lætificet spiritum meum egredientē.

Excita spiritum meum ad amandam bonitatem tuam: excita mentem ad extollendam nobilitatem & pretiositatem tuam.

Libera me ab omni tribulatione mala: & ab omni peccato custodi animam meam.Gloria Patri,&c.

Psalmus 89.

DOmina refrigerium facta es nobis: in cunctis necessitatibus nostris.

Diffusio gratiæ tuæ producit operationes tuas:& stillicidium dulcoris tui affectiones facit sanctissimas.

Miserationum tuarum Domina recordabor: sacrificium laudis,& carmen lætitiæ psallam tibi.

Qui honorant te,coronam perennem pro cinere obtinebunt:& pallium laudis pro spiritu mœroris.

Qui sperant in te,amicti lumine induentur:gaudium & perpetuam lætitiam sortientur.Gloria Patri,&c.

Psalmus 90.

QVi habitat in adiutorio Matris Dei:in protectione ipsius commorabitur.

Concursus hostis non nocebit ei:sagitta volans non tanget eum.

Quoniam liberabit eum de laqueo insidiantis:& sub pennis suis proteget eum.

Clamate ad illam in periculis vestris:& flagellum non appropinquabit tabernaculo vestro.

Fructus gratiæ inueniet,qui sperauerit in illa: porta paradisi reserabitur ei.Gloria Patri,&c.

Psalmus 91.

BOnum est confiteri Virgini Mariæ: & psallere illi gloriam,prosperitas est mentis.

Annuntiare merita eius,lætificat intellectum:& imitari opera eius,exhilarat Angelos Dei.

Qui acquirit gratiam eius:agnoscetur à ciuibus Paradisi.

Et qui habuerit characterem nominis eius:annotabitur in libro vitæ.

Exurge Domina & iudica causam nostram:& ab insurgentibus in nos,libera nos.

Ne retrahas a peccatore dexteram tuam: & excipe gladio tuo iacula vastatoris.Gloria Patri,&c.

Psalmus 92.

DOminus regnauit, decorem induit: matremque suam ornamento coronauit virtutum.

Adimpleat propitiationem suam in nobis mater pacis:& viam æquitatis doceat seruos suos.

Qui desideratis sapientiam Christi:seruite Matri eius animo reuerenti.

Quis satisfaciet enarrare opera tua Domina?& quis inuestigabit thesauros misericordiæ tuæ?

Sustine deficientes in tentationibus suis:destina illos in sortem veritatis.Gloria Patri,&c.

Psalmus 93.

DEus vltionum Dominus: sed tu Mater misericordiæ ad miserandum inflectis.

Magnificentia tua Domina prædicatur in sæculum: qui autem colunt te,inuenient viam pacis.

Seruite illi reuerenter exultantes:& sanabit vos benedictus fructus castissimi ventris illius.

Respice Domina humilitatem seruorum tuorum: & laudabunt te in generationibus sæculorum.

Magnifica nomen tuum in multiplicatione gratiarum

rum tuarum: & ne finas seruos tuos subiacere periculis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 94.

VEnite, exultemus Dominæ nostræ: iubilemus salutiferæ Mariæ Reginæ nostræ.

Præoccupemus faciem eius in iubilatione: & in canticis collaudemus eam.

Venite, adoremus & procidamus ante eam: confiteamur illi cum fletibus peccata nostra.

Impetra nobis indulgentiam plenam: assiste pro nobis ante tribunal Dei.

Suscipe in fine animas nostras: & introduc nos in requiem æternam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 95.

CAntate plenæ gratiæ canticum nouum: cantate Mariæ omnes terrigenæ orbis.

Quoniam omnes Angelos sanctitate præcellit: & natos mulierum virtutibus mirabilibus & signis.

Formositas & gloria in vultu illius: & gratia in oculis eius.

Afferte illi gloriam Patriæ gentium: exultate in ea omnes creaturæ Dei.

Admirabile commercium habetis per eam: ex qua vocati estis filij Dei excelsi. Gloria Patri, &c.

Psalmus 96.

DOminus regnauit: exultet Maria in omni imperio dominationis suæ.

Adorate eam ciues curiæ paradisi: exaltate eam Virgines speciosæ filiæ eius.

Quoniam eleuata est super Principatus & Dominationes: exaltata est super Angelorum & Archangelorum legationes.

Patriarchæ & Prophetæ concrepate illi laudem: concentum illi facite Apostoli, martyresque Christi.

Confessores cum Virginibus de canticis Sion dicite canticum ei: & regratiamini ei Monachi sancti de acceptis triumphis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 97.

CAntate Dominæ nostræ canticum nouum: quia mirabilia fecit.

In conspectu gentium reuelauit misericordiam suam: in extremis terræ auditum est nomen eius.

Recordare Domina pauperum & miserorum: & sustenta eos ope refrigerij sancti tui.

Tu autem Domina suauis & verax: patiens nimis & miseratione plena.

Conculca hostes animarum nostrarum: & contumaciam illorum elide brachio sancto tuo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 98.

DOminus regnauit irascantur populi: Maria sub Cherubim sedet à dextris.

Magna est in Sion gloria tua Domina: & in Hierusalem magnificentia tua.

Cantate ante eam chori virginales: & adorate thronum eius, qui sanctus est.

In dextera eius ignea lex: & in circuitu eius sanctorum millia:

Mandata eius ante oculos eius: & iustitiæ regula in corde eius. Gloria Patri, &c.

Psalmus 99.

IVbilate Dominæ nostræ homines terræ: seruite illi in lætitia & iucunditate.

In toto animo vestro accedite ad illam: & in omni virtute vestra conseruate vias eius.

Inuestigate illam & manifestabitur vobis: estote mundi corde, & apprehendetis eam.

Quibus auxiliata fueris Domina, erit refrigerium pacis: & à quibus auerteris vultum tuum, non erit spes ad salutem.

Recordare nostri Domina, & non apprehendent nos mala: succurre nobis in fine, & inueniemus vitam æternam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 100.

MIsericordiam & iudicium cantabo tibi Domina: psallam tibi in exultatione cordis, cum lætificaueris animam meam.

Laudabo nomen tuum & gloriam: & præstabis refrigerium animæ meæ.

Zelatus sum amorem tuum & honorem: ideo defendas causam meam ante iudicem sæculorum.

Allectus sum gratia & bonitate: tua oro, ne frauder à spe & confidentia bona.

Conforta animam meam in nouissimis: & in carne ista fac me conspicere Saluatorem. Gloria Patri, &c.

Psalmus 101.

DOmina exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

Non auertas sacrum aspectum tuum à me: neque abomineris me propter immunditiam meam.

Non derelinquas me in cogitatu & consilio inimicorum meorum: & ne sinas me cadere in exprobrationem illorum pessimam.

Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuosum: & qui exaltant te præconiis, euadent manus Acherontis.

Per virginalem conceptum tuum da mihi in te confidentiam bonam: & per admirabilem partum tuum lætifica animam meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 102.

BEnedic anima mea matri IESV Christi: & omnia præcordia mea glorificate nomen eius.

Ne obliuiscaris beneficia eius: nec gratiam & consolatus illius.

Gratia eius peccata relaxantur: & misericordia eius ægritudines reparantur.

Benedicite ei omnes virtutes cælorum: glorificate eam chori Apostolorum, & Prophetarum.

Benedicite mare & insulæ gentium: hymnum dicite ei cæli & habitatores eorum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 103.

BEnedic anima mea Virgini Mariæ: honor & magnificentia eius in perpetuum.

Formositatem & pulchritudinem induisti: amicta es Domina fulgenti vestimento.

De te procedit peccatorum medela: & pacis disciplina ac feruor charitatis.

Imple nos seruos tuos virtutibus sanctis: & ira Dei non appropinquet nobis.

Iucunditatem æternam da seruitoribus tuis: & noli eos obliuisci in certamine mortis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 104.

COnfitemini Dominæ nostræ: & inuocate nomen eius: cantate ei gloriose, narrantes virtutes eius.

Laudate & exaltate eam Virgines filiæ Sion: quia desponsabit vobis Regem Angelorum.

Honorate Reginam plenam omni gratia: & contemplamini cum reuerentia sanctissimum vultum eius.

Salus sempiterna in manu tua Domina: qui te digne honorificauerint, suscipient illam.

Clementia tua non deficiet à sæculis æternis: & misericordia tua à generatione in generationem. Gloria, &c.

Psalmus 105.

COnfitemini Dominæ nostræ, quoniam bonum est: per cunctas tribus terræ enarrate misericordias eius.

Longe est ab impiis conuersatio eius: à via Altissimi non declinauit pes eius.

Fons irrigantis gratiæ procedit de ore illius: & emanatio virginalis sanctificans animas castas.

Spes de gloria paradisi in corde illius: quæ deuoto animo honorificauerit illam.

Miserere nostri fulgentissima Regina cæli:& præsta consolationem de gloria tua.Gloria Patri,&c.

Psalmus 106.

COnfitemini Domino quoniam bonum : confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Innocentiam & vitam prudentiæ,ostende nobis Domina:& viam intelligentiæ indica seruis tuis.

Timor Dei illustrat intellectum:& amor tuus exhilarat illum.

Beatus vir,cuius eloquium est tibi gratum:illius ossa impinguabuntur adipe & pinguedine.

Eloquium tuum sustentat animam imbecillem:& labia tua esurientem animum refocillant.Gloria Patri,&c.

Psalmus 107.

PAratum cor meum Domina paratum cor meum:laudes psallere & cantare.

Maior est charitas tua cunctis diuitiis : & gratia tua super aurum,& lapidem pretiosum.

Beatitudo & iustitia donantur à Deo : qui autem de peccatis conuersi fuerint ad te pœnitentiæ remedium consequentur.

Emissiones tuæ gratia & pax:qui autem tibi placuerit procul fiet à perditione.

Esto vmbraculum protectionis in tentationibus nostris:expansio alarum tuarum defendat nos à deuorante.Gloria Patri,&c.

Psalmus 108.

DOmina laudem meam ne despexeris: & hoc dedicatum tibi psalterium digneris acceptare.

Respice voluntatem cordis mei:& affectionem meam fac tibi beneplacentem.

Propera ad visitandum seruos tuos : sub tegumento manus tuæ illæsi conseruentur.

Illuminationem Spiritus sancti per te suscipiant : & refrigerium contra cupiditatis æstum.

Medere contritis corde Domina:& refoue eos Vnguento pietatis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 109.

DIxit Dominus Dominæ nostræ : sede mater mea à dextris meis.

Bonitas, & sanctitas placuerunt tibi : ideo regnabis mecum in æternum.

Corona immortalitatis in capite sancto tuo:cuius fulgor & claritas non extinguetur.

Miserere nostri Domina,mater luminis & splendoris: illumina nos Domina veritatis & virtutis.

De thesauris tuis infunde nobis sapientiam Dei : & intellectum prudentiæ , ac formam disciplinæ. Gloria Patri,&c.

Psalmus 110.

COnfitebor tibi Domina in toto animo meo:glorificabo te in tota mente mea.

Opera gratiæ tuæ commorabuntur : & testamentum misericordiæ tuæ ante thronum Dei,

Per te missa est redemptio à Deo:populus pœnitens habebit spem salutis.

Intellectus bonus omnibus honorantibus te;& sors illorum inter Angelos pacis.

Gloriosum & admirabile est nomen tuum:qui illud retinent , non expauescent in puncto mortis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 111.

BEatus vir qui timet Dominam:& beatum cor,quod diligit illam.

Iucundus homo,qui non satiatur laude tua;& relatu virtutum tuarum non fatigatur,

Exortum est in corde illius lumen Dei:Spiritus sanctus illuminat intelligentiam eius.

Disperge Domina gratiam tuam pauperibus tuis: esurientes refoue,& egenos.

In memoria æterna fiunt per te nomina : ab auditu
A terribili non trepidet cor nostrum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 112.

LAudate pueri matrem Dei:glorificate senes nomen eius.

Benedicta sit Maria mater Christi : ipsa enim est via ad patriam sanctitatis.

Excelsus super Cherubim thronus eius:& sedes eius super cardines cæli.

Super humiles,vultus eius : & super confidentes in eam aspectus illius.

Misericordia eius super omnem carnem:& eleemosyna illius vsque ad extremum terræ. Gloria Patri,&c.

Psalmus 113.

B
IN exitu animæ meæ de hoc mundo;occurre illi Domina,& suscipe eam.

Consolare eam vultu sancto tuo; aspectus dæmonis non turbet illam.

Esto illi scala ad regnum cælorum ; & iter rectum ad Paradisum Dei.

Impetra ei à patre indulgentiam pacis;& sedem lucis inter seruos Dei.

Sustine deuotos ante tribunal Christi;suscipe causam eorum in manibus tuis.Gloria Patri,&c,

Psalmus 114.

DIlexi matrem Dei Domini mei ; & lux miserationum eius infulsit mihi.

Circundederunt me dolores mortis;& visitatio Ma-
C riæ lætificauit me.

Dolorem & periculum incurri; & recreatus sum gratia illius.

Nomen eius , & memoriale illius sit in medio cordis nostri;& non nocebit nobis ictus malignantis.

Conuertere anima mea in laudem ipsius ; & inuenies refrigerium in nouissimis tuis.Gloria Patri,&c.

Psalmus 115.

CRedidi propter quod locutus sum;gloriam tuam Domina orbi terræ.

Compatere animæ meæ,& dirige illam;dignare beneplacitum tuum insinuare illi.

Statue illi testamentum pacis & dilectionis tuæ;præ-
D be illi ingenui memoriam nominis tui.

De benedictione ventris tui da mihi sustentationem; & de pinguedine gratiæ tuæ dulcora animam meam.

Disrumpe vincula peccatorum meorum; & de virtutibus exorna faciem animæ meæ.Gloria Patri,&c.

Psalmus 116.

LAudate Dominam nostram omnes gentes:glorificate eam omnes populi.

Quoniam confirmata est super nos gratia,& misericordia eius:& veritas illius permanet in æternum.

Qui digne coluerit illam,iustificabitur:qui autem neglexerit illam,morietur in peccatis suis.

Labia Angelorum enarrabunt sapientiam eius : & omnes ciues paradisi cantabunt eius laudem.

E
Bono animo accedentes ad illam : non capientur ab Angelo deuastante.Gloria Patri,&c.

Psalmus 117.

COnfitemini Domino,quoniam bonus;confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Amor illius expellit peccatum à corde;& gratia illius expiat conscientiam peccatoris.

Via veniendi ad Christum est appropinquare ad illam;qui autem fugerit eam,non inueniet viam pacis.

Qui obduratus est in peccatis,sæpe inuocet illam;& lux in suis tenebris orietur.

Qui tristatur in corde suo clamet ad illam ; & dulcoranti stillicidio inebriabitur.Gloria Patri,&c.

Psalmus 118.

BEati immaculati in via: qui matrem Domini imitantur.

Beati imitatores humilitatis eius: beati participes charitatis illius.

Beati perscrutatores virtutum illius: beati conformes imagini illius.

Beati qui conceptum & partum illius venerantur: beati qui deuote ei famulantur.

Beati qui in ea habent spem & confidentiam: beati qui per illam suscipient felicitatem sempiternam. Gloria Patri, &c.

REtribue seruo tuo Domina: viuifica me, & faciam voluntatem tuam.

Incola ego sum in terra: nihil abscondas mihi de amore tuo.

Concupiuit anima mea laudem tuam desiderare: omni tempore.

Tu enim salus mea in Domino: quæ me morti adiudicatum liberasti.

Quid pro his retribuam tibi, nisi me totum? Domina suscipe me. Gloria Patri, &c.

LEgem pone mihi, Domina, voluntatis tuæ, sanctarum sanctissima: & exquiram eam semper.

Deduc me in semitam miserationum tuarum mulierum pulcherrima: quia ipsam volui.

Inclina animam meam ad supernorum amorem Domina: & non ad impudicitiam.

Ecce concupiui castimoniam tuam à iuuentute mea: in misericordia tua confirma me.

Et obseruabo viam testimoniorum tuorum in sæculum: & scrutabor mandata Filij tui, quæ dilexi. Gloria Patri, &c.

MEmor esto verbi tui Dominarum primiceria: in quo mihi spem dedisti.

Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me: quia eloquium tuum viuificabit me.

Circundederunt me viri mendaces, & congregata sunt super me flagella: & ecce manus tua eripuit me.

Communicaui in bonis omnibus timentibus te: & custodientibus obnixe mandata tua.

Miserationibus tuis plena est terra: ideo viam iustificationum tuarum exquisiui. Gloria Patri, &c.

BOnitatem fecisti cum seruo tuo Domina: de qua gaudent Angeli.

Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam doce me: quia verbis tuis præ cunctis credidi.

Bonum mihi, quia onere tuo humiliasti me: vt sequar conuersationem tuam.

Qui amant seruientes tibi venerabantur: qui autem abominatus fuerit eos ruet in æternum.

Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ, & viuam: quia lex tua sancta meditatio mea est. Gloria Patri, &c.

DEfecit in semitis tuis anima mea Domina; & nisi miseratio maxima esset, periissem, vtique in infirmitate mea.

Defecerunt oculi mei in contemplatione tua: velut vter in pruina à te visa est anima mea.

Secundum bonitatem tuam viuifica me: & non obliuiscar sermones tuos, quia tibi adhærere bonum est.

Dispositione tua perseuerat mundus: quem & tu cum Deo fundasti ab initio.

Tuus totus ego sum Domina saluum me fac: quoniam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore peregrinationis meæ. Gloria Patri, &c.

A

QVomodo dilexi legem tuam Domina: in conspectu meo semper.

Suauitatum tuarum affluentia cor meum alienauit à me: & caro mea mirabiliter exultauit in te.

Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina: super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo.

Illuminatio gressibus meis verbum tuum: & lumen ineffabile semitis meis.

Quoties exasperauerunt me peccatores inferni, quia à charitate tua declinare nolui: ego autem speraui in te Domina. Gloria Patri, &c.

INiquos odio habui: & viam tuam dilexi Domina gratiosa.

Adiuua me & saluus ero Domina mundi: & meditabor honorificentiam mandatorum tuorum. B

Fac me semper stare in timore tuo: & non tradas me Virgo calumniantibus me.

Vernaculus tuus sum ego; minimus in familia tua.

Custodi me Domina à negligentibus iudicia iustitiæ tuæ.

Contemnes omnes discedentes à seruitio tuo: quia iniusta est conuersatio eorum. Gloria Patri, &c.

MIrabilia tua testimonia mater alma, & sermonibus tuis illuminatum est cor meum.

Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis: filiæ regum collaudant faciem tuam.

C Ardens verbum labiorum tuorum vehementer: qui ad te properat, percipiat illud.

Arundo agitata sum in conspectu tuo: tene me Domina sub iugo tuo, & non confundar.

Seruientes tibi plus aliis inuadunt dracones inferni; sed tu Domina defende nos. Gloria Patri, &c.

CLamaui in toto corde meo ad te Domina: de necessitatibus meis clementer eripe me.

Vocem gemitus mei exaudi Domina mea: doce me quid acceptum sit apud te omni tempore.

Longa à nescientibus te salus: qui autem præstat in obsequio tuo procul fiat à perditione.

Misericordia tua rigat vniuersum: Domina in salutari tuo viuifica me.

D Initium eloquiorum tuorum veritas in æternum: & legem tuam immaculatam non sum oblitus. Gloria Patri, &c.

PRincipes persecuti sunt me gratis: & ab inuocatione nominis tui trepidat spiritus malignus.

Pax multa obseruantibus nomen tuum mater Dei: & non est in illis scandalum.

Septenis horis decantaui tibi laudes Domina: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret oratio mea in conspectu tuo, vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meo: quoniam viæ tuæ misericordia & veritas.

Concupiscam in æternum laudare te Domina: cum docueris me iustificationes tuas. Gloria Patri, &c.

E

Psalmus 119.

AD Dominam cum tribularer clamaui: & exaudiuit me.

Domina libera nos ab omni malo: cunctis diebus vitæ nostræ.

Contere caput inimicorum nostrorum: pede insuperabilis virtutis tuæ.

Vt exultauit spiritus tuus in Deo salutari tuo: sic veram digneris infundere lætitiam cordi meo.

Ad Dominum accede rogatura pro nobis: vt per te nostra peccata deleantur. Gloria Patri, &c.

Psalmus

Psalmus 120.

LEuaui oculos meos ad te mater Christi:per quam venit solatium omni carni. A

Auxilium tuum, & gratiam tuam nobis impende:in omni tribulatione nostra.

Custodi nos Domina Virgo Maria : ne peccatorum laqueo capiamur.

Non dormit neque dormiet pupilla oculi tui:vt tua semper custodia protegamur.

Angelorum,& hominum te laudat omnis lingua:& ante te omnia genua curuantur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 121.

LÆtatus sum in te Regina cœli:quia te duce in domum Domini ibimus.

Hierusalem cœlestis ciuitas : ad Mariæ præmia veniamus. B

Pacem,& indulgentiam Virgo nobis impetra:& palmam de hostibus, & triumphum.

Conforta,& consolare cor nostrum : tuæ dulcedine pietatis.

Sic Domina nobis infunde clementiam:vt deuote in Domino moriamur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 122.

AD te leuaui oculos meos Regina, quæ regnas in cœlis.

Adiutorium nostrum in virtute sit nominis tui:per te omnia opera nostra dirigantur.

Benedicta sis in cœlo,& in terra:in mari, & in omnibus abyssis.

Benedicta sit fœcunditas tua: benedicta sit virginitas,& munditia tua. C

Benedictum sit corpus tuum sanctum: benedicta sit anima tua sanctissima,Gloria Patri,&c.

Psalmus 123.

NIsi quia Domina nostra erat in nobis:inuenissent nos pericula multa.

Esto Virgo defensatrix nostra:& ante Deum aduocata propitia.

Ostende nobis Domina misericordiam tuam:& conforta nos in seruitio sancto tuo.

Benedicant te S. Angeli in cœlo:benedicant te omnes homines super terram.

Non tradas bestiis animas confitentium tibi : ora te canentium non obturentur.Gloria Patri,&c.

Psalmus 124.

QVi confidunt in te mater Dei:non timebunt à facie inimici. D

Gaudete,& exultate omnes qui diligitis eam:quia adiuuabit vos in die tribulationis vestræ.

Reminiscere miserationum tuarum Domina:& releua peregrinationem incolatus nostri.

Conuerte amabilem vultum tuum super nos: confunde,& destrue omnes inimicos nostros.

Benedicta sint omnia opera manuum tuarum Domina : benedicta sint omnia sancta miracula tua. Gloria Patri, &c.

Psalmus 125.

IN conuertendo faciem tuam serenissimam super nos:lætificabis nos Virginea Mater Dei.

Benedicta sis,ô sacrarium Christi : præ cunctis mulieribus super terram. E

Benedictum sit gloriosum nomen tuum : quod os Domini mirabiliter nominauit.

Non deficiat laus tua de labiis nostris : nec charitas tua de præcordiis nostris.

Qui te diligunt benedicantur à Deo:& qui te volunt diligere non defraudentur à fide.Gloria Patri,&c.

Psalmus 126.

NIsi Domina ædificaueris domum cordis nostri: non permanebit ædificium eius.

Ædifica nos gratia,& virtute tua:vt maneamus firmi in perpetuum.

Benedictum sit eloquium tuum:& benedicta sint omnia verba oris tui.

Benedicantur à Deo qui te benedicunt:& in iustorum numero computentur.

Benedic Domina te benedicentes : & ne vnquam auertas ab eis gratiosum vultum tuum.Gloria Patri,&c.

Psalmus 127.

BEati omnes,qui timent Dominam nostram:& beati omnes,qui sciunt facere voluntatem tuam, & beneplacitum tuum.

Benedicti sunt Pater, & Mater, qui te genuerunt: quorum memoria permanet in sæculum.

Benedictus est venter, qui te portauit: & benedicta sint vbera,quæ te lactauerunt.

Conuerte misericordiam tuam super nos:& deprecabilis esto super seruos tuos.

Intuere, & respice opprobrium nostrum:aufer à nobis cunctas iniquitates nostras.Gloria Patri,&c.

Psalmus 128.

SÆpe expugnauerunt me à iuuentute mea inimici mei:libera me Domina,& vindica me ab ipsis.

Ne des illis potestatem in animam meam : custodi omnia interiora,& exteriora mea.

Obtine nobis veniam peccatorum:per te Spiritus sancti gratia nobis detur.

Fac nos digne,& laudabiliter pœnitere:vt beato fine ad Deum veniamus.

Placatum tunc,& serenissimum nobis ostende : gloriosum fructum ventris tui. Gloria Patri,&c.

Psalmus 129.

DE profundis clamaui ad te Domina:Domina exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes:in vocem laudis,& glorificationis tuæ.

Libera me de manu aduersariorum meorum : confunde ingenia & conatus eorum contra me.

Erue me in die mala:& in die mortis ne obliuiscaris animæ meæ.

Deduc me ad portum salutis : inter iustos scribatur nomen meum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 130.

DOmina non est exaltatum cor meum:neque sublimati sunt oculi mei.

Benedixit te Dominus in virtute sua: qui per te adnihilum redegit inimicos nostros.

Benedictus sit, qui te sanctificauit : & mundam de matris vtero te produxit.

Benedictus sit qui te obumbrauit:& sua gratia te fœcundauit.

Benedic nos Domina,& conforta nos in gratia tua: vt per te ante conspectum Domini præsentemur.Gloria Patri,&c.

Psalmus 131.

MEmento Domina Dauid : & omnium inuocantium nomen tuum.

Da nobis in nomine tuo fiduciam : & confundantur aduersarij nostri.

Consolare nos in terra peregrinationis nostræ : & releua paupertatem nostram.

Da nobis panem lacrymarum Virgo sancta:& dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.

Redde nobis propitium benedictum fructum ventris tui:vt Spiritus sancti gratia repleamur.Gloria,&c.

Psalmus 132.

ECce quam bonum, & quam iucundum Maria:diligere nomen tuum.

Vnguentum effusum, & aromaticum est nomen tuum:diligentibus ipsum.

Quoniam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina:quam præparasti diligentibus,& sperantibus in te.

Esto refugium pauperum in tribulatione : quia tu es baculus pauperum,& miserorum.

Inueniant,quæso,gratiam apud Deum:qui te in suis necessitatibus inuocabunt.Gloria Patri,&c.

Psalmus 133.

ECce nunc benedicite Dominam:omnes qui speratis in nomine sancto eius.

Gaudete gaudio magno,qui exultatis,& glorificatis eam:quia lætabimini ab vbertate consolationis eius.

Ecce nunc inundante vbertate declinabit in vos: ad consolandum,& lætificandum corda vestra.

Benedicite illam omnes serui eius:& memoriale sit in desiderio animæ vestræ.

Benedicite illam omnes Angeli,& sancti Dei:laudate in sæcula mirabilia eius. Gloria Patri,&c.

Psalmus 134.

LAudate nomen Domini: benedicite nomen Mariæ matris eius.

Mariæ precamina frequentate : & suscitabit vobis voluptates sempiternas.

In anima contrita veniamus ad illam : & non stimulabit nos cupiditas peccati.

Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis:inueniet dulcorem,& requiem pacis.

Respiremus ad illam in finitione nostra:& reserabit nobis atria triumphantium.Gloria Patri,&c.

Psalmus 135.

COnfitemini Domino quoniam bonus est:quoniam per suam dulcissimam matrem Virginem Mariam datur misericordia eius.

Impetra nobis Domina amicitiam IESV Christi:& custodi nos,ne perdamus innocentiam nostram.

Comprime hostem nostrum imperio tuo:ne feriat in nobis virtutem charitatis.

Bona naturalia conserua in nobis:& bona gratiæ per te multiplicentur.

Illumina vias & semitas nostras : vt noscamus quæ beneplacita sunt Deo. Gloria Patri,&c.

Psalmus 136.

SVper flumina Babylonis fleuerunt Hebræi:nos vero super iniquitates nostras lugeamus.

Clamemus humiles ad puerperam Virginem:offeramus ei planctus,& suspiria nostra.

Non inuenitur propitiatio sine illa : nec salus sine fructu illius.

Per illam peccata purgantur:& per fructum illius, animæ dealbantur.

Per illam fit satisfactio peccatis:per fructum illius, sanitas condonatur.Gloria Patri,&c.

Psalmus 137.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo : quia per te expertus sum clementiam IESV Christi.

Audi Domina verba mea , & preces meas: & in conspectu Angelorum cantabo tibi laudes.

In quacunque die inuocauero te,exaudi me:& multiplica virtutem in anima mea.

Confiteantur tibi omnes tribus, & linguæ:quia per te salus restituta est nobis.

Ab omni perturbatione libera seruos tuos: & fac eos viuere sub pace,& protectione tua.Gloria Patri,&c.

Psalmus 138.

DOmina probasti me,& cognouisti me:ruinam , & transgressionem meam.

Copiosa facta est super me misericordia tua:& dilatata est super me clementia.

Imperfectum meum aspexit oculus tuus : & palpebræ tuæ nouerunt vias meas.

Affluentiam desiderij sancti habeamus à Spiritu sancto : & macula peccati non turpet conscientiam nostram.

Serenet corda nostra lux misericordiæ tuæ:& recreet
A nos tuæ pacis dulcedo. Gloria Patri,&c.

Psalmus 139.

ERipe me Domina ab omni malo:& ab hoste inferni defende me.

Contra me tetendit arcum suum:& in fraude sua insidiatur mihi.

Constringe vires eius malignas : & obtunde potenter astutias eius.

Conuerte iniquitatem ipsius in verticem illius:& in foueam quam fecit,cadat festinanter.

Nos autem exultemus in seruitio tuo:& in tuis laudibus gloriemur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 140.

B DOmina clamaui ad te exaudi me : intende orationi meæ,& postulationi meæ.

Dirigatur obsecratio mea velut incensum coram facie tua:& in tempore serotini sacrificij,& matutini.

Non declinet cor meum in verbis malignantibus:& nequitiæ cogitatus non subuertant sensum meum.

Fac me assentiri beneplacito cordis:& tuis actionibus conformari.

Gladio intelligentiæ reuerbera cor meum:& igniculo charitatis inflamma mentem meam.Gloria Patri,&c.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominam clamaui:ipsamque humiliter deprecatus sum.

Effudi in conspectu eius lacrymam meam : & dolo-
C rem meum sibi exposui.

Insidiatur hostis calcaneo meo : extendit contra me rete suum.

Adiuua me Domina,ne corruam coram eo:fac vt conteratur sub pedibus meis.

Educ de carcere animam meam:vt confiteatur tibi, & psallat Deo forti in perpetuum.Gloria Patri,&c.

Psalmus 142.

DOmina exaudi orationem meam:percipe tuis auribus supplicationem meam.

Persecutus est malignus vitam meam : deposuit in terra conuersationem meam.

Denigrauit me caligine sua : & anxiatus est nimis
D spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me : vt non corruam cum descendentibus in lacum.

Emitte lucem tuam,& gratiam tuam:& repara denuo vitam meam,& conscientiam meam. Gloria Patri,&c

Psalmus 143.

BEnedicta sis Domina,quæ instruis seruos tuos ad prælium:& eos roboras contra inimicum.

Fulgure,& coruscatione dissipa illum : mitte iacula tua,vt confundas illum.

Clarifica de alto manum tuam : & cantent serui tui laudem,& gloriam tuam.

Eleua de terrenis affectionem nostram : de sempiternis deliciis refice viscera nostra.

E Concupiscentiam supernorum accende in cordibus nostris:& de gaudiis paradisi velis nos recreare.

Exaltabo te mater filij Dei:& per singulos dies cantabo laudes tuas.

Generatio, & populi laudabunt opera tua:& misericordiam tuam insulæ expectabunt.

Abundantiam dulcoris tui Angeli eructabunt : & suauitatem tuam sancti pronuntiabunt.

Oculi nostri sperant in te Domina:mitte nobis cibum & escam delectantem.

Laudationem tuam loquatur lingua mea:& benedicam te in sæculum sæculi.Gloria Patri,&c.

Psalmus 144.

LAuda anima mea Dominam:glorificabo eam quandiu vixero.

Nolite

Nolite cessare à laudibus eius: & per singula momenta recogitate illam.

Cum exierit spiritus meus, Domina, sit tibi commendatus: & in terra ignota præsta illi ducatum.

Non conturbent eum culpæ prius commissæ: nec inquietent ipsum occursus malignantis.

Perduc eum ad portum salutarem: ibi præstoletur secure aduentum Redemptoris. Gloria Patri, &c.

Psalmus 146.

LAudate Dominam, quoniam bonus est psalmus: iucunda, & decora sit illi nostra laudatio.

Ipsa enim medetur contritis corde: & refouet eos vnguento pietatis.

Magna est virtus illius: & clementia eius nullum habebit finem.

Præcinite ei in iubilatione: & in confessione psalmum canite illi.

Beneplacitum est ei super timentes Deum: & in eis qui sperant in misericordia eius. Gloria Patri, &c.

Psalmus 147.

LAuda Hierusalem Dominam: glorifica illam etiam ô Sion.

Ipsa enim construit muros tuos: & filios tuos benedicit.

Gratia sua te impinguat: pacemque donat terminis tuis.

Emisit verbum suum altissimus: & virtus eius obumbrauit illi

Leuemus corda nostra cum manibus ad illam: vt suam influentiam sentiamus. Gloria Patri, &c.

Psalmus 148.

LAudate Dominam nostram de cælis: glorificate eam in excelsis.

Laudate eam omnes homines, & iumenta: volucres cæli, & pisces maris.

Laudate eam Sol, & Luna: Stellæ, & circuli Planetarum.

Laudate eam Cherubim, & Seraphim: Throni, & Dominationes, & Potestates.

Laudate eam omnes legiones Angelorum: laudate eam omnes Ordines spirituum supernorum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 149.

CAntate Dominæ nostræ canticum nouum: laus eius in congregatione iustorum.

Lætentur cæli de gloria eius: insulæ maris, & totus orbis.

Aqua, & ignis laudent eam: frigus & æstus, splendor, & lumen.

Exultationes eius in gutture iustorum: & laudes eius in cœtu triumphantium.

Ciuitas Dei iucundare in illa: & pro incolis tuis frequenta illi carmen. Gloria Patri, &c.

Psalmus 150.

LAudate Dominam in sanctis eius: laudate eam in virtutibus, & miraculis eius.

Laudate eam cœtus Apostolorum: laudate eam chori Patriarcharum & Prophetarum.

Laudate eam exercitus Martyrum: laudate eam turmæ Doctorum & Confessorum.

Laudate eam in collegio Virginum, & Cõtinentium: laudate eam ordines Anachoretarum, & Monachorum.

Laudate eam conuentus Religiosorum omnium: laudate eam omnes animæ ciuium supernorum.

Omnis spiritus: laudet Dominam nostram. Gloria Patri, &c.

A

CANTICA AD B. VIRGINEM.

Canticum instar illius Isaiæ 12.

CONFITEBOR tibi Domina quoniam per te placatus est mihi Dominus, & consolata es me.

Ecce Domina saluatrix mea: fiducialiter agam in te, & timebo.

Quia fortitudo mea, & salus mea in Domino es tu: & facta es mihi in salutem.

Hauriam aquas in gaudio de riuulo: & semper inuocabo nomen tuum.

B

Notas facite in populis virtutes Dominæ nostræ: quia excelsum est valde nomen eius.

Exalta, & lauda totum genus humanum: quia talem dedit tibi mediatricem Dominus Deus meus. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Ezechiæ. Isa. 38.

EGo dixi circa dimidium dierum meorum: vadam ad Mariam, vt me Christo reconciliet.

Quæsiui residuum annorum meorum: in amaritudine animæ meæ.

Generatio mea ablata est, quia pater, & mater, & omnia dereliquerunt me: Maria autem assumpsit me.

C

Sperabam in illa mane, sero, & meridie: quasi leo sic contriuit omnia ossa peccatorum meorum.

Et tu Domina eruisti animam meam, vt non periret: & de manu canis vnicam meam.

Domina saluum me fac: & laudem tuam cantabo cunctis diebus vitæ meæ, ô pia Mater Domini mei. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Annæ. 1. *Reg.* 2.

EXultauit cor meum in Domino: & exaltatum est cornu meum in Domina mea.

Quia fecit mihi magna, qui potens est: per Mariam Matrem eius.

Non est sancta vt est Domina nostra: quæ sola supergressa est vniuersas.

D

Recedant ergo vetera de ore nostro: & linguis loquamur nouis.

Exalta, & lauda Mariam Sion, & Hierusalem: quia maxima in dominabus Israel.

Ipsa pauperem facit, & ditat: humiliat, & sublimat.

Altior cælo, terra latior: est hæc Domina nostra. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Mariæ. Exod. 15.

CAntemus Dominæ gloriosæ Virgini Mariæ: in hymnis, & confessionibus benedicamus eam.

Domina nostra omnipotens post Deum nomen eius: currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.

Dextera tua Domina magnificata est in fortitudine: quia in multitudine misericordiæ tuæ strauisti aduersarios meos.

E

De ore leonis liberasti me Domina: & tanquam infantem genitum Mater suscepisti me.

O Domina charissima mea: velut gallina tege me mirabili possessione tua.

Tuus totus ego sum: & omnia mea tua sunt, Virgo super omnia benedicta.

Ponam te sicut signaculum super cor meum: quia fortis est, vt mors dilectio tua. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Habacuc 3.

DOmina audiui auditionem tuam, & obstupui: considerauí opera tua, & expaui.

Domina opus tuum: circa medium annorum viuificasti illud. A

Confitebor tibi Domina: quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis.

Operuit cælos gloria tua: & misericordia tua plena est terra.

Egressa es Virgo in salutem populi tui: in salutem cum Christo tuo.

O benedicta, in manibus tuis est reposita nostra salus: recordare pia paupertatis nostræ.

Quem vis, ipse saluus erit: & à quo auertis vultum tuum, vadit in interitum. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Moysi, Deut. 32.

AVdite cæli quæ loquar de Maria: audiat terra verba oris mei.

Magnificate ipsam mecum semper: & exaltemus nomen eius in sæculum sæculi. B

Generatio praua atque peruersa: agnosce Dominam nostram saluatricem tuam.

Nunquid non ipsa est mater tua, quæ possedit te: & in fide generauit te?

Si hanc dimittis non es amicus summi Cæsaris: quoniam ipse sine ea non saluabit te.

Vtinam saperes, & intelligeres: ac nouissima prouideres.

Quemadmodum infans sine nutrice non potest viuere: ita nec sine Domina nostra potes habere salutem.

Sitiat ergo anima tua ad ipsam, tene eam nec dimitte: donec benedixerit tibi.

Repleatur os tuum laude sua: decanta tota die magnificentiam eius. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius trium Puerorum, Dan. 3. C

BEnedicite omnia opera Dominæ gloriosæ: laudate & superexaltate eam in sæcula.

Benedicite Angeli Dominæ nostræ: benedicite cæli Dominæ nostræ.

Benedicat omnis creatura Dominam nostram: quam Rex sic voluit benedici.

Benedicta sis ô summi Regis filia: quæ odore præis cuncta lilia.

Benedicta sis corona Dominarum omnium: benedicta sis gloria Hierusalem.

Odor tuus sicut agri pleni, cui benedixit Dominus: qui in benedicentes te redundat, irrigans omnia intima eorum.

Qui benedixerit tibi ô Virgo beata: sit ille iugiter benedictus. D

Qui maledixerit tibi rosa candidissima: sit ille maledictus.

Non recedat de domo seruorum tuorum: vini, & olei abundantia.

In nomine tuo omne genu flectatur: cælestium, terrestrium & infernorum.

Benedicamus Deum qui te creauit: benedictus vterque parens, qui te generauit.

Benedicta sis Domina in cælo, & in terra: laudabilis, & gloriosa, & superexaltata in sæcula. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Zachariæ, Luc. 1.

BEnedicta sis Domina, & mater Dei mei Israël: qui per te visitauit, & fecit Redemptionem plebis suæ. E

Et erexit vnicornu salutaris castitatis tuæ: in domo Dauid pueri sui.

Sicut locutus est per os Isaïæ: & aliorum sanctorum Prophetarum eius.

Salutem ex inimicis præsta Virginum Virgo: de manu omnium, qui nos oderunt pacem nobis tribue.

Et fac misericordiam pro parentibus, & nobis: vt memor sis testamenti omnipotentis Dei.

Quod iurauit ad Patres nostros: Abraham, & semini eius in sæcula.

Sic sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: quiete seruiemus illi.

In sanctitate, & iustitia coram te: omnibus diebus nostris.

Et tu Maria Propheta Dei vocaberis: quoniam nouisti, quod respexit humilitatem ancillæ suæ.

Per quam dedit scientiam salutis plebis eius: in remissionem peccatorum.

Per viscera multitudinis misericordiæ tuæ: visita nos stella matutina oriens ex alto.

Illumina tenebras sedentium in vmbra mortis: & eas luce dilectissimi filij tui digneris instillare.

Miserere misericordiæ mater nobis miseris peccatoribus, qui retroacta peccata pœnitere negligimus: ac multa quotidie pœnitenda committimus. Gloria, &c.

Hymnus instar illius, qui ascribitur Ambrosio, & Aug.

TE Matrem Dei laudamus, te Mariam Virginem profitemur.

Te æterni Patris sponsam omnis terra veneratur.

Tibi omnes Angeli, & Archangeli: tibi Throni, & Principatus fideliter deseruiunt.

Tibi omnes Potestates, & omnes Virtutes cælorum: & vniuersæ Dominationes obediunt.

Tibi omnes Chori, tibi Cherubim, & Seraphim exultantes assistunt.

Tibi omnis Angelica creatura incessabili voce proclamat.

Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix, Mater, & Virgo.

Pleni sunt cæli, & terra Maiestatis gloriæ fructus ventris tui.

Te gloriosus Apostolorum chorus, sui Creatoris Matrem collaudat.

Te beatorum Martyrum cœtus candidatus, Christi Genitricem glorificat.

Te gloriosus Confessorum exercitus, Trinitatis templum appellat.

Te sanctarum Virginum chorea amabilis, Virginitatis, & humilitatis exemplum prædicat.

Te tota cælestis curia Reginam honorat.

Te per vniuersum orbem Ecclesia inuocando concelebrat.

Matrem diuinæ Maiestatis.

Venerandam te veram Regis cœlestis puerperam, sanctam quoque, dulcem, & piam.

Tu Angelorum Domina, tu Paradisi ianua.

Tu scala regni cælestis, & gloriæ.

Tu thalamus, tu arca pietatis, & gratiæ.

Tu vena misericordiæ, tu sponsa, & Mater Regis æterni.

Tu templum, & sacrarium Spiritus sancti, totius beatissimæ Trinitatis nobile triclinium.

Tu Mediatrix Dei, & hominum amatrix, mortalium cælestis illuminatrix.

Tu Agonizatrix pugnantium, aduocata pauperum, miseratrix, & refugium peccatorum.

Tu Erogatrix munerum, separatrix, ac terror dæmonum, & superborum.

Tu mundi Domina, cæli Regina, post Deum sola spes nostra.

Tu salus te inuocantium, portus naufragantium, miserorum solatium, pereuntium refugium.

Tu Mater omnium beatorum, gaudium plenum post Deum, omnium supernorum ciuium solatium.

Tu promotrix iustorum, congregatrix errantium, promissio Patriarcharum.

Tu veritas Prophetarum, præconium, & doctrix Apostolorum, magistra Euangelistarum.

Tu fortitudo Martyrum, exemplar Confessorum, honor, & festiuitas Virginum.

Tu ad liberandum exulem hominem, Filium Dei suscepisti in vterum.

Per

Per te expugnato hoste antiquo, sunt aperta fidelibus regna cœlorum.

Tu cum Filio tuo sedes ad dexteram Patris.

Tu ipsum pro nobis roga virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus esse venturum.

Te ergo poscimus nobis tuis famulis subueni, qui pretioso sanguine Filij tui redempti sumus.

Æterna fac pia Virgo, cum sanctis tuis nos gloria munerari.

Saluum fac populum tuum Domina, vt simus participes hæreditatis Filij tui.

Et rege nos, & custodi nos in æternum.

Per singulos dies ô pia te salutamus.

Et laudare te cupimus vsque in æternum, mente, & voce.

Dignare dulcis Maria, nunc & semper nos sine delicto conseruare.

Miserere pia nobis, miserere nobis.

Fiat misericordia tua magna nobiscum, quia in te Virgo Maria confidimus.

In te dulcis Maria speramus, nos defendas in æternum.

Te decet laus, te decet imperium, tibi virtus, & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Symbolum instar illius Athanasij.

QVicumque vult saluus esse, ante omnia opus est: vt teneat de Maria firmam fidem.

Quam nisi quisque integram, inuiolatamque seruauerit: absque dubio in æternum peribit.

Quoniam ipsa sola Virgo manens peperit: sola cunctas hæreses interemit.

Confundatur, & erubescat Hebræus: qui dicit Christum ex Ioseph semine esse natum.

Confundatur Manichæus: qui dicit Christum fictum habere corpus.

Palleat omnis, qui hoc ipsum aliunde, non de Maria dicit assumpsisse.

Idem namque Filius, qui est Patris in diuinis vnigenitus: est, & verus vnigenitus Virginis Mariæ filius.

In cœlis sine matre, in terris sine Patre.

Nam sicut anima rationalis, & caro propter vnionem de homine vere nascitur; ita Deus, & homo Christus, de Maria Virgine vere generatur.

Induens carnem de carne Virginis: quia sic genus humanum redimi congruebat.

Qui secundum diuinitatem æqualis Patri: secundum vero humanitatem minor Patre.

Conceptus in vtero Virginis Mariæ Angelo annuntiante de Spiritu sancto: non tamen Spiritus sanctus est pater eius.

Genitus in mundum sine pœna carnis Virginis matris: quia sine delectatione carnis conceptus.

Quem lactauit mater: vbere de cœlo pleno.

Quem circumstant Angeli obstetricum vice: nuntiantes pastoribus gaudium magnum.

Hic à Magis muneribus adoratus, ab Herode in Ægyptum fugatus, à Ioanne in Iordane baptizatus: traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Cum gloria resurrexit: ad cœlos ascendit.

Spiritum sanctum in discipulos, & in matrem misit.

Quam demum ipse in cœlum assumpsit: & sedet ad dexteram Filij, non cessans pro nobis Filium exorare.

Hæc est fides de Maria Virgine: quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

A

LITANIA B. MARIÆ VIRGINIS.

KYrie eleison.
Christe eleison. Kyrie eleison.
Christe audi nos.
Christe exaudi nos.
Pater de cœlis Deus, Mariæ conditor gloriosus, miserere nobis.
Fili Redemptor mundi Deus, Mariæ nobilis fœcundator, miserere nobis.
Spiritus sancte Deus, Mariæ mirabilis obumbrator, miserere nobis.
Sancta Trinitas vnus Deus, qui Mariam glorificas, miserere nobis.
B Sancta Maria, quæ totum mundum illuminas, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ tuos seruos exaltas, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ pro peccatoribus supplicas, ora pro nobis.
Sancta Maria illuminatrix cordium, ora pro nobis.
Sancta Maria fons misericordiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria splendor S. Ecclesiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria flumen sapientiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria ab Angelo salutata, ora pro nobis.
Sancta Maria per Spiritum sanctum obumbrata, ora pro nobis.
Sancta Maria in cœlis glorificata, ora pro nobis.
Sancta Maria rosa veris speciosa, ora pro nobis.
C Sancta Maria vitis frondens generosa, ora pro nobis.
Sancta Maria dulcis virgo, & speciosa, ora pro nobis.
Sancta Maria à Deo patre sponsa electa, ora pro nobis.
Sancta Maria Verbi Dei mater præelecta, ora pro nobis.
Sancta Maria à Spiritu sancto protecta, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ Deum in vtero concepisti, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ Deum, & hominem genuisti, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo virginum signifera, ora pro nobis.
Sancta Maria virga Iesse Christifera, ora pro nobis.
Sancta Maria arbor vitæ fructifera, ora pro nobis.
Sancta Maria fœminarum pulcherrima, ora pro nobis.
Sancta Maria humilium humillima, ora pro nobis.
Sancta Maria sanctarum sanctissima, ora pro nobis.
D Sancta Maria super omnes diligentius amanda, ora pro nobis.
Sancta Maria super omnes excellentius magnificanda, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Conditoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Redemptoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Saluatoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater mundo desiderabilis, ora pro nobis.
Sancta Maria inferis terribilis, ora pro nobis.
Sancta Maria mater amabilis, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo plena gratia, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo plena clementia, ora pro nobis.
Sancta Maria pia fundens solatia, ora pro nobis.
Sancta Maria flos, & decus virginalis, ora pro nobis.
Sancta Maria fluuius sapientialis, ora pro nobis.
E Sancta Maria splendor, & lux Orientalis, ora pro nobis.
Sancta Maria virtutum cœli Regina, ora pro nobis.
Sancta Maria domus Dei cypressina, ora pro nobis.
Sancta Maria cœli fenestra crystallina, ora pro nobis.
Sancta Maria perpetuæ lucis aurora, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo pulchra, & decora, ora pro nobis.
Sancta Maria melodia dulcis, & sonora, ora pro nobis.
Sancta Maria deliciarum Dei dapifera, ora pro nobis.
Sancta Maria cœlestis curiæ pincerna, ora pro nobis.
Sancta Maria paradisi porta peruia, ora pro nobis.
Sancta Maria placitum Dei vmbraculũ, ora pro nobis.
Sancta Maria virginum noua exultatio, ora pro nobis.
Sancta Maria mulierũ prima benedicta, ora pro nobis.

Sancta Maria miserorũ pia consolatio, ora pro nobis.
A
Sancta Maria vera salus & beatitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria charitatis magnitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria pietatis latitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria mater orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla paruulorum, ora pro nobis.
Sancta Maria consolatio afflictorum, ora pro nobis.
Sancta Maria, cui Angeli obediunt, & obsecrantur, ora pro nobis.
Sancta Maria nobilis Regina cælorum, ora pro nobis.
Sancta Maria, cui Sancti & Sanctæ congaudent, & gratulantur, ora pro nobis.
Sancta Maria, quam omnia laudant, & venerantur, ora pro nobis.
B
Propitia esto, Parce nobis Domina.
Propitia esto, Libera nos Domina.
Ab omni malo, libera nos Domina.
Ab omni mala tentatione, libera nos Domina.
Ab ira & indignatione Dei, libera nos Domina.
A periclitatione & desperatione, libera nos Domina.
A superbia præcipitante, libera nos Domina.
A peccato iræ & inuidiæ cruciante, libera nos Domina.
A carnis tentatione vndique anxiante, libera nos Domina.
A peccato gulæ & castrimargiæ commaculante, libera nos Domina.
C
Ab incursu hostis malignantis, libera nos Domina.
Per dulcorem & gaudium de Christi Incarnatione, libera nos Domina.
Per dolorem & angustiam de illius Passione, libera nos Domina.
Per gaudium & miraculum de illius Resurrectione, libera nos Domina.
Per fidem tuam de Spiritus sancti Missione, libera nos Domina.
Per gaudium & lætitiam de illius Ascensione, libera nos Domina.
D
Per gaudium & lætitiam de tua Coronatione, libera nos Domina.
In hora mortis deuastante, libera nos Domina.
In iudicis districto examine, libera nos Domina.
Ab inferni horribili cruciamine, libera nos Domina.
Peccatores, Te rogamus audi nos.
Vt sanctam Ecclesiam piissima Domina conseruare digneris, te rogamus audi nos.
Vt iustis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris. te rogamus audi nos.
Vt tribulatis consolationem, captiuis liberationem impetrare digneris, te rogamus audi nos.
Vt famulos & famulas tibi deuote seruientes consolari digneris. te rogamus audi nos.
Vt populum Christianum filij tui pretioso sanguine redemptum conseruare digneris, te rogamus audi nos.
Vt cunctis fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris, te rogamus audi nos.
Mater Dei. te rogamus audi nos.
Mater charissima & Domina nostra, miserere nobis, & dona nobis perpetuam pacem, Amen.
Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.
Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem.
℣. Ego dixi Domina miserere mei.
℟. Sana animam meam, quia peccaui tibi.
℣. Conuerte misericordiam tuam super nos.
℟. Et deprecabilis esto super seruos tuos.
℣. Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros.
℟. Vt iustificeris in nationibus populorum.
℣. Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum.
℟. Et ne sinas angustiari eos in tentationibus suis.
℣. Ne proiicias nos in tempore mortis nostræ.
℟. Et succurre animæ cum deseruerit corpus suum.
℣. Esto nobis Domina turris fortitudinis.
℟. Et petra durissima contra inimicum.
℣. Adiuua me Domina, ne corruam coram eo.
℟. Fac vt conteratur sub pedibus meis.
℣. Exaudi orationem meam, & deprecationem meam.
℟. Et contepescant aduersarij mei.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui pro nobis de castissima Virgine Maria nasci dignatus es, fac nos tibi casto corpore seruire, & humili mente placere.

Oremus etiam te, piissima virgo Maria, mundi Regina & Angelorum Domina, vt eis quos in purgatoriis ignis examinat, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam, & iustis perseuerantiam in bono: nos quoque fragiles ab omnibus instantibus defende periculis. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

Finis huius Psalterij Beatissimæ, & Gloriosissimæ Virginis Mariæ, & Tomi Sexti, qui continet primam, & secundam partem Opusculorum Sancti Bonauenturæ.

ELEN

ELENCHVS OPVSCVLORVM, QVÆ HOC TOMO SEXTO CONTINENTVR.

OPVSCVLA PRIMÆ PARTIS.

OPVSCVLA SECVNDÆ PARTIS.

Finis Tomi Sexti Sancti Bonauenturæ.

